

ENCICLOPEDIA MOLDOVEI

REGISTRUL GENERAL
DE TERMENI

COLEGIUL ȘTIINȚIFICO-REDAȚIONAL:

Redactor-șef: dr. hab. Constantin MANOLACHE

Membri: acad. Grigore BELOSTECINIC, acad. Mircea BOLOGA, acad. Ion BOSTAN,
acad. Mihai CIMPOI, acad. Eugen DOGA, m.c. Demir DRAGNEV, acad. Gheorghe DUCA, acad. Maria DUCA,
acad. Ion GUCEAC, m.c. Victor MORARU, dr.h.c. Mihail MUNTEAN, acad. Gheorghe MUSTEA,
acad. Alexandru ROȘCA, acad. Valeriu RUDIC, acad. Gheorghe RUSNAC, acad. Ion TIGHINEANU,
acad. Ion TODERAȘ, acad. Gheorghe ȚĂBĂRNĂ

MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII AL REPUBLICII MOLDOVA
UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
BIBLIOTECA ȘTIINȚIFICĂ (INSTITUT) „A. LUPAN”

ENCICLOPEDIA MOLDOVEI

REGISTRUL GENERAL DE TERMENI

Chișinău, 2023

Editor:

Manolache C.

Responsabil de ediție:

Bujor O.

Alcătuitori:

Constantin Manolache, Ion Vârțanu, Dan Aduge, Liviu Mancuș, Mihail Aduge, Silvia Donici, Valeriu Oprea, Lidia Zasavițchi, Janna Nikolaeva, Marina Ticu, Silvia Mîțcu, Natalia Niș, Maria Nichitenciu, Daniela Hadârcă, Aliona Bujor, Tatiana Țoncu, Vladislav Nichitenciu

Consultanți și recenzenți:

Belostecinic Gr., Bologa M., Cimpoi M., Cojocaru Gh., Constantinovici E., Dragnev D., Enciu N., Furdui T., Ghilaș V., Matei C., Munteanu A., Muntean M., Roșca Al., Tașcă M., Toderaș I., Țâbârnă Gh., Voloșciuc L.

Redactori:

Aduge M., Donici S., Vârțanu I.

Concepție grafică și machetare computerizată:

Oprea V., Nichitenciu M.

Lucrarea a fost editată în cadrul Programului de Stat (2020–2023), Proiectul Nr. 20.80009.1606.04, Elaborarea științifică a „Enciclopediei Moldovei” și a platformei electronice în contextul dezvoltării societății bazate pe cunoaștere.

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII

Enciclopedia Moldovei. Registrul general de termeni / Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova, Universitatea de Stat din Moldova, Biblioteca Științifică (Institut) “Andrei Lupan”; colegiul științifico-redacțional: Constantin Manolache (redactor-șef) [et al.]; alcătuitori: Constantin Manolache [et al.]; editor: Constantin Manolache. – Chișinău : [Biblioteca Științifică (Institut)], 2023 ([Blitz Poligraf]). – 988 p.

[300] ex.

ISBN 978-9975-62-653-8.

81'374.2

E 52

ARGUMENT

Registrul general de termeni pentru „Enciclopedia Moldovei” este elaborat de Centrul de Cercetări Enciclopedice al Bibliotecii Științifice (Institut) „Andrei Lupan” în cadrul proiectului nr.20.80009.1606.04 „Elaborarea științifică a Enciclopediei Moldovei și a platformei electronice în contextul dezvoltării societății bazate pe cunoaștere”, încadrat în „Prioritatea Strategică IV Provocări societale” a Programului de Stat (2020-2023) și constituie bilanțul cercetărilor enciclopedice a termenilor în 18 domenii.

Aplicând metodele de cercetare științifico-enciclopedice, în baza surselor lexicografice și enciclopedice elaborate în perioada 1971-2023 în RSS Moldovenească/Republica Moldova, și a publicațiilor de specialitate recente, editate în Marea Britanie, Franța, Lituania, Ucraina, Federația Rusă, Spania, Bulgaria au fost identificați, cercetați, analizați, precizați și adnotați termeni științifici, noțiuni, obiecte și fenomene, repartizați pe domenii constituite în conformitate cu Concepția „Enciclopediei Moldovei”.

Domeniul matematică cuprinde 1255 termeni cu conținut cognitiv inovativ ce reflectă noile realități din ramurile: logica matematică, teoria numerelor, algebră, analiză matematică, geometrie, combinatorica, probabilități și statistică, matematici aplicate, informatică teoretică, limbaje, programare, calculatoare, rețele informatice, inteligență artificială, securitate informațională, informatica și dreptul în societatea informațională, știința calculatoarelor și automatica etc.

Domeniul fizică include 1 490 termeni de noțiuni și fenomene cu conținut cognitiv inovativ ce reflectă noile realități din ramurile: fizica teoretică, fizica aplicativă, fizica pământului, fizica atmosferei, fizica materiei condensate, fizica moleculară, fizica matematică, fizică atomică, fizică cinetică, fizică nucleară, fizică statistică, astronomie, cosmonautică, mecanică etc.

Domeniul biologie cuprinde 5462 de termeni din ramurile: științele vieții, biodiversitate, biologie generală, bacteriologie, microbiologie, botanică, citologie, micologie, zoologie, biochimie, biofizică, genetică, histologie, fiziologie, valorificarea resurselor naturale, ecologie etc.

Domeniul chimie reflectă 1270 termeni din ramurile chimiei: chimie analitică, chimie organică, chimie anorganică, chimie fizică, chimie tehnologică, chimie ecologică etc.

Domeniul științelor ingineresti și tehnologice include 4390 termeni din ramurile științelor ingineresti și tehnologice: construcții civile, tehnici arhitecturale, infrastructură urbană, inginerie electrică și electronică, ingineria informației și telecomunicațiilor, inginerie aeronautică și aerospațială, automată și robotică, inginerie mecanică, ingineria materialelor, tehnici artizanale, hidraulică, inginerie civilă, mașini, echipamente și utilaje, inginerie medicală/biomedicală, ingineria mediului înconjurător, nanotehnologii, tehnologii agricole, alimentare, ale băuturilor etc.

Domeniul științe medicale este prezentat prin 1954 termeni: medicină primară/fundamentală, medicină clinică, anatomie, fiziologie, genetică medicală, farmacologie, cardiologie și boli vasculare, pediatrie, obstetrică, medicină internă, chirurgie, sănătate publică, stomatologie, neurologie, medicină neconvențională, biotehnologie medicală, sanocreatologie, medicină legală etc.

Domeniul științelor agricole include 1544 de termeni privitor la: agronomie, nutriția plantelor, tehnologii de cultivare a plantelor, crearea soiurilor și hibridizilor de plante, sisteme de protecție integrată a plantelor, pomicultură, viticultură, fitotehnie, horticultură, legumicultură, alimentația animalelor și tehnologia furajelor, agroecologie, zootehnie și medicină veterinară, apicultură, piscicultură, silvicultură etc.

Domeniul științe juridice este reprezentat cu 1763 termeni din: teoria dreptului, drept național, drept privat, drept civil, dreptul afacerilor, drept constituțional, drept administrativ, drept penal,

drept internațional, drept procesual, drepturile omului etc.

Domeniul științelor economice constituie 1334 termeni privitor la: relații economice internaționale, agricultură, finanțe, bănci, industrie, valorificarea capitalului uman, sfera bugetară, infrastructură, capital, management economic, cost, relații de piață, investiții, servicii, inovații etc.

Domeniile științele pământului și științele spațiale includ 3592 termeni: climatologie, geologie geofizică, seismologie, geografie fizică, glaciologie, hidrologie continentală, mineralogie, oceanografie, pedologie, meteorologie, vulcanologie etc.

Domeniul științelor militare cuprinde 541 termeni ce țin de știința militară, genuri de arme, artă militară, armata națională, tehnică militară, muniții, războaie hibride, operațiuni de menținere a păcii etc.

Domeniul științe sociale reflectă 4013 termeni din ramurile: filosofie, religie, politologie, sociologie, societate civilă, științe ale educației, demografie, etnologie, etnografie și antropologie, psihologie, mass-media și comunicare, poligrafie etc.

Domeniul sport și agrement este prezentat prin 425 termeni privitor la: discipline și jocuri sportive, competiții, sociologia sportului, economia sportului, medicina în sport, turism și agrement tematic, infrastructură turistică, industria HoReCa etc.

Domeniul arte frumoase include 2402 termeni din ramurile artelor frumoase: istoria artelor, critica artelor, arte grafice, pictură, sculptură, arte decorative, artă muzicală, artă dramatică/teatrală, artă coregrafică, arhitectură, artă fotografică, cinematografie etc.

Domeniul științe filologice este prezent cu 1220 termeni din ramurile: literaturii, teoriei, istoriei și criticii literare, folclorului, limbilor și științelor lingvistice etc.

Domeniul științe istorice include 3515 termeni din ramurile: istoriografie, arhivistică, filo-

sofia istoriei, istorie tematică, arheologie, paleografie, numismatică, genealogie, heraldică, muzeologie etc.

Domeniul localități din Republica Moldova reflectă noile realități toponimice, stabilite după proclamarea independenței statului Republica Moldova: fiecare din cei 1 758 termeni indică denumirea localității, autoritatea administrativă de nivelul doi, din care face parte, și la care comună, consiliu orășenesc sau municipiu este subordonată. La selectarea titlurilor enciclopedici s-a ținut cont de noua clasificare a localităților – sat, comună, oraș, centru raional, municipiu; în unele cazuri s-a revenit la denumirile istorice ale localităților, în alte cazuri, statul a substituit denumirile învechite ca fiind ne actuale cu altele noi. Iar în cazurile, când unele localități au fost scoase de la evidență în perioada începând cu anul 1944 și până în prezent, considerăm că la locul cuvenit,

acest lucru trebuie menționat neapărat, dat fiind că enciclopedia constituie o sursă istorică sigură.

Selectarea termenilor enciclopedici sa făcut în contextul integrării materialului enciclopedic pe verticală și orizontală în cadrul domeniului și în baza principiului interdisciplinarității, cu posibilitatea completării și ajustării ulterioare a acestora la zi.

Conținutul registrului este unul integrat, toți termenii enciclopedici au fost abordați din perspectiva unui cadru structural unic, în funcție de categoria de materiale enciclopedice, pentru a oferi eventualilor utilizatori ai „Enciclopediei Moldovei” o imagine integrală și profundă asupra dezvoltării lumii în ansamblu, și în particular a Republicii Moldova, statelor vecine, evoluția societății și activității umane, culturii, științelor, tehnologiilor.

— A —

A, a, prima literă a alfabetului latin și a celorlalte alfabeturi derivate din acesta; prefix, abreviere și simbol.

A CAPPELLA, interpretare vocală a unei lucrări muzical-corale fără acompaniament instrumental.

A CINCEA REPUBLICĂ FRANCEZĂ, sistemul politic cu forma de stat republicană în vigoare în Franța după 4 octombrie 1958 până în ziua de astăzi.

ADOUA REPUBLICĂ FRANCEZĂ, nume dat regimului politic din Franța care a fost un guvern republican ce a luat naștere după Revoluția de la 1848 și a supraviețuit până la lovitura de stat a lui Charles Louis-Napoléon Bonaparte în 1852.

A FORTIORI, (lat. a fortiori – cu atât mai mult), în epistemologie, mod de argumentare.

A MERGE LA CANOSSA, la castelul aflat aici, împăratul german Henric al IV-lea a obținut, după o penitență de 3 zile (ianuarie 1077), ridicarea excomunicării pronunțate de papa Grigore VII.

A PATRA REPUBLICĂ FRANCEZĂ, instaurată în 1946.

A POSTERIORI, în epistemologie, cunoaștere independentă de experiență, „din ceea ce se află înainte”.

A PRIORI, în epistemologie, cunoaștere dependentă de experiență, „din ceea ce vine după”.

A TREIA REPUBLICĂ FRANCEZĂ, regimul politic din Franța între 1870 și 1940.

ABAC, dispozitiv pentru efectuarea calculelor aritmetice, alcătuit dintr-o ramă cu vergele, pe care sunt înșirate câte zece bile; șablon pentru rezolvarea rapidă a unor calcule; Calculator cu bile, adiator.

ABACĂ, palcă subțire, amplasată în partea superioară a capitelului unei coloane.

ABACLIA, Basarabeasca, Abaclia.

ABATAJ, activitate minieră și locul unde are loc; activitate silvică.

ABATE, starețul unei mănăstiri catolice.

ABATERE JUDICIARĂ, încălcări ale legii în cursul procesului.

ABATERE, diferența dintre valoarea măsurată a unei mărimi și valoarea ei reală; deviere de la prevederile stabilite; Abatere absolută, abatere medie pătratică, abatere standard.

ABATOR SANITAR, hală sanitaro-veterinară a combinatului de carne, destinată sacrificării animalelor bolnave și a celorla suspectate de îmbolnăvire.

ABAȚIA CLUNY, mănăstire benedictină din orașul Cluny, Franța.

ABAȚIA PANNONHALMA, în Ungaria, monumente istorice, de cult și arhitectonice din sec. IX-XIX, inclusă pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

ABAȚIE, mănăstire catolică locuită de călugări sau canonici cu statut special (împreună cu averea, domeniile ei), condusă de un abate sau o abatesă și

care depinde de un episcop sau direct de papă.

ABAZIE, dereglare a mersului normal ca urmare a unor tulburări ale sistemului nervos; Astazie.

ABCES OSIFLUENT, acumularea purului la o distanță considerabilă de focarul primar al inflamației purulente.

ABDICARE, renunțare benevolă la putere sau la o funcție de stat, renunțare la tron a unui monarh.

ABDOMEN ACUT, sindrom abdominal dramatic care poate fi provocat de diferite afecțiuni grave ale organelor abdominale.

ABDOMEN, cavitate abdominală.

ABDOMINOCENTEZĂ, procedeu medical fizio-terapeutic, puncție abdominală.

ABECEDAR, manual pentru învățarea științei de carte primară.

ABENAKI, (Abnaki), confederație a populațiilor indiene din America de Nord, vorbitoare de limbi algonkin.

ABERAȚIE CROMOZOMIALĂ, anomalie genetică, mutație cromozomială.

ABERAȚII OPTICE, deformarea imaginii obținută cu ajutorul unui sistem optic; Aberația lentilelor electronice.

ABHAZI, popor, populația de bază a Abhaziei.

ABIDJAN, oraș în statul Côte d'Ivoire.

ABIES, gen de plante gimnosperme din familia Pinaceae.

ABILITATE DE CREDIT, capacitatea împrumutatului de a obține un împrumut, precum și la timp a-și onora obligațiunile sale față de bancă.

ABILITATE, set de deprinderi conceptuale, teoretice și practice rezultate în urma unui proces de învățare.

ABIOTROFIE, doctrină științifică și concepție în domeniul științelor vieții.

ABIOTROFIE, slăbirea capacității de adaptare-apărare a organismului uman ca urmare a lipsei hranei sau a unor factori genetici ereditari.

ABLAȚIE, fenomen fizic în procesul de cădere a corpurilor în atmosferă, îndepărtarea chirurgicală din organism a unui organ sau a unei formațiuni patologice, proces geografic.

ABLEFARIE, absența totală sau parțială a pleoapelor.

ABLUȚIUNE, spălare sau îmbăiere cu ajutorul dușului, spălarea ritualică a corpului la musulmani.

ABOLIȚIONISM, (lat. abolitio – desființare, lichidare), mișcare politică apărută la sfârșitul sec. al XVIII-lea, care urmărea desființarea sclaviei negrilor din SUA, Franța, Marea Britanie; mișcare politică, socială care susține desființarea sclaviei; mișcare socială pentru abrogarea unor legi.

ABORDAJ, atac între două nave în largul mării.

ABORIGEN, persoană originară, născută în țara în care locuiește, băștinaș, autohton, indigen.

ABORIGENI AUSTRALIENI, populația băștinașă de până la colonizare.

ABRAHIE, lipsa congenitală a brațelor.

ABRAMIS, gen de pești din familia ciprinide.

ABRAXAS, imaginea celor 365 de manifestări succesive atribuite zeului suprem (Soarele cu șapte raze); cuvânt mistic la gnostici, scris mai ales pe amulete.

ABRAZARE, operație de prelucrare mecanică prin așchiere.

ABRAZIV, minereu cu proprietăți de a roade.

ABREACȚIE, descărcare emoțională prin care un subiect se eliberează de afectul atașat amintirii unui eveniment traumatic, reacție de eliberare a unor tensiuni emoționale care altfel ar întreține conflictele psihice și ar genera tulburări durabile; Reacție de apărare.

ABREVIERE, fenomen lingvistic de prescurtare în lungime sau în conținut a unui cuvânt sau a unei expresii comune, des folosite, grup de cuvinte sau cuvânt prescurtat.

ABROGARE, (lat. abrogatio – anulare), dereglare, abolire sau reducere a reglementării de stat a unei anumite sfere publice.

ABRUZZO, regiune în Italia.

ABSCISĂ, termen de referință în matematică privind una dintre coordonatele carteziane.

ABSENTEISM PARLAMENTAR, practică folosită mai ales de deputații aflați în opoziție, constând în neparticiparea la sesiunile parlamentului, cu scopul de a întârzia sau de a împiedica adoptarea unor legi.

ABSENTEISM POLITIC, evaziune în semn de protest de a participa la alegeri, întruniri, ședințe etc; Absenteism civic, absentism parlamentar.

ABSIDĂ, element de construcție în arhitectura romană și creștină, nișă semi-

circulară care închidea nava principală a unei bazilici romane; nișă boltită, semicirculară, pătrată sau poligonală, așezată în prelungirea navei mediane a bisericii creștine.

ABSOLUT, categorie filosofică a unui principiu veșnic.

ABSOLUTISM, sistem politic de guvernare, bazat pe puterea nelimitată a monarhiei.

ABSOLUTISMUL LUMINAT, Despotismul Luminat, (fr. absolutisme), curent de idei și practici politice din a doua jumătate a sec. al XVIII-lea, specifice mai ales monarhiilor din centrul și estul Europei. Conceptul a fost formulat în 1847 de istoricul german Wilhelm Roscher.

ABSORBȚIA RADIAȚIEI, fenomen fizic.

ABSORBȚIE ACUSTICĂ A CONSTRUCTIILOR, dispozitive pentru absorbția undelor sonore incidente asupra lor.

ABSORBȚIE ATMOSFERICĂ, fenomen meteorologic.

ABSORBȚIE INTERSTELARĂ A LUMINII, atenuarea luminii ca urmare a împrăștierei și absorbției acesteia de praful și gazul interstelare.

ABSORBȚIE INTERSTELARĂ, fenomen cosmic.

ABSORBȚIE ULTRAVIOLETĂ, fenomen fizic.

ABSORBȚIE, fenomen fizic în industria fotografică, fenomen fizic sau optic; Absorbție atmosferică, absorbție gazelor, absorbția optică, absorbția radiației, absorbția ultravioletă, absorbția undelor electromagnetice; fuziune de întreprinderi sau de societăți în beneficiul uneia dintre ele; în economie, fuziunea a două sau mai multe entități juridice; drept al unei instanțe

superioare de a lua din competența instanțelor inferioare o cauză în curs de judecare, în fiziologie, transportul apei și a substanțelor dizolvate în ea din cavitățile organelor sau din mediul extern în lichidul mediului intern.

ABSTARCT, categorie filosofică, deducție fără legătură cu faptele concrete.

ABSTINENȚĂ, (lat. abstinentia), renunțarea parțială sau totală la unele deprinderi sau acte fiziologice, restricții acceptate benevol de un individ.

ABSTRAȚIE GEOMETRICĂ, direcție și fenomen de creație în arta plastică.

ABSTRAȚIE, (lat. abstractio – abstragere, abatere), în logică, operație a gândirii.

ABSTRAȚIONISM LIRIC, una dintre tendințele artei abstracte, care se caracterizează prin dorința de a transmite expresii directe a stărilor emoționale și mentale ale artistului sau prin improvizația spectacolului în această manieră.

ABSURD, raționament fals și imposibil.

ABU DHABI, capitala statului Emiratele Arabe Unite.

ABUJA, capitala Nigeriei.

ABULIE, diminuarea inițiativei sau voinței; scădere a capacității intelectuale.

ABUMARKUBU, (Balaeniceps rex), pasăre din familia balaenicipitide.

ABUR, agent termic; gaz produs ca urmare a eliberării moleculelor dintr-o substanță în stare condensată într-un volum liber.

ABURIRE, tratarea materialelor cu aburi.

ABUZ DE DREPT, delict care constă în exercitarea unui drept cu nesocotirea scopului său social-economic.

ABUZ DE ÎNCREDERE, înșelăciune care constă din însușirea ilegală, înstrăinarea sau refuzul de restituire a unui obiect încredințat spre păstrare sau spre utilizare.

ABUZ DE MEDICAMENTE, utilizarea oricărui medicament fără prescripție medicală și în cantități destul de mari.

ABUZ DE PUTERE, delict săvârșit de cineva prin depășirea atribuțiilor sale.

ABUZ DE SERVICIU, folosirea intenționată de către o persoană publică a situației de serviciu, în interes material ori în alte interese personale.

ABUZ, încălcare a legalității; faptă ilegală; v. **ABUZ DE SERVICIU**.

ABWEHR, serviciu de informații și contrainformații al armatei germane în anii 1919-1944.

ABYDOS, oraș antic în Anatolia.

ABYDOS, oraș antic în Egipt.

AC USCAT, în arte plastice, tip de gravură pe suprafețe metalice, bazată pe zgârieturi prin lovituri cu un ac dur, un fragment de diamant sau rubin, care nu formează brazde adânci, spre deosebire de gravura executată cu dalta.

AC, organ în formă de ac sau de ghimpe la unele animale, folosit ca armă de apărare sau de atac.

AC, piesă de metal ascuțită la un capăt, cu o gaură la celălalt capăt.

ACADEMIA „OSTROZIKA”, universitatea națională din Ucraina.

ACADEMIA „ȘTEFAN CEL MARE”, instituție de învățământ superioră a MAI.

ACADEMIA ATHONITĂ, instituție de învățământ întemeiată în 1749 în Muntele Athos; Athoniada.

ACADEMIA BRITANICĂ, academie națională de științe umanistice și sociale din Marea Britanie.

ACADEMIA CINEMATOGRAFICĂ AMERICANĂ, Academia Americană a Artelor și Științelor Filmului, cunoscută și ca Academia Americană a Filmului, instituție profesională de onoruri și recunoaștere a meritelor, fondată în anul 1927, în localitatea Beverly Hills din statul american California, SUA.

ACADEMIA DE ADMINISTRARE PUBLICĂ, instituție de învățământ.

ACADEMIA DE ARTE FRUMOASE DIN RUSIA, cea mai înaltă instituție de stat de cercetare și creație în Rusia, care întrunește cei mai de vază artiști plastici și arhitecți, specialiști teoreticieni în studiul artelor.

ACADEMIA DE ARTE, CHIȘINĂU, v. **ACADEMIA DE MUZICĂ, TEATRU ȘI ARTE PLASTICE**.

ACADEMIA DE ECONOMIE NAȚIONALĂ ȘI SERVICIU DE STAT A RUSIEI, cea mai mare universitate de profil economic, social și umanist din Rusia și Europa, funcționează pe lângă aparatul Președintelui Federației Ruse.

ACADEMIA DE LA SFÂNTUL SAVA, v. **ACADEMIA DOMNEASCĂ DIN BUCUREȘTI**.

ACADEMIA DE MUZICĂ, TEATRU ȘI ARTE PLASTICE, din Chișinău, instituție de învățământ superior și cercetare în domeniile muzică, teatru și arte plastice din Republica Moldova.

ACADEMIA DE STUDII ECONOMICE DIN MOLDOVA, instituție de învățământ superior în domeniul economiei din Republica Moldova.

ACADEMIA DE ȘTIINȚE A FRANȚEI, Academia Franceză, Academia de Științe din Paris, una din primele academii de științe din lume.

ACADEMIA DE ȘTIINȚE A MOLDOVEI, instituție de management în domeniul cercetărilor din Republica Moldova.

ACADEMIA DE ȘTIINȚE A RUSIEI, instituția științifică supremă de management în domeniul cercetărilor din Rusia.

ACADEMIA DE ȘTIINȚE DIN BERLIN-BRANDENBURG, cea mai de seamă instituție științifică din Germania.

ACADEMIA DE TRANSPORTURI, INFORMATICĂ ȘI COMUNICAȚII, instituție de învățământ superior din Republica Moldova.

ACADEMIA DEGLI INCAMMINATI, una dintre primele academii de artă din Italia, fondată în 1582 la Bologna.

ACADEMIA DELLA CRUSCA, societate științifică, cea mai importantă instituție de cercetare a limbii italiene, cea mai veche academie lingvistică din lume.

ACADEMIA DOMNEASCĂ DIN BUCUREȘTI, școală superioară (1694-1818), înființată de Constantin Brâncoveanu. Important centru de cultură greacă, cu sediul la mănăstirea Sfântul Sava, iar în ultimii ani la Schitu Măgureanu.

ACADEMIA DOMNEASCĂ DIN IAȘI, (1714-1821), instituție de învățământ superior, fondată la Iași (capitala Principatului Moldova).

ACADEMIA FRANCEZĂ DE ARHITECTURĂ, școala națională superioară de arte frumoase din Paris.

ACADEMIA INTERNAȚIONALĂ DE ASTRONAUTICĂ, organizație interstatală de profil.

ACADEMIA KIEVO-MOVILEANĂ, instituție de învățământ superior duhovnicească, Ucraina.

ACADEMIA LEOPOLDINA, Academia de Științe a Germaniei.

ACADEMIA MIHĂILEANĂ, instituție de învățământ superior duhovnicească, Iași, România.

ACADEMIA MILITARĂ A FORȚELOR ARMATE „ALEXANDRU CEL BUN”, instituție de învățământ din Republica Molodva.

ACADEMIA NAȚIONALĂ DE MUZICĂ ȘI DANS „GRAND OPERA”, renumit teatru francez de operă.

ACADEMIA NAZIONALE DEI LINCEI, una din cele mai vechi academii de științe din Europa, Roma, Italia.

ACADEMIA PALATINĂ, (din Renașterea Corolingiană), școală fondată de împăratul Carol cel Mare.

ACADEMIA PLATONICĂ, școală filosofică idealistă, întemeiată de Platon (cca 387 î. Hr.) într-o grădină din apropierea Atenei, Grecia.

ACADEMIA REGALĂ DE MUZICĂ, instituție de învățământ superior din Marea Britanie.

ACADEMIA ROMÂNĂ, cel mai înalt for științific și cultural al țării, înființat la 1 aprilie 1866, în timpul locotenenței Domnești, sub numele de „Societatea literară Română”, cu scopul de a stabili ortografia și de a elabora și publica dicționarul și gramatica limbii române.

ACADEMIA VASILIANĂ, instituție de învățământ superior duhovnicească, Iași, România.

ACADEMIE, (gr. *akademia*), înaltă instituție culturală de stat, creată pentru a sluji progresul științei, literaturii, artei și tehnicii; instituție de învățământ superior.

ACADEMII DE ARTĂ, instituții științifice și de creație, precum și instituții superioare de învățământ în domeniul artelor.

ACADEMII DUHOVNICEȘTI, instituții de învățământ superior, care pregătesc slujitori ai bisericii și teologi.

ACADEMISM, artă creată după anumite norme.

ACALCULIE, capacitate slăbită de operare a calculelor; imposibilitatea înțelegerii semnelor și simbolurilor.

ACALMIE, vânt calm, blând, a cărui viteză în funcție de scara Beaufort nu este mai mare de 0,2 m/s; starea mării, în care pe suprafața sa nu există valuri de la vânt.

ACANT, ornament arhitectonic caracteristic capitulelor corintice și compozite, care imită frunzele de acantă.

ACANTĂ, (lat. *acantus* - spin, măcăciune), tip de ornament și metodă de lucru.

ACANTIS, gen de păsări din familia fringilide.

ACANTOCEFALA, filum de nevertebrate, încregătură de viermi nematohelminthes.

ACARIAN ROȘU, dăunător al culturilor pomicele din familia *Tetranychus urticae*.

ACARICIDE, substanță otrăvitoare împotriva acarienilor dăunători.

ACARIENI, artropode din clasa arahnidelor.

ACARINATE, grup de păsări nezburătoare.

ACARIOZE, boli de piele provocate de acarieni.

ACARIOZE, boli de piele provocate de acarieni.

ACAROLOGIE, domeniu de cercetări științifice fundamentale și aplicative privind acarienii.

ACARUL SCABIEI, (*Sarcoptes scabiei*, *Acarus siro*), Acarul râiei, artropode din clasa arahnidelor.

ACATALEPSIE, (fr. acatalepsie), renunțare din principiu de a mai căuta soluția unei probleme.

ACATIST, imn și slujbă bisericească ortodoxă în cinstea Fecioarei Maria sau a unor sfinți.

ACÂN, cântăreț popular și poet kârghâz sau kazah.

„ACCADEMIA NAZIONALE DI SANTA CECILIA”, complex de stat de organizații concertistice, muzee, edituri și biblioteci etc.

ACCEA, monedă veche de aramă, bătută în Moldova, în 1573, de domnul Ioan Vodă cel Cumplit.

ACCELERANDO, (< it.), termen de referință în arta muzicală privind modul de executare a unui fragment muzical.

ACCELERATOR DE PARTICULE, (Ciclic; Liniar), instalație complexă de cercetare folosită în domeniul fizicii.

ACCELERATOR, instalație mecanică.

ACCELERAȚIA CĂDERII LIBERE, accelerație comunicată unui punct material liber de forța de greutate.

ACCELERAȚIE, mărime vectorială ce indică variația vitezei v a unui punct în mișcare; una dintre noțiunile de bază ale cinematicii; Accelerație gravitațională, accelerație instantanee, accelerație normală, accelerație tangențială, accelerație unghiulară.

ACCELEROGRAF, dispozitiv de măsurat și înregistrat valorile comparate ale vitezei unui corp în mișcare într-o unitate de timp.

ACCELEROMETRU, dispozitiv de măsurare a fenomenului; dispozitiv sensor care măsoară accelerația sau amplitudinea vibrațiilor unui corp.

ACCENT COMPOZIȚIONAL, procedeu compozițional și stilistic în arhitectură.

ACCENT, elemente de ritm, armonie și melodie ale unei compoziții muzicale; pronunțarea accentuată a unei silabe în conformitate cu specificul limbii.

ACCEPT, consimțământ în scris acordat pentru realizarea unui acord economic; Acceptare, acceptarea cambiei, acceptarea ofertei.

ACCEPTOR, în dispozitivul semiconductor, atom trivalent.

ACCESAREA INFORMAȚIEI, procedeu de folosire a informației.

ACCIDENT DE LA BHOPAL, (India) gravă catastrofă tehnogenă cu impact puternic asupra mediului.

ACCIDENT DE LA DEPOZITUL SANDOZ (BASEL), (Elveția), gravă catastrofă tehnogenă cu impact puternic asupra mediului.

ACCIDENT DE LA SEVESO, (Italia), gravă catastrofă tehnogenă cu impact puternic asupra mediului.

ACCIDENT DE LA UZINA AZF DIN TOULOUSE, (Franța), gravă catastrofă tehnogenă cu impact puternic asupra mediului.

ACCIDENT DE TRAFIC, eveniment care a avut loc în timpul deplasării unui vehicul pe un drum auto și cu participarea acestuia, în care persoane au fost ucise sau rănite, vehicule, structuri, mărfuri au fost avariate sau au fost provocate alte pagube materiale.

ACCIDENT ISCHEMIC TRANZITORIU, episod trecător de disfuncție neurologică cauzată de întreruperea bruscă a aportului de sânge arterial la nivelul unei zone din creier.

ACCIDENT PETROLIER, eveniment neprevăzut la extragerea, transportarea sau prelucrarea petrolului cu consecințe grave pentru mediu.

ACCIDENT VASCULAR CEREBRAL, întreruperea circulației sangvine la nivel cranian.

ACCIDENTEȘI INCIDENTE MARITIME, evenimente neprevăzute cu consecințe grave asupra navelor și mediului.

ACCIDENTUL DE LA COURRIÈRES, eveniment neprevăzut cu consecințe grave în domeniu.

ACCIDENTUL DE LA PIPER ALPHA, eveniment neprevăzut cu consecințe grave la platforma petrolieră.

ACCIDENTUL DE LA PLATFORMA PETROLIERĂ DIN EKOFISK, eveniment neprevăzut cu consecințe grave în domeniu.

ACCIDENTUL DE LA THREE MILE ISLAND, eveniment neprevăzut cu consecințe grave în domeniu.

ACCIDENTUL LA METROUL DIN PARIS, eveniment neprevăzut cu consecințe grave în domeniu.

ACCIDENTUL NUCLEAR DE LA CERNOBÎL, eveniment nuclear neprevăzut cu consecințe grave.

ACCIDENTUL NUCLEAR DE LA FUKUSHIMA DAIICHI, eveniment nuclear neprevăzut cu consecințe grave.

ACCIDENTUL PETROLIER DIN GOLFUL MEXIC, eveniment neprevăzut cu consecințe grave pentru mediu.

ACCIDENTĂ, lucrare tipografică de tip special care folosește în mod variat literele, liniile și ornamentele în scopul realizării unor efecte de reclamă.

ACCIPITRIDE, familie de păsări din ordinul accipitiforme.

ACCIZĂ, impozit indirect, taxă suportată de consumatori inclusă în prețul de vânzare al unor mărfuri.

ACCRA, capitala statului Ghana.

ACE DE GHEAȚĂ, cristale de gheață alungite foarte mici, cu o structură transversală hexagonală; cristale de gheață sub formă de ace sau plăci, formate atunci când apa îngheață pe suprafața sa sau în coloana de apă; praf de gheață.

ACER, Arțar, gen de plante angiosperme din familia Aceraceae.

ACERACEAE (Aceraceae), familie de plante sapindale.

ACETAT, sare și ester ai acidului acetic utilizați ca materie primă pentru industrie. Acetat de celuloză, eteri ai acidului acetic cu celuloza; Acetat de cupru, săruri ale acidului acetic corespunzătoare diferitor grade de oxidare a cuprului; Acetat de plumb – săruri ale acidului acetic cu diferite grade de oxidare ale plumbului.

ACETILCOLINĂ, substanță organică secretată de terminațiile fibrelor nervoase; neurotransmițător.

ACETILENĂ, gaz incolor, folosit în industria chimică, la sudarea materialelor și pentru iluminat.

ACETONĂ, lichid incolor, materie primă pentru industrie.

ACHENĂ, tip de fruct uscat.

ACHIEA, gen de plante din familia Asteraceae.

ACHILIE, absența sau diminuarea secrețiilor digestive.

ACHITĂRI RECIPROCE, metodă de plăți fără numerar între întreprinderi în cadrul comerțului intern și extern prin compensarea obligațiilor reciproce pentru furnizarea de bunuri și prestarea de servicii.

ACHIZIȚIE A LIMBII, proces de însușire a unei limbi și rezultatul acestuia.

ACHIZIȚIE, procurarea de produse în baza unor contracte speciale; Achiziție publică, achiziție speculativă.

ACID COLIC, acid steroid trihidroxicarbonic conținut în bila omului și unor mamifere.

ACID DEZOXIRIBONUCLEIC, substanță din molecule organice; ADN polimeraza, ARN dependentă. v. **TRANSCRIPTAZA INVERSĂ**.

ACID FOLIC, substanță din grupul vitaminelor B.

ACID INDOLILACETIC, principalul hormon de creștere și dezvoltare la plante din grupul auxinelor.

ACID LACTIC, hidroxiacid alifatic.

ACID PALMITIC, acid carbonic saturat.

ACID PANGAMIC, derivat al acidului gluconic, vitamina B15 solubilă în apă.

ACID PANTOTENIC, vitamina B5 solubilă în apă.

ACID PARAAMINOBENZOIC, compus organic 4 aminobenzoic răspândit pe larg în natură.

ACID PIRUVIC, cetoacid.

ACID, substanță chimică cu gust acru și miros înțepător, care înroșește hârtia albastră de turnesol și care, în combinație cu o bază, formează o sare.

ACIDIMETRIE, domeniu al volumetriei care se ocupă cu metodele de determinare a concentrației acide a unui lichid; metodă volumetrică de analiză cantitativă a acizilor prin titrare cu o soluție standard de bază tare.

ACIDITATE, mărime care exprimă conținutul în acid al unei soluții, care se exprimă prin concentrația totală a acidului sau prin concentrația protonilor, respectiv prin pH.

ACIDITATEA SOLULUI, particularitate a solului, condiționată de existența ionilor de hidrogen în mortarul solului și a ionilor de hidrogen absorbiți în complexul solului absorbant.

ACIDOZĂ, coborârea pH-ului sangvin sub 7,35.

ACIPENSER, gen de pești din familia acipenseride.

ACIPENSERIDE, familie de pești din ordinul acipenseriforme.

ACIPENSERIFORME, ordin de pești ganoizi cu corpul alungit fusiform.

ACIZI CITIDINFOSFORICI, citidinfosfați, tip de nucleotide.

ACIZI DEZOXIRIBONUCLEINICI, acizi nucleici care conțin în calitate de component glucidic – dezoxiriboza.

ACIZI FULVUS, acizi organici naturali cu greutate mare de azot.

ACIZI GRAȘI AI LIPIDELOR, lipide în a căror compoziție intră resturile acizilor carbonici monobazici din șirul alifatic, în principal cu un număr par de atomi de carbon.

ACIZI LICHENICI, compuși organici polifenolici.

ACIZI NUCLEICI DE TRANSPORT, unul dintre tipurile de acizi ribonucleici.

ACIZI NUCLEICI RIBOZOMICI, componenții structurali și funcționali de bază ai ribozomilor ce alcătuiesc de la 50 până la 70 % din masa acestora și peste 80 % din masa tuturor ARN din celulă.

ACIZI NUCLEICI, biopolimeri în a căror structură este depozitată capacitatea de reduplicare precisă și de formare de complexe specifice cu proteinele, și unul cu altul, ceea ce le permite să exercite funcțiile de păstrare, transmitere și realizare a informației genetice.

ACIZI RIBONUCLEICI MATRICEALI, (ARNm), copii complementare a secvențelor de gene.

ACIZI RIBONUCLEICI, clasă de acizi nucleici I, polinucleotizi formați prin copolimerizarea ribonucleotidelor.

ACIZI TIMIDINFOSFORICI, nucleotide, eteri 5' fosforici ai timidinei; conțin timidină, dezoxiriboză și unul, doi sau trei resturi de acid fosforic.

ACIZI URIDINFOSFORICI, nucleotide, eteri 5' fosforici ai uridinei.

ACLIMATIZARE, acomodare a animalelor și plantelor la condiții noi de viață; adaptare a animalelor și plantelor la condiții de viață în regiuni noi, în care n-au existat anterior.

ACNEE, inflamație a glandelor salivare și a foliculilor piloși dezvoltată pe fondul seboreei și schimbării compoziției chimice a sebumului; una dintre cele mai răspândite dermatoze.

ACOLADĂ, semn grafic utilizat în domeniile artelor frumoase.

ACOLIT, slujitor de rang inferior din clerul catolic.

ACOMODARE FIZIOLOGICĂ, modificări ale unui organism viu privind funcțiile fiziologice principale, presiunea osmotică, comportamentul, temperatura corpului etc.

ACOMODARE OPTICĂ, fenomen fizic.

ACOMODARE POLITICĂ, proces de adaptare politică a entităților politice la cerințele și așteptările alegătorilor.

ACOMODARE, proprietate a ochiului de a se acomoda la percepția obiectelor situate la diferite distanțe.

ACOMPANIAMENT, procedeu de însoțire instrumentală a unei bucăți muzicale vocale.

ACONITUM ANTHORA, (Omag), gen de plantă erbacee din familia Ranunculaceae.

ACONT, suma de bani achitată în avans, drept garanție pentru îndeplinirea unui acord comercial încheiat; Avans, arvună.

ACOPERĂMÂNT, (lat. cooperimentum), țesătură din mătase, catifea folosită pentru acoperirea vaselor sfinte; pocrov sau pocrovăț, obiect special de pânză, confecționat pentru utilizare în practica creștină; Sfântul aer.

ACOPERIRE DE CERAMICĂ, aplicarea unor compuși pe bază de oxizi sau silicați pe suprafața articolelor, ce urmează a fi arse.

ACOPERIRE, termen de referință în matematică privind unele proprietăți ale spațiului liniar, suprafeței sau mulțimilor; Acoperire deschisă, acoperire convexă, acoperire echilibrată, acoperire liniară, acoperire solidă, acoperire Vitali; plata unei obligațiuni financiare; Acoperire bancară, acoperire financiară, acoperire monetară, acoperirea/eliminarea riscului de schimb valutar, acoperire-aur, acoperire-forex.

ACOPERIRI DE PROTECȚIE, aplicarea unui strat pe suprafața prelucrată.

ACOPERIȘ, elementul superior al unei construcții pentru protejarea edificiului împotriva precipitațiilor atmosferice, dar servește uneori și ca tavan, termoizolant; stratul de roci minerale situat de-asupra zăcămintelor minerale; Acoperiș fals.

ACORD ADMINISTRATIV, drepturile și obligațiile părților, în cazul actului administrativ.

ACORD CVADRIPARTIT PRIVIND BERLINUL DE VEST, acord internațional privind statutul Berlinului de Vest și a drepturilor locuitorilor lui.

ACORD DE COOPERARE ECONOMICĂ ȘI TEHNICĂ, tratat internațional între două sau mai multe state în domeniu.

ACORD DE COPYRIGHT, drept asupra drepturilor de autor.

ACORD DE EVITARE A DUBLEI IMPUNERI, tratat internațional între două sau mai multe state în domeniu.

ACORD DE GARANTARE A INVESTIȚIILOR, tratat internațional între două sau mai multe state în domeniu.

ACORD DE PARTAJARE A PRODUCȚIEI, formă de parteneriat între întreprinderea de stat și cea privată, de regulă străină, în cadrul căreia, printr-un acord special sunt definite condițiile și procedura de partajare a producției între parteneri.

ACORD DE RECUNOAȘTERE A VINOVĂȚIEI, înțelegere (legea o numește tranzacție) între învinuit sau după caz inculpat, și procuror prin care primul este de acord să recunoască vinovăția, fapt care trebuie să rezulte într-o reducere a pedepsei, dacă este acceptată de către instanța de judecată.

ACORD, înțelegere, învoială, convenție etc. între două sau mai multe părți în vederea încheierii, modificării sau desființării unui act juridic; înțelegere între două sau mai multe părți pentru a stabili, schimba sau înceta drepturile și obligațiile respective; Acord comercial, acord de barter, acord de clearing, acord „swap”, acord vamal; Acord de coaliție; metodă și tehnică de creație în domeniu; mijloc principal de exprimare a relațiilor sintactice de dependență între cuvinte.

ACORDARE DE ÎMPRUMUT BANCAR, tratat internațional între două sau mai multe state sau între o bancă și un agent economic în domeniu.

ACORDEON, instrument muzical.

ACORDUL ASUPRA BERLINULUI, din 1971, acordul celor patru puteri asupra Berlinului.

ACORDUL DE LA BELFAST DIN 1998, tratat privind soluționarea politică a

conflictului din Irlanda de Nord, care prevedea crearea autorităților autonome.

ACORDUL DE LA BELOVEJSKAIA PUȘCEA, reuniune de la 7 și 8 decembrie 1991 din Belarus, care a decis soarta URSS.

ACORDUL DE LA BRETTON WOODS, 1944, a fost adoptat în luna iulie 1944, dar nu a devenit operativ până la sfârșitul lunii decembrie 1958, când toate monedele europene au devenit convertibile; au fost înființate FMI și BIRD.

ACORDUL DE LA DAYTON 1995, acord de pace semnat între participanții războiului civil din Bosnia și Herțegovina în noiembrie 1995 la Dayton, SUA.

ACORDUL DE LA MÜNCHEN, acord cu privire la dezmembrarea Cehoslovaciei, semnat la 29 septembrie 1938 de prim-ministrul Angliei și Franței N. Chamberlain și E. Daladier și de dictatorii fasciști ai Germaniei și Italiei A. Hitler și B. Mussolini; înțelegere care a permis Germaniei naziste să anexeze Regiunea Sudeților care aparținea Cehoslovaciei. Regiunea Sudeților era situată în zona de graniță a Cehoslovaciei și era locuită în principal de etnici germani.

ACORDUL DE LA NYON, din anul 1937, conferința a avut loc la în perioada 10-14 septembrie 1937 și a vizat oprirea atacurilor piraților asupra navelor străine din Marea Mediterană.

ACORDUL DE LA POTSDAM, (PROCLAMAȚIA DE LA POTSDAM), acord asupra politicii de ocupație și reconstrucție a Germaniei și a altor națiuni după încheierea luptelor celui de-al Doilea Război Mondial în Europa. Acordul a fost conceput și adoptat de principalele puteri victorioase – SUA, URSS și Regatul Unit – în timpul Conferinței de la Potsdam (numită în textul înțelegerii „Conferința de la Berlin”) din 17 iulie – 2 august 1945.

ACORDUL DE LA VIENA, 1941, privind aderarea Bulgariei la Pactul Tripartit.

ACORDUL DE LA WASSENAAR 1996, acord încheiat la Wassenaar (Olanda) cu 33 de țări, pentru a coordona eforturile părților la acord pentru controlul exportului de arme convenționale și tehnologie înaltă (bunuri și tehnologii cu dublă utilizare) către țări cu regimuri politice fragile și în zone de conflict (Irak, Libia, Coreea de Nord și țările din Asia de Sud).

ACORDUL DE LIBER SCHIMB CENTRAL EUROPEAN, (engl. Central European Free Trade Agreement), (CEFTA), tratat internațional, a fost încheiat în 1992 între Polonia, Ungaria și Cehoslovacia.

ACORDUL DE LIBER SCHIMB NORD-AMERICAN, (engl. North American Free Trade Agreement), (NAFTA), tratat internațional de liber schimb între SUA, Canada și Mexic, în vigoare din 1 ianuarie 1991.

ACORDUL DE PROCENTAJ, 1944, cunoscut și ca „Documentul obraznic”, a fost o înțelegere între premierul sovietic Iosif Stalin și prim-ministrul britanic Winston Churchill privind împărțirea Europei de sud-est în sfere de influență.

ACORDUL GENERAL PENTRU TARIFE ȘI COMERȚ, (engl. The General Agreement on Tariffs and Trade), (GATT), tratat internațional negociat în timpul conferinței ONU pentru comerț și ocuparea forței de muncă, care a fost valabil în perioada 1947-1994.

ACORDUL LATERAN, 1929, semnat între statul italian și Sfântul Scaun al Bisericii Romano-catolice.

ACORDUL LONDRA, 1854, acord semnat între Marea Britanie, Franța și Imperiul Otoman împotriva Imperiului rus.

ACORDUL MONETAR EUROPEAN, tratat internațional încheiat între sta-

tele UE în domeniu, în vigoare de la 1 iulie 1990.

ACORDUL MUSSOLINI-GRAHAM, din anul 1925, acordul dintre Marea Britanie și Italia referitor la Etiopia.

ACORDUL PRIVIND CONSERVAREA LILIECILOR ÎN EUROPA, Londra, 1991, act normativ internațional privind conservarea biodiversității.

ACORDUL PRIVIND CONSERVAREA PĂSĂRILOR DE APĂ MIGRATOARE AFRICAN-EURASIATICE, Haga, 1995, act normativ internațional privind conservarea biodiversității.

ACORDUL SCHENGEN, tratat internațional între statele uniunii economice Belgia, Franța, Germania, Luxemburg și Olanda, privind eliminarea controalelor la frontierele comune, încheiat la Schengen, Luxemburg, la 14 iunie 1985.

ACORDURI DE LA HELSINKI 1975, Actul Final al Reuniunii Pentru Securitate și Cooperare în Europa 1975.

ACORDURILE DE LA BELAVEJA 1991, document semnat la 8 decembrie 1991 de președintele Ucrainei Leonid Kravciuk, președintele Rusiei Boris Elțin, și președintele Radei Supreme a Belarusiei Stanislav Șușchievici în pădurea Białowieża, lângă Brest (Belarus), prin care se declară lichidarea URSS și înființarea CSI.

ACORDURILE DE LA BRETTON WOODS, iulie 1945, conferință internațională cu temă monetară și financiară.

ACORDURILE DE LA CAMP DAVID, semnate între Egipt și Israel în 1978.

ACORDURILE DE LA DAYTON, tratate internaționale ce au încheiat războiul din Bosnia și Herțegovina 1992-1995.

ACORDURILE DE LA GENEVA, 21 iulie 1954, au marcat sfârșitul Primului

Război al Indochinei, dintre Franța și Republica Democratică Vietnam.

ACORDURILE DE LA LOCARNO, sistem de acorduri și convenții parafate la Locarno (Elveția) de Marea Britanie, Franța, Germania, Italia, Belgia, Cehoslovacia și Polonia în 1925.

ACORDURILE DE PACE DE LA PARIS, 27 ianuarie 1973, a pus capăt implicării SUA în Războiul din Vietnam.

ACORDURILE SECRETULUI DE LA MADRID, 1887, 1891, acorduri semnate între Spania și Italia pentru a contracara expansiunea colonială a Franței în Marea Mediterană Occidentală; pentru o perioadă Spania a fost inclusă în sistemul Triplei Alianțe din 1882.

ACQUIS COMUNITAR, totalitatea drepturilor și a obligațiilor comune care decurg din statutul de stat membru al Uniunii Europene.

ACRANIATE, (Acrania), subfilum de vertebrate cordate primitive, fără cap diferențiat.

ACRASIE, (gr. akrasia – slăbiciune), acțiune morală de a alege răul.

ACREDITARE, a da împuterniciri; a valida activitatea unei instituții.

ACREDITIV, angajament al băncii, făcut la cererea clientului său, pentru a achita o datorie; aviz de încasare/prelevare, prin intermediul băncii, decontare internațională; Acreditiv avizat, acreditiv circular, acreditiv de rambursare, acreditiv revolving.

ACREȚIE, fenomen de captare gravitațională a corpurilor cerești mici de către corpuri mai mari.

ACRIDINĂ, (C₁₃H₉N), compus organic, cristalin și incolor, care se extrage din gudroanele cărbunelui de pământ și care este folosit în industria coloranților, în farmaceutică etc.

ACRIDOIDE, suprafamilie de insecte din ordinul ortoptera.

ACROBAȚIE AERIANĂ, exerciții de pilotaj.

ACROBAȚIE, exercițiu de gimnastică.

ACROCEFALUS, gen de păsări din familia acrocefalide.

ACROCIANOZĂ, sindrom manifestat prin colorație albastru-violacee (cianoză) a extremităților.

ACROCORDIDE, familie de șerpi acvatici neveninoși.

ACROFITE, plante care cresc la altitudini alpine și subalpine.

ACROMAT, persoană care nu distinge culorile.

ACROMATISM, proprietate a unui fenomen optic.

ACROMEALIE, boala Pierre-Marie, modificare structurală și funcțională a organismului generată de hipersecreția de hormon STH.

ACRONIM, cuvânt format din prima literă sau din segmentele inițiale ale cuvintelor care compun o sintagmă, o expresie, un titlu etc.

ACROPOLA DIN ATENA, monument de istorie și cultură antică din Grecia.

ACROPOLĂ, (gr. akros), citadelă în orașele din vechea Grecia, așezată pe o înălțime și adăpostind principalele edificii publice.

ACROSTIH, formă de poezie cu destinație ascunsă, mascată, ale cărei versuri încep cu literele dintr-un nume de persoană.

ACROTERĂ, ornament arhitectural în stil clasic.

ACT ADMINISTRATIV, manifestare juridică unilaterală de voință, cu caractere

normativ sau individual, din partea unei autorități publice.

ACT DE ACUZARE, concluzie scrisă întocmită de organele judiciare spre a dovedi vinovăția cuiva.

ACT DE APLICARE A LEGII, activitate exercitată de autoritățile în forme speciale prevăzute de lege.

ACT DE REGLEMENTARE JURIDICĂ, regulă de conduită generală, impersonală și obligatorie, instituită sau sancționată de autoritatea publică, stabilită de stat într-o formă specifică dreptului.

ACT DE STUDII, document oficial ce confirmă studiile.

ACT DE VORBIRE, manifestare a activității comunicativ-verbale a omului, realizată prin utilizarea limbii în situații de comunicare concrete.

ACT EUROPEAN UNIC, a revizuit Tratatul de la Roma și a introdus Piața Unică Europeană și Cooperarea Politică Europeană.

ACT INFRAȚIONAL, act de comportament (faptă) periculos social, ilegal al unei persoane (subiect al unei infrațiuni) sub formă de acțiune sau inacțiune.

ACT JURIDIC DE COMERȚ EXTERIOR, tratat internațional între două sau mai multe state în domeniu.

ACT JURIDIC, manifestare de voință a uneia sau mai multor persoane fizice sau juridice, săvârșită în scopul de a crea, modifica sau stinge raporturi juridice civile; Act juridic normativ act de reglementare juridică, act juridic bilateral, act juridic civil, act juridic public, acte legislative (legiferate).

ACT TERORIST, provocarea unei explozii, a unui incendiu sau săvârșirea altei fapte care creează pericolul de a cauza moartea ori vătămarea integrității corporale sau a sănătății, daune

esențiale proprietății sau mediului ori alte urmări grave, dacă această faptă este săvârșită în scopul de a intimida populația ori o parte din ea, de a atrage atenția societății asupra ideilor politice, religioase ori de altă natură ale făptuitorului sau de a silii statul, organizația internațională, persoana juridică sau fizică să săvârșească sau să se abțină de la săvârșirea vreunei acțiuni, precum și amenințarea de a săvârși astfel de fapte în aceleași scopuri, se pedepsește cu închisoare de la 6 la 12 ani.

ACT, manifestare a activității umane, acțiune, faptă, rezultat al unei activități; document eliberat, emis etc. de o autoritate prin care se arată un fapt, o obligație, identitatea cuiva etc.; parte a unei piese, alcătuită din mai multe tablouri; act adițional, act caduc, act de brigandaj, document eliberat.

ACTAEE, gen de plante, ierburi perene din familia Ranunculaceae.

ACTANT, protagonist, autor al acțiunii (într-o narațiune, într-o propoziție); participant la acțiunea exprimată de verb.

ACTE NAVIGALE/NAVALE, 1651, 1660, legi engleze, care reglementau comerțul maritim.

ACTE ROMANE, colecție medievală de povestiri moralizatoare.

ACTE ȘI FRAGMENTE CU PRIVIRE LA ISTORIA ROMÂNILOR, izvoare istorice.

ACTINIDE, grup de 15 elemente metalice radioactive situate în sistemul periodic de la actiniu ($Z = 89$) până la lawrenciu.

ACTINII, (Actiniaria), ordin de corali.

ACTINIU, (Actinium), Ac, element chimic radioactiv din grupa a III-a a sistemului periodic, obținut din minereu de uraniu sau prin reacții nucleare.

ACTINOGRAF, aparat pentru măsurarea și înregistrarea radiației electromagnetice din aer.

ACTINOLIT, mineral silicat cu formula chimică $\text{Ca}_2(\text{Mg,Fe})_5\text{Si}_8\text{O}_{22}(\text{OH})_2$.

ACTINOMETRIE, domeniu de cercetări științifice fundamentale și aplicative privind fluxul de radiații solare.

ACTINOMETRU, dispozitiv de măsurare în domeniu.

ACTINOMICETE, (Actinomicetales), ordin de bacterii gram pozitive, terestre și marine.

ACTINOPTERIGIENI, (Actinopterygii), subclasă de pești fosili, strămoșii peștilor actuali.

ACTINOPTERIGII, clasă de animale vertebrate care cuprinde majoritatea peștilor actuali.

ACTION PAINTING, tehnică picturală prin improșcarea sau prin picurarea culorii.

ACTIVARE, termen de referință în tehnologia informațiilor privind utilizarea unor funcții ale calculatorului.

ACTIVE, totalitatea mijloacelor economice care aparțin unei persoane juridice; Active fixe sau active imobilizate, active brute, active circulante/curente, active corporale/materiale/tangibile, active de exploatare (comerciale), active financiare, active de rezervă (oficiale) sau rezerve internaționale, active latente, active lichide, active nete, active reale, active intangibile/necorporale, active sociale.

ACTIVITATE ANTICONSTITUȚIONALĂ, acțiuni deliberate ale cetățenilor, organizațiilor de stat și neguvernamentale, comunităților (claselor, națiunilor), îndreptate împotriva normelor constituției și care reprezintă o amenințare pentru ordinea constituțională.

ACTIVITATE ARTISTICĂ DE AMATORI DIN MOLDOVA, mișcare culturală de masă în domeniu.

ACTIVITATE BANCARĂ, activitatea unei instituții creditar-monetare care includ operațiunile bancare, evidența bancară, controlul bancar propriu.

ACTIVITATE CARITABILĂ, activitate voluntară dezinteresată a persoanelor fizice și juridice în furnizarea de asistență materială, financiară, organizațională și de altă natură persoanelor care au nevoie de atenție și protecție socială.

ACTIVITATE FĂRĂ PIERDERI, mod de activitate economică în care venitul obținut depășește costurile legate de ea sau este egal cu costurile.

ACTIVITATE GEOMAGNETICĂ, fenomen fizic în domeniu.

ACTIVITATE NERVOASĂ SUPERIOARĂ, activitate a compartimentelor superioare ale sistemului nervos central la animale și la om, ce asigură raporturi complexe dintre organism și mediul ambiant.

ACTIVITATE OPTICĂ, fenomen fizic în domeniu; fenomen optic de rotire a planului de polarizație a luminii liniar polarizate, întâlnit în cazul anumitor substanțe.

ACTIVITATE PACIFICATOARE, activitate de menținere a păcii într-o zonă de conflict.

ACTIVITATE POLITICĂ, formă de activitate a subiecților sociali, care urmăresc influențarea luării deciziilor politice, realizarea nevoilor și a intereselor sale; Activism politic, activist de stat, activist politic.

ACTIVITATE PRINCIPALĂ A ÎNTREPRINDERII/FIRMEI, activitatea de bază, efectuată de către un agent economic în scopul obținerii de venit.

ACTIVITATE SOLARĂ, fenomen cosmic; procese globale pe Soare asociate cu modificări ale câmpurilor magnetice puternice în atmosfera sa.

ACTIVITATE, atitudine specific umană, care constă în transformarea și subordonarea lumii scopurilor umane.

ACTIVITATEA DE HEDGE, este o investiție destinată să asigure riscurile financiare.

ACTOR INTERNAȚIONAL, subiect care activează pe arena internațională.

ACTOR POLITIC, participant al procesului politic.

ACTOR SOCIAL, subiect al activităților sociale.

ACTUALITATE, principiu filosofic care semnifică realizarea a ceea ce nu era decât potențial.

ACTUALIZARE, termen de referință în tehnologia informațiilor privind actualizarea driverelor.

ACTUL DE ÎMPUTERNICIRE, din 1933, lege germană care i-a conferit lui Adolf Hitler dreptul de a governa prin decret, adică de a promulga proiecte legislative fără nicio procedură parlamentară.

ACTUL DE LA 23 AUGUST 1944, acțiunea prin care România a intrat în sfera de influență sovietică.

ACTUL DE LA VIENA, document privind consolidarea încrederii și măsurii de securitate în Europa, acord internațional al țărilor OSCE.

ACTUL DE SUPREMAȚIE, din 1534, document care l-a declarat pe regele Henric al VIII-lea și pe urmașii săi ca șef suprem al Bisericii, înlocuind papa.

ACTUL FINAL AL CONGRESULUI DE LA VIENA 1815, tratatul internațional încheiat la 9 mai 1815, a consolidat sistemul relațiilor internaționale după în-

cheierea războaielor napoleoniene și a transformat Europa într-o comunitate de monarhii legitime.

ACTUL FINAL AL REUNIUNII DE SECURITATE ȘI COOPERARE ÎN EUROPA 1975, Acordurile de la Helsinki, Declarația de la Helsinki, un document internațional ce stabilește implicațiile politice și teritoriale la sfârșitului celui de-al Doilea Război Mondial și garantează protecția drepturilor și libertăților omului, semnat la 1 august 1975.

ACTUL HABEAS CORPUS, (lat. Habeas corpus act), act legislativ adoptat de Parlamentul englez la 27 mai 1679, este una dintre componentele importante ale constituției nescrise a Marii Britanii.

ACTUL KANSAS-NEBRASKA 1854, act legislativ adoptat în SUA.

ACTUL PARADISULUI, („Liber Paradisus”), 1257, invocarea divinității.

ACTUL UNIRII DE LA 1918, v. **UNIREA BASARABIEI CU ROMÂNIA DIN 1918**.

ACȚIONALISM, ansamblu de concepții în cadrul cercetărilor sociologice care promovează principiul acțiunii sociale.

ACȚIONAR, persoană juridică sau fizică ce deține una sau mai multe acțiuni; acționar semnificativ, acționar strategic.

ACȚIONARE ELECTRICĂ, dispozitiv electric de pornire.

ACȚIONARE, pornirea unui instrument, aparat.

ACȚIUNE COLECTIVĂ, activitate socială conștientă a unui grup de persoane.

ACȚIUNE POLITICĂ, demers activ al indivizilor, grupurilor de cetățeni sau entităților politice, vizând atingerea unui obiectiv politic specific.

ACȚIUNE SOCIALĂ, comportament individual sau colectiv, urmărind realizarea intereselor și scopurilor sociale-generale, cu ajutorul instituțiilor puterii politice.

ACȚIUNE, desfășurare a unei activități pentru a realiza un scop; hârtie de valoare emisă de o societate pe acțiuni; Acțiune cambială, acțiune de regres, acțiuni preferențiale/prioritare/privilegiate.

ACȚIUNI CONCLUDENTE, acțiuni ale unei persoane care își exprimă voința de a stabili relații juridice, în special, de a încheia un acord, exprimat nu sub forma unei propuneri orale sau scrise, ci direct prin comportament din care se pot trage concluzii despre o astfel de intenție.

ACUARELĂ, metodă de creație în domeniul artelor plastice.

ACUI, Cantemir, Baimaclia.

ACULTURAȚIE, preluare de către o comunitate a unor elemente de cultură materială și spirituală sau a întregii culturi a altei comunități aflate pe o treaptă superioară de dezvoltare; proces complex de interacțiune a două culturi sau tipuri de cultură, aflate pentru un timp în contact.

ACUMULARE DE VÂRSTĂ, concentrare la anumite vârste, de cele mai multe ori care se finalizează cu 0 sau 5 ani, a numărului populației sau a evenimentelor demografice care sunt semnificativ mai mari, decât la vârstele vecine.

ACUMULARE, activitate economică de formare și de utilizare a unei părți din venit pentru lărgirea producției în viitor; Acumulare de capital, acumulări bănești.

ACUMULAREA PRIMITIVĂ A CAPITALULUI, concept care semnifică faza inițială a formării capitalismului.

ACUMULATOR DE BORD, dispozitiv al aparatului de zbor pentru înregistra-

rea și acumularea informației operative despre mersul zborului pe toată perioada lui, Cutia neagră.

ACUMULATOR, depozit de înmagazinare a energiei electrice; echipament de stocare a energiei electrice.

ACUPUNCTURĂ, tratament complementar, constând în înțeparea unor puncte clar localizate pe piele.

ACUSTICA CONSTRUCȚIILOR, domeniu de acustică aplicată care studiază problemele privind izolarea fonică și protecția împotriva zgomotului a camerelor, clădirilor (structurilor) și teritoriilor zonelor populate, cu mijloace de construcție, arhitecturale și de planificare; parte componentă a acusticii arhitecturale.

ACUSTICA STRUCTURALĂ, domeniu în aviație, care cercetează și studiază propagarea sunetului prin structurile aeronavei, emisia sunetului de către aceste structuri, procesele de formare a câmpurilor sonore în spațiile limitate ale aeronavei și metodele pentru atenuarea intensității acestora.

ACUSTICĂ ARHITECTURALĂ, domeniu interdisciplinar al acusticii care studiază propagarea undelor sonore într-o încăpere.

ACUSTICĂ DE RADIAȚIE, domeniu științific ce se dezvoltă la joncțiunea acusticii, fizicii nucleare, fizicii cu energie mare și a particulelor elementare.

ACUSTICĂ MUZICALĂ, domeniu științific despre instrumentele care produc un sunet prin mijloace acustice.

ACUSTICĂ PSIHOLGICĂ, compartiment al psihofizicii ce studiază relațiile cantitative dintre stimulenții externi și senzațiile pe care le provoacă.

ACUSTICĂ TERMICĂ, compartiment al acusticii, ce studiază generarea sunetului prin căldură și a căldurii prin sunet.

ACUSTICĂ, domeniu de cercetări științifice fundamentale și aplicative ale sunetului; Acustică arhitecturală, acustică geometrică, acustică mediilor mobile, acustică ondulatorie, acustică optică.

ACUZAȚIE, (Inculpare) DE STAT, activitate procesuală a procurorului din prima instanță, prin care dovedește vinovăția persoanei care este considerată responsabilă penal.

ACVACULTURĂ, creșterea animalelor și a plantelor care trăiesc în apă.

ACVAFORTE, gravură, tehnică de gravare a unei imagini pe o placă de metal.

ACVALANG, aparat pentru expirat la efectuarea lucrărilor submarine.

ACVAPLAN, probă de sport nautic cu planșă de lemn, remorcată pe apă de un vehicul acvatic.

ACVAPORINE, tip de proteine cu membrană mică.

ACVARIU, instalație artificială; vas de sticlă pentru întreținerea animalelor și plantelor acvatice vii în condiții identice cu cele naturale; Acvaterariu.

ACVATINTĂ, procedeu în tehnica de gravură.

ACVATORIU, spațiu marin, oceanic sau fluvial.

ACVILĂ, pasăre heraldică.

ACVILE, gen de păsări răpitoare de zi, din familia acvilide; Acvilă de câmp, acvilă de munte.

ACVILEGIA, gen de plante, ierburi perene din familia Ranunculaceae.

ADAGIO, procedeu compozițional-stilistic în coregrafie și muzică.

ADAM ȘI EVA, personaje biblice.

ADAM, conform Vechiului Testament, primul om creat de Dumnezeu din lut, în ziua a șasea a Creației.

ADAOS COMERCIAL, sumă adăugată la preț de către comercianți la prețul cu ridicata al unui produs.

ADAPTARE A LEGISLAȚIEI, a face să se potrivească; a potrivi legislației.

ADAPTARE POLITICĂ, proces de adaptare a sistemului politic la provocările externe și interne; adaptare a indivizilor și grupurilor sociale la schimbările corespunzătoare ale sistemului politic; rezultatul schimbărilor în cultura politică individuală și colectivă, dar și consolidarea de noi forme și moduri de interacțiune socio-politică și rezolvarea problemelor sociale.

ADAPTARE ȘCOLARĂ, proces complex educativ-didactic.

ADAPTARE, capacitatea sau proprietățile unui organism de a se modifica în raport cu schimbările intervenite în condițiile sale de viață.

ADAPTOR VIDEO, dispozitiv electronic conceput pentru procesarea datelor video și vizualizarea lor pe un ecran.

ADAPTOR, dispozitiv cu circuit electric.

ADAT, legea musulmană obișnuită, în contrast cu legea oficială – Șaria.

ADAUS LA PRELUCRARE, stratul de suprafață al materialului unei piese (produs semifabricat), îndepărtat în timpul prelucrării prin tăiere/așchiere pentru a obține piesa (produsul) în forma specificată.

ADĂPĂTOARE AUTOMATĂ, instalație pentru adăperea animalelor.

ADĂPOST ANTIAERIAN, local/loc special amenajat în care se refugiază populația în cazul unui atac aerian; Refugiu antiaerian.

ADĂPOST ANTIATOMIC, fortificație pentru protecția contra exploziilor nucleare, a substanțelor radioactive, a radiației penetrante și a infectării radioactive.

ADĂPOST ANTICHIMIC, fortificație pentru protecția contra acțiunii dăunătoare a substanțelor chimice toxice.

ADĂPOST, construcție staționară sau temporară pentru protecția trupelor, a tehnicii de luptă sau a populației împotriva acțiunii inamicului; construcție specială pentru protejarea oamenilor; Adăpost antiaerian; Adăpost antinuclear.

ADDAX, (*Addax nasomaculatus*), antilopă tipică deșertului saharian.

ADDIS ABEBA, capitala Etiopiei.

ADELAIDE, oraș în Australia.

ADELGIDAE, familie mică de insecte hemiptere strâns legate de afide.

ADEN, oraș în Yemen.

ADENILATCICLAZĂ, ferment cu rol important în sinteza AMP-ciclic.

ADENINĂ, bază purinică, componenta principală a nucleotidelor.

ADENOFORA, (*Zurgălăi*), gen de plante din familia Campanulaceae.

ADENOID, țesut limfatic, parte a migdalelor.

ADENOM, tumoare benignă dezvoltată la nivelul unei glande.

ADENOMATOZĂ, hiperplazie adenomatoasă multinodulară la nivelul învelișului sau parenchimului unei glande.

ADENOZINĂ, glicozilamină formată dintr-o pentoză și o moleculă de adenină.

ADENOZINTRIFOSFAT, (ATP), nucleozidă trifosforilată, componentă a macromoleculor de ADN și ARN.

ADENOZINTRIFOSFAT, nucleozidă trifosforilată.

ADEPTII LUI CARAVAGGIO, direcție în pictura europeană din sec. al XVII-lea.

ADERENȚĂ, termen de referință în matematică privind mulțimea punctelor aderente unei mulțimi.

ADEVĂR, categorie filosofică privind concordanța cunoștințelor cu obiectul cunoașterii.

ADEVĂRUL LITERAR ȘI ARTISTIC, supliment al ziarului „Adevărul” (1871-1951) din București, având o periodicitate săptămânală.

ADEVĂRUL, publicație periodică fondată de Al. Beldiman (1871-1872, săptămânal, din 1888, cotidian).

ADEVERINȚĂ VETERINARĂ, document de însoțire de evidență strictă privind partida de mărfuri.

ADEVERINȚĂ, (certificat), document emis de o întreprindere, instituție, organizație. Un document de serviciu ce oferă unele cifre sau alte informații.

ADEZIUNE, fenomen mecanic în fizică.

ADEZIVI, faze continue, asigurând lipirea elementelor sau particulelor discrete ale umpluturii și a continuității materialului în ansamblu; Adezivi anorganici, compoziții bazate pe substanțe anorganice utilizate pentru îmbinarea diferitor materiale; Adezivi naturali, compoziții bazate pe compuși macromoleculari naturali folosiți pentru îmbinarea diferitelor materiale; Adezivi sintetici, compoziții pe bază de substanțe sintetice utilizate pentru îmbinarea diferitelor materiale; Adezivi-topituri, adezivi termoplastici sintetici folosiți sub formă de topitură sau aplicați pe suprafețe fierbinți ce formează îmbinări adezive la răcire sub punctul de curgere (turnare).

ADHAN, chemare la rugăciunea zilnică islamică.

AD-HOC, (lat. ad-hoc – în acest scop), în acest caz, într-un caz specific, în special; Adunare ad-hoc.

ADHOCRAȚIE, structură de organizare temporară, cu capacitatea de adaptare la schimbările vieții moderne.

ADIABATĂ, fenomen fizic în termodinamică; Proces adiabatic, demagnetizare adiabatică.

ADINAMIE, scădere marcată a activității motorii spontane.

ADITIV, compus chimic individual sau diferite compoziții ale acestuia, adăugat la combustibili și lubrifianți pentru a îmbunătăți proprietățile fizico-chimice, operaționale și de mediu; tip de relație dintre întreg și părțile lui componente; aditiv alimentar, orice substanță naturală sau chimică care nu este consumată ca aliment în sine și nu este folosită ca ingredient constituenț al unui aliment, cu sau fără valoare nutritivă și care se adaugă intenționat, cu un scop tehnologic în timpul producerii, procesării, preparării, tratării, împachetării, ambalării, transportului, stocării, sau în timpul

ADITIVI, substanțe speciale, folosite în cantități mici, pentru a îmbunătăți calitățile unor materiale. Aditivi alimentari; Aditivi la combustibili, aditivi la uleiuri.

ADJECTIV, parte de vorbire flexibilă care exprimă diverse însușiri ale obiectelor. Se acordă cu substantivul determinat în gen, număr și caz.

ADJUVANT, produs, substanță care se adaugă unui material pentru a-i ameliora calitățile.

ADMINISTRARE FISCALĂ, sistem de gestionare a proceselor fiscale de către instituțiile statului.

ADMINISTRARE NAȚIONALĂ PALESTINIANĂ, autoritate palestiniană în Israelul anexat în sectorul râului Iordan și Fâșia Gaza.

ADMINISTRAREA CASNICĂ, gestionare și conducere a treburilor casnice; gospodărire.

ADMINISTRAREA FALIMENTULUI, acțiuni întreprinse de fondatorul unui agent economic în perioada de falimentare/lichidare.

ADMINISTRAREA INVESTIȚIILOR, acțiuni întreprinse de fondator/dona-tor/beneficiar în vederea valorificării eficiente a creditelor/investițiilor/gran-turilor nerambursabile.

ADMINISTRATOR DE BAZE DE DATE, operator care administrează și moni-torizează bazele de date privind instala-rea, configurarea sistemelor de gesti-une a bazelor de date.

ADMINISTRATOR DE REȚEA, opera-tor care administrează și monitorizează rețeaua de calculatoare.

ADMINISTRATOR, persoană împuter-nicită să administreze un serviciu, un agent economic.

ADMINISTRAȚIA NAȚIONALĂ AERO-NAUTICĂ ȘI SPAȚIALĂ, NASA (*Nati-onal Aeronautics and Space Adminis-tration*), organizație guvernamentală a SUA, care implementează tehnologiile spațiale.

ADMINISTRAȚIE MILITARĂ, domeniu al științei militare și al armatei care se ocupă cu organizarea, întreținerea și mobilizarea forțelor armate și logistica trupelor.

ADMINISTRAȚIE PUBLICA CENTRA-LĂ, totalitatea instituțiilor centrale care asigură funcționarea statului.

ADMINISTRAȚIE PUBLICĂ LOCALĂ, totalitatea instituțiilor locale care asi-gură funcționarea instituțiilor de stat locale.

ADMINISTRAȚIE PUBLICĂ, tipul de activitate a statului cu exercitarea influenței organizatorice manageriale

prin utilizarea puterii executive la or-ganizarea implementării legilor, exer-citarea funcțiilor administrative în scopul dezvoltării socio-economice și culturale complexe a statului, precum și asigurarea implementării politicii de stat în sferele relevante ale vieții publi-ce, creând condiții pentru ca cetățenii să-și exercite drepturile și libertățile.

ADMITANȚĂ, mărime fizică ce carac-terizează un circuit electric de curent alternativ.

ADN POLIMERAZE, fermenți din clasa transferazelor.

ADN SATELIȚI, fragmente de ADN nuclear al eucariotelor formate la extracția acestuia și separate de restul de ADN la centrifugarea gradientă.

ADOBE ACROBAT, tipuri de programe de aplicații și servicii web dezvoltate de Adobe Inc.

ADOLESCENȚA, perioadă de dezvolta-re a ființelor umane, caracterizată prin transformări psihosociale.

ADONAI, în Vechiul Testament, nume dat lui Iahve (Dumnezeu).

ADOPTIE, operație juridică prin care se creează legătura de filiație dintre un adoptator și adoptat.

ADORMIREA MAICII DOMNULUI, sărbătoare domnească a bisericii or-todoxe pe 15 (28) august în amintirea morții Fecioarei Maria.

ADRENALINĂ, hormon secretat în sânge de glanda medulosuprarenală în cazuri de stres; Epinefrină, suprarenin-ă.

ADRESARE, schemă utilizată de unele computere pentru a controla accesul la memorie.

ADRESĂ VIRTUALĂ, locul unde poate fi găsit un anumit site web în Internet.

ADRESĂ, apelurile personale sau de grup (colective) ale cetățenilor către autoritățile statului, asociațiilor cetă-țenilor, întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor, indiferent de proprieta-te, către mass-media și oficiali; Adre-sări ale cetățenilor.

ADSORBȚIE, fenomen de acumulare a moleculelor unui gaz sau ale unui corp dizolvat (adsorbat) pe suprafața unui corp (adsorbant; fenomen fizic de reținere a moleculelor unei substanțe fluide pe suprafața unui corp lichid sau solid; proces fizico-chimic.

ADUCȚIUNE DE APĂ, instalație hidro-tehnică; Aducțiuni de apă de tip canal, aducțiuni de apă de tip conductă.

ADULT, persoană ajunsă la maturitate.

ADULTER, conform Bibliei, femeia măritată sau logodită care nu-și respec-tă angajamentele, dar și bărbatul care își înșală nevasta cu o femeie măritată.

ADUNARE CONSTITUANTĂ, autorita-te legislativă constituită pentru elabo-rarea și aprobarea constituției unui stat.

ADUNARE GENERALĂ A ACȚIONA-RILOR, organ suprem de deliberare al unei societăți pe acțiuni, prin in-termediul căruia se exprimă voința acționarilor.

ADUNARE GENERALĂ, autoritate su-premă de conducere la nivel de organi-zație națională, regională sau mondială.

ADUNARE, operație matematică, în care pentru două numere a și b se pune în corespundere un număr, notat prin a + b și numit suma lor.

ADUNAREA CETĂȚENILOR, formă de democrație directă ce asigură realiza-rea drepturilor politice constituționale ale cetățenilor.

ADUNAREA NAȚIONALĂ DE LA ALBA IULIA, (1 dec. 1918), acțiune de realizare a României întregite.

ADUNAREA NAȚIONALĂ DE LA BLAJ, 3/15–5/17 mai 1848, acțiune în cadrulă în mișcarea pașoptistă.

ADUNAREA NAȚIONALĂ DE LA TIRASPOL, 17-19 dec. 1917, congresul românilor transnistrieni/moldoveni la Tiraspol, precedat fiind de adunări pregătitoare la Tiraspol la 16 noiembrie și Grigoriopol la 21 noiembrie hotărându-se ca fiecare stat să trimită doi delegați.

ADUNAREA POPULARĂ A UTA GĂGĂUZIA, organul suprem al autorității administrative a autonomiei găgăuze.

ADVECȚIE, mișcarea aerului pe orizontală.

ADVENTISM, curent creștin apărut în cadrul protestantismului din SUA în anii 30 ai sec. al XIX-lea. Fondat de William Miller (1782-1849).

ADVERB, parte de vorbire neflexibilă, autosemantică, exprimând o caracteristică a unui proces, a unei însușiri sau a circumstanței în care se desfășoară o acțiune sau există o însușire.

ADVERSAR, concurent sportiv.

ADVOCACY, ansamblu de mijloace și procese de influențare a deciziilor în domeniul politicilor publice.

ADYTON, spațiu secret într-un templu antic grecesc.

AED, cântăreț narator în Grecia antică; poet epic narator și muzician în Grecia antică, creator și executant al propriilor compoziții cu subiect epic.

AEGOPÓDIUM, gen de plante din familia Umbelliferae.

AER CONDIȚIONAT, instalație pentru crearea și menținerea automatizată a condițiilor climatice ale aerului la parametrii prestabiliți pentru obținerea stării de confort (temperatură) sau a unor cerințe tehnice (temperatură, umiditate etc); Aer comprimat, aer lichid.

AER, amestecul de gaze ale atmosferei Pământului; Aer comprimat, aer condiționat, aer lichid; vâl liturgic brodat, folosit în cultul ortodox, epitaf.

AERAREA APEI, procedeu tehnologic de introducere a aerului în apă.

AERAREA CLĂDIRILOR, procedeu tehnologic de introducere a aerului în edificii.

AERAREA VINULUI, procedeu tehnologic de introducere a aerului în vin.

AERATOR, instalație pentru aerație.

AERENCHIM, țesut spongios care formează spații sau canale de aer în frunzele, tulpinile și rădăcinile unor plante.

AEROBICĂ, probă sportivă de gimnastică.

AEROBIOZĂ, capacitatea unor sisteme vii de a trăi în prezența oxigenului molecular liber.

AEROCLIMATOLOGIE, ramură a meteorologiei.

AERODINAMICĂ, domeniu al mecanicii fluidelor; domeniu de cercetări științifice fundamentale și aplicative.

AERODROM, teren amenajat pentru decolarea și aterizarea aparatelor de zbor; Aeroport, aerogară.

AEROFAGIE, deglutiția inconștientă a unei cantități excesive de aer.

AEROFILTRU, dispozitiv de filtrare.

AEROIONOTERAPIE, tratament cu aeroioni.

AEROLOGIE, ramură a meteorologiei.

AEROMODELISM, probă de sport aviatic tehnico-aplicativ; sport tehnic în domeniul modelelor aparatelor de zbor; Aviamodelism.

AERONAUTICĂ, mișcarea și staționarea în aer a aeronavelor mai ușoare decât aerul (baloane, dirijabile, stratosfate, aerostate, radiosonde și aeronave hibride).

AERONAVĂ PILOTATĂ DE LA DISTANȚĂ, aparat de zbor pilotat de o persoană situată la o stație de control situată pe Pământ, într-o aeronavă aeriană sau spațială.

AERONAVĂ, aparat de zbor; Aeroplan.

AERONAVE CU MOTOR UMAN, aparat de zbor, alimentat de energia musculară a pilotului.

AEROPLANCTON, forme minuscule de viață care plutesc în aer, purtate de vânt.

AEROSANIE, mijloc de transport special pe zăpadă.

AEROSOL, sistem compus din particule medicamentoase solide sau lichide, dispersate în aer, folosite în anumite afecțiuni ale căilor respiratorii.

AEROSOTERAPIE, procedeu terapeutic prin care medicamentele sunt introduse, sub formă de aerosoli, pe căile respiratorii cu ajutorul unor pulverizatoare speciale.

AEROSTAT, mijloc de transport special în aer; tip de aeronavă.

AEROSTATICĂ, domeniu de cercetări științifice fundamentale și aplicative al fizicii privind echilibrul gazelor.

AEROTANC, instalație pentru epurarea biologică a apelor uzate.

AEROTERAPIE, (din aero... și gr. therapia - tratament), tratamentul unor boli cu ajutorul aerului.

AEROTERMĂ, dispozitiv de încălzire cu aer cald.

AEROTREN, mijloc de transport special.

AESCULUS, gen de plante din familia Sapindaceae.

AESNIDE, familie de libelule cu diferite aripi.

AETIA, gen de păsări din familia alcide.

AFACERE, activitate antreprenorială comercială, industrială (productivă), financiară, cu rezultat favorabil; Afaceri de familie.

AFACEREA DREYFUS, (1894-1906), scandal juridic și politic care a afectat Franța de la finele secolului al XIX-lea și a produs sciziuni majore în opinia publică.

AFACEREA STROUSBERG, în România a fost un mare scandal politico-financiar din sec. al XIX-lea, având ca obiect concesionarea construcției liniei ferate Roman-București (1868).

AFACEREA WATERGATE, (în engleză Watergate Scandal), scandal politic și succes mediatic din anii 1970 din Statele Unite care a dus la o criză politică majoră, culminând cu demisia președintelui SUA, Richard Nixon.

AFACERI ELECTRONICE, utilizarea tehnologiei comunicațiilor în activitatea e-campaniilor.

AFANASIEVCA, UATSN, Crasnii Vinogradari.

AFAZIE, pierdere parțială sau totală de a înțelege limbajul articulat și a facultății de a vorbi ca o consecință a unor leziuni cerebrale, fiind însoțită deseori de tulburări intelectuale.

AFÂNAREA SOLULUI, lucrare agricolă; v. CULTIVAREA SOLULUI.

AFECT, emoție intensă cu evoluție impetuoasă și scurtă; în filosofie și logică, reținere de a exprima judecăți ferme.

AFFECTIVITATE, ansamblu al stărilor afective, emoționale.

AFEȚIUNI POSTNATALE, boli ce apar după naștere și în legătură cu sarcina și travaliul.

AFELIU, cel mai îndepărtat punct de Soare de pe orbita unui corp cosmic.

AFET, suport pentru țeava unor arme de foc grele.

AFGANI, (denumumirea autohtonă - paștuni, pahtane), persoană care face parte din populația Afganistanului sau este originară de acolo.

AFIDE, (Aphidinea), subordin de insecte.

AFIDINE, subordin de insecte din ordinul himenoptere.

AFIN, (*Vaccinium myrtillus*), arbust de munte cu fructe comestibile.

AFINITATE CHIMICĂ, proprietate a două substanțe de a reacționa împreună ușor și de a rămâne unite după ce combinarea a fost realizată, cu producerea unui efect termic.

AFINITATE PENTRU ELECTRONI, energie degajată la formarea unui ion negativ, prin primirea de către atom a unuia sau mai multor electroni.

AFIRMAȚIE, vorbire prin care se afirmă ceva, formulare cu caracter afirmativ; termen sinonim cu propoziția enunțiativă afirmativă, în opoziție cu negația.

AFIȘ, gen al graficii, utilizat în domeniile artelor; imagine grafică însoțită, de obicei, de un text scurt.

AFIȘAJ CU CRISTALE LICHIDE, panou cu cristale lichide.

AFIX, nume generic pentru prefixe, sufixe și infixi; termen de referință în matematică privind numărul complex corespunzător punctului de coordonate.

AFLORIMENT, ridicături solitare, de origine diversă, care supraviețuiesc în

urma distrugerii unei suprafețe superioare sub influența factorilor exogeni.

AFLUENT, râu care se varsă într-un alt râu, lac sau alt corp interior de apă.

AFLUIRE, deplasare a trupelor într-un punct stabilit dinainte (regiune, aliniament, localitate).

AFONIE, imposibilitatea de a vorbi; tulburare de vorbire de etiologie diversă.

AFORISM, (gr. aphorismos - cugetare scurtă, definiție), enunț concis și memorabil care conține o cugetare, un adevăr cu aplicabilitate relativ generală.

AFRICA DE NORD, CAMPANIILE DIN (1940-1943), parte a luptelor celui de-al Doilea Război Mondial, care s-au desfășurat între 10 iunie 1940 și 16 mai 1943.

AFRICA, continent.

AFRICATĂ, consoană cu caracter complex, a cărei articulație începe cu o ocluziune și se termină ca o consoană fricativă, prin eliberarea parțială, uneori șuierătoare a aerului.

AFRIKANDERI, (din olandeză afrikaander), populație albă din sudul Africii.

AFROAMERICANI, locuitori din SUA descendenți din africani de culoare.

AFROCENTRISM, mișcare politică, culturală și ideologică generată de acțiunile naționaliste istorice ale negrilor.

AFROFORIDE, familie de insecte homoptere.

AFUMARE, metodă de prelucrare și conservare a produselor alimentare cu substanțe ce se conțin în fum sau substanțe afumătoare.

AGAMEMNON, erou grec (cunoscut din Iliada). Era regele cetății Mycenae și urmaș al lui Atreus. Când Atreus a fost ucis de către Aegisthus, Agamem-

non a fost izgonit din Mycenae împreună cu fratele său, Menelau.

AGAMIDE, (Agamidae), familie de șopârle; Agamă cu barbă, (Pogona vitticeps).

AGAPORNIS, gen de păsări din familia papagalilor.

AGAR, mucilagiu marin.

AGARUS, gen de plante ciuperce cu pălărie din filumul Baziodimicete.

AGAT, mineral, piatră semiprețioasă.

AGATYRȘI, populație de origine scito-iraniană; triburi din grupul tracilor de nord.

AGAVE, gen de plante Agavaceae.

AGAW, grupuri de popoare din nordul Etiopiei și Eritreei.

AGĂ, grad militar în armata turcă; dregător domnesc în Moldova; comandant; Agă de beșlii, aga ienicerilor..

AGENCE FRANCE-PRESSE, agenție de presă cu acoperire globală din Franța, cu sediul la Paris.

AGENDA PENTRU DEZVOLTARE 2030 ȘI 17 OBIECTIVE DE DEZVOLTARE DURABILĂ, Agenda 2030, reprezintă un plan de acțiune susținut de ONU pentru Oameni, Planetă și Prosperitate, este îndreptată spre consolidarea Păcii universale.

AGENDA SETTING, teorie conform căreia mass-media influențează publicul în stabilirea priorităților sociale, politice și economice.

AGENT AL PUTERII, actori politici, care acționează oficial în interesul puterii.

AGENT DE FIXARE, substanță chimică utilizată în procedeele tehnologice din domeniu.

AGENT FRIGORIFIC, substanță folosită la instalațiile frigorifice, care în urma vaporizării preia căldura de la obiectele supuse răcirii și la condensare, emit căldura în mediul înconjurător.

AGENT MUTAGEN, factor fizic sau substanță chimică care poate schimba materialul genetic.

AGENT SOCIAL, reprezentant oficial al unui stat, al unei organizații sau instituții care are anumite însărcinări.

AGENT TERMIC, substanță lichidă sau gazoasă folosită pentru a transfera căldura de la corpuri cu o temperatură mai ridicată, către corpuri cu temperatură mai scăzută.

AGENT DE INFLUENȚĂ, persoană care diseminează ideile oricărei organizații în mediul oamenilor din afara unei organizații.

AGENT, persoană oficială a unui stat, a unei instituții sau organizații, împuternicit cu anumite însărcinări; Agent de asigurare, agent de bursă, agent economic, agent de schimb.

AGENȚI ACTIVI DE SUPRAFAȚĂ, grup de substanțe active de suprafață cu masă moleculară mare, ce include proteine și polipeptide naturale și denaturate; Agenți activi de suprafață neionogeni, unul dintre grupurile de clasificare a substanțelor tensioactive; Agenți activi de suprafață cationici, unul dintre principalele grupuri de clasificare a substanțelor active de suprafață care au mediu apos, ca urmare a disocierii electrolitice, formează cationi activi de suprafață și anioni inactivi de adsorbție.

AGENȚI ORGANICI, compuși organici analitici a căror interacțiune chimică cu ioni sau molecule face posibilă detectarea sau cuantificarea conținutului acestor ioni sau molecule în obiectul analizat datorită formării de produse ce dau un semnal analitic.

AGENȚIA ACHIZIȚII PUBLICE, instituție de stat care supraveghează efectuarea licitațiilor publice.

AGENȚIA CENTRALĂ DE RECUNOAȘTERE, (engl. Central Intelligence Agency), instituție guvernamentală în sistemul puterii executive a SUA, care exercită funcțiile de culegere și analiză de informații externe și contraspionaj.

AGENȚIA DE STAT PENTRU PRORIETATEA INTELLECTUALĂ, autoritate administrativă centrală în subordinea Guvernului, creată în 2004, responsabilă de promovarea și realizarea activităților în domeniul protecției juridice a proprietății intelectuale, privind drepturile de proprietate industrială, dreptul de autor și drepturile conexe.

AGENȚIA EUROPEANĂ DE MEDIU (AEM), agenție a Uniunii Europene.

AGENȚIA EUROPEANĂ PENTRU COORDONAREA CERCETĂRII, organizație care sponsorizează proiecte în cadrul Programului European de Cercetare și Dezvoltare de înaltă tehnologie, incluzând și țări non-europene.

AGENȚIA INTERNAȚIONALĂ PENTRU ENERGIE ATOMICĂ, IAEA (International Atomic Energy Agency), organizație interguvernamentală pentru dezvoltarea cooperării internaționale în domeniul utilizării pașnice a energiei atomice.

AGENȚIA MEDIA IMPACT, instituție nonguvernamentală din R. Moldova, fondată în 2003.

AGENȚIA MONDIALĂ ANTIDOPING, (WADA – World Anti-Doping Agency), fundația internațională independentă cu sediul la Montréal, Canada, înființată pe 10 noiembrie 1999 la inițiativa Comitetului Internațional Olimpic; promovează, coordonează și supraveghează combaterea dopajului în cadrul sportului de performanță.

AGENȚIA NAȚIONALĂ DE MANAGEMENT ÎN SĂNĂTATE, instituție publică de medicină din Republica Moldova.

AGENȚIA SPAȚIALĂ EUROPEANĂ, (engl. European Space Agency), (ESA), principalul centru de coordonare a spațiului european; organizație internațională a UE pentru dezvoltarea și operarea sateliților în scopuri economice și aplicate a sateliților artificiali ai Pământului.

AGENȚIA INTERNAȚIONALĂ PENTRU ENERGIE ATOMICĂ, (IAEA), forumul guvernamental internațional mondial pentru cooperarea științifică și tehnică în utilizarea pașnică a tehnologiilor nucleare.

AGENȚIE DE PRESĂ, instituție de informații care are ca scop prioritar colectarea de știri și distribuirea lor către un ansamblu de instituții de informare sau mass-media.

AGENȚIE DE PUBLICITATE, organizație care oferă servicii de creație sau consultanță în afaceri în ceea ce privește întocmirea și plasarea de reclame.

AGENȚIE DE RELAȚII PUBLICE, instituție care prestează, pe bază contractuală, activități de relații publice solicitate de diverse organizații.

AGENȚIE DE STAT, autoritate publică centrală cu competență specială în sistemul de organe executive centrale, aflată în subordinea directă a guvernului sau a unui minister.

AGENȚIE DE VOIAJ, agent economic care comercializează produse sau servicii turistice.

AGENȚIILE DE SPECIALITATE ALE NAȚIUNILOR UNITE, structuri create de unul sau mai multe organe ale Organizației Națiunilor Unite.

AGENȚIILE UNIUNII EUROPENE, instituții comunitare (Consiliul Uniunii Europene, Parlamentul European, Comisia Europeană etc.), fondate în con-

formitate cu dreptul public european, cu statut juridic propriu, pentru a îndeplini sarcini tehnice, științifice sau administrative specifice.

AGENZIA GIORNALISTICA ITALIA, agenție italiană de presă și noutăți.

AGENZIA NAZIONALE STAMPA ASSOCIATA, cooperativă necomercială a 36 de instituții de noutăți din Italia.

AGEUZIE, pierderea simțului gustativ.

AGHEAZMATAR, vas liturgic în care se păstrează agheasma; clădire destinată sfințirii aghesmei; carte ce cuprinde rânduielele ce se oficiază în timpul aghesmuirii.

AGIE, organ administrativ din sec. XVIII-XIX în Țara Românească și în Moldova, însărcinat cu menținerea ordinii publice în capitală; totalitatea funcționarilor din această instituție.

AGIGHIOL, liman fluvio-maritim între brațul Sf. Gheorghe și L. Razim; 280 ha; sat în comuna Valea Nucarilor, județul Tulcea. Aici a fost descoperit un mormânt tumular de la sfârșitul sec. al V-lea î. Hr. – prima jumătate a sec. al IV-lea î. Hr. Atribuit unei căpetenii gete, conține un inventar foarte bogat în obiecte de argint, vase grecești și obiecte de pozoabe feminine.

AGITARE, în tehnologia chimică, proces de mișcare repetată a macrovolumelor mediului unul față de celălalt, prin introducerea energiei externe în mediul de lucru; mijloc important de a influența conștiința și starea de spirit a maselor, pentru a le induce la activități politice sau de altă natură, arme ideologice ale partidelor; stare de anxietate asociată cu neliniște motorie severă.

AGLICĂ (Primula), gen de plante Primulaceae.

AGLOMERARE URBANĂ, unitate urbană alcătuită dintr-un nucleu urban mare și un șir de localități mai mici.

AGLOMERARE, prelucrarea materialelor pulverizate și măcinate fin (minereu, materii prime de cărbune sau concentrate ale acestora, îngrășăminte minerale etc.), pentru a le mări forma în pregătirea pentru utilizare industrială sau transportare.

AGLOMERAȚIE DE STELE, grupuri de stele interconectate între ele de forțele de atracție gravitațională reciprocă și având o origine comună.

AGLOMERAȚII DE GALAXII, sisteme de galaxii ce conțin de la câteva sute până la zeci de mii de galaxii individuale de diferite tipuri și luminozități.

AGLUTINARE, mod de formare a cuvintelor prin care două cuvinte semnificative sau rădăcini sunt unite într-un singur cuvânt pentru a exprima o combinație a celor două sensuri.

AGNATE, (Agnatha), supraclasă de vertebrate.

AGNEȚ, bucată din prescură sau din pâine pentru săvârșirea împărțășaniei.

AGNI, cel mai vechi zeu în religia vedică, al focului.

AGNOSTICISM, concepție filosofică.

AGNOZIE, (gr. agnosia – lipsă de cunoaștere, ignoranță), atitudine a celui care se declară necunoscător; tulburare de percepție; nerecunoașterea celor văzute, auzite, pipăite.

AGNUS DEI, (lat. „Mielul lui Dumnezeu”), cântec liturgic în biserica occidentală.

AGONIDE, familie de pești.

AGORA, în arhitectură, piață publică în orașele Greciei antice unde se aflau principalele instituții și unde se țineau adunările publice; p. ext. adunare a poporului care se ținea în această piață.

AGORACRITUS-DE-PAROS, sculptor celebru în Grecia antică.

AGORAFOBIE, teamă de spații deschise.

AGRAFĂ, dispozitiv de metal cu care se leagă blocurile de piatră; ornament în formă de consolă.

AGRAFIE, afecțiune patologică manifestată prin pierderea capacității de scris; pierderea sau tulburarea funcției de a exprima gândurile prin scris.

AGRAMATISM, incapacitate de a se exprima prin fraze conform gramaticii; tulburare neuropsihologică, caracterizată prin incapacitatea de exprimare gramaticală corectă.

AGRANULOCITE, unul dintre cele două tipuri de celule albe din sânge.

AGRANULOCITOZĂ, lipsa granulocitelor din sânge; maladie provocată de reducerea considerabilă a numărului de globule albe în sânge.

AGREGAREA INTERESELOR, proces de a combina cerințele, așteptările, interesele individuale sau de grup, integrarea lor și formarea pe această bază a unui scop sau a unei voințe comune.

AGREGAT DE PAJIȘTE, este alcătuit din câteva mașini agricole și este destinat afânării solului, comprimării lui înainte de semănat, însămânțarea propriu-zisă și introducerea în sol a îngrășămintelor, toate operațiile fiind realizate concomitent, agregatul se remorchează de tractor.

AGREGAT STATISTIC, totalitatea unităților unui fenomen studiat, având o singură caracteristică calitativă, dar diferite semne.

AGREGAT, echipament agricol în domeniu; instalație tehnică cu diferite destinații; Agregat pentru betonuri, agregat agricol, agregat de deservire tehnică.

AGREGATE MONETARE, set de indicatori ai volumului și structurii ofertei

de bani, grupați în funcție de gradul de lichiditate al elementelor constitutive și constituite în funcție de principiul scăderii lichidității acestora.

AGREMENT TURISTIC, activitate economică, parcuri de distracții, cluburi, cazinouri, ambarcațiuni nautice, instalații și alte echipamente specifice agrementului turistic.

AGRESIUNE, acțiune neprietenească a celui care atacă primul.

AGRESIVITATE, ansamblu de manifestări comportamentale care lezează o altă persoană sau distrug o proprietate.

„AGRICULTURA MOLDOVEI”, revistă de știință și practică agricolă, fondată în 1956.

AGRICULTURĂ BIOLOGICĂ, metodă de abordare a agriculturii în deplină corelație cu menținerea și dezvoltarea mediului ambiant; Agricultură organică, agroecologie.

AGRICULTURĂ, ramură a gospodăriei sătești, cultivarea pământului în scopul creșterii plantelor, ramură a fitotehnicii ce se ocupă de creșterea cu precădere a culturilor alimentare anuale cerealiere, oleaginoase, rădăcinoase și de tuberculi, furagere etc. Agricultură durabilă, agricultură itinerantă.

AGRIOFILUM, gen de plante din familia Amaranthaceae.

AGRIȘ, (*Ribes uva-crispa*), specie de plante agricole din familia Grossulariaceae.

AGROBIOLOGIE, baza teoretică a științelor agronomice, domeniu de știință care studiază legile biologice care acționează în agricultură.

AGROBUSINESS, tipuri de afaceri din domeniul producției agroalimentare.

AGROCHIMIE, domeniu de știință care studiază circulația substanțelor și

procesele chimice care se petrec în sol, plante agricole și animale domestice; știință interdisciplinară care se ocupă cu controlul și diagnoza stării de fertilizare a solului și a stării de nutriție.

AGROCLIMATOLOGIE, domeniu de știință agricolă interdisciplinară.

AGROFIZICĂ, domeniu de știință agricolă interdisciplinară.

AGROMETEOROLOGIE, domeniu de știință agricolă interdisciplinară.

AGROMIZIDE, familie de diptere.

AGRONOMIE, domeniu complex de științe, care constituie baza cercetărilor fundamentale și aplicative ale ramurii.

AGRONOMOVCA, Ungheni, Agronomovca.

AGROPEDOLOGIE, ramură a științei.

AGROPIRON, gen de plante din familia Poaceae.

AGROSTEMMA, gen de plante, ierburi anuale din familia Caryophyllaceae.

AGROSTIS, gen de plante, ierburi perene din familia Poaceae.

AGROTEHNICĂ, știință agricolă aplicativă care se ocupă cu studiul solului și interacțiunea lui cu plantele.

AGROTURISM, formă de turism rural.

AGULHAS, curent în Oceanul Indian.

AHAIA, denumirea antică a ținutului din Grecia situat în N. Peloponesului, extinsă în sec. al II-lea î. Hr. și asupra Greciei centrale și de S.; provincie romană creată în anul 27 d. Hr. de August; principat latin, fondat de cruciați în Pelopones (sec. XIII-XV), numit și Principatul de Morea.

AHEI, populație indo-europeană stabilită la începutul milen. II î. Hr. în

Pelopones, unde a întemeiat puternice centre de civilizație. Una dintre cele patru ramuri ale vechilor greci; denumire generală a vechilor triburi grecești la Homer.

AHEMENID, imperiul numit și Primul Imperiu Persan, a fost un vechi imperiu iranian cu sediul în Asia de vest fondat de Cirus cel Mare.

AHEMENIZILOR, CULTURA ~, ultima mare cultură a Orientului Antic.

AHIMSA, concepție etico-religioasă care interzice acțiunile ce ar provoca suferință unei ființe vii; nonviolenta.

AHMADIA, sectă musulmană, întemeietorul Mirza Ghulam Ahmad.

AHMEDABAD, oraș în India.

AHTNA, populație din Alaska.

AHURA-MAZDA, zeu suprem din mitologia Iranului, venerat în zoroastrism ca principiu al binelui.

AIAX, personaje istorice.

AIDA, tehnică și principiu de marketing.

AIKIDO, probă de sport, artă marțială de origine japoneză, bazată pe tehnica jiu-jitsu.

AINALÎ-KAVAK, convenția explicativă ruso-turcă de la 10/21 martie 1779.

AIRBUS, aparat de zbor; Airbus A320, Airbus A380.

AIREDALE TERRIER, rasă de câini terrier.

AIRSOFT, probă de sport cu arme de foc, care trag cu bile de plastic.

AISBERG, bloc mare de gheață aflat în derivă.

AJUGA, gen de plante din familia Lamiaceae.

AJUR, (fr. ajour - motiv perforat, filigranare), tip de ornament și metodă de lucru în arta plastică; broderie pe o țesătură obținută prin scoaterea firelor din urzeală sau din bătătură.

AJUSTARE, adaptare la condițiile curente; Ajustare conjuncturală, ajustare economică, ajustare fiscală, ajustare fiscală la frontieră, ajustare la șocurile externe, ajustare structurală sau restructurare, ajustarea balanței de plăți, ajustarea cursului de schimb; în tehnică, finisarea pieselor (semifabricatelor) de metal pentru a obține forme și dimensiuni precise, cu suprafețe fine.

AJUSTAREA PROGRAMULUI, procesul de căutare, localizare și remediere a erorilor într-un program de calculator.

AJUTOR MEDICAL DE URGENȚĂ, sistem de organizare a ajutorului medical de urgență timp de 24 de ore în stări ce periclitează viața și boli acute, la locul accidentului sau în drum spre instituția medicală.

AJUTOR UMANITAR, tip de asistență gratuită (sprijin); mijloacele de trai distribuite gratuit populației din zonele afectate sau în apropierea unui dezastru umanitar.

AJUTOR, sprijin acordat conform legislației, la solicitare sau benevol; Ajutor de stat, ajutor de șomaj, ajutor economic, ajutor mutual, ajutor pentru dezvoltare, ajutor social, ajutor umanitar.

AK-47, armă automată de foc.

AKADEMOS, erou din Atica; revistă de știință, inovare, cultură și artă, fondată de AȘM la 25 mai 2005.

AKINCI, atacatori otomani.

AKITA INU, rasă de câini.

AKKAD, oraș-stat în milen. 3 î. Hr.

AKMOLA, provincie a Kazahstanului.

AKSUM, capitala imperiului etiopian.

AL DOILEA IMPERIU FRANCEZ, regimul bonapartist imperial al lui Napoleon al III-lea, înființat din 1852 până în 1870, între a doua Republică și a treia Republică Franceză.

AL DOILEA RĂZBOI AL INDOCHINEI, cea mai mare înfrângere a SUA din sec. XX.

AL DOILEA RĂZBOI CHINO-JAPONEZ, 1937, conflict major între China și Japonia.

AL DOILEA RĂZBOI ITALO-ABISINIAN, (1935-1936), primul conflict armat dintre ele avusese loc deja în 1896, și s-a încheiat cu victoria Etiopiei la Adwa, care a respins astfel încercarea italienilor de a o ocupa. A fost o înfrângere care a stopat pentru moment expansionismul italian în Africa. Italia era prezentă în Cornul Africii din 1896, când trupele italiene au ocupat inițial portul eritreean Massawa.

AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL, război global care a durat din 1939 până în 1945.

AL DOILEA ȚARAT BULGAR, (1185-1258), denumit Țaratul româno-bulgar de unii istorici români sau de bulgari și de istoriografia internațională, (1185-1396), stat multietnic (regat) apărut la Dunărea de Jos în 1186, odată cu victoria bulgarilor și vlahilor răsculați din sudul Dunării împotriva Imperiului Bizantin, și dispărut în 1260 prin fragmentarea în state mai mici, cucerite în jur de 1396 de către Imperiul Otoman

AL TREILEA REICH, (al Treilea Imperiu, Imperiul German 1933-1945), desemnează statul german în perioada anilor 1933-1945, când țara a stat sub controlul ferm al partidului totalitar nazist NSDAP - Partidului Muncitoresc German Național-Socialist. A fost condusă de regimul dictatorial al liderului nazist, Adolf Hitler, denumit de germani, în acea perioadă, „der Führer”, în traducere „Conducătorul”.

ALABAMA, râu din sud-estul Statelor Unite ale Americii.

ALABASTRU, varietate de ghips, material de construcție.

ALAC, v. GRÂU.

ALALIE, incapacitate de a vorbi; tulburare a vorbirii.

ALAMĂ MUNTZ, aliaj de cupru-zinc, uneori cu aditivi de plumb (alama de plumb).

ALAMĂ, aliaj de cupru cu zinc.

ÅLAND, (Ahvenanmaa), arhipelag în Marea Baltică.

ALANI, triburi de origine sarmată, care locuiau în sec. II-I î.Hr. în regiunea Mării Negre și în nordul Caucazului și care, împinși de huni, au ajuns, în sec. al V-lea, împreună cu vandalii, până în Spania și Africa.

ALANTOIDĂ, anexă embrionară la animalele amniotice cu funcția de respirație, secreție, nutriție a embrionului.

ALAUDIDE, familie de paseriforme.

ALAUN, un tip de hidrați cristalini ai sărurilor duble.

ALAVA, Ștefan-Vodă, Alava.

ALĂUTA ROMÂNEASCĂ, revistă literară, Iași (1837-1838), supliment al ziarului „Albina românească”. A fost prima revistă din Moldova, dedicată exclusiv literaturii.

ALĂM, (tc. alim – cumpărare), dare (arendă) în sec. al XVIII-lea plătită de tătari domnului Moldovei.

ALB DE ZINC, oxid de zinc (ZnO).

ALBA IULIA (Bălgrad), oraș istoric.

ALBA, județ în România.

ALBA-IULIA, oraș în România.

ALBANEZI, locuitorii din Albania.

ALBANY, oraș din nord-estul SUA, centru administrativ al statului New York.

ALBASTRU DE BERLIN, pigment sintetic anorganic albastru.

ALBASTRU DE METILEN, colorant tiazinic bazic de tetrametilitionină.

ALBASTRU DE TIMOL, indicator chimic acido-bazic.

ALBASTRU VIENEZ, rasă de iepuri de muscă.

ALBATROS, (Diomedeidea exulans), pasăre marină din familia diomedidelor.

ALBĂ MARE, rasă universală de porcine.

ALBĂ NEOZEELANDEZĂ, de iepuri crescuți pentru carne.

ALBĂSTRIȚĂ (Centaurea), gen de plante Asteraceae.

ALB-DE-SURUCENI, soi de viță-de-vie, creat în Republica Moldova.

ALBEDO, în fizică, mărime fotometrică; Albedoul neutronilor.

ALBERT, lac de la granița dintre Republica Democrată Congo și Uganda.

ALBERTA, provincie în Canada.

ALBIE PĂRĂSITĂ, braț mort, curs închis de un rezervor din câmpul inundabil al râului, care este un braț sau o conductă desprinsă de albia principală, are formă alungită, sinuoasă sau în formă de potcoavă.

ALBIE, partea cea mai joasă a văii râului de-a lungul căreia curge apa în perioadele dintre inundații.

ALBINA ROMÂNEASCĂ, gazetă politică și literară, editată la tipografia Albina Românească, între 1829-1849; instituție tipografică din Iași, România (1832-1870).

ALBINA, Cimișlia, Albina.

„**ALBINA**”, periodic politic și literar din sec. al XIX-lea, unde au fost publicate articole din domeniile politic, cultural și literar.

ALBINĂ MELIFERĂ, (Apis mellifera), insectă folositoare din familia apidelor; insectă socială de genul albinelor.

ALBINEȚUL NOU, Făleşti, Albinețul Vechi.

ALBINEȚUL VECHI, Făleşti, Albinețul Vechi.

ALBINISM, absența parțială sau totală a melaninei în ochii, pielea și părul animalelor.

ALBINIȚA, Anenii Noi, or. Anenii Noi.

ALBINUȘA, culegere de pilde și sentințe cu caracter didactic-moralizator din ciclul legendelor de origine bogomilică, scrisă în sec. al XIV-lea.

ALBITURĂ, spațiu poligrafic fără text și material ilustrativ.

ÅLBORG, Aalborg, oraș în nord-estul Danemarcei, centru administrativ al regiunii Iutlanda de Nord.

ALBOTA DE JOS, Taraclia, Albota de Jos.

ALBOTA DE SUS, Taraclia, Albota de Sus.

ALBUM, caiet cu foi rezistente destinat pentru mărci poștale, fotografii etc.; caiet în care se scriu versuri originale, maxime.

ALBUMINĂ, compus organic din grupul proteinelor.

ALBURN, stratul extern, tânăr de lemn.

ALBURNOIDES, gen de pești din familia ciprinide.

ALBURNUS MAIOR, azi localitatea Roșia Montana, România.

ALBURNUS, gen de pești de apă dulce din familia ciprinide.

ALBUȘ, substanța care înconjoară gălbenușul unui ou și servește pentru embrion ca surse de nutriție și apă.

ALCALIFILE, clasă de microorganisme, microbi extremofili capabili să supraviețuiască în medii alcaline.

ALCALIMETRIE, capitol al analizei volumetrică care se ocupă cu determinarea concentrației soluției unei baze prin titrare cu soluții de acizi de concentrație cunoscută.

ALCALINITATE, cantitatea de bază prezentă într-un lichid sau într-o soluție, care se exprimă prin concentrația totală a bazei sau prin concentrația ionilor hidroxil.

ALCALINIZARE BACTERIALĂ, proces hidrometalurgic de extragere a elementelor chimice sau a compușilor lor din minereu, concentrate, materie primă tehnologică cu ajutorul microorganismelor.

ALCALOID, substanță bazică azotată de origine vegetală sau obținută sintetic, toxică, folosită în doze mici ca medicament.

ALCALOZĂ, creșterea anormală a rezervei alcaline din sânge.

ALCANI, hidrocarburi saturate aciclice cu formula $C_n H_{2n+2}$; hidrocarburi parafinice, parafine.

ALCAPTONURIE, boala urinei negre.

ALCEDAR, Șoldănești, Alcedar.

ALCEDAR-ECHIMĂUȚI, grup cultural arheologic.

ALCEDINIDE, familie de păsări din ordinul coraciiforme.

ALCES, gen de mamifere din familia cervide.

ALCEU, poet liric grec, inventator al metrului sau versului alcaic (604 a. Hr.); mitologie, fiul lui Perseu și moșul lui Hercule.

ALCHEMILA, gen de plante cu flori din familia Rosaceae.

ALCHENE, olefine, hidrocarburi etilene.

ALCHILARE, reacție chimică prin care se introduce un alchil în molecula unui compus organic.

ALCHIMIE, (arab. alchimie), formă de cunoaștere protoștiințifică, considerată o variantă primitivă a chimiei moderne; etapă pseudoștiințifică a dezvoltării chimiei în Evul Mediu, în care sunt continuate și dezvoltate practicile din Antichitate.

ALCOOL DEHIDROGENAZĂ (ADH), grup de enzime dehidrogenază.

ALCOOLAT, derivat al alcoolilor, obținut prin înlocuirea hidrogenului din grupa hidroxilului cu un metal.

ALCOOLEMIE, prezența temporară a alcoolului în sânge.

ALCOOLI, compuși organici ce conțin una sau mai multe grupe hidroxil OH într-o moleculă de atomi de carbon saturați.

ALCOOLISM, abuz permanent de băuturi alcoolice.

ALCOOLMETRU, aparat, dispozitiv de măsurare a conținutului de alcool într-un lichid folosit la determinarea concentrației de alcool a soluțiilor de alcool etilic în apă; Densimetru.

ALDEBARAN, stea în constelația Taurul.

ALDEHIDE, compuși organici care conțin în molecula lor o grupă carbonil, care se leagă de un atom de hidrogen și de un radical, formula generală: RCOH.

ALDINĂ, corp de literă sau tipografic.

ALDOLAZE, clasă de monozaharide, care au în moleculă o grupare aldehidică, de exemplu glucoza.

ALDOLAZE, enzime care scindează fructoza.

ALDOSTERON, hormon al suprarenalei.

ALDOSTERON, hormon steroid din familia Mineralocorticoizilor.

ALECTORIS, gen de păsări din familia fasiande.

ALECTYORIS, specie din familia fasiande.

ALECULIDE, familie de coleoptere din ordinul polifagilor.

ALEEA CLASICILOR, ansamblul sculptural instalat cu începere din 1957 pe aleea centrală a grădinii publice principale a municipiului Chișinău, Republica Moldova.

ALEGĂTOR, cetățeanul inclus pe lista persoanelor eligibile să participe la alegeri.

ALEGERE ELECTIVĂ, desemnarea prin vot a membrilor organelor reprezentative ale statului, ale unor organizații etc.

ALEGERI ALTERNATIVE, procedură de alegere a reprezentantului dintre doi sau mai mulți candidați concurenți în structura organului reprezentativ sau a conducătorului organizației publice.

ALEGERI, formă de democrație directă, expresie populară; Alegeri anticipate, alegeri democratice, alegeri directe, alegeri indirecte; Alegeri nevalabile, alegeri repetate, alegeri suplimentare, alegeri preliminare.

ALEGORIE, (gr. *allos* – altul, *agoreua* – vorbesc sau *allegori* – exegeză), procedeu stilistic ce exprimă idei abstracte prin mijloace concrete.

ALEGORIE, operă literară (fabulă, parabolă etc.) în care exprimarea unei idei abstracte se face prin mijloace concrete; procedeu literar-artistic.

ALEIRODIDE, (*Aleyrodidae*), familie de hemiptere.

ALELĂ, versiune a genelor.

ALELOPATIE, influență exercitată de unele plante superioare asupra plantelor vecine.

ALELUIA, refren în slujba bisericească creștină.

ALEMDAR, (tc. „purtător de steag”), militar otoman.

ALEP, oraș în Siria.

ALERGARE, probă de sport independentă de atletism, cel mai accesibil sport din lume.

ALERGEN, substanță care provoacă alergie.

ALERGIE, (gr. *allos* – alta și *ergon* – acțiune), mod special de a reacționa a organismului sub acțiunea unor microbi sau a unor substanțe străine introduse pe căi variate.

ALESIA, oraș în Galia. Aici, în 52 î. Hr., galii răsculați conduși de Vercingetorix, au fost înfrânți de Cezar. Localizat ipotetic lângă Alise-Sainte-Reine (Franța).

ALEURITES, gen de plante din familia Euphorbiaceae.

ALEUT, (denumirea autohtonă – unangan), populație de origine mongoloidă, băștinașă din insulele Aleutine, vestul peninsulei Alaska etc.

ALEVIN, puilul de pește în primele zile de dezvoltare.

ALEXANDERFELD, Cahul, Alexanderfeld.

ALEXANDRIA, (*Al-Iskandariyah*), oraș în Egipt, înființat în 332-331 î. Hr.; roman popular din literatura română veche care evocă persoana și faptele regelui Alexandru cel Mare.

ALEXANDRIT, mineral de culoare verde, piatră semiprețioasă.

ALEXANDROVCA NOUĂ, UATSN, Crasnâi Vinogradari.

ALEXANDROVCA, CAMENCA, UATSN, Crasnii Octeabri.

ALEXANDROVCA, Cantemir, Plopi.

ALEXANDROVCA, Florești, Trifănești.

ALEXANDROVCA, Ialoveni, Gangura.

ALEXANDRU CEL BUN, Soroca, Volovița.

ALEXANDRU IOAN CUZA, Cahul, Alexandru Ioan Cuza.

ALEXĂNDRENI, Edineț, or. Edineț.

ALEXĂNDRENI, Sângerei, Alexăndreni.

ALEXĂNDREȘTI, Râșcani, Alexăndrești.

ALEXEEVCA, Edineț, Alexeevca.

ALEXEEVCA, Florești, Alexeevca.

ALEXEEVCA, Ungheni, Alexeevca.

ALEXEEVCA, UTAG, Svetlâi.

ALEXEUCA, Sângerei, Cotiujenii Mici.

ALEXIE, cecitate verbală; incapacitate de a înțelege limbajul scris.

ALEZAJ, finisarea mecanică prin așchiere a pieselor de metal prin tăie-

re găurilor cilindrice și conice pentru a obține dimensiuni precise, și finisare a suprafeței în conformitate cu 1-3 clasă de precizie.

ALFA ȘI OMEGA, revistă bilunară ortodoxă din R. Moldova. (din 1995).

ALFABET DACTIL, totalitate a dactilemelor, semnelor manuale care redau sunetele de bază ale unei limbi, pentru persoanele lipsite de auz.

ALFABET, totalitatea literelor așezate într-o ordine convențională, reprezentând sunetele de bază ale unei limbi.

ALFABETIZARE VIZUALĂ, capacitatea de a vedea, analiza și a înțelege imaginea vizuală.

ALFABETIZARE, proces de însușire a cunoștințelor și deprinderilor de citire și scriere la adulți.

ALFABETUL BRAILLE, sistem de scriere folosit de cei cu deficiențe de vedere. Literele sunt compuse din puncte ieșite în relief care pot fi simțite cu ajutorul degetelor.

ALFABETUL CHIRILIC, unul dintre primele alfabetice slave. Creat în 863 de Constantin (Chiril) Filosoful. La baza alfabetului chirilic stau două scrieri: grecească și glagolitică.

ALFABETUL LATIN, alfabet care deservește scrierea în limba latină. În sec. II î. Hr. cuprindea 20 de litere. La ora actuală este folosit de peste 500 de limbi.

ALFABETUL MORSE, cod telegrafic.

ALFABETUL OGAM, scriere celtică. Inscripții cu alfabetul ogam au fost descoperite în Irlanda.

ALFENOL, aliaj metalic special, alfer.

ALGE SIPHONOFORE, grup de macroalge verzi, marine, acelulare.

ALGE, (Algae), grup de organisme fototrofe, neomogene după origine, care populează în principal bazinele acvatice.

ALGEBRA BANACH, algebra A peste câmpul numerelor complexe, ce este un spațiu Banach.

ALGEBRA LOGICII, parte a logicii matematice bazată pe aplicarea metodelor algebrice, care cuprinde calculul propozițiilor, claselor și relațiilor.

ALGEBRA UNIVERSALĂ, mulțime nevidă, pentru care sunt date unele operații algebrice.

ALGEBRĂ BOOLEANĂ, sistem algebric în care se pot exprima relații logice cu două valori.

ALGEBRĂ COMPUTAȚIONALĂ, domeniu al calculului științific care dezvoltă, analizează, implementează și utilizează algoritmi pentru rezolvarea problemelor matematice.

ALGEBRĂ LIE, termen de referință în matematică privind un spațiu vectorial împreună cu o operație numită paranteză Lie, o hartă biliniară alternativă, care satisface identitatea Jacobi.

ALGEBRĂ LINIARĂ, ramură a matematicii ce studiază spațiile vectoriale și subspațiile acestora, reprezentările liniare, funcțiile liniare, biliniare și pătratice pe spațiile vectoriale.

ALGEBRĂ, domeniu de cercetări științifice fundamentale și aplicative în matematică; Algebră liniară, algebră modernă, algebră de evenimente.

ALGER, capitala Algeriei.

ALGERIENI, locuitorii originari din Algeria.

ALGOL, limbaj de programare adecvat scrierii algoritmilor; ALGOL-60; stea în constelația Perseu.

ALGOLOGIE, ficologie, domeniu de cercetări științifice fundamentale și aplicative.

ALGORITM MARKOV, sistem de descriere a șirurilor în informatica teoretică care folosește reguli similare celor gramaticale pentru a opera pe șiruri de simboluri.

ALGORITM NORMAL, nume atașat algoritmilor de anumit tip caracterizat cu exactitate.

ALGORITM, ansamblu de simboluri folosite în matematică și în logică; succesiune de operații elementare (reguli de calcul, sisteme de simboluri și operatori matematici sau logici, instrucțiuni, comenzi) bine definite, care constituie o schemă de rezolvare a unor probleme și calcule matematice; Algoritmizare.

ALGORITMIZAREA PROCESELOR, descrierea algoritmică a proceselor.

ALGORITMUL EUCLIDIAN, metodă pentru a găsi cel mai mare divizor comun al două numere întregi, două polinoame sau o măsură comună a două segmente.

ALHAGI, gen de plante, ierburi perene din familia Fabaceae.

ALIAJ DE ALUMINIU CU MAGNEZIU, caracterizat prin rezistență mare la coroziune, ductilitate, sudabilitate bună.

ALIAJ DE LIPIT, metal sau aliaj special utilizat în procesul de lipire pentru a produce o îmbinare monolitică prin lipit.

ALIAJ TERMOMAGNETIC, produse metalice aliate, a căror inducție magnetică se schimbă aproape liniar odată cu temperatura și de multe ori mai puternic decât la alte materiale magnetice.

ALIAJ TERMOSTABIL, aliaje de metale cu rezistență sporită la temperaturi înalte.

ALIAJ UȘOR FUZIBIL, aliaje cu un punct de topire, de obicei nu mai mare de 327 °C.

ALIAJ, amestec omogen cu proprietăți metalice a două sau mai multe elemente chimice, din care cel puțin unul este metal; substanță metalică alcătuită din două sau mai multe elemente chimice; Aliaje concreționate, aliaje turnabile, aliaje ușor fuzibile, aliaje refractare, aliaje termomagnetice.

ALIAJE CRIOGENICE, denumirea convențională pentru oțeluri și aliaje utilizate la fabricarea echipamentelor criogenice, pentru folosire la -269 °-20 °C.

ALIAJE DE COBALT, aliaje de metale, care au la bază și Co.

ALIAJE DE CROM, (Cromal), tipuri de aliaje termostabile din crom, fier și aluminiu.

ALIAJE DE FIER, aliaje aliate de metal ce conțin fier și alte elemente chimice, pentru a le conferi calități și caracteristici speciale.

ALIAJE DE MOLIBDEN, aliaj de fier cu adaos de molibden.

ALIAJE DE NIOBIU, amestec metalic pe bază de niobiu cu Mo, W, V, Ti, Ta, N, Zr, Hf, Al, Sn, Ge etc.

ALIAJE DE PRECIZIE, aliaje metalice cu proprietăți fizice speciale (electrice, magnetice, termice, elastice), mecanice sau chimice, grație compoziției chimice exacte și tehnologiilor de fabricație aplicate.

ALIAJE DE WOLFRAM, amestecuri de elemente chimice W, Fe, Al, Ag, Cr, Cu, K, Si, Mb, Ni, Pd, Ru, Re, Ti, Y cu proprietăți speciale, obținute prin metoda metalurgiei pulberilor.

ALIAJE DE ZIRCONIU, aliaje din Sn, Nb, Ni, Fe, ce au la bază zirconiu.

ALIAJE DIN BERILIU, aliaje pentru industria aeronautică, care au la baza lor Be.

ALIAJE DURE, amestec de metal și elemente chimice aliate ce posedă duritate ridicată, rezistență la uzură și alte proprietăți, care fiind încălzite la temperaturi ridicate (900–1150 °C), rămân neschimbate.

ALIAJE FEROASE, aliaje din fier și metale aliate, pot conține și impurități în cantități neînsemnate.

ALIAJE GRELE, materiale compozite pe bază de Wolfram, cu o densitate sporită.

ALIAJE PE BAZĂ DE CUPRU, care conțin nichel ca proprietate definitorie a unui element de aliere cu aditivi Al, Mn, Fe, Zn.

ALIAJE PE BAZĂ DE MAGNEZIU, cel mai ușor material metalic de construcție.

ALIAJE PE BAZĂ DE NICHEL, aliaje ce conțin Ni și Cr, Mn, Fe, Cu, Al, Ti, Mo, W, V ș.a. elemente chimice în diferite proporții.

ALIAJE PE BAZĂ DE PLATINĂ, conține platină aliată cu Ir, Rh, Pd, Ru, Ni, Co, W, Mo etc.

ALIAJE TITANICE, aliaje pe bază de titan cu elementele chimice Al, V, Mo, Sn, Zr, Mn, Cr, Fe, Si, într-o măsură mai mică Nb și W, iar ca microaditivi – Pd și B.

ALIAJUL WOOD, aliaj fusibil bazat pe Bi, Pb, Sn și Cd cu temperatura de topire 68 °C.

ALIANȚA ANGLO-JAPONEZĂ, (1902–1911), o alianță între Marea Britanie și Japonia, semnată în ianuarie 1902, alianța a fost reînnoită și extinsă în sfera de aplicare de două ori, în 1905 și 1911.

ALIANȚA CELORTREI ÎMPĂRAȚI, 1893, alianță politică cu caracter defensiv.

ALIANȚA FRANCO-RUSĂ, (1893), alianță formată prin acordurile din 1891–1894; a durat până în 1917.

ALIANȚA PELOPONESIACĂ, alianță militară-politică a polisurilor din Peloponezia sub conducerea Spartei.

ALIANȚĂ MILITARĂ, sistem de securitate colectivă, constituit formal printr-un acord, tratat.

ALIANȚĂ, înțelegere politică în baza unor tratate între două sau mai multe state sau organizații, grupuri, în vederea realizării unui obiectiv comun; Alianță electorală, alianță politică.

ALIANȚE ANTIOTOMANE, lupta antiotomană desfășurată de Țările Române în Evul Mediu.

ALIENARE, (lat. alienus – străin), viziune de ansamblu asupra omului, societății și evoluției acestora.

ALIERE, introducerea unor aditivi (elemente de aliere) în metale și aliaje pentru a le oferi anumite aspecte fizice, proprietăți chimice sau mecanice.

ALIGATOR, (Alligator), gen de crocodili din familia aligatoridelor.

ALIGOTE, soi nobil de viță-de-vie.

ALI-ILAHİ, (din arabo-pers. – Ali este Dumnezeu), sectă musulmană de orientare șiiită.

ALIMENTARE CU APĂ RECICLATĂ, utilizare multiplă a apei în sistemele de alimentare cu apă tehnologică la întreprinderi, centrale termice etc. pentru a preveni consumul irațional de ape naturale și poluarea acestora.

ALIMENTARE CU APĂ, sistem de măsuri pentru furnizarea apei consumatorilor – populației, agenților economici etc.; Alimentare cu apă caldă.

ALIMENTARE CU COMBUSTIBIL ÎN ZBOR, proces de transmitere în timpul zborului printr-un con de furtun și „o bară telescopică” a combustibilului de către o aeronavă de logistică către o altă aeronavă.

ALIMENTARE CU ENERGIE ELECTRICĂ, transportarea energiei electrice către utilizatori.

ALIMENTARE CU GAZE COMBUSTIBILE, transportarea gazelor către utilizatori.

ALIMENTAREA ANIMALELOR AGRICOLE, unul din cele mai de seamă procese de lucru în zootehnie, care include probleme de planificare, normare, alcătuire a rațiilor, pregătire a nutrețurilor pentru hrană, a tehnicii de distribuire a nutrețurilor, precum și a pășunatului; Unitate de hrană, unitate furajeră energetică.

ALIMENTAREA RÂURILOR, intrarea în râu a fluxurilor de apă de origini diferite, ele determină debitul și regimul apei acestora.

ALIMENTATOR, dispozitiv pentru furnizarea uniformă și controlată a mărfurilor în vrac și a pieselor de la depozite și alte dispozitive de încărcare până la mașinile de transport și procesare.

ALIMENTAȚIE ARTIFICIALĂ, introducerea în organismul bolnavului a substanțelor nutritive în imposibilitatea sau insuficiența alimentării pe cale naturală; Alimentație curativă, alimentație adaptată după compoziția chimică, valoarea energetică, prepararea tehnologică și regimul, la particularitățile clinice și patogenetice și stadiile bolii.

ALIMENTAȚIE SUPPLEMENTARĂ A PLANTELOR, introducerea îngrășămintelor la rădăcina culturilor agricole în perioada de vegetație în scopul îmbunătățirii hranei plantelor și sporirii recoltei lor.

ALIMENTAȚIE, domeniu despre producerea și consumarea produselor

alimentare; legislație, economie și politică agroalimentară, riscuri alimentare, malnutriție în lume, tehnologii de producție și conservare, comportament și practici alimentare, evoluția consumului.

ALIMENTE, substanțe consumate de organismele umane și animale pentru refacerea cheltuielilor energetice, creșterea și reînnoirea țesuturilor.

ALINIAMENT, poziția trupelor militare în teren, pentru indicarea misiunilor de luptă.

ALIOBRIX, toponim celtic.

ALIOR, (Euphorbia), laptele căinelui, gen de plante Euphorbiaceae.

ALISMA, limbariță, gen de plante din familia Alismataceae.

ALISMATACEAE, (Alismataceae), familie de plante alismatale.

ALITERAȚIE, figură stilistică, rezidând în efectele eufonic-imitative, îndeosebi în vers, obținute de către autor prin alegerea unor cuvinte în care se repetă sunetele.

ALITES, gen de amfibii acaudate din familia Alautide.

ALIZARINĂ, derivat al antrachinonei, folosită la prepararea unor coloranți.

ALIZEE CONTRA FLUXURI, în zonele tropicale, curenți din stratul de sub suprafața oceanului mondial, ce se deplasează de la vest la est.

ALIZEE, Alizeele contracurenților ecuatoriali, curenți neutri de apă de suprafețe de compensare în latitudinile joase ale oceanelor între vânturile alizee de nord și de sud.

ALLA PRIMA, (it. alla prima - din prima, de la început), metodă și procedeu în tehnica picturii.

ALLAHABAD, oraș în India.

ALLEGRO, metodă și procedeu compozițional-stilistic în muzică.

ALLEMANDA, dans renașcentist și baroc.

ALLIACEAE, (Alliaceae), familie de amarilidale.

ALLIED FORCES CENTRAL EUROPE, **AFCENT**, forțele aliate NATO din Europa Centrală.

ALLIED FORCES NORTH WEST, forțele aliate NATO din nord-vestul Europei.

ALLIED FORCES NORTH, **AFNORTH**, forțele aliate NATO din Europa de Nord.

ALLIED FORCES SOUTH, **AFSOUTH**, forțele aliate NATO din Europa de Sud.

ALLONGE, (fr.), o foaie suplimentară de hârtie atașată la biletul la ordin pentru inscripția corespunzătoare.

ALMANAH, lucrare cu apariție periodică, sub formă de culegere de texte dintr-un anumit domeniu, dintr-o anumită publicație.

ALMATÎ, (ALMA-ATA), oraș în Kazahstan.

ALNIKO, aliaje magnetice dure, din Al, Ni, Co, Ti, Cu, Nb și Fe.

ALNUS, gen de plante, arbori și arbuști monoici din familia Betulaceae.

ALOCAREA DINAMICĂ A MEMORIEI, modalitate de alocare a memoriei de acces aleatoriu pentru computer, pentru obiecte dintr-un program, în care memoria este alocată pentru un obiect în timpul executării programului.

ALOCAȚIE, sumă de bani din bugetul de stat, destinată satisfacerii anumitor nevoi ale cetățenilor; Alocăție bugetară, alocație socială de stat.

ALOCUȚIUNE, comunicare orală, publică, ocazională de scurtă durată.

ALODIU, proprietate funciară liberă.

ALOE, gen de plante suculente din familia Asfodilaceae.

ALOFON, variantă a fonemului care reprezintă o realizare pozițională a acestuia.

ALOGAMIE, fecundare a unei plante cu polen provenit de la alte plante.

ALOGEN, populație sau persoană de origine străină; care se deosebește prin natură și origine de mediul în care se află; Alogenetic.

ALOGENEZĂ, modificare genotipică grație influenței mediului ambiant.

ALOGISM, mod, proces de gândire care neagă ori reduce rolul gândirii logice ca mijloc de obținere a adevărului.

ALOMORF, variantă a morfemului, reprezintă realizarea aceluiasi morfem în diferite contexte.

ALOPECIE, (lat. calvities - chelie), căderea parțială sau totală, sau rărirea părului, cel mai des pe cap; Calviție, chelie.

ALOPECURUS, gen de plante Poaceae.

ALOPIIDE, familie de pești osoși din genul alopias.

ALOTROPIE, proprietate a unor elemente chimice de a se prezenta în mai multe forme, cu proprietăți fizice (uneori și chimice) diferite.

ALOUATA, gen de maimuțe cu nas lat din familia atelide.

ALPACA, (Lama pacos), mamifer rumegător, cu lâna fină și lungă, care trăiește în America de Sud; argint german, aliaj de Cu, Zn, Ni, uneori cu adăos de Fe și Mn.

ALPII APUSENI, parte a sistemului montan Alpi, în Italia, Franța și Elveția.

ALPII DE SUD, lanț de munți în Noua Zeelandă.

ALPII DOLOMIȚI, lanț muntos în Italia.

ALPII MARITIMI, partea de sud a Alpilor occidentali din Italia și Franța.

ALPII ORIENTALI, parte a sistemului montan Alpi, în Austria, Elveția, Italia, Slovenia, Germania, Liechtenstein. Lungime de 800 km.

ALPII PENNINI, lanțul montan Alpii Apuseni pe teritoriul statelor Italia și Elveția, se află la est de Mont Blanc, între pasurile Sf. Bernard și Simplon.

ALPII RETICI, parte din Alpii de est în Italia, Elveția și Austria, între pasele Splügen și Rezia cu o lungime (de la sud-vest la nord-est) de 140 km.

ALPII SCANDINAVICI, lanț de munți.

ALPINE FOEHN, Föhn, vânt cald și uscat care bate în munții Alpi.

ALPINISM, probă de sport și tip de agrement turistic.

ALSACIA, (Alsace), regiune în Franța.

ALTAMIRA, PEȘTERA peșteră în Spania, la V de Santander. (Cantabria). Celebră prin picturile rupestre reprezentând animale, datând din paleoliticul superior (Magdalenian). Descoperită în 1868 de Marcellino de Santuola, iar picturile în 1878.

ALTAR LATERAL, în bisericile ortodoxe, o mică anexă în partea de nord sau de sud a edificiului principal, în care era amenajat un altar cu pistol.

ALTAR, cea mai importantă parte din biserică, se află în partea de răsărit a edificiului; partea de răsărit al templului creștin separată în bisericile ortodoxe de restul încăperii prin iconostas.

ALTARUL CREDINȚEI, publicație periodică, de informare bisericească, teologică și spirituală a Bisericii Ortodoxe din Republica Moldova, fondată în 2001.

ALTAZIMUT, instrument astronomic pentru măsurarea azimutului constelațiilor.

ALTÂN, monedă.

ALTERGLOBALISM, mișcare socială a cărei ideologie este apropiată de anti-globalismul clasic, dar care susține unele aspecte ale globalizării, mai presus de toate integrarea internațională, insistând că democrația, justiția economică, protecția mediului și drepturile omului trebuie să fie în fața preocupărilor economice.

ALTERITATE, existența, ființa privită din punct de vedere diferit de ea însăși.

ALTERNANȚĂ FONETICĂ, fenomen de natură fonetică care constă în schimbarea regulată a unui sunet din rădăcina sau tema cuvântului în alt sunet mai mult sau mai puțin diferit de cel dintâi.

ALTERNAREA GENERAȚIILOR, schimbarea legică în ciclul vital al organismelor, a generațiilor ce se deosebesc după modul de înmulțire.

ALTERNARIOZE, numele generic al unei serii de boli fungice cauzate plantelor agricole de ciupercile din genurile Alternaria sau Ulocladium.

ALTERNATIVA XXI, publicație periodică, fondată în 1997 de către Societatea Independentă pentru Educație și Drepturile Omului, (SIEDO).

ALTERNATIVĂ, (lat. alter - una din două), formă a judecății disjunctive, sistem din două sau mai multe propoziții, construite astfel încât dacă una este adevărată, celelalte sunt în mod necesar false.

ALTERNATOR, dispozitiv electric; generator electric de curent alternativ.

ALTIMETRU, dispozitiv barometric sau radio pentru măsurarea altitudinii unei aeronave.

ALTITUDINE ÎNALTĂ, tip de relief caracterizat, printr-o disecție puternică, pante abrupte, creste șerpuite și forme de relief glaciare vechi și contemporane.

ALTITUDINE MICĂ, tip de relief corespunzător nivelului cel mai jos de munți.

ALTITUDINE RELATIVĂ, distanța de la un punct de la nivelul mării de pe suprafața pământului de-a lungul unei linii verticale până la un anumit nivel de suprafață.

ALTIȚĂ, broderie pe umărul iei, procedeu compozițional-stilistic în arta plastică.

ALTO, termen de referință în arta muzicală, voce înaltă.

ALTOIREA PLANTELOR, transplantul unei părți a lăstarului sau a mugurului de la o plantă pe tulpina sau rădăcina alteia.

ALTORELIEF, (it. altorilievo - relief înalt), lucrare de sculptură.

ALTRUISM, principiu moral care se constă în consacrarea dezinteresată a intereselor personale pentru binele și fericirea altora.

ALUATU, Taraclia, Aluatu.

ALUCITIDE, familie de fluturi cu aripi modificate neobișnuit din ordinul lepidoptere.

ALUMINIU, (Aluminium), Al, element chimic, metal ușor, de culoare argintie, cu conductivitate termică și electrică bună, cu densitate mică, maleabil și ductil.

ALUMOSILICAȚI, grup de minerale cu conținut de aluminiu.

ALUN DE PĂMÂNT, arahidă, plantă erbacee anuală din familia Fabaceae.

ALUN, arbust din familia Betulaceae; specie de pom fructifer.

ALUNAR, specie de păsări din familia corvide.

ALUNECARE DE TEREN, separarea și mișcarea masei rocilor în pantă prin alunecare; masa de rocă deplasată; noroi în flux.

ALUNECARE DE ZĂPADĂ, avalanșă, masă de zăpadă sau gheață care alunecă și cade de pe o pantă abruptă a muntelui.

ALUNELE, (Achillea), coada șoarecelui, gen de plante Asteraceae.

ALUNELUL, muzică și joc popular românesc; publicație lunară ilustrată pentru preșcolari și elevi din clasele primare. Apare la Chișinău din 1990.

ALUNIȘ, Râșcani, Aluniș.

ALURĂ, fel de deplasare a unui animal; mersul navei.

ALUTIDE, una dintre cele mai vechi familii de amfibii acaudate.

ALUVIUNI ACVATICE, particule solide, în principal minerale sau carbonatate, conținute în corpurile de apă. Acestea intră în apă ca urmare a eroziunii suprafeței terestre a bazinelor de scurgere și a scurgerii din straturile de jos ale solului sau ca urmare a sedimentării biogene.

ALUVIUNI FLUVIALE, transportarea cu apele râurilor a substanțelor minerale și organice solide.

ALUVIUNI ÎN SUSPENSIE, particule solide, în principal minerale sau carbonatate, conținute în corpurile de apă, provenite ca urmare a eroziunii suprafeței terestre a bazinelor de scurgere și a scurgerii din solurile canalului

și de jos sau ca urmare a sedimentării biogene.

ALUVIUNI, acumulare de sedimente formate din particule solide, în principal minerale sau carbonatate, în albia râului, de-a lungul cursului său/și de-părtată de corpurile de apă.

ALUZIE, figură de stil constând în a exprima un lucru cu intenția de a face să se înțeleagă altceva, a face sensibil raportul dintre un lucru spus și altul nespus.

ALVEOLĂ, (lat. alveolus - albioară, cavitate mică), cavitate sferică microscopică de la extremitatea bronhiilor; motiv decorativ.

AMALGAM, în metalurgie, aliaj de mercur cu alte metale.

AMANET, garanție depusă în conținutul unei datorii sau al executării unei lucrări; bun care se depune drept garanție; Gaj, zălog.

AMANITA, gen de plante ciuperci bazidiale.

AMANITOPSIS, gen de plante ciuperci cu pălărie din ordinul Agaricaceae din filumul Baziodimicete.

AMARANTHACEAE (Amaranthaceae), familie de plante Caryophyllaceae.

AMARYLLIDACEAE (Amaryllidaceae), familie de plante Amaryllidaceae.

AMATERASU, în mitologia japoneză, zeiță a soarelui și soția zeului furtunii.

AMATOR, pasiune pentru arta muzicală, teatrală și alte domenii ale artelor plastice.

AMAUROZĂ, pierderea sau diminuarea vederii ca urmare a leziunii retinei, câilor nervoase optice etc.

AMAZON, fluviu în America de Sud.

AMĂREALĂ, (Polygala), gen de plante Poligalaceae.

AMÂNARE A PLĂȚII, prelungire legală a termenului limită de achitare a unui impozit sau a unei plăți.

AMBARCAȚIUNE, în industria navală, tip de vase mici.

AMBASADOR, reprezentant diplomatic cu rangul cel mai înalt.

AMBIGUITATE, (fr. ambigue - cu sens dublu, imprecis, confuz), fenomen artistic în arta plastică, care denotă lipsă de expresivitate într-o operă de artă.

AMBIGUITATE, dublu sens al unui cuvânt, al unei expresii sau judecăți.

AMBIGUITATE, expresie, afirmație lipsită de precizie.

AMBIVALENȚA POLITICĂ, ambiguitate în atitudinea umană față de mediu și în definirea sistemului de valori.

AMBIVALENȚĂ, coexistență simultană a două aspecte total diferite sau opuse.

AMBLOPIE, scădere a capacității vizuale; slăbirea vederii determinată de leziunea mediilor transparente ale globului ocular.

AMBLYPYGI, ordin de animale artropode arahnide.

AMBOSARE, ancorare a unei nave la țarm.

AMBRAZURĂ, deschizătură în peretele unei fortificații, prin care se execută trageri cu tunul, obuzierul, mitraliera.

AMBREIAJ, dispozitiv de cuplare a motorului cu cutia de viteză a unui vehicul.

AMBROZIA, gen de plante din familia Asteraceae.

AMBROZIE, hrana zeilor.

AMBULANȚĂ, spital mobil în spatele frontului, care acordă primul ajutor răniților.

AMBUSCADĂ, poziție ascunsă ocupată de o subdiviziune militară pentru a efectua un atac prin surprindere; atac prin surprindere.

AMBUTEIAJ, blocarea mijloacelor de transport pe uscat sau pe mare.

AMBUTISARE, în metalurgie, proces de deformare a tablei.

AMELIORAREA HELEȘTEELOR PISCICOLE, tehnologii de îmbunătățire a patrimoniului ramurii.

AMELIORAREA SOLULUI, procedeu de sporire a fertilității.

AMENAJARE, ansamblu de lucrări tehnice; Amenajarea inginerescă a teritoriului, amenajarea localităților.

AMENAJAREA PĂMÂNTULUI, sistem de acțiuni și măsuri de ordin juridic, economic și tehnico-ingineresc, aplicat la amenajarea teritoriului.

AMENDAMENT CONSTITUȚIONAL, propunere de modificare a unor articole ale constituției.

AMENDĂ JUDICIARĂ, sancțiune procesuală ce se aplică în cazul încălcării anumitor reguli de procedură în cursul procesului.

AMENDĂ, sancțiune care constă în plata unei sume de bani; sancțiune contravențională, ce reprezintă o sumă în bani pe care, conform dreptului administrativ, contravenientul trebuie să o plătească, când săvârșește o contravenție.

AMENEMHET, numele multor faraoni.

AMENHOTEP, (Amenophis), numele mai multor faraoni din dinastia XVIII.

AMENOREE, absența fiziologică a ciclului menstrual.

AMENT, în botanică, tip de inflorescență sub formă de spic atârnat, alcătuit din mai multe flori unisexuate care cad după înflorire sau maturizarea fructelor.

AMERICA CENTRALĂ, regiune naturală, teritoriu continental și arhipelaguri între America de Nord și America de Sud.

AMERICA DE NORD, continent în emisfera vestică, al treilea cel mai mare (după Eurasia și Africa).

AMERICA DE SUD, continent; America Latină.

AMERICA LATINĂ, denumirea generală a țărilor situate în partea de sud a Americii de Nord, la sud de râul Rio Grande del Norte și în America de Sud.

AMERICA, parte a lumii.

AMERICAN ABSTRACT ARTIST, (AAA), organizație profesională din New-York, SUA, fondată în 1936.

AMERICAN CURL, rasă de pisici.

AMERICAN PIT BULL TERRIER, rasă de câini.

AMERICANI, populație originară din SUA, indiferent de apartenența etnică.

AMERICANISM, stil de viață și diverse fenomene legate de statul și sistemul politic al SUA.

AMERICANOCENTRISM, viziune asupra rolului Americii în promovarea unor noi valori politice, democratice și socio-culturale, evoluată din conceptul eurocentrismului.

AMERICIU, (Americium), Am, element chimic, metal radioactiv, alb-argintiu din familia elementelor transuraniene.

AMERINDIENI, (Indieni americani), grup de popoare și populația autohtonă din America.

AMESTEC DE IERBURI DE NUTREȚURI, sămănături mixte de ierburi anuale și perene.

AMESTEC DE METALE RARE, aliaj de elemente de pământuri rare, utilizat pentru deoxidare, desulfurare și alierea oțelului, fontei și aliajelor neferoase.

AMESTECĂTOR DE BETON, mecanism de construcție, staționar sau autoproplăsat, pentru pregătirea amestecului de beton.

AMESTECĂTOR, mecanism pentru amestecarea substanțelor.

AMESTECUL DE TURNARE, este un amestec multicomponent de materiale de turnare care îndeplinește condițiile procesului tehnologic de fabricație a matrițelor de turnare.

AMESTECURI DE RĂCIRE, soluție din două sau mai multe substanțe solide sau solide și lichide, care fiind amestecate, se răcește datorită absorbției de căldură în timpul topirii sau dizolvării componentelor sistemului.

AMESTECURI EXPLOZIVE, substanțe pirotehnice.

AMETIST, mineral de cuarț, piatră semiprețioasă.

AMFIBII, Batracieni, (Amphibia), clasă de vertebrate, care ocupă o poziție intermediară între pești și celelalte vertebrate.

AMFIBIU, (gr. amphi – dublu și bios – viață), vehicul de deplasare pe apă și pe uscat.

AMFIBOLI, grup de minerale complexe.

AMFIBOLIT, rocă metamorfică.

AMFIBRAH, unitate metrică în retorică antică, formată dintr-o silabă lungă încadrată de două silabe scurte.

AMFIDIPOID, (gr. *amphi* + *diploos* – dublu), dublu diploid fertil, apărut în urma hibridării a două specii diferite de genitori.

AMFIMALON, gen de gândaci din familia melolontide.

AMFIMIXIE, în biologie, tip de înmulțire în care zigotul se formează după unirea gameților de sex contrar.

AMFIPODE, ordin de crustacee inferioare, care trăiesc în apa dulce sau în mare.

AMFITEATRU, (gr. *amphi theatron*), edificiu destinat jocurilor publice, de formă circulară sau ovală, de obicei neacoperit, având la mijloc o arenă înconjurată de trepte (gradene) și tribune pentru public; sală de cursuri, de spectacole etc. cu locurile așezate în trepte sau pe un plan înclinat; configurație a unor terenuri muntoase sau deluroase în etaje circulare; construcție specială și ansamblu arhitectural; teatru de formă circulară lipsit de acoperiș.

AMFITRION, stăpânul unei case în raport cu oaspeții săi; gazdă.

AMFORĂ, (gr. *amphoreús* – cu două toarte), obiect de artă și vas utilitar de lut; vas mare de formă ovoidală sau sferică, cu două toarte, în care în Antichitate, se păstra și se transporta vinul, untdelemnul, grânele etc.

AMHARA, (Amara hizb), populație majoritară etiopiană.

AMIAZĂ, momentul culminantului superior al centrului Soarelui pe meridianul locului de observare.

AMIBE, (Amoebina), ordin de rizopode.

AMIBIOZA ALBINELOR, boală parazitată a albinelor adulte.

AMIBOCITE, celule în formă de amibe.

AMIDAZE, tip de enzime din clasa hidrolazelor.

AMIDON, ($C_6H_{10}O_5$)_n, substanță organică ce se găsește în semințele, fructele și tuberculele plantelor, care se folosește în industria alimentară, chimică etc.

AMIDON, polizaharidul de rezervă la majoritatea plantelor.

AMIDOSTOMOZĂ, afecțiune a păsărilor provocată de nematoza *Amidostomum nodulosum*.

AMIGDALE, mase de țesut limfoid la vertebrate, inclusiv la om.

AMILOIDOZĂ, formarea și depozitarea patologică a unei substanțe proteice amorfe în anumite organe.

AMIMIE, incapacitatea de a exprima stările afective prin mimică.

AMINE, compuși organici care conțin în molecula lor gruparea amino ($-NH_2$) legată de un radical hidrocarbonat.

AMINOACID, compus organic care conține un grup amino (NH_2), un grup carboxil ($O=C-OH$), un atom de hidrogen și un radical care conferă specificitate.

AMINODONȚI, (Amynodontidae), familie de perissodactile dispărute legate de rinocerozele adevărate.

AMINOPLASTE, mase plastice carbanidice.

AMINTIRI, specie folclorică a genului liric de dimensiuni reduse (2-6 versuri) cu caracter predominant erotic-meditativ, având circulație în scris; gen literar, asemănător cu memoriile, în care scriitorul descrie fapte din propria sa viață.

AMIOTROFIE, atrofie musculară.

AMIRAL, grad militar la flota militară; specie de fluture din familia Nymphalidae.

AMIRANTE, arhipelag în apropierea insulei Madagascar.

AMITOZĂ, tip de diviziune directă a celulelor animale sau vegetale, fără apariția cromozomilor.

AMMAN, capitala Iordaniei.

AMNAR, bucată de oțel cu care se lovește cremenea spre a scoate scânteii în vederea aprinderii fitilului sau iascăi; fiecare dintre stâlpii de lemn care se pun la colțurile unei construcții țărănești, pentru a sprijini acoperișul.

AMNESTY INTERNATIONAL, organizație internațională focalizată pe apărarea drepturilor omului.

AMNEZIE, (gr. a – fără, mnesis – memorie), dificultate de a memora; pierderea parțială sau totală a memoriei.

AMNIOS, membrană în care este învelit fetusul până la naștere la mamifere, păsări și reptile.

AMNISTIE FISCALĂ, stingere legală a datoriei fiscale.

AMNISTIE, Amnistie internațională, organizație neguvernamentală internațională, care pledează pentru drepturile omului.

AMOCO CADIZ, accident petrolier cu impact asupra mediului.

AMODITIDE, familie de pești din ordinul perciforme.

AMOFILA, gen de plante, ierburi perene cu rizomi din familia Poaceae.

AMOFOS, îngrășământ mineral complex de azot și fosfor.

AMOFOSCĂ, îngrășământ chimic complex, care conține azot, fosfor și potasiu.

AMON, în mitologia egipteană, divinitate uranică, protector al orașului Teba.

AMONIAC, (NH_3), gaz incolor, obținut din combinarea hidrogenului cu azotul, cu miros înțepător, înecăcios, solubil în apă, cu proprietăți bazice, întrebuițat la fabricarea acidului azotic, a sărurilor de amoniu, a îngrășămintelor azotoase, a explozivelor etc.

AMONIFICARE, descompunerea produselor organice în sol.

AMONIȚI, (Ammonitida), ordin al cefalopodelor amonoide, care au trăit în jurasic.

AMOR FATI, (lat. amor fati - iubire a destinului), termen de referință în filosofie.

AMORALITATE, (lat. a - fără, mores - moravuri), concepție filosofică ce negă existența fundamentului obiectiv al moralei și al normelor și principiilor etice ale conduitei; Amoralism.

AMORAȘ, (it. Putto), în arta plastică, zeul amorului.

AMOREI, populație semitică nomadă în sec. XXIV-XVI î. Hr.

AMORITI, popor antic vorbitor al unei limbi semitice de vest, care a sălășluit la vest de Eufurat.

AMORSĂ, dispozitiv pentru aprinderea unei încărcături explozive.

AMORTIZARE, acțiunea de diminuare a unui fenomen fizic; recuperarea treptată, pe măsura uzării valoarea mijloacelor fixe din costul producției sau din cheltuielile de circulație; Amortizare (depreciere) accelerată (fiscală), amortizare degresivă, amortizare liniară (constantă, proporțională), amortizare progresivă (crescătoare), amortizare proporțională cu ordine numerică inversă a anilor, amortizare regresivă, amortizarea accelerată.

AMORTIZATOR DE ZGOMOT, instalație din semifabricate, concepută pentru a proteja împotriva sunetului puternic; constă din bare de sprijin și panouri acustice cu partea superioară îndoită spre sursa de zgomot, pentru a reduce unghiul în care zgomotul intră în mediu.

AMORTIZOR, dispozitiv care servește la amortizarea unui fenomen fizic într-un dispozitiv tehnic; dispozitiv pentru diminuarea impactului corpului unei nave maritime la ciocnirea cu altă corabie sau de debarcader; instalație pentru stingerea, amortizarea sau prevenirea vibrațiilor mecanice care apar la mașini, dispozitive, sisteme sau structuri în timpul funcționării lor.

AMORȚIRE, în biologie, stare de reducere bruscă a activității vitale instalată la animalele poichiloterme ca adaptare la supraviețuirea în condiții nefavorabile ale mediului ambiant, în special la insuficiența de căldură, umiditate și hrană.

AMPELOGRAFIE, domeniu științific de cercetare al viței-de-vie.

AMPELOPSIS, gen de plante din familia Vitaceae.

AMPELOTERAPIE, cură de struguri, metodă de dietoterapie cu folosirea strugurilor în scopuri curative.

AMPENAJ, (fr. empennage), structura din coada rachetelor sau proiectilelor de avion; structura din coada aparatelor de zbor.

AMPÈRE, după numele fizicianului francez A.-M. Ampère, unitate de măsură a intensității curentului electric.

AMPERMETRU, dispozitiv de măsurare a intensității curentului electric.

AMPER-ORĂ, unitate de măsură.

AMPHISBAENIDE, ordin de reptile șopârle.

AMPLASAMENT, terenul unde este amplsat o construcție, un dispozitiv sau o instalație industrială sau agricolă.

AMPLIFICARE RETORICĂ, dezvoltare a ideilor sau argumentelor într-un discurs, constituind o calitate, când cuprinsul este interesant și plastic, sau un defect, când acesta nu conține nimic nou.

AMPLIFICAREA SUNETELOR, metode de utilizare a instalațiilor amplificatoare de sunet fixe, mobile și portabile pentru a crește volumul sunetelor naturale pe scară largă în sălile de concert și teatru, săli de clasă, pe scene deschise, stadioane, spații industriale etc.

AMPLIFICATOR DE MAȘINI ELECTRICE, dispozitiv generator de curent continuu, proiectată pentru a amplifica puterea semnalului electric de intrare furnizat înfășurărilor de câmp, datorită energiei motor primar.

AMPLIFICATOR DE VIBRAȚII ELECTRICE, dispozitiv conceput pentru a crește intensitatea vibrației electrice (electromagnetice) din contul energiei sursei auxiliare de curent continuu controlate sau energiei altor fluctuații electrice.

AMPLIFICATOR DIELECTRIC, amplificator de vibrații electrice, în care câștigul este creat prin schimbarea capacității unui condensator cu un feroelectric.

AMPLIFICATOR MAGNETIC, dispozitiv electromagnetic de curent alternativ bazat pe un circuit magnetic feromagnetic cu înfășurări electrice, care permite să controlezi curentul în înfășurări, creând o componentă constantă a câmpului magnetic în circuitul magnetic.

AMPLIFICATOR PARAMETRIC, dispozitiv în care puterea semnalului oscilațiilor electrice este crescută datorită energiei unei surse externe, care periodic schimbă valoarea parametruului reactiv al elementului neliniar al amplificatorului.

AMPLIFICATOR VIDEO, dispozitiv electronic utilizat în sistemele de televiziune și radar, oscilografe și alte echipamente cu oscilații electrice pentru amplificarea și corectarea semnalelor de imagine înainte de intrarea lor în convertorul electrooptic pentru a reproduce imaginea.

AMPLIFICATOR, dispozitiv tehnic electromagnetic de mărire a unor valori caracteristice; instalație în fizică.

AMPLITUDINE, mărime scalară în fizică și în tehnică la studiul oscilațiilor.

AMPRENTARE A GENELOR, amprentarea ADN, în criminalistică, metoda de identificare a persoanei, bazată pe studiul structurii moleculei de ADN ca purtător de informații ereditare.

AMPRENTĂ GENETICĂ, carte de identitate genotipică.

AMPRENTĂ PALEONTOLOGICĂ, resturi sau urme biologice cu vârsta de peste 10.000 de ani în straturile Pământului.

AMPUTAREA COARNELOR, prevenire artificială a creșterii coarnelor sau extirparea lor la bovine.

AMPUTAȚIE, (lat. amputatio – tăiere, amputare), tăierea chirurgicală a unui membru al corpului.

AMRITSAR, oraș în India.

AMSTERDAM, capitala Olandei.

AMU-DARIA, râu în Asia centrală.

AMULETĂ, (lat. amuletum), mic obiect căruia în vechime îi atribuiau putere magică de a aduce noroc; talisman.

AMURG, (Crepuscul), partea zilei când Soarele este sub orizont, dar din cauza răspândirii luminii solare în atmosfera Pământului nu există întuneric complet.

AMVON, mic balcon într-o biserică, în fața altarului.

AN BESSEL, an tropical, pentru începutul căruia se ia momentul de timp, când lungitudinea medie a Soarelui este de 280°.

AN BISECT, anul calendaristic ce conține 366 de zile.

AN CALENDARISTIC, interval de timp de la prima până la ultima zi a anului în funcție de calendar.

AN DE BAZĂ, anul luat ca bază pentru determinarea indicilor economici; An de gestiune, an fiscal, an bugetar.

AN LUMINĂ, unitate tolerată în astronomie, egală cu distanța parcursă de lumină într-un an.

AN LUNAR, perioadă de timp egală cu 12 luni sinodice.

„ANA SIUZIU”, („ANA SÖZÜ”), gazeta bilunară din 2002.

ANABANTIDE, familie de pești din ordinul perciforme.

ANABIOZĂ, stare a unui organism viu, în care procesele vitale sunt încetinite.

ANABLEPIDE, familie de pești dulci-coli din ordinul ciprinodontiforme.

ANABOLIE, diminuarea activității vitale a organismelor vii.

ANABOLISM, asimilația substanțelor nutritive în organism.

ANABOLIZANTE, substanțe care activează anabolismul.

ANACARDIACEAE, (Anacardiaceae), familie de sapindale.

ANACARDIUM, gen de plante din familia Anacardiaceae.

ANACOLUT, construcție sintactică ambiguă, care presupune întreruperea neașteptată a continuității sintactice în propoziție sau frază.

ANACONDA, (*Eunectes murinus*), șarpe semiacvatic neveninos, din America Centrală și America de Sud; plan al unei operațiuni în războiul civil din SUA.

ANACRONISM, în opera literară sau artistică, greșeală de plasare a unui concept sau a unui instrument ce nu corespunde spiritului epocii.

ANACRUZĂ, procedeu de compoziție, notă sau un grup de note care formează o măsură incompletă la începutul unei compoziții muzicale; termen grecesc din metrica antică, desemnând o jumătate de picior neaccentuat care precede prima silabă accentuată.

ANADONTA, gen de moluște bivalve din familia unionide.

ANADROM, pește migrator care trăiește în mare, dar pentru reproducere urcă în apele dulci.

ANAFILAXIE, sensibilitate sporită a organismului mamiferelor la administrarea repetată de substanțe străine.

ANAFORĂ, parte centrală a liturghiei din biserica ortodoxă; relație dintre două elemente lingvistice, în care cel care apare ulterior în discurs nu are un sens de sine stătător; procedeu stilistic care constă în repetarea unui cuvânt la începutul mai multor versuri, fraze sau părți de frază.

ANAFORNIȚĂ, denumire a platoului sau a vasului folosit pentru păstrarea și oferirea anaforei.

ANAGNOST, cititor sau lector bisericesc, care citește texte sfinte în timpul serviciului divin.

ANAGRAMĂ, cuvânt sau frază care se obține prin schimbarea ordinii literelor unui alt cuvânt sau fraze.

ANALE, (fr. annales), scriere istorică, relativ concisă, în care sunt înregistrate în sens cronologic, an cu an, evenimen-

tele importante din viața unui popor sau a unui stat; ediție științifică periodică, de regulă, anuală pe domenii, în care se consemnează cronologic activitatea unei instituții.

ANALGEZIE, pierderea sensibilității la durere.

ANALIST PROGRAMATOR, specialist care proiectează, dezvoltă, implementează sau menține un sistem software.

ANALIȘTI, persoană specializată în comentarea (și interpretarea) evenimentelor politice; membrii Școlii Analelor.

ANALITICĂ INTERNAȚIONALĂ, metodă interdisciplinară, proces și tip de cercetare a relațiilor internaționale și politici mondiale.

ANALITISM, calitate a unei limbi de a exprima semnificațiile și valorile gramaticale în afara cuvântului, în cadrul propoziției, prin intermediul morfemelor flexionare analitice, care nu se contopesc cu cuvintele pe care le însoțesc.

ANALIZA COMPARATIVĂ, metodă și instrument de identificare și evaluare a tendințelor de dezvoltare socială, a caracteristicilor culturale și calității vieții, a eficacității instituțiilor sociale în vederea asigurării competitivității țărilor în sistemul mondial global.

ANALIZA CORELAȚIEI, termen de referință în matematică privind o relație statistică dintre două variabile aleatorii sau două mulțimi de date.

ANALIZA INPUT-OUTPUT, estimarea repercusiunilor unui efect direct ce au loc într-o economie.

ANALIZA MACROECONOMICĂ, metodă de cercetare științifică a proceselor economice, care prin evaluarea indicatorilor macroeconomici agregați permite identificarea problemelor de echilibru macroeconomic, utilizarea factorilor de producție, a relațiilor monetare și financiare etc.

ANALIZA NUMERICĂ, termen de referință în matematică privind studiul algoritmilor pentru problemele de aproximare numerică ale matematicii continue.

ANALIZA POLITICĂ, procesul de monitorizarea și evaluare a sistemului politic în ansamblu și a componentelor sale individuale, pentru a prezice direcții și consecințe ale acțiunilor politice cu impactul lor asupra dezvoltării societății.

ANALIZA REPREZENTĂRIILOR, extragerea informației dintr-o reprezentare pentru luarea deciziilor.

ANALIZA SERIILOR DINAMICE, metodă de cercetare a seriilor de timp formate din două șiruri de date paralele.

ANALIZA SOLULUI, determinarea componenței și a particularităților solului.

ANALIZA SPECTRALĂ, metodă fizică și chimică de cercetare.

ANALIZA VECTORIALĂ, ramură a matematicii.

ANALIZATOR GUSTATIV, sistem anatomofiziologic ce asigură analiza fină a excitanților chimici ce acționează asupra organelor gustative ale omului și ale animalelor.

ANALIZATOR, aparat al organismului care culege, transmite și sintetizează senzațiile.

ANALIZĂ ARMONICĂ, domeniu de cercetări științifice fundamentale și aplicative în matematică, dar cu aplicare și în fizică; termen de referință în matematică privind determinarea amplitudinilor armonicilor din seria trigonometrică în care se descompune o funcție periodică.

ANALIZĂ CINEMATICĂ, în mecanica construcțiilor se aplică la proiectarea instalațiilor pentru a clarifica stabilitatea lor.

ANALIZĂ COMBINATORICĂ, ramură a matematicii, dedicată rezolvării problemelor de alegere și aranjare în conformitate cu regulile date ale elementelor unei anumite mulțimi, de regulă, finită.

ANALIZĂ COMPLEXĂ, ramură a matematicii ce studiază funcțiile analitice ale unei variabile complexe, generalizările acestora și obiectele conexe.

ANALIZĂ de conformație, ramură a stereochemiei; studiază structura moleculelor, echilibrul conformațional precum și dependențele proprietăților fizice, chimice, biologice ale substanțelor de comportamentul lor structural; Analiză de dispersie, totalitate de metode pentru determinarea experimentală a mărimilor medii ale particulelor în sisteme disperse sau ale funcției de distribuție a particulelor după mărime; Analiză prin absorbție neutronică, metodă de analiză elementară nedistructivă cantitativă, bazată pe măsurarea atenuării unui flux colimat de neutroni ce trec printr-o substanță analizată.

ANALIZĂ DE FACTOR, (Analiză Factorială), ramură a analizei statistice multidimensionale ce combină metode de estimare a dimensiunii mulțimii de variabile observabile prin studierea structurii matricelor covarianțe sau corelative.

ANALIZĂ DE SCENĂ, ramură a teoriei de constatare a modelului unde este necesară obținerea informațiilor despre o lume tridimensională din imaginile bidimensionale, pentru a construi o descriere formală a imaginii reale și a scenei tridimensionale reprezentate în imagine, în limbajul informațiilor sale și a proprietăților, elementelor și relațiilor semantice dintre ele.

ANALIZĂ DE TRAFIC, proces de gestionare și monitorizare a traficului de rețea.

ANALIZĂ ELEMENTALĂ, detectare calitativă și determinarea cantitativă

a compoziției elementale a substanței, a obiectelor testate; ramură a analizei chimice și chimiei analitice.

ANALIZĂ FONETICĂ, tehnică prin care se identifică sunetele din fluxul vorbirii, descriindu-se trăsăturile articulatorii, acustice ale lor, particularitățile combinatorii și de realizare a unităților fonetice.

ANALIZĂ FUNCȚIONALĂ, ramură a matematicii (informaticii) a cărei sarcină principală este studierea spațiilor și operațiilor cu dimensiuni infinite pe elementele acestora.

ANALIZĂ FUNDAMENTALĂ, constituie un studiu al raporturilor financiare, al managementului și poziției pe piață a unei companii sau al indicatorilor economici ai unei țări sau regiuni.

ANALIZĂ GRAMATICALĂ, metodă folosită în practica lingvistică școlară, ce include două tipuri de analiză: morfologică și sintactică.

ANALIZĂ GRANULOMETRICĂ, ansamblu de operații prin care se determină repartiția după dimensiuni a particulelor unei substanțe.

ANALIZĂ LITERARĂ, operație de cunoaștere prin descompunerea unui text literar în elementele lui componente.

ANALIZĂ MATEMATICĂ, ramură a matematicii unde variabilele sunt studiate, folosind limite.

ANALIZĂ MORFOLOGICĂ, analiză geomorfologică, metodă de refacere a mișcărilor scoarței terestre bazată pe studiul aspectului exterior al suprafeței terestre și a naturii proceselor exogene de formare a reliefului; cercetare a cuvintelor după apartenența la partea de vorbire, după criteriile de clasificare, după categoriile gramaticale, după tipul de flexiune.

ANALIZĂ PERSONALĂ, proces de psihanaliză urmat de persoana care

dorește să se dedice exercitării profesiei de psihanalist.

ANALIZĂ REGRESIONALĂ, ramură a statisticii matematice, ce combină metode practice pentru studierea dependenței regresive între valori, conținând datele statistice.

ANALIZĂ SECVENȚIALĂ, metodă de soluționare a problemelor statistice, unde numărul necesar de observații nu este fixat în avans, dar este determinat în timpul experimentului.

ANALIZĂ SINTACTICĂ, cercetare care își propune stabilirea propozițiilor componente ale unei fraze, a funcției, tipului și raporturilor sintactice între propoziții, alcătuirea schemei sintactice ș.a.

ANALIZĂ SISTEMICĂ, instrument științific de cunoaștere, bazat pe metode generale științifice, experimentale, naturale, statistice, matematice; tehnici și instrumente utilizate în studierea și proiectarea sistemelor complexe, precum și elaborarea metodelor de dezvoltare, adoptare și fundamentare a deciziilor în proiectarea, crearea și gestionarea sistemelor sociale, economice, umane și tehnice.

ANALIZĂ SOCIOLOGICĂ TRANSCULTURALĂ, analiză comparativă vizând fenomenul universalilor culturale, dezvoltate prin intensificarea proceselor de internaționalizare și aculturație.

ANALIZĂ SPECTRALĂ CU RAZE X, analiză elementară a unei substanțe bazată pe studiul spectrului său liniar caracteristic spectrului de raze X.

ANALIZĂ SPECTRALĂ, obținerea informației despre componența elementelor sau a moleculelor unei substanțe pe baza interpretării spectrului radiației, a absorbției sau a spectrelor Raman.

ANALIZĂ STATISTICĂ A PROCESELOR ALEATORII, ramură a statisticii

matematice, dedicată metodelor de prelucrare și utilizare a datelor statistice legate de procesele aleatorii.

ANALIZĂ STATISTICĂ MULTIDIMENSIONALĂ, ramură a statisticii matematice.

ANALIZĂ STILISTICĂ, metodă și tehnică descriptivă de cercetare/interpretare a textului, care își propune să determine valorile expresiv-estetice ale textului sau apartenența lui la una dintre varietățile funcționale ale limbii.

ANALIZĂ STRUCTURALĂ CURAZEX, metodă pentru obținerea informațiilor despre structura unei substanțe după tabloul de difracție.

ANALIZĂ TEHNICĂ, în economie, metodă de proiectare a prețului instrumentelor financiare în baza modificărilor anterioare a acestora.

ANALIZĂ, operație de dezmembrare mentală, separare a obiectului în elementele sau părțile lui componente în vederea determinării proprietăților esențiale, a semnificației fiecărui element în cadrul întregului; analiza evenimentelor, analiză logică, analiză psihologică; metodă sistemică de examinare amănunțită a unei probleme; analiza bugetului, analiza prețurilor, analiza riscului, analiză armonică, analiză cluster, analiză contabilă, analiză cost-beneficiu, analiză economică, analiză financiară, analiză multidimensională, analiză sistemică, analiză statistică, analiză Swot.

ANALIZOR DE LICHIDE, dispozitive pentru monitorizarea compoziției sau proprietăților mediilor lichide.

ANALIZOR, dispozitiv de măsurare în domeniu.

ANALOGIE, interferență bazată pe compararea a cel puțin două obiecte, evidențiindu-se că ele au trăsături comune.

ANAMNEZĂ, totalitatea datelor obținute la interogarea bolnavului.

ANAMORFOZĂ, procedeu compozițional-stilistic în arta plastică, proiecție sau perspectivă optică distorsionată sau deformată.

ANANAS, (*Ananas comosus*), numele comun al plantei tropicale din familia Bromeliaceae și al fructului.

ANAPEST, picior de vers compus din două silabe scurte, urmate de una lungă, frecvent în poezia grecilor și a romanilor.

ANAPLASMOZĂ, boală cauzată de infecția cu bacteria *Anaplasma phagocytophilum*.

ANARHIE, stare de dezorganizare, de dezordine, de haos într-o țară, într-o instituție etc.; indisciplină, nesupunere a individului față de o colectivitate organizată.

ANARHISM, (gr. anarchia - lipsă de putere), curent social-politic constituit în sec. al XIX-lea, care încearcă să maximizeze eliberarea individului, pledează pentru distrugerea imediată a oricărei puteri de stat prin rebeliunea spontană a maselor și crearea unei federații de mici asociații autonome de producători și consumatori.

ANARICADIDE, familie de pești marini din ordinul perciforme.

ANASON, (*Pimpinella anisum*), plantă medicinală, aparține familiei Apiaceae.

ANASTIGMAT, procedeu tehnologic în arta fotografică.

ANASTOMOZĂ, (gr. anastomosis - unire a două grupuri), loc de îmbinare a două vase, a doi nervi.

ANASTROFĂ, procedeu stilistic ce constă în schimbarea ordinii obișnuite a cuvintelor într-o propoziție, cu scopul de a atrage atenția asupra unui amănunt.

ANATEMĂ, comunicare din cadrul bisericii în numele domnului; în religia elenă, un obiect dedicat divinității, care nu poate fi folosit în alt scop decât de sacrificiu; Afurisenie.

ANATIDE, familie de animale înotătoare din ordinul aneriforme.

ANATOCISM, capitalizare a dobânzii unei sume împrumutate.

ANATOMIA ANIMALELOR, domeniu de cercetări științifice fundamentale și aplicative privind biologia morfologică, forma și structura organismelor la animale.

ANATOMIA COMPARATĂ A ANIMALELOR, compartiment al morfologiei animalelor ce studiază legăturile alcătuirii și dezvoltării organelor și sistemelor acestora prin compararea animalelor din diferite grupe sistematice.

ANATOMIA OMULUI, știința structurii organismului omului.

ANATOMIA PLANTELOR, descrierea celulelor, țesuturilor și organelor plantelor.

ANATOMIE PATOLOGICĂ, compartiment al anatomiei ce studiază aspectele morfologice ale proceselor patologice și ale bolilor.

ANATOXINE, toxină a microbilor care introdusă în sângele bolnavilor (după ce a fost făcută nevătămătoare) atenuază efectele acelei boli; toxine microbiene atenuate prin metode fizice sau chimice, utilizate la producerea vaccinurilor.

ANCHETA POPULAȚIEI, Anchetă demografică, culegerea informațiilor privind populația sau anumite grupuri ale populației necesare pentru studiul fenomenelor demografice, etnice, politice, sociologice sau de altă natură, precum și a opiniei publice; metodă de obținere a informației statistice care completează statistica curentă și recensămintele.

ANCHETATOR, persoană însărcinată cu efectuarea unei anchete sau care face o cercetare științifică pe teren.

ANCHETĂ PARLAMENTARĂ, cercetare a unei probleme de către Parlament.

ANCHETĂ SOCIOLOGICĂ, metodă de cercetare specifică științelor socioumane, care utilizează tehnici, instrumente și procedee interogative de culegere a informațiilor.

ANCHETĂ, formă de investigare efectuată de autoritățile legale pentru a stabili circumstanțele în care s-a produs un fapt ilegal.

ANCHILOSTOM, (*Ankilostoma duodenale*), vierme nematod parazit al intestinului uman, care perforază vasele de sânge din intestin.

ANCHILOZĂ, (gr. ankylosis - curbatură), reducerea parțială sau totală a mișcărilor în articulație.

ÂNCIE, mică lamă elastică de trestie așezată la gura unui instrument de suflat pentru producerea sunetului.

ANDEZIT, rocă magmatică.

ANDINĂ, CIVILIZAȚIA ~, civilizație din Epoca Bronzului în America de Sud.

ANDOCARE, intrarea unei nave în doc pentru deservire tehnică.

ANDORRA LA VELLA, capitala Andorei

ANDOSAMENT, inscripție pe versoul unei polițe, unui cec, etc. prin care se transferă proprietatea actului respectiv unei alte persoane; Gir, girant.

ANDREEVCA, Orhei, Chiperceni.

ANDREEVCA, UATSN, Andreevca.

ANDRIAS, gen de amfibii caudate din familia criptobranchide.

ANDRIAȘEVCA NOUĂ, UATSN, Frunză.

ANDRIȘEVCA VECHE, UATSN, Frunză.

ANDROGENEZĂ, partenogeneză masculă.

ANDROMEDA, gen de plante din familia Ericaceae.

ANDROMEDIDE, roi meteoric în asociație cu cometa Biela, al cărui radiant se află în constelația Andromeda.

ANDROPAUZĂ, involuție a funcției testiculare; menopauza masculină.

ANDROPOGON, gen de plante din familia Poaceae.

ANDROSACE, gen de plante din familia Primulaceae.

ANDRUȘUL DE JOS, Cahul, Andrușul de Jos.

ANDRUȘUL DE SUS, Cahul, Andrușul de Sus.

ANECDOTĂ POLITICĂ, specie a discursului politic.

ANECDOTĂ, scurtă povestire, cu poantă, memorabilă, cu un pronunțat caracter pitoresc inspirată din viața de toate zilele sau pusă pe seama unui personaj celebru.

ANELIDE, (Annelides), viermi inelați, filum de nevertebrate.

ANEMIA INFECȚIOASĂ A CAILOR, viroză a animalelor neaparacopitate.

ANEMIE, (din gr. haima - sânge), scădere cantitativă și calitativă a hemoglobinei din sânge; Anemie drepanocitară, anemie ereditară hemolitică la care eritrocitele capătă forma de seceră; una dintre cele mai răspândite forme de hemoglobinopatii; Anemie pernicioasă, denumire învechită a anemiei B12-deficitară.

ANEMOCORIE, diseminare cu ajutorul vântului; Anemofilie, anemogamie.

ANEMOMETRU, în meteorologie, dispozitiv de măsurare a vitezei vântului sau a aparatului de zbor.

ANENII NOI, Anenii Noi, or. Anenii Noi.

ANESTEZIE, diminuarea sau suprimarea sensibilității la durere.

ANESTEZIOLOGIE, disciplină medicală care se ocupă cu anestezia.

ANEUPLOIDIE, număr anormal de cromozomi, în plus sau în minus.

ANEVRISM, dilatare patologică a pereților unui vas sangvin.

ANEXARE, în dreptul internațional, tip de agresiune, manifestată prin alipirea unilaterală forțată de către un stat al întregului sau unei părți a teritoriului unui alt stat; (Anexiune), aderarea forțată de către un stat a întregului sau a unei părți a teritoriului unui alt stat sau a oricărui spațiu sub controlul sau partajarea comunității internaționale.

ANEXAREA (OCUPAREA) BASARABIEI ÎN 1812, ocuparea teritoriului de est al Moldovei dintre Prut și Nistru de către Imperiul Rus.

ANEXAREA (OCUPAREA) BUCOVINEI, 1775, teritoriu Moldovei anexat de Imperiul Habsburgic.

ANEXĂ, ceea ce este alăturat sau alipit, ca element secundar sau dependent, pe lângă altceva mai important; material suplimentar care se adaugă la sfârșitul unei lucrări; nume generic pentru orice document atașat la un document de bază pentru a completa, dezvolta sau proba afirmațiile din respectivul document.

ANEXITĂ, inflamație a trompelor uterine și a ovarelor.

ANFILADĂ, procedeu arhitectural, de aranjare a unui șir de edificii în linie dreaptă; șir de clădiri, amplasate în linie dreaptă.

ANGAJAREA, forței de muncă, recrutare de personal în cadrul organizației.

ANGAJATĂ, LITERATURA în istoria și critica literară definește, în sensul cel mai general, o atitudine activă în raport cu realitățile morale, politice etc. dintr-o societate.

ANGARIE, în dreptul internațional, captarea de către un stat beligerant în porturile sale de nave comerciale ale țărilor neutre pentru uz militar.

ANGELICA, gen de plante din familia Apiaceae.

ANGHILA EUROPEANĂ, (*Anguilla anguilla*), specie de pește din familia anguiliide, ordinul anguiliiforme.

ANGHINARE, (*Cynara scolymus*), plantă erbacee perenă din familia Compozitelor, genul *Cynara*.

ANGINĂ, inflamație a faringelui și a amigdalelor.

ANGIOGRAFIE, studiu radioscopic sau radiografic al vaselor sangvine după administrarea unor substanțe radioopace.

ANGIOM, tumoare benignă a unui vas sangvin sau limfatic.

ANGIOPLASTIE, refacere a unui vas sangvin sau limfatic.

ANGIOSARCOM, sarcom determinat de proliferarea elementelor conjunctive ale vaselor sangvine.

ANGIOSPASM, contracție spastică a unui vas sangvin.

ANGKOR WAT, complex de temple în cinstea zeului Vishnu, construit de regele Suryavarman II în prima jumătate

a secolului al XII-lea în regiunea Angkor, din nordul Cambodgiei.

ANGKOR-10, temple antice de arhitectură și artă khmeriană.

ANGLIA, țară care face parte din Regatul Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord.

ANGLICANISM, religie de stat a Angliei, cu caracter reformat (o formă de protestantism).

ANGLICISM, expresie specifică limbii engleze; cuvânt de origine engleză împrumutat, fără necesitate, de o alta limbă și neintegrat în aceasta.

ANGLO-AMERICAN, cetățean al SUA cu strămoși etnici.

ANGLO-AUSTRALIENI, descendenți ai populației aborigenilor din Australia și colonizatorilor englezi.

ANGLO-CATOLICISM, curent în cadrul bisericii anglicane, sec. XVII-XVIII.

ANGLO-SAXONI, totalitate de triburi germanice din familia etnolingvistică estică sau vestică a indo-europenilor.

ANGOASĂ, neliniște, îngrijorare patologică; stare psihică, însoțită de o teamă difuză, de origine nedeterminată.

ANGOBĂ, pastă ceramică.

ANGRENAJ ELICOIDAL, instalație mecanică pentru a transmite mișcarea de rotație între două baluri, plasate perpendicular, cu ajutorul melcului și roți elicoidale angrenate între ele.

ANGRENAJ, instalație mecanică cu roată dințată.

ÅNGSTRÖM, după numele fizicianului suedez A. J. Ångström, unitate de măsură a lungimilor.

ANGUIDE, (Anguidae), familie de reptile din subordnul scumate.

ANGUILIFORME, (Anguiformes), ordin de pești răpitori activi noaptea.

ANGUILLA, teritoriu dependent de Regatul Unit, cu statut special în Marea Caraibelor.

ANGULITĂ, fisură în colțul gurii.

ANHIDRIDĂ, produsul de deshidratare al unui acid anorganic sau organic, rezultat prin eliminarea unei molecule de apă intramolecular sau intermolecular și poate fi: substanță anorganică ce reacționează cu apa, ducând la formarea unui acid; substanță organică rezultată, de obicei, din eliberarea unei molecule de apă din două grupări carboxil.

ANHIMIDE, familie de păsări din ordinul anseriforme.

ANHINGIDE, familie de broaște-țestoase.

ANHINGIDE, familie de păsări din ordinul pelicaniforme.

ANIHLARE, proces în domeniul fizicii nucleare; Anihilarea/Generarea perechilor.

ANII DE PRESCRIȚIE, perioadă în decursul căreia feudalii aveau dreptul să caute țărani fugari și să-i reîntoarcă pe moșiile lor.

ANILINĂ, substanță lichidă, uleioasă, obținută prin distilarea indigoului sau prin reducerea nitrobenzenului; Aminobenzen, fenilamină.

ANIMAL MIRMECOFAG, animal care se hrănește cu furnici.

ANIMALE AFRONTATE, procedeu tehnologic și metodă de creație în domeniul.

ANIMALE CRIOFIL, ființe vii care trăiesc la temperaturi scăzute.

ANIMALE CRIOFIL, ființe vii care trăiesc la temperaturi scăzute.

ANIMALE DE BLANĂ, mamifere sălbatice și cele crescute în captivitate, ale căror blănuri sunt folosite pentru confecții din blană.

ANIMALE DE COMPANIE, vietăți ținute în casă sau pe lângă casă și care se află într-o relație apropiată cu oamenii.

ANIMALE DE LABORATOR, animale crescute pentru a fi folosite în investigații biologice, medicinale și veterinare.

ANIMALE DE PRĂSILĂ, animale agricole rezultate din reproducerea pură și care dispun de documente respective ce dovedesc originea lor; reprezentanți tipici unei sau altei rase, care corespund cerințelor standard ale rasei, potrivit criteriilor, și transmit în mod constant aceste calități descendenților.

ANIMALE DE RASĂ PURĂ, puritate genetică, determinată cu metode de analiză genetică, precum și fiind calculată în părți de unitate în timpul analizei genealogice a animalului.

ANIMALE DIGITIGRADE, reprezentant al regnului animal care merge pe degetele de la picioare; Animale plantigrade, animale unguigrade.

ANIMALE DOMESTICE, animale crescute de om, îndeosebi pentru gospodărie, care se înmulțesc în captivitate sub controlul omului și se diferențiază în rase; vietăți care aparțin unei specii sau unei rase care a fost modificată selectiv de-a lungul mai multor generații și în captivitate, și adaptate cerințelor omului.

ANIMALE INSECTIVORE, (Insectivora), ordin de mamifere placentare primitive, care se hrănesc cu insecte și larvele lor.

ANIMALE NECROFAGE, care se hrănesc cu cadavrele altor animale.

ANIMALE OMNIVORE, vietăți care consumă hrană vegetală și animală.

ANIMALE PALMIPED, păsări înotătoare cu degetele împreunate printr-o pieleță.

ANIMALE PARICOPITATE, specii de animale mamifere din ordinul Artiodactyla.

ANIMALE SĂLBATICE, vietăți care nu sunt domesticite în mod normal sau istoric.

ANIMALE SUPERIOARE, vietăți care au atins o evoluție avansată.

ANIMALE, (Animalia), regn, formă complexă de viață înzestrate cu facultatea de a simți și de a se mișca, cu sistem nervos; Animale fosile.

ANIMAȚIE COMPUTERIZATĂ, animație pe calculator a unor obiecte în mișcare, creată pe ecranul calculatorului cu ajutorul hardware-lui și software-lui.

ANIMAȚIE, proces pe calculator a unor obiecte în mișcare, creată pe ecranul calculatorului cu ajutorul hardului și software-ului.

ANIME, stil de creație în cinematografia de animație.

ANIMIDE, familie de păsări din ordinul anseriforme.

ANIMISM, credință potrivit căreia orice în Univers, și el însuși, are un suflet sau este o ființă; reprezentare despre existența unor obiecte și ființe spirituale și posibilitatea comunicării omului cu ele.

ANINI, Hâncești, Lăpușna.

ANION, ion monoatomic sau poliatomic încărcat cu sarcină negativă.

ANIZOGNAT, animal cu maxilare asimetriche.

ANIZOMETRU MAGNETIC, dispozitiv de măsurare în domeniu.

ANIZOPTER, animal cu aripi inegale.

ANIZOTROPIE, proprietatea fizică caracteristică anumitor corpuri.

ANKARA, capitala Turciei.

ANKER, unitate de volum.

ANLUMINURĂ, (fr. enluminure), termen de referință în arta plastică, procedeu compozițional-stilistic în arta miniaturilor; tip de ilustrații în vechile manuscrise.

ANNAMITE, munți în Indochina.

ANOBIIDE, familie de coleoptere din subordnul polifagilor.

ANOD, electrod conectat la polul pozitiv al sursei de energie electrică.

ANODONTE, (Anodonta cygnea), animal lamelibranhiat, cu șarnieră fără dinți.

ANOFEL, (Anopheles), gen de țânțari, ale căror femele hematofage prin înțepături, pot transmite microbul malariei.

ANOMALIA MAGNETICĂ DE LA KURSK, fenomen geofizic și geomagnetic provocat de zăcămintele de minereu de fier.

ANOMALIE CLIMATICĂ, abatere semnificativă a unui sau altui element meteorologic de la norma meteorologică sau semnalarea unor fenomene meteorologice neobișnuite pentru perioada respectivă.

ANOMALIE, fenomen fizic de abatere de la starea normală; Anomalie cuantică, anomalie gravitațională (anomalie forței de greutate).

ANOMALII MAGNETICE, abateri ale valorilor câmpului magnetic al Pământului de la distribuția sa normală.

ANOMIE, fenomen de ignorare în masă de către cetățeni a legilor și normelor de conviețuire; stare a societății caracterizată prin lipsă de norme, legi

sau prin existența unor norme contradictorii, care face imposibilă orientarea acțiunii umane și integrarea individului în colectivitate.

ANONIMUL BRÂNCOVENESC, (Istoria Țării Românești de la octombrie 1688 până la martie 1717), cronică atribuită inițial cronicarului muntean Radu Popescu, apoi spătarului Preda Brâncoveanu.

ANONYMUS CARANSEBESIENSIS, dicționar român-latin scris din jurul anului 1700, primul dicționar bilingv cu româna ca limbă de bază scris cu litere latine; Dictionarium valachico-latinum.

ANOPLURA, păduchi, ordin de insecte sugătoare ectoparazite fără aripi.

ANOREXIE, lipsă a poftei de mâncare.

ANOSMIE, diminuarea sau lipsa simțului mirosului.

ANOTIMPURILE ANULUI, patru părți aproape identice după durată ale anului tropical.

ANRANR, Agenția Națională de Reglementare a Activităților Nucleare și Radiologice, instituție specializată de stat.

ANSAMBLU ARHITECTURAL, grup de clădiri și spații amenajate adiacente, care sunt privite ca un tot întreg.

ANSAMBLU MECANIC, care asigură rotația a doi arbori, axurile cărora își schimbă poziția în timpul funcționării mașinii grație conexiunii mobile a elementelor sau calităților elastice ale elementelor speciale.

ANSAMBLU TERMIC, set de elemente de combustibil și componente tehnologice asociate, introduse în miezul unui reactor nuclear pentru a produce energie termică, și extrase din acesta după consumarea combustibilului nuclear sau pentru a înlocui elementele combustibile.

ANSAMBLU, complex arhitectural; grup de dansatori; grup de artiști vocaliști sau instrumentiști.

ANSAMBLUL „CODREANCA”, colectiv de dansatori amatori din RM.

ANSAMBLUL „CONTEMPORANUL”, ansamblu vocal-instrumental din Republica Moldova.

ANSAMBLUL „LED ZEPPELIN”, formație rock engleză.

ANSAMBLUL „NOROC”, instituție cultural-artistică muzicală.

ANSAMBLUL „PINK FLOYD”, formație rock britanică.

ANSAMBLUL „QUEEN”, formație rock engleză.

ANSAMBLUL „THE DOORS”, formație rock americană.

ANSAMBLUL „THE ROLLING STONES”, formație rock engleză.

ANSAMBLUL „ZDOB ȘI ZDUB”, colectiv profesionist de muzică.

ANSAMBLUL „ABBA”, formație suedeză de muzică ușoară.

ANSAMBLUL ARHITECTONIC „HAMPTON COURT”, monument de istorie și cultură alcătuit dintr-un palat și un parc în Londra.

ANSAMBLUL ARHITECTONIC „JARDIN DU LUXEMBOURG”, monument de istorie și cultură dintr-un palat și un parc în Paris.

ANSAMBLUL COREGRAFIC DE COPII „STRUGURAȘ”, colectiv coregrafic de amatori.

ANSAMBLUL DE CÂNTECE ȘI DANSURI POPULARE „FLUIERAȘ”, instituție cultural-artistică din Republica Moldova.

ANSAMBLUL DE DANS „IZVORAȘ”, colectiv și instituție cultural-artistică.

ANSAMBLUL DE DANS „OPINCUȚA”, instituție cultural-artistică.

ANSAMBLUL DE DANS „PELINIȚA”, colectiv coregrafic de amatori.

ANSAMBLUL DE DANSURI POPULARE „JOC”, colectiv coregrafic academic de stat.

ANSAMBLUL DE DANSURI POPULARE „VESELIA”, colectiv coregrafic de amatori.

ANSAMBLUL DE LOCUINȚE DIN GALLARATESE, cartier rezidențial din Milano, Italia.

ANSAMBLUL DE MUZICĂ POPULARĂ „MUGUREL”, colectiv în Filarmnica Națională „Serghei Lunchevici”, RM. Înființat în 1961.

ANSAMBLUL DE MUZICĂ ȘI DANS „MOLDOVENEASCA”, colectiv de muzică și coregrafic de amatori.

ANSAMBLUL DE MUZICĂ ȘI DANS „STRĂMOȘEASCA”, colectiv de muzică și coregrafic de amatori.

ANSAMBLUL DE MUZICĂ ȘI DANS „VATRA”, colectiv de muzică și coregrafic de amatori.

ANSAMBLUL DE MUZICĂ ȘI DANSURI „IZVORAȘ”, colectiv de muzică și coregrafic de amatori.

ANSAMBLUL ETNOFOLCLORIC „TĂLĂNCUȚA”, colectiv de muzică de amatori.

ANSCHLUSS, asociație sau uniune politică a statelor; Anexarea Austriei la Germania în 1938.

ANSERIFORME, (Anseriformes), rațe, ordin de păsări înotătoare acvatice sau semiacvatice de dimensiuni mari și mijlocii.

ANȘENEU, termen de referință în arta cinematografică, procedeu tehnologic în cinematografie.

ANȘLIF, probă de mineral netransparent, destinată studierii la microscop.

ANTABLAMENT, element de arhitectură; procedeu tehnologic și element de arhitectură clasică.

ANTAGONISM, (gr. anti - contra și agonizomai - luptă), formă de contradicție, caracterizată prin luptă acută, ireconciliabilă a unor forțe, tendințe ostile; Antagonism social.

ANTALYA, oraș în Turcia.

ANTANANARIVO, capitala Madagascarului.

ANTANTA BALCANICĂ, alianță formată pe 9 februarie 1934, la Atena, de către Iugoslavia, România, Grecia și Turcia (fostul Bloc Balcanic).

ANTARCTICA, regiune polară din sudul Pământului.

ANTARCTIDA, continent în zona Polului Sud.

ANTĂ, procedeu tehnologic și element de arhitectură.

ANTEBRĂȚ, regiune a membrului anterior la vertebrele terestre.

ANTECEDENT PENAL, fapt penal existent în trecutul inculpatului și de care instanța judecătorească ține seama la stabilirea pedepsei.

ANTECEDENT, (lat. antecedens - precedent), în filosofie, orice fenomen care precede alt fenomen.

ANTECHINOMIS, (Antechinomys laniger), gen de marsupiale din familia dasiuride.

ANTECHINUS, gen de mamifere din familia rozătoarelor marsupiale.

ANTEFIX, procedeu tehnologic și element de arhitectură.

ANTEMIS, gen de plante din familia Asteraceae.

ANTENA NADENENKO, dispozitiv format din fire paralele sub formă de vibrator simetric cu bandă largă.

ANTENA UNDEI PROGRESIVE, antenă direcționată, la care de-a lungul axei geometrice se deplasează unda progresivă.

ANTENARIA, gen de plante din familia Asteraceae.

ANTENĂ CASSEGRAIN, sistem de antene radio, alcătuită după principiul Cassegrain, dintr-o oglindă parabolică primară și o oglindă hiperbolică auxiliară.

ANTENĂ CU OGLINDĂ, instalație în care fenomenul de reflectare spectrală a undelor electromagnetice de pe suprafețe conductoare (oglinzi) este utilizat pentru focalizarea energiei electromagnetice.

ANTENĂ DIELECTRICĂ, dispozitiv radioelectronic în forma unei piese dintr-o tijă dielectrică excitată de un ghid de undă radio sau un știft al unui cablu coaxial.

ANTENĂ DIRECTOR, sistem liniar de vibratoare electrice paralele cu jumătăți de undă.

ANTENĂ LENTILĂ, dispozitiv în care, la transmiterea și primirea undelor cu microunde, directivitatea (focalizarea) radiației este asigurată prin refracția undelor după principiul acțiunii, este similar cu cel al lentilei optice.

ANTENĂ LOGOPERIODICĂ, o antenă cu bandă largă, a cărei proiectare se bazează pe principiul periodicității logaritmice a lungimilor elementelor care radiază și distanțele dintre ele.

ANTENĂ MAGNETICĂ, dispozitiv format dintr-o buclă cu un miez format din material magnetic.

ANTENĂ PARABOLICĂ, dispozitiv de recepție în care pentru a concentra focarul câmpului electromagnetic se utilizează undele electromagnetice, reflectate de pe suprafața metalică a unei oglinzi speciale.

ANTENĂ, echipament industrial în domeniul; în telecomunicații, circuit electric; Antenă periscopică, antenă „canal de undă”.

ANTENĂ-CADRU, dispozitiv direcționat de recepție a undelor electromagnetice sub formă de una sau mai multe plane de sârmă, care formează un cadru rotund, pătrat sau dreptunghiular.

ANTENE, anexe ale capului artopodelor, care servesc drept organ de simț, tactil și olfactiv.

ANTERIU, (turc. entari), haină lungă purtată de lăutari și boieri români.

ANET, informație tipărită în partea de sus a unei coli de hârtie, conținând numele, adresa, numărul de telefon și fax, e-mail etc. ale unei instituții sau ale unei persoane.

ANETITLU, element introductiv al titlului, tipărit în partea de sus a unei pagini.

ANTHONOMUS RUBI, gândac din familia *Curculionidae*, dăunător al fragilor, căpșunului, zmeurei, măcieșului, murei.

ANTIACID, proprietate a materialelor să reziste la acțiunile distrugătoare ale acidelor.

ANTIBIOGRAMĂ, determinarea gradului de sensibilitate a unui microb la antibiotice.

ANTIBIOTICE BETA-LACTAMICE, grup de antibiotice.

ANTICAR, negustor, cunoscător sau colecționar de cărți vechi.

ANTICHITATE, epocă a civilizației vechi, în special a celei greco-romane; vechime.

ANTICICLOANELE SUBTROPICE, zone cu presiune atmosferică ridicată, care formează împreună două zone de înaltă presiune pe glob de pe ambele părți ale Ecuatorului, cu centre între 30 și 35° latitudine nordică și latitudine sudică.

ANTICICLON, fenomen meteorologic; Anticicloul Atlanticului de Sud, anticicloul siberian, anticicloul asiatic.

ANTICIPAȚIE, prevedere a producerii sau desfășurării unui fapt sau fenomen, capacitate de orientare și de pregătire pentru o situație care nu a intervenit efectiv.

ANTICLERICALISM, mișcare social-politică pentru slăbirea influenței politice a clerului asupra vieții publice.

ANTICLERICALISM, opoziție față de implicarea Bisericii în viața social-politică, atitudine ostilă față de cler.

ANTICLINORIU, structură geologică anticlinală.

ANTICOMUNISM, mișcare politică care neagă doctrina comunismului, adică ideea de a stabili cu forța egalitatea de proprietate universală prin socializarea cel puțin a mijloacelor de bază de producție.

ANTICONFORMARE, propunere sau adoptare de către indivizi a unor norme, atitudini sau comportamente opuse celor promovate și împărțite de majoritatea membrilor unui grup social.

ANTICOROZIV, substanță care previne coroziunea; Inoxidabil.

ANTICORP, substanță formată în corp pentru a neutraliza o infecție.

ANTIDETONANT, substanță chimică care se adaugă la un amestec carburant spre a-i micșora detonația.

ANTIDOT, (din anti- și gr. dotos - dat), substanță care neutralizează acțiunea unei otrăvi, a unui virus din organism.

ANTI-DUMPING, instrument economic și juridic de protecție comercială folosit împotriva practicilor comerciale neloiale.

ANTIELITARISM, mișcare social-politică pentru extinderea participării cetățenilor la politica publică, influența lor asupra acesteia, în special prin utilizarea mijloacelor extraordinare.

ANTIFASCISM, ideologie politică în opoziție cu organizațiile și guvernele fasciste.

ANTIFEROMAGNETISM, fenomen fizic.

ANTIFON, termen de referință în arta muzicală, imn bisericesc; totalitate de tropare, imnuri sau cântări, foarte scurte care conțin citate din Psalmi sau din alte cărți ale Vechiului și Noului Testament.

ANTIFRAZĂ, figură de stil care constă în utilizarea unui cuvânt sau a unui enunț cu sens contrar celui real, deseori ironic.

ANTIGEL, lichid folosit pentru răcirea motorului; lichid rezistent la îngheț, anticongelant, aditiv depresant.

ANTIGEN, substanță proteică care fiind introdusă în organism stimulează producerea de anticorpi.

ANTIGLOBALISM, mișcare social-politică a oamenilor care se opun globalizării.

ANTIGONA, personaj din literatura și mitologia antică, fiica lui Oedipus, regele cetății Thebae, născută din dragostea incestuoasă a acestuia cu mama sa, Iocasta, și soră cu Ismene, Eteocles și Polynices.

ANTIGRAVITAȚIE, fenomen fizic.

ANTIHORMON, substanță specifică de apărare din serul sangvin, produsă de organism în urma tratamentului îndelungat cu hormoni.

ANTIHRIST, nume dat de creștini în truchipării forțelor răului într-un singur individ, Satanei și ereticilor, dușmanilor lui Hristos.

ANTIINTELECTUALISM, concepție care neagă valoarea cunoașterii științifice a adevărului cu ajutorul rațiunii.

ANTILELE DE SUD, arhipelag în Oceanul Atlantic.

ANTILELE NEERLANDEZE, insule situate în Caraibe, teritoriu cu autogovernare în cadrul Regatului Țărilor de Jos (Olanda).

ANTILIS, gen de plante din familia Fabaceae.

ANTILOCAPRĂ AMERICANĂ, mamifer din familia antilocaprine ordinul paricopitate.

ANTILOGARITM, număr care are ca logaritm un număr dat.

ANTILOPA CU PATRU COARNE, (Tetracerus quadricornis) mamifer paricopitat din familia bovide.

ANTILOPA SPRINGBOK, mamifer din familia cavicornelor.

ANTIMATERIE, substanță ipotetică formată din antiparticule; termen de referință în fizica materiei.

ANTIMETABOLIT, substanță, analogă structural metaboliților, care face imposibil metabolismul acestora.

ANTIMILITARISM, doctrină și mișcare politică împotriva militarismului, care recunoaște dreptul la autoapărare, dar se opune monopolului statului asupra

violentei, imperialismului, propagandei naționalismului și xenofobiei și militează pentru rezolvarea problemelor interstatale în mod pașnic.

ANTIMIS, (gr. antimision, lat. antemensa - în locul mesei), obiect liturgic al ritului bizantin, se află pe masa euharistică, în biserică; năframă pe care este înfățișată punerea lui Hristos în mormânt, element important al sfințirii bisericilor noi.

ANTINEUTRON, termen de referință în fizica materiei.

ANTINOMIE, categorie care exprimă contradicția dintre două judecăți sau teze care, aparent, se exclud reciproc, dar care, fiecare în parte, pot fi demonstrate în mod logic la fel de concludent în cadrul unui sistem conceptual.

ANTINUCLEU, termen de referință în fizica materiei.

ANTIOHIA, ȘCOALA DIN centru de studii teologice și exegeză biblică, întemeiat în 270 la Antiohia, de preotul Lucian din Samosata, (235-312).

ANTIOXIDANT, substanță care împiedică sau reține procesul de oxidare.

ANTIOXIDANȚI, compuși care inhibă oxidarea, o reacție chimică care poate produce radicali liberi și reacții în lanț, care pot deteriora celulele organismelor.

ANTIPARTICULE, termen de referință în fizica materiei.

ANTIPATIE, aversiune față de cineva sau de ceva.

ANTIRASISM, mișcare care pledează pentru libertatea și egalitatea tuturor oamenilor, indiferent de rasă și se opune rasismului, xenofobiei, apartheidului, antisemitismului și discriminării etnice.

ANTIRECLAMĂ, formă de publicitate politică pentru manipularea opiniei

publice, dar și mijloc de discreditare a unei mărci, serviciu sau produs.

ANTIROMAN, gen de roman urmărind descrierea unor zone ale realității fizice sau psihice într-o formă directă, sfidând normele esteticii tradiționale.

ANTISCIENTISM, concepție filosofică. v. **SCIENTISM**.

ANTISEMITISM, formă de intoleranță și discriminare națională și religioasă față de evrei ca grup etnic și religios, ideologie publică sau de stat sau politică de stat care vizează restrângerea drepturilor politice și publice ale evreilor.

ANTISEPSIE, (din anti- și gr. sepsis - putrefacție), totalitatea măsurilor anti-septice.

ANTISIMETRIE, fenomen spațial în fizică; relație de ordine în matematică.

ANTISIONISM, formă de contracarare ideologică și practică a sionismului de către reprezentanții diferitelor mișcări politice și religioase (inclusiv evreiești) și instituții publice.

ANTITEATRU, curent, doctrină estetică și metodă de creație în teatrul contemporan.

ANTITERORISM, acțiuni privitor la combaterea terorismului.

ANTITEZĂ, contrariu al unei propoziții sau teze, o judecată opusă unei alte judecăți numite teză; figură de stil derivată dintr-un procedeu de gândire, constând în alăturarea a doua expresii (cuvinte) cu sensuri contrarii, care se pun reciproc în lumină, cu scopul de a sublinia și mai mult opoziția dintre ele.

ANTITIRANISM, teoreticieni, politicieni din vestul Europei din sec. XVI-XVII. S-au opus puterii absolute a regelui.

ANTITOXINĂ, (din anti- și toxină), substanță care poate neutraliza acțiunea toxinelor microbiene.

ANTIUTOPIE, curent ideologic în gândirea socială care, în opoziție cu utopia, neagă posibilitatea atingerii idealurilor sociale și instaurării unei formațiuni sociale echitabile.

ANTOCIANI, grup de coloranți naturali extrași din fructe și din flori.

ANTOLOGHION, carte religioasă cuprinzând slujbele praznicelor și ale sfinților de peste an.

ANTOLOGIA PALATINĂ, colecție de epigrame grecești, compilată în sec. al X-lea în Bizanț de Konstantin Kefala.

ANTOLOGIE LATINĂ, o colecție de poezii în limba latină, de prin secolul al VI-lea, ce ține de literatura latină din Africa de nord.

ANTOLOGIE, culegere de texte lirice, epice, dramatice, eseistice reprezentative pentru un autor, un gen literar, o temă, o literatură; culegere de texte reprezentative pentru o literatură, o perioadă din istoria ei, pentru un autor, selectate pe baza unui criteriu anumit (domeniu, temă, formă, limbă, autori reprezentativi).

ANTONEȘTI, Cantemir, Antonești.

ANTONEȘTI, Ștefan-Vodă, Antonești.

ANTONEUCA, Drochia, Antoneuca.

ANTONIMIE, tip de relație semantică reprezentată de opoziția de sens dintre două cuvinte cu referenți nu doar diferiți, ci și contrari sau contradictorii.

ANTONINIAN, monedă romană.

ANTONOV AN-22, navă aeriană.

ANTONOVCA, Florești, Prajila.

ANTONOVCA, Sângerei, Copăceni.

ANTOXANTUM, gen de plante Poaceae.

ANTOZOA, (Anthozoa), clasă de organisme marine din filumul cnidaria.

ANTRACEN, hidrocarbură aromatică policiclică, condensată linear, sub formă de cristale incolore, cu fluorescență violetă.

ANTRACHINONĂ, substanță organică din clasa chinonelor, derivată din antracen, alcătuită din cristale de culoare gălbuie, care servește ca materie primă în sinteza unor coloranți.

ANTRACIT, tip de cărbune de pământ, combustibil mineral prețios.

ANTRACT, pauza între actele unui spectacol.

ANTRAX, (gr. anthrax - cărbune), dălac, boală infecțioasă acută din grupul zooantroponozelor ce evoluează în forma dermică sau generalizată, în funcție de locul inoculării agentului patogen; boală infectocontagioasă, comună omului și animalelor; Vaccinare antrax; gen de muște din familia bombiliide.

ANTRENAMENT, formarea unui curent de „scurgere” a energiei psihice sau fiziologice orientat într-o anumită direcție; pregătire sistematică și metodică a sportivilor.

ANTRENOR, specialist de înaltă calificare în domeniu care se ocupă cu antrenarea unei echipe, unui sportiv sau animal.

ANTREPRENOR, persoană care conduce o afacere particulară, care execută diferite tipuri de lucrări industriale, comerciale etc.

ANTREPRENORIIAT KIRZNERIAN, curent în teoria economică referitor la antreprenoriat, el fiind considerat o activitate umană universală, motorul mecanismului de piață.

ANTREPRENORIIAT, activitate economică a unei persoane fizice sau a unui grup de persoane, realizată în condiții

de risc, care presupune utilizarea și gestionarea proprietății comune în procesul producției, distribuției, schimbului și consumului de bunuri materiale și nemateriale în scopul obținerii unui profit comercial.

ANTRESOL, (fr. entresol), procedeu compozițional-stilistic în arhitectură; în construcții, etajul suplimentar dintre parter și primul etaj; în construcții, etajul suplimentar dintre parter și primul etaj.

ANTROPOCEN, fenomen de origine umană.

ANTROPOCENTRISM, concepție filozofică potrivit căreia omul este centrul, scopul și rațiunea Universului, iar interesele sale au un caracter prioritar.

ANTROPOGENEZĂ, domeniu de cercetări științifice fundamentale și aplicative privind evoluția și dezvoltarea omului; procesul apariției și dezvoltării omului, a speciei umane; Antropogenie; ramură a antropologiei care studiază originea și evoluția speciei umane.

ANTROPOLOGIA PEDAGOGICĂ, (gr. anthropos - ființă umană, logia - studiu), știință sistemică și integră despre omul care educă și cel care este educat în calitate de subiect și obiect al educației.

ANTROPOLOGIE CULTURALĂ, ramură a antropologiei care se ocupă cu studiul culturii.

ANTROPOLOGIE FILOSOFICĂ, reunește aspectele complexe ale realității umane.

ANTROPOLOGIE ÎN DREPT, aplicarea studiului științific al omului (specia *Homo sapiens*) din perspectiva dreptului.

ANTROPOLOGIE POLITICĂ, studiază individul în calitate de „animal politic”, acționând în cadrul unor structuri.

ANTROPOLOGIE SOCIALĂ, orientare de factură sociologică în antropologia nonbiologică, care studiază instituțiile și relațiile sociale.

ANTROPOLOGIE, domeniu interdisciplinar de cercetări științifice fundamentale și aplicative privind omul din specia *Homo sapiens*; știință care studiază originea, evoluția și diversele tipuri fizice ale omului, în corelație cu condițiile naturale și social-culturale; știință care studiază pe bază anatomică, fiziologică, psihologică, filozofică etc. diversele tipuri fizice ale omului și raselor umane.

ANTROPOMETRIE, măsurarea diferitor părți ale corpului și a raportului dintre ele.

ANTROPOMORFISM, (gr. anthropos - om și morphe - formă), procedeu de creație de personificare; atribuire de însușiri și înfățișări umane unor lucruri, fenomene și procese din natură, corpuri cerești, animale și plante, divinități; concepție care atribuie însușiri omenești unor lucruri, ființe sau procese din natură.

ANTROPONIM, substantiv ce denumește nume de persoane (nume de familie, prenume, pseudonime, porecle).

ANTROPONOZE, boli infecțioase provocate de agenți patogeni specifici omului.

ANTROPOSOFIE, (gr. anthropos - om, sophia - înțelepciune), teorie mistică, ramură a teosofiei, bazată pe un ansamblu eclectic de idei religioase, metafizice și vechi practici mistice.

ANTROPOZOLOGIE, ramură a antropologiei care se ocupă cu studiul raporturilor între oameni și animale.

ANTUS, fâsă, gen de păsări din familia motacilide.

ANȚI, triburi slave, menționate în sec. VI-VII, care au constituit nucleul gru-

pului slavilor de răsărit (rușii, ucrainenii, belorușii).

ANU, în mitologia sumero-babiloniană, zeul cerului.

ANUAK, populație din Africa de est.

ANUAR, publicație periodică anuală, cu caracter statistic, care înregistrează activitatea unei instituții, întreprinderi, țări și conține studii științifice.

ANUBIS, în mitologia egipteană, zeu protector al defuncțiilor, fiu al lui Osiris.

ANUITATE, sumă fixă plătită anual spre a achita treptat o datorie, un credit.

ANUL DOMNULUI, formulă care precede pe inscripții numărul anilor socotiți de la nașterea lui Isus Hristos.

ANUL GEOFIZIC INTERNAȚIONAL, perioadă timp de un an, consacrată domeniului.

ANUL INTERNAȚIONAL AL LUMINII, perioadă timp de un an, consacrată domeniului.

ANULARE A UNUI TRATAT INTERNAȚIONAL, a declara nul, a desființa, a suprima sau a abroga un tratat internațional.

ANULARE RETROACTIVĂ, mecanism psihologic prin care subiectul face eforturi să-și anuleze retroactiv gândurile, cuvintele, gesturile, acțiunile.

ANULARE, termen de referință în matematică privind egalarea cu zero a unei expresii matematice; declarare nulă a unor acte legale; Anularea datoriei, anularea obligației fiscale (amnistie fiscală).

ANURA, ordin de amfibii fără coadă.

ANURIE, (din gr. uron - urină), încetare patologică a urinării.

ANVELOPĂ, înveliș de cauciuc, pentru protejarea camerelor umflate cu aer din roți.

ANXIETATE, stare afectivă manifestată prin neliniște și frica permanentă de un pericol iminent, nedefinit clar; sentiment de perpetuă insecuritate; stare de neliniște însoțită de palpații, respirație îngreunată.

ANZERIFORME, (Anseriformes), ordin de păsări înotătoare, care include găștele și rațele.

ANZII PATAGONIEI, partea de sud a Anzilor pe teritoriul statelor Chile și Argentina.

ANZUK, (engl. anzuk – acronim de la Australia, Noua Zeelandă și Regatul Unit), acordul de apărare externă dintre Regatul Unit, Australia, Noua Zeelandă, Malaezia și Singapore, încheiat sub forma unui comunicat comun adoptat de miniștrii apărării în cadrul unei reuniuni de la Londra din 15-16 aprilie 1971.

ANZUS, (acronim de la Australia, Noua Zeelandă, Statele Unite ale Americii), pactul de securitate din Pacific, semnat la 1 septembrie 1951 la San Francisco și intrat în vigoare la 29 august 1952.

AORSI, (gr. Ἀορσοί; lat. Aorsi), populație nomadă de origine iraniană.

AORTĂ, (gr. aorte), cea mai mare arteră a corpului la vertebrate; vas pulsator cu funcție de inimă la unele animale nevertebrate.

AORTITĂ, inflamație cronică a aortei.

AOTUS, maimuțe, gen de primat din familia aotidae.

APA „NORMALĂ”, apă de mare standard, apă de mare naturală, filtrată cu un conținut de NaCl 19,38 ‰, care corespunde salinității de 35 ‰, se determină cu o precizie de 0,001 ‰.

APADANA, sala tronului în palatele regilor persani.

APARAT „INIMĂ-PLĂMÂNI ARTIFICIALI”, dispozitiv tehnic cu destinație medicală.

APARAT ADMINISTRATIV, totalitatea organelor de stat care îndeplinesc funcțiile acestuia; totalitatea angajaților acestor organe; Aparat de stat.

APARAT AUDITIV, dispozitiv electronic pentru consolidarea sunetului, utilizat de persoane la pierderea persistentă a auzului.

APARAT BUCAL, organ de recepționare a hranei și pregătirea ei pentru a fi ingerată.

APARAT COSMIC, navă de zbor în spațiul cosmic.

APARAT DE COPIERE A FILMELOR, instalație pentru tipărirea imaginilor și înregistrarea sunetelor la executarea copiilor.

APARAT DE FILMAT, cameră de luat vederi; echipament tehnologic în domeniul cinematografului.

APARAT DE MĂSURARE, dispozitiv tehnic, care măsoară nemijlocit parametrii necesari ai unui obiect, stare sau proces.

APARAT DE MĂSURAT DIGITAL, echipament de măsurat, care transformă automat rezultatele măsurărilor continue și le prezintă pe indicator sub formă de numere digitale; Aparat de măsură astatic.

APARAT DE MULS, dispozitiv pentru mulsul mecanic al animalelor domestice de lapte.

APARAT DE MULTIPLICARE, dispozitiv de copiat sau fotografiat pentru reproducerea faximilă a originalelor (documente, fotografii, desene etc.) pe hârtie și alte materiale, dintr-un for-

mular de imprimare intermediar realizat din documentul original.

APARAT DE NIVELMENT, nivelă, dispozitiv geodezic pentru determinarea diferenței de înălțime între mai multe puncte de pe suprafața pământului.

APARAT DE PROIECȚIE CINEMATOGRAFICĂ, aparat optico-mecanic pentru proiectarea filmelor pe ecran exterior.

APARAT DE PROIECȚIE, echipament industrial în domeniul fotografic.

APARAT DE RADIORECEPȚIE, aparat de radio.

APARAT DE STAT, instituții de stat care asigură puterea legislativă, executivă sau judiciară în conformitate cu prevederile constituției.

APARAT DE VIZUALIZARE A VORBIRII, dispozitiv de convertire a vocii în imagine.

APARAT DE ZBOR PILOTAT LA DISTANȚĂ, este un dispozitiv de zbor utilizat multiplu, fără echipaj de bord, ghidat de la distanță și capabil să se deplaseze în spațiul aerian în mod individual pentru a efectua diferite misiuni în regim automat sau teleghidat prin mijloace de telecomunicații.

APARAT DE ZBOR, instalație tehnică mai grea decât aerul, dotată cu motor mecanic sau reactiv, destinată zborului.

APARAT ELECTRIC, dispozitiv electric de monitorizare a debitului de energie electrică; acțiunea se bazează pe schimbarea neliniară a conductivității electrice a organului director; Aparat electric fără contacte.

APARAT FOTOGALVANOMETRIC DE COMPENSARE, dispozitiv electromecanic.

APARAT FOTOGRAFIC, dispozitiv de luat vederi; aparat foto automatic; apa-

rat fotografic digital; dispozitiv pentru obținerea, imaginilor optice ale obiectului fotografiat pe peliculă fotosensibilă; Cameră de luat vederi.

APARAT FOTOTELEGRAFIC, dispozitiv de transmitere la distanță a originalilor.

APARAT LOCOMOTOR, complex de oase, cartilaje, ligamente și mușchi la animalele vertebrate.

APARAT MAGNETO-ELECTRIC DE MĂSURAT, dispozitiv pentru a măsura puterea curentului electric, tensiunii, rezistenței etc., funcționează în baza interacțiunii câmpurilor magnetice ale unui magnet permanent și a unui conductor cu curent.

APARAT ORTOPEDIC, dispozitiv pentru ușurarea mișcării unui om.

APARAT RÖNTGEN, instalație specială, destinată pentru obținerea și folosirea razelor Röntgen; Aparatură medicală Röntgen.

APARAT SPORTIV, dispozitive și echipamente de construcție specială.

APARAT TELEFONIC, terminal de telefonie compus dintr-un microfon și un telefon, integrate structural într-un receptor care servește pentru transmiterea și recepția informației vocale.

APARAT TELEGRAFIC, terminalul pentru conversia informațiilor în cod telegrafic în timpul transmiterii pe canalul de comunicație și transformarea inversă la recepție a codului telegrafic – în mesaj.

APARAT VESTIBULAR, organ ce asigură echilibrul la vertebrate și la om.

APARAT WEBER, sistem din trei perechi de oase mobile ce leagă vezica înotătoare cu urechea internă la unele specii de pești osoși de apă dulce.

APARAT, ansamblu de organe specializate în realizarea unei funcții; dispozitiv tehnic cu diferite destinații.

APARATAJ FIZIOTERAPEUTIC, dispozitive pentru efectuarea unor manipulări fizioterapeutice în tratarea bolilor.

APARATE DE TRANSFER DE MASĂ, dispozitive tehnologice concepute pentru implementarea proceselor de transfer de masă.

APARATE DOZIMETRICE, dispozitive de măsurare a dozelor de radiație.

APARATE FOTOELECTRONICE, dispozitive electro-vacuum sau semiconductoare, care transformă energia radiațiilor electromagnetice ale gamei optice, în energie electrică ori convertește imagini în raze invizibile în imagini vizibile.

APARATE METEOROLOGICE, dispozitive de măsurare în domeniile astronomiei, geografiei și meteorologiei.

APARATE POLITICE, instituții, organizații și personal care desfășoară activități politice manageriale la toate nivelurile.

APARATE SEMICONDUCTOARE, dispozitive electronice al căror principiu de funcționare se bazează pe proprietățile semiconductoarelor.

APARATE SPECTRALE, dispozitive de măsurare în domeniul spectrologiei.

APARATUL LUI RÖENTGEN, echipament industrial, de cercetare în domeniu sau medical folosit pentru a produce imaginea unui obiect pe o suprafață aflată sub obiectul respectiv.

APAREIAJ, metodă în arhitectură și procedeu de construcție.

APARENȚĂ, categorie a cunoașterii prin care se înțelege manifestarea exterioară, perceptibilă prin simțuri a persoanelor, obiectelor sau a unor însușiri ale lor.

APARIȚIA STATULUI Matriarhal, etapă de evoluție a statului.

APARIȚIA STATULUI Patriarhal, etapă de evoluție a statului.

APARTHEID, politică de segregare rasială.

APAȘI, (din limba zuñi – dușman), grup de amerindieni din sud-vestul SUA.

APATIE, (din gr. pathos – pasiune), stare de indiferență față de sine și de cei din jur; (gr. apatheia – lipsă de suferință), stare de indiferentism psihic și somatic, absența interesului, a motivației pentru o acțiune; Apatie socială.

APATIT, mineral bogat în fosfor.

APATRID, persoană care locuiește pe teritoriul unui stat fără a avea cetățenia respectivă și nici dovada apartenenței sale la un alt stat; persoană care nu are nici o cetățenie.

APĂ DE MARE, apa concentrată în mări și oceane.

APĂ GREA, oxid de deuteriu.

APĂ MOARTĂ, fenomen în mări și oceane, asociat cu desalinizarea puternică a unui strat de suprafață subțire de apă.

APĂ, cea mai răspândită pe Terra substanță minerală lichidă; cel mai simplu compus chimic stabil de hidrogen cu oxigen; Apă de brom – soluție de brom în apă; Apă distilată, apă epurată prin distilare; Apă grea, apă ale cărei molecule în loc de atomi de hidrogen conțin atomi de deuteriu; Apă regală, amestec de acizi clorhidric și sulfuric concentrați.

APĂRARE ANTIRACHETĂ, sistem care detectează, urmărește, interceptează și distruge rachete inamice.

APĂRARE NAȚIONALĂ, doctrină militară a statului.

APĂRARE PSIHICĂ, ansamblu de operații inconștiente a căror finalitate este de a reduce, de a suprima orice modificare susceptibilă să pună în pericol integritatea și constanța individului.

APĂRARE, formă de luptă pasivă.

APĂRAREA DREPTURILOR CIVILE, acțiune realizată pe cale judiciară.

APĂRĂTOR, Avocat, în procedura penală, persoană special împuternicită să protejeze drepturile și interesele legitime ale suspectului, acuzatului, inculpatului și să le ofere asistența juridică necesară în exercitarea drepturilor lor procedurale.

APE TERESTRE, ape naturale situate în corpuri de apă pe suprafața terenului (ape de suprafață) și în straturile acestuia (ape subterane). Primele includ apele râurilor, lacurilor, rezervoarelor, mlaștinilor, ghețarilor și straturilor permanente de zăpadă; la al doilea se referă apele subterane localizate în straturile acvifere, umiditatea solului și gheață; Ape minerale, ape freatice, ape subterane, ape termale.

APEDUCT, ansamblu de construcții și de instalații care servesc la transportarea apei de la locul de captare până la cel de folosire; rețea de alimentare cu apă a așezărilor umane.

APEIRON, în filosofia greacă antică, infinit.

APEL, recurs împotriva unei hotărâri, o hotărâre judecătorească inferioară (de regulă una judecătorească) în fața unei instanțe superioare.

APELE MINERALE ȘI TERMOMINERALE, ape cu proprietăți speciale.

APELLA, adunarea spartanilor.

APELUL DE LA STOCKHOLM, document adoptat în 1950 prin care se cerea interzicerea necondiționată a armelor atomice.

APENDICITĂ, inflamație acută sau cronică a apendicelui.

APENINI, munți în Europa.

APERA, gen de plante, ierburi anuale din familia Poaceae.

APERCEPȚIE, proces psihic de integrare a percepțiilor în experiența anterioară a cunoașterii.

APERTURĂ, diafragma unei camere de luat vederi; parametru al unei instalații în fizică.

APEX SOLAR, punct pe bolta cerească spre care se mișcă Soarele.

APIA, capitala statului Samoa.

APIACEAE, (Apiaceae), familie de plante Apiale; Umbelliferae.

APICULTURĂ, creșterea albinelor melifere în scopul de a obține miere, ceară de albine, lăptișor de matcă, propolis, venin de albine, polen, precum și pentru polenizarea culturilor agricole entomofile; ramură a zootehniei; Amibi-oza albinelor.

APIOIDEAE, subfamilie din familia Umbelliferae.

APIREN-ALB, soi de viță-de-vie creat în Republica Moldova.

APIREN-ROZ, soi de viță-de-vie creat în Republica Moldova.

APIS, în mitologia egipteană, taur sacru, simbolul fertilității.

APITERAPIE, tratament cu produse apicole.

APLICAȚIE CLIENT, procedeu și modalitate de deservire a clienților la distanță.

APLICAȚIE TACTICĂ, gen de instruire care constă în rezolvarea practică a unor situații ipotetice de luptă, excutate pe hartă sau pe teren.

APLICĂ, (fr. applique), ornament și corp de iluminat; piesă ornamentală.

APLISIA, gen de moluște gasteropode.

APNEE, oprirea respirației.

APOCALIPSA, ultima carte a Noului Testament, atribuită Sfântului Apostol Ioan; Revelația lui Ioan Teologul.

APOCARPIE, tip de floare la unele plante.

APOCOPĂ, fenomen fonetic care constă în suprimarea unui sunet sau a unui grup de sunete de la sfârșitul cuvântului.

APOCRITA, subordin de insecte himeoptere.

APOCYNACEAE, (Apocynaceae), familie de plante cu flori din ordinul Gentianale.

APODE, (Apoda), animale lipsite de picioare, labe sau înotătoare.

APODEMUS, gen de mamifere din familia muride.

APODICTIC, (gr. apodeiktikos - convingător, demonstrabil), afirmație care exprimă treapta superioară de veridicitate.

APODIDE, familie de păsări din ordinul apodidiforme.

APODIFORME, (Apodiformes), ordin de păsări.

APOFANTIC, (gr. apophantikos - afirmativ, categoric), care evidențiază existența unui raport printr-o afirmație sau negație cu privire la ceva.

APOFATISM, concept teologic bazat pe modalitatea de abordare a transcendenței divine prin negare.

APOFERMENT, tip de enzimă.

APOFTEGMĂ, expresie aforistică memorabilă, de obicei antică sau în stil antic major. Poate avea și o coloratură ironică.

APOGAMIE, formarea embrionului vegetal dintr-o altă celulă decât oosfera.

APOGEU, Apocentru, puncte pe orbita corpurilor cerești.

APOHA, concepție logico-gnoseologică în filosofia budistă mahaiana.

APOIDE, suprafamilie de himenoptere înzestrate cu ac înțepător.

APOLINIC, mod de gândire orientat spre ordine, măsură și armonie.

APOLITIC, care este în afara politicii, care nu se ocupă cu politica.

APOLITISM, atitudine indiferentă față de viața politică.

APOLLO, asteroid cu diametrul de cca 2 km; nume care se dă (după un personaj legendar din antichitate) unui tânăr foarte frumos; program cosmic.

APOLLONIA, (Iliria), numele mai multor orașe antice grecești.

APOLOGETICA, ramură a teologiei.

APOMETRU, contor de apă.

APOMIXIE, formarea zigotului fără unirea gameților.

APOPLEXIE, pierdere bruscă a conștiinței și a sensibilității.

APOPTOZĂ, proces programat biologic prin care celulele declanșează propria lor autodistrugere.

APORIE, ansamblu de contradicții greu sau imposibil de rezolvat.

APOSTAZIE, renegare publică a unei credințe religioase.

APOSTILĂ, (fr. apostille), ștampilă specială pentru confirmarea semnăturilor și sigiliilor pe documentele oficiale.

APOSTOL, cel care transmite mesajul Evangheliei, propovăduitor.

APOSTOLICII, (Frații Apostolici), erezie, Italia, 1260-1300.

APOSTROF, semn ortografic (') care marchează căderea accidentală a unor sunete de la începutul, de la mijlocul sau de la sfârșitul unui cuvânt.

APOTEMĂ, termen de referință în geometrie privind unul din segmentele de dreaptă care unesc centrul poligonului cu mijlocul uneia dintre laturi.

APOTEOZĂ, trecere în rândul zeilor a unui erou, împărat.

APOTROPAIC, tip de magie care are drept scop înlăturarea spiritelor rele și protejarea comunității sau individului.

APOZIȚIE, parte de propoziție (tip de atribut substantival sau pronominal), care reia și explică un alt cuvânt cu care are aceeași referință.

APPENDIX PROBI, palimpsest anexat la lucrarea „Artium Instituta”, scrisă în secolul I de gramaticianul latin Valerius Probus, cea mai importantă sursă de cunoaștere a limbii latine populare care stă la baza limbilor romanice.

APRAXIE, (din gr. praxis - acțiune), lipsă de coordonare în mișcări; incapacitate de a executa acțiuni voluntare.

APREHENSIUNE, (lat. apprehensio - frică nedeslușită), în filosofia scolastică, prima operație a intelectului, deosebită de judecată și raționament, prin care o idee este concepută fără a opera asupra ei nicio aserțiune.

APRINDERE, apariția arderii sub influența unei surse externe de aprindere; aprinderea forțată de la o scânteie între electrozii bujiei la sfârșitul cursei

de compresie, a unui amestec combustibil în camera de ardere a unui motor cu ardere internă.

APROBATAE CONSTITUTIONES REGNI TRANSILVANIE ET PARTIUM, 1540-1653, cod de legi.

APROD, dregător.

APROSEXIE, formă de tulburare a atenției voluntare.

APROXIMARE PADÉ, cea mai bună aproximare rațională a unui șir de puteri.

APROXIMARE STOCASTICĂ, metodă de soluționare a unei clase largi de probleme de estimare statistică, unde fiecare valoare ulterioară a estimării statistice este obținută sub forma unei modificări a estimării deja construite și care se bazează doar pe o nouă observație.

APROXIMARE, operație de determinare a unei valori care diferă puțin de valoarea adevărată a unei mărimi, când valoarea exactă nu poate fi calculată prin metode directe.

APROXIMAREA FUNCȚIILOR, compartiment de analiză complexă a unei variabile complexe, ce studiază problemele reprezentării aproximative a funcțiilor unei variabile complexe cu ajutorul funcțiilor analitice ale claselor speciale.

APROXIMAȚIE, (lat. approximare - a se apropia), în logică, exprimare a unor anumite mărimi prin altele, mai simple și mai cunoscute.

APSM, organizația profesională a **JURNALIȘTILOR** de profil întruniți în Asociația Presei Sportive din Moldova.

APTA FENICIANĂ, arta Feniciei și a coloniilor ei. Fenicia, care avea intense legături cu alte state datorită caracterului său de mijlocitor comercial, a împrumutat trăsături din artele multor țări.

APTERIGIDE, familie de păsări nezburătoare.

APTERIGOTA, denumirea învechită a celor mai vechi grupuri de artropode terestre hexapode.

APTITUDINE, sistem operațional de însușiri prin intermediul căruia individul obține performanțe în anumite activități.

APULIA, provincie în Italia antică între Apenini și Adriatică.

APULUM, centru militar, administrativ al Daciei Romane, sediul Legiunii XIII Gemina.

APUNTARE, aterizarea unui aparat de zbor pe puntea unui portavion.

APUPARE, înclinare periculoasă a navei.

APUS, punct cardinal, trecerea după orizont a unui corp ceresc.

APUSUL AȘTRILOR, fenomen astronomic cauzat de rotația zilnică a Pământului în jurul axei sale.

AQUA PARK, parc de distracție cu jocuri acvatice.

AQUARELLE, revistă de divertisment din R. Moldova, lansată în 2003.

AQUILA, gen de păsări răpitoare din familia accipitride.

AQUITAINE, regiune în Franța.

AR, unitate de măsură pentru teren, egală cu 100 m².

ARAB, (denum. Autohtonă - alarab), persoană care face parte din populația de bază a unor țări din Orientul Apropiat și din nordul Africii.

ARABESC, (fr. arabesque - arab, în stil arab), procedeu tehnologic și formă de ornamentație artistică.

ARABIA FELIX, regiune din sudul Peninsulei Arabice.

ARABII SAUDIȚI, popor arab, populația de bază din Regatul Arabiei Saudite; Saudiții.

ARABIS, gen de plante, ierburi anuale sau perene din familia Crucifere.

ARACEAE, (Araceae), familie de plante.

ARAD, județ în România.

ARADIDE, familia de insecte din ordinul hemiptere.

ARAGONIT, mineral din carbonat de calciu.

ARAHNIDE, (Arachnida), clasă de artropode.

ARAHNOIDITĂ, inflamare a arahnoidei.

ARAHNOLOGIE, domeniu de cercetare al zoologiei care se ocupă cu studiul arahnelor.

ARAL, lac în Asia Mijlocie.

ARALLIACEAE (ArAlliaceae), familie de plante.

ARAMEENI, populații semitice nomade care au trăit în antichitate în Palestina, Siria și Mesopotamia.

ARAMIDAE, familie de păsări gruiforme.

ARANEUS, gen de păianjeni din familia araneide.

ARANJAMENT, scenografia și amenajarea actorilor în scenă; Mizanscenă.

ARANJAMENTE, termen de referință în matematică privind constituirea unor grupe de câte n obiecte care se pot forma din m obiecte distincte, astfel ca două grupe oarecare să difere între ele, nu numai prin natura obiectelor, dar și prin ordinea acestora.

ARAPAHO, grup de amerindieni nomazi, din familia algonkină.

ARARAT, masiv vulcanic în Armenia.

ARATUL DE ZĂBLE AL SOLULUI, prelucrarea solului în perioada vară-toamnă, procedeu de bază în prelucrarea solului pentru însămânțarea lui cu culturi de primăvară.

ARAUCAINI, grup de amerindieni care trăiesc pe teritoriul Chile și Argentinei.

ARAWAK, grup de amerindieni din Antilele Mari și America de Sud.

ARĂMIRE, acoperire cu cupru a unei supfețe de metal.

ARĂMIUL AMERICAN, șarpe veninos din familia viperide.

ARĂTURĂ, metoda prelucrării de bază a solului.

ARBALETĂ, armă individuală de luptă cu arc și săgeată.

ARBITRAJ COMERCIAL INTERNAȚIONAL, instituție judiciară internațională care examinează litigiile dintre state sau subiecții economici din diferite state.

ARBITRAJ, tribunal internațional.

ARBITRU, o persoană fie nominalizată de autoritățile corespunzătoare, fie aleasă de părți în mod voluntar pentru a rezolva litigiile, conflictele; persoană oficială care monitorizează desfășurarea reglementară a unei competiții sportive.

ARBOLIT, amestec mineral și organic pentru producerea materialelor de construcție.

ARBORADĂ, totalitatea catargelor.

ARBORE CARDANIC, v. TRANSMISIA AUTOMOBILULUI.

ARBORE CU CAME, detaliu al unui motor cu ardere internă, care controlează deschiderea și închiderea supapelor sistemului de alimentare cu amestecul de combustibil.

ARBORE DE ABANOS, (*Diospyros melanoxylon*), specie de arbore cu lemn prețios din familia Ebenaceae.

ARBORE DE CACAO, (*Theobroma cacao*), arbore veșnic viu din familia Malvaceae.

ARBORE DE CAFEA, copac din genul *Coffea*, familia Rutaceae.

ARBORE DE MĂSLINE, măslin, arbore fructifer subtropical veșnic verde.

ARBORE DE NAVĂ, catarg masiv de lemn sau metal, cu diferite destinații, fixat pe navă.

ARBORE DE PLUTĂ AMUR, (*Phellodendron amurense*), copac din familia Rutaceae.

ARBORE DE STRICINĂ, arbore tropical de specia *Strychnos nux-vomica*.

ARBORE DE TOMATE (*Solanum beta-ceum*), arbore din familia Solanaceae.

ARBORE GENEALOGIC, arbore filogenetic, reprezentare grafică între urmașii unei persoane, pentru a arăta schematic gradul de înrudire al acestora în diferitele familii între ele.

ARBORE PRINCIPAL, arborele de lucru al unei mașini de prelucrare a metalelor (strunjire, frezare, găurire, foraj, șlefuire), mașini de filat (pentru fixarea axului) etc.; pe marginea frontală a căreia este montat un dispozitiv de prindere a piesei sau sculei.

ARBORE, biserică în comuna Arbore, județul Suceava, România, hramul Tăierea capului Sfântului Ioan Botezătorul, fondată în 1503, înscrisă de UNESCO în tezaurul universal.

ARBORE, plantă arborescentă, una dintre principalele forme de viață ale plantelor lemnoase; termen de referință în tehnologia informațiilor privind o rețea de utilizatori.

ARBORELE DE CAUCIUC, (*Hevea brasiliensis*), arbore tropical din familia Euphorbiaceae.

ARBORELE DE CEAI, (*Malaleuca alternifolia*), ceai, gen de plante din familia Myrtaceae.

ARBORELE GENEALOGIC AL ANIMALELOR AGRICOLE ȘI CELORA DE CASĂ, înscriere privind originea lor cu indicarea părinților și a strămoșilor apropiați.

ARBORELE LUI IESEI, temă de creație în arta creștină.

ARBORELE ȘTIINȚEI, reprezentare a științei, unde domeniile științei sunt prezentate într-o formă arborescentă, fiind asimilate ramurilor care se adună într-un singur trunchi, filosofia.

ARBORELE VIEȚII, pomul vieții sau arborele cosmic este un simbol religios universal și creștin.

ARBORELE VIEȚII, simbol în practica religioasă; simbol religios universal și creștin, temă de creație în arta plastică.

ARBORESCENT, generația tânără de plante lemnoase crescute sub bolta arborilor maturi sau pe terenuri libere de pădure, capabilă să formeze o nouă pădure.

ARBORET, desigur de copaci în pădure, componenta lui de bază.

ARBORET, sector de pădure omogenă.

ARBOROASA, societatea studenților bucovineni.

ARBUST, plantă lemnoasă cu înălțimea de până la 7 m, de regulă cu mai multe tulpini lemnoase ramificate de la bază, sub formă de tufă.

ARBUTUS, gen de plante, arbori și arbuști veșnic verzi din familia Ericaceae.

ARC BUTANT, element structural specific arhitecturii gotice.

ARC DE DESCĂRCARE, metodă de arhitectură și procedeu de construcție; tip de descărcare electrică, care este un cordon plasmatic strălucitor.

ARC DE TRIUMF, construcție specifică, edificat cu ocazia unui eveniment istoric; monument ca o poartă în formă de arc ornat cu sculpturi și înscricțiuni în amintirea unor strălucite biruințe.

ARC REFLEX, ansamblul formațiunilor nervoase antrenate la realizarea reflexului; cea mai scurtă legătură parcursă de impulsul nervos de la receptor, nervul senzitiv la centrul nervos.

ARC, armă primitivă individuală de luptă cu săgeată; editură privată; piesă elastică a unei mașini sau a unui mecanism care absoarbe, acumulează și recuperează energia mecanică în timpul deformării sale; porțiune dintr-un cerc delimitată de două puncte.

ARCA LUI NOE, conform Bibliei, corabie pe care Noe împreună cu familia sa și animalele alese s-au salvat în timpul potopului lumii; termen de referință în arta plastică, corabie biblică.

ARCADĂ, element arhitectural și de construcție din unul sau mai multe arcuri.

ARCADIA, curent literar italian și european ale cărui principii au fost elaborate de membrii Academiei „Arcadia” (întemeiată la 1690) și care orientau poezia către arta bucolică, simplă și clară a elegiei grecești și latine.

ARCADIA, soi de viță-de-vie.

ARCANUL, dans popular și melodia după care se execută.

ARCAȘII LUI ȘTEFAN, organizația națională din Basarabia.

ARCHEBUZĂ, armă individuală de foc.

ARCHIPIÉLAGO DE COLON, Insulele Galápagos, grup de insule în Oceanul Pacific.

ARCHIRIE ȘI ANADAN, carte populară cu finalitate moralizatoare, de origine asirobabiloniană, ce datează din sec. VI î.Hr.

ARCHIVUM, revistă.

ARCTICA, regiune polară de Nord.

ARCTIIDE, familie de himenoptere.

ARCTIUM, brusture, gen de plante, ierburi perene din familia Asteraceae.

ARCTOSTAFILOS, gen de plante din familia Ericaceae.

ARCUL GEODEZIC STRUVE, șir de localități în Republica Moldova.

ARCURI BRANHIALE, sistem de elemente scheletale ale faringelui la pești și ciclostomate.

ARCUȘ, baghetă de lemn, accesoriu al unor instrumente, cu ajutorul căruia sunt acționate coardele.

ARDEI, grup de specii de plante agricole din genul Capsicum, familia Solanaceae.

ARDEIDE, stârcii, familie de păsări din ordinul pelicaniforme.

ARDENI, masiv muntos în Franța, Belgia și Luxemburg.

ARDERE, fenomen chimic exoterm între un combustibil și un oxidant, însoțită de degajare de căldură și de lumină; reacție chimică însoțită de dezvoltare de căldură și de emisie de lumină, considerată ca reacție de combinare a unei substanțe cu oxigenul;

Combustie; Ardere completă a explozivelor, aprinderea și arderea încărcăturii explozive la încălcarea regimului normal de detonare.

ARDEZIE, material de construcție pentru acoperișuri.

AREAL SOCIOLOGIC, zonă de răspândire a unui fenomen sau a unui fapt de limbă.

AREAL, arie de răspândire a unei specii, a unui gen sau unei alte categorii taxonomice; zonă de răspândire naturală a plantelor și animalelor.

ARECACEAE, familie de plante monocotiledonate.

ARENARIA, gen de păsări din familia scolopaciode.

ARENATERUM, gen de plante din familia Poaceae.

ARENĂ, spațiu circular în clădirea circulară; teren amenajat pentru competiții sportive.

ARENDĂ, cedare a dreptului de folosință a unui bun, pe un timp determinat, în schimbul unei plăți, folosirea unui bun astfel cedat, sumă plătită proprietarului pentru arendare.

AREOMETRU, dispozitiv de măsurare a densității lichidelor.

AREOPAG, (gr. Areios pagos), consiliu și tribunal suprem din Atena antică.

AREOPAGITE, culegere din patru tratate: despre numele dumnezeiești, despre ierarhia cerească, despre ierarhia bisericească, teologia misterioasă.

ARES, în mitologia greacă, zeul războiului.

AREST, în timpul unui conflict armat, admiterea și evacuarea forțată de către un stat neutru sau a unei alte părți participante la conflict, a persoanelor

aparținând forțelor armate ale statelor beligerante, care au fost nevoite să intre pe teritoriul acestuia.

ARESTARE ILEGALĂ, investigarea infracțiunii de reținere din perspectiva dreptului.

ARESTARE LA DOMICILIU, act de restricționare a libertății personale.

ARESTARE PREVENTIVĂ, măsura luată de către judecătorul de drepturi și libertăți, în cursul urmăririi penale.

ARGALI, (Ovis ammon), mamifer erbivor paricopitat rumegător din genul oilor sălbatice.

ARGEDAVA, una dintre cetățile de reședință ale regilor geto-daci, identificată prezumtiv cu așezarea descoperită la Popești, județul Giurgiu (pe Argeș).

ARGENTINIDE, familie de pești din ordinul osmeriforme.

ARGENTIT, mineral, materie primă pentru industria argintului.

ARGEȘ, județ în România; râu în România.

ARGILĂ, rocă sedimentară, mineral, materie primă pentru arta plastică.

ARGILIT, rocă sedimentară.

ARGILIZARE, proces geologic și pedologic.

ARGINT, (Argentum), Ag, element chimic din grupa I-a, forma scurtă a sistemului periodic, se referă la metalele nobile, nr. at. 47, m. at. 107,8682.; medalie de argint, distincție acordată sportivului sau echipei clasificate pe locul al doilea.

ARGINTĂRIE, (fr. argenterie), obiecte lucrate în argint.

ARGINTIU FRANCEZ, rasă de iepuri de muscă.

ARGON, (Argon), Ar, element chimic aflat pe poziția a XVIII-a în tabelul periodic al elementelor.

ARGONAUȚI, nume dat eroilor antici greci care au călătorit pe corabia Argo spre Colhida, ca să aducă Lâna de aur.

ARGOS, oraș-stat.

ARGOU POLITIC, comunicare specifică.

ARGOU, limbaj convențional care aparține fie unor clase, categorii sau grupuri situate pe o treaptă inferioară în ierarhia socială, fie unei categorii de vârstă (elevi, studenți), fie celor care practică o anumită meserie.

ARGULOIDA, ordin de crustacee parazitare.

ARGUMENT, probă menită să demonstreze sau să respingă o teză, idee, teorie; raționament; variabilă independentă a unei funcții.

ARHAISM, cuvinte, expresii, fonetisme, forme gramaticale și construcții sintactice care au ieșit din uz.

ARHANGHEL, conducător al îngerilor.

ARHEANTROP, cele mai vechi specii ale genului Homo.

ARHEGON, oogon, organ de reproducere la mușchi, ferigi și gimnosperme.

ARHEOGRAFIE, disciplină istorică care se ocupă cu publicarea textelor și a manuscriselor vechi.

ARHEOLOGIE, disciplină istorică ce completează datele izvoarelor scrise prin metodele proprii și rezultatele obținute, iar în lipsa acestora este unica sursă de informații despre civilizațiile preistorice sau cele antice; disciplină științifică despre activitățile umane în trecut; Fotogrammetrie arhitecturală; știință care studiază trecutul istoric al omenirii pe baza interpretării urmelor materiale păstrate.

ARHEOPTERIX, (Archaeopteryx lithographica), specie extinsă de dinozaur asemănător păsărilor, cu caracteristici intermediare între dinozauri cu pene și păsări moderne.

ARHESPOR, celulă care prin diviziune, dă naștere celulelor mamă sporifere.

ARHETIP, în filosofia antică, tip, model ideal al lucrurilor; în psihologia analitică a lui C. G. Jung, imaginile primordiale din inconștientul colectiv.

ARHIDIACON, titlu onorific al celui care este considerat primul între diaconi în ierarhia ecleziastică a cultului creștin catolic și ortodox.

ARHIDUCE, titlu dat prinților din casa domnitoare din Austria; bărbat care purta acest titlu.

ARHIEPISCOP, rang superior în ierarhia bisericii creștine.

ARHIEPISCOPIA CHIȘINĂULUI, unitate administrativ-bisericească ortodoxă, întemeiată în 1813 de Sinodul Rusiei pentru Basarabia și spațiul transnistrean.

ARHIPELAG, sistem de insule în ocean sau în mare.

ARHIPELAGUL ALEXANDER, sistem de insule în largul coastei de sud-est a peninsulei Alaska.

ARHIPELAGUL ANDAMAN, sistem de insule în Golful Bengal.

ARHIPELAGUL ARCTIC CANADIAN, grup de insule situate între Groenlanda și America de nord.

ARHIPELAGUL AZORE, sistem de insule în Oceanul Atlantic.

ARHIPELAGUL BISMARCK, grup de insule din vestul Pacificului, în Melanezia, nord-estul Noii Guinee; teritoriul statului Papua Noua Guinee.

ARHIPELAGUL BRITANIC, sistem de insule în Oceanul Atlantic.

ARHIPELAGUL COREEI, denumire a circa 3500 insule; teritoriul Coreei de Sud.

ARHIPELAGUL GALÁPAGOS, arhipelag vulcanic, în Oceanul Pacific.

ARHIPELAGUL KURILE, în Oceanul Pacific, șir de insule vulcanice, între peninsula Kamceatka și Japonia.

ARHIPELAGUL LOFOTEN, insule din Norvegia cu o suprafață totală de 1.226 km².

ARHIPELAGUL MALAEZ, Malaysia, cel mai mare arhipelag de pe glob situat în partea vestică a Oceanului Pacific, între Asia și Australia. Include peste 10 mii de insule.

ARHIPELAGUL MENTAWAI, grup de insule din Oceanul Indian, în Indonezia.

ARHIPELAGUL MERGUI, grup de insule din Marea Andaman, în Myanmar.

ARHIPELAGUL MOONSUND, Arhipelagul Estonian, grup de insule, în Marea Baltică, Estonia.

ARHIPELAGUL NICOBAR ISLANDS, alcătuit din 19 insule între golful Bengal și Marea Andaman, în Oceanul Indian. Fac parte din teritoriul Indiei.

ARHIPELAGUL NORDENSKIÖLD, grup de insule din sud-estul Mării Kara.

ARHIPELAGUL NOUA CALEDONIA, ansamblu de insule în Melanezia. Situat în S-V Oceanului Pacific.

ARHIPELAGUL PARRY, Insulele Parry, grup de insule în Arhipelagul Arctic Canadian din nordul Canadei.

ARHIPELAGUL QUEEN CHARLOTTE ISLANDS, în Oceanul Pacific.

ARHIPELAGUL RYŪKYŪ, arhipelag vulcanic și insulele de corali din Japonia, în Oceanul Pacific.

ARHIPELAGUL SAMOA, un grup de 14 insule de origine vulcanică în Polinezia, în Oceanul Pacific.

ARHIPELAGUL SEVERNAIA ZEMLEA, arhipelag în Oceanul Înghețat de Nord (Oceanul Arctic), situat între Marea Kara și Marea Laptev.

ARHIPELAGUL SFÂNTA ELENA, ASCENSION ȘI TRISTAN DA CUNHA, grup de insule, teritoriu de peste mări al Angliei, în Oceanul Atlantic.

ARHIPELAGUL SHETLAND DE SUD, grup de insule montane vulcanice în Oceanul Antarctic. Descoperite de W. Smith (1819), descrie pentru prima dată de navigatorul rus F. F. Bellinsgauzen.

ARHIPELAGUL SHETLAND, arhipelag în Oceanul Atlantic, la nord de insula Marea Britanie.

ARHIPELAGUL SOCOTRA, grup de insule din Oceanul Indian, teritoriu al Yemenului, cu suprafața de 3,6 mii km².

ARHIPELAGUL SPORADES, grup de insule din Marea Egee.

ARHIPELAGUL SULU, grup de insule și recife (aproximativ 400) din Oceanul Pacific, parte a Insulelor Filipine din arhipelagul malaezian.

ARHIPELAGUL SVALBARD, grup de insule după cercul polar, ce aparțin Norvegiei.

ARHIPELAGUL TONGA, grup de insule din sud-vestul Oceanului Pacific.

ARHIPELAGUL TOSCANA, grup de insule mici din mările Ligurică și Tireniană, din Marea Mediterană; teritoriul Italiei.

ARHIPELAGUL TUAMOTU, Insulele Paumotu, arhipelag din Oceanul Pacific, face parte din Polinezia franceză, include 78 de insule și recife de corali.

ARHIPELAGUL ȚARA DE FOC, arhipelag în sudul Americii de Sud. Partea de est aparține Argentinei, partea de vest, statului Chile. Este format dintr-o insulă mare, Isla Grande de Tierra del Fuego și numeroase insule mici.

ARHIPELAGUL ȚARA FRANZ JOSEF, arhipelag în Marea Barents. Intră în componența regiunii Arhanghelsk, Rusia.

ARHIPELAGUL VESTERÅLEN, arhipelag din Marea Norvegiană, la nord-vest de coasta Peninsulei Scandinave; teritoriul Norvegiei.

ARHITECT DE SISTEME INFORMATICE, specialist care proiectează, dezvoltă, implementează sau menține o rețea de utilizatori de calculatoare.

ARHITECT, specialist în știința și arta de a organiza și construi spații necesare vieții și activității umane.

ARHITECTONICĂ, (gr. arhitectonike – arta arhitectului), structurare expresivă a elementelor unei lucrări de artă.

ARHITECTONICĂ, procedeu și metodă de construcție.

ARHITECTURA ANTROPOMORFĂ, motive antropomorfe, reflectate în arhitectură.

ARHITECTURA BIZANTINĂ, știința și arta de a proiecta și construi clădiri în epoca bizantină.

ARHITECTURA CIVILĂ-CLASICĂ FRANCEZĂ, activitate practică de a proiecta și construi clădiri în epoca respectivă.

ARHITECTURA CLASICĂ, activitate practică de a proiecta și construi clădiri în epoca antică.

ARHITECTURA COLONIALĂ, activitate practică de a proiecta și construi clădiri în epoca respectivă.

ARHITECTURA CONTEMPORANĂ, activitate practică de a proiecta și construi clădiri în epoca respectivă; construcții moderne.

ARHITECTURA CU NERVURĂ, carcasă sub formă de muchii, care formează temelia unei construcții boltite.

ARHITECTURA DE FIER ȘI STICLĂ DIN ANGIILIA, stil și metode de activitate practică de a proiecta și construi clădiri în epoca respectivă.

ARHITECTURA ECOLOGICĂ ȘI DURABILĂ, stil și metode de activitate practică de a proiecta și construi clădiri prietenoase mediului.

ARHITECTURA EFEMERĂ, metodă de creație și activitate practică în domeniu.

ARHITECTURA EXPRESIONISTĂ, metodă de creație și activitate practică în domeniu.

ARHITECTURA GERMANĂ, stil și metode de activitate practică de a proiecta și construi clădiri.

ARHITECTURA GREACĂ ANTICĂ, metodă de creație, principii și activitate practică în domeniu.

ARHITECTURA INDUSTRIALĂ, metodă de creație, principii și activitate practică în domeniu.

ARHITECTURA LAICĂ, metodă de creație, principii și activitate practică în domeniu.

ARHITECTURA MANIERISTĂ, metodă de creație, principii și activitate practică în domeniu.

ARHITECTURA NAVEI, știință despre formarea funcțională și arhitecturală a navei în ansamblu și a unor elemente separate.

ARHITECTURA ORGANICĂ, direcție în dezvoltarea arhitecturii în sec. XX, care a apărut ca o alternativă la stilurile istorice și eclectice.

ARHITECTURA PALADIANĂ, direcție în arhitectura clasică (sec. XVII-XIX), în arhitectura neoclasică (prima jum. a sec. XX), dezvoltată conform principiilor de creație promovate de A. Palladio.

ARHITECTURA PEISAJERĂ, domeniu al arhitecturii, preocupat de crearea spațiilor verzi.

ARHITECTURA RAȚIONALISTĂ, metodă de creație, principii și activitate practică în domeniu.

ARHITECTURA RELIGIOASĂ ÎN FRANȚA, metodă de creație, principii și activitate practică în domeniu.

ARHITECTURA RENAȘTERII, mișcare în domeniu în epoca renascentistă.

ARHITECTURA RURALĂ, domeniu practic specific al arhitecturii.

ARHITECTURA ȘI FILOSOFIA, domeniu de studiu interdisciplinar.

ARHITECTURA ȘI MUZICA, domeniu de studiu interdisciplinar.

ARHITECTURA ȘI SOCIETATEA, domeniu de studiu interdisciplinar.

ARHITECTURA ȘI STATUL ÎN SECOLUL XX, cercetări interdisciplinare în domeniu.

ARHITECTURĂ COMPUTER, proiectare a construcțiilor la calculator.

ARHITECTURĂ DE REȚEA, termen de referință în tehnologia informațiilor privind criteriul răspândirii pe arii geografice, al modului de administrare și al mediului de transmisie a datelor conform celor trei tipuri de rețele.

ARHITECTURĂ ECOLOGICĂ, principii de proiectare durabilă a construcțiilor.

ARHITECTURĂ ÎN LEMN, ramură a arhitecturii, cu specificul său artistic, determinat de materialele și procedeele de prelucrare a lor.

ARHITECTURĂ MILITARĂ, domeniu de știință și arta de a construi fortificații; metodă de creație, principii și activitate practică în domeniu.

ARHITECTURĂ NAȚIONALĂ, metodă de creație, principii și activitate practică în domeniu, bazate pe specificul național al unui popor.

ARHITECTURĂ OCAZIONALĂ, denumirea arbitrară a construcțiilor, edificate cu ocazia unor momente speciale: sărbătoare religioasă sau civilă, ceremonie oficială (încoronări, înmormântări), defilarea triumfală a învingătorului, intrarea în oraș a suveranului etc.

ARHITECTURĂ VIZIONARĂ, doctrină și activitate practică în domeniu.

ARHITECTURĂ, domeniu de activitate umană de proiectare a construcțiilor; materiale și tehnici de lucru cu cărămidă și piatră; materiale și tehnici de lucru cu fier și fontă; materiale și tehnici de lucru cu pamânt; materiale și tehnici de lucru cu plastic; materiale și tehnici de lucru cu beton; materiale și tehnici de lucru cu lemn.

ARHITECTURĂ MONASTICĂ, metodă de creație, principii și activitate practică în domeniu.

ARHITRAVĂ, element de construcție caracteristic arhitecturii clasice.

ARHIVA ISTORICĂ A ROMÂNIEI, publicație periodică.

ARHIVAR, funcționar însărcinat cu păstrarea actelor sau documentelor unei arhive, cu clasarea documentelor și actelor dintr-o arhivă.

ARHIVARE DIGITALĂ, procedeu de stocare a informației.

ARHIVARE, v. **COMPRIMARE**.

ARHIVĂ, Arhivele Statului, totalitatea actelor sau documentelor unei instituții, unui oraș etc. care se referă la activitatea lor trecută; fișier creat cu ajutorul unui program de arhivare numit arhivator.

ARHIVELE BASARABIEI, revistă.

ARHIVELE DIN REPUBLICA MOLDOVA, instituție care depozitează documente.

ARHIVISTICĂ, știință care are ca obiect studiul și organizarea documentelor cu valoare istorică.

ARHONTAT, demnitatea de arhonte.

ĂRHUS, Aarhus, oraș în regiunea Iutlanda din Danemarca.

ARIANISM, curent creștin din sec. IV-VI; doctrină religioasă creștină întemeiată de preotul Arie, care nega identitatea de substanță dintre Hristos și Dumnezeu Tatăl, declarată eretică de sinodul din Niceea.

ARIBALLOS, vas sferic.

ARICI DE MARE, (*Echinus melo*), clasă de echinoderme echinoidea.

ARICI, (*Erinaceidae romanicus*), mamifer insectivor din familia erinaceidelor, cu corpul acoperit cu ghimpă.

ARIE CURRICULARĂ, categorie de bază a curriculumului național care cuprinde mai multe discipline școlare.

ARIE DIALECTALĂ, teritoriu în care se folosește aceeași formă dialectală.

ARIE NATURALĂ PROTEJATĂ, teritoriu cu statut ecologic special protejat prin lege.

ARIE POLUATĂ, teritoriu contaminat cu substanțe nocive.

ARIE, termen de referință în arta muzicală și teatrală, gen de muzică vocală; una dintre caracteristicile cantitative asociate figurilor geometrice.

ARIENI, nume dat popoarelor istorice ale Iranului și Indiei antice; popoarele din familia indo-europeană, în special cele din ramura asiatică (Indieni și Persani).

ARIERAȚIE, întârziere în dezvoltarea intelectuală și afectivă a individului.

ARIERGARDĂ, structură militară aflată în urma forțelor principale, pentru a le apăra de un eventual atac din spate.

ARIMARE, procedeu de amplasare echilibrată a încărcăturii pe o navă maritimă sau aviatică.

ARIN, (Alnus), gen de plante din familia Betulaceae.

ARIONEȘTI, Dondușeni, ARIONEȘTI.

ARIPĂ DE AVION, dispozitiv profilat în secțiune transversală în direcția curgerii aerului și proiectat pentru a crea forța aerodinamică de ridicare și manevrare a aparatului de zbor; cea mai importantă parte componentă a aparatelor de zbor, care asigură stabilitatea longitudinală și direcțională, dar și dirijarea lor în zbor.

ARIPI, organ la animale și la unele semințe, care le asigură deplasarea prin zbor în aer sau apă.

ARISTOCRAȚIE, pătură a unei clase sociale sau a unui grup social care se bucură de mari privilegii, datorate originii, bogăției și poziției sale sociale; (în antichitate) clasă socială dominantă, formată din marii posesori de pământ și de sclavi; (în Evul Mediu) clasa socială dominantă a nobililor.

ARISTOLOCHIACEAE, familie de plante dicotiledonate.

ARISTOTELISM, doctrină a adepților lui Aristotel.

ARITMETICA COMPUTAȚIONALĂ, disciplină tehnică, al cărei obiect de studiu este reprezentarea numerelor în calculatoare, algoritmi pentru calcularea funcțiilor elementare, operațiunile aritmetice, etc. precum și echipamentele acestora.

ARITMETICA POLITICĂ, curent în cercetarea socială empirică în secolele XVII-XIX-lea.

ARITMETICĂ MODULARĂ, sistem de clase restante, care se bazează pe forma cunoscută în teoria numerelor a raportului de echivalență; noțiune comparabilă cu un număr întreg în modulul natural și calculul apărut din această operație.

ARITMETICĂ, domeniu al matematicii care se ocupă cu proprietățile elementare ale numerelor raționale; aritmo-grafie, aritmologie.

ARITMIE, (din gr. rythmos - ritm), tulburare a activității inimii.

ARITMOMETRU, dispozitiv care efectuează mecanic operații aritmetice.

ARLECHIN, personaj comic de teatru și circ.

ARMAGHEDON, câmp de luptă unde potrivit Bibliei, va avea loc bătălia apocaliptică dintre forțele binelui și cele ale răului în ziua judecății de apoi (Apoc. 16, 14-16).

ARMAMENT NUCLEAR, arme de distrugere în masă care folosesc energia nucleară.

ARMAMENT, tehnică și echipamente militare.

ARMANCA, Râșcani, Vasileuți.

ARMARE, înzestrare cu armament.

ARMAȘ, dregătorie domnească militară.

ARMAȘ, în Evul Mediu, dregător domnesc, care, în Moldova, era însărcinat

cu paza temnițelor și îndeplinirea execuțiilor, iar în Țara Românească avea în grijă artileria oștirii și țigani domnești.

ARMATA CĂZĂCEASCĂ DUNĂREA-NĂ, armată creată pe teritoriul Basarabiei (Bugeacului), în timpul războiului ruso-turc din anii 1828-1829, din foștii cazaci zaporojeni și voluntari, care alcătuia două regimente – călări și pedestri.

ARMATA NEAGRĂ, grup antisovietic, 1949.

ARMATA REPUBLICANĂ IRLANDEZĂ, (I.R.A.), fondată în 1969, a folosit tactici teroriste pentru a se opune conducerii britanice în Irlanda.

ARMATA RUSĂ DE ELIBERARE, (1942-1945), grup de forțe militare formate în mod covârșitor din etnici ruși, care au luptat de partea Germaniei în timpul celui de-al Doilea Război Mondial.

ARMATA SOVIETICĂ, (Armata Roșie), numele dat părții principale a Forțelor Armate Sovietice al Uniunii Sovietice.

ARMATA VERDE, a funcționat pe durata războiului civil rus, își avea originile în mișcările apolitice anarhiste sau naționaliste, și au format „a treia forță” în conflict atât cu Roșii, cât și cu Albi. Uneori puteau fi numiți și Armata Neagră.

ARMATĂ, instituție și atribut ale statului; toate forțele armate ale unui stat; formațiune militară operativă mare.

ARMĂ ECOLOGICĂ, factori ecologici folosiți pentru distrugerea în masă a populației.

ARMĂ, obiect conceput pentru a nimici adversarul; Armă de foc, armă de dimensiuni mici, armă albă, arme grele, armă biologică, armă bacteriologică, armă chimică, armă de artilerie, arme de nimicire în masă, armă neutronică, armă nucleară, armă pneumatică;

obiect, unealtă, aparat, mașină care servește în lupta împotriva inamicului, la vânat, în unele probe sportive etc.

ARMĂTURA CONSTRUCȚIILOR DE BETON, bare de metal încorporate în piese menite să sporească calitatea pieselor.

ARMĂTURĂ, dispozitiv de măsurare, comandă și reglaj.

ARME BIOLOGICE, mijloace de luptă, care au la bază ca factor de distrugere substanțe biologice; Armă bacteriologică.

ARME CHIMICE, mijloace de luptă, care au la bază ca factor de distrugere substanțe chimice.

ARME DE DISTRUGERE ÎN MASĂ, mijloace de luptă, care urmăresc distrugeri uriașe ale populației și contaminări cu substanțe nocive a unor suprafețe mari.

ARME ÎNTRUNITE, entitate militară tactică și operativă, care deține cel puțin două genuri de arme; Interarme.

ARME NUCLEARE, mijloace de luptă, care au la bază ca factor de distrugere focoașe nucleare.

ARMENI, (arm. Hay, Հայ, pl. Հայեր, Hayer), persoane originare din Armenia.

ARMENIA MARE, spațiu din regiunea Anatoliei de est și a Caucazului, a fost pustiită de mongolii lui Ogodai în 1236, apoi de cei ai lui Tamerlan în 1385-1387.

ARMENIA MINORĂ, regiune istorică situată în zona de sus a râurilor Eufрат, Chorokh, Likos și Galis.

ARMISTIȚIU, încetare temporară a acțiunilor militare.

ARMISTIȚIUL DE LA COMPIENNE, a avut loc la 11 noiembrie 1918 între Imperiul German și puterile Antantei, și a

pus capăt Primului Război Mondial pe Frontul de Vest.

ARMISTIȚIUL DE LA MUDROS, 1918, armistițiu care a dus la încetarea operațiilor militare dintre țările Antantei și Turcia în Primul Război Mondial.

ARMISTIȚIUL DE LA REGENSBURG, 1684, semnat la 15 august 1684 între Franța, Sfântul Imperiu Roman de Națiune Germană.

ARMISTIȚIUL DE LA SLOBOZIA, 1807, prevedea evacuarea trupelor ruse din Principatele Române.

ARMISTIȚIUL MUDANYA, din anul 1922, semnat între Turcia, pe de o parte, și Marea Britanie, Italia și Franța, pe de altă parte.

ARMONICĂ, instrument muzical cu clape.

ARMONIE POLITICĂ, lege universală de convețuire a structurilor politice.

ARMONIE SOCIALĂ, tip de convețuire umană civilizată.

ARMONIE, termen de referință în arta plastică și muzicală, metode și principii de creație.

ARMONIU, instrument muzical cu claviatură, asemănător cu orga.

ARMONIZARE A LEGISLAȚIEI, proces de aproximare cu intenție a sistemului juridic național și a subsistemelor sale cu sistemul juridic al Uniunii Europene și cu cerințele normelor și standardelor juridice internaționale în scopul atingerii necontradictoriului.

ARMONIZARE FISCALĂ, ajustare a prevederilor legislației.

ARMORIAL, colecție de steme și alte semne heraldice.

ARMURĂ, mijloc de protecție a oamenilor, tehnicii militare, armamentului și instalațiilor de apărare contra diferi-

tor mijloace de distrugere; echipament complex purtat de luptători pentru protecția parțială sau integrală a corpului.

ARN INTERFERENȚĂ, asigurarea suprimării expresiei genelor cu ajutorul ARN-ului special, cu masă moleculară joasă.

ARN POLIMERAZA, ferment din clasa transferazelor ce asigură sinteza moleculelor de ARN din ribonucleozidtrifosfați.

ARN, v. ACIZI RIBONUCLEICI.

ARNĂUT, (tc. arnavud), soldat mercenar (de origine albaneză) angajat în garda domnească din Țările Române; p. ext. servitor înarmat, angajat de boieri, mai ales pentru paza personală; arietate de grâu de primăvară.

ARNICĂ, (Arnica montana), specie de plante din genul Arnica, familia Asteraceae (Compositae), crește în regiuni montane.

AROMĂ, substanță cu miros puternic și plăcut.

AROMĂNI, persoană care face parte dintr-o ramură a poporului român, care trăiește în sudul Peninsulei Balcanice (prin Epir și Macedonia).

AROMORFOZĂ, schimbări adaptabile ale organismelor vii care apar în timp, în procesul evoluției filogenetice.

AROMOTERAPIE, tratament cu ajutorul produșilor mirositori din uleiurile volatile.

ARPADIENI, (Arpazi), prima dinastie domnitoare a Regatului Ungariei, ai cărei membri au domnit între 896 și 1301.

ARPEGIU, intonare succesivă ascendentă sau descendentă a notelor unui acord melodic.

ARS NOVA, curent, doctrină estetică și metodă de creație în muzică din sec. al XIV-lea.

ARSEN, (Arsenicum), As, element chimic din grupa a V-a forma scurtă a sistemului periodic.

ARSURĂ, lezarea țesuturilor organismului în urma acțiunii termice, chimice, electrice și iradierii; produs al oxidării unei suprafețe metalice ca rezultat al interacțiunii cu mediul extern la încălzire.

ARSURILE PLANTELOR, vătămări ale diferitor organe și țesuturi la plante agricole și specii de pădure, cauzate de acțiunea razelor solare directe sau a contrastelor de temperatură, precum și de pe urma folosirii incorecte a pesticidelor.

ARȘIN, v. **UNITĂȚI DE MĂSURĂ MEDIEVALĂ DIN MOLDOVA**.

ARȘINIC, zorica, gen de plante din familia Caryophyllaceae.

ART DECO, curent, doctrină estetică și metodă de creație în artă.

ART INSTITUTE OF CHICAGO, muzeu, instituție superioară de învățământ și de cercetare în domeniul artelor.

ART NOUVEAU, doctrină și activitate practică în domeniu în epoca respectivă.

ARTA 1900, doctrină și mișcare artistică.

ARTA ARABĂ, activitate practică în domeniu a popoarelor arabe.

ARTA ARHAICĂ A GRECIEI ANTICE, activitate practică în domeniu a grecilor antici.

ARTA ASAMBLAJULUI, termen de referință în arta plastică, principii și metode în domeniu.

ARTA BABILONEANĂ, activitate practică în domeniu a babilonenilor; Artă aciro-babiloneană.

ARTA BIJUTERIILOR, confecționarea produselor de artă (bijuterii personale,

obiecte de uz casnic, de cult, arme etc.) din metale prețioase (aur, argint, platină), deseori în combinație cu pietre scumpe și ornamentale, sticlă, os etc.

ARTA BIZANTINĂ, activitate practică în domeniu în epoca respectivă.

ARTA CAROLINGIANĂ, activitate practică în domeniu în epoca respectivă.

ARTA CĂRȚII, domeniu practic de confecționare a cărților și decorarea lor artistică.

ARTA CICLADELOR, v. **ARTĂ**.

ARTA CILICIEI, activitate practică în domeniu în epoca respectivă.

ARTA CINEMATOGRAFICĂ, gen de artă ale cărei opere sunt create prin filmarea unor fenomene, evenimente, situații.

ARTA CONCRETĂ, (fr. *concré* - concret), doctrină artistică și metodă de creație propusă de Teo van Doesburg în 1924.

ARTA COPIILOR, metodă de creație care satisface necesitățile artistice ale copiilor; Artă infantilă.

ARTA COPTĂ, Artă coptilor; artă bazată pe tradițiile elinistice și antice ale Egiptului.

ARTA COPTĂ, v. **ARTĂ**.

ARTA CREȘTINĂ TIMPURIE, artă plastică dezvoltată în primele secole de la fondarea acestei religii.

ARTA CRETO-MICENIANĂ, artă creată în epoca bronzului de popoarele din estul Mediteranei, care au locuit pe insulele Mării Egee, insula Creta și în orașele vecine Tiryns și Mykenae.

ARTA CULINARĂ, aptitudine de a pregăti diverse bucate din materie primă vegetală și animalieră. v. **ARTĂ**.

ARTA DE LA CURTE, tendință conservatoare în arta și cultura Europei și Americii secolului XIX - începutul sec. XX. Denumirea provine datorită sprijinului juriului Saloanelor din Paris din partea oficialităților.

ARTA DECORATIVĂ, artă menită să împodobească diferite construcții arhitectonice (cu picturi, vitralii, mozaicuri, sculpturi, ornamente), să creeze obiecte decorative cu caracter util, să pavoazeze de sărbători străzile și piețele orașelor.

ARTA DEDALICĂ, doctrină artistică antică și metodă de creație propusă de Dedal.

ARTA EGIPTEANĂ ANTICĂ, artă egipteană în timpul piramidelor.

ARTA ELENISTICĂ, artă antică greacă, care s-a dezvoltat din ultimul pătrar al sec. al IV-lea î. Hr. până în sec. I d.Hr. pe teritoriul Greciei, în insulele Mării Egee, Asia Mică, Siria și Egipt.

ARTA ETRUSCĂ, activitate practică în domeniu în epoca respectivă.

ARTA EVREIASCĂ, activitate practică în domeniu a poporului evreu.

ARTA FIGURILOR, lucrări de pictură, sculptură sau artă grafică, în care, spre deosebire de ornamentația abstractă și artă abstractă, există un principiu pictural (figurat), de asemănare cu obiectele realității.

ARTA FOTOGRAFICĂ, formă de artă vizuală; include lucrări obținute ca rezultat al captării imaginii realității și manipulării ei prin procesul optico-chimic (ulterior - optico-digital) al fotografiei.

ARTA FRANCO-FLAMANDĂ, curent, doctrină estetică și metodă de creație în activitatea practică în domeniu în epoca respectivă.

ARTA GOTICĂ, curent, doctrină estetică și metodă de creație în activitatea

practică în domeniu în epoca respectivă.

ARTA IEZUITĂ, curent, doctrină estetică și metodă de creație în activitatea practică în domeniu în epoca respectivă.

ARTA INDIANĂ, curent, doctrină estetică și metodă de creație în activitatea practică în domeniu în epoca respectivă.

ARTA ITALIANĂ ÎN PERIOADA RENAȘTERII, curent, doctrină estetică și metodă de creație în activitatea practică în domeniu în epoca respectivă.

ARTA ÎN ȚĂRILE SOCIALISTE, doctrină estetică și metodă de creație în activitatea practică în domeniu în epoca respectivă.

ARTA JAPONEZĂ, curent, doctrină estetică și metodă de creație în activitatea practică în domeniu în epoca respectivă.

ARTA MAURĂ, curent, doctrină estetică și metodă de creație în activitatea practică în domeniu în epoca respectivă; Artă islamică.

ARTA MAURITANĂ, termen de referință în arta plastică, denumire convențională a artei musulmane din sec. XI-XV.

ARTA MEDALIERĂ, gen de artă plastică, metodă de creație artistică și tehnică de confecționare a medaliilor.

ARTA MEDIEVALĂ, denumire dată artei care s-a dezvoltat în perioada dintre sec. V-XIV până în epoca Renașterii; în Moldova între sec. XV-XVIII ș.a.m.d.

ARTA METALULUI, termen de referință în arta plastică, crearea obiectelor din metal; procedee de prelucrare artistică a metalelor.

ARTA MICENIANĂ, artă specifică.

ARTA MOZARABĂ, domeniu de activitate practică în domeniu în epoca respectivă.

ARTA NEOROMÂNEASCĂ, orientare în arta plastică.

ARTA OTTONIANĂ, artă germană pre-romană, din timpul domniei dinastiei saxone a ottonienilor (sec. al X-lea).

ARTA PALEOCREȘTINĂ, domeniu de activitate practică în domeniu în epoca respectivă.

ARTA PĂMÂNTULUI, Land art, direcție în arta avangardistă, care a apărut la finele anilor 1960.

ARTA PERSANĂ, activitate practică în domeniu în epoca respectivă.

ARTA PLATERESCĂ, domeniu de activitate practică în domeniu în epoca respectivă.

ARTA POSTBIZANTINĂ, arta religioasă ortodoxă dezvoltată pe teritoriul fostului Imperiu Bizantin, după căderea Constantinopolului în 1453.

ARTA PRECOLUMBIANĂ, activitate autohtonă a amerindienilor în domeniu.

ARTA PREISTORICĂ, activitate practică în domeniu în epoca respectivă.

ARTA PRIMITIVĂ, arta societăților aflate în stadiul dezvoltării prestatale; în sens restrâns - arta epocii de piatră sau arta care și în prezent se dezvoltă izolat de centrele civilizațiilor.

ARTA ROMANĂ, domeniu de activitate practică în domeniu în epoca respectivă.

ARTA SACRĂ, domeniu de activitate practică în domeniu în epoca respectivă.

ARTA SIRIANO-HETITĂ, arta Siriei antice, a luat naștere în rezultatul fuziunii culturilor siriene și hetite în sec. XI-X î. Hr.

ARTA SLAVILORI DE SUD, noțiuni generale despre activitate practică a popoarelor slave de sud în domeniu.

ARTA SPAȚIILOR VERZI, arta construcției de livezi și parcuri, domeniu al arhitecturii și urbanismului, preocupat cu crearea livezilor, parcurilor, bulevardelor, aleelor, grădinilor și altor teritorii înverzite.

ARTA SPIEGELMAN, doctrină și activitate practică promovată de A. Spiegelman în anul 1992.

ARTA STICLEI, tehnici, metode și procedee de prelucrare artistică a sticlei și cristalului.

ARTA SUKHOTHAI, domeniu de activitate practică în domeniu în epoca respectivă.

ARTA ȘI ARHITECTURA ISLAMICĂ, domeniu interdisciplinar de cercetare a activității practice în domeniu în epoca respectivă.

ARTA ȘI CULTURA SPANIOLĂ, domeniu interdisciplinar de cercetare a activității practice în domeniu în epoca respectivă.

„**ARTA**”, Asociație artistică din România în anii 1937-1947.

„**ARTA**”, revistă de specialitate.

ARTAXERXE, numele mai multor regi ai Persiei.

ARTĂ ABSTRACTĂ, doctrină și mișcare artistică.

ARTĂ AFRICANĂ, istorie și tradiții, zone și stiluri.

ARTĂ AMBIENTALĂ, (fr. *environnement* - spațiu înconjurător), doctrină și activitate practică în domeniu.

ARTĂ ANIMALIERĂ, doctrină și activitate practică în domeniu.

ARTĂ APLICATĂ, doctrină și activitate practică în domeniu (fr. *art décoratif*).

ARTĂ APLICATIVĂ-DECORATIVĂ, gen de artă, care la elaborarea operelor îmbină organic funcțiile artistice cu cele utilitare.

ARTĂ BRUTĂ, doctrină și activitate practică în domeniu.

ARTĂ CINETICĂ, doctrină și direcție novatoare în artă în sec. XX.

ARTĂ CONCEPTUALĂ, direcție și activitate practică în arta avangardistă, constituită la finele anilor 1960; proces de creație, de devenire a unei opere de artă.

ARTĂ DE ȘEVALET, gen de arte plastice, inclusiv lucrări de pictură, sculptură și grafică, concepute ca lucrări aparte, nefiind destinate să intre ca parte integrantă în ansambluri artistice.

ARTĂ ENGLEZĂ, doctrină și activitate practică în domeniu de-a lungul secolurilor în Marea Britanie.

ARTĂ MILITARĂ, știință și practică în domeniu.

ARTĂ MINOICĂ, denumire arbitrară a artei dezvoltate pe insula Creta în anii 4000-1200 î. Hr.

ARTĂ MONUMENTALĂ, gen de artă plastică.

ARTĂ NAIVĂ, arta pictorilor neprofesioniști autodidacți.

ARTĂ NON-FIGURATIVĂ, direcție a abstracționismului în arta secolului XX, care a înlocuit imaginea realității vizibile cu un sistem de elemente pur formale - linie, plan, pată de culoare, configurație abstractă.

ARTĂ PENTRU ARTĂ, formulă care exprimă autonomia artei, libertatea acesteia de politică, de funcția socială și didactică.

ARTĂ PLASTICĂ ȘI CULTURĂ, doctrină și activitate practică interdisciplinară în domeniu în SUA.

ARTĂ POPULARĂ, gen de artă sintetică, contrapusă creației artiștilor plastici profesionali.

ARTĂ PRIMITIVĂ, artă din perioada comunei primitive.

ARTĂ TEATRALĂ ȘI DECORATIVĂ, aspect artistic al spectacolului în viziunea regizorului și scenografului, aplicat la montarea decorului, costumelor, iluminării, grimării, butaforiei, recuzitei și tehnicii speciale de scenă.

ARTĂ, (lat. ars, artis și gr. tékhne), curente, doctrine estetice și metode de creație în activitatea umană; manifestări artistice.

ARTE MARȚIALE, probe de sport de luptă corp la corp.

ARTE PLASTICE, genuri de artă ale căror opere fiind plasate în spațiu, nu se schimbă și nu se dezvoltă cu trecerea timpului.

ARTE POVERA, arta reproducerii brutale a realității, termen creat de criticul de artă Germano Celant în 1967 pentru a defini mișcarea de artă, care a reunit artiștii din Roma, Torino, Milano și Genova în a doua jumătate a anilor 1960-1970. Astfel, noul termen denotă epoca noii arte italiene, iar Arte Povera devine o direcție, care neagă bogăția culturii existente, renunțând la tot ceea ce este frumos, rezonabil și bun.

ARTE VIZUALE, domeniu al artelor plastice în care imaginile artistice sunt prezentate pe plan și în spațiu.

ARTEFACT, imagine falsă apărută în preparatele histologice produsă artificial sau datorită unor defecte de fixare ori de colorare.

ARTEMIS, (mitologia greacă), zeiță a vânătorii.

ARTEMISIA, gen de plante din familia Asteraceae.

ARTERĂ, vas sangvin ce asigură circulația sângelui de la inimă spre toate organele corpului.

ARTERE CAROTIDE, vase sangvine perechi dislocate de ambele perechi ale regiunii cervicale a coloanei vertebrale, de a lungul faringelui.

ARTERIOGRAFIE, radiografie a unei artere.

ARTERIOLE, ramificare subțire a unei artere; vas de sânge cu diametru mic între o arteră și capilare.

ARTERIOSCLEROZĂ, îngroșarea și sclerozarea pereților arterelor.

ARTERITĂ, inflamarea pereților unei artere.

ARTICOL BUGETAR, diviziune într-un buget, care conține denumirea surselor de venit sau de cheltuieli.

ARTICOL LEXICOGRAFIC, definiție a cuvântului dată în dicționarele explicative.

ARTICOL, instrument gramatical care însoțește un substantiv având rolul de integrator enunțiativ.

ARTICOLE DE CONSTRUCȚIE DIN BETON, piese de montaj din beton, fără armătură din fier.

ARTICOLE POLIFUNCȚIONALE, produse multifuncționale.

„ARTICOLELE CONFEDERAȚIEI”, prima constituție a SUA.

ARTICULARE, pronunțare sau rostire clară a unui cuvânt; atașare la un substantiv a articolului substantival hotărât sau nehotărât.

ARTICULAȚIE DE EXPANSIUNE, metodă concepută pentru a reduce sarcinile pe elemente structurale ale construcțiilor în locuri cu posibile deformații generate de fluctuațiile temperaturii aerului, fenomenele seismice,

starea solului și alte influențe care pot provoca tensiuni intrinseci periculoase.

ARTICULAȚIE FANTOMĂ, mobilitate patologică stabilă a osului pe traiectul acestuia.

ARTICULAȚIE, conexiune mobilă a pieselor unui mecanism, formând o pereche cinematică și care permite rotirea numai în jurul unei axe comune; legătură dintre două sau mai multe oase; unire mobilă a oaselor ce asigură mobilitatea reciprocă a acestora.

ARTIFICIU, dispozitiv cu un amestec de substanțe chimice și carburanți care, prin aprindere, produce efecte de lumină și culoare și care se folosește în semnalizări luminoase, la producerea fumului pentru scenă, la spectacole (în aer liber).

ARTILERIE, gen de arme de foc; arme de foc grele; Armă de foc portativă.

ARTIMONOVCA, Cimișlia, Javgur.

ARTIODACTILA, ordin de mamifere paricopitate.

„**ARTISTUL**”, revistă de artă.

ARTIȘTII FARAONILOR, domeniu al artei și culturii egiptene în epoca respectivă.

ARTIZANAT, forma de organizare a muncii, bazată pe creativitatea artistică colectivă și relații comerciale, dezvoltând tradițiile culturale locale; meșteșug și produse lucrate de meșteșugari; activitate practică umană și produsele obținute prin aceste procedee; Artizanat de bronz.

ARTIZANATUL DIN BRONZ, metode și tehnici de confecționare a obiectelor din bronz.

ARTIZANATUL DIN IURCENI, confecționarea obiectelor din lut ars.

ARTRITĂ, (gr. arthron - articulație), boală care se manifestă prin inflama-

rea articulațiilor în urma unei infecții microbiene sau a dereglării metabolismului.

ARTROLOGI, Syndesmologie, ramură a anatomiei care studiază articulațiile; Sindesmologie.

ARTROPATIE, nume dat mai multor boli articulare, având cauze diverse.

ARTROPLASTIE, intervenție chirurgicală pentru redarea mobilității unei articulații.

ARTROPODE, filum de nevertebrate superioare cu antene, picioare și corpul alcătuit din mai multe articule, acoperit cu o membrană chitinoasă.

ARTS AND CRAFTS, (Arte și meserii), mișcare în artă în a doua jumătate a secolului al XIX-lea – începutul secolului XX, apărută în Marea Britanie, fiind inspirată din discursurile lui J. Ruskin, W. Morris și alții, împotriva producției de mașini, ceea ce duce la depersonalizarea lucrurilor, și pentru recunoașterea moravurilor și valorile artistice ale muncii manuale.

ARUBA, teritoriu dependent cu statut special în Marea Caraibelor.

ARUNCARE, probă de sport athletică de lansare a suliței, a discului, a greutății etc.

ARUNCĂTOR, piesă de artilerie.

ARUNCUS, gen de plante ierburi perene din familia Rosaceae.

ARVICOLINE, subfamilie de rozătoare; în unele sisteme este evidențiat într-o familie de sine stătătoare.

ARVUNĂ, bani dați pentru garanția unui contract; suma de bani achitată în avans, drept garanție pentru îndeplinirea unui acord comercial încheiat; Acont, avans.

ARZ, (Arzmahzar), memoriu, document, reclamație.

ARZĂTOR DE SUDURĂ, dispozitiv folosit la sudarea cu gaz sau cu arc electric.

ARZĂTOR, dispozitiv pentru amestecarea combustibilului cu aer pentru ardere.

ASALT, formă de luptă activă.

ASAMBLARE LA CONVEIER, asamblarea articolelor amplasate pe conveier, care se mișcă non-stop sau cu intervale tehnologice.

ASAMBLAREA MAȘINILOR, operații de confecționare a mașinilor.

ASAMBLOR, program ce prelucrează instrucțiunile scrise într-un limbaj simbolic orientat către calculator, schimbându-le în coduri ale limbajului de mașină.

ASARUM, gen de plante din familia Aristolochiaceae.

ASASINI, organizație sectantă musulmană tainică întemeiată în Iran la sfârșitul sec. II.

ASCARIDIOZĂ, boală parazitară provocată de diferite specii de ascaride.

ASCARIZI, (Ascaridae), familie de nematode parazite; limbrici.

ASCĂ, celulă specifică unor ciuperci.

ASCENDENT ORDINAR, rudele în linie dreaptă ascendentă ale defunctului, cu excepția părinților acestuia.

ASCENDENT PRIVILEGIAT, părinții (tatăl și mama) defunctului, din căsătorie, din afara căsătoriei și din adopție.

ASCENDENT, rudă în linie directă care face parte dintr-o generație anterioară.

ASCENDENȚĂ DOMNEASCĂ, filieră domnească.

ASCENSION, teritoriu dependent cu statut special în Atlanticul de Sud.

ASCENSOR SKIP, dispozitiv utilizat pentru a deplasa de-a lungul ghidurilor înclinate sau verticale ale materialelor în vrac și de dimensiuni mici într-un dispozitiv de încărcare.

ASCENSOR, lift, dispozitiv pentru ridicarea sau coborârea pasagerilor și încărcăturilor.

ASCETISM, mod de viață, metodă morală, doctrină etică sau religioasă ce constă în înfrânarea instinctelor vieții biologice.

ASCHELMINTES, viermi cilindrici, grup de nevertebrate reunite după trăsăturile morfologice și biologice.

ASCIDII, (Ascidiae), clasă de urocordate, au corpul în formă de sac.

ASCITĂ, acumulare de lichid în peritoneu.

ASCLEPIADACEAE (Asclepiadaceae), familie de plante din familia Gentianale.

ASCLEPIAS, gen de plante din familia Apocynaceae.

ASCLEPIOS, în mitologia greacă, zeu al medicinei; numele elen al lui Esculap.

ASCOMICETE (Ascomycetes), clasă de ciuperci.

ASEAN, organizație internațională fondată în 1967.

ASEDIUL DE LA VIENA, 1683, rezultatul relansării războiului antihabsburgic de către Imperiul Otoman sub impulsul unui mare vizir din dinastia albaneză Koprulu, Kara Mustafa.

ASELENIZARE LINĂ, coborâre lină a unei nave spațiale pe suprafața Lunii.

ASEMĂNARE, în matematică, noțiune ce înseamnă prezența la figurile geometrice a unor forme identice, indiferent de mărimea lor; congruență.

ASEPSIE, (din gr. sepsis – infecție), distrugerea microbilor cu ajutorul căldurii, ultrasunetelor etc.

ASERTIVITATE, set de atitudini și comportamente psihice.

ASERȚIUNE, (lat. assertio – afirmație), în logică, propoziție sau expresie cu sens complet care îndeplinește o funcție asertivă în interiorul unui limbaj.

ASFALT, material de construcție.

ASFALTENE, constituenți ai asfalturilor formați din hidrocarburi cu masă moleculară mare, insolubili în fracțiuni de petrol, solubili în sulfura de carbon, care dau bitumului calitatea de aglomerant.

ASFIXIE, (din gr. sphyxis – pulsație), oprire a respirației din diverse cauze.

ASFIXIEREA SEMĂNĂTURILOR, afectarea plantelor în urma formării bălților de apă.

ASHMORE ȘI CARTIER, teritoriu dependent cu statut special aparținând Australiei.

ASIA MICĂ, peninsula din vestul Asiei, este scăldată de Marea Mediterană, Marea Egee, Marea Marmara și Marea Neagră.

ASIA MIJLOCIE, parte a Asiei Centrale, include țările Uzbekistan, Kârgâzstan, Turkmenistan, Tadjikistan și o parte din în Kazahstan.

ASIA, continent, parte a lumii.

ASIATIZARE, forță motrice a procesului global de dezvoltare a lumii contemporane, derulată de statele din Asia.

ASIGNATUL RUSESC, bani de hârtie, care au circulat în Imperiul Rus de la sfârșitul anilor 1760.

ASIGURARE DE SĂNĂTATE, asigurare medicală.

ASIGURARE INFORMAȚIONALĂ A STABILITĂȚII POLITICE, proces informațional.

ASIGURARE, contract prin care o persoană este obligată să-l despăgubească pe cel asigurat, în schimbul unei sume de bani plătită periodic, în cazul riscului specificat (accident, incendiu etc.).

ASIGURAREA TURIȘTILOR PENTRU CAZURI DE ACCIDENTE, achitarea unei plăți pentru asigurarea acoperirii despăgubirilor suportate pe traseu în caz de accidente.

ASIGURAT, partea care a achiziționat asigurarea și care are dreptul de a solicita despăgubiri pentru o daună stipulată în contract; Asigurare, asigurare agricolă, asigurare cargo, asigurare complexă a gospodăriei persoanei fizice, asigurare contra incendiului și altor riscuri a persoanelor juridice, asigurare cumulativă de viață, asigurare de accidente, asigurare de boală/sănătate, asigurare de bunuri, asigurare de deces, asigurare de pensie, asigurare de persoane, asigurare de pierderi financiare, asigurare facultativă, asigurare familială mixtă de viață, asigurarea turiștilor pentru cazuri de accidente.

ASIGURĂRI SOCIALE DE STAT, formă de protejare a populației prin asigurarea de către stat, în schimbul unei cotizații lunare, în cazul bolii, invalidității, bătrâneții etc; Asigurări sociale private.

ASIGURĂRI, metodă de gestionare a riscurilor, tip de afacere.

ASIGURĂTOR, societate de asigurare a diferitor tipuri de activități.

ASILIDE, familie de insecte diptere.

ASIMETRIE, disimetrie; procedee și metode de creație în domeniu.

ASIMILARE, proces de interacțiune și interiorizare a valorilor, normelor și modelelor de comportament. v. ACULTURAȚIE.

ASIMPTOTĂ, dreaptă asociată unei curbe plane, cu puncte în domeniul de la infinit; Asimptotă verticală, asimptotă oblică.

ASIRIA, stat.

ASIRIENI, (denumirea autohtonă - suran), popor din grupul semitic.

ASISTENT MATERNAL, persoană autorizată care desfășoară activități de îngrijire, educație, recuperare și socializare a copilului defavorizat.

ASISTENȚĂ FINANCIARĂ EXTERNĂ, activități derulate cu scopul de a atrage mijloace financiare externe pentru suplimentarea surselor bugetare.

ASISTENȚĂ JURIDICĂ GARANTATĂ DE STAT, acordarea serviciilor juridice prevăzute de lege.

ASISTENȚĂ MEDICALĂ, menținerea sau îmbunătățirea sănătății prin prevenirea, diagnosticarea și tratarea bolilor, a rănilor și a altor deficiențe fizice; Asistență obstetricală, Asistență oncologică.

ASISTENȚĂ MILITARĂ, prezența militarilor, asistență mutuală.

ASISTENȚĂ PSIHOPEDAGOGICĂ, ansamblu de măsuri care vizează pregătirea părinților pentru misiunea de educatori, combaterea fenomenelor de inadaptare etc.

ASISTENȚĂ SOCIALĂ, una dintre principalele forme de sprijin social pentru persoanele a căror stare financiară nu atinge nivelul de securitate general acceptat sau este mai mică decât nivelul de securitate definit de legislația unui anumit stat; servicii sau prestații bănești care facilitează, simplifică asigurarea unui trai decent unui individ sau familiei sale; activitate de ajutorare a oamenilor pentru a învinge greutățile și a le dezvolta capacități de soluționare de sine stătătoare a problemelor.

ASKANIA NOVA, rezervație naturală în Ucraina.

ASMARA (Asmera), capitala Eritreei.

ASMĂȚUI, hasmațuchi, unele specii de plante condimente din familia Umbelliferae.

ASO, munte vulcanic în Japonia.

ASOCIALIZARE, v. **SOCIALIZARE**.

ASOCIATIVITATE, termen de referință în matematică privind o operație binară.

ASOCIAȚIA „MAX PLANCK”, societatea în sprijinul științei „Max Planck”, organizație de cercetări științifice din Germania.

ASOCIAȚIA „NEUE KÜNSTLERVEREINIGUNG MÜNCHEN”, (Noua Uniune Artistică), asociație în domeniul înființată la München în 1909.

ASOCIAȚIA „VOPRA”, abreviere la denumirea Asociației Unionale a Arhitecților.

ASOCIAȚIA „WIENER WERKSTÄTTE”, (Atelierele Vieneze), comunitate de pictori austrieci, a activat în anii 1903-1932.

ASOCIAȚIA AGENȚIILOR DE PUBLICITATE DIN MOLDOVA, organizație noncomercială, constituită în 2006.

ASOCIAȚIA CARTOGRAFICĂ INTERNAȚIONALĂ, (International Cartographic Association, ICA), comunitate organizată pentru promovarea dezvoltării științei cartografice și a producției cartografice, implementarea și coordonarea cercetărilor în domeniu, care necesită colaborarea oamenilor de știință din toate țările.

ASOCIAȚIA CETĂȚENILOR, grupare de persoane care, pe baza unei înțelegeri, pun în comun contribuția financiară, cunoștințele sau aportul lor în muncă, pentru revitalizarea unor activități în interes comun, comunitar etc.

ASOCIAȚIA DE INTEGRARE AMERICANĂ LATINĂ, asociație comercială și economică regională a 12 state din America Latină.

ASOCIAȚIA ECONOMIȘTILOR DIN MOLDOVA, organizație benevolă a economiștilor din RM.

ASOCIAȚIA EUROPEANĂ A CĂRBUNELUI ȘI OȚELULUI, organizație internațională.

ASOCIAȚIA EUROPEANĂ A LIBERULUI SCHIMB, grup economic regional înființat în 1960 prin semnarea Convenției de la Stockholm de un șir de state care nu erau membre ale Comunității Economice Europene.

ASOCIAȚIA GERMANĂ DE CERCETĂRI ȘTIINȚIFICE, organizație autogestionară independentă din Germania, care are drept obiectiv finanțarea și coordonarea cercetărilor și programelor științifice în toate domeniile științei.

ASOCIAȚIA INTERNAȚIONALĂ A ȘTIINTELOR DESPRE SOLURI, organizație internațională care unește în prezent societățile naționale a pedologilor din mai multe țări.

ASOCIAȚIA INTERNAȚIONALĂ DE DEZVOLTARE, instituție a Băncii Mondiale care oferă asistență celor mai sărace țări din lume, creată la 24 septembrie 1960.

ASOCIAȚIA INTERNAȚIONALĂ DE DREPT, instituție internațională de profil.

ASOCIAȚIA INTERNAȚIONALĂ DE ȘTIINȚE ECONOMICE, organizație internațională nestatală în domeniu.

ASOCIAȚIA INTERNAȚIONALĂ PENTRU EVALUAREA RANDAMENTULUI ȘCOLAR, organizație nonguvernamentală, noncomercială, înregistrată în 1992.

ASOCIAȚIA INTERNAȚIONALĂ PENTRU SECURITATE SOCIALĂ, este o organizație internațională fondată în 1927, care reunește administrațiile și agențiile naționale de securitate socială din 158 de țări.

ASOCIAȚIA ÎNTREPRINDERILOR MICI ȘI MIJLOCII, este o organizație pentru dezvoltarea sectorului întreprinde-

rilor mici și mijlocii (ODIMM), care activează în coordonarea ministerului de resort și asigură suport în afaceri cu acoperire națională.

ASOCIAȚIA ÎNVĂȚĂTORILOR MOLDOVENI DIN BASARABIA, mișcare națională din Basarabia.

ASOCIAȚIA LATINO-AMERICANĂ A COMERȚULUI LIBER, asociație comercială regională a mai multor state din America Latină.

ASOCIAȚIA MOLDO-ELENĂ „OR-FEU”, 1999, asociație culturală.

ASOCIAȚIA NAȚIUNILOR DIN SUD-ESTUL ASIEI, (Association of Southeast Asian Nations), (ASEAN), organizație politică și economică a zece țări din Asia de sud-est, constituită la 8 august 1967 de Indonezia, Malaysia, Filipine, Singapore și Thailanda.

ASOCIAȚIA PRESEI ELECTRONICE DIN MOLDOVA, organizație nonguvernamentală, pledează pentru dezvoltarea audiovizualului din Republica Moldova în baza practicilor democratice.

ASOCIAȚIA PRESEI INDEPENDENTE, asociație nonguvernamentală, constituită pentru a susține mijloacele de informare în masă neafiliate politic.

ASOCIAȚIA SOCIOLOGILOR ȘI DEMOGRAFILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA, asociație profesională nonguvernamentală de profil.

ASOCIAȚIA SPECIALIȘTILOR ÎN COMUNICARE ȘI RELAȚII PUBLICE DIN MOLDOVA, asociație profesională nonguvernamentală de profil.

ASOCIAȚIA STATELOR DIN CARAIBE, (engl. Association of Caribbean States), (ACS), uniune subregională a 25 de state suverane din America Latină și Caraibe.

ASOCIAȚIA TEATRALĂ „MOZARTE-UM”, cea mai mare organizație muzical-teatrală din lume.

ASOCIAȚIA UNIVERSITĂȚILOR EUROPENE, asociație ce reprezintă cca 800 de universități din 48 de țări europene.

ASOCIAȚIE ASIATICĂ PENTRU COOPERARE REGIONALĂ, (engl. South Asian Association for Regional Cooperation), (SAARC), organizație pentru cooperarea politică și economică a opt țări din Asia de Sud.

ASOCIAȚIE, (lat. associatio - unire), libera asociere a persoanelor fizice sau juridice, în baza intereselor comune, pentru realizarea unor obiective comune; Asociație liberă; colectivitate națională, regională sau internațională, constituită pentru a realiza anumite sarcini; Asociație politică; organizație constituită din persoane fizice sau juridice pe baza unui interes comun și a liberei inițiative, în scopul folosirii în comun a anumitor mijloace; Asociație de protecție și asigurare, asociație economică, asociație în participatie.

ASOCIAȚII CHINOLOGICE INTERNAȚIONALE, organizații internaționale, create în scopul coordonării activității asociațiilor chinologice naționale, apărării realizărilor în domeniul creșterii câinilor, precum și popularizării chinologiei.

ASOCIAȚII DE STELE, grupuri împărțiate de stele tinere în Univers.

ASOCIAȚII FELINOLOGICE INTERNAȚIONALE, organizații create în scopul coordonării activității felinologice, pregătirii justițiarilor, precum și popularizării felinologiei.

ASOCIAȚII NEFORMALE, grupuri sociale formate din tineret, de diverse orientări publice.

ASOCIAȚII NONGUVERNAMENTALE LOCALE, rețea de organizații nonguvernamentale care acționează la nivel local.

ASOLAMENT, alternarea științific fundamentată a culturilor agricole și a ogoarelor negre în timp și spațiu sau numai în timp.

ASONANȚĂ, termen de versificare și stilistică, ce constă în identitatea numai a vocalelor sau a diftongilor la finalul versurilor, începând cu ultimul accent, în timp ce sunetele următoare nu mai sunt coincidente, creând ceea ce se numește rimă imperfectă.

ASPARAGUS, gen de plante din familia Asparagaceae.

ASPECT, categorie gramaticală a verbului prin care se exprimă felul acțiunii desemnate de verb. Este caracteristică pentru limbile în care opozițiile aspectuale se realizează cu mijloace gramaticale (prefixe, infixe), realizând serii de cuvinte opozitive.

ASPECTUALITATE, categorie funcțional-semantică specifică verbului, specializată pentru caracterizarea modului de desfășurare a acțiunii (germ. Aktionsart), a felului în care vorbitorul percepe procesul desemnat de verb.

ASPERGILOZĂ, maladie pulmonară.

ASPEROMAGNETISM, fenomen fizic în domeniul magnetismului.

ASPERULA, gen de plante din familia Rubiaceae.

ASPICILIA, gen de plante din familia Licheni.

ASPIRATOR, dispozitiv tehnic.

ASPIRAȚIE, reprezentare subiectivă a unor stări dezirabile sau necesități ale indivizilor, grupurilor sociale; valorizare a obiectivelor fundamentale ale individului.

ASPIUS, gen de pești din familia ciprinide.

ASPLENIUM, gen de plante ferigi, veșnic verzi din familia Aspleniaceae.

ASPRU, monedă turcească de argint, din sec. al XV-lea.

ASSEMBLER, v. ASAMBLOR.

ASSINIBOINE, trib amerindian din America de Nord.

ASSOCIATED PRESS, companie americană, una dintre cele mai vechi și mai mari agenții de știri din lume.

ASTANA, Nur-Sultan, capitala Kazahstanului.

ASTARTE, în mitologia feniciană, zeiță, soția lui Baal.

ASTATIN, (Astatiniu), At, element chimic radioactiv din grupul halogenilor, produs al unor reacții nucleare.

ASTAZIE, imposibilitate patologică de menținere în poziție verticală.

ASTENIE, stare de oboseală intensă și de lungă durată; slăbiciune neuropsihică, manifestată prin oboseală, epuizare etc.

ASTERACEAE (Asteraceae), plante compozite, ordinul Asterales.

ASTERACEAE, cea mai mare familie de plante cu flori.

ASTERISC, semn tipografic convențional, (*).

ASTEROID, corp ceresc.

ASTICA, (sanskrită asti - el este, existență), sistem filosofico-religios din India antică.

ASTIGMATISM, (din gr. stigma - punct), defect al vederii ca urmare a curbării inegale a corneei sau a cristalinului.

ASTIGMATISM, fenomen în fizica optică; defect tehnic al camerei de luat vederi.

ASTM BRONȘIC, afecțiune cronică a căilor respiratorii manifestată prin accese de dispnee ca urmare a spasmului bronhiilor; Astm cardiac, sindrom clinic determinat de insuficiență cardiacă acută a ventriculului stâng.

ASTRA, Asociația Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român, a fost înființată la Sibiu între 23 octombrie - 4 noiembrie 1861, având un rol însemnat în emanciparea culturală și politică a românilor din Transilvania.

ASTROBOTANICĂ, știință despre viața plantelor în spațiul cosmic.

ASTROCHIMIE, domeniul de suprapunere dintre astronomie și chimie. Domeniul de studiu este dat de reacțiile chimice dintre atomi, ioni și molecule în spațiul interstelar.

ASTROCLIMĂ, știință despre clima planetelor în spațiul cosmic.

ASTROFIZICĂ, știință despre fizica planetelor în spațiul cosmic.

ASTROFOTOMETRIE, ramură a astronomiei.

ASTROGRAF, aparat pentru determinarea poziției stelelor.

ASTROLAB, dispozitiv astronomic de măsurare.

ASTROMETRIE, ramură a astronomiei.

ASTRONAUT, călător în spațiul cosmic; cosmonaut.

ASTRONAUTICĂ, domeniu care studiază aparatele de zbor în cosmos; domeniu de activitate umană privind cercetarea și exploatarea spațiului cosmic.

ASTRONOMIA COMETELOR, compartiment al astronomiei ce se ocupă de cercetarea cometelor.

ASTRONOMIE DE BALON, denumire acceptată pentru observații astronomice și astrofizice cu baloane ce zboară liber.

ASTRONOMIE NEUTRONICĂ, ramură a astronomiei observaționale care studiază proprietățile fluxurilor de neutroni de origine extraterestră într-o gamă largă de energie.

ASTRONOMIE OPTICĂ, compartiment al astronomiei ce studiază obiectele cosmice prin analiza radiațiilor optice a acestora.

ASTRONOMIE RÖENTGEN, compartiment al astronomiei ce studiază obiecte spațiale prin radiația cu raze X, precum și studiul mecanismelor acestei radiații.

ASTRONOMIE STELARĂ, (Astrală), compartiment al astronomiei, ce studiază compoziția și legile generale ale structurii și dinamicii subsistemelor stelare și a populațiilor stelare ale galaxiilor.

ASTRONOMIE, știința despre universul cosmic.

ASUNCIÓN, capitala statului Paraguay.

AȘANTI, (autodenumire așanti, azande), popor din grupul akan.

AȘCHIERE, procedeu tehnologic în industrie.

AȘEZARE GEOGRAFICĂ, poziția obiectului pe globul pământesc în funcție de latitudine, longitudine și altitudine.

AȘEZARE UMANĂ, localitate unde se stabilesc oamenii.

AȘEZAREA CĂRBUNA, cel mai sudic monument al culturii tripoliene de pe teritoriul Moldovei.

AȘEZAREA MERSÂNA, așezare paleolitică, descoperită în 1958 pe malul drept al râului Racovăț, în apropierea satului Brânzeni, raionul Edineț, RM.

AȘEZĂMÂNTUL AGRAR AL LUI ALEXANDRU MORUZI, ianuarie 1805, document istoric.

AȘEZĂMÂNTUL AGRAR DIN 1861, document istoric.

AȘEZĂMÂNTUL LUI CONSTANTIN MAVROCORDAT DIN 1746, document istoric.

AȘEZĂMÂNTUL LUI CONSTANTIN MAVROCORDAT DIN 1749, document istoric.

AȘEZĂMÂNTUL LUI MIHAI VITEAZUL, document istoric.

AȘEZĂMÂNTUL LUI MIRON BARNOVȘCHI, document istoric.

AȘEZĂMÂNTUL OBRAZOVANIEI BASARABIEI DIN 1818, regulamentul privind organizarea administrativă a Basarabiei.

AȘEZĂMINTE CULTURAL-EDUCATIVE, ansamblu al instituțiilor și edificiilor care oferă diverse produse și servicii culturale pentru satisfacerea nevoilor culturale comunitare.

AȘEZĂMINTELE AGRARE ALE LUI GRIGORE III GHICA, document istoric.

AȘHABAD, capitala Turkmenistanului.

AȘKENAZI, evrei de rit așkenazi.

AȘTEPTARE, expectativă, așteptare bazată pe anumite drepturi, promisiuni, probabilități sau calcule; neintervenție în anumite chestiuni sau situații în așteptarea unui moment potrivit.

AȘUG, poet și cântăreț popular la azeri.

ATA BOOK, (Carte), document de însoțire internațional utilizat pentru importul temporar al anumitor mărfuri.

ATAC DE ALBINE, furtul de către albine a mierii din propriul stup familiar sau din stupurile vecine.

ATAC DE PANICĂ, ansamblu de manifestări sau intensificări bruște ale anxietății; episod brusc și recurent de teama intensă, neliniște sau anxietate, care declanșează reacții fizice severe, deși nu există un pericol real sau o cauză aparentă.

ATAC, formă de luptă activă.

ATACANT, jucător care face parte din linia de înaintași a unei echipe sportive.

ATACUL DE LA PEARL HARBOUR, Operațiunea Hawaii, cum a fost numită de către Statul Major Imperial japonez, fost un atac militar, dat prin surprindere, din partea Marinei Imperiale Japoneze împotriva bazei navale de la Pearl Harbor, Hawaii în decembrie 1941. Ca rezultat, Statele Unite ale Americii au intrat în al Doilea Război Mondial.

ATARAXIE, stare de liniște, calm, împăcare, de evitare a pasiunilor și de moderație în satisfacerea plăcerilor.

ATAȘAMENT, legătură afectivă dintre indivizi.

ATAȘAT DE PRESĂ, v. **ATAȘAT**.

ATAȘAT MILITAR, reprezentant de profil în cadrul unei misiuni diplomatice.

ATAȘAT, persoană oficială acreditată pe lângă o organizație, un eveniment.

ATAXIE, (din gr. taxis - ordine), dereglarea mișcărilor voluntare.

ATEAS, căpetenie a unei uniuni de triburi scitice.

ATEISM, doctrină filozofică privind negarea lui Dumnezeu.

ATELABIDE, familie de coleoptere din subordnul polifagilor.

ATELANĂ, piesă satirică de teatru, jucată de tineri romani, care își are originea în orașul Atella din Campania.

ATELĂ, în medicină, suport mecanic aplicat pentru imobilizarea în leziuni a aparatului locomotor.

ATELES, gen de maimuțe cu nasul lat din familia atelide.

ATELIER, editură privată, fondată în 1998 la Chișinău; încăpere unde se află locul de lucru al unui pictor, sculptor.

ATELIERUL „HERZOG ȘI DE MEURON”, atelier elvețian de arhitectură, fondat în Basel în 1978 de către arhitecții Jacques Herzog (1950) și Pierre de Meuron (1950).

ATENA, (Athena), zeiță a înțelepciunii și a războiului.

ATENA, capitala Greciei de azi, în vremea sfinților apostoli făcând parte din provincia romană Ahaia. Oraș cosmopolit și politeist, era centrul școlilor filosofice și al cultului misterele, unde se confruntau toate religiile și concepțiile antice. Aici a fost creștinat de către apostolul Pavel, în a doua sa călătorie misionară, Dionisie Areopagitul, membru marcant al Areopagului; zeiță a înțelepciunii, protectoare a artelor, științei și meșteșugurilor, patroana orașului Atena.

ATENEU, clădire publică în care se desfășoară manifestări cultural-artistice, ideea având originile în vechea Eladă.

„ATENEUL ROMÂN”, revistă literară și științifică din Iași, apărută cu o periodicitate săptămânală, iar din mai 1861 lunară, care își propunea să fie un tablou fidel al societății românești din acea perioadă.

ATENTATUL DIN 20 IULIE 1944, tentativă de asasinare a dictatorului Adolf Hitler, liderul Germaniei naziste, care ar fi trebuit să fie urmată de Operațiunea Walküre, prin care complotiștii urmau să-și asigure controlul asupra țării.

ATENTATUL SARAJEVO, (supranumit și „Împușcătura care s-a auzit în toată lumea”), asasinarea la 28 iunie 1914 a arhiducele Franz Ferdinand, moștenitorul tronului Austro-Ungariei și soției sale de către extremistul sârb Gavrilo Princip, începutul Primului Război Mondial.

ATENȚIE, orientare și concentrare selectivă a activității psihice.

ATENUARE, micșorare a intensității unui fenomen fizic.

ATERINIFORME, (Atheriniformes), ordin de pești marini din familia aterinidelor.

ATERIZARE MOALE, aterizarea aparatului spațial la suprafața Pământului sau a unui corp ceresc, la care viteza de contact cu suprafața și sarcina pe structura navei spațiale nu depășesc valorile calculate, și poziția dată a aparatului pe suprafață este asigurată.

ATERIZARE PE LUNĂ, primii oameni pe Lună, aselenizare.

ATERIZARE, aterizarea unui aparat de zbor militar pe aerodrom.

ATEROSCLEROZĂ, sclerozarea arterelor ca urmare a depunerii pe pereți a grăsimilor și a colesterolului.

ATHAPASCI, v. AMERINDIENI.

ATIRIUM, gen de plante ferigi din familia Atiriaceae.

ATITUDINE SOCIALĂ, evaluare, luare de poziție și intenții comportamentale ale unei persoane sau ale unui grup cu privire la diverse aspecte ale vieții sociale.

ATITUDINE, (lat. *attitudo* - poziție, postură), orientare generală, rezultată din percepția, imaginația, gândirea și combinarea elementelor afective, cognitive și apreciative, ce influențează motivarea și evaluarea comportamentului.

ATLANT, (fr. *atlante*), unul dintre titanii din mitologia greacă, motiv și sursă de inspirație pentru oamnei de creație; titan pedepsit de Zeus să sprijine pe umeri bolta cerească; Atlas.

ATLANTA, oraș în SUA.

ATLANTIDA, spațiu ipotetic din antichitate, scufundat în urma unei catastrofe naturale.

ATLANTISM, doctrină privitor la interesele fundamentale în relațiile politi-

ce, sociale, militare și culturale dintre SUA, Canada și țările UE.

ATLAS ELECTRONIC, lucrare cartografică electronică completă, sub forma unei colecții de hărți electronice realizate conform unui singur program.

ATLAS LINGVISTIC, lucrare specifică studiului dialectologic al limbii.

ATLAS, culegere de hărți geografice, astronomice, istorice sau de imagini, sistematizate după diferite criterii, cu scopul de a obține un ansamblu coerent, reunite în unul sau mai multe volume sau structurate sub foi separate cuprinse într-o mapă; complet de hărți; Atlas geografic, atlas stelar.

ATLASUL MARE, lanț montan în sistemul montan; Atlas din Maroc.

ATLASUL NAȚIONAL, atlasul statului, care conține o descriere sistematică a naturii și resurselor sale, a populației, istoriei, culturii, economiei, mediului și alte domenii.

ATLETICĂ DE CIRC, gen de gimnastică specială.

ATLETISM, unul din cele mai populare sporturi din lume; cuprinde diverse probe de alergări și de marș, de sărituri - în înălțime și cu prăjina, în lungime și triplu, aruncări de disc, sulită, cio-can, de greutate sau probe combinate, la care participă atleții.

ATMOSFERĂ CONDIȚIONATĂ, atmosferă controlată în metalurgie.

ATMOSFERĂ, învelișul de aer sau alte gaze al unui corp ceresc; Atmosferă planetară, atmosferă terestră, atmosferă stelară.

ATMOSFERE STELARE, straturi exterioare de stele, ce determină radiația observată a acestora.

ATOL, insulă coralieră în formă de inel.

ATOLUL JOHNSTON, teritoriu dependent cu statut special în Oceanul Pacific.

ATOLUL KWAJALEIN, cel mai mare din Arhipelagul Marshall, în Oceanul Pacific.

ATOM, cea mai mică parte dintr-un element chimic care păstrează însușirile acestuia, considerat a fi ultimul element constitutiv al corpurilor, care poate lua parte la reacții chimice sau poate intra în combinații chimice; Atom marcat, izotop radioactiv al unui element stabil, pe care îl însoțește peste tot, permițând recunoașterea și urmărirea acestuia într-un sistem; alte denumiri: trasor, indicator radioactiv.

ATOMISM, doctrină filosofică.

ATOMIZARE SOCIALĂ, transformare a relațiilor sociale.

ATONALISM, doctrină, metode și procedee de creație muzicală, care nu respectă legile tonale occidentale.

ATONIE, (gr. *atonia* - moliciune, slăbiciune), reducere a elasticității unui țesut, în special a mușchilor.

ATRACȚANȚI, substanțe produse de insecte, (sau de alte organisme) pentru a atrage indivizi de sex opus, polenizatori ori pradă.

ATRACȚOR SOCIAL, structură socială dinamică care apare spontan ca urmare a schimbărilor sociale asociate proceselor de autoorganizare socială.

ATRAGERE DE FONDURI, dezvoltarea unei strategii care va reflecta nevoile sale și resursele disponibile pe a atrage resurse materiale.

ATRIBUIRE, autoafirmare a cuiva drept cauza unui fenomen.

ATRIBUT DE FIȘIER, condiție specifică în care poate exista un fișier sau un director.

ATRIBUT, parte secundară a propoziției care determină un nume (substantiv, pronume, numeral). Se identifică prin întrebările: care?, ce fel de?, a cui?, câți?, câte?, al cătelea?, a câta? etc.

ATRIBUTELE FONTULUI, dimensiunile fontului tipografic sunt determinate de distanța dintre părțile de jos și de sus ale literei cu posibilitatea amplasării în forma de tipărit și a semnelor diacritice, altor semne ale textului.

ATRIOTOMIE, deschidere a unui auricul al inimii pentru lichidarea malformației cardiace.

ATRIPLEX, gen de plante anuale din familia Amaranthaceae.

ATRIU, despărțitură a inimii.

ATRIUM, curte interioară a caselor romane, de obicei înconjurată de un portic acoperit; spațiu deschis, înconjurat adesea de coloane, la intrarea unei basilici.

ATROFIE, (din gr. trophe - aliment), degenerare morfologică și funcțională a unui țesut sau organ.

ATSINA, (Gros Ventres), trib amerindian.

ATTIKAMEKW, trib amerindian.

ATTO-, prefix savant în definiția unității de măsură.

ATĂ, fir textil subțire și lung, răsucit din in, bumbac, lână, cânepă sau alte fibre naturale ori sintetice, și folosit la fabricarea țesăturilor și la cusut.

AUBRAC, rasă de bovine crescută pentru carne.

AUBUSSON, oraș în Franța, vestit prin obiecte de tapiserie.

AUCKLAND, oraș din Noua Zeelandă, centrul administrativ al aceleiași regiuni.

AUDIENȚĂ DIPLOMATICĂ, întrevvedere dintre o persoană din corpul diplomatic cu reprezentanți ai statului de reședință.

AUDIERI PUBLICE, întâlnire cu deputații consiliului relevant și cu func-

ționarii de stat locali, în timpul cărora membrii comunității teritoriale îi pot audia, pune întrebări și face propuneri cu privire la problemele legate de auto-governarea locală.

AUDIO SPEAKER, emițător acustic de grup sub forma unui lanț liniar de boxe instalate într-o carcasă comună.

AUDIOMETRIE, (lat. audio - aud și metrie), măsurare a acuității auditive a unei persoane.

AUDIOVIZUAL, totalitatea mijloacelor electronice de informare în masă.

AUDIT DE MEDIU, evaluarea conformității mediului.

AUDIT FISCAL, activitate managerială, menită să evalueze activitatea subiecților fiscali în domeniu.

AUDIT INFORMATIC, termen de referință în tehnologia informațiilor privind controlul tehnologiilor informaționale și calculatoarelor (TIC).

AUDIT SOCIAL, v. **AUDIT**.

AUDIT, principala formă de evidență a populației supuse impozitării; sistem de proceduri obligatorii pentru verificarea documentară și efectivă a activității organizației controlate pentru o anumită perioadă de timp, în privința legalității și validității tranzacțiilor financiare și de afaceri efectuate de organizația auditată, fiabilității și acurateței reflectării acestora în rapoartele contabile, precum și legalitatea acțiunilor șefului și contabilului-șef și a altor persoane responsabile de punerea în aplicare a acestora în conformitate cu legislația.

AUGURI, preot care prevestea viitorul sau interpreta voința zeilor după zborul și cântecul păsărilor ori după măruntaiele animalelor sacrificate.

AUGUSTA, oraș, centru administrativ al statului Maine, în SUA.

AULOS, vechi instrument muzical.

AUR ALB, aliaj pe bază de Au, Pd, Ni și Ag, care la culoare se aseamănă cu Platina.

AUR MONETAR, sistem monetar cu etalon aur-monedă.

AUR, (Aurum), Au, element chimic din grupa I-a, forma scurtă a sistemului periodic; medalie de aur, distincție acordată sportivului sau echipei clasificate pe primul loc.

AURĂ, disc luminos care, în pictura biserică și artele plastice, înconjoară capul lui Dumnezeu, al Fecioarei Maria și al sfinților.

AUREOLĂ, fundal luminos în jurul imaginii sursei de radiație optică, observat de ochi sau detectat de receptorul de lumină.

AUREUS, monedă.

AURIRE, proces de poleire a suprafeței cu un strat subțire de aur (de la fracții de microni la 20-25 de microni) în scopuri decorative, de protecție sau în alte scopuri, utilizat în arhitectură, articole de bijuterie și ceasornicărie, pentru inscripții și desene pe ceramică și sticlă, în fabricarea dispozitivelor radio și electronice, altor produse.

AURORĂ, zori de zi, crepuscul; Auroră polară.

AUSCHWITZ, sistem de lagăre naziste în apropiere de orașul polonez Oświęcim.

AUSCULTARE, ascultare cu urechea sau stetoscopul a zgomotelor inimii și plămânilor pentru a stabili diagnosticul.

AUSPICII, în antichitatea romană, prevestire făcută de augur.

AUSTENITĂ, (după numele metalurgistului englez W. Roberts-Austen), în metalurgie, amestec de fier și carbon.

AUSTIN, oraș, centru administrativ al Statului Texas, în SUA.

AUSTRALIA, continent și stat.

AUSTRALIENI, populația din Australia.

AUSTRALOPITECI, specie de maimuță preistorică.

AUSTRALORP, rasă de găini.

AUSTRIECI, popor de origine germană care locuiește pe teritoriul Austriei actuale.

AUSTRO-UNGARIA, (1867-1918), monarhie dualistă.

AUTARHIE, (gr. autarkeia - autosuficiență), formă politică de organizare a societății; politica de separare economică a unei țări, autosuficiente din punct de vedere economic și izolată de restul lumii.

AUTECOLOGIE, domeniu de cercetări științifice fundamentale și aplicative ecologice privind relațiile individului sau ale organismelor cu mediul ambiant.

AUTENTIFICARE NOTARIALĂ, autentificarea unui act, notarul public verifică și stabilește, în prealabil, identitatea părților.

AUTENTIFICARE, procesul de verificare a identității unui participant la comunicație prin indicarea unui cod de utilizator și a unei parole secrete.

AUTISM, stare patologică, constând în ruperea legăturilor psihice cu lumea exterioară și intensă trăire a vieții interioare; tulburare neurobiologică; Autism social, autism colectiv.

AUTOADMINISTRARE PUBLICĂ, prevăzută de lege pentru autoorganizarea cetățenilor la locul de reședință, de muncă, de studii sau din alte motive.

AUTOANALIZĂ, analiză de sine a unei persoane.

AUTOAPRINDERE, apariția unui centru de ardere în absența unei surse de aprindere din cauza creșterii puternice a vitezei proceselor exotermice în timpul autoîncălzirii substanțelor.

AUTOBASCULANTĂ, vehicul cu destinație specială.

AUTOBIOGRAFIE, istoria vieții unei persoane scrisă de ea însăși și prezentată de la persoana întâi.

AUTOBLINDAT, vehicul militar cu destinație specială.

AUTOBLOCARE FERVIARĂ, sistem de control automat al mișcării trenurilor pe segmentele dintre stații la semnalul semaforului de la hotarele sectoarelor de cale ferată pentru a preveni ciocnirea trenurilor, deraierea vagoanelor și locomotivelor.

AUTOBUZ, autocar, vehicul cu destinație specială.

AUTOCAMION, vehicul cu destinație specială.

AUTOCARTING, probă de sport tehnic practicat cu cartul.

AUTOCEFALIE, autoguvernare, independență administrativă a bisericilor ortodoxe locale; independența unei biserici locale, cu subordonare patriarhiei ecumenice.

AUTOCIDIE, combatere biologică a dăunătorilor.

AUTOCLAVĂ, dispozitiv tehnic cu presiune înaltă.

AUTOCRATOR, conducător al unui stat, cu puteri absolute.

AUTOCRAȚIE, formă de regim politic în care cea mai înaltă putere de stat aparține unei entități.

AUTODAFE, declarare și executarea în public a sentințelor inchiziției.

AUTODETERMINARE, drept la autodeterminare; principiu de drept internațional care consfințește dreptul popoarelor de a dispune de alegere liberă referitor la propria suveranitate; principiu potrivit căruia o națiune are dreptul să-și aleagă singură statutul politic și calea de dezvoltare economică, socială și culturală; ansamblu de măsuri care pun în practică acest principiu.

AUTODEZVĂLUIRE, proces prin care actorul social transmite celorlalți informații intime despre sine.

AUTOEPURARE, epurare naturală a factorilor de mediu.

AUTOEVALUARE, act psihopedagogic de examinare critică a pregătirii și a conduitei proprii.

AUTOFECUNDAȚIE, fecundare rezultată în urma unirii a două elemente sexuale provenite de la unul și același individ.

AUTOFINANȚARE, principiu de independență economică a întreprinderii; metodă de mobilizare a resurselor; acoperirea totală sau parțială a cheltuielilor întreprinderii din surse extrabugetare.

AUTOGARĂ, edificii și teren adiacent pentru autocare și autocamioane.

AUTOGOL, gol involuntar în propria poartă.

AUTOGRAF, manuscris al unei lucrări scrise de autorul însuși, original al unei lucrări; semnătură a autorului, eventual precedată de o dedicație pentru destinatari.

AUTOHEMOTERAPIE, injectarea intramusculară a unei cantități mici de sânge recoltat de la același individ în tratarea unor alergii.

AUTOHTON, locuitor de pe un teritoriu în care au trăit și înaintașii săi până la instalarea acolo a altor populații și de alt neam; băștinaș.

AUTOHTONISM, cuvânt pătruns într-o limbă din limba populației autohtone.

Elementele autohtone traco-dacice formează substratul limbii române.

AUTOINFECȚIE, infectare a unui organism cu microbii nepatogeni din propriul organism care devin patogeni.

AUTOINSTRUIRE, instruire de sine stătător, în afara a careva instituții de învățământ, fără ajutor din exterior; Autoeducație.

AUTOLIZĂ, distrugerea celulelor sub acțiunea enzimelor proprii la plante și animale.

AUTOMAGISTRALĂ, arteră terestră de transport; Autostradă, autodrum.

AUTOMAT CELULAR, multitudine de automate elementare, numite celule, care recepționează semnalul de intrare, îi schimbă starea sa și emit semnal de ieșire nou.

AUTOMAT PROBABIL, dispozitiv cu un număr finit de stări, în care trecerea de la o stare la alta se produce atunci când semnalele de intrare sunt generate la întâmplare.

AUTOMAT, armă de foc individuală; dispozitiv, echipament industrial sau casnic cu funcționare programată; Automatică și robotică.

AUTOMATICĂ ȘI TELEMECANICĂ FEROVIARĂ, echipament industrial în domeniu.

AUTOMATISM, activitate care scapă controlului voluntar și se realizează independent de acesta.

AUTOMATIZARE COMPLETĂ A PRODUCȚIEI, automatizare integrală cu ajutorul mijloacelor tehnice hard și software a tuturor proceselor de producție, de la munca de proiectare și încheind cu livrarea producției finite.

AUTOMATIZARE PNEUMATICĂ, complex de instrumente tehnologice pentru construirea sistemelor automatizate de control în care datele sunt prezen-

tate și transmise sub formă de semnale pneumatice.

AUTOMIXIS, fuziunea nucleilor sau gameților derivați de la același individ. v. **AUTOFECUNDAȚIE**.

AUTOMOBIL CU ABUR, vehicul care folosește ca motor o turbină cu abur sau un motor cu abur.

AUTOMOBIL LUI DELAMARE-DE-BOUTTEVILLE, unul dintre primele modele de mașini cu motor cu ardere internă.

AUTOMOBIL, vehicul care asigură un nivel înalt de siguranță activă, pasivă și ecologică, proiectat pentru transportul persoanelor și bagajelor lor, și care nu au mai mult de două locuri, inclusiv scaunul șoferului.

AUTOMOBILISM, probă de sport cu automobilele de cursă.

AUTOMODELISM, probă de sport tehnic cu modele de automobile.

AUTONOMIA NAȚIONAL-CULTURALĂ, formă de auto-organizare a grupurilor etnice pentru păstrarea și dezvoltarea culturii, limbi și religiei lor distinctiv.

AUTONOMIA NAȚIONAL-PERSONALĂ, formă de organizare a vieții popoarelor mici și a minorităților naționale pe baza combinației de interese a individului, națiunii și statului.

AUTONOMIA NAȚIONAL-TERRITORIALĂ, mod de organizare politico-teritorială a unui stat multinațional care asigură exercitarea autorității publice într-o regiune care se distinge de o populație națională specific omogenă.

AUTONOMIE, măsură a independenței oricărui fenomen față de cauza externă a condiționalității sale; dreptul oricărei entități național-teritoriale de a exercita controlul intern independent; principiu potrivit căruia o națiune are dreptul să-și aleagă singură statutul po-

litic și calea de dezvoltare economică, socială și culturală.

AUTONOMIZARE SOCIALĂ, proces de izolare profundă a unei persoane de societate.

AUTONOMIZARE, proces de dobândire a autonomiei, acordarea/căștigarea dreptului de autogovernare, dreptul de a lua decizii independent într-o sferă sau alta.

AUTOORGANIZARE, în biologie, proces de formare, de reproducere sau de perfecționare a organizării unui sistem complet prin intermediul interacțiunilor coordonate a elementelor componente; în tehnologia chimică, formarea spontană a structurilor ordonate spațiale sau temporale chimice în sisteme chimice deschise puternic dezechilibrate; Autoorganizare a polimerilor, fenomenul de autoordonare și/sau autoasamblare a lanțurilor polimerice în structuri bidimensionale sau tridimensionale, adesea având o structură ierarhică fractală și caracterizate prin mai multe scări de lungime.

AUTOORGANIZARE, principiu de organizare a unui proces, unei activități.

AUTOPILOT, sistem tehnic de la bordul unui vehicul care asigură menținerea stabilității pe traseu; Pilot automat.

AUTOPOLENIZARE, transferul polenului din sacii polenici ai staminelor pe stigmatul pistilului aceleași plante sau altei plante, de pe aceeași plantă.

AUTOPORET, reprezentare plastică a propriei persoane.

AUTOPSIE, dschidere și examinare a unui cadavru cu scop de stabilire a diagnosticului pentru studiu.

AUTOR AL INFRAȚIUNII, persoana care săvârșește în mod nemijlocit fapta prevăzută de legea penală.

AUTOR, persoana care creează o operă literară, un proiect sau o operă de artă plastică; persoană care produce ceva.

AUTOREFERAT, lucrare rezumativă, prin care se comunică obiectivul, conținutul, originalitatea tezei într-un domeniu de cercetare.

AUTOREGLARE, proprietate a obiectelor biologice de diferită complexitate de a stabili automat și de a menține la un anumit nivel, relativ constant indicii biologici, inclusiv fiziologici.

AUTORITARISM, caracter, atitudine autoritară; sistem politic autoritar.

AUTORITARISM, regim politic în care purtătorul puterii (de exemplu, dictatorul) se declară că are dreptul la putere.

AUTORITATE DE OCUPAȚIE, ocupația care se extinde asupra teritoriilor unde această autoritate este stabilită.

AUTORITATE DE REGLEMENTARE, instituție de stat sau agent economic privat, care verifică respectarea criteriilor de conformitate într-un anumit domeniu.

AUTORITATE MILITARĂ NAȚIONALĂ, structură ministerială a Guvernului RM.

AUTORITATE MONETARĂ, banca națională, bănci de comerț și alte instituții, care monitorizează cantitatea de monedă în circulație, nivelul ratelor dobânzii.

AUTORITATE VAMALĂ, instituție de stat, care asigură perceperea taxelor la importul și exportul mărfurilor.

AUTORITATE, entitate socială cu funcție de reglator al relațiilor dintre actorii sociali; structură investită cu dreptul de a realiza activități de administrație a treburilor publice în interesul colectivității umane; organ al puterii de stat competent să ia măsuri și să emită dispoziții cu caracter obligatoriu.

AUTORIZAȚIE DE IMPORT-EXPORT, document eliberat de organele competente prin care se certifică permisiunea pentru o companie locală sau străină de a efectua operațiuni de export-import cu diferite mărfuri.

AUTORIZAȚIE DE MEDIU, permisiune legală privind efectuarea unor lucrări, care pot aduce pagube sau prejudicii mediului.

AUTORIZAȚIE, permisiune, împuternicire (oficială) de a face ceva.

AUTOSPORTIVĂ, automobil în serie de mare viteză, este cu două, uneori cu patru locuri, cu un motor puternic, proiectat pentru a fi condus pe drumurile publice și a face sport; Mașini proiectate și construite special pentru cursele de masă și stabilirea recordurilor de viteză; nu sunt permise pe drumurile publice, nu transportă pasageri.

AUTOSTRADĂ, linia principală a unei construcții (canal, cale ferată, canalizare, alimentare cu apă, conductă de gaz, rețele electrice etc.) în raport cu ramificațiile secundare, care pleacă de la aceasta; într-un oraș mare – stradă largă, cu trafic intens; Autostrada Milano-Grands Lacs (Autostrada dei Laghi).

AUTONOMIE LOCALĂ, principii de organizare și funcționare a comunelor și subdiviziunilor administrative de stat de nivelul al doilea.

AUTOTOMIE, doctrină politică și practică socială de stat la nivelul local; formă de apărare la unele animale, care constă în detașarea unei părți din corp, pentru a-și salva viața.

AUTOTRANSFORMATOR, echipament industrial în domeniu pentru menținerea stabilă a unor parametri.

AUTOTROF, capacitatea unui organism de a-și sintetiza singur substanțele organice necesare nutriției.

AUTOTUN, armă grea de foc autopropulsoare.

AUTOTURISM, mijloc de transport.

AUTOTURN, vehicul cu destinație specială.

AUTOVEHICUL DE TEREN, vehicul care se deplasează pe toate tipurile de

drumuri, pe terenuri fără drumuri și în cariere.

AUTUN, oraș în Franța, monumente istorice și arhitectonice din antichitate și din Evul mediu.

AUVERGNE, provincie istorică în partea central-sudică a Franței, în zona Masivului Central Francez.

AUVERGNE, regiune în Franța.

AUXINĂ, hormon vegetal, care stimulează creșterea plantelor; substanță chimică cu înaltă activitate fiziologică.

AUZ MUZICAL, capacitate a auzului de a distinge înălțimea precisă a sunetelor.

AUZ, capacitate a animalelor și a omului de a recepționa sunetele.

AVAET, (Havaet), impozit încasat în Țara Românească (în sec. XVIII-XIX) la numirea în funcții, pentru obținerea unor drepturi, a unor beneficii etc.

AVAL, (fr. aval – cauțiune pe factură), garanție specială de plată a unei cambii.

AVALANȘĂ, masă de zăpadă sau gheață care alunecă și cade de pe o pantă abruptă a muntelui; lavină.

AVANGARDĂ, element de dispozitiv pe timpul executării marșului, destinat să asigure siguranța forțelor principale; structură militară aflată în fața forțelor principale, pentru a le apăra de un eventual atac.

AVANGARDISM, doctrină și activitate practică în arta plastică; în politică, tendință radicală, ideologizată și aventuristă, ai cărei reprezentanți propun soluții accelerate pentru rezolvarea problemelor sociale complexe; mișcare literară din primele decenii ale sec. XX, caracterizată prin negarea violentă a formelor de artă consacrate, prin proclamarea noului.

AVANPREMIERĂ, spectacol dat pentru persoane special invitate, înainte de premiera lucrării.

AVANSCENĂ, partea scenei dintre cortină și rampă.

AVANSUL PERIHELIIULUI, fenomen al planetei Mercur.

AVANTGARDA EST-EUROPEANĂ, doctrină și activitate practică în arta plastică răspândită în URSS.

AVANTITLU, v. **ANTETITLU**.

AVARI, (denumire autohtonă - maa-rural), populație nomadă de origine turanică.

AVAT, specie de pește din familia Cyprinide.

AVATĂR, (sanskrită avatāra - coborâre) în hinduism, coborâre a zeului din lumea spirituală în sferile inferioare ale existenței; încarnare pe pământ.

AVDARMA, afluent al râului Lunga, Republica Moldova.

AVDARMA, UTAG, Avdarma.

AVE MARIA, rugăciune cântată.

AVENTURA WALKER, serie de operații militare în centrul Americii în anii 1850. Detașamente înarmate de mercenari care dorea noi teritorii controlate de SUA.

AVENTURĂ, întreprindere în cursul căreia apar întâmplări imprevizibile, surprinzătoare.

AVENTURISM POLITIC, activitate populistă, iresponsabilă, neîntemeiată, nejustificată, dubioasă, cu mișcări riscante a unor subiecți politici.

AVERS, fața unei monede sau a unei medalii, înfățișând chipul emițătorului, stema țării etc.

AVERSĂ, ploaie torențială, precipitații atmosferice puternice, de obicei pe termen scurt.

AVERTIZARE, formă de penalizare aplicată de către arbitri unor sportivi

pentru încălcarea normelor deontologice sau a regulamentelor.

AVESTA, cartea sacră a vechilor perși; culegere de texte sacre ale religiei mazdeene, imnuri care erau în același timp tratate și poeme, cuprinzând codul sacerdot al zoroastrismului.

AVIAȚIE MILITARĂ, aparate de zbor utilizate în scopuri militare, gen de armată.

AVIAȚIE POLARĂ, tip special de transport militar și aviație civilă, conceput pentru a efectua zboruri de observare în regiunile polare ale emisferelor de nord și de sud, a transporta pasageri, mărfuri și încărcături speciale.

AVIAȚIE SPORTIVĂ, probă de sport tehnic cu aparate de zbor.

AVIAȚIE, avion civil, avion sportiv și avion de luptă.

AVICULTURA, ramură a zootehniei, care se ocupă de creșterea păsărilor pentru carne și ouă alimentare; compartiment al zootehniei private, se bazează pe biotehnologie.

AVIDYĀ, (sanskrit avidyā, lipsă de cunoștințe), noțiune de bază în filosofia indiană antică.

AVION CU REACȚIE BRITANIC, aparat de zbor produs în Marea Britanie.

AVION, aparat de zbor, mai greu decât aerul, alcătuit din fuzelaj, aripi, penaj, echipament de aterizare, o sursă de energie și un sistem de echipament la bord, pentru a zbura în atmosferă; Aeroplan.

AVITAMINOZĂ, lipsa de lungă durată a vitaminelor din alimentație.

AVIZUL COMISIEI SOVIETULUI SUPREM AL RSS MOLDOVA, cu privire la aprecierea politico-juridică a tratatului sovieto-german de neagresiune și a Protocolului adițional secret din 23 august 1939, precum și a consecințelor lor pentru Basarabia și Bucovina de Nord.

AVOCAT, (lat. advocatus), persoană care, pe baza calificării și a profesiei sale, are calitatea de a acorda asistență juridică; Avocatul poporului, avocatură. v. **APĂRĂTOR**.

AVOCATUL POPORULUI, revistă lunară, științifico-practică și informativă de drept, instituită în 1996.

AVORT, (lat. ab - fără și ortus - naștere), întrerupere accidentală sau provocată a sarcinii înainte ca fătul să fie viabil.

AVRAAM, patriarh biblic; Abraham.

AVRĂMENI, Râșcani, Braniște.

AVUȚIE, categorie acceptată în statisticele economice internaționale moderne care exprimă valoarea netă a capitalului tuturor entităților de afaceri, este utilizată pentru analiza macroeconomică a stării economice și dezvoltării economiei naționale; avere; Avuție națională.

AX, organ de lucru al unui mecanism.

AXA BERLIN-ROMA, bloc militaro-politic format între Germania Nazistă și Italia fascistă la 25 octombrie 1936.

AXA BERLIN-ROMA-TOKYO, alianță între Germania, Italia și Japonia (1937).

AXA LUMII, linie dreaptă ce trece prin centrul sferei cerești paralel cu axa de rotație a Pământului.

AXĂ DE COORDONATE, dreaptă orientată pe care se alege un punct fix, originea, și o unitate de măsură.

AXĂ DE ROTAȚIE, dreaptă în jurul căreia se efectuează o mișcare de rotație.

AXĂ DE SIMETRIE, linie a unei figuri bidimensionale construită perpendicular, încât orice două puncte situate pe perpendiculară la distanțe egale de la axa de simetrie sunt identice.

AXĂ NEUTRĂ, fenomen fizic în rezistența materialelor.

AXĂ OPTICĂ, axă optică a cristalului, direcția în cristal de-a lungul căreia viteza de propagare a razelor extraordinare și ordinare sunt egale; axa optică a lentilei, o linie dreaptă, fiind axa de simetrie a suprafețelor de refracție ale lentilei; principiu, metodă și procedeu de creație în domeniu.

AXĂ PARADIGMATICĂ, ansamblul relațiilor paradigmatică într-o limbă.

AXĂ RADICALĂ, locul geometric al punctelor din plan care au aceeași putere față de două cercuri date, reprezentat printr-o dreaptă perpendiculară pe linia care unește centrele cercurilor.

AXĂ SINTAGMATICĂ, ansamblul relațiilor sintagmatică într-o limbă.

AXĂ, linie dreaptă cu direcția indicată.

AXIOLOGIE A DREPTULUI, disciplină filozofică care studiază valorile domeniului.

AXIOLOGIE, teorie a valorilor și disciplină filozofică ce studiază valorile din viața socială, corelația, dinamica lor.

AXIOMATIZARE, procedeu de reconstrucție a teoriilor științifice, ce constă în edificarea acestora pe baza unui sistem axiomatic.

AXIOMĂ DE ALEGERE, una din axiomele teoriei axiomatică a mulțimilor.

AXIOMĂ, în logica actuală, propoziție indemonstrabilă, ce constituie punctul de plecare al unei teorii deductive; propoziție primă care nu trebuie demonstrată și care stă la baza unui sistem deductiv.

AXION, imn de slavă intonat în Biserica Ortodoxă.

AXIOPOLIS, cetate romană, apoi romano-bizantină în Dobrogea. Important centru militar romano-bizantin la Dunăre: din sec. al VI-lea a devenit reședință episcopală. Ruinele au fost identificate pe platoul de formă triunghiulară de pe malul drept al Dunării, în dreptul ostrovului Hinog.

AXON, proiecția neramificată a unui neuron.

AXONOMETRIE, metodă și procedeu de creație de reprezentare a obiectelor spațiale pe un plan.

AYATOLAH, șef al religiei musulmane șiite.

AYMARA, grup de triburi de amerindieni din America de Sud.

AZBEST, materie primă pentru industrie.

AZIL PENTRU COPII, instituții de binefacere pentru asistența și educația copiilor orfani, părăsiți, cât și a celor fără de adăpost.

AZIMĂ, în mozaism, sărbătoare și turte nedospite.

AZIMUT, unghi pentru stabilirea poziției astrilor.

AZOT, (Nitrogen), N, element chimic, numărul atomic 7.

AZTECI, grup de populații precolumbiene mezoamericane. v. AMERINDIENI.

— **Ă** —

Ă, ă, a doua literă a alfabetului limbii române și sunet vocalic notat cu această literă.

— **Â** —

Â, â, a treia literă a alfabetului limbii române și sunet notat cu această literă.

— B —

B, b, a patra literă a alfabetului limbii române; sunet notat cu această literă (consoană oclusivă bilabială sonoră); notație literală pentru sunetul si; bemol; simbol chimic pentru bor; simbol pentru intensitatea sunetelor bel.

BA'ATHISM, ideologie națională socialistă arabă care își propune să creeze și să dezvolte un stat arab unit sub conducerea unui partid avangardist și unui guvern progresist revoluționar.

BAALBEK, oraș din nord-estul Libanului, cunoscut ca centrul cultului Baal.

BABĂ, bârnă care oferă sprijin într-o construcție.

BABEI, (Bebei), râuleț în sud-estul Republicii Moldova și regiunea Odesa, afluent pe stânga al râului Sărata. Izvoarăște pe teritoriul Moldovei (r-nul Ștefan Vodă).

BAB-EL-MANDEB, strâmtoare care desparte peninsula Arabică de Africa și leagă Marea Roșie cu Oceanul Indian.

BABESIOZE, (lat. babesiosis), maladie parazitară gravă la animale, boală transmisibilă numai la animale. Babesiozele sunt provocate de protozoare unicelulare nepigmentate din genul *Babesia* *Starcovici*.

BABILON, oraș antic în Mesopotamia, în regiunea cursului inferior al Eufratului. Important centru economic, politic și cultural în milen. II-I î. Hr. Capitală a statului cu același nume, a cunoscut perioada de înflorire sub Hammurabi (sec. al XVIII-lea î. Hr.) și Nabucodonosor II (sec. al VI-lea î. Hr.).

BABILONIA, stat antic în Asia, azi provincia Irak Arabi, la N-V Persiei.

BABIRUSA, (Babyrousa), gen de mamifere din familia suide.

BABISM, sectă musulmană întemeiată de Ali Muhamed (1820-1850).

BABIT, (metal), denumirea comună a aliajelor antifricțiune, cu coeficient de frecare mic pe bază de Stibiu, Cupru, Cadmiu, Arsen, Telur ș.a. La început, denumirea de babbitt a fost dată aliajului cu compoziția: 83 % Sn, 11 % Sb și 6 % Cu, după numele americanului I. Babbitt, care a inventat acest aliaj (1839).

BABUIN, (*Chaeropithecus cynocephalus*), mamifer din genul pavianilor familia cercopithecide.

BABUȘCĂ, specie de pești din familia ciprinide, pește de apă dulce din familia ciprinidelor. În Prut se întâlnește Babușcă de Carpați.

BABUVISM, doctrină politică fondată de revoluționarul francez Gracchus Babeuf la sfârșitul secolului al XVIII-lea, pe baza ideilor socialismului utopic și a ideii egalității sociale complete a tuturor oamenilor.

BABY BOOM, creștere relativ scurtă, dar accentuată a ratei generale de căsătorie și natalitate la sfârșitul anilor 1940, începutul anilor 1950.

BAC, navă cu destinație specială cu fundul plat.

BACALAUREAT, primul grad științific în majoritatea țărilor cu sistem al învățământului superior cu mai multe trepte.

BACANALE, sărbătoare la romani în cinstea zeului Bachus.

BACARA, cristal din care se fabrică vase de uz casnic și decorative (set de pahare de vin, fructiere, vase pentru flori ș.a.). Poate fi incoloră sau colorată, cu ornamente sau netedă; joc de cărți.

BACĂ, (Boabă), fruct cărnos cu multe semințe care nu se deschide la maturitate. Există bace simple (la dracilă, curmal), bace compuse (de ex.; afinelă, roșiile, boabele de struguri, merișoarele ș.a.) și bace false sau pseudobace (la bostani, castraveți, harbuji), deoarece sunt formate din carpele și axul floral.

BACĂU, oraș în România, situat în apropierea confluenței râurilor Bistrița și Siret; reședință de județ.

BACCARAT, produse de cristal fabricate în orașul francez Baccarat.

BACCEALIA, Căușeni, Baccealia.

BACCHANALIA, la romani, sărbători în cinstea zeului Bacchus; Dionysus.

BACCHIUS, tip de picior de vers.

BACCHUS, Bacus, în mitologia romană, zeul vinului, al viței-de-vie și al beției orgiastice, fiul lui Iupiter și al nimfei Semele. Identificat la greci cu Dionysos.

BACHELITĂ, rășină fenolică sintetică obținută prin condensarea fenolului cu aldehida formică, utilizată ca material electroizolant și pentru fabricarea unor obiecte de uz industrial sau casnic; rășină sintetică, obținută prin reacția dintre fenol și aldehida formică. Prin presa-

rea la cald a bachelitei cu un adaos de materiale de umplutură (fâină de lemn, hârtie, azbest ș.a.), se fabrică piese cu înalte calități mecanice, anticorozive și dielectrice. A fost inventată de chimistul american de origine belgiană L. H. Baekeland.

BACHUS, în mitologia romană, zeul vinului, al viței-de-vie și al beției orgiastice.

BACILI, (lat. bacillus – bastonaș), bacterii care formează spori, câte unul în fiecare celulă. Majoritatea sunt patogeni (bacilii febrei tifoide, tetanosului, tuberculozei ș.a.).

BACKCROSS, metodă de hibridizare prin retroincruțare.

BACKHAND, partea din afară a rachetei de tenis ținute corect în mână.

BACȘIȘ, (tr. bahşiş), mită oferită de domnia Moldovei sultanului, rudelor și favoriților săi în XVI-XIX; Peșcheșuri.

BACTERICID, (din gr. bakterion – bastonaș și lat. caedere – a ucide), substanțe chimice (alcool, formol, clor, apă oxigenată, permanganat de potasiu ș.a.) care omoară microbi.

BACTERICIDE, substanță care omoară bacteriile nocive din agricultură; substanțe capabile să distrugă bacteriile și alte microorganisme.

BACTERIEMIE, prezența în sânge a unor bacterii care pot provoca infecție localizată.

BACTERII ACETICE, bacterii aerobe capabile să formeze acid acetic din alcooli mono și poliatomici și să se dezvolte în mediu acid; bacterii gram-negative în formă de bastonașe, imobile sau slab mobile.

BACTERII ACIDOLACTICE, grup de microorganisme filogenetic neînrudite, care trăiesc numai din conținutul proceselor de fermentație din care rezultă acid lactic.

BACTERII DE NODOZITĂȚI, grup de bacterii din familia rizobiacee, fixatoare de azot.

BACTERII METANOGENE, grup de bacterii gram-negative aerobe din familia Methanobacterium sp.

BACTERII PROPIONICE, bacterii nesporulate, imobile, sub formă de bastonașe cu dimensiunile de 0,5-0,8 × 1,0-1,5 μm.

BACTERII, (gr. bakterion – bastonaș), organisme microscopice, unicelulare, de natură vegetală, lipsite de clorofilă, descoperite după invenția microscopului; organisme procariote; Bacterii hidrogenice, bacterii purpurii, bacterii radiorezistente, bacterii sulfatreducătoare, bacterii sulforeducătoare, bacterii verzi.

BACTERIOCINE, proteine sintetizate de unele bacterii și care anihilează activitatea lor din alte tulpini ale aceleiași specii sau a speciilor înrudite.

BACTERIOCLOROFIL, pigmenți fotosintetizatori specifici bacteriilor purpurii și verzi, cianobacteriilor; după compoziția chimică reprezintă porfirine ce conțin Mg.

BACTERIOFAGI, (gr. bakterion – bastonaș și phagein – a mânca), agenți ultramicroscopici de natură corpusculară (virusuri), care lezează (dizolvă) bacteriile și actinomicetele.

BACTERIOFAGI, fagi, virusurile bacteriilor.

BACTERIOFAGI, microorganisme care pot distruge bacteriile.

BACTERIOLIZINE, anticorpi orientați către antigenele bacteriene.

BACTERIOLOGIE, (din gr. bakterion – bastonaș și ...logie), știință despre morfologia, evoluția, sistematica, biochimia și fiziologia bacteriilor; compartiment al microbiologiei care studiază bacteriile; domeniu de cercetare al microbiologiei.

BACTERIORODOPSINĂ, proteină din membrana arheilor halofili din genul Halobacterium.

BACTERIOTROPINE, anticorpi specifici, termostabili. Se întâlnesc în serurile animalelor și oamenilor care au suferit de o boală infecțioasă.

BACTERIOZE, boli produse de bacterii patogene la om, animale sau plante; nume generic dat bolilor produse de bacterii.

BACTERIURIE, prezența bacteriilor în urină.

BACTEROID, care are aspect de bacterie.

BACTEROIDE, gen de bacterii anaerobe gram-negativ.

BACTEROIZI, forme specifice de bacterii de nodozități din genul Rhizobium.

BACU, oraș, capitala Azerbaidjanului, cel mai mare centru industrial și cultural al țării.

BACULOVIRIDE, (Baculoviridae), familie de virusuri care atacă nevertebratele.

BAD BRAMBACH, stațiune balneoclimaterică din Germania.

BAD DOBERAN, stațiune cu tratament cu nămol din Germania.

BAD GASTEIN, stațiune balneoclimaterică din Austria.

BAD KÖSEN, stațiune balneologică din Germania.

BAD KREUZNACH, stațiune balneologică din Germania.

BAD KROZINGEN, stațiune balneologică din Germania.

BAD ORB, stațiune balneară din Germania.

BAD PYRMONT, stațiune balneară din Germania.

BAD REICHENHALL, stațiune balneară climatologică din Germania.

BAD SALZUNGEN, stațiune balneologică din Germania.

BAD SAUERBRUNN, stațiune balneologică din Austria.

BAD SODEN, stațiune balneologică din Germania.

BAD TÖLZ, stațiune balneoclimaterică din Germania.

BADEN, regiune istorică în partea de sud-vest a Germaniei; stațiune balneologică din Elveția.

BADENWEILER, stațiune balneoclimaterică din Germania.

BADI, învățătură în stilul literaturii medievale care descrie mijloace de ornamentare a discursului.

BADICUL MOLDOVENESC, Cahul, Badicul Moldovenesc.

BADICUL RUSESC, Cahul, vezi Ru-meanțev.

BADIJONAJ, ungera a unui organ sau a unei părți a corpului cu un medicament.

BADLANDS, regiune argiloasă aridă, care este supusă unui proces intens de eroziune realizată în special prin acțiunea apei și vântului.

BADMINTON, joc sportiv între doi jucători (simplu), fie între două echipe a câte doi jucători (dublu); jucătorii sparg un fluturaș (minge cu pene) cu ajutorul rachelor pe bază de racordare, prin plasă care împarte terenul de joc special dreptunghiular în două jumătăți egale.

BAFTING, tip de autooscilație forțată a structurii în ansamblu sau a unor părți

ale sale, cauzată de descompunerea periodică a vârtejurilor turbulente din elementele structurale situate în față atunci când acestea curg.

BAGATELĂ, (fr. bagatelle), piesă muzicală instrumentală scurtă, de obicei pentru pian, cu conținut liric.

BAGDAD, capitala și cel mai mare oraș al Irakului, situat pe ambele maluri ale fluviului Tigru.

BAGHETĂ, (fg. baguette), vergea de lemn sau de material plastic, utilizată de dirijori; vergeaua arcușului; bețișor folosit la baterea tobei mici, a timpanelor ș.a.

BAGRIDE, familie de pești osoși din ordinul suliriforme.

BAHAMAS, (Bahamas Islands), arhipelag în Oceanul Atlantic, situat între Florida și extremitatea nord-estică a Cubei format din 14 insule mari (Andros, Abaco Mare, Great Bahama, Long Island ș.a.) și cca 3 mii insule mici de origine coraligenă.

BAHMUT, Călărași, Bahmut.

BAHMUT, loc.st.c.f., Călărași, Bahmut.

BAHRAIN, stat în Asia, situat pe insulele cu aceeași denumire și insulele Țhawar din golful Piersic.

BAHTIARI, (Baktiyari), populație nomadă de păstori, majoritatea musulmani.

BAHU, Călărași, Săseni.

BAIA, vechi oraș în partea de nord a statului medieval moldovenesc, prima capitală a țării sub cei dintâi domni ai Moldovei.

BAIA-MARE, oraș în nord-vestul României, centru județean în România.

BAIAN, armonică de mână, instrument muzical pneumatic cu butoane în loc de clape, armonică cromatică.

BAIE, expunere a corpului (gol), în scop igienic sau curativ, la acțiunea vaporilor de apă, a soarelui, a aerului etc.

BAIKONUR, localitate secretă în Kazahstan, unde se află cosmodromul omonim; unul dintre cele mai mari cosmodromuri din lume.

BAIMACLIA, Cantemir, Baimaclia.

BAIMACLIA, Căușeni, Baimaclia.

BAINITĂ, structura aliajelor de fier, care este obținută în rezultatul deplasării transformărilor polimorfice în îmbinare cu difuzia componentelor.

BAIONETĂ, (fr. baionette), armă albă de împuns; accesoriu la carabină și armă automată.

BAIRAMLÂC, daruri (peșceșuri) oferite de domnii Țărilor Române sultanului și persoanelor din anturajul său cu ocazia sărbătorii musulmane a bairamului.

BAJA CALIFORNIA, peninsulă în vestul Americii de Nord.

BAJOCIAN, (strat), al doilea etaj al jurasicului mediu (dogger), evidențiat de geologul francez A. d'Orbigny (1847) în Normandia.

BAKU, capitala Azerbaidjanului.

BALABAN, (Mugii cephalus), loban, chefal mare, specie de pește de mare.

BALABANU, Taraclia, Balabanu.

BALADĂ, compoziție muzicală cu caracter epic; specie versificată a eposului popular, poem narativ cu caracter navelistic, lirico-epic sau invers, de largă respirație și de mare amploare, cu execuție recitativ-melodică.

BALAENOPTERIDE, familie de mamifere marine din subordnul balenelor fără dinți.

BALAFON, instrument muzical african de percuție, format din lame de lemn acordate diatonic.

BALALAI CĂ, instrument muzical popular rusesc cu trei coarde și o cutie de rezonanță triunghiulară, cunoscut de la începutul sec. al XVIII-lea.

BALANITĂ, inflamația pielii glandului penian.

BALANSARE, mișcare oscilatorie rotativă alternativă a corpurilor solide în jurul axelor orizontale, care trec prin centrele de greutate ale corpurilor date; mișcare alternativă a unei nave în jurul axei orizontale, datorită valurilor, vântului și manevrei proprii; operație tehnologică de pendulare a unui dispozitiv.

BALANSAREA TRETELOR, mod de amplasare a treptelor unei scări. v. **SCARĂ**.

BALANSIER, echipament industrial în domeniu.

BALANSIERE, haltere, organe pare de echilibru caracteristice insectelor diptere.

BALANTIDIAZĂ, boală infecțioasă protozoică provocată de infuzorul parazitar din genul balantidiu.

BALANTIDIOZĂ, (*Balantidium coli*), boală parazitară transmisă de animale.

BALANTIDIUM, (*Balantidium*), gen de infuzorii.

BALANTOMETRU, aparat pentru măsurarea bilanțului de radiație al suprafeței terestre.

BALANȚA DE PLĂȚI, a țării, indicator macroeconomic care caracterizează participarea țării la diviziunea internațională a muncii; expresie valorică generalizată a stării relațiilor economice externe ale țării sub formă de încasări în numerar din străinătate și

de plăți în străinătate pentru o anumită perioadă.

BALANȚA DEBITULUI DE APĂ, raportul dintre sosirea, evacuarea și schimbarea rezervelor de apă pe întregul Pământ, atmosferă, oceanul planetar, continente, părți ale pământului sau corpurilor de apă pentru un anumit interval de timp.

BALANȚA ELEMENTELOR NUTRITIVE, metodă de monitorizare a substanțelor minerale în solul din asolamente.

BALANȚA INTERRAMURALĂ, model economic reprezentat sub formă de tabel, care indică relațiile naturale și valorice din diverse sectoare ale economiei naționale.

BALANȚA, constelația zodiacală și semn astrologic; dispozitiv sau instrument de măsurare; Balanță cu arc, balanță de torsiune, balanță electro-dinamică, balanță Ampère; sistem de indicatori care caracterizează raportul sau echilibrul unui fenomen aflat în continuă schimbare.

BALANUL NOU, Râșcani, or. Râșcani.

BALASINEȘTI, Briceni, Balasinești.

BALAST, sarcină amplasată în mijloacele de transport, aeronautică, ambarcațiuni de suprafață și submarine, pentru crearea sau îmbunătățirea condițiilor specifice de exploatare.

BALATĂ, produs asemănător pielii obținut prin coagularea sucului lăptos al unei plante tropicale din familia Sapotaceae.

BALATINA, Glodeni, Balatina.

BALATON, cel mai mare lac din Ungaria, situat în câmpia Dunării de Mijloc.

BALATONFÜRED, stațiune balneoclimaterică din Ungaria.

BALAU, personaj din basmele populare românești, înfățișat în chip de șar-

pe uriaș, acoperit cu solzi, având aripi și mai multe capete.

BALBISM, tulburare de articulare a cuvintelor; Bălbăială, balbuție.

BALCANISME, fenomene specifice comune limbilor balcanice.

BALCANISTICĂ, ramură a științelor umanitare, care studiază trăsăturile specifice comune ale limbilor, literaturii, istoriei popoarelor vechi și contemporane din regiunea Balcanilor; lingvistica balcanică.

BALCANIZARE, fenomen geo-etnic și rasial-social al fragmentării continue a unei regiuni odată unificate, din cauza adâncirii contradicțiilor, a diferențelor lingvistice, etnice, religioase, geografice și economice între părțile sale.

BALCON, extensie exterioară a clădirii cu balustradă sau în interiorul edificiului.

BALDAHIN, acoperământ elegant peste tron, pat, altarul bisericii; inițial din țesătură, mai târziu, și din piatră, lemn, metal.

BALEIAJ, modalitate de afișare a modificărilor mărimilor fizice în timp ale unui tub catodic televizat prin transformare fără ambiguitate în alte mărimi, care variază în spațiu; Baleiaj întrețesut, baleiajul cadrelor, baleiaj în televiziune.

BALENĂ, cel mai mare mamifer actual din ordinul cetaceelor, sunt 10 specii care trăiesc în oceane; Balena albastră (*Balaenoptera musculus*), balena minke, balenă cenușie, balenă cu înotătoare, balenă de Groenlanda, balenă sei, balene cu dinți, balene fără dinți.

BALENIERĂ, navă cu o singură punte, destinată pentru vânătoarea de balene; ambarcațiune ușoară și rapidă (cu motor), care servește la transportul de nave mari la țarm.

BALET, (it. balletto, din ballare - a lansa), gen de artă scenică, cuprinzând

creații, al căror conținut este exprimat în imagini coregrafice-muzicale; creație muzical-dramatică concepută pentru a fi interpretată pe scenă cu mijloace coregrafice.

BALI, insulă în arhipelagul Sondele Mici.

BALINEZĂ, rasă domestică de pisici.

BALINȚI, Soroca, Iarova.

BALINȚII NOI, Soroca, Iarova.

BALISTICĂ JUDICIARĂ, parte a criminalistici, care studiază armele de foc, munițiile și urmele împușcării.

BALISTICĂ, ramură a mecanicii, care studiază mișcarea corpurilor lansate sub un unghi față de orizontală, și forțele, care acționează asupra proiectilului în zbor, studierea mișcărilor de translație și de rotație ale proiectilului cu scopul de a calcula elementele traiectoriei lui, de a aprecia dispersia și stabilitatea zborului; știință aplicativă privind traiectoria munițiilor utilizate la armele de foc (rachete, obuze, gloanțe, mine).

BALISTIDE, familie de pești din familia tetraodontiforme.

BALISTITE, pulbere pentru lansarea proiectilelor fără fum, cu o flacără vie, strălucitoare.

BALISTOCARDIOGRAFIE, înregistrare a oscilațiilor transmise corpului de contracțiile inimii și de propulsia sângelui în aortă.

BALKARI, (autodenumire taulula), popor caucazian.

BALMAZ, Anenii Noi, Ciobanovca.

BALNEOGRAFIE, monografii despre stațiunile balneare.

BALNEOLOGIE, (din lat. balneum – baie și ...logie), ramură a medicinei care studiază acțiunea terapeutică a

apelor minerale, apei de mare și nămolurilor curative.

BALNEOTERAPIE, metodă complexă de tratament ce folosește băile pentru ameliorarea sau tratarea unor afecțiuni ale unui organ, sistem, parte de corp.

BALON, mingi sportive de diferite forme; obiect de zbor fără motor propriu.

BALONUL DE AUR, premiu anual acordat de FIFA jucătorului considerat cel mai valoros în anul respectiv în domeniul fotbalului mondial; premiu a fost acordat între anii 2010 și 2015.

BALOTATOR, mașină de strâns paie după seceriș și fânul uscat după cosit.

BALSA, (Ochroma pyramidale), arbore tropical din familia Malvaceae.

BALSAM, substanță rășinoasă, mirositoare, care se scurge din anumite arbori sau din alte substanțe vegetale, îngroșându-se în contact cu aerul și care este folosită ca preparat curativ și aromatic.

BALSAMINACEAE (Balsaminaceae), familie de Balsaminaceae, familie de plante ierboase. În Republica Moldova crește spontan planta slăbănogul (*Impatiens noli-tangere*), ale cărui fructe mature plesnesc brusc la atingere.

BALSAMURI, amestecuri de compuși organici de origine vegetală.

BALTA, oraș, în regiunea Odesa, Ucraina, situat pe râul Kodyma (bazinul râului Bugul de Sud).

BALTAG, armă rece, sub formă de topor; topor cu coadă lungă, folosit și ca armă.

BALTĂ, partea inundabilă a luncilor din cursul inferior al râurilor și fluviilor, de obicei înmlăștinată și acoperită cu stufiș, papură, ierburi, uneori cu arbori (plop, sălcii).

BALUSTRADĂ, îngrăditură de aproximativ jumătate de înălțime umană; formată din figurine (balustre) și o placă lungă întinsă pe ele, care se instalează pe marginea unei terase, scări, unui balcon, acoperiș ș. a.

BAMAKO, oraș, capitala Republicii Mali, situat pe malul stâng al fluviului Niger.

BAMĂ (*Hibiscus esculentus*), plantă anuală din familia Malvaceae. Răspândită în țările tropicale și subtropicale, America de Nord și Europa de Sud.

BAMBUS, denumire dată plantelor arborescente, gen de monocotiledonate din familia Graminee, unite în genul Bambuseae.

BAMIYAN, oraș din centrul Afganistanului, în perioada cuprinsă între secolele II și V, aici au fost construite (tăiate în stâncă) statui uriașe ale lui Buddha.

BAN, mare dregător în Țara Românească după sec. al XV-lea; (rangul de) guvernator al Banatului, Severinului și, apoi, al Olteniei; persoană care avea cel mai înalt rang boieresc.

BANALITĂȚI, în Epoca Medievală, dreptul exclusiv (monopolul) seniorului de a produce și vinde unele bunuri de consum.

BANANĂ, gen de plante multianuale din familia Musaceae.

BANANIER, (*Musa*), gen de plante erbacee vivace din familia Musaceae.

BANAT, provincie istorică situată în Europa de sud-est.

BANC DE NISIP, îngrămădire de nisip, pietriș sau nămol pe patul albiei unui râu, pe fundul unui lac sau la marginea unei mări, secțiune superficială a albiei unui râu formată din depozite de sedimente.

BANC, îngrămădire de nisip, pietriș sau nămol pe patul albiei unui râu, pe

fundul unui lac sau la marginea unei mări, secțiune superficială a albiei unui râu formată din depozite de sedimente; postament al unei mașini-unelte; dispozitiv de măsurare specială.

BANCA AFRICANĂ DE DEZVOLTARE, înființată pentru a ajuta eforturilor de dezvoltare de pe continent, cuprinde trei entități distincte sub o singură conducere.

BANCA BASARABIEI, bancă provincială în cadrul Imperiului Rus.

BANCA CENTRALĂ EUROPEANĂ, banca centrală a Uniunii Europene.

BANCA COMERCIALĂ DIN BASARABIA, bancă provincială în cadrul Imperiului Rus.

BANCA DE DECONTĂRI INTERNAȚIONALE, (engl. Bank for International Settlements), instituție bancară centrală care oferă servicii specializate băncilor centrale din întreaga lume.

BANCA DE DEZVOLTARE INTER-AMERICANĂ, instituție financiară internațională regională.

BANCA DE GENE, totalitatea consecutivităților nucleotidice ale ADN-ului nucleic.

BANCA DE REGLEMENTĂRI INTERNAȚIONALE, banca centrală a băncilor centrale.

BANCA EUROPEANĂ DE INVESTIȚII, instituție a Uniunii Europene cu atribuția de a favoriza prin acordarea de împrumuturi pentru investiții, dezvoltarea, integrarea și cooperarea economică.

BANCA EUROPEANĂ PENTRU RECONSTRUCȚII ȘI DEZVOLTARE, înființată în 1991, după prăbușirea comunismului în Europa, în scopul consolidării economiilor de piață și democrațiilor în 38 de țări din sud-estul Mediteranei, Europa Centrală și de Est, până în Asia

Centrală. Banca este deținută de 69 de țări și două instituții interguvernamentale (Uniunea Europeană/UE și Banca Europeană de Investiții/BEI). Mandatul atribuit BERD la înființare stipulează faptul că instituția va colabora doar cu statele care adoptă principii de guvernare democratice.

BANCA INDUSTRIALĂ ȘI COMERCIALĂ A CHINEI, cea mai mare bancă comercială din lume după valoarea ei de piață.

BANCA INTERNAȚIONALĂ PENTRU RECONSTRUCȚIE ȘI DEZVOLTARE, bancă cu sediul la Washington, creată în 1945 (își începe activitatea în 1946), în scopul acordării de împrumuturi pentru finanțarea unor proiecte economice, precum și al asistenței tehnice necesare. Instituție specializată a ONU din 1947, BIRD are 150 membri (1990), printre care și România (din 1972).

BANCA ISLAMICĂ DE DEZVOLTARE, este o instituție ce urmărește dezvoltarea multilaterală a finanțelor, cuprinzând cinci sucursale cu finanțare conform Șaria.

BANCA MONDIALĂ DE SEMINȚE SVALBARD, depozit internațional de semințe și alte organe reproductive de plante.

BANCA MONDIALĂ, bancă susținută cu finanțări internaționale care oferă asistență financiară și tehnică țărilor sărace; instituție financiară internațională principală; Grupul Băncii Mondiale.

BANCA NAȚIONALĂ A MOLDOVEI, este banca centrală a Republicii Moldova.

BANCA PENTRU COMERȚ ȘI DEZVOLTARE A MĂRII NEGRE, (Black Sea Trade and Development Bank, BSTDB), este o bancă internațională care a devenit operațională pe 1 iunie 1999.

BANCA RURALĂ, unitate financiară economică.

BANCA SOCIALĂ A ORAȘULUI CHIȘINĂU, bancă provincială.

BANCĂ DE DATE, informații stocate pe un dispozitiv electronic; Baza de date.

BANCĂ DE SÂNGE, instituție medicală ce realizează colectarea, conservarea, păstrarea țesuturilor, inclusiv a sângelui, și organelor pentru transfuzii ulterioare de sânge, transplant.

BANCĂ, instituție monetară-creditară care reglementează circulația plăților în numerar și fără numerar; Bancă de emisiune, bancă de investiții, bancă centrală, bancă comercială, bancă de clearing, bancă de depozit, bancă de export-import, bancă mutuală de economii, bancă offshore, bancă virtuală; scaun lung.

BANCHET, dialog al filosofului grec Platon.

BANCHETUL FUNERAR, componentă rituală.

BANCHIZĂ, gheață veche polară plutitoare de origine arctică cu o grosime de 3 m sau mai mult, care supraviețuiește două sau mai multe sezoane de topire pe timpul verii.

BANCNOTE, semne bănești emise de banca centrală națională; bilet de bancă, bilet de tezur.

BANCOMAT, aparat electronic sau electromecanic care permite clienților să efectueze diferite tranzacții bancare prin autoservire.

BANCURI CONTINENTALE DE NISIP, partea superficială a marginii subacvatică a continentelor și insulelor, care are o suprafață relativ plană și este neesențialmente înclinată.

BANDA MÖBIUS, model de suprafață cu o singură față și o singură margine cu proprietatea matematică de a fi neorientabilă.

BANDA RULANTĂ A PODULUI, set de elemente amplasate pe placa carosabilului podului rutier; partea superioară a suprastructurii căii ferate a unui pod care primește sarcina de la roțile materialului rulant și o transferă în partea portantă a barelor.

BANDAJ, fâșie de pânză sau de tifon utilizată la fixarea și protejarea unui pansament sau la imobilizarea unei părți bolnave a corpului; inel sau brâu de oțel îmbrăcat pe un mecanism pentru a-i spori rezistența sau diminua uzura.

BANDĂ DE CIRCULAȚIE, element al carosabilului, pe care vehiculele se deplasează într-un rând cu lățimea în funcție de categoria drumului, de la 3,0 până la 3,75 m pentru cele cu două sau mai multe benzi, și 4,5 m sau mai mult pentru drumurile cu o singură bandă.

BANDĂ DE ENERGIE, termen de referință în fizica nucleară și chimia cuantică.

BANDĂ DE TRANSMISIE A FRECVENȚELOR, intervalul de frecvență în care amplitudinea oscilațiilor care au trecut printr-un dispozitiv electric, acustic, radio sau de altă natură, puțin depinde de frecvența, care asigură transmiterea unui semnal la aceste frecvențe, fără denaturarea semnificativă a formei sale inițiale.

BANDĂ MAGNETICĂ, purtător de date magnetice sub formă de bandă flexibilă realizată dintr-o bază non-magnetică (de obicei polimer), acoperită cu un strat subțire de material sensibil magnetic.

BANDĂ PERFORATĂ, purtător de informații sub formă de bandă (de obicei hârtie) pe care datele sunt înregistrate printr-o secvență de combinații de coduri din găuri perforate.

BANDĂ, panglică de stofă, piele, hârtie; Bandă video, bandă de trecere; trupă de muzicanți, fanfară, taraf de lăutari.

BANDCERAMICĂ, (germ. bandkeramik, neolitic), cultură arheologică.

BANDEIRA, Pico da Bandeira, cel mai înalt vârf al Podișului brazilian, în Brazilia.

BANDERIE, echipă de ostași la infanterie.

BANDIAGARA, platou stâncos în Mali, între orașul Mopti și hotarul cu Burkina Faso. Aici se află necropolele Dogon, sub formă de sanctuare, altare și greniere cu turnuri rotunde și pătrate.

BANDITISM ECONOMIC, tipul de crimă organizată care implică de obicei amenințarea sau utilizarea forței.

BANDITISM, atitudine, comportare de bandit; A tâlhări; Banditism politic.

BANDONEON, tip de concertină, popular în Argentina și Uruguay.

BANDUNG, oraș în Indonezia.

BANDURĂ, instrument muzical popular ucrainean cu coarde, asemănător unei chitare cu gâtul scurt.

BANDY, (Hochei pe gheață cu mingea; Fotbal de iarnă), joc sportiv de echipă pe un teren acoperit cu gheață; fiecare echipă constă din 11 jucători pe patine, unul fiind portar, se joacă cu croșe și cu o minge, dar numai portarul are voie să atingă mingea cu mâna.

BANG PA-IN, reședința de vară suburbană din provincia Ayutthaya a regilor Thailandeii, fondată în 1630 de conducătorul Prasat Thong.

BANGALORE, oraș în India.

BANGIOPHYCEAE, (Bangiophyceae), clasă de alge roșii (90 specii, unite în 24 genuri); plante unicelulare și pluricelulare (filiforme sau lamelare). Unul din cei mai cunoscuți reprezentanți este porphyria, care se cultivă și se folosește în alimentație (Japonia).

BANGKOK, capitala Thailandeii, centru administrativ, comercial și cultural al țării.

BANGUI, capitala Republicii Centrafricane, situată pe malul drept al râului Ubangi (afluent al fluviului Congo).

BANI DE HÂRTIE, semne bănești pe hârtie, emise de stat cu denumire oficială obligatorie și formă uniformă.

BANI ELECTRONICI, denumire condiționată a fondurilor folosite de proprietarii acestora pe baza sistemului bancar electronic; stocare electronică a valorii monetare pe un suport tehnic.

BANI, echivalent universal, un instrument al relațiilor economice în societate; Bani de aur, bani de casă, bani de credit, bani electronici, bani fictivi (fiduciar), bani în numerar, bani scripturali (de cont); marfă specială ce exprimă valoarea tuturor celorlalte produse și este schimbată pentru oricare dintre acestea, acționând ca un echivalent general; oferta legală necesară pentru a fi acceptată pentru valoarea sa nominală.

BANIAN, denumire a câtorva specii de arbori din genul Ficus.

BANIȚĂ, veche unitate de măsură de capacitate, folosită mai ales pentru cereale.

BANJO, instrument muzical asemănător cu mandolina cu 4-6 coarde.

BANJUL, capitala Gambiei.

BANK OF AMERICA, companie multinațională care oferă servicii bancare și financiare persoanelor fizice, întreprinderilor mici, companiilor mari din întreaga lume.

BANSKA ŠTIAVNICA, oraș din centrul Slovaciei la poalele masivului Štiavnické Vrchy, rezervație arhitectonică.

BANTEAY SREI, complex de temple hinduse dedicate zeului Shiva. Situat în nor-

dul Cambodgiei. Este alcătuit dintr-un sanctuar cu trei turnuri, ridicat din greșie roz deschis, pe o singură platformă și înconjurat de patru garduri concentrice.

BANTENG, mamifer din familia bovidae.

BANTU, grup de popoare în Africa tropicală.

BANZ, mănăstire benedictină, fondată în jurul anului 1070, se afla într-o zonă pitorească, pe malurile Mainului, Germania.

BAPTISM, curent protestant apărut la începutul sec. XVII-lea.

BAPTISTERIU, structură arhitecturală în bisericile creștine vechi; încăpere unde se săvârșește botezul; vas special portativ pentru botezul pruncilor.

BAR, linia de fund la jocul de oină; unitate de măsură a presiunii atmosferice. 1 bar = 106 dine/cm² în unități tehnice 1 bar = 1,019 kg/cm²; unitate de măsură a presiunii acustice în sistemul CGS; unitate extra-sistem de doză echivalentă a radiației ionizante, echivalent biologic al radiațiilor X (al Röntgenului).

BARABOI, (*Chaerophyllum bulbosum*), plantă ierboasă biennială sau perennă din familia Umbelliferae. Baraboiul crește la marginea pădurilor, prin tușișuri, locuri necultivate; BARABOI, Donușeni, Baraboi.

BARACUDE, specie de pești.

BARAJ DE DEVERSARE, instalație hidrotehnică care permite surplusului de apă din rezervor să curgă peste creasta sa.

BARAJ DE PROTECȚIE, structură hidraulică de reglementare pentru a proteja teritoriile de coastă de inundații, în timpul creșterii nivelului de apă din râuri în timpul inundațiilor și viiturilor.

BARAJ DE TERASAMENT, dig de sol construit prin umplerea solului.

BARAJ DIN GRUNT, dig ridicat prin metoda hidromecanizării.

BARAJ IDEATIV, sistare bruscă a fluxului ideatic, după care cursul gândirii se reia.

BARAJ MARIN, structură hidrotehnică pentru protejarea litoralului contra valurilor, Breakwater.

BARAJ SCHIȚAT, baraj de sol ridicat prin metoda schițării pietrei.

BARAJ, structură hidraulică de reținere a apei care blochează canalul și vrea râului, reținând apa în amonte la un nivel mai înalt decât în aval, pentru a crea presiunea neseară centralei hidroelectrice; structură hidraulică temporară de reglementare sub formă de terasament de joasă presiune; construcție hidrotehnică, care zăgăzuește un curs de apă (râu, canal ș.a.) în scopul de a-i ridica nivelul. În Republica Moldova – la Dubăsari și Costești; în terminologia militară – construcții și mijloace tehnice, care se instalează (în prealabil sau în timpul luptei) pe un teren cu scopul de a întârzia sau de a opri înaintarea inamicului; baraj de artilerie – foc concentrat de artilerie (pregătit în prealabil și deschis brusc) cu tir reglat anticipat, în scopul de a realiza o perdea de foc.

BARAJUL CAHORA BASSA, instalație hidrotehnică.

BARAJUL CELOR TREI DEFILEURI, instalație hidrotehnică pe cursul râului Yangtze în China.

BARAJUL DE LA ASSUAN, instalație hidrotehnică în Egipt.

BARASINGA, cerb de mlaștină, mamifer din familia cervide.

BARĂ FIXĂ, dispozitiv de gimnastică format dintr-o vergea de metal mon-

tată între doi stâlpi; Bară transversală, bare paralele.

BARĂ NETĂIATĂ, sistem statistic nedeterminat.

BARĂ, bucată lungă de metal sau de lemn; stâlp de poartă la unele jocuri sportive.

BARBA-CAPREI, (*Tragopogon*), gen de plante din familia Compozitelor.

BARBADOS, stat de pe insula omonimă din Oceanul Atlantic, pe arhipelagul Antilele Mici.

BARBA-ÎMPĂRATULUI, (*Mirabilis jalapa*), plantă anuală decorativă din familia Nictaginaceae. În Republica Moldova se cultivă ca plantă decorativă.

BARBA-LEULUI, (*Nigella*), gen de plante ierboase anuale din familia Ranunculaceae. În Republica Moldova cresc: negrilica (*Nigella sativa*), chica voinicului (*Nigella damascena*), cultivată ca plantă decorativă, numită și floarea morarului sau moșnegei, negrușca (*Nigella arvensis*).

BARBA-LUPULUI, (*Crepis biennis*), plantă ierboasă, biennială, din familia Compozitelor. În Republica Moldova crește prin semănături, păltoage.

BARBARA, gen de plante, ierburi biennale, mai rar perene, din familia Crucifere.

BARBARI, (lat. barbarus, preluat din gr. βάρβαρος barbaros – străin), nume dat în antichitate, de greci și romani, oricărui popor străin care locuia în afara spațiului elen sau roman, și care nu vorbea limba greacă sau latină.

BARBARISM, cuvânt sau expresie pătrunsă dintr-o limbă străină și considerată incorectă sau inacceptabilă pentru limba care a împrumutat-o; cuvânt, expresie sau construcție de origine străină, care, spre deosebire de internaționalisme, nu corespunde normelor limbii literare.

BARBASTELEA, gen de lilieci din familia vespertilionide.

BARBATULA, pești dulcicoli din familia nemacheilide.

BARBOȘI, cartier al municipiului Galați. Aici s-a descoperit un castru roman, întemeiat la începutul sec. al II-lea, sediu al unei unități de navigație fluvială pe Dunăre, „classis Flavia Moesica”, pe locul unei vechi așezări geto-dacice. În jurul lui s-a construit și o importantă așezare civilă și o necropolă. Părăsit la mijlocul sec. al III-lea.

BARBOTARE, trecere sub presiune a gazului sau a aburului printr-un strat de lichid.

BARBUS, mreie, gen de pești din familia ciprinide.

BARCAROLĂ, (it. barcarola - cântecul luntrașului, gondolierului); gen de cântec al barcagiilor venețieni; piesă cu o melodie lirică și o mișcare cadențată în acompaniament, care imită plescăitul valurilor.

BARCAS, în industria pielăritului, instalație de bază pentru prelucrarea umedă a pieilor și pielicelelor.

BARCĂ CU VELE, ambarcațiune marină propulsată de presiunea vântului aplicată pe pânze.

BARCĂ DINGHY, barcă mică cu vele, cu fund plat.

BARCĂ ZBURĂTOARE, (Hidroavion), a cărui parte inferioară a fuzelajului este realizată sub formă de barcă.

BARCĂ, denumire generală pentru imbarcațiuni mici cu velă, cu vâsle, cu motor sau mixte.

BARCELONA, oraș în nord-estul Spaniei, al doilea ca mărime din țară, orașul principal al Cataloniei.

BARCHAN, dună continentală, acumulare de nisip în formă de movilă

alungită în semilună sau potcoavă, caracteristică pentru zonele de deșert.

BARCHENTINĂ, corabie cu trei-șase catarge, cu o pânză dreptunghiulară la prora, și pânze oblice - în rest.

BARD, poet și cântăreț din țările celtice (Galia, Irlanda, Cornwall, Țara Galilor, Scoția). Prezența lui este atestată încă din sec. II î. Hr.

BARDAR, Ialoveni, Bardar.

BARDEJOV, stațiune balneoclimaterică din Slovenia.

BARDOU, hibrid obținut prin încrucișarea dintre armăsar și măgăriță.

BAREM, criteriu de calificare pentru a trece dintr-o etapă de concurs sportiv la alta; normă de calificare pentru un sportiv sau o echipă pentru a putea participa într-o competiție oficială; element de evaluare al unei scări de măsuri organizată pe centile (decile), privind trăsături variabile fizice, psihice, pedagogice.

BARHEȚURI, gen de plante din familia Asteraceae.

BARI, oraș-port din sudul Italiei, vestit prin Muzeul Arheologic (fondat în 1875) și Muzeul de Artă della provincia di Bari (fondat în 1928).

BARIBAL, (*Ursus americanus*), urs negru, mamifer din genul ursus.

BARICADĂ, adăpost de apărare folosit în luptele de stradă.

BARICENTRU, centru de greutate al punctelor necolineare A1, A2, A3, în care sunt concentrate respectiv masele m1, m2, m3. B. este un punct unic A din planul punctelor date, în care este concentrată masa $m = m1 + m2 + m3$.

BARIERĂ COULOMBIANĂ A NUCLEULUI, o barieră energetică ce trebuie depășită de o particulă încărcată po-

zitiv pentru a pătrunde în nucleu ca urmare a unei coliziuni, precum și fragmente din nucleu în timpul dezintegrării acestuia din urmă.

BARIERĂ ELECTORALĂ, prag electoral de acces în parlament al partidelor politice sau a unor cetățeni aparte.

BARIERĂ GLACIARĂ, mal abrupt al platformei continentale a ghețarilor cu muchia spre largul mării.

BARIERĂ SCHOTTKY, barieră de potențial formată într-un strat semiconductor, adiacent unui metal.

BARIERĂ SONICĂ, fenomen fizic, deplasarea unei nave cu o viteză mai mare decât cea a sunetului.

BARIERĂ SONORĂ, creștere bruscă a rezistenței frontale a unei aeronave în momentul în care viteza de zbor a acestuia este aproape de viteza sunetului.

BARIERĂ TERMICĂ, între apele de coastă și apele părții centrale ale rezervorului, se formează primăvara când apele de coastă sunt încălzite peste 4° C, și toamna, în perioada de răcire sub 4° C.

BARIERĂ, stare, punct ce marchează limitele posibilităților fizice; Barieră socială, barieră culturală, barieră comunicațională.

BARIERE NETARIFARE, măsuri non-vamale și nontarifare aplicate de către autoritățile de stat și municipale în scopul reglementării comerțului exterior, care pot afecta direct sau indirect importul și exportul de mărfuri.

BARIERE, bariere de intrare și ieșire, în economie, obstacole care împiedică sau fac imposibilă apariția de noi concurenți pe o anumită piață, precum și obstacolele legate de părăsirea acestei pieți.

BARIL, unitate de volum pentru lichide și substanțe pulverulente, inclusă în sistemului britanic de măsuri.

BARISFERĂ, partea centrală a Pământului, care cuprinde, după unii savanți, nucleul și învelișul intermediar (mantia), iar după alții, numai nucleul.

BARISTER, (engl. barrister), mare avocat britanic cu un rang superior, cu anumit drept de a apărea în toate instanțele, inclusiv în public.

BARITINĂ, (Barit), mineral, sulfat de bariu ($BaSO_4$), materie primă pentru industrie. Se folosește pentru fabricarea vopselelor, material de umplutură în industria hârtiei și a cauciucului, pentru obținerea sărurilor de bariu ș.a.

BARITON, (it. baritono din gr. barytonos - care sună adânc), registru al vocii bărbătești, voce joasă, intermediară între tenor și bas; Bariton liric se apropie de sonoritatea tenorului dramatic; Bariton dramatic, de bas; instrument muzical de suflat, frecvent în fanfare.

BARITOZĂ, boală profesională dezvoltată la inspirarea de lungă durată a prafului de sulfat de bariu.

BARIU, (Barium), Ba, element chimic din grupa a II-a, forma scurtă a sistemului periodic; metal alcalino-pământos, nr. at. 56, m. at. 137,327.

BARJĂ, ambarcațiune cu fundul plat, pentru transportarea mărfurilor sau pescuit, autopropulsată, remorcată sau împinsă de altă navă.

BARN, unitate de arie în fizica atomică; unitate de măsură pentru secțiunea transversală eficientă a proceselor nucleare, egală cu 10^{-24} cm^2 . Se mai folosesc milibarnul (10^{-27} cm^2), microbarnul (10^{-30} cm^2) și megabarnul (10^{-18} cm^2).

BARO-, element de compunere a unor cuvinte legate de noțiunile „greutate”, „presiune” (de ex. barograf, barometru).

BAROC, (fr. baroque), stil artistic specific sec. XVI-XVIII și orientare

culturală și stilistică (arte plastice) în arhitectură, sculptură, pictură și arta decorativă-aplicată ale unor țări europene, apărut spre sfârșitul sec. al XVI-lea, dăinuind până în prima jumătate a sec. al XVIII-lea; curent artistic apărut în Roma, în jurul anilor 1600, manifestându-se printr-o viziune antitetice asupra lumii, prin instabilitate, patetism, extravaganță și neliniște; stil artistic specific sec. XVI-XVIII, care este caracterizat prin gustul pentru colosal și grandios, prin neregularitate și exces de ornamente complicate.

BAROCAMERĂ, instalație sau cameră închisă ermetic pentru tratarea stării de decompresie a pacienților sau a scafandrilor.

BAROCCO ELIZAVETAN, stil în arhitectura și arta rusă din sec. XVIII, variantă rusă a stilului baroco.

BAROCCO NARĂȘKIN, denumire convențională a stilului arhitectonic rus dezvoltat la finele sec. al XVII-lea - începutul sec. al XVIII-lea; Barocco de Moscova.

BAROCCO PETRU I, denumire convențională a fenomenelor artistice în arhitectura rusă din anii 1690-1730.

BAROCO, semn distinctiv, condiționat pentru desemnarea unuia dintre modurile celei de a doua figuri a silogismului categoric simplu.

BAROGRAF, dispozitiv de măsurare și înregistrare a indicatorilor de înălțime atinse de un avion.

BAROMETRU ANEROID, dispozitiv de măsurare în domeniu a presiunii atmosferice.

BAROMETRU, aparat pentru măsurarea presiunii atmosferice. Există barometru cu lichid (barometru cu mercur, barometru cu alcool) și barometre metalice (aneroide). Barometrul cu mercur a fost inventat de fizicianul italian E. Torricelli (1643).

BARON, aristocrat medieval, titlu în Europa de vest în sensul inițial al cuvântului: om liber prin naștere; titlu de noblețe.

BARONCEA NOUĂ, Drochia, Baroncea.

BARONCEA, Drochia, Baroncea.

BARORECEPTOR, terminație nervoasă din sistemul cardiovascular, sensibilă la schimbarea presiunii intravasculare. Baroreceptorul se excită la mărirea presiunii sangvine și provoacă pe cale reflexă dilatarea vaselor sangvine, ceea ce contribuie la micșorarea presiunii intravasculare.

BAROSCOPIU, dispozitiv de măsurare în domeniu a presiunii atmosferice.

BAROTERAPIE, acțiune terapeutică asupra organismului a presiunii atmosferice ridicate sau joase.

BAROTRAUMĂ, traumă cauzată de diferența dintre nivelul presiunii atmosferice și presiunea din cavitățile aeriene ale urechii, din anexele nasului și din plămâni.

BAROU, (Birou), organizație profesională a avocaților.

BARRANQUILLA, oraș în Columbia.

BARRBUN, pește teleostean marin, bentonic din ordinul perciforme.

BARREMIAN, al treilea etaj al cretacului inferior, evidențiat în Franța de geologul H. Coquand (1873).

BARTER, operație economică, tranzacție, care prevede schimbul de bunuri lucrări, servicii de valoare echivalentă; troc.

BARTOLENOZĂ, maladie infecțioasă transmisibilă răspândită în principal în regiunile muntoase din Peru, Ecuador și Columbia.

BARTOLINITĂ, inflamația glandei Bartholin, provocată de diferiți microbi.

BARZA ALBĂ, (Ciconia), pasăre din familia ciconide.

BARZA NEAGRĂ, (Ciconia nigra), reprezentant al familiei ciconide.

BAS, (it. basso, literar - jos), cea mai gravă voce bărbătească; cântăreț cu voce de bas; instrument muzical, care are cel mai grav registru într-o familie de instrumente (toba, contrabasul ș. a.); cel mai grav sunet dintr-un acord; cea mai gravă voce într-o lucrare pentru cor mixt.

BASA-PRESS, prima agenție independentă de știri din Republica Moldova.

BASARABCA, UATSN, Mocra.

BASARABEASCA, Basarabeasca, or. Basarabeasca.

BASARABIA ECONOMICĂ, revistă, (din 1919).

BASARABIA SOVIETICĂ, („Басарабия советикэ”), gazetă, (1940).

BASARABIA, (Bessarabia), ziar septembrie-decembrie (1879).

BASARABIA, primul ziar în română din Basarabia, publicat între 26 mai 1906 și 11 martie 1907. În jurul publicației s-au grupat tineri intelectuali basarabeni precum: Pan Halippa, Mihai Vântul, Alexei Mateevici și alții.

BASARABIA, provincie istorică situată în spațiul dintre râurile Nistru, Prut și cursul inferior al Dunării, teritoriul românesc ocupat de Imperiul Rus prin tratatul de cărdășie politică, 16/28 mai 1812, după războiul ruso-turc din 1806-1812.

BASARABIA, revistă lunară, din 1992 înlocuiește revista „Nistru”.

BASARABIA, săptămânal național (1906-1907).

BASARABIAN, subetajul mediu al sarmațianului, larg răspândit pe tot teritoriul RM, ieșind la suprafață în partea lui nordică.

BASARABI-ȘOLDĂNEȘTI, cultură arheologică.

BASARISCUS, gen de mamifere din familia procionide.

BASCHE, Baschetbal, joc sportiv cu mingea, între două echipe a câte 5 jucători, în care este necesar să arunce mingea cu mâinile într-un coș suspendat. S-a practicat pentru prima dată în SUA (1891).

BASCI, (denumirea autohtonă - euscaldunac), poporul Țărilor Basce la nordul Spaniei și sud-vestul Franței; grup etnic din Spania, Franța, America Latină.

BAS-CLARINET, instrument muzical de suflat, variantă a clarinetului.

BASEBALL, joc sportiv de echipă cu mingea și bastonul pe terenul de iarbă sau cu acoperire artificială. Asemănător cu oina.

BASELA, (Basella), gen de plante din familia Basellaceae.

BASENJI, una din cele mai vechi rase de câini de vânătoare.

BASHLIK, (din turcă bash - cap), capotă ascuțită pentru bărbați, glugă cu lame lungi legate în jurul gâtului pe vreme rea.

BASIC, limbaj de programare.

BASILICA DI SAN PAOLO FUORI LE MURA, biserică catolică din Roma, monument istoric și arhitectonic din sec. al IV-lea, inclus pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

BASILISCUS, gen de șopârle din familia iguane.

BASKUNCHAK, lac sărat închis sedimentar în Rusia, în regiunea Astrakhan. Situat la 21 m sub nivelul mării, ocupă un bazin oval cu suprafața de 106 km².

BASM, specie a literaturii orale care reprezintă o narațiune cu elemente fantastice.

BASOMATOFORA, ordin de moluște de apă dulce.

BASORELIEF, (it. bassorelievo), tip de sculptură de figuri, obiecte, ornamente în relief, în care partea convexă a imaginii iese deasupra planului de fundal.

BASOTHO, popor în Africa de Sud.

BASRA, oraș în Irak.

BASSAE, localitate în Grecia, monumente arheologice, istorice și arhitectonice din antichitate, incluse pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

BASSARICION, gen de mamifere din familia procionide.

BASSET HORN, instrument muzical de suflat din lemn, variantă a clarinetului.

BASSET, denumire generică a unui grup de rase de câini de vânătoare, caracterizate prin membre foarte scurte și care sunt folosiți la vânătoarea pe jos.

BASSE-TERRE, în Oceanul Atlantic, centru administrativ din Guadelupa, regiune și departament de peste mări al Franței.

BASSIN PARISIEN, Șesul Parisian, o câmpie deluroasă din nordul Franței.

BASTARDO DE MAGARACI, Magaraci Nr. 217, soi de viță-de-vie timpurie, selecționat la Institutul unional „Magaraci”; este raionat în Ucraina și Moldova.

BASTARNI, trib de origine iliro-tracă, care trăia pe Dunăre, menționați în izvoarele grecești din sec. al II-lea î. Hr.

BASTIDĂ, termen de referință în arhitectură și construcții, oraș fortificat.

BASTILIA, (Bastille), fortăreață construită la Paris în sec. al XIV-lea. De la sfârșitul sec. al XVI-lea este folosită ca închisoare. La 14 iulie 1789 poporul răsculat a luat cu asalt Bastilia – eveniment care a pus începutul revoluției franceze. Demolată în 1791.

BASTION, construcție de apărare pe termen lung în formă pentaunghiulară alăturată zidului fortificației; construcție unghiulară ieșită în afara zidului unei fortificații; lucrare de fortificație de formă poligonală, construită, de obicei, la colțurile vechilor cetăți pentru flancarea șanțurilor și pentru a ține sub foc terenul din jur.

BASTON, bară de diferite dimensiuni, folosită de gimnaști sau în gimnastica medicală.

BASTONAȘE, segmente externe, cilindrice, ale celulelor vizuale din retina ochiului.

BASUTO, (Soto, suto), popor din grupul bantu de sud, populația de bază din Lesotho.

BAȘCALIA, Basarabeasca, Bașcalia.

BAȘCHIRI, grup etnic de origine turcică și religie musulmană, care trăiesc în Rusia, mai ales în regiunea Munților Ural, iar în diasporă în Uzbekistan și în Kazahstan.

BAȘTINA-RADOG, companie poligrafică în Republica Moldova.

BAȘTINĂ, formă de proprietate funciară în Moldova medievală. v. **OCINĂ**.

BATALION, subunitate militară într-un regiment, brigadă sau unitate separată în componența formațiilor și grupărilor operative. De regulă, Batalionul se împarte în companii.

BATARDOU, în hidrotehnică, baraj temporar.

BATAT, (Ipomoea batatas), cartof dulce, plantă ierboasă din familia Convolvulaceae.

BATĂC, Anenii Noi, Geamăna.

BATĂR, Cimișlia, Batăr.

BATCA, (Blicca bjoerkna), pește fluviolacustru din familia ciprinidelor, asemănător cu plătica. În RM populează cursul inferior al Prutului și Nistrului.

BATCĂ, nicovală mică pentru ascuțit coasele și sapele.

BATERIE DE CĂLDURĂ, dispozitiv pentru acumularea, stocarea și returnarea energiei termice.

BATERIE ELECTRICĂ, element de stocare a energiei electrice; sursă chimică secundară de curent electric.

BATERIE INERȚIALĂ, instalație de producere a energiei electrice, stocată de volant.

BATERIE NUCLEARĂ, sursă de curent electric în care energia eliberată în timpul degradării nucleelor elementelor radioactive este transformată direct în energie electrică.

BATERIE PNEUMATICĂ, dispozitiv pentru acumularea, stocarea și utilizarea ulterioară a energiei potențiale a gazelor comprimate (aer, azot, heliu).

BATERIE SOLARĂ, sursă de energie electrică sub formă de plăci cristaline, pelicule subțiri, structuri cu mai multe joncțiuni etc. bazată pe o rețea de fotoelemente din siliciu, arsenid de galiu, telurură de cadmiu etc. combinate între ele pentru a obține puterea necesară în panou.

BATERIE, dispozitiv de stocare a energiei.

BATHONIAN, al treilea (de jos) etaj al jurasicului mediu (dogger), evidențiat de geologul J.-B. d'Omalus d'Haloy

(1843) în împrejurimile orașului Bath (Anglia).

BATHURST, insulă lângă Australia.

BATIC, tehnică de pictare manuală a țesuturilor folosind metoda „fierbinte” sau „rece”. Batic se numește și țesătura oținută prin aceste metode de vopsire. v. **IMPRIMEU**.

BATIMETRIE, termen de referință în hidrometrie.

BATINELACEE, (Bathynellacea), ordin de crustacee superioare.

BATIST, pânză subțire și fină din fire răsucite de bumbac sau de in.

BATIU, construcție de metal.

BATMOGENEZĂ, concepție evoluționistă conform căreia la baza dezvoltării progresive a ființelor vii stă tendința internă la autoperfecțiune.

BATOIDEI, ordin de pești din subclasa elasmobranhiilor. Cuprinde familiile: Rajidae, Trygonidae, Torpedinidae, Mobulidae ș. a.

BATOLIT, mineral în formă de masiv muntos.

BATOMETRU, dispozitiv de măsurare în domeniu a aluviunilor; instrument pentru luarea probelor de apă dintr-un spațiu acvatic.

BATOPORT, încuietoare hidraulică plutitoare utilizată pentru a închide intrarea în doc.

BATOZĂ, componentă a combinei agricole sau mașină de treierat staționară în care are loc treieratul; mașină de treierat. v. **TREIERĂTOARE**.

BATRACOLOGIE, (gr. batrachos – broască și logie), ramură a zoologiei, care studiază sistematica, biologia și particularitățile de răspândire ale amfibienilor.

BATRACOTOXINĂ, alcaloid stero-
id conținut în otrava unor specii de
broaște din America de Sud și în corpul
unor păsări din Noua Guinee.

BATRAHOMIOMAHIA, în literatura
greacă veche, epopee animalieră de di-
mensiuni mici, cu caracter comic, care
parodiază „Iliada”.

BATRAOIDIFORME, (Batrachoidifor-
mes), ordin de pești osoși.

BATUMI, oraș și port în Europa, ca-
pitala Republicii Autonome Adjarja
în Georgia, situat pe litoralul golfului
Batumi, în partea de sud-est a Mării
Negre.

BAUD, unitate comună de măsură a
ratei simbolurilor, care este una dintre
componentele care determină viteza de
comunicare pe un canal de date.

BAUHAUS, colegiu de artă și asociația
de creație germane.

BAURCI, Căușeni, Chircăieștii Noi.

BAURCI, UTAG, Baurci.

BAURCI-MOLDOVENI, Cahul, Baurci-
Moldoveni.

BAUXITĂ, mineral, materie primă pen-
tru industrie; rocă sedimentară, com-
pactă, uneori pământoasă friabilă, care
conține 28-80 % Al_2O_3 , 0,6-30 % Fe_2O_3
și 0,5-10 % SiO_2 . Este minereul princi-
pal, din care se obține aluminiul meta-
lic, electrocorindonul, materiale refrac-
tare, ciment ș.a.

BAVARDA, hiperactivitate verbală, lip-
sita de consistență.

BAVAREZI, trib germanic așezat pe teri-
toriu cursului superior al râului Dunărea.

BAVURĂ, materialul ce urmează a fi
eliminat prin prelucrarea unei piese
metalice; termen de referință în arta
plastică, porțiune de material în relief
la executarea unui profil.

BAWITI, mănăstire creștină de rit
coptică din Egipt, fondată de Sfântul
Apollonius din Thebaid la prin anii 360
d.Hr.

BAYERN, regiune istorică, unitate teri-
torial-administrativă (land), situată
în partea de sud a Republicii Federale
Germania.

BAYEUX, oraș din nord-vestul Franței.
Atracțiile principale ale orașului sunt
catedrala, din secolele XI-XV, Muzeul
Covoarelor Bayeux, Muzeul de Istorie
și Artă Baron-Gérard și Muzeul Bătăli-
ei din Normandia (1944).

BAYON, complex de temple din centrul
Angkor Thom, Cambodgia, construit
în secolul al XII-lea în onoarea lui Ja-
yavarman VII.

BAYREUTH, oraș din Germania, situat
pe teritoriul Bavariei. Aici se află Pala-
tul Operei Margravian, recunoscut de
UNESCO drept Patrimoniu Mondial.

BAYREUTHER FESTSPIELE, unul din
cele mai renumite festivaluri de operă,
înființat de compozitorul german Ri-
chard Wagner.

BAZALIOM, tumoare malignă a pielii
care se dezvoltă din celulele epidermului.

BAZALT, rocă magmatică efuzivă ba-
zică (echivalentul efuziv al gabroului),
compactă, uneori cu textură vacuolară.

BAZAR, (tc.), loc special amenajat pen-
tru vânzarea și cumpărarea diferitelor
obiecte, mai ales mărunțișuri; desfa-
cerea sau achiziționarea de mărfuri în
acest loc; piață.

BAZARELE DE PĂSĂRI, cuibăriri în
masă ale păsărilor coloniale marine.

BAZĂ DE DATE, informații stocate pe
un dispozitiv electronic; set de materi-
ale independente din aceeași categorie,
stocate într-o formă obiectivă și siste-
matizate astfel, încât să poată fi găsite și
prelucrate ușor.

BAZĂ DE PETROL, întreprindere pen-
tru recepția, depozitarea și expedierea
petrolului și produselor petroliere do-
tată cu parc de tancuri și complex de
clădiri, structuri și utilități de producție
auxiliare.

BAZĂ FURAJERĂ, v. **FOND FURA-
JER**.

BAZĂ SPORTIVĂ, teren special ame-
najat pentru practicarea uneia sau mai
multor probe sportive.

BAZĂ, termen de referință în fizică,
chimie, informatică și matematică;
compus chimic care, în reacțiile chimi-
ce sau la dizolvare, adăunează protoni.
În soluții baza disociază, formând ioni
hidroxil OH. În bază hârtia de turnesol
roșie devine albastră; în matematică,
totalitate minimă de elemente prin care
pot fi exprimate toate elementele unei
mulțimi sau ale unui spațiu dat.

BAZILICALE, „legi împărătești” publi-
cate în sec. al IX-X-lea din porunca îm-
păraților bizantini Vasile I și Leon VI
Filozoful. Culegerile de texte juridice
în 60 de cărți. Bazilicalele au constitu-
it o sistematizare de extrase din Codul
lui Iustinian; Vasilicale, care constituie
cea mai monumentală operă de drept
bizantin.

BAZILICĂ, biserică romano-catolică
medievală, în formă de dreptunghi,
împărțită în interior în trei părți prin
șiruri de coloane; (azi) nume dat unei
biserici sau unei catedrale impunătoare;
(la romani) edificiu public cu inte-
riorul împărțit, prin șiruri de coloane,
în trei sau în cinci părți; edificiu de cult
romano-catolic; edificiu public în for-
mă dreptunghiulară cu trei sau cinci
nave despărțite prin șiruri de coloane;
în perioada creștinismului timpuriu,
biserica construită după planul bazili-
cilor romane, apoi biserică sau catedra-
lă mare; tip de structură arhitectonică
de formă dreptunghiulară, care constă
dintr-un număr impar (1, 3 sau 5) de
nave de diferite înălțimi.

BAZIN CARBONIFER, zăcământ natural bogat.

BAZIN DE APĂ MEZOTROF, tip de bazin acvatic cu condiții medii trofice pentru organismele acvatice.

BAZIN DE ÎNOT, construcție specială pentru practicarea sporturilor nautice.

BAZIN DE PULVERIZARE, rezervor tehnologic.

BAZIN DISTROFIC, lac superficial sau iaz abandonat, cu ciclul de nutrienți perturbat – compuși de carbon, azot, fosfor etc.

BAZIN HIDROGRAFIC CONTINENTAL, linia de pe continent care divizează bazinele fluviale să curgă în diferite oceane.

BAZIN HIDROGRAFIC, parte a terenului unde este amplasat un sistem fluvial, limitată de suprafața orografică și cumpăna apelor, zona de captare, o parte a suprafeței pământului, de unde pătrunde apa de suprafață și subterană în corpul apei (râuri, lacuri, rezervoare, mări și oceane); spațiu care colectează totalitatea resurselor acvatice.

BAZIN, regiune a scheletului osos situată în partea inferioară a trunchiului, cu aspectul unei cavități delimitate de o centură osoasă; Pelvis.

BAZINUL CONGO, mare cavitate interioară din Africa Centrală, în Republica Congo și Republica Democratică Congo, are în diametru circa 1000 km; monument urbanistic inclus de UNESCO pe lista Patrimoniului Mondial.

BAZINUL PERUVIAN, bazin oceanic subacvatic, în Oceanul Pacific.

BAZINUL POLAR, partea bazinului arctic cu apă adâncă a Oceanului Arctic, limitată de marginile malurilor continentale ale Eurasiei, Americii de Nord și Groenlandei.

BAZIODIMICETE, (Basidiomycetes), clasă de ciuperci superioare cu organe speciale de înmulțire, bazidii.

BAZOFIL, granulocite bazofile, celule ale sângelui; proprietatea structurilor celulare de a se colora cu coloranți bazici, (albastru de metilen, verde de metil, azur ș. a.).

BAZOOKA, tip de armă de foc antitanc din SUA.

BĂBEASCĂ-NEAGRĂ, soi de viță-de-vie autohtonă; Rară-Neagră.

BĂCIOI, mun. Chișinău, Băcioi.

BĂCȘENI, Nisporeni, Boldurești.

BĂDICENI, Soroca, Bădiceni.

BĂDRAGII NOI, Edineț, Bădragii Noi.

BĂDRAGII VECHI, Edineț, Bădragii Vechi.

BĂHRINEȘTI, Florești, Băhrinești.

BĂILE HERCULANE, stațiune balneo-climaterică din România.

BĂIUȘ, Leova, Băiuș.

BĂLAIE DE VARZĂ, albiliță, fluture din familia Pieridae, dăunător periculos al culturilor leguminoase din familia Cruciferae.

BĂLĂBĂNEȘTI, Criuleni, Bălăbănești.

BĂLĂNEȘTI, deal în apropierea satului Bălănești, r-nul Nisporeni, RM.

BĂLĂNEȘTI, Nisporeni, Bălănești.

BĂLĂȘEȘTI, Criuleni, Răculești.

BĂLĂȘEȘTI, Sângerei, Bălășești.

BĂLĂUREȘTI, Nisporeni, Bălăurești.

BĂLCĂUȚI, Briceni, Bălcăuți.

BĂLCEANA, Hâncești, Bălceana.

BĂLOȘEL, ciupercă lamelară din genul Russulales.

BĂLȚATA DE SUS, Criuleni, Bălțata.

BĂLȚATA, Criuleni, Bălțata.

BĂLȚAȚI, Ialoveni, Țipala.

BĂLȚI or., mun. Bălți.

BĂNEȘTI, Telenești, Bănești.

BĂNEȘTII NOI, Telenești, Bănești.

BĂNUȚ, (*Bellis perennis*), plantă ierboasă, perenă din familia Compozitelor.

BĂRBÂNȚĂ, măsură de capacitate, răspândită în Moldova prin sec. XV-XVII; taxă plătită de meseriași la intrarea în bresle (sec. XVII-XVIII).

BĂRBIȚĂ, v. BARBA-CAPREI.

BĂRBOASĂ, (*Andropogon ischaemum*), plantă perenă din familia Gramineelor. În Republica Moldova crește pe povârnișuri uscate, terenuri deplăstate, erodate, în luncile Nistrului, Răutului, în pădurile de stejar. Se cultivă pentru fixarea solurilor spălate.

BĂRBOIENI, Nisporeni, Bărboieni.

BĂRBUȘOARĂ, (*Barbarea vulgaris*), crușătea, plantă din familia Brassicaceae. Crește pe terenurile arabile, prin poieni, pe drumuri, pășuni. Bărbușoara este o plantă meliferă.

BĂTĂLIA ATLANTICULUI, (1939-1945), cea mai lungă campanie militară continuă a celui de-al Doilea Război Mondial.

BĂTĂLIA ATLANTICULUI, (1941-1944), cea mai lungă continuă campanie militară în al Doilea Război Mondial.

BĂTĂLIA DE LA „APELE ALBASTRE”, (1362), bătălie ce a avut loc în toamna

anului 1362 sau 1363, pe malurile râului Siniuha, afluent de stânga al Bugului de Sud, între armatele Marelui Ducat al Lituaniei și cele ale Hoardei de Aur. Bătălia s-a încheiat cu victoria decisivă a lituanienilor care au încheiat, pe această cale, cucerirea Kievului.

BĂTĂLIA DE LA ABUKIR, bătălie care a avut loc pe 1 și 2 august 1798 în Golful Abukir, situat la 15 km nord-est de Alexandria. Flota de război britanică sub conducerea amiralului Horatio Nelson, a învins flota franceză a lui Napoleon.

BĂTĂLIA DE LA ACTIUM, bătălie decisivă între urmașii lui Iulius Caesar.

BĂTĂLIA DE LA AGINCOURT, 25 octombrie 1415, a avut loc în timpul Războiului de O Sută de Ani, purtat între Anglia și Franța.

BĂTĂLIA DE LA AIGOS POTAMOS, a avut loc în anul 405 î. Hr., în apropierea guri de vărsare a râului Aigos Potamos în Hellespont (Dardanele), între flota spartană și cea ateniană. A fost ultima mare bătălie din Războiul Peloponesiac.

BĂTĂLIA DE LA ARBELA, a fost bătălia decisivă a lui Alexandru cel Mare în Imperiul lui persan; Bătălia Gaugamela.

BĂTĂLIA DE LA AUSTERLITZ, 2 decembrie 1805, victoria a determinat destrămarea celei de-a Treia Coaliții formată împotriva Imperiului Francez.

BĂTĂLIA DE LA BAIA, bătălia dintre armata invadatoare a craiului ungar Matei Corvin și oastea lui Ștefan cel Mare, din noaptea de 14 spre 15 decembrie 1467, soldată cu o biruință zdrobitoare a oastei moldovenești.

BĂTĂLIA DE LA BALACLAVA, 1854, principala bătălie din timpul războiului Crimeii.

BĂTĂLIA DE LA BELGRAD, 1456, a avut loc atunci când o armată a Imperiului Otoman, condusă de sultanul

Mehmed al II-lea, a atacat o armată condusă de Ioan de Hunedoara, pe atunci regent al Regatului Ungariei, care apăra cetatea Belgradului.

BĂTĂLIA DE LA BORODINO, din 1812, cea mai mare bătălie în războiul din 1812 dintre armata rusă și armata franceză.

BĂTĂLIA DE LA CAHUL, 1574, Roșcani, bătălie între oastea domnitorului Moldovei Ioan Vodă cel Cumplit, și armata otomano-tătărească.

BĂTĂLIA DE LA CAHUL, 21 iulie 1770, confruntare armată în cadrul războiului ruso-turc din 1768-1774.

BĂTĂLIA DE LA CANNE, a avut loc la 2 august 216 î. Hr. vestita bătălie dintre armata romană și armata cartagineză, în cadrul celui de-al doilea război punic.

BĂTĂLIA DE LA CHERONEEA, (338 î. Hr.), luptă desfășurată între regele Filip al II-lea al Macedoniei și grecii din Athena și Theba, marcând practic știrbirea definitivă a independenței lumii grecești.

BĂTĂLIA DE LA CODRUL COSMINULUI, a avut loc la 26 octombrie 1497 și s-a încheiat cu o răsunătoare izbândă a oștirii lui Ștefan cel Mare asupra polonilor, comandanți de regele Ioan Albert.

BĂTĂLIA DE LA CRESY, 1346, una dintre cele mai importante bătălii din timpul Războiului de 100 de ani.

BĂTĂLIA DE LA CURSUL APEI, a avut loc la 18 noiembrie 1473 la circa 50 km de București, pe pârâul Vodna, între oștirea moldovenească în frunte cu Ștefan cel Mare și cea condusă de Radu cel Frumos, domnul Munteniei, ajutat de turci.

BĂTĂLIA DE LA DRESDA, 1813, bătălia purtată în jurul capitalei saxone, angajament major al războaielor napoleoniene.

BĂTĂLIA DE LA EL ALAMEIN, bătălia care a marcat oprirea înaintării spre est a Axei.

BĂTĂLIA DE LA FINTA, 1653, luptă decisivă între trupele moldovenești și căzăcești conduse de Vasile Lupu și Timuș Hmelnițki, și armatele Țării Românești conduse de Matei Basarab. Vasile Lupu a fost învins și o lună mai târziu a pierdut tronul Moldovei, fiind înlocuit de Gheorghe Ștefan.

BĂTĂLIA DE LA GURUSLĂU, (Gorâslău), bătălia a avut loc pe 3 august 1601 și s-a dat între oastea Imperiului Habsburgic condusă de Giorgio Basta, o oaste de mercenari cazaci și oastea Țării Românești condusă de Mihai Viteazul, pe de o parte și oastea Transilvaniei condusă de Sigismund Báthory pe de altă parte.

BĂTĂLIA DE LA IEZERUL CAHUL, confruntare între domnul Moldovei, Ioan Vodă cel Cumplit (1572-1574), și oastea otomano-tătară.

BĂTĂLIA DE LA JILIȘTEA, a avut loc lângă satul Jiliștea la 24 aprilie 1574 și s-a încununat cu biruința oștirilor lui Ioan Vodă cel Cumplit asupra forțelor turcești și muntenești, venite să ocupe Moldova și să-l înscăuneze pe Petru Țchiopul.

BĂTĂLIA DE LA KURSK, ultima încercare germană de a păstra inițiativa strategică pe Frontul de Est, după dezastrul de la Stalingrad.

BĂTĂLIA DE LA LARGA, a avut loc la 7 iulie 1770 pe malul râului Larga, afluent al Prutului, în cursul războiului ruso-turc (1768-1774), între Armata I rusă (38 mii oameni, 115 tunuri), comandată de P. A. Rumeanțev, și oștirile hanului Crimei Caplan-Ghirei (65 mii călăreți tătari și 15 mii pedestrași turci).

BĂTĂLIA DE LA LAS NAVAS DE TOLOSA, localitate în Spania, în apropierea căreia la 16 iulie 1212 forțele consolidate ale creștinilor în frunte cu regele

Alfonso al VIII-lea de Castilla au învins trupele lui Almohadov.

BĂTĂLIA DE LA LEIPZIG, 1813, a avut loc lângă Leipzig între armata franceză comandată de Napoleon I și armatele coaliției (Rusia, Austria, Prusia și Suedia). Este cunoscută și sub numele de bătălia națiilor.

BĂTĂLIA DE LA LENȚEȘTI, a avut loc la 29 octombrie 1497, după cea de la Codrul Cosminului. v. **BĂTĂLIA DIN CODRUL COSMINULUI**.

BĂTĂLIA DE LA MARATON, (490 î. Hr.), victoria lui Miltiade asupra perșilor în Grecia.

BĂTĂLIA DE LA MARATON, una dintre cele mai mari bătălii în cadrul războaielor greco-persane (500-449 î. Hr.)

BĂTĂLIA DE LA MARNA, 1914, bătălie încheiată cu o victorie obținută de forțele franco-engele împotriva armatei germane.

BĂTĂLIA DE LA MĂRĂȘEȘTI, 1917, acțiuni militare complexe desfășurate pe Frontul Român, în zona Vrancei, care a avut ca rezultat eșecul ofensivei germane și stabilizarea frontului din zonă, până la sfârșitul conflagrației.

BĂTĂLIA DE LA MĂRĂȘTI, 1917, una din principalele bătălii desfășurate pe teritoriul României în timpul Primului Război Mondial.

BĂTĂLIA DE LA MIDWAY, cea mai importantă bătălie navală din războiul din Pacific, parte a celui de-al Doilea Război Mondial.

BĂTĂLIA DE LA MISSOLONGHI, 1826, acțiune din timpul războiului de Independență a Greciei.

BĂTĂLIA DE LA MOHACI, luptă dată la 29 august 1526 în apropierea orașului Mohaci (Ungaria), în care oștirea ungară a fost zdrobită de forțele superioare ale sultanului turc Suleiman.

BĂTĂLIA DE LA MUKDEN, 1905, bătălie în timpul războiului ruso-turc.

BĂTĂLIA DE LA MUTINA, (azi Modena), victorie romană asupra tribului celtic Boius.

BĂTĂLIA DE LA NICOPOLE, (25 septembrie 1396), cruciadă a unei coaliții creștine împotriva Imperiului Otoman.

BĂTĂLIA DE LA OBERTIN, 1531, acțiune soldată cu înfrângerea trupelor moldovenești și recucerirea Pocuției de către polonezi.

BĂTĂLIA DE LA PLEVNA, 1877, una dintre principalele bătălii ale războiului ruso-turc din 1877-1878.

BĂTĂLIA DE LA PODUL ÎNALT, denumire sub care mai este cunoscută bătălia de la Vaslui. v. **BĂTĂLIA DE LA VASLUI**.

BĂTĂLIA DE LA POSADA, loc pe Valea Oltului, unde în noiembrie 1330, oastea Țării Românești, comandată de Basarab I, a înfrânt-o pe cea a regelui ungar Carol I Robert de Anjou.

BĂTĂLIA DE LA RĂZBOIENI, 27 iulie 1476, bătălie între o mică armată moldovenească sub comanda lui Ștefan cel Mare și armata invadatoare a Imperiului Otoman, condusă de însuși sultanul Mehmed al II-lea.

BĂTĂLIA DE LA RĂZBOIENI, eveniment important din istoria medievală a Moldovei. v. **BĂTĂLIA DE LA VALEA ALBĂ**.

BĂTĂLIA DE LA RÂMNIC, din 1789, bătălie în timpul războiului ruso-austro-turc din 1787-1792.

BĂTĂLIA DE LA ROȘCANI, a avut loc în iunie 1574 între oastea lui Ion Vodă cel Cumplit.

BĂTĂLIA DE LA ROVINE, una dintre cele mai importante bătălii din istoria

Țării Românești și a avut loc în data 17 mai 1395.

BĂTĂLIA DE LA SALAMINA, (Salamis), luptă navală care s-a dat între o alianță a unor polisuri (orașe-state) din Grecia antică și Imperiul Persan al lui Xerxes I, în septembrie 480 î. Hr. Bătălia a avut loc în strâmtoarea dintre continent și insula Salamina.

BĂTĂLIA DE LA SEDAN, 1870, bătălie decisivă cu care s-a sfârșit războiul franco-prusac (1870-1871). Bătălia, numită de unii istorici și „Dezastrul de la Sedan”, s-a terminat la data de 2 septembrie 1870, cu înfrângerea și capitularea trupelor franceze de sub conducerea lui Napoleon al III-lea.

BĂTĂLIA DE LA SINOP, bătălie navală care a avut loc pe 30 noiembrie 1853 la Sinop, port la Marea Neagră, în nordul Turciei. Navele de linie ale Imperiului Rus au anihilat fregatele Imperiului Otoman. Cei mai mulți istorici o consideră ultima mare bătălie navală a epocii navigației cu pânze și prima bătălie a războiului Crimeii (1854-1856).

BĂTĂLIA DE LA SOMME, 1916, una dintre cele mai lungi bătălii din Primul Război Mondial, cu mai mult de un milion de morți în ambele părți.

BĂTĂLIA DE LA STALINGRAD, punct de cotitură în desfășurarea celui de-al Doilea Război Mondial. Este considerată cea mai sângeroasă și mai mare bătălie din istoria omenirii. Bătălia a fost marcată de neglijare și brutalitate față de populația civilă.

BĂTĂLIA DE LA STĂNILEȘTI, din 1711, luptă decisivă dintre armata ruso-moldovenească, condusă de Petru I și de Dimitrie Cantemir, din 20-22 iulie 1711.

BĂTĂLIA DE LA STIRLING BRIDGE, a avut loc lângă podul de peste râul Fort în apropierea localității Stirling, la 11 septembrie 1297.

BĂTĂLIA DE LA ȘTEFĂNEȘTI, 1538, bătălia inițiată de sultanul Süleyman Kanunî (1520-1566) împotriva Moldovei pentru înlocuirea lui Petru Rareș (1527-1538, 1541-1546).

BĂTĂLIA DE LA ȘTEFĂNEȘTI, 1607, bătălie în urma căreia a fost instalat pe tron pe Constantin Movilă.

BĂTĂLIA DE LA ȚUȚORA, a avut loc în septembrie 1620 lângă satul Țuțora (azi județul Iași, RSR) între oastea moldo-polonă și cea turcă, susținută de contingente tătărăști și muntenesi.

BĂTĂLIA DE LA VALEA ALBĂ, a avut loc la 26 iulie 1476 și a constituit punctul culminant al campaniei de represiune, pe care o întreprinde, în fruntea unei armate de peste 150 mii de oameni, sultanul Mahomed II pentru recucerirea Moldovei și înlocuirea lui Ștefan cel Mare cu un domn supus turcilor.

BĂTĂLIA DE LA VARNA, a avut loc la 10 noiembrie 1444 între oastea coaliției antiotomane (poloni, unguri, munteni – în total circa 10 000), condusă de Vladislav III, regele Poloniei și Ungariei, și de Iancu de Hunedoara, voievodul Transilvaniei, și cea turcească a sultanului Murad II (40 000).

BĂTĂLIA DE LA VASLUI, a avut loc la 10 ianuarie 1475 și s-a soldat cu o răsunătoare biruință a oștirii moldovenești asupra uriașei armate turcești de 120 mii de oameni, condusă de Soliman-pașa.

BĂTĂLIA DE LA WAGRAM, 1809, cea mai importantă confruntare militară a războiului celei de-a Cincea Coaliții.

BĂTĂLIA DE LA WATERLOO, 1815, bătălia în apropierea localității Waterloo din Belgia de astăzi opunând o armată franceză condusă de împăratul Napoleon I unei armate a celei de-a Șaptea Coaliții, aflate sub comanda ducelui de Wellington și a feldmareșalului von Blücher. Bătălia s-a încheiat cu victoria decisivă anglo-aliaților și prusacilor,

victorie ce pecetluiește practic sfârșitul Imperiului Napoleonian.

BĂTĂLIA DE LÂNGĂ LACUL CAHUL, luptă dintre loc în iunie 1574 oastea lui Ion Vodă cel Cumplit și oștirile turco-tătărăști, venite să-l mazilească pe domn.

BĂTĂLIA DE PE CÂMPIILE CATALAUNICE, ultima mare bătălie a antichității.

BĂTĂLIA DE PE MUNTELE ALB, începe războiul de Treizeci de ani (1618), înfrângere zdrobitoare în fața armatei lor habsburgice.

BĂTĂLIA DIN CODRUL COSMINULUI, luptă purtată de armata Moldovei contra armatei poloneze.

BĂTĂLIA DIN GALIȚIA, una dintre cele mai mari bătălii din Primul Război Mondial (1914-1918) dintre trupele ruse și cele austro-ungare.

BĂTĂLIA DIN GANGUT, 1714, a fost parte a Marelui Război al Nordului (1700-1721).

BĂTĂLIA DIN HASTINGS, 1066, bătălia care a dus la cucerirea Angliei.

BĂTĂLIA DIN MAREA DE CORALI, bătălie navală majoră a războiului din Pacific, purtată între forțele navale imperiale japoneze.

BĂTĂLIA DIN STRĂMTOAREA TSUSHIMA, 27-28 mai 1905, principala bătălie navală care a avut loc între Rusia și Japonia în războiul ruso-japonez.

BĂTĂLIA LEGNANO, 1176, bătălia Li-gii Lombarde au înfrânt armata Sfântului Imperiu Roman, condusă de împăratul Frederic Barbarossa.

BĂTĂLIA LUTZEN, 1632, acțiune militară a războiului de Treizeci de ani, în care Gustav al II-lea Adolf al Suediei și-a pierdut viața.

BĂTĂLIA NAVALĂ DE LA TRAFALGAR, 1805, bătălie în Capul Trafalgar,

Spania, între flota Regatului Unit și flota unită franco-spaniolă, rezultatul bătăliei fiind înfrângerea aliaților franco-spanioli, dar și moartea amiralului englez Horatio Nelson.

BĂTĂLIA NAVALĂ LEPUNTO 1571, o flotă a Ligii Sfinte, o coaliție de state maritime catolice, a învins decisiv principala flotă a Imperiului Otoman.

BĂTĂUȘ, pasăre din familia scolopacide.

BĂTEALĂ, fire transversale de țesătură, amplasate perpendicular pe firele longitudinale de urzeală și întrețesute cu ele. v. **TAPISERIE**.

BĂTRÂN, în Moldova medievală, grup patronimic (de rudenie) în cadrul obștii sătești cu stăpânire în devălmășie pe cote părți a pământului; unitate de pământ în satele răzășești.

BĂTRĂNIȘ, (Erigeron), gen de plante anuale din familia Compozitelor.

BĂTUTĂ NEAGRĂ, Galbenă-neagră, Negru-bătut, Negru-bulgar, soi de viță-de-vie local, în trecut (până la apariția filoxerei), cultivat pe suprafețe mari. Nu este raionat.

BĂTUTĂ, dans popular moldovenesc și melodia după care se execută.

BĂUTURI ALCOOLICE TARI, băuturi alcoolice cu conținut sporit de alcool (cel puțin 20%).

BĂXANI, deal în apropierea satului Băxani, r-nul Soroca, RM. Înălțimea 349 m. Are forma unei cupole. Alcătuit din depozite argilo-nisipoase de vârstă sarmațiană. Versantul de nord-vest este abrupt și dezmembrat la poale de numeroase hârtoape. Cel de sud-est are pantă lină. Versanții de sud și de vest sunt acoperiți de păduri.

BĂXANI, Soroca, Băxani.

BĂC, mun. Chișinău, Bubuיעi.

BÂC, râu în RM, afluent pe dreapta al Nistrului.

BÂCIOAC, UATSN, Bâcioc.

BÂLINE, cântec epic despre evenimente eroice sau episoade demne de remarcat în istoria Rusiei din secolele XI-XVI.

BÂRCOACE, (Cotoneaster), gen de arbuști și semiarbuști din familia Rosaceae. Din genul Bârcoacelor, în Republica Moldova crește spontan pe stâncile calcaroase din valea Nistrului, Prutului - cotoneaster melanocarpus, și se cultivă ca plantă decorativă, și cotoneaster lucidus.

BÂRLAD, oraș din județul Vaslui, România, situat pe râul Bârlad și pe calea ferată Iași-Galați.

BÂRLAD, vechi centru administrativ și cultural al Țării Moldovei.

BÂRLĂDENI, Ocnița, Bârlădeni.

BÂRLOG, adăpost al urșilor unde aceștia hibernează, locul de iernat sau de scoatere a puilor la unele specii de mamifere.

BÂRNĂ, tip de aparat sportiv.

BÂRNOVA, Ocnița, Bârnova.

„**BBC PROMS**”, festival internațional de muzică clasică, cel mai important din Marea Britanie.

BBC, (abreviere din British Broadcasting Corporation), corporație britanică de radiodifuziune, înființată în 1927.

BCG, vaccin utilizat împotriva tuberculozei.

BEADWORK, mărgelile colorate sau străvezii din sticlă pentru confecționarea bijuteriilor.

BEAGLE, rasă de câini de vânătoare.

BEATIFICARE, actul de așezare a unei persoane în rândul sfinților în catolicism.

BEATITUDINE, stare ideală de înțelepciune la Aristotel, stoici și Spinoza.

„**BEATLES**”, formație vocal-instrumentală engleză de muzică pop, constituită în 1961, la Liverpool, de George Harrison (1943-2001), Paul McCartney (n. 1942), John Lennon (1940-1980) și Ringo Starr (n. 1940). Calitatea textelor și a muzicii pop-rock (în majoritate compoziții proprii) i-a menținut în topurile internaționale și după destrămarea grupului (1970).

BEATNIK, mișcare a tinerilor asociată literaturii anilor '50 - '60.

BEAUCERON, rasă de câini de pază din grupa ciobăneștilor.

BEAUNE, oraș în Franța, aici se află renumitul spital istoric Hotel Dieu, fostul ospiciu medieval care stochează polipeptidul pictorului olandez Roger van der Weyden, The Last Judgment, precum și o colecție de tapiserii din secolul al XVI-lea.

BEAUVAIS, oraș în Franța, obiecte turistice - Catedrala gotică Sfântul Petru renumită pentru ceasul său astronomic complex (1866), tapiserii din secolele XV-XVII și vitralii din secolele XIII-XVI.

BEAVERIA, gen de plante din familia ciupercilor imperfecte.

BEAUX-ARTS, sistem de instruire și stil în arhitectură de la sfârșitul sec. al XIX-lea - începutul sec. XX.

BEC ELECTRIC, echipament industrial în domeniu; sursă artificială de lumină, bazată pe radiația unui corp, care fiind parcurs de curentul electric, este adus la stare de incandescență. Becurile electrice se înlocuiesc parțial cu lămpi luminescente, lămpi cu mercur, lămpi cu gaze rarefiate cu diode ș.a. mai avan-

tajoase din punct de vedere economic; Lampă cu incandescență.

BECAR, (fr. becarre), semn scris în fața unei note sau la începutul portativului și care anulează acțiunea unei alterații, restabilind înălțimea de bază a unei trepte muzicale.

BECAȚINĂ, pasăre migratoare de mlaștină din ordinul caradriiformelor de mărimea unei prepelițe sau mai mică.

BECI, încăpere subterană, construită în subsolul unei clădiri sau cu un acoperiș aparte, destinată depozitării unor materiale sau alimente (vinuri, fructe, zarzavaturi ș.a.); Pivniță.

BECMANIE, (Beckmannia), gen de plante, ierburi din familia Poaceae.

BECQUEREL, unitate de măsură a nuclidului în SI într-o sursă radioactivă; după numele savantului francez H. Becquerel (1852-1908). Simbolul: Bq.

BED AND BREAKFAST, pachet turistic ce include cazarea și micul dejun.

BEDERNITĂ, termen de referință în arta plastică, piesă din veșmintele arhierului, brodată specific.

BEDLINGTON TERRIER, rasă de câini.

BEDUINI, (din arabă beduini - locuitor al stepelor), populație nomadă în țările arabe din Asia, Egipt (Mashrik) și nord-vestul Africii (Magrib).

„**BEE GEES**”, formație pop australiano-britanică, înființată în 1958.

BEGONIACEAE, familie de plante angiosperme dicotiledonate.

BEGONIE, gen de plante perene, unori anuale, din familia Begoniaceae. În Republica Moldova sunt mai răspândite begonia semperflorens și begonia metallica.

BEHAIZM, curent musulman apărut în sec. al XIX-lea în Iran.

BEHAVIORISM, curent mecanicist și agnostic al psihologiei; teorii asupra naturii limbajului, cunoașterii și culturii; domeniu în științele politice care examinează comportamentul individual, acțiunile oamenilor menite să își atingă obiectivele politice.

BEI, (tc. bey – domn), titlu de noblete la popoarele turcice, acordat unor feudali în Orientul Apropiat și Mijlociu. În Imperiul Otoman, guvernator al unui ținut. În sec. XVII-XVIII turcii îi numeau bei și pe domnii Moldovei.

BEIJING UNIVERSITY, universitatea din Beijing, China.

BEIJING, Pekin, oraș în Asia, capitala Republicii Populare Chineze, principalul centru economic, științific și cultural al țării, al doilea cel mai populat oraș din țară, după Shanghai, megalopolis, are 13,2 mil locuitori.

BEILERBEI, Beglerbegi, (tc. beylerbegi – beiful beilor), guvernator general al unei provincii din Imperiul Otoman.

BEILERBELIC, (tc. beylerbeylik), formă de administrare otomană.

BEILIC, (Beylik), tip de dări și impozite din Moldova medievală.

BEIRA, (Dorcatragus megalotis), mamifer din familia bovide; oraș în Mozambic, unul dintre cele mai importante porturi de pe coasta estică a Africii.

BEIRUT, capitala Republicii Liban, port important pe țărmul de est al Mării Mediterane, principalul centru economic, științific și cultural al Libanului.

BEIZADEA, fiu de domn.

BEJENARI DE PESTE DUNĂRE, populație liberă, așezată în sudul Basarabiei, din fugarii bulgari, la răscrucea sec. XVIII-XIX.

BEJENARI, categorie de țărani din Moldova sec. XVII-XIX, formată din imigranți și fugari reîntorși în țară.

BEL, după numele fizicianului A. Bell, unul din inventatorii telefonului, unitate de măsură logaritmică a raportului dintre două puteri sau energii, folosită în radiotehnică, electrotehnică, acustică, electrocomunicații; în mitologia feniciană, zeu al Soarelui și al cerului.

BELARUȘI, națiune, populația de bază a Republicii Belarus.

BELATRIX, una dintre cele patru stele luminoase, care formează conturul principal al constelației Orion; are mărimea stelară doi.

BELCANTO (it. bel canto), stil de interpretare vocală, bazat pe perfecțiunea emisiunii vocale și pe ușurința executării ornamentelor melodice (coloraturi).

BELDIȚĂ, (Alburnoides bipunctatus), pește din familia ciprinidelor.

BELEAVINȚI, Briceni, Beleaviniți.

BELÉM, capitala statului Pará, Brazilia.

BELEMNIȚI, (Belemnoides), grup de cefalopode disbranhiate, fosile, caracteristice pentru sfârșitul paleozoicului, (permianul) și pentru mezozoic; au fost numeroase și variate în jurasic și cretacic, dispărând la începutul terțiului.

BELETRISTICĂ, denumire comună pentru operele literare artistice în genere și cele în proză (nuvelă, povestire, roman) în special; în sens mai larg, sinonim cu literatura artistică; în sens restrâns – cu proza artistică.

BELEUȚI, Fălești, Natalievca.

BELFAST, oraș din Marea Britanie, capitala Irlandei de Nord, megalopolis cu 580 mii locuitori.

BELFEGOR, conform Bibliei, zeu moabit din Palestina.

BELGIA, Regatul Belgiei, stat în Europa de Vest. Capitală: Bruxelles. Formă de stat: monarhie constituțională, regat ereditar, stat cu structură federală. Diviziuni administrative: 3 regiuni. Sărbătoare națională: 21 iulie (aniversarea depunerii jurământului de către Léopold I ca rege constituțional, 1831).

BELGOROD-DNESTROVSKI, (până în 1944, Cetatea Albă, Akkerman), oraș, unitate administrativă a regiunii Odesa.

BELGRAD, capitala Serbiei, port pe Dunăre la confluența cu râul Sava.

BELITUNG, insulă în Indonezia, situată între insulele Sumatra și Calimantan (Borneo).

BELIZE CITY, oraș în statul Belize, a fost principalul centru economic, științific și cultural al țării Hondurasul Britanic (colonie engleză din America Centrală).

BELIZE, stat în America Centrală Istmică. Capitală: Belmopan. A proclamat independența de stat la 21 septembrie 1981.

BELLINZONA, oraș din Elveția. Aici există trei castele (Castelgranda, Montebello și Sasso Corbaro), incluse în anul 2000 în lista Patrimoniului Mondial UNESCO.

BELL-MAGENDIE, LEGEA LUI ~, lege fundamentală a distribuirii fibrelor eferente și aferente în rădăcinile nervoase ale măduvei spinării.

BELLONA, (Duellona), în mitologia romană, zeiță a războiului.

BELMOPAN, oraș în America Centrală, capitală statului Belize.

BELOCI, râuleț în nord-estul RM, afluent pe stânga al Nistrului.

BELOCI, UATSN, Beloci.

BELONIFORME, ordin de pești osoși.

BELOZERKA, cultură arheologică.

BELȘIȚĂ, (Canna), cană, gen de plante ierboase perene monocotiledonate din familia Cannaceae. În Republica Moldova se cultivă ca plante decorative, numeroase soiuri din specia canna indica.

BELUDJI, popor indian.

BELUGA, (Delphinapterus leucas), delfinul alb, specie din familia monodontide.

BELUR, oraș în statul Karnataka, sud-vestul Indiei. Aici s-a păstrat un complex de temple, dintre care cel mai important este Chenna Kesava (cca 1117), dedicat zeului Vishnu.

BELVEDERE, ansamblu arhitectural (palat și parc) din Viena; pavilion construit pe un loc înalt, de unde se deschide o largă și frumoasă priveliște; încăpere mică sau terasă situată pe acoperișul unei clădiri; suprastructură peste o clădire sau construcție, de regulă, într-un loc ridicat, de unde pot fi admirate împrejurimile; terasă special amenajată pentru turiști.

BELZEBUT, (Baalzebub), divinitate cananiană și zeu protector al cetății filistene Ekron.

BEMBIX, familie de viespi săpătoare.

BEMOL, (fr. bemol), semn de alterație, scris în fața unei note sau la începutul portativului, indicând coborârea unei trepte cu un semiton.

BENĂ, caroseria autocamionului; cupă la unele mașini.

BENDER, numele or. Tighina sub administrațiile otomane, țariste și sovietice. Vezi Tighina.

BENDIS, în mitologia tracă, zeiță a Lunii.

BENEDICTINI, ordin călugăresc catolic întemeiat în Italia de către Benedict Nursia, (480-543).

BENEFICIAR, persoană indicată de fondatorul trustului în calitate de beneficiar al venitului; Beneficiar de bani, investitor.

BENEFICII FISCALE, privilegii acordate anumitor categorii de contribuabili în îndeplinirea obligațiilor fiscale; drepturi suplimentare acordate anumitor categorii de cetățeni, familii sau gospodării, de către autoritățile statului sau municipale, pentru a menține un nivel de viață social-acceptabil al beneficiarilor, scutindu-i de la careva plăți sau taxe obligatorii, precum și prin acordarea unor prestații suplimentare; tip de garanții de stat, parte componentă a politicii de protecție socială a populației.

BENEFICIU, anumit profit în Roma antică; în Europa de vest în epoca Evului Mediu timpuriu – acordare de urgență condiționată; venit, profit sau folos pe care-l are cineva de pe urma unei situații, activități etc.; Beneficiul asiguratorului, beneficiul întreprinzătorului, beneficii private, beneficii publice.

BENETITALE, (Bennettiales), ordin de plante gimnosperme fosile. Apare în Triasic, dispare în Cretacicul superior.

BENETOI ȘI PRASINOI, în Bizanț, de la sfârșitul sec. al IV-lea, două partide influente.

BENGAZI, oraș în nordul Libiei, una din cele 2 capitale ale țării.

BENGUELA, curent maritim în vestul Africii de Sud.

BENI HASAN, localitate în Egipt, în apropierea căruia s-au păstrat mormintele din perioada Regatelor Antice și Mijlocii, inclusiv 39 de morminte de stâncă ale conducătorilor locali.

BENIN, stat în Africa de Vest. Capitala: Porto Novo, cel mai mare oraș Cotonou. A proclamat independența de stat la 1 august 1960.

BENTAL, zonă de pe fundul bazinelor acvatice în limitele căreia este dezvoltat bentosul.

BENTOFILUS, gen de pești din familia gobiide.

BENTONIT, rocă de argilă, foarte plastică, cu capacități mari de absorbție (în prezența apei își poate mări volumul de 5-7 ori) și de schimb ionic. În RM bentonitul formează straturi subțiri în formațiile miocene și precambriene.

BENTOS, totalitatea organismelor ce populează fundul bazinelor acvatice; complexul de organisme vegetale (fitobentosul) și animale (zoobentosul), care trăiesc fixate pe fundul sau în mărul bazinelor de apă.

BENTOSUCUS, (Benthosuchus), gen de amfibii batracomorfe dispărute.

BENZALDEHIDĂ, cea mai simplă aldehydă aromatică.

BENZEN, (C₆H₆), cea mai simplă hidrocarbură aromatică. Lichid incolor, volatil, inflamabil, insolubil în apă, cu miros specific.

BENZIDINĂ, (4,4' - d i a m i n o d i f e n i l), (H₂NC₆H₄ - C₆H₄NH₂), amină aromatică sub formă de cristale incolore sau puțin gălbui, care la lumină se întunecă; substanță cancerigenă.

BENZILIC, ALCOOL ~, alcool aromatic simplu.

BENZINĂ, amestec de hidrocarburi cu temperaturi de fierbere în intervalul 35-205 °C; produs obținut fie prin distilarea sau cracarea petrolului, fie prin sinteză. Benzina constă dintr-un amestec lichid de hidrocarburi parafinice, naftenice, olefinice, aromatice;

moleculele acestora conțin 5-10 atomi de carbon.

BENZOCHINONE, reprezentanții cei mai simpli ai chinonelor.

BENZOFENONĂ, cea mai simplă cetonă aromatică.

BENZOIC, ACID ~, cel mai simplu acid carboxilic aromatic.

BENZOPIRENĂ, hidrocarbură aromatică policiclică.

BENZOPIRONE, compuși heterociclici instabili: benzo- α -piren (formula I) și benzo- γ -piren.

BEOTIA, (Boetia), provincie a Greciei antice, la N de Pelopones.

BEOWULF, epopée eroică anglo-saxonă, poem epico-eroic popular, monument al literaturii anglo-saxone din sec. VIII-IX. Descrie faptele eroice de vitejie ale legendarului erou de origine scandinavă Beowulf.

BERARDIUS, gen de balene cu dinți din familia hiperoodontide.

BERARDIUS, gen mamifere marine din familia zifiide.

BERAT, diplomă sultanală, act de investitură la domnie.

BERĂRIE, local special de alimentație publică.

BERBEC, (Ovis), denumire dată unui gen de animale sălbatice din ordinul paricopitatorilor, (Artiodactila), strămoșii oilor domestice; masculul oii domestice; armă de asediu (grindă de lemn cu vârf de metal), folosită în antichitate la spargerea zidurilor și porților cetăților; instalație pentru spargerea bucăților de fontă, care nu încap în cuptoare; instalație folosită la lucrări de construcție pentru baterea pilonilor în sol; instrument manual pentru bătătorirea drumului; Berbec hidraulic,

elevator de apă, care lucrează pe principiul loviturii de berbec în conducte de apă.

BERBECUL, constelație zodiacală și semn astrologic.

BERBERI, grup de popoare pastorale, care locuiesc în țările din Africa de Nord.

BERBERIDACEAE (Berberidaceae), familie de dicotiledonate, care cuprinde 10 genuri cu 200 specii de arbuști și plante ierboase perene, unele cunoscute numai în stare fosilă. În Republica Moldova crește spontan dracila comună (*Berberis vulgaris*) și se cultivă ca plantă decorativă mahonia (*Mahonia aquifolium*).

BERBERII, grupul popoarelor aborigene din Nordul Africii.

BERBERINE, alcaloid din frunzele unor plante.

BERBERIS, gen de plante din familia Berberidaceae.

BERCHTESGADEN, stațiune climaterică montană din Germania.

BERCK, stațiune climaterică franceză.

BERE ARDANPON, (Beurre d'Hardenpont), soi valoros de pere, provenit din Belgia. Fructele se culeg la sfârșitul lui octombrie și se păstrează până în martie.

BERE BOSC, (Beurre Bosc), soi de pere originar din Franța.

BERE LIEGEL (Beurre Liegel), soi de pere, provenit din Europa Apuseană.

BERE, băutură răcoritoare spumantă cu conținut redus de alcool, cu aromă specifică de hamei și gust plăcut amarui, obținută prin fermentarea alcoolică a mustului din malț de orz, hamei și apă.

BEREȘTI, La 28.01.1972 satul Berești a fost alipit la mun. Ungheni

BEREZINA, râu în Belarus.

BEREZLOGI, Orhei, Berezlogi.

BEREZOVCA, (până în 1965, Pervomaisc), Ocnița, Calarașovca.

BERGAMO, oraș în nordul Italiei, vestit prin cele două piețe și castelul Museo Civico del Risorgimento e della Resistenza.

BERGAMOT CITRUS, 1) pom fructifer de citruși din familia Rutaceae; 2) soiuri de pere; 3) plantă erbacee.

BERGEN, oraș în sud-vestul Norvegiei, unul dintre principalele porturi ale țării în Oceanul Atlantic.

BERGEN-BELSEN, lagăr de concentrare nazist amplasat în împrejurimile orașului Celle (Germania).

BERICIDE, familie de pești marini din ordinul beruciforme.

BERILIU, (Beryllium), Be, element chimic din grupa a II-a a sistemului periodic al elementelor cu nr. at. 4.

BERIOZCHI, Anenii Noi, or. Anenii Noi.

BERK, (de la denumirea comitatului englez Berkshire) rasă precoce de porci, creată în Anglia la sfârșitul sec. al XVIII-lea. Se crește pentru carne și slănină.

BERKELEY-CALIFORNIA, universitate din SUA.

BERKELIU, (Berkelium), Bk, element transuranic radioactiv din familia actinidelor cu nr. at. 97.

BERKOVİȚA, stațiune balneoclimaterică din Bulgaria.

BERKSHIRE, de porcine pentru carne.

BERLADNICI, locuitori ai formațiunii politice din sec. al XII-lea, cu centrul la Bârlad.

BERLIN, oraș în Europa, capitala Germaniei, principalul centru economic, științific și cultural al țării.

BERLINER SEZESSION, (germ. Secesiunea berlineză), doctrină și mișcare artistică apărută în 1897 la Viena.

BERLINȚI, Briceni, Berlinți.

BERMĂ, barieră ce separă două zone; trecere îngustă între șanț și grămada de pământ rezultată din săparea lui; banchetă pe taluzurile înalte, lată de circa 1 m, pusă pentru a mări stabilitatea.

BERNA, capitala de facto a Elveției, centru administrativ al cantonului Berna.

BERNARDINI, ordin călugăresc catolic apărut în sec. al XI-lea.

BERNER SENNENHUND, rasă de câini.

BERTHOLET, SAREA LUI ~, clorat de potasiu.

BERTOLDO, roman popular, cunoscut în Moldova și sub denumirea de „Viața lui Bertoldo”, „Istoriile lui Bertoldo”. Este o tălmăcire a unei versiuni neogrecești a romanului satiric „Viața lui Bertoldo”.

BERTOLETIA, gen de plante, arbori tropicali veșnic verzi din familia Lecythidaceae.

BERTOLIDE, compuși chimici cristalini cu compoziție variabilă.

BERTOVCA, Leova, sat în Comuna Sărata-Nouă,

BES, în mitologia egipteană, zeu familial; în mitologia antică slavă zeitate luminoasă solară.

BESANÇON, oraș din estul Franței, centru administrativ al departamentului Du, renumit prin Cetatea Bezansonsky, Catedrala Saint-Jean, mai

multe muzee, acvarii și o grădină zoologică.

„BESSARABEȚ” («БЕССАРАБЕЦ»), gazetă monarhistă. A apărut la Chișinău în 1897-1906.

„BESSARABIA” («БЕССАРАБИЯ»), gazetă editată în septembrie-decembrie 1879 la Iași de un grup de revoluționari ruși și români.

„BESSARABSKAIA JIZNI”, („Бессарабская Жизнь”), ziar, (1904-1918).

„BESSARABSKAIA POČITA” («БЕССАРАБСКАЯ ПОЧТА»), cotidian de informații, apărut la Chișinău între 1922-1938.

„BESSARABSKAIA PRAVDA” («БЕССАРАБСКАЯ ПРАВДА»), cotidian, organ al Comitetului provizoriu basarabean al PC(b)R și al secției politice a diviziei basarabene de infanterie. A apărut la Odesa între 27 mai și 13 iulie 1919.

„BESSARABSKAIA PRAVDA”, („Бессарабская Правда”), ziar, (1940).

„BESSARABSKAJA JIZNI”, revistă apărută între 1904 și 1916 în Basarabia.

„BESSARABSKIE GUBERNSKIE VEDOMOSTI” («БЕССАРАБСКИЕ ГУБЕРНСКИЕ ВЕДОМОСТИ»), gazetă, organ oficial al administrației ținutului, apoi al guberniei Basarabia, apărută la Chișinău între 1854-1917, (în 1854-1873 a apărut sub denumirea de „Бессарабские областные ведомости”).

„BESSARABSKII BOL’ŢEVİK” («БЕССАРАБСКИЙ БОЛЬШЕВИК»), publicație ilegală lunară a Comitetului regional basarabean al PCR, destinată țăranilor. A apărut la Chișinău în februarie-decembrie 1921.

„BESSARABSKII IUJNÏI KRAI” («БЕССАРАБСКИЙ ЮЖНЫЙ КРАЙ»), cotidian social-politic și literar. A apărut la Bender între 1914-1917, în locul

gazetei „Южный край”, (13 ianuarie 1913 - 29 ianuarie 1914).

„BESSARABSKII KOMMUNIST” («БЕССАРАБСКИЙ КОММУНИСТ»), gazetă ilegală, organ al Comitetului regional basarabean al PCR; a apărut la Chișinău din martie 1920 până în decembrie 1921.

„BESSARABSKII TELEGRAF” («БЕССАРАБСКИЙ ТЕЛЕГРАФ»), gazetă social-politică, literară și economică. A apărut la Bender în 1912-1915.

„BESSARABSKII VESTNIK” («БЕССАРАБСКИЙ ВЕСТНИК»), gazetă liberală social-politică și literară, (1889-1898), prima publicație periodică particulară din Basarabia.

„BESSARABSKOE OBOZRENIE”, („Бессарабское Обозрение”), săptămânal, (1909-1914).

„BESSARABSKOE SEL’SKOE HOZEAISTVO” («БЕССАРАБСКОЕ СЕЛЬСКОЕ ХОЗЯЙСТВО»), revistă științifică-practică bilunară editată între anii 1908-1917 de secția agricolă a Societății naturaliştilor din Basarabia.

„BESSARABSKOE SLOVO” («БЕССАРАБСКОЕ СЛОВО»), cotidian de informații, apărut la Chișinău între 1922-1938.

BESSELI, triburi tracice, au locuit la sud de munții Balcani, în sec. I d.Hr., au fost strămutați cu forța de romani în Dobrogea și la nord de Dunăre.

BESSI, populație de origine tracică.

BESTIAR, ansamblul reprezentărilor animaliere dintr-o cultură, dintr-o epocă, dintr-o țară: culegere, tratat despre animale, de obicei însoțită de ilustrații; gen de literatură didactică din Evul Mediu.

BEST-SELLER, lucrare sau autor care înregistrează un record de vânzări.

BEȘALMA, UTAG, Beșalma.

BEȘGHIOZ, UTAG, Beșghioz.

BEȘICOASĂ, (*Colutea arborescens*), arbust din familia leguminoaselor. În Republica Moldova crește spontan pe locuri însorite, prin vii.

BEȘLIC, v. CATEGORII DE SLUJITORI DIN MOLDOVA MEDIEVALĂ.

BEȘLII, căpitan de beșlii (câte unul de fiecare județ) sau de soldați pentru paza ordinii publice.

BEȘLIU, cavalerist în armata otomană cu misiuni speciale.

BEȘMET, îmbrăcămintă pentru bărbați și femei în formă de caftan matlasat cu guler, purtată de popoarele turce, mongole și caucaziene.

BEȘTEMAC, Leova, Beștemac.

BETAINE, formă a compușilor organici.

BETATRON, accelerator de electroni cu inducție ciclică.

BETATRON, primul model de accelerator circular de particule.

BETELGEUSE, α din constelația Orion, stea variabilă semiregulară.

BETILIDE, familie de viespi parazitare.

BETLEEM, locul unde conform Bibliei s-a născut Isus Hristos.

BETON ARMAT, material de construcție, compus din beton și oțel, care funcționează sub presiune ca un tot întreg.

BETON CELULAR, material de construcție ușor în structura căruia cantitatea (până la 85% din volum) de pori (celule) închise sunt create artificial și distribuite uniform.

BETON CIMENT-POLIMER, amestec de construcție alcătuit din ciment,

pietriș, nisip și un aditiv polimeric sub formă de latexuri sau soluții coloidale apoase.

BETON CU GRANULAȚIE FINĂ, beton realizat pe bază de nisip fin, ciment și apă; la fel ca betonul de nisip.

BETON CU ZGURĂ METALURGICĂ, material poros artificial din beton ușor, obținut prin umflarea zgurei metalurgice în timpul răcirii rapide cu apă sau aburi și măcinarea ulterioară.

BETON FĂRĂ NISIP, tip de beton ușor cu densitate și conductivitate termică redusă, fabricat dintr-un amestec de pietriș dens sau poros ori piatră zdrobită, ciment și apă, fără fracții mărunte de substanțe minerale.

BETON FOARTE GREU, tipuri de amestecuri (barit, magnetit, limonit) cu densitate peste 2500 kg / m³.

BETON FOARTE UȘOR, amestec cu densitate mai mică de 500 kg / m³.

BETON POLIMERIC, tip de beton cu utilizarea polimerilor ca lianți ai amestecului; Plastbeton.

BETON PONCÉ, beton ușor din piatră ponce și nisip cu liant din ciment, uneori cu var sau gips; Beton autoclavat.

BETON PRECOMPRIMAT, amestec special cu densitate sporită.

BETON SILICAT, beton ciment, preparat pe baza de lianți calcico-silicioși în combinație cu diverse agregate minerale.

BETON STROPIT, procedeu de aplicare în zidărie a amestecului de beton (ciment), strat după strat (grosimea unui strat de 50-75 mm) cu echipamente cu aer comprimat.

BETON TERMOSTABIL, beton care timp îndelungat la temperaturi înalte își păstrează calitățile fizice și mecanice inițiale.

BETON VERMICULIT, tip de beton ușor în care vermiculitul expandat este utilizat parțial sau complet ca umplutură.

BETON, material artificial de construcție, obținut prin amestecarea în anumite proporții a unui liant cu apă (mai rar fără), agregate și adausuri speciale (în unele cazuri). Produsul obținut capătă cu timpul consistența și tăria pietrei. După liantul ales, cel mai răspândit este betonul de ciment; mai rar este folosit betonul de var, de ghips, asfaltic ș.a.; Beton cu nisip, beton microgranular; Beton cu oțel, beton hidrotehnic, beton asfaltic.

BETONIERĂ, echipament industrial în domeniul construcțiilor.

BETSAIDA, oraș antic de lângă Lacul Ghenizaret (Israel), menționat în Noul Testament, ca locul de desemnare a apostolilor Filip, Petru și Andrei Cel Întâi Chemat, monumente arheologice, istorice și arhitectonice din antichitate.

BETULA, mesteacăn, gen de plante din familia Betulaceae.

BETULACEAE, (Betulaceae), familie de plante dicotiledonate lemnoase (arbori și arbuști) din ordinul Fagalelor. Are 2 subfamilii cu 6 genuri. În Republica Moldova sunt mai frecvente carpenul (în Codri), cărpinița (la marginile pădurilor), mesteacănul, arinul.

BEVATRON, echipament științific în domeniul fizicii nucleare; Sincrofazon.

BEZEDA, Briceni, Bogdănești.

BEZENGI, cel mai mare ghețar din Caucaz.

BEZENI, denumire veche (până la 27 aug. 1966) a s. Donici, Orhei.

BEZENI, Florești, Izvoare.

BEZMEN, plată pentru uzufructul unui teren în orașele Moldovei medievale,

arendat cu scopul de a construi o casă, o dugheană sau o crâșmă. (camăna, cearărit, embatic); (Bezman), chirie pentru casă, aplicată în Evul Mediu.

BEZOAR, (Capra aegargus), capră sălbatică, specie din familia bovine.

BEZOAR, concrețiune calculoasă în stomacul și intestinele caprei bezoar; depunere organică solidă ce se formează în tractul gastro-intestinal al animalelor.

BHAGAVAD-GĪTĀ, poem filosofic din „Mahabharata”.

BHAKTI, termen în literatura filosofică religioasă sanscrită, desemnând ideea de devotament total față de divinitate ca mijloc de mântuire și de eliberare din lanțul reîncarnărilor.

BHUTAN, stat în Asia de Sud. Capitală: Thimphu. A proclamat independența de stat la 17 decembrie 1907.

BIANWEN, formă literară, cântec narativ din folclorul chinez.

BIATLON, sport olimpic de iarnă, eveniment sportiv format din două probe – schi fond (stil liber) și tirul (tragere cu pușcă) la câteva linii de tragere; Biatlon de iarnă, biatlon de vară.

BIBAN SOARE, (Lepomis gibbosus), pește răpitor de apă dulce din familia centrarchidelor, ordinul perciformelor. În RM este semnalat în cursul inferior al Nistrului și Prutului.

BIBAN, costrăș, baboi, (Perca fluviatilis), pește răpitor de apă dulce din familia percidelor.

BIBELOU, (fr. bibelot), mic obiect de artă, care se pune pe etajere, noptiere ș. a., pentru a împodobi un interior.

BIBILICĂ, pichere, (Numida meleagris), pasăre domestică din ordinul galiformelor, familia fazianidelor.

BIBILICI CU PIEPTUL ALB ZAGORSK, rasă de bibilici.

BIBLIA DE LA BLAJ, (1795), a doua traducere integrală a Bibliei în limba română.

BIBLIA DE LA BUCUREȘTI (1688), prima traducere completă a Bibliei în limba română, fiind publicată la București în 1688. Scrisă cu caractere chirilice, titlul ei complet fiind „Biblia adevă Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului și Noului Testament”.

BIBLIA DE LA SANKT PETERSBURG, 1819, operă culturală panromânească.

BIBLIE, (Sfânta Scriptură), carte sacră a mozaismului și a creștinismului, cuprinzând Vechiul Testament și Noul Testament, ultimul recunoscut doar de creștini.

BIBLIOFILIE, dragoste de cărți, manifestată prin colecționarea de publicații valoroase ca aspect și conținut, de prime ediții, de lucrări tipărite în tiraj redus ș. a.; ramură a bibliologiei, care se ocupă cu studierea cărților sub aspectul rarității și valorii lor artistice.

BIBLIOGRAFIE LITERARĂ, ramură a bibliologiei, care se ocupă cu studiul tipăriturilor, al edițiilor de opere literare, cu descrierea, aprecierea, sistematizarea și răspândirea publicațiilor.

BIBLIOGRAFIE, înregistrare și descriere a lucrărilor scrise și tipărite; la început scriere de cărți, mai târziu scriere despre cărți. În înțelesul actual al cuvântului, ramură a bibliologiei, care se ocupă cu sistematizarea, studierea, descrierea, aprecierea și răspândirea tipăriturilor în scopul de a asigura folosirea lor cât mai largă și eficientă de către cititori.

BIBLIOLOGIE, știință care studiază cartea ca produs al vieții social-culturale.

„**BIBLIOPOLIS**”, revistă de specialitate din Republica Moldova.

BIBLIOTECA ACADEMIEI DE ȘTIINȚE A RUSIEI, cea mai veche bibliotecă științifică din Rusia, cu statut de institut de cercetări științifice, cu sediul la Sankt-Petersburg.

BIBLIOTECA AȘM, (Biblioteca Științifică (Institut) „Andrei Lupan”), instituție de profil în anii 1963-2022 la Chișinău.

BIBLIOTECA BRITANICĂ, bibliotecă națională a Marii Britanii, cu sediul la Londra, centru național de bibliografie și bibliotecologie.

BIBLIOTECA CONGRESULUI SUA, una din cele mai mari biblioteci din lume, cu sediul în orașul Washington.

BIBLIOTECA DE GENE, v. BANCA DE GENE.

BIBLIOTECA DIN ALEXANDRIA, cea mai mare instituție de profil din antichitate, înființată în sec. al III-lea î. Hr. în Alexandria, Egipt, cu cca 700 000 volume și papirusuri scrise de autori antici din Grecia și Orient.

BIBLIOTECA DIN PERGAM, una din cele mai mari biblioteci din lumea antică.

BIBLIOTECA NAȚIONALĂ A FRANȚEI, una din cele mai vechi și mai mari biblioteci din lume, centrul de bibliografie națională, cu sediul la Paris.

BIBLIOTECA NAȚIONALĂ A RUSIEI, cea mai veche, general accesibilă, și prima bibliotecă națională din Rusia.

BIBLIOTECA NAȚIONALĂ, bibliotecă centrală cu profil universal, centru metodic și științific de biblioteconomie din Republica Moldova.

BIBLIOTECA PENTRU CITIRE, revistă de „Literatură, științe, arte, industrie, știri și modă”; apare la Sankt Petersburg din 1834 până în 1865.

BIBLIOTECA PUBLICĂ DIN CHIȘINĂU, instituție de cultură.

BIBLIOTECA REPUBLICANĂ DE MEDICINĂ, înființată la Chișinău în 1945.

BIBLIOTECA REPUBLICANĂ/NAȚIONALĂ PENTRU COPII „ION CREANGĂ”, înființată la Chișinău în 1944.

BIBLIOTECA UNIVERSITĂȚII DE STAT DIN MOLDOVA, bibliotecă creată în 1945.

BIBLIOTECA VATICANULUI, una din cele mai vechi și valoroase biblioteci din lume.

BIBLIOTECĂ DE PROGRAME, set organizat de programe pentru calculatoare, accesul către ele făcându-se prin Internet, după denumirea lor.

BIBLIOTECĂ DE SISTEM, colecție organizată de programe standard verificate pe calculator și păstrate într-un fișier câmp de date.

BIBLIOTECĂ ELECTRONICĂ, sistem de informații ce asigură păstrarea și utilizarea eficientă a colecțiilor de documente electronice prin rețelele globale de date de telecomunicații, într-o formă convenabilă pentru utilizatorul final; tip de bibliotecă în care diverse materiale sunt adunate în format digital.

BIBLIOTECĂ ȘCOLARĂ, bibliotecă ce ține de o instituție de învățământ a cărei funcție este deservirea elevilor și profesorilor din instituția respectivă.

BIBLIOTECĂ, colecție publică sau particulară de cărți, publicații periodice, manuscrise etc. clasificate și aranjate într-o anumită ordine pentru a facilita utilizarea lor de către cititori; instituție care adăpostește o asemenea colecție, punând-o la dispoziția cititorilor; colecție de publicații cu o anumită tematică, scoasă de o editură în volume identice ca format și ca aspect.

BIBLIOTECOLOGIE, disciplină științifică care studiază biblioteca ca sistem social, precum și structura, funcțiile și activitatea acesteia.

BIBLIOTECONOMIE, ramură a bibliologiei, care studiază problemele privind organizarea, conducerea și conținutul activității bibliotecilor.

BIBLOS, (Byblos), oraș vechi.

BICALIBRU, dimensiune la armele de foc, diametrul interior al țevii ghintuite de expulzare a proiectilului.

BICAMERALISM, parlament cu două camere.

BICARBONAT, sare acidă a acidului carbonic, rezultată prin înlocuirea unui atom de hidrogen cu un metal; Bicarbonat de amoniu (NH_4HCO_3), compus solid care se descompune la dioxid de carbon, apă și amoniac.

BICEFALĂ, cu doi conducători.

BICHONI, grup de rase de câini de talie mică, cu pere lung.

BICICLETĂ, vehicul cu două roți, acționat de forța musculară a omului prin rotirea pedalelor. Bicicletă modernă, se poate deplasa cu o viteză de 10-40 km/oră. Prototipul bicicletei era un „cărucior trotinetă”, construit începând din sec. al XVI-lea de inventatori din diferite țări, dar a căpătat o răspândire mare abia la sf. sec. al XIX-lea, după ce au fost introduse anvelopele de cauciuc, rulmenții cu bile, transmisia cu lanț la roata din spate, cadrul din țevi de oțel ș.a.; Bicicleta lui Karl von Drais (Laufmaschine).

BICROMAT, sare obținută prin tratarea cu acid a cromatului unui metal; Bicromat de potasiu ($\text{K}_2\text{Cr}_2\text{O}_7$), sare de potasiu a acidului bicromic.

BICROMATOMETRIE, metodă de analiză volumetrică, bazată pe folosirea unei soluții titrate de bicromat de po-

tasiu ca reactiv oxidant. Bicromatometria e aplicată pe larg la dozarea fierului (II). În bicromatometrie se folosesc diferiți indicatori redox (difenilamin, difenilbenzidin ș.a.).

BIDENS, dențiță, gen de plante din familia Asteraceae.

BIEDERMEIER, stil artistic de tranziție, predominant în Europa Centrală, care s-a manifestat între anii 1815 și 1848.

BIEF, porțiune de râu, lac sau canal, adiacentă unor structuri hidraulice, ce reglează debitul apei.

„BIELGARSKI GLAS”, („Български Глас”), publicație cu periodicitate neregulată din Taraclia, din 1995.

BIEȘTI, Orhei, Biești.

BIFACIALĂ, piesă arheologică.

BIFENIL, hidrocarbură aromatică.

BIFIDOBACTERIUM, gen de bacterii anaerobe.

BIFURCARE, împărțire în două; Bifurcarea învățământului; în anatomie, despicare în formă de furcă.

BIFURCAREA RĂURILOR, divizarea cursului unui râu în două brațe.

BIFURCAȚIE POLITICĂ, metodă de cunoaștere științifică a fenomenelor socio-politice.

BIFURCAȚIE, în matematică, fenomen legat de obiecte matematice, ce depind de parametri.

„BIG BAND”, ansamblu mare orchestral de jazz sau de estradă.

BIG BANG (TEORIA MARIII EXPLOZII), ipoteză și teorie a unui Univers fierbinte în expansiune.

BIGOTIZM, pietate aparentă, religiozitate fățarnică.

BIHEVIORISM, curent în psihologia americană contemporană, ramură a psihologiei, care se ocupă de cercetarea reacțiilor corporale ale organismului uman la schimbările mediului.

BIHOR, județ în România.

BIJEȚIE, termen de referință în matematică privind o corespondență biunivocă.

BIJUTERIE, piesă de lux, făcută din metale nobile și pietre prețioase sau semiprețioase.

BIJUTIER, specialist în domeniu; giuvaiergiu, orfevru.

BIKINI, atol în Oceanul Pacific.

BIL, proiect de lege depus în Marea Britanie, SUA și alte legi legislative de limbă engleză.

BILANȚ ENERGETIC, formă practică de exprimare a principiului conservării energiei.

BILANȚ RADIATIV AL ATMOSFEREI, sumă algebrică a fluxurilor de radiații ce intră și ies din atmosfera Pământului.

BILANȚ TERMIC, fenomen geografic.

BILANȚUL CONTABIL, sistem de indicatori care caracterizează starea resurselor financiare ale organizației.

BILĂ, secret lichid secretat de hepatocitele vertebratelor și omului. Pigmenți biliari, bilirubină, biliverdină; spațiul delimitat de o sferă; Bilă închisă, bilă deschisă.

BILBAO, oraș în nordul Spaniei, în Basconia. Centrul administrativ al provinciei Biscaya.

BILDUNGSROMAN, scriere în proză care prezintă procesul de formare a personalității eroului principal sub influența experienței directe.

BILET LA ORDIN, hârtie de valoare sub formă de obligațiune scrisă pe termen lung sub o formă strict stabilită.

BILIARD, complex de jocuri pe masă specială tapițată cu pânză, de obicei verde, și cu șase găuri numite „buzunarele mesei”, cu bile de biliard și un băț numit „tac”.

BILICENII NOI, Sângerei, Biliceni Noi.

BILICENII VECHI, Sângerei, Biliceni Vechi.

BILINGVISM, folosirea paralelă a două limbi într-o țară, regiune; este cercetat sub diferite aspecte: lingvistic, sociologic, psihologic. ș. a.

BILIRUBINĂ, pigment biliar, derivat al hemoglobinei.

BILIURIE, prezența de pigmenți biliari sau săruri biliare în urină.

BILLING, eliberarea unui document comercial emis de vânzător pe numele cumpărătorului.

BIMEDIANĂ, segment de dreaptă care unește, într-un patrulater, mijloacele a două laturi opuse, ori, într-un tetraedru, mijloacele a două muchii opuse.

BIMETAL, produs finit sau semifabricat (țevi, tablă, sârmă ș.a.), alcătuit din două metale, două aliaje sau dintr-un aliaj și un metal, dispuse în straturi și unite pe cale mecanică cu scopul de a obține noi proprietăți tehnice sau pentru economisirea metalelor scumpe; element termosensibil în diferite aparate și instrumente de măsură, alcătuit dintr-o bandă bimetalică.

BIMETALISM, sistem monetar care recunoaște două parități metalice legale - aurul și argintul.

BINARITATE, însușirea de a se diviza în două unități sau elemente.

BINECUVÂNTARE, ritual creștin în timpul căruia asupra unui obiect sau persoane este chemat harul divin; blagoslovire.

BINEFACERE, în filosofia morală, activitate efectivă de ajutor și bunăvoință.

BINOCLU, echipament industrial și militar în domeniul opticii; instrument optic, compus din două lunete paralele unite între ele, care servesc la observarea obiectelor îndepărtate. După scopul de utilizare, se deosebesc binoclu de câmp, teatrale, maritime. Binoclu se caracterizează prin puterea de separare unghiulară, puterea de mărire și unghiul de vizibilitate; dispozitiv de măsurare sau observare în domeniul opticii cu două oculare.

BINOM, polinom format din doi termeni. Ex.: $axmyn + bxpyq$. Binomul lui Newton, formula care reprezintă expresia $(a+b)^m$ în formă de polinom pentru m întreg și pozitiv.

BINOMUL LUI NEWTON, formulă ce exprimă orice putere întreagă pozitivă a sumei a doi termeni prin puterea acestor termeni.

BINORMALĂ, normala la o curbă, perpendiculară pe planul osculator al curbei în acel punct.

BINTURONG, (Arctictis binturong), mamifer din familia veveride.

BIO-, element de compunere a unor cuvinte legate de noțiunea „viață”.

BIOACUMULARE, proces de creștere a conținutului unor substanțe în organisme vii în comparație cu conținutul lor în mediul ambiant.

BIOACUSTICĂ, direcție științifică care studiază procesele biologice și fizice care au loc la emiterea și recepționarea undelor sonore în lumea ființelor vii.

BIOCATALIZATORI, substanță care provoacă sau grăbește procesele biologice.

BIOCATALIZĂ, accelerarea reacțiilor chimice din sistemele vii în prezența macromoleculilor biologice de natură proteică sau polinucleotidică.

BIOCENOLOGIE, știința care se ocupă cu studiul biocenozelor.

BIOCENOZĂ, totalitatea organismelor vegetale și animale, care trăiesc într-un anumit biotop și sunt legate, atât între ele, cât și de mediul înconjurător.

BIOCENTRISM, concepție care abordează de pe o poziție fiziologică motivația unui comportament psihic.

BIOCHIMIE, știință care studiază compoziția chimică a materiei vii și procesele chimice, ce stau la baza activității vitale a organismelor, este strâns legată de chimia organică și de fiziologie. Biochimia statică, dinamică și funcțională; Biochimia animalelor, plantelor, microorganismelor. Se dezvoltă, de asemenea, Biochimia medicală și tehnică.

BIOCIBERNETICĂ, ramură a ciberneticii, care studiază procesele optime de dirijare din organisme vii. Biocibernetica aplică ideile, metodele și mijloacele cibernetice în cercetările proceselor biologice dinamice.

BIOCIP, biologia moleculară, biocipurile sunt substraturi proiectate.

BIOCLIMATOLOGIE, știința care studiază influența climei asupra organismelor vii.

BIOCOMBUSTIBIL, combustibil obținut din materie primă vegetală sau animalieră, din produsele organismelor vii sau deșeurile industriale, din biomasă prin metodele termochimică sau biologică; Biocarburant; Bioenergetică.

BIOCOMUNICARE, forme de comini-care între animale.

BIOCONȘTIINȚĂ, tip de conștiință a lumii vii, cu referire la animale.

BIOCOROZIUNE, distrugerea metalului de către microorganisme.

BIODEGRADABILITATE, fenomen fizic și chimic, de degradare a substanțelor chimice sub influența factorilor naturali.

BIODERMĂ, strat format din organisme sedentare (alge, bureți, moluște bivalve, polipi, coralieri ș.a.), care acoperă obiectele cufundate în apă.

BIODETERIORARE, schimbarea caracteristicilor tehnice ale materiei prime, materialelor, articolelor și construcțiilor provocată de activitatea vitală a organismelor.

BIODIVERSITATE, totalitatea organismelor vii, plante și animale.

BIOELECTRICITATE, emiterea de fluxuri electrice de către animale; Biopotential.

BIOELEMENT, element biogen.

BIOENERGETICĂ, ramură a biofizicii care studiază sursele energetice și transformările de energie la nivelul materiei vii; totalitatea proceselor de transformare a energiei venite din exterior într-un lucru biologic util al sistemelor vii, precum și compartiment al biologiei care studiază aceste procese.

BIOETICĂ, domeniu de cercetări interdisciplinare științifice fundamentale și aplicative în etica biomedicală; domeniu de cercetări, dispute publice și soluții politice, legate de înțelegerea, discuția și rezolvarea problemelor generate de noile realizări ale științelor medicale și biologice, precum și de practica ocrotirii sănătății.

BIOFEEDBACK, termen de referință în psihologie privind răspunsul la reacții psihologice.

BIOFILTRU, (Fitru biologic), bazin încărcat cu materiale filtrante (zgură, prundiș), având mărimea granulelor de 20-25 mm și o grosime a stratului de

2-4 m, destinat curățirii biologice artificiale a apelor uzate.

BIOFIZICĂ, domeniu de știință interdisciplinară despre fenomenele și legăturile proceselor fizice și fizico-chimice, care au loc în organismele vii. Biofizica este o știință intermediară între biologie și fizică și servește ca bază pentru dezvoltare bionicii, biociberneticii, biologiei moleculare ș.a.

BIOFLAVONOIZI, complex de polifenoli cu acțiune variată.

BIOGAZ, amestec de gaze conținând în cea mai mare parte metan, rezultat din descompunerea unor compuși organici de către organisme anaerobe, folosit drept combustibil.

BIOGENETICĂ, domeniu de știință despre apariția și evoluția vieții pe pământ.

BIOGENEZĂ, teorie care neagă posibilitatea apariției organismelor vii din materie moartă. Adepții biogenezei credeau, că germinii ființelor vii ar fi fost aduși pe Pământ de pe alte planete mai vechi.

BIOGEOCENOLOGIE, direcție în ecologie care studiază biocenozele și comunitățile acestora, învelișul biogeocenotic al Terrei.

BIOGEOCENOZĂ, complex format dintr-o comunitate de plante (fitocenoză), o comunitate de animale (zoocenoză) și teritoriul ocupat de ele cu particularitățile lui de sol, aer și apă. v. ECOSISTEM.

BIOGEOCHIMIE, ramură a geochimiei care studiază procesele geochimice, legate de participarea organismelor vii.

BIOGEOGRAFIE, domeniu de știință care efectuează studiul geografic al biosferei; știință despre răspândirea spațială în biosferă a organismelor și a comunităților lor.

BIOGEOTEHNOLOGIE, utilizarea microorganismelor și a metaboliților lor la extragerea și prelucrarea zăcămintelor.

BIOGRAFIE, descriere a vieții; viața unei persoane, cercetată și descrisă în literatura științifică, artistică și cea de referință; Biografie socială; expunere orală sau scrisă care descrie viața și activitatea unei persoane.

BIOHELMINȚI, grup de viermi paraziți din clasa trematodelor, tenii, nematode.

BIOHIDROACUSTICĂ, compartiment al bioacusticii care studiază compoziția, mecanismele de reproducere și recepționare a sunetelor de animale acvate.

BIOINDICATOR, organism vegetal sau animal, folosit ca indicator la determinarea particularităților fizice și chimice ale mediului înconjurător.

BIOINDICAȚIE, direcție aplicativă a ecologiei ce ține de căutarea și utilizarea bioindicatorilor.

BIOINFORMATICĂ, metodă de cercetare în știință cu aplicarea TIC; metode de cercetare științifică la interferența matematicii biologice, fizicii polimerilor și biochimiei ce studiază structura, funcția și evoluția macromoleculor biologice.

BIOINGINERIE MEDICALĂ, domeniu interdisciplinar de cercetare între biologie, fizică, chimie, matematică, inginerie și științele medicale.

BIOINGINERIE, domeniu interdisciplinar de cercetare între științele biologice și fizică, chimie, matematică și inginerie; tehnologie ce abordează schimbarea orientată a obiectelor biologice pentru necesitățile umane.

BIOLIT, rocă sedimentară.

BIOLOGIA CELULARĂ, știință care studiază celulele: structura lor, orga-

nitele pe care le conțin, fiziologia lor, interacțiunile lor cu mediul.

BIOLOGIA DEZVOLTĂRII, compartiment al biologiei ce studiază legitățile și mecanismele dezvoltării individuale a organismelor vii.

BIOLOGIE COSMICĂ, (Exobiologie), știință care studiază acțiunea asupra organismelor vii a factorilor din spațiul cosmic (vid, radiație, imponderabilitate ș.a.); ea studiază biologic: planetele, meteoriții și praful cosmic.

BIOLOGIE MOLECULARĂ, ramura a biologiei, care cercetează procesele biologice la nivel molecular: structura, gena, funcția și metabolismul proteinelor, acizilor nucleici, fermenților; principiilor moleculare ale catalizei biologice; mecanismele ereditare; procesele biologice de diferențiere, transmiterea informației biologice ș.a.

BIOLOGIE, sistem de cunoștințe despre viața ca formă specială de mișcare a materiei, despre legile vieții și dezvoltării ființelor vii.

BIOLOGISM, doctrină care consideră fenomenele fizice, psihice și sociale drept manifestări biologice.

BIOLUMINISCENȚĂ, emiterea luminii (raze verzi, albastre ș.a.) de către unele bacterii, ciuperci, nevertebrate (de ex. licurici), pești ș.a., datorită proceselor chimice de oxidare a unor substanțe din corpul lor.

BIOM, totalitatea diferitor grupe de organisme și mediile lor de viață dintr-o anumită zonă landșafto-geografică.

BIOMASĂ, partea biodegradabilă a produselor, deșeurilor și reziduurilor din agricultură și domeniile conexe; totalitatea organismelor vegetale și animale, care trăiesc pe o unitate de suprafață (m^2) sau într-un volum anumit (m^3) de apă sau de aer.

BIOMATERIALE, (Materiale biologice), materiale naturale și sintetice destinate creării de produse, dispozitive și preparate utilizate în medicină, biotehnologie etc.

BIOMECHANICĂ, compartiment al biologiei ce studiază proprietățile mecanice ale organelor, țesuturilor și a organismului în întregime, precum și procesele mecanice ce au loc în ele; ramură interdisciplinară a biofizicii, care studiază mișcările omului și animalelor pe baza legilor mecanice și particularităților anatomo-fiziologice ale aparatului de locomoție.

BIOMEDICINĂ, direcție în medicină bazată pe succesele fundamentale ale științelor reale.

BIOMETEOROLOGIE, domeniu de știință agricolă interdisciplinară.

BIOMETRIE, compartiment al matematicii aplicate ce realizează analiza cantitativă a datelor biologice; totalitatea metodelor de prelucrare matematică a datelor numerice (dimensiuni, greutate, numărul de vertebre, de petale ș.a.), ce caracterizează organismele vegetale și animale.

BIOMICROSCOPIE, metodă de examinare a conjunctivei, corneei, retinei, irisului, camerei anterioare a ochiului și sectoarelor centrale ale fundului ochiului, bazată pe efectul contrastului luminos.

BIOMIMETICE, REACȚII ~, reacții chimice, la efectuarea cărora se aplică principiile proceselor ce decurg în organismele vii.

BIONICĂ, direcție științifică interdisciplinară al cărei obiect de studiu sunt particularitățile structurii și funcționării organismelor în vederea creării de noi aparate, mecanisme, sisteme, precum și perfecționarea celor existente.

BIONICĂ, domeniu de știință despre procesele biologice și structura orga-

nismelor vii; domeniu interdisciplinar de cercetare între științele biologice și electronică.

BIONT, un organism aparte care se adaptează la existență în anumite condiții.

BIOPOLIMER, polimer produs de organisme vii.

BIOPOLIMERI, compuși organici naturali ale căror molecule constau dintr-un număr mare de verigi ce se repetă.

BIOPOTENȚIALE, potențiale electrice existente în toate celulele vii.

BIOPREPARATE FITOSANITARE, mijloace de diagnosticare, profilaxie și tratare a bolilor la animale, preparate din materie primă biologică.

BIOPSIE, (din bio... și gr. *opsis* – vedere), excizia unui fragment de țesut lezat dintr-un organism viu pentru a fi studiat pentru stabilirea diagnosticului sau procesului patologic.

BIOREMEDIERE, utilizarea organismelor vii pentru dezintoxicarea substanțelor poluante sau reducerea concentrației lor în mediul ambiant.

BIORITMOLOGIE, studiu al bioritmurilor; știință al cărei obiect de studiu sunt procesele ciclice din sistemele biologice cu nivel diferit de dezvoltare.

BIOSICURITATE, protecția personalității, societății și economiei țării de pericolele biologice potențiale și reale.

BIOSENZORI, instalații analitice compacte alcătuite din biosenzori și transductor.

BIOSFERĂ, învelișul Terrei, compoziția, structura și energetica căruia sunt determinate de activitatea tuturor organismelor vii.

BIOSINTEZĂ, formarea în organismele vii a substanțelor organice cu participarea fermenților.

BIOSOCIOLOGIE, concepție care explică viața socială și politică în principal prin factori biologici, rasiali.

BIOSPEOLOGIE, domeniu interdisciplinar de cercetări științifice fundamentale și aplicative privind flora și fauna peșterilor.

BIOSTATISTICĂ, (Statistică vitală), ramură a biologiei, care studiază fenomenele biologice și demografice, legate de grupuri de indivizi care trăiesc într-un anumit mediu.

BIOSTAȚII, instituții de cercetări științifice sau didactico-științifice destinate pentru studierea staționară a plantelor și animalelor în condiții naturale.

BIOSTIMULATOR, substanță folosită în agricultură.

BIOSTRATIGRAFIE, ramură principală a stratigrafiei, care folosește metoda paleontologică de stratificare și corelare a depozitelor sedimentare.

BIOT, unitate de intensitate a curentului electric în sistemul de unități CGSB cu simbolul Bi egală cu 10 A, rar utilizată.

BIOTĂ, totalitate, constituită istoric, de specii din diferite grupe de organisme vii care populează același spațiu.

BIOTEHNIE, știința de reproducție a animalelor sălbatice de vânătoare, cât și a altora în condiții naturale și folosirea lor rațională.

BIOTEHNOLOGIA METALELOR, proces hidrometalurgic de extragere a metalelor din minereu, concentrate și materie primă tehnologizată cu ajutorul microorganismelor.

BIOTEHNOLOGIE, știință interdisciplinară despre utilizarea în tehnică a microorganismelor sau a produselor derivate de la acestea; utilizarea organismelor vii, celulelor și a unor biopolimeri în activitatea practică a omului.

BIOTELEMETRIE, cercetare de la distanță a proceselor fiziologice, (puls, respirație, biopotențiale cardiace și cerebrale) la animale și om.

BIOTERAPIE, (din bio... și gr. *therapeia* – tratament), metodă de tratament cu ajutorul unor culturi vii: vaccinurilor, țesuturilor vii și produselor organice (suc gastric, bilă).

BIOTEST, test biologic.

BIOTINĂ, denumire științifică a vitaminei H.

BIOTOP, sector al uscatului sau apelor cu condiții de viață relativ omogene.

BIOTOPUL ANIMALELOR, sector al mediului de trai, (pădure, stepă, baltă, mare ș. a.), caracterizat printr-un anumit tip de condiții, în care animalele sunt legate de un anumit substrat.

BIOTRON, echipamente construite pentru a simula ecosistemele și a studia modul în care plantele, microbii și insectele se adaptează la schimbările climatice.

BIOXID, compus chimic, a cărui moleculă este formată dintr-un atom de element tetravalent și doi atomi de oxigen; Bioxid de carbon (anhidrida acidului carbonic), CO₂, gaz incolor, cu miros și gust puțin acru, mai greu decât aerul; Bioxid de siliciu (silice), SiO₂, substanță solidă, dură, albă sau incoloră; Bioxid de staniu (anhidrida acidului stanic), SnO₂, pulbere albă, insolubilă în apă, acizi și baze; Bioxid de sulf (anhidridă sulfuroasă), SO₂, gaz incolor, cu miros înăbușitor și înțepător; Bioxid de titan (alb de titan), TiO₂, pulbere albă, se folosește pe larg ca pigment în industria vopselelor și lacurilor.

BIOZĂ, (din gr. *biosis* – viață), element final de compunere a unor cuvinte legate de noțiunea „viață”, „proces vital”, (de ex. anabioză, simbioză).

BIPIED, suport cu două picioare la mitalieră.

BIPINARIE, larvă a stelelor de mare ce înoată liber.

BIPLAN, avion cu două aripi suprapuse paralele, una deasupra alteia.

BIPOLARITATE, în relații internaționale, confruntarea dintre două superputeri.

BIR, principalul impozit plătit de țărani și orașenii din Moldova în sec. XV-XIX; Bir împărătesc, birul cel mare.

BIRAPORT, noțiune fundamentală a geometriei proiective și se referă la modul cum sunt situate patru puncte coliniare.

BIRCH, REACȚIA ~, reducerea (regenerarea) compușilor aromatici monociclici și condensați sub acțiunea unui metal alcalin și alcool în amoniac lichid.

BIRIDE, familie de gândaci din subordnul polifagi.

BIRMANI, populația Birmaniei, astăzi Uniunea Myanmar.

BIRMINGHAM, oraș în Marea Britanie (comitatul Warwickshire); oraș în sud-estul SUA, statul Alabama.

BIRNIC, persoană care era supusă la bir.

BIROCRAȚIE, aparat administrativ, alcătuit din funcționari cu pregătire profesională specială ce activează în cadrul anumitor competențe în conformitate cu procedurile formale; Birocratizare, birocrat; organizarea muncii în birouri; puterea excesivă a administrației; Birocrație politică.

BIROU ELECTORAL, organ de lucru, care asigură funcționarea unei secții de votare.

BIROUL „SNOCHETTA”, birou norvegian de proiectări în domeniile arhitecturii și urbanisticii, fondat în 1987 la Oslo.

BIROUL DE EXPERTIZĂ MEDICO-LEGALĂ, organ de specialitate al Ministerului Sănătății, Protecției Sociale și Familiei al Republicii Moldova.

BIROUL DE INVESTIGAȚII DE STAT, agenție de aplicare a legii din Ucraina, a cărei creare este prevăzută în Codul de procedură penală din Ucraina, cu funcțiile de investigare preventivă, ce va fi supravegheată de parchet.

BIROUL DE ORGANIZARE AL SFATULUI ȚĂRII, constituit în octombrie-noiembrie 1917.

BIROUL INTERNAȚIONAL DE EDUCAȚIE, organizație internațională pentru problemele învățământului și educației.

BIROUL INTERNAȚIONAL DE MĂSURI ȘI GREUTĂȚI, organizație internațională înființată în 1875 prin decizia Convenției metrice.

BIROUL REGIONAL DE HOTĂRNICIE DIN BASARABIA, organ instituit în 1819 pentru inventarierea pământurilor din Basarabia, care aparținuseră mai înainte turcilor, iar după alipirea Basarabiei la Rusia urmau a fi populate cu țărani de pe domeniile de stat din regiunile interioare ale Rusiei și cu coloniști străini.

BIRȘTONAS, stațiune fangoterapică din Lituania.

BIRUINȚA, Sângerei, or. Biruința.

BISECTOARE, semidreapta dusă prin vârful lui care îl împarte în două unghiuri egale, și este axa lui de simetrie.

BISERICA ADVENȚIȘTILOR DE ZIUA A ȘAPTEA, biserica advențiștilor de ziua a șaptea „Mișcarea de reformațiune”; uniune de conferințe.

BISERICA ALEXANDRINĂ, una dintre cele mai vechi biserici ortodoxe autocefale.

BISERICA ANGLICANĂ, biserica de stat din Anglia, una dintre bisericile protestante, (din sec. al XVI-lea). v. **PROTESTANTISM**.

BISERICA ARMEANO-GREGORIANĂ, una din cele mai vechi biserici creștine. În Armenia creștinismul a apărut în sec. al II-lea, iar răspândirea lui a avut loc la începutul sec. al IV-lea.

BISERICA BĂRĂȚIA CÂMPULUNG, edificiu catolic.

BISERICA BORZEȘTI, ctitorită la 1484 de Ștefan Cel Mare și fiul său Alexandru.

BISERICA BOYAN, monument medieval de arhitectură și pictură bulgară din localitatea Boyana, lângă orașul Sofia.

BISERICA CU HRAMUL „ÎNVIEREA DOMNULUI”, în Betleem, catedrală în memoria nașterii lui Iisus Hristos, una din cele mai importante lăcașe de cult creștine.

BISERICA CU HRAMUL „VASILII BLAJENĂI”, Catedrală Sfântul Vasile cel milostiv, monument de arhitectură și de cult creștin ortodox în orașul Moscova, construit în anii 1555-1561.

BISERICA CURTEA DE ARGEȘ, în orașul Curtea de Argeș, ctitorie voievodală (1512-1517).

BISERICA CURTEA VECHIE, în București, România.

BISERICA DE LA BĂLINEȘTI, fondată în 1493.

BISERICA DENSUS, biserică din sec. XIII-XIV, Hunedoara.

BISERICA DOMNEASCĂ SFÂNTUL NICOLAE DIN CURTEA DE ARGEȘ, biserică ctitorită de Basarab I.

BISERICA DORHOI, Biserica „Sfântul Nicolae”, ctitorie a lui Ștefan cel Mare, 1495.

BISERICA EPISCOPALĂ „SFINȚII APOSTOLI PETRU ȘI PAVEL”, HUȘI, 1494, monument istoric.

BISERICA EPISCOPALĂ CURTEA DE ARGES (1517), monument istoric.

BISERICA EVANGHELICĂ DE CONFESIUNE AUGUSTANĂ, uniune confesională reformatoare.

BISERICA GRECO-CATOLICĂ, uniune confesională reformatoare.

BISERICA „ÎNĂLȚAREA SFINTEI CRUCI” VOLOVĂȚ, ctitorie a lui Ștefan cel Mare, 1500-1502.

BISERICA MAZARACHI, din Chișinău, monument istoric.

BISERICA „NAȘTEREA MAICII DOMNULUI” TAZLĂU, ctitorie a lui Ștefan cel Mare, 1496-1497.

BISERICA NEAGRĂ, biserică în Brașov, România.

BISERICA NOUAPOSTOLICĂ, uniune confesională reformatoare.

BISERICA ORTODOXĂ GEORGIANĂ, una din cele mai vechi ramificații ale bisericii ortodoxe. A luat ființă în sec. al IV-lea.

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ, biserică autocefală a României, ortodoxă și răsăriteană.

BISERICA ORTODOXĂ RUSĂ DE RIT VECHI, biserică ortodoxă de rit vechi, ai cărei credincioși mai sunt numiți și lipoveni, în special în România; Biserica lipovenească.

BISERICA ORTODOXĂ RUSĂ, biserică ortodoxă autocefală înființată în sec. al XVI-lea.

BISERICA PATRIARHIEI, biserică în București.

BISERICA PĂTRĂUȚI, Biserica Sfânta Cruce, ctitorie a lui Ștefan cel Mare, 1487.

BISERICA PIATRA NEAMȚ, Biserica „Sfântul Ioan”, Turnul clopotniță, ctitorită de Ștefan cel Mare, 1499.

BISERICA POPĂUȚI, Biserica „Sfântul Nicolae Domnesc”, ctitorie a lui Ștefan cel Mare, 1496.

BISERICA RĂZBOIENI, Biserica „Sfântul Arhanghel Mihail”, ctitorie a lui Ștefan cel Mare, 1496.

BISERICA RÂMNICU SĂRAT, Biserica „Sfânta Parascheva”, ctitorie a lui Ștefan cel Mare.

BISERICA REUSENI, Biserica „Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul”, ctitorie a lui Ștefan cel Mare, 1503-1504, în memoria părintelui său, Bogdan II omorât de Petru Aron.

BISERICA ROMANO-CATOLICĂ, uniune confesională reformatoare.

BISERICA SCÂNTEIA, Biserica „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil”, ctitorie a lui Ștefan cel Mare.

BISERICA SCHEIA TÂRGOVIȘTE, ctitorie comună a domnitorului Țării Românești Matei Basarab și a domnitorului Țării Moldovei Vasile Lupu, ca simbol al consilierii.

BISERICA SF. KIRIL, catedrala Sfântului Kiril și Afanasie din Alexandria, în orașul Kiev.

BISERICA SFÂNTUL ARHANGHEL MIHAIL ȘI GAVRIL, (Vechea Catedrală, Chișinău), monument istoric.

BISERICA SFÂNTUL GHEORGHE HÂRLĂU, ctitorie a lui Ștefan cel Mare, 1492.

BISERICA SFÂNTUL ILIE SUCEAVA, ctitorie a lui Ștefan cel Mare, 1488.

BISERICA SFÂNTUL ILIE, CHIȘINĂU, monument istoric.

BISERICA SFÂNTUL IOAN CEL NOU SUCEAVA, monument istoric.

BISERICA SFÂNTUL NICOLAE DIN CHILIA, ctitorie a lui Ștefan cel Mare, 1482.

BISERICA SFÂNTUL NICOLAE IAȘI, ctitorie a lui Ștefan cel Mare, 1491-1492.

BISERICA SFÂNTUL PROCOPIE MILIȘĂUȚI, ctitorie a lui Ștefan cel Mare, 1487.

BISERICA SFINTEI CRUCI, Basilica di Santa Croce, biserică catolică franciscană din Florența, Italia, monument istoric și arhitectonic în stil gotic, renașcentist și neogotic din sec. XII-XIV.

BISERICA SFINTEI IRINA, monument istoric de artă bizantină din sec. al VII-lea în Istanbul, Turcia, a fost reședință patriarhală.

BISERICA SFINTEI ÎNVIERI, Biserica sfântului mormânt, (lat. Sanctum Sepulchrum Domini), complex bisericesc creștin în cinstea învierii lui Iisus Hristos din partea de nord-vest a vechiului Ierusalim, monument de istorie și cultură.

BISERICA SFINȚII ÎMPĂRAȚI CONSTANTIN ȘI ELENA (Chișinău), monument istoric.

BISERICA SFINȚILOR SERGHEI ȘI VAKH, monument istoric de artă bizantină creștină din sec. al V-lea în Istanbul, Turcia.

BISERICA „SPAS NA ILYINE ULIȚE”, edificiu de cult zidit în cinstea Schimbării la față a Mântuitorului în Novgorod în sec. al XII-lea, monument istoric și arhitectonic, inclus pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

BISERICA ST. CHARLES BORROMEI DIN VIENA, Karlskirche, fondată în anii 1716-1739, monument de cult, istoric și arhitectonic.

BISERICA TĂIEREA CAPULUI SFÂNTULUI IOAN BOTEZĂTORUL VASLUI, citorie a lui Ștefan cel Mare, 1490.

BISERICA ULTIMULUI TESTAMENT, uniune confesională reformatoare.

BISERICANI, Glodeni, Cuhnești.

BISERICĂ APOSTOLICĂ, biserică creștină în perioada de până la episcop, până la mijlocul sec. al II-lea.

BISERICĂ BOGDANA CU HRAMUL SFÂNTULUI NICOLAE, fondată în 1360.

BISERICĂ CATOLICĂ COPTĂ, biserică considerată a fi întemeiată de sfântul Marcu Evanghelistul.

BISERICĂ DE STAT, biserica care se supune statului.

BISERICĂ, instituție a clerului și credincioșilor unui anumit cult religios; lăcaș de cult creștin; clădire, (templu, locaș de cult) în care se oficiază slujbele religioase la creștini; Biserica biblică, biserica de mir, biserică parohială.

BISERICI EVANGHELISTE, biserici sau reuniuni luterane ale bisericilor luterane.

BISERICI PREZBITERIENE, biserici calviniste, congregaționaliste apărute în sec. al XVI-lea în Scoția și Anglia.

BISERICI REFORMATE, biserici calviniste de proveniență continental-europeeană.

BISEXUALITATE, existența simultană la același individ a organelor de reproducere ale ambelor sexe.

BISMUT, (Bismuthum), Bi, element din grupa a V-a sistemului periodic al elementelor, nr. at. 83. Metal alb-argintiu, strălucitor (cu reflexe roșietice), moale, casant, puțin răspândit în natură.

BISSAU, capitala, principalul centru economic, științific și cultural al țării Guineea-Bissau.

BISTRE, termen de referință în arta plastică, vopsea maro-cenușie obținută din funingine.

BISTRIȚA, oraș în România; râu în estul României, afluent pe dreapta al Siretului (bazinul Dunării).

BISTRIȚA-NĂSĂUD, județ în România.

BISTROU, local special de alimentație publică.

BISTURIU, cuțit special, de obicei cu tăișul în formă de arc, folosit la operații chirurgicale sau la disecții.

BIȘCOTARI, Cimișlia, Sahaidac,

BIȘKEK, oraș în Asia, capitala, principalul centru economic, științific și cultural al țării Kârgâzstan.

BIT HILANI, tip de structură arhitectonică din sec. IX-VII din Siria.

BIT, cea mai mică unitate de măsurare a entropiei și cantității de informație transmisă sau stocată; Cifra binară.

BITHYNIA, zonă istorică, stat antic și provincie romană.

BITINIA, (Bithynia), gen de moluște din familia bitiniide.

BITUM, produs mineral complex de culoare neagră, cu structură coloidală, format dintr-un amestec de hidrocarburi cu unele substanțe care conțin oxigen și substanțe care conțin oxigen și sulf; culoare brună, obținută prin amestecarea bitumului cu ulei de in și cu ceară.

BITUMIN, produs solid, plastic, de culoare neagră, obținut din reziduuri de petrol sau prin distilarea huilei, folosit la prepararea asfaltului, la fabricarea lacurilor etc.

BIUNIVOCITATE, însușirea de a fi biunivoc.

BIUTĂ, val folosit la un poligon pentru tir.

BIVALENȚĂ, însușire a elementelor de a fi bivalente.

BIVALVE, (Bivalvia, Lamellibranchiata), clasă de moluște.

BIVOLI, (Bos bubalus), gen de mamifere bovine.

BIVOLI, (Bos), grup de animale cornute mari, rumegătoare, din ordinul paricopitelor, familia Bovidae, subfamilia Bovinae.

BIVUAC, popas temporar al trupelor militare, în afara taberelor sau garnizoanelor.

BIZANTINISM, mod de a acționa în viață prin intrigi și viclenie.

BIZANTOLOGIE, ramură a studiilor medievale, un complex de discipline umanitare care studiază istoria, limba, religia, dreptul și patrimoniul cultural al Bizanțului.

BIZANȚ, (gr. byzantion), colonie grecească întemeiată pe Bosfor în sec. al VII-lea î.Hr., care a luat o mare dezvoltare ulterior, devenind sub Constantin cel Mare capitala întregului Imperiu roman sub numele de Constantinopol (330 d.Hr.).

BIZON, (Bison), mamifer paricopitat din familia bovideelor, asemănător cu zimbrii.

BIZONIA, denumire neoficială a zonelor americană și britanică de ocupație a Germaniei, unite după cel de-al Doilea Război Mondial, în anii 1947-1948.

BIZONUL EUROPEAN, animal sălbatic mamifer; Zimbru, bour.

BLACK SEA NAVAL FORCE, BLACKSEAFOR, forță navală multinațională de la

Marea Neagră; grup tactic al NATO în timp de pace.

BLAGOVEST, dangăt de clopot prin care biserica cheamă pe credincioși la serviciul divin.

BLAMARE, dezaprobarea față de o atitudine, un act, gest etc.

BLANQUISM, curent comunist utopic, apărut în Franța, în sec. al XIX-lea, care propaga ideea înfăptuirii revoluției prin comploturile unor grupuri restrânse; teorie și tactică complotistă în lupta revoluționară.

BLASFEMIE, defăimarea numelor sfinților.

BLASTEMĂ, acumulare de celule omogene, nespecializate pe suprafața leziunii după amputarea organului la animale.

BLASTOCEL, cavitate formată între blastomeri la embrionul animalelor.

BLASTOCIST, stadiu de dezvoltare a embrionului mamiferelor.

BLASTODERM, strat de țesut epitelial embrionar care alcătuiește blastula.

BLASTOIDEE, familie de moluște dispărute, (Blastoidea), clasă de animale fosile din încrengătura echinodermeilor, din silurian și permian.

BLASTOMERI, celule formate la segmentarea ovulului fecundat la animalele pluricelulare.

BLASTOMICOZĂ, grup de micoze cronice, necontagioase, provocate de drojdii.

BLASTOPOR, gura primară a embrionului unor animale pluricelulare.

BLASTULĂ, (g. blastos – embrion), stadiu de dezvoltare a embrionului la animalele pluricelulare, ce urmează după morulă și prin care se încheie segmentarea oului.

BLATTOPTERA, ordin de insecte.

BLAUE REITER, (Călărețul albastru), artiști expresioniști, de la începutul secolului al XX-lea grupați în München, Germania.

BLAUE VIER, (germ. Cei patru albaștri), asociație artistică formată în 1924, de W. Kandinsky, P. Klee, L. Feininger, A. Jawlensky, ca ecou la „Der Blaue Reiter”.

BLAZARE, pierdere a intensității simțurilor, emoțiilor.

BLAZON, semn simbolic distinctiv al unui gen de arme, de obicei, purtat de militari pe mănecă.

BLĂNURI, pielea animalelor de blană obținută prin vânatoare sau în urma creșterii lor în ferme și utilizate pentru producerea de articole de blană.

BLLED, stațiune climaterică montană din Slovenia.

BLEFARITĂ, (gr. blepharon – pleoape), inflamația mărginii pleoapelor cauzată de infecție bacteriană.

BLEFAROCONJUNCTIVĂ, afecțiune cronică, bilaterală, caracterizată prin inflamarea marginilor pleoapelor și a conjunctivei.

BLEFAROSPASM, contactare simetrică a mușchilor circulari ai ochiului.

BLEHNIȚĂ, boarcă, (Rhodeus seri-ceus), pește mic, (până la 9 cm lungime) din familia ciprinidelor. În RM Blehnița se întâlnește în râuri, lacuri și bălți.

BLLENHEIM, complex arhitectonic cu parc în orașul Woodstock din Anglia.

BLLENIIDE, familie de pești din ordinul perciforme.

BLLENORAGIE, boală venerică, provocată de gonococ. Netratată poate duce

la sterilitate atât la bărbați, cât și la femei; Gonoree, uretrită blenoragică.

BLLENOREE, inflamație acută purulentă a conjunctivei ochiului provocată de gonococ.

BLLESTEM, invocare a urgiei divinității împotriva cuiva; nenorocire a cuiva pusă pe seama furiei divine. Poeții romantici îl preiau din folclor și îl transformă în figură de stil foarte expresivă.

BLLESTEMUL RESURSELOR, v. PARADOXUL ABUNDENȚEI.

BLLEȘTENI, Edineț, Bleșteni.

BLLEIJNII HUTOR, UATSN, Blijnii Hutor.

BLLEINDAJ, cămașa metalică a unui proiectil de pistol sau pușcă; înveliș metalic protector sau de izolare.

BLLEINDEȘTI, Ungheni, Sculeni.

„BLLEITZKRIEG”, „Război fulger”, strategie militară germană; război ofensiv victorios de scurtă durată.

BLLEIȚ, sursă de lumină puternică, dar de scurtă durată.

BLLEOC DE CREDIT, refuzul creditorului de a acorda împrumuturi unei persoane sau unui grup de persoane.

BLLEOC DE DATE, termen tehnic de referință în informatică.

BLLEOC DE GHEAȚĂ, acumulare de gheață deasupra oglinzii mărilor, lacurilor, rezervoarelor și râurilor ca urmare a presiunii laterale a câmpurilor de gheață, precum și pe țărmurile și zonele superficiale ale fundului.

BLLEOC DE MEMORIE, termen tehnic de referință în informatică.

BLLEOC DE MONTARE ȘI ÎNCERCARE, în industria astronomică, echipament special în domeniu.

BLOC DE SISTEM, șasiu care combină structural principalele componente ale computerului într-un singur pachet.

BLOC ELECTORAL, alianță, uniune între partide etc., pentru realizarea unor scopuri comune.

BLOC MILITAR, alianță militară și politică a statelor, bloc militar-politic, bloc politic, bloc elită.

BLOC, cuplarea unor elemente sau organe, care pot fi independente unul de celălalt, într-o unitate mai mare (de ex. o casă de locuit, construită din mai multe secții etajate); masă de piatră naturală sau artificială de formă regulată și destul de mare ca volum, din care se construiesc zidurile, pereții ș.a.; piesă de metal turnat, de formă regulată și, deci, ușor transportabilă; parte dintr-o mașină sau instalație, care întrunește câteva organe identice de mașini (de ex. blocul cilindrilor unui motor cu ardere interne); combinație turbină-generator sau turbină-generator-transformator ș.a. considerată ca o instalație unitară, menită să genereze energie electrică de o anumită putere și tensiune.

BLOCADA INIMII, dereglarea trecerii impulsurilor electrice ale excitației prin sistemul conducător al inimii.

BLOCADĂ ECONOMICĂ, izolare a unei țări sau a unui grup de țări, întreprins de o altă țară sau de alte țări, în scopul subminării economiei naționale a primelor.

BLOCADĂ INFORMAȚIONALĂ, încercuire informațională pentru a împiedica luarea legăturii cu exteriorul.

BLOCADĂ MILITARĂ, izolarea unui stat, în timp de război, prin folosirea forțelor armate.

BLOCADĂ, (germ. blockade), sistem de măsuri urmărind întreruperea legăturilor externe ale unui stat, pentru a-l sili să îndeplinească cerințele statului sau statelor ce au organizat blocada;

sistem de măsuri diplomatice, militare, economice prin care se urmărește izolarea unui stat.

BLOCAJ ECONOMIC, set de măsuri menite să izoleze statul încălcător în relațiile lui economice cu alte state, în diverse domenii de activitate; blocaj economico-financiar.

BLOCAJ NOVOCAINIC, metodă de tratament ce constă în acțiunea asupra nervilor periferici prin injectarea în sectorul corespunzător al corpului a soluției de anestezic, novocaină.

BLOCAJ VALUTAR, sancțiuni economice sub formă de restricții valutare discriminatorii utilizate de un stat în raport cu un alt stat.

BLOCAJ, metodă tehnică folosită pentru a împiedica o acțiune a adversarului.

BLOCARE CIBERNETICĂ, tip de înfracțiune utilizată în tehnologiile informaționale moderne și tehnologiile computerizate.

BLOCARE, activitate militară, menită să taie aprovizionarea inamicului cu alimente, rechizite, material de război; în tehnică, fixarea organelor de lucru a unor mașini, aparate sau a schemelor electrice; Blocare automată, autoblocare; pană temporară apărută la suprasolicitația echipamentului unui calculator.

BLOCKBUSTER, lucrare de divertisment, folosită pentru a descrie un film lungmetraj de acțiune.

BLOCKCHAIN, în bussines, sistem care are o evidență a tranzacțiilor efectuate în bitcoin sau altă criptomonedă și este menținută pe mai multe computere care sunt conectate într-o rețea peer-to-peer.

BLOCKFLÖTE, instrument muzical - flaut drept.

BLOC-POST, post de control în regiunile de menținere a păcii.

BLOCSTART, echipament sportiv folosit pentru luarea startului în cursele de viteză; startbloc.

BLOCUL NAȚIONAL DEMOCRAT, creat la 20 iunie 1944 de comuniștii români, având ca principal obiectiv politic scoaterea țării din al Doilea Război Mondial.

BLOCURI CU APARTAMENTE, clădire cu multe apartamente; Blocuri de locuințe.

BLOG POLITIC, sursă informațională.

BLOG, instrument de comunicare, ce permite liber și operativ efectuarea schimbului de informație prin Internet.

BLOGGER POLITIC, redactor al unui blog politic.

BLOIS, oraș în Franța, obiecte turistice Catedrala, Castelul Blois, Palatul episcopal.

BLOODHOUND, rasă de câini de vânătoare.

BLUES, cântec popular din folclorul negrilor americani, devenit piesă de jazz.

BLUM, semifabricat de oțel.

BLUMEA, gen de plante, ierburi perene din familia Asteraceae.

BLUMING, echipament industrial special; Laminor.

BLUZĂ, haină de serviciu pentru militari.

BOA, (Boa constrictor), gen de șerpi neveninos din familia boide.

BOALA AUJESZKY, boală infecțioasă la animalele domestice.

BOALA CĂPUȘA OILOR, v. MELOPHAGUS OVINUS.

BOALA LIMBII ALBASTRE, maladie virotică care provoacă febra catarală ovină.

BOALA MAREK, viroză oncogenică extrem de contagioasă a păsărilor din grupul găinilor, de asemenea a rațelor, lebedelor, canarelor.

BOALA MONTGOMERY, pesta porcină africană, maladie a porcilor și mistreților.

BOALA NAIROBI, boală gravă transmisibilă a ovinelor și caprinelor.

BOALA NEWCASTLE, viroză extrem de contagioasă a păsărilor, caracterizată de pneumonie, encefalită, numeroase hemoragii punctiforme, leziuni ale organelor interne, mortalitate sporită.

BOALĂ DE CERNEALĂ, maladie provocată de o ciupercă, care afectează trunchiul, coroana și radacinile nucleului.

BOALĂ EDEMATOASĂ A PORCILOR, boală acută cu lezarea tractului digestiv, a sistemului nervos central și edemele țesuturilor.

BOALĂ GENETICĂ, maladie provocată de dereglări genetice.

BOALĂ OLANDEZĂ, sau efectul Groningen, este un proces de schimbare socială și economică cauzată de înlăturarea sau reducerea capacității sau activității industriale într-o țară sau regiune, în special a industriei grele sau a industriei prelucrătoare.

BOALĂ VEZICULARĂ A PORCILOR, viroză caracterizată prin febră și formare de vezicule.

BOALĂ, proces patologic care afectează organismul.

BOARUL, (lat. Bootes), constelație în emisfera boreală; Văcarul.

BOB, (Vicia faba), plantă ierboasă anuală din familia leguminoaselor, este o cultură veche, folosită în hrana omului și animalelor; fructe sau semințe ale culturilor cerealiere, unul din tipurile de bază ale producției vegetale.

BOB, sport olimpic de iarnă, coborâre din munți pe trasee de gheață special echipate într-un vehicul pe patine.

BOBAC, (Marmota bobak), marmotă de stepă, mamifer din ordinul rozătoarelor.

BOBDA, grup cultural arheologic.

BOBEICA, Hâncești, Bobeica.

BOBINĂ DE INDUCȚIE, bobină din cablu izolat, posedă calități mari de inducție la capacitate electrică relativ mică și rezistență electrică activă.

BOBINĂ, suport cilindric și element al unui circuit electric.

BOBLETICI, Sângerei, Coșcodeni.

BOBOCICA, Cantemir, Enichioi.

BOBOTEAZA, sărbătoare domnească creștină.

BOBTAIL DE KURILE, rasă de pisici indigenă.

BOBTAIL JAPONEZ, rasă de pisici formată în baza mutației naturale, care a condus la apariția cozii scurte la pisici.

BOBTAIL, copoi ciobănesc englez, rasă de câini.

BOBULEȘTI, Florești, Gura Camencii.

BOCANI, Fălești, Bocani.

BOCĂNEASCA, dans popular și melodia după care se execută.

BOCET, specie de poezie populară rituală, care însoțește manifestările funerare; cântare de mort.

BOCICĂUȚI, Briceni, Bălcăuți.

BOCȘA, Fălești, Risipeni.

BODEGĂ, local special de alimentație publică.

BODEGÓNES, pictură spaniolă de genul naturii statice cu elemente portretistice.

BODENI, UATSN, Rotari.

BODHISATTVA, ființă care, potrivit budismului, atingând starea de perfecțiune, este scutită de a se reîncarna.

BODROKERESTÛR, cultură arheologică.

BODY ART, artă corporală, direcție în artă, face parte din arta avangardistă, a apărut în anii 1960.

BOEING, tipuri de aparate de zbor; Boeing 737, Boeing 747.

BOEMĂ, mediu în care trăiesc boemii; lume a boemilor.

BOGATA, lac în lunca Prutului, situat pe teritoriul r-nului Cahul, în partea de nord-est a satului Chircani.

BOGĂȚIE, stare a individului, a grupului social, a țării, caracterizată prin nivelul înalt de venituri curente și de resurse disponibile.

BOGDANIA, denumire dată Moldovei în izvoarele străine (mai ales în cele turcești).

BOGDANOVCA NOUĂ, Cimișlia, or. Cimișlia.

BOGDANOVCA VECHĂ, Cimișlia, or. Cimișlia.

BOGDANOVCA, Basarabeasca, Iserlia.

BOGDĂNEȘTI, Briceni, Bogdănești.

BOGDĂNEȘTI, cultură arheologică.

BOGHENII NOI, Ungheni, Boghenii Noi.

BOGHENII VECHI, Ungheni, Boghenii Noi.

BOGHICENI, Hâncești, Boghicieni.

BOGIE-WOOGIE, gen muzical de blues, dezvoltat în comunitățile afro-americane în anii 1870, și devenit popular la sfârșitul anilor 1920.

BOGLARI, (*Ranunculus*), piciorul coșului, gen de plante din familia Ranunculaceae.

BOGOMILI, sectă creștină apărută la începutul sec. al X-lea în Bulgaria; Bogomilism.

BOGOTÁ, oraș în America, capitala Columbiei, principalul centru economic, științific și cultural al țării; cu 13,7 milioane de locuitori.

BOGZEȘTI, Telenești, Bogzești.

BOHEMIA, lanț muntos în Cehia și în unele regiuni ale țărilor învecinate.

BOHRIU, (*Bohrium*), Bh, element chimic radioactiv artificial din grupa a VII-a forma scurtă a sistemului periodic, nr. at. 107.

BOIAN, cultură materială neolitică, (mileniul IV î. Hr.), răspândită în Bulgaria, România și Republica Moldova.

BOICOT, sistare organizată (totală sau parțială) a relațiilor cu o persoană, cu o organizație sau cu un stat în semn de protest față de anumite acțiuni ale sale; Boicot politic.

BOIDE, (*Boidae*), familie de șerpi răspândiți în ținuturile tropicale și zonele temperate. Au capul triunghiular, plat.

BOIERESC, una din formele rentei feudale funciare, munca neplătită, pe care o prestau țărani dependenti cu unelte și vitele lor proprii pe moșiile proprietarilor funciari. (12 zile lucrătoare).

BOIERIE, rang, titlu de boier, funcție în statul medieval deținută de un boier.

BOIERIME, pătură socială în țările române în sec. XIV-XIX; Boier, boieri pribegi, boiernaș, categorie socială în

Moldova și Țara Românească în sec. XVII-XIX, alcătuită din boierii de starea a treia.

BOIGA, gen de șerpi din familia colubridae.

BOILER, schimbător de căldură pentru încălzirea apei cu abur sau apă fierbinte.

BOINE, subfamilie de șerpi din familia boide.

BOIȘTE, loc în care peștii își depun icrele. Se caracterizează, de regulă, printr-un substrat anumit, (nisip, prundiș, plante ș. a.), care servește pentru fixarea icrelor.

BOIȘTEAN, (*Phoxinus phoxinus*), pește mic din familia ciprinidelor, răspândit în Europa și Asia de Nord.

BOL, tip de vas; vas de lut ars, adâncit ușor.

BOLA, (*Bolas*, *Boleadoras*), armă primitivă de vânatoare de aruncat, alcătuită din una sau câteva pietre și o curea lungă.

BOLCENI, Hâncești, Sofia.

BOLDUREȘTI, Nisporeni, Boldurești.

BOLDUREȘTI, râuleț în partea centrală a RM, afluent pe stânga al râului Prut.

BOLERÓ, dans popular spaniol lent în măsura $\frac{3}{4}$.

BOLETACEAE, familie de ciuperci din ordinul Baziodimicete.

BOLETUS, gen de plante, ciuperci din familia Boletaceae.

BOLI CARDIOVASCULARE, grup de boli ale inimii și vaselor sangvine.

BOLI CROMOZOMIALE, boli ereditare determinate de schimbarea numărului sau structurii cromozomilor.

BOLI DE CARANTINĂ, grup de boli infecțioase cu contagiozitate și mortalitate înaltă față de care se aplică limitările internaționale de carantină, reglementate de convențiile sanitare internaționale.

BOLI DE COLAGEN, termen ce desemnează grupul așa-numitor afecțiuni inflamatorii sistemice reumatice, determinate ulterior ca „boli difuze ale țesutului conjunctiv”.

BOLI INFECȚIOASE, boli contagioase și transmisibile, provocate de microorganisme patogene.

BOLI MEDICAMENTOASE, boli cauzate de efectele secundare ale remediilor medicamentoase.

BOLI MOZAICE ALE PLANTELOR, grup de viroze care se caracterizează prin apariția unor pete decolorate pe frunze, alternând cu porțiuni colorate normal ce-i dau aspectul unui mozaic.

BOLI PARAZITARE, grup de boli provocate de paraziți al căror gazdă este omul.

BOLI PORFIRINICE, denumire comună a bolilor ereditare provocate de dereglarea metabolismului porfirinei și a biosintezei hemului.

BOLI PRIONICE, grup de boli grave rare, neurodegenerative, ce țin de acumularea în creier a prionilor.

BOLI PROFESIONALE, maladii ce apar ca rezultat al acțiunii asupra organismului a nocivităților profesionale.

BOLI PSIHICE, boli caracterizate prin dereglări ale activității psihice; obiectul de studiu al psihiatriei.

BOLI RARE, denumire convențională a bolilor ce apar la o mică parte din populație.

BOLI SOCIALE, boli ale omului în declanșarea și răspândirea cărora un

rol important revine condițiilor social-economice nefavorabile.

BOLID, meteor strălucitor cu dimensiuni unghiulare vizibile.

BOLIDOFITE, clasă de alge flagelate, fototrofe din ordinul Ochrophyta.

BOLILE PLANTELOR AGRICOLE, tulburări ale activității vitale a organismului plantelor, provocate de organisme patogene, condiții nefavorabile ș.a. Se manifestă prin diferite simptome sau caractere exterioare (putrezire, pătare, necroze, ofilire, deformare, tumori, excrescențe ș.a.).

BOLIȘOI FONTAN, UATSN, or. Dubăsari,

BOLIVIA, stat în America de Sud. Capitale: Sucre și La Paz. A proclamat independența de stat la 6 august 1825.

BOLIVIENII, popor, populația de bază a Boliviei.

BOLOATA, râu mic în nordul RM, afluent pe stânga al râului Căinari (bazinul Răutului).

BOLOGNA, oraș în nordul Italiei, situat pe râul Reno, la poalele Apeninilor.

BOLOHAN, Orhei, Bolohan.

BOLOHOVENI, denumire atribuită de cronicarii ruși din sec. XII-XIII, populației care trăia între cnezatele Kievean și Halici-Volinia.

BOLOMETRU, dispozitiv de măsurare a intensității radiațiilor electromagnetice.

BOLȘEVISM, curent de gândire politică apărut în Rusia la începutul sec. XX în cadrul fracțiunii de stânga a Partidului Social Democrat al Muncitorilor; curent marxist revoluționar de gândire politică în mișcarea muncitorească internațională.

BOLTA PALATINĂ, cerul gurii, perete osos format din apofizele palatine ale maxilarelor și lamele orizontale ale oaselor palatine; desparte cavitatea bucală de fosele nazale.

BOLTĂ CEREASCĂ, spațiu deasupra pământului, mărginit de orizont.

BOLTĂ, structură de susținere spațială în construcții sub forma unei suprafețe curbe convexe; element de construcție cu suprafața interioară (intradusul) concavă, menit pentru preluarea unor încărcări (acoperiș, planșeu, masiv de roci ș.a.) la clădiri, tuneluri, poduri ș.a.; Boltă palatină, partea superioară a cavității bucale. Se mai numește, popular, cerul gurii; Boltă cerească - sferă cerească.

BOLȚAR, bloc de beton, material de construcție artificial.

BOLȚUN, Nisporeni, Bolțun.

BOMBARDAMENTELE DE LA HIROSHIMA ȘI NAGASACHI, atac nucleare implicând aruncate din SUA.

BOMBARDĂ, armă de foc de artilerie; dispozitiv militar de aruncat proiectile sau bolovani; piesă de artilerie de calibru mare; vechi instrument de muzică populară, strămoș al fagotului.

BOMBARDIER, tip de avion militar cu destinație specială.

BOMBARDIER, tip de avion militar cu destinație specială.

BOMBĂ ATOMICĂ, armă de nimicire în masă; Bombă nucleară, bombă cu hidrogen, bombă termonucleară, bombă cu neutroni.

BOMBĂ, denumire veche, dată proiectilelor de artilerie și minelor; Bombă manometrică, aparat de laborator destinat măsurării presiunii gazelor de combustie sau de explozie în spațiu închis; Bombă calorimetrică, dispozitiv pentru determinarea puterii calorice

a substanțelor de analizat; Bombă de adâncime, bombă inteligentă.

BOMBICILIDE, familie de păsări din ordinul passeriforme.

BOMBINA, gen de amfibii acaudate.

BOMBONERIE, local special de alimentație publică.

BOMBUS, gen de albine sociale.

BOMBYX MORI, fluture din familia Bombycidae.

BONDILIIDE, familie de diptere.

BON DE CASĂ, document emis de întreprinderi sau de bănci pentru procurarea de fonduri pe termen scurt.

BONAIRE, SABA, SINT EUSTATIUS, Caraibe Neerlandeze, teritoriu cu statut special, situat pe Antilele Neerlandeze.

BONAMPAK, centru religios al poporului maya, monument de istorie și cultură.

BONAPARTISM, termen utilizat pentru denumirea regimurilor autoritare și a curentelor politice din Franța care respingeau democrația parlamentară și care, apelând la mase, fortificau puterea executivă în stat. Bonopartismul a apărut în Franța în perioada dictaturii lui Napoleon I Bonaparte.

BONAPARTIȘTI, reprezentanți ai dinastiei imperiale, întemeiată în anul 1804 de către Napoleon I Bonaparte și care a guvernat țara în anii 1804-1814 și 1815; restaurată în anul 1852 de către Napoleon al III-lea.

BONDAREUCA, Telenești, Zgârdești.

BONDARI, (Bombus), gen de albine „sociale” cu corpul gros, acoperit cu peri lungi și deși.

BONDIȚĂ, (maghiară bunda - pieptar, cojoc), pieptar sau cojocel scurt, fără

mâneci, confecționat din piele de oaie cu blană întoarsă, brodat cu fire de lână colorată sau împodobit cu mărgele și cu aplicații din piele de altă culoare, din fetru ș. a.

BONETĂ, acoperământ militar de cap fără cozoroc.

BONGO, (*Tragelaphus eurycerus*), mamifer din familia bovide.

BONITAREA SOLULUI, aprecierea comparativă a capacității de producție a solului ca mediu pentru activitatea vitală a plantelor, exprimată în puncte. În RM a fost elaborată o scară de apreciere pentru toate terenurile arabile. Din 1968 s-a introdus cadastrul funciar.

BONITATE, evaluarea valorii economice a unui bun; Bonitate comercială, bonitate financiară, bonitatea cumpărătorului.

BONITATEA ANIMALELOR AGRICOLE, aprecierea vitelor și păsărilor după calitățile lor. Prin bonitatea animalelor agricole se stabilește puritatea rasei și originea animalului, se apreciază productivitatea.

BONITATEA PĂDURII, indice convențional de evaluare a productivității arboretului.

BONN, în Europa, oraș din Germania, între anii 1949-1990 capitala RFG, actualmente Germania.

BONOBO, (*Pan paniscus*), gen de maimuțe antropoide din familia hominide.

BONSAI, artă orientală tradițională realizată prin crearea de compoziții din plante crescute în formă de copaci în miniatură.

BONURI, obligații emise de stat, autorități municipale, firme private pentru sume împrumutate pe termen scurt pentru care se plătește dobânda.

BOOM DE APĂRARE, barieră plutitoare sau debarcader marin plutitor.

BOOM ECONOMIC, mișcare descendentă și ascendentă a produsului intern brut în jurul tendinței sale de creștere pe termen lung; avânt economic; Boom speculativ.

BOOMSLANG, (*Dispholidus typus*), specie din familia colubride.

BOOSTER, instalație auxiliară electrică, hidraulică sau pneumatică, utilizată pentru sporirea efortului sau capacității mașinilor, mecanismelor în momentul celor mai mari sarcini.

BOOTING, program de utilitate pentru pornirea computerului, care citește modulele de program, apoi configurează și inițiază executarea lor.

BOR, (Borum), B, element din grupa a III-a a sistemului periodic al elementelor cu nr. at. 5 și cu doi izotopi stabili. În natură se întâlnește sub formă de compuși.

BORA, (gr. boreas), vânt puternic, uscat și rece, care bate iarna dinspre munte spre mare, mai ales pe coastele de nord-est ale Mării Adriatice și ale Mării Negre.

BORAGINACEAE, (Boraginaceae), familie de plante ierboase, mai rar arborescente. În Republica Moldova cresc spontan ca plante ruderales, decorative, melifere (cca. 45 specii).

BORAGO, gen de plante din familia Boraginaceae.

BORAX, ($\text{Na}_2\text{B}_4\text{O}_7 \cdot 10\text{H}_2\text{O}$), borat de sodiu cristalizat cu zece molecule de apă, care se prezintă sub formă de cristale monoclinice, incolore sau cenușii, cu luciu sticlos, folosit la sudarea metalelor, la confecționarea unor sticle speciale, în tăbăcărie, în medicină etc.

BORCAN, (întâlnit și cu denumirea de vas sau oală), recipient cilindric din

sticlă, cu gura largă și fără torți; vas cu formă dintre cele mai comune.

BORCEAG, Cahul, Borceag.

BORDEAUX, oraș în sud-vestul Franței.

BORDER COLLIE, rasă veche de câini ciobănești.

BORDER TERRIER, rasă de câini din grupa terrierilor.

BOREI, zeul vântului nordic în mitologia greacă antică, fiul titanizilor Astray și Eos.

BORELIOZE, grup de boli infecțioase.

BOREOGADUS, gen de pești din ordinul gadiforme.

BORISOVCA, Ungheni, Alexeevca.

BORMAȘINĂ MANUALĂ, burghiu mecanic.

BORMIO, stațiune balneoclimaterică din Italia.

BORNEO, (Kalimantan), una dintre cele mai mari insule din lume.

BORNEOL, alcooli secundari ai grupei terpenelor biciclice; endoizomeri și exoizomeri.

BOROANĂ, unealtă agricolă cu dinți sau discuri pentru lucrarea solului și îngrijirea plantelor. Cu boroană se afânează solul la 3-8 cm adâncime și se nimicesc buruienile; Grapă.

BOROANĂ, unealtă agricolă folosită pentru mărunțirea, afânarea și nivelarea arăturii.

BOROBUDUR, sanctuar budist pe insula Java din Indonezia, monument arhitectonic-istoric.

BORODINIA, gen de plante din familia Brassicaceae.

BOROGANI, Leova, Borogani.

BORONIRE, procedeu agrotehnic, prelucrarea solului ce asigură mărunțirea, afânarea și nivelarea suprafeței lui.

BOROSANI, Dondușeni, Elizavetovca.

BOROSENII NOI, Râșcani, Borosenii Noi.

BOROVEȚ, stațiune climaterică montană din Bulgaria.

BORURI, compuși ai borului cu metalele.

BOS TAURUS INDICUS, zebu, bou ghebos, ramificație a bovinelor.

BOS, gen de mamifere din familia bovide.

BOSCA, UATSN, Comisarovca Nouă.

BOSFOR, strâmtoare între Europa și Asia, strâmtoare care leagă Marea Neagră cu Marea Marmara.

BOSFORUL CIMERIAN, denumirea grecească antică a strâmtorii Kerci.

BOSFORUL TRACIC, vechi nume al canalului de Constantinopolului.

BOSNIA ȘI HERȚEGOVINA, stat în Europa Sudică (Peninsula Balcanică). Capitală: Sarajevo. A proclamat independența de stat la 3 martie 1992.

BOSSA-NOVA, curent în artă și stil muzical brazilian, popularizat de poetul Vinicius de Moraes, compozitorul Antônio Carlos Jobim și cântărețul João Gilberto.

BOSTANGI-BAȘI, (tc.), căpetenia bostangiilor, starostele grădinarilor; șeful gărzii imperiale; șeful poliției din Bosfor și Edirne.

BOSTON TERRIER, rasă de câini din grupa de câini de companie.

BOSTON, dans în stilul valsului și melodia după care se execută; oraș din SUA, centru administrativ al statului Massachusetts, face parte din aglomerația urbană Boston-Worcester-Lawrence cu 6149,2 mii de locuitori.

BOSTRIHIDE, familie de coleoptere.

BOSWELLIA, gen de plante, arbori din familia Burseraceae.

BOȘCANA, Criuleni, Boșcana.

BOȘERNIȚA, Rezina, or. Rezina.

BOȘIMANI, (engl. bushmen, din olandeză bošjemans - om de pădure), populația băștinașă negridă din sudul Africii; San.

BOȘIMANI, San, străveche populație autohtonă din Africa de Sud.

BOT, puntea superioară a navei maritime dinspre proră.

BOTANICĂ, domeniu de cercetări științifice interdisciplinare fundamentale și aplicative privind studiul plantelor.

BOTEZ, ritual creștin de primire a cui-va printre credincioșii bisericii, însoțit de atribuirea unui prenume; petrecere care are loc cu acest prilej.

„**BOTEZUL FOCULUI**”, prima participare activă a cui-va la o misiune de luptă.

BOTGROS, (*Coccothraustes coccothraustes*), pasăre sedentară, ceva mai mare decât vrabia, din familia fringilide.

BOTIDE, familie de pești marini din ordinul pleuronectiforme.

BOTNA, lac pe cursul inferior al râului Botna, aproape de confluența acestuia cu Nistrul; râu, afluent pe dreapta al Nistrului. Izvorăște din Codri (r-nul Nisporeni) și se varsă în Nistru, la sud-vest de or. Tiraspol.

BOTNĂREȘTI, Anenii Noi, Botnărești.

BOTNĂREȘTII NOI, Anenii Noi, Chirca.

BOTNIȘOARA, râuleț, afluent pe dreapta al Botnei (bazinul Nistrului).

BOTOȘANI, oraș, centru județean în România.

BOTRIOCEFAL, (*Diphyllobothrium latum*), vierme plat, parazit intestinal din clasa cestodelor în formă de panglică.

BOTRIOCEFALOZĂ, boală provocată prin consumul cărnii de pește infestate de botriocefal, caracterizată prin anemie și tulburări digestive.

BOTRIOLEPIS, gen de pești cu carapace dispărută.

BOTROPS, gen de șerpi din familia viperide.

BOTROȘ, căldăraș, (*Pyrrhula pyrrhula*), pasăre cântătoare din familia fringilidelor.

BOTRYDIUM, gen de plante, alge galben-verzui din familia Botrydiaceae.

BOTRYTIS, gen de plante din familia ciupercilor imperfecte microscopice.

BOTTNISKA VIKEN, golf dintre Suedia și Finlanda.

BOTULISM, (lat. botulus - cârnaț), boală de natură toxico-infecțioasă provocată de bacilul *Clostridium botulinum* care se găsește în sol și ajunge în intestin odată cu hrana.

BOU MOSCAT, mamifer din familia cavicornelor.

BOUGAINVILLE, insulă vulcanică în Oceanul Pacific.

BOUGAINVILLEA, floare de hârtie, gen de plante din familia Nyctaginaceae.

BOULUNGISM, mișcare șovinistă din Franța de la sfârșitul sec. al XIX-lea, care urmărea restaurarea monarhiei și un război revanșard contra Germaniei.

BOUR, (Bos primigenius), mamifer din grupa bovinelor, (acum dispărut); simbol heraldic; Bourul și Zimbrul.

BOURG-EN-BRESSE, oraș în Franța, atracția turistică principală este o mănăstire regală, cu o biserică în stilul goticului flamand.

BOURGOGNE, regiune istorică în Franța, în bazinul râurilor Rhône, Saône, Loire și începuturile Seine.

BOURRÉE, vechi dans popular francez și melodia după care se execută.

BOUVIER DES FLANDRES, rasă de câini din grupul ciobănești.

BOVARISM, stare clinică caracterizată prin incapacitatea individului de a face o delimitare clară între realitate și fan-tezie; termen creat și pus în circulație de filosoful francez Jules de Gaultier cu referire la Emma Bovary, eroina titulară a romanului „Madame Bovary” (1857), prilej de observații asupra idealismului.

BOVIDE, cavicornе, (Bovidae), familie de paricopitate rumegetoare.

BOVINDOU, balcon închis cu geamuri de sticlă în formă de semicerc, triunghiular sau poligon regulat, pe fațada unei clădiri.

BOVINE DOMESTICE, vite domestice paracopitate rumegetoare, specia Bos taurus din familia Bovidae.

BOVINE, (Bovinae), subfamilie de animale rumegetoare paricopitate din familia bovideelor; categorie de vite, se atribuie de asemenea bivoulul, iacul, bantengul, gayalul.

BOVISTA, gen de plante din familia ciuperci din clasa gasteromicetelor.

BOWLING, joc sportiv scopul căruia este de a trage niște jaloane folosind cât mai puțin bile speciale de bowling.

BOX, (Pugilism), sport de contact în care doi adversari luptă între ei, pe ring, după anumite reguli, cu pumnii îmbrăcați în mănuși speciale, pe un ring cu corzi (6 m x 6 m).

BOXĂ, parte delimitată a salonului sau încăperea specială din spital pentru izolarea bolnavilor infecțioși sau a persoanelor suspecți de boală infecțioasă.

BOXER, rasă de câini de pază.

BOY-SCOUT, mișcare de voluntariat internațională; Cercetași, Scouting.

BOZ, (Sambucus ebulus), plantă ierboasă perenă, toxică, din familia Adoxaceae. În Republica Moldova crește de a lungul drumurilor, în păduri, locuri umede sau umbrite. Se înmulțește prin rizomi. Poate fi folosit contra șoarecilor și ploșnițelor.

BOZIENI, Hâncești, Bozieni.

BOZO, unul din popoarele Mali.

BRABANT, regiune istorică în Europa de Nord-Vest.

BRACAJUL ROȘILOR, unghi de stabilitate a roșilor.

BRACHICEFALIDE, familie de broaște fără coadă.

BRACHICERA, grup de insecte diptere.

BRACHIOPODA, clasă de nevertebrate marine sedentare.

BRACHIRAMFUS, gen de păsări din familia alcide ordinul caradriiforme.

BRACONAJ, (fr. braconnage), vânat (pescuit) în locuri interzise sau în perioada când vânatul (pescuitul) este interzis.

BRACONIDE, familie de himenoptere parazite din suprafamilia icneumonoide.

BRAD, (Abies), gen de plante din familia Pinaceae.

BRADICARDIE, rărire normală sau patologică a ritmului cardiac.

BRADICHININĂ, hormon polipeptidic cu acțiune locală din grupul chininelor.

BRADILALIE, încetinire anormală a ritmului cardiac.

BRADIPNEE, rărire anormală a mișcărilor respiratorii.

BRADIPSIHIE, ritm lent de desfășurare a proceselor psihice.

BRADITELIA, ritm foarte lent de evoluție a unor grupe de organisme.

BRADIURIE, eliminarea încetinită a urinei.

BRAER, accident petrolier.

BRAGI, în mitologia scandinavă, zeu al înțelepciunii, al cântecului și al poeziei.

BRAHIALGIE, durere la nivelul brațului.

BRAHIDACTILIE, malformație congenitală pentru care este caracteristică scurttimea degetelor.

BRAHIGLOSIE, malformație congenitală în care se constată scurttimea anormală a limbii.

BRAHIOLOGIE, tip de elipsă care constă în evitarea repetării unui element al frazei exprimat anterior.

BRAHIOLARIA, stadiu de dezvoltare, larva stelelor de mare.

BRAHIOPODE, (Brachiopoda), încrângătură de nevertebrate marine cu corpul

închis într-o cochilie calcaroasă din 2 valve, (dorsală și ventrală).

BRAHIOZAURI, gen de dinozauri dispăruți.

BRAHIPNEE, respirație scurtă, sacada-tă.

BRAHISINCLINAL, cută sinclinală scurtă de formă elipsoidală (în plan), a cărei lungime este de câteva ori mai mare decât lățimea.

BRAHITERAPIE, tratament radioterapic în care sursa de radiație este plasată în apropierea sau în interiorul țesutului afectat.

BRAHMA, Brahman, zeu suprem la indieni; în hinduism, zeitățe principală, considerată drept principiul creator al lumii; zeitățe principală a panteonului brahman.

BRAHMANA, descrieri de ritualuri, alcătuite de preoții vedici.

BRAHMANAS, colecție de scrieri sacre indiene.

BRAHMANISM, religia vechilor indieni.

BRAHMAPUTRA, unul dintre cele mai mari fluvii din Asia care curge pe teritoriul Chinei, Indiei și Pakistanului.

BRAICĂU, Dondușeni, Sudarca.

BRAINSTORMING, asalt de idei și tehnică de stimulare a gândirii în grup; tehnică de creativitate în grup, menită să genereze un număr mare de idei, pentru soluționarea unei probleme.

BRAINSTRUST, grup de experți numiți să sfătuiască un guvern sau un politician.

BRANCHIOPODA, clasă de artropode cu branhii.

BRAND, marcă de produs a unei firme renumite, activ intangibil al organizației.

BRANDENBURG, este un land în Germania (districtul Potsdam), situat pe râul Havel, la 60 km sud-vest de Berlin; unul dintre cele mai mari principate din Germania medievală.

BRANDENBURG, oraș în Germania, vestit prin mai multe edificii clădite din cărămidă gotică; regiune istorică a Germaniei.

BRANDMAUER, în construcții, perete de protecție contra incendiilor.

BRANDVAHTĂ, corabie în serviciu de pază la intrarea în port, în golf; post de pază sau observație pe corabie sau pe țârm; corabie nepropulsată.

BRANDY, băutură alcoolică tare, obținută din distilat de vin.

BRANHIATE, (Branchiata), subîncrângătură de animale, majoritatea acvatice, reprezentate prin clasa crustaceelor.

BRANHII, organ de respirație la animalele acvatice, care respiră oxigenul dizolvat în apă.

BRANIȘTE, moșie folosită ca pășune și fâneață.

BRANIȘTE, Râșcani, Braniște.

BRANLE, vechi dans popular francez și melodia după care se execută.

BRANȘAMENT, legătura dintre o conductă principală (conductor) și un consumator.

BRANTA, gen de păsări din familia anatide.

BRAS, stil de înot sportiv.

BRASERIE, local special de alimentație publică.

BRASILIA, oraș în America de Sud, capitala, principalul centru economic, științific și cultural al țării Brazilia.

BRASINOSTEROIZI, hormoni steroizi ai plantelor care reglează creșterea și dezvoltarea lor.

BRASSICACEAE, familie de angiosperme din ordinul brasicale.

BRAȘOV, oraș în România situat în partea centrală a cercului carpatin, centru județean în România.

BRATISLAVA, oraș în Europa, capitala, principalul centru economic, științific și cultural al Slovaciei.

BRAȚ, (lat. brachium), segmentul membrilor superioare, (la om) și anterioare, (la animalele patrupeze), situat între articulația scapulo humerală și articulația cotului. Scheletul brațului îl constituie humerusul; canal scurt de origine naturală, care leagă lacuri sau un lac cu un râu; canal de râu secundar, când cursul râului este împărțit de insule în mai multe mâneci; organ de lucru al unui dispozitiv sau echipament.

BRAȚUL RĂULUI, ramificare a albiei râului ca urmare a ocolirii unor proeminențe în cursul apei, compuse din roci erodate.

BRAULA, gen de diptere din familia braulide.

BRAVICEA, Călărași, Bravicea.

BRAZDA LUI NOVAC, două valuri de pământ construite în epoca de stăpânire a Daciei de către romani.

BRAZDĂ, fâșie îngustă de pământ, tăiată și răsturnată cu plugul; urmă rămasă în pământ după plug; brăzdătură.

BRAZILIENI, națiune, populația de bază a Braziliei.

BRAZZAVILLE, oraș în Africa, capitala, principalul centru economic, științific și cultural al Republicii Congo.

- BRĂDET**, păduri naturale sau artificiale în care prevalează brazii. Moldova crește pretutindeni pe soluri sărate.
- BRĂDUȚ**, motiv decorativ; stil și procedeu în arta plastică.
- BRĂILA**, mun. Chișinău, Băcioi.
- BRĂILA**, oraș, centru județean în România situat pe malul stâng al Dunării.
- BRĂNEȘTI**, Orhei, Ivancea.
- BRĂNEȘTI-LECĂUȚI**, cultură arheologică, sec. XII-XIII.
- BRĂTIANOVCA**, Hâncești, Sărata Galbenă.
- BRĂTULENI**, Nisporeni, Brătuleni.
- BRĂTUȘENI**, Edineț, Brătușeni.
- BRĂTUȘENII NOI**, Edineț, Brătușeni.
- BRĂȚARĂ**, (fr. brățel - de la bras, mână), podoabă în formă de verigă din metal prețios sau din alte materiale, purtată de femei la încheietura mâinii ori pe braț. Pe teritoriul Moldovei, podoabe în formă de brățări sunt cunoscute din perioada neolitică.
- BRĂVICENI**, Orhei, Brăviceni.
- BRĂZDAR**, organ de lucru al plugului, care taie și trage brazdele.
- BRÂNCA-PORCULUI**, (*Scrophularia nodosa*), buberic, plantă perenă ierboasă din familia Scrophulariaceae. În Republica Moldova crește solitar sau în grupuri în pădurile de stejar și carpen.
- BRÂNCA-URSULUI**, (*Heracleum sphondylium*), plantă ierboasă perenă din familia Umbelliferae. În Republica Moldova brânca-ursului crește pe pășuni, pe malul apelor, la marginea pădurilor, lângă izvoare.
- BRÂNCĂ**, (*Salicornia herbacea*), sărăturica, plantă ierboasă anuală din familia Chenopodiaceae. În Republica
- BRÂNCULIȚĂ EUROPEANĂ**, (*Salicornia europaea*), iarbă sărată, sunătoare obișnuită sau doar sunătoare, este o plantă halofită cu flori anuale din familia Amaranthaceae.
- BRÂNDUȘĂ DE PRIMĂVARĂ**, șofrănel (*Crocus variegatus*), plantă ierboasă, perenă, din familia Iridaceae. În Republica Moldova crește prin poieni, la marginea pădurilor, pe povârnișuri.
- BRÂNDUȘĂ DE TOAMNĂ** (*Colchicum autumnale*), plantă ierboasă, perenă, din familia Liliaceae. În Republica Moldova crește pe povârnișuri. Poate fi cultivată ca plantă decorativă.
- BRÂNZA**, Cahul, Brânza.
- BRÂNZĂ**, produs alimentar obținut prin coagularea laptelui: brânză proaspătă de vacă, brânză de oaie, brânzeturi tari (de ex. brânză de Olanda) și brânză topită.
- BRÂNZENI**, Edineț, Brânzeni.
- BRÂNZENI**, Glodeni, Camenca.
- BRÂNZENII NOI**, Telenești, Brânzenii Noi.
- BRÂNZENII VECHI**, Telenești, Brânzenii Noi.
- BRÂU**, cingătoare de diferite dimensiuni (lățimea până la 25 cm, lungimea, până la 3 m), țesută din fire de lână, in, borangic sau aleasă, brodată cu diferite motive; ornament colorat, modelat sau imprimat, care încinge un vas; dungă sau element decorativ; cingătoare lată de lână, de piele, de mătase etc. pe care o poartă țărani.
- BRĂUL**, joc popular moldovenesc de bărbați. Se execută după o melodie vioaie, sincopată, în măsura 2/4. Dansatorii se grupează în semicerc și, ținându-se cu ambele mâini de brăul vecinilor, exe-
- cută figuri complexe, însoțind jocul cu strigături.
- BREANOVĂ**, Orhei, Morozeni.
- BREBENEI**, (*Corydalis*), gen de plante ierboase, perene, ruderales, melifere (cca. 300 specii) din familia Papaveraceae, răspândite în emisfera nordică. În Republica Moldova se întâlnesc *corydalis cava*, *corydalis halleri* și *corydalis marschalliana*.
- BREBENOC**, (*Vinca*), gen de plante din familia Apocynaceae.
- BRECIE**, rocă detritică, constituită din fragmente colțuroase de roci de dimensiuni și compoziție mineralogică variate, consolidate cu ciment de natură diferită.
- BREITOVO**, de porcine, rasă direcție universală.
- BREJENI**, Sângerei, Ciuciuieni.
- BREMEN**, oraș în Germania.
- BRENNER**, trecătoare în Alpii Estici, la granița dintre Austria și Italia.
- BRENTIDE**, familie de coleoptere din subfamilia curculionide.
- BRESLAȘI**, categorie de țărani în Moldova din prima jum. a sec. al XIX-lea.
- BRESLE DE CALICI**, uniuni de orbi, ciunți, ologi în orașele din Moldova feudală, organizate după modelul breslelor.
- BRESLE**, în Evul Mediu, uniuni ale meseriașilor-patroni de aceeași specialitate sau de specialități înrudite, formate în cadrul unui oraș; Breslă meșteșugărească.
- BRETAGNE**, regiune istorică a Franței, situată pe peninsula Bretagne.
- BRETANIA**, regiune în Franța, provincie istorică în nord-vestul Franței, situ-

ată în peninsula Bretagne și regiunea continentală învecinată.

BRETONII, popor în nord-vestul Franței, populația autohtonă din peninsula Bretagne.

BREVET DE INVENȚIE, document eliberat la cererea autorului, prin care se confirmă faptul invenției, precum și dreptul exclusiv acordat autorului asupra acesteia; titlu prin care este protejată o invenție.

BREVIAR, mică culegere de rugăciuni în biserica catolică.

BREVICOLINĂ, [1-metil-4 (N-metil-pirolidin)-carbolină], ($C_{17}H_{19}N_3$), alcaloid principal al varietății de rogoz *Carex brevicollis* care crește în zona păduroasă a RM și în Ucraina. Brevicolina provoacă o contracție puternică a musculaturii netede, intensifică respirația și coboară tensiunea arterială.

BREVOORTIA, gen de pești din familia clupeide.

BREZOAIA, Ștefan-Vodă, Brezoaia.

BRIARD, rasă de câini pastorali.

BRIC, navă maritimă cu două catarge din sec. al XVIII-XIX-lea sau navă maritimă mare cu o pânză oblică la pupă, iar restul - dreptunghiulare.

BRICENI or., Briceni, or. Briceni.

BRICENI, Dondușeni, Briceni.

BRICEVA, Dondușeni, Târnova.

BRICHETARE, proces tehnologic prin metoda presării de producere a brichetelor identice după formă și greutate din materiale cu caracteristici prestabilite.

BRICIUL LUI OCKHAM, principiul parcimoniei, folosit pentru a justifica anumite afirmații științifice.

BRIDGE, unul dintre cele mai populare jocuri de cărți din lume, este recunos-

cut de Comitetul Internațional Olimpic ca sport, organul de conducere este Federația Mondială de Bridge (WBF).

BRIDGETOWN, capitala statului Barbados.

BRIEFING, eveniment în timpul căruia organizatorul aduce la cunoștința celor prezenți diverse informații.

BRIGADĂ, unitate militară, alcătuită din câteva regimente, batalioane, divizioane.

BRIGANTINĂ, navă mică, cu un catarg sau două, cu pânze și vâsle în sec. al XVI-XVIII-lea; corabie cu pânze cu două catarge în sec. al XVII-XIX-lea.

BRIGĂZILE DE ȘOC, tineretul maoist, folosit pentru agitație și represiune în diverse momente.

BRIKS, organizație internațională constituită de cele mai mari state cu piețe și economie în curs de dezvoltare: Brazilia, Rusia, India, China și Republica Sud-Africană.

BRIILIANT, diamant șlefuit conform unei tehnologii speciale.

BRIOFITA, (Mușchi), filum de plante superioare; filum de mușchi, încrengătura de plante cu celule inițiale, care formează arhegoane, anteridii și sporangi. Briofitele cresc pe scoarța arborilor, pe soluri umede, pe stânci, în ape. Există briofite tericole (pe sol), corticole (pe scoarța arborilor), saxicole (pe stânci). În Republica Moldova sunt cunoscute cca. 140 specii de briofite, care în asociație cu alte plante superioare, formează fitocenoze.

BRIOLOGIE, ramură a botanicii, care studiază morfologia mușchilor, structura internă, originea, legăturile de înrudire, alternarea generațiilor, particularitățile în funcție de ecologie, adaptările la condiții noi și răspândirea lor pe suprafața Pământului.

BRIONIA, gen de plante din familia Cucurbitaceae.

BRIONIE, gen de plante perene din familia Cucurbitaceae.

BRIOPSIDA, clasă de mușchi frunzoși.

BRIORIA, gen de plante licheni din familia Parmeliaceae.

BRIOZOA, filum de nevertebrate.

BRIOZOARE, (Bryozoa), încrengătură de nevertebrate sedentare, marine și de apă dulce. Se cunosc peste 3500 specii.

BRISBANE, oraș, centru administrativ al statului Queensland, Australia.

BRISTOL, oraș în sud-vestul Marii Britanii, situat pe râul Avon, în apropierea vărsării acestuia în golful Bristol.

BRITISH PETROLEUM LTD „BPC”, a treia companie de petrol din lume.

BRITOLAGI, trib celtic, care împreună cu alte triburi celtice, a pătruns la începutul sec. al III-lea î. Hr. pe teritoriile dintre Dunăre, Carpați și Nistru.

BRIZA, gen de plante din familia Poaceae.

BRIZANT, capacitatea substanțelor la explozie de a deforma sau a fărâmița metalul, rocile; proiectil special la armele de foc grele.

BRIZĂ, vânt ușor care suflă regulat la țărmul mării.

BRIZOL, material hidroizolant.

BRNO, oraș în Cehia.

BROAJBĂ, (Brassica rapa), nap, plantă legumicolă rădăcinoasă, bienală, alimentară și furajeră, din familia Brassicaceae. Rizocarpul sunt bogăți în vitamine.

BROASCĂ, denumire dată mai multor specii de amfibii fără coadă, cu corpul masiv, membrele posterioare mai lungi decât cele anterioare și dotate cu membrană interdigitală.

BROAȘTE ADEVĂRATE, ranide, (Ranidae), familie de amfibieni.

BROAȘTE RÂIOASE, bufonide, (Bufonidae), familie de ecaudate.

BROAȘTE-ȚESTOASE, (Chelonia), ordin de reptile terestre și acvatice din subclasa anapsidelor, grupate în subordinea: pleurodile, (Pleurodira), criptodire, (Cryptodira), chelonide, (Chelonidea) și trioniconde, (Trionychoidea); Broasca-țestoasă de mare, broaște-țestoase de apă dulce.

BROCCART, stofă fină de mătase cusută cu fir de aur sau argint.

BROCCART, țesătură decorativă de mătase conține în băteală fire metalice de aur, argint sau materiale care le imită.

BROCCATEL, țesătură care imitează broccartul.

„**BROCKHAUS ȘI EFRON**”, denumirea populară a dicționarului enciclopedic rus „Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона”, editat la Sankt-Petersburg în 1890-1907, de casa de editură germană Brockhaus și casa de editură rusă Efron.

BROCKHAUS, casă de editură germană, înființată în 1805 la Amsterdam de către Friedrich Brockhaus.

BRODERIE, cusătură executată manual sau mecanic în relief cu fire de diferite grosimi și culori pe țesătură de bumbac, mătase ș.a. Broderia moldovenească se execută cu fire de lână sau mătase de culoare roșie, verde, neagră ș.a. înfățișând diferite motive ornamentale de stil floral sau geometric; gen de artă decorativă, în care pe țesături, piele, pâslă și alte materiale sunt brodate imagini sau modele manuale (cu acul, mai rar cu cârligul) sau printr-o metodă mecanică, cu mașina de brodat.

BRODNICI, locuitor în nordul Ardealului; om care vara trăia la munte și iarna la șes, pe malul apelor.

BROILER, (eng. broiler), pui de frigare, pui de găină de 8-10 săptămâni, în greutate de 1,2-1,8 kg, crescut pentru carne, care se caracterizează prin creștere intensivă și precocitate.

BROKER, agent de bursă, care, în mod profesionist, mediază în domeniul achiziției și vânzării de bunuri și valori mobiliare, asigurări și alte operațiuni pe bursă, mărfuri și schimburi valutare și, uneori, și la încheierea de contracte de asigurare, transport de marfă, locuințe și alte contracte; intermediar care participă în cadrul tranzacțiilor de bursă a valorilor mobiliare, a mărfurilor, a burselor valutare, precum și a tranzacțiilor din afara burselor, pe piețele valutare, de asigurări și de marfă.

BROM, (Bromum), Br, element din grupa a VII-a a sistemului periodic al elementelor cu nr. at. 35. În natură se găsește numai sub formă de compuși.

BROMAT, sare a acidului bromic; Bromat de potasiu ($KBrO_3$), sare de potasiu a acidului bromic. Cristale incolore, solubile în apă. Oxidant energic, folosit ca reactiv în bromatometrie.

BROMATOMETRIE, metodă de analiză volumetrică, bazată pe oxidarea în soluție acidă a substanțelor de determinare cu ajutorul bromatului de potasiu.

BROMELIACEAE, familie de plante monocotiledonate.

BROMODERMĂ, tip de toxidermie declanșată de luarea timp îndelungat a preparatelor de brom.

BROMOMETRIE, analiză volumetrică cantitativă, care include metode oxidimetrice de determinare a unor substanțe cu proprietăți reducătoare, cu ajutorul bromului elementar pus în libertate dintr-o soluție de bromat de potasiu în mediul acid.

BROMURĂ, sare a acidului bromhidric; Bromură de argint, AgBr, sarea de argint a acidului bromhidric sub formă

de cristale cubice de culoare gălbuie, care la lumină devin cenușii-verzi; Bromură de potasiu, KBr, sare a acidului bromhidric sub formă de cristale cubice incolore, transparente, higroscopice, ușor solubile în apă.

BROMUS, (Obsigă), gen de plante din familia Poaceae.

BRONHIE, fiecare dintre cele două ramificații ale traheii prin care aerul ajunge în plămâni.

BRONHII, organe ale aparatului respirator la vertebratele terestre.

BRONHIOLITĂ, inflamația a bronhiolilor.

BRONHOADENITĂ, inflamație a ganglionilor limfatici bronhiali, paratraheali, mediastinali, de obicei de origine tuberculoasă, cu creșterea lor în volum și formarea unor conglomerate care produc compresiuni ale peretelui bronșic.

BRONHOGRAFIE, (din gr. bronchos – bronhie, trahee și ...grafie), metodă de cercetare a bronhiilor prin röntgenologie după introducerea în ele a unei substanțe de contrast.

BRONHOPATIE, afecțiune a bronhiilor.

BRONHOPLASTIE, intervenție chirurgicală de refacere a bronhiilor.

BRONHOPNEUMONIA ANIMALELOR TINERE, boală neinfecțioasă a animalelor de fermă și domestice ce se caracterizează prin pneumonie a bronhiilor și a plămânilor.

BRONHOPNEUMONIE, boală în care are loc inflamarea bronhiilor, bronhiolilor și plămânilor.

BRONHOSCOPIE, (din gr. bronchos – bronhie, trahee și ...scopein – a privi, a examina), metodă de examinare a traheii și a bronhiilor cu ajutorul bronhoscopului introdus prin cavitatea bucală.

BRONHOTOMIE, intervenție chirurgicală în care are loc secționarea unei bronhii.

BRONȘITĂ, inflamație a bronhiilor cu afectare a mucoaselor; însoțește deseori gripa, pojarul, tusea convulsivă.

BRONTOTERIUM, gen de mamifere imparicopitate dispărute.

BRONZ, aliaj de cupru cu unul sau mai multe elemente, fără conținut de zinc. Bronzul poate fi: cu staniu (elementul principal de adaos este staniu) și fără staniu (bronz cu aluminiu, bronz cu mangan, bronz fosforos ș.a.); Bronzare; medalie de bronz, distincție acordată sportivului sau echipei clasificate pe locul al treilea.

BRONZARE, întunecare a pielii în legătură cu formarea excesivă a melaninei în epidermul pielii, sub acțiunea razelor ultraviolete.

BRONZATĂ CU PIEPTUL LAT, rasă de curci mari, creată în SUA.

BRONZO-GRAFIT, material poros antifricțional, alcătuit din bronz și particule de grafit. Se folosește la fabricarea armăturii, lagărelor de alunecare, la executarea obiectelor de artă ș.a.

BRONZURI ANTICE, piese de artă plastică din epoca respectivă.

BRONZURI OXIDICE, compuși nestoichiometrici cristalini ai metalelor de tranziție din grupele IV-VIII ale formei scurte a sistemului periodic.

BROSCĂRIȚĂ, (Potamogeton), gen de plante ierboase submerse sau parțial emerse din familia Potamogetonaceae. Se cunosc cca. 100 specii, din care 9 în RM.

BROȘARE, prelucrarea metalelor prin tăierea suprafeței semifabricatelor cu mașini speciale cu broșe - instrument de tăiere cu mai multe lame; procedeu tehnologic în poligrafie.

BROȘĂ, bijuterie; instrument de așchiere.

BROȘTENI, UATSN, Broșteni.

BROTĂCEI, hilide, (Hylidae), familie de ecaudate.

BROUSSONETIA, gen de plante, arbori și arbuști din familia Moraceae.

BROWSER, soft pentru computer, care caută și răsfoiește documentele plasate pe Internet.

BRUCELOZĂ, (febră de Malta), boală infecțioasă gravă ce se manifestă la oi și capre.

BRUCHIDAE, familie de gândaci Polyphaga.

BRUCINĂ, alcaloid indolic.

BRUDINĂ, în Moldova medievală, taxă pentru trecerea unei ape pe un pod plutitor.

BRUGIOZĂ, boală parazitară a omului provocată de nematodul *Brugia malayi*.

BRUGMANSIA, gen de plante din familia Solanaceae.

BRÜHL, oraș în Renania de Nord-Westfalia, obiectiv turistic, Phantasieland - cel mai mare parc de distracții din Germania.

BRUIAJ ELECTRONIC, perturbare intenționată a recepției semnalelor electromagnetice utile în scopuri militare.

BRUMAR OPTSPREZECE AL ANULUI VIII AL REPUBLICII, conform calendarului republican al Marii Revoluții din Franța.

BRUMĂ, cristale fine de zăpadă care se formează prin înghețarea vaporilor de apă din atmosferă, o scădere a temperaturii aerului sub 0° C noaptea sau dimineața, primăvara sau toamna,

când temperatura medie zilnică este peste 0° C.

BRUMĂREA, (Phlox), gen de plante ierboase perene (mai rar anuale) din familia Polemoniaceae. În floricultură sunt răspândite numeroase soiuri de brumărea paniculată perenă (*Phlox paniculata*) și hibridii ei de culoare roșie, albă, violetă, roză cu diferite nuanțe. Brumărea este apreciată pentru mirosul plăcut al florilor, frumusețea inflorescențelor, perioada îndelungată de înflorire.

BRUNARE, tratarea termică sau chimică a suprafeței produselor din oțel sau fontă și obținerea unui strat de oxizi de fier sau sulfizi cu grosimea de 1-10 μm de culorile maro închis, albastru închis sau negru, pentru a spori protecția contra coroziunii sau în scopuri decorative; metodă de prelucrare artistică a metalelor.

BRUNAREA ARGINTULUI, metodă de artă populară rusă tradițională, specifică în localitatea Veliky Ustyug, a înflorit în sec. XVIII-XIX, reîncepută după anul 1930.

BRUNĂ ÎNTUNECATĂ, indigenă de iepuri pentru carne și pielele.

BRUNEI, popor, populația de bază a statului Brunei.

BRUNEI, stat în Asia de sud-est. Capitală: Bandar Seri Begawan. A proclamat independența de stat la 23 februarie 1984.

BRUNNERA, gen de plante din familia Boraginaceae.

BRUSLACHI, UATSN, Hârtop.

BRUSTURE, (*Arctium*), gen de plante din familia Compozitelor. În Republica Moldova cresc pe toloace, la marginea drumurilor și pădurilor; *Arctium lappa*, *arctium tomentosum*, *arctium nemorosum*, *arctium minus*.

BRUTALISM, neobrutalism, direcție (stil) în arhitectură din perioada anilor

1950-1970, ramură a modernismului arhitectonic postbelic.

BRUXELLES, oraș în Europa, capitala, principalul centru economic, științific și cultural al Belgiei.

BRYOPHYLLUM, gen de plante gimnosperme din familia Crassulaceae.

BTC, oleoductul BAKU-TBILISI-CEYHAN.

BUBA-MÂNZULUI, boală infecțioasă a cailor tineri, provocată de un agent streptococ.

BUBNOVYI VALET, (Бубновъий Валет), asociație de artă din Rusia.

BUBON, denumire comună a limfadenitelor, diferite după etiologie, evoluție și localizare.

BUBUIECI, mun. Chișinău, Bubuieci.

BUBURUZĂ DE PEPENĂRIE, gândac din familia buburuzelor.

BUBURUZE, (Coccinellidae), familie de gândaci cu corpul bombat emisferic. Speciile *Rodolia cardinalis*, *Cryptolaemus montrouzieri*, *Chilocorus bipustulatus* ș. a. se folosesc pentru combaterea biologică a dăunătorilor.

BUCĂTĂRIA MOLDOVENEASCĂ, totalitatea bucatelor tradiționale, precum și modul caracteristic al moldovenilor de a le găti.

BUCĂTĂRIE SOLARĂ, prepararea bucatelor cu ajutorul energiei solare; He-liobucătărie.

BUCCONIDE, familia de păsări din ordinul piciforme.

BUCEROTIDE, familie de păsări din ordinul coraciiforme.

BÛCHENWALD, lagăr de concentrare în Germania nazistă, în apropiere de orașul Weimar.

BUCHETARE, procedeu agrotehnic care se aplică în reglarea distanței între plante și exterminarea buruienilor în semănăturile de culturi prășitoare.

BUCINIȘ, (Cicúta virósa), plantă din familia Apiaceae.

BUCIUM, instrument muzical.

BUCIUMENI, loc.st.c.f., Ungheni, Buciumeni.

BUCIUMENI, Ungheni, Buciumeni.

BUCIUȘCA, Rezina, comuna Saharna Nouă.

BUCLARE, proces textil de conectare a secțiunilor curbate de fire pentru a obține o structură tricotată din bucle conectate într-o anumită ordine, folosind instrumente de lucru.

BUCLĂ, termen de referință în matematică privind o margine care conectează un vârf la sine.

BUCLÉ, țesătură cu mici valuri în formă de bucle de caracul mărunț.

BUCOAVNĂ, abecedar (cu caractere chirilice); carte veche tipărită cu litere chirilice.

BUCOLICĂ, gen al poeziei lirice din literatura greacă și romană, mici poeme, în care sunt cântate frumusețile naturii și plăcerile vieții câmpenești.

BUCOVĂȚ, râu mic în partea centrală a RM, afluent pe dreapta al râului Bâc.

BUCOVĂȚ, Strășeni, or. Bucovăț.

BUCOVINA, regiune istorică situată în partea de sud a Carpaților Meridionali, pe teritoriile Ucrainei și României.

BUCRANIU, motiv decorativ, imagini cu craniile de taur în relief sau pictate.

BUCUREȘTI, capitala României, situată pe malurile râului Dâmbovița, la

60 km nord de Dunăre, principalul centru economic, științific și cultural al României.

BUCURIA, Cahul, Bucuria.

„**BUCURIA**”, joc popular moldovenesc și melodia după care se execută.

„**BUCURIA**”, orchestră de jazz a Filarmonicii de Stat din RM. Înființată în 1956.

BUCURIE, exaltare sufletească intensă, provocată de emoții puternice.

BUDA, Călărași, Buda.

BUDAPESTA, oraș în Europa, capitala, principalul centru economic, științific și cultural al Ungariei.

BUDĂI, Ialoveni, Țipala.

BUDĂI, Orhei, Step-Soci.

BUDĂI, Taraclia, Budăi.

BUDĂI, Telenești, Budăi.

BUDDLÉJA DAVIDII, (Liliac de vară) gen de plante din familia Scrophulariaceae.

BUDEȘTI, mun. Chișinău, Budești.

BUDISM, una dintre cele trei religii mondiale apărută în India la mijlocul sec. I î. Hr. și atribuită lui Budha, care consideră viața un izvor de suferințe și de iluzii, propăvăduind renunțarea la orice plăceri.

BUENOS AIRES, port pe malul drept al golfului Rio de la Plata; oraș în America latină, capitala, principalul centru economic, științific și cultural al țării Argentina, megalopolis cu 14,9 locuitori.

BUF, varietate a comediei derivată din genul teatrului italian (și al opereii), în care un personaj anume, bufon, arlechin, saltimbanc etc., era menit să stârnească prompt râsul.

BUFET SUEDEZ, mod de servire a unei mese în complexe hoteliere.

BUFEU, senzație de căldură intensă, frecventă în disfuncții vegetative.

BUFFALO, oraș în nord-estul SUA, statul New York, situat pe malul estic al lacului Erie.

BUFNIȚE, (Strigiformes), ordin de păsări strigiforme; Bufnița pescar, bufnița polară.

BUFON, personaj comic, îmbrăcat în haine grotești, care era ținut la curțile medievale să distreze un suveran sau un senior feudal, cu glume, gesturi, strâmbături, denumit și măscărici, paiată, nebun.

BUFONADĂ, (it. buffonata - caraghioslăc), gen de reprezentare teatrală sau procedeu de joc actoricesc; varietate a comediei, în care râsul provine dintr-o intrigă de situații.

BUFONIDE, familie de amfibii acaudate.

BUG, râu în Europa răsăriteană.

BUGA, (azi DOLINNOE), Criuleni, Dolinnoe.

BUGEAC, regiune istorică situată între grurile râurilor Dunărea și Nistru, până la mare.

BUGEAC, UTAG, Bugeac.

BUGET DE STAT, evidența veniturilor și repartizarea lor pe categorii de cheltuieli dintr-o anumită perioadă (de obicei un an) ale unui stat.

BUGET LOCAL, evidența veniturilor și repartizarea lor pe categorii de cheltuieli dintr-o anumită perioadă (de obicei un an) la nivel local; parte componentă a fondurilor publice destinate nevoilor de securitate socială și asigurări sociale.

BUGET, estimarea detaliată a veniturilor și cheltuielilor pentru activitățile

financiare pentru o anumită perioadă de timp, de regulă un an; Buget autonom, buget bienal, buget bruto, buget consolidat, buget general consolidat, buget continuu, buget glisant, buget de stat, buget general, buget deficitar, buget echilibrat, buget local, buget neto; constrângere bugetară.

BUGETUL AGENTULUI ECONOMIC, planul de afaceri pentru o anumită perioadă, de regulă, pentru un an.

BUGETUL ASIGURĂRILOR SOCIALE DE STAT, planul de venituri și achitare a prestațiilor sociale.

BUGETUL DE CONSUM, indicator valoric al volumului și structurii veniturilor și cheltuielilor unei gospodării casnice pentru o anumită perioadă de timp.

BUGETUL FAMILIEI, nivelul și structura veniturilor și cheltuielilor efective a unei familii, o caracteristică importantă în cercetarea nivelului de trai.

BUGGY, automobil special sportiv.

BUGINESE, popor austronezian din Indonezia.

BUGUL DE APUS, râu din Polonia, Ucraina și Belarus; afluent drept al râului (Vistula) Wisla.

BUGUL DE SUD, râu în Ucraina.

BUHA SEMĂNĂTURILOR, (*Agrotis segetum*), fluture din familia Noctuidae, atacă mai ales culturile de toamnă, porumbul, sfecla de zahăr, răsărita, tutunul.

BUHA VERZEI, (*Mamestra brassicae*), fluture din familia Noctuidae. În afară de varză, omizile acestei specii atacă și sfecla de zahăr, mazărea, uneori și porumbul, floarea-soarelui, tutunul, fasolea, tomatele, ardeiul ș.a.

BUHAI DE BALTĂ, pasăre din familia ciconiforme; denumire dată unor spe-

cii de insecte din familia Dytiscidae, gândaci răpitori acvatici; Bombina, gen de amfibii fără coadă de cca 5 cm lungime, cu structură primitivă; *Botaurus stellaris*, pasăre clocitoare de baltă, mai mică decât stârcul sur, frecventă în apele cu stufăriș.

BUHĂ, (*Bubo*), cea mai mare pasăre răpitoare nocturnă din familia strigidelor.

BUHE, (*Noctuidae*), familie de fluturi; majoritatea zboară în amurg și noaptea.

BUIANDRUG, construcție hidraulică auxiliară temporară care înconjoară o groapă de fundație sau un loc sau lucrări de reparații, protejându-le de inundații în apele râurilor.

BUJIE, dispozitiv electric la motoarele cu ardere internă.

BUJOR, (*Paeonia*), gen cu cca. 25 specii de plante decorative ierboase, perene, din familia Ranunculaceae, răspândite în Europa și Asia. În Republica Moldova sunt cunoscute speciile de bujor de grădină (*paeonia officinalis*) și *paeonia tenuifolia* ș.a.

BUJOR, gen de plante perene din familia Ranunculaceae.

BUJOR, Hîncești, Bujor.

BUJORUL, afluent al râului Chineja.

BUJUMBURA, Usumbura, oraș în Africa, capitala, principalul centru economic, științific și cultural al statului Burundi, are 581,5 mii de locuitori.

BUKARKA, (*Coenorrhinus pauxillus*), gândac din familia Attelebidae.

BULA DE AUR 1222, document medieval emis de către regele Andrei al II-lea al Ungariei în anul 1222 care reglementa statutul stărilor și relațiile dintre acestea în cadrul regatului maghiar. Este considerată prima constituție a Regatului Ungariei și a fost sursa codurilor juridice medievale din Ungaria.

BULA DE AUR 1356, cel mai important text constituțional al Sfântului Imperiu Roman. A reglementat modalitatea de alegere a împăratului prin principii electori și a fost în vigoare până în anul 1806.

BULA DE AUR A LUI CAROL IV (1356), document de stat, prin care s-a stabilit locul și modul de alegere a împăratului german de către principii electori.

BULA PAPALĂ, act oficial emis de papă.

BULANGISM, mișcarea social-politică din Franța.

BULARDA, Călărași, Dereneu.

BULARIU, culegere de bule papale.

BULĂ, (lat. bulla), în Evul Mediu, o pecete de metal, care servea pentru întărirea actelor de stat, iar apoi o capsulă, în care se păstra pecetea; denumirea unui act, a unui decret important; mesaj emis de un împărat sau de papa de la Roma, ce conține o adresă, un decret sau un ordin.

BULĂIEȘTI, Orhei, Bulăiești.

BULB, ramură subterană scurtă, uneori aeriană, cu simetrie radială. Bulbul are în centru un ax (inimă) învelit cu foițe protectoare. De el sunt prinse frunzele cu substanțele de rezervă.

BULBOACA, Anenii Noi, Bulboaca.

BULBOACA, Briceni, Bulboaca.

BULBOCI, Soroca, Bulboci.

BULBOCII NOI, Soroca, Bulboci.

BULBO-TUBERCUL, lăstar subteran metamorfozat la exterior, asemănător cu bulbul, substanțele nutritive acumulându-se în tulpina cărnoasă, asemenea tuberculului. v. **TULPINI METAMORFOZATE**.

BULBUC PALUSTRU, (*Caltha palustris*), plantă erbacee perenă de dimensiuni mici până la mediane din familia Ranunculaceae.

BULBUC, (*Trollius europaeus*), zurgălăi, plantă ierboasă, perenă, din familia Ranunculaceae. Tulpini verticale, frunze palmat-sectate, flori mari, galbene, sferice.

BULDOG, grupă de rase de câini bondoci cu părul scurt.

BULDOZER, mașină autopropulsată pentru săpat solul.

BULĒ, în Grecia antică, în poemele lui Homer – consiliul nobilimii de neam de pe lângă bazileu; în polisurile aristocratice și oligarhice din epoca arhaică (până la începutul sec. al V-lea î .e. Hr.), consiliul de guvernământ al nobilimii sau, precumpănitor, al cetățenilor bogați; în polisurile democratice din perioada clasică (secolele V-IV î .e. Hr.), organul suprem al puterii executive și al controlului de stat.

BULETIN DE SCHIMB VALUTAR, buletinul cursurilor valutare străine.

BULETIN DE VOT, instrument de exprimare a votului.

BULETIN METEOROLOGIC, informație despre starea vremii într-un anumit interval de timp.

BULETIN, scurt comunicat, raport, anunț, publicație oficială, care cuprinde date ori comentarii cu privire la evenimentele zilei; publicație periodică, editată de o instituție științifică; Buletin meteorologic, anunț care cuprinde date cu privire la fenomenele meteorologice; Buletin de vot, foaie de hârtie, pe care se scriu ori se tipăresc numele candidaților la alegeri și care se înmânează alegătorilor, pentru ca aceștia să-și manifeste voința; Buletin bibliografic, publicație care cuprinde lista unor lucrări recent apărute, însoțită, eventual, de prezentări scurte.

BULETINUL OFICIAL AL CAMEREI ÎNREGISTRĂRII DE STAT, publicație lunară de profil din RM, 1993.

BULETINUL OFICIAL DE PROPRIETAȚE INDUSTRIALĂ, (*The Official Bulletin Of Industrial Property*), publicație lunară de profil, 1993.

BULGARI, populația statului Bulgaria; popor slav, care constituie majoritatea Bulgariei.

BULGARIA DE PE VOLGA ȘI KAMA, prima formație statală de pe cursul mijlociu al fluviilor Volga și Kama. A jucat un rol considerabil în istoria medievală a Europei de Răsărit.

BULGARIA, stat în Europa (Peninsula Balcanică). Capitală: Sofia. A proclamat independența de stat la 3 martie 1878.

BULGĂREASCA, joc popular moldovenesc. Se dansează în cerc. Are măsura de 4/4 și o mișcare rapidă.

BULGĂRICA, Leova, Sărata-Nouă.

BULHAC, Râșcani, Șumna.

BULHAC, Ungheni, Cioropcani.

BULIMIE NERVOASĂ, stare patologică manifestată prin senzație de foame exagerată.

BULIMIE, intensificare morbidă a foamei însoțită de slăbiciune, dureri în burtă, polifagie cu lipsa sentimentului de sațietate.

BULKER, navă specializată pentru transportul mărfurilor în vrac.

BULL TERRIER, rasă de câini.

BULLMASTIFF, rasă de câini de pază și utilitari.

BULUC, (tc.), subdiviziune în oastea otomană; companie (unitate); ceată, detașament.

BULUCBAȘA, (tc.), comandant de buluc (companie).

BUMBAC, (*Gossypium*), plantă vivace ierboasă sau lemnoasă din familia Malvaceae; fibre textile se acoperă semințele culturii tehnice cu același nume.

BUMBĂTA, Ungheni, Bumbăta.

BUMERANG, armă de luptă și de vânătoare, făcută din lemn curbat; dispozitiv de lemn folosit ca aparat sportiv.

BUN PUBLIC, categorie specială de bunuri (sau servicii).

BUNA, tip de cauciuc sintetic.

BUNAVESTIRE, mesajul îngerului Gavriil către Fecioara Maria că va fi maica lui Isus; sărbătoare domnească creștină.

BUNĂSTARE SOCIALĂ, este starea sau condiția de a face sau de a fi bine; economie bunăstării, calitatea vieții.

BUNCĂR, adăpost militar, special amenajat; depozit pentru păstrarea materialelor în vrac; încăpere pe un vas maritim; recipient pentru mașinile de recoltare, sistem de alimentare pentru liniile automate de producere.

BUNDES RAT, adunare legislativă în Imperiul German; camera superioară neeligibilă a parlamentului RFG.

BUNDESTAG, adunare legislativă în Germania; camera inferioară a parlamentului RFG. Deputații sunt aleși pe un termen de 4 ani.

BUNDESWEHR, forțele armate ale Republicii Federale a Germaniei; Bundeswehr-ul constituie nucleul blocului NATO în Europa.

BUNEȚI, mun. Chișinău, Tohatin.

BUNGALOU, local de cazare pentru turiști de dimensiuni mici.

BUNGAROTOXINE, polipeptide cu o toxicitate înaltă conținute în veninul unor șerpi din familia elapide.

BUNGARUS, gen de șerpi din familia elapide.

BUNGEA, gen de plante semiparazite din familia Orobanchaceae.

BUNGO, strâmtoare între insulele Shikoku și Kyushu, Japonia.

BUNIAS, gen de plante din familia Crucifere.

BUNURI DE CONSUM, bunuri și servicii care satisfac nevoile personale; Bunuri de consum colectiv, bunuri de producție, bunuri divizibile, bunuri indivizibile, bunuri durabile, bunuri de capital, bunuri economice, bunuri imobiliare (imobile), bunuri mobiliare (mobile).

BUNURI MATERIALE, ceea ce este util sau necesar societății sau individului pentru a-i asigura existența, bunăstarea; Bunuri spirituale.

BUNURI PRIVATE, bunuri economice utilizate în scop de consum și industriale, care posedă proprietăți de exclusivitate și rivalitate; Bunuri publice.

BUNYAVIRIDAE, familie de virusuri cu genom ARN.

BUPLEURUM, gen de plante din familia Apiaceae.

BUPRESTIDE, familie de coleoptere din subordnul polifagilor.

BURABAY, stațiune de tratament cu cumăs din Kazahstan.

BURAN, aparat aero-cosmic al URSS, care a efectuat doar un singur zbor.

BURATIC, (*Hyla arborea*), broască mică arboricolă, răspândită din vestul Europei până în Coreea, China și Japonia.

BURDUJĂ, (*Utricularia*), gen de plante carnivore ce conține aproximativ 233 de specii.

BUREATIA, stat federal în Asia, subiect al Federației Ruse.

BURETE DIN SPUMĂ, material spumos din cauciuc sintetic, latex natural sau poliuretan.

BURETE DOMNESC, (*Amanita caesarea*), roiniță, specie de ciuperci lamelare.

BURETE FLOCOS, (*Lactarius pubescens*), ciupercă lamelară comestibilă din familia Russulaceae.

BURETE PUCIOS, ciupercă din grupul Gasteromicetelor filumul Baziodimicete.

BURETELE CĂLĂREȚULUI, ciupercă lamelară din genul *Tricholoma*.

BURETELE VIPEREI, (*Amanita phalloides*), reprezentant al genului *Amanita*.

BURGHELEA, Fălești, Ișcălău.

BURGHERS DIN SRI LANKA, popor, descendenții căsătoriilor dintre europeni și aborigenii din Sri Lanka.

BURGHEZ, în Evul Mediu, orașean, proprietar al unui atelier mic sau negustor mărunț; în capitalism, proprietar al mijloacelor de producție, persoană care face parte din clasa burgheziei.

BURGHEZIE COMPRADORĂ, burghezie din țările periferiei capitalismului.

BURGHEZIE, (it. borghesia, din germ. burg – oraș), clasa dominantă în viața economică și politică a societății capitaliste.

BURGHIU DE FORAJ, echipament industrial în domeniu.

BURGHIU FREZĂ, dispozitiv cu trei palete al cărui organ de lucru este rea-

lizat sub formă de vârf cu fețe de lucru conice ascuțite.

BURGHIU TURBO, dispozitiv de forare, al cărui organ de lucru este o turbină hidraulică cu mai multe trepte, pusă în mișcare de rotație de un flux de lichid de spălare injectat în puț.

BURGHIU, instrument de tăiat pentru a sfredeli și găuri în diferite materiale.

BURGUNDIA, provincie istorică în sud-estul Franței, denumită după tribul german al burgunzilor, care în sec. al V-lea au întemeiat în bazinul Ronului, Regatul Burgundiei cu centrul la Lion. În sec. al VI-lea a fost alipită la statul francez.

BURI, popor din Africa.

BURIDAVA, așezare geto-dacică (sec. I î. Hr. – sec. I d.Hr.), castru roman situat pe Olt (sec. II-III).

BURIN, unealtă de silex, paleolitic.

BURKINA FASO, stat în Africa de vest. Capitală: Ouagadougou. A proclamat independența de stat la 5 august 1960.

BURLAC, lucrător cu ziua la corăbiile de pe Volga.

BURLACU, Cahul, Burlacu.

BURLAN DE TUBAJ, echipament pentru consolidarea sondei.

BURLĂCENI, Cahul, Burlăceni.

BURLĂNEȘTI, Edineț, Burlănești.

BURLESC, o formă de stilizare parodică în literatură, al cărei efect comic se bazează pe nepotrivirea temei cu reprezentarea ei, gen satiric, cultivat în literatură și în artă (caricatură, parodie, farsă, burlescă muzicală ș.a.); termen de referință în arta muzicală și literatură, compoziție muzicală.

BURLUI, vas de lut ars, cu gâtul înalt și îngust, corpul bombat, cu o toartă.

BURMEZĂ, rasă de pisici.

BURMILLA, rasă de pisici.

BURNIȚĂ, precipitații atmosferice lichide sub formă de picături foarte mici, cu un diametru mai mic de 0,5 mm.

BURNUZ, manta lungă de lână, cu glugă, răspândită la popoarele arabe; haină de postav sau satin, lungă până la genunchi și fără guler, purtată de femei în Moldova.

BURSA DE MĂRFURI, locul de încheiere a contractelor bursiere pentru mărfuri fizice.

BURSA DE VALORI MOBILIARE, platformă organizată pentru tranzacționarea de valori mobiliare și instrumente derivate.

BURSA LUI FABRICIUS, excrescență saciformă a segmentului posterior al cloacei păsărilor tinere.

BURSA MUNCII, de regulă, instituție de stat care oferă servicii de mediere în relația dintre angajați și angajatori.

BURSA VALUTARĂ, platformă organizată pentru tranzacționarea cursului curent al valutilor.

BURSA, oraș în Turcia (1,8 mil locuitori).

BURSĂ, alocație bănească acordată elevilor, studenților pentru întreținere; Bursă de studii; loc organizat de tranzacționare a acțiunilor, bunurilor, instrumentelor și serviciilor financiare derivate.

BURSITĂ, inflamație a pungilor sinoviale în regiunea articulațiilor cu acumularea în ele de exsudat.

BURSUC, Florești, Japca.

BURSUC, Nisporeni, Bursuc.

BURSUC, viezure, (Meles meles), mamifer din familia mustelidelor, ordinul carnivorelor.

BURSUCENI, Sângerei, Bursuceni.

BURUIENI, plantă erbacee necultivată, care nefiind combătute, pot compromite recolta culturilor agricole.

BURUNDEZI, popor din grupul bantu, populația de bază din Republica Burundi.

BUSCHI, UATSN, Vărăncău.

BUSINESS, activitate economică desfășurată în condițiile economiei de piață, ce vizează obținerea de profit; Business mic și mijlociu.

„BUSINESS-INFO”, publicație săptămânală de profil, 1995.

BUSKO-ZDRÓJ, stațiune fangoterapică din Polonia.

BUSOLA, constelație din emisfera sudică a cerului.

BUSOLĂ, dispozitiv magnetic de orientare în spațiu nord-sud; Busolă giroscopică.

BUSSINES-INSTRUIRE, formare profesională și instruire a persoanelor antrenate în funcții de conducere în organizațiile ce activează în condiții de relații de piață, și care au drept obiectiv principal obținere de profit.

BUST, operă de sculptură, pictură sau grafică, ce reprezintă corpul uman mai sus de brâu.

BUSUIOACĂ, grupă de soiuri ale ței-de-vie: Busuioacă-albă, Busuioacă-roză, Busuioacă-vânăta, Busuioacă-neagră ș.a. Ele au respectiv sinonimele: Tămâioasă-albă, Tămâioasă-roză, Tămâioasă-vânăta, Tămâioasă-neagră ș.a. și Muscat-alb, Muscat-roz, Muscat-negră ș.a. Soiurile de busuioacă se cultivă

pentru vin în majoritatea raioanelor din Republica Molodva.

BUSUIOC, (*Ocimum basilicum*), gen de plante (arbuști, semiarbuști, ierboase) din familia Lamiaceae.

BUSUIOC, joc popular moldovenesc de nuntă într-o mișcare moderată și melodia după care se execută.

BUȘĂUCA, Rezina, Bușăuca.

BUȘILA, Ungheni, Bușila.

BUTADIENĂ, hidrocarbură dienică. Se cunosc: Butadienă 1,2 (metilalenă), $\text{CH}_3\text{-CH=C=CH}_2$, și Butadienă - 1,3 (divinil, viniletlenă), $\text{CH}_2\text{=CH-CH=CH}_2$. Se obține prin dehidrogenarea catalitică a n-butanului ori n-butenelor, din alcool etilic ș.a.

BUTAFORIE, obiecte cu caracter imitativ, folosite la realizarea decorurilor pe scenă sau platourile de filmat.

BUTAN, (C_4H_{10}), hidrocarbură saturată, gazoasă sau lichefiată, din seria parafinelor, cu patru atomi de carbon în moleculă.

BUTAȘ, obținerea unei plante noi pe calea formării rădăcinilor pe tulpini neseperate de planta-mamă; una din modalitățile înmulțirii vegetative în pomicultură.

BUTE, fiecare dintre stâlpii principali de susținere a eșafodului unui tunel în construcție.

BUTELIE DE LEYDA, primul acumulator de sarcină.

BUTENĂ, (C_4H_8), hidrocarbură cu patru atomi de carbon și o dublă legătură în moleculă care prezintă mai mulți izomeri cu proprietăți și utilizări diferite; Butilenă.

BUTEO, gen de păsări răpitoare de zi din familia accipitride.

BUTEROLĂ, instrument căpuitor; instrument mecanic, căpuitor pentru formarea celui de al doilea cap al nitului.

BUTEȘTI, Glodeni, Camenca.

BUTEȘTI, recif fosil, monument al naturii, situat în apropierea satului Butești, r-nul Glodeni, RM; grotă și peșteră cu rămășițe paleolitice, situate în canionul râului Camencuța, între satele Cobani și Butești.

BUTIL-CAUCIUC, cauciuc sintetic, copolimer al izobutilenei cu o cantitate mică de izopren.

BUTIRIC, ACID ~, acid carboxilic alifatic saturat monobazic.

BUTIROMETRU, dispozitiv pentru măsurarea conținutului de grăsime din lapte.

BUTOI, în arhitectura rusă, denumirea tradițională a unui tip particular de acoperiș al clădirilor laice și de cult.

BUTOMACEAE, (Butomaceae), familie de plante acvatică cu rizomi, perene, de 60-120 cm înălțime. Cuprind genul crin de baltă (*Butomus*) cu speciile *butomus umbellatus* și *butomus junceus*.

BUTOMUS, gen de plante din familia Butomaceae.

BUTON, obiect mic decorativ, folosit la încheierea mâneșilor.

BUTONI, motiv decorativ.

BUTOR, UATSN, Butor.

BUTUCENI, Orhei, Trebujeni.

BUTUCENI, UATSN, Butuceni.

BUȚENI, Hâncești, Buțeni.

BUVEȚĂ, construcție balneotehnică la izvoarele minerale ce finalizează partea captajului; local cu ape minerale de băut într-o stațiune balneară.

BUXTON, stațiune balneologică din Marea Britanie.

BUZĂU, oraș, centru județean în România situat în apropierea râului Buzău.

BUZDUGAN, (*Sparganium*), gen de plante ierboase multianuale din familia Sparganiaceae. În Republica Moldova se întâlnesc *sparganium polyedrum* și *sparganium simplex*.

BUZDUGAN, armă rece, simbol al puterii supreme; măciucă sau ghioagă scurtă de fier, uneori cu coadă de lemn, cu măciulie ghintuită, folosită în evul mediu ca armă de luptă.

BUZDUGANII DE JOS, Ungheni, Valea Mare.

BUZDUGANII DE SUS, Ungheni, Valea Mare.

BUZDUGENI, Edineț, Burlănești.

BUZUNĂRAȘELE PRUNEI, boală a prunei, provocată de ciuperca marsupială *Exoascus pruni*.

BYODO-IN, complex arhitectural al mănăstirii budiste.

BYTE, unitate de măsură a informației transmise în rețea, păstrată sau prelucrată la calculator.

C, c, a cincea literă a alfabetului limbii române; cifră romană cu valoarea de 100; simbol.

C, limbaj de programare standardizat.

CABALĂ, transmiterea orală a porunilor religioase la iudei.

CABALETĂ, încheiere ritmică, plină de dinamism, a unei arii, a unui duet.

CABALINE DOMESTICE, specie de animale.

CABANĂ, locație turistică de capacitate redusă; local de cazare pentru turiști; Cabanier.

CABANIȚĂ, (din srb. kabanica), mantie cu guler de samur și mâneci împlânite, pe care o primeau domnii Moldovei de la sultan, când erau numiți în scaunul țării.

CABARET, local public special de petrecere și distracții; localuri cu varietate de divertisment, care include dans, cântec, muzică orchestrală și diferite forme teatrale.

CABERNET SAUVIGNON, soi de viță-de-vie cultivat pentru vin. Originar din Franța. Din strugurii de Cabernet Sauvignon se obțin vinuri roșii de calitate superioară.

CABESTAN, mecanism cu val vertical pentru ridicarea greutăților; vas fluvial cu aburi.

CABINĂ DE MINĂ, mijloc de transport pentru ridicarea la suprafață în vagonașele miniere a minereului sau a

rocilor, coborârea și evacuarea oamenilor, materialelor și echipamentelor.

CABINĂ, încăpere specială pentru schimbarea sau încercarea hainelor; încăpere de dormit pe o navă.

CABINET DE ASISTENȚĂ PSIHOPEDAGOGICĂ, cabinet destinat unor studii și consultații de specialitate.

CABINET DE MINIȘTRI, denumire a guvernului în unele state (RM, România, Anglia, India ș.a.).

CABINET DIN UMBRĂ, în jurnalistică, formă de dezbateri publice la televiziune.

CABINET LOGOPEDIC, cabinetul în care se studiază, tratează și corectează defectele de pronunțare și de emisie vocală ale elevilor.

CABINIER, lucrător la teatru sau operă, care îngrijește de o cabină.

CABLAJ IMPRIMAT, produs industrial electronic.

CABLU COAXIAL, cablu electric cu două fire, dintre care unul are formă de ecran din plasă și îl înconjoară pe celălalt.

CABLU DE COMUNICARE SUB APĂ, cablu de telecomunicație instalat sub apă.

CABLU DE CONTROL, cablu multifilar utilizat pentru dispozitive de alarmă, control, dirijare.

CABLU DE FIBRE OPTICE, material alcătuit din una sau mai multe (până la

câteva sute) de fibre optice închise într-o teacă de polimer, și proiectat pentru a transmite informația optică.

CABLU DE TELECOMUNICAȚII, conductor pentru transmiterea informației prin curent electric cu frecvență diferită sau semnale luminescente în diapazonul 0,8-1,6 milimicroni.

CABLU ELECTRIC, unul sau mai multe conductoare izolate, cu înveliș de protecție.

CABLU SUSPENDAT, elemente de oțel sub formă de cabluri, întinse rectiliniu, utilizate pentru fixarea structurilor sau a unor părți ale lor, lipsite de stabilitate (de ex. catarge radio, antene metalice, coșuri de fum etc.).

CABLU, articol flexibil confecționat din sârmă de oțel, fibre sau fire toarse; funie, frânghie.

CABOȘON, (fr. cabochon - gămălie de cuie), tehnică decorativă de prelucrare a pietrelor prețioase.

CABOTAJ, deplasarea navelor între porturile interne ale unei țări.

CABOTIER, navă de tonaj mic, utilizată la distanțe scurte.

CABOTIN, actor ambulant francez.

CABRIOLET, caroserie de automobil, cu capotă de ploaie, rabatabilă.

CACADU, (Cacatuidae), familie de papagali.

CACAJAO, gen de maimuțe din familia pitecide.

CACAO, v. **ARBORE DE CACAO**.

CACOFONIE, îngrămădire haotică de sunete, care produce o impresie neplăcută, iritantă.

CACOSMIE, perceperea exgertă a mirosurilor urâte.

CACTACEAE, (Cactaceae), cactuși, familie de plante dicotiledonate tropicale și subtropicale, de obicei, xerofite tipice (din grupul plantelor suculente), adaptate la condițiile de creștere în deșerturi și semideșerturi.

CAD/CAM, Computer-Aided Design/Computer-Aided Manufacturing, proces tehnologic de integrare a proiectării asistate de computer și a producției asistate de calculator.

CADARIȚI, sectă musulmană.

CADASTRU FUNCİAR DE STAT, totalitate de informații privind statutul natural, economic și juridic al terenurilor, ce reflectă caracteristicile terenurilor în ceea ce privește caracteristicile sale naturale, economice, juridice și de altă natură; include date privind înregistrarea utilizării terenurilor, contabilitatea cantității și calității terenurilor, clasificarea solului și evaluarea economică a terenurilor.

CADASTRU FUNCİAR, document ce conține date referitoare la imobile, destinația terenurilor.

CADASTRU, carte funciară în care sunt trecute proprietățile funciare; toate lucrările efectuate pentru evaluarea unei proprietăți funciare; sistem reglementat de informații geografice, privind poziția legală, firească, economică, eficiență și spațială a obiectelor ce trebuie înregistrate în sistemul nivelului corespunzător de management.

CADAVERINĂ, amină rezultată din descompunerea lizinei, în procesul de putrefacție a cadavrelor.

CADĂ, vas mare din doage strânse în cercuri, de obicei de formă tronconică. Este folosit, mai ales pentru depozitarea și fermentarea strugurilor sau pentru adunarea tescovinei; vas pentru scaldat.

CADÂNJA, dans popular găgăuz și melodia după care se execută.

CADELNIȚĂ, vas de metal rotund cu capac mobil pe trei-patru lănișoare, unite în partea de sus, în care se pun cărbune și care emană tămâie.

CADENȚĂ, mișcare ritmică și uniformă; pasaj mai mare de virtuozitate solistică dintr-un concert instrumental, interpretat fără acompaniament.

CADET, în Franța și Prusia feudală, nobil (de obicei, cel mai tânăr fiu în familie), înscris în armată, dar care rămânea să trăiască în familie; în Rusia (între 1732-1917) și în alte țări, denumire, pe care o purtau elevii școlilor militare; navă de purtat cu vele.

CADIU, judecător al musulmanilor.

CADMIU, (Cadmium), Cd, element din grupa a II-a a sistemului periodic al elementelor cu nr. at. 48 și opt izotopi stabili și un izotop radioactiv.

CADRAN, (lat. quadrans - sfert), fiecare dintre cele patru unghiuri drepte, formate de două axe de coordonate rectangulare; placă cu gradații pentru citirea deplasării anului indicator al unui instrument de măsurat; Cadran solar.

CADRIL, dans de origine franceză, cu mișcare lentă și melodia după care se execută, apărut în Franța în sec. al XVIII-lea.

CADRILATER, sudul Dobrogei până în 1940.

CADRU BUGETAR PE TERMEN MEDIU, document prin care se stabilesc obiectivele politicii bugetar-fiscale și se determină cadrul de resurse și cheltuieli ale bugetului public național și ale

componentelor acestuia în perspectiva de trei ani.

CADRU, dispozitiv de gimnastică pentru mișcări de mlădiere; sistem plat sau spațial geometric neschimbat, pentru determinarea rezistenței materialelor, cu elemente detectoare conectate rigid între ele sau unite în noduri tehnologice; imagine fotografică, cinematografică, holografică, stereografică, în televiziune și în rețelele de calculatoare.

CADUCITATE, faptul sau însușirea de a fi caduc; ineficacitatea unui act juridic ca urmare a survenirii unui eveniment ulterior încheierii lui.

CAER, (Consiliul de Ajutor Economic Reciproc), (1949-1992), lagăr socialist, organizație internațională de colaborare economică între statele socialiste.

CAESALPINIA, gen de plante din familia Fabaceae.

CAESAR, titlul conducătorilor Imperiului Roman.

CAETOGNATA, încregătură de nevertebrate marine.

CAFEA, (din turc, kahve), arbore de cafea, gen de arbori sau arbuști tropicali din familia Rubiaceae. Boabele de cafea conțin zaharuri, substanțe proteice, tananți, grăsimi, acizi organici, cafeină (0,8, 2,4%) și alte substanțe.

CAFEINĂ, alcaloid conținut în boabe de cafea, frunzele de ceai, nucile de cola etc. Este utilizat în medicină ca tonic al sistemului nervos central, cardiac, în industria alimentară etc.

CAFEINISM, tulburări generate de abuzul de cafea manifestate prin insomnie, cefalee, aritmie cardiacă etc.; Cafeism.

CAFENEA, local și întreprindere de alimentație publică.

CAFTA, haină cu mâneci, lungă până la călcăie, pe care marele vizir al Porții

Otomane o pune pe umerii domnului Moldovei în momentul ridicării acestuia în scaunul țării (sec. XVI-XVIII).

CAHEXIE, suferință corporală; Cașexie.

CAHLĂ, (germ. kachel), termen de referință în arta plastică, arhitectură și construcții, placă de teracotă; canal de evacuare a fumului.

CAHUL or., Cahul, or. Cahul.

CAHUL, râu ce se varsă în lacul Cahul în sudul Republica Molodva.

CAI DE BRANIȘTE, obligație a țăranilor din Moldova medievală de a căra fânul domnesc ori cel boieresc.

CAI DE MENZIL, obligație a țăranilor din Moldova medievală de a pune la dispoziția domniei cai de poștă; v. **MENZIL**.

CAI DE OLAC, tip de dări și impozite din Moldova medievală.

CAI ÎMPĂRĂTEȘTI, în Moldova medievală (sec. XVI-XVII), obligație a țăranilor și orașenilor de a furniza cai pentru trăsurile dregătorilor turci, trimiși în țară sau aflați în trecere pe aici.

CAIAC CANOE, gen de sport cu vâsle, care include curse ale vaselor respective.

CAIAC, ambarcațiune sportivă ascuțită la ambele capete, cu suprafața de alunecare netedă sau în clinuri cu unul (C-1), două (C-2) sau patru (C-4) posturi de vâslit; este condusă cu un tip de vâsle nefixate numite padele, din poziția așezat; probă sportivă; ambarcațiune sportivă.

CAIAFA, în Noul Testament, mare preot iudeu.

CAIET DE SARCINI, document care cuprinde condițiile impuse de beneficiarul unei lucrări în vederea executării acesteia.

„**CAIETE DE ISTORIE**”, publicație.

CAIMACAM, (tc. kaymakam), loctiitor al domnului în Țara Moldovei, lăsat de acesta, când pleca peste hotare, sau numit de Poarta Otomană, după mazi-lirea vechiului voievod până la înscăunarea celui nou.

CAIMAN, denumire dată unor crocodili din familia aligatoridelor.

CAIN, în Vechiul Testament, fiul cel mai mare al lui Adam și al Evei.

CAINOZOIC, (din gr. kainos - nou și zoe - viață), neozoic, era nouă a istoriei geologice a Pământului.

CAIRACLIA, Taraclia, Cairaclia.

CAIRN TERRIER, rasă de câini de vânătoare din grupul terrierilor.

CAIRO, oraș în Africa, capitala, principalul centru economic, științific și cultural al Egiptului.

CAIS, (Armeniaca), gen de plante arborescente fructifere din familia Rosaceae, subfamilia Prunoideae. Cea mai importantă este caisul comun sau zarzărul (Armeniaca vulgaris), întâlnit în Asia Mijlocie și China, în stare sălbatică și de la care au provenit majoritatea soiurilor de cultură, răspândit în Caucaz, Asia Mijlocie, Ucraina, Republica Moldova.

CAITANOVCA, denumirea veche (până la 28.H. 1949) a s. Pervomaiscoe, r-nul Drochia, comuna Pervomaiscoe.

CAIȚĂ SIBERIANĂ, pasăre din familia corvide.

CAJBA, Glodeni, Cajba.

CAKEWALK, dans afro-american de salon și melodia după care se execută.

CAL ANDALUZ, cea mai veche rasă de cai domestici.

CAL ARAB, una dintre cele mai vechi și renumite rase de cai de călărie. Originar din peninsula Arabică.

CAL ARDENEZ, rasă de cai domestici.

CAL DOMESTIC, (Equus caballus), animal domestic imparicopitat ierbivor din familia Ecvide, genul Equus, unele din cele mai vechi animale de casă. A fost domesticit în epoca bronzului (mil. II, III î. e. n.).

CAL MONGOLEZ, una din cele mai vechi rase de cai.

CAL PRJEVALSKI, (Equus przewalskii), unicul reprezentant sălbatic actual al cailor propriu-ziși. A fost numit astfel în cinstea cercetătorului Asiei Centrale N. M. Prjevalski, care l-a descris (1879).

CAL PUR SÂNGE DE CĂLĂRIE, rasă de cai creată în Anglia în prima jumătate a sec. al XVIII-lea prin încrucișarea cailor locali de călărie cu rasele berberă, arabă, turkmenă, napolitană, spaniolă ș. a.

CAL TROIAN, stratageme perfide, folosită pentru subminarea din interior a pozițiilor adversarului. Cal uriaș de lemn construit, potrivit legendelor antice, după îndemnul lui Ulise, de locuitorii din Ahaia în timpul războiului troian și în care aceștia s-au ascuns, contribuind la căderea Troiei.

CAL, aparat de gimnastică pentru exerciții de balansare și sărituri. Se folosește în gimnastica masculină.

CALA, gen de plante multianuale din familia Araceae.

CALABRIA, peninsulă, regiune în sudul Italiei.

CALAIKAN, sulfat de fier bivalent, sub formă de cristale albastre-verzi, monoclinice, solubil în apă.

CALAM, religie musulmană.

CALAMAGROSTIS, gen de plante, ierburi perene rizoide din familia Poaceae.

CALAMBUR, glumă, joc de cuvinte prin care se obține un efect comic, bazat pe un echivoc, spre deosebire de sensul a unor cuvinte care se pronunță la fel.

CALAMITATE NATURALĂ, dezastru provocat de un fenomen natural.

CALAN, vidră de mare, biber de Kamceatka, (*Enhydra lutris*), animal răpitor din familia mustelidelor.

CALANDRARE, proces de prelucrare a hârtiei, cartonului și țesăturilor la calandru.

CALANDRAREA POLIMERILOR, proces tehnologic de formare a materialelor polimere în stare vâscoasă într-o bandă continuă.

CALANDRU, echipament special în industria textilă.

CALANOIDA, ordin de crustacee.

CALANTHE, gen de plante, ierburi din familia Orchidaceae.

CALAPĂR, (*Tanacetum balsamita*), calomfir, plantă ierbacee perenă din familia Compozitelor.

CALAPOD, piesă arheologică.

CALARAȘOVCA, Ocnița, Calarașovca.

CALATIDIU, tip de inflorescență la care florile sunt dispuse pe un ax lărgit.

CALĂ DE CONSTRUCȚIE, șantier naval înclinat.

CALĂ, (*Zantedeschia aethiopica*), plantă ierboasă, perenă din familia Araceae. Cală se cultivă ca plantă decorativă; magazie de navă; piesă model; obiect din metal sau lemn folosit la imobilizarea roților la vehicule.

CALC LINGVISTIC, formă de împrumut lingvistic, care constă în atribuirea de sensuri noi unui cuvânt existent în limbă, precum și în reproducerea unor procedee

gramaticale după modelul unor cuvinte sau expresii străine cu mijloace proprii.

CALCAN, (*Scophthalmus maeoticus*), pește marin din familia botidelor, asemănător cu cambula.

CALCAR, rocă sedimentară constituită din carbonat de calciu (calcit, aragonit), cu adaus de argilă, silice, oxizi de fier, substanțe organice ș. a. Culoare albă, cenușie, verzuie, neagră.

CALCARE, clasă de nevertebrate marine din filumul porifera.

CALCEDONIE, mineral, piatră semiprețioasă și abraziv.

CALCEMIE, conținutul de calciu în sânge.

CALCEOLARIA, gen de plante din familia calceolaricee.

CALCIDOIDE, suprafamilie de himeoptere.

CALCIFEROL, denumire științifică a vitaminei D.

CALCIFEROLI, compuși naturali liposolubili.

CALCIFICARE, depunerea sărurilor de calciu în țesuturile vii, provocând întărirea acestora.

CALCIFITA, plantă calcicolă care prosperează în sol bogat în carbonat de calciu.

CALCIFOBE, plante calcifuge care nu suportă solurile bogate în carbonat de calciu.

CALCINARE, operație tehnologică de tratare termică a materialelor și a produselor pentru a-și modifica compoziția chimică și fizică, structura și proprietățile, de exemplu densitatea, porozitatea, rezistența.

CALCINOZĂ, dereglarea metabolismului calciului sub formă de depuneri de săruri ale acestuia în țesuturi.

CALCIPENIE, scădere a concentrației calciului în organism.

CALCIT, mineral sub formă de piatră, marmură.

CALCITONINĂ, hormon peptidic la vertebrate.

CALCITONINĂ, hormon secretat de tiroidă; participă la metabolismul calciului și fosforului în organism.

CALCIU, (*Calcium*), Ca, element din grupa a II-a a sistemului periodic al elementelor cu nr. at. 20, cu șase izotopi stabili și cinci artificiali radioactivi.

CALCIURIE, cantitatea de calciu, conținută anormal în urină.

CALCOGRAFIE, (gr. *halkos* - cupru), metodă de gravură pe placă de cupru.

CALCOPIRITĂ, (din gr. *kalkos*, cupru și *pirită*), mineral, sulfură naturală de cupru și fier (CuFeS_2). Conține 35 % cupru.

CALCOZINĂ, mineral de cupru, materie primă pentru industrie.

CALCUL AL PREDICATELOR, denumirea generală a sistemelor formale ce servesc la formalizarea concluziilor logice, ce iau în considerare atât structura logică a judecăților, cât și structura lor subiectiv-predicativă, adică relația dintre subiectul judecății și predicat.

CALCUL ECONOMIC, metodă de cercetare în economie.

CALCUL INTEGRAL, capitol al analizei matematice care se ocupă cu studiul integralelor și cu aplicațiile acestora.

CALCUL LOGIC, șir de operații prin care anumite expresii logice sunt derivate din alte expresii logice.

CALCUL MINTAL, operație intelectuală, o primă treaptă a abstractizării.

CALCUL OPERAȚIONAL, una dintre metodele analizei matematice, ce permite în unele cazuri utilizarea unor reguli simple pentru rezolvarea problemelor complexe.

CALCUL TENSORIAL, disciplina matematică ce studiază tensorii, proprietățile și regulile de acționare asupra acestora.

CALCUL VARIAȚIONAL, ramură a matematicii, ce studiază probleme legate de extrema funcționalelor integrale de formă specială.

CALCUL VECTORIAL, ramură a matematicii ce studiază vectorii spațiului euclidian și operațiile asupra acestora.

CALCUL, în matematică, parte integrantă a denumirii unor compartimente de matematică; în logica matematică și teoria algoritmilor, mijloc pentru specificarea uneia sau altei mulțimi de obiecte.

CALCULAREA TRASEULUI, supravegherea pe hartă a mișcării unei nave pentru a determina locația ei la un moment dat.

CALCULATOR CU BILE, (Abac), dispozitiv pentru efectuarea calculelor aritmetice. Este alcătuit dintr-o ramă cu vergele, pe care sunt înșirate câte zece bile.

CALCULATOR, dispozitiv pentru automatizarea proceselor de prelucrare a informației sub monitorizarea softurilor; computer; Calculator electronic, calculator numeric, calculator analogic; calculator de uz general; calculator de birou; calculator laptop (portabil); calculator *mainframe* (de întreprindere); calculator notebook; calculator notebook; calculator personal; calculator virtual.

CALCULAȚIE, suită de calcule pentru a determina o serie de indicatori.

CALCULOZĂ, formarea de calculi într-un organ intern.

CALCULUL APROXIMAT AL VALORILOR FUNCȚIILOR, calcul bazat pe utilizarea anumitor formule aproximative.

CALCULUL CONSTRUCȚIILOR, perfectarea devizului de cheltuieli.

CALCULUL CU DIFERENȚE FINITE, ramură a matematicii ce studiază relațiile dintre funcții și diferențele valorilor acestora în punctele preselectate.

CALCULUL ENUNȚURILOR, denumirea generală a sistemelor axiomatice concepute pentru a demonstra enunțuri formate din enunțuri simple, folosind legăturile logice, cum ar fi „nu”, „sau”, „dacă... atunci...” etc.

CALCUTTA, (Kolkata), oraș în estul Indiei, centru administrativ al provinciei federale Bengalul de Vest.

CALDARĂM, material de construcție a drumurilor din piatră de pavaj sub formă de paralelipede.

CALDURĂ, energie transmisă de un sistem cu parametri externi constanți în timpul schimbului de căldură cu mediul ambiant.

„CALE FERATĂ SUBTERANĂ”, sistem secret de organizare a evadărilor sclavilor negri din statele sudice al SUA în anii 1830-1861.

CALE NAVIGABILĂ, pasă de navigație.

CALE, traseu în spațiu.

CALEA FERATĂ A MOLDOVEI, una dintre cele mai vechi căi ferate din sud-estul Europei.

CALEA FERATĂ LINIA LIVERPOOL-MANCHESTER, drum de fier în Marea Britanie.

CALEA FERATĂ, drum de fier alcătuit din două șine situate paralel la o anumită distanță una de cealaltă și fixate la baza șinei de traverse cu plăci și crampe; servesc drept ghid pentru roțile

materialului rulant. Elemente principale: linia ferată, material rulant, sisteme de stații, mijloace de telecomunicație, semnalizare, blocare și automatizare, instalații pentru reparații și deservire a materialului rulant. Căile ferate din Republica Molodva totalizează peste o mie de km și își au începutul din august 1871; Cale ferată monoșină.

CALEA LACTEE, Calea Laptelui, fâșie alburie slab luminată de formă neregulată, ce se observă pe sfera cerească, a cărei linie mijlocie este aproape de ecuatorul galactic și face un unghi de circa 63° cu ecuatorul cerului.

CALEA MARITIMĂ DE NORD, trecătoare în Rusia de la vest la est, după cercul polar, de la Marea Albă până la Marea Bering.

CALEA PENTOZOFOSFORICĂ, consecutivitatea reacțiilor de oxidare a glucozo-6-fosfatului ce decurge în citoplasma celulelor vii.

CALEA RĂTĂCITĂ, în tradiția populară desemnează labirintul, ce simboliza în vechime căutarea centrului spiritual, a credinței, căutarea fiind legată de rătăcirii și pericole.

CALEIDOSCOP, aparat optic, în care prin rotirea caleidoscopului în jurul axei sale la reflectarea multiplă a unor mici obiecte în oglinzi, se formează figuri simetrice, care pot varia până la infinit. Caleidoscopul a fost inventat de fizicianul englez D. Brewster (1817); rubrică în presa periodică sau în programul emisiunilor de radio și televiziune, cuprinzând notițe, însemnări ș.a. pe cele mai variate teme.

CALEM, denumirea cancelariei divanului domnesc din Moldova (sec. al XVIII-lea). Slujbașii calemului se numeau calemjii.

CALENDAR, lucrare care conține o listă de luni, zile, date de referință, indicații ale sărbătorilor; Calendar laic, calendar ortodox, calendare religioase;

calendar introdus în timpul Revoluției Franceze din sec. al XVIII-lea; Calendar gregorian, iulian, musulman, republican; scrieri ori publicații menite să indice, în special, datele anului; sistem de măsurare (împărțire) a timpului în intervale lungi.

CALENDARUL IULIAN, sistem de împărțire a timpului, instituit de astronomii alexandrini conduși de Sosigene și introdus de Iulius Cezar de la 1 ianuarie 45 î Hr.; Calendar gregorian.

CALENDARUL LUNAR, sistem de calculare a perioadelor lungi de timp, bazat pe mișcarea Lunii.

CALENDARUL LUNAR-SOLAR, sistem pentru calcularea perioadelor lungi de timp, ce se bazează pe periodicitatea proceselor cauzate de mișcarea Soarelui și a Lunii.

CALENDE, (lat. calendae), denumirea primei zile a fiecărei luni în calendarul vechi roman.

CALENDULA, plantă erbacee medicinală de genul *Calendula* din familia Asteraceae.

CALFA NOUĂ, Anenii Noi, Calfa.

CALFA, Anenii Noi, Calfa.

CALFĂ, în breslele medievale, meșteșugar, care, după ce-și făcea ucenicia, era obligat să mai lucreze un timp în atelierul patronului său.

CALGARY, oraș în Canada, 1,3 mil. locuitori.

CALI, oraș în Columbia, 2,228 mil. locuitori.

CALIBRARE, procedeu de prelucrare mecanică.

CALIBRATOR, semnalul sursei etalon sau semnal cu parametri cu indicatori prestabiliți.

CALIBRU, în laminatoare, interspațiul valțurilor de laminare; instrument fără indicator, pentru verificarea dimensiunilor, formei și amplasarea unor detalii.

CALICANTACEAE, familie de plante dicotiledonate.

CALICEBUS, gen de primat din Lumea Nouă, familia piteciide.

CALICIU, învelișul exterior al florilor cu periantul dublu. Este alcătuit din sepal, de obicei, verzi. Poate avea formă de tub, de pâlnie ș.a.

CALICO, țesătură din bumbac.

CALICROMIE, imprimeu. v. **BATIC**.

CALICTIIDE, familie de pești din ordinul siluriforme.

CALIDIUM, gen de plante arbuști cu lăstari albicioși din familia Chenopodiaceae.

CALIDRIDINE, subfamilie de păsări din familia scolopacide.

CALIF, în Evul Mediu, titlu purtat de monarhii din unele țări musulmane; titlul căpeteniei duhovnicești într-o serie de țări musulmane.

CALIFAT, sistem al teocrației feudale musulmane în care puterea supremă o deținea un calif.

CALIFATUL ARAB, conducătorul sau monarhul unui califat în lumea arabă, se numea calif.

CALIFATUL DIN BAGDAD, stat feudal teocratic, (750-1258) cărmuit de califi din dinastia Abbasid.

CALIFATUL DIN DAMASC, monarhie ereditară și absolutistă, condusă de dinastia Omeiad ce a domnit între anii 661 și 749/750.

CALIFICARE A UNEI INFRAȚIUNI, (lat. qualis – calitate și facio – fac), stabilirea exactă între semnele unei fapte

comise periculoase și semnele unei infrațiuni săvârșite, conform legii penale.

CALIFICARE, caracteristică a unui fenomen, activități, obiect, în funcție de diverse criterii stabilite; nivel al pregătirii profesionale, prezența cunoștințelor, abilităților necesare pentru a îndeplini sarcinile pentru un anumit tip de activitate; caracteristică a tipului de muncă stabilit în conformitate cu complexitatea, urgența, responsabilitatea acestuia.

CALIFICARE, etapă eliminatorie într-un concurs sau într-o competiție sportivă; nivel al cunoștințelor teoretice și practice din domeniul sau specialitatea relevantă, ce corespunde categoriei tarifare, gradului academic etc.

CALIFORIDE, familie de diptere.

CALIFORNIA INSTITUTE OF TECHNOLOGY, instituție de învățământ superior din SUA.

CALIFORNIA, unul dintre statele SUA; Baja California, peninsulă în vestul Americii de Nord, în Mexic; curent în Oceanul Pacific; depresiune în SUA, în munții Cordilieri.

CALIFORNIU, (Californium), Cf, element radioactiv transuranic sintetic cu nr. at. 98. Se cunosc 11 izotopi. A fost obținut pentru prima dată în 1950 de către savanții americani S. Thompson, Al. Ghiorso, K. Street și G. Seaborg.

CALIGRAF, persoană care se ocupa în trecut cu copierea artistică de cărți și manuscrise.

CALIGRAFIE, artă și deprindere de a scrie frumos și citeț. Se cultivă printr-un sistem de exerciții speciale.

CALIMETRIA SUBSOLULUI, ramură a mineritului, care cercetează și aplică metode de evaluare cantitativă a parametrilor calitativi ai resurselor naturale.

CALIMETRIE, direcție în știință, care studiază metodologia și problematica evaluării cantitative a calității obiectelor din lumea înconjurătoare, materiale sau spirituale, naturale sau artificiale.

CALIMICO, gen de primat din familia calitrichide.

CALINOVCA, UATSN, Crasnâi Vinogradari.

CALINTIR, afluent al râului Bâc.

CALIONIMIDE, familie de pești din ordinul perciforme.

CALIPIZI, triburi de origine tracă.

CALIPSO, gen de plante din familia Orhidaceae.

CALIPTROGEN, parte a țesutului meristemtic din conul de creștere al rădăcinii.

CALISTEFUS, gen de plante din familia Asteraceae.

CALISTEGIA, gen de plante, ierburile perene, târătoare sau cățărătoare din familia Convolvulaceae.

CALITATE, (lat. *qualitas* - condiție de privilegiu), termen de referință în arta plastică, procedeu de lucru și obiect executat cu deosebită măiestrie; determinare nemijlocită și nemăsurabilă a naturii sau a felului de a fi al unui obiect, care face ca acesta să fie ceea ce este, iar, dacă dispăre, să înceteze de a fi ceea ce este; în economie, totalitatea parametrilor tehnici, economici, de mediu care caracterizează un bun, care să permită satisfacerea nevoilor producătorului sau a consumatorului; parametrii gradului de precizie a rugozității suprafeței detaliilor, stabiliți de mărimile permise la confecționarea lor.

CALITATEA DE MEMBRU ASOCIAT, organizație bazată pe membrii asociației ce reunește persoane cu același interes.

CALITATEA MUNCII, caracteristică sistemică a diverselor tipuri de muncă, determinate de totalitatea calităților fizice, intelectuale, culturale, educaționale, de calificare, profesionale etc. ale forței de muncă.

CALITATEA POPULAȚIEI, caracteristică agregată ale diverselor proprietăți ale populației, ale caracterului de reproducere, determinată de interacțiunea cu factori economici, de mediu, sociali și politici, etnici, confesionali.

CALITATEA VIEȚII, caracteristica agregată a nivelului și a condițiilor obiective și subiective de trai ale populației care asigură dezvoltarea fizică, intelectuală, socio-culturală a unei persoane, a unui grup sau a unei comunități de oameni; categorie sociologică, desemnând totalitatea posibilităților oferite individului de către societate în vederea organizării existenței sale după cerințele și dorințele proprii; Calitatea informației statistice, calitatea legislației, calitatea mediului, calitatea documentelor.

CALITĂȚI MARINE ALE UNEI NAVE, parametrii nautici prestabiliți de flotabilitate, stabilitate, propulsie, netezierea rulării și manipulare, care asigură posibilitatea funcționării unui vapor în condiții de securitate.

CALITRICHEAE, familie de plante monocotiledonate, de obicei, palustre.

CALITRICIDE, gen de maimuțe din familia maimuțelor cu nas plat.

CALITRIX, gen de maimuțe din familia calitricide.

CALIXARENI, compuși macropolici constând din fragmente fenolice.

CALIXTINI, reprezentanți ai aripii moderate din mișcarea husită în Cehia. (sec. al XV-lea).

CALLAO, cultură arheologică din epoca bronzului în cursul superior al fluviului Huanhe.

CALLATIS, (Mangalia), oraș antic fondat în sec. al VI-lea î. Hr., pe coasta de V a Mării Negre de coloniști greci din Heraclea Pontică. Centru înfloritor în timpul dominației romane în Dobrogea, își încetează existența la începutul sec. al VII-lea; azi Mangalia, România.

CALLIGONUM, gen de plante din familia Ranunculaceae.

CALLIPTAMUS ITALICUS, lăcustă italiană, insectă din familia Acrididae.

CALLISIA FRAGRANS, plantă erbacee, plantă populară de cameră.

CALLISIA, gen de plante din familia Commelinaceae.

CALLOOCAN, oraș Filipine, 1583 mil. locuitori.

CALLUNA, gen de plante din familia Ericaceae.

CALMAR, denumire dată unor specii de moluște cefalopode decapode din subordnul Oegopsida.

CALMODULIN, proteină reglatoare ce leagă calciul.

CALOIAN, figură de lut sau de lemn cu chip de om, reprezentând o zeitate, care ar deține cheile ploilor; obiect ritualic antropomorf în miniatură îngropat în pământ pe timp de secetă, invocându-se ploaia.

CALOMEL, (Clorură mercurioasă), clorură de mercur sub forma unei pulberi albe, fine, insolubile în apă, fără gust, fără miros, având acțiune purgativă și vermifugă.

CALOMNIE, (lat. *calumnia* - învinuire minciunoasă), infrațiune, care constă în răspândirea unor scorniri vădit minciinoase cu scopul de a compromite o persoană.

CALONG, câinele zburător, (Pteropus vampyrus), mamifer din familie pteropodide.

CALOPTERIGIDE, familie de odonate.

CALORIE, unitate tolerată de măsură a cantității de căldură, egală cu cantitatea de căldură necesară pentru a ridica temperatura unui gram de apă pură cu un grad (de la 19,5 la 20,5 °C) la presiunea de 760 mm. Simbolul: kal sau cal; 1 cal = 4,187 joule.

CALORIFER, aparat sau instalație de încălzire a aerului într-o încăpere, spațiu închis.

CALORIMETRIE, totalitate de metode de măsurare a cantității de căldură degajată în procesele fizice, chimice sau biologice.

CALORIMETRU, dispozitiv de măsurare în domeniu a cantității de căldură.

CALOSOMA, gen de carabide din ordinul coleopterelor.

CALOTĂ GLACIARĂ, ghețar convex cu cupolă caracterizat printr-o grosime semnificativă (peste 1000 m), o suprafață mare (peste 50 mii km²), cu o formă aproximativ izometrică în plan și răspândirea gheții din centru spre periferie.

CALOTĂ SFERICĂ, una dintre cele două părți ale unei sfere obținute prin secționarea acesteia cu un plan.

CALOTE, gen de șopârle din familia agamide.

CALOTIPIE, procedeu vechi de fotografiere.

CALOVIAN, etajul de jos al jurasicului superior.

CAL-PUTERE, unitate tolerată de putere, scoasă din uz.

CALTA, bulbuc, gen de plante din familia Ranunculaceae.

CALUL MIC, constelație în emisfera de nord a cerului.

CALUS, îngroșare limitată a stratului cornos al pielii tălpilor sau mâinilor; țesut format la plante pe suprafața cicatricii care favorizează vindecarea.

CALVAR, suferință lungă și grea.

CALVINISM, curent religios, variantă a protentantismului, întemeiat de J. Calvin în Elveția.

CAMAIEU, pictură executată în tonuri apropiate unei anumite culori, redând cele mai subtile treceri de la lumină spre umbră; gravură care se numește și „gravura în clarobscur în culori”, realizată în câteva tonuri ale aceleiași culori.

CAMARILĂ, (fr. camarilla, de la camera – cabinetul particular al regelui), clică din anturajul suveranului; favoriți ai unei persoane suspuse, care influențează politica statului în interes personal.

CAMĂ, proeminențe pe un ax sau o piesă în formă de disc.

CAMĂTĂ, denumirea unei dări, pe care în Moldova medievală o plăteau domniei proprietarii de prăvălii; dobândă (excesivă) încasată de cămătar pentru sumele date cu împrumut.

CAMBIE, (germ. wechsel – poliță, factură), efect de comerț, reprezentând un titlu de credit pe termen scurt, prin care emitentul, în calitate de debitor, se obligă să plătească necondiționat sau să dispună plata unei sume de bani creditorului, ca titular sau la ordinul acestuia, la o anumită dată ori la prezentarea înscrisului; Cambie la vedere (cu scadența la vedere, trasă la vedere).

CAMBIU, țesut meristematic în tulpinile și rădăcinile dicotiledonatelor și gimnospermelor. v. MERISTEME.

CAMBRIAN, primul sistem al trupului paleozoic și prima perioadă a erei paleozoice.

CAMBULĂ, (Platichthys flesus), pește marin de fund din familia pleuronectidelor. Corp asimetric turtit lateral.

CAMBUZĂ, depozit de provizii pe bordul unei nave.

CAMDEN TOWN GROUP, grup londonez de artiști postimpresioniști englezi fondat în 1911.

CAMEE DE STICLĂ, figură de sticlă.

CAMEE, piatră prețioasă sau semiprețioasă, sculptată în relief. Se confecționează din minerale cu o structură în straturi suprapuse de diferite culori (onix, agat, cornalină ș. a.).

CAMEFITE, formă vitală la plante ale căror muguri de regenerare se afla la 20-30 cm deasupra solului și, de regulă, sunt protejați de stratul de zăpadă.

CAMELEON, (Chamaeleo), gen de reptile arboricole și insectivore din familia cameleontidelor.

CAMELEONTIDE, familie de scuamate adaptate la cățărarea pe arbori și arbuști.

CAMELIA, gen de plante din familia Teaceae.

CAMELIDE, (Camelidae), familie de tilopode.

CAMELIE COMUNĂ (Camellia japonica), arbust din familia Teaceae.

CAMELINA, gen de plante ierburi din familia Crucifere.

CAMELUS, gen de mamifere din familia camelide.

CAMENCA or., UATSN, or. Camenca.

CAMENCA, Glodeni, Camenca.

CAMENCA, râu în nord-vestul RM, afluent pe stânga al Prutului; râuleț în nord-estul RM, afluent pe stânga al Nistrului; afluent al Răutului.

CAMENCEA, Orhei, Donici.

CAMENCUȚA, Glodeni, Danu.

CAMENCUȚA, râuleț în nord-vestul RM, afluent pe stânga al râului Camenca (bazinul Prutului).

CAMERA DE COMERȚ INTERNAȚIONAL, organizație non-guvernamentală internațională a cărei activitate are ca scop consolidarea sistemului economiei de piață, integrarea cât mai completă a tuturor țărilor din economia globală, facilitând comerțul internațional.

CAMERA DE COMERȚ ȘI INDUSTRIE, (CCI) A REPUBLICII MOLDOVA, organizație non-guvernamentală națională a cărei activitate are ca scop consolidarea sistemului economiei de piață, integrarea cât mai completă a tuturor agenților economici în economia globală, facilitând comerțul internațional.

CAMERA DE FORȚARE, camera de ardere a unor motoare turboreactive, cu circuit dublu, care servește la o creștere bruscă a forței de tracțiune pe termen scurt.

CAMERA DE LICENȚIERE, instituție care se ocupă cu eliberarea, prelungirea, reperfectarea, suspendarea, retragerea licențelor, gestionarea Registrului de licențiere.

CAMERA DEPUTAȚILOR, denumirea camerei inferioare eligibile a parlamentului din Italia, România, Iordania, Mexic, Nicaragua, Peru ș. a.

CAMERA LORZILOR, denumirea camerei superioare neeligibile, a Parlamentului din Anglia.

CAMERA NAȚIONALĂ A CĂRȚII, instituție din Republica Moldova care se ocupă cu înregistrarea, evidența și catalogarea centralizată a literaturii apărute în republică.

CAMERA REPREZENTANȚILOR, denumirea camerei inferioare a Parlamentului din Uniunea Australiei, Belgia, Columbia, Liberia, SUA, Ceylon, Japonia ș. a.

CAMERA WILSON, dispozitiv pentru observarea traiectoriilor particulelor

încărcate (electroni, protoni, mezoni ș.a.). Se folosește la cercetările în domeniul fizicii atomice și nucleare. A fost inventată de Charles Thomson Rees Wilson (1912); Camera cu bule, cameră cu ceață, cameră obscură.

CAMERALISTICĂ, (germ. kameralistik – gestionarea tezaurului și visteriei statului), științe camerale, denumire a domeniilor științifice, a disciplinelor în sec. al XVIII-XIX-lea. Termenul provine din Germania pentru a defini totalitatea de cunoștințe cu privire la gestionarea proprietății statului.

CAMERĂ „DOUBLE DOUBLE”, cameră în care se află două paturi duble.

CAMERĂ „DOUBLE”, cameră în care se află două paturi, fiecare de dimensiunea 140×190 cm.

CAMERĂ DE FILMAT, aparat optico-mecanic pentru filmarea obiectelor pe peliculă cinematografică peste intervale de timp, sub formă de serii consecutive de imagini, ce vor fi utilizate în continuare la crearea și montarea filmului.

CAMERĂ DE IONIZARE, dispozitiv folosit pentru măsurarea și cercetarea radiațiilor ionizante.

CAMERĂ DE IZOLARE, încăpere cu pereți izolați fonic, a cărei suprafață interioară oferă un minim de reflectare a semnalelor acustice.

CAMERĂ DE VIZITARE, structură dintr-un sistem de drenaj extern, care asigură accesul la o conductă de canalizare pentru inspecție și executarea unor operațiuni de reparație și exploatare a rețelelor de drenaj.

CAMERĂ OBSCURĂ, încăpere neluminată în care se execută dezvoltarea, fixarea și alte operații fotografice.

CAMERĂ OCULARĂ, dispozitiv pentru fotografierea unui obiect observat cu un telescop sau microscop.

CAMERĂ POPULARĂ, denumirea organului suprem reprezentativ al puterii de stat din Republica Democrată Germană; camera inferioară a Parlamentului din India.

CAMERĂ RÖNTGEN, dispozitiv pentru studierea structurii atomice a unui eșantion prin înregistrarea imaginii obținute în urma difracției razelor X pe eșantionul cercetat.

CAMERĂ SUBTERANĂ, în minieră, spațiu scurt, dar larg în secțiune transversală.

CAMERĂ TRIPLĂ, cameră în care pot fi cazate trei persoane.

CAMERĂ TV, dispozitiv de conversie a imaginii optice a unui obiect în semnalul video de televiziune; elementul principal al televiziunii.

CAMERĂ VIDEO, aparat digital special de luat vederi.

CAMERĂ, denumirea unor instituții publice de stat sau obștești, cu precizare în funcție de atributele respective specifice domeniului; în hidrotehnică, spațiu deschis sau închis, limitat cu pereți din beton sau metal; sală specială în diferite instituții publice și de stat, în special în autoritățile de justiție; spații din închisori pentru întreținerea prizonierilor; Camera Parlamentului, instanței, instituției.

CAMERISTĂ, femeie care îngrijește camerele într-un hotel, într-o pensiune.

CAMEROON, vulcan în Africa.

CAMEROPS, gen de plante din familia Arecaceae.

CAMERTON, instrument folosit la acordarea instrumentelor muzicale și la darea tonului.

CAMFEN, (2,2-dimetil-3-metilen-norbornan), monoterpenă biciclică.

CAMFOR, (Cinnamomum camphora), arbore exotic; cetonă biciclică din șirul monoterpenelor, extrasă din această plantă; substanță organică, incoloră, volatilă, cu miros caracteristic și cu gust amar, utilizată în medicină și la fabricarea celuloizului.

CAMION DE GUNOI, vehicul autopropulsat special utilitar.

CAMION, automobil cu platformă sau caroserie, pentru transportul încărcăturilor.

CAMPANIA DE LA 1538, a marcat prima fază a dominației otomane în Moldova.

CAMPANIA DE LA PRUT DIN 1711, campanie eșuată a armatei ruse în frunte cu Petru I în Moldova. Lupta hotărâtoare a avut loc la Stănilești.

CAMPANIA DIN CRIMEEA, din 1687, campane militară a armatei ruse împotriva Hanatului Crimei.

CAMPANIA DIN CRIMEEA, din 1689, campanie militară ale armatei ruse împotriva Hanatului Crimei.

CAMPANIA LUI ALEXANDRU CEL MARE LA NORD DE DUNĂRE, acțiune militară cu conexiune în istoria tracilor.

CAMPANIA LUI LISIMAH, campania condusă de Agatocle, fiul lui Lisimah, se încheie cu un eșec total: armata elenă este înfrântă, iar Agatocle făcut prizonier.

CAMPANIA LUI NAPOLEON DIN EGIPT, (1798-1799), campania lui Napoleon Bonaparte în Orient, aparent pentru a proteja interesele comerciale franceze, de a submina accesul Marii Britanii în India și de a stabili demersuri științifice în regiune.

CAMPANIA LUI TETIUS IULIANUS, campanie militară.

CAMPANIA NORVEGIANĂ, operațiunea Weserübung.

CAMPANIA, regiune în sudul Italiei, pe țărmul vestic al peninsulei Apenine.

CAMPANIAN, al cincilea etaj (de jos) al cretacului superior.

CAMPANIE ELECTORALĂ, activitate de propagandă care are drept scop încurajarea alegătorilor să voteze un candidat (mai mulți candidați sau lista acestora), împotriva lui (lor) sau împotriva tuturor candidaților (listele lor); Campanie politică.

CAMPANIE, complex de operațiuni planificate în vederea realizării, într-o perioadă, a unor scopuri politice, sociale etc.; Campanie relații publice, campanie de presă, campanie electorală, campanie PR politic; operații militare, legate cu deplasarea forțelor armate pe o distanță considerabilă; totalitatea operațiilor strategice armate, pe câmpul de luptă, într-o anumită perioadă de timp.

CAMPANIILE ANTANTEI, operații militare întreprinse în timpul războiului civil din URSS (1918-1920). Au fost organizate de SUA, Anglia, Franța și Japonia, în scopul de a lichida bolșevismul.

CAMPANILĂ, clopotniță-turn construită în apropierea bisericii sau chiar pe corpul ei. Este caracteristică arhitecturii italiene din Evul Mediu și epoca Renașterii; clopotnița lăcașului sfânt.

CAMPANULACEAE, familie de plante din ordinul Asterales.

CAMPBELL, podiș subacvatic în Oceanul Pacific.

CAMPÉFAGIDE, familie de paseriforme.

CAMPIOBACTERIOZĂ, boală infecțioasă zoonotică.

CAMPINAS, oraș în S-E Braziliei, în statul São Paulo, 1,1 mil locuitori.

CAMPING, tabără de excursioniști; teren amenajat pentru cazarea turiștilor în corturi și rulote.

CAMPION, persoană, echipă, țară, care cucerește primul loc într-o competiție sportivă.

CAMPIONAT, formă de întrecere, competiție (individuală sau pe echipe) într-un singur gen de sport, în care câștigătorul obține titlul de campion.

CAMPOS, savană specifică din America de Sud.

CAMPUS MARTIUS, adunare militară în Imperiul Franc de la sfârșitul sec. al V-lea. v. **CÂMPUL LUI MARTE**.

CAMPUS UNIVERSITAR, complex universitar cuprinzând construcții și dotări pentru învățământ, cercetare, locuit, agrement etc.

CAMUFLARE, în electronică, metodă de obținere a unei configurații ale elementelor unui circuit integrat sau plăci de circuite imprimate, folosind măști pentru a proteja anumite zone ale suprafeței substratului de materialele depuse sau de gravură; în fotografia color, metodă de corectare a distorsiunilor de culoare bazate pe conversia optică a imaginilor separate prin culoare, în procesul obținerii acestora.

CAMUFLET, explozie subterană pentru extragerea unor tipuri de materie primă.

CANA, (Taurotragus oryx), mamifer paricopitat din familia bovideelor, cea mai mare antilopă africană.

CANA, târg în Galileea, unde conform Bibliei, Isus Hristos a făcut prima sa minune, transformând apa în vin.

CANAAN, (Kanaan), denumire dată spațiului siriano-palestinian din Asia Mică; Canaaniti.

CANABIS, cânepă, gen de plante din familia Cannabaceae.

CANADA, stat în America de Nord. Capitală: Ottawa. 1 iulie 1867 (aniversarea creării Confederației).

CANADIENI, populația contemporană a Canadei, compusă din națiile anglo-canadiană și franco-canadiană.

CANAL DE COMUNICAȚIE, echipament industrial în domeniu; în teoria informației, model matematic al unui dispozitiv conceput pentru a transmite informații.

CANAL DE FUM, canal de evacuare a fumului.

CANAL DE SCURGERE, complex de structuri care asigură retragerea organizată și rapidă de pe teritoriul unei așezări sau al unei întreprinderi industriale a apei de ploaie sau provenită din zăpadă, pentru a evita posibilele inundații ale străzilor și subsolurilor clădirilor situate în locuri joase.

CANAL DE TELECOMUNICAȚII, sistem de mijloace tehnice, ce asigură transmiterea informației de la emitent la adresat și viceversa.

CANAL DE UNDĂ, antenă direcțională sub forma unei serii de vibratoare electrice liniare, paralele, amplasate într-un plan de-a lungul unei linii care coincide cu direcția de recepționare maximă a undelor de radio.

CANAL SONOR SUBMARIN, ghid de undă acustic natural în ocean.

CANAL, în hidrotehnică, instalație de transportat apă, o structură de instalații deschise, cel mai adesea de formă transversală regulată; în ingineria hidraulică, structură de instalații pentru asigurarea cu apă potabilă a populației, irigare, drenaj, dezvoltarea pisciculturii, transportului maritim și fluvial, alte scopuri complexe; Canal de apă, canal de irigare, canal de desecare, canal forestier, canal maritim, canal navigabil, canal în ingineria hidraulică.

CANALE IONICE, complexe proteice cu porii ce străbat matricea fosfolipidică a membranelor biologice.

CANALE REZINIFERE, tuburi lungi înconjurate de straturi de celule de parenchim în care se acumulează rășina secretată de celulele din jur.

CANALE SEMICIRCULARE, parte a urechii interne la animalele vertebrate și om.

CANALICUL, v. RINICHI.

CANALIZARE, rețea de instalații ingineresti, echipamente și activități sanitare.

CANALUL „MITTELLANDKANAL”, important canal navigabil în centrul Germaniei.

CANALUL DUNĂRE-MAREA NEAGRĂ, canal navigabil aflat în județul Constanța, România, ce leagă porturile Cernavodă de pe Dunăre și porturile Constanța Midia Năvodari de la Marea Neagră, scurtând drumul spre portul Constanța cu aproximativ 400 km. Canalul este al treilea ca mărime din lume după Suez și Panama.

CANALUL KARAKUM, construcție hidrotehnică destinată pentru irigație, navigație și aprovizionarea localităților cu apă, în Asia.

CANALUL KIEL, canal maritim pe teritoriul Germaniei. Unește Marea Baltică cu Marea Nordului.

CANALUL MAREA ALBĂ-MAREA BALTICĂ, construcție hidrotehnică în Rusia.

CANALUL MÂNECII, Canalul englez, La Manche, strâmtoare care desparte insula Marea Britanie de Europa și unește Marea Nordului cu Oceanul Atlantic.

CANALUL NIPRU-BUG, canal care unește râul Pina (afluent al râului Pripeat, bazinul Niprului) cu râul Muhaveț (afluentul Bugului de Vest, bazinul Vistulei).

CANALUL PANAMA, canal navigabil artificial, săpat în istmul Panama.

Unește Oceanul Atlantic cu Oceanul Pacific; cale maritimă de importanță internațională. Se află pe teritoriul Americii Centrale.

CANALUL SUEZ, instalație hidrotehnică care întreține istmul Suez și unește Marea Mediterană cu Marea Roșie, cale maritimă artificială de navigație.

CANALUL WOLFF, ductul evacuator al rinichiului primar la vertebrate.

CANAR, specie din familia fngilide, (*Serinus canaria*), pasăre cântătoare originară din insulele Canare, Azore, Madeira.

CANARE, arhipelag în Oceanul Atlantic.

CANARISIRE, operație tehnologică de deservire tehnică a unei nave.

CANARUL BĂLȚII, (*Limosella aquatica*), plantă ierbacee din familia Scrophulariaceae. În Republica Moldova crește prin locuri umede sau chiar în apă.

CANAT, partea mobilă la o ușă, fereastră, poartă.

CANAVERAL, cap în Oceanul Atlantic, SUA.

CANBERRA, oraș, capitala, centru economic, științific și cultural al țării Australia.

CANCAN, (<fr. cancan), dans de cabaret răspândit în Franța, mai ales în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, executat numai de femei.

CANCELAR, șeful guvernului din Germania și Austria (*Bundeskanzler*); în statele feudale ale Europei medievale, cel mai înalt funcționar, care a condus cancelaria regală și arhiva, a păstrat sigiliul statului.

CANCELARIA DE STAT, aparatul administrativ al organelor de stat.

CANCELARIA GUVERNATORULUI CIVIL (MILITAR) AL BASARABIEI, v. **GUVERNATORUL CIVIL AL BASARABIEI**.

CANCELARIA GUVERNATORULUI GENERAL AL NOVOROSIEI ȘI BASARABIEI, structură administrativă din Imperiul Rus.

CANCELARIA PRIVIND ADMINISTRAREA REGIUNII BASARABIA, v. **GUVERNATORUL CIVIL AL BASARABIEI**.

CANCELARIA PROVIZORIE DE PE LÂNGĂ CONSILIUL REGIONAL AL BASARABIEI, structură administrativă. **CANCELARIE**, (Birou), subdiviziune a organizației sau în cazul unui funcționar responsabil de păstrarea evidenței, corespondența oficială, înregistrarea documentației; într-un sens mai restrâns, numele mai multor instituții ale statului; cancelaria domnească, aparatul administrativ auxiliar al cancelariilor, al unor șefi de stat; instituție a domniei.

CANCER, tumoare malignă din țesut epitelial; Neoplasm.

CANCEROFOBIE, frică de cancer.

CANCERUL, constelație zodiacală și semn astrologic.

CANCINOGENEZĂ, proces de formare a tumorilor maligne.

CANCRINIA, gen de plante din familia Asteraceae.

CANDELABRU, (lat. candelabrum, de la candela - lumânare), suport frumos ornamentat cu unul sau mai multe brațe pentru lumânări sau becuri electrice, suspendat de plafon sau de masă; lustră atârnată în mijlocul bisericii sau un sfesșnic mare cu mai mult de 12 lumânări.

CANDELĂ, (Lumânare), unitate de măsură a intensității luminoase în sistemul de unități SI, egală cu intensitatea luminoasă emisă de un corp absolut

negru la temperatura de solidificare a platinei (2042 °C) printr-un orificiu cu suprafața de 1/600 000 m² în direcția perpendiculară pe planul acestuia. Simbolul: cd; făclie așezată sau atârnată sub icoană.

CANDIDAT, pretendent la mandatul de deputat, consilier; Candidat-clonă, candidat pasiv.

CANDIDOZĂ, afecțiune provocată de ciuperci din genul Candida.

CANELURĂ, decorul unui pilon sub formă de șanțuri înguste verticale sau elicoideale; șanț ornamental săpat de-a lungul fusului unei coloane, al unui pilastru etc.; șanț pe suprafața pieselor unor mașini, servind la asamblarea cu alte piese; fiecare dintre adânciturile longitudinale ale trunchiului unui arbore.

CANGRENĂ, distrugere sau putrezire a unei părți din țesuturile unui organ.

CANGUR, nume dat mai multor specii, (peste 40) de mamifere, marsupiale erbivore din familia macropodidelor, subordinul diprotodontelor.

CANIA, Cantemir, Cania.

CANIBALISM, antropofagie; la animale, devorarea indivizilor propriei specii; în societatea umană, antropofagie.

CANICTIIDE, (Channichthyidae), pești de gheață, familia de pești abisali din ordinul perciforme.

CANIDE, (Canidas), familie de mamifere din ordinul carnivorelor. Lupul, vulpea comună, câinele raton, câinele domestic.

CANIDE, familie de pești dulcicoli din ordinul perciforme.

CANINI, colți, dinți conici cu o rădăcină.

CANION SUBACVATIC, vale adâncă cu pante foarte abrupte, adesea în trepte și cu un fund îngust.

CANION, vale adâncă și foarte strâmtă, cu pereți abrupti și cu fundul îngust, săpată de apa unui râu.

CANIS, gen de mamifere carnivore din familia canide.

CANIȘ, pudel, rasă de câini din grupul de câini de companie.

CANNABACEAE, familie de plante dicotiledonate.

CANNIZZARO, REACȚIA ~, disproporționarea redox a aldehydilor sub acțiunea alcaliilor ce duce la alcoolii și acizii carboxili corespunzători.

CANOANE, cântări bisericești de laudă.

CANODICTIS, gen de pești de apă dulce din familia ciprinide.

CANON, (din gr. canon - regulă, model), regulă care predomină în arta unei epoci; regulă, carte religioasă, dogmă, ritual, prescripție, ridicare de biserică la rangul de lege; piesă muzicală polifonică, în care două sau mai multe voci execută succesiv aceeași melodie; ansamblu al cântărilor recunoscute ca fiind inspirate de Dumnezeu și acceptate de o comunitate religioasă; compoziție polifonică în care sunt două sau mai multe voci; ansamblul cântărilor considerate sfinte; parte a liturghiei; regulă, model, prescripție-normă; în creștinism, regulă a bisericii, un concept cheie al dreptului canonic; reguli în arta plastică și arhitectură.

CANONADĂ, tragere de artilerie din mai multe guri de foc care durează un timp relativ îndelungat.

CANONIERĂ, tip de navă de război de tonaj mic, înzestrată cu tunuri și folosită pentru nimicirea obiectivelor inamice de pe litoralul mării ori pentru susținerea și protejarea de pe mare a acțiunilor militare, întreprinse de oștirile terestre.

CANONIZARE, includere în rândul sfinților.

CANOTAJ, gen de sport. Se practică pe diferite ambarcații, puse în mișcare cu ajutorul vâslelor. În funcție de tipul ambarcațiilor, se deosebesc 3 feluri de canotaj: academic, caiac canoe și caiac-slalom.

CANTABILE, (it. cantabile, din lat. cantare - a cânta), termen prin care se arată, că o melodie instrumentală, de obicei de un suflu larg, trebuie executată cu o deosebită expresivitate.

CANTABRI, unul din triburile iberice din nordul Spaniei.

CANTAR, vas de băut la greci și la romani, cu picior și toarte; fântână de forma unui vas, din care țâșnea apa.

CANTARELUS, gălbior, gen de plante ciuperci cu pălărie din ordinul Bazidomicete.

CANTARGIU, Cântaragiu, în Moldova medievală, slujbaş al boierului sau domnului care arenda dreptul exclusiv de a avea cântare la târguri și bălciuri.

CANTARIDE, familie de coleoptere.

CANTARIDINĂ, compus organic, anhidrida acidului cantaridinic.

CANTATĂ, compoziție muzicală cu caracter solemn sau liric, pentru soliști și orchestră, cu sau fără cor.

CANTEMIR or., Cantemir, or. Cantemir.

CANTHARE, (greacă: κάλθαρος), vas grecesc antic pentru băut sub formă de cană cu două mânere verticale.

CANTILENĂ, (lat. cantilena - cântec profan), în Evul Mediu cântec liric sau epic în literatura medievală; melodie gravă, sentimentală, cu caracter cantabil.

CANTINĂ, local și întreprindere de alimentație publică.

CANTITATE, criteriu de clasificare a judecăților de predicție după sfera subiectului.

CANTO, emiterie cu vocea a unui șir de sunete muzicale, care se rânduiesc într-o melodie, într-un acord etc.

CANTONAMENT, loc special amenajat pentru pregătirea în comun a sportivilor.

CANTOR, cântăreț în biserică; psalt; dascăl; diac; în Evul Mediu solist și maestru de cor bisericesc.

CANȚONĂ, (it. canzone - cântec), în epoca Renașterii, cântec pe mai multe voci de factura polifonică, asemănător cântecului popular; specie poetico-muzicală cu formă determinată și tematică erotică, vehiculată de trubaduri; specie a poeziei lirice medievale cultivată de trubadurii care cântau dragostea cavalerilor.

CANȚONETĂ, mic cântec liric popular italian.

CANULĂ, tub de sticlă sau de ebonită, întrebuințat în medicină în diferite operații chirurgicale sau pentru spălături interne.

CAO CAO, general chinez, sec. al III-lea î. Hr.

CAOLIN, rocă argiloasă.

CAOLINIT, mineral, silicat de aluminiu.

CAP DE BOUR, element central al steimei Moldovei din sec. al XIV-lea.

CAP DE POD, regiune cu mare importanță strategică aflată pe teritoriul controlat de inamic, pe malul unei mări, dincolo de un curs de apă sau de un defileu, care trebuie cucerită/apărată în timpul unui conflict militar, pentru asigurarea trecerii grosului trupelor și mijloacelor de luptă terestre în ofensivă.

CAP MAGNETIC, dispozitiv care transformă cantitățile magnetice (inducție

magnetică, flux magnetic) sau modificările acestora în semnale electrice, fie semnalele electrice în modificări ale câmpului magnetic.

CAP, dispozitiv autonom sau parte a unui sistem tehnic destinat să îndeplinească o anumită funcție; extremitate a unei piese, scule sau a unui organ de mașină; partea anterioară a corpului la animale cu simetrie bilaterală și partea superioară la om; partea terminală a unor oase sau organe, de exemplu, capul femurului, capul cecului; porțiune de uscat de coastă care se extinde în mare, lac sau râu.

CAPACIMETRU, dispozitiv de măsurare a capacității electrice.

CAPACITATE CILINDRICĂ a motorului cu ardere internă cu pistoane.

CAPACITATE DE APĂRARE A STATULUI, forțe și mijloace militare care asigură integritatea și independența unui stat.

CAPACITATE DE DEPLASARE, parametri tehnologici ai unei nave.

CAPACITATE DE FUNCȚIONARE, stare tehnică a unui dispozitiv (produs), în care valorile parametrilor ce caracterizează capacitatea produsului de a îndeplini funcțiile specificate se încadrează în limitele stabilite de cerințele de reglementare și tehnică și / sau documentația de proiectare; principiu al fiabilității.

CAPACITATE DE LUPTĂ, pregătirea trupelor pentru a efectua acțiuni de luptă.

CAPACITATE DE REACȚIE, caracteristică calitativă și cantitativă a capacității substanțelor la transformări chimice.

CAPACITATE DELICTUALĂ, capacitate a unei persoane de a suporta responsabilitatea legală pentru vătămarea cauzată de acțiunile sale ilicite, ce se exprimă în capacitatea subiectului de a-și conștientiza în sine actul și rezultatele sale

dăunătoare, de a fi responsabil pentru acțiunile sale ilegale și de a purta responsabilitatea legală pentru acestea.

CAPACITATE MANAGERIALĂ, abilități de care are nevoie un manager.

CAPACITATE MATERIALĂ, indicator care caracterizează consumul de materiale pentru producția unei unități de produs final.

CAPACITATE, posibilitate de a realiza ceva într-un domeniu de activitate; Capacitate de învățare, capacitate creativă.

CAPACITĂȚILE DE AMORTIZOR ALE SOLULUI, capacitatea solului de a se opune schimbării acute a însușirilor și componenței sale sub influențe externe.

CAPACLIA, Cantemir, Capaclia.

CAPADOCHIA, Cappodocia, veche provincie a Asiei Mici, despărțită de Armenia prin Eufrat.

CAPANLIU, (tc. kapanli), negustor turc din sec. XVI-XVIII, care venea în Moldova după furaje și provizii pentru armata otomană.

CAPĂNTORTURĂ, vârtecar, sucitoare, (Jynx torquilla), pasăre călătoare din familia ciocăniturilor.

CAPCANĂ DE NISIP, instalație într-un sistem mecanic de epurare a apelor uzate, montată în fața rezervoarelor de sedimentare, și destinată să rețină particulele solide mari în suspensie și particule minerale (nisip, cuarț).

CAPCANĂ DE PETROL, depozit de petrol.

CAPCANĂ IONICĂ, echipament industrial în domeniu.

CAPCANĂ MAGNETICĂ, echipament industrial în domeniu.

CAPCANĂ, echipament industrial în domeniu.

CAPE YORK, cap situat în peninsula Cape York, cel mai vestic punct al Australiei continentale.

CAPELA CORALĂ „DOINA”, formație corală a Filarmonicii de Stat din Moldova, colectiv emerit din RSSM (1960). Întemeiată în 1930 la Tiraspol din cântăreți amatori.

CAPELA SIXTINĂ, capelă papală oficială, Vatican.

CAPELAN, în biserica catolică, preot la capelă.

CAPELĂ, biserică mică la catolici și anglicani; paraclis; grup de coriști; orchestră de proporții reduse aflată în slujba unei biserici; clădire sau încăpere pentru rugăciuni în arhitectura creștină Occidentală.

CAPELIN, pește marin din familia osmeride.

CAPELLA, cea mai strălucitoare stea din constelația Vizitiul și a șasea stea cea mai strălucitoare din cer.

CAPELMAISTRU, (germ. kapellmeister, din kapelle, aici - cor, orchestră și meister - maestru, conducător), nume care se dădea în trecut conducătorului unei fanfare militare, al unei orchestre sau al unui cor.

CAPER (Capparis), gen de plante arbori din familia Capparaceae.

CAPERONE, proteine de șoc termic.

CAPEȚIENI, dinastie morahică.

CAPIBARA, mamifer din ordinul rozătoarelor.

CAPIDAVA, cetate romană în Dacia.

CAPILAR, cel mai mic vas sangvin din sistemul sangvin.

CAPILARE, în anatomie, cele mai mici vase sanguine.

CAPILARIASIS, helmintiază provocată de nematozi din genul Capilaria.

CAPILARITĂ, inflamație a vaselor capilare.

CAPİȘTE, construcție rituală la slavii de est și cei din regiunile Baltice înainte de adoptarea creștinismului; clădire decorativă în forma de templu antic.

CAPITAL CIRCULANT, parte componentă a capitalului unei entități economice investită în active circulante, adică active, pentru care există un motiv de a crede că ele vor fi vândute sau consumate pe parcursul procesului de producție, timp de un an sau pe parcursul ciclului operațional normal care depășește 12 luni.

CAPITAL DE BAZĂ, avere constituită din bani, mărfuri, bunuri materiale.

CAPITAL DE DEZVOLTARE, mijloace financiare proprii sau împrumutate destinate dezvoltării.

CAPITAL DE INVESTIȚIE, mijloace financiare atrase din exterior și destinate dezvoltării.

CAPITAL DE ÎMPRUMUT, capital bănesc pe care băncile, în anumite condiții (perioadă determinată de timp, rată a dobânzii), îl împrumută unor persoane fizice sau juridice.

CAPITAL DE RISC, capital investit în proiecte de investiții cu risc ridicat și care implică profituri mai mari decât media pe sector economic.

CAPITAL ECONOMIC, avere constituită din bani, mărfuri, bunuri materiale.

CAPITAL FINANCIAR, resurse monetare investite în bănci și hârtii de valoare pentru obținerea veniturilor din dobânzi.

CAPITAL FIX, parte a capitalului unei entități economice investit în active pe termen lung care nu sunt utilizate în

calitate de marfă, ci ca element principal al activității de producție.

CAPITAL POLITIC, avantaje obținute de un actor politic în urma unor demersuri publice.

CAPITAL, categorie economică fundamentală definită ca factor de producție și de circulație necesar pentru crearea și vânzarea de bunuri și servicii; Capital fictiv, capital flotant, capital marfă, capital monopolist, capital nominal, capital variabil, capital permanent, capital productiv, capital propriu, capital real, capital social, capital statutar, capital străin, capital subscris, capital transferat (transfer de capital), capital vărsat, capital volatil (capital „fierbinte”).

CAPITALISM MONOPOLIST DE STAT, formă de existență a capitalismului monopolist, caracterizată prin îngemănarea forței statului cu forța monopolurilor.

CAPITALISM POPULAR, teoria sau sistemul care se bazează pe ideea că toată lumea într-o societate ar trebui să aibă posibilitatea de a deține proprietăți și acțiuni la companii.

CAPITALISM, sistem socio-economic care se caracterizează prin dominarea proprietății private, piața liberă și concurențială în calitate de mecanisme de alocare și coordonare a activității economice, ocuparea forței de muncă pe baza cumpărării și vânzării ei, profit ca motiv și scop al producției.

CAPITALIZARE, evaluarea valorii unei companii în baza valorii de piață a acțiunilor sale; prețul complet pe care trebuie plătit în cazul cumpărării acestei companii; Capitalizare bursieră, capitalizare de piață, capitalizarea contribuțiilor pentru asigurări sociale.

CAPITALUL BĂNCII, suma fondurilor proprii ale băncii, care constituie baza financiară a activității sale și sursa de resurse.

CAPITALUL DE ÎMPRUMUT, resurse financiare acordate în condiții determinate de rambursare, scadență, plată, adesea completate cu anumite obligațiuni și asigurare materială.

CAPITALUL UMAN, totalitatea cunoștințelor și abilităților utilizate pentru satisfacerea nevoilor oamenilor și ale societății.

CAPITAȚIE, impozit plătit de nemusulman.

CAPITEL, unul din cele trei elemente arhitectonice ale unei colane.

CAPITOLIU, edificiul Congresului SUA, monument de arhitectură în stil clasicist tardiv; una dintre cele șapte coline, pe care a fost situată Roma antică; citadelă și centru religios al Romei antice; denumirea clădirii congresului SUA la Washington.

CAPITOLIUM, Monte Capitolino, una dintre înălțimi pe care era situat orașul Roma în antichitate.

CAPITUL, colegiu de preoți pe lângă episcop sau sfatul catedral.

CAPITULARE, încetare completă și finală a rezistenței de către una dintre părțile în război, predarea totală sau parțială a forțelor armate în conflictul armat.

CAPITULAȚIE, (Predare) (lat. capitulatio – acord privind anumite clauze), tratate inegale, ce stabileau un regim privilegiat pentru străini în comparație cu cetățenii statului gazdă.

CAPITULAȚII, convenție prin care un stat stabilește un regim de privilegii pentru cetățenii străini aflați pe teritoriul său.

CAPODIMONTE, Muzeul Național și Galeriile din Capodimonte, muzeu de artă și galerie de tablouri din Napoli.

CAPODOPERĂ, (it. capo d'opera, capolavoro – operă artistică), lucrare de

artă sau literară, de o valoare artistică deosebită.

CAPONIERĂ, element de fortificație arhitectural și de construcție.

CAPOTĂ, capac pentru un dispozitiv tehnic; acoperiș pliant al automobilului.

CAPPELLA SIXTINĂ, capela Adormirii Maicii Domnului, monument al arhitecturii și artei renascentiste din Vatican, construită în perioada 1473-1481.

CAPRA, gen de mamifere din familia bovide; Capra siberiană, capra alpină, capra ibex, capra neagră, capra sălbatică, capra himalayană.

CAPRĂ, (Capra hircus), animal domestic paricopitat din familia bovidelor, subfamilia Caprinae, unul din cele mai vechi animale domesticate de om; aparat sportiv de gimnastică pentru sărituri, format dintr-un suport capitonat, așezat în patru picioare, cu înălțimea reglabilă. v. **APARAT SPORTIV**; suport cu patru picioare încrucișate pentru tăiat lemne.

CAPREOLUS, gen de mamifere din familia cervide.

CAP-REVOLVER, organ de lucru pentru prelucrarea mecanică a materialelor.

CAPRICIU, gen de artă, în care predomină libertatea creației, fantezia și notatea gândirii artistice ale autorului.

CAPRICORNUL, constelația zodiacală din emisfera sudică a cerului și semn astrologic.

CAPRIFOLIACEAE, (Caprifoliaceae), familie de plante de ordin Dipsacales. În Republica Moldova cresc spontan 5 specii, care fac parte din genurile boz (Sambucus), caprifoi (Lonicera) și dârmoz (Viburnum).

CAPRIMULG, mulgătorul caprelor, (Caprimulgus europaeus), pasăre mi-

gratoare nocturnă și de amurg din ordinul caprimulgiformelor.

CAPRIMULGIDE, (Caprimulgiformes), ordin de păsări caprimulgiforme.

CAPRINE, (Caprinae), subfamilie de animale rumegătoare, paricopitate din familia bovidelor. Se cunosc 17 genuri fosile și 13 actuale cu 22 specii, răspândite, mai ales, în regiuni muntoase din Europa, Asia, Africa de Nord și America de Nord.

CAPROFAGI, animale care se hrănesc cu excremente.

CAPROLACTAMĂ, substanță organică de tipul amidelor ciclice, din care se fabrică fire și fibre sintetice poliamidice, care, în funcție de firma producătoare, se numesc relon, capron, perlon etc.

CAPROMIIDE, familie de mamifere rozătoare.

CAPRON, denumire comercială pentru fibra poliamidică sintetică.

CAPRON, nailon-6, caprolan, perlon, silon, amilan $[-HN(CH_2)_5SO-]_n$, fibră artificială din policaprolactamă, este trainic, elastic, absoarbe slab umezeala. Rezistența la rupere, 65 kg/mm². Din capron se fabrică tricotaje, țesături subțiri, otgoane, plase pescărești, piese de mașini ș.a.

CAPSELLA, gen de plante monocotiledonte din familia Brassicaceae.

CAPSULA BOWMAN, capătul orb în formă de cupă cu pereți dubli a canalului renal la om și mamifere.

CAPSULARE, procedeu de a îngloba cantități mici dintr-o substanță într-un înveliș dintr-o peliculă de material, pentru a obține capsule cu proprietățile dorite.

CAPSULĂ ENDOSCOPICĂ, instrument video pentru investigații medicale.

CAPSULĂ, fruct uscat dehiscent specific unor specii de angiosperme; mic cilindru metalic.

CAPTARE, procedeu tehnologic.

CAPTURĂ ELECTRONICĂ, proces nuclear.

CAPTUȘEALĂ, strat de protecție din lemn, pânză, stofă sau metal.

CAPUA, oraș antic în S Italiei. Întemeiat în sec. al VII-lea î. Hr. de etrusci, cucerit de samniți (sec. al V-lea î. Hr.), distrus de romani (212 î. Hr.). Recolonizat de către aceștia, înfloarește în timpul Republicii și mai ales al Imperiului; celebru prin școala de gladiatori de unde a pornit în 73 î. Hr. răscoala lui Spartacus. După succesive ocupații ostrogote și bizantine, orașul a fost definitiv distrus de arabi (840). Azi Santa Maria Capua Vetere.

CAPUCHEHAIE, (din tc. kapikâhaya), reprezentant al domnului Moldovei la Poarta Otomană.

CAPUCHEHAIE, reprezentantul domnitorului la Poarta Otomană.

CAPUGIU, (tc. kopici), în Evul Mediu, demnitar turc trimis de sultan în Moldova pentru mazălirea domnului sau inaugurarea unei noi domnii.

CAPUL AGULHAS, cel mai sudic punct din Africa.

CAPUL FAMILIEI, persoană la întreținerea căreia se află membrii inapți pentru muncă ai familiei.

CAPUL FROWARD, cel mai sudic punct al Americii de Sud.

CAPUL NORDKINN, cap stâncos din extremitatea nordică a Peninsulei Scandinave din Norvegia.

CAPUL ROCA, cap din Peninsula Iberică, în Portugalia, extremitatea occidentală a Europei continentale.

CAPUL SAINT CHARLES, cap în Peninsula Labrador, în Canada; extremitatea estică a continentului America de Nord.

CAPUL SOUTH EAST POINT, Capul de sud-est, în Australia.

CAQUOT, balon captiv de observație.

CAR, mijloc de transport, preistorie; Car de luptă.

CAR ÎMPĂRĂTESC, tip de dări, taxe și impozite din Moldova medievală.

CAR, mijloc de transport sau de luptă tras de animale; vehicul militar folosit în lupte în antichitate.

CARABETOVCA, Basarabeasca, Carabetovca.

CARABIBER, Basarabeasca, Iserlia.

CARABIDE, familie de coleoptere, (Carabidae), familie de insecte din ordinul coleopterelelor.

CARABINĂ, cârlig cu arc; pușcă scurtă și ușoară, care diferă de cea obișnuită prin construcția aparatului de ochire și lungimea țevii; închizătoare simplă în formă de cârlig, dotată cu o lamă elastică de blocare și care se prinde la capătul unei curele sau al unui lanț.

CARACAS, oraș în America Latină, capitala, principalul centru economic, științific și cultural al țării Venezuela.

CARACATIȚĂ, (Octopus), gen de moluște cefalopode.

CARACIDE, familie de pești osoși.

CARACTER FORMATIV AL PROCESULUI DE ÎNVĂȚĂMÂNT, concept contemporan de instruire și educație.

CARACTER, ansamblul însușirilor fundamentale psihice-morale ale unei persoane; Caracter național; stil în domeniul; gamă de litere, cifre și semne din aceeași garnitură; trăsături speci-

fițe stabile la animale, transmise din generație în generație.

CARACTERE ALFANUMERICE, termen de referință în tehnologia informațiilor pentru a specifica faptul că un dispozitiv de intrare sau un dispozitiv de afișare suportă introducerea sau afișarea de cifre și litere.

CARACTERE SEXUALE PRIMARE, totalitate a particularităților ce determină deosebirea dintre masculii și femelele la animale.

CARACTERE SEXUALE SECUNDARE, particularități ce deosebesc un gen de altul.

CARACTERE, în poligrafie, gamă de litere, cifre și semne din aceeași garnitură.

CARACTERISTICA EȘANTIONULUI, valoarea aproximativă a caracteristicii unei variabile aleatoare X a populației generale, determinată în baza unui eșantion.

CARACTERISTICA UNUI CORP, termen de referință în matematică privind forma și dimensiunile corpului.

CARACTEROLOGIE INFANTILĂ, disciplină care se ocupă cu studiul psihologic al caracterului.

CARACUI, Hâncești, Caracui.

CARACUL, piețele de miel de rasa Caracul, sacrificați sau decedați în primele trei zile după naștere; rasă veche de oi cu lână groasă și coadă grasă, crescute pentru piețele și lapte. În Basarabia rasa Caracul a fost adusă în 1884 din Asia Mijlocie; Oaie; Pielică de miel.

CARACUȘENII NOI, Briceni, Berlinți.

CARACUȘENII VECHI, Briceni, Caracușenii Vechi.

CARADRIIDE, familie de păsări din ordinul cardriiforme.

CARADRIIFORME, (Charadriiformes), limicole, ordin de păsări terestre și semiacvatic.

CARADRIUS, gen de păsări din ordinul cardriiforme.

CARAGANA, gen de plante din familia Fabaceae.

CARAGANĂ, (Caragana arborescens), arbust din familia leguminoaselor; Salcâm galben.

CARAGAȘ, UATSN, Caragaș.

CARAHASANI, Ștefan-Vodă, Carahasani.

CARAIMAN, Dondușeni, Frasin.

CARAIMI, sectă iudaică apărută în sec. al VIII-lea.

CARAMBOLA, arbore veșnic verde din familia Oxalidaceae.

CARANGIDE, familie de pești din ordinul perciforme.

CARANTIN, sat în r-nul Dubăsari; în sept. 1971 contopit cu s. Dzerjinscoe, primăria Dzerjinscoe.

CARANTINĂ A PLANTELOR, sistem de măsuri de stat, efectuate pentru a împiedica pătrunderea și răspândirea dintr-o țară (regiune) în alta a buruienilor persistente, a dăunătorilor periculoși și a bolilor infecțioase ale plantelor, iar în cazul apariției, pentru localizarea și lichidarea lor; Carantină fitosanitară.

CARANTINĂ VETERINARĂ, sistem de măsuri luate pentru a preveni pătrunderea și extinderea bolilor infecțioase ale animalelor domestice și a lichida focarele lor.

CARANTINĂ, (it. quarantena, de la quaranta giorni - 40 zile), complex de măsuri administrative și anti-epidemice de prevenire a vehiculării bolilor, ca-

racterizate printr-o contagiozitate înaltă, pe un anumit teritoriu, localizarea lor și lichidarea în focarul epidemic; regim legal ce prevede un sistem de măsuri de stat pentru protejarea oamenilor, animalelor, plantelor, alimentelor, altor produse vegetale și animale, mărfurilor etc.

CARANTINELE DIN BASARABIA, instituit în scopul protejării hotarului de apus al provinciei de pătrunderea molimei, imediat după anexarea ei la Imperiul Rus.

CARANX, gen de pești din familia carangide.

CARAPACE, scut, țeastă, cuirasă, formațiune protectoare solidă, uneori mobilă, care acoperă parțial sau total corpul animalului.

CARAS, caracudă, (Carassius), gen de pești de apă dulce din familia ciprinidelor. Genul Caras cuprinde 2 specii, (Carasul de baltă și Carasul auriu), răspândite în Asia de Nord și Europa. În RM Carasul auriu, (*S. auratus*) este reprezentat prin 2 subspecii; Caras argintiu.

CARAȘ-SEVERIN, județ în România.

CARAT, unitate tolerată de masă, utilizată în afacerile cu bijuterii, diamante și alte pietre prețioase.

CARAVAGISM, curent, doctrină estetică și metodă de creație în arta plastică.

CARAVANĂ, grup de animale care merg unul după altul și transportă mărfuri, oameni în locuri greu accesibile (deșerturi, munți ș.a.); grup de vehicule cu același itinerar și destinație (Caravană sportivă, de nave, sanitară ș.a.).

CARAVELĂ, corabie cu pânze, rapidă, folosită în trecut (de spanioli și de portughezi) pentru călătorii lungi; vas maritim cu pânze, cu un nivel și o punte, borduri înalte și încăperi la proră, cu pupă, folosit în sec. al XIII-XVII-lea în țările din jurul Mării Mediterane.

CARBALIA, UTAG, Carbalia.

CARBANIONI, anioni organici cu un număr par de electroni, la care sarcina negativă este concentrată pe atomul de carbon.

CARBAZOL, dibenzopiroil, compus heteroaromatic.

CARBATIONI, cationi organici cu un număr par de electroni, în care sarcina pozitivă este concentrată pe unul sau delocalizată pe mai mulți atomi de carbon.

CARBENE ȘI CARBENOIZI, carbenele sunt particule neutre din punct de vedere electric ce conțin un atom de carbon bivalent cu doi electroni nelegați. Carbenoizii sunt diverse complexe de carbene cu metale și precursori labili ai acestor complexe.

CARBID, substanță chimică artificială, folosită pentru obținerea acetilenei.

CARBIDE, (Carburi), compus chimic de carbon cu mai multe elemente electropozitive – în principal metale, bor sau siliciu.

CARBINĂ, una dintre modificările alotropice ale carbonului cu o aranjare a atomilor în lanț; conține lanțuri de poliină sau policumulene.

CARBITOLI, denumire comercială pentru esteri monoalchilici de dietilenglicol.

CARBOCHIMIE, chimie industrială a produselor provenind din huiă.

CARBOFIBRE, fibre carbonice.

CARBOGEN, (Carbogenum), amestec de bioxid de carbon în oxigen, utilizat mai ales în tratamentul asfixiilor.

CARBON, (Carboneum), C, element din grupa a IV-a a sistemului periodic al elementelor cu nr. at. 6. Sunt cunoscuți doi izotopi naturali stabili și câțiva arti-

ficiali radioactivi; Carbon tehnic, produs puternic dispersat de combustie incompletă sau descompunere termică a hidrocarburilor conținute în gaze naturale și industriale, uleiuri de petrol și cărbune.

CARBONARI, membri ai organizației revoluționare secrete „Carbonaria”, care a activat în Italia, în prima jumătate a sec. al XIX-lea în Franța.

CARBONAT, sare neutră a acidului carbonic cu formula generală $Me_2 + CO_3$; Carbonat de potasiu (potasă), K_2CO_3 , sare neutră de potasiu a acidului carbonic; Carbonat de sodiu (sodă), Na_2CO_3 , sare neutră de sodiu a acidului carbonic.

CARBONATARE, proces de tratare cu bioxid de carbon a unei substanțe chimice sau a unui material; procesul principal la fabricarea sodiei, zahărului, la obținerea berii, sucurilor și altor băuturi spumoase, pentru priza mortarului ș. a.

CARBONIC, ACID ~, acid dibazic, se formează prin dizolvarea dioxidului de carbon în apă.

CARBONIFER, al cincilea sistem al grupului paleozoic și a cincea perioadă a erei paleozoice. Ca sistem geologic carbonifer a fost evidențiat în 1822 de geologii englezi W. Conybeare și W. Phillips.

CARBONIFICARE, proces de formare a cărbunilor naturali.

CARBONILARE, reacții de adiționare a monoxidului de carbon CO la molecula unui compus organic în prezența unui catalizator.

CARBONILICI, COMPUȘI ~, compuși organici ce conțin în molecule grupa carbonil.

CARBONILII METALICI, compuși coordinativi ai metalelor de tranziție cu monoxid de carbon.

CARBORANI, compuși organici ai borului.

CARBOTERAPIE, folosirea în scop terapeutic a gazului carbonic.

CARBOXIDOBACTERII, grup de bacterii aerobe care se pot dezvolta din conținutul oxidării CO până la CO_2 .

CARBOXILARE, reacții de încorporare a dioxidului de carbon în urma cărora în molecula compusului organic se formează o grupare carboxil.

CARBOXILAZE, grup de fermenți ce catalizează adăptia CO_2 la molecula substratului.

CARBOXILICI, ACIZI ~, compuși organici ce conțin grupa carboxil COOH.

CARBOXIPEPTIDAZE, grup de fermenți proteolitici ce catalizează reacțiile de desprindere de la proteine și peptidaze a capetelor C ale radicalilor aminoacidici.

CARBUNCUL EMFIZEMATOS, boală infecțioasă gravă din grupul *Clostridium* a animalelor, cu precădere a bovinelor tinere.

CARBUNCUL, (lat. carbunculus), inflamație necrotico-purulentă acută a cătorva foliculi și glande sebacee cu formarea de infiltrat, însoțită de tromboza vaselor, necroza pielii și a țesutului subcutanat, urmată de liza lor purulentă; Furuncul antracoid.

CARBURANT APĂ-CARBON, amestec combustibil din praf de cărbune, un reactiv plastifiant și apă pentru înlocuirea combustibililor scumpi, cu capacitatea de a reduce emisiile dăunătoare în atmosferă.

CARBURANT PENTRU MOTOARE, substanțe inflamabile, lichide sau gaze, utilizate pentru alimentarea motoarelor cu ardere internă.

CARBURANT, combustibil lichid folosit la motoare cu ardere internă.

CARBURATOR, aparat al motorului cu ardere internă și aprindere electrică pentru pregătirea amestecului inflamabil dozat din combustibil lichid și aer, și transmiterea lui dirijată în cilindrii motorului.

CARBURI, compuși binari ai carbonului cu metalele și cu unele nemetale. Reprezintă produse solide cristaline cu întrebuițări diverse.

CARCASĂ, suport tehnologic; șasiu pe care sunt asamblate majoritatea componentelor unui computer personal, un server sau alte echipamente TIC.

CARCERĂ, într-o serie de țări, camera specială întunecoasă în formă de dulap, în închisori, pentru pedepsirea temporară a deținuților.

CARCINOLOGIE, compartiment al zoologiei care studiază crustaceele.

CARD BANCAR, instrument personalizat de plăți fără numerar.

CARD DE CREDIT, document de plată și nominal, instrument de plată electronic emis de o instituție de credit și care certifică disponibilitatea unui cont special al proprietarului în instituția dată de credit; fel de card bancar.

CARD INTELIGENT, card de plastic cu microcircuit integrat.

CARD SONOR, dispozitiv format dintr-un computer, telefon mobil, cameră video digitală etc. conceput pentru intrarea-ieșirea și procesarea informațiilor audio.

CARDAMINE, gen de plante ierboase mezofite rizoidale din familia Crucifere.

CARDAMON, (*Elettaria cardamomum*), plantă tropicală ierboasă perenă din familia Zingiberaceae.

CARDENOLIDE, substanță foarte toxică, agliconi ai glicozidelor cardiace.

CARDIIDE, familie de moluște bivalve.

CARDINAL, cel mai înalt demnitar după papă în ierarhia bisericească catolică; soi semi-timpuriu de viță-de-vie pentru struguri de masă, originar din America. Adus în RM în 1958, raionat din 1971.

CARDINALUL COMUN, (*Cradinalis cardinalis*), pasăre din familia cardinalide.

CARDINALUL UNEI MULȚIMI, termen de referință în matematică privind un număr atașat unei mulțimi *M* și clasei mulțimilor echivalente cu aceasta.

CARDIOCRINUM, gen de plante din familia Liliaceae.

CARDIOFOBIE, frica de moarte din cauza bolii de inimă.

CARDIOGRAF, (gr. *kardia* - inimă și *grafie*), aparat pentru înregistrarea grafică a bătăilor inimii.

CARDIOGRAFIE, metodă de înregistrare a contractărilor inimii. Include diferite metode de înscriere a activității cardiace (balistocardiografică, dinamocardiografică, mecanocardiografică, fonocardiografică ș.a.)

CARDIOGRAMĂ, curbă care reprezintă bătăile inimii înregistrate cu ajutorul cardiografului.

CARDIOIDĂ, curbă plană descrisă de un punct de pe un cerc în timp ce acesta se rostogolește, fără alunecare, pe un alt cerc fix, exterior și de aceeași rază.

CARDIOLOGIE, (din gr. *kardia* - inimă și *logie*), ramură a medicinei care studiază morfologia și funcția sistemului cardiovascular în normă și în caz de patologie, răspândirea, cauzele, mecanismele de dezvoltare, manifestarea și diagnosticul bolilor sistemului circulator, elaborează metode de tratament, de profilaxie și de reabilitare a bolnavilor.

CARDIOMIOPATIE, grup de afecțiuni de etiologie diferită caracterizate prin lezarea selectivă a miocardului în legătură cu dereglarea mecanismului acestuia și/sau a funcției electrice, însoțite de hipotrofia patologică sau de dilatarea ventriculelor inimii.

CARDIOMONITOR, aparat ce controlează funcția inimii, cu prezentarea parametrilor controlați pe ecran, documentarea rezultatelor și semnalizarea „ieșirii” indicilor din limitele normei.

CARDIOPLASTIE, operație plastică la nivelul stomacului și esofagului pentru lărgirea cardiei.

CARDIOSCLEROZĂ, (gr. *kardia* - inimă și *skleros* - dur, lipsit de elasticitate), afecțiune a mușchiului cardiac condiționată de hiperplazia țesutului conjunctiv; Miocardioscleroză.

CARDIOSPASM, dereglarea funcției esofagului manifestată prin creșterea tonusului sfincterului inferior al esofagului după ingerarea hranei.

CARDIOSTIMULARE, stimularea activității inimii, acționând cu impulsuri electrice produse de anumite aparate; Electrocardiostimulare.

CARDIOTOMIE, intervenție pe inimă.

CARDITĂ, proces de inflamație a inimii.

CARDRIIFORNE, unul dintre cele mai bogate în specii ordin de păsări de dimensiuni foarte variate cu masa de la 20 g până la 2,2 kg.

CARDUUS, (*Carduus acanthoides*), gen de plante cu spini, din familia Asteraceae.

CARENAJ, dispozitiv cu design care facilitează fluxul de gaz sau lichid în jurul unui obiect care se mișcă cu viteză mare, ceea ce duce la o scădere a rezistenței la mișcare și reduce consumul de combustibil.

CARENE, monoterpene biciclice ce conțin o legătură dublă: 2-K., 3-K., 4-K., B-K.

CARETTA, broască țestoasă cu capul pătrat din familia chelonide.

CAREX, rogoz, gen de plante din familia Ciperaceae.

CARGOBOT, v. **CARGOU**.

CARGOU, navă marină sau fluvială pentru transportul diferitelor mărfuri uscate.

CARIA, gen de plante angiosperme din familia Juglandaceae.

CARIAMIDE, familie de păsări din ordinul cariamiforme.

CARIATIDĂ, coloană de susținere a acoperișului, frontonului sau plafonului sub formă de statuie a unei femei.

CARICATURĂ POLITICĂ, desen, ilustrație care satirizează o personalitate publică.

CARICATURĂ, (it. caricatura, de la caricare - a supraîncărca, a exagera), imagine satirică sau umoristică pe teme social-politice și de moravuri, gen de artă în formă de desene, ilustrații cu conținut umoristic sau/și comic; reprezentare artistică prin care se exagerează trăsăturile, îndeosebi negative, ale unei persoane, situații, cu intenție umoristică, satirică sau ironică și având, de regulă, o ținută morală, politico-socială.

CARIE, dereglarea țesutului osos pe un sector limitat.

CARIERĂ, exploatare minieră pentru extragerea materiei prime - substanțe minerale sub cerul liber.

CARIERISM, tendință de a se ridica cu orice preț pe scara socială din vanitate sau lăcomie de câștig; Carieră, carieră socială.

CARII, (Ipidae), familie de gândaci din ordinul coleopterelor, care trăiesc în lemn și se hrănesc cu acesta.

CARILLON, grup de clopote, plasate în turnul catedralelor și acționate fie cu ajutorul unei claviaturi, fie printr-un mecanism de ceasornic.

CARILON, instrument muzical; orologiu.

CARINA, constelație în emisfera sudică a cerului.

CARINATE, (Carinata), supraordin de păsări din subclasa orniturelor.

CARIOCHINEZĂ, metodă de înmulțire a celulelor la animale și plante.

CARIOFILACEE, (Caryophyllaceae), familie de plante.

CARIOFILOZĂ, helmintiază intestinală a peștilor de genul carpiilor, provocată de cestode din clasa *Caryophyllidea* genul *Caryophyllaeus*.

CARIOLOGIE, ramură a citologiei care studiază nucleul celulei, rolul lui la dirijarea funcțiilor vitale ale celulelor și la transmiterea caracterelor ereditare.

CARIOPSĂ, la unele cereale, fruct uscat indehiscent cu o sămânță cu pericarp pelicular, concrescut cu sămânța.

CARIOTA, gen de plante din familia Ericaceae.

CARIOTIP, setul de cromozomi ai nucleului oricărei celule.

CARMANIOLĂ, cântec revoluționar, dans și melodia după care se execută.

CARMANOVA, UATSN, Carmanova.

CARMAȚI, sectă musulmană, apărută în sec. al IX-lea în Mesopotamia de sud.

CARMIN, colorant roșu, de origine vegetală sau animală, folosit în cosmetică, în pictură etc.

CARNALIT, mineral cu săruri de potasiu, folosit ca îngrășământ.

CARNASIERE, fiecare dintre cele patru măsele mari și tăioase ale unor animale carnivore.

CARNAȚIE, (fr. carnation - coloritul pielii), în pictură, gamă de culori, aplicată pentru redarea pielii umane.

CARNAVAL DO BRASIL, festival anual, unul dintre sărbătorile naționale în Brazilia.

CARNAVAL, petrecere populară sub cerul liber, însoțită de reprezentații improvizate, dansuri, focuri de artificii ș. a.

CARNE, țesutul muscular al animalelor împreună cu țesuturile la care aderă.

CARNEGIA, gen de plante din familia Cactaceae.

CARNEGIE HALL, sală de concerte din New York, SUA, instituție cultural-artistică.

CARNET DE CECURI, instrument de operații bancare, care permite efectuarea plăților fără a lucra cu bani.

CARNET DE MUNCĂ, document oficial, care cuprinde date privitoare la activitatea unei persoane.

CARNITINĂ, betaina acidului 3-hidroxi 4-trimetil aminobutiric.

CARNIVORE, (lat. carnivorus, din caro, carnis - carne și vorare - a devora), nume dat animalelor care se hrănesc cu carne; (Carnivora) ordin de animale mamifere din subclasa placentarelor.

CARNOSINĂ, dipeptid antioxidant format din resturile de β alanină și histidină.

CAROLĂ, dans popular francez și melodia după care se execută.

CAROSERIE, componentă principală a automobilului care servește drept suport pentru echipamentele de lucru

montate pe automobil, transportul persoanelor și a încărcăturilor.

CAROTAJ, procedeu mecanic sau electromagnetic de prospecție tehnologică în geologie.

CAROTENI, pigmenți oranj-galbeni naturali din grupul carotinoizilor.

CAROTENOIZI, pigmenți organici naturali de la galben la roșu-violet produși de bacterii, ciuperci, plante.

CAROTINĂ, provitamina A, pigment roșu-oranj conținut în unele vegetale și produse animaliere.

CARP, forma domesticită a crapului, (gr. *karpos*); denumire dată oaselor articulației dintre antebră și palmă.

CARPAȚI, sistem muntos în Europa, pe teritoriul statelor Cehia, Polonia, România. Slovacia, Ucraina, Ungaria.

CARPELĂ, unitate structurală a gineceului, partea feminină a florii.

CARPEN, (*Carpinus*), gen de arbori și arbuști monoici din familia Betulaceae. În Republica Moldova se întâlnesc două specii: carpenul comun (*Carpinus betulus*), arbore cu înălțimea până la 25 m.

CARPI, populație de origine traco-dacică; trib dacic menționat de Ptolemeu. Au locuit pe teritoriile cuprins între gurile Dunării și Niprului, în special, în bazinul Prutului și al Nistrului.

CARPOCRATIENI, sectă gnostică din sec. al II-lea.

CARPODACUS, gen de păsări din familia fringilide.

CARPOIDEE, (*Carpoidea*), animale fosile din grupa echinodermelor, cunoscute din sedimentele erei paleozoice.

CARPOLOGIE, știință despre morfologia și anatomia fructelor; compartiment al botanicii.

CARSIMUM, castru roman.

CARST ACOPERIT, carst, denumire generală a proceselor de dizolvare mecanică și eroziune a rocilor de apele naturale, precum și un complex de forme de relief rezultate din aceasta.

CARST TERMIC, dependență negativă a solurilor și rocilor subiacente din cauza decongelării gheții subterane sau a decongelării terenului înghețat, cu o creștere a temperaturii medii anuale a aerului.

CARST, eroziune și dizolvare a calcarelor, gipsurilor și sării, provocată de apele subterane sau de suprafață, urmată de crearea unor forme caracteristice.

CART, automobil de cursă de proporții mici.

CARTA AFRICANĂ A DREPTURILOR OMULUI ȘI POPOARELOR DIN 1981, convenție regională internațională ce a devenit baza codificării drepturilor omului și ale popoarelor pe continentul african.

CARTA ATLANTICULUI, august 1941, document semnat de președintele SUA, F. D. Roosevelt, și de premierul britanic, W. Churchill, la 14 august 1941, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial.

CARTA DE LA ATENA, document despre urbanism din 1933.

CARTA DREPTURILOR FUNDAMENTALE A UNIUNII EUROPENE, document oficial al UE.

CARTA DREPTURILOR ȘI OBLIGAȚIILOR ECONOMICE ALE STATELOR, document privind elementele de bază ale reglementării relațiilor economice între state.

CARTA EUROPEANĂ A AUTONOMIEI LOCALE 1985, actul Consiliului Europei, ce include experiența europeană concentrată de creare a unui sistem eficient de guvernare locală și regională

ca unul dintre pilonii principali ai sistemului democratic al statului.

CARTA EUROPEANĂ A ENERGIEI, document internațional elaborat la propunerea făcută de prim-ministrul Olandei, Ruud Lubbers, la Summitul UE de la Dublin, în iunie 1990, în scopul de a crea o viitoare bază pentru dezvoltarea cooperării dintre statele euro-asiatice în sectorul energetic.

CARTA EUROPEANĂ A LIMBILOR REGIONALE ȘI A LIMBILOR MINORITĂȚILOR 1992, actul Consiliului Europei privind protejarea limbilor istorice regionale sau minoritare ale Europei, unele dintre ele fiind în pericol de dispariție.

CARTA EUROPEANĂ PRIVIND ALCOOLUL, document internațional de bază ce conține lista de principii etice, pentru a elabora și promova o politică statală în domeniul alcoolului.

CARTA MARE A LIBERTĂȚII 1215, (lat. *Magna Carta* sau *Magna Carta Libertatum*), document al dreptului feudal englezesc, ce a pus începutul în noile procese constituționale europene.

CARTA NAȚIONALĂ 1976, program al Frontului de Eliberare Națională din Algeria.

CARTA OLIMPICĂ, (*Olympic Charter*), set de reguli și îndrumări pentru organizarea Jocurilor Olimpice și pentru managementul mișcării olimpice.

CARTA ORGANIZAȚIEI NAȚIUNILOR UNITE, tratat care înființează organizația internațională numită Organizația Națiunilor Unite (ONU).

CARTA PRIVILEGIILOR DVORENIMII, (*Жалованная грамота дворянству*), din 1785, act legislativ promulgat de Ecaterina II pentru consolidarea dictaturii dvorenimii iobăgiste.

CARTA SOCIETĂȚII INFORMAȚIONALE GLOBALE DE LA OKINAWA, preve-

de stabilitatea societății informaționale la nivel mondial, se bazează pe stimularea dezvoltării valorilor umane ale democrației, cum ar fi fluxul liber de informații și cunoștințe, toleranța reciprocă și respectul pentru diversitate.

CARTAGENA, oraș-stat sclavagist din nordul Africii, întemeiat de fenicienii din Tir la sfârșitul sec. al IX-lea î. Hr.

CARTARE GEOLOGICĂ, complex de cercetări efectuate pe teren și în laborator pentru studierea structurii geologice a unei regiuni și transpunerea datelor obținute pe hărți topografice.

CARTĂ, în Evul Mediu, act destinat a consemna privilegiile și libertăți fundamentale ale unor clase sau pătri sociale și a servi drept constituție unui stat.

CARTE BLANCHE, autoritate necondiționată; Putere discreționară deplină.

CARTE CARE SE CHEAMĂ RĂSPUNSUL ÎMPOTRIVA CATEHISMULUI CALVINESC, 1645, lucrare elaborată de părintele Varlaam.

CARTE DE ADEVERIRE, 1821, tratative date de boieri slugerului Tudor Vladimirescu.

CARTE DE CREDIT, document emis de bănci, cu ajutorul căruia posesorul cărții poate lua credite pe o anumită perioadă de timp.

CARTE DE JUDECATĂ, hotărâre, sentință judecătorească.

CARTE DE RUGĂCIUNI, carte bisericească care conține anumite texte de rugăciuni.

CARTE DIGITALĂ, dispozitive computerizate compacte în format de tablete specializate pentru stocarea și afișarea informațiilor, a textelor în format electronic.

CARTE DOMNEASCĂ, hrisov.

CARTE VERDE, este un document de asigurare auto obligatorie pentru toți posesorii de autovehicule, solicitat la traversarea frontierelor în majoritatea țărilor străine.

CARTE, scriere tipărită, legată sau broșată în volum; bagaj de cunoștințe pe care le posedă cineva.

CARTEA DE LEGE, (Kanun name), din 1793, document înintat de sultan.

CARTEA EPARHULUI, document istoric.

CARTEA IUDITEI, carte necanonică din Biblie.

CARTEA ÎNȚELEPCIUNII LUI ISUS, FIUL LUI SIRAH, (Ecclesiasticul), carte necanonică din Vechiul Testament, venerată în mozaism.

CARTEA ÎNȚELEPCIUNII, cea mai târzie scriere din Biblia grecească.

CARTEA ÎNȚELEPCIUNILOR LUI SOLOMON, o serie de lucrări din „Sfânta scriptură” atribuită lui Solomon.

CARTEA JUDECĂTORILOR, carte canonică a Bibliei care conține legende despre viața evreilor din Palestina în sec. al XIII-XI-lea î. Hr.

CARTEA JUDECĂȚII DE APOI, referință la judecata lui Dumnezeu.

CARTEA LUI ENOH, una din cărțile apocrifale ale mozaismului.

CARTEA LUI IOV, poem biblic de proveniență arabă.

CARTEA MARE, document oficial ce servește pentru stabilirea rulajelor și soldurilor fiecărui cont sintetic, cumulat de la începutul anului.

„**CARTEA MOLDOVEI**”, editură de stat fondată în 1996.

„**CARTEA MOLDOVENEASCĂ**”, editură din Republica Moldova.

CARTEA PROROCULUI DANIIL, carte biblică compusă din 12 capitole canonice și 2 capitole necanonice, atribuită prorocului Daniil.

CARTEA PROROCULUI ISAIA, carte profetică a Bibliei, (66 capitole), atribuită prorocului Isaia.

CARTEA REGILOR, patru cărți ale regelor de la urcarea pe tron a lui Solomon.

„**CARTEA ROMÂNEASCĂ**”, tipografie eparhială, Chișinău, RM.

CARTEA ROȘIE A REPUBLICII MOLDOVA, lista obiectelor din natura vie din Republica Moldova, care au anumit statut de protecție, în funcție de gradul de preclitare a lor.

CARTEA ROȘIE EUROPEANĂ, lista obiectelor din natura vie a statelor UE, care au anumit statut de protecție.

CARTEA ROȘIE, lista obiectelor din natura vie, care au anumit statut de protecție.

CARTEL POLITIC, formă de asociere politică.

CARTEL, o formă de acord formal sau informal între părți contractante.

CARTELĂ CU BANDĂ MAGNETICĂ, termen de referință în tehnologia informațiilor și tehnică privind dispozitivele de stocare a informației.

CARTELĂ INTELIGENTĂ, card cu cip.

CARTELĂ PERFORATĂ, purtător de date sub forma unui card dreptunghiular format din carton subțire, pe care informațiile sunt specificate prin prezența sau absența găurilor (perforații) într-o anumită ordine.

CARTEZIANISM, doctrina filosofului francez R. Descartes și a adepților acestuia.

CARTHAGO, vechi oraș-stat în partea de nord a Africii.

CARTHAMUS, gen de plante anuale sau perne din familia Asteraceae.

CARTIER, casă de orfevrărie și orlogerie/ceasornicărie; editură fondată în 1995, Chișinău, Republica Moldova; teritoriu distinct într-o localitate.

CARTILAJ, element al scheletului animalelor cu funcție de sprijin și mecanică; țesut conjunctiv specializat la vertebrate și unele nevertebrate.

CARTING, probă de sport tehnic cu cartul; Cartodrom.

CARTIRUIRE, activitate desfășurată pentru instalarea trupelor în staționare.

CARTODIAGRAMĂ, (din gr. chârtes – hartă și diagramă), cartogramă în care fenomenele sunt reprezentate cu ajutorul diagramelor; imagine geometrică abstractă a spațiului geografic sau a unor obiecte separate.

CARTOF, (*Solanum tuberosum*), plantă ierboasă perenă din familia Solanaceae. Cartof cultivat, plantă anuală. Originar din America de Sud. Adus în Europa de Vest la sfârșitul sec. al XVI-lea, în Moldova, la începutul sec. al XIX-lea.

CARTOFLEANCA, sat în r-nul Drochia, în 1970 s-a contopit cu s. Cotova, comuna Cotova.

CARTOGRAFIA IMAGINILOR, combinație spațială a semnelor cartografice, care reflectă un obiect real sau abstract perceput de utilizatorul hărții sau dispozitivul de recunoaștere.

CARTOGRAFIA PLANETARĂ, industrie cartografică care dezvoltă metode pentru crearea și utilizarea hărților, atlaselor, globurilor și lucrărilor cartografice ale obiectelor extraterestre (funcționează inclusiv baze de date digitale).

CARTOGRAFIA SOLURILOR, cartarea solurilor; cartografie pedologică, ramură a geografiei solurilor care se

ocupă cu alcătuirea hărților de soluri de pe întregul glob pământesc, de pe un continent, dintr-o țară, zonă naturală, unitate administrativ-teritorială, gospodărie; hărți geografice, tematice și speciale, care reflectă răspândirea solurilor pe planetă, proprietățile și particularitățile lor.

CARTOGRAFIA VEGETAȚIEI, domeniu de cercetări științifice fundamentale și aplicative privind geobotanica.

CARTOGRAFIE, (din gr. Chârtes – hartă și ...grafie), știință despre hărțile geografice și a planurilor topografice, metodele de alcătuire și de folosire a lor.

CARTOGRAFIERE, executarea hărților și a planurilor topografice; Cartografiere complexă, cartografiere dinamică, executarea hărților digitale, care creează un efect de mișcare cartografică în timpul demonstrației imaginilor pe ecran; Cartografiere virtuală, crearea de modele de simulare a imaginilor geografice, folosind tehnologia computerizată, date de teledetecție și mijloace multimedia.

CARTOGRAMĂ AGROCHIMICĂ, hartă pe care se arată conținutul de substanțe nutritive mobile (humus, fosfor, potasiu, azot, magneziu, microelemente ș. a.) din sol sub forme asimilabile pentru plante sau solurile care necesită o ameliorare chimică (tratare cu var, ghips ș.a.).

CARTOGRAMĂ, hartă ce ilustrează intensitatea medie a unui fenomen pe diferite unități teritoriale; reprezentare grafică pe o hartă a unor mărimi, date statistice etc. repartizate teritorial.

CARTOMETRIE, ramură a cartografiei, care studiază metodele de măsurare pe hartă a suprafeței, lungimii, volumului și a altor caracteristici ale diferitelor obiecte geografice.

CARTON GUDRONAT, material rulat obținut prin impregnarea cartonului

pentru acoperișuri cu produse din gudron, urmată de tratarea părților frontale și inferioare cu praf cu granulație fină.

CARTON, în pictură, schița unei lucrări picturale sau de artă decorativă, a unui machet de sculptură, executate în mărime naturală; material dens, tip de hârtie, care posedă o greutate mai mare la o unitate de suprafață decât hârtia; hârtie groasă și rigidă. Un metru pătrat de carton cântărește peste 250 g. Fabricarea este analoagă cu cea a hârtiei obișnuite.

CARTONAȘ GALBEN SAU ROȘU, bucată de carton arătată de arbitru unui jucător pentru a-l avertiza sau pentru a-l exclude din joc.

CARTUȘ, muniție pentru armament, compusă din tubul-cartuș cu capsă, din încărcătura de pulbere și din proiectil; ornament sculptat, ce reprezintă un simbol sau un semn.

CARUL-MARE, Ursa Mare, constelație în emisfera nordică.

CARUL-MIC, Ursa Mică, constelație în emisfera nordică.

CARUNCULĂ, formațiune anatomică proeminentă de dimensiuni mici, colorată în roșu.

CASA ALBĂ, reședința, cancelaria și locul de desfășurare a consfăturilor de lucru ale președinților SUA cu membrii guvernului în orașul Washington.

CASA COMUNĂ EUROPEANĂ, campanie de informare și comunicare anuală, organizată de Reprezentanța Comisiei Europene.

CASA COPILULUI, instituție de stat pentru ocrotirea și educația copiilor orfani, copiilor mamelor singure, copiilor părăsiți etc.

CASA DE CREAȚIE POPULARĂ A RSSM, instituție de cultură și artă din RSSM. Înființată în 1937.

CASA DE HOHENZOLLERN, familie dinastică de regi de origine germană.

CASA DE SAVOIA, familia care a domnit în comitatul Savoia, din 1027 sub conducerea lui Humbert cel cu Mână Albă. În 1416 a devenit ducă; din 1720 Victor Amedeu II devine rege al Savoiei și ulterior al Sardiniei. A domnit în Italia din 1861 prin Victor Emmanuel II (1861-1878), Umberto I (1878-1900), Victor Emmanuel III (1900-1946) și Umberto II (mai-iunie 1946).

CASA MARE, cea mai mare și mai bine amenajată odaie în casa țărănească din Moldova.

CASA MUNCITORILOR DIN CHIȘINĂU, centru legal al sindicatelor pro-comuniste din oraș, între anii 1918-1920 și 1928-1929, sediul organelor de conducere a sindicatelor.

CASA NAȚIONALĂ DE ASIGURĂRI SOCIALE, este autoritate administrativă centrală din subordinea Guvernului, care asigură realizarea politicii statului în domeniile de activitate ce îi sunt încredințate.

CASA PĂCII, (DAR-AL-AHD), conform dreptului islamic, țările tributare făceau parte din dar-al-ahd (Casa Pactului sau Casa Păcii), situat între dar-al-Islam (Casa Islamului) și dar-al-harb (Casa Războiului).

CASA POPULARĂ, instituție nonstatală de iluminare a maselor, de tip club, general accesibilă, creată în scopul instruirii generale a celor maturi, organizării timpului lor liber, precum și educației extrașcolare a copiilor.

CASA ȘCOALELOR, lege promulgată în timpul ministeriatului lui Petre Poni, la 9 martie 1896, care a definit scopul și sarcinile instituției nou create, asigurând totodată posibilitatea realizării lor.

CASABLANCA, oraș al Marocului, 3,36 mil. locuitori.

CASAMICCIOLA TERME, stațiune climaterică și balneară din Italia.

CASA-MUZEU „A. S. PUȘKIN”, muzeu literar memorial din Chișinău, Republica Moldova.

CASARCA, gândac din familia Attelabidae.

CASARE, formă de exercitare procesuală a dreptului de apel împotriva hotărârilor și deciziilor unei instanțe de fond care nu a intrat în vigoare; scoaterea definitivă din uz și din inventar a unui mijloc fix ale cărui folosire, reparare sau modernizare nu mai sunt rentabile.

CASĂ DE AMANET, agent economic care împrumută bani în schimbul unei garanții și al unui comision.

CASĂ DE COMERȚ, structură economică istorică.

CASĂ DE COPII, instituție de educație de profil, de stat sau particulară.

CASĂ DE SCHIMB, agent comercial care se ocupă cu schimbarea banilor.

CASĂ, clădire care servește drept locuință omului; familie, neam, dinastie.

CASĂM, afluent al Cogâlnicului, RM.

CASCADA IGUAZÚ, (Iguaçu), cascadă în Brazilia și Argentina;

CASCADA KRIMMLER, obiect natural în Austria.

CASCADA NIAGARA, Niagara Falls, o cascadă pe râul Niagara, între Canada și SUA.

CASCADA UTIGARD, Utigardsfossen, Ramnefjellsfossen, o cascadă în Norvegia, una dintre cele mai înalte din lume, înălțimea de cădere 800 m.

CASCADA VICTORIA, Victoria Falls, cascadă de pe râul Zambezi, la granița

Zambiei și Zimbabwe, este unul dintre cele mai mari în lățime din lume, de 1800 m.

CASCADĂ DE HIDROCENTRALE, (CHE), șir de centrale electrice amplasate consecutiv pe cursul unei ape, ce funcționează în regim coordonat, în corespundere cu solicitările consumatorilor de energie electrică.

CASCADĂ, căderea apei într-un curs de apă, în locul unei curburi ascuțite a profilului longitudinal de jos cu formarea unei terase; în arhitectura peisagistică, formă artificială de relief sub aspect de trepte, peste care curge apa.

CASCĂ, echipament de protecție pentru acoperirea capului, făcut din metal și folosit de militari.

CASETĂ DE DIALOG, termen de referință în tehnologia informațiilor privind o fereastră specializată folosită pentru a interacționa cu utilizatorul, preluând date sau diverse tipuri de opțiuni selectate de acesta.

CASETĂ MAGNETO-OPTICĂ, termen de referință în tehnologia informațiilor și tehnică privind dispozitivele de stocare a informației.

CASETĂ, instalație pentru crearea condițiilor favorabile pentru prelucrarea, păstrarea și transportarea articolelor, detaliilor și materialelor.

CASH, numerar lichid disponibil.

CASH-FLOW, flux de numerar al unei afaceri, calculat ca diferență între încasări și cheltuieli curente.

CASIA, gen de plante angiosperme din familia Fabaceae.

CASIERIE, încăpere unde se primesc, se păstrează și se distribuie bani.

CASITERIT, mineral de staniu, materie primă pentru industrie.

CASMOGAMIE, polenizare în florile cu periantul deschis; adaptare la polenizarea încrucișată.

CASOLETĂ, cutie metalică rotundă pentru sterilizarea materialului de pansament și lenjeriei în autoclavă și păstrarea lor în sala de operații sau de pansament.

CASPAZE, familie de proteaze intracelulare, care scindează legăturile peptidice din proteine care urmează după resturile de acid aspartic.

CASSAVA, unul din genurile maniocului.

CASSINI TIMPURIU, soi de cireș de origine germană, raionat în Republica Molodva. Se coace la începutul lui iulie.

CASSINI-HUYGENS, navă/sondă spațială automatizată lansată împreună de NASA, ESA și ASI.

CASSIOPEIA, constelație în emisfera nordică a cerului.

CASSONE, ornamente sculptate din lemn și aplicate pe suprafața cuferului, răsândit în sec. XIV-XVI în Italia.

CASTAN COMESTIBIL, (Castanea sativa sau Castanea vesca), arbore din familia Fagaceae, originar din Sudul Europei.

CASTAN PORCESC, (Aesculus hippocastanum), plantă lemnoasă din familia Hipocastanaceae. Se întâlnește și în RM. Castanul porcesc se cultivă ca plantă ornamentală în parcuri și pe marginea șoselelor. Castanul porcesc este o plantă meliferă.

CASTAN, (Castanea), gen de plante lemnoase din familia Fagaceae. Se cunosc 14 specii răspândite în America de Nord, Europa de Sud, Africa de Nord și Asia.

CASTANIETĂ, instrument muzical de percuție, clasa idiofoanelor.

CASTANOZIOM, tip de sol de stepă.

CASTĂ SOCIALĂ, grup social închis care ocupă în societate o poziție strict delimitată prin legi și tradiții; la figurat, grup social care își păstrează poziția separată în societate, precum și privilegiile sale, împărțirea religioasă a oamenilor în grupe izolate, în unele țări orientale; grup social renumit prin izolare, endogamie și transmitere a statutului social și a profesiei prin moștenire; Spirit de castă.

CASTĂ, grup social închis și strict delimitat prin originea comună, prin profesiunea și prin privilegiile membrilor lui, în care este împărțită societatea în India și în alte țări orientale.

CASTEL DEL MONTE, monument istoric și arhitectural în Italia.

CASTEL SANT'ANGELO, (Cetatea îngerului sfânt), monument istoric, de cult și arhitectonic din sec. al II-lea în Roma antică, inclus pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

CASTEL, construcție din Evul Mediu, prevăzută cu șanțuri, turnuri și alte mijloace de apărare, domiciliul feudului.

CASTELE DE APĂ ȘI REZERVOARE, instalații hidrotehnice.

CASTELLAMMARE DI STABIA, stațiune climaterică și balneară din Italia.

CASTELLO SFORZESCO, monument de arhitectură și muzeu în Milano, Italia.

CASTELOLOGIE, termen de referință în arhitectură, subdomeniu de știință în arhitectură.

CASTELUL „WINDSOR CASTLE”, principala reședință de vară a familiei regale britanice, construit prin anii 1272, ansamblu în stil perpendicular englez, monument de istorie și cultură.

CASTELUL BRAN, monument istoric.

CASTELUL KRONBORG, construcție medievală în apropierea localității Helsingør pe insula Zealand, în cel mai îngust punct al strâmtorii Øresund, care separă Danemarca și Suedia.

CASTELUL PELEȘ, monument istoric.

CASTELUL PRAŽSKÝ HRAD, din sec. IX-X în orașul Praga, Cehia, ansamblu arhitectonic, monument istoric și arhitectonic, inclus pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

CASTELUL QUSAYR'AMRA, în Iordania, monument istoric și arhitectonic, sit al Patrimoniului Mondial UNESCO.

CASTELUL ROSETTI-ROZNOVANU, monument istoric.

CASTELUL ȘI MUZEUL DE SAINT-GERMAIN-EN-LAYE, obiect de interes turistic și cultural din Franța.

CASTELUL VINCENNES, obiect de interes turistic și cultural, Franța.

CASTELUL WARTBURG, în Germania, monumente istorice și arhitectonice din antichitate și din Evul Mediu, sec. XI-XVIII, inclus pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

CASTEPSINE, grupă de fermenți proteolitici intracelulari.

CASTILIA NOUĂ, (Castilla la Nueva), regiune istorică în Spania. Include provinciile: Madrid, Guadalajara, Cuenca, Toledo, Ciudad Real.

CASTILIA VECHIE, (Castilla la Vieja), regiune istorică în Spania. Include prov.: Cantabria, Palencia, Burgos, La Rioja, Soria, Segovia, Valladolid, Ávila.

CASTILIA, regiune istorică din Spania. Se împarte în Castilia Veche și Castilia Nouă.

CASTING, concurs sportiv cu un număr de aruncări la țintă, cu lanseta, într-un timp limitat.

CASTOR EUROPEAN, (*Castor fiber*), animal mamifer semiacvatic din familia castoridelor.

CASTOR, (*Castor canadensis*), mamifer semiacvatic cu blană; a doua după strălucire stea din constelația Gemeni.

CASTORIA, oraș în Grecia, edificii civile și de cult, monumente istorice.

CASTRARE, (din lat. *Castrare* – a tăia, a castra), suprimare sau extirpare a anterelor la plante și a glandelor sexuale la animale și om. Prin castrare la plante se exclude posibilitatea autopolenizării, iar la animale, de a produce celule sexuale și hormoni sexuali; excizia glandelor sexuale sau anihilarea funcției acestora.

CASTRAVETE, Pepene, (*Cucumis sativus*), plantă legumicolă ierboasă anuală din familia Cucurbitaceae. Este originar din India și Indochina. În Republica Molodva, este cultivat pe terenuri deschise, în răsadnițe și sere.

CASTRAVEȚI DE MARE, (*Holothuroidea*), clasă de echinoderme.

CASTRIES, capitală Saint Lucia.

CASTRON, vas mare ornamentat de masă confecționat din porțelan.

CASTRU, Castrul de la Potaissa, lagăr, tabără romană întărită; complex de clădiri și teren fortificat utilizat ca o poziție militară de apărare.

CASUARIIFORME, ordin de păsări mari nezburătoare.

CASUARINA, gen de plante din familia Casuarinaceae.

CASUS BELLI, acțiune militară sau politică, ce poate declanșa un război; pretext formal sub care un stat (sau un grup de state) declară război unui alt stat.

CASUS FOEDERIS, (lat. *casus foederis* – caz de alianță), termen diplomatic, condiție a unui tratat internațional, a cărei implementare este bazată pe îndeplinirea de către părți a obligațiilor luate; caz de alianță și război.

CAȘ, brânză proaspătă de oaie, produs alimentar obținut din lapte de oaie prins cu cheag și stors de zer.

CAȘALOT, (*Physeter catodon*), animal mamifer acvatic din ordinul cetaceelor; Cașalot mic, cașalot pitic.

CAȘALOȚI, (*Physeteridae*), fiseteride din familia odontocece.

CAȘCAVAL, produs alimentar obținut din lapte în procesul de fabricare a brânzeturilor.

CAȘEXIE, reducere patologică a masei corpului; stare patologică caracterizată prin reducerea masei corporale și funcțiilor organelor, sistemelor de organe și organismului în ansamblu.

CAȘMIR, țesătură serj ușoară și moale din lână, semilână sau bumbac.

CAȘUNCA, Florești, Cașunca.

CATABOLISM, totalitatea proceselor fermentative din organismele vii care asigură descompunerea compușilor chimici complecși ce pătrund în organism cu hrana sau sunt depozitate în organism.

CATACOMBĂ, (Cultura Catacombelor, epoca bronzului), galerie subterană, naturală sau artificială, care servea primilor creștini drept refugiu, loc de cult și de înmormântare.

CATADIOPTRU, sistem optic de răsfângere a razelor luminoase emise înapoi la emițător.

CATAFALC, postament înalt pe care se așeza sicriul unui mort sau la comemorări, efigia unei persoane defuncte.

CATAGENEZĂ, este una din cele patru faze ale năpârlirii: anageneză, catageneză, teleogeneză și metageneză; evoluția regresivă a unui organism viu prin simplificare sau dispariție a unor funcții sau organe. v. **CATAMORFOZĂ**.

CATAGRAFIE, recensământ fiscal.

CATALANI, Cataloni, popor la nord-estul Spaniei, populația de bază a Cataloniei (Spania), insulelor Baleare; locuiesc și în Aragon, Valencia, (Spania), Franța, insula Sardinia ș.a.

CATALAZĂ, ferment din clasa oxiductazelor; catalizează reacția de descompunere a peroxidului de hidrogen în apă și oxigen molecular.

CATALEPSIE, menținerea timp îndelungat de către bolnav a pozei, deseori incomode, cu creșterea tonusului muscular și pierderea capacității de mișcări voluntare.

CATALITICA, compartiment al versificației ce se referă la vers și picior de vers.

CATALIZATOR METALOCEN, tip de catalizator.

CATALIZATOR, material și substanțe funcționale ce accelerează sau inițiază reacții chimice datorită interacțiunilor chimice intermediare cu participanții la reacție și restabilirii compoziției chimice a acestora după fiecare ciclu de interacțiuni intermediare.

CATALIZĂ, proces de modificare a vitezei reacțiilor chimice sau a inițierii unei reacții chimice în prezența substanțelor ce intră în mod repetat într-o interacțiune chimică intermediară cu participanții la reacție și își restabilește compoziția chimică după fiecare ciclu al acestor interacțiuni; Cataliză acidobazică, accelerarea reacțiilor chimice în prezența acizilor sau bazelor, respectiv a catalizatorilor acizi sau bazici; Cataliză fermentativă, accelerarea reacțiilor chimice sub influența moleculelor pro-

tetice – enzimelor; Cataliză industrială, utilizarea catalizatorilor și a proceselor catalitice în producția de produse importante pentru economia națională; Cataliză interfazică, creștere a vitezei unei reacții chimice în sistemele multifazice, asociate cu utilizarea proceselor de transfer ale unor participanți la transformarea de la o fază la alta; Cataliză membranară, cataliză bazată pe desfășurarea unei reacții catalitice în volumul sau pe suprafața exterioară a membranei catalizatorului, împărțind sistemul de reacție în părți cu diferite faze și/sau compoziție chimică diferită; Cataliză micelară, accelerarea reacțiilor în fază lichidă când se adaugă agenți ai substanțelor superficial-active (SSA) la soluția de reacție; Cataliză omogenă, catalizatorul și reactantul se afla în aceeași fază.

CATALOAGE STELARE, liste ce conțin informații despre stele.

CATALOG ASTRONOMIC, catalog de stele, listă de stele în care se indică poziția pe sfera cerească (coordonatele) și strălucirea (mărimea stelara) lor.

CATALOG, enumerare într-o anumită ordine a unor titluri de cărți, broșuri, periodice, nume, obiecte și colecții speciale dintr-o bibliotecă, muzeu, expoziție, editură ș.a.; listă, caiet, registru, sistem de fișe etc. care conține o înșirare metodică, după anumite criterii și cu anumite scopuri, de nume de ființe sau de obiecte, titluri de cărți etc.

CATALOGUL EUROPEAN AL DEȘEURILOR, listă de deșeuri clasificate după gradul de toxicitate și alți parametri.

CATALONIA, (Catalunya), regiune istorică în N-E Spaniei. Include provincia Barcelona, Tarragona, Girona, Lleida.

CATALPA, gen de plante din familia Bignoniaceae.

CATAMARAN, la popoarele aborigene din Asia de Sud și Oceania, mic vas

maritim alcătuit din două sau câteva lunturi scobite dintr-un trunchi și unite între ele cu un podeț, propulsat cu vâslele; vas maritiv cu vele, din două corpuri paralele și unite între ele cu o punte.

CATAMORFOZĂ, transformare evoluționistă care contribuie la simplificarea organizării; Regres morfofuncțional. v. **CATAGENEZĂ**.

CATANĂ, (tc. katana), soldat, ostaș în armata Austro-Ungariei.

CATAPETEASĂ, perete despărțitor, (împodobit cu icoane) între altar și naos, în bisericile ortodoxe.

CATAPETEASĂ, peretele împodobit cu icoane, care desparte naosul de altar; iconostas.

CATAPLASMĂ, pastă medicinală, cu efect emolient și revulsiv, aplicat cu scop terapeutic pe partea bolnavă a corpului.

CATAPLEXIE, încetare bruscă și de scurtă durată a oricăror mișcări.

CATAPULTĂ, aparat de părăsire forțată cu ajutorul unor mecanisme speciale ale vehiculelor aeriene, care asigură aterizarea membrilor echipajului cu parașuta.

CATAR, (din gr. katarrhein – a curge), cea mai simplă formă de inflamație a mucoaselor, însoțită de secreție abundentă a unui exsudat seros, mucos sau purulent; Inflamație catarală; Catar al căilor respiratorii superioare, inflamație a mucoasei tractului respirator, provocată de infecții de natură virotică; Catar primăvărat, afecțiune cronică a conjunctivei ochiului.

CATARACTĂ, opacifierea cristalinului ochiului sau a capsulei.

CATARAMĂ, piesă decorativă din metal și alte materiale, dispozitiv de încheiere a unei cingători; piesă vestimentară.

CATARANTUS, gen de plante din familia Apocynaceae.

CATARE, ansambru de instalații tehnico-ingineresti pentru extragerea la suprafața solului a apelor, țiteiului și gazelor.

CATARG, în construcții navale, tub de metal sau stâlp de lemn vertical sau ușor înclinat, care se înalță deasupra punții superioare a navei în plan diametral, structură înaltă a cărei stabilitate este asigurată de fire speciale din oțel, beton, fixate cu ancore.

CATARINI, cea mai evoluată grupă de maimuțe de uscat.

CATASTIF, (gr. katastihon), în Moldova medievală, registru, condică de socoteli, listă a membrilor unei bresle. Mai rar, tratat de alianță; registru cu întrebuintări multiple în Evul Mediu românesc.

CATASTIFUL LUI PETRU ȘCHIOPLU, condica vistieriei domnești din Moldova, întocmită în 1591 din porunca domnului Petru Șchiopul.

CATASTROFĂ ECOLOGICĂ, accident tehnogen sau dezastru natural cu impact negativ foarte mare asupra mediului înconjurător.

CATASTROFĂ TEHNOGENĂ, tragedie la obiectivele industriale.

CATASTROFE NATURALE, fenomene naturale anormale de natură extraordinară.

CATASTROFE NUCLEARE, stări de urgență, determinate de accidente la centralele nucleare, unde se folosește energia atomică.

CATATONIE, sindrom psihopatologic cu prevalarea dereglărilor mișcărilor voluntare, sub formă de stupoare sau excitații haotice ce se pot alterna.

CATĂR, animal domestic, hibrid obținut prin încrucișarea calului cu

măgarul. Catărul este steril (s-au înregistrat cazuri de fecunditate numai la femele).

CATCH, (Catch Wrestling), lupta profesională, un stil hibrid de grappling și lupte libere, în acest sport sunt permise orice trucuri pentru a pune adversarul pe omoplați.

CATEDRA DE COREOGRAFIE AMTP, subdiviziune didactică și de cercetare de profil în cadrul intituției.

CATEDRALA „SFÂNTA MARIA”, (La Cattedrale di Santa Maria del Fiore), biserică catolică din Florența, Italia, monument istoric și arhitectonic construit în anii 1296-1436.

CATEDRALA „SFÂNTA SOFIA”, (Hagia Sophia), monument arhitectonic și istoric de artă bizantină din sec. al V-lea în Istanbul, Turcia, reședință patriarhală, inclus pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

CATEDRALA „SFÂNTUL IOAN DIN LATERAN”, (Basilica di San Giovanni in Laterano), reședință papală, monument de arhitectură barocă și neoclasicism din Roma, fondată în anul 320.

CATEDRALA „SFÂNTUL ISAAC”, monument al arhitecturii de cult din Sankt Petersburg, Rusia.

CATEDRALA „SFÂNTULUI MARCU”, (Basilica di San Marco), fondată în anul 829, monument de cult catolic, istoric și arhitectonic, inclus pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

CATEDRALA „SFÂNTULUI PAVEL”, (St Paul's Cathedral), catedrală din Londra, construită în anii 1675-1708, monument de cult al bisericii anglicane, istoric și arhitectonic în stilul barocco englez, reședința episcopului de Londra.

CATEDRALA „SFÂNTULUI PETRU”, (Basilica di San Pietro) catedrală din Vatican, Italia, construită în anii 1506-

1626, monument de cult catolic, istoric și arhitectonic în stilul renascentist și barocco.

CATEDRALA MAIICII DOMNULUI DIN PARIS, Notre-Dame de Paris, ansamblu arhitectonic, monument de cult și istoric, construit în anii 1163-1345, inclusă pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

CATEDRALĂ, biserică principală legată de prezența nemijlocită a unui scaun episcopal; termen de referință în arhitectură și construcții, edificiu fastuos de cult creștin.

CATEDRĂ, amvon sau tronul arhieresc în altar în unele lăcașe de cult.

CATEGORIE DE FORȚĂ ARMATĂ, componentele armatei unei țări.

CATEGORIE GRAMATICALĂ, noțiune lingvistică cu care operează gramatica.

CATEGORIE SOCIALĂ, ansamblu de indivizi care pot fi dispersați, dar care au caracteristici comune recunoscute de societatea în care trăiesc.

CATEGORIE SOCIO-OCUPAȚIONALĂ, ansamblu de lucrători delimitat prin tipul de activitate profesională și prin poziția pe care aceștia o ocupă în activitatea profesională respectivă.

CATEGORIE, fiecare dintre grupele în care sunt împărțiți sportivii sau echipele după criteriile de greutate, vârstă, sex, grad de pregătire, clasificare sportivă; Categorie grea, categorie mijlocie, categorie pană, categorie semigrea, categorie semimijlocie, categorie semimuscă, categorie semiușoară, categorie ușoară; noțiune fundamentală și de maximă generalitate care exprimă proprietățile și relațiile esențiale și generale ale obiectelor și fenomenelor realității; Categoriile dialecticii, categorie filosofică, categorie politică, categorie pedagogică; termen de referință în matematică privind o colecție de „obiecte” care sunt legate prin „săgeți”

CATEGORII ALE POPULAȚIEI, caracterizarea generală a diverselor grupuri demografice în funcție de mediul de reședință și de relațiile cu acest teritoriu.

CATEGORII DE FUNCȚII PUBLICE, ierarhizare a funcțiilor publice în funcție de complexitatea obligațiunilor de serviciu și remunerare.

CATEGORII DE NEGUSTORI DIN BASARABIA, categorie socială.

CATEGORII DE SCĂRI DE MĂSURARE, tipuri de unități de măsurare a fenomenelor fizice.

CATEGORII DE SLUJITORI DIN MOLDOVA MEDIEVALĂ, categorie socială.

CATEGORII DE ȚIGANI (ROMI) DIN MOLDOVA MEDIEVALĂ ȘI BASARABIA, categorie socială.

CATEHETIC, mod de instruire teologică.

CATEHINE, compuși de origine vegetală din grupa flavonoizilor.

CATEHISM, îndreptar pentru învățământul teologic elementar.

CATEHISMUL LUTERAN, prima carte de cult tipărită în limba română, în 1544, la Sibiu, România.

CATEHISMUL ROMANESC, primul „Catehism” grecesc tipărit în Transilvania.

CATEHOLAMINE, monoamine biogene, derivați ai pirocatehinei; exercită funcția de mediatori și hormoni la animale și om.

CATEHUMENI, persoană adultă pregătită pentru primirea botezului (în creștinismul primitiv).

CATENANE, compuși organici ale căror molecule constau din două sau mai multe macrocicluri întretesute.

CATENĂ DE PUNTE, lanț format din secțiuni identice perechi; configurația asemănătoare cu o fermă de poduri.

CATENĂ, lanț de atomi (în special de carbon) uniți între ei prin valențe simple sau multiple.

CATENOIDĂ, suprafață formată prin rotirea unui lanț.

CATER, vas mic cu motor, cu potențial redus de plutire în regim autonom și timp scurt de aflare la bord a echipajului; barcă cu vâsle și două pânze din dotarea serviciului salvamar al vaselor maritime.

CATERING, servicii de asigurare cu preparate culinare și băuturi.

CATERINOVCA, UATSN, Caterinovca.

CATETĂ, latură a unui triunghi dreptunghic, adiacentă unghiului drept.

CATETERIZARE, introducere a unui instrument special (cateter) într-un vas sangvin sau limfatic cu scop de diagnostic sau curativ; Sondaj, tubaj.

CATETOMETRU, dispozitiv de măsurare în domeniu a distanțelor pe verticală.

CATGUT, fir resorbabil obținut din intestinul unor animale (pisică, oaie) și întrebuințat în chirurgie, la cusături, drenaj etc.

CATH, (Chata), khat, qat, kat, gen de plante din familia Celastraceae.

CATHARSIS, eliminare a tensiunii în cadrul procesului educativ.

CATHARTES, gen de păsări răpitoare din familia catartide.

CATIFEA, tip de stofă; Velur.

CATILINARE, titlul celor patru discursuri ale lui Cicero împotriva lui Catilina.

CATION, ion încărcat electric pozitiv.

CATLABUGA, lac cu apă dulce situat în bazinul cursului inferior al Dunării.

CATLEIA, gen de plante din familia Orchidaceae.

CATOCALA, gen de fluturi din familia noctuide.

CATOD DE METAL LICHID, catodul dispozitivului cu descărcare a gazului.

CATOD RECE, emițător de electroni într-un dispozitiv electronic, care funcționează fără încălzire specială; Catodă de emisie explozivă, catodă de emisie secundară, catodă de oxidare.

CATOD TERMoeLECTRONIC, conductorul unui dispozitiv electrovacuum a cărui acțiune se bazează pe fenomenul emisiilor termionice.

CATOD, electrod al dispozitivelor și aparatelor radioelectronice și electrotehnice, în care mișcarea electronilor din circuitul exterior se îndreaptă spre el; electrod negativ al unui acumulator electric sau al unui element galvanic; electrod al unui aparat, instrument, băi electrolitice sau al unei porțiuni de circuit electric care se leagă la polul negativ al unei surse de curent; electrod care servește ca sursă de emisie electronică într-un tub electronic; electrod conectat la polul negativ al sursei de energie electrică.

CATOLICISM, confesiune religioasă.

CATRANĂC loc.st.c.f., Fălești, Egorovca.

CATRANĂC, Fălești, Catranăc.

CATREN, strofă din 4 versuri care prezintă un tot întreg.

CATRINĂ, parte componentă a costumului național moldovenesc, țesătură de lână, vârgată sau cu alesături, purtată de femei peste cămașă ca un fel de fustă.

CAUCAZUL MARE, cel mai înalt lanț muntos din masivul Caucaz; Caucazul Mic, sistem montan din Caucaz, în Georgia, Armenia și Azerbaidjan; Caucazul de est, lanț de munți, parte a Caucazului Mare, în Osetia de Nord, Cecenia, Ingușetia, Daghestan, Georgia și Azerbaidjan; Caucazul de vest, partea cea mai joasă și cea mai îngustă a Caucazului Mare, în Rusia și parțial în Georgia.

CAUCIUC NATURAL, materie primă pentru industrie.

CAUCIUC, material foarte elastic, obținut din latexul unor plante (cocsagâz ș.a.) sau sintetic prin polimerizarea și copolimerizarea diverșilor compuși nesaturați, prin policondensarea derivaților bifuncționali ai hidrocarburilor ș.a.; substanță elastică, care se fabrică sintetic sau se obține din latexul unor arbori tropicali.

CAUCUS, întâlnire a susținătorilor sau a membrilor unui partid sau mișcare politică.

CAUDATA, (Caudata, Urodela), ordin de amfibii vertebrate cu coadă din clasa amfibienilor.

CAUDOFOVEATA, clasă de moluște marine.

CAULERPA, gen de plante alge verzi din familia Caulerpaceae.

CAULIFLORIA, dezvoltarea florilor și inflorescențelor direct pe trunchi și pe ramurile mai groase.

CAUSTIFICARE, transformare a carbonaților alcalini în alcalii caustice cu ajutorul laptelui de var.

CAUTER, instrument chirurgical de metal, în formă de bastonaș, folosit pentru cauterizare.

CAUTERETS, stațiune balneoclimaterică din Franța.

CAUTERIZARE, aplicarea cu scop curativ a arsurilor locale termice, chimice, electrice.

CAUȚIUNE JUDICIARĂ, sumă de bani ce trebuie depusă de una din părțile procesului, cu titlul de garanție, pentru a acoperi eventualele pagube ce ar rezulta din luarea unor măsuri, la cererea sa, împotriva celeilalte părți.

CAUȚIUNE, sumă de bani depusă pentru garantarea executării de către debitor a unei obligații.

CAUZALGIE, stare morbidă caracterizată printr-o durere intensivă și alte dereglări motorii și vegetative, dezvoltate în urma leziunii mecanice incomplete a unor nervi și plexuri nervoase periferice.

CAUZĂ, fenomen care provoacă sau determenă nemijlocit un alt fenomen. Se deosebesc cauze exterioare și interioare, principale și secundare, obiective și subiective ș. a. m. d.; Cauzalitate, cauză și efect, cauzalitate socială.

CAVAFI, în Moldova sec. al XVIII-lea, începutul sec. al XIX-lea, negustori de încălțăminte, care spre deosebire de meșterii cu dugheană, nu dispuneau de ateliere proprii și vindeau marfa confecționată de alți ciubotari.

CAVAL, (tc. kaval - fluier), instrument muzical popular de suflat, fluier mare ciobănesc, făcut din lemn de paltin sau de alun.

CAVALER MEDIEVAL, războinic medieval.

CAVALER, titlu onorific.

CAVALERI IMPERIALI, pătură inferioară a nobilimii Sfântului Imperiu Roman.

CAVALERI, membri ai unor categorii privilegiate de proprietari de robi din Atena, Grecia și Roma antică; titlu de noblețe feudal, pe care îl purtau toți feudații laici în Europa de Vest și cea Centrală (sec. al XI-XVIII-lea); persoane decorate cu ordine.

CAVALERIE, trupă de soldați călare: cavaleria română se compune din 26 regimente (11 de roșiori, 14 de călărași și 1 de escortă); fiecare regiment are 4 escadroane și un pluton afară din rânduri; cavalerie ușoară, pentru expediții; cavalerie grea sau de rezervă, pentru atac; cavalerie de linie, ține mijlocul între acestea două; unul din principalele genuri de arme ale trupelor terestre până la cel de-al Doilea Război Mondial. A luat naștere în statele sclavagiste antice. În Evul Mediu era baza armatei statelor din Europa de Apus, fiind alcătuită din micii feudali - cavaleri. În Moldova, cavaleria apare odată cu întemeierea statului feudal (1359). În sec. al XIV-XV-lea era alcătuită din detașamente (steaguri) de călăreți, comandate de boieri.

CAVALERUL DANUBIAN, (în mitologia geto-dacilor), divinități în provinciile romane dunărene înfățișate sub forma unor călăreți, care poartă în vârful sulii balaurul dacic. Constituie, probabil, o dedublare a Cavalerului Trac.

CAVALERUL TRAC, zeu minor, reprezentat călare, venerat în Tracia și Moesia. Cultul său s-a răspândit în vremea Imperiului Roman și la N. de Dunăre.

CAVATINĂ, piesă locală cu caracter liric sau narativ, având o structură mai simplă decât aria; piesă instrumentală cu caracter cantabil.

CAVERNĂ, în medicină, cavitate patologică.

CAVERNECTOMIE, înlăturarea celor mai mari caverne.

CAVERNITĂ, proces inflamator dezvoltat în corpurile cavernoase ale penisului, însoțit de apariția unei compactări.

CAVERNOM, hemangiom cu cavități mari.

CAVIA, gen de mamifere din ordinul rozătoarelor.

CAVICORNE, familie de animale rumegătoare paricopitate.

CAVIIDE, familie de mamifere din ordinul rozătoarelor.

CAVIOZĂ, helmintiază intestinală la peștii din specia carpiilor.

CAVITATE ABDOMINALĂ, parte a cavității secundare a corpului la vertebrate care adăpostește organele interne, cu excepția inimii și rinichilor, iar la mamifere, și a plămânilor.

CAVITATE BUCALĂ, compartimentul anterior al tractului digestiv ce începe cu orificiul bucal, apoi trece în faringe sau esofag.

CAVITATE TIMPANICĂ, parte a urechii medii a animalelor vertebrate terestre și omului.

CAVITAȚIE, fenomen fizic în domeniul hidraulicii.

CAVOU, construcție funerară constând dintr-o încăpere săpată de obicei în pământ, în care se depun morții.

CAZ GRAMATICAL, categorie gramaticală (morfologică și sintactică) specifică numelui, care exprimă raporturi sintactice dintre cuvinte.

CAZ ÎN DREPT, eveniment ocazional care a provocat unele vătămări.

CAZAC, membru al unei colectivități (etnice rusești) formate din oameni liberi, mai ales din foști țărani fugiți de pe moșiile stăpânilor feudali ruși și poloni, care în sec. al XV-lea și al XVI-lea, s-au așezat în regiunile de margine ale statelor rus și polono-lituanian, unde au format unități militare autonome; (în Rusia, începând din sec. al XVIII-lea) soldat dintr-o unitate de cavalerie recrutată de obicei dintre cazaci; Cazac de cohortă.

CAZACIOC, dans popular ucrainean și melodia după care se execută.

CAZACLIA, UTAG, Cazaclia.

CAZACLIU, negustor cazac care făcea negoț cu vinuri, blănuri etc. între Ucraina și Moldova.

CAZAN ACUMULATOR, acumulator de căldură.

CAZAN DE ABUR, instalație în care se obține aburi (pe contul căldurii degajate prin arderea combustibilului) pentru producția energiei electrice sau ca agent termic pentru încălzirea clădirilor, efectuarea unor procese tehnologice ș. a.

CAZAN DE COMBUSTIE EXPLOZIV, un dispozitiv pentru camuflarea exploziilor termonucleare pentru a produce electricitate.

CAZAN DE UTILIZARE, instalație de utilizare a căldurii gazelor de eșapament emise de unități tehnologice – turbine Diesel sau de gaz, cuptoare, cazangerii etc.

CAZAN LA ABUR, dispozitiv alimentat continuu cu apă pentru a o transforma în abur saturat sau supraîncălzit, cu o presiune mai mare decât atmosferică, datorită căldurii degajate în timpul arderii combustibililor organici, precum și căldurii evacuate de la cuptoarele cu temperaturi ridicate sau de la turbinele cu gaz. A apărut la sfârșitul sec. al XVII-lea, începutul sec. al XVIII-lea; Cazan cu tambur.

CAZAN, vas destinat pentru încălzirea și fierberea diferitelor substanțe, pentru prelucrarea termică a unor produse alimentare (lapte, fructe, legume ș. a.) sau materiale tehnice (de ex. bitum ș. a.); vas mare de metal, de formă cilindrică sau tronconică, deschis, care servește, în gospodărie sau în tehnică, la încălzit sau la fiert.

CAZANGERIE, unitate industrială de producere a agentului termic sau a apei calde.

CAZANGIC, Leova, Cazangic.

CAZANIA LUI VARLAAM, carte românească de învățătură, prima carte tipărită în limba română, editată de Mitropolitul Moldovei Varlaam (1643). Cazania lui Varlaam a fost unul dintre izvoarele care a stat la baza formării limbii literare române.

CAZANIE, operă narativă cu conținut laic sau bisericesc, răspândită în literatura medievală. Conține predici sau povățuiri moralizatoare.

CAZARE, spațiu de locuit unde este găzduit turistul; Cazare tip „serviced”.

CAZARMĂ, edificiu sau ansamblu de clădiri și instalații în care sunt cazate unitățile militare.

CAZEINĂ, fosfoproteidă, componentă albuminoasă căreia îi revin 80 % din toate proteinele laptelui.

CAZEMATĂ, fortificație pentru apărarea efectivului militar contra bombardamentelor aviației și artileriei și poate rezista independent timp îndelungat; Cazemată maritimă, încăpere blindată pe nave mari de război, destinată pentru instalarea artileriei și protecția personalului contra focului inamicului; celulă izolată pentru deținuții politici în închisorile-fortărețe din Rusia țaristă.

CAZIANISM, doctrină și ideologie economică, care justifică necesitatea intervenției guvernului în reglementarea economiei.

CAZIER JUDICIAR, fișă de evidență în care organele judiciare consemnează toate condamnările penale ale unei persoane.

CAZINOU, loc special amenajat pentru jocuri de noroc, dans, spectacole etc. de obicei, în stațiunile balneoclimaterice. Este amenajat cu săli de spectacole, dansuri, jocuri de noroc, restaurante etc.

CAZUAR, (Casuarius), gen de păsări alergătoare din ordinul cazuariformelor.

CAZUISTICĂ, parte a teologiei scolastice din Evul Mediu.

CAZUL ACUZATIV, caz al numelui (substantivului, pronumelui, adjectivului, numeralului) în limba română.

CAZUL DATIV, caz al numelui (substantivului, pronumelui, adjectivului, numeralului) în limba română.

CAZUL GENITIV, caz al numelui (substantivului, pronumelui, adjectivului, numeralului) în limba română.

CAZUL NOMINATIV, caz al numelui (substantivului, pronumelui, adjectivului, numeralului) în limba română.

CAZUL VOCATIV, caz al numelui (substantivului, pronumelui, adjectivului, numeralului) în limba română.

CĂBĂIEȘTI, Călărași, Căbăiești.

CĂDELNIȚĂ, obiect decorativ de cult, de obicei din metale nobile.

CĂDERE DE TENSIUNE, întrerupere accidentală a alimentării cu energie electrică.

CĂDERE LIBERĂ, mișcarea corpului cauzată de atracția gravitațională a Pământului, fără viteza inițială a corpului față de Pământ.

CĂDEREA FRUNZELOR, proces fiziologic sezonier al plantelor.

CĂDEREA OMULUI ÎN PĂCAT, expresie, care arată conform Bibliei, consecințele greșelii lui Adam.

CĂI RUTIERE, căi de transport terestre.

CĂIMĂCAN, Căimăcămie, (în Imperiul Otoman), locțiitor al unor demnitari.

CĂIMĂCĂMIE, formă de guvernământ provizoriu instituită în timpul cât tronul rămânea vacant sau pe timpul absenței domnului.

CĂINAR, afluent al Răutului, RM.

CĂINARI, râu în partea centrală a RM, afluent pe dreapta al Botnei.

CĂINĂRI loc.st.c.f., Căușeni, or. Căinări.

CĂINĂRI or., Căușeni, or. Căinări.

CĂINĂRIIVECHI, Soroca, Căinării Vechi.

CĂLĂRAȘ, în Evul Mediu, grup special de militari aflați în seviceul domniei.

CĂLĂRAȘI or., Călărași, or. Călărași.

CĂLĂRAȘI, în Moldova medievală, slujitori domnești, care pentru slujba depusă se bucurau de unele privilegii, având un regim fiscal înlesnit.

CĂLĂRAȘI, oraș, centru județean în România.

CĂLĂREȚUL ALBASTRU, v. **BLAUE REITER**.

CĂLĂTORIE ÎN JURUL LUMII ÎNTR-UN BALON CU AER CALD, eveniment extraordinar.

CĂLĂTORIE, voiaj turistic; Călător.

CĂLĂU, executorul sentinței judecătorești pentru cei condamnați la moarte și alte tipuri de pedepse fizice.

CĂLDĂRĂRIT, (Căzănit), birul plătit pentru cazanul producător de țuică.

CĂLDĂRUȘA, râuleț în partea de nord-vest a RM, afluent pe stânga al râului Camenca (bazinul Prutului).

CĂLDĂRUȘĂ, (Aquilegia vulgaris), plantă perenă ierboasă din familia Ranunculaceae. În Republica Moldova se cultivă ca plantă decorativă.

CĂLDURĂ DE ARDERE, cantitatea de căldură degajată în timpul arderii complete a combustibilului, măsurată în jouli.

CĂLDURĂ DE EVAPORARE, cantitatea de căldură care trebuie comunicată unei substanțe la temperatură și presiune constantă pentru a o transforma din stare lichidă în stare gazoasă.

CĂLDURĂ DE TOPIRE, cantitatea de căldură ce trebuie transmisă substanței cristaline, la temperatură și presiune constantă, pentru a o transforma din stare solidă în stare lichidă.

CĂLDURĂ, energie transferată între un sistem termodinamic și mediul înconjurător, sau între două sisteme termodinamice, în decursul unei transformări termodinamice; Căldură latentă, căldură molară, căldură specifică, căldură de ardere, căldură de sublimare.

CĂLDURI, perioadă din ciclul sexual în care animalele femele manifestă dorința naturală de a se împerechea.

CĂLIFAR, specie de păsări de baltă, care face parte din ordinul anseriformes, familia anatidae; Călifar roșu.

CĂLIMĂNEȘTI, Nisporeni, Călimănești.

CĂLIMĂNEȘTI, stațiune balneologică din România.

CĂLIN, (Viburnum opulus), arbust de cca 3 m înălțime din familia Caprifoliaceae. În Republica Moldova crește prin păduri și tufișuri; plantă medicinală (are proprietăți hemostatice). Lemnul de călin se folosește în arta decorativă.

CĂLINEȘTI, Fălești, Călinești.

CĂLIRE, prăjirea unor tipuri de produse într-o cantitate mică de grăsime la temperatura de 120-150 °C; prelucrare termică a materialelor (produsele finite) pentru a le mări duritatea și rezistența prin încălzire și răcire rapidă ulterioară.

CĂLIREA ORGANISMULUI, sporirea rezistenței organismului la acțiunea factorilor nefavorabili ai mediului am-

biant pe calea acțiunii dozate sistematice a acestor factori.

CĂLIREA PLANTELOR, formarea la plante imunitate privind acțiunea factorilor neprielnici ai mediului.

CĂLMĂȚUI, afluent al râului Căldărușa, RM.

CĂLMĂȚUI, Hâncești, Călmățui.

CĂLUGĂR, Fălești, Călugăr.

CĂLUGĂRIME, pătură a clerului care spre deosebire de restul slujitorilor cultului, renunță la viața lumească și trăiesc, de obicei, în mănăstiri. A apărut în brahmanism, budism ș.a. în a doua jumătate a mil. I î. Hr. A căpătat o largă răspândire în creștinism, islamism ș.a.

CĂLUGĂRIRE, ritul creștin bisericesc, care constă în tăierea părului de pe cap în semn de renunțare la voința proprie în numele lui Dumnezeu.

CĂLUGĂRIȚĂ, (Mantis religioasa), insectă carnivora din ordinul mantodeelor.

CĂLUȘARII, (Călușul), dans popular și melodia după care se execută.

CĂLUȚI DE MARE, (Hippocampus gutturalis microstephanus), denumire generică a câtorva genuri de pești din familia singnatide.

CĂMARA DOMNEASCĂ, Cămară Gospod, în Moldova medievală, totalitatea veniturilor domnești, provenite din vămi, ocne și dări care nu erau vârsate în vistierie.

CĂMARĂ, (din neogr. kamara), odaie în casa țărănească care servea drept locuință și bucătărie; încăpere în care se păstrează alimente și obiecte casnice.

CĂMARĂ, spațiu într-o casă.

CĂMAȘĂ DE ZALE, accesoriu pentru protecția ostașilor; armură de protecție.

CĂMĂRAȘ, în Moldova medievală, dregător în grija căruia se afla camera domnească. Cămărașului îi erau subordonați cămărășei, care lucrau la curtea domnească și prin sate.

CĂMĂȘILE BRUNE, (germ. Sturmabteilung (SA), Batalioanele de asalt), organizație paramilitară nazistă.

CĂMĂȘILE ROȘII, forțe rebele în Thailanda.

CĂMĂȘUIRE, în construcții, operație tehnologică de acoperire cu metal sau beton.

CĂMĂȚAR, persoană care dă bani cu percepere de comisioane.

CĂMILĂ, (Camelus), gen de animale rumegătoare paricopitate din subordnul tilopodelor, familia camelidelor; animal domestic.

CĂMIN CULTURAL, instituție culturală.

CĂMIN, sobă joasă cu vatra larg deschisă; casă în care sunt găzduiți studenți, muncitori ș.a.; la figurat, casă părintească, prin extindere, familie; aparat electric ori de gaz pentru încălzirea încăperii.

CĂMINAR, funcție a boierului însărcinat cu strângerea dijmei, inițial numai pe ceară; boier care avea funcția de căminar; în Moldova medievală, dregător care strângea camenele. Este consemnat documentar începând cu sec. al XV-lea.

CĂNĂRIȚĂ, (Cerastium), gen de plante din familia Caryophyllaceae.

CĂPĂLNA, localitate în Transilvania, în 1437 a fost acceptată „Unio Trium Nationum” (pact de alianță mutuală politică și militară), inclus în Patrimoniul Mondial UNESCO.

CĂPCĂUN, în mitologia română, monstru bicefal sau ființă cu trup de om și cu cap de câine, care se hrănea cu carne

de om; poreclă dată tătarilor din cauza groazei pe care o inspirau prin cruzimea lor, populației din Moldova medievală.

CĂPITAN DE ȚINUT, reprezentantul oficial al domniei în teritoriu.

CĂPITAN, grad de ofițer superior locotenentului și inferior maiorului; persoană care are acest grad; Căpitan de călărași, dorobanți, lefegii, căpitan de margine, de mazili, căpitan de o mie, căpitan de târg, ținut, căpitan de voluntari; grad ofițeresc în diferite armate; în Moldova medievală, dregător care se afla în capul unei administrații sau al unui grup de slujbași.

CĂPITĂNIA CODRULUI, dregătoria introdusă de Ion-Vodă cel Cumplit pentru cărmuirea ținutului Tigheci. În fruntea Căpitaniei Codrului se afla căpitanul de Codru. A fost desființată de Vasile Lupu.

CĂPITĂNIE, autoritate administrativă și polițienească care dirijează activitatea unui port; detașament condus de un căpitan.

CĂPIȚĂ, grămadă conică de fân, de plante de nutreț sau de cereale.

CĂPLANI, râuleț în sudul RM, afluent pe stânga al râului Hagider.

CĂPLANI, Ștefan-Vodă, Căplani.

CĂPREȘTI, Florești, Prodănești.

CĂPRIANA, Strășeni, Căpriană.

CĂPRIOARĂ, (Capreolus capreolus), mamifer paricopitat erbivor rumegător din familia cervidelor.

CĂPRIOR, element al acoperișului.

CĂPRIȘOR, (Cyperus), gen de plante erbacee, anuale sau multianuale, din familia Cyperaceae. În Republica Moldova se întâlnesc 2 specii: *Cyperus glomeratus* și *Cyperus fuscus*. Rizomii

unor specii (de ex., *Cyperus longus*) conțin uleiuri eterice. Tuberculii speciei *Cyperus rotundus* se folosesc în calitate de condiment. v. **CIUFĂ**.

CĂPȘUNĂ, căpșun muscat sau european sau muscus, nume generic dat unor specii și soiuri de plante erbacee perene din genul *Fragaria*, familia Rosaceae. În Europa se întâlnește în stare sălbatică și este cultivată specia *Fragaria moschata*; denumire populară a soiurilor de viță-de-vie ale speciei *Vitis labrusca* (Isabella, Lidia).

CĂPTUȘEA LA CORPULUI NAVEI, carcasa impermeabilă exterioară, ce conferă corpului navei flotabilitate și rezistență.

CĂPTUȘEALĂ CU MATERIAL REFRACȚAR, finisare externă și interioară a difuzorului instalației pentru a le proteja de temperaturi înalte și a le mări ciclul de viață.

CĂPTUȘEALĂ, structură subterană permanentă artificială construită în mine, tuneluri subterane pentru a preveni posibilitatea prăbușirii rocilor înconjurătoare, și utilizată pentru consolidare împotriva degradării a suprafețelor construcțiilor și protejarea lor de pătrunderea apelor subterane.

CĂPUȘE, ordin de arahnide chelicerice; Căpușa comună, căpușa de taiga.

CĂPUȘELE PENELOR, ectoparaziți specializați permanenți ai păsărilor din suprafamilii analogice și pterolicoide.

CĂRĂBUȘI, (Melolonthinae), subfamilie de gândaci din ordinul coleopterelelor.

CĂRĂMIDĂ, piatră artificială de formă regulată, ca un paralelipiped, confecționată din lut, nisip, apă și unele adaosuri minerale; Cărămidă dinas, cărămidă silico-calcaroasă.

CĂRĂMIZILE GOTICE, direcție în arhitectura gotică, legată de utilizarea cărămidilor arse în calitate de material de zidărie de bază.

CĂRĂUȘ, muncitor care se ocupă cu transportul cu căruța al greutăților sau al persoanelor; Căruțaș; cărăușie (hara-bagie).

CĂRBUNA, Ialoveni, Cărbuna.

CĂRBUNE ACTIV, cărbune obținut prin carbonizarea artificială a lemnului, a cojilor de nuci ș.a. la 170-400 °C, fără accesul aerului și activat ulterior prin tratare cu abur sau cu bioxid de carbon. Are o structură foarte poroasă, fiind utilizat pentru absorbirea gazelor, vaporilor, medicamentelor ș.a.

CĂRBUNE, material obținut prin arderea ramurilor subțiri sau a bastonașelor cioplite din diferite specii de arbori, folosit pentru prima dată în arta primitivă; rocă sedimentară combustibilă amorfă, rezultată prin acumularea materiei vegetale și îmbogățirea lentă în carbon a acesteia; Cărbune de lemn, produs de piroliză a lemnului masiv macroporos, cu conținut ridicat de carbon; rocă sedimentară combustibilă de proveniență vegetală.

CĂRPINEANCA, Hâncești, Sărata Galbenă.

CĂRPINENI, Hâncești, Cărpineni.

CĂRPINIȚA, (*Carpinus orientalis*), arbore mic sau arbust. Crește în pădurile din împrejurimile s. Zloți, r-nul Cimișlia. Este rezistent la secetă și este folosit în r-nele sudice pentru perdele forestiere.

CĂRȚI ASTROLOGICE ȘI DE PREVEȘTIRE, texte din literatura română veche care conțineau predicții în funcție de luna sau semnul zodiacal al nașterii.

CĂRȚI DE SLUJBĂ, Cărți Liturgice, Cărți Pontificale. v. CARTE.

CĂRȚI METRICE, set de acte specifice de înregistrare bisericească și civilă, ce atestă evenimentul (fapt) de botez (naștere), nuntă (căsătorie), înmormântare (deces) a persoanelor, sub formă de înregistrări în cărțile respective.

CĂRȚI PONTIFICALE, emisii ale Papei de la Roma.

CĂRȚI POPULARE, nume colective pentru mai multe texte de proveniență cultă sau folclorică în proză, având intrigă și personaje inspirate din lumea reală, care definesc situații și propun soluții, modele de viață.

CĂRȚI SIBILINE, colecție de oracole în hexametre grecești, care potrivit tradiției au fost achiziționate de la o sibilă de către ultimul rege al Romei, Tarquinius Superbus, și au fost consultate în crize de-a lungul istoriei ale Republicii și ale Imperiului Roman.

CĂRȚI VERZI, (Green paper), documente ale Comisiei Europene, conștând în scopul de a stimula discuțiile și de a începe procesul de consultare la nivel european pe un anumit subiect.

CĂRȚILE BRODATE ȘI LEGATE DIN FRANȚA DIN EVUL MEDIU PÂNĂ AZI, domeniu interdisciplinar al poli-grafiei și artelor plastice.

CĂRȚILE MACABEILOR, patru cărți scrise de autori diferiți, care redau istorii false din istoria evreilor.

CĂRUCIOR, nod al mecanismului sau mașinii, cu care se deplasează detaliile ce asigură mișcările de lucru sau transmitere.

CĂRUȚĂ DE CUPĂRIE, căruța paharnicului domnului, dregător care se îngrijea de băutura acestuia.

CĂRVUNARI, nume dat, prin analogie cu carbonari, participanților la mișcarea micilor boieri din Principatul Moldovei la începutul sec. al XIX-lea, care cereau egalitatea în drepturi cu marea boierime.

CĂSAR, în Moldova Medievală, țaran care avea casă, familie și gospodărie și era inclus în rândul birnicilor, plătind dare plină domniei.

CĂSĂTORIE RELIGIOASĂ, una din tainele ce unește bărbatul și femeia prin legături conjugale în fața lui Dumnezeu; conform Bibliiei, legătura între bărbat și femeie este comparată cu legătura dintre Hristos și Biserică.

CĂSĂTORIE, formă de relații dintre bărbat și femeie, condiționată din punct de vedere istoric, sancționată și reglementată de societate, liber consimțită între un bărbat și o femeie pentru întemeierea unei familii, care generează drepturile și obligațiunile soților.

CĂSUȚĂ VEGETATIVĂ, încăpere pentru studierea plantelor prin metoda vegetativă în timpul cald al anului.

CĂȚINĂ, denumire dată câtorva specii de plante. Cățina albă sau cățina de râu (*Hippophae rhamnoides*), arbust dioic din familia Elaeagnaceae. În Republica Moldova crește pe malurile râurilor și pâraielor. Plantă medicinală, meliferă, decorativă.

CĂTRE POPOARELE MELE CREDINCIOASE!, manifest din 1918.

CĂTUȘNICĂ SĂLBATICĂ, (*Marrubium vulgare*), plantă ierboasă din familia Lamiaceae. În Republica Moldova se întâlnește, mai ales, pe malurile Prutului și Nistrului. Plantă meliferă, cu miros plăcut. Conține uleiuri eterice, substanțe tanante.

CĂȚELENI, Hâncești, Cățeleni.

CĂȚUIE, vas de metal sau de pământ în care se pune tămâie; vas decorativ de cult în care este arsă tămâia, mirodieniile.

CĂUȘ, bac de lemn în formă de lingură mare, folosit în gospodărie. În Moldova era larg folosit în vinificație; cantitatea de grăunțe, crupe ș. a., care încapă într-un căuș; instrument muzical cu trei sau patru coarde și cu arcuș, răspândit la găgăuzi. Are corpul în formă de pară, făcut din lemn, și un gât larg; vas pentru băut și turnat cvas, miere și

alte lichide răspândit pe larg în Rusia din vechime până în mijlocul sec. XIX; organ de lucru la excavatoare și mașini de săpat și încărcat; în metalurgie, golf protejat împotriva valurilor pentru staționarea vaselor mici.

CĂUȘENI, oraș, centru raional.

CĂUTARE BINARĂ, algoritm de căutare folosit pentru a găsi un element într-o listă ordonată.

CĂUTARE BOOLEANĂ, subdomeniu al matematicii în care legile gândirii sunt studiate cu ajutorul metodelor simbolice.

CĂUTAREA INFORMAȚIEI, realizarea pe Internet a unui șir de acțiuni, de la determinarea obiectului unei căutări până la obținerea de informații, folosind toate resursele disponibile ale motorului de căutare.

CĂZĂCIME, în a doua jumătate a sec. al XV-lea – prima jumătate a sec. al XVI-lea, oameni liberi, țărani fugari și posednici, care s-au așezat în părțile mărginașe ale statului Rus și ale celui Polono-Lituanian, organizându-se în comune militare autonome.

CĂZĂNEȘTI, Telenești, Căzănești.

CĂIETU, Cantemir, Căietu.

CÂINE CHINEZESC MOȚAT, rasă vechi de câini.

CÂINE CIOBĂNESC CAUCAZIAN, rasă indigenă de câini de pază din grupul Molossian.

CÂINE CORSO, rasă de câini din grupa Molossian.

CÂINE DALMAȚIAN, rasă de câini.

CÂINE DE PAZĂ ENGLEZ, rasă de câini sheepdog.

CÂINE DE PAZĂ EST-EUROPEAN, rasă autohtonă de câini de pază.

CÂINE MEXICAN FĂRĂ PĂR, rasă de câini Xoloitzcuintle.

CÂINE RATON, câine enot, (*Nyctereutes procyonoides*), animal de blană din familia canidelor.

CÂINE, (*Canis familiaris*), specie de mamifer carnivor domestic din familia canidelor. Există cca 400 rase, felurite după mărime, exterior, culoarea părului, folosire ș. a. Rasele de câini se împart în trei grupe principale: câini de vânătoare, câini de serviciu și câini decorativi; Câine de tufiș, câinele dingo, câinele sălbatic asiatic.

CÂINELE MARE, constelație din emisfera sudică a cerului. Din Câinele Mare face parte steaua Sirius, cea mai strălucitoare stea pe cer.

CÂINELE MIC, constelație ecuatorială, cea mai strălucitoare – steaua Proțion; mărimea stelară 0.

CÂINE-LUP GERMAN, rasă de câini din grupul de câini-lupi.

CÂINI CIOBĂNEȘTI, grup de rase de câini de păstorie, se deosebesc după exterior și origine; v. **CÂINI DE PAZĂ**.

CÂINI DE COMPANIE, câini îngrijiți de om ca discipoli de casă.

CÂINI DE PAZĂ, grup de câini de varii rase, convențional evidențiată, care acordă omului ajutor practic.

CÂINI DE TIPUL DOG, grupul *Canis epiroticus*, alcătuită din 14 rase de câini care au corpul acoperit cu pere scurt și lins.

CÂINI DE TRACȚIUNE, câine de o anumită rasă (Husky, Malamute, Samoyed), folosit drept forță de tracțiune pe zăpadă sau gheață, pentru tractarea bărcilor, transportarea mărfurilor și a oamenilor pe sănii.

CÂINI DE VÂNĂTOARE, rase de câini folosite pentru vânătoare.

CÂINI DE VIZUINĂ, grup de rase de câini folosiți la vânătoarea animalelor ce se ascund în vizuini.

CÂINI UNGUREȘTI, rasă de câini de vânătoare.

CÂINII DE VÂNĂTOARE, constelație din emisfera nordică a cerului. În Republica Moldova este vizibilă tot anul.

CÂLȚI, fibre de in, cânepă, rămase pentru prepararea firelor, după îndepărtarea puzderiei și impurităților.

CÂMP ALEATORIU, v. **FUNCȚIE ALEATORIE**.

CÂMP CILINDRIC, câmp cu simetrie axială.

CÂMP CONEX, în matematică, regiune unde există curbe închise ce nu se strâng în limitele acestei regiuni într-un punct.

CÂMP DE DIRECȚIE, totalitate de puncte ale planului xOy, în fiecare dintre care este dată o anumită direcție, de obicei, reprezentată de o săgeată ce trece prin acest punct.

CÂMP EDUCAȚIONAL, factori interni și externi implicați în procesul educațional; Câmp psihologic.

CÂMP EXPERIMENTAL, parcelă de pământ pentru desfășurarea experiențelor de câmp în scopul stabilirii influenței factorilor naturali și antropogenici asupra sporului și a calității recoltei culturilor agricole; unitate structurală a instituției științifice cu profil agrar și de cultivare a plantelor.

CÂMP MAGNETIC ROTATIV, câmpul rezultat prin aplicarea a două sau mai multe câmpuri magnetice alternante, având aceeași frecvență, dar deplasate unul în raport cu celălalt în spațiu cu o viteză unghilară constantă.

CÂMP MAGNETIC, componenta magnetică a câmpului electromagnetic; câmp

fizic ce exercită o forță mecanică asupra mișcării sarcinilor electrice, conductoarelor prin care trece curentul electric, magneților permanenți și alte obiecte fizice ce posedă moment magnetic.

CÂMP MOLECULAR, câmp magnetic efectiv de intensitate H^* într-un material magnetic, creat de momentele magnetice ale materiei magnetizate.

CÂMP POTENȚIAL, câmp vectorial a cărui circulație pe orice cale închisă este zero.

CÂMP SOLENOIDAL, termen de referință în matematică privind câmpul vectorial diferențiabil într-un domeniu.

CÂMP VECTORIAL, construcție din calculul vectorial care asociază un vector fiecărui punct dintr-un spațiu euclidian.

CÂMP VIZUAL, parte a spațiului reprezentat de sistemul optic; spațiu perceput vizual de către om în lipsa mișcărilor ochilor și capului.

CÂMP, în matematică, noțiune algebrică utilizată pe scară largă în multe ramuri ale matematicii; mărime fizică care are o valoare determinată în fiecare punct din spațiu la orice moment în timp. Câmp central, câmp electric, câmp electromagnetic, câmp electrostatic, câmp geomagnetic, câmp gravitațional, câmp omogen, câmp potențial, câmp radial; mulțime a unei mărimi fizice; Câmp sonor, câmp vizual.

CÂMPENI, Alexandru cel Bun; Cahul, Alexanderfeld.

CÂMPENI, localitate unde a început răscoala lui Horea, Cloșcă și Crișan.

CÂMPIA AMAZONULUI, (Amazonia), teritoriu în America de Sud.

CÂMPIA ANDALUZIEI, teritoriu în Spania.

CÂMPIA CALIFORNIEI, câmpie în sud-vestul SUA. În E este delimitată de munții Sierra Nevada, în V de munții Coastei.

CÂMPIA DE LA DIREPTATE, câmpie lângă Suceava, pe Siret, unde în aprilie 1457 s-au întrunit feodalii Moldovei, pentru a-l recunoaște pe Ștefan cel Mare domn al Moldovei.

CÂMPIA DIN TRACIA RĂSĂRITEANĂ, Tracia de est, în estul peninsulei Balcanice, în bazinul din partea inferioară a râului Marița, în Bulgaria, Turcia și Grecia.

CÂMPIA DUNĂRII DE JOS, șes ce se întinde de-a lungul râului Dunărea în România și Bulgaria.

CÂMPIA EUROPEI DE EST, Câmpia Rusă, una dintre cele mai mari câmpii de pe globul pământesc, situată în estul Europei, între fluviul Vistula la V și munții Ural la E, Marea Albă, Marea Barents la N și munții Caucaz, Marea Azov și Marea Neagră la S.

CÂMPIA GERMANO-POLONEZĂ, câmpie în Europa de vest.

CÂMPIA INDO-GANGETICĂ, câmpie în sudul Asiei, în India, Pakistan și Bangladesh.

CÂMPIA MARE, (Great Plains), platou premontan, care înconjoară la est Cordilierii Americii de Nord (pe teritoriul SUA și Canadei).

CÂMPIA MOLDOVEI DE NORD, câmpie situată în nordul RM, între Prut, Nistru, podișul Hotinului și Codri.

CÂMPIA MOLDOVEI DE SUD, câmpie situată în sudul RM, între Prut, Nistru, Codri și șesul Mării Negre.

CÂMPIA PADULUI, în nordul Italiei, între munții Alpi, Apenini și Marea Adriatică, în bazinul fluviului Pad.

CÂMPIA PRUTULUI DE MIJLOC, câmpie în Republica Moldova.

CÂMPIA PRUTULUI INFERIOR, câmpie în Republica Moldova.

CÂMPIA RUSĂ, câmpie în Europa de est.

CÂMPIA SIBERIEI DE VEST, una dintre cele mai mari câmpii de pe globul pământesc.

CÂMPIA TESALICĂ, câmpie în Grecia, în S peninsulei Balcanice.

CÂMPIA TURANICĂ, câmpie în Asia, Kazahstan, Uzbekistan și Turkmenistan.

CÂMPIA ZEIA-BUREIA, câmpie în regiunea Amur, Rusia, situată între regiunea premontană a munților Turaia și râurile Amur și Zeia.

CÂMPIE ÎN STRATURI, șes, zonă vastă relativ plată a suprafeței terestre, fundului oceanelor și mărilor cu pante blânde (mai puțin de 5°); unul dintre cele mai importante complexe de relief de teren.

CÂMPIE, zonă vastă relativ plată a suprafeței terestre, a fundului oceanelor și mărilor cu pante blânde (mai puțin de 5°), forme moi și nesemnificative de fluctuații de înălțime; unul dintre cele mai importante complexe de relief de teren terestru.

CÂMPII ÎNALTE, șesuri fără păduri, bine drenate, ușor ondulate în sudul zonei de taiga și în zonele pădurilor mixte și de foioase din Câmpia est-europeană.

CÂMPIILE CENTRALE, Câmpiile Centrale Nord-Americane, câmpii în partea interioară a Americii de Nord (în SUA și Canada).

CÂMPIILE ELIZEE, în mitologia și religia greacă, lăcașul fericirii; idem Elyzium, tărâm paradisiac.

CÂMPIILE MARI, podiș subalpin în SUA și Canada, se întinde de la sud-est la nord-vest (de la 29° latitudine nordică

că la 62° longitudine vestică) în lungime 3.600 km și în lățime 500-800 km.

CÂMPUL DREPT, Leova, Sărățica Nouă.

CÂMPUL LUI MARTE, în Roma Antică o câmpie vastă, de aproximativ 2 km², care, la început, se afla în afara zidurilor orașului, și unde, potrivit tradiției, Romulus consacrase un templu zeului Marte; era situat în afara orașului, la nord-vest, și pe malul stâng al Tibrului.

CÂMPUL URNELOR FUNERARE, cimitire fără urme vizibile la suprafață, în care resturile de la incinerarea cadavrelor sunt plasate în urne și îngropate în sol.

CÂMPULUNG, regiune istorică în Moldova medievală. După cum afirmă D. Cantemir, aici, alături de satele aservite mănăstirilor, se păstrase o comunitate numeroasă de țărani liberi – răzeși, care se bucurau de înlesniri fiscale și privilegii judecătorești; oraș, prima reședință a lui Basarab I.

CÂMPURI DE IRIGARE ȘI DE FILTRARE, sisteme specializate de ameliorație pentru folosirea apei de scurgere în irigare și ca îngrășământ al terenurilor, precum și pentru înfăptuirea precurățirii biologice naturale a lor.

CÂMPURI DE URNE FUNERARE, cultură arheologică.

CÂMPURI, forme de suprafață de relief carstic sub formă de vaste bazine închise, de obicei, cu pante abrupte și fundul plat.

CÂNEPA CODRULUI, (*Eupatorium*), gen de plante din familia Compozitelor. Cea mai răspândită este *Eupatorium cannabinum*, care în Republica Moldova crește prin locuri umede. Cânepa codrului conține eupatorină, substanță toxică.

CÂNEPAR, (*Carduelis cannabina*), pasăre din familia fringilide.

CÂNEPĂ, (*Cannabis*), gen de plante ierboase anuale din familia Cannabaceae (după unii autori, din familia Moraceae).

CÂNTAR, dispozitiv mecanic sau electronic pentru determinarea greutății unui corp; Cântar electric, cântar amper; nume dat mai multor instrumente care servesc la stabilirea greutății unui obiect sau a unei ființe, de obicei a unei mărfi; unitate pentru măsurarea greutăților folosită în trecut, a cărei valoare a variat în timp și pe regiuni; unitate de măsură medievală în Moldova.

CÂNTARE AMBROZIANĂ, cântare religioasă milaneză de masă.

CÂNTAREA CÂNTĂRILOR, imn al dragostei dintre oameni, capitol al Bibliei.

CÂNTAREA LUI ROLAND, cea mai importantă epopee eroică a literaturii franceze.

CÂNTĂRIT, taxă pe care o plăteau în sec. al XVIII-lea negustorii din Moldova pentru mărfurile cântărite cu cântarul domnesc.

CÂNTEC BĂTRĂNESC, creație populară orală care include subiecte epice, lirico-epice și lirice cu elemente narative.

CÂNTEC DE LEAGĂN, cântec pentru adormirea copilului, cu caracter liniștit, presupune repetarea unor motive și figuri ritmice stabile ce se asociază cu mișcarea legănată.

CÂNTEC DESPRE OASTEĂ LUI IGOR, cea mai veche creație literară a slavilor răsăriteni, datând de la sfârșitul secolului al XII-lea (epoca Rusiei kievene).

CÂNTEC FĂRĂ CUVINTE, mică piesă lirică instrumentală cu o melodie cantabilă.

CÂNTEC, compoziție literară în versuri, care se execută pe o anumită melodie, cea mai simplă și mai răspândită formă a muzicii vocale.

CÂNTECE ISTORICE, specie a folclorului poetic-melodic.

CÂNTECUL „LA MARSEILLAISE”, melodie și text revoluționar francez.

CÂNTECUL CIDULUI, cel mai important monument al eposului eroic spaniol, creat pe la 1140.

CÂNTECUL LUI HILDEBRAND, (*Hildebrandslied*), din jurul anului 800, veche poezie aliterativă germană.

CÂNTECUL LUI ROLAND, cel mai important monument al eposului eroic francez, apărut în N Franței la sf. sec. XII.

CÂNTECUL NIBELUNGILOR, cel mai important monument al eposului eroic german, creat prin 1200.

CÂNTECUL POPULAR, specie a folclorului, exprimă năzuințele maselor populare; Cântecul de masă.

CÂRCCEL, organ vegetal la plante cu aspectul unui fir răsucit în spirală; termen de referință în arta plastică, element decorativ.

CÂRCIUMĂRIT, în sec. al XVIII-lea, în Statul Moldovenesc feudal, dare plătită domniei de către proprietarii de cârciumi.

CÂRC-SERDAR v. **POTERĂ**.

CÂRD, grupare mobilă, de obicei temporară, la păsări, insecte și pești, mai rar la mamifere.

CÂRLANI, vechea denumire (până la 23 ian. 1965) a s. Stejăreni, r-nul Strășeni, com. Lozova.

CÂRLĂNENI, vechea denumire (până la 3 iulie 1950) a s. Cotovscoe, r-nul Comrat, Cotovscoe.

CÂRMA NAVEI, elementul principal al dispozitivului de dirijare a navei, care creează o forță hidrodinamică laterală

atunci când vasul se deplasează și este asigurată manevrarea.

CÂRMUIREA REGIONALĂ (GUBERNIALĂ) A BASARABIEI, instituită în baza Regulamentului din 29 februarie 1828, promulgat de Nicolai I (1825-1855), în care intra guvernatorul civil, 4 consilieri și un asesor.

CÂRNĂȚENI, Căușeni, Cârnațeni.

CÂRNĂȚENII NOI, Căușeni, Cârnațenii Noi.

CÂRNEȘTI, Nisporeni, Brătuleni.

CÂRPEȘTI, Cantemir, Cârpești.

CÂRSTEL DE BALTĂ, specie de păsări ralide.

CÂRTIȚĂ CU NAS STELAT, mamifere din familia talpide.

CÂRTIȚĂ, (Talpa europea), mamifer insectivor din familia talpidelor.

CÂRTIȚE MARSUPIALE, (Notoryctidae), familie de marsupiale.

CÂȘLA, Cantemir, Cășla.

CÂȘLA, Telenești, Cășla.

CÂȘLĂ, tabăra turcilor și tătarilor în timpul campaniilor militare; loc pentru iernatul vitelor; loc unde se mulgeau vacile sau oile și se făcea brânza și untul.

CÂȘLEGI, la ortodocși, perioada de la Crăciun până la Postul Mare.

CÂȘLIȚA-PRUT, Cahul, Cășlița-Prut.

CÂT, număr rezultat dintr-o împărțire.

CÂZLAR, Leova, Cneazevca.

CEADÂR, Leova, Ceadâr.

CEADÂR-LUNGA or., UTAG, or. Ceadâr-Lunga.

CEAI, (*Camellia sinensis*), specie de plante multianuale veșnic verzi din familia Theaceae.

CEALĂC, Taraclia, Cealac.

CEAPA-CIORII, (Muscari), gen de plante erbacee bulboase din familia Liliaceae. În Republica Moldova cresc: muscari racemosum, gagea pratensis cu florile galbene, muscari comosum cu florile albastre, muscari tenuiflorum cu florile albe-verzui sau violete.

CEAPAEVCA, Drochia, Șalvirii Vechi.

CEAPĂ, (*Allium*), gen de plante erbacee bienale sau perene din familia aliaceelor cu tulpină dreaptă, cilindrică și verde, și cu cea subterană în formă de bulb. Tulpina propriu-zisă este redusă și reprezintă un disc îngroșat. Se cunosc specii răspândite în Emisfera de Nord. În Moldova se întâlnesc 14 specii, dintre care șase specii se cultivă.

CEARĂ DE ALBINE, substanță asemănătoare cu seul, secretată de glandele de ceară ale albinelor lucrătoare și folosită de către ele la construcția fagurilor.

CEAS ASTRAL, ceas reglat după timpul stelar.

CEAS DE MERS, măsură a distanțelor mari (cca 4-5 kilometri).

CEASLOV, ceasoslov, carte destinată cultului religios ortodox și care cuprinde rugăciuni și cântări pentru diferite ceasuri ale zilei.

CEASORNIC, aparat pentru măsurarea curentă a timpului sau a intervalelor de timp. Funcționează în baza unui fenomen ce se desfășoară uniform în timp sau pe baza unui fenomen periodic (de ex. mișcarea de rotație a Pământului, oscilațiile camertonului, ale unei plăci de cuarț ș. a.).

CEASURI BIOLOGICE, termen convențional ce indică la capacitatea organismelor vii de a se orienta în timp.

CEAȘCĂ, vas ornamentat de băut.

CEAȘNIC, (în Evul Mediu, în Moldova), paharnic.

CEATĂ, (Pâlc), grup (neorganizat) de oameni, adunați de obicei în vederea unui scop comun; (în Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) grup de organizare specială, militară și fiscală, alcătuit din subalternii de la sate ai dregătorilor domnești; trupă înarmată și organizată.

CEAȚĂ, acumulare de picături mici de apă sau cristale de gheață, eventual ambele, în stratul de suprafață al atmosferei, ceea ce reduce vizibilitatea orizontală de la 1 km la câțiva metri.

CEAUȘ, (tc.), funcționar inferior la turci, care îndeplinea funcția de ușier, de curier sau de aprod; nume dat, în Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova, unor funcționari publici: a) șef al unei cete de slujitori; b) căpetenie de surugii; c) căpetenia vânătorilor domnești; d) aprod; om de serviciu la sinagogă.

CEBAREA, (Poterium), gen de plante erbacee perene din familia Rosaceae. În Republica Moldova se cultivă *Poterium polygamum*, plantă etero-uleioasă, meliferă și furajeră.

CEBIDE, familie de mamifere din ordinul primatelor.

CEBRĂU, sat în raionul Briceni. În iulie 1968 s-a contopit cu s. Drepcăuți.

CEBUS, gen de maimuțe capucinoase.

CEC, instrument de plată prin care titularul unui cont dă o instrucțiune băncii sale de a pune la dispoziție o anumită sumă de bani unei alte entități, persoană fizică sau juridică, la prezentarea înscrisului; cec avizat, cec bancar, cec barat, cec circular, cec de casă, cec în alb, cec de călătorie, cec de decontare, cec de dispoziție, cec de numerar, cec de trezorerie, cec documentar, cec fără acoperire, cec nominativ, cec personal.

CECENI, (autodenumire nahcio), populația Ceceniei.

CECENIA, în Europa, subiect al Fegeerației Ruse.

CECIDIE, gală pe diferite organe ale plantelor, provocată de bacterii, ciuperci sau insecte.

CECITATE, pierdere stabilă și ireversibilă a vederii cu ambii ochi în legătură cu incapacitatea retinei de a recepționa razele de lumină.

CEDRU, (Cedrus), gen de plante din familia Pinaceae.

CEFALANTERA, gen de plante, ierburi din familia Orchidaceae.

CEFALEE, durere de cap difuză sau localizată, continuă sau intermitentă.

CEFALIZARE, proces filogenetic de separare a capului la animalele mobile bisimetrice.

CEFALOCARIDE, clasă de artropode marine.

CEFALOPODE, (Cephalopoda), clasă de animale nevertebrate marine din încrengătura moluștelor cu un înalt nivel de dezvoltare.

CEFALOSPORINE, grupă de antibiotice betalactamice.

CEFALOTORACE, regiunea anterioară a corpului la chelicerate și crustacee.

CEFALŪ, oraș în Sicilia, atracțiile turistice sunt cetatea palatului Osterio Magno din secolul al XII-lea, catedrala și sanctuarul Maicii Domnului din Gimbilmana.

CEFEIDE, clasă de stele cu strălucire variabilă.

CEFEU, constelație circumpolară din emisfera boreală a cerului.

CEGĂ, (Acipenser ruthenus), pește industrial de apă dulce din familia acipenseridelor.

CEHI, nație, populația de bază a Republicii Cehia.

CEHIA, Republica Cehă, stat în Europa Centrală. Capitala: Praga. 28 octombrie 1918 (proclamarea independenței).

CEI PATRU „O” AI ACHIZIȚIILOR, principii de bază pe care se bazează o achiziție reușită.

CEI PATRU „P” AI MARKETINGULUI, știința și arta de a convinge clienții să cumpere, se bazează pe patru piloni: produsul, prețul, promovarea și plasamentul.

CELASTRACEAE, familie de plante dicotiledonate. În Republica Moldova întâlnim 6 specii de salbă.

CELE 12 ARTICOLE, războiul țărănesc din Germania.

CELE 14 PUNCTE ALE LUI WILSON, prezentate de Președintele Statelor Unite ale Americii, Woodrow Wilson, în sesiunea comună a Congresului din 8 ianuarie 1918. În discursul său, el a încercat să stabilească un proiect viabil pentru restabilirea păcii în Europa după încheierea Primului Război Mondial. Idealismul demonstrat de Wilson în timpul discursului sus-numit i-a oferit președintelui american o poziție de conducere morală printre Aliați și a încurajat Puterile Centrale să semneze armistițiile.

CELE 21 DE CERERI, 1915, trebuiau să ghideze interesele politice și economice în China.

CELE 7 MINUNI ALE LUMII ANTICE, listă ce conține șapte edificii din antichitate.

CELE 7 REVENDICĂRI, 1876, memoriu trimis Porții, de către ministrul de externe Mihail Kogălniceanu.

CELE 7 TAINЕ ALE BISERICII CREȘTINE, sfintele Taine ale Bisericii, prin care se împărtășește celor care le primesc harul nevăzut al Sfântului Duh, scopul fiind mântuirea și sfințirea credincioșilor.

CELE CINCI PRINCIPII DE COEXISTENȚĂ PAȘNICĂ, acestea sunt: respect mutual pentru integritatea teritorială și suveranitatea fiecărui stat; non-agresiunea mutuală, non-interferență mutuală în afacerile interne ale fiecăruia, egalitatea și cooperarea pentru beneficii mutuale, coexistența pașnică.

CELE O SUTĂ DE ZILE, reprezintă perioada dintre revenirea lui Napoleon Bonaparte la Paris, la data de 20 martie 1815, din exilul său de pe insula Elba și revenirea pe tron a lui Ludovic al XVIII-lea, la 8 iulie 1815.

CELE TREI REGATE, perioadă de fragmentare în China, dublată de numărul de regate formate după prăbușirea imperiului Han.

CELEABINSK, oraș în Asia, centrul administrativ al regiunii omonime din Rusia, are 1192 mii locuitori.

CELENERATE, (Coelenterata), încrengătura de animale metazoare, (solitare sau coloniale) cu cea mai simplă structură și organizare.

CELESTĂ, (it. celesta - cerească), instrument muzical de percuție cu claviatură.

CELESTINĂ, mineral ce conține stronțiu.

CELIBAT, faptul de a fi celibatar; legământ al preoților catolici; Celibatar.

CELOBIOZĂ, (C₁₂H₂₂O₁₁), dizaharidă formată din două resturi de glucoză unite prin legătura β-glucozidică. Soluțiile de celobioză sunt optic active și au un caracter reducător. Se obține prin hidroliza parțială a celulozei.

CELOFAN, material de folie transparentă, incolor sau vopsit, obținut prin modelarea din soluții alcaline de xantogenat de celuloză; Celofibră, celuloid.

CELOM, cavitatea corpului dintre perețele corpului și organele interne la animalele pluricelulare superioare.

CELOMODUCTURI, la animale canale care unesc celomul cu mediul extern.

CELOSOLVI, denumire tehnică pentru monoesterii de etilenglicol.

CELOSTAT, instrument astronomic auxiliar, prevăzut cu o oglindă plană, ce se rotește cu ajutorul unui mecanism în jurul unui ax paralel cu axa de rotație a Pământului, și cu o oglindă plană fixă pentru observații asupra Soarelui.

CELT, topor-celt de bronz.

CELTIBERI, triburi celtice care aproximativ în sec. al VII-lea î. Hr. s-au așezat cu traiul în peninsula Iberică.

CELTIS, gen de plante angiosperme din familia Cannabaceae.

CELȚI, triburi indo-europene, înrudite prin limbă și cultură materială. În prima jumătate a mileniului I î. Hr. Celții locuiau în bazinul râurilor Rin, Sena, Luara și al cursului superior al Dunării.

CELULAZA, ferment din clasa hidrolazelor.

CELULĂ DE MEMORIE, circuit electronic cu două stări stabile.

CELULĂ FOTOELCTRICĂ, element fotovoltaic de captare a energiei solare și transformare în energie electrică.

CELULĂ SOLARĂ, dispozitiv de captare a energiei solare și transformarea ei în energie electrică.

CELULĂ, sistem viu elementar, capabil să existe de sine stătător, să se autoreproducă și să se dezvolte, care stă la

baza structurii și activității vitale a organismelor vii, vacuolelor ș.a.

CELULE CROMAFINE, celule endocrine din organismul vertebratelor care formează aglomerări în diferite sectoare ale corpului, mai ales în apropierea ganglionilor nervoși.

CELULE INTERSTIȚIALE, denumire comună a diferitor celule dispuse între elementele principale ce formează un organ sau altul.

CELULE PIGMENTARE, celule în grăunțele specializate din citoplasma cărora se sintetizează pigmenți ce determină culoarea pielii, ochilor, învelișurilor interne ale corpului la multe grupe de nevertebrate și om.

CELULE PLASMATICE, celule ale sistemului imun, ce elaborează și secretă anticorpi; constituie baza răspunsului imun umoral.

CELULE SEXUALE, v. GAMEȚI.

CELULE STEM, celule tronculare, nespecializate ale organismului care în procesul mitozei pot da naștere celulelor specializate.

CELULE URZICATOARE, v. CNIDOB-LAST.

CELULITĂ, inflamație fibroasă a dermei și grăsimii subcutanate.

CELULOID, materie solidă, incoloră, uneori transparentă, lucioasă, flexibilă și plastică, ușor inflamabilă, obținută din nitroceluloză și camfor, folosită la fabricarea filmelor fotografice, a lacurilor și a unor obiecte uzuale.

CELULOZĂ, polizaharid natural; polizaharidă formată din resturi de glucoză, component principal al pereților celulari ai plantelor. Este folosit în industria hârtiei, a lacurilor, a fibrelor artificiale, a maselor plastice, a explozivilor etc.

CEMENTARE, consolidare cu ciment.

CEMENTITĂ, carbură de fier.

CENAC, Cimișlia, Cenac.

CENACLUL „ALEXEI MATEEVICI”, înființat în 1991 la bustul lui Mihai Eminescu din Chișinău.

CENAD, comună în județul Timiș; vestigii neolitice, din epoca fierului, romană (sec. II-IV) și din perioada migrațiilor (sec. VI-XII). Pe locul actualii comune a existat în sec. X-XI așezarea Morisena, menționată pentru prima dată la cca 1030 (urbea Morisena), ca reședință a lui Ahtum. Se păstrează vestigiile cetății Morisena și ale mănăstirii Sfântul Ioan Botezătorul (existentă înainte de 1002).

CENESTOPATIE, senzație generală de disconfort, neliniște, anxietate și o senzație corporală anormală, rezistând la orice terapie medicamentoasă.

CENOCARPIE, formarea părții feminine a florii în urma concreșterii carpelelor.

CENOGENEZĂ, adaptare a organismului la condiții specifice de dezvoltare embrionară sau larvară.

CENOLESTIDE, familie de animale marsupiale.

CENOMANIAN, etajul (veacul inferior al cretacului superior evidențiat de geologul francez A. d'Orbigny (1852). Se subdivide în două subetaje: inferior cu fauna caracteristică de belemniti și cel superior, cu amoniți.

CENOTAF, (lat. cenotaphium, din gr. kenos - gol și taphos - mormânt), monument funerar ridicat în memoria unei persoane dispărute sau ale cărei oseminte au fost înhumate în alt loc.

CENOZĂ, existența unor plante sau animale în același biotop.

CENS ELECTORAL, cătmea de impozit prevăzută de legea electorală necesară pentru acordarea dreptului de alegător.

CENS, rentă funciară pe care o plătea seniorului feudei de care depindea oricine intra în posesia unei moșteniri.

CENTAUREA, gen de plante din familia Asteraceae.

CENTAURI, în mitologia greacă ființe imaginare, cu trup de cal și cu bust omenesc care locuiau în munți și locuri împădurite, însoțitori ai zeului Dionysos.

CENTAURUL, constelație în emisfera australă a cerului. Cea mai strălucitoare stea, α - Centaurului, este de mărimea stelară zero.

CENTENARUL ANEXĂRII BASARABIEI, (1912), eveniment aniversat de autoritățile țariste.

CENTEZĂ, act constând în introducerea unui ac sau în practicarea unei deschideri mici într-un țesut, un organ, o cavitate naturală.

CENTI, element de compunere folosit pentru a exprima a suta parte dintr-o unitate de măsură; centimetru.

CENTNER, care conține 100 kg, v. Chintal.

CENTON, poezie compusă în întregime din versuri din alte poezii.

CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY, (CIA), serviciul de inteligență a SUA.

CENTRALA ELECTRICĂ DE CONDENSARE, centrală termică cu turbine de condensare pentru producerea numai a energiei electrice la arderea gazului, cărbunelui, altor surse energetice.

CENTRALA ELECTRICĂ RAIONALĂ MOLDOVENEASCĂ DE STAT, întreprindere de profil.

CENTRALA HIDROELECTRICĂ DUBĂSARI, centrală hidroelectrică din RM. A fost construită în 1950-1955 pe r. Nistru, în apropierea or. Dubăsari.

Este dirijată de la punctul de dispecerat din Chișinău.

CENTRALĂ ATOMOELECTRICĂ, centrală electrică nucleară.

CENTRALĂ DE VÂRF, centrală electrică, la care o parte sau toate unitățile funcționează atunci când consumul de energie în sistemul de energie electrică pentru o perioadă scurtă de timp, crește brusc.

CENTRALĂ ELECTRICĂ, întreprindere care include instalații și utilaj pentru producerea energiei electrice. Prima centrală electrică a fost construită în 1882 (SUA). În funcție de felul energiei primare, se deosebesc: centrale termoelectrice (CTE), centrală electrică cu turbine cu gaze, centrale nucleare, centrale electrooliene, centrală electrică mobilă ș. a.

CENTRALĂ EOLIANĂ, instalație care utilizează energia cinetică eoliană pentru generarea energiei electrice.

CENTRALĂ HIDROELECTRICĂ, (CHE), centrală electrică care transformă energia cinetică a apei în energie electrică.

CENTRALĂ MAREOMOTRICĂ, instalație hidromecanică, care transformă energia mareelor în energie electrică.

CENTRALĂ NUCLEARĂ SHIPPING-PORT (Pennsylvania), întreprindere de profil din SUA.

CENTRALĂ NUCLEARĂ, (Centrală atomo-electrică), centrală electrică care transformă energia nucleară în energie electrică. Folosește căldura ce se degajă într-un reactor nuclear în urma reacției de fisiune a elementelor grele ^{233}U , ^{235}U , ^{239}Pu (v. **COMBUSTIBIL NUCLEAR**). Prima centrală nucleară la scară mare industrială a fost cea de la Calder Hall, din Cumbria, Anglia.

CENTRALĂ SOLARĂ, este o centrală electrică funcționând pe baza energiei

termice rezultată din absorbția energiei radiației solare. Centralele solare termice, în funcție de modul de construcție pot atinge randamente mai mari la costuri de investiții mai reduse, decât centralele solare pe bază de panouri solare fotovoltaice.

CENTRALĂ TELEFONICĂ AUTOMATĂ, complex de instalații și dispozitive care asigură legătura între abonați în mod automat.

CENTRALĂ TELEFONICĂ, complex de instalații și dispozitive care asigură legătura între abonații unei rețele telefonice manual sau automat.

CENTRALĂ TERMoeLECTRICĂ, instalație termică, care generează energie electrică și căldură sub formă de aburi și apă caldă, inclusiv pentru furnizarea de apă caldă și încălzire pentru consumatori individuali sau industriali.

CENTRALISM DEMOCRATIC, metodă de luare a deciziilor colective într-o organizație.

CENTRALIZARE, proces de formare a unor mari capitaluri prin unirea capitalurilor mai mici.

CENTRALIZAREA DISPECERILOR, instrument tehnic de management pentru gestionarea operațională a traficului de trenuri, care permite de la postul central să controleze schimbările și semnalele tuturor punctelor controlate ce asigură mersul trenurilor în siguranță.

CENTRALIZAREA MACAZELOR ȘI SEMNALELOR, dirijarea dintr-un singur punct de la distanță a macazelor și semnalelor electrice într-o stație de cale ferată sau în unele sectoare ale ei.

CENTRARE PE ELEV ȘI OPȚIUNI PEDAGOGICE, centrare pe cerințele și interesele copilului în formare.

CENTRE ATMOSFERICE, zone atmosferice extinse, predominant cu presiuni

ne înaltă sau joasă, cu izvoare închise (cicloni sau anticicloni).

CENTRE DE INTERES, tehnică de organizare a învățării.

CENTRIFUGARE, procesul de separare a sistemelor eterogene cu densități diferite într-un câmp centrifugal creat prin rotirea mediului împreună cu aparatul.

CENTRIFUGĂ, instalație tehnică pentru separarea substanțelor în vrac sau a lichidelor cu densitate diferită, și separarea lichidelor de corpuri solide utilizând forța centrifugă.

CENTRIOL, organit celular specific celulelor animalelor, unor alge, mușchi, ciupercilor inferioare.

CENTRISM, curent politic oportunist conciliatorist, ivit înainte de Primul Război Mondial în interiorul partidelor social-democratice ale Internaționalei a II-a, care, sub pretextul adoptării unei poziții de mijloc între burghezie și proletariat, subordona interesele burgheziei.

CENTROMER, sector al cromozomului care controlează mișcările acestuia către polii celulei.

CENTRU DE ASISTENȚĂ PSIHOPEDAGOGICĂ, structură în sistemul de învățământ și al sănătății publice.

CENTRU DE CALCUL, termen de referință în informatică; subdiviziune operațională și tehnologică în TIC.

CENTRU DE GREUTATE, locația medie a tuturor maselor sistemului; Centru de masă.

CENTRU DE INTEGRARE, structură în sistemul de învățământ și al ordinii publice, care depistează copii cu comportament special.

CENTRU DE PLASAMENT, structură în sistemul de învățământ și al ordinii publice, care depistează copii cu comportament special.

CENTRU DE RESURSE, cabinete dotate cu materiale și aparate moderne de care beneficiază elevi din mai multe școli.

CENTRU INDUSTRIAL, așezare (de obicei un oraș), în care industria (ca parte a uneia sau mai multor industrii, adesea interconectate tehnologic) sunt temelia formatoare a localității; de obicei servește și ca centru de organizare a teritoriului înconjurător (administrare, transport și logistică, comerț, cercetare, educație etc.).

CENTRU LOGOPEDIC INTERȘCOLAR, structură în sistemul de învățământ, care lucrează cu copiii cu nevoi speciale.

CENTRU MUZICAL, dispozitiv electronic multifuncțional, instalat acasă pentru ascultarea programelor de sunet (muzică, vorbire) din surse interne și externe.

CENTRU NERVOS, totalitate a neuronilor dislocați strict sau mai puțin strict în sistemul nervos care participă în reglarea unei sau altei funcții a organismului sau a unei laturi a acestei funcții.

CENTRU OPERAȚIONAL PENTRU SITUĂȚII DE CRIZĂ, instituție provizorie în managementul militar.

CENTRU, termen de referință în matematică privind un cerc sau un poligon; teritoriu unde este localizată o activitate specifică; Centru comercial, centru cultural, centru de agrement, centru de calcul, centru de deservire ș.a..

CENTRUL DE INVESTIGAȚII JURNALISTICE DIN MOLDOVA, organizație neguvernamentală.

CENTRUL DE PROMOVARE A TOLERANȚEI ȘI PLURALISMULUI, organizație neguvernamentală.

CENTRUL INTERNAȚIONAL DE INFORMARE ASUPRA SURSELOR ISTORIEI BALCANICE, instituție de cercetare științifică.

CENTRUL ISTORIC MINIER DIN LEWARDE, instituție de profil din Franța.

CENTRUL MUZEAL PAUL GETTY CENTER, LOS ANGELES, instituție de profil muzeal.

CENTRUL NAȚIONAL DE ARTĂ ȘI CULTURĂ, fondat în memoria lui Georges Pompidou, instituție muzeală interdisciplinară, de cercetări științifice și creație cu sală de expoziții, fondat în 1977, Franța.

CENTRUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ȘTIINȚIFICE, în Franța, cea mai mare instituție publică de cercetări științifice.

CENTRUL NAȚIONAL DE ROMÂNIZARE, 3 mai 1941, înființat de I. Antonescu cu scopul de a administra bunurile evreiești expropriate. Scopul era înlocuirea treptată a evreilor din economia românească.

CENTRUL NAȚIONAL DE SĂNĂTATE REPRODUCTIVĂ ȘI GENETICĂ MEDICALĂ, instituție publică de cercetări științifice de medicină din Republica Moldova.

CENTRUL NAȚIONAL PENTRU STUDIILE SPAȚIALE, (CNES), instituție de profil din Franța.

CENTRUL NAȚIONAL ȘTIINȚIFICO-PRACTIC DE MEDICINĂ PREVENTIVĂ, instituție publică de cercetări științifice de medicină din Republica Moldova.

CENTRUL NAȚIONAL ȘTIINȚIFICO-PRACTIC DE MEDICINĂ URGENTĂ, instituție publică de cercetări științifice de medicină din Republica Moldova.

CENTRUL PENTRU ARTĂ CONTEMPORANĂ DIN CHIȘINĂU, instituție cultural-artistică din RM.

CENTRUL PENTRU DREPTURILE OMULUI DIN MOLDOVA, (OMBUDESMAN), instituție similară institutelor europene și internaționale ale ombudsmanilor, care funcționează din aprilie

1998. Avocații parlamentari își desfășoară activitatea în cadrul Centrului pentru Drepturile Omului din Moldova (CpDOM) și sunt numiți în funcție de către Parlamentul RM pentru un mandat de 5 ani; Avocatul Poporului.

CENTRUL PENTRU JURNALISM INDEPENDENT DIN MOLDOVA, organizație nonguvernamentală care acordă asistență jurnaliștilor și instituțiilor media din Republica Moldova.

CENTRUL REGIONAL DE MEDIU (*REC – The Regional Environmental Centre*), organizație neguvernamentală în domeniu, pentru susținerea societății civile în promovarea și implementarea politicilor de mediu.

CENTRUL SPAȚIAL GUYANEZ, instituție de cosmonautică a Franței.

CENTURA DE PIATRĂ, un lanț muntos în nordul munților Ural, în regiunea Sverdlovsk, Republica Komi, teritoriul regiunii Perm și districtul Hantı-Mansi; unul dintre numele munților Ural (împreună cu numele centurii Pământului și a centurii de piatră), comun până în secolul al XVIII-lea.

CENTURA KUIPER, regiune a sistemului solar ce se află dincolo de orbita Neptunului, la distanța de la 30 până la 200 UA de la Soare.

CENTURA PORUMBULUI, (Corn Belt), regiune cultivatoare de porumb în SUA.

CENTURA SUBANTARCTICĂ, zonă geografică în emisfera de sud între zona temperată la nord și centura Antarctică la sud, între paralelele 58-60° și 65-67° latitudine sudică.

CENTURA SUBARCTICĂ, zonă geografică în emisfera de nord între Centura Arctică la nord și zona temperată la sud, între paralelele 60-65° și 67-73° latitudine nordică.

CENTURA SUBECUATORIALĂ, zonă geografică naturală situată între centu-

rile ecuatoriale și tropicale ale emisferelor nordice sau sudice.

CENTURA SUBTROPICALĂ, subtropice, arie geografică naturală, situate între zonele tropicale și cele temperate ale emisferelor de nord și de sud, aproximativ între 30°-40° latitudine nordică și 30°-40° latitudine sudică.

CENTURĂ DE SIGURANȚĂ, echipament special în automobile și avioane.

CENTURĂ GLACIAL-NIVALĂ, centura glacial nivometeorologică, centură de zăpadă veșnică și ghețari, cea mai ridicată din munți și din regiunile polare, de obicei deasupra liniei de zăpadă, cu temperaturi negative ale aerului pe tot parcursul anului.

CENTURĂ NIVALĂ, situată în regiunea zăpezilor veșnice și a ghețarilor, cea mai înaltă centură naturală de mare altitudine din munți, precum și în regiunile polare și subpolare, cu un climat nival.

CENTURĂ PELVIANĂ, parte a scheletului ce leagă cu trunchiul înotătoarele abdominale și membrele posterioare ale animalelor vertebrate terestre.

CENTURĂ SCAPULARĂ, parte a scheletului vertebratelor ce leagă membrele anterioare de trunchi.

CENTURĂ, ansamblul osos prin care extremitățile se leagă de trunchi; brâu de beton, porțiune de spațiu; Centura orașului, centură de parcuri, centură verde, centură exterioară, centură interioară; cingătoare, poate fi ornamentată decorativ.

CENTURIE, Centurion, subdiviziune tactică în armata romană cuprinzând o sută de ostași; subîmpărțire a cetii în vechea organizare a armatei române; (în Roma antică), diviziune politică și administrativă formată dintr-o sută de cetățeni.

CENTURILE DE RADIAȚIE ALE PĂMÂNTULUI, spațiile din interiorul

magnetosferei Pământului, unde câmpul magnetic reține particulele încărcate; Centura Van Allen.

CENTURILE SEISMICE ALE PĂMÂNTULUI, zone înguste extinse pe Pământ, caracterizate printr-o concentrație mare de epicentre a cutremurelor.

CENUROZĂ, boli parazitare ale copitelor și altor animale, provocate de larve de cestodă din specia *Multiceps*.

CENUȘA, Florești, Roșietici.

CENUȘAR, cutie așezată sub grătarul unei locomotive, al unui cuptor sau al unei sobe și în care cade cenușa; urnă cu cenușa unei persoane incinerate.

CENUȘĂ VULCANICĂ, substanță formată la erupția vulcanilor.

CENUȘĂRIRE, proces tehnologic din industria pielii, de prelucrare a pieilor de animale cu leșie de cenușă și lapte de var pentru a elimina părul.

CENZOR, în Roma antică, magistrat care avea misiunea de a face recensământul persoanelor și al averilor și de a supraveghea moravurile publice; persoană aleasă de adunarea generală a unei societăți comerciale pentru a face verificarea conturilor prezentate de administrator; persoană care verifică gestiunea unei întreprinderi, a unei bănci etc.; persoană împuternicită să verifice o activitate. persoană însărcinată să asigure secretele de stat; persoană însărcinată cu cenzura.

CENZURĂ POLITICĂ, metodă de supraveghere de stat asupra vieții publice.

CENZURĂ, în Roma antică, funcție a cenzorului; control exercitat de stat asupra conținutului publicațiilor periodice, asupra reprezentațiilor teatrale și cinematografice, asupra emisiunilor radiofonice și de televiziune ș. a.

CEPĂRIA, Râșcani, Șumna.

CEPĂRIT, tip de impozit pe cârciumii din Moldova medievală.

CEPELEUȚI, Edineț, Cepeleuți.

„**CER DESCHIS**”, tratat internațional ce reglementează desfășurarea zborurilor de observare pe teritoriile țărilor participante.

CER ÎNSTELAT, totalitatea astrilor vizibili noaptea pe sfera cerească.

CER, boltă cerească.

CERAMBICIDE, (Cerambycidae), familie de gândaci din ordinul coleoptelor.

CERAMICA BALKHAR, una dintre cele mai vechi ceramice din Caucazul de nord. Centrul se află în Daghestan.

CERAMICĂ CHINEZĂ CIZHOU, metodă de artă și obiecte.

CERAMICĂ CU REFLECȚII METALICE, articole și materiale obținute prin arderea lutului în amestec cu adaosuri minerale, oxizi și alte substanțe minerale.

CERAMICĂ DE CONSTRUCȚII, materiale de construcție și produse ceramice obținute din materie primă din lut calcinat.

CERAMICĂ DE CUART, ceramică obținută prin topire din pulbere de sticlă de cuarț.

CERAMICĂ METALICĂ, materiale compozite artificiale, care conțin metale și diferite tipuri de argilă pentru ceramică.

CERAMICĂ SPUMOASĂ, ceramică celulară.

CERAMICĂ TEHNICĂ, produse de ceramică, grupate convențional în funcție de utilizare, pe domenii tehnologice: semiconductoare, dielectrică, condensatoare, ceramică supraconductor,

bioceramică, ceramică blindată, nanoceramică, ceramică pentru electronică, feroelectrică, piezoceramică, inginerie mecanică, inginerie electrică, energie nucleară, aviație, astronautică etc.

CERAMICĂ, (gr. keramos - argilă), arta obiectelor din argilă arsă; produse și materiale obținute de obicei prin argile de sinterizare și amestecurile lor cu aditivi, oxizi și alte substanțe anorganice; Ceramică cu figuri negre, ceramică cu figuri roșii, ceramică cu împunsături succesive, ceramică decorată cu pieptenele, ceramică monumentală, ceramică neagră, ceramică din rapită.

CERAMIDE, familie de molecule de lipide cerate.

CERASTIUM, gen de plante din familia Crassulaceae.

CERATITIS CAPITATA, insectă din familia Tephritidae, dăunător de carantină al culturilor agricole.

CERATOFILUM, unicul gen de plante din familia Ceratophyllaceae.

CERATOFRIS, gen de broaște fără coadă din familia pachicefalide.

CERATONIA, gen de plante din familia Fabaceae.

CERATOPHYLLACEAE, (Ceratophyllaceae), familie de plante dicotiledonate. Cuprinde și speciile acvatice.

CERATOPOGONIDE, familie de insecte diptere.

CERB GIGANTIC, cerb irlandez, (Megaloceros giganteus), mamifer fosil din familia cervidelor.

CERB LOPĂȚAR, (Cervus dama), mamifer paricopitat din familia cervidelor.

CERB NOBIL, (Cervus elaphus), mamifer din familia cervidelor.

CERB PĂTAT, (Cervus nippon), mamifer din familia cervidelor.

CERBER, (gr. kerberos), în mitologia greacă, câine cu trei capete care păzea poarta Infernului. La figurat, paznic rău și crud.

CERC MERIDIAN, instrument astro-metric destinat determinării exacte a ascensiunii drepte și a declinației corpurilor cerești.

CERC ORAR, în astronomie, cercul de declinație a astrului, cercul mare al sferei cerești care trece prin poliul lumii și astru.

CERC PEDAGOGIC, formă de autoperfecționare al cadrelor didactice.

CERC VICIOS, greșeală de logică constând în definirea sau demonstrarea unui lucru printr-un alt lucru care nu poate fi denumit sau demonstrat decât cu ajutorul primului; în medicină, relații reciproce dintre schimbările patologice din organism care devin cauza aprofundării lor, deoarece provoacă dezvoltarea de noi fenomene patologice ce agravează dereglările apărute primar.

CERC, parte a planului delimitat de o circumferință, ce conține centrul acesteia.

CERCARIA, larva trematodelor.

CERCEI, (Silene vulgaris), gușa-porumbelului, gen de plante din familia Caryophyllaceae.

CERCEII DOAMNEI, (Dicentra spectabilis), gen de plante erbacee, perene din familia Fumariaceae. Unele specii (ex., Dicentra formosa) se cultivă ca plante decorative.

CERCEL, termen de referință în arta plastică, bijuterie; categorie de piese de podoabă.

CERCETARE OPERAȚIONALĂ, arie de aplicare a matematicii, unde sunt utili-

zate metode cantitative pentru a evalua eficacitatea activităților organizaționale și manageriale; în economie, cercetarea operațională dezvoltă principii generale pentru stabilirea și rezolvarea problemelor de îmbunătățire a funcționării sistemelor de producere, servare și control.

CERCETARE, investigație originală în scopul dobândirii de noi cunoștințe științifice; Cercetare curriculară, cercetare gender, cercetare multidisciplinară, cercetare pedagogică.

CERCHEZI, popor caucazian din Rusia.

CERCIDIPHYLLUM, unicul gen din familia de plante Cericidiphyllaceae.

CERCIS, gen de plante din familia Fabaceae.

CERCLE ET CARRÉ, (fr. Cercul și pătratul), termen de referință în arta plastică, motive în artă.

CERCOCEBUS, gen de maimuțe.

CERCOPITEC, (*Cercopithecus*), gen de maimuțe din familia cercopithecidelor.

CERCOPITECIDE, familie de animale primare.

CERCOPITECUS, gen de animale primare din familia cercopithecide.

CERCOSPORIOZE, boli ale plantelor provocate de ciuperci imperfecte din ordinul Moniliales, specia *Cercospora*, genetic legate cu ascomicete din specia *Mycosphaerella*.

CERCUL BASARABEAN, 1911, grup de elite, intelectuali basarabeni.

CERCUL DE LA VIENA, grupare, care a promovat o reînviere a pozitivismului și a dat naștere curentului neopozitivist.

CERCURI DE CALITATE, formă organizatorică de control al calității produsele la întreprinderile industriale.

CERCURI POLARE, linii convenționale pe suprafața Pământului, paralele geografice distanțate de ecuator la 66° 33' și în emisfera de nord până la Polul Nord, iar în emisfera de sud, până la Polul Sud.

CERDAC, galerie deschisă cu stâlpi sau arcade la unele case boierești sau la mănăstiri; pridvor; construcție izolată, situată pe o ridicătură sau pe stâlpi care servește ca observator; anexă la o clădire, uneori cu geamuri, pridvor.

CEREALE CU PAI, plante agricole cu tulpina pai.

CEREALE PANICOIDE, (lat. *paniculus* - ciorchine din spice), plante agricole cu inflorescența ciorchine.

CEREALE, (lat. *cerealis* - grâne), cea mai importantă grupă de plante cultivate pentru boabe. Constituie produsul de bază în alimentația omului și servesc ca materie primă pentru multe ramuri ale industriei alimentare, ca nutreț concentrat în rația animalelor. Se clasifică în grâne și fabacee cultivate pentru boabe.

CEREBEL, (lat. *cerebellum*), creier mic; compartiment al encefalului la vertebrate și om.

CEREBELITĂ, inflamație a cerebelului.

CEREMONIA CEAIULUI, tradiție, procedee și metode de servire a ceaiului.

CEREMONIE, formă exterioară a unui cult religios; Ceremonial, ceremonie religioasă, slujbă.

CERENȚEL, (*Geum urbanum*), gen de plante din familia Rosaceae.

CERERE DE CHEMARE ÎN JUDECATĂ, cererea depusă cu respectarea tuturor condițiilor.

CERERE, element al mecanismului de piață, una dintre principalele categorii ale unei economii de piață; cerere de ca-

pital (fonduri), cerere de credit, cerere de monedă, cerere de muncă, cerere de ofertă, cerere de valută, cerere educațională.

CERERILE NORODULUI ROMÂNESC, (a apărut ca „Cereri norodului românesc”), a fost un document cu caracter constituțional elaborat de Tudor Vladimirescu la 17 ianuarie 1821.

CERES, în mitologia romană, zeița agriculturii și a fertilității pământului, identificată cu Demeter din mitologia greacă.

CERES, planeta mică №1, descoperită de astronomul italian J. Piazzi (1 ian. 1801). Este cea mai mare dintre planetele mici (diametrul 770 km). Distanța medie până la Soare 2,77 unități astronomice.

CERESTEA, materiale din lemn care își păstrează structura naturală, compoziția chimică și fizică și proprietățile mecanice.

CEREȘNOVĂȚ, afluent al Nistrului.

CEREUS, gen de plante din familia Cactaceae.

CEREZINĂ, amestec de hidrocarburi solide saturate cu structură liniară și ramificată.

CERIDE, esteri care alcătuiesc partea principală a cerii.

CERIMETRIE, reacție de titrare redox.

CERIU, (Cerium), Ce, element chimic din grupa a III-a a sistemului periodic al elementelor cu nr. at. 58. Au fost identificați patru izotopi stabili și mai mulți artificiali radioactivi. În natură se întâlnește în componența multor minereuri.

CERKASÎ, oraș și regiune în Ucraina.

CERLINA, Soroca, Nimereuca.

CERNĂUȚI, oraș și regiune în Ucraina.

CERNEALĂ, substanță chimică de scris.

CERNIGOV, oraș și regiune în Ucraina.

CERNIȚA, Florești, Cernița.

CERNIȚA, UATSN, Mălăiești.

CERNOLEUCA, Dondușeni, Cernoleuca.

CERNOZIOMURI, soluri, formate în condițiile climei continentale sub vegetație de stepă și de luncă-stepă, pe roci argiloase bogate în carbonat de calciu din zona temperată din Eurasia, America de Nord și America de Sud și care se caracterizează prin acumulare de humus.

CEROBORTA, mun. Chișinău, Cruzești.

CERTA PUNCTA, 1769, prima lege care a statuat drepturile iobagilor din Transilvania. Cei care nu se supuneau erau bătuți cu „lopata”.

CERTIFICAREA SEMINTELOR, procedeu și metode de lucru de validare a calităților biologice ale semințelor.

CERTIFICAT DE ACREDITARE, document oficial sau set de documente oficiale care confirmă acordarea acreditării pentru un domeniu definit.

CERTIFICAT DE CALIFICARE PROFESIONALĂ, v. CERTIFICAT.

CERTIFICAT DE COMPETENȚĂ PROFESIONALĂ, v. CERTIFICAT.

CERTIFICAT DE ECONOMII, hârtie de valoare care certifică valoarea depozitului în numerar făcut la bancă și dreptul depozitarului de a primi depozitul și dobânda aferentă acestuia; Certificat de depozit.

CERTIFICAT EUROPEAN PENTRU PROIECTE INOVATOARE ÎN PREDAREA LIMBILOR STRĂINE, v. CERTIFICAT.

CERTIFICAT MEDICAL, formular-tip unic, aprobat în modul stabilit, ce prezintă temei pentru stabilirea îndemnității pentru incapacitate temporară de muncă și maternitate; Buletin medical.

CERTIFICAT, document oficial emis de organele de stat și care atestă orice fapt de drept; document oficial despre absolvirea unei instituții de învățământ secundar general.

CERTIFICATUL „ȘCOALA EUROPEANĂ”, se acordă în cazul realizării proiectelor de cooperare europeană.

CERTIIDE, familie de păsări dendrofile de dimensiuni mici din ordinul pase-riforme.

CERTOSA, în Italia, denumirea mănăstirilor întemeiate de călugării din Ordinul Cartuzian.

CERULOPLASMINĂ, glicoproteină ce conține cupru din plasma sângelui mamiferelor.

CERUMEN, dop de cerumen, substanță ceroasă secretată de glandele canalului auditiv extern al urechii.

CERURI, grup de substanțe a căror bază o constituie esterii acizilor carbonici saturați și alcoolii superiori mono sau diatomici.

CERUZĂ, carbonat natural de plumb, alb sau cenușiu, cu luciu adamantin, folosit mai ales la prepararea vopselelor.

CERVICITĂ, inflamație a colului uterin.

CERVIDE, (Cervidae), familie de mamifere paricopitate.

CERVONEȚ, monedă rusească de aur (egală cu 3 ruble); bancnotă rusească de 10 ruble (cu circulație între anii 1922-1947).

CERVUS, gen de mamifere din ordinul paricopitatelor.

CESIU, (Caesium), Cs, element chimic din grupa I a formei scurte a sistemului periodic. Este un metal alcalin, moale, alb-argintiu, foarte activ chimic, nr. at. 55. A fost identificat un izotop stabil și mai mulți artificiali radioactivi.

CESIUNE DE CREANȚĂ, contractul prin care creditorul, numit cedent transmite cesionarului o creanță împotriva unui terț (debitor).

CESIUNE, termen folosit în legislația internațională pentru transferul dreptului de suveranitate asupra unor teritorii; transmiterea de către debitor a drepturilor de creanță în favoarea creditorului; Cesionar, cedent.

CESTODE, (Cestoidea), clasă de viermi plăți panglică, paraziți intestinali ai animalelor vertebrate și ai omului.

CESTODOLOGIE, domeniu de studiu științific al cestodelor.

CESTODOZE, helmintiaze provocate de viermii cestode.

CETACEE, (Cetacea), ordin de mamifere marine cu corpul pisciform și cu membrele anterioare transformate în lopeți. Balenă; delfin; cașalot; narval.

CETASTEIA COSTEȘTI-CETĂȚUIE, fortăreață dacă.

CETATEA KREMLIN, centrul întărit al orașelor antice ruse.

CETATE, oraș sau edificiu fortificat; construcție militară de apărare înconjurată de ziduri; loc întărit printr-un sistem de fortificații; fortăreață. Având o garnizoană permanentă, era înzestrat cu toate cele necesare pentru a rezista unui asediu îndelungat.

CETATEA ALBĂ, (Akkerman), obiect de interes istoric și cultural, edificat în Moldova medievală; fortificație în Moldova medievală.

CETATEA CHILIA, obiect de interes istoric și cultural, edificat în Moldova medievală.

CETATEA CIOBĂRCIU, fondată pe Nistru.

CETATEA COSTEȘTI-BLIDARU, fortăreață dacă.

CETATEA CRĂCIUNA, fortificație clădită, probabil, în sec. al XIII-lea lângă Milcov la granița moldo-munteană. În 1482 a fost cucerită de Ștefan cel Mare, pentru a asigura Moldova împotriva unor eventuale năvăliri ale oastei domnului Țării Muntenești.

CETATEA DE BALTA, satul de reședință al comunei cu același nume din județul Alba, Transilvania, România; fortificație în Moldova medievală.

CETATEA DINOGETIA, fortificație antică romană.

CETATEA ECHIMĂUȚI, fortăreață antică și așezarea omenescă din sec. IX-XI, la 2 km la nord de satul Echimăuți, raionul Rezina, RM.

CETATEA FĂLCIU, târg, fortificație medievală.

CETATEA HISTRIA, cetate antică, șantier arheologic în județul Constanța, România.

CETATEA HOTIN, fortăreață medievală; obiect de interes istoric și cultural, edificat în Moldova medievală.

CETATEA ISMAIL, fortificație medievală în Basarabia.

CETATEA KALAI-MUG, ruine ale cetății din muntele Mug, Tadjikistan, monument de istorie și cultură.

CETATEA KREMLINUL DIN MOSCOVA, reședința președintelui Federației Ruse, partea cea mai veche a orașului din Evul Mediu.

CETATEA KREMLINUL DIN SMOLLENSK, una dintre cele mai mari cetăți din Rusia Evului Mediu, ansamblu de monumente istorice și arhitectonice.

CETATEA LICOSTOMO, veche fortificație bizantină, sec. al IX-lea, situată în delta Dunării, pe brațul Chilia.

CETATEA NEAMȚ, fortăreață medievală; obiect de interes istoric și cultural, edificat în Moldova medievală.

CETATEA NOUĂ A ROMANULUI, obiect de interes istoric și cultural, edificat în Moldova medievală.

CETATEA OCEAKOV, fortificație medievală pe malul Niprului.

CETATEA ORHEI, fortificație medievală în Moldova, obiect de interes istoric și cultural, edificat în Moldova medievală.

CETATEA ROMAN, fortăreață medievală.

CETATEA SMÂRDAN, fortăreață (1878).

CETATEA SOROCA, fortăreață medievală; obiect de interes istoric și cultural, edificat în Moldova medievală.

CETATEA SUCEAVA, cetate de scaun; obiect de interes istoric și cultural, edificat în Moldova medievală.

CETATEA TATARBUNAR, obiect de interes istoric și cultural, edificat în Moldova medievală.

CETATEA TIGHINA, (Bender), obiect de interes istoric și cultural, edificat în Moldova medievală.

CETATEA TOWER, din Londra, folosită ca închisoare; monument de arhitectură.

CETATEA ȚEȚINA, cetate moldovenească construită în sec. al XIV-lea, în vecinătatea orașului Cernăuți, în cartierul Roșă, actualmente pe teritoriul Ucrainei;

obiect de interes istoric și cultural, edificat în Moldova medievală.

CETĂȚEAN DE ONOARE, titlul onorific.

CETĂȚEAN ROMAN, cetățean ce se bucura de toate beneficiile ce derivau din statutul său, inclusiv de protecția statului.

CETĂȚEAN, (în drept), persoană fizică al cărei statut juridic este determinat de relația juridică a acestuia cu un anumit stat, rezident al unui anumit teritoriu al unui stat sau al unei țări. v. **CETĂȚENIE**; Capacitate de exercițiu; Capacitate de folosință; Persoană fizică.

CETĂȚENI STRĂINII, persoane care se află pe teritoriul unui anumit stat, fără cetățenia acestuia.

CETĂȚENIE MONDIALĂ, idee globalistă a drepturilor și responsabilităților civice ale unui cetățean ca membru al unei societăți globale care își pune apartenența la comunitatea mondială deasupra apartenenței sale la o națiune sau localitate.

CETĂȚENIE, apartenența unei persoane fizice la un stat, cu extinderea asupra ei a drepturilor și îndatoririlor prevăzute prin legislația statului respectiv, relație juridică permanentă a unei persoane cu statul, manifestată în drepturile și obligațiunile lor reciproce; drept juridic de cetățean; calitatea de a fi cetățean; Cetățenie activă, cetățenie dublă.

CETENĂ, substanță chimică obținută prin piroliza acetonei, care se prezintă sub formă de gaz cu miros înecăcios.

CETIRENI, Ungheni, Cetireni.

CETOACIZI, compuși organici ce conțin în moleculă grupele carboxil și carbonil.

CETOLOGIE, domeniu de studiu științific al cetaceelor.

CETONE, clasă de compuși organici care conțin în moleculă una sau mai

multe grupări carbonil $-C=O$, legate de doi radicali organici. Formula generală $RCOR_1$.

CETONIIDE, familie de animale coleoptere.

CETONURIE, conținut ridicat de corpi cetonici în urină.

CETOZĂ, boală a animalelor, caracterizată prin perturbarea digestiei și a metabolismului.

CETRARIA, gen de plante licheni din familia Parmeliaceae.

CETVERIC, unitate de măsură în Moldova medievală.

CEUTA, teritoriu dependent cu statut special în Maroc.

CEYLON, insulă din Oceanul Indian. Din 1972 redenumită Sri Lanka.

CEZAREA RIVERANĂ, edificii civile și de cult, monumente istorice.

CEZARISM, guvernare despotică, sprijinită pe armată.

CEZURĂ, în versificație, pauză mediană ritmică în versurile mai lungi.

CHA-CHA-CHA, dans și muzică latino-americană, originare din Cuba.

CHACONNE, melodie populară spaniolă în stil baroc.

CHAMBORD, castel regal Franța, monumente arheologice, istorice și arhitectonice din Evul Mediu, inclus pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

CHAMONIX-MONT-BLANC, stațiune climatică montană din Franța.

CHAMPAGNE, provincie istorică în N-E Franței.

CHAMPAGNE-ARDENNE, regiune în Franța.

CHAMPLEVÉ, tehnică în arta emailării.

CHANG JIANG, Yangtze, râu în China, cel mai lung din Eurasia; unul dintre cele mai mari râuri din lume, inferior după debitul de apă doar față de râul Amazon, Congo și Orinoco.

CHANGCHUN, oraș în China, 7,675 mil. locuitori.

CHANGSHA, oraș în China, 8,155 mil. locuitori.

CHANSON, (fr. chanson - cântec), compoziție vocală polifonică, cu text francez.

CHANTILLY, ansamblu arhitectonic de palate și parcuri în orașul Chantilly din Franța, monumente din antichitate și din Evul Mediu.

CHAPARRAL, comunitate de arbori xeromorfi răspândiți în Mexic și sud-vestul Americii de Nord.

CHARADRIIFORME, (Charadriiformes), ordin de păsări limicole.

CHARDONNAY, soi semi-timpuriu de viță-de-vie cu struguri pentru vin. Originar din Franța. Este raionat în zonele sudică și centrală ale RM.

CHARISMATIC, v. **HAR**.

CHARISMĂ, calitate care permite posesorului ei să-și exercite ascendentul sau autoritatea asupra unui grup.

CHARISMĂ, har divin, farmec personal.

CHARLESTON, dans american de salon și melodia după care se execută.

CHAROLAIS, rasă de vite cornute mari pentru carne creată în regiunea Charolais din Franța. În RM vitele de această rasă se folosesc pentru încrucișarea industrială cu vitele cornute mari de rasa Simmental, în scopul îmbunătățirii producției de carne ale acestora.

CHARTER, cursă ocazională.

„CHARTISM POPULAR”, document de bază al mișcării chartiste, mișcare pentru reforma politică din Marea Britanie care a existat din 1838 până în 1857.

CHÂTEAUX DE LA LOIRE, ghirlanda de castele Loire, monumente istorice și arhitectonice în valea râului Loire, Franța, construite sau renovate în sec. V-XVIII, 40 din aceste fortificații sunt incluse pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

CHEAG, una dintre cele patru compartimente ale stomacului la rumegătoare.

CHEFAL, (Mugil), gen de pești marini din familia mugilidelor. Chefal cu ochi roșii, loban.

CHEFIR, produs lactat dietetic, băutură din lapte fermentat, obținut din lapte de vacă integru sau degresat pe calea fermentării obișnuite a laptelui sau fermentării alcoolice, cu folosirea „ciupercilor” de chefir.

CHEHAIA-BEI, guvernator al Munteniei de la 1821-1822, apoi Pașă de Ruscuc și de Silistra.

CHEI, loc special echipat pentru acostarea și deservirea navelor, îmbarcarea și debarcarea pasagerilor, încărcarea și descărcarea mărfurilor etc; strămoare; loc amenajat pentru staționarea vapoarelor.

CHEIE CRIPTOGRAFICĂ, sector de informație care controlează operația unui algoritm criptografic; Cheie de căutare, cheie de cifrare, cheie de descifrare, cheie de protecție.

CHEIE DE BOLTĂ, element de construcție, care încheie arcul unei construcții.

CHEIE, semn convențional pus la începutul portativului, pentru a indica poziția unei note de o anumită înălțime, și, prin aceasta, a tuturor

celorlalte note; unealtă de deschis un lacăt; cod; unealtă de asamblare; Cheie electronică.

CHEILANTHES, gen de plante ferigi din familia Pteridaceae.

CHEILITĂ, (gr. cheilos - buză), leziune inflamatorie a buzelor.

CHEILOSHIZIS, defect înăscut de dezvoltare a buzei superioare; Buză de iepure.

CHEIRONOMIE, gen de dirijat coral prin mișcările mâinilor și degetelor, în muzica bisericească.

CHEIROSOFIE, termen de referință privind filosofia dansului.

CHELAR, dregător care deținea cheile de la pivnițe la curtea domnească.

CHELOID, proliferare în exces a țesutului conjunctiv al pielii pe locul lezării acesteia.

CHELONIIDE, familie de broaște-țestoase.

CHELTUIELI DE JUDECATĂ, noțiunea și felurile cheltuielii de judecată.

CHELTUIELI, sumele sau valorile plătite pentru consumurile de materii prime, lucrările executate și serviciile prestate; Cheltuieli aferente, cheltuieli de livrare, cheltuieli de producție, cheltuieli tehnologice, cheltuieli excepționale, cheltuieli de repatriere.

CHELTUITORI, mun. Chișinău, Tohatin.

CHEMORECEPTORI, celule specializate sau structuri ale acestora ce asigură recepționarea de către animale unor substanțe chimice importante pentru activitatea lor vitală, excitanții chimici.

CHEMOSINTEZĂ, tip de nutriție autotrofă la unele plante. v. **CHIMIOSINTEZĂ**.

CHENAF, (*Hibiscus cannabinus*), cânepă de Bombay, zămoșiță, plantă anuală ierboasă din familia Malvaceae.

CHENAR, ancadrament decorativ al golurilor de uși și ferestre; marginea unei stofe, care se deosebește de fondul acesteia după culoare sau prin broderie; brâu zugrăvit ori sculptat în jurul unei clădiri, unui postament sau vas; ornament care încadrează o ușă ori o fereastră.

CHENGDU, oraș în China, centru administrativ al provinciei Sichuan, 16,33 mil. locuitori.

CHENNAI, în trecut, Madras, oraș în sud-estul Indiei, centru administrativ al statului Tamil Nadu, 7 mil. locuitori.

CHENOPODIACEAE, familie de plante erbacee, semiarbuști, arbuști și arbori, care cresc în regiunile de pustiu și pe soluri sărăturate. În Republica Moldova se întâlnesc 44 specii.

CHENOPODIUM, gen de plante din familia Amaranthaceae.

CHERAMZIT, material poros obținut la arderea argilelor sau a zgurei de la stațiile termoelectrice în prezența unor amestecuri de substanțe expandatoare, pirită, substanțe organice ș.a.

CHERAMZITBETON, marcă de beton ușor, produs din cheramzit și ciment.

CHERATINE, proteine fibrilare din componența stratului cornos al pielii și derivatelor acesteia.

CHERATITĂ, (gr. keras - cornee), inflamație acută sau cronică a corneii.

CHERATOM, denumire comună pentru cheratomii.

CHERATOMICOZĂ, afecțiune a corneii generată de fungi.

CHERATOPLASTIE, (gr. keras - cornee și plastikē - plastie), intervenție chi-

rurgicală de înlocuire a unui fragment din corneea bolnavă cu un fragment de cornee sănătoasă.

CHERATOZĂ, dezvoltarea exagerată a stratului cornos al epidermului.

CHERESTE, produse din lemn cu dimensiuni și calitate consacrate, obținute prin tăierea la gater a buștenilor din specii de conifere și foioase.

CHERHANA, construcție (și mică întreprindere) situată în imediata apropiere a unei ape și destinată primirii, sortării, preparării și depozitării temporare a peștelui prins în zona respectivă.

CHERNĂR, instrument de punctat.

CHERSAC, Telenești, Negureni.

CHERSONESOS, (Chersonesul Tauric), denumire antică a regiunii situate în N bazinului Mării Egee, în actuala Peninsula Gallipoli. Colonizată de ionieni la sfârșitul sec. al VIII-lea î. Hr., a constituit un important punct de contact între civilizația greacă și cea sud-tracică.

CHESON, construcție cu pereții din beton sau oțel, fără fund, pentru executarea lucrărilor de construcție la fundații sau zidărie în apă; instalație pentru asanarea părții navelor de sub apă în vederea reparației sau examinării corpului; cutie de oțel răcită cu apă, aplicată în calitate de pereți la cuptoarele de cuvă sau capurile canalelor de gaz la cuptoarele Martin; construcție cu pereți subțiri cu unul sau mai multe contururi închise în secțiune transversală; obturator folosit în instalații de transport pe apă (docuri, încuietori etc.), dispuse sub formă de structură din oțel rezistentă la apă curgătoare, împărțit în secțiuni, și destinat izolării unei părți a interiorului ale docului din râu sau mare; în arhitectură, adâncituri pătrate sau poligonale.

CHESTIONAR, listă de întrebări alcătuită cu scopul de a obține, pe baza răs-

punsurilor date, informații asupra unei persoane sau a unei probleme.

CHESTIUNEA ORIENTALĂ, perioadă în istoria Europei caracterizată prin încercările de rezolvare a problemelor diplomatice și politice generate de căderea Imperiului Otoman. Expresia nu este aplicată unei probleme anume, dar include o varietate de chestiuni apărute între secolele al XVIII-lea și XX, în special cele care au generat instabilitate în regiunile europene aflate sub dominația turcilor.

CHESTOR, (lat. quaestor – literal, cel care caută), în Roma antică, persoană oficială care ocupa diferite funcții administrative, judecătorești sau financiare.

CHETĂ, (*Oncorhynchus keta*), pește migrator din familia salmonidelor.

CHETRIȘ, Fălești, Chetriș.

CHETRIȘUL NOU, Fălești, Chetriș.

CHETROASA, Criuleni, Hrușova.

CHETROSU, Anenii Noi, Chetrosu, (până în 13.XI. 1962, Chetrosu Bâc).

CHETROSU, Drochia, Chetrosu.

CHETROSU-NEAMȚ, vechia denumire (până la 3 iulie 1950) a s. Viliams; din 1962 în componența s. Chetrosu, r-nul Anenii-Noi, Chetrosu.

CHETROȘENI, Hâncești, Mirești.

CHETROȘICA NOUĂ, Edineț, Chetroșica Nouă.

CHETROȘICA VECHĂ, Edineț, or. Cupcini.

CHETI, excrescențe ale cuticulei la nevertebrate.

CHEVERNY, castel lângă orașul Blois, Franța, monumente arheologice, istorice și arhitectonice din antichitate și Evul Mediu.

CHEZAȘ, în Moldova medievală, persoană care își lua răspunderea pentru cineva în fața administrației domnești. Dacă persoana, pentru care s-a pus chezașie, se înlătura de la achitarea unei dări, datorii sau amenzi, chezașul era obligat să plătească suma respectivă.

CHIABUR, (țaran), înstărit, bogat.

CHIANINĂ, de vite mari cornute, rasă italiană veche, crescută pentru carne.

CHIASME, locul de înlănțuire și cuplare a cromozomilor omologi pe măsura îndepărtării reciproce.

CHIASMODONTIDE, familie de pești din ordinul perciforme.

CHICAGO, oraș în SUA, statul Illinois.

CHICA-VOINICULUI, (*Nigella damascena*), v. **BARBA-LEULUI**.

CHICIURĂ, promoroacă, strat de cristale de gheață poroasă ce se formează iarna pe ramurile arborilor, pe conductoarele electrice aeriene ș.a.

CHIDANI, triburi mongoloide care duceau o viață de nomad pe teritoriul Mongoliei Interioare actuale.

CHIETISM, doctrină ce preconiza contemplația mistică și nega importanța practicilor rituale și a faptelor bune în vederea mântuirii; p. ext. orice doctrină care recomandă dobândirea liniștii sufletești prin adoptarea unei atitudini pasive și contemplative față de lume.

CHIGHECI, Tigheci, regiune istorică în Moldova feudală, situată între râurile Lăpușna și Ialpuș, Sărata și Larga. Până la sf. sec. al XVI-lea intra în ocolul ținutului Fălciu, mai târziu a fost reorganizată într-o unitate aparte, condusă de căpitănia Codrului. Vasile Lupu a trecut Chighecii sub cărmuirea serdarului de Orhei.

CHILIMBAR, ambră galbenă, succin, substanță organică amorfă, formată prin fosilizarea rășinei unor conifere din perioada terțiară (Paleogen). Culoare aurie, galbenă sau brună, uneori roșietică. Este folosit la fabricarea obiectelor de podoabă, a unor lacuri speciale, în medicină.

CHIHUAHUA, rasă din grupul de câini de companie.

CHILĂ, (tc. kile), veche măsură de capacitate pentru cereale, egală cu circa 680 de litri în Țara Românească și cu circa 430 de litri în Moldova; Chilă de Brăila, chilă de Galați; traversă longitudinală amplasată pe mijlocul fundului corăbiei, ce îi asigură trăinicie și duritate, dar asigură și trăinicia generală a corpului navei; aripa fixă verticală la avioane, amplasată în coada fuzelajului.

CHILER, încăpere mică la casele țărănești, folosită drept cămară.

CHILIA, Chilia Veche, braț al Dunării, servește de hotar între Rusia și România; (Nouă), oraș în Basarabia cu 15 000 locuitori, așezat pe vârful brațului cu același nume, cetate celebră în istoria Românilor; (Veche), orașel în județul Tulcea cu 3000 locuitori, zidit de genovezi într-o insulă a Dunării; port însemnat pentru pescărie.

CHILIE, odăiță în interiorul unei mănăstiri, în care locuiește un călugăr sau o călugăriță.

CHILIM, (tc. kilim), covor cu două fețe, cu ornamente geometrice sau înflorate; broderie făcută cu fire de lână sau mătase pe o etamină. v. **TAPISERIE**.

CHILIȘOAI, Nisporeni, Boldurești.

CHIM, conținutul lichid sau semilichid din stomacul și intestinul subțire al vertebratelor și omului.

CHIMBORAZO, vulcan stins din munții Anzi (pe versantul estic al Cordilierelor de Vest).

CHIMEN, plantă folosită în calitate de condiment.

CHIMERA, himeră, plante ale căror organism este format din țesuturi diferite din punct de vedere genetic. Există chimere naturale (apărute în urma mutațiilor somatice, perturbărilor mitotice și scindării plastidelor) și chimere artificiale (apărute în urma altoirilor și transplantărilor tisulare).

CHIMERIFORME, ordin de pești din clasa holocefalilor.

CHIMIA CĂRBUNELUI, studiază originea, compoziția, structura și proprietățile combustibililor fosili solizi, precum și metodele de prelucrare a acestora, asigurând obținerea produselor cu proprietăți date; Chimia combinatorie (combinatorică), metodologie de sinteză chimică ce vizează sinteza unei game largi de compuși chimici de același tip în cel mai rapid și mai economic mod, folosind abordări și tehnologii specifice; Chimia compușilor complecși, ramură a chimiei moderne care studiază alcătuirea, proprietățile, obținerea și utilizarea compușilor complecși; Chimia lemnului, domeniu de cunoștințe ce combină bazele teoretice și practice ale tehnologiei de prelucrare chimică a biomasei plantelor lemnoase.

CHIMICĂ, ANALIZĂ ~, calitativă – obținerea informației despre compoziția calitativă a substanței, despre natura componentelor acesteia; unul dintre principalele tipuri de analiză chimică; cantitativă – determinarea conținutului cantitativ al componentelor substanței analizate; locală – determinarea compoziției chimice a microvolumelor și a straturilor subțiri ale unui solid; nedestructivă – analiză chimică calitativă și cantitativă a unei substanțe în timpul căreia compoziția chimică, dimensiunile și masa obiectului de studiu nu se modifică sau se modifică atât de nesemnificativ, încât nu este afectată posibilitatea utilizării ulterioare a acesteia.

CHIMIE BIOORGANICĂ, studiază legătura dintre structura substanțelor organice și funcțiile lor biologice.

CHIMIE, știință care studiază compoziția, structura, proprietățile, transformările, obținerea și întrebuințările substanțelor; Chimia alimentară, ramură a chimiei care studiază compoziția, structura și transformările substanțelor naturale sau sintetice; Chimia analitică, ramură a chimiei care studiază metodele de analiză calitativă și cantitativă a substanțelor; Chimia anorganică (minerală), ramură a chimiei care studiază proprietățile fizice și chimice ale elementelor și ale compușilor; Chimia bioorganică (compușilor naturali), ramură a chimiei care studiază biopolimerii (protidele, peptidele); Chimia coloidală (coloizilor), ramură a chimiei fizice care studiază procesele de formare și distrugere a sistemelor; Chimia cuantică, știință care studiază structura electronică și proprietățile fizico-chimice ale sistemelor moleculare; Chimia farmaceutică, ramură a chimiei care studiază natura chimică a substanțelor medicamentoase, acțiunea lor asupra organismului, metodele de obținere; Chimia fizică, ramură a chimiei care studiază mecanismul și legăturile cantitative ale proceselor chimice și structura compușilor chimici, folosind metode fizice de cercetare; Chimia industrială, ramură a chimiei care studiază procesele industriale și metodele de transformare a materiilor prime naturale; Chimia nucleară, ramură a chimiei care se ocupă cu studierea nucleelor atomilor și particulelor elementare, precum și cu cercetarea transformărilor nucleelor; Chimia organică, ramură a chimiei care studiază compușii carbonului cu alte elemente și legile de transformare a acestora.

CHIMION, (*Cuminum cyminum*), gen de plante din familia Apiaceae.

CHIMION, gen de plante erbacee biennale și perene din familia umbeliferelelor.

CHIMIOSINTEZĂ, tip de nutriție specifici bacteriilor și archaea, ce constă în asimilarea CO₂ din conținutul oxidării compușilor anorganici.

CHIMIOTERAPIE, tratament al bolilor infecțioase, parazitare și al tumorilor maligne cu remedii chimioterapice.

CHIMIZAREA AGRICULTURII, sistem complex de aplicare a mijloacelor chimice în agricultură pentru intensificarea ramurii.

CHIMONOU, Chimono, echipament format dintr-o haină ușoară și pantaloni largi, purtat de practicanții artelor marțiale.

CHIMOTRIPSINĂ, ferment proteolitic din sucul pancreatic; ferment proteolitic la majoritatea vertebratelor; participă la scindarea proteinelor în intestinul subțire.

CHIMOZINĂ, ferment proteolitic produsă de animalele rumegătoare.

CHIMVAL, vechi instrument muzical compus din două talere de aramă care erau lovite unul de altul.

CHIN, chinuri veșnice, v. **INFERN**, **IAD**.

CHINA, Republica Populară Chineză, stat în Asia de Est. Capitală: Beijing. 1 octombrie 1949 (aniversarea proclamării republicii populare).

CHINCHILA, gen de rozătoare din familia chinchilide.

CHINEZI, (denumirea autohtonă han-jen, oamenii han sau han-țzu, poporul han), popor și populația de bază a Chinei. Chinezii locuiesc și în Thailanda, Malaysia, Indonezia, Vietnam, Myanmar, insulele Filipine, SUA, Canada, Australia ș. a.

CHINIDINĂ, alcaloid conținut în scoarța arborelui de chinină; este folosit în unele afecțiuni cardiace.

CHININĂ, alcaloid conținut în scoarța arborelui de chinină și în plantele din familia Cinchonodeae; grup de oligopeptide biologice active; aceiași ca și citokinele; este folosit ca medicament împotriva malariei și unor stări febrile.

CHINODROM, teren special amenajat pentru cursele de câini.

CHINOISERIE, direcție de stil în arta europeană dezvoltată în sec. XX, cu utilizarea motivelor și imitarea procedeelor artistice din arta chineză din Evul Mediu.

CHINOLINĂ, substanță extrasă din gudronul de huilă, folosită la fabricarea unor medicamente.

CHINOLOGIE, știința despre câini, compartiment al zootehniei, baza teoretică privind creșterea, îngrijirea și dresajul câinilor, precum și ameliorarea raselor lor.

CHINOSTERNIDE, familie de broaște-țestoase.

CHINOVAR, sulfură roșie de mercur, este folosită ca medicament și colorant; Cinabru.

CHINTAL, măsură de greutate egală cu o sută de kilograme.

CHINTESENȚĂ, al cincilea și cel mai subtil element material al lumii, neschimbător, care intră în componența corpurilor cerești.

CHINUCLIDINĂ, compus heterociclic.

CHIOR-OGLE, epos eroic care aparține mai multor popoare din Orientul Apropiat și Asia Mijlocie.

CHIOS, insulă în Marea Egee, Grecia.

CHIOSC, termen de referință în arhitectură și construcții, construcție ușoară.

CHIOSELIA MARE, Cahul, Chioselia Mare.

CHIOSELIA RUSĂ, UTAG, Chioselia Rusă.

CHIOSELIA, Cantemir, Chioselia.

CHIOȘC, construcție ușoară.

CHIP, reproducere exactă sau reprezentare analogică a unei făpturi, a unui lucru.

CHIPAROS DE BALTĂ, (*Taxodium distichum*) gen de plante monoice din familia *Taxodiaceae*. În Republica Moldova se întâlnește în parcul Hârbovăț.

CHIPAROS, (*Cupressus sempervirens*), plantă monoică din familia *Cupressaceae*.

CHIPĂRUȘ, („Кипэруш”), revistă editată în Republica Moldova din 1958, iar din 1990 - „Chipărușul”.

CHIPERCENI, Orhei, Chiperceni.

CHIPEȘCA, Șoldănești, Chipeșca.

CHIR, titlu de politețe care preceda numele înalțelor fețe bisericești din Moldova medievală.

CHIRALITATE, proprietate a unui obiect de a fi incompatibil cu imaginea sa într-o oglindă plană ideală.

CHIRCA, Anenii Noi, Chirca.

CHIRCANI, Cahul, Cucoara.

CHIRCĂIEȘTI, Căușeni, Chircăiești.

CHIRCĂIEȘTII NOI, Căușeni, Chircăieștii Noi.

CHIRIANCA, Strășeni, Chirianca.

CHIRIET-LUNGA, UTAG, Chiriet-Lunga.

CHIRILENI, Sângerei, Drăgănești.

CHIRILENI, Ungheni, Chirileni.

CHIRILOVCA, Briceni, Halahora de Sus.

CHIRILOVCA, Florești, Alexeevca.

CHIRILOVCA, Taraclia, Vinogradovca.

CHIRONOMIDE, familie de insecte biptere din subordnul nematocera.

CHIROPRACTICĂ, formă de medicină alternativă care pune accentul pe diagnosticul, tratamentul și prevenirea tulburărilor mecanice ale sistemului musculo-scheletic, în special la nivelul coloanei vertebrale.

CHIROPTERA, (din gr. cheir – mână și pleron – aripă), (*Chiroptera*), ordin de mamifere zburătoare placentare.

CHIROV, UATSN, Popencu.

CHIRPICI, blocuri de construcție din lut nears.

CHIRSOVA, UTAG, Chirsova.

CHIRSOVA-MARE, râuleț în partea de sud a RM, afluent pe dreapta al râul Ialpuș.

CHIRURGIE PLASTICĂ, compartiment al chirurgiei ce se ocupă cu restabilirea operativă a funcțiilor și formei organelor pierdute parțial sau total, corectarea defectelor sau a deformațiilor înnăscute sau dobândite, corecția schimbărilor de vârstă și a neajunsurilor cosmetice.

CHIRURGIE, (gr. cheirurgia, de la cheir – mână și ergon – acțiune), ramură a medicinei care studiază bolile și traumele, la tratamentul cărora se aplică metode operative, elaborează aceste metode și reglementează condițiile aplicării lor eficiente și sigure.

CHIST, (gr. kystis – sac, vezică), cavitate patologică în țesut sau în organ; Chist dentar, cavitate în maxilar, cu pereți duri și membrană, cu conținut lichid și/sau păstos.

CHISTOM, tumoare benignă glandulară.

CHIȘCAR, (*Petromyzonidae*), familie de petromizoniforme.

CHIȘCĂRENI, Sângerei, Chișcăreni, (din 1954 până la 20.01.1992 - Lazo)

CHIȘINĂU or., mun. Chișinău; capitala RM, principalul centru economic, științific și cultural al țării; denumirea unei așezări din perioada fierului timpuriu, descoperită lângă Ghidighici, raionul Strășeni.

„CHIȘINĂU. GAZETĂ DE SEARĂ”, („Кишинэу. Газетэ Де Сепэ”), apare din 1959, publicație în limbile română și rusă.

„CHIȘINEVSCHIE EPARHIALINIE VEDOMOSTI”, prima revistă din Basarabia, organ al Eparhiei din Chișinău.

CHIȘLAC, așezare stabilă rurală în Uzbekistan și Tadjikistan; așezare pentru vreme de iarnă la popoarele nomade din Afganistan și Iran.

CHIȘLEAG, produs alimentar obținut prin fermentarea naturală a laptelui de vacă. Are gust dulce sau acrișor. Servește și la prepararea brânzei.

CHIȘTELNIȚA, Telenești, Chiștelnița.

CHIT, material sub formă de pastă, care conține materiale de umplutură, un liant și o substanță specială, care la uscare, formează pelicule.

CHITANȚĂ, recipisă oficială de formă stabilită, prin care se certifică primirea banilor, documentelor, valorilor.

CHITARĂ ELECTRICĂ, chitară fără cutie de rezonanță, prevăzută cu un transductor care transformă vibrațiile coardelor în tensiuni alternative de audiofrecvență amplificate prin mijloace electronice.

CHITARĂ, instrument muzical din familia lăutei, cunoscut din sec. XIV-XV.

CHITINĂ, polizaharid natural.

CHITIZAN, chitină parțial sau complet deacetilată.

CHITRU, (*Citrus medica*), specie de arbori din familia Rutaceae.

CHITTAGONG, oraș în Bangladesh, 8,4 mil. locuitori.

CHITUIRE, pompă specială a unor soluții de întărire rapidă pentru umplerea golurilor și fisurilor în roci sau a golului dintre căptușeală și pereții minei.

CHIȚCANI, (Soricidae), familie de animale rozătoare.

CHIȚCANI, Căușeni, Chițcani.

CHIȚCANII NOI, Telenești, Chițcanii Vechi.

CHIȚCANII VECHI, Telenești, Chițcanii Vechi.

CHIȚORAN, chițcan, (*Sorex*), gen de mamifere insectivore din familia soricidelor.

CHIUA, afluent al Răutului, RM.

CHIUP, vas de lut cu două torti, uneor ornamentat; vas de proporții.

CHIURE, preot eparhial catolic în Franța.

CHIURETAJ, curățarea suprafeței interne a uterului și a colului uterin cu o chiuretă ascuțită.

CHIURT, Edineț, or. Cupcini.

CHIVI, (*Apteryx*), gen de păsări nocturne nezburaătoare din ordinul apterigiformelor.

CHIVIRJIC, denumire turcească a oilor de munte din Moldova, luate ca dare sau cumpărate la un preț derizoriu, pentru aprovizionarea curții sultanului și a orașului Constantinopol.

CHIVOT, (gr. kibotos - dulap), vas pentru sfintele daruri în religia creștină; acoperiș pe stâlpi deasupra mormintelor în arhitectura creștină; casetă de argint în formă de bisericuță așezată

în altar, în care se păstrează sfânta împărtășanie.

CHLORELLA, gen de alge verzi, unicelulare, Prototheca. În Republica Moldova se întâlnesc, 4 specii în apele dulci și marine, intrând în componența fitoplanctonului.

CHLOROPS PUMILIONIS, insectă din familia Chloropidae, dăunătoare periculoasă a culturilor cerealiere.

CHOANE, orificii nazale interne la unele specii de pești și mamifere terestre.

CHONGQING, oraș în China, 31,02 mil. locuitori.

CHOW CHOW, una din cele mai vechi rase de câini din grupa Spitz.

CHRISTIANSBORG, ansamblu arhitectonic în centrul istoric pe insula Slotsholmen din Copenhaga.

CHÙA BÚT THÁP, templu budist din Vietnam, nu departe de Hanoi, monument de istorie și cultură.

CHYTRIDIOMYCOTA, filum de ciuperci cu două clase (*Chytridiomycetes* și *Rumpomycetes*).

CI, gen de poezie clasică chineză.

CIACIVAN, plasă deasă din păr de cal, cu care femeile musulmane își acopereau fața când plecau de acasă.

CIAD, lac în Africa, situat pe teritoriul statelor Niger, Nigeria și Ciad.

CIADRA, o bucată de țesătură fină, pe care potrivit prescripțiilor șariatului, femeile musulmane sunt datoare să o poarte.

CIALMA, o bandă de stofă pe care o poartă bărbații musulmani, înfășurată de mai multe ori în jurul capului, culoarea căreia indică apartenența religioasă, națională și socială; turban.

CIAMIDE, familie de animale crustacee parazite din ordinul amfipoda.

CIANAMIDĂ, nitril de acid carbamic.

CIANEE, gen de animale nevertebrate din clasa scifozoarelor.

CIANHIDRIC, ACID~, cianura de hidrogen.

CIANINĂ, colorant folosit ca sensibilizator fotografic pentru radiațiile infraroșii.

CIANIZARE, proces chimico-termic de prelucrare a suprafeței articolelor de oțel pentru a-i spori duritatea, prin metoda suprasaturării difuze a stratului de la suprafață concomitent cu carbon și azot, sub un amestec de cianuri topite.

CIANOBACTERII, denumire a grupului de procariote fototrofe, care realizează fotosinteza cu degajare de oxigen molecular.

CIANOCOBALAMINĂ, denumire științifică a vitaminei B₁₂.

CIANOFITE (Cyanophyta), alge albastre-verzi.

CIANOZĂ, tentă albastră a tegumentelor, gingiilor, unghiilor sau mucoaselor produsă de lipsa oxigenului în sânge.

CIANURARE, procedeu tehnologic în metalurgie; cianizare.

CIANURI, compuși anorganici ce conțin grupa CN, săruri ale acidului cianhidric HCN. Se folosesc și în galvanoplastie, flotație, fotografie, sinteză organică, în calitate de insecticide ș. a. Cianurile sunt foarte toxice.

CIBERNETICĂ ECONOMICĂ, ramură a ciberneticii care folosește metodele și mijloacele acesteia pentru cercetarea și organizarea proceselor din sistemele economice.

CIBERNETICĂ, știință care cercetează comunicațiile și controlul între dife-

ritele subsisteme; știință despre conducere, comunicație și metodele de reprezentare și prelucrare a informației în cadrul sistemelor complexe. Biocibernetică; cibernetică medicală.

CIBERSPAȚIU, domeniul mondial al electromagneticii accesat prin tehnologie electronică și exploatat prin intermediul modulării energiei electromagnetice cu scopul de a realiza o gamă largă de capacități de comunicare și control.

CICADALE, (Cycadales), ordin de plante dioice lemnoase din grupul Pinophyta, gimnospermelor. Se cunosc cca 100 specii, răspândite în regiuni tropicale și subtropicale, din ambele emisfere.

CICADIDE, (Cicadidae), familie de insecte din ordinul homopterelor.

CICADOFITA, filum de plante cu semințe.

CICATRICE, urmă lăsată de o tăietură, de o rană după vindecare.

CICIBABIN, REACȚIA ~, aminarea α a compușilor N-heterociclici ai amidelor cu metale alcaline.

CICLADE, (gr. Kykládes), arhipelag în Marea Egee, în componența teritorială a Greciei.

CICLAMĂ (Cyclamen), gen de plante erbacee, acaule, perene, din familia Primulaceae. Se cunosc peste 20 specii, răspândite în regiunea Mediteraneană și Asia Anterioară.

CICLAMĂ, toporaș alpin, specie de plante multianuale din familia primulaceelor.

CICLICI, COMPUȘI ~, compuși chimici ale căror molecule conțin atomi uniți într-unul sau mai multe inele închise.

CICLISM, activitate fizică competitivă folosind biciclete, include curse

de biciclete rutiere, încercări de timp, ciclocros, curse de biciclete de munte, ciclism pe pistă, BMX, cicle-ball.

CICLOACETAT, substanță sintetică aromată (parfum sintetic).

CICLOADIȚIE, reacție chimică în care două sau mai multe molecule nesaturate sau părți ale aceleiași molecule se combină pentru a forma un aduct ciclic.

CICLOALCANI, hidrocarburi aliciclice saturate.

CICLOALCHENE, hidrocarburi aliciclice nesaturate cu o dublă legătură.

CICLOANE, capcane inerțiale, de obicei cilindrico-conice, în care gazul este curățat de particule solide sau lichide într-un câmp centrifugal.

CICLOANELE TROPICE, uraganele tropicale, vârtejurile atmosferice de intensitate considerabilă și diametrul relativ mic, de obicei nu mai mari de 300-400 km, care apar peste oceane în latitudinile tropice.

CICLOCROS, probă sportivă combinată; Cicloturism.

CICLODEXTRINE, oligomeri ciclici ai glucozei.

CICLODROM, teren special pentru curse și concursuri cu biciclete.

CICLOFANI, compuși macrociclici ce includ inele aromatice și/sau heteroaromatice interconectate de lanțuri alifate.

CICLOFILIDE, ordin de animale din clasa cestodelor.

CICLOHEXANOL, monoalcool aliciclic.

CICLOHEXANONĂ, cetonă aliciclică.

CICLOHEXENĂ, hidrocarburi aliciclice nesaturate.

CICLOIDĂ, curbă transcendentă plană, traiectoria unui punct M al unui cerc de rază r ce se rostogolește de-a lungul unei linii drepte.

CICLON, (din gr. *kyklos* – cerc), minimum baric, regiune în atmosferă cu presiunea scăzută (minimă în centrul ei), cu circulația aerului în vârtej, având direcția în emisfera sudică în sensul acelor de ceasornic, iar în emisfera nordică, inversă, regiune a sistemului baric în care presiunea scade de la periferie spre centru, iar masele de aer au o mișcare convergentă pe orizontală și ascendentă pe verticală; dispozitiv tehnologic de epurare.

CICLOP, (*Cyclopidae*), denumire a crustaceelor inferioare copepode din familia ciclopidelor; în mitologia greacă, uriași cu un singur ochi în frunte

CICLOPENTADIENĂ, hidrocarbură dlenică aliciclică.

CICLOPOIDE, ordin de animale artropode.

CICLOPROPAN, cea mai simplă hidrocarbură saturată a șirului aliciclic.

CICLOPTERIDE, familie de pești din ordinul scorpeniforme.

CICLOSTOMATE, (*Cyclostomata*), clasă de vertebrate cu gura rotundă și lip-site de maxilare.

CICLOTIMIE, formă ușoară de psihoză maniacal-depresivă.

CICLOTIMIE, stare psihologică de alternanță a depresiei cu buna dispoziție.

CICLOTRON, accelerator rezonant ciclic de particule încărcate.

CICLU CELULAR, proces de diviziune celulară, cuprinde două perioade dinamice și calitativ distincte: interfaza și mitoză; procese strict coordonate în timp, care asigură reproducerea celulelor.

CICLU DE HIDROGEN, succesiune de reacții termonucleare în stele, ce duc la conversia hidrogenului în heliu fără participarea catalizatorilor.

CICLU DE PRODUCȚIE AGRAR, perioadă în agricultură de la pregătirea terenului până la recoltarea și depozitarea produselor.

CICLU DE PRODUCȚIE ZOOTEHNIC, perioadă de la începutul creșterii animalelor până la comercializarea lor.

CICLU DE VIAȚĂ, durata funcționării dispozitivului tehnic sau cantitatea de muncă prestată de el pentru o anumită perioadă calendaristică de timp; timp de funcționare.

CICLU ESTRAL, ansamblul modificărilor periodice ale uterului.

CICLU GEOGRAFIC, ciclu de eroziune, schimb succesiv al etapelor de dezvoltare a reliefului scoarței Pământului.

CICLU MENSTRUAL, schimbări dezvoltate consecutiv în organele reproductivă ale sistemului feminin al căror manifestare principală este menstruația.

CICLU METONIC, interval de timp de 6940 de zile (19 ani), utilizat pentru a coordona durata lunii sinodice și a anului solar în calendarul lunar-solar.

CICLU SAROS, în astronomie, o perioadă de timp egală cu 6 585,32 de zile.

CICLU SEXUAL, totalitatea proceselor morfofiziologice ce se repetă periodic în organismul femeii, ajunse la maturitate sexuală, și care sunt legate de reproducere.

CICLU SOLAR, modificare cvasiperiodică în manifestările activității solare cu o perioadă caracteristică de aproximativ 1 an.

CICLU TERMIC, termen de referință în fizică privitor la ciclul termodinamic.

CICLU VITAL, ciclu de dezvoltare al organismelor vii; totalitatea fazelor de dezvoltare prin care trece un organism pentru a deveni matur și capabil de a se reproduce.

CICLU, succesiune de fenomene, stări, operații, manifestări, ansamblu de procese, lucrări, fenomene, fapte, acțiuni, legate între ele, care constituie laolaltă un cerc încheiat, un sistem logic; Ciclu de producție, ciclu de lecții, ciclu de lucrări literare, ciclu de lucrări artistice ș. a.; evoluție economică care conduce la o alternanță a perioadelor de creștere și depresiune economică; Ciclu de afaceri, ciclu Juglar, ciclu Kitchin, ciclu de producție, ciclu de viață, ciclu economic, ciclu financiar, ciclu investițional, ciclu sezonier.

CICLUL CALVIN-BENSON, v. FOTO-SINTEZĂ.

CICLUL CARNO, termen de referință în fizică în domeniul termodinamicii.

CICLUL COMBUSTIBILULUI NUCLEAR, totalitate de procese tehnologice ce asigură producția de energie economică și sigură în centralele nucleare staționare și de transport cu reactoare pe bază de neutroni termici și rapizi.

CICLUL CORI, una dintre căile de transformare a glucidelor în organismul vertebratelor.

CICLUL DE VIAȚĂ A MĂRFURILOR, ciclu de viață a produsului, constă în etape succesive ale apariției unei idei, dezvoltarea unui produs, baza producției sale, creșterea vânzărilor pe piață, îmbătrânirea morală, reducerea și încetarea producției, înlocuirea cu un produs nou, mai progresiv.

CICLUL ORNITINEI, consecutivitate ciclică a reacțiilor fermentative.

CICLUL RANKINE, proces termodinamic circular ideal, în care căldura este transformată în lucru sau invers.

CICLUL SEXUAL, complex de procese morfologice și fiziologice legate de reproducere, repetate ciclic la femelele mature ale animalelor și omului.

CICLUL UREEI, reacții biochimice de producere în organism a ureei din amoniac.

CICLUL ZERO, set de lucrări de construcție și montaj pentru a zidi elemente din structură ale clădirii aflate sub nivelul luat ca nivel zero.

CICLURI BIOGEOCHIMICE, schimbul periodic de substanțe și energie dintre diferite componente ale biosferei.

CICLURI CURRICULARE, cicluri/niveluri de învățământ, structuri normative ale sistemului de învățământ.

CICLURILE KONDRATIEV, cicluri mari, unde lungi, sinusoidale, stabile ale dezvoltării economice a lumii. Concepția ciclurilor de afaceri mari a fost elaborată de de N. D. Kondratiev în anii 1920.

CICOARE, (*Cichorium*), gen de plante anuale sau perene din familia Asteraceae. În Republica Moldova este răspândită *Cichorium intybus*.

CICONIFORME, (Ciconiiforme, Gresores), ordin de păsări.

CICUTA, gen de plante, ierburi perene din familia Apiaceae.

CIFERT, (sl. veche *četver't* – sfert), în Moldova din sec. al XVIII-lea, o pătrime din bir care se plătea trimestrial domniei.

CIFLIC, (tc. *ciftlik*), în Moldova medievală, moșie mică.

CIFOZĂ, deformare a coloanei vertebrale în plan sagital prin curbarea antero-posterioară a acesteia cu concavitatea anterior și convexitatea posterior; Cocoloșă, gibozitate.

CIFRARE, domeniul mondial al electromagneticii accesat prin tehnologie

electronică și exploatat prin intermediul modularii energiei electromagnetice cu scopul de a realiza o gamă largă de capacități de comunicare și control.

CIFRĂ CETANICĂ, indicator al calității arderii combustibilului în motor.

CIFRĂ DE AFACERI, volumul de vânzări al unei firme din activitatea desfășurată într-o anumită perioadă de timp; venit brut.

CIFRĂ OCTANICĂ, caracteristică cantitativă condiționată a rezistenței la ciocnire a combustibililor pentru motoare, utilizați în motoarele cu ardere internă cu aprindere forțată.

CIFRĂ, semn convențional folosit pentru scrierea numerelor; fiecare dintre cele zece simboluri grafice – 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, care reprezintă numerele: zero, unu, doi, trei, patru, cinci, șase, șapte, opt, nouă; Cifre arabe, cifre romane.

CIFROGRAMĂ, mesaj cifrat.

CIFRU, sistem de semne convenționale cu care se transmit comunicări secrete; combinație de litere sau de cifre cu ajutorul căreia se poate deschide un sistem informațional.

CIGĂRENI, Ialoveni, Cigăreni.

CIGNUS, gen de pasări din familia anatide.

CIHORENI, Orhei, Biești.

CIL, formațiune filiformă situată pe suprafața unor celule și care este capabilă să facă mișcări ritmice ondulatorii; Ciliat, ciliograd.

CILIAPOROZE, grupă de boli parazitare ale peștilor de apă dulce, provocate de infuzori parazitari de tipul Cilioforilor.

CILIAATE, (Ciliophora), filum de nevertebrate.

CILINDRI, corpurile de lucru ale mașinilor care prelucrează materialul trecut printre ele, sau care servesc la îndreptarea sau îndoirea semifabricatelor, zdrobirea și amestecarea produselor.

CILINDRU DE LAMINARE, organ de lucru al echipamentului industrial în domeniu.

CILINDRU, totalitate de linii drepte în spațiu, paralele cu o direcție dată și care trec printr-o anumită linie.

CILIOFORA, filum de eucariote unicelulare.

CIMARRONI, în sec. XVI-XVIII, sclavi fugari și urmașii lor în coloniile din Indiile de Vest și din unele regiuni ale Americii de Sud.

CIMBRIȘOR (*Thymus serpyllum*), gen de plante din familia Lamiaceae. Ierburi anuale, semiarbuști sau arbuști. În Republica Moldova cresc 10 specii, dintre care mai frecvente sunt: *Thymus marschallianus*, *thymus dimorphus*, *thymus latifolius*, *thymus moldavicus*. Toate speciile de cimbrășor conțin uleiuri eterice.

CIMBRU, (*Satureja*), gen de plante din familia Lamiaceae. Ierburi anuale, arbuști sau subarbuști. În Republica Moldova se cultivă ca plantă decorativă cimbrul de grădină (*Satureja hortensis*).

CIMBRU, specie de plante anuale și multianuale din familia Lamiaceae.

CIMENT DE ÎNTĂRIRE RAPIDĂ, ciment care la etapa incipientă de întărire manifestă o creștere rapidă a durabilității.

CIMENT DENTAR, varietate a țesutului osos care acoperă rădăcina și coletul dintelui.

CIMENT EXPANDAT, liant din grupul cimenturi cu capacitatea de a crește în volum în timpul procesului de întărire.

CIMENT PORTLAND, liant hidraulic sub formă de pulbere fină de culoare gri închis sau gri-verzui, în care predomină silicatul de calciu (70-80 % din greutate).

CIMENT ROMAN, liant fabricat după rețeta antică a romanilor.

CIMENT SILICIOS, tipuri de ciment, care conține aditiv silicios.

CIMENT, denumire generică a unui mare grup de lianți minerali, de obicei hidraulici.

CIMENTAREA OȚELULUI, prelucrare fizico-chimică prin încălzire, pentru saturarea prin difuzie cu carbon a straturilor de suprafață ale articolelor confecționate din oțel cu conținut redus de carbon, pentru a crește duritatea și rezistența la uzură.

CIMENTITĂ, carbură de fier, compus chimic în componența și structura aliajelor de fier-carbon.

CIMENTUL PORTLAND CU ZGURĂ, liant hidraulic obținut prin măcinarea fină a clincherului de ciment Portland, zgurei granulate de furnal și ghips, amestecat în diferite proporții.

CIMERIENI, (gr. Κιμῆριοι), triburi nomade care au invadat Transcaucazia în a doua jumătate a sec. al VIII-lea î. Hr. iar în sec. al VII-lea î. Hr. au cucerit unele zone din Asia Mică.

CIMILITURĂ, creație populară, uneori în versuri, cu caracter alegoric și metaforic, care cere identificarea unui obiect sau a unei ființe.

CIMIȘENI, Criuleni, Cimișeni.

CIMIȘIR, (Buxus), gen de plante lemnoase, sempervirescente, din familia Buxaceae. Se cunosc peste 40 (după unele surse până la 70).

CIMIȘLIA or., Cimișlia, or. Cimișlia.

CIMITIR DE VITE, loc special pentru înhumarea animalelor decedate în urma unor maladii contagioase.

CIMITIR, tip de monument arheologic, constituit dintr-un grup de morminte, unde sunt înhumați oamenii morți.

CIMPANZEU, (Pan, Anthropopithecus, Troglodytes), gen de maimuțe antropoide, arboricolă, de talie mare, cu membrele anterioare lungi, cu blana și cu pielea neagră și fără coadă.

CIMPOI, (din lat. centipellium, literal - stomacul unui animal rumegător, burduf), instrument muzical popular de suflat, cunoscut în Moldova din vechime.

CINA CEA DE TAINĂ, conform Bibliei, moment religios ce semnifică jertfirea lui Isus Hristos pentru oameni.

CINABRU, mineral, sulfură naturală de mercur HgS. Conține 86,2 % Hg. Cristalizează în sistemul trigonal, formând agregate granulare sau pulverulente și impregnații, mai rar cristale romboedrice.

CINAMIC, ACID ~, acid carboxilic nesaturat aromatic gras.

CINAMICĂ, ALDEHIDĂ ~, aldehydă grasă nesaturată aromatică.

CINCI, termen de referință în matematică privind o cifră și un număr natural.

CINCINAL, plan sovietic întocmit pe cinci ani.

CINCLIDE, familie de păsări din apropierea bazinelor acvatice din ordinul paseriformelor.

CINCONA, gen de plante din familia Rubiaceae.

CINEGETICĂ, știința despre vânatoare și metode de administrare rațională a gospodăriei vânătorești.

CINEMA HOME, complex de echipamente audio și video pentru consu-

matori, instalate într-un living privat pentru a crea condiții optime de vizualizare a conținutului video acasă.

CINEMA PE ECRAN LAT, tip de cinematografie bazat pe utilizarea peliculei cu lățimea de 50-70 mm pentru filmarea și proiectarea filmelor.

CINEMA STEREOSCOPICĂ, tip de cinematograf, metode și mijloace tehnice, care creează la spectator iluzia optică de volum a obiectelor afișate pe ecran.

CINEMA, v. CINEMATOGRAF.

CINEMASCOP, dispozitiv optic.

CINEMATICA MECANISMELOR, capitol în teoria mecanismelor și mașinilor, ce studiază mișcarea elementelor mecanismelor, fără a stabili cauzele mișcării.

CINEMATICĂ STELARĂ, ramură a astronomiei stelare care studiază prin metode statistice legile mișcării diferitor obiecte din Galaxie.

CINEMATICĂ, ramură a mecanicii care studiază metodele de descriere și proprietățile mișcării corpurilor fără a se ține cont de masa acestora și de forțele care acționează asupra lor.

CINEMATOGRAF, mijloace tehnice și metode de lucru ce asigură realizarea producției cinematografice și reproducerea ei pe ecran; difuzarea producției cinematografice cu utilaj special; Cinematograf sonor.

CINEMATOGRAFIE, (din gr. kinēma, la genitiv kinēmatos - mișcare și ... grafie), tehnica înregistrării unor imagini pe pelicule speciale și proiectării lor pe ecran; ramură a culturii, care se ocupă cu producția de filme și proiectarea lor pe ecran în fața spectatorilor.

CINESCOP, tub catodic electronic folosit pentru redarea imaginilor; dispozitiv cu fascicul de electroni, utilizat pentru a converti o imagine optică sau cu raze X într-un semnal video de televizi-

une, aparat electronic de recepție pentru reproducerea imaginilor televizate, observate direct pe ecranul televizorului sau proiectate pe un ecran exterior; dispozitiv receptor cu fascicul de electroni a cărui funcționare se bazează pe efectul de a genera radiații laser într-un cristal cu semiconductor, atunci când este excitat de un fascicul de electroni rapizi; Cinescopul cu laser.

CINETICA CHIMICĂ, domeniu al chimiei fizice care studiază viteza reacțiilor chimice, dependența ei de diferiți parametri (concentrația substanțelor reactante, temperatura, presiunea, prezența catalizatorilor ș.a.) și mecanismul proceselor chimice; Cinetica reacțiilor chimice.

CINETICĂ, ramură a mecanicii care include dinamica și statica.

CINETOSTATICA, compartiment al mecanicii clasice, unde metodele staticii sunt utilizate la rezolvarea unui șir de probleme ale dinamicii.

CINEZINE, familie de proteine capabile, cu participarea adenozintrifosfatului, de a deplasa organitele celulare de-a lungul microtubulilor formați de tubulină.

CINGHIȚA ALPINĂ, pasăre din familia passeride.

CINIC, denumirea colinei și gimnaziului din Atena unde preda Antistene, reprezentanți ai uneia din așa-numitele școli filosofice socratice din Grecia antică (Antistene, Diogene din Sinope ș. a.), care propaga teza independenței individului față de orice convenție socială; Cinism, cinici.

CINIPOIDEE, suprafamilie de himeoptere.

CINIȘEUȚI, Rezina, Cinișeuți.

CINNAMOMUM, gen de plante arbori și arbuști veșnic verzi din familia Lauraceae.

CINODON, gen de plante din familia Poaceae.

CINODONTIA, ordin de reptile dispărute.

CINOMIS, gen de mamifere din familia sciuride.

CINTEOTL, zeu din mitologie aztecă.

CINTEZĂ DE IARNĂ, specie din familia fringilide.

CINTEZĂ, (*Fringilla coelebs*), pasăre cântătoare din familia fringilide.

CINZECIȘTI, creștini de credință creștină evanghelică.

CIOARA, Hâncești, Cioara.

CIOARĂ, (*Corvus*), denumire a unor păsări omnivore din familia corvidelor. Sunt mai răspândite și mai cunoscute 2 specii, care se întâlnesc și în RM. Cioara de câmp, (*Corvus trugilegus*) și cioara cenușie (*Corvus corone*).

CIOBALACCIA, Cantemir, Ciobalaccia.

CIOBANCA, Strășeni, Pânășești.

CIOBANOVCA, Anenii Noi, Ciobanovca.

CIOBANOVCA, Râșcani, Grinăuți.

CIOBĂNEASCA, melodie populară moldovenească instrumentală, executată de obicei la fluier; joc popular moldovenesc de tipul horei cu măsura muzicală de 2/4, executat de bărbați.

CIOBURCIU, Ștefan-Vodă, Cioburciu.

CIOBURCIU, UATSN, Cioburciu.

CIOC ÎNTORS, (*Recurvirostra avosetta*), specie de păsări migratoare.

CIOC, extremitate ascuțită a unui obiect; organ caracteristic păsărilor; plisc, clanț.

CIOCAN PNEUMATIC, instrument mecanic de impact manual pentru separarea rocilor slabe de masiv, slăbirea soluțiilor înghețate, acoperirilor de asfalt și beton, demontarea fundațiilor, pereților etc.; Ciocan-burghiu, perforator.

CIOCAN, dispozitiv mecanic de forjare a metalelor sub presiune; instrument de lovit, de mână, pentru forjarea metalelor, spargerea pietrelor etc.; Ciocan de foc, ciocan de sudat/lipit; probă de atletism și instrument de aruncat la distanță conform anumitor reguli.

CIOCANA-VECHE, sat în raionul Criuleni. În ian. 1971 s-a contopit cu s. Colonița, mun. Cișinău.

CIOCĂNIRE, tehnică de decorare a obiectelor metalice.

CIOCĂNITORI, (*Picidae*), familie de păsări arboricole din ordinul piciformelor; Ciocănitorea peștiță mare, ciocănitorea sirneană, ciocănitorea neagră.

CIOCÂLTENII-NOI, sat în raionul Orhei. În 1970 s-a contopit cu s. Ciocâlteni, com. Ciocâlteni.

CIOCÂRLAN, element decorativ arhitectural la coama acoperișului; dans popular și melodia după care se execută.

CIOCÂRLIA DE CÂMP, pasăre din familia alaudide.

CIOCÂRLIA, dans popular și melodia după care se execută.

CIOCÂRLII, (*Alaudidae*), familie de păsări terestre, majoritatea cântătoare, din ordinul passeriforme.

CIOCÎLTENI, Orhei, Ciocâlteni.

CIOCLU, persoană care transportă morții la groapă.

CIOC-MAIDAN, UTAG, Cioc-Maidan.

CIOCNIRE ELASTICĂ, coliziune între două corpuri fără deformarea acestora.

CIOCNIRE PLASTICĂ, coliziune între două corpuri cu deformarea permanentă a acestora.

CIOCOLATĂ, produs alimentar obținut din boabe de cacao, zahăr și diferite substanțe aromatice și gustative.

CIOCUL-BERZEI, (*Geranium pratense*), gen de plante erbacee, perene, unele anuale, din familia Geraniaceae. În Republica Moldova se întâlnesc 14 specii.

CIOFU, Telenești, Zgârdești.

CIOHODAR, slujbaș la curtea domnească din Țara Românească și Moldova, având obligația să îngrijească de încălțămîntea domnului sau îndeplinind funcția de lacheu al acestuia.

CIOLACU NOU, Fălești, Ciolacu Nou.

CIOLACU VECHI, Fălești, Ciolacu Nou.

CIOPĂRȚIREA BLĂNII, boală a animalelor de blană, care se caracterizează prin părul fragil al blănii.

CIOPLENI, Criuleni, Hrușova.

CIOPLITOR, persoană care cioplește, care se ocupă cu cioplitul.

CIORBAGIU, ofițer de ieniceri; comandant al unui regiment de ieniceri.

CIORCHINE, tip de inflorescență la unele plante.

CIORESCU, mun. Chișinău, Ciorescu.

CIOREȘTI, Nisporeni, Cioești.

CIORIȚA, afluent al râului Cahul, RM.

CIORMOIAG, (*Melampyrum cristatum*), sor cu frate, gen de plante din familia Scrophulariaceae.

CIORNA, râu în RM, afluent pe dreapta al Nistrului.

CIORNA, Rezina, or. Rezina.

CIOROPCANI, Ungheni, Cioropcani.

CIOROPCANII NOI, sat, contopit cu satul Cioropcanii Vechi, raionul Ungheni cu denumirea CIOROPCANI. Menționat documentar în 1909, comuna Cioropcani.

CIOROPCANII VECHI, sat contopit cu satul Cioropcanii-Noi, raionul Ungheni cu denumirea CIOROPCANI. Menționat documentar în 1443.

CIP, placă semiconductoare sau dielectrică, pe care este montat un circuit integrat sau asamblat un miniaparat electronic, dotate cu elemente de unire și suprafețe de contact.

CIPERACEE, (*Cyperaceae*), familie de plante monocotiledonate. Ierburi, de regulă, perene. În Republica Moldova se întâlnesc cca 50 specii, cele mai frecvente fiind speciile de rozog.

CIPRAEIDE, familie de moluște gastro-pode.

CIPRINIDE, (*Cyprinidae*), familie de pești din ordinul teleosteenilor.

CIPRINIFORME, (*Cypriniformes*), ordin de pești osoși.

CIPRINODONTIFORME, ordin de pești osoși teleosteeni de talie mică.

CIRC, (lat. circus, literal - cerc), instituție de agrement; clădire cu arenă circulară, având de obicei un diametru de 13 m și locuri pentru spectatori; spectacol care cuprinde numere de gimnastică, de acrobație, dresură de animale, momente comice, bufte etc.; ansamblu artistic care organizează astfel de spectacole; Circul antic, circ amator, circ ambulant; depresiune circulară formată prin acțiunea de eroziune a unui ghețar, de obicei în regiunile muntoase înalte; Circ glaciar.

CIRCE, (*Κίρκη*), în mitologia greacă, o vrăjitoare, fiica lui Helios și oceanidei Perseis, sora regelui Colchidei Eetes și soția lui Minos Pasiphae, mătușa Medeei.

CIRCUIT DE DECLANȘARE, dispozitiv electronic cu două sau (mai rar) mai multe stări de echilibru stabil, capabil să execute o tranziție bruscă de la o stare la alta, ca urmare a influenței externe.

CIRCUIT DE ȘINĂ, circuit electric în care există o sursă de alimentare și un receptor, iar conductoarele de curent electrice sunt linii de cale ferată, conectate electric într-un circuit prin vehiculul electric (tramvai, locomotivă, vagon) cu conductorul suspendat deasupra vehiculului.

CIRCUIT ELECTRIC CU DOUĂ BORNE DE CONTACT, circuit electric.

CIRCUIT ELECTRIC CU PATRU POLI, circuit electric.

CIRCUIT ELECTRIC, rețea electrică în buclă închisă ce include componente electrice, realizându-se o cale închisă pentru curentul electric; ansamblu de dispozitive și conductoare de conectare ale acestora, proiectate pentru fluxul de curent electric; Circuit imprimat.

CIRCUIT INTEGRAT DE TRANSFER DE SARCINĂ, dispozitiv semiconductor pentru acumularea și stocarea unei încărcări în eventuale celule formate în cristal, sub acțiunea unui câmp electric extern și direcționată să transmită pachetele de încărcare, de la o celulă potențială, la alta atunci când se modifică tensiunea la electrozii externi.

CIRCUIT INTEGRAT, circuit microelectronic. Primele brevete, microcircuit, microcip.

CIRCUIT MAGNETIC, inelul liniilor magnetice.

CIRCUIT OSCILANT, circuit închis format dintr-o sursă de curent continuu, un condensator, o bobină și un comutator.

CIRCUIT TRIFAZAT, circuit de curent alternativ în care există trei tensiuni sinusoidale de aceeași frecvență, de-

plasate în fază unul față de celălalt (de obicei, cu 120 °).

CIRCUITE INTEGRALE MAGNETICE, tip de circuite integrate în care sunt utilizate substanțe magnetice pentru procesarea și/sau stocarea informațiilor.

CIRCUITE INTEGRALE MAGNETICE, tip de circuite integrate în care sunt utilizate substanțe magnetice pentru procesarea și/sau stocarea informațiilor.

CIRCUITUL APEI ÎN NATURĂ, proces continuu de circulație a apei (în diferitele ei stări de agregare) în atmosferă, hidrosferă și în scoarța terestră. Are un caracter mai mult sau mai puțin ciclic și decurge în câteva etape.

CIRCUITUL APEI, proces constant de circulație a apei în învelișul geografic al Pământului, inclusiv transformările sale continue de fază: vapori de apă de la suprafața Pământului la aer, și din nou de la aer la suprafața lui.

CIRCUITUL APELOR URBALE, alimentare cu apă, ape uzate, ape poluate în menaj, cu deșeuri industriale, precum și apele provenite din precipitații atmosferice.

CIRCUITUL DE SUBSTANȚE PE PĂMÂNT, șir de procese repetate de transformare și mișcare a substanțelor în natură, având o scară diferită și o natură ciclică mai mult sau mai puțin pronunțată; proces de transformare și de migrare a materiei în natură. Se caracterizează printr-o repetare continuă și progresivă, ritmicitate, care asigură Pământului o anumită stabilitate a reliefului.

CIRCUL DE STAT DIN CHIȘINĂU, instituție de cultură.

CIRCULARĂ, dispoziție, ordin, directivă trimisă în scris instituțiilor sau persoanelor în subordin.

CIRCULAȚIA ALIZEELOR, element al circulației generale a atmosferei, este formată pe suprafața oceanică în la-

titudinile tropicale și ecuatoriale din curenți de aer extrem de stabili.

CIRCULAȚIA APEI OCEANULUI MONDIAL, sistem unic de mișcare continuă a apei Oceanului Mondial.

CIRCULAȚIA CAPITALULUI, trecere a capitalului industrial sau a fondurilor unei societăți comerciale de la forma bănească la cea productivă, apoi la forma marfă și din nou la forma bănească.

CIRCULAȚIA DOCUMENTELOR, sistem de circulație a documentelor în cadrul organizației din momentul creării sau a primirii lor până la executare, livrare la arhivă, distrugere sau trimitere, care necesită monitorizare și reglementare permanentă și influențează semnificativ eficiența și securitatea organizației.

CIRCULAȚIA ELITELOR, proces social.

CIRCULAȚIA GENERALĂ A ATMOSFEREI, sistem unic de mișcare continuă a oceanului atmosferic; Circulare zonală a atmosferei.

CIRCULAȚIA MĂRFURILOR, transmitere, schimb de bunuri, de mărfuri (prin intermediul banilor); transformare a mărfurilor în bani și a banilor în mărfuri.

CIRCULAȚIE ATMOSFERICĂ, set de curenți de aer în atmosfera planetei: vânturi, fluxuri ascendente și descendente, procese ondulatorii și vortexuri.

CIRCULAȚIE BĂNEASCĂ, Circulația monetară, flux de monedă în numerar, fără numerar, care asigură circulația mărfurilor, prestarea de servicii, precum și a plăților nelegate de circulația mărfurilor în economie.

CIRCULAȚIE LIMFATICĂ, mișcarea limfei de la țesuturi și organe spre patul vascular venos.

CIRCULAȚIE MUSONICĂ, curenți de aer sezonieri destul de stabili în atmo-

sfera latitudinilor tropicale și temperate, element al circulației generale a atmosferei.

CIRCULAȚIE SANGVINĂ ARTIFICIALĂ, sistem cu ajutorul căruia tot sângele sau o parte a acestuia este drenată din corp și din nou întoarsă.

CIRCULAȚIE SANGVINĂ, deplasarea sângelui sau hemolimfei în sistemul circulator, asigurând schimbul de substanțe dintre țesuturile organismului și mediul extern; mișcare perpetuă a sângelui prin aparatul circulator, în timpul căreia se efectuează schimbul de substanțe dintre țesuturile organismului și mediul ambiant.

CIRCUMCIZIE, ritual religios-magic răspândit la popoarele semite, care constă în secționarea ligamentului organului genital masculin.

CIRCUMFERINȚĂ, curbă plană închisă, toate punctele aflându-se la aceeași distanță față de un punct dat ce se află în același plan cu aceasta.

CIRCUMSCRIPTIE ELECTORALĂ, unitate teritorială formată pentru organizarea alegerilor în organele reprezentative ale statului, în conformitate cu normele stabilite de legi.

CIRCUMSTANȚE AGRAVANTE, în dreptul penal, împrejurări ce imprimă un grad de pericol social mai mare infractorului și infractorului, implicând sancțiuni mai aspre.

CIRCUMSTANȚE ATENUANTE, în dreptul penal, împrejurări care imprimă un grad de pericol social mai mic faptei penale și infractorului, implicând sancțiuni mai blânde.

CIRCUMSTANȚE EXCEPȚIONALE, autorizația de rezidență pentru circumstanțe excepționale se acordă persoanelor care colaborează cu autoritățile administrației, polițienești, fiscale sau judiciare.

CIRCUS, gen de păsări răpitoare de zi.
CIRE PERDUE, (din fr. ceară pierdută), metodă de topire cu precizie a bronzului.

CIREȘ, (*Prunus avium*), plantă pomicolă arborescentă din genul *Prunus*, familia *Rozaceae*. Este răspândit în sudul Europei, Africa de Sud, Australia, America de Sud.

CIRIPCĂU, Florești, Ciripcău.

CIRIPEDIA, subclasă de crustacee marine.

CIRIPEZIENI, (*Cirripedia*), ordin de crustacee inferioare sedentare, răspândite în mări; unele populează și limanurile salmastre.

CIROZĂ, (din gr. *kirros* – galben-roșcat), concreșterea țesutului fibros în organul funcțional parenchimatous însoțită de reorganizarea structurii acestuia și ratatinare; *Ciroză hepatică*, înlocuirea țesutului hepatic normal sau sănătos cu țesut cicatricial nefuncțional.

CIRSIUM, pălămidă, gen de plante ierboase din familia *Asteraceae*.

CIS TRANS TEST, metodă de analiză genetică.

CISLĂ, (sl. veche *cislo* – număr), în Moldova medievală, cotă-parte de bir fixată de vistieria unui ținut, ocol, sat și repartizată fiecărui contribuabil în parte; *Cislaș*.

CISOIDĂ, termen de referință în matematică privind o curbă generată din două curbe date *C1*, *C2* și un punct *0*.

CISTACEAE, familie de plante dicotiledonate. În Republica Moldova (pe pante calcaroase) cresc 3 specii (*Helianthemum nummularium*, *H. canum*, *Fumana procumbens*).

CISTĂ, vas cilindric de metal caracteristic primei epoci a fierului din Italia.

CISTEINĂ, aminoacid care conține sulf.

CISTERNĂ, vagon dota cu un vas în formă cilindrică pentru transportarea mărfurilor lichide, gazoase, solidificate sau sub formă de pulbere.

CISTICERC, varietate a larvei viermilor panglică.

CISTICERCROID, varietate a larvei viermilor panglică.

CISTICERCOZĂ, boală parazitară determinată de localizarea în organism a cisticercilor, întâlnită la taurine și porcine, dar și la oameni.

CISTITĂ, (gr. *kystis* – vezică), inflamație a mucoasei vezicii urinare în urma unei infecții.

CISTOSEIRA, gen de alge din familia *Sargasaceae*.

CISTRĂ, instrument muzical cu grif lung, fund plat și coarde, la care se cânta prin ciupire din sec. XVII-XIX.

CISTUS, gen de plante din familia *Cistaceae*.

CIȘMEA, Orhei, Pelivan.

CIȘMICHIOI, UTAG, Cișmichioi.

CITA, oraș în Asia, centrul administrativ al regiunii omonime din Rusia, are 1192 mii locuitori.

CITADELĂ, zonă fortificată de apărare.

CITAT, extras dintr-un text sau secvență preluată cu precizie.

CITAȚIE (lat. *citatio*), anunț, ordin, somație, act oficial (făcut în scris) prin care o persoană este chemată să se prezinte la termenul fixat în fața unei instanțe judecătorești sau unei autorități.

CITHARA, instrument muzical cu coarde în Grecia antică, asemănător cu lira.

CITIDINĂ, ribonucleotid din radical de citozină și D riboză.

CITISUS, gen de plante din familia *Fabaceae*.

CITO-, prefix, se referă la domeniile interdisciplinare de cercetare ale celulelor.

CITOCHINE, factori ai imunității celulare.

CITOCHININE, hormoni ai plantelor.

CITOCINEZĂ, proces de separare a celor două celule provenite dintr-o celulă-mamă; *Plasmodiereză*, *citodiereză*.

CITOCROMI, proteine complexe ce conțin în calitate de grupă proteică, hemul.

CITOCROMOXIDAZE, fermenți din clasa oxidoreductazelor.

CITODIAGNOSTIC, diagnosticare bazată pe examinarea microscopică a celulelor extrase din organism.

CITOLOGIE, știință care studiază structura, funcțiile și dezvoltarea celulelor; *Citogenetică*, *Citomorfoză*.

CITOPLASMĂ, la plantele eucariote, parte a celulei dintre membrana celulară și nucleu.

CITOSCHELET, (*Schelet celular*), ansamblu de structuri proteice din citoplasmă care constituie sistemul locomotor al celulei eucariote.

CITRULINĂ, tip de aminoacid L.

CITRUS MAXIMA, v. **POMELO**.

CITRUS, gen de plante din familia *Rutaceae*.

CIUBARA, Râșcani, Vasileuți.

CIUBĂR, vas mare făcut din doage de lemn și prevăzut cu toarte, având diferite utilizări.

CIUBOTĂ, în Moldova medievală, taxă (amendă) care se percepea de către slujitorii domnești ca despăgubire pentru „uzura ciubotelor” legată cu deplasarea până la împetricinați.

CIUBOȚICA-CUCULUI, (Primula), gen de plante erbacee, perene și anuale din familia Primulaceae. În Republica Moldova crește prin poieni, la marginea pădurilor (Primula veris sau Primula officinalis) și se cultivă ca plante decorative; formele hibride ale speciilor: urechea-ursului (Primula auricula, P. elatior, P. obconica).

CIUBUC, termen de referință în arhitectură, element decorativ.

CIUCIUIENI, Sângerei, Ciuciuieni.

CIUCIULEA, Glodeni, Ciuciulea.

CIUCIULENI, Hâncești, Ciuciuleni.

CIUCUR-MINGIR, Cimișlia, Ciucur-Mingir.

CIUCUȘOARĂ, denumire a două specii de plante (genurile Meniocus și Berte-roa) din familia Brassicaceae.

CIUDAD DE GUATEMALA, capitala Guatemalei.

CIUDAD DE MÉXICO, capitala Mexicului, principalul centru economic, științific și cultural al țării, situat în partea de sud a podișului mexican.

CIUF, (Asio otus), denumire comună a unor păsări din familia strigidelor, ordinul strigiformelor.

CIUFĂ, (Cyperus esculentus), plantă erbacee perenă din familia Cyperaceae. Originară din Africa. Ciufa se cultivă ca plantă anuală tuberculiferă, oleaginoasă.

CIUFLEȘTI, Căușeni, Ciuflești.

CIUHUR, râu în nordul RM, afluent pe stânga al Prutului.

CIUHUREȚ, râu ce se varsă în lacul Costești-Stânca, granița RM și România.

CIULEANDRA, dans popular și melodia după care se execută.

CIULIN DE BALTĂ, (Trapa), gen de plante acvatice anuale din familia Trapaceae. Cei mai răspândiți reprezentanți (inclusiv în Republica Moldova) sunt cornacii, fructele cărora se folosesc în alimentație și ca nutreț.

CIULUC, Fălești, Egorovca.

CIULUCANI, Telenești, Ciulucani.

CIULUCUL-DE-MIJLOC, râu în RM, afluent pe stânga al Ciulucului-Mic (bazinul Răutului).

CIULUCUL-MARE, râu în RM.

CIULUCUL-MIC, râu în RM, afluent pe dreapta al Răutului.

CIUMA APELOR, (Elodea canadensis), plantă acvatică.

CIUMA DIN BASARABIA, (1812-1814, 1819), epidemie cu impact istoric.

CIUMA LUI CARAGEA, 1813, epidemie cu impact istoric.

CIUMA NEAGRĂ, criză din sec. XIV-lea.

CIUMA PISICILOR, viroză extrem de contagioasă, caracterizată prin febră, diaree puternică, vărsături, deshidratare, reducerea numărului total de leucocite din sânge cu mortalitate sporită.

CIUMAI, Taraclia, Vinogradovca.

CIUMĂ CLASICĂ A PORCILOR, boală virală extrem de contagioasă a porcilor domestici și sălbatici.

CIUMĂREA, (Galega officinalis), gen de plante erbacee, perene din familia Fabaceae. În Republica Moldova se întâlnește scrântitoarea sau iarba-ciumei.

Este o plantă medicinală, conține alcaloizi, saponine.

CIUMIZĂ, (Setaria italica), plantă anuală erbacee din familia Poaceae, soi de mei, plantă cerealică anuală din genul Setaria. Originară din Asia de Est, se cultivă ca plantă alimentară și furajeră.

CIUPERCĂ ALBĂ, denumire a câtorva specii de ciuperci otrăvitoare (Amanita phalloides, Amanita verna ș.a.) din familia Agaricaceae.

CIUPERCI COMESTIBILE, specii de plante folosite în alimentație.

CIUPERCI DE MUCEGAI, ciuperci microscopice din diferite categorii taxonomice, ce formează depuneri caracteristice de diferite culori pe produsele alimentare, resturi vegetale, materiale organice și articole din ele.

CIUPERCI, (Fungi), grup de plante inferioare lipsite de clorofilă. Sunt organisme heterotrofe, de regulă aerobe. Se cunosc peste 100 mii specii; Ciuperci comestibile, ciuperci otrăvitoare.

CIURUL LUI ERATOSTENE, metodă din teoria numerelor, de construire a tabelii numerelor prime $\leq N$ (unde N este un număr natural dat). Constă în tăierea („ciuruirea”) din șirul 2, 3, ..., N a numerelor divizibile cel puțin printr-un număr prim. A fost elaborată de savantul din Grecia antică Eratostene (cca 275-195 î.e.n.).

CIUT, lipsă înăscută de coarne la vite mari cornute, oi, capre și alte animale; semn dominant moștenit.

CIUTEȘTI, Nisporeni, Ciutești.

CIUTULEȘTI, Florești, Ciutulești.

CIUVAȘIA, stat federal în Europa, subiect al Federației Ruse.

CIVILIZAȚIA CHINEI ANTICE, istorie universală.

CIVILIZAȚIA CRETANĂ, istorie universală.

CIVILIZAȚIA CUCUTENI-TRIPOLIE, comunitate arheologică din eneolitic, ce include cultura Cucuteni și cultura Tripolie.

CIVILIZAȚIA GRECIEI ANTICE, istorie universală.

CIVILIZAȚIA INCASĂ, istorie universală.

CIVILIZAȚIA INDIEI ANTICE, istorie universală.

CIVILIZAȚIA MAIA, istorie universală.

CIVILIZAȚIA MESOPOTAMIANĂ, istorie universală.

CIVILIZAȚIA ROMANĂ, doctrină estetică și metode de creație în civilizația umană antică.

CIVILIZAȚIA ROMANĂ, istorie universală.

CIVILIZAȚIE, nivel de dezvoltare materială și spirituală a societății dintr-o epocă dată a unui popor, a unui stat.

CIVIS ROMANUS, expresie latină.

CIVITAS, (în organizarea provincială romană), teritoriu al unui trib local și centrul său principal; complex editorial, înființat în 1996 în Republica Moldova; ONG internațional, Paris, 1995.

CIXIIDE, familie de insecte hemiptere.

CIZELARE, metodă de lucru și procedeu tehnologic în orfevrărie.

CLACĂ, în Moldova medievală, formă a rentei feudale.

CLADOCERE, (Cladocern), subordin de crustacee inferioare din subclasa brahiopodelor.

CLADODIU, lăstar modificat al plantelor, aplatizat și care exercită funcția frunzei.

CLADOFICARE, aplatizarea lăstarilor plantelor superioare.

CLADOFORA, gen de plante, alge verzi.

CLADOGENEZĂ, direcție de evoluție a organismelor care duce la ramificarea liniilor filogenetice, la apariție de la un strămoș comun a diferitor specii fără schimbarea nivelului inițial de organizare.

CLADONIA, gen de plante din familia Lichenilor.

CLADOSPORIDIOZĂ, micoză profundă sistemică provocată de *Cladosporium trichoides* caracterizată prin abcese ale creierului.

CLADOSPORIOZE, boli ale plantelor, provocate de ciupercile parazitare.

CLAIE, unitate medievală moldovenească de măsură.

CLAMIDIALE, ordin de bacterii.

CLAMIDIOZE, grup de boli infecțioase provocate de *Chlamydia*.

CLAMIDOMONAS, gen de plante alge monocelulare.

CLAN, familie mare.

CLAPĂ, detaliu sau echipament de dirijare a volumului unui flux, datorită schimbării suprafeței secțiunii de trecere; disc sau placă, care se poate roti în jurul unui ax, servind pentru închiderea unui orificiu sau varierea secțiunii de trecere a unei conducte; element mobil al claviaturii unui instrument muzical.

CLARINET, instrument muzical de suflat, în forma unui tub, făcut din lemn sau ebonită.

CLARKIA, gen de plante din familia Onagraceae.

CLAROBSCUR, (it. chiaroscuro), în arta plastică, gradarea luminii și întunericului, distribuție de culori diferite sau nuanțe de aceeași culoare, pentru a percepe volumetric obiectul ilustrat, înconjurat de un mediu luminos-aer.

CLARTÉ, asociație a scriitorilor și a oamenilor de cultură, din 1919-1928.

CLARVIZIUNE, fenomen bazat pe percepția extrasenzorială; stare de halucinație.

CLASA CREATOARE, forța motrice a dezvoltării economice a orașelor post-industriale din SUA.

CLASA MEDIE, totalitatea segmentelor populației cu venituri sociale medii, determinate de o serie de caracteristici: nivelul venitului, stil de viață, structura consumului, nivel educațional, nivel de calificare profesională, nivel ocupațional, autoidentificarea și evaluarea individuală a bunăstării.

CLASAMENT, ordine în care sunt plasați concurenții sportivi conform rezultatelor obținute.

CLASĂ DE PRECIZIE A APARATELOR ELECTRICE DE MĂSURAT, grad de sensibilitate a măsurărilor.

CLASĂ DE PRECIZIE, în construcția de mașini, grad de prelucrare fină.

CLASĂ SOCIALĂ, grup de oameni cu același statut socio-economic, diferențele ierarhice dintre indivizi sau grupuri de indivizi în societăți sau culturi; Clasă politică, clasă conducătoare, elită politică.

CLASĂ SPECIALĂ, categorisirea copiilor în clase după aptitudini, nevoi speciale.

CLASĂ ȘCOLARĂ, colectiv de elevi grupat după vârstă.

CLASĂ VIRTUALĂ, locația unde se produce procesul de învățare, lecția on-line.

CLASĂ, categorie sistematică naturală, care cuprinde o grupare de organisme vegetale sau animale cu anumite trăsături comune. Este superioară ordinului și inferioară încrengăturii; grup social distinct; Clasă socială, clasă muncitoare.

CLASE DE ECHIVALENȚĂ, clase construite astfel încât elementele a și b aparțin aceleiași clase de echivalență și numaidecât coincid; Clase de resturi.

CLASE DE EXCELENȚĂ, colectiv de elevi al unei clase, format prin selecția lor după anumiți indicatori.

CLASE DE MOȘTENITORI, categorii de persoane aflate în relație de rudenie apropiate cu defunctul, care sunt chemate la succesiunea lui în ordinea stabilită de lege.

CLASIC, (din lat. classicus – de prim rang, demn de dat ca exemplu), reprezentant eminent al culturii (scriitor, pictor, compozitor ș. a.); ceea ce aparține clasicismului; în sens îngust, scriitori greci și latini din antichitate, ale căror opere au intrat în tezaurul culturii mondiale.

CLASICI, scriitori recunoscuți ca fiind cei mai buni, exemplari.

CLASICISM, doctrină estetică și metode de creație în arta plastică, arhitectură și literatură; curent artistic care aspiră să reflecte realitatea în opere de artă desăvârșite ca realizare artistică, creații care să-l ajute pe om să atingă idealul frumuseții morale.

CLASICISMUL GRECIEI ANTICE, doctrină artistică și metodă de creație în perioada de dezvoltare a arhitecturii și artei în Grecia Antică.

CLASICISMUL WEIMAR, direcție în literatura germană asociată operei lui Goethe și a lui Schiller.

CLASIFICARE STATISTICĂ, în matematică, ramură a teoriei constatării mode-

lului, unde sunt studiate diferite grupuri de obiecte analizate.

CLASIFICARE, (fr. classification, din lat. classis – clasă, trup și facere – a face), operație logică, prin care obiectele sunt grupate în clase pe baza unui anumit criteriu; în biologie, principii de orânduire a taxonilor vegetali și animali după trăsături specifice; în procesul tehnologic de separare a amestecurilor de substanțe solide, divizarea lor în fracții omogene după mărime, formă, greutate; sistem de concepte conexe într-un anumit domeniu al științei, procesul de atribuire a unor obiecte observate unei anumite clase; Clasificarea ramurilor și domeniilor de activitate economică, repartizarea diverselor activități economice în subclase sau subcategorii în funcție de metoda acceptată de sistematizare a industriilor și activităților economice pe proprietăți, caracteristici sau alți parametri.

CLASIFICAREA ARTELOR, morfologia artelor conform unor criterii.

CLASIFICAREA GEOCHIMICĂ A ELEMENTELOR, divizarea elementelor chimice pe grupe în conformitate cu modelele de participare a lor la procesele geologice.

CLASIFICAREA INTERNAȚIONALĂ A BOLILOR, cel mai cunoscut sistem mondial de clasificare a diagnosticelor din medicină.

CLASIFICAREA INTERNAȚIONALĂ A NORILOR, sistem acceptat în meteorologie, pentru împărțirea norilor în funcție de caracteristicile aspectului și structura lui interioară.

CLASIFICAREA LIMBILOR, diviziune a limbilor ce presupune repartizarea sistematică a limbilor de pe glob pe categorii taxonomice, potrivit unor criterii determinate.

CLASIFICAREA SOLURILOR, clasificare pedologică (taxonomică) a solurilor în grupe, după originea și însu-

șirile lor; sistem de indicatori privind proprietățile fizice, chimice și biologice ale solurilor.

CLASIFICAȚIE BUGETARĂ, sistem de articole pentru repartizarea mijloacelor financiare.

CLASOCRAȚIE, formă de guvernare.

CLASSIS FLAVIA MOESICA, flota imperială romană.

CLASTOMANIE, simptom de psihoză, inclinație patologică spre distrugerea sistematică a tuturor obiectelor întâlnite.

CLATRAȚI, compuși supramoleculari; se formează atunci când moleculele unei specii, numite oaspeți, sunt incluse în cavitatea unui cadru cristalin construit din molecule ale unei alte specii, numite gazde, sau în cavitatea unei molecule gazdă mare.

CLAUSIA, gen de plante, ierburi perene din familia Brassicaceae.

CLAUSILIDE, familie de moluște din ordinul stilomatofoara.

CLAUSTROFOBIE, fobie manifestată prin frica de spații închise mai ales dacă în aceste spații sunt mai multe persoane.

CLAUSTROFOBIE, tulburare de anxietate, care se exprimă prin frica de spații mici și închise.

CLAUSTROMANIE, claustrare benevolă la unii bolnavi.

CLAUZA DE HARDSHIP, clauză de impreviziune.

CLAUZA MARTENS, la Conferința de pace de la Haga din 1899, la propunerea profesorului rus F. F. Martens în preambulul convenției „Cu privire la legile și obiceiurile războiului terestru” a fost inclusă următoarea dispoziție: „În cazurile neprevăzute în prezentul

acord, populația și părțile în război rămân protejate și acționează după principiile dreptului internațional, întrucât acestea provin din obiceiurile stabilite între popoarele educate, din legile umanității și cerințele conștiinței”.

CLAUZA NAȚIUNII CELEI MAI FAVORIZATE, favorizare maximală, regim juridic internațional, condiție prevăzută în unele tratate comerciale internaționale, conform căreia un stat își ia obligația să acorde statului contractant același regim în domeniul comerțului, navigației, tarifelor vamale, situației juridice ale persoanelor fizice și juridice ș. a., pe care l-a acordat sau îl va acorda pe teritoriul său unui oricărui al treilea stat.

CLAUZĂ ABUZIVĂ, clauză contractuală care, nefiind negociată în mod individual cu consumatorul, prin ea însăși sau împreună cu alte prevederi din contract, creează, în detrimentul consumatorului, contrar cerințelor de bună-credință, un dezechilibru semnificativ între drepturile și obligațiile părților care decurg din contract.

CLAUZĂ CONTRACTUALĂ, clauză negociată.

CLAUZĂ, prevedere cuprinsă într-un act juridic (tratat, contract); dispoziție specială dintr-un tratat (acord) internațional, care implică o varietate de dispoziții și condiții speciale: acordarea regimului de cea mai mare facilitare în comerț, schimbarea profundă a circumstanțelor, jurisdicția obligatorie a unei autorități judiciare internaționale etc.

CLAVARIACEAE, familie de ciuperci Baziodomicete.

CLAVECIN, vechi instrument muzical, asemănător cu pianul, cu una sau mai multe claviaturi și cu coarde, cunoscut din sec. al XVI-lea în unele țări europene.

CLAVIATURĂ, totalitatea clapelor pianului, orgii, sintetizatorului, acordeonului, baianului, armonicii etc.

CLAVICEPS, (Cornul secarei), gen de plante ciuperci parazite din filumul ascomicetelor.

CLAVICORD, (din lat. clavis – cheie și gr. chorde – coardă), vechi instrument muzical cu coarde și claviatură, ale cărui sunete sunt produse prin lovirea coardelor cu ajutorul unor știfturi de metal. A fost răspândit în sec. XV-XVIII.

CLAVICULĂ, os par din centura scapulară vertebratelor și omului.

CLAVIR, denumirea instrumentelor muzicale cu coarde și claviatură (clavicord, clavecin, pian ș. a.).

CLAZOMENE, (Klazomenai), centru producător de ceramică în antichitate.

CLĂCAȘ, în Moldova medievală, țăran obligat să facă clacă pe pământul proprietarului feudal.

CLĂDIRE ÎNALTĂ, edificii cu multe etaje, a căror înălțime depășește 75 m și au peste 25 de etaje.

CLĂDIRE, edificiu cu destinație variată; Clădire cu valoare ambientală, clădire cu valoare arhitecturală, clădire cu valoare memorială, clădire de importanță redusă, clădire destinată culturii, clădire publică, clădiri administrative, clădiri comerciale, clădiri industriale, clădiri pentru asistență medicală, clădiri pentru asistență socială, clădiri pentru biblioteci, clădiri pentru distracții, clădiri pentru expoziții, clădiri pentru grădini zoologice și botanice, clădiri pentru muzee, clădiri pentru restaurante, clădiri pentru transport, clădiri publice, clădiri școlare.

CLĂDIREA SECESIUNII, (Wiener Secesionsgebäude), sală de expoziție din Viena, Austria, construită în anul 1897-1898.

CLEAN MIC, (Leuciscus leuciscus), pește de apă dulce, din familia ciprinidelor.

CLEAN, (Leuciscus cephalus), pește teleosteian de apă dulce, răpitor din familia ciprinidelor.

CLEARANCE, distanța de la nivelul solului până la elementul structural cel mai jos al mașinii, cu excepția roților.

CLEARING BANCAR, tehnică financiară cu ajutorul căreia se asigură compensarea reciprocă a livrărilor, a plăților și a obligațiilor.

CLEFT, denumire dată de moldovenii haiducilor greci, în special celor ce luau parte la luptele pentru eliberarea Greciei de sub jugul turcesc (sec. al XIX-lea).

CLEI, adeziv natural sau sintetic.

CLEISTOGAMIE, autopolenizarea și autofecundarea în floare nedeschisă.

CLEISTOGENES, gen de plante, ierburi perene din familia Poaceae.

CLEMATIS, (Curpen), gen de plante din familia Ranunculaceae.

CLEMMENSEN, REDUCEREA ~, reacție chimică prin care sunt reduse grupele carbonilice din aldehide C = O sau cetone, până la grupa metilenică CH₂, sub influența amalgamului de zinc și a acidului clorhidric.

CLEOME, gen de plante din familia Cleomaceae.

CLEPSIDRĂ, instrument antic pentru măsurarea timpului, alcătuit din două rezervoare comunicante; instrument pentru măsurarea timpului după cantitatea de apă sau de nisip scursă, printr-un orificiu.

CLEPTOCRAȚIE, guvern corupt.

CLEPTOFOBIE, teama patologică de a nu fi victima unui furt sau de a nu comite un furt.

CLEPTOMANIE, (gr. kleptein – a fura și ... manie), incapacitatea unei persoane de a rezista nevoii patologice de a fura.

CLEPTOMANIE, boală, tulburare psihologică.

CLEPTOPARAZITISM, formă de parazitism la animale.

CLER, corporație a slujitorilor bisericii.

CLERICALISM, curent politic și doctrină politică, care presupune superioritatea rolului bisericii în domeniul social, politic, cultural.

CLERIDE, familie de coleoptere din subordnul polifaga.

CLEȘTE CU FĂLCI ROTUNDE, v. SCULE

DE ASAMBLARE ȘI LĂCĂTUȘĂRIE.

CLEȘTE PLAT, v. SCULE DE ASAMBLARE ȘI LĂCĂTUȘĂRIE.

CLETHRACEAE, familie de dicotiledonate din ordinul Ericales.

CLIANTHUS, gen de plante din familia Fabaceae.

CLICĂ, bandă, clan.

CLICHET DE CEASORNIC, mecanism.

CLIENT (lat. cliens – protejat), în Roma antică, om liber aflat sub protecția unui aristocrat (patron); persoană care face comandă, cumpărător permanent, cu care o organizație de credit, comercială sau industrială întreține relații de afaceri; persoană care încredințează conducerea afacerilor sale unui avocat, notar ș. a.

CLIENTELĂ POLITICĂ, tip de relații politice, care se bazează pe oferirea de bunuri, servicii pentru sprijin politic.

CLIMA ARIDĂ, clima semiaridă, tipuri de climă în zonele de stepă temperate și subtropicale din emisfera nordică și sudică.

CLIMA LOCALĂ, climatul zonelor relativ mici, destul de omogen în condiții naturale, care poate fi caracterizat satisfăcător prin datele unei sau câtorva stații meteorologice.

CLIMA MEDITERANEANĂ, tip de climă subtropicală moderat cu veri calde, uscate și ierni blânde, răcoroase și ploioase.

CLIMA NIVALĂ, climat glaciari-nival în care există precipitații solide mai multe decât are timpul să le topească și să le evapore, ceea ce duce la formarea ghețurilor și conservarea câmpurilor de zăpadă.

CLIMA SUBTROPICALĂ, clima latitudinilor subtropicale cu o schimbare accentuată sezonieră a condițiilor de circulație atmosferică și a maselor de aer predominante contrastante pe teritoriu.

CLIMA TROPICALĂ, clima între 20° și 30° latitudine de ambele părți ale ecuatorului, care se formează în zonele tropicale ale globului pe tot parcursul anului sub influența maselor de aer de înaltă presiune, vânturilor oceanice și depresiunilor termice de origine continentală.

CLIMAT DE SECURITATE, condiții inofensive de activitate.

CLIMAT OCEANIC, climat maritim, tip de climă care se formează sub influența dominantă a atmosferei oceanice.

CLIMAT PSIHO-SOCIAL, stare emoțional-atitudinală care domină membrii unei comunități.

CLIMAT SOLAR, climat calculat teoretic, care este determinat de distribuția radiațiilor solare care intră pe o suprafață orizontală la limita exterioară a atmosferei Pământului.

CLIMAT ȘCOLAR, stare emoțional-atitudinală care domină membrii unei școli.

CLIMATIZARE, activități organizatorice și instalații, care asigură crearea și menținerea climei artificiale în încăperi.

CLIMATIZOR, instalație pentru condiționarea aerului la parametrii tempera-

tură și grad de purificare și menținerea condițiilor climatice optime în spațiile tehnologice, construcțiilor, vehiculelor și în condiții casnice.

CLIMATOFIZIOLOGIE, ramură a fiziologiei ecologice care studiază influența factorilor geografo-meteorologici asupra organismului uman.

CLIMATOLOGIE MEDICALĂ, ramură a medicinei care studiază și utilizează în scop curativ și profilactic influența factorilor de mediu.

CLIMATOLOGIE, știință despre climă care studiază clima de pe glob și importanța ei pentru viața organică; Bioclimatologie.

CLIMATOTERAPIE, (din climă și terapie), metodă de tratament ce folosește acțiunea dozată asupra organismului a factorilor climatici; valorificarea factorilor climaterici în scopuri curative.

CLIMAX, în ecologie, stare de echilibru și stabilitate relativă a unui ecosistem.

CLIMĂ ALPINĂ, Climă montană, regim multianual al radiației solare, temperaturii aerului și solului, umidității și vânturilor, caracteristic pentru zona alpină.

CLIMĂ BOREALĂ, climă în zona temperată, cu anotimpuri bine definite, ierni cu zăpadă și veri relativ calde.

CLIMĂ CONTINENTALĂ, tip de climă format sub impactul predominant asupra atmosferei a maselor mari de aer de origine continentală pe tot parcursul anului.

CLIMĂ MARITIMĂ, climă de mare, climă oceanică, tip de climă care se formează sub influența dominantă a atmosferei în spațiile oceanice sau marine.

CLIMĂ MUSONICĂ, tip de climă caracteristică regiunilor Pământului în care domină circulația musonică în atmosferă.

CLIMĂ POLARĂ, climatul regiunilor polare, cu temperaturi care vara depășesc rar temperatura 0 °C și cu o cantitate mică de precipitații mai puțin de 200 mm pe an.

CLIMĂ SEMIARIDĂ, tip de climă aridă, specifică în zonele de stepă ale zonelor temperate și subtropicale din emisferele nordică și sudică.

CLIMĂ TEMPERATĂ, clima zonelor temperate, regim multianual al radiației solare, temperaturii aerului și solului, al umidității și vânturilor, caracteristic pentru această zonă.

CLIMĂ UMEDĂ, climatul zonelor cu umiditate excesivă, în care cantitatea de căldură solară primită nu este suficientă pentru a evapora umiditatea care intră sub formă de precipitații.

CLIMĂ, regim multianual al radiației solare, temperaturii aerului și solului, al umidității și vânturilor, caracteristic pentru o regiune dată; caracterizează timp de mai mulți ani ansamblul condițiilor meteorologice observate într-o anumită zonă, statistica vremii.

CLIMĂUȚA, Cușmirca, râuleț în partea de nord-est a RM, afluent pe dreapta al Nistrului.

CLIMĂUȚI, Dondușeni, Climăuți.

CLIMĂUȚII DE JOS, Șoldănești, Climăuții de Jos.

CLINCHER, materie primă pentru industrie la producerea cimentului; termen de referință în metalurgie, construcții și sportul nautic.

CLINICA UNIVERSITARĂ DE ASISTENȚĂ MEDICALĂ PRIMARĂ, subdiviziune a USMF „N. Testemițanu”.

CLINICĂ, instituție medicală de tip staționar în care tratamentul bolnavilor se îmbină cu activitatea în domeniul medicinei și ocrotirii sănătății, precum și cu instruirea studenților și

ridicarea calificării medicilor de diferite specialități.

CLIO, în mitologia greacă una din cele 9 muze olimpice, muza istoriei.

CLIOMETRIA, știință interdisciplinară apărută în baza procesării datelor statistice și elaborarea de noi concepții istorice în cadrul științei macroeconomice.

CLIONIDE, familie de spongieri, aparținând încrengăturii porifera.

CLIP, succesiune de secvențe video, realizată pentru a promova un cântec, un politician, un produs etc.

CLIPA SIDERALĂ, revistă trimestrială, din 1995 în Republica Moldova.

CLIPER, navă marină rapidă, cu pânze cu cel puțin trei catarge pentru transportarea pasagerilor și a încărcăturilor prețioase.

CLISMĂ, (gr. klýsma), procedură medicală constând în introducerea unui lichid în intestinul gros, pe cale rectală, pentru evacuarea forțată a materiilor fecale, de obicei în cazurile de constipație.

CLISTRON, dispozitiv electrovacuum cu microunde în care interacțiunea fluxului constant de electroni are loc cu câmpul electric cu microunde a rezonatorului de volum, cu gruparea electronilor în buchete cu transformarea energiei cinetice a lor în energia oscilațiilor cu microunde.

CLIȘCĂUȚI, Edineț, Hincăuți.

CLIȘCĂUȚI, Sângerei, Prepețița.

CLIȘEU, imagine tehnologică pe metal a unei fotografii, diagrame; în industria poligrafică, plăcuță de metal, plastic sau lemn, cu imaginea fotografică negativă, pentru a o imprima pe hârtie prin metoda tiparului înalt.

CLIȘOVA NOUĂ, Orhei, Ciocâlteni.

CLIȘOVA, Orhei, Clișova.

CLIVIA, specie de plante din familia Amaryllidaceae.

CLOACĂ, segmentul terminal lărgit al intestinului posterior unde se deschid ureterele, ducturile seminale și vezica urinară.

CLOAZONISM, sistem pictural, fondat în 1887 de E. Bernard și L. Anquetin, care stă la baza simbolismului sintetic în artele vizuale.

CLOCOCENII VECHI, Glodeni, Balatina.

CLOCOTICI, (Rhinanthus), sunătoare, gen de plante anuale, semiparazite din familia Scrophulariaceae.

CLOCOTIȘ, (Staphylea pinnata), plantă lemnoasă (arbust sau arbore mic) din familia Staphyleaceae. În Republica Moldova crește prin păduri. Semințele conțin ulei.

CLOCOTEI, (Clematis integrifolia), plantă ierboasă, meliferă din familia Ranunculaceae. În Republica Moldova crește în grupuri prin poieni și fânețe.

CLOCUȘNA, Ocnița, Clocușna.

CLOISONNÉ, tehnica și obiect în arta emailului.

CLON, (din gr. klon - mlădiță, lăstar), generație a unei plante de cultură, obținută prin înmulțire vegetativă. Este larg folosit în selecția clonală a plantelor, mai ales în pomicultură și viticultură, pentru păstrarea purității soiului sau pentru crearea de noi clone ale aceluiași soi.

CLONARE, 1) proces de formare a clonelor; 2) în ingineria genetică, obținerea de copii ale fragmentelor de ADN.

CLONĂ, termen de referință în tehnologia informațiilor privind un cont suplimentar folosit de un utilizator care

deja are un cont Internet; totalitate a celulelor sau indivizilor rezultați în urma reproducerii asexuate și care au același set de gene.

CLONORCOZĂ, helmintoză generată de viermele-de-gălbează.

CLONUS, mișcări ritmice, ce urmează una după alta, provocate de contractarea unor mușchi aparte sau a unui grup de mușchi.

CLOPOT ALB, pasăre din familia cotin-gide, ordinul passeriforme.

CLOPOT, termen de referință în arta muzicală, instrument muzical pentru producerea sunetelor; unul din obiectele cultului creștin.

CLOPOTAR, persoană care trage clopotele la biserică; fabricant de clopote.

CLOPOTNIȚA MOLDOVEI, săptămânal religios, din 1998.

CLOPOTNIȚĂ, construcție cu un etaj cu una sau mai multe deschizături pentru agățarea clopotelor, în arhitectura rusă, realizată sub forma unei suprastructuri pe perețele templului sau ca structură separată; turn de biserică sau construcție în formă de turn, lângă biserică, unde sunt instalate clopotele.

CLOPOȚEI, (Campanula), gen de plante erbacee, anuale sau perene din familia Campanulaceae. În Republica Moldova se întâlnesc 11 specii.

CLOPOȚEL, campanula, specie de plante din familia Campanulaceae; termen de referință în arta muzicală, instrument muzical.

CLOR, (Chlorum), Cl, element din grupa a VII-a a sistemului periodic al elementelor, subgrupa halogenilor, nr. at. 17. Sunt cunoscuți doi izotopi naturali stabili.

CLORACETICI, ACIZI ~, clorderivați ai acidului acetic.

CLORAL, compus organic din clasa alchidelor cu formula chimică Cl_3CCHO .

CLORAMINE, derivați de clor ai amoniacului, aminelor și amidelor acizilor carboxilici sau sulfonici.

CLORAȚI, săruri ale acidului percloric, stabil numai în soluții apoase.

CLORBENZEN, halogenură de aril, un lichid incolor cu miros de migdale.

CLORCAUCIUCURI, produse polimerice obținute prin trecerea clorului gazos sau lichid prin soluții sau dispersii apoase de cauciuc natural sau sintetic.

CLORCIAN, clorură de acid cianotic, ClCN.

CLORETAN, clorură de etil.

CLORHIDRIC, ACID ~, (HCl), soluție de clorură de hidrogen în apă; acid anorganic puternic monobazic; produs în vrac al industriei chimice.

CLORIȚI, săruri ale acidului cloros, (HClO_2), stabile numai în soluții apoase diluate.

CLORIZARE, procedeu de dezinfectare a apei prin tratarea ei cu clor; Clorinare.

CLOROFILĂ, pigment verde al plantelor, care are un rol hotărâtor în fotosinteză.

CLOROFITE, alge verzi (Chlorophyta), filum de alge.

CLOROFORM, halogenură de alchil, lichid incolor cu miros dulceag.

CLOROFTALMIDE, familie de pești marini osoși din ordinul aulopiforme.

CLOROMETRIE, determinare a cantității de clor conținute într-o soluție decolorantă.

CLOROPIDE, familie de insecte bip-tere.

CLOROPLASTE, organite celulare în care se realizează fotosinteza.

CLOROPREN, halogen alchenilic, lichid volatil incolor, cu miros eteric.

CLORORGANICI, COMPUȘI ~, produse de substituție a atomilor de H în compuși organici cu atomi de Cl.

CLOROSULFONIC, ACID ~, monocloranhidridă de acid sulfuric, lichid incolor, fumegător în aer.

CLOROZA PLANTELOR, denumire generală a manifestării externe a bolilor, ca atare neinfecțioase, a plantelor cu decantarea parțială sau deplină și îngălbenirea organelor dinafară în urma distrugerii clorofitei sau perturbării sintezei lui.

CLORURARE, reacție chimică prin care se introduc unul sau mai mulți atomi de clor în molecula unui compus organic, obținându-se o clorură.

CLORURI NATURALE, minerale, materie primă pentru industrie.

CLORURI, săruri neutre ale acidului clorhidric cu formula generală MeCl_n . Sunt compuși binari ai clorului cu metalele, cu excepția clorurii de amoniu (NH_4Cl), ionici, cu excepția clorurii de aluminiu (AlCl_3).

CLOSTRIDIM, gen de bacterii gram- pozitive din familia clostridiacee.

CLOSTRIDIOZE ALE ANIMALELOR, grupă de boli infecțioase ale animalelor, provocate de clostridii.

CLOȘCA CU PUII DE AUR, (Le Tresor de Petrossa), tezaurul de la Pietroasa. **CLOUD COMPUTING**, v. CĂUTAREA INFORMAȚIEI.

CLOVN, personaj comic în teatrul popular englez (sec. XIV-XVI); actor de

circ care însoțește programul prin scene comice, parodii ș.a.

CLUB SPORTIV, formă de organizare a sportivilor.

CLUBUL DE DANS SPORTIV CODRE-ANCA, ansamblu de dans fondat în 1973, la Chișinău, Republica Moldova.

CLUBUL DE LA LONDRA, asocierie internațională a celor mai mari bănci private ale căror împrumuturi nu sunt protejate de către garanțiile de stat, destinată pentru rezolvarea problemelor de nerambursare a datoriilor externe de către țări, în primul rând, a celor în curs de dezvoltare.

CLUBUL DE LA PARIS, instituție interguvernamentală non-formală, specializată în revizuirea condițiilor de rambursare și schimbare a structurii datoriilor publice ale țărilor debitoare către țările creditoare și formularea de recomandări pentru soluționarea lor.

CLUBUL DE LA ROMA, organizație de tip bazin gândirist (reuniune de creiere - *Think tank*) și o denumire simbolică pentru o organizație al cărei scop este să supună atenției întregii lumi diverse aspecte referitoare la viitorul planetei; organizație internațională independentă necomercială care cuprinde elita politică, financiară, științifică și culturală din multe țări, pentru a studia problemele globale existente și posibile ale lumii moderne.

CLUBURI ALE COPIILOR, unitate de învățământ specializată în activități extrașcolare.

CLUBURI DE VARĂ, unitate de învățământ cu caracter instructiv-educativ, specializată în activități extrașcolare și activează în perioada vacanței de vară.

CLUCER, (Mare Clucer), în Moldova medievală, boier care îngrijea de cămările cu provizii ale curții domnești, răspunzător de strângerea mierii și a untului.

CLUJ-NAPOCA, oraș, centru județean în România, situat în centrul Transilvaniei. Nod de comunicații.

CLUNY, muzeu în Paris, monument de istorie și cultură.

CLUPĂ, instrument pentru tăierea exterioară a filetelui la șuruburi, țevi, tuburi și alte obiecte de metal.

CLUPEA, gen de pești din familia clupeide.

CLUPEIDE, familie de pești din ordinul clupeiforme.

CLUPEIFORME, (Clupeiformes), ordin de pești actinopteri.

CLUPEONELA, gen de pești din familia clupeide.

CLUSIACEAE, familie de angiosperme din ordinul Malpighiales.

CLUSTER ECONOMIC, în economie, grupare de persoane juridice și persoane fizice constituite în baza unui contract de asocierie.

CLUSTER, în informatică grup de obiecte omogene logic sau fizic, legate între ele și examinate ca o sursă întregă; rețea de calculatoare sau rețea informațională.

CLUSTERE, grupuri de atomi, molecule sau ioni așezați aproape și legați reciproc.

CLUSTERI DE GALAXII, în astronomie, roi de galaxii.

CNEAGHINĂ, soție sau fiică de cneaz sau de țar.

CNEAGHINĂ, titlu purtat de soțiile și ficele boierilor moldoveni în sec. XV-XVII.

CNEAZ, căpetenie a unei monarhii feudale la slavi și la alte popoare europene; în Rusia țaristă, titlu nobiliar cneaz.

CNEAZEVCA, Leova, Cneazevca.

CNEMIDĂ, echipament ostășesc; tip de jambiere metalice.

CNEZAT, stat feudal la popoarele slave. În Rusia până în sec. al XVI-lea, formație statală sau teritoriu aflat în stăpânirea cneazului.

CNEZATUL KIEVEAN, unul dintre cnezatele, care s-au format în a doua jumătate a sec. al XII-lea, după fărâmițarea statului Kievean Rus.

CNIDARII, filum de nevertebrate acvatice.

CNIDOBLAST, la filonul Cnidaria, celulă explozivă care conține un organel secretor gigant, numit cnidocist, care poate furniza o înțepătură la alte organisme; celulă urzicătoare în ectodermul unor celenterate.

CNIGA, denumire a actelor publice sau private în diplomația slavo-moldovenească.

CNN, (Cable News Network), un canal TV american creat de Ted Turner la 1 iunie 1980, SUA.

COABITAT POLITIC, alianță politică a două sau mai multe organizații.

COACĂZĂ, (Ribes), gen de plante perene din familia Grossulariaceae. Arbust multianual de 1,5, 2 m înălțime. Se răspândește în Europa, Asia și America. Ele se consumă proaspete, sub forma de dulcetuuri, sucuri, vinuri sau conserve.

COACERE, obținerea unor materiale (prodate) solide, inclusiv poroase, din materii prime cu granulație fină, pudră sau pulverizată prin încălzire, asigurând înmuierea și îmbinarea ulterioară a particulelor.

COADA IAZULUI, Sângerei, Bilicenii Vechi.

COADA-CALULUI, (Equisetum arvense), gen de plante sporofite din familia Equisetaceae. În Republica Moldova

cresc 8 specii de coada-calului prin mlaștini, bălți, la marginea apelor.

COADA-MÂNZULUI ACVATIC (*Hippuris vulgaris*), gen de plante acvatice din familia Hippuridaceae. În Republica Moldova specia a fost erborizată din apele stătătoare ale Răutului.

COADA-MIELULUI (*Verbascum phoeniceum*), plantă erbacee din familia Scrophulariaceae. În Republica Moldova crește la marginea pădurilor, uneori prin grădini și livezi. Unele varietăți de coada-mielului se folosesc în arta decorativă.

COADAPTARE, adaptare reciprocă a diferitor specii în comunități, în procesul coevoluției.

COADA-RACULUI (*Potentilla anserina*), plantă anuală din familia Rosaceae. În Republica Moldova crește prin locuri nisipoase și umede. Plantă meliferă și medicinală.

COADA-RÂNDUNICII, fluture din familia papilionide.

COADA-ȘOARECELUI, (*Achillea*), gen de plante multianuale din familia Compositae. În Republica Moldova se întâlnesc 8 specii (*Achillea setacea*, *Achillea millefolium* ș.a.). Majoritatea speciilor conțin uleiuri eterice, acizi organici, fitoncide ș.a.

COADA-VULPII, (*Alopecurus pratensis*), codină, gen de plante erbacee, perene, mai rar anuale, din familia Gramineae. În Republica Moldova crește pe pajiști cu destulă umezeală.

COADA-ZMEULUI (*Calla palustris*), plantă semiacvatică, perenă din familia Araceae. Crește în regiuni temperate și cele subtropicale din Eurasia și America de Nord. Este o plantă toxică.

COADĂ GRASĂ, depunere de grăsime în formă rotundă în regiunea cozii la berbec de rasă „de coadă grasă”.

COADĂ, organ mai mult sau mai puțin mobil al vertebratelor, parte posterioară terminală a corpului la animale, alcătuită dintr-un număr diferit de vertebre articulate mobil între ele.

COAGULARE, aderență a particulelor din faza dispersată cu formarea de agregate mai mari, ca urmare a căreia sistemul dispersat trece spontan într-o stare cu energie liberă mai mică.

COAGULAREA SÂNGELUI, transformarea sângelui lichid într-un cheag elastic; reacție de protecție la animale și la om de prevenire a pierderii de sânge la lezarea integrității vaselor sanguine.

COAGULOPATII, grup de afecțiuni ale sângelui pentru care este caracteristică dereglarea hemocoagulării.

COALĂ, unitate de măsură în activitatea editorială și în poligrafie, conținând 40 000 semne de tipar.

COALESCENȚĂ, confluență la contactare a picăturilor de lichid sau a bulelor de gaz.

COALIȚIA ANTIHITLERISTĂ, grup de țări care s-au unit împotriva expansiunii lui Adolf Hitler și împotriva Germaniei Naziste instituită sub egida SUA în septembrie – octombrie 2001 ca răspuns la actul terorist din 11 septembrie 2001 pentru a lupta cu Al-Qaeda și alte organizații teroriste din Afganistan.

COALIȚIE MILITARĂ, înțelegere între state asupra desfășurării unor operații militare comune.

COALIȚIE POLITICĂ, unire benevolă a două sau mai multor state împotriva adversarului comun în scopul contracarării pașnice sau militare forței și influenței acestuia.

COALIȚIE, între deputați, partide, state.

COAMĂ, parte de deasupra a unui zid sau locul de îmbinare a două pante ale acoperișului; păr lung care crește pe

grumazul sau de-a lungul spinării unor animale.

COAPSĂ, la nevertebrate, al treilea sau al patrulea de la bază segment al piciorului; la vertebrate, segmentul superior al membrului posterior la animale și la picior la om.

COARDĂ DORSALĂ, schelet intern situat în partea dorsală la cefalocordate.

COARDĂ, axa scheletală nesegmentată la animalele cordate și la om; echipament sportiv dintr-o frânghie sau sfoară mai groasă folosit de gimnaști pentru a executa diverse exerciții; fir cu diferite moduri de utilizare; segment de dreaptă care unește două puncte ale unei curbe sau extremitățile unui arc de cerc.

COARDE VOCALE, mușchi acoperiți cu o mucoasă, poziționați la nivelul gâtului, de care ne folosim pentru a vorbi.

COARNĂ NEAGRĂ, Neagră Moldovenească, vechi soi de viță-de-vie pentru struguri de masă, raionat în RM, RSSU și în reg. Donului.

COARNE DE CERB, coarne nenchilozate ale cerbilor masculi, nobili și pestriți, înlăturate la început de creștere.

COARNE, excrescențe dure pe capul multor copitate și a unor reptile și mamifere fosile. Au formă, mărime și structura variate și slujesc, de obicei, pentru apărare.

COASA, joc popular moldovenesc, mișcările dansatorilor în perechi într-un ritm rapid, imită procesul de muncă al cosășilor.

COASĂ, unealtă agricolă de mână folosită pentru recoltarea grânelor, ierburilor ș. a. Este formată dintr-o lamă ascuțită de oțel (coasă propriu-zisă), de 70-80 cm lungime, puțin curbată, și o coadă de lemn (cosie).

COASTA PRINCIPESEI MARTHA, parte a coastei a Țării Regina Modelor din Antarctica, între 20° longitudine vestică și 5° longitudine estică.

COASTĂ, element al unei forme pozitive sau negative de relief, așezat înclinat față de orizont; fâșie de uscat, prin care o insulă sau un continent vine în contact cu marea (oceanul), care desparte litoralul și un rezervor (ocean, mare, lac, lac de acumulare) sau curs de apă; Mal, țarm; Coasta mării, malul râului.

COASTE, elemente scheletale perechi la vertebrate și la om, oase perechi, de obicei arcuite și unite cu coloana vertebrală, împreună cu care formează baza scheletului axial.

COBAI, (*Cavia porcellus*), mamifer din ordinul rozătoarelor. Este folosit pe larg în experiențe de laborator; porcușor de Guineea.

COBALT, (*Cobaltum*), Co, element din grupa a VIII-a a sistemului periodic al elementelor. nr. at. 27; are 2 izotopi naturali. În stare liberă se întâlnește extrem de rar.

COBANI, Glodeni, Cobani.

COBASNA loc.st.c.f., UATSN, Cobasna.

COBASNA, UATSN, Cobasna.

COBÂLCA, vechia denumire (până în 1968) a s. Codreanca, r-nul Strășeni.

COBÂLEA, Șoldănești, Cobâlea.

COBÎLEA loc.st.c.f., Șoldănești, Cotiu-jenii Mari.

COBOL, limbaj de programare.

COBORÂRE BALISTICĂ, reintrarea rachetei în atmosferă.

COBRĂ, (port, cobra, șarpe), (*Naja naja*), gen de șerpi foarte veninoși din familia elanidelor. Se cunosc 10 specii;

Cobra regală, (*Ophiophagus hannah*), cobră indiană.

COBUS, gen de mamifere din familia cavicornilor.

COBUSCA NOUĂ, Anenii Noi, Cobusca Nouă.

COBUSCA VECHIE, Anenii Noi, Cobusca Veche.

COBZAR, cântăreț popular ucrainean (uneori orb), care interpreta dume eroice și cântece istorice, acompaniindu-le la cobză; în sec. XVII-XIX, cântăreț-muzicant pelerin, care își interpreta cântecele proprii, acompaniindu-se la cobză.

COBZĂ, vechi instrument muzical popular cu 8-10 coarde, asemănător lăutei, răspândit în Moldova, Ucraina, România și Ungaria.

COCA NAVEI, ansamblu format din carcasă, înveliș, punți, platforme, pereți despărțitori și un set de grinzi, de care se prind acestea.

COCA, (*Erythroxylum coca*), arbust veșnic verde din familia Erythroxylaceae.

COCAINĂ, alcaloid conținut în frunzele de coca și unele specii de plante tropicale; este folosit ca anestezic local și ca stupefiant.

COCAINISM, varietate a narcomaniei determinată de consumul de cocaină; Cocainomanie.

COCÂRȚI, (*Mycetinis scorodonius*), specie de Baziodimicete.

COCCIDE, familie de hemiptere.

COCCIDIA, gen de protozoare din familia lipotrofide.

COCCIDII, clasă de protozoare importante din clasa Sporozoea.

COCCIDIOZĂ, boală parazitărilor provocată de pătrunderea în organism a coccidiilor.

COCCIDIOZE, boli ale animalelor și omului, provocate de coccidii.

COCCINELIDE, buburuze, familie de insecte din ordinul gândacilor.

COCCIS, os mic, triunghiular, de la extremitatea inferioară a sacrumului; osificare complexă din câteva vertebre caudale rudimentare.

COCHII-VECHI, în Moldova medievală, termen care însemna scoaterea la mezat de către domnie a dreptului de percepere a unor dări.

COCHILIE, formațiune scheletică de protecție a multor protozoare, a majorității moluștelor, unor crustacee; în inginerie, structură spațială formată din două suprafețe curbate, distanța dintre care (grosimea) este mică în comparație cu alte două dimensiuni.

COCI, grupă de procariote ale căror celule au forma de sferă.

COCIERI, Dubăsari, Cocieri.

COCIULIA NOUĂ, Leova, Băiuș, (Căciulia NOUĂ, Căciulica NOUĂ

COCIULIA, Cantemir, Cociulia.

COCIURGOI, vechia denumire (până la 3 iulie 1950) a s. Spicoasa, din comuna Burlacu, r-nul Cahul.

COCKER SPANIEL, rasă de câini, denumire scurtă a rasei de câini din grupa Spaniel.

COCKTAIL MOLOTOV, sticlă umplută cu benzină, folosită drept grenadă.

COCOCENI, sat s-a contopit cu s, Voinescu, r-nul Hâncești.

COCOIDE, suprafamilie de insecte din ordinul hemiptera.

COCOLITOFOR, clasă de alge unice-lulare, marine din ordinul Haptophyta.

COCOMICOZĂ A SÂMBUROASELOR, boală a culturilor sâmburoase, provocată de ciuperca *Coccomyces hiemalis*.

COCON, gogoaş, formaţiune de protecţie a pupelor la unele insecte.

COCONAR, arbore veşnic verde din genul Pinus; unul dintre elementele caracteristice ale peisajului mediteranean.

COCOR, cucor, (Grus), gen de păsări, de obicei călătoare, din ordinul gruiformelor; Cocor alb (Grus leucogeranus).

COCORUL, constelaţie în emisfera sudică a cerului.

COCOŞAR, specie de animale din familia turdide.

COCOŞEI DE CÂMP, (*Adonis aestivalis*), plantă anuală din familia Ranunculaceae. În Republica Moldova cresc prin lunci, fâneţe, mai rar în poiene şi păduri. Plantă toxică.

COCOŞEI, (*Erythronium dens-canis*), gen de plante din familia Liliaceae.

COCOŞUL DE MARE, unica specie din genul *Lodoicea* din familia Palmaceae.

COCOTIER, (*Cocos nucifera*), arbore din familia Palmaceae. Fructele, mai ales cele necoapte, conţin „lapte de cocos” foarte hrănit, care este folosit ca băutură răcoritoare.

COCȘOCHIMIE, ramură a industriei de prelucrare a cărbunelui de pământ prin cocsificare.

COD AL DREPTULUI CANONIC, (lat. Codex Iuris Canonici), codificare a normelor juridice ale dreptului canonic guvernate de Biserica Catolică.

COD ASTRONOMIC, sistem internațional de semnale convenționale, adop-

tat pentru transmiterea informației referitoare la descoperirile astronomice.

COD BINAR, procedeu în informație; termen de referință în tehnologia informațiilor privind întrebuințarea drept simboluri a șirurilor de cifre 0 și 1, corespunzătoare stărilor fizice de contact deschis sau închis.

COD DE BARE, semn distinct al mărfurilor; semn informațional format din numere codificate sub formă de bare și spații sau o combinație de numere și litere destinată a fi citită pe cale optică.

CODUL DE LEGI MAGHIARE TRIPARTITUM, întocmit la începutul secolului al XVI-lea în Ungaria de către Istvan Verbitsi. A fost supus așa-numitului „Sejm sălbatic” în 1514 și aprobat de rege. După ce a primit o sancțiune oficială în 1517, a devenit baza legislativă a Regatului Ungariei până în 1848.

COD DE LEGI, formă universală de sistematizare a legislației ce vizează îmbunătățirea reglementării legale a relațiilor publice, asigurarea unei stabilități și accesibilități mai mari a legislației, consolidarea statului de drept și consolidarea culturii juridice a cetățenilor.

COD EDUCAȚIONAL, v. COD.

COD FISCAL, act legislativ sistematic care stabilește cadrul legal pentru sistemul de impozitare.

COD GENETIC, sistem de înregistrare a informației ereditare în moleculele de acizi nucleici, caracterizat prin consecutivitatea nucleotidelor, care participă la sinteza protidelor; succesiunea tripleților de nucleotide, (ARN) alcătuit un cordon cu un lanț de aminoacizi.

COD LINGVISTIC, sistem convențional de semne și reguli folosit în transmiterea informației, a mesajelor de la emițător la receptor în timpul comunicării.

COD MORAL, ansamblu de reguli privind comportarea cuiva.

COD MORSE, stem telegrafic de transmitere a informației. v. ALFABETUL MORSE.

COD TELEGRAFIC, sistem de combinații din semnale electrice care corespund literelor, cifrelor, semnelor de punctuație ș. a. folosit pentru transmiterea mesajelor prin telegrafia cu fir sau radio.

COD, (lat. codex – tăbliță de scris, carte, culegere de legi), culegere sistematizată de norme juridice; totalitatea normelor etice și a regulilor de conduită; culegere de reguli privitoare la un anumit domeniu de activitate; act legislativ sistematic ce reglementează o sferă identică a relațiilor publice; act normativ care cuprinde o culegere sistematică de reguli juridice privitoare la o anumită ramură a dreptului; în informatică, procedeu și instrument prin care sunt substituite simbolurile sau comunicările pentru a le transmite prin computere, smartfoane și alte mașini programabile și este destinat pentru construirea, păstrarea, transmiterea și interpretarea comunicărilor simbolice în mediul om-mașină; sistem de semne sau semnale convenționale, corespunzătoare literelor, cifrelor, textelor speciale, folosit în telecomunicații, arta militară ș. a. pentru transmiterea informației; sistem de relații de transformare biunivocă a mesajelor $x(t)$ în semnale $y(t)$, utilizat pentru transmiterea informației în teleme-canică, calculatoare, sisteme de reglare automată ș. a.

CODA, (it. coda, literal – coadă), secțiune suplimentară, care încheie o piesă muzicală sau o parte a unei compoziții muzicale ciclice. Dimensiunile codei depind de proporțiile și de structura formei din care face parte.

CODALB, vultur codalb, (*Haliaeetus albicilla*), pasăre răpitoare de zi, protejată, din ordinul falconiformelor, familia Accipitridae.

CODAREA CULORILOR, transformarea informației inițiale despre culorile

în sistemele de televiziune color, în semnale video comode pentru a fi transmise prin rețeaua de telecomunicații.

CODEINĂ, alcaloid conținut în opiu din mac.

CODEX NEAGOEANUS, culegere manuscrisă de texte populare (Alexandria, Gromovnic și Floarea Darurilor, fragmente dintr-o Pravilă), descoperite în Transilvania și traduse în românește în a doua jumătate a secolului al XVI-lea.

CODEX SINAITICUS, cea mai veche Biblie din lume.

CODEX STURDZANUS, colecție de texte vechi, manuscrise parabiblice (legende apocrife, hagiografice și apocaliptice), din secolul al XVI-lea alcătuite de preotul Grigore din Măhaci.

CODEX, manuscris vechi (primele secole după Hristos), care avea forma de carte; reunire de table cerate, reprezentând cea mai veche formă de carte la romani; culegere manuscrisă de legi, de documente medievale.

CODIAEUM, specie de plante din familia Euphorbiaceae.

CODICELE DE LA COHALM, manuscris de texte profane și religioase apocrife, din sec. al XVI-lea.

CODICELE TUDORESCU, manuscris de texte religioase apocrife, din sec. al XVI-lea.

CODICELE VORONEȚEAN, vechi manuscris românesc din secolul al XVI-lea, unul dintre cele mai vechi texte românești scrise în grai rotacizant.

CODIFICARE DE DATE, proces tehnologic și operația de identificare a caracterelor sau grupurilor de caractere ale unui cod cu caractere sau grupuri de caractere ale altui cod.

CODIFICARE, sistematizare și reunire într-un cod a normelor juridice dintr-o anumită ramură a dreptului.

CODIFICAREA LEGISLAȚIEI, tip special de sistematizare a legislației, care se realizează prin reformarea și reducerea procesului de reglementare a normelor de drept conținute în diverse acte juridice de reglementare, într-un sistem logic bazat pe știință, armonizat logic și prin crearea unui nou act juridic unic pe această bază.

CODIFICAREA LUI IUSTINIAN (lat. corpus juris civilis – corp de drept civil), denumire modernă a rezumatului dreptului civil roman, încheiată în 528-534 în timpul împăratului bizantin Iustinian I.

CODIFICATOR, dispozitiv pentru codificarea datelor în sisteme TIC; Codor.

CODIMENSIUNE, termen de referință în geometria diferențială.

CODIȚUCĂ, (*Myosurus minimus*), plantă erbacee din familia Ranunculaceae. În Republica Moldova se întâlnește pe ogoare, prin semănături și de-a lungul drumurilor.

CODIUM, gen de plante din familia algelor verzi.

CODOBATURĂ, (*Motacilla alba*), vrăbia lupului, gen de păsări de mărimea vrăbiei din familia motacilidelor.

CODON, unitate de informație genetică, alcătuită din baze purinice și pirimidinice, în a cărei componență intră trei nucleotide unite consecutiv.

CODREANCA, Strășeni, Codreanca.

CODRENI, Cimișlia, Codreni, v. **BIȘCOTARI**.

CODRENI, denumire convențională a țăranilor din regiunea Tigheci, care, datorită așezării lor în vecinătate cu tătarii din Bugeac, în schimbul străjii de la graniță, au reușit să-și păstreze libertatea personală, proprietatea asupra pământului și anumite privilegii fiscale (sec. al XVI-XVIII-lea).

CODRENI, Ocnița, Vălcineț.

CODRENI NOI, Dondușeni, Frasin.

CODRI, regiune fizico-geografică, situată în partea centrală a RM. Una dintre cele mai pitorești și mai bogate regiuni din Moldova. Este vestită din cele mai vechi timpuri prin viile, livezile și pădurile sale.

CODRII, rezervație naturală silvică de stat din RM. A fost înființată în 1971 pe baza ocolului silvic Lozova, pe circa 2 700 hectare.

„**CODRI**”, revistă literar-artistică și social-politică a Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova. Apare lunar din iulie 1948, până în 1957 se numea „Oc-teabri”; între 1957-1962 – „Dnestr”.

CODROȘ, (*Phoenicurus*), gen de păsări cântătoare din familia turdidelor.

CODRU or., mun. Chișinău, or. Codru.

CODRU, stațiune balneară în s. Hirjauca, r-nul. Călărași, pentru tratarea maladiilor gastro-intestinale (gastrite, colite, hepatite, colecistite, pancreatite, ulcere stomacale și duodenale), restabilirea postoperatorie, maladiilor aparatului locomotor (artroze, artrite, podagre, osteocondroze, spondiloze, boala Behterev), cardiovasculare și ale organelor genitale; în stațiune se mai fac tratamente cu ape minerale și băi cu nămol.

CODRU, Telenești, Măndrești, (până în 1965, Beșeni).

CODRUL NOU, Telenești, Codrul Nou.

CODUL „LEGIUIREA CARAGEA”, 1818, primul cod de legi al Țării Românești fiind promulgat în anul 1818 pe vremea domniei domnitorului fanariot Ioan Gheorghe Caragea.

CODUL CALIMACHI, (*Condica civilă a Principatului Moldovei*), legiuire promulgată în 1817 de către domnul Mol-

dovei Scarlat Calimachi; monument al dreptului Evului Mediu.

CODUL CĂSĂTORIEI ȘI FAMILIEI AL RSSM, act legislativ care reglementează relațiile de familie. Aprobate de Sovietul Suprem al RSSM la 26 decembrie 1969.

CODUL CIVIL AL LUI ALEXANDRU IOAN CUZA, 1865, codul civil în vigoare în Principatele Unite Române și ulterior România din 1 decembrie 1865.

CODUL CIVIL AL RSSM, act legislativ unitar, în care sunt sistematizate normele dreptului civil, intrat în vigoare pe teritoriul RSSM de la 1 iulie 1965.

CODUL CIVIL GENERAL AL AUSTRIEI 1811, Codul de drept civil, în vigoare din 1 ianuarie 1812, în vigoare în Imperiul Austriac, inclusiv în Galiția și Bucovina.

CODUL CU PRIVIRE LA ȘTIINȚĂ ȘI INOVARE, document de reglementare a activităților în domeniile cercetării și inovării, inclusiv procesul de elaborare și implementare a politicilor, evaluarea organizațiilor, confirmarea și recunoașterea titlurilor științifice și științifico-didactice.

CODUL DE LEGI AL LUI ANDRONACHE DONICI, ghid juridic; culegere de legi, întocmită de juristul moldovean Andronachi Donici pe baza dreptului feudal bizantin, obiceiului pământului și practicii judiciare locale.

CODUL EDUCAȚIEI, lege ce reglementează domeniul.

CODUL FUNCİAR AL RSSM, act legislativ unitar care reglementează relațiile agrare în RSSM.

CODUL HAMMURABI, culegere de legi din timpul regelui babilonian Hammurabi.

CODUL LUI BISMARCK, cod civil german.

CODUL LUI IUSTINIAN, sec. al VI-lea, prima din cele patru colecții de legi cunoscute astăzi sub numele de Corpus iuris civilis („Colecția de drept civil”).

CODUL LUI NAPOLEON, Cod civil al Franței codul civil al lui Napoleon, 1804.

CODUL LUI TEODOSIU, prima culegere oficială a edictelor promulgate de împărații romani, alcătuită din ordinul lui Teodosiu II, împărat al Imperiului Roman de Răsărit (408-450).

„CODUL MONGOL”, cod de legi administrative aplicat în Imperiul Qing pentru administrarea Mongoliei în anii 1627-1694.

CODUL PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA, act legislativ unitar, în care sunt sistematizate normele de drept penal în vigoare pe teritoriul RM.

„CODUL SIETE PARTIDAS”, („Șapte Partide”), cod de drept codificat al Regatului Castilia.

CODUL SINTAGMA LUI MATEI VLASTARES, culegere de legi canonice, penale și civile bizantine.

COECHEPIER, membru al unei echipe sportive.

COEFICIENT DE INTELIGENȚĂ, indicator de măsură a inteligenței IQ, raportul dintre vârsta mentală și cea cronologică a unui individ.

COEFICIENT DE LICHIDITATE, raport care pune în evidență relația care există la un moment dat între datoriile pe termen scurt înscrise la pasiv și totalul capitalurilor circulante, care figurează la activ; Coeficient de trezorerie.

COEFICIENT DE ROTAȚIE A ACTIVE-LOR CURENTE, este un indicator sintetic calitativ de eficiență.

COEFICIENT DE STAȚIONARE, indice de eficiență în domeniu.

COEFICIENT DE UTILIZARE AL TERENULUI, indice de eficiență în domeniu.

COEFICIENT DE UTILIZARE TEHNICĂ, indice de eficiență în domeniu.

COEFICIENT RESPIRATOR, raportul dintre bioxidul de carbon eliminat și volumul de oxigen consumat în aceeași perioadă de timp.

COEFICIENT UNGHIULAR, numărul k din ecuația $y = kx + b$ a unei linii drepte în plan, caracterizând panta dreptei în raport cu abscisa.

COEFICIENT, factor multiplicativ al unui obiect matematic, care poate fi o variabilă, un vector, o funcție, o matrice; Coeficient de conductibilitate termică, coeficient de dilatare termică, coeficient de frecare, coeficient de temperatură; în matematică, factor numeric la o expresie simbolică, factor la o putere a unei necunoscute sau factor constant la o variabilă.

COEFICIENTUL CAPITALULUI, este necesarul de capital sau consumul din acest factor ocazionat de obținerea unei unități de efect economic.

COEFICIENTUL DECIL, indicator utilizat în statisticile sociale pentru a evalua gradul de diferențiere a populației în funcție de venituri, bazat pe o comparație a veniturilor a două grupuri opuse ale populației, cu venituri mari și cu venituri mici.

COEFICIENTUL LUI GINI, indicator utilizat în statistică pentru evaluarea gradului de concentrare în cadrul unei repartiții sau a inegalității distribuției caracteristicii studiate între unități sau grupuri de unități în cadrul acestei repartiții.

COEFICIENTUL MARGINAL AL CAPITALULUI, este raportul dintre sporul de capital (ΔK) într-un orizont de timp și creșterea rezultatelor economice.

COEFICIENTUL MEDIU AL CAPITALULUI, este raportarea capitalului

avansat folosit, într-o anumită perioadă de timp la efectul economic obținut.

COEFICIENȚI AERODINAMICI, indice de calitate în domeniu.

COEFICIENȚI FOURIÉ, coeficienții de descompunere ai unei funcții periodice în șirul Fourié.

COEFICIENȚI TEHNOLOGICI AI PRODUCȚIEI, indicatori ce caracterizează parametrii produselor.

COEFICIENȚII CHELTUIELILOR DIRECTE ȘI TOTALE, se calculează în baza datelor bilanțului intermural constituit conform metodei „input-output”.

COELOPLANA, gen de nevertebrate din clasa tentaculata.

COENAGRIONIDE, familie de insecte zigoptere.

COENZIMA Q₁₀, componentă importantă a unui lanț de transport de electroni cu rol esențial în respirația celulară aerobă care generează energie sub formă de ATP prin metabolizarea carbohidraților și a grăsimilor; Ubichinonă.

COERCIȚIE, măsură de constrângere folosită de organele statului pentru a determina o persoană să-și îndeplinească o obligație.

COERENȚĂ, concept fundamental în lingvistica textului și în analiza discursului, desemnează totalitatea trăsăturilor care determină unitatea semantică a unei suite de enunțuri, considerându-se că un text bine format este un text coerent.

COEVOLUȚIE, interacțiune în procesul evoluției a diferitor specii, care nu fac schimb de informație genetică, stare emergentă a unui grup, care se referă la dorința membrilor unui grup de a fi împreună.

COEZIUNE SOCIALĂ, sistem de indicatori ce caracterizează o societate bazată pe conexiuni și relații între unități sociale și indivizi.

zată pe conexiuni și relații între unități sociale și indivizi.

COEZIUNE, (Aderență), adeziune a particulelor unei substanțe, constituind o fază condensată; caracteristică a unei societăți bazată pe conexiuni și relații între unități sociale precum indivizi, grupuri, asociații, cât și între unități teritoriale; Coeziune socială; concept fundamental în lingvistica textului, desemnează totalitatea trăsăturilor care determină unitatea sintactică a unei suite de enunțuri.

COFACTORI, componenți aprteici necesari pentru manifestarea activității catalitice a fermenților și activității funcționale a unui șir de proteine.

COFĂ, vas de formă (relativ) cilindrică, confecționat din doage de brad, cu o toartă, în care se ține la țară apa de băut: doniță.

COFERMENT A, (Coenzima A), cofactorul transferazelor, catalizează activarea și transferul grupelor acilice.

COFERMENȚI NICOTINAMIDICI, universală după răspândire cofermenți din șirul dehidrogenazelor, printre care nicotinamid-adenin-dinucleotidul și derivații lui fosforilați și formele reduse a acestor compuși, corespunzător NADH și NADP+.

COFFEA, gen de plante din familia Rubiaceae.

COFINANȚARE, este aportul beneficiarului la finanțarea unui proiect subvenționat de donatori externi.

COFOZĂ, anacuzie, surditate totală bisau unilaterală.

COFRAJ, formă confecționată din lemn, metal, beton armat, materiale plastice și alte materiale pentru turnarea articolelor de beton armat și construirea structurilor monolitice din beton sau beton armat.

COGĂLNIC, râu în sudul RM se varsă în lacul Sasâc; râuleț în partea centrală a RM, afluent pe stânga al Răutului.

COGEA-BAȘE, căpetenia unui sat populat de creștini în raialele turcești.

COGENERARE, în energetică, proces tehnologic.

COGITO, categorie filosofică elaborată de R. Descartes, capacitatea omului de a atinge un anumit nivel de cunoaștere.

COGÎLNICENI, Rezina, Cogâlniceni.

COGNAT, legături naturale, în special pe linie femeiască, în dreptul roman.

COGNITIO, categorie filosofică, cunoaștere.

COGNITIVISM, teorie pedagogică.

COGNIȚIE, facultate de cunoaștere.

COHLEE, parte a urechii interne, formață dintr-un canal osos răsucit în spirală.

COHORTĂ DEMOGRAFICĂ, totalitatea persoanelor care în aceeași perioadă de timp au suferit un anumit eveniment demografic.

COHORTĂ, colectivitate a oamenilor care au trăit același eveniment demografic într-o perioadă de timp; unitate de infanterie romană și în Basarabia anii 1917-1918.

COICOVA, UATSN, Doibani.

COIF, acoperământ de metal (rar, de piele) pentru protecția capului, uneori ornamentat artistic, purtat în trecut de unii ostași în timpul luptei. Era confecționat din metal, uneori din piele groasă.

COJOC. (sl. veche *cojuh*), îmbrăcăminte țărănească de iarnă, confecționată din blană de oaie cu mițele înăuntru.

COJUȘNA, Strășeni, Cojușna.

COL UTERIN, prelungire îngustată a corpului uterin.

COLA, gen de plante din familia Malvaceae.

COLABORAȚIONISM, atitudine sau politică de trădare a intereselor proprii țării, specifică celor care au colaborat cu ocupanții străini.

COLAC DE SALVARE, obiect de plută, de cauciuc (umflat cu aer) sau de alt material ușor, care servește pentru menținerea naufragaților la suprafața apei.

COLAC, pâine împletită în formă de cunună. Se face din făină de grâu. La români colacul este un element caracteristic pentru multe datini tradiționale și familiale. În prezent colacul se oferă și oaspeților de onoare ca simbol al ospitalității.

COLAGEN, proteină fibrilară care formează baza țesutului conjunctiv, proteină din țesutul conjunctiv, osos și cartilagin; prin fierbere se transformă în gelatină.

COLAGENOZE, degenerescentă fibrelor colagene, secundară unor reacții alergice.

COLAJ, metodă de creare a tablourilor, imaginilor prin lipirea unor elemente eterogene.

COLALEMIE, prezența sărurilor biliare în sânge.

COLALURIE, prezența sărurilor biliare în urină.

COLAN, șirag de pietre prețioase sau mărgăritare, purtat ca podoabă la gât; cordon, cingătoare, de obicei, împodobită cu o cataramă. Este purtată, mai ales, de femei.

COLANGIECTAZIE, dilatare patologică a căilor biliare.

COLANGIOM, tumoare rezultată prin transformarea celulelor epiteliale ale canalelor biliare intrahepatice.

COLANGITĂ, inflamație cronică sau acută a ducturilor biliare.

COLAPS, (lat. collapsus - prăbușire, sleire), insuficiență vasculară instalată brusc, caracterizată prin scăderea bruscă a tonusului vascular cu micșorarea volumului sângelui circulant, astfel duce la micșorarea afluxului venos către inimă, căderea tensiunii arteriale și venoase, hipoxia creierului și oprimaarea funcțiilor vitale ale organismului.

COLAPSOTERAPIE, metodă de tratament a tuberculozei plămânilor bazat pe inducerea colapsului plămânului afectat.

COLATERALE, ramurile laterale ale vaselor sangvine care asigură circulația sângelui ocolind vasul magistral.

COLĂCEI, (Malva), gen de plante din familia Malvaceae.

COLBERTISM, sistem de măsuri luate de către guvernul Franței pentru stimularea balanței comerciale active, inclusiv răspândirea unor întreprinderi industriale mari privilegiate și companii monopoliste pentru promovarea comerțului exterior; fel de mercantilism.

COLCHICINĂ, protoalcaloid toxic din grupa derivaților de tropolonă.

COLCHICUM AUTUMNALE, gen de plante din familia Liliaceae.

COLCHICUM, (Brândușă), gen de plante din familia Colchicaceae.

COLCHIDA, (gr. Kolchis), denumirea veche a teritoriului situat de-a lungul țărmului sud-estic și estic al Mării Negre. În sec. al VI-lea î. e. n. în Colchida au apărut colonii grecești, întemeierea cărora este oglindită în legenda argonauților.

COLECALCIFEROL, compus organic solubil în grăsimi din grupul calciferolilor.

COLECALCIFEROL, denumire științifică a vitaminei D₃.

COLECIST, veziculă biliară.

COLECISTITĂ, inflamație a veziculei biliare.

COLECISTOCHININĂ, hormon peptidic al vertebratelor produs de celulele mucoasei segmentului anterior al intestinului subțire și de neuroni.

COLECTAREA CENUȘEI, proces de curățare în diferite ramuri ale industriei a gazelor arse de praf de cenușă, realizat cu dispozitive mecanice sau electrice.

COLECTAREA MIERII, colectarea de către albine a nectarului și polenului în timpul înfloririi plantelor nectarifere; cantitatea de miere obținută de la familia de albine sau prisacă în perioada primăvară-vară.

COLECTIV, uniune de oameni.

COLECTIVISM, atitudine morală, filosofie politică, ideologie sau perspectivă socială care pune accentul pe grup și interesele sale. Colectivismul este opusul individualismului; doctrină și tip de organizare socială în care drepturile și interesele individului sunt subordonate celor ale unor colectivități sociale; colegialitate, principii ale managementului, conducerea nu este exercitată de o singură persoană, ci de un grup de persoane cu drepturi egale în soluționarea problemelor; în sens larg, o formă de luare a deciziilor ce ține cont de opinia colectivă, utilizează metoda discuției publice.

COLECTIVITATE, grup de oameni care trăiesc în comun, care duc o viață colectivă.

COLECTIVIZARE, trecerea mijloacele de producție individuale în proprietate

colectivă, prin naționalizare, expropriere etc.

COLECTOR, dispozitiv pentru selectarea culturilor agricole aranjate în rouri sau benzi de tulpini, precum și a bumbacului suflant; organ al motoarelor electrice ș.a.

COLECȚIA „URICARUL”, cea mai veche colecție de acte privind istoria Moldovei, alcătuită și editată de T. Codrescu (25 vol.; 1852-1895).

COLECȚIA DE DOCUMENTE HURMUZAKI, (Eudoxiu), izvoare istorice.

COLECȚIE ARHIVISTICĂ, colecție de izvoare istorice.

COLECȚIE DE ARTĂ, obiecte de artă adunate special, cu valoare științifică, istorică și artistică deosebită.

COLECȚIE, adunare, strângere la un loc a unor obiecte, care, grupate împreună, au o valoare artistică, științifică, documentară, instructivă etc.

COLECȚIONAR, persoană care colecționează obiecte.

COLEDOC, canal muscular, lung de aproape 8 cm, prin care se varsă bila în duoden.

COLEDOCITĂ, inflamație a canalului coledoc.

COLEDOCOTOMIE, deschidere chirurgicală a canalului coledoc pentru înlăturarea calculilor biliari.

COLEGIU ELECTORAL, ansamblu de electori desemnați de fiecare din cele 50 de state componente ale SUA; corpul de deputați sau consilieri locali.

COLEGIU, instituție de învățământ mediu, uneori superior, de tip închis în sec. XVI-XVIII, mai ales în Europa; instituție de învățământ în sistemele de educație, îndeosebi în Marea Britanie, în țările Comunității Britanice

și în SUA; organ colectiv de lucru în autoritățile publice centrale din Republica Molodva.

COLEGIUL „PROMETEU” DIN SOROCA, instituție de învățământ cu statut privat, Republica Molodva.

COLEGIUL AGRICOL DIN ȚAUL, instituție de învățământ mediu de specialitate de stat, care asigură pregătirea cadrelor pentru activitatea cu caracter aplicativ în domeniile agriculturii și silviculturii.

COLEGIUL AGROINDUSTRIAL DIN GRINĂUȚI, instituție de învățământ mediu de specialitate, Republica Molodva.

COLEGIUL AGROINDUSTRIAL DIN RÎȘCANI, instituție de învățământ mediu de specialitate, creată în scopul pregătirii specialiștilor pentru activități de organizare și execuție în domeniul agriculturii și industriei alimentare și alte ramuri ale economiei naționale, precum și producerii, prelucrării și comercializării producției agricole, prestării serviciilor.

COLEGIUL AGROINDUSTRIAL DIN UNGHENI, instituție de învățământ mediu de specialitate, Republica Molodva.

COLEGIUL COOPERATIST DIN MOLDOVA, instituție de învățământ mediu de specialitate.

COLEGIUL DARTMOUTH, (Dartmouth College), instituție privată de învățământ superior și de cercetări științifice; una dintre cele mai vechi din SUA.

COLEGIUL DE ARTE DIN SOROCA, instituție de învățământ de profil artistic, Republica Molodva.

COLEGIUL DE ARTE PLASTICE „ALEXANDRU PLĂMĂDEALĂ”, instituție de învățământ mediu de specialitate din Chișinău, Republica Moldova.

COLEGIUL DE CONSTRUCȚII DIN CHIȘINĂU, instituție de învățământ mediu de specialitate, Chișinău, Republica Molodva.

COLEGIUL DE CONSTRUCȚII DIN HÂNCEȘTI, instituție de învățământ mediu de specialitate, Republica Molodva.

COLEGIUL DE ECOLOGIE DIN CHIȘINĂU, instituție de învățământ mediu de specialitate, Republica Molodva.

COLEGIUL DE GRANICERI DIN UNGHENI, instituție de învățământ mediu de specialitate, Republica Molodva.

COLEGIUL DE INDUSTRIE UȘOARĂ DIN BĂLȚI, instituție de învățământ mediu de specialitate, Republica Molodva.

COLEGIUL DE INFORMATICĂ DIN CHIȘINĂU, instituție de învățământ mediu de specialitate, Republica Molodva.

COLEGIUL DE MANAGEMENT, ECONOMIE ȘI DREPT, instituție de învățământ mediu de specialitate, Republica Molodva.

COLEGIUL DE MEDICINĂ DIN BĂLȚI, instituție de învățământ mediu de specialitate, Republica Molodva.

COLEGIUL DE MEDICINĂ DIN CAHUL, instituție de învățământ mediu de specialitate, Republica Molodva.

COLEGIUL DE MEDICINĂ DIN ORHEI, instituție de învățământ mediu de specialitate, Republica Molodva.

COLEGIUL DE MEDICINĂ DIN UNGHENI, instituție de învățământ mediu de specialitate, Republica Molodva.

COLEGIUL DE MICROELECTRONICĂ ȘI TEHNICĂ DE CALCUL, instituție de învățământ mediu de specialitate din Chișinău, Republica Molodva.

COLEGIUL DE MUZICĂ „ȘTEFAN NEAGA”, instituție de învățământ mediu de specialitate din Chișinău, Republica Molodva.

COLEGIUL DE MUZICĂ ȘI PEDAGOGIE, instituție de învățământ mediu de specialitate din Bălți, Republica Molodva.

COLEGIUL DE TRANSPORTURI, instituție de învățământ mediu de specialitate din Chișinău, Republica Molodva.

COLEGIUL DE ZOOTEHNIE ȘI MEDICINĂ VETERINARĂ, instituție de învățământ mediu de specialitate din Brătușeni, Republica Molodva.

COLEGIUL DIN ETON, școla-pensiune privată, privilegiată pentru băieți de 13-18 ani în Marea Britanie.

COLEGIUL FINANCIAR-BANCAR „A. DIORDIȚA”, instituție de învățământ mediu de specialitate din Chișinău, Republica Molodva.

COLEGIUL IMPERIAL DIN LONDRA, mare centru de instruire și știință din Marea Britanie.

COLEGIUL INDUSTRIAL-PEDAGOGIC, instituție de învățământ mediu de specialitate din Cahul, Republica Molodva.

COLEGIUL LATIN DE LA COTNARI, 1562, instituție înființată de Despot Vodă, cu un program școlar ce dura 5 ani.

COLEGIUL MOVILIAN DIN KIEV, colegiu transformat ulterior (în 1701) în Academia Kievo-Movileană.

COLEGIUL NAȚIONAL DE COMERȚ, instituție de învățământ mediu de specialitate al Academiei de Studii Economice a Moldovei.

COLEGIUL NAȚIONAL DE COREOGRAFIE, instituție de învățământ de profil.

COLEGIUL NAȚIONAL DE MEDICINĂ ȘI FARMACIE, instituție de învățământ mediu de specialitate din Chișinău, Republica Molodva.

COLEGIUL NAȚIONAL DE VITICULTURĂ ȘI VINIFICAȚIE, instituție de învățământ mediu de specialitate din Chișinău, Republica Molodva.

COLEGIUL ORĂȘĂNESC DE MEDICINĂ DIN CHIȘINĂU, instituție de învățământ medical.

COLEGIUL PEDAGOGIC „ALEXANDRU CEL BUN”, instituție de învățământ mediu de specialitate din Călărași, Republica Molodva.

COLEGIUL PEDAGOGIC „MIHAI EMINESCU”, instituție de învățământ mediu de specialitate din Soroca, Republica Molodva.

COLEGIUL PEDAGOGIC „MIHAIL CIACHIR”, instituție de învățământ mediu de specialitate din Comrat.

COLEGIUL PEDAGOGIC „VASILE LUPU”, instituție de învățământ mediu de specialitate din Orhei, Republica Molodva.

COLEGIUL POLITEHNIC, instituție de învățământ mediu de specialitate din Bălți, Republica Molodva.

COLEGIUL POLITEHNIC, instituție de învățământ mediu de specialitate din Chișinău, Republica Molodva.

COLEGIUL REGAL DIN LONDRA, unul dintre cele mai vechi și mai prestigioase centre de instruire și de cercetări științifice din Marea Britanie.

COLEGIUL REPUBLICAN DE ARTE PLASTICE „ALEXANDRU PLĂMĂDEALĂ”, instituție de învățământ de profil.

COLEGIUL REPUBLICAN DE MEDICINĂ DIN CHIȘINĂU, instituție de învățământ medical.

COLEGIUL TEHNIC AGRICOL, instituție de învățământ mediu de specialitate din Soroca, Republica Molodva.

COLEGIUL TEHNIC AGRICOL, instituție de învățământ mediu de specialitate din Svetlii, Găgăuzia.

COLEGIUL TEHNIC FERVIAR, instituție de învățământ mediu de specialitate din Bălți, Republica Molodva.

COLEGIUL TEHNOLOGIC, instituție de învățământ mediu de specialitate din Chișinău, Republica Molodva.

COLEGIUL UNIVERSITAR DIN LONDRA, unul din cele mai mari centre de instruire și știință din Marea Britanie.

COLELITIAZĂ, boală determinată de dereglarea metabolismului colesterolului și/sau bilirubinei cu formarea de pietre în vezicula biliară și/sau în căile biliare.

COLEMBOLA, ordin de animale artropode din clasa entognata.

COLENCHEM, unul din țesuturile mecanice ale plantelor.

COLEOPTERA, ordin de insecte cu elitrele chitinoase, tari și scorțoase.

COLESTEROL, alcool nesaturat din clasa steroizilor; substanță lipidică care reglementează permeabilitatea față de lichide a membranelor celulare.

COLESTEROLEMIE, prezență a colesterolului în sânge.

COLEUS, gen de plante din familia Lamiaceae.

COLHOZ, formă de cooperativă agricolă de producție în URSS.

„COLHOZNICUL MOLDOVEI”, gazetă, denumirea sub care a apărut între 1956-59, v. GAZETA „VIAȚA SATULUI”.

COLIBABOVCA, Leova, Colibabovca.

COLIBACILOZĂ, boală infecțioasă ai cărei agenți patogeni sunt colibacilii.

COLIBACTERIOSIS, boală infecțioasă gravă a animalelor agricole tinere de toate rasele, provocată de *Escherichia coli* patogen.

COLIBAȘI, Cahul, Colibași.

COLIBIA, gen de plante ciuperici bazio-dimicete din familia Tricholomataceae.

COLIBRI, (Trochili), subordin de păsări din ordinul macrochirelor.

COLICĂ, (gr. kulike – dureri intestinale), acces de dureri puternice în formă de criză în regiunea abdomenului la o contracție bruscă a unuia dintre organele din această regiune; Colică renală, varietate a colicilor determinată de dilatarea bazinetului renal în caz de dereglare acută a evacuării urinei din rinichi.

COLICĂUȚI, Briceni, Colicăuți.

COLICINE, toxine bacteriene cu o toxicitate foarte specifică produse de unele tulpini de enterobacterii.

COLICULI CVADRIGEMENI, partea superioară a mezencefalului la mamifere și la păsări.

COLIDIIDE, familie de coleoptere din subordinul polifagilor.

COLIDINE, compuși heteroaromatici, derivați de piridină.

COLIER, (lat. collum – gât), podoabă, obiect de artă.

COLIIFORME, ordin de păsări din familia coliidae.

COLIMATOR, dispozitiv optic pentru producerea de raze de lumină paralele.

COLINA PALATIN, una din cele șapte coline ale Romei antice.

COLINĂ, denumire științifică a vitaminei B₄.

COLIND, cântec tradițional cântat de cetele care vizitează casele în seara de Crăciun; colindă.

COLINDĂ, (din lat. kalendae, la romani – prima zi a lunii), specie folclorică tradițională; cântec de urare, interpretat, mai ales, de copii și tineret cu prilejul sărbătorilor de iarnă (de Crăciun și, pe alocuri, de Anul Nou).

COLINDĂTOR, persoană care cântă colinde.

COLINE, tip de relief de coastă, cu dealuri falnice, clar definite, separate de bazine sau văi cu fund plat mai mult sau mai puțin largi. Altitudine maximă 250 m.

COLINEARITATE, termen de referință în matematică privind proprietatea unui număr mai mare de două puncte de a aparține aceleiași drepte.

COLINELE TIGHECIULUI, landsaft pitoresc în stânga Prutului, la sudul Republicii Molodova.

COLINESTERAZE, fermenți din clasa hidrolazelor.

COLISEUM-TEATRU, publicație anuală, 2000.

COLITĂ, inflamație difuză a mucoasei intestinului subțire.

COLIVĂ, (în practicile religioase ortodoxe), grâu fiert amestecat cu zahăr și cu nuci pisate și ornat cu bomboane și zahăr pudră, care se împarte pentru pomenirea morților, la înmormântări și la parastase; ofrandă adusă de credincioși la biserică spre sfințire, în cinstea sfântului zilei, în ziua onomastică a cuiva sau pentru ușurarea sufletelor celor răposați, de păcate și scoaterea lor din osânda veșnică.

COLIZIUNE A ACTELOR NORMATIVE, conflict juridic, contradicție dintre

prescripțiile legale ale actelor relevante, care se manifestă prin diferențe în procesul de reglementare a relațiilor sociale similare.

COLIZIUNE, fenomen caracteristic operei artistice, în care se contrapun concepții, idei, forțe sociale, caractere.

COLLECTION WALLACE, colecție de tablouri, instituție muzeală de artă plastică din Londra, Anglia, fondată în anul 1760-1880, instituție cultural-artistică.

COLLIDER, accelerator de particule încărcate, în care două fascicule de particule sunt direcționate unul către celălalt.

COLLIE, patru rase de câini ciobănești de origine scoțiană din grupa de câini de pază: Border Collie, Bearded Collie, Collie cu părul lung și Collie cu părul scurt.

COLMATARE, proces hidrologic, de depunere a aluviunilor; proces tehnologic, fenomen fizic și electromagnetic.

COLNIC, deal alungit, cu vârful plat sau ușor convex și pante blânde, fără picior distinct, cu o înălțime de la câteva zeci de metri până la 200 m.

COLOADĂ, în Moldova medievală, unitate de măsură pentru grâne, egală cu 4 găleți (320 litri).

COLOANA A CINCEA, agenți secreți ai dușmanului; grup de oameni, ostili statalității, unde locuiesc; agentură fascistă subversivă, care acționa în spatele frontului în timpul războiului spaniol (1936-1939); denumirea dată agenturii secrete a generalului F. Franco, care activa în Republica Spaniolă în perioada războiului civil spaniol (1936-1939). În prezent, orice tip de agenți secreți ai dușmanului (spioni, teroriști, „cozi de topor”, diversioniști, provocatori, agenți de influență, ș.a.m.d.).

COLOANĂ HIDRAULICĂ, instalație situată lângă o cale ferată care servește

pentru alimentarea cu apă a locomotivelor; aparat folosit în laboratoare și în industria chimică, în cazurile când este nevoie de o suprafață mare de contact între un gaz și un lichid; formație militară în care ostașii, unitățile, tunurile, mașinile ș. a. sunt aranjate unele în spatele altora, adâncimea ei fiind mai mare decât lățimea.

COLOANĂ VERTEBRALĂ, scheletul axial al majorității animalelor vertebrate mature și omului, are funcția de suport și protecție.

COLOANĂ, element de rezistență al unei construcții portante, destinat să suporte sarcini verticale, transmise de grinzi, ferme, plăci, planșee, instalații industriale ș. a.; suport vertical cilindric de sine stătător aranjat în stil arhitectural; element important al clădirii și al construcției ei, dar și al comenzii arhitecturale; șir de coloane sub un acoperiș comun; colonadă.

COLOBUS, gen de maimuțe din familia cercopetice și familia curculionide.

COLOCASIA, gen de plante monocotiledonate din familia Araceae.

COLOCVIU, formă de control a cunoștințelor dobândite de studenți, care constă în discuții, lucrări de laborator, lucrări practice.

COLOFONIU, produs solid de la prelucrarea componentelor rășinoși din lemnul de conifere.

COLOLABIS, gen de pești din familia scomberesocide.

COLOMBINA, personaj din *Commedia dell'arte*; slujnică ageră, vioaie și veselă, care participă activ la desfășurarea intrigii spectacolului.

COLOMBO, capitala statului Sri Lanka.

COLON, în Roma Antică, țăran care lua în arendă o suprafață de teren, de la un proprietar; parte sau subdiviziune

a unui vers, a unei strofe sau a unei perioade în metrica antică; intestin gros; penultima parte a intestinului, între cec și rect.

COLONAT, formă de dependență a populației sătești în Imperiul Roman și în Evul Mediu timpuriu, în Europa Apuseană.

COLONCIFRĂ, numărul de serie al paginii sau coloanei unei cărți, reviste, ziar, publicații; de obicei plasat în colțul exterior al părții de sus sau de jos a paginii.

COLONEL, grad militar.

COLONI, Colonat, (în Imperiul Roman și în Evul Mediu în Europa) muncitor agricol care, inițial liber, muncea o bucată de pământ luată în arendă de la marii proprietari, mai târziu legat de pământ, era obligat să plătească dijmă și să presteze corvezi; colonist.

COLONIA MARCIANA TRAIANA THAMUGADI, oraș antic în Algeria, nu departe de orașul Batna, monumente istorice și arhitectonice din antichitate și din Evul Mediu, incluse pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

COLONIALISM INTERN, efecte inegale ale dezvoltării economice la nivel regional.

COLONIALISM, sistem de expansiune colonială; subordonare și exploatare de către un stat, prin metode militare, politice sau constrângere economică, a popoarelor, țărilor ori teritoriilor, de regulă, slab dezvoltate și populate de varii grupuri etnice.

COLONIE, grup de indivizi, plante sau animale din aceeași specie care duc viață în comun; stabilirea cetățenilor în afara țării proprii; teritoriu sau țară lipsită de independență, fiind sub autoritatea unui alt stat (metropolă), teritoriu dependent sub autoritatea unui stat străin, fără putere politică și economică independentă, guvernat pe baza unui regim special; teritoriu ocupat și admi-

nistrat de o națiune străină și care este dependent de aceasta pe plan politic, economic, cultural; Colonie evreiască, colonie grecească.

COLONII ANTICE, așezări de tip orășenesc, întemeiate în antichitate de greci și romani pe teritorii străine în țările Orientului Antic, Greciei antice și Romei antice, așezările întemeiate de cetățenii unui careva stat pe teritoriu străin

COLONIILE ANGLIEI DIN AMERICA DE NORD, complex de posesiuni engleze din America de Nord în sec. XVI-XVIII.

COLONIST, persoană care și-a părăsit țara sau locul de origine și s-a stabilit într-o colonie; locuitor al unei colonii.

COLONIȘTI STRĂINI ÎN MOLDOVA, imigranți din diferite țări, așezați la sfârșitul sec. al XVIII-lea, începutul sec. al XIX-lea, de guvernul țarist din Moldova, pentru a popula teritoriul pusit de turci; Colonist elvețian, coloniști germani, coloniști transdanubieni.

COLONIȚA, mun. Chișinău, Colonița.

COLONIZARE INTERNĂ, procesul de lucrare a terenurilor din Europa Occidentală la sfârșitul sec. al IX-lea – mijlocul sec. al XIII-lea.

COLONIZARE, acțiunea de a coloniza; popularea unei regiuni sau a unei țări cu coloniști; proces de populare și valorificare a terenurilor periferice ale statului, precum și întemeierea de noi așezări pe teritoriu străin; Colonizare romană (greacă, rusă); răspândirea unei colonii de plante sau animale într-un areal nou.

COLONIZAREA BUGEACULUI, așezarea de către guvernul țarist a trupelor de cazaci în Bugeac pentru paza hotarelor la Prut și Dunăre, precum și în scopul populării regiunii (începutul sec. al XIX-lea).

COLONTITLU, date de titlu, cuprinzând denumirea lucrării sau a capitulu-

lui paragrafului, numele autorului ș.a.; rând deasupra textului principal pe pagina unei cărți, uneori în partea laterală sau în câmpul de jos.

COLOPROCTOLOGIE, compartiment al gastroenterologiei ce studiază afecțiunile intestinului gros, anusului și regiunii pararectale.

COLORADO, fluviu în SUA și Mexic; platou în Cordilierii Americii de Nord, în partea de S.-V. a SUA.

COLORANT, substanță, de obicei organică, cu care se colorează diverse produse (fibre textile, piele, materiale plastice etc.); Colorant acid, colorant anionic sintetic capabil să vopsească materiale fibroase proteice și poliamidice din soluții apoase în prezența acidului; Colorant bazic, colorant sintetic reprezentând săruri ale bazelor și acizilor de amoniu solubile în apă și colorate intens; Colorant de cadă, colorant insolubil în apă, ce conține grupuri carbonilice legate printr-un sistem de legături conjugate; Colorant de dispersie, colorant sintetic, practic insolubil în apă, folosit sub formă de suspensii apoase fin divizate pentru vopsirea fibrelor hidrofobe; Colorant de mordansare, colorant sintetic anionic, solubil în apă, a cărui molecule conțin grupe capabile să se complexeze cu metale; Colorant de sulf, amestecuri complexe de coloranți ale căror molecule conțin diverse fragmente heterociclice, cicluri aromatice sau hinoide, interconectate prin disulfură, polisulfură, sulfoxid sau alte grupe ce conțin sulf; Colorant direct, colorant anionic sintetic capabil să vopsească fibre de celuloză direct dintr-o soluție apoasă în prezența electroliților neutri; Colorant fluorescent, colorant sintetic cu capacitatea de a converti lumina absorbită în lumină vizibilă de lungime de undă mai lungă.

COLORATURĂ, înfrumusețare a unei melodii cu pasaje grele din punct de vedere tehnic (cadențe, rulade, triluri etc.).

COLORAȚIE GRAM, colorație compusă folosită în microbiologie pentru examenul microscopic al bacteriilor.

COLORAȚIE HOMOCROMĂ, fenomen prin care culoarea corpului unor animale se aseamănă cu aceea a mediului înconjurător.

COLORAȚIE VITALĂ, metodă de colorare a celulelor vii cu coloranți speciali utilizați în concentrații netoxice.

COLORIMETRU, dispozitiv optic de măsurare.

COLORIT, sistem de îmbinare și interacțiune a culorilor într-o operă de artă, care formează un ansamblu unitar realizat estetic.

COLOSOVA, UATSN, Colosova.

COLOSSEUM, amfiteatru monumental la Roma, construit în timpul lui Vespasian și Titus și inaugurat în anul 80 d.Hr., de formă eliptică (avea 80 de rânduri de gradene și o capacitate de peste 50.000 de locuri); amfiteatrul dinastiei Flaviane, monument de istorie și arhitectură din Roma antică.

COLOSTOMIE, deschidere a colonului la piele pentru a crea un anus artificial.

COLOSTRU, secret al glandelor mamare.

COLOSUL DE PE RHODOS, construit în cinstea zeului soarelui, Helios, ca mulțumire pentru protecția locuitorilor în timpul asediului; una din cele șapte minuni ale lumii antice.

COLOSUL DIN RODOS, una din cele șapte minuni ale lumii antice, statuia divină a lui Helios.

COLPITĂ, inflamație a mucoasei vaginului; una dintre cele mai frecvente afecțiuni ginecologice; Vaginită.

COLPOCISTITĂ, inflamație a vaginului și a vezicii urinare.

COLPOSCOPIE, procedură endoscopică simplă de examinare a tractului genital inferior (col, vagin, vulvă) și a părții inferioare a uterului.

COLȚI, denumire comună pentru dinții de dimensiuni mari la unele specii de mamifere.

COLȚII BABEI (Tribulus), gen de plante ierboase, anuale sau bienale, din familia Zygophyllaceae. În Republica Moldova crește spontan Tribulus terrestris, plantă toxică.

COLȚIȘOR, (Dentaria), gen de plante efemeroide, perene, cu rizom. În Republica Moldova se întâlnesc, mai ales, prin păduri de carpen. Se cunosc 2 specii.

COLUBRIDE, cea mai numeroasă familie de șerpi din ordinul serpentes, cuprinde peste 1500 specii.

COLUBRINE, subfamilie de șerpi din familia natricine.

COLUMBAR, edificiu pentru păstrarea urnelor cu cenușa celor incinerati, construcție funerară.

COLUMBIA BRITANICĂ, provincie în Canada.

COLUMBIA, fluviu în vestul Americii de Nord, în Canada și SUA, are 2000 km.

COLUMBIFORME, (Columbiformes), ordin de păsări din familia Columbidae.

COLUMNA LUI TRAIAN, coloană de marmură înălțată în 113 la Roma, în cinstea victoriei obținute de armatele împăratului Traian asupra dacilor. Are înălțimea de 39,83 m și este acoperită de basorelieful în spirală, care înfățișează diferite episoade din războaiele dacoromane, construită în anul 113 e. n. de vestitul arhitect Apollodor din Damasc, este inclusă pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

COLUMNĂ, termen de referință în arhitectură, monument arhitectural.

COLUTEA, gen de plante, arbuști cu frunza căzătoare din familia Fabaceae.

COMANDAMENT OPERAȚIONAL, structură specializată, de nivel regiment.

COMANDĂ NUMERICĂ, sistem tehnologic complex, computerizat, organele de lucru ale căruia sunt dirijate automatizat.

COMANDĂ, formă de stabilire a relațiilor comerciale între persoane juridice sau fizice; Comandă de stat, comanditar, comanditat.

COMAROVCA, Fălești, Natalievca.

COMAROVCA-MARE, râuleț în partea de sud-est a RM, afluent pe stânga Nistrului.

COMARUM, gen de plante din familia Rosaceae.

COMATI, nume dat (de romani) dacilor de rând (care purtau plete și capul descoperit).

COMAYAGUA, oraș în Honduras, edificii civile și de cult, monumente istorice.

COMĂ, stare de inconștiență care durează mai mult de șase ore.

COMĂNAC, parte componentă a hainei călugărești.

COMBATANT, (fr. combatant – persoană care conduce o luptă; războinic, luptător), persoane care sunt membre ale forțelor armate ale unei părți la un conflict armat; persoană care participă la luptă.

COMBATERE BIOLOGICĂ, procedee de utilizare a organismelor benefice pentru combaterea populațiilor de dăunători la un nivel acceptabil.

COMBATIVITATE, atitudine dărză și perseverență pentru susținerea unui punct de vedere.

COMBINAT, întreprindere care unește câteva unități din diferite ramuri de producție, legate între ele din punct de vedere tehnologic, economic și organizațional.

COMBINATORICĂ PROBABILISTICĂ, ramură a matematicii discrete, unde metodele teoriei probabilităților sunt utilizate pentru a studia obiecte combinatorii.

COMBINATUL DE BLĂNURI DIN BĂLȚI, întreprindere care prelucrează blănuri și confecționează articole de blană (paltoane, căciuli, gulere ș. a.)

COMBINATUL POLIGRAFIC DIN CHIȘINĂU, întreprindere poligrafică din Republica Moldova, 1945.

COMBINAȚII COMPLEXE, compuși chimici în care se pot distinge atomul central și unul sau câțiva ioni și/sau molecule direct conectate cu acesta; Compuși complecși.

COMBINĂ AGRICOLĂ, mașină pentru îndeplinirea concomitent a câtorva operațiuni tehnologice de recoltare a culturilor agricole.

COMBINĂ MINIERĂ, ansamblu mecanic autopropulsat, care efectuează concomitent operațiile de pregătire, extragere, spargere și evacuare a substanțelor minerale extrase, instalație tehnică pentru extragerea subterană a mineralelor, subansamblu al unui complex mecanizat, conceput și utilizat pentru operațiuni de curățare, mașină autopropulsată pentru excavare, care separă substanțele minerale sau rocile din mine și le încarcă în cărucioare sau pe transportor.

COMBINĂ, mașină complexă agricolă sau industrială.

COMBRETACEAE, familie de plante dicotiledonate.

COMBUSTIBIL CONVENȚIONAL, unitate de calcul, adoptată la nivelul tehnologic-economic și utilizată pentru a

compara valoarea termică a tipurilor de combustibil organic.

COMBUSTIBIL ECOLOGIC, sursă energetică contemporană de origine biologică.

COMBUSTIBIL NUCLEAR, material folosit pentru exploatarea unui reactor nuclear.

COMBUSTIBIL, materie, de obicei organică, care arde, dezvoltând căldură, și care este folosită ca izvor de energie în industrie și în economia casnică; Combustibil lichid sintetic, combustibil lichid artificial hidrocarbonat, obținut prin metode de prelucrare termică și chimică a materiilor prime de natură petrolieră; un fel de combustibili alternativi; Combustibil pentru rachete, substanțe sursă de energie și corp de lucru, ce creează propulsie cu jet în motoarele rachetelor, utilizate în astronautică, aviație, militară și alte ramuri ale tehnicii; Combustibil pentru cazane, păcură cu aditivi pentru fracțiuni grele ale proceselor de rafinare a petrolului, utilizate în instalațiile de cazane staționare și de transport, în instalațiile cu abur, cuptoarele industriale și motoarele diesel cu turație joasă; Combustibil reactiv, amestecuri de hidrocarburi, impurități de non-hidrocarburi și aditivi folosiți ca combustibil pentru motoarele aeroreactive; substanță chimică utilizată pentru producerea de energie termică în timpul arderii; Combustibil de aviație, combustibil fosil, combustibil pentru rachete; Combustibil de aviație; sursă de energie; Combustibil biologic, combustibil fosil, combustibil nuclear.

COMEDIA DEL ARTE, gen de spectacol teatral bazat pe improvizații.

COMEDIE (din gr. komodia, de la komos – procesiune veselă și ode, cântec), specie a genului dramatic, în care se ridiculizează moravurile și viciile sociale și umane; unul dintre genurile principale ale artei teatrale, unde acțiunea și caracterele sunt tratate din perspectiva comică, fiind opus tragediei.

„**COMÉDIE-FRANÇAISE**”, (Théâtre-Français), cel mai vechi teatru dramatic din Franța, înființat la Paris (1680) sub Ludovic al XIV-lea.

COMELINA, gen de plante din familia Commelinaceae.

COMENSALISM, (din lat. commensalis, comesian), metabioză, tip de relații în care conviețuirea a două organisme este avantajoasă pentru unul dintre ele și indiferentă pentru celălalt.

COMENTARIU, adnotări, reflecții, observații explicative critice sub formă de articol, referitor la un text literar, istoric etc.

COMENTARIU, explicare, tâlcuire, interpretare a unui fenomen sau eveniment, a unei probleme actuale ș. a.; adnotări, reflecții, observații explicative critice sub formă de articol, referitor la un text literar, istoric, științific etc; în jurisprudență, interpretarea conținutului legilor, regulamentelor, tratatelor internaționale etc.

COMENTATOR SPORTIV, crainic specializat în domeniu.

COMENTATOR, persoană care interpretează actualitățile zilei, mai ales pentru emisiunile de radio și televiziune, consacrate unui anumit ciclu de evenimente etc.

COMERCIALIZAREA PRIMULUI OMG (Organism modificat genetic), eveniment de anvergură.

COMERCIANT, orice persoană fizică sau juridică (vânzător sau furnizor de mărfuri, prestator de servicii), indiferent de tipul de proprietate și forma juridică de organizare, care, în cadrul contractelor reglementate de prezenta lege, acționează în scopuri legate de activitatea sa de întreprinzător sau de activitatea sa profesională.

COMERȚ CU AMĂNUNTUL, activitate comercială ce vizează vânzarea de bunuri și servicii prin numerar și/sau prin

transfer bancar consumatorilor, care implică utilizarea directă a bunurilor.

COMERȚ ELECTRONIC, (*e-Commerce*), activitate de cumpărare sau vânzare prin intermediul transmiterii de date la distanță; activitate specifică politicii expansive a marketingului companiilor comerciale; Magazin electronic; utilizarea tuturor mijloacelor electronice pentru participarea la o activitate de comerț; Comerț exterior, comerț internațional, comerț mondial, comerț invizibil.

COMERȚ, schimb de mărfuri în preistorie, antichitate, Evul Mediu; ramură a economiei naționale implicată în activitatea de mediere a vânzării și cumpărării de bunuri, proces de realizare a mărfurilor sub formă de vânzare-cumpărare, care asigură mișcarea mărfurilor din sfera de producție, activitate antreprenorială privată ce vizează obținerea de profit.

COMERȚUL EXTERIOR, tip de activitate economică care presupune tranzacții de bunuri și servicii, informații, produs al activității intelectuale la nivel internațional; reexport.

COMERȚUL INTERN, tip de activitate economică care presupune vânzarea și cumpărarea de bunuri și prestarea serviciilor clienților pe piața națională a țării.

COMERȚUL LIBER, curent de gândire economică și politică în care guvernele țărilor nu restricționează importurile sau exporturile către alte țări.

COMETA 3D BIELA, cometă periodică, descoperită de astronomul austriac W. Biela (1826).

COMETA HALLEY, cometă strălucitoare, care se rotește în jurul Soarelui cu o perioadă de 75-76 ani.

COMETĂ ARTIFICIALĂ, nour de vapori de natriu, lansat de pe bordul unei rachete cosmice într-un punct dat al

traectoriei pentru observarea vizuală a zborului.

COMETE, corpuri cerești ale sistemului solar, de dimensiuni și masă mici, ce se rotesc în jurul Soarelui pe orbite foarte alungite și la care brusc crește luminozitatea, când se apropie de el; corpuri cerești din sistemul solar, observate sub formă de pată nebuloasă (deseori cu coadă), care se deplasează față de stele.

COMIC, (din gr. komikos – hazliu), categorie estetică, care servește pentru desemnarea și aprecierea fenomenelor sociale (acțiuni, situații, moravuri, obiceiuri, reacții umane ș. a.); categorie estetică în a cărei sferă intră actele, situațiile sau personajele din viață sau din artă care provoacă râsul.

COMICS, narațiune sub formă de desene speciale, care formează un tot întreg.

COMIFORA, gen de plante din familia Burseraceae.

COMINTERN, organizație subversivă, finanțată de URSS, cu filiale în statele capitaliste.

COMIS, în Moldova medievală, dregător, membru al divanului. v. **DREGĂTOR**.

COMISAR AL GUVERNULUI PROVIZORIU ÎN BASARABIA (1917), funcție administrativă.

COMISAR AL POPORULUI, funcție administrativă.

COMISAR DE ȚINUT, comisar militar.

COMISARIAT, (în vechea organizare administrativă a țării), secție a poliției orașenești condusă de un comisar.

COMISARIATUL PENTRU ENERGIE ATOMICĂ ȘI ENERGII ALTERNATIVE (CEA), organism de lucru internațional.

COMISAROVCA NOUĂ, UATSN, Comisarovca Nouă.

COMISARUL SUPREM ONU PENTRU DREPTURILE OMULUI, oficial pentru apărarea drepturilor omului din cadrul ONU.

COMISARUL SUPREM ONU PENTRU REFUGIAȚI, oficial din cadrul ONU.

COMISIA DE CERCETARE ȘI APRECIERE A REGIMULUI COMUNIST DIN MOLDOVA, comisie constituită prin decretul prezidențial emis în ianuarie 2010 de către Mihai Ghimpu, președintele interimar al Republicii Moldova.

COMISIA DUNĂREANĂ, Danube Commission, organizație internațională de reglementare a transportului maritim pe râul Dunărea, creată la 11 mai 1948.

COMISIA GUBERNIALĂ ȘTIINȚIFICĂ DE ARHIVISTICĂ DIN BASARABIA, asociație științifică organizată la Chișinău fondată în 1898 pentru valorificarea izvoarelor din arhivele Basarabiei, precum și a monumentelor culturii materiale.

COMISIA LUXEMBURGIANĂ, instituită în timpul Revoluției din 1848 în Franța în perioada celei de-a Doua Republici pentru a aborda probleme sociale.

COMISIA MACBRIDE, comisia internațională pentru studiul problemelor de comunicație.

COMISIA NAȚIONALĂ A REPUBLICII MOLDOVA PENTRU UNESCO, organizație guvernamentală din RM.

COMISIA NAȚIONALĂ DE HERALDICĂ, (CNH), 1995, organizație instituită prin decret prezidențial.

COMISIA NOBILIARĂ DIN 1818, comisie instituită pentru cercetarea nobleței familiilor boierești din Basarabia.

COMISIA PENTRU CERCETAREA ACTIVITĂȚILOR ANTIAMERICANE, (Comisia DIES), cea mai cunoscută și activă organizație guvernamentală implicată în investigațiile McCarthyism.

COMISIA PENTRU REVIZIA ACTIVITĂȚII ADUNĂRILOR DEPUTAȚILOR NOBILIMII DIN BASARABIA, comisie instituită în 1834, în baza deciziei Senatului Guvernant din 30 mai, alcătuită din doi membri din partea nobilimii și unul din partea Guvernului, sub președinția președintelui Judecătoriei de conștiință din Basarabia C. I. Boteza.

COMISIA PRINCIPALĂ DE APROVIZIONARE A ARMATEI DUNĂRENE, comisie care activa pe lângă comandamentul armatei ruse de ocupație, dislocată în Principatele Române, în timpul războiului ruso-turc din 1806-1812, în a cărei competență era aprovizionarea armatei cu produse alimentare și furaje.

COMISIA ȘTIINȚIFICĂ A ARHIVELOR DIN BASARABIA, instituție științifică care a activat la sfârșitul sec. al XIX-lea – începutul sec. XX.

COMISIE ADMINISTRATIVĂ, examinarea cazurilor cu privire la faptele stabilite prin lege.

COMISIE DE ARBITRAJ, instituție permanentă de arbitraj, fără personalitate juridică, independentă.

COMISIE DE ATESTARE, comisie de evaluare profesională.

COMISIE DE CENZORI, organ de lucru al adunării generale, care efectuează controlul financiar intern.

COMISIE DE EXAMINARE, comisie preocupată de organizarea probelor de examen, examinarea contestațiilor.

COMISIE DE MEDIERE, comisia consultativă a organizațiilor din domeniul medierii.

COMISIE EUROPEANĂ PENTRU DEMOCRAȚIE PRIN DREPT, Comisia de la Veneția, organism consultativ pentru Consiliul Europei, fondată în 1990, joacă un rol principal în armonizarea constituțiilor țărilor europene la standarde unice.

COMISIE EUROPEANĂ, organism al UE împuternicit cu puteri de inițiativă, punere în aplicare, gestionare și control (supraveghează punerea în aplicare a acordurilor și salvagardarea intereselor comunității).

COMISIE METODICĂ, comisie în care sunt tratate probleme pedagogice.

COMISIE PARITARĂ, comisia constituită pentru mai multe autorități sau instituții publice.

COMISIE PARLAMENTARĂ, organe de lucru ale Parlamentului, înființate pentru efectuarea activității Parlamentului.

COMISIE, organism înființat să îndeplinească anumite funcții sau să îndeplinească aranjamente organizaționale adecvate; în dreptul civil – un acord prin care o parte (mijlocitorul) se angajează, în numele celeilalte părți (comitentul), prin recompensă, să efectueze una sau mai multe tranzacții în numele său, dar din contul comitentului, colectiv având sarcina de a coordona sau de a sprijini o anumită activitate; organizație internațională sau organ al unei organizații internaționale.

COMISII PERMANENTE ALE SOVIETULUI SUPREM AL RSSM, organe formate pentru examinarea preliminară și pregătirea chestiunilor de competență Sovietului Suprem al RSSM.

COMISION, contract în baza căruia se tratează afaceri comerciale; remunerația obținută în urma acestei afaceri.

COMISUROTMIE MITRALĂ, lărgirea orificiului valvei mitrale a inimii la stenoza acesteia.

COMITAT, unitate administrativ-teritorială, în unele țări condusă de un comite (sau conte); district; autoritate de stat cu competență specială; organ permanent al Parlamentului sau una dintre Camerele Parlamentului; orga-

nism internațional sau organismul organizațiilor internaționale.

COMITETUL CENTRAL OSTĂȘESC DIN CHIȘINĂU, (1917), consiliul ostășesc.

COMITETUL DE OBLĂDUIRE, 1821, comitet instituit în scopul verificării registrelor și rapoartelor alcătuite în perioada de activitate a rezidentului plenipotențiar al Basarabiei și a administrației regionale, în special după numirea în funcție a unui nou rezident plenipotențiar.

COMITETUL DE STAT PENTRU EDITURI, POLIGRAFIE ȘI COMERȚUL CU CĂRȚI, structură de stat care promova politica Guvernului RSSM în domeniul editării de carte națională, asigurării economiei naționale și populației din republică cu producție de carte, mărfuri de menire social-culturală, servicii editorial-poligrafice.

COMITETUL INTERNAȚIONAL DE MĂSURI ȘI GREUTĂȚI, organ internațional ales, format în 1875, în conformitate cu Convenția metrică, subordonat Conferinței Generale de Măsuri și Greutăți.

COMITETUL NAȚIONAL „GERMANIA LIBERĂ”, organizație germană a emigranților antifasciști și prizonierilor de război de pe teritoriul URSS în timpul celui de-al Doilea Război Mondial.

COMITETUL OLIMPIC INTERNAȚIONAL, cel mai înalt organ de conducere al mișcării olimpice moderne.

COMITETUL OLIMPIC NAȚIONAL, organ de conducere al mișcării olimpice în țară.

COMITETUL PROVIZORIU AL BASARABIEI, (1816-1818), comitet instituit la 4 iulie 1816, în care au intrat: din rândul boierilor moldoveni.

COMITETUL SECURITĂȚII DE STAT AL URSS, principala agenție de securitate pentru Uniunea Sovietică de la 13 martie 1954 până la 3 decembrie 1991.

COMITETUL SPECIAL BIRNIC, (Comitetul special de distribuire a birului), a revizuit și a propus dări, impozite și taxe în Basarabia (1812-1917).

COMITIUM, în Roma Antică adunarea populară. **COMIȚII CURIATE**, **COMIȚII TRIBUTE**.

COMITOLOGIA UE, proces prin care legislația UE este modificată sau ajustată și are loc în cadrul prezidate de Comisia Europeană.

COMMEDIA DELL'ARTE, comedie de măști, specie a teatrului popular italian.

COMMELINACEAE, familie de plante dicotiledonate.

COMMENDATIO, în Roma Antică drept acordat lui Caius Iulius Caesar, apoi lui Augustus și continuatorilor lui de a recomanda senatului candidații la funcțiile republicane vacante; în Europa Occidentală în perioada medievală timpurie, act de vasalitate.

COMMONWEALTH OF NATIONS (Comunitatea de națiuni), asociație de state, cu sediul la Londra, creată în 1926 (până în 1947 s-a numit Comunitatea britanică de Națiuni), în scopul conlucrării pe plan politic, economic, social și cultural între Marea Britanie și fostele sale colonii, care și-au dobândit independența. Organele principale sunt: Conferința șefilor de state și guvern, Secretariatul și 50 de organisme specializate în domeniile agriculturii, științei și tehnologiei, sănătății, educației, informației, comunicațiilor, juridic etc. Are 50 de membri (1991) dintre care 26 de republici (Bangladesh, Botswana, Cipru, Dominica, Gambia, Ghana, Guyana, India, Kenya, Kiribati, Malawi, Maldive, Malta, Namibia, Nigeria, Seychelles, Sierra Leone, Singapore, Sri Lanka, Tanzania, Trinidad și Tobago, Uganda, Vanuatu, Zambia, Zimbabwe; Nauru este membru special), șapte monarhii (Brunei, Lesotho, Malaysia, Marea Britanie, Samoa, Swaziland, Tonga) și 16 state

în care, de iure, șeful statului este regina Marii Britanii, reprezentată de un guvernator general, dar care, de facto, sunt conduse de parlamente și guverne naționale (Antigua și Barbuda, Australia, Bahamas, Barbados, Belize, Canada, Fiji, Grenada, Jamaica, Mauritius, Noua Zeelandă, Papua-Noua Guinee, Saint Christopher și Nevis, Saint Lucia, Saint Vicențiu și Grenadine, Insulele Solomon; Tuvalu este membru special). Din Commonwealth mai fac parte și teritoriile dependente și neautonome administrate de statele membre.

COMMONWEALTH, denumirea statului englez în perioada republicii (1649-1660).

COMOARA BASARABEANĂ, tezaurul de la Borodino, comoară din epoca bronzului, (sec. XIV-XIII î. Hr.), descoperită în 1912 lângă satul Borodino din Basarabia, (în prezent regiunea Odesa, Ucraina).

COMOARA DE LA CUHUREȘTI, tezaur de monede și obiecte (inele, nasturi ș. a.), descoperit în 1957 lângă satul Cuhureștii de Sus, r-nul Florești, RM.

COMOARA DE LA OLĂNEȘTI, tezaur antic, descoperit în 1958 pe malul drept al Nistrului, lângă satul Olănești, raionul Ștefan-Vodă.

COMOARA DE LA PEREȘCEPINA, depozit de obiecte de aur (cca 25 kg) și de argint (cca 50 kg), descoperit în 1912 în apropierea satului Malaia Pereșcepina (regiunea Poltava, Ucraina).

COMOARĂ, tezaur, bani sau obiecte de valoare, precum și obiecte din diferite epoci, al căror proprietar nu poate fi stabilit.

COMONDOR, rasă de câini de pază.

COMORE, Uniunea Comorelor, stat insular, în V. Oceanului Indian, Capitală: Moroni. 6 iulie 1975 (aniversarea proclamării independenței).

COMOȚIE CEREBRALĂ, leziune a creierului sau a măduvei spinării provocată de traumă.

COMPACT DISC (CD), instrument de stocare, reproducere și păstrare a informației.

COMPACTAREA SOLULUI, compri-marea particulelor de sol și micșorarea volumului porilor săi sub acțiunea presiunii aplicate din mecanismele de etanșare sau greutatea structurilor.

COMPACTOR, instalație autopropulsată sau remorcată de compactare a solului, altor substanțe prin lovituri succesive, mașină cu activitate ciclică, autopropulsată sau remorcată pentru bătătorirea grunțului și materialelor folosite la acoperirea drumurilor, la construcția digurilor, barajelor, canalelor; Compactor pneumatic, compactor rutier.

COMPANIA „ALPA”, companie internațională în domeniu.

COMPANIA „CANON”, companie internațională în domeniu.

COMPANIA „RICOH LTD”, companie internațională în domeniu.

COMPANIA „RITZ CAMERA CENTER”, companie internațională în domeniu.

COMPANIA „WIRGIN”, companie internațională în domeniu.

COMPANIA NAȚIONALĂ DE ASIGURĂRI ÎN MEDICINĂ, instituție de stat de profil.

COMPANIA SAMSUNG ELECTRONICS, companie internațională în domeniu.

COMPANIE HOLDING, agent economic care deține stocul restant al altor companii.

COMPANIE INVESTIȚIONALĂ, companie financiară și de credit care operează în domeniul investițiilor.

COMPANIE, persoană juridică care deține „pachetul de control” la alte companii și în acest fel, conducerea generală a acestor companii; subunitate militară care intră în componența unui batalion.

COMPARARE, metodă de analiză a indicatorilor; Comparare binară, comparare multilaterală.

COMPARAȚIE, procedeu stilistic de asociere a doi termeni (obiecte, persoane, acțiuni), pe baza însușirilor comune, în vederea reliefării însușirilor primului termen; raportul dintre două numere întregi a și b, ceea ce înseamnă că diferența a-b a acestor numere este împărțită la un număr întreg dat m, numit modul de comparație; metodă de analiză.

COMPARAȚII ECONOMICE INTERNAȚIONALE, determinarea rolului și locului unor țări sau grupuri de țări în economia globală.

COMPAS, dispozitiv folosit pentru trasarea cercurilor, arcelor de cerc sau pentru măsurarea lungimilor; instrument de orientare.

COMPATIBILITATE TISULARĂ, proces de concreștere a două tipuri de țesut vegetal la plante.

COMPATIBILITATE, proprietate a teoriei axiomatice ce constă în faptul că în această teorie este imposibil de obținut o contradicție, adică de a dovedi o anumită propoziție și, în același timp, de a o nega sau de a demonstra o afirmație deliberat absurdă.

COMPATIBILIZARE, termen de referință din domeniul pedagogiei.

COMPENDIU DE DREPT CANONIC, lucrare care conține text legislativ ecleziastic, care reflectă codul de drept canonic al Bisericii romano-catolice.

COMPENSARE DEMOGRAFICĂ, constă în intensificarea unor evenimente

demografice din viața unei generații, care au fost amânate din anumite cauze care au încălcat ordinea naturală, după dispariția acestor cauze.

COMPENSARE LONGITUDINALĂ, noțiune în domeniul rezistenței materialelor.

COMPENSARE TRANSVERSALĂ, noțiune în domeniul rezistenței materialelor.

COMPENSARE, în biologie, reacție a organismului la vătămare, la care organele și sistemele neafectate, preiau funcția structurilor lezate prin accelerarea sau schimbarea calitativă a funcției sale; restabilirea activității normale a organismului după o dereglare; procesul de substituire funcțională în procesul evoluției a unui sistem cu altul; în economie, compensarea unor pierderi, cheltuieli suportate, rambursarea unei datorii, precum și remunerarea lucrătorilor și funcționarilor în conformitate cu legea; micșorare sau anulare a unui efect ori a unei acțiuni asupra cuiva.

COMPENSAREA DOZEI GENEI, grad identic de manifestare diferit a cantității a aceleiași gene de pe cromozomul X.

COMPENSATOR SINCRONIZAT, mașină electrică sincronă ușoară, care funcționează în modul, motor electric, fără încărcare pe ax cu un curent de excitație variabilă.

COMPENSATOR, dispozitiv utilizat pentru atenuarea diferitor deformări a construcțiilor metalice.

COMPENSAȚIE, alocație de stat pentru a compensa o pierdere; compensație/îndemnizație de șomaj. v. COMPENSARE.

COMPETENȚĂ COMUNICAȚIONALĂ, competența lingvistică.

COMPETENȚĂ LINGVISTICĂ, termen din domeniul gramaticii gene-

rativ-transformaționale, se referă la o singură dimensiune a limbii, gramaticalitatea, însemnând evaluarea actului lingvistic drept corect sau incorect din punct de vedere gramatical, în funcție de modul în care au fost respectate regulile sintactice care l-au generat.

COMPETENȚĂ, capacitatea unui educator de a se pronunța asupra unei probleme pedagogice; totalitate de forme oficiale sau juridice sau nelegale de drepturi și îndatoriri; Competența civică, competență generală, competență jurisdicțională.

COMPETENȚE PROFESIONALE, capacitatea de a aplica, transfera și a combina cunoștințe și deprinderi profesionale în domeniul pedagogic.

COMPETITIVITATE, nivel de pregătire a organizațiilor pentru a asigura capacitatea de a concura cu altele pentru dreptul de a satisface preferințele populației.

COMPETIȚIE, concurs între profesori pentru a obține performanțe; concurs între indivizi; formă de concurs, întrecere pentru obținerea unui titlu sau a unei performanțe sportive.

COMPILATOR, soft care convertește codurile inițiale din limbaje de programare de nivel înalt în seturi de instrucțiuni echivalent funcționale, într-un limbaj mai simplu.

COMPLEMENT AL UNUI UNGHI, oricare dintre cele două unghiuri reprezintă complementul celuilalt.

COMPLEMENT ALGEBRIC, conceptul de algebră matricială; complementară a unei mulțimi.

COMPLEMENT, grupa de proteine din plasma sângelui care participă la protecția imună a organismului; este reprezentată în principal de premergătorii inactivi ai proteazelor ce pot fi activate de o anumită consecutivitate după principiul cascadei; Siste-

mul complement; parte secundară de propoziție care determină un regent cu caracter verbal: verb, adverb, adjectiv sau interjecție.

COMPLEMENTARE, restabilirea parțială sau totală a dezvoltării normale a caracterului, la prezența în organism a alelelor mutante recesive, moștenite de la forme parentale diferite cu dezvoltare anormală a caracterului.

COMPLEMENTARITATE, corespunderea spațială reciprocă a structurilor a două molecule sau a părților lor, ce permite de a forma unitatea funcțională a complexului, din contul legăturilor de hidrogen; însușirea de a prezenta un caracter complementar, de a fi alcătuit din părți complementare.

COMPLEMENTARITATEA BUNURILOR, proprietatea bunurilor de a se complementa reciproc, fiind utilizate împreună, pentru a satisface o anumită nevoie.

COMPLEMENTARITATEA FACTORILOR DE PRODUCȚIE, reprezintă procesul prin care se stabilesc raporturile cantitative ale factorilor de producție care participă la producerea unui anumit produs.

COMPLETAE CONSTANTINES, colecție de legi, Transilvania (1653-1669).

COMPLEX ARHEOLOGIC, totalitatea de vestigii istorice.

COMPLEX COMPUTAȚIONAL DE BORD, ansamblu de aparate și programe amplasate la bordul aparatului de zbor, care asigură automatizarea proceselor de informatică și de dirijare în timp real.

COMPLEX DE RACHETE ANTIAERIE-NE, echipament de protecție în luptă.

COMPLEX ENERGETIC, sistem energetic.

COMPLEX EXPOZIȚIONAL, sistem de edificii speciale.

COMPLEX INDUSTRIAL, sistem de edificii speciale.

COMPLEX MILITAR-INDUSTRIAL, alianță informală între armata unei națiuni și industria de apărare care o aprovizionează, văzută împreună ca un interes personal care influențează politica publică.

COMPLEX SPORTIV, bază sportivă special amenajată pentru practicarea mai multor genuri de sport.

COMPLEX TERITORIAL DE PRODUCȚIE, combinație interdependentă economică de întreprinderi dintr-o singură industrie într-o localitate sau întreaga zonă în care se realizează un anumit nivel economic, datorat selecției planificate a întreprinderilor în conformitate cu condițiile naturale și economice, transport și amplasarea economico-geografică a teritoriului.

COMPLEX TURISTIC, ansamblu de clădiri special amenajate pentru turiști.

COMPLEX, sentiment inconștient de nepotrivire perceput de o persoană; Complexe personale, stare de nemulțumire de propria persoană; Complexiuni de învățare.

COMPLEXE STELARE, grupuri mari de stele tinere, concentrare de stele și asociații de stele, ce s-au format într-un singur centru de formare a stelelor.

COMPLEXOMETRIE, una dintre metodele de analiză titrimetrică bazată pe utilizarea reacțiilor de formare a complexilor.

COMPLEXONI, compuși organici ce conțin atomi de N, S sau P capabili de coordonare, precum și grupuri carboxilice, fosfonice și alte grupări acide și care formează compuși intracomplecși stabili cu cationi metalici – chelați.

COMPLEXONOMETRIE, metodă gravimetrică/titrimetrică de determinare directă calitativă/cantitativă a ionilor

monovalenți/polivalenți; Chelatometrie, trilonometrie.

COMPLEXUL ABSORBANT AL SOLUȚIILOR, totalitatea compușilor organici, organominerali și minerali cu particule mici disperse, insolubili în apă, care sunt în stare să absoarbă, reversibil sau ireversibil, ioni, molecule și particule mici din soluția solului.

COMPLEXUL COMBUSTIBIL-ENERGETIC, sistem de extracție și producție de combustibil și energie (energie electrică și termică), transportul, distribuția și utilizarea interindustrială.

COMPLEXUL DE INFERIORITATE, sentimentul inconștient de nepotrivire într-o anumită situație sau anturaj, perceput de o persoană; Complexul lui Oedip, ansamblu organizat de dorințe amoroase și ostile pe care copilul le resimte față de părinții săi.

COMPLEXUL DE MONUMENTE ARHEOLOGICE PIETROASA, monumente din timpul Imperiului Roman și începutul erei Marii Migrații a popoarelor, la nord de Dunărea de Jos, în apropiere de satul Pietroasele, județul Buzău, România.

COMPLEXUL GLACIAR, în glaciologie, o singură formație glaciară, formată din ghețari cu morfologie diferită; în geomorfologie, o combinație de forme de relief localizate în mod regulat și depozite glaciare formate în capătul ghețarului.

COMPLEXUL MONASTIC RILA, complex arhitectural de cult din Bulgaria, monumente istorice și arhitectonice din Evul Mediu, inclus pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

COMPLEXUL MUZEAL „ORHEIUL VECHI”, sit cultural din Republica Moldova.

COMPLEXUL TEATRAL „JOHN F. KENNEDY CENTER FOR THE PERFORMING ARTS”, unul din cele mai mari complexe teatrale și săli pentru concerte din SUA.

COMPLICE AL INFRAȚIUNII, formă de participare penală ce presupune înlesnirea ori ajutorarea materială ori morală a infracțiunii.

COMLOT POLITIC, înțelegere secretă a câtorva persoane asupra unor acțiuni comune îndreptate împotriva vieții sau siguranței unei persoane sau unui grup de persoane, unui guvern sau stat, unei clase sociale etc.

COMPONENTĂ DE LUPTĂ, totalitatea forțelor și mijloacelor destinate îndeplinirii unei misiuni de luptă.

COMPONENTELE SERIILOR DE TIMP, factorii care influențează nivelurile de intensitate a seriilor de timp.

COMPONENTĂ A INFRAȚIUNII, totalitatea acțiunilor calificată drept faptă prejudiciabilă.

COMPORTAMENT COLECTIV, teorie sociologică, conform căreia în grupul de indivizi personalitatea conștientă dispăre, formându-se un suflet colectiv cu prezența trăsăturilor distincte; fenomen psihosociologic, potrivit căruia numeroși oameni sunt adunați împreună pentru un scop comun, care se manifestă spontan, subordonându-se normei nou create de către mulțime.

COMPORTAMENT DEMOGRAFIC, sistem de acțiuni complexe ale unui individ, unei familii, care vizează schimbarea sau menținerea caracteristicilor demografice specifice lor.

COMPORTAMENT DEVIANT, schimbarea direcției normale a unei căi, traiectorii sau unui corp în mișcare.

COMPORTAMENT ECONOMIC AL PRODUCĂTORULUI, constituie un sistem de reguli, principii, modele și valori, care îi asigură o activitate cât mai eficientă.

COMPORTAMENT ETNOPOLITIC, mod de acțiune specific național.

COMPORTAMENT POLITIC, mod de acțiune politic.

COMPORTAMENT TERITORIAL, al animalelor, toată varietatea metodelor de repartizare în spațiu a indivizilor sau grupurilor acestora care alcătuiesc populația locală a speciei date; setul de mijloace de semnalizare ce asigură repartizarea și reglarea raporturilor dintre proprietarii habitatelor vecine sau care se intersectează.

COMPORTAMENT, ansamblul manifestărilor obiective ale oamenilor și ale animalelor prin care se exteriorizează viața psihică.

COMPORTAMENTUL ANIMALELOR, capacitate a animalelor de a întreprinde anumite acțiuni, de a reacționa la acțiunea factorilor interni și externi; Comportament de alarmă, comportament de imitare, comportament fotic.

COMPORTAMENTUL CONSUMATORULUI, achiziția pe piață și utilizarea ulterioară a bunurilor și serviciilor.

COMPOST, (lat. compositus - componente), îngrășământ agricol natural, rezultat în urma fermentării lente a diferitelor resturi vegetale și animale sub influența activității microorganismelor.

COMPOUND POLIMERIC, compoziții pe bază de polimeri, oligomeri sau monomeri, destinate umplerii sau impregnării blocurilor individuale, elementelor de circuit și pieselor din echipamentele electrice și radio, pentru a umple golurile dintre părțile dispozitivelor radio și electronice, în mașini și aparate electrice în scopul izolării și protecției de influențe externe.

COMPOUND, organism sau genotip care conține două alele mutante diferite ale unei gene.

COMPOZIT, material artificial din mai multe substanțe, cu proprietăți noi.

COMPOZITE, (Compositae), familie de plante dicotiledonate din încrengă-

tura angiospermelor. Cuprinde 25-30 mii specii, în RM, cca 200. Compozitele sunt răspândite pe tot globul pământesc (excepție Antarctida).

COMPOZIȚIE, (din lat. compositae – alcătuire, compunere), procedeu de construire a unei opere de artă (structură), de încheiere a părților ei într-un tot unitar, condiționat de ideea fundamentală a operei, de caracterul și destinația ei, precum și de trăsăturile individuale ale autorului; în matematică totalitatea elementelor care alcătuiesc o unitate.

COMPOZIȚII DE APRINDERE, amestecuri de substanțe ce asigură aprinderea prafului de pușcă, compozițiilor pirotehnice, combustibilului solid pentru rachete; Compoziții fumigene, substanțe sau amestecuri de substanțe care fiind pulverizate sau arse în atmosferă formează aerosoli stabili; sunt destinate pentru obținerea de ecrane de fum pentru mascare sau fumuri de semnalizare sau demonstrative; Compoziții hidrografice, compoziții pirotehnice concepute pentru a preveni grindina, precum și pentru a provoca ploi artificiale, dispersia norilor și alte efecte asupra proceselor atmosferice; Compoziții pirotehnice, amestecuri de substanțe a căror ardere este însoțită de lumină, căldură, fum, efecte reactive și sonore utilizate în scopuri militare, precum și în industrie, agricultură, divertisment etc.

COMPOZIȚII SCULPTURALE, obiect de artă de proporții mari.

COMPREHENSIUNE, metodă a științelor sociale bazată pe înțelegerea esenței lucrurilor.

COMPREHENSIV, capacitatea de a pătrunde în esența lucrurilor.

COMPRESĂ, bucată împăturită de tifon sau de pânză, folosită pentru pansarea plăgilor sau pentru aplicarea unor substanțe pe o regiune bolnavă a corpului.

COMPRESOR, instalație destinată comprimării și distribuirii /utilizării gazelor sub presiune.

COMPRIWARE, în informatică, conversia algoritmică a datelor pentru a reduce volumul ocupat de acestea și utilizarea rațională a dispozitivelor de stocare a datelor; în matematică, transformarea planului; în rezistența materialelor, tipul de deformare a tijei (barei) sau a părții sale sub acțiunea forțelor al căror rezultat este îndreptat de-a lungul axei de greutate a secțiunilor sale transversale; stare de efort-tensiune care apare sub presiunea uniformă; în informatică – conversia algoritmică a datelor pentru a reduce volumul ocupat de acestea și utilizarea rațională a dispozitivelor de stocare a datelor.

COMPROMIS POLITIC, acord ce prevede cedări reciproce în plan politic; înțelegere bazată pe cedări reciproce între reprezentanții diverselor guverne, partide, asociații etc.

COMPROMIS, reglementare provizorie a unui conflict între părți.

COMPROMISUL MISSOURI, 1820-1821, se referă la includerea în componența SUA a noi teritorii.

COMPUNERE, procedeu intern de îmbogățire a vocabularului. Prin compunere, două sau mai multe cuvinte se unesc pentru a forma un nou cuvânt.

COMPUS INTERMETALIC, metal lipit.

COMPUS, corp format din combinarea mai multor elemente.

COMPUȘI INTERCELULARI, leagă celulele din componența țesutului între ele și cu matricea extracelulară, asigurând interacțiunile intercelulare.

COMPUȘI MACROERGICI, compuși naturali ce conțin legături chimice bogate în energie.

COMPUTER CUANTIC, calculator, în care operațiile de calcul au loc în conformitate cu legile mecanicii cuantice.

COMPUTER OPTIC, dispozitiv controlat prin program pentru prelucrarea, stocarea și transmiterea informațiilor, unde radiația optică este principalul purtător de informații.

COMPUTER PERSONAL, calculator universal conceput pentru lucrările individuale ale utilizatorului final cu dimensiuni mici, configurare flexibilă și preț rezonabil.

COMPUTER PORTABIL, dispozitiv electronic cu dimensiuni mici și greutate de până la 4 kg, constituit dintr-un modul de sistem cu un procesor central, o memorie externă, un monitor și un dispozitiv de intrare (tastatură etc.).

COMPUTER, aparat electronic; Computer analog, computer digital.

„COMPUTERIZARE ÎN NORI”, noțiune în domeniul informaticii, denotă calculatoarele din Internet și posibilitatea de a stoca date pe un server a cărui amplasare geografică, caracteristici tehnice și aplicații software folosite sunt invizibile pentru utilizatorul final.

COMRAT or., UTAG, mun. Comrat.

„COMSOMOLISTUL MOLDOVEI”, („Ком-сомолистул Молдовой”), ziar, (1933-1944).

COMUNA DIN PARIS, 1789-94, putere revoluționară instalată la Paris,

COMUNA DIN PARIS, 1871, guvern revoluționar, creat de muncitorii parizieni.

COMUNA DIN PARIS, guvern revoluționar, creat de muncitorii parizieni în cadrul revoluției proletare (18 martie – 28 mai 1871).

COMUNĂ, în Evul Mediu în Europa Apuseană, oraș care a obținut

independența față de senior; organ de autoadministrare municipală în perioada revoluției burgheze din Franța de la sfârșitul sec. al XVIII-lea; unitate administrativă urbană și rurală.

COMUNĂ, subdiviziune administrativ-teritorială, care include cel puțin două localități vecine.

„**COMUNE POPULARE**”, formă de organizare a populației rurale și a cetățenilor implicați în sectorul agrar din China în anii 1950-1980.

COMUNICARE CARTOGRAFICĂ, transfer de informații cartografice de la creatorul hărții către utilizator, în care harta în sine este considerată canal de comunicare, mijloc de transmitere a informațiilor.

COMUNICARE COSMICĂ, comunicație radio-telefonică sau optică între subiecții aflați în spațiul cosmic și instalațiile de recepție terestre de pe uscat sau mare.

COMUNICARE DUPLEX, telecomunicație bidirecțională în care schimbul de informații (trimiteră și primirea de mesaje) între 2 corespondenți se realizează simultan în ambele direcții.

COMUNICARE FAX, metodă electrică de transmitere a informațiilor grafice (imagini, texte, tabele, fotografii realizată prin aparate de fax și canale de telecomunicații.

COMUNICARE LA PACHET, metodă de comunicare în care mesajele transmise prin intermediul semnalelor electrice sunt împărțite în blocuri mici cu un anumit format, fiecare fiind echipat cu un antet care conține adresa de livrare și alte informații despre servicii.

COMUNICARE MULTICANAL, transmitere paralelă (simultană, în grup) a mesajelor (analogice sau digitale: telefon, televiziune, telegraf, date computerizate etc.) prin canale de comunicare independente formate într-o linie de

comunicare comună (cu fir, radio, fibră optică).

COMUNICARE OPTICĂ, metodă de telecomunicații efectuată prin intermediul oscilațiilor electromagnetice optice, de obicei în intervalul (10^{13} - 10^{15} Hz).

COMUNICARE SONORĂ SUBMARI-NĂ, comunicare realizată într-un mediu apos prin emisia și recepția undelor acustice modulate în ambele sensuri între nave și instalații de coastă, nave de suprafață și submarine, vehicule subacvatice locuite și nelocuite, scafandri etc.

COMUNICARE, acțiune de a comunica despre niște rezultate; Comunicare didactică, comunicare educațională, comunicare interșcolară; ansamblu de acțiuni de transmitere a informațiilor de către emițător sub formă de mesaje (verbale, scrise, nonverbale) spre receptor (interlocutor).

COMUNICAT DE PRESĂ, comunicare scrisă sau înregistrată, care se adresează membrilor comunității de jurnaliști de știri, cu scopul declarat de a anunța că anumite informații au valoare de știri.

COMUNICAT, anunț oficial privind progresele și consecințele negocierilor dintre oamenii de stat și persoanele publice, delegațiile în relațiile internaționale.

COMUNICAȚIE RADIOTELEFONICĂ, legătură telefonică, în care recepția și transmiterea informațiilor se realizează prin intermediul undelor radio fără o linie de fir, care ar lega abonații; radiotelefon se mai numesc și dispozitivele tehnice, care asigură efectuarea unei astfel de conexiuni.

COMUNICAȚIE RADIOTELEGRAFICĂ, telecomunicație în care mesajele discrete sunt transmise prin unde radio cu semne alfabetice, digitale și semne criptologice.

COMUNICAȚII FĂRĂ FIR, metodă de transmitere a informațiilor de orice tip (vorbire, alfa-numerice, vizuale) cu ajutorul semnalelor electrice care se propagă prin fire și/sau prin semnale radio ori folosind sisteme de comunicație optică.

COMUNICAȚII PRIN FIBRĂ OPTICĂ, primul sistem în domeniu.

COMUNICAȚII, transmiterea și recepția informațiilor folosind diverse resurse tehnice; o ramură a economiei care asigură transmiterea și recepția mesajelor poștale, telefonice, telegrafice, radio, Internet și alte tipuri de mesaje.

COMUNISM UTOPIC, ansamblul doctrinelor premarxiste privind o societate întemeiată pe desființarea proprietății private și pe egalitatea socială și economică.

COMUNISM, sistem social, politic și economic constituit pe principiul abolirii proprietății private și al instaurării proprietății colective asupra mijloacelor de producție și de schimb; Comunism liberal, comunism militar, comunism ortodox, comunitarism.

„**COMUNISTUL MOLDOVEI**”, („Комунистул Молдовей”), revistă în limba rusă, din 1966, publicație dublată în limba moldovenească.

COMUNITATE ARMENEASCĂ, grup de oameni cu interese, credințe sau norme de viață comune; totalitatea locuitorilor unei localități, a unei țări.

COMUNITATE EUROPEANĂ DE APĂRARE, bloc militar constituit de șase țări din Europa Occidentală.

COMUNITATE LINGVISTICĂ, grup uman bazat pe întrebuintarea unei singure varietăți lingvistice, caracterizat prin intercomunicare și integrare teritorială.

COMUNITATE RELIGIOASĂ, organizație bisericească care întrunește adepții unei anumite religii.

COMUNITATE, grup de oameni cu interese, credințe sau norme de viață comune; grup de oameni care împart interese, credințe sau norme de viață comune; grup de oameni uniți de o comunitate de poziție, interese, care își fixează anumite obiective comune; Comunitate mondială, comunitate transcontinentală.

COMUNITATEA „BISERICA PĂCII”, organizație religioasă.

COMUNITATEA AFRICANĂ DE EST, organizație interguvernamentală a statelor din estul Africii.

COMUNITATEA CARAIBELOR, asociație regională comercială și economică din Caraibe.

COMUNITATEA CULTURALĂ NIPRU-DONEȚK, cultură arheologică din neolitic mijlociu și târziu, (5-4 mileniu î. e. n.) în zona pădurilor de foioase și în regiunile de silvostepă din Ucraina și sudul Belarusului.

COMUNITATEA CULTURAL-ISTORICĂ A GROPILOR, vestigiile etnoculturale din epocile timpurii și mijlocie de bronz ale crescătorilor de animale în stepele și sudul silvostepelor din estul Europei.

COMUNITATEA ECONOMICĂ EUR-ASIATICĂ, organizație economică internațională implicată în formarea uniunii vamale și a unui spațiu economic unic, în coordonarea acțiunilor statelor-membre în procesul de integrare în economia globală și sistemul de comerț internațional.

COMUNITATEA EUROPEANĂ A CĂRBUNELUI ȘI OȚELULUI, organizație internațională.

COMUNITATEA EUROPEANĂ PENTRU ENERGIA ATOMICĂ, Euratom, organizație a statelor europene, creată pentru coordonarea și finanțarea proiectelor comune în domeniile producerii și utilizării energiei atomice, dezvoltării industriei atomice, efectuării

cercetărilor în ce privește energetica nucleară, stabilirea controlului privind folosirea materialelor fisibile etc.

COMUNITATEA INSULELOR MARIANE DE NORD, state din Oceanul Pacific asociate în mod liber, zonă neîncorporată a SUA.

COMUNITATEA INSULELOR, arhipelag în Polinezia; posesia Franței, ca parte din Polinezia franceză, în Oceanul Pacific.

COMUNITATEA MIC-BURGHEZILOR (COMUNITATEA MEȘCEANILOR), grupare socială în Basarabia.

COMUNITATEA PONTICĂ, confederație a orașelor grecești de pe țărmul de V al Mării Negre, cu capitala la Tomis (sec. II-III), cuprinzând cetățile Tomis, Callatis, Histria, Dionysopolis, Odessos și Mesembria.

COMUNITATEA STATELOR INDEPENDENTE, (CSI), asociație de state cu sediu la Minsk, creată în urma conferințelor de la Brest (8 decembrie 1991), Așhabad (12 decembrie 1991) și Alma-Ata (21 decembrie 1991). La Brest, tratatul de înființare a fost semnat de cele trei mari state slave; Federația Rusă, Belarus și Ucraina și s-a stabilit că Uniunea Sovietică își încetează existența ca subiect de drept internațional. Ulterior au aderat Armenia, Azerbaidjan, Moldova, Kazahstan, Kârgâzstan, Tadjikistan, Uzbekistan, Turkmenistan. La Alma-Ata a fost creat un Consiliu al șefilor de state și un Consiliu al șefilor de guverne.

COMUNITĂȚILE EUROPENE, denumire comună, cu începere din anul 1967, a Comunității economice europene, a Uniunii europene a cărbunelui și a oțelului și a Comunității europene pentru energia atomică.

COMUTATIVITATE, funcție de două variabile la inversarea cărora se obține același rezultat.

COMUTATOR DE MARE TENSIUNE, dispozitiv electric proiectat pentru a porni și opri instalațiile electrice și dispozitivele de înaltă tensiune în condiții normale, precum și pentru oprire automată a circuitelor electrice la supra-sarcină și scurtcircuit pentru a preveni dezvoltarea accidentelor în industrie și în sisteme de energie electrică.

COMUTATOR LOT, dispozitiv electric de acționare manuală pentru pornirea, oprirea și comutarea circuitelor electrice de tensiune joasă.

COMUTATOR, dispozitiv care permite închiderea sau deschiderea unui circuit electric în domeniul TIC; instalație electromecanică sau electronică, care asigură selectarea circuitului electric de ieșire și conectarea la el a circuitului de intrare.

COMUTAȚIE, tehnologie de telecomunicații care asigură pentru fiecare comunicație un debit constant, prin asocierea de canale temporale prin care informația circulă periodic.

CON DE LUMINĂ, pentru punctul dat în spațiu-timp, reprezintă un subspațiu tridimensional, format dintr-un set de linii ale Universului de semnale luminoase care se propagă liber și trec prin acest punct.

CON, corpul geometric obținut prin rotația completă a unui triunghi dreptunghic în jurul unei catete.

CONAC, casă boierească la țară, pe o moșie; proprietate funciară cu un ansamblu de edificii de locuit și clădiri auxiliare, precum și spațiile verzi amenajate în jurul clădirilor.

CONAKRY, oraș în Africa, capitala, principalul centru economic, științific și cultural al țării Guineea, are 1,857 mil. locuitori.

CONĂCAR, fiecare dintre cei doi flăcăi care îl însoțesc pe mire, când acesta pleacă după mireasă; în Moldova medievală, persoană care îngrijea de popasul domnului sau al boierilor.

CONĂCĂRIE, orație rostită de conăcări la nunțile moldovenești în cinstea mirilor și oaspeților.

CONCASOR DE PIATRĂ, instalație pentru zdrobirea materialelor solide, materii prime minerale (piatră), în industria materialelor de construcții.

CONCATENARE, în teoria limbajului formal și programarea computerizată, concatenarea șirurilor este operația de a uni șiruri de caractere cap la cap.

CONCĂ, termen de referință în arhitectură și construcții, acoperiș în forma unei jumătăți de cupolă.

CONCEDIERE, este desfacerea din inițiativa angajatorului a contractului individual de muncă pe durată nedeterminată sau determinată.

CONCEDIU ANUAL, concediul plătit acordat angajaților anual de către angajatori.

CONCEDIU FĂRĂ PLATĂ, timp liber acordat angajaților pentru rezolvarea unor probleme personale, fără ca să primească salariu.

CONCEDIU MEDICAL, timp liber, plătit de la locul de muncă, pe care angajații îl pot folosi pentru a sta acasă și pentru a se ocupa de problemele de sănătate; Concediu de maternitate.

CONCEDIU, interval de timp determinat, în care salariații nu se prezintă la locul de muncă; concediu plătit pentru îngrijirea copiilor; perioadă legală acordată angajaților pe parcursul anului pentru odihnă, recuperare, sănătate, satisfacerea altor nevoi și interese vitale cu eliberarea de la muncă.

CONCENTRARE DE INSTRUCȚIE, chemare temporară sub arme a rezerviștilor pe timp de pace pentru exerciții de instrucție.

CONCENTRARE ECONOMICĂ, transferul proprietății unui agent economic, care are ca efect să permită unui

agent economic ori unei grupări de agenți economici de a exercita, direct sau indirect, o influență determinantă asupra unui alt agent economic sau mai multor alți agenți economici; Concentrare bancară, concentrare financiară, concentrarea capitalului, concentrarea pieței, concentrarea producției.

CONCENTRARE, îmbogățirea substanțelor minerale utile.

CONCENTRAREA PUTERII MILITARE, doctrină militară și activitate practică în domeniul managementului militar.

CONCENTRAT METALURGIC, resursă de minereu solid cu un conținut sporit de substanță activă comparativ cu cel extras din zăcământ.

CONCENTRAT, mineral, materie primă pentru industrie.

CONCENTRATE ALIMENTARE, amestecuri uscate de produse alimentare de origine vegetală sau animală, preparate special pentru utilizare rapidă.

CONCENTRATOR, dispozitiv electronic, care comutează un set de linii telefonice de joasă viteză pe un singur canal de telecomunicație.

CONCENTRAȚIE MAXIMĂ ADMISIBILĂ (CMA), indicator de inofensivitate și securitate ecologică.

CONCENTRAȚIE, una dintre formele de redare a alcătuirii unui sistem multicomponent.

CONCEPT ARTISTIC, termen de referință în arta muzicală, eveniment muzical.

CONCEPT, cunoaștere prin abstractizare.

CONCEPTISM, direcție în literatura barocă, care s-a răspândit în Spania în secolul al XVII-lea.

CONCEPTUALISM, concepție filosofică. **CONCEPTUL DE MUNCĂ PRODUCTIVĂ**, reflectă importanța fundamentală a activității de muncă în cadrul circuitului economic, precum și pentru asigurarea condițiilor necesare pentru procesul de reproducție a sistemului economic.

CONCEPȚIA CREȘTERII ECONOMICE ZERO, teorie economică, conform căreia o dezvoltare ar fi optimă în absența creșterii principalilor indicatori macroeconomici, în primul rând, produsul intern brut.

CONCEPȚIA DE DEZVOLTARE DURABILĂ, model de dezvoltare a civilizației, care pornește de la necesitatea respectării echilibrului între soluționarea problemelor sociale și economice și conservarea mediului.

CONCEPȚIA DE MODELARE A PUTERII MILITARE, doctrină militară și activitate practică în domeniul managementului militar.

CONCEPȚIA DE REALIZARE A INTEROPERABILITĂȚII MARIOR UNITĂȚI ȘI UNITĂȚILOR CU STRUCTURI MILITARE NATO, doctrină militară și activitate practică în domeniul managementului militar.

CONCEPȚIA EDUCAȚIONALĂ A LUI ARISTOTEL, teorie și metodă de educație în domeniul pedagogiei.

CONCEPȚIA EDUCAȚIONALĂ A LUI PLATON, teorie și metodă de educație.

CONCEPȚIA EDUCAȚIONALĂ A LUI QUINTILIANUS, teorie și metodă de educație.

CONCEPȚIA EDUCAȚIONALĂ A LUI SOCRATE, teorie și metodă de educație.

CONCEPȚIA EDUCAȚIONALĂ CREȘTINĂ, educație în spiritul principiilor creștine, evocând rolul exemplului personal.

CONCEPȚIA FUNDAMENTALĂ DE APĂRARE A ȚĂRII, doctrină militară și

activitate practică în domeniul managementului militar.

CONCEPȚIA OPERAȚIEI, plan general de desfășurare a unei operații militare.

CONCEPȚIE, sistem de idei și criterii care determină o anumită înțelegere.

CONCEPȚIILE EDUCAȚIONALE ALE LUI PITAGORA ȘI ALE SOFIȘTILOR, sistem de idei privind educația, înaintate de Pitagora și sofști.

CONCERN, cea mai dezvoltată formă de organizare economică, întreprinderi mari și foarte mari care rezultă prin unirea mai multor firme (companii) mai mici într-un ansamblu economic sub o conducere unică, formând astfel o „persoană juridică”.

CONCERT, piesă muzicală amplă scrisă pentru unul sau mai multe instrumente solistice, cu acompaniament de orchestră.

CONCERTINĂ, instrument muzical asemănător cu acordeonul.

CONCERTINO, compoziție muzicală mai redusă decât concertul; numele grupului de instrumente solistice în concerto grosso.

CONCERTO GROSSO, compoziție muzicală veche, de virtuozitate, care stă la baza concertului.

CONCESIE, îngăduință, cedare față de cineva, renunțare (la ceva) în folosul sau în interesul altuia.

CONCESIUNE, contract prin care se cesionează (transmite) un bun; concesiune; convenție juridică încheiată între stat și o persoană privată, prin care aceasta din urmă dobândește dreptul de a exploata pentru o perioadă determinată anumite servicii publice sau anumite bunuri ale statului, în schimbul obligației de plată periodică a unei redevențe; Concesionar; raporturi juridice ce apar între stat în persoana orga-

nismelor sale autorizate (concesioneri) și antreprenori, companii străine sau alte persoane juridice (concesionari).

CONCETTO, tip de metaforă bazată pe convergența neașteptată a imaginilor și conceptelor îndepărtate.

CONCHIFERA, subîncrengătură de moluște cu cochilie calcaroase cu un strat exterior de origine organică.

CONCILIU ECUMENIC, sobor a toată lumea, este pentru creștini, o adunare de episcopi, reprezentând un număr cât mai mare de biserici locale, pentru a dezbate învățături de credință sau orientări pastorale universal valabile; sinod.

CONCILIU, adunare a reprezentanților înaltului cler catolic dintr-o provincie, dintr-o țară sau din întreaga lume, în care se iau hotărâri cu privire la chestiuni de dogmă, de morală sau de disciplină bisericească; sobor, sinod.

CONCILIUL DE LA BASEL, conciliu ținut la Basel (apoi Lausanne) între 1431 și 1449, în cadrul căruia s-a încercat, fără succes, o reorganizare a bisericii catolice prin proclamarea superiorității conciliului față de autoritatea papală.

CONCILIUL DE LA CONSTANȚA, desfășurat în anii 1414-1418 și a semnat încheierea Schismei apusene.

CONCILIUL DE LA FLORENȚA, v. **CONCILIU ECUMENIC**.

CONCILIUL DE LA NICEEA, primul conciliu ecumenic, desfășurat în anul 325.

CONCILIUL DE LA TRENTO, (1545-1563), cel de-al nouăsprezecelea sinod ecumenic.

CONCILIUM PROVINCIIARUM DACIARUM TRIUM, adunare provincială reprezentativă.

CONCLAV, adunare pentru alegerea unui papă; sfatul cardinalilor întruniți

pentru alegerea papei, precum și sala în care are loc această alegere, se convoacă sistematic din 1274.

CONCORD, tip de avion.

CONCORDANȚA TIMPURILOR, sistem temporal relativ în care, în opoziție cu sistemul temporal absolut, interpretarea timpurilor din propoziția subordonată se face prin raportare la timpul verbului din regentă, nu la momentul vorbirii.

CONCORDAT, acord între Papa în calitate de șef al Bisericii Catolice și guvernul unui anumit stat cu privire la statutul și activitățile Bisericii Catolice, drepturile și privilegiile acesteia.

CONCORDAT, convenție încheiată între guvernul unei oarecare stat și papa de la Roma.

CONCORDIA, în mitologia romană, zeița bunei înțelegeri și a păcii, fiica lui Jupiter.

CONCRET, categorie filosofică, desemnând latura palpabilă, vizibilă a fenomenelor în timp și spațiu.

CONCRETIZARE, operație a gândirii, opusă abstractizării, constând în legarea generalului de experiența senzorială; detalieri, specificare a scopurilor.

CONCREȚIUNE, corp solid format prin depunerea rocilor sedimentare.

CONCUBINAJ SOCIAL, relație interumană în care doi adulți hotărăsc să trăiască și să se gospodărească în comun.

CONCURENT, participant la un concurs sportiv.

CONCURENȚĂ, în biologie, rivalitatea dintre organismele de aceeași specie sau de specii diferite pentru resursele mediului de viață și participarea la reproducere; în economie, trăsătură esențială a economiei de piață, care reflectă rivalitatea, disputa dintre agenții

economici de a produce și vinde bunuri și servicii similare sau substituibile în condițiile cele mai avantajoase pentru ei.

CONCURS DE INFRAȚIUNI, formă a pluralității de infracțiuni, care particularizează două sau mai multe fapte condamnabile penal.

CONCURS PENTRU OCUPAREA UNUI POST VACANT, competiție ce vizează determinarea celor mai buni participanți, a celor mai bune abilități etc.; procedură specială pentru recrutarea anumitor funcții în conformitate cu decizia organului colegial (de exemplu, consiliul academic), concurență (comisia de concurență de stat) etc.).

CONCURS ȘCOLAR, întrecere între elevi, instituții de învățământ.

CONCURS, competiție sportivă, finalizată cu un clasament al participanților.

CONCURSUL MUZICAL „EUROVISION”, concurs internațional televizat de cântec la nivelul continentului european.

CONDAC, scurt cântec bisericesc de laudă lui Hristos.

CONDEI, unealtă de scris în formă de bețișor, la care se adaptează o peniță; toc.

CONDENSARE acumularea vaporilor de apă în atmosferă, tranziția vaporilor de apă din aer la o stare lichidă cu formarea de picături; benzoică, reacția de formare a hidroxicetonelor din două molecule de aldehydă; Condensare claisen, condensarea esterilor acidului carboxilic cu acizi; Condensare crotonică, interacțiunea a două molecule de aldehydă sau de cetonă în prezența catalizatorilor (baze sau acizi) cu formarea unui compus carbonil α , β nesaturat.

CONDENSATOARE ELECTROCHIMICE, dispozitive electrochimice de stocare a energiei în care au loc pro-

cese de descărcare și de încărcare cvasi-reversibilă și pentru care forma curbelor de încărcare și de descărcare galvanostatică este aproape liniară – ca în cazul condensatoarelor electrice convenționale.

CONDENSATOR ELECTRIC, dispozitiv electric, ce constă din două sau mai multe elemente, izolate cu dielectrici, pentru înmagazinarea sarcinii electrice.

CONDENSATOR FERROELECTRIC, condensator ferroc ceramic cu o dependență non-liniară pronunțată a capacității sale în funcție de tensiune electrică aplicată pe plăcile lui.

CONDENSATOR, în termodinamică, schimbător de căldură, în care în faza de răcire are loc procesul de condensare a vaporilor și eliminarea căldurii.

CONDENSATUL BOSE-EINSTEIN, stare de agregare a materiei.

CONDENSOR, dispozitiv al unui instrument optic pentru concentrarea și dirijarea fluxului de lumină.

CONDICA DE CĂRȚI DE PORUNCĂ, catastif sistematic de copii ale scrisorilor lui C. Mavrocordat, domnul Moldovei, către dregătorii domnești (1741-1742).

CONDICA DE OBICEIURI ALE DOMNILOR MOLDOVEI, lucrare scrisă în 1762 de Gheorgachi, al doilea logofăt al țării, din porunca lui Grigore Callimachi.

CONDICA LIUZILOR, catastif alcătuit în urma recensământului fiscal din 1803; important izvor pentru studierea istoriei Moldovei.

CONDICĂ A RANGURILOR, în Basarabia, sec. al XIX-lea, listă de ranguri.

CONDICĂ, colecțiune de acte privitoare la o mănăstire; registru, catastif; colecție de legi, decrete etc.; cod.

CONDILOM, tumoare benignă de forma unei proeminențe alungite, întâlnită la nivelul tegumentelor sau mucoaselor.

CONDIMENTE, materie primă agricolă, substanțe folosite în alimentație; plante aromate folosite pentru ameliorarea calităților gustative ale produselor alimentare în culinarie și industria alimentară; Condimente picante.

CONDIȚIA CAUCHY-RIEMANN, în teoria funcțiilor analitice, ecuații diferențiale cu derivate parțiale de ordinul întâi.

CONDIȚIA LIPSCHITZ, restricție privind comportamentul creșterii funcției.

CONDIȚIE STANDARD, în termodinamica chimică, stare a unei substanțe selectate în calitate de reper la determinarea mărimilor termodinamice.

CONDIȚII ECOLOGICE, condiții de mediu, condiții de viață, condiții de existență.

CONDIȚII NATURALE, set de factori naturali sau proprietăți ale mediului geografic care afectează în mod semnificativ viața umană, locația de producție, distribuția populației, dezvoltarea agricolă, recrearea etc.

CONDIȚII NECESARE ȘI SUFICIENTE, condiții pentru validarea afirmației A, fără de care afirmația A nu poate fi cu adevărat adevărată și, în consecință, în baza căreia afirmația A este adevărată.

CONDIȚII TEHNICE, standarde de producere.

CONDIȚIONAL, categorie gramaticală, mod personal (predicativ) al verbului. Exprimă o acțiune posibilă, dar condiționată sau dorită.

CONDIȚIONAREA AERULUI, pregătirea aerului pentru diferite procese tehnologice.

CONDIȚIONAREA APEI, tratarea apei provenită dintr-o sursă naturală.

CONDIȚIONAREA CEREALELOR, prelucrarea cerealelor postrecoltă.

CONDOMINIUM, (din lat. cumcon – împreună cu și dominium – suveranitate), în dreptul internațional, proprietate comună și administrarea aceluiași teritoriu de către două sau mai multe state, exercitarea în comun de către două sau mai multe țări a puterii de stat asupra aceluiași teritoriu.

CONDOR, (Vultur gryphus), cea mai mare pasăre răpitoare din subordnul catartelor.

CONDRĂTEȘTI, Ungheni, Condrătești.

CONDRICTIES, clasă de animale, organisme vertebrate.

CONDRITĂ, inflamație cronică sau acută a unui cartilaj.

CONDRIȚA, mun. Chișinău, Condrîța.

CONDRODISTROFIE, viciu de dezvoltare a scheletului.

CONDROITIN SULFAT, mucopolizaharide sulfatate ale țesutului conjunctiv.

CONDROM, tumoare benignă cartilajinoasă.

CONDROPATIE, maladie a cartilajelor.

CONDROSTOMA, gen de pești din familia ciprinide.

CONDROTOMIE, disecție a unui cartilaj.

CONDRUS, gen de plante, alge roșii din familia Gigartinaeae.

CONDUCTĂ DE AER, sistem de transportare a aerului cald, rece sau condiționat.

CONDUCTĂ DE GAZ, magistrală pentru transportarea gazului; Gazoduct.

CONDUCTĂ DE PETROL, magistrală pentru transportarea petrolului.

CONDUCTĂ, construcție din conducte, fittinguri, suporturi (pentru instalare externă), compensatoare și alte detalii pentru transportul substanțelor lichide, gazoase și multifazice în baza diferenței de presiune în diferite secțiuni ale acesteia.

CONDUCE DE ABUR, sistem de țevi conceput pentru transportul aburului de la locul în care a fost recepționat până la locul de utilizare.

CONDUCE DE CABLU, ansamblu de conducte și instalații de supraveghere pentru așezarea, montarea și exploatarea cablurilor.

CONDUCTIBILITATE ELECTRICĂ A ELECTROLIȚILOR, capacitatea soluțiilor electrolitice sau a topiturilor de a conduce curent electric la aplicarea tensiunii electrice; Conductibilitate ionică.

CONDUCTIBILITATE ELECTRICĂ A SEMICONDUCTOARELOR, capacitatea unei substanțe de a conduce curent electric numai într-o singură direcție.

CONDUCTIBILITATE ELECTRICĂ, (Conductivitate), capacitatea unei substanțe de a conduce un curent electric sub influența unui câmp electric; mărime fizică caracterizând cantitativ această proprietate.

CONDUCTIBILITATE ELECTRONICĂ, conductibilitate a unei substanțe, unde principalii purtători de sarcină sunt electronii.

CONDUCTIBILITATE TERMICĂ, transferul de căldură din părțile mai calde ale corpului în părți mai puțin încălzite, în care există un transfer direct de energie de la particulele ale corpului cu energie mai mare la particulele cu ener-

gie mai mică; Coeficient de conductibilitate termică.

CONDUCTIVITATE, mărime fizică prin care se caracterizează capacitatea unui material de a permite transportul sarcinilor electrice.

CONDUCTOMETRIE, set de metode electrochimice de analiză bazate pe măsurarea conductivității electrice a mediilor lichide.

CONDUCTORI ELECTRICI, substanțe ce conduc bine curentul electric.

CONDUCTORI ORGANICI, compuși organici cu rezistivitate electrică mică ρ și conductivitate metalică.

CONDUCTUS, piesă vocală din Evul Mediu, având la bază un text latin, cu versuri rituale.

CONDUITĂ POLITICĂ, metode și forme de comportament în domeniu.

CONDUITĂ, termen de referință în filosofie, educație, morală privind modul de comportare; Comportament.

CONDUR, în Moldova, pantof cu toc înalt, uneori împodobit cu broderii de fir sau de mătase.

CONDURUL-DOAMNEI, gen de plante erbacee anuale și perene din familia Tropaeaceae.

CONNECTIVITATE, termen de referință în tehnologia informațiilor privind interacțiunea operațională a elementelor.

CONECTOR, cuvânt sau locuțiune fără conținut lexical care exprimă anumite raporturi sintactice.

CONEXIONISM, teorie psihologică a învățării.

CONEXIUNE INVERSĂ, feedback în management.

CONEXIUNE ÎN SERIE, conectarea mai multor dispozitive electrice între ele, prin care trece același curent electric consecutiv.

CONEXIUNE PARALELĂ, conexiune între dispozitive electrice cu două terminale sau patru terminale, în care aceeași tensiune acționează între poli (clemele) dispozitivelor cu două terminale sau la intrările (ieșirile) dispozitivelor cu patru terminale.

CONEXIUNE, termen de referință în tehnologia informațiilor privind legătura între două sau mai multe elemente ale sistemului.

CONEXIUNEA MULȚIMILOR, una dintre operațiunile de bază pe mulțimi.

CONFABULAȚIE, dereglare psihică sub formă de amintiri false, imaginații, închipuiri false ce capătă forma unor amintiri reale.

CONFEDERAȚIA GERMANĂ DE NORD, 1867-70, alianță militară dintre 22 de state germane din nord în jurul Regatului Prusiei. În 1867 a fost transformată într-un stat federal ce a constituit punctul de formare al Imperiului German. Spre deosebire de Confederația Germană care l-a precedat, Confederația Germană de Nord a fost un stat în adevăratul sens al cuvântului.

CONFEDERAȚIA GERMANĂ, (1815-1866), confederație ce regrupa 39 de state.

CONFEDERAȚIA INTERNAȚIONALĂ A SOCIETĂȚILOR DE CONSUM, uniune internațională a asociațiilor publice pentru protecția drepturilor consumatorilor.

CONFEDERAȚIA INTERNAȚIONALĂ DE HERALDICĂ, structură heraldică internațională.

CONFEDERAȚIA RINULUI, (1806), stat ce a existat între 1806 și 1813, format din 16 state germane de către Napoleon.

CONFEDERAȚIE, asociație de state independente sau unități teritoriale autonome, constituită în baza unui acord special.

CONFERENȚIAR UNIVERSITAR, titlu și post didactico-științific în învățământul superior.

CONFERINȚA DE LA SAN FRANCISCO, 1945, aprilie 25 – iunie 26, semnat între Japonia și o parte a Puterilor Aliate, cu câteva săptămâni înainte de sfârșitul războiului.

CONFERINȚA (CONVENȚIA) MONTREUX, acord din 1936, încheiat la Montreux în Elveția, prin care Turcia obține controlul asupra strâmtorilor Bosfor și Dardanele.

CONFERINȚA 1935 STRESA, convocată cu privire la încălcarea de către Germania a Tratatului de pace de la Versailles din 1919.

CONFERINȚA DE LA BRUXELLES, 1890, delimitare a unor zone de influență.

CONFERINȚA DE LA CANNES, 1922, conferința Consiliului Suprem al Antantei cu participarea reprezentanților Germaniei, a membrilor Comisiei de reparație și a observatorului din partea SUA.

CONFERINȚA DE LA CASABLANCA, 1943, întâlnirea la nivel înalt între F. D. Roosevelt, președintele SUA și W. Churchill, prim-ministrul Marii Britanii, cu participarea șefilor de stat-major american și britanic.

CONFERINȚA DE LA DUMBARTON OAKS, (21 August – 7 Octombrie 1944), conferința internațională a statelor membre ale Coaliției anti-Hitler.

CONFERINȚA DE LA GENEVA, (1932–1935), conferința pentru reducerea și limitarea armamentului.

CONFERINȚA DE LA GENEVA, 1927, prevedea limitarea armelor navale.

CONFERINȚA DE LA GENEVA, 2009, conferință internațională privind clima.

CONFERINȚA DE LA HAGA, (15.06.1922 – 19.07.1922), a fost convocată pe baza hotărârii Conferinței de la Genova; s-au prevăzut măsuri ale dreptului internațional umanitar.

CONFERINȚA DE LA IALTA, (CRI-MEEA) 1945, conferința celor trei șefi de guvern ai statelor aliate din coaliția antihitleristă în cel de-al Doilea Război Mondial: URSS, SUA și Marea Britanie.

CONFERINȚA DE LA IMMERWALDER, din 1915 conferință a socialiștilor internaționaliști, care s-a pronunțat împotriva războiului mondial și a social-șovinismului.

CONFERINȚA DE LA LAUSANNE, 1922-1923, conferință care s-a desfășurat la Lausanne, Elveția. Obiectivul acestei conferințe a fost negocierea unui tratat care să înlocuiască Tratatul de la Sèvres, pe care noua conducere a Turciei în frunte cu Kemal Atatürk nu mai era dispus să-l recunoască drept valid.

CONFERINȚA DE LA MÜNCHEN, înțelegere care a permis Germaniei naziste să anexeze Regiunea Sudetă (Sudetenland) care aparținea Cehoslovaciei.

CONFERINȚA DE LA POTSDAM, 1945, acord încheiat privind organizarea postbelică a Germaniei pe baza principiilor demilitarizării și democratizării ei. Puterea supremă în perioada ocupației militare a Germaniei urma să fie exercitată de Comisia Aliată de Control, formată din comandanții-șefi ai forțelor armate ale celor patru țări (URSS, Marea Britanie, SUA și Franța).

CONFERINȚA DE LA PUGWASH, (Conferences on Science and World Affairs), întâlniri periodice internaționale ale oamenilor de știință, care se pronunță în favoarea creării unei atmosfere de înțelegere și colaborare între popoare.

CONFERINȚA DE LA TEHERAN, (28 noiembrie – 1 decembrie 1943, Teheran, Iran), organizată pentru punerea la punct a unor probleme de importanță vitală pentru mersul celui de-Al Doilea Război Mondial și organizarea lumii postbelice, ca urmare a marilor victorii aliate din cursul anului 1943. A fost prima întâlnire a „Celor Trei Mari”: F. D. Roosevelt, W. Churchill și I. V. Stalin

CONFERINȚA DE LA VIENA, 1855, conferință a statelor europene.

CONFERINȚA DE LA VIENA, din 1924, conferință privind soluționarea litigiilor dintre Rusia și România.

CONFERINȚA DE PACE DE LA PARIS, (29 iulie – 15 octombrie 1946), a fost urmată de Tratatul de Pace de la Paris semnat pe 10 februarie, 1947 dintre Aliați și statele Axei, în urma celui de-al Doilea Război Mondial.

CONFERINȚA DE PACE DE LA PARIS, 1919-1920, a avut drept obiectiv dezbaterea noii configurații politico-teritoriale și rezolvarea complicatelor probleme economico-financiare rezultate din Primul Război Mondial. Au participat 27 de state, printre care și România. Conferința avea ca scop elaborarea și semnarea tratatelor de pace între statele învingătoare (cu excepția Rusiei, atunci în plin război civil) și cele învinse în Primul Război Mondial. Președintele conferinței a fost proclamat delegatul Franței, țară gazdă: Georges Clemenceau. Șeful delegației române a fost prim-ministrul Ion I. C. Brătianu (până la demisia din fruntea delegației române, la 12 septembrie 1919)

CONFERINȚA INTERNAȚIONALĂ „PACTUL MOLOTOV-RIBBENTROP ȘI CONSECINȚELE LUI PENTRU BASARABIA”, iunie 1991 v. **DECLARAȚIA DE LA CHIȘINĂU**.

CONFERINȚA MONDIALĂ A FEMEILOR DE LA BEIJING, (1995), punctul de plecare pentru o strategie pe termen lung ce se desfășoară pentru împuter-

nicirea femeii și pentru ca fiecare femeie să își atingă adevăratul potențial.

CONFERINȚA ONU PENTRU COMERȚ ȘI DEZVOLTARE, (United Nations Conference on Trade and Development), (**UNCTAD**), este un organ permanent specializat al Adunării Generale a ONU, cu sediul la Geneva, creat la 30 decembrie 1964.

CONFERINȚA STATISTICIEILOR EUROPEI, este cel mai înalt organ în domeniul statisticii oficiale din Europa care pune în discuție și aprobă foi de parcurs, strategii internaționale, ghiduri și metodologii statistice, care servesc ca bază pentru țări în procesul de modernizare a statisticii.

CONFERINȚA WASHINGTON, din 1921-1922, a fost încheiat Tratatul celor cinci puteri.

CONFERINȚĂ VIDEO, tehnologie managerială de organizare a unor ședințe și discuții cu ajutorul tehnologiei informației, oferind în timp real schimb de informații audio și video.

CONFERINȚELE (convențiile) DE LA HAGA PRIVIND DREPTUL INTERNAȚIONAL UMANITAR 1899, 1907, convențiile internaționale privind legile și practicile războiului, incluse în setul de reguli de drept internațional umanitar.

CONFERINȚELE DE LA QUEBEC 1943-1944, consfătuirile lui F. D. Roosevelt, președintele SUA cu W. Churchill, prim-ministrul Marii Britanii, care au avut loc în orașul Quebec în timpul celui de-al Doilea Război Mondial.

CONFERIREA ȘI CONFIRMAREA GRADELOR DIDACTICE, termen de referință în educație privind politica de cadre.

CONFESIUNE, apartenență la o anumită religie; scriere literară care conține mărturisirea unor gânduri și sentimente legate de viața intimă a autorului.

CONFESOR, preot care spovedește.

CONFIDENȚIALITATE, termen de referință în tehnologia informațiilor privind protecția datelor cu caracter personal împotriva distrugerii, modificării, blocării, copierii, răspândirii, precum și împotriva altor acțiuni ilicite, măsuri menite să asigure un nivel de securitate adecvat în ceea ce privește riscurile prezentate de prelucrare și caracterul datelor prelucrate.

CONFIDENȚIALITATEA URMĂRIII PENALE, proceduri juridice, ce au la bază prezumpția nevinovăției.

CONFIGURARE, termen de referință în tehnologia informațiilor privind alegerea de hardware, software, firmware și documentație.

CONFIGURAȚIA MOLECULELOR, aranjamentul spațial relativ al atomilor sau grupurilor de atomi dintr-o moleculă; unul dintre conceptele de bază ale stereo-chimiei.

CONFIGURAȚIE ASTRONOMICĂ, ansamblu de relații dintre corpurile cerești.

CONFIGURAȚIE, aranjarea fiecăreia dintre unitățile sale funcționale, în funcție de natura, numărul și caracteristicile lor principale.

CONFIRMARE, taina ungerii cu mir la catolici.

CONFISCARE SPECIALĂ, măsură de siguranță cu caracter patrimonial care constă în trecerea în patrimoniul statului a anumitor lucruri.

CONFISCAREA AVERII, mod de excludere legală ce se aplică mai multor domenii de drept.

CONFLICT ARMAT LA VIOLENCIA, Columbia, care a avut loc din 1948 și până în 1958, generat de confruntarea partidelor liberale și conservatoare.

CONFLICT ARMAT, formă de soluționare a conflictelor, folosind mijloacele de luptă armată, în care statele nu intră într-o stare de „război”.

CONFLICT DE LEGI, neconcordanță între diferite legi.

CONFLICT, stare a unei persoane supusă simultan unor tendințe opuse și egale; neînțelegere, dezacord sau incompatibilitate între două sau mai multe părți.

CONFLICTOLOGIE, domeniu de cercetare și soluționare a conflictelor; Conflict politic, conflict etnic, conflict etno-politic, conflict internațional, conflict înghețat, conflict latent, conflict militar-politic, conflictul memoriei.

CONFLICTUL DIN ORIENTUL MIJLOCIU, confruntarea militară și politică a statului Israel cu țările arabe megieșe.

CONFLICTUL RUHR, 1922-1923, în urma întârzierii plății reparațiilor de război datorate după Primul Război Mondial, Franța a ocupat (8 martie 1921) o parte a Ruhr; cu acordul Belgiei și Italiei, dar nu și al Marii Britanii, la 11 ianuarie 1923 a ocupat întreaga regiune. După adoptarea planului Dawes (august 1924) Ruhr a fost progresiv eliberat de francezi. După al Doilea Război Mondial regiunea a fost administrată (1948-1952) de Autoritatea Internațională a Ruhrului până la crearea Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului și apoi de autoritățile germane.

CONFLICTUL SINGAL-TAMIL, confruntare armată interetnică în Sri Lanka în anii 1976-2009.

CONFORMAȚIA MOLECULELOR, așezările spațiale ale atomilor în moleculă ca urmare a rotației (torsionii) libere în jurul unei legături simple de tip s.

CONFORMISM PEDAGOGIC, ajustare a comportamentului individual sub influența opiniilor și normelor unui sistem de învățământ.

CONFORMISM, ajustare a comportamentului individual sub influența opi-

niilor și normelor unui anumit grup real sau imaginat.

CONFORMITATE, potrivirea dintre două lucruri.

CONFORT, stare comodă din punct de vedere acustic, optic, termic, urban.

CONFRUNTARE POLITICĂ, opoziție, ciocnire a sistemelor sociale, interesele de clasă, credințe.

CONFRUNTARE POLITOLOGICĂ, utilizarea de către un partid a mijloacelor politice pentru a obliga un adversar să acționeze pe baza propriei sale intenții ostile; Confruntare politică.

CONFUCIANISM, doctrină fiziologică-etică a lui Confucius, (Cun-țzi) transformată în religie.

CONFUZIE MENTALĂ, stare patologică ce se caracterizează printr-o slăbire sau o dezordine a tuturor proceselor psihice și mentale; în psihiatrie, noțiune convențională folosită nereușit pentru desemnarea diferitor stări de obnubilare.

CONGAZ, UTAG, Congaz.

CONGAZCICUL DE JOS, UTAG, Congazcicul de Sus.

CONGAZCICUL DE SUS, UTAG, Congazcicul de Sus.

CONGELARE, în geocriologie, ieșire treptată la suprafață a bolovanilor și pietricelelor situate în sol sezonier înghețat ca urmare a unor procese criogenice; metodă de conservare a produselor alimentare, care constă în scăderea temperaturii produsului sub punctul de îngheț al sucurilor sale, pentru ale menține calitățile inițiale pentru o perioadă lungă de timp, cu condiția ca temperatura să rămână la același nivel scăzut tot timpul.

CONGLOMERAT, rocă sedimentară, în economie, una dintre cele mai mo-

derne forme de asociere monopolistă a firmelor legate sau nu, în procesul de producție, dar aflate sub control financiar unic.

CONGO, cel mai lung fluviu în Africa Ecuatorială, are 4 700 km.

CONGONI, animal mamifer din clasa bovidelo.

CONGREGAȚIA PENTRU BISERICILE ORIENTALE, dicasteriu al Curiei Romane, responsabil pentru coordonarea bisericilor catolice răsăritene și pentru contactul cu bisericile răsăritene neunitate.

CONGREGAȚIE, comisie permanentă alcătuită din cardinali.

CONGREGAȚIONIȘTI, varietate radicală a calvinismului apărută în Anglia în a doua jumătate a sec. al XVI-lea.

CONGRES, (lat. congressus – întâlnire), întrunire, consfătuire; organul suprem de conducere al unui partid; în SUA și în unele state din America Latină, denumirea organului legislativ (Parlamentul); în unele țări, denumirea partidelor politice (de ex. Congresul Național Indian).

CONGRESE EUHARISTICE, congrese internaționale și naționale catolice.

CONGRESELE DE DEPUTAȚI AI ȚĂRANILOR DE PE FRONTUL ROMÂN, întruniri ale reprezentanților soldaților țărani originari din Basarabia.

CONGRESELE FEMEILOR DIN MOLDOVA, adunări republicane ale femeilor din Republica Moldova, Congresul întâi, în 11-12 martie 1960.

CONGRESELE GUBERNIALE ALE ȚĂRANILOR, întruniri ale reprezentanților țărânimii din Basarabia în 1917 – începutul 1918.

CONGRESELE ÎNVĂȚĂTORILOR DIN BASARABIA, (1917), adunări guverniale ale învățătorilor.

CONGRESELE RUMCEROD-ului, congrese ale Sovietelor de pe Frontul român, Flotei Mării Negre și regiunii.

CONGRESELE ȚĂRĂNEȘTI DIN BASARABIA, (1917-1918), mișcări social-naționale din Basarabia.

CONGRESUL AL XX-LEA AL PCUS, 1956, a fost denunțat cultul personalității și dictatura lui Iosif Stalin.

CONGRESUL COOPERATORILOR DIN BASARABIA (1917), adunare care s-a pronunțat pentru autonomia Basarabiei.

CONGRESUL DE LA BERLIN, 1878, o întâlnire a principalelor puteri europene ale vremii și reprezentanții Imperiului Otoman.

CONGRESUL DE LA BUCUREȘTI, întrevederi ale reprezentanților Rusiei și Turciei, care au avut loc între 29 octombrie 1772 și 9 martie 1773 în scopul de a pune capăt războiului, care începuse în 1768.

CONGRESUL DE LA CARLOVIȚ, eveniment internațional, care a avut loc lângă orașul Carloviți (Iugoslavia) după terminarea războiului dintre Turcia și „Liga Sfântă” (Rusia, Austria, Polonia, Veneția). Membrii ligii au încheiat cu Turcia tratate separate.

CONGRESUL DE LA VIENA, (1814-1815), conferință a ambasadurilor statelor europene, care și-a desfășurat lucrările la Viena din noiembrie 1814 până în 1815.

CONGRESUL DE PACE DE LA NEMIROV, 1737, negocieri de pace dintre Imperiul Otoman și Rusia.

CONGRESUL DE PACE DE LA PARIS, 1856, a pus capăt, în mod oficial, Războiului Crimeii dintre Imperiul Rus, pe de-o parte, și o alianță a Imperiului Otoman, Regatului Piemontului, Celui de-al Doilea Imperiu Francez și Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei, pe de altă parte.

CONGRESUL EPARHIAL DIN 1917, adunare că revendicările naționale.

CONGRESUL GENERAL AL BUCOVINEI, organ format din reprezentanții aleși ai românilor și ai naționalităților din Ducatul Bucovinei.

CONGRESUL MILITAR MOLDOVENESC, adunare desfășurată la Chișinău, între 20-27 octombrie 1917, care a adoptat o serie de rezoluții.

CONGRESUL OSTAȘILOR MOLDOVENI DE PE FRONTUL ROMÂNESC, 1917, congres desfășurat la Chișinău, în perioada 20 octombrie – 28 octombrie 1917, denumit și „Întâului Congres Moldovenesc al soldaților, marinarilor și ofițerilor din întreaga Rusie”.

CONGRESUL UNIUNII SCRITORILOR DIN 1965, congres care a abordat mai multe probleme, inclusiv cea lingvistică, a alfabetului etc.

CONGRESULUI AUTORITĂȚILOR LOCALE ȘI REGIONALE ALE EUROPEI, for internațional în domeniu.

CONGRUENȚĂ, relație între două numere întregi care dau același rest la împărțirea cu un număr întreg dat.

CONHIOLOGIE, domeniu de știință al zoologiei care studiază cochiliile moluștelor.

CONIAC, băutură alcoolică tare, cu aromă și gust deosebit, pregătită după tehnologia franceză prin distilarea fracționară a vinurilor albe și păstrată în butoaie de stejar o perioadă de timp pentru maturare. Are o culoare aurie de chihlimbar, gust și aromă specifice, tărie, de obicei, 40-57°.

CONIACIAN, etajul al treilea (de jos) al cretacului superior. În RM, depozite coniaciene, constituite, în special, din cretă, au fost descoperite în r-nele Comrat și Cimișlia (satele Avdarma și Carabetovca).

CONICĂ, termen de referință în matematică privind curba care se obține prin intersectarea unui plan cu un con.

CONIDE, familie de moluște gastropode din ordinul neogastropoda.

CONIDIE, spori asexuați la ciuperci.

CONIFERE, (Coniferae), clasă de plante gimnosperme rășinoase arbori și arbuști din ordinul Coniferophyta. În Republica Moldova se cultivă bradul, pinul, molidul ș.a.

CONIUM, (Cucută), gen de plante din familia Apiaceae.

CONJECTURĂ, părere bazată pe ipoteze sau pe presupuneri; Presumție, supoziție.

CONJUCTIVITĂ, inflamație a conjunctivei ochiului caracterizată prin dilatarea vaselor sangvine, infiltrație celulară și reacție exsudativă; una dintre cele mai răspândite afecțiuni ale ochilor.

CONJUGARE, proces de înmulțire sexuată. Este proprie algelor conjugate, unor alge diatomee, ciupercilor zigomicete și majorității infuzoriilor; tip de flexiune caracteristică verbului - constă în schimbarea formei verbale după categoriile gramaticale de diateză, mod, timp, persoană și număr.

CONJUGAT, termen de referință în matematică privind schimbarea semnelui părții imaginare.

CONJUNCTIV, categorie gramaticală, mod personal (predicativ) al verbului. Exprimă acțiuni realizabile sau ireale.

CONJUNCTURĂ ECONOMICĂ, stare a economiei într-o perioadă dată, văzută în ansamblu ca rezultat al interacțiunii dintre elementele ei constitutive; totalitatea caracteristicilor stării economiei, caracterizată prin niveluri de ofertă și cerere, activitate de piață, prețuri, vânzări, mișcări ale ratelor dobânzilor, cursuri valutare, salarii, dividende,

precum și dinamica producției și consumului.

CONJUNCTURĂ POLITICĂ, situație politică.

CONJUNCTURĂ, în textologie, restaurarea unei părți lipsă sau deteriorate a unui text; decriptarea unui fragment care nu poate fi citit.

CONJUNCȚIE, instrument gramatical – functor care stabilește legătura dintre două sau mai multe propoziții, astfel încât noua propoziție compusă este adevărată numai atunci când toate propozițiile componente sunt adevărate; poziție a unei planete pe sfera cerească, în care longitudinea ei ecliptică este egală cu cea a centrului Soarelui.

CONNOISSEURSHIP, semnificație, direcție și metodă în istoria artei, s-a răspândit pe scară largă în secolele XVII-XVIII, odată cu dezvoltarea colecțiilor private de artă și a pieței obiectelor de artă, iar ca direcție științifică, s-a dezvoltat în a doua jumătate a secolului XIX – începutul secolului XX, în timpul formării muzeelor naționale.

CONODONTA, clasă de animale marine dispărute apropiate de vertebratele primitive.

CONOTAȚIE, sens suplimentar al unui cuvânt, al unei sintagme sau al unei expresii, diferit de semnificația lui de bază.

CONSANGVINITATE, rudenie între animale din partea tatălui.

CONSANGVINIZARE, efect inbreeding la descendenți de la împerecherea sau reproducerea de indivizi sau organisme, care sunt strâns legate genetic.

CONSATITUȚIONALISM ENGLEZ, sistem constituțional de guvernare bazat pe supremația parlamentului și dreptului.

CONSECINȚĂ LOGICĂ, judecată ce urmează logic din premisele deducției.

CONSECUTIVITĂȚI NUCLEOTIDICE, ordinea nucleotidelor în resturile de acizi nucleici.

CONSENS POLITIC, acord politic.

CONSENS, înțelegere la care se ajunge fără ca vreuna dintre părți să se opună; stare care rezultă din comunitatea sau coincidența de sentimente, idei, intenții; luarea și adoptarea deciziilor colegiale nu se face prin vot la câștigarea avizului majorității, ci prin acordul asupra pozițiilor și găsirea unei formule acceptabile pentru toate părțile implicate în discuția problemei.

CONSENSUL DE LA BARCELONA, este un sistem alcătuit din 10 recomandări, recomandat pentru țările din America Latină.

CONSENSUL DE LA WASHINGTON, este un sistem alcătuit din 10 recomandări, pentru fostele republici sovietice și țările arondate la CAER (Consiliul de Ajutor Economic Reciproc).

CONSERVANT, substanță care împiedică procesele de fermentare sau de putrefacție în alimente, asigurând păstrarea lor îndelungată; substanță chimică adăugată unor produse, precum alimente, băuturi, medicamente, vopsele, probe biologice sau cosmetice, cu scopul de a preveni descompunerea acestora prin inhibarea microorganismelor sau a unor reacții chimice indenzirabile.

CONSERVARE, procesul tehnologic de tratare al alimentelor și nutrețurilor pentru a preveni alterarea lor un timp cât mai îndelungat, termen de referință în arta plastică și arhitectură, lucrări de construcție în vederea păstrării unui obiect de patrimoniu cultural.

CONSERVAREA ENERGIEI, termen de referință în fizică în domeniul termodinamicii.

CONSERVAREA IMPULSULUI, termen de referință în fizică, domeniul mecanicii.

CONSERVAREA MAȘINILOR, tehnologii de protejare în timpul neutilizării lor.

CONSERVAREA MEDIULUI, măsuri organizatorice și economice, menite să păstreze mediul înconjurător.

CONSERVAREA MOMENTULUI CINETIC, termen de referință în fizică, domeniul mecanicii.

CONSERVAREA NUMĂRULUI DE MASĂ, termen de referință în chimie și fizică privind masa produșilor de reacție care trebuie să fie egală cu masa reactanților.

CONSERVAREA PRODUSELOR ALIMENTARE, ramură a industriei.

CONSERVAREA SARCINII ELECTRICE, termen de referință în fizică privind cantitatea netă de sarcină electrică.

CONSERVAREA SOLULUI, ansamblu măsuri agrotehnice menite cel puțin să păstreze gradul de fertilitate.

CONSERVATOIRE NATIONAL SUPÉRIEUR DE MUSIQUE ET DE DANSE DE PARIS, instituție muzical-coregrafică de învățământ superior, cea mai veche din Franța.

CONSERVATOR, (it. conservatories sensul inițial – orfelinat, din lat. conservare – a ocroti), instituție de învățământ superior, unde se studiază muzica și unde se formează compozitori, interpreți vocali și instrumentali, dirijori, muzicologi.

CONSERVATORISM, teorie și doctrină politică; atitudine de susținere a vechilor forme ale vieții politice, economice și culturale.

CONSERVATORUL MUNICIPAL, instituție de învățământ din Chișinău, Republica Moldova.

CONSERVATORUL NAȚIONAL, instituție de învățământ din Chișinău, Republica Molodva.

CONSERVATORUL UNIREA, instituție de învățământ din Chișinău, Republica Molodva.

CONSERVE, produse alimentare de origine vegetală sau animală ambalate ermetic, anterior fiind prelucrate termic pentru asigurarea stabilității microbiologice și păstrarea calității lor în condițiile stabilite, termen nu mai mic de 6 luni.

CONSIGNAȚIE, lucruri depuse la magazin pentru vânzare sau păstrare.

CONSILIER, membru al Consiliului municipal, adunării de zemstvă (județeană și de provincie) în Rusia țaristă (inclusiv în Ucraina).

CONSILIERE, orice formă de asistență cu privire la conținutul sau structura sarcinii, cu condiția ca consultantul să nu fie singurul responsabil pentru executarea acestora; politică de împăcare; consiliere națională.

CONSILIU AL CLASEI, structură care funcționează în învățământul primar, gimnazial, liceal, profesional și postliceal.

CONSILIU COMUNAL, autoritate administrativă autonomă deliberativă, compusa din primar și consilieri aleși în condițiile legii pe o perioadă de 4 ani.

CONSILIU DE ADMINISTRAȚIE AL ȘCOLII, organ de control obștesc în cadrul școlii.

CONSILIU DE ADMINISTRAȚIE, echipă eligibilă de conducere a unei entități; comitet (reprezentând de obicei numai pe marii acționari) însărcinat cu conducerea unei societăți industriale sau comerciale pe acțiuni.

CONSILIU DE ASISTENȚĂ ECONOMICĂ MUTUALĂ, organ format din

reprezentanți ai Uniunii Sovietice și ai țărilor de democrație populară, care are drept scop coordonarea activității economice a țărilor din lagărul democrat, pe baza ajutorului reciproc.

CONSILIU DE COROANĂ, organism instituit ad-hoc în România în perioada sistemului parlamentar, cu caracter reprezentativ de partid onorific și în componența căruia intrau șefi de partide politice, foști miniștri, precum și alte personalități politice marcante. Era consultat de rege în probleme vitale ale țării (declararea războiului, încheierea păcii, succesiunea la tron ș.a.).

CONSILIU DE MINIȘTRI, totalitatea miniștrilor îndeplinind funcția de organ al puterii executive; Guvern.

CONSILIU DE STAT, în unele state, organ suprem al puterii de stat cu activitate permanentă.

CONSILIU DE SUPRAVEGHERE, organ colegial în cadrul SA cu sistem dualist de administrare.

CONSILIU ECONOMIC ȘI SOCIAL, organ consultativ în stabilirea strategiilor și politicilor economice și sociale, în aplanarea stărilor conflictuale la nivel de ramură.

CONSILIU ECONOMIC, organ de conducere în zonele occidentale de ocupație a Germaniei în anii 1946-1949.

CONSILIU JUDEȚEAN, autoritate a administrației publice locale.

CONSILIU LOCAL, autoritate a administrației publice locale.

CONSILIU PROFESORAL, totalitatea personalului didactic de predare și de instruire practică a elevilor unei instituții.

CONSILIU RAIONAL, autoritate a administrației publice locale.

CONSILIU REPREZENTATIV AL PĂRINȚILOR, unitatea reprezentativă din

instituția de învățământ, alcătuită din președinții comitetelor de părinți ai fiecărei clase.

CONSILIU ȘCOLAR LOCAL, organ de autoconducere din cadrul unei instituții de învățământ.

CONSILIU ȘTIINȚIFIC, colectiv însărcinat cu îndrumarea muncii științifice într-o instituție de învățământ superior sau într-un institut de cercetare.

CONSILIU, colectiv organizat, cu sarcini de conducere, de administrare sau de avizare etc. a activității unei organizații, firme, societăți comerciale, instituții etc.

CONSILIUL (SFATUL OBȘTESC) DE BRESLĂ DIN CHIȘINĂU, organ instituit în 1819 care avea în competența sa administrarea meșteșugarilor încadrați în breslele din orașul Chișinău.

CONSILIUL ASIA-PACIFIC, (ASPAC), asociație politică și economică regională a țărilor din Orientul Îndepărtat și Pacificul de Vest cu sediul central în Bangkok, Thailanda, care a activat în perioada 1966-1975.

CONSILIUL ATLANTIC AL SUA, organizație nonguvernamentală care studiază relațiile politice, sociale, militare și culturale dintre SUA, Canada și țările UE.

CONSILIUL COMERCIAL, organ consultativ pe lângă Ministerul de Finanțe din Rusia, creat la 23 octombrie 1829 (după ce la 11 iulie 1828 fusese creat, în calitate de organ consultativ, Consiliul manufacturilor).

CONSILIUL COORDONATOR AL AUDIOVIZUALULUI, autoritate publică autonomă din Republica Moldova, însărcinată cu apărarea interesului public în domeniul serviciilor de programe audiovizuale și mass-media.

CONSILIUL DE COOPERARE A STATELOR ARABE DIN GOLFUL PERSIC, uniune politică și economică intergu-

vernamentală regională, formată din toate țările arabe din Golful Persic.

CONSILIUL DE COOPERARE VAMALĂ, organizație non-guvernamentală internațională preocupată de reglementările vamale și practicile tarifare.

CONSILIUL DE SECURITATE AL ONU, unul din principalele organe ale Națiunilor Unite, însărcinat cu menținerea păcii și securității internaționale.

CONSILIUL DE TUTELĂ AL ONU, una dintre cele șase organe principale ale Organizației Națiunilor Unite, instituit pentru a asigura că teritoriile de încredere au fost administrate în interesul locuitorilor și al păcii și securității internaționale.

CONSILIUL DIRECTORILOR GENERALI, Guvernul Republicii Democratice Moldovenești (1917-1918).

CONSILIUL ECUMENIC, adunare de episcopi, reprezentând un număr cât mai mare de biserici locale, pentru a dezbate învățături de credință sau orientări pastorale universal valabile; sinod.

CONSILIUL EPARHIAL DE MISIONARISM DIN CHIȘINĂU, instituție clericală din Basarabia.

CONSILIUL EUROPEI, cea mai mare organizație în materie de drepturi ale omului de pe continent. Aceasta include 47 de state membre, dintre care 28 sunt state membre ale Uniunii Europene; întâlniri periodice ale șefilor de stat sau de guvern ale statelor membre ale Uniunii Europene.

CONSILIUL INTERNAȚIONAL AL ARHIVELOR, organizație internațională non-guvernamentală care există pentru a promova cooperarea internațională pentru arhive și arhiviști.

CONSILIUL INTERNAȚIONAL PENTRU ȘTIINȚĂ, organizație nonguvernamentală internațională care unește instituții științifice naționale, asociații

și comitete științifice internaționale din domeniul științelor exacte și naturale.

CONSILIUL MINIȘTRILOR AFACERILOR STRĂINE, organism internațional instituit prin decizia Conferinței de la Berlin din 1945.

CONSILIUL MONDIAL AL BISERICILOR, organ de conducere al mișcării ecumenice cu reședința la Geneva.

CONSILIUL MONDIAL AL PĂCII, organizație internațională neguvernamentală, cu sediul la Viena, creată în 1949, la Congresul Mondial al Partizanilor Păcii (își începe activitatea în 1950), în scopul unității de acțiune a tuturor forțelor care luptă pentru pace.

CONSILIUL NAȚIONAL PENTRU ACREDITARE ȘI ATESTARE, autoritatea publică din Republica Moldova responsabilă pentru evaluarea și acreditarea organizațiilor din sfera științei și inovării, precum și pentru atestarea personalului înalt calificat.

CONSILIUL PENTRU AFACERILE CU INDIA, instituție de stat din Spania din secolele XVI-XIX, care avea putere legislativă, executivă și judiciară în raport cu coloniile spaniole din America, Oceania și Asia.

CONSILIUL REPUBLICAN DE EXPERTIZĂ MEDICALĂ A VITALITĂȚII, instituție de stat de profil.

CONSILIUL REVOLUȚIONAR ISLAMIC, organizație de stat politică din Iran în anii 1979-1980.

CONSILIUL SUPREM AL BASARABIEI, (sec. al XIX-lea), organ suprem legislativ, administrativ și judecătoresc instituit în Basarabia la 28 august 1816 din membrii celor două departamente ale Guvernului Regional, reorganizat (în izvor – instituit) la 29 aprilie 1818 și abilitat să exercite funcții organizatorice, administrative, economice și judecătorești.

CONSILIUL SUPREM DE APĂRARE A ȚĂRII, organ de lucru al președintelui țării.

CONSILIUL UE, corpul instituțiilor legislative ale Uniunii Europene.

CONSILIUL ZEMSTVEI GUBERNIALE AL BASARABIEI, (sec. al XIX-lea), organ executiv permanent al adunării de zemstvă.

CONSILIUM, consfătuire a medicilor cu scopul întocmirii concluziilor cu privire la starea de sănătate a examenatului, la stabilirea diagnosticului bolnavului, prognosticului, tratamentului ș.a.

CONSIMȚĂMÂNT, în jurisprudență, încuviințare, aprobare, asentiment.

CONSISTORIU, organ de conducere bisericesc cu caracter administrativ și disciplinar, ca ajutor al episcopului.

CONSISTORIUL DUHOVNICESC DIN CHIȘINĂU, organ administrativ și disciplinar în conducerea ecleziastică din Chișinău.

CONSISTORIUL EPARHIEI ARMENO-GRIGORIENE A NAHICEVANULUI ȘI BASARABIEI, organ administrativ și disciplinar în conducerea ecleziastică a armenilor din Basarabia.

CONSOANĂ, sunet al vorbirii, format din zgomotul produs în urma strâmtorării sau închiderii canalului fonator (creării unui obstacol într-o anumită regiune a cavității bucale).

CONSOLĂ, element de construcție ieșit din zid ca punct de sprijin, figuri decorative din materiale de construcție, articole de mobilier; termen de referință în domeniu, element arhitectural.

CONSOLIDARE ECONOMICĂ, măsuri menite să sporească potențialul economic.

CONSOLIDARE, procesul de transformare a structurii unui sistem, prin reducerea numărului de părți componente, care conduce la creșterea solidității, a eficienței, fiabilității sau durabilității; în industrie, proces de întărire a terenurilor; Consolidare fiscală, consolidare instituțională, consolidare datoriei publice, consolidare împrumuturilor de stat; activități de fortificare a unor relații sociale, umane, politice sau economice; Consolidare

interetnică, consolidare națională, consolidarea democrației

CONSOLIDAREA SONDEI, ansamblu de lucrări efectuate și echipamente instalate, menite să asigure consolidarea canalului sondei pentru buna ei funcționare; procesul de creare a unei cochilii de protecție puternice cu două straturi în interiorul găurii de foraj, care constă din burlane de tubaj de oțel și compoziție cimentată întărită (compoziția este pompată în spațiul dintre conducte și peretele găurii).

CONSOLIDAREA TERENURILOR, în agricultură, proces de comasare a exploatațiilor agricole și măsuri de lichidare a parcelării excesive a terenurilor agricole.

CONSONANȚĂ, combinare armonioasă a unor sunete de înălțimi diferite.

CONSORȚIU, formă de monopol; acord temporar, asociație temporară a mai multor bănci, întreprinderi, companii, lanțuri de vânzare cu amănuntul, centre de cercetare științifică, guverne care încheie un acord privind punerea în aplicare un proiect specific comun.

CONSORȚIUL EUROPEAN PENTRU CERCETĂRI POLITICE, organ de lucru în domeniu.

CONSPIRAȚIA EGALILOR, (1796), din mai 1796 a fost ratată lovitură de stat în timpul Revoluției Franceze.

CONSPIRAȚIA PLUMBULUI, încercarea unui grup de englezi catolicii, în 1605, să arunce în aer clădirea Parlamentului pentru a-l asasină pe regele James I Stuart.

CONSPIRAȚIE, în domeniul activității de investigare operativă, operațiune specială ce prevede secretul activităților de anchetă, informații și contrainformații, utilizarea mijloacelor operaționale și operațional-tehnice de obținere a informațiilor.

CONSTANTA LUI HUBBLE, în cosmologie, constantă de proporționalitate

care există astăzi între distanța și viteza de recesiune aparentă a galaxiilor în Universul observabil.

CONSTANTA PLANCK, constantă fizică fundamentală ce definește o gamă largă de fenomene fizice pentru care este important distribuția discretă a mărimilor cu dimensiune de acțiune.

CONSTANTAN, aliaj de cupru și de nichel.

CONSTANȚĂ DE DEZINTEGRARE RADIOACTIVĂ, termen de referință în chimie și fizica nucleară privind durata de timp necesară pentru ca mărimea valorii unei cantități de radioactivitate să scadă la jumătate față de valoarea ei, măsurată la începutul perioadei.

CONSTANȚĂ DE ECHILIBRU, mărime ce caracterizează starea de echilibru chimic sau echilibrul de fază; Constantă de viteză a reacției chimice, coeficient de proporționalitate în ecuația cinetică a reacției chimice.

CONSTANȚĂ GRAVITAȚIONALĂ, constantă fizică empirică ce apare în legea atracției universale gravitaționale dintre obiectele cu masă.

CONSTANȚĂ MAGNETICĂ, termen de referință în fizică, domeniul electromagnetismului, privind gradul de magnetizare a unui material care reacționează linear, când este străbătut de un câmp magnetic.

CONSTANȚĂ, mărime constantă în matematică, informatică, fizică, chimie.

CONSTANTE FIZICE FUNDAMENTALE, constante utilizate în descrierea legilor fundamentale ale naturii și proprietăților materiei.

CONSTANTINEȘTI, Cantemir, Gotești.

CONSTANTINOVCA, Căușeni, Pervomaisc.

CONSTANTINOVCA, Edineț, Constantinovca.

CONSTANTINOVCA, UATSN, Valea Adâncă.

CONSTANTINOVCA, UATSN, Vladimirovca.

CONSTANȚA, oraș și port la Marea Neagră, centru județean în România.

CONSTELAȚII ZODIACALE, 12 constelații situate de-a lungul eclipticii, calea anuală vizibilă a Soarelui printre stele.

CONSTELAȚII, zone în care sfera cerească este împărțită pentru a facilita orientarea pe cerul înstelat.

CONSTIPAȚIE, dereglare a funcției intestinelor; Coprostază.

CONSTITUȚIA ANIMALELOR, construcția generală individuală a animalului, totalitatea celor mai de seamă particularități morfologice și fiziologice ale organismului lui, care s-au constituit în baza eredității și sub influența mediului.

CONSTITUȚIA CĂRVUNARILOR, 1822, proiect de constituție, alcătuit de un grup de boieri progresiști care încercau introducerea unui sistem modern de guvernare în Principatele Dunărene, sistem a cărui principală trăsătură era forma de guvernare ca monarhie constituțională.

CONSTITUȚIA DE BAYONA, 1808, constituția Spaniei acordată de către împăratul Napoleon I.

CONSTITUȚIA DE LA 1876, Constituția Midhat, (tc. Kanûn-ı Esâsî), prima constituție a Imperiului Otoman.

CONSTITUȚIA DE LA RADOM, 1505, (Nihil novi, din lat. „nimic nou”), denumirea obișnuită a legii adoptată de Sejmul polonez și aprobată de regele Alexander Jagiellon în 1505.

CONSTITUȚIA IACOBINĂ, Constituția anului I (1793), elaborată de iacobini,

stabilea că „scopul societății este fericirea generală”.

CONSTITUȚIA LUI PILIP ORLIK, monument al gândirii politice și juridice ucrainene din secolul al XVIII-lea, a fost un act menit să reglementeze principalele probleme ale construirii statului în Ucraina după obținerea independenței în rezultatul războiului dus de coaliția statelor împotriva Rusiei.

CONSTITUȚIA RASSM, legea fundamentală a RASS Moldovenești. Prima Constituție a fost adoptată la 23 aprilie 1925.

CONSTITUȚIA REPUBLICII MOLDOVA, 1994, legea supremă a Republicii Moldova.

CONSTITUȚIA ROMÂNIEI DIN 1866, actul juridic și politic fundamental al României adoptat după Unirea Principatelor Române.

CONSTITUȚIA ROMÂNIEI DIN 1923, Constituția României adoptată după Marea Unire.

CONSTITUȚIA ROMÂNIEI DIN 1938, actul normativ fundamental care a fost în vigoare pe timpul dictaturii regale a lui Carol al II-lea. A fost elaborată de Istrate Micescu, reputat jurist al perioadei interbelice. Constituția din 1938 se întemeia pe critica regimului de partid și pe doctrina corporatismului.

CONSTITUȚIA ROMÂNIEI DIN 1948, prima constituție a României din perioada comunistă.

CONSTITUȚIA ROMÂNIEI DIN 1952, constituție a României din perioada comunistă.

CONSTITUȚIA ROMÂNIEI DIN 1965, constituție a României din perioada comunistă.

CONSTITUȚIA ROMÂNIEI DIN 1991, constituție a României din perioada postdecembristă.

CONSTITUȚIA SUA 1787, legea fundamentală a SUA, a adoptată la 17 septembrie 1787.

CONSTITUȚIA URSS 1924, legea de bază a URSS, prima Constituție a URSS, aprobată de Congresul al II-lea al sovieticilor din URSS la 31 ianuarie 1924.

CONSTITUȚIA URSS 1936, legea de bază a URSS, Constituția a doua a Uniunii, aprobată la 5 decembrie 1936 de al 8-lea Congres extraordinar al sovietelor, URSS.

CONSTITUȚIA URSS 1977, legea de bază a URSS, a treia și ultima constituție a Uniunii Sovietice, adoptată la a 6-ea ședință extraordinară a Sovietului Suprem al URSS de legislatura a 9-a la 7 octombrie 1977.

CONSTITUȚIE APOSTOLICĂ, cel mai înalt instrument juridic al Vaticanului, emis de papă și conține reguli generale cu caracter permanent pentru toată sau o parte din Biserica Romano-Catolică.

CONSTITUȚIE, (din lat. *constitutio* – orânduire), legea fundamentală a statului, care consfințește orânduirea socială și de stat, ordinea normativă de organizare și exercitare a puterii de stat; totalitate de acte juridice scrise și surse cu caracter obișnuit ce reglementează sfera relațiilor de stat-politice de putere; lege de bază, un singur act normativ de cea mai mare putere sau mai multe astfel de acte; Constituție cutumiară.

CONSTITUȚIILE RSSM, legi fundamentale a Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești.

CONSTITUȚIONALISM AMERICAN, regim constituțional de guvernare în SUA, bazat pe principii liberale, federale, republicane.

CONSTITUȚIONALISM, sistem de cunoaștere a caracterului politic și juridic, al cărui obiect este analiza istoriei și practicii dezvoltării constituționale a statului; mecanismul puterii de stat,

limitat de constituție; un sistem politic bazat pe constituție și pe metodele constituționale de guvernare.

CONSTRÂNGERE FIZICĂ ȘI PSIHICĂ, aplicarea metodelor și forțelor de asuprire fizică sau psihologică a persoanei.

CONSTRUCTIVISM, teorie care descrie cum are loc învățarea.

CONSTRUCȚIA CLĂDIRILOR, tehnologii industriale.

CONSTRUCȚIA DE MAȘINI, domeniu al științei ingineresti și activitate practică.

CONSTRUCȚIE ASAMBLATĂ, obiect executat din elemente prefabricate, care nu necesită prelucrare suplimentară la șantier.

CONSTRUCȚIE HIDROTEHNICĂ, obiectiv specific în domeniu.

CONSTRUCȚIE INDUSTRIALĂ, obiectiv specific destinat domeniului.

CONSTRUCȚIE LOGICĂ, operație logică caracteristică gândirii.

CONSTRUCȚIE PNEUMATICĂ, conductă în transportul cu aer comprimat.

CONSTRUCȚIE, domeniu de activitate economică.

CONSTRUCȚII ANTISEISMICE, procedee specifice de construcție rezistente la seisme.

CONSTRUCȚII CIVILE, edificii de menire social-culturală.

CONSTRUCȚII DIN BLOCURI MARI, metodă de construire a edificiilor.

CONSTRUCȚII DIN LEMN, elemente prefabricate de construcție confecționate integral sau preponderent din lemn.

CONSTRUCȚII DIN OȚEL, elemente prefabricate de construcție confecționate integral din metal.

CONSTRUCȚII DIN PANOURI MARI, elemente prefabricate de construcție din beton armat.

CONSTRUCȚII DIN PIATRĂ, elemente din piatră pentru edificii și clădiri.

CONSTRUCȚII INGINEREȘTI, rețele auxiliare în domeniul construcțiilor pentru apă, gaz, energie electrică, evacuarea apelor uzate, evacuarea fumului.

CONSTRUCȚII ÎNGROPATE, structuri subterane cu destinație diferită, fiind construite, se scufundă în profunzime conform proiectării sub influența, de regulă, a greutateii lor și pe măsură ce este excavat pe sol la tapla construcției.

CONSTRUCȚII MEMORIALE, lucrări de arhitectură și artă plastică executate în memoria unor evenimente de anvergură sau unor oameni iluștri.

CONSTRUCȚII METALICE, construcții din elemente de metal; edificii construite din elemente prefabricate de metal.

CONSTRUCȚII MILITARE, edificii cu destinație militară.

CONSTRUCȚII MONOLIT, metodă de construcție direct pe șantier prin așezarea unui amestec de beton într-un cofraj pregătit cu sau fără armatură sub forma unui singur întreg; Monolit.

CONSTRUCȚII NAVALE, șantier maritim.

CONSTRUCȚII SUBTERANE, obiecte de construcție, situate sub nivelul suprafeței pământului.

CONSTRUCȚII SUSPENDATE, construcții, în care elementele portante (cabluri, lanțuri, plase, membrane etc.) suportă doar forțe de extensiune, structuri rigide atârinate, ale căror elemente de sprijin sunt cabluri flexibile, întinse drept.

CONSTRUCȚII ȘI DETALII DIN BETON ARMAT, elementele de construcție ale

clădirilor, confecționate din beton armat.

CONSTRUCȚII, ramură a economiei care realizează construcția și reconstrucția clădirilor industriale și rezidențiale, a comunicațiilor și a obiectelor de infrastructură.

CONSUL, (lat. consul), în Roma antică în perioada republicii, titlu purtat de cei 2 magistrați supremi, care se alegeau anual; în Evul Mediu în orașele-state din Italia de Nord și Centrală, șef al guvernului; în Franța în perioada consulatului, titlu purtat de cele trei persoane; în perioada modernă – funcționar al unui stat numit într-un anumit district al altui stat cu acordul său pentru protejarea intereselor țării sale; agent diplomat în rang de atașat militar; conducătorul instituției consulare; reprezentantul oficial al statului, numit într-un oraș (orașe) al altui stat pentru reprezentarea și apărarea intereselor propriului stat, a drepturilor și intereselor cetățenilor și ale persoanelor juridice; Consul rus, consul străin.

CONSULAT, perioada guvernării consulilor în Roma Antică; perioadă în istoria Franței de la lovitură de stat din 18 brumar (9.11.1799), săvârșită de Napoleon Bonaparte, până la proclamarea lui ca împărat (18.5.1804); organ de relații externe al statului, instituit pe teritoriul altui stat.

CONSULATUL RUS DE LA IAȘI, reprezentanță diplomatică a Rusiei în Principatele Dunărene (1791-1806).

CONSULT MEDICAL, examinare a unui bolnav (de către un medic sau de o comisie medicală) pentru stabilirea diagnosticului și indicarea tratamentului.

CONSULTANȚĂ, în management, o activitate care își propune să optimizeze resursele organizațiilor din sectorul public și privat și, în același timp, să le îmbunătățească eficiența proceselor, trainingul, selecția și integrarea resurselor umane și tehnologice, în

conformitate cu nevoile specifice ale activității economice respective, în scopul obținerii unei valori adăugate cât mai mari.

CONSULTARE PUBLICĂ, transparența decizională în administrația publică.

CONSULTAREA MEDICO-GENETICĂ, ajutor medical specializat acordat de medicul-genetician care evidențiază apariția sau riscul apariției bolilor ereditare în familie.

CONSUM BIOCHIMIC DE OXIGEN (CBO), indicator privind concentrația de substanțe organice biodegradabile din apă.

CONSUM CHIMIC DE OXIGEN (CCO), indicator privind totalitatea substanțelor din apă, care se pot oxida sub acțiunea unui oxidant.

CONSUM, în economie, utilizarea unui produs în scopul satisfacerii nevoilor umane, fază a procesului reproducției economice, legată organic de celelalte faze: producție, distribuție și schimb; Consum al statului, ~ colectiv, ~ de capital, ~ final, ~ final efectiv al gospodăriilor populației, ~ mediu, ~ personal, ~ intermediar, ~ intraramuri, ~ macroeconomic, ~ privat, ~ public.

CONSUMABILE, termen de referință în tehnologia informațiilor privind totalitatea materialelor auxiliare necesare pentru asigurarea procesului de producție în domeniu.

CONSUMATOR, orice persoană fizică ce intenționează să comande sau să procure oricare comandă, procură sau folosește produse, servicii pentru necesități nelegate de activitatea sa de întreprinzător sau de activitatea sa profesională; persoană, grup de oameni, organizație care utilizează produsul unei întreprinderi.

CONSUMATORI, animale care se hrănesc cu substanțe organice gata.

CONȘTIENTIZARE, înțelegere a realității înconjurătoare.

CONȘTIINȚĂ MORALĂ, convingere de obligativitatea sau reprobabilitatea unei acțiuni.

CONȘTIINȚĂ NAȚIONALĂ, recunoștință și respect înaintașilor; sentiment profund de apartenență la o națiune.

CONȘTIINȚĂ POLITICĂ, reflectare a vieții politice a societății.

CONȘTIINȚĂ, sentiment a ființei umane despre propria existență.

CONT CURENT, tip de cont bancar utilizat în relațiile comerciale și financiare reprezentând relația dintre două persoane, în ceea ce privește tranzacțiile celuilalt. Din punct de vedere legal este diferit de contul de economii.

CONT DE ÎMPRUMUT, o metodă de contabilizare a mijloacelor monetare și a activelor materiale.

CONT DE UTILIZATOR, termen de referință în tehnologia informațiilor privind numele de utilizator.

CONTACT ELECTRIC, atingere a suprafețelor de contact ale circuitului electric confecționat din materiale cu conductivitate electrică sau dispozitiv care asigură un astfel de contact/conexiune.

CONTACT ELECTRIC, termen de referință în electrofizică privind componenta circuitului electric care se găsește în întrerupătoarele electrice, relele, conectoarele și întreruptoarele; termen de referință în termodinamică privind contactul (atingerea) dintre două sau mai multe corpuri aflate fiecare în stări termice diferite.

CONTACTE LINGVISTICE, interferențe ce apar în urma contactului dintre colectivități, sub presiunea factorilor extralingvistici de natură etnică, istorică, culturală și socială, având drept conse-

cință interferența și influența reciprocă a limbilor.

CONTACTOL, cleiuri, vopsele, reșini sintetice și alte substanțe adezive folosite ca liant, amestecate cu pulbere de metale conductoare de curent electric pentru asigurarea contactului electric în instalații electronice și electrotehnice.

CONTACTOR, dispozitiv electromagnetic cu două poziții, proiectat pentru conectarea și deconectarea circuitelor electrice la distanță.

CONTAGIOZITATE, proprietate a bolilor infecțioase de a se transmite de la oameni bolnavi celor sănătoși.

CONTAGIUNE, termen folosit încă în sec. XIX pentru desemnarea începutului infecțios ce provoacă o afecțiune sau alta și se poate transmite oamenilor sănătoși.

CONTAINER DE PROTECȚIE, dispozitiv în energie nucleară, conceput pentru a preveni contactul combustibilului nuclear, inclusiv și materiale radioactive cu mediul.

CONTAINER, echipament standard în formă de paralelipiped sau cilindru, utilizat multiplu pentru transportarea mărfurilor prin unul sau mai multe tipuri de transport, fără a fi descărcat la schimbarea transportului.

CONTAMINARE, influență reciprocă între două elemente lingvistice asemănătoare care presupune și modificarea formelor.

CONTEMPLARE, atitudine de meditație sau observare pasivă a fenomenelor.

„CONTEMPORANUL”, revistă științifică și literară (bilunară, apoi lunară) apărută la Iași, iulie 1881 și mai 1891, sub îngrijirea lui Ioan Nădejde și Vasile G. Morțun.

CONTENCIOS ADMINISTRATIV, ansamblul mijloacelor juridice utilizate de orice persoană interesată pentru restabilirea ordinii de drept.

CONTESTARE, acțiunea de a contesta și rezultatul ei; Tăgăduire, nerecunoaștere.

CONTEXT LINGVISTIC, parte a unui enunț care precedă și urmează o unitate lingvistică (cuvânt, secvență de cuvinte, enunț) și care îi condiționează prezența, forma sau funcția.

CONTINENT, fiecare dintre cele mai mari masive de uscat, înconjurate total sau aproape total de oceane și mări, masă a scoarței terestre, a cărei suprafață se află mai sus de nivelul Oceanului Mondial, iar marginile periferice sunt scufundate sub nivelul oceanului. În epoca geologică actuală există 7 continente: Europa, America de Nord, America de Sud, Africa, Australia, Asia și Antarctica.

CONTINGENT NAȚIONAL, detașament militar special, detașat într-o țară cu misiuni pacifitoare ONU.

CONTINGENT ȘCOLAR, termen de referință în pedagogie privind populația școlară.

CONTINUITATE ECHIVALENTĂ, familie de funcții $F(x)$, ce îndeplinește pe mulțimea dată E a valorilor x următoarea condiție: pentru orice $\varepsilon > 0$ există $\delta > 0$, astfel încât pentru orice $x_1, x_2 \in E$ are loc relația $|x_1, x_2| < \delta$ și pentru orice funcție $f(x)$ din F , inegalitatea $|f(x_1) - f(x_2)| < \varepsilon$.

CONTINUITATE UNIFORMĂ, orice funcție continuă, definită pe un segment, este uniform continuă pe acesta.

CONTINUITATE, una dintre cele mai importante noțiuni matematice, regăsită în două concepte de bază; Mulțimi continui; Reprezentări continui.

CONTOR DE IMPULSURI, dispozitiv pentru contorizarea cantității de ener-

gie a impulsurilor electrice care ajung la intrarea sa de la senzorii inductivi, de capacitate și alții.

CONTOR DE INSTRUCȚIUNI, termen de referință în tehnologia informațiilor privind instrucțiunea repetitivă cu contor.

CONTOR ELECTRIC, dispozitiv pentru contorizarea consumului de energie electrică pentru o anumită perioadă de timp în rețelele de curent continuu sau cele de curent alternativ.

CONTOR, dispozitiv de măsurare în domeniu a unor mărimi fizice.

CONTRAARCATURĂ, termen de referință în domeniu, metodă în arhitectură și element în construcții.

CONTRAATAC, acțiune militară, grupare de contralovitură.

CONTRABANDĂ, infracțiune în domeniul activității economice ce implică circulația ilegală peste graniță, fără control vamal sau cu ascunderea valorilor culturale, substanțe otrăvitoare puternice, explozive, materiale radioactive și alte articole supuse controlului vamal.

CONTRABAS, instrument muzical, de obicei cu patru, uneori cu cinci coarde și cu arcuș; denumire dată unor specii de instrumente muzicale cu registru grav.

CONTRACARARE, gen de operațiune militară.

CONTRACEPTIVE, mijloace folosite pentru a preveni o sarcină nedorită.

CONTRACEPȚIE, metodă și mijloace folosite pentru prevenirea sarcinii.

CONTRACT (lat. contractus – acord), înțelegere încheiată între două sau mai multe persoane fizice sau juridice, pentru a stabili, modifica sau stinge anumite relații de drept între ele; în dreptul

muncii – formă specială de contract de muncă în care termenul acțiunii sale, drepturile, obligațiile și responsabilitățile părților (inclusiv materialele), condițiile de securitate materială și organizarea muncii salariatului, condițiile de reziliere a contractului sunt stabilite prin acordul părților; Contract colectiv de muncă; de administrare fiduciară; de asigurare; de arendă; de concesiune; de depozit; de expediție; de franchising; de intermediere; de împrumut; de înstrăinare a unui bun cu condiția întreținerii pe viață; de leasing; de locațiune; de mandat; de rentă; de schimb; de servicii turistice; de societate civilă; de transport; de vânzare-cumpărare; individual de muncă; contract internațional; politic; social.

CONTRACT DE ADEZIUNE, contract în care clauzele sunt formulate în prealabil de una dintre părți, iar cealaltă parte doar poate să accepte încheierea contractului în condițiile impuse ori să renunțe la încheierea lui.

CONTRACT DE DONAȚIE, acord încheiat între două sau mai multe persoane (fizice sau juridice), din care decurg anumite drepturi și obligații; act, înscris ce consemnează acest acord; Convenție.

CONTRACT DE EDITARE, v. **CONTRACT**.

CONTRACT DE TIP „USCAT”, gen de operațiune militară.

CONTRACT FUTURES, un angajament standardizat între doi parteneri, un vânzător și un cumpărător, de a vinde, respectiv de a cumpăra un bun (mărfuri, acțiuni, valute, aur etc.) la un preț stabilit în momentul încheierii tranzacției și cu executarea contractului la o dată viitoare (future), numită scadență.

CONTRACT PEDAGOGIC, pedagogie contractuală.

CONTRACT SOCIAL, v. **CONTRACT**.

CONTRACT, tipul contractului de vânzare, conform căruia producătorul de produse agricole se obligă să transfere producția cultivată către persoana care achiziționează astfel de produse pentru prelucrare sau vânzare; Contract colectiv (de muncă), ~ de achiziții, ~ de arendă, ~ economic, ~ individual de muncă, contract forward.

CONTRACTARE TERMICĂ, fenomen fizic prin care dimensiunile (volumul, suprafața, lungimea) unui corp se schimbă în urma variației temperaturii.

CONTRACTUL NORMAL DIN 1846, contract care reflectă tentativa administrației imperiale ruse, întreprinse în Basarabia, de a reglementa problema țărănească.

CONTRACTURĂ, limitare rebelă a mobilității articulației.

CONTRACȚIE MUSCULARĂ, scurtarea sau încordarea mușchilor ca răspuns la impulsurile nervoase la acțiunea mediatorilor.

CONTRACURRENT, în Oceanul Mondial, un curent de aer compensator îndreptat împotriva vânturilor predominante într-o zonă dată sau împotriva mișcării principalilor curenți stabili.

CONTRADANS, vechi dans cu ritm binar și mișcare vioaie, asemănător cu cadriulul.

CONTRADICTORIALITATE, principiu procesual fundamental al dreptului.

CONTRADICȚIE, termen de referință în filosofie, psihologie, sociologie și pedagogie.

CONTRAFAGOT, instrument muzical de suflat, mai mare decât fagotul.

CONTRAFIȘĂ, bară verticală de sprijin, care asigură rigiditatea unei construcții.

CONTRAFORT, creșterea nivelului apei într-un curs de apă, ca urmare a

obstrucției sau restricției canalului, în timpul construcției de structuri artificiale sau formarea de obstacole naturale; metodă în arhitectură și element în construcții.

„**CONTRAFORT**”, revistă lunară, 1994, România.

CONTRAGREUTATE, element de obținere a echilibrului.

CONTRAILER, container cu roți, tip de semiremorcă sau remorcă de automobil.

CONTRALOVITURĂ, gen de operațiune militară; Contraatac.

CONTRALTO, voce feminină cu registrul cel mai grav.

CONTRAPARTIDĂ, schimb de bunuri, lucrări sau servicii, ale căror condiții prevăd obligații reciproce ale vânzătorilor de a cumpăra de la clienți bunuri pentru o parte sau din costul total al mărfurilor livrate.

CONTRAPOST, procedeu în pictură de amplasare a figurilor umane cu încălcarea anumitor părți ale simetriei.

CONTRAPROPAGANDĂ, doctrină și metodă de luptă de clasă; propagandă militară care tinde să anihileze efectele unei alte propagande în domeniu.

CONTRAPUNCT, prezență simultană a unor melodii cu caracter independent; melodie care se cântă concomitent cu tema într-o lucrare muzicală; tehnică de a compune muzică pe mai multe voci; arta de a compune melodii; parte a muzicii care studiază contrapunctul.

CONTRAR, termen de referință în filosofie privind noțiuni sau judecăți în raport de contrarietate.

CONTRAREFORMĂ, mișcare a forțelor feudale în frunte cu biserica catolică în Europa de vest în sec. XVI-XVII împotriva Reformei.

CONTRAREVOLUȚIE, fenomen social, menit să anuleze rezultatul unei revoluții.

CONTRASĂGEATĂ, fenomen în rezistența materialelor.

CONTRASEMNAREA ACTELOR LEGISLATIVE ȘI NORMATIVE, semnare a unui act alături de un organ ierarhic superior.

CONTRAST, termen de referință în domeniu, metodă în arhitectură și arta plastică.

CONTRAȘINĂ, element de forță la linia de cale ferată.

CONTRATENOR, cea mai înaltă voce masculină.

CONTRATERORISM, gen de operațiune militară.

CONTRATREAPTĂ, suprafața verticală din față unei trepte.

CONTRAVENȚIE, abatere de la o lege care, având un grad redus de pericol social, este pedepsită numai prin aplicarea de amenzi sau alte pedepse ușoare.

CONTREXÉVILLE, stațiune balneologică din Franța.

CONTRIBUABIL, persoană fizică sau organizație care este obligată prin lege să plătească impozite.

CONTRIBUȚIE DE RĂZBOI, a folosi, a solicita capacitatea cuiva sau a ceva la o acțiune în scopuri de război.

CONTRIBUȚIE, (lat. contributio – distribuirea taxei sau impozitului), plățile post-război forțat plătite de statul învins statelor învingătoare; retragerea forțată monetară sau naturală de la populație de către trupele uneia dintre țările în război pe teritoriul capturat al inamicului.

CONTRIBUȚII DE ASIGURĂRI SOCIALE, plăți percepute pentru completarea bugetului asigurărilor sociale.

CONTROL BIOLOGIC, procedeu de evaluare al culturilor agricole, plantațiilor și produselor agricole pentru a constata starea lor de sănătate și utilizare inofensivă de către om.

CONTROL CAPILAR, metodă nedistructivă de control bazată pe injectarea unor lichide indicator în cavitățile interioare ale unor articole, pentru a stabili sectoarele defectate în baza sporirii artificiale a culorilor și luminozității acestora.

CONTROL CU UNDE RADIO, testare nedistructivă, bazată pe înregistrarea și analiza parametrilor undelor radio (predominant intervalul cu microunde, 1-100 mm) care interacționează cu obiectul controlat.

CONTROL DE ACCES, termen de referință în tehnologia informațiilor privind un ansamblu de echipamente care are rolul de a proteja rețeaua de calculatoare sau cea informațională; Control de redundanță ciclică, control izoritm, control de erori, control de flux, control de paritate.

CONTROL DE LA DISTANȚĂ, metode și mijloace telemecanice pentru transmiterea la distanță prin canale de telecomunicații coduri electrice sau semnale radio, care transportă de la operator (sau computer) la obiectul de control informații (comenzi, acțiuni de control) despre o schimbare a modului de funcționare a acestui obiect, starea sau poziția lui în spațiu.

CONTROL DE STAT, activitatea organelor statului în prevenirea, detectarea și încetarea acțiunilor contrare normelor și regulilor stabilite; Control judiciar, control administrativ, control civic, control al agendei, control social, control judecătoresc.

CONTROL ELECTRIC, metodă de testare nedistructivă, bazată pe înregistrarea parametrilor câmp electric care interacționează cu obiectul controlat sau care apare în el ca urmare a influenței externe.

CONTROL EXTERN, controlul extracurricular de către organele alese ale puterii de stat, organele specializate și publicul prin legalitate în obiecte subordonate organizațional, care se referă în principal la un aspect al activității lor; Control intern (departamental).

CONTROL IMIGRAȚIONAL, v. CONTROL.

CONTROL ÎN ZBOR, zbor experimental.

CONTROL MAGNETIC, procedeu de testare nedistructivă, folosit pentru detectarea și înregistrarea defectelor la produsele confecționate din materiale feromagnetice, care le pot schimba semnificativ caracteristicile magnetice sub influența unui câmp magnetic extern.

CONTROL NUMERIC, proces de automatizare a mașinilor, uneltelor.

CONTROL OPERATIV, activitate de management militar.

CONTROL OPERAȚIONAL, activitate de management militar.

CONTROL OPTIC, testare nedistructivă, bazată pe analiza interacțiunii radiațiilor optice cu obiectul investigat.

CONTROL PUBLIC, tip de control social exercitat de asociațiile cetățenilor și de cetățenii înșiși; Control parlamentar, controlul constituțional.

CONTROL RADIOLOGIC, testare nedistructivă, bazată pe înregistrarea și analiza radiațiilor ionizante penetrante (foton, neutron și electron) după interacțiunea cu obiectul controlat.

CONTROL SOCIAL, v. CONTROL.

CONTROL STATISTIC DE CALITATE, totalitate de metode statistice pentru controlul producției în masă pentru a determina respectarea cerințelor specificate.

CONTROL ȘI ECHILIBRU AL PUTERILOR, mecanism în asigurarea unui echilibru.

CONTROL TEHNIC, proces instituțional de monitorizare a calității produselor fabricate.

CONTROL, analiză a unei activități; verificare și analiză periodică sau de o singură dată a unei activități; Control bancar, control bugetar, control financiar de gestiune, control financiar intern, control financiar preventiv, control valutar.

CONTROLLER, dispozitiv electronic pentru dirijarea automată a unui obiect tehnic conform softului; dispozitiv electric de tensiune joasă pentru comutarea cablurilor circuitelor electrice; Controller de comandă.

CONTROLUL SEMINȚELOR, procedeu de evaluare a indicatorilor biologici ai semințelor.

CONTROLUL SOIURILOR DE SEMINȚE, măsuri privind determinarea purității soiului și a calităților semințelor pentru sămănat pe parcursul producerii, păstrării și realizării lor, precum și controlul cu privire la respectarea standardelor de stat și altor documente referitor la semințe.

CONTUL DE CAPITAL, parte componentă a balanței de plăți.

CONTUMACIE, (lat. contumacia), absență de la judecată a inculpatului într-un proces penal în prima instanță.

CONTUR EXPLODAT, metodă de explozare în care distrugerea masei de rocă se realizează în volumul conturat de foraj; se obține o rupere cu suprafața relativ netedă cu un minim de discontinuități a zăcămintului în tablou în afara conturului.

CONTUR, termen de referință în domeniu, linie, care mărginește forma obiectelor sau a detaliilor lor.

CONTURI BANCARE, conturi contabile utilizate de către instituțiile monetar-credite pentru a contabiliza fondurile proprii și cele împrumutate.

CONTURI BUGETARE, sistem de conturi, ce asigură tranzacțiile de la trezorerie către beneficiari de surse din bugetul de stat și viceversa.

CONTURI CONTABILE, unitate structurală de contabilitate în care se acumulează informații privind operațiunile comerciale omogene.

CONTUZIE, traumatism provocat prin lovire cu un obiect dur, care constă în strivirea țesuturilor profunde, fără ruperea tegumentului.

CONȚINUT ȘI FORMĂ, termen de referință în domeniul artelor.

CONȚINUTURI ALE ÎNVĂȚĂMÂNTULUI, v. ARIE CURRICULARĂ.

CONUL DE CREȘTERE, parte a vârfului tulpinii sau rădăcinii ce asigură creșterea structurilor axiale ale plantelor.

CONURBAȚIE, aglomerație urbană formată dintr-un oraș cu rol de centru, spre care gravitează, din punct de vedere economic, administrativ și cultural, o serie de orașe învecinate mai mici.

CONVALARIA, gen de plante monocotiledonate din familia Asparagaceae.

CONVALESCENȚĂ, perioadă prin care trece un bolnav după vindecare până la însănătoșirea deplină.

CONVECTOR, instalație pentru condiționarea aerului la parametrii temperatură și grad de purificare și menținerea condițiilor climatice optime în spațiile tehnologice, construcțiilor, vehiculelor și în condiții casnice.

CONVECȚIE, în atmosferă, mișcări verticale ale aerului cauzate de diferența de temperatură a straturilor de aer;

mișcarea aerului în atmosferă sau a apei în ocean pe verticală în ambele sensuri.

CONVEIER CU BANDĂ, cel mai obișnuit tip de transportor folosit pentru a muta mărfuri în vrac sau/și bucăți.

CONVEIER DE ARUNCARE, dispozitiv trimer.

CONVEIER ROLGANG, echipament industrial în domeniu, transportor cu role.

CONVEIER SUSPENDAT, banda transportatoare.

CONVEIER VERDE, asigurare neîntreruptă, în deplină necesitate, a vitelor cu nutreț verde, din primăvara timpurie până în toamna târzie.

CONVEIER VIBRATOR, dispozitiv pentru mișcarea mărfurilor pe principiul transmiterii la încărcătură a unor mișcări vibratorii.

CONVEIER, în informatică, metodă de organizare a prelucrării datelor în paralel la un calculator, conectat la mai multe dispozitive; în mecanică, dispozitiv cu funcționare continuă, care transportă materiale în vrac, detalii, obiecte și alte încărcături.

CONVENIENȚĂ, cutumă, normă de drept consfințită printr-o practică îndelungată.

CONVENT, în Roma Antică – timpul numit de magistrat pentru o ședință de judecată, ședința în sine și locul unde a avut loc.

CONVENȚIA ASUPRA CONSERVĂRII SPECIILOR MIGRATOARE DE ANIMALE SĂLBATICE, Bonn, 1979; act normativ internațional privind conservarea biodiversității.

CONVENȚIA ASUPRA POLUĂRII ATMOSFERICE TRANSFRONTALIERE PE DISTANȚE LUNGI, Geneva, 1979; act normativ internațional privind prevenirea poluării aerului.

CONVENȚIA ASUPRA ZONELOR UMEDE DE IMPORTANȚĂ INTERNAȚIONALĂ ÎN SPECIAL CA HABITAT AL PĂSĂRILOR ACVATICE, Ramsar, 1979; act normativ internațional privind conservarea biodiversității.

CONVENȚIA AUSTRO-TURCĂ, din 1775, Bucovina intră în componența Imperiului Habsburgic.

CONVENȚIA CADRU A ONU 1992, privind schimbările climatice, acord internațional privind principiile comune pentru prevenirea schimbărilor climatice periculoase.

CONVENȚIA CADRU A ONU PRIVIND SCHIMBAREA CLIMEI, Rio de Janeiro, 1992; act normativ interstatal internațional privind prevenirea degradării mediului în domeniu.

CONVENȚIA DE LA AKKERMAN, tratat semnat pe 7 octombrie 1826 de Imperiul Rus și Imperiul Otoman în orașul Cetatea Albă.

CONVENȚIA DE LA BALTA-LIMAN, din 1 mai 1849, înțelegere semnată între Imperiul Rus și Imperiul Otoman, prin care se reglementau situațiile politice din cele două Principate Dunărene.

CONVENȚIA DE LA CARACAS DIN 1911, (Convenția de la Viena), acord ce reglementează relațiile consulare.

CONVENȚIA DE LA ERFURT, 1808, în urma convorbirilor și întrevederilor personale dintre Napoleon și Alexandru I la 30.09 (12.10) 1808, la Erfurt, a fost semnată Convenția.

CONVENȚIA DE LA GENEVA, ansamblu a patru tratate formulate la Geneva, Elveția, care stabilesc standardele dreptului internațional.

CONVENȚIA DE LA HAGA, convenție cu privire la suprimarea cerinței supraligalizării actelor oficiale străine, adoptată la Haga la 5 octombrie 1961.

CONVENȚIA DE LA LOMÉ, acord comercial și de ajutor semnat între Uniunea Europeană și țările din Africa, Caraibe și Oceania în perioada 1975-2000 în Lomé, Togo.

CONVENȚIA DE LA LONDRA 1896, se referea la împărțirea sferelor de influență în Indochina, între Marea Britanie și Franța.

CONVENȚIA DE LA PALAMUTKA, 21.VI/ 2.VII. 1776, habsburgii au fost nevoiți să accepte o rectificare de frontieră, prin care au „retrocedat” 9 sate în ținutul Hotinului, 14 sate în ținutul Cernăuțului, și 41 de sate și 10 cătune în ținutul Suceava.

CONVENȚIA DE LA PARIS DIN 1858, actul care a pus bazele unirii Principatelor Dunărene, în conformitate cu hotărârile Congresului de la Paris care a pus bazele unirii Principatelor Dunărene, în conformitate cu hotărârile Congresului de la Paris din 1856.

CONVENȚIA DE LA PHILADELPHIA, 1787, formă de corectare a punctelor slabe din Articolele Constituției SUA.

CONVENȚIA DIN 1954 PRIVIND PROCEDURA CIVILĂ, instrumentul juridic internațional fundamental care guvernează procesul civil internațional, adoptată la 1 ianuarie 1954 de Conferința de la Haga de drept internațional privat.

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI (CEDO), document internațional adoptat de ONU la 10 decembrie 1948. Prevede respectarea drepturilor și libertăților omului și cuprinde o enumerare a acestora.

CONVENȚIA EUROPEANĂ PENTRU PREVENIREA TORTURII, A TRATAMENTULUI ȘI PEDEPSEI INUMANE SAU DEGRADANTE DIN 1987, un instrument internațional ce vizează îmbunătățirea protecției prizonierilor împotriva torturii sau a tratamentului și pedepsei inumane sau degradante,

utilizarea mijloacelor nejudiciare de măsuri preventive, care să asigure inspecția adecvată a spațiilor de detenție.

CONVENȚIA EUROPEANĂ PRIVIND NEAPLICAREA TERMENELOR DE PRESCRIPȚIE LA CRIMELE ÎMPOTRIVA UMANITĂȚII ȘI A CRIMELOR DE RĂZBOI 1974, instrument juridic internațional semnat de guvernele statelor membre ale CE la 25 ianuarie 1974 la Strasbourg (Franța).

CONVENȚIA EUROPEANĂ PRIVIND VALIDITATEA INTERNAȚIONALĂ A CONDAMNĂRILOR PENALE DIN 1970, instrument juridic internațional semnat de guvernele statelor membre ale CE la 28 mai 1970 la Haga, Olanda.

CONVENȚIA NAȚIONALĂ, 1792, adunare constituantă care a guvernat Franța de la 21 septembrie 1792 până la 26 octombrie 1795 în timpul Revoluției Franceze.

CONVENȚIA PENTRU PROTECȚIA DREPTURILOR OMULUI ȘI A LIBERTĂȚILOR FUNDAMENTALE, Convenția Europeană a Drepturilor Omului (CEDO), tratat regional multilateral care instituie un mecanism pentru protecția internațională a drepturilor și libertăților civile și politice pentru statele membre ale Consiliului Europei, adoptată la 3 septembrie 1953. A introdus un mecanism judiciar pentru a proteja standardele generale ale drepturilor și libertăților politice, economice, sociale și culturale recunoscute de dreptul internațional în statele membre ale Consiliului Europei.

CONVENȚIA PENTRU PROTECȚIA MĂRII NEGRE ÎMPOTRIVA POLUĂRII 1992, un instrument internațional adoptat pentru protejarea și conservarea mediului marin din Marea Neagră.

CONVENȚIA PENTRU PROTECȚIA STRATULUI DE OZON, Viena, 1985; act normativ internațional privind prevenirea degradării compoziției chimice a aerului.

CONVENȚIA PRIVIND ACCESUL LA INFORMAȚIE, JUSTIȚIE ȘI PARTICIPAREA PUBLICULUI LA ADOPTAREA DECIZIILOR ÎN DOMENIUL MEDIULUI, Aarhus, 1998; act normativ internațional privind informația de mediu pentru publicul larg.

CONVENȚIA PRIVIND COMBATEREA DEȘERTIFICĂRII, Paris, 1994; act normativ internațional privind prevenirea schimbărilor climatice.

CONVENȚIA PRIVIND COMERȚUL INTERNAȚIONAL CU SPECII SĂLBATICE DE FLORĂ ȘI FAUNĂ AMENINȚATE CU DISPARIȚIA, (CITES), Washington, 1973; act normativ internațional privind conservarea biodiversității.

CONVENȚIA PRIVIND CONSERVAREA VIEȚII SĂLBATICE ȘI A HABITATELOR NATURALE DIN EUROPA, Berna 1979; act normativ internațional privind protecția mediului și conservarea biodiversității.

CONVENȚIA PRIVIND CONTROLUL TRANSPORTULUI PESTE FRONTIERE AL DEȘEURILOR PERICULOASE ȘI AL ELIMINĂRII ACESTORA, Basel, 1989; act normativ internațional privind prevenirea poluării mediului în domeniu.

CONVENȚIA PRIVIND COOPERAREA PENTRU PROTECȚIA ȘI UTILIZAREA DURABILĂ A FLUVIULUI DUNĂREA, Sofia, 1994; act normativ al UE privind regimul bazinului dunărean.

CONVENȚIA PRIVIND DIVERSITATEA BIOLOGICĂ, Rio de Janeiro, 1992; act normativ internațional privind conservarea biodiversității.

CONVENȚIA PRIVIND EFECTELE TRANSFRONTALIERE ALE ACCIDENTELOR INDUSTRIALE, Helsinki, 1992; act normativ internațional privind prevenirea poluării mediului în domeniu.

CONVENȚIA PRIVIND EVALUAREA IMPACTULUI ASUPRA MEDIULUI ÎN CONJURĂTOR ÎN CONTEXT TRANS-

FRONTALIER, ESPOO, 1991; act normativ internațional privind prevenirea poluării mediului în domeniu.

CONVENȚIA PRIVIND INFRAȚIUNEA CIBERNETICĂ DIN 2001, instrument juridic internațional ce vizează protejarea societății împotriva infracțiunilor informatice, în special prin crearea legislației corespunzătoare și instituirea cooperării internaționale pentru combaterea acestei infracțiuni, a fost adoptată la 23.11.2001.

CONVENȚIA PRIVIND PEISAJUL EUROPEAN, Florența, 2000, organ interstatal al UE privind protejarea spațiului în domeniu.

CONVENȚIA PRIVIND POLUANȚII ORGANICI PERSISTENȚI, Stockholm, 2001; organ interstatal internațional privind prevenirea poluării mediului în domeniu.

CONVENȚIA PRIVIND PROCEDURA DE CONȘIȚĂMÂNT ÎN CUNOȘTINȚĂ DE CAUZĂ APLICABILĂ ANUMITOR PRODUȘI CHIMICI PERICULOȘI ȘI PESTICIDELOR CARE FAC OBIECTUL COMERȚULUI INTERNAȚIONAL, Rotterdam, 1998; act normativ internațional privind prevenirea poluării mediului.

CONVENȚIA PRIVIND PROTECȚIA ȘI UTILIZAREA CURSURILOR DE APĂ TRANSFRONTALIERE ȘI A LACURILOR INTERNAȚIONALE, Helsinki, 1992, act normativ internațional privind valorificarea durabilă a resurselor din domeniu.

CONVENȚIA RUȘO-ROMÂNĂ, semnată la 4 aprilie 1877, permitea trupelor ruse să traverseze teritoriul țării în drumul spre Balcani, cu condiția respectării integrității teritoriale a României.

CONVENȚIA UNICĂ PRIVIND MIJLOACELE NARCOTICE 1961, acord internațional adoptat la 30 martie sub egida ONU; a substituit tratatele anterioare cu privire la controlul asupra

substanțelor narcotice, încheiate până la cel de-al Doilea Război Mondial, unind în așa fel cele mai importante articole ce se conțineau în ele și adăugând altele noi.

CONVENȚIE METRICĂ, acord internațional în domeniu; denumirea comună pentru „Documentul diplomatic al Conferinței metriche”.

CONVENȚIE VAMALĂ, stabilește regulile privind transportul internațional al mărfurilor.

CONVENȚIE, Contract, denumire dată unor tratate internaționale; înțelegere, acord între două sau mai multe state, instituții sau persoane cu privire la anumite probleme sau la anumite obiective; contract; denumire dată unor tratate internaționale.

CONVENȚIILE ANGLO-EGIPTENE, cu privire la Sudan.

CONVENȚIILE DE LA GENEVA, serie de tratate internaționale privind dreptul umanitar internațional, acorduri internaționale multilaterale adoptate la Conferința diplomatică de la Geneva din 12 august 1949, privitoare la protecția victimelor de război: Convenția cu privire la îmbunătățirea soartei răniților și bolnavilor din armatele active; Convenția cu privire la îmbunătățirea soartei răniților, bolnavilor, precum și victimelor unui naufragiu din efectivul forțelor militare; Convenția cu privire la tratamentul prizonierilor de război; Convenția referitoare la ocrotirea populației civile în timp de război.

CONVENȚIILE DE LA HAGA, tratate internaționale încheiate la conferințele de pace de la Haga din 1899 și 1907, care determină regulile și obiceiurile războiului, drepturile și obligațiile statelor neutre.

CONVERGENȚA OCHILOR, apropierea concomitentă a ambilor globi oculari la focusarea privirii pe obiecte situate aproape.

CONVERGENȚĂ, în biologie, dezvoltarea independentă a caracterelor asemănătoare, în evoluția diferitor grupe de organisme, determinată de adaptarea la un mod de viață asemănător, în aceleași sau diferite condiții ale mediului ambiant; în drept, teorie ce justifică convergența și fuziunea diferitelor sisteme juridice sau drept privat și public; Teoria convergenței; în economie, termen folosit pentru a explica apropierea diverselor sisteme economice, a mecanismelor de funcționare, a instituțiilor și a metodei de calculare a principalilor indicatori macroeconomici; orientare spre același scop; tendință de contopire; una din noțiunile fundamentale ale analizei matematice, adică unele elemente matematice au o limită.

CONVERSAȚIE EURISTICĂ, dialog ce are loc între profesor și elev, care în final duce la aflarea adevărului; Conversație situativă.

CONVERSIA GENEI, schimbarea raportului alelelor la heterozigoți după gena studiată, în urma proceselor legate de recombinarea omoloagă.

CONVERSIE ECONOMICĂ, schimbarea profilurilor de producție militară în producție cu destinație civilă.

CONVERSIE, proces oxidativ de purificare cu oxigen în industria siderurgică și a metalelor colorate, pentru eliminarea surplusului de carbon și alte impurități din metale; schimbare a condițiilor unui împrumut (de stat) prin modificarea mărimii dobânzii, prelungirea termenului de plată etc.

CONVERSIUNE, în economie, preschimbare a unei valori de natură economică.

CONVERSIUNEA ENERGIEI, proces fizic.

CONVERTIBILITATEA VALUTEI, posibilitatea de schimb a monedei naționale cu alte valute străine.

CONVERTIRE, aderare sau atragere a unei persoane la o altă religie.

CONVERTIZARE, proces metalurgic.

CONVERTIZOR, instalație în metalurgie; Convertizor catalitic.

CONVERTOR ACUSTIC ELECTRIC, element acustic și acustoelectronic al dispozitivului, utilizat pentru a converti energia electromagnetică în acustică și invers.

CONVERTOR APLICATOR ELECTRONIC, dispozitiv fotoelectronic vidat, conceput pentru a transforma o imagine invizibilă pentru ochi într-un obiect vizibil sau pentru a spori luminozitatea imaginii vizibile.

CONVERTOR DE ABUR, dispozitiv schimbător de căldură pentru producerea aburului saturat sau ușor supraîncălzit; structural asemănător cu un evaporator.

CONVERTOR DE FRECVENȚĂ, dispozitiv electronic sau electromecanic, care transformă curentul electric continuu de o tensiune, în curent continuu electric de altă tensiune.

CONVERTOR DE IMAGINI CU CRISTALE LICHIDE, dispozitiv pentru modificarea imaginilor optice, în baza efectelor electro-optice în cristalele lichide.

CONVERTOR DE INFORMAȚII, dispozitiv hardware sau program în tehnologia computerului, care transformă forma, sau și formatul informațiilor transmise prin intermediul acestuia; Convertor analogic/numeric, convertor serie/paralel, convertor numeric/analogic.

CONVERTOR DE INTRARE, dispozitiv la intrarea unui sistem sau dispozitiv care transformă acțiunile de intrare în semnale convenabile pentru procesarea, transmisia și înregistrarea ulterioară sau pentru a coordona funcționarea sistemului cu parametrii de intrare.

CONVERTOR DE REPREZENTARE A VALORILOR, dispozitiv electronic care convertează automat diferite forme de reprezentare a mărimilor procesate pe calculator.

CONVERTOR MAGNETOELASTIC, dispozitiv traductor de măsurare, utilizat în sisteme de măsurare, control automat și reglare, al cărui efect se bazează pe utilizarea dependenței permeabilității magnetice a materialelor de tensiunea mecanică.

CONVERTOR MAGNETOSTRICȚIONAL, convertor electromecanic sau electroacustic, în care energia unui câmp magnetic alternativ este transformată în energia oscilațiilor mecanice și invers.

CONVERTOR, circuit electric.

CONVERTORUL HALL, dispozitiv semiconductor folosit pentru transformarea câmpurilor magnetice exterioare în curent electric.

CONVEXITATE ȘI CONCAVITATE, a funcției, proprietate a unei funcții f , definită pe un anumit interval, constând în faptul, că fiecare arc al curbei care este un grafic al funcției $y = f$ nu este mai mare sau nu este mai mic decât coarda sa.

CONVINGERE, părere fermă despre un lucru sau fapt; determinare a cuiva de a recunoaște, prin argumente veridicitatea unui lucru.

CONVOI, șir de persoane escortate; șir de vehicule, care transportă materiale în condiții nefavorabile sub protecția militarilor.

CONVOLUȚIE, operație matematică pe două funcții care produce o a treia funcție care exprimă modul în care forma uneia este modificată de cealaltă; Convoluția funcției.

CONVOLVULACEAE, familie de plante dicotiledonate. În Republica Moldova

cresc spontan: volbura, cupa vacii. Se cultivă ca plante decorative.

CONVORBIRE, schimb de vorbe sau de idei pe cale orală; discuție.

„**CONVORBIRI LITERARE**”, revistă de literatură ce apare între 1867-1885 la Iași, iar din 1885-1944 la București, fondator fiind Titu Maiorescu.

CONVULSII, contracții bruște involuntare îndelungate ale musculaturii, spasme necontrolate produse de activitatea electrică anormală a creierului.

COOKSONIA, gen de plante superioare dispărute.

COOLANGATTA, stațiune climaterică din Australia.

COOPERARE CIVIL-MILITARĂ, colaborare în domeniul militar.

COOPERARE MILITARĂ, cooperare în domeniu între două state sau ministere de profil.

COOPERARE REGIONALĂ EUROPEANĂ, cooperare în domeniu la nivel de regiune între țările UE și alte state din Europa.

COOPERARE SUBREGIONALĂ, cooperare în domeniu la nivel de subregiune între țări.

COOPERARE, acțiunea de a participa la elaborarea unei opere sau la realizarea unei acțiuni comune; a colabora. Cooperare în procesul de instruire.

COOPERAREA ÎN DOMENIUL PROTECȚIEI MEDIULUI, domeniu actual de importanță deosebită de colaborare internațională și regională.

COOPERATIVĂ AGRICOLĂ, tip de organizare a producției agricole pe orizontală.

COOPERATIVĂ, asociere voluntară a persoanelor pe bază de membru pen-

tru activități de producție, de comun sau pentru a răspunde nevoilor comerțului civic, serviciilor gospodărești, locuințelor și altor servicii socio-culturale; organizație de afaceri deținută și operată de un grup de indivizi pentru propriul lor beneficiu.

COOPERAȚIE, (lat. cooperatio – cooperare), o formă de asociație publică creată pentru a răspunde nevoilor economice și sociale ale membrilor cooperativelor.

COOPTARE, introducerea de noi membri sau candidați la organul colegial ales, la propria discreție, fără a organiza alegeri suplimentare.

COORDONARE MILITARĂ, derularea unor activități civile în acord cu autoritățile militare.

COORDONARE, în sintaxă, relație de nondependență, stabilită între minimum două unități sintactice de același statut.

COORDONATE ASTRONOMICE, numere cu ajutorul cărora se determină poziția astrilor și punctelor pe sfera cerească.

COORDONATE CEREȘTI, numere ce descriu poziția stelelor pe sfera cerească.

COORDONATE GENERALIZATE, termen de referință în mecanică.

COORDONATE GEOGRAFICE, Latitudine și Longitudine, valori care determină poziția unui punct pe suprafața Pământului: latitudinea φ și longitudinea λ .

COORDONATE, numere, a căror atribuire determină poziția unui punct pe un plan, pe o suprafață sau în spațiu.

COPANCA, Căușeni, Copanca.

COPĂCEANCA, râuleț în partea de N-V a RM, afluent pe dreapta al Răutului.

COPĂCENI, Sângerei, Copăceni.

COPCEAC, râșor în partea de sud a RM, afluent pe stânga al râului Sărata.

COPCEAC, Ștefan-Vodă, Copceac.

COPCEAC, UTAG, Copceac.

COPENHAGA, (Kobenhavn – portul negustorilor), oraș în capitala Danemarcei, centru industrial și comercial.

COPEOGNATE, psocoptere, (Sopeognatha, Psocoptera), ordin de insecte din grupa hemimetabolelor.

COPEPODA, subclasă de crustacee inferioare din subclasa maxilopodelor.

COPERNICIA, gen de plante din familia Palmaceae.

COPERNICIU, Cn, element chimic radioactiv artificial din grupa a II-a forma scurtă a sistemului periodic.

COPERTĂ, în poligrafie, înveliș moale sau tare, la cărți, care asigură unirea foilor în blocuri. Reprezintă o siguranță a materialelor tipărite de distrugere și poluare, dar și servește ca element de decor.

COPERTINĂ, element de construcție.

COPIATOR, dispozitiv electronic de multiplicare.

COPIE, în pictură, operă artistică care în mod deliberat imită altă lucrare; reproducere exactă a obiectului sau textului unui document care, în timp util, are același efect juridic ca originalul.

COPIERE MECANICĂ, reproducere prin instrumentul de tăiere a profilului unui contur sau forma ale produselor prin strunjire, frezare și alte mașini echipate cu dispozitive de copiat.

COPII CU CERINȚE EDUCATIVE SPECIALE, copii cu nevoi speciale, care ne-

cesită școlarizare/reabilitare/recuperare corespunzătoare; Copii defavorizați social, copii instituționalizați, copii supradotați, copiii străzii.

COPII, în demografie, persoane care nu au ajuns la vârsta de maturitate; fii și fiice; sinonim pentru conceptul de „naștere” sau „naștere vie”; în jurisprudență, persoanele de la naștere până la vârsta legală de maturitate.

COPIL DE CASĂ, în Moldova medievală, fiu de boier care slujea ca paj la curtea domnească sau la un boier mare.

COPIL PREMATUR, copil născut înainte de săptămâna a 37-ea de sarcină.

COPILĂRIE, perioadă a vieții omenești de la naștere până la adolescență.

COPIST, funcționar inferior care (redacta și) copia acte; persoană care, înainte de apariția tiparului, copia un manuscris.

COPITATE, ungulate, (Uagulata), grupă de mamifere erbivore care cuprinde ordinele imparicopitatelor, (tapir, cal, rinocer ș. a.) și paricopitatelor (bou, porc, capră ș. a.).

COPITĂ, formație cornoasă care acoperă ultima falangă a unor degete la mamiferele copitate. La unele animale, (de ex. elefant, lamă) acoperă numai partea anterioară a vârfului degetului.

COPLANARITATE, termen de referință în matematică privind calitatea a două sau a mai multor figuri geometrice de a fi conținute în același plan.

COPOLIMERI, compuși macromoleculari ale căror macromolecule conțin monomeri de diferite tipuri; Copolimeri „în bloc”, copolimeri liniari ale căror macromolecule constau din blocuri alternative de compoziție sau structură diferite, legate covalent într-un lanț unic.

COPOLIMERIZARE, reacție de polimerizare a unui amestec de doi monomeri, din care rezultă un polimer mixt

cu proprietăți diferite de proprietățile polimerilor, obținuți din fiecare monomer în parte.

COPRECIPITARE, captarea parțială a microcomponentei unui sistem multi-component de sedimentele formate în acest sistem.

COPRINUS, gen de plante ciuperci cu pălărie, lamelare din familia Agaricaceae.

COPRIS, gen de gândaci din familia scarabaeide.

COPROCESOR NUMERIC, termen de referință în tehnologia informațiilor privind dispozitivul în domeniu.

COPROCULTURĂ, cultivare pe medii speciale de cultură și identificarea germinilor prezenți în materiile fecale.

COPROLIT, fosfat de calciu fosil, folosit ca îngrășământ.

COPROLIȚI, excremente ale viermilor de ploaie, amestec de particule minerale cu substanțe organice proaspăt distruse; excremente pietrificate ale fosilelor din era secundară.

COPTI, locuitorii creștini ai Egiptului.

COPULAȚIE, actul sexual la animalele înzestrate cu organ copulativ, precum și unirea în caz de înmulțire sexuată a doi indivizi lipsiți de organ copulativ; procesul de unire a celulelor sexuale sau indivizilor care la exterior practic nu se deosebesc.

COPYRIGHT, drept garantat prin lege, rezervat numai autorului sau editorului de a reproduce și de a vinde operele; drept de autor.

COR, galerie la etajul întâi în lăcașele de cult sau în sălile de gală pentru coriști; parte a bisericii unde cântă un cor.

CORABIE, navă maritimă cu vele.

CORACIDIE, larvă a unor viermi panglică ce plutește liber.

CORACIFORME, (Coraciiformes), ordin de păsări.

CORAL, formație corală amplă; cântec religios (liturgic) pe mai multe voci; compoziție pentru orgă pe tema unui asemenea cântec; mărgean, denumire dată mai multor specii de celenterate sedentare din clasa polipilor coralieri.

CORALI, populație getică.

CORAN, cartea sacră a religiei musulmane, principala „carte sfântă” a musulmanilor apărută în sec. al VII-lea, culegere de dogme religioase, mituri, norme juridice, morale ș.a.

CORAZIUNE, impact mecanic asupra rocilor sfărâmate (pietricele, bolovani, nisip), mișcate de apă, gheață, vânt sau făcând mișcări descendente datorită gravitației.

CORB, (Corvus sotch), pasăre sedentară din familia corvidelor.

CORBU, Dondușeni, Corbu.

CORBUL, constelație din emisfera sudică a cerului.

CORCODEL, cufundac, (Podiceps), gen de păsări acvatice din ordinul podicipediformelor.

CORCODUȘ, (Prunus divaricata), arbore fructifer din familia Rosaceae, subfamilia Prunoideae. Corcodușul crește spontan sau se cultivă în Peninsula Balcanică, RM, sudul fostei RSSU ș.a. Se folosește ca portaltoi pentru prun, piersic și cais.

CORCORUȘ, gen de plante subarbuști și ierburi din familia Malvaceae.

CORD, fire răsucite bine și foarte trănice; țesături obținute din acestea.

CORDATE, filum de animale care cuprinde semicordatele, tunicierii, (tunicate), acraniatele și vertebratele.

CORDIERIT, mineral ce conține silicat de magneziu și aluminiu.

CORDILIDE, familie de șopârle.

CORDILIERA CENTRALĂ, sistem muntos de altitudine medie al podișului Meseta (peninsula Iberică).

CORDILIERII AMERICII DE NORD, sistem de munți, platouri și podișuri, situat în partea vestică a Americii de Nord. Se întind de la peninsula Alasca până la istmul Panama pe cca 6000 km.

CORDILIERII AMERICII DE SUD, Cordilierii Occidentali, în America de sud, lanț montan în Columbia, Ecuador, Peru, Bolivia și Chile. Lungime: 4 mii km.

CÓRDOBA, oraș în Argentina, 1,4 mil. locuitori; oraș în sudul Spaniei (Andaluzia) pe fluviul Guadalquivir. Centru administrativ al provinciei Córdoba. Port fluvial și nod feroviar.

CORDON IGNIFUG, fir special utilizat pentru a transmite un impuls de foc de la o sursă primară la o capsulă detonatoare sau încărcare de pulbere, într-o perioadă de timp strict definită.

CORDON LITORAL, limbă de nisip.

CORDON MILITAR, cordon de cazaci.

CORDON OMBILICAL, conduct cilindric lung de 50-60 cm, care leagă fătul de placentă, asigurând astfel schimburile nutritive dintre organismul mamei și al fătului; formațiune anatomică la mamiferele placentare care unește fătul cu placentă.

CORDON, cingătoare, centură, curea; detașament de grăniceri și locul amplasării acestuia.

CORDONUL SANITAROVAMAL, în sec. al XIX-lea, instituit la frontiera de est a Basarabiei.

CORECTAREA CULORILOR, operație tehnologică de schimbare sau corec-

re a culorilor imaginilor reproduse în procesul de pregătire pentru tipar sau în momentul tipăririi lor.

COREE, boală de nervi caracterizată prin mișcări musculare involuntare continue și neregulate ale diverselor segmente corporale.

COREENI, popor, populația titulară a Republicii Coreea și Republicii Populare Democrată Coreeană. Locuiesc și în Rusia, China, Japonia, SUA ș.a.

COREGON MIC, păstrăv argintiu, specie de pește din familia salmonide.

COREGONUS, gen de pești din familia corigonide.

COREGRAFIE, domeniu de artă.

COREIDE, familie de insecte hemiptere.

CORELAREA SERIILOR DE TIMP, relația dintre indicatorii seriilor de timp prezentate pentru perioade succesive, adică în ordine cronologică.

CORELAȚIE ELECTRONICĂ, interdependența mișcărilor electronilor unui sistem atomic sau molecular.

CORELAȚIE, în biologie, relațiile reciproce dintre diferite organe și sisteme ale organismului manifestate în procesul dezvoltării acestuia și activității vitale; legătură sau dependență statistică între două sau mai multe fenomene; Corelație a două variabile aleatorii; raport de interdependență sau reciprocitate a două sau mai multe unități lingvistice.

CORESİ, diacon, tipograf și editor român.

CORRESPONDENT, persoană fizică sau juridică (bancă, firmă) care, pe bază de contract, execută comenzi financiare, bancare, comerciale pentru o altă persoană sau instituție în detrimentul acesteia; angajat al organismelor (mass-

media); o persoană care corespundează cu o altă persoană (instituție).

CORESPONDENȚA CONTURILOR, în contabilitate, relația care apare între conturile de contabilitate în metoda dublă de înregistrare; în sistemul național de conturi, relație informațională între conturile generalizate, care apare în procesul înregistrării operațiunilor economice, ceea ce face posibilă asigurarea echilibrării bilanțului contabil la scară națională.

CORESPONDENȚĂ UNICĂ RECIPROCĂ, corespondența dintre elementele a două mulțimi, unde fiecare element al primei mulțimi corespunde unui singur element al celei de a doua mulțimi.

CORESPONDENȚĂ, relație binară între două mulțimi A și B, submulțime arbitrară R al produsului cartezian $A \times B$.

CORESTĂUȚI, Ocnița, Corestăuți.

CORIANDRU, (*Coriandrum sativum*), plantă anuală ierboasă, care conține uleiuri eterice, din familia Umbelliferae.

CORIANDRU, specie de plantă condiment din familia Umbelliferelor.

CORIDALIS, gen de plante din familia Papaveraceae.

CORIDOR DE ZBOR, element structural al spațiului aerian al statului, bandă spațială aeriană limitată în lățime și/sau altitudine, special rezervată pentru zborul aeronavelor, pe care trebuie să o urmeze obligatoriu în zbor în vederea evitării ciocnirilor și pentru o mai bună legătură radio între aeronave și punctele terestre de urmărire și control al traficului aerian.

CORIDOR UMANITAR, spațiu de tranzit în perioade tensionate.

CORIDOR VALUTAR, tip al regimului valutar care prevede un curs fix de schimb valutar.

CORIDORAS, gen de pești din familia calictiide.

CORIDORUL POLONEZ, Coridorul Danzig sau Coridorul spre Mare, a fost o fâșie de pământ care i-a permis celei de-a Doua Republici Poloneze să aibă acces la Marea Baltică, între 1919-1939.

CORIFENIDE, familie de pești din ordinul perciforme.

CORIFEU, (din gr. koryphaios – conducător, căpetenie), conducătorul corului în tragedia greacă antică; învechit, artistul principal din corpul de balet; la figurat, persoană care joacă un rol de frunte într-un domeniu de știință, artă; cântăreț solist într-un cor; balerin care conduce un ansamblu.

CORIGONIDE, familie de pești din ordinul salmoniforme.

CORINDON, (Corund), mineral, oxid natural de aluminiu (Al_2O_3), uneori cu adausuri de Fe, Cr, Mn, Ti. Cristalizează în sistemul trigonal, formând cristale tabulare, dipiramidale ș.a.

CORINDON, oxid de aluminiu, mineral sub formă de cristale.

CORINOIZI, compuși macroheterociclici naturali.

CORINT, canal care unește Marea Egee cu Marea Ionică, golf în Marea Ionică, istm în Grecia.

CORIOGONADOTROPINĂ, hormon al primatelor și omului.

CORION, membrana embrionară externă la vertebratele superioare.

CORISPERMUM, gen de plante anuale din familia Chenopodiaceae.

CORIZĂ, inflamație a mucoasei nazale.

CORJEUȚI, Briceni, Corjeuți.

CORJOVA, Criuleni, Corjova.

CORJOVA, Dubăsari, Corjova.

CORLĂTENI, Râșcani, Corlăteni.

CORMORAN, denumire dată mai multor specii de păsări acvatice din familia falacrocoracidelor.

CORN, (*Cornus mas*), plantă din familia Cornaceae, cultură decorativă veche, boabe purtătoare de miere. Cornul este răspândit în Ucraina de Vest, Crimeea, Caucaz, Europa de Sud, Asia Mică. În RM crește spontan prin păduri, tufișuri și se cultivă.

CORN, formațiune dură, pereche sau nepereche, de pe craniul multor animale copitate; instrument muzical de suflat, format dintr-un tub conic de alamă sau din alt metal.

CORNACEAE, familie de plante angiosperme. În Republica Moldova se întâlnesc reprezentanți ai genurilor *Cornus* și *Thelycrania*. Unele sunt cultivate ca plante ornamentale.

CORNACI, (*Trapa natans*), castane de baltă, ciulin de apă, plantă anuală acvatică din familia Lythraceae. Cornacii cresc în apele stătătoare din Eurasia, Africa ș.a.

CORNAR, în Moldova (sfârșitul sec. al XVII-lea, sec. al XVIII-lea), slujbaș care percepea cornăritul (dare pe vite cornute plătită de țărani).

CORNĂRIT, taxă.

CORNEE, membrana anterioară transparentă a ochiului, prima și cea mai puternică lentilă a sistemului optic al ochiului.

CORNER, în fotbal, lovitură de colț.

CORNEȘTI or., Ungheni, or. Cornești.

CORNEȘTI, Hâncești, Secăreni.

CORNEȘTI, Ungheni, Cornești.

CORNET, instrument acustic în formă de pâlnie, care intensifică vibrațiile sonore, folosit de persoanele cu auzul slab; instrument muzical de suflat din alamă, asemănător cu trompele.

CORNET, (*Xapthium strumarium*), scaietele popii, plantă anuală din familia Compozitelor. În Republica Moldova crește prin grădini și livezi, pe ogoare, pe marginea drumurilor.

CORNIFICARE, proces de formare în organismul animalului și omului a substanței cornoase alcătuită din proteinele keratină, keratohialină și acizi grași.

CORNIȘ, rasă de găini pentru carne. A fost obținută prin selecție în Anglia. Penaj de culoare albă, roșie sau galbenă-deschisă. În RM se cresc găini de această rasă.

CORNIȘĂ, element arhitectural de construcție aplicat la finisarea internă sau externă a pereților unei clădiri, încăperilor sau mobilii; traversă de metal, lemn, masă plastică deasupra ușii sau ferestrei pentru agățarea draperiilor, perdelelor.

CORNIȘON DE ANAPA, soi autohton de viță-de-vie pentru struguri de masă; Țăța caprei. În RM ocupă suprafețe mici.

CORNIȘOR (*Ceratocephalus orthoceras*), ploșnicar, plantă ierboasă anuală din familia Ranunculaceae. Crește ca buruiană pe câmpurile și povârnișurile din Republica Moldova.

CORNOVA, Ungheni, Cornova.

CORNUL ABUNDENȚEI, (*Cornucopia*), din mitologia greacă, simbol mitologic al muncării și al abundenței; (denumită și Semiluna Fertilă), o regiune fertilă din Orientul Apropiat, are formă de semilună și un climat relativ umed, delimitată de climatul secetos al deșertului Sirian la sud și de ținutul muntos din Anatolia la nord. A fost creată de inundațiile râurilor Eufrat,

Tigru și Nil. Regiunea este considerată „leagănul civilizației”, având în vedere dezvoltarea primelor civilizații umane și este locul nașterii scrisului și roții. Având originea în studiul istoriei antice, conceptul s-a dezvoltat repede și astăzi a devenit semnificativ în geopolitica internațională și în relațiile diplomatice.

COROANA AUSTRALĂ, constelație din emisfera sudică a cerului. În Europa se observă numai vara în regiuni sudice.

COROANA BOREALĂ, constelație din emisfera nordică a cerului. În latitudinile medii ale Europei se observă tot anul.

COROANĂ DE SPINI, stea de mare din familia acantasteride.

COROANĂ SOLARĂ, partea exterioară a atmosferei solare, compusă din gaze ionizate, electroni liberi și pulbere. Poate fi observată în timpul eclipselor totale de Soare.

COROANĂ, (lat. *corona*, literal - cunună), podoabă în formă de cerc metalic; termen juridic, având sens de putere a suveranului; cerc împletit din flori ori din frunze, naturale sau artificiale; culme sau coamă a acoperișului unei case țărănești; obiect purtat pe cap drept simbol al puterii supreme în stat; figură heraldică; termen folosit în dreptul statului al unor state monarhice pentru denumirea puterii monarhului, precum și a reprezentanților administrației civile, forțelor armate și justiției, care sunt numiți și activează din numele lui; totalitatea ramurilor care constituie partea superioară a unui arbore. Este variată ca formă și dimensiuni.

COROIDĂ, membrană subțire, vasculară și pigmentată a globului ocular, situată între sclerotică și retină.

COROIDITĂ, inflamație a coroidei.

COROIDOZĂ, afecțiune vasculară, degenerativă, inflamatoare a coroidei.

COROLAR, propoziție care rezultă imediat dintr-o propoziție anterior demonstrată.

COROLĂ, totalitatea petalelor florii la angiosperme. Are culoare albastră, albă, galbenă, roșie, verde. Formează al doilea înveliș floral după caliciu.

COROLIOVCA, Hâncești, Sărata Galbenă.

COROLOGIE, compartiment al biogeografiei care studiază legitățile răspândirii spațiale a organismelor și comunităților acestora.

CORONA VIRIDE, familie de virusuri din clasa Nidovirales, infectează oameții și numeroase animale domestice și sălbatice.

CORONA, tip de descărcare electrică prin efect corona.

CORONARITĂ, inflamație a arterelor coronare ale inimii, uneori cauza anginei pectorale sau a infarctului miocardic.

CORONAROPATIE, denumire comună pentru afecțiunile arterelor coronare.

CORONELA, gen de șerpi din familia colubride.

CORONIȘTE, (*Coronilla*), gen de plante ierburi, mai rar arbuști din familia Fabaceae.

COROPCENI, Telenești, Coropceni.

COROPIȘIIȚĂ, chifteriță, (*Gryllotalpa gryllotalpa*), insectă din ordinul ortopterelor.

COROPLASTICĂ, termen de referință în arta plastică, metodă de artă și obiecte.

COROTNA, UATSN, Corotna.

COROZIUNE, proces de distrugere chimică sau electrochimică a suprafețelor obiectelor (mai ales a celor metalice)

sub influența mediului înconjurător; distrugerea prin dizolvare a rocilor sub acțiunea chimică a apei; proces de oxidare a metalelor; proces de revenire a metalelor la starea lor naturală sub formă de oxizi sau săruri.

COROZIUNE, proces fizico-chimic de eroziune, prin dizolvare, a unor roci, provocat de acțiunea apelor, a vântului, a ghețarilor etc.

CORP AMORF, corp fizic cu structură necristalină.

CORP CALOS, mănunchi din fibre nervoase care unesc scoarța celor două emisfere cerebrale la mamiferele placentare și om.

CORP CENUȘIU, corp cu coeficientul de absorbție mai mic decât unitatea (absoarbe numai o parte din radiația incidentă); Corp negru, corp opac, corp solid, corp translucid, corp transparent.

CORP CERESC, planete, comete, asteroizi, stele și alte obiecte cosmice naturale, cercetate în astronomie.

CORP CILIAR, parte a membranei vasculare a ochiului la vertebratele terestre.

CORP CONVEX, corp geometric ce posedă proprietatea că segmentul care leagă oricare din punctele sale este conținut în întregul corp.

CORP DE ARMATĂ, unitate militară compusă dintr-un număr variabil de divizii, brigăzi și regimente.

CORP DE BALET, (fr. corps de ballet), colectiv de dansatori, ansamblu de balerini care nu dețin roluri solistice, care execută dansuri de trupe în spectacole de operă, operetă și balet.

CORP DE FRUCTIFICAȚIE, adăpost al organelor sporifere la majoritatea ciupercilor din filumurile ascomicete și baziodimicete, formate dintr-o împletire densă de hife ale miceliului; servesc pentru protecția și răspândirea sporilor.

CORP DE ILUMINAT, dispozitiv electric, care conține una sau mai multe surse de lumină și accesorii de iluminat, și este utilizat pentru iluminatul interior sau exterior, iradiere, semnali-zare luminoasă și proiecție luminoasă, precum și pentru decorarea interioară a încăperilor.

CORP DE LITERĂ, dimensiune de caracter tipografic; mărimea literelor.

CORP DE REACȚIE RAPIDĂ, unitate militară cu destinație specială.

CORP DELICT, obiect care poate servi drept probă într-un proces penal.

CORP DIPLOMATIC, persoanele misiunilor diplomatice străine acreditate în țara gazdă; totalitatea șefilor misiunilor diplomatice acreditate într-o țară.

CORP ELECTORAL, efectivul cetățenilor cu drept de vot.

CORP GALBEN, glandă endocrină temporară la mamifere și om.

CORP GOL, nud, una din principalele teme în arta plastică, gen de artă consacrat reprezentării corpului uman gol și interpretării artistice a lui.

CORP LEGISLATIV, efectivul de deputați aleși în parlament.

CORP STRĂIN, obiect străin organismului omului ce pătrunde pe diferite căi naturale sau plăgi.

CORP, ansamblu de elemente în care sunt definite operațiile de adunare și înmulțire care satisfac anumite axiome, astfel ca pentru fiecare din ele să existe operația inversă; Corp comutativ; culegere de legi aplicabile ale unui anumit stat; componența reprezentanților diplomați din țară; organismul considerat ca un întreg anatomic și funcțional; termen de referință în chimie, fizică, biologie, medicină, alte domenii, pentru denumirea obiectelor de studiu.

CORPACI, Edineț, Corpaci.

CORPI CETONICI, grup de compuși care include acizii acetoacetic, 3-hidroxi-butaric și acetona.

CORPORATISM, sistem economic; spirit corporativ, simț moral de apartenență la o instituție; sistemul de înregistrare organizațională (instituționalizare) a intereselor diferitelor grupuri sociale și economice.

CORPORATOCRACY, Corporație, organizație creată în scopul desfășurării de activități de afaceri pe baza participării la capitaluri proprii în capitalul membrilor săi (membri), persoane juridice sau fizice.

CORPORAȚIA INTERNAȚIONALĂ PENTRU FINANȚE, organizație internațională de credit, parte componentă a Băncii Mondiale, agenție specializată ONU.

CORPORAȚIE TRANSNAȚIONALĂ, companie de orice formă legală de organizare care este implicată în managementul întreprinderilor amplasate în doua sau mai multe țări.

CORPORAȚIE, o formă de organizare a afacerilor într-o economie de piață, bazată pe proprietatea comună, a participanților (acționarilor) se caracterizează prin separarea funcțiilor de proprietari și de manageri.

CORPUL NAVEI, forma exterioară a ambarcațiunii; coca.

CORPUL PĂCII, agenție guvernamentală din SUA a cărei misiune este formulată în mod oficial pentru a promova pacea și prietenia între popoarele lumii.

CORPURILE LUI PLATONOV, termen de referință în matematică privind poliedrele convexe regulate.

CORPUS IURIS CIVILIS, cod al dreptului civil roman, alcătuit în sec. al VI-lea pe timpul împăratului bizantin Iustinian.

CORPUS LINGVISTIC, colecție de texte, scrise sau orale, reprezentative pentru o limbă, ce furnizează date pentru descrieri lingvistice de orice tip.

CORPUS, corp de literă; culegere sau colecție de texte, documente etc.

CORPUSCUL BARR, cromatină de sex X.

CORPUSCUL BAZAL, structură intracelulară la eucariote, dislocată la baza cililor și flagelilor.

CORPUSCUL, termen de referință în chimie, biologie, fizică, privind un corp cu dimensiuni foarte mici.

„CORRIERE DELLA SERA”, cotidian italian.

CORSAC, animal mamifer din genul vulpilor.

CORSET ORTOPEDIC, aparat ortopedic utilizat în afecțiunile, deformațiile și traumele coloanei vertebrale.

CORSICANI, popor, populația titulară din insula Corsica, Italia.

CORT, adăpost portativ.

CORTEN, Taraclia, Corten.

CORTENUL NOU, Taraclia, Cealac.

CORTICOSTEROIZI, hormoni sintetizați de cortexul suprarenalelor; participă la reglarea metabolismului hidrosalin, lipidic, proteic.

CORTICOSTERON, hormon steroid al vertebratelor din grupul corticosteroidelor.

CORTICOTERAPIE, tratament al scoarței cerebrale.

CORTICOTROPINĂ, hormon al vertebratelor elaborat de celulele bazofile ale lobului anterior al hipofizei.

CORTINA D'AMPEZZO, stațiune climaterică montană din Italia.

CORTINA DE FIER, desemnează linia de demarcație în Europa, între Europa Occidentală și Europa Răsăriteană, din perioada Războiului Rece.

CORTINARIUS, gen de plante, ciuperci cu pălărie din ordinul Agaricales, filul baziodimicete.

CORTINĂ, parte integrantă a artei teatrale și decorative, unul din elementele de design al sălii de spectacole, închizând scena de public, perdeaua din față (principală) este suspendată sub formă de draperie din interiorul arcului portalului.

CORTIZOL, hormon steroid glucocorticoid produs de glanda suprarenală.

CORUPERE ACTIVĂ, promisiunea, oferirea sau darea, personal sau prin mijlocitor, unei persoane publice sau unei persoane publice străine de bunuri, servicii.

CORUPERE PASIVĂ, pretinderea, acceptarea sau primirea, personal sau prin mijlocitor, de către o persoană publică de bunuri, servicii.

CORUPȚIE, (lat. corruptio – corupție, luare de mită), abatere de la moralitate, de la datorie; fenomen public ce implică utilizarea funcționarilor publici, a unor persoane politice și publice cu drepturile lor oficiale, în scopul îmbogățirii personale în detrimentul statului și al societății.

CORVETĂ, tip de navă maritimă.

CORVIDE, (Corvidae), familie de păsări din ordinul passeriformelor.

CORVOADĂ, muncă gratuită pe care țărani o prestau în folosul boierilor sau al statului.

CORYLUS, nuc de pădure, gen de plante din familia Betulaceae.

CORYNEBACTERIUM, gen de plante din familia Actinomycete.

COSAC CU BOT TURIT, (Ballerus sapa), specie de pește dulcicol din familia ciprinide.

COSAC CU BOTUL TURIT, (Abramis sapa), pește de apă dulce din familia ciprinide.

COSAC, (Abramis ballerus), pește de apă dulce din familia ciprinide.

COSAȘ, (Ctenopharyngodon idella), pește dulcicol din familia ciprinide.

COSAȘI, (Tetugoniidae), căluți, familie de insecte din ordinul optopterelor.

COSĂUȚI, Soroca, Cosăuți.

COSECANTĂ, funcție trigonometrică periodică, reciprocă funcției sinus.

COSIDE, familie de insecte din familia lepidoptere.

COSIM, râuleț în partea de sud a RM, afluent pe stânga al râului Cogâlnic.

COSINUS, funcție trigonometrică periodică, definită în contextul unui triunghi dreptunghic ca fiind raportul dintre cateta alăturată și ipotenuză; Cosinus hiperbolic.

COSINUSURI DIRECTOARE, al dreptei l, cosinusurile unghiurilor a, b și g formate de un vector situat pe linia l cu direcția pozitivă a axelor Ox, Oy și Oz ale sistemului de coordonate dreptunghiulare.

COSITOARE, agregat agricol pentru cosit iarbă, cereale, alte plante.

COSITORIRE, aplicarea unui strat subțire de staniu pe suprafața produselor și semifabricatelor metalice pentru a le proteja de coroziune sau pentru a le pregăti de lipit.

COSLOGENI, cultură arheologică, din bronzul târziu.

COSMETOLOGIE MEDICALĂ, compartiment al medicinei a cărui sarcină prin-

cipală este profilaxia și reabilitarea bolilor pielii și țesutului subcutanat, precum și corecția defectelor cosmetice.

COSMIDĂ, vector plasmidic în care sunt montate sectoare de bacteriofag λ.

COSMODROM, ansamblu de instalații, echipamente, utilaje, construcții și terenuri, care asigură recepționarea, păstrarea, verificarea, asamblarea și lansarea navelor spațiale și a sateliților, precum și monitorizarea zborului pe toată perioada de viață a aparatelor lansate.

COSMODROMUL „SEA LAUNCH”, cosmodrom plutitor și consorțiu internațional de explorare a spațiului cosmic cu aceeași denumire.

COSMOGONIE, teorie despre originea Universului; compartiment al astronomiei, unde se studiază originea planetelor, a stelelor, a galaxiilor și a grupurilor acestora.

COSMOLOGIE, ramură a filosofiei.

COSMONAUTICĂ, domeniu de cercetare al științelor tehnice, preocupate de cercetarea, proiectarea și lansarea rachetelor balistice și a aparatelor spațiale de zbor, funcționarea lor în spațiul cosmic și cercetarea obiectelor spațiului interplanetar în vederea valorificării cosmosului pentru necesitățile omului.v. **ASTRONAUTICĂ**.

COSMOPOLIT, care se consideră cetățean al lumii.

COSMOPOLITISM, concepția „cetățeniei globale”, care ridică interesele și valorile întregii omeniri peste interesele națiunii și statului luate aparte; doctrină sociologică și politică frecventă în sec. XVIII, care promova ideea cetățeniei universale.

COSMOS, gen de plante din familia Asteraceae.

COSMOS, universul interplanetar; Cosmo-nautică, cosmonaut, cosmodrom.

COSMOVIZIUNE, transmiterea imaginilor televizate din cosmos.

COSON, monedă de aur.

COSOR, (*Ceratophyllum*), gen de plante din familia Ceratophyllaceae.

COSOVARI, grupă etnică de origine albaneză, populația titulară din Cosovo.

COST SOCIAL, totalitatea cheltuielilor pentru bunuri alimentare și nealimentare, pentru serviciile utilizate etc.

COSTARICANI, popor și populația de bază din Costa Rica.

COSTEȘTI or., Râșcani, or. Costești.

COSTEȘTI, Hâncești, Ivanovca.

COSTEȘTI, Ialoveni, Costești.

COSTEȘTI-STÂNCA, centrală hidroelectrică de lângă satele Costești și Stânca, pe râul Prut.

COSTIOSIS, boală invazivă la peștii de apă dulce, care sunt crescuți în iazuri.

COSTIȘA, cultură arheologică, bronz mijlociu.

COSTIȘA-BOTOȘANI-HANSCA, cultură arheologică, sec. V-VII.

„**COSTIUJENI**”, soi nou de cais, cu perspectivă pentru RM, obținut la Institutul moldovenesc de cercetări științifice în domeniul pomiculturii, viticulturii și vinificației de către colaboratorul A. Petrosean. Se coace la sfârșitul lui iulie.

COSTOBOCI, populație traco-dacică; triburi tracice care populau prin sec. al II-lea partea de nord a Moldovei.

COSTREI, denumire a două specii de plante din genurile *Sorghum halepense* și *Echinochloa*, familia Gramineelor. În Republica Moldova se întâlnește prin semănături, livezi și vii.

COSTUL FORȚEI DE MUNCĂ, indicator al presiunilor pe piața muncii, dar și al competitivității prin costuri a economiei.

COSTUL VIEȚII, estimarea costurilor necesare pentru menținerea unui nivel de viață concret.

COSTULENI, Ungheni, Costuleni.

COSTUM DE ASTRONAUT, echipament individual de protecție.

COSTUM DE PROTECȚIE, îmbrăcăminte specială.

COSTUM NAȚIONAL, îmbrăcăminte tradițională a unui popor; îmbrăcăminte specială proprie unei națiuni, uneori confecționată conform scenografiei unui spectacol sau film.

COSTUM, ansamblu de îmbrăcat, costum bărbătesc (sacou, pantaloni), costum de dame (jachetă și fustă); haine.

COSTUMBRISM, direcție conceptuală în literatură și artele vizuale, populară în Spania și America Latină în sec. XIX-XX.

COSTURI DE TRANZACȚIE, costuri pentru colectarea și analiza informațiilor necesare pentru activitatea economică, pregătirea și realizarea tranzacțiilor, încheierea contractelor, asigurarea controlului asupra punerii în aplicare a acestora, suportul juridic etc.

COSTURI DIRECTE, cheltuieli ale organizației care pot fi atribuite în mod direct procesului de producție unui anumit tip de produs.

COSTURI, categorie economică, expresia monetară a costurilor de producție și de vânzare a mărfurilor sau a prețului bunurilor; cantitatea de resurse cheltuite de agentul economic în cadrul activității economice; cheltuielile pentru o anumită perioadă de timp sau în procesul activității economice; cheltuieli exprimate în numerar, ale organizațiilor, întreprinderilor, antreprenorilor.

COȘ DE FUM, canal pentru îndepărtarea gazelor de ardere din cazanele de încălzire, cuptoarele de încălzire, sobele, încălzitoarele de apă etc.

COȘ VALUTAR, metodă de stabilire a cursului valutar.

COȘACI, (*Astragalus*), gen de plante din familia Fabaceae.

COȘCALIA, Căușeni, Coșcalia.

COȘCIUG, sicriu.

COȘCODENI, Sângerei, Coșcodeni.

COȘENI, Ungheni, Negurenii Vechi.

COȘERNIȚA, Criuleni, Coșernița.

COȘERNIȚA, Florești, Coșernița.

COȘNIȚA NOUĂ, UATSN, Comisarovca Nouă.

COȘNIȚA, Dubăsari, Coșnița.

COȘTANGALIA, Cantemir, Coștangalia.

COȘTANGALIA, Cimișlia, Ecaterinovca.

COȘUL DE CONSUM, set de bunuri și servicii de consum exprimate în natură sau în bani, care permite să evalueze diverse aspecte ale fenomenelor sociale și economice.

COT, Glodeni, Cuhnești.

COT, în Moldova medievală, unitate de măsură a lungimii, egală cu 0,637 m; piesă tubulară ca axă curbă care servește pentru racordarea țevilor în locurile de schimbare a direcției conductei. Poate fi de fontă, asbociment, sticlă ș. a. Este prevăzut la capete cu filet, mufă sau flanșă.

COT, Șoldănești, Climăuții de Jos.

COTANGENTĂ, funcție trigonometrică periodică, definită în contextul unui

triunghi dreptunghic ca fiind raportul dintre cateta alăturată și cateta opusă; Cotangentă hiperbolică.

COTAR, în Moldova medievală, slujbaș însărcinat cu cotitul (supravegherea măsurătorii cu cotul a mărfurilor vândute).

COTARE, set de măsuri întreprinse de stat sau instituții economice internaționale orientate spre reglementarea comerțului exterior pentru o anumită perioadă de timp, care presupun limitarea exportului și importului de mărfuri; Cotare la bursă.

COTARUL MESTEACĂNULUI, specie de fluturi din familia geometride.

COTARUL VERDE AL POMILOR, (*Oprocroptera brumata*), fluture din familia geometridelor.

COTAȚIE, prețul actual de ofertă al unui activ financiar utilizat la cumpărarea vinderea lui pe piață sau pentru schimb.

COTĂ, (din lat. *quotus* – în ce număr), înălțimea unui punct față de nivelul mării (cotă absolută) sau față de un nivel convențional (cotă relativă). Cotele situate sub nivelul de referință se notează cu semnul minus; număr care indică pe un desen dimensiunile unui obiect sau ale unei construcții; Cota apelor, nivelul apei unui râu; în procesele socio-economice, acea parte care revine unuia dintre participanții la o acțiune comună - statului, partidului politic, companiei, persoanei fizice; Cotă de piață, cote fixe, cote procentuale, cote progresive, cote regresive; mărime admisibilă (parte, măsură, normă, procent), stabilită prin lege sau în cadrul unui acord pentru fiecare dintre participanții săi; Cotă imigrațională, cotă de gen, cotă electorală, cotă etnică, cotă imigrațională, cotă politică.

COTEALA, Briceni, Coteala.

COTENSI, trib dacic.

COTIDE, familie de pești din ordinul scorpaeniforme.

„COTIDIANUL”, site de știri din Republica Moldova.

COTIHANA, Cahul, or. Cahul.

COTILEDON, frunză embrionară modificată ce atinge dezvoltarea deplină la momentul maturizării seminței la majoritatea plantelor cu semințe.

COTILOZAURI, ordin de vertebrate dispărute.

COTINUS, gen de plante din familia Anacardiaceae.

COTISO, rege geto-dac.

COTIUJENI, Briceni, Cotiujeni.

COTIUJENII MARI, Șoldănești, Cotiujenii Mari.

COTIUJENII MICI, Sângerei, Cotiujenii Mici.

COTLASIA, gen de amfibii dispărute.

COTOCOMEFORUS, gen de pești dulcicoli.

COTOPAXI, vulcan activ în Anzi (America de Sud), unul dintre cei mai înalți vulcani activi din lume, localizare: Ecuador.

COTOR, partea laterală a unei cărți.

COTOVA, Drochia, Cotova.

COTOVCA, Sângerei, Dobrogea Veche.

COTOVCA, UATSN, Carmanova.

COTOVSC, azi REGINA MARIA, r-nul Soroca, c. comunei Regina Maria.

COTOVSCOE, (până în 1950, Cărlăneni), Comrat, Cotovscoe.

COTROPIRE, acaparare cu forța a unui teritoriu.

COTTAGE, clădire rezidențială individuală urbană sau rurală (de obicei cu două etaje), cu o parcelă mică de teren adiacent.

COTUL MORII, Hâncești, Cotul Morii.

COTUL-FRUMOS, sat în primăria comunei Goleni, p-nul Edineț.

COTURN, încălțăminte cu talpă groasă de lemn, purtată de actorii tragici în teatrul antic grecesc și roman, pentru a părea mai înalți.

COTURNIX, gen de păsări din familia galiforme.

COTUS, gen de pești din familia cotide.

COȚOFANĂ, țarcă, (Pica pica sau Pica caudata), pasăre din familia corvidelor, ordinul paseriformelor.

COULOMB, unitate de sarcină electrică în SI; numită după numele lui C. Coulomb.

COULOMBMETRIE, termen de referință în fizică privind tehnicile electroanalitice utilizate la determinarea cantității de materie transformată în timpul unei reacții de electroliză măsurând cantitatea de electricitate consumată sau produsă.

COULONOMETRIE, metodă electrochimică de analiză bazată pe legea Faraday, ce stabilește o relație între masa unei substanțe active electrochimic și cantitatea de energie electrică cheltuită la oxidarea sau la reducerea acesteia.

COUNTRY MUSIC, gen de muzică populară în SUA.

COUR D'HONNEUR, intrarea de bază, frumos amenajată într-un edificiu (palat, primărie) public sau privat.

COURCHEVEL, stațiune climaterică montană din Franța.

COURMAYEUR, stațiune balneologică și climatică din Italia.

COURTAULD INSTITUTE OF ART, centru de instruire și cercetare a istoriei artelor din Londra, dispune și de o colecție.

COVATĂ, albie în care se frământă aluatul; ladă de scânduri în care se adună făina la moară în timpul măcinatului.

COVENT GARDEN, teatru de operă și balet din Londra, inaugurat la 7 decembrie 1732, cel mai mare teatru de operă din Marea Britanie.

COVOR, țesătură groasă de lână (uneori combinată cu bumbac, cânepă, mătase) cu desene multicolore, țesătură monocromă sau multicolor, confecționată manual sau la războaie de țesut, destinată împodobirii și încălzirii încăperilor, așternerii pe podele, la izolarea sunetelor. Este destinat pentru împodobirea și termoizolarea încăperilor.

COVURLUI, Leova, Covurlui.

COX, produs obținut prin cocsificarea unor combustibili (cărbuni, produse petroliere). Se deosebesc: cox metalurgic, întrebuițat în operațiile de metalurgie (în furnale, în cubilouri), cox de petrol, obținut la distilarea distructivă a păcurii, cox de gudron.

COXALGIE, durere localizată în regiunea șoldului.

COXARTROZĂ, artroză coxofemurală.

COXITĂ, (lat. coxa - coapsă), inflamație a articulației coxofemorale.

COZEȘTI, Sângerei, Grigorăuca.

COZIA, cultură arheologică Hallstatt.

CRAB COCOTIER, animal crustaceu decapod.

CRAB REGAL, (Paralithodes camtschaticus), specie de crabi din familia litodide.

CRABI, (Brachyura), grup de animale decapode.

CRACARE, proces de rafinare secundară distructivă a țigeliului, realizat pentru a crește randamentul produselor ușoare și a îmbunătăți calitatea acestora.

CRAC-DES-CHEVALIERS, cetatea cruciaților în Siria, nu departe de orașul Homs, monument de istorie și cultură.

CRACHELIUR, crăpătură în stratul de vopsele sau lac, în operele de arte vizuale, precum și în articolele de ceramică sau cele emailate.

CRACIDE, familie de păsări galiforme.

CRACOVIA, oraș în Polonia.

CRACOVIAȘ, dans popular polonez și melodia după care se execută.

CRAH BANCAR, fenomen economic care se manifestă printr-o lipsă acută a creditului pe piață, prin scăderea catastrofală a cursului acțiunilor la bursă și prin devalorizarea monedei curente; Crah bursier, crah financiar; Faliment.

CRAMĂ, depozit de vinuri; local special de alimentație publică.

CRAMBE, gen de plante din familia Brassicaceae.

CRAMPĂ, contracție involuntară, prelungită, dureroasă a unui mușchi sau a unui grup de mușchi.

CRAMPON, cui pentru fixarea șinelor de cale ferată în traverse.

CRANIATE, (Craniata, Vertebrata), animale vertebrate.

CRANIOGRAFIE, radiografie a craniului.

CRANIOPLASTIE, transplant și grefă de material osos la nivelul craniului.

CRANIOTOMIE, tăietură chirurgicală a craniului.

CRANS-MONTANA, stațiune climaterico-montană din Elveția.

CRAP, (*Cyprinus carpio*), specie de pește din familia ciprinide.

CRAPODINĂ, dop la capătul unei țevi, pentru a nu se înfunda.

CRAPUL NEGRU, (*Mylopharyngodon piceus*), scoicar, roach chinezesc negru, specie de pește ciprinid și singura specie din genul *Mylopharyngodon*.

CRASNAIA BASARABIA, UATSN, Colosova.

CRASNAIA GORCA, UATSN, Delacău.

CRASNÂI OCTEABRI, UATSN, Crasnâi Octeabri.

CRASNÂI VINOGRADARI, UATSN, Crasnâi Vinogradari.

CRASNENCOE, UATSN, Crasnencoe.

CRASNOARMEISCOE, Hâncești, Crasnoarmeiscoe.

CRASNOE or., UATSN, or. Crasnoe.

CRASNOE, UATSN, or. Grigoriopol.

CRASNOGORCA, UATSN, Crasnogorca.

CRASSULACEAE, familie de plante angiosperme.

CRATAEGUS, (*Crataegus monogyna*), gen de plante arbuști păducel din familia Rosaceae.

CRATER, depresiune vulcanică, în formă de cupă sau în formă de pâlnie, ce rezultă preponderent dintr-o activitate explozivă a unui vulcan; vas adânc; vas antic de masă, uneori ornamentat, cu două mânere; vas mare antic pentru amestecarea vinului cu apă, întrebuițat pe larg în sec. IX-II î. H.

CRAUL, stil de înot sportiv.

CRĂCIUN, Cantemir, Lingura.

CRĂCIUN, Nașterea Domnului, sărbătoare domnească creștină, se sărbătorește pe 25 decembrie stil nou / 7 ianuarie stil vechi.

CRĂSNĂȘENI, Telenești, Crăsnășeni.

CRÂNG, pădure alcătuită, de obicei, din arbori tineri, de specii forestiere foioase cu creștere rapidă (mesteacăn, plop, salcâm ș.a.).

CRĂȘMĂRIT, tip de dări, impozite și taxe din Moldova medievală.

CRC, (*Cyclic Redundancy Check*), abreviere de referință în tehnologia informațiilor privind verificarea ciclică a erorilor.

CREANȚĂ, reprezintă drepturi juridice ale întreprinderii de a primi la scadența stabilită în contracte o sumă de bani sau alte valori de la pereane fizice sau juridice.

CREASTA COCOȘULUI, (*Celosia cristata*), plantă ierboasă anuală din familia Amaranthaceae. În grădinile din Republica Moldova se cultivă ca plantă decorativă.

CREASTA MONTANĂ NORD-ATLANTICĂ, lanț subacvatic în Oceanul Atlantic.

CREASTA RIVERANĂ, în Rusia, pe teritoriul Habarovsk. Se întinde pe 650 km de-a lungul coastei nord-vestice a Mării Ohotsk.

CREASTA SUBACVATICĂ „NORFOLK”, din Pacific, se extinde de la nord la sud de Noua Caledonie până Noua Zeelandă de Nord.

CREASTA SUBACVATICĂ MOZAMBIIC, lanț subacvatic în Oceanul Indian.

CREASTA VEST-INDIANĂ, lanț muntos submarin în Oceanul Indian.

CREASTĂ, în arhitectura rusă veche, sculptură în formă de cal sau pasăre, ce ornamenta vârful acoperișului; Creasta casei; linia de intersecție a versanților opuși ai unui lanț de munți sau ai unui masiv muntos.

CREATINĂ, compus organic; se conține în mușchii scheletici ai vertebratelor, într-o cantitate mai mică este prezent și în mușchii netezi, rinichi, ficat și neuroni.

CREATINFOSFAT, compusul organic fosfocreatina, sau creatin fosfat, servește drept sursa de grupări fosforice pentru sinteza rapidă a ATP-ului din ADP.

CREATIVITATE, putere creatoare; trăsătură complexă a personalității umane.

CREATOR, cel care a creat lumea; Dumnezeu.

CREAȚIA COPIILOR, antrenarea activă a copiilor în diferite domenii ale artei.

CREAȚIE ARTISTICĂ, domeniu de activitate umană.

CREAȚIE, Facerea Lumii, eveniment biblic despre originea lumii.

CREAȚIONISM, direcție în poezia spaniolă a anilor 1910-1920; doctrină despre crearea lumii de către Dumnezeu.

CREDINCIOS DE RIT VECHI, adept al sectei religioase de rit vechi, formată în Rusia în urma reformei religioase înfăptuite, în 1653, de patriarhul Nikon (Nichita Minov).

CREDINCIOS, persoană care crede în Dumnezeu și se conformează practicilor religioase.

CREDINȚĂ, adeziunea neclintită a omului la cuvântul lui Dumnezeu; figură heraldică.

CREDIT BANCAR, operație prin care banca pune la dispoziția solicitantului sume de bani ce vor fi restituite la un

termen determinat; împrumut bancar, împrumut de consumație, împrumut de folosință (comodat), împrumut de stat, împrumut pe termen scurt.

CREDIT DE CARBON, bonus oferit pentru diminuarea emisiilor de carbon.

CREDIT DE CONSUM, împrumutul oferit pentru a satisface nevoile de consum ale populației, pentru bunuri de folosință îndelungată și servicii, nevoile legate de procurarea de locuință sau pentru nevoi urgente etc.

CREDIT IPOTECAR, împrumut pe termen lung, garantat de bunuri imobiliare, în care creditorul, posesorul gajului, nu devine proprietarul imobilului ipotecat, iar în cazul neîndeplinirii condițiilor contractului de împrumut el are dreptul să solicite rambursarea împrumutului prin vânzarea gajului înregistrat în registrul de stat al proprietăților.

CREDIT PE TERMEN LUNG, împrumut care se caracterizează prin acordarea acestuia pentru un termen semnificativ de lung, reînnoirea lui, utilizarea lui pentru atragerea investițiilor din alte surse, cu excepția împrumuturilor cu risc ridicat de credit, rată flotantă a dobânzii, garanții și rezerve.

CREDIT PE TERMEN SCURT, împrumut cu un termen de utilizare mai mic de un an.

CREDIT PEDAGOGIC, instrument de exprimare a volumului de muncă pretins studentului.

CREDIT SUISSE GROUP, corporație multinațională care operează pe trei segmente ale pieței financiare globale: servicii bancare pentru persoane fizice, investiții și gestionarea activelor.

CREDIT TRANSFERABIL, instrument de exprimare a volumului de muncă pretins studentului.

CREDIT, partea dreaptă a contului contabil; tip de relații sociale legate de

mișcarea valorii; Credit comercial, ~ de refinanțare, ~ extern, ~ fiscal, ~ internațional, ~ lombard, ~ pe termen mediu, ~ pentru export, ~ pentru investiții, ~ privat, ~ public, ~ restant, ~ tehnic.

CREDITOR, în dreptul civil, parte la o datorie care are dreptul să solicite celeilalte părți (debitor) îndeplinirea unei obligații specifice; în economie, termen utilizat pentru identificarea persoanei față de care o organizație are o datorie reflectată în bilanțul său; Creditor chirografar, creditor gajist, creditor ipotecar; o parte dintr-un contract de credit care are dreptul să ceară celeilalte părți să întreprindă o anumită acțiune sau să se abțină de la aceasta; subiect al unor relații de credit, care acordă fonduri bănești, proprietăți, alte valori sau echivalentul acestora pentru folosință temporară.

CREDITUL BANCAR, unul dintre principalele forme de acordare a banilor în folosință temporară.

CREEK, curs de apă temporar în deșerturile sărate din Australia și din America de Sud.

CREEP, deplasare lentă a particulelor care alcătuiesc depozitele diluviale către partea inferioară a unui versant.

CREION OPTIC, dispozitiv opto-electronic.

CREION, instrument de mână pentru desenat, desen liniar și scris.

CREMALIERĂ, organ de lucru la un dispozitiv mecanic.

CREMATORIU, instalație pentru incinerarea cadavrelor umane.

CREMAȚIE, ardere, prefacere în cenușă; incinerare.

CREMĂ, produs culinar obținut din amestec de smântână, lapte, frișcă, unt și zahăr, dar și alte ingrediente; alifie din uleiuri sau grăsimi cu aditivi, des-

tinată pentru îngrijirea pielii, părului, unghiilor etc.

CREMENCIUG, Căușeni, Cremenciug.

CREMENCIUG, Soroca, Cremenciug.

CREMENE, mineral dur, material de construcție.

CRENEL, element arhitectural în formă de dischizătură îngustă la o cetate, la un castel.

CRENOSOMOZĂ, helmintiaza vulpilor, a vulpii polare, a samurului și altor mamifere din familia Mustelidae, provocată de nematodul *Crenosoma vulpis* din familia Crenosomatidae.

CREODONȚI, ordin de animale placentare terestre erbivore.

CREOLI, popor în Sierra Leone.

CREOZOT, lichid vâscos gălbui sau galben-verzui cu un miros puternic, neplăcut, obținut prin piroliza lemnului de fag și a altor foioase sau din fracțiuni de la distilarea gudronului de huilă.

CREP, țesătură din fire de mătase, lână, bumbac sau fibre sintetice, răsucite la dreapta și la stânga, și țesute într-o anumită alternanță.

CRESCENDO, creștere progresivă a intensității sunetelor produse de voce sau de instrumente muzicale.

CRESON, plantă anuală *Lepidium sativum*, din familia Brassicaceae.

CRESTARE, tehnică de lucru în lemn.

CRESTE OCEANICE, creste subacvatice, structuri montane de pe fundul oceanelor și mărilor.

CRESTOMAȚIE, culegere de texte din diferiți autori, reprezentative pentru valoarea lor filologică, istorică, documentară etc.; analecte.

CRESUS, rege antic.

CREȘTERE ECONOMICĂ, tendință pe termen lung de creștere a volumului real de producție de bunuri și servicii; Creștere economică consolidată, creștere echilibrată, creștere economică extensivă, creștere economică intensivă, creștere economică potențială, creștere economică zero.

CREȘTERE, v. **MATURIZARE**.

CREȘTEREA ANIMALELOR AGRICOLE, creșterea și încrucișarea bine orientată a animalelor agricole în scopul îmbunătățirii calităților lor ereditare, perfecționarea raselor existente și creșterea altora noi, crearea cirezilor/turmelor de animale cu productivitate înaltă.

CREȘTEREA ANIMALELOR DE BLANĂ, reproducerea în captivitate a animalelor pentru blană, una din cele mai tinere ramuri ale zootehniei.

CREȘTEREA CAILOR, una din cele mai vechi ramuri ale zootehniei; compartiment al zootehniei, bazat pe ipologie.

CREȘTEREA CAPRELOR, una din cele mai vechi ramuri ale șeptelului.

CREȘTEREA CĂMILELOR, ramură a zootehniei, care se ocupă de reproducerea și folosirea cămilor.

CREȘTEREA CÂINILOR, ramură a zootehniei, care se ocupă de creșterea câinilor pentru a fi folosiți în diverse ramuri gospodărești, armată, sport.

CREȘTEREA NUTREȚURILOR, ramură a agriculturii.

CREȘTEREA OILOR, ramură a zootehniei.

CREȘTEREA PORCILOR, ramură a zootehniei, care se ocupă de creșterea porcilor.

CREȘTEREA SEMINTELOR, ramură a agriculturii, a cărei sarcină constă în creșterea cantității necesare producției de semințe ale culturilor agricole fără pierderea calităților lor de soi și însămânțare, de păstrare în cadrul procesului de creștere a purității soiului și a tuturor trăsăturilor și caracteristicilor soiului dat, trebuincioase din punct de vedere economic.

CREȘTET, element din stemă.

CREȘȚIN, v. **CREȘȚINISM**.

CREȘȚINAREA DACO-ROMANILOR, proces de creștinare a daco-romanilor.

CREȘȚINĂTATE, totalitatea țărilor sau popoarelor creștine.

CREȘȚINISM, totalitatea formelor de credință în persoana și scrierile care conțin cuvintele și învățăturile lui Isus Hristos; una dintre religiile mondiale apărută la începutul sec. I.

CREȚA, insulă greacă în Marea Mediterană.

CRETACIC, perioadă a erei mezozoice.

CRETĂ LITOGRAFICĂ, mineral, material de lucru.

CRETINISM, afecțiune endocrină caracterizată prin reținere în dezvoltarea psihică și fizică ca urmare a deficitului de hormoni ai tiroidei, hipotiroidism.

CREȚOAI, Anenii Noi, Țanțăreni.

CREUZET, vas de laborator, folosit la temperaturi înalte.

CREVETE, (Natantia), subordin de animale crustacee decapode.

CREZ, una dintre formulările scurte ale esenței credinței creștine.

CREZOLI, metilfenoli sau hidroxitolueni.

ÇRI, în mitologia vedică, zeiță a frumuseții și fericirii.

CRIC, mecanism de ridicare a greutăților la construcția, reparația și asamblarea edificiilor, la executarea lucrărilor de încărcare-descărcare.

CRICETIDE, (Cricetulus longicaudatus), specie de animale rozătoare din familia Cricetidae.

CRICHET, joc sportiv dintre două echipe a câte 11 jucători, cu mingea și băta plată din lemn, pe un teren de iarbă de formă ovală; foarte popular în Regatul Unit și în țările Comunității Națiunilor (Consiliul Internațional al Cricketului are 105 de state membre); seamănă cu baseballul nord-american.

CRICOVA or., mun. Chișinău, or. Cricova.

CRICOVA-NOUĂ, v. **CIORESCU**.

CRIHANA NOUĂ, Cahul, vechea denumire până la 8 iunie 1968 a s. Lebedenco, Cahul.

CRIHANA VECHIE, Cahul, Crihana Veche.

CRIHANA, Orhei, Crihana.

CRIMĂ, fenomen periculos din punct de vedere social; Crimă economică, crimă de război.

CRIME ÎMPOTRIVA UMANITĂȚII, crime militare deosebit de grave.

CRIMEEA, peninsulă în Ucraina în sud-estul Europei. La V. și S. este scaldată de Marea Neagră, la E. – de Marea Azov, iar la N. se unește cu continentul prin istmul Perekop; sistem muntos în S. Crimeei; republică autonomă, Ucraina.

CRIMINALISTCĂ, (din lat. crimen – fapt penal), știință care studiază și elaborează metode, procedee și mijloace pentru descoperirea infracțiunilor, știința juridică despre abilitățile speciale, tehnicile

și metodele de soluționare a problemelor asociate unei instanțe penale.

CRIMINALITATE, termen de referință în jurisprudență, sociologie, privind acest fenomen social.

CRIMINOLOGIE, știința despre infracțiuni, cauzele acestora, identitatea infractorului și măsurile de prevenire a criminalității.

CRIN DE BALTĂ, (*Butomus umbellatus*), roșăța, plantă acvatică din familia Butomaceae. Crinul de baltă se întâlnește prin stufărișuri, pe malul râurilor și iazurilor.

CRIN DE PĂDURE, (*Lilium martagon*), plantă ierboasă perenă din familia Liliaceae. În Republica Moldova plantă meliferă, furajeră și decorativă.

CRIN, gen de plante bulboase multianuale din familia Liliaceae.

CRINI DE MARE, (Crinoidea), clasă de animale nevertebrate marine din încrengătura echinodermelor.

CRINOIDEE, clasă de animale nevertebrate din filumul echinodermelor.

CRINUM, specie de plante din familia Amaryllidaceae.

CRIOBIOLOGIE, compartiment al biologiei ce studiază influența temperaturilor joase și foarte joase, asupra diferitelor obiecte și procese biologice.

CRIOCHIMIE, compartiment al chimiei care studiază legile transformărilor chimice la temperaturi joase și ultrajoase.

CRIOCHIRURGIE, tratarea cu temperaturi joase folosită în oncologie, dermatologie, otorinolaringologie, oftalmologie, urologie ș.a. domenii ale medicinei.

CRIOELECTRONICĂ, domeniu al electronicii, care efectuează cercetări privind

interacțiunea câmpului electromagnetic cu purtătorii de sarcină într-un solid, și cu crearea de dispozitive electronice pe baza acestor efecte.

CRIOGENIE, domeniu de cercetări științifice fundamentale și aplicative privind tehnica producerii temperaturilor foarte joase.

CRIOLOGIE, știință care studiază temperaturile joase.

CRIOMETRIE, termen de referință în fizică privind măsurarea temperaturilor de congelare.

CRIOPATIE, denumire comună pentru bolile induse de temperaturi scăzute.

CRIOPEDOGENEZĂ, știință care studiază procesele de formare a solurilor la temperaturi joase.

CRIOSCOPIE, metodă de determinare a greutatei moleculare a unei substanțe; metodă fizico-chimică pentru studierea soluțiilor lichide ale substanțelor nevolatile bazată pe determinarea scăderii temperaturii de topire a soluției în comparație cu temperatura de topire a unui solvent pur.

CRIOSFERĂ, înveliș al suprafeței terestre situat în zona de interferență a atmosferei, hidrosferei și litosferei, prin prezența gheții.

CRIOSTAT, instalație termostat, în interiorul căreia se menține o temperatură mai joasă decât în mediul ambiant.

CRIOTEHNICĂ, tehnică criogenă.

CRIOTERAPIE, tratarea cu ajutorul temperaturilor joase.

CRIOTRON, aparat cu funcție de releu.

CRIPTANALIZĂ, metode de studiere a sensului informațiilor cifrate; termen de referință în tehnologia informațiilor privind managementul informației.

CRIPTANZI, compuși macroheterociclici constituiți din două sau mai multe cicluri ce conțin heteroatomi interconectați prin punți de etilenă.

CRIPTĂ, cavou subteran, construit sub o biserică; capelă subterană; construcție subterană într-un lăcaș sfânt; încăpere sub altar.

CRIPTOBRANCHIDE, familie de amfibii caudate.

CRIPTOCOCOZĂ, micoză profundă, subacută sau cronică, pentru care este caracteristică leziunea gravă a sistemului nervos central, plămânilor, pielii și mucoaselor.

CRIPTOFAGIDE, familie de insecte coleoptere din subordnul polifagilor.

CRIPTOGRAFIE, știința metodelor de conversie a informațiilor care să le protejeze atunci când se transmite prin canale de comunicare practice și căile de implementare practică a acestor metode; scriere secretă, un sistem de schimbare a literelor pentru a face textul de neînțeles pentru neinițiat; secțiune de paleografie ce studiază grafica sistemelor criptografice; Criptografie cu cheie publică.

CRIPTOLOGIE, disciplină care studiază scrierile secrete, procedeele de cifrare și de descifrare a mesajelor cifrate; domeniu de știință despre scrierea secretizată.

CRIPTOMERIA, gen de plante gimnosperme din familia Cupressaceae.

CRIPTOMNEZIE, incapacitate de a diferenția evenimentele trăite de cele din vise, de cele citite sau de cele auzite.

CRIPTOPORTICUS, trecere, pasaj sau coridor acoperit.

CRIPTORHISM, anomalie de dezvoltare a fătului caracterizată prin lipsa în scrot a unuia sau a ambelor testicule; este determinată de reținerea deplasării lor din spațiul retroperitoneal.

CRISALIDĂ, nimfa moliilor și fluturilor din familia lepidoptere.

CRISELEFANTINĂ, procedeu de confecționare din aur și fildeș.

CRISMĂ, monograma lui Hristos.

CRISOBERIL, mineral folosit ca piatră semiprețioasă.

CRISOCLORIDE, familie de mamifere din ordinul afrosoricida.

CRISOFITE, (Chrysophyta), alge auri, filum de alge.

CRISOSPENIUM, gen de plante din familia Saxifragaceae.

CRISTAL BIOLOGIC, cristal dintr-un compus chimic de origine biologică.

CRISTAL DE BOEMIA, produs de artizanat după tradiții vechi în Republica Cehă.

CRISTAL DE PLASMĂ, material compozit.

CRISTAL FOTONIC, structură a materiei.

CRISTAL LICHID, substanță compozită mixtă (organică și anorganică) sau organică, sintetică sau naturală.

CRISTAL WIGNER, starea ordonată cristalină a unui sistem de electroni, ce se află în câmpul unei sarcini electrice distribuite uniform.

CRISTAL, corp omogen, anizotrop, cu structură internă tridimensională; substanță minerală solidă, omogenă, cu o structură internă regulată, care se prezintă sub forma unor poliedre; substanță solidă sau lichidă, constând din atomi, molecule, ioni sau grupurile acestora localizate în mod regulat; Cristal fonic, cristale active neliniare, cristale lichide.

CRISTALE SINTETICE, cristale crescute artificial în condiții de laborator.

CRISTALE WHISKER, monocristale sub formă de ace și fibre cu un diametru de la câțiva până la sute de micrometri.

CRISTALIN, parte a ochiului care are aspectul unei lentile transparente biconvexe, așezată îndărătul irisului și care are un rol important în acomodarea vederii la diferite distanțe; unul dintre mediile refringente ale ochiului.

CRISTALIZARE, formarea de cristale din topituri, soluții, faza gazoasă sau plasmă, precum și din substanțe amorfe sau cristale ale altor structuri; proces poate fi natural sau artificial de formare a unor cristale solide dintr-o soluție, topitură sau mai rar dintr-un gaz.

CRISTALIZATOR, instalație pentru izolarea substanțelor în proces de cristalizare.

CRISTALOCHEMIE, compartiment al chimiei care studiază aranjarea spațială a atomilor în structurile substanțelor cristaline în funcție de compoziția chimică și tipul de legătură chimică între atomi, precum și influența structurii cristaline a unei substanțe asupra proprietăților fizice și chimice ale acesteia.

CRISTALOFIZICĂ, domeniu de cercetare care studiază legătura proprietăților fizice ale cristalelor solide și lichide cu componența chimică și simetria cristalelor, influența acțiunilor externe asupra acestor proprietăți, defectele în cristale și mecanismele de formare a cristalelor; Cristaloacustică.

CRISTALOGRAFIE, știință auxiliară a mineralogiei care se ocupă cu studiul cristalelor; știință despre formarea și creșterea cristalelor, despre structura acestora, simetria, compoziția chimică și proprietățile fizice; Cristaloopptică.

CRISTEI, (Crex crex), pasăre călătoare din ordinul raliiformelor.

CRISTEL DE CÂMP, (Crex crex), pasăre, reprezentant al familiei raliide.

CRISTEȘTI, Nisporeni, Cristești.

CRISTOLOGIE, parte a teologiei creștine care povestește despre persoana lui Hristos și despre raporturile sale cu Dumnezeu și cu umanitatea.

CRIȘANA, provincie istorică în V Munților Apuseni, la N de Mureș. Pe teritoriul ei este menționat voievodatul românesc al lui Menumorut (sec. IX-X). După 1541 a făcut parte din principatul Transilvaniei; turcii au stăpânit între anii 1660 și 1692 o mare parte a teritoriului (Eialetul de Oradea). Puternic centru al culturii românești în sec. al XIX-lea (școlile de la Beiuș, Arad, Oradea etc.). În 1918 s-a unit cu România, o dată cu Transilvania, Banatul și Maramureșul.

CRIȘCĂUȚI, Dondușeni, Crișcăuți.

CRITERII DE NOTARE, principii de clasificare și de apreciere a cunoștințelor.

CRITERII STATISTICE, teste statistice care determină în mod univoc regulile de luare a deciziilor în problemele de verificare statistică a ipotezei.

CRITERIILE DE LA COPENHAGA, (engl. Copenhagen criteria), adoptate în 1993 la reuniunea Consiliului Europei, la Copenhaga, criterii pentru aderarea țărilor la Uniunea Europeană.

CRITERIU DE OPTIM, semnifică cel mai mare profit pe care îl poate realiza primul decident.

CRITERIU, normă pe baza căreia se face o clasificare, o definire, o apreciere; punct de vedere, principiu, normă pe baza căreia se face o clasificare, o definire, o apreciere; Criterii de concordanță, criterii de convergență, criterii de divizibilitate, criteriul student, verificarea a ipotezelor statistice.

CRITICĂ DE ARTĂ, știință care se ocupă cu analiza, evaluarea și interpretarea stilului lucrărilor de artă în contextul culturii moderne privind studiarea artelor. v. **STUDIUL ARTELOR**.

CRITICĂ LITERARĂ, ramură a științei despre literatură.

CRITICĂ, apreciere a unor opere, a activității unor persoane sau a unor colective.

CRITICISM, sistem filosofic al lui I. Kant.

CRITĂ, masă spongioasă de fier (cu conținut scăzut de carbon, sulf, fosfor și siliciu) cu incluziuni de zgură, care umple porii și cavitățile.

CRIUENI or., Criuleni, or. Criuleni.

CRIVA, Briceni, Criva.

CRIVĂȚ, vânt puternic de la est sau nord-est, care suflă în timpul iernii.

CRIZA BOSNICĂ, (1908-1909), conflict internațional provocat de anexarea Bosniei și a Herțegovinei de către Austro-Ungaria în octombrie 1908.

CRIZA DE LA FASHODA, 1898, conflictul între Marea Britanie și Franța provocat de lupta pentru instaurarea dominației coloniale în Africa.

CRIZA DEMOGRAFICĂ, agravarea semnificativă a procesului de reproducție a populației, care conduce la existența populației, ca consecință a reducerii numărului acesteia sau invers, din cauza unei creșteri naturale foarte ridicate a populației.

CRIZA ECONOMICĂ, destabilizarea parțială sau totală a sistemului economic care se manifestă prin dezechilibrarea subsistemelor sale, subminarea relațiilor de reproducere și a mecanismelor de coordonare a intereselor, acutizarea contradicțiilor socio-economice; Crize de materie primă.

CRIZA KUWEITIANĂ, (1990-1991), conflict militar între Irak, pe de o parte, și Kuwait împreună cu forțele coaliției a 36 de state în frunte cu SUA, pe de altă parte.

CRIZA RACHETELOR, 1962, confruntare între Uniunea Sovietică și SUA, în legătură cu rachetele nucleare sovietice din Cuba.

CRIZA SUEZULUI, Războiul Canalului de Suez din 1956, pentru Marea Britanie și Franța - Operațiunea Musketeer, război declanșat în timpul Războiului Rece ca urmare directă a hotărârii Conducătorului (în arabă rais) Egiptului, colonelul Gamal Abdel Nasser, din 26 iulie 1956, de a naționaliza Canalul Suez, proprietate franco-britanică aflată sub control egiptean și respectiv, respingerea ofertei americano-britanice de a construi barajul de la Assuan de pe Nil.

CRIZA VALUTARĂ, agravare accentuată a situației de pe piața valutară.

CRIZA VENEZUELEANĂ DIN 1902-1903, blocadă navală impusă Venezuelei de Regatul Unit, Germania și Italia din decembrie 1902 până în februarie 1903, după ce președintele Cipriano Castro a refuzat să plătească datoria externă și pagubele suferite de cetățenii europeni în ultimele războaie civile din țară.

CRIZANTEMĂ, (*Chrysanthemum*), gen cu cca 500 specii de plante anuale și multianuale, din familia Compozitelor. În Republica Moldova crește spontan și se cultivă *Chrysanthemum vulgare* sau *Leucanthemum vulgare*.

CRIZĂ DE COMUNICARE, blocarea sau perturbarea fluxurilor informaționale din cadrul unei instituții.

CRIZĂ DINASTICĂ, problema succesiunii la tron.

CRIZĂ ECOLOGICĂ, modificare negativă a mediului de viață a unor specii sau populații care periclitează existența lor.

CRIZĂ MAROCANĂ DIN ANII 1905, 1911, cunoscută și cu numele Criza Tangerului, a fost o criză internațională generată de neînțelegerile cu privire

la controlul asupra Marocului. Criza a dus la înrăutățirea relațiilor Germaniei atât cu Franța, cât și cu Regatul Unit și a dus la întărirea relațiilor franco-britanice în cadrul Antantei.

CRIZĂ POLITICĂ, întrerupere în funcționarea normală a oricărui organism social, cu rezultat pozitiv sau negativ, stare critică, stare grea tranzitorie; neînțelegerile ivite între factorii de decizie ai unui regim politic sau guvern; Criză socială, criză morală.

CRIZĂ, acutizare bruscă a bolii sau a procesului patologic sub formă de acces; stare morbidă de scurtă durată instalată brusc sub formă de convulsii, mișcări involuntare însoțite de pierderea cunoștinței, cădere; de obicei se soldează cu un somn profund; fază în evoluția unei societăți marcată de mari dificultăți; Criza datoriei externe, ~ bursieră, ~ bancară, ~ de schimb monetar, ~ financiară.

CRIZELE BERLINEZE, crizele politice internaționale din perioada „războiului rece” cauzate de confruntarea URSS-ului cu țările occidentale în problema germană.

CRIZOIDINĂ, colorant bazic galben, preparat plecând de la anilină, care se folosește pentru colorarea pieilor și a hârtiei.

CROAZIERĂ, călătorie efectuată la bordul navelor-hotel.

CROBIZI, populație de neam tracic așezată la sudul Dunării, în apropierea Mării Negre.

CROCHIU, (fr. croquis de la croquer - a schița), desen, pictură sau sculptură de dimensiuni restrânse, care fixează sumar și rapid trăsăturile esențiale ale unei figuri, ale unui peisaj, obiect.

CROCIDURA, gen de mamifere din familia soricide.

CROCMAZ, Ștefan-Vodă, Crocmaz.

CROCODIL, (*Crocodylus*), gen de reptile acvatice răpitoare din ordinul crocodilienilor. Reprezentanți: Crocodil de Nil, (*Crocodylus niloticus*), Crocodil cu creastă (*Crocodylus porosus*) ș. a.

CROCUS, (*Crocus sativus*), specie de plantă cu flori din genul *Crocus* din familia Iridaceae.

CROM, (*Chromium*), Cr, element din grupa a VI-a a sistemului periodic al elementelor; nr. at. 24. Sunt cunoscuți 4 izotopi naturali stabili. Metal dur, greu fuzibil, de culoare cenușiu-argintie.

CROMAGNON, om de tip primitiv al speciei *Homo sapiens*.

CROMANSIL, aliaj de crom.

CROMARE, procedeu tehnologic.

CROMATICĂ, gamă formată dintr-o serie succesivă de semitonuri.

CROMATINĂ, fibre nucleoproteice din care se compun cromozomii celulelor eucariote.

CROMATISM, succesiune de mai multe sunete aflate la distanță de un semiton; structură melodică în care predomină intervale de semiton.

CROMATOFORI, organite ale algelor, unde se depozitează pigmenții ce asigură fotosinteza.

CROMATOGRAF, aparate pentru efectuarea procesului de cromatografie în scopul analizei calitative și cantitative a amestecurilor de substanțe, izolarea componentelor pure sau a fracțiilor înguste din amestecuri, precum și pentru studii fizico-chimice.

CROMATOGRAFIE, metodă fizico-chimică de separare a unui amestec de substanțe; Cromatografie capilară, metodă de separare, identificare, determinare cantitativă și cercetare fizico-chimică a substanțelor; opțiune de cromatografie pe coloană în care coloanele cu diame-

trul mic sunt utilizate pentru a separa amestecurile de compuși; Cromatografie de schimb ionic, variantă a cromatografiei lichide; Cromatografie exclusivă, variantă a cromatografiei lichide bazată pe capacitatea diferită a moleculelor de diferite mărimi de a pătrunde în porii sorbentului, ce servește ca o fază staționară; Cromatografie în mediul lichid, metodă de separare, identificare, determinare cantitativă și investigare fizico-chimică a substanțelor; Cromatografie în straturi subțiri, metodă fizico-chimică de separare și analiza a amestecurilor de substanțe, bazată pe viteze diferite de mișcare a componentelor amestecului într-un strat subțire din faza staționară, atunci când acestea se deplasează în fluxul fazei mobile, una dintre opțiunile plane pentru cromatografia lichidă; Cromatografie pe hârtie, metodă pentru separarea, identificarea și determinarea cantitativă a substanțelor; Cromatografie preparativă, utilizarea metodelor și aparatelor cromatografice pentru izolarea substanțelor pure sau a fracțiilor înguste din amestecuri sintetice sau naturale multicomponente; direcția neanalitică a cromatografiei; Cromatografie supercritică, metodă pentru separarea, identificarea și determinarea cantitativă a substanțelor.

CROMATOLOGIE, studiu al materiilor colorante de origine vegetală.

CROMEL, aliaj special din crom, fier, nichel și mangan.

CROMLEH, monument megalitic din epoca bronzului.

CROMODINAMICĂ CUANTICĂ, termen de referință în fizică privind teoria cuantică a câmpurilor.

CROMOLITOGRAFIE, litografie color, care folosește câte o formă separată pentru imprimarea fiecărei culori (până la 20 sau mai mult).

CROMOPLAST, plastide de culoare galbenă, portocalie sau roșie (în sens strict) din celulele țesuturilor funda-

mentale ale petalelor, fructelor, frunzelor, tulpinii și rădăcinii. Provin din proplastide, leucoplaste și cloroplaste.

CROMOPROTEINE, proteine complexe, colorate, gruparea prostetică din componența lor, determinând spectrul de absorbție X, și corespunzător, culoarea acestuia.

CROMORGANICI, COMPUȘI ~, compuși organometalici în care atomul de crom este legat direct de atomul de carbon.

CROMOZOM, element structural, autoreproductiv al nucleului celular, ce conține gene, prin care se îndeplinește funcția principală a aparatului genetic celular.

CROMOZOMI SEXUALI, determină deosebirea în cariotipurile diferitor sexe la organisme unisexuate.

CRONICA „RĂJATARA MGIŢIŢI”, cronică indiană scrisă în anii 1147-1150.

CRONICA ANONIMĂ A BRAȘOVULUI PENTRU TRECUTUL ROMÂNILOR DIN ȘCHEI, izvor istoric.

CRONICA ANONIMĂ A BRAȘOVULUI, (1392 – cca 1790), tratează trecutul românilor din Șchei între 1392-1790.

CRONICA ANONIMĂ A MOLDOVEI, cronică oficială, redactată în limba română, la îndemnul și în timpul primei domnii a lui Grigore II Ghica (1726-1729).

CRONICA ANONIMĂ DESPRE BRÂNCOVEANU, cronică muntească atribuită inițial cronicarului muntean Radu Popescu, apoi spătarului Preda Brâncoveanu, cu cea mai mare valoare literară dintre toate scrierile muntești.

CRONICA ANONIMĂ RACOVITEANĂ, cronică moldovenească a doi autori anonimi care continuă letopisețul lui Miron Costin, scrisă în limba română și care relatează evenimente din istoria Moldovei, cuprinse între anii 1661 și 1729.

CRONICA BĂLENILOR, cronică anonimă, scrisă la sfârșitul sec. XVII de un autor atașat grupării boierești a Bălenilor cu titlul „Istoriile domnitorilor Țării Românești”.

CRONICA BUZEȘTILOR, cronică anonimă, în corpul „Letopisețului Cantacuzinesc”, cronică scrisă de un apropiat al Cantacuzinilor, la îndemnul boierilor Buzești, păstrată într-o compilație din sec. al XVII-lea.

CRONICA DE LA BISTRIȚA, manuscris ce datează din secolele XVI-XVII, numită și „Letopisețul de când s-a început cu voia lui Dumnezeu Țara Moldovei”.

CRONICA DE LA PUTNA, letopiseț despre istoria Moldovei, întocmit între anii 1466-1525, posibil de către un călugăr al mănăstirii Putna, pe baza unor notițe ale vremii.

CRONICA DOMNIEI DINTĂI A LUI NICOALE VODĂ MAVROCORDAT, Letopisețul „de domnie lui Nicolae Alexandru Vodă, vleit 7218/(1710).

CRONICA GHICULEȘTILOR, cronică moldovenească redactată la Iași, scrisă inițial în limba română, pentru a fi tradusă la cererea familiei Ghica (Grigore și Matei Ghica) în limba greacă.

CRONICA HOTINULUI, povestire istorică versificată cu titlul din manuscris: „Cuvinte în versuri a cetății Hotinului”.

CRONICA LUI AXINTE URICARUL, letopisețul de-a doua domnie a lui Nicolae Alexeandru Vodă, vleit 7220 (1711-1712).

CRONICA LUI AZARIE, izvor pentru istoria Moldovei.

CRONICA LUI BARTOLOMEU DRAGFY, izvor istoric.

CRONICA LUI EFTIMIE, cronică oficială a lui Petru Rareș, scrisă de egumenul Eftimie, ce cuprinde evenimentele din Moldova din perioada 1541-1553.

CRONICA LUI HURU, narațiune falsificată, publicată pentru prima dată în 1856-1857; a pretins a fi o cronică oficială a curții moldovenești medievale.

CRONICA LUI MACARIE, scrisă în limba medio-bulgară, cuprinde istoria Moldovei între 1501 și 1551.

CRONICA LUI NESTOR, cronică rusească „Povesti vremennih let”.

CRONICA LUI RADU POPESCU, ultimul cronicar al Țării Românești.

CRONICA LUI ȘTEFAN CEL MARE, („Cronica scrisă pe scurt a lui Ștefan, din mila lui Dumnezeu, voievod al țărilor Moldovei și Valahiei), relatează cele mai marcante evenimente din istoria Moldovei dintre 1457-1499.

CRONICA LUI ȘTEFAN CEL MARE, una din cele mai vechi cronici românești, scrisă în limba germană. Datează de la sfârșitul secolului al XV-lea.

CRONICA MOLDO-GERMANĂ, versiunea păstrată, în germană, a cronicii oficiale a domniei lui Ștefan cel Mare (1457-1504), intitulată „Cronica scrisă pe scurt a lui Ștefan, din mila lui Dumnezeu voievod al țărilor Moldovei și Valahiei”.

CRONICA MOLDO-POLONĂ, traducerea în limba polonă a unui letopiseț slav de curte, făcută la Iași în 1566 de un cărturar polonez de la curtea lui Alexandru Lăpușneanu.

CRONICA MOLDO-RUSĂ, („Povestire pe scurt despre domni moldoveni, de când s-a început țara Moldovei în anul 1359”), scurtă traducere a vechilor anale slavo-moldovenești, inclusă în vestita compoziție de cronici rusești „Воскресенская летопись”.

CRONICA MOLDO-RUSĂ, scriere istorică compilată la curtea lui Bogdan al III-lea cel Orb (1504-1517), fiul lui Ștefan cel Mare.

CRONICA PARALELĂ A ȚĂRII ROMÂNEȘTI ȘI A MOLDOVEI, Letopisețul Țării Românești și a Țării Moldovei.

CRONICA PASCALĂ, lucrare istorică bizantină din anii 630.

CRONICA PICTATĂ DE LA VIENA, cronică ilustrată a Ungariei medievale, scrisă în secolul al XIV-lea, are inițialele pictate, conținând 146 de pagini și 147 de picturi în miniatură.

CRONICA PSEUDO-AMIRAS, (1661-1729), izvor istoric.

CRONICA PSEUDO-NICOLAE COSTIN, (1661-1709), izvor istoric.

CRONICA SÂRBO-MOLDOVENEASCĂ, scurt letopiseț care expune laconic în medio-bulgară unele evenimente însemnate din istoria Moldovei, Bulgariei, Serbiei și a Turciei între anii 1359-1512.

CRONICA ȚĂRILOR MOLDOVEI ȘI A MUNTENIEI, lucrarea lui MIRON COSTIN „Chronika ziem moldawskich i multanskich).

CRONICAR, autor de cronici sau de letopiseț; jurnalist care redactează o cronică într-un ziar; persoană care descrie o anumită perioadă istorică.

CRONICARI MOLDOVENI, autorii primelor cronici moldovenești în limba română privind istoria Țării Moldovei: Grigore Ureche, Miron Costin și Ion Neculce.

CRONICARI MUNTENI, cronicarii munteni care au activat în secolul al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea.

CRONICĂ, articol de ziar în care se relatează noutăți importante din viața politică, culturală, socială; în Evul Mediu, scriere cu caracter istoric, în care evenimentele sunt expuse în mod cronologic - cuprinde o înregistrare cronologică a evenimentelor sociale, politice și familiale; letopiseț, hronic.

CRONICI ȘI POVESTIRI ISTORICE ÎN VERSURI, creații narative, de volum mic, care evocă evenimente răzlețe.

CRONICI VERSIFICATE, izvor istoric din sec. al XVII-lea.

CRONICILE ANGLO-SAXONE, izvor istoric.

CRONICILE LUI MIHAI VITEAZUL, colecție alcătuită din trei izvoare externe, care atestă ecoul european al acțiunilor domnitorului: două poeme scrise în neogreacă, aparținând vistiernicului Stavrinus și lui Gheorghe Palamed și o cronică latină.

CRONICILE MEDIEVALE ALE ROMÂNIEI, izvor istoric.

CRONICILE ROMÂNIEI SAU LETOPIȘTELE MOLDOVEI ȘI VALAHIEI, izvor istoric.

CRONOGRAF, aparat de precizie, care înregistrează în mod automat momente de timp; în Evul Mediu, scriere care cuprinde o sinteză a istoriei universale și care este întocmită pe baza unor izvoare istorice, legende biblice și populare; scriere cu caracter popular, reprezentând o sinteză a istoriei generale; aparat de precizie, prevăzut cu un mecanism de ceasornic, care înregistrează în mod automat momente de timp (de ex. începutul și sfârșitul unui fenomen sau al unei acțiuni); în Evul Mediu, scriere care cuprinde o sinteză a istoriei universale și care este întocmită pe baza unor izvoare istorice și legende biblice și populare.

CRONOGRAFIE, Cronografia Moldovenească, prețioasă sursă istorică narativă pentru studierea istoriei Moldovei din sec. XIV-XVIII.

CRONOLOGIE, disciplină auxiliară a istoriei, având ca obiect stabilirea exactă a datelor unor evenimente sau izvoare istorice; succesiune în timp a evenimentelor istorice; tabel cu înșirarea cronologică a evenimentelor.

CRONOMETRU, dispozitiv de măsurare în domeniu a timpului.

CRONOS, în mitologia și religia greacă unul dintre titani; fiul minor al lui Uranus și Gaea.

CRONOSCOPI, dispozitiv de măsurare.

CROCOCALE (Chroococcales), ordin de alge din încrengătura Cianofitelor.

CROQUET, joc sportiv în care jucătorii, cu ajutorul unor ciocănașe de lemn, încearcă să ducă o minge în porțile oponentului dispuse într-o ordine specială.

CROS, probă de sport.

CROSARCUS, gen de animale mamifere din familia herspetide.

CROSĂ, echipament pentru conducerea pucului în hochei.

CROSOPTERIGIENI, crossopterigii, (Crossopterygii), grupă de pești fosili, cunoscute din devonian și permian, sunt împărțiți în subgrupele osteolepiforme și celacantiforme.

CROSBREEDING, încrucișare de soiuri, linii și rase genetic deosebite, varietate a outbreeding-ului.

CROSSING, construcție subterană în galeria unei mine.

CROSSINGOVER, (din engl. crossing – încrucișare și over – prin), schimb egal de material genetic între cromozomii omogeni. Este influențat de sex, vârsta genitorului matern, temperatură, hrană, radiații ș.a.

CROSSING-OVER, (Încrucișare cromozomică), schimb de sectoare de cromozomi la un contact strâns.

CROȘETĂ, echipament de construcție.

CROTON, gen de plante din familia Euphorbiaceae.

CROV, găvan, padină, farfurioară de stepă, formă negativă de relief, plată, rotundă sau alungită, cu adâncimea de câțiva metri și lungimea de la câteva zeci până la câteva sute de metri.

CRSOPS, gen de insecte artropode din familia tabanide.

CRUCE DE MALTA, dispozitiv tehnic.

CRUCE, (fr. croix – cruce), detaliu decorativ, cu care finalizează în arhitectura gotică turnurile, fleșele; mobilă a scutului; simbol creștin și obiect de cult în multe religii.

CRUCEA NORDULUI, constelație.

CRUCEA ROȘIE, denumire neoficială generală dată organizațiilor umanitare care acordă ajutor persoanelor ce au avut de suferit de pe urma conflictelor armate și catastrofelor naturale; societate internațională de caritate.

CRUCEA SUDULUI, constelație.

CRUCEA ȘI CUPOLA, sistem constructiv în arhitectura sacrală din creștinismul oriental.

CRUCIADA COPIILOR, varietăți de evenimente imaginare sau reale din 1212.

CRUCIADA I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII, fiecare dintre cele opt expediții cu caracter militar, întreprinse la îndemnul Bisericii catolice de către cruciații din Europa Apuseană și Centrală în Orientul Apropiat în perioada dintre 1096 și 1270, sub motivul eliberării mormântului lui Hristos din Ierusalim de sub ocupația musulmanilor; (în Evul Mediu) orice expediție militară împotriva unor eretici sau a adepților altor religii.

CRUCIADA SĂRĂCIMII, prima cruciadă s-a desfășurat în doua etape: expediția sărăcimii, condusă de Petre Pustnicul și Walter cel Sărac, și expediția cavalerilor grupați în patru corpuri.

CRUCIADA TÂRZIE, v. MIHAI VITEAZUL.

CRUCIADE, expediții militare întreprinse în Orientul Apropiat (Siria, Palestina, Egipt) de cavalerii din Europa Occidentală între 1096 și 1270 cu lozincă eliberării „mormântului lui Isus Hristos” și a „locurilor sfinte”.

CRUCIFERE, (Cruciferae), familie de plante dicotiledonate. În Republica Moldova se întâlnesc cca 700 specii.

CRUCIFICARE, pedeapsă capitală utilizată între sec. al VI-lea î. Hr. și sec. al IV-lea d.Hr.

CRUCIFIX, metodă istorică de pedeapsă capitală prin pironirea sau legarea pe cruce a corpului celui osândit la moarte.

CRUCIȘĂTOR, navă cuirasată de luptă cu tonaj și viteză mare, destinată pentru nimicirea navelor maritime și a obiectelor militare de coastă ale inamicului, precum și pentru escortă, recunoaștere sau patrulare.

CRUCIULIȚĂ, (*Senecio vulgaris*), gen de plante erbacee sau lemnoase din familia Compozitelor. În Republica Moldova se întâlnesc 5 specii.

CRUGLIC, Criuleni, Cruglic.

CRUGUL LUNII, ciclul Lunii.

CRUGUL SOARELUI, ciclul Soarelui.

CRUP, afecțiune respiratorie cauzată de o infecție virală a căilor respiratorii; laringotraheobronșită.

CRUPE, produs alimentar format din boabe întregi, decorticate sau zdrobite din culturi cerealiere (mei, hrișcă, orz, porumb, orz, ovăz, grâu, secară și leguminoase (mazăre, linte, năut).

CRUSTACEE ACVATICE COMESTIBILE, specii de animale marine.

CRUSTACEE INFERIOARE, denumire colectivă a câtorva clase de crustacee care nu fac parte din clasa crustaceelor superioare.

CRUSTACEE, (Crustacea), clasă de animale nevertebrate din încrengătura artropodelor.

CRUSTACEOZE, boli infecțioase ale peștilor de ape dulci și sărate, provocate de crustacee parazitare din clasa animalelor artropode.

CRUSTĂ DE GHEAȚĂ, pojghiță de zăpadă sau gheață de pe suprafața stratului de zăpadă.

CRUSTĂ, strat solid pe suprafața unor corpuri moi; crustă de turnare, strat solidificat de sânge coagulat, limfă sau țesut necrozat ce acoperă suprafața sau marginile plăgii, protejându-le de infecții.

CRUȘIN, (*Rhamnus frangula*), plantă lemnoasă din familia Rhamnaceae. În Republica Moldova crește spontan în subarboretul pădurilor de foioase. Plantă medicinală.

CRUX DECUSSATA, cruce în formă de x a sfântului Andrei.

CRUZEȘTI, mun. Chișinău, Cruzești.

CRYPTOLAEMUS, gândac entomofag din familia Coccinellidae.

CRYSTAL PALACE, palatul de cristal din Londra, a fost construit sub conducerea lui Joseph Paxton în Hyde Park în anii 1850-1851 pentru Expoziția Mondială din 1851, cu un spațiu expozițional cu o suprafață totală de peste 90 de mii m², o lungime de 564 m, o lățime de 124 m și o înălțime de până la 33 m.

CSÁRDÁS, dans popular maghiar și melodia după care se execută.

CTBT (Comprehensive Nuclear-Test-Ban Treaty), tratat pentru interzicerea totală a experimentelor nucleare.

CTENOFARINGODON, (*ctenopharyngodon idella*), pește din familia ciprinidelor.

CTENOFORI, (*Ctenophora*), încrengătură de animale nevertebrate marine.

CTENOMYIS, unicul gen din familia animalelor ctenomiide din ordinul rozătoarelor.

CTENOPLANA, gen de animale nevertebrate bentonice din ordinul platictenide.

CTITOR, persoană care contribuie la înălțarea sau întreținerea unei biserici sau mănăstiri; persoană care ctitorește o biserică sau o mănăstire; fondator al unei instituții, asociații etc.

CTITORIE, așezământ bisericesc întemeiat de un ctitor.

CUANTĂ, cantitatea cea mai mică de energie radiantă; Cuantificare, cantă de acțiune, cantă de energie, cantă de flux.

CUANTIFICARE, procedeu al mecanicii cuantice pentru stabilirea valorilor luate de mărimile fizice care caracterizează proprietatea sistemelor atomice sau ale particulelor elementare.

CUANTIFICAREA SEMNALULUI, transformarea semnalului în impulsuri consecutive sau în semnal cu schimbare graduală a amplitudinii, în timp și după nivel.

CUANTIFICATOR, în lingvistica modernă, termen preluat în descrierea semantică formală din logică, pentru a desemna cuvintele care oferă o caracterizare cantitativă a unui ansamblu de indivizi sau a cantității de materie.

CUANTOR, determinativ logic prin care se fixează sfera de aplicabilitate a unei variabile într-o anumită expresie.

CUANTUM DE AFECT, elementul cantitativ al energiei psihice.

CUARC, v. QUARC.

CUARȚ, mineral ce conține siliciu.

CUARȚIT, rocă metamorfică.

CUATERNAR, antropogen, ultimul sistem al grupului cainozoic și ultima (cea mai nouă) perioadă din istoria geologică a Pământului.

CUATERNION, generalizarea noțiunilor de numere complexe.

CUATROCENTO, epoca renașterii în Italia.

CUB, unul din cele cinci poliedre obișnuite; are 6 fețe ce reprezintă pătrate, 12 laturi, 8 vârfuri; în fiecare vârf converg 3 laturi reciproc perpendiculare; cubul numărului a, puterea a treia a numărului a.

CUBANEZI, națiune, populația de bază a Cubei, s-au format prin amestecul coloniștilor spanioli cu sclavii negri, aduși din Africa (sec. al XVI-XIX-lea).

CUBANI, Glodeni, c. primăriei Cubani.

CUBILOU, cuptor cu ax pentru topirea fierului de turnătorie din furnal și a fierului de turnat pentru producerea de piese turnate.

CUBISM, curent, doctrină estetică și metodă de creație avangardistă în artă, apărut în sec. XX.

CUBIT, cea mai mică unitate de informație cuantică transmisă sau stocată, similar cu un bit din informațiile clasice.

CUBOFUTURISM, curent, doctrină estetică și metodă de creație avangardistă în arta plastică rusă, apărut la începutul sec. XX, constituit în baza conceptelor cubismului analitic francez, dinamismului timp-spațiu al futurismului italian și metodelor de creație neoprimitiviste.

CUBOLTA, afluent al Răutului.

CUBOLTA, Sângerei, Cubolta.

CUBOZOA, clasă de animale nevertebrate marine din ordinul cnidaria.

CUC, (*Cuculus conorus*), pasăre migratoare din ordinul cuculiformelor.

CUCĂ, căciulă de formă piramidală, împodobită cu pene de struț, pe care, împreună cu cabanița, sultanul o dădea în dar domnului numit în scaunul Moldovei; pe care o purta în timpul ceremoniilor.

CUCERIREA BASTILIEI, (14 iulie 1789), eveniment crucial în istoria Franței.

CUCERIREA DACIEI, amplu proces de stăpânire a Daciei de către Imperiul Roman.

CUCERIREA NORMANDĂ A ANGLIEI ÎN 1066, cucerirea Angliei de către feodalii normanzi și francezi în frunte cu Wilhelm, ducele Normandiei.

CUCERIRILE ARABE, campanii militare întreprinse în sec. XVII-XVIII de triburile din peninsula Arabă, în urma cărora a fost instaurată dominația arabă în țările din Orientul Apropiat și Mijlociu, în Africa de nord și Europa de sud-vest.

CUCIOAIA NOUĂ, Telenești, Ghiliceni.

CUCIOAIA, Telenești, Ghiliceni.

CUCIURGAN, râu în partea de sud-est a RM, afluent pe stânga al Nistrului.

CUCOARA, Cahul, Cucoara.

CUCONEȘTII NOI, Edineț, Cuconeștii Noi.

CUCONEȘTII VECHI, Edineț, Cuconeștii Noi.

CUCUIEȚII NOI, Râșcani, Alexăndrești.

CUCUIEȚII VECHI, Râșcani, Alexăndrești.

CUCUJIDE, familie de insecte coleoptere din subordnul polifagilor.

CUCULIDE, familie de păsări din ordinul cuculiforme.

CUCULIFORME, ordin de păsări din familia otidimorphae.

CUCURBETICĂ (*Aristolochia*), gen de plante din familia Aristolochiaceae. În Republica Moldova se întâlnește mărul lupului (*Aristolochia clematitis*) plantă toxică, folosită în medicină. *Aristolochia siphon* se cultivă ca plantă decorativă.

CUCURBITACEAE, familie de plante anuale sau perene (ierburi, arbuști, semiarbuști, arbori și liane) din încrengătura angiospermelor.

CUCURLIONIDE, familie de insecte coleoptere.

CUCURUZENI, Orhei, Cucuruzeni.

CUCURUZENII DE SUS, Orhei, Crihana.

CUCUTĂ, (*Conium*), gen de plante ierboase bienale din familia Umbelliferae. În Republica Moldova este mai răspândită *Conium maculatum*, mare (*Conium maculatum*).

CUCUVEA PITICĂ, (*Glaucidium passerinum*), pasăre din familia strigine.

CUCUVEA, cucunas, (*Athene noctua*), pasăre răpitoare de noapte din familia strigidelor.

CUERDA SECA, procedeu tehnologic în ceramică.

CUESTĂ, formă de relief ca un povârniș, apărută într-o regiune în care straturile cu roci dure alternează cu cele moi, datorită eroziunii apelor curgătoare și retragerii treptate a versanților.

CUFUNDAR, cufundac, fundac, (*Gavia*), gen de păsări acvatice călătoare, monogame, din ordinul gaviformelor.

„**CUGETUL**”, revistă trimestrială în Republica Moldova, din 1990.

CUHNEȘTI, Glodeni, Cuhnești.

CUHUREȘTII DE JOS, Florești, Cuhureștii de Jos.

CUHUREȘTII DE SUS, Florești, Cuhureștii de Sus.

CUI SPINTECAT, piesă de siguranță.

CUI, piesă mică folosită la asamblare.

CUIB FOSILIFER, îngrămadire de plante și animale fosile.

CUIB, culcuș făcut de păsări pentru a cloci ouăle și a scoate puii.

CUIRASAT, denumire a celor mai mari nave de luptă din a doua jumătate a sec. al XIX – începutul sec. XX.

CUIRASĂ, armătură din plăci de metal; mijloc de protecție a efectivului, tehnicii militare (tancuri, nave ș.a.) și a diferitelor construcții de apărare contra acțiunii proiectilelor și exploziilor; îmbrăcăminte de piele sau metal purtată de ostași în antichitate și în Evul Mediu, precum și de cuirasieri până la începutul sec. XX.

CUIRASIER, cavaler echipat cu o cuirasă; ostaș din cavaleria grea în Europa Apuseană și Rusia (sec. al XVII-XIX-lea), care purta cuirasă.

CUIZĂUCA, Rezina, Cuizăuca.

CULA, rău în partea centrală a RM, afluent pe dreapta al Răutului.

CULĂ, construcție semifortificată, specifică secolelor XVIII și XIX în spațiul balcanic.

CULCER, în Evul Mediu, în Țara Românească și Moldova, persoană care avea rangul de dregător care se ocupa cu aprovizionarea curții domnești.

CULEGERE TIPOGRAFICĂ, procedeu tehnologic de zățuire.

CULEGERE, publicație care cuprinde mai multe lucrări de același fel.

CULEGEREA „ISPISOACE ȘI ZAPIS”, culegere de documente interne privind istoria Moldovei, editată între 1906-1926 de istoricul român G. Ghibănescu la Iași (6 volume, fiecare volum având câte două părți).

CULEGEREA „ROMANCERO”, culegere de romane spaniole.

CULEGEREA „SURETE ȘI IZVOADE”, documente slavo-moldovenești editată de G. Ghibănescu (21 vol.; 1906-1929).

CULEGEREA DE ACTE „JERELA DO ISTORII UCRAINI-RUSI”, culegere de documente în II volume, publicată de comisia arheografică a asociației „T. G. Șevcenko” din orașul Lvov, (1895-1919). Conține și numeroase documente referitoare la istoria Moldovei (sec. XVI-XVIII).

CULES, activitate în preistorie.

CULEX, gen de insecte diptere din familia culicide.

CULIC, (Numenius), gen de păsări de baltă din familia caradriidelor.

CULICIDE, familie de insecte diptere.

CULIȘOARA, afluent al râului Cula, RM.

CULME, creste de gheață înguste și alungite liniar, de origine din apă glaciară.

CULMINAȚIE, trecere a unui astru prin meridianul ceresc la rotația diurnă a sferei cerești.

CULN, râuleț în partea de est a RM, afluent pe stânga al râului Trostineț (bazinul Nistrului).

CULOAR DEPRESIONAR, formațiune geologică, care desparte două dealuri sau două creste montane.

CULOAR, spațiu închis, îngust și lung.

CULOARE DE AVERTIZARE, adaptare de protecție, formă de mimetrie la care nocivitatea organismului pentru potențialul răpitor ține de semnale speciale de avertizare care fac jertfa mai puțin vizibilă.

CULOARE PESTRIȚĂ A PETALEOR, viroză a lalelelor.

CULOARE ȘI FORMĂ PROTECTOARE, unul dintre mecanismele active care fac specia mai puțin vizibilă în mediul de viață; metodă de protecție pasivă a potențialei jertfe sau mascarea răpitorului.

CULOARE, (lat. color - culoare), spectrul luminii; proprietate a materialelor, reprezentând o parte constitutivă a experienței umane în evoluția civilizației; termen de referință în fizică privind percepția de către ochi a uneia sau a mai multor frecvențe sau lungimi de undă de lumină; Culoare primară, culoare secundară, culoare terță, culori complementare.

CULORI TERMO-DINAMICE, culori calde și reci.

CULORILE CONFORTULUI, culoare iridiscență care se atestă pe suprafața pură și netedă a peliculei oxidate extrafin a metalelor.

CULPĂ, (lat. culpa - vină, greșeală), în drept, atitudinea psihică (intenție sau imprudență) a unei persoane față de încălcarea de lege, pe care a săvârșit-o.

CULT ASTRAL, culte religioase care au la bază închinarea la corpurile cerești.

CULT FALIC, divinizare a organelor genitale.

CULT, totalitate de acțiuni și practici religioase.

CULTISM, greșeală de limbă, apărută din dorința vorbitorului de a se exprima mai literar, mai cult, constă în abateri semantice și stilistice, având drept consecință apariția unor clișee lingvistice și a unui stil artificial.

CULTIVAREA DUZILOR, ramură a sericulturii, creșterea plantațiilor de duzi ca hrană pentru viermii de mătase.

CULTIVAREA SOLULUI, sistem de acțiuni științific argumentate, orientate la sporirea fertilității solului prin crearea unui strat de arătură puternic cu calități agrochimice, biologice și fizice favorabile ale solului, pentru obținerea recoltelor constant înalte ale culturilor agricole.

CULTIVATOR, mașină agricolă pentru distrugerea buruienilor și afânarea solului, precum și pentru mușuruirea rândurilor de culturi de plante prășitoare, formarea creștelor, introducerea îngrășămintelor minerale ș.a. Cultivatorul se montează la tractor.

CULTUL FECUNDITĂȚII, element simbolistic.

CULTUL PERSONALITĂȚII, glorificarea exagerată a unei persoane de stat sau lider de partid; venerarea excesivă a unui singur conducător aflat încă în viață.

CULTUL STRĂMOȘILOR, formă timpurie a religiei; venerarea predecesorilor.

CULTURA „СРЕДНЕПРОВСКАЯ”, cultură arheologică a triburilor care locuiau pe teritoriul bazinelor cursului mijlociu și inferior al Niprului și Desnei în milenii III - II î. Hr.

CULTURA AMFORELOR SFERICE, cultură arheologică.

CULTURA ARHEOLOGICĂ ALCEDAR, complex arheologic, sec. VI-III; X-XI î. Hr.

CULTURA ARHEOLOGICĂ BELEGIȘ, cultură arheologică.

CULTURA ARHEOLOGICĂ BUGEAC, cultură arheologică din epoca bronzului.

CULTURA ARHEOLOGICĂ CERNAVODĂ, cultură arheologică, neolit.

CULTURA ARHEOLOGICĂ CERNYLE, cultură arheologică, epoca fierului.

CULTURA ARHEOLOGICĂ CHIȘNĂU-CORLĂTENI, cultură arheologică, Hallstatt.

CULTURA ARHEOLOGICĂ CIURELU, cultură arheologică, sec. V-VII.

CULTURA ARHEOLOGICĂ CRIȘ, cultură materială (sfârșitul mil. al VI-lea - începutul mil. al V-lea î. Hr.).

CULTURA ARHEOLOGICĂ CRUCENI, (Cruceni-Belegiș), cultură arheologică.

CULTURA ARHEOLOGICĂ CUCUTENI-TRIPOLIE, cultură arheologică.

CULTURA ARHEOLOGICĂ DRIDU, Balcano-Dunăreană, cultură arheologică, sec. X-XI.

CULTURA ARHEOLOGICĂ EDINEȚ, cultură arheologică, epoca bronzului.

CULTURA ARHEOLOGICĂ GAVA-HO-

LIHRADY, cultură arheologică.

CULTURA ARHEOLOGICĂ GETICĂ, cultură arheologică.

CULTURA ARHEOLOGICĂ GORDINEȘTI, cultură arheologică.

CULTURA ARHEOLOGICĂ GRĂNICEȘTI, cultură arheologică, Hallstatt.

CULTURA ARHEOLOGICĂ GUMELNIȚA, cultură arheologică, mil. IV-III î. Hr.

CULTURA ARHEOLOGICĂ HAMANGIA, cultură arheologică, mil. IV-II î. Hr.

CULTURA ARHEOLOGICĂ HANSCA, cultură arheologică.

CULTURA ARHEOLOGICĂ HOLERCANI-HANSCA, cultură arheologică.

CULTURA ARHEOLOGICĂ HORODIȘTEA, Horodiștea-Foltești-Erbiceni, cultură arheologică.

CULTURA ARHEOLOGICĂ IAMNAIA, cultura mormintelor cu ocră.

CULTURA ARHEOLOGICĂ IGRIȚA, cultură arheologică.

CULTURA ARHEOLOGICĂ INSULA BANULUI, cultură arheologică.

CULTURA ARHEOLOGICĂ IPOTEȘTI-CÂNDEȘTI, cultură arheologică, sec. VI-VII.

CULTURA ARHEOLOGICĂ KARANOVO, cultură arheologică.

CULTURA ARHEOLOGICĂ KOMAROV, cultură arheologică.

CULTURA ARHEOLOGICĂ LUCAȘEUCA, Poieniști-Lucașeuca, cultură arheologică.

CULTURA ARHEOLOGICĂ LUKA-RACOVEȚKAIA, cultură arheologică, sec. VIII-IX.

CULTURA ARHEOLOGICĂ MAGDALENIAN, paleoliticul superior.

CULTURA ARHEOLOGICĂ MORMINTE TUMULARE, cultură arheologică.

CULTURA ARHEOLOGICĂ NICULIȚEL, județul Tulcea, cultură arheologică.

CULTURA ARHEOLOGICĂ PASTYRSK, Cultura Slavilor Vechi, cultură arheologică, sec. V-VII.

CULTURA ARHEOLOGICĂ PETREȘTI, cultură arheologică.

CULTURA ARHEOLOGICĂ PORATA, (Prut), cultură arheologică.

CULTURA ARHEOLOGICĂ PRECUCUTENI, cultură arheologică.

CULTURA ARHEOLOGICĂ RADOVANU, cultură arheologică.

CULTURA ARHEOLOGICĂ RĂDUCĂNENI, cultură arheologică, sec. XI-XIII.

CULTURA ARHEOLOGICĂ RÂMNICELU, cultură arheologică.

CULTURA ARHEOLOGICĂ SACAROVCA, cultură arheologică.

CULTURA ARHEOLOGICĂ SAHARNA-SOLONCENI, cultură arheologică.

CULTURA ARHEOLOGICĂ SALTOVOMAIATK, cultură arheologică.

CULTURA ARHEOLOGICĂ SĂLCUȚA, cultură arheologică.

CULTURA ARHEOLOGICĂ SÂNTANA DE MUREȘ, (Cernehov), cultură arheologică.

CULTURA ARHEOLOGICĂ STARČEVO, Starčevo-Criș, cultură arheologică.

CULTURA ARHEOLOGICĂ STOICANI, (Stoicani-Aldeni), cultură arheologică.

CULTURA ARHEOLOGICĂ SVIDERSK, Svidersk-Mozovșany, cultură din paleolitic.

CULTURA ARHEOLOGICĂ ȘOLDĂNEȘTI, cultură arheologică.

CULTURA ARHEOLOGICĂ TELHISTEL, tip de așezare, neolit.

CULTURA ARHEOLOGICĂ TERRA SINGILLATA, tip de ceramică romană.

CULTURA ARHEOLOGICĂ TERRA STAMPATA, tip de ceramică romană târzie.

CULTURA ARHEOLOGICĂ USATOVO, cultură arheologică.

CULTURA ASIRO-BABILONIANĂ, cultură arheologică.

CULTURA AURIGNACIANĂ, cultură arheologică.

CULTURA AURIGNACIANĂ, edificii civile și de cult, monumente istorice.

CULTURA BAHMUT, (Cultura Bahmutinskaya), cultură arheologică în Republica Bașcortostan din epoca migrației popoarelor, invaziilor barbarilor.

CULTURA BAKHSHAN, cultură arheologică a neoliticului timpuriu în Vietnam.

CULTURA BALTA, cultură arheologică.

CULTURA BELBARK, cultură arheologică din sec. I-IV e. n. în Europa de Est.

CULTURA BELL CUP, cultură arheologică din eneolitic - epoca bronzului timpuriu (aprox. 3000-2800 - 1900/1700) î. Hr. în vestul și centrul Europei.

CULTURA BLIDARU, descoperire arheologică. v. **COSTEȘTI-BLIDARU**.

CULTURA BOGACZEWSKA, (Cultura Bogacevskaya), cultură arheologică din a doua jumătate a sec. I, începutul sec. al V-lea î. Hr. din districtul Lacul Mazurian, Polonia.

CULTURA BOIAN, cultură arheologică din epoca neoliticului în România și Bulgaria.

CULTURA BOLSHERECHENSKAYA, cultură arheologică din epoca timpurie a fierului în Rusia, pe malul drept al râului Obi.

CULTURA BORODINO, depozit, epoca bronzului.

CULTURA BUGO-NISTREANĂ, cultură neolitică, (mileniile VI-V î. Hr.), răspândită în Moldova și în sud-vestul Ucrainei.

CULTURA BURGULYUK, cultură arheologică din epoca târzie a bronzului - epoca timpurie a fierului în văile râurilor Circik și Angren.

CULTURA BUTUCENI, monument arheologic.

CULTURA CAMPIGNIANA, (Cultura Campigny), cultură arheologică din neoliticul timpuriu și dezvoltat, (mileniile VI-IV î. H.) în nord-vestul Europei, (în principal în nordul Franței și Belgiei).

CULTURA CAPSIANĂ, (Cultura Capsian), cultură arheologică mezolitică a Mediteranei, (cultura magrebă), milenii IX-V î. Hr.

CULTURA CARANOVO, movilă în Bulgaria de sud, unde au fost descoperite vestigii ale unor așezări vechi.

CULTURA CARPICĂ, cultură arheologică.

CULTURA CATACOMBICĂ, grup de culturi arheologice din perioada de mijloc a epocii bronzului, răspândite pe coasta Mărilor Negre și Caspice, marginite la sud de lanțul munților Caucaz și Crimeei de sud, cuprinzând la nord toată silvostepa de la râul Volga până la râul Prut și gurile Dunării în vest.

CULTURA CĂRBUNA, cel mai sudic monument al culturii tripoliene de pe teritoriul Republicii Moldova.

CULTURA CELTEMINARĂ, cultură arheologică neolitică în interfluviul Amu Darya și Syr Darya.

CULTURA CELTICĂ, cultură arheologică a epocii fierului.

CULTURA CERAMICĂ CU TINER LINEAR, cultură arheologică din epoca neoliticului mijlociu în Europa.

CULTURA CERAMICII CU VALURI, comunitate a culturilor arheologice din epoca superioară a bronzului.

CULTURA CERAMICII DE CORD, comunitate istorico-culturală, ce include

peste 20 de culturi și grupuri arheologice din Europa cu trăsături comune privind ceramica de cord.

CULTURA CERAMICII GRI INCRUSTATE, cultură arheologică din sec. XI-VII/VI î. H. în peninsula Indostan, interfluviul Gange și Dhamna.

CULTURA CERAMICII LINIARE, cultură arheologică în vestul zonei forestiere a Europei de est.

CULTURA CERAMICII TEXTILE, cultură arheologică cu ceramică decorată cu ozoare ornamentale de țesături.

CULTURA CERAMICII VOPSITE, (Cultura Ceramică Pictată, Ceramică Engleză), cultură arheologică acceptată în prima jumătate a sec. al XX-lea pentru culturile arheologice timpurii din neolit și eneolit, care se disting în primul rând prin prezența vaselor pictate.

CULTURA CERNEAHOV, cultură arheologică din sec. al II-V-lea, (sau II-VII), răspândită în zona de silvostepă și stepă pe teritoriul dintre cursul inferior al Dunării și afluenții de stânga ai Niprului.

CULTURA CERNYAKHOV, cultură arheologică romană târzie care a existat în Rusia, Ucraina, Moldova și România în secolele III-V între cursurile superioare ale râurilor Nipru, Pripeat, Mureș și Dunărea inferioară.

CULTURA CHERNOLES, (Cultura Chernolisk) cultură arheologică din sec. X-VIII î. H. în silvostepa interfluviului Nistru și Nipru.

CULTURA CIUST, (Cultura Chust), cultură arheologică de la sfârșitul epocii bronzului în Valea Fergana.

CULTURA CIUTULEȘTI, deal în apropierea satului Ciutulești, raionul Florești, RM. Situat între văile râurilor Răut, Soloneț și Teiul. Altitudine 330 m. Constituit din șisturi argiloase, calcare, marne și nisipuri. În pădurea de pe versantul de nord al Ciutulești s-au

păstrat 14 stejari de vârstă seculară cu diametrul de 100-110 cm, care au fost luați sub ocrotirea statului.

CULTURA COCLÉ, cultură arheologică din anii 500-1200, cunoscută pe coasta Oceanului Pacifici al istmului Panama, provinciile Coclé și Veraguas și pe insulele din Golful Panama.

CULTURA COLHIDA, cultură arheologică din epoca bronzului târziu, epoca timpurie a fierului în Transcaucazul de vest.

CULTURA COMAN, cultură arheologică din Evul Mediu timpuriu în Balcanii de Apus.

CULTURA COMAROV, cultură arheologică, aparținând epocii medii și târzii a bronzului, (sec. XV-VIII î. Hr.).

CULTURA CONSTRUCȚIILOR DIN BĂRNE, cultură arheologică din epoca bronzului. Morminte de acest tip au fost găsite și în Moldova, la Zărnești, Căușeni, Olănești ș. a.

CULTURA COSĂUȚI, Molodova-Cosăuți-Cotu Miculinți, cultură arheologică, din paleolitic.

CULTURA COSTEȘTI, așezare veche cu mai multe straturi, descoperită lângă satul Costești, raionul Hâncești, ale culturii Cerneahov.

CULTURA CRIȘ, (Krish, Körös), cultură arheologică timpurie neolitică, în spațiul dintre râurile Morava, Tisa, Criș, Prut și gurile Dunării.

CULTURA CRO-MAGNON, sit arheologic cu rămășițe ale omului primitiv din paleoliticul superior în valea râului Vézère, Franța.

CULTURA CROWN RADICAL HORSE, un complex de culturi arheologice din neoliticul superior și epoca timpurie a metalelor la estul statelor baltice.

CULTURA CUCUTENI, așezare și cultură eneolitică, răspândită pe teritoriul

României în mileniile III-II î. Hr. în vecinătatea satului Cucuteni, aflat la 12 km nord-vest de orașul Iași, România.

CULTURA CULOBA, gorgan scitic din sec. al IV-lea î. Hr. descoperit în 1830 lângă orașul Kerçi, Ucraina.

CULTURA CUPELOR ÎN FORMĂ DE CLOPOT, cultură arheologică ce a apărut mai întâi în Spania, (mileniul II î. Hr.), apoi s-a extins în Europa Apuseană și Centrală.

CULTURA CUPELOR ÎN FORMĂ DE PĂLNIE, cultură arheologică neolitică răspândită în Danemarca, Suedia de Sud, Olanda, Germania, Cehia, Polonia, Ucraina ș. a.

CULTURA DACICĂ, care aparține dacilor sau Daciei.

CULTURA DESNA, cultură arheologică din epoca medie și târzie a neoliticului în bazinele de sus și mijlociu al râului Desna.

CULTURA DIN IFE, edificii civile și de cult, monumente istorice.

CULTURA DIN SAN AGUSTIN, edificii civile și de cult, monumente istorice.

CULTURA DOLMENILOR, cultură arheologică din epoca mijlocie a bronzului, răspândită pe ambii versanți ai munților Caucaz, inclusiv în ținutul Krasnodar, Adăgheia și Abhazia.

CULTURA DORSET, cultură arheologică din neolitic și epoca timpurie a metalului în regiunile de litoral ale Canadei, inclusiv în insulele Arhipelagului Arctic Canadian și Newfoundland, în nordul și estul litoralului Groenlandei.

CULTURA EGEEANĂ, (Cretano-micenană), denumire dată culturii din insula Creta, insulele Mării Egee și Grecia continentală.

CULTURA ETULIA, grup de monumente arheologice, datate din sec. III-

IV e. n. în stepele la nord de gura Dunării și la vest de limanul Nistrului.

CULTURA GORGANELOR ALUNGITE, cultură arheologică din sec. VI-X e. n. în regiunile din nord-vest ale Rusiei, incluzând bazinele râului Nipru, (regiunea Smolensk) și Volga, (regiunea Tver), în nordul Belarusului, sud-estul Estoniei.

CULTURA GRAVETIAN, cultură arheologică, din paleoliticul superior.

CULTURA GREBENKI, facies cultural, mezolitic.

CULTURA GUMELNIȚA, cultură eneolitică, denumită după o așezare de lângă Oltenița, România, descoperită în 1925 de arheologul român V. Dumitrescu.

CULTURA HALLSTATT, cultură arheologică din perioada timpurie a epocii fierului, (900-400 î. Hr.), răspândită în partea de sud a Europei Centrale.

CULTURA HARTUM, cultură arheologică din protoneolitic, neolitic în nord-estul Africii.

CULTURA IANISLAVIȚE, cultură arheologică din milenii 6-5 î. H. în bazinele râurilor Vistula, Neman și Pripeat, cuprinse la est între bazinul cursului inferior al râului Sož și la nord-vest până la cursul de mijloc al râului Nipru.

CULTURA IARMUC, cultură arheologică din neoliticul inferior de ceramică în Levantul de sud.

CULTURA IMERETIANĂ, cultură arheologică din paleoliticul superior în Caucazul de vest.

CULTURA IPOTEȘTI-CÂNDEȘTI-CIUREL, grup de monumente arheologice, datate din sec. VI-VII pe malul Dunării, cursul inferior și curbura carpatică din sud-est.

CULTURA KARMIR-BERDSKY, cultură arheologică din epoca bronzului

mijlociu între râurile Kura și Aras, limitată la vest de râul Akhuryan, la est, de râul Aghstafa și la apus, de coasta lacului Sevan.

CULTURA KAYAKENT-KHARACHEVSKY, cultură arheologică din epoca târzie a bronzului în est de Caucaz, teritoriile Daghestanului modern, Ceceniei de est, și Azerbaidjanului de nord.

CULTURA KESHENGZHUAN, (Keshenzhuang 2), cultură arheologică din neoliticul târziu - eneolitic (cca 2200-1800 î. Hr.), în partea centrală a văii râului Weihe, afluent al râului Huanhe, interfluviul râului Weihe și Jinghe, valea râului Jinghe.

CULTURA KETLAH, (Köttlacher kultur), cultură arheologică din sec. VIII-X, pe coastele răsăritene ale Alpilor, în principal pe teritoriul Austriei și Sloveniei moderne.

CULTURA KIEV, cultură arheologică din secolele III-V în zona superioară a râului Daugava, zona pădurilor și silvo-stepei din bazinul râului Nipru și silvo-stepei din bazinul râului Doneț.

CULTURA KIZIL-KOBINSKAYA, cultură arheologică din epoca finală a bronzului și cea timpurie a fierului, (sec. IX-III î. Hr.) în munți, pe coasta sud-vestică și litoralul peninsulei Crimeea.

CULTURA KOBAN, cultură arheologică din perioada de trecere de la epoca bronzului la cea a fierului, (sfârșitul mil. II - mijl. mil. I î. Hr.), răspândită în partea centrală a Caucazului de nord. Denumirea de la satul Coban, Osetia de Nord, unde s-au făcut primele săpături.

CULTURA KOLĂVANI, edificii civile și de cult, monumente istorice.

CULTURA KOLOCIN, cultură arheologică, datează din secolele V-VII în pădurile din bazinul râului Nipru, Desna și silvostepa din stânga Niprului.

CULTURA KOSTENKOVSKY, (Cultura Kostenkovsk-Avdeevskaya), cultură arheologică din paleoliticul superior în zona interglaciară din Europa de est.

CULTURA KUKREK, în mezolitic.

CULTURA KURO-ARAK, cultură arheologică din epoca timpurie a bronzului, atestată pe teritoriul Transcaucaziei, Anatoliei de est, Iranului de nord-est, Daghestanului, Ceceniei, Ingușetiei și Osetiei de nord.

CULTURA KUYUSAI, cultura din epoca timpurie a fierului (sec. VII-IV î. Hr.) în vechea deltă a râului Amu Darya.

CULTURA LA IZVOR, așezare cu mai multe straturi culturale, situată pe malul drept al Prutului, în apropierea satului Ripiceni (România).

CULTURA LAPONĂ, cultură arheologică din neoliticul superior și epoca timpurie a metalelor pe teritoriul Laponiei.

CULTURA LATEN, cultură a triburilor celtice din epoca târzie a fierului, (sec. al V-lea î. Hr. - sec. al I-lea d.Hr.), răspândită pe teritoriul Franței, Elveției, Cehiei, Slovaciei, Austriei, Italiei de nord și Insulele Britanice.

CULTURA LIDOVCA, cultură arheologică din epoca paleometalelor în Extremul Orient.

CULTURA LIPIȚA, cultură arheologică din sec. I-II e. n. atestată în nordul Carpaților Orientali.

CULTURA LUCA-VRUBLEVEȚAIA, sat în raionul Kamenet-Podilskii, lângă care au fost descoperite în anii 1945-1950 și studiate rămășițele unei așezări tripolienice timpurii din mil. al IV-lea î.Hr.

CULTURA LUGIȚE, cultură arheologică din epoca bronzului și epoca timpurie a fierului, aparținând unui mare grup de triburi, care în sec. XIII-IV î. Hr. populau bazinele fluviului Oder și Vistula.

CULTURA LUJIȚA, cultură arheologică din a doua jumătate a epocii bronzului și începutul epocii timpurii a fierului, sec. XIII-IV î. Hr., răspândită între hotarele râului Saale în vest până la Bugul de Apus și Volyn de Apus în est, coasta de sud a Mării Baltice, de la râul Oder până la râul Pregol în nord, spre marginile de nord ale depresiunii carpatice în sud.

CULTURA LYALOVO, cultură arheologică din neolitic în interfluviul Volga-Oka.

CULTURA MADLEN, cultură arheologică din Europa de la sfârșitul paleoliticului superior (mil. al XV-VIII-lea î. Hr.).

CULTURA MAYA, civilizația fondată între anii 2000 î. Hr. 1500 e. n. de popoarele maya din sud-estul Americii Centrale; edificii civile și de cult, monumente istorice

CULTURA MAYCOP, cultură arheologică din epoca timpurie a bronzului, (mil. IV – mil. III î. Hr.) pe șesul și colinele montane din centrul și vestul Caucazului de nord.

CULTURA MEOTANĂ, cultură arheologică din epoca fierului, (sec. IX/VIII î. H. - III/IV e. n.) în bazinul hidrografic Kuban.

CULTURA MEZOLITICĂ, cultură arheologică în epoca de piatră, între paleolitic și neolitic.

CULTURA MICOC, cultură arheologică din paleoliticul timpuriu, răspândită în Europa.

CULTURA MIHAILOVCA, cultură arheologică multistrat din epoca inferioară a metalului în bazinul inferior al Niprului, regiunea Herson.

CULTURA MILOGRAD, cultură arheologică constituită în sec. VII-III î. Hr. în bazinul râului Nipru.

CULTURA MINOISIANĂ, cultură arheologică constituită pe insula Creta în mijlocul mileniului al IV-lea - sec. XII î. Hr.

CULTURA MOLODOVA, sat în raionul Secureni, regiunea Cernăuți, (Ucraina), la marginea cărui a fost descoperit în anii 1930 un grup de monumente arheologice și au fost studiate un grup de stațiuni paleolitice cu mai multe straturi de cultură.

CULTURA MORMINTE DE GRESIE, tip de monumente arhitecturale din Asia Centrală, alcătuite din construcții megalitice dreptunghiulare masive cu blocurile instalate vertical pentru a îngradi trupurile înhumate sau jertfele aduse zeilor.

CULTURA MORMINTELE DIN ALTAI, monument de istorie și arheologie.

CULTURA MUGAN, cultură arheologică din epoca târzie a bronzului, epoca timpurie a fierului pe teritoriul Iranului.

CULTURA MUSTERIANĂ, cultură arheologică din paleolitic.

CULTURA MYKEN, cultură arheologică din epoca bronzului superior din bazinul răsăritean al Mării Mediterane.

CULTURA NATUFIANĂ, cultură arheologică epipaleolitică, (mileniul XIII-X î. Hr.) în Levant.

CULTURA NEANDERTHAL, așezare din epoca paleoliticului în Republica Federală Germania.

CULTURA NOUĂ, cultură arheologică din epoca târzie a bronzului, (sfârșitul mileniului al II-lea î. Hr.), răspândită în România de est, în Republica Moldova și Ucraina.

CULTURA NOVOTITOROVSKAYA, cultură arheologică de la sfârșitul epocii inferioare - începutul epocii mijlocii a bronzului în stepele de pe malul drept al râului Cuban și litoralul estic al Mării Azov.

CULTURA OKSYWSKA, cultură arheologică din perioada sec. al II-lea î. Hr. - I e. n. în Pomerania și cursului inferior al râului Vistula.

CULTURA OLDUVAY, confecționarea obiectelor din piatră și rămășițe antice despre activitatea umană din epoca inferioară a paleoliticului.

CULTURA ORINIAC, cultură arheologică din perioada timpurie a paleoliticului superior, răspândită în Franța și în alte țări.

CULTURA PĂCII, sistem de relații între state.

CULTURA PENKO, cultură arheologică din sec. V-VII în zona de silvostepă din Transnistria până la bazinul râului Donețk.

CULTURA PODOLIAN DE VAES, sit arheologic.

CULTURA POENEȘTI-LUCAȘEVCA, cultură arheologică din sec. II-I î. Hr. în interfluviul Nistru și Siret.

CULTURA POST-CATACOMBE, bloc de formațiuni culturale arheologice din epoca mijlocie a bronzului în stepele și silvostepele Europei de est.

CULTURA PRAGA, cultură arheologică din sec. IV-VII e. n. în teritoriul cuprins între bazinele râului Elba, Nipru și Bugul de sud, litoralul sudic al Mării Baltice, culmile Alpilor estici și gurile Dunării.

CULTURA PROBOTA, sit arheologic.

CULTURA PȘEVORSC, cultură arheologică din sec. III/II î. Hr. - V e. n. în bazinul râurilor Vistula și Oder.

CULTURA RESETA, cultură arheologică de la sfârșitul paleoliticului în spațiul interfluviul Volga-Oka spre apus până la cursul superior al Daugavei.

CULTURA SABATINOVSKAYA, cultură arheologică din epoca superioară a

bronzului în stepele de la gura Dunării, Crimeea și până la Marea Azov.

CULTURA SALTОВО, cultură arheologică din sec. VIII-X e. n. în sud-estul Europei și vizează Caganatul Hazar și influența lui asupra țărilor vecine.

CULTURA SAMBIAN-NATANG, cultură arheologică din perioada dominației romane și începutul epocii Marii Migrații a popoarelor în peninsula Kaliningrad.

CULTURA SARATA MONTEORU, sit arheologic.

CULTURA SARMATĂ, cultură arheologică și grup de monumente, atribuite în linii mari sarmaților și popoarelor vecine cu ei.

CULTURA SARMATICĂ, cultură arheologică.

CULTURA SAVROMATSKAYA, cultură arheologică din sec. VII/VI - IV î. H. în regiunea de stepă de la râul Don până la râul Emba, la sud de munții Ural, până la litoralul de nord al Mării Caspice.

CULTURA SCITĂ, cultură arheologică cu privire la sciți și popoarele controlate de ei, în spațiul litoral de nord al Mării Negre până la poalele munților Caucaz.

CULTURA SCITICĂ, cultură arheologică.

CULTURA SCOICILOR, cultură arheologică în perioada neolitică, epoca de bronz în bazinul inferior al râului Don.

CULTURA SEIMA-TURBA, cultură arheologică din epoca superioară a bronzului în Eurasia, de la regiunea Saian-Altai, Mongolia și Xinjiang, până la Fenno-Scandinavia și Republica Moldova.

CULTURA SLAVILOR TIMPURII, (sec. V-VII), include culturile Ciurelu, Praga-Korceak, Penkovka, Pastyrsk Pra-

ga-Penkovka Costișa-Botoșani-Hansca Ipotești-Cândești.

CULTURA SOLIUTREANĂ, cultură arheologică din paleoliticul superior, răspândită, mai ales, în Franța și în nordul Spaniei, (18-15 mii de ani în urmă).

CULTURA SPALIERĂ, mod de a crește culturi agricole, prin care tulpina pan-tei se întărește de spalier.

CULTURA SREDNESTOGOVAYA, cultură arheologică din eneoliticul inferior în stepa din interfluviul Nipru și Don.

CULTURA SRUBNAIA, cultură arheologică.

CULTURA STÂNCA, cultură arheologică.

CULTURA STRELETKAYA, cultură arheologică din epoca inferioară a paleoliticului superior, în văile râului Don, Donețk, Kleazma și Kama.

CULTURA SUDOWSKA, cultură arheologică din sec. II-XI în nord-estul Poloniei, până la râul Neman.

CULTURA SURSKAYA, cultură arheologică din epoca neoliticului în stepele din bazinele râului Nipru și Don.

CULTURA SZELETIAN, facies cultural, paleolitic.

CULTURA ȘULAVERI-ȘOMUTEPI, cultură arheologică din neoliticul superior, eneoliticul inferior, (a. 6000-4000 î. Hr.) în sudul Georgiei și vestul Azerbaidjanului.

CULTURA TAIRONA, edificii civile și de cult, monumente istorice.

CULTURA TARDENUA, cultură materială din mezoliticul târziu răspândită în Franța, Belgia, Anglia, Germania.

CULTURA TASA, cultură arheologică din neoliticul inferior în Egipt.

CULTURA TASMOLA, comunitate arheologică cu trăsături specifice „Lumea scito-siberiană”.

CULTURA TAZABAGYAB, cultură arheologică din sec. XV-XI î. Hr. în delta râului Amu-Daria.

CULTURA TERRAMARE, cultură arheologică din sec. XVII-XII î. Hr. în bazi-nul mijlociu al râului Po, Italia.

CULTURA TEZAURELOR DE CUPRU, cultură arheologică din eneolitic și epoca de bronz în nord-estul Indiei.

CULTURA TIERRADENTRO, edificii civile și de cult, monumente istorice.

CULTURA TISA, cultură arheologică din eneoliticul inferior în bazinul mijlociu și superior al râului Tisa.

CULTURA TRIALETI, cultură arheologică din epoca mijlocie a bronzului în Georgia, Armenia, și raioanele limitrofe ale Turciei, Iranului și Azerbaidjanului.

CULTURA TRIPOLIE, cultură arheologică din eneolitic - epoca inferioară de bronz în stepa și silvostepa la vest de râul Nipru, Republica Moldova, regiunile Moldova, nord-estul Munteniei și sud-estul Transilvaniei din România.

CULTURA TUMULILOR DIN CARPAȚI, cultură arheologică din sec. III-V pe versanții estici ai Carpaților și în zonele de sus ale râurilor Siret, Prut, Nistru (malul drept).

CULTURA ÚNĚTICKA, cultură arheologică din epoca mijlocie a bronzului, localizată la nord de cursul mijlociu al Dunării, în bazinele râului Elba și Oder.

CULTURA VALDAI, cultură arheologică din epoca neoliticului pe podișul Valdai și cursurile superioare ale râului Dvina de Nord, Volhov, Volga și Nipru.

CULTURA VANVIZDINO, cultură arheologică din sec. VI-X e. n. în nordul Europei.

CULTURA VÍSOŢKOE, cultură a triburilor de agricultori din epoca târzie a bronzului începutul epocii timpurii a fierului (sec. X-VI î. Hr.). Denumită după satul Vîsoţkoe, regiunea Lvov, Ucraina.

CULTURA YAYOI, perioadă în istoria Japoniei dintre sec. al III-lea î. H. și sec. al III-lea e. n.

CULTURA ZARUBINEC, sit arheologic datat cu sec. III-I î. Hr.; cultură arheologică din sec. III î. H. sec. I e. n. în zona de stepă și silvostepă a bazinului râului Nipru.

„**CULTURA**”; („**КУЛТУРА**”), v. **LITERATURA ȘI ARTA**.

CULTURĂ ARHEOLOGICĂ, ansamblu de monumente materiale, care ocupă un teritoriu compact și aparțin aceleiași epoci, au trăsături comune care constituie un sistem integru, ce se schimbă uniform în timp și limitat în spațiu, deosebindu-se esențial de alte culturi arheologice; termen folosit pentru a indica comunitatea unor monumente arheologice, care aparțin aceleiași perioade, sunt concentrate pe un anumit teritoriu, având anumite particularități locale.

CULTURĂ CIMERIANĂ, cultură arheologică.

CULTURĂ DE CELULE ȘI ȚESUTURI, metodă experimentală de obținere a celulelor și țesuturilor vegetale și animale în afara organismului; in vitro.

CULTURĂ DE MICROORGANISME, populație de microorganisme viabile, (bacterii, levuri, mucegaiuri, virusuri), cultivate în medii de cultură artificiale.

CULTURĂ DE NISIP, metodă de creștere a plantelor în ghiveciuri cu folosirea în calitate de substrat a nisipului cuarțat și a soluției alimentare special preparate.

CULTURĂ DIGITALĂ, domeniu tehnic nou de comunicare umană.

CULTURĂ EXPLANT, tehnică de cultură organotipică a celulelor dintr-o bucată sau bucăți de țesut sau organ, îndepărtate dintr-o plantă sau animal.

CULTURĂ FIZICĂ CURATIVĂ, tratarea bolilor și traumelor, profilaxia acutizărilor și complicațiilor, sporirea rezervei funcționale cu ajutorul exercițiilor fizice.

CULTURĂ FIZICĂ, domeniu de activitate umană pentru dezvoltarea armonioasă a corpului prin sport și gimnastică.

CULTURĂ HALLSTATTEANĂ BRAD; Brad-Stoicani.

CULTURĂ POLITICĂ, sistem normativ de valori constituit istoricește pe tradiții politice, idei, deprinderi, stil de comportament politic de masă și de funcționare a subiecților politici, care asigură continuitatea și reproducerea vieții politice a societății.

CULTURĂ SUCCESIVĂ, metodă intensivă de cultivare a plantelor.

CULTURĂ, termen de referință în antropologie, culturologie, sociologie, psihologie, pedagogie, filosofie privind totalitatea valorilor materiale și spirituale create de omenire în decursul dezvoltării ei; totalitatea vestigiilor vieții materiale și spirituale prin intermediul cărora se reconstituie imaginea unei comunități omenești din trecut; Cultură materială, cultură spirituală, cultură arheologică, cultură arheologică a nomazilor (sec. X-XIV).

CULTURI CEREALIERE, plante cultivate pentru a obține boabe.

CULTURI CITRICE, plante pomicole cu frunzele persistente din genul Citrus, familia Rutaceae. Originare din India, China și Indochina. Fac parte: Grepfrut, lămâi, mandarin, portocal.

CULTURI DE APĂ, metodă de cultivare a plantelor în soluții de săruri hrănitore.

CULTURI DE FILARE, grupul de plante, cultivate pentru obținerea fibrelor naturale.

CULTURI DE PEPENĂRIE, grup de plante de semințe cultivate din familia dovlecilor.

CULTURI DE PRIMĂVARĂ, plante agricole care sunt semănate primăvara și dau roadă în anul însemnării.

CULTURI DE TOAMNĂ, plante agricole anuale ale căror tranziție spre dezvoltarea reproductivă ar fi imposibilă fără o lungă iarovizare în perioada toamnă-iarnă.

CULTURI DUNĂRENE, termen prin care se subînțeleg două culturi arheologice: cultura ceramicii band-liniare și cultura ceramicii ornate cu împunsături succesive.

CULTURI FRUCTIFERE, ramură a pomiculturii.

CULTURI FURAJERE, plante crescute pentru a fi folosite în hrana animalelor.

CULTURI INTERMEDIARE, plante agricole cultivate în perioada liberă de creștere a culturilor de bază din rotația semănăturilor.

CULTURI LEGUMINOASE, plante din familia Fabaceae, subfamilia Faboideae, crescute mai ales pentru boabe (semințe) bogate în proteină.

CULTURI NUCIFERE, specii de arbori pe care cresc fructe, cunoscute sub denumirea de „nuci”.

CULTURI OLEAGINOASE, plante crescute pentru obținerea uleiurilor grase.

CULTURI POMICOLE, plante cultivate și sălbatice cu fructe comestibile, succulente sau cu coajă tare.

CULTURI PRĂȘITOARE, plante cultivate, pentru creșterea și dezvoltarea cărora sunt necesare terenuri mari de

alimentare și de prelucrare a solului printre rânduri; Culturi siderale.

CULTURI STERILE, metodă de creștere a plantelor în vase, care le asigură sterilitatea părții de deasupra solului și a rădăcinilor sau numai a sistemului rădăcinal.

CULTURI TEHNICE, plante agricole produse pentru prelucrare în industrie (floarea-soarelui, soia, tutun, sfeclă de zahăr, trandafir, levănțică, in, cânepă, bumbac ș.a.).

CULTURI ZAHAROASE, plante ce acumulează în țesuturi o cantitate considerabilă de zahăr pentru obținerea căruia și sunt cultivate.

CULTURISM, (Body Building), sistem de exerciții pentru antrenament complet de forță și construirea corpului prin dezvoltarea musculaturii; fel de sport.

CULTUROLOGIE, ramură a antropologiei care studiază cultura ca o ordine distinctă de fenomene, organizată pe principiile propriilor sale legi; Cultură de masă, cultură tradițională.

CUMACEE, ordin de animale crustacee superioare.

CUMAE, prima colonie greacă antică în Italia, pe malurile Mării Tirenene, în Campania.

CUMANI, (Cîpceaci, Poloveți), nomazi de origine turcică. În sec. XI-XIII poplau Cumania.

CUMANIA, (Țara cumanilor, Stepa cumanilor), denumire convențională a teritoriului cuprins între Volga și Dunăre, stăpânit de cumani (sec. XI-XIII).

CUMARINĂ, lactonă a acidului o-hidroxicinamic.

CUMBARA, denumirea tunului, a ghiulelei sau a obuzului în oastea moldovenească din sec. al XVI-XVIII-lea.

CUMBERLAND, podiș în SUA.

CUMEN, (Izopropilbenzen), hidrocarbură aromatică.

CUMETRIE, sărbătorire a nou-născutului, care constă din botezul pruncului urmat de un ospăț.

CUMIDAVA CUNITA, impozit pentru cirezile de vite.

CUMPĂNA APELOR, o linie care împarte bazinele adiacente (bazinele hidrografice) ale râurilor, rezervoarelor sau acumulărilor de ape subterane.

CUMPĂNA GHEȚEI, margine pe platforma de gheață care separă părțile sale, ale cărei blocuri de gheață se deplasează în direcții opuse sau foarte diferite.

CUMULARE, în medicină, acumulare în organism și sumare a acțiunii unor remedii medicamentoase și toxine la administrare repetată.

CUMULATIVISM, principiu fundamental al epistemologiei clasice.

CUMULENE, compuși organici ce conțin un sistem din mai mult de două legături C=C adiacente.

CUNIAL, aliaj de nichel, aluminiu și cupru.

CUNICEA, Florești, Cunicea.

CUNICULICULTURĂ, creșterea iepurilor de casă, ramură a zootehniei.

CUNINGAMIA, gen de plante gimnosperme veșnic verzi din familia Cupressaceae.

CUNIȚĂ, dare pe vite cornute, introdusă în Moldova în prima jumătate a sec. al XVIII-lea.

CUNOAȘTERE, act sau proces de a ști; proces mental care poate fi descris ca experiență de cunoaștere.

CUNOȘTINȚE, informații citite, auzite, văzute și înțelese.

CUNUNĂ DE LAUR, simbol triumfător.

CUNUNĂ, (din lat. - corona), coroană din flori, spice ori frunze; lanț de munți așezați în formă de cerc; lanț de munți așezați în formă de cerc.

CUNUNIE, ritual creștin al căsătoriei.

CUNUNIȚĂ, (Spiraea chamaedryfolia), gen de plante Rosaceae.

CUPA „TURUL FRANȚEI” (fr. Le Tour de France), competiție ciclistă anual se desfășoară în Franța și în țările din jurul ei, una dintre cele mai mari trei curse profesionale de ciclism ale sezonului.

CUPA „TURUL ITALIEI”, (Giro d'Italia), unul dintre trei cele mai mari tururi cicliste ale lumii, al doilea ca vechime în Europa.

CUPA DAVIS, trofeu sportiv acordat în tenisul de câmp masculin, campionat neoficial mondial de tenis.

CUPA MONDIALĂ, competițiile mondiale în sporturi de echipe și sporturi individuale.

CUPA PĂCII, competiție sportivă.

CUPA STANLEY, trofeul de campion acordat anual câștigătorului playoffului al NHL (National Hockey League), cel mai prestigios trofeu în NHL.

CUPA VACII, (Calystegia sepium), plantă toxică ierboasă perenă din familia Convolvulaceae; Volbură mare.

CUPAJ, procedeu tehnologic.

CUPALA, la vechii slavi, zeu al Soarelui, luminii.

CUPAR, în Statul Moldovenesc feudal, dregător, boier de curte, subordonat paharnicului.

CUPĂ CONICĂ, obiect de artă plastică.

CUPĂ, denumirea competițiilor sportive desfășurate pe sistemul olimpic; trofeu sportiv, care se acordă câștigătorului competiției; trofeu simbolic de la competiții; vas de băut mai mult larg decât adânc.

CUPĂ-CUPTOR, agregat tehnologic pentru topirea oțelului, constituit dintr-o cupă cu capac și o instalație de încălzire cu arc electric.

CUPCINI or., Edineț, or. Cupcini (Kalininsc).

CUPCUI, Leova, Cupcui.

CUPELAȚIE, procedeu industrial de extragere a aurului și argintului din minereurile bogate în plumb, constând în topirea minereului într-un curent puternic de aer și în separarea plumbului sub formă de zgură.

CUPIDON, în mitologia română, zeul dragostei, corespondentul lui Eros din mitologia greacă. Era reprezentat ca un copil înaripat, înarmat cu arc și o tolba cu săgeți.

CUPLARE/ASAMBLARE TIP BAIONETA, conexiune rapidă între două piese prin rotire în jurul axei, cu deplasare longitudinală.

CUPLĂ, dispozitiv de legare; Cuplă automată.

CUPLET, scurtă piesă muzicală vocală, cu conținut vesel sau satiric, inspirat din actualitățile zilei, în care toate strofele textului se cântă cu același refren; cântec intercalat între scenele unui vodevil.

CUPLU DE FORȚE, termen de referință în mecanică privind ansamblul format din două forțe egale ca modul, paralele și de sensuri opuse.

CUPLU ROTATIV, tip de articulație mecanică.

CUPLU TERMoeLECTRIC, element termosensibil bazat pe efectul Seebeck și alcătuit din două fire metalice diferite, legate în serie prin lipire sau sudare la dispozitivele de măsurare a temperaturii.

CUPOLĂ, (arc, din latină cupula, diminutiv de la cupa - butoi), structură de susținere spațială a părții superioare a unei clădiri sau structuri, asemănătoare cu o emisferă sau o altă suprafață de revoluție curbă convexă din exterior în jurul axei verticale; acoperiș semisferic.

CUPON, parte a unei hârtii de valoare, tăiată din aceasta și transmisă după primirea sumei venitului anual; bon (tichet) separat ce oferă proprietarului său dreptul de a achiziționa un anumit produs sau de a obține serviciile relevante; un bilet al unei bănci sau al unei garanții cu o valoare nominală marcată pe ea; unitatea monetară temporară din Republica Moldova în anii 1992-1994.

CUPORANI, Leova, Tigheci.

CUPRARE, procedeu tehnologic de protecție a suprafețelor cu un strat de cupru.

CUPRAȚI, compuși chimici ce conțin cupru cu gradul de oxidare +1, +2 sau +3.

CUPRESSACEAE, familie de plante conifere.

CUPRESSUS, (Chiparosul), gen de plante din familia Cupressaceae.

CUPRINS, listă a materialelor pe care le include o carte, o revistă; tablă de materie.

CUPROGANICI, COMPUȘI ~, compuși organometalici în care un atom de cupru este legat direct de un atom de carbon sau printr-un eteroatom.

CUPRU, (Cuprum), Cu, element metalic din grupa a XI-a a sistemului periodic al elementelor, nr. at. 29. Se cunosc 2 izotopi naturali. Se găsește în natură în stare nativă, sub formă de calcopirită, calcozină, cuprit ș.a.

CUPTOARE DE ÎNCĂLZIRE, a semifabricatelor metalice înainte de laminare, forjare sau ștanțare.

CUPTOR CICLONIC, cuptor cu cameră în care în procesul de ardere gazele, combustibilul și zgura se mișcă sub presiune în vârtejuri.

CUPTOR CU AER RECE, cea mai veche instalație primitivă de a obține fierul din minereu sub formă de fontă prin reducere cu cărbune, suflat cu aer rece.

CUPTOR CU MICROUNDE, dispozitiv electronic conceput pentru tratamentul termic al produselor (materialelor) prin absorbția energiei undelor electromagnetice cu frecvențe superînalte sub formă de microunde, generate de un magnetron.

CUPTOR CU MUFLĂ, instalație în care materialul care trebuie încălzit se află într-o cameră închisă.

CUPTOR CU REFLECTOR, instalație metalurgică de topire cu flacără, în care căldura este transferată materialului prin radiații provenite de la produsele gazoase ale combustibilului (cărbune praf, ulei combustibil, gaze naturale), precum și de la suprafața interioară fierbinte a zidăriei refractare (pereți și acoperiș).

CUPTOR CU ROLE, instalație industrială continuă pentru tratamentul termic, în care produsele sunt transportate cu ajutorul unei mese cu rulare intracuptor.

CUPTOR CU SACOU DE APĂ, furnal cu pereți dubli, prin care circulă apa pentru a-l răci.

CUPTOR CU TAMBUR, echipament industrial în domeniu. v. **CUPTOR ROTATIV**.

CUPTOR DE PANIFICAȚIE, dispozitiv pentru coacerea pâinii; principalul utilaj în industria de panificație.

CUPTOR DE PATISERIE, instalație termică pentru coacerea produselor făi-

noase de cofetărie în industria alimentară, alimentația publică și unitățile de comerț specializate.

CUPTOR DE USCAT, dispozitiv industrial pentru îndepărtarea umidității din materialele solide.

CUPTOR ELECTRIC CU ARC, dispozitiv electric, în care încălzirea și topirea unui metal are loc folosind o descărcare de arc într-o plasmă.

CUPTOR ELECTRIC, dispozitiv, în care urmare a conversiei energiei electrice la căldură are loc încălzirea, topirea sau transformările fizico-chimice necesare ale materialelor.

CUPTOR FIERBĂTOR, cuptor industrial în care materialul liber (pulverulent, granular) interacționează cu un flux de gaz încălzit (aer, oxigen, gaze arse) care trece prin acesta, transportând intens particule solide în stratul fluidizat.

CUPTOR MULTIPOD, instituție cilindrică verticală, cu combustibil sau cu energie electrică, al cărui spațiu de lucru este împărțit în înălțime cu mai multe vetre; sub fiecare fiind o boltă pentru nivelul inferior.

CUPTOR ROTATIV, cuptor industrial, prin care pe o vatră în formă de disc sunt deplasate articolele supuse tratamentului termic, furnal cilindric care se rotește în jurul axei sale longitudinale și este proiectat pentru prelucrarea termică și termochimică a materialelor în vrac.

CUPTOR TRANSPORTOR, cuptor cu funcționare continuă pentru prelucrarea termică a produselor, transportate în timpul procesului tehnologic cu conveierul.

CUPTOR VERTICAL, instalație cu un spațiu de lucru alungit – mină concepută pentru prelucrarea pirometalurgică a materialelor în vrac.

CUPTOR, dispozitiv pentru arderea combustibilului organic solid, lichid sau gazos în prezența unui agent oxi-

dant, de obicei, aer; Cuptor cu reverberație, cuptor Martin-Siemens, cuptor optic, cuptor solar; echipament industrial în domeniu.

CUPULĂ, organ al unei plante, în formă de cupă, care acoperă partea de jos a fructului la ghindă, alună ș.a.

CURAÇAO, insulă în Marea Caraibelor, situată lângă țărmul Venezuelei. Poseziune olandeză.

CURAI, unele buruiene de genul *Sal-sola*, care de obicei se referă la forma vitală a ciurlanilor.

CURANTĂ, dans popular francez și melodia după care se execută.

CURARA, toxină mioparalitică de origine vegetală.

CURARINE, alcaloizi conținuți în unele plante din America de Sud; fac parte din toxina curara.

CURĂ, tratament medical cu mijloace terapeutice pe o anumită durată; aplicare metodică a unor mijloace terapeutice (băi, regim, consum de fructe, legume etc.).

CURĂTURA, Șoldănești, Alcedar.

CURĂTURĂ, porțiune de pădure, curățită de arbori și mărăcini pentru a fi cultivată. În Moldova feudală își păstrau dreptul la curățură țărani – membrii obștilor libere.

CURĂȚIREA IAZURILOR, scurgerea apei pe timp îndelungat din iazurile de creștere a peștelui pentru efectuarea setului de măsuri de ameliorație și sanitaro-veterinare.

CURĂȚIREA LOCALITĂȚILOR, proces de salubritate.

CURBA CERERII, indică cantitatea de bunuri economice pe care consumatorii sunt gata să le procure în funcție de preț la un anumit moment dat.

CURBA DE PRODUCȚIE, indică variante alternative ale producerii a două bunuri în condițiile utilizării complete a resurselor; Curba posibilităților de producție.

CURBA JORDAN, imaginea unei hărți continue.

CURBA LAFFER, stabilește legătura dintre rata presiunii fiscale și fluxul încasărilor fiscale.

CURBA LORENZ, servește pentru a măsura egalitatea veniturilor.

CURBA OFERTEI, pune în evidență cantitatea de bunuri sau servicii pe care un producător este dispus să o ofere spre vânzare în funcție de preț într-o anumită perioadă de timp.

CURBA PEANO, curbă continuă ce umple complet un anumit pătrat, adică trecând prin toate punctele sale.

CURBA PHILLIPS, indică relația inversă între inflație și șomaj pe o perioadă scurtă de timp.

CURBA RANDAMENTULUI, este o rep-rezentare grafică care evidențiază evoluția ratei dobânzii pe întreaga durată de viață a unor obligațiuni.

CURBĂ DE NIVEL, linia care unește mai multe puncte cu aceeași altitudine, aflate pe o pantă.

CURBĂ DE OBOSEALĂ, fenomen în rezistența materialelor.

CURBĂ DE SARCINĂ, fenomen fizic.

CURBĂ PENTRU DESEN, linie plată transcendentă pentru care, așa numita ecuație naturală are forma $R = k/\cos s$, unde R este raza de curbură, s este lungimea arcului, k este parametru.

CURBĂ RECTIFICABILĂ, curbă ce are lungime finită.

CURBĂ, termen de referință în matematică privind un interval de numere

reale transformat într-o mulțime de puncte dintr-un spațiu topologic; Curbă invariantă, curbă strâmbă.

CURBELE PEARSON, graficele funcțiilor $y = p(x)$, unde $p(x)$ sunt densitățile de distribuție a probabilităților care satisfac ecuația diferențială.

CURBIMETRU, dispozitiv mecanic cartografic utilizat pentru măsurarea pe hartă a lungimii liniilor curbe.

CURBURĂ, măsură cantitativă a unui obiect geometric, ce exprimă proprietatea de a nu fi rectiliniu pentru orice punct al figurii respective.

CURCAN SĂLBATIC, curcă sălbatică, (*Meleagris gallopavo*) denumire dată reprezentanților câtorva specii de păsări din familia fazianidelor, ordinul galiformelor.

CURCANI NORD-CAUCAZIENI DE CULOAREA BRONZULUI, prima rasă indigenă de curcani.

CURCĂ DOMESTICĂ, (*Meleagris domesticus*), pasăre din ordinul Galiformă, familia Fazianidelor, subfamilia Meleagres. Provine de la curca sălbatică *Meleagres gallopavo*. Originară din America de Nord. Cele mai răspândite rase de curci domestice în RM: bronzată cu pieptul lat, albă cu pieptul lat ș.a.

CURCHI, Orhei, Vatici.

CURCUBEU, fenomen optic în atmosferă ce se produce când lumina este împrăștiată de picăturile de apă, luând forma de arcuri multicolore, care se observă pe bolta cerească în partea opusă a Soarelui.

CURCULIONIDE, cea mai bogată familie de insecte coleoptere polifage.

CURCUMA, (*Curcuma xanthorrhiza*), gen de plante din familia Zingiberaceae.

CURENT ALTERNATIV, curent electric, care se schimbă în timp.

CURENT ARTISTIC, direcție artistică, în literatură și artă, noțiune pentru a nominaliza comunitatea oamenilor de artă, care împărtășesc principii comune de fond, estetice și spirituale, ce îi unesc.

CURENT CONTINUU, curent electric care în timp nu-și schimbă forța și direcția.

CURENT DE AER, termen de referință în fizică privind mișcarea masei de aer a atmosferei, într-o anumită direcție pe orizontală sau pe verticală.

CURENT DE APĂ, termen de referință în fizică privind mișcarea masei de apă a mărilor și oceanelor, într-o anumită direcție pe orizontală sau pe verticală.

CURENT DE CONDUȘIE, mișcare direcționată a purtătorilor de sarcină electrică în medii conductive.

CURENT ELECTRIC TRIFAZAT, sursă industrială de energie electrică.

CURENT FORȘAT, instalație hidrotehnică sub formă de canal sau uluc cu unghiuri mari de scurgere pentru deversarea cantităților de apă de prisos din straturile superioare ale unui bazin de apă.

CURENT GALVANIC, prima forma de curent electric continuu folosită în terapie.

CURENT LINGVISTIC, mișcare care reunește lingviștii pe baza unor concepții asemănătoare asupra faptelor de limbă; curent literar.

CURENT SPITSBERGEN, curent de suprafață cald și sărat în coasta de vest a arhipelagului Svalbard, este o continuare a curentului norvegian Gulf Stream (Curentul Golfului).

CURENT, în teoria cuantică a câmpurilor, expresie matematică ce descrie transformarea unei particule în alta sau nașterea unei perechi particulă –

antiparticulă; Curent electric, curent alternativ, curent continuu, curent cvasistaționar, curent turbionar.

CURENTUL CIRCUMPOLAR ANTARCTIC, vânturi de vest, curenți de suprafață în emisfera de sud; îndreptându-se de la vest la est pe o lungime până la 30 mii km cu o lățime de 1000 km.

CURENTUL CROMWELL, curent subteran care curge spre est, în Oceanul Pacific.

CURENTUL CVASISTAȘIONAR, curent electric alternativ relativ lent, puterea căruia în orice moment este identică în toată rețeaua, indiferent de secțiunea conductoarelor.

CURENTUL FLORIDA, curent marin cald care se formează în Golful Mexic, scaldă coastele peninsulei Florida, continuând cu golfstreamul.

CURENTUL GOLFULUI, (engl. Gulf Stream), curent marin cald în partea nordică a Oceanului Atlantic, lângă coastele sud-estice ale SUA.

CURENTUL GROENLANDEI DE VEST, curent cald de suprafață în mările Labrador și Baffin, în Oceanul Atlantic.

CURENTUL GROENLANDEI, curent oceanic rece de suprafață al Oceanului Arctic, urmează de la nord la sud de-a lungul coaste estice a Groenlandei.

CURENTUL JAPONEZ KUROSHIO, mișcare permanentă de apă de suprafață în Oceanul Pacific.

CURENTUL LABRADOR, curs rece de apă de suprafață al Atlanticului, care pornește în Arctica, de-a lungul coastelor Groenlandei și Peninsulei Labrador spre sud.

CURENTUL LATINIST, curent lingvistic român din sec. al XIX-lea, care a continuat unele idei ale Școlii Ardelene, și în special cea a latinității poporului roman, un moment important din viața culturală a Transilvaniei.

CURENTUL MADAGASCAR, mișcare de apă caldă la suprafața Oceanului Indian, ia naștere lângă malurile de sud și de est ale insulei Madagascar.

CURENTUL NORDKAPP, curent de suprafață cald al Oceanului Arctic, scaldă coasta Scandinaviei.

CURENTUL NORVEGIAN, curent de suprafață cald al Oceanului Arctic, ramură a Curentului Atlantic de Nord.

CURENTUL PERUANIAN, Curentul Humboldt, mișcare de suprafață de apă rece în partea de sud-est a Pacificului.

CURENTUL SOMALIAN, curent marin de apă de suprafață în coasta peninsulei Somali, în Oceanul Indian.

CURENTUL VÂNTURILOR DE VEST, curent marin în emisfera sudică, condiționat de acțiunea vânturilor de vest circumpolare antarctice de suprafață, îndreptându-se de la vest la est între 40° și 50° L.S.

CURENTUL VESTIC SPITSBERGEN, în Oceanul Arctic, curent cald de suprafață în regiunea arhipelagului Svalbard, este o continuare a curentului cald norvegian.

CURENȚI CALZI, curenți de suprafață calzi în latitudinile tropicale ale Oceanului Mondial, direcționați de la est la vest.

CURENȚI DE DERIVĂ, curenți care iau naștere în straturile de suprafață (100-200 m grosime) ale apelor din mări și oceane sub acțiunea vânturilor de lungă durată.

CURENȚI DE SCURGERE, curenți din oceane și mări, care încearcă să depășească tulburările la nivelul lor, cauzate de vânt și de debitul apelor râurilor.

CURENȚI EOLIENI, curenții apelor de suprafață ale oceanelor care apar pe timp de vânt sub acțiunea forței de frecare dintre apă și o masă de aer în mișcare.

CURENȚI MUSONICI, curenții de vânt de suprafață în oceane și mări, cauzati de circulația musonică, se caracterizează prin schimbarea sezonieră a direcției.

CURENȚI OCEANICI, mișcare de translație a maselor de apă din mări și oceane, condiționată de forțe gravitaționale, de frecare ș.a. precum și de repartizarea neuniformă a densității apei; Curenți marini, curenți de suprafață, curenți intermediari, curenți marini calzi, cursuri de fund, curentul mozambic, curentul Atlanticul de nord, curentul Australiei de vest, curentul Californiei, curentul Canarelor, curentul Kurilelor, curentul Pacificului de nord.

CURENȚI TELURICI, curenți electrici naturali slabi, variabili ca mărime și direcție în straturile de suprafață și în scoarța Pământului.

CURENȚI VAGABONZI, curenți electrici, ce se scurg în pământ sau în instalațiile subterane.

CURENȚII ALIZEELOR, element al circulației generale a atmosferei, format în latitudinile tropicale și ecuatoriale, curenți extrem de stabili din stratul de suprafață al Oceanului Mondial, ce se deplasează de la est la vest.

CURENȚII FOUCAULT, curenți electrici de conducție care sunt generați prin inducție electromagnetică în conductorii situați într-un câmp magnetic variabil; Curenți turbionari.

CUREȘNIȚA NOUĂ, Soroca, Șolcani.

CUREȘNIȚA, Soroca, Holoșnița.

CURGAN, rămășițe ale unei culturi; tumul, gorgan.

CURGERE LAMINARĂ, tip de curgere care are loc în straturi plan-paralele fără intersectarea acestora.

CURGERE STAȚIONARĂ, fluxul unui lichid sau gaz, în orice punct al căruia

toate caracteristicile hidrodinamice ale fluxului nu depind de timp.

CURGERE SUPERSONICĂ, termen de referință în fizică privind mecanica fluidelor.

CURGERE TURBIONARĂ, (Curgere Turbulentă), termen de referință în mecanica fluidelor privind curgerea însoțită de vârtejuri.

CURIE ROMANĂ, ansamblul instituțiilor administrative, organelor judiciare și al persoanelor din Vatican.

CURIE, (lat. curia), în Roma antică, subdiviziune a tribului. Era constituită din zece ginți; localul în care își ținea adunările senatul roman; în Imperiul Roman, consiliul municipal; curie romană (curie papală) – administrația bisericii catolice; curii electorale – în unele state, categorii speciale, potrivit cărora alegătorii se clasificau după situația patrimonială, naționalitate ș.a.

CURIE, unitate tolerată de activitate a unei surse radioactive; numit după P. Curie și M. Skłodowska-Curie.

„**CURIER DE AMBE SEXE**”, revistă literară și culturală, cu o periodicitate neregulată. Apare la București (1837-1847), în locul publicației „Gazeta Teatrului Național”.

„**CURIERUL MOLDOVEI**”, COUR(R) IER DE MOLDAVIE, prima gazetă tipărită în Moldova, (18 februarie - 1 aprilie 1790). Se edita la Iași în limba franceză de către comandamentul armatei ruse, dislocate în Moldova în timpul războiului ruso-turc din 1787-1791.

„**CURIERUL ROMÂNESC**”, prima gazetă românească cu periodicitate constantă și cu apariție îndelungată.

CURIETERAPIE, v. RADIOTERAPIE.

CURII, în Roma Antică, diviziune a tribului; sediul ședințelor senatului sau însăși senatul.

CURITIBA, oraș în Brazilia, 1,752 mil. locuitori.

CURIU, (Curium), Cm, element transuranic radioactiv cu nr. at. 96, obținut prin bombardarea plutoniului cu particule α și numit în cinstea lui P. și M. Curie. Sunt cunoscuți 12 izotopi.

CURLENI, (din 05.02.1986 – Podgoreni), Orhei; comuna Podgoreni.

CURLING, joc sportiv pe echipe pe suprafața de gheață, în care sportivii din ambele echipe lansează pe rând pe gheață pietre speciale din granit în direcția țintei, numită „house” (casă); din 1998 inclus în program al Jocurilor Olimpice de iarnă.

CURLUCENI, (Făgureni), Strășeni, sat în subordonarea primăriei oraș. Strășeni.

CURMAL, (Phoenix dactylifera), finic, gen de plante din familia Arecaceae.

CURMALE, Diospyros, gen de plante din familia Ebenaceae.

CURNALI, în Imperiul Roman, pătură privilegiată a populației orașenești.

CURRICULUM, toate experiențele planificate riguros pentru a fi furnizate în școală elevilor pentru a atinge scopurile învățării la cele mai înalte standarde de performanță; Curriculum ascuns, curriculum chart, curriculum corelat, curriculum diferențiat, curriculum extins, curriculum formal, curriculum implicit, curriculum integrat, curriculum la decizia școlii, curriculum nucleu, curriculum personalizat, curriculum specializat, curriculum virtual, curriculum profundat.

CURS VALUTAR, curs cambial, preț unității bănești dintr-o țară, exprimat în unitățile bănești din altă țară.

CURS, ciclu de lecții sau de prelegeri.

CURSA ÎNARMĂRII, competiție între două sau mai multe state pentru a atinge superioritate militară față de adversari.

CURSA SPAȚIALĂ, competiție de la mijlocul-sfârșitul secolului al XX-lea între Uniunea Sovietică și Statele Unite ale Americii, pentru supremație în explorarea spațiului cosmic.

CURSĂ DE AUTOMOBILE, probă de sport tehnic.

CURSĂ DE CAI, probă de sport.

CURSOR, piesă mobilă la dispozitive de măsurare; indicator la calculator.

CURSOR, termen de referință în tehnologia informațiilor privind un indicator utilizat pentru a arăta poziția pe monitorul unui calculator.

CURSUL DE SCHIMB VALUTAR, „prețul” unei unități monetare dintr-o țară, exprimată în unitatea moneta-ră a altei țări sau în unități valutare internaționale; raportul dintre unitățile monetare din diferite țări; Curs valutar de piață, ~ flotant, ~ liberalizat, ~ oficial.

CURSUL NAVEI MARITIME, traseul navei.

CURSUL NAVEI, unghi orizontal în planul meridianului adevărat, dintre arcul planului diametral al navei, măsurat din direcția dinspre nord în grade în sensul acelor de ceasornic de la 0° până la 359°.

CURSURI PEDAGOGICE, 1917, proces de naționalizare a învățământului primar și secundar din Basarabia în anii 1917-1921. Un rol important în naționalizarea învățământului l-au jucat cursurile pedagogice pentru învățători, organizate de autoritățile școlare centrale și provinciale.

CURTE CONSTITUȚIONALĂ, organ judiciar de jurisdicție constituțională a cărui funcție principală este de a evalua o anumită serie de acte juridice.

CURTE DE APEL, verigă a sistemului judiciar.

CURTE EUROPEANĂ DE JUSTIȚIE, instituția sistemului judiciar al Uniunii Europene.

CURTE, spațiu (împrejmuit) în jurul unei clădiri, al unei gospodării etc. care ține de această clădire, gospodărie; Curte boierească, Curte domnească; teritoriu adiacent clădirilor de locuit.

CURTEA CONSTITUȚIONALĂ A REPUBLICA MOLODVA, autoritate de jurisdicție constituțională în istoria Republicii Moldova.

CURTEA DE ARGEȘ, oraș în România, edificii civile și de cult, monumente istorice și arhitectonice.

CURTEA DE CONTURI A REPUBLICII MOLDOVA, instituția supremă de audit public extern din Republica Moldova și unica autoritate publică a Republicii Moldova; exercită controlul asupra modului de formare, administrare și întrebuințare a resurselor financiare publice și a patrimoniului public prin realizarea auditului public extern în conformitate cu standardele internaționale ale instituțiilor supreme de audit.

CURTEA DE CONTURI EUROPEANĂ, (engl. *European Court of Auditors*), sistem judiciar al UE înființat în 1995 pe baza Curții de Conturi, care funcționează din 1977, pentru a verifica performanța financiară a instituțiilor UE.

CURTEA DE LA VIENA, reședința suveranilor din Imperiul Habsburgic.

CURTEA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI, instituție a Consiliului Europei, instituită pentru a monitoriza respectarea drepturilor și libertăților omului și civile prevăzute în Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

CURTEA MINEI, sistem de mine auxiliare, conectate la mina principală pentru amplificarea volumelor extrase de materie primă și amplasarea serviciului de deshidratare, stației electrice, depoului de locomotive electrice, de-

pozitului de materiale pentru stingerea incendiilor, sălii de așteptare etc.

CURTEA PENALĂ INTERNAȚIONALĂ, organizație interguvernamentală internațională.

CURTEA SUPREMĂ DE JUSTIȚIE, instanța judecătorească supremă care asigură aplicarea corectă și uniformă a legislației de către toate instanțele judecătorești, soluționarea litigiilor apărute în cadrul aplicării legilor, garantează responsabilitatea statului față de cetățean și a cetățeanului față de stat.

CURTENI, anturajul suveranului; în Moldova medievală, slujitori militari care primeau de la domnie pământ spre folosință pentru tot timpul serviciului.

CURTINĂ, zid de apărare construit între două turnuri sau bastioane; element al unui blazon regal.

CURTIUS, REACȚIA ~, conversia azidelor acizilor carboxilici (acilazide) în aminer primare; se bazează pe regruparea termică a acilazidelor în izocianați, hidroliza izocianaților și decarboxilarea acizilor carbamici rezultați.

CURTOAIA, Ungheni, Condrătești.

CUSCRIȘOR, (*Pulmonaria officinalis*), gen de plante din familia Boraginaceae; Mierea-ursului.

CUSCUTA, plantă parazită; Povilica.

CUSCUTACEAE, familie de plante angiosperme parazite.

CUSCUTĂ, (*Cuscuta*), torțel, gen de plante parazite anuale din familia Cuscutaceae. În Republica Moldova mai răspândite sunt speciile *Cuscuta trifoli*, *Cuscuta europaea*, *cuscuta de câmp* (*C. arvensis*), *cuscuta basarabica* ș.a. Toate speciile de cuscută sunt obiecte de carantină internă în cadrul țării.

CUSUT ARTISTIC, cusătură. v. **BRODERIE**.

CUȘELĂUCA, Șoldănești, Cotuijenii Mari

CUȘMĂ, căciulă, acoperemânt pentru cap; face parte din portul moldovenesc.

CUȘMIRCA, Șoldănești, Cușmirca.

CUT, în Moldova medievală, partea dintr-un sat sau așezare în aria satului, având uneori denumire proprie.

CUTARE, deranjare a poziției straturilor de roci, în urma căreia se formează cute în scoarța Pământului. Se datorează, în special, mișcărilor tectonice.

CUTĂ, încrețitură a straturilor de roci. Se formează în urma mișcărilor scoarței terestre, cauzate de acțiunea forțelor tectonice, de modificarea volumului rocilor datorită metamorfozării lor, de formarea intruziunilor ș. a. Studiarea cutelor are o importanță mare pentru descifrarea mișcărilor scoarței Pământului și pentru precizarea limitelor unor zăcăminte (de ex. de petrol, gaze, sare gemă).

CUTER, dispozitiv pentru măcinarea fină sau structurală a cărnii și/sau a peștelui pentru fabricarea produselor finite; navă mică din lemn, cu un singur catarg, cu pânze sau motor utilizată preponderent la pescuit.

CUTIA BRESLEI, în Moldova medievală, fond bănesc al unei bresle, format din bărbântă și din alte taxe plătite de meșteri, calfe și ucenici, din amenzi și alte venituri ale corporației; lădiță în care se păstrau aceste sume bănești.

CUTIA NEAGRĂ, v. **ACUMULATOR DE BORD**.

CUTICULĂ, strat protector la plante și la unele animale.

CUTIE DE FORMARE, dispozitiv pentru reținerea amestecului de turnare în timpul fabricării matriței de turnare, transportarea acesteia și la turnarea matriței cu metal topit.

CUTIE DE VITEZE, ansamblu de roți dințate care transformă forța și frecvența mișcării de rotație transmise la diferite agregate sau vehicule.

CUTREMUR DE PĂMÂNT, deformare ireversibilă a interiorului Pământului, asociată cu eliberarea tensiunilor elastice ca urmare a unei rupturi a mediului; mișcare tectonică orizontală, verticală a scoarței terestre, Seism.

CUTREMURE ȘI SEISMOLOGIE, știința despre fenomene naturale periculoase.

CUTUMĂ, normă de drept consfințită printr-o practică îndelungată; Consuetudine, obicei.

CUȚIT, instrument de tăiere conceput pentru a prelucra piese de diferite dimensiuni, forme, grade de precizie și materiale prin filetare, rabotare, așchiere și șanțare cu strungurile corespunzătoare.

CUVÂNT CHEIE, parolă *password*, înformație secretă sub formă de șir de caractere, utilizată pentru a confirma identitatea unui utilizator.

„**CUVÂNT MOLDOVENESC**”, gazetă politică săptămânală, apărută la Chișinău între 5 iunie 1914 - 7 ianuarie 1919.

CUVÂNT, conform Bibliei, cuvântul viu, este făptuitor prin transformarea inimilor și a raporturilor umane; în matematică, succesiune finită de litere ale unui alfabet; unitate de bază a vorbirii omești compusă dintr-un sunet sau dintr-un complex de sunete, care are un anumit înțeles și care denumește un obiect, un proces, o acțiune, un fenomen din realitatea înconjurătoare, precum și caracteristicile lor.

„**CUVÂNTUL**”, săptămânal în limba română, Republica Moldova, 1996.

CUZINET, lagăr de alunecare din aliaj antifricțiune.

CUZMENII VECHI, Fălești, Pruteni.

CUZMIN, UATSN, Cuzmin.

CVADRAT, unitate de măsură tipografică.

CVADRICICLU, (*Quadricycle*), mijloc de transport, vehicul cu patru roți.

CVADRIGA, car antic cu două roți, de luptă sau pentru curse, tras de patru cai înhămați în front.

CVADRIGĂ, car antic pe două roți.

CVADRIVIUM, în Evul Mediu, diviziune a învățământului; program compus din 4 arte: aritmetica, geometrica, astronomia și muzica.

CVARTĂ, interval de patru trepte într-o gamă diatonică.

CVARTET, (it. *quartetto*, din lat. *quatuor* - patru), formație muzicală alcătuită din patru voci sau din patru instrumentiști; compoziție scrisă pentru o asemenea formație; formație fundamentală a muzicii de cameră; fragment dintr-o operă, cantată sau oratoriu.

CVARTETUL AMADEUS, formație celebră fondată în 1947.

CVAS, băutură răcoritoare tradițională rusească, obținută prin fermentare din malț cu adaos de cereale, pâine, suc de fructe și pomușoare.

CVASI, prefix livresc cu sensul - pe jumătate, aproximativ; Cvasicristal, cvasiimpuls, cvasiparticulă.

CVASICRISTALE, cristale periodice; Cvasicristale naturale.

CVASI-DEMOCRAȚIE, v. **DEMOCRAȚIA GHIDATĂ**.

CVASI-EMPIRISM, metode aplicate în matematică pentru a realiza epistemologie similar cu cel al empirismului; Cvasigrup, cvasinormă.

CVASIGRUP, structură algebrică asemănătoare unui grup.

CVASIMONEDĂ, este masa monetară formată din depozite bancare la termen și la vedere, în monedă străină ale rezidenților țării respective.

CVASIPARTICULĂ, un concept fundamental al teoriei cuantice a mediilor condensate, simplificând imaginea fizică și metodele de descriere a proceselor în sisteme cu multe particule cu interacțiune puternică.

CVASI-STAT, entitate statală, care include aproximativ caracteristicile unui stat.

CVESTOR, grad în Poliția și Jandarmaria Română de azi.

CVINTĂ, (it. *quinta* - a cincea), interval care cuprinde cinci trepte.

CVINTET, (it. *quintetto*, din lat. *quinque* - cinci), formație alcătuită din cinci cântăreți sau instrumentiști; compoziție muzicală creată pentru o astfel de formație; ansamblu scris pentru cinci cântăreți cu acompaniament de orchestră.

CVORUM, (lat. *quorum* - (cei) care...), număr minim de participanți, reglementat de lege sau de statutul unei instituții sau organizații obștești, a căror prezență este obligatorie pentru ca o ședință (adunare) să poată avea loc, iar hotărârile pe care le adoptă să fie valabile.

CYANA, submarin.

CYÁTOS, (gr. *kyathos* - pahar), vas grecesc pentru vin.

CYBELE, zeiță.

CYBERPEDAGOGIE, instruire asistată de calculator.

CYBER-SCALPEL, instrument modern, pentru aplicarea metodei radio-chirurgice la operarea pacienților.

CYBERSPORT, probă de sport tehnic.

CYBERȘCOALĂ, școală cu clase virtuale.

CYCADACEAE, familie din clasa Cycadopsida.

— D —

D, d, a șasea literă a alfabetului român și sunetul corespunzător; cifra 500 în sistemul roman de numărare; simbol; unitate de măsură.

D = deci, prefix savant folosit la formarea unor cuvinte, cu semnificația a zecia parte din întreg; Decimetru.

DA = deca, prefix pentru formarea denumirilor mai multor unități, de 10 ori mai mari decât a celor primare; Decalitr.

DA CAPO, termen muzical care semnifică „de la început”.

DAAC HERMES PRESS, holding medicalic.

DACELO, gen de păsări din familia alcedinide.

DACI, nume dat de romani triburilor tracice, care începând din mil. al II-lea î. e. n. locuiau în regiunea carpato-dunăreană.

DACIA APULENSIS, Dacia Superior.

DACIA CAPTA, campanie de subjugare a Daciei carpatice.

DACIA FELIX, provincie istorică.

DACIA INFERIOR, provincie istorică.

DACIA LITERARĂ, publicație apărută la Iași, în 1840, sub redacția lui Mihail Kogălniceanu. Prima revistă cu un program cultural clar articulat, stimulator și astăzi.

DACIA MALVENSIS, provincie istorică.

DACIA MEDITERRANEA, provincie istorică.

DACIA POROLISSENSIS, provincie istorică.

DACIA RIPENSIS, provincie istorică.

DACIA SUPERIOR, provincie istorică.

DACIA, denumirea regiunii populate în antichitate de daco-geți; statul daco-geților, constituit sub conducerea lui Burebista în prima jumătate a sec. I î. e. n.; provincie romană formată în anul 106 de împăratul Traian, în urma cuceririi de către romani a pământurilor dacilor.

DACII LIBERI, termenul dat de istoricii moderni dacilor din sec. II-IV.

DACII MARI, denumire a unui trib sau uniuni tribale dacice din nordul hotarelor provinciei romane Dacia.

DACISME, cuvinte, elemente de substrat, moștenite din vechea limbă traco-dacă, vorbită în regiunile balcanodunărene până în primele secole ale erei noastre.

DACIT, rocă vulcanică cu structură cristalină fină.

DACO-ROMANI, populație de limbă latină care s-a format pe teritoriul Daciei în timpul stăpânirii romane prin amestecul dacilor cu coloniștii romani.

DACOROMÂN, dialect vorbit de dacoromâni devenit limbă națională și literară.

DACRIOCISTITĂ, inflamație a sacului lacrimal.

DACRIODENITĂ, inflamație a glandei lacrimale, cel mai des unilaterală.

DACTIL, picior de vers format dintr-o silabă accentuată urmată de două silabe neaccentuate.

DACTILOGIROZA, boală provocată de helminții peștilor, îndeosebi a celor din familia carpiilor; provocați de monogenii speciei *Dactylogyrus*.

DACTILOLOGIE, vorbire dactilică, abecedar manual, utilizat de oamenii surzi în timpul comunicării, sistem de comunicare prin semne convenționale, făcute cu degetele, între persoane lipsite de auz sau între acestea și oameni cu auzul normal.

DACTILOPTERIDE, familie de pești osoși din ordinul scorpeniforme.

DACTILOSCOPIE, secțiune a criminalistici, care studiază și elaborează metode de identificare a unei persoane cu ajutorul amprentelor ei digitale, metodă de identificare a persoanei, bazată pe studiul tiparelor papilare ale degetelor și palmelor mâinilor și mecanisme de interacțiune a pielii cu diverse obiecte, folosit în antropologie și în medicina judiciară.

DADAISM, (fr. dadaisme, din dada - căluț în limbajul copiilor; sensul figurat, băguială copilărească), curent, doctrină estetică și metodă de creație literar-artistică în Europa Occidentală și SUA apărută în anii 1910-1920; curent literar și artistic apărut în 1916 în

Europa, caracterizat prin negarea oricărui raport între gândire și expresia artistică, prin ridicarea hazardului la rangul de principiu de creație.

DADGIBOG, în mitologia slavă veche, numele zeului Soarelui.

DADȚAN, templul-mănăstire la lamaiști.

DAFIN, (*Laurus nobilis*), arbust sau arbore (cca 15 m înălțime) din familia Lauraceae; Laur; condiment și plantă aromatică veșnic verde.

DAFNIA, (*Daphnia*), gen de crustacee de apă dulce.

DAGHEREOTIPIE, procedeu tehnic fotografic.

DAGHESTAN, subiect al Federației Ruse.

DAHNOVICI, Hâncești, Bobeica.

DAIKON, plantă de genul ridichii, din familia Brassicaceae, cultură legumicolă cu fruct rădăcinos.

DAINA, denumirea tradițională a cântecului popular liric lituanian.

DAJDIE, impozit în bani, perceput în sec. XVIII-XIX în Moldova de la mazăli, ruptași și unele categorii de negustori.

DAKAR, oraș în Africa, capitala, principalul centru economic, științific și cultural al țării Senegal.

DALAC, (*Paris quadrifolia*), plantă ierboasă perenă din familia Liliaceae. În Republica Moldova se întâlnește în regiunea Codrilor. Plantă toxică.

DALAI LAMA, titlu purtat de căpetenia religiei lamaiste, variantă a budismului din Tibet.

DALĂ, placă de formă pătrată sau dreptunghiulară, uneori hexagonală sau octogonală, folosită pentru par-

dosire, pentru căptușirea zidurilor și a cuptoarelor, la pavarea curților, a trotuarelor ș.a. Se fabrică din piatră naturală, beton, sticlă, marmură, materiale plastice ș.a.; Dală flotantă, dală flotantă.

DALIAN, oraș în China, 4,48 mil. locuitori.

DALILA, în Vechiul Testament, curtezană din Iudeea.

DALLAS, oraș în sudul SUA (statul Texas), 1,345 mil. locuitori.

DALTĂ ÎN CRUCE, v. SCULE DE TÂMLĂRIE ȘI DULGHERIE.

DALTĂ, v. SCULE DE TÂMLĂRIE ȘI DULGHERIE.

DALTONIDE, compuși chimici cu compoziție strict stoechiometrică, independent de metoda de preparare.

DALTONISM, dereglare innăscută a vederii cromatice caracterizată prin incapacitatea de a distinge culorile roșu și verde.

DALTON-PLAN, sistem de instruire individualizată.

DAMANI, (Hyracoidean), ordin de animale mamifere.

DAMARALAND, podiș în Namibia.

DAMASC, oraș în Asia situat la poalele munților Antiliban, capitala, principalul centru economic, științific și cultural al țării Siria.

DAMASCHINAJ, procedeu de încrustare a unor fire de aur într-un obiect de metal.

DAMBĂ TRANSVERSALĂ, instalație hidrotehnică. v. DIG DE APĂRARE.

DAME, un joc pentru două persoane, cu dame, pe tablă cu multe pătrate colorate alternativ deschis și întunecat, bazat pe strategia jucătorilor.

DANAE, în mitologia greacă: fiica regelui Acrisios din Argos și a Euridicei, mama lui Perseus.

DANAI, inițial, denumirea unor străvechi triburi grecești, care populau Argosul.

DANAIDE, (gr. Danaides), în mitologia greacă, cele 50 fiice ale lui Danaus, regele Argosului.

DANĂ, loc de acostare și construcție portuară.

DANCU, Hâncești, Dancu.

DANEMARCA, Regatul Danemarcei, stat în N-V Europei. Capitală: Copenhaga. Statul danez este întemeiat cca 900-940. 5 iunie 1953 (Ziua Conștiinței).

DANIAN, ultimul etaj al cretacicului, reprezentat, în special, prin calcare organogene și marne, mai rar prin gresii, nisip și depuneri argilo-nisipoase, caracterizate prin prezența unor anumite specii de echinizi, moluște și foraminifere.

DANS CLASIC, ansamblu de mișcări artistice convenționale care constituie baza tehnică a coregrafiei.

DANS CONTEMPORAN, direcție și stil în coregrafie.

DANS DE SALON, direcție și stil în coregrafie.

DANS MODERN, direcție și stil în coregrafie.

DANS POSTMODERN, direcție și stil în coregrafie.

DANS SIMFONIC, direcție și stil în coregrafie.

DANS SPORTIV, probă de sport; dans acrobatic.

DANS, succesiune de mișcări plastice, de gesturi și de pași, care se execută în ritmul unei muzici și care exteriorizează

ză conținutul ei emoțional; temă alegorică, ce se întâlnește în artele plastice din sec. XIV-XV (mai ales în Franța și Germania), reprezentând scene de dans și având ca personaj central un schelet (simbolul Morții)

DANSUL ALBINELOR, („Dans mobilizator”), mijloc de semnalizare, prin care albinele lucrătoare le comunică celor din stupi, că au găsit surse de hrană.

DANSUL MIRESEI, joc popular românesc la nuntă și melodia după care se execută.

DANSURI DE SOCIETATE, dans sportiv, cuprinde două categorii de dansuri, diferite între ele ca structură și tempo: dansurile de salon și cele latino; categoria dansurilor de salon cuprinde valsul lent, valsul vienez, tangoul clasic, fox-trot-ul și, începând cu anii 1970, disco-fox-ul, iar dansurile de societate latino cuprind: rumba, samba, cha-cha, me-rengue și jitterburg-ul.

DANSURI POPULARE MOLDOVENEȘTI, una dintre cele mai vechi și mai răspândite forme ale artei populare moldovenești, care exprimă trăsăturile specifice ale caracterului național moldovenesc în imagini coregrafice.

DANSURI POPULARE, direcție și stil în coregrafie.

DANTELĂ DEVOLOGDA, tip de dantelă rusească, împletită cu iglița, metodă de artă populară rusă tradițională din sec. XVI-XVII, specifică în localitățile regiunii Vologda.

DANTELĂ, Horboțică, produs textil care se formează după un model *openwork* (ornament și imagini) ca urmare a împletirii firelor (mătase, bumbac, lână, metal etc.) prin diferite moduri – țesut, cusut, brodat, tricatat etc.; tip de artă decorativă folosit pentru decorarea hainelor; piatră sau lemn perforat, folosite în arhitectura populară românească la ornarea stâlpilor, porților, streșinilor.

DANTURĂ, totalitatea dinților unei persoane.

DANU, Glodeni, Danu.

DANUBIUS, numele antic al Dunării.

DAOISM, Taoism, religia Chinei Antice.

DAPHNE, Dafne, în mitologia greacă: nimfă, fiica zeiței Gaea și a zeului râurilor Peneus.

DAPHNIS, în mitologia și poezia greacă: păstor sicilian, inventatorul legendar al poeziei bucolice.

DAR AL-'AHD, „Casa înțelegerii”.

DAR AL-HARB, „Casa războiului”.

DAR AL-ISLAM, „Casa islamului”.

DAR ES SALAAM, oraș în Tanzania, 4,365 mil. locuitori.

DARDANELE, strâmtoare între Europa și Asia, care unește Marea Marmara cu Marea Egee și desparte peninsula Balcanică de Asia Mică.

DARDANOS, (în mitologia greacă), fiul lui Zeus și al Electrei. Strămoșul mitic al troienilor. A întemeiat cetatea Dardaniei (Troia).

DARDĂ, suliță cu coadă scurtă, având vârful cu tăiș dublu, pentru împuns și aruncat.

DARE ÎMPĂRĂTEASCĂ, una din denumirile haraciului în sec. XVI-XVIII.

DARE, în Evul Mediu, la români, nume generic pentru obligațiile în bani sau în natură; darea ogorului, darul de domnie, darul de mucarer.

DARIC, prima monedă de aur din antichitate. A apărut pe timpul lui Darius I (cca. 516 î. e. n.).

DARJEELING, stațiune climaterică montană din India.

DARMASTADTIU, Ds, element chimic radioactiv artificial din grupa a VIII-a forma scurtă a sistemului periodic, se referă la transactinide, nr. at. 110.

DARSONVALIZARE, metodă de tratament cu ajutorul curenților de frecvență înaltă.

DARTS, sport individual și de echipă, în care niște proiectile mici sunt aruncate pe o țintă fixată de un perete.

DARUL LUI CONSTANTIN, document fals din sec. al VIII-lea, care îndreptățește și sancționează tendința papei la puterea laică.

DARWINISM SOCIAL, curent în sociologie, care încearcă să explice fenomenele sociale prin extinderea asupra vieții sociale a legilor biologice, descoperite de Ch. Darwin.

DARWINISM, teorie a evoluției bazată pe lucrările lui Ch. Darwin, care considera ca factori principali ai evoluției selecția naturală, lupta pentru existență și variabilitatea ereditară.

DASCĂL, slujitor al bisericii ortodoxe.

DASEIN, concept fundamental în filosofia existențială a lui Martin Heidegger.

DASTAN, gen epic în folclorul din Orientul Apropiat și Mijlociu și Asia de Sud.

DATA SCADENȚEI, este dată la care expiră termenul de achitare a unei datorii sau de efectuare a unei operații financiare.

DATA TRANZACȚIEI, este considerată data reflectată în extrasul de cont al băncii, iar în alte cazuri, data menționată în documentele primare.

DATARE CU ELEMENTE RADIOACTIVE, metodă și tehnică de cercetare a vârstei unor obiecte sau substanțe.

DATARE, punere a datei pe o scriere, un act, o scrisoare etc.

DATE STATISTICE, set de date cantitative, indicatori ai fenomenelor socio-economice, de mediu, demografice etc.

DATE, în informatică, comunicare electronică transmisă într-o formă, ce permite prelucrarea ei electronică sau interpretarea acesteia de către operatorul calculatorului.

DATINĂ, obicei păstrat din vechime, consacrat prin tradiție.

DATONG, oraș în China, 1,629 mil. locuitori.

DATORIA CREDITULUI, tip al unor obligațiuni care caracterizează valoarea datoriilor destinate pentru plată în favoarea altor persoane.

DATORIE AMORTIZABILĂ, este un concept folosit mai mult în zona anglo-saxonă. Ea apare în urma unui credit imobiliar, comercial etc. și presupune ca rata către bancă să includă atât dobânda, cât și o parte din suma împrumutată.

DATORIE PUBLICĂ, (de stat), datorie a statului pentru toate obligațiile emise, dar restante; totalitatea obligațiilor pecuniare ale statului, rezultate din împrumuturi interne și externe, pe termen mediu sau lung, contractate de stat în nume propriu sau garantate de acesta.

DATORIE, categorie economică care reflectă relația dintre diverși actori economici în legătură cu apariția unei datorii a unui actor față de altul și rambursarea acesteia în termenul convenit și sub forma convenită, suma obligațiunilor financiare care trebuie plătite sau încasate într-o perioadă de timp; Datorie de stat, datorie de stat externă, datorie de stat internă, datorie restantă.

DATSAN, denumire a mănăstirii lamaiste la mongoli și bureați.

DATURA, gen de plante din familia Solanaceae.

DAUNĂ, pagubă, vătămare, prejudiciu material sau moral; prejudiciu material ori financiar apărut în urma producerii riscului asigurat; Daună de asigurare, de date, de impunere fiscală, de lichidități, de plăți externe sau balanță de plăți.

DAURII, popor de rasă mongoloidă din nordul Chinei.

DAVA, așezare dacică dezvoltată din punct de vedere economic și social.

DAVAO, oraș în Filipine, 1,640 mil. locuitori.

DAVID GAREJA, vechi complex monastic rupestru în Georgia, monument de istorie și cultură.

DAVID, mitropolitul Moldovei.

DAVOS, stațiune climaterică montană din Elveția.

DAX, stațiune balneară și climatologică din Franța.

DĂBĂȘCA, reședința voievodului român din Transilvania (sec. IX-XIII).

DĂLȚIȚA TAILLE-DOUCE, termen generic pentru toate tehnicile și procedeele gravurii în adâncime pe metal: dălțiță, acvaforte, gravura cu acul etc.; Gravura cu dălțiță.

DĂMĂȘCANI, Râșcani, or. Costești.

DĂNCENI, Ialoveni, Dănceni.

DĂRĂBANI, (dorobanți), ostași pedestri în Moldova (sec. al XVI-lea – începutul sec. al XIX-lea), recrutați dintre străini și băștinași.

DĂRĂCIRE, procedeu tehnologic textil.

DĂRCĂUȚI, Soroca, Dărcăuți.

DĂRCĂUȚII NOI, Soroca, Dărcăuți.

DĂRI, IMPOZITE ȘI TAXE DIN BASARABIA (1812-1917), tipuri de impozite.

DĂRI, TAXE ȘI IMPOZITE DIN MOLDOVA MEDIEVALĂ, tipuri de impozite.

DĂUNĂTORII AI CEREALELOR ȘI PRODUSELOR DIN CEREALE, animale ce deteriorează, contaminează și nimicesc cerealele și produsele din cereale.

DĂUNĂTORII PĂDURII, animale erbivore, a căror populație la atingerea unui anumit nivel numeric provoacă daune ecologice pădurii și daune economice gospodăriei silvice.

DĂUNĂTORII PLANTELOR AGRICOLE, animale care deteriorează plantele agricole sau provoacă pieirea acestora.

DĂNGENI, Ocnița, Dăngeni.

DĂRMOZ (*Viburnum lantana*), gen de plante din familia Viburnaceae.

DĂȘCOVA, Orhei, Puținței.

DE FACTO, (lat. de facto – de fapt), o expresie latină, despre ceea ce se întâmplă cu adevărat (indiferent dacă este legal sau ilegal), despre starea reală.

DE JURE, (lat. de jure – prin lege), expresie latină folosită pentru a face referire la fapte sau circumstanțe certificate oficial de autoritățile publice relevante într-o formă legală.

DE-, element de compunere, folosit la formarea unor cuvinte, cărora le atribuie sensul de „separare”, „îndepărtare”, „anulare”, „mișcare descendentă”, „retrogradare”.

DEADWEIGHT, greutatea totală a mărfurilor îmbarcate pe o navă.

DEADWOOD, procedeu tehnologic aplicat la construcția navelor. v. **CORPUL NAVEI**.

DEAL, formă de relief pozitivă, rotundă sau alungită, uneori plată, de obicei cu pante domoale, a cărei înălțime este cuprinsă între 200 și 800 m.

DEALER, participant profesionist pe piața bunurilor mobiliare care mediază tranzacționarea activelor mobiliare între vânzător și cumpărător sau efectuează operațiuni cu hârtii de valoare pe cont propriu; persoană fizică sau juridică care achiziționează produse ale companiei în gros și apoi le distribuie cu amănuntul sau cu ridicata.

DEALUL MĂGURA, în apropierea satului Măgura, raionul Fălești, Republica Moldova.

DEALURILE CIULUCURILOR, sistem orografic la sud de stepa Bălților.

DEAMBULATORIU, galerie ocolitoare în catedralele romane și gotice.

DEAUVILLE, stațiune climaterică din Franța.

DEBARA, încăpere auxiliară în locuință.

DEBARCADER, loc amenajat pentru ancorare, care iese perpendicular sau într-un unghi față de linia de mal a zonei de apă și folosit pentru acostarea navelor către acesta din două părți, loc special amenajat în port sau pe malul unei ape cu instalații speciale destinate pentru organizarea încărcării și descărcării pasagerilor și mărfurilor, parcare specializată a navelor fluviale pe căile navigabile interioare, proiectată pentru operațiuni de încărcarea și descărcarea mărfurilor, îmbarcarea pasagerilor.

DEBILITAT, care și-a pierdut rezistența la efort fizic/îmbolnăviri; Debilitate mintală, forma de retardare mintală.

DEBILITATE MINTALĂ, insuficiență a dezvoltării intelectuale; Retard.

DEBIT CARDIAC, cantitatea de sânge expulzată de ventriculul stâng în aor-

tă la fiecare contracție a inimii sau în cursul unui minut; Debit respirator, volumul de aer inspirat sau expirat de către plămâni pe unitatea de timp; Debit urinar, cantitatea de urină eliminată de rinichi într-o unitate de timp dată.

DEBIT DE APĂ, în râuri, volumul de apă care curge prin secțiunea transversală vie a fluxului pe unitate de timp; de obicei în m³/s, pentru fluxuri mici în l/s.

DEBIT FLUVIAL, procesul de scurgere a apei sub forma unui pârâu de-a lungul unei albie fluviale; cantitatea de apă și substanțele conținute în ea, care trece prin secțiunea transversală a albiei râului într-o anumită perioadă de timp.

DEBIT, partea stângă a contului contabil prezentat în formă grafică; datorie pe care o are o persoană creditată; unitate de măsură la curgerea fluidelor; volumul unui fluid care trece într-o unitate de timp prin secțiunea transversală curgerii lui, utilizat în geologie, geografie, dinamica fluidelor, hidrologie; volumul unui lichid (apă, petrol ș.a.) sau gaz, care trece într-o unitate de timp prin secțiunea transversală a unui curs de apă, izvor, a unei fântâni, sonde, conducte ș.a.

DEBITMETRU, dispozitiv de măsurare.

DEBITOR, (lat. debitor – datornic), persoană (juridică sau fizică) datoare unei alte persoane o sumă de bani, bunuri, servicii; subiect al relațiilor de credit care are datorii față de un alt subiect; persoană juridică sau fizică care are datorii față de organizația dată; sinonim pentru termenul de datornic în relații financiare.

DEBUȘEU, debitul maxim de apă care poate curge în siguranță pe sub un pod; loc, regiune, țară străină, care constituie o piață de desfacere a mărfurilor pe scară largă; posibilitatea de a realiza rapid mărfurile stocate.

DEBUT, începutul unei opere literare; prima apariție a unui artist pe scenă.

DEBYE, unitate tolerată de moment al dipolului electric al moleculelor; numit după P. Debye.

DECADĂ, perioadă de timp egală cu 10 zile sau 10 ani; perioadă de zece zile consecutive; un grup format din 10 elemente; o perioadă de zece zile dedicată unui eveniment cultural sau altui eveniment.

DECADENTISM, mișcare literară din a doua jumătate a sec. XIX, caracterizată prin cultivarea artificialului, a rafinamentului estetic și a morbidului excesiv.

DECAGON, figura geometrică cu zece laturi.

DECALCIFIERE, pierderea calciului din organism în urma unor procese patologice; duce la distrugerea dinților și slăbirea oaselor.

DECALINĂ, hidrocarbură condensată biciclică; lichid incolor cu miros de benzină; se conține în țitei, decahidronaftalină.

DECALOG, v. ZECE PORUNCI.

DECAN DE VÂRSTĂ, cel mai bătrân într-un corp sau societate.

DECAN, membru al corpului profesoral universitar care conduce o facultate; grad deținut de această persoană; persoană care conduce baroul avocaților; persoana cea mai în vârstă sau cu vechimea cea mai mare în anumite corpuri constituite; în biserica catolică: conducătorul unui decanat, care este echivalentul protopopului în biserica ortodoxă.

DECANĂ, denumire dată mai multor soiuri de pere cu fructul în formă de butoiș. În RM se cultivă 2 soiuri: Decană de toamnă, originară din Italia și decană de iarnă, originară din Belgia.

DEČANI, mănăstire în Serbia. În anul 2004, UNESCO a încadrat mănăstirea în Patrimoniul Cultural Mondial.

DECANTARE, limpezirea unui lichid care conține particule solide în suspensie; metodă industrială de îmbogățire gravitațională a mineralelor, bazată pe separarea particulelor minerale diferite ca formă, dimensiune și densitate sub influența unui flux pulsativ vertical de apă sau aer comprimat.

DECANTOR, construcție în sistemele de alimentare cu apă, pentru eliminarea din apa naturală a particulelor de impurități în suspensie, înainte de furnizarea apei spre filtrare, cu două nivele, instalație pentru limpezire apelor uzate, compactarea și fermentarea nămolului sedimentat, submodul al stației de tratare a apei pentru a elimina particulele suspendate din apa naturală.

DECAPARE, tratarea tehnologică, structurală sau artistică la suprafață a materialelor solide pentru anumite scopuri practice.

DECAPODE, (Decapoda), ordin de animale crustacee; ordin de animale cefalopode.

DECA-PRESS, agenție de știri din Republica Moldova (1996).

DECARBONIZARE, încălzirea aliajelor în medii oxidante sau în prezența hidrogenului pentru diminuarea concentrației de carbon.

DECARBOXILARE, reacții de eliminare a dioxidului de carbon dintr-o moleculă de acid carboxilic sau din sarea acestuia.

DECASILAB, vers de zece silabe.

DECATLON, competiție sportivă pentru bărbați desfășurată sub forma unei întreceri multidisciplinare, constă din 10 probe de atletism, se desfășoară pe parcursul a două zile; sunt incluse în programul JO din 1912; (femeile concurează în heptatlon).

DECEBAL, Soroca, Tătărauca Veche.

DECEMBRIȘTI, nume dat revoluționarilor ruși de origine nobiliară care au organizat, la Sankt Petersburg, răscoala armată din decembrie 1825 împotriva absolutismului țarist; decabrist.

DECEMVIR, fiecare dintre cei zece magistrați romani ce au alcătuit comisia care a dat Romei (în anii 451 și 450 î. Hr.) un cod de legi (Cele 12 Table).

DECENEU, preot mare sau profet dac, contemporan cu Burebista, care moraliza poporul geto-dac (50 î. Hr.).

DECEPȚIE, reproducerea iluzorie a obiectelor reale, a figurilor sau a spațialității prin mijloace pitorești, grafice sau sculpturale, determinând efectul prezenței naturii autentice, nu a imaginii.

DECES, moartea unei persoane.

DECIBEL, unitate fracțională a belului, des utilizată, Dl.

DECIMA, în poezia spaniolă, poezie de 10 versuri; interval care cuprinde zece trepte, format dintr-o octavă și o terță.

DECIMOLET, figură ritmică alcătuită din zece note de durată egală cu aceea a opt note obișnuite.

DECIZIE, hotărâre luată în urma examinării unei probleme, a unei situații etc., soluție adoptată (dintre mai multe posibile); Rezoluție.

DECLAMAȚIE, (lat. declamatio - exercițiu retoric), rostire cu voce tare a unui text în proză sau în versuri.

DECLARAȚIA CU PRIVIRE LA IMPOZITUL PE VENIT, tip de relații a contribuabilului cu instituția respectivă a statului stipulate în lege, legate de calcularea și plata impozitului pe venit a persoanelor fizice; Declarație de impunere, declarație de intrare, declarație de înregistrare, declarație de înregistrare pentru atribuirea codului fiscal.

DECLARAȚIA CU PRIVIRE LA INDEPENDENȚA RM, document adoptat de Parlamentul Republicii Moldova, la 27 august 1991.

DECLARAȚIA DE INDEPENDENȚĂ A REPUBLICII MOLDOVA, 1991, document istoric.

DECLARAȚIA DE INDEPENDENȚĂ A SUA 1776, (Declaration of independence), documentul potrivit căruia 13 colonii ale Marii Britanii din America de Nord au declarat despre separarea lor de metropolă și constituirea unui stat de sine stătător - Statele Unite ale Americii.

DECLARAȚIA DE LA BOLOGNA, document semnat la 19 iunie 1999, care stabilește un set de obiective pentru eficientizarea învățământului superior.

DECLARAȚIA DE LA CHIȘINĂU, iunie 1991, a Conferinței internaționale „Pactul Molotov-Ribbentrop și consecințele lui pentru Basarabia”.

DECLARAȚIA DE LA SALAMANCA, document privind școală incluzivă.

DECLARAȚIA DE LA VIENA, 1815, actul final al Congresului de la Viena, semnat la nouă zile înainte de înfrângerea lui Napoleon în Bătălia de la Waterloo.

DECLARAȚIA DE LA VISEGRÁD, (V4), organizație de cooperare formată din patru state central-europene: Cehia, Polonia, Slovacia și Ungaria.

DECLARAȚIA DE SUVERANITATE A RSSM, (23 Iunie 1990), act fondator al Republicii Moldova.

DECLARAȚIA DE UNIRE A BASARABIEI CU PATRIA ISTORICĂ ROMÂNIA, 1918, document istoric.

DECLARAȚIA DREPTURILOR OMULUI ȘI CETĂȚEANULUI, document programatic al revoluției burgheze din Franța de la sfârșitul sec. al XVIII-lea,

adoptat de către Adunarea Constituțantă la 26 august 1789, ce a stabilit drepturile fundamentale ale poporului francez, dar și bazele democrației moderne.

DECLARAȚIA DREPTURILOR OMULUI, declarație adoptată de Adunarea Generală a ONU la 10 decembrie 1948 constă din preambul și 30 de articole.

DECLARAȚIA DREPTURILOR POPOARELOR, unul dintre primele documente ale Rusiei sovietice, adoptat de Consiliul Comisarilor Poporului al RSFSR (Republica Sovietică Federală Socialistă Rusă) la 2 (15) noiembrie 1917.

DECLARAȚIA MARTIN, din anul 1918, declarația Consiliului Național Slovac referitoare la includerea Slovaciei într-un singur stat Cehoslovac.

DECLARAȚIA PRINCIPIILOR DE TOLERANȚĂ, document aprobat de UNESCO în 1995.

DECLARAȚIA PRIVIND ACORDAREA INDEPENDENȚEI POPOARELOR ȘI ȚĂRILOR COLONIALE, documentul adoptat la 14.12.1960 de către sesiunea a XV-a a Adunării Generale a ONU și care a contribuit la lichidarea sistemului colonial.

DECLARAȚIE CU PRIVIRE LA SUVERANITATEA RM, document elaborat de Sovietul Suprem al RSS Moldova de legislatura a douăsprezecea, întrunit în prima sa sesiune la 23 iunie 1990.

DECLARAȚIE, (din lat. *declaratio* – exprimare), act oficial, prin care un guvern, un partid, o organizație obștească sau un grup de guverne, partide, organizații obștești aduc la cunoștința publică măsurile luate; mărturie, depoziție; relatarea făcută de o persoană sau o instituție față de un organ administrativ, document, declarație formală, care prezintă principiile de bază ale politicii externe și interne ale statului sau dispozițiile programatice ale partidelor și organizațiilor; formă de adresă oficială către organismele ofici-

ale; un mod de comunicare a publicului larg prin intermediul mass-media; petiție politică în numele unui stat, guvern, partid sau altă organizație; document legal trimis la diferite instanțe.

DECLIN ECONOMIC, este o perioadă a crizei economice.

DECLIN INDUSTRIAL, este o perioadă de stagnare sau diminuare a producției în industrie.

DECLINARE, schimbarea după caz și număr a substantivelor, adjectivelor, pronumelor, numeralelor și articolelor, exprimată în flexiuni ce redau anumite raporturi gramaticale.

DECLINATOR MAGNETIC, tip de busolă.

DECLINATOR, tip de busolă militară.

DECLINAȚIE MAGNETICĂ, unghi între meridianul geografic și cel magnetice într-un anumit punct de pe suprafața Pământului.

DECLINAȚIE, în astronomie, este una dintre coordonatele sistemului ecuatorial al coordonatelor cerești; arcul cercului de declinație a astrului dintre planul ecuatorului ceresc și astru.

DECLINOMETRU, dispozitiv de măsurare în domeniu.

DECLORURARE, îndepărtare a clorurilor din unele substanțe organice.

DECOCT, soluție apoasă obținută prin fierberea anumitor plante alimentare sau medicinale, în vederea extragerii principiilor active din acestea.

DECODARE, descifrarea unui cod sau mesaj.

DECODAREA IMAGINILOR, metodă de studiere a imaginilor teritoriilor, zonelor de apă, fenomenelor atmosferice în baza imaginilor aeriene, spațiale și subacvatice, fotografiilor, planurilor fotografice etc.

DECODOR, în televiziunea color, dispozitiv de transformare a semnalului de televiziune în semnale video cu tot spectrul culorilor; termen de referință în tehnologia informațiilor privind dispozitivul din domeniu utilizat pentru descifrarea unui cod sau mesaj.

DECOLARE DE RETINĂ, stare patologică cauzată de separarea celor două foițe ce compun retina.

DECOLONIZARE, proces social-economic de înlăturare a regimului colonial și de obținere a independenței statale a popoarelor din colonii.

DECOMPENSARE, în medicină, dereglarea activității organului, sistemului de organe sau a întregului organism în urma epuizării sau dereglării mecanismelor de adaptare.

DECOMPRESIUNE, boală de cheson.

DECOMUNIZARE, proces social de eliminare din societate a consecințelor regimului comunist.

DECONCENTRARE, repartizarea pe un spațiu mai larg.

DECONNECTARE, procedeu electric sau mecanic.

DECONGELARE, dezghețarea alimentelor congelate înainte de a le consuma sau de a le procesa în produse noi, efectuată în aer liber, cu aburi, apă sau saramură ori folosind ultrasunetul, diferite surse de căldură ca raze infraroșii, curentul electric de înaltă frecvență ș.a.

DECONSTRUCTIVISM, direcție în critica literară, în anii 1960-1970, bazată teoretic pe poststructuralism; în arhitectură, tendință de dezvoltare înființată la începutul anilor 1980.

DECONTAMINARE, procedeu militar de lichidare a consecințelor folosirii armelor de nimicire în masă.

DECONTARE, justificare detaliată, pe bază de acte, a întrebuirii unei sume primite sau unor obiecte; Decontare bancară, decontare internațională.

DECOPERTARE, extragerea și evacuarea stratului fertil de sol, de pe locul șantierelor de construcție.

DECOR, (din lat. decoro, are - a împodobii), totalitatea obiectelor (panouri, culise pictate, tablouri mobile, paravane ș. a.), care servesc pentru a reda atmosfera, epoca și mediul social, în cadrul cărora se desfășoară un spectacol de teatru sau un film.

DECORNUARE, înlăturarea coarnelor, măsură de stagnare artificială a procesului de creștere sau de extirpare a coarnelor la bovine.

DECORTICARE, (din de... și lat. cortex – coajă, scoarță, înveliș), îndepărtare totală sau parțială a unui strat subțire de țesut (membrană) de pe un organ (rinichi, creier); operație de îndepărtare a cojilor de pe semințele de cereale, de plante oleaginoase ș. a., înainte de a le da la presare sau la măcinat ori înainte de punerea lor în consum; operație de curățare a scoarței arborilor de insecte dăunătoare și de ouăle acestora; îndepărtare totală sau parțială a unui strat subțire de țesut (membrană) de pe un organ (rinichi, creier). v. **PRODUCȚIE DE FĂINĂ**.

DECORTICAREA solului, procedeu agrotehnic, prelucrarea solului la suprafață, ce asigură afânarea, mărunțirea, amestecarea, întoarcerea parțială a stratului de prelucrare și tăierea buruienilor.

DECORTICATOR, mașină agricolă pentru decorticarea solului, se remorchează de tractor.

DECRESCENDO, (it. decrescendo), termen care indică scăderea treptată a intensității sunetului în procesul interpretării unei lucrări muzicale.

DECRET GRATIANI, (lat. Decretum Gratiani), codul dreptului canonic.

DECRET, (din lat. decretum – hotărâre, sentință), în Roma antică, hotărâre a împăratului, consulului, senatului; în unele state, act de dispoziție, emis de șeful statului sau al guvernului; act politico-juridic, având putere de lege.

DECRETELE LUI BENEȘ, cele 11 decrete emise de Eduard Beneș pe baza programului de guvernare de la Košice, elaborate în strânsă colaborare cu partidul comunist condus de Klement Gottwald, intenționau să purifice statul cehoslovac de cetățenii germani și maghiari.

DECRETELE SOVIETICE, Decretul Despre Pace, Decretul Despre Pământ, decizii adoptate de bolșevici în 1917.

DECRIPȚARE, v. **DESCIFRARE**.

DECROȘARE, termen de referință în arta plastică, cioplire artistică.

DECUPARE, operație de tăiere după contur dat, a unui obiect cu ajutorul foarfecelor de mână, ferăstrăului, dălții ș.a.; tăierea dintr-o piesă a unei bucăți în vederea folosirii ei ulterioare.

DECURIE, echipă de cavalerie în armata romană.

DECURIONI, comandanții decuriilor, ofițer roman de cavalerie care comanda o decurie.

DEDAL, arhitect și sculptor din mitologia greacă.

DEDINĂ, termen fiscal în documentele slavo-române din sec. XV-XVII.

DEDIȚEI, (Pulsatilla), gen cu cca 40 specii de plante ierboase multianuale, din familia Ranunculaceae.

DEDOUBLARE A PERSONALITĂȚII, tulburarea unității conștiinței de sine, caracterizată prin apariția în alternanță a unei prime personalități și a unei sau mai multor personalități secundare.

DEDOUBLAREA PERSONALITĂȚII, tulburare a unității conștiinței de sine care intervine pe fondul unor tulburări psihice.

DEDUCERE FISCALĂ, este suma care la calcularea venitului impozabil, se scade din venitul brut al contribuabilului conform prevederilor legislației fiscale.

DEDUCȚIE, formă de raționament în care concluzia rezultă din cauze; metodă de studiu și analiză în pedagogie.

DEDURIZARE, eliminarea din apă a sărurilor de calciu și de magneziu, care dau ape duritate.

„**DEEP BLUE**”, supercomputer.

„**DEEP PURPLE**”, formație rock britanică.

DEFAULT ECONOMIC, imposibilitatea de nerambursare a unei datorii, inclusiv a dobânzii, pentru un împrumut sau o garanție.

DEFAULT, neîndeplinirea unui contract de împrumut, adică neachitarea în timp util a dobânzii sau a datoriei principale în condițiile unui acord de emisiune de obligațiuni.

DEFAZAJ, termen de referință în fizică și electrotehnică.

DEFĂIMARE, anunț public de mărturie credibilă sau fictivă care defăimează onoarea și demnitatea unui cetățean, instituții sau organizații.

DEFECATOR, instalație tehnică în producția de zahăr.

DEFECAȚIE, evacuare a materiilor fecale din intestin.

DEFECTE METALICE, abateri de la tehnologia stipulată privind calitatea semifabricatelor, detaliilor și articolelor din metal: compoziția chimică, structura, continuitatea, starea suprafeței.

DEFECTOLOGIE, ramură a științei despre legitățile și particularitățile dezvoltării psihosociale diferitor categorii de copii cu defecte fizice și psihice.

DEFECTOSCOPI, dispozitiv de măsurare.

DEFECTOSCOPIE, procedeu tehnologic industrial și metodă de cercetare nedistructivă a pieselor și materialelor în vederea descoperirii unor eventuale defecte ascunse; Defect de masă, defect în cristale.

DEFECȚIUNE TEHNICĂ, dereglare parțială sau totală a parametrilor de lucru în procesul de funcționare a unui dispozitiv; unul din criteriile siguranței.

DEFENESTRAȚIILE DE LA PRAGA, acțiunea de a arunca sau de a fi aruncat pe fereastră, cum au făcut în 1618 la Praga protestanții cu guvernatorii impuși de împăratul Germaniei.

DEFIBRATOR, echipament industrial în domeniu.

DEFIBRILARE, oprire a fibrilației atriale sau ventriculare și restabilire a ritmului cardiac normal.

DEFIBRILATOR IMPLANTABIL, echipament industrial în domeniul cardiologiei.

DEFIBRILATOR, aparat folosit pentru defibrilarea inimii ce presupune înlăturarea unor forme de aritmie a inimii prin acțiunea asupra miocardului cu impulsuri unice de scurtă durată de curent electric de tensiune înaltă.

DEFICIENT, persoană lipsită de anumite calități psihice.

DEFICIENTĂ, lipsă de integritate anatomică și funcțională a unui organism.

DEFICIT, bilanț financiar negativ; Deficit bugetar public, deficitul balanței de plăți.

DEFILEU SUSPENDAT, vale laterală de proveniență fluvială sau glaciară, care se desprinde de bordura estuarului până la fundul unei văi mai mari (principale) de mai jos.

DEFILEU, denumirea depresiunilor intermontane, a cheilor, albiilor adânci ale râurilor, văilor care nu au cursuri de apă sau cu fluxuri temporare.

DEFILEUL CIUNTU, defileu al râului Lopatnic (bazinul Prutului), situat în raionul Briceni, RM. Monument al naturii.

DEFINITIVAT, examen susținut pentru numirea unui candidat într-o instituție.

DEFINIȚIE NEPREDICATIVĂ, definiția unui anumit obiect prin indicarea relației dintre acest obiect și toate obiectele dintr-o anumită mulțime, la care se presupune că aparține obiectul determinat.

DEFINIȚIE, enunț logic de determinare a însușirilor unei noțiuni, lucru, acțiune, enunțate sub forma unui concept.

DEFLATOR, indicator statistic care se utilizează la măsurarea raportului dintre valoarea reală și valoarea la prețuri curente a producției naționale.

DEFLAȚIE, proces de răspândire prin intermediul vântului a materialului rezultat în urma eroziunii, eroziune eoliană; reducerea constantă a prețurilor bunurilor și serviciilor, a prețurilor factorilor de producție; categorie opusă inflației.

DEFLECTOR DE LUMINĂ, dispozitiv conceput pentru a schimba direcția de distribuție optică a fasciculului luminos în spațiu.

DEFLECTOR, dispozitiv aerodinamic instalat deasupra conductei de ventilație, pentru aspirarea aerului poluat din încăperi, vagoane de cale ferată; instalație pentru schimbarea direcției fluxului de

gaze și lichide, substanțe în vrac, unde sonore și electromagnetice; instrument pentru măsurarea abaterilor în busole.

DEFLEGMARE, condensare parțială a vaporilor rezultați din distilare, pentru a îndepărta o parte din componenți.

DEFLEGMATOR, echipament industrial în industria alimentară.

DEFLOCULARE, transformare a unui sistem coloidal din starea de gel în starea de soluție; Peptizare.

DEFLORAȚIE, ruperea himenului în timpul actului sexual.

DEFOLIANTE, mijloace chimice folosite pentru defolierea plantelor agricole în perioada prerecoltare.

DEFORMARE PLASTICĂ DE SUPRAFAȚĂ, tratarea sub presiune a materialului la care numai stratul său de suprafață este deformat plastic; o modalitate de a îmbunătăți proprietățile funcționale ale produselor fără a le schimba dimensiunile liniare și de volum.

DEFORMARE PLASTICĂ SUPERFICIALĂ, noțiune în metalurgie.

DEFORMARE, în rezistența materialelor, deformarea unui corp elastic prin deplasarea reciprocă a straturilor paralele (fibrelor) unui materialul, sub acțiunea forțelor aplicate la o distanță constantă între straturi; modificare sau transformare a unui corp de la o anumită configurație până la una diferită; Deformație absolută, deformație relativă.

DEFORMAȚIE, fenomen în fizica solidului, manifestat prin schimbarea poziției relative externe sau interne particulelor de materie, care duc la apariția unor tensiuni distructive.

DEFRAGMENTARE, termen de referință în matematică privind procesul care mută și unifică datele pe hard disk.

DEFRIȘARE, procedeu de introducere în circuit agricol a terenurilor virgine; procesul de îndepărtare a tulpinilor de arbori sau a arbuștilor din pământ împreună cu rădăcinile.

DEFUNCT, persoană care a decedat.

DEGAZARE, dezinfectarea substanțelor periculoase și a altor substanțe toxice din punct de vedere chimic, în caz că ajunge în mediu.

DEGAZAREA MINELOR, set de măsuri pentru captarea și recuperarea metanului cu izolarea acestuia la suprafață sau efectuarea unor lucrări de mină, în care este posibil să diluezi metanul până la concentrații acceptabile prevăzute de cerințele reglementare.

DEGENERARE BIOLOGICĂ, pierderea în urma acțiunii unor factori de mediu sau ereditari, a unor trăsături morfologice sau funcționale caracteristice speciilor de ființe vii.

DEGENERARE, (din lat. degenero - a decădea), înrăutățirea din generație în generație a particularităților importante din punct de vedere ecologic ale plantelor și animalelor; proces de regresivitate a celulelor sau organelor în timpul dezvoltării individuale (de ex., dispariția cozii la mormoloc în timpul metamorfozei broaștei); existența diferitelor stări în care un sistem cuantomecanic posedă aceeași energie.

DEGERAREA PLANTELOR AGRICOLE, pieirea plantelor agricole din cauza formării gheții în țesuturile lor, a deshidratării și coagulării protoplasmelor celulelor.

DEGERATURĂ, leziune inflamatorie și necrotică, locală sau generală, a organismului cauzată de acțiunea temperaturilor joase ca urmare a acțiunii locale a frigului.

DEGET, (lat. digitus), prelungire mobilă a membrilor la majoritatea animalelor vertebrate și la om.

DEGEȚEL, (*Digitalis*), degetar, gen cu cca 30 specii de plante ierboase din familia Scrophulariaceae. În Republica Moldova cresc spontan speciile degetarul galben (*Digitalis ambigua* sau *Digitalis grandiflora*) și degețelul lănos (*Digitalis lanata*).

DEGRADARE A MATERIALULUI, tip de uzură fizică.

DEGRADARE BIOLOGICĂ, deteriorarea biodiversității în urma diminuării calității solului, apei și aerului.

DEGRADARE, (fr. dégradé - stricat, viciat), termen de referință în arta plastică și arhitectură privind modificarea luminozității.

DEGRADAREA SOLURILOR, modificări ale particularităților și regimurilor solurilor arabile, care conduc la o scădere a fertilității; Dehumificarea solurilor.

DEGROȘARE, procedeu tehnologic.

DEGUSTARE, determinarea pe cale organoleptică a calității produselor alimentare și a condimentelor, semifabricatelor din ele, tutunului și materiei prime vegetale; aprecierea și analiza organoleptică a produselor alimentare (vin, ceai, tutun ș.a.), efectuată de persoane calificate (degustători); degustarea se bazează pe percepțiile obținute cu ajutorul organelor de simț: văz, miros, gust, simț tactil și chiar auz.

DEHELMINTIZARE, complex de măsuri curative și profilactice de scăpare a omului și a animalelor de helminți și prevenire a poluării mediului ambiant cu ouăle și cu larvele acestora.

DEHIDROGENARE, reacții de eliminare a halogenurii de hidrogen dintr-o moleculă de compuși organici halogenați, ceea ce duce la formarea unei legături multiple între atomii de carbon sau la închiderea ciclului.

DEHIDROGENAZE, fermenți din clasa oxidoreductazelor.

DEHUMIFICARE, proces geologic de diminuare a conținutului de humus din sol.

DEIISUS, o icoană sau un grup de icoane, unde Cel Atotputernic este așezat în centru, iar în dreapta și în stânga lui sunt Născătoarea de Dumnezeu și Ioan Botezătorul, arhanghelii și sfinții într-o poză de rugăciune comună.

DEIMOS, unul dintre cei doi sateliți ai planetei Marte.

DEIONIZARE, procedeu tehnic și metodă de cercetare privind eliminarea anumitor ioni dintr-un mediu ionizat.

DEIR EL-BAHRI, vale istorică în Egipt, în regiunea Theban, aici se află monumente istorice și arhitectonice. În anul 1979, UNESCO a încadrat locul în Patrimoniul Mondial.

DEISM, teorie religioasă filosofică, prin care se recunoaște existența lui Dumnezeu numai ca o cauză primară, impersonală a Universului și neagă intervenția acestuia în desfășurarea fenomenelor din lume.

DEIXIS, cuvânt sau îmbinare de cuvinte care are funcția de a indica, în timp sau spațiu, un obiect.

DEÎMPĂRȚIT, termen al unei împărțiri, care trebuie împărțit cu al doilea termen, numit împărțitor.

DEÎNMULȚIT, termen al unei înmulțiri, care trebuie înmulțit cu al doilea termen, numit înmulțitor.

DÉJÀ VU, dereglare psihică de scurtă durată la care o situație prezentă pare a fi fost trăită în trecut.

DELACĂU, Anenii Noi, Delacău.

DELACĂU, landșaft natural, situat pe malul drept al Nistrului, la 1 km nord-vest de satul Delacău, r-nul Anenii Noi. Cuprinde povârnișul prăpăstios dintre lunca Nistrului și un vechi platou sarmatian.

DELACĂU, UATSN, Delacău.

DELAPIDARE, infracțiune care constă în însușirea, folosirea sau trafizarea de către un angajat, în interesul său sau al altei persoane, a unor sume de bani sau a altor bunuri aflate în gestiunea sau în administrarea sa; sustragere de bani sau de bunuri din averea statului.

DELAP-ULIGA-DJARRIT, capitala statului Insulele Marshall.

DELEGAREA AUTORITĂȚII, principiu de management.

DELEGAREA ÎMPUTERNICIRILOR, transfer temporar al funcțiilor de la o entitate (autoritate sau agent) la o altă entitate sau autoritate, păstrând dreptul entității delegatoare de a le restabili la performanța proprie și de a menține un control efectiv asupra exercitării autorității delegate.

DELEGAT, ales sau numit de un reprezentant autorizat al unui anumit organism, organizație, instituție, reprezentant ales sau numit, autorizat de stat, organizație, instituție, colectiv, reprezentând interesele lor la congrese, întâlniri etc.

DELEGAȚIE, grup de reprezentanți ai statului, autorității de stat sau a autonomiei locale, instituției, partidului sau organizației publice etc.

DELEGITIMARE, privarea de încredere, pierderea creditului public de către politicieni și autorități; fenomen opus legitimității.

DELESTARE, aruncarea balastului de pe o navă maritimă sau dintr-un balon, stratostat.

DELEȚIE, pierderea unei părți a moleculei de ADN; tip de mutație.

DELFIN, (*Delphinus delphis*), denumire dată câtorva specii de mamifere acvatice din ordinul cetaceelor.

DELFINIDE, (*Delphinidae*), familie de animale din ordinul cetacee.

DELFINUL, constelație în emisfera nordică a cerului.

DELFT, oraș în Olanda, vestit prin lăcașe vechi de cult, monumente istorice și arhitectonice.

DELFTS BLAUW, porțelan de Delft, în culori albastru și alb, produs în orașul Delft (Olanda), este unul dintre simbolurile orașului, precum și un suvenir popular.

DELHI, oraș, capitala Republicii India.

DELIA, râuleț în RM, afluent pe stânga al Prutului. Izvorăște în partea de nord-vest a Codrilor, la cota 160 m, lângă s. Teșcureni (r-nul Ungheni).

DELIBERARE, hotărâre luată în urma unei dezbateri.

DELICT INTERNAȚIONAL, încălcare a normelor de drept internațional de către un stat prin acțiuni, inacțiuni sau omisiuni, care constituie o violare a legilor internaționale (de ex., un act de agresiune, o crimă de război, tulburarea păcii, nerespectarea obligațiilor internaționale prevăzute în tratate sau convenții ș. a.).

DELICT, infracțiune, fapt nepermis de lege penală; infracțiune de mai mică gravitate, care se sancționează cu amendă penală sau cu închisoare corecțională.

DELICVENȚĂ JUVENILĂ, componentă a criminalității conferită de categoria de indivizi la care se referă.

DELIMITAREA FRONTIERELOR, determinarea poziției generale a frontierei de stat între statele vecine prin negocieri, stabilită într-un tratat internațional, definirea și desemnarea liniei de frontieră de stat în zonă în conformitate cu acordurile de delimitare a frontierei și hărți cu descrieri anexate.

DELIMITAREA SPAȚIULUI COSMIC, stabilire contractuală a graniței dintre

spațiul cosmic și spațiul aerian, ce au un regim juridice diferite.

DELIR, (lat. *delirium* – aiurare), tulburare patologică a conștiinței, stare de tulburare a conștiinței manifestată prin dezorientare în spațiu și în timp, halucinații, iluzii ș. a., caracteristică unor boli nervoase, psihice, infecțioase și unor intoxicații, idei false ce apar în caz de boli psihiatrice; Delir alcoolic, încălcare pronunțată a activității (mentale) psihice, cauzată de abuzul de alcool.

„DELL”, companie multinațională, unul dintre principalii producători de echipamente informaționale, producători de sisteme informaționale, în principal pentru clienți mari.

DELNIȚĂ, în Moldova din sec. XVI-XVIII, porțiune de țarină sau de fâneață, de care se folosea o familie de țărani.

DELONIX, gen de plante din familia Fabaceae.

DELOS, insulă în Grecia antică.

DELPHI, oraș în Grecia antică, unde se afla templul și oracolul lui Apollo, sec. al VIII-lea î. Hr.

DELPHINIUM, larkspur, gen de plante erbacee anuale și multianuale din familia Ranunculaceae.

DELTAPLAN, aparat ușor de zbor fără motor, cu o aripă în formă de săgeată, al cărui zbor este monitorizat prin schimbarea centrului de masă datorită mișcării pilotului în raport cu punctul de suspensie.

DELTAPLANISM, un sport din grupul sporturilor aviatice care se practică cu deltaplanul.

DELTA, zonă aluvionară, triunghiulară, între brațele unui fluviu la vărsarea în mare, tip de câmpie în zona de vărsare a unor râuri în lacuri, mări sau oceane.

DEM, grup puțin numeros de indivizi din cadrul unei populații a speciei date care există timp de câteva generații.

DEMAGNETIZARE, procedeu tehnic în industrie și metodă de cercetare în fizică.

DEMAGOG, denumire a conducătorilor partidelor democratice antioligarhice în Grecia antică. Mai târziu termenul demagog a căpătat sensul de politician care caută să-și câștige popularitate în rândurile maselor prin promisiuni deșarte și fățarnice, prin lozinci ademenitoare, dar lipsite de temei.

DEMAGOGIE, formă de înșelăciune conștientă a maselor, speculații cu privire la dificultăți și probleme reale, nevoi și aspirații ale oamenilor pentru a obține succesul politic, demagogie politică.

DEMAROR, dispozitiv de pornire.

DEMASIFICAREA FORTELOR, tendință contemporană în construcția militară, reducerea efectivelor umane antrenate în luptă cu compensarea sporirii capacității de luptă cu mijloace militare mai performante.

DEMATRON, dispozitiv de amplificare cu magnetron pulsant, cu un fascicul de electroni deschiși și un catod în spațiul de interacțiune, controlat de un semnal extern cu microunde.

DEMĂ, comunitate socială arhaică de structură endogamică.

DEMENTĂ, alienație mintală; defect exprimat puțin reversibil al psihicii cu pierderea informației și a experienței căpătate anterior sau dificultăți în însușirea de noi cunoștințe; Dementă senilă, boală din grupul psihozelor senile determinate de procesele distrofice din creier.

DEMERS DIPLOMATIC, măsuri ale unui stat care vizează avertizarea împotriva anumitor acțiuni ale reprezentanților

unui alt stat sau obligarea acestora să ia o anumită poziție, să sprijine etc.

DEMETILARE, reacție chimică prin care o substanță pierde un radical metil.

DEMILITARIZARE, regim juridic internațional al unui teritoriu ce interzice utilizarea acestuia, în timp de pace, în scopuri militare.

DEMINERALIZARE, eliminare a componentelor minerali dintr-o substanță de natură organică; sărăcire a organismului, mai ales a articulațiilor, de sărurile anorganice proprii.

DEMISOL, parte a clădirii sub parter.

DEMITOLOGIZARE, eliberarea conștiinței de la elementele mitologice prin activarea voinței de a înțelege lumea înconjurătoare; formă de exegeză biblică care descrie fenomenele scripturilor ca fiind mitologice și încearcă să le distingă de realitatea istorică și reală.

DEMIURG, creatorul Universului; principiu activ și creator; zeitate considerată a fi responsabilă de crearea Universului fizic în diferite cosmogonii.

DEMNITATE, prerogativă sau prestigiu inalienabil de care se bucură o persoană datorită comportamentului.

DEMO-, (din gr. demos – popor), element de compunere, folosit la formarea unor cuvinte legate de noțiunile „popor”, „referitor la popor sau la populație”.

DEMOBILIZARE, trecerea forțelor armate și a economiei de la starea de război la starea de pace; lăsarea la vatră a militarilor după sfârșitul unui război sau după expirarea termenului serviciului militar.

DEMOCRATIZARE, principii de organizare și funcționare a puterii de stat pe baza recunoașterii poporului ca sursă și purtător al suveranității în rezolvarea problemelor de guvernare socială.

DEMOCRAȚIA CANCELARULUI, sistem de guvernare care este caracteristic pentru unele state cu un sistem parlamentar de guvernare, în special, Germania, Austria și alte țări în care rolul principal în guvern aparține șefului său – cancelarului.

DEMOCRAȚIA DE GEN, sistem de exprimare a ambelor sexe (femei și bărbați) în societatea civilă ca fiind egale în drepturi și oportunități, care este consacrat legal și realist securizat prin principii și acțiuni politice și juridice, prin dezvoltarea structurilor sociale și de stat.

DEMOCRAȚIA GHIDATĂ, formă de organizare a sistemului politic al statului, în care, în ciuda legislației formal democratice și respectarea formală a tuturor procedurilor electorale, cu participarea efectivă a societății civile la guvernare, influența societății asupra puterii (feedback) este totuși mică sau minimă.

DEMOCRAȚIA MITINGURILOR, teorie și doctrină politică.

DEMOCRAȚIA PIETEII, teorie și doctrină economică.

DEMOCRAȚIA PLEBISCITĂ, model de democrație în care, cu voința directă a poporului, influența lor politică asupra puterii este limitată la schema „aprobării sau respingerii”.

DEMOCRAȚIA PLURALISTĂ, concept modern al democrației conform căreia puterea este „stratificată” și realizată atât de stat, cât și de multe organizații neguvernamentale (asociații de antreprenori, biserică, partide politice, asociații de fermieri etc.), care se opun și se contrabalansează, făcând o presușă democrație „pură”, „superioară”.

DEMOCRAȚIA POPORULUI, teorie și doctrină politică.

DEMOCRAȚIA DECORATIVĂ, teorie și doctrină politică privind democrația ghidată.

DEMOCRAȚIA REPREZENTATIVĂ, formă de democrație în care dreptul de a lua decizii este exercitat de comunitate prin intermediul reprezentanților aleși, care trebuie să mențină interesele celor care i-au ales.

DEMOCRAȚIE „REFLECTOARE”, teorie și doctrină politică.

DEMOCRAȚIE CONSOCIATIVĂ, teorie și doctrină politică.

DEMOCRAȚIE CREȘTINĂ, teorie și doctrină politică și religioasă.

DEMOCRAȚIE DEFECTĂ, teorie și doctrină politică.

DEMOCRAȚIE DELEGATĂ, ramura executivă în practică nu se limitează la alte instituții și, în special, nu este responsabilă față de alte ramuri ale guvernului.

DEMOCRAȚIE DELIBERATIVĂ, teorie și doctrină politică.

DEMOCRAȚIE DIRECTĂ, teorie și doctrină politică.

„DEMOCRAȚIE DIRIJATĂ”, curs politic al guvernului Indonezian, din a doua jumătate anilor 1950 – mijlocul anilor 1960.

DEMOCRAȚIE ECONOMICĂ ȘI SOCIALĂ, teorie și doctrină politică.

DEMOCRAȚIE ELECTRONICĂ, teorie și doctrină politică, care are la bază E-democrația.

DEMOCRAȚIE ELITISTĂ, unul dintre conceptele democrației, bazată pe transferul deciziei politice către specialiști – elite, pe ipoteza că „masele” nu sunt interesate de politică, nu au cunoștințele, abilitățile și informațiile relevante și nu sunt capabile să ia deciziile politice corecte.

DEMOCRAȚIE ETNICĂ, teorie și doctrină politică.

DEMOCRAȚIE FORMALĂ, teorie și doctrină politică.

DEMOCRAȚIE IMITATĂ, teorie și doctrină politică privind democrația ghidată.

DEMOCRAȚIE INFORMAȚIONALĂ, teorie și doctrină politică, care are la bază E-democrația.

DEMOCRAȚIE LIBERALĂ, formă de sistem socio-politic într-un stat de drept pe baza democrației reprezentative, în care voința majorității și capacitatea reprezentanților aleși de a exercita puterea sunt restricționate în numele protejării dreptului de a respecta dreptul de drept, al procedurilor juridice private, intimitate, libertatea de exprimare, libertatea de întrunire și libertatea religiei.

DEMOCRAȚIE LOCALĂ, teorie și doctrină politică.

DEMOCRAȚIE MANIPULATĂ, teorie și doctrină politică privind democrația ghidată.

DEMOCRAȚIE MILITARĂ, teorie și doctrină politico-militară.

DEMOCRAȚIE PARLAMENTARĂ, formă de democrație în care un guvern este numit de membrii parlamentari, spre deosebire de guvernarea prezidențială.

DEMOCRAȚIE, (din demo... și gr. kratos – putere; literar, puterea poporului), regim politic, formă de guvernare, în care se recunoaște juridic voința majorității ca izvor de putere și se proclamă libertatea și egalitatea în drepturi a cetățenilor; sistem politic, în care poporul este recunoscut ca sursă de putere, cetățenii sunt înzestrați în egală măsură cu libertăți și drepturi politice, ceea ce le permite să participe în administrarea afacerilor publice, fie nemijlocit, fie prin intermediul reprezentanților săi, iar deciziile politice sunt adoptate în conformitate cu voința majorității; Democrație consociativă, democrație creștină, democrație pluralistă.

DEMODECIE, demodicoză, boală a animalelor sălbatice și domestice, precum și a omului, provocată de acarienii din genul Demodex, familia Demodicidae.

DEMODULARE DE SEMNAL, termen de referință în tehnologia informațiilor privind recepționarea informației.

DEMODULARE, procedeu tehnic în industrie și metodă de cercetare în fizică.

DEMOGEOGRAFIE, știință despre geografia populației.

DEMOGRAFICS, termen folosit în SUA și o serie de alte țări din limba engleză, pentru a utiliza datele demografice în afaceri, marketing sau management.

DEMOGRAFIE, știința ce studiază legile reproducerii populației în context socio-istoric; domeniu ce studiază populația umană și legile dezvoltării ei; Politica demografică.

DEMOLOGIE, știință care studiază creațiile și tradițiile populare; Demopsihologie, demosofie, demotehnografie, demotică.

DEMON, la grecii antici, nume comun colectiv pentru forțele malefice sau bune, care determinau soarta și caracterul omului, nume pentru aceste spirite și ființe.

DEMONETIZARE, privarea monedelor de metal de funcții ale banilor în urma retragerii lor din circulație; procesul pierderii treptate a aurului și argintului, a funcțiilor banilor; Demonetizarea economiei, „demonetizarea” aurului.

DEMONOLOGIE, parte a mitologiei populare.

DEMONOPOLIZARE, proces de restructurare a unor piețe ramurale ale economiei țării, cu scopul de a crea un mediu concurențial; mecanismul de reglementare antimonopolistic al eco-

nomiei; totalitate de măsuri legale, administrative și economice ale statului ce vizează creșterea concurenței, reducerea nivelului de monopolizare a pieței.

DEMONSTRAȚIE, argument în demonstrarea unui raționament logic; la animale, acte stereotipice de comportament care sunt principalele și unicele semnale de comunicare; procedeu logic de verificare a adevărului unui enunț, unei propoziții.

DEMONTAREA PLATFORMELOR PENTRU TROLIERE, operație tehnologică.

DEMONUL LUI MAXWELL, ființă imaginară, inteligentă, de dimensiuni moleculare, care își permite să încalce principiul al doilea al termodinamicii.

DEMOS, în Grecia Antică, inițial, termenul însemna, probabil, comunitatea de oameni apropiați ca neam și loc de trai; ulterior era atribuit oamenilor liberi care dețineau drepturi civice; în Grecia antică, pătri mari de oameni liberi, opuse ca interese pe de o parte aristocrației (eupatrizii), iar de altă parte, cetățenilor lipsiți de drepturi politice depline, metecii și sclavilor.

DEMOSCOPIE, metodă de chestionare a opiniei publice asupra unui subiect. v. **SONDAJ DE OPINIE**.

DEMOSPONGIA, clasă de animale spongieri din familia porifera.

DEMULTIPLICATOR, mecanism pentru sporirea capacității momentului de torsiune.

DEMUTIZARE, tehnologie folosită pentru educarea persoanelor surdomute cu scopul de a înțelege limbajul oral.

DENAR, monedă.

DENATURALIZARE, privarea de cetățenie, permisiunea de a se retrage sau a fi lipsit de cetățenie și scutirea de drepți și obligații de cetățenie.

DENATURAT, alcool etilic brut cu adăugarea de coloranți, ce îi conferă o culoare albastru-violet, și de substanțe cu miros și gust neplăcut.

DENAZIFICARE, măsuri de curățare a aparatului de stat, a vieții politice, sociale, economice și culturale în Germania și Austria de moștenirea regimului nazist, precum și căutarea și pedepsirea criminalilor naziști și a activiștilor național-socialiști.

DENDRARIU, arboretum, sector de pământ pe care sunt amplasate colecții de plante lemnoase, arbori, arbuști, subarbuști, liane cu tulpina lignificată, în condiții naturale sau în seră.

DENDRIMERI, polimeri sintetici ramificați repetitiv cu o structură moleculară regulată.

DENDRITĂ, excrescență ramificată a neuronului.

DENDROASPIS, gen de șerpi veninoși din familia elapide.

DENDROBACILINĂ, (din dendro... și lat. bacilină – bastonaș), preparat bacterian obținut dintr-o cultură de spori ai bacteriilor care parazitează în omida-păroasă-siberiană (*Dendrolimus sibiricus*).

DENDROBATIDE, familie de amfibii din ordinul anura.

DENDROCRONOLOGICĂ, metodă de datare.

DENDROLAGUS, gen de mamifere din familia macropodide.

DENDROLIMUS PINI, fluture din familia Lasiocampidae, dăunător periculos al pinului obișnuit.

DENDROLIMUS SIBIRICUS, fluture din familia Lasiocampidae, dăunător periculos al pădurilor conifere.

DENDROLOGIE, compartiment al botanicii care studiază la plantele lem-

noase: sistematica, morfologia, răspândirea geografică, particularitățile ecologico-biologice și proprietățile folositoare ale arborilor și arbuștilor.

DENEGARE, negare absolută a adevărului unui fapt.

DENIER, unitate de măsură pentru greutatea liniară a tuturor tipurilor de fire textile. Simbol: den.

DENIM, material textil din bumbac, rezistent la uzură în care bățutura trece în diagonală pe sub două sau mai multe fire de urzeală, sinonim cu blugi, țesătură densă de bumbac din care sunt cusute diverse articole de îmbrăcat, cât și obiecte de decorare a casei.

DENITRIFICARE, proces de reducere a compușilor oxidați de azot, până la azot molecular, care are loc în condiții anaerobe; reducere a azotaților și a azotiților din sol până la azot liber sau oxizi de azot, datorită activității microorganismelor anaerobe, proces care duce la scăderea fertilității solurilor.

DENOMINALIZARE, modificare a valorii nominale a bancnotelor de emisiune trecute prin schimbul acestora cu unități mai mari.

DENOMINARE A BANILOR, consolidarea valorii nominale a banilor.

DENOTAȚIE, sensul stabil și analizabil în afara contextului unui cuvânt.

DENSIMETRU, aparat de măsurare, prevăzut pentru a determina densitatea optică a înnegririi negativelor fotografice dezvoltate; instrument pentru măsurarea densității unor substanțe.

DENSITATE CRITICĂ A UNIVERSULUI, unul din principalii parametri în rezolvarea ecuațiilor Friedmann.

DENSITATE DE PROBABILITATE, densitate de distribuție a probabilității unei mărimi aleatorii.

DENSITATE ELECTRONICĂ, densitate a probabilității distribuției electronilor într-un sistem cuantic.

DENSITATE OPTICĂ, măsură a opacității unui strat omogen al unei substanțe.

DENSITATE SPECTRALĂ, a unei mărimi optice, raportul acestei mărimi, luat în intervalul spectral infinit de mic al lungimilor de undă, la acest interval.

DENSITATE, mărime fizică folosită pentru descrierea materialelor unui corp sau a fenomenelor; Densitatea corpului, densitate relativă, densitate de curent, densitate de sarcină, densitate de suprafață, densitate liniară.

DENSITATEA POPULAȚIEI, gradul de populație dintr-un anumit teritoriu, numărul de populație permanentă pe unitate de suprafață a teritoriului, cu excepția bazinelor interne de apă.

DENSITOMETRU, instrument pentru densitometria peliculelor și plăcilor fotografice.

DENTEX, gen de pești din familia diplopis.

DENTICULATE, unelte, silex.

DENTINĂ, varietate a țesutului osos.

DENTIȚĂ, (*Bidens*), gen de plante ierboase din familia Compozitelor. În Republica Moldova cresc speciile *Bidens tripartita* și *Bidens cernua*.

DENTIȚIE, totalitatea dinților.

DENUȚĂȚIE, proces complex de nivelare a scoarței terestre, sub acțiunea agenților geografici externi, prin dezagregarea materialelor rezultate și acumularea lor ulterioară în regiuni mai joase. Forme de relief denudate.

DENUNȚ, plângere meticuloasă și neînsemnată; Pâră, reclamație.

DENUNȚARE, încetare unilaterală a unui tratat internațional încheiat în conformitate cu ordinea și condițiile prevăzute în contract.

DEODORANT, substanțe chimice menite să camufleze, să diminueze sau să elimine mirosurile neplăcute.

DEONTIC, studierea aspectelor logice și structurale ale formelor de gândire normative și imperative.

DEONTOLOGIE MEDICALĂ, ansamblul îndatoririlor care îi revin medicului în cadrul exercitării profesiei, în raporturile cu bolnavii, cu ceilalți medici-colaboratori și cu personalul medical mediu și auxiliar, care se bazează pe regulile și tradițiile profesiei.

DEONTOLOGIE PEDAGOGICĂ, totalitatea normelor de conduită morală și profesională care trebuie să le urmeze un pedagog.

DEONTOLOGIE POLITICĂ, doctrină și teorie de comportare etică.

DEONTOLOGIE, parte a eticii care studiază normele și obligațiile unei anumite profesii.

DEPANARE, proces tehnologic în domeniul TIC.

DEPARAFINARE, procese de îndepărtare din produsele petroliere a alcanilor neramificați cu temperatură de topire înaltă, ceea ce duce la scăderea punctului de congelare a produselor.

DEPARAZITARE, nimicirea în mediul exterior a celulelor germinale de patogeni ai bolilor oamenilor, animalelor și plantelor, unul din elementele complexului de acțiuni pentru preîntâmpinarea și lichidarea acestor boli.

DEPARTAMENT, unitate structurală a autorității executive centrale; în unele state, numele instituției sau ministerului (Departamentul de Stat al SUA);

o unitate administrativ-teritorială din unele țări (Franța).

DEPARTAMENTUL DE EXECUTARE, persoană juridică, dispune de ștampilă cu imaginea stemei de stat și propria denumire, de un fond de dezvoltare a sistemului de executare, constituit în baza art. 33 din Codul de executare, și de cont trezorerial.

DEPARTAMENTUL DE STAT AL SUA, Ministerul de Externe, condus de secretarul de stat.

DEPARTAMENTUL INSTITUȚIILOR PENITENCIARE, instituție de stat în domeniu în Republica Moldova.

DEPARTIZARE, eliminarea controlului și influenței partidelor politice (inițial PCUS), interzicerea activităților lor în cadrul organizațiilor și instituțiilor statului.

DEPĂNUȘĂTOR, instalație tehnică agricolă pentru curățat de pănuși știuleții de porumb.

DEPENDENȚĂ FUNCȚIONALĂ, restricție care apare între atributele unei entități și grupuri de atribute la nivelul semanticii (semnificației) acestora.

DEPENDENȚĂ LINIARĂ, sistem de vectori liniari dependenți.

DEPENDENȚĂ, stare a unui individ sau grup de indivizi de a fi dependent; stare de subordonare față de cineva sau ceva; Dependența socială, dependența spirituală, dependența fizică, dependența psihologică, dependența secvențială.

DEPERSONALIZARE, dereglarea autoconștiinței la care propriul „eu” este perceput ca schimbat, străin, ireal; stare de înstrăinare de sine, percepție inadecvată a personalității cuiva sau a sinelui său.

DEPILARE, înlăturarea părului de pe piele.

DEPLANARE, abatere de la standardul privind planul secțiunii transversale în timpul deformării a unei tije, bare etc.

DEPLASAMENT, cantitatea de apă ca volum și masă, dezlucuită de partea subacvatică a unui vas până la linia de plutire.

DEPLASARE, în mecanică și geometrie, vector a cărui lungime este cea mai mică distanță de la poziția inițială la poziția finală a unui punct P supus mișcării; transformare geometrică care deplasează fiecare punct al unei figuri sau al unui spațiu cu aceeași distanță într-o direcție dată.

DEPLASAREA SISTEMELOR ELASTICE, deformarea elastică liniară sau unghiulară a oricărei structuri în ansamblu sau a elementelor individuale sub acțiunea sarcinilor externe aplicate.

DEPOLARIZARE, procedeu tehnic în industrie și metodă de cercetare în fizică.

DEPOLIMERIZARE, reacție prin care un polimer trece în alt tip de polimer, cu altă masă moleculară, sub acțiunea căldurii, a luminii, a radiațiilor, a catalizatorilor, a oxigenului.

DEPOLITIZARE, procesul și rezultatul dorinței de a retrace anumite structuri, organizații, sfere de viață și activitate din influența activă a politicii și mai presus de toate politicile anumitor partide. Depolitizarea este un concept apropiat conceptului de „dezideologizare”.

DEPONENT, persoană care încredințează unei alte persoane un lucru în temeiul unui contract de depozit; depunător; persoană fizică sau juridică care a plasat bani sau obiecte de valoare într-un depozit la o bancă; persoanele care nu au ridicat în timp util veniturile lor bănești care se păstrează sub formă de depozite; unele organizații sau persoane în favoarea cărora se fac deduceri din salarii.

DEPOPULARE, reducerea sistematică a populației absolute a țării sau a regiunii în urma reproducerii populației restrânse, atunci când generațiile următoare sunt numeric mai mici decât cele anterioare.

DEPOPULAȚIE, îndepărtare sau distrugere a unei populații de plante, animale sau oameni.

DEPORTARE, evacuare forțată de la locul de reședință al unei persoane, grup de persoane; expulzare, exil sau deplasare forțată a unor popoare întregi, grupuri etnice, părți sau reprezentanți individuali ai patriei lor istorice, teritoriilor etnice sau locurilor de reședință compactă.

DEPOU, structură tehnologică la calea ferată.

DEPOZIT DE BRONZURI, artefacte materiale.

DEPOZIT DE ENERGIE, dispozitiv care acumulează, conservă și eliberează energie pentru utilizare, fără a-i converti forma.

DEPOZIT DE PĂSTRARE A FRUCTELOR, construcție staționară cu răcire naturală sau artificială, destinată păstrării fructelor și pomușoarelor în stare proaspătă.

DEPOZIT DE PĂSTRARE A LEGUMELOR, construcție staționară destinată păstrării și prelucrării diferitor specii de legume.

DEPOZIT DE PRODUSE PETROLIERE, rezervor sau ansamblu de rezervoare de origine naturală sau artificială pentru depozitarea petrolului sau a produselor petroliere.

DEPOZIT PENTRU PĂSTRAREA BOABELOR, instalație pentru păstrarea cerealelor.

DEPOZIT PENTRU PROVIZII, depozit în care erau păstrate proviziile, colecta-

te de la populație sau aduse din guberniile interne, pentru întreținerea armatei ruse de ocupație, dislocate în sec. al XIX-lea pe teritoriul Basarabiei.

DEPOZIT SUBTERAN DE GAZE, rezervor subpământean pentru acumularea și stocarea temporară a gazului natural.

DEPOZIT, activ tangibil ce este plătit pentru depozitare temporară și este rambursabil; depozite de persoane juridice și persoane fizice la instituțiile băncilor pentru depozitare și utilizare; clădire sau loc de păstrare; depozit de explozivi, depozit de furaje, depozit de legume și fructe, depozit de pământ, depozit geologic.

DEPOZITAR, participant profesionist pe piața valorilor mobiliare, persoană juridică care desfășoară activități de depozitare.

DEPOZITAREA RESURSELOR MINERALE, acumularea temporară a mineralelor recuperate în spațiul de extragere.

DEPOZITAREA ROCILOR, plasarea rocilor neutre acumulate la exploatarea miniere pe terenuri special amenajate; etapă finală în tehnologia lucrărilor în carieră, după care urmează extragerea resurselor minerale utile.

DEPOZITARUL NAȚIONAL PENTRU STABILITATE, instituție non-bancară de credit, societate pe acțiuni de tip închis, cel mai mare depozitar de decontare din Rusia, inclus în grupul „Bursa din Moscova”.

DEPOZITE, fonduri ale clienților în bănci sub formă de depozite în baza acordurilor și contractelor; Depozite bancare.

DEPRESIE, stare sufletească de tristețe; una dintre cele mai răspândite dereglări psihice manifestată prin anihilarea și oprimarea activității psihice.

DEPRESIUNE ALUNGITĂ, denumirea generală pentru adâncime (de la câteva zeci de cm la câțiva m) în depresiuni alungite liniar, cu pante line (de la 3° la 10°), care trec fără probleme către fund și cumpăna bazinului hidrografic.

DEPRESIUNE OCEANICĂ, scobire vastă în albia oceanului, delimitată de creste, metereze și dealuri subacvatice, la o adâncime mai mare de 5000 m.

DEPRESIUNE SUBACVATICĂ, teren în adâncime, rotund sau ușor alungit în plan, poate fi închisă sau deschisă într-una sau în două direcții opuse, au origine tectonică, vulcanică, erozivă, glaciară, carstică etc.

DEPRESIUNE, (din lat. depressio – adâncitură), formă de relief negativ și/sau zonă tectonică afundată în raport cu terenurile din jur, întotdeauna regiuni mai de formă concavă, înalte; Depresiune barică, ciclon, vârtej de aer în care presiunea aerului este mai mică decât în regiunile vecine și care aduce timp nefavorabil în locurile pe unde trece; în geomorfologie, o coborâre închisă sau semiînchisă a suprafeței pământului; în tectonică, structuri negative terasate ale scoarței terestre; (ec.) fază a ciclului economic, ce urmează imediat după faza crizei economice de supraproducție; (med.) stare caracterizată prin tulburări emoționale, frânarea vorbirii și mișcărilor, dispoziție proastă.

DEPRESIUNEA JAPONEZĂ, depresiune în Oceanul Pacific, lângă Japonia.

DEPRESIUNEA JAVA, depresiunea în zona arhipelagului Sondelor.

DEPRESIUNEA MADAGASCAR, depresiune subacvatică din Oceanul Indian, situată la sud-est de insula Madagascar, are o adâncime până la 6 400 m.

DEPRESIUNEA MARIANĂ, cea mai adâncă groapă abisală oceanică, în Oceanul Pacific.

DEPRESIUNEA MELANESIANĂ, bazin subacvatic între Insulele Marshall, Gilbert, Tuvalu și Solomon, în Oceanul Pacific.

DEPRESIUNEA NANSEN, fosă în Oceanul Arctic.

DEPRESIUNEA NORD-AMERICANĂ, fosă în Oceanul Atlantic.

DEPRESIUNEA NORD-ESTICĂ, fosă în Oceanul Pacific.

DEPRESIUNEA NORD-VESTICĂ, fosă în Oceanul Pacific.

DEPRESIUNEA PERUVIANĂ, canal oceanic de mare adâncime, în Oceanul Pacific.

DEPRESIUNEA SĂRATEI, regiune naturală la Nord de Podișul Tigheciului.

DEPRESIUNEA SCAFANDRILOR, bazin subacvatic în Oceanul Arctic, la nordul Asiei.

DEPRESIUNEA SOMALI, fosă în aproape de coasta Peninsulei Somali, în Oceanul Indian.

DEPRESIUNEA SONDELOR, Depresiunea Java, fosă abisală în Oceanul Indian.

DEPRESIUNEA SUD-AUSTRALIANĂ, bazin subacvatic în sud-estul Oceanului Indian, la sud de Australia.

DEPRESIUNEA VEST-AUSTRALIANĂ, bazin subacvatic în Oceanul Indian, lângă coasta Australiei.

DEPRESIUNEA VOLKANO, șanț adânc în Oceanul Pacific, face parte din arcul insular Nampo – Insulele Mariane. Lungime 820 km, lățimea de 109 km și adâncimea până la 9 157 m.

DEPUNEREA FASCICULELOR DE IONI, metodă de creare de filme subțiri de metal, semiconductor sau dielectric folosind fascicule (raze) ionice concentrate.

DEPUNEREA OMAGIULUI, acțiune.

DEPUNERI FLUVIOGLACIARE, sedimente care se referă deopotrivă la fluvii și ghețari.

DEPUNERI RITUALE, acțiuni spirituale.

DEPUTAT, persoană aleasă de electorat în organele reprezentative ale statului și autoguvernare locale, uneori organe reprezentative internaționale.

DERATIZARE, metode și mijloace de luptă cu rozătoarele periculoase epidemiologic sau care aduc pagube economice.

DERBY, cursă de cai, care se desfășoară anual pe distanța de 2 400 m. Primul derby a fost organizat de al 12-lea lord Derby, Edward Smith-Stanley (Anglia, 1778); în sporturi ecvestre – cursa cea mai importantă de sezon pentru caii pur sânge cu vârstă de trei ani; în unele țări așa se numește cele mai principale trofee ale sezonului pentru caii de vârstă de patru ani în curse obișnuite și curse Harness; în jocurile sportive – o confruntare dintre două echipe din același oraș sau regiune.

DEREALIZARE, dereglare psihică la care ambiantul este perceput ca străin, ireal.

DEREGLĂRI VESTIBULARE, dereglări ale funcției aparatului vestibular.

DERENEU, Călărași, Dereneu.

DERIVA CONTINENTELOR, proces tectonic și geologic de mișcare a scoarței terestre.

DERIVA GHEȚURILOR, mișcare de gheață în corpurile de apă cauzate de vânturi și curenți maritimi.

DERIVARE, procedeu prin care se formează un cuvânt din altul cu ajutorul sufixelor sau al prefixelor.

DERIVATĂ FRÉCHET, mijloc schematic de reprezentare a unor mulțimi și a relațiilor dintre acestea.

DERIVATĂ LOGARITMICĂ, derivata logaritmului unei funcții.

DERIVATĂ, noțiune de bază a calculului diferențial, caracterizând viteza de modificare a unei funcții f la modificarea argumentului x ; derivata este o funcție definită pentru fiecare x_0 ca limită.

DERIVĂ GENETICĂ, oscilație întâmplătoare a frecvenței alelelor genei într-un șir de generații ale populației cu un efectiv limitat.

DERM, partea pielii din țesut conjunctiv.

DERMAPTERA, urechelnițe, ordin de insecte din familia polyneoptera.

DERMATITĂ PUSTULARĂ CONTAGIOASĂ, infecție cu virusul ectimei la oi și capre; Ectima contagioasă.

DERMATITĂ, (din gr. derma – piele), proces inflamator al pielii, cauzat de acțiunea unor agenți externi; Dermatitisă intertriginoasă, inflamație în pliurile de flexie ale pielii.

DERMATOLOGIE, (din dermato... și logie), știință care studiază anatomia și funcțiile pielii, precum și bolile de piele, cauzele, profilaxia și tratamentul lor.

DERMATOMICOZE, (din dermato... și micoză), afecțiuni ale pielii și ale unghiilor provocate de ciuperci patogene.

DERMATOMIOZITĂ, boală sistemică a țesutului conjunctiv cu afectare preferențială a pielii, mușchilor și nervilor.

DERMATOZE, denumire comună a bolilor pielii și a derivatelor acesteia.

DERMĂ, (gr. derma – piele), strat mijlociu al pielii, sub epidermă, conținând

vase sangvine și limfatice, terminații nervoase, glande sebacee etc.

DERMENGI, Taraclia, Budăi.

DERMESTIDE, familie de insecte coleoptere din familia bostrichoidea.

DERMOCHELIIDE, familie de broaște-țeptoase cu un singur gen cu o singură specie.

DERMOGRAFISM, reacția vaselor pielii sub formă de constituire a unei dungi roșii sau albe după excitarea mecanică a pielii.

DERMOPTERE, (Dermoptera), ordin de mamifere placentare exotice arboricole.

DESALINIZARE, procese fizice și chimice menite să diminueze gradul de salinitate.

DESALINIZAREA APEI, procedeu tehnologic de condiționare a apei.

DESALINIZAREA NATURALĂ A SOLULUI, mișcarea apei pe profilul solului și spălarea în afara lui a sărurilor solubile, în temei a metalelor ușoare active, precum și a particulelor minerale mărunte și a coloizilor din sol.

DESANT, trupe cu pregătire specială, debarcate sau parașutate pe teritoriul ocupat de inamic pentru a îndeplini misiuni de luptă; Desant aerian, desant marin.

DESANTARE, exercițiu militar în marină și trupele aeropurtate.

DESCALIFICARE, lipsirea unei persoane de dreptul de a ocupa funcții de conducere în cazurile prevăzute de lege; în sport – eliminarea unui sportiv (sau a unei echipe) pentru încălcări tehnice ale regulilor competiției, în calificări sau competiții în general.

DESCĂLECAT, termen folosit mai ales de cronicari în legătură cu întemeierea

Țărilor Române; a se așeza într-un loc, întemeind o țară.

DESCĂRCARE, manifestare violentă a unei persoane.

DESCĂRCARE, procedeu tehnic în industrie și metodă de cercetare în fizică; Descărcare electrică în gaze, descărcare luminiscentă, descărcare autonomă, descărcare neautonomă, descărcare prin efect corona.

DESCĂRCĂRI OPTICE, fenomene cu descărcare în gaze, similare descărcărilor electrice în gaze, ce apar sub acțiunea unor câmpuri luminoase puternice.

DESCĂRCĂTOR CU SCÂNTEIE, instrument de descărcare în gaze cu catod rece.

DESCĂRCĂTOR DE MICROUND, dispozitiv de descărcare a gazului, în care plasma cu microunde este utilizată ca element al circuitului cu microunde.

DESCĂRCĂTOR MINIER, dispozitiv pentru descărcarea cărucioarelor de mină prin întoarcerea sau înclinarea lor într-o poziție, care asigură descărcarea materiei prime extrase.

DESCĂRCĂTOR, dispozitiv electro-mecanic sau electronic de protecție a rețelelor și instalațiilor electrice împotriva supratensiunii.

DESCĂZUT, termen al unei scăderi, din care trebuie scăzut cu al doilea termen, numit scăzător.

DESCÂNTEC, formulă magică însoțită de gesturi, cu care se descântă; vrajă, descântătură; formulă magică menită să combată bolile.

DESCENDENȚĂ, legătură de filiație.

DESCENTRALIZARE, descentralizare administrativă, proces de extindere și consolidare a drepturilor și competențelor unităților administrativ-terito-

riale sau ale organelor și organizațiilor inferioare, restrângând în același timp drepturile și puterile centrului respectiv.

DESCENTRALIZAREA PUTERII, delegarea unor competențe ale aparatului central de stat către autoritățile publice de nivelurile unu și doi.

DESCENTRALIZAREA SERVICIILOR PUBLICE, proces în managementul de stat.

DESCHAMPSIA, gen de plante Poaceae.

DESCIABURIRE, (Deșțărănire), desființare prin lege a posibilităților de exploatare ale chiaburilor.

DESCHIDEREA SUCCESIUNII, transmisiune succesorală.

DESCHIDEREA UNEI CARIERE, efectuarea unor lucrări de excavare și îndepărtare a rocilor care acoperă inutil zăcămintul sau conțin substanțele minerale utile, preconizate pentru valorificare.

DESCIFRARE, folosire a unui cifru pentru a înțelege un text cifrat.

DESCIFRATOR, echipament industrial în domeniu.

DESCOMPUNERE ÎN FACTORI IREDUCTIBILI, operație matematică.

DESCOMPUNERE ÎN FACTORI PRIMI, operație matematică.

DESCOMPUNERE, REACȚIE DE ~, separarea unei substanțe compuse în 2 sau mai multe.

DESCOMPUNEREA FORȚEI, fenomen și metodă de cercetare în matematică și fizică.

DESCOMPUNEREA IMAGINII, conversia imaginilor cu semitoni și linii în imagini cu micro-bare cu ajutorul unui raster sau folosind hardware și softwa-

re electronice; una dintre cele mai frecvente metode de transmitere a unei imagini tonifiate pentru imprimare.

DESCOMPUNEREA URSS, mișcări politice în republicile din cadrul URSS, care au dus la destrămarea Uniunii Sovietice.

DESCONGESTIONAREA ORAȘULUI, procedeu de optimizare a infrastructurii.

DESCOPERIRE ȘTIINȚIFICĂ, demonstrarea unui adevăr științific inovator.

DESCRIERE, scriere sau pasaj dintr-o scriere, în care se descrie ceva.

DESCRIEREA MOLDOVEI, una dintre cele mai importante opere ale lui Dimitrie Cantemir, scrisă în latină între 1714-1716.

DESCRIPTIVISMUL AMERICAN, curent structuralist apărut în lingvistica americană în 1911.

DESCRIPTOR, noțiuni caracteristice unui subiect, care stau la baza unui cod întocmit în vederea automatizării operațiilor de documentare.

DESCUMINICARE, trecerea de la post la alimentarea cu mâncare de fruct.

DESECARE, îndepărtarea lichidelor din solide sau lichide precum și îndepărtarea vaporilor de umiditate din gaze; procedeu hidrotehnic.

DESECAREA SOLULUI, procese tehnologice de eliminare a surplusurilor de apă din sol, drenaj.

DESECAREA ZĂCĂMINTELOR, set de lucrări tehnice pentru pomparea fluxurilor de ape de suprafață și subterane, precum și pentru prevenirea și restricționarea fluxului lor în minierit în timpul construcției și exploatării carierelor, minelor.

DESEGREGARE, eliminarea segregării, abandonarea politicii de segregare

și legile care împart populația după rasă, totalitate de măsuri, prin care se propune contracararea politicilor de segregare.

DESEN TEHNIC, desenul unui produs industrial, executat conform standardelor.

DESEN, reprezentare artistică a obiectelor cu ajutorul mijloacelor grafice pe o suprafață plană (creion, peniță, cărbune, cretă, laviu de tuș); reprezentare grafică la o anumită scară a unui obiect sau a unei lucrări tehnice de proiectare; Desen decorativ, desen imprimat, desen pictural, desen sculptural.

DESENSIBILIZARE, înlăturarea sensibilității organismului sau a unor țesuturi aparte și organe la acțiunea repetată a unei substanțe străine pentru organismul dat.

DESERVIRE TEHNICĂ, set de activități efectuate în procesul de operare a tehnicii (prevenire, întreținere, control, reglare, realimentare, echipament, ungere etc.), cu scopul de a menține fiabilitatea și disponibilitatea echipamentelor folosite sau stocate.

DESETINA DE STAT, v. TIP DE DĂRI, IMPOZITE ȘI TAXE DIN MOLDOVA MEDIEVALĂ.

DESETINARI, categorie de mici arendași de pământ, apărută în regiunile de sud ale Ucrainei și Moldovei din stânga Nistrului la sfârșitul sec. al XVIII-lea, iar în Basarabia – în deceniul doi al sec. al XIX-lea.

DESETINĂ, Deseatină, Zeciuală, denumire dată dărilor în Moldova din sec. XV-XIX; unitate de suprafață, era egală cu 2400 stânjeni pătrați (1,0925).

DEFĂȘURATA POLIEDRULUI, aranjament de poligoane îmbinate la laturi care nu se suprapun în plan, care poate fi pliat pentru a deveni fețele poliedrului.

DEFĂȘURĂTOARE, termen de referință în matematică privind o curbă desfășurată.

DESHIDRATARE, eliminarea apei din moleculele compușilor anorganici și organici.

DESHIDRATAREA ORGANISMULUI, reducerea conținutului de apă din organism sub norma fiziologică.

DESICANT, material sau substanță care are proprietatea de a absorbi excesul de umiditate dintr-un anumit mediu.

DESICANTE, mijloace chimice folosite la uscarea plantelor agricole în perioada de pre recoltare.

DESIGN AL INSTRUIRII, v. **DESIGN**.

DESIGN MOLECULAR, proiectarea de noi compuși chimici cu proprietăți dorite, folosind metode computerizate, teoretice și experimentale.

DESIGN, (engl. design, din lat. designo, -are - a desena), domeniu al creației artistice, ce se referă la proiectarea și executarea unor obiecte, edificii sau teritorii; Design industrial, direcție de dezvoltare a artelor plastice, constituită în Rusia sovietică în anii 1920, menită să îmbine arta plastică cu meșteșugăritul, cu producerea bunurilor materiale pe picior industrial modern; formă de prezentare estetică; schiță de proiect a unui produs; Design industrial, design interior, design-ul mijloacelor de transport.

DESINENȚĂ, element morfologic care se atașează la tema unui cuvânt pentru a reda diferite categorii gramaticale.

DESMAN RUSESC, (Desmana moschata), mamifer din familia talpide.

DESMODONTINE, subfamilie de lilieci din familia filostomide.

DESOLVATARE, eliminare a lichidului reținut de anumite substanțe prin îmbibare.

DESORBȚIE, îndepărtare a unei substanțe adsorbite de pe suprafața unui adsorbant; procedeu tehnic în industrie de purificare și metodă de cercetare în fizică.

DESОВIETIZARE, proces social de eliminare din societate a consecințelor regimului sovietic.

DESPĂGUBIRE, suma plătită de asigurător asiguratului sau beneficiarului asigurării, pentru daunele produse în urma manifestării riscurilor asigurate.

DESPĂGUBIRI PENTRU DAUNE, recuperare a daunelor materiale și/sau morale pentru prejudicii suferite ca urmare a infracțiunii săvârșite.

DESPICAREA LINIILOR SPECTRALE, procedeu tehnic și metodă de cercetare privind spectroscopia atomică.

DESPOT, (în antichitate și în Evul Mediu), conducător cu puteri discreționare; tiran.

DESPOTATUL DE MOREA, denumire a teritoriului din Pelopones, stăpânit de bizantini în perioada 1343-1460. Primul despot a fost Manuel Cantacuzino (1348-1380), fiul împăratului bizantin Ioan IV Cantacuzino. Cucerit de turci (1460), care l-au înfrânt pe Toma Paleolog, ultimul despot. S-a mai numit și Despotatul de Mistra.

DESPOTISM LUMINAT, curent de idei și practici politice din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea.

DESPOTISM, formă de stat în care întreaga putere nu este limitată de lege și aparține nelimitat unui singur conducător (monarh, tiran sau dictator, monarhie absolută). Manifestări extreme ale puterii publice sau private sau comportament abuziv.

DESPOTISMUL ORIENTAL, formă de guvernare despotică, care se opune tradiției occidentale.

DESPRĂFUIRE, curățarea mediului gazos de particule solide fine în industrie și alte domenii asociate cu formarea prafului, pentru a preveni pătrunderea acestuia în atmosferă și contaminarea periculoasă a persoanelor; metodă privind curățarea gazelor de particule fine de praf sau fum suspendat în ele, conform standardelor sanitare pentru întreprinderi industriale, pentru a proteja aerul atmosferic împotriva poluării, pregătirea gazelor pentru procese tehnologice și extragerea de produse valoroase din ele, prevenirea formării concentrațiilor explozive de praf.

DESPRĂFUITOR, captator de praf tehnic, pulvocaptor.

DESSUS-DE-PORTE, compoziție decorativă instalată deasupra ușilor, ca parte componentă a intrării.

DESTINATAR, persoană căreia i se trimite, i se adresează un mesaj.

DESTINDEREA, Relaxarea, termenul folosit pentru relaxarea relațiilor tensionate, mai ales într-o situație politică. Termenul este folosit adesea cu referire la relaxarea generală a relațiilor dintre Statele Unite și Uniunea Sovietică în 1971, o destindere a relațiilor politice tensionate aproximativ în mijlocul Războiului Rece. Perioadă a fost caracterizată prin semnarea tratatelor, cum ar fi SALT I și SALT II și Acordurile de la Helsinki.

DESUBLIMARE, procedeu tehnic industrial și metodă de cercetare a substanțelor.

DESULFURARE, scoatere a sulfului dintr-o substanță pentru a o purifica sau pentru a recupera sulful.

DEȘCOLARIZARE, conceptul de suprimare a școlii ca institut social și substituirea ei cu forme netradiționale de socializare a tineretului.

DEȘERT DE GHEAȚĂ, peisaj arctic sau antarctic.

DEȘERT, teritoriu cu climă continentală aridă, în latitudini temperate, subtropicale și tropicale. Pentru unele deșerturi sunt caracteristice vegetațiile efemere, succulente sau galofite. Animalele duc un mod de viață nocturn sau crepuscular, unele specii, în perioada fierbinte și aridă a anului, intră în somn estival; teritoriul din diferite zone naturale, ce se deosebește printr-o climă deosebit de aridă.

DEȘERTĂCIUNEA DEȘERTĂCIUNILOR, pictură din secolul al XVII-lea în stilul natura statică, înfățișa obiecte înzestrate cu sensuri alegorice: un craniu, simbol al inevitabilității morții; un ceas, o lumânare arzătoare, niște bule de săpun și flori – simboluri ale scurgerii timpului; vas inversat, simbol al nulității vieții trăite fără rost; bani, sceptru, armură și arme – simbolul bogăției și puterii pământești, care nu poate fi protejată de moarte.

DEȘERTUL ARABIEI, deșert în Africa, situat în nord-estul Saharei, între valea Nilului și Mării Roșii; la sud trece în deșertul Nubian. Reprezintă un podiș constituit din roci vechi cristaline, acoperite cu calcare și gresii roșii nubiene. **DEȘERTUL ATACAMA**, în America de Sud.

DEȘERTUL GIBSON, teritoriu în Australia.

DEȘERTUL GOBI, (în mongolă gobi – loc fără apă), regiune deșertică și semideșertică în Asia Centrală.

DEȘERTUL KALAHARI, regiune naturală în partea centrală a Africii de Sud.

DEȘERTUL KARAKUM, (din tr. cara – negru și cum – nisip), deșert în Turkmenistan, Asia Mijlocie.

DEȘERTUL KIZILKUM, teritoriu în Asia Mijlocie.

DEȘERTUL LIBIAN, deșert în nord-estul Africii (Libia, Egipt și Sudan). Este una dintre cele mai secetoase regiuni de pe glob. Climă foarte aridă, tropi-

cală. Precipitații sub 25 mm pe an. Vegetație redusă. În oaze cresc curmali, piersici, se cultivă cereale. Zăcămintele de minereu de fier, fosforite, petrol.

DEȘERTUL MOJAVE, în sud-vestul Statelor Unite ale Americii.

DEȘERTUL NUBIAN, în Africa, în Sudan, între râurile Nil și Marea Roșie.

DEȘERTUL RUB AL-KHALI, un deșert nisipos din sud-estul Peninsulei Arabice, în Arabia Saudită.

DEȘERTUL SAHARA, deșert din Africa, cel mai mare dintre deșerturile fierbinți ale lumii.

DEȘERTUL SIRIAN, deșert în Asia, pe teritoriul statelor Siria, Irak, Iordania și Arabia Saudită, are suprafața de peste 1 milion km².

DEȘERTUL SONORAN, deșert nisipos-stâncos din Statele Unite ale Americii și Mexic; are suprafața 355 mii km².

DEȘERTUL TAKLAMAKAN, deșert din vestul Chinei, unul dintre cele mai mari deșerturi de nisip din lume. Suprafața 271 mii km².

DEȘERTUL THAR, deșert din India și Pakistan, se întinde de-a lungul malului stâng al cursului inferior a râului Ind, are suprafața de 300 mii km².

DEȘEU RADIOACTIV, substanță radioactivă, rămasă după obținerea energiei electrice.

DEȘEU, resturi materiale rezultate dintr-un proces tehnologic sau casnic de realizare a unui anumit produs.

DEȘEURI BIOLOGICE, cadavre de animale sau părți ale acestora; produse de origine animalieră inutile pentru utilizare în scopuri alimentare, științifice și tehnice.

DEȘEURI COSMICE, obiecte de proveniență antropogenă aflate pe orbite circumterestre.

DEȘEURI DE METAL, resturi de metale feroase și neferoase, care au devenit inutilizabile sau au pierdut capacitățile de exploatare, și valoarea metalică ca produse industriale și de uz casnic.

DEȘEURI RADIOACTIVE, produse, materiale, substanțe și obiecte biologice ce nu sunt supuse utilizării ulterioare, conținând radionuclizi în cantități ce depășesc valorile stabilite prin standardele naționale de siguranță împotriva radiațiilor; substanțe obținute din activități nucleare sau nenucleare.

DEȘEURI, resturi vegetale și animale, rămășițe de la prelucrarea materiei prime; Deșeuri cosmice, deșeuri metalice; reziduuri de materii prime, semifabricate, alte produse care s-au format în procesul de producție sau procesul de consum, precum și bunuri care și-au pierdut proprietățile de bază de consum.

„DEȘTEPTAREA”, revistă 1908.

„DEȘTEPTAREA”, societate națională a românilor din Ucraina, înființată la Kiev la 26 noiembrie 1917.

DETANDER, o mașină pentru răcirea gazului prin extinderea acestuia cu performanțele (revenirea) lucrărilor externe. Se utilizează în instalații pentru răcirea și lichefierea gazelor și separarea amestecurilor de gaze, în frigider și lichioruri criogenice, instalație pentru răcirea gazelor prin extinderea acestuia cu efectuarea unui lucru extern.

DETECTIV, investigator al serviciilor secrete; funcționar public care desfășoară activități de investigare și investigații preventive în cazurile anti-corupție ale Biroului Național Anticorupție din Ucraina; genul literaturii și cinematografeii.

DETECTOR DE MINE, echipament industrial în domeniu.

DETECTOR DE SCURGERI, echipament industrial în domeniu.

DETECTOR SEMICONDUCTOR, dispozitiv pentru înregistrarea radiațiilor ionizante, materialul regiunii sensibile al căruia este un semiconductor.

DETECTOR, dispozitiv încorporat în aparatele de radio, instrumentele de măsurare, pentru convertirea semnalelor electrice de frecvență înaltă în semnale de frecvență joasă.

DEȚENȚIE, privarea persoanei de libertate; Detenție precară.

DETERGENT, substanțe speciale.

DETERGENȚI SINTETICI, compoziții multicomponente bazate pe agenți tensioactivi ce au efect de curățare în medii apoase.

DETERMINANT LINGVISTIC, cuvânt subordonat/dependent în cadrul unei relații de subordonare.

DETERMINANT, al unei matrice pătrate A de ordinul n , polinom din elementele matricei $A = \|a_{ij}\| A = a_{ij}\|$.

DETERMINANȚI SOCIOCULTURALI AI PERSONALITĂȚII, factori influențabili la formarea personalității.

DETERMINARE GENETICĂ, stabilirea înșușirilor unui individ.

DETERMINARE, în embriologie, determinarea de către celulă sau a unei regiune a embrionului a direcției de dezvoltare, și ca urmare se formează un anumit tip de celule sau organe cu o anumită alcătuire.

DETERMINISM, concepție filosofică potrivit căreia fenomenele din Univers se află în interdependență, condiționându-se reciproc, iar la modul mai general, despre reciprocitatea și interdependența fenomenelor și proceselor realității; Determinism cultural, determinism istoric, determinism structural.

DETONARE, în interpretarea muzicală, îndepărtare de la intonația corectă.

DETONATOR, dispozitiv care inițiază explozia.

DETONAȚIE, zgomot produs de o explozie.

DETRITOFAGI, organisme acvatiche nevertebrate care se hrănesc cu detrit.

DETRITUS, materie organică provenită din resturi de origine vegetală sau animală în descompunere; substanță organică moartă sau parțial mineralizată, suspendată în apă sau depusă pe fundul bazinului acvatic sub formă de particule.

DEȚINUT DE CONȘTIINȚĂ, cetățean ținut sub arest pentru convingeri morale.

DEȚINUT POLITIC, cetățean ținut sub arest pentru convingeri politice.

DEUCALION, fiul lui Prometheus. S-a căsătorit cu Pyrrha, fiica lui Epimetheus și a Pandorei. În epoca de bronz, când Zeus a pus la cale să nimicească seminția umană dezlănțuind potopul, el a hotărât să-i cruțe numai pe Deucalion și pe Pyrrha, singurii oameni drepecți și cucernici de pe Pământ.

DEUS EX MACHINA, procedeu dramatic în teatrul antic: presupune apariția bruscă a unei zeități pe scenă, a cărei intervenție duce la deznodământ.

DEUTERIUM, (Deuterium), hidrogen greu, nucleul (deuteronul) constă dintr-un proton și un neutron. A fost descoperit în hidrogenul natural.

DEUTEROMICETE, (Deuteromycetes), filum de ciuperci.

DEUTERONOMUL, a cincea carte a „Pentateuhului”.

DEUTEROSTOME, (Deuterostomia), subdiviziune a animalelor pluricelulare bisimetrice ce include încrengăturile semicordatele, echinodermele și coralele.

„**DEUTSCHE PRESSE-AGENTUR**”, principală agenție de presă germană.

„**DEUTSCHER WERKBUND**”, asociație a arhitecților, designerilor și industriașilor germani, fondată în 1907.

DEUTZIA, gen de plante cu flori din familia Hydrangeaceae.

DEVA, oraș, centru județean în România.

DEVAKĪ, în mitologia vedică, soția regelui Vasu.

DEVALORIZARE MONETARĂ, deprecierea monedei naționale față de alte valute străine, unități de monedă internaționale sau unități de contabile internaționale, sau, anterior, față de aur; Depreciere monetară.

DEVASTARE, complex de metode de luptă cu bolile infecțioase și invazive ale omului, ale plantelor și animalelor.

DEVĂLMĂȘIE, forma proprietății comune ce se caracterizează prin aceea că bunul aparține tuturor coproprietarilor; obște sătească.

DEVENIRE, schimbări progresive a lucrurilor.

DEVERSĂRI, eliberare deliberată a apei, descărcare artificială episodică sau periodică a apei dintr-un lac de acumulare pe râu, pentru a regla debitul de apă în porțiunile inferioare ale cursurilor de apă sau nivelul în rezervoare înșși.

DEVERSOR, instalație hidrotehnică.

DEVIAȚIE BIOLOGICĂ, transformare evoluționistă bazată pe schimbarea ereditară la stadiile mijlocii de dezvoltare individuală, la care abaterile în dezvoltarea organului, duc la schimbarea alcătuirii lui la organismul adult.

DEVIAȚIE SEXUALĂ, abatere de la formele de comportament sexual acceptat

într-o cultură etnică, ce nu se referă la stare morbidă.

DEVIATIE, abaterea de la traseul prestabilit al unui corp aflat în mișcare sub impactul unor factori externi accidentali; în aviație, la modelarea aripei prin deviere se subînțelege unghiul de răsucire a traversei la îndoire; abaterea acului magnetic al busolei de la meridianul magnetic; abaterea parametrilor antenei de radiolocație de la direcția reală în urma influenței câmpului secundar de reflecție de la careva obiecte; abaterea periodică a oscilațiilor unde de emisie de la normă; schimbarea bruscă, a prețurilor la birja mărfurilor sau a cursului hârtiilor de valoare; abaterea navei de la curs sub influența cauzelor externe; termen de referință în fizică și matematică privind măsura diferenței între valoarea observată a unei variabile și o altă valoare, adesea media acelei variabile; abatere de la subiect; Deviație socială, devianță, devieri de comportament

DEVIZ DE CHELTUIELI, este un document de evaluare anticipată a cheltuielilor materiale și financiare.

DEVIZ, estimare aprobată în conformitate cu procedura stabilită sau un document financiar și de planificare adoptat în mod corespunzător ce conține articolele și sumele relevante pentru cheltuielile pentru întreținerea autorităților, instituțiilor și organizațiilor statului, activități de producție, construcții de capital etc.

DEVIZĂ, mijloc de plată exprimat în monede străine și destinat pentru achitări internaționale.

DEVLET, sublima Poartă, imperiul turcesc.

DEVOLUȚIE, formă de guvernare bazată pe legea delegării puterilor de la guvernul central al unui stat suveran într-un guvern la nivel subnațional, cum ar fi la nivel regional, local sau de stat.

DEVONIAN, al patrulea sistem al grupului paleozoic și a patra perioadă a erei paleozoice.

DEVON-REX, rasă de pisici cu părul scurt buclat.

DEXTRINE, $(C_6H_{10}O_5)_n$, amestec de hidrați de carbon, obținut din amidon sau glicogen, fie prin hidroliză chimică sau enzimatică parțială, fie prin degradare termică (încălzire la 150-160 °C).

DEXTRINE, produse ale descompunerii parțiale a amidonului și glicogenului la prelucrarea lor termică sau la hidroliza acidă sau fermentativă.

DEXTROCARDIE, anomalie înăscută a poziției inimii în cutia toracică, aceasta fiind amplasată în partea dreaptă.

DEZACTIVARE, procedeu tehnic în industrie și în cercetare de îndepărtare a surselor de contaminare.

DEZAGREGARE FIZICĂ, procese de distrugere mecanică și schimbare a substanțelor chimice din rocile pe suprafață sau la adâncime mică ori la fundul bazinelor de apă.

DEZAGREGARE, procese de distrugere mecanică și schimbare a substanțelor chimice din rocile pe suprafață sau la adâncime mică ori la fundul bazinelor de apă.

DEZALCHILARE, reacții de substituție a unui grup alchil într-o moleculă a unui compus organic de către un atom de hidrogen.

DEZALCOOLIZARE, tratament făcut persoanelor care suferă de alcoolism.

DEZAMINARE, reacție de eliminare a grupării NH_2 din molecula unor compuși organici. Reacțiile de dezaminare sunt aplicate în sinteza organică.

DEZASFALTARE, procese de îndepărtare a asfaltenelor și substanțelor rășinoase din produsele reziduale ale distilării țițeiului.

DEZASTRE NATURALE, fenomene naturale excepționale, care conduc la întreruperea activităților normale ale populației și a sistemelor sale de asigurare a vieții, victime umane, distrugerea obiectelor naturale și economice.

DEZBATERE, determinare spre schimbarea opiniei cuiva.

DEZBATERI PARLAMENTARE, examinare largă în plen a unei chestiuni.

DEZBROBONITOR, echipament industrial în domeniu.

DEZERTARE, eschivare de la obligațiile militare; fugă de la datorie; crimă de război ce atentează la serviciul militar.

DEZGHEȚ, debutul vremii călduroase cu temperaturi pozitive ale aerului pe fundalul temperaturilor negative constante, de obicei la mijlocul iernii sau începutul primăverii.

DEZGHEȚAREA SOLULUI, schimbarea stării solului în timpul trecerii de la înghețat la dezghețat, când este încălzit la o temperatură mai mare de 0 °C.

DEZGHINGEA, UTAG, Dezghingea.

DEZINCRIMINARE, direcție politică de drept penal, ce constă în stabilirea de către legiuitor a legii privind răspunderea penală a motivelor, în scopul eliberării persoanei care a comis infracțiunea de răspundere penală sau de pedeapsă, în drept penal, procesual și rezultatul transferului infracțiunii în categoria faptelor ce nu fac parte din categoria crimelor.

DEZINFECTANT, substanță chimică sau agent fizic care distruge microorganismele dăunătoare, mai ales agenții patogeni, utilizată pentru dezinfectare.

DEZINFECTAREA SEMINȚELOR, dezinfectarea semințelor înainte de semănat.

DEZINFECȚIE, (din des... și lat. infectus – murdărit), nimicirea agenților patogeni (microbi, virusuri) pentru a împiedica răspândirea bolilor contagioase.

DEZINFORMARE, dezinformare politică, mesaj în mod deliberat fals, reprezintă informații înșelătoare și diseminate în scopul de a induce în eroare contrapărțile publice și politice.

DEZINFORMARE, difuzare prin presă, radio, televiziune ș.a. a unor informații, știri, zvonuri cu scopul de a induce în eroare pe cineva.

DEZINSECTIZARE, măsură de nimicire a acarienilor dăunători.

DEZINSECȚIE, acțiunea de eliminare, prin orice mijloace, a insectelor dăunătoare pentru sănătatea omului, animalelor sau culturilor agricole; nimicirea insectelor dăunătoare din depozite, magazine, sere și răsadnițe, din adăposturile animalelor ș.a. cu ajutorul insecticidelor.

DEZINSTITUȚIONALIZARE, procesul de înlocuire a unor servicii, instituții și tehnici învechite cu procedee noi și moderne.

DEZINTEGRARE BETA A NEUTRONULUI, transformarea unui neutron liber n într-un proton p , electron e^- și antineutrino; Electroni.

DEZINTEGRARE, fenomen spontan sau provocat prin metodele tehnicii nucleare, pentru a transforma un nucleu atomic de o specie dată; Dezintegrare radioactivă, dezintegrare alfa, dezintegrare beta, dezintegrare gama.

DEZINTEGRATOR, instalație în industria celulozei și a hârtiei pentru măcinarea fibrelor de lemn, pe o piatră abrazivă rotativă.

DEZINTOXICARE, eliminare sau neutralizare a substanțelor toxice pătrunse în organism; Detoxificare.

DEZMIRIȘTITOR, unealtă agricolă.

DEZMOȘTENIRE, înlăturare a cuiva (prin testament) de la o moștenire.

DEZNAȚIONALIZARE, acțiunea de a (se) deznaționaliza; politică prin care se urmărește ca un grup etnic să-și piardă caracterele naționale (tradițiile, limbă etc.)

DEZNODĂMÂNT, partea finală a unei opere literare, epice sau dramatice, în care se rezolvă conflictul, intriga sau coliziunea ce rezultă din lupta caracterelor, din succesiunea evenimentelor ș.a.

DEZODORIZAȚIE, înlăturarea mirosurilor neplăcute determinate de prezența în aer a tiolilor, aldehydelor, sulfurilor formate în urma proceselor de descompunere a substraturilor organice.

DEZORIENTARE, în psihiatrie, neînțelegerea de către bolnav a stării sale și a celor ce se întâmplă în jurul său, percepute ca neclare, neobișnuite și care-i provoacă nedumerire.

DEZOXICORTICOSTERON, hormon steroid din grupul mineralo-corticoizilor.

DEZOXIDAREA METALELOR, procesul chimic de îndepărtare a oxigenului dizolvat în oțel și aliaje pe bază de fier, cupru și aliajele sale etc.

DEZOXIRIBONUCLEAZE, fermenți din clasa hidrolazelor din grupul nucleazelor.

DEZOXIRIBOZĂ, ($C_5H_{10}O_4$), pentoză în nucleotidele acidului dezoxiribonucleic.

DEZOXIZAHARURI, monozaharide în care una sau câteva grupări hidroxilice sunt înlocuite cu atomi de hidrogen.

DEZURBANIZARE, tendință în urbanistică în sec. XX-XXI.

DEZVOLTARE CURRICULARĂ, schemă logică bazată pe o filosofie educațională și concretizată în utilizarea interacțiunilor dintre diverse concepte și termeni pedagogici.

DEZVOLTARE DURABILĂ, dezvoltare umană în armonie cu natura; dezvoltarea societății prin promovarea unor tehnologii prietenoase mediului.

DEZVOLTARE EMBRIONARĂ, dezvoltarea organismului animalelor ce are loc în interiorul foițelor fetale.

DEZVOLTARE INDIVIDUALĂ, evoluția lumii vegetale și animale. v. ONTOGENEZĂ.

DEZVOLTARE ÎN SERIE FOURIER, transformări periodice a unei funcții.

DEZVOLTARE ÎN SERIE LAURENT, teoremă matematică.

DEZVOLTARE POSTEMBRIONARĂ, perioadă în dezvoltarea individuală a animalelor pluricelulare, ce urmează după embriogeneză. Începe, de regulă, după nașterea organismului, (în caz viviparitate) sau după ieșire din ou, (în caz de oviparitate).

DEZVOLTARE POSTNATALĂ, etapele de dezvoltare ale omului.

DEZVOLTARE PRENATALĂ, dezvoltarea embrionului animalelor și omului în perioada înainte de naștere.

DEZVOLTARE, proces de evoluare a unei persoane.

DEZVOLTAREA COPILULUI, trecere a unui copil prin faze progresive.

DHAKA, oraș în Asia, capitala, principalul centru economic, științific și cultural al țării Bangladesh.

DHANVANTARI, medicul zeilor vedici.

DHARMA, ansamblul de norme și cerințe civile în majoritatea religiilor din India.

DHVANI, unul dintre cele mai importante concepte ale poeziei tradiționale indiene.

DIABAZ, rocă magmatică.

DIABET, (din gr. diabetes – care trece), boală metabolică caracterizată printr-o eliminare abundentă de urină și anumiți produse metabolice.

DIAC, slujitor al bisericii care ajută diaconul și preotul.

DIACON, slujitor al bisericii.

DIACONIC, despărțitura de sud a altarului unde se păstrează îmbrăcămintea și obiectele bisericesti aflate în seama diaconului.

DIACONIȚĂ, văduvă sau fată mare de peste 40 de ani, care în perioada creștinismului timpuriu servea în biserică.

DIACRONIE LINGVISTICĂ, termen lingvistic care denumește aspectul evolutiv (istoric) al fenomenelor lingvistice.

DIADĂ, principiu filosofic care susține diversitatea.

DIADEMĂ, (gr. diadema, din diadein – a lega), obiect de podoabă în formă de cunună, confecționată din metal prețios și pietre scumpe; cunună din metale și pietre prețioase, purtată pe cap de suverani, de unii reprezentanți ai bisericii și, în reprezentările plastice, de anumite divinități; podoabă din diverse materiale purtată de femei pe frunte, la anumite ocazii.

DIAFANOSCOPIE, metodă de investigație a organelor și a țesuturilor prin iluminarea cu un fascicul îngust de lumină.

DIAFONIE, pană electronică.

DIAFRAGMĂ, (din dua.. și gr. phragma – închidere), perete musculo-tendinos, lat și subțire, de formă boltită, care desparte cavitatea toracică de cea

abdominală; detaliu al unor dispozitive, mecanisme, instalații sub formă de placă sau perete despărțitor; diafragmă de laminare; echipament industrial în domeniu.

DIAGNOSTIC PEDAGOGIC, analiză a performanțelor de învățare a unui copil.

DIAGNOSTIC TEHNIC, revizie tehnică.

DIAGNOSTIC ULTRASONIC, în medicină, diagnosticarea modificărilor patologice ale organelor și țesuturilor corpului uman cu ajutorul ultrasunetelor.

DIAGNOSTIC, (din dua... și gr. gnosis – cunoaștere), identificarea unei boli pe baza datelor clinice și a examenelor de laborator; Diagnostic radioizotopic, compartiment al radiologiei medicale ce studiază utilizarea izotopilor radioactivi și a compușilor marcați cu aceștia pentru diagnosticul bolilor.

DIAGNOSTICAREA BOLILOR ANIMALELOR, activitate practică de cercetare în domeniu.

DIAGNOSTICAREA BOLILOR PLANTELOR, activitate practică de cercetare în domeniu.

DIAGNOSTICAREA NUTRIȚIEI ANIMALELOR, activitate practică de cercetare în domeniu.

DIAGONALĂ ÎNTR-UN POLIGON, segment de dreaptă ce leagă două vârfuri ce nu aparțin unei părți.

DIAGRAFIE, în geofizică, procedeu tehnologic.

DIAGRAMA HERTZSPRUNG-RUSSELL, tip de diagramă pentru a prezenta două variabile ale unei mulțimi de date astronomice referitoare la stele, cu scopul determinării tipurilor și vârstelor acestora.

DIAGRAMA PROGRAMELOR, model matematic al programului, care reflectă proprietățile structurale ale acestuia.

DIAGRAMĂ BLOC, desen cartografic tridimensional, care combină o imagine în perspectivă a unei suprafețe cu secțiuni verticale longitudinale și transversale.

DIAGRAMĂ DE STARE, diagramă de echilibru, diagramă de fază termodinamică.

DIAGRAMĂ INDICATĂ, reprezentarea grafică a dependenței dintre lucrul efectuat și consumul de carburanți, pentru a stabili coeficientul de performanță.

DIAGRAMĂ MNEMONICĂ, imaginea schematică convențională (grafică) a unui obiect monitorizat.

DIAGRAMĂ, schiță de lucru.

DIALECT LINGVISTIC, varietate a unei limbi, folosită ca mijloc de comunicare de un număr limitat de oameni, uniți printr-o comunitate teritorială, socială sau profesională.

DIALECTICĂ, arta de a ajunge la adevăr descoperind contradicții în raționamentul adversarului; teorie generală despre dezvoltarea naturii, societății și gândirii, precum și metoda de cunoaștere și de transformare a lumii.

DIALECTISM, particularitățile graiului, ale dialectului.

DIALECTOLOGIE, disciplină lingvistică, ce se ocupă cu studiul limbii dialectale, al dialectelor.

DIALIZĂ PERITONEALĂ, metodă de terapie de substituție aplicată pentru înlăturarea din sânge a lichidului, a produselor azotate și toxice ale metabolismului prin introducerea în cavitatea abdominală a soluției de dializă.

DIALIZĂ, (gr. dialysis – separare), tehnică de epurare a anumitor substanțe conținute în lichidele biologice.

DIALOG, discuție între doi sau mai mulți interlocutori; procedeu literar

specific genului epic sau dramatic, conștând în alternarea replicilor personajelor.

DIAMAGNETISM, câmp magnetic în opoziție cu un câmp magnetic aplicat din exterior.

DIAMANT, mineral natural și sintetic, piatră prețioasă; carbon nativ în stare cristalină. Se întâlnește în unele roci eruptive ultrabazice (chimberlite, peridotite), în aluviunile și conglomeratele provenite din dezagregarea chimberlitelor și peridotitelor, se pot obține și pe cale artificială.

DIAMETRU, coardă ce trece prin centrul cercului.

DIAMONFOS, fosfat de amoniu, îngrășământ concentrat de fosfor și azot.

DIANA, zeița Lunii și a vânătorii la romani, identificată cu Artemis din mitologia greacă.

DIAPAUZĂ, (din dia... și gr. pausis, odihnă, oprire), una dintre formele de pausului fiziologic temporar al animalelor instalată ca răspuns la condițiile nefavorabile de viață care se repetă periodic. Diapauza este o adaptare a animalului la frig, căldură, lipsă de apă, de hrană etc. și începe, de regulă, înaintea apariției acestor condiții.

DIAPAZON, (din gr. dia pason (chordon) - peste toate (coardele)), totalitatea sunetelor, de la cel mai grav la cel mai acut; mic instrument acustic; dispozitiv acustic, camerton.

DIAPOZITIV, imagine fotografică pozitivă pe un cadru incolor transparent, destinată vizualizării prin proiectare pe ecran; imagine pozitivă pe un substrat incolor transparent, destinată vizualizării cu diascopul sau proiectării pe ecran.

DIAREE, eliminarea a trei sau mai multe scaune moi, apoase într-o zi și/sau o creștere a frecvenței scaunelor față de cum este în mod normal.

DIAREEA VIRALĂ LA BOVINE, maladie virotică a bovinelor.

DIARHIE, formă de dualitate a puterii.

DIASCOP, aparat pentru proiecția diapozitivelor.

DIASPORĂ, inițial, totalitatea comunităților evreiești, constituite în diferite țări din lume în urma ieșirii evreilor din Palestina după distrugerea Primului și celui de al Doilea Templu; grup etnic aflat în afara granițelor țării de origine; diasporă etnică, membri individuali ai unui grup etnic răspândiți pe teritoriile ocupate de alte comunități etnice.

DIASTEMĂ, spațiu liber între doi dinți; la mamiferele erbivore diastema separă incisivii de măsele.

DIASTOLĂ, parte a ciclului cardiac.

DIATERMIE, metodă de electrotrament conștând în încălzirea organelor și țesuturilor organismului cu curent electric alternativ de frecvență înaltă.

DIATEZĂ, categorie gramaticală proprie verbului, care arată raporturi subiectiv-obiectuale; reactivitate anormală a organismului la diferiți factori de mediu, manifestată prin predispoziție spre anumite boli ca urmare a unei reactivități particulare a organismului.

DIATOMEAE, (Diatomeae), filum de alge.

DIATOMIT, (din gr. diatome - diviziune, despicare), rocă sedimentară silicioasă, slab cimentată, poroasă, constituită din diatomee (alge monocelulare), cu adausuri de material argilos, granule de cuarț, glauconit.

DIATRIBĂ, gen al literaturii antice.

DIAMANT, zăcământ de diamante în Canada.

DIAMANT DE MARE, (Manta), specie de pești cartialginoși din genul myliobatidae.

DIAMANT TASMANIAN, (Sarcophilus harrisii), mamifer marsupial carnivor din familia dasiuride.

DIAMANT ȚEPOS, (Moloch horridus), șopârlă, unica specie din genul moloch, familia agamidae.

DIAMANT, belzebut, drac, demon, satană, aghiuță, necurat, ucigă-l toaca, în iudaism și religia creștină, ființă malefică, principalul antagonist al lui Dumnezeu; satana.

DIAMANTARE, reacție chimică prin care se obțin diazoderivați și care constă în tratarea aminelor aromatice primare cu acid azotos.

DIBATAG, (Ammodorcas clarkei), gazela lui Clarke, mamifer din familia bovide, unica specie din genul ammodorcas.

DICASTERIA EXARHALĂ DIN CHIȘNĂU, organ administrativ ecleziastic.

DICAZIU, inflorescență cimoasă, la care florile se formează în două direcții.

DICENTRA, diclitra, cerceii doamnei, gen de plante din familia Fumariaceae.

DICETONĂ, combinație chimică în moleculă cu două grupări cetonice.

DICLORETAN, derivat al hidrocarburiilor halogenate.

DICOTILEDONATE, (Dicotyledoneae), magnoliopside, clasă de plante cu flori cu două cotiledoane, din familia angiospermelor.

DICOTOMIE, ramificație bifurcată a tulpinii și tulpinii.

DICROCOELIASIS, helmintiaza animalelor, cauzată de trematozii *Dicrocoelium lanceatum*.

DICROISM, termen de referință în fizică în domeniul opticii.

DICROSTONIX, gen de plante mamifere din familia cricetide.

DICRURIDE, familie de paseriforme.

DICTAFON, aparat portativ pentru înregistrarea vorbirii orale.

DICTAMNUS, gen de plante din familia Rutaceae.

DICTAT, act prin care un stat impune altui stat condiții împotriva voinței acestuia.

DICTATOR, conducătorul, care controlează de unul singur statul și are o putere nelimitată.

DICTATUL DE LA VIENA, (Al Doilea Arbitraj de la Viena), act internațional încheiat la 30 august 1940, prin care România a fost silită să cedeze aproape jumătate (43,492 km²) din teritoriul Transilvaniei în favoarea Ungariei horthyste. Acest act a fost impus de Germania nazistă și Italia fascistă în timpul celui de-al Doilea Război Mondial sub titlul de „arbitraj”.

DICTATURA PROLETARIATULUI, puterea politică a clasei muncitoare instaurată prin revoluție socialistă, pe care o exercită în alianță cu țărănimea și cu ceilalți oameni ai muncii, care urmărește desființarea relațiilor capitaliste și edificarea societății socialiste.

DICTATURĂ MILITARĂ, regim politic în care întreaga putere este deținută de o persoană sau un grup de persoane, într-o manieră autoritară, arbitrară, recurgând la forță și coerciție, apelând la forța militară.

DICTATURĂ, (lat. dictatura), regim politic caracterizat prin deținerea puterii absolute de către o persoană sau un grup restrâns; putere absolută; în Roma antică, demnitatea, puterea, autoritatea exercitată de un dictator

DICTIOCOFICEE, (Dictyochophyceae), clasă de alge monocelulare din filumul ocrofită.

DICTON, expresie, sentință etc. formulată de o personalitate celebră, devenită proverb.

DICTYOCAULUS, helmintiazele animalelor paracopitate și neparacopitate, cauzate de nematozii dioici cu ciclul direct de dezvoltare din genul Dictyocaulus.

DICȚIONAR DE DATE, depozit centralizat de informații despre date cum ar fi sensul, relațiile cu alte date, originea, utilizarea și formatul.

DICȚIONAR, lucrare lexicografică ce cuprinde cuvintele unei limbi aranjate, de obicei, în ordine alfabetică; lucrarea de referință care conține un ansamblu de cuvinte dintr-o limbă sau domeniu general de activitate.

DICȚIONARUL „SUDA”, Suida, dicționar enciclopedic întocmit în Bizanț la sfârșitul sec. al X-lea. Include cca 30 de mii de articole.

DICYEMIDA, clasă de pluricelulare primitive care trăiesc în rinichii cefalopodelor.

DICYNODONTIA, ordin de animale fosile reptile din familia anomodontia.

DIDACTICĂ, teorie a învățământului, ramură a pedagogiei care se ocupă cu teoria învățământului și instruirii; Didactica disciplinei de învățământ, didactică incitativă.

DIDACTOGENIE, stare psihică negativă a elevului, provocată de încălcarea tactului pedagogic de către educator.

DIDAHIE, „Învățătura celor doisprezece apostoli”, scriere apocrifă din perioada creștinismului timpuriu; termen caracteristic pentru perioada veche a literaturii române și care înseamnă o expunere scrisă sau orală cu caracter moralizator (învățătură, cazanie, predică), explicând un text biblic.

DIDASCALIE, instrucțiune dată actorilor de autorul unei opere dramatice.

DIDELFIMORFA, (Didelphis marsupialis), ordin de mamifere marsupiale din familia ameridelphia.

DIDRAHMĂ, monedă, numismatică.

„DIE BRÜCKE”, (Podul), asociație de artiști, mișcare expresionistă germană.

DIECEZĂ, structură religioasă; eparhie.

DIEFENBACHIA, gen de plante din familia Araceae.

DIEGEZĂ, povestire, narațiune consecutivă; expunere.

DIELECTRICI, substanțe ce conduc slab curentul electric.

DIELS-ALDER, REACȚIA ~, cicloadiție de tipul [4+2], între o dienă conjugată și o alchenă substituită, cu formarea unui sistem ciclohexan-substituit.

DIENCEFAL, compartiment al creierului la vertebrate; creier intermediar.

DIERNA, (Orșova), sediul Societății austriece de navigație pe Dunăre.

„DIES IRAE”, începutul unei secvențe care apare în muzica catolică medievală.

DIESEL, motor cu ardere internă, cu injectarea combustibilului direct în cilindri, care se aprinde de la temperatura aerului comprimat; motor cu autoaprindere.

DIETĂ, (în Evul Mediu) adunare politică, organ reprezentativ al claselor privilegiate. În unele state contemporane adunare legislativă; regim alimentar care elimină sau limitează consumul unor alimente sau băuturi în scop profilactic sau terapeutic.

DIETILAMIDĂ DE ACID LISERGIC, substanță otrăvitoare psihotropă.

DIETOLOGIE, compartiment al nutrițiolei ce studiază principiile ali-

mentației omului bolnav în diferite afecțiuni și elaborează bazele organizării alimentației curative.

DIETOTERAPIE, folosirea terapeutică a regimurilor alimentare.

DIEZ, semn care, așezat înaintea unei note sau la începutul portativului, care arată că nota respectivă trebuie executată cu un semiton mai sus.

DIFERENȚA MULȚIMILOR A ȘI B, mulțimea tuturor elementelor din mulțimea A ce nu aparțin mulțimii B, este notată de obicei cu AB.

DIFERENȚĂ DE CURS, este diferența care rezultă din recalcularea valutei străine în monedă națională la diferite cursuri oficiale ale leului moldovenesc.

DIFERENȚĂ DE FAZĂ, termen de referință în fizică privind energia electrică.

DIFERENȚĂ DE NIVEL, deosebire dintre marcajele nivelului apei, suprafețelor pământului, altitudinii, a altor parametri măsurați.

DIFERENȚĂ DE POTENȚIAL, metodă de calculare a variației energiei potențiale a unei sarcini electrice.

DIFERENȚĂ, rezultatul scăderii.

DIFERENȚIAL, echipament mecanic industrial în domeniu.

DIFERENȚIERE SOCIALĂ, orice deosebire între indivizi, categorii sociale în ceea ce privește situația lor în societate, care apare în procesul interacțiunii sociale și este fortificată în structura socială; Diferențiere gender.

DIFERENȚIERE, în biologie, proces de dobândire de către celulele embrionului în dezvoltare a particularităților morfologice și funcționale.

DIFERENȚIEREA VENITURILOR, procesul de distribuție inegală a veniturilor populației în societate.

DIFILOBOTRIOZĂ, tip de helmintoză provocată de tenie.

DIFILOBOTRIUM, (*Diphyllobothrium*), gen de cestode din familia difilobotriide.

DIFRAȚIA LUMINII ÎN ULTRASUNET, difracția unei optice într-un mediu lichid sau solid, ce apare în prezența unei ultrasonice.

DIFRAȚIA LUMINII, în sens îngust, este încovoierea razelor de lumină pe suprafața corpurilor opace, pătrunderea luminii în regiunea umbrelor geometrice.

DIFRAȚIE, termen de referință în fizică privind modul de propagare a undelor.

DIFTERIE, boală infecțioasă și contagioasă a căilor respiratorii produsă de bacilul *Loeffler*.

DIFTONG, rostirea cu o singură tensiune musculară a două sunete vocale (a unei vocale și a unei semivocale) în cadrul unei silabe.

DIFUZIE, proces de stabilire a celei mai probabile distribuții spațiale a particulelor în timpul mișcării haotice a acestora în gaze, lichide și solide; Difuziune elastică, difuziune termică.

DIFUZIUNE, pătrunderea moleculelor unui corp în masa altui corp cu care vin în contact.

DIFUZIUNEA LUMINII, modificarea direcției de propagare, a polarizării și a frecvenței radiațiilor optice în timpul interacțiunii luminii cu mediul.

DIFUZOR, denumire scurtă a aparatului de radio electrodinamic; termen de referință în fizică și tehnică.

DIG ANTITALAZ, structură inginească hidraulică protectoare alăturată la un capăt a țărmlui sau a teritoriului creat artificial; ridicat în porturi pentru

a proteja zonele de apă de tulburările valurilor de la vânt, curenți, sedimente.

DIG DE APĂRARE, instalație hidraulică pentru reglarea regimului fluxului de apă, îmbunătățirea funcționării instalațiilor de admisie a apei și protejare a mării, și malurile râurilor de la eroziunea de-a lungul curenților de coastă, descărcarea de apă și revărsarea inundațiilor, precum și de a crea adâncimile necesare în canalul fluvial pentru a asigura condițiile de navigație.

DIG, construcție din beton, piatră sau pământ amplasată paralel pe malurile unui râu sau bazin acvatic, cu scopul prevenirii inundațiilor pe terenurile situate în spatele digului; construcție (de pământ, piatră sau beton armat) cu secțiunea, de obicei, trapezoidală, ridicată de-a lungul malului unei ape (râu, mare, lac ș.a.) sau spre largul ei, și care servește pentru dirijarea curenților de apă, pentru apărarea malurilor în caz de inundație, pentru izolarea și apărarea radei unui port de valuri și de curenți; Dig de mină, construcție de beton, folosită în lucrările subterane cu scopul de a închide o galerie, pentru a apăra mina de inundație; Dig de împrejmuire, dig de protecție hidrotehnic.

DIGENIS AKRITAS, poem epic bizantin, creat prin sec. al X-lea de un autor necunoscut pe baza mai multor cântece populare.

DIGEST, publicație din rezumate de periodică.

DIGESTE, (lat. *digesta*, din *digero* – a pune în ordine), culegere sistematizată de lucrări de drept civil roman; Pandecte.

DIGESTIE, (din lat. *digestio* – mistuire), totalitate a transformărilor la care sunt supuse alimentele, pentru a putea fi absorbite în sânge și în limfă; totalitatea proceselor ce asigură scindarea hranei în componenți ce pot fi absorbiți pentru a participa în schimbul de substanțe la animale și om.

DIGITAL, termen de referință în tehnologia informațiilor care înseamnă numeric.

DIGITALIS, gen de plante din familia Plantaginaceae.

DIGITALIZARE, termen de referință în tehnologia informațiilor care înseamnă numerizare.

DIGITARIA, gen de plante din familia Poaceae.

DIGLOSIE, coexistența în aceeași țară a două limbi (una savantă și alta populară) sau a două stadii ale aceleiași limbi.

DIGRESIUNE LIRICĂ, procedeu compozițional-stilistic, ce constă în intercalarea în creațiile literare a unor reflecții ale autorului, tangențiale temei centrale; abatere lirică.

DIHOGAMIE, maturizare în timpuri diferite a androceului și a gineceului unei flori, facilitând astfel polenizarea încrucișată și împiedicând autopolenizarea.

DIHOR, (Putorius), gen de mamifere de pradă din familia mustelidelor. În RM, în stepele Bălțului și Bugeacului se întâlnesc 2 specii; Dihor pătat, dihor de pădure (Mustela, (Putorius) putorius) și dihor de stepă (Mustela, (Putorius) eversimanril).

DIHOTOMIE, împărțire a unei noțiuni în alte două noțiuni; împărțire în două părți a unui concept.

DIJMĂ LA TARLA, sistem de exploatare a țăranilor, obligați să lucreze la moșieri sau chiaburi cu vitele și inventarul propriu, pentru a-și achita datoria bănească, amenda sau arenda ș. a.

DIJMĂRIT, Dijmă, (din lat. decima – a zecea parte), în Epoca Medievală, formă predominantă a rentei funciare în Moldova și în Țara Românească.

DILATARE VARICOASĂ A VENELOR, afecțiune a venelor caracterizată prin

mărirea neuniformă a lumenului, subțierea pereților venelor, insuficiență funcțională.

DILATARE, introducerea de instrumente speciale (bujilor) cu scop de diagnostic și curativ; termen de referință privind comprimarea în matematică.

DILATAREA TIMPULUI, fenomen prin care un observator observă că ceasul altui observator, care este identic cu ceasul său, bate mai încet în raport cu ceasul său.

DILATAȚIE/DILATARE TERMICĂ, fenomen fizic prin care dimensiunile (volumul, suprafața, lungimea) unui corp cresc în urma variației temperaturii.

DILATOMETRU, dispozitiv de măsurare.

DILEMA SECURITĂȚII, principiu de doctrină și teorie politică.

DILEMĂ SOCIALĂ, situație în care se pot afla membrii unei comunități atunci când alegerea unei strategii de acțiune trebuie să se refacă în condițiile unui conflict.

DILEMĂ, raționament ce propune mai multe soluții pentru rezolvare.

DILETANT, amator, persoană care se ocupă cu arta, știința sau tehnica din plăcere, fără a avea studii speciale sau pregătirea necesară.

DILETANTISM POLITIC, formă de doctrină și teorie politică.

DILI, capitala Timorului de Est.

DILIGENȚĂ, mijloc de transport.

DILIJAN, stațiune climaterică montană din Armenia.

DIOLOGIE, două opere literare (scrieri dramatice, romane, povestiri), legate între ele prin comunitatea de idei, temă, subiect, personaje.

DIMENSIUNE A FIGURILOR ÎN MATEMATICĂ, număr egal cu unitatea, dacă figura este o linie; egală cu doi, dacă figura este o suprafață; egală cu trei, dacă figura este un corp.

DIMENSIUNE, termen de referință în fizică și matematică privind numărul minim de coordonate necesare pentru a specifica orice punct din interiorul unui spațiu.

DIMENSIUNEA EUROPEANĂ A EDUCAȚIEI, propuneri cu caracter progresist menite să determine identificarea modalităților de răspuns la provocările lumii contemporane.

DIMENSIUNI ALE EDUCAȚIEI, ansamblul valorilor pedagogice fundamentale care conferă activității de formare-dezvoltare a personalității umane un cadru dimensional realizat la nivelul sistemului de învățământ.

DIMETILFORMAMIDĂ –N, N-N-dimetilamidă a acidului formic.

DIMETILGLIOXIMĂ, reactivul Ciugaev.

DIMETILHIDRAZINE, derivați organici ai hidrazinei ce conțin câte doi substituenți metilici.

DIMETILIC, ETER ~, cel mai simplu reprezentant al eterilor alifatici.

DIMETILSULFAT, eter dimetilic al acidului sulfuric.

DIMINUTIV, parte de vorbire care se formează cu un afix și care arată că obiectele, ființele sau însușirile denumite sunt considerate în mod real sau afectiv mai mici decât cele exprimate de cuvântul de bază.

DIMIRLIE, v. MĂSURI MEDIEVALE DIN MOLDOVA.

DIMITROVA, Cantemir, Căietu.

DIMITROVA, UATSN, Crasnencoc.

DIMITROVCA, Cimișlia, or. Cimișlia.

DIMORFISM SEXUAL, deosebiri în caracterele indivizilor de sex masculin și feminin ai unei specii; caz particular de polimorfism.

DIMORFISM, (din di... și gr. morphe, formă), existența uneia și aceeași specii sub două forme, care diferă după particularitățile lor morfofiziologice sau prezența la același individ a unui organ sub două aspecte; diferența fenotipică între masculul și femela aceleiași specii; termen de referință în fizică și chimie privind proprietatea unor minerale de a prezenta aceeași compoziție chimică, dar forme diferite de cristalizare.

„**DIN MOLDOVA**”, revistă bilunară, științifică și literară, editată la Iași, (1862-1863) de B.P. Hasdeu. Începând cu nr. 10 din 1863, a apărut sub titlul „Lumina”, (cu subtitlul „Din Moldova”).

„**DIN TRECUTUL NOSTRU**”, revistă editată în anii '30 de către Gheorghe Beviziconi.

DINAM, aparat care transformă energia mecanică în energie electrică.

DINAMICA ATMOSFEREI, totalitatea mișcărilor aerului la diferite scări spațiu-timp.

DINAMICA CONSTRUȚIILOR, secțiune a mecanicii în construcții.

DINAMICA FIZICO-CHIMICĂ, ramură a chimiei fizice a sistemelor dispersate ce studiază mecanismul de formare și de rupere a legăturilor intermoleculare în contactele dintre particule din structurile formate de acestea în condiții dinamice.

DINAMICA MECANISMELOR ȘI MAȘINELOR, secțiune a teoriei mecanismelor și mașinilor, în care se studiază mișcarea mecanismelor și a mașinilor, ținând cont de forțele care acționează în ele.

DINAMICA PUTERII, proces de doctrină și teorie politică.

DINAMICA ZBORULUI, știință aplicativă, care studiază legitățile și particularitățile specifice aparatelor de zbor.

DINAMICĂ ASTRALĂ, domeniu de cercetare în astronomie care studiază legitățile de mișcare a stelelor în câmpul gravitațional al unui sistem stelar și evoluția sistemelor stelare.

DINAMICĂ DIMINUENDO, totalitatea fenomenelor legate de forța sonorității muzicale.

DINAMICĂ ECONOMICĂ, evoluția dezvoltării economice în țară într-o perioadă de timp.

DINAMICĂ, ramură a mecanicii, care studiază mișcarea corpurilor materiale în funcție de factorii fizici ce condiționează această mișcare.

DINAMISM, (fr. dynamisme - vitalitate acțională), termen de referință în arta plastică, interpretare vivoaie.

DINAMIT, exploziv detonant pe bază de nitroglicerina.

DINAMOMETRIE, măsurare a forței (contractiei musculare) cu ajutorul dinamometrului.

DINAMOMETRU, dispozitiv de măsurare a forțelor în domeniu.

DINANDERIE, metodă de lucru cu arama în arta plastică; Dinandier.

DINAR, monedă de argint în Roma antică; denumirea unei vechi monede de aur, răspândite în Orientul Musulman; în Evul Mediu, unitate monetară în unele țări ale Europei; în Moldova, în sec. al XV-XVI-lea au circulat dinari ungurești.

DINAS, material refractar.

DINASTIA GUPTA, dinastie în India de Nord (320-544), întemeiată de Chandragupta I; epocă de înflorire a literaturii, artei și științei antice indiene; denumirea statului sclavagist condus de dinastia Gupta.

DINASTIE, șir de conducători ai statului din aceeași familie, din tată în fiu; Dinastie politică; șir de monarhi, prinți, regi, împărați dintr-o familie, care se succedau ereditar la cârma unei țări.

DINOCEFALIA, grup de reptile din familia Therapsida, dispărute.

DINOCERATA, ordin de mamifere din familia Mammalia, dispărute.

DINODĂ, electrod într-un multiplicator fotoelectronic care servește la îmbunătățirea fasciculului de electroni datorită emisiilor secundare de electroni.

DINOFICEE, clasă de organisme eucariote unicelulare din familia Alveolata.

DINOGETIA, așezare în Dobrogea de nord, România, situată pe o insulă de pe cursul inferior al Dunării.

DINOTERIU, (Deinotherium), animal fosil din clasa Deinotheriidae.

DINOTERIU, (Dinotherium), gen de mamifere fosile din ordinul Proboscidiilor, ai cărui reprezentanți erau asemănători cu elefanții de azi.

DINOZAURI, gen de amfibii dispărute.

DINOZAURIENI, (Dinozauria), cea mai numeroasă și variată grupă de reptile, care au trăit în mezozoic.

DINTE, fiecare dintre organele osoase mici, acoperite cu un strat de smalț, așezate în cavitatea bucală și servind pentru a rupe, a mesteca și a fărâmița alimentele; formațiune osoasă din cavitatea bucală la om și la majoritatea animalelor vertebrate.

DINȚARE, procedeu tehnologic.

DINȚI CORNOȘI, formațiuni cornoase conice la unele vertebrate; derivate ale pielii.

DIOTOPHYMOSIS, helmintiaza animalelor carnivore.

DIODA ESAKI, dispozitiv semiconductor de tipul diodă a cărei acțiune se bazează pe efectul tunel.

DIODĂ CU DURATĂ DE AVALANȘĂ, diodă semiconductoare cu rezistență diferențială negativă în domeniu; cup-tor cu microunde.

DIODĂ CU IMPULSURI, diod semiconductor, destinat să funcționeze în circuite cu impulsuri de înaltă frecvență.

DIODĂ EMITĂTOARE DE LUMINĂ ALBASTRĂ, Premiul Nobel pentru fizică 2014.

DIODĂ LUMINESCENTĂ (LED), dispozitiv de producere a luminii.

DIODĂ ORGANICĂ EMITĂTOARE DE LUMINĂ (OLED), dispozitiv de producere a luminii.

DIODĂ SCHOTTKY, dispozitiv semiconductor a cărui acțiune se bazează pe utilizarea proprietăților de contact ale unui metal și un semiconductor.

DIODĂ SEMICONDUCTOARE, dispozitiv semiconductor cu doi electrozi, cu conductivitate electrică într-un singur sens.

DIODĂ STABILIZATOARE, diodă semiconductor concepută pentru a limita (stabiliza, egaliza) nivelul de putere al unui semnal cu microunde.

DIODĂ ZENER, tub electronic cu descărcare de gaze cu doi electrozi sau semiconductor, a cărui tensiune rămâne aproape constantă în anumite limite, la trecerea curentului electric prin el; utilizat pentru a stabiliza tensiunea curentului electric.

DIODĂ, dispozitiv electronic semiconductor cu două terminale; dispozitiv semiconductor cu doi electrozi în vid; diodă și triodă.

DIODONTIDE, familie de pești din ordinul tetraodontiforme.

DIONISPOLIS, colonie greacă.

DIOPSID, mineral natural de calciu și magneziu.

DIOPTAZ, mineral de cupru.

DIOPTRICĂ, ramură a opticii care se ocupă de refracția luminii la trecere prin lentile.

DIOPTRIE, unitate de măsură a puterii optice a unei lentile sau a unui sistem de lentile.

DIOPTRIMETRU, dispozitiv de măsurare.

DIORAMĂ, diaramă, model tridimensional.

DIORAMĂ, gen de artă spațială, în care tot ansamblul este iluminat din două părți opuse; tablou-panglică vertical cu planul sub formă de arc, având pe planul orizontal din față obiecte decorative.

DIORIT, rocă magmatică, material de construcție.

DIOSCOREACEAE, familie de monocotiledonate.

DIOXAN, 1,4-dietilendioxid, compus hexaheterociclic cu doi atomi de oxigen în ciclu.

DIOXID DE CARBON, oxid de carbon, un gaz incolor cu un miros slab; Dioxid de siliciu, compus chimic al siliciului cu oxigenul, SiO₂; Dioxid de sulf, oxid de sulf, gaz incolor cu miros înțepător; Dioxid de titan, compus chimic al titanului cu oxigenul; Dioxid de zirconiu, compus chimic al zirconului cu oxigenul.

DIOXINE, grup de ecotoxicanți.

DIPLOCOC, (din gr. diploos, dublu și kokkos, sâmbure, grăunte), gen de bacterii din familia lactobacilaceelor.

DIPLODIOSIS, boală a plantelor, cauzată de ciupercile imperfecte de genul Diplodia.

DIPLODOC, (Diplodocus), gen de reptile fosile gigantice din ordinul dinozaurienilor sauropelvieni.

DIPLODOCUS, gen de reptile din ordinul dinozaurienilor, dispărute.

DIPLOID, celulă sau individ cu o garnitură dublă de cromozomi, în care fiecare cromozom este pereche; organism ale cărui celule conțin un set dublu de cromozomi.

DIPLOMA IOANIȚILOR, 1247, acordată acestora de regele Ungariei Béla al IV-lea, oferă prețioase știri despre existența voievodatelor și cnezatelor românești conduse de voievozii Litovoi și Seneslau și de cnezii Ioan și Farcaș, precum și despre dezvoltarea economică a Țării Românești, ai cărei locuitori se ocupau cu agricultura, creșterea vitelor și pescuitul.

DIPLOMA LEOPOLDINĂ, 1691, promulgată de împăratul Leopold I în data de 4 decembrie 1691, a fost actul prin care Principatul Transilvaniei a fost subordonat direct Curții de la Viena în urma succeselor militare și politice în contra Imperiului Otoman.

DIPLOMAT, funcționar care lucrează în domeniul afacerilor externe.

DIPLOMAȚIE, activitatea guvernului, a organelor sale speciale sau a reprezentanților guvernului într-un faptuarea politicii externe a statului, apărarea drepturilor și intereselor țării, a instituțiilor și cetățenilor săi aflați peste hotare; totalitatea măsurilor practice non-militare, a procedurilor și metodelor folosite în cadrul acestei activități,

activitate oficială pentru implementarea programelor de politică externă ale statului, pentru protejarea drepturilor și intereselor sale în străinătate; Diplomația publică, diplomație culturală, diplomație digitală, diplomație economică, diplomație populară, diplomație științifică, diplomație partizană.

DIPLOMĂ DE MERIT, decorație de recunoaștere a meritelor unei persoane sau echipe.

DIPLOMĂ MILITARĂ, dată de Traian (101).

DIPLOMĂ PLURIUNIVERSITARĂ, diplomă obținută ca rezultat al studiilor paralele în mai multe centre universitare.

DIPLOMESODON, gen de mamifere din familia soricide, ordinul soricomorfa.

DIPLOPIE, dereglarea vederii binoculare manifestată prin dublarea imaginii obiectului privit.

DIPLOPODA, clasă de polichete artropode, clasa miriapodelor.

DIPLOSTOMOSE, boală a peștilor de apă dulce, cauzată de stadiile larvare a trematozilor din familia Diplostomidae.

DIPLURA, familie de artropode din ordinul entognata.

DIPNOI, pești pulmonați, subclasă de pești, care respiră prin branhii și prin plămâni.

DIPOD, care este format din două picioare metrice.

DIPODIDE, familie de mamifere din ordinul rozătoarelor.

DIPOL ELECTRIC, termen de referință în fizică privind distribuția polarizată spațială de sarcini electrice.

DIPOL MAGNETIC, termen de referință în fizică privind limita fie a unei bucle închise de curent electric, fie a unei perechi de poli, deoarece dimensiunea sursei este redusă la zero, păstrând constant momentul magnetic.

DIPOZITIVE DE ÎNCĂLZIT, instalate în încăperi pentru încălzirea lor, cel mai adesea prin transferul de căldură de la circulație la încălzitor; sistem de răcire în spațiul înconjurător.

DIPROTODONTIA, ordin de mamifere marsupiale din familia Australidelphia.

DIPSACACEAE, familie de plante dicotiledonate.

DIPSACUS, gen de plante din familia Dipsacaceae.

DIPSOMANIE, stare bolnăvicioasă caracterizată prin nevoia irezistibilă de a bea.

DIPTANC, rezervor adânc, la fundul vasului de transport pentru apă de balast sau combustibil lichid.

DIPTER, edificiu de cult antic în formă dreptunghiulară, înconjurat cu două rânduri de coloane.

DIPTERA, ordin de insecte, dotate de obicei cu o singură pereche de aripi pentru zbor.

DIPTEROLOGIE, domeniu de știință despre diptere.

DIPTIC, (din gr. diptychos - dublu, pliat în două), două panouri pliante sau fixate în plan; două opere de artă plastică, unite prin conținut și completându-se reciproc.

DIPYLIDIOSIS, helmintiaza animalelor carnivore, mai rar la oameni, fiind cauzată de așa-numitul lanț de castravete sau de dovleac, pe scară largă răspândită la câini și pisici.

DIRECTIVĂ DE ACȚIUNE, tip de ordin concret și amănunțit.

DIRECTIVĂ DE PLANIFICARE STRATEGICĂ, tip de ordin concret și amănunțit.

DIRECTIVĂ, orientare generală, dată de o autoritate superioară unui subordonat.

DIRECTOARE, dreaptă situată în planul unei secțiuni conice, care are următoarea proprietate: raportul distanțelor oricărui punct al curbei până la focar și până la această dreaptă este o mărime constantă.

DIRECTOR, conducător al unei instituții de învățământ; termen de referință în tehnologia informațiilor privind lista programelor sau fișierelor.

DIRECTORAT, (Directorat Executiv), guvern al Republicii Franceze. A existat între 4 noiembrie 1795 și 10 noiembrie 1799.

DIRECTORAT, funcția de director și durata cât ea este deținută de cineva; local unde funcționează o direcție; consiliu de cinci persoane care a guvernat Franța între 1795 și 1799.

DIRECȚIA POLIȚIENEASCĂ RURALĂ A REGIUNII BASARABIA, direcție instituită în baza deciziei Comitetului de Miniștri din 12 martie 1835.

DIRECȚIA PROPRIETĂȚILOR STATULUI DIN BASARABIA, avea în vizor țărani aflați pe domeniile statului și de coloniști.

DIRECȚII FUNDAMENTALE DE CERCETARE, act normativ în domeniu cu caracter de lege sau normă.

DIRESE, denumirea dată în Evul Mediu documentelor și actelor întocmite la cancelaria domnească în Principatul Moldovei: zapise, hrisoave. v. **CANCELARIE**.

DIRHAM, în Evul Mediu, cea mai răspândită monedă de argint orientală. În sec. XIII-XV-lea, în Moldova circulau dirhami ai Hoardei de Aur.

DIRIGINȚIE, activitate de coordonare a unei clase de elevi de către un diriginte.

DIRIJABIL, aparat de zbor umplut cu gaz ușor cu autopropulsie, care îi asigură deplasarea în orice direcție, la diferite altitudini, fără a fi la discreția curenților atmosferici.

DIRIJARE, coordonare muzicală a unui grup instrumental sau coral în calitate de dirijor; coordonarea interpretării unei piese muzicale prin reglarea mișcării, a ritmului și a tonalității.

DIROFILARIASIS, helmintiaza animalelor carnivore, cauzată de nematozii dioici vivipari de genul *Dirofilaria*.

DISA, gen de plante ierburi din familia Orchidaceae.

DISAGIO, diferența procentuală între valoarea nominală a unei valori mobiliare și valoarea reală după ce cursul ei de piață s-a redus.

DISAGREGARE, trecerea la unități mai mici de analiză în descrierea statistico-matematică a unui obiect, proces sau fenomen, în raport cu care unitățile (indicatorii) din descrierea inițială reprezintă un agregat.

DISARTRIE, dereglarea articulării, dificultăți în pronunția sunetelor vorbirii în legătură cu pareza, spasmul, hiperchinezia sau ataxia musculaturii implicată în vorbire.

DISBACTERIOZĂ, dereglarea cantității și calității componentei normale a microflorei ce populează pielea și mucoasele, însoțită de apariția de microbi nespecifici.

DISC COMPACT, instrument optic pentru stocarea informației, dischetă.

DISC MAGNETIC, purtător de date magnetice sau dispozitiv extern pentru calculator, proiectat pentru stocarea pe termen lung a informațiilor.

DISC OPTIC, dispozitiv de stocare pentru reproducerea și înregistrarea sau doar pentru reproducerea informațiilor cu ajutorul unei radiații laser puternic focalizate; mediu de stocare pentru reproducerea și înregistrarea (sau doar pentru reproducerea) informațiilor cu ajutorul unei radiații laser puternic focalizate; Disc laser, disc optic numeric, disc virtual, disc magneto-optic.

DISC, piesă în formă de cerc.

DISCANT, vocea cea mai înaltă a unei texturi muzicale; registru înalt al orgii sau armoniului; regiunea superioară a ambitusului unui instrument muzical; formă și procedeu aparținând începuturilor polifoniei Evului Mediu, linia melodică nou creată fiind situată deasupra liniei melodice date.

DISCHETĂ, suport magnetic portativ pentru stocarea informației în calculator.

DISCIPLINĂ PARLAMENTARĂ, norme și principii de comportament în forul legislativ.

DISCIPLINĂ ȘCOLARĂ, ansamblu de reguli de comportament necesare pentru buna conviețuire în mediul școlar.

DISCIPLINĂ, este respectarea regulilor care ordonează desfășurarea activității într-un anumit domeniu; Disciplină bugetară, disciplină de casă, disciplină de plăți, disciplină financiară.

DISCOMICETE, (*Discomycetes*), grup de ciuperci din clasa ascomicetelor (cca 6000 specii). Unele specii sunt comestibile (zbârciogul, urechea babei ș.a.), altele parazitează pe arbori, plante legumicole, ierburi (*Diplocarpon rosae*, *Monilinia fructigena*), producând hipertrofia pe organele lor (mumificarea fructelor, cancerul, putregaiul ș.a.).

DISCONTINUITATE, lipsă de continuitate între mai multe elemente care se succedă într-un text.

DISCONTINUITATE, termen de referință în matematică privind proprietatea unei mărimi sau funcții de a sări de la o valoare la alta, fără a trece prin valorile intermediare.

DISCORDIA, zeiță răufăcătoare, aruncă la nunta lui Peleu măruș de aur, pe care Paris îl adjuceacă Afroditei, ceea ce irită grozav pe Junona; Măruș Discordiei.

DISCOTECĂ, activitate cultural-distractivă.

DISCOUNT, pe piața mărfurilor, o reducere din prețul mărfurilor vândute în numerar sau în perioada reducerilor de masă; în activitatea bancară, procentul perceput de bancă la răscumpărarea unei cambii înainte de scadența acesteia; pe piața valutară, în cazul cotației valutei pentru tranzacții valutare la termen, reprezintă o reducere (deducere) de la cursul de schimb valutar pentru tranzacțiile în numerar, dacă se prevede că cursul valutar va scădea între încheierea și realizarea tranzacției; pe piața bursieră, discountul pentru valori mobiliare reprezintă o reducere (în %) de la valoarea lor nominală la vânzare (spre deosebire de primă); referitor la circulația banilor, discountul reprezintă deprecierea unor tipuri de bani în raport cu alte tipuri de bani care circulă în paralel.

DISCRAZIE, tulburare în compoziția și reacțiile diferitor umori ale organismului.

DISCREDITARE POLITICĂ, compromitere a unei persoane sau grup politic în fața maselor.

DISCRIMINANT, polinom a cărui mărime depinde de coeficienți și determină diferite proprietăți ale rădăcinilor.

DISCRIMINARE DE PREȚ, strategie microeconomică de preț prin care bunuri/servicii similare sau identice sunt tranzacționate la prețuri diferite, de același producător, pe piețe diferite.

DISCRIMINARE POZITIVĂ, acțiuni pozitive, contrare discriminării, principii de acordare a preferinței în alegere, angajare, promovare, educație, reprezentanților grupurilor care, în mod tradițional, sunt discriminate pe criterii de gen, rasă, naționalitate, sex sau religie.

DISCRIMINARE RASIALĂ, îngrădire a drepturilor sau privațiune de drepturi, stabilită în privința cetățenilor de o anumită rasă.

DISCRIMINARE, îngrădire a drepturilor sau privațiune de drepturi, stabilită în privința cetățenilor de o anumită rasă, naționalitate, sex etc.; restricție intenționată sau privarea de drepturi anumite persoane juridice și persoane fizice; discriminare politică; tratare inegală a indivizilor sau grupurilor în raport cu unele trăsături categorice.

DISCRIMINATOR, dispozitiv în care este comparat unul dintre parametrii semnalului electric de intrare cu un parametru similar standard; ca urmare a comparației, este generată o tensiune proporțională cu diferența de valori ale parametrilor comparați.

DISCUIREA SOLULUI, grăparea și dezmiriștirea solului cu ajutorul grapelor cu discuri și a decorticoarelor, precum și afânarea solului folosind grapele cu discuri grele.

DISCUL POINCARÉ, model de geometrie hiperbolică bidimensională în care punctele geometriei sunt în interiorul discului unitar, iar liniile drepte constau din toate arcurile circulare conținute în acel disc.

DISCURS POLITIC, tehnologie de PR specific oral.

DISCURS, text coerent în combinație cu factori socioculturali, psihologici ș.a.; text expus sub aspect evenimental; cuvântare privită ca acțiune socială semnificativă, ca componentă participativă în interacțiunea oamenilor și în

mecanismele conștiinței; text în situația reală de comunicare, produs pentru a exprima diferite intenții comunicative; actualizarea textului.

DISEMINARE, în filosofia și critica literară deconstructivistă - derivare fără limite, prin asociații libere de tip panoramic, a unor cuvinte, sensuri dintr-un grup fonetic neinvestit cu semnificație; răspândire a agenților patogeni ai infecției din focarul infecțios sau a celulelor tumorale din nodulul principal în tot organismul prin sistemul circulator; răspândire pe cale naturală a semințelor, fructelor, polenului etc.

DISFAGIE, dereglare a deglutiției.

DISFORIE, tulburare a dispoziției predominant depresivă, ce se poate manifesta prin anxietate, tristețe, iritabilitate, tahicardie.

DISHIDROZĂ, denumire comună a dereglărilor transpirației manifestate sub formă de eczemă care afectează palmele și părțile laterale ale degetelor mâinilor și picioarelor.

DISIDENT, cetățean cu opinii diferite, chiar opuse în raport cu majoritatea; disidență politică; persoană care are păreri sau opinii deosebite față de colectivitatea, organizația etc. din care face parte.

DISIMILARE, modificare din cauza influenței unui sunet identic sau asemănător.

DISIMULARE, acțiune prin care un subiect caută în mod deliberat să ascundă altuia o stare sau un fapt.

DISIPAREA ENERGIEI, termen de referință în fizică privind un tip de proces fizic și termoelectric.

DISJUNCȚIE, operator logic care dă valoarea de adevărat dacă cel puțin unul dintre operanzi este adevărat.

DISLALIE, dereglare a vorbirii caracterizată de rostirea incorectă a unor sunete, dereglarea a articulației.

DISLEXIE, dificultate de a citi și a înțelege ceea ce se citește; tulburare de citire.

DISLOCARE, mutarea trupelor militare dintr-un loc în altul; separare a doi termeni dintr-un grup sintactic prin introducerea între ei a unui cuvânt sau a mai multora.

DISLOCAREA ROCILOR, deranjarea poziției inițiale a straturilor de roci din scoarța Pământului.

DISMENOREE, durerea din timpul menstruației, localizată în abdomenul inferior.

DISOCIAȚIE, termen de referință în fizică și chimie privind procesul în urma căruia moleculele se separă în particule mai mici, cum sunt atomii, ionii sau radicalii.

DISOCIERE, procesul reversibil de descompunere a unității structurale a materiei - moleculei, ionului, radicalului; Disociere electrolică, descompunerea parțială sau completă a unei substanțe, dintr-o soluție sau topitură, în particule încărcate pozitiv și negativ - ioni.

DISONANȚĂ COGNITIVĂ, stare de tensiune care apare între două opinii, dar care nu se exclude.

DISONANȚĂ, în poezie, tip de rimă inexactă; lipsă de armonie în sunete; lipsă de consonanță; împerechere de sunete care nu face parte din aceeași armonie și, în consecință, tulbură armonia și sună neplăcut.

DISPECERAT, procesul de control operațional centralizat și telecomandă, folosite pentru transferul operațional de informații între obiectele de expediere și centrul de control.

DISPENSAR, instituție curativ-profilactică destinată pentru depistarea tim-

purie și evidența bolnavilor cu anumite gupe de boli, observarea acestora în dinamică, acordarea de ajutor curativ specializat, organizarea și realizarea măsurilor profilactice de prevenire și de reducere a morbidității etc.

DISPENSARIZARE, observarea sistematică activă a persoanelor sănătoase, a bolnavilor cu diferite boli cronice, care cel mai des duc la invalidizare și deces, și a persoanelor expuse factorilor de risc.

DISPENSARUL DERMATOVENEROLOGIC REPUBLICAN, instituție de stat de profil din Republica Moldova.

DISPENSARUL REPUBLICAN DE NARCOLOGIE, instituție de stat de profil din Republica Moldova.

DISPEPSIE, disconfort sau durere în abdomenul superior și senzația de plenitudine imediat după ingerarea hranei; în medicina veterinară, îmbolnăvirea vițelilor și purcelușilor în prima săptămână de viață, caracterizându-se prin tulburarea digestiei, iar ca formă grea tulburări ale metabolismului, circulației sângelui, microcirculației, funcțiilor sistemelor de reglare, cât și deshidratarea și intoxicarea organismului.

DISPERSARE, acțiune organizată menită să diminueze pagubele umane și materiale pe timp de război; separare a solidelor sau distrugerea solidelor în timpul bombardării suprafeței lor cu particule încărcate și neutre.

DISPERSIA LUMINII, totalitate de fenomene optice cauzate de dependența indicelui de refracție a mediului de frecvență și vectorul de undă al undei luminoase, ce se propagă în acest mediu; Dispersia undelor.

DISPERSIE, termen de referință în matematică privind repartizarea unei mulțimi de valori; una dintre metodele de formare a sistemelor disperse, ce constă în măcinarea unei substanțe

solide sau lichide cu formarea de particule ale fazei disperse.

DISPLAY, ecran de vizualizare a informației.

DISPLAZIE, anomalie în dezvoltarea unui țesut, a unui organ.

DISPNEE, dereglarea frecvenței, ritmului, profunzimii respirației manifestată prin senzații subiective de disconfort respirator și/sau în necesitatea într-o respirație mai profundă; respirație deficitară, dereglarea ritmului respirației, profunzimii și alte caracteristici.

DISPOZITIV COSMIC, denumire generală a instalațiilor tehnice necesare pentru executarea unor sarcini concrete în spațiul cosmic.

DISPOZITIV CU MAGNETRON, de tip de dispozitive electrice cu microunde, care transformă energia surselor de energie în energia oscilațiilor de microunde, în care formarea fasciculului de electroni și interacțiunea sa cu câmpul electromagnetic al cuptorului cu microunde au loc într-un spațiu în care constantele câmpurilor electrice și magnetice sunt perpendiculare între ele.

DISPOZITIV DE AFIȘAJ, dispozitiv de reprezentare a informației pe calculator.

DISPOZITIV DE CITIRE OPTICĂ, dispozitiv care stochează informația pe suprafața unui disc și citește această informație prin iluminarea suprafeței cu un laser și observarea reflexiei.

DISPOZITIV DE CITIRE, echipament electronic de citire a informației.

DISPOZITIV DE CODIFICARE, dispozitiv pentru convertirea unui mesaj într-un semnal în conformitate cu codul selectat.

DISPOZITIV DE COMUTARE, instalație pentru conectarea, deconectarea sau comutarea circuitelor electrice.

DISPOZITIV DE CONTROL VIDEO, instalație electronică pentru monitorizarea calității imaginilor optice și măsurarea parametrilor semnalului video în diferite puncte de formare și transmitere a acestuia.

DISPOZITIV DE DISTRIBUȚIE, instalație electrică pentru primirea energiei electrice de la centrale, transformatoare, convertitoare etc. și distribuția acesteia între consumatorii individuali.

DISPOZITIV DE DIVIZARE, instalație pentru rotirea periodică a unei piese sau a unui nod sub diferite unghiuri sau segmente, dar și pentru gradarea scării la aparatele de măsurat.

DISPOZITIV DE GHIDARE, element structural al unei turbine cu jet, constituit dintr-o rețea circulară aximetrică a profilelor lamelare rotative sau fixe pentru reglarea fluxului de apă care trece prin turbinele de lucru.

DISPOZITIV DE ÎNREGISTRARE, tipuri de articole tehnice, folosite pentru înregistrarea și stocarea mecanică, magnetică sau optică a informațiilor pe benzi perforate, benzi magnetice și discuri optice, memorie flash, materiale fotografice.

DISPOZITIV DE ÎNTÂRZIERE, instalație electrică care reține pentru un interval de timp dat semnalele electromagnetice fără distorsiuni semnificative ale formei lor.

DISPOZITIV DE LUPTĂ, amplasarea în teren a elementelor structurii militare în vederea desfășurării acțiunilor de luptă.

DISPOZITIV DE RECEPȚIE CU FASCICUL DE ELECTRONI, tub electronic cu luminozitate crescută (St. 10^3 cd/m²), proiectat pentru a obține imagini pe un ecran extrem de mare (până la sute de m²), folosind metode optice de proiecție.

DISPOZITIV DE REDARE A SUNETULUI, dispozitiv în instrumentele

muzicale electrice, care transformă oscilațiile mecanice ale frecvenței sunetului, în semnale electrice în scopul amplificării, conversiei și reproducerii ulterioare a sunetului.

DISPOZITIV DE REGLARE, element al unui sistem de control automat mecanic, pneumatic, electric, electronici de alt tip, care stabilește valoarea cerută sau un anumit program de modificare a variabilelor controlate (greutăți, niveluri, rezistențe electrice, surse de curent, tensiune etc.).

DISPOZITIV DE VID, dispozitiv cu microunde a cărui funcționare se bazează pe interacțiunea pe termen lung a unui fascicul de electroni și o undă electromagnetică încetinită care se propagă în direcția opusă mișcării electronilor.

DISPOZITIV DE VIZUALIZARE, sistem optoelectronic conceput pentru a orienta vizual un aparat goniometric, telemetru sau dispozitiv de observație către un punct sau un obiect specific din spațiu.

DISPOZITIV ELECTROMAGNETIC DE MĂSURARE, aparat de măsurare a tensiunii electrice și puterii curentului.

DISPOZITIV LOGIC PROGRAMABIL, bloc electronic funcțional creat pe baza tehnologiei cu semiconductor pentru implementarea logică a circuitelor digitale.

DISPOZITIV SENSOR, dispozitiv care percepe atingerea și este, de asemenea, capabil să perceapă informații la distanță de sursa sa.

DISPOZITIV SUBMERSIBIL, structură tehnică locuită sau nelocuită, care se deplasează prin stratul de apă și/sau de-a lungul fundului.

DISPOZITIV, echipament tehnologic într-un domeniu; dispozitiv imprimator alfanumeric, dispozitiv integrator, dispozitive de fixare, dispozitive de montare.

DISPOZITIVE ASAMBLABILE UNIVERSALE, echipamente unificate.

DISPOZITIVE DE COMPENSARE, instalație pentru restituirea puterii reactive; se utilizează în sistemele electroenergetice pentru a normaliza tensiunea în rețea și diminuarea pierderilor de energie electrică.

DISPOZITIVE DE DESCĂRCARE ÎN GAZE, surse de lumină cu descărcare de gaze, care emit fluxuri optice ca urmare a descărcărilor electrice în gaze inerte (Xe, Kr, Ar, Ne), vapori de substanțe sau amestecuri ale acestora (Hg, Na, K, Rb) sau alte substanțe (halogenuri de sodiu, taliu, indiu, scandiu, disprosiu), la evaporarea cărora are loc descărcarea electrică luminiscentă; Dispozitive ionice.

DISPOZITIVE DE MULS, complet de mașini și aparate folosite pentru mulsul femelelor animalelor domestice și prelucrarea primară a laptelui.

DISPOZITIVE DE NAVIGAȚIE, aparate pentru a stabili locația și orientarea spațială a navei, pentru a asigura și controla direcția corectă a mișcării sale de-a lungul cursului.

DISPOZITIVE DE VACUUM ELECTRICE, aparate electronice în care spațiul de lucru este eliberat de aer și protejat de atmosfera înconjurătoare de o carcasă etanșă la vid; funcționarea lor se bazează pe interacțiunea fluxului de electroni emis de catod, cu câmpuri magnetice și electricitate constante și variabile.

DISPOZITIVE DE VEDERE NOCTURNĂ, instalație optoelectronică bazată pe conversia imaginii din raze infraroșii într-o imagine vizibilă, utilizată pentru a detecta și observa obiecte în condiții de lumină scăzută sau în întuneric.

DISPOZITIVE ELECTRONICE, tipuri de dispozitive electronice, care utilizează un flux de electroni în vid concentrat într-un fascicul îngust; Dispozitive electronice cu vid.

DISPOZITIVE EXTERNE ALE COMPUTERULUI, hardware în afara blocului principal al computerului, pentru a extinde capacitatea operațiilor de procesare ale computerului.

DISPOZITIVE SEMICONDUCTOARE, instalații electronice a căror funcționare se bazează pe procese electronice în semiconductori; Dispozitive semiconductoare cu patru straturi.

DISPOZITIVE SEMICONDUCTOR DE PUTERE, instalații electronice concepute să funcționeze ca convertoare puternice de putere în transport, alte domenii ale sistemului energetic.

DISPOZITIVE STAȚIONARE ȘI MOBILE, dispozitive concepute pentru a efectua două sau mai multe operațiuni de exploatare forestieră, de transport a materiilor prime din lemn recoltat, de efectuare a lucrărilor la prelucrare a materiilor prime din lemn.

DISPOZITIVUL DE CONTROL AL COMPUTERULUI, parte integrantă a unității centrale de procesare, care implementează funcția de control al calculelor în computer, asigurând funcționarea coordonată a tuturor blocurilor sale cu ajutorul semnalelor de control generate în conformitate cu programul executat.

DISPOZIȚIE DE ÎNCASARE, este un formular tipizat reglementat pentru încasări în vederea achitării în numerar a unor sume.

DISPOZIȚIE DE PLATĂ, este un formular tipizat reglementat pentru plăți din cont conform prevederilor legale.

DISPOZIȚIE, prevedere obligatorie cuprinsă într-un act normativ; măsură sau hotărâre luată de un organ ierarhic superior și obligatorie pentru organul în subordine; stare sufletească; act normativ de prevederi obligatorii.

DISPOZIȚIUNE DE LUPTĂ, tip de ordin concret și amănunțit.

DISPROPORȚIONARE, redistribuire de atomi sau grupuri atomice între molecule identice sau radicali liberi; Dismutație.

DISPROSIU, (Dysprosium), Dy, element chimic din grupa a III-a forma scurtă a sistemului periodic.

DISPUTĂ, discuție în contradictoriu.

DISSOSTICHUS, gen de pești osoși din familia nototeniiide.

DISTANȚA VIZIBILITĂȚII, distanța la care obiectul observat devine indistinctibil cu ochiul.

DISTANȚĂ DE FRÂNARE, parcurs de frânare auto.

DISTANȚĂ FOCALĂ, termen de referință în fizică privind măsura puterii de convergență sau divergență a luminii de către un sistem optic.

DISTANȚĂ, noțiune geometrică, conținutul căreia depinde pentru ce obiect este determinată.

DISTEN, mineral silicat natural de aluminiu.

DISTIH, strofă alcătuită din două versuri care rimează între ele.

DISTILARE, evaporarea unui lichid și condensarea într-un sistem răcitor a vaporilor obținuți, având ca scop separarea acestui lichid fie de un corp volatil, fie dintr-un amestec de lichide cu puncte de fierbere; procedeu tehnologic industrial și metodă de cercetare în chimie și fizică; proces de separare care presupune trecere a unui amestec lichid în stare de vapori prin fierbere, urmată de condensarea vaporilor obținuți,

DISTILAREA ȚIȚEIULUI, proces primar de rafinare a petrolului ce include separarea termică a țiteiului în fracțiuni ce se deosebesc după limitele de evaporare fără schimbarea compoziției chimice a petrolului.

DISTILAT, produs al distilării.

DISTILATOR, echipament industrial în domeniu.

DISTINCȚIE, semn onorific oferit pentru merite deosebite; considerație.

DISTINCȚII DE STAT, una din formele de stimulare a stării dezvoltării științei și tehnologiei, literaturii, artei și arhitecturii și o largă promovare a activității creative a oamenilor de știință, ingineri, inovatori ai producției, figuri culturale.

DISTONIE NEUROCIRCULATORIE, noțiune ce desemnează diferite dereglări funcționale a activității sistemului cardiovascular determinate de dereglarea reglării neurocirculatorie a acestuia.

DISTORSIUNE, în fizică, abatere de la forma inițială; în medicină, traumă închisă a articulației cauzată de o mișcare cu o amplitudine excesivă în aceasta sau într-o direcție neobișnuită, soldată cu întinderea sau ruperea parțială a ligamentelor.

DISTRIBUIREA ABURULUI, management automatizat al distribuției aburului în diverse dispozitive tehnologice, precum și sisteme de distribuție a aburului.

DISTRIBUITOR, companie, antreprenor, care se preocupă de vânzări către organizațiile comerciale în urma procurării bunurilor en-gros de la companiile de producție; dispozitiv în mașini și mecanisme, utilizat pentru controlul fluxului de fluid de lucru, abur sau gaz, dispozitiv pentru măsurarea automată și distribuirea unei cantități predeterminate după numărul de bucăți, greutate sau volum de substanțe.

DISTRIBUTIVITATE, proprietate distributivă a operațiilor binare generalizată de legea distributivă din algebra elementară.

DISTRIBUȚIA GALAXIILOR, repartizarea galaxiilor pe bolta cerească.

DISTRIBUȚIA MASELOR MOLECULARE, relația dintre numărul de macromolecule cu mase moleculare diferite în mostra de polimeri.

DISTRIBUȚIA PROBABILITĂȚII, una din noțiunile de bază ale teoriei probabilității și a statisticii matematice; problema distribuției probabilității este echivalentă cu stabilirea probabilităților tuturor evenimentelor aleatorii ce pot avea loc într-un fenomen aleatoriu dat; Distribuția Weibull.

DISTRIBUȚIA PUTERILOR, repartizarea funcțiilor statului între puterile legislative, executive și judecătorești.

DISTRIBUȚIA RAYLEIGH, distribuția probabilității unei variabile aleatorii.

DISTRIBUȚIA STUDENT, distribuția probabilității unei variabile aleatorii T, cu n grade de libertate.

DISTRIBUȚIE LAPLACE, distribuția probabilității unei variabile aleatorii X, dată de densitatea probabilității.

DISTRIBUȚIE POISSON, distribuția probabilității unei variabile aleatorii X, ale căror valori posibile sunt numere întregi non-negative.

DISTRIBUȚIE, totalitatea contextelor (sau a vecinătăților) în care o unitate lingvistică poate apărea într-o limbă, adică suma pozițiilor diferite pe care le poate ocupa în raport cu alte unități.

DISTROFIE ADIPOSOGENITALĂ, boală determinată de lezarea hipotalamusului și hipofizei caracterizată de obezitate, reținerea urinării și dereglarea maturizării sexuale.

DISTROFIE ALIMENTARĂ, boală determinată de insuficiența de lungă durată a hranei.

DISTROFIE, proces patologic ce apare în caz de dereglare a metabolismului caracterizat de apariția și de acumularea în celule și în țesuturi a produselor metabolice modificate.

DISTRUGĂTOR, tip de navă militară.

DISTRUGERE, nimicirea sau deteriorarea obiectelor de patrimoniu cultural, o infracțiune împotriva ordinii publice și a moralității, atentat asupra obiectelor de patrimoniu cultural.

DISTRUGEREA ECHIPAMENTULUI, procedură și procedeu de dezarmare.

DISULFURI ORGANICE, compuși organosulfurici cu formula generală R-S-S-R'.

DISURIE, eliminare dificilă a urinei, care apare la hipertrofie a prostatei, cistită etc.

DITIRAMB, în Grecia antică, imn în cinstea zeului Dionysos, mai târziu imn și pentru alți zei și eroi. În sens figurat, laudă exagerată, elogiu în termeni retoric.

DITISCIDE, familie de coleoptere din subordnul adefaga.

DITREMAT, (Ditrema), gen de pești surferuri din familia embiotocide.

DIUREZĂ, producere și eliminare a urinei; creștere a cantității de urină.

DIURIE, eliminare frecventă de urină în timpul zilei.

„**DIUZ AVA**”, (în l. găgăuză, dans moderat), unul dintre cele mai răspândite jocuri populare la găgăuzi.

DIVAN, (Cancelarie de stat), în califatele arabe, denumirea mai multor instituții guvernamentale (fiscale ș.a.); în literaturile clasice ale Orientului Apropiat și Mijlociu, denumirea unei culegeri de versuri; denumire generică în Orientul apropiat și mijlociu, a unor

colecții de poezii așezate în ordinea alfabetică a rimelor; culegere de poezii care imită poezia orientală; culegere de narațiuni; fiecare dintre cele două adunări speciale care s-au întrunit în 1857 (la Iași și București) și au cerut unirea Țărilor Române; Divan împărătesc, divan domnesc, divan ad-hoc.

DIVANURI AD-HOC, adunările ad-hoc pentru a se pronunța asupra organizării politice și sociale ale Moldovei și Țării Românești.

DIVERGENȚĂ SOCIALĂ, proces de diversificare a formelor unui organism.

DIVERGENȚA, în economie, o creștere a diversității calitative a formelor organizaționale și juridice și a schemelor de management la nivel micro și macro, complicarea celor existente și apariția unor noi sisteme de relații.

DIVERGENȚĂ ETNICĂ, proces de divizare a unui grup etnic unificat anterior în mai multe societăți etnice independente; cel mai adesea acest lucru se datorează prăbușirii statului.

DIVERGENȚĂ, în biologie, diversificarea în procesul evoluției a caracterelor organismelor care provin de la un strămoș comun; termen de referință în matematică din teoria câmpurilor privind fluxul unui câmp care trece printr-o suprafață închisă.

DIVERSIFICARE, crearea unor sisteme de producție sau a unui portofoliu diversificat de valori mobiliare pentru a dispersa riscurile, pentru a îmbunătăți eficiența și stabilitatea entităților comerciale.

DIVERSITATE BIOLOGICĂ, noțiune introdusă în legătură cu intensificarea mișcării de protecție a naturii.

DIVERSIUNE, (lat. diversio – deviere), infracțiune împotriva elementelor de bază ale securității naționale a țării, ce provoacă daune securității naționale, securității în sferele economice, de mediu sau militare.

DIVERTICUL, formațiune de dimensiuni mici, de forma unui sac, ce poate apărea în diferite organe.

DIVERTICULITĂ, inflamație a unui diverticul.

DIVERTISMENT, compoziție muzicală instrumentală cu caracter distractiv, alcătuit din dansuri și arii, care se execută în antractele unui spectacol; suită pentru un instrument sau pentru orchestră, alcătuită dintr-o serie de piese cu caracter diferit;

DIVIDEND, o parte din valoarea totală a profitului net al companiei care este distribuit între acționari în funcție de numărul, valoarea și tipul de acțiuni deținute de aceștia, venit repartizat periodic deținătorilor de acțiuni ale unei societăți pe acțiuni; Dividend brut, dividend final, dividend ordinar, dividend preferențial.

DIVIN, băutură alcoolică tare, obținută din distilat de vin maturat în butoaie de stejar, fabricată în Republica Moldova.

DIVING, Scufundare, probă de sport nautic.

DIVINITATE, esență divină prezentă în toate religiile.

DIVIZIA HORIA, CLOȘCA ȘI CRIȘAN, una din cele două divizii (cealaltă fiind Divizia „Tudor Vladimirescu”) de „voluntari români” constituită în Uniunea Sovietică în 1943.

DIVIZIA TUDOR VLADIMIRESCU, una din cele două divizii (cealaltă fiind „Divizia Horia, Cloșca și Crișan”) de „voluntari români” constituită în Uniunea Sovietică data de 15 octombrie 1943.

DIVIZIBILITATE, proprietatea unui număr natural a este divizor al unui număr natural b dacă există un număr natural c astfel încât $b = a \cdot c$.

DIVIZIE, unitate tactică de bază, constituită din diferite genuri de arme – re-

gimente, subunități de transmisiuni, de geniu și subunități specializate; în flota militară, unitate tactică de nave de aceeași clasă (Divizie de submarine) sau de diferite clase (Divizie de pază a unei regiuni navale).

DIVIZION, subunitate a unui regiment de artilerie, formată din 2-4 baterii; unitate în marină, compusă din mai multe nave de rangul 3 de același tip.

DIVIZIONISM, curent, doctrină estetică și metodă de creație în pictură la sfârșitul sec. al XIX-lea, începutul sec. XX, fondată de Georges-Pierre Seurat.

DIVIZIUNE ARMONICĂ, termen de referință în matematică privind geometria proiectivă.

DIVIZIUNEA CERCULUI, termen de referință în matematică privind conceptele geometrice și trigonometrice.

DIVIZIUNEA INTERNAȚIONALĂ A MUNCII, diviziunea mondială a muncii, proces conjugat de specializare a țărilor, regiunilor și întreprinderilor în producția unor produse și cooperarea lor în producția comună și consumul produselor finite.

DIVIZIUNEA MUNCII, împărțirea procesului de creare a unui produs în mai multe operații; diferențierea diverselor tipuri de activitate de muncă, ceea ce implică un schimb constant de produse ale acestor tipuri de activitate; Diviziunea socială a muncii.

DIVIZIUNEA TERITORIALĂ A MUNCII, repartizare geografică a muncii.

DIVIZOR DE FRECVENȚĂ, dispozitiv radioelectronic care micșorează de câteva ori frecvența de ieșire, comparativ cu oscilațiile electrice de intrare.

DIVIZOR DE TENSIUNE, dispozitiv electrotehnic care produce o tensiune de ieșire, egală cu o parte din tensiunea de intrare.

DIVIZOR, număr prin care se divide oricare dintre termenii unei sume de numere; Factor comun.

DIVORȚ, (lat. divortium – despărțire, divorț), desfacerea căsătoriei în ordinea stabilită de lege.

DIVORȚUL DE CATIFEA, termen folosit pentru dizolvarea Cehoslovaciei în două țări independente: Republica Cehă și Slovacia. A avut loc la 1 ianuarie 1993.

DIXIELAND, stil ritmat, bazat pe alături, în jazz.

DIZABILITATE, risc social, pierderea temporară sau definitivă a capacității de muncă de către un angajat din cauza bolii, a unui accident de muncă (sau la domiciliu) sau din alte motive; limitare a posibilităților de interacțiune a unui individ cu mediul său din cauza unor dificultăți psihologice, intelectuale, sociale sau fizice. v. DEFICIENȚĂ.

DIZENTERIE, (din dis...și gr. enteron – intestin), boală contagioasă la care este atacat mai ales intestinul gros, provocată de bacterii din genul Shigella; în medicina veterinară, denumire colectivă a bolilor infecțioase la porci și la oi, simptomul principal al căreia fiind diareea epuizantă.

DIZOLVARE, proces de transfer de masă pentru a forma două sau mai multe componente ale sistemelor omogene macroscopic termodinamic stabile.

DIZOLVAREA PARLAMENTULUI, încetarea activității înainte de expirarea mandatului.

„DNESTR”, revistă a Uniunii Scriitorilor din RM, editată la Chișinău în limba rusă între 1957-1962.

DNESTROVSC, or., UATSN, or. Dnestrovsc.

DNIPRO, regiune și oraș în Ucraina.

DOBÂNDĂ COMPUSĂ, concept care descrie procesul de creștere a dobânzii, atunci când dobânda pentru o perioadă dată este calculată nu numai pe valoarea inițială, ci și pe dobânda primită anterior.

DOBÂNDĂ, este o sumă de bani care trebuie plătită sau primită pentru utilizarea banilor, în cadrul unei datorii, în legătură cu un depozit etc.; Dobândă negativă, dobândă nominală, dobândă preferențială, dobândă reală, dobândă simplă.

DOBERMAN, rasă de câini de lucru.

DOBROGEA NOUĂ, Sângerei, Dobrogea Veche.

DOBROGEA VECHIE, Sângerei, Dobrogea Veche.

DOBROGEA, mun. Chișinău, or. Sângera.

DOBROGEA, regiune istorică, situată istoric între cursul inferior al Dunării și Marea Neagră. Dobrogea de Nord (suprafața 15,8 mii km²) aparține României, Dobrogea de Sud (suprafața 7,6 mii km²) – Bulgariei.

DOBRUȘA, râu mic în RM, afluent pe stânga al Răutului.

DOBRUȘA, Șoldănești, Dobrușa.

DOBRUȘA, Telenești, Negureni.

DOC PLUTITOR, structură industrială destinată construcției, transportului, reparației și vopsirii navelor, precum și încărcării și descărcării acestora.

DOC, bazin portuar, tip de țesătură.

DOCHIA, (Baba Odochia), în mitologia românească, semidivinitate meteorologică.

DOCIMASTICĂ, procedură de evaluare.

DOCIMOLOGIE, disciplină științifică ce cercetează problemele examinării elevilor.

DOCTOR HONORIS CAUSA, titlu onorific acordat de universități personalităților eminente.

DOCTORANTURĂ, treaptă în sistemul de pregătire a cadrelor științifice și științifico-pedagogice, parte a sistemului de instruire continuă.

DOCTRINA BREJNEV, model de politică externă sovietică, care a fost pentru prima oară expus de S. Kovalev în numărul din 26 septembrie 1968 al ziarului Pravda; totalitatea principiilor promovate de URSS în anii 1964-1982.

DOCTRINA MONROE, 1823, declarație de principii ale politicii externe a SUA, enunțată prin declarația prezentată de James Monroe în fața Congresului (1823). Urmărea interzicerea amestecului țărilor europene pe teritoriile SUA, declarându-se dezinteresate în chestiunile Europei; principii și idei economice.

DOCTRINA OLNEY, 1895, doctrina privind politica externă a SUA, prevăzută într-o notă a secretarului de stat al SUA Richard Olney din 20.07.1895 către guvernul britanic în legătură cu așa-numita criza Venezuela din 1895-1896.

DOCTRINA POLITICII EXTERNE, ansamblul principiilor în domeniul politicii externe.

DOCTRINA TRUMAN, program al politicii externe americane pentru combaterea „pericolului comunist” în lume, schițat/formulat la 12 martie 1947 de președintele american Harry S. Truman, într-un discurs prezidențial în fața Congresului SUA.

„**DOCTRINA UȘILOR DESCHISE**”, principii ale politicii SUA față de China la sfârșitul sec. al XIX-lea – prima jumătate a sec. XX.

DOCTRINĂ MILITARĂ, principii și idei ale sistemului militar.

DOCTRINĂ POLITICĂ, sistem încheiat de concepte, idei și principii.

DOCTRINĂ RELIGIOASĂ, sistem de dogme și idei al unui sau al altui curent religios.

DOCTRINĂ, ansamblul principiilor unui sistem politic, științific, religios.

DOCTRINE ECONOMICE, sunt ansambluri coerente de idei, principii, teorii care se axează pe concepții determinate despre economie.

DOCUMENT ELECTRONIC, document ale cărui informații sunt transmise sub formă de date electronice; informație prezentată sub formă electronică potrivită pentru percepția omului care folosește tehnica de calcul, precum și pentru procesare sau transmiterea ei prin rețele informaționale; termen de referință în tehnologia informațiilor privind conținutul unei informații memorate în formă electronică sub forma unui fișier și destinat spre a fi utilizat ca material tipărit sau ca atare.

DOCUMENT OFICIAL, act adoptat de o entitate statală.

DOCUMENT, formă materială de afișare, difuzare, utilizare și stocare a informațiilor ce îi conferă forță juridică.

DOCUMENTA ROMANIAE HISTORICA, (DRH), culegere de documente în volume.

DOCUMENTAR, film sau operă bazată pe documente, care prezintă fapte reale, din viață.

DOCUMENTARE, știința aplicată, examinare a problemelor documentării activităților de management.

DOCUMENTAȚIE DE CONSTRUIRE, documentație de proiect.

DOCUMENTAȚIE TEHNICĂ, set de documente pentru executarea unui produs.

DOCUMENTAȚIE TEHNICO-NORMATIVĂ, tip de standarde.

DOCUMENTAȚIE TEHNOLOGICĂ, descrierea operațiilor tehnologice în succesiune logică.

„**DOCUMENTE BASARABENE**”, publicație de documente în 20 volume, editată la Chișinău în 1928-1938 de către istoricul român L. Boga.

„**DOCUMENTE BUCOVINENE**”, culegere de documente în 6 volume, editate de către istoricul burghez român T. Bălan la Cernăuți (vol. 1-5) și București (vol. 6) între 1933 și 1942.

„**DOCUMENTE PRIVIND ISTORIA ROMÂNIEI**”, denumire generală a mai multor culegeri de documente, editate sub auspiciile Academiei RSR.

„**DOCUMENTE PRIVITOARE LA ISTORIA ARDEALULUI, MOLDOVEI ȘI ȚĂRII ROMÂNEȘTI**”, culegere de documente (11 vol.), publicate între 1929-1939 la București de istoricul român A. Vereș.

„**DOCUMENTE PRIVITOARE LA TÂRGUL ȘI ȚINUTUL LĂPUȘNEI**”, culegere de documente, publicată la București (1937) de istoricul român A. V. Sava.

„**DOCUMENTE PRIVITOARE LA TÂRGUL ȘI ȚINUTUL ORHEIULUI**”, culegere de documente, publicată la București (1944) cu un studiu introductiv, semnat de istoricul român A. V. Sava.

„**DOCUMENTELE LUI ȘTEFAN CEL MARE**”, cea mai cuprinzătoare culegere de acte, emane de la voievod în decursul celor 47 ani de domnie.

„**DOCUMENTELE MOLDOVENEȘTI DE LA BOGDAN VOIEVOD**”, culegere tematică de documente, publicată de către M. Costăchescu la București în 1940.

„DOCUMENTELE MOLDOVENEȘTI DE LA ȘTEFAN CEL MARE”, publicație arheografică, pregătită de către M. Costăchescu la Iași în 1933.

„DOCUMENTELE MOLDOVENEȘTI DE LA ȘTEFĂNIȚĂ VOIEVOD”, culegere arheografică, publicată de către M. Costăchescu la Iași în 1943.

„DOCUMENTELE MOLDOVENEȘTI ÎNAINTE DE ȘTEFAN CEL MARE”, ediție arheografică, publicată de istoricul român M. Costăchescu la Iași în 2 volume (1931, 1932).

DODECAEDRU, figură geometrică poliedrică cu 12 fețe.

DODECAFONIE, tehnică modernă de compoziție muzicală, bazată pe egalitatea celor douăsprezece sunete ale scării cromatice regrupate în serii.

DODECAGON, figură geometrică în formă de poligon regulat cu 12 laturi și 12 unghiuri.

DODOMA, oraș în Africa, capitală Tanzaniei.

DODONA, templu grecesc antic, situat în orașul cu aceeași denumire din regiunea Epirus, pe lângă care se afla renumitul oracul de Dodona, amintit de Homer, Hesiod, Herodot.

DOFTANA, închisoare.

DOG GERMAN, rasă de câini din grupul moloșilor.

DOGĂRIE, ramură de prelucrare a lemnului și confecționarea obiectelor din doage.

DOGE, titlu purtat de conducătorii politici ai unora dintre vechile republici aristocratice italiene; titlu purtat de conducătorul Republicii Venețiene, (sfârșitul sec. al VII-lea - sfârșitul sec. al XVIII-lea) și al Republicii Genoveze, (sec. al XIV-lea - sfârșitul sec. al XVI-lea).

DOGMATICĂ, principii de bază ale religiei, dogme religioase.

DOGMATISM, orientare cognitivă caracterizată prin considerarea unor presupoziii.

DOGMA, învățătură acceptată și aplicată fără a ține seamă de condițiile istorice.

DOGUE DE BORDEAUX, rasă de câini din grupul moloșilor.

DOHA, oraș în Asia, capitala statului Qatar.

DOI, cifră și număr natural.

DOIBANI I, UATSN, Doibani I.

DOIBANI II, UATSN, Doibani I.

DOINA, Cahul, Doina.

DOINĂ, cântec (text poetic și melodie) popular lirică, una dintre speciile cele mai vechi și mai caracteristice ale folclorului românesc; specie a liricii populare și a folclorului muzical românesc, care exprimă un sentiment de dor, de jale, de revoltă, de dragoste etc., preluată și de poezia cultă.

DOIRA, (Daira, Def), instrument muzical popular de percuție de tipul tamburinei, răspândit în Georgia și Turmenistan.

DOLAR STANDARD, sistem monetar global bazat pe dominarea dolarului american; sistem de reglementare a ratelor de schimb, în funcție de cursul dolarului american și dețin rezervele valutare în dolari americani.

DOLAR, unitate monetară în SUA, Canada, Etiopia, Liberia ș.a.; monedă împărțită la 100 de cenți; Dolar american, dolar australian, dolar canadian.

DOLARIZAREA ECONOMIEI, procesul de înlocuire a monedei naționale din economia țării cu o monedă străină mai stabilă.

DOLCE STIL NUOVO, numele dat unei mișcări literare din Italia secolelor XIII și XIV.

DOLERIT, rocă eruptivă, material de construcție.

DOLGANI, popor turcic din nordul Siberiei, Rusia.

DOLICOPODIDE, (Dolichopodidae), familie de insecte diptere.

DOLICOTIS, (Dolichotis patagonum), gen de rozătoare din familia caviide.

DOLINĂ, adâncitură în teren.

DOLINNOE, Criuleni, Dolinnoe.

DOLIOLIDA, ordin de animale marine mici tunicate din familia thaliacee.

DOLJ, județ în România.

DOLMABAÇE, reședința sultanilor Imperiului Otoman pe malul Bosforului, în Istanbul, monument istoric și arhitectonic.

DOLMEN, monument funerar; vechi construcții funerare metalice, alcătuite din blocuri și lespezi mari de piatră, fiecare având o greutate de zeci de tone.

DOLNA, Strășeni, (de la 20 mai 1949 până la 1992 - s. Pușkino), comuna Dolna.

DOLNI-VESTONIȚE, (Dolni Věstonice), monument arheologic în apropiere de satul cu același nume, lângă orașul Mikulov din Moravia de sud, Republica Cehă.

DOLOMIT, (după numele geologului fr. D. Dolomieu, 1750-1801), mineral, carbonat anhidru de calciu și magneziu $\text{CaMg}(\text{CO}_3)_2$. În RM se întâlnește în formațiile siluriene din raioanele centrale și nordice, la adâncimi de 670-870 m.

DOLTU, Fălești, Ișcălău.

DOM, catedrală; cupolă înaltă; calotă la cazanele cu abur.

„**DOMAIN**”, set de elemente de sistem (de exemplu, adrese IP ale nodurilor Internet), pentru care regulile de control uniform și aplicație sunt considerate un element structural al sistemului.

DOMENIILE COROANEI ROMÂNEI, grup de societăți comerciale sau proprietăți aparținând Statului Român.

DOMENIU DE DEFINIȚIE AL FUNCȚIEI, mulțime unde este dată funcția considerată.

DOMENIU DE VALORI AL FUNCȚIEI, mulțimea tuturor elementelor atribuite unei funcții în corespundere cu elementele din domeniul de definiție al acesteia.

DOMENIU DOMNESC, una din cele trei categorii de proprietate funciară feudală în Moldova medievală.

DOMENIU SIMPLU CONEX, domeniul G unde orice linie închisă este homotopic nulă, adică poate fi deformată continuu într-un punct, rămânând în orice moment în G .

DOMENIU, în matematică, mulțime deschisă conectată la spațiul euclidian.

DOMENIUL CARIEREI, teren ce include zăcămintul de substanțe minerale și depozitele de roci reziduale aferente extragerii materiei prime.

DOMENIUM EMINENS, dreptul de proprietate supremă a domnului asupra întregului teritoriu al țării, drept pe care domnul îl exercita în calitatea sa de vârf al ierarhiei feudale și de reprezentant al statului feudal.

DOMESTICIRE, a obișnui un animal sălbatic să trăiască alături de oameni (spre a le aduce anumite foloase); a îmblânzi; adaptarea, întreținerea animalelor și creșterea plantelor în condiții controlate de om.

DOMINANTA, în fiziologie, focarul de excitație din sistemul nervos central care determină la moment caracterul reacției de răspuns a organismului la excitanți interni și externi; a cincea treaptă a modurilor major și minor (una dintre treptele principale), situată la un interval de cvintă perfectă, mai sus decât tonica; acordul construit pe această treaptă.

DOMINANȚĂ, formă de reacții reciproce dintre genele perechi, la care în stare heterozigotă se manifestă doar una, dominantă.

DOMINAT, formă de monarhie absolută, constituită în Roma antică către sfârșitul sec. al III-lea, în perioada Imperiului târziu.

DOMINAȚIE, exercitarea puterii unui stat asupra altuia prin mijloace de constrângere; Dominație de clasă, dominație mondială, dominație politică.

DOMINICANI, ordin călugăresc.

DOMINION, denumire dată începând din a doua jumătate a sec. al XIX-lea, unor posesiuni engleze care se bucurau de o anumită independență (Canada, Australia, Noua Zeelandă).

DOMINO, îmbrăcăminte pentru balul mascat; joc de societate.

DOMINTENI, Drochia, Dominteni.

DOMN, (din lat. dominus – stăpân), voievod, monarh în Moldova și Țara Românească, în sec. XIV-XIX.

DOMNIE, autoritatea politică și juridică a domnului; Domnie ereditară, domnie regulamentară.

DOMNIȘOR, denumire dată în Moldova medievală претенденților la domnie.

DOMNITOR, (Voievod), conducătorul statului; Domnie prin asociere, domnie fanariotă, domnii pamântești, domnie sub tutelă.

DOMOSTROI, set de reguli, instrucțiuni și sfaturi gospodărești referitoare la diverse chestiuni religioase, sociale, domestice și familiale ale societății ruse din sec. al XVI-lea.

DOMRĂ, instrument popular rusesc cu coarde.

DOMULGENI, Florești, Domulgeni.

DON JUAN, personaj din literatura și arta universală, personaj al unei legende spaniole din sec. al XIV-lea. Don Juan este prototipul aristocratului galant și fără scrupule, vestit prin aventurile sale amoroase.

DON QUIJOTE, personajul principal al romanului „Iscusitul Idalgo Don Quijote de la Mancha” (1605-1615) de Miguel de Cervantes. Îmbină conștiința datoriei de cavaler cu idealurile umaniste, generate de Renaștere.

DON, fluviu din Europa, în Rusia; titlu nobiliar în Spania, Portugalia, dar și în Italia cu începere din sec. al XVI-lea; în țările de limbă spaniolă și portugheză, precum și în Italia formă de adresare respectuoasă; se plasează înaintea numelui.

DONACIINE, subfamilie de coleoptere din familia crisomelide.

DONARE, act voluntar de exprimare a voinței unei persoane, care dă acordul de a dona sânge sau componentele sale, țesutul viu sau anumite organe pentru o utilizare directă suplimentară pentru tratamentul altor persoane.

DONATISM, doctrină creștină apărută în provinciile romane din Africa în sec. IV-V.

DONATOR DE SÂNGE, persoană sănătoasă care oferă o cantitate din sângele propriu pentru transfuzii.

DONATOR, comanditarul operelor de artă sau arhitecturale; sponsor.

DONAȚIA LUI CONSTANTIN, decret imperial roman fals, prin care împăratul din secolul al IV-lea Constantin cel Mare ar fi transferat Papei autoritatea asupra Romei și a părții de vest a Imperiului Roman.

DONDUȘENI or., Dondușeni, or. Dondușeni.

DONDUȘENI, Dondușeni, Dondușeni.

DONEȚK, oraș și regiune în Ucraina.

DONICI, Orhei, Donici.

DONJON, turnul principal al unui castel medieval, amplasat singularic.

DOPAJ, administrarea unor substanțe chimice stimulatoare care dau o forță provizorie (mai ales sportivilor); preparate farmacologice, interzise în sport, și metode ilegale de utilizare a acestora pentru creșterea capacității de efort fizic.

DOPAMINĂ, mediator și neurohormon din grupul catecolaminelor.

DOPING, fenomen negativ în sportul de performanță.

DOPPLEROGRAFIE, investigație modernă ultrasonografică, bazată pe efectul Doppler, a fluxului de sânge în vase, care arată diferiți indicatori precisi, în timp real, grafic și audio.

DOR, (din lat. doleo, -ere - a dura, a suferi), cuvânt ce exprimă trăiri complexe, în care se întretes diferite nuanțe și tonalități sufletești.

DORIENI, (Dorieis), unul dintre principalele triburi din Grecia antică.

DORINȚĂ, stare sufletească spre năzuință.

DORINȚELE PARTIDEI NAȚIONALE DIN MOLDOVA, (1848), prevedea autonomia deplină a țării, egalitatea în drepturi civile și politice.

DORN DE ALEZAT, bară de alezat.

DORNIC, (Falcaria sioides), plantă biennială sau perenă din familia Umbelliferae. În Republica Moldova, dornic crește prin păduri rare, pe marginea drumurilor, prin semănături ș.a.

DOROBANȚ, jandarm și ostaș lefegiu de infanterie.

DORONICUM, gen de plante din familia Asteraceae.

DOROȚCAIA, Dubăsari, Doroțcaia.

DORSALĂ OCEANICĂ, placă tectonică situată de-a lungul fundului oceanului.

DOSAR, colecție de documente și alte informații referitoare la o anumită problemă, caz, persoană și mapa în care este conținut materialul; director analog al dosarului cu fișiere folosit în birouri, adesea înfățișat cu pictograme, care seamănă vizual cu dosarele fizice; unitate arhivistică.

DOTĂ, totalitatea bunurilor materiale date (cu forme legale) unei fete când se mărită; Zestre.

DOUALA, oraș în Camerun, 1,5 mil. locuitori.

DOUGGA, oraș antic în nordul Tunisului, monumente istorice și arhitectonice. UNESCO a calificat Dougga drept Patrimoniu Mondial în 1997, considerând că reprezintă „cel mai bine conservat oraș roman din Africa de Nord”.

DOVLEAC, (Cucurbita maxima), plantă erbacee anuală din familia Cucurbitaceae, folosită în alimentația omului sau a animalelor; plantă agricolă; bostan.

DOVLECEL CHAYOTE, (Sechium edule), specie din familia Cucurbitaceae.

DOVLECEL, (Cucurbita pepo), plantă erbacee anuală din familia Cucurbitaceae, folosită în alimentația omului

sau a animalelor; varietate de dovleac precoce cu coajă tare, plantă agricolă; bostănel.

DOXA, termen de referință în filosofie privind o opinie.

DOXOLOGIE, studiul rolului pe care îl are aprecierea în învățământului școlar.

DOZARE, operație de determinare a proporției în care un element, o substanță sau un material intră, împreună cu altele, în compoziția unui amestec (existent sau care se alcătuiește).

DOZĂ ABSORBITĂ DE RADIAȚIE IONIZANTĂ, indicator de contaminare cu radiație ionizantă.

DOZĂ ABSORBITĂ DEBIT, debitul dozei absorbite.

DOZĂ DE RADIAȚIE IONIZANTĂ, cantitatea de energie a radiației ionizante absorbită într-un volum elementar al unei substanțe, referită la masa substanței din acest volum; mărime dozimetrică principală; Doză echivalentă de radiație ionizantă; doză limită admisibilă de radiație ionizantă.

DOZĂ, cantitatea de medicament care produce un anumit răspuns din partea organismului.

DOZIMETRIE, compartiment al fizicii nucleare aplicate, unde sunt apreciate mărimile fizice ce determină natura interacțiunii radiațiilor ionizante cu substanța și efectele ulterioare provocate de radiații.

DOZIMETRU, dispozitiv pentru măsurarea dozei de radiație sau a puterii dozei.

DRABA, flămânzică, gen de plante din familia Brassicaceae.

DRAC, spirit al răului; demon, diavol, satana.

DRACELE, lac natural în lunca Prutului.

DRACILĂ, (*Berberis vulgaris*), gen de plante din familia Berberidaceae. În Republica Moldova crește spontan. Dracilă comună (*Berberis vulgaris*), numită și măcriș spinos sau lemn galben.

DRACO, gen de reptile din familia agamid.

DRACOCEPHALUM, gen de plante din familia Lamiaceae.

DRACON, (Drakon), arhonte și legiuitor din Atena, care pe la 621 î. Hr. a întocmit un cod de legi – primele norme de drept scrise având la bază obiceiul pământului; Codul său de legi, de o asprime rămasă proverbială, pedepsea cu moartea cele mai neînsemnate delict („legi draconice”).

DRACONIDELE, roi meteoric, apărut în 1926.

DRACONUL DACIC, emblemă zoomorfă a dacilor, reprezentând un șarpe fantastic cu cap de lup și coamă bogată.

DRACULA, supranume dat lui Vlad Țepeș; vampir, personaj de titlu și cel principal în romanul lui Bram Stoker „Dracula” (1897).

DRAGAJ, procedeu tehnologic de curățare de mine a unui spațiu marin.

DRAGARE, ciclul de lucrări miniere deschise finalizate tehnologic, efectuate pentru dezvoltarea zăcămintelor miniere de sub apă. v. **DRAGĂ**.

DRAGĂ CU CUPĂ, mașină plutitoare cu căuș sau graifer utilizată pentru a excava soluri argiloase, pietriș și nisip de pe fundul rezervoarelor.

DRAGĂ, navă înzestrată cu instalații speciale pentru săparea sub apă în lucrările de curățire sau de adâncime a fundului unei ape (râu, lac); instalație plutitoare, destinată exploatarea zăcămintelor aluvionare de aur, diamante, wolfram, titan ș.a.

DRAGHIȘTE, râuleț în RM, afluent pe dreapta al râului Racovăț (bazinul Prutului).

DRAGLINE, unitate tehnologică cu un singur căuș agățat cu un cablu de un braț, proiectat pentru extragerea materialelor poroase, ușoare și în vrac; echipament pentru anumite tipuri de excavatoare (universale, semiuniversale ș.a.), care servește pentru efectuarea lucrărilor de săpare în soluri ușoare și mijlocii; excavator pășitor sau pe șenile, dotat cu echipament de dragline.

DRAGOMAN, interpret oficial, translator atașat pe lângă o delegație, ambasadă, un consulat, mai ales în țările Orientului. Din sec. al XVII-lea până la începutul sec. al XIX-lea, la Poarta Otomană postul de mare dragoman era deținut numai de fanarioți.

DRAGON, vierme de Guineea, filarie de Medina, nematodă parazitată din ordinul spirurida.

DRAGONII ASIATICI, stăpâni ai vremii, domnind asupra norilor, ploii, tunetelor și fulgerelor.

DRAGONUL, constelație circumpolară în emisfera nordică a cerului.

DRAGOR, tip de navă militară.

DRAGOȘ, voievod român din Maramureș, se strămută la 1353 în câmpiile Moldovei, unde întemeiază în partea de sus a țării un mic principat sub dependența Ungariei; a murit după o domnie de doi ani, lăsând tronul fiului său.

DRAGSTER, automobil sportiv.

DRAHMA, (gr. δραχμή), în grecea antică, unitate monetară și monedă, de obicei din argint; monedă de argint bătută în sec. al XIII-lea în orașul Akkona (Palestina), inițial cu inscripții pseudokufice, ulterior, prin ordinul Papei Inocențiu al IV-lea, cu inscripții creștine, dar cu caractere arabe; princi-

pala monedă (inițial de argint) și unitate monetară a Greciei din 1831 până la introducerea monedei euro; unitatea de masă în sistemul de măsuri de greutate în farmaceutică.

DRAHTHAAR, rasă de câini de vânătoare.

DRAJAREA SEMINTELOR, procedeu de preparare a semințelor înainte de semănat prin acoperirea lor cu un înveliș de protecție hrănitor, de formă sferică, într-un aparat special.

DRAJEU, medicament în formă de pilulă, cu învelișul făcut din zahăr sau din ciocolată.

DRAM, veche unitate pentru măsurarea capacității sau greutateii, submultiplu al ocalei.

DRAMATURGIE, totalitatea operelor dramatice.

DRAMĂ CU SATIRI, specie a poeziei dramatice grecești.

DRAMĂ, gen de artă; specie a genului dramatic caracteristică literaturii moderne, cu caracter grav; unul dintre genurile literare, creație literară destinată scenei, în care comicul și tragicul se întrepătrund, dând naștere unor conflicte încordate.

DRANIȚĂ, material de construcție din lemn despicat pentru acoperiș.

DRAP, țesătură din lână.

DRAPA, formă poetică, cântec laudativ.

DRAPEL DE STAT, unul dintre simbolurile oficiale ale statului, ce reprezintă suveranitatea acestuia.

DRAPEL, reprezentare grafică a unei țări independente și a cetățenilor săi liberi; bannere cu forma geometrică corectă (adesea dreptunghiulară), suspendate pe un stâlp sau pe un catarg, înfățișând o anumită combinație de cu-

lori și simboluri și utilizate frecvent pentru identificare (state, regiuni, orașe, sate, organizații, unități militare, nave maritime) și semnalizare; semn distinctiv al unui stat, al unei unități militare, al unei asociații ș.a.m.d. Este alcătuit dintr-o bucată de mătase sau de pânză mono sau multicoloră, prinsă de o lance și având imprimată uneori o stemă sau o emblemă.

DRAPELUL DE STAT AL REPUBLICII MOLDOVA, simbol de stat al Republicii Moldova.

DRAVIDIENI, grup etnolingvistic de popoare din India de Sud, Pakistan și din nordul insulei Ceylon, care vorbesc limbi dravidiene (cca 110 ml. vorbitori în 1959). Majoritatea dravidienilor religioși profesază hinduismul.

DRĂGAICĂ, (*Galium*), gen de plante din familia Rubiaceae.

DRĂGAICĂ, vechi obicei popular românesc; Sânziene.

DRĂGAICE, potrivit unei superstiții, zâne rele, ființe fantastice; Iele, vântoaice.

DRĂGAICELE, ritual folcloric agrar practicat în Muntenia, Moldova și Oltenia.

DRĂGĂNEȘTI, Sângerei, Drăgănești.

DRĂGHINICI, râu mic în RM, afluent pe stânga al Răutului.

DRĂGUȘENI, Hâncești, Bobeica.

DRĂGUȘENI, Strășeni, Rădeni.

DRĂGUȘENII NOI, Hâncești, Drăgușeni Noi.

DRĂSLICENI, Criuleni, Drâslăceni.

DRĂMBĂ, (ucr. дрімба), instrument muzical popular în formă de potcoavă, compus dintr-un arc de fier, la mijlocul căruia este prinsă o lamă elastică de oțel.

DREAPTĂ, una din noțiunile de bază ale geometriei; Linie.

DREGĂTOR, (din lat. *ridigo*, -ere – a îndrepta, a îndruma), denumire dată în Moldova medievală boierilor aflați în serviciu la curtea domnească.

DREISENA, (*Dreissena*), gen de moluște bivalve din familia dreisenide.

DREN, instalație hidrotehnică pentru desecare; tub sau meșă de bumbac care înlesnește scurgerea secrețiilor dintr-o plagă.

DRENAJ, proces tehnologic de evacuare a surplusului de umezeală, colectarea și eliminarea apelor subterane din mine sau a apelor de suprafață din cariere, gropi, șanțuri cu sisteme de dispozitive pentru reglarea fluxului de apă, colectoare de apă, pompe cu instalații de scurgere și conducte de evacuare, șanțuri de scurgere etc, rețea de canale deschise sau închise, conducte subterane sau puțuri concepute pentru a capta și a evacua apa subterană din structuri sau pentru a coborî orizonturile lor, precum și pentru a preveni umezirea excesivă a teritoriilor cu destinație urbană sau industrială.

DRENARE URBANĂ, evacuarea apelor pluviale.

DRENARE, în medicină, evacuare în exteriorul organismului a lichidelor, gazelor fiziologice sau patologice reținute în organism.

DRENAREA CONSTRUCȚIILOR, procedeu tehnologic de eliminare a surplusurilor de apă.

DREPANIDE, familie de fluturi de noapte din ordinul drepanoide.

DREPANIDOTAENIOSES, helmintiaza păsărilor de apă, cauzată de cestodele de genul *Drepanidotaenia*.

DREPCĂUȚI, Briceni, Drepcăuți.

DREPT ADMINISTRATIV, ramură a dreptului.

DREPT ALIMENTAR, ramură a dreptului.

DREPT ANTIDUMPING, ramură a dreptului.

DREPT BANCAR, ramură a dreptului.

DREPT CANONIC, sistem religios-juridic ce reglementează relațiile sociale în comunitățile creștine; norme de comportament adoptate de biserică pentru a eficientiza sistemul de relații din cadrul comunităților creștine.

DREPT CIVIL, ramură a dreptului.

DREPT COMERCIAL, ramură a dreptului.

DREPT CONSTITUȚIONAL, ramură de drept principală, totalitatea de reguli juridice ce reglementează conținutul principiilor organizării politice a societății, legate de organizarea și funcționarea mecanismului de stat.

DREPT CUTUMIAR, sistem de obiceiuri legale mandatate de stat ca sursă a legii într-un anumit stat, localitate sau pentru un anumit grup etnic sau social.

DREPT DE AUTOR, ansamblul privilegiilor de care se bucură autorii unor producții; reprezintă instrumente și concepte legale care respectă și protejează drepturile autorilor legate de creațiile lor contribuind, de asemenea, la dezvoltarea economică și culturală a societății.

DREPT DE PROPRIETATE INTELECTUALĂ, formă de titlu legal care permite posesorului să controleze utilizarea unor tipuri de proprietate intelectuală: brevet de invenție, drept de autor, mărcile înregistrate, secrete industriale/comerciale.

DREPT DE PROPRIETATE, dreptul unei persoane de a se bucura și dispune de

un lucru în mod exclusiv și absolut, însă în limitele determinate de lege.

DREPT DIPLOMATIC, domeniul dreptului internațional, ce include reguli de reglementare ale statutului și funcțiile organelor de stat în relații externe.

DREPT ECOLOGIC, (al mediului), domeniu de drept complex ce reglementează relațiile publice în domeniul protecției mediului și utilizarea rațională a resurselor naturale.

DREPT ECONOMIC ȘI PROCEDURAL, domeniul de drept ce reglementează procedura de examinare și soluționare a cauzelor economice de către instanță.

DREPT ECONOMIC, (afacerilor), domeniul dreptului, ale cărui reguli reglementează relațiile ce apar în procesul de organizare și desfășurare a activităților economice legate de producția și vânzarea de produse, performanța lucrărilor și serviciilor.

DREPT FINANCIAR, ramură a dreptului.

DREPT FUNCİAR, ramură a dreptului.

DREPT HINDUS, un sistem religios și juridic bazat pe prescripții hinduse.

DREPT INFORMAȚIONAL, domeniul juridic ce reglementează relațiile publice legate de circulația informațiilor, formarea și utilizarea resurselor informaționale, funcționarea sistemelor informaționale.

DREPT INTERNAȚIONAL, totalitate de principii și norme juridice internaționale ce stabilesc regimul de utilizare a spațiului cosmic și a corpurilor cerești și reglementează relațiile dintre state, organizații internaționale și firme comerciale; Drept internațional spațial.

DREPT MATERIAL, totalitate de reguli de drept, ce reglementează în mod direct relațiile sociale și mulțimea ramurilor dreptului, unde accentul principal

este pus pe stabilirea drepturilor și obligațiilor subiecților.

DREPT OBLIGATORIU, una dintre cele mai importante ramuri ale dreptului civil, ale căror reguli reglementează o gamă largă de relații, dintre care principalele sunt relațiile de proprietate.

DREPT PENAL EXECUTIV, ramură a dreptului, a fost transformat la sfârșitul anilor '90 din dreptul muncii, obiectul reglementării fiind în mod tradițional ordinea și condițiile de executare a pedepselor penale.

DREPT PENAL INTERNAȚIONAL, în dreptul internațional public, sistem de principii și norme ce reglementează cooperarea statelor și organizațiilor internaționale în lupta împotriva criminalității.

DREPT PROCESUAL-ADMINISTRATIV, ramură a dreptului.

DREPT, sistem de norme generale obligatorii, garantate de stat.

DREPTATE, principiu moral.

DREPTE ÎNCRUCIȘATE, linii drepte în spațiu care nu se află în același plan.

DREPTE PARALELE, linii drepte care se află în același plan și nu se intersectează.

DREPTUL BIZANTIN, drept medieval în Imperiul Roman de Răsărit (Imperiul Bizantin).

DREPTUL FAMILIEI, ramură a dreptului.

DREPTUL INFORMATIC, termen de referință în jurisprudență privind relațiile juridice în domeniul tehnologiilor informaționale.

DREPTUL LA INFORMAȚIE, dreptul fiecărui cetățean de a vedea, revizui și multiplica documente publice.

DREPTUL MOLDOVENESC, (Obiceiul pământului, Legea țării), totalitatea normelor de drept cutumiar feudal, în vigoare în Moldova medievală.

DREPTUL MUNCII, ramură a dreptului.

DREPTUL NATURAL, concepție conform căreia dreptul ar decurge din rațiunea sau natura omului, independent de stat.

DREPTUL PENAL, în dreptul material, sistemul normelor juridice, ce stabilesc principiile răspunderii penale, determină tipurile de infracțiuni și pedepse pentru comiterea acestora, precum și alte măsuri de natură penală.

DREPTUL POLONEZ, cea mai veche înregistrare a dreptului cutumiar polonez.

DREPTUL PROCESUAL CIVIL, ramură a dreptului.

DREPTUL PROCESUAL PENAL, ramură a dreptului.

DREPTUL ROBILOR, (Dreptul tăărăsc), în Moldova medievală. sistem de norme juridice, referitoare la robii țigani și tătari, care consfințea sistemul de exploatare a acestora de către proprietarii funciari feudali.

DREPTUL ROMAN, totalitatea normelor juridice, elaborate în Roma antică și care exprimau voința clasei dominante a proprietarilor de robi, consolidând exploatarea și lipsa completă de drepturi a robilor.

DREPTUL ROMÂNESC, („Valah”, „Voloh”), legea țării.

DREPTUL VOLOH, (Ius valachicum), totalitatea celor mai vechi norme de drept cutumiar din perioada de descompunere a obștii la volohi.

DREPTUNGHI, patrulater în care toate unghiurile sunt drepte.

DREPTUNGHIU, constelație în emisfera sudică a cerului.

DREPTURI ALE COPILULUI, reglementări legale menite să favorizeze dezvoltarea normală a copiilor.

DREPTURI ALE ELEVILOR, reglementări menite să favorizeze instruirea corectă a elevilor.

DREPTURI CONEXE, concepte legale menite să protejeze drepturile autorilor.

DREPTURI CONSTITUȚIONALE, ramură a dreptului.

DREPTURI DE ACCES LA INTERNET, (Dreptul Broadband), dreptul tuturor oamenilor de a avea posibilitatea de a accesa Internetul, în scopul exersării drepturilor fundamentale legate de libertatea expresiei.

DREPTURI SPECIALE DE ÎMPRUMUT, unitate de valută emisă de către Fondul Internațional Monetar în calitate de completare al altor rezerve valutare ale țărilor membre FMI.

DREPTURI ȘI LIBERTĂȚI CIVILE, drepturi și libertăți, ce recunosc statutul juridic al unui cetățean din punct de vedere al oportunităților de participare a acestuia în toate sferile de viață ale statului și ale societății.

DRESAREA ANIMALELOR, formarea direcționată cu consolidarea ulterioară la animale a unor anumite deprinderi.

DREVLEANI, neamuri slave.

DREZINĂ, vehicul de transport autopropulsat pe șine care servește pentru transportul de mărfuri și de persoane pe distanțe scurte.

DRIADE, în mitologia și religia greacă, nimfe, ocrotitoare a pădurii.

DRIBLING, procedeu sportiv, de înșelare a adversarului; fentă.

DRINA, fluviu în Bosnia și Herțegovina.

DRIOPITEC, (*Dryopithecus*), gen de maimuțe antropoide fosile, cunoscute în Europa de Vest, Asia de Sud și Africa de Nord, în depozitele neogenului.

DRIPPING, (în engl. - stropire, picurare), procedeu tehnologic în arta plastică.

„DRIVER”, în informatică, program care, la cererea altor programe, controlează un dispozitiv de un anumit tip conectat la un computer (de exemplu, o tastatură, o imprimantă) sau componenta hardware a unui computer.

DROB, (*Chamaecytisus*), gen de plante Fabaceae.

DROB, mâncare preparată din măruntaie de miel tocate, învelite în prapur și puse la cuptor.

DROBETA, localitate în România.

DROBETA-TURNU SEVERIN, oraș, centru județean în România.

DROBIȘOR, (*Genista tinctoria*), arbust sau semiarbust din familia leguminoaselor. În Republica Moldova drobișorul crește spontan prin poieni, pe la marginea pădurilor ș.a. Se cultivă ca plantă decorativă.

DROBUȘOR TINCTORIAL, (*Isatis tinctoria*), plantă erbacee, bienală sau perennă, din familia Brassicaceae. În Republica Molodva, drobușorul tinctorial crește spontan în reg. Codrilor; Drobușorul boiangiilor.

DROCHIA, Drochia, com. Drochia.

DROCHIA, Drochia, or. Drochia.

DROITWICH, stațiune balneologică din Marea Britanie.

DROJDIE, culturi de microorganisme care provoacă fermentarea, și sunt introduse în substratul natural (lapte,

amestec de făină cu apă, suc de struguri etc.) pentru a obține diferite produse alimentare.

DROJDIENI, Nisporeni, Șişcani.

DROJDII FURAJERE, aditiv alimentar proteic pentru animale agricole, animale de blană și pești, biomasă uscată din celule de drojdii nonpatogene inactivate, îndeosebi de genurile *Candida* și *Torulopsis*, crescute în diferite substraturi cu conținut de carbon.

DROMOMANIE, simptom întâlnit la unii bolnavi psihici, constând din îndelungi și repetate deplasări fără scop, din cauza unui impuls patologic de a merge.

DROMON, tip de navă militară lungă, rapidă și ușor de manevrat, cu pânze și vâsle, folosită de Imperiul Bizantin din secolul al V-lea.

DROMOS, culoar către camerele de înmormântare; intrare într-un cavou săpat în stâncă.

DROMOS, drum de acces la mormânt.

DRONĂ, vehicul aerian fără pilot.

DROPIE GULERATĂ, pasăre din ordinul gruiforme.

DROPIE, (*Otis tarda*), ordin și specie de pasăre din familia dropiilor.

DROSEL, dispozitiv inclus în circuit electric în serie cu sarcină pentru a elimina componenta variabilă a curentului din circuit, precum și pentru a separa sau a limita semnalele electrice de frecvențe diferite; inductor electronic utilizat pentru a bloca frecvențe mari în timp ce trece curentul continuu și frecvențe mai mici de curent alternativ într-un circuit electric.

DROSERA, gen de plante insectivore din familia Droseraceae.

DROSERACEAE, familie de plante insectivore, perene, ierboase.

DROTTNINGHOLM, ansamblu arhitectonic dintr-un palat în Suedia, pe insula Lovön.

DROZOFILA, muscă de oțet, (din gr. *drosos*, rouă și *philos*, iubitor de), (*Drosophila melanogaster*), insectă din familia drozofilidelor.

DROZOFILIDE, subfamilie de diptere din subordinul brachicera.

DRUJBA, Ungheni, Hâncești.

DRUJINENI, Fălești, Pruteni.

DRUM DE FIER DE CATIFEA, drum de fier fără articulații în care șinele lungi, fiind sudate între ele, alternează cu șine scurte standard, de 25 m.

DRUM LATERAL, arteră de transport secundară.

DRUM SUSPENDAT, structură de ridicare și de transportare a pasagerilor și mărfurilor cu un cablu suspendat sau un drum de fier cu o singură șină (monorail) situată pe suporturi deasupra nivelului solului.

DRUM, cale de comunicare terestră; termen de referință în matematică privind traiectoria unui corp.

DRUMLIN, tip de movile.

„DRUMUL COMERCIAL MOLDOVE-NEȘC”, porțiunea de pe teritoriul Moldovei medievale a drumului comercial, pe care în sec. XIV-XV se făcea schimbul de mărfuri între Europa și țările Orientului.

DRUMUL CRUCII, conform Bibliei, calea durerii pe care a urmat-o Isus.

„DRUMUL DE LA VAREGI LA GRECI”, denumirea drumului comercial al Rusiei Kievene, care lega Marea Baltică cu Marea Neagră.

„DRUMUL MĂTĂSII”, serie de rute interconectate care au trecut prin Asia

de sud, între Chang'an (astăzi Xi'an), China de azi, înspre Turcia, Siria și alte destinații ale Asiei Mici.

DRUPĂ, fruct cu sâmbure dur ce protejează sămânța; se formează din gineceu apocarpic.

„DRURY LANE”, cel mai vechi teatru din Londra.

DRUȘCĂ, (rus *дружка* - vornicel, din vechea slavonă *другъ* - prieten), fată din rândurile prietenelor sau rudelor apropiate, care însoțește mireasa sau mirele la nuntă, având anumite atribuții.

DRUȚA, Râșcani, Pociumbeni.

DUALISM ECONOMIC, Economie duală, existența a două sectoare economice separate într-o singură țară, împărțite la niveluri diferite de dezvoltare, tehnologie și modele de cerere diferite.

DUALISM, concepție filosofică ce are ca principiu existența a două elemente diferite.

DUALITATE, relație de involuție dintre două concepte, teoreme sau structuri matematice.

DUALITATEA UNDĂ-CORPUSCUL, concept al mecanicii cuantice care afirmă că materia prezintă două tipuri de proprietăți; Dualism.

DUBAI, oraș în Emiratele Arabe Unite.

DUBĂSARI or., Dubăsari, or. Dubăsari.

DUBĂSARII VECHI, Criuleni, Dubăsarii Vechi.

DUBĂU, UATSN, Dubău.

DUBLA ALEGERE A LUI AL. I. CUZA, 1859, rezultatul unui compromis patriotic.

DUBLAREA CUBULUI, problemă de construire a unui cub, având un volum de două ori mai mare decât un cub dat.

DUBLETE ETIMOLOGICE, pereche de cuvinte cu aceeași origine.

DUBLIN, oraș în Europa, capitala Irlandei.

DUBLU ADEVĂR, teorie filosofică care admite existența a două adevăruri.

DUBLU CLIC, termen de referință în tehnologia informațiilor privind un tip de operațiune tehnologică executată cu mouse-ul.

DUBNA, Soroca, Dubna.

DUBNIU, Db, element chimic radioactiv artificial din grupa a V-a forma scurtă a sistemului periodic; se referă la transactinide, nr. at. 105.

DUBOVCA, Hâncești, Bozieni.

DUCAT, teritoriu stăpânit de un duce; monedă de argint sau de aur, care circula în Evul Mediu în unele țări din Europa. În sec. al XIV-XVII-lea în Moldova circulau ducații străini, mai ales venețieni.

DUCE, rang.

DUCENTO, perioadă în istoria culturii și artei, a inițiat protorenașterea.

DUCTILITATE, capacitatea unui material solid de a se deforma sub un efort de tracțiune.

DUCTUL BOTALLO, canal arterial care la embrionii vertebratelor terestre unește artera pulmonară cu aorta spinală.

DUD, (*Morus*) șorcov, agud, arbore de dud, gen de plante din familia Moraceae. În RM se cultivă Dudul alb (*Morus alba*), Dudul japonez (*Morus bombycis*) și Dud-cu-multe-tulpini (*Morus multicaulis*) pentru frunzele lor bogate în substanțe proteice, hidrați de carbon, grăsimi și care servesc drept hrană pentru viermii de mătase.

DUDUC, tip de muzică răspândit mai ales la popoarele balcanice.

DUDULEȘTI, UTAG, Congazcicul de Sus.

DUEL, luptă dusă după anumite reguli între doi adversari înarmați, pentru o ofensă.

DUET, (it. duetto, din lat. duo – doi), în muzică și balet, ansamblu de doi interpreți; compoziție muzicală pentru un astfel de ansamblu; fragment dintr-o operă, operetă, cantată ș. a. pentru doi cântăreți.

DUGHIE, plantă anuală din familia Poaceae.

DUHUL SFÂNT, (Sfântul Duh; lat. Sanctus Spiritus), în creștinism, a treia ipostază a lui Dumnezeu.

DULCIURI ORIENTALE, articole de cofetărie – produse făinoase; dulciuri moi și caramel, fabricate din zahăr, melasă, făină, grăsimi, miere de albini și alte componente, aditivi și mirodenii (amidon, semințe de mac, nuci, ghimbir, cardamom etc.) în combinații tipice pentru Orientul Apropiat și Orientul Mijlociu.

DULGHERIE, confecționarea, instalarea și reparația construcțiilor, semifabricatelor și articolelor din lemn.

DUMA ORĂȘENEASCĂ, în Rusia pre-revoluționară, organ de dispoziție al conducerii orășenești, instituit în 1785.

DUMA, Călărași, Dereanu.

DUMĂ, gen epico-liric al folclorului ucrainean, apărut în sec. al XV-lea.

DUMBRAVA ROȘIE, denumire a câtorva dumbrăvi din nord-estul României, care potrivit legendei consemnate de cronicarii Gr. Ureche și I. Neculce, au crescut pe locul arat de prizonierii luați de Ștefan cel Mare în luptele cu feodalii polonezi la sfârșitul sec. al XV-lea.

DUMBRAVA, mun. Chișinău, Trușeni.

DUMBRAVĂ, pădure de foioase de tip estival, în al căror arboret predomină stejarul, însoțit de frasin, tei, cireș, carpen (etajul I), arțar, ulm, sorb, pădureț, păr ș.a. (etajul II).

DUMBRĂVEANCA, (Coracias garrulus), pasăre migratoare din ordinul coraciformelor, puțin mai mică decât stâncuța, de culoare albastră-verzuie.

DUMBRĂVENI, Soroca, Vădeni.

DUMBRĂVIȚA, Sângerei, Dumbrăvița.

DUMENI, Râșcani, Duruitoarea Nouă.

DUMINICA FLORIILOR, denumirea populară a intrării Domnului Isus Hristos în Ierusalim, sărbătoare domnească creștină, se celebrează în ultima duminică înainte de Paști.

DUMINICA MARE, sărbătoare domnească creștină, se sărbătorește în a 50-a zi după Paști.

DUMINICA ORTODOXIEI, prima din Postul Sfințelor Paști.

DUMINICĂ, sărbătoare creștină; Duminea Tuturor Sfinților.

DUMITRENI, Florești, Alexeevca.

DUMNEZEU, (lat. Domnius Deus), în creștinism, Creatorul Universului.

DUMPING, vânzarea mărfurilor în străinătate sub prețul de producție cu scopul de a elimina alți concurenți de pe piață.

DUNĂ, (din lat. dunum – înălțime), formă de relief cu aspectul unor coame paralele, apărute sub acțiunea vântului, movilă de nisip alungită, formată în urma acțiunii vântului. Pentru a împiedica înaintarea dunelor se efectuează lucrări de fixare a acestora prin garduri speciale sau prin sădiri de plante cu rădăcini lungi, orizontale (salcâm, pin-maritim ș.a.).

DUNĂREA, (gr. Istros; lat. Danubius), fluviu în Europa, al doilea după debit și dimensiuni după Volga.

DUNIT, rocă magmatică intruzivă ultrabazică cu structura cristalină granulară constituită din olivină (96-98 %) și cromit, magnetit.

DUODEN, parte a intestinului subțire diferențiată la păsări, mamifere și om; porțiunea inițială a intestinului subțire, care se termină la unghiul duodeno-jejunal.

DUODENITĂ, inflamație a mucoasei duodenului.

DUOPOL, tip de piață, care asigură interacțiunea a doi vânzători independenți al unui produs cu un număr nelimitat de cumpărători; tip de piață intermediar între concurența limitată și monopol; cel mai simplu tip de oligopol.

DUOPSON, tip de piață în care există mulți vânzători ai unui produs omogen și doar doi cumpărători concurenți; model intermediar de piață între monopol și oligopol.

DUPLEX, stabiliment de cazare aflat pe două etaje; termen de referință în tehnică și tehnologia informațiilor cu privire la un sistem compus din două sau mai multe părți sau dispozitive conectate între ele, care pot comunica în ambele direcții.

DUPLICAT, copie a unui document ce are aceeași valabilitate ca originalul.

DUPLICAȚIE, modalitate de a crește fiabilitatea unui obiect (sistem, instrument, dispozitiv) printr-o dotare de o singură dată a obiectului cu noduri, blocuri, elemente suplimentare; schimbări structurale ale materialului genetic, constând în dublarea unei părți a cromozomului.

DURABILITATE, proprietatea unui element sau a unui sistem de a rămâne

operațional timp îndelungat până la debutul stării finale în anumite condiții de operare, când repararea și operarea ulterioară a unui element sau sistem devine nerentabil, deoarece costurile depășesc veniturile operaționale.

DURALUMINIU, denumirea grupului de aliaje pe bază de aluminiu care conține Al-Cu-Mg.

DURANCE, fluviu în S-E Franței.

DURATA VIEȚII, a populației, interval de timp între nașterea și moartea unei persoane, egală cu vârsta în momentul decesului; numărul mediu de ani de viață rămași la o anumită vârstă; standard de viață.

DURATA ZILEI, intervalul de timp dintre răsăritul și apusul Soarelui, adică momentele în care marginea superioară a discului solar atinge orizontul matematic.

DURATĂ DE EXPLOATARE, în inginerie, perioadă de timp de la începerea exploatarei obiectului tehnic (dispozitiv, produs, instalație), până la apariția stării limită, indicate în documentația normativ-tehnică sau înainte de rebutare; unul din indicatorii fiabilității.

DURATĂ, termen de referință în filosofie privind timpul dintre două evenimente; timpul cât ține intonarea sau executarea unei note muzicale.

DURERE, termen de referință în psihologie privind o senzație neplăcută generată de unele neliniști.

DURIAN, (Durio), gen de plante arbori veșnic verzi din familia Malvaceae.

DURINĂ, boală parazitară a cailor, care se transmite prin montă.

DURITATE, stare limită a materialelor și structurilor; Duritate Rockwell.

DURITATEA APEI, totalitatea de proprietăți ale apei determinate de prezența sărurilor dizolvate ale cationilor bivalenți.

DURLEȘTI or., mun. Chișinău, or. Durlești.

DUROC, rasă de suine pentru carne.

DUROSTORUM, cetate romană apoi bizantină. Azi Silistra, Bulgaria.

DURUITOAREA NOUĂ, Râșcani, Duruitoarea Nouă.

DURUITOAREA, Râșcani, or. Costești.

DUSZNIKI-ZDRÓJ, stațiune balneoclimatică din Polonia.

DUȘ DE AER, tip ventilație.

DUȘ, procedură de hidroterapie, constând în acțiunea dozată asupra organismului a apei sub o anumită presiune.

DUȘANBE, oraș și capitala Tadjikistanului, Asia.

DUȘGUBINĂ, în Moldova medievală, plata de răscumpărare, pe care trebuiau s-o achite toți membrii obștii sătești, unde a fost săvârșită o crimă (omor, adulter, răpire de fete ș. a.).

DUȘMAN DE CLASĂ, formă de repressiuni politice, violență și rezistență.

DUȘMANI, Glodeni, Dușmani.

DUȘUMEA, podea de scânduri.

DUUMVIRAT, sistem de guvernare a unui stat sau a unei comunități formate din două persoane egale.

DUZĂ, canal cu o lungime în secțiune transversală variabilă, conceput pentru a accelera lichidele sau gazele până la o viteză dată și a oferi fluxului o direcție dată. De asemenea, servește ca dispozitiv de recepție a jeturilor de gaze și lichide.

„DVD”, (*Digital Video Disc sau Digital Versatile Disc*), dispozitiv optic multifuncțional de stocare a informației; Disc optic; CD player.

DVINA DE NORD, fluviu în nordul părții europene a Rusiei.

DVINA DE VEST, Daugava, un râu ce curge prin Rusia, Belarus și Letonia, are o lungime de 1 020 km.

DVORENIME, nobilime feudală în Rusia. Termenul apare prin sec. XII-XIII.

DVORNIC, termen din vechea limbă slavă, de la care derivă denumirea mai multor slujbași ai aparatului administrativ din Moldova feudală. v. **VORNIC**.

DZERJINSCOE, UATSN, Dzerjinscoe.

— E —

E, e, a șaptea literă a alfabetului român și sunetul corespunzător; notație literară pentru sunetul mi; simbol.

E = hexa, element de compunere însemnând „de șase ori”; Hexaedru.

EA, zeu asiro-babilonian.

e-AFACERI, v. AFACERI ELECTRONICE.

EAST INDIA, termen utilizat pentru a numi teritoriul Indiei și al altor țări din Asia de sud și de sud-est, utilizat în sec. al XVI-lea – prima jumătate a sec. XX; companii private, care au deținut în secolele XVII-XIX monopolul comerțului cu țările estului, în primul rând cu Indiile Orientale.

EBONITĂ, cauciuc tare.

e-BOOK READER, carte electronică.

EBOȘĂ, (fr. ebauche - schiță), etapă de pregătire de lucru asupra unui tablou, realizat prin tehnica picturii multicolor, de regulă, în vopsele de ulei.

EBRIETATE, stare de beție în urma consumului (excesiv) de băuturi alcoolice; alcoolism acut; Ebrietate patologică, dereglări psihice de scurtă durată ce apar după consumul de alcool și manifestate sub formă de stare crepusculară.

EBULIOSCOPIE, metodă fizico-chimică pentru studierea soluțiilor lichide ale substanțelor nevolatilizabile bazată pe măsurarea creșterii temperaturii de fierbere a unei soluții în comparație cu punctul de fierbere al unui solvent pur.

ECARTAMENT DE CALE FERATĂ, distanța dintre două șine paralele de cale ferată.

ECARTAMENT, distanța dintre două roți, asamblate pe aceeași osie; Ecartament de automobil, tractor sau alt vehicul terestru fără șine.

ECATERINOVCA, Cimișlia, Ecaterinovca.

ECAUDATE, (Ecaudata), ordin de animale vertebrate din clasa amfibienilor.

ECBATANA, oraș antic.

ECHENEIDE, familie de pești marini din ordinul perciforme.

ECHER, instrument de măsură și desen alcătuit din două părți liniare îmbinate în formă de triunghi cu un unghi drept; dispozitiv topografic pentru trasarea unghiurilor pe teren; instrument pentru măsurarea unghiurilor geometrice în construcții și pe suprafețe.

ECHIDNA, în mitologia și religia greacă, divinitate (ființă) ireală, monstru, semifemeie-semișarpe.

ECHILIBRARE, în economie, situația de pe piață când planurile cumpărătorilor și ale vânzătorilor coincid complet la un anumit preț dat, astfel încât se realizează egalitatea dintre ofertă și cerere; Echilibru bugetar, echilibru ecologic, echilibru economic, echilibru extern, echilibru financiar, echilibru general, echilibru monetar, echilibru valutar, echilibrul consumatorului, echilibrul producătorului, echilibrul resurselor de muncă.

ECHILIBRU BIOLOGIC, totalitatea relațiilor dintre elementele componente ale unui sistem biologic, care asigură menținerea structurii, funcționarea și dinamica ideală a acestuia.

ECHILIBRU CHIMIC, stare dinamică a unui sistem reactant, în care reacția chimică decurge concomitent în două direcții opuse și cu viteze egale (reacție reversibilă), concentrația tuturor componentelor rămânând constantă în condițiile date de temperatură și de presiune. Echilibrul fazelor, stare de echilibru termodinamic între unele sau toate fazele unui sistem eterogen.

ECHILIBRU ECOLOGIC, în natură, stabilitatea relativă a componenței specifice a organismelor vii, efectivului lor, productivității, repartizării în spațiu, în orice comunitate naturală.

ECHILIBRU SOCIAL, sistem social supus influenței unor forțe diferite orientate, dar egale.

ECHILIBRU, determinarea a două mărimi ale unui tot să fie într-o proporție; stare de repaus a unui corp sau staționară a unui fenomen; Echilibru termodinamic, echilibru statistic, stare de echilibru.

ECHILIBRUL FORTELOR, situație geopolitică în relațiile internaționale în care există paritate sau stabilitate între state.

ECHIMĂUȚI, Rezina, Echimăuți.

ECHIMOZĂ, vânătăie, pată roșie-violacee, cu margini delimitate, de în-

tindere variabilă, apărută pe piele prin ieșirea sângelui la suprafață.

ECHINOCHLOA, gen de plante din familia Poaceae.

ECHINOCOCOZĂ, (chist hidatic, hidatidoză), boală parazitară a omului și a multor animale provocată de larva echinococului *Echinococcus granulosus*.

ECHINOCTIU, moment în care centrul Soarelui în mișcarea sa anuală vizibilă de-a lungul eclipticii traversează ecuatorul ceresc; Echinoctiu de primăvară, echinoctiu de toamnă.

ECHINODERMATA, filum de nevertebrate marine: arici de mare, stea de mare, crin de mare.

ECHINODERME, (Echinodermata), încrengătură de nevertebrate marine din grupul deuterostomelor.

ECHINOIDEE, clasă de echinodermate.

ECHINOPS, gen de plante Asteraceae.

ECHIPAJ, efectivul de conducere și de deservire a unui tanc, avion sau nave etc.

ECHIPAMENT ANTIINCENDIU, dispozitive tehnice, care asigură limitarea dezvoltării unui incendiu, stingerea focului și protejarea oamenilor, valorilor materiale.

ECHIPAMENT CARTOGRAFIC, instrumente speciale, dispozitive și aparate concepute pentru a efectua lucrări la elaborarea și utilizarea hărților.

ECHIPAMENT DE BIROU, mijloace tehnice utilizate pentru mecanizarea și automatizarea managementului, lucrărilor tehnice și ingineresti.

ECHIPAMENT DE IMPRIMARE, dispozitive care efectuează procesul de tipărire folosind una sau mai multe tehnologii de imprimare.

ECHIPAMENT DE MĂSURARE, totalitate de mijloace tehnice, utilizate pentru măsurarea parametrilor obiectelor, proceselor tehnologice, caracterizarea fenomenelor naturale, însușirilor tehnice, biologice și de altă natură a obiectelor.

ECHIPAMENT DE NAVIGAȚIE, ansamblu de elemente necesare unei nave pentru utilizarea vântului ca forță de propulsie (pânze, catarge, frânghii, diferite ustensile și accesorii).

ECHIPAMENT DE TENSIUNE ÎNALTĂ, domeniu al ingineriei electrice, care studiază și aplică fenomenele electrice, care apar în circuite și rețele electrice cu valori de tensiune de peste 1 kV, instalații electrice (dispozitive, mașini, sisteme) care funcționează la tensiuni înalte.

ECHIPAMENT JET, complex de instrumente tehnice pentru construirea sistemelor automate control, bazat pe utilizarea interacțiunii jeturilor de lichid sau gaz.

ECHIPAMENT METEOROLOGIC, aparate, instrumente și instalații pentru măsurarea diferitelor valori meteorologice: temperatura și umiditatea aerului și solului, presiunea atmosferică, precipitațiile, viteza și direcția vântului, radiația solară etc.

ECHIPAMENT PORTABIL DE ÎNFIPT PILOȚII, instalații mecanice mobile cu ciocan pneumatic sau presă, concepute pentru orientarea, fixarea și imersiunea piloților în sol la adâncimea prestabilită.

ECHIPAMENT RÖNTGEN, echipament folosit pentru studierea materialelor și obiectelor prin intermediul radiațiilor cu raze X.

ECHIPAMENT SANITAR, instalații, dispozitive și accesorii tehnice sanitare, amplasate în clădiri rezidențiale, publice și industriale, pe teritoriile localităților, pentru a asigura siguranța

biologică, sanitar-igienică, antiincendiară, securitatea mediului și condiții sanitare necesare vieții, muncii și recreerii populației.

ECHIPAMENT ȘI UTILAJE AGRICOLE, sistem de dispozitive utilizate în domeniul agriculturii.

ECHIPAMENT, toate obiectele, accesoriile și armele, cu care este echipat un militar.

ECHIPAMENTE DE ILUMINARE, domeniu al științei și tehnicii, care studiază principiile și metodele de generare, redistribuire spațială și măsurare a caracteristicilor radiațiilor optice, conversia energiei luminoase în alte tipuri de energie și utilizarea acesteia în diverse scopuri.

ECHIPAMENTE INGINEREȘTI, edificii și localități, ansamblu de dispozitive tehnice, ce asigură habitatul favorabil pentru om.

ECHIPĂ NAȚIONALĂ, echipă olimpică, sportivă.

ECHIS, gen de reptile din familia vipere.

ECHISTICĂ, disciplină care se ocupă cu studiul așezărilor rurale.

ECHITATE SOCIALĂ, dreptate, justiție socială.

ECHITATE, conceptul fundamental al dreptății; principiu de egalitate socială; principiu etic și juridic care stă la baza reglementării tuturor relațiilor sociale în spiritul dreptății, egalității și justiției, al colaborării și respectului reciproc.

ECHITAȚIE, probă de sport cu caii.

ECHIUM, gen de plante din familia Boraginaceae.

ECHIURIDE, (Echiuroidea), clasă de viermi din încrengătura anelidelor, ce trăiesc pe fundul mărilor și oceanelor, la adâncimi mari.

ECHIVALARE, recunoașterea valabilității unor studii.

ECHIVALENT CHIMIC, cantitate dintr-un element, dintr-o substanță sau dintr-un radical, care se poate combina fie cu o parte de masă de hidrogen (mai exact 1,008), fie cu 8 părți de masă de oxigen, sau care poate substitui aceste cantități în combinațiile respective.

ECHIVALENT, marfă care exprimă valoarea altor mărfuri în procesul de schimb.

ECHIVALENȚĂ, definirea tipologiei de traducere a textelor; termen de referință în matematică privind o relație binară ce îndeplinește următoarele proprietăți: reflexivitate, simetrie și tranzitivitate.

ECHO, nimfă condamnată de finala vorbelor auzite.

ELECTISM SOCIOLOGIC, abordarea comportamentului indivizilor după principiul metodologiei sociologice.

ELECTISM, metoda constituirii unui sistem filosofic adiacent care combină diferite sisteme de gândire.

ECLESIA, parohie, biserică.

ECLESIARNIȚĂ, v. PARACLIS.

ECLEZIASTUL, carte a Vechiului Testament atribuită regelui Solomon.

ECLIPSĂ, fenomen natural, în timpul căruia un astru oarecare (Soarele, Luna, o stea ș.a.) dispăre total sau parțial din câmpul vizual al unui observator de pe Pământ; fenomen astronomic în care unele obiecte cerești sunt ecranate de altele.

ECLIPTICĂ, cerc mare al sferei cerești, descris într-un an de centrul Soarelui în mișcarea sa aparentă.

ECLOGA, (gr. Ekloge ton nomon – culegere de legi), cod de legi, publicat de împăratul bizantin Leon III Isauricul.

ECLOGIT, rocă, material de construcție.

ECLUZĂ, construcție hidraulică pe căile navigabile (râuri, canale) menită să transfere navele dintr-un bazin de apă în altul cu diferite nivele între ele.

ECOGRAFIE, procedeu de cercetare internă nedistructivă; Ecografie medicală.

„ECOLE NORMALE SUPERIEURE”, una dintre cele mai prestigioase instituții superioare de învățământ franceze concepută în timpul Revoluției Franceze.

„ECOLE POLYTECHNIQUE FED”, Lasanne, una dintre cele mai bune școli de tehnologie din lume.

„ECOLE POLYTECHNIQUE”, una dintre cele mai prestigioase instituții superioare de învățământ concepută în timpul Revoluției Franceze.

ECOLOCAȚIE, la animale, emiterea și recepționarea semnalelor sonore cu scopul identificării dislocării obiectelor în spațiu; metodă de orientare în mediu și de detectare a obiectelor.

ECOLOGIA POPULAȚIONALĂ, compartiment al ecologiei ce studiază structura și funcționarea populațiilor de animale și plante.

ECOLOGIA TERITORIULUI, domeniu interdisciplinar de cercetări științifice fundamentale și aplicative, privind dezvoltarea durabilă a teritoriului.

ECOLOGIA UMANĂ, domeniu de cercetări științifice fundamentale și aplicative care plasează în centru omul în relația sa cu mediul înconjurător.

ECOLOGIE EDUCAȚIONALĂ, termen care subliniază legătura dintre pedagogie și ecologie.

ECOLOGIE SOCIALĂ, disciplină care studiază relațiile dintre om și mediul natural și social, inclusiv relațiile din-

tre fenomenele și instituțiile sociale și spațiile în care ele se amplasează, influențele lor reciproce.

ECOLOGIE, știință biologică interdisciplinară, care studiază organizarea și funcționarea sistemelor supraorganismice de diferite niveluri: populații, biocenoză, ecosisteme, biosferă.

ECOLOGISM, Environmentalism, mișcarea social-ecologică răspândită în secolul XX în țările din Europa, care vizează consolidarea măsurilor de protecție a mediului; teorie a managementului privind dezvoltarea socio-economică și a mediului natural, considerând umanitatea o parte a biosferei și afirmând nevoia de a transforma natura în interesul omului.

ECOLOT, dispozitiv de măsurare a adâncimii apelor; dispozitiv hidroacustic de navigație pentru măsurarea adâncimii bazinelor acvatice.

ECONOMETRIE, disciplină economică interdisciplinară bazată pe un suport matematic și statistic esențial.

ECONOMIA BUNĂSTĂRII, (Welfare Economics), analiză normativă a sistemelor economice care furnizează venit oamenilor săraci.

ECONOMIA DE PIAȚĂ, set de relații economice descentralizate și depersonalizate între diverse entități comerciale care concurează liber.

ECONOMIA EDUCAȚIEI, organizarea activității prin investiții și politici.

ECONOMIA INFORMAȚIONALĂ, etapă de dezvoltare a economiei și a societății, care se caracterizează prin rolul crescut al informațiilor ca factor de producție și rezultat al activității de producție.

ECONOMIA MONDIALĂ, totalitatea complexelor economice naționale.

ECONOMIA NATURALĂ, tip primitiv de activitate economică, care vizează

direct satisfacerea nevoilor producătorilor.

ECONOMIA NAȚIONALĂ, sistem al reproducerii sociale, constituit, istoric, pe un teritoriu dat.

ECONOMIA POLITICĂ CLASICĂ, școală economică, care s-a răspândit primordial în Anglia și alte țări europene în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, prima jumătate al secolului al XIX-lea.

ECONOMIA POLITICĂ, domeniu de cunoaștere care a pus bazele formării unui sistem de științe economice.

ECONOMIE DE PIAȚĂ, formă de organizare și funcționare a economiei în care prețul și volumul producției depind, în principiu, de confruntarea dintre cerere și ofertă.

ECONOMIE DE PRESTIGIU, sistem de circulație a excesului de produs într-o societate primitivă târzie, bazată pe schimb orizontal și distribuire neeconomică.

ECONOMIE DE SCHIMB, economie în cadrul căreia produsele muncii iau cu precădere forma de mărfuri.

ECONOMIE DESCHISĂ, sistem economic care este deschis mediului economic internațional și care depinde substanțial de acesta.

ECONOMIE DIGITALĂ, v. ECONOMIE INFORMAȚIONALĂ.

ECONOMIE DUALĂ, model al economiei aflate în tranziție la economia de piață, constituit din două sectoare - public și privat.

ECONOMIE HETERODOXĂ, noțiune care se referă la doctrine și școli economice ce se află în afara „economiei mainstream”.

ECONOMIE INFORMALĂ, ascunsă, tenebră sau subterană, activitate eco-

nomică legală, dar tănuită intenționat pentru a evita plata impozitelor, taxelor sau respectarea anumitor standarde legale.

ECONOMIE INFORMAȚIONALĂ, termen de referință în economie privind relațiile economice în domeniul tehnologiei informațiilor și calculatoarelor.

ECONOMIE MATEMATICĂ, ramură a matematicii, unde sunt aplicate modele matematice ale economiei.

ECONOMIE MIXTĂ, stare a sistemului socio-economic, când în el coexistă și interacționează diferite moduri economice de producție, sistem socio-economic care asigură procesul de producție prin combinarea intereselor de stat cu cele private, cu condiția ca creșterea bunăstării unui participant la viața socială să nu înrăutățească bunăstarea altuia.

ECONOMIE NATURALĂ, economie în care produsul activității umane este destinat consumului producătorilor.

ECONOMIE NAȚIONALĂ, totalitatea activităților și interdependențelor economice la nivel macro- și microeconomic, coordonat în plan național prin mecanisme proprii de funcționare.

ECONOMIE NON-FORMALĂ, sector al economiei, sferă a activității umane orientată spre profit, a cărei reglementare principală este prin normele informale dominante.

ECONOMIE PLANIFICATĂ, organizare a sistemului economic existent în URSS și în alte țări membre ale Consiliului de Ajutor Economic Reciproc; o formă specifică a preluat economia Chinei.

ECONOMIE POLITICĂ, știința administrării unor resurse și mijloace limitate, pentru satisfacerea unor necesități numeroase și nelimitate.

ECONOMIE REGIONALĂ, ramură a științelor economice, apărută în SUA în

anul 1950, care studiază legile organizării teritoriale a forțelor productive și dezvoltarea integrată a regiunilor țării.

ECONOMIE SOCIALĂ DE PIAȚĂ, teorie economică, concepție a politicilor economice implementate în Germania din 1948; tip de economie care îmbină principiile economiei de piață cu cele ale echității și armoniei sociale.

ECONOMIE SUBTERANĂ, activitate economică nereglementată de stat, ascunsă de statistica oficială, licențiere și impozitare; Economie ascunsă, economie informală, economie necontabilizată.

ECONOMIE TENEBRĂ, tip de activități economice nedecarate și neînregistrate în contabilitatea celor care le practică, pentru a se sustrage de la plata impozitelor și taxelor legale; Economie subterană.

ECONOMIE, ansamblul activităților umane desfășurate în sfera producției, distribuției și consumului bunurilor materiale și serviciilor; inițial semnifica „regulile de menaj”; știința privind interacțiunea oamenilor în procesul de activitate economică și modalitățile de distribuire eficientă a resurselor în societate; ansamblul activităților umane desfășurate în sfera producției, distribuției și consumului bunurilor materiale și serviciilor; folosire chibzuită a mijloacelor materiale sau bănești; Economia bunăstării, economie emergentă, economie feministă, economie evoluționistă, economie industrială, economie închisă, economia tip „laissez-faire”, economie planificată, economie politică, economie necontabilizată, economie nemonetară, economie normativă, economie reală, economie rurală, economie de schimb, economie de tranziție.

ECONOMIILE POPULAȚIEI, parte a veniturilor populației care nu sunt utilizate pentru consumul curent.

ECONOMIȘTI FIZIOCRAȚI, François Quesnay, Dupont de Nemours, Mercier de la Riviere și Jacques Turgot.

ECONOMIȘTI INSTITUȚIONALIȘTI, Thorstein Bunde Veblen.

ECONOMIȘTI KEYNESIENI, John Maynard Keynes.

ECONOMIȘTI MARXIȘTI, Karl Marx, Friedrich Engels, Gheorghii Plehanov, Vladimir Lenin.

ECONOMIȘTI MERCANTILIȘTI, Ortiz, Olivares, Mariana, Jean Baptiste Colbert, Antoine de Montchrestien, Thomas Gresham, William Petty, Thomas Mun, Gregory King, Antonio Serra, Gaspar Scaruffi, Davanzati Joseph von Sonnenfels, Kaspar Klock, Johann Heinrich Gottlobs von Justi, Josiah Child, Sir Thomas Gresham, William Petty, Richard Cantillon, William Stafford, John Maynard Keynes.

ECONOMIȘTI NEOCLASICI, Robert E. Lucas (Chicago), Thomas J. Sargent (Stanford) și Robert J. Barro (Harvard).

ECONOMIȘTII CLASICI, Adam Smit, Jean-Baptiste Say, David Ricardo, Thomas Robert Malthus, Jon Stuart Mill, Karl Marx.

ECONOMIZOR, schimbător de căldură într-un cazan, în care apa de alimentare înainte de a fi introdusă în cazan este încălzită de gazele care ies din cazan; dispozitiv în carburatorul motorului cu ardere internă.

E-CONTENT, orice content care există în formă digitală.

ECOPEDOLOGIE, domeniu interdisciplinar de cercetări științifice fundamentale și aplicative, privind valorificarea durabilă a resurselor pedologice (solurilor).

ECORȘEU, (< fr. écorché), reprezentare a corpului omenesc.

ECOSEZĂ, vechi dans popular scoțian cu mișcare vie.

ECOSFERĂ, sistem ecologic care include toate ecosistemele de pe Pământ: ge-

osfera, hidrosfera, biosfera, atmosfera și magnetosfera; sistemul ecologic care include toate ecosistemele de pe globul pământesc.

ECOSISTEM ACVATIC „LEBĂDA ALBĂ”, rezervație naturală mixtă, raionul Leova, RM.

ECOSISTEM, totalitate a organismelor care populează același spațiu și condițiile lor de existență, aflate în relații reciproce.

ECOTIP, tip ecologic, totalitate de indivizi ai unei specii, adaptați la anumite condiții ale mediului și care diferă de alte grupuri de indivizi ale aceleiași specii prin caracterele morfologice și fiziologice. Ecotipul se observă la plantele sălbatice, la cele de cultură și mai rar la animale; Ecotip climatic, ecotip pedologic, ecotip biotic.

ECOTON, zona tampon de tranziție dintre 2 comunități ecologice adiacente diferite.

ECOTOXICANȚI, substanțe nocive, stabile chimic în condiții naturale, ce poluează mediul și în concentrații ce depășesc nivelul natural, otrăvesc organismele aflate în acest mediu.

ECOU DE SPIN, apariția spontană a semnalelor de rezonanță magnetică nucleară și rezonanță paramagnetică electronică la ceva timp după aplicarea de probă a unei secvențe de impulsuri ale unui câmp de frecvență radio.

ECOU, fenomen acustic privind repetarea prin reflexie a sunetului emis de o sursă și perceperea lui ca un sunet distinct în raport cu sunetul primar.

ECRAN, suprafață plană pentru proiectarea unor imagini; Ecran catodic, ecran cu cristale lichide, ecran cu memorie, ecran pixel, ecran tactil.

ECRANOPLAN, vehicul care folosește efectul de proximitate al suprafeței pentru a zbura la o mică înălțime (până la câțiva metri) de la suprafața apei,

pământului, zăpezii sau gheții și este menținut aerodinamic în aer de forța de ridicare generată pe aripă, corp sau părți ale acestora, fiind concepute pentru a forma un „efect de ecran”.

ECRANUL BARAJULUI, construcție impermeabilă amplasată amonte pe fundul rezervorului adiacent capului de presiune hidraulică și proiectat pentru a micșora calea filtrării apei sub structura barajului și a reduce presiunea de filtrare pe talpa acestuia.

ECRUISAJ, deformare plastică la rece a metalelor și aliajelor.

ECTENIE, rugăciune creștină, conținând o rugă, adresată lui Dumnezeu.

ECTIMĂ CONTAGIOASĂ, boală infecțioasă grav contagioasă a oilor, caprelor, precum și a caprelor negre, caprelor de munte și altor animale paracopitate din familia Bovidae.

ECTOGENEZĂ, concepție în învățătura evoluționistă, care abordează procesul evoluționist ca un rezultat al acțiunii directe a schimbării condițiilor externe asupra organismului.

ECUATOR CERESC, cerc mare trasat pe sfera cerească, care este proiecția ecuatorului terestru pe aceasta.

ECUATOR TERMIC, o linie care leagă punctele de pe suprafața pământului cu cele mai ridicate temperaturi ale aerului, anual sau într-o anumită lună.

ECUATOR, (din lat. ecquo – a face egal), Ecuatorul ceresc, cerc mare al sferei cerești, situat în planul perpendicular pe arca lumii, care trece prin centrul sferei cerești; Ecuatorul terestru (Ecuatorul geografic), linia imaginară de pe globul pământesc, formată prin intersecția unui plan perpendicular pe arca de rotație a Pământului și care trece prin centrul acestuia; Ecuatorul magnetic, linia închisă, ce unește punctele de pe suprafața Pământului, în care înclinația magnetică este nulă.

ECUAȚIA BELLMAN, metoda de optimizare matematică aplicată pentru rezolvarea unei probleme de control optim cu o funcție specială; Ecuația Hamilton–Jacobi–Bellman.

ECUAȚIA BERNOULLI, una din principalele ecuații ale hidrodinamicii.

ECUAȚIA HAMILTON – JACOBI – BELLMAN, metodă aplicată în teoria controlului optim, care oferă o condiție necesară și suficientă pentru optimizarea unui control în raport cu o funcție de pierdere.

ECUAȚIA KLEIN-GORDON, (Ecuația Klein-Gordon-Fock), este o versiune cuantificată a relației relativiste energie-impuls.

ECUAȚIA LAPLACE, tip de ecuație diferențială în derivate parțiale.

ECUAȚIA LUI DIRAC, ecuație de undă relativist invariantă, care descrie mișcarea particulelor libere cu spinul egal cu $\frac{1}{2}$; sistem de patru ecuații diferențiale de ordinul întâi pentru patru funcții care formează reprezentarea ireductibilă a grupului Lorenz.

ECUAȚIA LUI PFAFF, termen de referință în matematică privind ecuațiile cu diferențiale totale cu n variabile.

ECUAȚIA LUI POISSON, termen de referință în fizică privind deosebite aplicații în teoria potențialului.

ECUAȚIA LUI POISSON, termen de referință în matematică și celebra corecție a ecuației diferențiale a lui Laplace.

ECUAȚIA LUI RICCATI, termen de referință în matematică și ecuație diferențială obișnuită de ordinul întâi.

ECUAȚIA LUI SCHRÖDINGER, termen de referință în fizică privind calculul nivelelor de energie ale atomilor și moleculelor; omologul cuantic al celei de-a doua legi a lui Newton în mecanica clasică.

ECUAȚIA LUI VOLTERRA, ecuații integrale care descriu dinamica sistemelor biologice în care doar 2 specii interacționează, prădătorul și prada.

ECUAȚIA MIȘCĂRII, termen de referință în fizica mecanică.

ECUAȚIA MONGE-AMPÈRE, termen de referință în matematică privind o ecuație diferențială în derivate parțiale de ordinul doi.

ECUAȚIE ALGEBRICĂ, termen de referință în matematică privind o ecuație polinomială.

ECUAȚIE CINETICĂ, exprimă dependența vitezei unei reacții chimice de concentrațiile componentelor amestecului de reacție.

ECUAȚIE DIFERENȚIALĂ, relație matematică, unde o funcție necunoscută reprezintă un proces aleatoriu; Ecuație diferențială stocastică.

ECUAȚIE DIFERENȚIALĂ, termen de referință în matematică privind o relație matematică pentru o funcție necunoscută de una sau mai multe variabile.

ECUAȚIE DIOFANTICĂ, termen de referință în matematică privind un polinom de gradul doi.

ECUAȚIE EXPONENȚIALĂ, termen de referință în matematică privind o relație matematică care conține necunoscuta la exponentul puterii.

ECUAȚIE FUNCȚIONALĂ, relație matematică în care necunoscuta este elementul X al unui spațiu Banach, concret sau abstract, adică o ecuație de formă.

ECUAȚIE INTEGRALĂ SINGULARĂ, ecuație integrală cu un nucleu ce tinde la infinit în domeniul de integrare, astfel încât integrala improprie ce conține o funcție necunoscută diverge și este înlocuită de valoarea sa principală.

ECUAȚIE LINIARĂ, ecuație unde necunoscutele sunt de ordinul 1 și unde nu există termeni ce conțin produse ale necunoscutelor.

ECUAȚIE NEDEFINITĂ, tip de ecuație ce conține mai multe necunoscute.

ECUAȚIE NELINIARĂ, tip de ecuație algebrică sau transcendentă.

ECUAȚIE, înregistrare analitică a problemei privind determinarea valorilor argumentelor, la care valorile a două funcții date sunt egale; Sistem de ecuații.

ECUAȚII DIFERENȚIALE LINIARE, tip de ecuații diferențiale.

ECUAȚII NATURALE, relație matematică care exprimă curbura k și torsiunea σ ale curbei ca funcție de lungimea s a arcului său.

ECUAȚIILE LORENTZ-MAXWELL, ecuațiile de bază ale electrodinamicii clasice microscopice, ce determină câmpurile electromagnetice, generate de particulele încărcate separate, care se deplasează în vid.

ECUAȚIILE LUI MAXWELL, termen de referință în fizică privind fundamentarea matematică a principiilor electrodinamicii clasice, teoria macroscopică a câmpului electromagnetic.

ECUMENISM, universalitatea bisericilor creștine.

ECUSON, (< fr. écusson), ornament sculptat, pictat, stemă, blazon, placă specială.

ECVIDE, (din lat. equus – cal), familie de mamifere imparicopitate.

ECZEMĂ, (gr. eczema – clocotire), boală inflamatorie de piele manifestată prin pete roșii, nodule, vezicule, mai ales pe mâini, brațe și alte regiuni ale corpului.

EDAFON, totalitatea organismelor care viețuiesc în sol.

EDEM MALIGN, la animale, infecție acută de plagă necontagioasă.

EDEM, acumulare excesivă de lichid seros în spațiile intercelulare ale organelor și ale țesuturilor; Edemul Quinke, edem limitat acut al pielii, stratului subcutanat și/sau mucoaselor, dezvoltat brusc.

E-DEMOCRAȚIE, formă de democrație în care cetățenii și instituțiile participă la guvernare și administrație locală prin intermediul instrumentelor și serviciilor electronice (on-line).

EDEN, conform Bibliei, locul unde a trăit omul până la căderea lui în păcat. v. **RAI**.

EDENTATE, (Edentata), ordin de mamifere placentare.

EDICT, (în Roma antică) act prin care un magistrat făcea cunoscute normele de drept și formele juridice aplicate în timpul magistraturii sale; în Antichitate și în Evul Mediu, decret imperativ cu caracter normativ promulgat de un monarh sau de o autoritate laică sau bisericească superioară cu privire la o anumită problemă.

„**EDICTUL DE TOLERANȚĂ**”, 1781, a dus la reorganizarea structurilor bisericești a primit un nou avânt, acesta constând, desigur, și în convertiri sau crearea de noi eparhii.

„**EDICTUL DIN MEDIOLANUM**”, (313), declarație imperială emisă de împăratul Constantin cel Mare în anul 313, prin care toate religiile deveneau legale în Imperiul Roman.

„**EDICTUL ETERN**”, acord de reconciliere între regale spaniol Filip al II-lea în Olanda cu Juan de Austria.

„**EDICTUL NANTES**”, semnat de regele francez Henric al IV-lea în aprilie 1598

la Nantes; a dus la finalizarea războaielor religioase din Franța.

EDICULE, închisoare la Istanbul.

EDIFICATORI, specii de plante dominante în fitocenoză, care determină caracterul asociațiilor vegetale (de ex. stejarul în pădurile de stejar). În fitocenoză pot fi unul sau câțiva edificatori.

„**EDINBURGH INTERNATIONAL FESTIVAL**”, festival internațional de muzică și teatru din Scoția, unul din cele mai vestite în lume.

EDINEȚ or., Edineț, or. Edineț.

„**EDINSTVO**”, (Interfront, 1989), mișcare social-politică în RSSM.

EDITARE ELECTRONICĂ, publicarea digitală de cărți electronice, reviste digitale și dezvoltarea bibliotecilor și cataloagelor digitale destinate să fie citite pe un ecran.

EDITARE, stabilire, pe baza unei cercețări amănunțite, a formei unui text în vederea publicării; îngrijire a apariției unei opera; efectuare a lucrărilor de tipărire și de răspândire a unei cărți, a unei publicații.

EDITOR DE TEXT, software specializat conceput pentru a crea și edita fișiere text prin inserare, ștergere și copiere a textului, sortarea liniilor, tipărirea etc.

EDITOR, persoană care tipărește și difuzează o carte, o publicație.

EDITURA DE STAT A MOLDOVEI, BALTA, 1925, întreprindere editorială de stat.

EDITURA DE STAT A MOLDOVEI, întreprindere editorială de stat.

EDITURA ȘTIINȚA, editură fondată în 1959 în cadrul Academiei de Științe a Moldovei.

EDITURA UNIUNII SCRITORILOR, editură înființată în 1992, RM.

EDITURĂ, instituție cu personalitate juridică, specializată în valorificarea dreptului de autor, care editează cărți, publicații periodice etc.

EDIȚIE ELECTRONICĂ, publicație în format electronic.

EDIȚIE, totalitatea exemplarelor unei opere tipărite, dintr-unul sau mai multe tiraje.

EDMONTON, oraș în Canada, peste 1 mil. locuitori.

EDUCATOR, persoană care se ocupă de educația copiilor, a tineretului sau a oamenilor, a colectivităților umane.

EDUCAȚIA ADULȚILOR, totalitatea proceselor care înlocuiesc sau continuă educația inițială, pentru completarea continuă a cunoștințelor generale sau de formare profesională; pedagogia adulților.

EDUCAȚIA ÎN CHINA ANTICĂ, în China antică, copiii de la 8 ani învățau bazele riturilor, însușeau treburile casnice, muzica, tragerea cu arcul, caligrafia și matematica. După vârsta de 15 ani, erau studiate metodele de „purificare a inimii”, de autoîmbunătățire, de stabilire a ordinii în familie și în stat etc.

EDUCAȚIA ÎN INDIA, formă de instruire controlată de stat, unde fiecare copil, între 5 și 15 ani, primește educație gratuită.

EDUCAȚIA ÎN ROMA ANTICĂ, formă de instruire care era orientată în sensul practic, de formare a copiilor în spiritul integrării lor în viața colectivității.

EDUCAȚIA PĂRINȚILOR, formarea unor abilități de cunoaștere și acceptare a propriului copil.

EDUCAȚIE AXIOLOGICĂ, educația centrată pe cunoașterea, semnificarea și asimilarea valorilor autentice.

EDUCAȚIE COMUNITARĂ, educație pentru dezvoltarea comunității.

EDUCAȚIE DE BAZĂ, sistemul educativ de 9-12 ani.

EDUCAȚIE ECOLOGICĂ, informarea și educația populației despre mediul înconjurător.

EDUCAȚIE ESTETICĂ, componentă educațională care realizează receptarea, evaluarea și crearea frumosului.

EDUCAȚIE EXTRACURRICULARĂ, activități complementare activităților de învățare realizate în școală.

EDUCAȚIE EXTRAȘCOLARĂ, formă alternativă de educație.

EDUCAȚIE FIZICĂ, componentă educațională care formează atitudini competente față de propriul organism și exigența autoperfecționării fizice și funcționale.

EDUCAȚIE ÎN FAMILIE, influență sistematic orientată asupra copilului de către membrii maturi ai familiei, cât și de modul de viață zi de zi al familiei.

EDUCAȚIE ÎN SPIRITUL ECONOMIEI DE PIAȚĂ, componentă a culturii generale.

EDUCAȚIE JURIDICĂ, sistem de formare a conștiinței juridice și a culturii juridice a populației, ce este asigurat de o activitate intenționată și sistematică a subiecților statului și societății civile.

EDUCAȚIE LIBERĂ, curent în pedagogie, care consideră educația drept ajutor naturii copilului, ce se dezvoltă în mod natural în procesul de valorificare a lumii înconjurătoare și liber se autodetermină în această lume.

EDUCAȚIE MORALĂ, una din formele de reproducere și de moștenire a moralei în societate.

EDUCAȚIE NATURALĂ, concepție pedagogică care determină scopul educației drept sprijin dezvoltării firești a copilului.

EDUCAȚIE NONFORMALĂ, toate activitățile care sunt desfășurate în afara mediului școlar.

EDUCAȚIE NOUĂ, curent în pedagogie care reflectă nevoia societății în a pregăti prin intermediul școlii oameni cu inițiativă, multilateral dezvoltăți, gata pentru o activitate viguroasă în varii domenii ale vieții economice, statale și publice.

EDUCAȚIE PATRIOTICĂ, educație în spiritul dragostei de patrie.

EDUCAȚIE PENTRU CAVALERI, în sec. XI-XIII sistem de educație pentru fiii feudalilor laici din Europa.

EDUCAȚIE PENTRU SĂNĂTATE, activitatea de comunicare care are ca scop creșterea stării de bine și prevenirea sau diminuarea bolii la indivizi și grupuri populaționale, prin influențarea în mod favorabil a atitudinilor, credințelor, cunoștințelor și comportamentelor, atât a celor care dețin puterea cât și a comunității în general.

EDUCAȚIE PREȘCOLARĂ, educație timpurie a copiilor.

EDUCAȚIE PRIN MEDIA, tip de educație care urmărește dezvoltarea unei culturi mediatică.

EDUCAȚIE PROFESIONALĂ, formă de învățământ care urmărește dobândirea unui ansamblu de competențe profesionale ce permit unei persoane să desfășoare activități specifice uneia sau mai multor ocupații.

EDUCAȚIE PUBLICĂ, sistem complex și integral de instruire, întemeiat pe cooperarea instituțiilor de învățământ, a centrelor și reprezentanțelor virtuale, care acordă servicii educaționale diverselor grupuri ale populației, indiferent de loc, timp și forma de instruire, în baza noilor tehnologii social-educaționale.

EDUCAȚIE RELIGIOASĂ, educație care are la bază studiul religiei.

EDUCAȚIE RUTIERĂ, educație care are la bază studiul circulației rutiere.

EDUCAȚIE SANITARĂ, transmiterea unor informații legate, în special, de deprinderi igienice.

EDUCAȚIE SEXUALĂ, proces prin care o persoană asimilează informații, își dezvoltă atitudini și convingeri despre cuplul familial, sex, identitate sexuală, igienă personală, relații și intimitate.

EDUCAȚIE SPARTANĂ, sistem educațional din trei trepte, instituit în Sparta, care prevedea educarea unor ostași bine instruiți și dezvoltăți fizic.

EDUCAȚIE TEHNOLOGICĂ, componentă a culturii de bază.

EDUCAȚIE TRANSDISCIPLINARĂ, formă de educație care pune accent pe contextualizare, concretizare și globalizare.

EDUCAȚIE, totalitate de metode și de măsuri aplicate sistematic cu scopul dezvoltării capacităților intelectuale, morale, fizice ale oamenilor în vederea pregătirii pentru viață.

E-EUROPE, inițiativă a UE de asigurare a accesului/schimbului la/de informații.

EFACT AL ACTULUI JURIDIC CIVIL, consecințele urmate adoptării unui act juridic; stabilirea sau fixarea drepturilor subiective civile și a obligațiilor correlative generate, modificate sau stinse de un asemenea act.

EFACT CUMULATIV, concentrația acțiunii unei explozie într-o direcție dată.

EFACT DE BACKWASH, influența acțiunii de evaluare și examinare asupra îmbunătățirii curriculumului.

EFACT DE COMERȚ, document negociabil care constată o creanță de o anumită valoare, ce urmează a fi plătită imediat sau în termen scurt: cambia, biletul la ordin, cecul.

EFFECT DE COPIERE, copierea denaturată a semnalelor înregistrate datorită influenței unor secțiuni de înregistrare făcute asupra altora.

EFFECT DE LEVIER, în activitate economică, efectul de ameliorare exercitat de nivelul datoriei asupra rentabilității capitalurilor proprii ale companiei, efect de pârghie.

EFFECT DE SERĂ, capacitatea atmosferei de a reține o parte din radiația termică a suprafeței planetei, ceea ce duce la acumularea de căldură de către sistemul climatic al planetei; fenomen global privind sporirea conținutului de dioxid de carbon în atmosferă.

EFFECT DE SPIN, atenuarea undelor electromagnetice pe măsură ce pătrund în mediul conductor.

EFFECT DE TUNEL, (Deplasarea barierei), termen de referință în fizică privind capacitatea unui obiect cuantic de a străbate o barieră de potențial la scară atomică.

EFFECT ELECTRO-HIDRAULIC, impact asupra unui solid cu presiune pulsatorie înaltă apărută ca urmare a descărcării electrice de înaltă tensiune între electrozii imersați în lichid.

EFFECT FOTOELECTRIC, termen de referință în fizică privind fenomenul de punere în libertate a electronilor (numiți fotoelectroni) din corpurile solide, sub acțiunea luminii.

EFFECT FOTOVOLTAIC, termen de referință în fizică privind procesul de conversie a energiei luminii în energie electrică.

EFFECT HALO, influențarea profesorului în aprecierea răspunsului de către opinia sa asupra elevului respectiv.

EFFECT PIEZOELECTRIC, termen de referință în fizică privind generarea unui curent electric în materiale.

EFFECT PYGMALION, reflectarea opiniilor profesorului asupra rezultatelor efective ale unor elevi.

EFFECT SCHOTTKY, creșterea curentului electric de saturație dintr-un solid sub acțiunea unui câmp electric extern accelerat, ca urmare a micșorării lucrului de ieșire a electronilor dintr-un corp solid.

EFFECT VILLARI, termen de referință în fizică privind influența deformării mecanice asupra magnetizării unui ferromagnet.

EFFECT, fenomen care rezultă în mod necesar dintr-o anumită cauză, fiind într-o legătură indestructibilă cu aceasta; Efect Rebinder, modificarea proprietăților mecanice ale solidelor ca urmare a acțiunii combinate a tensiunilor aplicate și a unui mediu fluid, înrudit cu un solid în funcție de tipul de interacțiuni intermoleculare; Efect termic al reacției, căldură degajată sau absorbită ca rezultat al unei reacții chimice; Efect izotopic, diferență în proprietățile nucleizilor unui element chimic sau în proprietățile substanțelor ce conțin izotopi diferiți ai unui singur element; impresie produsă asupra cuiva de un obiect, de un fenomen sau de o persoană.

EFFECTE EXTERNE, în economie, impactul consumului sau producției a unui bun asupra consumului sau producției altor bunuri.

EFFECTE MAGNETICE DE SPIN, în reacții chimice, fenomene asociate cu comportamentul spinului electronilor și nucleelor în reacțiile chimice.

EFFECTUL AHARONOV-BOHM, fenomen fizic din mecanica cuantică.

EFFECTUL AUGER, fenomen fizic în fizica nucleară.

EFFECTUL CERENCOV-VAVILOV (după numele fizicienilor sov. P. A. Cerenkov și S. I. Vavilov), termen de referință

în fizică privind radiația electromagnetică emisă atunci când o particulă încărcată electric trece printr-un dielectric cu o viteză mai mare decât viteza de fază a luminii în acel mediu.

EFFECTUL COOPER, formarea perechilor de particule legate într-un sistem degenerat de fermioni în prezența unei atracții cât de slabe între ei.

EFFECTUL DE SCARĂ, modificarea raportului dintre costuri și producție în cadrul unei companii sau economie națională în condițiile creșterii volumului de producție.

EFFECTUL DE SOL, efect aerodinamic în aviație.

EFFECTUL DOPPLER, variația frecvenței de oscilație ω sau a lungimii de undă λ , percepută de observator atunci când sursa de oscilație și observatorul se mișcă unul față de celălalt.

EFFECTUL FARADAY, rotirea planului de polarizare a luminii la trecerea ei printr-o substanță situată într-un câmp magnetic.

EFFECTUL FRANZ-KELDYSH, termen de referință în fizică privind deplasarea marginii regiunii de absorbție intrinsecă a luminii spre frecvențe mai mici în semiconductor la aplicarea câmpului electric extern.

EFFECTUL HALL, termen de referință în fizică privind apariția unui câmp electric transversal și a unei diferențe de potențial într-un metal sau semiconductor, parcurse de un curent electric, atunci când ele sunt introduse într-un câmp magnetic, perpendicular pe direcția curentului.

EFFECTUL HANLE, unul dintre efectele magneto-opticii; modificare a caracteristicii de directivitate și micșorare a gradului de polarizare a luminii de frecvență rezonantă, împrăștiată de atomi aflați în câmp magnetic slab.

EFFECTUL JOSEPHSON, termen de referință în fizică privind apariția unui curent electric, prin efectul tunel, între doi supraconductori separați printr-o peliculă izolatoare foarte subțire.

EFFECTUL JOULE-LENTZ, termen de referință în fizică privind procesul prin care trecerea unui curent electric printr-un conductor produce căldură.

EFFECTUL JOULE-THOMSON, termen de referință în fizică privind variația temperaturii unui gaz real la scăderea adiabatică a presiunii prin traversarea unui orificiu îngust sau a unui perete poros.

EFFECTUL MAGNUS, fenomen din dinamica fluidelor descoperit de fizicianul german Heinrich Gustav Magnus.

EFFECTUL MEISSNER, termen de referință în fizică privind expulzarea liniilor de câmp magnetic ale unui metal dacă acestui metal îi este atribuită o stare de supraconductibilitate.

EFFECTUL MICROFONULUI, modificarea parametrilor unui aparat radio, electronic sau altui dispozitiv, acționând asupra lor cu vibrații mecanice, vibrații sonore.

EFFECTUL MÖSSBAUER, termen de referință în fizică privind emiterea sau absorbția cuantelor gama de către nucleee atomice ale corpurilor solide, fără ca energia interioară a acestor corpuri să varieze.

EFFECTUL PELTIER, termen de referință în fizică privind degajarea sau absorbția de căldură la joncțiunea dintre doi conductori diferiți, când prin aceasta circulă un curent electric.

EFFECTUL PRESIUNII METALOSTATICE, rezistență sporită la tracțiune a produselor din aluminiu, magneziu și alte aliaje, obținute prin presare, comparativ cu rezistența produselor realizate prin alte metode de prelucrare (poate ajunge până la 40%).

EFFECTUL SEEBECK, termen de referință în fizică privind apariția unei tensiuni termoelectromotoare într-un circuit compus din doi sau mai mulți conductori sau semiconductori diferiți ale căror contacte sunt menținute la temperaturi diferite.

EFFECTUL STARK, noțiune de referință în fizică privind deplasarea și despicairea nivelurilor de energie ale sistemelor cuantice sub influența unui câmp electric.

EFFECTUL TYNDALL, termen de referință în fizică privind luminiscenta unui mediu neomogen optic, datorită împrăștierii luminii ce trece prin el.

EFFECTUL WEBLEN, Bun Weblen, achiziționarea de bunuri al căror unic scop este să illustreze bogăția și statutul social al persoanelor și al grupurilor care le consumă. Când aceste bunuri se ieftinesc și devin larg accesibile, valoarea lor scade în ochii consumatorilor inițiali.

EFFECTUL ZEEMAN, noțiune de referință în fizică privind despicairea nivelurilor de energie și, prin urmare, a liniilor spectrale ale atomilor, moleculelor și cristalelor într-un câmp magnetic.

EFFECTUL CORONA, fenomen electric.

EFEDRA, gen de plante gimnosperme din familia Ephedraceae.

EFEDRINĂ, alcaloid conținut în unele gimnosperme.

EFELIDĂ, pete pigmentare ovale pe pielea omului; Pistrui.

EFEMERE, plante anuale, care își termină perioada de vegetație, de obicei, primavara devreme, când există de acum o cantitate suficientă de umezeală și lumină (de ex. unele specii din genurile Veronica, Eremopyrum, Malcolmia ș.a.). Se întâlnesc, de asemenea, efemere de toamnă și efemere de iarnă;

ordin de insecte Efemeroptere (Ephemeroptera), numite și rusalii, din subclasa Pterigotelor.

EFEMERIDE, (din gr. ephemeris – registru de evenimente cotidiene), tabele care conțin diferite date astronomice.

EFEMEROIDE, ierburi perene pentru care este caracteristică vegetația de iarnă-primăvară.

EFEMEROPTERA, ordin de insecte amfibiotice.

EFENDI, titlu onorific dat în Turcia învățaților, funcționarilor; persoană care avea acest titlu.

EFERVESCENTA SOLULUI, reacția carbonaților de calciu la introducerea în sol a picăturilor de acid clorhidric de 10%, ceea ce demonstrează existența carbonaților în acel sau alt strat al profilului solului, precum și locul lor în acest profil (profundimea efervescentei).

EFES, polis grecesc antic situat pe coasta apuseană a Asiei Mici.

EFICIENȚĂ BIOLOGICĂ RELATIVĂ, la radiațiile ionizante, raportul dintre doza absorbită a așa-numitelor radiații de referință, ce determină un efect biologic specific, la doza absorbită a radiației în cauză, provocând același efect biologic în condiții de radiații identice.

EFICIENȚĂ ECONOMICĂ, analiză economică determinată matematic prin raportul dintre veniturile și cheltuielile efectuate într-o perioadă de timp delimitată.

EFICIENȚĂ SOCIALĂ, gradul de satisfacere al consumatorului de către serviciile prestate.

EFIDRIDE, familie de diptere.

EFIGIE, chipul unui personaj, reprezentat în relief pe o monedă sau medalie.

EFORAT, colegiu din Sparta antică alcătuit din cinci efori.

EFUZIUNE, termen de referință în fizică privind procesul de difuziune a unui gaz printr-un înveliș poros, printr-un orificiu mic.

EGALITARISM, (fr. égalitarisme – egalitate), teorie ce apără prioritatea egalității ca principiu de organizare a societății; concepție care preconizează nivelarea veniturilor cetățenilor, uniformizarea trebuințelor și a consumului la realizarea produsului social.

EGALITATE DE GEN, egalitatea de gen în diferite domenii ale activității publice.

EGALITATE, în logică, tip de relație reciprocă a obiectelor, care tocmai datorită înlocuirii reciproce sunt considerate egale.

EGALIZARE A ȘANSELOR ÎN ÎNVĂȚĂMÂNT, concept pedagogic de evaluare a procesului social de democratizare a învățământului.

EGIDĂ, (din gr. aigis, aigidos – piele de capră), în mitologia greacă scutul lui Zeus, apoi atribut al zeiței Atena și al zeului Apollo. De aici și expresia „sub egida...”, care înseamnă „sub ocrotirea...”, „sub protecția...”; scut (al zeiței Minerva) cu care legenda spune că unii luptători erau apărați de adversarii lor; scut al lui Zeus, folosit ca motiv ornamental în arta greco-romană.

EGIPTENI, popor și populația arabă de bază din Egipt.

EGIPTUL ANTIC, stat antic situat în nord-estul Africii în valea râului Nil, de la primul prag al cursului superior până la malurile Mării Mediterane; Civilizația egipteană.

EGLEFIN, specie de pești din familia gadide.

EGO, al doilea eu.

EGOCENTRISM, concepție filosofică și etică ce consideră individul „eu” ca centru al întregii lumi; atitudinea unei persoane de a raporta totul prin prisma propriilor interese.

EGOISM, tendință de supraapreciere a propriei individualități.

EGORENI, Soroca, Egoreni.

EGOROVCA, Fălești, Egorovca.

EGOTISM, atitudine individualistă care provine din acordarea unei importanțe exagerate propriei persoane.

EGRENOR, mașină de egrenat.

EGRETE, (Egretta), gen de păsări din familia ardeide.

EGUMEN, starețul mănăstirii ortodoxe.

E-GUVERNARE, (Electronică), instrument prin care administrația publică este organizată pe baza mijloacelor electronice de prelucrare, transmitere și difuzare a informațiilor, furnizarea serviciilor organelor de stat din toate ramurile guvernului către toate categoriile de cetățeni (pensionari, lucrători, oameni de afaceri, funcționari publici etc.) prin mijloace electronice, informând prin aceleași mijloace cetățenii despre activitatea organelor de stat; termen de referință în tehnologia informațiilor privind aplicarea posibilităților TIC în guvernare.

EHIDNĂ, (Tachyglossus aculeata), mamifer din ordinul monotremelor.

„EHO BESSARABII”, („Эхо Бессарабии”), ziar, (1906-1907).

EOS, formă specifică a memoriei vizuale ce constă în reprezentarea cu o mare acuitate vizuală.

EINSTEINIU, (Einsteinium), Es, element chimic transuranic, obținut pe cale artificială.

EL VIRREINATO, formă de posesie colonială în care conducătorul unei colonii este înzestrat cu puteri nelimitate și este guvernatorul direct al monarhului ereditar al metropolei.

ELABORAREA BUGETULUI ASIGURĂRILOR SOCIALE DE STAT, document întocmit în conformitate cu cadrul mediu de cheltuieli.

ELABORAREA BUGETULUI DE STAT, document întocmit în conformitate cu cadrul mediu de cheltuieli.

ELADA, denumire antică a Greciei.

ELAEAGNACEAE, familie de plante dicotiledonate.

ELAEAGNUS, gen de plante angiosperme din familia Elaeagnaceae.

ELAEAGNACEAE, familie de plante arborescente dicotiledonate. În Republica Moldova cresc în stare sălbatică și se cultivă ca plante decorative: sălcioara sau măslinul sălbatic (*Elaeagnus angustifolia*) și cătina de râu (*Hippophae rhamnoides*).

ELAN, (*Alces alces*) mamifer rumegător din familia Cervidelor.

ELAPIDE, (Elapidae), familie de șerpi.

ELASTICITATE ECONOMICĂ, în cadrul analizei economice, variațiile relative a două mărimi economice corelate între ele; Elasticitatea cererii, elasticitate de înlocuire, elasticitate de previziune, elasticitate monetară.

ELASTICITATE, capacitate a unui corp de a rezista unei influențe distorsionante și de a reveni la dimensiunea și forma inițială; proprietate a materialelor la deformare.

ELASTOMER, material sintetic cu proprietăți elastice.

ELASTOMERI, polimeri caracterizați prin proprietăți cauciucifere la tem-

peraturi mai joase decât temperatura camerei, capabile la deformări mari la sarcini reduse.

ELBA, fluviu în Europa de vest, legat prin canale cu fluviile Weser, Ems, Rin, Oder.

ELBRUS, cel mai înalt vârf din munții Caucaz, situate în Lanțul Lateral al Caucazului, munți în nordul Iranului.

ELDORADO, țară imaginară, bogată în aur, argint și pietre nestemate. În sec. XVI-XVII conchistadorii spanioli o căutau în America Centrală și America de Sud. În sens figurat, țară fabulos de bogată, splendidă, fermecătoare.

ELECTRET, material dielectric ce prezintă o sarcină electrică cvasipermanentă.

ELECTRICITATE, fenomene fizice asociate cu prezența și deplasarea sarcinilor electrice.

ELECTRIFICARE, proces tehnologic.

ELECTROACUSTICĂ, domeniu de cercetări științifice fundamentale și aplicative în fizică; domeniu de știință despre transformarea oscilațiilor.

ELECTROCAPILARITATE, termen de referință în fizică privind modificarea tensiunii dintre două fluide prin aplicarea unei diferențe de potențial între acestea.

ELECTROCAR, cărucior auto pus în mișcare de un motor electric alimentat cu baterii instalate pe cărucior.

ELECTROCARDIOGRAF, aparat cu ajutorul căruia se execută electrocardiografele.

ELECTROCARDIOGRAFIE, (din electro..., gr. kardia – inimă și ...grafie), metodă de cercetare a stării fiziologice a inimii omului bazată pe înregistrarea potențialelor electrice, care apar în timpul activității miocardului.

ELECTROCARDIOSTIMULATOR, dispozitiv medical.

ELECTROCATALIZĂ, modificare a vitezei și/sau direcției unui proces electrochimic, cauzată de o modificare a compoziției sau a dispersiei materialului electrodului sau prin modificarea suprafeței electrodului.

ELECTROCHIMIE, domeniu de interfață dintre chimie și electricitate care studiază reacțiile electrochimice și aplicațiile acestora: electroliza, coroziunea, acumulatori electrici, bateriile, procedeele electrochimice de acoperire metalică.

ELECTROCHIRURGIE, metodă de tratament chirurgical prin secționarea sau distrugerea unor țesuturi cu ajutorul curentului electric de înaltă frecvență.

ELECTROCINETICĂ, termen de referință în fizică privind deplasarea stratului dublu electrochimic prin mișcare tangențială la interfața a două faze materiale sub acțiunea unui câmp electric.

ELECTROCORUND, material abraziv.

ELECTROCROMISM, fenomenul schimbării de culoare a unei substanțe, numite electrocromică, sub influența unui curent electric ca urmare a reacțiilor electrochimice.

ELECTROCUTARE, (engl. electrocuti-on, din electro... și execution – executare), totalitate a efectelor fiziologice pe care le poate provoca curentul electric la trecerea prin corpul omului.

ELECTROCUTARE, traumă provocată de curentul electric.

ELECTROD, conductor electric folosit pentru a face contact cu o parte a unui circuit nemetalic; element structural al dispozitivelor ingineriei electronice și electrice sub formă de conductor de o anumită formă; servește pentru conexiune spontană a circuitelor mediului

de lucru (vid, gaz, semiconductor, lichid), cu un circuit extern.

ELECTRODEPUNERE, separare a metalului pe suprafața catodului sub formă de precipitat dens sau pulverulent ca urmare a unei reacții electrochimice.

ELECTRODIALIZĂ, proces de dializă produs sub acțiunea unei diferențe de potențial electric, electrozii fiind așezați de o parte și de alta a unei membrane, folosit la purificarea apei, la impregnarea stofelor, la tăbăcirea pieilor etc.

ELECTRODINAMICĂ CLASICĂ, compartiment al fizicii, care studiază câmpul electromagnetic ce înfăptuiește interacțiunea electromagnetică; Electrodynamică cuantică.

ELECTROENCEFALOGRAFIE, (din electro..., gr. enkephalos – creier și ...grafie), metodă de cercetare a activității fiziologice a creierului bazată pe înregistrarea grafică a potențialelor electrice ale celulelor nervoase.

ELECTROFON, dispozitiv electromecanic pentru reproducerea sunetelor de pe plăcile gramofonului; instrument muzical.

ELECTROFOREZĂ CAPILARĂ, metode electromigraționale de separare a substanțelor bazată pe diferențele de viteză ale componentelor amestecului sub influența câmpului electric.

ELECTROFOREZĂ, analiză a diferitelor fracțiuni proteice din lichidele biologice pe baza electroforezei.

ELECTROGRAFIE, metode electrice și magnetice de reproducere a imaginilor colorate pe diverse materiale fără formă de tipar.

ELECTROGRAFIT, grafit artificial.

ELECTROGRAVIMETRIE, metodă de analiză electrochimică, bazată pe precipitarea metalului dintr-o soluție pe

un electrod inert și determinarea masei precipitatului rezultat.

ELECTROLIT, substanță care conține ioni liberi mobili; substanță care prin topire sau dizolvare întru-un anumit solvent se disociază în ioni, comunicând prin aceasta topiturii (soluției) proprietatea de a conduce curentul electric. v. ELECTROLIZĂ.

ELECTROLIȚI, substanțe ce în soluție sau topitură se descompun în ioni liberi, ca urmare a cărora topiturile și soluțiile conduc curentul electric; Electroliți solizi, substanțe solide cu o conductivitate ionică ridicată datorită mișcării ionilor de același semn; Electroliți topiți, substanțe în stare lichidă, capabile să conducă curent electric datorită mișcării ionilor formați în timpul disocierii electrolitice.

ELECTROLIZĂ, proces de formare a produselor chimice pe electrozii ce contactează cu un mediu cu conductivitate ionică la trecerea curentului electric; procese fizico-chimice, care au loc la suprafața electrozilor introduși întru-o soluție sau într-o topitură de electrolit și sunt cauzate de un curent electric continuu.

ELECTROLUMINESCENȚĂ, termen de referință în fizică privind fenomenul optic și electric, în care un material emite lumină ca răspuns la un curent electric care trece prin el, sau de la un câmp electric puternic.

ELECTROMAGNET, dispozitiv electrotehnic pentru crearea unui câmp magnetic, confecționat pe baza unei bobine de conductoare cu miez feromagnetic, care se magnetizează la trecerea curentului electric; Electromagnet de ridicare.

ELECTROMASAJ, masaj efectuat cu ajutorul curentului electric.

ELECTROMEAFON, megafon electric.

ELECTROMETALURGIE, domeniu al metalurgiei care utilizează electricitatea pentru a topi materiale sau pentru a recupera direct metale din topiri sau soluții apoase.

ELECTROMETRU, dispozitiv de măsurare în domeniu.

ELECTROMOBIL, vehicul care pentru deplasare utilizează motoare electrice alimentate de o sursă de curent instalată pe aceeași mașină.

ELECTROMOTOR SINCRONIC, motor electric sincronizat.

ELECTROMOTOR, dispozitiv – motor electric de transformare a energiei electrice în energie mecanică.

ELECTRON, în greaca veche (electron) denumirea chihlimbarului, din ea au provenit în diferite limbi sute de cuvinte legate de noțiunea de electricitate; particula elementară stabilă cu sarcina electrică egală cu $1,6 \cdot 10^{-19}$ k; particula elementară, purtător de sarcină electrică elementară negativă.

ELECTRONEGATIVITATE, caracteristică cantitativă a capacității atomilor dintr-un compus chimic de a atrage electronii spre sine.

ELECTRONICA PLASMEI, domeniu al fizicii plasmei care studiază interacțiunile colective ale fluxurilor dense de particule încărcate cu plasmă și gaz, care conduc la excitarea undelor și oscilațiilor electromagnetice liniare și neliniare în sistem și la utilizarea efectelor unei astfel de interacțiuni.

ELECTRONICA SEMICONDUCTORILOR, domeniu al electronicii care studiază interacțiunea electronilor cu câmpurile electromagnetice în semiconductori și metodele de creare a dispozitivelor și aparatelor electronice în care această interacțiune este utilizată pentru a converti energia electromagnetică.

ELECTRONICA VACUUMULUI, domeniu al electronicii care cercetează dezvoltarea și fabricarea surselor de electroni liberi, sistemele de control a fluxurilor de electroni și interacțiunea acestora cu câmpurile electrice și magnetice în vid, precum și crearea dispozitivelor și instalațiilor electronice de vid.

ELECTRONICĂ CU MICROUND, domeniu al electronicii care studiază problemele creării și utilizării dispozitivelor și aplicațiilor electronice, proiectate să funcționeze în gama de microunde (convențional de la 300 MHz la 3 000 GHz).

ELECTRONICĂ MOLECULARĂ, domeniu electronic care studiază principiile de acțiune, sinteza și utilizarea moleculelor unice și a ansamblurilor acestora cu scopul de a crea o nouă bază elementară pentru dispozitive electronice moleculare.

ELECTRONICĂ NUCLEARĂ, compartiment al tehnicii experimentale, unde prelucrarea și analiza semnalelor permise de la detectoarele de particule se realizează cu ajutorul dispozitivelor electronice.

ELECTRONICĂ, domeniu de cercetări științifice fundamentale și aplicative, ramură a industriei; domeniu științific privind interacțiunea particulelor încărcate cu câmpurile electromagnetice și metodele de creare a dispozitivelor și echipamentelor electronice în care această interacțiune este utilizată pentru a converti energia electromagnetică, în principal, pentru transferul, procesarea și stocarea informațiilor.

ELECTRONVOLT, unitate de măsură pentru energie, având ca valoare lucrul mecanic efectuat de un electron atunci când se deplasează între două puncte, între care există o diferență de potențial electric de 1 volt.

ELECTROOPTICĂ, domeniu de cercetări științifice fundamentale și aplicative, ramură a industriei.

ELECTROSCOP, dispozitiv de măsurare în domeniu.

ELECTROSINTEZĂ, metodă de producere a compușilor anorganici și organici în procesul de electroliză.

ELECTROSTATICĂ, termen de referință în fizică privind studiul sarcinilor electrice aflate în repaus.

ELECTROSTIMULARE, acțiune dozată asupra organelor sau sistemelor de organe a curentului electric cu scopul restabilirii activității normale.

ELECTROSTRICȚIUNE, termen de referință în fizică privind modificarea dimensiunilor unui dielectric sub influența câmpului electric.

ELECTROȘOC, metodă de tratament care constă în trecerea curentului electric prin creier.

ELECTROTEHNICĂ, domeniu al științei și tehnicii, care studiază utilizarea fenomenelor electromagnetice pentru transformarea energiei, schimbarea proprietăților fizice și chimice ale substanțelor, transmiterea informației, crearea și utilizarea instalațiilor electrotehnice pentru producerea, transportarea, distribuirea și transformarea energiei electrice.

ELECTROTHERAPIE, tratament medical bazat pe acțiunea curenților electrici ca agenți terapeutici ai anumitor boli.

ELECTROTHERMIE, totalitatea procedurilor de transformare a energiei electrice în căldură.

ELECTROTREATAMENT, grup de metode fizioterapeutice bazate pe utilizarea acțiunii asupra organismului a curentului electric, câmpurilor electrice și electromagnetice.

ELECTROZI DE COMPARAȚIE, sisteme electrochimice utilizate pentru măsurarea sau controlul potențialului electrodului; Electrozi ion-selectivi,

dispozitive analitice ce permit identificarea unui tip specific de ioni și furnizează informații despre cantitatea acestora sub forma unui semnal electric.

ELEFANT DE LUPTA, animale dresate folosite în companiile militare.

ELEFANT, (Elephas), gen de mamifere erbivore din ordinul proboscidiilor.

ELEFANTIAZIS, mărirea volumului picioarelor și altor părți ale corpului însoțită de scleroza și dereglarea trofică a pielii și a țesutului celular subcutanat; Filarioză limfatică.

ELEFANTIDE, familie de mamifere din ordinul proboscide.

ELEGIE, specie a poeziei lirice de un caracter trist și meditativ, legată prin originea sa de cântecele rituale ale grecilor antici, caracterizată prin exprimarea unui sentiment de tristețe, mergând de la melancolie la durere.

ELEGINUS, gen de pești din familia gadide.

ELEMENT COMBUSTIBIL, sursă chimică de curent electric, în care reacția redox este susținută de furnizarea continuă a combustibilului și agentului oxidant din rezervoare speciale la electrozii corespunzători separați spațial într-un electrolit.

ELEMENT FOTOGALVANIC, echipament industrial în domeniu.

ELEMENT GALVANIC, generator electrochimic de curent continuu bazat pe transformarea spontană a energiei chimice în energie electrică.

ELEMENT LOGIC, dispozitiv electronic care implementează o operație logică conform regulilor algebrei logice.

ELEMENT MAXIMAL, un element se definește a fi maximal dacă nu există un altul strict mai mare care să-l includă.

ELEMENT MINIMAL, element al unui subset S de un anumit set parțial ordonat dual care nu este mai mare decât oricare alt element din S .

ELEMENT NEUTRU, termen de referință în matematică în algebră.

ELEMENT SENSIBIL, parte componentă a aparatului de măsurat sau a convertizorului primar de măsurat în sisteme automatizate de control și dirijare, sisteme de detecție ș.a.

ELEMENT, aspect al materiei dintre cele patru care stau la baza tuturor corpurilor și fenomenelor naturii.

ELEMENTE BIOGENE, elemente chimice care permanent fac parte din compoziția organismelor și sunt necesare pentru activitatea lor vitală.

ELEMENTE BIOGEOCHIMICE ACTIVE, elemente chimice, antrenate în circuitul natural.

ELEMENTE CHIMICE, substanțe simple, constituite din atomi cu aceeași sarcină a nucleului. Se notează prin simboluri – una sau două litere ale denumirii latine.

ELEMENTE COMBUSTIBILE, principala componentă structurală a reactorului nuclear adaptat pentru a genera energie termică datorită aplicării controlate a reacției nucleare, alcătuită dintr-un miez format din materiale fisibile (combustibil nuclear) și un înveliș sigilat, care servește, de regulă, pentru a împiedica fragmentele de fisiune să intre în lichidul de răcire.

ELEMENTE DE CONSTRUCȚIE PREFABRICATE, piese prefabricate.

ELEMENTE DE EUCLID, tratat scris de Euclid în secolul al III-lea î. Hr., ce conține fundamentele matematicii antice.

ELEMENTE DE LIMBAJ, mijloace de expresie vizuală.

ELEMENTE GENETICE MOBILE, fragmente nucleotidice discrete de ADN, ce nu au o localizare constantă în cromozomi.

ELEMENTE INCOMPARABILE, termen de referință în matematică privind mulțimile.

ELEMENTE METEOROLOGICE, caracteristici ale stării atmosferei și ale unor procese atmosferice.

ELEMENTE NATIVE, elemente chimice în natură, necombinate cu altele.

ELENI, denumirea autohtonă a grecilor.

ELENISM, termen ce semnifică epoca din istoria lumii antice în urma guvernării lui Alexandru Macedon.

ELENOVCA, Dondușeni, Târnova.

ELERON, la aripi, element de dirijare al avionului.

ELEUTEROCOC, ghimpos (Eleuthero-coccus senticosus), arbust din familia Alliaceae.

ELEUTHEROCOCCUS, gen de plante cu flori.

ELEVATOR DE APĂ, dispozitiv propulsat pentru ridicarea continuă sau continuă-dozată a apei fără presiune.

ELEVATOR, mecanism de ridicare continuă pentru deplasarea încărcăturilor în vrac sau bucăți mici, pe o direcție verticală sau înclinată; elevator în tehnologia de forare - o clemă din oțel forjat sau turnat, care este fixată pe carcasă și tije, folosită pentru a le ridica la coborârea în puțurile de ulei în timpul reparației; elevator în sistemele de încălzire - un aparat în care apa caldă provenită din rețeaua de încălzire centrală este amestecată cu apa care se întoarce din sistemul local; elevator depozit mecanizat și automatizat pentru păstrarea cerealelor; lift staționar care

acțiunează periodic cu mișcarea verticală a cabinei de-a lungul ghidajelor drepte rigide; este folosit pentru mutarea (ridicarea și coborârea) persoanelor și/sau a bunurilor.

ELEVER, gospodărie specializată în creșterea animalelor de prăsilă.

ELICE, linie curbă care taie sub un unghi constant generatoarele unui cilindru sau ale unui con; șurub de aer cu două sau mai multe pale fixate simetric pe axul unui motor, care transformă puterea motorului în mijloc de propulsie al avioanelor, giroplanelor, altor tipuri de aeronave, precum și al vehiculelor cu pernă de aer, al motocicletelor de zăpadă etc.

ELICOPTER, aeronavă în care forța de ridicare și forța propulsivă pentru zbor orizontal sunt create de unul sau mai multe rotoare circulare.

ELIMINARE ȘCOLARĂ, exmatricularea unui elev dintr-o instituție școlară.

ELIMINAREA APEI, set de structuri inginerești, echipamente și măsuri sanitare care asigură colectarea și eliminarea apelor uzate în afara zonelor populate, întreprinderilor industriale și furnizarea acestora către stațiile de epurare a apelor uzate în condiții prietenoase mediului.

ELIMINAREA DEȘEURILOR, ciclu de utilizarea a deșeurilor pe etape tehnologice și/sau asigurarea reutilizării (secundare) sau prelucrarea produselor dezafectate.

ELIMINAREA GAZELOR DIN METALUL TOPIT ȘI REDUCEREA OXIZILOR, procedeu tehnologic de imersare a lemnului în topitură; în acest caz, ca urmare a eliberării rapide de produse volatile (vapori H₂O, CO, H₂ etc.), metalul începe să fiarbă, care seamănă cu sforăitul unei fiare furioase.

ELIMUS, gen de plante ierburi din familia Poaceae.

ELIPSĂ, fenomen ce se referă la absența părților principale din poziție sau a cuvintelor care sunt necesare pentru înțelegerea enunțului; linia de intersecție a unui con circular cu un plan ce intersectează una dintre cavitățile sale.

ELIPSOID, suprafață centrală închisă de ordinul doi.

ELISEU, Câmpiile Elizee, în mitologia greco-romană, parte a lumii de apoi, unde ar fi sălășluit după moarte sufletele oamenilor virtuoși; strada principală a Parisului, situată între Piața Concordei și Piața de Gaulle.

ELITE (din lat. eligio, -ere - a alege), cele mai bune plante, folosite în selecție pentru crearea de soiuri noi; semințe de soi de calitate superioară, folosite ca material inițial de semănat la înmulțirea soiurilor raionate de culturi agricole; animale de mare valoare de o anumită rasă, care se disting prin sănătate perfectă, constituție puternică, productivitate mare și se folosesc pentru prăsilă.

ELITISM, (fr. elite - mai bun, ales), doctrină socio-filosofică ce integrează opinii diferite asupra elitelor (conservator, liberal, democratic, totalitar etc.); Elită politică locală, elită politică; concepție antidemocratică ce suprasolicitează rolul elitelor și le opune majorității societății.

ELITRĂ, aripă la insectele coleoptere cu rolul de a proteja aripile membranoase.

ELITRE, aripi superioare modificate și întărite, ce apar la unele specii de insecte.

ELITRIGIA, gen de plante din familia Poaceae.

ELIZAVETA, mun. Bălți, Elizaveta.

ELIZAVETOVCA, Dondușeni, Elizavetovca.

ELIZAVETOVCA, Ungheni, Zagarancea.

ELIZIUNE, suprimare a vocalei finale a unui cuvânt când cuvântul următor începe tot cu o vocală.

ELLESMERE, insulă din Arhipelagul Arctic Canadian.

ELOBIUS, gen de mamifere din familia cricetide, ordinul rozătoarelor.

ELODE, gen de plante acvatice.

ELOGIU, discurs prin care este preamărit cineva; laudă deosebită adusă cuiva, apreciere foarte favorabilă.

ELOHIM, „Cei puternici”, în mitologia ebraică arhaică, divinitate plurală, creatoare a Universului.

ELONGAȚIE, metodă de tratament a leziunilor și a afecțiunilor aparatului locomotor și a consecințelor acestora.

ELOXARE, în metalurgie, procedeu tehnologic.

ELUVIONARE, proces fizic de mișcare pe verticală a sărurilor în sol în ambele sensuri.

ELVEȚIA, Confederația Elvețiană, stat în Europa Centrală. Capitală: Berna. 1 august 1291 (ziua creării Confederației Elvețiene).

ELZEVIR, familie de tipografi olandezi din sec. al XVII-lea.

EMAIL DE LIMOGES, articole de artă cu utilizarea smalțului, fabricate în atelierele din Limoges, Franța.

EMAIL, material de fățuit.

„**E-MAIL**”, termen de referință în tehnologia informațiilor privind o scrisoare electronică.

EMAILARE, smalțuire, procedeu tehnologic.

EMANCIPARE NAȚIONALĂ, eliberare sau punere în stare de independență a unui popor; ieșire de sub ocupația militară sau străină.

EMANCIPARE POLITICĂ, proces opus alienării politice.

EMANUEL, (ebr. Immanu'el - „Dumnezeu este cu noi”), nume simbolic creat de Dumnezeu și transmis de profetul Isaia pentru a desemna pe Mesia.

EMBARGO, formă de represalii care constă în interzicerea de către un stat a importului sau exportului, interzicerea comerțului cu anumite tipuri de produse cu un anumit stat/grup de state/regiune/organizație; impunerea de către stat a interzicerii importului din alte state sau a exportului din stat a aurului, valutei străine, anumitor bunuri, arme etc.; interzicerea de către autorități a diferitor acțiuni a navelor străine în porturile navale sau la ieșirea acestora din porturile sale; încetarea parțială sau completă a schimburilor comerciale cu anumite țări prin decizia ONU sau a unei alte organizații interstatale, ca măsură represivă împotriva unui stat, anume pentru încălcarea Cartei ONU sau a altor influențe negative.

EMBATIC, arendare îndelungată.

EMBERIZA, gen de păsări de dimensiuni mici din familia emberizide.

EMBERIZIDE, familie de animale paseriforme.

EMBLEMATIC, (lat. emblema - însemn), despre fenomene și lucruri, care au caracter semnificativ.

EMBLEMĂ, însemn heraldic militar unic; simbol care întruchipează o idee, o noțiune, o personalitate, gen de artă simbolică vizual-verbală, însoțit de comentarii orale.

EMBOLIE, obstruare bruscă a unui vas sangvin sau limfatic.

EMBOSARE, scriere în relief a datelor de identificare ale unui card bancar, pentru a facilita citirea manuală sau automată a acestuia.

EMBRIOGENEZA, dezvoltare embrionară în perioade incipiente a dezvoltării organismelor pluricelulare vegetale și animale.

EMBRIOLOGIE, ramură a biologiei care studiază procesele și legăturile dezvoltării organismelor vegetale și animale.

EMBRION, germenul plantelor vasculare, care reprezintă starea inițială a dezvoltării individuale.

EMERGENȚĂ, ieșire a unui corp, a unei substanțe etc. din mediul unde se găsește; Emergență socială.

EMFAZĂ, întrebuițare retorică a unui cuvânt care are rolul de a exagera valoarea unei afirmații.

EMIGRANT, persoană care a părăsit sau părăsește țara de naționalitate sau țara de reședință permanentă, pentru a se stabili cu reședință permanentă în altă țară.

EMIGRAȚIE, situația în care se găsește o persoană emigrată; totalitatea persoanelor emigrate din aceeași țară, în același loc, într-o anumită epocă; transfer forțat sau voluntar de persoane din țara de reședință permanentă în alte țări; grupul de persoane care s-au mutat dintr-o țară în alta; Emigrație politică, emigrare.

EMILIA-ROMAGNA, regiune în Italia.

EMIR, în țările musulmane din Asia și Africa, titlu dat unui cărmuitor feudal (echivalent cu cel de principe). Până în sec. al VII-lea titlul de emir îl purtau comandanții de oști, iar după formarea califatului - loștitorii musulmani ai califilor, înzestrați cu putere laică și ecleziastică.

EMIRAT, în țările musulmane din Asia de vest și din Africa de nord, stat sau pământ cu emir în frunte.

EMIRATELE ARABE UNITE, stat din Asia, situat în Peninsula Arabică. Capitală: Abu Dhabi. 2 decembrie 1971 (proclamarea independenței federației).

EMIRATUL BUKHĀRĀ, stat în Asia Mijlocie la mijlocul sec. al XVIII-lea – începutul sec. al XX-lea.

EMISAR, persoană trimisă de o agenție guvernamentală sau neguvernamentală într-o altă țară cu procură, neoficială sau semioficială, uneori confidențială și chiar secretă.

EMISFERĂ, termen de referință în matematică privind o jumătate dintr-o sferă; parte de sferă, limitată de un cerc mare; fiecare dintre cele două jumătăți ale globului terestru, mărginite de ecuator; fiecare dintre cele două jumătăți ale creierului; Emisferele de Magdeburg, două emisfere metalice care se potrivesc exact una la cealaltă și, după ce sunt vidate, nu pot fi separate decât prin aplicarea unei forțe considerabile, datorită presiunii atmosferice exercitate pe suprafața lor exterioare.

EMISFERELE PĂMÂNTULUI, jumătate din suprafața Pământului. Ecuatorul împarte Emisfera de Nord și Emisfera de Sud, iar meridianul Greenwich, Emisfera Vestică, situată la vest și Emisfera Estică, la est de el.

EMISIE AUTOELECTRONICĂ, termen de referință în fizică privind emisiile la rece.

EMISIE ELECTRONICĂ, apariția unui flux de electroni din catod, datorită tranziției materialului catodic din faza condensată în plasmă densă, ca urmare a încălzirii regiunilor microscopice locale ale catodului; Emisie electronică explozivă.

EMISIE INDUSĂ, termen de referință în fizică privind procesul prin care,

sub influența unui foton, materia emite energie sub forma unui alt foton care are aceeași frecvență (lungime de undă) și fază, ca și fotonul inițial; Emisie fotoelectronică.

EMISIE NEPREVĂZUTĂ, răspândirea neașteptată și spontană din mine în spațiul liber a unor substanțe minerale (de obicei, un amestec de particule solide și gaze) la exploatarea zăcămintelor minerale subterane și în cariere deschise.

EMISIE SPONTANĂ, termen de referință în fizică privind emisia spontană a luminii.

EMISIE TERMIONICĂ, emisie de electroni într-un tub vidat.

EMISIE TERMoeLECTRONICĂ, flux de purtători de sarcină electrică, indus termic de pe o suprafață sau peste o barieră de energie potențială.

EMISIUNE DE BANI, emiterie de bani în numerar și fără numerar, ceea ce duce la o creștere a ofertei de bani.

EMISIUNE, tranzacție pe piață de către o corporație sau o administrație publică de a vinde instrumente financiare transferabile prin intermediul unui distribuitor sau printr-un plasament privat; Emisiune de acțiuni, emisiune de obligațiuni, emisiune de titluri de stat, emisiune de valori mobiliare, emisiune monetară.

EMITANȚĂ, termen de referință în fizică privind energia radiației electromagnetice emisă pe unitatea de suprafață și de lungime de undă.

EMITENT, persoană fizică sau juridică care emite instrumente financiare în modul prevăzut de lege și își asumă obligații de acordare a drepturilor garantate a instrumentelor financiare emise; Emitent de titluri de valoare.

EMITOR, electrod al unui dispozitiv tranzistor.

EMIȚĂTOR RADIO, dispozitiv sau set de dispozitive proiectat să primească unde electromagnetice în domeniul frecvențelor radio, în scopul radiației lor ulterioare cu ajutorul antenei.

EMIȚĂTOR, circuit electronic; producător al unui mesaj; cel care codifică mesajul. Emițator poate fi un individ, un grup sau o instituție care posedă o informație, are o motivație și urmărește un scop.

EMMER, (*Triticum dicocum*), gen de grâu.

EMOLIENT, agent de înmuiere.

EMOȚIE, termen de referință în psihologie privind o reacție afectivă complexă însoțită de tulburări fiziologice.

EMPATIE, intuirea realității prin identificare afectivă; formă de cunoaștere a altei persoane. Empatie educațională, empatie etnică.

EMPETRUM, gen de plante din familia Emperaceae.

EMPIDIDE, familie de insecte diptere din subordnul brachicera.

EMPIEM, acumulare de puroi într-o cavitate a organismului; Empiem pulmonar, boală a plămânilor care produce alterarea respirației și reduce capacitatea de efort fizic; stare patologică ireversibilă.

„**EMPIRE STATE BUILDING**”, este un zgârie-nori cu 103 etaje, situat în New York City, pe insula Manhattan.

EMPIROCRITICISM, curent filosofic pozitivist de la sfârșitul sec. al XIX-lea.

EMPIRIOMONISM, concepție filosofică care susține că realitatea fizică este experiența socialmente organizată a omenirii.

EMPIRIOSIMBOLISM, concepție filosofică care consideră reprezentări-

le și noțiunile numai ca simboluri ale senzațiilor noastre.

EMPIRISM LOGIC, neopozitivism care admite numai enunțurile logice verificabile.

EMPIRISM, concepție gnoseologică care consideră experiența senzorială ca unica sursă a cunoașterii; Empirism social.

EMULARE, termen de referință în tehnologia informațiilor privind proprietatea unui sistem de calcul numeric de a executa programe scrise în limbajul mașină al unui alt sistem și de a obține performanțe similare în privința timpului de calcul.

EMULGATOR, substanță chimică folosită la obținerea emulsiilor.

EMULSII, sisteme disperse cu un mediu de dispersie lichid și o fază de dispersie lichidă.

„**EN CREUX**”, v. IMPRIMARE.

ENAMINE, amine nesaturate.

ENANTEM, erupție care apare pe mucoase în unele boli contagioase.

ENARMONIE, egalitate a înălțimilor unor sunete muzicale care poartă denumiri, notații diferite.

ENCAUSTICĂ, termen de referință în arta plastică, metodă de pictură în ceață.

ENCEFAL, (gr. enkephalos – creier, din en – în și kephale – cap), partea superioară a sistemului nervos central, situată în cavitatea cutiei craniene; Creier.

ENCEFALITĂ ACARIANĂ, denumire comună a bolilor infecțioase provocate de virusuri neurotropică al căror transmitător sunt căpușele.

ENCEFALITĂ, grup de boli inflamatorii ale creierului omului și animalelor de-

terminate de virusuri, bacterii, protozoare și alte microorganisme patogene.

ENCEFALOGRAFIE, metodă de examinare radiografică a encefalului, folosită în diagnosticul unor boli nervoase.

ENCEFALOPATIA SPONGIFORMĂ BOVINĂ, boala vacii nebune, boală prionică neurodegenerativă a bovinelor, care conduce la schimbări letale ireversibile în creierul animalelor.

ENCEFALOPATIE, denumire generică a bolilor creierului.

ENCICLICĂ, în catolicismul modern, mesajul papei către ierarhii bisericii și, în unele cazuri, tuturor credincioșilor catolici.

ENCICLOPEDIA AMERICANĂ, The Encyclopedia Americana, „Americana”, enciclopedie universală, care se editează în SUA.

ENCICLOPEDIA BRITANICĂ, Encyclopaedia Britannica, una dintre cele mai vechi enciclopedii universale, ediția 1 a apărut la Edinburg între 1768-1771 în 3 volume.

ENCICLOPEDIA, (gr. enkyklopideia), în antichitate, termen folosit pentru a desemna totalitatea obiectelor ce se studiau în școală. Mai târziu enciclopedii se numeau diferite „culegeri cu conținut variat”. În sensul actual al cuvântului, enciclopedia este un tip de lucrare care conține un ansamblu sistematizat de cunoștințe din toate domeniile științei și activității umane.

ENCICLOPEDIA, SAU DICȚIONAR RAȚIONAL AL ȘTIINȚELOR, ARTELOR ȘI MEȘTEȘUGURILOR, „Enciclopedie, ou Dictionnaire raisonne des sciences, des arts et des metiers”, enciclopedie franceză, editată în 35 de volume (1751-1780) de D. Diderot și J. d’Alembert.

ENCICLOPEDIISM, ansamblu multilateral de cunoștințe omenești.

ENCLAVĂ, grup de populație străină izolată în mijlocul populației indigene; o parte a teritoriului unui stat, înconjurat complet de teritoriul unui alt stat; grup de populație străină, înconjurat de populația băștinașă.

ENCLIZĂ, atașare a unui cuvânt, a unei silabe sau a altui element neaccentuat la cuvântul precedent; postpunere.

ENDECASILAB, vers care are unsprezece silabe.

ENDOBIONT, organism care trăiește în corpul sau celulele altui organism; Endosimbiont.

ENDOCARD, membrană subțire care căptușește cavitățile și valvulele inimii.

ENDOCARDITĂ, inflamație a miocardului.

ENDOCITOZ, proces de captare și înglobare de către celulă a unor obiecte ce nu pot traversa membrana plasmatică.

ENDOCRINOLOGIE, ramură a biologiei și a medicinei care studiază hormonii, glandele și țesuturile cu secreție internă și funcțiile lor, aflate în condiții normale sau patologice.

ENDOCRINOPATIE, boală a glandelor cu secreție internă.

ENDODERM, stratul intern unicelular al scoarței primare.

ENDOGAMIE, căsătorii în sânul aceleiași trib practicate la unele populații primitive.

ENDOGEN, proces geologic.

ENDOMETRITĂ, inflamație a mucoasei uterului generată de pătrunderea microbilor patogeni.

ENDOMITOZĂ, duplicarea cromozomului fără diviziunea nucleului.

ENDOMORFISM, homomorfism de la o mulțime cu o structură dată la ea însăși.

ENDORFINE, neuropeptide cu acțiune asemănătoare morfinei.

ENDOSCOP, dispozitiv medical.

ENDOSCOPIE, metodă de examinare pe viu a unui organ cavitat sau tubular cu ajutorul endoscopului.

ENDOTELIU, strat unicelular care a tapetează suprafața internă a vaselor sangvine și limfatice și cavitățile inimii.

NEOLITIC, epoca de piatră și cupru în dezvoltarea istorie umane, este istoria veche a omenirii între epoca de piatră și epoca de bronz.

ENERGETICĂ NETRADIȚIONALĂ, domeniu al energiei, care elaborează instalații avansate pentru producerea și utilizarea energiei și a combustibililor, care din motive tehnice sau economice sunt mai puțin utilizate; Energie alternativă.

ENERGETICĂ, domeniu de știință despre toate tipurile de energie; sector al economiei, a științei și tehnicii care cuprinde, dobândirea resurselor energetice, producerea lor, transmiterea, transformarea, acumularea și distribuirea diverselor tipuri de energie.

ENERGETISM, curent filosofic apărut la sfârșitul secolului al XIX-lea care rupând mișcarea de materie, interpretează toate fenomenele lumii ca manifestări ale unei energii lipsite de caracter material.

ENERGIA FERMI, energie limită, sub care toate stările electronice la timp, de zero absolut, sunt ocupate, iar mai sus de ea sunt vide. Pentru electronii unui metal energia Fermi este de ordinul 10^{-11} erg.

ENERGIE CINETICĂ, măsură dinamică a mișcării obiectelor în mecanica clasică.

ENERGIE DE ACTIVARE, cantitatea minimă de energie necesară pentru a iniția o reacție; . Energie superficială, energia moleculelor, atomilor, ionilor localizați într-un strat subțire de tranziție situat în imediata apropiere a interfeței a două sau mai multe faze, care are o valoare pozitivă mai mare în comparație cu energia moleculelor, atomilor, ionilor localizați într-un volum similar situat în interiorul fazei.

ENERGIE EOLIANĂ, domeniu al științei și tehnicii, care cercetează bazele teoretice, metodele și mijloacele de utilizare a energiei eoliene.

ENERGIE INFORMAȚIONALĂ, termen de referință în matematică introdusă în 1966 de matematicianul român O. Onicescu, privind valoarea medie a probabilităților p_i ($i = 1, 2, \dots, n$) de realizare a evenimentelor aleatorii elementare și rezultate în urma unei experiențe α .

ENERGIE NUCLEARĂ, energia internă a unui nucleu atomic, eliberat în timpul transformărilor nucleare; energie atomică; industrie energetică, care utilizează energia nucleară pentru a produce energie electrică și energie termică. Aplicații civile, aplicații militare, ciclul combustibilului nuclear, demontarea instalațiilor nucleare.

ENERGIE, concept teoretic folosit la înțelegerea și descrierea proceselor fizice și chimice; măsură generală cantitativă a mișcării și interacțiunii tuturor tipurilor de materie; Energie geotermală, energie hidroelectrică, energie mareomotrică, energie regenerabilă, energie solară, energie solară fotovoltaică, energie termonucleară.

„ENGINEERING”, servicii de consultanță tehnică legate de dezvoltarea și pregătirea procesului de producție și asigurarea desfășurării normale a procesului de producție și a vânzărilor.

ENGLEZI, nație, populația de bază a Marii Britanii.

ENGOBĂ, (fr. engobe - înveliș), procedeu tehnologic și metodă de creație în domeniu; material și procedeu de finisare în industria de ceramică și olărit.

ENGOLPION, iconiță (obiect ținut la piept).

„ENIAC”, (Electronic Numerical Integrator and Computer), primul calculator și integrator electronic numeric, de uz general.

ENICHIOI, Cantemir, Enichioi.

ENOCHIMIE, chimia vinului.

ENOLI, compuși organici cu structură liniară sau ciclică.

ENOLOGIE, (din gr. oinos - vii și ...logie), știință care se ocupă cu studierea varietăților, soiurilor, specialităților de vinuri, cu fabricarea, conservarea, ameliorarea vinului și a derivatelor lui.

ENTADA, gen de plante din familia Fabaceae.

ENTALPIE, termen de referință în fizică privind funcția de stare a unui sistem termodinamic.

„ENTARTETE KUNST”, arta degenerată, termen prin care era menționată arta ce nu corespundea propagandei oficiale fasciste; genericul expoziției de artă, organizată în 1937 în Germania, pentru a defăima arta contemporană.

ENTASIS, îngroșarea unei coloane în partea de mijloc, pentru a adumbri iluzia optică a unor neajunsuri.

ENTER, proces în informatică de transfer al comenzilor și datelor din mediul extern la intrare în programele personale de calculator, sistemul de achiziție a datelor, în sistem încorporat, într-un smartphone, o cameră video digitală, etc.

ENTERITA PARVOVIRUS, grup de boli infecțioase ale animalelor, cauzate de

ADN-ul care conțin viruși de genul Parvovirus.

ENTERITĂ, (din gr. enteron – intestin), inflamație acută sau cronică a intestinului subțire în urma intoxicației alimentare, infecției. Mai des este asociată cu gastrita.

ENTEROBACTERIACEAE, familie de bacterii gram-pozitive.

ENTEROBIUS, gen de nematode din familia oxiuridacee; paraziți ai intestinului gros la primat și om.

ENTEROPNEUSTA, clasă de nevertebrate marine din filumul hemicordate.

ENTITATE, natura unui lucru.

ENTOGNATA, subclasă de insecte.

ENTOMOFAG, (din gr. entomon – insectă și phagein – a mânca), organism parazit sau răpitor, care se hrănește cu insecte. Există micro și macroentomofagi.

ENTOMOFILIE, proces de polenizare a plantelor de către insecte.

ENTOMOLOGIE, domeniu de știință în zoologie despre insecte.

ENTOMOZE, boli ale animalelor, cauzate de insecte ce parazitează pe corp sau în organism la stadiul larvelor.

ENTOPROCTA, filum de nevertebrate acvatic.

ENTORSĂ, deplasare stabilă a capetelor articulațiilor ce unesc oasele în afara mobilității lor fiziologice, provocată de dereglarea funcțiilor articulațiilor.

ENTROPIE ECONOMICĂ, proces economic complex de degradare continuă și iremediabilă a potențialului de resurse existente.

ENTROPIE, concept introdus pentru prima dată în termodinamică ca o

măsură de disipare a energiei ireversibile; în teoria informației, măsură a incertitudinii oricărui experiment, ce, în funcție de caz, se poate termina cu rezultate diferite; stare de dezordine din care ia naștere opera de artă prin intervenția creatoare a artistului; Entropie socială.

ENTROPION, anomalie a poziției genei, inversiune a pleoapei.

ENUMERAȚIE, figură de stil care constă în înșiruirea unor argumente, fapte etc. privitoare la aceeași împrejurare sau temă.

ENUNȚ, formularea datelor unei probleme, judecăți etc.; propoziție care exprimă un sens; formă lingvistică de exprimare a unei judecăți; unitate de bază a comunicării sau o comunicare de sine stătătoare organizată gramatical.

ENUNȚAȚIE, figură de stil care constă în înșiruirea unor argumente, fapte etc. privitoare la aceeași împrejurare sau temă.

„**ENVIRONMENT**”, în arta vizuală, compoziție artistică spațială, care înconjoară spectatorul.

ENVIRONMENTALISM, curent și doctrină în geografie, potrivit căruia mediul natural exercită o influență hotărâtoare asupra dezvoltării societății și a producției sociale dintr-o regiune geografică; filosofie, ideologie și mișcare socială în ceea ce privește preocupările pentru protecția mediului și îmbunătățirea sănătății mediului, mai ales că, măsura pentru această sănătate urmărește să încorporeze impactul modificărilor aduse mediului asupra oamenilor, animalelor, plantelor și non-materiei vii.

ENZIME, fermenți alimentari; macromolecule biocatalizatoare de origine proteică.

ENZOOTIE, boli infecțioase la animale pe un anumit teritoriu sau gospodărie.

EOCEN, (din gr. eos – zori și kalnos – nou, recent), epoca (seria) a doua (mijlocie) a paleogenului.

EOL, Aeolus, (gr. Aiolos), în mitologia greacă, strămoșul mitic al tribului eolienilor; stăpânul vânturilor. Sălășluia în insula plutitoare Eolia, unde ținea vânturile închise într-o peșteră. Miturile mai recente îl identificau cu Eol, strămoșul eolienilor.

EOLIENI, potrivit tradițiilor antice una dintre principalele grupări de triburi din Grecia antică.

EOLIT, piatră cioplită grosolan.

EOS, în mitologia greacă, zeița zorii de zi.

EOZINOFILIE, formă de leucocite.

EPARHIE, diviziune administrativă bisericască.

EPAULARD, tip de navă submarin.

EPHEDRACEAE, familia cu cca 40 specii de plante lemnoase, dioice și monoice, răspândite în regiunea de stepă și pustiu din emisfera nordică și din Africa de Sud.

EPICEN, clasă de substantive animate, caracterizate din punct de vedere formal printr-o formă unică fie de feminin, fie de masculin.

EPICENTRU, punct pe suprafața Pământului.

EPICICLOIDĂ, termen de referință în matematică privind o curbă plană trasată de un punct fix de pe un cerc, numit epiciclu, care se rostogolește fără alunecare pe exteriorul unui alt cerc fix; caz particular de ruletă.

EPICRIZĂ, ansamblu de fenomene care caracterizează o boală, pe baza cărora se poate stabili diagnosticul și tratamentul pacientului.

EPICTOMORFOZĂ, transformare evoluționistă care are loc fără schimbarea nivelului de organizare.

EPICURIANISM, sistem filosofic inițiat de Epicur.

EPIDEMIE, (din epi... și gr. demos – popor), răspândirea concomitentă a unei boli infecțioase în rândurile populației dintr-o localitate.

EPIDEMILOGIE, știință care studiază procesele de apariție, răspândire și stingere ale bolilor infecțioase. Este strâns legată cu microbiologia, imunologia, igiena, clinica bolilor infecțioase, statistica medicală ș.a.

EPIDERMĂ, (Epidermis), stratul extern al pielii animalelor; țesut protector la plante.

EPIDIASCOPIA, dispozitiv pentru proiecția diapozitivelor; echipament industrial în domeniu.

EPIDOT, mineral folosit ca piatră semiprețioasă.

EPIFANIE, sărbătoare creștină care semnifică prima înfățișarea a lui Isus către lumea păgână; recunoașterea drepturilor mesianice ale lui Isus.

EPIFILUM, gen de plante din familia Cactaceae.

EPIFITE, plante (mușchi, licheni ș.a.), care trăiesc pe crengile, tulpinile și frunzele altor plante și care se nutresc independent. Se întâlnesc mai des în pădurile tropicale, în regiunile calde, inclusiv cele muntoase.

EPIFITIE, răspândirea bolii infecțioase a plantelor pe parcursul unei anumite perioade de timp pe un teritoriu considerabil.

EPIFIZĂ, tip de oase și glanda pineală.

EPIFORĂ, figură de stil care constă în repetarea unui cuvânt sau a mai multor

cuvinte la sfârșitul unor versuri, strofe, fraze.

EPIGENEZĂ, concepție evoluționistă; proces fiziologic prin care plantele, animalele și ciupercile se dezvoltă dintr-o sămânță, spor sau un ou.

EPIGONII, în tradiția epico-mitologică grecească, fiii eroilor care au participat în campania celor șapte comandanți împotriva Tebei și care peste 10 ani de la nereușita părinților au declanșat un nou război; în tradiția istoriografică a lumii antice, conducătorii statelor elenice care au luat locul continuatorilor lui Alexandru Macedon (diadohii).

EPIGRAF, în Antichitate, inscripție pe un monument sau pe fațada unei clădiri; în literatura modernă, text scurt (cită, maximă), împrumutat dintr-o operă în proză sau în versuri și pus la începutul unei cărți sau unui capitol în scopul de a reda pe scurt ideea sau spiritul în care a fost concepută lucrarea respectivă.

„EPIGRAF”, editură înființată în 1998, Chișinău, RM.

EPIGRAFIE, disciplină auxiliară a istoriei care se ocupă cu descifrarea și cu interpretarea inscripțiilor vechi, făcute de obicei pe piatră, metal, lemn lut, monumente de arhitectură, de sculptură ș.a.

EPIGRAMĂ, specie a genului lyric, poezie scurtă, de obicei un catren, care satirizează elementele negative ale unui caracter omenesc.

EPILEPSIE, boală a sistemului nervos, caracterizată prin crize convulsive intermitente, însoțite de pierderea cunoștinței, de halucinații senzoriale și de alte tulburări psihice.

EPILOBIUM, pufuliță, gen de plante ierburi perene angiosperme din familia Onagraceae.

EPILOG, în drama antică greacă, adresare a autorului către spectatori la sfâr-

șitul piesei prin care se explica ideea operei, precum și destinul de mai departe al eroilor.

EPIMORFISM, termen de referință în matematică privind homomorfismul surjectiv.

EPIPACTIS, gen de plante din familia Orhidaceae.

EPIPEDON, strat fertil la suprafața solului.

EPIROGENEZĂ, proces geologic de ridicare a scoarței terestre.

EPISCOP, în comunitățile creștinismului timpuriu, persoane care conduceau treburile gospodărești; în majoritatea bisericilor creștine, rang superior în ierarhia bisericească.

EPISCOPIA CUMANILOR, teritoriu asupra căruia se extinde autoritatea unei episcopii a cumanilor.

EPISCOPIA HUȘI, episcopie în cadrul Bisericii Ortodoxe Române, cu sediul la Huși.

EPISCOPIA MILCOVIEI, prima episcopie catolică ce a luat ființă pe actualul teritoriu al Principatului Moldovei (Valahia Minor).

EPIȘOD, parte a acțiunii în teatrul antic, delimitată prin intervențiile corului și corespunzând actului din dramaturgia modernă.

EPIȘOMI, elemente genetice care pot exista în afara cromozomilor sau încorporate în aceștia.

EPIȘTAZIE, tip de interacțiune dintre gene.

EPIȘTEMOLOGIE ECONOMICĂ, cercetare și cunoaștere științifică a fenomenelor economice.

EPIȘTEMOLOGIE GENETICĂ, dobândirea cunoștințelor la copil.

EPISTEMOLOGIE, parte a gnoseologiei care studiază procesul cunoașterii așa cum se desfășoară în cadrul științelor, mijloacelor de cunoaștere, valorile și limitele cunoașterii.

EPISTOLĂ, specie literară în versuri aparținând poeziei didactice, în care se tratează un subiect filosofic, moral, artistic etc. sub formă de scrisoare.

EPITAF, inscripție funerară, în versuri sau în proză cuprinzând elogiul defunctului sau sentință morală; vecernie din vinerea Paștelui.

EPITALAM, cântec de nuntă sau mic poem compus în cinstea mirilor cu prilejul oficierii căsătoriei.

EPITAXIE, termen de referință în fizică privind creșterea unui strat monocristalin dintr-o substanță chimică pe cristallul unei alte substanțe, astfel încât structura cristalină să devină identică cu cea a substratului.

EPITELIU, (din *epi...* și *gr. thele* – melon), țesut alcătuit din unul sau mai multe straturi de celule, care acoperă suprafața corpului, căptușește cavitățile (pleură, trahee, piele ș. a.); țesut format din celule paralelipipedice sau prismatice și din substanță intercelulară; epiteliu de acoperire, țesut alcătuit din unul sau mai multe straturi de celule, care acoperă suprafața corpului, căptușește cavitățile (pleură, trahee, piele ș.a.).

EPITET, figură de stil realizată printr-un determinant expresiv pus pe lângă un substantiv sau pe lângă un verb pentru a scoate în evidență mai nuanțat o trăsătură a obiectului sau a acțiunii.

EPITIMIE, măsură de corijare morală în bisericile ortodoxă și catolică.

EPITRAHIL, Patrafir, obiect artistic de broderie liturgică, reprezentând o fâșie îngustă de stofă brodată; principalul atribut magic al odăjdiiilor preoțești.

EPITROP, conducător al unei sau mai multor biserici; tutore.

EPIZOOTII, răspândirea bolii infecțioase la animale pe parcursul unei anumite perioade de timp pe un teritoriu considerabil.

EPIZOOTOLOGIE, știința veterinară care studiază cauzele și condițiile apariției, răspândirii și lăncezirii epizootilor și elaborează măsuri de profilaxie și de luptă cu ele.

EPOCA BRONZULUI, perioadă stabilită conform datelor arheologice, când predominau tehnicile de extragere a cuprului și staniului, (cositor) cu producerea unui aliaj din aceste metale pentru a turna bronzul. Dezvoltarea tehnicii și culturii în epoca bronzului este superioară celei din neolitic.

EPOCA CONTEMPORANĂ, perioadă a istoriei universale.

EPOCA DE AUR A ROMANTISMULUI GERMAN, perioadă în evoluția artei germane.

EPOCA DE RECONSTRUCȚIE A SUA, în istoria Statelor Unite, reprezintă perioada de după războiul civil, între 1865 și 1877, în care s-au desfășurat procesele de abolire a sclaviei, distrugerea oricărei urme a existenței Confederației, și reconstrucția economică și socială a Sudului, precum și remodelarea Constituției.

EPOCA FIERULUI, ultima perioadă a istoriei orânduirii comunei primitive, caracterizată prin răspândirea metalurgiei fierului și confecționarea uneltelor din fier.

EPOCA GEOLOGICĂ, perioadă de timp, în decursul căreia s-a format complexul de roci al unei serii geologice.

EPOCA LUI FIODOROV, perioadă de douăzeci de ani (1835-1854), numită astfel convențional de contemporani

și unii istorici, de administrare a Basarabiei de către general-maiorul P. I. Fiodorov, instituit în acest post la propunerea guvernatorului general al Novorosiei și Basarabiei M. S. Voronțov.

EPOCA MODERNĂ, perioadă a istoriei universale, urmând Evul Mediu și precedând epoca contemporană.

EPOCA PIETREI, cea mai veche perioadă din istoria omenirii, care a durat de la desprinderea omului din lumea animală, (cca 1 700 000 ani î. Hr.) și până la apariția uneltelor din metal (mileniile V-IV î. Hr.).

EPOCA VARISCĂ A TECTOGENEZEI, era orogenezei hercinice, epocă care s-a manifestat la sfârșitul Devonianului și a dus la formarea structurilor montane pliate.

EPOCA VIKINGILOR, perioada influenței vikinge asupra dezvoltării politice și economice europene.

EPOCA CUPRULUI, a fost identificată pe baza datelor arheologice a istoriei umane între epoca de piatră și epoca bronzului, faza inițială a epocii timpurii a metalelor din Eurasia.

EPOCĂ GLACIARĂ, interval de timp în istoria geologică a Pământului, care s-a caracterizat prin răcirea puternică a climei și prin acoperirea cu ghețari a unor suprafețe mari ale uscatului, include câteva perioade.

EPOCĂ INTERGLACIARĂ, interval de timp dintre două epoci glaciare ale perioadei cuaternare a evoluției Pământului, care s-a caracterizat prin încălzirea climei, topirea completă a ghețarilor continentali și depunerea sedimentelor glaciare.

EPOCĂ, perioadă în dezvoltarea proceselor istoriei, care se deosebește de altele prin anumite trăsături sau evenimente caracteristice.

EPODĂ, a treia parte și ultima a unei triade lirice a corului din teatrul antic

grec, care urma după strofă și antistrofă; poezie compusă din distihuri în care cele două versuri erau întotdeauna inegale.

EPOLEȚI, semne distinctive de pe umerii uniformei unui militar, care indică gradul și genul de arme.

EPONIM, magistrat care, în antichitate, dădea numele său anului.

EPOPEE, specie a genului epic (roman, poem) de mari dimensiuni, în care se povestesc faptele eroice, legendare sau cu caracter istoric din viața unui popor într-o anumită perioadă istorică.

EPOPEEA LUI GHILGAMES, poem epic din Mesopotamia antică, aparținând culturii sumero-babilonienă. Este cea mai veche scriere literară păstrată a umanității, datând de la începutul mileniului III î. Hr.

EPOS, poem epic în versuri, de mari proporții, în care se povestesc fapte eroice.

EPOXIDARE, reacție chimică de adaos de oxigen printr-o legătură multiplă a unei molecule de compus organic cu formarea unui ciclu de oxid-α.

EPOXIDICI, COMPUȘI ~, eteri ciclici în care un atom de oxigen este atașat la doi atomi de carbon adiacenți sau la doi atomi de carbon ce nu sunt adiacenți.

EPOXIZI, compuși heterociclici saturați cu trei membri, ce conțin în ciclu un atom de oxigen.

EPURBETĂ, vas de sticlă.

EPTESICUS, gen de insecte din familia vespertilionide.

EPURARE BIOLOGICĂ, procedeu și proces de tratare a apelor de scurgere.

EPURAREA AERULUI, proces de eliminare a articolelor nocive; Epurarea gazelor.

EPURAREA APELOR EVACUATE, procese mecanice, chimice și fizice, care asigură modificarea compoziției apelor menajere, urbane, industriale și pluviale pentru a proteja bazinele acvatice de poluare, precum și pentru reutilizarea apelor uzate industriale după tratare.

EPURAREA APELOR NATURALE, procese tehnologice efectuate la stațiile de epurare pentru limpezirea și dezinfectarea apei naturale.

EPURAREA FRAȚIILOR DE ȚIȚEI, procese la care sunt supuse principalele produse de rafinare a țițeiului primar în scopul îmbunătățirii proprietăților operaționale ale produselor petroliere pure: benzină, motorină și reziduuri și fracții ale uleiului de țiței.

„EQUATORIAL UNDER-CURRENT”, mișcare subacvatică ecuatorială în Oceanul Atlantic spre est.

EQUISETACEE, (Equisetaceae), familie de plante sporofile, ierboase, multianuale. În Republica Moldova se întâlnesc 7 specii, cunoscute sub denumirea populară de coada-calului.

EQUISETOFITE, (Equisetophyta), filum de plante sporifere.

„ERA PROGRESIVĂ”, perioadă din istoria SUA, care se caracterizează printr-o activitate politică ridicată a clasei sociale de mijloc și a claselor inferioare, ceea ce a generat reforme sociale și politice la scară largă. Unul dintre obiectivele mișcării progresiste a fost lupta împotriva corupției în elita politică a SUA.

ERAGROSTIS, gen de plante ierburi anuale sau perene din familia Poaceae.

ERATO, muza poeziei lirice.

ERĂ GEOLOGICĂ, interval de timp în istoria geologică a Pământului; cea mai mare subdiviziune a timpului geologic, în decursul căreia s-a format complexul de roci al unui grup geologic. În istoria

geologică a Pământului se evidențiază 5 ere geologice: arhaică, proterozoică, paleozoică, mezozoică și cainozoică.

ERĂ, în cronologie, epocă marcată de un eveniment real sau legendar, de la care începe numărătoarea continuă a anilor. Eră se mai numește și însuși sistemul cronologic. În trecut, multe popoare își aveau era lor.

ERBACEE, specii de plante anuale, biennale sau perene, care nu au tulpina lemnoasă deasupra solului.

ERBICIDE, substanțe chimice de combatere a buruienilor.

ERBIU, (Erbium), Er, element chimic din grupa a III-a forma scurtă a sistemului periodic; face parte din lantanide.

ERBIVORE, (din lat. herba – iarbă și voro, are – a mânca), nume dat unor familii de mamifere care se hrănesc cu plante - iarbă, plante, frunze și fructe.

EREBUNI, oraș antic, azi în raza orașului contemporan Erevan.

EREBUS, vulcan activ în Antarctica situat în insula Ross.

ERECȚIE, umflare a anumitor țesuturi organice, îndeosebi a corpurilor cavernoase ale organelor genitale.

EREDITATE, capacitatea speciilor de organisme vii de a transmite la descendenți trăsăturile sale ereditare în cadrul reproducerii vegetative și sexuale; transmitere genetică a caracterelor normale și patologice de la o ființă la descendenții săi.

EREMIAS, gen de reptile din familia lacertide.

EREMIȚI, călugări sihastri care trăiesc în pustiu.

EREMURUS, gen de plante din familia Asphodelaceae.

EREOIZOMERI, v. IZOMERI.

ERETE, (Circus), gen de păsări răpitoare de zi.

ERETIZONTIDE, familie de mamifere rozătoare.

EREVAN, oraș în Asia, capitală statului Armenia.

EREZIA CATARILOR, adepți ai unei secte creștine din Europa apuseană în sec. XI-XIV, înrudite cu bogomilismul, care respingeau ierarhia catolică și considerau proprietatea privată ca un păcat.

EREZIE, doctrină ce vine în contradicție cu dogma dominantă; doctrină sau credință religioasă care ia naștere în sânul unei biserici, abătându-se de la dogmele consacrate, și care este condamnată de biserica respectivă.

ERGOALCIFEROL, denumire științifică a vitaminei D₂; Calciferol.

ERGODICITATE, ergonomie, știință care studiază particularitățile psihofiziologice, anatomice și antropologice ale omului în procesul muncii, precum și problemele igienei, toxicologiei, biomecanicii și biofizicii în scopul de a crea omului condiții optime de muncă cu un consum minim de energie.

ERGOLOGIE, descrierea elementelor și aspectelor materiale ale vieții unei comunități etnice, a civilizației și tehnicii muncii; Ergografie.

ERGOMETRIE, disciplină care se ocupă cu determinarea eforturilor fizice (musculare) prin măsurarea lucrului mecanic efectuat.

ERGONOMIE, disciplină de știință tehnică care se ocupă cu studiul condițiilor de muncă în vederea realizării unei adaptări optime a omului la acestea; Ergonomie școlară.

ERGOTERAPIE, utilizarea proceselor de muncă cu scop curativ și de reabilitare.

ERICACEAE, familie de plante din familia dicotiledonatelor.

ERICINE, subfamilie de șerpi din familia boide ce reunește 3 genuri.

ERIDAN, constelație din Emisfera australă, cea mai luminoasă stea din această constelație.

ERIE, lac în America de Nord; face parte din sistemul Marilor lacuri, partea nordică aparține Canadei, cea sudică – SUA.

ERIGERON, gen de plante din familia Compositae.

ERIKA, accident petrolier.

ERINACEUS, (Woodland hedgehogs), arici, gen de mamifere.

ERINGIUM, gen de plante din familia Umbelliferae.

ERIOFORUM, gen de plante din familia Cyperaceae.

ERISIFACEAE, (Erysiphaceae), familie de ciuperci ectoparazite, cu cca 150 specii.

ERISIMUM, gen de plante din familia Brassicaceae.

ERISTICĂ, artă a controverselor care folosește argumente subtile sau recurge la artificii sofisticate.

ERITREA, stat în N-E Africii. Capitală: Asmara. 24 mai 1993 (Ziua Independenței).

ERITROCIT, (din gr. erythros – roșu și kytos, literal – recipient, aici – celulă), globulă roșie, hematie, globulă sangvină roșie fără nucleu.

ERITROPOIEZĂ, proces de formare a eritrocitelor în măduva roșie a oaselor.

ERJOVA, UTASN, primăria Erjova, r. Râbnița,

ERMETISM, concepție sau mod de viață care presupune claustrarea sau izolarea socială.

ERMETIZARE, de la numele zeului egiptean Hermes Trismegistus, căruia i se atribuia, printre altele, și arta afundării etanșă a vaselor.

ERMOCLIA, Ștefan-Vodă, Ermoclia.

EROARE DE MĂSURARE, termen de referință în fizică privind valoarea măsurată a mărimii minus o valoare de referință a mărimii; Eroare absolută, eroare relativă.

EROARE, diferența a – a*, unde a* este valoarea aproximativă cunoscută a unei anumite mărimi, a cărei valoare exactă este a; termen de referință în filozofie, pedagogie, sociologie și psihologie privind o cunoștință, idee, părere, opinie greșită; Eroare necesară, eroarea exigenței, eroarea indulgenței, eroarea tendinței centrale.

EROISM, capacitatea de a săvârși fapte mari; vitejie.

ERORI DE ORDINUL ÎNTÂI ȘI DOI, termen de referință în teoria erorilor în domeniile tehnologiei informaționale și tehnică.

EROS, (după numele zeului Eros), asteroid (Nr. 433) descoperit în 1898 de astronomul german C. G. Vit; în mitologia greacă zeul dragostei, fiul Afroditiei. În mitologia romană era identificat cu Cupidon; Erotizare.

„EROTOCRITUL”, scriere populară în versuri, tradusă în română prin 1770.

EROZIUNE ATMOSFERICĂ, procese mecanice și chimice de distrugere a substanțelor cu schimbarea compoziției rocilor pe suprafața terenului sau la adâncime mică și pe fundul rezervoarelor de apă; Eroziune biologică.

EROZIUNE DE SUPRAFAȚĂ, spălarea terenurilor plane cu îndepărtarea

solului sau a produselor de distrugere ale rocilor de ploaie și ape topite, care curge mai mult sau mai puțin uniform în josul pantei într-un strat continuu sau în mici jeturi de-a lungul microcanelor (adâncime de la câțiva cm până la 30 cm), formând o rețea densă cu o configurație variabilă.

EROZIUNE GLACIARĂ, proces complex la contactul dintre ghețar și talpa terestră.

EROZIUNE, proces complex de roade-re și de săpare a scoarței terestre prin acțiunea unor agenți externi; rezultatul acestui proces; totalitatea tuturor proceselor care duc la distrugerea suprafeței pământului: vânt, zăpadă, pășune și alți factori, ce provoacă eroziunea; Eroziune inversă, eroziune regresivă, eroziune laterală.

EROZIUNEA METALULUI, distrugerea treptată strat cu strat a suprafeței articolelor de metal sub influența mecanică sau în urma impactului descărcărilor electrice.

EROZIUNEA PANTELOR, ansamblu de procese erozionale care afectează forma și evoluția versanților pe uscat (în munți, dealuri, văi fluviale etc.), în partea de jos a mărilor și oceanelor.

EROZIUNEA SOLURILOR, procesul de distrugere a solurilor și năruirea produselor acestei distrugerii de viitură și vânt.

ERUPȚIE VULCANICĂ, scurgerea magmei din crater.

ERUPȚIE, apariția pe piele sau pe mucoase a numeroase leziuni superficiale; Erupție dentară, totalitatea mișcărilor efectuate de viitorul dinte din poziția sa de formare intraosoasă, până ajunge în planul de ocluzie devenind dinte funcțional; proces fiziologic, de lungă durată, complex, determinat genetic.

ESCALADAREA RĂZBOIULUI, strategie de intensificare a acțiunilor militare.

ESCALADĂ DE STÂNCI, acțiune de cățărare pe stânci.

ESCALATOR, scară rulantă.

ESCAPISM, concepție filosofică și etică ce preconizează evadarea din cotidian prin contemplarea esențelor spirituale și prin căutarea unui refugiu în atemporalitate.

ESCARĂ, necroză a țesuturilor moi generată de ischemia acestora și de dereglările troficii provocată de presiuni mecanice de lungă durată; Cangrenă decubitală.

ESCARPĂ, obstacol militar pe câmp de luptă și pe teren de instrucție militară.

ESCATOLOGIE, totalitatea concepțiilor religioase referitoare la soarta omului după moarte.

ESCHERICHIOSIS, Escherichia, agent patogen.

ESCHIMOȘI, (în limbile algonquiane, eskimo – mâncător de carne crudă; denumirea autohtonă „inuit” – oameni), populație din regiunile arctice nord-americe și din unele raioane mici ale peninsulei Ciukotka, Rusia.

E-SCHOOL, formă de învățământ la distanță.

ESCORTA NAVEI, conducerea unei nave în conformitate cu regulile și procedurile serviciilor de pilotaj într-o zonă specifică de exploatare a navelor, unde este necesară cunoașterea exactă a condițiilor locale de navigație; efectuate pentru a asigura siguranța navigației.

ESENȚĂ, termen de referință în filosofie privind o calitate proprie principală a unei ființe.

ESEU, studiu sau schiță literară, în care sunt tratate, într-un stil elegant, diferite subiecte din domeniul literaturii, artei, istoriei, filosofiei, politicii sau chiar tehnicii.

ESFAHÂN, (Isfahan), oraș în Iran, 1,5 mil. locuitori.

ESHATOLOGIE, mituri religioase despre sfârșitul apropiat al lumii.

ESNAF, corporațiune, breaslă; Breslaș, meseriaș.

ESOFAG, compartiment al sistemului digestiv la animale și om; exercită funcția de tranzitare a hranei din cavitatea bucală în stomac; segment al tubului digestiv cuprins între faringe și stomac, prin care trec alimentele înghițite.

ESOFAGITĂ, inflamație a mucoasei esofagului.

„ESOPIA”, roman popular, cuprinzând fabulele lui Esop (înmănunchiate în culegere în sec. al IV-lea î. Hr.) și viața vestitului fabulist (compusă în primele secole ale erei noastre).

ESPLANADĂ, teren neted, plantat cu iarbă, copaci și flori.

EST, unul dintre cele patru puncte principale ale orizontului, situat la intersecția sa cu meridianul ceresc, care la observatorul orientat spre nord, se află în dreapta.

ESTABLISHMENT, elită de guvernare deschisă formată pe baza reînnoirii spontane de către noi membri cu realizări personale în politică, a câștigat popularitate prin profesionalism, competență, inițiativă și opinie publică; grup de persoane care dețin puterea, autoritatea în societate și care au interes să mențină ordinea existentă.

ESTACADĂ, obstacol militar pe câmp de luptă și pe teren de instrucție militară; pasaj superior lung, format dintr-o serie de suporturi plane instalate pe picioare înalte, deasupra nivelului solului pentru mișcarea fluxului de trafic și pietoni, amplasarea instalațiilor inginerești, efectuarea lucrărilor de încărcare-descărcare.

ESTAMPARE, v. IMPRIMARE.

ESTERA, una din cărțile Vechiului Testament conținută în cărțile sfinte.

ESTERI, substanțe ce rezultă prin înlocuirea atomilor de hidrogen ai grupării carboxil cu radicali alchilici sau arilici. Sunt răspândiți pe larg în natură (grăsimi, uleiuri eterice, ceruri ș.a.); Esteri etilenglicolici.

ESTERIFICARE, v. ESTERI.

ESTETICĂ, știință care studiază legile și categoriile artei, considerată forma cea mai înaltă de creare și de receptare a frumosului.

ESTETISM, curent ideologic în cultura engleză, manifestat în literatură, artă și designul interior în anii 1860-1900.

ESTETIZAREA POLITICII, doctrină și teorie.

ESTIMARE FĂRĂ DEVIERE, (Eroare), estimare statistică a parametrului de distribuție a probabilității din rezultatele observației, lipsită de eroare sistematică.

ESTIVAȚIE, tip de adaptare a animalelor din zonele tropicale în perioada secetoasă.

ESTRADĂ, platformă pe care se desfășoară reprezentații artistice.

ESTRILDIDE, familie de păsări din ordinul paseriforme.

ESTRUS, stare psihofiziologică a femelelor mamiferelor ce anticipează acuplarea.

ESTUAR, (lat. aestuarium, din aestus – mare), gură de fluviu în formă de pânză, cu partea lărgită îndreptată spre mare sau ocean.

EȘALOANELE PUTERII, scară ierarhică.

EȘANTION, totalitatea unităților selectate în funcție de anumite reguli din populația generală pentru observarea statistică.

EȘANTIONARE, în cercetare și sociologie, alegerea eșantioanelor.

EȘEC ȘCOLAR, discrepanța dintre exigențele școlare, posibilitățile și rezultatele elevului.

EȘIBOT, instituție de învățământ pentru pregătirea slujitorilor cultului iudaic.

ETAJ GEOLOGIC, subdiviziune a timpului geologic.

ETAJ, fiecare segment al clădirii, amplasat deasupra parterului.

ETAJARE, semn structural, funcție de altitudine al fitocenozei.

ETALON MONETAR, model după care se conformează valorile monetare; Etalon-aur.

ETALON, unitate de măsură.

ETALONARE, în tehnologia chimică, elaborarea dispozitivelor cu dimensiuni și performanțe ce depășesc dimensiunile și performanțele prototipurilor studiate anterior.

ETAN, hidrocarbură din seria alcanilor.

ETANOL, v. ALCOOLI.

ETANOLAMINE, aminoalcooli ce conțin grupele hidroxil și aminică pe lângă atomii de carbon adiacenți. ETANȘARE, procedeu tehnologic.

ETAPA AUTONOMIEI ADMINISTRATIVE RUSEȘTI ÎN BASARABIA (1818-1828), organizarea administrativă a Basarabiei la etapa „autonomiei administrative”.

ETATISM, teorie conform căreia rolul statului este primordial în organizarea și administrarea vieții economice și sociale.

ETATIZARE, măsură politică prin care se face un transfer al proprietății private în proprietatea statului; trecere în administrația statului.

ETER DE PETROL, amestec de hidrocarburi alifactice saturate.

ETER MALONIC, eter dietilic al acidului malonic.

ETER, fluid ipotetic, invizibil și imponderabil despre care în antichitate se presupunea că ar exista în spațiul interplanetar; compuși organici oxigenați; Eteri crown (de coroană), compuși macroheterociclici ce conțin în ciclu mai mult de 11 atomi, dintre care cel puțin patru sunt heteroatomi legați între ei prin punți etilenice; Eteri de celuloză, produse ale eterificării celulozei.

ETERIA, societăți grecești secrete care au activat în a doua jumătate a sec. al XVIII-lea – prima jumătate a sec. al XIX-lea, având drept obiectiv eliberarea Greciei de sub dominația Imperiului Otoman; Filiki Eteria.

ETERIFICARE, v. ESTERI.

ETERNITATE POLITICĂ, longevitate în funcții de stat sau politice.

ETERNITATE, durată fără început și fără sfârșit.

ETHERNET, termen de referință în tehnologia informațiilor și tehnică privitor la denumirea unei familii de protocoale de rețele de calculatoare bazată pe transmisia cadrelor și utilizată la implementarea rețelelor locale de tip LAN.

ETICĂ, știință care se ocupă cu studii teoretice al valorilor și al condiției umane, din perspectiva principiilor morale, și cu rolul acestora în viața socială.

ETICHETARE SOCIALĂ, formularea și expunerea unor păreri despre statutul unei persoane sau al unui grup.

ETICHETĂ DIPLOMATICĂ, totalitate de drepturi, reguli general acceptate de comportamentul diplomatic.

ETICHETĂ, reguli convenționale de comportare politicoasă, întrebuițate între membrii unei clase, a unei societăți etc.

ETILACETAT, acetat de etil.

ETILBENZEN, hidrocarbură aromatică monociclică.

ETILCELULOZĂ, eter etilic al celulozei.

ETILENĂ, (Etenă), C_2H_4 , primul reprezentant al alchenelor (olefinelor). Se obține la distilarea uscată a cărbunilor de pământ, la cracarea țițeiului, prin deshidratarea alcoolului etilic cu H_2SO_4 .

ETILENCLORHIDRINĂ, 2-cloroetanol.

ETILENDIAMINĂ, diamină alifatică primară.

ETILENDIAMINOTETRAACETIC, ACID ~, unul dintre complexonii cei mai folosiți.

ETILENGLICOLI, alcooli poliatomici.

ETILENIMINĂ, compus heterociclic ternar cu un atom de azot în ciclu, cea mai simplă amină ciclică.

ETILENOXID, cel mai simplu reprezentant al epoxizilor.

ETILIC, ALCOOL ~, alcool alifatic primar monoatomic.

ETILIC, ETER ~, cel mai important reprezentant al eterilor simpli, un lichid incolor, ușor mobil, cu un miros specific.

ETIMOLOGIE POPULARĂ, fenomen prin care subiectul vorbitor, bazându-se pe o serie de asemănări sau asocieri superficiale, alătură în mod spontan o formă lexicală (cuvânt) de o alta față de care nu este direct legată genetic.

ETIMOLOGIE, ramură a lingvisticii care se ocupă cu studierea originii cuvintelor și morfemelor.

ETIMON, cuvânt (de obicei dintr-o limbă străină) din care provine un anumit cuvânt al unei limbi.

ETIOLOGIE, ramură a medicinei care studiază cauzele și factorii diverselor boli; știință despre bazele biologice ale comportamentului animalelor.

ETIOPIA, stat situat în estul Africii. Capitală: Addis Abeba. Sistem politic: republică federală. Statul feudal etiopian se constituie în sec. al XIII-lea.

„**ETIOPICA**”, narațiune populară de genul romanelor erotico-picarești.

ETNA, vulcan activ în nord-estul insulei Sicilia (Italia).

ETNIE, unitate etnică determinată în timp și spațiu.

ETNOASTRONOMIE, disciplină astro-nomică.

ETNOAXIOLOGIE, știință a valorilor comunitar-etnice.

ETNOBIOGRAFIE, autobiografia unui popor.

ETNOBIOLOGIE, știință care tratează raporturile dintre om și mediul ambiant.

ETNOCENTRISM, concepție istorico-etnologică; tendință de a considera valorile și modelele culturale ale propriului grup ca fiind superioare celor ale altor grupuri.

ETNOCIVILIZAȚIE, civilizație proprie unei comunități etnice.

ETNOCOREGRAFIE, disciplină care studiază activitatea ludică a unui popor.

ETNOCRAȚIE, structură politică în care aparatul de stat este controlat de

către grupul etnic dominant, cu scopul de a-și apăra interesele, puterea și resursele.

ETNODEMOGRAFIE, demografie a unităților și a grupurilor etnice.

ETNOERGONOMIE, știință interdisciplinară care se ocupă cu studiul relațiilor dintre om, mașină și mediul de lucru.

ETNOESTETICĂ, disciplină estetică.

ETNOFILIE, afecțiune deosebită pentru tot ceea ce privește viața unei comunități etnice.

ETNOFILOSOFIE, disciplină filosofică a unei grupări etnice.

ETNOFOBIE, repulsie patologică față de tot ceea ce aparține unei comunități etnice.

ETNOGENEALOGIE, disciplină care studiază geneza popoarelor și legăturile lor etnice.

ETNOGENEZĂ, proces de formare a unui popor ca unitate social-istorică; teorie și doctrină politică despre originea popoarelor.

ETNOGEOGRAFIE, disciplină care studiază felul de trai, viața materială și spirituală a unui popor.

ETNOGONIE, concept care cuprinde geneza, evoluția și dispariția unui popor din perspectiva mitologiei.

ETNOGRAFIE ISTORICĂ, disciplină care studiază modul de trai, viața materială și spirituală a unor civilizații.

ETNOGRAFIE, ramură a istoriei, care studiază particularitățile de viață, cultura, originea, așezarea teritorială și raporturile reciproce culturale istorice ale popoarelor.

ETNOLINGVISTICĂ, studiu al limbii în contextul cultural în care este utilizată.

ETNOLOGIE, știință care studiază liniile directe ale structurii și evoluției popoarelor.

ETNOMUZICOLOGIE, ramură a muzicologiei care cercetează culturile muzicale ale popoarelor sau culturile muzicale de tip arhaic.

ETNONIM, nume de popor.

ETNOS, popor; Etnocid, etnofobie.

ETNOTIP, formațiune biopsihică specifică unui grup etnic.

ETNOZOOLOGIE, ramură a etnobiologiei care tratează raporturile dintre om și mediul animal.

ETOGRAFIE, descrierea sistematică a manierelor individuale.

ETOLOGIE, ramură a zoologiei care studiază comportamentul și modul de viață al animalelor.

ETOS, ansamblul de trăsături specifice unui grup social sau al unei epoci.

ETROLI, denumirea tehnică a materialelor termoplastice pe bază de eteri ai celulozei.

ETRUSCI, Tusci, (denumirea autohtonă, raseni), unul dintre cele mai însemnate triburi din Italia antică în spațiul dintre fluviile Arno și Tibru.

ETULIA NOUĂ, UTAG, comuna Etulia.

ETULIA, loc.st.c.f., UTAG, comuna Etulia.

ETULIA, UTAG, comuna Etulia.

„EU TV CHIȘINĂU”, post de televiziune.

EU, conștiință care reflectă lumea exterioară și propria existență; Eul personal, eul social.

EUCALIPT, (*Eucalyptus*), gen de plante

(arbori sau arbuști) din familia Myrtaceae. Cuprinde peste 600 specii, răspândite mai ales în Australia.

EUCARIOTE, organisme ale căror celule conțin nucleu bine conturat.

EUCROMATINĂ, sector al cromozomului despiralizată în starea de repaus a nucleului și spiralizată la diviziunea acesteia.

EUFEMISM, cuvânt care exprimă idei sau fapte într-un mod atenuat, pentru a evita expresiile triviale sau insultătoare, obscene, vulgare sau jignitoare.

EUFONIE, fenomen ce redă o îmbinare armonioasă a sunetelor vocalice și consonantice; procedeu stilistic.

EUFORBIA, cel mai bogat în specii gen de plante cu flori.

EUFORIE, stare care se manifestă printr-o senzație de bună dispoziție exagerată, de optimism nemotivat, care apare în unele boli nervoase sau este provocată de unele substanțe narcotice.

EUFRASIA, gen de plante din familia Orobanchaceae.

EUFRAT, fluviu în sud-vestul Asiei, fluviu în Turcia, Siria și Irak.

EUGENIE, învățătură despre ameliorarea genului uman cu ajutorul selecției artificiale; teorie care preconizează ameliorarea patrimoniului genetic al grupurilor umane; Eugenie socială.

EUHARISTIE, a treia dintre cele șapte taine ale bisericii creștine; împărtășanie.

EULIPOTIFLA, ordin de mamifere placentare.

EUMERUS STRIGATUS, insectă din familia Syrphidae, dăunătoare a plantelor din familiile Alliioideae și Liliaceae.

EUMICETE, (*Eumycetes*), clasă de ciuperci cu miceliul septal.

EUNUCI, bărbați castrați care erau în serviciul guvernanților antici și orientali.

EUNUCOIDISM, insuficiență matură ovariană la pubertate.

EUONYMUS, gen de plante din familia Celastraceae.

EUPATORIUM, (*Bonesets*), gen de plante din familia Asteraceae.

EUPATRIZI, termen aplicat membrilor familiilor de nobili în Atena antică.

EUPHORBIACEAE, familie de plante dicotiledonate ierboase și lemnoase. Din rădăcinile tuberizate ale maniocului (*Manihot esculenta*) se prepară făină alimentară, din latexul arborelui de cauciuc (*Hevea brasiliensis*) se obține cauciuc vegetal.

EUPOECILIA AMBIGUELLA, fluture din familia Tortricidae, dăunător periculos al viței-de-vie.

EURASIA, continent în Emisfera de nord, denumire comună a două părți ale lumii – Europa și Asia. Denumirea Eurasia a fost folosită pentru prima dată la sfârșitul sec. al XIX-lea, de geolog austriac E. Suess.

„EURATOM”, organizație internațională a Comunității Europene a Energiei Atomice, fondată cu scopul folosirii pașnice a energiei atomice în statele UE.

EURILAIMIDE, familie de paseriforme din subordnul clamatoare.

EURISTICĂ, metodă de abordare a rezolvării problemelor sau a descoperirii de sine care utilizează o metodă practică care nu este garantată a fi optimă, perfectă sau rațională, dar este totuși suficientă pentru atingerea unui obiectiv imediat, pe termen scurt sau apropiat; parte a metodologiei care se ocupă cu analiza metodelor folosite în descoperirea noilor cunoștințe; metodă pe-

dagogică care urmărește obținerea de la elevi a noilor cunoștințe.

EURISTOMUS, gen de păsări din familia coraciide.

„EUROBOND”, o obligațiune exprimată în moneda euro și plasată pe piața financiară globală pentru a atrage resurse pentru investiții, pentru a acoperi deficitul bugetar sau refinanțarea împrumuturilor de stat, obligațiuni internaționale nominalizate în euro.

EUROCOMUNISM, atitudine a unor partide comuniste din țările occidentale care înțeleg că trebuie să țină seama, în activitatea lor, de realitățile istorice, economico-sociale din țările respective; mișcare a partidelor comuniste din statele Europei de vest din anii '70-'80 ai sec. XX.

„EUROJUST”, agenție a Uniunii Europene al cărei scop este coordonarea activităților autorităților de aplicare a legii din țările UE în investigarea și urmărirea penală a două sau mai multor state membre.

„EUROLEAGUE FIBA”, competiție principală de baschet masculin din Europa.

„EUROPA LIBERĂ”, post de radio cu sediul la München, (din 1995, la Praga) înființat în 1951; finanțat de Congresul SUA. Creat pentru a sparge blocada informațională instituită în țările comuniste. A penetrat timp de peste 40 de ani „cortina de fier”, transmițând știri din lumea întreagă. Departamentul român al postului s-a deschis în octombrie 1951.

EUROPA, (din semiticul erebu – apus), parte a lumii, situată în emisfera boreală, în vestul continentului Eurasia, în emisfera de nord; în mitologia greacă fiica lui Agénor, regele Tirului (Fenicia), Zeus transformat într-un taur, a răpit-o și a dus-o în insula Creta; unul dintre sateliții planetei Jupiter, descoperiți de G. Galilei.

EUROPEAN COMPUTER DRIVING LICENCE, (ECDL-F), permis european de conducere a calculatorului.

EUROPEID, complex de caractere somatice, psihice.

EUROPEISTICĂ, studiul complex al modurilor de viață.

EUROPIU, (Europium), Eu, element din familia lantanidelor, nr. at. 63. Metal argintiu, paramagnetic, are 2 izotopi stabili.

EUROPOCENTRISM, teorie istorică care susține că studiul civilizațiilor și culturilor tradiționale ale popoarelor din alte continente trebuie să pornească de la modelul european.

EUROREGIUNE, formă de integrare internațională ce presupune implicarea zonelor de frontieră ale UE cu zonele limitrofe ale statelor din afara UE, prin eliminarea barierelor vamale și facilitarea fluctuației forței de muncă; structură transnațională de cooperare între două teritorii adiacente situate în diferite țări europene.

„EUROSTAT”, (engl. European Statistical Office), oficiul de statistică al Uniunii Europene.

EUROTOMICETE, clasă de ciuperci din filumul ascomicete.

EUROTUNEL, tunelul subacvatic între Marea Britanie și Franța pe sub Canalul Mânecii.

„EUROVIZIUNE”, rețea simultană de televiziune a UE.

EURYDEME, gândaci de varză, specie de insecte din familia Eurydema, dăunători de plante din familia Brassicaceae.

„EURYDICE”, Bruxelles, 1980, serviciu de informare privind educația în UE.

EURYGASTER INTEGRICEPS, ploșniță din familia Scutelleridae.

EUSTACHIIȚĂ, inflamație a mucoasei trompei lui Eustachio cu dereglarea funcției acesteia.

EUTANASIE, metodă de provocare (de către medic) a unei morți precoce nedureroase unui bolnav incurabil, pentru a-i curma o suferință îndelungată și grea; privarea deliberată de viață a unei persoane bolnave incurabil pentru a pune capăt suferinței.

EVACUARE, încetarea forțată a drep-tului de a folosi o anumită locuință, ce este permisă numai din motivele stabilite de lege, proces de îndepărtare a populației și a resurselor vitale de primă necesitate de pe teritoriul unei eventuale amenințări de catastrofă sau de război.

EVALUARE CONTINUĂ, modalitate de evaluare pedagogică cu caracter formativ, care are menirea de a sesiza dificultățile de învățare și a urmări progresul elevului.

EVALUARE FORMATIVĂ, evaluare care vizează ameliorarea performanțelor cel mai adesea efectuată în cursul etapei de punere în operă a unui proiect.

EVALUARE STATISTICĂ, funcție de rezultate ale observațiilor, metodă de cercetare concepută pentru a evalua parametrul necunoscut ai distribuției probabilităților.

EVALUARE SUMATIVĂ, studiu făcut la sfârșitul unei acțiuni sau a unei etape a acțiunii pentru a determina în ce măsură au fost atinse estimările.

EVALUARE ȘI ACREDITARE A INSTITUȚIILOR DE ÎNVĂȚĂMÂNT, etapă a managementului în sistemul de educație.

EVALUARE ȘI ATESTARE A CADRELOR DIDACTICE, etapă a managementului în sistemul de educație.

EVALUARE VALABILĂ, estimare statistică a parametrului de distribuție

a probabilității, ce are proprietatea ca odată cu creșterea numărului de observații, probabilitatea de abatere a estimării de la parametrul evaluat cu valoare, ce depășește numărul dat, tinde spre zero.

EVALUARE, aprecierea competențelor elevilor în baza unui test.

EVALUAREA ANIMALELOR DE FERMĂ, evaluare complexă a animalelor de reproducție după indici comuni pentru a determina valoarea reproductivă și regimul de folosire a lor în continuare.

EVALUAREA PĂMÂNTULUI, realizarea unui set de lucrări, ale cărui componente constituie evaluarea solurilor și aprecierea economică a terenurilor.

EVALUAREA POSTULUI DE MUNCĂ, procesul ierarhizării și clasificării posturilor în ordinea valorii relative astfel încât angajații să fie plătiți corect.

EVALUAREA SOLURILOR, evaluarea comparativă a fertilității solurilor.

EVANGHELIA DUPĂ IOAN, una din cele patru evanghelii canonice.

EVANGHELIA DUPĂ LUCA, ultima din cele trei evanghelii sinoptice.

EVANGHELIA DUPĂ MARCU, cea mai veche din evangheliile canonice.

EVANGHELIA DUPĂ MATEI, una din cele patru evanghelii canonice.

EVANGHELIA EVREILOR, una din evangheliile precanonice.

EVANGHELIA LUI PETRU, cea mai veche prelucrare greacă a traducerii arameice a uneia din primele evanghelii ce poartă amprenta dochetismului.

EVANGHELIARUL DE LA HUMOR, una dintre cele mai cunoscute manuscrise miniaturate românești.

EVANGHELIARUL DE LA REIMS, vechi manuscris slavon, pe care în sec. XV-XVIII regii Franței jurau la încoronare, în catedrala de la Reims (Franța).

EVANGHELICUS, episcop, funcție canonică.

EVANGHELIE, parte din Biblie, cele patru cărți ale Noului Testament; Evangheliar.

EVANGHELII SINOPTICE, primele trei evanghelii numite astfel din considerentul asemănării conținutului.

EVANGHELIȘTI, adepți ai sectei creștin-protestante înrudite cu baptismul.

EVAPORARE, procedeu tehnologic industrial și metodă de cercetare în domeniu.

EVAPORATOR, instalație schimbător de căldură, pentru transmiterea căldurii și evaporarea soluției de lucru.

EVAPORIGRAF, instrument de măsurat și de înregistrat procesul de evaporare a apei.

EVAPORIMETRU, dispozitiv de măsurare în metrologie.

EVAZIUNE FISCALĂ, eschivarea intenționată de la îndeplinirea obligațiilor fiscale.

EVECTIE, (lat. *evectio* – ridicare în aer), cea mai mare abatere periodică de la traiectoria descrisă de Lună, conform legilor lui Kepler, în mișcarea ei în jurul Soarelui (împreună cu Pământul).

EVENIMENT ALEATORIU, fenomen matematic întâmplător, care poate apărea sau nu, după caz.

EVENIMENT IMPOSIBIL, noțiune din teoria probabilității.

EVENIMENTE GLACIARE, totalitatea formațiunilor de gheață, fazele apariției și dispariției acestora, precum și a pro-

ceselor care alternează pe tot parcursul anului în corpurile de apă grație înghețării.

EVEREST, vechea denumire a celui mai înalt vârf de pe glob, cu altitudinea de 8848 m.

EVERNIA, gen de plante licheni din familia Parmeliaceae.

EVGHENIEVCA, Sângerei, Copăceni.

EVIDENȚA CONTABILĂ, sistem informațional creat pentru reflectarea operațiunilor comerciale și financiare ale organizației, în interesul gestionării acestor operațiuni, evidență statistică.

EVIDENȚA POPULAȚIEI, obținerea de informații privind caracteristicile demografice, sociale, economice ale populației în funcție de diverse scopuri.

EVOLUTĂ, loc geometric al centrelor de curbură ale unei curbe date.

EVOLUȚIA ORAȘULUI ISLAMIC, doctrină estetică, stil și metodă de creație în arhitectură.

EVOLUȚIE CUANTICĂ, proces evoluționist rapid, determinat de trecerea unor populații mici ale grupului inițial dintr-o zonă adaptivă în alta.

EVOLUȚIE EXPLOZIVĂ, creșterea bruscă a numărului de specii în limitele grupului dat de organisme, ce are loc fără schimbarea esențială a planului general de structură și a nivelului atins de organizare.

EVOLUȚIE FILETICĂ, evoluția speciei ca grup integrat de organisme sub acțiunea selecției motrice fără diferențierea speciilor fiice.

EVOLUȚIE MOZAIcă, transformări evoluționiste a diferitor organe și structuri ale organismului.

EVOLUȚIE STELARĂ, termen de referință în fizică privind schimbările care apar la o stea în timpul existenței sale.

EVOLUȚIE, teoria științifică privind evoluția plantelor și animalelor prin selecție naturală; în sens filosofic îngust, una dintre formele și etapele de mișcare ale materiei, schimbarea cantitativă, consecutivă și neîntreruptă înăuntrul aceleiași calități, spre deosebire de revoluție, care reprezintă etapa schimbărilor calitative radicale; în sens larg, dezvoltarea generală treptată.

EVOLUȚIONISM, domeniu de cercetări științifice fundamentale și aplicative privind teoria evoluției; concepție care respinge ideea dezvoltării revoluționare; Evoluționism clasic, evoluționism social, evoluționism vulgar.

EVOLVENTĂ, termen de referință în matematică privind un tip particular de curbă care depinde de o altă formă sau curbă.

EVREI, denumire generică, dată unor populații care locuiesc în diferite țări și sunt descendente din vechile populații evreiești, ce locuiau în Palestina, în regatele Israel și Iudeea până în primele secole d.Hr.

EVREU ÎNVĂȚAT, funcție din cadrul diferitelor instituții de stat din Imperiul Rus, instituită oficial în noiembrie 1844.

EVUL MEDIU, denumire convențională a perioadei din istoria omenirii cuprinsă între Antichitate și Epoca Modernă. Tradițional, în Europa, cuprinde perioada dintre căderea Imperiului Roman de Apus (476) și, după unele opinii, cucerirea Constantinopolului (1453), respectiv descoperirea Americii (1492) sau revoluțiile din Țările de Jos (1566-1606) și din Anglia (1642-1649).

EX NUNC, frază latină care înseamnă „de acum înainte”. Este folosit ca termen legal pentru a semnifica faptul că

ceva este valabil doar pentru viitor și nu pentru trecut.

EX OFICIO, membru din oficiu, membru al unui organism (în special un consiliu, un comitet) care face parte din acesta în virtutea ocupării unei alte funcții.

EX SITU, (Conservare), proces de protejare a unei specii, unei rase sau unui soi pe cale de dispariție prin conservarea în afara amplasamentului.

EX TUNC, termen legal derivat din latină și înseamnă „de la început”.

EX VITRO, dezvoltare într-un mediu în afara culturii de țesut artificial.

EXAMEN DE BACALAUREAT, probă orală sau scrisă pentru verificarea cunoștințelor unui elev la sfârșitul studiilor de liceu.

EXAMEN DE CAPACITATE, probă orală sau scrisă pentru verificarea aptitudinilor unui candidat.

EXAMINARE, formă de evaluare a cunoștințelor elevilor din școlile secundare, școlile profesionale, studenții unităților de învățământ superior, doctoranzilor etc.

EXANTEM, eritem care afectează suprafețe cutanate întinse sau chiar tegumentul în totalitate.

EXARH, administrator a unei părți a bisericii.

EXARHAT, teritoriu religios care se bucură de o anumită independență.

EXCALADAREA CONFLICTULUI MILITAR, înțelegerea acțiunilor militare în pofida eforturilor de încetare a lor.

EXCAVATOR DE CABLU, mecanism de săpat gruntul pentru executarea șanțurilor menite pentru instalarea cablurilor.

EXCAVATOR, mașină de săpat cu autotopulsie pentru a extrage roci moi sau rocă în stare fragmentată, precum și pentru încărcarea lor în vehicule sau depozitare; Lopată directă, lopată reversă.

EXCAVAȚIE, proces de extragere a resurselor minerale cu excavatorul din carieră sau zăcământ.

EXCEDENT BUGETAR, sold cu care veniturile bugetului depășesc cheltuielile.

EXCEDENT, surplus exprimat prin număr, valoare, cantitate, care depășește o anumită limită sau care rămâne după satisfacerea tuturor necesităților; Excedent brut, excedent brut de exploatare, excedent de active curente, excedent de daună, excedent net.

EXCEL, termen de referință în tehnologia informațiilor privind un limbaj de programare.

EXCENTRICITATE, în geometria euclidiană, este un parametru caracteristic al unei curbe conice.

EXCES SFERIC, termen de referință în geometria sferică privind suma unghiurilor care depășește 180°.

EXCITABILITATE, capacitate a celulelor vii, organelor și organismelor de a recepționa acțiunile excitanților externi și interni și de a trece în stare de activitate fiziologică.

EXCITANT, orice acțiune capabilă să provoace o reacție biologică a țesutului viu, schimbarea structurii și funcției acestuia.

EXCITARE, termen de referință în fizică privind tranziția cuantică a unui atom sau a unei molecule de la un nivel de energie mai mică la un nivel cu o energie mai mare, atunci când absorb energie electromagnetică sau în coliziuni cu electroni sau cu alte particule; Excitanță energetică, excitanță luminoasă.

EXCITAȚIE PSIHICĂ, dereglare psihică manifestată prin accelerarea bruscă și haotică a proceselor cognitive, vorbirii, creșterea intensității emoțiilor, activității motorii și necorespunderea lor situației externe.

EXCITAȚIE, în biologie, stare de activitate fiziologică specifică a celei vii provocată de acțiunea excitanților; termen de referință în mecanica cuantică privind creșterea nivelului de energie deasupra unei stări energetice de bază arbitrară; Excitație a mașinilor electrice.

EXCITON, particulă fizică; cvasiparticulă neutră din punct de vedere electric care există în izolatori, semiconductori și unele lichide.

EXCITONUL WANNIER-MOTT, termen de referință în fizică privind o cvasiparticulă într-un semiconductor, reprezentând starea legată a unui electron și a unei găuri, rezultată din interacțiunea Coulomb.

EXCIZIE, tehnică de decor.

EXCOMUNICARE, excluderea din biserică.

EXCREȚIE, eliberarea organismului de produsele finale ale schimbului de substanțe, surplusul de apă, de săruri și de compuși biologic activi, de substanțe străine și toxice ce pătrund în organism cu hrana sau se formează în organism.

EXCURSIE ȘCOLARĂ, călătorie de agrement organizată pentru elevi.

EXCURSIE, plimbare sau călătorie individuală ori în grup cu mijloace de transport sau pe jos.

EXECUTARE BUGETARĂ, colectarea veniturilor și folosirea acestora pentru acoperirea cheltuielilor aprobate prin lege în buget.

EXECUTARE, potrivit legii romane, executarea unei sentințe judecătorești,

atât în legătură cu proprietatea, cât și în raport cu o persoană.

EXECUTAREA HOTĂRĂRILOR JUDECĂTOREȘTI, supuse controlului instanțelor judecătorești.

EXECUTOR JUDECĂTORESC, persoană obligatoriu licențiată în drept care are responsabilitatea legală de punere în aplicare a dispozițiilor cu caracter civil din titlurile executorii emise de către instanțele de judecată. Ei pot confisca și vinde mărfuri pentru a recupera suma datoriei.

EXECUTOR, care execută, care aduce la îndeplinire ceva; executant.

EXEGETICĂ, ramură a teologiei.

EXEGEZĂ, interpretare, comentare, explicare istorică și filologică a unui text literar, religios, juridic.

EXEMPLU, text sau pasaj dintr-un text, care este citat pentru a ilustra o regulă gramaticală, o explicație filologică.

EXEQUATUR, permisiunea statului de reședință pentru a îndeplini funcții consulare de către o anumită persoană într-un anumit district consular.

EXERCIȚIU MILITAR, activitate de instruire a militarilor.

EXERCIȚIU NATO, activitate de instruire a militarilor din forțele NATO.

EXERCIȚIU, temă dată elevilor la diferite materii, în scopul consolidării cunoștințelor teoretice și formării unor noi deprinderi.

EXERGIE, termen de referință în termodinamică privind lucrul mecanic maxim posibil al unui sistem în cursul unui proces care aduce sistemul în echilibru termodinamic cu o sursă de căldură.

EXHIBIȚIONISM, perversiune sexuală constând din expunerea în public a organelor genitale.

EXHUMARE, scoaterea unui cadavru din locul de înmormântare, în anumit scop.

EXIL, pedepsele penale principale sau suplimentare utilizate până în secolul XX, ce consta în scoaterea persoanei condamnate din locul său de reședință permanentă sau temporară, un tip de pedeapsă penală folosită pe scară largă în URSS; îndepărtarea unei persoane condamnate din locul său de reședință cu interdicția de a trăi în anumite zone.

EXISTENȚĂ SOCIALĂ, totalitatea condițiilor vieții materiale a societății.

EXISTENȚĂ, realitatea obiectivă ; Existență materială.

EXISTENȚIALISM, curent filosofic contemporan ce evidențiază și justifică importanța existenței individuale și caracterul ei ireductibil.

EXISTENȚIALISM, doctrină filosofică conform căreia reală este numai existența umană, trăirea afectivă a existenței de către individ.

EXIT-POLL, sondaj sociologic electoral în ziua alegerilor.

EXLIBRIS, termen de referință în arta plastică, semn stilizat de carte, care arată proprietarul cărții.

EX-LIBRIS, vignetă aplicată pe partea dinăuntru a copertei unei cărți. Indică numele posesorului cărții sau denumirea bibliotecii, căreia îi aparține.

EXMATRICULARE, excluderea unui elev sau student dintr-o școală sau dintr-o facultate.

EXOCARP, stratul exterior al pericarpului fructelor. v. SĂMÂNȚĂ.

EXOCITOZĂ, proces prin care celulele transportă proteinele și lipidele sintetizate către membrana celulară.

EXOCOETIDE, familie de pești.

EXOD, emigrare în masă a unei populații, evacuare, refugiere (în timp de război, cataclisme etc.); plecare în număr mare (dintr-o regiune în alta, de la sat la oraș) etc.; părăsire în masă a unei țări sau a unui teritoriu de către populația respectivă.

**„EXODUL INTELECTUALILOR” („BRA-
IN DRAIN”)**, Exodul creierelor, expresie folosită pentru a desemna emigrarea masivă a unor grupuri de intelectuali sau de persoane bine pregătite profesional dintr-o anumită țară.

EXODUL, cartea a doua a Pentateuhului, atribuită lui Moise.

EXOEMISIE, emisie de electroni de către suprafețele corpurilor supuse în prealabil unei acțiuni de prelucrare specială.

EXOGAMIE, lege fundamentală a ginții matriarhale, conform căreia căsătoriile între membrii aceleiași ginți erau interzise; căsătorie între parteneri care nu aparțin aceleiași grup social; obicei propriu orânduirii comunei primitive, potrivit cărui erau interzise căsătoriile în cadrul unuia și aceleiași grup gentilic.

EXOGEN, proces geologic.

EXONERARE DE RĂSPUNDERE CIVILĂ, eliberare de răspundere a unei persoane care nu-și execută obligațiile legale sau contractuale din cauze străine culpei sale (forța majoră, culpa creditorului etc.).

EXORCISM, ceremonie rituală însoțită de rugăciuni, descântece pentru alungarea demonilor din trupul unui posedat.

EXOSCHELET, schelet extern.

EXOSFERĂ, sferă de dispersare, straturul superior al atmosferei Pământului, situat deasupra termosferei (ionosferei) de la 800-1 000 km până la 2 000-3 000 km înălțime.

EXOTERIC, persoană care înalță filosofia prin lecții publice.

EXOTISM, tendință literară manifestată prin descrierea de priveliști și obiceiuri din țări exotice.

EXOTOXINĂ, substanță toxică, eliminată în mediul înconjurător de unele microorganisme (bacilii difteric, tita-nic, botulinic).

EXPANDAT, materiale compozite umplute cu gaz, cu structură celulară obținute din spume polimere.

EXPANSIUNE ECONOMICĂ, politica guvernamentală bugetar-fiscală care vizează depășirea unei crize ciclice a economiei țării, implică creșterea cheltuielilor guvernamentale, reducerea impozitelor sau o combinație a acestor măsuri.

EXPANSIUNE LINGVISTICĂ, termen atribuit grupurilor / sintagmelor în raport cu centrul (sau capul) de grup.

EXPANSIUNE TERMICĂ, termen de referință în fizică privind fenomenul fizic prin care dimensiunile (volumul, suprafața, lungimea) unui corp cresc în urma variației temperaturii.

EXPANSIUNE, extindere a influenței și dominației economice și politice a unei puteri asupra unor țări și popoare străine; acaparare de teritorii, de sfere de influență (adesea cu ajutorul forței).

EXPECTAȚIE, stare de așteptare, de pregătire interioară și de orientare a persoanei, bazată pe elemente obiective și contând pe o anumită reușită în raport cu o performanță.

EXPECTORANTE, remedii medicamentoase ce intensifică și ameliorează înlăturarea mucozitității din sistemul bronhopulmonar în caz de afecțiuni pulmonare.

EXPECTORAȚIE, eliminare prin tuse a produselor patologice din plămâni sau din căile respiratorii superioare.

EXPEDIȚIA LUI BUREBISTA CONTRA CELȚILOR, războaie purtate de Burebista.

EXPEDIȚIA LUI BUREBISTA CONTRA ORAȘELOR GRECEȘTI, războaie purtate de Burebista.

EXPEDIȚIA MILITARĂ A LUI CURIO, 74 î. Hr., trupele conduse de generalul Gaius Curio sunt înfrânte în nordul Africii.

EXPEDIȚIA MILITARĂ A LUI LUCULLUS, 72 î. Hr., forțele romane de sub comanda lui Lucius Lucullus sunt înfrânte de trupele regelui Mithridates VI al Pontului.

EXPEDIȚIE, actul de expediere, actul de a preda altei persoane sau agentului însărcinarea, custodia sau îngrijirea oricăror materiale sau bunuri, cu păstrarea proprietății legale până la vânzarea bunurilor.

EXPEDIȚIILE CAZACILOR ÎN MOLDOVA, campaniile antiotomane ale cazacilor zaporojeni în Moldova (sec. XVI-XVII).

EXPERIENȚĂ DE CÂMP, experiență petrecută în condiții de câmp, apropiate de cele de producție, în scopul de a stabili influența factorilor studiați asupra roadei plantelor și calității ei.

EXPERIENȚĂ, ansamblul practicii sociale care formează baza cunoașterii și criteriul adevărului și care se creează în procesul producției materiale.

EXPERIMENT COMPUTAȚIONAL, metodă de cercetare realizată nu pe obiectul inițial original, ci pe modelul matematic al obiectului, folosind proceduri de calcul și logice efectuate de software adecvat pe sisteme informatice.

EXPERIMENT SOCIOLOGIC, metodă specifică bazată pe interacțiunea controlată a cercetărilor cu obiectul testat în condiții predeterminate.

EXPERIMENT, procedeu de cercetare în știință.

EXPERIMENTAREA RASEI, evaluare complexă a eficacității folosirii în gospodărie a animalelor de diferite rase în condiții climaterice, de producție și tehnologice similare.

EXPERIMENTUL MICHELSON-MORLEY, experiment care avea ca scop măsurarea dependenței vitezei luminii de viteza mișcării sursei de lumină și determinarea prin mijloace optice a vitezei mișcării Pământului față de mediul ipotetic universal absolut imobil, numit eter.

EXPERT, persoană competentă cu studii corespunzătoare, calificare, experiență științifică sau practică relevantă, deține cunoștințe specializate și altele asemenea.

EXPERTIZA SANITAR-VETERINARĂ, complex de investigații privind materia primă și produsele alimentare, potrivit indicilor de calitate și de securitate, efectuat de către Serviciul Sanitar Veterinar de Stat.

EXPERTIZĂ JUDICIARĂ, cercetare efectuată de un expert în obiecte materiale, fenomene și procese ce conțin informații privind circumstanțele unui caz ce face obiectul anchetei prealabile sau instanței.

EXPERTIZĂ MEDICALĂ, examen medical prin care se stabilește starea sănătății, capacitatea sau incapacitatea de muncă a unei persoane.

EXPERTIZĂ MEDICO-LEGALĂ, activitatea de rezolvare a problemelor cu caracter medical ce apar în timpul anchetei penale; cercetare de un expert medico-legal ce prevede soluționarea problemelor biomedicale ce apar în timpul anchetei; Expertiză criminalistică.

EXPERTIZĂ MEDICO-MILITARĂ, evaluează capacitatea de muncă în vederea stabilirii aptitudinii față de îndepl-

nirea serviciului militar/în poliție/în sistemul administrației penitenciare/pentru a urma instituției militare de învățământ sau, după caz, a gradului de invaliditate.

EXPERTIZĂ, studiu, verificare, cercetare analitică, evaluare cantitativă sau calitativă de către un specialist, instituție, organizarea unei anumite probleme, fenomen, proces, ce necesită cunoștințe speciale în domeniu; complex de investigații în diverse domenii potrivit indicilor de calitate și de securitate; Expertiză fitosanitară, expertiză ecologică, expertiza proiectelor.

EXPLICAȚIE, operație prin care se dezvăluie temeiul sau scopul unei acțiuni, a unui fenomen sau eveniment; Explicație științifică.

EXPLOATARE LA SUPRAFAȚĂ, carieră deschisă a zăcămintelor minerale; Exploatare subacvatică a zăcămintelor minerale

EXPLOATARE TEHNICĂ, set de activități care vizează aducerea și menținerea instalațiilor de transport, industriale și de construcții (inclusiv automobile, locomotive, centrale electrice), în stare de operabilitate în timpul funcționării prin efectuarea deservirii tehnice, reparațiilor, diagnosticării tehnice și alte tipuri de lucrări.

EXPLOATAREA LA ZI A ZĂCĂMINTELOR, metodă de extragere a resurselor minerale de la suprafața Pământului.

EXPLOATAREA MINIERĂ A ZĂCĂMINTELOR, metodă de extragere a substanțelor minerale gazoase, lichide și solide din zăcămintele minerale folosind găurile de foraj pentru producție.

EXPLOATAREA RESURSELOR NATURALE, sfera producției sociale și a activităților de mediu care vizează satisfacerea nevoilor umane în detrimentul bogăției naturale, și includ totalitatea tuturor formelor de utilizare, conservare și restaurare a potențialului

de resurse naturale al unui anumit teritoriu într-o anumită perioadă istorică.

EXPLOATAREA ZĂCĂMINTELOR MINERALE, ansamblu de lucrări și procese miniere derulate la suprafață, în cariere deschise, în mine sau în mare pentru extragerea mineralelor din scoarța terestră.

EXPLOATĂRI MINIERE SUBTERANE, valorificarea zăcămintelor aflate la adâncime.

EXPLORARE GEOFIZICĂ MARINĂ, căutarea și explorarea mineralelor utile, efectuate în acvatoriu, folosind metodele geofizicii marine.

EXPLORARE INDUSTRIALĂ, în industria piscicolă, utilizarea unor instalații de pescuit pe apă, pentru căutarea, detectarea și evaluarea (calitativă, cantitativă) a acumulărilor de pește și a altor produse marine destinate comercializării.

EXPLORARE MINIERĂ, tipuri de lucrări în mine pe verticală (forarea axului) și pe orizontală (galerii orizontale și înclinate), precum și în cariere (tranșee deschise) derulate pentru extragerea zăcămintelor minerale.

EXPLORARE RADIO, tip de inteligență electronică care vizează colectarea informațiilor prin căutări radio, interceptarea și analiza radiațiilor electromagnetice.

EXPLORARE SELECTIVĂ, extragere separată din zăcămintele minerale a fiecărei resursă de minerală sau a mineralelor solide ori deșeuri; mod de gestionare a resurselor miniere.

EXPLORAREA COSMOSULUI, cercetarea și utilizarea spațiului cosmic.

EXPLORAREA SPAȚIULUI, misiuni astronautice de interes militar, pionierii în cucerirea spațiului la sfârșitul Războiului Rece; rachetă (navă spațială) și vehicul de lansare spațială; militari-

zarea spațiului; drept spațial; politică spațială europeană; explorarea planetelor-giganți gazoși; pionierat în cucurirea spațiului la sfârșitul Războiului Rece; Militarizarea spațiului; Rachetă și vehicul de lansare spațială.

EXPLORATORI, călători și marinari, participanți la excursii și călătorii, care au marcat descoperiri geografice mari în secolele al XV-XVII-lea.

„**EXPLORER**”, navă astronomică.

EXPLOZIBIL, substanță cu putere mare de distrugere.

EXPLOZIE AMORTIZATĂ, metodă de perforare a rocilor minerale cu ajutorul exploziilor.

EXPLOZIE DEMOGRAFICĂ, creșterea cantitativ rapidă a populației mondiale, începând cu anii '50; „Bombă demografică”.

EXPLOZIE DIRECȚIONATĂ, explozia direcționată a uneia sau mai multor sarcini explozive, prin care stânca, zăcămintul se mișcă în direcția și la distanță preconizată.

EXPLOZIE ÎNTĂRZIATĂ, detonare pe rând, în serie, în mine sau cariere a substanțelor explozive plasate în foraj; Explozii incendiare, cordon ignifug.

EXPLOZIE NUCLEARĂ, proces necontrolat de eliberare a unei cantități mari de energie într-o perioadă scurtă de timp, ca urmare a reacțiilor în lanț de fisiune nucleară sau a reacțiilor de fuziune.

EXPLOZIE SOLARĂ, creștere rapidă a luminozității unei părți a suprafeței Soarelui și a atmosferei sale într-o gamă largă de radiații electromagnetice.

EXPLOZIE, termen de referință în fizică privind fenomenul prin care are loc o eliberare rapidă de cantități mari de energie dintr-un volum limitat; proces fizico-chimic rapid de ardere, foarte periculos.

EXPLOZIV, substanță sau amestec de substanțe care, sub acțiunea căldurii sau a unui factor mecanic, are proprietatea de a se descompune brusc și violent, cu dezvoltare de căldură, lumină și gaze, provocând o creștere mare a presiunii la locul exploziei.

EXPLOZOR, sinonim cu Explodor, dispozitiv portabil de curent electric pentru detonarea capsulelor electrice.

EXPONENT, semn în cifre sau în litere scris cu caractere mai mici sus, la dreapta unei mărimi matematice, pentru a arăta puterea la care se ridică aceasta.

EXPORT DE CAPITAL, deplasarea capitalului deținut de o persoană juridică și fizică dintr-o țară dată într-o altă țară sub formă de monedă, titluri de valoare, alte valori valutare sau proprietăți, proprietate intelectuală.

EXPORT, vânzarea bunurilor și serviciilor produse din țară în străinătate.

EXPOZIȚIA CENTENARULUI RODIN, eveniment cultural de rezonanță internațională.

EXPOZIȚIE, prima secțiune a unei fugi sau a unei compoziții în formă de sonată, în care este prezentat materialul tematic principal; prezentare organizată, publică, a unor obiecte selecționate, pentru a pune în lumină specificul unei activități, realizările unui artist etc. sau în scop instructiv; loc sau clădire special amenajate unde sunt expuse aceste obiecte; parte a unei opere literare, în special dramatice, situată la începutul acesteia, în care se schițează datele fundamentale ale acțiunii, personajele etc.; orientare a unui teren, a unei clădiri etc. față de punctele cardinale sau față de alte puncte de reper.

EXPRESIE, construcție concisă care exprimă în mod figurat o idee; termen de referință în matematică privind un grup de numere, litere etc. legate între ele prin simboluri de operații matematice.

EXPRESIONISM, curent artistic Der Blaue Reiter, (Călărețul albastru), mișcare expresionistă müncheneză; curent artistic modernist, inițial prezent în poezie și pictură, ce are ca origine Germania la începutul secolului XX.

EXPRESIVITATE, termen de referință în arta plastică; capacitate de a exprima în chip plastic, clar, idei, sentimente etc.

EXPROPRIAȚIE, trecerea unui teren, construcții în proprietatea statului pentru nevoi de interes public. v. **EXPROPRIERE**.

EXPROPRIERE, înstrăinare forțată sau gratuită a proprietății de către autoritățile publice, de regulă, indiferent de consimțământul proprietarului; transfer de bunuri și de drepturi patrimoniale din proprietate privată în proprietate publică, în scopul efectuării de lucrări pentru cauză de utilitate publică, de interes național sau de interes local, în condițiile prevăzute de lege, după o dreaptă și prealabilă despăgubire.

EXPULZARE, trimitere forțată a cetățenilor peste hotare.

EXPUNERE FOTOGRAFICĂ, perioadă de timp în care obturatorul aparatului fotografic rămâne deschis pentru ca lumina să ajungă la peliculă sau senzor; Expunere luminoasă.

EXPUNERE, prezentarea unei realități; termen de referință în arta plastică.

EXSUDAT, orice lichid care filtrează din sistemul circulator în țesuturile vecine în cazul unor leziuni sau zone de inflamație.

„**EXTENSIUNE UNIVERSITARĂ**”, asociație cu caracter cultural-educativ, înființată la Cluj în 1924, România.

EXTENSIUNE, proces prin care un cuvânt își lărgeste înțelesul.

EXTERIORIZARE, exprimare prin intermediul artei.

EXTERIORUL ANIMALELOR, formele corpului ce au clasificare specifică și ca urmare a descrierii exteriorului poate fi formată ideea despre individ (specie, rasă, tip interrasă, gen, caracterul productivității, starea sănătății, vârsta, nivelul permanenței genetice în mediul de populare).

EXTERMENATOR, mesager însărcinat cu răzbușarea divină.

EXTERNALISM, filosofia minții.

EXTERNALITĂȚI, efecte indirecte al unei activități de consum sau de producție asupra altor agenți economici; Externalități de consum, externalități de producție, externalități negative, externalități pozitive.

EXTINCTOR, dispozitiv portabil sau mobil pentru o persoană, conceput pentru stingerea focarului unui incendiu.

EXTINCȚIE A LUMINII, termen de referință în fizică privind micșorarea intensității unui fascicul de lumină.

EXTIRPARE, a înlătura pe cale chirurgicală un organ sau o porțiune dintr-un organ (bolnav).

EXTRACT, substanță sau amestec de substanțe chimice preparat prin concentrarea până la un anumit grad a produselor extrase din diferite materii vegetale sau animale, proaspete sau uscate.

EXTRACTOR DE MIERE, aparat cu ajutorul căruia se extrage mierea din faguri.

EXTRACȚIA RADĂCINII, operație algebrică opusă ridicării la putere.

EXTRACȚIE DE PETROL, dobândire a substanței minerale.

EXTRACȚIE DENTARĂ, îndepărtarea/înlăturarea unui dinte din gură de către doctorul stomatolog.

EXTRACȚIE, proces de transfer de masă la extragerea selectivă a unuia sau mai multor componente din materiale poroase solide, utilizând reactivi lichizi – agent de extracție; Extracție lichid-lichid, proces de transfer de masă caracterizat prin extracția selectivă a unei componente dizolvate într-un lichid cu alt lichid, ce nu se dizolvă și nu se amestecă cu primul.

EXTRADOS, suprafață convexă în construcții, tehnică și aviație.

EXTRAGEREA PRIMARĂ A PETROLULUI, metodă de extragere liberă, în urma presiunii forțelor naturale ale straturilor extractive.

EXTRAGEREA SUBTERANĂ A MINERALELOR SOLIDE, metodă de valorificare a zăcămintelor minerale solide printr-un sistem de lucrări miniere subterane, fără a deteriora suprafața solului.

EXTRAGEREA TOTALĂ, exploatarea zăcămintelor minerale solide la grosimea stratului, corespunzătoare parametrilor echipamentelor miniere de extragere și de încărcare.

„EXTRANET”, termen de referință în tehnologia informațiilor privind o rețea informațională privată controlată.

EXTRAPOLARE, metodă de determinare aproximativă a unei funcții continue pentru valori situate în afara unui interval de valori cunoscute; extrapolare; extindere ipotetică a unei noțiuni, legi, teorii etc. de la un domeniu la altul; trecere de la o idee la alta, mai complexă, cu o sferă mai largă etc.

EXTRAPOLARE, termen de referință în matematică privind determinarea valorii unei funcții pentru o valoare a variabilei aflată în afara intervalului de valori cunoscute.

EXTRASEZON, perioada din afara sezonului de referință.

EXTRASISTOLE VENTRICULARE, impulsuri ventriculare unice produse prin reintrare ventriculară sau generate de un focar ventricular ectopic de automatism.

EXTRĂDARE, predare către alt stat a unei persoane urmărite sau condamnate, în condițiile prevăzute de lege, extrădarea unei persoane care a săvârșit o infracțiune într-un stat; Extrădare a infractorilor.

EXTREMISM, acțiuni ieșite din comun; Extremism politic.

EXTREMUM, termen de referință în analiza matematică privind maximele și minimele unei funcții, cunoscute colectiv ca extremă; cea mai mare și cea mai mică valoare a funcției, fie într-un interval dat, fie pe întregul domeniu; Extrem, extreme condiționate, extreme locale.

EXTRUDARE, metodă de turnare sub presiune la cald a metalelor și masele plastice; Extruziune.

EXTRUDER, echipament industrial în domeniu.

EX-VOTO, v. PICTURĂ NAIVĂ.

EXXON VALDEZ, accident petrolier.

EZDRA CARTEA I, carte canonică din Biblie, conține 10 capitole.

EZDRA CARTEA II, carte apocrifă din Biblie, atribuită lui Ezdra și ajunsă până în zilele noastre în text grecesc, are 9 capitole.

EZOCIFORME, (Esociformes), ordin de pești.

EZOTERIC, ritual care poate fi înțeles numai de cei inițiați.

F

F, f, a opta litera a alfabetului român și sunetul corespunzător.

F = femto, prefix savant pentru denumirea „a mia biliona parte” (10^{-15}).

FABACEAE, (Fabaceae, Leguminosae, Papilionaceae), una dintre cele mai bogate în specii familie de angiosperme.

FABIANISM, curent filozofic și economic din Marea Britanie.

FABLIO, povestire umoristică scurtă în proza sau în versuri, cu subiect din viața cotidiană.

FABRICA DE GOBLENURI, (Manufacture des gobelins), întreprindere textilă din Paris.

FABRICA DE PORȚELAN IMPERIALĂ, prima și cea mai mare întreprindere de acest profil în Rusia, monument istoric și arhitectonic fondat în 1747.

FABRICAREA BRÂNZETURILOR, proces de producție bazat pe coagularea laptelui cu ajutorul unor enzime sau acid lactic, care coagulează laptele.

FABRICAREA UNTULUI, procesul tehnologic de prelucrare a laptelui în unt.

FABRICĂ DE VINURI, întreprinderi în cadrul industriei viticole care produc vin de struguri, vin de fructe, divin, spumante, spirt.

FABRICĂ, unitate industrială de producere.

FABULAȚIE, povestire alegorică; prezentarea unei fapte imaginare ca reală sau posibilă.

FABULĂ, specie a literaturii satirice, scurtă narațiune în versuri sau proză, care prin chipuri de animale, plante sau lucruri satirizează moravuri, mentalități, deprinderi, realități sociale.

FACEREA, (Geneza), ansamblu de texte care povestește cum și-a creat Dumnezeu un popor.

FACETIAE, specie folclorică răspândită în literatura antică și în Renaștere.

FACHIR, (în arabă - sărac), călugăr musulman, ascet din India care trăiește din mila oamenilor și duce o viață de pribeag. Prin extensiune, iluzionist, tâlmăcitor de vise, îmblânzitor de animale ș.a.; artist iluzionist în domeniu.

FACIES, în arta peisajului, unitate morfologică elementară de peisaj geografic, partea structurală a a peisajului natural, cel mai simplu complex teritorial natural, pe care l-a salvat compoziția litologică naturală a reliefului, umiditatea, microclimatul, solul și biocenoza deosebite.

FACILITĂȚI FISCALE, înlesniri acordate de stat persoanelor fizice și juridice la plata impozitelor și taxelor către buget.

FACOMATOZE, grup de boli ereditare determinate de dereglarea dezvoltării foitelor embrionare și caracterizate prin îmbinarea leziunii pielii, ochilor, sistemului nervos și organelor interne.

FACTOR BIOTIC, factori care contribuie la formarea și la evoluția plantelor și animalelor.

FACTOR DE PRODUCȚIE, totalitatea mijloacelor materiale și imateriale, dar și a activităților care contribuie la producerea de bunuri și servicii.

FACTOR DE PUTERE, raportul dintre puterea activă a unui circuit electric la putere maximă; indicator al eficienței energetice a consumatorului (receptorului) de energie electrică; termen de referință în electrotehnică privind raportul dintre puterea reală care se scurge spre sarcină și puterea aparentă din circuit.

FACTOR DE RISC, în medicină, denumirea comună a condițiilor și a particularităților mediului ambiant, a modului de viață, a particularităților înnăscute și dobândite ale organismului ce sporesc probabilitatea apariției bolii sau pot influența nefavorabil evoluția bolilor existente.

FACTOR ECOLOGIC, factor de mediu.

FACTOR PEDOGENETIC, factori care contribuie la formarea și la evoluția solului.

FACTOR PRIM, fiecare dintre numerele prime prin care se împarte exact un număr dat.

FACTOR RHESUS (Rh), prezența unei proteine specifice pe suprafața globulelor roșii.

FACTOR SEXUAL, plasmidă ce asigură conjugarea dintre celulele bacteriene.

FACTOR TERATOGEN, substanță sau procedeu care produce anomalii, malformații.

FACTOR, termen de referință în matematică privind fiecare dintre termenii unei înmulțiri; Factor de n , factor integrant.

FACTORI BIOTICI, ansamblul acțiunilor unor organisme asupra altora, precum și asupra mediului lor de viață.

FACTORING, un tip de finanțare a datoriei, care implică achiziția de către o terță parte a unei creanțe de la un creditor la un debitor prin plata în avans a creanțelor creditorului către debitor cu o anumită reducere.

FACTURA DE ÎNCĂRCARE, document care materializează contractul de transport maritim încheiat între expeditor și transportator maritim.

FACTURĂ, principalul document al contabilității fiscale pentru calculul TVA; termen de referință în arta plastică.

FACULTATE DE ACȚIUNE, capacitatea unei persoane de a dobândi drepturi civile pentru sine și de a le exercita independent, precum și capacitatea de a-și crea sarcini civile pentru sine, de a le îndeplini independent și de a fi responsabilă în cazul neîndeplinirii acestora.

FACULTATE, unitate didactică și administrativă în cadrul unei instituții de învățământ superior, unde se predau discipline înrudite între ele.

FACULTĂȚI MUNCITOREȘTI, în URSS, instituții de învățământ de cultură generală pentru pregătirea viitorilor studenți ai instituțiilor de învățământ superior, ce nu dețineau acte de absolvire a școlii medii.

FAETON, gen de păsări marine palmipede; în mitologia greacă, fiul lui Helios, zeul Soarelui.

FAG, (Fagus), gen de plante monoice din familia Fagaceae; arbore de pădure; Făget. În Republica Moldova crește spontan specia fagul comun (Fagus

sylvatica), arbore rezistent la umbră, termofil.

FAGACEAE, familie de plante dicotiledonate lemnoase (arbori și arbuști). În Republica Moldova cresc câteva specii de stejar și fagul comun.

FAGOCIT, (din fago... și gr. cutos, celulă), celulă a organismelor animale capabilă de a îngloba și digera diverse microorganisme, produse ale dezintegrării tisulare, precum și particule de natură proteică străine organismului.

FAGOCITOZĂ, (din fago... și gr. chitos, celulă), proces de înglobare activă și de digerație de către fagocite a diferitor microorganisme, resturilor celulare sau a altor particule străine de natură proteică.

FAGOPROFILACTICĂ, utilizarea preparatelor de bacteriofag pentru prevenirea unor boli infecțioase.

FAGOT, (it. fagotto), instrument muzical de suflat format dintr-un tub de lemn curbat.

FAGUS, gen de plante din familia Fagaceae.

„FAI”, Federația Aeronautică Internațională; forțe militare de rezervă de angajare imediată.

FAIANȚĂ, (fr. faience, de la denumirea orașului Faenza din Italia, centru de producere a ceramicii), ceramică cu pori mici și obiecte confecționate din acest material.

FAJANS-PANETH-HAHN, REGULA ~, v. COPRECIPITARE.

„FAKE NEWS POLITICAL”, știre falsă politică.

„FAKE NEWS”, știre falsă.

FALACROCORACIDE, (Phalacrocoracidae), cormorani, familie de păsări din ordinul suliforme.

FALANGĂ, extindere a influenței și dominației economice și politice a unei puteri asupra unor țări și popoare străine; acaparare de teritorii, de sfere de influență (adesea cu ajutorul forței; în Grecia antică și în Macedonia, formație de luptă constituită din pedestrași înarmați cu arme grele, așezați în rânduri lungi și compacte, ulterior, și din pedestrași cu arme ușoare și călăreți.

FALANGELE DEGETELOR, oase tubulare care formează scheletul membrilor la majoritatea vertebratelor.

FALANGERIDE, familie de mamifere marsupiale.

FALAROPUS, gen de păsări din familia scolopacide.

FALCĂ-ROȘIE, soi de cais raionat în RM.

FALCE, unitate de măsură egală cu 1,43 ha; 1 falce = 14.321,95 m².

FALCO, gen de păsări răpitoare de zi din familia falconide.

„FALCON”, tip de avion.

FALCONIDE, familie de păsări răpitoare din ordinul falconiforme.

FALCONIFORME, (Falconiformes, Accipitres), ordin de păsări răpitoare de zi.

FALERISTICĂ, disciplină auxiliară istorică, care studiază ordinele, medaliile, ecusoanele, distincțiile corporative, medaliile de masă, documentele de premiere, miniaturile, jetoanele, plăcile ș.a.

FALEZĂ, țărnam înalt, mal înalt și abrupt al mării, formă de relief stâncoasă, rămasă în urma acțiunilor milenare ale valurilor de erodare a malurilor.

FALICI, ACIZI ~, acizi carboxilici aro-matici dibazici.

FALIMENT, insolabilitate a unei entități economice; situație economică de insolabilitate a unei persoane juridice constatată prin hotărâre judecatorească.

FALS POLITIC, procedeu de manipulare a opiniei publice.

FALS, afirmații care denaturează adevărul pentru a înșela; neadevăr.

FALSA BALENĂ UCIGAȘĂ, (Pseudorca crassidens), mamifer acvatic din subordnul bakenelor cu dinți.

FALSET, (it. falsetto, de la false – fals), registrul cel mai înalt al vocii masculine.

FALSIFICAREA ALEGERILOR, crimă electorală.

FAMILIE DE LIMBI, două sau mai multe idiomuri provenite din aceeași limbă (limbă-bază). Principalele familii (sau grupuri) de limbi: indo-europene, semito-hamitice, cauzaziene (ibero-cauzaziene), chino-tibetane, malaeze-polineziene, uralice (uralo-altaice), indiene din America (amerindiene), africane.

FAMILIE DE LINII, mulțime de linii reprezentate de una sau mai multe ecuații cu unul sau mai mulți parametri. Familia de linii pe plan poate fi dată prin ecuația de forma: $F(x, y, C_1, C_2, \dots, C_n) = 0$, unde C_1, C_2, \dots, C_n sunt parametri. Dacă C iau anumite valori numerice, ecuația dată determină o singură linie din familia de linii. În mod analog poate fi definită familia de linii pe o suprafață și în spațiu.

FAMILIE, categorie taxonomică superioară genului și inferioară ordinului, aplicată în sistematica plantelor și animalelor; la animale, niune stabilă de indivizi stabilită la un anumit compartiment al părinților și bazată pe comunitate teritorială și activitate în comun la îngrijirea descendenților; mic grup de oameni întemeiat prin căsătorie sau rudenie de sânge; Familia umană,

familie egalitară, sociologia familiei; mulțime de drepte, curbe sau suprafețe ale căror ecuații se deosebesc doar prin valoarea unor parametri.

FANAR, cartier al Istanbulului.

FANARIOTISM, perioadă de domnie a domnitorilor fanarioți.

FANARIOȚI, denumire a protipendadei negustorești și financiare grecești din Imperiul Otoman.

FANATISM RELIGIOS, atașament orb față de ideile religioase.

FANATISM, formă de comportament.

FANDANGO, dans popular spaniol și melodia după care se execută.

FANEROZOIC, (din gr. phaneros – vădit, evident și zoë – viață), cel mai nou eon geologic în istoria dezvoltării geologice a Pământului.

FANFARĂ, ansamblu muzical format numai din instrumente de suflat din alamă și de percuție.

FANTASTRON, dispozitiv electronic.

FANTE BRANHIALE, canale perechi scurte care unesc cavitatea faringelui cu mediul extern la vertebrate.

FANTEZIE, termen folosit uneori pentru a desemna noțiunea de imaginație creatoare; piesă instrumentală sau orchestrală de formă liberă, având un caracter de improvizație și de virtuozitate.

FAPT, procedeu magic, căruia i se atribuie însușiri supranaturale; fapt pedagogic, fapt social.

FAPTELE APOSTOLILOR, carte a Noului Testament, pe care evanghelistul Luca o prezintă drept continuarea evangheliei sale.

FAQĪH, persoană duhovnicească la musulmani, cunoscător al legii, de obi-

cei, dascăl la medrese, școli duhovnicești superioare ale islamului.

FAR, o referință de navigație permanentă pentru nave, utilizat pentru identificarea coastei, marchează un loc periculos pentru navigație și, de asemenea, pentru a determina locația navei atunci când navighează în vederea coastei; Far de radiolocație.

FARAD, unitate de măsură a capacității electrice în sistemul internațional de unități, numită după M. Faraday. Este egală cu capacitatea unui conductor electric, al cărui potențial crește cu 1 volt la mărirea sarcinii sale cu 1 culon. Simbolul: F.

FARADMETRU, dispozitiv de măsurare.

FARANDOLĂ, numele unui vechi dans popular provensal și melodia după care se execută.

FARAON, titlu purtat de suverani în Egiptul antic.

FARCAȘ, formațiune statală timpurie din Oltenia.

„**FARDIER À VAPEUR**”, vehicul autopropulsat al lui N. Cugnot.

FARFURII DE STEPĂ, depresiuni rotunjite, aproape plate în zonele de stepă și pădure.

FARINGE, canal membranos și muscular de forma unei pâlnii cu vârful în jos, care urmează cavității bucale și prin care aerul trece în trahee, iar alimentele în esofag.

FARINGITĂ, inflamație cronică sau acută a mucoasei faringelui.

FARMACEUTICĂ, ansamblu de discipline care studiază metodele de obținere, de prelucrare, de conservare, de analiză, de preparare și de livrare a medicamentelor și materialelor folosite în scop curativ și profilactic.

FARMACIE, (din gr. pharmako - a pregăti medicamente), complex de discipline științifico-practice ce studiază problemele căutării, cercetării, elaborării, producerii, păstrării, eliberării și marketingului remediilor medicamentoase și mărfurilor cu destinație medicală.

FARMACOCINETICĂ, compartiment al farmacologiei ce studiază legăturile cinetice ale proceselor de absorbție, repartizare, depunere și metabolismului remediilor medicamentoase și excreția acestora.

FARMACODINAMICĂ, compartiment al farmacologiei ce studiază efectul farmacologic și dinamica acțiunii remediilor medicamentoase.

FARMACOGENETICĂ, compartiment al farmacologiei și geneticii medicale ce studiază influența substanțelor biologice active și a remediilor medicamentoase asupra aparatului genetic al celulei, asupra structurii ADN-ului, ARN-ului, asupra sintezei acizilor nucleici precum și influența factorilor genetici asupra formării reacțiilor organismului la remediile medicamentoase.

FARMACOGNOZIE, compartiment al farmaciei ce studiază plantele medicinale, materia primă medicinală vegetală și animalieră și unele produse a prelucrării acesteia.

FARMACOLOGIE, știință medico-biologică ce studiază acțiunea substanțelor chimice, în principal a remediilor medicamentoase, asupra organismului omului și animalelor.

FARMACOPEE, culegere de documente normative ce reglementează cerințele față de remediile medicamentoase.

FARMACOTERAPIE, tratamentul cu ajutorul remediilor medicamentoase, una dintre metodele de bază ale tratamentului conservativ.

FARSA ATELANĂ, (din lat. fabula atellana), piesă satirică de teatru jucată de actori tineri.

FARSĂ, (fr. farce), gen al teatrului popular cu pronunțate trăsături satirice, răspândit în sec. XIV-XVI în Europa Occidentală; comedie ușoară, în care comicul reiese mai ales din situații hazlii, bufonerie; comedie în care sunt cultivate îndeosebi comicul ușor, de situație, bufoneria, intriga amuzantă și replica spirituală.

FASCICUL DE DREPTE, totalitatea dreptelor care trec printr-un punct fix.

FASCICUL, grup format din mai multe elemente de același fel, așezate în formă de mănunchi; Fascicul de lumină, fascicul de particule.

FASCICULE MOLECULARE ȘI ATOMICE, fluxuri direcționate de molecule sau atomi ce se mișcă în vid înaintat, practic, fără coliziuni între ele și cu molecule de gaze reziduale.

FASCIE, membrană din țesut conjunctiv care acoperă organele interne.

FASCII, mănunchi de nuiiele, legat cu o curea.

FASCINĂ, snopi de nuiiele legați strâns în formă de cilindru cu diametrul 20-25.

FASCIOLA, gen de viermi rematode parazite din familia fasciolide.

FASCISM, teorie, doctrină și ideologie politică, regim politic, sistem politic caracterizat prin naționalism, totalitarism, militarism și, pe plan economic, prin corporatism și respect al funcționării capitaliste, instaurat în Italia în 1922 de B. Mussolini; ideologie vizând instaurarea unui regim fascist.

FASIANIDE, familie de păsări galiforme.

FASMATIE, familie de insecte din ordinul fasmida.

FASMATODE, ordin de insecte de talie mare din familia polyneoptera.

FASOLE, (Phaseolus), gen de plante anuale erbacee și multianuale din familia Fabaceae. Se cunosc specii răspândite, mai ales, în regiuni tropicale și subtropicale ale Americii, Asiei și Africii. Se cultivă circa 20 de specii, dintre care 2 în RM.

FASOLIȚĂ, vignă (Vigna sinensis), plantă anuală erbacee din familia Fabaceae. Se cultivă în Danemarca, Olanda, Franța, Germania, SUA, China, regiunea Transcaucazia, Asia Mijlocie, Federația Rusă, Republica Moldova) ș.a.

FASONARE, pregătirea puietilor pentru sădit.

FATALISM, concepție conform căreia fenomenele sunt predeterminate dinainte.

FATUM, la romanii antici, noțiune mistică care desemna voința zeilor; destinul, soarta, forța misterioasă supremă, căreia i se supun până și zeii. La stoici, forța care guvernează lumea.

FAȚA ALTARULUI, v. ICONOSTAS.

FAȚADĂ, (fr. façade), una din părțile exterioare ale unei clădiri.

FAȚETARE, proces tehnologic de prelucrare mecanică a pietrelor prețioase și semiprețioase pentru a le da forma unui poliedru regulat.

FAU, denumirea rachetelor din prima generație, utilizate de Germania ca armă de luptă.

„FAU”, forțe militare de rezervă de angajare ulterioară.

FAULT, act nesportiv (lovire intenționată, trântire, împingere etc.) comis de un jucător asupra adversarului și sancționat de arbitru.

FAUNĂ INSULARĂ, totalitatea animalelor care trăiesc pe insule.

FAUNĂ MARINĂ, totalitatea animalelor care trăiesc în mări și oceane.

FAUNĂ SILVICĂ, totalitatea animalelor adaptate la viața de pădure.

FAUNĂ, (din lat. Faunus, zeul câmpurilor și al turmelor de vite), totalitatea animalelor de pe un teritoriu formată în urma procesului de evoluție; Faună cavernicolă, faună continentală, faună fitofilă, faună oceanică.

FAUNISTICĂ, domeniu de știință al zoologiei care studiază componența specifică a faunelor, originea și particularitățile lor. Faunele fosile sunt cercetate de paleofaunistica.

FAUNUS, una dintre cele mai vechi divinități italice. Era considerat drept protectorul muncilor agricole, al turmelor și al păstorilor, la fel ca zeul Pan din mitologia greacă.

FAUST, personaj în literatura și arta europeană.

FAUVISM, direcție și curent artistic în pictura franceză, prima mișcare artistică avangardistă, a existat din anul 1898 până în anul 1908.

FAVORITISM, acordare abuzivă și ne meritată de favoruri.

FAVORSKI, REACȚII ~, reacții utilizate în sinteza organică, descoperite de A. E. Favorski în 1887, 1894, 1905.

FAXIMIL, (din lat. facere - a face și similis - asemănător), reproducere exactă a unui original grafic (text, desen, semnătură) cu ajutorul fotografiei sau al tiparului.

FAHALITE, mineral bogat în fier.

FAZ, forțe militare de acțiune zonală.

FAZAN, denumire dată unor specii de păsări din familia Fazianidelor, ordinul galiforme. Cel mai cunoscut este Fazanul-comun (Phasianus colchicus).

FAZĂ A OSCILAȚIEI, mărime ce caracterizează starea unui proces oscilatoriu în orice moment de timp și se măsoară în fracțiuni de perioadă, iar pentru mărimile sinusoidale - în unități de unghi sau de arc.

FAZĂ, fiecare dintre etapele distincte din evoluția unui proces din societate sau din natură; termen de referință în fizică și inginerie: în termodinamică, noțiune ce indică gradul de ordonare a structurii unui corp; în electrotehnică, unul dintre conductoarele liniei electrice de curent polifazat; Fază gazoasă, fază lichidă, fază solidă.

FAZELE LUNEI, diferitele forme sub care se vede de pe Pământ partea vizibilă a Lunii; unul din cele patru aspecte succesive pe care le ia suprafața Luna iluminată de Soare față de Pământ.

FAZOMETRU, dispozitiv electric de măsurat unghiurile de fază între două tensiuni electrice sau între tensiune și curent electric.

FAZOR, termen de referință în fizică și inginerie privind un număr complex care reprezintă o funcție sinusoidală a cărei amplitudine, frecvență unghiulară și fază inițială sunt invariante în timp.

FAZOTRON, (din fază și electron), dispozitiv electronic; sincrociclotron; ciclotron cu frecvență modulată; accelerator rezonant ciclic de particule grele încărcate.

FĂGĂDĂU, Fălești, Ciolacu Nou.

FĂGĂDĂU, Florești, Văscăuți.

FĂGET, pădure de fag.

FĂGURENI, Strășeni, or. Strășeni.

FĂINĂ DE DOLOMITĂ, îngrășământ în formă de praf pregătit din mineralul dolomită din clasa carbonatelor, mărunțindu-l până la cele mai mici particule.

FĂINĂ DE ORIGINE ANIMALĂ, aditiv alimentar pentru animale din făină de oase și din carne; Interzicerea făinii de origine animală.

FĂINĂ, produs alimentar obținut prin măcinarea boabelor culturilor cerealiere.

FĂLEȘTI or., Fălești, or. Fălești.

FĂLEȘTII NOI, Fălești, Făleștii Noi.

FĂLȚUIRE, îndoirea foilor.

FĂRĂ ADĂPOST, COPII statutul copilului minor, caracterizat atât prin lipsa părinților, cât și a locului de trai permanent.

FĂRĂDELEGE, faptă care contrazice legile juridice sau morale; Nelegiuire.

FĂT PIERIT, avort spontan sau făt prematur, extras din burta oii gestante pierite sau sacrificată nevoit.

FĂT, (lat. fetus), produs de concepție din uterul mamiferelor, din momentul când începe a avea mișcări proprii și formele caracteristice speciei și până când se naște.

FĂT-FRUMOS, în mitologia românească, personaj în basmele românești; personaj principal din poveștile fantastice. Simbolizează idealul de vitejie, dreptate, înțelepciune și generozitate.

FĂUREȘTI, mun. Chișinău, Ciorescu.

FĂN, nutreț natural rezultat de pe urma deshidratării aero-solare a ierbii cosite, până la umiditatea ce nu depășește 17 %, unul din nutrețurile de bază ale animalelor rumegătoare în timpul iernatului.

FĂNAȚ, teren agricol acoperit cu vegetație ierboasă ce se cosește pentru fân, masă verde ș.a. Există fânațe semănate și fânațe naturale.

FĂNĂRIT, obligație în natură, existență în Moldova medievală, de a cosi fân

pentru curtea domnească, ulterior înlocuită cu dijma în bani.

FÂNTÂNA ALBĂ, Edineț, Parcova.

FÂNTÂNĂ, construcție hidrotehnică care reprezintă o excavație verticală. Servește pentru captarea apelor subterane, completarea rezervelor de apă subterană pe contul apelor de suprafață, drenaj ș.a. Unele au o compoziție decorativă sculpturală sau arhitecturală, servind pentru înfrumusețarea piețelor, curților interioare, parcurilor; Fântână arteziană.

FÂNTÂNIȚA, Drochia, Fântânița.

FÂRLĂDENI, Căușeni, Fârlădeni.

FÂRLĂDENI, Hâncești, Fârlădeni.

FÂRLĂDENII NOI, Căușeni, Fârlădeni.

FĂSĂ, (Anthus), gen de păsări migratoare din familia motacilidelor.

FÂȘIA „CELOU DOUĂ CEASURI”, teritoriu dintre Republica Moldova și țătării de Bugeac.

FÂȘIA GAZA, fâșie litorală situată pe țărmul Mării Mediterane.

FÂȘIE DE SOL, structură inginerescă sub forma unei benzi de pământ aliniată artificial, care servește ca bază pentru structura superioară a căii ferate sau a unei autostrăzi.

„**FE**”, forțe militare de excepție.

FEBRĂ AFTOASĂ, viroză acută care se răspândește foarte repede printre animalele de casă și cele sălbatice paracipitate din grupul antrozoozoonozelor.

FEBRĂ CATARALĂ MALIGNĂ, boală infecțioasă acută necontagioasă a animalelor.

FEBRĂ CATARALĂ OVINĂ, boală virală transmisibilă, caracterizată prin febră și perturbare a circulației sângelui.

FEBRĂ, (lat. febris, -is), temperatură ridicată a corpului, care constituie reacția organismului la un agent infecțios, toxic etc.; Febră de fân, răspunsul organismului la anumiți alergeni (polen, praf sau mucegai). Simptomele includ rinoree, congestie nazală.

FEBRIS, mitologia romană.

FECIOARA MARIA, mama lui Isus Hristos.

FECIOARA, constelație zodiacală.

FECIOREASCA, dans popular și melodia după care se execută.

FECIORICĂ, (Herniaria), gen de plante erbacee perene și anuale din familia Caryophyllaceae. În Republica Moldova cresc săpunașul (Herniaria besseri) și iarba fecioarelor (Herniaria glabra).

FECONDARE DUBLĂ, mecanism complex de fertilizare a plantelor cu flori.

FECONDARE, fenomen de unire a două celule sexuale de sex diferit, procesul de unire a gameților masculini și femini, soldat cu unirea setului haploid de cromozomi din cei doi gameți, într-un set diploid al primei celule a viitorului organism.

FECONDAȚIE ARTIFICIALĂ, metodă de tratament a infertilității; Fecundație extracorporală, metodă de tratament a infertilității pe calea transferului embrionului în cavitatea uterului; formă a fecundației artificiale.

FECONDAȚIE, procesul de unire a gametului mascul (spermatozoid) cu cel femel (ovul) și formarea oului fecundat; Fecundație internă, fecundație externă.

FECONDITATE, capacitatea animalelor și a plantelor de a se reproduce și de a da descendenți normal dezvoltăți.

„**FEDERAL RESERVE SYSTEM**”, (Sistemul federal de rezervă (monetară)

al SUA), ansamblu de instituții care își asumă în SUA funcțiile de bancă centrală.

FEDERALISM, concepție și acțiune politică și juridică în vederea grupării mai multor state într-o federație; formă de guvernare, în care unitățile teritoriale superioare ale statului au o independență politică definită legal, fiind sunt diferite de unitățile administrativ-teritoriale ale unui stat unitar; părțile componente ale federației sunt entități specifice statului numite subiecți ai federației, iar teritoriul federației este format din teritoriile subiecților acesteia.

FEDERAȚIA INTERNAȚIONALĂ PENTRU INFORMAȚII ȘI DOCUMENTE, organizație internațională preocupată de sistematizarea informației științifice și tehnice care a activat între 1895-2002.

FEDERAȚIA MALAYA, stat în Asia de Sud-Est format din 11 state. Capitala: Kuala Lumpur. 31 august 1957 (proclamația independenței).

FEDERAȚIA MONDIALĂ A BURSELOR DE VALORI, organizație internațională de standarde cu sediul la Paris, care a fost dezvoltată pentru a aborda aspecte ale politicilor de afaceri, ce afectează domeniul.

FEDERAȚIA SAINT KITTS ȘI NEVIS, stat insular situat în America Centrală Insulară (Arhipelagul Antilele Mici). Capitală: Basseterre. 19 septembrie 1983 (proclamarea independenței).

FEDERAȚIA SOCIAL-DEMOCRATĂ BALCANICĂ, a fost creată la Belgrad în anul 1910, în cadrul lucrărilor conferinței reprezentanților partidelor social-democrate din Bulgaria, Serbia, România și Grecia.

FEDERAȚIA SPORTULUI ȘCOLAR ȘI UNIVERSITAR, organizație nonguvernamentală de profil.

FEDERAȚIE SPORTIVĂ, asociație a sportivilor de același fel.

FEDOREUCA, Orhei, Ciocâlteni.

FEDOSEEVCA, UATSN, Carmanova.

„**FEEDBACK**”, retroacțiune care se manifestă la nivelul unui sistem în scopul menținerii stabilității și a echilibrului său față de influențe exterioare.

FEERIE, (fr. *feerie*, de la *fee* - zână), priveliște splendidă, fascinantă, miraculoasă, ca în povești; gen de reprezentație teatrală sau de circ, realizată cu ajutorul unor efecte scenice scilipitoare.

FELDMAREȘAL, grad militar superior în armatele multor state. Instituit pentru prima dată în Germania.

FELDSPAȚI, grup de minerale.

FELIDE, familie de mamifere răpitoare carnivore digitigrade

FELINOLOGIE, domeniu de știință al zoologiei despre viața felinei.

FELODERM, parte componentă a peridermei.

FEMEI, (Sfintele femei), termenul le desemnează pe femeile care l-au urmat pe Isus și au jucat un rol important mai ales în timpul răstignirii.

„**FEMEIA MOLDOVEI**”, publicație periodică lunară care apare din ianuarie 1952.

FEMINISM, teorie, doctrină și ideologie politică și socială; Feministă, femino-cracry, puterea femeilor; doctrină care revendică realizarea egalității sociale și politice a femeilor cu bărbații și un rol crescând al femeilor în viața publică; mișcare socială pentru obținerea statutului de egalitate în drepturi a femeilor.

FEMINITATE, ansamblul trăsăturilor care dau specificul caracterului feminin.

FEN, în biologie, caracter condiționat genetic.

FENANTREN, hidrocarbură aromatică condensată.

FENEC, (*Vulpes zerda*), mamifer omnivor din tribul vulpinilor, familia canide.

FENG BO, în mitologia chineză, zeul vântului.

FENICIA, stat sclavagist în Orientul Apropiat, situat pe litoralul de est al Mării Mediterane, astăzi teritoriul Libanului și Siriei.

FENICUL, (*Foeniculum*), gen de plante erbacee, bienale sau perene din familia Apiaceae. Se cunosc 2 specii. În multe țări, se cultivă anasonul-mare sau se căreua (*Foeniculum vulgare*), plantă etero-uleioasă.

FENILALANINĂ, aminoacid indispensabil.

FENILCETONURIE, afecțiune ereditară din grupul fermentopatiilor.

FENILENDIAMINE, diamine aromatice.

FENIX, constelație în emisfera australă a cerului.

FENNOSCANDIA, regiune naturală în N Europei (Norvegia, Suedia, Finlanda și Rusia).

FENOGENETICĂ, compartiment al geneticii care studiază căile de realizare a informației genetice.

FENOL, cel mai simplu reprezentant al fenolilor.

FENOLAȚI, v. **FENOLI**.

FENOLFTALEINĂ, indicator chimic acidobazic.

FENOLI, compuși aromatici ce conțin în moleculă unul sau mai multe grupe

hidroxil legate de atomii de carbon ai nucleului.

FENOLOGIE, știința despre schimbările sezoniere din natura vie.

FENOMEN DE SUPRAFAȚĂ, totalitate a fenomenelor asociate cu caracteristicile interfețelor.

FENOMEN FIZIC, transformare de stare și formă a corpurilor, fără schimbarea compoziției substanțelor din care provin.

FENOMEN, manifestare exterioară a esenței unui proces, lucru, care este perceptibilă și accesibilă; Fenomen social, fenomen psihologic, fenomen politic.

FENOMENALISM, concepție filosofică idealist-agnostică, după care omul poate cunoaște numai latura exterioară a fenomenelor.

FENOMENE ELECTROCAPILARE, fenomene fizice legate de dependența de acțiunea de formare a frontierei de fază σ la saltul potențialului electric la această graniță, precum și asupra naturii și compoziției fazelor de contact; Fenomene electrocinetice, grup de transfer de fenomene observate în sisteme de dispersie, în membrane și în capilare; include electroosmoza, electrofo-reza, potențialul de curgere și potențial de sedimentare.

FENOMENE METEOROLOGICE PERICULOASE, fenomene naturale cauzate de fenomene hidrologice, care în intensitate și durată reprezintă o amenințare la adresa securității umane și pot provoca daune semnificative economiei sau condițiilor de mediu.

FENOMENE NATURALE ADVERSE ȘI PERICULOASE, fenomene naturale anormale din mediul înconjurător, care în termenii intensității dezvoltării, duratei sau momentului apariției reprezintă pericol pentru natură, economia, viața și sănătatea populației și pot

duce la deteriorarea mediului și pagube economice.

FENOMENE OPTICE, în atmosfera Pământului, fenomene cauzate de radiații, refracție, absorbție, împrăștiere de lumină etc.

FENOMENE TERMOMAGNETICE, fenomene cauzate de influența unui câmp magnetic asupra proprietăților termice ale metalelor, semimetalelor și semiconductorilor în care există un gradient de temperatură.

FENOMENISM, doctrină după care există doar fenomene, lucrul în sine nefiind un nume.

FENOMENOLOGIE, curent filosofic care analizează fenomenele conștiinței prin prisma orientării și a conținutului lor, făcând abstracție de omul real.

FENOPLASTE, material plastic termoreactiv pe bază de rășini fenolformaldehidice.

FENOTIP, ansamblu de însușiri, caracteristice ale unui individ, determinate de ereditate și de condițiile de mediu; totalitatea proprietăților și caracterelor organismului, care pot fi studiate și descrise prin metode morfologice, anatomice și fiziologice. v. **GENOTIP**.

FEOCROMOCITOMĂ, tumoare dezvoltată din celule cromafine.

FEOFITE, (Phaeophyta), alge brune, filum de alge.

FERALITIZARE, proces de alterare a mineralelor primare.

FERAPONTIEVCA, UTAG, Ferapontievca.

FERAȚI, săruri ale acidului feric.

FERĂSTRĂU BANDĂ, mașină de tăiat piatra cu organul de lucru în formă de sârmă de oțel continuu.

FERĂSTRĂU, instrument cu una sau mai multe lame, manual sau mecanic, pentru tăierea materialelor (lemn, metal, plastic, piatră etc.).

FEREASTRĂ WINDOW, termen de referință în tehnologia informațiilor privind un element de control grafic format dintr-o zonă vizuală care conține o parte din interfața grafică de utilizare a programului din care face parte și este încadrat de un decor al ferestrei.

FEREDOXINE, grup de proteine în care există complexul Fe-S și care mediază transferul de electroni în reacții metabolice.

FEREGEA, halat femeiesc cu mâneci false aruncate pe spinare la femeile musulmane.

FERESTRAȘ MIC, specie de păsări din familia anatide.

FERESTRAȘ, (Mergus), gen de păsări anatide.

FERIBOT, navă de transportat mărfuri uscate cu manipulare orizontală, folosită pentru transportul vehiculelor cu roți, containere și alte încărcături de piese, a căror încărcare și descărcare se efectuează autonom; Navă maritimă.

FERICIRE, stare de satisfacție deplină.

FERIGĂ, (Dryopteris), gen de plante erbacee și lemnoase din familia Dryopteridaceae. În Republica Moldova cresc 2 specii.

FERIMAGNETISM, fenomen fizic în materialele care au un moment magnetic și care interacționează unele cu altele.

FERITĂ, componentul de bază al aliajelor de fier, constituit din amestec solid de carbon în fierul α .

FERITE, materiale magnetice, reprezentând compuși de oxid de fier (II) cu oxizi ale altor metale.

FERITINĂ, metaloproteină care conține fier trivalent.

FERMAN, firman.

FERMATĂ, semn care se pune deasupra sau dedesubtul unei note sau al unei pauze pentru a-i prelungi durata.

FERMĂ METALICĂ, în mecanica construcțiilor, structură din metal utilizată la acoperirea edificiilor, construcția secțiilor podurilor, instalațiilor hidrotehnice etc.

FERMĂ, exploatație agricolă de stat, particulară sau mixtă, compusă din terenuri, efective de animale, amenajări și dotări speciale cu profil vegetal, zootehnic sau mixt.

FERMENT, (din lat. fermentum - drojdie, plămadă), enzimă (fr. enzime), substanță proteică specifică, sintetizată de organisme vii, care dirijează reacțiile de sinteză și degradare din plante și animale.

FERMENTATOR, aparat în care are loc conversia materiei prime într-un produs cu utilizarea activității biochimice a microorganismelor sau celulelor izolate în condiții de sterilitate, amestecând prin suflarea de aer steril și asigurând o temperatură constantă.

FERMENTAȚIE BUTIRICĂ, tip de fermentație al cărei produs final este acidul butiric.

FERMENTAȚIE, (lat. fermentatio), proces biochimic de scindare a substanțelor organice, mai ales a glutenului; conservarea legumelor în baza fermentării lactice; argăsirea pieilor în industria de pielărie și blănărie.

FERMENTAȚIE, proces catabolic de oxidare incompletă și obținerea unui produs organic. Fermentație acetică, fermentație alcoolică, fermentație citrică, fermentație lactică, fermentație propionică, fermentație proteolitică; proces fermentativ anaerob, oxido-re-

ducător de transformare a substanțelor organice, prin intermediul căruia organismele obțin energie pentru activitatea vitală.

FERMENTOPATII, denumire comună a bolilor sau a stărilor morbide declanșate de lipsa sau de dereglarea activității unor fermenți; fac parte din bolile ereditare.

FERMENȚI, catalizatori de natură proteică; Fermenți digestivi, fermenți imobilizați, fermenți proteolitici.

FERMI, unitate de lungime extrasistem egală cu 10^{-15} m. Este folosită în fizica nucleară.

FERMIER, este managerul, administratorul, arendașul sau proprietarul unei ferme.

FERMION, clasă de particule elementare ce au spinul semiîntreg.

FERMIU, (Fermium), Fm, element radioactiv din grupa a III-a a sistemului periodic al elementelor, produsul dezintegrării- β a einsteiniumului.

FEROCACTUS, gen de plante din familia Cactaceae.

FEROCEN, reprezentant al metalocenilor.

FEROMONI, substanțe biologice active care servesc pentru comunicarea intraspecifică.

„FERRARI”, companie italiană care poartă această denumire și produce mașini sportive de lux „Ferrari”.

FERTILITATE, capacitatea naturală de a da viață; prolificitate; indicatori care arată conținutul de substanțe nutritive din sol.

FERTILITATEA SOLULUI, capacitatea solului de a asigura plantele cu substanțe nutritive, umezeală ș.a. Ansamblu de proprietăți ale solului ce asigură

necesitățile plantelor în substanțe hrăitoare, apă, aer și căldură pentru creșterea și dezvoltarea normală. Fertilitatea este însușirea esențială a solului, prin care el se deosebește de rocă.

FERTILIZANȚI, substanțe de origine organică și minerală, menite pentru ameliorarea productivității solurilor.

FERTILIZARE IN VITRO (FIV), proces prin care spermatozoidul bărbatului, fecundează ovulul femeii în laborator; metodă foarte eficientă de rezolvare a infertilității.

FERULA, gen de plante din familia Apiaceae.

FESTIVALUL „MAGGIO MUSICALE FIORENTINO”, eveniment internațional de muzică clasică.

FESTIVALUL „MONTREUX JAZZ FESTIVAL”, eveniment internațional de jazz, care se desfășoară anual din 1967 în Montreux, Elveția.

FESTIVALUL „WIENER FESTWOCHEHEN”, eveniment teatral-muzical internațional anual în Viena, fondat în 1951.

FESTIVALUL „WOODSTOCK MUSIC AND ARTS FAIR”, cel mai mare eveniment internațional de muzică rock din istorie. (SUA, 1969).

FESTIVALUL DE LA SOPOT, oraș în Polonia (voievodatul Gdansk). Situat pe țărmul Mării Baltice.

FESTIVALUL „INNSBRUCKER FESTWOCHEH DER ALTEN MUSIK”, eveniment internațional de muzică din Innsbruck, Austria.

FESTIVALUL INTERNAȚIONAL „D’ART LYRIQUE D’AIX-EN-PROVENCE”, festival internațional de muzică simfonică, unul din cele mai vestite în lume, Franța.

FESTIVALUL INTERNAȚIONAL „LUCERNE FESTIVAL”, festival inter-

național de muzică clasică în Lucerna, Elveția.

FESTIVALUL INTERNAȚIONAL „SALZBURGER FESTSPIELE”, festival anual teatral-muzical în Salzburg, Austria.

FESTIVALUL „INVITĂ MARIA BIEȘU”, eveniment muzical internațional în Republica Moldova.

FESTIVALUL MUZICAL „MĂRȚIȘOR”, eveniment muzical în Republica Moldova.

FESTON, tip de broderie și element decorativ arhitectural.

FESTUCA, unul dintre cele mai mari genuri de plante din familia Poaceae.

FEȘTELIȚA, Ștefan-Vodă, Feștețița.

FETEASCA, Hâncești, Leușeni.

FETEASCĂ, soiuri semitimpurii de viță-de-vie autohtone cu struguri pentru vin. Fetească albă și Fetească tămâioasă sunt raionate în Ucraina și Moldova. Se folosesc pentru obținerea vinurilor de calitate superioară.

FETEȘTI, Edineț, Fetești.

FETIȘISM, religie tradițională a popoarelor din Africa, bazată pe o concepție animistă; atracție patologică pentru diferite obiecte, care aparțin sau care simbolizează persoana adorată.

FETIȚA, Cimișlia, Albina.

FETOPATII, grup de boli și dereglări funcționale ale fătului apărute în luna a 3-a, 4-a a dezvoltării intrauterine.

FETUS, produsul de concepere la animalele vivipare în perioada dezvoltării intrauterine după conturare principalelor organe și sisteme.

FEUD, în Evul Mediu, sec. IX-XV, stăpânire funciară privilegiată într-un șir de țări din Europa de vest.

FEUDALISM, (lat. fendum – feudă), ansamblul raporturilor, întemeiate pe fidelitatea personală, dintre suzeran și vasal, cel dintâi asigurându-i celui din urmă protecție și o sursă de venit, iar vasalul fiind obligat față de suzeran cu sprijin militar și participare la adunările de judecată; noțiune istorico-sociologică aplicată unui șir de societăți din perioadele medievală și nouă.;

FEUDĂ, în Evul Mediu în Europa Occidentală, proprietate funciară sau venit fix (în bani ori natură); în Germania medievală, este, în primul rând, dreptul de proprietate asupra pământului, acordat unei anumite persoane în condițiile serviciului militar sau administrativ.

FIABILITATE, în tehnică, proprietatea unui produs de a îndeplini funcțiile specificate, păstrându-și indicii de exploatare; probabilitatea unui sistem de aparate și echipamente militare să funcționeze conform destinației; probabilitate în tehnică, ca un sistem (element, bloc, ansamblu, aparat, echipament) să-și îndeplinească funcția intenționată, în condiții de utilizare determinate, pe o perioadă de timp precizată; proprietate a substanțelor chimice să păstreze în timp în siguranță, pe durata proceselor și producției chimico-tehnologice, parametrii.

FIABILITATEA CERCETĂRII, proces caracterizat prin cercetări și analize de laborator, pe standuri de probe sau pe exemple de prototip.

„**FIAT**”, fabrică italiană de automobile din Torino.

FIBRĂ DIN STICLĂ, fibră cu secțiunea circulară sau în formă poligonală, formată din sticlă anorganică topită.

FIBRĂ FLUORICĂ, fibre sintetice pe bază de polimeri cu conținut de fluor – polietetrafluoretilenă, și fluorură de poliviniliden, precum și copolimeri pe baza acestora.

FIBRĂ NERVOASĂ, excrescență a celulei nervoase acoperită de membrane neurogliice și care conduce impulsul nervos de la corpul neuronului la celulă țintă.

FIBRĂ OPTICĂ, material în formă de fibră de sticlă sau plastic care transportă lumină de-a lungul său.

FIBRE DE BAZĂ, fibre naturale conținute în scoarța tulpinilor din culturile tehnice; sunt elemente structurale mecanice de țesut, care dau forță și elasticitate organelor vegetative ale plantelor; Fibră optică, fibre artificiale, fibre chimice, fibre naturale, fibre poliamidice, fibre poliesterice, fibre polipropilene, fibre sintetice.

FIBRE, fire subțire, netors, de proveniență vegetală, animală sau minerală ori produs pe cale sintetică, folosit de obicei ca materie primă la fabricarea țesăturilor. Fibre anorganice, fibre pe bază de elemente chimice, oxizi, carburi, nitruri, amestecuri ale acestor compuși, precum și pe bază de silicați naturali sau artificiali; Fibre naturale, formate în condiții naturale, fire lungi, flexibile și durabile, de lungime limitată și dimensiuni transversale mici, bune pentru fabricarea firelor și produselor textile; Fibre chimice, se obțin pe baza polimerilor formatori de fibre; Fibre poliesterice, fibre sintetice turnate din topituri de poliesteri; Fibre polivinilalcoolice, fibre sintetice pe bază de alcool polivinilic având o greutate moleculară de 103 și care conțin un număr minim de ramuri și grupe reziduale de acetat în macromolecule; Fibre cuproamoniace, fibre chimice artificiale obținute prin filarea umedă din soluțiile unui complex cupru-amoniu de celuloză într-o soluție apoasă concentrată de amoniac; Fibre de carbon, fibre sintetice cu un conținut ridicat de carbon, obținute prin transformări la temperaturi ridicate, fără acces la aerul fibrelor precursorare; Fibre de poliamidă, fibre sintetice pe bază de poliamide; Fibre poliacrilonitrilice, fibre sintetice formate din soluții poliacrilonitrilice sau

copolimeri ce conțin mai mult de 85 la sută nitril acrilic; Fibre poliolefinice, fibre sintetice obținute, în principal, din polipropilenă izotactică, polietilenă, mai rar din poli-4-metil-1-pentenă; Fibre poliuretanic, fibre elastomere sintetice pe bază de poliuretani și poliuree, obținut prin modelarea din soluții sau topiri de poliuretan, precum și prin modelarea cu apariția reacțiilor chimice, formarea unui polimer din diizocianat și diamină direct în procesul de formare a fibrelor; Fibre polivinilclorurice, fibre sintetice obținute din clorură de polivinil, amestecuri de clorură de polivinil cu alți polimeri, din clorură de polivinil clorurată și amestecurile sale cu acetat de celuloză, precum și din copolimeri de clorură de vinil cu acetat de vinil sau acrilonitril; Fibre termostabile, fibre sintetice organice ce pot rezista la utilizarea prelungită în aer la temperaturi ce depășesc limitele de stabilitate termică ale fibrelor textile obișnuite.

FIBRILAȚIE ATRIALĂ, dereglarea ritmului contractiilor inimii.

FIBRILE, structuri fibrilare ale citoplasmei cu funcție motorie sau scheletală.

FIBRINĂ, (din lat. fibra – materie fibroasă, fibră), proteină de culoare albă-cenușie, care se găsește în sânge și în limfă și care provine din fibrinogen, în timpul coagulării sângelui.

FIBRINOGEN, glicoproteină din plasma sângelui, cel mai important component al sistemului de coagulare a sângelui.

FIBROBETON, plăci de construcție din clasa betonului, fabricat din ciment și fibre naturale, repartizate structural omogen.

FIBROBLASTE, cea mai răspândită formă celulară a țesutului conjunctiv.

FIBROINĂ, substanță proteică, componentă fibroasă a mătăsii naturale.

FIBROLIT, material de construcție pentru izolare termică, fabricat prin presarea unui amestec special din ciment, talaș, fibre vegetale și aditivi chimici; material format prin presarea la cald dintr-o umplutură din fibre de bumbac, cânepă, in, sticlă, carbon, azbest sau alte materiale impregnate cu o rășină termorezistentă.

FIBROM, grup de tumori benigne din țesut fibros alcătuit din fibroblaste și miofibroblaste.

FIBROSARCOM, grup de tumori maligne din țesut fibros; varianta malignă a fibromului.

FIBULĂ, agrafă ornamentală de metal, folosită în antichitate pentru a încheia un veșmânt.

FICAT, (gr. hepar, lat. jecur), glandă digestivă la unele nevertebrate și la toate vertebratele.

„**FICE**”, Federația Internațională a Comunităților Educative, organizație în domeniul educației.

FICOBILINE, pigmenți ai algelor roșii și cianobacteriilor; Ficocianine, ficocetrine.

FICOMICETE, (Phycomycetes), clasă de ciuperci inferioare, caracterizate prin miceliu aceluilar, polinuclear.

FICȚIONALISM, proces de măsurare a calității în timp.

FICȚIUNE, creație literară (în proză) sau cinematografică care reprezintă un univers artistic imaginat de autor și care nu are referințe în realitate.

FICUS, gen de plante din familia Moraceae. În Republica Moldova se cultivă ca plante decorative.

FIDEISM, concepție filosofică care dă prioritate credinței religioase față de știință ori le pune pe același plan.

FIDEJUSIUNE, garanție personală pe care și-o asumă fidejutorul față de creditor pentru a executa obligația debitorului principal în cazul în care acesta nu o va executa; cauțiune.

FIDELITATE, statornicie în convingeri, în sentimente etc.

FIDER, în electrotehnică, termen ieșit din uz, linie aeriană de transmitere a curentului electric de la producător spre consumator.

FIER CRITĂ, produs obținut la prelucrarea rudimnetară a minereului de fier.

FIER, (Fierum), Fe, element chimic din grupa a VIII-a forma scurtă a sistemului periodic; Fontă și oțel, fier vechi.

FIERBERE, proces de vaporizare într-un lichid, ce include formarea bulelor de vapori, precum și mărirea, mișcarea și interacțiunea acestora; Fierbător.

FIERBEREA METALULUI, topirea metalului.

FIEREA PĂDURII, (Thylophilus), specie de ciuperci din familia Boletaceae.

FIEROBACTERII, procariote capabile să realizeze oxidarea fierului bivalent.

FIERORGANICI, COMPUȘI ~, compuși organometalici în care atomul de fier este legat direct de atomul de carbon.

FIFA, (Fédération Internationale de Football Association), organizația internațională mondială fondată la Paris în 1904, care reglementează regulamentul și competițiile jocului de fotbal.

FIGARO, cel mai vechi cotidian francez.

FIGURATIV, care cuprinde figuri de stil.

FIGURATIVĂ, viziune imaginativă, termen de referință în arta plastică.

FIGURAȚIE NARATIVĂ, termen de referință în arta plastică.

FIGURĂ DE STIL, procedeu stilistic prin care se modifică înțelesul propriu al unui cuvânt cu scopul de a mări plasticitatea și expresivitatea vorbirii. Face parte din domeniul sintaxei poetice. Figurile de stil mai frecvente: anafora, epifora, inversia, interogația și invocația poetică, paralelismul ș.a.

FIGURĂ RETORICĂ, formă expresivă a vorbirii, care înfrumusețează stilul, dându-i mai multă vigoare și caracter sugestiv.

FIGURĂ, termen de referință în geometrie, privind un obiect abstract în plan sau spațiu constituit dintr-o mulțime finită sau infinită de puncte. Ex.: punctul, dreapta, triunghiul, circumferința, paralelipipedul.

FIGURI DE ECHILIBRU, obiecte ideale ale hidromecanicii; configurații geometrice în modele de echilibru relativ al unei mase lichide ce se rotește ca un solid într-un câmp gravitațional.

FIGURI ÎNSCRISE ȘI CIRCUMSCRISE, figuri geometrice, dispuse în anumit mod una în raport cu alta.

FIGURINĂ, statueta.

FIINȚĂ, ceea ce este un lucru în esență, considerat în mod formal, și nu după determinațiile lui sensibile, făcând abstracție de existența sa efectivă.

FILA BRASILEIRO, rasă de câini din grupul Canis epiroticus.

FILAMENT, element al lămpilor sau a unor aparate de măsurat; formațiune întunecată (deseori alungită) în atmosfera Soarelui sau detaliu luminos întins în structura unor nebuloase difuze.

FILAMENTE, denumire comună structurilor proteice fibrilare citoplasmice intracelulare.

FILANTROPIE, Filantropism, curent pedagogic în Germania, apărut la sfârșitul sec. al XVIII-lea sub impactul considerabil al ideilor Revoluției Franceze.

FILARIATOZE, grup de helmintiaze provocate de filarii.

FILARMONICA NAȚIONALĂ „SERGHEI LUNCHEVICI”, instituție de concert întemeiată în 1940 la Chișinău, RM, cu scopul propagării creației muzicale și a măiestriei interpretative.

FILARMONICĂ, instituție de stat pentru organizarea de concerte.

FILATELIE, colecționare de mărci poștale, precum și de plicuri și cărți poștale cu mărci imprimare, de timbre fiscale ș.a. A luat ființă după apariția primelor timbre lipite în Anglia, 1840.

FILATURĂ, întreprindere industrială și ramură a industriei modei, care la instalații speciale din fibre relativ scurte produc fir continuu, utilizat la fabricarea țesăturilor, tricotului, aței, cusutul confecțiilor etc.

FILĂ, folie care alcătuiește un caiet sau o carte.

FILDEȘ, materie primă pentru arta plastică.

FILEMBRIOGENEZĂ, schimbarea mersului dezvoltării individuale, care duce la transformarea evoluționistă a stării adulte.

FILET, spirală elicooidală pe o suprafață cilindrică sau conică.

FILETARE, metodă de tăiere a spiralilor filetului prin scoaterea așchiilor de pe suprafețele exterioare sau interioare ale pieselor și prefabricatelor.

FILIAȚIE, legătură de rudenie între copiii și părinți.

FILIERĂ, tăierea filetului; sculă de așchiere folosită pentru execuția

rea filetului la bare sau țevi; orificiu al unei matrițe de trefilare pentru confecționarea sârmei de diametru mic, precum și a barelor calibrate de profil diferit.

FILIFORME, nume comun al larvelor gândacilor Elateridae.

FILIGRAN, imagine transparentă de protecție pe hârtie, formată în timpul producerii bancnotelor; vechi procedeu artistic folosit în giuvaergerie, constă în confecționarea giuvaercalelor din fire subțiri de argint, aur sau bronz, măiestrit împletite sau sudate după un anumit desen pe un fond de metal; litere sau figuri de aramă a căror întipărire se imprimă în desimea hârtiei, imaginea unui desen sau a unui text vizibilă la examinarea hârtiei prin transparență la lumină; tip de tehnică de lucru în arta bijuteriei, operele de artă sunt realizate din fir subțire de aur, argint sau cupru lipite, în formă de dantelă metalică.

FILIMICĂ, (Calendula), gen de plante din familia Asteraceae. În Republica Moldova se cultivă ca plante decorative filimica de câmp (*Calendula arvensis*) și filimica medicinală (*Calendula officinalis*).

FILIPENDULA, gen de plante perene din familia Rosaceae.

FILIPENI, Leova, Filipeni.

FILIPICĂ, discurs înflăcărat, rostit pentru a condamna un anumit actor politic.

FILIPICE, denumirea discursurilor politice ținute în Adunarea Populară de către liderul democrației ateniene Demostene, împotriva țarului macedonian Filip al II-lea.

FILIPINE, Republica Filipinelor, stat în Asia de sud-est, în Oceanul Pacific. Capitala: Manila. 12 iunie 1898 (proclamarea independenței).

FILIT, (din gr. phyllites – foios), rocă metamorfică, șistoasă, cu luciu mătă-

șos, alcătuită din cuarț, sericit, uneori cu adaos de clorit, biotit și albit.

FILM PANORAMIC, metodă de a filma filme și de a le proiecta pe un ecran puternic curbat de dimensiuni mari (până la câteva sute de metri pătrați), creând iluzia de „prezență” a spectatorilor în timpul acțiunilor care au loc pe ecran.

FILM, peliculă și producție cinematografică; operă de artă cinematografică; peliculă flexibilă de celuloid sau din alte materiale plastice, acoperită cu un strat sensibil la lumină, pe care se pot înregistra imagini fotografice ce se folosește în fotografie, radiografie, cinematografie.

FILMARE LENTĂ, înregistrarea imaginilor pe o bandă cinematografică cu o frecvență de cadru mai mică decât frecvența normală, egală cu 24 de cadre/s.

FILMARE MACRO, luare de vederi foto, film și video, în care scara opticii imaginilor (raportul dintre dimensiunile liniare ale imaginii obiectului din planul focal al obiectivului și dimensiunea reală) se situează în intervalul de la 1 : 5 la 10 : 1 și mai sus.

FILMĂRI SUBACVATICE, metode de filmare sau fotografiere ale unor obiecte sub apă (de exemplu, flora și fauna acvatică, obiecte scufundate etc.).

FILOCALIA, culegere din scrierile pustnicilor, monahilor, clericilor ortodocși.

FILOCALIE, antologie din scrierile pustnicilor, monahilor și a clericilor ortodocși din secolele IV-XV.

FILOCHINONĂ, denumire științifică a vitaminei K; vitamină naturală (vit. K).

FILODENDRON, (Philodendron), gen de plante monoice, lemnoase din familia Araceae. În Republica Moldova se cultivă ca plante decorative Philodendron selloum și Philodendron bipinnatifidum.

FILODENDRON, gen de plante din familia Rutaceae.

FILOFORA, gen de plante alge Phylloporaceae.

FILOGENETICĂ, direcție în biologie care abordează aspectele genetice ale originii și căile evoluției unor grupe sistematice de organisme.

FILOGENEZĂ, (Filogenie), dezvoltare istorică a întregii lumi organice de microorganisme, plante și animale; studiul dezvoltării istorice a unei limbi.

FILOGIE, totalitate de științe privind lingvistica, știința literaturii, folcloristica, textologia, paleografia; filologie clasică.

FILOMEDUSA, (Phyllomedusa), gen de animale hulide.

FILOPLUME, tip de pene la păsări asemănătoare părului.

FILOSCOPUS, gen de păsări de dimensiuni mici din familia silvide.

FILOSFERĂ, regiune de acțiune a frunzelor, florilor și tulpinilor unei plante.

FILOSOF, persoană care se ocupă cu studiul filosofiei.

FILOSOFIA LIMBAJULUI, domeniu ce studiază diferitele tipuri de limbaj din punctul de vedere al semnificației, relației utilizatorilor cu utilizarea limbajelor și cu realitatea.

FILOSOFIE, știință constituită dintr-un ansamblu încheșat de noțiuni și idei, care interpretează și reflectă realitatea sub aspectele ei cele mai generale; concepție generală despre lume și viață; totalitatea concepțiilor și a principiilor metodologice care stau la baza unei discipline sau a unei științe; Filosofia greacă, filosofia arabă, filosofia bizantină, filosofia chineză, filosofia creștină, filosofia germană.

FILOXERA, viței-de-vie, insectă din ordinul Hemiptera, dăunător de carantină al viței-de-vie.

FILTRARE, proces hidromecanic de separare a mediilor neomogene, trecându-le printr-un perete despărțitor poros, ce reține faza dispersă și lasă să treacă mediul de dispersie.

FILTRAREA PROCESELOR ALEATORII, estimarea valorii procesului aleatoriu X în momentul curent t în funcție de valoarea altui proces aleatoriu, asociat cu acesta.

FILTRATORI, animale acvatice care se hrănesc cu plancton.

FILTRU CU ACE, dispozitiv sub formă de țevă amplasat vertical sau sub un unghi ascuțit, perforat sau cu un filtru la capăt, utilizat pentru drenajul apelor subterane.

FILTRU DE AER, echipament industrial în domeniul ventilației.

FILTRU ELECTRIC, dispozitiv care filtrează, selectează și transmite semnalele electrice utile din totalitatea semnalelor de intrare și suprimă semnalele dăunătoare/nedorite; Filtru cu bandă oprită, filtru cu bandă, filtru de unde, filtru antiparazit.

FILTRU OPTIC, dispozitiv pentru schimbarea compoziției spectrale a radiației optice sau atenuarea uniformă a unui flux de radiații într-o anumită zonă a spectrului optică.

FILTRU TERMIC, echipament industrial în domeniu.

FILTRU, echipament industrial și științific în domeniu; termen de referință în tehnologia informațiilor privind un sistem de circuite electrice, sonore etc. cu care se filtrează oscilațiile de anumite frecvențe.

FILUM, în biologie, una din principalele categorii sistematice ce ocupă o

poziție superioară în regnul plantelor și ciupercilor.

FIMOZĂ, afecțiune medicală ce împiedică retragerea completă a prepuțului la baza glandului la băieți sau la persoane adulte.

FINAL, (it. finale, din lat. finis - sfârșit), ultima parte a unei compoziții muzicale multipartite (simfonie, sonată, concert ș.a.).

FINALISM, concepție filosofică; parte componentă a mai multor concepții evoluționiste.

FINALITATE, obiectiv în pedagogie.

„FINANCIAL TIMES”, ziar economic american; cotidian britanic, una din cele mai autoritare ediții periodice în domeniul finanțelor, editat în limba engleză.

FINANȚARE A CAMPANIEI ELECTORALE, stabilește modul de finanțare a campaniilor electorale și a partidelor politice și procedura de prezentare Comisiei Electorale Centrale a rapoartelor financiare asupra veniturilor și cheltuielilor concurenților electorali în campania electorală.

FINANȚAREA ÎNTREPRINDERII, proces de obținere din surse interne și/sau externe a unor sume de bani și bunuri productive pentru finanțarea dezvoltării sale.

FINANȚE PUBLICE LOCALE, fac parte integrantă din sistemul finanțelor publice naționale; totalitatea mijloacelor bănești de care dispun autoritățile administrației publice locale, necesare pentru îndeplinirea atribuțiilor lor.

FINANȚE PUBLICE, fonduri bănești aflate la dispoziția statului.

FINANȚE, totalitatea relațiilor economice privind crearea și utilizarea fondurilor monetare, domeniu al științei economice.

FINIFT, denumirea veche rusă a emailului.

FINISARE, ciclul de lucrări executate la prelucrarea pieselor, pentru a obține dimensiuni exacte și o suprafață curată, corespunzătoare claselor 10-14, precum și ajustarea unei părți la alta, complex de operații finale în inginerie mecanică, în procesele de fabricare a articolelor metalice, pentru a asigura calitatea necesară a suprafețelor prelucrate (precizie dimensională, formă, caracteristici specificate etc.).

FINISAREA LEMNULUI, prelucrarea suprafeței articolelor de lemn, îmbunătățirea aspectului și protejerea lor împotriva factorilor de mediu.

FINISAREA ȚESUTURILOR, efectuarea unor procese chimice, mecanice și fizice pentru a oferi țesăturilor proprietăți, pentru a satisface solicitările consumatorilor.

FINIȘ, parte finală a unei curse sportive.

FINITISM, concepție metafizică care susține că Universul este mărginit.

FINITUDINE, concept existențialist care semnifică însușirea de finit, conștiința limitelor gnoseologice și biologice.

FIORD, (norvegiană - fjord), golf marin îngust, sinuos și intrat adânc în uscat, cu maluri abrupte și înalte. Ia naștere în urma acțiunii erozive a ghețarilor continentali cuaternari asupra văilor sau depresiunilor tectonice și inundării lor ulterioare de către apele mării.

FIORITURĂ, ornament muzical constând dintr-o notă sau dintr-un grup de note care se adaugă la fraza muzicală principală pentru a o înfrumuseța.

FIR COMPLET, fir din două sau mai multe monofire.

FIR, fire textile toarse.

FIRE DE METAL, fire subțiri rotunde sau plate de metale neferoase - aluminiu, cupru, nichel și aliajele lor; Fire armate.

FIRE MICI, fire produse dintr-un amestec de fibre omogene sau heterogene (de exemplu, naturale și chimice) multicolore.

FIRE MICROFILAMENT, fir subțire, format din fire elementare cu un diametru de până la 0,06 mm densitate liniară mică.

FIRE TEXTILE, corp subțire flexibil și durabil de lungimi considerabile cu dimensiuni transversale mici, utilizat la producerea țesăturilor, tricotajelor, obiectelor din tui, dantelă, unor articole tehnice.

FIRMAN DE DOMNIE, ordin emis de sultan (prin care erau numiți sau maziliți guvernatorii și domnii depinzând de Imperiul Otoman).

FIRMAN, (turc. ferman), decret, ordin emis de sultanul turc, de șahul Iranului și de unii cărmuitori de state musulmane din Asia Mijlocie; ordin emis de sultan (prin care erau numiți sau maziliți guvernatorii și domnii depinzând de Imperiul Otoman).

FIRN, zăpadă granulară compactă, formată în regiunile muntoase și cele polare ca rezultat al compactizării straturilor.

FIRNIS, soluție uleioasă tehnologică; soluție făcută din ulei vegetal sau din rășini și oxizi metalici, folosită la prepararea vopselelor și a chitului sau drept grund pentru lemnărie.

FIRTĂ, hirtă, în Moldova (sec. XV-XVIII), unitate de măsură pentru suprafață. Era egală cu a patra parte din pogon.

FIRUL APEI, pragurile râului sunt niveluri de cădere și viteze foarte mari de curgere a apei, se formează din rocile

tari, erodate de râu; curgerea rapidă a apei printr-un canal îngust sau albia râului; curgerea rapidă a apei de-a lungul unui canal îngust din zona mării.

FIRUȚĂ, (Poa), gen de plante erbacee din familia Poaceae. În Republica Moldova se întâlnesc 11 specii, majoritatea cărora sunt plante furajere.

FISALIS, gen de plante din familia Solanaceae.

FISCALITATE, procesul de redistribuire a produsului intern brut în scopul asigurării statului cu resurse financiare necesare pentru prestarea serviciilor publice; procesul de calculare și plată a impozitelor stabilite prin lege de către contribuabil în bugetul statului.

FISIUNE NUCLEARĂ, reacție nucleară care are drept efect ruperea nucleului în două fragmente de masă aproximativ egală.

FISOCARPUS, gen de plante, arbuști cu frunza căzătoare, din familia Rosaceae.

FISOSTIGMA, gen de plante din familia Fabaceae.

FISTIC, (Pistacia), gen de arbori sau arbuști nuciferi din familia Anacardiaceae. Se cunosc cca 20 de specii. Se cultivă în Italia, Spania, SUA ș.a.

FISTULĂ, (lat. fistula, -ae - tub, țavă), intrarea în organe sau țesuturi ce apare în urma unui proces patologic și care unește focarul patologic, organul cav sau cavitatea organismului cu mediul ambiant sau între ele.

FISURĂ, deteriorare fizică a materiei.

FISURI GLACIARE, crăpături formate în soluri și roci libere ca urmare a compresiunii lor în timpul înghețurilor severe.

FIȘĂ DE LUCRU, sarcini de lucru.

FIȘĂ PSIHOPEDAGOGICĂ, formular cu caracter documentar.

FIȘIER, o parte a memoriei externă a calculatorului, ce conține informații și poate fi identificată; termen de referință în tehnologia informațiilor privind o colecție ce cuprinde date, stocate de obicei pe un dispozitiv de stocare. Fișier comprimat, fișier executabil.

FITIN, sarea de calciu-magneziu a acidului inozitfosforic.

FITING, dispozitiv de recordare a țevilor la coturi, ramificații sau care au diametre diferite.

FITNESS, antrenament divers și sport pentru îmbunătățirea fizicului în general și menținerii sănătății omului.

FITO-, prefix cu semnificație „propriu plantelor”.

FITOBENTOS, totalitatea organismelor vegetale care cresc pe fundul bazinelor de apă cu adâncimi mici.

FITOCENOLOGIE, știință care studiază structura, legăturile dezvoltării și repartizării comunităților de plante pe Pământ. v. și **GEOBOTANICĂ**.

FITOCENOZĂ, comunitate vegetală, asociație de plante formată istoric pe un teritoriu, caracterizată printr-o anumită compoziție floristică, structură și o anumită dependență reciprocă între speciile componente și mediul înconjurător.

FITOEMBRIOLOGIE, domeniu interdisciplinar de cercetări științifice fundamentale și aplicative care se ocupă cu studiul legăturilor embriologiei plantelor.

FITOFAGI, animale care se hrănesc cu plante.

FITOFORA, gen de plante ciuperci din familia Peronosporaceae.

FITOGENETICĂ, ramură a științei genetice vegetale.

FITOGEOGRAFIE, domeniu a biogeografiei, care studiază distribuția speciilor de plante.

FITOHORMON, substanță chimică cu înaltă activitate fiziologică, care se formează în organismele vegetale în cantități foarte mici, stimulându-le creșterea și dezvoltarea. Sunt fitohormoni: auxinele, gibberelinele și chininele. v. **STIMULATOR DE CREȘTERE**.

FITOIMUNITATE, nereceptivitatea plantelor la organismele patogene; Plante imunocite.

FITOLACA, gen de plante din familia Phytolaccaceae.

FITONCIDE, substanțe biologic active (uleiuri eterice, alcaloizi, glicozide, lactone ș.a.), de obicei volatile, sintetizate în protoplazma celulelor unor plante superioare și care sunt capabile de a inhiba creșterea și dezvoltarea anumitor microorganisme (bacterii, ciuperci de mucegai, protozoare).

FITOPATOLOGIE, (din fito... și patologie), știința despre maladiile plantelor. Există fitopatologie generală și fitopatologie specială.

FITOPLANCTON, totalitatea organismelor vegetale, care se dezvoltă și plutesc liber în grosul apei bazinelor naturale (cu excepția celor subterane). Se deosebesc: fitoplancton marin, salmastru și de apă dulce.

FITOSFERĂ, parte componentă a biosferei; spațiu ce înconjoară o plantă, care influențează asupra acestuia prin activitatea sa vitală.

FITOTEHNIE, (din fito... și gr. tehne - artă, iscusință), știință care studiază plantele cultivate.

FITOTERAPIE, tratament bazat pe folosirea plantelor medicinale.

FITOTOXICANȚI, substanțe chimice anorganice și organice ce inhibă activitatea vitală sau cauzează moartea diferitor specii de plante.

FITOTOXINĂ, preparat chimic cu acțiune vătămătoare asupra plantelor.

FITOTRON, laborator special de creștere a plantelor; cameră sau complex de camere destinate pentru creșterea plantelor în condiții regulate artificial.

FIU DE DOMN, pretendent la domnie.

FIUL LUI DUMNEZEU, Noul Testament folosește această expresie pentru a-i desemna pe toți cei botezați și, într-un sens superior, pe Isus.

FIXANALI, cantități exacte de substanțe chimice sub formă de pulberi sau soluții apoase, ambalate în flacoane închise ermetic sau sigilate în fiole de sticlă.

FIXAREA SOLULUI, proces mecanic de îmbunătățire artificială pentru amplasarea construcțiilor, a proprietăților fizice și mecanice ale solului (rezistență la tasare, rezistență la apă etc.), fără a deteriora proprietățile lui naturale; proces similar pentru solurile cu o structură perturbată în straturile suprafețelor rutiere și bazele acestora.

FIXAȚIE, persoană care este obsedată de ceva sau cineva.

FIZICA ATMOSFEREI, totalitate de direcții științifice de studiere a atmosferei Pământului și a altor planete prin metode fizico-matematice.

FIZICA MATERIEI CONDENSATE, termen de referință în fizică privind un domeniu relativ nou, care a apărut datorită studierii intensive și extensive a cristalelor lichide și asemănării proprietăților corpurilor solide cu cele ale substanțelor lichide în diferitele stări de agregare intermediare pe care acestea din urmă le pot avea.

FIZICA MEZOSCOPICĂ, domeniu al fizicii materiei condensate care se ocupă de materiale de dimensiuni intermediare.

FIZICA MOLECULARĂ, compartiment al fizicii unde se studiază proprietățile fizice ale corpurilor, în baza analizei structurii moleculare a acestora.

FIZICA PĂMÂNTULUI, ansamblu de științe ce studiază așa-numitul Pământ solid: structura sa, evoluția, compoziția, proprietățile, procesele în subsol etc.

FIZICALISM, concepție neopozitivistă potrivit căreia limbajul fizicii trebuie să fie limbajul tuturor științelor.

FIZICĂ ATOMICĂ, ramură a fizicii care studiază structura, starea și interacțiunea atomilor.

FIZICĂ CINETICĂ, compartiment al fizicii, unde la nivel microscopic se studiază modificarea în timp a stărilor macroscopice a sistemelor fizice dezechilibrate.

FIZICĂ DE LASER, ramură a fizicii unde se studiază procesele de transformare a diferitelor tipuri de energie în radiații laser coerente, metode de control al acestor radiații, procesele de interacțiune a radiațiilor laser cu substanța, bazele utilizării laserelor în diverse domenii ale științei, industriei și medicinei.

FIZICĂ MATEMATICĂ, teoria modelelor matematice aplicată la cercetarea fenomenelor fizice.

FIZICĂ NUCLEARĂ, știința despre structura, proprietățile și transformările nucleelor atomice.

FIZICĂ STATISTICĂ, compartiment al fizicii unde, pe baza reprezentărilor statistice, sunt descrise proprietățile obiectelor fizice de orice natură care sunt în contact termic cu mediul extern.

FIZICĂ, știință ce studiază cele mai simple și în același timp cele mai generale proprietăți și legi ale mișcării obiectelor din lumea materială; Fizică matematică, fizică moleculară, fizică teoretică.

FIZIOLOGIA ANIMALELOR ȘI OMULUI, știință ce studiază procesele vitale din organismul animalelor și și omului.

FIZIOLOGIA ANIMALELOR, domeniu de știință care studiază funcțiile organismului viu.

FIZIOLOGIA PLANTELOR, domeniu de cercetări științifice fundamentale și privind procesele vitale din organismele vegetale.

FIZIOLOGIE PATOLOGICĂ, compartiment al patologiei ce studiază pe baza experiențelor și observațiilor clinice legăturile generale ale apariției, dezvoltării și finalizării bolilor, proceselor patologice, stărilor, reacțiilor precum și schimbarea funcțiilor organismului bolnav.

FIZIOLOGIE, domeniu de cercetări științifice fundamentale și aplicative privind funcțiile și procesele fiziologice ale plantelor și animalelor.

„FIZIOLOGUL”, carte de simbolistică animalieră creștină, tipărită inițial în Alexandria Egiptului prin sec. al II-lea, de-a lungul Evului Mediu, transformat uneori în bestiar, această carte a fost una dintre cele mai citite din lume.

FIZIOTERAPIE, (din gr. physis – natură și terapie), compartiment al medicinei ce studiază proprietățile curative ale factorilor fizici naturali sau artificiali și care elaborează metodele de aplicare a acestora pentru tratamentul și profilaxia bolilor și reabilitare medicală.

„FÎ”, forțe militare de rezervă de întărire.

FLACĂRA OLIMPICĂ, foc simbolic.

FLACĂRĂ, v. ARDERE.

FLAGEL, formație citoplazmatică a celulei, caracteristică flagelatelor, multor bacterii, zoosporilor, spermatozoidelor plantelor inferioare și a unor plante superioare, precum și unor celule ale animalelor pluricelulare.

FLAGELATE, organisme unicelulare și coloniale înzestrate cu flageli. În botanica Flagellate, grup de organisme ce fac parte din algele euglenofite (de ex., euglenoidele), clorofite (volvocalele), crizofite (crizomonadele), pirofite (criptomonadele, peridinele). În zoologie flagelate (Mastigophora) este clasă de organisme protozoare.

FLAMANZI, popor înrudit cu olandezii; constituie, împreună cu valonii, populația de bază a Belgiei. Locuiesc, de asemenea, în Franța, SUA ș.a.

FLAMENCO, dans popular andaluz și melodia după care se execută.

FLAMINGI, (Phoenicopteri), ordin de păsări fenicopteri monogame.

FLANC, extremitatea din stânga sau din dreapta a unei formațiuni sau a unui dispozitiv de luptă.

FLANCARE, metodă de luptă a flancurilor.

FLANDRA, regiune istorică în Europa de vest, locuită în majoritate de flamanzi. În prezent teritoriul Flandrei intră în componența Belgiei, Franței și Olandei. În Evul Mediu a fost un mare centru comercial și meșteșugăresc.

„FLASH CARD”, card de memorie, dispozitiv cu memorie pentru stocarea informației.

FLASHMOB, adunare într-un loc public, participanții efectuând o anumită acțiune neobișnuită pentru o scurtă durată de timp, după care grupul se împrăștie.

FLAȘNETĂ, mică orgă mecanică portativă.

FLAUT, (it. flauto), instrument muzical de suflat.

FLAVII, Dinastia Flaviilor, a doua dinastie a Imperiului Roman, din care au făcut parte împăratul Vespasian și cei doi fii ai săi, Titu și Domițian.

FLAVINADENINDINUCLEOTID, coferment al mai multor oxidoreductaze flavindependente; coenzimă implicată în variate procese enzimatică din metabolism.

FLAVONĂ, substanță cristalină, colorată, extrasă din florile unor plante și folosită în industria coloranților și a medicamentelor.

FLAVONOIDE, compuși polifenolici naturali înrudiți structural, caracterizați prin căi comune de biosinteză la plante.

FLĂMÂNZENI, Sângerei, Coșcodeni.

FLĂMÂNZICĂ, (Draba), gen de plante din familia Brassicaceae. În Republica Moldova crește flămânzica (Draba nemorosa).

FLĂMÂNZILĂ, personaj din poveștile fantastice moldovenești. Este reprezentat ca un uriaș înzestrat cu o foame nepotolită, în stare să mănânce brazdele din urma a șapte pluguri.

FLEBITĂ, inflamație a pereților venelor de origine infecțioasă sau aseptică.

FLEBOTOMIDE, familie de insecte diptere.

FLEGMON, (gr. phlegmone), inflamație purulentă a țesutului conjunctiv subcutanat fără hotare bine delimitate.

FLEROVIU, Fl, element chimic radioactiv artificial din grupa a IV-a forma scurtă a sistemului periodic, se referă la transactinide cu nr. at. 114.

FLEUM, gen de plante din familia Poaceae.

FLEXIBACTER, bacterii din familia flexibacteraceae.

FLEXIBILITATEA ACȚIUNILOR MILITARE, doctrină strategică și practică militară.

FLEXIUNE, procedeu de exprimare a categoriilor gramaticale proprii limbilor respective, prin asocierea la o bază a unor morfeme gramaticale.

FLEXOGRAFIE, metodă de imprimare din categoria tiparului înalt, care folosește ca forme de tipărit clișee tipografice reliefate din materiale flexibile din cauciu sau polimeri, și vopsele cu fluiditate lentă.

FLIȘ, structură geologică veche.

FLOARE DE FRIGURI, (Centaurium erythraea), fierea pământului, gen de plante erbacee anuale și bienale din familia Gentianaceae. În Republica Moldova cresc 5 specii.

FLOARE, organ reproductiv la angiosperme.

„**FLOAREA DARURILOR**”, carte populară, conținând aforisme, istorioare, pilde moralizatoare ce definesc virtuțile și metehnele omenești, reprezentate fiecare printr-un animal sau insectă.

FLOAREA-SOARELUI, gen de plante anuale și perene din familia Compositae, plantă oleaginoasă.

FLOAREA-VÂNTULUI, (Anemone), gen de plante erbacee din familia Ranunculaceae. În Republica Moldova se întâlnesc 3 specii.

FLOCOASA, Cantemir, Ciobalaccia.

FLOCOȘELE (Filago), gen de plante erbacee anuale din familia Asteraceae. În Republica Moldova cresc firicica (Filago germanica), Filago arvensis și Filago minima.

FLOCULARE, v. COAGULARE.

FLOEBERG, bloc mare de gheață sau un grup de cioburi înghețate, formând un ghețar plutitor separat.

FLOEM, țesut conducător al plantelor.

FLOGISTON, în reprezentările chimiștilor din sec. XVII–XVIII este debutul inflamabilității, conținut în toate substanțele ce pot arde cu eliberarea unei flăcări sau se pot transforma la ardere în substanțe „pământești”, așa-numitele cenușă sau var.

FLORA, în mitologia romană, zeița vegetației, a primăverii și tinereții; zeița florilor.

FLORĂ, totalitatea speciilor de plante apărute în decursul evoluției a unui teritoriu stabilit pe parcursul istoriei.

FLORENI, Anenii Noi, Floreni.

FLORENI, Ungheni, Sculeni.

FLORENȚA, (Firenze), oraș în Italia.

FLOREȘTI or., Florești, or. Florești.

FLOREȘTI, Anenii Noi, Cobusca Veche.

FLOREȘTI, Ungheni, Buciumeni.

FLORETĂ, armă albă sportivă, folosită la scrimă. Este formată dintr-o lamă flexibilă de oțel, în patru muchii, cu lungimea până la 90 cm, gardă și mâner; probă de scrimă practică cu floreta.

FLORICA, Căușeni, Coșcalia.

FLORICENI, Soroca, Căinării Vechi.

FLORICICA, Cantemir, Enichioi.

FLORICULTURA, ramură a horticulturii, se ocupă de creșterea plantelor ornamentale pentru înfrumusețarea parcurilor, grădinilor, scuarurilor, interiorul încăperilor ș.a.

FLORIDEOPHYCEAE, clasă de alge din familia rodofite.

FLORIGRAFIE, descriere sistematică a florilor.

„**FLORILE DALBE**”, revistă săptămânală, din 1941, serie nouă din 1990, RM.

FLORILEGIU, compilație de extrase din alte scrieri.

FLORINTE, (Chloris), gen de păsări din familia fringilidelor.

FLORIȚOAI A NOUĂ, Ungheni, Florițoia Veche.

FLORIȚOAI A VECHE, Ungheni, Florițoia Veche.

FLOTABILITATEA NAVELOR, calitățile marine ale unei nave.

FLOTARE, procedeu hidromecanic de separare a particulelor mici dintr-un lichid, în baza forțelor de tensiune selective la interfață, dintre lichid și substanța solidă.

FLOTAȚIE, procedeu extracție selectivă a unuia sau mai multor componente ale unui material solid (minereuri, concentrate, materii prime industriale etc.) folosind un reactiv lichid, de obicei apos, procedeu metalurgic de extragere mecanică a metalelor din minereuri, concentrate și materii prime industriale cu ajutorul unor solvenți neapoși organici, anorganici sau amestecuri ale acestora.

FLOTĂ, totalitatea vaselor navale.

FLOTILĂ, grup de nave.

FLUAJUL SOLULUI, domeniu al mecanicii solului care cercetează formarea și schimbarea în timp a stării de solicitare a solului (în principal argilă).

FLUCTUAȚIA CURSURILOR VALUTARE, schimbare temporară a cursului valutar în funcție de factorii economici interni sau externi.

FLUCTUAȚII SEZONIERE, schimbări economice pe parcursul unui an, ca urmare a influenței unor factori naturali sau sociali.

FLUCTUAȚII, abateri foarte mici, întâmplătoare și temporare față de o anumită stare; Schimbări oscilatorii.

FLUID, corp lichid sau gazos, care își schimbă ușor forma; Fluiditate, fluid newtonian.

FLUIER, instrument muzical popular românesc de suflat, o specie de flaut primitiv.

FLUIERAR CU PICIOARE ROȘII, specie de păsări din familia scolopacide.

FLUIERAR DE MLAȘȚINĂ, pasăre din familia scolopacide.

FLUIERAR DE MUNTE, specie de păsări din familia scopolacide.

FLUIERAR MARE, (Numenius arquata), culic mare, specie de păsări din familia scolopacide.

FLUIERARUL DE LAC, pasăre din familia scolopacide ordinul turniciforme.

FLUOR, (Fluorum), F, element din grupa a VII-a a sistemului periodic al elementelor, nr. at. 9. Are un izotop stabil și patru artificiali radioactivi. În natură se găsește în unele minerale.

FLUORELASTOMERI, elastomeri obținuți prin polimerizarea emulsiei fluorurii de viniliden cu hexafluoropropilenă, trifluorocloroetilenă sau eter perfluorometilvinilic.

FLUOREN, hidrocarbură aromatică condensată.

FLUORESCENȚĂ, proprietatea pe care o au unele substanțe de a emite lumină cât timp sunt iradiate cu radiații luminoase sau ultraviolete; tip de luminiscentă pentru care tranziția radiativă a atomilor sau moleculelor de

la o stare excitată la starea de bază este permisă prin reguli de selecție; Metodă fluorescentă.

FLUORHIDRIC, ACID ~, HF, compus chimic al fluorului cu hidrogenul.

FLUORIZARE, adăugare de fluor în apa potabilă sau aplicare repetată a fluorurii de sodiu în scopul reducerii frecvenței și al prevenirii cariilor.

FLUROGRAFIE, metodă de diagnostic radiologic la care imaginea radiografică a obiectului se fotografiază de pe ecranul fluorescent.

FLUROLEFINE, derivați de fluor ai alchenelor.

FLUROPLASTE, denumire tehnică pentru polimerii fluorolefinelor.

FLUORORGANICI, COMPUȘI ~, conțin una sau mai multe legături C–F într-o moleculă.

FLUROSILICATE, săruri ale acidului fluorsilicic.

FLUORURI, v. HALOGENURI.

FLUTĂ, tip de navă cu vele.

FLUTBETT, ansamblul principalelor părți ale unui baraj deversant sau a unei alte structuri hidraulice sub presiune, pentru asigurarea scurgerii apei.

FLUTTER, oscilație involuntară ce nu conținește, a structurilor aparatelor de zbor, care conduc la distrugerea aeronavei.

FLUTURA, Telenești, Târșiței.

FLUTURAȘUL DE STÂNCĂ, (Tichodroma muraria), pasăre sedentară montană din ordinul pserriforme, familia sitide.

FLUTURE AURIU, omidă-păroasă, fluture-cu-abdomenul-auriu (Euproctis chrysorrhoea), insectă din ordinul Le-

pidoptera, dăunător periculos al speciilor pomicele (măr, păr, prun ș.a.) și al unor specii forestiere foioase.

FLUTURE CU ABDOMENUL AURIU, (*Euproctis chryssorrhoea*), fluture din familia limantriine.

FLUTURE DE SCAIEȚI, (*Vanessa cardui*), specie de fluturi din familia nimfalide.

FLUTURE MAHAON, (*Papilio machaon*), fluture de zi din familia papilionide.

FLUTURE, (*Aporia crataegi*), fluture din familia Pieridae.

FLUTURI, (*Lepidoptera*), ordin de insecte din subclasa pterigotelor.

FLUVIU, (din lat. *fluvius* – apă curgătoare), râu ce se varsă în mare, ocean sau lac printr-o deltă sau estuar.

FLUVIUL NIGER, curge pe teritoriul statelor Guinea, Mali, Niger, Benin, Nigeria, din Africa.

FLUVIUL NIL, cel mai lung râu din lume 6 671 km (conform altor surse, al 2-lea după Amazon) și cel mai mare din Africa; curge prin teritoriul statelor Rwanda, Tanzania, Uganda, Sudanul de Sud, Republica Sudan, Egipt.

FLUVIUL NIPRU, în Rusia, Belarus și Ucraina, al treilea ca lungime din Europa (după Volga și Dunăre).

FLUVIUL NISTRU, (gr. *Tyras*), în Republica Molodva și Ucraina, în Europa de Răsărit.

FLUX DE APĂ, concept generalizat privind corpurile de apă cu referire la mișcarea progresivă a apei în direcția unei pante, într-o adâncitură alungită a suprafeței pământului (albie); fluxurile de apă sunt subdivizate în naturale (râuri, pâraie) și artificiale (canale de deversare).

FLUX DE DATE, termen de referință în tehnologia informațiilor privind canalele de comunicație seriale, unidirecționale între două procese: web (pentru site-uri), iOS (pentru aplicații iOS) și Android (pentru aplicații pentru Android).

FLUX DE SUDARE, substanțe de origine organică și anorganică, concepute pentru a îndepărta oxizii de pe suprafețele sudate și pentru a proteja sudura împotriva interacțiunii cu mediul ambiant, dar și folosite în calitate de liant al oxizilor la lipirea sau sudarea metalelor.

FLUX DE SUSPENSIE, curenți de fund în mări, oceane și alte corpuri de apă, saturați cu materie suspendată și caracterizate prin densitate crescută.

FLUX POISSON, v. PROCESUL POISSON.

FLUX SUBACVATIC, curenți oceanici de mișcare pe orizontală a unor cantități considerabile de apă în mări și oceane.

FLUX ȘI REFLUX, fluctuații periodice ale nivelului oceanului, precum și a corpului ceresc însuși, cauzate de influența corpurilor externe; mișcarea de maree periodică a apelor oceanului și a mărilor deschise; Curenți de reflux, curent de flux, apa completă, apă mică.

FLUX, debit pe unitate de suprafață; concept matematic, utilizat în fizică; Flux electric, flux luminos, flux magnetic, flux radiant; una din noțiunile calcului vectorial al unui câmp vectorial.

„**FLUX**”, cotidian (1997), editură înființată în 2003 în Republica Moldova.

FLUXMETRU, dispozitiv de măsurare; Webermetru.

FLUXUL CONȘTIINȚEI, tehnică narativă, constând în reproducerea cea mai directă de către autor a impresiilor,

dorințelor, impulsurilor care apar în gândul personajului.

FLUXURI OCEANICE, curenți marini, mișcări orizontale translaționale ale unor volume semnificative de apă în mări și oceane; Fluxuri marini reci.

FLUXURI TULBURI, curenți gravitaționali la fundurile mărilor, oceane și alte corpuri de apă, saturați cu suspensii cu densitate sporită.

FLUXUS, mișcare avangardistă în artă și literatură în anii 1950-1960.

„**FLY CRUISE**”, pachet turistic ce combină zborul cu o croazieră.

„**FLY DRIVE**”, pachet turistic ce combină zborul cu deplasarea cu autovehicule.

„**FM**”, modulație în frecvență.

FOAIE DE TIPAR, unitate poligrafică pentru măsurarea volumului materialelor tipărite.

FOAIE DE TITLU, pagina de la începutul unei publicații, pe care este imprimat titlul unei lucrări.

FOAIE DE VĂRSĂMÂNT COMERCIALĂ, formular tipizat cu regim special, cu ajutorul căruia se depun sume de bani în contul contabil la bancă.

„**FOAIE PENTRU MINTE, INIMĂ ȘI LITERATURĂ**”, revistă românească cu caracter cultural, supliment al „Gazetei de Transilvania”, apărută la Brașov între 2 iulie 1835 și 24 februarie 1865 (cu unele întreruperi).

FOAIER, spațiu public într-un edificiu.

FOAMETE, lipsă mare și de lungă durată de produse alimentare; perioadă de timp când au avut loc asemenea lipsuri.

FOAMETE DIN ANII 1921-1923 ÎN UCRAINA, episod major al politicii sovietice de înfometare, care a servit

drept model pentru episoadele staliniste din anii 1931-1933, 1946-1947, precum și refugiul masiv în România.

FOAMETEA DIN ANII 1946-1947 ÎN UCRAINA, înfometare organizată de sovietici.

FOAMETEA DIN RASSM, (1932-1933), înfometare organizată de sovietici.

FOAMETEA DIN RSSM, (1946-1947), înfometare organizată de sovietici.

FOAMETEA DIN URSS, acțiuni de înfometare a autorităților sovietice.

FOARFECĂ BĂLȚII, (Stratiotes), gen de plante din familia Hydrocharitaceae. În Republica Moldova specia Stratiotes aloides crește prin apele stătătoare sau lin curgătoare.

FOARFECĂ PREȚURILOR, decalaj între diferite prețuri.

FOARFECĂ DE POMI MECANIZATĂ, dispozitiv mecanic conceput pentru curățarea copacilor de noduri și ramuri în timpul exploatărilor forestiere.

FOARFECĂ, instrument de tăiat cu lame.

FOBIE, frică patologică, teamă.

FOBII ȘCOLARE, stare de neliniște provocată de trecerea unor examene școlare.

FOBOS, satelit al planetei Marte.

FOC, oxidarea unui material combustibil, în urma căreia rezultă căldură, lumină, dar și diferiți produși de reacție.

FOCALITATE NATURALĂ, particularitate a unor boli infecțioase ce constă în răspândirea lor doar în anumite regiuni geografice.

FOCAR AL SECȚIUNII CONICE, punct situat în planul secțiunii conice.

„FOCAR COUDÉ”, variantă a schemei optice a telescopului.

FOCAR EPIDEMIC, locul aflării sursei agentului patogen al bolii infecțioase împreună cu teritoriile vecine în limitele căruia este posibilă transmiterea agentului patogen persoanelor sănătoase.

FOCAR EPIZOOTIC, locul sursei de excitare a infecției sau a invaziei și a teritoriului din apropiere, unde e posibilă răspândirea excitantului bolii, condiționată de mecanismele corespunzătoare de transmitere.

FOCAR SEISMIC, loc unde se află hipocentrul cutremurului.

FOCAR, punct în care se întâlnesc razele convergente reflectate sau refractate de un sistem optic; Focalizare.

FOCIDA, (gr. Phokida), regiune în Grecia.

FOCIDE, denumire dată mai multor mamifere acvatice din ordinul pinipedelor.

FOCOENIDE, familie de mamifere marine din ordinul balenelor cu dinți.

FOEDERAȚI, (lat. foederati), războinici de neam germanic care au devenit federați.

FOENICOPTERIDE, familie de păsări din ordinul foenicopteridiforme.

FOENICULUM, gen monotip de plante erbacee multianuale din familia Apiaceae.

FOILETON, gen literar-publicistic marcat prin obiectivitate, adesea satirică.

FOIȘOR, construcție ușoară acoperită, dar deschisă spre exterior, amplasată în spații deschise (parc, scuar, curte); terasă cu acoperișul sprijinit pe coloane sau stâlpi, situată la intrarea unei clădiri; pavilion izolat într-o grădină sau

parc; chioșc; clădire în formă de turn de observație pentru semnalizarea incendiilor.

FOIȚE DE AUR, termen de referință în arta plastică, aur în foi.

FOIȚE EMBRIONARE, straturile corpului la embrionul animalelor pluricelulare și al omului formate în procesul gastrulației.

FOLAS, gen de moluște bivalve.

FOLCLOR COREGRAFIC, specie de folclor în domeniu.

FOLCLOR VOCAL, specie de folclor în domeniu.

FOLCLOR, creație populară orală în domeniul artelor și literaturii; totalitatea creațiilor artistice, literare, muzicale, plastice etc., a obiceiurilor și a tradițiilor populare ale unei țări sau ale unei regiuni.

FOLCLORISTICĂ, știință care se ocupă cu studiul creației folclorice.

FOLCLORUL COPIILOR, specii literare ce se includ în formele de creativitate ale copiilor, precum și folclorul adulților destinat copiilor.

FOLIA, vechi dans de origine portugheză și melodia după care se execută.

FOLICUL, nume generic dat formațiunilor anatomice de dimensiuni reduse în formă de săculeț; organ în partea externă a ovarului, care conține ovulul și secretă foliculina.

FOLICULĂ, fruct uscat unilocular, format dintr-o carpelă, care conține două sau câteva semințe.

FOLICULITĂ, inflamarea rădăcinii firului de păr produsă de diverși factori interni sau externi.

FOLIDE, gen de pești din familia perciforme.

FOLIDOTE, (Pholidota), ordin de mamifere.

FOLITROPINĂ, hormon gonadotrop specific vertebratelor.

FON, unitate de măsură pentru nivelul de intensitate al unui sunet.

FONASTENIE, tulburare de limbaj, caracterizată printr-o modificare a vocii care este lipsită de energie, de modulație.

FONAȚIUNE, ansamblul fenomenelor care produc vocea.

FOND DE INVESTIȚIE, organizația, subiect al pieței valorilor mobiliare, care atrage și acumulează fonduri.

FOND DE RADIAȚIE, radiații ionizante, existente permanent într-un loc dat.

FOND DE SEMINȚE, totalitatea semințelor de culturi agricole aflate în dotarea fermei.

FOND DE TIMP DE MUNCĂ CALENDARISTIC, reflectă orele de lucru și cele nelucrătoare într-o lună, trimestru, an.

FOND DIRECTORIAL, sumă de bani provenită din beneficiile planificate și din cele realizate peste prevederile planului și întrebuintată pentru lărgirea producției, pentru scopuri culturale și sociale, pentru premieri etc.

FOND FUNCJAR, totalitatea suprafețelor de teren aflate în dotarea fermei.

FOND FURAJER, totalitatea tipurilor de furaje aflate în dotarea fermei.

FOND GENETIC, totalitatea tipurilor de plante și animale.

FOND LOCATIV, totalitatea clădirilor din acest domeniu într-o localitate.

FOND MUTUAL DE INVESTIȚIE, organizație financiară care, acționând

în interesul acționarilor săi, este specializată în investiții în valori mobiliare, tip de fond de investiții de tip deschis, una dintre formele de investiții colective.

FOND MUTUAL, formă de asigurare contra pierderilor de pe urma calamităților naturale.

FOND SEMINCER, totalitatea materialului semincer de culturi agricole aflate în dotarea fermei.

FOND STATUTAR, este una dintre sursele esențiale de proprietate ale unei entități economice private, formată, în principal, din contribuțiile proprietarilor acumulate la inițierea afacerilor.

FOND, termen de referință în arta plastică, concepția unui artist reflectată în opera lui; conținut, categorie fizică; totalitatea bunurilor aflate în gestiune; instrument financiar; valoare materială reprezentată prin bani sau prin alte bunuri economice pentru un anumit scop; Fond bănesc, fond de acumulare, fond de amortizare, fond de asigurare, fond de asigurări sociale, fond de dezvoltare, fond de garantare a depozitelor în sistemul bancar, fond de pensii, fond de premiere, fond de rezervă, fond de risc, fond de rulment, fond forestier, fond funciar, fond locativ, fonduri circulante, fonduri de producție, fonduri fixe, fonduri pentru împrumut, fonduri proprii, fond de salarii.

FONDAREA UNEI CARIERE, lucrări de minerit și organizatorice derulate pentru a asigura accesul de la suprafață la extragerea zăcămintelor minerale.

FONDATOR, întemeietorul unei persoane juridice.

FONDUL ECOLOGIC NAȚIONAL, fond public în Republica Moldova format din taxe ecologice și utilizat pentru activități de protecție a mediului.

FONDUL INTERNAȚIONAL DE PROTECȚIE A ANIMALELOR, cea mai

mare organizație nonguvernamentală în domeniul protecției animalelor.

FONDUL INTERNAȚIONAL PENTRU SITUAȚII DE URGENȚĂ PENTRU COPIL, (engl. United Nations International Children's Emergency Fund, UNICEF), organizație internațională creată de Organizația Națiunilor Unite pentru a promova bunăstarea și protecția copiilor și adolescenților.

FONDUL MONDIAL AL NATURII SĂLBATICE, una dintre cele mai mari societăți internaționale a cărei activitate este îndreptată la conservarea speciilor de animale sălbatice și a complexelor naturale.

FONDUL MONETAR INTERNAȚIONAL, organizație monetară și financiară internațională, agenție specializată a Organizației Națiunilor Unite.

FONDURI EXTRABUGETARE, fonduri create de către o entitate economică pentru a rezolva anumite probleme specifice.

FONDURI MUTUALE, fonduri mutuale de tip investițional, tip al activității investiționale când o comunitate organizată de investitori își încredințează activele în conducerea managerilor profesioniști.

FONEM, unitate funcțională de bază a sistemului sonor, prin care se deosebesc diferite cuvinte sau forme gramaticale ale aceluiași cuvânt.

FONENDOSCOPIU, aparat medical folosit pentru auscultație.

FONETICĂ, compartiment al lingvisticii care studiază structura sonoră a limbii (producerea, transmiterea, audierea și evoluția sunetelor).

FONOGRAF, primul dispozitiv pentru înregistrarea mecanică într-o spirală cilindrică pe un tambur rotativ detașabil, pentru reproducerea sunetului.

FONOGRAFIE, procedeu mecanic de înregistrare și reproducere a sunetului.

FONOGRAMĂ, dispozitiv pe care se înregistrează semnale sonore pe suport analogic sau digital sau codate într-un fișier specific.

FONOLIT, rocă vulcanică, material de construcție.

FONOLOGIE, ramură a lingvisticii care studiază sunetele unei limbi din perspectivă funcțională. Fologia stabilește sistemele fonice ale unei limbi și caracterul diferitor variante ale acestora.

FONON, termen de referință în fizică privind excitația colectivă într-un aranjament periodic și elastic de atomi și molecule din materia condensată.

FONORECEPTORI, celule specializate ce asigură transformarea energiei mecanice a oscilațiilor sonore în potențial electric.

FONT, termen de referință în tehnologia informațiilor și industria poligrafică privind un set complet de caractere având aceeași politică tipografică și același stil, corp tipografic și grosime.

FONTAINEBLEAU, oraș în Franța, edificii civile și de cult, monumente istorice și arhitectonice.

FONTAN, lac natural în lunca Prutului.

FONTANELĂ, spațiu dintre oasele craniului acoperit cu piele la nou-născut.

FONTĂ DE KASLI, articole artistice turnate din fontă la uzinele metalurgice din orașul Kasli, Rusia.

FONTĂ TOPITĂ CU COCS, aliaj de fier și carbon, cu unele impurități iminente procesului de topire, uneori cu elemente aliate.

FONTINALIS, gen de plante mușchi din familia Fontinalaceae.

FONTUL BRAILLE, sistem de caractere de litere în relief și cu puncte, pentru scrierea și citirea tactilă a textelor.

FOR, (lat. forum – piață publică), în Antichitate, centru al vieții politice, religioase și economice în oraș.

FORAJ, executarea în rocă a unui puț cilindric la adâncime, prin distrugerea rocilor și expulzarea lor la suprafață; Foraj de prospecțiune.

FORAMINIFERE, (Foraminifera), ordin de protozoare din clasa siarcodienelor.

FORAMINIFERE, protiste înzestrate cu pseudopodii.

„FORBES”, companie media; revistă americană cu teme economice, una din cele mai cunoscute ediții periodice din domeniul finanțelor și lumii de afaceri de pe planetă.

„FORD”, tip și corporație producătoare de automobile.

FORFECAR, (Lethrus apterus), gândac din familia scarabeidelor.

FORFECARE, procedeu tehnologic.

FORFECUȚĂ, (Loxia), gen de păsări din familia fringilidelor.

FORFECUȚE, (Loxia curvirostra), gen de păsări din familia fringilide.

FORFETARE, impozite și taxe locale stabilite în suma globală; evaluare de către fisc a veniturilor sau a cifrei de afaceri a diferiților contribuabili.

FORJABILITATE, însușire a metalelor sau aliajelor de a-și schimba forma la prelucrare sub presiune, fără a se deteriora.

FORJARE ARTISTICĂ, gen al artei decorativ-aplicative, prin care obiectele de artă sunt create prin metoda forjării manuale.

FORJARE, procedeu de prelucrare la cald a articolelor de metal cu ajutorul presiunii pentru a le conferi forma, dimensiunile, structura și calitățile necesare.

FORLANA, vechi dans popular italian și melodia după care se execută.

FORMA FLUVIALĂ DE RELIEF, o combinație de povârnișuri și forme plane ale suprafeței terestre, diferite ca formă, dimensiune, origine, vârstă și istorie a dezvoltării lor.

FORMALDEHIDĂ, aldehydă formică; Metanal.

FORMALINĂ, soluție apoasă de formaldehydă de 37–40 %, conținând 6–15 % metanol.

FORMALISM, doctrină care susține că adevărurile științifice sunt pur formale și bazate pe convenții.

FORMALIZARE ÎN SOCIOLOGIE, procedeu de formare a unor structuri în sistemul sociologic.

FORMALIZARE, în matematică, prezentare a unei zone oarecare a regiunii de conținut sub forma unui sistem formal sau de calcul; procedeu prin care se dau regulile de formare a enunțurilor și derivare.

FORMAMIDĂ, amidă a acidului formic.

FORMARE CONTINUĂ A PERSONALULUI DIDACTIC, dezvoltare profesională și evoluție în carieră a profesorilor.

FORMARE DE STELE, procesul formării stelelor din gazul și praful galactic.

FORMARE INIȚIALĂ A PERSONALULUI DIDACTIC, dezvoltare profesională la început de carieră a profesorilor.

FORMARE MULTIPLĂ DE PARTICULE, formare a unui număr mare de hadroni secundari în coliziunea particulelor de energie foarte mare.

FORMARE PROFESIONALĂ CONTINUĂ, modalitate de dezvoltare personală a angajaților.

FORMARE, în turnătorie, proces tehnologic de fabricare a matrițelor pentru turnat metal, pentru a da forma necesară articolelor preconizate; parte din procesul de educare.

FORMAREA CALCARULUI, proces de formare a unui strat de culoare albuie în calvaruri și solurile de calcar.

FORMAREA FIBRELOR CHIMICE, producerea de fibre chimice prin apă-sarea unei soluții sau topituri a polimerului formator de fibre prin găuri mici dintr-o placă metalică, urmată de întărirea jeturilor formate.

FORMAREA GLEIURILOR, în soluri, proces ce se desfășoară în condiții anaerobe, cu participarea microorganismelor, prezente fiind substanțele organice și umezirea în exces permanentă sau de lungă durată a unor straturi sau a întregului sol.

FORMAREA SPECIILOR, proces de apariție a speciilor noi.

FORMAT, termen de referință în tehnologia informațiilor privind modul standard în care informațiile sunt codificate pentru stocare într-un fișier de calculator; Formatare.

FORMAȚIE GEOLOGICĂ, complex de roci.

FORMAȚIE VEGETALĂ, specii de plante, caracteristice unui teritoriu limitat.

FORMAȚIUNE RETICULARĂ, totalitate a structurilor nervoase dislocate în trunchiul encefalului și compartimentele superioare ale măduvei spinării.

FORMAȚIUNE SOCIALĂ, sistem de relații și procese materiale ale societății într-o anumită perioadă.

FORMAȚIUNE SOCIO-ECONOMICĂ, etapă a evoluției societății care se caracterizează printr-un anumit grad sau nivel de dezvoltare și relații respective de producție și trai, cu o organizare socială.

FORMAȚIUNI STATALE MEDIEVALE TIMPURII, proces istoric care se derulează începând cu sec. al VIII-lea și sfârșește cu sec. al XIV-lea.

FORMAZAN, compus chimic.

FORMĂ (lat. forma - înveliș), imagine elaborată și concretizată pictural sau arhitectural.

FORMĂ DE GUVERNĂMÂNT, mod de organizare a puterii de stat, constând în procedura de formare și în structura organelor supreme de stat, în raporturile reciproce dintre ele, precum și în gradul de participare a cetățenilor la conducerea treburilor statului.

FORMĂ DE IMPRIMARE, purtător de informații textuale și/sau pictoriale, care conține elemente de tipărire și spațiu alb, și servește la producerea de imprimeuri.

FORMĂ DE LUPTĂ ARMATĂ, metode organizatorice și de luptă de a atinge obiectivele și scopurile trasate.

FORMĂ DE TURNARE, dispozitiv pentru turnat materiale topite.

FORMĂ FOTOGRAFICĂ, imagine pozitivă sau negativă pe suport străveziu destinată pentru tipărirea imaginilor.

FORMĂ MUZICALĂ, în estetica muzicală, totalitatea mijloacelor de expresie prin care este redat conținutul de idei al unei lucrări muzicale.

FORMĂ PĂTRATICĂ, termen de referință în matematică privind un polinom omogen de gradul doi într-un număr de variabile.

FORMĂ VITALĂ, totalitatea speciilor de plante (tipul morfoecologic) cu

adaptări ecologice asemănătoare, apărute în procesul evoluției.

FORME ALE EDUCAȚIEI, procese de instruire.

FORME DE EVALUARE, modalități de apreciere a capacităților unei persoane într-un anumit domeniu.

FORME DE ORGANIZARE A ÎNVĂȚĂMÂNTULUI, forme didactice și extradidactice din cadrul unei instituții de învățământ.

FORME DE ORGANIZARE TERITORIALĂ, teritorii organizate sub aspect administrativ în unități administrativ-teritoriale.

FORME ELEMENTARE ȘI COMPLEXE DE ÎNVĂȚARE, modalități de învățare.

FORME MEDICAMENTOASE, forme comode pentru aplicarea, păstrarea și obținerea efectului curativ, profilactic și diagnostic necesar.

FORME SOCIALE, termen generic pentru a desemna tipul de societate.

FORMELE FUNDAMENTALE ALE UNEI SUPRAFEȚE, cele trei forme fundamentale ale unei suprafețe, introduse în știință de C. F. Gauss în 1828.

FORMIAȚI, săruri și esteri ai acidului formic.

FORMIC, ACID ~, HCOOH, cel mai simplu acid monocarboxilic; lichid incolor cu miros înțepător.

FORMICARIIDE, familie de păsări din ordinul passeriforme.

FORMICĂ, ALDEHIDĂ ~, primul membru al seriei omoloage de aldehide.

FORMICIDE, familia de insecte din ordinul himenoptere.

FORMILARE, introducerea grupului CHO formil în molecula unui compus organic; un tip de acilare.

FORMOL, compus chimic, formalină.

FORMOSA, Taiwan, o insulă din Asia, în Oceanul Pacific, teritoriu al Republicii Chineze.

FORMULA 1 (F1), competiții de automobilism care se organizează anual sub forma de campionat mondial, patronat de Federația Internațională a Automobilului (FIA).

FORMULA DE INTEGRARE PRIN PĂRȚI A LUI DE MORGAN, metodă utilizată în analiza matematică.

FORMULA DE INTEGRARE PRIN PĂRȚI A LUI MOIVRE, metodă utilizată în analiza matematică pentru a face legătura între numere complexe și trigonometrie.

FORMULA DE INTEGRARE PRIN PĂRȚI A LUI NEWTON ȘI LEIBNIZ, stabilește relația dintre cele două operații de bază ale calculului integral, derivarea și integrarea.

FORMULA DE INTEGRARE PRIN PĂRȚI A LUI STIRLING, în analiza matematică permite calculul aproximativ al factorialului.

FORMULA DE INTEGRARE PRIN PĂRȚI A LUI VIÈTE, termen de referință în matematică privind redarea numărului irațional π (pi) prin radicali.

FORMULA DE INTEGRARE PRIN PĂRȚI HERON, termen de referință în matematică care stabilește relațiile dintre coeficienții unei ecuații algebrice și rădăcinile acesteia.

FORMULA DE ÎNSUMARE POISSON, formulă pentru calcularea sumei unei serii.

FORMULA LEIBNIZ, formulă ce exprimă derivatul celui de-al nouălea

ordin al produsului din două funcții din punct de vedere al derivatelor factorilor.

FORMULA LORENTZ, leagă indicele de refracție n al unei substanțe cu polarizabilitatea α , ce caracterizează capacitatea particulelor unei substanțe de a avea moment dipolar într-un câmp electric.

FORMULA LUI STIRLING, egalitate ce permite să se găsească valorile aproximative ale factorialelor n .

FORMULA LUI STOKES, formulă de convertire a integralei curbe pe un contur închis într-o integrală pe o suprafață delimitată de acest contur.

FORMULA LUI WALLIS, termen de referință în matematică privind reprezentarea numărului π ca un produs infinit.

FORMULA MACLAURIN, v. FORMULĂ TAYLOR.

FORMULA MOIVRE, formulă ce oferă regula pentru ridicarea la puterea n a unui număr complex reprezentat în formă trigonometrică.

FORMULA OSTROGRADSKI, termen de referință în matematică privind formula de transformare a integralei.

FORMULA SAHA, termen de referință în fizică ce determină gradul de ionizare termică a gazului.

FORMULA TAYLOR, termen de referință în matematică privind reprezentarea unei funcții ca o sumă infinită de termeni calculați din valorile derivatelor acelei funcții într-un punct.

FORMULA TORRICELLI, termen de referință în fizică ce determină viteza de ieșire a fluidului dintr-o deschizătură mică dintr-un vas deschis.

FORMULĂ AXIALĂ, caracteristicile tehnice ale locomotivei, exprimate

printr-o combinație de numere care reflectă numărul, locația și funcția roților.

FORMULĂ CHIMICĂ, reprezentarea compoziției calitative și cantitative a substanțelor simple și a celor compuse cu ajutorul simbolurilor chimice; E. Fisher, v. **NOMENCLATURA CHIMICĂ** (catalog de denumiri chimice).

FORMULĂ DE PROBABILITATE COMPLETĂ, una dintre formulele de bază ale teoriei elementare a probabilităților.

FORMULĂ ELECTORALĂ, principiu aplicat la partajarea mandatelor.

FORMULĂ FLORALĂ, scriere simbolică privind alcătuirea unei flori.

FORMULĂ LOGICĂ, relație matematică ce conține doar simboluri ale operațiilor logice și variabile pentru enunțuri și predicate.

FORMULĂ MELODICĂ, termen de referință în artă.

FORMULĂ, expresie concisă și invariabilă, destinată pentru a fi folosită în anumite ocazii; termen de referință în matematică privind o combinație de semne matematice ce exprimă o afirmație.

FORONIDA, încregătură de nevertebrate marine bentonice.

FORSITIA, gen de plante din familia Oleaceae.

FORSTERIT, mineral, silicat natural de magneziu.

FORT MIC, construcție militară de apărare.

FORT PECK, lac de acumulare, unul dintre cele mai mari din SUA.

FORT, fortificație, parte componentă a unei linii sau a unui sistem de întărituri.

FORTĂREAȚA PETROPAVLOVSK, fortificație, cel mai vechi monument de istorie și arhitectură din Sankt Petersburg, fondat în anul 1703.

FORTĂREAȚĂ, construcție defensivă cu destinație militară. v. **CETATE**.

FORT-DE-FRANCE, oraș, centru administrativ și port pe insula Martinica.

FORTE, termen de nuanță folosit în muzică, care indică o sonoritate puternică.

FORTIFICAȚIE MEDIEVALĂ, structuri defensive.

FORTIFICAȚIE PREISTORICĂ, (Antică), structuri defensive.

FORTIFICAȚIE, construcție de apărare (forturi, fortărețe, șanțuri, tranșee, adăposturi ș.a.) destinată protecției luptătorilor și mijloacelor de luptă proprii, de focul și mijloacele de nimicire ale inamicului.

FORTTRAN, termen de referință în tehnologia informațiilor privind un limbaj de programare.

FORTUNA, în mitologia antică română, zeița fericirii și norocului; zeița sorții schimbătoare; soartă, destin; noroc, șansă.

FORȚA CORIOLIS, după numele savantului francez G. Coriolis, termen de referință în fizică privind forță aparentă, de inerție, care acționează asupra unui corp când acesta este situat într-un sistem de referință aflat în mișcare de rotație.

FORȚA LUI LORENTZ, forță exercitată de un câmp electromagnetic asupra unei particule încărcate, aflată în mișcare.

FORȚĂ DE MUNCĂ, populație economic activă, termenul este aproape de conținutul categoriei de resurse de muncă; pontaj, pontare.

FORȚĂ ELECTRICĂ, termen de referință în fizică privind modulul forței electrostatice între două sarcini electrice punctiforme, care este direct proporțională cu produsul celor două sarcini electrice și invers proporțională cu pătratul distanței dintre sarcini; Forțe potențiale, forță electrodinamică, forță electromagnetică, forța lui Lorentz, forță magnetică.

FORȚĂ MAJORĂ, forța majoră este orice eveniment extern, imprevizibil, absolut invincibil și inevitabil.

FORȚĂ NUCLEARĂ SLABĂ, termen de referință în fizica nucleară privind una dintre cele patru interacțiuni fundamentale, cunoscută prin dezintegrarea beta (emisiile de electroni sau pozitroni de către neutroni în cadrul nucleelor atomice), precum și în majoritatea proceselor de radioactivitate.

FORȚĂ NUCLEARĂ TARE, termen de referință în fizică privind una din cele 4 interacțiuni fundamentale naturale cunoscute în prezent, care face ca protonii și neutronii să rămână integri și stabili.

FORȚĂ PORTATIVĂ, una din componentele forței aerodinamice de ridicare rezultante ce acționează asupra unui corp ce se deplasează într-un gaz sau lichid; direcționată perpendicular pe vectorul vitezei corpului.

FORȚĂ, în mecanică, mărime fizică vectorială, măsură a acțiunii asupra unui punct material din partea altor corpuri; Forță centrifugă, forță centripetă.

FORȚE AERIENE, gen de trupe de aviație militară.

FORȚE ARMATE, totalitatea genurilor de arme dintr-un stat.

FORȚE DE MENȚINERE A PĂCII, cunoscute în mod obișnuit ca subiecte ale politicii mondiale și regionale, ale căror activități au drept scop promo-

varea păcii și securității, eliminarea sau restricționarea unor conflicte și contradicții interstatale, interetnice și alte, demilitarizând conștiința publică.

FORȚE NUCLEARE, termen de referință în fizică privind forțele care acționează între protonii și neutronii din atomi.

FORȚE VAN DER WAALS, termen de referință în fizică privind forțele de atracție sau de respingere de putere relativ mică dintre moleculele neutre.

FORȚELE ARMATE ALE ONU, unități militare delegate de state ce activează în baza mandatului ONU.

FORȚELE FRANȚEI LIBERE, luptătorii francezi din al Doilea Război Mondial care au decis să continue lupta împotriva Axei după capitularea Franței (22 iunie 1940) și după ocuparea Franței de către germani.

FORȚELE ONU, contingente naționale antrenate sub drapelul ONU în acțiuni de menținere a păcii.

FORUL LUI TRAIAN, ultima lucrare de acest gen, realizată de Apolodor din Damasc, cu fonduri din prada dacică și cu captivi de război.

FORUM ROMANUM, Forul roman, monument istoric și arhitectonic în Roma, datează din sec. al VII-lea î. Hr., inclus pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

FORUMUL ECONOMIC MONDIAL, organizație non-profit cu sediul în Cologny, Elveția, organizator anual a conferinței din Davos.

FORUMUL ROMAN, romanii îl numeau de obicei Forum Magnum sau doar Forum, a fost principala piață publică din Roma.

„**FORWARD**”, în economie, operație financiară de plată la termen.

FORZAȚ, foaie dublă de hârtie rezistentă care constituie legătura dintre blocul de carte și scoarță.

FOSA, (Eupleridae), mamifer din subfamilia euplerine.

FOSĂ ABISALĂ, Fosă Oceanică, groapă abisală, depresiune alungită pe fundul oceanului cu adâncimea de peste 6000 m.

FOSFAT, săruri ale acidului fosforic, utilizat și ca îngrășământ.

FOSFATARE, acoperire a obiectelor de oțel sau de fontă cu un strat de fosfat cristalin (pentru a le proteja contra agenților corozivi).

FOSFATAZE, fermenți din clasa hidrolazelor.

FOSFAȚI, săruri și esteri ai acizilor oxigenați ai fosforului; Fosfați de calciu, săruri de calciu ale oxiacizilor fosforici; Fosfați de potasiu, săruri de potasiu ale oxiacizilor de fosfor; Fosfați de sodiu, săruri de sodiu ale oxiacizilor fosforici.

FOSFINAȚI, esteri ai acidului fosfinic.

FOSFINE, compuși ai fosforului cu hidrogenul și derivații acestuia obținuți prin înlocuirea atomilor de hidrogen cu radicali organici.

FOSFIȚI, săruri și esteri ai acidului fosforos.

FOSFOINOZITIDE, fosfolipide ce conțin în moleculă restul de mioinozitol de alcool hexatomic, esterificat în poziția 1, de obicei cu acid fosfatidic.

FOSFOLIPIDE, lipide complexe, substanța principală a membranelor celulare; lipide naturale care conțin resturi de acid fosforic.

FOSFONAȚI, esteri ai acidului fosforic.

FOSFOPROTEINE, proteine globulare complexe care conțin grupe fosfate.

FOSFOR, (Phosphorus), P, element chimic din grupa a V-a forma scurtă a sistemului periodic, nr. at. 15, m. at. 30,973762.

FOSFORESCENȚĂ, tip de fotoluminescență legată de fluorescență.

FOSFORIC, ACID ~, v. ORTOFOSFORIC, ACID ~.

FOSFORICI, ACIZI ~, acizi oxigenați ai fosforului.

FOSFORILARE OXIDATIVĂ, sinteza acidului adenzintrifosforic din acid adenzindifosforic și fosfat anorganic, conjugată cu transferul electronilor de la substratul oxidat la oxigenul molecular.

FOSFORILARE, substituirea în molecula compușilor organici a atomului de hidrogen cu reziduuri de acizi fosforici, cel mai adesea acid ortofosforic.

FOSFORILAZE, fermenți din clasa transferazelor care catalizează reacțiile de fosforilare a oligo- și polizaharidelor.

FOSFORIT, rocă sedimentară alcătuită din fosfați de calciu din grupul apatitelor.

FOSFOROBACTERIN, îngrășământ bacterian, care conține specia *Bacillus megaterium phosphaticum*.

FOSFORORGANICI, COMPUȘI ~, compuși organoelementali în moleculele cărora atomul de fosfor este legat de atomul de carbon direct sau printr-un heteroatom.

FOSFUR, compuși chimici ai fosforului cu elemente mai electropozitive.

FOSGEN, (COCl₂), diclorură de acid carbonic.

FOSILĂ, (din lat. fossilis, luat din pământ), rest al unui organism, (frunză, fruct, semințe, părți de schelet, cochilie ș.a.) din epocile geologice trecute și

urme ale activității lui vitale, (coprolite ș.a.), care s-a păstrat în straturile de roci ale scoarței terestre.

FOTĂ, parte componentă a costumului național moldovenesc pentru femei.

FOTBAL AMERICAN, sport de echipă, care îmbină strategia cu jocul fizic. Denumirea provine de la lungimea mingii de formă ovală, 1 foot.

FOTBAL PE PLAJĂ, variantă a fotbalului jucat pe o plajă sau un teren cu acoperire de nisip; un meci de fotbal pe plajă este alcătuit din 3 perioade de timp (reprise) de câte 12 de minute fiecare; nu intră în lista sporturilor olimpice, se organizează numeroase competiții internaționale inclusiv și campionatele mondiale.

FOTBAL, joc sportiv de echipă, cu mingea, pe un teren de iarbă. Participă două echipe a câte 11 jucători (un portar și 10 jucători de câmp). A luat naștere în Anglia (mijl. sec. al XIX-lea). Terenul de formă dreptunghiulară are lungimea de 90-120 m și lățimea de 45-90 m, la extremitățile căruia sunt instalate două porți.

FOTOCATALIZĂ, modificare a vitezei unei reacții chimice sau inițierea acesteia sub influența luminii cu participarea unei substanțe capabile să inducă transformări chimice ale participanților la reacție, la absorbția cuantei de lumină, prin intrarea repetată în interacțiuni chimice intermediare cu acestea și regenerarea compoziției chimice a acesteia după fiecare ciclu de astfel de interacțiuni.

FOTOCATOD, un electrod încărcat negativ care emite electroni în vacuum sub acțiunea unei surse externe de lumină.

FOTOCELULĂ, element fotovoltaic.

FOTOCHIMICE, REACȚII ~, reacțiile chimice ce au loc sub influența luminii.

FOTOCHIMIE, știința transformărilor chimice ale substanțelor sub influența radiațiilor electromagnetice –ultraviolete, vizibile și cele mai aproape de infraroșu.

FOTOCONDUCTIBILITATE, conductibilitate electrică a unei substanțe care apare datorită absorbției de către aceasta a radiației electromagnetice.

FOTOCOPIATOR, dispozitiv de multiplicare.

FOTOCOPIE, reproducerea textului scris, desenelor sau fotografiilor, folosind un dispozitiv special.

FOTOCROMISM, termen de referință în fizică și chimie privind variația reversibilă a spectrului de observație a unui compus chimic sub acțiunea luminii.

FOTODIOD, diod semiconductor, care conduce numai într-o singură direcție radiații optice; receptor de radiații optice.

FOTOEFECT, emiter de electroni din materie în urma absorbției de radiație electromagnetică.

FOTOELECTROCHIMIE, ramură a științei ce studiază procesele rezultate din interacțiunea razelor ultraviolete, vizibile sau infraroșii cu sisteme electrochimice.

FOTOELEMENT, dispozitiv fotoelectronic pentru absorbția energiei și transformarea ei în energie electrică.

FOTOEMISIE, emisie de fotoelectroni.

FOTOEMULSIE NUCLEARĂ, metodă de cercetare și procedeu de lucru în domeniu.

FOTOFOBIE, sensibilitate sporită a ochilor la lumina zilei sau cea artificială.

FOTOFORI, organ care emite lumină la coleoptere; bioluminiscentă.

FOTOGRAFIE ELECTRICĂ, metodă de reproducere a imaginii pe o suprafață plană, a cărei însușiri electrice se schimbă în funcție de cantitatea fluxului de lumină recepționat.

FOTOGRAFIE ÎN RELIEF, metodă de înregistrare a informației optice sub formă de relief de suprafață pe un mediu transparent sau reflectorizant și de reproducere prin transformarea reliefului înregistrat în modificări de fază și apoi ca amplitudine a unei de lumină.

FOTOGRAFIE LATENTĂ, imagini foto, ale căror modificări nu sunt vizibile pentru ochi, făcute de lumină în stratul fotosensibil de material fotografic în timpul expunerii.

FOTOGRAFIE, domeniu interdisciplinar de artă; imagine a unui obiect obținută pe un material sensibil la lumină; teorie, tehnologie și metodă privind înregistrarea unei imagini vizibile pe materiale fotosensibile sau pe un convertor semiconductor; metodă de înregistrare a radiației röntgen, iar în sens îngust – fotografie sau imagine fotografică; Fotografie digitală, procedeu de fotografiere, camere digitale, obiectiv, echipament de prelucrare digitală, fotografie analogică, camere de prelucrare, fotografie digitală.

FOTOGRAFIERE MULTISPECTRALĂ, teledetecție a Pământului sau a altei planete bazată pe înregistrarea aceluiași obiect din diferite părți ale spectrului electromagnetic.

FOTOGRAMMETRIE, știința care se ocupă cu determinarea în timp și spațiu a obiectelor fixe, mobile sau deformabile. Are aplicare și în agricultură.

FOTOGRAVURĂ, procedeu fotografic cu care se pot obține clișee în vederea imprimării planșelor în tipografie.

FOTOIONIZARE, proces fizic de ionizare a atomilor sau moleculelor unui gaz sub acțiunea razelor ultraviolete.

FOTOLITOGRAFIE, procedeu de obținere în microelectronică a unui desen specific în relief pe suprafața unui metal, dielectric sau semiconductor utilizat la fabricarea plăcilor de circuit imprimate.

FOTOLIZĂ, fenomen fizico-chimic de disociere a moleculelor sub acțiunea luminii sau a radiației ultraviolete; scindarea uneia sau a mai multor legături covalente într-o moleculă, rezultată din absorbția fotonilor.

FOTOMETRIA FLĂCĂRII, metodă optică de analiză cantitativă a elementelor prin spectre de absorbție atomică sau emisii.

FOTOMETRICĂ, ANALIZĂ ~, grup de metode spectroscopice de absorbție moleculară în regiunile spectrului ultraviolet, vizibil și în cel mai apropiat spectru în infraroșu, diferite prin tehnica de măsurare a semnalului analitic în diferite lungimi de undă.

FOTOMETRIE, ramură a opticii care se ocupă cu studierea și măsurarea mărimilor caracteristice proceselor de radiație, propagare, absorbție și dispersie a luminii; în sens restrâns, măsurarea acțiunii luminii vizibile asupra ochiului uman.

FOTOMETRU, dispozitiv de măsurare în domeniu.

FOTON, particulă elementară, cuant al câmpului electromagnetic; Fotonică.

FOTOPERIODISM, reacția organismelor la ritmul diurn al iluminării.

FOTOPOLIMERIZARE, formarea macromoleculelor sub influența luminii, în principal a radiațiilor ultraviolete.

FOTORECEPTORI, formațiuni sensibile și receptivi la lumină.

FOTOREZISTOR, dispozitiv semiconductor care schimbă valoarea rezistenței electrice la iradiere exterioară cu unde de lumina.

FOTOSENSIBILIZATE, REACȚII ~, reacții chimice sub influența luminii, absorbită nu de substanțele ce reacționează, ci de moleculele impurităților fotosensibile sau aditivilor speciali ce la iradiere trec în stare excitată.

FOTOSINTEZĂ, proces de transformare a energiei solare în substanțe organice; transformare de către plantele verzi a energiei luminii în energie chimică și formare a substanțelor organice (glucide, proteine, lipide ș.a.) din substanțe anorganice sub acțiunea energiei solare absorbite de clorofilă.

FOTOTERAPIE, (din foto... și gr. tipos – literal, urmă), metodă de fizioterapie ce constă în dozarea acțiunii asupra organismului bolnavului a radiației ultraviolete sau vizibile.

FOTOTIPIE, metodă de imprimare a fotografiilor prin procedeul tiparului plat, bazat pe acțiunea luminii asupra startului sensibil la lumină, deus pe forma de tipărit, procedeu de preimprimare în industria tipografică, ce constă în crearea fotoformelor pentru tipărirea tirajului prin metoda de imprimare ofset.

FOTOTIRISTOR, pornit dintr-o fază în alta printr-un incident luminos pe structura tiristorului.

FOTOTRANZISTOR, dispozitiv optoelectronic semiconductor, servește pentru convertirea fluxurilor luminescente în semnale electrice cu amplificarea concomitentă a acestora.

FOX TERRIER, câine de vânătoare, crescut încă în secolul al XIX-lea în Marea Britanie pentru vânatul vulpilor.

FOXTROT, (engl. foxtrot, din fox – vulpe și trot – trap, mers grăbit), dans modern de salon de origine americană.

FOXTROT, dans sportiv.

„**FR**”, forțe militare de rezervă cu destinație specială.

FRACTAL, obiect natural, posedând proprietatea asemănării de sine, adică exact sau aproximativ coincide cu partea sa.

FRACTOGRAFIE, studierea fisurilor la mostre sau obiecte pentru a analiza și stabili cauzele distrugerii și derularea procesului.

FRACTURĂ TECTONICĂ, crăpătură mare în scoarța terestră ce se formează datorită mișcărilor tectonice și deformării straturilor de roci sub acțiunea forțelor endogene ale Pământului.

FRACTURĂ, în medicină, leziunea osului cu dereglarea integrității acestuia.

Fracție aritmetică, (Fracție Obșnuită Pozitivă), mărime ce conține un număr întreg de fracții ale unei unități.

Fracție continuă, una dintre formele de reprezentare a numerelor și funcțiilor.

Fracție corespunzătoare, relație matematică, obținută prin ruperea unei fracții continue.

Fracție zecimală, termen de referință în matematică privind un număr format dintr-o parte întreagă și o parte zecimală.

Fracție, termen de referință în matematică privind o parte a unui întreg sau orice număr de părți egale.

Fracțiune parlamentară, formă de autoorganizare a deputaților.

Fracțiunile liniei, curbă ce este o soluție a problemei privind alungirea, ce este prezentată după cum urmează.

FRAG, (Fragaria), gen de plante erbacee perene din familia Rosaceae. În Republica Moldova cresc 4 specii.

FRAGA, gen de plante erbacee perene din familia Rosaceae.

FRAGARIA, hibrid de fragă de livadă cu căpșune.

FRAGILITATE RECE, tendința metalului de a se rupe, a crăpa, a plesni la temperaturi scăzute.

FRAGMENTARE, proces fiziologic.

FRAGMITES, gen de plante, ierburi perene cu rizomi lungi din familia Poaceae.

FRAGMOPLAST, structură specifică celulelor vegetale care se formează în timpul citocinezei.

FRAHT, scrisoare de trăsură; taxă achitată pentru transportul mărfurilor pe cale ferată.

FRANC, portaltoi obținut din sămânța soiurilor cultivate; unitate monetară în Franța, Belgia, Elveția, Mali ș.a.; monedă divizionară în Maroc.

„**FRANCE-PRESSE**”, una dintre cele mai mari agenții informaționale din lume.

FRANCEZI, nație, popor și populația de bază din Franța.

FRANCHISING, procedură comercială prin care este acordată licența de distribuire a unor produse, prestarea unor servicii de către un agent economic, numit francizor; Francizat.

FRANCI, triburi germanice de vest care în sec. al III-lea s-au așezat pe malurile cursului inferior și ale celui mijlociu ale Rinului.

FRANCIU, (Francium), Fr, element radioactiv din grupa I-a a sistemului periodic al elementelor. Face parte din familia metalelor alcaline. nr. at. 87. Se cunosc 9 izotopi radioactivi. După proprietățile chimice se aseamănă cu cesiul. Este cel mai electropozitiv element din natură.

FRANCIZĂ, tip de relații economice între entitățile pieței.

FRANCIZOR, persoană sau instituție care acordă o franciză, o concesiune.

FRANCMASONERIE, asociație de elite, non-profit, liber consimțită, universală, secretă, care aderă la o anumită explicație metafizică a lumii, de obicei cu caracter ezoteric și care are o orientare filantropică și activează pentru ameliorarea calității vieții atât pe plan material, cât și moral, ca și pentru progresul individual și social; Masonerie.

FRANCO, cuvânt care indică că taxele pentru transportul unei mărfi au fost achitate de expeditor.

FRANCOFONIA, ansamblul tuturilor statelor care folosesc limba franceză ca mijloc de comunicare.

FRANCOLINUL NEGRU, (*Francolinus francolinus*), pasăre din familia fasiani-de a ordinului galliforme.

FRANGULA, crușin, gen de plante din familia Rhamnaceae.

FRANKFURT PE MAIN, oraș german situat pe râul Main.

FRANKFURT PE ODER, oraș german situat pe râul Oder, la granița cu Polonia.

FRANTIŠKOVY LÁZNĚ, stațiune balneară din Cehia.

FRANȚA, Republica Franceză, stat situat în Europa de vest. Capitală: Paris. S-a constituit în sec. al VIII-lea.

FRASIN, (*Fraxinus*), gen de plante lemnoase din familia Oleaceae. În Republica Moldova crește spontan specia frasin comun sau frasin european (*Fraxinus excelsior*), arbore de cca 40 m înălțime.

FRASIN, Dondușeni, Frasin.

FRASIN, Hâncești, Ivanovca.

FRATE, la cerealele păioase, lăstar crescut din nodurile subterane ale tulpinii.

FRATERCULA, gen de păsări din familia alcide ordinul carariiforme.

FRATERNITATE, asociație de cetățeni originari dintr-o anumită localitate, regiune, țară.

FRATRIE, în Grecia preclasică - formă de organizare socială a câtorva neamuri; în antropologia socială, subdiviziune a tribului, comunitate exogamă a câtorva neamuri înrudite, care recomandă celor din fratrie să se căsătorească numai cu membrii frațiilor din cadrul tribului său; Fratriarhat, clan.

FRĂȚII PĂDURII, Frăția Pădurii, partizani estoni, letoni și lituanieni, care s-au angajat în lupte de gherilă cu autoritățile sovietice în timpul ocupației sovietice, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial și în perioada postbelică.

FRAUDĂ ECONOMICĂ, sustragerea unor persoane fizice sau juridice de la plata impozitelor sau taxelor.

FRAUDĂ ELECTORALĂ, act de înșelăciune comis la numărarea voturilor.

FRAUDĂ FISCALĂ, eschivare de la plata impozitelor și taxelor.

FRAUDĂ, act de înșelăciune comis pentru a obține ilicit câștiguri personale sau pentru a cauza o pierdere unei alte părți; act de rea-credință săvârșit de cineva, de obicei pentru a realiza un profit material de pe urma drepturilor altuia; Fraudă informațională, fraudă juridică, economică.

FRAZĂ, unitate sintactică superioară construită din cel puțin două propoziții reunite prin înțelesul lor.

FRAZELOGIE, disciplină lingvistică ce studiază unitățile frazeologice dintr-o limbă sau un grup de limbi.

FRAZEOLIGISM, îmbinare de cuvinte cu structură fixată (osificată) și sens unitar (figurat), percepută drept o unitate preexistentă, stabilă, reproducibilă, o structură cu un grad înalt de expresivitate și este utilizată pentru obținerea valorilor stilistice.

FRĂGULIȚĂ, (*Adoxa*), gen de plante erbacee perene din familia Adoxaceae. Genul și familia sunt prezentate prin specia frăgulița sau moscușor (*Adoxa moschatellina*). În Republica Moldova frăgulița crește în păduri umbroase.

FRĂSINEL, (*Dictamnus*), gen de plante erbacee, perene din familia Rutaceae. În Republica Moldova crește *Dictamnus gymnostylus* la marginea pădurilor, prin tufișuri, măcăciunișuri.

FRĂSINEȘTI, Ungheni, Măcărești.

FRÂNARE, în biologie, proces nervos al cărui rezultat este atenuarea sau inhibarea procesului de excitație.

FRÂNĂ, dispozitiv pentru a reduce viteza sau oprirea completă a mașinii (mecanismului), precum și pentru a menține sarcina în stare de așteptare (la mașini de ridicare și transport); Frână Westinghouse, frână dinamică a acțiunii electrice, frână electrică.

FRÂNGEREA PÂINII, ritual al unor secte și asociații protestante.

FRÂNGHIE, cablu obținut prin răsuțirea împreună a mai multor toroane (mănunchiuri de fibre lungi și elastice) de cânepă, in, bumbac ș.a. Are diametrul de 6,7-111,5 mm; Frânghia din fibre de cânepă aspră este mai rezistentă la uzură, decât cele din fibre moi.

FRECARE, fenomen fizic care se opune mișcării reciproce, unul față de altul, a corpurilor și a particulelor interne învecinate; Frecare la alunecare, frecare la rostogolire, frecare statică.

FRECVENTMETRU, dispozitiv de măsurare în domeniu.

FRECVENȚĂ DE ROTAȚIE, turație a unui mecanism.

FRECVENȚĂ PURTĂTOARE, frecvența vibrațiilor electrice (electromagnetice) supuse modulației prin semnale pentru a transmite informații.

FRECVENȚĂ, măsura numărului de repetări ale unui fenomen periodic în unitatea de timp; Frecvență de rezonanță, frecvență proprie.

FRECVENȚE RADIO, oscilații electromagnetice cu diapazonul undelor radio între 6-1012 Hz.

FRECVENȚMETRU, dispozitiv de măsurare.

FREETOWN, capitală statului Sierra Leone.

„**FREWARE**”, termen de referință în tehnologia informațiilor privind programe pentru computer care au drepturi de autor înregistrate și sunt accesibile pentru a fi utilizate gratuit, pentru o perioadă nelimitată de timp.

FREGATA, gen de păsări palmipede marine din ordinul steganopodelor.

FREGATĂ, navă maritimă militară; navă (velier) rapidă cu trei catarge. În sec. al XVII–XIX-lea fregata a fost folosită pentru acțiuni de recunoaștere și operații militare pe mare; în flotele contemporane ale Angliei, Franței și SUA, navă de escortă și antisubmarin.

FRENOLOGIE, teorie conform căreia facultățile psihice ale omului pot fi recunoscute după conformația craniului.

FREONI, v. REFRIGERENȚI.

FRESCĂ, (it. fresco literal – proaspăt), pictură monumentală, ornamentală sau cu subiect, care înfrumusețează diferite segmente ale construcției arhitecturale, tehnică specială de a picta pe ziduri.

FREUDISM, denumire generică dată concepției filozofico-antropologice și psihologice a medicului austriac Z. Freud, precum și tuturor curentelor și școlilor ce s-au dezvoltat pe baza ei.

FREZARE, prelucrare mecanică prin așchiere a metalelor și altor materiale dure cu ajutorul frezei.

FREZAREA SOLULUI, mod de prelucrare a solului care asigură afânarea și amestecul lui la o adâncime de 20-25 cm cu freze de prelucrare a solului sau cu pluguri cu discuri.

FREZĂ AGRICOLĂ, echipament agricol în domeniu.

FREZĂ, nodul de bază al mașinii unelte de frezat, care se rotește, alcătuit dintr-un corp cu dinți, amplasați față de corpul strungului paralel sau înclinat cu axa de rotire.

FRIEDEL-CRAFTS, REACȚIA ~, alchilarea și acilarea compușilor aromatici, respectiv, cu halogenuri de alchil sau de acil în prezența catalizatorilor de acid.

FRIEDRICHRODA, stațiune climaterică în Germania.

FRI GG, (Frigga), în mitologia scandinavă, zeița iubirii conjugale.

FRIGIA, (Phrygia), regiune istorică situată în partea central-vestică a Asiei Mici, pe valea râului Sangarius (azi Sakarya, Turcia), numită astfel după numele populației care a dominat Asia Mică între căderea Regatului Hitit (sec. al XIII-lea î. Hr.) și cucerirea Regatului Lidiei (sec. al VII-lea î. Hr.).

FRIGIDER, echipament tehnologic frigorific.

FRIGIDITATE SEXUALĂ, disfuncție sexuală care constă în reducerea dorinței sexuale, a plăcerii și a interesului față de actul sexual.

FRIGURICĂ, (Centaurium), gen de plante din familia Gentianaceae.

FRINGILIDE, (Fringilidae), familie de păsări cântătoare monogames, migratoare sau sedentare din ordinul paseriformelor.

FRINOCEFAL, (Phrynocephalus), gen de șopârle agamide.

FRINOSOMA, gen de reptile din familia Phrynosomatide.

FRISON, reacție a organismului la intensitatea excitantului termic manifestată prin tremur muscular cu senzație de sensibilitate la frig, încetarea transpirației, paloare a tegumentelor în îmbinare cu simptomul „pielii de găină”; Acrocianoză.

FRITILARIA, gen de plante ierburi din familia Liliaceae.

FRIULI-VENEZIA GIULIA, regiune în Italia.

FRIZĂ, element în arhitectură; în ordinele arhitecturale, partea de mijloc a antablamentului, între arhitravă și cornișă; bandă orizontală decorativă cu ornamente sau imagini sculpturale sau picturale. Friză poate fi numită orice compoziție figurativă, alungită pe orizontală.

FRONT ATMOSFERIC, zonă de trecere între două mase de aer, față troposferică, zonă de tranziție intermediară între masele de aer în partea inferioară a atmosferei, troposfera; Front troposferic.

FRONT DE LUCRU, suprafața zăcământului mineral deschis sau subteran, care se formează unde este extrasă materia primă (minereu, cărbune etc.), dar și rocile neutre, și se lărgește pe parcurs, până la închiderea exploataării.

FRONT POLAR, unul dintre principalele fronturi atmosferice.

FRONT POPULAR, formă de organizație a maselor în lupta pentru realizarea politicilor sociale.

FRONT TROPICAL, sinonim al zonei de convergență intratropicală, unde are loc convergența liniilor de scurgere ale vânturilor musonice ale celor două emisfere.

FRONT, loc unde se dau lupte militare pe timp de război; totalitatea forțelor militare care operează pe câmpul de luptă sub o comandă unică.

FRONTIERĂ DE STAT, linie și o suprafață imaginară verticală care trece prin această linie ce determină limitele teritoriului statului – pământ, ape, subsol, spațiu aerian, adică limitele răspândirii suveranității statului.

FRONTIERĂ NAȚIONALĂ, linie naturală sau convențională care desparte teritoriul unui stat de teritoriul altor state sau de întinderi de apă care nu fac parte din teritoriul său; Graniță, hotar.

FRONTISPICIU, partea superioară a unui edificiu; prima pagină a unei cărți sau capitol care reprezintă portretul autorului sau o ilustrație ce relevă conținutul textului; partea de sus a unei gazete, care cuprinde titlul și indicele rezumative ale conținutului; fațada principală a unui monument.

FRONTITĂ, inflamație a sinusului frontal.

FRONTON CU FRIZĂ, detaliu arhitectural decorativ sub forma unei mici cornișe situate deasupra ferestrei sau a deschiderii ușii de pe fațadele clădirilor (mai rar în interior), uneori se sprijină pe consolă și se termină cu un fronton.

FRONTON, element în construcție și arhitectură; completare (de regulă triunghiulară) a unei fațade sau portic, limitată de 2 pante de acoperiș pe laturi și o cornișă la bază; suprafață, cuprinsă între două pante ale acoperișului și cornișă, a antablamentului la fațada unei clădiri sau colonade.

FRONTUL DE VEST, (al Doilea Război Mondial), teatrul de război occidental dintre Germania nazistă pe de-o parte și Aliații occidentali – Regatul Unit, Statele Unite, A treia Republică Franceză, Canada, Polonia, Olanda, Norvegia și alții.

FRONTUL POPULAR DIN MOLDOVA, 1988, mișcare politică din Republica Socialistă Sovietică Moldovenească precum și din nou-creata Republică Moldova.

FRONTUL ROMÂNESC, în Primul Război Mondial.

FRONTUL SALVĂRII NAȚIONALE, 1989, organism al puterii de stat din România, creat în 27 decembrie 1989.

FROST-FISURĂ, crăpături longitudinale ale scoarței culturilor pomicele sub influența temperaturilor joase ale aerului.

FROTAJ, (fr. frottage - frecătură), termen de referință în arta plastică privind acțiunea de a transpune, de a face vizibil.

„**FRR**”, forțe militare de reacție rapidă.

„**FRSC**”, forțe militare de reacție în situații de criză.

FRUCT, (Fructus), organ al plantelor magnoliofite provenit din floare sau din părțile ei și care servește pentru formarea, protecția și răspândirea semințelor, roadele suculente comestibile ale plantelor cultivate și sălbatică. Cu studiul fructelor se ocupă carpologia; conform Bibliei, toate alimentele de origine vegetală; rod.

FRUCTE CAPSULIFORME, rod al plantelor sub formă de măciulie.

FRUCTE CONFIAȚE, fructe și pomușoare uscate fierte sau stropite cu sirop de zahăr.

FRUCTE ZAHARISITE, produse dulci obținute din fructe și pomușoare de

pădure prin fierberea lor într-un sirop de zahăr concentrat sau de zahăr-melasă, cu uscare ulterioară până la un conținut de substanțe solide cel puțin 80 %.

FRUCTIERĂ, vas de lut.

FRUCTOZĂ, levuloză; monozaharid din grupul hexozelor.

FRUMOASA, Călărași, Frumoasa.

FRUMOS, categorie estetică care trezește admirație din punct de vedere moral.

FRUMUȘICA NOUĂ, Florești, Frumușica.

FRUMUȘICA, Cahul, Chioselia Mare.

FRUMUȘICA, Fălești, Călugăr.

FRUMUȘICA, Florești, Frumușica.

FRUMUȘICA, Leova, Cazangic.

FRUMUȘICA, mun. Chișinău, Băcioi.

FRUNTAȘ, țaran înstărit.

FRUNZĂ or., Ocnița, or. Frunză.

FRUNZĂ, element structural al lăstarului plantelor ce asigură fotosinteza, transpirația și schimbul gazos, unul dintre organele principale ale plantelor superioare.

FRUNZĂ, UATSN, Frunză.

FRUNZĂRIȚĂ MICĂ, (Iduna caligata), specie de păsări din familia acrocefalide.

FRUNZĂUCA, UATSN, Hrușca.

FRUNZE DE AUR, foi subțiri de aliaje de aur folosite pentru finisaje decorative.

FRUNZE METAMORFOZATE, organe de plante cu funcții fiziologice specifi-

ce, care apar în urma acțiunii factorilor de mediu (frunze spini, frunze depozit, frunze solzi, frunze submerse ș.a.).

FRUNZEȘTI, Florești, Prajila.

FRUSTRARE, starea unui individ care, din cauza unei piedici nu-și poate realiza o dorință.

„**FS**”, forțe militare de sprijin.

„**FSAT**”, forțe militare de supraveghere și avertizare timpurie.

FTALAȚI, săruri și esteri ai acizilor ftalici.

FTALICĂ, ANHIDRIDĂ ~, anhidridă a acidului 1,2-benzendicarboxilic.

FTALIMIDĂ, amidă a acidului 1,2-benzendicarboxilic.

FTALOCIANINICI, COLORANȚI ~, pigmenți și coloranți pe bază de ftalocianină și compuși acesteia cu Cu, Ni, Co.

FTIZIATRIE, compartiment al medicinei ce studiază etiologia, patogeneză, manifestările clinicomorfologice, epidemiologia, tratamentul, profilaxia tuberculozei și elaborează metode de diagnostic și organizare a ajutorului medical bolnavilor.

FTIZIOLOGIE, ramură a medicinei interne care se ocupă cu studiul tuberculozei pulmonare.

„**FTP ANONIM**”, protocol al nivelului aplicație TCP/IP și un serviciu care permite schimbul de fișiere prin Internet.

FU HSI, Fu Xi, în mitologia chineză, divinitate demiurg și erou cultural.

FUCALE, (Fucales), ordin de alge brune înalt organizate.

FUDO, în mitologia japoneză, zeul înțelepciunii.

FUGĂ, formă muzicală polifonică.

FÜHRER, nume dat în Germania lui Adolf Hitler după venirea lui la putere, ca dictator, în 1933; conducător.

FULERENE, modificare alotropică cristalină a carbonului.

FULGER SFEROIDAL, fenomen natural observat în timpul furtunii.

FULGER, fenomen atmosferic cu efect luminos ce însoțește descărcările electrice în atmosferă, cauzat de o diferență de potențial electrostatic.

FULGI, în metalurgie, stare a materiei prime.

FULICA, (*Fulica atra*), gen de păsări din familia ralde.

FULVENE, hidrocarburi nesaturate.

FUMARIC, ACID ~, v. **MALEIC ȘI FUMARIC**, ACIZI ~.

FUMĂRIT, în Moldova medievală, dare pe casa fiecărui contribuabil. A fost introdus de Vasile Lupu. Din timpul lui Mihai Racoviță se plătea pe fiecare hoșgeac. În 1758 fumăritul a fost înlocuit cu o dare nouă, ajutorință.

FUMĂRIȚĂ, (*Fumaria*), gen de plante erbacee, anuale. În Republica Moldova crește fumărica (*Fumaria officinalis*), plantă medicinală cu acțiune spasmolitică și antiseptică.

FUMIGANT, substanță (gazoasă) toxică folosită pentru fumigație folosită contra dăunătorilor și excitanților bolilor plantelor.

FUMIGATOR, echipament agricol în domeniu.

FUMIGAȚIE, procedeu tehnologic în agricultură.

FUNAFUTI, oraș în Oceania, capitala statului Tuvalu.

FUNARIA, gen de plante mușchi.

FUNCTIONALISM ÎN ARHITECTURĂ, direcție din prima jumătate a sec. XX, care afirmă o relație directă între forma și caracteristicile estetice ale unei construcții, una dintre tendințele modernismului în domeniu.

FUNCTOR, termen de referință în matematică privind aplicațiile între categorii.

FUNCȚIA DE PRODUCȚIE, expresia matematică a relației funcționale dintre volumul dat al factorilor de producție și volumul producției.

FUNCȚIA LAMÉ, termen de referință în matematică privind o mărime variabilă utilizată la studierea fenomenelor fizice în zone delimitate de suprafața unui elipsoid.

FUNCȚIA NEUMANN, termen de referință în matematică privind o mărime variabilă cilindrică.

FUNCȚIA SIGNUM, termen de referință în matematică privind o mărime variabilă impară pentru numere reale.

FUNCȚIA VECTOR, termen de referință în matematică privind o metodă de calcul vectorial.

FUNCȚIA ZETA RIEMANN, termen de referință în matematică privind o mărime variabilă analitică, complexă cu definită.

FUNCȚIE ADITIVĂ, termen de referință în matematică privind o mărime variabilă pentru care integrala Lebesgue, luată pe mulțimea dată, este finită.

FUNCȚIE ALEATORIE, termen de referință în matematică privind o mărime variabilă X a unui argument arbitrar t , $t \in T$, ale căror valori pentru orice t sunt o variabilă aleatorie cu o anumită distribuție de probabilitate.

FUNCȚIE DE CREDIBILITATE, meto-
dă a probabilității maxime cu drept de
asemănare.

FUNCȚIE DE PUTERE, termen de refe-
rință în matematică privind o mărime
variabilă exponențială.

FUNCȚIE DE PUTERI, termen de refe-
rință în matematică privind o mărime
variabilă $y = x^a$, unde a este
un număr constant.

FUNCȚIE GENERALIZATĂ, termen
de referință în matematică privind o
mărime variabilă liniară pe un anumit
spațiu de funcții, generalizarea noțiunii
clasice a unei funcții.

FUNCȚIE GENERATOARE, șirul $u_0, u_1, \dots, u_n, \dots$, funcție de variabila t .

FUNCȚIE LINIARĂ, termen de refe-
rință în matematică privind o mărime
variabilă $y = kx + b$, unde k și b sunt
constante; una dintre mărimile ele-
mentare de bază.

FUNCȚIE LOGARITMICĂ, termen
de referință în matematică privind
o mărime variabilă inversă funcției
exponențiale.

FUNCȚIE LOGICĂ, mărime variabi-
lă definită pe mulțimea de valori de
adevăr $\{I, L\}$ și care ia valori în această
mulțime.

FUNCȚIE MEROMORFĂ, mărime va-
riabilă ce poate fi reprezentată ca de-
rivată parțială a două mărimi variabile
analitice.

FUNCȚIE MONOTONĂ, termen de
referință în matematică privind o mă-
rime variabilă crescătoare sau descre-
scătoare.

FUNCȚIE OMOGENĂ, (Funcție Conti-
nuă), termen de referință în matema-
tică privind o mărime variabilă pentru
care există un astfel de număr real nu-
mit indicator al omogenității, pentru
care este corectă egalitatea.

FUNCȚIE PERIODICĂ, mărime va-
riabilă ale cărei valori nu se modifică
atunci când se adaugă la valorile argu-
mentului său un anumit număr diferit
de zero T , denumit perioada funcției.

FUNCȚIE PUBLICĂ, activitate profes-
ională a persoanelor, care ocupă funcții
în autoritățile statului și aparatul ace-
tora.

FUNCȚIE RECIPROCĂ, mărirea va-
riabilă $x = h(y)$, care se obține din
funcția dată $y = f(x)$, dacă din relația $f(x) = y$ se exprimă x prin y .

FUNCȚIE SEMI-CONTINUĂ, noțiune
de analiză matematică.

FUNCȚIE TRANSCENDENTĂ, mărime
variabilă analitică nealgebrică.

FUNCȚIE, una din noțiunile de bază
ale matematicii privind dependența
unor variabile față de altele.

FUNCȚII CILINDRICE, termen de
referință în matematică privind o clasă
de mărimi variabile speciale.

FUNCȚII DE ACIDITATE, caracteristici
cantitative ce determină capacitatea
acizilor la protonarea moleculelor de
solvent.

**FUNCȚII HIPERBOLICE RECIPRO-
CE**, termen de referință în matema-
tică privind mărimile variabile inverse
funcțiilor hiperbolice: arcsinus hiper-
bolic, arccosinus hiperbolic, arctan-
gentă hiperbolică, arccotangentă hiper-
bolică, notate respectiv: $\text{Arcsh } x$, $\text{Arcch } x$, $\text{Arctanh } x$, $\text{Arccoth } x$.

FUNCȚII MATHIEU, soluții ale ecuației
Mathieu.

FUNCȚII PARE ȘI IMPARE, mărimi
variabile ce își păstrează semnul sau îl
schimbă în opus, atunci când se schim-
bă semnul argumentului.

FUNCȚII RECURSIVE, una dintre cele
mai frecvente variante pentru preciza-

rea matematică a noțiunii de funcție
aritmetică calculată, adică o funcție
calculabilă ale cărei argumente și valori
sunt numere naturale.

FUNCȚII SFERICE, mărimi variabile
omogene de ordinul n ale coordona-
telor dreptunghiulare x, y, z , ce satisfac
ecuația Laplace.

FUNCȚII TRIGONOMETRICE, termen
de referință în matematică privind
mărimile variabile elementare sinus,
cosinus, tangentă, cotangentă, secantă,
cosecantă.

FUNCȚIILE LIMBII, lingviștii delimi-
tează șase funcții ale limbajului, în care
sunt angajați factorii comunicării (ele-
mentele situației de comunicare).

FUNCȚIONALĂ, reprezentarea f a unei
mulțimi arbitrare X într-o mulțime de
numere reale sau complexe.

FUNCȚIONALI, COLORANȚI \sim , co-
loranți preponderent sintetici, capabili
să-și schimbe proprietățile fizice sau
fizico-chimice sub acțiune fizică ex-
ternă sau să prezinte noi proprietăți
funcționale practice importante.

FUNCȚIONALISM, curent în arhitec-
tură, sec. al XX-lea; teorie și curent
de gândire care studiază faptele soci-
ale și de cultură în totalitatea lor și în
interrelațiile acestora.

FUNCȚIONAR PUBLIC, persoană care
deține o funcție într-un organism de
stat sau aparatul său în implementa-
rea practică a sarcinilor și funcțiilor
statului și primește salarii din fonduri
publice.

FUNDAL, termen de referință în arta
plastică și arhitectură.

FUNDAMENT, (< lat. fundamentum),
fundație, bază a unei construcții; par-
te componentă a clădirii, edificiu-
lui sau instalației, pe care se sprijină
construcțiile pe sol.

FUNDAMENTALISM, mod conservator de a gândi în opoziție cu tendințele liberale și moderniste; proclamarea invariabilității dogmelor.

FUNDAȘ, coechipier cu funcția de apă-rător.

FUNDUC, monedă.

FUNDUC, veche monedă turcească de aur. În sec. al XVIII–XIX-lea a circulat și în Moldova.

FUNDUL GALBENEI, Hâncești, Fundul Galbenei.

FUNDURII NOI, Glodeni, Fundurii Noi.

FUNDURII VECHI, Glodeni, Fundurii Vechi.

FUNERARE, monumente.

FUNGICIDE, mijloace chimice și biologice de luptă cu ciupercile dăunătoare.

FUNICULAR, echipament de transport pentru pasageri care circulă pe cabluri suspendate cu tracțiune electrică la distanțe scurte sau pe pante abrupte, cu vagoane speciale suspendate sau pe șine, prinse de un odgon.

FUNIE, în Moldova veche, unitate de măsurat lungimea, egală cu un otgon; frânghie.

FUNINGINE, v. **CARBON TEHNIC**.

FUORI, clasă mică de stele variabile situate în regiuni formatoare de stele din Galaxie.

FURAJ, produse de origine vegetală și animală, folosite în hrana animalelor agricole și ale celor de casă.

FURAN, compus heterociclic, lichid incolor, volatil, cu miros neplăcut; Furfuran.

FURANOZE, v. **MONOZAHARIDE**.

FURCĂ, unealtă agricolă formată dintr-o prăjină de lemn sau de oțel terminată cu doi sau trei dinți (încovoiați).

FURCENI, Orhei, Ivancea.

FURCHET, element al unei bărci.

FURFURILIC, ALCOOL ~, v. **FURFUROL**.

FURFUROL, compus heterociclic; lichid ce se întunecă rapid la aer, cu miros de pâine de seară; Furfural, aldehidă piromucică, alcool furfurilic.

FURGON, caroserie închisă.

FURIE, stare de iritare extremă.

FURII, în mitologia romană, zeițele răzbnării. Grecii le numeau Erinii.

FURLANĂ, vechi dans popular friulan și melodia după care se execută.

FURNALE INDUSTRIALE, dispozitive pentru tratarea termică a materialelor sau produselor; ca sursă de producție de căldură, folosind arderea combustibilului, căldura exotermică, reacții chimice (de exemplu, oxidarea materialului prelucrat) sau energie electrică; Furnal cu arc, furnal cu reverberație, furnal electric.

FURNARIIDE, familie de păsări din ordinul passeriformelor, una dintre cele mai bogate în specii.

FURNAS, stațiune balneoclimaterică din Portugalia.

FURNICA, publicație bilunară (1997).

FURNICAR, denumire dată mamiferelor sedentare din familia mirmecofagidelor.

FURNICI, (Formicidae), subfamilie de himenoptere; Furnică faraon.

FURNIR, material sub formă de foi subțiri de lemn; semifabricate tipografice așezate între rânduri pentru a mări

spațiile dintre ele; culegere manuală a textelor.

FURNITURĂ, accesorii folosite la fabricarea confecțiilor.

FURNIZOR DE SERVICII INTERNET, agent economic în domeniu.

FURNIZOR, persoană juridică care furnizează sau procură diverse bunuri materiale.

FURT, sustragere secretă (ascunsă) a proprietății altcuiva.

„FURTUNA ÎN DEȘERT”, operațiune militară aeriană și la sol întreprinsă de forțele coaliției antiirakiene la 17 ianuarie – 28 februarie 1991 în scopul eliberării Kuwaitului de trupele de ocupație ale Irakului, în timpul crizei kuwaitene din 1990-1991.

FURTUNARI, (Procellariiformes), ordin de păsări marine, furtunari, albatroși și rândunelele de furtună.

FURTUNĂ MAGNETICĂ, perturbații puternice ale magnetismului terestru, provocate de torente de plasmă solară ce se suprapun pe vântul solar.

FURTUNĂ SOLARĂ, perturbații puternice ale câmpului magnetic al Pământului, încălcând brusc cursul diurn al elementelor magnetismului terestru; Furtună magnetică.

FURTUNĂ, fenomen atmosferic care se caracterizează prin vânt puternic și descărcări electrice în aer; fenomen meteorologic, care constă în ploaie și descărcări electrice, însoțite aproape întotdeauna și de vânturi puternice, de peste 75 km/h, ajungând gradul 9 pe scara Beaufort.

FURUNCUL, (lat. furunculus), infecție a aparatului pilosebaceu produsă de stafilococul auriu.

FUS ORAR, fiecare dintre cele 24 fâșii în care a fost împărțită suprafața Pă-

mântului prin meridiane geografice sau prin alte linii convenționale (hota-re, lanțuri de munți, râuri ș.a.).

FUS SFERIC, porțiune din suprafața unei sfere cuprinsă între două cercuri mari care au un diametru comun.

FUS, dispozitiv rotativ cu ajutorul căruia, în timpul torsului, dintr-un mănunchi de fibre, firele sunt învârtite, răsucite și înfășurate; parte a unui arbore, ax sau a unei osii de formă cilindrică, conică, sferică, care se reazemă într-un lagăr; piesă a unei mașini de filat care servește pentru răsucirea și înfășurarea firelor textile în bobine. Fusul este folosit pentru toarcere, se confecționează din lemn și este rotit manual; Fus orar.

FUSAIOLĂ, ustensilă de lut ars, os.

FUSARIUM, gen de plante ciuperci din familia Nectriaceae.

FUSURI ORARE, zone convenționale pe suprafața Pământului, în limitele cărora se stabilește aceeași oră zonală.

FUTURISM, curent de avangardă în arta plastică; totalitate de curente în arta și literatura avangardei.

FUTUROLOGIE, disciplină care are drept obiect studierea legilor și a metodelor noi de previziune a viitorului societăților umane.

FUZARIOZĂ, boală a plantelor, cauzată de ciupercile anamorfe de genul Fusarium.

FUZĂUCA, Șoldănești, Fuzăuca.

FUZELAJ, carcasa unei aeronave cu profil aerodinamic, în spațiul ei se află echipajul, pasagerii, încărcăturile și o parte din echipamente, pe fuzelaj se asamblează aripile, șasiurile, motoarele și alte componente ale aeronavei.

FUZIUNE NUCLEARĂ, proces prin care două nuclee atomice reacționează pentru a forma un nou nucleu, mai greu decât nucleele inițiale.

FUZIUNE, reorganizare, prin contopire, într-o singură unitate omogenă a unor întreprinderi sau a unor instituții; Fuziune de întreprinderi, fuziune verticală.

— G —

G, g, a noua literă a alfabetului român.

G = giga, v. **PREFIXE ALE UNITĂȚILOR**.

GABARĂ, tip de barcă.

GABARIT DE TRECERE LIBERĂ, gabarit fix.

GABARIT, dimensiune tehnică a unui portus.

GABIE, platformă pe un catarg al navei.

GABON, Republica Gaboneză, stat în partea central-vestică a Africii. Capitală: Libreville. 17 august 1960 (proclamarea independenței).

GABORONE, capitala Botswanei.

GABRO, rocă magmatică, material de construcție.

GADIFORMES, subordin de pești osoși, (teleosteenii).

GADOLINIUM, (Gadolinium), Gd, element din grupa a III-a a sistemului periodic al elementelor chimice; face parte din familia lantanidelor. Nr. at. 64. Constă din 7 izotopi stabili. Metal argintiu folosit în tehnica nucleară.

GAGAUZ HALKÎ, 1988, partid politic prorus separatist găgăuz din Moldova, mișcarea autointitulează „patrioți găgăuzi”.

„**GAGAUZ SESI**”, ziar cu periodicitate variabilă, 1994.

„**GAGAUZ YERI**”, („Ғагауз Ыҗери”), publicație cu periodicitate variabilă din 1991.

GAGLIARDĂ, vechi dans italian și francez, care se dansează prin salturi; melodia acestui dans.

GAIDAR, UTAG, Gaidar.

GAIDĂ, dans popular acompaniat de cimpoi și melodia după care se execută.

GAIE, (Milvus), gen de păsări răpitoare de zi din familia accipitriforme.

GAIȚĂ, (Garrulus glandarius), pasăre din familia corvidelor.

GAJ, modalitate de a asigura îndeplinirea obligațiilor în virtutea căreia creditorul (gajistul) are dreptul, în caz de neîndeplinire de către debitor (angajator) a obligației garantate de gaj, să obțină satisfacție în detrimentul bunului gajat, de preferință înainte de alte bunuri; obiect mobilier care aparține unui debitor și depus de acesta în mâinile creditorului pentru a garanta plata datoriei; în dreptul procesual penal – depunerea de bani a unei anchete prealabile sau a unui organ judiciar pentru persoane suspectate, acuzate,

inculpate, alte persoane fizice sau juridice.

GALACTOZAMINĂ, aminoacid hexosamin derivat din galactoză cu formula moleculară $C_6H_{14}NO_5$.

GALACTOZĂ, ($C_6H_{12}O_6$), monozaharidă din clasa aldozelor. Se întâlnește atât în stare liberă, cât și sub formă de di- și trizaharide, glicozide, polizaharide superioare ș.a.

GALANTUS, gen de plante ierburi perene, bulbifere din familia Amaryllidaceae.

GALATEEA, (în mitologia greacă), este o nereidă, fiica lui Nereu și a lui Doris, protectoare a turmelor. Iubită de ciclopul Polifem și de păstorul sicilian Acis, care ucis din gelozie de ciclop, este transformat de Galateea într-un râu ce-i poartă numele. Legenda ei a inspirat compozitori (G. F. Haendel, J. Haydn) și pictori (A. Carracci, N. Poussin, A. Watteau).

GALAȚI, oraș în sud-estul României, port pe Dunăre.

GALAXIA ANDROMEDA, sistem stelar.

GALAXIE, (gr. galaxias, din gala, galaktos – lapte), cu majusculă, sistemul stelar, din care face parte Soarele; termen de referință în fizică privind o aglomerație uriașă de stele, care alcătuiesc un sistem solar; Galaxia noastră; cu minusculă, sisteme de stele, gaze și pulberi cosmic, situate în afara Galaxiei noastre, izolate în spațiu, la distanțe de milioane de ani lumină.

GALAXII CU INTERACȚIUNE RECIPROCĂ, sisteme de galaxii cu distorsiuni ale structurii uneia sau mai multor componente cauzate de influența lor gravitațională reciprocă.

GALAXII ELIPTICE, tip de galaxii având o formă apropiată de elipsoid sau sferoid.

GALAXII PITICE, galaxii cu luminozitate scăzută, în care numărul de stele

este de zeci de ori mai mică decât în Galaxia noastră.

GALAXII SPIRALE, tip de galaxie în care ramurile spiralete sunt clar vizibile.

GALAXIILE SEYFERT, specie de galaxii cu nuclee active.

GALBEN, denumirea dată în Moldova unor monede de aur străine, care au circulat din sec. al XV-lea până pe la mijlocul sec. al XIX-lea. Valoarea galbenului varia după emisiune și epocă.

GALBENĂ, Zgigardă, Cabasma albă, soi local de viță-de-vie, cu productivitate mare, cultivat pe scară largă în Basarabia până la apariția filoxerei.

GALBULIDE, familie de păsări din ordinul piciforme.

GALEGA, gen de plante din familia Fabaceae; Ciumărea.

GALENĂ, mineral, sulfură de plumb (PbS).

GALERĂ, tip de navă militară.

GALERIA DE ARTĂ PLASTICĂ „NATIONAL GALLERY”, instituție muzeală națională de pictură din Londra, care include cele mai prețioase opere de artă vizuală din Europa Occidentală din sec. XIII-XX.

GALERIA DE ARTĂ PLASTICĂ „NEUE NATIONALGALERIE”, Galeria Națională Nouă, instituție muzeală de pictură din Berlin, fondată în anul 1968.

GALERIA DE ARTĂ PLASTICĂ „NEUE PINAKOTHEK”, „Nouă Pinacotecă”, instituție muzeală de pictură din München, fondată în anul 1853.

GALERIA DE STAT TRETIKOV, muzeu de stat în orașul Moscova, colecție de artă rusă, fondată în anul 1856 de mecenatul P. M. Tretiakov, unul dintre cele mai mari muzee din țară.

GALERIA DE TABLORI DIN DRESDEN, colecție de arte vizuale a pictorilor europeni din sec. XV-XVIII.

GALERIA DE TABLORI DIN LVOV, muzeu de artă de stat din Ucraina.

GALERIA NAȚIONALĂ A IRLANDEI, instituție muzeală de pictură din Dublin, cel mai mare muzeu de artă națională și europeană din Irlanda, fondată în 1854.

GALERIA NAȚIONALĂ DE ARTĂ, instituție muzeală de artă din Washington, unul din cele mai mari muzee de artă din SUA, fondată în 1937.

GALERIA NAȚIONALĂ DE TABLORI DIN ARMENIA, instituție muzeală de pictură din Erevan, unul din cele mai mari muzee de artă din Transcaucasia, fondată în 1921.

GALERIA NAȚIONALĂ Národní Galerie Praha, instituție muzeală de pictură din Praga, cel mai mare muzeu de artă din Cehia, fondată în 1786.

GALERIA UFFIZI, galerie de artă din Florența, Italia.

GALERIE DE ARTĂ, instituție culturală și de divertisment.

GALERIE, excavare subterană orizontală sau cu o ușoară înclinație, efectuată la mina cu acces direct la suprafață.

GALERII SUBTERANE, loc subteran de înhumare în Italia, Africa de nord, Orientul Mijlociu, în Malta, munții Balcani.

GALI, triburi celtice străvechi, care populau Galia. În sec. al V-lea î. Hr. au invadat Italia de Nord și în 390 sau 387 î. Hr. au cucerit Roma, dar mai târziu au fost siliți să se retragă.

GALIA (lat. Gallia), provincie romană aflată în zona Languedocului și Provenței de astăzi, din sudul Franței; Gallia Cisalpine, Gallia Comata, Gallia

Lugdunensis, Gallia Transpadana, Gallia Narbonensis.

GALICIA, provincie a Spaniei, pe golful Gasconiei.

GALICISM, expresie sau construcție proprie limbii franceze și dificil ori imposibil de tradus în altă limbă.

GALIFORME, (Galliformes), ordin de păsări tericole sau arboricole.

GALILEEA, partea septentrională a Palestinei.

„**GALILEO**”, sistem european de navigație prin satelit.

GALINAGO, (Gallinago), becaține, gen de păsări din familia scolopacide.

GALION, tip de navă militară; vas mare de sticlă, în care se păstrează lichidele; unitate de măsură a capacității, folosită în Anglia și SUA (1 galon englez = 4,55 l; 1 galon american = 3,78 l).

GALIȚIA, denumirea istorică a ținuturilor ucrainene de apus și a unor ținuturi polone, care de la sfârșitul sec. al XVIII-lea și până în 1918 intrau în componența Austro-Ungariei.

GALIU, (Gallium), Ga, element din grupa a III-a a sistemului periodic al elementelor chimice; nr. at. 31. Constă din 2 izotopi stabili; are 8 izotopi artificiali radioactivi. Se obține prin electroliză sau prin reducerea oxidului săi.

GALIUM, gen de plante, ierburi anuale și perene din familia Rubiaceae.

GALLERIA DEGLI UFFIZI, galerie de tablouri, muzeu în Florența, fondat în anul 1769, monument de istorie și culturală și instituție cultural-artistică.

GALON, nume comun pentru articole textile și de galanterie, utilizate ca aplicații decorative la îmbrăcăminte, mobilă, draperii.

GALOP, dans foarte rapid, cu ritmul în doi timpi și melodia după care se execută; dans sportiv foarte rapid; mers rapid al calului.

GALVANIZARE, procedeu tehnologic în industrie; procedeu tehnologic în metalurgie.

GALVANOMETRU, dispozitiv de măsurare în domeniu.

GALVANOPLASTIE, procedeu tehnologic în domeniu.

GALVANOSTEGIE, procedeu tehnologic în domeniu.

GALVANOSTEREOȚIPIE, procedeu tehnologic în domeniul poligrafic.

GALVANOTEHNICĂ, dispozitiv tehnologic în metalurgie.

GALVANOTERAPIE, utilizarea curenților continui de mică intensitate și tensiune în tratamentul unor boli ale sistemului nervos periferic.

GAMA ANHEMITONICĂ, termen de referință în arta muzicală, scară muzicală.

GAMA, tip de raze.

GAMAGLOBULINE, imunoglobuline.

GAMAY, grup de soiuri de viță-de-vie pentru vin, originare din Franța. În RM se cultivă Gamay freo, Gamay negru, și Gamay alb, mai ales în zonele centrale (Codri) și sudică.

GAMĂ COLORISTICĂ, (fr. gamme - succesiune de tonuri în jurul unei dominante), în artele plastice și decorative, serie de culori dispuse într-o gradație armonioasă.

GAMĂ PENTATONICĂ, gamă alcătuită din cinci trepte.

GAMĂ, (de la denumirea literei grecești „gama”, care în Evul Mediu indica sunetul cel mai grav al scării muzicale,

iar mai târziu, întreaga scară muzicală), succesiunea tuturor sunetelor unei scări muzicale în ordine ascendentă sau descendentă și în limitele uneia sau mai multor octave.

GAMBIT, sacrificare a unui pion alb sau a altei piese la începutul unei partide de șah pentru obținerea unui avantaj în atac.

GAMBUZIE, (Gambusia affinis), pește vivipar din ordinul ciprinodontiformelor.

GAMET, celulă sexuală a organismelor vegetale și animale; fiecare dintre cele două celule sexuale care se unesc în timpul fecundației; Macrogamet, microgamet.

GAMETANGIU, organ sau celulă în lumea vegetală în care sunt produși gameți.

GAMETOFIT, (din gr. gametos, apt pentru căsătorie și phyton, plantă), haplofază, generație sexuală de plante.

GAMETOGENEZĂ, proces fiziologic.

GAMEȚI, fiecare dintre cele două celule sexuale care se unesc în timpul fecundației pentru a forma zigotul.

GANDHISM, doctrină socio-politică și religioasă-filozofică dezvoltată de Mahatma Gandhi, care a devenit ideologia mișcării de eliberare națională indiană.

GANESHA, zeitate din mitologia vedică.

GANG, pasaj de trecere încorporat sub o clădire.

GANGĂ, rocă sterilă, la extragerea zăcămintelor minerale.

GANGE, fluviu în India și în Pakistanul de est.

GANGLION, (gr. ganglion, nod), formație anatomică alcătuită din celule

nervoase, care se găsesc de obicei în afara creierului și a măduvei spinării; formație anatomică de formă sferică sau alungită, alcătuită dintr-o masă de celule și situată pe traiectul unui nerv sau al unui vas limfatic.

GANGURA, Ialoveni, Gangura.

GANISTER, gresie cuarțoasă, folosită în industria metalurgică.

GANYMEDE, semizeu din mitologia greacă.

GARABOGAZKÖL, golf în Marea Caspică.

GARAJ, spațiu special amenajat pentru păstrarea și întreținerea autovehiculelor.

GARANT, persoană care garantează pentru cineva sau ceva, care răspunde cu averea sa pentru datoria altuia; Garanție.

GARANȚIE COLECTIVĂ, 1856, desființarea protectoratului rusesc.

GARANȚIE SOCIALĂ, obligație socială în virtutea căreia o persoană sau o instituție răspunde de ceva.

GARANȚIE, cauțiune, cheazășie – măsură preventivă.

GARANȚII LEGALE, mijloc legal de a asigura utilizarea, respectarea, realizarea și aplicarea normelor legale.

GARANȚII POLITICE, condiții de natură politică, organizațională, economică și juridică, precum și metode care asigură protecția efectivă reală a drepturilor și libertăților omului.

GARANȚIILE DREPTURILOR PERSOANEI, drept constituțional al persoanei.

GARĂ, clădire sau ansamblu de clădiri și instalații special amplasate la locurile de oprire a mijloacelor de transport (trenuri, avioane, autobuse ș.a.), pentru deservirea pasagerilor, încărcarea și descărcarea bunurilor; Gară feroviară.

GARCINIA, gen de plante angiosperme din familia Clusiaceae.

GARDA DE FIER, mișcare antisemită ultranaționalistă, partid politic din România interbelică.

GARDĂ, în antichitate, mici detașamente, însărcinate cu paza șefilor de state și comandanților de oști. Mai târziu, unitate militară de elită. Garda ca gen de arme a apărut în Italia (sec. al X-lea) și însemna detașament de elită, care păzea drapelul de stat; Gardă de onoare, pază simbolică, instituită pentru asistarea solemnităților.

GARDURI, probă atletică de sport cu obstacole în formă de garduri.

GARGARĂ, clătire a gurii și a gâtului cu un lichid dezinfectant.

GARNIERIT, substanță minerală, minereu de nichel.

GARNISAJ, strat protector în metalurgie.

GARNITURĂ DE LITERE, forma grafică a semnelor într-un sistem de scriere, într-o anumită ordine stilistică și compozițională.

GARNITURĂ OCLAD, aplicație decorativă din metal sau piele aplicată pe suprafața icoanelor, coperta cărților sau obiectele din piele.

GARNITURĂ, grup de lucruri sau piese de același tip.

GARNIZOANĂ, ansamblu de unități și instituții militare de toate genurile de arme, dislocate, permanent sau temporar, într-o localitate sau într-o regiune fortificată.

GAROAFĂ, (*Dianthus*), gen de plante ierboase, anuale, perene din familia Caryophyllaceae.

GARONNE, fluviu în Franța.

GAROU, bandă sau tub, de obicei din cauciuc, care servește la întreruperea

temporară a circulației sângelui într-o regiune a corpului (mai ales la braț), pentru a preveni sau a înlătura o hemoragie.

GASTEROMICETE, (*Gasteromycetes*), ordin de ciuperci din clasa baziodimicetelor. În Republica Moldova se întâlnesc speciile: buretele cerbilor, buretele pucios, gogoșa, pufaiul comun ș.a.

GASTROPELECIDE, familie de pești dulcicoli.

GASTROPODE, (*Gastropoda*), melci din clasa de moluște.

GASTEROSTEIDE, familie de pești osoși din ordinul gasterosteiforme.

GASTEROSTEIFORME, (*Gasterosteiformes*), ordin de pești.

GASTRITĂ, (din gr. *gaster* – stomac), proces inflamator la nivelul mucoasei stomacului.

GASTROENTERITĂ VIRALĂ LA PORCI, viroză extrem de contagioasă a porcilor.

GASTROENTERITĂ, (din *gastro...* și gr. *enteron* – intestine), inflamație simultană a mucoasei stomacului și a intestinului subțire.

GASTROENTEROLOGIE, (din *gastro...* gr. *enteron* – intestine și *...logie*), știință care studiază structura, fiziologia și patologia aparatului digestiv, ficatului și pancreasului.

GASTROPODE, clasă de moluște.

GASTROSCOPIE, examen vizual al interiorului stomacului cu ajutorul gastroscopului, introdus în stomac prin esofag.

GASTROSPASM, contracție spasmodică a stomacului.

GASTROTECA, broaște marsupiale, gen de amfibii acaudate din familia hilde.

GASTROTRICHI, (*Gastrotricha*), clasă de viermi din încrengătura nemateliinților.

GASTRULAȚIE, (din gr. *gaster* – stomac), transformarea embrionului unistratificat, (blastula) în embrion bi- sau tristratificat, (gastrula).

GAȘPAR, Edineț, Gașpar.

GATER, echipament pentru tăierea buștenilor și grinzilor în direcția longitudinală în plăci, folosind fierăstraie cu bandă întinse într-un cadru.

GAUDEAMUS, vechi cântec studențesc (sec. al XIII-lea).

GAURĂ DE OZON, scădere sezonieră regională a conținutului total al ozonului în stratul de ozon al Pământului.

GAURĂ NEAGRĂ, denumirea generală ipotetică a spațiului, caracterizată prin densitate foarte mare și forță gravitațională mare, ce captează lumină și materie din spațiul înconjurător, așa încât nici particulele, nici radiația electromagnetică nu mai pot ieși odată intrate.

GAUSS, unitate de măsură a inducției magnetice în sistemele absolute de unități CGS (sistemul Gauss) și CGSM (sistemul electromagnetic).

GAVANOS, vas de lut smălțuit, de formă tronconică, de diferite dimensiuni, folosit pentru păstrarea alimentelor (mai ales dulceață, untură, sare). Pe teritoriul Moldovei a apărut ca vas din vremurile străvechi. În satele din RM se folosesc gavanoase mici, de obicei fără torți, și gavanoase mari, cu două torți masive.

GAVIALIDE, (*Gavialidae*), familie de crocodili.

GAVOTĂ, vechi dans francez și melodia lui.

GAVRIOVCA, Sângerei, Copăceni.

GAZ DE CAHLĂ, oxid de carbon, CO.

GAZ INTERSTELAR, componenta principală a mediului interstelar, reprezentând aproximativ 99 la sută din masa sa.

GAZ OTRĂVITOR, armă de distrugere în masă.

GAZ, nume generic dat corpurilor fluide cu densitate redusă, incolore, ușor deformabile și expansibile, care, din cauza coeziunii moleculare slabe, nu au o formă proprie stabilă și tind să ocupe întregul volum pe care îl au la dispoziție; Gaz de cocserie, gaz combustibil obținut la cocsificarea cărbunelui de pământ; Gaz de sinteză – amestec de gaze, constând, în principal, din dioxid de carbon și hidrogen, materie primă de sinteză organică de bază și sinteză petrochimică; Gaz de sondă, fracție de hidrocarburi cu temperatură joasă de fierbere; Gaz lampant, amestec de hidrocarburi cu temperaturi de fierbere în intervalul 120-310 °C; se obține prin distilarea țițeiului; Gaze nobile, elemente chimice din grupa a VIII-a forma scurtă a sistemului periodic; substanță fluidă cu densitate redusă; Gaz de iluminat, gaz de șist, gaz natural, gazolină, gaz electronic, gaz ideal, gaz perfect, gaz real.

GAZAVAT, război „sfânt” religios al musulmanilor împotriva necredincioșilor.

GAZDĂ, organism ce servește drept mediu ambiant pentru alt organism, care conviețuiește cu el, îi aduce daune sau îl folosește ca mijloc de răspândire geografică.

GAZE CU EFECT DE SERĂ, vapori de apă, de dioxid de carbon, metan și alte gaze, ale căror molecule absorb radiația termică de pe suprafața Pământului.

GAZE NATURALE, gaze care umple spațiile dintr-o rocă și minerale. Se găsesc în stare liberă sub formă de acumulări mari în scoarța terestră sau în

stare dizolvată în ape subterane și în lichidele din porii rocilor.

GAZEL, poezie (orientală) cu formă fixă alcătuită din distihuri și care de obicei cântă dragostea și vinul.

GAZELA CU GUȘĂ, (*Gazella subgutturosa*), mamifer din familia bovine.

GAZELA GIRAFĂ, (*Litocranius walleri*), mamifer din familia bovine.

GAZELĂ, (*Gazella*), gen de animale paricopitate din subfamilia antilopelor adevărate.

„**GAZETA BASARABIEI**”, cotidian, apărut la Chișinău între 1935-1940.

„**GAZETA DE MOLDAVIA**”, foaie periodică, editată de Gh. Asachi între 2 ianuarie 1850 și 24 noiembrie 1858.

„**GAZETA DE TRANSILVANIA**”, publicație editată între 1838 pînă în 1946.

GAZETĂ, publicație periodică, de obicei cotidiană, în care se tipăresc știri, informații politice, sociale, culturale etc.; ziar, jurnal.

GAZIFICARE SUBTERANĂ, metodă de dezvoltare a depozitelor de minerale solide combustibile, cărbune, șisturi, prin transformarea lor în stare gazoasă la locul extragerii, folosind aerul, oxigenul, vaporii de apă sau amestecuri ale acestora la o anumită temperatură ridicată.

GAZIFICARE, proces de obținere a gazelor.

GAZLIFT, aerlift în industria petrolului.

GAZOGEN, motor-rachetă cu combustibil lichid.

GAZOHOL, combustibil alcătuit din 85 de părți benzină și restul alcool etilic.

GAZOLINĂ, produs lichid combustibil, obținut prin lichefierea gazului de sondă.

GAZON, teren acoperit cu iarbă.

GAZOTRON, echipament în domeniul.

GAZOVOLUMETRIE, măsurarea cantității de gaz degajată într-un proces chimic.

GĂGĂUZI, populație de origine turcă, care trăiește în principal în Unitatea Teritorială Autonomă Găgăuzia din Republica Molodva.

GĂINĂ BANCHIVĂ, (*Gallus bankiva*), pasăre din genul găinilor sălbatice, familia fazianidelor, strămoșul găinilor domestice.

GĂINĂ ROȘIE DE JUNGLĂ, (*Gallus gallus*), pasăre din familia fazianide.

GĂINĂ, (*Gallus*), gen de păsări din familia Phasianidae; Găina domestică (*Gallus domesticus*) este cea mai răspândită pasăre agricolă (peste 80 % din toate păsările domestice). Provine din găină banchivă (*Gallus bankiva*).

GĂINI CORNISH, gen de găini pentru carne.

GĂINI JUBILIARE KUCINSKI, specie de găini crescute pentru carne și ouă.

GĂINI ZAGORSK, rasă de găini crescute pentru carne și ouă.

GĂINI, (*Galliformes*), ordin de păsări.

GĂINILE PANȚIR, rasă crescută pentru carne și ouă.

GĂINUȘA DE STEPĂ, (*Syrnhaptis paradoxus*), specie de păsări din ordinul pteroclidiforme.

GĂINUȘĂ DE BALTĂ, (*Gallinula chloropus*), pasăre din familia ralide.

GĂINUȘĂ, denumire dată unor păsări din ordinul rariformelor.

GĂITAN, șiret de lână, bumbac, mătase sau fir de metal (aur, argint), împletit ori răsucit și folosit ca ornament pe haine. În Evul mediu găitan se mai numea împletitură de găitane, care înlocuia platoșa la ostașii moldoveni.

GĂLĂȘENI, Râșcani, Gălășeni.

GĂLBENEA (*Rorippa*), gen de plante din familia Brassicaceae.

GĂLBENUȘ, (*Crepis*), gen de plante din familia Asteraceae.

GĂLBENUȘ, substanțe de rezervă acumulate în celulele sexuale feminine.

GĂLBINARE, (*Serratula*), gen de plante ierboase, multianuale din familia Compozitelor. În Republica Moldova cresc 5 specii, dintre care sunt mai frecvente *Serratula inermis* și *Serratula radiata* (prin poieni).

GĂLBINELE, (*Ranunculus pedatus*), plantă ierboasă din familia Ranunculaceae. În Republica Moldova se întâlnesc pretutindeni prin locurile umede.

GĂLBUIE DE POLTAVA, rasă de găini crescute pentru carne și ouă.

GĂLEȘTI, Strășeni, Gălești.

GĂLEȘTII NOI, Strășeni, Gălești.

GĂLILEȘTI, sat contopit la 21.09.1979 cu satul Roșcani, r. Anenii Noi, comuna Roșcani.

„GĂNDIREA”, revistă culturală și literară (1921-1944) editată la Cluj și București.

GĂRGĂRIȚE DE SFECLĂ, gândaci din familia Curculionidae, dăunători ai culturilor agricole.

GĂRZILE NAȚIONALE ROMÂNE, 1918, apărute în Transilvania de la sfârșitul Primului Război Mondial.

GĂURENI, Ialoveni, Zâmbreni.

GĂURENI, Nisporeni, Bălănești.

GĂUZENI, Șoldănești, Găuzeni.

GĂVĂNOASA, Cahul, Găvănoasa.

GÂND, proces de gândire sau rezultatul procesului de gândire; Gândire logică.

GÂNDAC DE COLORADO, (*Leptinotarsa decemlineata*), insectă din ordinul coleoptelilor, familia crysomelidelor, dăunător periculos al cartofului și culturile din familia Solanaceae. A fost adus în Europa din America de Nord. În 1960 a pătruns în RM și s-a răspândit în toate raioanele.

GÂNDAC DE SCOARȚĂ AL MOLIDLUI, (*Ips typographus*), gândac colipter din familia scolitine.

GÂNDAC DE ZMEURĂ, vierme de zmeură, gândac din familia Byturidae, dăunător periculos al zmeurei și murelor.

GÂNDAC GHEBOS, (*Zabrus tenebrioides*), insectă din familia carabidelor. Gândacul ghebos atacă cerealele păioase, mai ales cele de toamnă.

GÂNDAC PĂROS, (*Epicometis hirta*), insectă dăunătoare din familia scarabeidelor. Atacă florile de măr, de pere și alte plante.

GÂNDACI, denumire dată insectelor din ordinul coleoptelilor și unor insecte din ordinul blatodeelor.

GÂNDACUL MUZEULUI, (*Anthrenus museorum*), gândac din familia dermestide.

GÂNDACUL NEGRU DE BUCĂTĂRIE, (*Blatta orientalis*), insectă din ordinul blatodeelor, care locuiește pe lângă așezările omenești.

GÂNDIRE ECONOMICĂ, modalitate de cunoaștere a lumii prin prisma analizei

activităților economice; Gândirea economică antică, gândirea economică a sec. al XV-XIX-lea, gândirea economică medievală, gândirea economică a sec. XX, gândirea economică a sec. XXI.

GÂNDIRE, facultatea superioară a creierului omenesc cu care se ajunge la o cunoaștere a lumii.

GÂNDIREA DE GRUP, (GROUP-THINK), fenomen psihologic care apare la un grup de oameni în cadrul căruia conformismul sau dorința de armonie socială duce la luarea de decizii incorecte sau iraționale.

„GÂNDIREA”, revistă culturală de factură tradiționalistă din România interbelică fondată în 1921, la Cluj, de Cezar Petrescu și D. I. Cucu.

GÂNDIRISM, curent filosofic din România, de orientare existențialist-ortodoxă, din jurul revistei „Gândirea”, în primele decenii ale sec. XX.

GÂNDITORUL DE LA HAMANGIA, statuie de lut neolitică.

GÂRBOVA, Ocnița, Gârbova.

GÂRLA MARE, râuleț în RM, afluent pe stânga al Prutului.

GÂRLĂ, curs mic de apă.

GÂRLICI, termen de referință în arhitectură și construcții, intrare în beci.

GÂSCA DE VARĂ, (*Anser anser*), specie de păsări din familia ralide, ordinul anseriforme.

GÂSCA, Căușeni, Gâsca.

GÂSCĂ DOMESTICĂ, (*Anser domesticus*), pasăre înotătoare. Majoritatea raselor de găște domestice provin de la găscă sălbatică (*Anser anser*, *Anser cinereus*), iar rasele asiatice de la găscă chineză (*Anser cygnoides*).

GÂSCĂ, denumire dată mai multor genuri de păsări din familia anatidelor, (*Anatidae*).

GÂȘTE CHINEZEȘTI, au provenit de la pasărea de apă *Anser cygnoides*, domesticită în China și Japonia.

GÂȘTE ITALIENE, soi de găște.

GÂȘTE LINDA, rasă de găște.

GÂȘTE MARI CENUȘII, cea mai răspândită specie de găște indigene.

GÂȘTE RENANE, rasă renană de găște.

GDAŃSK, oraș în nordul Poloniei, centru administrativ al voievodatului Gdańsk, port la Marea Baltică.

GDYNIA, oraș în nordul Poloniei (voievodatul Gdańsk).

GEAM ANTIGLONȚ, geam confecționat din mai multe straturi, cel din mijloc conținând o folie specială, ce nu permite trecerea gloanțelor.

GEAM BLINDAT, sticlă specială.

GEAMANDURĂ, semn plutitor de o formă și culoare anumită, pentru indicarea obiectelor periculoase de sub apă, limitarea sectoarelor periculoase pentru navigație.

GEAMĂNA, Anenii Noi, Geamăna.

GEAMPARALE, joc popular românesc și melodia după care se execută.

GEEA, Gaia, în mitologia greacă, zeița pământului, de la care ar fi provenit toți zeii și oamenii. Soția lui Uranus, zeul cerului.

GEKONIDE, familie de reptile.

GELATINĂ, amestec de polipeptide solubile în apă, produs al denaturării collagenului.

GELATINE, sisteme dispersive omogene sau microheterogene structurate, constând dintr-un compus macromolecular și un lichid micromolecular, ce prezintă semnele caracteristice ale unui corp solid: capacitatea de a menține forma, rezistența, elasticitatea.

GELIFICARE, transformare a unei soluții coloidale într-un gel.

GELIVAȚIA SOLULUI, degradare a rocilor de la suprafața pământului în urma variațiilor de temperatură.

GELIVURĂ, crăpătură provocată de ger de-a lungul tulpinelor de arbori.

„GEMENI SIAMEZI”, gemeni concrescuți în regiunea sternului sau a procesului xifoid.

GEMENI, constelație zodiacală și semn astrologic; doi sau mai mulți descendenți născuți aproape concomitent la om și la mamifere a căror femele nasc, de obicei, un pui.

„GEMINI”, proiect astronomic și navă cosmică.

GEN DE SOL, varietate de sol după conținutul de humus, calcar, nisip și argilă.

GEN GRAMATICAL, categorie gramaticală care servește la diferențierea după sex a substantivelor.

GEN ISTORIC, arte vizuale consacrate evenimentelor istorice și oamenilor iluștri.

GEN LITERAR, categorie a teoriei literaturii ce include opere literare, unire prin particularitățile lor distincte compoziționale, imagistice, stilistice ș.a. Principalele genuri literare sunt: liric, epic și dramatic.

GEN NEUTRU, formă a unor părți de vorbire (substantivul, adjectivul etc.) atribuită numelor de lucruri.

GEN, clasă de obiecte care au note esențiale comune și cuprind cel puțin două specii; unitate sistemică, (taxonomică) inferioară subfamiliei și superioară subgenului, aplicată în botanică și zoologie; în biologie, ansamblul caracteristicilor organismului care determină rolul în procesul sexual și de reproducere; unitate ereditară elementară, reprezentată printr-un segment de moleculă a acidului dezoxiribonucleic, ADN, (la unele virusuri, acid ribonucleic, ARN), care determină structura uneia din protidele celulei vii și participă, astfel, la formarea unui anumit caracter sau a unei anumite proprietăți a organismului.

GENE, peri scurți dislocați pe marginea pleoapelor la om și mamifere; protejează corneea ochiului de praf.

GENEALOGIE, (gr. genealogia, din genos, neam, origine și ...logie), ansamblu de date referitoare la originea unui individ ori unui grup de indivizi; disciplină auxiliară a istoriei, care studiază originea și istoria unor familii vestite, făcută pentru a stabili originea și gradul lor de înrudire.

GENERAL, grad militar; General de brigadă, general de divizie, general de corp de armată; noțiune abstractă care privește ceva în ansamblu, în trăsăturile fundamentale, care se ocupă în linii mari de ceva.

GENERALISIM, cel mai înalt grad militar în unele țări.

GENERALIZARE CARTOGRAFICĂ, selectarea, generalizarea, evidențierea principalele caracteristici tipice ale imaginii obiectelor în conformitate cu scopul, domeniul de aplicare, conținutul hărților, caracteristicile zonei.

GENERALIZARE, operație logică prin care se trece de la noțiuni cu o sferă mai restrânsă și un conținut mai bogat la noțiuni cu o sferă mai largă și un conținut mai restrâns; extindere mentală a însușirilor comune unui grup de

obiecte sau de fenomene asupra tuturor obiectelor și fenomenelor din clasa respectivă.

GENERAREA GRILELOR, componentă a rezolvării problemelor matematice folosind metoda grilelor.

GENERATOARE RECTILINII, sistem infinit de linii drepte, care umplu complet suprafața.

GENERATOR CU PISTON, dispozitiv alcătuit dintr-un motor cu ardere internă în doi timpi și un compresor care furnizează turbinei cantitatea de gaz cu parametrii necesari.

GENERATOR CUANTIC, dispozitiv cuantic de oscilații electromagnetice de frecvență ultra înaltă, bazat pe utilizarea emisiilor forțate de molecule într-un fascicul molecular.

GENERATOR DE ABUR, instalație tehnică pentru convertirea sursei primare de energie, în energie termică a vaporilor de apă utilizată ca fluid de lucru în motoarele cu abur, sisteme de încălzire, în scopuri tehnologice, în industria chimică și alimentară, menaj etc.

GENERATOR DE BLOCARE, circuit de relaxare cu un feedback transformator foarte puternic.

GENERATOR DE CUARȚ, generator de putere mică a oscilațiilor electrice în cadrul unor sisteme de oscilație, în baza autoexcitării rezonatorului piezoelectronic de cuarț.

GENERATOR DE GHEAȚĂ, schimbător de căldură pentru producerea gheții artificiale de apă.

GENERATOR DE IMPULSURI, dispozitiv electronic pentru emiteria impulsurilor electrice ordinare sau în serii consecutive.

GENERATOR DE MĂSURARE, dispozitiv pentru reproducerea unui semnal electric de putere mică.

GENERATOR DE RELAXARE, generator de fluctuații electrice non-armonioase cu un spectru larg.

GENERATOR DE ȘOC, mașini electrice sincrone proiectate să funcționeze în baza impulsurilor.

GENERATOR ELECTROMECHANIC, dispozitiv care transformă energia mecanică de rotire în energie electrică.

GENERATOR FOTOELECTRIC, celule solare, baterie solară.

GENERATOR IZOTOPIC, sursă autonomă de energie electrică.

GENERATOR MAGNETO-HIDRODINAMIC, dispozitiv de energie electrică în care există o conversie directă a energiei termice a unui fluid de lucru (lichid sau mediu gazos conducător electric) care se deplasează într-un câmp magnetic de curent electric continuu sau alternativ.

GENERATOR PARAMETRIC, dispozitiv bazat pe fenomenul rezonanței parametrice, în care oscilațiile electromagnetice sunt excitate și menținute prin modificarea periodică a parametrului reactiv al sistemului de oscilație.

GENERATOR TERMOELECTRIC, dispozitiv pentru conversia directă a energiei termice în energie electrică pe baza efectului Seebeck.

GENERATOR TERMOELECTRONIC, convertor termoelectronic de energie.

GENERATOR, dispozitiv care transformă energia mecanică în energie electrică; instalație pentru producerea unui tip de energie; Generator cuantic, generator electric, generator electrochimic, generator de gaze.

GENERAȚIA DE LA '98, numele tradițional sub care s-au grupat scriitorii, eseiștii și poeții spanioli care s-au simțit profund afectați de criza morală, politică și socială provocată în Spania

de pierderea coloniilor Cuba, Puerto Rico și Filipine, în 1898.

GENERAȚIA PIERDUTĂ, grup al scriitorilor născuți în perioada 1883-1900, care au activat începând din anii 1920.

GENERAȚIE POLITICĂ, comunitate politică de oameni de aproximativ aceeași categorie de vârstă, care au o experiență socială comună câștigată în timpul socializării lor.

GENERAȚIE, în demografie, totalitatea persoanelor născute într-o anumită perioadă; copiii unui cuplu căsătorit în funcție de gradele de rudenie; totalitatea oamenilor care au aproximativ aceeași vârstă; totalul animalelor domestice de aceeași specie sau rasă, născut în același an.

GENETICA MOLECULARĂ, direcție a biologiei ce ține de cercetarea reproducerii și variabilității materialului genetic, repararea acestuia, recombinarea genelor, reglarea acestor procese în celulă și în dezvoltarea individuală.

GENETICA PLANTELOR, știința despre genele și principiile de ereditate ale plantelor; Genetică vegetală.

GENETICĂ MEDICALĂ, compartiment al medicinei generale consacrată studierii rolului factorilor ereditari în apariția patologiei la om.

GENETICĂ POPULAȚIONALĂ, direcție în genetică ce abordează procesele de formare a diversității genetice în populații și legitățile schimbării acesteia într-un șir de generații și în diferite părți ale arealului.

GENETICĂ, (din gr. genesis, naștere, origine), știință despre ereditatea și variabilitatea organismelor; domeniu interdisciplinar de cercetări științifice fundamentale și aplicative în domeniul eredității plantelor și animalelor.

GENEVA, oraș în Elveția.

GENEZA SOLULUI, proces de formare a stratului fertil de pe scoarța terestră.

GENEZĂ, proces de naștere și de formare a unei ființe sau a unui lucru; naștere, origine.

GENISTA, gen de plante angiosperme din familia Fabaceae.

GENITOR, fiecare dintre organismele parentale.

GENIU, în mitologia romană, spirit protector, care l-ar însoți pe om și ar conduce acțiunile și gândurile lui, prin extindere, persoană care exercită o înrăurire fericită sau nefastă asupra destinului cuiva; treaptă superioară de înzestrare spirituală a omului, care se manifestă printr-o activitate creatoare de valoare excepțională și de însemnatate istorică; gen de trupe militare speciale; trupe militare specializate în domeniul construcțiilor; trupe specializate pentru executarea unor lucrări tehnice (căi de comunicație, fortificații, baraje).

GENOCID, (din gr. genos – neam și lat. caedere – a ucide), exterminarea unor întregi grupuri de populație pe motive de rasă, naționalitate sau religie, una din cele mai grave crime contra umanității; crimă comisă cu intenția de a distruge un grup uman, național, etnic etc.; etnocid.

GENOM, masă totală de gene și alte informații ereditare ale unei unități structurale.

GENOMICĂ, în biologie, totalitatea informațiilor unui organism despre ereditatea și codul său ADN sau ARN.

GENOTIP, (din gen...și typos, întipărire), totalitatea genelor localizate în cromozomii unui organism; compoziția genetică a unei celule.

GENTLEMAN, bărbat cu comportări alese, ireproșabile, cu caracter distins.

GENUCLA, cetate getică.

GENUL BATALIST, gen de pictură, care zugrăvește scene de luptă militară pe uscat, pe mare sau în aer.

GENUL EPIC, unul dintre cele trei genuri literare, care cuprinde diverse specii de narațiuni în versuri și în proză, dezvăluind cu o relativă obiectivitate portretul fizic și moral al personajelor, faptele lor, relațiile lor cu mediul înconjurător.

GEOCHIMIA LANȘAFTULUI, ramură a landșaftologiei, care studiază migrațiunea elementelor chimice în landșaft.

GEOCHIMIE, știință care studiază compoziția chimică a globului pământesc.

GEOCRIOLOGIE, ramură a geografiei fizice.

GEOCROLOGIE, ramură a geologiei istorice care se ocupă cu reconstituirea succesiunii în timp a evenimentelor geologice; metodă de datare, paleolitic.

GEODĂ, agregat de minerale.

GEODEZIE, (din geo... și gr. daiein – a împărți), știință despre metodele de determinare a formei și dimensiunilor Pământului, reprezentarea cartografică a suprafeței terestre.

GEODIMETRU, telemetru electrooptic.

GEOFIZICĂ MARINĂ, compartiment al fizicii Pământului, unde se studiază structura internă și proprietățile fizice ale lui sub acvatoriul mărilor și oceanelor.

GEOFIZICĂ, domeniu de știință interdisciplinară a Pământului care studiază proprietățile fizice ale lui și al proceselor fizice, ce au loc în litosferă, hidrosferă și atmosferă.

GEOFON, echipament industrial în domeniul prospectării seismice.

GEOGRAFIA COMPORTAMENTALĂ, geografie behavioristă, direcție în geografie, care studiază diferențele teritoriale în comportamentul uman și orientarea acestuia în spațiu.

GEOGRAFIA POPULAȚIEI, știință geografică socio-economică, care studiază organizarea teritorială a populației.

GEOGRAFIA SOLURILOR, ramură a pedologiei, care studiază legitățile distribuirii geografice a solurilor pe suprafața globului pământesc.

GEOGRAFIA UMANITARĂ, Geografie Cognitivă, domenii de cercetare strâns legate de geografie, care studiază modelele de formare și dezvoltare a spațiului geografic (în mintea oamenilor individuali, grupurilor sociale, etnoculturale, rasiale etc.), potrivit căruia o persoană își organizează activitățile pe un anumit teritoriu.

GEOGRAFIE BOTANICĂ, geografia repartizării plantelor, compartiment al botanicii.

GEOGRAFIE CULTURALĂ, geografia culturii, examinează cultura în spațiul geografic, explorând diferențierea spațială și diversitatea elementelor sale, expresia lor în peisaj și conexiunea cu mediul geografic, precum și reflectarea spațiului geografic în cultură.

GEOGRAFIE FIZICĂ, una dintre ramurile științelor naturale; domeniu al geografiei fizice, geografie fizică generală, al cărei obiect este studiul despre învelișul geografic al Pământului; uneori termenul denotă un set de științe, al cărui obiect de studiu este Pământul ca planetă.

GEOGRAFIE ISTORICĂ, disciplină auxiliară a istoriei, care studiază geografia fizică, economică și politică a anumitor teritorii sau țări.

GEOGRAFIE LINGVISTICĂ, (sau Dialectografie), disciplină lingvistică care studiază repartizarea teritorială.

GEOGRAFIE LINGVISTICĂ, metodă de cercetare pe teren a graiurilor unei limbi, în care fenomenele de limbă înregistrate sunt cartografiate.

GEOGRAFIE MEDICALĂ, știință intermediară între geografie și medicină, studiază legitățile și modelele geografice de răspândire a bolilor și a condițiilor patologice ale unei persoane, precum și influența mediului geografic asupra sănătății populației.

GEOGRAFIE POLITICĂ, direcție în geografia publică, care studiază interconexiunile dintre politicieni, activitatea oamenilor și teritoriilor pe care se realizează; disciplină științifică conexă care studiază organizarea spațială a vieții politice: hotarele, diviziunea politică-teritorială etc., starea actuală și istoria dezvoltării politice a lumii sau a părților sale individuale, componenta teritorială a forțelor politice.

GEOGRAFIE RADICALĂ, direcție în știința geografică, care studiază manifestările spațiale ale inegalității sociale.

GEOGRAFIE RECREATIVĂ, direcție științifică în geografie care studiază modelele teritoriale ale activității umane, ce vizează restabilirea capacității de muncă a populației.

GEOGRAFIE REGIONALĂ, disciplină geografică, care studiază în ansamblu natura, populația, economia, cultura, organizarea socială și caracteristicile de dezvoltare istorică a țărilor.

GEOGRAFIE SOCIALĂ, direcție științifico-aplicativă în geografia socială și economică, care cercetează diferențierea teritorială a fenomenelor și proceselor sociale.

GEOGRAFIE SOCIO-ECONOMICĂ, direcție în geografie, care studiază dispersarea populației și urbanizarea, stratificarea populației și activitățile ei, dezvoltarea teritoriului, amplasarea ramurilor economiei, diferențierea teritorială a fenomenelor socio-eco-

nomice, valorificarea terenului și organizarea teritoriului, planificarea teritorială și gestionarea teritorială a sistemelor socio-economice.

GEOGRAFIE TEORETICĂ, direcție științifică care studiază într-un aspect generalizat, formalizat, spațiul geografic, geosistemele și structurile lor geografice naturale, publice, obiecte de orice nivel ierarhic în dinamică.

GEOGRAFIE UMANĂ, set de discipline științifice geografice, al căror obiect de studiu este organizarea teritorială (spațială) a societății în ansamblul său și a elementelor individuale ale acesteia.

GEOGRAFIE ELECTORALĂ, domeniu principal de cercetare politică și geografică legată de identificarea caracteristicilor teritoriale ale comportamentului populației în legătură cu alegerile pentru organele reprezentative majore ale puterii de stat și a autonomiei locale.

GEOGRAFIE, (gr. geografia – descrierea pământului), sistem de științe fizice și economico-geografice, care studiază complexele naturale și teoriile de producție.

GEOID, corp geometric după asemănare cu Terra.

GEOLOGIA HIDROCARBURILOR CONVENȚIONALE, domeniu de științe geologice despre hidrocarburi.

GEOLOGIE DINAMICĂ, (Geologie Fizică), ramură a geologiei, care studiază procesele ce schimbă compoziția și structura scoarței terestre.

GEOLOGIE ISTORICĂ, ramură a geologiei, care studiază istoria și legitățile evoluției Pământului.

GEOLOGIE TEHNICĂ, geologie inginerască.

GEOLOGIE, știință care studiază modul de formare și istoria dezvoltării globului pământesc.

GEOMAGNETIC, câmpul magnetic al Pământului.

GEOMAGNETOFON, echipament industrial în domeniu.

GEOMETRIA EUCLIDIANĂ, cea mai veche formalizare a geometriei, folosită în viața de zi cu zi.

GEOMETRIA PROIECTIVĂ, ramură a geometriei ce studiază proprietățile proiective ale figurilor, adică acele proprietăți care nu variază sub transformări proiective, de exemplu, sub proiectarea centrală.

GEOMETRIA RIEMANN, generalizare multidimensională a geometriei pe o suprafață, reprezentând teoria spațiilor Riemann, adică acele spații în care în regiuni mici are loc aproximativ geometria euclidiană.

GEOMETRIDE, familie de fluturi insecte de noapte.

GEOMETRIE NON-EUCLIDIANĂ, geometrie ce se bazează pe aceleași premise ca cea obișnuită, geometria euclidiană, cu excepția axiomei despre paralele, ce este înlocuită cu o alta; Geometria Lobacevski.

GEOMETRIE SFERICĂ, ramură a geometriei ce studiază imaginile geometrice situate pe o sferă, la fel cum planimetria studiază imaginile geometrice localizate pe un plan.

GEOMETRIE, știință care se ocupă cu studiul formelor corpurilor și al raporturilor lor spațiale.

GEOMORFOLOGIE DINAMICĂ, știința care studiază topografia terestră și fundul oceanului, caracteristicile lor externe, dimensiunea, originea, vârsta, modelele de dezvoltare în timp și spațiu, formarea modernă a reliefului și prognozarea schimbărilor sale ulterioare.

GEOMORFOLOGIE MARINĂ, secțiune de geomorfologie care studiază topografia coastelor și fundului oceanelor

și mărilor, formele, originea, istoria și dinamica dezvoltării sale.

GEOMORFOLOGIE, (din geo... gr. morphē – formă și ...logie), știință care studiază relieful suprafeței terestre, geneza și evoluția lui; Geomorfologie climatică, geomorfologie structurală.

GEOMORII, oligarhie rurală în Grecia antică.

GEOPOLITICĂ, doctrină reacționară, care caută să argumenteze și să justifice diferite forme ale expansiunii imperiale.

GEOPOLITICĂ, știința despre stat ca organism geografic întrupat în spațiu; Geopolitică internă.

GEORGETOWN, oraș în America Latină, capitală, în Guyana.

GEORGIA DE SUD ȘI INSULELE SANDWICH DE SUD, teritoriu britanic de peste mări, situat în Atlanticul de sud.

GEORGIA, stat situat în Asia de sud-vest. Capitală: Tbilisi. 26 mai 1918 (proclamarea independenței).

GEOSFERĂ, straturile Pământului.

GEOSINCLINAL, structură tectonică principală a scoarței terestre.

GEOSTRATEGIE, (strategia geografică), știință politică care determină mijloacele și metodele de realizare a obiectivului geopolitic al unui stat sau al unui grup de aliați – de a păstra și de a crește puterea statului sau uniunii de state și în condiții adverse ale crizei – să asigure minimizarea pierderilor și restabilirea statutului original înainte de criză.

GEOTERMIE, domeniu de știință despre apele termale.

GEPIZI, populație germanică originară din Scandinavia, care prin sec. al III-lea, a migrat spre sud, fiind stabilită, temporar, și în Dacia.

GERANIACEAE, familie de plante multianuale ierboase și semiarbuști. În Republica Moldova se întâlnesc genurile geraniu (Geranium sau Pelargonium) și pliscul-cocorului (Erodium cicutarium).

GERANIOL, alcool component principal al uleiului de trandafiri.

GERANIU, (Geranium), gen de plante din familia Geraniaceae.

GERBILIDE, subfamilie de animale rozătoare.

GERIATRIE, specialitate medicală având ca obiect aspecte fizice, mentale, funcționale și sociale ale îngrijirilor acute, cronice, de recuperare, preventive și terminale adresate pacienților vârstnici.

GERILĂ, personaj fantastic din basmele rusești.

GERMANI, nație, popor, populația de bază a Germaniei.

GERMANISTICĂ, ramură a lingvisticii, care studiază trăsăturile specifice ale limbilor germanice, vechi și contemporane, și dialectele lor.

GERMANIU, (Germanium), Ge, element din grupa a 4-a a sistemului periodic al elementelor chimice; nr. at. 32. Este destul de dur, dar foarte casabil; are excelente proprietăți de semiconductor.

GERMINARE, capacitatea semințelor de a forma material săditor normal într-un timp stabilit în anumite condiții de încălzire.

GERMINAȚIE, proces fiziologic de trecere a unui germen de la viața latentă la viața activă.

GERMISARA, așezare civilă romană din Dacia Superior, dezvoltată ca stațiune balneară (în legătură cu apele termale existente) și care a luat naștere, după cum o arată numele, dintr-o așezare dacică mai veche.

GERONTOCRAȚIE, putere a bătrânilor, generație mai veche, formă timpurie de societate când puterea aparține bătrânilor.

GERONTOLOGIE, ramură a biologiei care studiază problemele biologice, psihologice, sociale și economice ale persoanelor în vârstă; Gerontologie socială, gerontosociologie, gerontocrație.

GERUNZIU, mod al verbului. Este o formă nepersonală și nepredicativă care semnifică un proces în desfășurare.

GEST, faptă sau purtare dictată de un anumit scop, de anumite interese, având o anumită semnificație.

GESTA HUNGARORUM, cronica notariului anonim.

GESTA, EPOPEE EROICĂ ÎN LITERATURA FRANCEZĂ medievală.

GESTAPO, (abreviere din Geheime Staatspolizei), poliția secretă politică în Germania nazistă, creată în 1933 și desființată în 1945.

GESTAȚIE, perioada sarcinii la animale.

GESTIONARE A TERENURILOR, sistemul de măsuri de stat pentru reglementarea relațiilor funciare și organizarea utilizării raționale și a protecției terenurilor.

GESTIONAREA CRIZEI, managementul conflictului militar.

GESTIONAREA DEBITULUI, redistribuirea artificială a scurgerii râurilor în timp, pentru a satisface nevoile utilizatorilor de apă și ale consumatorilor de apă.

GESTIONAREA ELECTRONICĂ A DOCUMENTELOR, utilizarea documentațiilor bazate pe un sistem electronic.

GESTIONAREA SCHIMBURILOR VALUTARE, tip de politică monetară care prevede fixarea cursului monedei naționale și restricționarea emisiu-

nilor de monedă în funcție de volumul și dinamica activelor externe ale autorităților competente în gestionarea monedei naționale.

GESTIONAREA SOFTWARE-ului, gestionarea sistemului (obiect, dispozitiv, mașină) conform unui program dat.

GESTIUNE ELECTRONICĂ DE DOCUMENTE, termen de referință în tehnologia informațiilor privind operațiile de management în tehnologiile informaționale.

GESTIUNE, administrarea bunurilor; Gestiune bancară, gestiune bugetară, gestiune comercială, gestiune economică, gestiunea crizei, gestiunea întreprinderii, gestiunea producției, gestiunea resurselor umane, gestiunea stocurilor.

GETO-DACI, Geți, triburi tracice, care în sec. IV-III î. e. n. locuiau pe teritoriul actual al României, Republica Moldova și în partea de sud-vest a regiunii Odesa, Ucraina.

GHEARE, huse cornoase pe falangele terminale ale degetelor vertebratelor terestre.

„GHEATA DE AUR”, trofeu fotbalistic european care acordă anual celui mai bun golgheterului din campionate naționale ale țărilor – membri a UEFA după încheierea sezonului fotbalistic.

GHEAȚĂ DE ȚĂRM, fâșii înguste de gheață nemișcată, formate în perioada toamnă-iarnă, la temperaturi negative ale aerului și apei, pe malul mărilor, râurilor, lacurilor, rezervoarelor.

GHEAȚĂ MARITIMĂ, gheață de mare, gheață formată în mări și oceane, care după proprietățile fizice diferă semnificativ de gheața din râuri cu apă dulce și gheața glaciară.

GHEAȚĂ MOARTĂ, rămășițele unui ghețar care s-au oprit din mișcare.

GHEAȚĂ SUBACVATICĂ, acumulare de cristale de gheață situate în coloana de apă și în partea subacvatică a corpurilor de apă.

GHEAȚĂ USCATĂ, formă solidă a dioxidului de carbon; Gheață carbonică.

GHEAȚĂ, faza solidă a apei, rocă monominerală.

GHEENĂ, v. IAD.

GHEIZER, izvor de apă fierbinte și de vapori, cu erupție intermitentă, a cărui formare este legată de activitatea vulcanică a scoarței terestre.

GHEIZERIT, rocă sedimentară.

GHELĂUZA, Strășeni, Ghelăuza.

GHEMUIRE, grupare – procedeu tactic aplicat în unele probe de sport.

GHERETĂ, pavilion ușor.

GHERGHINĂ, (Dahlia), gen de plante din familia Asteraceae; Dalie.

GHERMAN, Ungheni, Sculeni.

GHERMĂNEȘTI, Telenești, Suhuluceni.

GHERȘUNOVCA, UATSN, Vărăncău.

GHETLOVA, Orhei, Ghetlova.

GHETOU, cartier al unui oraș în care erau obligați să locuiască grupuri de populație de o anumită rasă, naționalitate sau religie; în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, o parte a orașului din teritoriile ocupate de nașiști pentru a izola populația evreiască.

GHETSIMANI, numele grădinii de la poalele Munților Măslinilor, unde Isus obișnuia să se retragă pentru rugăciune împreună cu discipolii săi; locul ultimei rugăciuni a lui Isus când, trădat de Iuda, a fost prins și dus la arhieriei spre judecare.

GHEȚAR DE ȘELF, un ghețar plutitor sau care curge de pe coastă în mare, sub forma unei plăci subțiri spre margine, care se termină cu o faleză.

GHEȚAR SFĂRĂMAT, secțiune a ghețarului, spartă în bulgări cu multe fisuri transversale adânci și parțial longitudinale.

GHEȚAR SUSPENDAT, un mic ghețar care se află în goluri slab pronunțate pe pantele abrupte de munte și se termină în sus pe versantul principal al văii.

GHEȚAR, îngrămădire naturală de gheață, formată prin solidificarea zăpezii în regiunile alpine și cele polare, în care cantitatea de zăpadă căzută depășește cantitatea de zăpadă topită și evaporată; mase de gheață de origine atmosferică, care se deplasează sub influența gravitației și ia forma unui flux.

GHEȚARI PULSATORI, ghețarii care se caracterizează prin oscilații de relaxare, exprimate brusc, ceea ce duce la restructurarea dinamicii lor, modificarea regimului și redistribuirea substanței fără modificarea masei totale.

GHIBORȚ, (*Acerina cernua*), pește din familia percide.

GHICITOARE, creație populară, mai ales în versuri, în care se descrie în termeni metaforici o ființă, un obiect sau un fenomen ce trebuie identificat; specie a literaturii populare.

GHICITOAREA VERONEZĂ, ghicitoare scrisă târziu în latina vulgară pe marginea unui pergament, probabil în secolul al VIII-lea sau începutul secolului al IX-lea; cel mai vechi document existent în limba italiană.

GHID DE UNDE IONOSFERIC, regiunea spațiului dintre suprafața Pământului și ionosfera unde s-a localizat propagarea undelor radio.

GHID ROUTER, dispozitiv electronic, care oferă alegerea rutei optime pentru

transmiterea pachetelor de date între diferite segmente ale unei rețele de calculatoare.

GHIDIGHICI, mun. Chișinău, Ghidighici.

GHIDIRIM, UATSN, Ghidirim.

GHIDULENI, Rezina, Ghiduleni.

GHILDĂ, asociație economică, politică și religioasă, constituită în Apusul Europei, la începutul Evului Mediu; asociație de negustori pe bresle, constituită în Europa, în Evul Mediu.

GHILICENI, Telenești, Ghiliceni.

GHILIMELE, semn de punctuație care indică citate, o vorbire directă, titluri de opere ori nume de instituții, cuvinte cărora li se dă un sens (stilistic) special.

GHILOTINĂ, echipament industrial în domeniul poligrafiei; instrument pentru decapitarea celor condamnați la moarte.

GHIMPARIȚĂ, (*Crypsis aculeata*), plantă ierboasă anuală din familia Gramineelor. În Republica Moldova crește pe soluri umede, sărate.

GHIMPE, formațiune ascuțită, de obicei lignificată, la plante; (*Xanthium spinosum*), plantă medicinală erbacee din familia Asteraceae.

GHINDĂ, fructul stejarului cu sămânță, indehiscent, cu periant pielos afundat într-un căpăcel în formă de cupă.

GHINDEȘTI or., Florești, or. Ghindești.

GHINDEȘTI, Florești, Ghindești.

GHINT, canal în formă de spirală pe suprafața interioară a țevii unor arme de foc, pentru a imprima proiectilului o mișcare de rotație; canale oblice în țeava armamentului.

GHIODEL, (*Galanthus*), gen de plante ierboase multianuale din familia Amaryllidaceae.

GHIOLTOSU, Cantemir, Țiganca.

GHIPS, gen de păsări necrofage din familia falconiforme.

GHIPS, mineral, sulfat hidratat de calciu, material de construcție, utilizat și în alte domenii.

GHIRLANDĂ, coroană decorativă și element arhitectural.

GHIZDEI, (*Lotus corniculatus*), gen de plante din familia Fabaceae.

GHIZDITA loc.st.c.f., Drochia, Fântânița.

„GIANTS BRIDGE”, Pavajul Giganților, platou de origine vulcanică în Anglia, monument geologic, inclus pe lista Patrimoniului Mondial UNESCO.

GIARDIA, gen de protozoare.

GIBERELINE, substanțe extrase din ciuperca *Gibberella fujikuroi*, are calitatea de a stimula creșterea plantelor.

GIBRALTAR, posesiune fortăreață, importantă bază navală și aeriană a Marii Britanii în extremitatea sudică a peninsulei Iberice; teritoriu britanic de peste mări.

GIGA-, prefix specific.

GIGANT CENUȘIU, rasă indigenă de iepuri crescuți pentru carne și pielele.

GIGANTISM, (gr. *Gigas, gigantos* – uriaș), creștere exagerată a corpului omenesc până la înălțimea de peste 2 m; boală endocrină care constă în creșterea excesivă în lungime a corpului sau a unor părți ale lui.

GIGANȚI ROȘII ȘI SUPERGIGANȚI, stele cu luminozitate mare și temperatură efectivă scăzută.

GIGANȚI, în mitologia greacă, ființe uriașe, fii Gei și a lui Uranus, nimiciți în lupta împotriva zeilor olimpici, conduși de Zeus; Gigantomanie.

GIGĂ, dans vechi, vioi și vesel, de origine engleză și melodia după care se execută.

GIMNASTICA ACROBATICĂ, gen de sport, competiții de executare de performanță a exercițiilor acrobatică.

GIMNASTICA ARTISTICĂ, un fel de gimnastică, sport care implică o serie de mișcări ce necesită forță fizică, flexibilitate, echilibru, rezistență, grație și conștientizare chinestezică; îmbină competiții în exerciții pe aparate gimnastice (paralele, bărnă, cal cu mânere, inele și bara fixă), exerciții libere (sol) și sărituri gimnastice; acest sport la nivel mondial este guvernat de Federația Internațională de Gimnastică.

GIMNASTICA RITMICĂ, ramură a gimnasticii, fiind singura disciplină sportivă exclusiv feminină, programele de gimnastică ritmică se desfășoară pe muzică, cu folosirea a cinci articole de echipament: o panglică, o minge, o coardă, o pereche de măciuci și un cerc.

GIMNASTICĂ, gen de sport care cuprinde un astfel de ansamblu de exerciții; Gimnastică artistică – gimnastică la aparate; Gimnastică ritmică – gimnastică cu diferite obiecte (cercuri, mingi etc.); Gimnastică acrobatică – arta de a face acrobație.

GIMNAZIU, în Grecia antică, școală în care tinerii absolvenți ai palestreii își desăvârșeau educația fizică și intelectuală; școală în Republica Moldova care cuprinde clasele V-IX.

GIMNOCANTUS, gen de pești din familia cotide.

GIMNOCEFALUS, gen de pești osoși din familia percide.

GIMNOFIONA, (Gymnophiona), ordin de amfibii lipsite de membre.

GIMNOSPERME, (Gymnospermae), categorie sistematică din grupul fanerogamelor. În Republica Moldova se cultivă bradul, chiparosul, molidul ș.a.

GIMNOTIDE, familie de pești.

GINECEU, (Gynaecium), element feminin al florii; Pistil. v. **FLOARE**.

GINECOLOGIE, (din gr. gyne – femeie și ... logie), ramură a medicinei care studiază activitatea normală a organismului feminin, patologia aparatului genital, profilaxia și tratarea bolilor ginecologice.

GINGIE, țesut care învelește rădăcinile și o parte din corpul dinților și al măselelor; țesuturi moi care la mamifere acoperă marginea alveolară a maxilarelor.

GINGIRICĂ, (Clupeonella delicatula), specie de pește teleostean marin eurialin, (dulcicol sau salmastricol) pelagic.

GINGIVITĂ, inflamație a gingiilor.

GINGIVORAGIE, sângerare a gingiilor.

GINKGO, (Ginkgo biloba), arbore dioic din familia Ginkgoaceae.

GINSENG, (Panax), plantă ierboasă perenă din familia Araliaceae. Se cultivă în Coreea, China, America de Nord, în localitatea Rediu din r-nul Fălești, Republica Molodva.

GINȚĂ, comunitate de oameni bazată pe rudenie de sânge, constituind principala formă de organizare obștească în epoca primitivă; neam; apartenență etnică; origine.

GIPS, mineral, sulfat natural hidratat de calciu. Se folosește la fabricarea ipsosului, cimentului, ca piatră de ornament, în medicină ca amendament pentru soluri sărăturoase. Se găsește în RM în zăcămintul de la Criva.

GIPSOFILA, gen de plante din familia Caryophyllaceae.

GIPSOLOGIE, domeniu de știință care studiază civilizația țiganilor.

GIRAFĂ, constelație circumpolară din emisfera nordică a cerului; gen de mamifere paricopitate rumegetoare din familia girafidelor răspândite în savanele Africii. Cuprinde speciile Giraffa camelopardalis și Giraffa reticulată.

GIRINIDE, familie de insecte coleoptere din subordinul polifagilor.

GIROBUSOLĂ, compas giroscopic.

GIRODINĂ, aeronavă cu decolare și aterizare verticală, în care forța de ridicare este creată de unul sau doi rotorii și o aripă.

GIROMITRA, gen de plante ciuperci din filumul ascomicete.

GIRONDIN, membru al unei grupări politice din Franța în timpul Revoluției de la 1789-1794, care preluând puterea, s-a situat pe poziții moderate, împotriva exceselor revoluției.

GIROSCOP, dispozitiv de orientare în spațiu.

GIRSU, oraș din Sumerul antic, situat la aproximativ 25 km nord-vest de Lagash, pe locul modernului Tell Telloh, Irak.

GIRUETĂ, instrument meteorologic de măsurat viteza și direcția vântului.

GIULGIU, pânză folosită pentru a înveli fața unui răposat.

GIURGIU, județ în România.

GIURGIULEȘTI, Cahul, Giurgiulești.

GIUVAIERGERIE, meșteșug artistic de a lucra obiecte de uz casnic, de cult ș.a. sau podoabe din metale prețioase (aur, argint, platină) și pietre scumpe, perle, sticlă, chihlimbar ș.a.; atelierul sau prăvălia giuvaiergiului.

GLACIAȚIE, (din lat. *glacies* – gheață), proces de formare și acumulare a ghețarilor continentali pe suprafețe întinse ale globului pământesc. În evoluția geologică a Pământului. Glaciații mari au avut loc în Precambrian, Devonian, Carbonifer, Permian și Cuaternar.

GLACIERE, fenomen natural de acoperire pe durată lungă a terenurilor cu gheață de origine diferită.

GLACIOLOGIE, (din lat. *glacies* – gheață și ...logie), știință care studiază cauzele și condițiile de formare și dezvoltare a ghețarilor, structura și particularitățile lor fizice, legile mișcării lor, clasificarea, alimentarea.

GLADIATOR, în Roma Antică, luptător recrutat mai ales dintre sclavi și prizonieri de război, special instruit pentru a lupta între ei sau împotriva animalelor sălbatice pe arena circului.

GLADIOLĂ, (*Gladiolus*), gen de plante ierboase perene din familia Iridaceae; Săbiuță.

GLADIȘ, (*Acer tataricum*), arțar tătareșc, arbust sau arbore mic până la 10 m înălțime. În Republica Moldova crește pe la marginea pădurilor, prin stejăriș.

GLANDA CU CERNEALĂ, organ de apărare la unele animale.

GLANDĂ COCCIGIANĂ, glandă cutanată pereche sau bilobulară specifică păsărilor.

GLANDĂ LACRIMALĂ, glandă mare pereche tubularalveolară specifică vertebratelor și omului.

GLANDĂ PITUITARĂ, v. HIPOFIZĂ.

GLANDĂ, (lat. *glandula*, din *glans*, *glandis* – glandă), organ care produce și elimină o anumită secreție; organ anatomic în formă de tub care produce o secreție, conducând-o în exteriorul organismului, în sânge, în limfă.

GLANDE CEROASE, glande cerifere, organe care produc ceara.

GLANDE COXALE, organe excretoare la unele arahnide.

GLANDE CUTANATE, derivate ale pielii vertebratelor.

GLANDE DE MUCUS, glande cutanate modificate care elaborează mucus.

GLANDE ENDOCRINE, glande cu secreție internă.

GLANDE LABIALE, v. GLANDE SALIVARE.

GLANDE MAMARE, glande cutanate la mamifere și om.

GLANDE MAXILARE, organe excretorii la crustaceele inferioare și unele crustacee superioare.

GLANDE MEIBOMIUR, glande sebacee modificate localizate în cartilajul pleoapelor la mamifere.

GLANDE MEROCRINE, glande ale căror celule își păstrează funcția și structura în procesul eliminării secretului.

GLANDE ODORIFERE, glande endocrine care elimină un secret mirositor folosit la protecție și chemocomunicare.

GLANDE PARATIROIDE, glande endocrine perechi la animale și vertebrate.

GLANDE PILORICE, glande tubulare ramificate ale stomacului vertebratelor și omului.

GLANDE PROTORACALE, glande endocrine ale insectelor responsabile de sinteza hormonilor năpârlirii.

GLANDE SALIVARE, glande la unele nevertebrate și vertebrate terestre ce se deschid în cavitatea bucală; Salivă.

GLANDE SEBACEE, glande cutanate alveolare la mamifere, inclusiv la om.

GLANDE SERICIGENE, organe specifice unor animale care secretă un lichid lipicios care la aer se solidifică sub formă de fire subțiri.

GLANDE SEXUALE, organe ale animalelor și omului unde iau naștere celulele sexuale și se sintetizează hormonii sexuali.

GLANDE SUPRARENALĂ, organe cu secreție internă la vertebratele terestre.

GLANDE ULTIMOBRANHIALE, glande la vertebrate și la om care corespund perechii de saci branhiali rudimentari.

GLANDE VENINOASE, glande specializate ale animalelor în care se sintetizează substanțe veninoase.

GLAREOLIDE, (*Glareolidae*), familie de păsări din ordinul caradriiforme.

GLAS, fiecare dintre cele opt moduri ale muzicii bisericești ortodoxe.

GLASIU, (fr. *glacier* – a îngheța), în pictură, aplicarea straturilor de vopsele sau lacuri transparente sau semitransparente.

GLASNOSTI, proces de transparență în viața politică sovietică, în viziunea lui M. S. Gorbaciov.

„GLASUL BASARABIEI”, săptămânal (1913-1914).

„GLASUL BASARABIEI”, tipografie, Chișinău, RM.

„GLASUL MOLDOVEI”, publicație săptămânală (1996).

„GLASUL NAȚIUNII”, revistă bilunară (1989).

„GLASUL”, publicația săptămânală (1989).

GLAUBER, SAREA ~, sulfat de sodiu.

GLAUBERIT, mineral, utilizat la fabricarea sticlei.

GLAUCIUM, gen de plante din familia Papaveraceae.

GLAUCOM, (din gr. glankos – verde-marin), apă-neagră, boală cronică de ochi determinată de atrofierea nervului optic în urma creșterii tensiunii intra-oculare.

GLAUCONIT, mineral.

GLAZURARE, proces tehnologic.

GLAZURĂ, (germ. glasur – lustru), strat transparent de acoperire.

GLAZURĂ, smalt aplicat în ceramică.

GLECOMA, gen de plante din familia Lamiaceae.

GLEDICIE, (*Gleditsia triacanthos*), glădiță, salcâm boieresc, arbore din familia leguminoaselor.

GLEIZARE, proces chimic anaerob de reducere a oxizilor de fier din sol, sub influența umidității.

GLICEMIE, (din gr. glykus – dulce și haima – sânge), prezența glucozei în sânge.

GLICERINĂ, (Glicerol), ($\text{CH}_2\text{OHCH}_2\text{OHCH}_2\text{OH}$), cel mai simplu alcool triatomic. Lichid siropos, incolor, dulce, solubil în apă și alcool. Se întrebuițează la obținerea nitroglicerinei, rășinilor sintetice, în tăbăcărie, la fabricarea hârtiei, în industria alimentară, în cosmetică și farmaceutică.

GLICIRRIZA, gen de plante, ierburi perene din familia Fabaceae.

GLICOGEN, (Amidon animal), ($\text{C}_6\text{H}_{10}\text{O}_5$)_n, polizaharidă, rezervă de glucide o organismului animal. Se găsește în toate celulele animale, mai ales în ficat și mușchi.

GLICOLIZĂ, proces enzimatic anaerob de descompunere a glucidelor. Decurge hidrolitic sau oxidativ în mușchi. Glicoliza este un acceptor universal de

energie chimică și un donator de energie chimică în celula vie.

GLICOPROTEIDE, clasă de proteide a căror componență neproteică (gruparea prostetică) conține un hidrat de carbon. Glicoproteide se găsesc în cartilaje, sânge, în hormonii gonadotropi, în albușul de ou ș.a.

GLICOZIDE CARDIACE, grup de preparate medicamentoase ce acționează selectiv asupra funcțiilor inimii, folosite pentru tratamentul insuficienței cardiace.

GLICOZIDE, substanțe de origine vegetală, derivați ai zaharurilor, constând dintr-o componentă glucidică și una neglucidică numită aglicon.

GLICOZILARE, proces enzimatic în urma căruia sunt legate molecule de glican de proteine sau de alte molecule organice.

GLINGENI, Fălești, Glingeni.

GLIPTICĂ, (din gr. glyptikos – referitor la gravură), arta de a grava pietre prețioase sau semiprețioase. Este o preocupare artistică străveche: în Orientul Apropiat, pietrele gravate (geme) și cele cu imaginea săpată în adâncime (intalii) datează încă din mil. al IV-lea î. e. n.

GLIRIDE, familie de mamifere din ordinul rozătoarelor.

GLISSER, navă maritimă specială cu pernă de aer.

GLOABĂ, taxă în Moldova medievală.

GLOATĂ, în Moldova medievală, denumirea poporului de rând; ceată înarmată, alcătuită din ostași pedestri, recrutați din rândurile țăranilor.

GLOB, corp geometric de forma sferei.

GLOBALISM, domeniu interdisciplinar de cercetare care vizează identificarea naturii, tendințelor și cauzelor

proceselor de globalizare, a altor procese și probleme globale, găsirea unor modalități de afirmare a pozitivului și de depășire a consecințelor negative pentru oameni și biosferă; metodă pedagogică și didactică bazată pe caracteristicile infantile de a percepe întregul înaintea părților sale componente; Globalistică.

GLOBALIZARE INFORMAȚIONALĂ, proces de integrare internațională care rezultă din schimbul de opinii, produse, idei și alte aspecte ale culturii la nivel mondial.

GLOBALIZARE, fenomen de transformare a lumii într-o unitate, care se manifestă la scara întregului glob, prin mijloace specifice; proces de civilizație generală care influențează semnificativ sferele politice, socio-economice și alte sfere ale vieții umane.

GLOBALIZAREA ECONOMIEI, proces de extindere a relațiilor economice internaționale la nivelul întregii lumi.

GLOBNIC, în Moldova din sec. XV-XVIII, slujbaş domnesc, care încasa amenzile judiciare, numite gloabă.

GLODENI or., Glodeni, or. Glodeni.

GLODENI, râu mic, afluent pe stânga al râului Căldărușa (bazinul Prutului), RM.

GLONȚ, proiectil mic, cilindric sau sferic, din oțel, plumb sau aramă, fixat prin presare în gâtul cartușelor destinate armelor de infanterie, celor pentru sport, precum și unora dintre armele de vânătoare. Poartă denumirea unui cartier din Calcutta (India), unde asemenea gloanțe se fabricau pentru armata engleză.

GLOSAR, listă de cuvinte puțin cunoscute, învechite sau regionale, întâlnite într-un text sau culese dintr-o anumită regiune, concepută ca lucrare anexă ori independentă. Cuvintele sunt însoțite de explicațiile respective.

GLOSATORI, juriști din sec. al XI-XI-II-lea, care studiau dreptul roman prin metoda de interpretare a actelor legislative, în special a codului lui Justinian.

GLOSĂ, notă făcută în josul paginii, pentru a explica un cuvânt necunoscut, rar întâlnit, puțin înțeles sau un pasaj dintr-un text; poezie lirică de formă fixă.
GLOSEMATICA, ramură a lingvisticii structuraliste care aplică teoria pozitivismului logic, considerând limba ca un sistem de relații interne, ca obiect în sine.

GLOTOCROLOGIE, metodă lingvistică bazată pe statistica lexicală, care își propune să dateze limbile primitive.

GLOTOGENEZĂ, originea unei limbi; se studiază împreună cu etnogeneza (originea poporului).

GLOTONIM, nume dat unei limbi, ca de exemplu română, franceză, engleză, italiană, spaniolă, germană etc.

GLUCIDE, grup de compuși organici; una dintre cele mai importante clase de substanțe organice, foarte răspândite în natură, care include monozaharidele, oligozaharidele și polizaharidele; hidrați de carbon.

GLUCOZĂ, (Dextroză), ($C_6H_{12}O_6$), monozaharidă din grupa hexozelor, întâlnită în natură în stare liberă, sub formă de dizaharide și de polizaharide.

GLUGUȚĂ (Scutellaria), gen de plante din familia Lamiaceae.

GLUTAMAT DE SODIU, aditiv alimentar; Glutamat monosodic.

GLUTON, mamifer din familia mustelide.

GLYCERIA, gen de plante din familia Poaceae.

GNAFALIUM, gen de plante din familia Asteraceae.

GNAIS, rocă metamorfică, material de construcție.

GNOSEOLOGIE, teorie filosofică asupra capacității omului de a cunoaște realitatea și de a ajunge la adevăr.

GNOSTICISM, ansamblul sectelor de origine creștină, considerate eretice de către biserică, la începuturile sale; Gnoză, gnostici.

GOANĂ, deplasare cu pași mari și repezi; urmărire în fugă; vânătoare cu gonaci și câini; haită; prigoană, persecuție.

GOARNĂ, instrument muzical de suflat, făcut din alamă; trompetă, trâmbiță.

GOBIESOCIDAE, familie de pești din ordinul perciforme.

GOBIIDAE, familie de pești marini din ordinul perciforme.

GOBIO, gen de pești din subfamilia gobionine.

GOBLEN, țesătură decorativă, confecționată manual (tablouri țesute, draperii, tapiserii ș.a.), termenul provine de la denumirea manufacturii regale franceze, întemeiate în 1662 la Paris, în cartierul unde în sec. al XV-lea locuise o vestită familie de boiangii (Gobelins).

GODAVARI, fluviu, al doilea cel mai lung râu al Indiei după Ganga, 1 465 de kilometri.

GOELETĂ, tip de navă cu vele.

GOFRAJ, termen de referință în arta plastică și industria textilă.

GOGOȘAR, soi local de ardei gras.

GOIAN, mun. Chișinău, Ciorescu.

GOIAN, UATSN, Goian.

GOIANUL NOU, mun. Chișinău, Stăuceni.

GOIANUL NOU, UATSN, Dubău.

GOL PLIN, mijloc de expresie în artă.

GOL, introducerea mingii în poarta adversarilor și punctul marcat în favoarea echipei câștigătoare.

GOLDANE, soiuri autohtone de prun, a căror proveniență nu este cunoscută; fructele se coc la sfârșitul lui august și au culoarea violetă închisă.

GOLDEN GATE, (Porțile de Aur), pod suspendat în SUA.

GOLDEN RETRIEVER, rasă de câini din grupul retrieverilor.

GOLENI, Edineț, Goleni.

GOLF MIC, parte din ocean, mare, lac sau lac de acumulare, mai mult sau mai puțin adânc proeminent în uscat, uneori izolat de apele deschise.

GOLF, joc sportiv, de origine scoțiană, între două sau patru persoane, în care se urmărește introducerea unei mingi mici și dure în mai multe găuri succesive (aflate pe un teren special) prin lovirea ei cu o crosă; parte a unui ocean, a unei mări sau a unui lac, care pătrunde în uscat, are un schimb liber de apă cu bazinul principal și același regim hidrologic și hidrobiologic; parte dintr-un corp de apă (ocean, mare, lac), încorporat adânc în uscat, dar care are schimb liber de apă cu bazinul principal.

GOLFUL ADEN, în Oceanul Indian.

GOLFUL ALASKA, în Oceanul Pacific.

GOLFUL AMUNDSEN, golf situat în regiunea Inuvik, Canada.

GOLFUL AQABA, (Eilat), golf în Marea Roșie.

GOLFUL BENGAL, golf la Oceanul Indian, situat între peninsula Indochina, insulele Andaman și Nicobar.

GOLFUL BISCAYA, golf la Oceanul Atlantic, pe țărmul vestic al Europei.

GOLFUL BOTNIC, parte din Marea Baltică.

GOLFUL BRISTOL CHANNEL, în Oceanul Atlantic.

GOLFUL CALIFORNIA, golf în Oceanul Pacific.

GOLFUL CARPENTARIA, (Gulf of Carpentaria, după numele navigatorului olandez P. Carpentier), golf la Marea Arafura, situat pe țărmul nordic al Australiei, între peninsulele Cape York și Arnhem; pătrunde în uscat cu cca 600 km.

GOLFUL CHESAPEAKE BAY, golf în Oceanul Atlantic.

GOLFUL FINIC, golf în partea estică a Mării Baltice.

GOLFUL GDAŃSK, parte din Marea Baltică.

GOLFUL GREAT AUSTRALIAN BIGHT, golf în Oceanul Indian.

GOLFUL GUINEEI, golf la Oceanul Atlantic, pe țărmul vestic al Africii Ecuatoriale.

GOLFUL HONDURAS, parte a Oceanului Pacific.

GOLFUL HUDSON, (Hudson Bay), mare a Oceanului Înghețat de Nord ce pătrunde adânc în teritoriul Canadei.

GOLFUL LA PLATA, în America de Sud, în Oceanul Atlantic.

GOLFUL LION, parte din Marea Mediterană.

GOLFUL MAINE, la coasta Americii de Nord, în Oceanul Atlantic.

GOLFUL MANGÂŞLAK, scaldă coasta Kazahstanului.

GOLFUL MEXIC, în America de Nord, bazin maritim semiînchis al Oceanului Atlantic între peninsulele din Florida și Yucatán și insula Cuba.

GOLFUL NAPOLI, bazin de apă din Marea Tireniană, în Italia și Marea Mediterană.

GOLFUL OMAN, lângă Peninsula Arabică, în arealul statelor Iran, Oman și Emiratele Arabe Unite.

GOLFUL PANAMA, bazinul oceanic ce scaldă coasta statului Panama din America Centrală.

GOLFUL PAPUA, în Marea Coral, la sud-est de coasta insulei Noua Guinee.

GOLFUL PERSIC, în nord-vestul Oceanului Indian, se extinde de la sud-est la nord-vest, separă Peninsula Arabică în est, prin strâmtoarea Ormuz de continent, este conectat la Marea Arabiei.

GOLFUL POMERANIEI, golf cu deschidere largă, cuprins între extremitatea vestică a litoralului polonez și extremitatea estică a litoralului german al Mării Baltice, mărginit la V de insula Rügen.

GOLFUL RIGA, în estul Mării Baltice.

GOLFUL SAN FRANCISCO, golf al Oceanului Pacific, situat la țărmul SUA. Comunică cu oceanul prin strâmtoarea Poarta de Aur (Golden Gate).

GOLFUL SFÂNTUL LAURENȚIU, Gulf of Saint Lawrence, parte din Oceanul Atlantic.

GOLFUL SIAM, în Marea Chinei de sud, în Oceanul Pacific.

GOLFUL SUEZ, între Peninsula Sinai din Eurasia și coasta Africii de nord, întins de la sud-est la nord-vest pe o lungime de 290 km.

GOLFUL TOKYO, bazin acvatic în Oceanul Pacific, în Japonia.

GOLFUL VENEȚIEI, în Marea Adriatică, bazin marin în largul coastei Italiei, Sloveniei și Croației.

GOLFUL VENEZUELA, în Oceanul Atlantic, în largul coastei Venezuelei, între Peninsula Guajira din vest și Peninsula Paraguayană în est.

GOLFUL ZUIDERZEE, golf la Mării Nordului, în Olanda.

GOLGHETER, sportiv de performanță deosebită în fotbal, care marchează cele mai multe goluri.

GOLGOTA, colină în apropierea Ierusalimului, pe care conform Bibliei, a fost răstignit Isus Hristos.

GOLIAT, om de statură uriașă.

GOLODOMOR, foametea din Ucraina (1932-1933).

GOLOGAN, monedă în Moldova medievală.

GOLOMĂȚ, (*Dactylis*), gen de plante Poaceae.

GOMEL, oraș în Belarus.

GOMFIDIUS, gen de plante, ciuperci cu pălărie din ordinul Boletales.

GOMOZĂ, boală a plantelor provocată de bacterii fitopatogene.

GOMPHOCERUS SIBIRICUS, insectă din familia Acrididae, dăunător periculos al fânețelor, pășunelor și semănturilor de culturi cerealiere.

GON, prefix savant cu sensul de grad (unghi).

GONADĂ, (din gr. gonă – sămânță), glandă sexuală, organ în care se produc celulele sexuale, (spermatozoizi și ovule), caracteristic metazoarelor și omului.

GONDOLĂ, ambarcație ușoară, lungă și cu capetele ridicate, folosită în laguna Veneției pentru transportul local de

persoane; vagon deschis, cu descărcare automată, servind pentru transportarea diferitelor materiale (minereu, cărbune, laminate ș.a.); coș deschis, împletit din materiale ușoare, sau cabină metalică ermetic închisă, suspendate de un balon dirijabil; sinonim: nacelă; locașul fuzelat, în care se amplasează motorul unui dirijabil sau a unui avion.

GONDWANA, continent ipotetic.

GONDWANA, vast continent ipotetic, care ar fi existat în emisfera sudică, probabil din cambrian până în triasic, ce reunea într-un singur bloc continental America de Sud, Africa, insula Madagascar, Peninsula Arabia, India peninsulară și Australia.

GONFALON, steag de război.

GONG, echipament de semnalizare.

GONIOMETRU, dispozitiv de măsurare în domeniu.

„**GOOGLE**”, o rețea mondială de motoare de căutare.

GOPAC, dans popular ucrainean și melodia după care se execută.

GORBUȘĂ, (*Oncorhynchus gorbuscha*), pește migrator din familia salmonelelor.

GORDINEȘTI, Edineț, Gordinești.

GORDINEȘTI, Rezina, Gordinești.

GORDINEȘTII NOI, Edineț, or. Edineț.

GORDION, (*Gordium*), oraș antic.

GORGAN, ridicătură de pământ pietros în formă de căpiță; movilă înălțată deasupra unui mormânt străvechi.

GORGANUL DE AUR, gorgan din epoca bronzului, situat lângă orașul Simeropol; gorgan enorm lângă orașul Kerci, cunoscut și sub denumirea de Alșin Oba, sec. al IV-lea î. Hr.

GORGONARIA, ordin de polipi corali.

GORILE, (*Gorilla*), gen de maimuțe pongide.

GORJ, județ în România.

GORNOE, Strășeni, Micăuți.

GORODKI, probă de sport rusesc.

GORUN, (*Quercus petraea*), specia silvică de stejar de deal.

GOSPLANUL RSSM, instituție de planificare de stat.

GOSPLANUL URSS, instituție de planificare de stat.

GOSPODĂRIE A ANIMALELOR DE PRĂSILĂ, întreprindere ce se ocupă de reproducerea și creșterea cirezii/turmei animalelor agricole de rasă.

GOSPODĂRIE AGRICOLĂ, entitate economică care produce producție agricolă vegetală și animală. v. **FERMĂ**.

GOSPODĂRIE CASNICĂ, totalitatea bunurilor care constituie averea (imobilă) a unui locuitor, și a familiei sale; unitate formată din persoanele (înrudite) care trăiesc în comun având buget comun și valorificând în comun bunurile dobândite prin munca lor; menaj; Gospodărie individuală.

GOSPODĂRIE DE VÂNĂTOARE, ramură a economiei, sarcina căreia constă în satisfacerea necesităților populației în producție și servicii, în calitate de sursă servind vânătoarea; organizație sau întreprindere, care se ocupă de folosirea, protecția și reproducerea resurselor de vânătoare în terenurile respective, întărite după ele, de crearea infrastructurii vânătorești etc.

GOȘTINĂ, în Moldova din sec. XVI-XIX, dare percepută de domnie în natură sau bani de la stăpânii turmelor de oi; Goștinar.

GÖTEBORG, oraș în sud-vestul Suediei, situat la vărsarea fluviului Göta älv, în strâmtoarea Kattegat.

GOTEȘTI, Cantemir, Gotești.

GOTICĂ INTERNAȚIONALĂ, stil arhitectural european din anii 1380-1440 reprezentând o etapă nouă în dezvoltarea arhitecturii gotice, coexistând alături de arhitectura gotică în flăcări. Termenul a fost introdus în anii 1890 de istoricul al artei, francezul L. Courajo.

GOTICĂ ÎNFLĂCĂRATĂ, *Gothique flamboyant*, ultima treaptă de dezvoltare a stilului gotic în Franța, Olanda și alte țări din Europa, (anii 1350-1550); gotică în flăcări.

GOTICĂ, scriere cu litere sau alfabet cu caractere ascuțite, întrebuințate în Evul Mediu în Vestul Europei.

GOTLAND, insulă din Marea Britanie.

GOȚI, popor germanic migrator, originar din Scandinavia.

GOURA, gen de păsări din familia columbiforme.

GOURAMI PITIC, specie de pești din genul *trichopterus*.

„**GPS**”, sistem global de navigație prin satelit.

GRAAL, simbol al iluminării; vasul care păstrează sângele mântuitorului.

GRABEN, denivelare, sector scufundat al scoarței terestre.

GRACE ȘI ICESAT, sistem de sateliți.

GRAD CELSIUS, după numele astronomului și fizicianului suedez A. Celsius (1701-1744), unitate de scară termometrică.

GRAD DE ADMISIUNE, raportul dintre cursa pistonului în timpul admisi-

unii aburului proaspăt și cilindrul unei mașini și cursa totală a pistonului.

GRAD DE COMPARAȚIE, categorie gramaticală prin care se exprimă în ce măsură unui obiect i se atribuie o însușire în comparație cu alte obiecte.

GRAD DE DISPERSIE, stare de repartizare a materiei.

GRAD DE DURITATE, proprietate de rezistență a materiei la deformare; stare de salinitate a apei.

GRAD DE ILUMINARE, mărime de intensitate a luminozității.

GRAD DE INTENSITATE, valoare a unei mărimi.

GRAD DE OXIDARE, sarcină formală a unui atom dintr-o moleculă, presupunând că toate perechile de electroni, ce realizează legătura chimică, sunt complet deplasate către un element mai electronegativ.

GRAD DE RUDENIE, gradele de rudenie exprimă apropierea, mai mare sau mai mică, a legăturii de sânge dintre rude. Acestea rezultă din numărul de nașteri sau de generații care despart rudele în linie dreaptă și, respectiv, din însumarea numărului de nașteri (sau de generații) care despart pe fiecare dintre rudele colaterale de ascendenții lor comun cel mai apropiat.

GRAD DE VÂSCOZITATE CONVENȚIONALĂ, grad Engler de fluiditate.

GRAD FAHRENHEIT, după numele fizicianului german G. D. Fahrenheit (1686-1736), unitate de scară termometrică.

GRAD MILITAR, treaptă în ierarhia militară.

GRAD RANKINE, după numele fizicianului scoțian W. J. Rankine (1820-1872), unitate de măsură la scara termodinamică de temperatură.

GRAD RÉAUMUR, după numele naturalistului francez R. A. Réaumur (1683-1757), unitate de scară termometrică.

GRAD SAYBOLT, după numele chimistului american G. M. Saybolt, grad saybolt de fluiditate.

GRAD UNGHIULAR, unitate de măsură a unghiurilor.

GRAD, evaluare cantitativă a gradului sau intensității unui fenomen, a nivelului de cunoștințe, a unor rezultate sportive etc.; unitate de măsură a unghiurilor plane sau a arcelor de circumferință; Grad de latitudine; Grad de longitudine; Grad termometric, diviziune a unei scări termometrice;

GRADARE, stabilirea și marcarea diviziunilor după puncte etalon sau aparate etalon a scării unui instrument de măsură, a unui aparat, atribuindu-i-se acestor diviziuni anumite valori, corespunzătoare unităților de măsură alese.

GRADAȚIE, figură de stil, care constă în folosirea ascendentă sau descendentă a comparațiilor, epitetelor, metaforelor, pentru a spori nuanța afectivă a unui gând sau propoziții.

GRADE ȘTIINȚIFICE, titluri științifice oficiale stabilite de stat pentru a promova și îmbunătăți calificările personalului științific și științific-pedagogic.

GRADE ZILNICE UTILE PENTRU CREȘTERE LA PLANTE, nivel al temperaturii aerului, de la care începe creșterea efectivă a plantelor; suma temperaturii.

GRADIENT, câmp vectorial ai cărui vectori sunt îndreptați, în fiecare punct, în direcția celei mai mari rate de creștere a câmpului scalar, și al cărui modul este cea mai mare rată de schimbare; mărime care indică variația presiunii barometrice sau a temperaturii în anumite condiții; Gradient adiabatic, gradient baric, gradient termic.

GRADIȘTE, Cimișlia, Gradiște.

GRADUL DE ACOPERIRE CU GHEAȚĂ, raportul dintre suprafața ocupată de gheață a oricărei concentrații (grosime de gheață) cu suprafața totală a apei corpului de apă, exprimată în procente.

GRAF, mulțime de obiecte legate între ele printr-o mulțime de muchii cărora le pot fi atribuite direcții.

GRAFEN, tip bidimensional de mineral de grafit.

GRAFFITO, (it. graffito, din gr. graphein - a scrie, a desena), gen de pictură monumentală și decorativă, inscripție sau desen cu conținut istoric, magic ș.a.m.d., zgâriate pe pereți, obiecte de metal, vase de lut ș.a.

GRAFIC, desen, diagramă tehnică; Grafic de rețea.

GRAFIC, diagramă tehnică; Grafic de rețea; reprezentare prin desen a unei mărimi, a variației unei mărimi sau a raportului dintre două sau mai multe mărimi variabile.

GRAFICĂ ASISTATĂ LA CALCULATOR, sistem de metode, algoritmi, programe și echipamente utilizate pentru introducerea, prelucrarea și vizualizarea grafică a informației sau transformarea informației în formă grafică.

GRAFICĂ INDUSTRIALĂ, grafică computerizată.

GRAFICĂ PE CALCULATOR, domeniu al tehnologiilor informaționale privind toate aspectele legate de prelucrarea imaginilor utilizând un computer.

GRAFICĂ, (din gr. graphikos - desenat, reprezentat), domeniu al artei plastice; arta scrisului, a desenului fără culori și a desenului tehnic; ramură a artei plastice la baza căreia se află desenul de sine stătător și care folosește diverse procedee tehnice și diferite materiale.

GRAFICUL LUI LEXIS, piramida vârștelor sub formă de grafic.

GRAFIE, (fr. graphie, din gr. graphein - a scie, a desena), sistem de semne grafice, modalitatea reproducerii în scris (inclusiv cu ajutorul tiparului) a vorbirii omenești; totalitatea elementelor utilizate în acest scop într-o limbă sau într-un grup de limbi (pictograme, ideograme, litere, semne diacritice, semne de punctuație, simboluri ș.a.); corelația dintre sistemul fonologic al unei limbi și alfabetul prin care este produs acesta.

GRAFISM, termen de referință în arta plastică.

GRAFIT, mineral din clasa elementelor native, una dintre modificările polimorfe ale carbonului; una dintre cele mai stabile modificări alotropice naturale ale carbonului în scoarța terestră. În RM au fost găsite lentile de grafit în rocile cristaline precambriene de lângă s. Holoșnița, r. Soroca.

GRAFITIZARE, procedeu tehnologic.

GRAFITTI, inscripții, desene zgâriate.

GRAFOLOGIE, învățătura scrierii de mână, cercetând-o pentru a determina caracterul.

GRAFOSPASM, dereglarea mișcărilor coordonate ale mușchilor inimii ce duc la perturbarea actului scrisului cu păstrarea capacității de a reproduce alte mișcări fine cu mâna și degetele; varietate a distoniei musculare.

GRAI, unitate lingvistică teritorială indivizibilă, subordonată dialectului, având particularități proprii, îndeosebi cu caracter fonetic și lexical.

GRAIFER, echipament industrial în domeniul.

GRAJD, încăpere pentru întreținerea animalelor; Staul.

GRAM, unitate de măsură a masei în sistemul de unități CGS. Este egală cu a mia parte dintr-un kilogram. Simbolul: gr.

GRAMARICA „ELEMENTA LINGUAE DACO-ROMANAE SIVE VALACHICAE”, tipărită la Viena în anul 1780 de Samuil Micu în colaborare cu Gheorghe Șincai, este prima gramatică tipărită a limbii române și prima cu alfabet latin.

GRAMATICA DE LA PORT-ROYAL, lucrare de pionierat în filosofia limbajului. Publicată în 1660 de Antoine Arnauld și Claude Lancelot, a fost omologul lingvistic al Logicii Port-Regale, ambele numite după mănăstirea jansenistă din Port-Royal-des-Champs, unde au lucrat autorii lor.

GRAMATICALITATE, proprietate a unei fraze de a fi conformă cu regulile gramaticale.

GRAMATICĂ FORMALĂ, termen de referință în tehnologia informațiilor privind un set de reguli pentru rescrierea șirurilor, împreună cu un „simbol de pornire” de la care începe rescrierea.

GRAMATICĂ, totalitatea formelor, pe care le au cuvintele dintr-o limbă, și a tipurilor de îmbinare a acestora în procesul vorbirii, cu toate raporturile dintre ele.

GRAMATICI SPECULATIVE, teorie lingvistică a Evului Mediu, în special a doua jumătate a secolului al XIII-lea; gramatică universală.

GRAM-FORȚĂ, unitate de măsură pentru forță, egală cu a mia parte dintr-un kilogram-forță. Simbolul: g-f.

GRAMINEE, (Poaceae, Poaceae), familie de plante monocotiledonate ierboase și lemnoase, anuale, bienale sau perene.

GRAMMAIRE GÉNÉRALE ET RAISONNÉE, v. **GRAMATICA DE LA PORT-ROYAL**.

GRAMOFON, aparat pentru reproducerea sunetului imprimat pe o placă specială.

GRAM-RAD, doză de 1 rad, absorbită uniform de un țesut cu masa de 1 gram.

GRAM-RÖNTGEN, doză integrală absorbită de 1 gram de țesut iradiat uniform cu doza de 1 röntgen. Simbolul: g-r.

GRAN CHACO, regiune naturală din bazinul Río de la Plata, America de Sud.

GRAN, veche unitate de măsură în farmacie, egală cu 6 centigrame.

GRANAT, dicționar enciclopedic rus, editat la Moscova de către frații A. și I. Granat; grup de minerale, pietre semiprețioase.

GRAND CANYON, Marele Canion, canion foarte lung, sinuos, și adânc săpat de fluviul Colorado din SUA în platou omonim.

GRANGUR, (Oriolus oriolus), pasăre cântătoare migratoare din ordinul passeriformelor.

GRANIT, rocă magmatică intruzivă sau metasomatică, complet cristalizată, alcătuită din feldspați potasici, cuarț, plagioclaz și mică, uneori cu adaosuri de granați, amfiboli sau piroxeni; material de construcție. În RM se întâlnește la adâncimi variate, printre rocile care constituie fundamentul cristalin precambrian; unicul afloriment din republică se găsește lângă s. Cosăuți, r. Soroca.

GRANITIZARE, proces geologic natural de formare a rocilor granitice.

GRANT, tip de subvenție oferită de o organizație sau individ unei alte organizații sau persoane particulare pentru proiecte specifice.

GRANULARE, procedeu tehnologic.

GRANULAȚIE, structură granulară a suprafeței solare; Granulație solară.

GRANULOMETRIE, ansamblu de operații tehnologice.

GRANULUZITATEA IMAGINII FOTOGRAFICE, proces de înnegrire eterogenă a porțiunii expuse și dezvoltate uniform al stratului fotosensibil.

GRAPĂ, echipament agricol pentru spargerea bulgărilor și nivelarea solului, grăpat.

„**GRAPHICAL USER INTERFACE**”, interfață grafică a utilizatorului.

GRATOAR, unealtă de silex.

GRAȚIE, rugăciune care exprimă lauda și recunoștința pentru darul primit.

GRAȚIERE, act al puterii de stat, prin care unele persoane condamnate sunt complet ori parțial scutite de executare.

GRAȚII, în mitologia romană, divinități care personificau tinerețea, frumusețea și gingășia feminină.

GRAUR, (*Sturnus vulgaris*), pasăre din familia sturidiilor. În Republica Moldova graurul se întâlnește mai des în raioanele de sud.

GRAVARE, procedeu tehnologic în artă.

GRAVIMETRIE, știință despre măsurarea mărimilor ce caracterizează câmpul forței de greutate a Pământului și a forței centrifuge condiționată de rotația diurnă a Pământului; totalitate a metodelor analitice folosite în chimia analitică pentru determinarea cantitativă a unui analit (compusul de interes care se analizează dintr-o probă) pe baza masei acestuia.

GRAVIMETRU, dispozitiv de măsurare în domeniu.

GRAVITATE ARTIFICIALĂ, forță constituită artificial, care prin acțiunea sa se aseamănă cu forța gravitațională.

GRAVITAȚIE TERESTRĂ, fenomen natural, ce dă greutate obiectelor fizice.

GRAVITAȚIE, atracție universală; Gravitație artificială în spațiul cosmic.

GRAVITON, particulă elementară ipotetică în contextul teoriei cuantice.

GRAVURĂ ARTISTICĂ, unul din procedeele antice de prelucrare artistică a lemnului, pietrei, oaselor, teracotei și altor materiale, care se pretează la dăltuirea unor imagini artistice.

GRAVURĂ FĂRĂ CORODARE, procedeu vechi de executare a gravurilor în metal.

GRAVURĂ REPRODUSĂ, piesă imitată în domeniu.

GRAVURĂ ZLA TOUST ÎN OȚEL, metodă de artă populară rusă tradițională din sec. al XIX-lea, specifică în localitatea Zaltoust, regiunea Celeabinsk, produsele din oțel (tacâmuri, caschete, sfeșnice etc.) sunt decorate cu compoziții realizate prin gravură.

GRAVURĂ, (fr. gravure), gen al graficii în care imaginea artistică este obținută prin reproducerea după o placă pe a cărei suprafață a fost trasat sau gravat desenul, în adâncime sau în relief; termen de referință în domeniu, specie a artei grafice; acvaforte.

GRAY, în metrologie, unitatea de măsură a dozei de radiații ionizante.

GRĂBIREA DEZVOLTĂRII PLANTELOR, complex de procedee agrotehnice, care permit de a obține roada dorită de culturi leguminoase, fructifere și de pomușoare, precum și înflorirea plantelor decorative.

GRĂDINA BOTANICĂ NIKITA, instituție complexă de cercetare științifică a Academiei de Științe Agrare a Ucrainei.

GRĂDINA BOTANICĂ, instituție de cercetări științifice și cultural-educativă în Republica Moldova.

GRĂDINA DENDROLOGICĂ DIN CHIȘINĂU, instituție de agrement și de cultivare a plantelor exotice și locale.

GRĂDINA DENDROLOGICĂ DIN TIRASPOL, instituție de stat.

GRĂDINA PUBLICĂ „LETNII SAD”, parc de vară, unul din cele mai vechi ansambluri arhitectonice din Rusia, fondat în 1704, alcătuit dintr-un palat și un parc în orașul Sankt Petersburg.

GRĂDINA PUBLICĂ „ȘTEFAN CEL MARE”, spațiu de agrement din Chișinău.

GRĂDINA TURCEASCĂ, rezervație peisagistică în raionul Ștefan-Vodă.

GRĂDINA ZOOLOGICĂ DIN CHIȘINĂU, instituție publică municipală de agrement cu animale sălbatice.

GRĂDINĂ BOTANICĂ, instituție de cercetări științifice care se ocupă cu studierea, aclimatizarea, selecția și cultivarea rațională a plantelor din flora locală.

GRĂDINĂ NATURALĂ, „Naturgarten”, stil ecologic în amenajarea teritoriului.

GRĂDINĂ ZOOLOGICĂ, instituție publică de agrement cu animale sălbatice și de știință în domeniu despre faună.

GRĂDINĂ, spațiu cultivat cu plante horticole; Grădina botanică, grădina dendrologică, grădina zoologică, grădină istorică, grădină publică.

GRĂDINĂ, teren cultivat cu plante horticole; grădină indoneziană (Kebun).

GRĂDINILE SUSPENDATE ALE SEMIRAMIDEI, una dintre cele șapte minuni ale lumii. Grădinile făceau parte din complexul de palate al lui Nabucodonosor.

nosor al II-lea (prima jumătate a secolului al VI-lea î. Hr.) din Babilon, situat lângă poarta zeiței Iștar.

GRĂDINIȚA, Căușeni, Grădinița.

GRĂDINIȚĂ DE COPII, instituție pentru educarea și instruirea copiilor preșcolari.

GRĂDIȘTE, rămășițe ale unei așezări străvechi fortificate sau ale unui oraș. În Europa primele grădiște au apărut în neolitic și s-au răspândit în epoca fierului.

GRĂDIȘTEA SELIȘTE, prima grădiște a slavilor din sec. VI-VII e. n. descoperită pe teritoriul Moldovei (raionul Orhei).

GRĂNICER, militar la paza frontierei de stat.

GRĂSENI, Ungheni, Todirești.

GRĂSENI NOI, sat în com. Todirești, r. Ungheni

GRĂSENI VECHI, sat în com. Todirești, r. Ungheni

GRĂSIMI DE COFETĂRIE, grăsimi utilizate pentru fabricarea ciocolatei, bomboanelor și produselor de panificație.

GRĂSIMI, substanțe uleioase minerale sau vegetale; amestecuri complexe naturale, formate în principal din esteri ai glicerinei cu acizii grași; Grăsimi animale, produse naturale derivate din țesutul adipos și gras sau din laptele unor animale.

GRĂTIEȘTI, mun. Chișinău, Grătiești.

GRĂUNCIOR DE POLEN, gametofitul masculin al plantelor cu flori, format în urma unei sau câtorva diviziuni mitotice a microsporului.

GRÂNE, semănături de grâu, de păioase; grăunțe de cereale păioase.

GRÂU, (*Triticum*) gen de plante erbacee anuale din familia Poaceae, principală cultură cerealică alimentară; grâu alac, grâu arnăut, grâu moale, grâu tare.

GREAT BRITAIN, Marea Britanie, cea mai mare insulă din grupul Insulelor Britanice.

GREAȚĂ, senzație de greutate în regiunea epigastrică, pe traiectul esofagului și în faringe.

GREBLĂ MECANICĂ, echipament agricol pentru strângerea culturilor după secerat sau cosit.

GREBLĂ, unealtă agricolă.

GREBLEȘTI, Strășeni, Greblești.

GRECENI loc.st.c.f., Cahul, Burlăceni.

GRECENI, sat în com. Burlăceni, r. Cahul,

GRECISME, cuvinte sau expresii împrumutate din greacă de o altă limbă, dar neasimilate în procesul dezvoltării acesteia.

GREDER, vehicul de construcție.

GREEMENT, echipament naval.

„GREENPEACE”, organizație ecologică și pacifistă fondată la Vancouver (Canada) în 1971; organizație nonguvernamentală ecologică de protecție și conservare a mediului.

„GREENWICH MEAN TIME”, metodă de măsurare a timpului.

GREIER, (*Gryllus*), gen de insecte din ordinul ortopterelor.

GRENADA, stat în America Centrală Insulară (Arhipelagul Antilele Mici).. Capitală: Saint George's. 7 februarie 1974 (proclamarea independenței).

GRENADĂ, (din lat. granatum – rodie), proiectil cu încărcătură explozivă

sau chimică pentru distrugerea unor ținte vii sau a tehnicii de luptă ale inamicului, aflate la distanțe mici; proiectil cu mâner, aruncat cu mâna la distanță în competițiile sportive.

GRENADIER, ostaș de elită, care acționează cu grenade. Apare în Franța (sec. al XVII-lea), în Belgia, Austria, Prusia (sec. al XVIII-XIX-lea).

GRENETIS, în artă, ornament, cunună de spice.

GRESAJ, operație tehnologică industrială.

GRESIE, rocă sedimentară, material de construcție și materie primă pentru industrie.

GRESOR, echipament industrial în domeniul.

GREUTATE ABSOLUTĂ, masa unui număr de 1 000 de semințe, exprimată în grame.

GREUTATE HECTOLITRICĂ, masa unui hectolitru de semințe, exprimată în kilograme.

GREUTATE, forța cu care corpul acționează asupra unui suport, împiedicându-l să cadă liber; în statistici, coeficienți folosiți pentru calcularea valorii medii a unui element din total.

GREUTATEA SPECIFICĂ A SOLULUI, raport dintre greutatea unei probe de sol uscat și volumul acesteia; greutate volumetrică a solului.

GREVA DIN VALEA JIULUI, 1977, mișcare împotriva regimului lui N. Ceaușescu.

GREVA FOAMEI, refuz de a mânca, manifestare de protest politic.

GREVA GENERALĂ A STUDENȚILOR, LICEENILOR ȘI PROFESORILOR, 1995, Chișinău, mișcare împotriva autorităților agrariene.

GREVA GENERALĂ DIN MAREA BRITANIE, val de greve de la mijlocul anilor 1920, culminantă cu greva din 1926.

GREVA REGALĂ, (1945-1946), perioada dintre 21 august 1945 și 7 ianuarie 1946, în care Regele Mihai I al României a refuzat să semneze actele Guvernului Petru Groza și să primească miniștrii în audiență. În toată această perioadă, Consiliul de Miniștri a continuat să funcționeze în ilegalitate.

GREVĂ JAPONEZĂ, grevă a salariaților care se face publică prin arborarea unei brasarde la brațul fiecărui salariat, fără a recurge la încetarea lucrului.

GREVĂ, formă de manifestare a angajaților; formă organizată de luptă a salariaților din încetarea colectivă a activității, cu scopul de a determina satisfacerea unor revendicări.

GRIBOVA, Drochia, Gribova.

GRIFON, în mitologia lumii antice, animal fabulos cu trup de leu, aripi de vultur și cap de vultur sau de leu; rasă de câini.

GRIGORĂUCA, Sângerei, Grigorăuca.

GRIGORĂUCA, Soroca, Bădiceni.

GRIGOREȘTI, Sângerei, Alexandreni.

GRIGORIEVCA, Căușeni, Grigorievca.

GRIGORIOPOL or., UATSN, or. Grigoriopol.

GRILAJ DE CONSTRUCȚIE, elemente semifabricate de construcții alcătuite din tije rectilinii fixate cu articulații nodale.

GRILĂ, obstacol militar în fața unor fortificații.

GRIOBLATIDA, ordin de insecte cu metamorfoză incompletă.

GRILOIDE, insecte din suprafamilia ortopterelor.

GRIMĂNCĂUȚI, Briceni, Grimăncăuți.

GRIMEȘTI, Briceni, Bogdănești.

GRINĂUȚI loc.st.c.f., Ocnița, Mihălășeni.

GRINĂUȚI, Ocnița, Dângeni.

GRINĂUȚI, Râșcani, Grinăuți.

GRINĂUȚI-MOLDOVA, Ocnița, Grinăuți-Moldova.

GRINĂUȚI-RAIA, Ocnița, Grinăuți-Moldova.

GRINDĂ, în tehnică, element liniar de susținere, a cărui lungime A este cu mult mai mare decât celelalte dimensiuni B și C; Grindă compusă, grindă cu inima plină, grindă cu zăbrele, grindă în consolă, grindă marginală, grindă de centură.

GRINDEI, dispozitiv tehnic și agricol.

GRINDEIUL PLUGULUI, parte componentă a plugului.

GRINDEL, (*Nemachilus barbatulus*), specie de pește din familia cobitidelor.

GRINDINĂ, precipitație atmosferică sub formă de gheață; fenomen meteorologic, care poate aduce pagube mari agriculturii.

GRIOTE, soiuri de vișin, ale căror fructe au pieleță, pulpă și sucul de culoare roșie-închisă, aproape neagră.

GRIPĂ AVIARĂ, viroză contagioasă acută la păsări, mamifere și la om.

GRIVIȚA, redute din sistemul de apărare al Plevnei în anii 1877-1878 (Grivița 1 și Grivița 2).

GROAPĂ DE FUNDAȚIE, excavație executată pentru construirea fundațiilor,

tunelurilor, canalelor, terasamentelor, rețelelor de telecomunicații.

GROAPĂ PENTRU PĂSTRAREA CEREALELOR, groapă în formă de vas cilindric, săpată în pământ lutos, pentru păstrarea cerealelor.

GROAPĂ SEPULCRALĂ, care aparține mormântului.

GROHOTIȘ, rocă aluvională, locul unde este amplasat acest material.

„GROMOVNIC”, carte populară cu caracter astrologic, având originea în Asiria, Caldeea și Egipt.

GROSSULARIACEAE, familie de plante angiosperme.

GROSULARIA, gen de plante din familia Grossulariaceae.

GROȘ DE PRAGA, monedă de argint ceată, emisă în sec. XIV. Până la sf. sec. XV a circulat în Europa Centrală și de Est, inclusiv în Moldova.

GROȘ, monedă de argint, apărută în sec. al XIII-lea în diferite țări din Europa. Domnii Moldovei au emis și ei monede de argint asemănătoare galbenilor moldovenești.

GROȘI, măsură folosită în comerț pentru mărfuri sub formă de obiecte mici de același fel, egală cu 12 duzini, adică 144 de bucăți.

GROTA MURZAK-KOBA, în Crimeea, unde în 1936 a fost descoperită o stațiune din epoca mezoliticului.

GROTĂ, peșteră naturală sau artificială.

GROTESC, categorie, ipostază estetică reflectând realitatea în forme fantastice, bizare, disproporționate, caricaturale; procedeu artistic de oglindire a realității, care constă în îngroșarea, accentuarea sau sublinierea prin exagerare intenționată.

„**GROUPWARE**”, termen de referință în tehnologia informațiilor privitor la un software de aplicație conceput pentru a ajuta oamenii care lucrează la o sarcină comună să își atingă obiectivele. **GROZASCA**, Ungheni, Florițoaia Vechi.

GROZDOVA, Florești, Gura Camencii.

GROZEȘTI, Nisporeni, Grozești.

GROZNIȚA, Briceni, Mihăileni.

GRUIA, eroul unui ciclu de cântece poematice din folclorul moldovenilor, românilor, bulgarilor și sârbilor.

GRUIDE, (Gruidae), familie de păsări gruiforme.

GRUIFORME, ordin de păsări migratoare.

GRUND MIȘCĂTOR, sol saturat de apă, care se poate răspândi și umfla.

GRUND, strat de material.

GRUNDUIRE, procedeu tehnic în arta plastică.

GRUP DE DESANT, echipă de militari cu misiune specială.

GRUP DE INSTRUMENTE MUZICALE, instrumente identice după construcție, caracterul sunetelor etc., dar care se diferențiază după dimensiune și, respectiv, înălțimea sunetului emis.

GRUP DE INTERESE, set de oameni conectați prin relații, interese și dorințe comune de a le realiza cu ajutorul puterii politice.

GRUP DE PRESIUNE, structuri organizaționale create de grupuri de interese organizate pentru a reprezenta și proteja interesele lor în autoritățile publice.

GRUP DE TRANSFORMĂRI, transformări ale unei mulțimi, examinat im-

preună cu această mulțime; Grup de substituție.

GRUP LOCAL DE GALAXII, un grup de galaxii, ce include peste 40 dintre cele mai apropiate galaxii, împreună cu Galaxia noastră.

GRUP PATRONIMIC, (gr. patronymikos – nume după tată), una din formele de organizare socială din orânduirea partriarhală-gentilică. Era alcătuit din mai multe familii înrudite (mari sau mici), având comunitate economică, socială și ideologică.

GRUP VERBAL, parte componentă a enunțului, organizată în jurul unui centru verbal (la un mod personal sau nepersonal: infinitive, gerunziu, participiu și supin) și alcătuită din verbul-centru, și toți constituenții legați sintactic de acesta.

GRUP, ansamblu de persoane reunite, în mod stabil sau temporar, pe baza unei comunități de interese, de concepții etc.; Grup social, grup formal, grup neformal; mulțime numerică echipată cu operația binară care combină orice două elemente ale ei pentru a forma un al treilea element în așa fel încât sunt satisfăcute patru condiții necesare: închiderea, asociativitatea, identitatea și inversabilitatea.

GRUPARE TIPOLOGICĂ, gruparea informației pentru identificarea unui set de grupuri omogene; Gruparea datelor, metoda grupării, grupare statistică.

GRUPĂ FUNCȚIONALĂ, fragment structural al unei molecule ce determină capacitatea acesteia de a participa la transformările chimice de un anumit tip.

GRUPĂ SANGVINĂ, sistem de clasificare a persoanelor după tipurile de sânge uman, în funcție de tipul și prezența unor aglutinogene (A, B, M, N, Rh etc.), existente pe membrana eritrocitelor, și a aglutininelor (alfa, beta etc.), existente în plasma sanguină.

GRUPET, termen de referință în arta muzicală, lucrare muzicală.

GRUPUL „D”, grupare artistică înființată de pictorul turc N. Berk, (1906-1982).

GRUPUL „NABIS”, „Profeții”, grup de studenți-pictori, constituit la Paris, în anii 1888-1905, care fiind nemulțumiți de rutina academică de predare, au propus o doctrină estetică picturală nouă - peisajul mic, pictat de mână.

GRUPUL 47, cerc literar, care a reunit (1947-1977) scriitori de limbă germană din Germania, Elveția și Austria.

GRUPUL CELOR 10, (Clubul de la Paris), denumire unanim acceptată pentru întâlnirile anuale ale miniștrilor de finanțe din cele 10 state industrializate (Belgia, Canada, Franța, Germania, Italia, Japonia, Marea Britanie, Olanda, Suedia, SUA și Elveția, cu statut de observator), reprezentând, de facto, autoritatea superioară în FMI (Fondul Monetar Internațional). Aceste întâlniri au ca scop analizarea sistemului monetar internațional și pregătirea reformelor care se impun, acordarea de sprijin financiar țărilor care aparțin grupului, menținerea, la dispoziția FMI, a unui fond de 6 miliarde dolari pentru echilibrarea sistemului monetar internațional.

GRUPUL CELOR 20, G-20, include cele mai importante 19 țări industrializate și emergente: Argentina, Australia, Brazilia, China, Germania, Franța, Marea Britanie, India, Indonezia, Italia, Japonia, Canada, Mexic, Rusia, Arabia Saudită, Africa de Sud, Coreea de Sud, Turcia, SUA – și al 20-lea membru, Uniunea Europeană; a fost fondat de celor mai importante state industriale, la Köln în iunie 1999.

GRUPUL CELOR 24, organ interguvernamental al Grupului celor 77, organizație internațională a Națiunilor Unite.

GRUPUL CELOR 7, G7 reprezintă un forum internațional al guvernelor unor state dezvoltate din punct de vedere economic, tehnologic și militar: Canada, Franța, Germania, Italia, Japonia, Regatul Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord și Statele Unite ale Americii.

GRUPUL CELOR 77, organizație internațională guvernamentală, creată în 1964.

GRUPUL CELOR 8 EXCENTRICI YANGZHOU, instituție cultural-artistică.

GRUPUL CELOR CINCI, instituție cultural-artistică.

GRUPUL CELOR OPT, G8, ex forum internațional al guvernelor unor state dezvoltate din punct de vedere economic, tehnologic și militar: Canada, Franța, Germania, Italia, Japonia, Regatul Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord, Statele Unite ale Americii și Federația Rusă (exclusă în 2014), Uniunea Europeană.

GRUPUL CELOR PATRU, grupare artistică întemeiată în 1926 de pictorii români N. Tonitza, Șt. Dumitrescu, Fr. Șirato și sculptorul O. Han. A avut un rol important în promovarea picturii românești moderne. A ființat până în 1938.

GRUPUL CELOR ȘASE, grupare întemeiată în 1918 de compozitorii francezi; instituție cultural-artistică.

GRUPUL CELOR XX, grupare artistică.

GRUPUL DE STATE DIN AFRICA, CARAIBE ȘI PACIFIC, uniune de state.

GRUPUL VISEGRÁD, cunoscută și cu denumirea V4, grupare a patru țări din Europa Centrală: Polonia, Cehia, Ungaria și Slovacia.

„**GSM**”, sistem de telefonie celulară.

GUACHARO, (*Steatornis caripensis*), pasăre nocturnă din familia steatornis.

GUADALAJARA, oraș în Mexic, situat în partea de sud-vest a podișului Mexican, la 1 500 m altitudine, 1,495 milioane locuitori.

GUADALQUIVIR, fluviu în sudul Spaniei.

GUADIANA, fluviu în Peninsula Iberică.

GUAM, asociație regională a Georgiei, Ucrainei, Azerbaidjanului și Republicii Moldova, fondată în 1997.

GUANGZHOU, oraș în China, 14 milioane locuitori; podiș în sudul Chinei format din șisturi și roci calcaroase.

GUAYAQUIL, (Santiago de Guayaquil), oraș în Ecuador, 2,291 milioane locuitori.

GUDEA, rege antic.

GUDRON DE HUILĂ, Gudron de cărbune, produs de cocsificare a cărbunelui de pământ.

GUDRON, material de construcție și materie primă în industria chimică.

GUDRONATOR, autocamion special.

GUDRUNLIED, Kudrun, (Cântecul Gudrunei), epopee germană din sec. al XIII-lea, inspirată din vechi legende nordice. Supranumită și „Odiseea germană”, este, alături de „Cântecul nibelungilor”, cea mai importantă epopee medievală germană.

GUERNSEY, teritoriu dependent cu statut special, insulă din Canalul Măneci.

GUGUȘTIUC, porumbel turcesc, (*Streptopelia decaocto*), pasăre sedentară din ordinul columbiformelor.

GULAG, organism sovietic însărcinat cu administrarea lagărelor de reeducare prin muncă, destinate adversarilor politici din toate categoriile sociale și naționale; sistem concentraționar sau

represiv în URSS și în țările cu un regim totalitar.

GULERE ALBASTRE, angajați care lucrează de obicei, fizic, purtând o uniformă specială.

GULERE ALBE, varii grupuri de lucrători, care nu sunt ocupați cu munca fizică.

GUMARE, metodă și procedeu tehnologic industrial.

GUMĂ, clei vegetal, amestec complex de polizaharide secretat sub formă de soluții vâscoase de multe specii de arbori și arbuști ca răspuns la vătămarea scoarței.

GUMĂ, clei vegetal, rășină naturală.

„**GUNIVAS**”, editură în Republica Moldova.

GUNOI DE GRAJD, dejecții provenite de la animalele domestice, uneori amestecat cu paie, resturi de nutreț și substanțe; Compost.

GUNOI SPAȚIAL, rămășițe ale obiectelor cosmice, care planează necontrolat în spațiul extraterestru.

GUNOIRE, procedeu tehnologic de îngrășare a solului cu gunoi de grajd sau compost.

GÜNZ, prima epocă glaciară din perioada cuaternară în Europa.

GUOHUA, pictură chineză națională, cu vopsele pe bază de apă minerală și vegetală și cerneală pe suluri de mătase și hârtie, ecrane, foi de album.

GURA BĂCULUI, Anenii Noi, Gura Băcului.

GURA CAMENCII, Florești, Gura Camencii.

GURA CĂINARULUI, Florești, Gura Căinarului.

GURA GALBENEI, Cimișlia, Gura Galbenei.

GURA-LEULUI, (*Antirrhinum majus*), plantă anuală ornamentală mediteraneană, din familia Scrophulariaceae.

GURA-LUPULUI, (*Scutellaria altissima*), plantă din familia Lamiaceae.

GURA-OITUZ, Sângerei, Cotiujenii Mici.

GURĂ, secțiunea finală a râului în locul în care se varsă în ocean, mare, lac, rezervor sau alt râu mai mare, precum și locul în care ajunge râul; element structural al unei mașini, care servește la preluarea aerului înconjurător și la furnizarea lui directă în diferite sisteme interne, unități și ansambluri: ca agent de răcire, agent oxidant pentru combustibil, ca rezervă de aer comprimat etc.; Gură de aer, gură de alimentare, gură de scurgere, gură de vizitare, gură de vânt.

GURMA CAILOR, boală infecțioasă extrem de contagioasă.

GURNĂ, termen în navigația marină.

GUSEU, dispozitiv tehnic special.

GUST, senzație ce apare la interacțiunea soluțiilor apoase a substanțelor chimice cu receptorii din organele de simț.

GUST, senzație produsă de o substanță alimentară prin excitarea limbii și mucoasei bucale.

GUȘA-PORUMBELULUI, (*Silene vulgaris*), gen de plante ierboase anuale, bianuale sau multianuale, din familia Caryophyllaceae.

GUȘĂ ALBASTRĂ, pasăre cântătoare din familia turdide ordinul passeriforme.

GUȘĂ TOXICĂ DIFUZĂ, mărirea difuză în volum a tiroidei pe fundalul hiperfuncției ce duce la dezvoltarea ti-reotoxicozei.

GUȘĂ, (din lat. *geusia* – gâtlej), porțiune dilatată a esofagului, caracteristică majorității moluștelor, insectelor și păsărilor; boală care se manifestă prin creșterea în volum a glandei tiroide și prin tulburarea activității organismului.

GUTAPERCĂ, substanță plastică și izolantă, extrasă din latexul frunzelor unei plante tropicale, având numeroase întrebuințări în tehnică, în medicină.

GUTAȚIE, proces fiziologic caracterizat prin eliminarea apei plantelor la suprafața frunzelor sub formă de picături, în cursul nopții.

GUTUI, (*Cydonia*), gen de plante pomicele sămânțoase din familia Rosaceae. Este reprezentat prin specia *Cydonia oblonga* (*Cydonia vulgaris*), din care au provenit toate soiurile de gutui originare din Asia de Vest.

GUVERN, (lat. *gubernō* – a cârmui) organ suprem în sistemul puterii executive a statului, subordonat parlamentului și șefului statului, care realizează administrația publică a afacerilor publice, pune în aplicare deciziile puterii legislative și asigură respectarea celor consacrate în stat; Guvern de coaliție, guvern minoritar, guvern tehnocrat, guvern virtual. v. **CABINET DE MINIȘTRI**.

GUVERNARE ELECTRONICĂ, serviciile oferite mediului de afaceri și cetățenilor, promovând dezvoltarea economică și socială, ridicând eficacitatea activităților din cadrul administrării publice prin implementarea sistemelor informatice, integrarea bazelor de date și crearea web site-urilor proprii.

GUVERNARE GLOBALĂ, Guvernare mondială, procesul de unire a eforturilor guvernelor și a actorilor neguvernamentali din politica internațională pentru a asigura administrarea relațiilor internaționale și a proceselor globale prin negocieri, acorduri, crearea coordonării globale și regionale, instituții.

GUVERNARE PREZIDENȚIALĂ, formă de guvernare.

GUVERNAREA REPREZENTANȚILOR, care reprezintă pe altul, mandatar, delegat.

GUVERNATOR CIVIL ÎN BASARABIA SEC. AL XIX-LEA, pentru administrarea provinciei, administrația imperială instituie în Basarabia postul de guvernator civil, numindu-l în acest post, la 23 iulie 1812, pe boierul moldovean Scarlat Sturdza, trecut în serviciul Rusiei.

GUVERNATOR, (lat. *gubernator* – cârmuitor), șef de gubernie în Rusia țaristă; reprezentantul guvernului central în coloniile Angliei, Franței și altor state colonialiste; persoană oficială supremă în statele SUA și în provinciile republicilor federale ale Americii Latine; conducător de regiune în Belgia și Spania; administratorul băncilor; persoană care conduce, în numele șefului statului, o unitate administrativ-teritorială mai mare sau un teritoriu dependent, o colonie; Guvernator Civil.

GUVERNATORII BASARABIEI, persoană care a condus în numele Imperiului Rus.

GUVERNATORUL GENERAL AL NOVOROSIEI ȘI BASARABIEI, persoană care a condus în numele Imperiului Rus.

GUVERNATORUL MILITAR AL BASARABIEI, ȘEFUL ADMINISTRAȚIEI CIVILE ȘI AL ADMINISTRAȚIEI SPECIALE A ORAȘULUI ISMAIL, funcție cumulată de comandantul militar din Nikolaev, guvernatorului militar din Nikolaev și Sevastopol.

GUVERNĂMÂNT DE STAT, modalitate de organizare a unei puteri supreme, care determină sistemul organelor sale cele mai înalte, ordinea formării lor și particularitățile distribuției puterilor între ele, precum și relația cu populația statului.

GUVERNUL MARIONETĂ DE LA VICHY, guvern marionetă dependent de Germania nazistă.

GUVERNUL PROVIZORIU DIN RUSIA, guvern provizoriu al Rusiei, stabilit imediat după abdicarea țarului Nicolae al II-lea al Imperiului Rus la 2 martie 1917.

GUVERNUL PROVIZORIU MUNCITORESC-ȚĂRĂNESC AL BASARABIEI, a fost creat la Odesa la începutul lui mai 1919 pentru administrarea Basarabiei.

GUVERNUL REGIONAL AL BASARABIEI, (1812-1828), instituit la 2 februarie 1813 în conformitate cu stipulațiile Regulamentului din 23 iulie 1812 privind constituirea administrației provizorii în Basarabia, format din două departamente și Adunarea generală a departamentelor.

GUVID, denumire dată mai multor pești teleosteeni din familia gobiidelor.

GUYANA FRANCEZĂ, posesiune a Franței în nord-estul Americii de Sud,

situată între Surinam și Brazilia; teritoriu dependent cu statut special.

GYŐR, în districtul Győr-Moson-Sopron, Ungaria, edificii civile și de cult, monumente istorice și arhitectonice.

GYRINIDAE, familie de gândaci-de-apă din subgrupul Adepaga.

„GYROBUS”, mijloc de transport fără șine, care se deplasează datorită energiei cinetice acumulate în volan.

— H —

H, h, a zecea literă a alfabetului limbii române și sunetul corespunzător; simbol.

H = hecto, element prim de compunere cu semnificația „o sută”, „de o sută de ori”.

HAAPSALU, stațiune climaterică din Estonia.

HABANERĂ, dans popular de origine cubaneză și melodia corespunzătoare.

HABITAT, areal de răspândire a animalelor și plantelor;

HABITUS, aspect fizic exterior al unui individ, care poate da indicații asupra stării de sănătate, a existenței unei predispoziții morbide sau a unei boli.

HACIKAR, monument religios armean de forma unei stele dreptunghiulare din piatră, cu cruce orientată spre vest și așezat pe un pedestal.

„HACKER”, infractor spărgător de rețea tehnologică informațională; specialist calificat în domeniul tehnologiilor informaționale, care folosește cunoștințele

și abilitățile pentru a sparge fraudulos spațiul virtual al Internetului, ocolind sistemele de securitate informațională, crează și lansează viruși computaționali și alte infrafracțiuni cibernetice.

HACTOGNATE, chetognate, (Chaetognatha), încrengătura de animale nevertebrate marine din grupul deuterostomelor.

HADRON, particulă cu masă superioară sau egală cu protonul.

HADROSAURIDE, familie de păsări din ordinul ornitoscchia.

HAEMATOPOTA, gen de diptere din familia tabanide.

HAEMATOXYLUM, gen de plante din familia Fabaceae.

HAFNIU, (Hafnium), Hf, element din grupa a IV-a a sistemului periodic al elementelor, nr. at. 72. Se cunosc 6 izotopi stabili și 7 radioactivi.

HAGIALĂC, pelerinajul musulmanilor la Mekka și în alte locuri considerate sfinte.

HAGICHIOI, Taraclia, Albota de Jos.

HAGIDER, râu, afluent principal – Căplani (pe stânga). Alimentare mixtă. Situat pe teritoriul RM și Ucraina.

HAGIMUS, Căușeni, Hagimus.

HAGIOGRAFIE, literatură religioasă care descrie viața sfinților; ramură a teologiei care se ocupă cu viețile sfinților.

HAIBUN, gen de proză din Japonia, conține unul sau mai multe haiku.

HAIMACI, bărbat înalt și puternic, care umblă fără rost; haidău; persoană care comitea jafuri, făcând uz de forță.

HAIDUC, (din ung. haiduk – pedestraș), luptător în haiducie; învechit, lefegiu pedestru.

HAIDUCEASCA, dans popular moldovenesc de tipul bătutei și melodia după care se execută.

HAIDUCIE, mișcare antifeudală și antiotomană care s-a desfășurat în Moldova, Țara Românească, Bulgaria, Serbia ș. a.

HAIKU, gen japonez de poezie, răspândit în literatura universală; poezie japoneză din 17 silabe dispuse în trei grupe.

HAJAR, munți în Oman, peninsula Arabă.

HALAHORA DE JOS, Briceni, Halahora de Sus.

HALAHORA DE SUS, Briceni, Halahora de Sus.

HALAZOGAMIE, pătrunderea tubului polinic în sacul embrionar la fecundarea prin partea bazală a ovulului, halază.

HALĂ DE TURNARE, turnătorie de metal.

HALĂ, încăpere de producție.

HALDĂ, loc unde se depozitează sterilul și deșeurile provenite din lucrările miniere.

HALEBARDĂ, armă medievală în formă de lance cu un vârf de fier ascuțit, prevăzut pe o parte cu o secure, iar pe partea opusă cu un cârlig, răspândită, mai ales, în sec. al XIV-XVII-lea.

HALIAEETINE, subfamilie de păsări răpitoare din familia falconide.

HALICARNAS, oraș antic pe țărmul de S-V al Asiei Mici, întemeiat de coloniștii doriene în sec. al XII-lea î. Hr. Aici Artemisa a construit (mijlocul sec. al IV-lea î. Hr.) în memoria soțului ei Mausol, satrapul Cariei, un monument funerar (Mausoleul din Halicarnas), considerat una dintre cele „șapte minuni” ale lumii.

„**HALIMA**”, carte populară care conține două colecții de povești: „O mie și una de nopți” și „O mie și una de zile”. Prima cuprinde povești și nuvele de origine indiană, siriană, persană, egipteană.

HALIOTIDE, familie de moluște lamelibrachiate marine.

HALIPLIDE, familie de gândaci din subordinul adefaga.

HALIT, v. SARE GEMĂ.

HALL IN TIROL, stațiune balneologică din Austria.

HALLEL, ansamblu de psalmi de laudă recitați la anumite sărbători.

HALO, (din gr. halos – cerc sau disc luminos în jurul Soarelui sau al Lunii), grup de fenomene optice în atmosferă care iau naștere datorită refracției și reflexiei luminii în cristalele de gheață ce formează norii cirrus și ceața; fenomen fizic atmosferic de apariție a unui cerc luminos în jurul Soarelui sau a Lunii.

HALOCROMIE, fenomen de colorare a unor compuși organici când se transformă în săruri.

HALOFITE, plante care cresc normal pe solurile sărăturoase.

HALOGENARE, fenomen de colorare a unor compuși organici când se transformă în săruri.

HALOGENI, nume generic dat elementelor chimice (fluor, clor, brom, iod și astatiniu) care alcătuiesc subgrupa principală a grupei a VII-a a sistemului periodic al elementelor.

HALOGENURI, compuși ai unui halogen cu un alt element chimic, cu un radical organic sau anorganic; Halogenuri de sulf, compuși chimici ai sulfului cu halogeni; Halogenuri de argint, compuși chimici de argint cu halogeni; Halogenuri de calciu, săruri de calciu ale acizilor halogenați; Halogenuri de potasiu, săruri de potasiu ale acizilor halogenați; Halogenuri de siliciu, compuși chimici ai siliciului cu halogeni; Halogenuri de sodiu, săruri de sodiu ale acizilor halogenați; Halogenuri fosforice, compuși ai fosforului cu halogenii.

HALOXYLON, gen de plante din familia Chenopodiaceae.

HALTERE, sport în care sportivii ridică greutatea mari; probă de atletism, practicat cu un aparat alcătuit din două bile sau discuri de metal greu, de diferite mărimi, unite printr-o bară; unul din sporturile olimpice.

HAMADĂ, podiș în deșerturile din zonele intertropicale, în special în Sahara, acoperit cu pietre colțuroase, rezultat al dezagregării.

HAMAMELIDACEAE, familie de plante dicotiledonate.

HAMAS, mișcarea de rezistență islamică, unul din partidele politice de seamă ale administrației naționale palestiniene, din luna iulie 2007 guvernează în Fâșia Gaza.

HAMBAR, încăpere specială.

HAMBURG, oraș în Germania. Situat pe fluviul Elba. 1,845 mil. locuitori.

HAMEI, (*Humulus lupulus*), gen de plante volubile, anuale sau perene, dioice, din familia Cannabaceae.

HAMLET, tragedie de William Shakespeare și personaj emblematic în literatura universală.

HAMSE, colecție de cinci poezii majore ale unui singur autor în literatura persană și în literaturi în limba turcă.

HAMSIE, (*European anchovy*), specie de pește din familia engraulide.

HAMURI, harnașament pentru cal, totalitate a obiectelor necesare la înhamarea, înșeuarea și conducerea calului; Harnașament.

HAN, titlu purtat în Evul Mediu de conducătorii mongoli și preluat de suveranii multor țări din Orient; local cu ospătarie unde se pot adăposti peste noapte drumeții.

HANATUL ASTRAHAN, stat feudal întemeiat de tătari, mijlocul sec. al

XV-lea pe cursul inferior al fluviului Volga și în stepele precaucaziene.

HANATUL AVARILOR, confederație nomadă de origine tungusă, care a fost stabilită în regiunea Bazinului Carpatic în 567 de către avari și a existat până la 804.

HANATUL BUKHĀRĀ, stat în Asia Mijlocie în sec. XVI-XVIII.

HANATUL CAZAN, stat feudal tătar constituit în sec. al XV-lea pe teritoriul Bulgariei de pe Volga și Kama în urma destrămării Hoardei de Aur.

HANATUL CRIMEII, stat feudal al tătarilor, întemeiat în Crimeea, cca 1430, după destrămarea Hoardei de Aur.

HANATUL KOKAND, stat feudal așezat în valea Fergana (sec. XVIII-XIX). S-a format în urma separării Kokandului de Hanatul Buhara.

HANATUL SIBERIEI, stat feudal incipient, format la sfârșitul sec. al XV-lea în Siberia de vest în urma destrămării Hoardei de Aur.

HANCĂUȚI, Edineț, Hancăuți.

HANDBAL, joc sportiv de echipă cu mingea. Patria handbalului se consideră Danemarca (1898). Se desfășoară pe un teren de formă dreptunghiulară (40 m × 20 m) între formate din 7 jucători (1 portar și 6 de câmp).

HANDICAP, deficiență senzorială, motorie, mintală sau orice altă infirmitate a unei persoane.

HANG, (din maghiară hang - sunet, ton), fiecare din cele două tuburi ale cimpoiului (Hang mare și hang mic), care produc numai câte un singur sunet continuu.

HANGAR, construcție pentru adăpostirea, deservirea tehnică și reparația avioanelor și elicopterelor.

HANGER, pumnal mare, încovoiat.

HANGUL, dans popular moldovenesc de tipul horei sau bătutei și melodia după care se execută.

HANGZHOU, oraș în China, 10,36 milioane locuitori.

HANOI, oraș în Asia, capitala Vietnamului.

HANSCA, complex de monumente arheologice, în apropiere de satul Hansca, raionul Ialoveni.

HANSCA, Ialoveni, Hansca.

HANTAVIRUS, gen de ARN-virusuri din familia bunyiviride.

HANUKKAH, sărbătoarea închinării la evrei.

HANUL LUI MANUK, la București, monument istoric.

HAOS DINAMIC, modificarea neregulată și imprevizibilă a stărilor unui sistem complet prestabilit, ce posedă proprietățile de bază ale unui proces aleatoriu.

HAOS VALUTAR, fluctuații mari pe piața valutară.

HAOS, în mitologia greacă, spațiu nebulos, nemărginit, care ar fi existat înainte de facerea lumii; stare generală de mare confuzie, dezordine, învălmășeală, neorganizare; poemul Facerii, Geneza, descrie pământul creat de Dumnezeu; modificare neregulată complexă a stării sistemului fizic în spațiu sau timp.

HAPLOFAZĂ, ciclul evolutiv al unui organism.

HAPLOID, numărul de seturi complete de cromozomi dintr-o celulă; Monoploid.

HAPPENING, curent, doctrină estetică și metodă de creație în arta contemporană.

HAR, mila lui Dumnezeu dăruită omului.

HARABA, UATSN, Haraba.

HARABAGIE, activitate umană de cărăușie.

HARACHIRI, în Japonia (din epoca feudalismului), sinucidere prin spintecarea pântecelui. Răspândită, mai ales, în rândurile samurailor, sepucu.

HARACI, impozit funciar aplicat non-musulmanilor de către un șir de state musulmane; tribut anual pe care țările vasale îl plăteau Imperiului Otoman.

HARAGÂȘ, Cantemir, Haragâș.

HARARE, până în 1982 Salisbury, capitala și cel mai mare oraș din Zimbabwe, stat în Africa.

HARBIN, oraș în China, centru administrativ al provinciei Heilongjiang. 9.4 milioane locuitori.

„HARD DISK”, element al calculatorului.

„HARD ROCK”, stil în muzica ușoară.

„HARDWARE”, ansamblul unui sistem informatic.

HARGHITA, județ în România.

HARISMĂ, v. HAR.

HARKOV, oraș și regiune în Ucraina.

HARMAȚCA, UATSN, Harmațca.

HARNAȘAMENT, totalitatea obiectelor necesare la înhămarea, înșeuarea și conducerea calului.

HARPA EOLIANĂ, harpă construită astfel încât, fiind suspendată în aer, să scoată sunete armonioase, când e atinsă de vânt.

HARPĂ, vechi instrument muzical cu coarde ciupite.

HARPII, în mitologia greacă, zeițe ale furtunii, înfățișate sub formă de monștri înaripați cu chip de femeie și corp de pasăre de pradă.

HARPON, armă de vânătoare; unealtă în formă de lance, constituită dintr-o bară metalică sau de lemn și un vârf metalic în formă de săgeată, prinsă cu o frânghie lungă și groasă și întrebuițată la vânărea balenelor, a rechinilor etc.

HARTA METEO, hartă sinoptică cu date din observații meteo simultane pe rețeaua stațiilor meteorologice.

HARTĂ CEREASCĂ, reprezentare în plan a sferei cerești sau a unei porțiuni a acesteia, bazată pe o anumită proiecție cartografică.

HARTĂ CROMOZOMIALĂ, hartă genetică a unui individ din lumea vegetală sau animală.

HARTĂ DE CONTUR, concepută pentru aplicarea oricăror date tematice sau speciale, conține o rețea de meridiane și paralele, contururi geografice ale elementelor fundamentale (rețea de apă, drumuri, hotare, localități), tipărite într-o singură culoare palidă; hartă didactică care conține o grilă de coordonate și elemente geografice reproduse în culoare palidă.

HARTĂ GEOBOTANICĂ, harta răspândirii lumii vegetale.

HARTĂ GEOGRAFICĂ, reprezentare micșorată și generalizată a suprafeței terestre în plan, care redă repartizarea și corelația dintre diferite fenomene naturale și sociale, selectate și caracterizate în corespundere cu destinația hărții respective.

HARTĂ GEOMORFOLOGICĂ, hartă pe care sunt reprezentate caracteristicile reliefului suprafeței terestre după morfografie, morfometrie, geneză și vârstă.

HARTĂ ISTORICĂ, hartă care reflectă evenimente și fenomene istorice, legă-

tura dintre fenomenele sociale ale trecutului și factorii geografici.

HARTĂ OPERAȚIONALĂ, hartă geografică pentru rezolvarea problemelor curente de afaceri, management și proiectare în baza informațiilor operaționale; hartă a teatrului militar de operațiuni cu o tactică aplicată.

HARTĂ PEDOLOGICĂ, reprezentare grafică care reflectă răspândirea, particularitățile și însușirile solurilor pe o suprafață concretă.

HARTĂ SCHEMATICĂ, hartă simplificată sau extrem de generalizată, de obicei lipsită de rețea cartografică, ce permite să obținem în formă grafică o imagine de ansamblu a fenomenului prezentat în hartă și să subliniem numai trăsăturile esențiale ale acestuia.

HARTĂ ZOOLOGICĂ, hartă zoogeografică, hartă care reprezintă legăturile repartizării în spațiu a animalelor, relațiile dintre acestea și mediul geografic.

HARTĂ, reprezentare grafică a suprafeței pământului, generalizată și micșorată conform unei anumite scări de proporție și întocmită pe baza unei proiecții cartografice; Hartă: economică, politică, politico-administrativă, fizică, climatică, didactică, economic-geografică, fenologică, geobotanică, hipsometrică, istorică, marină, medico-geografică, pedologică, topografică, zoologică.

HASIDIZM, mișcare religioasă apărută în sec. al XVIII-lea printre evreii din Polonia și Rusia.

HASMAȚUCHI, (*Anthriscus cerefolium*), gen de plante erbacee perene, biennale sau anuale, din familia Apiaceae.

HAȘIȘ, substanță narcotică extrasă din vârfurile înflorite ale unei specii de cânepă exotică (*Cannabis indica*), folosită ca excitant psihic, care, consumată sistematic, dă toxicomanii grave.

HAȘIȘISM, ansamblu de tulburări provocate de intoxicația cu hașiș.

HAȘURĂ, termen de referință în arta plastică.

HAT, fâșie îngustă neprelucrată care desparte două terenuri agricole.

HATALM, (mag. *hatalom*), în dreptul moldovenesc, amendă judecătorească plătită pentru încălcarea legiurilor fiuciare.

HATIȘERIF, ordin sau decret emis de sultan, de un mare demnitar otoman sau de un domn al Țărilor Române.

HATMAN, în Țara Moldovei, mare boier, membru al divanului domnesc, comandant al oastei.

HATTUȘIL, numele mai multor regi hitiți.

HAUTE-LISSE, v. TAPISERIE.

HAUTERIVIAN, (după denumirea or. elvețian Hauterive), al treilea (de jos) etaj al cretacului. A fost evidențiat pentru prima dată în munții Jura (1874) de către geologul elvețian E. Renevier.

HAVALELE, acte emise de sultanii turci și adresate domnului Moldovei și altor stăpânitori vasali, prin care-i obligau să execute anumite prestații, în bani sau în natură, în contul haraciului; în Moldova medievală, munci prestate de țărani în folosul stăpânilor satelor ori al domniei.

HAVANA, (La Habana), oraș și capitala Cubei.

HAZARD, împrejurare sau concurs de împrejurări, favorabile sau nefavorabile, a căror cauză rămâne în general necunoscută.

HAZARI, triburi nomade turcice, care în mileniul I î. Hr. locuiau pe teritoriul Daghestanului, pe cursul inferior al Volgăi, în Crimeea ș. a.

HĂDĂRĂUȚI, Ocnița, Hădărăuți.

HĂITUIRE, mod de vânatoare colectivă, mai ales iarna.

HĂITURĂ, creație populară în versuri care se recită de urători în ajunul Anului Nou; specie tradițională de factură epică a folclorului.

HĂNĂSENI, Cantemir, Pleșeni.

HĂNĂSENI NOI, Leova, Hănăsenii Noi.

HĂRȚI CLIMATICE, hărți tematice care caracterizează regimul meteo pe termen lung într-o regiune, pe un continent sau în ansamblu, pe tot globul pământesc.

HĂRȚI PICTATE, hărți schematice sub formă de desene pe diverse materiale naturale – scoarță, piele, lemn, piatră.

HĂRȚI SINOPTICE, hărți geografice meteorologice tematice cu observații meteorologice simultane din rețeaua stațiilor meteorologice.

HĂRȚI TOPOGRAFICE, hărți geografice generale cu destinație universală.

HĂSNĂȘENII MARI, Drochia, Hănășeenii Mari.

HĂSNĂȘENII NOI, Drochia, Hănășeenii Noi.

HĂJDIENI, Glodeni, Hăjdieni.

HĂJDIENI, Orhei, Berezlogi.

HÂNCEȘTI or., Hâncești, or. Hâncești.

HÂNCEȘTI, Fălești, Hâncești.

HÂNSARI, categorie militară care desemna soldat călare în Moldova medievală, slujitori militari care mergeau la oaste „în dobândă”, adică remunerați din pradă de război; voluntari.

HÂRBOVĂȚ, Anenii Noi, Hârbovăț.

HÂRBOVĂȚ, Călărași, Onișcani.

HÂRBOVĂȚUL NOU, Anenii Noi, or. Anenii Noi.

HÂRCEȘTI, Ungheni, Hârcești.

HÂRCIOG, (Cricetus), gen de mamifere rozătoare din familia cricetidelor.

HÂRCIOG, (Cricetus), hamsteri, familie de animale rozătoare din familia muridae.

HÂRJAUCA, Călărași, Hârjauca.

HÂRJĂU, UATSN, Hârjău.

HÂRLĂU, vechi târg domnesc în Statul Moldovenesc feudal (în prezent oraș în județul Iași, România), atestat în 1384.

HÂRTIE DE FILTRU, v. **FILTRARE**.

HÂRTIE MONEDĂ, formă de bani.

HÂRTIE TIMBRATĂ, hârtie specială a cărei utilizare reprezintă o formă de încasare fiscală.

HÂRTIE, foi de material subțire, constituit din fibre de origine vegetală, impregnate cu adaosuri minerale pentru a-i da calități specifice. Invenție realizată în China; mașină de producere în role continue; produs industrial special pentru scris, tipărit, desenat, împachetat etc. fabricat din celuloză, în formă de foi subțiri.

HÂRTII DE VALOARE, documente care atestă, în conformitate cu formularul stabilit și rechizitele obligatorii, drepturile de proprietate, a căror exercitare și transfer sunt posibile numai la prezentarea acestor titluri; titlu de valoare, valoare mobilă.

HÂRTII INDICATOARE, material tratat chimic ce își schimbă culoarea la contactul cu mediul analizat.

HÂRTOP, Cantemir, Plopi.

HÂRTOP, Cimișlia, Hârtop.

HÂRTOP, Fălești, Scumpia.

HÂRTOP, Florești, Ghindești.

HÂRTOP, formă negativă de relief ce ia naștere în urma alunecărilor de teren și acțiunii proceselor de eroziune sau a ridicărilor neotectonice ale scoarței terestre.

HÂRTOP, Leova, Băiuș.

HÂRTOP, sat în comuna Ghindești, raionul Florești.

HÂRTOP, Taraclia, Albota de Jos.

HÂRTOP, Telenești, Pistruieni.

HÂRTOP, UATSN, Hârtop.

HÂRTOPUL MARE, Criuleni, Hârtopul Mare.

HÂRTOPUL MIC, Criuleni, Hârtopul Mare.

HEBE, în mitologia greacă, zeița tineretii, fiica lui Zeus și a Herei, soția lui Heracle.

HECIUL NOU, Sângerei, Heciul Nou.

HECIUL VECHI, Sângerei, Alexândreni.

HECTAR, unitate de măsură pentru teren, egală cu 100 de ari.

HECTOMETRU, unitate de măsură egală cu 100 m.

HEDER, partea din față a combinei de cereale, care include aparatul de tăiere, despărțitoarele de lan, transportorul cu șnec.

HEDERA, iedera, gen de plante din familia Araliaceae.

HEDGING, operație financiară.

HEDONISM, concepție etică potrivit căreia scopul vieții este plăcerea, eli-

berarea de suferință; doctrină etică și sistem de opinii morale, prin care plăcerea este proclamată cel mai înalt bun și criteriul comportamentului uman.

HEDYSARUM, gen de plante din familia Fabaceae.

HEFAISTOS, în mitologia greacă, zeul focului, protector al fierarilor, fiul lui Zeus și al Herei, soțul Afroditei.

HEGEMONIE, concepție etică potrivit căreia scopul vieții este plăcerea, eliberarea de suferință; poziție dominantă în orice, inclusiv în structurile de putere. Hegemonia este și un avantaj al unui stat față de altul din punct de vedere militar, economic și cultural.

HEKATE, în mitologia greacă divinitate subpământeană, protectoarea vrăjilor și a magiei, înfățișată ca o femeie cu o față în mână și cu șerpi în păr.

HEKLA, vulcan în Islanda de Sud.

HELEȘTENI, Nisporeni, Marinici.

HELICHRYSUM, siminoc, gen de plante din familia Asteraceae.

HELICON, munte în Grecia (Beoția).

HELICTOTRICHON, gen de plante din familia Poaceae.

HELIOAEROTERAPIE, expunere terapeutică la soare.

HELIOBIOLOGIE, ramură a biofizicii care studiază influența exercitată de părțile activității solare asupra organismelor terestre.

HELIOFIZICĂ, ramură a astrofizicii care studiază problemele fizicii Soarelui.

HELIOGRAF, în meteorologie, aparat pentru înregistrarea automată a duratei radiației solare, adică a timpului, când Soarele se află deasupra orizontului și nu este acoperit cu nori; în astronomie,

telescop pentru fotografierea întregului disc solar sau a unor porțiuni ale acestuia.

HELIOMETRU, dispozitiv de măsurare și instrument optic pentru măsurarea unghiurilor mici (până la un grad) pe sfera cerească.

„**HELIOPOLIS**”, „Orașul Soarelui”, oraș în Egiptul antic.

HELIORNITIDE, familie de păsări din ordinul gruiforme.

HELIOSCIOFITE, plantele rezistente la o umbră de scurtă durată.

HELIOSCOP, telescop folosit pentru observații vizuale a suprafeței Soarelui.

HELIOTERAPIE, (din helio.. și terapie), tratament care constă în expunerea corpului omenesc la acțiunea razelor solare ultraviolete, folosit în rahitism, reumatism, tuberculoză osoasă, unele boli de piele etc.

HELIOTHIS VIRIPLACA, *Phytometra gamma* L, fluture din familia Noctuidae, dăunător polifag.

HELIOTROP, (Heliotropium), vanilie de câmp, gen de plante din familia Boraginaceae. În Republica Moldova se întâlnesc 3 specii.

HELIOTROPISM, mișcarea diurnă sau sezonieră a părților plantelor ca răspuns la direcția Soarelui; proprietatea unor plante de a-și schimba poziția sub acțiunea luminii solare.

HELIS, așezare geto-dacică, sec. IV-III î. Hr.

HELIU, (Helium) He, element din grupa a VII-a a sistemului periodic al elementelor, nr. at. 2. Constă din doi izotopi stabili. Gaz nobil, monoatomic utilizat în energetica atomică, la prelucrarea autogenă a metalelor.

HELLEBORUS, spânz, gen de plante din familia Ranunculaceae.

HELLESPONT, nume antic al strâmtoării Dardanele.

HELMINTIAZĂ, invazie de helminți.

HELMINTOLOGIE, (din gr. helmins, helminthos – vierme, vierme intestinal și ...logie), știință care are ca obiect de studiu viermii paraziți (helminții) și bolile provocate de aceștia, helmintiazele.

HELMINTOSPORIOZĂ, boală micotică a plantelor provocată de ciuperci parazite.

HELMINȚI, viermi paraziți.

HELODERMATITE, șopârle scorțoase, (Helodermatidae), unica familie de șopârle veninoase.

HELSINKI, oraș și capitala Finlandei.

HELWAN, stațiune balneoclimaterică din Egipt.

HEMATIT, mineral pentru industria ferroasă; pigment de oxid de fier anorganic, natural sau sintetic, de culoare gri, cu strălucire-oglină.

HEMATOLOGIE, (din hemato... și logie), știință despre sânge și sistemul hematopoietic, etiologia, patogeneza, tabloul clinic și tratamentul bolilor sistemului sangvin.

HEMATOM, (din hemato și gr. oma), tumoare formată dintr-o aglomerare de sânge închistat, provocată de rupearea spontană sau traumatică a vaselor sangvine.

HEMATOPOIEZĂ, (din hemato... și gr. poiesis, poiein – a face), totalitatea proceselor de formare, dezvoltare și maturizare a celulelor sangvine.

HEMATOPOIEZĂ, înmulțirea, dezvoltarea și maturizarea celulelor sângelui.

HEMATOSCOPIE, examinare a sângelui la microscop.

HEMEROCALLIS, gen de plante din familia Liliaceae.

HEMIBATUS, gen de pești din familia ciprinide.

HEMICELULOZĂ, polizaharidă complexă, larg răspândită la plantele superioare.

HEMICORDATE. (Hemichordata), filum de nevertebrate bentonice cu simetrie bilaterală a corpului.

HEMICULTER, gen de pești dulcicoli din familia ciprinide.

HEMIMORFIT, mineralul calamină, piatră semiprețioasă.

HEMIPTERA, căpușe, ordin de insecte.

HEMIPTERE, ploșnițe, ordin de insecte.

HEMIRAMFIDE, familie de pești din ordinul hemiramfide.

HEMO-, hemato- (gr. haima, genitiv haimatos - sânge), prefix cu sensul de sânge.

HEMODIALIZĂ, (din hemo... și dializă), metodă de epurare extrarenală a sângelui aplicată în insuficiența renală acută sau cronică.

HEMOFILIE, (din hemo...și ... filie), boală ereditară, transmisă de mamă numai băieților, care constă într-o predispoziție spre hemoragie, cauzată de prelungirea timpului de coagulare a sângelui.

HEMOGLOBINĂ, (din hemo... și lat. globus - corp sferic), Hb, pigment roșu din sânge.

HEMOGLOBINOPATIE, nume generic al bolilor ereditare ca urmare a hemoglobinei anormale.

HEMOLEUCOGRAMĂ, analiză a sângelui constând în notarea leucocitelor și a hematiilor.

HEMOLIZĂ, (din hemo... și gr. lysis - dizolvare), proces de distrugere a eritrocitelor, însoțit de eliberarea hemoglobinei și trecerea ei în plasma sangvină.

HEMORAGIE, sângerare internă la care are loc ieșirea sângelui din vase sau din cavitățile inimii.

HEMOREE, fenomen de apărare la unele insecte.

HEMOROID, (din hemo... și gr. rhoia - a curge), dilatație varicoasă internă sau externă a venelor din regiunea rectului, manifestată prin dureri și hemoragii, care apare mai ales la cei ce duc o viață sedentară.

HEMOSTATICE, coagulante, preparate utilizate pentru stoparea hemoragiei sau reducerea fluxului sangvin.

HEMOTERAPIE, (din hemo ... și terapie), administrare de sânge în scop terapeutic.

HEMULIDE, familie de pești din ordinul perciforme.

HENNA, (Lawsonia), gen de plante din familia Lythraceae. Include specia Lawsonia inermis.

HENRY, unitate de măsură a inductanței și a inductanței reciproce în sistemul internațional de unități.

HEPARD, (Acinonyx), gen de mamifere de pradă din familia felidelor.

HEPARINĂ, (din gr. hepar - ficat), medicament care are proprietatea de a împiedica coagularea sângelui și care este folosit în cazul infarctului miocardic, flebitelor etc.

HEPATICA, gen de plante din familia Ranunculaceae.

HEPATITĂ, (din gr. hepar, la genitiv hepatos - ficat), grup de afecțiuni inflamatorii ale ficatului caracterizate prin infiltrația leucocitar-histiocitară și necroza hepatocitelor.

HEPATOLOGIE, compartiment al medicinei interne care studiază anatomia, fiziologia și patologia ficatului.

HEPIALIDE, familia de fluturi.

HEPTAGON, poligon cu 7 laturi.

HEPTAN, hidrocarbură saturată din clasa parafinelor, cu șapte atomi de carbon în moleculă, care se prezintă ca un lichid inflamabil, folosită drept carburant.

HEPTATLON, competiție sportivă pentru femeii desfășurată sub forma unei întreceri multidisciplinare, constă din 7 probe de atletism, se desfășoară pe parcursul a două zile; este inclus în programul JO din 1984.

HEPTENĂ, heptilenă.

HEPTODĂ, dispozitiv electronic cu vid care are șapte electrozi.

HEPTOZE, monozaharide care au șapte atomi de carbon și a căror formulă empirică este $C_7H_{14}O_7$.

HERACLEA PONTICĂ, oraș pe țărmul de N al Asiei Mici, fondat în sec. al VI-lea î. Hr., de coloniștii din Megara. Azi orașul Ereğli, Turcia.

HERACLEOPOLIS, oraș în Egiptul antic, în apropierea oazei Al Fayûm. Capitală a faraonilor din dinastiile 9 și 10 (2263-2070 î. Hr.).

HERACLES, numele grec al lui Hercule.

HERACLEUM, gen de plante din familia Apiaceae.

HERALDICĂ, disciplină auxiliară a istoriei care studiază stemele și blazoanele ca izvoare istorice.

HERĂI, Fierăie, în Moldova medievală, denumirea taxei plătite pentru eliberarea unui act judiciar.

HERB, stemă a unei țări, blazon al unei familii nobiliare etc.

HERCULANEUM, (Ercolano), oraș în Italia la poalele Vezuviului, aproape de Pompei, îngropat în urma erupției de la 79 d.Hr. Ruinele au fost descoperite pe la 1709.

HERCULE, (lat. Hercules), constelație din emisfera boreală a cerului. Cea mai strălucitoare stea din N. – Kornephoros.

HEREFORD, rasă de bovine pentru carne. Originară din Anglia.

HEREM, excomunicarea celor care încalcă legile și regulile comunității evreiești; afurisire.

HERING, (Clupea harengus), scumbrie nordică, pește marin industrial din familia clupendelor.

HERMAFRODIT, (Hermaphroditos), în mitologia greacă, fiul lui Hermes și al Afroditei, un tânăr de o frumusețe rară. Îndrăgostindu-se de el, nimfa Salmacis a implorat zeii să le unească trupurile pentru totdeauna. Dorința fiindu-i îndeplinită, a rezultat o ființă fabuloasă, având ambele sexe. Hermafrodit era unul dintre însoțitorii lui Dionisos; în biologie și medicină, ființă bisexuată, indicând (animal sau om), care posedă atât caractere masculine, cât și feminine. v. **HERMAFRODITISM**.

HERMAFRODITISM, bisexualitate, prezența caracterelor sexuale masculine și feminine al unui și același individ, denumit hermafrodit. În botanică termenul se aplică numai în cazurile dezvoltării anormale a staminelor la exemplarele feminine sau a pistilurilor la cele masculine la plantele dioice. În zoologie se deosebește Hermafroditism natural, (sau normal) și Hermafroditism anormal (sau patologic). v. **SEX**.

HERMENEUTICĂ, disciplină care se ocupă cu înțelegerea și interpretarea monumentelor, cărților și a textelor vechi; știința și arta interpretării textelor vechi, în special biblice; știința exegezei, hermeneutica politică.

HERMES, în mitologia greacă, inițial zeu al păstorilor, ulterior sol al zeilor, protector al comerțului, drumurilor ș.a.; planetă mică, descoperită de astronomul german K. Reinmuth (1937).

HERMINĂ, (Mustela erminea), hermelină, mamifer carnivor din familia mustelidelor.

HERMIONE, tip de navă fregată.

HERMOPOLIS, oraș în Egipt.

HERNIE, boală a plantelor din familia Brassicaceae, provocată de mixomicetele *Plasmodiophora brassicae*; umflătură formată prin ieșirea totală sau parțială a unui organ din cavitatea sa naturală printr-un orificiu natural sau artificial.

HEROINĂ, medicament derivat din morfină, cu acțiune analgezică și stupefiantă, mai toxic decât morfina.

HERPESTES, gen de animale carnivore din familia herpestide.

HERPETOLOGIE, domeniu de cercetări științifice fundamentale și aplicative al zoologiei privind reprezentanții claselor reptilia și amphibia.

HERRESCO, stil în arhitectura Spaniei, constituit în secolele XVI-XVII, fondator arhitectul Herresco de Herrera.

HERSON, oraș și regiune în Ucraina.

HERTZ, unitate de măsură a frecvenței. Denumită în cinstea lui H. Hertz. Simbolul Hz. 1 hz este frecvența unui proces periodic cu durata de o secundă.

HERUVIM, creaturi mitologice preluate din cultura babiloniană.

HESPERIDĂ, fructul plantelor din genul Citrus.

HESPERIDE, numele celor trei fiice ale lui Atlas, care posedau în Africa o grădină cu mere de aur păzită de un balaur.

HESPERIIDE, (Hesperidae), familie de fluturi.

HESPERIS, gen de plante, ierburi perene din familia Crucifere.

HESTIA, numele grec al zeiței romane Vesta.

HETAIRISM, denumire dată raporturilor sexuale extraconjugale ale bărbaților cu femei de moravuri ușoare; Etnologie sexuală.

HETERODINĂ, generator electronic de oscilații cu frecvență înaltă.

HETEROGAMIE, înmulțire sexuală prin unirea a doi gameți diferiți.

HETEROJONCȚIUNE, legătura dintre doi semiconductori de polarități opuse și energia de goluri diferită, între benzile de conducție și de valență.

HETEROMIIDE, familie de animale rozătoare.

HETEROMIXIE, fuziune a doi nuclei genotipici diferiți.

HETERONIM, substantiv care are pereche pentru sexul opus.

HETEROPLIIDIE, modificare în plus sau în minus a numărului de cromozomi caracteristic unei specii.

HETEROPTERE, (Heteroptera), ordin de insecte.

HETEROZIGOT, organism diploid cu o genă normală și una transformată prin mutație.

HETEROZIS, fenomen biologic de accelerare a creșterii și de sporire a di-

mensiuilor, a viabilității și productivității hibridilor din prima generație la plante și la animale. v. **HIBRIDIZARE**.

HEXACIANOFERAȚI DE POTASIU, ci-anuri complexe.

HEXACLORAN, Hexaclorciclohexan, ($C_6H_6Cl_6$), preparat chimic, format din 8 izomeri, utilizat ca insecticid.

HEXACLORBENZEN, organoclorură cu formula moleculară C_6Cl_6 . Este un fungicid folosit anterior ca tratament pentru semințe, în special pe grâu pentru a combate fungii.

HEXAEDRU, poliedru cu 6 fețe, 8 vârfuri și cu 12 muchii. Hexaedru regulat este numit cub și are trei axe de simetrie de ordinul 4, patru axe de simetrie de ordinul 3, șase axe de simetrie de ordinul 2 și un centru de simetrie.

HEXAGON, poligon cu 6 laturi și cu 6 vârfuri. Într-un hexagon înscris într-o secțiune conică laturile opuse, separate una de alta prin două laturi, se intersectează în puncte situate pe aceeași dreaptă.

HEXAGRAMIDE, familie de pești din ordinul scorpeniforme.

HEXAMETILENDIAMINĂ, compusul organic cu formula $C_6H_{16}N_2$. Diamină, formată dintr-un lanț de hidrocarburi hexametenă terminată cu grupări funcționale amine.

HEXAMETRU, vers dactilic de șase picioare, în care dactilul ocupă locul al cincilea, folosit în compoziții epice, în special în epopei, legende eroice, satire și scrisori.

HEXAMINĂ, compus heterociclic cu formula chimică $(CH_2)_6N_4$; Urotropină.

HEXAN, (C_6H_{14}), hidrocarbură saturată. Se folosește în calitate de adausuri la combustibilul pentru motoarele cu ardere internă.

HEXANCHIDE, familie de animale din ordinul hexanchiforme.

HEXASTIL, edificiu sau monument cu 6 coloane la fațadă.

HEXAZECIMAL, termen de referință în tehnologia informațiilor privind sistemul de numerație în baza 16.

HEXOZĂ, ($C_6H_{12}O_6$), monozaharid cu șase atomi de carbon în moleculă. Substanțe cristaline, cu gust dulce, ușor solubile în apă.

HIADELE, roi de stele deschis în constelația Taurul.

HIAT, întâlnire a două vocale pronunțate succesiv în silabe diferite, acestea făcând parte fie din același cuvânt, fie din cuvinte diferite.

HIBERNARE, (lat. hibernare – a ierna), somn de iarnă, stare de viață latentă caracteristică unor mamifere în timpul iernii.

HIBRID DIRECT PRODUCĂTOR, denumirea soiurilor de viță-de-vie provenite din încrucișarea unor specii nobile cu specii sălbatice.

HIBRID, descendență provenită din încrucișarea a două organisme eterogene din punct de vedere ereditar; plantă sau animal obținut prin metoda hibridării între doi indivizi aparținând la genuri, specii, soiuri sau rase diferite.

HIBRIDARE VEGETATIVĂ, metodă de hibridare, la animale – prin transplant, iar la plante – prin altoire.

HIBRIDIZARE, proces și metodă de înmulțire a plantelor, speciilor.

HIBRIZI DE FRAGĂ ȘI CĂPȘUNE, hibridi obținuți pe calea încrucișării fragăi de livadă cu căpșuna.

HIBRIZI DIN GRÂU ȘI SECARĂ, v. **TRITICALE**.

HICLENIE, viclenie, în dreptul moldovenesc vechi, infracțiune împotriva statului (de ex., trădare de patrie).

HIDATIOZĂ, Echinococoză, boala hidatică.

HIDJRA, strămutarea lui Mahomed din Mekka în Medina în anul 622.

HIDRA DIN LERNA, în mitologia greacă, monstru care otrăvea apele lacului Lerna din Pelopones.

HIDRANT ANTIINCENDIU, dispozitiv de alimentare din rețeaua cu apă, care permite să conectezi echipamente pentru stingerea unui incendiu.

HIDRANT, dispozitiv de alimentare din rețeaua cu apă.

HIDRASTIS (Hydrastis), gen de plante perene din familia Ranunculaceae.

HIDRAT, compus chimic anorganic solid, de obicei sare, cristalizat cu una sau cu mai multe molecule de apă de cristalizare.

HIDRATARE, interacțiune între particulele unei substanțe dizolvate și moleculele de apă, însoțită de degajare de căldură; proprietatea substanțelor de a se îmbina cu apa.

HIDRAULICĂ, domeniu de știință despre fluide.

HIDRAZINĂ, combinație chimică a azotului cu hidrogenul, care se prezintă ca un lichid incolor ce fumează în aer și se folosește ca antioxidant, reducător, combustibil pentru rachete etc.

HIDRE, (Hydrida), ordin de animale nevertebrate din clasa hidrozoarelor.

HIDRIE, în Grecia antică, vas pentru apă, de obicei de ceramică, cu două torți laterale și cu una verticală.

HIDROACUSTICĂ, domeniu de cercetări științifice fundamentale și aplicative.

HIDROAEROMECANICĂ, domeniu de cercetări științifice fundamentale și aplicative.

HIDROAMELIORAȚIE, lucrări de îmbunătățiri funciare.

HIDROARHEOLOGIE, domeniu al arheologiei, care studiază siturile de patrimoniu cultural inundate.

HIDROAVION, aparat de zbor cu destinație specială.

HIDROBATIDE, familie de păsări din ordinul procelariiforme.

HIDROBIOLOGIE, domeniu de cercetări științifice fundamentale și aplicative; știință ecologică care studiază legăturile proceselor biologice din bazinele de apă, relațiile dintre organismele acvatice și mediul înconjurător.

HIDROBIONT, organisme marine și de apă dulce, care trăiesc în mediul acvatic.

HIDROCARBURI NECONVENȚIONALE, combustibili de origine vegetală.

HIDROCARBURI, clasă de compuși organici ale căror molecule constau doar din atomi de carbon și hidrogen; Hidrocarburi dienice, hidrocarburi nesaturate ce conțin două legături CC duble în molecule; Hidrocarburi etilenice, v. **ALCHENE**; Hidrocarburi nesaturate, hidrocarburi ce conțin una sau mai multe legături carbon-carbon; Hidrocarburi perfluorurate, Hidrocarburi saturate, hidrocarburi în care atomii de carbon sunt legați doar prin legături simple.

HIDROCARITACEAE, familie de plante monocotiledonate.

HIDROCENTRALĂ, instalație hidrotehnică pentru producerea energiei electrice.

HIDROCHIMIE, știință care studiază compoziția chimică a apelor naturale și

legăturile variației ei în funcție de procesele fizice, chimice și biologice din mediul ambiant.

HIDROCHINONĂ, n-dihidroxibenzen.

HIDROCORIE, procedeu de răspândire a semințelor prin intermediul apei.

HIDRODINAMICĂ, ramură a hidromecanicii care studiază mișcarea lichidelor și interacțiunea lor cu solidele. În hidrodinamică lichidul se consideră mediu continuu incompresibil și fluid.

HIDROENERGETICĂ, ramură a energiei care se ocupă cu folosirea energiei potențiale a resurselor de apă.

HIDROEXTRUZIUNE, proces geologic.

HIDROFIIDE, familie de șerpi veninoși adaptați la viața permanentă în mediul acvatic.

HIDROFILIDE, familie de insecte coleoptere din subordnul polifagilor.

HIDROFUG, care împiedică pătrunderea apei într-un corp poros pe care îl impregnează sau îl acoperă; tip de material cu proprietăți speciale.

HIDROGEN, (Hydrogenium), H, element chimic, nr. at. 1, amestec din doi izotopi stabili. Se obține în industrie prin oxidarea parțială și conversia hidrocarburilor, prin electroliza apei, iar în laborator – prin reacția dintre HCl și zinc.

HIDROGENARE, reacție în care se introduce hidrogen într-o moleculă, prin adăugare sau prin substituție, în prezența sau în absența catalizatorilor.

HIDROGENERATOR CAPSULAR, hidrogenerator axial orizontal, alcătuit dintr-o turbină axială cu elice, al cărei arbore este conectat cu arborele generatorului hidraulic.

HIDROGENERATOR, echipament industrial în domeniu.

HIDROGEOLOGIE, știință care studiază apele subterane (compoziția, proprietățile, proveniența, legăturile de formare și de răspândire). Are legături strânse cu geologia, litologia, tectonica, geochimia, geofizica, precum și cu hidrologia, meteorologia, geomorfologia.

HIDROGLISOR, vas care alunecă prin apă pe așa-numita pernă de aer, dat fiind că în partea inferioară a vasului este creată o mică cavitate, în care aerul este furnizat prin găuri, acționând ca un lubrifiant.

HIDROGRAF, grafic al variației debitului de apă dintr-un râu (în timp de un an sau sezon, la viitură, revărsare, inundate etc.).

HIDROGRAFIE, parte a hidrologiei care se ocupă cu descrierea râurilor, lacurilor și bazinelor de apă artificiale, cu determinarea poziției lor în spațiu; parte a oceanografiei care descrie elementele Oceanului Planetar, studiază regimul lui hidrometric, caracterul malurilor oceanelor și mărilor, dinamica reliefului fundului marin (oceanic).

HIDROLACOLIT, formă de relief.

HIDROLIZĂ, reacție chimică între un compus organic și apă, care se produce în prezența unui catalizator; În procesul hidrolizei ionii apei sunt fixați de către ionii substanței dizolvate, formându-se astfel un produs puțin disociabil, volatil sau greu solubil. Hidroliza se aplică pe larg în industria chimică.

HIDROLIZOR, v. **HIDROLIZĂ**.

HIDROLOCATOR, stație de hidrolocuție.

HIDROLOGIE, știință care studiază învelișul de apă al Pământului, fenomenele și procesele ce au loc în acest înveliș, interacțiunea lui cu mediul înconjurător, știință care studiază corpurile de apă – oceane, mări, râuri, lacuri, rezervoare de apă, mlaștini, ghețari.

- HIDROMASAJ**, procedeu fizioterapeutic.
- HIDROMECHANICĂ**, domeniu al mecanicii.
- HIDROMECHANIZARE**, ansamblu de procedee tehnice în domeniu.
- HIDROMETALURGIE**, extragerea metalelor din minereuri, concentrate și deșeuri cu ajutorul soluțiilor apoase ale unor reactive chimice prin separarea lor ulterioară din aceste soluții.
- HIDROMONITOR**, dragă aspiratoare plutitoare pentru excavarea prin metoda de aspirație a solului de pe fundul rezervoarelor de apă la adâncirea lor sau la curățarea albiei unui râu și transportul solului la locul de depozitare.
- HIDROMORFIZM**, proces geologic și pedologic.
- HIDRONIM**, cuvânt care denumește o apă.
- HIDROPIZIE**, acumularea lichidului în cavitățile, organele și membranele organismului.
- HIDROPONICĂ**, (din hidro... li gr. ponos - muncă, lucru), cultivarea plantelor fără sol în condiții artificiale.
- HIDROSAURUS**, gen de reptile din familia agamelor.
- HIDROSFERĂ**, învelișul discontinuu de apă al Pământului, situat între atmosferă și litosferă. Reprezintă totalitatea oceanelor, mărilor, precum și a apelor de pe suprafața uscatului.
- HIDROSOL**, sistem coloidal solubil în care mediul de dispersie este apa.
- HIDROSULFAT**, bisulfat.
- HIDROSULFIT**, bisulfid.
- HIDROTERAPIE**, (din hidro... și terapie), utilizarea externă a apei în scopuri curative și profilactice.
- HIDROTERMAL**, proces geologic.
- HIDROTURBINĂ AXIALĂ**, dispozitiv hidraulic cu jet în care fluxul de apă intră în rotor și iese de-a lungul axei sale de rotație.
- HIDROTURBINĂ CU ELICE**, hidroturbină axială.
- HIDROXIACIZI**, (HO-R-COOH), clasă de compuși organici care conțin în moleculă grupări carboxil - COOH și hidroxil - OH. Majoritatea hidroxiacizilor sunt larg răspândiți în natură (acidul lactic, malic, citric, tartric ș.a.); Oxiacizi.
- HIDROXID**, compus chimic anorganic a cărui moleculă conține în structura sa una sau mai multe grupe hidroxil; Hidroxid de calciu, substanță cristalină incoloră; Hidroxid de potasiu, bază alcalină, substanță cristalină higroscopică incoloră; Hidroxid de sodiu, bază alcalină. Constituie una din principalele clase de compuși neorganici. Se folosește la purificarea produselor petroliere, pentru producerea săpunului solid, a hârtiei, în industria textilă, la fabricarea fibrelor artificiale ș.a.
- HIDROXIL**, oxidril.
- HIDROXILAMINĂ**, bază rezultând din înlocuirea unui atom de hidrogen al amoniacului cu un oxidril, capabilă să dea săruri cu acizi organici și anorganici, având mare putere reductoare.
- HIDROXILARE**, adiție a unei grupări hidroxil.
- HIDROXIMETILFURFUROL**, oximetilfurfurol.
- HIDROZOARE**, (Hydrozoa), clasă de animale nevertebrate acvatice din încrengătura celenteratelor.
- HIDRURĂ DE SODIU**, compus chimic al sodiului cu hidrogenul.
- HIDRURI**, compuși ai hidrogenului cu alte elemente. Substanțe cristaline, albe, stabile, la încălzire se descompun în metal și hidrogen; Hidruri de bor (borani), compuși anorganici ai borului cu hidrogen; Hidruri de siliciu. v. **SILANI**.
- HIEMOSCUS**, gen de mamifere din ordinul paricopitate.
- HIENA DUNGATĂ**, animal mamifer din familia hienide.
- HIENĂ PĂTATĂ**, animal mamifer, unica specie din genul crocuta, familia hienide.
- HIENE**, (Hyaenidae), familie de mamifere carnivore.
- HIERACIUM**, gen de plante ierboase din familia Asteraceae.
- HIERAPOLIS**, vechi oraș grecesc situat în Frigia clasică din sud-vestul Anatoliei. Ruinele sale sunt învecinate cu Pamukkale moderne din Turcia și cuprind în prezent un muzeu arheologic desemnat drept Patrimoniul Mondial UNESCO.
- HIEROCHLOË**, gen de plante din familia Poaceae.
- HIEROCRAȚIE**, tip de organizare și conducere a societății.
- HIEROGLIFĂ**, semn din scrierea vechilor egipteni, care reprezenta prin imagini de ființe și obiecte, noțiuni, cuvinte, silabe ș.a.
- HIGH-TECH**, curent, doctrină estetică și metodă de creație în arhitectura anilor 1970-1980.
- HIGROFITE**, plante terestre care cresc numai în biotopuri cu umezeală abundentă.
- HIGROGRAF**, aparat pentru înregistrarea continuă a umidității relative a aerului.
- HIGROMETRU**, dispozitiv pentru măsurarea umidității în gaze, lichide și solide. v. **UMIDOMETRU**.

HIGROMETRU, Psihrometru, instrument pentru măsurarea umidității aerului. Există mai multe tipuri.

HIGROSCOPICITATE, proprietate a materialelor de a absorbi umiditatea din aer. Este caracteristică materialelor cu structura capilară poroasă (lemn ș.a.), precum și substanțelor solubile în apă.

HIGROSCOPICITATEA SOLULUI, caracteristică de a absorbi apa.

HIKAYAT, gen în literatura malaieziană.

HIKSOȘI, păstori arabi cari invadară Egiptul în sec. al XVII-lea î. Hr., Iosif fu ministrul unuia din regii lor.

HILASTES, gen de gândaci din familia cucurlionide.

HILIAZM, doctrină creștină despre împărăția de o mie de ani a lui Dumnezeu.

HILIDE, familie de broaște fără coadă.

HILIUȚI, Fălești, Hiliuți.

HILIUȚI, Râșcani, Hiliuți.

HILOTERIU, (Chilotherium), gen de rinoceri fosili.

HIMENEU, Hymenaios, în mitologia greacă și romană, zeul căsătoriei.

HIMENEU, în antichitate, zeu al căsătoriiilor.

HIMENOPTERA, (Hymenoptera), ordin de insecte.

HIMENOPTEROLOGIE, domeniu de cercetări științifice fundamentale și aplicative.

HIMERĂ, combinație nefirească de elemente ale diferitelor sisteme la un subiect.

HIMERĂ, Himaira, în mitologia greacă, monstru cu trei capete, (de leu, de

capră și de șarpe), care vărsau flăcări; utopie; în mitologia antică greacă, copil monstruos zămislit de Echidna și Typhon.

HIMERE, chimere, (Chimaeriformes), ordin de pești cartilaginoși din subclasa holocefalilor.

HINCĂUȚI, Edineț, Hincăuți.

HINDUIISM, credință religioasă apărută în India în sec. V-IV î. Hr., care reprezintă o îmbinare a brahmanismului cu elemente budiste, propunând o nouă cale de mântuire prin iubire și dăruire, accesibilă oricui.

HINDUIISM, religie care actualmente este mai larg răspândită în India, a apărut în sec. VI-IV î. Hr.

HINDUKUȘ, sistem muntos în Asia, pe teritoriul Afganistanului, Pakistanului și Indiei.

HINOBIIDE, (Hynobiidae), tritoni cu dinții ascuțiți, familie de amfibii caudate primitive, caracterizate prin prezența vertebrelor amficelice și a osului angular liber.

HIOSCIAMUS, (Hyoscyamus), măse-lariță, gen de plante ierburi din familia Solanaceae.

HIPARION, (Hipparion), gen de cai fosili.

HIPERBOLĂ, curbă plană din familia conicilor cu rază de curbură variabilă; trop folosit în literatură pentru a exagera calitățile sau dimensiunile unui obiect în scopul intensificării impresiei artistice.

„**HIPERCARD**”, software pentru calculator.

HIPEREMIE, creșterea volumului de sânge.

HIPERICACEE, (Hypericaceae), familie de plante dicotiledonate. În Republica Moldova cresc 4 specii de pojarăniță.

HIPERINFLAȚIE, inflație cu o rată foarte mare și crescătoare.

HIPERLINK, trimitere la o sursă pe Internet.

HIPERMETROPIE, patologie a ochiului la care focusul principal al sistemului optic al ochiului se află în spatele retinei.

HIPERMORFOZĂ, (din hiper... și gr. morphe – formă), tip de dezvoltare filogenetică caracterizată prin dereglarea corelației dintre organism și mediul ambiant în urma hipertrofiei unor organe.

HIPEROODON, mamifere acvatice din genul cetacee, familia hiperodontide.

HIPERPLAN, termen de referință în geometrie, privind un subspațiu a cărui dimensiune este una mai mică decât cea a spațiului său ambiental.

HIPERREALISM, doctrină estetică și curent artistic inaugurat în anii 1960 ai sec. XX.

HIPISM, sport practicat cu caii.

HIPNOZĂ, (din gr. hypnos – somn), stare asemănătoare cu somnul, provocată artificial prin sugestie, în timpul căreia controlul conștient și contactul cu realitatea slăbesc, trăirile și acțiunile celui hipnotizat fiind supuse voinței hipnotizatorului.

HIPOBOSCIDE, familie de insecte diptere.

HIPOCAUST, procedeu tehnologic de încălzire.

HIPOCICLOIDĂ, curbă plană trasată de un punct fixat pe un cerc care se rostogolește în interiorul altui cerc mai mare.

HIPOCLORIȚI, săruri ale acidului hipocloros; se obțin prin acțiunea clorului asupra hidroxizilor puternic bazici sau pe cale electrochimică.

HIPOCLOROS, ACID ~, v. **HIPOCLORIȚI**.

HIPODINAMIE, reducerea efortului muscular.

HIPODROM, cursă, loc pentru curse; teren special amenajat pentru antrenarea cailor trăpași și de curse și pentru desfășurarea concursurilor hipice.

HIPOFIZĂ, glandă cu secreție internă.

HIPOFTALMICTINE, subfamilie de pești din familia ciprinide.

HIPOGEU, în antichitate, construcție subterană alcătuită din mai multe încăperi, cu destinație mai ales funerară.

HIPOLAIS, gen de păsări din familia silvide.

HIPOPITIS, gen de plante din familia Monotropaceae.

HIPOPOTAM, (Hippopotamidae), familie de animale mamifere paricopitate acvatiche nerumegătoare.

HIPOTALAMUS, parte a encefalului situată sub talamus; component al creierului intermediar.

HIPOTERMIE REVERSIBILĂ, scăderea temperaturii corporale sub cea normală, cu revenire ulterioară la normalitate.

HIPOTERMIE, (din hipo...și gr. therme – căldură), scăderea temperaturii corpului sub valorile normale cauzată de acțiunea temperaturilor joase asupra organismului sau de extenuarea mecanismelor de termoreglare.

HIPOTONIE, scăderea tonusului muscular.

HIPSOMETRU, dispozitiv de măsurare în domeniu.

HIPSOTERMOMETRU, dispozitiv de măsurare în domeniu; Hipsometru, termobarometru.

HIPURIS, gen de plante din familia Plantaginaceae.

HIRACOIDE, (Hiracoidae) ordin de mamifere

HIRIȘENI, Telenești, Hirișeni.

HIROSHIMA, oraș în Japonia, centru administrativ al prefecturii cu aceeași denumire; primul oraș din istorie distrus de o bombă nucleară.

HIROTONISIRE, ritualul ridicării la rangul de preot.

HIROVA, Călărași, Hirova.

HIRUDINE, (Hirudinae), clasă de viermi inelați.

HIRUNDINIDE, (Hirundinidae), familie de paseriforme.

HISOPUS, gen de plante din familia Lamiaceae.

HISPANISTICĂ, studiu al limbii și al culturilor spaniolă, portugheză, catalană.

HISTEREZIS, fenomen fizic privind starea unui sistem.

HISTERIDE, (Histeridae), familie de insecte coleoptere.

HISTEROGRAFIE, procedeu medical minim invaziv.

HISTOGENEZĂ, proces de formare a țesuturilor în cursul dezvoltării embrionare.

HISTOGRAMĂ, reprezentare grafică a unei repartiții statistice, constând într-o succesiune de dreptunghiuri, fiecare dintre acestea având drept bază un subinterval al intervalului în care se găsesc valorile caracteristicii, iar ca înălțime, raportul dintre frecvența corespunzătoare subintervalului respectiv și lungimea acestuia.

HISTOLOGIE, domeniu al biologiei de cercetări științifice fundamentale și aplicative privind țesuturile organice vegetale și animale.

HISTRIA, colonie milesiană întemeiată în 657/656 î. Hr. pe țărmul apusean al Pontului Euxin (azi Marea Neagră).

HISTRICIDE, familia de mamifere din ordinul rozătoare.

HISTRIO, gen de pești din familia antenariide.

HISTRION, în Roma antică, actor de comedie; în Europa Occidentală de la începutul Evului Mediu, actor ambulant.

HISTRORUM REX, conducător ale geților.

HITIȚI, triburi și populație de limbă indo-europeană care a pătruns în milen. II î. Hr. în Asia Mică.

HITREȘTI, Fălești, Sărata Veche.

„**HIV**”, (Human Immunodeficiency Virus), virusul imunodeficienței umane.

HLIGENI, Șoldănești, Hligeni.

HLINA, Briceni, Hlina.

HLINAIA MICĂ, Edineț, Rotunda.

HLINAIA, Edineț, Hlinaia.

HLINAIA, UATSN, Hlinaia.

HLINCEA, sat în comuna Ciurea, județul Iași. Așezare cu urme de locuire din sec. al VII-lea.

HLINJENII-NOI, sat în Fălești. În 1973 s-a contopit cu s. Glinjeni.

HMELNIȚKI, oraș, regiune în Ucraina.

HO ȘI MIN, (Thành Phố Hồ Chí Minh), oraș în Vietnam, 8,993 milioane locuitori.

HOARDA DE AUR, stat feudal format în sec. al XIII-lea de Batu Han, cuprindea teritorii în Estul Europei și Asia Centrală.

HOARDĂ, grupare în care erau organizate popoarele nomade mongole primitive; ceată, bandă de oameni care pradă și pustiesc.

HOARDELE TĂTARE, Hoarda de sud, Hoarda din Bugeac, invazii de popoare.

HOATZIN, (*Opisthocomus hoatzin*), pasare din ordinul galiformelor; unicul reprezentant al familiei hoatzinilor.

HOBBY, ocupație favorită a cuiva în afara profesiei.

HOCHEI PE GHEAȚĂ, joc sportiv de echipă pe patine pe un teren acoperit cu gheață, care se joacă cu croșe și un puc.

HOCHEI PE IARBĂ, joc sportiv de echipă pe terenul de iarbă, în care o echipă de jucători încearcă să înscrie goluri prin lovirea sau împingerea unei mingi în poarta echipei adverse, prin utilizarea croșelor.

HOCHEI, joc sportiv de echipă, cu croșe, având ca scop marcarea cât mai multor goluri în poarta formației adverse. După tipul terenului și al obiectului de joc, se deosebesc trei varietăți: hochei de gheață, hochei pe iarbă, hochei pe rotile.

HODOGRAF, funcție vectorială; traseul unei căi terestre.

HOGINEȘTI, Călărași, Hoginești.

HOITAR, (*Neophron percnopterus*), vultur european, pasăre răpitoare din familia accipitride.

HOJE, slujitor al cultului în islamism.

HOKKAIDŌ, (*Yesso, Ezo*), a doua insulă după mărime a Japoniei.

HOL, spațiu public într-o clădire.

HOLDING, societate pe acțiuni care deține o cantitate suficientă din acțiunile altei societăți pentru a putea exercita controlul asupra ei; Holding financiar.

HOLERCANI, Dubăsari, Holercani.

HOLISM, concepție metafizică idealistă de la începutul sec. XX.

HOLMIU, (*Holmium*), Ho, element chimic din grupa a III-a a sistemului periodic al elementelor. Face parte din lantanide. Nr. at. 67. Prezintă un singur izotop natural stabil.

HOLMOGORSC, de găște, rasă indigenă.

HOLOCAUST, sacrificarea unui animal; nimicirea poporului evreu în timpul celui de al Doilea Război Mondial; ardere de tot.

HOLOCEFALI, (*Holocephali*), subclasă de pești cartilaginoși din ordinul himelelor.

HOLOCEN, (din holo... și gr. *cainos* – nou), epoca geologică actuală, care constituie ultima parte, încă neîncheiată, a cuaternarului. A început cu cca 10 mii de ani în urmă, după ultima glaciație.

HOLOGRAFIE, metodă de obținere a imaginii în relief a unui obiect, bazată pe interferența undelor; Hologramă tridimensională.

HOLOGRAMĂ, simbol/desen tridimensional, utilizat ca element de securitate pentru a preveni falsificarea.

HOLOȘNIȚA NOUĂ, Drochia, Palanca.

HOLOȘNIȚA, Soroca, Holoșnița.

HOLOTURII, (*Holothurioides*), clasă de animale nevertebrate marine din încrengătura echinodermelor.

HOLOTURIOIDE, familie de animale nevertebrate marine echinodermate.

HOMBURG, stațiune balneologică din Germania.

HOME RULE, (Regulă a casei), mod (principiu) de organizare a vieții locale fără intervenția guvernului.

HOMEOPATIE, (din homeo... și gr. *pathos* – boală), sistem terapeutic bazat pe administrarea în doze infime, la intervale mici de timp, a unor medicamente, care în doze mari provoacă la omul sănătos simptome identice cu cele ale bolii.

HOMEOSTAZĂ, sistem de protecție al organismului ce asigură starea lichidă a sângelui în limitele vaselor sangvine, formarea rapidă a trombilor locali în zona de lezare a pereților vaselor sangvine și dizolvarea lor după restabilirea regiunii lezate.

HOMEOTERME, animale cu sânge cald.

HOMERIZI, de la numele lui Homer, cântăreți și poeți epici greci, organizați inițial într-o școală poetică de pe insula Lios, care s-a răspândit ulterior în întreaga Grecie.

HOMING, însușire a animalului de a reveni de la distanțe considerabile la habitat.

HOMINIDE, (*Hominide*), familie de animale primat.

HOMINIZARE, proces psihofiziologic de transformare a hominidelor superioare în *Homo sapiens*.

HOMO SAPIENS, individ din ordinul primatelor, socotit de C. Linné ca tip al speciilor umane.

HOMO SOVETICUS, denumire peiorativă dată locuitorilor URSS.

HOMO, gen de primat din familia hominidelor din specia *Homo sapiens*;

Homo erectus, homo habilis, homo sapiens recens.

HOMOCROMIE, adaptarea culorii unui animal în scop de apărare la culorile mediului ambiant.

HOMOCRONIE, tulburări genetice la aceeași vârstă a membrilor unei familii.

HOMOPTERE, (Homopterae), ordin de insecte.

HOMOSEXUALITATE, atracție sexuală pentru indivizi de același sex.

HOMOTOPIE, două funcții continue de la un spațiu topologic la altul se numesc homotopice dacă una poate fi „deformată continuu” în cealaltă, o astfel de deformare numindu-se homotopie între cele două funcții.

HOMOZIGOT, organism hibrid cu un singur tip de gameți; Homozigoție.

HOMUNCULUS, mic om artificial pe care alchimiștii pretindeau că au reușit să-l fabrice.

HOMUTEANOVCA, Ialoveni, Gangu-ra.

HONG KONG, oraș în China.

HONIARA, capitala Insulelor Solomon în Oceanul Pacific.

HONOLULU, oraș, cel mai mare port al Insulelor Hawaii.

HONSHŪ, Hondo, cea mai mare insulă a Japoniei.

HONUIRE, prelucrarea fină a suprafeței interioare cilindrice a unui detaliu cu ajutorul sculei așchietoare hon.

HOPLIT, soldat echipat cu armament greu, la vechii greci.

HORĂ, (bulg. horo, din gr. choros – dans în grup), dans popular românesc cu ritm domol, una dintre cele mai răs-

pândite specii ale folclorului muzical-coregrafic.

HORBOȚICĂ, dantelă, obiect de artă.

HORESM, în antichitate și în Evul Mediu, stat pe cursul inferior al râului Amurdaria.

HOREȘTI, Fălești, Horești.

HOREȘTI, Ialoveni, Horești.

HOREU, termen din versificație, picior de vers din trei more.

HORJEȘTI, Hâncești, Cărpineni.

HORMON MELANOCITOSTIMULANT, substanță secretată de hipofiză.

HORMON, (grec. ορμόνη, – horman, hormanus – a pune în mișcare, a trezi), substanță biochimică activă secretată de glandele endocrine sau de alte țesuturi, pentru a transmite anumite informații fiziologice de la un organ sau țesut la altul. Sunt eliminați direct în sânge sau în limfă, iar unii dintre ei – în lichidul cefalo-rahidian.

HORMONI SEXUALI, substanțe biologice active elaborate de glandele sexuale, suprarenale și placentă; reglează diferențierea sexuală, dezvoltarea caracterelor sexuale primare și secundare, reproducerea și comportamentul legat de reproducere, influențează metabolismul.

HORMONOTERAPIE, utilizarea preparatelor hormonale în scop curativ.

HORN, canal de evacuare.

HORNPIPE, instrument muzical arhaic, cu ancie dublă, făcut din corn de animale.

HORODCA, Hâncești, Drăgușenii Noi.

HORODCA, Ialoveni, Horodca.

HORODIȘTE, Călărași, Horodiște.

HORODIȘTE, Dondușeni, Horodiște.

HORODIȘTE, Râșcani, Horodiște.

HORODIȘTE, Rezina, Horodiște.

HORST, sector al scoarței Pământului, de obicei alungit, delimitat de falii abrupte și ridicat deasupra sectoarelor limitrofe. Se formează în urma dislocărilor tectonice ale scoarței terestre.

HORTAYA, rasă indigenă de câini ogari.

HORTENZIE, (Hydrangea), gen de plante decorative din familia Hydrangeaceae.

HORTICULTURĂ, (din lat. hortus, -i – grădină, parc și cultură), știință care studiază metodele de cultivare și de înmulțire a pomilor, arbuștilor fructiferi și decorativi, a plantelor legumicole și florilor. Include pomicultura, legumicultura, arhitectura peisajeră și floricultura, ramură a pomiculturii care se ocupă de creșterea culturilor fructifere perene; știința ce include studierea biologiei și ecologiei culturilor pomicole, precum și elaborarea bazelor științifice și a tehnologiilor de obținere a materialului săditor și de creștere a diferitelor culturi pomicole, ramură a fitotehniei, se ocupă de creșterea, selecția și cultivarea de semințe a culturilor leguminoase; domeniu al agriculturii care se preocupă de cultivarea pomilor și arbuștilor fructiferi, viței-de-vie, legumelor și florilor și folosirea naturii în producția acestor culturi agricole. Horticultură ornamentală.

HORUS, în mitologia egipteană, zeul Cerului; a devenit mai târziu zeu solar, iar apoi Soarele însuși, ca fenomen cosmic. Protector personal al faraonului, se confundă uneori cu acesta. Fiul zeului Osiris și al zeiței Isis. Moștenitorul legitim al Pământului, de care este însă deposedat prin uciderea tatălui său de către Seth (fratele acestuia). Horus l-a înfrânt în luptă pe Seth, răzbunând astfel moartea părintelui său. Reprezentat ca un șoim sau ca un om cu cap de șoim.

HOSTA, *Funkia*, gen de plante erbacee multianuale din familia Liliaceae.

HOSTA, gen de plante din familia Asteraceae.

HOT SPRING, stațiune balneologică din SUA.

HOTAR CLIMATIC, graniță convențională pe suprafața pământului între linii sau fâșii, ale căror indicatori de climă sunt semnificativ diferiți.

HOTAR, frontieră, linie de demarcație ce desparte două țări, două așezări, două moșii ș. a; moșie, proprietate; graniță.

HOTARUL LUI HALIL-PAȘA, 1673, linia de demarcare stabilită de împăratul Porții Otomane, Halil-Pașa.

HOTĂ, ventilare locală deasupra mașinei de gătit cu gaz sau a plitei electrice.

HOTĂRĂRE, faptul de a (se) hotărâ; fermitate în conduită, în atitudinea cuiva; ceea ce hotărăște cineva; decizie; dispoziție a unei autorități.

HOTĂRNICIE, în Imperiul Rus, ansamblu de acțiuni tehnice și legale, menite să determine terenul și să aprobe prin repere limitele unui teren și actele speciale.

HOTEL, instituție publică de cazare; clădire în care camerele mobilate se dau cu chirie pe zi.

HOTENTOȚI, (denumirea autohtonă coicoin, „oameni adevărați”), grup social în Franța.

HOTIN, oraș în regiunea Cernăuți, situat pe malul drept al Nistrului.

HOTNOG, în Moldova medievală, grad militar.

HOTONIA, gen de plante din familia Primulaceae.

HOUTEM JAARMARKT, târg anual de vite, care are loc pe data de 11-12 noiembrie în Sint-Lievens-Houtem.

HOVÂRLA, munte, cel mai înalt punct al Carpaților din Ucraina.

HOVENIA, gen de plante din familia Rhamnaceae.

HRAMUL BISERICII, sărbătoare creștină consacrată prăznuirii sfântului, al cărui nume îl poartă biserica.

HRANA VACII, (*Spergularia*), gen de plante erbacee anuale, bienale sau perene din familia Caryophyllaceae.

HRANĂ, materie folosită la nutriția plantelor și animalelor; Cantitate de hrană, valoarea nutritivă a hranei.

HREAN, (*Armoracia*), gen de plante erbacee perene din familia Brassicaceae. Se cunosc 5 specii, răspândite în Eurasia. În RM crește spontan și se cultivă hreanul (*Armoracia rusticana*).

HRIB ALBASTRU, ciupercă cu pălărie din filumul baziodimicete.

HRIB MURG, ciupercă comestibilă din familia Boletus, filumul baziodimicete.

HRIBUL DRACULUI, ciupercă cu pălărie din genul Boletus.

HRISOV, (neogr. *hrisovuilon* – bulă de aur), în Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova, act domnesc care servea, ca titlu de proprietate, de privilegiu etc., uric.

HRISTICI, Soroca, Hristici.

HRISTOFOROVCA, Ungheni, Pârlița.

HRISTOLOGIE, unul dintre capitolele fundamentale ale dogmaticii ortodoxe.

HRISTOVAIA, UATSN, Hristovaia.

HRIȘCĂ, (*Fagopyrum*), gen de plante anuale, unele perene, din familia

Polygonaceae. Importanță economică are hrișca cultivată (*Fagopyrum sagittatum*).

„HRONICUL VECHIMEI A ROMANOMOLDO-VLAHILOR”, ultima operă a lui D. Cantemir; capitală monografie istorică scrisă între anii 1719 și 1722 în limba latină (în Rusia, 1717, la comanda Academiei din Berlin spre a o informa „de începătura, neamul și vechimea moldovenilor”).

HRUBNA NOUĂ, Fălești, Taxobeni.

HRUȘCA, UATSN, Hrușca.

HRUȘOVA, Criuleni, Hrușova.

„HTML”, limbaj în informatică.

HUABEN, specie literară în literatura chineză medievală.

HUAI, fluviu în estul Chinei. Lungimea de 5 500 km.

HUBBARD, ghețar în Canada și SUA.

HUBBLE, telescop spațial.

HUBLOU, fereastră circulară din sticlă trainică la navele aeriene, ce se închide ermetic.

HUCEA, seliște slavă timpurie din sec. VI-VII.

HUCO, gen de pești răpitori din familia salmonide.

HUDSON, fluviu în estul SUA.

HUGENOȚI, protestanți, adepți ai calvinismului în Franța sec. XVI-XVIII.

HULĂ, critică injurioasă; defăimare.

HULBOACA, mun. Chișinău, Grătiești.

HULBOACA, Orhei, Ghetlova.

HULUB, v. PORUMBEL.

HULUBOAI, Cahul, Huluboaia.

HUMIFICARE, transformarea în humus a substanțelor organice din sol.

HUMORESCĂ, mică compoziție instrumentală cu caracter sprinten și glumeț.

HUMULEȘTI, Anenii Noi, Maximo-vca, până în 1991 Malohoruzina, sat în com. Bubueci, mun. Chișinău.

HUMULUS, hamei, gen de plante din familia Cannabaceae.

HUMUS, (lat. humus - pământ, sol), complex de compuși organici ai solului care se formează în urma transformării biochimice a resturilor vegetale și a organismelor animale; cel mai de preț substrat organic în sol; Humificare.

HUNEDOARA, oraș și județ în România.

HUNI, popor nomad care s-a format în sec. II-IV, în Priuralie pe baza triburilor turcice, venite aici din Asia Centrală și a triburilor locale ugrice și sarmatice.

HUNVEIBINI, „Gărzile Roșii”, membri ai detașamentelor de asalt, folosite de către Mao Zedong în timpul „revoluției culturale” din Republica Populară Chineză în anii 1966-1976 în lupta sa cu adversarii politici, precum și pentru a desfășura teroarea în masă împotriva „dușmanilor revoluției”.

HURII, fecioare, care potrivit credinței musulmane ar fi fost fâgăduite credincioșilor în rai, drept răsplată pentru faptele lor pe pământ.

HURMUZ ALB, (*Symphoricarpos*), specie de plante din familia Caprifoliaceae.

HURON, lac în SUA și Canada, al doilea ca mărime din Marile Lacuri.

HUSAR, ostaș.

HUSIȚI, adepți ai ideilor conducătorului reformei din Cehia Ian Hus.

HUTULU, Cahul, Lebedenco.

HUȚULCA, dans popular și melodia după care se execută.

HUȚULI, grup etnografic.

HUZUN, Strășeni, Micleușeni.

HYALOSPONGIA, spongieri din clasa Eucaryota.

HYDERABAD, oraș în India, 6,81 milioane locuitori; oraș în Pakistan, 1,733 milioane locuitori.

HYDNUM, gen de plante ciuperci din familia Hydnaceae.

HYDRANGEACEAE, familie de plante dicotiledonate.

HYDRIE, vas pentru aducerea și păstrarea apei.

HYDROCHARIS, gen de plante din familia Hydrocharitaceae.

HYNOBIIDE, una dintre cele mai vechi familii de amfibii caudate moderne.

HYPERION, (gr. Hyperion), satelit al planetei Saturn; unul dintre cei șase titani, fiul lui Uranus și al Gaea în mitologia greacă

„**HYPERION**”, editură în Republica Moldova.

HYPertext, text afișat pe un monitor de computer, cu referințe către alte texte pe care cititorul poate imediat să le vizualizeze.

HYPHE, la ciuperci superioare, tip de celule filamentoase structurate, din care se formează aparatul vegetativ.

HYPNOS, (în mitologia greacă), zeul somnului. Fiul nopții (Nyx) și al Întinericului (Erebos), frate geamăn cu Zeul Morții (Thanatos).

I, i, a unsprezecea literă a alfabetului român și sunetul corespunzător; simbol chimic.

I.N.R.I., abrevierea formulei Iesus Nazarenus Rex Iudaeorum.

IABLOANA, Glodeni, Iabloana.

IAC SĂLBATIC, (*Bos mutus*, *Bos grunniens*), mamifer din familia bovide.

IACHIMENI, Edineț, Constantinovca.

IACOBIN, călugăr dominican; membru al celei mai radicale grupări revoluționare franceze în perioada revoluției din

1789-1794; membru al Clubului Iacobinilor, reprezentând aripa republicană intransigentă, în perioada Revoluției Franceze din sec. al XVIII-lea; democrat cu idei foarte avansate.

IAD, locul în care sunt supuse chinurilor sufletele celor păcătoși; infern.

IAGORLÂC, afluent al Nistrului.

„**IAGORLÂC**”, rezervație științifică.

IAGORLÎC, UATSN, Goian.

IAHT, navă mică cu motor, motor-pânze sau numai cu pânze pentru sporturi nautice, turism și plimbări.

IAHTING, unul din sporturile nautice care se practică cu ambarcațiuni cu vele.

IAKUȚI, (denumirea autohtonă - saha), popor turcic, cea mai mare comunitate etnică din Republica Saha (Iakutia).

IAL-AGASI, El-Agasi, căpetenie a sateilor moldovenești din Bugeac în timpul dominației tătărești (sec. XVI-XVIII). Era numit de hanul Crimeii și își avea sediul la Căușeni.

IALAN, afluent al Prutului.

IALOMIȚA, județ în România.

IALOVENI or., Ialoveni, or. Ialoveni.

IALPUG, Cimișlia, Hârtop.

IALPUG, râu ce se varsă în lacul Ialpus.

IALPUGEL, afluent al râului Ialpus.

IALPUGENI, Cimișlia, Ialpuseni.

IALTA, oraș în Ucraina.

IAMB, picior de vers compus din două silabe, dintre care, în prozodia antică, prima este scurtă și a doua lungă, iar în prozodia modernă, prima este neaccentuată și cea de-a doua accentuată; gen de poezie, predominant impersonală, mai rar cu caracter elegiac, în care alternează versurile lungi și scurte.

IAMS, denumire generală a genurilor de plante din neamul Dioscorea, familia Dioscoreaceae.

IANTARNOE, UATSN, Rașcov.

IARBA DE BIZON, (*Anthoxanthum nitens*), plantă din familia Poaceae.

IARBA-CANARULUI, (*Phalaris canariensis*), meiul canarului, gen de plante din familia Poaceae.

IARBA-ȘARPELUI, (*Echium*), viperică, gen de plante Boraginaceae.

IARBA-VÂNTULUI, (*Apera*), gen de plante din familia Poaceae.

IARBĂ BERMUDĂ, plantă erbacee multianuală din familia Poaceae; Colț de câine.

IARBĂ DE CASTRAVETE, *Borago*, gen de plante leguminoase anuale și buruiene de câmp perene din familia Boraginaceae.

IARBĂ DE SUDAN, (*Sorghum sudanense*), plantă furajeră foarte valoroasă și foarte rezistentă la secetă, înrudită cu sorgul; se cultivă și în Republica Moldova.

IARGARA or., Leova, or. Iargara.

IARMAROC, târg ținut la date fixe, bălci (anual).

IARNĂ, anotimp al anului, de la solstițiul de iarnă până la echinocțiul vernal, în emisfera nordică din 21-22 decembrie pentru 20-21 martie, iar în cea de în sud - 21-22 iunie până la 23 septembrie.

IAROVA, Soroca, Iarova.

IAROVIZARE, stimularea înfloririi, accelerarea trecerii plantei de la dezvoltarea vegetativă la cea generativă sub influența, într-o anumită perioadă, a temperaturilor pozitive joase.

IAS, standardele internaționale de contabilitate.

IASCĂ, (*Fomes ignarius*), specie de ciuperci parazite.

IASNAIA POLEANA, Cahul, Doina.

IASOMIE, (*Jasminum*), gen de plante din familia Oleaceae.

IAȘI, oraș și județ în România.

IAȘMAC, voal din muselină albă pe care îl poartă femeile musulmane sub vălul care le acoperă fața.

IATA, Asociația Internațională a Transporturilor Aeriene.

IAZ, lac artificial de acumulare de apă amenajat pentru piscicultură și irigație.

IAZIGI, triburi sarmate.

IBADAN, oraș în Nigeria, 1,835 mil. locuitori

IBERIA, denumire dată de autorii antici și bizantini Georgiei de est (Kartli).

IBERIS, gen de plante din familia Brassicaceae.

IBIS, (*Threskiornithinae*), denumire dată unor păsări din ordinul ciconiformelor, asemănătoare cu cocostârcul; Ibis sfânt (*Threskiornis aethiopicus*), Ibis crestă (*Eudocimus ruber*).

IBLIS, în religia musulmană, duh rău, diavol.

ICAR, Ikaros, personaj din mitologia greacă.

ICARUS, asteroidul № 1566, descoperit în 1949 de W. Baade (SUA).

ICERYA, (*Icerya purchasi* australian), insectă din familia Margarodidae.

ICHEL, râu în partea centrală a RM, afluent pe dreapta al Nistrului.

ICHILIC, (tc. ikilik), unitate de măsură de volum folosită în Moldova medievală, egală cu 150-180 cm³.

ICHTHYOPHTHIRIUS MULTIFILIIS, infuzoriu parazit care poate infecta majoritatea speciilor de pești de apă dulce.

ICIAN-KALA, în orașul Hiva, primul monument din Asia mijlocie, inclus în Patrimoniul Mondial UNESCO.

ICIOGLAN, (tc. içoğlan), copil de casă la curtea domnilor Moldovei în perioada jugului otoman.

ICOANA LUMEI, prima revistă ilustrată moldovenească, de orientare iluministă. A apărut în trei serii între 1840-1841, 1845-1846, 1865-1866. Redactată de Gh. Asachi.

ICOANĂ, imagine pictată sau sculptată în relief, reprezentând chipuri ale divinităților creștine; Iconolatrie.

ICOANE DUPĂ ALTAR, tip de icoane specifice, pictate în stil de altar, și amplasate în spațiul dintre pristol și perețele de răsărit al încăperii.

ICONAR, persoană care se ocupă de pictarea icoanelor.

ICONOCLASM, mișcare socială în creștinism împotriva icoanelor.

ICONOGRAFIE, disciplină care se ocupă cu studiul operelor realizate în arta plastică; studiu al operelor de acest fel privitoare la un anumit subiect; totalitatea imaginilor legate de o anumită temă, perioadă, problemă, localitate etc.; în artele vizuale, sistem stabil de imagini, personaje, obiecte, sunete etc.; direcție în istoria artei și una dintre metodele de analiză semantică a operelor artistice.

ICONOLOGIE, direcție în istoria artei și una dintre metodele semantice de analiză a lucrărilor de artă și arhitectură. Iconologia este o continuare a iconografiei, dar în contrast cu aceasta, implică o metodă de expansiune și interpretări, relevând în spatele sensului direct (obiectiv) al imaginii, și anumite

simboluri (simbolism religios, alegorie grafică, semnificații culturale, istorice și psihologice).

ICONOSCOPII, dispozitiv de recepție cu fascicul de electroni.

ICONOSTAS, într-o biserică ortodoxă, barieră tradițională ce separă altarul de partea de mijloc a bisericii, formată din icoane așezate canonic pe ea; simbolizează biserica cerească, condusă de întemeietorul ei Iisus Hristos; pupitru în biserică, pe care se pune o icoană; catapeteasmă.

ICOSAEDRU, figură geometrică poliedru cu 20 de fețe.

ICRE, celule sexuale feminine ale moluștelor, echinodermelor, peștilor, amfiburilor și unor altor specii de animale acvatice depuse în apă.

ICTER AL VIERMILOR DE MĂTASE, boală infecțioasă a viermilor de mătase, cauzată de virusii de genul Baculovirus.

ICTER, sindrom dezvoltat în urma acumulării în țesuturi a bilirubinei și manifestat prin colorarea în galben a sclerei, mucoaselor și pielii.

ICTERIDE, (Icteridae), familie de paseriforme cântătoare.

ICTERUL PLANTELOR, grup de maladii cauzate de virusii sau fitoplasme.

ICTIOPTERIGIA, (Ichthyopterygia), ordin de reptile marine dispărute.

ICTIORNIS, (Ichthyornis), gen de păsări marine dispărute.

ICTIOSTEGA, (Ichthyostega), amfibii străvechi, gen timpuriu de tetrapodomorfe.

ICTUS, dereglare acută a circulației cerebrale cu dezvoltarea simptomelor stabile de afectare a sistemului nervos central.

IDAHO, stat în SUA.

IDEAL, submulțime nevidă, unde este un inel și pentru care relația adunarea și înmulțirea sunt operații definite în inelul M.

IDEALISM, concepție potrivit căreia doar spiritul are existență reală, celelalte domenii fiind descrise ca reprezentări ale spiritului; Idealizare, ideal, ideal educațional, ideal gender, ideal politic, ideal social.

IDEE, termen generic pentru diferite forme ale cunoașterii logice; principiu, teză cuprinzătoare, teză fundamentală, concepție, gândire, fel de a vedea.

IDELE LUI MARTE, (în latină Idus Martiae, în latina târzie, Idus Martii), o zi din calendarul roman care corespunde cu 15 martie.

IDEMPOTENȚĂ, proprietate a unui element x al unei mulțimi M în raport cu o operație binară caz în care x se numește idempotent; operație logică în care conectarea unei variabile cu ea însăși are drept rezultat aceeași variabilă.

IDENTIFICARE, procedeu de lucru la calculator.

IDENTIFICAREA OBIECTELOR, procedeu de lucru la calculator.

IDENTIFICATOR, termen de referință în tehnologia informațiilor privind un simbol destinat pentru a identifica un corp de date.

IDENTITATE ETNICĂ, un grup etnic este un tip de comunitate culturală în care se pune accentul pe rolul originii comune și pe memoria istorică.

IDENTITATE NAȚIONALĂ, însușire în-născută, cuvenită în mod natural unei comunități.

IDENTITATE, egalitate a două expresii analitice, valabilă pentru orice valori

admisibile ale variabilelor incluse în acestea; principiu fundamental al gândirii care impune ca formele logice să păstreze unul și același sens în decursul aceleiași operații; Identitate europeană, identitate gender, identitate personală, identitate socială.

IDEOGRAMĂ, semn grafic care notează un cuvânt nu prin litere, ci prin desemnarea noțiunii și care este folosit în unele limbi.

IDEOLOGIE, totalitatea ideilor și concepțiilor filosofice, morale, religioase etc. care reflectă, într-o formă teoretică, interesele și aspirațiile unor categorii într-o anumită epocă; Ideologie militară, ideologie politică, ideologie religioasă.

IDILĂ, specie a poeziei lirico-epice, numită și poezie bucolică, în care este prezentată, în formă optimistă sau idealizată, viața și dragostea în cadrul câmpului și pastoral.

IDIOADAPTARE, adaptare particulară a organismelor la un anumit mod de viață în condițiile date ale mediului extern.

IDIOLECT, structură a unui idiom, așa cum apare ea la un anumit vorbitor.

IDIOM, termen generic, față de care denumirile „limbă”, „dialect” sau „grai” se află în raport de subordonare.

IDIȘ, limba vorbită de evreii care locuiesc, mai ales, în Europa de est și SUA. Face parte din grupul limbilor germanice de vest.

IDOL, denumire dată de unii filosofi din Grecia antică, (Democrit, Epicur ș.a.) imaginii imperceptibile a obiectului, care desprinzându-se de acesta, acționează asupra organelor de simț ale omului, condiționând percepția; în religiile politeiste, denumirea divinităților antropomorfe; chip, figură, statuie care reprezintă aceste divinități; Idolatrie.

IDOLI DE PIATRĂ, stâlpi de piatră natural onduțați, alcătuiți din roci rezistente la distrugere.

IE, cămașă scurtă, împodobită cu cusături de mătase, purtată de femei.

IEDERĂ, gen de plante, arbuști agățători din familia Araliaceae.

IEHOVA, Yahweh, numele lui Dumnezeu în ebraică.

IEHOVISM, credință în Iehova.

IEHOVIȘTI, curent religios care a luat ființă în sec. al XIX-lea în SUA; martorii lui Iehova.

IELE, (Vântoase, vântoace, șoimane), zâne rele în mitologia populară românească. v. **DRĂGAICELE**.

IENTIBAHAR, gen de plante din familia Myrtaceae.

IENTICER, soldat din corpul de elită al vechii infanterii turcești, recrutat la început dintre prizonierii de război, iar mai târziu dintre copiii turciți ai populațiilor creștine.

IENTICERI, corp de infanterie regulată, creat în sec. al XIV-lea în Imperiul Otoman din prizonieri de război sau copii ai populației creștine convertiți la islam. În 1826 corpul de ieniceri a fost desființat de sultanul Mahmud II.

IENTUPĂR, (*Juniperus communis*), gen de plante dioice sau monoice (arbuști ori arbori), veșnic verzi, din familia Cupressaceae. Se cunosc cca 70 specii, răspândite mai ales în zona temperată.

IEPURE VIENEZ DE CULOARE AL-BASTRĂ, rasă de iepuri crescuți pentru carne și pielecele.

IEPURE, (*Lepus*), gen de mamifere rozătoare din familia leporidelor; Iepure tolai, iepure săritor, iepure polar, iepure de câmp.

IEPURE, (*Oryctolagus*), gen de animale din familia Leporidae, ordinul Lagomorpha. Este crescut pentru carne, blană și pere (puf); Iepure de casă, iepure de muscă.

IEPURELE, constelație în emisfera sudică a cerului.

IEPURENI, Cantemir, Cania.

IEPURI, (Lagomorpha), ordin de animale mamifere.

IERACONPOL, complex de monumente antice pe malul de vest al râului Nil în Egiptul Superior.

IERARHIE BISERICESCĂ, regulă de subordonare în biserică în raport cu funcția și rangul slujitorului; denumire comună a celor trei ranguri preoțești: diacon, preot și episcop; Iereu, ierarhi, ierodiacon, ieromonah.

IERARHIE, la animale, sistem de relații dintre indivizi în comunitate bazat pe principiul dominanței; sistem de subordonare a elementelor, a gradelor, a funcțiilor, a autorităților etc. inferioare față de cele superioare; Ierarhie politică.

IERBURI DE FÂNEAȚĂ, plante de nutreț.

IERBURI, formă vitală a plantelor cu lăstari aerieni, cu o viață relativ scurtă.

IERIHON, oraș străvechi în Palestina, apărut în mil. IV î. e. n.; complex de monumente antice arheologice și istorice în valea râului Iordan, pe teritoriul și în împrejurimile orașului Arih.

IERNAREA ALBINELOR, perioada de iarnă în viața familiei de albine, caracterizată prin formarea clubului albinelor și starea inactivă îndelungată a acestora.

IERNAREA PEȘTILOR, perioada de iarnă în viața peștilor, care face parte din ciclul vital anual, și care se desfășoară în condiții nefavorabile.

IERTARE, înlăturarea pedepsei pentru greșeală sau păcat, împăcarea între păcătos și Dumnezeu.

IERTAREA PĂCATELOR, ritual creștin în timpul căruia preotul îl iartă pe credincios în urma spovedaniei.

IERUNCĂ, (*Tetrastes bonasia*), găinușă de alun, pasăre din familia tetraonidelor; Ieruncă alpină.

IERUSALIM, oraș în Israel; orașul sfânt al iudaismului și creștinismului.

IEȘIRE DE URGENȚĂ, ieșire tehnologică.

IEȘIREA, plecarea evreilor din Egipt, unde căzuseră în robie; Exodul.

IEZĂRENII NOI, Sângerei, Iezărenii Vechi.

IEZĂRENII VECHI, Sângerei, Iezărenii Vechi.

IEZUIT, membru al unui ordin de călugări catolici, întemeiat în 1534 de călugărul spaniol Ignățiu de Loyola pentru combaterea reformei și întărirea puterii papale.

IGIENA ALIMENTAȚIEI, partea igienei care urmărește două obiective principale: cunoașterea și punerea în valoare a efectelor favorabile ale alimentației asupra stării de sănătate și, diminuarea sau îndepărtarea riscului ca produsele alimentare să devină factori dăunători pentru consumatori.

IGIENA MUNCII, ramură a științei medicale care studiază influența condițiilor de muncă asupra sănătății omului.

IGIENA PERSONALĂ, spalare și curățare a corpului (mâinilor, părului, unghiilor, urechilor, degetelor etc.).

IGIENA SOCIALĂ, compartiment al medicinei ce studiază influența factorilor sociali asupra sănătății populației.

IGIENĂ, ramură a medicinei care elaborează normele de apărare a sănătății oamenilor și formele de aplicare a acestor norme pe baza studierii interdependenței și interacțiunii dintre om și mediul înconjurător, a condițiilor de trai, precum și a relațiilor sociale și de producție.

IGLIȚĂ, ustensilă de împletit plase.

IGNĂȚEI, Rezina, Ignăței.

IGNIFUGARE, proces tehnologic în domeniu.

IGUANIDE, (*Iguanidae*), familie de animale reptile.

IGUANODON, (*Iguanodon*), gen de reptile erbivore fosile din jurasic și cretacic din ordinul dinozaurienilor ornitopelvienui.

IHNEUMONIDE, (*Ichneumonidae*), familie de insecte din ordinul himenopterelor.

IHS, primele trei litere grecești ale numelui lui Isus (ΙΗΣΟΥΣ).

IHTIO, prefix savant care ține de domeniul peștilor și pisciculturii.

IHTIOFAUNĂ, (din ihtio... și fauna), totalitatea peștilor dintr-un bazin de apă, (lac, râu, mare, ocean), dintr-o regiune geografică sau care au trăit într-o anumită perioadă a istoriei Pământului.

IHTIOFTIRIUS, (*Ichthyophthirius multifiliis*), animal protozoar din clasa infuzoriilor ciliate.

IHTIOLOGIE, (din ihtio... și ...logie), ramură a zoologiei care se ocupă cu studiul peștilor.

IHTIOTOXICOZĂ, varietate a intoxicației alimentare ca urmare a consumului de pești otrăvitori.

IHTIOZAUUR, (*Ichthyosaurus*), gen de reptile fosile marine.

IKEBANA, (în jap., arta aranjării florilor), specie a artei decorative japoneze, reprezentând compoziții florale și vegetale.

ILEANA COSÂNZEANA, personajul principal feminin din basmele mitologice românești, corespondentul feminin al lui Făt-Frumos, de obicei idealul feminin al acestuia.

ILEH, râuleț în vestul RM, afluent pe stânga al Prutului.

ILEITĂ, afecțiune inflamatorie a mucoasei ileonului.

ILENUȚA, Fălești, Ilenuța.

ILEOCOLITĂ, afecțiune inflamatorie a mucoasei ileonului și a colonului.

ILEOCOLOSTOMIE, anastomoză între intestinele subțire și gros.

ILEON, porțiune terminală a intestinului subțire.

ILEOSTOMIE, operație prin care se realizează un anus contra naturii la nivelul ileonului.

ILEUS ACUT, (gr. eileas - astupare), dereglarea completă sau parțială a tranzitului intestinal.

ILEX, gen de plante, arbori și arbuști veșnic verzi din familia Aquifoliaceae.

ILFOV, județ în România.

ILIADA, epeee din literatura antică în 24 de cânturi sau rapsodii atribuite lui Homer, cel mai important text antic despre împresurarea Troiei sau Ilion, poem epic grec.

ILIC, pieptar din postav, împodobit cu găitane. Face parte din costumul național și se poartă în timpul verii.

ILICIOVCA, Drochia, Șalvirii Vechi.

ILICIOVCA, Florești, Iliciovca.

ILICIUM, (*Illicium*), gen de plante din familia Schisandraceae.

ILIDE, compuși organici.

ILIGACI, Valea Ilighila, râuleț în partea centrală a RM, afluent pe dreapta al Răutului.

ILIRI, denumirea unui trup de triburi indo-europene (veneți, dalmați, istrieni ș.a.), care populau în antichitate teritoriul dintre țărmul Mării Adriatice, Dunăre și gura fluviului Po; persoană care face parte din populația vechii Ilirii; *Illyricum*, provincie romană.

ILIȘ, în Moldova medievală, dare, impozit asupra cerealelor și altor produse agricole, percepută în natură sau în bani de dregători speciali, ilișari. Prima menționare documentară în sec. al XV-lea.

ILMENIT, mineral, oxid natural de fier și de titan.

ILOȚI, categorie socială în Sparta antică, provenind din populația aheeană, subjugată de cuceritorii doriene.

ILUMINARE, proces de creare a unui mediu de iluminat care oferă percepția vizuală a obiectelor sau posibilitatea înregistrării acestora; Iluminare electrică, iluminat casnic, iluminatul construcțiilor; valoare luminoasă folosită în fotometria cu impulsuri, egală cu integrala de la intensitatea luminii unei surse cu impulsuri în timp, în intervalul de timp considerat; Iluminare electrică.

ILUMINISM, curent filosofic din secolul al XVIII-lea și al XIX-lea; concepție religioasă care afirmă existența inspirațiilor directe de la divinitate; mișcare ideologică și culturală, antifeudală, desfășurată în perioada pregătirii și înlăturării revoluțiilor din sec. XVII-al XIX-lea; perioadă din gândirea reprezentând emanciparea culturală a noii clase burgheze în ascensiune, prin accentuarea rațiunii și experienței, neîncrederea față de autoritatea

tradițională, cristalizarea idealurilor societății liberale și democratice.

ILUSTRATIE, (lat. *illustratio* – reprezentare), imagine vizuală care însoțește, completează și explică clar un text literar sau științific, un material publicistic; gen de arte vizuale.

ILUZIE SOCIALĂ, percepție denaturată a lucrurilor reale din societate.

ILUZIE, percepție denaturată sau falsă a lucrurilor din realitate; situație în care o ficțiune sau o aparență este considerată drept realitate.

ILUZIONISM, (< fr. *illusionisme*), ansamblu de procedee tehnice în artele plastice și gen de artă.

ILUZIONIST, (fr. *illusioniste*), scamtor.

IMAGINAȚIE, capacitate umană de a crea noi reprezentări sau idei pe baza percepțiilor, reprezentărilor sau ideilor acumulate anterior.

IMAGINE ANIMATĂ, domeniu de creație.

IMAGINE ARTISTICĂ, produs al imaginației, reflectarea ei artistică prin cuvinte (în literatură), prin sunete (în muzică), prin culori (în artele plastice).

IMAGINE DIGITALĂ, termen de referință în tehnologia informațiilor privind o imagine generată de calculator.

IMAGINE FOTO LATENTĂ, la fel ca o fotografie latentă.

IMAGINE FOTOGRAFICĂ ASCUNSĂ, imagine foto latentă invizibilă pentru ochi, obținută în timpul expunerii la lumină a stratului fotosensibil.

IMAGINE LOCALĂ, imagine a teritoriului, complex de reprezentări (semne, simboluri, arhetipuri, „imagini”, asociații, stereotipuri etc.) care caracterizează un anumit teritoriu (peisaj,

zonă naturală sau zonă, așezare, unitate teritorială, regiune economică, țară, regiune culturală și istorică etc.) în mintea oamenilor.

IMAGINE NEGATIVĂ, negativ, tip de imagine fotografică.

IMAGINE POZITIVĂ, tip de imagine fotografică.

IMAGINE REVERSIBILĂ, imagine pozitivă a unui obiect obținută pe aceeași fotografie sau material de film (film, hârtie etc.), pe care a fost făcută inițial filmarea.

IMAGINE TERMICĂ, metodă de a obține o imagine vizibilă a obiectelor grație radiației termice emise sau reflectate de ele.

IMAGINE TRANSFERATĂ, procedeu poligrafic de transferare a unei imagini de la o suprafață la alta, folosind diverse tehnologii cu utilizarea vopselei, cernelii, lacului, folii, pulbere neagră sau colorată, temperatura ridicată și/sau presiunea.

IMAGINE URBANĂ, privire generală asupra localității.

IMAGINE, reflectare de tip senzorial a unui obiect în mintea omenească sub forma unor senzații, percepții sau reprezentări; reflectare artistică a realității prin sunete, cuvinte, culori etc. în muzică, literatură, arte plastice etc; termen de referință în matematică privind elementul $a \in A$ la reprezentarea lui φ a mulțimii A în mulțimea B .

IMAGINI CARTOGRAFICE, sistem de simboluri utilizat pentru a crea hărți, pentru a afișa locația spațială a obiectelor, fenomenelor, proceselor.

IMAGINISM, mișcare de avangardă în literatura universală a anilor 1920.

IMAGISM, mișcare literară în poezia engleză și americană a anilor 1910.

IMAGISTICĂ CU REZONANȚĂ MAGNETICĂ, metodă de cercetare în medicină.

IMAGISTICĂ CU ULTRASUNETE, metodă de cercetare în medicină.

IMAGISTICĂ MEDICALĂ, specialitate științifică.

IMAGISTICĂ PRIN REZONANȚĂ MAGNETICĂ, procedeu tehnologic în medicină.

IMAGISTICĂ TERMICĂ, metodă de cercetare în medicină.

IMAGO, stadiul final al dezvoltării individuale a insectelor.

IMAGOLOGIA MILITARĂ, domeniu științific fundamental și aplicativ al psihologiei militare.

IMAM, conducător suprem, înzestrat cu putere religioasă, politică și militară în statele teocratice musulmane; conducător suprem al șiiților; preot sau prelat musulman; conducătorul rugăciunii colective într-o moschee.

IMAMAT, stat musulman condus de un imam.

IMBECILITATE, deficiență mintală gravă, caracterizată prin incapacitatea de a depăși nivelul intelectual al vârstei preșcolare; Idiolenie, tâmpenie.

IMBERIE ȘI MARGARONA, roman popular reprezentând traducerea, printr-un intermediar grec, a romanului cavaleresc și picaresc francez din sec. al XV-lea.

IMBROHOR, (tc. imbrohor), demnitar turc, șef al grajdurilor împărătești.

IMERSIUNE A APELOR DE SUPRAFĂȚĂ, varietate de zone frontale răsândită în ocean.

IMIDAZOL, compus heteroaromatic.

IMIDE ALE ACIZILOR CARBONICI, compuși organici.

IMIGRANT, (din lat. immigro – a se așeza cu traiul), cetățean al unui stat, care, din motive politice, economice ș.a., s-a stabilit cu traiul pe teritoriul unui alt stat, persoană care iese sau intră pe teritoriul unui stat, ce nu este stat de cetățenie sau o țară de reședință permanentă (obișnuită) a acelei persoane, în conformitate cu procedura de intrare în stat, în scopul stabilirii pe teritoriul acesteia, cu reședință permanentă sau temporară; animal care nu trăiește în zona geografică de unde provine.

IMIGRARE, stabilire definitivă sau temporară a oamenilor de origine străină pe teritoriul unei țări; intrarea străinilor într-o anumită țară pentru reședință permanentă sau temporară; grup de străini care s-au stabilit într-o anumită țară pentru reședință permanentă.

IMIGRAȚIE, intrarea persoanelor din alte țări pentru reședință permanentă sau temporară în țara de destinație; Imigrant ilegal (numit imigrant fără acte).

IMINĂ, oxaldină.

IMINEI, (tc. yemeni), în Moldova medievală, denumirea pantofilor. Imineii din piele groasă erau purtați de țărani.

IMITAȚIE, reluare, repetare a unei teme sau a unui motiv muzical pe diferite trepte de înălțime.

IMN DE STAT, piesă muzicală solemnă, cu sau fără cuvinte cu conținut simbolic și programatic, care este folosit mai ales ca simbol al statului.

IMN NAȚIONAL, cântec oficial solemn sau altă lucrare muzicală, exprimând într-o formă muzical-poetică ideea de stat, idealul social al oamenilor și fiind simbolul oficial al statului.

IMN, (gr. hymnos), poezie, melodie și cântec solemn.

IMNUL DE STAT AL REPUBLICII MOLDOVA, simbol de stat.

IMOBIL, construcție pentru locuit (cu mai multe etaje); clădire; casă.

IMOBILIZARE (lat. immobilis – nemișcat), în medicină, imobilitatea sau reducerea mobilității unor părți ale corpului sau a întregului corp.

IMORTELĂ, (Heichrysum arenarium), floare de paie, plantă perenă, pubescentă, din familia Compozitelor.

IMPACT, înrăurire a unei idei, a unei lucrări etc. asupra unei persoane, asupra evenimentelor etc.; influență.

IMPALA, (Aepyceros melampus), antilopă din familia bovide.

IMPATICOPITATE, (Perissodactyla), ordin de copitate erbivore nerumegătoare.

IMPATIENS, gen de plante anuale și perene din familia Balsaminaceae.

IMPERATIV, mod verbal care exprimă prin forme de persoana I și II un ordin, o poruncă, o rugăminte. Este un mod prin care vorbitorul își impune voința celui căruia i se adresează.

IMPERFECT, timp al modului indicativ care arată o acțiune desfășurată în trecut, dar neîncheiată până în momentul vorbirii.

IMPERIAL, monedă de aur în Rusia, introdusă în 1775.

IMPERIALI, care aparține împăratului sau imperiului, care se referă la împărat sau la imperiu; împărătesc.

IMPERIALISM, (lat. imperium – putere, dominare), capitalism monopolist; politică de dobândire de posesiuni coloniale și de menținere a lor; Imperialism cultural; sistem de guvernare bazat cu precădere pe forța militară, precum și politică expansionistă, de cucerire a teritoriilor străine.

IMPERIU, (lat. imperium), termen, derivă din dreptul roman și denotă dreptul de a da un ordin ce include dreptul statului de a folosi forța pentru a aplica legile; în sensul larg al cuvântului – stat puternic, extins, care include în componența sa teritorii ale altor țări și popoare; Imperiul Akkadian, Imperiul Austro-Ungar, Imperiul Rus, Imperiul Bizantin, Imperiul Gupta, Imperiul Sasanid, Imperiul Habsburgic, Imperiul Persan, Imperiul Mogul, Imperiul Hun.

IMPERIUL BIZANTIN, BIZANȚ, (Imperiul Roman (de Răsărit)), stat format în urma împărțirii Imperiului Roman în 395; a existat până în 1453; oraș și colonie întemeiată de greci originari din Megara prin 660 î. Hr. pe litoralul european al Bosforului.

IMPERIUL CAROLINGIAN, (800-888), regatul francilor condus de dinastia Carolingiană în Evul Mediu Timpuriu.

IMPERIUL CHINEZ, Imperiul Celest, unul dintre cele mai importante concepte ale culturii tradiționale chineze.

IMPERIUL COLONIAL AL OLANDEI, totalitatea teritoriilor aflate sub dependența colonială a Olandei în prima jumătate a sec. al XVII-lea – mijlocul sec. XX.

IMPERIUL COLONIAL PORTUGHEZ, primul imperiu colonial european modern, și, totodată, ultimul care s-a destrămat. A durat timp de aproape șase secole, începând din 1415, când portughezii au capturat Ceuta și până în 1999, când Portugalia a predat Chinei orașul Macao.

IMPERIUL KUSHAN, imperiu sincretic, format din triburi yuezhi la începutul secolului I.

IMPERIUL LATIN DE CONSTANTINOPOL, Imperiul Latin, stat care a apărut în urma cuceririi Constantinopolului și a împărțirii Bizanțului de către participanții la cea de-a 4-a Cruciadă.

IMPERIUL LATIN, stat întemeiat în 1204 pe teritoriul Imperiului Bizantin după cucerirea acestuia de către feudații din Europa de vest, participanți la cruciada a patra.

IMPERIUL MONGOL, structură politico-administrativă instituită în sec. al XIII-lea.

IMPERIUL OTOMAN, supraputere imperială, care și-a manifestat dominația în zona mediteraneeană și care a existat din 1299 până în 1922. Inițial, a fost un stat islamic sunnit fondat de turcii oghuzi sub conducerea lui Osman I, în nord-vestul Anatoliei, în 1299; denumire oficială a statului turc până la 1922

IMPERIUL ROMAN DE APUS, jumătatea de vest a Imperiului Roman, având capitala la Roma, apoi Ravenna.

IMPERIUL ROMAN DE RĂSĂRIT, Bizanțul, Imperiul Bizantin, Imperiul Roman din Evul Mediu având capitala la Constantinopol.

IMPERIUL ROMAN, stat roman, care a existat între anii 27 î. Hr. și 285 d. Hr., caracterizat de o formă de guvernământ autocratică și de stăpânirea unui imens teritoriu în jurul Mării Mediterane cu capitala la Roma.

IMPERIUL RUS, denumire oficială dată statului absolutist rus de Petru I, când s-a proclamat împărat, în 1721 și a existat până în februarie 1917.

IMPERIUL SUMERIAN, sudul Mesopotamiei.

IMPERIUL TRAPEZUNTULUI, Trapezon, stat succesor al Imperiului Bizantin (1204-1461).

IMPLANT COHLEAR, dispozitiv neuroprotetic implantat chirurgical.

IMPLANT, material natural sau artificial implantat în organism.

IMPLANTARE, (lat. implantare – a în-sămînța), în embriologie, încadrarea embrionului în mucoasa uterului; în chirurgie, operație de încorporare în organism a unor materiale străine.

IMPONDERABILITATE, stare imponderabilă a unui corp a cărui greutate se reduce datorită ieșirii sale din câmpul gravitației terestre.

IMPORT, totalitatea operațiilor cu caracter comercial prin care se introduc într-o țară mărfuri produse și cumpărate din alte țări.

IMPOTENȚĂ SEXUALĂ, dereglare a capacității bărbatului de a întreține actul sexual.

IMPOZITE, plăți obligatorii de stat ale persoanelor fizice și juridice; Impozitare, impunere fiscală; dublă impozitare, impozit ad valorem, impozit direct, impozit indirect, impozit local, impozit pe consum, impozit pe import, impozit pe produs, impozit progresiv, impozit unic.

IMPREGNARE, îmbibare.

IMPREGNAREA LEMNULUI, conservarea lemnului.

IMPRESIONISM, doctrină estetică și direcție în artă (în principal în pictură) din a doua jumătate a sec. al XIX-lea. Apariția termenului este asociată cu prima expoziție a oamenilor de artă francezi, inaugurată sub denumirea „Societatea anonimă de cooperare a artiștilor ...”, care a avut loc în atelierul de la Paris al lui G. Nadar, în 1874; mișcare artistică, manifestată la început în pictură, mai târziu și în muzică, mai ales în Franța, și care marchează desprinderea artei moderne de academicismul tradițional.

IMPRIMANTĂ CU JET DE CERNEALĂ, termen de referință în tehnologia informațiilor și tehnică privind dispozitivul de multiplicare cu jet.

IMPRIMANTĂ LASER, termen de referință în tehnologia informațiilor și tehnică privind dispozitivul de multiplicare laser cu toner.

IMPRIMANTĂ, dispozitiv periferic de calculator pentru imprimarea alfa-numerică sau grafică a informațiilor, de obicei pe hârtie, în tiraje mici; Imprimantă 3D tridimensională, imprimantă matriceală.

IMPRIMARE CU O SINGURĂ CULOARE, reproducere poligrafică a imaginilor originale pe o imprimare cu un singur colorant (cerneală, lac, toner, folie de imprimare), de obicei negru.

IMPRIMARE ÎN RELIEF, procedeu tehnic de prelucrare a pielei, plăcilor de metal, catifea, carton și alte materiale, pentru a imprima pe suprafața lor imagini în relief.

IMPRIMARE MULTICOLOR, reproducerea imaginilor originale pe un dispozitiv de imprimare (print) cu două sau mai multe substanțe colorante.

IMPRIMARE PERSONALIZATĂ, tipărire digitală.

IMPRIMARE, (fr. imprimier - a tipări), tehnica de decorare a unui material textil; proces poligrafic de reproducere a imaginilor și a textului, de obicei pe hârtie, cu ajutorul unei mașini de tipărit pentru a obține foi tipărite identice; tehnică de decor și ornamentare.

IMPRIMAREA STOFELOR, imprimarea țesăturilor, procedee de obținere numai pe o parte a țesăturii a desenelor cu fixarea colorantului pe fibre (spre deosebire de vopsire, când țesăturile sunt introduse integral în vopsele).

IMPRIMATĂ, amprență care conține imagini și/sau un text realizat cu sau fără coloranți (de exemplu, Braille) pe hârtie, diferite materiale sau semifabricate.

IMPRIMEU, țesătură pe care s-a desenat.

„IMPRINTER”, cititor manual de card; echipament de imprimat imaginea caracterelor embosate ale unui card bancar pe toate exemplarele facturilor sau chitanțelor emise.

„IMPRINTING”, fixarea în memorie a caracterelor distinctive ale obiectelor, unor acte comportamentale înăscute.

IMPROVIZAȚIE, executare a unei compoziții muzicale, pe care interpretul o creează pe măsură ce o cântă.

IMPULS CURENTULUI ELECTRIC, schimbare spasmodică pe termen scurt a tensiunii curentului electric.

IMPULS ELECTRIC, curent electric de scurtă durată.

IMPULS NERVOS, undă de excitație propagată prin fibra nervoasă sub formă de potențial de acțiune, oscilații rapide ale potențialului membranal.

IMPULS, cantitate de mișcare; Impuls acustic, impuls sonor, impuls electric.

IMPULSIVITATE, formă de comportament la care acțiunile și faptele sunt determinate de excitație și se desfășoară fără controlul rațiunii.

IMPULSURI RADIO, impulsuri electrice.

IMPUNEREA PĂCII, dictarea condițiilor de pace inamicului învins.

IMUNITATE DIPLOMATICĂ, totalitatea drepturilor speciale, personale și patrimoniale, de care se bucură reprezentanții diplomați pe teritoriul statului unde își exercită funcțiile; Imunitate parlamentară, imunitatea deputatului, imunitatea președintelui, imunitatea consilierului, imunitate politică, imunitate feudală.

IMUNITATE SOCIALĂ, ansamblu de drepturi sau de privilegii de care se bucură unele categorii de persoane.

IMUNITATE, rezistență a organismului față de acțiunea microbilor patogeni sau a produșilor toxici ai acestora; (lat. immunitas - scutire de ceva), în societatea medievală, privilegiu acordat sau recunoscut la cerere, printr-un act al monarhului, stăpânilor de pământ de a judeca, de a strânge impozite, de a ridica la oaste etc. pe domeniile lor, fără amestecul reprezentanților puterii centrale; ansamblu de drepturi sau de privilegii de care se bucură unele categorii de persoane.

IMUNITATEA PLANTELOR, rezistența plantelor față de boli.

IMUNIZARE, (lat. immunis, -e - scutire, liber de ceva), crearea imunității artificiale cu scopul prevenirii bolilor infecțioase.

IMUNOCITE, celule ale sistemului imun al organismului ce asigură imunitatea.

IMUNOGENETICĂ, domeniu de cercetări științifice fundamentale și aplicative medicale privind relațiile dintre sistemul imunitar și genetică.

IMUNOGLOBULINE, gamaglobuline, proteine complexe globulare care posedă activitatea anticorpilor.

IMUNOHEMATOLOGIE, compartiment al imunologiei.

IMUNOLOGIE, (lat. immunis - scutit, protejat și ...logie), știința despre proprietățile protectoare ale organismului.

IMUNOPATOLOGIE, compartiment al imunologiei ce studiază dereglările supravegherii imunobiologice a organismului.

IMUNOPROFILAXIE, totalitatea măsurilor întreprinse în scopul prevenirii bolilor infecțioase, prin administrarea vaccinurilor sau serurilor specifice.

IMUNOTERAPIE, tratamentul bolilor și stărilor imunodeficitare cu ajutorul preparatelor imune.

IN MEDIAS RES, expresie în latină care apare în „Arta poetică” de Horațiu și care poate fi tradusă ca „în mijlocul lucrurilor”, adică „direct la subiect”, „în plină acțiune”.

IN NOMINE, gen de muzică instrumentală din sec. XVI-XVII în Marea Britanie.

IN SITU, mediu intermediar între „in vivo” și „in vitro”; termen folosit pentru a indica poziția originală a obiectelor.

IN VITRO, metodă tehnică de a executa un anumit experiment într-un mediu controlat în afara unui organism viu.

IN VIVO, experimente realizate într-un organ, pe un țesut al unui organism viu.

IN, (Linum), gen de plante anuale sau perene ierboase (uneori semiarbuști) din familia Linaceae. Importanță economică are inul de cultură (Linum usitatissimum), care este cultivat pe scară largă ca plantă textilă și uleioasă. În Moldova inul se cultivă pe suprafețe reduse.

INADAPTARE, apariția contradicțiilor interioare în organism ce se opun perfecționării de mai departe a adaptării.

INALIENABIL, (despre drepturi, bunuri), care nu poate face obiectul unui act de înstrăinare.

INAMOVIBILITATE, drept de a nu fi înlocuit; faptul, calitatea sau dreptul de a fi inamovibil.

INARI, cultivator de in în Japonia; negustor de in.

INAUGURAȚIE, Inaugurare, ceremonia de intrare în funcție a noului șef de stat ales, încoronarea monarhului; pro-

cedura solemnă de consacrare în cea mai înaltă ordine spirituală.

„INBREEDING”, (engl.), înmulțire înrudită la plante și animale; încrucișare între rude apropiate; tehnică utilizată în reproducerea selectivă. În cultura plantelor, este folosit mai des termenul sinonim de origine germană, ințuht (inzucht); Autopolenizare; Cosangvinizare.

INCAPACITATE DE MUNCĂ, pierderea parțială sau totală de către o persoană a capacității biologice de a desfășura activitatea de muncă.

INCAPACITATE DE PLATĂ, situație financiară a persoanei juridice sau fizice caracterizată prin incapacitatea de a-și onora obligațiile de plată.

INCAPACITATE, lipsă de aptitudini, de pregătire, de îndemânare; nepricepere.

INCASSO, tranzacție bancară prin care o bancă, transferă fonduri de la plătitor la destinatar prin intermediul băncii cu creditarea acestor fonduri în contul destinatarului.

INCENDIU DE PĂDURE, arderea pădurii, care se răspândește stihiiic foarte repede.

INCENDIU, proces necontrolat de ardere, care produce pagube materiale, creând un pericol pentru sănătatea și viața oamenilor, mediului, intereselor societății și statului.

INCERTITUDINE ÎN ECONOMIE, una dintre proprietățile de bază a economiei, care reprezintă cunoașterea incompletă a mecanismului de funcționare a sistemului economic.

INCEST, întreținerea de relații sexuale între părinți și copii sau între frați și surori; legătură sexuală imorală și ilegală între rude primare.

INCHEON, oraș în Republica Coreea, 3 milioane locuitori.

INCHIZIȚIE, instituție a Bisericii catolice, creată la sfârșitul sec. al XII-lea și începutul sec. al XIII-lea, însărcinată cu apărarea credinței creștine și reprimarea ereziei; tribunal al Bisericii Catolice, înființat în 1231 de papa Grigore al IX-lea pentru a combate erezia; instituție a bisericii catolice care judeca și condamna la ardere pe rug pe cei acuzați de erezie, vrăjitorie și pe cei care își manifestau sub orice formă ostilitatea sau nesupunerea față de biserica catolică.

INCIDENȚA LEGII, aplicarea normelor juridice la faptele ori situații concrete.

INCINERAȚIE, rit funerar.

INCINTĂ, spațiu (mare) închis în interiorul unei construcții.

INCIPIT, formulă introductivă dintr-o carte tipărită sau dintr-un manuscris antic ori medieval, care cuprindea titlul lucrării și numele autorului.

INCISIVI, dinți relativ ascuțiți de pe partea anterioară a maxilarului mami-felilor.

INCIZARE, tehnică de ornamentare.

INCIZAT, ornament.

INCIZIE, termen de referință în arta plastică, ornament executat prin incizie.

INCLUZII NEMETALE, aditivii nemetaliici Az, C, O, S ș.a. care se conțin în oțel și aliajele lui.

INCLUZIUNE, cuprinderea noțiunilor cu sferă mică, dar cu conținut bogat, în noțiuni cu sferă mare și conținut sărac; relație între două mulțimi prin care se exprimă faptul că orice element al primei mulțimi îi aparține și celeilalte.

INCLUZIUNEA COMPUȘILOR, substanțe cristaline sau semicristaline din două sau mai multe componente, dintre care una formează o rețea cristalină

de formă cilindrică, cavități bidimensional sau tridimensional, altele sub forma de molecule sau ioni sunt dispuse în aceste cavități.

INCLUZIUNI CELULARE, componente ale citoplasmei sub formă de depuneri de substanțe scoase temporar din metabolism sau produse finite ale metabolismului.

INCOGNITO, aflare sau călătorie sub un nume fictiv a unei persoane, de obicei oficiale, care dorește să rămână neidentificată, fără a urmări scopuri criminale.

INCOMPATIBILITATE MEDICAMENTOASĂ, schimbarea eficienței și gradului de securitate a remediei medicamentos la folosirea concomitentă sau consecutivă cu alte medicamente.

INCONEL, aliaj termorezistent de nichel, fier și crom.

INCONȘTIENT, activitate psihică a omului de care el nu-și dă seama, totalitate a fenomenelor psihice care scapă conștiinței.

INCONTINENȚĂ, lipsă de continență, eliminare involuntară a urinei sau a materiilor fecale, neputință de a reține urina sau materiile fecale.

INCRUSTARE, gen de artă decorativă a edificiilor, pieselor de artă și articolelor de artizanat; tehnică de ornamentare; provocare regulată de răni speciale pe tulpinile copacilor în perioada vegetativă în scopul de a obține produsele acestora: oleorășină, latex, lichid pentru gume, sucuri zaharate etc.

INCRUSTAȚIE, tehnică folosită în industria de ceramică.

INCUBATOR INOVAȚIONAL, subdiviziune care valorifică rezultatele studiilor științei și inovării prin activități de inovare și transfer tehnologic, cercetări afiliate activităților menționate, instruirea și perfecționarea studenților.

INCUBATOR, echipament industrial în domeniul agriculturii; instalație pentru clocirea artificială și nașterea puișorilor de păsări de casă.

INCULEȚ, Orhei, Zorile, Ustie, în perioada 1945-1999.

INCULPAT, persoană acuzată de o culpă; pârât, acuzat, învinuit.

INCUNABUL, carte tipărită în Europa în prima perioadă a istoriei tiparului, între 1445-1500.

IND, fluviu în China, India, Pakistan.

INDAMINĂ, colorant organic albastru sau albastru-verzui.

INDANTREN, colorant sintetic, folosit în industria textilă.

INDEN, hidrocarbură aromatică condensată; Indonaften.

INDEPENDENȚĂ DE STAT, capacitatea statului de a-și manifesta suveranitatea politică, în contrast cu situația în care autoritatea sa este redusă de puterea suzerană sau colonială.

INDEPENDENȚĂ, în teoria probabilităților, una dintre cele mai importante noțiuni specifice ale teoriei probabilităților.

INDEX BIBLIOGRAFIC, lucrare de îndrumare bibliografică, cuprinzând lista principalelor scrieri privitoare la o problemă, însoțită uneori de adnotări asupra conținutului lor.

INDEX LIBRORUM PROHIBITORUM, registru în cadrul bisericii catolice în care sunt înscrise toate cărțile interzise credincioșilor, introdus în 1563 de papa Pius al IV-lea.

INDEX, listă alfabetică sau pe materii, pusă la sfârșitul sau la începutul unei cărți sau apărută în volum separat, cuprinzând materiile, autorii sau cuvintele conținute în ea, cu indicarea paginilor.

INDEXARE, creșterea plăților în număr, în conformitate cu modificarea indicelui prețurilor; Indexarea pensiilor, indexarea salariilor; introducerea a unui autor, a unui cuvânt etc. într-un indice; metoda și mecanismul legislativ sau altfel stabilit pentru menținerea valorii reale (volumului) a creanțelor și veniturilor monetare într-o perioadă de inflație.

INDEXAREA MOTOARELOR DE CĂUTARE, termen de referință în tehnologia informațiilor privind colectarea, analizarea și stocarea datelor pentru a facilita regăsirea rapidă și precisă a informațiilor.

INDEXUL CĂRȚILOR INTERZISE, liste de autori și cărți interzise de către Biserica romano-catolică.

INDEXUL DEZVOLTĂRII UMANE, măsură comparativă a speranței de viață, alfabetizării, învățământului și nivelului de trai; Indexul dezvoltării umane după gen.

INDIA DE VEST, denumirea comună a insulelor din Oceanul Atlantic și Marea Caraibelor, situate între continentele America de Nord și America de Sud.

INDIA, UATSN, Butor.

INDIANISM, disciplină care se ocupă cu studiul limbilor vorbite în India.

INDICATIV, mod verbal care exprimă o acțiune reală, sigură, obiectivă din prezent, trecut sau viitor. În limba română are multiple valori temporale, redând 7 timpuri (4 simple și 3 compuse).

INDICATOR CU CRISTALE LICHIDE, dispozitiv pentru vizualizarea informației.

INDICATOR DE LUMINIScență CAtodică, instrument pentru vizualizarea informației colectate, bazată pe luminiscenta catodică.

INDICATOR ZERO, dispozitiv pentru determinarea absenței tensiunii electrice în circuite electrice.

INDICATOR, dispozitiv, instrument, aparat, care indică derularea proceselor, fenomenelor sau starea obiectelor observate; text tipărit care se folosește ca îndrumător într-un anumit domeniu; expresie numerică pentru caracterizarea cantitativă a unui fenomen social-economic din punct de vedere al compoziției, structurii, schimbării în timp, al legăturii reciproce cu alte fenomene etc.

INDICATORI AGREGAȚI, principalele indicatori care măsoară volumul producției finale, rezultatul activității întreprinderii, unităților administrativ-teritoriale și a țării pentru o anumită perioadă de timp.

INDICATORI ECONOMICI, caracteristici cantitative generalizate ale fenomenelor și proceselor economice în corespundere cu determinarea lor logică și calitativă; Indicator de progres și performanță, indicator economic, indicatori bursieri, alte tipuri.

INDICATORI NATURALI, în economie, indicatori contabili care caracterizează obiectele în categorii de mărime, greutate, volum și alte mărimi.

INDICATORI, substanță cu ajutorul căreia se determină caracterul acid sau bazic al altei substanțe ori sfârșitul unei reacții chimice; Indicatori chimici, compuși chimici a căror introducere în sistemul analizat, permite obținerea informațiilor atât despre cursul proceselor chimice, cât și despre compoziția substanței; Indicatori izotopici, substanțe ce conțin un element cu mai mulți izotopi, utilizate pentru studierea proceselor fizice și chimice.

INDICATORIDE, (Indicatoridae), familie de păsări din ordinul piciforme.

INDICE CETANIC, indice de inflamabilitate al combustibilului pentru motoarele Diesel; Indice de cocsificare, raportul dintre masa reziduului solid nevolatil format la încălzirea în condiții standard a unui eșantion de

substanță studiată ce conține carbon la masa probei analizate; Indice de oxidare, v. **GRAD DE OXIDARE**; Indice de hidrogen, caracteristică cantitativă a acidității soluțiilor.

INDICE DE CULOARE, în astronomie, diferența de mărimi stelare obținute în două intervale de lungime de undă diferite; caracterizează distribuția energiei în spectrul unui obiect ceresc.

INDICE DE REFRAȚIE, caracteristică optică a luminii într-un mediu omogen transparent, egal cu raportul dintre viteza luminii în vid și viteza luminii într-un mediu sau raportul dintre viteza luminii în aer și viteza luminii într-un mediu.

INDICE OCTANIC, cifră octanică.

INDICE UNIFICAT DE RESURSE, modalitate standardizată de a înregistra adresa unei resurse (pagină web, fișier etc.) pe Internet, determinând locația acesteia și modul de accesare a ei.

INDICE, în statistică, indicatori ai modificării relative a unui nivel dat al fenomenului investigat; Indice valoric, indice valutar; în teoria numerelor, număr, ce joacă un rol în rezolvarea comparațiilor, similar cu rolul logaritmilor în rezolvarea ecuațiilor exponențiale.

INDICELE BURSIER, indicator care ajută la evaluarea stării pieței valorilor mobiliare.

INDICELE DOW JONES, metodă de previziune a evoluției cursurilor la bursă, bazată pe analiza grafică a indicilor bursieri.

INDICELE HERFINDAHL-HIRSCHMAN, indicator care măsoară dimensiunea firmelor în raport cu capacitatea segmentului de piață pe care aceste firme activează, indicator al competiției dintre acestea.

INDICELE LASPEYRES, indicator economic.

INDICELE LERNER, indicator al puterii monopolistului pe piață; caracterizează diferența relativă dintre prețul de monopol și costul marginal de producție.

INDICELE NASDAQ, indice bursier ce cuprinde cele mai mari companii nefinanciare care sunt listate la bursa americană NASDAQ.

INDICELE PAASCHE, indicator economic.

INDICELE PREȚURILOR, indicator statistic utilizat pentru măsurarea dinamicii prețurilor pentru diverse grupuri de bunuri și servicii.

INDICELE PUTERII DE CUMPĂRARE A BANILOR, este definit prin relația matematică: indice masă monetară raportată la indice prețuri.

INDICI BURSIERI, indicatorii generali ai modificării nivelului prețurilor a unui set de acțiuni.

INDIENI DIN AMERICA, denumire comună a populației autohtone, cu excepția eschimoșilor și aleuților, de pe continentul american.

INDIENI, (Hindustani), denumire generică a popoarelor din India, Pakistan și Bangladesh, care vorbesc diferite limbi și profesează diferite religii; popor și populația de bază din India.

INDIGENAT, dreptul de cetățenie într-un stat.

INDIGENISM, indianism, tendință în literatură și artă din America Latină, manifestată prin interes deosebit pentru viața și istoria indienilor, dorința de a recrea particularitățile culturii lor, în unele cazuri - instalarea reabilitării sociale și culturale a populației autohtone în contextul politicilor discriminatorii față de ea.

INDIGESTIE, termen general care descrie disconfortul din abdomenul superior.

INDIGO, indigotină, colorant natural; materie colorantă albastru-închis, extrasă din frunzele mai multor plante tropicale sau obținută sintetic din anilină sau din acid antranilic și folosită pentru vopsirea lânii și a bumbacului.

INDIGOFERA, gen de plante din familia Fabaceae.

INDIU, (Indium), In, element din grupa a III-a a tabelului periodic al elementelor. Nr. at. 49. Are doi izotopi stabili și 14 izotopi artificiali radioactivi.

INDIVID, persoană privită ca o unitate distinctă; individualism, individualizare; unitate indivizibilă a lumii vii.

INDOCHINA, peninsulă în sud-estul Asiei.

INDO-EUROPENI, denumire dată unui grup de populații care trăiau în mileniul III î. Hr. în Asia Centrală, de unde au emigrat mai târziu spre vest și sud-vest; comunitate etnică constituită în antichitate, vorbitorii protolimbii indo-europene, strămoașa limbilor indo-europene.

INDOL, compus heteroaromatic; 2,3-benzopirol.

INDONEZIENI, nume comun pentru denumirea populației autohtone de pe insulele din sud-estul Asiei, populația băștinașă a Indoneziei.

INDOSTAN, peninsulă în sudul Asiei.

INDRA, divinitate din triada supremă din hinduism. Stăpânul cerului, zeul trăsnetului și al furtunii; în genere, zeu al războiului și al forțelor violente. A ucis demonul Vritra, un monstru cosmic. Re prezentat de obicei călare pe un elefant.

INDRI, (Indri indri), gen de lemuri cu o singură specie din familia indriide.

INDRICOTERIU, (Indricotherium), gen de rinoceri lipsiți de coarne fosili, din epoca oligocenă.

INDUCTANȚĂ MUTUALĂ, coeficient de inducție mutuală.

INDUCTANȚĂ, dipol care poate înmagazina energia.

INDUCTOMETRIE, metodă de tratament cu ajutorul curentului electric.

INDUCTOMETRU, instrument de măsurare a inducției.

INDUCTOR DE ÎNCĂLZIRE, dispozitiv electromagnetic pentru încălzire prin inducție.

INDUCTOR, componentă electrică pasivă cu două terminale care stochează energie într-un câmp magnetic atunci când curge curentul electric prin el.

INDUCȚIE ELECTROMAGNETICĂ, fenomen de apariție a unei tensiuni electromotoare într-un circuit străbătut de un flux magnetic variabil.

INDUCȚIE ELECTROSTATICĂ, separare a sarcinilor electrice și redistribuirea lor pe suprafața unui conductor, datorită acțiunii unui câmp electric.

INDUCȚIE MATEMATICĂ, metodă de demonstrare a afirmațiilor matematice.

INDUCȚIE, fenomen fizic nemecanic; formă fundamentală de raționament, care realizează trecerea de la particular la general; producere sau influențare a unui fenomen de către un alt fenomen, altfel decât printr-o acțiune mecanică nemijlocită.

INDULGENȚĂ, în dreptul roman, o grațiere cu ocazia unor sărbători; în catolicism – certificat papal, iertare a păcatelor săvârșite, precum și a celor încă nesăvârșite.

INDUS, element al unui sistem electromagnetic.

INDUSTRIA ALIMENTARĂ, proces de prelucrare a materiei prime în produse alimentare.

INDUSTRIA BALENELOR, vânarea și prelucrarea balenelor pentru carne, grăsimi, fanoane și piele, dar și confecționarea articolelor din materia primă a acestei industrii.

INDUSTRIA DE MORĂRIT, proces de prelucrare a cerealelor în făină, efectuat la moara de făină alimentară.

INDUSTRIA DE ZAHĂR, proces de prelucrare a sfeclii de zahăr și a altei materii prime din domeniu.

INDUSTRIA ELECTRONICĂ, proces de fabricare a echipamentelor electronice.

INDUSTRIA TEXTILĂ, domeniu de prelucrare a materiei prime cu fibre textile, confecționarea țesăturilor, articolelor tricotate și a diferitor tipuri de fire.

INDUSTRIALIZARE FORȚATĂ, politică economică de stat în URSS.

INDUSTRIALIZARE, fenomen economic; totalitatea ramurilor economice care se preocupă de extragerea și transformarea materiei prime, a producției vegetale și animale în diverse mijloace de producție și consum final.

INDUSTRIE MILITARĂ, ramură a economiei, care produce echipamente, armament și vehicule militare.

INECUAȚIE, inegalitate între două expresii algebrice, care este valabilă numai pentru anumite valori date variabilelor.

INEGALITATE MINKOWSKI, inegalitate a triunghiului pentru spații de funcții integrabile de ordinul π (π).

INEGALITATE, relație care există între oricare două mărimi care nu sunt egale; faptul de a fi neegal, lipsă de egalitate; inegalitate socială.

INEGALITATEA CRAMER-RAO, inegalitate în statistica matematică, ce stabilește limita inferioară a erorilor

medii pătratice ale estimărilor statistice ale parametrilor.

INEGALITATEA LUI BUNEAKOV-SKI, inegalitate utilă întâlnită în algebra liniară, în analiza seriilor infinite sau integrării produselor, în teoria probabilităților.

INEGALITATEA LUI SCHWARZ, v. **INEGALITATEA LUI BUNEAKOVSKI**.

INEGALITATEA LYAPUNOV, termen de referință în matematică privind momentul mărimii valorii aleatorii.

INEGALITATEA TRIUNGIULUI, inegalitate clasică ce afirmă că lungimea oricărei laturi ale unui triunghi nu depășește suma lungimilor celorlalte două laturi.

INEGALITĂȚI ECONOMICE ȘI SOCIALE, decalaj constant la evaluarea comparată a nivelului de dezvoltare al unor țări.

INEL NORMAL, mulțime nevidă R pentru elementele ce le sunt definite două operații binare, adunare și înmulțire.

INEL, structură algebrică formată dintr-o mulțime suport și două operații binare; Inel de polinoame, inel sferic, semiinel.

INELARE, tăierea unui inel de scoarță (2,5 mm lățime) pe tulpina sau ramurile pomilor fructiferi ori pe coardele sau lăstarii butucului de viță-de-vie pentru a grăbi intrarea pe rod a pomilor fructiferi tineri, a spori numărul de flori legate la viță-de-vie, a forța creșterea și coacerea boboștelor, precum și a mări volumul și a îmbunătăți calitatea acestora; Incizie inelară.

INELAREA PĂSĂRILOR, marcarea a păsărilor cu inele speciale în scopul cercetării migrării și altor laturi ale vieții lor.

INELE ANUALE, zone inelare concentrice, care se întind pe suprafața secțiunilor transversale prin tulpina

sau rădăcina plantelor lemnoase; striuri concentrice pe solzi, spinii înotătoarelor, vertebre și otolite la pești.

INELE ȘI POLIGOANE DE PIATRĂ, tip de microrelief înghețat sub formă de inele sau poligoane în centru cu sol fin vâscos și la periferie - cu material grosier.

INELELE LUI NEWTON, benzi de grosime egală de interferență, în formă de inele concentrice, situate în jurul punctului tangent al două suprafețe sferice sau al unui plan și al unei sfere.

INELELE OLIMPICE, simbolul celor cinci continente, participante în mișcarea olimpică.

INERȚIE CHIMICĂ, calitate a unor corpuri de a nu reacționa față de alte substanțe.

INERȚIE, în mecanică, stare de repaus a unui corp; tendința unei persoane sau a unei colectivități de a rămâne în repaus, în inactivitate; Inerție socială.

INEȘTI, Telenești, Inești.

INFALIBILITATE, caracterul, natura sau starea a ceea ce este infailibil. Făgăduința făcută bisericii creștine de a fi stâlpu și temelie adevărului, adică de a fi păzită de greșeală prin asistența Sfântului Duh.

INFANTERIE, unul dintre cele mai vechi și principale genuri de armă. Trăsătura de bază a infanteriei a fost deplasarea și ducerea luptei pe jos.

INFANTILISM, anomalie în dezvoltarea corporală și psihică; stare caracterizată prin păstrarea la adult a trăsăturilor vârstei copilăriei și adolescenței; Infantilism social, infantilism civic, infantilism politic.

INFARCT, (lat. infarctus - astupat), focar de necroză circumscrisă a țesutului unui organ în urma obturării sau spasmului prelungit al arterei, care-l

alimentează cu sânge; Infarct miocardic, afecțiune a inimii determinată de insuficiența circulatorie a unor sectoare ale miocardului.

INFAUNĂ, animale bentonice care se afundă în mâl sau se deplasează liber în straturile superioare ale acestuia.

INFECTARE BACTERIOLOGICĂ, contaminare în urma folosirii armelor bacteriologice.

INFECTARE CU DĂUNĂTORI, creșterea numărului de dăunători la un nivel inadmisibil dat fiind că poate compromite producția.

INFECȚIE HELICOBACTERIANĂ, afecțiune a organelor digestive a căror dezvoltare ține de infectarea cronică a mucoasei acestora de bacteria *Helicobacter pylori*.

INFECȚIE MENINGOCOCICĂ, boală infecțioasă acută din grupul zoonozelor manifestată prin lezarea mucoasei nazofaringelui, septicemie specifică și leptomeningită purulentă.

INFECȚIE OPORTUNISTĂ, afecțiune provocată de bacterii, virusuri, ciuperci, protozoare la persoanele cu stări imunodeficitare.

INFECȚIE STAFILOCOVICĂ, grup de boli infecțioase provocate de diferite specii de stafilococi.

INFECȚIE STREPTOCOCICĂ, grup de boli infecțioase provocate de streptococi patogeni.

INFECȚIE, (din lat. inficere - a otrăvi), interacțiune dintre un organism vegetal sau animal și agenții patogeni (microbi, virusuri) care au pătruns în el; termen utilizat pentru desemnarea cauzelor bolilor infecțioase.

INFECȚII RESPIRATORII VIRALE ACUTE, denumire generică a grupului de boli infecțioase asemănătoare după manifestările clinice ale căilor respiratorii superioare.

INFECȚII VIRALE LENTE, grup de afecțiuni ale omului și ale animalelor caracterizate printr-o perioadă de incubație de lungă durată, evoluție progresivă lentă, lezare specifică a organelor și țesuturilor și deces iminent.

INFERN, v. IAD; Gheenă, tartar.

INFERTILITATE, însușirea sau starea a ceea ce este infertil; imposibilitate a femeii de a concepe un făt viu sau viabil.

INFILTRAȚIE, proces de scurgere necontrolată a lichidelor; proces fizic de scurgere a lichidelor; proces fizic prin care apa de pe suprafața solului pătrunde în sol grație capilarelor și forței de gravitație.

INFIMUM ȘI SUPREMUM, termen de referință în matematică privind cazuri speciale importante ale numerelor reale utilizate frecvent în analiza matematică.

INFINIT, categorie care exprimă natura absolută a materiei, proprietatea ei de a fi nelimitată în spațiu sau în timp; cea mai mare valoare spre care tinde o mărime variabilă.

INFINITIV, mod impersonal care denumește acțiunea, exprimată de verb, fără a indica modul, timpul sau persoana. Este considerat formă-tip pentru tot sistemul verbal.

INFLAMAȚIE, (lat. inflammatio - aprindere), proces declanșat în organism ca răspuns la acțiunea factorului lezant și ce se dezvoltă ca o reacție de adaptare sau patologică.

INFLAȚIE A LEGISLAȚIEI, proces de creștere a numărului de acte juridice, ceea ce duce la dificultăți în implementarea acestora; conflict al legilor generale și speciale.

INFLAȚIE, fenomen caracteristic economiei de piață, prin creșterea cantității de hârtie-monedă peste nevoile reale ale producției și circulației mărfurilor,

ceea ce determină deprecierea puterii de cumpărare a banilor prin deprecierea banilor și scăderea puterii lor de cumpărare; Inflație anticipată, inflație importată, inflație prin cerere, inflație prin costuri, inflație prin monedă.

INFLORESCENȚĂ, parte a lăstarului de un an care poartă o adunătură mai mult sau mai puțin compactă de flori.

„INFOMARKET”, agenție de noutăți din Republica Moldova.

„INFO-PRIM NEO”, agenție de presă din Republica Moldova. Data înființării: 7 iunie 2005.

„INFO-PRIM”, agenție de presă municipală.

INFORMATICA ISTORICĂ, ramură interdisciplinară de cercetări în domeniile științei istorice și a informaticii aplicative.

INFORMATICĂ CARTOGRAFICĂ, proces de elaborare a obiectelor cartografice.

INFORMATICĂ, domeniu tehnic; știința scoaterii informațiilor din mesaje, crearea de resurse informaționale, programarea comportamentului mașinilor și a altor entități legate de construcția și aplicarea unui mediu uman-mașină pentru rezolvarea problemelor de modelare, proiectare, interacțiune, instruire etc.

INFORMATIZARE, implementarea informaticii în rezolvarea unor probleme, prin procedee care fac disponibile informațiile; utilizarea tehnologiilor informaționale pentru constituirea și utilizarea resurselor informaționale, circulației electronice a documentelor.

INFORMAȚIE GENETICĂ, material informativ privitor la particularitățile metabolismului, la compoziția și structura substanțelor componente ale organismului (protide, acizi nucleici) și la funcțiile acestuia legate de ele.

INFORMAȚIE, comunicare, veste, știre care pune pe cineva la curent cu o situație; lămurire asupra unei persoane sau asupra unui lucru; totalitatea materialului de informare și de documentare; izvoare, surse; fiecare dintre elementele noi, în raport cu cunoștințele prealabile, cuprinse în semnificația unui simbol sau a unui grup de simboluri; în matematică, denumire generală a noțiunilor ce joacă un rol fundamental în informatică, teoria informației, cibernetică și, de asemenea, în statistica matematică.

INFORMAȚII CLASIFICATE, act judiciar care conține depozițiunile martorilor, în materie criminală; Informații confidențiale, informații publice cu acces restricționat, informații secrete.

„INFOTAG”, agenție de noutăți din Republica Moldova.

INFRACTOR, persoana vinovată de comiterea unei fapte periculoase din punct de vedere social (infrațiune).

INFRAȚIUNE ADMINISTRATIVĂ, violare legii administrative.

INFRAȚIUNE DE DREPT PENAL, infrațiune în temeiul legii privind răspunderea penală a unei fapte periculoase din punct de vedere social (acțiune sau inacțiune) comise de subiectul infrațiunii de drept penal.

INFRAȚIUNE DE EMISIUNE MONETARĂ, falsificarea, fabricarea și comercializarea de monede contrafăcute, bancnote, hârtii de valoare, valută străină, precum și modificarea bancnotelor autentice pentru a crește valoarea lor nominală.

INFRAȚIUNE MILITARĂ, încălcarea legilor militare.

INFRAȚIUNE, faptă periculoasă din punct de vedere social, săvârșită de subiectul crimei.

INFRASTRUCTURĂ MILITARĂ, elementele și componentele de bază necesare activității în domeniul militar.

INFRASTRUCTURĂ, elementele sau componentele de bază necesare într-un domeniu de activitate sau într-o localitate; sistem de relații între elementele fundamentale ale unui macrosistem social; totalitatea formelor specifice, a metodelor și proceselor, precum și a construcțiilor, clădirilor, comunicațiilor, care asigură funcționarea societății.

INFULĂ, potcapul episcopilor catolici, ce se îmbracă în timpul slujbelor religioase.

INFUZIE, soluție apoasă obținută dintr-o plantă prin opărirea ei cu apă clocotită, în scopul extragerii principiilor active pe care le conține; medicament astfel obținut.

INFUZORII, (Infusoria), ciliate, (Ciliata), clasă de protozoare.

INGENUĂ, rol sau personaj care prezintă o tânără față naivă, inocentă.

INGINER, specialist în domeniul tehnicii.

INGINERIA PROTEINELOR, direcție a biologiei moleculare și bioingineriei care are ca scop schimbarea dirijată a structurii proteinelor naturale și obținerea de noi proteine cu proprietăți programate.

INGINERIE CELULARĂ, ansamblu de metode ale biologiei celulare care permit de a construi celule cu proprietăți noi.

INGINERIE CHIMICĂ, ramură a ingineriei preocupată cu aplicarea practică a proceselor chimice.

INGINERIE ELECTORALĂ, tehnologii și metode de influență asupra electoratului.

INGINERIE GENETICĂ, procedee și manipulări genetice.

INGINERIE HIDRAULICĂ, structură destinată asigurării trecerii gheții din bazinul superior în cel inferior.

INGINERIE MECANICĂ, domeniu de știință a problemelor creării și funcționării eficiente a noilor mașini, mecanismelor și complexelor acestora.

INGINERIE SOCIALĂ, abordare metodologică privind politica și administrația socială.

INGINERIE TERITORIALĂ, lucrări de pregătire tehnologică executate în localități, edificarea instalațiilor ingineresti și derularea unor activități specifice pentru valorificarea teritoriilor.

INGINERIE, aplicarea sistemică a cunoștințelor științifice, matematice și a experienței practice pentru a crea obiecte și procese utile; Inginerie industrială, inginerie aerospațială, inginerie de sistem, inginerie civilă, inginerie seismică.

INGRESIUNE, înaintare a mării în unele porțiuni mai coborâte ale continentelor, în special prin gurile fluviilor, formând adesea golfuri.

INGULEȚ, râu în Ucraina, afluent pe dreapta al fluviului Nipru.

INHALATOR, dispozitiv medical.

INHALAȚIE, (din lat. inhalare - inspirare), metodă de administrare a substanțelor medicamentoase prin inspirație.

INHIBITORII REACȚIILOR CHIMICE, substanțe în prezența cărora rata unei reacții chimice scade sau reacția încetează.

INIMA REACTORULUI NUCLEAR, zonă activă unde are loc fisiunea nucleară în lanț a combustibilului.

INIMĂ, (lat. anima - suflet, viață), cord (gr. kardia), organul central al sistemului circulator la animale și om; asigură circulația sângelui sau limfei prin vase; principalul organ al sistemului cardiovascular.

INIȚIAL, literă inițială, majusculă mărită, care evidențiază începutul unei secțiuni de text dintr-o carte.

INIȚIATIVĂ ÎN LUPTĂ, metodă de management militar în funcție de situația concretă pe câmpul de luptă.

INIȚIATIVĂ LEGISLATIVĂ, dreptul de a prezenta proiecte de legi spre examinare.

INIȚIATIVĂ, acțiune a unei persoane care primul vizează atingerea unui anumit obiectiv; faptul de a propune, de a organiza sau de a începe o acțiune, antrenând după sine și pe alții; Inițiativă civică, inițiativă socială.

INIȚIERE, ceremonie prin care cineva este introdus în misterele unui cult, în secretele unei asociații; îndrumare în practica unor religii.

INIȚIEREA REACȚIILOR CHIMICE, declanșarea reacțiilor chimice în lanț prin generarea radicalilor liberi sau a altor particule reactive.

INJECTARE DIRECTĂ, metodă de furnizare a combustibilului pentru formarea amestecului direct în camera de ardere a unui motor cu ardere internă.

INJECTARE, introducerea în organism cu scop curativ sau de diagnostic a soluțiilor de medicamente, substanțe nutritive și sânge, evitând tractul digestiv.

INJECTOR, pompă de aburi cu jet pentru pomparea gazelor sau lichidelor în rezervoare; dispozitiv pentru injectarea dirijată sub presiune a combustibilului în cilindri.

INOCHENȚIȘTI, sectă creată în 1908 în localitatea Balta, Ucraina, răspândită mai apoi și în Moldova.

INOCIBE, gen de plante ciupercă lamelară din familia Cortinariaceae.

INOROG, animal fabulos cu corp de cal, cu un corn în frunte.

INOSTRANCEVIE, (Inostrancevia), gen de reptile de pradă fosile din grupul ternodonților din familia gorgonopside.

INOVAȚIE, motorul principal al creșterii economice în economie; rezultatul final al creativității științifice, tehnice sau de altă natură; schimbare făcută într-un domeniu, într-un sistem etc. cu scopul de a-i îmbunătăți calitățile.

INOWROCLAW, stațiune balneară și climaterică din Polonia.

INOZINĂ, ribonucleotid.

INSCRIPȚIA DE LA BEHISTUN, cu același text în trei limbi, gravată în faleză, indicând istoria cuceririlor regelui Darius.

INSECTARIU, încăpere pentru întreținerea sau reproducerea insectelor.

INSECTE ANTOFILE, specii de insecte care se hrănesc cu produsul florilor.

INSECTE SOCIALE, insecte care formează familii sezoniere sau multianuale.

INSECTE, (Insecta), clasă de animale nevertebrate din încrengătura artropodelor.

INSECTICIDE, (din lat. insecta - insectă și caedere - a ucide), preparate chimice toxice, folosite pentru combaterea insectelor dăunătoare; Insectofungicide.

INSECTIVORE, specii de plante anuale și multianuale răpitoare.

INSEMINARE, proces ce asigură la animale întâlnirea gameților, ovulelor și spermatozoizilor; anticipează fecundația.

INSERT NEUTRAL, segment al rețelei de contact, fără tensiune electrică.

INSOLAȚIE, (lat. insolare - a se expune la soare), șoc termic; expunere la radiația solară; irradiație solară; iluminare cu razele solare.

INSOMNIE, cea mai frecventă dereglare a somnului ce ține de dificultatea de a adormi sau de a menține somnul.

INSPECTORAT, serviciu de stat care are sarcina de a inspecta activitatea unor unități subordonate; localul în care funcționează un asemenea serviciu.

INSPECTORATUL ECOLOGIC DE STAT AL REPUBLICII MOLDOVA, organ central de supraveghere și monitorizare în domeniu.

INSPECȚIA MUNCII, organ de specialitate care monitorizează îndeplinirea obligațiilor legale de către angajatori în domeniul relațiilor de muncă.

INSTABILITATE DE FASCICUL, fenomen în plasmă, se datorează interacțiunii rezonante a unui fascicul de particule încărcate, ce se deplasează în plasma dezechilibrată, cu unde ce le excită.

INSTALARE, compoziție artistică spațială, creată din diferite elemente, articole de uz casnic, produse industriale și materiale, obiecte naturale, texte etc.

INSTALAȚIE CINEMATOGRAFICĂ, set de echipamente utilizate la demonstrarea filmelor.

INSTALAȚIE CU PROPULSIE REACTIVĂ PERSONALĂ, dispozitiv pentru mișcarea astronautului în afara navelor cosmice.

INSTALAȚIE DE ACOSTARE A NAVEI, sistem de mecanisme.

INSTALAȚIE DE ANCORARE a navei, sistem de mecanisme.

INSTALAȚIE DE COMPRESIUNE, ansamblu de dispozitive tehnice pentru comprimarea gazelor la parametrii normativi și distribuirea lor consumatorilor finali.

INSTALAȚIE DE ECHILIBRARE, echipament industrial pentru determinarea gradului de dezechilibrare a subansamblurilor ce se rotesc.

INSTALAȚIE DE FORAJ, agregat staționar sau autopropulsat pentru forarea sondelor în roci cu duritate diferită la explorarea deschisă sau subterană a zăcămintelor minerale, instalații, echipamente și mecanisme pentru forarea și fixarea sondelor.

INSTALAȚIE DE FORȚĂ CU ABUR, dispozitiv cu abur pentru transformarea energiei termice a combustibilului ars în energie mecanică; constituie baza instalațiilor moderne energetice mari.

INSTALAȚIE DE IRIGAȚIE, echipament tehnologic pentru irigarea terenurilor agricole; Sistem de irigație.

INSTALAȚIE DE ÎNCĂLZIRE, dispozitiv în care conversia căldurii în lucru mecanic sau de transfer de căldură de la un corp mai rece la unul mai fierbinte are loc datorită unei surse mecanice externe.

INSTALAȚIE DE LANSARE, sistem tehnic de propulsare a navelor cosmice în spațiu.

INSTALAȚIE DE MULS, sistem tehnic de mulș animalele.

INSTALAȚIE DE PLOAIE ARTIFICIALĂ, sistem de aspersiune în agricultură.

INSTALAȚIE DE PROPULSIE, dispozitiv de transformare a energiei unei surse naturale sau a motorului mecanic în lucru mecanic, ce asigură mișcarea mijloacelor de transport.

INSTALAȚIE DE TURBINE CU ABUR ȘI GAZE, sistem de utilizare a energiei turbinelor.

INSTALAȚIE ELECTRICĂ EOLIANĂ, complex de dispozitive tehnice, concepute pentru a converti energia cinetică eoliană în alte tipuri de energie (de exemplu, electrică, mecanică).

INSTALAȚIE ELECTRICĂ, complex de dispozitive tehnice, concepute pentru a produce energie electrică.

INSTALAȚIE ENERGETICĂ NUCLEARĂ, dispozitiv pentru producerea termică, electrică sau mecanică a energiei într-o reacție nucleară controlată efecuată într-un reactor nuclear.

INSTALAȚIE FRIGORIGENĂ, sistem tehnic de răcire.

INSTALAȚIE PROPULSIVĂ, sistem de deplasare cu motor propriu.

INSTALAȚIE REGULATOARE, sistem de dispozitive hidrotehnice pentru reglarea debitului cursului apelor în aval de baraj.

INSTALAȚIE SOLARĂ, sistem tehnic de captare a energiei solare.

INSTALAȚII ARTIFICIALE, termen prin care sunt nominalizate construcțiile edificate la căile ferate, autodrumuri și drumuri de munte.

INSTALAȚII DE INCUBARE, destinate creării de condiții naturale pentru dezvoltarea oalelor de pește și altor hidrobionți.

INSTALAȚII OFSHORE, proiecte individuale, care necesită asistență externă intensivă.

INSTALAȚII PISCICOLE, structuri ale nodurilor hidraulice fluviale, ce asigură în timpul migrației peștilor de la aval la amonte și înapoi.

INSTALAȚIE DE RIDICAT GREUTĂȚI, v. **MACARA**.

INSTANȚĂ JUDECĂTOREASCĂ, verigă a sistemului judiciar; organ de stat

însărcinat cu soluționarea litigiilor dintre persoanele fizice sau dintre acestea și persoanele juridice.

INSTANȚĂ, (lat. *instancia* – apropiere nemijlocită), treaptă, verigă în sistemul de subordonare a organelor de stat, judecătorești, de partid ș.a.

INSTANȚE COMERCIALE, organe judiciare specializate din sistemul instanțelor de jurisdicție generală ce administrează justiția comercială.

INSTINCT GREGAR, comportament care determină unele animale să trăiască în turme, cârduri, stoluri, cete.

INSTINCT, (lat. *instinctus*–impuls, *imbold*), formă de comportament înăscut apărută ca răspuns la un excitant intern sau extern, sistem de reacții de comportare înăscute ale animalelor la schimbarea mediului intern și extern; forme inconștiente de manifestare a dinamismului uman, exprimând impulsurile sexuale și voința de a trăi a individului; complex de reflexe înăscute, necondiționate, proprii indivizilor dintr-o anumită specie, care le asigură dezvoltarea organismului, alimentarea, reproducerea, apărarea.

INSTITUT DE DREPT, totalitate de reguli legale ce reglementează un anumit tip (grup) de relații sociale.

INSTITUT SOCIAL, noțiune a științei sociologice.

INSTITUT, școală superioară, care pregătește specialiști de înaltă calificare pentru economia națională, precum și pentru activitatea social-culturală; instituție de cercetări științifice.

INSTITUTELE LUI JUSTINIAN, una din cele patru cărți în care au fost sistematizate normele dreptului civil roman.

INSTITUTUL „NEW BAUHAUS”, (Chicago, din 1939 „Institute of Design”), printre fondatori L. Moholy-Nagy.

INSTITUTUL AGRICOL „M. V. FRUNZE” DIN CHIȘINĂU, instituție de învățământ agricol superior din RM. Organizat în septembrie 1940 pe baza unirii Institutului Moldovenesc de Pomicultură și Legumicultură „G. I. Kotovski” cu Facultatea de Științe Agricole din Chișinău a Universității din Iași.

INSTITUTUL CULTURAL ROMÂN, instituție publică a României, care are misiunea de a face cunoscută cultura română în afara țării și de a-i asigura vizibilitate și prestigiu.

INSTITUTUL DE ARTE „GAVRIIL MUZICESCU” DIN CHIȘINĂU, instituție de învățământ superior, care pregătește muzicieni, actori, lucrători pentru instituțiile de cultură.

INSTITUTUL DE CARDIOLOGIE, instituție de cercetare de stat de profil.

INSTITUTUL DE CERCETĂRI ȘTIINȚIFICE ÎN DOMENIUL OCROTIRII SĂNĂTĂȚII MAMEI ȘI COPILULUI, instituție de cercetare de stat de profil.

INSTITUTUL DE CHIMIE, instituție de cercetare din Republica Moldova.

INSTITUTUL DE DEZVOLTARE A SOCIETĂȚII INFORMAȚIONALE, instituție de cercetare din Republica Moldova.

INSTITUTUL DE ECOLOGIE ȘI GEOGRAFIE, instituție de cercetare din Republica Moldova.

INSTITUTUL DE ENERGETICĂ, instituție de cercetare din Republica Moldova.

INSTITUTUL DE FILOLOGIE, instituție de cercetare din Republica Moldova.

INSTITUTUL DE FIZICĂ APLICATĂ, instituție de cercetare din Republica Moldova.

INSTITUTUL DE FIZIOLOGIE ȘI SANOCREATOLOGIE, instituție medi-

cală de cercetare de stat din Republica Moldova.

INSTITUTUL DE FTIZIOPNEUMOLOGIE „CHIRIL DRAGANIUC”, instituție de cercetare de stat de profil.

INSTITUTUL DE GENETICĂ ȘI FIZIOLOGIE A PLANTELOR, instituție de cercetare din Republica Moldova.

INSTITUTUL DE GEOLOGIE ȘI SEISMOLOGIE, instituție de cercetare din Republica Moldova.

INSTITUTUL DE INGINERIE ELECTRONICĂ ȘI TEHNOLOGII INDUSTRIALE, instituție de cercetare din Republica Moldova.

INSTITUTUL DE ISTORIE, instituție de cercetare din Republica Moldova.

INSTITUTUL DE MATEMATICĂ ȘI INFORMATICĂ, instituție de cercetare din Republica Moldova.

INSTITUTUL DE MICROBIOLOGIE ȘI BIOTEHNOLOGIE, instituție de cercetare din Republica Moldova.

INSTITUTUL DE PEDOLOGIE „A. DIMO”, instituție de cercetare din Republica Moldova.

INSTITUTUL DE STUDII ENCICLOPEDICE, instituție de cercetare din Republica Moldova.

INSTITUTUL DE ȘTIINȚE ALE EDUCAȚIEI, instituție de cercetare din Republica Moldova.

INSTITUTUL DE TEHNICĂ AGRICOLĂ „MECAGRO”, instituție de cercetare din Republica Moldova.

INSTITUTUL DE ZOOLOGIE, instituție de cercetare din Republica Moldova.

INSTITUTUL FRANȚEI, instituție academică oficială cu sediul la Paris, care există din anul 1795.

INSTITUTUL INTEGRARE EUROPEANĂ ȘI ȘTIINȚE POLITICE, instituție de cercetare din Republica Moldova.

INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE, instituție de profil în domeniul economiei naționale a RM.

INSTITUTUL NAȚIONAL DE ECONOMIE, instituție de cercetare din Republica Moldova.

INSTITUTUL NAȚIONAL DE EDUCAȚIE FIZICĂ ȘI SPORT, / UNIVERSITATEA DE STAT DE EDUCAȚIE FIZICĂ ȘI SPORT, instituție de învățământ din Republica Moldova.

INSTITUTUL NISTREAN DE ECONOMIE ȘI DREPT, instituție de învățământ din Republica Moldova.

INSTITUTUL ONCOLOGIC, instituție de cercetare de stat de profil.

INSTITUTUL PASTER, institut francez de cercetări științifice, unul din liderii mondiali în studierea bolilor infecțioase, în cercetările din domeniul microbiologiei, imunologiei și biologiei moleculare.

INSTITUTUL PATRIMONIULUI CULTURAL, instituție de cercetare din Republica Moldova.

INSTITUTUL SMITHSONIAN, una din cele mai vechi instituții statale de învățământ, cercetări științifice și culturale din SUA.

INSTITUTUL ȘTIINȚIFICO-PRACTIC DE BIOTEHNOLOGII ÎN ZOOTEHNIE ȘI MEDICINĂ VETERINARĂ, instituție de cercetare din Republica Moldova.

INSTITUTUL ȘTIINȚIFICO-PRACTIC DE FITOTEHNIE, instituție de cercetare din Republica Moldova.

INSTITUTUL ȘTIINȚIFICO-PRACTIC DE HORTICULTURĂ ȘI TEHNOLOGII ALIMENTARE, instituție de cercetare din Republica Moldova.

INSTITUTUL TEHNOLOGIC DIN CALIFORNIA, Caltechări științifice din SUA.

INSTITUTUL TEHNOLOGIC DIN MASSACHUSETTS, instituție de învățământ superior și mare centru de cercetări științifice din SUA.

INSTITUȚIA PREȘEDINTELUI, organ sau organizație (de stat) care desfășoară activități cu caracter administrativ.

INSTITUȚIE CONSULARĂ, (Consulat), organism permanent de relații externe, situat pe teritoriul unei țări străine, în conformitate cu un acord internațional între țările în cauză.

INSTITUȚIE DE ÎNVĂȚĂMÂNT PREȘCOLAR, organizație destinată educației publice a copiilor de vârstă timpurie și preșcolară.

INSTITUȚIE MEDICO-SANITARĂ PUBLICĂ, instituție de stat de profil.

INSTITUȚIE MILITARĂ, organ de lucru în domeniu.

INSTITUȚIE, (din lat. institutio), organ de stat sau obștesc care îndeplinește anumite funcții administrative, economice, educativ-culturale sau de deservire socială; în dreptul internațional, organizație care funcționează potrivit unor statute proprii.

INSTITUȚII ALE UNIUNII EUROPENE, elemente ale unei structuri organizatorice la nivelul întregii UE, care sunt formate în două moduri: un institut este format din persoane care acționează ca reprezentanți oficiali ai statelor membre; celelalte provin din persoane propuse de guvernele naționale, dar care acționează în numele întregii comunități.

INSTITUȚII DE ECONOMII, instituțiile de credit constituite sub forma unor bănci sau case de economii de stat sau private.

INSTITUȚII FISCALE, structuri de stat, abilitate cu colectarea veniturilor fiscale.

INSTITUȚIONALISM, curent de gândire economică care a apărut în Statele Unite la începutul sec. XX.

INSTITUȚIONALIZARE, procesul de transformare a noilor reprezentări, practici sociale în structuri stabile a societății.

INSTRUCȚIUNETEHNICĂ, act normativ cu privire la executarea unui lucru.

INSTRUCȚIUNE, cadru normativ cu privire la îndeplinirea unui lucru; element al managementului în domeniul tehnologiilor informaționale și calculatoarelor, explicarea normelor, îndrumări, reguli, procedee, metode și mijloace pentru a efectua o anumită acțiune, lucrări pe baza instrucțiunilor corespunzătoare, regulament legal emis pentru a clarifica și determina modul în care se aplică un regulament legislativ sau alt act legislativ.

INSTRUIRE ASISTATĂ DE CALCULATOR, metodă de educație cu utilizarea TIC.

INSTRUIRE ÎN COMUN, instruirea copiilor și a tineretului de ambele genuri în instituțiile de învățământ.

INSTRUIRE OBLIGATORIE, principiu de organizare a sistemului de învățământ: introducerea prin lege a obligativității pentru copiii de o anumită vârstă de a frecventa școala pentru a primi studii în volumul și conținutul stabilit; Instruire la zi, instruire fără frecvență.

INSTRUIRE PRIN MODULE, realizare a procesului de studii utilizând modulele, blocuri de studii integrale, logic finalizate; Instruire interactivă.

INSTRUIRE PRIN PROBLEME, tip de instruire în curs de dezvoltare, la baza căruia se află problemele de stu-

dii înaintate de pedagog; în procesul de rezolvare a acestora elevii însușesc modalitățile generalizate de obținere a noilor cunoștințe pe care le aplică pentru soluționarea unor sarcini concrete.

INSTRUIRE PROGRAMATĂ, proces educațional asistat la calculator; instruire potrivit programei din timp elaborate, în care sunt prevăzute acțiunile atât ale elevului, cât și ale pedagogului.

INSTRUIRE PUBLICĂ, mod de organizare a procesului de studii în școală, caracterizat prin renunțarea de la sistemul clasă-lecție și de la notarea reușitei în baza normelor prescrise; organizarea unui spațiu instructiv „public” flexibil, componentă mobilă a grupelor academice, precum și libera alegere de către copil a tipurilor și metodelor de instruire.

INSTRUIRE SEPARATĂ, instruirea elevilor în instituții de învățământ, destinate pentru persoane de un singur gen.

INSTRUIRE, activitate în comun, bine orientată, a profesorului și a elevului, în cadrul căreia se realizează dezvoltarea individului, nivelul lui intelectual; Instruire profesională, instruire duală, instruire în producție, instruire poli-tehnică.

INSTRUMENT DE FILETAT, dispozitiv mecanic sau electromecanic utilizat pentru tăierea filetului la prelucrarea mecanică a metalelor sau în lăcătușerie.

INSTRUMENT DE FORAJ, dispozitive și mecanisme utilizate la forarea sondelor.

INSTRUMENT DE MĂSURARE ELECTRODINAMICĂ, dispozitiv de măsurare bazat pe interacțiunea câmpurilor magnetice ale bobinelor mobile și fixe cu curenți, servește la măsurarea tensiunii electrice, puterii curentului etc.

INSTRUMENT DE MĂSURARE ELECTROSTATICĂ, dispozitiv de control cu doi sau mai mulți electrozi pentru a

măsura tensiunea, puterea și cantitatea energiei electrice.

INSTRUMENT DE TĂIAT METAL, dispozitiv pentru prelucrarea pieselor din semifabricate de metal prin eliminarea unei părți din material sub formă de așchii, pentru a obține un produs finit.

INSTRUMENT GRAMATICAL, cuvânt cu funcțiune exclusiv gramaticală și care nu se poate întrebuiți singur în vorbire, ci numai împreună cu cuvintele pe care le leagă, exprimând raporturi sintactice; unealtă gramaticală.

INSTRUMENT, aparat sau unealtă folosite în lucru.

INSTRUMENTE AEROFONE, v. INSTRUMENTE MUZICALE DE SUFLAT.

INSTRUMENTE BANCARE, metode și pârgii de gestionare a resurselor bancare.

INSTRUMENTE CORDOFONE, instrumente muzicale cu coarde.

INSTRUMENTE DE MĂSURAT ANGRENAJELE, set de dispozitive de măsurat elementele transmisiilor prin roți dințate, și în primul rând, a roților dințate la următorii indicatori: eroare cinematică, eroare cumulativă și diferența pașilor circumferențari; scurgere radială a angrenajului inelar; distanța intercentrului; ondularea suprafeței; pasul de angrenare și locația liniei de contact; direcția dintelui; profil, grosimea și lungimea dintelui; poziția conturului inițial.

INSTRUMENTE DE MĂSURĂ, aparat sau unealtă folosite la măsurarea parametrilor tehnologici.

INSTRUMENTE DE PERCUȚIE, grup de instrumente ale orchestrei simfonice.

INSTRUMENTE DE PLĂȚI, metode și pârgii de gestionare a resurselor de plată.

INSTRUMENTE DE SEMNALIZARE, instrumente muzicale, care îndeplinesc funcții de semnalizare.

INSTRUMENTE DE STABILIZARE MACROECONOMICĂ, metode și pârgii de gestionare a climatului macroeconomic.

INSTRUMENTE DE SUFLAT DIN LEMN, grup de instrumente ale orchestrei simfonice.

INSTRUMENTE FINANCIARE, metode și pârgii de gestionare a resurselor financiare.

INSTRUMENTE MARKSCHEIDER, dispozitive, instalații și aparate de măsurare pentru sondajul zăcămintelor minerale.

INSTRUMENTE MONETARE, metode și pârgii de gestionare a resurselor monetare.

INSTRUMENTE MUZICALE DE SUFLAT, instrumente aerofone.

INSTRUMENTE MUZICALE ELECTRONICE, tip de instrumente muzicale.

INSTRUMENTE MUZICALE IDIOFONE, instrumente de profil care produc sunete prin punerea în vibrație a propriului corp, fără intervenția unei părți auxiliare.

INSTRUMENTE MUZICALE, aparate construite special pentru a produce sunete muzicale; obiecte folosite pentru interpretarea muzicii.

INSTRUMENTE OCEANOLOGICE, dispozitive tehnice utilizate pentru studierea pe teren în oceane și mări pentru a determina parametri fizici, chimici, biologici și optici ai apei de mare.

INSUFICIENȚĂ CARDIACĂ, stare patologică în care inima nu este capabilă să aprovizioneze cu sânge organele și țesuturile conform necesităților metabolice.

INSUFICIENȚĂ CORONARIANĂ, necorespondere a volumului curentului sangvin coronarian necesităților energetice ale miocardului, manifestate prin ischemie.

INSUFICIENȚĂ PULMONAR-CARDIACĂ, stare patologică a insuficienței respiratorii și dereglării circulației sangvine la bolnavii cu patologie pulmonară.

INSUFICIENȚĂ RENALĂ, stare patologică caracterizată prin dereglarea funcției rinichilor cu reținerea evacuării din organism a produselor de descompunere a compușilor ce conțin azot și dereglarea metabolismului hidrosalin și alte tipuri de metabolism.

INSUFICIENȚĂ RESPIRATORIE, stare patologică în care nu se asigură menținerea schimbului gazos normal al sângelui sau se atinge din contul intensificării mecanismelor compensatorii ale respirației externe.

INSUFICIENȚĂ VITAMINICĂ, stare morbidă provocată de insuficiența de vitamine în organism.

INSULA „NORFOLK”, în Oceanul Pacific, cu insulele nelocuite din apropiere din Nepean și Phillip formează „teritoriul exterior” al Australiei.

INSULA BAFFIN, insulă în estul Arhipelagului Arctic Canadian.

INSULA BOUVET, teritoriu dependent cu statut special, situată în Oceanul Atlantic de sud, la sud-vest de Capul Bunei Speranțe din Africa de Sud.

INSULA CHRISTMAS, (Insula Crăciunului), teritoriu dependent cu statut special, în Oceanul Indian.

INSULA CORSICA, insulă în partea de nord a Mării Mediterane, despărțită de insula Sardinia prin strâmtoarea Bonifacio, regiune a Franței.

INSULA DE CORALI NIUE, în Polinezia, la 2200 km nord-est de Noua Zeelandă; teritoriu cu autoguvernare în asociere liberă cu Noua Zeelandă, în Oceanul Pacific.

INSULA GROENLANDA, (Groenland, literal – Țara Verde), cea mai mare insulă de pe glob situată în nord-estul Americii de Nord și scaldată de apele Oceanului Atlantic și Oceanul Înghețat de Nord, teritoriu dependent cu statut special.

INSULA GUADELOUPE, cea mai mare insulă din arhipelagul Antilele Mici, teritoriu dependent cu statut special.

INSULA GUAM, insulă în vestul Oceanului Pacific din grupul Insulelor Mariene, teritoriu dependent cu statut special.

INSULA HAINAN, în Marea Chinei de Sud, separată de Peninsula Guangdong Leizhou prin strâmtoare îngustă Qiongzhou.

INSULA IRLANDA, insulă în N-E Oceanului Atlantic, a doua ca mărime din grupul Insulelor Britanice.

INSULA JARVIS, arhipelag în Oceanul Pacific, teritoriu dependent cu statut special.

INSULA LORD HOWE, în Oceanul Pacific, teritoriu dependent cu statut special.

INSULA MACQUARIE, teritoriu dependent cu statut special în Oceanul Antarctic.

INSULA MAN, insulă în Marea Irlandei, între Irlanda și Anglia.

INSULA NAVASSA, în Marea Caraibelor, teritoriu dependent cu statut special.

INSULA NEWFOUNDLAND, în Oceanul Atlantic, situată la țărmurile Americii de Nord, la sud-est de peninsula

Labrador, despărțită de aceasta prin strâmtoarea Belle Isle. Face parte din teritoriul Canadei.

INSULA NOUA GUINEE, în Oceanul Pacific, a doua ca mărime (după Groenlanda) de pe glob, teritoriul aparține statului Papua Noua Guinee și Indoneziei, Oceanul Pacific.

INSULA PAȘTELUI, (Rapa Nui), insulă vulcanică în Oceanul Pacific, teritoriul al statului Chile.

INSULA PHUKET, insulă din Marea Andaman din Oceanul Indian, aproape de coasta Peninsulei Malacca, teritoriul Thaiandei.

INSULA PRINȚUL EDWARD, teritoriu dependent cu statut special.

INSULA RODOS, (Rhodos), insulă în Marea Egee.

INSULA RUDOLF, cea mai nordică insulă din arhipelagul Țara Franț-Josef.

INSULA RÜGEN, cea mai mare insulă germană, se află în Marea Baltică.

INSULA SAAREMAA, cea mai mare insulă din arhipelagul Moonsund în Marea Baltică, teritoriul Estoniei.

INSULA SAHALIN, insulă situată în partea de est a Asiei.

INSULA SAMOS, insulă în Marea Egee, Arhipelagul Insulelor Sporade. Aparține Greciei.

INSULA SARDINIA, insulă din Marea Mediterană, la vest de Peninsula Apenină; teritoriul Italiei. Suprafața 24 mii km².

INSULA SFÂNTA ELENA, în Atlanticul de sud, dominion britanic.

INSULA SHIKOKU, o insulă din sudul arhipelagului japonez din Oceanul Pacific; teritoriul Japoniei.

INSULA SICILIA, cea mai mare insulă din Marea Mediterană, teritoriul Italiei. Suprafața 25,7 mii km².

INSULA SJÆLLAND, cea mai mare insulă a Danemarcei.

INSULA TASMANIA, o insulă din coasta Australiei, separată de continent prin strâmtoarea Bass, împreună cu insulele adiacente King, Flinders, Bruny, formează statul australian, Tasmania.

INSULA TENERIFE, insulă din arhipelagul Canare din Oceanul Atlantic, aparținând Spaniei.

INSULA TIERRA DEL FUEGO, (Țara De Foc), grup de insule în America de Sud.

INSULA TOBAGO, insulă în Oceanul Atlantic, face parte din Republica Trinidad și Tobago.

INSULA TRINIDAD, insulă în Oceanul Atlantic, face parte din Republica Trinidad și Tobago.

INSULA VANCOUVER, insulă situată în apropierea țărmului de vest al Americii de Nord.

INSULA VICTORIA, una dintre cele mai mari insule din arhipelagul arctic canadian; teritoriul Canadei, are 213,8 mii km².

INSULA VRANGHEL, insulă în Oceanul Înghețat de Nord, situată între Marea Siberiei de Est și Marea Ciukotka, se întinde până la strâmtoarea Bering.

INSULA WEST SPITSBERGEN, insulă din Oceanul Arctic cea mai mare din arhipelag Spitsbergen; teritoriul Norvegiei.

INSULA, în Roma antică, tip de clădire rezidențială cu mai multe etaje, cu spații destinate închirierii.

INSULĂ, porțiune de uscat mai mică decât un continent, înconjurată din

toate părțile de apele oceanului, mării, lacului sau râului.

INSULE CONTINENTALE, insule despărțite de continent, din cauza abraziunii sau subsidenței a unei părți de uscat.

INSULE CORALIFERE, insule care rezultă din acumularea coloniilor de corali.

INSULELE ALEUTINE, insule în Oceanul Pacific.

INSULELE ANTILE MARI, arhipelag în Oceanul Atlantic

INSULELE ANTILE MICI, arhipelag în Oceanul Atlantic.

INSULELE ANTILE, arhipelag din Marea Caraibelor.

INSULELE BAHAMA, comunitatea Insulelor Bahama, stat în Vest-India, situat în arhipelagul cu aceeași denumire. Include 700 insule.

INSULELE BALEARE, arhipelag, grup de insule, situat în vestul Mării Mediterane. Aparțin Spaniei. Cele mai mari - Mallorca, Menorca, Ibiza.

INSULELE BERMUDE, grup de insule coraligene (cca 300) în Oceanul Atlantic, la 900 km est de coastele Americii de Nord, teritoriu dependent cu statut special, al Marii Britanii.

INSULELE BRITANICE, arhipelag în N-V Europei.

INSULELE CANALULUI, (Anglo-Normande), grup de insule din Canalul Mânecii, la vest de coasta Peninsulei Cotentin (Franța).

INSULELE CANARE, (span. Canarias, din lat. canis - câine, literal, Insulele câinilor), arhipelag în Oceanul Atlantic, grup de insule lângă coastele nord-vestice ale Africii. Cele mai populare insule sunt Fuerteventura, Gran Canaria, Tenerife.

INSULELE CARAIBE, grup de corali și insule ce fac parte din arhipelagul Antilele Mici, în Oceanul Atlantic.

INSULELE CAROLINE, grup de insule din Micronezia, Oceanul Pacific.

INSULELE CAYMAN, teritoriu dependent cu statut special al Regatului Unit aflate în vestul Mării Caraibelor.

INSULELE COCOS, (Keeling), teritoriu australian dependent cu statut special, arhipelag din Oceanul Indian.

INSULELE COMORE, țară insulară din Oceanul Indian.

INSULELE COOK, arhipelag în Oceanul Pacific, în Polinezia. Este format din insulele vulcanice (Mangaia, Rarotonga) și coraligene (Aitutaki, Winslow Reef etc.).

INSULELE DALMATE, arhipelag format din cca 1000 de insule, situate în partea de est a Mării Adriatice, aparțin Croației.

INSULELE FALKLAND, (Insulele Malvine), arhipelag în S-V Oceanului Atlantic, teritoriu dependent cu statut special.

INSULELE FEROE, (Faroe), arhipelag în N-E Oceanului Atlantic, teritoriu dependent cu statut special al Danemarcei.

INSULELE FRIZONE, insule în Marea Nordului; teritoriu al Regatului Țărilor de Jos, Germaniei și Danemarcei.

INSULELE HAWAII, Insulele Sandwich, arhipelag în Oceanul Pacific. Face parte din Polinezia.

INSULELE HEARD ȘI MCDONALD, teritoriu dependent cu statut special.

INSULELE HEBRIDE, arhipelag din cca 500 insule în Oceanul Atlantic, la V de Scoția. Aparține Marii Britanii.

INSULELE HOWLAND ȘI BAKER, teritoriu dependent cu statut special.

INSULELE IONICE, grup de insule în Marea Ionică format din 5 insule mari: Corfu, Lefkada, Cefalonia, Itaca, Zakyntos și altele mai mici. Aparțin Greciei.

INSULELE KOMANDOR, arhipelag în Oceanul Pacific.

INSULELE LANGERHANS, structuri ale pancreasului vertebratelor răspunzătoare de sinteza hormonilor.

INSULELE LOFOTEN, arhipelag în Marea Norvegiei, separat de peninsula Scandinavă prin strâmtoarea Vestfjord. Aparțin Norvegiei.

INSULELE MALDIVE, arhipelag de insule, în sud-vestul peninsulei Indostan, în Oceanul Indian; Republica Maldive, stat în Asia.

INSULELE MARCHIZE, arhipelag în Oceanul Pacific.

INSULELE MARIANE, grup de insule în partea vestică a Oceanului Pacific, în Micronezia. Include 15 insule: Guam, Rota, Tinian, Saipan ș.a. Insula Guam este posesiune a SUA, restul sunt teritoriu sub tutela ONU, dar administrate de SUA.

INSULELE MARSHALL, stat insular situat în partea central-vestică a Oceanului Pacific. Capitală: Majuro. La 22 decembrie 1990, recunoscută ca stat suveran.

INSULELE MASCARENE, grup de insule la est de Madagascar, în Oceanul Indian.

INSULELE MĂRII DE CORAL, teritoriu dependent cu statut special.

INSULELE MIDWAY, atol din grupul Insulelor Hawaii, are statutul de „teritoriu nealinat” al SUA, situat în Oceanul Pacific.

INSULELE MOLUCE, grup de insule din Arhipelagul Malaez. Face parte din teritoriul Indoneziei.

INSULELE NOI SIBERIENE, arhipelag în Marea Laptev și Marea Siberiană de est, în Rusia.

INSULELE NORMANDE, arhipelag situat în Canalul Mânecii, între Anglia și Franța.

INSULELE NOVAIA ZEMLEA, arhipelag în Oceanul Înghețat de Nord. Situate între Marea Barents și Marea Kara.

INSULELE ORKNEY, arhipelag în Oceanul Atlantic, situat la nord de Scoția. Aparține Marii Britanii.

INSULELE PITCAIRN, HENDERSON, DUCIE ȘI OENO, teritoriu dependent cu statut special în sudul Oceanului Pacific.

INSULELE PITIUSAS, un grup de insule din partea de vest a Mării Mediterane, la 90 km est de coasta Spaniei, fac parte din arhipelagul Insulelor Baleare (teritoriu spaniol).

INSULELE SEYCHELLES, un grup de 115 insule la nord-estul de Madagascar; teritoriul Republicii Seychelles.

INSULELE SOCIETĂȚII, arhipelag în partea de sud a Oceanului Pacific, în Polinezia. Posesiune a Franței. Denumite în cinstea Societății Regale din Londra.

INSULELE SOLOMON, arhipelag în Oceanul Pacific, la est de Noua Guinee. Insule mai mari: Bougainville, Guadalcanal, Santa Isabel, Malaita, San Cristobal, Choiseul, New Georgia.

INSULELE SONDE, (Sunde), parte a Arhipelagului Malaez, între Oceanul Pacific și Oceanul Indian.

INSULELE SONDELE MARI, insule (Borneo, Java, Sumatra, Sulawesi) în Oceanul Pacific.

INSULELE SONDELE MICI, arhipelag în sud-estul Asiei între Oceanul Indian și Oceanul Pacific, format din insulele Bali, Timor, Lombok etc.

INSULELE SVERDRUP, un grup de insule în nordul Arhipelagului Arctic Canadian din Oceanul Arctic, teritoriul Canadei.

INSULELE TURKS ȘI CAICOS, două grupuri de insule din Marea Caraibelor, teritoriu britanic dependent cu statut special.

INSULELE VANUATU, Republica Vanuatu, insule din Arhipelagul Malaez, situat în sud-vestul Oceanului Pacific. Cuprinde peste 80 insule de origine vulcanică, dintre care cele mai mari: Espiritu Santo, Malakula, Efate etc..

INSULELE VIRGINE, un grup de insule mici și recife de corali din arhipelagul Antilele Mici, în Oceanul Atlantic; Insulele Virgine Americane, teritoriu dependent cu statut special; Insulele Virgine Britanice, teritoriu dependent cu statut special.

INSULINĂ, hormon proteic al animalelor și omului; reglează procesele metabolice.

INSULINOTERAPIE, metodă de tratament a diabetului zaharat și alte afecțiuni cu preparate de insulină.

INSURECȚIA DIN BUCUREȘTI, 23 august 1944, moment de cotitură în istoria României.

INSURECȚIE, rebeliune armată împotriva autorităților statului; tip de revoluție socială cu folosirea armelor.

INTALIA, tip de bijuterie cu o piatră semiprețioasă cu o imagine sculptată (spre deosebire de camee) pe ea.

INTANGIBILI, care nu poate fi atins. Castă inferioară în India.

INTARSIO, tip de incrustație pe obiecte din lemn.

INTEGRALA FOURIER, formulă pentru descompunerea unei funcții neperiode în componente armonice ale căror frecvențe trec printr-un ansamblu continuu de valori.

INTEGRALĂ DE SUPRAFAȚĂ, integrală a unei funcții definite pe orice suprafață.

INTEGRALĂ GENERALĂ, sistem de ecuații diferențiale obișnuite de ordinul n .

INTEGRALĂ IMPROPRIE, generalizarea noțiunii clasice de integrală în cazul funcțiilor nelimitate și a funcțiilor definite pe un interval de integrare infinit.

INTEGRALĂ ITERATIVĂ, termen de referință în matematică privind o noțiune a calculului integral.

INTEGRALĂ, una dintre cele mai importante noțiuni ale analizei matematice; Integrală definită, integrală curbilinie, integrală multiplă, integrală nedefinită, integrală primă.

INTEGRARE DE SERVICII, element al managementului în domeniul tehnologiei informațiilor.

INTEGRARE DE SISTEME, element al managementului în domeniul tehnologiei informațiilor.

INTEGRARE ECONOMICĂ REGIONALĂ, proces de creare a uniunilor economice interstatale la nivel regional.

INTEGRARE ECONOMICĂ, proces de creare a uniunilor economice interstatale; Integrare economică internațională.

INTEGRARE MILITARĂ, compatibilitate a doctrinelor militare și a echipamentelor de logistică.

INTEGRARE VALUTARĂ, proces obiectiv de apropiere a țărilor în domeniul relațiilor valutare, formarea unui mecanism supranațional de reglementare

a monedei, crearea de instituții monetare și financiare interstatale.

INTEGRARE, acțiunea de a (se) integra și rezultatul ei; Integrare euro-atlantică, integrare europeană; contopirea dialectelor sau a limbilor, de obicei înrudite, într-o singură unitate lingvistică (dialect sau limbă); includere într-un colectiv; punere a unei persoane într-o funcție; în biologie, unirea și coordonarea diferitor părți ale unui sistem biologic; în economie, apropiere și fuziune de întreprinderi, industrii, regiuni, țări; metodă utilizată în analiza matematică pentru determinarea primitivei produsului a două funcții, când se cunoaște primitiva uneia.

INTEGRATOR, dispozitiv de calcul numeric al integralelor; element al managementului în domeniul tehnologiei informațiilor.

INTEGRITATE DE DATE, element al managementului în domeniul tehnologiei informațiilor.

INTEGRITATE TERITORIALĂ, principiul al suveranității și integrității; principiu de bază al dreptului internațional potrivit căruia fiecare stat are dreptul să-și exercite deplin și nestingherit suveranitatea asupra teritoriului său.

INTEGRITATE, calitatea unei persoane integre.

INTELECT, capacitate de a avea o activitate rațională și de a opera cu noțiuni.

INTELECTUAL, persoană care, prin preocupări sau profesie, folosește creativ intelectul; persoană a cărei principală sursă de existență o formează munca intelectuală.

INTELECTUALISM, concepție care absolutizează rolul intelectului, subapreciind rolul motivației, sentimentelor, voinței în activitatea umană.

INTELECTUALITATE, categorie socială neomogenă formată din oameni pen-

tru care munca intelectuală reprezintă sursa principală de existență.

INTELIGENȚĂ ARTIFICIALĂ, inteligență expusă de mașinile de calcul sau obiectele robotizate; ramură a informaticii unde sunt dezvoltate metode și mijloace de rezolvare a problemelor intelectuale cu ajutorul calculatorului, rezolvate în mod tradițional de oameni.

INTELIGENȚĂ ECONOMICĂ, factor important de asigurare a competitivității întreprinderii actuale.

INTELIGENȚĂ, capacitate a individului de a se adapta la împrejurări noi, de a sesiza relațiile esențiale și de a găsi o ieșire dintr-o anumită situație, de a rezolva probleme noi.

„INTELSAT”, (*International Telecommunications Satellite Organization*), organizație în domeniul telecomunicațiilor din SUA.

INTENSIFICARE, proces de dezvoltare a producției, asociat cu o utilizare mai eficientă a mijloacelor de producție și creșterea productivității muncii.

INTENSITATE AUDITIVĂ, mărime de tărie sonoră.

INTENSITATE, (fr. *intensité* - tărie), termen de referință în arta plastică.

INTENSITATEA CAPITALULUI, valoarea costurilor de capital fix pe unitate de producție.

INTENSITATEA CÂMPULUI ELECTRIC, mărimea fizică vectorială E , caracteristică de forță a câmpului electric.

INTENSITATEA CÂMPULUI MAGNETIC, mărime fizică vectorială; Intensitate de magnetizare.

INTENSITATEA CURENTULUI ELECTRIC, mărime ce caracterizează mișcarea ordonată a sarcinilor electrice.

INTENSITATEA LUMINII, mărime ce caracterizează luminozitatea unei surse în domeniul vizibil într-o anumită direcție; Intensitate luminoasă.

INTENSITATEA MUNCII, consumul de muncă pe unitate de producție; manoperă.

INTENSITATEA SUNETULUI, senzație pe care o produce asupra organului auditiv al omului amplitudinea unei vibrații sonore.

INTERACȚIUNE ELECTROMAGNETICĂ, forțe fundamentale care acționează între constituenții elementari ai materiei; Interacțiune fundamentală.

INTERACȚIUNE GRAVITAȚIONALĂ, fenomen natural prin care toate lucrurile cu masă sau energie interacționează între ele.

INTERACȚIUNE SOCIALĂ, acțiune în comun și influență reciprocă a doi și mai mulți indivizi, în urma căreia se ajunge la o corelație și corecție reciprocă în comportamentul lor; Interacțiune de grup.

INTERACȚIUNE VIBRONICĂ, interacțiunea electronilor și a vibrațiilor nucleare într-o moleculă sau corp solid.

INTERACȚIUNI INTERCELULARE, procese ce asigură formarea țesuturilor și schimbul de informații dintre celule, necesar pentru integrarea funcțiilor acestora.

INTERACȚIUNI INTERMOLECULARE, interacțiuni între molecule ce nu și modifică substanțial structura și proprietățile de bază.

INTERCALARE, procedeu de introducere, în structura unui grup sintactic, a unui component străin sau a unei secvențe de componente, având ca efect separarea și izolarea elementelor strâns legate sintactic.

INTERCALAȚI, compuși de incluziune supramoleculari stratificați.

INTERDICT, interdicerea de către Papa de la Roma a serviciului divin ca formă de pedeapsă.

INTERES NAȚIONAL, sistem de obiective ale politicii externe ale statului.

INTERES PUBLIC, interesul întregii comunități, unui grup de persoane sau a unui individ, care vizează asigurarea bunăstării, stabilității, securității și dezvoltării durabile a societății; interesele comunității sociale, a căror satisfacție servește ca o condiție și garanție a existenței și dezvoltării acesteia

INTERESE ECONOMICE ALE PUBLICULUI, interesele comunității sociale, a căror satisfacție servește ca o condiție și garanție a existenței și dezvoltării acesteia.

INTERESE ECONOMICE, categorie economică care exprimă necesitatea satisfacerii sistemului de nevoi existente în societate.

INTERESECTAREA MULȚIMILOR, una din operațiunile de bază pe mulțimi.

INTERFAȚĂ, (*Interface*), în informatică, metodă și mijloace de interacțiune între utilizatori și programe sau între programe și instrumente ori între programe cu mijloacele dispozitivelor.

INTERFAZĂ, perioadă de timp intermitotic, interchineză, carioastăză.

INTERFERENȚA LUMINII, redistribuire spațială a energiei radiațiilor luminoase atunci când se suprapun două sau mai multe unde de lumină.

INTERFERENȚA SONDELOR, interacțiunea sondelor de petrol, gaz sau apă, forate în același strat extractiv sau în straturi conectate hidrodinamic între ele.

INTERFERENȚA UNDELOR, devieri electromagnetice și electrice în circui-

tul de intrare al receptorului radio, care împiedică recepția corectă a semnalului util și nu sunt legate de acesta printr-o dependență funcțională cunoscută.

INTERFERENȚĂ RADIO, devieri electromagnetice și electrice în circuitul de intrare al receptorului radio, care împiedică recepția corectă a semnalului util, și nu sunt legate de acesta printr-o dependență funcțională cunoscută.

INTERFERENȚĂ, abatere de la normele uneia dintre limbile în contact, prin introducerea unor particularități din cealaltă limbă; influențe externe nedorite în sistemele de telecomunicații, cauzate de radiație, inducție electromagnetice sau electrostatică, etc. care deteriorează calitatea recepției semnalului informațiilor transmise.

INTERFEROMETRIE, procedeu tehnologic în domeniu.

INTERFEROMETRU STELAR, instrument optic astronomic pentru măsurarea de înaltă precizie a distanțelor unghiulare mici în fenomenele de interferență a undelor sau oscilațiilor.

INTERFEROMETRU, dispozitiv de măsurare folosit pentru determinarea unor mărimi cu ajutorul fenomenelor de interferență.

INTERFERONI, proteine protectoare eliberate în unele celule ca răspuns la acțiunea virusurilor.

INTERFLUVIU, zonă situată între două râuri adiacente, cuprinde bazinul hidrografic și versanții văilor adiacente ale acestor râuri.

INTERFON, aparat de intercomunicație, sistem de control al accesului vizitatorilor, care oferă comunicații audio cu una sau două senzuri, comunicare audio-video și control de blocare a ușilor.

INTERGLACIAȚIE, interval de timp cu climă caldă în pleistocen, cuprins între două epoci glaciare.

INTERHALOGENICI, COMPUȘI ~, compuși chimici ai diferitor halogeni între ei.

INTERIOR, design arhitectural și artistic al spațiului interior al unei clădirii, oferind cât mai plenar unei persoane percepția estetică a acestuia; spațiul din edificiu.

INTERIORIZARE, reflectare prin prisma conștiinței a unor realități aparținând lumii exterioare.

INTERIORUL UNEI MULȚIMI, termen de referință în matematică.

INTERJECȚIE, parte de vorbire neflexibilă care reproduce prin sunete articulate strigăte, zgomote, o chemare, o senzație.

INTERKOLUMNY, în ordinele arhitecturale fundamentele, intervalul dintre bazele coloanelor care stau la rând, afectând percepția proporțiilor clădirii.

INTERLAKEN, stațiune climaterică montană din Elveția.

„INTERLIC”, agenție de nouătăți din Republica Moldova.

INTERLINIE, spațiu alb între două rânduri scrise.

INTERLUDIU, episod muzical care face legătura între două momente mai importante ale unei opere muzicale.

INTERMARIUM, conceptul unui bloc partener de state de la Marea Baltică până la Marea Neagră și Adriatică.

INTERMEDIAT, produs intermediar al unei reacții chimice cu mai multe etape, capabil să reacționeze.

INTERMEDIU, (din inter... și lat. medius - mijloc), mică lucrare dramatică, de obicei comică, muzicală ori coregrafică, executată ca divertisment în antracte.

INTERMETALOIDE, compuși chimici din două sau mai multe metale.

INTERMEZZO, (it. intermezzo, literal - pauză), divertisment muzical care se intercalează într-o reprezentație teatrală; episod orchestral independent într-o operă; mică piesă instrumentală de formă liberă.

„INTERNATIONAL MUSIC COUNCIL”, (IMC), organizație a reprezentanților artei muzicale pe lângă UNESCO.

„INTERNATIONAL MUSICOLOGICAL SOCIETY”, (IMS), organizația internațională a muzicologilor.

„INTERNATIONAL SOCIETY FOR CONTEMPORARY MUSIC”, (ISCM), una dintre cele mai mari organizații de concert.

INTERNAȚIONALĂ I, mișcare internațională.

INTERNAȚIONALĂ II, (1889-1923), mișcare internațională.

INTERNAȚIONALĂ III COMUNISTĂ, (Comintern), organizație creată de V.I. Lenin pentru promovarea revoluției socialiste mondiale (1919).

INTERNAȚIONALĂ IV, la creată de Leon Troțki în 1938, ca alternativă la Internațională III comunistă

INTERNAȚIONALĂ SITUAȚIONISTĂ, direcție avangardistă în artă.

INTERNAȚIONALĂ SOCIALISTĂ A MUNCITORILOR, uniune internațională a partidelor social-democratice și socialiste din anii 1923-1939.

INTERNAȚIONALĂ SOCIALISTĂ, organizație internațională a partidelor social-democratice. A fost creată în anul 1951, la Conferința de la Frankfurt pe Main (30 iunie - 3 iulie) și reunește 143 de partide socialiste, social-democrate, laburiste, precum și organizații regionale de pe toate conti-

nentele. Sediul Internaționalăi Socialiste se află la Londra. Din 2013, în paralel cu Internaționala Socialistă, există o Alianță Progresistă, care adesea include aceleași părți.

INTERNAȚIONALISM, doctrină și teorie socială; Internaționalitate, internaționala socialistă, internaționala comunistă.

INTERNAȚIONALIZARE ECONOMICĂ, proces de dezvoltare a legăturilor și a schimburilor economice între țări, a circulației transfrontaliere de bunuri, servicii, informații, forță de muncă, capital.

INTERNET ÎN BANDĂ LARGĂ, utilizarea integrală a benzei de frecvență pentru transmiterea informației.

INTERNET PROTOCOL, protocol de rețea ce stabilește modele etalon, responsabile de stabilirea itinerarului și transmiterea pachetelor între nodurile destinate ale rețelei Internet; Suită de protocoale.

INTERNET, rețea informatică mondială; Dezvoltarea rețelei Internet, aplicații, aspecte juridice, economia internetului, utilizare socială, Internetul în medicină.

INTERNUNȚIU, (lat. internuntius), poziție diplomatică acum inexistentă a Sfântului Scaun, un ambasador minor al Papei.

INTEROGATORIU, acțiune oferită de anchetă sau de judecată.

INTEROGAȚIE RETORICĂ, figură de stil/tip de frază realizată sub forma unei (serii de) întrebări adresate cititorului ori unui virtual auditoriu.

INTEROPERABILITATE, element al managementului în domeniul tehnologiei informațiilor; Interpolare.

INTERPELARE PARLAMENTARĂ, a soma pe cineva să răspundă, să se explice asupra unei chestiuni.

INTERPELARE, (solicitare), cerere adresată cuiva (de a da răspuns sau) de a da socoteală în legătură cu o chestiune.

INTERPOL, Organizația Internațională de Poliție Criminală.

INTERPOLARE, în științe istorice, inserția ulterioară în textul cuvintelor sau frazelor ce nu aparțin autorului său; în istoria dreptului – completări, modificări sau omisiuni făcute în textele antice ale avocaților romani de către Comisia specială; în textologie, introducerea de către copist în textul lucrării a unor cuvinte și fraze suplimentare.

INTERPOLATOR, dispozitiv de calcul analogic sau digital pentru determinarea coordonatelor unui punct care se mișcă continuu de-a lungul unei curbe definite analitic.

INTERPRETARE, redare prin mijloace adecvate a unui conținut muzical.

INTERPRETAREA IMAGINILOR, în informatică, software special pentru utilizarea imaginilor.

INTERPRETORUL, în informatică, software dotat cu un program special prin care se citește, se analizează și se interpretează momentan comenzile și instrucțiunile dintr-un program sursă.

INTERSCHIMBARE, proprietate a pieselor, componentelor mecanismelor sau altor produse (materii prime), care permit să fie înlocuite în mod echivalent cu oricare dintre numeroasele copii de produse (sau materiale) cu o alta de același tip (sau material), păstrând toate cerințele pentru acestea.

INTERSECȚIE, termen de referință în matematică privind o mulțime care conține toate elementele din A care aparțin și lui B, dar nu și alte elemente.

INTERSEXUALITATE, manifestare mixtă a semnelor sexuale feminine și masculine la indivizii unisexuați.

INTERTEXTUALITATE, calitate a unui text de a se lega de alte texte anterioare. Se realizează ca aluzie culturală, de exemplu atunci când titlul unei opere literare face trimitere la un adagiu biblic, ca parodie, citat, paștișă.

INTERVAL DE VÂRSTĂ, diferența dintre valorile de vârstă anterioară și cea ulterioară.

INTERVAL DINAMIC, în radiotehnică, logaritmul raportului dintre valorile maxime și minime posibile ale parametrului de intrare al dispozitivului în contextul devierilor admisibile.

INTERVAL PROTOGENIC, intervalul de timp dintre căsătorie și nașterea primului copil.

INTERVAL ȘI SEGMENT, termeni de bază ai algebrei și analizei matematice.

INTERVAL, raportul de înălțime între două sunete muzicale.

INTERVENȚIA FEUDALILOR POLONI ÎN MOLDOVA, (1612-1615), două campanii întreprinse de feudații poloni, chemați de marii boieri moldoveni pentru a înscăuna în Moldova dinastia Movileștilor.

INTERVENȚIE ECONOMICĂ, totalitatea formelor specifice de redistribuire a resurselor prin intermediul mecanismelor de reglementare de stat și corporative.

INTERVENȚIE UMANITARĂ, intervenție militară a unui stat sau grup de state în afacerile interne ale altui stat pentru a elimina încălcările grave masive ale drepturilor omului în această țară, dacă nu dorește sau nu poate proteja în mod independent drepturile omului pe teritoriul său.

INTERVENȚIE VALUTARĂ, intervenția băncii centrale în operațiunile de pe piața valutară pentru a reglementa cursul monedei naționale, a cererii sau ofertei de monedă și acumularea re-

zervelor valutare prin cumpărarea sau vânzarea de valută străină.

INTERVENȚIE, ingerința militară, politică sau economică a unuia sau a mai multor state în afacerile interne ale altei țări, încălcând suveranitatea acesteia.

INTERVENȚIONISM, doctrină economică potrivit căreia are loc implicarea statului în economie; funcție economică a statului.

INTERVIU, act comunicativ în regim de dialog; gen de jurnalistică; Interviu-evar, intervievator.

INTERVIZIUNE, sistem de comunicare TV a UE.

INTESTIN, parte a tubului digestiv, situată între stomac și anus, alcătuită din două părți distincte: intestin gros și intestin subțire.

INTIFADA, războiul pietrelor.

INTOLERANȚĂ, incapacitate organică de a suporta anumite medicamente.

INTONAȚIE, (lat. intonare - a răsună), începere a unei bucăți muzicale; mod de urcare și coborâre a tonului (de modulație a vorbirii) în timpul rostirii unui cuvânt sau a unei propoziții; întruchiparea unei imagini artistice cu ajutorul sunetelor muzicale; modulație a vocii în timpul articulării vorbirii; în limba română, există două tipuri de intonație: descendentă și ascendentă.

INTOXICAREA ANIMALELOR, boală cauzată de acțiunea asupra organismului animalier a substanțelor toxice.

INTOXICAȚIE, (din lat. intoxicare), otrăvire, rezultatul acțiunii asupra organismului a substanțelor toxice; Intoxicație alimentară, boală ce apare la consumul produselor ce conțin substanțe toxice.

INTRADOS, în aeronautică și în arhitectură, suprafață interioară concavă a

unei aripi de avion, scări, arcuri, bolți etc.

INTRANET, element al managementului în domeniul tehnologiei informațiilor.

INTRANZITIVITATE, caracteristică sintactică a unor verbe sau a unor forme verbale care le face inapte de a cere numelui cu care se combină cazul acuzativ și funcția de complement direct.

INTRARE FĂRĂ VIZĂ, lista străinilor care nu au obligația deținerii unei vize la intrarea sau ieșirea din țară.

INTRAREA ÎN PUTERE, momentul, procedura, procesul de intrare în putere, începutul îndeplinirii responsabilităților de putere, stăpânirea cercului de puteri, obișnuirea cu rolul de putere, structura, sfera de activitate.

INTRAREA ÎN TEMPLUL DE LA IERUSALIM A MAICII DOMNULUI, conform Bibliei, sărbătoare domnească a bisericii ortodoxe, se sărbătorește pe 21 noiembrie.

INTRAZONALITATE, fenomen ce ține de formarea diferitor soluri, comunități vegetale și grupări de animale.

INTRĂRI/IEȘIRI, element al managementului în domeniul tehnologiei informațiilor.

INTRIGĂ, schemă generală de fapte și de acțiuni care reprezintă subiectul unor opere literare.

INTRODUCERE, frază muzicală mai scurtă sau mai lungă care precedă o piesă.

INTRODUCȚIE, formă de acclimatizare; transferarea organismelor vii de către om în afara arealului istoric pentru acclimatizare.

INTRON, sector al genelor majorității eucariotelor și a unor virusuri ARN și ADN.

INTROSCOPIE, cercetare vizuală, nedistructivă a obiectelor, fenomenelor și proceselor în corpurile opace și mediile cu vizibilitate redusă; observare subiectivă a fenomenelor proprii conștiinței.

INTRUZIUNE, proces geologic.

INTUBAȚIE, introducerea unor tuburi speciale în faringe, trahee cu scopul restabilirii și ameliorării permeabilității căilor respiratorii sau efectuarea narcozei inhalatoionale.

INTUIȚIE, capacitatea conștiinței de a descoperi, pe cale rațională, în mod spontan, esența, sensul unei probleme, al unui obiect. Principiu didactic conform căruia procesul predării și însușirii cunoștințelor trebuie să pornească de la reflectarea senzorială nemijlocită a obiectelor și fenomenelor studiate.

INULA, gen de plante din familia Asteraceae.

INULIN, polizaharid de rezervă al plantelor.

INULINĂ, polizaharid al fructozei, care se găsește în rizomul unor plante.

INUNDAȚIE A TERENURILOR, ridicare constantă a nivelului apelor subterane, cauzată de activitatea gospodărească sau cauze de ordin natural.

INUNDAȚIE, creștere relativ rapidă a nivelului apei dintr-un bazin acvatic, care se încheie cu retragere aproape la fel de rapidă, apare ca urmare a ploilor abundente; în condiții de ierni instabile, poate fi cauzată de deszăpezirea rapidă, precum și de topirea ghețarilor; revărsare temporară a apei din zonă, ca urmare a creșterii nivelului într-un râu, lac, lac de acumulare, mare, asociată cu daune sociale, economice, de mediu, daune aduse sănătății oamenilor sau cu victime umane.

INUNDENI, Soroca, Vasilcău.

INVALIDITATE, (lat. *invalidus* – slab, fără putere), stare de invalid; pierdere de sănătate pe termen lung sau permanent din cauza vătămării profesionale sau a bolilor profesionale, boli generale.

INVAR, aliaj metalic de oțel aliat cu 36 % de nichel.

INVARIANT, proprietate a unui obiect matematic care rămâne neschimbată, după ce operațiunile sau transformările de un anumit tip sunt aplicate obiectelor.

INVAZIE, (lat. *invasio*, *onis* – năvălire), infectarea plantelor, animalelor și omului cu organisme parazite; apariția speciilor invazive de animale și de plante; intrare neașteptată, năvălire a unei armate inamice într-o țară (cu scopul de a o cucerii, de a o subjuga); cotopire, invadare.

INVENTAR FUNERAR, totalitatea obiectelor depuse în mormânt.

INVENTAR, document contabil în care sunt enumerate toate bunurile care se află, la un moment dat, într-o anumită entitate economică.

INVENTARIERE, verificarea în natură a soldurilor efective ale inventarului, valorile monetare, precum și starea decontărilor cu alte entități la o anumită dată; verificarea unui inventar, prin care se realizează constatarea faptică a existenței elementelor aflate în gestiunea unei entități.

INVENȚIA PORȚELANULUI, scurt istoric în domeniu.

INVENȚIE, mică piesă muzicală, specifică barocului; fantezie, improvizație cu caracter polifonic; produs, rezolvare sau realizare tehnică dintr-un domeniu al cunoașterii care prezintă noutate și progres față de stadiul cunoscut până atunci; realizare tehnică reușită.

INVERSIE, în genetică, schimbarea structurii cromozomului provocată de

schimbarea cu 180° a unui dintre sectoarele interne; în matematică, transformare a planului.

INVERSIUNE DE RELIEF, stadiu avansat de evoluție a reliefului când formele inițiale pozitive devin negative și invers.

INVERSIUNE, schimbarea ordinii obișnuite a cuvintelor din grupuri de cuvinte, a părților de propoziție din propoziție și a propozițiilor din frază.

INVERSOR ELECTRIC, dispozitiv pentru schimbarea direcției de rotație a arborelui în inversă, a motorului electric prin schimbarea polarității tensiunii la bornele armăturii sau înfășurării de câmp (în motoare cu curent continuu) sau prin comutarea oricărei două faze a înfășurării statorului, ceea ce duce la o schimbare a direcției de rotație a câmpului magnetic al statorului și, ca urmare, la o schimbare a direcției de rotație a rotorului.

INVERSOR, mecanism de inversare.

INVERTOR, în electroenergetică, aparat electronic pentru transformarea curentului continuu în alternativ; în tehnica de calcul, aparat electronic cu două borne, una de ieșire, și alta, de intrare; Invertor de fază.

INVESTITOR, persoană juridică sau persoană fizică, care se preocupă de activități investiționale pe termen lung.

INVESTITORI INSTITUȚIONALI, organizații care investesc în numele membrilor acestor instituții, fonduri, bănci, societăți pe acțiuni.

INVESTIȚII BANCARE, plasarea de către bănci a resurselor lor în valori mobiliare și alte active financiare.

INVESTIȚII DE CAPITAL, investiții în mijloace fixe, cheltuieli pentru construcții noi, extindere, reconstrucție și reechipare tehnică a întreprinderilor funcționale, achiziționarea de utilaje,

echipamente, instrumente, inventar, lucrări de proiectare și dezvoltare etc.

INVESTIȚII, bani, titluri de valoare, alte active investite în afaceri și/sau în alte activități pentru profit; durata de recuperare a investiției; Investiție activă, investiție brută, investiție centralizată, investiție colaterală, investiție conexă, investiție de bază, investiție financiară, investiție netă, investiție pasivă (indirectă), investiție totală, investiții de portofoliu, investiții directe, investiții externe, investiții induse, investiții în mijloace fixe, investiții străine; tot felul de proprietăți și proprietate intelectuală, care sunt investite în obiecte de afaceri și alte activități, ce generează profit (venit) sau obțin un efect social corespunzător.

INVIDIE, sentiment de nemulțumire egoistă provocat de succesele, situația sau calitățile cuiva.

INVINCIBILA ARMADA, nume dat flotei spaniole trimise, în 1588, sub conducerea lui Pérez de Guzmán, duce de Medina-Sidonia, împotriva Angliei. A fost înfrântă în iulie-august de amiralul englez Thomas Howard și distrusă apoi de furtună în apropiere de arhipelagul Hebride, fapt ce a subminat puterea maritimă a Spaniei.

INVIOLABILITATE, calitatea de a fi inviolabil.

INVIOLABILITATEA PERSOANEI, care se află în mod legal apărât de orice urmărire, de orice atingere, de orice încălcare sau de orice pedepsire.

INVOCAȚIE RETORICĂ, figură retorică prin intermediul căreia se adresa o rugăciune unei divinități sau unei muze.

INVOLUȚIE, trecere de la eterogen la omogen, de la multiplu la unitate.

INZELL, stațiune climaterică montană din Germania.

IO, (din Ioan), particulă din titulatura domnească în actele oficiale ale Moldovei medievale.

„**IO**”, (Interoperability objectives), obiective de interoperabilitate.

IOBAG (mag. jobbágy), țăran dependent de stăpânul său feudal laic sau bisericesc și legat de pământul acestuia. v. **ȘERB**.

IOBĂGIE, stare de iobag, grad superior de dependență a țăranimii de feudali; sistem de norme juridice feudale care consfințesc starea de iobăgie, v. **ȘERBIE**.

IOD, (Iodum), I, element din grupa a VII-a a sistemului periodic al elementelor, nemetal din familia halogenilor. Nr. at. 53. În natură se întâlnește sub forma de ioduri, mai rar de iodați.

IOLĂ, tip de navă sportivă.

ION, particulă (atom sau grup de atomi) încărcată electric cu o sarcină electrică nenulă. Sarcina ei electrică este condiționată de numărul de electroni, pe care i-a adăugat ori i-a cedat. Ioni pozitivi se numesc cationi, cei negativi - anioni.

IONI BIPOLARI, v. **ZWITTERIONI**.

IONI ÎN ATMOSFERĂ, particule încărcate electric în atmosferă.

IONI ÎN GAZE, se formează ca urmare a ionizării atomilor și moleculelor din faza gazoasă.

IONIENI, unul dintre principalele triburi din Grecia antică. Trăiau în Atica, pe insulele Eubeii (Chios, Samos, Naxos) și pe litoralul de vest al Asiei Mici.

IONIȚI, schimbător de ioni, substanțe, constând dintr-un cadru polimer, ce poartă o sarcină pozitivă sau negativă, și ioni încărcăți opus.

IONIZARE, proces de transformare a particulelor de substanță (atomi, mo-

lecule) electric neutre în particule încărcate.

IONIZATOR DE AER, instalație care generează ioni negativi de oxigen și îmbogățește cu ei aerul dintr-o încăpere.

IONOMERI, macromolecule cu un conținut scăzut de unități încărcate, favorabile formării perechilor de ioni cu contraioni.

IONONE, grup de cetone nesaturate din seria aliciclică.

IONOSFERĂ, parte din atmosfera Pământului cu o concentrație mare de electroni și ioni liberi; partea superioară a atmosferei terestre.

IONOSONDĂ, sondă ionosferică, dispozitiv de măsurare.

ION-VODĂ, Florești, Ciutulești.

IORDAN, fluviu în Orientul Apropiat în care conform Bibliei a fost botezat Isus.

IORDANIA, Regatul Hașemit al Iordaniei, stat în Asia de sud-vest (Orientul Apropiat). Capitală: Amman. 25 mai 1946 (proclamarea independenței).

IORDANOVCA, Basarabeasca, Iordanovca.

IORJNIȚA, Soroca, Cosăuți.

IOTACISM, fenomen morfo-fonetic de alterare, sub acțiunea legilor fonetice, a consoanelor finale din rădăcina unor verbe.

IOWA, stat în SUA.

IPERITĂ, (gaz-muștar), substanță otrăvitoare cu efect de urticarie.

„**IPG**”, (Initial PFP goals), obiective inițiale de parteneriat.

IPOCONDRIE, stare psihică morbidă, caracterizată prin preocupare că ar pu-

tea suferi de o boală care nu reprezintă adevărul, caracterizată prin neliniște continuă, teamă și preocupare obsesivă de starea sănătății proprii.

IPOLOGIE, știința despre cai.

IPOMEA, gen de plante din familia Convolvulaceae.

IPOTECĂ, drept real în baza căruia creditorul poate vinde bunul imobil primit în garanție de la debitor, în cazul când acesta nu își plătește în termen datoria.

IPOTENUZĂ, cea mai lungă latură a unui triunghi dreptunghic, latura care se opune unghiului drept.

IPOTEZA HYSTERESIS, concept dezvoltat de James Alfred Ewing, conform căruia sistemele și organismele au o memorie, astfel că rezultatele nu sunt doar efecte ale inputurilor curente, ci și ale celor din trecut.

IPOTEZA LAPLACE, în astronomie, ipoteza formării sistemului solar dintr-o singură nebuloasă de gaz rotativă și contractantă.

IPOTEZA SAPIR-WHORF, teorie lingvistică potrivit căreia modul în care percepem lumea depinde de limba pe care o vorbim.

IPOTEZĂ STATISTICĂ, judecată ipotetică privind legitățile probabilistice, ce acționează în fenomenul aleatoriu studiat.

IPOTEZĂ, presupunere formulată pentru a explica un fenomen, a cărei veridicitate deocamdată nu poate fi verificată și confirmată; supoziție enunțată pe baza unor fapte cunoscute, cu privire la relația dintre anumite fenomene sau la legăturile dintre acestea și cauzele lăuntrice care le determină.

IRADIERE, (lat. irradiare - a răspândi raze), expunerea organismului la acțiunea unor radiații ionizante so-

lare, cosmice, termice, ultraviolete, Roëntgen, gama ș.a. în scop diagnostic sau terapeutic.

IRAKIENI, populația de bază din Irak, arabi irakieni.

IRANIENI, denumirea oficială a populației Iranului, în componența careia intră popoare diferite după limbă și origine; denumire dată popoarelor care vorbesc în limbile din grupul iranian; denumirea autohtonă a perșilor.

IRAS, primul satelit astronomic infra-roșu.

IRAȚIONAL, care nu se conduce după gândirea logică.

IREIDENTISM, mișcare politică de eliberare națională a unor teritorii aflate sub ocupație străină; politică națională de stat (mișcare politică, partid) ce vizează unirea oamenilor împrăștiați în întreaga lume.

IREVERSIBILITATE, proprietate a unei transformări, a unui proces etc. de a nu se putea produce în natură decât într-un singur sens.

IRIDACEE, (Iridaceae), familie de specii de plante erbacee. În Republica Moldova cresc spontan 8 specii.

IRIDIU, (Iridium), Ir, element din grupa a VIII-a a sistemului periodic al elementelor. Nr. at. 77. Se cunosc doi izotopi stabili. Metal alb-argintiu, foarte dur, casabil.

IRIDOCICLITĂ, inflamație a irisului și corpurii cilindric al ochiului.

IRIDODIAGNOSTIC, identificarea bolilor la om după starea irisului ochilor.

IRIGARE ESTUARĂ, umezire de o singură dată în adâncime a solului pe timp de primăvară cu ape de vărsare locală.

IRIGARE, serie de măsuri pentru menținerea regimului de apă al so-

lurilor, optimal pentru plante care în condiții naturale suferă de insuficiență de vlagă; unul din tipurile de bază ale irigației, metodă de irigare, când apa atinge plantele și suprafața solului în formă de picături de ploaie artificială, totalitatea de măsuri de ordin organizatoric, gospodăresc și tehnic, orientate spre îmbunătățirea radicală a terenurilor, schimbând, în așa fel, condițiile naturale nefavorabile în direcția necesară omului pentru activitatea gospodărească.

IRIGAȚIE, procedeu tehnologic în industrie și agricultură; tehnologie și proces de asigurare artificială a plantelor cu apă.

IRIS, membrană subțire mobilă a ochiului la vertebrate cu un orificiu în centru.

IRIS, mesagera zeilor, metamorfozată de Junona în curcubeu.

IRIS, stânjenel, gen de plante din familia Iridaceae.

IRISH TERRIER, rasă de câini din grupul terrierilor.

IRISH WOLFHOUND, rasă de câini de vânătoare din grupul ogarilor.

IRLANDA DE NORD, parte a Regatului Unit al Marii Britanii.

IRLANDEZI, nație, populația de bază a insulei Irlanda; s-a constituit în sec. al XVIII-XIX-lea.

IROCHEZI, denumire comună a unui trup de șase triburi amerindiene (seneca, oneida, onondaga, tuscarora etc.) din SUA (cca 35 mii – 1960) și Canada (cca 15 mii – 1960).

IRONIE, categorie estetică și filosofică desemnând expresii sau imagini cu semnificații opuse sensului obișnuit, în scopul ridiculizării disimulate.

ISABELLA, Fraga, Căpșunica, soi hibrid de viță-de-vie din specia *Vitis*

labrusca. Adus în Europa în sec. al XIX-lea din America. Se folosește la prepararea vinurilor aromate de desert.

ISACOVA, Orhei, Isacova.

ISATINĂ, 2,3-indolindionă.

ISATINĂ, compus heteroaromatic.

ISATIS, gen de plante din familia Crucifere.

ISĂICANI, Nisporeni, Valea-Trestieni.

„ISBN”, *International Standard Book Number*, standard bibliografic internațional.

ISCHEMIE, insuficiența a fluxului de sânge într-un țesut sau organ.

ISCHIA, stațiune climatică și balneologică din Italia.

ISCOADĂ, persoană însărcinată să facă, în taină, cercetări sau să obțină informații în interesul cuiva; militar trimis în recunoaștere.

ISERLIA, Basarabeasca, Iserlia.

ISIHASM, doctrină ascetică-mistică apărută în sec. al XIV-lea la Bizanț; Isihast.

ISLA SALAS Y GÓMEZ, în Oceanul Pacific, teritoriu dependent cu statut special.

ISLAMABAD, oraș în Asia, capitală statului Pakistan.

ISLAMISM, una dintre religiile mondiale apărută în Arabia Apuseană, religie monoteistă, influențată de creștinism și mozaism, întemeiată de Mahomed în sec. al VII-lea și bazată pe percepțiile Coranului; Islam, mahomedanism.

ISLANDA, insulă nordică aflată între Atlanticul de Nord și Oceanul Arctic.

ISLANDEZI, nație, popor și populația de bază a Islandei. Strămoșii islande-

zilor sunt coloniștii scandinavi, care în sec. al VII-X-lea s-au așezat cu traiul în Islanda.

ISMAILIȚI, sectă musulmană șiiită.

„**ISO**”, (engl. International Organization for Standardization), organizație internațională de standardizare și organism internațional care se ocupă de elaborarea tuturor normelor, la scară mondială.

ISOETOPSIDA, clasă de plante Lyco-podiophyta.

ISOKEFALIA, în reliefuri și picturi, aranjarea capetelor într-un grup de figuri (uneori diferite ca mărime și poziție) la același nivel.

ISON, sunet prelungit care acompaniază o melodie vocală sau instrumentală.

ISOP, (Hyssopus), izop, gen de plante ierboase (subarbuști) din familia Lamiaceae.

ISOPODE, (Isopoda), ordin de crustacee superioare din familia peracarida.

ISPAȘĂ, în Moldova feudală, amendă plătită pentru stricăciunile pricinuite de vitele, care au pătruns pe un teren străin; Ispas.

ISPĂȘIRE, conform Bibliei, dogmă creștină.

ISPISOC, una din denumirile actelor publice și private din Moldova medievală. Apare în sec. al XVI-lea.

ISPITIRE, punere la încercare.

ISPRAVNIC, în Basarabia, șef al poliției județene; în Moldova pe la mijlocul sec. XVIII – începutul sec. XIX, dregător cu atribuții administrative, fiscale și judecătorești.

ISRAEL, conform Bibliei, popor al lui Dumnezeu; Regatul Israel, stat sclav

vagist timpuriu din nordul Palestinei, format pe la 935 î. Hr.

ISRAELIENI ARABI, popor arab din Israel.

ISRAELIENI, persoană de religie mozaică, prin extindere, poporul și populația de bază din Israel, populația din Regatul Israel din antichitate.

„**ISSN**”, *International Standard Serial Number*, standard internațional.

ISTANBUL, oraș în din Turcia, situat pe malurile european și asiatic ale Bosforului, are 14,0 milioane de locuitori.

ISTERIE, boală nervoasă caracterizată prin apariția unor simptome neurologice foarte variate, nejustificate de existența unor leziuni, tulburare mintală manifestată prin descărcări emoționale; leșin, sugestibilitate.

ISTIOFORIDE, (Istiophoridae), familie de pești marini din ordinul istiophoriformes.

ISTISU, stațiune balneologică montană din Azerbaidjan.

ISTM, (din gr. isthmos – trecere îngustă), fâșie îngustă de uscat, care unește două continente (de ex. Istmul Suez) sau o peninsulă de un continent care leagă secțiunile mai mari ale uscatului.

ISTMUL PEREKOP, fâșie de uscat, care unește peninsula Crimeea cu Ucraina continentală.

ISTMUL SUEZ, fâșie de pământ între Africa și Asia, care desparte Marea Mediterană și Marea Roșie; în Egipt, prin el trece canalul Suez.

„**ISTOKI**”, „ИстокИ”, publicație evreiască lunară, din 1991, Republica Moldova.

ISTORIA DEMOGRAFICĂ, disciplină științifică care se preocupă de studierea legităților istorice a reproducerii

populației ca unul din principalele procese de reproducere a societății.

ISTORIA IEROGLIFICĂ, roman alegoric scris de D. Cantemir la Constantinopol în 1705, satiră la adresa turcilor și a grecilor fanarioți.

ISTORIA ÎNVĂȚĂTURII POLITICE, ECONOMICE ȘI JURIDICE, istoria doctrinelor privind statul și dreptul, disciplină juridică științifică și educativă independentă, ce investighează și luminează istoria originii și dezvoltării cunoștințelor teoretice privind politica și dreptul.

ISTORIA LUI SKINDER ÎMPĂRAT, povestire de proveniență orientală care a circulat în țările române la sfârșitul sec. al XVIII-lea și începutul sec. al XIX-lea.

ISTORIA POAMELOR, scriere populară satirică, operă a scriitorului bizantin Teodoros Prodromos; creație cu caracter alegoric, ale cărei personaje sunt fructele, legumele și mirodeniile.

ISTORIA SINAGOGILOR, domeniu de cercetare în arhitectură și cultul mozaic.

ISTORIA STATULUI ȘI A DREPTULUI, discipline științifice și educaționale legale de bază cu profil istoric-teoretic.

ISTORIA TEHNICII, domeniu de cercetare științifică.

ISTORIA TROADEI, roman popular din literatura română veche despre luptele și întâmplările petrecute sub zidurile Troiei.

ISTORIA UNIVERSALĂ, istorie ce caracterizează lumea întreagă; caracteristic pentru întreg globul pământesc; Istoria antică, istoria medievală, istoria modernă, istoria contemporană, istoria recentă.

ISTORIOGRAFIE, disciplină științifică specială care se ocupă de tratarea experienței de cunoaștere a istoriei.

ISTORISM, cuvânt care a dispărut din uz odată cu noțiunea pe care o denumea într-o anumită epocă istorică. Cuprinde diferite domenii ale vieții sociale ale unui popor; direcție în arhitectură și arta decorativă în sec. al XIX-lea.

ISTR, Istros, în Grecia Antică, denumirea cu începere din sec. al VIII-lea î. Hr., a cursului inferior al Dunării. v. **DANUBIUS**.

ISTRIA, oraș grecesc din epoca antică și romano-bizantină din epoca timpurie, situat în Dunărea de Jos.

ISTRIA, provincie istorică din Europa de sud-est.

ISTROROMÂNI, grup etnografic, urmași ai populației locale ilirice supuse romanizării; (Valasii istrieni, chichii, chiribirii), comunitate etnică a aromânilor în ramura românilor.

IȘCĂLĂU, Fălești, Ișcălău.

IȘHAN, (Salmo ischchan), păstrăv de Sevan, pește endemic pentru lacul Sevan din familia salmonidelor.

IȘLIC, (din tc. baslyk), căciulă de blană (sobol ș.a.) sau îmblănită, purtată de domnul Moldovei și de soția sa, de boieri.

IȘNOVĂȚ, Criuleni, Ișnovăț.

IȘNOVĂȚ, râuleț în partea centrală a RM, afluent pe dreapta al Bâcului.

ITACONIC, ACID ~, acid metilensuccinic.

ITALIA, Republica Italiană, stat în Europa Sudică. Capitală: Roma. Roma Antică – sec. V-VI-lea î. Hr. – sec. V-lea d.Hr. I. Modernă – din 1861.

ITALICII, grup etnolingvistic de triburi din Italia antică.

ITALIENI, nație, popor și populația de bază a Italiei. Procesul formării nației

italiene s-a terminat în a doua jum a sec. XIX-lea, odată cu unificarea țării.

„ITAR-TASS”, agenție de știri din Rusia.

ITEMI DE EVALUARE, termen de apreciere.

ITERAȚIE MATEMATICĂ, repetare a unui anumit procedeu de calcul.

ITERAȚIE, termen de referință în tehnologia informațiilor privind repetarea unui proces pentru a genera un rezultat.

ITINERAR TURISTIC, călătorie bine planificată.

„ITINERAR”, revistă cultural-literară de orientare democratică. A apărut la Chișinău între 1938-1940.

ITSUKUSHIMA, sanctuar șintoist în Japonia, monument istoric și arhitectonic. Sit al Patrimoniului Mondial UNESCO.

IȚARI, pantaloni țărănești foarte lungi și strâmți, făcuți din lână albă sau din bumbac, încrețiți de la genunchi în jos.

IȚĂ, echipament industrial în domeniul textil.

IȚELE, dans popular moldovenesc, care reflectă procesul de muncă la țesutul covoarelor și melodia după care se execută.

IUBIRE, sentiment de dragoste pentru o persoană.

„IUCN” (International Union for Conservation of Nature), Uniunea Internațională pentru Conservarea Naturii, organizație internațională non-guvernamentală privind conservarea naturii.

IUDA ISCARIOTEANUL, conform Bibliei, unul dintre cei 12 apostoli, cel care l-a vândut pe Isus.

IUDAISM, religie răspândită în rândurile evreilor, având ca izvor al dogmei sale Biblia și Talmudul; mozaism.

IUDEEA, parte a Palestinei, dintre Marea Moartă și Mediterană. După captivitatea babiloneană, numele a fost dat regiunii corespunzătoare a regatului lui Iuda (cca 587 î. Hr.).

IUJNOE, Cahul, Iujnoe.

IUNCHER, (germ. junker) reprezentanți ai dvorenimii, legați de marea proprietate funciară din regiunile Prusiei.

IURCENI, Nisporeni, Iurceni.

IURIEVCA, Cimișlia, Gradiște.

IUTĂ, materie primă pentru industrie.

IUTLANDA, peninsulă în Europa de nord, desparte Marea nordului de Marea Baltică.

IUZLUC, (Ecatostar), veche monedă turcească de argint, valorând o sută de parale.

IVANCEA, Moța, râuleț în RM, afluent pe dreapta al Răutului.

IVANCEA, Orhei, Ivancea.

IVANO-FRANKOVSK, oraș, regiune, Ucraina.

IVANOS, deal în apropierea orașul Orhei, RM.

IVANOVCA NOUĂ, Cimișlia, Ivanovca Nouă.

IVANOVCA, Basarabeasca, Iserlia.

IVANOVCA, Fălești, Natalievca.

IVANOVCA, Florești, Sevirova.

IVANOVCA, Hâncești, Ivanovca.

IVANOVCA, UATSN, Crasnencoe.

IVANOVO, oraș și subiect în Federația Rusă.

IVĂNEȘTI, Râșcani, Alexăndrești.

IVIREA ICOANELOR, găsirea neprevăzută a icoanei în cel mai neașteptat loc, fiind percepută ca o minune.

IVIREA MOAȘTELOR, descoperirea moaștelor, considerată minune religioasă.

IXIOLIRION, gen de ierburi perene din familia Ixioliniaceae.

IXODIDE, (Ixodidae), familie de insecte arahnide.

IZBAȘE, în Moldova medievală, secretar al curții domnești și al divanului, însărcinat cu corespondența oficială.

IZBIȘTE, Criuleni, Izbiște.

IZGON, trup de ostași, folosit în oastea moldovenească (sec. XV-XVIII) la hărțuirea inamicului, pentru a-l izgoni de pe pozițiile ocupate.

IZLAZ, vegetație ierboasă formată din ierburi sălbatice sau semănate; Pășune.

IZMAIL, oraș în regiunea Odesa, situat pe malul stâng al brațului Chilia (fluviul Dunărea).

IZMĂ, (Calamintha), gen de plante din familia Lamiaceae.

IZMIR, Smirna, oraș în Turcia, centru administrativ al provinciei Izmir, are 2,89 milioane locuitori.

IZO-, prefix savant cu sensul de „egal”.

IZOAMILACETAT, ester al acidului acetic și al alcoolului izoamilic.

IZOBAR, PROCES ~, proces fizico-chimic, care are loc la presiune constantă. Ex. de Proces izobar: topirea, evaporarea, arderea în condiții obișnuite.

IZOBARI, atomi cu aceeași masă atomică, dar cu un număr diferit de protoni în nucleu (număr atomic diferit).

IZOBUTENĂ, izobutilenă, 2-metilpropenă.

IZOCHINOLINĂ, compus heterociclic aromatic, fiind un izomer de structură al chinolinei; β,γ -benzopiridină.

IZOCIANAT DE FENIL, cel mai simplu reprezentant al izocianatilor aromati.

IZOCIANAȚI, compuși organici ce conțin în moleculă grupa izocianat NCO.

IZOCOR, PROCES ~, proces fizico-chimic, în care volumul unui gaz se menține constant. În timpul procesului izocor nu se efectuează niciun lucru mecanic, iar căldura transmisă mărește energia interioară a sistemului. Ex.: reacțiile chimice, în decursul cărora substanțele reactante nu-și schimbă volumul.

IZOCRAȚIE, formă de guvernare în care toți cetățenii au putere politică egală.

IZOFERMEȚI, forme diferite de fermeți ce catalizează reacții identice, dar care posedă deosebiri determinate genetic în structura primară a catenei peptidice.

IZOGAMIE, tip de proces sexual la care se contopesc celulele sexuale identice la exterior, dar cu diferite proprietăți biochimice și fiziologice.

IZOGRAF, termen utilizat în texte balcanice din secolul al XVII-lea pentru a numi pictorii de icoane și pictorii slavi de fresce, care au activat în antichitate și Evul Mediu.

IZOLANT, denumire dată unor materiale solide, lichide și gazoase, caracterizate prin conductibilitate acustică, electrică sau termică mică, prin higroscopicitate mică ș.a.

IZOLARE ACUSTICĂ, sistem de atenuare a sunetului, pentru a diminua pătrunderea lui în incinta clădirilor; în sens larg, set de măsuri pentru reducerea nivelului de zgomot care pătrunde în încăperi din exterior; Izolare contra vibrațiilor.

IZOLARE BIOLOGICĂ, proces cauzat de nepotrivirea dintre specii sau dintre indivizii aceleiași specii, de incompatibilitatea gameților, de sterilitate ș.a.

IZOLARE ELECTRICĂ, despărțirea elementelor dispozitivelor electrotehnice sau radioelectronice cu substanțe dielectrice pentru a evita contactul electric între ele.

IZOLARE GEOGRAFICĂ, proces cauzat de răspândirea neuniformă a indivizilor de o anumită specie, de separarea arealurilor prin ape, lanțuri muntoase ș.a.

IZOLARE, în biologie, excluderea sau limitarea încrucișării libere dintre indivizii unei specii; îndepărtare a cuiva de semenii săi, de viața socială; despărțirea unui bolnav contagios de oamenii sănătoși, pentru a evita contagiunea; Izolaționism, izolare socială.

IZOLATOR, dielectric, echipament pentru izolare electrică și fixare mecanică a elementelor utilajului electric.

IZOLAȚIE, procedeu tehnologic; Izolație fonică a construcțiilor, izolație termică.

IZOLEUCINĂ, acid 2 amino 3 metilvalerianic.

IZOLINIE, linie ce unește punctele în care o mărime are aceeași valoare.

IZOMERAZE, clasă de fermeți răspunzători de catalizarea reacției de izomerizare.

IZOMERI, substanțe care au aceeași compoziție calitativă și cantitativă, aceeași masă moleculară și diferite

proprietăți fizice și chimice, datorită structurii lor diferite.

IZOMERIE, fenomen ce constă în existența compușilor chimici cu aceeași compoziție, cu aceeași greutate moleculară, dar cu structură diferită; deosebindu-se după structură și proprietăți fizice și chimice.

IZOMERIZARE, conversia compușilor chimici în compuși cu o structură diferită, fără a fi modificată compoziția și greutatea moleculară a acestora.

IZOMERIZAT, produs de izomerizare a n-butanului și a n-pentanului sau a fracției de benzină pentan-hexan.

IZOMORFISM, în matematică, una dintre noțiunile de bază ale matematicii, ce descrie asemănarea sistemelor de obiecte cu operațiile sau relațiile specificate în acestea; proprietate a unor substanțe cu compoziție chimică analoagă de a cristaliza în forme analoage, formând soluții solide cu o compoziție chimică variabilă; teză a lingvisticii moderne care susține paralelismul total sau parțial dintre două structuri diferite.

IZONITRIL, compus organic ce conține o grupă funcțională $-N \equiv C$.

IZOCTAN, 2,2,4-trimetilpentan, hidrocarbură saturată, izomer al octanului. Substanță de referință pentru determinarea cifrei octanice la benzine.

IZOPODE, (Isopoda), ordin de animale crustacee. v. CRUSTACEE.

IZOPREN, 2-metil-1,3 butadienă, $CH_2 = C(CH_3)-CH = CH_2$, cel mai impor-

tant reprezentant al hidrocarburilor diene, hidrocarbură nesaturată cu două legături duble conjugate în moleculă. Se folosește la fabricarea cauciucurilor sintetice.

IZOPRENOIDE, oricare dintre clasele de compuși organici compuse din două sau mai multe unități de hidrocarburi, cu fiecare unitate formată din cinci atomi de carbon dispuse într-un model specific.

IZOPROPANOL, v. ALCOOL IZOPROPILIC.

IZOPROPILIC, ALCOOL ~, cel mai simplu alcool alifatic monoatomic secundar.

IZOTERMIC, PROCES ~, proces termodinamic, care decurge la o temperatură constantă. Ex.: fierberea, cristalizarea, topirea ș.a.

IZOTERMIE, stare caracterizată prin menținerea unei temperaturi constante.

IZOTOP, element chimic cu același număr atomic Z, dar cu număr de masă A diferit.

IZOTOPI, atomi ai unuia și aceluiași element chimic cu proprietăți chimice, cu masa atomică diferită.

IZOTOPICĂ, ANALIZĂ ~, determinarea conținutului relativ al izotopilor unui element chimic din obiectul studiat.

IZOTOPIE, ansamblu ordonat și redundant de categorii semantice, mai larg decât un câmp semantic, care face posibilă lectura unitară a unui text; caz spe-

cial de omotopie (homotopie); însușire a unui corp (a unei substanțe) de a avea în interiorul lui proprietăți fizice identice în toate direcțiile.

IZVOARE DE DREPT, termen folosit în știința juridică pentru a indica diferitele acte ale organelor de stat, prin care se stabilesc noi norme de drept sau se sancționează normele existente în societate.

IZVOARE ISTORICE, monumente ale trecutului care mărturisesc despre istoria societății omenești.

IZVOARE, Fălești, Izvoare.

IZVOARE, Orhei, Pohrebeni.

IZVOARE, Sângerei, Izvoare; până în 1992 Ozernoie.

IZVOD MOLDOVENESC, scris moldovenesc, totalitatea trăsăturilor specifice de ordin gramatical, stilistic și grafic, proprii manuscriselor moldo-slave din sec. XV-XVII.

IZVOD, în Moldova medievală, denumirea actelor păstrate în copie sau în traducere; Izvodul Moldovenesc.

IZVOD, pictură pe sticlă.

IZVOR, locul de ieșire la suprafața pământului a apelor subterane; locul de unde își ia începutul o apă curgătoare.

IZVORAȘE, sat, contopit la 03.02.1986 cu sat. Popeasca, Ștefan Vodă.

IZVORENI, Ungheni, Boghenii Noi.

Î, î, a douăsprezecea literă a alfabetului limbii române și sunetul vocal corespunzător.

ÎMBĂLSĂMARE, impregnare a țesuturilor unui cadavru cu anumite substanțe chimice introduse prin artere pentru a împiedica sau pentru a întârzia putrefacția; toaletă funerară.

ÎMBĂTRÂNIRE, totalitatea schimbărilor de vârstă ale organismului ce duc la creșterea probabilității pieririi.

ÎMBĂTRÂNIREA DEMOGRAFICĂ, creșterea ponderii populației vârstnice în totalul populației; Îmbătrânirea populației.

ÎMBĂTRÂNIREA METALULUI, modificarea proprietăților metalelor și aliajelor, care se produce spontan în timpul expunerii prelungite la temperatura camerei (îmbătrânire naturală) sau cu încălzire moderată.

ÎMBĂTRÂNIREA POLIMERILOR, totalitatea proceselor chimice și fizice ce apar într-un material polimer în timpul depozitării, prelucrării și funcționării și duc la deteriorarea proprietăților sale mecanice, optice și de altă natură.

ÎMBIBAREA POLIMERILOR, creștere a volumului unei mostre de polimer datorită absorbției unui lichid de contact sau a vaporilor acestuia.

ÎMBINARE, unire a două piese, detalii; Îmbinare cu nituri, îmbinare cu șuruburi, îmbinare prin caneluri, îmbinare prin sudare, îmbinarea metalelor.

ÎMBLĂCIU, unealtă agricolă primitivă cu care se treierau în trecut grânele și

pășăioasele. Este alcătuit dintr-un băț, prins, de obicei, cu curele de o coadă lungă. În Evul Mediu țărani îl foloseau și ca armă de luptă.

ÎMBOGĂȚIRE RADIOMETRICĂ, utilizarea diferitelor tipuri de radiații în procesele de separare a mineralelor din roca reziduală sau extragere a mineralelor conținute în zăcăminte minerale.

ÎMBOGĂȚIREA MINERALELOR UTILE, ansamblu de procese tehnologice pentru extragerea componentelor valoroase din materii prime minerale naturale și industriale solide, pentru a obține produse pentru prelucrare sau utilizare tehnologică, posibilă din punct de vedere economic.

ÎMBRĂCĂMINTE RUTIERĂ, partea carosabilă fortificată a drumului, reprezentând o structură din materiale rezistente la factorii climaterici și greutatea de pe roțile mașinilor, așternută în straturi pe suprafața de teren pregătită; Îmbrăcămintea drumului.

ÎMBRĂCĂMINTE, obiecte vestimentare pentru acoperirea corpului uman.

ÎMPĂCARE, conciliere între părți.

ÎMPĂNARE, procedeu tehnologic în industriile alimentară și mecanică.

ÎMPĂPUȘAREA CEREALELOR, viroză a plantelor din familia Rosaceae.

ÎMPĂRAT, titlu purtat de suveranii unor monarhii, imperii. A fost introdus în Imperiul Roman.

ÎMPĂRĂȚIA CERULUI, împărăția lui Dumnezeu.

ÎMPĂRȚIRE, operație matematică inversă înmulțirii, constând în găsirea unuiu dintre doi factori, dacă produsul și celălalt factor sunt cunoscuți.

ÎMPĂRȚITOR, număr prin care se împarte deîmpărțitul.

ÎMPERECHERE, procedeu fiziologic de împerechere a animalelor în scopul de a obține descendenți ai acestora.

ÎMPERECHERI RECIPROCE, împerecheri de indivizi a două specii de plante sau a două rase de animale, în cadrul cărora fiecare dintre părinți într-o combinație este folosit în calitate de mamă, iar în alta în calitate de tată.

ÎMPLETITURA TRICOTULUI, structura buclelor la tricotare.

ÎMPLUTURĂ, substanțe minerale (piatră) și/sau organice (lemn strivit, rumeguș, granule polimerice) granulată în vrac, adăugate în beton în proporție de până la 85% din volumul total.

ÎMPRĂȘTIEREA PARTICULELOR, procesul de ciocnire a particulelor, după care se modifică doar impulsul acestora sau, de asemenea, pot varia și stările interne ale particulelor, precum și să se formeze altele.

ÎMPRĂȘTIEREA SUNETULUI, transmiterea undelor sonore pe neomogenități de densitate și elasticitate a diferitor medii de răspândire.

ÎMPRĂȘTIEREA UNDELOR, perturbății ale câmpurilor de undă, cauzate de neomogenitățile mediului și de prezența în mediu a obiectelor ce le împrăștie.

ÎMPREJMUIRI, formă de lichidare a proprietății funciare a obștii țărănești.

ÎMPRUMUT INTERNAȚIONAL, mișcarea capitalului de împrumut în cadrul relațiilor economice și politice internaționale, care se manifestă prin atragerea sau acordarea de resurse financiare și de mărfuri, în condiții de urgență, securitate, de plată și rambursare.

ÎMPRUMUT, element preluat dintr-o limbă în alta în urma contactului lingvistic. Se atestă la toate nivelele unei limbi (fonetic, lexical, morfologic, sintactic), dar cel mai pregnant apare în vocabular, în dreptul civil, acord în baza căruia o parte transferă dreptul de proprietate asupra banilor sau bunurilor alteia, care se caracterizează prin anumite caracteristici generice, iar împrumutatul este de acord să restituie creditorului aceeași sumă de bani sau bunuri pe care le-a primit de același fel și aceeași calitate; Împrumut de consumație, împrumut de folosință (comodat), împrumut de stat, împrumut pe termen scurt.

ÎNALTA POARTA, (Sublima Poartă), Poarta Otomană, împărăția turcească, numită astfel după porțile cele mari ale Seraiului.

ÎNALTUL COMISAR, persoană oficială a mai multor organizații internaționale, inclusiv Înaltul Comisar al Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului.

ÎNĂLBIRE, procese chimice prin care se îndepărtează impuritățile și culoarea nedorită a diverselor materiale (materiale textile, pulpă de lemn, hârtie, ceară etc.) pentru a le oferi o culoare albă sau pentru a le pregăti pentru vopsire; Albire.

ÎNĂLBITORI OPTICI, compuși organici incolori, capabili să absoarbă componenta UV a luminii solare și să o transforme în lumină violetă sau albastră, ceea ce compensează lipsa acestor raze în lumina reflectată de materialul „îngălbenit”.

ÎNĂLȚAREA CRUCII DOMNULUI, sărbătoare domnească a bisericii ortodoxe.

ÎNĂLȚAREA DOMNULUI, conform Bibliei, ridicarea lui Isus la cer după învierea din morți, la a 40-cea zi; sărbătoare domnească a bisericii ortodoxe.

ÎNĂLȚĂTOR, dispozitiv de ochire la armele de foc.

ÎNĂLȚIME, în geometrie, segment al perpendicularei, duse din vârful unei figuri geometrice până la baza sau continuarea bazei, precum și lungimea acestui segment.

ÎNĂLȚIMEA MOLDOVEI CENTRALE, regiune geomorfologică în partea centrală a RM, cuprinsă între Nistru, Prut, Câmpia Moldovei de Nord și Câmpia Moldovei de Sud.

ÎNĂLȚIMEA NISTRULUI, înălțime în partea de N-E a RM, pe malul drept al Nistrului. Se întinde de la satul Cremenciug (raionul Soroca) până la gura râului Răut.

ÎNĂLȚIMEA SUNETULUI, calitatea unei voci, a unui instrument etc. de a se ridica până la notele cele mai înalte; indice de calitate a sunetului.

ÎNĂLȚIMEA SUPRAFETEI PĂMÂNTULUI, distanța de la un punct de pe suprafața Pământului de-a lungul unei linii verticale până la o anumită suprafață de nivel.

ÎNĂLȚIMEA TIGHECI, Înălțimea Baimacleiei, podiș în partea de S-V a RM, situat între văile râului Prut și Ialpuș.

ÎNĂLȚIMEA UNUI ASTRU, unghiul dintre direcția spre un astru și planul orizontului adevărat.

ÎNCARTIRUIRE, acțiunea de a încartirui și rezultatul ei; cartiruire.

ÎNCASARE, activitate a unităților (structurilor) de stat specializate și neguvernamentale autorizate pentru colectarea numerarului, a obiectelor de valoare în casierile întreprinderilor, organizațiilor, instituțiilor și livrării acestora în casele de bani ale băncilor și altor organizații; recepționarea unei sume de bani în numerar sau prin virament; Încasare fiscală, încasare marginală, încasare medie, încasare totală, încasări financiare, încasări valutare; colectarea banilor în numerar și a obiectelor de valoare la ghișeele organizațiilor și livrarea acestora la ghișeele bancare.

ÎNCASĂRI DE SWITCH, metodă de achitare a costurilor pentru mărfurile importate, când debitorul nu are mijloace de plată disponibile.

ÎNCĂLCAREA DREPTURILOR DE ALEGĂTOR, apariția unor condiții, în care alegătorul nu-și poate exercita dreptul constituțional la vot.

ÎNCĂLZIRE CU ABUR, sistem de încălzire a încăperilor cu utilizarea vaporilor de apă ca agent de căldură care intră în sistem dintr-o rețea de termoficare sau dintr-o sursă autonomă.

ÎNCĂLZIRE CU AER, sistem de încălzire a aerului într-o încăpere, realizat cu încălzitoare de aer.

ÎNCĂLZIRE CU APĂ, sistem de încălzire a încăperii care utilizează apă (abur sau apă clocotită) ca purtător de căldură, a cărei temperatură variază în funcție de cererea de căldură a încăperilor încălzite.

ÎNCĂLZIRE CU PANOURI, sistem de încălzire într-o cameră în care căldura este transferată de pe suprafața plană

a panourilor de încălzire, instalate în pereți, sau în podea, prin radiație și convecție.

ÎNCĂLZIRE INFRAROȘIE, încălzirea materialelor cu ajutorul radiației electromagnetice cu lungimea de undă de 1,3-4 nm (radiație infraroșie). Încălzirea infraroșie este folosită la uscarea vopselelor, fructelor, legumelor, vulcanizarea cauciucului ș.a.

ÎNCĂLZIRE PRIN INDUCȚIE, încălzire în rezultatul căldurii degajate de curenții turbionari, excitați prin inducție de câmpul electromagnetic.

ÎNCĂLZIRE PRIN RADIAȚIE, tip de încălzire în care căldura este transferată în camera încălzită în primul rând prin radiații și în cantități mult mai mici - convecție.

ÎNCĂLZIRE, proces fizic de compensare artificială a pierderilor de căldură în încăperi pentru a menține la un anumit nivel temperatura, care asigură confort termic, iar uneori și cerințele procesului tehnologic; Încălzire centrală, încălzire electrică, încălzire solară, încălzirea încăperilor.

ÎNCĂLZIREA METALELOR, ridicarea temperaturii metalelor cu scopul de a le plasticiza înainte de a le prelucra prin presiune (laminare, forjare, matrițare ș. a.) sau pentru a le schimba proprietățile mecanice, fizice și chimice.

ÎNCĂLZITOR CU ABUR, element al cazanului cu aburi, conceput pentru supraîncălzirea aburului saturat, care intră la acesta până la o temperatură predeterminată.

ÎNCĂLZITOR DE APĂ, echipament tehnologic industrial în încălzire a apei.

ÎNCĂLZITOR, echipament tehnologic industrial în domeniul.

ÎNCĂRCARE LIMITĂ, sarcină mecanică în construcții, la care capacitatea unui sistem (obiect) de a o absorbi este

epuizată, iar obiectul încetează să mai satisfacă cerințele operaționale și scopul acestuia.

ÎNCĂRCAREA ȘI DESCĂRCAREA LUCRĂRILOR, set de operații pentru prelucrarea traficului de mărfuri.

ÎNCĂRCĂTOR DE BOABE, mașină de acțiune neîntreruptă pentru încărcarea boabelor în mijloace de transport, de a le amesteca, de a le încărca în depozit.

ÎNCĂRCĂTOR ELECTRIC, dispozitiv electric de încărcare a bateriilor de stocare și a băncilor de condensatoare.

ÎNCĂRCĂTOR FORESTIER, instalație autopropulsată, proiectată să taie și să curețe copacii într-o zonă de tăiere a pădurii.

ÎNCĂRCĂTOR, mașină autopropulsată sau mașină manuală concepută pentru a efectua operațiunile de captare, ridicare, transport și stivuire a mărfurilor în vehicule, stive sau halde.

ÎNCHEIERE JUDECĂTOREASCĂ, înscris constatator al măsurilor luate de un organ de jurisdicție, la diferite termene fixate în cursul unui litigiu.

ÎNCHEIERE, a termina, a pune capăt, a sfârși o acțiune, o operație etc.

ÎNCHEIETOARE, (Siderites), gen de plante Lamiaceae.

ÎNCHEȚATĂ, desert congelat.

ÎNCHIDERE, o mulțime este închisă în raport cu o operație dacă executarea acelei operații asupra membrilor mulțimii produce întotdeauna un membru al acelei mulțimi.

ÎNCHINARE, acțiunea de a (se) închina; rugăciune.

ÎNCLINARE, calități de navigație ale corăbiilor.

ÎNCLINAREA COASTEI, unghiul dintre planul orizontal și suprafața pantei, exprimat în grade.

ÎNCORPORARE ETNICĂ, transformarea unui grup etnic independent anterior într-un subgrup etnic în cadrul unui mare grup etnic vecin.

ÎNCOVOIERE, procedeu tehnologic; Încovoiere în rezistența materialelor, încovoierea lemnului.

ÎNCRENGĂTURĂ, categorie taxonomică folosită în botanică și zoologie. Este superioară clasei și inferioară regnului.

ÎNCREȚIREA FRUNZELOR, grup de boli ale plantelor de varii etiologii, unite sub același simptom, deformarea frunzelor.

ÎNCRUCIȘARE DE ABSORBȚIE, metodă de reproducere a animalelor agricole, folosită pentru îmbunătățirea cardinală a șeptelului de productivitate insuficientă cu rase de animale înalt productive.

ÎNCRUCIȘARE INDUSTRIALĂ, împerecherea a două rase de animale agricole de rudenii diferite în scopul obținerii descendenților primei generații, a căror productivitate, de regulă, depășește pe fiecare din rasele inițiale.

ÎNCRUCIȘARE INTRODUCȚIVĂ, metodă de reproducere a animalelor.

ÎNCRUCIȘARE INVERSĂ, încrucișarea hibridilor din prima generație cu una din formele părintești.

ÎNCRUCIȘARE ÎN SERIE, încrucișare reproductivă, metodă de reproducere a animalelor agricole, folosită pentru crearea unei rase noi, mai perfectă, prin încrucișarea animalelor de diferite rase.

ÎNCRUCIȘARE REPRODUCTIVĂ, metodă de reproducere a animalelor.

ÎNCRUCIȘARE TRANSFORMATOARE, la fel ca încrucișare absorbție.

ÎNCRUCIȘARE, în zootehnie, animal rezultat din încrucișarea părinților, ce aparțin diferitor rase din cadrul aceleiași specii, una din metodele de selecție în scopul obținerii urmașilor de la părinți genetic diferiți, care aparțin diverselor rase, soiuri, specii etc., ceea ce permite de a uni caracteristicile formelor părintești inițiale; procedeu similar hibridizării, una dintre metodele de selecție a plantelor și animalelor. v. **SELECȚIE ARTIFICIALĂ**.

ÎNCUIETOARE, dispozitiv industrial în domeniu.

ÎNDEMNIZAȚIE, alocație bănească care nu are caracter de salariu; Îndemnizație de asigurare, indemnizație de transfer, indemnizație pentru incapacitate temporară de muncă, inclusiv pentru îngrijirea copilului bolnav.

ÎNDIGUIRE, procedeu tehnologic de apărare de inundare a terenurilor agricole.

ÎNDOCTRINARE POLITICĂ, înarmare cu o doctrină politică.

ÎNDOCTRINARE, a iniția într-o doctrină, a înarma cu o doctrină.

ÎNDOIRE, tip de deformare în care axele suprafețelor sunt îndoite sub presiune, temperatură sau alt mod de acțiune asupra lor.

ÎNDOPARE, procedeu tehnologic de îngrășare a păsărilor prin hrănire forțată.

ÎNDULCIREA CARTOFILOR, maladie la tuberculilor de cartofi păstrați timp mai îndelungat la temperaturi scăzute.

ÎNDULCITOR, aditiv alimentar.

ÎNFĂȘURARE PRIMARĂ, element al transformatorului de intrare a curentului electric.

ÎNFĂȘURARE SECUNDARĂ, element al transformatorului de ieșire a curentului electric.

ÎNFĂȘURARE, procedeu tehnologic.

ÎNFĂȘURĂTOARE, a familiei de linii pe un plan este linia ce în fiecare punct al său atinge una din liniile familiei date.

ÎNFIERE, adopție (lat. adoptio), act juridic prin care între înfietori și înfiați se stabilesc relații identice cu cele dintre părinți și copii.

ÎNFLORIREA APEI, acoperirea oglinzei apei cu alge.

ÎNFRĂȚIRE, obicei apărut în societatea gentilică, constituind un mijloc de intrare în obște, de adopție, făcând dintr-un străin o rudă, un frate; una din formele de ramificare a plantelor ce duce la formarea tufei.

ÎNGER, în creștinism, mozaism și islam: ființă spirituală creată de Dumnezeu, înzestrată cu calități excepționale, considerată ca slujitor și mesager al divinității, mediator între acesta și oameni; ființe supranaturale care trăiesc în lumea nevăzută.

ÎNGERUL DE MARE, (Clione limacina), fluture de mare, găsit de la suprafață la o adâncime mai mare de 500 m; face parte din familia heterobranchia.

ÎNGHEȚ, Înghețare, acoperire cu gheață, crustă de gheață densă pe suprafața pământului, pe suprafețe rutiere, câmpuri aeriene; pe nave, aeronave și obiecte de la sol – cabluri, stâlpi, ferme, copaci etc.

ÎNGHEȚAREA SOLULUI, răcirea artificială a solurilor la construcția unor mine, tuneluri, baraje, diguri, fundații ale clădirilor și structurilor, etc. pentru a le întări și a obține gradul necesar de rezistență la apă.

ÎNGHEȚUL PLANTELOR, pieirea plantelor sau parte din ele de pe urma scăderii temperaturii mediului până la nivelul critic pentru specia dată.

ÎNGRĂDIREA, procesul de expropriere a țărânimii de către marii proprietari de terenuri și una dintre principalele forme de acumulare primitivă a capitalului.

ÎNGRĂDITURĂ, instalație plutitoare (ponton, ferme de lemn, bușteni etc.), care servește pentru a preveni pătrunderea gunoiului plutitor, nămolului, sloiurilor de gheață plutitoare în receptoarele structurilor hidraulice și altele, structură de protejare a lemnului de lucru tăiat din păduri contra inundațiilor.

ÎNGRĂȘAREA ANIMALELOR DOMESTICE, nutriție rațională a bovinelor, ovinelor, porcinelor, cabalinelor etc., destinate sacrificării pentru carne.

ÎNGRĂȘĂMÂNT VERDE, masă verde de culturi agricole, crescute pentru introducerea în sol, îngrășământ organic.

ÎNGRĂȘĂMÂNT, produs natural sau sintetic, mineral sau organic, propriu a fertiliza solul; substanțe ce conțin elemente pentru alimentarea plantelor sau care într-o formă accesibilă servesc ca substanțe hrănitoare ale solului.

ÎNGRĂȘĂMINTE BACTERIENE, biopreparate pregătite în baza bacteriilor de sol, care au menirea de a spori eficacitatea alimentării minerale a culturilor agricole.

ÎNGRĂȘĂMINTE COMPLEXE, substanțe minerale care conțin două sau mai multe elemente chimice necesare pentru hrana plantelor; se prepară în formă solidă sau lichidă; se divizează în complexe, mixt-complexe și mixte.

ÎNGRĂȘĂMINTE CU FOSFAȚI, substanțe minerale și organice care conțin fosfor și care sunt folosite drept sursă de alimentare a plantelor cu fosfor.

ÎNGRĂȘĂMINTE DE CUPRU, unul din tipurile de microîngrășămințe care conține în calitate de necesarul pentru plante microelementul Cu.

ÎNGRĂȘĂMINTE DE MAGNEZIU, substanțe minerale folosite pentru plante ca sursă de alimentare cu Mg.

ÎNGRĂȘĂMINTE DE MANGAN, unul din grupul de microîngrășămințe, care conține în calitate de microelement Mn.

ÎNGRĂȘĂMINTE DE POTASIU, substanțe minerale folosite în calitate de alimentare a plantelor cu K.

ÎNGRĂȘĂMINTE DE SULF, compuși ce conțin sulf și care sunt folosiți pentru îmbunătățirea alimentării plantelor cu S.

ÎNGRĂȘĂMINTE DE VAR, noțiune ce unește diferite materiale de var și care sunt aplicate în agricultură, având drept scop reducerea acidității solului, dăunătoare pentru majoritatea plantelor agricole, precum și pentru îmbogățirea solului cu calciu.

ÎNGRĂȘĂMINTE FIEROASE, unul din genurile de microîngrășămințe ce conține în calitate de microelement Fe, element indispensabil de alimentare, necesar plantelor pentru întreaga lor viață.

ÎNGRĂȘĂMINTE MINERALE, conțin elemente chimice în formă de compuși neorganici, necesari pentru creșterea și dezvoltarea plantelor.

ÎNGRĂȘĂMINTE ORGANICE, îngrășămințe care conțin elemente chimice în formă de compuși organici de origine animalică sau vegetală, necesari ca hrană pentru plante.

ÎNGRIJIRI PALIATIVE, îngrijire medicală care vizează optimizarea calității vieții și atenuarea suferinței în rândul persoanelor cu boli grave și complexe.

ÎNGROPATUL VIEI, procedeu tehnologic agricol de protejare a plantelor de îngheț pe timp de iarnă.

ÎNHUMARE, acțiunea de a înhuma și rezultatul ei; înmormântare.

ÎNIERBARE, procedeu tehnologic agricol prin care un teren este acoperit cu vegetație ierboasă.

ÎNLESNIRI, scutiri sau reduceri de impozite și taxe locale, în condițiile legii.

ÎNMLĂȘTINIREA SOLULUI, proces de formare a solului, care conduce la umezirea din belșug a solului.

ÎNMORMÂNTARE, ritual uman; inhumație; înmormântări.

ÎNMUGURIRE, una dintre modalitățile de înmulțire vegetativă realizată prin formarea pe organismul matern a mugurelui, excrescență din care se dezvoltă un individ nou.

ÎNMULȚIRE ASEXUATĂ, diferite forme de înmulțire a organismelor fără participarea celulelor sexuale.

ÎNMULȚIRE SEXUATĂ, diferite forme de înmulțire a organismelor legate de procesul sexual, unirea a două celule sexuale cu un set haploid de cromozomi, proveniți de la indivizi de sex diferit, și formarea zigotului cu un set diploid de cromozomi.

ÎNMULȚIRE VEGETATIVĂ, formarea unui organism nou din anumite organe vegetative sau porțiuni de organe ale organismului matern.

ÎNMULȚIRE, operație, ce asociază două obiecte date a și b, numiți factori, cu un al treilea obiect c, numit produs; reproducere, însușire a organismelor vii de a produce unul sau mai mulți indivizi noi.

ÎNNEGRIREA IMAGINILOR, schimbarea culorii în urma dezvoltării în alb-negru a substanțelor absorbante de lumină de pe benzile foto, expuse fotografierii.

ÎNOT SINCRON, formă hibridă de înot, balet și gimnastică, înotătorii (solo, duete, trio, sau echipe) efectuează mișcări sincronizate elaborate în apă, însoțite

de muzică; înotul sincron este cea mai tânără ramură a natației; Înot artistic.

ÎNOT SPORTIV, unul din sporturile nautice, constă în parcurgerea în timp cât mai scurt într-un stil sportiv de înot – craul sau liber, bras, fluture sau delphin, spate sau craul pe spate, a anumitor distanțe de la 50 până la 1500 m și craul sau liber pe distanțele de la 5 până la 25 km.

ÎNOT, probă individuală de sport nautic. v. **NATAȚIE**.

ÎNOTĂTOARE, organ de deplasare sau de reglare a poziției corpului la unele animale acvatice. v. **MEMBRE**.

ÎNRĂDĂCINARE, procedeu tehnologic în domeniul cultivării plantelor. Înmulțire prin drajoni și lăstari ieșiți din rădăcină.

ÎNREGIMENTARE POLITICĂ, a se încadra într-o grupare, într-un partid.

ÎNREGISTRARE DIGITALĂ, procedeu de înregistrare a informațiilor în care semnalele înregistrate pe suport sunt transformate într-un lanț de combinații de impulsuri cu cod digital; Înregistrare de date.

ÎNREGISTRARE DUBLĂ, element al evidenței contabile care constă în faptul că datele despre activitatea economico-financiară a întreprinderii sunt înregistrate simultan în două sau mai multe conturi contabile, în calitate de debit în unele conturi și credit în altele.

ÎNREGISTRARE MAGNETICĂ, sistem pentru înregistrarea și reproducerea informațiilor în care semnalele înregistrate sunt transformate într-o schimbare spațială a magnetizării reziduale a elementelor purtătorului de informații.

ÎNREGISTRARE MECANICĂ, a sunetului, sistem de înregistrare a informațiilor sub formă de semnal audio.

ÎNREGISTRARE MONOFONICĂ, înregistrarea sunetului provenit din mai multe surse separate spațial pe un suport (înregistrare fonografică, bandă magnetică, CD etc.) cu un canal comun.

ÎNREGISTRARE OPTICĂ, a sunetului sau a imaginii, sistem pentru înregistrarea și reproducerea informațiilor bazate pe utilizarea radiațiilor optice.

ÎNREGISTRARE VIDEO, informații vizuale transformate în semnale electrice și înregistrate pe suport magnetic, optic, electrostatic sau mecanic pentru a fi păstrate și reproduse ulterior.

ÎNREGISTRARE, procedeu tehnologic în domeniu; Înregistrare automată, înregistrarea hologramelor.

ÎNREGISTRAREA AUDIO A SUNETULUI, proces de fixare a sunetului mecanic, optic sau magnetic pe un purtător de sunet, pentru stocare, păstrare și reproducere.

ÎNREGISTRAREA DE STAT, înregistrarea scrisă sau înregistrarea în alt mod a unor fapte, fenomene, informații sau a anumitor obiecte materiale în scopul înregistrării și controlului statului, autentificarea și acordarea statutului lor juridic.

ÎNSĂMÂNȚARE ARTIFICIALĂ, în zootehnie, procedeu tehnologic de introducere a gameților masculi în organele genitale ale femelei cu ajutorul unor instrumente.

ÎNSĂMÂNȚARE, procedeu tehnologic de împrăștiere în egală măsură a materialului săditor în stratul superior al solului pentru germinare, cel mai de seamă procedeu agrotehnic de creștere a multora dintre culturile agricole; Semănat.

ÎNSĂRCINAT CU AFACERI, cel mai mic rang de șef al unei misiuni diplomatice.

ÎNSCĂUNARE, acțiunea de a (se) înscăuna și rezultatul ei.

ÎNSCRIERI PRIVIND ANIMALELE DE PRĂSILĂ, date despre animalele de prăsilă, înscrise în fișa de evidență stabilită, care conțin informații despre originea lor, creșterea și dezvoltarea, caracteristica calităților productive și reproductivă, a valorii etc.

ÎNSEMN HERALDIC, insignă militară specială.

ÎNSILOZARE, procedeu tehnologic de pregătire și de conservare a nutrețurilor.

ÎNSTRĂINARE, trimitere departe de casă la studii; transmiterea unui drept sau a unui lucru în proprietatea altei persoane; Înstrăinare politică, înstrăinare socială.

ÎNSTRĂINAREA BUNURILOR, a face să intre în posesia altcuiva prin cedarea oficială a dreptului de proprietate; a aliena.

ÎNSUMAREA SERIILOR, construirea sumei generalizate de serii divergente.

ÎNȘELĂTORIE, escrocherie, faptă a celui care înșală; înșelăciune.

ÎNTĂRIREA METALELOR ȘI ALIAJELOR, creșterea rezistenței la formarea metalelor ca urmare a deformărilor lor plastice.

ÎNTÂLNIRE AMICALĂ, competiție sportivă în format liber.

ÎNTÂLNIRE FĂRĂ CRAVATĂ, întâlnire de afaceri neoficială.

ÎNTÂMPINAREA DOMNULUI, conform Bibliei, sărbătoare domnească a bisericii ortodoxe.

ÎNTÂRZIERE, indicator economic care caracterizează intervalul de timp între două fenomene economice interde-

pendente, din care unul reprezintă cauza, iar al doilea reprezintă consecința.

ÎNTINDERE ORIZONTALĂ, procedeu textil de a lungi produsul semifabricat datorită deplasării longitudinale a fibrelor din care este format.

ÎNTINERIREA POMILOR, procedeu tehnologic agricol de tăiere a plantelor.

ÎNTREPRINDERE DE TELECOMUNICAȚII, agent economic carea prestează servicii de telecomunicații.

ÎNTREPRINDERE, unitate independentă în economie; Întreprindere multinațională, întreprinderi publice, întreprinderi mici și mijlocii.

ÎNTREPUNTE, (Tween deck), spațiul din interiorul corpului navei dintre două punți sau între punte și platformă, servește pentru a adăposti mărfuri, pasagerii și echipajul.

ÎNTRERUPĂTOR CU PÂRGHIE, comutator electric manual.

ÎNTRERUPĂTOR DE TENSIUNE ÎNALTĂ, dispozitiv electric pentru a porni și opri instalațiile electrice și dispozitivele de înaltă tensiune în condiții normale, precum și pentru întreruperea automată a circuitelor electrice cu suprasarcină și curenți de scurtcircuit pentru a preveni accidentele în industria sistemelor de energie electrică.

ÎNTRERUPĂTOR ELECTRIC, dispozitiv electromecanic sau electronic de tensiune joasă (până la 1 kV) sau tensiune înaltă (peste 1 kV) pentru închidere, deschidere și comutare a echipamentelor și instalațiilor electrice; Întrerupător cu aer comprimat, întrerupător cu ulei, întrerupător cu vid, întrerupător de poziție, întrerupător de supracurent, întrerupător de tensiune joasă.

ÎNTRÊTESERE, element al managementului în domeniul tehnologiei informațiilor.

ÎNȚEȚINERE TEHNICĂ, deservire tehnică a echipamentului tehnologic industrial.

ÎNȚEȚINEREA ANIMALELOR AGRICOLE, complex de măsuri de îngrijire a animalelor, care include amplasarea, alimentarea, crearea condițiilor zooigienice optime, respectarea ordinii de zi.

ÎNȚELENIRE, procedeu tehnologic agricol de înierbare naturală sau artificială.

ÎNȚELEPCIUNE, capacitate superioară de înțelegere și de judecare a lucrurilor.

ÎNVALUIRE, încercuirea inamicului; dubla învaluire.

ÎNVĂȚARE, transmitere de cunoștințe și deprinderi într-un domeniu oarecare; propovăduire a creștinismului; inițiere într-o meserie, știință, artă etc.

ÎNVĂȚĂMÂNT CLASIC, tip de instruire generală ce stipulează studierea sistematică a limbilor vechi și a matematicii drept discipline didactice principale, sistem de învățământ mediu de cultură generală în cadrul căruia se acordă atenția principală studierii limbilor latine și greacă, istoriei și literaturii antice.

ÎNVĂȚĂMÂNT FĂRĂ FRECVENȚĂ, formă de organizare a procesului de studii pentru persoanele ce îmbină învățământul general sau profesional cu activitatea în câmpul muncii.

ÎNVĂȚĂMÂNT GENERAL, școlarizarea tuturor copiilor de o anumită vârstă, fără excepție, pentru a-i înarma cu un minim de cunoștințe de cultură generală, complexitatea cunoștințelor culturale și morale general valabile, a competențelor, a deprinderilor, a experienței de activitate creatoare și a atitudinii emoționale și valorice față de lume, suficiente pentru participarea conștiințioasă și productivă a omului la viața societății; Învățământ gimnazial, învățământ liceal.

ÎNVĂȚĂMÂNT INCONTINUU, procesul de sporire a potențialului educațional al individului pe parcursul întregii vieți, fiind asigurat de un sistem de instituții de stat și publice, care corespunde necesităților persoanei și societății.

ÎNVĂȚĂMÂNT LA DISTANȚĂ, procesul de învățare bine orientat și metodic organizat cu utilizarea prin excelență a mijloacelor și tehnologiilor informaționale și comunicative, în cadrul căruia profesorul și elevii sunt separați în timp și spațiu.

ÎNVĂȚĂMÂNT MUZICAL, sistem de pregătire profesionistă a cadrelor de muzicieni (compozitori, muzicologi, interpreți, pedagogi de muzică).

ÎNVĂȚĂMÂNT PENTRU MATURI, direcție în învățământ care asigură satisfacerea nevoilor de studii persoanelor antrenate de sine stătător în activitatea profesională.

ÎNVĂȚĂMÂNT PENTRU MINORITĂȚILE NAȚIONALE, politică de stat privind promovarea unei baze legislative, ce ar permite organizarea învățământului acestor grupuri etnice.

ÎNVĂȚĂMÂNT POLITEHNIC, în școală, parte componentă a educației, având ca scop formarea unor deprinderi de muncă în diverse domenii industriale; principiu tehnic general de organizare a conținutului și de predare a disciplinelor de studii de cultură generală.

ÎNVĂȚĂMÂNT PROFESIONAL, formarea competențelor profesionale de un anumit nivel și volum, care permit să profeseze într-un anumit domeniu și/sau să îndeplinească lucrul pe profesii concrete sau pe specialitate.

ÎNVĂȚĂMÂNT PROFESIONAL-TEHNIC, formă de învățământ profesional, al cărei scop este pregătirea cadrelor calificate de muncitori și tehnicieni; Învățământ dual.

ÎNVĂȚĂMÂNT REAL, tip de învățământ real, baza căruia, spre deosebire de învățământul clasic, constituie disciplinele științelor naturale și matematice; în locul limbilor vechi se studiază cele moderne.

ÎNVĂȚĂMÂNT TEATRAL, sistem de pregătire profesionistă a cadrelor de actori în domeniu.

ÎNVĂȚĂMÂNT, proces de socializare organizată sub aspect pedagogic, care îmbină instruirea cu educația, ce asigură continuitatea culturală a generațiilor și pregătește individul pentru a îndeplini rolurile profesionale și sociale.

„ÎNVĂȚĂMÂNTUL PUBLIC”, ziar, organ al ministerului învățământului public, apărut din 1977, (ultimul ziar din anul 1985 apare sub denumirea „Făclia”).

ÎNVĂȚĂTOR, persoană care predă cunoștințe și face educația civică a copiilor în primele clase de școală.

„ÎNVĂȚĂTORUL SOVIETIC”, „Инвѣдѣторул Советик”, revistă lunară; Pedagogul sovietic.

ÎNVĂȚĂTURĂ DESPRE PANSAMENTE, compartiment al chirurgiei consacrat metodelor și tehnicii de aplicare a pansamentelor.

ÎNVĂȚĂTURILE LUI NEAGOE BASARAB CĂTRE FIUL SĂU TEODOSIE, lucrare creată între anii 1513-1521 de domnitorul Neagoe Basarab, ce conține principii de guvernare politică a statului, principii morale de educare a tineretului, principii de guvernare a sufletului.

ÎNVECHIREA VINULUI, proces tehnologic industrial de maturizare a vinului.

ÎNVELIȘ PROTECTOR, dispozitiv care oferă siguranță împotriva radiației în situații de urgență la centralele nucleare.

ÎNVELITOARE, familie de submulțimi ale mulțimii X, a căror asociere este X, sau o familie de submulțimi ale spațiului unde se află X și care conține X.

ÎNVESTITURĂ, în Evul Mediu în Europa de vest, act juridic prin care seniorul acorda vasalului său dreptul asupra unui fief sau de confirmare într-o anumită funcție.

ÎNVIEREA DOMNULUI, principala sărbătoare creștină marcată conform Bibliei ca ziua învierii din morți a lui Isus Hristos, Paște.

ÎNVOIELI AGRICOLE, tocmeală agricolă.

ÎNZESTRARE INGINEREASCĂ A CLĂDIRILOR, totalitatea rețelelor ingineresti.

ÎNZESTRARE TEHNOLOGICĂ ÎN CONSTRUCȚIA DE MAȘINI, totalitatea echipamentului tehnologic utilizat în domeniu.

— J —

J, j, a treisprezecea literă a alfabetului limbii române și sunetul corespunzător.

JACANIDE, familie de caradriiforme.

JACARANDA, gen de plante din familia Bignoniaceae.

JACQUARD, război de țesut.

JACQUERIA, răscoală a țăranilor din N și N-V Franței (1358).

JAF, tâlhărie, infracțiune împotriva proprietății private a cetățenilor, ce constă în furtul deschis al proprietății individuale.

JAGDTERRIER GERMAN, (terrier de vânătoare german), rasă de câini din grupul terrierilor.

JAGUAR, (*Panthera onca*), mamifer carnivor din familia felide.

JAHANAM, iadul la musulmani.

JAKARTA, oraș, capitala Indoneziei, centru politic, economic și cultural al țării.

JALAL-ABAD, stațiune climaterică și balneară din Kârghâzstan.

JALEO, dans popular spaniol și melodia după care se execută.

JALEȘ, (*Stachys*), gen de plante Lamiaceae.

JALON, însemn geodezic pe teren.

JALUZELE, storuri și obloane glisante sau pliante, instalate la ferestre, uși ș.a.

JAMAICA, stat în America Centrală Insulară (Arhipelagul Antilele Mari). Capitală: Kingston. Proclamarea independenței – 1962.

JAMAICANI, popor, populația de bază din Jamaica.

JAN MAYEN, teritoriu dependent cu statut special, format din insula omonimă din Marea Groenlandei.

JANDARMERIE, fel special de poliție de stat, organizată militar.

JAPCA, Florești, Japca.

JAPONISM, doctrină estetică și curent artistic, direcție în artă în vestul Europei și America la sfârșitul sec. al XIX-lea, începutul secolului XX. S-a manifestat atât prin împrumutul direct

al motivelor, cât și prin interpretarea compozițională și coloristică în pictură, tehnologii, arte și meserii.

JARGON, variantă a limbii naționale, delimitată mai ales după criteriile sociale, culturale sau profesionale.

JASMONĂ, [3-metil-2-(2-pentenil)-2-ciclopenten-1-one], cetonă ciclică nesaturată.

JATAKA, lucrare literară budistă, povestind despre nașterile trecute ale lui Buddha Shakyamuni.

JAVGUR, Cimișlia, Javgur.

JAZZ, (engl. jazz, din dialectul creol jass), gen de muzică ușoară, mai ales de dans, provenit din folclorul muzical al negrilor americani; formație muzicală, care execută muzică de jazz.

JAZZBAND, orchestră care execută muzică de jazz.

JDER, (Martes), gen de mamifere din familia mustelidelor.

„JEEP”, tip de automobil militar de campanie.

JEFUIREA CADAVRELOR, furt pe câmpul de luptă al lucrurilor care sunt pe morți sau răniți.

JEJUN, parte a intestinului subțire cuprinsă între duoden și ileon.

JEJUNECTOMIE, deschiderea chirurgicală a unei anse jejunale la piele cu scopul de a introduce alimente, temporar.

JEJUNITĂ, inflamație a jejunului, manifestată prin dureri abdominale, tulburări digestive etc.

JELGAVA, oraș în Lituania, edificii civile și de cult, monumente istorice și arhitectonice.

JELOBOC, Orhei, Piatra.

JERMUK, stațiune balneoclimaterică din Armenia.

JERSEY, rasă de vite cornute mari pentru lapte. Creată în Anglia în sec. al XIX-lea. În RM au fost importate (1950-1964) vite de rasa Jersey pentru a fi încrucișate cu alte rase de lapte, în vederea măririi conținutului de grăsimi în lapte.

JERTFĂ, act ritualic prin care i se oferă ceva lui Dumnezeu; sacrificiu, jertfa euharistică.

JESENÍK, stațiune climaterică din Cehia.

JEVRENI, Criuleni, Jevreni.

JGHEAB ÎNCLINAT, dispozitiv sub formă de conductă deschisă, pe care mărfurile în vrac sau cu bucate, sub influența gravitației, sunt încărcate în instalații de transport, mașini tehnologice sau în locuri de depozitare și păstrare.

JGHEAB, conductă deschisă de apă cu mișcarea apei fără presiune, cută sinclinală superficială sau depresiune tectonică.

JIHAD, v. GAZAVAT.

JIREBIE, porțiune de pământ cultivat, care, prin tragere la sorți, revenea unei case (gospodării), aflate în vatra satului răzeșesc în Moldova (sec. XVI-XVIII).

JITNICER, dregător la curtea domnului Moldovei, care în sec. al XV-lea – prima jumătate a sec. al XVIII-lea, avea grijă de aprovizionarea curții domnești cu grâne.

JOAGĂR, ferăstrău cu pânze drepte verticale, lemn.

JOANTĂ, element în arhitectură și construcție.

JOC DE POZIȚIE, joc non-cooperant ce simulează procesele de luare a deciziilor succesive de către jucători în condiții, în general vorbind, incomplete și, în plus, informații care se modifică în timp.

JOC DE RĂZBOI, aplicație militară strategică în încăperi sau pe teren.

JOC ELECTRONIC, soft cu jocuri ce asigură interacțiunea dintre utilizator și calculator sau între utilizatori și calculatoare; Jocuri online, joc matricial.

JOC, petrecere distractivă între copii, bazată adesea pe anumite reguli convenționale; teorie matematică a situațiilor conflictuale, în care două sau mai multe părți au scopuri, tendințe contrare.

JOC, v. DANS.

JOCHEU, sportiv în proba de sport cu caii.

JOCUL DE AFACERI, joc de simulare utilizat ca instrument educațional pentru predarea afacerilor.

JOCUL DE GESTIONARE A IMITAȚIEI, experiment, una dintre formele de expertiză.

JOCUL MARE, dans popular de nuntă, închinat nunilor.

JOCURI BALCANICE, întreceri regionale organizate periodic pe genuri sportive între reprezentanții țărilor situate în regiunea balcanică.

JOCURI EUROPENE, eveniment multi-sportiv internațional organizat de Asociația Comitetelor Europene Olimpice pentru atleții europeni; s-au confirmat 30 de sporturi.

JOCURI MONDIALE, competiții internaționale complexe în sporturi care nu sunt incluse în programul Jocurilor Olimpice.

JOCURI OLIMPICE DE IARNĂ, un eveniment sportiv care se desfășoară o dată la patru ani pentru sporturile practicate pe zăpadă și gheață.

JOCURI OLIMPICE, eveniment multisportiv internațional care se desfășoară o dată la patru ani sub egida Comitetului Internațional Olimpic; întreceri sportive care se organizau în Grecia antică la fiecare patru ani, vara, pe câmpia Olympia, în cinstea lui Zeus; competiții sportive internaționale complexe, restabilite la sfârșitul sec. al XIX-lea din inițiativa lui Pierre de Coubertin (1863-1937) în memoria vechilor JO. Se organizează la fiecare 4 ani (ani bisecți), vara, și includ competiții la diverse probe sportive. Din 1924 au loc și JO de iarnă. Dintre sportivii RM care au participat la JO: V. Bolșova-Maslovscăia, V. Bolșov și G. Hasanov (Roma, 1960); V. Bolșov și D. Matveev (Mehico, 1968).

JOCURI PANAMERICANE, competiții sportive care au loc la fiecare patru ani, cu 1 an înaintea Jocurilor Olimpice sub egida CIO, începând din 1951, pentru țările din America de Nord și America de Sud.

JOCURI PARALIMPICE, Jocurile Olimpice pentru sportivii cu handicap.

JOCURI SPORTIVE, jocuri mobile în care se manifestă lupta sportivă; întreceri individuale ori pe echipe (fotbal, volei, baschet, hochei, rugby, polo de apă, tenis ș.a.). Fiecare joc sportiv are un regulament, care determină acțiunile jucătorilor, dimensiunile terenului, durata timpului de joc, evidența rezultatelor obținute ș.a.

JOCURILE DE BUNĂ VOINȚĂ, competiții sportive complexe internaționale, au fost derulate la inițiativa lui Ted Turner ca alternativă la Jocurile Olimpice de după boicotul din 1980 și 1984 din partea unor țări ale lumii.

JOCURILE MONDIALE DE MIND SPORTS, (WMSG – World Mind Sports Games), competiții internaționale complexe în jocuri intelectuale (șah, dame, bridge, go, xiàngqí); organizator al Jocurilor Mondiale de mind sports – Asociația Internațională de Mind Sports (IMSA – International Mind Sports Association).

JOCURILE OLIMPICE ANTICE, serie de competiții atletice care aveau loc pe o arenă între diferite orașe ale Greciei Antice, au început în anul 776 î. Hr. în Olympia, Grecia, și s-au serbat până în anul 393 când au fost desființate de împăratul roman Teodosiu I.

JOCURILE PYTHIA, organizate în memoria șarpelui Python, Apollo le-a înstituit la Delphi, alături de primul său Oracol. Acesta a fost distrus în anul 398 d.Hr., de împăratul roman creștin Arcadius.

JOCURILE SURDOLIMPICE, competițiile pentru sportivii surzi care concurează la un nivel de elită.

JOIMIRI, denumire a mercenarilor polonezi din oastea Moldovei și a Munteniei în Evul Mediu.

JOLD, muncă neplătită.

JOLTAI, UTAG, Joltai.

JONATHAN, soi de măr de origine americană. În RM ocupă 10 % din suprafața plantațiilor de măr.

JONCĂ, corabie tradițională chineză cu pânze pentru navigarea pe râuri și în apropierea coastei, navă mică de lemn, cu fundul plat, fără chilă.

JONCȚIUNE, cuplarea navelor pe orbită; mijloc de exprimare a raporturilor sintactice cu ajutorul unor elemente de legătură; procedeu tehnologic în arhitectură și construcții.

JONGLARE, aruncare în aer și prindere cu abilitate a diverselor obiecte.

JONGLER, (fr. jongleur), actor, muzicant, poet ambulant în epoca medievală în Franța; artist de circ, care aruncă și prinde cu multă îndemânare unul sau mai multe obiecte.

JORA DE MIJLOC, Orhei, Jora de Mijloc.

JORA DE SUS, Orhei, Jora de Mijloc.

JOTĂ, dans popular spaniol în perechi și melodia după care se execută.

JOULE, după numele fizicianului englez J. P. Joule (1818-89), unitate de lucru mecanic, energie și cantitate de căldură în SI. Simbolul: J.

„JOYSTICK”, element periferic al computerului personal sau dispozitiv de comandă ce constă dintr-o manetă care pivotează și transmite apoi unui computer unghiul său în două sau trei dimensiuni.

JUCĂRIE, articole folosite de adulți în jocurile pentru copii, fiind concepute pentru distracție, învățare, educație estetică și dezvoltarea copiilor.

JUCĂTOR, persoană care participă individual sau în echipă la o competiție sportivă; Jucător-rezervă.

JUDE, (lat. iudex – judecător, arbitru), căpetenia obștii sătești în Moldova (până în sec. al XIV-lea); conducător și

judecător al mai multor sălașe de țigani în Moldova (sec. XV-XIX).

JUDECATĂ DOMNEASCĂ, putere domnească.

JUDECĂTOR, funcționar de stat, numit sau ales, care soluționează pe calea justiției procesele prin pronunțarea unei hotărâri.

JUDECĂTORIA SUPREMĂ A RM, instanță judecătorească supremă în stat, are ca bază în activitatea sa principiile generale ale dreptului, iar scopul ei este purificarea actului de instanță judecătorească supremă în stat.

JUDECĂTORIE, instituție judecătorească având competența de a soluționa (în primă sau în ultimă instanță) anumite pricini prevăzute de lege; clădire unde se află sediul acestei instanțe.

JUDO, sport olimpic, artă marțială, originară din Japonia, fondată în sfârșitul secolului al XIX-lea de Jigorō Kanō; în judo luptătorii, cu ajutorul diverselor trucuri, se străduiesc să se arunce reciproc pe covor.

JUG, detaliu mecanic de protecție sau fixare, asamblare, atârnare a diferitor mecanisme.

JUGASTRU, (Acer campestre), arbore cu coroană deasă, având înălțimea până la 15m. În Republica Moldova jugastru crește în pădurile de stejar, carpen, fag.

JUGENDSTIL, stilul celor tineri, denumirea stilului modern în artă în Germania.

JUGLANDACEAE, familie de plante dicotiledonate.

JUGLANS, gen de plante arbori monici din familia Juglandaceae.

„JUILLIARD SCHOOL”, instituție de învățământ superior muzical-teatrală din SUA.

JUNCACEAE, familie de plante angiosperme.

JUNCUS, gen de plante din familia Juncaceae.

JUNGLĂ, comunitate de arbori și arbuști cu participarea gramineelor cu tulpină grosieră.

JUNIMEA, curent cultural și literar, dar și o asociație culturală înființată la Iași în anul 1863 de către Iacob Negruzzi, Petre Carp, Vasile Pogor, Theodor Rosetti și Titu Maiorescu.

JUNIPERUS, gen de plante gimnosperme din familia Cupressaceae.

JUPÂN, titlu de politețe.

JURA, UATSN, Jura.

JURĂMÂNT CU BRAZDA ÎN CAP, obicei juridic în Moldova feudală la hotărâcia moșilor.

JURĂTORI, institut judiciar în Moldova feudală.

JURCA, sat, de la 25.03.1987 s-a contopit cu satul Mihailovca, r. Râbnița.

JURISDICȚIE, (lat. *jurisdictio* – acțiunea, dreptul de a face dreptate), limitele competenței unui organ judiciar de a judeca procesele civile, penale ș.a.

JURISPRUDENȚĂ ANALITICĂ, analiza naturii dreptului și a sistemelor juridice; filosofia dreptului.

JURISPRUDENȚĂ, (lat. *jus, juris* – drept, lege și *prudentia* – cunoaștere), în sens îngust, totalitatea ramurilor dreptului ca știință; în sens larg, practica judiciară.

JURISTCONSUL, (lat. *jurisconsultus* – cunoscător de legi), consultant juridic într-o întreprindere, instituție sau organizație obștească.

JURIU, (lat. *juro* – a jura), în unele țări, colegiu de judecători neprofesioniști (jurați), care participă la deliberarea proceselor penale și civile; colegiu (comisie) de specialiști care clasifică și decernează premii, distincții, recompense etc.; grup de experți implicați în acordarea de premii, distincții și alte însemne la concursuri, expoziții, întreceri sportive și alte evenimente; parte componentă a curții cu juri.

JURNAL DE CAMPANIE AL ARMATEI LUI SOLIMAN I, jurnal anonim scris de un participant la campania întreprinsă de oștirea otomană în 1538 împotriva lui Petru Rareș, domn al Moldovei.

JURNAL INTIM, specie a genului autobiografic.

JURNAL, specie literară, înregistrări datate secvențial care fixează evenimente externe, acțiuni, gânduri, sentimente și observații ale autorului.

JUS VALACHICUM, dreptul românesc.

JUSTĂ CAUZĂ, temeiul de drept care justifică îmbogățirea patrimoniului unei persoane și însărăcirea corepunzătoare a patrimoniului unei alte persoane, temei a cărui absență condiționează nașterea obligației de restituire a îmbogățirii (sau însărăcirii).

JUSTIȚIE, (lat. *justitia* – dreptate), totalitatea instanțelor judecătorești, precum și a instituțiilor judiciare.

JUVELNIC, vas pentru păstrarea peștelui viu în apă.

— K —

K, k, a paisprezecea literă a alfabetului limbii române; simbol.

K = kilo, prefix pentru formarea denumirilor mai multor unități, de 1000 de ori mai mare decât originalul.

K-2, cel mai înalt pisc (8 614 m) în lanțul Karakoram.

KA'BAH, Kaaba, lăcaș de cult preislamic de formă cubică.

KABARDINI, nație care populează partea de nord și de nord-est a Republicii Kabardino-Balkaria.

KABBALA, curent intelectual mistic provenit din Orient.

KABUKI, gen de teatru tradițional japonez.

KABUL, oraș în Asia, capitala, principalul centru economic, științific și cultural al țării Afghanistan.

KADIS, rugaciune la evrei, pe care fiul defunctului sau, în lipsa lui, văduva acestuia trebuia s-o recite la slujbele de la sinagoga timp de 11 luni, pentru ca sufletul decedatului să scape de condamnare pentru păcatele sale.

KAGU, (*Rhynchotus jubatus*), pasăre din familia rinochetidelor, trăiește în pădurile tropicale umede din insula Noua Caledonie.

Kaidu, judecător militar turc.

KAIȘIȚII, Nizariții, grup de triburi arabe din Arabia centrală și de nord.

KAKAPO, (Strigops habroptilus), papagalul bufniță, pasăre din familia strigopoidea.

KALAHARI, regiune naturală în Africa de Sud.

KALAMBO, cascadă în Africa.

KALBIȚII, grup de triburi arabe din Arabia de sud.

KALEVALA, epos care cuprinde într-o narațiune compactă un cod de texte epice, nupțiale ș. a., alcătuit pe baza rutilor carele, ijore și finlandeze.

KALEVIPOEG, epos popular estonian, în care sunt cântate faptele de armă ale conducătorului estonian Kalev.

KALIKI, pelerini în locuri sfinte și mănăstiri.

KALILA ȘI DIMNA, monument literar-didactic al limbilor arabă și persană.

KALIMA, gen de fluturi de zi din familia nimfalide.

KALOPANAX, gen de plante din familia Araliaceae.

KALOS KAGHATOS, (gr. kalos - frumos, kai - și, agathos - bun), model de artă plastică și procedeu de descriere literar-artistică.

KALUGA, (Huso dauricus), specie dulcicolă din familia acipenseride.

KALYĀN, oraș în India.

KALYM, preț plătit pentru mireasă rudelor ei după un obicei musulman.

KAMA, zeul iubirii în mitologia vedică.

KAME, dealuri cu cupole abrupte, de formă rotunjită sau alungită, formate în zonele ultimei glaciații continentale.

KAMINALJUJU, oraș antic al civilizației maya în Guatemala, monument de istorie și cultură.

KAMPALA, oraș în Africa, capitala, principalul centru economic, științific și cultural al țării Uganda.

KAMPUCHIA DEMOCRATĂ, stat în S-E Asiei.

„KANBAN SYSTEM”, sistem de organizare a producției și aprovizionării, care urmărește respectarea principiului „just, in time” și minimizarea stocurilor.

KĀNPUR, (Cawnpore), oraș în India, 2,7 mil. locuitori.

KANSAS, râu în SUA.

KANSAS, stat în partea centrală a SUA.

KANSAS-CITY, două orașe în SUA, separate de râul Kansas, situate la vărsarea acestuia în râul Missouri, unul în statul Missouri, altul în statul Kansas, și constituind un centru economic unic.

KANTHAL, aliaj termorezistent din fier, crom, aluminiu și alte metale.

KANTHAROS, vas de băut.

KANTIANISM, sistem filosofic idealist, inițiat de I. Kant.

KAPUSTIN YAR, cosmodrom în Rusia.

KARABAHUL DE MUNTE, (Nagorno-Karabah), regiune montană fără ieșire la mare din Caucazul de Sud, Azerbaidjan.

KARA-BOGAZ-GOL, lac în Turkmenistan.

KARA-BOGDAN, denumire dată de otomani Moldovei.

KARACHI, oraș în Pakistan, 14,9 mil. locuitori.

KARAKALPACI, (denumirea autohtonă - karalpak, karakalpak), popor din Uzbekistan, populație de bază a Republicii Karakalpakstan.

KARAKALPAKSTAN, republică autonomă în Uzbekistan.

KARAKURT, păianjen veninos din familie teridiide.

KARAMANI, tehnică de țesut la război. v. **TAPISERIE**.

KARATE, (Karate-dō), probă de sport, artă marțială japoneză, sistem de apărare și atac.

KARELI, (denumirea autohtonă - kareala, karealaine), popor din Rusia.

KARELIA, Republica Karelă, stat federal în Europa, subiect al Fegerației Ruse.

KARELINIA, gen de plante cu flori din familia Asteraceae.

KARĪM SHAHĪR, un sit al protoneoliticului-mezoliticului târziu în valea Chamchamal.

KARIYE CAMII, monument de arhitectură bizantină în Istanbul.

KARKEMIȘ, oraș antic.

KARLING, creastă de munte stâncoasă, crenelată și ascuțită, specifică morfologiei glaciare.

KARMA, noțiune a filosofiei budiste care desemnează renașterile și reîncarnările succesive ale sufletelor, migrația acestora după moarte, în funcție de faptele săvârșite pe pământ.

KARTING, probă tehnică de sport auto, curse cu mașini mici formate dintr-un cadru, un motor de motocicletă și un scaun.

KASAI, afluent al fluviului Congo, situat în Africa Centrală, 2.153 km lungime.

KASHE, obturator opac cu gaură specială, se instalează în fața obiectivului sau în același plan cu obiectivul camerei de filmat.

KASYDA, gen liric din literatura Orientului Apropiat și Mijlociu.

KATAHREZA, figură de stil, trop.

KATHMANDU, oraș, capitala Nepalului. Situat în depresiunea intramontană Kathmandu din Himalaya.

KATMAI, vulcan activ în SUA.

KATWIJK AAN ZEE, stațiune climaterică din Olanda.

KAVYA, în tradiția literară indiană desemnează un tip de exprimare colorată stilistic.

KAWASAKI, oraș în Japonia, 1,49 mil. locuitori.

KAZAHI, (autodenumire - kazac), popor turcic, populația titulară a Kazahstanului.

KAZAHI, națiune titulară, populația de bază a Kazahstanului.

KAZIMIERZ DOLNY, oraș în Polonia, edificii civile și de cult, monumente istorice.

KÂRGÂZI, nație, popor, populația de baza din Kârgâzstan. Primele menționări documentare din sec. I î.Hr.

KEDIRI, specii de plante din familia Apocynaceae.

KEIAGIZI, populație geto-dacă.

KELEXANA, localitate în Azerbaidjan, în care se află un complex memorial din sec. al XVII-lea.

KELPIE, rasă de câini din grupa câinilor de pază.

KELVIN, după numele fizicianului englez W. Thomson, din 1892, lordul Kelvin, unitate de măsură a temperaturii.

ĶEMERI, stațiune climatică din Letonia.

KENNING, expresie figurativă în poezia germană veche.

KENOTRON, diod electrovacumat utilizat pentru redresarea curentului electric alternativ.

KENWOOD HOUSE, monument de arhitectură și muzeu în Londra.

KERGUELEN, arhipelag în sudul Oceanului Indian, format din insula mare și cca 300 insule mici. Aparține Franței; platou subacvatic în Oceanul Indian.

KERINTJI, (Indrapura), vulcan activ pe insula Sumatra, Indonezia.

KERKOUANE, oraș punic antic în Tunisia, pe litoralul Mării Mediterane.

KERMADEC, groapă oceanică a scoarței terestre, în Oceanul Pacific.

KER-OGLÎ, epos eroic din Orientul Mijlociu și Asia.

KEROGRANIT, ceramică din amestec de argilă și adaosuri, obținută la presare la presiune înaltă cu ardere ulterioare.

KERRI BLUE TERRIER, rasă de câini din grupa terrierilor.

KETCH, navă maritimă cu pânze cu două catarge, unul la pupă, iar altul, înaintea timonei; tip de navă sportivă mică cu două catarge pentru regate.

KETELEERIA, gen de plante conifere din familia Pinaceae.

KEVLAR, material sintetic.

KHAGANATUL TURCIC, Haganatul turc, state din Asia Centrală din anii 552-745.

KHARTOUM, oraș, capitala Sudanului, situat la confluența Nilului Alb cu Nilul Albastru.

KHIBINY, masiv muntos pe peninsula Kola, în Rusia.

KHONE, cascade pe râul Mekong, Laos.

KHORAT, podiș în Thailanda.

KHUN TAN, lanț muntos în Thailanda.

KIANG, (Equus kiang), mamifer erbivor din familia Equide.

KIBUŢ, tip de comunitate rurală cooperatistă care au apărut și s-au răspândit în statul Israel.

KICKBOXING, grup de arte marțiale și lupte sportive în poziție verticală, dezvoltat din karate amestecat cu box, poate fi practicat ca autoapărare, fitness general, sau ca sport de contact.

KIEV, oraș în Europa, capitala, principatul centru economic, științific și cultural al țării.

KIGALI, capitala statului Rwanda.

KILAUEA, vulcan activ pe insula Hawaii, în Oceanul Pacific.

KILIK, vas grecesc vechi pentru vin, confecționat din ceramică pictată sau metal, în formă de bol rotund și plat cu două mânere orizontale.

KILIMANJARO, masiv muntos vulcanic aflat în Africa de Est, pe terit. Tanzaniei, format din 3 vulcani stinși.

KILOGRAM, unitate de măsură a masei în sistemul internațional de unități (SI), egală cu masa kilogramului internațional.

KILOGRAM-FORȚĂ, unitate de forță în sistemul de unități.

KILOMETRU, unitate de lungime în sistemul metric de măsuri, egală cu o mie de metri. Simbolul: km.

KILOWATT, unitate de măsură a puterii, egală cu o mie de wați. Simbolul: kW.

KILOWATT-ORĂ, unitate de măsură a energiei (lucrului), egală cu energia produsă într-o oră de o sursă cu puterea de un kilowatt. Simbolul: kWh.

KIMBERLIT, rocă magmatică ultrabazică, constituită din olivină, flogopit, granat, ilmenit și alte minerale. Denumirea provine de la or. Kimberley din Republica Sud-Africană, unde a fost descoperită pentru prima dată (1879).

KIMERIGIAN, (după denumirea argilei kimmerigiene din golful Kimmeridge în Anglia), etajul al treilea (de jos) al jurasicului superior.

KINAZA, ferment din clasa transferazelor.

KINGMAN REEF, teritoriu dependent cu statut special în Oceania.

KINGSTON, oraș, capitala statului Jamaica, în Oceanul Atlantic.

KINGSTOWN, oraș, capitala statului Saint Vincent și Grenadine, în Oceanul Atlantic.

KINKAJU, (*Potos flavus*), mamifer carnivor din familia procionide.

KINKAN, *Citrus fortunella*, specie de plante din familia Rutaceae, cultură decorativă și fruct comestibil; Kumquat.

KINORHINCA, (Kinorhyncha), clasă de viermi marini din filumul scalidofora.

KINSHASA, oraș, capitala statului Republica Congo, în Africa.

KIRISHIMA, vulcan activ în Japonia.

KIRITIMATI, (Insula Crăciunului), unul dintre cei mai mari atoli din Oceanul Pacific, în grupul Line Islands; teritoriul statului Kiribati.

KIROV, oraș în Rusia, până în 1934 orașul Viatka, centru administrativ al regiunii Kirov, are 464,6 mii locuitori.

KIRZĂ, pânză impermeabilă multistrat din fire de bumbac.

KISMET, în islamism - destin, fatalitate, soartă, voința lui Alah.

„KIȘINIOVSKIE EPARHIALINÎE VEDOMOSTI”, („Кишиневские Епархиальные Ведомости”), revistă, (1867-1917).

KIȘ-MIȘ, soi de viță-de-vie pentru obținerea stafidelor.

KITABI DEDE QORQUD, cântec epic, monument al triburilor ouze.

KITAIKA, specie de măr (pom fructifer).

KITESURFING, probă complicată de sport nautic.

KITSCH, producție artistică destinată culturii de masă.

KIWI, (*Apteryx australis*), ordin de păsări din familia Apterygiformes.

KIWI, denumirea fructelor comestibile ale plantei genul Actinidia.

KIZILCUM, deșert în Uzbekistan, Kazahstan, Turkmenia. Suprafață: 298.000 km².

KLOOT, obiect din lemn sau metal cu forma rotunjită, fixată în vârful catargului, pentru a-l proteja contra ploilor.

KLYASTEROSPORIÓZ, boală a culturilor fructifere sâmburoase.

KNIFOFIA, gen de plante, ierburi pere-ne din familia Asphodelaceae.

KNOEVENAGEL, CONDENSAREA ~, reacție de condensare a aldehydelor și cetonelelor cu compuși ce conțin un grup activ metilenic.

KNOW-HOW, ansamblu de formule, definiții tehnice, documente, desene și modele, rețete tehnice, procedee, experiență de producție etc. la fabricarea unui produs dat.

„KNOW-HOW”, ansamblul formulelor, definițiilor tehnice, documentelor ce servesc la fabricarea unui produs; cunoștințe deținute de o persoană fizică sau juridică asupra unui produs sau procedeu de fabricație, obținute prin lucrări de cercetare și dezvoltare.

KNOX COAST, teren acoperit cu gheață, o parte din coasta Țării Wilkes în Antarctica de Est.

KNOXVILLE, centru administrativ al statului și cel mai mare oraș din statul Tennessee, în sudul SUA.

KOALA, (*Phascolarctos cinereus*), urs marsupial erbivor cu pungă, mamifer marsupial erbivor arboreal endemic din Australia din familia Phascolarctidae.

KOBULETI, stațiune climaterică din Georgia.

KODAK, mare producător de peliculă fotografică și cinematografică.

KODZIKI, culegere de mituri și legende istorice japoneze.

KOELERIA, gen de plante din familia Poaceae.

KOGAIONON, muntele sfânt al dacilor.

KOGAIONON, muntele sfânt al geto-dacilor, identificat astăzi în Dealul Grădiștei din muntii Orăștiei.

KOINE, variantă lingvistică supraregională și supradialectală, formată din mai multe dialecte inteligibile reciproce.

Are la bază un amestec și o simplificare a fenomenelor de limbă.

KOKIN WAKASHŪ, o antologie a poeziei japoneze din epoca Heian.

KOLBE-SCHMITT, REACȚIA ~, decarboxilarea oxidativă electrochimică a sărurilor acizilor carboxilici alifatici ce duce la formarea unei noi legături C-C.

KOLHI, nume colectiv dat triburilor georgiene antice din grupul megreloceanez, care locuiau în partea apuseană a țării.

KÖLN, oraș în Germania, 1,06 mil. locuitori.

KOMPLEX, în matematică, unul dintre conceptele de bază ale topologiei combinatorice, unde rolul esențial îl joacă descompunerea figurilor geometrice în altele mai elementare.

KONDAKOV, REACȚIA ~, conexiunea Lewis a halogenurilor acizilor carboxilici la alchene și alchine cu formarea corespunzător de β-halogencetonelor și β-halogenvinilcetonelor.

KONJAKU-MONOGATARI, monument din literatura japoneză, sec. al XII-lea, ce conține cea mai mare colecție de legende japoneze.

KONYA, oraș în Turcia, 2,2 mil. locuitori.

KOPEL, aliaj de cupru și nichel.

KORAT, rasă de pisici cu părul scurt.

KOROR, capitală de facto a statului Palau.

KOSCIUSKO, munte, cel mai înalt vârf în Australia.

KOSOVO, regiune istorică, stat auto-proclamat pe peninsula Balcanică.

KOTO, instrument nipon cu coarde ciupite, asemănător cu harpa.

KOVAR, aliaj din fier, cobalt și nichel, care posedă coeficient de dilatare liniară prestabilit, în funcție de temperatură.

KOVERSCHLAG, minerit subteran, orizontal, care trece perpendicular prin stratul rocilor extrase.

KRAKATAU, insulă, vulcan în Indonezia, Asia.

KRAKOWIAK, dans de salon și melodie.

„KRASNAIA BESSARABIA”, („Красная Бессарабия”), ziar, (1919). Apărea și în limba română.

„KRASNAIA BESSARABIA”, revistă editată la Moscova. (1926-1938).

KRILL, (Euphausiacea), denumire comercială a unui grup de crustacee marine din familia eucarida.

KRIMSKI, rezervație naturală situată în Ucraina.

KRIPTON, (Krypton), Kr, element din grupa a XVIII-a a sistemului periodic al elementelor; nr. at. 36. Gaz nobil, incolor, inodor; se găsește în atmosferă într-o proporție foarte redusă. Constă din 5 izotopi stabili. În industrie se obține prin distilarea fracționată.

KRIVOI ROG, oraș în Ucraina.

KROMĚŘÍŽ, oraș în Cehia, Castelul medieval și parcul din preajmă au fost înscrise în anul 1998 pe lista Patrimoniului Mondial UNESCO.

„KRUIZ”, („Круиз”), revistă semestrială, 1998.

KRUŠNÉ HORY, Erzgebirge, lanțul montan de-a lungul graniței Germaniei și Republicii Cehie.

KRYNICA, stațiune climatică și de tratament cu nămol din Polonia.

KUALA LUMPUR, oraș în Asia, capitală statului Malaysia.

KUBANGO, Okavango, râu din Angola, Namibia și Botswana în Africa.

KUCEROV, REACȚIA ~, hidratarea alchinelor, catalizată de sărurile de mercur, ce duce la formarea compușilor carbonilici.

KUDOWA-ZDRÓJ, stațiune balneoclimatică din Polonia.

KU-KLUX-KLAN, organizație rasistă teroristă ilegală din SUA.

KULTURKAMPF, lupta pentru civilizație din Prusia.

KUNLUN, cel mai lung sistem muntos din Asia și unul dintre cele mai înalte în lume. Se întinde pe marginea nordică și estică a platoului Tibet.

KURA, râu în Georgia și Azerbaidjan.

KURBAN-BAIRAMÍ, sărbătoare a aducerii jertfelor la musulmani.

KURDISTAN, provincie istorică în Asia de vest, populată în temei de către kurzi.

KURESSAARE, oraș în Estonia, edificii civile și de cult, monumente istorice și arhitectonice.

KURGAN, monument arheologic - gorgan, tumul.

KUROS, (greacă κοῦρος - tinerete), tip de statuie din marmură a tinerilor în mărime naturală sau mai mare, în perioada arhaică în Grecia antică.

KURULTAI, adunare reprezentativă a nobilimii tribale la popoarele mongole și o parte a celor turce.

KURZHAAR, Brac german, rasă universală de câini de vânătoare.

KURZI, naționalitate, populația de bază a Kurdistanului - teritoriu ce intră în

componenta Irakului, Iranului, Siriei și Turciei; popor în Turcia.

KUSATSU, stațiune balneologică din Japonia.

KUWAIT, stat în Asia de sud-vest (Orientul Mijlociu). Capitală: Al Kuwait. Kuwaitul își proclamă independența la 9 iunie 1961.

KUWAITIENII, popor și populația de bază din Kuwait.

KWASHIORKOR, varietate a alimentației insuficiente determinate de deficitul proteo-caloric ce provoacă reducerea nivelului proteinelor din sânge și din organele interne.

KYATHOS, (greacă κύαθος), vas de lut pentru turnarea vinului sub formă de ceașcă pe o tavă joasă, cu un mâner înalt în formă de buclă; vas de bronz sau argint pentru turnarea vinului din amforă, cu un mâner lung curbat la capăt

sub formă de cap de lebădă; măsură antică a volumului de lichide și produse.

KYLIX, cupă de băut.

KYOTO, oraș în Japonia, situat în partea centrală a insulei Honshiu, 1,49 mil. locuitori.

L

L, l, a cincisprezecea literă a alfabetului român și sunetul corespunzător.

LA BOURBOULE, stațiune balneologică din Franța.

LA CASTEL, rezervație peisagistică din Republica Molodva.

LA GRANDE-MOTTE, stațiune climaterică din Franța.

LA PAZ, oraș în Bolivia, capitala administrativă a Boliviei.

LA ROCHELLE, oraș în Franța, edificii civile și de cult, monumente istorice și arhitectonice.

„**LA TRIBUNE**”, ziar financiar, Franța.

LABAN, pește, reprezentant al familiei mugilide.

LABIALIZARE, schimbare fonetică accidentală, prin care un sunet din cuvânt primește trăsătura labial sub influența unui element labial din vecinătatea imediată sau aflat la distanță.

LABIATE, (Labiatae), familie de plante dicotiledonate, erbacee și lemnoase.

Pe teritoriul Republica Moldova sunt frecvente urzica moartă albă (*Lamium album*), sujelul puturos (*Lamium purpureum*) ș.a.

LABIRINT, în mitologia greacă, clădire un plan complex cu numeroase încăperi și galerii întortocheate; dispozitiv format din camere și compartimente foarte înguste, folosit în diverse instalații pentru a lungi parcursul unui fluid și a-i diminua astfel viteza; totalitatea cavităților și a organelor care formează urechea internă.

LABIRINTITĂ, inflamație a urechii interne cu afectarea melcului și aparatului vascular.

LABIRINTOTOMIE, operație de perforare a labirintului urechii.

LABORATOR ȘCOLAR, încăpere cu aparate speciale pentru cercetări științifice, experimente, lucrări fotografice etc.

LABORATORUL ȘTIINȚIFIC MARȚIAN (MSL, Mars Science Laboratory), instituție de cercetare în SUA.

LABRADOR RETRIEVER, rasă de câini din grupul retrieverilor.

LABRADOR, mineral, piatră semiprețioasă; peninsulă în America de Nord (în N-E Canadei), între golful Hudson și Sfântul Laurențiu.

LABRADORIT, rocă eruptivă, material de construcție.

LABURNUM, gen de plante din familia Fabaceae.

LAC DE ACUMULARE OLIGOTROF, tip de bazin acvatic cu condiții trofice slabe (cantitate redusă de nutrienți) și producție nesemnificativă de substanțe organice.

LAC DE ACUMULARE, acumularea prin scurgere permanentă de apă, fără scurgere sau încetinită în depresiunile naturale (lacuri, mlaștini) sau artificiale (rezervoare, iazuri etc.) ale suprafeței pământului; rezervor creat pentru acumularea resurselor de apă pe uscat în scopul utilizării lor la irigare și deversări pentru prevenirea inundațiilor; în hidroenergetică, bazin de apă deschis, instituit la construcția CHE pentru a asigura scurgerea controlată a apei și asigurarea unui regim optim de funcționare.

LAC DE LUSTRUIT, substanță specială.

LAC, bazin de acumulare natural în adâncituri de teren, umplut cu mase de apă continentale cu schimb de apă mai lent, neconectat direct cu marea (oceanul); soluție de protecție.

LACĂT DE PIATRĂ, piatră sub forma unui bloc în formă de pană, care este pusă în zid să închidă arcul unei bolti.

LACĂT, dispozitiv tehnologic de protecție.

LACERTIDE, (Lacertidae, Lacertids), familie de reptile.

LACERTILIENI, (Lacertilia, Sauria), subordin de reptile.

LACMOID, albastru de rezorcină.

LACMUS, (Turnesol), materie colorantă obținută din anumite specii de licheni.

LACOLIT, rocă vulcanică.

LACONIA, regiunea unde se afla vechea Spartă, Grecia antică; care exprimă cugetarea în puține cuvinte (cum obișnuiau spartanii: stil, răspuns laco-nic).

LACONISM, exprimare laconică.

LACRIMĂ, secreție lichidă, incoloră, sărată, alcalină, produsă de glandele lacrimale, care umezește suprafața globilor oculari și care se poate scurge în afară, în urma unor tulburări în starea psihofizică a omului.

LACTAME, amide interne ale aminoacizilor.

LACTARIUS, gen de plante ciuperci la-melare din familia Russulaceae.

LACTAȚIE, formarea și acumularea laptelui în glandele mamare ale femelelor mamiferelor; Lactat, lactoză.

LACTO-BAR, local special de alimentație publică.

LACTOMETRU, dispozitiv de măsurare în domeniu.

LACTONE, esteri interiori ai hidroxia-cizilor.

LACTOZĂ, dizaharid redus a cărui moleculă este formată din resturi de galactoză și glucoză; substanță orga-nică incoloră, solidă, cu gust dulce, care se extrage din zer, folosită în industria de medicamente.

LACTUCA, gen de plante angiosperme din familia Asteraceae.

LACUL BAICAL, situat în sudul Siberiei de Est; cel mai adânc lac cu apă dulce din lume (adânc. max. 1620 m.).

LACUL BALHAȘ, lac în Asia Mijlocie.

LACUL BELEU, lac în Republica Mo-lodva.

LACUL BIWA, cel mai mare lac din Ja-ponia.

LACUL BODENSEE, (Boden See), lac de origine glaciară, situat la nord de Alpi, între Germania, Elveția și Austria.

LACUL CAHUL, lac în sud-vestul regi-unii Odesa și în sudul raionului Vulcă-nești.

LACUL COMO, lac în nordul Italiei.

LACUL DE ACUMULARE „PORȚILE DE FIER”, (Đerdapsko Jezero), lac de acumulare în România și Serbia.

LACUL DE ACUMULARE COMRAT, lac de acumulare pe cursul superior al râului Ialpuș, situat lângă raionul Comrat, RM.

LACUL DE ACUMULARE CONGAZ, lac de acumulare pe râul Ialpuș. Situ-at lângă satul Congaz, raionul Comrat, RM.

LACUL DE ACUMULARE COSTEȘTI, lac de acumulare pe râul Botna, lângă satul Costești, raionul Hâncești, RM. Construit în 1962.

LACUL DE ACUMULARE COSTEȘTI-STÂNCA, lac de acumulare pe râul Prut, RM. Construit în 1977.

LACUL DE ACUMULARE CUCIURGAN, pe râul Cuciurgan, RM.

LACUL DE ACUMULARE DUBĂSARI, lac de acumulare pe fluviul Nistru, for-mat prin construirea în 1954 a baraju-lui centralei hidroelectrice Dubăsari. Cel mai mare lac de acumulare din RM.

LACUL DE ACUMULARE NAM NGUM, pe râul Nam Ngum la centrala hidroelectrică omonimă, cel mai mare lac din Laos.

LACUL DE ACUMULARE NASSER, cu baraj electrotehnic pe râul Nil, în Asu-an, Egipt.

LACUL DE ACUMULARE NIPIGON, pe râul și lacul Nipigon, unul dintre cele mai mari din Canada.

LACUL DE ACUMULARE NUREK, pe râul Nurek, baraj și centrală hidroelec-trică în Tadjikistan.

LACUL DE ACUMULARE ULMU, lac de acumulare pe râul Botna, în apro-pierea de satul Ulmu, raionul Hâncești, RM. Construit în 1961.

LACUL GENEVA, în Elveția și Franța, cel mai mare din Alpi.

LACUL GREAT BEAR LAKE, unul din-tre cele mai mari lacuri din Canada.

LACUL GREAT SALT LAKE, lac din SUA și Canada.

LACUL KAHOVKA, cel mai mare lac de acumulare din Ucraina.

LACUL LADOGA, în Rusia, cel mai mare lac cu apă dulce din Europa.

LACUL LOP NUR, corp de apă în China, 21 114,72 km².

LACUL MANTA, lac natural în lunca Prutului.

LACUL MWERU, în Africa, în Kongo și Zambia. Suprafață: 5 120 km².

LACUL NAHUEL HUAPI, de origine glaciară din Argentina, în America de Sud.

LACUL NATURAL NISTRUL VECHI, Nistru chior, albia veche (stariță) a Nistrului, situată între satul Copanca, raionul Căușeni și satul Tălmaza, raionul Ștefan Vodă, Republica Molodva.

LACUL NICARAGUA, situat în Nicaragua, America Centrală.

LACUL NYASA, în Africa de Est. Situat într-o depresiune tectonică, la granița dintre Tanzania, Malawi și Mozambic, la altitudine de 472 m. Suprafața lacului: 29 600 km².

LACUL OAHE, lac de acumulare pe râul Missouri, unul dintre cele mai mari din SUA.

LACUL OKHRID, lac din Macedonia de Nord și Albania; cel mai vechi și cel mai adânc din Peninsula Balcanică.

LACUL POOPÓ, lac sărat din munții Anzi, în Bolivia, la altitudinea de 3 690 m.

LACUL POWELL, lac de acumulare pe râul Colorado, unul dintre cele mai mari lacuri din SUA.

LACUL PSKOV, din regiunea Pskov (Rusia) și Estonia, al patrulea cel mai mare lac de apă dulce din Europa.

LACUL RENILOR, în Canada, în centrul Platoului Lawrence.

LACUL REZENI, lac de acumulare pe râul Botna.

LACUL ROȘU, (Crasnoe), lac natural în lunca Nistrului.

LACUL ROTUNDA, lac natural în lunca Prutului.

LACUL RUDOLF, v. **LACUL TURKANA**.

LACUL SAKI, lac sărat închis în Crimeea.

LACUL SAN MARTÍN, lac glaciară din America, la granița dintre Chile și Argentina, are 1 010 km².

LACUL SANMINSYUSHUIKU, lac de acumulare pe Râul Galben din China, unul dintre cele mai mari din țară, cu suprafața de 2 350 km².

LACUL SĂLAȘ, Lacul Bâc, lac natural în Republica Moldova.

LACUL SĂRAT NEUSIEDLER, în câmpia Dunării Centrale, între Austria și Ungaria.

LACUL SELIGHER, lac situat în podișul Valdai, la altitudine de 205 m, pe teritoriul regiunii Kalinin și Novgorod, Rusia.

LACUL SEVAN, cel mai mare lac cu apă dulce din Caucaz, în Armenia. Situat într-o depresiune tectonică la cota 1 903 m.

LACUL SUPERIOR, cel mai mare lac de apă dulce din lume, cel mai adânc din Marile Lacuri, în Canada și SUA.

LACUL TANA, Țana, Dembea, lac în podișul Etiopiei, la altitudine de 1 830 m.

LACUL TANGANYKA, lac din Africa, în Republica Democratică Congo, Tanzania, Burundi și Zambia, are o suprafață de 32 mii km².

LACUL TARBELA, lac de acumulare pe râul Ind, cel mai mare din Pakistan. Cu suprafața de 260 km².

LACUL TECTONIC MICHIGAN, în sistemul celor 5 Mari Lacuri din America de Nord. Suprafața 150,8 mii km².

LACUL TENGIZ, Dengiz, lac sărat din Kazahstan, situat în depresiunea Tengiz-Kurgaldzhin, are suprafața de 1 590 km².

LACUL TITICACA, lac din munții Anzi, la granița cu Peru și Bolivia, cel mai mare lac cu apă dulce din America de Sud și cel mai mare lac alpin din lume, situat pe platoul Altiplano la înălțimea de 3 812 m, are 8 370 km².

LACUL TIVERIAD, Lacul Genisaret, Marea Galileii, Bahr Tabaria, Lacul Galileii, lac cu apă dulce din Israel.

LACUL TORRENS, lac în Australia.

LACUL TURKANA, (Lacul Rudolf), 6 405 km², lac salin închis în Kenya, Africa.

LACUL URMIA, un lac sărat închis din nord-vestul Iranului.

LACUL VENERN, (Vanern), lac tectonic în sud-vestul Suediei, cel mai mare din Europa de Vest, are 5 650 km².

LACUL VICTORIA, în Tanzania, are 68 800 km².

LACUL WINNIPEG, lac în Canada, are 24 514 km².

LACUL WINNIPEGOSIS, lac în Canada, are 5 370 km².

LACURI MINERALE, lacurile a căror apă conține o cantitate mare de săruri, mai mare de 25 ‰-35 ‰, în funcție de clasificare; Lacuri sărate.

LACURI MORENICE, bazine de apă închise în zonele de acumulare glaciară a morenelor.

LACURI PENTRU PICTURĂ, produs pentru lăcuit articolele din carton sau metal, utilizat adesea și pentru deco-

rarea tablourilor, sculpturilor în relief, incrustărilor, gravurilor.

LACURI TECTONICE, lacuri ale căror bazine au fost create prin procese tectonice. Acest grup include cele mai mari lacuri din lume: Baikal, Tanganyika, Nyasa, Issic-Kul.

LACURI, (Vernix), vopsele și lacuri, soluții ale substanțelor peliculogene în solvenți organici.

LACURILE PLITVIC, Plitvička jezero, în nord-vestul Munților Dinar, în Croația, acestea includ 16 lacuri carstice pitorești mari și mici, situate în trepte pe terase de calcar.

LACURILE PRUTULUI DE JOS, zonă umedă de importanță internațională.

LADĂ DE ZESTRE, cutie mare de lemn cu capac, împodobită cu incrustații sau tablouri, în care țărani din Moldova păstrau zestrea fetelor.

LADIA, numele navei care navighează cu un catarg și cu vâsle; navă cu trei catarge pentru călătorii lungi pe mare.

LAGĂR DE CONCENTRARE, locuri de detenție forțată sau de închisoare a unui număr mare de persoane, de obicei în spații de cazare temporare și în condiții de viață primitive.

LAGĂR, loc de staționare a trupelor în corturi sau în barăci; tabără, campament; Lagăr de concentrare, lagăr de muncă, lagăr socialist, lagărul Spassk; suport pentru ax sau arbore, care fixează poziția părții rotative sau basculante a detaliilor, care suportă sarcina.

LAGENARIA, specie de plantă; Tărtăcuță.

LAGENORHYNCUS, gen de mamifere marine din familia delfinilor.

LAGERSTÄTTE, concentrare unică a organismelor fosile.

LAGO BUENOS AIRES, lac în Anzi, la hotarul dintre Argentina și Chile (1850 km²).

LAGOFTALMIE, afecțiune manifestată prin imposibilitatea pleoapei superioare de a acoperi complet ochiul.

LAGOMORPHA, ordin de mamifere din familia leporide.

LAGOS, oraș, capitala Nigeriei. Port la golful Guineei, Oceanul Atlantic.

LAGOSTOMUS, gen de rozătoare mari din familia chinchilide.

LAGOTRIX, gen de primat din familia atelide.

LAGRIIDE, (Lagriinae), familie de insecte coleoptere.

LAGUNĂ, partea superficială a mării (oceanului), separată de aceasta printr-o fâșie de pământ, conectată la mare printr-unul sau mai multe strâmtori; o întindere a mării închisă între recifele de corali și coasta continentului sau insulei, precum și rezervor de apă în formă de inel pe insule de corali.

LAHORE, oraș în Pakistan, 11,13 mil. locuitori.

LAIC, care este din afara religiei și a tagmei bisericesti, specific acestui domeniu.

LAICISM, doctrină în domeniul educației.

LAICIZARE, reorganizare a unei instituții cu caracter religios după principii laice.

LAIKA, denumire tradițională a câinilor de vânatoare, de tracțiune, de pază și de păstorie, răspândită încă din timpurile vechi la popoarele ce locuiesc în regiunile nordice ale Europei, Asiei, Americii de Nord și Groenlanda.

LAINER, navă de mare viteză pentru pasageri sau o navă de marfă care

efectuează curse regulate între anumite puncte dintr-un program; Aeronave multiple de pasageri, de mare viteză.

LAITMOTIV, (germ. leitmotiv, literal - motiv conducător), motiv melodic sau armonic într-o compoziție muzicală de proporții mari; la figurat, idee călăuzitoare, care străbate o lucrare științifică, literară ș. a., subliniată și repetată pe parcursul ei de mai multe ori.

LAKELAND TERRIER, rasă de câini din grupul terrierilor.

LALEA PESTRIȚĂ, (Fritillaria), gen de plante perene din familia Liliaceae.

LALEA, (Tulipa), gen de plante perene bulboase din familia Liliaceae.

LALEA, gen de plante perene din familia Liliaceae.

LALIBELA, oraș în Etiopia. Aici se află ansamblul religios ortodox consacrat unuia dintre cei mai venerați sfinți ai bisericii etiopiene Gebra Maskal Lalibela (1172-1212). Bisericile Rockhewn au fost declarate Patrimoniu Mondial UNESCO în 1978.

LALLEMANTIA, gen de plante din familia Lamiaceae.

LALOVA, Rezina, Lalova.

LAMA, călugăr budist; preot-călugăr budist din Tibet, Mongolia și la kalmăci.

LAMAISM, unul dintre curentele principale ale budismului.

LAMANTIN, (Trichechus), gen de mamifere acvatice, majoritatea copitate, din ordinul sirenienilor.

LAMARCKISM, prima învățătură despre evoluția lumii vii, propusă de J. B. Lamarck.

LAMĂ, (Lama), gen de mamifere paricopitate din familia cămilelor.

LAMĂ, placă de metal sau de lemn.

LAMBADA, dans popular latino-american și melodia după care se execută.

LAMBERT, după numele lui J. H. Lambert, unitate de măsură a strălucirii unei suprafețe iluminate. $1L. = 1/\pi$ stilb = 3193 cd/m^2 , folosită în lucrările publicate în l. engleză.

LAMBERT, în Antarctica, cel mai mare ghețar din lume.

LAMBLIAZĂ, boală intestinală cauzată de infecția cu parazitul giardia (lamblia).

LAMENTAȚIE, improvizație, de obicei versificată, cântată pe o anumită melodie, care însoțește manifestările folclorice funerare.

LAMENTO, piesă muzicală populară sau cultă, preponderent vocală, cu caracter de tânguire.

LAMIACEAE, (Lamiaceae), labiate, familie de Lamiaceae.

LAMINARE, metodă de aplatizare metalică a semifabricatelor sau produselor finite prin impact mecanic (presiune, șoc), ecografie etc. fără a deteriora integritatea materialului; metodă de prelucrare a materialelor (metale, sticlă, termoplastice etc.) prin presiune, la care se obține o schimbare a formei piesei ca urmare a compresiunii între rulourile rotative ale laminorului; prelucrarea metalelor sub presiune, pentru a obține o grosime uniformă, a conferi o configurație specifică, a îmbunătăți calitatea suprafeței semifabricatului sau pentru aplatizarea, compactarea și presarea plăcilor.

LAMINARIALE, (Laminariales), ordin de alge marine din încrengătura algelor brune (Phaeophyta).

LAMINATOR, dispozitiv conceput pentru a acoperi produse imprimate (ca-

lendar, broșuri, cărți de vizită etc.) cu o peliculă polimerică.

LAMINGTON, parc național în Australia.

LAMINOR, echipament industrial în domeniul metalurgiei și în industria textilă; mașină sau ansamblu de mașini pentru tratarea sub presiune a metalelor și a altor materiale între rulourile rotative; Laminor reductor, laminor pentru brame.

LAMIUM, gen de plante din familia Lamiaceae.

LAMPĂ ARC, sursă de lumină cu descărcare.

LAMPĂ BACTERICIDĂ, sursă de raze ultraviolete, utilizată la dezinfectarea aerului din încăperi, sterilizarea apei, produselor alimentare ș.a.

LAMPĂ CU HALOGENURI METALICE, o sursă de lumină de descărcare de intensitate ridicată cu presiune înaltă și ultrînaltă.

LAMPĂ CU IMPULS, sursă de lumină cu descărcare electrică.

LAMPĂ CU INCANDESCENȚĂ, bec electric.

LAMPĂ CU MERCUR, sursă de lumină cu descărcare, în care la trecerea curentului electric vaporii de mercur emană radiație optică în spectru UV și vizibil.

LAMPĂ CU OGLINZI, dispozitiv de iluminat cu incandescență sau descărcare, care pe suprafața balonului are o acoperire argintie sau aluminizată pentru a redistribui fluxul luminos al emițătorului - corpul de strălucire sau tubul de evacuare.

LAMPĂ DE LIPIT, echipament industrial în domeniu.

LAMPĂ DE RECEPȚIE CU AMPLIFI-

CATOR, tub electronic pentru amplificarea, detectarea și conversia frecvenței semnalelor electrice cu valoarea de până la 300 MHz, precum și pentru generarea oscilațiilor electrice de putere redusă în dispozitive radio pentru recepție, amplificare și măsurare.

LAMPĂ ELECTRONICĂ, dispozitiv electronic pentru controlul fluxului de electroni, care se mișcă într-un vid într-un câmp electric; Pentodă.

LAMPĂ LUMINISCENTĂ, sursă de lumină de descărcare de joasă presiune, în care radiația electrică ultravioletă descărcată este convertită în radiații mai lungi de unde vizibile.

LAMPĂ NEON, sursă de lumină de descărcare la presiune joasă în care radiația optică apare la descărcarea electrică în atmosferă de Ne.

LAMPĂ STRĂLUCITOARE, o sursă de lumină artificială cu un calorifer de sârmă refractară (de obicei sub formă de fir sau spirală), electrică incandescentă.

LAMPĂ, sursă de lumină; Lampă fulger, lampă cu descărcare electrică, lampă backward wave tube, lampă electrică, lampă de lumina zilei, lampă fluorescentă, lampă solară, lampă spectrală, lampă solux.

LAMPIRIDE, familie de gândaci din subordnul polifagilor.

LAMU, oraș în Kenya, monumente istorice și arhitectonice. Orașul vechi Lamu a fost desemnat ca sit al Patrimoniului Mondial UNESCO în 2001.

LANAMETRU, dispozitiv de măsurare în industria textilă.

LANCASTER, oraș în partea central-vestică a Marii Britanii, pe canalul Lune, la 74 km N de Liverpool; institutor englez, care a pus în practică cu mare succes metoda învățământului mutual sau lancasterian (1793), pe care

Bell o adusese din India (1778-1838); comitat și oraș în Anglita cu 40.000 loc.; Casa de familie engleză (rivală celei de York), căreia aparțineau regii Henric IV, V și VI.

LANCE, armă albă veche de atac, formată dintr-o vergea lungă de lemn prevăzută cu un vârf metalic ascuțit; suliță.

LAND, țară, într-o serie de state, numele entităților care fac parte din acestea pe bază federală.

LANDGRAF, funcție și titlu în Germania medievală.

LANDLER, Ländler, dans național german și austriac.

LANDLORD, mare proprietar funciar din Anglia care își dă pământul în arendă fermierilor.

LANDOU, caroserie auto.

LANDRAS, rasă de porci crescuți pentru bacon.

LANDSEER, (tip continental european), rasă de câini din grupul moloșilor de munte.

LANDSLAG, culegere de legi în Elveția medievală.

LANDȘAFT, porțiune din mediul geografic cu trăsături proprii, distincte de cele ale porțiunilor învecinate; sector de suprafață terestră cu proprietăți și aspect specific.

LANDȘAFTOLOGIE, știință fizico-geografică care studiază diferențierea teritorială a învelișului geografic, legitățile structurii și repartizării complexelor naturale.

LANDTAG, adunare a reprezentanților pe stări în principatele germane; organ reprezentativ al puterii în Germania până în 1934 și în Austro-Ungaria; organ legislativ suprem al landurilor în Germania și Austria; parlament din Li-

echenstein; congres al reprezentanților păturilor sociale în principatele din Germania medievală; organ reprezentativ al puterii în statele germane, care intrau în componența Uniunii germane, iar mai târziu în componența Imperiului german; organ legislativ.

LANGMUIR, ECUAȚIA LUI ~, ecuația izotermei de absorbție.

LANGUSTĂ, (Palinurus), gen de crustacee superioare din ordinul decapodelor.

LANIIDE, familie de paseriforme cântătoare.

LANOLINĂ, substanță grasă obținută prin prelucrarea lânii brute de oi și folosită în industrie, în medicină și în cosmetică.

LANOS, șesuri, teritorii plane din zonele spaniole de colonizare (Llano-Estacado în SUA, Llanos-Orinoco în Columbia și Venezuela, Llanos-Mokhos în Bolivia și altele în America de Sud); tip de savană, pe câmpiile Orinoco cu vegetație densă de culturi graminee, și copaci solitari sau în grupuri.

LANSAREA NAVEI LA APĂ, procedeu tehnologic naval.

LANSAREA NAVEI SPAȚIALE AMERICANE, procedeu tehnologic.

LANSAREA RACHETEI AERIENE, procedeu tehnologic.

LANSAREA SATELITULUI SPUTNIK 1, procedeu tehnologic.

LANSAREA SATELITULUI TOPEX/POSEIDON, procedeu tehnologic.

LANSATOR DE RACHETE, echipament militar.

LANSATOR SPAȚIAL, echipament industrial în domeniu.

LANTAN, (Lanthanum), La, element din grupa a III-a a sistemului periodic

al elementelor; nr. at. 57. Metal de culoare argintie, maleabil și ductil.

LANTANIDE, familie de 14 elemente chimice din grupa a III-a forma scurtă a sistemului periodic cu nr. at. cuprinse în intervalul 58-71, situate după lantan La: ceriu Ce, praseodim Pr, neodim Nd, promețiu Pm, samariu Sm, europiu Eu, gadoliniu Gd, terbiu Tb, disprosiu Dy, holmiu Ho, erbiu Er, tuliu Tm, yterbiu Yb și lutețiu Lu.

LANTANOTIDE, (Lanthanotidae), familie de șopârle.

LANTERNĂ MAGICĂ, aparat de proiecție.

LANTERNĂ, lampă portativă mică.

LANȚ AL VALORII, instrument de management strategic.

LANȚ ALIMENTAR, totalitatea procedurilor tehnologice de procesare a materiei prime agricole pentru obținerea produselor alimentare.

LANȚ DE COMANDĂ, succesiune de transmitere a ordinelor militare.

LANȚ DE MUNȚI SUBACVATICI, creștele unor structuri montane de pe fundul oceanelor și mărilor.

LANȚ NERVOS, partea centrală a sistemului nervos al viermilor inelați și artropodelor dispusă pe partea ventrală a corpului și unită cu ganglionii cerebrali.

LANȚ TROFIC, interrelații dintre organisme prin care într-un ecosistem are loc transformarea energiei și substanțelor; grupe de indivizi legați prin intermediul hranei, consumatori, lanț nutritiv.

LANȚ, echipament industrial în domeniu; termen de referință în matematică privind șiruri de dimensiuni liniare sau unghiulare.

LANȚUL ATLANTICULUI MEDIU, cel mai mare sistem montan de la fundul Oceanului Atlantic.

LANȚUL COMANDAMENTULUI OPERAȚIONAL, succesiune de transmitere a ordinelor militare.

LANȚUL DE MUNȚI ATLANTICUL DE SUD, lanț muntos în Oceanul Atlantic.

LANȚUL DE MUNȚI MASCAREN, creastă montană subacvatică, în Oceanul Indian.

LANȚUL DE MUNȚI SUBACVATICI MALIVI, în Oceanul Indian.

LANȚUL LOMONOSOV, creastă montană subacvatică transoceanică în bazinul arctic al Oceanului Arctic.

LANȚUL MARE AL INSULELOR KURILE, grup de insule din arhipelagul Insulelor Kurile din Oceanul Pacific, cuprinde insulele Urup, Iturup, Șicotan și Kunashir.

LANȚUL MARKOV, termen de referință în matematică privind consecutivitatea de mărimi aleatorii dependente.

LANȚUL MENDELEEV, creastă montană subacvatică din partea centrală a Oceanului Arctic.

LANȚUL MIC AL INSULELOR KURILE, grup de 6 insule și 2 grupe de stânci din arhipelagul Insulelor Kurile regiunea Sahalin, Rusia.

LANȚUL MONTAN OMSUKCYAN, în Rusia, în Regiunea Magadan.

LANȚUL MONTAN RIF, Air Reef, lanț din sistemul montan Atlas, din nordul Marocului, se întinde de-a lungul coastei Mării Mediterane.

LANȚUL MONTAN RILA, Rila Planina, un lanț muntos din sud-vestul Bulgariei, cel mai înalt din Peninsula Balcanică.

LANȚUL MONTAN RIO GRANDE, creastă montană subacvatică în Oceanul Atlantic, separă bazinul argentinian de bazinul brazilian.

LANȚUL MONTAN RODOP, Munții Rodopi, masiv montan din Peninsula Balcanică, în Bulgaria și Grecia.

LANȚUL MONTAN RUWENZORI, lanț montan din Africa, pe teritoriul statelor Republica Democratică Congo și Uganda. Piscul Margherita are o înălțime până la 5109 m.

LANȚUL MONTAN SAIAN, munți în Asia.

LANȚUL MONTAN SEN-GOTARD, masiv muntos în Alpii Lepontini, situat în S Elveției; trecătoare în Alpii Lepontini (Elveția).

LANȚUL MONTAN SIERRA MADRE, munți în Mexic.

LANȚUL MONTAN SIERRA MORENA, munți în Spania.

LANȚUL MONTAN SIERRA NEVADA, lanț de munți în sud-vestul SUA, în sistemul Cordilierelor.

LANȚUL MONTAN SIERRA PAMPINI-ANĂ, Sierras din Pampa (Sierras Pampeanas), grupuri insulare de munți în Argentina, America de Sud.

LANȚUL MONTAN SIERRA VOLCANICĂ LATERALĂ, Cordillera Neovolcánica, masiv vulcanic în zona montană Mexic, are o lungime de 800 km.

LANȚUL MONTAN SIHOTE-ALIN, munți în Asia.

LANȚUL MONTAN SIVALIC, prima terasă a munților Himalaya, în India și Nepal.

LANȚUL MONTAN SIWALIKS, nivelul de sud, cel mai scăzut al munților Himalaya din India și Nepal.

LANȚUL MONTAN STARA PLANINA, Munții balcanici, sistem montan din Bulgaria și Serbia, cu o lungime de 555 km.

LANȚUL MONTAN SUDET, Sudety, Sudeten, sistem montan în Europa, în Polonia, Cehia și Germania.

LANȚUL MONTAN SULEYMAN, sistem muntos în Asia.

LANȚUL MONTAN ȘVARTVALD, masiv muntos din sud-vestul Germaniei.

LANȚUL MONTAN TATRA, un lanț muntos din Polonia și Slovacia, cel mai înalt din Carpați, atinge cota de 2 655 m.

LANȚUL MONTAN TAUERN, munți în Austria.

LANȚUL MONTAN TAURUS, sistem muntos în sudul Turciei.

LANȚUL MONTAN TIEN-SHAN, (în l. chineză, munții cerului), sistem montan din Asia, pe teritoriul statelor China, Kârgâzstan, Kazahstan și Uzbekistan.

LANȚUL MONTAN VERHOEANSK, lanț de munți. Se întinde de-a lungul malului drept al fluviului Lena (de la deltă) și al râului Aldan pe o lungime de cca 1500 km, servind drept cumpănă a apelor între acestea și râurile Omoloi, Iana, Indighirca.

LANȚUL MONTAN WALVIS RIDGE, lanț muntos subacvatic în Oceanul Atlantic.

LANȚUL MONTAN ZAGROS, sistem muntos în partea de sud-vest a podișului Iran, pe teritoriul Iranului și al Irakului.

LANȚUL MUNTOS INDIAN, creastă subacvatică în Oceanul Indian.

LANȚUL MUNTOS KARATAU, munti în Kazahstan.

LANȚUL PRECORDILLER, Precordil- lera, regiune montană la est de crestele Anzilor în statul Argentina.

LANȚURI MIJLOCII OCEANICE, cele mai mari forme de relief ale fundu- lui oceanului planetar, care formează un singur sistem planetar de structuri montane cu lungimea de peste 60 mii km, cu ramuri adiacente, până la 80 mii km.

LAO, cel mai important grup etnic al poporului laoțian.

LAOCOON, preot al lui Apollo, care îm- preună cu cei doi fii ai săi, fu sugrumat de doi șerpi monstruoși, când Troia era asediată.

LAOGRAFIE, studiul concret al relictelor etnografice.

LAOȚIENI, comunitate polietnică, po- pulația de bază din Republica Populară Democrată Laos.

LAPAGERIA, gen de plante monocoti- ledonate din familia Filesiaceae.

LAPAROSCOPIE, vizualizarea organe- lor cavității abdominale și a bazinului mic cu folosirea unor aparate optice speciale introduse printr-o secțiune în peretele anterior al peritoneului.

LAPAROTOMIE, operație chirurgicală care constă în deschiderea peretelui abdominal și a peritoneului.

LAPIDARE, pedeapsă prin ucidere cu lovituri de pietre.

LAPIEZ, formă de relief rezultată prin corozivitatea rocilor solubile de către apele de șiroire.

LAPONIA, Lappland, zona din nordul Europei (Suedia, Norvegia, Finlanda și în vestul regiunii Murmansk), la nord de paralela 64-66°.

LAPOVIȚĂ, precipitații atmosferice sub formă de ploaie amestecată cu zăpadă.

LAPSUS, inadvertență mecanică în scrierea sau în vorbirea unei persoane.

LAPTE COVĂȘIT, produse lactate acrișoare.

LAPTE, materie primă pentru indus- trie, produs alimentar; secreția fizio- logică normală a produsului glandelor mamare ale mamiferelor femele.

LAPTELE-CÂINELUI, (Euphorbia), gen de plante ierboase sau arboriforme din familia Euphorbiaceae. În Repu- blica Moldova se întâlnesc Euphorbia amygdaloides, Euphorbia cyparissias, Euphorbia stepposa.

LAPTELE-STÂNCII, (Androsace), gen de plante ierboase anuale, bienale și perene din familia Primulaceae.

LAPTOP, computer personal portabil cu dimensiuni și greutate generală mici (până la 4 kg); Computer portabil.

LAPȚI, sperma secretată de masculii peștilor cu fecundare externă.

LARA, râuleț în RM, afluent pe stânga al râului Botna.

LARGA NOUĂ, Cahul, Larga Nouă.

LARGA VECHE, Cahul, Larga Nouă.

LARGA, Anenii Noi, Zolotievca.

LARGA, Briceni, Larga.

LARGA, râuleț în RM, afluent pe stânga al Prutului.

LARGHETTO, (it. larghetto, diminutiv de la largo - larg), termen în muzică care indică o mișcare intermediară în- tre largo și andante.

LARGO, (it. largo - larg, prelung), ter- men care indică cea mai lentă mișcare în muzică; piesă muzicală sau parte a unei compoziții mai mari, scrisă în această mișcare și care nu are un titlu special.

LARICE, (Larix), zadă, gen de plante din familia Pinaceae.

LARIDE, familie de păsări din ordinul caradriiforme.

LARINGE, partea superioară a trahe- ii, formată din mai multe cartilaje, în structura căreia intră și coardele vocale.

LARINGITĂ, inflamație a mucoasei la- ringelui.

LARINGOFON, convertor mecanic de vibrații ale ligamentelor și cartilajului laringelui persoanei care vorbește în oscilații electrice.

LARINGOSCOPIE, metodă instrumen- tală de examinare a laringelui.

LARINGOTRAHEITĂ INFECȚIOASĂ A PĂSĂRILOR, viroză contagioasă a găi- nilor, curcanilor și a fazanilor.

LARINGOTRAHEITĂ, inflamație con- comitentă a mucoasei laringelui și tra- heii.

LARIX vezi mai sus, se repeta, gen de plante din familia Pinaceae.

„**LAROUSSE**”, editură franceză spe- cializată în publicarea de lucrări enci- clopedice, al cărei fondator a fost cu- noscutul pedagog și lexicograf francez Pier Larousse (1817-1875); denumire generală a unei serii de lucrări enciclo- pedice apărute la această editură.

LARUS, gen de păsări din familia lari- de.

LARVĂ, stadiu individual de dezvoltare la multe nevertebrate și unele vertebra- te la care rezervele de hrană din ou nu sunt suficiente pentru finalizarea dez- voltării embrionare.

LAS PALMAS DE GRAN CANARIA, oraș în Spania, capitala comunității au- tonome Insulele Canare.

LAS VEGAS, oraș în SUA.

LASER MOLECULAR, dispozitiv laser unde mediul activ este reprezentat de gazele moleculare.

LASER RÖNTGEN, sursă de radiații electromagnetice coerente în diapazonul razelor X.

LASER SEMICONDUCTOR, tip de laser în care ca substanță de lucru servește un mediu semiconductor.

LASER, echipament industrial în domeniul; sursă de radiații electromagnetice coerente de înaltă directivitate, capabilă să efectueze concentrația maximă posibilă de energie a radiației în spațiu, timp și intervalul spectral.

LASIOCAMPIDE, familie de fluturi.

LAT DE MÂNĂ, unitate de măsură egală cu cca 82 mm, folosită în Moldova medievală, în deosebi, în sec. al XVI-II-lea.

LATANIA, gen de plante din familia Arecaceae.

LATASTIA, gen de șopârle din familia lacertide.

LATERIT, rocă argilasă, zăcământ mineral.

LATEXURI SINTETICE, dispersii apoase coloidale stabilizate de polimeri obținute prin polimerizare în emulsie.

LATHYRUS, gen de plante erbacee anuale și multianuale, rădăcinoase și cu tuberculi, din familia leguminoaselor.

LATICAUDA, gen de reptile din familia șerpilor marini.

LATICE, mulțime în care s-au definit două legi de compoziție, care îndeplinesc axiomele: idempotență, comutativitate, asociativitate și absorbție.

LATICIFERE, structuri secretorii interne la unele angiosperme.

LATIFUNDII, domeniu mare obținut de romanii bogăți prin acapararea pământurilor în urma neplătirii datoriilor de către micii proprietari de pământ; mare proprietate funciară privată în țările din America Latină; Latifundiar.

LATIFUNDIU, mare proprietate funciară. În Moldova s-au format în sec. XVI-XVIII.

LATIMERIA, (*Latimeria chalumnae*), pește reprezentant al clasei sarcopteregii.

LATINI, trib care la începutul mil. I î.Hr. popula zona de litoral din regiunea Lațium, situată în partea centrală a Italiei antice, la S de gurile Tiburului.

LATINISM, cuvânt, formă sau construcție sintactică împrumutate din limba latină și neasimilate încă în limba care a făcut împrumutul; curent apărut în lingvistica și în filologia românească din sec. al XIX-lea.

LATINO-AMERICANISTICA, disciplină științifică complexă, care studiază natura Americii Latine.

LATIR, (*Lathyrus*), plantă de gen Fabaceae.

LATIRISM, intoxicație cronică cauzată de folosirea îndelungată în alimentație a unei specii de mazăre furajeră – latirul (*Lathyrus sativus*).

LATITUDINE, distanța unghiulară în grade, minute și secunde a unui punct de pe glob față de ecuator, măsurată pe meridianul care trece prin acel punct.

LATITUDINEA CAILOR, în Emisferele de Nord și de Sud ale Pământului la latitudinea subtropicalelor între 30° și 35°, au loc frecvent anticiclone, caracterizați prin vânt slab și acalmie.

LATIUM, regiune în Italia centrală, populată încă de la sfârșitul milen. II î. Hr. de latini, ea a constituit nucleul civilizației romane de mai târziu.

LATRAEA, gen de plante fără de clorofilă care parazitează pe rădăcinile arborilor și arbuștilor.

LATUCA, gen de plante Asteraceae.

LAUR, (*Datura stramonium*), ciunăfae, plantă anuală din familia Solonaceae.

LAURACEAE, familie de plante dicotiledonate, dialipetale.

LAURASIA, continent ipotetic.

LAVANDULA, gen de plante arbuști și semiarbuști din familia Lamiaceae.

LAVATERA, hatima, specie de plantă *Lavatera thuringiaca*.

LAVĂ, masă minerală, aruncată la suprafața pământului de un vulcan în timpul erupției.

LAVINĂ, volum mare de zăpadă care se desprinde din munți și se prăbușește la vale.

LAVRA „ADORMIREA MAICII DOMNULUI”, mănăstirea Sveatogorsk, complex monastic în localitatea Pușkinskie Gorî din regiunea Donețk, fondată în 1526, monument de cult ortodox, istoric și arhitectonic.

LAVRA „MARTIREI CREȘTINE ECATERINA”, complex monastic în peninsula Sinai, în Egipt, construit în sec. al VI-lea, inclus pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

LAVRA „SCHIMBAREA LA FAȚĂ”, mănăstire din Bulgaria, cu hramul Schimbarea la față a Domnului Iisus Hristos.

LAVRA PECERSKA DIN KIEV, mănăstire fondată în 1051 la Kiev, (din 1598 lavră). În sec. XVI-XVII, în timpul luptei poporului ucrainean împotriva polonezilor, a fost un însemnat centru al culturii naționale ucrainene.

LAVRA POCEAEV, mare mănăstire ortodoxă la Volînia, Ucraina.

LAVRĂ, denumire dată unor mari mănăstiri ortodoxe de bărbați, care se supuneau direct puterii ierarhice superioare și nu depindeau de episcopii eparhiali. Au apărut în sec. IV-VI în Palestina, Grecia, iar mai târziu și în Europa de est.

LAVRĂ, mănăstire mare din unele țări ortodoxe; Lavra din Kiev, Lavrele atonite.

LAVSAN, material și fire sintetice.

LAVSONIA, gen de plante din familia Lythraceae.

LAWRENȚIU, Lr, element chimic radioactiv artificial din grupa a III-a forma scurta a sistemului periodic; nr. at. 103; se referă la actinide.

LAZ, în Moldova medievală, loc curățit de pădure spre a fi folosit ca pășune sau arătură. v. **CURĂTURĂ**.

LAZIENKI, ansamblu arhitectonic dintr-un palat și un parc din secolele XVII-XVIII la Varșovia, monument al clasicismului polonez.

LAZO, Drochia, Hăsnășenii Noi; Cuza-Vodă – până în 1940, Voroșilovca – între 1940-1961.

LAZO, Ștefan-Vodă, Alava; Iacobstal până în 1950.

LĂCAR, denumire dată unor păsări din genul acrocephalus, familia silviidelor.

LĂCAȘ SFÂNT, templu religios, clădire, încăpere sau spațiu, destinat punerii în aplicare a ritualurilor religioase.

LĂCAȘ, loc pentru săvârșirea slujbei religioase; biserică, mănăstire.

LĂCĂTUȘĂRIE, domeniu industrial mecanic.

LĂCOVIȘTE, fenomen geologic, mlaștină.

LĂCRĂMIOARE, (Convallaria), gen de plante erbacee, multianuale din familia Liliaceae.

LĂCRĂMIȚĂ (Maianthemum), gen de plante erbacee, perene din familia Liliaceae.

LĂCRĂMIȚĂ, (Catabrosa), gen de plante din familia Poaceae.

LĂCUSTA DE DEȘERT, (Schistocerca gargarica), insectă din familia catatopnide ordinului ortopterelor.

LĂCUSTA MIGRATOARE, (Locusta migratoria), insecte din ordinul ortoptera.

LĂCUSTAR, (Pastor roseus), graur roz, pasăre călătoare din familia sturnidelor.

LĂCUSTĂ MAROCANĂ, (Dociostaurus maroccanus), specie de insecte din familia acridide.

LĂCUSTE, (Acridoidea), suprafamilie de insecte din ordinul ortopterelor.

LĂDUNCĂ, vechea denumire moldovenească a cartușierii.

LĂEȘI, Lăeți, în Evul Mediu, denumire dată țiganilor nomazi, care cutreierau Moldova, îndeletnicindu-se cu fierăria, arămăria ș.a.

LĂICER, țesătură decorativă lungă și îngustă, lucrată din lână; lăvicer.

LĂMÂI, (Citrus limon), arbore fructifer subtropical veșnic verde din genul Citrus, familia Rutaceae. Se cultivă în Europa de Sud, Africa, Australia, Asia, SUA, India, China ș. a.

LĂNCIER, ostaș de infanterie sau cavalerie, înarmat cu lance (suliță).

LĂNȚIȘOR, termen de referință în matematică privind o suprafață generată prin rotirea curbei lăntișor în jurul bazei sale; Catenoidă.

LĂPTIȘOR, (Androsace), gen de plante din familia Primulaceae.

LĂPTIȘORUL DE MATCĂ, secretarea glandelor maxilare și faringiene ale albinelor lucrătoare tinere.

LĂPTUCĂ DULCE, ciupercă cu pălărie lamelară din filumul baziodimicete.

LĂPTUCI, (Lactuca), gen de plante anuale, bienale sau perene din familia Compozitelor.

LĂPTUCUL OII, (Telekia), gen de plante perene, erbacee din familia Compozitelor.

LĂPTUICĂ, (Scorzonera), gen de plante din familia Asteraceae.

LĂPUȘ, zonă din partea de sud a Maramureșului.

LĂPUȘNA, Hâncești, Lăpușna.

LĂPUȘNA, râu în RM, afluent pe stânga al Prutului.

LĂRGUȚA, Cantemir, Lărguța.

LĂSCAIC, monedă.

LĂSNICIOR, (Solanum dulcamara), iarbă de dalac, semiarbust din familia Solanaceae.

LĂSTAR, organ vegetativ al plantelor superioare compus din axul principal cu noduri, sectoare pe care, într-o anumită ordine, se fixează frunzele aplatizate.

LĂSTARI DE APĂ, se formează din muguri „adormiți”, situați pe partea bătrână a unei ramure perene sau pe tulpina arborelui, arbustului.

LĂSTUN DE CASĂ, (Delichon urbicum), specie de păsări din familia hirundinide.

LĂSTUN DE MAL, (Aloconota riparia), specie din familia stafilinide.

LĂSTUNI, (Apodidae), familie de pășări insectivore din ordinul macrochirelor.

LĂTĂUȘ, (*Gammarus pulex*), crustaceu cu capul turtit lateral și încovoiat, trăiește în ape dulci.

LĂTURAȘI, categorie de țărani dependenți de pe domeniile feudale sau bisericesti din Moldova (sec. al XVII-lea, mijl. sec. al XVIII-lea).

LĂUTAR, cântăreț popular care își acompaniază vocea cu diferite instrumente; muzicant popular profesionist din Moldova, care cântă la lăută sau la alte instrumente muzicale populare.

LĂUTĂ, (it. liuto, din l. arabă al'ud, literal - lemn), instrument muzical cu coarde, format dintr-o cutie de rezonanță de formă ovală foarte boltită, cu gât încovoiat.

LĂUZĂ, femeie care se află în primele 6-8 săptămâni după o naștere.

LÂNA DE AUR, mitologia greacă lâna berbecului care i-a dus în zbor pe Frix și pe Hele în Colhida (un teritoriu în Georgia de azi). Frix a oferit acest animal drept jertfă lui Aetes și a atârnat lâna berbecului de un arbore în pădurea în care era venerat Ares. Lâna de aur semnifică în mitologia greacă simbolul bogățiilor din țările răsăritene, pe care elenii le-au râvnit.

LÂNĂ, părul mamiferelor, care posedă calități de răscuire și împâslire; una dintre principalele fibre textile naturale, materie primă pentru industria de prelucrare a lânii.

LCD, (Liquid-cristal Display), cristale lichide.

LE BARCARÈS, stațiune și zonă turistică din Franța.

„**LE MONDE**”, ziar cotidian, Franța.

LEADERSHIP, funcție, poziție de lider.

LEADOVENI, Râșcani, v. **SINGURENI ȘI CORLĂTENI**.

LEANDRU, (*Nerium*), oleandru, gen de plante din familia Apocynaceae.

LEASĂ, denumire veche a unui desiș de arbuști sau a unui crâng; împletitură din nuiele de diferite forme, folosită pentru pescuit, zvântarea brânzei, uscarea fructelor ș.a.

LEASE-BACK, gen de tranzacție financiară.

LEASING, o formă de închiriere pe termen lung a vehiculelor, utilajelor, echipamentelor, clădirilor, instalațiilor industriale cu posibilitatea de răscumpărare ulterioară a lor de către chiriaș; leasing de exploatare, leasing financiar; sistem de finanțare a investițiilor, constând din închirierea de materiale, mașini și utilaje moderne de la societăți specializate.

LEAT, contingent militar; veleat.

LEBĂDA, (lat. *Cygnus*), constelație din emisfera boreală, situată între constelațiile Dragonul, Lira, Vulpea, Pegas, Șopârta, Cefeul.

LEBĂDA, constelație în emisfera nordică a cerului.

LEBĂDĂ, (*Cygnus*), gen de pășări anzeriforme din familia anatidelor.

LEBEDENCO, Cahul, Lebedenco.

LECA, Cantemir, Antonești.

LECANORA, gen de plante licheni.

LECCINUM, gen de plante ciuperci, cu pălărie din familia Boletaceae.

LECCO, stațiune climatică din Italia.

LECIDACEAE, familie de licheni.

LECITINĂ, substanță organică bogată în fosfor.

LECKHAKHIA, complex arheologic cu monumente din epocile epipaleolitic, mezolitic, neolitic inferior din munții Vindhya, India.

LECTINE, proteine ce pot recunoaște diferite glucide, să se lege reversibil și selectiv cu ele, generând agregarea sau aglutinarea lor.

LECTURĂ, cărți, scrieri, opere citite de cineva în mod obișnuit sau cu predilecție; cărți citite de un elev în afara manualelor.

LECȚIE, forma de bază în organizarea procesului de studii în condițiile sistemului clasă-lecție.

LED, (Light-emitting Diode), diodă luminescentă sub formă de tub electronic semiconductor, în care la trecerea curentului electric este generat un fascicul de radiație optică.

LEDA, în mitologia greacă, prințesă legendară din Etolia, soția lui Tindar, regele Spartei. Tema Ledei și a lebedelor a fost tratată de importanți pictori, printre care: Leonardo da Vinci, Michelangelo, Rubens, Correggio, Tintoretto, Veronese, Tiziano; al treisprezecelea satelit al lui Iupiter, cu diametrul de 16 km, descoperit de Charles Kowal (1974).

LEDEBURIA, gen de plante din familia Asparagaceae.

LEFEGIU, ostaș cu leafă, mercenar. În oastea moldovenească apar în sec. al XV-lea.

LEGALITATE, fenomen politic și juridic complex ce reflectă natura juridică a organizării vieții publice, conexiunea organică a dreptului și a puterii, a legii și a statului, ce este un criteriu pentru viața juridică a societății și a cetățenilor.

LEGALIZARE, recunoașterea oficială a faptului de constituire a unei persoane juridice, legitimarea activităților sale,

conferind putere juridică unui anumit act.

LEGARE, asamblarea detaliilor în electrotehnică; Legare la pământ.

LEGAT, (lat. legatum – scrisoare privind testamentul; lat. legatus – ambasador, trimis), refuz testamentar, ordine testamentară gratuită pentru emiterea de către moștenitor a unei anumite sume sau lucruri către orice terț; în Roma antică, în perioada Republicii, dregător, trimis al senatului, însărcinat cu anumite funcții temporare; în perioada Imperiului – guvernator al provinciilor imperiale; reprezentant personal al papei de la Roma trimis cu o misiune specială; sol; trimis al papei de la Roma cu o misiune specială într-o anumită țară.

LEGĂMÂNT, conform Bibliei, formă specifică de relații reciproce dintre Dumnezeu și oameni.

LEGĂTORIE, local de producție și profesie în arta poligrafică.

LEGĂTURA DE CARTE, procedeu tehnologic poligrafic; Copertă.

LEGĂTURA FIRELOR, ordinea aranjării reciproce a firelor din țesături, care determină structura, aspectul și proprietățile lor.

LEGĂTURĂ CHIMICĂ, puterea de atracție care se manifestă între atomi, ioni sau molecule, și care permite formarea compușilor chimici; Legătură chimică covalentă, legătură formată prin punerea în comun a unei perechi de electroni care provin de la un singur atom; Legătură chimică de hidrogen, atracție între doi atomi care participă deja la alte legături chimice; Legătură chimică ionică, legătura chimică stabilită între ioni de semn contrar; Legătură chimică macroenergetică, legătură bogată în energie.

LEGĂTURĂ FEUDO-VASALICĂ, relații de tip vasalic.

LEGĂTURĂ, lucrări speciale în structurile de construcții, pentru a spori rezistența, rigiditatea și stabilitatea conexiunilor necesare între elementele structurale, a crește dimensiunea structurii, a crea noduri și a asigura funcționarea lor în ansamblu, în conformitate cu cerințele de instalare și exploatare.

LEGĂTURI CONSULARE, relațiile administrative, economice și juridice internaționale menite să protejeze drepturile și interesele statului, precum și cetățenii, persoanele fizice și persoanele juridice ale acestuia, pe teritoriul altui stat.

LEGE BIOGENETICĂ, concepție care explică relația dintre dezvoltarea individuală a organismelor și istoria evoluției speciilor; legitate a naturii vii, conform căreia dezvoltarea individuală a organismului constituie o repetare rapidă și scurtă a principalelor etape din evoluția speciei date.

LEGE ECONOMICĂ, raționament obiectiv în domeniu, ce nu poate fi falsificat și nu necesită verificare; ține de dezvoltarea societății și oglindește esența relațiilor sociale de producție dintre oameni.

LEGE FONETICĂ, concept introdus de neogramatici, exprimând principiul regularității schimbărilor fonetice.

LEGE MONETARĂ, raționament obiectiv în domeniu, ce nu poate fi falsificat și nu necesită verificare.

LEGE PERIODICĂ, stabilește o modificare periodică a proprietăților elementelor chimice.

LEGE STATISTICĂ, raționament obiectiv în domeniu, ce nu poate fi falsificat și nu necesită verificare.

LEGE, act normativ emis de către organul superior al puterii de stat în ordinea stabilită, având o putere juridică superioară față de actele celorlalte or-

gane de stat și organizații obștești; categorie filosofică ce exprimă raporturi esențiale, necesare, generale, relativ stabile și repetabile între laturile interne ale aceluiași obiect sau fenomen, între obiecte sau fenomene diferite sau între stadiile succesive ale unui anumit proces; Legea dezvoltării societății.

LEGEA A TREIA A TERMODINAMICII, una din legile de bază ale termodinamicii, constând în enunțarea inaccesibilității atingerii temperaturii de zero absolut printr-un număr finit de procese termodinamice.

LEGEA A TREIA SUPRIMAT, legea logicii clasice.

LEGEA ACȚIUNII MASELOR, la stabilirea echilibrului chimic determină raportul dintre concentrațiile produselor reacției chimice și reactivii de pornire și dependența vitezei de reacție de concentrațiile componentelor.

LEGEA ASUPRA STRĂINILOR, 1881, controlul documentelor de călătorie fiind efectuat de către revizorii vamali, șefii gărilor de frontieră și comisarii speciali.

LEGEA ATRACȚIEI UNIVERSALE, legea gravitației lui Newton în mecanica nerelativistă.

LEGEA BELLMAGENDIE, legitatea răspândirii fibrelor motorii și senzitive în rădăcinile nervilor spinali.

LEGEA CHARLES, una dintre legile empirice a gazelor.

LEGEA CIRCULAȚIEI BĂNEȘTI, raționament obiectiv în domeniu, ce nu poate fi falsificat și nu necesită verificare.

LEGEA CONSERVĂRII ENERGIEI, lege universală, conform căreia cantitatea de energie a oricărui sistem material închis rămâne constantă în toate procesele ce au loc în acest sistem.

LEGEA CONSERVĂRII MASEI, lege fundamentală a transformărilor chimice ale substanțelor.

LEGEA COULOMB, una din legile fundamentale ale electrostaticii privind determinarea forței de interacțiune în vid a două sarcini punctiforme fixe, ale căror dimensiuni sunt neglijabile în comparație cu distanța dintre ele.

LEGEA CREȘTERII COSTURILOR DE OPORTUNITATE, raționament obiectiv în domeniu, ce nu poate fi falsificat și nu necesită verificare.

LEGEA CU PRIVIRE LA LIMBA DE STAT ȘI REVENIREA LA ALFABETUL LATIN, lege cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul RSS Moldovenești, 31 august 1989.

LEGEA CURIE-WEISS, dependența de temperatură a susceptibilității magnetice.

LEGEA DE LA MAGDEBURG, (germ. Magdeburger Recht), lege feudală a orașului, compusă în orașul german Magdeburg, s-a extins ulterior în multe altele din Europa, devenind un simbol al guvernului feudal al orașului.

LEGEA DE RADIAȚIE RAYLEIGH-JEANS, descrie distribuția teoretică a energiei în spectrul radiațiilor electromagnetice în echilibru termic cu materia, la o temperatură dată, obținută pe baza ideilor clasice despre câmpul electromagnetic.

LEGEA DEBUȘEEELOR, raționament obiectiv în domeniu, ce nu poate fi falsificat și nu necesită verificare.

LEGEA DEPLASĂRII WIEN, după numele fizicianului german W. Wien (1864-1928), descrie exact modul în care radiația termică evoluează la schimbarea temperaturii.

LEGEA DREPTURILOR, (engl. Bill of Rights), act constituțional, adoptat de parlamentul englez în octombrie 1689;

primele 10 amendamente la Constituția SUA din 1787, intrate în vigoare în decembrie 1791.

LEGEA ECHIPARTIȚIEI ENERGIEI, noțiune de referință în fizică privind legea despre conservarea energiei.

LEGEA ECHIVALENȚILOR, masele elementelor care se combină sau se substituie sunt proporționale cu echivalenții lor chimici; Legea lui Avogadro, la aceeași temperatură și presiune, volume egale din toate gazele conțin același număr de atomi; Legea lui Kohlrausch, legea independenței mișcării ionilor sau legea aditivității conductivității electrice a electrolitelor la diluarea infinită a soluțiilor; Legea proporțiilor multiple, când aceeași cantitate dintr-un element se combină cu cantități diferite dintr-un al doilea element spre a rezulta diferite combinații, între cantitățile în grame există un raport de numere întregi și mici.

LEGEA GENERALĂ A CERERII, raționament obiectiv în domeniu, ce nu poate fi falsificat și nu necesită verificare.

LEGEA GENERALĂ A OFERTEI, raționament obiectiv în domeniu, ce nu poate fi falsificat și nu necesită verificare.

LEGEA INERȚIEI, termen de referință în fizică privind proprietatea corpurilor de a se opune schimbării stării de repaus sau de mișcare rectilinie și uniformă.

LEGEA IREVERSIBILITĂȚII EVOLUȚIEI, legitate a dezvoltării istorice a lumii vii stabilită empiric.

LEGEA JOULE, lege a termodinamicii, conform căreia energia internă U a unui gaz ideal nu depinde de volumul V al gazului și este o funcție doar de temperatură.

LEGEA JUNGLEI, dominarea violenței, a forței brutale în raporturile dintre oameni.

LEGEA LAPLACE, noțiune de referință în fizică privind dependența pierderii de presiune hidrostatică la suprafața de separarea a două faze.

LEGEA LOGARITMULUI ITERATIV, una dintre teoremele de limită ale teoriei probabilității, apropiată după sens legii numărului mare.

LEGEA LUI AMPÈRE, termen de referință în fizică privind tensiunea magnetică indusă pe o curbă închisă egală cu intensitatea curentului electric.

LEGEA LUI ARHIMEDE, lege conform căreia asupra unui corp cufundat într-un fluid (lichid sau gaz) acționează o forță de ascensiune orientată vertical în sus, egală numeric cu greutatea fluidului dezlocuit, și care este aplicată în centrul de greutate al volumului dezlocuit.

LEGEA LUI AVOGADRO, noțiune de referință în fizică după numele fizicianului și chimistului italian A. Avogadro (1776-1856), una din legile gazelor privind relațiile dintre volumul, temperatura, presiunea și numărul de particule sau molecule.

LEGEA LUI BAER, se referă la caracterul asimetric al acțiunii de eroziune laterală a râurilor.

LEGEA LUI BIOT-SAVART-LAPLACE, termen de referință în fizică privind valoarea câmpului magnetic în jurul unui conductor parcurs de curent electric în funcție de intensitatea curentului.

LEGEA LUI BOLTZMANN, după numele fizicianului austriac L. Boltzmann, termen de referință în fizică privind energia totală radiată de o unitate de suprafață a corpului negru într-o unitate de timp.

LEGEA LUI BOUGUER-LAMBERT-BEER, după numele fizicianului francez P. Bouguer, matematicianului și fizicianului german J. H. Lambert, fizicia-

nului german A. Beer, lege importantă pentru cercetarea fenomenelor în domeniile chimiei, fizicii și meteorologiei.

LEGEA LUI BOYLE-MARIOTTE, după numele savantului englez R. Boyle și fizicianului francez E. Mariotte, termen de referință în fizică privind relațiile dintre temperatură, volumul și presiunea unui gaz.

LEGEA LUI BREWSTER, după numele fizicianului englez D. Brewster (1781-1868), termen de referință în fizică privind polarizarea luminii la reflexia pe oglinzile dielectrice.

LEGEA LUI DARCY, după numele inginerului francez H. Darcy (1803-1858), termen de referință în fizică privind fluxurile de fluide prin materiale poroase.

LEGEA LUI DOYLE, act legislativ.

LEGEA LUI DULONG ȘI PETIT, pentru o clasă largă de corpuri solide alcătuite dintr-o singură specie de atomi, capacitatea termică la volum constant pe molaritate are o valoare aproximativ constantă.

LEGEA LUI EINSTEIN, după numele fizicianului și matematicianului A. Einstein (1879-1955), termen de referință în fizică privind teoria geometrică a gravitației.

LEGEA LUI ENGEL, teorie economică introdusă în 1857 de Ernst Engel.

LEGEA LUI FARADAY-MAXWELL-LENZ, termen de referință în fizică privind inducția electromagnetică.

LEGEA LUI GRESHAM, principiu monetar care spune că „banii răi alungă banii buni”.

LEGEA LUI HOOKE, după numele naturalistului englez R. Hooke (1635-1703), termen de referință în fizică privind deformarea materialelor elastice supuse acțiunii forțelor.

LEGEA LUI JOULE-LENZ, după numele fizicianului englez J. P. Joule și fizicianului rus E. H. Lenz, termen de referință în fizică privind efectul termic al curentului electric.

LEGEA LUI LAMBERT, după numele savantului german J. H. Lambert (1728-1777), definește dependența intensității luminii emise sau împrăștiată de la direcția de observare de o suprafață difuză.

LEGEA LUI LEIBIG, unul dintre principiile ce determină rolul factorilor ecologici în răspândirea și dezvoltarea cantitativă a organismelor.

LEGEA LUI MOORE, noțiune de referință în fizică privind tendința pe termen lung în istoria mașinilor de calcul: numărul de tranzistori care pot fi plasați pe un circuit integrat se dublează aproximativ la fiecare doi ani.

LEGEA LUI MURPHY, lege cu următorul enunț: „dacă ceva poate să meargă prost, va merge prost”.

LEGEA LUI OHM, noțiune de referință în fizică privind legea care stabilește proporționalitatea directă dintre intensitatea I a curentului electric ce străbate un conductor și diferența de potențial U dintre două puncte ale acestui conductor: $RI = U$ (1).

LEGEA LUI PARKINSON, prevede alocarea unui timp special ședințelor.

LEGEA LUI PASCAL, lege fundamentală a hidrostatiei, conform căreia presiunea de la suprafața unui lichid produsă de forțele exterioare, este transmisă de lichid în toate direcțiile la fel. A fost descoperită de B. Pascal (1653).

LEGEA MAXIMULUI, MINIMULUI, OPTIMULUI, principii de acțiune a factorilor climaterici și de nutriție a plantelor.

LEGEA MOSELEY, termen de referință în fizică privind stabilirea dependenței

lungimilor de undă ale liniilor spectrale caracteristice în spectrele cu raze X ale elementelor chimice de numărul atomic Z al elementului.

LEGEA NUMERELOR MARI, principiu general potrivit căruia acțiunea combinată a unui număr mare de factori aleatorii duce în anumite condiții foarte generale la un rezultat aproape independent de caz.

LEGEA OLIGARHIEI, teorie politică dezvoltată pentru prima dată de sociologul german Robert Michels.

LEGEA PASCAL, principiu în mecanica fluidelor; legea de bază a hidrostatiei, conform căreia presiunea produsă pe suprafața unui lichid de o forță externă care acționează într-o anumită direcție este transmisă de lichid în mod egal în toate direcțiile.

LEGEA PENTRU UNIFICAREA ADMINISTRATIVĂ, 1925, reformă realizată în cadrul României întregite.

LEGEA RADIAȚIEI PLANCK, noțiune de referință în fizică privind distribuția spectrală a energiei radiațiilor electromagnetice ce se află în echilibru termic cu materia la o temperatură dată.

LEGEA RANDAMENTELOR DESCRESCĂTOARE, raționament obiectiv în domeniu, ce nu poate fi falsificat și nu necesită verificare.

LEGEA RARITĂȚII, raționament obiectiv în domeniu, ce nu poate fi falsificat și nu necesită verificare.

LEGEA RURALĂ, 1864, măsură luată de guvernul Mihail Kogălniceanu în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza.

LEGEA SHERMAN, 1890, prima lege antimonopol în SUA.

LEGEA SNELL, termen de referință în fizică privind refracția luminii la suprafața de separare a două medii transparente.

LEGEA TALIONULUI, (lat. talio – răz-bunare identică cu o crimă), legile regiilor mesopotamieni; una dintre cele mai vechi legi existente, constă în justa reciprocitate a crimei și a pedepsei; Principiul lex talionis.

LEGEA VALORII, raționament obiectiv în domeniu, ce nu poate fi falsificat și nu necesită verificare.

LEGEA WIEDEMANN-FRANZ, termen de referință în fizică privind raportul dintre conductivitatea termică electronică și conductivitatea electrică a metalelor.

LEGENDA AUREA, una dintre cărțile de succes ale Evului Mediu creștin, scrise de dominicanul Jacoppo da Voragine, arhiepiscop de Genova.

LEGENDA HĂRȚII, în cartografie și topografie, set de simboluri utilizate pe hartă și explicații textuale pentru a dezvălui conținutul hărții.

LEGENDĂ, creație populară scurtă, în proză sau în versuri, cu caracter fantastic, fabulos, dar anunțate ca istorisiri veridice; text, inscripție prin care se explică semnele convenționale de pe o hartă, de pe un plan, o imagine etc.

LEGHE BUNĂ MOLDOVENEASCĂ, veche unitate de măsură a lungimii. În sec. al XVIII-lea era egală cu 4000 de pași (cca 6,7 km).

LEGHORN, rasă de găini pentru ouă. Obținută în sec. al XIX-lea în SUA prin ameliorarea găinilor mediteraneene, inclusiv a celor italiene. În RM, se cresc linii specializate de găini de rasa Leghorn, aduse din SUA, Canada și din unele țări europene.

LEGI DE RĂZBOI, acte juridice al căror efect este limitat pe timp de război.

LEGI SCRISE, în Țările Române, izvoare istorice.

LEGI SOCIOLOGICE, v. LEGE.

LEGI ȘI CUTUME DE RĂZBOI, în dreptul internațional – regulile războiului etc. conflictele armate stabilite în tratatele (convențiile) internaționale și, în special, eliminarea celor mai violente.

LEGILE „LEGES LICINIAE SEXTIAE, legile adoptate de tribunii plebieni Guy Licinius Stolon și Lucius Sextius Lateran în 367 î.Hr.

LEGILE CELOR 12 TABLE, codul legilor din Roma Antică, monument al dreptului roman; sursă istorică în domeniu.

LEGILE DRAGONULUI DIN ATENA, primul act remarcabil scris al legii grecești antice (ateniene).

LEGILE GAY-LUSSAC, după numele fizicianului și chimistului francez J. L. Gay-Lussac (1778-1850), termen de referință în fizică privind gazele, unde la un volum constant, presiunea unui gaz ideal este direct proporțională cu temperatura absolută.

LEGILE HAMMURABI, codul legilor regelui Babilonului, Hammurabi (1792-1750 î. Hr.); reper în drept.

LEGILE LUI DALTON, descriu legitățile fizice cărora se supun proprietățile gazelor; după numele fizicianului și chimistului englez J. Dalton (1766-1844), termen de referință în fizică privind presiunile individuale ale fiecărui gaz dintr-un amestec de gaze.

LEGILE LUI FARADAY, cele două legi ale electrolizei, ce reflectă legea generală a conservării materiei în condițiile reacției electrochimice, descoperite în 1834 de M. Faraday, care se aplică la calcularea echivalenților chimici ai multor substanțe, a sarcinii electronilor ș.a.

LEGILE LUI KEPLER, legi empirice ce descriu mișcarea planetelor, deduse la începutul secolului XVII de către J. Kepler, în conformitate cu sistemul lumii propus de N. Copernic.

LEGILE LUI KIRCHHOFF, termen de referință în fizică privind modul de conservare a energiei electrice într-un circuit electric.

LEGILE LUI LYKURG, (gr. Λυκοῦργος), legi nescrise ale conducătorului spartan Lykurg, care a trăit între secolul al IX-lea și mijlocul sec. al VII-lea î.Hr.

LEGILE LUI MANU, (ind. rna-navadharma[^]astra), vechi cod de conduită indian, care a definit comportamentul indienilor în viața privată și publică în funcție de sistemul de opinii și dogme religioase ale brahmanismului, existente în societatea de atunci. Manu a fost al doilea conducător după Hammurabi care a creat un cod de legi, format din 12 cărți, atribuit de tradiția hindusă lui Manu. Conțin unele reguli care interzic folosirea armelor otrăvite și atacarea celor lipsiți de apărare, precum și numeroase precepte etico-religioase, având autoritatea unor norme juridice.

LEGILE LUI MENDEL, legitățile distribuției caracterelor ereditare la descendenți, formulate de G. Mendel, (1865); Legea dominanței sau legea uniformității hibridizilor din prima generație; Legea segregării caracterelor; Legea repartiției independente a factorilor ereditari.

LEGILE LUI NEWTON, trei legi care stau la baza mecanicii clasice formulate de I. Newton (1687); Legea întâia, legea a doua, legea a treia.

LEGILE PRIVIND SISTEMUL DE STAT PROVIZORIU AL UCRAINEI 1918, documentul oficial al statului ucrainean a lui Skoropadsky, ce a servit drept constituție temporară, a fost proclamat la 29 aprilie 1918.

LEGILE UNIVERSALE ALE LUI CLARK, cele mai generale legi ale economiei de piață, formulate în 1899 de J. B. Clark, în baza abordării marginaliste.

LEGIONARISM, doctrină, ideologie și practică politică a membrilor sau

simpatizanților organizației fasciste din România interbelică.

LEGISLATIV, perioada de activitate a organului reprezentativ ales; numele legislaturilor în statele individuale, precum și în mai multe state și provincii americane din Canada; în literatura juridică și politică – sinonim la cuvântul „parlament”.

LEGISLATURĂ, numărul de ordine al corpurilor electiv.

LEGISLAȚIE NUCLEARĂ, acte normative privind gestionarea durabilă a materialelor și a deșeurilor radioactive.

LEGISLAȚIE, sistemul de acte normative ce reglementează relațiile publice.

LEGITATE, ansamblu al legilor care guvernează un anumit domeniu al realității.

LEGITIMISM, principiu monarhic afirmat în timpul mișcărilor revoluționare ale burgheziei din Europa, care proclamă dreptul inalienabil la tron al monarhiilor legitime; teorie care proclamă drept principiu fundamental al orânduirii de stat „dreptul” sfânt și inalienabil la tron al dinastiilor legitime și puterea absolută a acestora; justificare, motivare.

LEGITIMITATE, caracterul a ceea ce este legitim.

LEGIUNE, unitate de bază a armatei romane, cu efectiv variind între 4 200 și 6 000 de oameni; denumire dată unor formațiuni militare sau paramilitare din diferite epoci; Legiuni romane în Dacia, Legiunea Arhanghelului Mihail.

LEGOGLOBINĂ, proteină de culoare roșie ce conține fier.

LEGUME, componentele suculente a erbaceelor, uneori a plantelor de tipul arbuștilor, care sunt folosite de om în alimentație.

LEGUMICULTURĂ, ramură a agriculturii.

LEI-DE-MARE, denumire comună pentru 5 specii de mamifere marine din familia otariide.

LEIMUS, gen de plante, ierburi perene din familia Poaceae.

LEIPZIG, oraș în sudul Germaniei situat pe râul Vaise-Elster (bazinul Elbei). Centru administrativ al districtului Leipzig.

LEISHMANIOZE, denumire comună a grupului de afecțiuni ale omului și ale animalului provocate de protozoare parazite din genul *Leishmania*.

LEISMANIA, gen de plante flagelate.

LELINA, Șoldănești, Salcia.

LEMA NEYMANN-PEARSON, afirmație că în problema de verificare a ipotezei statistice simple, vizavi de criteriile de alternativă simplă, bazată pe relațiile de probabilitate, este cea mai puternică.

LEMĂ, propoziție auxiliară în matematică, utilizată la demonstrarea uneia sau a mai multor teoreme.

LEMING, (din norv. Lemming), nume dat mai multor genuri de mamifere rozătoare asemănătoare cu hârciogul, cu coada scurtă și cu blana deasă, brună roșcată; Leming de stepă.

LEMN CĂTRĂNIT, articole de chereseta din conifere, tăiate în bucăți și decojite de scoarță, sol și putregai, utilizate ca materie primă pentru obținerea colofoniului și terebentinei.

LEMN RĂSUNĂTOR, specii de conifere cu lemn, cu proprietăți rezonante deosebite, utilizat la fabricarea emițătoarelor de sunete la instrumentele muzicale.

LEMN, țesut secundar al plantelor perene; în copaci și arbuști în creștere,

este masa de trunchiuri, ramuri, rădăcini, și are funcțiile conductoare, de depozitare și mecanice.

LEMNA, gen de plante, ierburi perene din familia Lemnoideae.

LEMNISCATĂ, curbă algebrică plană de ordinul 2n.

LEMNUL-DOMNULUI (*Artemisia abrotanum*), specie de plante din familia Asteraceae.

LEMONEMA, gen de pești din familia moride.

LEMUR, gen de mamifere primate semimaimuțe arboricole primitive din familia lemuridelor.

LEMURIENI, (Lemuroidea), prosimieni, subordin de primat.

LENA, unul dintre cele mai mari fluvii din Asia.

LENCĂUȚI, Ocnița, Lencăuți.

LEND-LIZ, sistem aplicat de SUA pentru a da în arendă sau ca împrumut armament, muniții, materii prime de importanță strategică, alimente ș. a. statelor din coaliția antihitleristă în timpul celui de-al Doilea Război Mondial.

LENDRMANN, în Evul Mediu, o persoană din Norvegia care a primit de la rege pământ și reprezintă interesele regelui pe acel pământ.

LENEȘI, (Bradypodidae), familie de mamifere arboricole din ordinul edentatelor.

LENIN, UATSN, Lenin.

LENTILĂ OPTICĂ, corp transparent, delimitat de două suprafețe ce refractă razele de lumină și formează imagini optice ale obiectelor.

LENTILĂ, dispozitiv optic; Lentilă electronică, lentilă gravitațională.

LENTILE DE CONTACT, mijloace de corecție optică a anomaliilor de refracție a ochiului în caz de miopie, astigmatism, afachie ș.a.

LEONBERGER, rasă de câini din grupul moloșilor.

LEONURUS, gen de plante, ierburi anuale, mai rar bienale, din familia Labiatae.

LEOPARD DE MARE, (Sigiliul leopard), mamifer din familia focide.

LEOPARD, (*Panthera pardus*), mamifer carnivor din familia felidelor.

LEOPARDUL ZĂPEZILOR, (*Panthera uncia*), mamifer din familia felide.

LEORDOAI, Călărași, Hârjauca.

LEORDOAI, Ungheni, Hârcești.

LEOVA or., Leova.

LEPADOMORFA, subordin de crustacee.

LEPANTO, vechea denumire a orașului Návaktos din Grecia, pe țărmul de N al ei; Bătălia de la aici, în apropiere de oraș, într-o mare bătălie navală, flota venețiano-spaniolă, cu sprijin din partea papalității, condusă de Don Juan de Austria, a înfrânt (7 oct. 1571) flota otomană, condusă de Ali Pașa și de Uluj Ali.

LEPIDIUM, gen de plante din familia Brassicaceae.

LEPIDOCHELIS, gen de broaște-țeptoase cu două specii.

LEPIDODENDRON, (*Lepidodendron*), gen de plante fosile criptogame din familia Lepidodendraceae.

LEPIDOPTERE, (*Lepidoptera*), fluturi, unul dintre cele mai mari ordine de insecte.

LEPIDOPTEROLOGIE, domeniu de cercetări științifice fundamentale și aplicative.

LEPISORUS, gen de plante ferigi din familia Polypodiaceae.

LEPISOSTEIDE, familie de pești ganoizi.

LEPORIDE, familie de mamifere din ordinul lagomorf.

LEPROZIE, instituție curativ-profilactică ce realizează profilaxia și tratamentul bolnavilor de lepră.

LEPTIS MAGNA, oraș antic în Libia, ansamblu arhitectonic din sec. I î.Hr., monumente istorice și arhitectonice. Inclus pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

LEPTOCARDII, clasă de animale cordate.

LEPTODACTILIDE, familie de amfibii fără de coadă.

LEPTOMENINGITĂ, inflamație a membranelor moi ale creierului.

LEPTONI, grup de particule elementare ce participă doar la interacțiuni slabe și electromagnetice, dar, spre deosebire de hadroni, nu participă la interacțiuni puternice.

LEPTOPTILOS, gen de păsări din familia ciconiide.

LEPTOSPIRA, gen de microorganisme aerobe din familia spirochetelor.

LEPTOSPIROZĂ, infecție acută cu focar natural a omului și a animalelor în care are loc afectarea rinichilor, ficatului și sistemului nervos.

LEPTOSPIROZĂ, maladie infecțioasă specifică, provocată de microbi din genul *Leptospira*.

LEPTOSTRACA, ordin de crustacee superioare marine.

LEPUS, gen de mamifere din familia leporide.

LESBOS, insulă greacă din Marea Egee.

LESPEDEZA, gen de plante din familia Fabaceae.

LEȘI, nume dat polonilor de către moldoveni în Evul Mediu; mercenari poloni angajați în oastea moldovenească (sec. al XVII-lea).

LETALITATE, frecvența persoanelor decedate în staționar, la numărul bolnavilor externați plus decedați în instituția medico-sanitară dată, într-un spațiu și timp dat.

LETARGIE, stare patologică de somn profund și prelungit (fără febră sau infecție), subiectul răspunde dacă este trezit, dar uită conversația și adoarme.

LETO, Latona în mitologie greacă, fiica titanului Keos și a zeiței Febe. Este o zeiță cu o funcție maternă; este foarte blândă, tăcută și rezervată și-și iubește copiii. Apare rar în mituri, și preponderent ca un personaj minor, dar este adesea capabilă să influențeze deciziile lui Zeus. De aceea cei mai mulți zei o tratează cu grijă.

LETONI, popor, populația de bază din Republica Letonia.

LETOPISEȚ, cronică, scriere veche cu caracter istoric în care evenimentele sunt consemnate sub anul respectiv.

LETOPISEȚUL „IZVODUL LUI TUDOSIE DUBĂU”, cronică posterioară celei a lui Miron Costin, scrisă de boierul Tudosie Dubău (cca 1630, 1698-1700), fost mare logofăt în divanul Moldovei.

LETOPISEȚUL „POVESTIRE PE SCURT DESPRE DOMNII MOLDOVEI”, izvor istoric.

LETOPISEȚUL ANONIM AL ȚĂRII MOLDOVEI, cronică scrisă în jurul anului 1712 și intitulată „Letopisețul

Țărei Moldovei de la Ștefan sin Vasile vodă, de unde este părăsit de Miron Costin logofătul”. cunoscută și sub denumirea de Pseudo-Nicolae Costin.

LETOPISEȚUL CANTACUZINESC, cronică românească, scrisă în a doua jumătate a secolului al XVII-lea.

LETOPISEȚUL DE LA BISTRIȚA, „Cronica de la Bistrița”, este un manuscris care datează din secolele XVI-XVII, descoperit într-un codice miscelaneu sau „zbornic”, în biblioteca clubului bulgar din Tulcea, studiată și tipărită de către profesorul I. Bogdan.

LETOPISEȚUL DE LA HMELNIC, cronică ucraineană anonimă din prima jumătate a sec. al XVII-lea.

LETOPISEȚUL DE LA LVOV, cronică ucraineană care cuprinde evenimente dintre 1498-1649.

LETOPISEȚUL DE LA MĂNĂȘTIREA PUTNA, monument anonim al cronografiei moldovenești oficiale, alcătuit, probabil, la mănăstirea Putna în anii domniei lui Ștefăniță-Vodă (1517-1527), purtând titlul: „Povestire pe scurt despre domnii Moldovei”.

LETOPISEȚUL DE LA PUTNA, „Povestire pe scurt despre domnii Moldovei”, a fost un letopiseț scris în slavonă, astăzi pierdut.

LETOPISEȚUL DIN CNEZATUL HALICI-VOLÂNIA, monument al literaturii slave și sursă istorică din sec. al XIII-lea.

LETOPISEȚUL EVENIMENTELOR DIN SUDUL RUSIEI, cronică scrisă în limba latină la începutul sec. al XVIII-lea de canonicul I. Iuzefovici din Lvov.

LETOPISEȚUL LUI ION NECULCE, izvor istoric.

LETOPISEȚUL ȚĂRII MOLDOVEI DE LA AARON-VODĂ ÎNCOACE, izvor istoric.

LETOPISEȚUL ȚĂRII MOLDOVEI DE LA DABIJA-VODĂ PÂNĂ LA A DOUA DOMNIE A LUI CONSTANTIN MAVROCORDAT, izvor istoric.

LETOPISEȚUL ȚĂRII MOLDOVEI, cronică sau lucrare descriptivă și epică elaborată de către cronicarii moldoveni Grigore Ureche, urmat de Miron Costin și Ion Neculce.

LETRUS, gen de coleoptere din familia geogrupide.

LEȚCAIE, Lăascaie, monedă mică de aramă care circula în Moldova în sec. al XVIII-lea; egală cu 1/2 de para.

LEU, (*Panthera leo*), mamifer carnivor din familia felidelor; monedă; unitate monetară în România și Republica Moldova, egală cu 100 bani.

LEUAȘI, în Moldova medievală, slujbași domnești care strângeau darea (plătită în lei).

LEUCANTEMUM, gen de plante perene din familia Asteraceae.

LEUCASPIUS, gen de pești de apă dulce din familia ciprinide.

LEUCEMIE, boală de sânge caracterizată prin creșterea patologică a numărului de leucocite din organism și prin apariția unor leucocite imature; Leucoză, mieloză.

LEUCISCUS, gen de pești osoși de apă dulce.

LEUCIT, mineral natural de aluminiu și de potasiu, folosit mai ales ca îngrășământ.

LEUCKART, REACȚIA ~, obținerea aminelor primare, secundare și terțiare prin amânarea regenerativă a aldehidelor sau a cetonelelor la încălzire.

LEUCOCIT, (din leuco... și gr. kytos – literal, recipient; aici – celulă), globulă albă din sângele vertebratelor, care are

un rol important în protejarea organismului împotriva microbilor.

LEUCOCITOZĂ, mărirea numărului de leucocite în sângele periferic peste limitele normale.

LEUCODERIVAȚI, forme regenerante ale coloranților arilmetanici, indigoizi, chinoniminici, sulfurici și alți coloranți, ce se pot dizolva în soluții apoase alcaline.

LEUCODERMIE, dereglarea pigmentației pielii determinată de reducerea sau dispariția completă a pigmentului melanină.

LEUCOENCEFALOPATIE, lezarea substanței albe a emisferelor cerebrale, cerebelului, mai rar a trunchiului cerebral.

LEUCOGRAMĂ, examen de laborator prin care se determină numărul leucocitelor din sânge.

LEUCOJUM, gen de plante perene din familia Amaryllidaceae.

LEUCOM, albeață, boală de ochi constând în formarea unei pete albe pe corne și care poate duce la orbire.

LEUCOMETRU, dispozitiv de măsurare.

LEUCOPENIE, (din leuco... și gr. pēnia – sărăcie, lipsă), micșorarea numărului absolut de leucocite din sângele periferic (sub 4000 elemente într-un mm³ de sânge).

LEUCOPLACHIE, apariția unor pete de culoare alba pe mucoase.

LEUCOPLASTE, plastide incolore din celulele vegetale.

LEUCOPOIEZĂ, proces de formare și de maturare a leucocitelor din măduva osoasă, splină și ganglionii limfatici.

LEUCOREE, eliminări abundente și calitativ modificate din organele genitale feminine.

LEUCOTRIENE, substanțe fiziologic active sintetizate în organism ca răspuns la un anumit stimul și care exercită funcția de bioreglator natural.

LEU-DE-MARE STELLER, (*Eumetopias jubatus*), mamifer marin din familia otariide.

LEU-DE-MARE, nume dat câtorva specii de mamifere carnivore marine din familia focilor cu urechi.

LEU-DE-PEȘTERĂ, (*Panthera spelaeus*), mamifer carnivor fosil din familia felidelor.

LEUL MIC, constelație în emisfera de nord a cerului.

LEUL, (lat. Leo), constelație zodiacală situată între constelațiile: Leul Mic, Racul, Hidra, Sextantul, Fecioara, Părul Berenicei și Ursa Mare; semn astrologic.

LEUNTEA, Căușeni, Grădinița.

LEURDĂ, (*Allium ursinum*), ceapa ursului, plantă erbacee perenă din familia Liliaceae.

LEUȘENI, Hâncești, Leușeni.

LEUȘENI, Telenești, Leușeni.

LEUȘTEAN, (*Levisticum officinale*), plantă legumicolă, erbacee, perenă din familia umbeliferelor, conține trei specii. Frunzele se folosesc, de obicei, în culinarie ca substanță de aromatizare, iar rădăcinile în medicina populară ca diuretic, expectorant ș. a.

LEVALLOIS, tehnică de cioplire a silexului.

LEVANT, denumire generică a țărilor de pe coasta estică a Mării Mediterane, aflate sub dominație musulmană; vânt

care bate dinspre răsărit pe țărmul Mării Negre; Orient.

LEVANTIN, depozite geologice aluviale ale pliocenului superior, dezvoltate în partea de sud-vest a RM, în România, Bulgaria, Serbia și Grecia. Pe teritoriul RM depozitele se găsesc în valea cursului inferior al râului Prut.

LEVĂNȚICĂ, (*Lavandula*), gen de plante din familia Lamiaceae. Sunt cunoscute cca 30 de specii (arbuști, semi-arbuști). În cultură este răspândită, mai ales, specia *Lavandula officinalis*.

LEVENȚI, membri ai unui corp de oaste (corpul levenților) în armata otomană; denumire dată lefegiilor „călări de ai noștri moldoveni” (M. Costin) angajați în oastea domnilor Munteniei (sec. XVII-XVIII).

LÉVÊQUE DE VILMORIN, familie de selecționeri francezi.

LEVERAGE, factor de funcționare pe termen lung, a cărui modificare neînsemnată poate conduce la o modificare semnificativă a indicatorilor economici ai întreprinderii, sectorului economic etc.

LEVIATHAN, șarpe mitic. v. **SATANA**.

LEVICO TERME, stațiune balneoclimaterică din Italia.

LEVIGARE, proces geologic și proces tehnologic.

LEVIRAT, căsătoria dintre un bărbat cu văduva fratelui acestuia.

LEVIT, conform Bibliei, slujitor al templului, preot în religia vechilor evrei.

„**LEVITATION TRANSPORT**”, transport la sol de mare viteză.

LEVITAȚIE MAGNETICĂ, noțiune de referință în fizică privind un domeniu de cercetări științifice fundamentale și aplicative.

LEVITICUL, Carte a Vechiului Testament, a treia a Pentateuhului.

LEVIZITĂ, substanță toxică cu acțiune general toxică și iritantă.

LEVRETĂ, rasă veche de câini din grupul ogarilor.

LEVURI, specii de culturi de drojdii.

LEXEM, unitate lexicală care servește ca suport minim pentru semnificație; unitate minimă de expresie cu sens lexical.

LEXIC, nivel al limbii care are drept unitate de baza cuvântul sau lexemul și este organizat într-un sistem de microstructuri cu raporturi de sistem în sânul fiecăreia.

LEXICOGRAFIE, ramură a lingvisticii care bazându-se pe lexicologie, elaborează metodele și principiile de alcătuire a dicționarelor; totalitatea operelor lexicografice ale unei limbi (dicționare, glose, vocabulare ș.a.).

LEXICOLOGIE, ramură a lingvisticii care studiază lexicul unei limbi sub toate aspectele lui.

LEXICON, listă de unități lexicale aranjate într-o ordine anumită și conținând o informație specifică în funcție de scopul urmărit.

LEXICONUL DE LA BUDA, primul dicționar cvadrilingv al limbii române, capodoperă filologică a Școlii Ardelene.

LEYSIN, stațiune climaterică montană din Elveția.

LEZGHINCA, dans popular și melodia după care se execută.

LEZGHINI, (denum. autohtonă, lezghiar), populație care ocupă bazinul Samurului și împrejurimile acestuia, în sudul Daghestanului.

LHASA APSO, rasă veche de câini.

„**L'HUMANITE**”, ziar cotidian, Franța.

LIANE, plante cu lăstari ce cresc repede în lungime cu internoduri puternic alungite și plante erbacee sau lemnoase, la care în decursul evoluției s-au format diferite organe de agățare (cârcei, peri ș.a.) sau au căpătat însușirea de a se cățăra pe tulpinile plantelor vecine (ori alte suporturi), încolăcindu-se în jurul lor.

LIANT, agent purtător; material fluid.

LIANȚI CU MAGNEZIU, substanțe minerale aeriene cu proprietăți liante, obținute din magnezit natural și dolomită, prin ardere urmată de măcinare.

LIASIK, epoca (seria) inferioară a jurasicului. Depozitele de liasik sunt reprezentate prin calcare, marne, gresii, ce conțin zăcăminte de cărbuni și petrol.

LIATRIS, gen de plante din familia Compositae.

LIAZE, clasă de fermenți ce catalizează scindarea nehidrolitică și neoxidativă a substratului cu formarea legăturii duble sau reacției inverse de adiție.

LIBAN, Republica Libaneză, stat în Asia de sud-vest (Orientul Apropiat). Capitală: Beirut. 22 noiembrie 1943 (proclamarea independenței).

LIBANEZI, popor arab libanez, populația de bază din Republica Libaneză.

LIBAȚIE, act ritual ce constă în gustarea și apoi vărsarea unei cupe de vin, lapte etc. ca omagiu adus divinității.

LIBELULE, ordin de insecte.

LIBER, țesut conducător secundar la plante.

LIBERA CIRCULAȚIE A FORȚEI DE MUNCĂ, fenomen al globalizării și

principiu fundamental înscris la articolul 45 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene.

LIBERALISM, curent ideologic care reprezintă forma extremă a liberalismului contemporan; doctrină politică și economică bazată pe ideea dreptului individului la egalitate, proprietate, libertate de expresie și acțiune, care proclamă principiul neintervenției statului în economie, existența economiei de piață etc.; Liberalism cultural; Liberalizare, liber arbitru.

LIBERALIZARE, reducerea numărului de reguli și restricții impuse de guvern sectorului economic, pentru a asigura participarea intensă a entităților private în dezvoltarea economiei; libera inițiativă, liberalism economic, liberalizarea prețurilor.

LIBERALIZAREA CIRCULAȚIEI CAPITALURILOR, fenomen al globalizării.

LIBERIENI, popor americano-liberian, populația de bază din Republica Liberia.

LIBERTATE, noțiune filosofică și politică; libertate civilă, alte tipuri de libertate; posibilitate de a acționa după propria voință; situația unei persoane care nu se află închisă sau întemnițată; Libertățile cetățenilor.

LIBERTINI, țăran liber care se putea mișca de pe o moșie pe alta.

LIBERTI, (în Roma antică) sclav eliberat care primea cetățenia romană, prenumele și numele stăpânului, care, însă, se mai aflau într-o anumită dependență față de fostul stăpân.

LIBERUM VETO, în limba latină înseamnă „drept de veto liber”, altfel spus o instituție parlamentară a dreptului de protest în Sejm (legislativ) în Uniunea statală polono-lituaniană.

LIBIA, stat situat în N Africii. Capitală: Tripoli/Tarābulus al-Gharb. La

24 decembrie 1951 Libia își proclamă independența de stat.

LIBIDO, la Freud, energie psihică legată de impulsurile vitale, în special de cel sexual; la Jung, orice formă de energie psihică.

LIBIENI, populație antică în nordul Africii; popor arab libian, populația de bază din statul Libia.

LIBOR, (LONDON INTERBANK OFFERED RATE), cel mai răspândit indicator al ratelor dobânzilor pe termen scurt la împrumuturile interbancare.

LIBRET, (it. libretto, literal - cărțuție), textul unei opere, operete (mai rar, oratoriu), scris, de obicei, în versuri, uneori în proza; scenariu literar al unui balet sau al unei pantomime; expunerea succintă a unei lucrări muzical-dramatice.

LIBREVILLE, capitala Gabonului.

LICANTROPIE, dereglare psihică, credință delirantă că un om se poate transforma într-un animal, mai ales în vârcolac sau licantrop.

LICĂRIREA STELELOR, (Pălpăire), schimbări rapide în luminozitatea și culoarea stelelor observate.

LICENȚĂ POETICĂ, abatere ușoară de la regulile gramaticale ale limbii, cerută de necesitatea rimei sau a ritmului sau din dorința de a realiza o notă stilistică particulară (suprimarea unei litere, dezacord, inversarea termenilor).

LICENȚĂ, permisiune specială de a desfășura un tip specific de activitate care este supusă condițiilor de autorizare, emisă de camera de licențiere; acordarea organizațiilor și persoanelor fizice dreptul de a utiliza invenții, tehnologii și tehnologii brevetate și informații comerciale; permisiunea pentru efectuarea operațiunilor de export-import emise de autoritățile de stat.

LICENȚĂ, treaptă intermediară de instruire între bacalaureat și doctor în științe; licențiat; permis special emis de o autoritate publică competentă sau o persoană autorizată pentru a desfășura anumite activități sau activități în anumite zone sau pentru a exercita anumite drepturi aparținând altei persoane.

LICENȚIERE, metodă de reglementare de stat a relațiilor economice; o metodă de reglementare a relațiilor de drept civil cu privire la proprietatea intelectuală.

LICEU, tip de instituție de învățământ mediu, superior sau care combină ambele trepte; învățământ liceal.

LICHENI, (Lichenes), grup de plante inferioare talofite, apărute ca rezultat al conviețuirii simbiotice a unei ciuperci ascomicete sau baziodimicete, cu o algă verde sau albastră.

LICHENOLOGIE, domeniu de cercetări științifice fundamentale și aplicative privind evoluția lichenilor.

LICHID AMNIOTIC, lichid incolor și steril, care protejează bebelușul de șocuri externe și de infecții.

LICHID CEFALORAHIDIAN, lichid incolor care protejează măduva spinării și encefalul de diferitele tipuri de agresiuni.

LICHID CUANTIC, termen de referință în fizica cuantică privind existența unei noi stări a materiei.

LICHID DE LUCRU, mediu fluid utilizat în instalațiile și dispozitivele hidraulice ca purtător de energie.

LICHID DE UNGERE ȘI RĂCIRE, lubrifiant lichid din uleiuri naturale și sintetice, metal topit, săruri minerale, emulgatori și apă, concepute pentru ungerea și răcirea sculelor și pieselor de prelucrare a metalelor.

LICHID PLEURAL, lichid din spațiul pleural situat între plămâni și cutia toracică.

LICHID TISULAR, lichid conținut în spațiile intercelulare ale țesuturilor; împreună cu limfa și sângele alcătuiesc mediul intern al organismului.

LICHID, substanță aflată în stare de agregare intermediară între starea solidă și cea gazoasă.

LICHIDARE, în metalurgie, proces de separare a metalelor, bazat pe separarea topiturii datorită diferenței de densități a componentelor sale.

LICHIDE IONICE, săruri ce se topesc la temperaturi joase folosite ca electroliți; Lichide organosilicice, oligomeri și polimeri organosiloxani cu greutate moleculară mică ce nu conțin grupuri reactive la atomul de Si sau într-un substituent organic; Lichide tehnice, mediu cu vâscozitate scăzută, conceput pentru asigurarea funcționării mașinilor și mecanismelor.

LICHIDE MAGNETICE, soluții coloidale a diferitelor particule feromagnetice sau feromagnetice în lichide obișnuite.

LICHIDITATE, caracteristica obiectelor sau proceselor din viața economică din punctul de vedere al posibilității de implementare rapidă și nestingherită a uneia sau altei operațiuni economice cu acestea.

LICHIDUL FERMI, termen de referință în fizica cuantică privind existența unei noi stări a materiei.

LICHIE, veche datină răspândită în sudul Moldovei, mai ales în satele de pe malul Nistrului (sec. al XIX-lea - începutul sec. XX). În ajunul sărbătorilor de iarnă copiii își vizitau nașii și făceau schimb de lichiuri (turtă de grâu nedospită). Simboliza sfârșitul anului agricol și speranța, că anul viitor va fi îmbelșugat.

LICIA, veche țară din sudul Asiei Mici.

LICITAȚIE, forma de achiziție a mărfurilor, plasare a comenzilor pentru prestarea de servicii sau de muncă, în principal, de către organizațiile de stat sau companii. licitație de bursă, licitație publică.

LICIUM, gen de plante din familia Solanaceae.

LICODON, gen de șerpi neveninoși din familia colubride.

LICOPODIUM, gen de plante, ierburi perene cu tulpini târătoare și erecte din clasa Lycopodiales.

LICOSTOMO, („Două Guri de Lup”), port dunărean medieval.

LICTOR, militar roman care însoțea pe înalții demnitari, mergând înaintea lor și purtând fasciile.

LICURICI, (Lampyridae), denumire dată unor gândaci nocturni din familia lampiridelor.

LIDER, (eng. leader - conducător, șef), conducător al unui partid politic sau al unei organizații obștești; persoană (sau echipă) care deține întâietatea la concursuri, întreceri sportive.

LIDERISM, totalitatea definițiilor cu privire la lideri.

LIDIA, Fraga, Căpșuna, soi hibrid de viță-de-vie din specia *Vitis labrusca*. Se cultivă pe întreg teritoriul RM. Strugurii se consumă proaspeți sau sunt folosiți la prepararea vinurilor aromate de desert.

LIDIA, regiune istorică și stat în vestul Asiei Mici. Întemeiat în sec. al VIII-lea î. Hr. de triburile indo-europene ale lidienilor care pun bazele unui puternic regat, sub conducerea lui Gyges (680-652 î. Hr.). Epoca de maximă înflorire economică și culturală este atinsă în timpul lui Cresus (562-544 î. Hr.).

LIDITĂ, rocă sedimentară cu granulație fină.

LIDOVCA, Ungheni, Alexeevca.

LIECHTENSTEINIENI, popor, populația de bază din Principatul Liechtenstein.

LIED, (germ. lied - cântec, română), scurtă piesă vocală cu caracter liric pentru o singură voce cu acompaniament instrumental.

LIESEGANG, INELE ~, structuri coloidale spațial-periodice, în care alternează straturi ale compușilor coloranți greu solubili și zone nevopsite.

LIFT MINIER, set de mașini și mecanisme concepute pentru ridicarea (coborârea) persoanelor și a mărfurilor de-a lungul arborelor de mină.

LIFT, mașină de ridicat greutate, persoane și/sau mărfuri, concepută pentru deplasarea verticală sau înclinată; inter-nivel în dispozitive speciale portante.

LIGA AHEIANĂ, uniune a orașelor-state grecești din Peloponezul Central și partea de nord a Greciei.

LIGA APĂRĂRII NAȚIONAL-CREȘTINE, partid politic de orientare naționalistă și antisemită din România, în perioada interbelică.

LIGA BEOȚIANĂ, creșterea autorității Tebei.

LIGA CAMPIONILOR CEV (Confederația Europeană de Volei), competiție oficială anuală pentru cluburile de volei masculin din Europa.

LIGA CAMPIONILOR UEFA (Union of European Football Associations), competiție fotbalistică europeană anuală intercluburi dedicată celor mai victorioase echipe din Europa. Ea reprezintă una dintre cele mai prestigioase trofee de cluburi în sport (alături de Copa Libertadores a Americii de Sud).

LIGA CATOLICĂ DIN 1576, uniune politică din care făcea parte preoțimea catolică și aristocrația feudală din Franța de Nord. A fost creată în timpul războaielor civile din Franța, (1560-1598).

LIGA CATOLICĂ, alianță a unor state catolice din Europa, fondată în 1609 la München, ca răspuns la formarea Uniunii Protestante din 1608. Țările care au participat la alianță au fost: Sfântul Imperiu Romano-German, Austria, Spania, Bavaria, Portugalia, Croația, Polonia, iar din 1643 până în 1645 Danemarca și Norvegia.

LIGA CONTINENTALĂ DE HOCEI, (Kontinental Hockey League, KHL), campionatul deschis al Rusiei de hochei pe gheață cu participarea echipelor (cluburilor) din străinătate.

LIGA CORINTIANĂ, uniune a statelor grecești, (cu excepția Spartei, creată sub hegemonia Macedoniei în 338 î. Hr. în vederea pregătirii unui război împotriva Persiei).

LIGA DE LA DELOS, unirea cetăților grecești contra perșilor.

LIGA ETOLIANĂ, uniune a triburilor din Etolia, Grecia, sec. al IV-lea î. Hr., mai târziu uniune politică a unor poli-suri din Grecia centrală.

LIGA IEDEREI, asociația a opt universități americane private.

LIGA ISLAMICĂ MONDIALĂ, organizație religioasă internațională ce promovează islamul.

LIGA LOMBARDĂ, o uniune a orașelor din nordului Italiei din sec. XII- XIII, creată în scopul protejării tradițiilor de libertate ale orașelor și administrării suverane în lupta cu împărații Sfântului Imperiu Roman din dinastia Staufurilor.

LIGA MARITIMĂ DE LA DELOS, confederație a orașelor-state din Grecia antică (cu excepția Spartei, Argosului

și Tebei), constituită în 478/477 î. Hr. sub hegemonia Atenei; s-a destrămat în timpul Războiului Peloponesiac. (431-404 î. Hr.). Cunoscută și sub numele de Prima Ligă Maritimă Ateniană.

LIGA MUNCII, organizație revoluționară, creată în 1933 de Partidul Comunist din România pentru a înlocui „Blocul muncitoresc-țărănesc”, interzis de guvern.

LIGA MUSULMANĂ, partide politice în India și Pakistan.

LIGA NAȚIUNILOR, prima organizație internațională de securitate având obiectivul principal să mențină pacea mondială; organizație internațională creată la Conferința de la Paris, (1919-1920), de către țările Antantei, învingătoare în Primul Război Mondial; organizație internațională fondată de 42 de state care avea drept scop să promoveze dezarmarea și să prevină declanșarea unor noi războaie. A activat sub această denumire în anii 1920-1946.

LIGA PELOPONESIACĂ, uniune militar-politică a polisurilor din Peloponez, cu excepția Argosului, în frunte cu Sparta. A apărut în a doua jumătate a sec. al VI-lea î.Hr.

LIGA PENTRU UNITATEA CULTURALĂ A TUTUROR ROMÂNILOR, 1890, organizație care milita pentru egalitate socială, politică și națională, dar și pentru limba și cultura națională.

LIGA SFÂNTĂ, 1684, alianță formată între Sfântul Imperiu Roman, Polonia și Republica Venețiană care a luptat împotriva Imperiului Otoman.

LIGA STATELOR ARABE, una dintre organizațiile regionale ale statelor arabe din Asia de Sud-Vest, Africa de Nord și Nord-Est.

LIGA ȚĂRILOR ARABE, creată la 22 martie 1945 la conferința de la Cairo, Egipt, a țărilor arabe în vederea cola-

borării în domeniul economic, politic și cultural.

LIGAMENT, fascicul de fibre conjunctive, variabil ca formă și mărime, rezistent și puțin extensibil, realizând legătura între oase la nivelul articulațiilor sau fixând anumite organe.

LIGAMENTE, tije compacte sau plăci ce unesc elementele scheletului sau organe aparte la vertebrate și la om.

LIGANZI, atomi sau grupuri de atomi legați direct la un atom central în compuși complecși.

LIGATURA, în metalurgie, este un aliaj special destinat alierii unui metal lichid (aliaj) cu componente volatile, puternic oxidante sau refractare (aditivi de aliere).

LIGATURĂ, manipulație chirurgicală.

LIGAZE, clasă de fermenți ce catalizează reacțiile de adiție a diferitor molecule din contul energiei reacțiilor de hidroliză conjugată a nucleozidtrifosfaților.

LIGĂ, (din lat. ligare - uniune sau asociație de persoane, de organizații, de state), înființată pentru rezolvarea unor probleme de interes comun.

LIGHTER, navă de marfă fără autopropulsie de tip santină, cu închideri de trapă impermeabile, fără suprastructuri și hale; este utilizată ca vehicul de transbordare în zonele puțin adânci.

LIGNAGE, un colectiv asociat, conectat prin legături de sânge, proprietate comună, nume, culte și tradiții; în Europa de vest în Evul Mediu, uniune tribală a straturilor superioare ale societăților.

LIGNANO SABBIA DORO, stațiune climaterică din Italia.

LIGNINĂ, polimer natural neregulat; Lignificare.

LIGNIT, cărbune de calitate inferioară.

LIGROINĂ, fracția de țigăi ce fierbe la 120-240 °C; materie primă pentru industrie.

LIGULARIA, specie de plante din familia Asteraceae.

LIGULĂ, gen de viermi platelminți din clasa cestodelor; formațiune membranoasă, situată între teacă și limbul frunzei, (la graminee și ciperacee).

LIGULIDE, familia de cestode din ordinul pseudofilide.

LIGULIDOZE, boli invazive ale peștilor de apă dulce, îndeosebi a crapilor, cauzate de viermii panglicari.

LIGUSTRUM, ligurian, gen de plante din familia Oleaceae.

LIKASI, oraș în Republica Democrată Congo.

LILIAC, (*Syringa*), gen de plante din familia Oleaceae.

LILIACEE, (*Liliaceae*), familie de plante monocotiledonate.

LILIECI VAMPIRI, (*Desmodontidae*), familie de chiroptere.

LILIECI, (*Vespertilioidei*), microchiroptere, subordin de chiroptere.

LILIUȚĂ, (*Anthericum ramosum*), plantă erbacee perenă din familia Liliaceae.

LILLAFÜRED, stațiune climaterică din Ungaria.

LILONGWE, capitala statului Malawi, în Africa.

LIMACINA, gen de moluște lamelibrahiate marine.

LIMAN, golf superficial alungit, cu țărături joase în albia râului cu un debit lent, adesea invers; acumulările de apă primăvara în depresiuni superfici-

ale de formă rotunjită sau neregulată, sub formă de lacuri superficiale, care se usucă vara și se transformă în mlaștini sau pajiști.

LIMANOTERAPIE, complex de proceduri curative ce includ scăldatul în liman.

LIMANTRIIDE, familie de fluturi.

LIMANUL NISTRULUI, Nistrul De Jos, zonă umedă de importanță internațională.

LIMB, scară gradată la un instrument.

LIMBA AFGANĂ, limbă răspândită în partea de sud și sud-est a Afganistanului și în nord-vestul Pakistanului, vorbită de 20,3 mln. de paștuni.

LIMBA AMHARICĂ, limbă vorbită în Etiopia (limbă națională), Egipt, Israel, Yemen, Sudan ș. a., este una dintre cele mai răspândite limbi semitice, a doua după arabă.

LIMBA ARABĂ, cea mai răspândită limbă afro-asiatică după numărul de vorbitori (221 mln.). Este înrudită cu limbile akkadiană, ebraică, aramaică, canaaneană, feniciană, limbile etiopiene.

LIMBA ARMEANĂ, limbă vorbită în Armenia (3 mln. persoane), Republica Nagorno-Karabakh și în comunități din Turcia, Orientul Mijlociu, Orientul Apropiat, Grecia, Polonia, România, SUA, America de Sud ș. a. (în total 6,4 mil. de vorbitori ai acestei limbi).

LIMBA AROMÂNĂ, considerat de unii lingviști dialect, este cel mai important idiom din grupul sud-dunărean de limbi romanice și singurul în care s-a dezvoltat o literatură cultă.

LIMBA AVESTICĂ, limbă ce face parte din familia indo-europeană, în care au fost scrise textele sacre mazeice (*Avesta*).

LIMBA AZERĂ, limbă din ramura turcică, vorbită de 19 mln. de persoane în Azerbaidjan (limbă oficială), Armenia, Estonia, Georgia, Kazahstan, Kârgâzstan, Federația Rusă (Asia), Turkménistan, Ucraina, Uzbekistan, Iran, Afganistan, Irak, Siria, Turcia.

LIMBA BASCĂ, singura limbă izolată și singura limbă neindo-europeană din Europa de vest, neîncadrată în nicio familie cunoscută, limbă pre-iberică, de origine necunoscută. Este vorbită în nord-estul Spaniei și sud-vestul Franței.

LIMBA BAȘCHIRĂ, limba națională a bașchirilor, una din limbile turcice din grupul câpciac, apropiată cel mai mult de limba tătară.

LIMBA BELARUSĂ, limbă slavă vorbită în Republica Belarus. Face parte din grupul de est al limbilor slave.

LIMBA BERBERĂ, limba berberilor. Răspândită în RAU, Libia, Tunisia, Algeria, Maroc, Sahara de Vest, Mauritania, Mali, Volta Superioară, Niger, Nigeria, Ciad. Face parte din familia limbilor semito-hamitice.

LIMBA BIRMANĂ, limbă din familia chino-tibetană, vorbită de 32 mln. locuitori în Birmania (Myanmar), unde este limbă de comunicare interetnică și limbă oficială, alături de engleză.

LIMBA BULGARĂ, limba națională a bulgarilor din Republica Bulgaria și din afara hotarelor ei. Face parte din grupul sudic al limbilor slave. Limbă cu vechi tradiții grafice, începutul cărora este legat de activitatea cărturarilor Chiril și Metodiu.

LIMBA CABARDINĂ, limbă vorbită de cabardini și cerchezi.

LIMBA CARACALPACĂ, limba vorbită de caracalpacii. Face parte din grupul câpceac-nohai al limbilor turcice.

LIMBA CATALANĂ, limbă romanică, vorbită de catalani. După structură este foarte apropiată de provansală.

LIMBA CEHĂ, limbă vorbită de cehii din Cehia și din alte țări. Face parte din grupul vest-slav al familiei de limbi indo-europene.

LIMBA CHINEZĂ, limba națională a chinezilor (cca 740 mil. vorbitori), limbă de stat a RPC (Republica Populară Chineză). Este vorbită și de populația chineză din Asia de sud-est și America.

LIMBA CIUKOTĂ, (luoravetlană), limbă vorbită de chukchii din Ciukotka.

LIMBA COPTĂ, limbă afro-asiatică ce derivă din vechea egipteană. Limbă liturgică și creștină vorbită de coptii din Egipt până în sec. al XVII-lea.

LIMBA COREEANĂ, limba vorbită de coreeni, care trăiesc în RPD Coreeană și Coreea de Sud, precum și în Rusia, RPC, Japonia, SUA ș.a.

LIMBA CUMANĂ, limbă vorbită de cumani, care se întindeau de la nordul Mării Aral până la nordul Mării Negre. A fost o limbă de comunicare în relațiile comerciale cu Europa și limbă de comunicare etnică în Hoarda de Aur.

LIMBA EBRAICĂ, limba vechilor evrei, face parte din familia limbilor semitice. Ebraica veche este limba literară a Bibliei („ebraica biblică”).

LIMBA EGIPTEANĂ, limba egiptenilor antici. Face parte din grupul de limbi semito-hamitice.

LIMBA ENGLEZĂ, limbă din grupul germanic occidental al limbilor indo-europene. Este o limbă folosită intensiv ca limbă secundară sau ca limbă oficială în lume.

LIMBA ESPERANTO, limbă artificială inventată în 1887, pentru a servi drept mijloc de comunicare internațională, de medicul polonez L. Zamenhov.

LIMBA ESTONĂ, limba estonienilor, vorbită mai ales în Estonia. Face parte din grupul limbilor fino-baltice al familiei limbilor ugro-finice.

LIMBA FENICIANĂ, limba inscripțiilor feniciene. Face parte din grupul hanaan al limbilor semitice de nord-vest. Toate limbile din acest trup (în afară de ivrit) sunt limbi moarte. Cele mai vechi monumente de limbă feniciană datează din sec. al XIII-lea î. Hr., sec. al III-lea d.Hr.

LIMBA FINLANDEZĂ, limba finlandezilor. Face parte din ramura de vest baltică-finlandeză a limbilor ugro-finice.

LIMBA FLAMANDĂ, denumire convențională tradițională a variantei de sud a limbii olandeze, răspândite în provinciile de nord ale Belgiei (Flandra de Vest și Flandra de Est, Brabant, Antwerpen, Limburg).

LIMBA FRANCEZA, limba națională și de stat a Franței, precum și a Belgiei (paralel cu limba flamandă), a Elveției (paralel cu limbile germană și italiană), a Luxemburgului (paralel cu limba germană), a Canadei (paralel cu limba engleză).

LIMBA GĂGĂUZĂ, limbă turcică vorbită în principal în Republica Moldova, Ucraina, Bulgaria, Grecia, România etc.

LIMBA GEORGIANĂ, limba georgienilor. Este răspândită în Georgia, Turcia și Iran. Face parte din grupul cvartetice de limbi ibero-caucaziene.

LIMBA GERMANĂ, limbă indo-europeană vorbită de germani, austrieci și de o anumită parte a populației din Elveția, Franța și Luxemburg.

LIMBA GOTICĂ, limba goților. Face parte din grupul de est al limbilor germanice. A dispărut în sec. al VI-lea. Cel mai vechi și mai important monument literar este Biblia, tradusă de episcopul Ulfila (sec. IV).

LIMBA GREACĂ, limba grecilor, una dintre limbi indo-europene. Este vorbită în Grecia, în insulele din Marea Ionică și Marea Egee, în sudul Italiei, Siciliei, Albania, Iugoslavia, Bulgari, Turcia, Cipru, Creta.

LIMBA HINDI, limbă indo-europeană vorbită de cca 150 ml oameni. Limba de stat a Indiei. Face parte din grupul limbilor indiene moderne.

LIMBA HITITĂ, limbă indo-europeană veche care a fost răspândită în Asia Mică (sec. XVII-XIII î. Hr.) și în Siria de Nord (sec. X-VIII î. Hr.). Este cunoscută după o mulțime de inscripții cuneiforme, ce datează din sec. XVIII-XIII î. Hr.

LIMBA ILIRĂ, limbă indo-europeană, vorbită de iliri. Este cunoscută o inscripție în limba iliră din trei cuvinte, făcută pe un inel de bronz, cu explicații grecești, descoperită la Școdra (fosta Scutari, Albania) în 1898. S-au păstrat, de asemenea, unele nume proprii (de persoane, triburi, zeități și localități) din Iliria.

LIMBA INDONEZIANĂ, limba indonezienilor; limba de stat a Republicii Indonezia (din 1945). Face parte din grupul indonezian al limbilor malaezopolineziene.

LIMBA IRLANDEZĂ, limba vorbită de irlandezi în Irlanda și în alte țări. Face parte din grupul limbilor celtice.

LIMBA ISLANDEZĂ, limba vorbită de populația de bază din Islanda, precum și de islandezii din America de Nord.

LIMBA ISTROROMÂNĂ, (după unii cercetători, limbă, după alții, dialect), idiom vorbit de istroromâni. Se folosește numai în conversațiile familiale.

LIMBA ITALIANĂ, limbă romanică. Limbă oficială în Italia, Elveția, San Marino, Vatican, vorbită și în comunități din America de Nord și cea de Sud.

LIMBA JAPONEZĂ, limbă vorbită de populația Japoniei, precum și de emigranții japonezi stabiliți în Brazilia, insulele Hawaii și în SUA.

LIMBA KABARDINO-CERCHEȘĂ, limba vorbită în R. Karaceaevo-Cerkessă și în Republica Kabardino-Balkaria.

LIMBA KALMÂCĂ, limba vorbită de populația de bază din R. Kalmâkia și din alte regiuni ale Rusiei.

LIMBA KARACEAEVO-BALKARĂ, limba vorbită în R. Karaceaevo-Cerkessă și în Republica Kabardino-Balkaria.

LIMBA KAZAHĂ, limbă vorbită de kazahii din Kazahstan, și cei care locuiesc în Asia Mijlocie, precum și de kazahii din alte țări. Face parte din subgrupul limbilor căpceaco-nohai al limbilor turcice.

LIMBA KÂRGÂZĂ, limba vorbită de kârgâzi. Face parte din grupul kârgâzo-căpceac al familiei de limbi turcice.

LIMBA LAO, limbă vorbită de laoțienii din Laos, precum și în unele regiuni din Thailanda, China, Cambodgia, Vietnam și Birmania. Face parte din grupul thai al familiei de limbi chino-tibetane.

LIMBA LATINĂ, limbă italică veche din familia indo-europeană. Odată cu destrămarea Imperiului Roman se descompune și duce la apariția limbilor romanice.

LIMBA LETONĂ, limba vorbită de letoni. Face parte din grupul baltic al familiei de limbi indo-europene.

LIMBA LEZGHINĂ, limbă vorbită de lezghini. Face parte din grupul limbilor daghestaniene al familiei de limbi cauzaziene (ibero-cauzaziene).

LIMBA LITUANIANĂ, limba vorbită de lituanieni. Face parte din grupul baltic al familiei de limbi indo-europene.

LIMBA MACEDONEANĂ, limba vorbită de macedoneni. Face parte din mura de răsărit a limbilor slave de sud.

LIMBA MACEDO-ROMÂNĂ, v. LIMBA AROMÂNĂ.

LIMBA MAGHIARĂ, limbă oficială în Ungaria, este vorbită în România, Slovacia, Serbia, Slovenia ș.a. Apropiată de limba finlandeză.

LIMBA MARATHI, limba poporului marathi. Face parte din grupul limbilor indo-ariene (indiene) al familiei de limbi indo-europene.

LIMBA MEGLENOROMÂNĂ, limbă sau dialect sud-dunărean al limbii române. Vorbit în Grecia, Macedonia, Serbia, Turcia, România.

LIMBA MONGOLĂ, limbă vorbită de mongoli. Face parte din grupul limbilor mongole al familiei de limbi altaice.

LIMBA NENEȚ, limba neneților. Face parte din grupul limbilor samodiene.

LIMBA NOGAI, limba poporului nogai. Face parte din grupul căpceac al limbilor turcice.

LIMBA NORVEGIANĂ, limba vorbită de norvegieni în Norvegia, SUA și Canada. Face parte din grupul de nord (scandinav) al limbilor germanice.

LIMBA OSCĂ, limbă a unor triburi italice (sabini, saminți, lucani ș.a.), cunoscute sub denumirea convențională comună de osci. De origine indo-europeană.

LIMBA OSETINĂ, limbă vorbită de osetini. Face parte din grupul limbilor iraniene al familiei de limbi indo-europene.

LIMBA PERSANĂ, limbă iraniană, limba literară și de stat a Iranului.

LIMBA POLONEZĂ, (Polonă), limba vorbită de polonezi. Face parte din

grupul limbilor slave de vest al familiei limbilor indo-europene.

LIMBA PORTUGHEZĂ, limbă vorbită în Portugalia, Brazilia, în unele țări ale Africii (Angola, Mozambic, Guineea-Bissau), insulele Capului Verde ș. a. Face parte din grupul limbilor romanice.

LIMBA PROVENSALĂ, limbă romanică vorbită de provenșali. Cunoaște o adevărată înflorire începând cu sec. al XI-lea. Din sec. al XV-lea limba provenșală literară începe să degradeze, fiind înlocuită cu limba franceză, devenită oficială în întreaga Franță.

LIMBA RETOROMANĂ, (latină sau retică), limbă vorbită de retoromani. A luat naștere din limba latină.

LIMBA ROMÂNĂ, limbă romanică orientală, continuatoare a limbii latine populare, având drept substrat vorbirea populației locale geto-dacice.

„**LIMBA ROMÂNĂ**”, revistă lunară din Republica Moldova, 1994.

LIMBA RUSĂ, limbă slavă. Vorbită în Rusia, Kazahstan, Kârgâzstan ș.a.

LIMBA SAAMĂ, (Laponă), limba vorbită de saami. Face parte din familia limbilor ugro-finice. Este o limbă aglutinantă, cu elemente flexionare.

LIMBA SANSKRITĂ, varietate a limbii indiene vechi. Se deosebesc: limba sanscrită epică („Mahabharata” și „Ramayana”) și limba sanscrită clasică, care a circulat până în Evul Mediu. Limba sanscrită clasică a circulat și mai târziu (unele cercuri ale sacerdoților brahmani o folosesc și astăzi).

LIMBA SARDĂ, limbă romanică vorbită în centrul și partea de sud a Sardiniei. Se deosebește de celelalte limbi romanice prin arhaisme în lexic, gramatică și fonetică.

LIMBA SÂRBO-CROATĂ, limba națională a sârbilor, croaților și muntene-

grinilor. Face parte din grupul limbilor slave de sud.

LIMBA SCITĂ, limbă veche iraniană vorbită de sciți prin mil. I î. Hr. Este cunoscută după unele denumiri de triburi, persoane, râuri, consemnate de inscripțiile vechi grecești din Olbia, Panticapeia ș.a. și de scrierile unor autori greci (Herodot) și latini (Pliniu). Un izvor de studiere a limbii scite este și descendența ei, limba osetină.

LIMBA SCOȚIANĂ, una dintre limbile celtice, răspândită în Scoția prin sec. V-XI și înlocuită treptat prin dialectul nordic al limbii engleze (mijl. sec. al XI-lea); varianta scoțiană a limbii engleze, răspândită în Scoția după sec. al XI-lea, odată cu venirea anglo-saxonilor.

LIMBA SINGALEZĂ, limba singalezilor. Face parte din grupul limbilor indo-ariene. În dezvoltarea sa istorică a fost influențată de limbile dravidiene. Este o limbă aglutinantă, cu elemente flexionare.

LIMBA SIRIANĂ, limba scrisă a aramelor din Asia Anterioară (sec. al V-lea î. Hr.). În sec. II-XIV a fost limba literară a tuturor aramelor creștini. S-a păstrat numai ca limbă a cultului creștin în unele secte din Siria.

LIMBA SLAVĂ VECHIE, limbă slavă dispărută. A fost păstrată ca limbă liturgică în unele biserici ortodoxe slave. Este considerată o sursă importantă pentru cunoașterea limbii slave comune care a stat la baza formării limbilor slave actuale.

LIMBA SLAVONĂ, limba literară scrisă a slavilor de est și de sud din sec. XI-XVII. S-a format din limba slavă veche, care, fiind influențată de idiomurile slave vii, s-a diversificat, dând naștere câtorva varietăți localizate, redacții: limba slavă de redacție rusă, bulgară, sârbă.

LIMBA SLOVACĂ, limba poporului slovac, vorbită în Slovacia și de slovacii

din statele învecinate (Ungaria, Iugoslavia, România, Polonia). Face parte din grupul de vest al limbilor slave.

LIMBA SLOVENĂ, limba slovenilor vorbită în Slovenia, precum și în regiunile limitrofe ale Ungariei, Austriei, Italiei și în SUA. Face parte din grupul de sud al limbilor slave.

LIMBA SOMALI, (Somaleză), limba poporului somali, vorbită în Somalia. Este una dintre cele mai răspândite limbi din grupul cușit al limbilor semi-hamitice.

LIMBA SPANIOLĂ, limbă romanică din subgrupul iberic. Este una dintre cele șase limbi oficiale ale Organizației Națiunilor Unite.

LIMBA SUEDEZĂ, limba vorbită de suedezi. Face parte din grupul nordic (scandinav) al limbilor germanice.

LIMBA SUMERIANĂ, limbă izolată vorbită în antichitate în Imperiul Sumerian.

„**LIMBA ȘI LITERATURA MOLDOVE-NEASCĂ**”, („Лимба ши Литература Молдовеняскэ”), revistă trimestrială, apare din 1958.

LIMBA TADJICĂ, limba tadjicilor din Tadjikistan și din străinătate. Face parte din ramura de sud-vest a limbilor iraniene. Cele mai vechi monumente de limbă tadjică datează din sec. IX-X.

LIMBA TĂTARĂ, limba vorbită de tătarii din Tatarstan și din alte regiuni ale Rusiei. Face parte din grupul căpceacobulgar al limbilor turcice.

LIMBA THAI, (Siameză), limba oficială din Thailanda.

LIMBA TIBETANĂ, limba oficială a Regiunii Autonome Tibet din Republica Populară Chineză. Limba standard tibetană este forma cea mai utilizată pe scară largă de vorbitorii de tibetană.

LIMBA TOHARICĂ, protolimbă pentru una dintre cele mai puțin cunoscute ramuri din familia limbilor indo-europene. În prezent dispărute, aceste limbi au fost vorbite aproximativ în sec. V-VIII de către populații din Asia Centrală, într-o zonă care astăzi face parte din provincia chineză Xinjiang.

LIMBA TRACĂ, limbă din familia indo-europeană, dispărută. Vorbită în antichitate pe un teritoriu întins între Carpați și Marea Egee. Limbă de substrat pentru româna și pentru albaneza.

LIMBA TURCĂ, limba turcilor, limba oficială din Republica Turcia. Face parte din grupul oguz al limbilor turcice. S-a format prin sec. XI-XIII pe baza limbilor triburilor oguze.

LIMBA TURKMENĂ, limba turkmenilor. Face parte din grupul oguz al limbilor turcice. S-a format pe baza limbilor triburilor oguze de vest. Datorită condițiilor istorice de dezvoltare, limba turkmenă a căpătat și unele trăsături ale limbilor căpceace.

LIMBA ȚIGĂNEASCĂ, limba țiganilor. Face parte din grupul limbilor indiene moderne al familiei de limbi indo-europene.

LIMBA UCRAINEANĂ, limba care face parte din grupul de est al limbilor slave. Cuprinde trei mari grupuri de dialecte: de nord, de sud-est și de sud-vest.

LIMBA UDMURTĂ, limba udmurților. Face parte din grupul permian al limbilor ugro-finice.

LIMBA UGARITĂ, limbă semitică nord-vestică vorbită în antichitate, cunoscută din textele ugaritice descoperite spre finalul anilor 1920 de către arheologii francezi în ruinele orașul Ugarit.

LIMBA UIGURĂ, Uigura nouă, (denumire veche, Turkeстана de vest), limba uigurilor. Face parte din grupul karluk al limbilor turcice.

LIMBA URALO-ALTAICĂ, una din limbile din familia limbilor uralo-altaice care reunește limbile uralice și limbile altaice.

LIMBA UZBECĂ, limba vorbită de uzbeki. Face parte din grupul karluk al limbilor turcice.

LIMBA VENETĂ, limbă romanică vorbită de două milioane de oameni, în principal în regiunea italiană Veneto. Este adesea considerată dialect al limbii italiene, inclusiv și de către vorbitori, dar prezintă diferențe structurale clare față de italiana standard.

LIMBA VOLAPÜK, limbă artificială, creată între anii 1879-1880 de către preotul Johann Martin Schleyer.

LIMBA ZENDĂ, limba vechilor perși în care sunt scrise textele din „Avesta”.

LIMBA-BOULUI, (*Anchusa*), gen de plante ierboase anuale sau perene din familia Boraginaceae.

LIMBA-CÂINELUI, (*Cynoglossum*), gen de plante erbacee anuale sau perene din familia Boraginaceae.

LIMBAJ ALGORITMIC, limbaj formal destinat reprezentării algoritmilor. Constituie un sistem finit de construcții, formate după anumite reguli dintr-o totalitate de simboluri principale (alfabet formal). Limbajul algoritmic ale cărui reguli de interpretare se realizează sub formă de comenzi cifrice în calculatoarele electronice, este numit limbaj de mașină.

LIMBAJ ARTISTIC, mijloacele de exprimare și procedeele artistice, folosite în diferite domenii ale literaturii.

LIMBAJ DE MAȘINĂ, ansamblu de simboluri, morfeme și cuvinte, care servește pentru alcătuirea algoritmilor de rezolvare a problemelor cu ajutorul calculatoarelor. Drept simboluri servesc, de obicei, cifrele sistemului binar de numerație („0” și „1”).

LIMBAJ PSEUDOCOD, scriere intermediară, menită să simplifice scrierea unui algoritm într-un limbaj de programare și să ajute la realizarea clarității algoritmului, în timp scurt.

LIMBAJ, limba unei comunități umane istoricește constituită; mod specific de exprimare a sentimentelor și a gândurilor în cadrul limbii comune sau naționale; proces de comunicare între oameni prin mijlocirea limbii. Limbajul este un fenomen social-istoric, care a luat naștere în procesul muncii din necesitatea oamenilor de a comunica între ei.

LIMBAJE DE PROGRAMARE, termen de referință în tehnologia informațiilor privind limbaje de înregistrare pentru programe care determină comportamentul mașinilor programabile (computere, smartphone-uri, mașini controlate numeric, camere digitale etc.).

LIMBAJUL ARTEI, termen de referință în arta plastică.

LIMBA-MIELULUI, (*Borago*), gen de plante erbacee anuale din familia Boraginaceae.

LIMBARIȚĂ, (*Alisma*), gen de plante Alismataceae.

LIMBA-ȘARPELUI, (*Ophioglossum*), gen de ferigi din familia Ophioglossaceae.

LIMBA-VRĂBIEI, (*Thymelaea passerina*), plantă erbacee anuală din familia Thymelaeaceae. În Republica Moldova crește pe ogoare, locuri însorite și nisipoase.

LIMBĂ DE NISIP, fâșie îngustă de uscat pe malul unei mări, lac sau râu (fluviu), un capăt al căreia este fixat de mal, iar celălalt înaintea în apă, fâșie de pământ aluvial joasă și îngustă din zona de coastă a mării sau lacului, conectată la un capăt cu coasta.

LIMBĂ DE STAT, limbă proclamată drept limbă obligatorie pentru institu-

ții (la lucrările de secretariat), școli ș. a. m. d.; limba de comunicare oficială a cetățenilor dintr-o anumită țară; limba oficială a activității autorităților de stat și a autoguvernării locale.

LIMBĂ FORMALIZATĂ, limbaj artificial, caracterizat prin reguli precise pentru construcția expresiilor și înțelegerea acestora.

LIMBĂ LITERARĂ, forma cea mai îngrijită și mai desăvârșită a limbii naționale, ce deservește în aspectele ei orale și scrise toate domeniile de activitate socială ale poporului.

LIMBĂ MOARTĂ, limba naturală care nu se mai folosește ca mijloc oral de comunicare, dar care e consemnată în documente, texte literare.

LIMBĂ NAȚIONALĂ, totalitate poli-funcțională a tuturor tipurilor și aspectelor normate și nenormate ale vorbirii de care se folosește o nație.

LIMBĂ, (lat. lingua), organ muscular situat în cavitatea bucală la animalele vertebrate și la om, care contribuie la apucarea, mestecarea și înghițirea hranei, servește pentru determinarea însușirilor calitative și gustative ale hranei. La unele animale servește și pentru producerea sunetelor, iar la om este o parte a aparatului de vorbire; mijloc de comunicare în societatea umană. Limba îndeplinește mai multe funcții (expresivă, nominativă, estetică ș. a.), cea mai importantă fiind funcția comunicativă. Părțile principale ale limbii sunt lexicul (vocabularul) și structura gramaticală.

LIMBĂ-DE-MARE, (Solea lascaris), pește marin din familia soledelor.

LIMBENII NOI, Glodeni, Limbenii Noi.

LIMBENII VECHI, Glodeni, Limbenii Vechi.

LIMBI ARTIFICIALE, limbi construite în mod intenționat de un om sau

un grup de oameni în încercarea de a elabora o limbă de comunicare universală pentru domeniile în care limbile naturale nu sunt eficiente; limbi create pentru a îndeplini anumite funcții ale limbilor naturale în procesul de comunicare internațională.

LIMBI CAUCAZIENE, familie izolată de limbi, vorbită de cca 7 mil. de persoane în munții Caucaz și în regiunile învecinate – Federația Rusă, Georgia și Turcia, Siria, Iordania, Iran, Irak, Israel, incluzând cca 40 de limbi autohtone caucaziene.

LIMBI CREOLE, cca 80 de limbi vorbite în America, Africa de Vest, Oceanul Indian, Asia de sud și sud-est de peste 25 mln. locuitori. Au apărut pe baza limbilor portugheză, spaniolă, olandeză, franceză, engleză.

LIMBI CUȘITICE, limbi din familia afro-asiatică, sunt vorbite în Sudan, Kenya, Etiopia, Somalia de peste 25 mln. de locuitori, în mare parte păstori nomazi.

LIMBI DARDICE, grup de limbi indo-iraniene, vorbite în Afghanistan, Pakistan, India. Apropiate de limbile iraniene și de cele indice. Se divizează în cinci subgrupe.

LIMBI DRAVIDIENE, familie de limbi vorbite pe teritoriul Asiei de sud (India, Pakistan, Afghanistan, Iran). Din cei peste 200 milioane de vorbitori (unii bilingvi), majoritatea folosesc limbile telugu, tamil, kannada, malayalam.

LIMBI INDICE, familie de limbi indo-europene, vorbite în India, Pakistan, Bangladesh, Nepal, Afghanistan, Sri Lanka, Maldive și în comunități din întreaga lume. Dat fiind diferențele mari dintre aceste limbi, se clasifică în mai multe subgrupuri.

LIMBI INDO-EUROPENE, una din cele mai mari familii de limbi răspândite în Europa, Asia Anterioară, Caucaz, Iran, Asia Mijlocie, India ș.a., iar mai

târziu și în Siberia, America de Nord și de Sud, Australia și în unele regiuni ale Africii.

LIMBI IZOLANTE, limbi în care lipsește sistemul de afixare, raporturile dintre cuvinte efectuându-se printr-o anumită ordine a lor în propoziție, prin intonație, alipirea cuvintelor-silabe și prin intermediul auxiliarelor.

LIMBI ÎNRUDITE, limbi care provin din aceeași limbă-bază. De exemplu, limbile romanice, inclusiv româna, au evoluat din limba latină.

LIMBI ROMANICE, ramură de limbi a familiei indo-europene. Sunt continuatoarele ale limbii latine, având drept substrat lingvistic limbile popoarelor cucerite și asimilate de către romani. Au apărut în diferite regiuni europene, iar ulterior, în urma expansiunii coloniale, s-au răspândit și pe alte continente.

LIMBI SINTETICE, tip de limbi, în care raporturile dintre cuvinte în propoziție se exprimă în special cu ajutorul flexiunii interne sau externe.

LIMBI SLAVE, fac parte din familia limbilor indo-europene. Cuprind trei grupuri de limbi: de est (rusă, ucraineană, belorusă), de sud (bulgară, macedoneană, sârbo-croată și slovenă), de vest (poloneză, cehă, slovacă, sorabogugiciene).

LIME, Lămâie verde, denumire colectivă a unui șir de fructe de genul Citrus.

LIMENITIS, gen de fluturi de zi din familia nimfalide.

LIMES, sistem de apărare folosit de romani, care consta dintr-un zid de piatră sau dintr-un val de pământ, construit la granițele provinciei; Limes Alutanus, Limes Scythicus, Limes Transalutanus.

LIMEXILIDE, familie de coleoptere din subordinul polifagilor.

LIMFADENITĂ, inflamație a nodurilor limfatici.

LIMFANGIOMĂ, tumoare benignă dezvoltată din vasele limfatice.

LIMFANGITĂ, inflamație a vaselor limfatice din cauza diferitor boli.

LIMFĂ, emulsie apoasă incoloră sau albuie după ingerarea hranei ce circulă prin vasele sistemului limfatic.

LIMFOCIT, leucocit cu nucleul foarte voluminos, care se găsește în limfă și în sânge și are un rol important în imunitatea organismului.

LIMFOGRAFIE, metodă radiologică de diagnostic a dereglărilor sistemului limfatic; varietate a angiografiei.

LIMFOGRANULOMATOZĂ, tumoare malignă a sistemului limfatic.

LIMFOLOGIE, compartiment al angiologiei ce studiază structura și funcțiile sistemului limfatic.

LIMFOM, limfadenom, tumoare benignă, de origine limfocitară, formată în principal în nodulii limfatici și în alte organe ce conțin țesut limfoid.

LIMFOPATIE, denumire generică a bolilor sistemului limfatic.

LIMITA APELOR, linia de intersecție a suprafeței apei unui corp de apă (lac, rezervor, mare, ocean) sau curs de apă (pârâu, râu) cu suprafața terenului (mal).

LIMITA CHANDRASEKHAR, limita superioară a masei la care steaua poate exista ca o pitică albă rece ce nu se rotește.

LIMITA UNEI FUNCȚII, termen de referință în matematică folosit în studiul continuității, derivatei, integralei și alte studii.

LIMITA UNUI ȘIR, termen de referință în matematică privind unul dintre cele

mai importante concepte ale analizei matematice.

LIMITATOR DE FOC, dispozitiv de protecție împotriva incendiilor, care trece liber fluxul de amestec de vapori de gaz sau de lichid prin elementul de stingere a flăcării și contribuie la localizarea flăcării.

LIMITATOR, dispozitiv în tehnologia electronică, care asigură constanța nivelului tensiunii de ieșire la valori ale tensiunii de intrare care depășesc limita așa-numitului prag de restricție.

LIMITĂ MAXIMĂ ADMISIBILĂ, în protecția mediului, indicator privind concentrația maximal admisibilă de o substanță nocivă; LMA.

LIMITĂ MAXIMĂ DE REZIDUU, în protecția mediului, indicator privind volumul maximal admisibil de o substanță nocivă în reziduu; LMR.

LIMITĂ, una dintre noțiunile de bază ale matematicii, ceea ce înseamnă că o anumită variabilă în procesul schimbării sale în considerare se apropie nelimitat de o anumită valoare constantă.

LIMITE DE TOLERANȚĂ, în agricultură și protecția mediului, prag admisibil de dăunători, care nefiind nimiciți, nu compromit roada.

LIMNAEIDE, familie de moluște brahiopode sedentare.

LIMNEE, denumire dată reprezentanților câtorva genuri de gasteropode pulmonate din ordinul bazomatoforelor.

LIMNIGRAF, dispozitiv automat de măsurare.

LIMNOLOGIE, ramură a hidrologiei uscatului, care studiază forma, dimensiunile, structura geologică și geneza depresiunilor lacustre, depozitele acumulate la fundul lor, proprietățile fizice și chimice ale apei lacurilor, regimul hidrologic, flora și fauna lor ș. a.; secțiune a hidrolo-

giei terenurilor, care studiază corpurile de apă continentale—lacuri, rezervoare, iazuri și întregul complex de procesele interdependente ce se desfășoară în ele.

LIMONEN, reprezentat al mentadienelor cel mai răspândit în natură.

LIMONIUM, gen de plante din familia Plumbaginaceae.

LIMUZINĂ, automobil de mare viteză cu două, uneori cu patru locuri, cu motor puternic, punte joasă, produs în serie și proiectat pentru a conduce pe drumurile publice și a face sport; Limuzină sportivă.

LIN, (Tinca tinca), pește de apă dulce din familia ciprinidelor.

LIN, vas de lemn în care se storc strugurii striviți, de obicei cu ajutorul zdrobitoarei. În trecut linurile se confecționau și din piatră și servea pentru storsul și tescuitul strugurilor.

LINACEE, (Linaceae), familie de plante angiosperme dicotiledonate.

LINALOL, alcool terpenic alifatic.

LINARIA, gen de plante din familia Plantaginaceae.

LINARIȚĂ, (Linaria), gen de plante ierboase, anuale sau perene, din familia Scrophulariaceae.

LINCOLN, de oi, rasă cu părul lung crescută pentru carne și lână.

LINCRUST, material de finisare.

LINE, grup de insule de corali (atoli) în partea ecuatorială a Pacificului, în Polinezia.

LINEA, gen de plante angiosperme din familia Caprifoliaceae.

LINGOARE, (Ononis arvensis), gen de plante perene și arbuști din familia Fabaceae.

LINGOU DE AUR, bloc de metal, servește ca tezaur sau material pentru confecționarea monedelor.

LINGOU, semifabricat sau un produs finit de metal, obținut prin turnarea materialului lichid într-o matrită, lingotieră, vas în care se întărește.

LINGUATULIDA, clasă de nevertebrate parazite.

LINGURA, Cantemir, Lingura.

LINGUREA, (Cochlearia), gen de plante ierboase anuale sau bienale din familia Brassicaceae.

LINGVATULIDOZE, boli parazitare ale animalelor și omului, cauzate de maturitatea sexuală sau stadiul larvar al pentastomida.

LINGVICĂ DESCRIPTIVĂ, ramură a lingvisticii care se ocupă de studierea structurii unei limbi la o anumită etapă a evoluției ei; curent în lingvistica americană (descriptivismul american), apărut la începutul sec. XX în legătură cu studierea limbilor amerindiene; una din ramificațiile structuralismului.

LINGVICĂ MATEMATICĂ, ramură a lingvisticii care folosește metode și procedee logico-matematice (din logica matematică, topologie, statistică, teoria probabilităților, structurilor, teoria mulțimilor ș.a.) la studierea fenomenelor de limbă.

LINGVICĂ PRAGMATICĂ, ramură a lingvisticii, care analizează relația dintre semne și interpretarea lor.

LINGVICĂ STRUCTURALĂ, una dintre ramificațiile lingvistice care studiază limba ca sistem sau structură (totalitate de raporturi și dependențe reciproce interne dintre componentele unei limbi).

LINGVICĂ, știință care studiază limbi naturale și cele artificiale. S-a constituit ca știință aparte în primul

sfert al sec. al XIX-lea, odată cu elaborarea bazelor teoretice de cercetare a structurii, evoluției și funcționării vorbirii omenești.

LINGVODIDACTICĂ, teoria generală de învățare a limbii.

LINIA CASCADELOR, bandă îngustă între poalele Munților Apalași (Platoul Piedmont) și ale Ținutului Atlantic din SUA.

LINIA CURZON, linie de demarcație convențională, a fost propusă la sfârșitul Primului Război Mondial de ministrul britanic de externe George Curzon ca o posibilă graniță între Rusia bolșevică și Polonia în timpul războiului polono-sovietic din 1919-1920.

LINIA DE APĂRARE GALAȚI-NĂMOLOASA-FOCȘANI, front în Primul Război Mondial.

LINIA DE DATE, linie condiționată, trasată pe suprafața globului pământesc pentru delimitarea punctelor ce indică aceiași oră locală, diferența fiind doar de o zi (linie ce trece prin polii geografici ai Terrei, iar punctele de pe ambele părți ce indică aceeași oră locală diferă circa cu o zi).

LINIA DE INFLUENȚĂ, în mecanica structurală, graficul dependenței magnitudinii la un anumit loc în structură din poziția unei forțe unitare a unei direcții constante, care se deplasează de-a lungul ei.

LINIA DE REPER, în geometrie linia L pe un plan se numește linie de sprijin față de curba C dacă conține un punct pe curba C, dar nu separă niciun punct.

LINIA DE TELECOMUNICAȚII, mediul fizic și complexul de hardware, infrastructură, utilizată pentru a transmite informații de la emițător la receptor.

LINIA DE TRANSMISIE, dispozitiv pentru transmisie direcțională de ener-

gie electromagnetică sau semnale electrice de la un obiect la altul.

LINIA DE ZĂPADĂ, nivelul suprafeței pământului, peste care predomină acumularea de precipitații atmosferice solide cu topirea și evaporarea lor.

LINIA LITORALULUI, linia de intersecție a suprafeței apei unui rezervor cu suprafața uscatului din jurul lui.

LINIA MAGINOT, după Maginot André (1877-1932), om politic francez. Ca ministru de Război (1922-1924; 1929-1932), a propus construirea unei linii de fortificații la granița de N-E a Franței, realizată în 1927-1936.

LINIA MANNERHEIM, linie de fortificare defensivă pe istmul karelian construită de Finlanda împotriva Uniunii Sovietice. În timpul războiului de iarnă a devenit cunoscut sub numele de Linia Mannerheim, după mareșalul baron Carl Gustaf Emil Mannerheim. Linia a fost construită în două faze: 1920-1924 și 1932-1939.

LINIA NEVELULUI, limita inferioară a zonei de alimentare cu firn a ghețarului, limita de răspândire a firnului vechi.

LINIARITATE, liniarism, scriitură orizontală, preponderent polifonică, controlată numai aproximativ de relații vertical-armonice.

LINIE „FIERBINTE”, serviciu de stat de consultanță gratuit pentru cetățeni.

LINIE AERIANĂ, traseu permanent de zbor al aeronavelor de transport, asigurat cu aerodromuri și instalații la sol (radiofaruri, semne de recunoaștere ș.a.), necesare pentru decolare și aterizare.

LINIE CONSANGVINIZATĂ, metoda de creare a hibridilor de porumb.

LINIE DE ASAMBLARE, suită de operații consecutive de îmbinare a diferitelor materiale și piese pentru asambla-

rea unui produs final; Linie automată, linie de influență, linie de producție în flux, linie rotorică automată.

LINIE DE BANDĂ, linie de transmisie care conține elemente conductoare sub forma uneia sau mai multor benzi metalice (plăci) separate prin aer sau electric.

LINIE DE CALE FERATĂ, complex de construcții, instalații și dispozitive, care formează o cale ferată pentru deplasarea vehiculelor feroviare. Este alcătuită din infrastructură (terasament, traverse), suprastructură (șine, macazuri, eclipse ș.a.) și poduri feroviare, tuneluri, viaducte ș.a.

LINIE DE COMUNICARE RADIORELEU, linie de comunicare multicanal pentru transmiterea mesajelor telefonice și telegrafice, programelor de televiziune, etc. printr-o rețea de stații de transmisii și recepționare a undelor radio predominantă în intervalul decimetric și centimetric (de la sute de MHz la zeci de GHz).

LINIE DE CURENT, în hidrodinamică și aerodinamică, o linie, tangenta la care în orice punct în momentul dat de timp este paralelă cu vectorul vitezei v a lichidului sau a gazului în punctul dat.

LINIE DE DEMARCAȚIE, linie convențională care în timpul armistițiului desparte trupele statelor beligerante; linie care împarte în zone de ocupație teritorială statul învins; linie care delimitează provizoriu un teritoriu litigios dintre două state vecine, linie (uneori o bandă) ce marchează frontiera în jurul unei zone specifice (definirea limitelor geopolitice temporare) sau ce separă părțile în război (adesea fac parte dintr-un acord de încetare a focului sau de armistițiu).

LINIE DE FORȚĂ, direcții sau sensuri care fiind ascunse sub cromoforme compuse, creează tensiuni vizuale atenuate.

LINIE DE MĂSURARE, dispozitiv de măsurare pentru studierea distribuției unui câmp electric de-a lungul unei linii de transmisie cu microunde și a parametrilor acesteia.

LINIE DE PLUTIRE, linie de intersecție a suprafeței apei cu corpul unei nave în stare de plutire. Linia de plutire de încărcare coincide cu suprafața apei la încărcarea maximă a navei, contururile de contact cu apa ale navei goale și cu încărcătura maximă.

LINIE DE TELECOMUNICAȚII, sistem tehnic, cu ajutorul căruia se obține legătura între obiecte de telecomunicații (aparate telefonice, telegrafice, receptoare-emitoare) sau între dispozitive de telemecanică; Linie de telecomunicație subacvatică.

LINIE DE TIPĂRIT ȘI FINISAT, sistem tehnologic în industria poligrafică.

LINIE DE TRANSMISIE ELECTRICĂ, structură extinsă de fire, cabluri, suporturi, izolatoare și dispozitive auxiliare, concepute pentru a transmite sau a distribui energia electrică de la centrale electrice la substații și consumatori, precum și pentru conectarea sistemelor energetice adiacente; Linie de transport de energie electrică, linie de transport de energie electrică aeriană.

LINIE ELECTRICĂ, ansamblu de conductoare, izolatoare și accesorii, destinat pentru transportul sau distribuția energiei electrice. Tensiunea liniei electrice depinde de puterea care se transportă și de distanța la care se transportă energia electrică.

LINIE ELICOIDALĂ, curbă spațială, descrisă de un punct care se rotește cu o viteză unghiulară constantă în jurul unei axe fixe și se mișcă simultan progresiv cu viteză constantă de-a lungul acestei axe.

LINIE GEODEZICĂ, termen de referință în matematică privind o generali-

zare a noțiunii de linie dreaptă într-un spațiu curbiliniu.

LINIE ÎN MICROBANDĂ, fâșii sub forma uneia sau mai multor benzi metalice paralele, depuse pe un substrat dielectric metalizat pe partea opusă.

LINIE MEDIANĂ A TRIUNGHILULUI, segment ce leagă mijlocul laturilor laterale ale triunghiului.

LINIE NIVALĂ, nivel pe suprafața Pământului, mai sus de care precipitațiile atmosferice solide (zăpadă, gheață) se mențin în tot timpul anului.

LINIE NODALĂ, linie dreaptă ce leagă nodurile orbitei unui corp ceresc și trece prin centrul dominant de atracție, determinând orbita corpului ceresc.

LINIE ROȘIE, normă pentru amplasarea edificiilor față de căile de comunicație; Linia proiectului.

LINIE, (lat. linea - orientare, direcție), termen de referință în arta plastică, mijloc de expresie; noțiune geometrică, definiția căreia este diferită în diferite compartimente ale matematicii; în genetică, grup de organisme de o specie, cu un anumit set de caractere asemănătoare ce se reproduc într-un șir de generații consecutive; organisme înrudite, cu un înalt grad homozigotic și care își transmit prin ereditate unele și aceleași caractere constante la un șir de generații; populație omogenă de plante de cultură, care se înmulțesc pe cale sexuală; se menține în mod selectiv la mai multe generații; linie genealogică, grup de animale provenite de la unul și același strămoș; linie de prăsilă, grup de animale omogene, urmași ai unui genitor comun cu o mare putere de transmitere a caracterelor; linie laterală, ansamblu de organe dermice specializate la ciclostomate, pești și unele amfibii; unitate tolerată de lungime în sistemul englezesc de măsuri.

LINII DE CÂMP, urmele de la capetele magnetului.

LINII DE ORDINUL DOI, linii plane ale căror coordonate dreptunghiulare carteziene satisfac ecuația algebrică de ordinul 2 cu coeficienții reali.

LINII TELURICE, linii spectrale formate în spectrele corpurilor cerești ca urmare a absorbției sau a emisiilor de lumină de moleculele de gaz din atmosfera Pământului.

LINIILE DE COMUNICARE ÎNDESITE, comunicare multicanal.

LINIILE FRAUNHOFER, linii întunecoase în spectrul Soarelui; termen de referință în fizică privind un set de linii de absorbție spectrală în lumina solară.

LINOGRAVURĂ, imagine tipărită de pe linogravură; metodă de gravare manuală a desenelor în plăci de linoleum.

LINOLEUM, material de finisare.

LINOLIC, ACID ~, acid carboxilic monobazic cu două legături duble izolate.

LINOTIP, în industria poligrafică, mașină de cules rânduri pentru obținerea textului original în rânduri întregi din literele individuale ale alfabetului.

LINȘAJ, metodă teroristă de influență asupra oamenilor;ucidere fără judecată a cuiva de către mulțime.

LINTE, (*Lens culinaris*), plantă anuală leguminoasă; gen de plante anuale erbacee *Lens*, ierboase din familia leguminoaselor. Se cunosc 5-6 specii. Lintea se cultivă în multe țări din Europa, Asia, Africa, America Latină, inclusiv în Republica Molodva.

LINTEA PRATULUI, (*Lathyrus*), latir, gen de plante erbacee anuale sau perene din familia leguminoaselor. În Republica Moldova se întâlnește Lintea-pratului de Tanger (*Lathyrus tingitanus*).

LINTIȚĂ, (*Lemna*), gen de plante acvatiche perene plutitoare din familia Lemnaceae.

LINUX, termen de referință în tehnologia informațiilor privind o familie de sisteme de operare de tip Unix, care folosesc Nucleul Linux.

LIOFILITATE ȘI LIOFOBILITATE, caracteristici ale interacțiunii intermoleculare la interfața a două faze condensate, dintre care una este lichidă.

LIOFILIZARE, proces tehnologic de deshidratare folosit în conservarea materialelor ușor alterabile.

LIPAN, (*Thimallus*), gen de pești de apă dulce din familia timalidelor.

LIPARIDE, familie de pești marini.

LIPAZE, fermenți din clasa hidrolazelor ce catalizează scindarea legăturilor eterice în moleculele de lipide.

LIPCANI or., Briceni, or. Lipcani.

LIPCANI, denumire dată tătarilor așezați de turci în raiaua hotinului; slujitori de la curtea domnească care îndeplineau funcția de curieri speciali, aflându-se în subordinea marelui postelnic.

LIPCENI, Rezina, Lipceni.

LIPICI, (*Lappula*), gen de plante erbacee anuale, bienale sau perene din familia Boraginaceae.

LIPICIOASĂ, (*Asperugo procumbens*), plantă ierboasă anuală din familia Boraginaceae. În Republica Moldova crește ca plantă ruderală.

LIPIDE, compuși naturali solubili în solvenți organici nepolari și practic insolubili în apă; substanță organică grasă, insolubilă în apă, componentă a materiei vii.

LIPIRE, unirea unor materiale solide (metale, aliaje metalice, mase plastice) cu aliaje de lipit lichide; Adeziune.

LIPITORI, (*Hirudinea*), clasă de viermi din încrengătura anelidelor.

LIPIȚA, cultură arheologică.

LIPNIC, bătălie desfășurată în 1470 între oastea lui Ștefan cel Mare și tătari, Hoarda de Aur, lângă localitatea cu același nume.

LIPNIC, Ocnița, Lipnic.

LIPODISTROFIE, afecțiune în care are loc afectarea stratului celular subcutanat.

LIPOM, tumoare benignă dezvoltată în țesutul adipos; Steatom.

LIPOMATOZĂ, depunere anormală de grăsime în diferite regiuni ale corpului.

LIPOPROTEINE, complexe de proteine și lipide legate între ele cu ajutorul interacțiunilor electrostatice și hidrofiele.

LIPOVANCA, Sângerei, Bilicenii Noi.

LIPOVĂȚ, Glodeni, Balatina.

LIPOVENI, Cimișlia, Lipoveni.

LIPOVENI, denumire dată rascolnicilor ruși, care, în urma prigonirii din partea autorităților țariste, au plecat din Rusia în sec. al XVIII-lea și s-au așezat cu traiul în Bucovina, Moldova, Delta Dunării și alte regiuni, păstrându-și în timp obiceiurile, portul și felul de trai.

LIPOZOMI, vezicule sferice create artificial, formate din unul sau câteva bistraturi lipidice.

LIPPIA CITRIODORA, *Aloysia citriodora*, plantă din familia Verbenaceae.

LIRA STERLINĂ, valuta oficială a Regatului Unit, inclusiv din Insulele Canalului și Isle of Man.

LIRA, (lat. *Lyra*), constelație din emisfera boreală.

LIRĂ, (gr. lyra), instrument muzical cunoscut din antichitate în Grecia; instrument popular ucrainean, belarus și rus.

LIRIC, unul dintre cele trei genuri literare, totalitatea operelor lirice (1) ale unui poet, ale unui popor, ale unei epoci etc.

LIRURUS, gen de păsări din familia traonide.

LISABONA, Lisboa, capitala Portugaliei, principalul centru economic, științific și cultural al țării.

LISODELFIS, gen de cetacee din familia delfinide.

„LISP”, (List Processing), termen de referință în tehnologia informațiilor privind un limbaj de programare funcțional.

LIST, (din sl. veche list), una dintre denumirile actelor publice sau private în diplomația moldo-slavonă.

LISTĂ, termen de referință în tehnologia informațiilor despre un tip de date abstracte care reprezintă un număr numărabil de valori ordonate, unde aceeași valoare poate apărea de mai multe ori.

LISTERIOZĂ, boală infecțioasă acută din grupul Zoonosis, a omului și a animalelor, cauzată de listerii, bacterii în formă de tijă Gram (+).

LISTING, set de proceduri pentru admiterea valorilor mobiliare în circulație la bursă, conform modului aprobat de organizatorul tranzacției.

LISTROFOROIDE, suprafamilie de acariforme.

LISIȘĂ, (Fulica atra), pasăre acvatică din ordinul raliiformelor.

LITA, gen de coleoptere din familia meiloide.

LITANIE, rugăciune lungă (rostită alternativ de preot și de credincioși).

LITCHI, gen de plante din familia Sapindaceae.

„LITERA”, editură particulară, înființată în 1989 la Chișinău.

„LITERATORUL”, revistă literară, înființată de Alexandru Macedonski. A apărut la București, cu mari intermitențe, între 1880 și 1919.

LITERATURA ARABĂ, cuprinde creațiile literare în limba arabă. Cele mai vechi opere literare arabe care s-au păstrat până astăzi provin din secolele V-VI d.Hr., perioadă numită „Jähiliyya” („epoca ignoranței”).

LITERATURA ARTISTICĂ, editură din Chișinău, 1977.

LITERATURA BOGOMILICĂ, parte integrantă a literaturii apocrife, apărută odată cu bogomilismul (doctrină creștină eretică).

LITERATURA BRETONĂ, literatura în limba bretonă din Bretagne, provincie istorică a Franței. Cele mai vechi monumente de limbă bretonă (glose la textele unor gramatici și poeți latini) au fost scrise prin sec. VIII-XI. În sec. al XIX-lea și XX se întreprind încercări de a renaște principalele genuri ale limbii bretone.

LITERATURA DE AVENTURI, specie literară în centrul căreia este un subiect dinamic și interesant, cu răpiri, situații catastrofale, mistere și ghicitori.

LITERATURA DE CURTE, denumirea generală a operelor lirice și narrative din Europa de vest din secolele XI-XV, care se bazează pe noțiunea de „curtoazie” ca bază pentru comportamentul unui cavalier și reflectă sistemul de valori al moșiei cavaleresti.

LITERATURA DIGITALĂ, cărți procesate.

LITERATURA EGIPTEANĂ, scrieri apărute în Egiptul antic, începând cu sec. al XXIV-lea î. Hr., cuprinde texte funerare, texte cu caracter magic ș.a.

LITERATURA ENGLEZĂ, literatura scrisă în limba engleză sau literatura compusă în engleză de scriitori care nu sunt în mod necesar din Anglia.

LITERATURA EPISTOLARĂ, scrisori publicate aparținând oamenilor celebri; opere artistice în formă de epistolă.

LITERATURA EVREIASCĂ, literatura scrisă în limba ebraică (ivrit) și idiș.

LITERATURA FENICIANĂ, literatură de pe teritoriul Feniciei antice și coloniile sale la sfârșitul mileniului II î. Hr.

LITERATURA FRANCEZĂ, literatura scrisă în limba franceză sau literatura compusă în franceză de scriitori care nu sunt în mod necesar din Franța.

LITERATURA GERMANĂ, literatura scrisă în limba germană sau literatura compusă în germană de scriitori care nu sunt în mod necesar din Germania.

LITERATURA GRECIEI ANTICE, opere care se referă la literatura scrisă în greaca veche.

LITERATURA HAGIOGRAFICĂ, se referă la viețile sfinților ca gen al literaturii religioase. Cuprinde descrierea vieții persoanelor sanctificate de biserica creștină.

LITERATURA HINDI, una dintre literaturile din India.

LITERATURA JAPONEZĂ, literatură în limba japoneză cu o istorie de aproape două milenii. Primele opere au fost puternic influențate de literatura chineză.

LITERATURA KASHMIRI, literatura în limba kashmiri, una dintre literaturile Asiei.

LITERATURA LATINĂ, literatură europeană din perioada antică. Perioadele literaturii latine sunt divizate convențional în Latina de Aur, care acoperă aproximativ perioada de la începutul secolului I î. Hr. până la mijlocul secolului I d.Hr. și Latina de Argint, care acoperă diferența perioadei clasice.

LITERATURA MEDITATIVĂ, poezie de reflecție, concentrată pe conștientizarea și identificarea legilor care stau la baza existenței.

LITERATURA ORIENTALĂ, cuprinde o serie de mari opere sacre și laice, adăvărat izvor de inspirație pentru scriitorii de mai târziu.

LITERATURA PENTRU COPII, gen literar care se adresează unui anumit segment de vârstă, respectiv celor aflați la anii copilăriei sau ai adolescenței (de la 1 an până la 18 ani). S-a născut în sec. al XIX-lea și a cunoscut o extindere abia în sec. XX.

LITERATURA POLIȚISTĂ, specie în literatura de aventuri în proză.

LITERATURA PRAKRITĂ, literatură indiană pe baza textelor prakrite; a fost într-o strânsă interconectare cu literatura sanscrită, mai târziu - cu literatura în limbă apabhraṃśā.

LITERATURA PROVENSALĂ, corpul scrierilor în limba occitană sau provençală, și a regiunilor învecinate din sud-estul Franței. Literatura provençală a înflorit din sec. al XI-lea până în sec. al XIV-lea, când poezia sa a atins înălțimi rare de virtuozitate și varietate în celebrarea iubirii curteneste sau cavalereste.

LITERATURA ROMÂNĂ, este literatura scrisă de autori români. În același timp, termenul se referă la întreaga literatură scrisă în limba română.

LITERATURA RUSĂ, este literatura scrisă de autori ruși. În același timp, termenul se referă la întreaga literatură scrisă în limba rusă.

LITERATURA SANSCRITĂ, literatură scrisă în limba sanscrită. În sens larg, literatura indiană veche, din care făceau parte „Vedele”, marile poeme epice „Mahabharata”, „Ramayana”, colecția folclorică de fabule și povești „Panchatantra” ș.a.

„LITERATURA ȘI ARTA”, săptămânal (din 1954).

LITERATURA ȘTIINȚIFICO-FANTASTICĂ, gen de literatură artistică care descrie într-o formă captivantă perspectivele posibile ale progresului științific și tehnic, pătrunderea omului în tainele naturii, ipoteze cu privire la viitorul societății, diverse invenții și descoperiri ne-realizate încă, dar plămădite de fantezia scriitorului; Literatura science fiction.

LITERATURA UGARITĂ, monumente literare din sec. XIV-XIII î. Hr. din Ugarit, realizate pe tăblițe de lut cu un alfabet cuneiform.

LITERATURA URDU, una dintre literaturile din India și Pakistan.

LITERATURĂ DIDACTICĂ, literatură instructivă, prezentare în forma artistică a filosofiei, religiei, moralei și a altor cunoștințe.

LITERATURĂ, în sens larg, termen generic care cuprinde scrierile științifice, politice, filosofice, publicistice ș. a.; în sens mai restrâns, numai opere literare.

LITERĂ DE TIPOGRAFIE, instrument poligrafic cules manual sau turnat la linotip; piesă confecționată din aliaj tipografic, masă plastică sau lemn, având forma unui paralelipiped, care poartă la un capăt relieful invers al unei litere sau al altui semn tipografic.

LITERĂ MAJUSCULĂ, litera de la începutul enunțului.

LITERĂ, semn grafic din alfabetul unei limbi, care redă în scris un fonem, o varietate de fonem sau un grup de fone-me. v. ALFABET; SCRIERE.

LITI, grup social cu drepturi la unele populații vechi germane și în statele medievale timpurii cu puternice influențe germane.

LITIERĂ, resturi vegetale care acoperă suprafața solului sau fundul bazinelor acvatice; strat de resturi vegetale și animale, care acoperă solul în pădure.

LITIGII FISCALE, relație între contribuabili și alte persoane care îndeplinesc o obligațiune fiscală, pe de o parte, și autoritățile fiscale și funcționarii acestora, pe de altă parte.

LITIGIU, Litigii de muncă, în dreptul sovietic, neînțelegeri care apar în relațiile de muncă dintre muncitori și slujbași, pe de o parte, și administrația întreprinderilor, instituției, organizației, pe de altă parte; conflict între persoane, instituții, state etc. care poate forma obiectul unui proces, unui arbitraj.

LITIU, (Lithium), Li, element chimic din grupa I (subgrupa metalelor alcaline) a sistemului periodic al elementelor. Nr. at. 3. Metal alb-argintiu, plastic, vâscos, se taie ușor.

LITOBIMORFA, ordin din clasa chilopoda.

LITOFAGA, gen de moluște din familia bivalve.

LITOGENEZĂ, proces geologic.

LITOGRAFIE, (din greaca veche litos - piatră și grafein - a scrie), metodă de tipărire prin care se obțin imprimeuri prin transferul de cerneală sub presiune dintr-o formă de imprimare plană direct pe hârtie.

LITOL, lubrifiant maleabil multifuncțional obținut prin îngroșarea lubrifiantilor petrolieri cu sarea de litiu a acidului hidroxistearic.

LITOLOGIE, ramură a geologiei care se ocupă cu studiul rocilor sedimentare.

LITOMĚŘICE, oraș în Cehia, monumente istorice și arhitectonice din Evul Mediu.

LITOMYŠL, oraș în Cehia, monumente istorice și arhitectonice din Evul Mediu, incluse pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

LITOPON, pigment anorganic alb.

LITORAL, coastă maritimă, fâșie de hotar între pământ și mare, caracterizată prin răspândirea formelor terestre de relief contemporane și antice, zonă litorală, zonă de fund marin, inundată la flux și drenată la reflux.

LITORINCUS, gen de reptile din familia colubride.

LITORINIDE, familie de moluște din familia gastropode.

LITOSFERĂ, învelișul exterior solid al globului pământesc.

LITOSOL, sol foarte galben, neevoluat, din roci consolidate, care au suferit o puternică eroziune.

LITOTĂ, figură de stil care constă în a spune cât mai puțin și a face să se înțeleagă cât mai mult.

LITOTRIPSIE, procedeu tehnologic.

LITOVOI, formațiune statală timpurie condusă de voievodul Litovoi.

LITRĂ, în Moldova medievală, unitate de măsură de greutate și capacitate egală cu 1/4 de oacă.

LITRU, unitate de măsură a volumului și a capacității în sistemul metric de măsuri la fel ca unitățile SI. Simbolul: l.

LITRUM, gen de plante din familia Lythraceae.

LITUANIENI, popor, populația de bază din Lituania.

LITURGHIE, în polisurile grecești serviciu public, datoria de stat, care a fost realizată de cetățenii înstăriți (de exemplu, conținutul participanților la competiții gimnastice); modul de oficiere a slujbelor religioase de cult creștin.

LIUDE, în Moldova medievală, oameni de rând, birnic.

LIVADĂ, teritoriu agricol plantat cu pomi fructiferi.

LIVERMORIU, Lv, element chimic radioactiv artificial din grupa a VI-a forma scurtă a sistemului periodic; se referă la transactinide; nr. at. 116.

LIVEZI, Soroca, Cremenciug.

LIVONIA, denumire a teritoriului Letoniei și Estoniei în Evul Mediu.

LIVRĂ, unitate anglo-saxonă de măsură pentru greutate; veche monedă franceză.

LIXUS, gen de insecte din familia curculionide.

LIZĂ, descompunerea dezintegrarea și dizolvarea unor celule sub acțiunea factorilor fizici, biologici sau chimici.

LIZIMETRU, instalație specială de măsurat cantitatea de apă infiltrată într-un anumit volum de sol.

LIZOGENIE, capacitatea celulei bacteriene, în care se află profagul, să lizeze cu formarea particulei fagale.

LÎSAIA GORA, UATSN, Ulmu.

LJUBLJANA, capitala Sloveniei, principalul centru economic, științific și cultural al țării.

LOBARIA, gen de plante licheni.

LOBBYISM, institut de presiune al sistemului politic și activitate de culise desfășurată în scopul influențării de către grupuri de afaceri, prin agenți

speciali, a oamenilor de stat, pentru a adopta în organele legislative, în organizații internaționale etc. anumite hotărâri favorabile acestor grupuri.

LOBELIA, gen de plante anuale sau perene, ierboase sau semiarbuști, din familia Lobeliaceae.

LOBODĂ, (Atriplex), gen de plante erbacee sau semiarbuști din familia Chenopodiaceae.

LOC AGESC, în Moldova medievală, taxe încasate de agă de la târgoveții orașului de scaun (sec. XVI-XVIII).

LOC DE PARCARE, teren special destinat parcării vehiculelor; Loc de parcare individual.

LOC DE PERZARE, în Moldova medievală, piață unde erau executate cei osândiți la moarte.

LOC GEOMETRIC, mulțime a tuturor punctelor (liniilor) planului sau spațiului, care au o proprietate comună.

LOCA EUROPEANĂ A ALBINELOR, boală infecțioasă a puietului de albine, îndeosebi la plodire deschisă.

LOCALITATE RURALĂ, așezare umană care nu se încadrează în criteriile prevăzute pentru localitățile urbane.

LOCALITATE URBANĂ, așezare umană care se încadrează în criteriile prevăzute pentru acest tip de localități.

LOCALITATE, așezare umană; Localitate rurală, localitate urbană.

LOCAȘ, spațiu lăsat liber într-o piesă, pentru asamblarea unui detaliu.

LOCATOR, dispozitiv tehnic pentru determinarea locației unui obiect folosind undele sonore sau electromagnetice reflectate de la acesta.

LOCAȚIE OPTICĂ, locația unui obiect (coordonatele de măsurare), recunos-

cându-i forma, folosind o sursă și un receptor de radiații optice; Locație laser.

LOCAȚIE, determinarea direcției obiectului și locația obiectului creat de un câmp acustic sau prin reflectare din semnal acustic generat de dispozitive speciale.

„**LOCKOUT**”, (engl. *lockout* – închidere, a nu lăsa), suspendarea temporară a angajatorului pentru îndeplinirea obligațiilor de bază referitoare la relația de muncă, adică îndatoririle de a presta muncă și de a plăti salariul cu reînnoirea ulterioară a îndeplinirii acestor atribuții după îndeplinirea obiectivului stabilit de angajator.

LOCOMIBILĂ, motor pentru batoze.

LOCOMOTIVĂ CU MOTOR, vehicul autonom care este pus în mișcare de un motor cu ardere internă Diesel.

LOCOMOTIVĂ ELECTRICĂ, vehicul acționat de motoare electrice de tracțiune care primesc energie din rețeaua de contact sau de la pachetul propriu de baterii.

LOCOMOTIVĂ, mașină autopropulsată de transport concepută să creeze o forță motrice (forță de tracțiune), pentru mișcarea garniturilor de tren sau a vagoanelor unice cu pasageri sau mărfuri pe căile ferate, vehicul autonom dotat cu o instalație alimentată cu abur, în care energia aburului comprimat este utilizată pentru a crea forța de tracțiune, necesară pentru a asigura mișcarea lui de-a lungul căii ferate; Locomotivă cu abur, locomotiva lui Trevithick.

LOCOMOȚIE, deplasare activă a animalelor și omului în spațiu la distanțe ce depășesc dimensiunile corpului.

LOCOTENENT MAJOR, grad militar.

LOCOTENENT, grad militar.

LOCOTENENT-COLONEL, grad militar.

LOCOTENENȚĂ DOMNEASCĂ, organism politico-administrativ menit să ocupe tronul României în mod provizoriu, constituit la 11 februarie 1866.

LOCUINȚĂ SOCIALĂ, locuință oferită persoanelor care nu dispun de resurse bănești suficiente pentru a achiziționa sau închiria o locuință la prețul pieței.

LOCUINȚĂ, apartament, casă, încăpere unde locuiește cineva.

LOCUSTELA, gen de păsări insectivore de dimensiuni mici din ordinul pase-riformelor.

LOCUTOR, persoană care formulează un enunț, cel care emite o comunicare.

LOCUȚIUNE, grup de cuvinte care are un sens unitar. Locuțiunea nu este analizabilă din punct de vedere sintactic și se comportă ca o singură parte de vorbire.

LODZ, oraș în partea centrală a Poloniei. Centrul administrativ al voievodatului omonim.

LOESS, rocă sedimentară.

LOFIUS, gen de pești din ordinul lofiiforme.

LOFOFORUS, gen de păsări din familia fasianide.

LOFT, cameră mare reconstruită pentru locuințe, în scopuri administrative, socio-culturale sau în alte scopuri în clădiri industriale.

LOGARITM, numărul N în baza a , exponentului puterii m , în care numărul a trebuie ridicat pentru a obține N .

LOGĂNEȘTI, Criuleni, Drășliceni.

LOGĂNEȘTI, Hâncești, Logănești.

LOGICĂ COMBINATORICĂ, ramură a logicii matematice ce studiază așa-numiții combinatori și proprietățile acestora.

LOGICĂ CONSTRUCTIVĂ, ramură a logicii matematice, dezvoltată în conformitate cu principiile așa-numitei direcții constructive în matematică, unde sunt necesare obiecte constructive a căror existență este afirmată în matematica constructivă.

LOGICĂ MATEMATICĂ, despărțitură a matematicii dedicată studierii problemelor matematice și întrebărilor legate de fundamentele matematicii.

LOGICĂ MODALĂ, ramură a logicii unde de rând cu enunțurile obișnuite se studiază și cele modale.

LOGICĂ POLIVALENTĂ, ramură a logicii matematice ce studiază modelele matematice ale logicii afirmațiilor.

LOGICĂ SIMBOLICĂ, denumire uneori folosită pentru logica matematică, datorită faptului că este mai răspândită decât cea tradițională, dat fiind că pentru a exprima conexiuni și propoziții logice sunt folosite simbolurile matematice.

LOGICĂ, știința formelor și legilor gândirii.

LOGIE, cameră neîncălzită inclusă în volumul total al clădirii sub forma unei nișe încastrate deschise din exterior; galerie deschisă care face parte dintr-o clădire; clădire de tipul galeriei, deschisă din una sau mai multe părți, sprijinită de coloane sau piloni.

LOGISTICĂ, activități de management, inclusiv planificarea, organizarea și controlul fluxurilor interne și externe de materiale, bunuri, finanțe, informații etc., pentru a satisface în mod optim cerințele consumatorilor.

LOGOCLONIE, tulburare a vorbirii caracterizată prin repetarea spasmodică

a cuvintelor sau părților de cuvinte, în special a silabelor finale.

LOGOFĂȚ, dregător în Moldova medievală; în Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova, titlu de mare dregător în ierarhia boierilor români, membru al Sfatului Domnesc; persoană care deținea acest titlu; secretar, scriitor într-o cancelarie; grămatic, diac, pisar, copist; vătaf (la o moșie boierească).

LOGOFTENI, Fălești, Logofteni.

LOGOGRAF, scriitor de proză (istorică); orator care compunea pledoarii și discursuri pentru alte persoane; scriitor de discursuri care folosea scrierea prescurtată; fiecare dintre primii istorici greci care încercau să reconstituie istoria triburilor și a orașelor grecești pe baza legendelor și a cronicilor.

LOGOGRAMĂ, semn grafic care înlocuiește un cuvânt fără să-i reproducă integral sau nereproducându-i deloc sunetele prin litere.

LOGOMETRU, dispozitiv pentru măsurarea raportului dintre două mărimi electrice.

LOGOPEDIE, ramură a pedagogiei speciale care studiază, tratează și corectează defectele de pronunțare în cazurile devierilor înăscute sau apărute pe parcursul dezvoltării vorbirii și a psihicului, a legităților specifice și funcționării lor la copiii de vârstă fragedă, preșcolară și școlară, precum și la maturi.

LOGOS, termen filosofic introdus de Heraclit din Efes pentru a desemna legitatea generală a dezvoltării Universului.

„**LOGOS-PRESS**”, revistă economică. Înființată în 1990 la Chișinău.

LOIALIST, populația din America de Nord, colonii britanice loiale Marii Britanii în timpul Războiului de Independență

din America de Nord 1775-1783; mișcare confesională și națională cunoscută, în mod special în Irlanda de Nord; fidel unui regim (politic).

LOIRE, cel mai lung râu din Franța, are o lungime de 1020 km, cu suprafața bazinului acvatic de 117 mii km².

LOITRĂ, scară mare folosită de armatele medievale (inclusiv oastea moldovenească) la asaltul cetăților; parte laterală în forma de scară a carului sau căruței.

LOJNIȚĂ, Loznița, uscătorie primitivă de fructe.

LOMBARD, instituție specializată în acordarea de împrumuturi și obiectele sau titlurilor de valoare depuse garanție contra împrumuturilor solicitate; casă de amanet.

LOMBARDIA, regiune istorică în nordul Italiei. Include 9 prov.: Bergamo, Breșia, Varese, Como, Cremona, Mantua, Milano, Pavia, Sondrio.

LOMÉ, capitala Togo, principalul centru economic, științific și cultural al țării, în Africa.

LONDRA, capitala Marii Britanii, principalul centru economic, științific și cultural al Angliei.

LONG BRANCH, stațiune climaterică din SUA.

LONGEVITATE, durată excepțională a vieții.

LONGEVITATE, viață care durează mai mult decât de obicei pentru o anumită populație.

LONGEVIVI, persoane care trăiesc până la o vârstă mult mai mare decât vârsta medie de deces la vârste înaintate într-o populație dată

LONGITUDINE, una dintre coordonatele sistemului sferic de coordo-

nate ce determină poziția punctelor pe suprafața Pământului, de pe sfera cerească, de pe suprafața Soarelui, a lunii, a planetelor; distanță în grade, măsurată pe ecuator, dintre meridianul care trece printr-un punct oarecare de pe glob și primul meridian (meridianul 0, care trece prin Greenwich); termen de referință în matematică privind distanța în grade.

LONGOBARZI, triburi ale germanilor răsăriteni. La începutul sec. I au locuit în bazinul inferior al Elbei, la începutul sec. al IV-lea pe cursul mijlociu al Dunării, iar în sec. al VI-lea se stabilesc în Polonia în calitate de Federați ai Bizanțului.

LONJERON, element structural longitudinal al aeronavelor și al mașinilor; element structural longitudinal în forma de grinzi.

LOPATNA, Orhei, Jora de Mijloc.

LOPATNIC, Edineț, Lopatnic.

LOPATNIC, râu în RM, afluent pe stânga al Prutului.

LOPĂȚAR, (Platalia leucorodia), cosar, pasăre migratoare din ordinul ciconiiformelor.

LOPĂȚEA, (Lunaria), gen de plante din familia Brassicaceae.

LOPĂȚICA, Cahul, Lopățica.

LOPBURI, oraș în Thailanda, monumente istorice și arhitectonice din sec. XVI-XVII.

LORANTACEE, (Loranthaceae), familie de dicotiledonate semiparazite.

LORD, în Anglia medievală, mare proprietar funciar feudal, senior; titlu onorific ereditar sau conferit de rege; membru al camerei superioare a parlamentului englez; termen care intră în componența titlului oficial, purtat de unii demnitari din Marea Britanie.

LORDOZĂ, curbură cu convexitatea anterioară a coloanei vertebrale în regiunea lombară, care apare în rahitism.

LORICATE, (Loricatae), clasă de nevertebrate marine din încrengătura moluștelor.

LORICIFERA, clasă de animale marine microscopice.

LORISIDE, (Lorisidae), familie de animale primare strepsirrhine.

LORO, cont bancar

LORRAINE, zăcământul de minereu de fier din Lorraine, Franța.

LORSCH, abație benedictină din or. Lorsch, Germania, monument istoric și arhitectonic, aflat sub ocrotirea UNESCO din 1991.

LOS GLACIARES, parc național în Argentina (1981, UNESCO).

LOS-ANGELES, oraș în sud-vestul SUA, situat pe litoralul Oceanul Pacific.

„L'OSSERVATORE ROMANO”, („Observatorul roman”), cotidian politic și religios, organ oficial al Vaticanului, apare din 1861 la Roma.

LOSTRIȚĂ, (Hucho hucho), pește răpitor dulcicol, din familia salmonide, din apele mari curgătoare de munte ale bazinului fluviului Dunărea.

LOT DIDACTIC EXPERIMENTAL, teren pentru observații și aplicații practice.

LOT, cantitate și calitate a mărfurilor livrate în baza unui contract; la tranzacționarea în schimb - o unitate de tranzație la schimb; suma standard de valori mobiliare sau bunuri permise pentru tranzacționarea schimburilor în ansamblu; în tranzacționarea licitației - mărfurile oferite spre vânzare sunt împărțite în loturi, constând fie dintr-un articol (un produs antic), fie din mai

multe lucruri de calitate uniformă; parcelă de teren; unitate de măsură a masei învechită, folosită în Rusia până în 1918 - un lot este egal cu 1/32 livre, sau 3 zolotnic-uri, sau aproximativ 12,797 g.

LOTERIE, joc de grup sau în masă, în cadrul căruia organizatorul său deține un fond de premii pe care îl pune în joc între participanți.

LOTHARINGIA, provincie istorică în N-E Franței; Casa de familii domnitoare succesiv în ducatul de Lorena, înainte de urcarea pe tron a lui Stanisław Leszczyński.

LOTOS, (Nelumbo), gen de plante din familia Nelumbonaceae.

LOTOS, (Nymphaea), gen de plante erbacee perene acvatice din familia Nymphaeaceae.

LOTRIT, mineral, a fost descoperit, în 1900, de Gh. Munteanu-Murgoci, pe valea Lotrului, în România.

LOTUS, gen de plante din familia Fabaceae.

LOȚIUNE, preparat cosmetic sau farmaceutic lichid folosit pentru îngrijirea pielii, unghiilor și a părului.

LOUISIANA, stat în sudul SUA, situat în cursul inferior al fluviului Mississippi.

LOURE, cimpoi în Franța; vechi dans popular francez și melodia după care se execută.

LOURENÇO MARQUES, orașul Maputo, cunoscut așa până în 1976, înainte de dobândirea independenței; centru administrativ al Mozambicului.

LOUTRAKI, stațiune climaterică și balneară din Grecia.

LOVITURĂ ARMATĂ, lovitură de stat, formă de schimbare violentă a regimului politic existent.

LOVITURĂ CONCENTRATĂ, operație militară masivă.

LOVITURĂ DE LA POARTĂ, în fotbal, punerea mingii în joc.

LOVITURĂ DE PEDEAPSĂ, sancțiune acordată de arbitru pentru o incorectitudine comisă de un jucător.

LOVITURĂ DE RĂSPUNS, contralovitură, contraatac.

LOVITURĂ DE STAT, lovitură de stat din Franța de la 9 termidor, anul II (27 iulie 1794), care a răsturnat dictatura iacobină; Lovitura de stat termidoriană.

LOVITURĂ LIBERĂ, continuarea jocului în semn de compensație pentru una din echipe.

LOVITURĂ SIMULTANĂ, operațiune militară, declanșată concomitent pe mai multe sectoare ale frontului.

LOVITURĂ SUCCESIVĂ, operațiune militară, declanșată în etape consecutive, una după alta.

LOXODROMĂ, termen de referință în matematică privind cursul de linie romb pe suprafața unui glob.

LOXODROMIE, linie trasată pe o sferă sau orice altă suprafață de revoluție, care intersectează toate meridianele sub un unghi constant K, cu același azimut.

LOYALTI, program de marketing pentru motivarea clienților în cooperarea continuă cu organizația și formarea unui contingent constant de consumatori.

LOZOVA, Strășeni, Lozova.

LUALABA, râu în Congo, are o lungime de 1 800 de km.

LUANDA, oraș, capitala Angolei, principalul centru economic, științific și cultural al țării.

LUARE DE OSTATICI, secretă sau deschisă, inclusiv cu utilizarea violenței sau amenințarea folosirii acesteia, luarea în stăpânire a unei persoane cu privirea ulterioară de a se deplasa la propria discreție sau punându-i o restricție semnificativă.

LUARE DE POZIȚIE, cucerirea unui cap de pod sau a unui obiectiv militar.

LUBLIN, oraș în estul Poloniei, centrul administrativ al voievodatului Lublin.

LUBRIFIANȚI INDUSTRIALI, uleiuri petroliere sau sintetice, utilizate pentru micșorarea frecării în mecanisme sau în calitate de lichid hidraulic.

LUBRIFIANȚI PENTRU COMPRESOARE, uleiuri petroliere cu aditivi, folosite pentru gresarea detaliilor supuse frecării în diferite tipuri de compresoare.

LUBRIFIANȚI PENTRU INSTRUMENTE, uleiuri minerale, sintetice și amestecurile lor utilizate pentru ungerea nodurilor de frecare și reducerea uzurii pieselor instrumentelor de precizie (dispozitive medicale și microelectronice, ceasornice etc.).

LUBRIFIANȚI, substanțe pe bază de petrol, sintetice, sau mixte, utilizate pentru ungerea suprafețelor de frecare pentru a reduce uzura, a preveni griparea suprafețelor de frecare ale pieselor, a îndepărta produsele de uzură din zona de frecare, a proteja împotriva coroziunii a golurilor de etanșare etc; materialele vâscoase sau prafuri care se introduc între suprafețele de contact a două corpuri solide cu mișcare relativă, pentru a forma un strat subțire care să înlocuiască frecarea uscată cu una fluidă și să împiedice sau să reducă astfel uzura, încălzirea etc.; Lubrifianți anticorozivi, lubrifianți din plastic concepuți pentru a proteja piesele, mecanismele și alte produse ale mașinii împotriva coroziunii; se referă la grăsimi plastice; Lubrifianți consistenți, acoperiri cu pulberi sau pelicule, aplicate pe suprafețele metalice în contact pentru a

reduce uzura și frecarea, pentru a preveni blocajul; Lubrifianți cu acoperire metalică, lubrifianți în componența cărora se includ aditivi ce conțin metale; Lubrifianți de etanșare, lubrifianți utilizați pentru etanșarea rosturilor și reducerea uzurii pe suprafețele conjugate ale părților mobile și staționare ale echipamentelor industriale și de transport; Lubrifianți plastici, lubrifianți denși pentru noduri de frecare deschise, ce nu curg la solicitări nu prea mari.

LUBRIFIERE, în industria de pielărie și blănuri, prelucrarea cu grăsimi a semifabricatelor din piele și blănuri.

LUCACI, retor și școlastic la școala de la Mănăstirea Putna, autorul Pravilei.

LUCANI, populație din ramura samnită, migrată în S Peninsulei Italice (antica Lucanie), venind dinspre Apeninii Centrali. Au intrat în contact cu coloniile grecești de pe teritoriul Peninsulei Italice, adoptându-le alfabetul.

LUCANIDE, familia de coleoptere din subordnul polifagilor.

LUCARNĂ, fereastră de formă ovală, rotundă sau poligonală, așezată vertical pe versantul acoperișului; element arhitectonic decorativ; fereastră din dormitor, deschisă spre o pantă a acoperișului sau o cupolă a unei clădiri.

LUCĂCENI, Fălești, Hărești.

LUCĂȘEUCA, Orhei, Seliște.

LUCEAFĂRUL, denumirea populară a planetei Venus.

LUCEAFĂRUL, una dintre cele mai cunoscute poezii ale lui Mihai Eminescu, începută încă din 1873, dar scrisă și finisată de-a lungul multor ani până la publicarea sa în aprilie 1883 în almanahul societății studentești „România jună” din Viena.

„**LUCEAFĂRUL**”, editură și tipografie, 1918, Chișinău, RM.

LUCERNĂ, (*Medicago*), gen de plante de nutreț din familia Fabaceae. Se cunosc cca 50 de specii, răspândite în Europa, Asia și America. În agricultură au o importanță mai mare 2 specii de lucernă perenă: lucerna comună (*Medicago sativa*) și lucerna galbenă (*Medicago falcata*). Se cultivă ca plantă furajeră (masă verde, fân, fânaș, siloz, făină de iarbă).

LUCERNĂ, opaț.

LUCEȘTI, Cahul, Lucești.

LUCIFER, purtător de lumină, din Evul Mediu devine numele Satanei.

LUCISM, doctrină estetică și direcție în arta avangardistă rusă la începutul secolului XX.

LUCIU, cea mai subțire peliculă transparentă de pe suprafața vitrată a ceramicii și sticlei; oferă produsului un lustru frumos, strălucitor cu culori de curcubeu datorită interferenței a razelor de lumină incidente și reflectate.

LUCRĂRI DE AMENAJARE A SPAȚIILOR VERZI, suită de lucrări de întreținere.

LUCRĂRI DE BETON, gamă de lucrări în teritoriu, pe șantierele de construcție la edificarea construcțiilor din beton și beton armat.

LUCRĂRI DE CONSTRUCȚIE RUTIERĂ, ansamblu de lucrări la construcția drumurilor auto și la întreținerea structurilor artificiale, clădirilor și drumurilor.

LUCRĂRI DE CONSTRUCȚII, ansamblu de lucrări la construcția și la întreținerea clădirilor; Lucrări publice.

LUCRĂRI DE ELECTROMONTAJ, procedee tehnologice în domeniu.

LUCRĂRI DE FINISARE, în construcții, complex de lucrări de construcție legate de decorațiunile exterioare și interne

ale clădirilor și structurilor, pentru a le spori funcționalitatea și calitățile estetice. Lucrările de finisare includ fațada, tencuiala, pictura și tapetul, podeaua, precum și lucrările de sticluit.

LUCRĂRI DE INFRASTRUCTURĂ, ansamblu de lucrări la construcția și la întreținerea rețelilor de apă, canalizare, termice și aprovizionare cu gaze.

LUCRĂRI DE LĂCĂTUȘĂRIE, ansamblu de procedee tehnologice în domeniul.

LUCRĂRI DE PĂMÂNT, ansamblu de lucrări efectuate în timpul construcției structurilor de sol (baraje de pământ, căi ferate și autostrăzi), construcția fundațiilor structurilor, planificarea teritoriilor pentru construcții.

LUCRĂRI DE TÂMLĂRIE, ansamblu de procedee tehnologice în domeniu.

LUCRĂRI DE TERMOIZOLARE, ansamblu de procedee tehnologice în domeniu.

LUCRĂRI DE ZIDĂRIE, ansamblu de procedee tehnologice în domeniu.

LUCRĂRI DE ZUGRĂVIRE, lucrări de finisare.

LUCRĂRI MINIERE DE CURĂȚARE, procese de producție interrelaționate pentru extragerea mineralelor dintr-un zăcământ subteran.

LUCRĂRI PREPARATORII, în construcții, pregătirea unui șantier pentru derularea lucrărilor de construcție sau reconstrucție a clădirilor și structurilor; în minerit, demararea lucrărilor de extragere a materiei prime din carieră în câmp deschis.

LUCRĂRI PUBLICE, tip de sancțiune legală ce se aplică mai multor ramuri ale dreptului.

LUCRĂRI TEHNICE DE CÂMP, set de măsuri orientate spre valorificarea te-

renurilor în scopul folosirii lor în agricultură, precum și pentru ameliorarea celor aflate deja în circuitul agrar.

LUCRĂRI TEHNICE SUBACVATICE, lucrări tehnice (inclusiv construcție și asamblare) efectuate sub apă în timpul construcției obiectelor hidraulice, întreținerea câmpurilor petroliere marine, amenajarea conductelor subacvatice etc.

LUCRĂRI TEHNICO-SANITARE, ansamblu de procedee tehnologice în domeniu.

LUCRU LA DISTANȚĂ, termen de referință în tehnologia informațiilor privind lucrul angajaților în afara locațiilor companiei, unde sunt angajați.

LUCRU, activitate umană utilă; element sau obiect material; noțiune a filosofiei lui Kant, desemnând realitatea obiectivă, existentă independent de cunoaștere; în Moldova medievală, denumire dată unor prestații în folosul domniei; în termodinamică, una din modalitățile de a modifica energia internă a unui sistem termodinamic datorită interacțiunii sale cu mediul, precum și o măsură cantitativă a acestei modificări.

LUCRUL DE IEȘIRE, lucru ce trebuie cheltuit pentru a scoate un electron din faza condensată de substanță în vid.

LUCRUL FORȚEI, mărime mecanică ce determină acțiunea forței, în funcție de valoarea și direcția forței și de deplasarea a punctului de aplicare.

LUDDISM, mișcare spontană de protest a muncitorilor englezi din a doua jumătate a sec. al XVIII-lea și din prima jumătate a sec. al XIX-lea, care s-a manifestat prin distrugerea mașinilor.

LUDDIȚI, adept al luddismului.

LUDOTERAPIE, metodă terapeutică în psihiatrie, care utilizează jocurile în

scopul resocializării bolnavilor mintali; Jocoterapie.

LUFĂ, gen de plante din familia Cucurbitaceae.

LUFAR, (*Pomatomus saltatrix*), pește răpitor marin, unicul reprezentant al familiei pomatomidelor.

LUFĂ, (*Luffa*), gen de plante din familia Cucurbitaceae.

LUFTOMER, dispozitiv pentru determinarea liberului (jocului) total în sistemul de direcție al unei mașini.

„LUFTWAFFE”, (germ. „armată aeriană”), nume dat de H. Göring, în 1935, aviației militare în timpul celui de-al treilea Reich (denumire păstrată și astăzi).

LUGANO, localitate în Elveția, monumente istorice și arhitectonice din epoca Renașterii, incluse pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

LUGANSK, oraș în estul Ucrainei, centru administrativ al regiunii Lugansk.

LUGOVOE, Soroca, Regina Mării.

LUH, oraș în regiunea Ivanovo, monumente istorice și arhitectonice din sec. al XIV-lea.

LUHAČOVICE, stațiune balneologică din Cehia.

LULLUBU, popor antic din Orientul Mijlociu, care locuia în zona superioară a râului Diyala, în Munții Zagros, la est de Mesopotamia.

LUMÂNARE, unitate veche de măsură a intensității luminii.

LUMÂNĂRICĂ, (*Verbascum*), gen de plante, de obicei bienale, erbacee, mai rar arbuști, din familia Scrophulariaceae.

LUMBAGO, durere acută în regiunea lombară ce limitează mobilitatea coloanei vertebrale.

LUMBINI, templu budist, monument istoric și arhitectonic din Nepal, ansamblul este inclus în lista Patrimoniului Mondial UNESCO.

LUME, tot ce există ca realitate și ca reflectare a ei; Univers, cosmos; mediu în care se desfășoară existența umană.

LUMEA A TREIA, termen geopolitic care desemnează cu aproximație țările în curs de dezvoltare, spre deosebire de țările lumii occidentale (sau „lumea întâi”, formată din țările dezvoltate, democratice și capitaliste) și de lumea a doua (țările socialiste și comuniste care grăvesc în jurul (fostei) Uniunii Sovietice).

LUMEA ANTICĂ, noțiune folosită în știința istorică, dar și în practica de predare a istoriei, drept sinonim al noțiunii „istoria antică”.

LUMEA VECHIE, denumirea comună pentru cele trei părți ale lumii cunoscute de europeni—Europa, Asia și Africa; în contrast cu Lumea Nouă.

LUMEN, unitatea de flux luminos în SI.

„**LUMINA**”, editură pentru literatură didactică și pedagogică din Republica Moldova, fondată în 1966.

LUMINĂ LENTĂ, fenomen fizic constând dintr-o scădere semnificativă a vitezei de grup a semnalelor de lumină.

LUMINĂ LUMINISCENTĂ, sursă de lumină de descărcare la presiune joasă în care radiația UV este electrică; Lumină naturală.

LUMINĂ ZODIACALĂ, lumină slabă, ce se extinde de-a lungul eclipticii.

LUMINĂ, radiații vizibile; termen de referință în arta plastică.

LUMINĂTOR, dispozitiv cu una sau mai multe surse de lumină fixe sau reglabile, proiectat pentru iluminatul camerelor, spațiilor deschise și obiectelor individuale.

„**LUMINĂTORUL**”, editură, 1908, Chișinău.

„**LUMINĂTORUL**”, revistă bilunară, Chișinău, din 1992.

„**LUMINĂTORUL**”, revistă lunară, Chișinău, (1908-1926).

LUMINI DE NAVIGARE, surse de lumină care, conform regulilor internaționale, pentru prevenirea coliziunilor pe mare, ar trebui să fie instalate pe toate vasele marine atunci când navighează în mări și oceane în timpul nopții.

LUMINI NAVALE, faruri de navigație.

LUMINIȚA, Nisporeni, Valea-Trestieni.

LUMINIȚĂ, (Oenothera), gen de plante din familia Onagraceae.

LUMINOZITATE CRITICĂ, luminozitatea limită a unei stele, la depășirea căreia steaua nu poate fi într-o stare de echilibru hidrostatic.

LUMPEN, individ care face parte din lumpenproletariat.

LUNA, satelit al Pământului și cel mai apropiat corp ceresc de Pământ.

LUNARIA, gen de plante din familia Brassicaceae.

LUNĂ NOUĂ, una dintre fazele Lunii, când coincid longitudinile ecliptice ale Soarelui și Lunii.

LUNĂ PLINĂ, faza Lunii, în care diferența dintre lungimile ecliptice ale Soarelui și ale Lunii este de 180 °; timp când Luna pe cer arată ca un disc luminos obișnuit.

LUNĂ SINODICĂ, interval de timp între două faze consecutive ale Lunii.

LUNĂ, interval de timp legat cu mișcarea Lunii în jurul Pământului; unicul satelit natural al Pământului; perioa-

dă de timp apropiată de perioada de revoluție a Lunii în jurul Pământului.

LUNCANI-PIATRA ROȘIE, este una dintre cele 6 fortărețe dace (Sarmizegetusa Regia, Luncani-Piatra Roșie, Costești-Blidaru, Costești-Cetățuie, Căpâlna și Bănița) din Munții Orăștie care constituiau sistemul defensiv al lui Decebal (fac parte din Patrimoniul Mondial UNESCO din România).

LUNCĂ INUNDABILĂ, parte a fundului unei văi a râului adiacent canalului, inundată în apă sau inundată cu viituri și sedimente aluviale fluviale; șesuri mlăștinoase sau inundabile timp îndelungat ale râurilor, cu un peisaj aparte, unde nu există păduri, dar predomină zăvoiaele de stuf, trestie, papură, rogoz.

LUNETĂ, fragment arhitectonic în zid, de forma unui arc sau bolte semicilindric; instrument optic; dispozitiv tehnologic de sprijin, element arhitectonic.

LUNGA NOUĂ, UATSN, Crasnâi Vinogradari.

LUNGA, Florești, Lunga.

LUNGA, râu în RM, afluent pe stânga al râului Ialpuș.

LUNGA, UATSN, Lunga.

LUNGIME DE UNDĂ, distanța dintre două puncte succesive ale unei unde, ce oscilează în aceeași fază; distanța dublă între cele mai apropiate două noduri sau maxime ale unei unde staționare.

LUNGIME PLANCK, unitate de lungime, egală cu 1.616229×10^{-35} metri.

LUNGIME, caracteristică numerică a dimensiunii unei linii.

LUNGUȚA, râuleț în RM, afluent pe dreapta al râului Lunga (bazinul râului Ialpuș).

LUNTRICICĂ, (*Oxytropis*), gen de plante leguminoase.

LUNULĂ, termen de referință în matematică privind două paranteze rotunde și mulțimile dintre ele.

LUP, (*Canis lupus*), mamifer carnivor din familia canidelor; simbol folosit de daci.

LUPA-RECE, Strășeni, Codreanca.

LUPĂ DE MĂSURĂ, dispozitiv de măsurare.

LUPĂ, dispozitiv de mărire; sistem optic pentru a examina obiectele mici, slab distins de ochi, situate la o distanță finită.

LUPĂRIA, Râșcani, Malinovscoe.

LUP-DE-MARE, (*Anarhichas*), gen de pești marini din ordinul perciformelor.

LUP-DE-PĂMÂNT, (*Proteles cristata*), mamifer răpitor din familia hyaenide.

LUPERCALIA, serbări romane, celebrare anual în cinstea zeului Faunus Lupercus.

LUPIN, (*Lupinus*), gen de plante, de obicei erbacee, anuale și perene din familia leguminoaselor. Lupinul se cultivă ca îngrășământ verde, plantă furajeră, iar unele specii, ca plante decorative.

LUPINUS, gen de plante din familia Fabaceae.

LUP-MARSUPIAL, (*Thylacinus cynocephalus*), unicul reprezentant contemporan al familiei tilacinide.

LUPOAI, (*Orobanchae*), gen de plante parazite, erbacee, anuale sau perene din familia Orobanchaceae; trăiește pe rădăcinile de floarea-soarelui, tutun, cânepă.

LUPTA DE LA CATLABUGA, episod important din lupta antiotomană, dusă

de Ștefan cel Mare, în care oastea moldovenească a reperat o mare biruință. A avut loc la 16 noiembrie 1485 lângă lacul Catlabuga.

LUPTA DE LA CĂLUGĂRENI, (1595), parte a conflictului otomano-muntean și parte a campaniei otomane din august – octombrie 1595.

LUPTA DE LA LIPNIC, bătălie în care oastea lui Ștefan cel Mare a zdrobit hoardele tătărăști, ce invadaseră Moldova. A avut loc în dumbrava de la Lipnic (în prezent r-nul Dondușeni, RM).

LUPTA DE LA MARIENBURG, 1410, asediu nereușit asupra cartierului general al Ordinului Cavalerilor Teutoni din castelul Marienburg, azi Malbork de lângă Gdansk/Danzig din Polonia, a forțelor combinate ale Uniunii polono-lituaniene sub conducerea regelui Vladislav II Jagello, la care se adaugă trupele lui Alexandru cel Bun, domnul Moldovei. Aseidiul a avut loc între 18 iulie 1410 și 19 septembrie 1410.

LUPTA DE LA POSADA, 1330, conflict militar între Regatul Ungariei și Țara Românească.

LUPTA DE LA SIFFIN, bătălie din anul 657 dusă între armatele Califului Ali ibn Abi Talib și armata conducătorului sirian Mu'awiya.

LUPTA DE LA SOCI, luptă care a avut loc la 7 martie 1471 lângă târgul Soci (pe râul Milcov, Țara Românească) între Ștefan cel Mare, domnul Moldovei, și Radu cel Frumos, domn al Țării Românești.

LUPTA DE LA STĂUCENI, din 1739, bătălie decisivă dintre oștirile ruse și cele turco-tătare în cursul războiului ruso-turc din 1735-1739.

LUPTA DE LA TĂTĂRENI, luptă care a avut loc la 23 noiembrie 1615 lângă satul Tătăreni (în apropierea orașul Iași) între oastea nobililor poloni, care îi sprijineau pe Movileștii refugiați în Po-

lonia, și dărăbanii voievodului Ștefan Tomșa.

LUPTA MOLDOVEI ÎMPOTRIVA JUGULUI OTOMAN, acțiuni antiotomane.

LUPTA PENTRU EXISTENȚĂ, una dintre principalele noțiuni ale teoriei evoluției.

LUPTĂ, ciocnire organizată dintre unitățile forțelor armate ale părților beligerante, având drept scop nimicirea grupurilor tactice ale inamicului, cucerirea (menținerea) unor poziții importante.

LUPTA GRECO-ROMANE, un stil de lupte în care se interzice ținutul de sub talie (diferență majoră între lupte greco-romane și luptele libere).

LUPTA LIBERE, un stil de luptă amator care se practică în întreaga lume, duel dintre doi sportive conform anumitor reguli, folosind diverse tehnici; alături de luptele greco-romane, face parte din cele două stiluri de lupte contestate în cadrul primelor jocuri olimpice.

LUPTA, sporturi cu criteriu unic – doi adversari se înfruntă direct, folosindu-și forța fizică și tehnica; luptele libere și luptele greco-romane au fost incluse mai târziu în programul JO.

LUPUL, (lat. *Lupus*), constelație din emisfera sudică a cerului.

LUSAKA, oraș, capitala Zambiei, principalul centru economic, științific și cultural al țării.

LUSCINIA, gen de păsări din familia muscipede.

LÜSHUNKOU, oraș în nord-estul Chinei, în provincia Liaodong, este administrat de districtul Dalian. Port-Artur.

LUSITANI, veche populație iberică din vestul Peninsulei Iberice, supusă de romani.

LUSTRAȚIA STRĂZII, consecință a absenței metodelor constituționale de lustrare.

LUSTRAȚIE, procedură specială pentru verificarea persoanelor care dețin funcții guvernamentale relevante și candidați pentru aceste funcții pentru cooperarea trecută cu serviciile de securitate națională; rit de purificare în Grecia și Roma antică; tradiție magică; inventarierea sistematică a proprietății de stat în Polonia; după anul 1989 - interzicerea accesului la funcții publice a unor categorii de demnitari din nomenclatura comunistă.

LUSTRĂ, corp de iluminat.

LUSTRUIRE, prelucrare mecanică, chimico-mecanică sau electrolitică a suprafețelor metalice și a materialelor nemetalice pentru a le polei.

LUTERANISM, una dintre formele principale ale protestantismului, doctrină a protestantismului german, întemeiată în sec. al XVI-lea de Martin Luther, care consideră esențială pentru mântuire numai credința, și proclamă autoritatea exclusivă a Bibliei, recunoscând numai două Taine: Botezul și Împărtășania.

LUTEȚIU, (Lutetium), Lu, element din grupa a III-a a sistemului periodic al elementelor, ultimul element din seria lantanidelor. Nr. at. 71.

LUTHERSTADT WITTENBERG, oraș din Germania, monumente de cult, is-

torice și arhitectonice din Evul Mediu, incluse pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

LUTJANIDE, familie de pești din ordinul perciforme.

LUTRA, gen de mamifere din familia mustelide.

LUTROPINĂ, hormon gonadotrop al vertebratelor elaborat de celulele adenohipofizei.

LUȚC, oraș, centru regional Volân, în Ucraina.

LUX, unitate de grad de iluminare în SI. Simbolul: lx.

LUXAȚIE, deplasare a extremității articulare a unui os din poziția normală față de articulația din care face parte, care provoacă o durere vie și pierderea capacității funcționale; Exartroză.

LUXEMBURG, capitala Luxemburgului, principalul centru economic, științific și cultural al țării.

LUXEMBURGHEZI, popor, populația de bază din Marele Ducat de Luxemburg.

LUXMETRU, dispozitiv de măsurare.

LUZACIA, (germ. Lausitz), regiune istorică în Europa centrală, pe teritoriul

actual al RFG Brandenburg și Saxoniei, precum și voievodatele Silezia Inferioară și Lubusz din Polonia.

LUZULA, gen de plante perene cu rizomi din familia Juncaceae.

LVOV, regiune, oraș în Ucraina.

LYCASTE, gen de plante monocotiledonate din familia Orchidaceae.

LYCOPERDON, gen de plante ciuperci din familia Agaricaceae.

LYCOPODIACEAE (Lusorodiaseae), familie de plante pteridofite. În Republica Moldova se întâlnesc brădișorul, cornișorul, pedicuța.

LYCOPODIALES, clasă de plante ierboase din filumul Lycopodiophyta.

LYCOPODIOPHYTA, filum de plante cu spori.

LYGODIUM, gen de plante ferigi.

LYGOSOMA, gen de șopârle din familia scincide.

LYMANTRIA DISPAR, fluture din familia Lymantriidae, dăunător al speciilor de pomicele și de pădure.

LYTHRACEAE, familie de plante dicotiledonate (ierburi, semiarbuști, arbuști, arbori).

— M —

M, a șaisprezecea literă a alfabetului rom. și sunetul corespunzător.

M = mega, element de compunere cu sensul de „foarte mare” „un milion”.

M = mili, element de compunere având semnificația „a mia parte”.

MAASTRICHT, penultimul etaj al cretacului superior, evidențiat în 1849 de geologul belgian André Dumont în împrejurimile orașului Maastricht din Olanda.

MABUIA, gen de șopârle din familia scincide.

MAC, (Papaver), gen de plante erbacee anuale și perene din familia Papaveraceae. În Republica Moldova cresc spontan 5 specii (Papaver rhoeas, Papaver dubium, Papaver argemone ș.a.). Se cultivă numai mac de grădină (Papaver somniferum).

MACAC, (Macacus), gen de maimuțe superioare din familia cercopithecidelor.

MACAIRODUS, gen de mamifere fosile dispărute.

MACAO, Regiunea Administrativă Specială Macao (Āomén), regiune autonomă în Republica Populară Chineză.

MACARA, mașină ciclică concepută pentru ridicarea și mișcarea orizontală a încărcăturii deținută de un dispozitiv de prindere a sarcinii până la descărcare; Macara cu bară, macara portal, macara-turn.

MACARTISM, campanie anticomunistă, declanșată în SUA de senatorul J. R. McCarthy, în perioada 1949-1954.

MACAT, cuvertură sau păretar de lână, cânepă sau bumbac. Se țese pe stativ în patru sau două ite. Ornamentul, de obicei geometric, este compus din pătrate mari și mici, formate prin încrucișarea firelor multicolore ale urzelii cu cele ale bățaturii.

MACAZ, dispozitiv al unui schimbător de cale, care servește pentru trecerea vehiculelor (locomotivă, tramvai, troleibuz) de pe o cale pe alta. Există macazuri de cale ferată și macazuri aeriene.

MACCHIAIOLI, grup de pictori italieni din Florența, constituit în 1860, care promova o manieră liberă în pictură.

MACEDONENI, popor slav de sud, populația de bază din Republica Macedonia de Nord.

MACEDONIA ANTICĂ, regiune istorică în Balcani, cu monumente istorice și arheologice; stat antic în sec. V-II î. Hr. din Peninsula Balcanică.

MACEDONIA, regiune istorică în centrul peninsulei Balcanice.

MACERAȚIE, eliminare de particule solide de către un corp menținut într-un solvent.

MACH, unitate de viteză.

MACHETĂ, text integral sau fragmentar al unei opere științifice, destinat discuției înainte de publicare.

MACHIAVELISM, sistemul politic al lui Machiavelli, care preconiza atingerea scopurilor prin orice mijloace.

MACHISM, empiriocriticism; ideologie bazată pe ideea că bărbatul domină din punct de vedere social femeia.

MACKENZIE, fluviu în America de Nord, pe teritoriul Canadei. Lungime 1738 km.

MACOCHA, prăpastie carstică în Moravia, Cehia.

MACOMA, (Macoma), gen de moluște bivalve din familia tellinide.

MACRIFAGI, celule tisulare ale sistemului imun înzestrare cu mobilitate exprimată și capabile de fagocitoză.

MACRO, prefix savant însemnând „mare”.

MACROCEFALIE, anomalie de dezvoltare caracterizată prin mărirea dimensiunilor craniului.

MACROCINETICĂ, ramură a chimiei fizice și fizicii chimice ce descrie tiparele transformărilor chimice în relația lor cu procesele de transfer de materie, energie, sarcină electrică, moment etc., cauzate de diferența condițiilor unei reacții chimice în diferite puncte ale unui sistem microscopic sau condițiile de la limitele acestuia.

MACROCLIMAT, principalele caracteristici ale climatului de pe globul pământesc și climatul marilor zone geografice—continente și oceane, unor părți ale lor, ale unor zone geografice aparte.

MACROCONTEXT, întregul ansamblu în cadrul căruia a fost utilizat un cuvânt (aspectul textual, psihologic, social etc.).

MACROECONOMIA, parte componentă a științei economice care se preocupă de studierea fenomenelor economice la nivel de economie națională sau global.

MACROEVOLUȚIE, totalitatea proceselor dezvoltării evoluționiste a principalelor complexe de caractere specifice taxonilor supraspecifici sau macrotaxonilor, genuri, familii, ordine, clase etc.

MACROLIDE, clasă de antibiotice naturale.

MACROMOLECULARI, COMPUȘI ~, compuși chimici cu o masă moleculară de la câteva mii la multe milioane.

MACROMOLECULĂ, moleculă de polimer; constă dintr-un număr mare de unități structurale identice sau diferite, combinate prin legături chimice ce se formează în timpul sintezei.

MACROPODIDE, familie de marsupiale din ordinul diprotodontia.

MACROPODIUM, gen de plante din familia Brassicaceae.

MACROPODUS, gen de pești din familia osfronemide.

MACROPROCESOR, program de sistem conceput pentru prelucrarea textului preliminar a unui program original scris într-un limbaj de programare.

MACRORELIEF, principalele forme de relief (munți, platouri, câmpii, depresiuni, șesuri etc.), procese endogene care definesc trăsăturile naturii unei regiuni vaste.

MACROSCOLIDIDE, familie de mamifere din încrengătura macroscolide.

MACROSPORIOZE, denumire învechită a alternariozelor.

MACROSTRUCTURĂ, structură văzută cu ochiul liber.

MACROURIDE, familie de pești din ordinul gadide.

MADAGASCAR, insulă din sud-vestul Oceanului Indian, face parte din statul Madagascar.

MADAPOLAM, țesătură din bumbac de în, netedă, lucioasă și dură la pipăit, pentru lenjerie de pat și rufe de corp.

MADEIRA, arhipelag vulcanic în E Oceanului Atlantic, situat la 545 km la vest de țărmul marocan al Africii, constituind provincia Funchal a Portugaliei; râu în America de Sud (Bolivia și Brazilia), afluent drept al Amazonului, format prin unirea râurilor Mamoré și Beni, care izvorăște din Anzi, cunoscut și sub denumirea de Rio Madeira.

MADISON, oraș în din nordul SUA, centru administrativ al statului Wisconsin.

MADONNA DI CAMPIGLIO, stațiune climaterică montană din Italia.

MADOQUA, gen de mamifere din familia bovide.

MADRID, capitala Spaniei, principalul centru economic, științific și cultural al țării.

MADRIGAL, (din lat. matricale – cântec în limba maternă), cântec pe o singură voce, de obicei cu caracter liric, interpretat în limba italiană (spre deosebire de cântecele cu text latin); poezie lirică scurtă cu caracter glumeț; cântec religios; poezie scurtă care exprimă sentimente delicate sau aprecieri galante la adresa unei femei.

MADUROMICETE, grup de actinomicete ce întrunește bacterii aerobe cu miceliu ramificat cu hife aeriene.

MAESTRU AL SPORTULUI, titlu onorific al unui sportiv pentru performanțe deosebite.

MAFIE, organizație teroristă secretă criminală din Sicilia și SUA care tinde să se substituie puterii publice printr-o formă primitivă de judecată și de pedeapsă, exercitată în favoarea unor persoane private; grup, asociație de persoane unite pentru a-și satisface prin orice mijloace interesele private, chiar împotriva celor publice.

MAGAS, oraș în din Rusia, capitala Ingușetiei.

MAGAZIN ILUSTRAT „A MIC”, apare lunar în Republica Moldova, 1999.

MAGAZIN ISTORIC PENTRU DACIA, revistă istorică.

MAGDALENA, fluviu în Columbia.

MAGDEBURG, oraș în Germania, centru administrativ al districtului Magdeburg.

MAGHIARI, (Unguri), persoană care face parte din populația Ungariei sau este originară de acolo; popor finougri și populația de bază din Ungaria.

MAGHIRAN, (*Origanum majorana*, *Majorana hortensis*), plantă erbacee perenă (în cultură, bienală și anuală) sau semiarbut din familia Lamiaceae. Se cultivă în Europa de Sud, Europa Centrală, Asia, Africa, SUA ș.a. Din frunze și flori de maghiran se extrage ulei eteric. Frunzele și lăstarii se folosesc în calitate de condiment; Maioran.

MAGI, preot la unele popoare orientale din antichitate; filosof; fiecare din cei trei regi care au venit la Betleem să se închine lui Hristos; filosof; astrolog; magician.

MAGIE, totalitate de rituri și acțiuni, legate de credința în posibilitatea de a influența forțele supranaturale; totalitatea procedurilor, formulelor, riturilor

etc. prin care se invocă forțe supranaturale spre a produce miracole; practica acestor procedee, formule etc.

MAGISTRALĂ, calea prin care circulă datele în interiorul unui calculator, între două sau mai multe elemente ale acestuia; traseu principal; Magistrală de cale ferată, conductă magistrală.

MAGISTRAT, (lat. magistratus – demnitar, funcție publică), în Roma antică, cetățean ales pentru exercitarea unor importante atribuții de conducere; membru al corpului judiciar (judecător, procuror); membru în conducerea administrativă, judiciară etc. a unui oraș; autoritate publică (administrativă, judiciară etc.).

MAGISTRATURĂ, în Roma Antică, grup de persoane care dețineau funcții înalte în stat; în Imperiul Rus, funcționari ai sistemului judiciar care dețineau rangul de judecători (magistrați); într-o serie de țări moderne, ansamblul funcțiilor din justiție care îndeplinesc funcții judiciare; sistemul judiciar; sistem de pregătire și atribuire a unui master.

MAGISTRU, în Roma Antică, persoană cu funcție; mai târziu în Europa, conducător al unei instituții laice sau bisericești; cel de-al doilea grad academic acordat persoanelor care au absolvit universitatea.

MAGMATISM, procese geologice în scoarța Pământului.

MAGMĂ, substanțe topite în interiorul globului pământesc.

MAGNA CHARTA LIBERTATUM, (1215), document emis în Anglia în timpul domniei regelui Ioan Fără de Țară. Prin această Cartă se urmărea îngădirea puterii regelui în scopul eliminării abuzurilor comise de monarh sau de reprezentanții săi direcți, precum și garantarea unui număr de drepturi pentru toți cetățenii.

MAGNAT, (Magnus), mari proprietari de capital industrial și financiar; mari latifundiari maghiari sau polonezi.

MAGNET PERMANENT, produs industrial dintr-un aliaj magnetic, care își păstrează stabil gradul de magnetizare, fiind expus la câmpuri magnetice externe, temperaturi ridicate, șoc, vibrații etc.

MAGNET, corp magnetizat, care creează un câmp magnetic; Magnet supraconductor.

MAGNETISM SOLAR, totalitate de procese fizice asociate cu apariția și dinamica câmpurilor magnetice pe Soare.

MAGNETISM, fenomen fizic; set de fenomene asociate, cu o formă specială de interacțiuni materiale, ce apar între particule cu moment magnetic; parte a fizicii ce studiază aceste interacțiuni și proprietățile corpurilor; Magnetism terestru, geomagnetism.

MAGNETIT, oxid natural de minereu de fer. Cristalizează în sistem cubic; formează mase granulare și cristale octaedrice sau rombo-dodecaedrice.

MAGNETOCHEMIE, ramură a chimiei fizice ce studiază relațiile dintre structura moleculară, electronică și cristalină a substanței și proprietățile sale magnetice precum și influența câmpurilor magnetice asupra proceselor chimice.

MAGNETODIELECTRICI, materiale cu proprietăți speciale.

MAGNETOFON VIDEO, dispozitiv electronic pentru înregistrarea și/sau reproducerea semnalelor video, audio pe bandă magnetică.

MAGNETOFON, dispozitiv electromagnetic, care înregistrează sunetele produse/create pe o bandă magnetică și le reproduce ulterior.

MAGNETOMETRU, dispozitiv pentru determinarea valorilor instantanee de inducție și rezistența a câmpului magnetic în probe feromagnetice.

MAGNETON, unitate de măsură pentru magnetizația electronului și a nucleelor atomice.

MAGNETOPLAST, material compozit pe bază de pulbere magnetică dură și un polimer liant; se confecționează magneți permanenți de polimeri.

MAGNETOU, dispozitiv pentru aprinderea unui amestec de lucru al motoarelor cu combustie internă în carburator în condiții în care utilizarea unei baterii nu este practică.

MAGNETRON, dispozitiv electric cu microunde care transformă energia surselor de energie în energia oscilațiilor de microunde, în care formarea fasciculului de electroni și interacțiunea sa cu câmpul electromagnetic al cuptorului cu microunde au loc într-un spațiu în care constantele câmpurilor electrice și magnetice sunt perpendiculare între ele; dispozitiv electronic cu vid, care generează microunde folosind interacțiunea unui flux de electroni cu un câmp magnetic.

MAGNEZIT, mineral, materie primă pentru industrie.

MAGNEZIU, (Magnesium), Mg, element din grupa a II-a a sistemului periodic al elementelor. Nr. at. 12. Sunt cunoscuți și izotopii artificiali radioactivi.

MAGNEZONI, reactivi organici pentru determinarea cationilor metalici; conțin grupa azoică.

MAGNICO, aliaj de magneziu, nichel și cobalt; Alnico.

MAGNICAT, rugăciune sau cântec de mulțumire.

MAGNITUDINE STELARĂ, măsură a iluminării, creată de un corp ceresc pe

un plan perpendicular pe razele incidente; măsură a strălucirii corpurilor cerești.

MAGNITUDINE, forța unui cutremur; grad de intensitate a unui cutremur de pământ.

MAGNOLIA, gen de plante arbori și arbuști din familia Magnoliaceae.

MAGNOLIACEE, (Magnoliaceae), familie de dicotiledonate, lemnoase, răspândite, mai ales, în regiunile subtropicale și temperate din America de Nord și Asia.

MAGOT, (*Macaca sylvanus*), maimuță din genul macac.

MAGRIB, (Maghrib), din arabă gharaba „a apune” (Soare), numele dat de călătorii arabi medievali, geografi și istorici țărilor din Africa de Nord situate la vest de Egipt - Libia, Tunisia, Algeria, Maroc.

MAGYAR VIZSLA, rasă de câini de vânătoare.

MAHABALIPURAM, ansamblu arhitectonic, monument istoric și arhitectonic din antichitate și Evul Mediu, din India, inclus pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

MAHABHARATA, poem epic din literatura sanscrită.

MAHACIKALA, oraș situat la poalele munților Caucazul Mare, oraș în Federația Rusă.

MAHAIROD, (*Machairodus*), gen de mamifere fosile din ordinul carnivorelor.

MAHALA, Dubăsari, Corjova.

MAHALEB, vișin-turcesc, (*Cerasus mahaleb*), specie de arbore sau arbust din familia Rosaceae. Crește spontan în Asia Anterioară, Europa de Sud. Mahaleb este un bun portaltai pentru vișin (în RM este raionat) și pentru cireș.

MAHANADI, fluviu în partea de N-E a peninsulei Indus, în India.

MAHARADJAH, titlu dat prinților în India; persoană care are acest titlu.

MAHĀVASTU, text al școlii de budism timpuriu Lokottaravāda. se descrie ca fiind o prefață istorică a codurilor monahale budiste.

MAHDI, mesia, mântuitorul musulmanilor.

MAHMUDEA, monedă turcească de aur, bătută de sultanul Mahmud II. Circula și în Moldova (începutul sec. al XIX-lea), fiind egală cu 60 lei-taleri.

MAHON, (*Swietenia mahagoni*), arbore de origine tropicală din familia Meliaceae. Mahonul crește în Cuba, Haiti, insulele Bahamas, Florida de Sud.

MAHORCĂ, tutun-turcesc, (*Nicotiana rustica*), plantă anuală erbacee din familia Solanaceae. Originară din America. Din mahorcă se fabrică tutun de fumat, acizii nicotinic și citric, preparate nicotinic (nicodust, nicotin-sulfat ș.a.).

MAI, ciocan masiv de lemn, folosit la baterea parilor, în dulgherie ș.a.; unealtă de lemn în formă de lopată cu coada scurtă, folosită pentru baterea pânzei și rufelor la spălat; unealtă care servește la îndesarea diferitelor materiale (beton, pământ ș. a) prin lovituri consecutive. Se folosește la lucrările de construire a diferitelor clădiri, șosele, aerodromuri, la confecționarea formelor de turnat metal ș.a.

MAIA, grup de triburi și naționalități amerindiene, înrudite prin limbă. Locuiesc în Mexic, Honduras, Guatemala și Hondurasul britanic.

MAIAC or., UATSN, or. Maiac.

MAIAMI, oraș în SUA situat în sud-estul statului Florida.

MAIANTEMUM, gen de plante perene din familia Asparagaceae.

MAIEUTICĂ, metodă socratică folosită în discuțiile filosofice, care presupune ajungerea la o concluzie printr-o succesiune de întrebări și răspunsuri.

MAIMUȚĂ, nume dat mai multor specii de animale mamifere superior organizate din ordinul primatelor.

MAIMUȚE ANTROPOIDE, nume dat primatelor superioare din familiile hlobatide și ponjide, care aparțin suprafamiliei hominoidelor.

MAINE COON, pisică maine de tipul enot, rasă de pisici cu părul semilung.

MAIOR, grad militar.

MAIOVCA, Ocnița, Ocnița.

MAISCOE, Florești, un timp s-a numit Fundoia, Iliciovca.

MAIUL PĂMÂNTULUI, (*Centaurium*), gen de plante anuale, bienale sau perene din familia Gentianaceae. În Republica Moldova se întâlnesc 6 specii prin poiene, pajiști, locuri umede.

MAIZE, plantă agricolă cerealieră; Porumb, popușoi.

MAJĂ, (din ung. mazsa), în Moldova medievală, unitate de măsură egală cu 100 ocale (cca 120 kg); căruță pentru transportarea peștelui, car mare cu marfă.

MAJOLICĂ, (it. maiolica), produse din lut ars colorat cu pori mari (bază ceramică), acoperit cu glazură; se caracterizează prin forme masive, strălucire, lucitoare în combinații cu diferite culori contrastante; tip de faianță italiană, material de construcție.

MAJOR, (lat. major - mai mare), mod având semitonurile situate între treptele III-IV și VII-VIII; acord de trei sunete, format dintr-o terță mare inferioară

și o terță mică superioară, sunetele extreme constituind un interval de cvintă perfectă; gamă a modului major.

MAJORANT ȘI MINORANT, două funcții, pentru care valorile primei funcții nu sunt mai mici, iar valorile celei de a doua nu sunt mai mari decât valorile unei funcții date.

MAJORAT, ordin de moștenire a bunurilor celui mai vârstnic dintr-o familie, caracteristic relațiilor juridice din epoca feudalismului.

MAJORDOM, în Franța, în Evul Mediu, intendent al domeniilor regale și al palatului; persoană însărcinată cu administrarea unui palat (regal sau princiar); șeful personalului de serviciu din casele nobililor sau ale marilor bogătași.

MAJORITATE, primul criteriu fundamental al unui mod democratic de a lua decizii comune, condiția principală și necesară pentru alegerea unui candidat la o funcție electivă; Majoritate parlamentară, majoritate calificativă.

MAJUSCULĂ, literă mare, este folosită ca literă inițială la scrierea substantiveilor proprii (Cahul, Maria, Nistru) și a cuvintelor de la începutul propoziției.

MAKAIRA, gen de pești din familia istioforide.

MAKARSKA, stațiune climaterică din Croația.

„MAKLER”, („Маклер”), săptămânal în Republica Moldova, 1991.

MAL, margine îngustă de pământ situată de-a lungul unei ape; țarm.

MALABO, capitala Guineei Ecuatoriale, principalul centru economic, științific și cultural al țării.

MALABSORBȚIE, dereglarea absorbției prin mucoasa intestinului subțire a substanțelor nutritive.

MALACCA, peninsulă în sud-estul Asiei, partea sudică a peninsulei Indochina; strămoare care unește Marea Andaman cu Marea Chinei de Sud și desparte insula Sumatra (Arhipelagul Malaiez) de peninsula Malacca

MALACIE, pierdere a consistenței, ramolire a unui organ sau țesut.

MALACOLOGIE, compartiment al zoologiei care studiază sistematica, filogeneza, zoogeografia, biologia și ecologia moluștelor.

MALACOSOMA NEUSTRIA, specie de fluturi din familia Lasiocampidae.

MALACOSTRACA, clasă de animale crustacee superioare.

MALADIE MUSCULARĂ ALBĂ, maladie la animalele agricole tinere.

MALAEZI, grup de naționalități din sud-estul Asiei, înrudite prin origine, limbă și cultură. Locuiesc în Indonezia, Malaysia și Thailanda (peste 13 mil. 1970).

MALAGA, oraș în sudul Spaniei, centru administrativ al provinciei Malaga.

MALAGASY, (până în 1966, Republica Malgașă), stat situat pe insula Madagascar și insulele înconjurătoare.

MALAGUEÑA, dans popular spaniol și melodia după care se execută.

MALAHIT, mineral, piatră semiprețioasă.

MALARIE, (it. mala aria – aer rău, aer nesănătos), grup de boli infecțioase provocate de plasmodii; boala infecțioasă transmisă la om prin înțepătura țânțarului infectat de genul Anopheles; Paludism, frigiditate de baltă.

MALAVI, grup de popoare înrudite din Malavi.

MALAXOR, echipament tehnologic industrial în domeniu.

MALAYALI, popor, populația de bază (94%) a statului Kerala din India (22 mil. oameni, 1970).

MALBEC, soi timpuriu de viță-de-vie pentru vin, originar din sud-vestul Franței. Vinul de Malbec se folosește, în temei, ca material de cupajare.

MALCOCI, Ialoveni, Malcoci.

MALDIVIENI, popor, populația de bază din Republica Maldive.

MALE, capitala Republicii Maldive, principalul centru economic, științific și cultural al țării.

MALEABILIZAREA FONTEI, în metalurgie, procedeu tehnologic.

MALEIC ȘI FUMARIC, ACIZI ~, izomeri geometrice ai acidului etilen-1,2-dicarboxilic, cel mai simplu reprezentant al acizilor dicarboxilici olefinici.

MALEICĂ, ANHIDRIDĂ ~, anhidrida acidului cis-etilen-1,2-dicarboxilic.

MALEZIENI, grup etnic, populația de bază din Malaysia.

MALGAȘI, grup de popoare austroneziene, populația de bază din Madagascar.

MALIC, ACID ~, acid hidroxicarboxilic alifatic saturat dibazic.

MALIK, titlu transmis ereditari conducătorilor și regatelor în perioada preislamică, în sudul Arabiei și Siria, în sec. IV-VI, interpretat ca legătură dintre puterea divină și om.

MALINOIS, cea mai răspândită rasă de câine ciobănesc belgian.

MALINOVSCOE, Râșcani, Malinovscoe.

MALIYE, (tc.), departamentul finanțelor Imperiului Otoman, condus de un başdefterdar.

MALLING, metoda de formare a produselor din sticlă pentru obținerea suprafețelor curbe.

MALM, jurasicul superior, epoca superioară a jurasicului. Cuprinde 4 veacuri (etaje): calovian, oxfordian, chimerigian și titonic.

MALOFAGE, (Mallophaga), ordin de insecte parazite fără aripi, asemănătoare cu păduchii.

MALOFAGOZE, bolile de păsări și mamifere, cauzate de insectele parazitare din grupul Mallophaga; au o largă răspândire.

MALOVATA NOUĂ, sat în Dubăsari; din 1971 contopit cu s. Comisarovca-Nouă.

MALPOLON, gen de șerpi veninoși din familia psammophiine.

MALTA, insulă din Arhipelagul maltez, Republica Malta.

MALTEZI, popor, populația de bază din Republica Malta.

MALTHUSIANISM, teorie potrivit căreia populația globului crește în progresie geometrică, în timp ce mijloacele de existență cresc în progresie aritmetică; nume generic pentru diverse concepții teoretice și măsuri practice care pot fi reduse la două direcții de bază: constrângerea direcționată a creșterii populației și recunoașterea factorului demografic predeterminat biologic și principal pentru dezvoltarea economică.

MALVACEE, (Malvaceae), familie de plante dicotiledonate ierboase sau lemnoase. În Republica Moldova găsim 13 specii.

MALVASIA ROZĂ, Malvasia roșie, soi semitimpuriu de viță-de-vie pentru vin. Originar din Italia. În RM raionat din 1964. Din malvasia roșie se prepară vinuri albe de masă și de desert.

MAMA PĂDURII, (Lathraea), gen de plante parazite din familia Orobanchaceae. În Republica Molodva, se întâlnește șerpărița, (Lathraea squamaria), care parazitează pe rădăcini de arbori și arbuști frunzoși (alun, tei, fag, frasin).

MAMAIA, stațiune climaterică din România.

MAMBO, dans de origine cubaneză și melodia după care se execută.

MAMECTOMIE, extirpare a glandei mamare.

MAMELUCI, ostași-sclavi de origine turcică și caucaziană, care constituiau garda ultimilor sultani ai Egiptului și Siriei din dinastia Aiubizilor, (1171-1250); soldat de cavalerie din garda personală a sultanilor din Egipt.

MAMIFERE, (Mammalia), clasă de animale vertebrate cu cea mai superioară organizație.

„**MAMMOTH PUMP**”, dispozitiv de pompare pentru a ridicare lichidele sau amestecurile hidraulice folosind aer comprimat.

MAMOGRAFIE, metoda de investigare a glandelor mamare cu ajutorul aparatelor radiologice speciale; Mamograf.

MAMONA, nume dat diavolului, considerat că ispitește pe oameni prin bani; banul câștigat pe nedrept.

MAMUT, (Mammuthusprimigenius, Elephasprimigenius), mamifer dispărut, specie de elefant.

MAN, insulă în marea Irlandei, teritoriu dependent cu statut special.

MANA RĂSĂRITEI, boală a răsăritei provocată de ciuperca *Plasmopara halstedii*.

MANA TUTUNULUI, (Peronosporoză tutunului), boală a tutunului provocată de ciuperca *Peronospora bacina*.

MANA VIȚEI-DE-VIE, boală a viței-de-vie provocată de ciuperca *Plasmopara viticola*. Atacă organele verzi. A pătruns în Europa din America în 1878; în Basarabia, în 1884.

MANA, Orhei, Seliște.

MANAGEMENT DUAL, principiu de asigurare a controlului feedback, care constă în faptul că acțiunile de control sunt generate simultan pentru a realiza un obiectiv dat de un obiect controlat și pentru a monitoriza proprietățile obiectului gestionat.

MANAGEMENT ECOLOGIC, activitate în domeniu pentru prevenirea poluării mediului înconjurător.

MANAGEMENT FINANCIAR, un sistem de cunoștințe și instrumente pentru gestionarea eficientă a resurselor întreprinderii în scopul realizării obiectivelor strategice și pentru depășirea unor probleme tactice.

MANAGEMENT MILITAR, domeniu de știință, doctrină și aplicații practice specifice prin metode, procedee de activitate.

MANAGEMENT NEURAL, utilizarea rețelelor neuronale pentru a genera semnale de control în sistemele de control; caz special de control inteligent de folosire a rețelelor neuronale artificiale pentru rezolvarea unor probleme de monitorizare a obiectelor dinamice.

MANAGEMENT OPTIMAL, în automatizare - management care asigură atingerea obiectivului în următoarele condiții: obținerea valorii extreme a unui anumit criteriu (indicator) al calității controlului și respectarea restricțiilor privind acțiunile de control și valorile de ieșire; domeniu al matematicii, în care sunt studiate probleme non-clasice de calcul variațional.

MANAGEMENT ORGANIZAȚIONAL, domeniu de știință, doctrină și aplicații

practice specifice în activitatea organizațională.

MANAGEMENT, ansamblul activităților de organizare, de conducere și de gestiune a întreprinderilor, a unei ramuri de activitate umană; activitate legată de acțiunea asupra sistemului socio-economic și tehnologic pentru trecerea lui de la o stare dată la alta.

MANAGEMENTUL DEȘEURILOR, activitate în domeniu pentru colectarea, depozitarea și prelucrarea deșeurilor.

MANAGEMENTUL PAJIȘTII, ramură a fitotehnicii ce include un complet de măsuri organizaționale și agrotehnice orientate spre îmbunătățirea terenurilor furajere naturale, dar și crearea celor artificiale; știința care elaborează bazele teoretice și metodice, precum și tehnologiile de creare, ameliorare și folosire rațională a terenurilor furajere.

MANAGEMENTUL PĂDURII, sistem de măsuri ale statului, orientate spre asigurarea folosirii raționale, sporirea productivității, reproducerea, protecția pădurilor, cât și de creștere a culturii gospodăriei silvice.

MANAGEMENTUL RESURSELOR PENTRU APĂRARE, domeniu de știință, doctrină și aplicații practice specifice în gestionarea patrimoniului din domeniu.

MANAGUA, capitala statului Nicaragua, principalul centru economic, științific și cultural al țării.

MANAMA, Al-Manamah, capitala statului Bahrainului, principalul centru economic, științific și cultural al țării.

MANĂ DE APĂ, (*Glyceria aquatica*), plantă erbacee, perenă, din familia Poaceae.

MANĂ, conform Bibliei, hrana cerească, dăruită evreilor în pustiul Sinai.

MANCHESTER TERRIER, rasă de câini din grupul terrierilor.

MANCIURIA, o regiune din nord-estul Chinei. Din această regiune provine poporul manciurian, care a cucerit China și din rândul căruia provine dinastia manciuriană, care a condus China pînă în 1911.

MANCIURIENI, naționalitate, populație autohtonă sau locuitor din Manciuria din China de nord-est (Dunbei).

MANCO, lipsă de bani, pierdere de mărfuri la transportarea lor.

MANCURT, persoană lipsită de memorie, care se supune orbește unui stăpân.

MANDALA, în budism și tantrism, imagine-simbol servind ca instrument al contemplației.

MANDARIN, (*Citrus reticulata*), denumire a unor specii de pomi fructiferi subtropicali din genul *Citrus*, familia Rutaceae.

MANDARIN, nume dat de către portughezi demnitarilor indigeni din Indochina, extins apoi de către europeni la înalții funcționari publici din China Feudală; persoană importantă și influentă; persoană care se consideră superioară celorlalte și manifestă dispreț față de oamenii simpli și de munca lor.

MANDAT AL DEPUTATULUI, document ce atestă legalitatea și autoritatea unui deputat al parlamentului sau al altui organ reprezentativ; funcție publică atribuită unui deputat al unui corp parlamentar sau al altui organ legislativ și al cărei conținut este determinat de constituție și de alte acte juridice constituționale.

MANDAT IMPERATIV, un contract conform căruia partea autorizată se angajează să acționeze în interesul celui alt partid, sub forma relațiilor dintre funcționarii aleși și cei care au participat direct la alegeri; mandatul unui

membru al parlamentului sau al altui organ reprezentativ al guvernului.

MANDAT, certificat care autentifică anumite împuterniciri titularului; mandatar; împuterniciri, ordin, delegație pentru a reprezenta voința și interesele omului, comunității de oameni, societății, statului, pentru a acționa în numele lor; document ce atestă autoritatea persoanei, organismului, instituției căreia i-au fost acordate.

MANDATAR, persoană care reprezintă interesele altei persoane fizice sau juridice.

MANDIBULĂ, compartiment al aparatului maxilar al unor animale.

MANDOLINĂ, (it. mandolino), instrument muzical cu coarde de metal din familia lăutei, având o cutie de rezonanță boltită sub formă de pară.

MANDRAGORA, (*Mandragora*), gen de plante cu flori din familia Solanaceae.

MANDRIL, (*Mandrillus sphinx*), gen de maimuțe primate cercopetice.

MANDRINĂ, dispozitiv pentru montarea și fixarea pieselor de prelucrare sau a sculelor de tăiere pe mașini de tăiat metal sau pentru prelucrarea lemnului.

MANEJ, loc de antrenament pentru hipism; loc special amenajat unde se dresază caii, unde se învață călăria etc.; arenă de circ pe care evoluează animalele dresate. v. **ARENĂ**.

MANEVRABILITATE, capacitatea unui vehicul de a-și schimba poziția în spații sau parametrii de mișcare (viteză, direcție) pentru o anumită perioadă de timp și cu cea mai mică rază de rotire.

MANEVRĂ, deplasare rapidă a unei unități militare; exercițiu de pregătire tactică a subdiviziunilor armatei.

MANGAN, (Manganum), Mn, element din grupa a VII-a a sistemului periodic al elementelor. Nr. at. 25. Constă dintr-un izotop natural stabil; are și 5 izotopi artificiali radioactivi.

MANGANIN, aliaj de precizie pe bază de cupru cu adăugarea de mangan și nichel, caracterizat printr-o schimbare extrem de mică la rezistența electrică în domeniul temperaturilor din încăpere.

MANGANOCONIOZĂ, pneumoconioză produsă de mangan și sărurile sale.

MANGO, gen de plante veșnic verzi din familia Anacardiaceae.

MANGOLD, specie de sfeclă *Beta vulgaris*.

MANGONNEAU, mașină militară de aruncat pietre din familia trebuchet.

MANGROVĂ, tip de ecosistem de pe țărmurile marine din zonele ecuatoriale și tropicale.

MANGUSTĂ EGIPTEANĂ, (Herpestes ichneumon), mamifer răpitor din familia viveridelor.

MANGUSTĂ, (Herpestes), gen de mamifere carnivore din familia viveridelor.

MANIE, boală mintală caracterizată printr-o stare de excitație intensă, prin trecerea de la o idee la alta, prin intensitatea asociațiilor de idei; stare de iritare puternică, dar trecătoare, provocată de un fapt care contrariază, generând o stare agresivă.

MANIERISM, curent artistic premergător barocului, apărut în Italia sec. al XVI-lea; formalism în realizarea unei opere artistice sau literare, rezultat mai ales din folosirea mecanică și repetată a anumitor procedee; totalitatea caracteristicilor definitorii ale stilului unui artist; stil și direcție în artă, arhitectură și literatura europeană originară din Italia, din anii 1520, în timpul tranziției de la Renaștere la Epoca modernă.

MANIFEST, declarație scrisă, cu conținut de program, prin care o grupare literară etc. își fac cunoscute în mod public profesiunea de credință și intențiile pentru viitor sau își justifică atitudinea din trecut; formă specială de act cu caracter extraordinar, public, solemn sau programatic.

MANIFESTARE, exteriorizare a gândurilor, sentimentelor, personalității etc. cuiva.

MANIFESTUL PARTIDULUI COMUNIST, documentul-program al comunismului lansat de K. Marx și F. Engels (1848).

MANIHEISM, doctrină religioasă din Orientul Apropiat, potrivit căreia lumea este guvernată de două principii, al binelui și al răului.

MANIHOT, gen de plante angiosperme din familia Euphorbiaceae.

MANILA, oraș, capitala de facto a Republicii Filipinelor (din 1948 capitala oficială a țării este orașul Quezon City). Situat pe litoralul de sud-vest al insulei Luzon.

MANIOC, (Manihot), gen de plante monoice din familia Euphorbiaceae. Se cunosc peste 130 specii, răspândite în America tropicală. Specii de cultură prețioase: Manioc de tapiocă (Manihot esculenta), cultivat pentru făină alimentară, numită tapiocă, *Manihot glaziovii*, care conține cauciuc, ș.a.

MANIPULARE, influențarea opiniei publice printr-un ansamblu de mijloace (presă, radio etc.); acționare indirectă asupra cuiva pentru a-l face să acționeze sau să gândească într-un anumit mod; acțiuni de influențare a opiniei publice; Manipulare politică.

MANIPULATOR, în tehnică, dispozitiv sau mașină pentru controlul poziției spațiale a diferitor obiecte; dispozitiv periferic pentru computer folosit pentru a muta cursorul pe ecranul moni-

torului (mouse, trackball, joystick, light pen etc.); persoană care manipulează ceva sau pe cineva.

MANITĂ, substanță organică zaharată conținută în rășina de frasin și în unele ciuperci; Manitol.

MANNHEIM, oraș din landul Baden-Württemberg, în Germania.

MANNICH, REACȚIA ~, aminometilarea compușilor organici cu un atom de hidrogen mobil sub acțiunea formaldehidei și amoniacului.

MANOMETRU, dispozitiv pentru măsurarea presiunii la gaze, lichide și vapori; Manometru vacuumat, vacuummetru, manometru de vid, manometru diferențial.

MANOR, structuri administrative, politico-juridice în localitățile rurale din Anglia în Evul Mediu și perioada modernă timpurie.

MANS, localități rurale sau urbane în Galia în secolul al VI-lea, clădiri și terenuri adiacente acesteia; în Galia și pe pământurile Germaniei în sec. al VIII-lea pământ al țăranilor șerbi, pentru care urmau să achite diferite dări.

MANSABDARI, tabel de ranguri militare și administrative ale funcționarilor din Evul Mediu în India.

MANSARDĂ, spațiu de locuit aflat direct sub acoperișul unui edificiu; etaj construit cu pereți oblici direct sub acoperiș.

MANȘETĂ, partea de etanșare elastică a unei mașini, mecanism sau dispozitiv, de obicei sub forma unui inel.

MANȘON, dispozitiv pentru conectarea conductelor, cablurilor de oțel, arborilor etc.

MANTA, Cahul, Manta.

MANTIA PĂMÂNTULUI, învelișul interior al Pământului.

MANTIE, haină de postav lungă și largă, purtată mai ales de călugări, peste altă îmbrăcăminte; în biologie, cuta externă a pielii la moluște, unele crustacee care acoperă tot corpul sau o parte a acestuia.

MANTRA, formulă sacră cu valoare magică și educativă, în unele practici și religii orientale (yoga, budism, hinduism, tantrism).

MANU MILITARI, (lat.), acțiuni dure în vederea încetării unui fenomen social prin folosirea forței armate.

MANUAL, (lat. manualis, de mână), carte în care sunt expuse într-un anumit sistem cunoștințele științifice de bază ale unui obiect de studiu pentru a fi însușite de elevi sau studenți; ansamblu al claviaturilor la instrumentele muzicale cu taste (orgă, clavecin); claviatură; carte în care în mod sistematic sunt expuse cunoștințele de bază într-un anumit domeniu, tip principal de literatură didactică.

MANUALUL DE LEGI AL LUI ARME-NOPOL, culegere de legi feudale, întocmită în 1345 de Constantin Armenopol, jurist bizantin; Hexabiblu lui Armenopol.

MANUELINO, stil în arhitectura în Portugalia din secolele XV-XVI, ce combină caracteristicile de design ale goticului târziu cu decorul renascentist italian, simbolurile heraldice și elementele ale limbajului artei maure.

MANUFACTURA DE COVOARE DIN SAVONNERIE, întreprindere textilă din Franța; monument de istorie și cultură, Franța.

MANUFACTURĂ, formă de producție premergătoare mării industrii, caracterizată prin predominarea muncii manuale, prin diviziunea amănunțită a muncii în cadrul atelierului și prin reunirea muncitorilor și a meșterilor în ateliere sub conducerea patronului.

MANUSCRIPTUM, revistă trimestrială editată de muzeul literaturii române din București.

MANUSCRIS, (din lat. manus, mână și scriptuin, scriere), în sensul inițial, orice text scris de mână (inscripții pe piatră, cărămidă, papirus, pânză, mătase, hârtie ș. a); operă, lucrare, text scris de mână (azi și dactilografiat) netipărit.

MANUSCRISELEDELAMAREAMOARTĂ, Manuscrisele de la Qumran, vechi manuscrise pe papirus și pergament (peste 40 000 fragmente), descoperite între 1947-1965 în peșterile Wadi-Qumran, Wadi-Murabba'la și Masada de pe țărmul de nord-vest al Mării Moarte; manuscrisele de la Marea Moartă.

MANUSCRISELE ȘCOLII DE LA BAGDAD, monumente istorice.

MAN'YŌSHŪ, cea mai veche antologie de poezie din Japonia.

MANZALA, lagună artificială din Delta Nilului, în Egipt.

MAOISM, doctrină, ideologie și practică comunistă chineză inspirată de teoria marxistă a lui Mao Zedong.

MAPAMOND, harta celor două emisfere ale globului pământesc.

MAPARE, termen de referință în tehnologia informațiilor privind ordonarea documentelor.

MAPUTO, capitala Mozambicului, principalul centru economic, științific și cultural al țării.

MAQAMA, gen specific literaturii arabe, preluat ulterior și de alte literaturi orientale.

MAR CHIQUITA, lac sărat închis, în Argentina.

MARA, zeul morții în panteonul budismului.

MARABU, (*Leptoptilus*), gen de păsări din familia ciconiidelor, ordinul ciconiformelor.

MARACAIBO, oraș în nord-vestul Venezuelei, statul Sulia cu 1,00 mil. locuitori; lac (lagună) în nord-vestul Venezuelei. Suprafață: 13.210 km².

MARACAS, instrument muzical de percuție sud-american.

MARAL, (*Cervus elaphus sibiricus*), subspecie a cerbului nobil din familia cervidelor.

MARAMĂ, (tc. mahrama), broboadă, obiect al portului național feminin în Moldova.

MARAMONOVCA, Drochia, Maramonovca.

MARAMUREȘ, județ în România.

MARAMUREȘ, provincie istorică în nord-vestul României.

MARANGONI, EFECTUL ~, apariția fluxurilor de fluide, cauzate de eterogenitatea tensiunii de suprafață la interfața gaz-lichid sau lichid-lichid.

MARANTA, gen de plante angiosperme din familia Marantaceae.

MARASM, stare de slăbiciune fizică deosebită; decădere morală și spirituală.

MARATHI, castă dominantă; popor în vestul Indiei, populația de bază din statul Maharashtra.

MARATON, (gr. Marathon), alergare de maraton, probă sportivă de alergare pe distanța de 42 km 195 m; de obicei pe șosea. Maratonul face parte din programul Jocurilor Olimpice și al competițiilor naționale și internaționale.

MARATTIALES, ordin de plante cu spori din filumul Tracheophyta.

MARBLIT, sticlă de construcție.

MARCA ICOANEI, mici compoziții finite pe marginile icoanelor, formând cicluri tematice în context cu imaginea icoanei.

MARCAJUL ANIMALELOR, se aplică în biologie pentru identificarea animalelor.

MARCANTIOFITA, filum de plante superioare.

MARCANTIOPSIDA, clasă de mușchi.

MARCAREA ANIMALELOR, (înfiereare, dăngăluire), unul din modurile de marcarea animalelor (cailor, vitelor mari cornute) cu o cifră sau cu un semn convențional.

MARCASIT, mineral, materie primă pentru industrie și piatră prețioasă.

MARCATOR, echipament agricol în domeniu pentru marcarea locului de plantare sau de semănare a culturilor; echipament industrial în tehnică.

MARCAȚI, COMPUȘI ~, compuși chimici cu o compoziție izotopică modificată a unui oarecare element chimic.

MARCĂ COMERCIALĂ, semn plasat pe un produs sau ambalaj și folosit pentru identificarea produselor unei anumite companii; model, simbol, nume, sau o altă trăsătură specifică a unui produs; brand; marca fabricii; marca firmei.

MARCĂ DE ÎNCĂRCARE, marcă de bord liber.

MARCĂ, în Evul Mediu în Europa, pământurile de frontieră ale comunității, formate din păduri, pășuni, pământuri pustii, apă, alte terenuri necultivate; obște sătească din Europa Apuseană medievală, în care pământul arabil rămâne proprietate privată; termen utilizat la început pentru fonologie, s-a extins și la alte domenii, desemnând o trăsătură a cărei prezență sau absență are capacitatea de a distinge unități lingvistice, adică de a realiza opoziții;

timbru poștal sau taxă de timbru; simbol, marca întreprinderii, semn al companiei pe produse; Marcă teritorială; tip de materiale de construcție.

MARCĂUȚI, Dubăsari, Marcăuți.

MARCHET, Hâncești, Pogănești.

MARCHETĂRIE, artă decorativă, obiect.

MARCHITAN, negustor ambulant.

MARCHIZ, titlu purtat, în societatea medievală apuseană, de către conducătorul unui comitat de frontieră; conducător militar al unei mărci; titlu de noblețe în unele țări din Europa Apuseană, superior aceluia de conte și inferior aceluia de duce; persoană care poartă unul dintre aceste titluri.

MARCOMAN, numele mai multor triburi germanice, stabilite la începutul erei creștine pe cursul superior al Dunării, care au purtat numeroase războaie împotriva Imperiului Roman. Atestat documentar din a doua jumătate a mil. I î. Hr.

MARCOTAJ, procedeu tehnologic de înmulțire a plantelor în horticultură.

MARCOTEȚ, vas de lut de formă tronconică, cu corpul puțin bombat, având asperități pe suprafața interioară. Servește la pisatul macului, usturoiului ș.a. În Moldova este cunoscut din sec. al XVII-lea.

MARE CĂPITAN DE ȚINUT, în Moldova medievală, dregător, căruia îi erau subordonate toate steagurile (detașamentele) de slujitori din ținutul respectiv.

MARE EPICONTINENTALĂ, zonă maritimă.

MARE INTERCONTINENTALĂ, mare, situată între două sau mai multe continente.

MARE INTERINSULARĂ, mare, situată printre insule, praguri, stânci solitare și ape superficiale, care împiedică schimbul liber de apă cu partea deschisă a oceanului.

MARE INTERNĂ, bazin acvatic, care are un scurt schimb de apă cu oceanul printr-o strâmtoare relativ îngustă, în mare.

MARE LIBERĂ, mare deschisă, întinderea mării sau a oceanului, care nu face parte din apele teritoriale sau interioare ale vreunei țări și asupra căreia nu-și exercită suveranitatea nici un stat.

MARE MAGISTRU, persoană care avea funcția de a supraveghea, a administra sau a comanda; grad ierarhic în administrație, în armată etc.; Magistrul orașului - primar; grad ierarhic în anumite ordine religioase, militare etc.

MARE MĂRGINAȘĂ, o parte a lumii oceanice, izolată de ea prin pământ sau prin creșterea reliefului subacvatic, cu regim propriu, format sub influența condițiilor locale și a schimbului de apă liber sau dificil cu apele oceanice (marine) adiacente, cu care marea comunică direct sau prin strâmtoare.

MARE PÂRGAR, în Moldova medievală, membru al autoadministrației orașenești, ajutor al voitului sau șoltuzului.

MARE PUTERE, denumire neoficială a statului care, datorită potențialului său militar și politic, are o influență mare asupra sistemului de relații juridice internaționale.

MARE VĂTAV, Mare vătaf, în Moldova medievală, dregător de ținut, inferior pârcălabului.

MARE VOIEVOD ȘI DOMN, titulatură.

MARE, parte a Oceanului Mondial, izolată de ea prin pământ sau prin creșterea reliefului subacvatic, cu regim propriu, format sub influența condițiilor locale

și a schimbului de apă liber sau dificil cu ape oceanice (marine) adiacente, cu care ea comunică direct sau prin strâmtoare; Mare intramontană, mare mediteraneană, mare periferică, mare semiînchisă, mare teritorială.

MAREA ADRIATICĂ, sector al Mării Mediterane.

MAREA ADUNARE A ȚĂRII, organ reprezentativ în Țara Moldovei, întrunire a dregătorilor, a clericilor și a reprezentanților unor categorii sociale privilegiate; adunare a stărilor, care n-a atins nivelul de dezvoltare al organelor similare din Europa de Apus.

MAREA ADUNARE NAȚIONALĂ (I), 27 august 1989, eveniment din cadrul mișcării naționale.

MAREA ADUNARE NAȚIONALĂ (II), 16 decembrie 1990, eveniment din cadrul mișcării naționale.

MAREA ADUNARE NAȚIONALĂ (III), 27 august 1991, eveniment din cadrul mișcării naționale, organizat în ziua proclamării independenței de stat a Republicii Moldova.

MAREA ADUNARE NAȚIONALĂ, 1918, convocată de către Marele Sfat Național Român, prin Consiliul Național Român Central de la Arad, la care au participat 1228 de deputați pentru a vota „Rezoluția de la Alba Iulia”, prin care se pecetluia Unirea Transilvaniei cu Regatul Român. Marea Adunare Națională a avut loc în Sala Cazinoului din Alba Iulia.

MAREA ADUNARE NAȚIONALĂ, întrunire ce s-a ținut în Piața Victoriei din Chișinău (în prezent, Piața Marii Adunări Naționale), în contextul mișcării de renaștere națională de la sfârșitul anilor 1980 din RSS Moldovenească. v. **MAREA ADUNARE NAȚIONALĂ (I, II, III)**.

MAREA ALBĂ, în Rusia, mare continentală în Oceanul Arctic.

MAREA AMUNDSEN, mare liberă la țărmul Antarcticii.

MAREA ANDAMAN, mare din nord-estul Oceanului Indian.

MAREA ARABIEI, regiune a Oceanului Indian.

MAREA ARAFURA, mare tropicală situată între Australia și insula Noua Guinee.

MAREA AZOV, mare internă în Europa de est.

MAREA BAFFIN, (Baffin Bay), mare în nord-estul Americii de Nord, între insulele Groenlanda, Țara Baffin, Devon și Ellesmere.

MAREA BALTICĂ, mare epicontinentală în nordul Europei, legată de Oceanul Atlantic prin Marea Nordului.

MAREA BARENTZ, mare mărginașă a Oceanului Înghețat de Nord, situată între țărmul nordic al Europei și insulele Vaigaci, Novaia Zemlea, Franz Josef, Spitsbergen, Ursului.

MAREA BARIERĂ DE CORALI, (Great Barrier Reef), șir de recife și insule coraligene în Marea Coralilor, situat de-a lungul coastei nord-estice a Australiei.

MAREA BEAUFORT, mare din Oceanul Arctic.

MAREA BELLINGSHAUSEN, mare în extremitatea sudică a Oceanul Pacific, lângă coastele Antarcticii, la est de peninsula Greyham.

MAREA BERING, mare mărginașă, semiînchisă a Oceanului Pacific, situată între țărmul nord-estic al Asiei și cel nord-vestic al Americii de Nord și limitată la sud de insulele Komandore (Rusia) și Aleutine (SUA).

MAREA BISMARCK, Marea Noua Guinee, marea mărginașă interinsulară în partea de nord-est a insulei Noua Gui-

nee, mărginită de insulele Amiralității, Noua Irlanda, Noua Britanie în Oceanul Pacific.

MAREA BRITANIE, (Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord), stat în Europa de vest. Capitală: Londra. Constituită în sec. al IX-X-lea. În 1707 are loc unirea definitivă a Scoției cu Anglia în Regatul Unit al Marii Britanii (din 1801, Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei).

MAREA CARAIBELOR, mare semiînchisă în bazinul Oceanului Atlantic. Delimitată de insulele Antilele Mari și Antilele Mici, America Centrală și America de Sud; mare situată la extremitatea vestică a Oceanului Atlantic.

MAREA CARTĂ A LIBERTĂȚILOR, (lat. Magna Charta Libertatum), act emis în 1215 de Ioan fără Țară, regele Angliei.

MAREA CASPICĂ, cel mai mare lac sărat închis din lume, mare interioară în Asia.

MAREA CÂMPIE A CHINEI, Câmpia Chinei de Nord, câmpie în Asia, situată în partea de est a Chinei.

MAREA CHINEI DE EST, Dunhai, mare semiînchisă în bazinul Oceanului Pacific, cuprinsă între țărmul Chinei (la V), insulele Kyushu și Ryukyu (la S și E) și Marea Galbenă (la N).

MAREA CHINEI DE SUD, mare semiînchisă în bazinul Oceanului Pacific, situată între țărmul sud-estic al Asiei și insulele Taiwan, Luzon, Mindoro, Palawan și Karimata.

MAREA CIUKOTSK, mare mărginașă în bazinul Oceanul Înghețat de Nord, situată la țărmurile de N-E ale Asiei și de N-V ale Americii de Nord, cuprinsă între insulele Vranghel, peninsula Ciukotka și peninsula Alasca.

MAREA COMUNITĂȚII, mare mărginașă în Oceanul Indian, în largul coastei continentului Antarctica.

MAREA CORALILOR, mare semiînchisă în bazinul Oceanului Pacific; scaldă coastele nord-estice ale Australiei.

MAREA CRETEI, sector al Mării Mediterane.

MAREA CRONICĂ, Cronica Poloniei Mari.

MAREA CUMPĂNĂ A APELOR, (Great Dividing Range), lanț de munți care se întinde pe o distanță de cca 4 mii km de-a lungul coastei estice și sud-estice a Australiei, de la peninsula Cape York la N până la strâmtoarea Bass la S.

MAREA DAVIS, mare în bazinul Oceanului Indian.

MAREA DE NORD, marea mărginașă a Oceanului Atlantic, în partea de nord-est.

MAREA DEPRESIUNE, Marea Criză Economică, perioada crizei lumii capitaliste datorată supraproducției, între anii 1929-1933, caracterizată printr-o scădere dramatică a activității economice mondiale.

MAREA EGEE, mare semiînchisă în bazinul Mării Mediterane, cuprinsă între peninsula Balcanică, Asia Mică și insula Creta.

MAREA EST-SIBERIANĂ, mare mărginașă în Oceanul Arctic, în coasta nord-estică a Asiei, între insulele Novosibirsk și Vranghel.

MAREA FIJI, mare în Oceanul Pacific.

MAREA FILIPINELOR, mare marginală a Oceanului Pacific.

MAREA GALBENĂ, mare semiînchisă, periferică a Oceanului Pacific. Situată la țărmul de est al Asiei, între peninsulele Liaodung, Shandong și Coreea.

MAREA GROENLANDEI, mare marginală a Oceanului Atlantic.

MAREA HALMAHERA, mare intrinșulară în Oceanul Pacific.

MAREA IONICĂ, sector al Mării Mediterane.

MAREA IRLANDEI, mare mărginașă a Oceanului Atlantic, situată între insulele Marea Britanie la E și Irlanda la V.

MAREA JAPONIEI, (Seto Naikai), mare intrinșulară printre insulele japoneze (Honshū, Kyūshū și Shikoku), în Oceanul Pacific.

MAREA JAPONIEI, mare mărginașă a Oceanului Pacific, cuprinsă între continentul Asia și insulele Sahalin, Hokkaidō, Honshū.

MAREA JAVA, mare intrinșulară ecuatorială, la hotarele maritime dintre Oceanul Pacific și Oceanul Indian

MAREA KARA, mare mărginașă a Oceanului Înghețat de Nord, situată între țărmul nordic al Asiei și insulele Vaigaci, Novaia Zemlea, Țara Franz Josef și Severnaia Zemlea.

MAREA LABRADOR, mare mărginașă a Atlanticului între Peninsula Labrador și sudul insulei Groenlanda.

MAREA LACCADIVE, mare mărginașă în Oceanul Indian.

MAREA LAPTEV, mare în Oceanul Arctic.

MAREA LAZAREV, mare mărginașă în Antarctica.

MAREA LIGURIANĂ, parte de nord a Mării Mediterane, între insulele Corsica, Elba și țărmurile Franței, Monaco și Italia.

MAREA MARMORA, mare continentală mediteraneană a Atlanticului, între Marea Egee și Mările Negre, care sunt conectate prin strâmtoarele Dardanele și Bosfor.

MAREA MAWSON, mare mărginașă în Oceanul Indian.

MAREA MĂNECII, mare mărginașă în Oceanul Atlantic.

MAREA MEDITERANĂ, mare continentală a Oceanului Atlantic între Europa, Africa și Asia, include și mările Marmara, Neagră și Azov. Comunică cu Oceanul Atlantic prin strâmtoarea Gibraltar, cu Marea Neagră, prin strâmtoarea Dardanele, Marea Marmara și strâmtoarea Bosfor; prin canalul de Suez are legătură cu Marea Roșie.

MAREA MIGRAȚIUNE A POPOARELOR, în istoria contemporană, deplasare în sec. IV-VII a unor triburi din Europa Centrală și Răsăriteană (germani, slavi, sarmați ș.a.) și din Asia (huni) spre partea centrală și de apus a Europei; perioada marcată de schimbări teritoriale în Imperiul Roman, dar și dincolo de frontierele „barbare”.

MAREA MOARTĂ, lac sărat închis în Orientul Apropiat, în Asia.

MAREA NEAGRĂ, (gr. Pontos Euxinos – mare ospitalieră), mare intercontinentală în bazinul Oceanului Atlantic, situată între Europa și Asia.

MAREA NORDULUI, mare mărginașă în bazinul Oceanului Atlantic, situată la țărmurile de N-V ale Europei, între Marea Britanie, peninsula Scandinavă și peninsula Iutlanda.

MAREA NORVEGIANĂ, mare mărginașă a Oceanului Arctic în apropierea coastei peninsulei Scandinave.

MAREA OHOTSK, Marea Kamchatka, mare mărginașă din Rusia, în Oceanul Pacific.

MAREA PECIORA, în partea de sud-est a Mării Barents, între insulele Kolguev, Vaigach și vârful insulei de sud a arhipelagului Novaia Zemlea, caracterizat printr-un regim hidrologic comun, în Rusia.

MAREA PIRAMIDĂ DIN GIZA, Piramida lui Keops (Khufu), în orașul Gizeh, Egipt, cu 146,6 m înălțime, una dintre cele „șapte minuni” ale lumii antice, care s-a păstrat până în zilele noastre.

MAREA REVOLUȚIE FRANCEZĂ, serie de revolte sociale și politice radicale din Franța, în perioada anilor 1789-1799, care a afectat profund istoria modernă a Franței, marcând declinul puternic al monarhiei și bisericii și apariția democrației și naționalismului.

MAREA RIISER-LARSEN, mare mărghiașă în sectorul Oceanului Indian din preajma Oceanului Antarctic.

MAREA ROSS, marea mărghiașă a Oceanului Pacific în largul coastei Antarcticii.

MAREA SARGASSO, mare în Oceanul Atlantic.

MAREA SAVU, Sawu, mare interinsulară în arhipelagul malayezian, în Oceanul Pacific.

MAREA SCHISMĂ, 1054, un eveniment ce a împărțit creștinismul în două mari ramuri, vestică (catolică) și estică (ortodoxă).

MAREA SCOȚIA, mare interinsulară marginală în Oceanul Atlantic între insulele Georgia de Sud, Sandwich de Sud și South Orkney; cea mai adâncă cu media 3096 m de pe Pământ.

MAREA SERAM, Ceram, marea interinsulară în Arhipelagul Malaez, în Oceanul Pacific.

MAREA SIBERIEI DE EST, sector al Oceanului Arctic.

MAREA SMOV, mare mărghiașă în Oceanul Pacific, în largul coastei Antarcticii.

MAREA SOLOMON, mare interinsulară în Oceanul Pacific.

MAREA SULAWESI, Marea Celebes, o mare interinsulară în partea ecuatorială a Oceanului Pacific.

MAREA SULU, mare interinsulară în zona ecuatorială a Oceanului Pacific.

MAREA TASMAN, mare periferică în Oceanul Pacific, situată între Australia și insulele Tasmania, Noua Zeelandă, Norfolk și Noua Caledonie.

MAREA TEORIE A UNIFICĂRII, ipoteză privind descrierea naturii.

MAREA TETHYS, în era mezozoică a existat între Gondwana și Laurasia.

MAREA TIMOR, mare mărghiașă în Oceanul Indian, între coasta Australiei și insula Timor.

MAREA TIRENIANĂ, în Marea Mediterană, mare semiînchisă, între Peninsula Apenină, insulele Corsica, Sardinia și Sicilia.

MAREA UNIRE, 1918, procesul istoric în urma căruia toate provinciile istorice locuite de români s-au unit în anul 1918 în cuprinsul aceluiași stat național, România.

MAREA WEDDELL, marea mărghiașă în Oceanul Atlantic, la coastele Antarcticii.

MAREE, oscilații periodice ale nivelului mărilor deschise și oceanelor, cauzate de acțiunea forței de atracție a Lunii și a Soarelui asupra Pământului, precum și a forțelor centrifuge ce i-au naștere în urma rotației sistemelor Pământ-Lună și Pământ-Soare, flux și reflux, fluctuații periodice ale nivelului oceanului (mării), cauzate de influența forțelor mareice ale Lunii și Soarelui.

MARELE BAZIN ARTEZIAN, (Great Artesian Basin), cel mai mare dintre bazinele arteziene ale Australiei.

MARELE BAZIN, (Great Basin), podiș în Cordeliera Americii de Nord (în vestul SUA), cuprins între munții Si-

erra Nevada și munții Cascadelor la N-V, Wasatch la E și platoul Columbiei la N-V.

MARELE CANAL DIN CHINA, cea mai veche și cea mai mare construcție hidrotehnică din China; Canalul Imperial, canal de transport din China, una dintre cele mai mari construcții de tehnologii hidraulice.

MARELE DEȘERT DE NISIP, (Great Sandy Desert), deșert în partea de N-V a Australiei. Situat între valea râului Fitzroy și Tropicul de Sud.

MARELE DEȘERT VICTORIA, (Great Victoria Desert), deșert de nisip în sudul Australiei, situat între munții Stewart în E și Câmpia lacurilor sărate în V (între 26 și 30 latitudine sudică).

MARELE DUCAT AL LITUANIEI, Marele Principat al Lituaniei, a fost un stat din Europa Răsăriteană care a existat între sec. al XIII-lea și sec. al XVI-lea.

MARELE DUCAT DE LUXEMBURG, stat în Europa de Vest. Capitală: Luxemburg. Tratatul internațional de la Londra (11.V.1867) recunoaște independența Luxemburgului.

MARELE GOLF AUSTRALIAN, sector al Oceanului Indian.

MARELE LAC AL SCLAVILOR, lac în Canada.

MARELE LAC AL URȘILOR, lac în Canada.

MARELE LAC SĂRAT, lac în SUA.

MARELE OCEAN, Oceanul Pacific.

MARELE RĂZBOI EST-ASIATIC DIN PACIFIC, parte a celui de-al Doilea Război Mondial, luptele derulându-se în Oceanul Pacific.

MARELE SOBOR, denumire dată de cronică atribuită lui M. Kogălniceanu adunării stărilor din Țara Moldovei,

„Marea Adunare”, convocată de C. Mavrocordat la 6 aprilie 1749 la Iași.

MARELE ȘES AL CHINEI, teritoriu în estul Chinei, una dintre cele mai mari din Asia, are 325 mii km².

MARELE TRAVERSĂRI AEROMARITIME, sistem de rețele de navigație (repe-re cronologice).

MARELE ZID CHINEZESC, construcție strategică de mii de kilometri lungime, cu rol de apărare.

MAREMMA, rasă de câini italiană veche din grupul de câini ciobănești.

MAREOGRAF, dispozitiv de măsurare a nivelului mării.

MAREȘAL, cel mai înalt grad militar în unele state. Instituit pentru prima dată în sec. al XIII-lea în Franța.

MAREȘALUL REGIONAL AL NOBILITĂȚII DIN BASARABIA, (gubernial, din 1873), persoană aleasă în funcție de Adunarea nobilimii din Basarabia, în conformitate cu Regulamentul organizării administrative a Basarabiei din 29 aprilie 1818.

MARE-VIZIR, nume dat în Imperiul Otoman primului sfetnic al sultanului.

MARFĂ, obiect de vânzare-cumpărare sau schimb.

MARGARETĂ (*Leucanthemum vulgare*), gen de plante din familia Asteraceae.

MARGARETĂ, (*Leucanthemum vulgare*), plantă erbacee, perenă, din familia Compozitelor.

MARGARINĂ, produs alimentar dintr-o emulsie foarte dispersată de apă cu grăsime, care mai include lapte, emulgatori, sare, zahăr, coloranți alimentari, arome, conservanți și alți aditivi.

MARGINAL, care este scris pe marginea unui text tipărit sau a unui manuscris.

MARGINALISM, doctrină și ideologie economică; analiză neoclasică a proceselor economice bazată pe valori limită; curent de gândire potrivit căruia valoarea de schimb a unui produs este determinată de ultima unitate disponibilă din acel produs.

MARGINALITATE SOCIALĂ, situație a cuiva aflat la frontiera a două grupe umane distincte; Marginal politic.

MARGINALIZARE, diminuare, reducere pe nedrept a importanței unei persoane, a unui lucru, a unei idei; izolare în plan social.

MARGINE INFERIOARĂ, este cel mai mare minorant al mulțimii M.

MARGINE SUPERIOARĂ, este cel mai mic majorant al mulțimii M.

MARGINEA SUBACVATICĂ A CONTINENTULUI, parte a continentului situată sub nivelul mării, este caracterizată de tipul continental al scoarței terestre.

MARGRAF, titlu purtat în Evul Mediu de unii principii germani, ale căror principate erau (sau fuseseră cândva) mărci; odată cu prăbușirea Imperiului Carolingian, conducătorul unei structuri politice, educaționale, în primul rând asupra teritoriilor aflate dincolo de Elba și de Dunăre, precum și în nordul Italiei.

MARI, oraș-stat în Mesopotamia antică, pe cursul mijlociu al fluviul Eufrat, distrus în cca 1758 î. Hr. de Hammurabi. Săpăturile întreprinse în 1933 au scos la lumină un imens palat din milen. II î. Hr., un zăgărit, temple ale zeiței Iștar și mii de tăblițe de lut cu scriere cuneiformă („arhiva regală din Mari”). Azi Tell Hariri, Siria.

MARI, popor în Rusia.

MARIA MAGDALENA, conform Bibliei, adeptă a lui Hristos.

MARIAN, UATSN, Hârtop.

MARIANCA DE JOS, Ștefan-Vodă, Marianca de Jos.

MARIANCA DE SUS, Căușeni, Zaim.

MARIÁNSKÉ LÁZNĚ, stațiune balneologică din Cehia.

MARICULTURĂ, ramură a acvaculturii.

MARIE BYRD LAND, Zona Antarctică Neutră, platou glaciar în Antarctica.

MARIENFELD, Cimișlia, Ialpușeni.

MARIJUANĂ, amestec verde, maro sau gri din frunzele, tulpinile, semințele și florile uscate ale cânepii indiene (*Cannabis sativa indica*).

MARILE CÂMPII, Great Plains, podiș în SUA și Canada, la altitudinea de la 500 m la 1700 m, cu srafața de peste 2,5 mil km².

MARILE DESCOPERIRI GEOGRAFICE, în literatura de specialitate pentru desemnarea celor mai mari descoperiri geografice făcute de călători europeni în secolele al XV-XVII-lea.

MARILE LACURI, (Great Lakes), sistem din 5 lacuri mari în America de Nord (în Canada și SUA), în bazinul fluviului Sfântul Laurențiu, include lacurile de apă dulce Superior, Michigan, Huron, Erie și Ontario.

MARILE PUTERI, termen acceptat în dreptul internațional pentru a indica cele mai puternice state, care joacă un rol hotărâtor pe arena internațională.

MARIMBA, instrument muzical asemănător xilofonului.

MARINĂ, operă de artă din domeniul peisajului, care înfățișează o priveliște a mării. Marina adesea intră în alte genuri ca fundal.

MARINICI, Nisporeni, Marinici.

MARION, în Africa, teritoriu dependent cu statut special.

MARIONETĂ POLITICĂ, persoană care face jocul cuiva.

MARIONETĂ, (fr. marionette), păpușă de teatru, mânuită cu ajutorul unui complex de sfori sau al unei bare de metal de către un artist păpușar; la figurat, persoană lipsită de individualitate.

MARITZA, numele codificat de invadare a Greciei de către hitleriști.

MARIUPOL, oraș în regiunea Donețk, Ucraina.

MARJĂ, diferența dintre doi indicatori în activitatea economică, bancară, comercială, bursieră și de asigurări; marjă de preferință.

MARKETING ECOLOGIC, politici și activități specifice derulate în domeniu la nivel macroeconomic și la nivelul agenților economici.

MARKETING POLITIC, metode, tehnici și activități politice, menite să influențeze opinia publică.

MARKETING, disciplină științifică care studiază marketingul; promovarea și realizarea ideilor, bunurilor și serviciilor printre consumatori.

MARMOTA, (Marmota), gen de mamifere rozătoare, terestre din familia sciuridelor.

MARMURĂ, rocă metamorfică, formată prin recristalizarea parțială sau completă a calcarelor, uneori a dolomitelor. Este constituită din calcit (90-98%); poate conține cuarț, biotit, piroxen, granit, grafit ș.a.; materie primă pentru industrie, material de construcție

MARNĂ, rocă sedimentară constituită dintr-un amestec de argilă și calcar sau dolomit.

MAROC MESETA, denumirea comună pentru câmpiile alpine și platourile montane.

MAROS, denumirea râului Mureș în Ungaria și România.

MARRAH, regiunea Darfur, platou în vestul Sudanului, cumpăna apelor la bazinul hidrografic al lacului Ciad și Valea Nilului Alb.

MARRANI, evrei spanioli și portughezi care trăiau în Peninsula Iberică, care s-au convertit sau au fost nevoiți să se convertească la creștinism în Evul Mediu, totuși au continuat să practice iudaismul în secret.

„MARS ODYSSEY”, navă spațială autotomă interplanetară americană pentru explorarea lui Marte.

MARSILEA, gen de ferigi din familia Marseliaceae.

MARSILIA, (Marseille), oraș în regiunea Provence-Alpi-Coasta de Azur. în Franța.

MARSUPIALE, (Marsupialia), ordin de mamifere inferioare aplacentare.

MARȘ, (Racewalking, Mersul pe jos), gen de atletism; diferența de mersul obișnuit constă în îndreptare obligatorie a piciorului de sprijin în articulația genunchiului într-o poziție verticală, iar de alergare constă în lipsa unei faze de mișcare neacceptate; deplasarea trupelor într-o anumită direcție; piesă muzicală puternic ritmată cu o mișcare energetică, al cărei ritm corespunde cadenței pasului unui grup în mers.

MARȘE, fâșii înguste de șes pe malul mării, inundate în timpul mareelor sau a valurilor marine.

„MARȘUL ASUPRA ROMEI”, 1922, lovitură de stat, prin care Partidul Național Fascist condus de dictatorul italian Benito Mussolini a acaparat puterea în Regatul Italiei (Regno d'Italia).

Marșul a avut loc din 22 octombrie până la 29 octombrie 1922.

MARȘUL SĂRII, acțiune de protest întreprinsă la 12 martie 1930 de Mohandas Gandhi (Mahatma), care a pornit într-un marș de peste 300 km pentru a protesta împotriva taxelor britanice percepute pentru sare. La plecare, Gandhi era urmat de 78 de adepți, pentru ca, la finalul călătoriei, pe țărmul Oceanului Indian, să fie înconjurat de zeci de mii de oameni.

MARTALOG, păzitor al hotarelor și, în paralel, slujitor la vamă.

MARTASIPIA, taxă de vânzare a animalelor în Moldova medievală.

MARTE, a patra planetă a sistemului solar ca distanță de la Soare, cu un diametru aproape cât jumătatea diametrului Pământului – este marcată cu semnul astronomic ♃; zeul războiului la romani, identificat cu Ares din mitologia greacă

MARTENSITĂ, componentă structurală a solidelor cristaline.

MARTES, gen de mamifere din familia mustelide.

MARTINGALĂ, proces aleatoriu, a cărui descriere a structurii probabilistice este dată în termeni de așteptări matematice condiționate.

MARTINICA, (Martinique), insulă în arhipelagul Antilele Mici, în Vest-India, teritoriu dependent cu statut special, departamentul de peste mări al Franței.

MARTIR, persoană care a avut de îndurat suferințe, chinuri îngrozitoare sau moartea pentru ideile, convingerile sale; persoană moartă pentru credință, sacrificiu pentru o cauză; mucenic.

MARTIRIUM, biserică creștină, ridicată pe locul martiriului unui sfânt, pe mormântul său, pe locul unui eveniment descris în Evanghelie; sanctuar.

MARTIROLOG, culegere de legende creștine despre sfinți, mucenici; Martirologie.

MARTOR, persoană care asistă sau a asistat la o întâmplare, la o discuție, la un eveniment etc. (și care poate relata sau atesta cum au decurs faptele).

MARXISM, doctrină filosofică, socială, politică și economică elaborată de K. Marx și Fr. Engels.

MARYLAND, stat pe coasta atlantică a SUA, lângă Golful Chesapeake.

MASA CORPURILOR CEREȘTI, termen de referință în fizică privind determinarea masei corpurilor cerești.

MASA CRITICĂ, masă minimă a unei substanțe ce conține nuclee grele capabile să fuzioneze, în care are loc o reacție în lanț a fisiunii nucleare autoîntreținute.

MASA MOLECULARĂ, suma maselor atomilor ce alcătuiesc molecula; masa moleculară a polimerului, valoarea statistică medie relativă a maselor moleculare relative ale macromoleculilor ce alcătuiesc polimerul.

MASACRUL DE LA JILAVA, (26-27 noiembrie 1940), au avut loc la închisoarea militară Jilava, când un grup de legionari înarmați au ucis 64 de deținuți politici, 5 dintre aceștia fiind foști demnitari ai fostului regim de dictatură regală.

MASACRUL DE LA NANJING, decembrie 1937, perioadă de șase săptămâni, începând cu 9 decembrie 1937, de la capturarea orașului Nanjing, fosta capitală a Chinei, de către forțele japoneze.

MASACRUL DE LA ODESA, declanșat în seara zilei de 22 octombrie 1941, prin asasinarea populației civile, preponderent de origine evreiască.

MASACRUL DE LA STOCKHOLM, Baia de sânge de la Stockholm, a avut

loc în urma invaziei reușite a Suediei de către forțele daneze sub comanda regelui Christian al II-lea în perioada 7-9 noiembrie 1520.

MASAI, (Maassai), popor în sud-vestul Kenyei și nord-estul Tanzaniei.

MASAJ CARDIAC, resuscitarea cardiopulmonară pentru salvarea vieții.

MASAJ SPORTIV, procedeu fizioterapeutic.

MASAJ, acțiune mecanică dozată asupra unui sector al corpului cu mana sau cu ajutorul aparatelor speciale, cu scop curativ sau profilactic.

MASAN, până în 2010, oraș în sudul peninsulei Coreea, Coreea de Sud.

MASAYA, popor, populația de bază din sudul Mexicului.

MASĂ APARENTĂ, masă virtuală a corpurilor.

MASĂ ATOMICĂ, mărime fizică adimensională; $1/12$ din masa unui singur atom al izotopului de carbon-12; Greutate atomică.

MASĂ DE LEMN, masa fibroasă obținută prin abraziune mecanică în talaș sau așchii de lemn măcinate în morile cu discuri.

MASĂ DE REPAUS, noțiune de referință în fizică privind masa unui corp sau a unei particule aflate în stare de repaus.

MASĂ GRAVITAȚIONALĂ, termen de referință în fizică privind masa unui corp măsurată pe baza acțiunii câmpului gravitațional.

MASĂ MOLARĂ, noțiune de referință în fizică și chimie privind masa unui mol de substanță.

MASĂ MOLECULARĂ, termen de referință în fizică și chimie privind

denumirea veche a greutății moleculare.

MASĂ MONETARĂ, masa banilor în circulație.

MASĂ PLASTICĂ, material artificial de natură organică, cu masă moleculară mare.

MASĂ ROTUNDĂ, formă de dialog social.

MASĂ, noțiune de referință în fizică privind o mărime fizică fundamentală.

MASCARE OPERATIVĂ, suită de activități, menite să inducă în eroare adversarul.

MASCARET, numele unui singur val mareic al Atlanticului.

MASCARON, relief decorativ sub forma unei măști, care prezintă (adesea cu elemente grotești) o față umană, o față de animal sau o ființă fantastică.

MASCĂ DE GAZE, dispozitiv individual de protecție.

MASCĂ DE PRAF, dispozitiv sub forma unei jumătăți de filtru confecționat dintr-un material cu fibre fine, cu capacitate mare de filtrare pentru protecția individuală a sistemului respirator al unei persoane care lucrează în condiții cu conținut mare de praf din atmosferă, ce depășesc concentrațiile maxim admisibile.

MASCĂ, copie exactă a originalului sculptural, realizată din stofă, mătăsoasă, papier mâché în mod mecanic: de pe original se scoate copia tare (ghips) sau moale (ceară, plastilină), în ea se toarnă ipsos, substanțe sintetice, mase plastice ș.a.; Mujaj; în cinematografie și fotografie, un ecran opac plat care permite evitarea sau limitarea accesului razelor de lumină la o parte a cadrului, la fotografierea, imprimarea și proiectarea imaginii.

MASCULINIZARE, apariție sau dezvoltare a caracterelor sexuale bărbătești la o persoană de sex feminin ca urmare a unor tulburări endocrine.

MASCUR, porc mascul castrat.

MASE DE AER, părți relativ omogene din troposferă, sunt proporționale cu părți mari ale continentelor și oceanelor, având anumite proprietăți comune, care se deplasează în ansamblu.

MASE DE APĂ, volumul de apă, proporțional cu zona și adâncimea rezervorului, cu o relativă omogenitate fizică, chimică și biologică, cu caracteristici fizice și geografice formate în condiții specifice (de obicei pe suprafața oceanului, mării), care diferă de coloana de apă din jur.

MASER, dispozitiv și proces electro-magnetic.

MASERU, capitala statului Lesotho, principalul centru economic, științific și cultural al țării.

MASIV DELUROS, formațiune geologică, sistem colinar.

MASIV MUNTOS MATTERHORN, în Alpii Pennini, situat la granița dintre Elveția și Italia.

MASIV MUNTOS, formațiune geologică, sistem montan.

MASIVUL CEHIEI, Masivul Boemiei, masiv muntos în partea de vest a Cehiei. Este constituit din roci cristaline și metamorfice.

MASIVUL CENTRAL, (Massif Central), masiv muntos în partea centrală și de sud a Franței.

MASIVUL MUNTOS AHAGGAR, sistem montan în Sahara, Africa.

MASIVUL MUNTOS CAUCAZ, la hotarul Eurasiei, în Rusia, Georgia, Armenia și Azerbaidjan.

MASIVUL MUNTOS MONT BLANC, în Alpii de Vest, la granița dintre Franța, Italia și Elveția.

MASIVUL ȘISTOS RENAN, (germ. Rheinisches Schiefergebirge), masiv muntos în Germania (parțial în Belgia, Luxemburg și Franța), situat pe ambele părți ale cursului mijlociu al râului Rin.

MASKAT, capitala Omanului, principalul centru economic, științific și cultural al țării.

MASLU, una din tainele creștine săvârșite la patul unei persoane grav bolnave.

MASNAVI, una dintre principalele forme de poezie tradițională persană.

MASOCHISM, perversiune sexuală caracterizată prin obținerea plăcerii sexuale în urma producerii unei dureri fizice.

MASONERIE, curent filosofic-religios, apărut la începutul sec. al XVIII-lea în Anglia. Asociație internațională secretă cu principii politice reacționare și cu ritualuri oculte, ai cărei membri, organizați în grupe, au datoria de a se susține reciproc; Francmasonerie.

MASONI, membri ai lojelor masonice.

MASSACHUSETTS, stat în SUA.

MASS-MEDIA, totalitatea mijloacelor de informare a maselor – radio, televiziune, presă etc.

MASTERAT, perioadă de studii după obținerea licenței, pentru o specializare profesională postuniversitară.

MASTIC, care posedă capacitatea de adeziv a unui amestec dintr-un material de liant cu umpluturi și aditivi fin divizați; produse de îngrijire a podelei. Se distinge ceară mastic.

MASTICAȚIE, mestecarea alimentelor în gură cu ajutorul limbii, al dinților și al mușchilor masticatori.

MASTIF NAPOLETAN, rasă de câini din grupul *Canis epiroticus*.

MASTIF, rasă de câini din grupul *Canis epiroticus*.

MASTITĂ, inflamație a glandei mamare.

MASTODONT, (*Mastodon angustedus*), gen de mamifere fosile din ordinul proboscidiienilor, asemănătoare cu elefantul.

MASTODONZAURI, gen de amfibii dispărute.

MASTOIDITĂ, infecție bacteriană a celulelor pneumatice din procesul mastoidian.

MASTOPATIE, boală a glandelor mamare în care se dezvoltă noduli tumorali.

MASTURBARE, acțiunea de autostimulare, excitare manuală a organelor sexuale, de către bărbați sau femei.

MAȘCĂUȚI, Criuleni, Mașcăuți.

MAȘINA TURING, nume legat de calculatoarele abstracte de un anumit tip caracterizat cu exactitate, oferind un rafinament ideii generale intuitive a algoritmului.

MAȘINĂ AGRICOLĂ, dispozitiv, echipament, instalație folosite pentru mecanizarea lucrărilor în agricultură.

MAȘINĂ AUTOMATĂ DETERMINATĂ, dispozitiv cu un număr finit de stări în care trecerea de la o stare la alta depinde de starea anterioară și de valoarea semnalului de intrare.

MAȘINĂ CU ABUR WATT-BOULTON, motor în care energia potențială a aburului provenită dintr-un cazan de abur este transformată în energia mecanică a unui piston, care se mișcă rectiliniu alternativ.

MAȘINĂ CU BARĂ, vehicul autopropulsat cu acțiune continuă, înzestrat cu o bară cu un lanț-freză, pentru efectuarea lucrărilor de tăiere a solului, pietrelor.

MAȘINĂ CU CILINDRI, dispozitiv în care conversia energiei fluidului de lucru (abur, gaz, lichid) se realizează în energie mecanică sau electrică cu ajutorul unui piston.

MAȘINĂ CU LAMĂ, dispozitiv tehnic pentru transformarea energiei unui flux de lichid sau de gaz atunci când circulă în jurul lamelor (palelor) unui rotor.

MAȘINĂ CU PALE, mașină cu lame.

MAȘINĂ DE ALEZAT, grup de mașini de tăiat metal, proiectate pentru prelucrarea pieselor de dimensiuni mari în condițiile producției individuale și în masă prin foraj, tăiere a filetelui intern și extern, finisarea suprafețelor cilindrice, retezarea capetelor ș.a.

MAȘINĂ DE CALCUL, dispozitiv sau set de dispozitive analogice cu acțiune continuă și digitale cu acțiune discretă, concepute pentru mecanizarea și automatizarea procesării informațiilor.

MAȘINĂ DE CURENT ALTERNATIV, dispozitiv electric care transformă energia mecanică de rotație în energie electrică alternativă și invers.

MAȘINĂ DE CURENT CONTINUU, dispozitiv electric care transformă energia mecanică de rotație în energie electrică continuă (generator) sau energia electrică continuă în energie mecanică de rotație (motor).

MAȘINĂ DE CUSUT, echipament industrial în domeniu.

MAȘINĂ DE DERULAT FURNIRE, instalație de tăiat buștenii tratați termic de benzi subțiri transversale pentru producerea furnirului.

MAȘINĂ DE FILAT, instalație electromecanică, care finalizează în industria de filat prelucrarea materiei prime fibroase, producând fire de diferite grosimi.

MAȘINĂ DE FILETAT, instalație electromecanică sau electronică pentru tăierea pe suprafețele cilindrice și conice ale pieselor fileturi elicoidale și spiralate.

MAȘINĂ DE FORAJ CU ȘURUB ELICOIDAL, instalație cu diametru mare pentru forarea straturilor de zăcămintă minerale subțiri la mică adâncime.

MAȘINĂ DE FREZAT ROȚI DINȚATE, instalație mecanică sau electromecanică pentru tăierea roților dințate cilindrice, conice, elicoidale etc. cu diferite tipuri de dinți.

MAȘINĂ DE FREZAT, mașină uneltă pentru prelucarea materialelor prin așchiere.

MAȘINĂ DE GĂURIT ÎN COORDONATE, mașină de așchiere a metalului, care asigură deplasarea concomitentă tridimensională a piesei și instrumentului.

MAȘINĂ DE GĂURIT, instalație electromecanică cu burghiu pentru formarea și prelucrarea găurilor semifabricate de metal și alte materiale.

MAȘINĂ DE ÎNCĂRCARE, dispozitiv pentru umplerea mecanizată cu explozibil a cavităților (puțuri, găuri, camere etc.), precum și pentru prepararea explozivelor direct în procesul de încărcare în timpul pregătirii exploziilor.

MAȘINĂ DE ÎNFĂȘURAT, instalație pentru rebobinarea firelor.

MAȘINĂ DE MĂSURARE A COORDONATELOR, echipament pentru măsurarea caracteristicilor geometrice tridimensionale ale unui obiect, lungime, lățime și înălțime, cu ajutorul unui senzor atașat pe capul mobil al mașinii.

MAȘINĂ DE PIEPTĂNAT, unitate tehnologică pentru pieptănarea fibrelor; una din mașinile cheie în secțiile de tors fire.

MAȘINĂ DE PRĂFUIT, echipament agricol în domeniu pentru împrăștierea insecticidelor și fungicidelor sub formă de pulbere.

MAȘINĂ DE RĂSUCIRE, instalație folosită în industria textilă pentru fabricarea firelor răsucite, aței, funiilor, șnurului, cordurilor etc.

MAȘINĂ DE RECOLTARE A VREJURILOR, echipament agricol de tăiat vrejul rădăcinoaselor și încărcarea lui în mijlocul de transport ce se mișcă în paralel sau dispersarea lui pe teren.

MAȘINĂ DE RECTIFICAT, instalație mecanică de șlefuit metale și alte produse.

MAȘINĂ DE RETEZAT, dispozitiv de tăiere, proiectat pentru prelucrarea (scurtarea) semifabricatelor lungi și de alte tipuri din metal, materiale plastice, cauciucuri, materiale cu mai multe straturi.

MAȘINĂ DE SĂPAT ȘANȚURI, mașină de săpat în regim continuu remorcată sau autopropulsată.

MAȘINĂ DE SCRIS, dispozitiv mecanic sau electronic cu un set de taste, care fiind apăsată, imprimă pe hârtie prin panglica de cerneală caracterele corespunzătoare.

MAȘINĂ DE TĂIAT METAL, mașină de prelucrare a semifabricatelor din metal.

MAȘINĂ DE TĂIAT PIATRĂ, instalație autopropulsată pentru tăierea din zăcămintele de piatră a blocurilor de diferite dimensiuni pentru pereți.

MAȘINĂ DE TRICOTAT ROTUND, instalație de tricotat pentru prelucrarea firelor și a fibrelor într-o pânză țesută

de-a curmezișul rotund sau a articolelor în formă cilindrică.

MAȘINĂ DE TRICOTAT, dispozitiv manual sau mecanic de formare a buclor din fire și interconectarea lor într-o varietate de țesături tricotate, dispozitiv mecanic folosit pentru împletirea articolelor tricotate.

MAȘINĂ ELECTRICĂ SINCRONĂ, dispozitiv de curent alternativ, în care viteza rotorului este un multiplu al frecvenței curentului electric din rețea.

MAȘINĂ ELECTRICĂ, echipament industrial în domeniu; instalație electromecanică, care convertește energia mecanică în electrică (generator) sau energia electrică în mecanică (motor), precum și energia electrică în energie electrică (de ex. tensiune, convertoare de frecvență).

MAȘINĂ ELECTRONICĂ DE CALCUL, dispozitiv în care principalele unități funcționale sunt proiectate pentru procesarea automatizată a informațiilor în procesul decizional.

MAȘINĂ ELECTROSTATICĂ WIMSHURST, echipament pentru generarea tensiunii înalte, cu ajutorul căruia se efectuează diverse experimente electrostatice.

MAȘINĂ EXPLOZIVĂ, sursă electrică autonomă portabilă de curent pentru a iniția explozia detonatoarelor electrice în timpul exploziei.

MAȘINĂ HIDRAULICĂ REVERSĂ, pompă cu turbină.

MAȘINĂ MAGNETO-ELECTRICĂ, dispozitiv electric cu curent continuu sau alternativ, în care fluxul magnetic este generat de magneți permanenți.

MAȘINĂ PENTRU CURĂȚIREA BOABELOR, echipament agricol pentru curățirea și sortarea boabelor după diferiți indici.

MAȘINĂ PENTRU ȚESUT BUMBAC, instalație de țesut ciorapi sau detalii de tricotaș dintr-o singură bucată.

MAȘINĂ REZISTENTĂ LA GĂURIT, instalație pentru forarea sondelor verticale și înclinate cu diametru mare și mai lungi de 300 m.

MAȘINĂ TURING, mecanism experimental alcătuit din dispozitive elementare folosit pentru prelucrarea simbolurilor.

MAȘINĂ UNIPOLARĂ, dispozitiv electric, în care direcția indusă în conductorii armăturii statorului rămâne neschimbată față de cea a conductoarelor, când rotorul se învârti.

MAȘINĂ VENTILATOR, vehicul autopropulsat, concepută pentru a îndepărta zăpada, nisipul, umezeala, praful și resturile mici de pe suprafețele dure ale drumurilor, piste de decolare și aterizare, alte suprafețe la necesitate.

MAȘINĂ, dispozitiv care efectuează anumite operațiuni pentru a înlocui sau facilita munca fizică și/sau mentală a unei persoane; mașină-unealtă, mașină de turnat metal, mașină de turnat asfalt, mașină de turnat beton, mașină frigorifică, mașină de imprimat, mașină de instruire, mașină de împrăștiat îngrășămintă, mașină de lepuț, mașină de miezuit, mașină de plantat puieti, mașină de recoltat, mașină de sădit cartofi, mașină de scos cartofi, mașină de sortat, mașină de spălat, mașină de stins incendii, mașină de tors, mașină de calcul, mașină de tăiat piatră, mașină cu electroeroziune, mașină cu piston, mașină cu rotor, mașină de ascuțit, mașină de brodat, mașină de asamblat panouri de cale ferată, mașină de copiat, mașină de croit, mașină de decolat, mașină de depănat, mașină de detașat, mașină de fabricat hârtie.

MAȘINI DE APROVIZIONARE A FURAJULUI, instalații de recoltare a culturilor furajere și de preparare a nutrețurilor grosiere și suculente, care

asigură recoltarea deplină, cu conservarea calităților hrănitoare și gustative.

MAȘINI DE CONSTRUCȚIE RUTIERĂ, mijloace de mecanizare destinate construcției, reconstrucției și întreținerii drumurilor și structurilor rutiere.

MAȘINI DE CONSTRUCȚIE, mijloace de mecanizare proiectate pentru a efectua diferite lucrări de construcție.

MAȘINI DE GĂURIT CU MACARA, vehicul autopropulsat sau remorcat pentru instalarea stâlpilor sau suporturilor; sfredelirea găurilor pentru lucrările de construcție, montaj sau de prospecțiuni geologice.

MAȘINI DE ÎNCĂRCARE, în minieră, vehicule autopropulsate sau propulsate pentru încărcarea și transportarea masei de rocă spartă în minieră subterană.

MAȘINI DE ÎNCĂRCAT LEMNUL, mașini și dispozitive forestiere destinate stivuirii, încărcării și descărcării lemnului.

MAȘINI DE PREPARARE A FURAJULUI, instalații de pregătire a nutrețurilor pentru hrănirea animalelor.

MAȘINI DE RĂZBOI ȘI ARTILERIE, vehicule cu destinație specială.

MAȘINI DE RECOLTARE A LEGUMELOR, echipament agricol de recoltare a legumelor pe teren deschis, cât și pe cel protejat.

MAȘINI DE SĂPAT, excavatoare, descărcătoare, cultivatoare, buldozere, răzuitoare, gredere, gredere pentru ascensoare și alte tipuri de instalații, proiectate pentru executarea lucrărilor de pământ în construcții industriale și civile, construcții și reparația drumurilor și căii ferate, edificarea aeroporturilor și construcțiilor hidraulice, construcții subterane și exploatarea miniere.

MAȘINI MANUALE, dispozitive și echipamente tehnologice cu un motor încorporat (pneumatic, electric, hidraulic sau cu ardere internă) care utilizează o altă sursă de energie (de exemplu, din explozia unei încărcături de pulbere), utilizate manual de către un operator.

MAȘINI RUTIERE, vehicule autopropulsate specializate proiectate pentru construcția, repararea și întreținerea căilor ferate.

MAȘINI, sistem de dispozitive și mecanisme care acționează în flux; Mașini simple, mașini miniere, mașini comunale, mașini de birou, mașini de cale, mașini de defrișat, mașini de luptă, mașini de plantat, mașini de prelucrat lemn, mașini de recoltat legume, mașini de turnătorie, mașini forestiere multioperaționale, mașini de ridicat și transportat, mașini și aparate de uz casnic, mașini și instalații de ploaie artificială, mașini metalurgice, mașini pentru lucrări de protecție a plantelor, mașini pentru prepararea nutrețurilor, mașini poligrafice, mașini poștale, mașini de război și artilerie.

MATAMATA, (Chelus fimbriata), specie de broaște-țeptoase de apă dulce din familia chelus.

MATA-UTU, centru administrativ al comunității de peste mări Wallis și Futuna a Franței, în Oceanul Pacific.

MATCA ALBINELOR, unica femelă în familia de albine, care dispune de organe genitale bine dezvoltate.

MATEMATICA COMPUTAȚIONALĂ, ramură a matematicii ce include o serie de probleme legate de utilizarea computerelor electronice pentru modelarea proceselor sau fenomenelor studiate.

MATEMATICA ÎN REPUBLICA MOLDOVA, dezvoltarea acestei științe în țara noastră.

MATEMATICĂ CONSTRUCTIVĂ, ramură a matematicii ce studiază proce-

sele constructive, posibilitatea implementării acestora și rezultatele acestor procese sunt obiecte constructive.

MATEMATICĂ ELEMENTARĂ, noțiune oarecum nedeterminată, ce cuprinde totalitatea de astfel de compartimente, probleme și metode de matematică, unde nu se folosesc noțiuni ca variabilă, funcție, limită etc.

MATEMATICĂ SUPERIOARĂ, denumirea totalității de discipline matematice, incluse în programa de învățământ tehnic și a altor instituții de învățământ.

MATEMATICĂ, știință despre relațiile cantitative și formele spațiale ale lumii reale.

MATENDARAN, institutul de Manuscrise Antice, unul dintre cele mai mari depozite de manuscrise din lume și cel mai mare depozit de manuscrise armenice antice, bibliotecă-archivă de stat din Armenia (Erevan), înființată în sec. al V-lea.

MATERA, oraș în sudul Italiei, monumente istorice și arhitectonice din Evul Mediu. Vestigiile culturale din zona peșterilor numită „Sassi di Matera” din Matera au fost înscrise în anul 1993 pe lista Patrimoniului Mondial UNESCO.

MATERIAL DE SEMĂNAT, semințe folosite pentru însămânțare; Material semincer.

MATERIAL DIDACTIC, atribute didactice complementare care își propune să instruiască, să informeze etc.

MATERIAL ELECTRET, material dielectric cu sarcină electrică cvasipermanentă.

MATERIAL PLASTIC, material artificial de natură organică, cu masă moleculară mare.

MATERIAL RULANT, totalitatea vehiculelor (unităților mobile) utilizate de calea ferată.

MATERIAL SĂDITOR, plante tinere, precum și arpagică, tuberculii diferitor culturi utile de semănat.

MATERIAL, materie primă, semifinită sau auxiliară, care servește la producerea unor articole industriale.

MATERIALE „INTELIGENTE”, clasă de materiale ce posedă capacitatea de a reacționa la schimbările proprii și se adaptează la noile condiții de exploatare.

MATERIALE ABRAZIVE, materiale granulare naturale și artificiale foarte dure, utilizate pentru prelucrarea mecanică (tăierea, șlefuirea, lustruirea, ascutirea etc.) a altor materiale mai moi.

MATERIALE ACUSTICE, materiale minerale și organominerale și produse fabricate din ele, folosite pentru a proteja încăperile, clădirile și spațiile deschise contra zgomotului.

MATERIALE CARBONICE, materiale cu un conținut ridicat de carbon (nu mai puțin de 99% din greutate), majoritatea cu o structură de grafit.

MATERIALE COMPOZITE, material combinat din două și mai multe substanțe, ce posedă proprietăți noi, față de proprietățile fiecăruia în parte.

MATERIALE COMPROMIȚĂTOARE POLITIC, informații dubioase utilizate în formarea opiniei publice.

MATERIALE DE ABSORBȚIE A SUNETULUI, v. MATERIALE ACUSTICE.

MATERIALE DE CONSTRUCȚIE, substanțe minerale naturale și sintetice, destinate pentru edificarea construcțiilor rezistente la sarcini mecanice sau utilizate pentru construcția, repararea, reconstrucția, restaurarea clădirilor, structurilor etc.

MATERIALE DE FĂȚUIRE, v. MATERIALE DE FINISARE.

MATERIALE DE FINISARE, materiale și produse utilizate în construcții pentru a îmbunătăți calitățile operaționale și decorative ale clădirilor și structurilor, precum și pentru a proteja structurile clădirilor de influențele atmosferice și de altă natură.

MATERIALE DE FRICȚIUNE, materiale cu un coeficient înalt și stabil la frecare și rezistență la uzură.

MATERIALE DE LEGĂTORIE, consumabile și materii prime pentru industria legătorilor.

MATERIALE DE UMPLUTURĂ, substanțe inerte care sunt adăugate în compoziția unui produs tehnic, unui medicament, unui aliment ș.a.

MATERIALE DIN LEMN, materiale structurale, termoizolante și ornamentale pe bază de lemn natural.

MATERIALE DIN PIATRĂ, în construcții, materiale structurale, termoizolante și ornamentale pe bază de piatră naturală.

MATERIALE ELECTROTEHNICE, substanțele și articolele utilizate în echipamentele din domeniu.

MATERIALE FONOABSORBANTE, substanțe antifon, utilizate pentru izolare contra zgomotului.

MATERIALE FOTOCROME, substanțele și articolele utilizate în domeniu.

MATERIALE GRADIENTE FUNCȚIONALE, aliaje speciale cu o duritate sporită, prestabilită la conținut, structură sau proprietăți.

MATERIALE HIDROIZOLANTE, substanțele și articolele utilizate în echipamentele din domeniu.

MATERIALE IZOLANTE, substanțele și articolele utilizate în echipamentele din domeniu.

MATERIALE LASER, substanțe utilizate în lasere ca mediu activ.

MATERIALE LIANTE, materiale care formează o masă vâscoasă plastică, ce se întărește spontan sau sub influența anumitor factori (temperatura, adăugarea unor substanțelor de întărire).

MATERIALE MAGNETICE, substanțe cu proprietăți magnetice ce asigură utilizarea acestora pe scară largă în tehnică.

MATERIALE MAGNETICE, substanțele și articolele utilizate în echipamentele din domeniu.

MATERIALE METALICE CONCREȚIONATE, substanțele și articolele utilizate în echipamentele din domeniu.

MATERIALE METALICE PULVERULENTE, substanțele și articolele utilizate în echipamentele din domeniu.

MATERIALE MINERAL-CERAMICE, materiale minerale, obținute prin metoda metalurgiei pulberilor, caracterizate prin duritate mare, rezistență la căldură și la uzură; posedă ductilitate scăzută și fragilitate ridicată.

MATERIALE NEMAGNETICE, substanțe și articole utilizate în echipamentele din domeniu.

MATERIALE NEȚESUTE, pânze și produse realizate dintr-unul sau mai multe straturi de fibre naturale și/sau chimice, fire, alte tipuri de materiale textile (uneori în combinație cu non-textile), folosind combinații tehnologice de lipire mecanice și/sau fizico-chimice.

MATERIALE NON-MAGNETICE, materiale cu permeabilitate magnetică scăzută mai puțin de $\mu \leq 1,5$.

MATERIALE PENTRU ACOPERIȘ, materiale de construcție pentru acoperirea clădirilor.

MATERIALE PENTRU CONSTRUCȚII RUTIERE, substanțe și articole utilizate în echipamentele din domeniu.

MATERIALE PIEZOELECTRICE, substanțe cu proprietăți specifice.

MATERIALE PLASTICE, substanțe artificiale cu proprietăți specifice.

MATERIALE RADIO-ABSORBANTE, materiale compozite care prin absorbție, împrăștiere și interferență, reduc reflectarea undelor radio în intervalul de frecvență de la 100 MHz la 80 GHz.

MATERIALE REFRACTARE, substanțe minerale cu proprietăți specifice.

MATERIALE REZISTENTE LA ACIZI, substanțe minerale cu proprietăți specifice.

MATERIALE SEMICONDUCTOARE, substanțe cu proprietăți semiconductoare într-un diapazon larg de temperatură, inclusiv temperatura camerei (≈ 300 K), care stau la baza creării dispozitivelor semiconductoare.

MATERIALE STRATIFORME, materiale compozite din metal, aliaje, material plastic, fibre de sticlă etc. în care elementele incluse în compoziție sunt realizate sub formă de straturi.

MATERIALE ȘI SEMIFABRICATE POROASE, materiale de construcție, realizate prin spumarea pulberilor de materii prime topite și introducerea unor aditivi combustibili, care formează la ardere pori stabili etc.

MATERIALE TERMOIZOLANTE, materiale de construcție cu un nivel scăzut de conductivitate termică, folosite pentru a proteja împotriva schimbului de căldură nedorit cu mediul înconjurător al clădirilor, sistemelor termice industriale, camerelor frigorifice, conductelor etc.

MATERIALE TEXTILE NEȚESUTE, țesături fabricate netradițional, cu proprietăți specifice.

MATERIALE TRANSPIRANTE, materiale de construcție, cu structură poroasă capilară, capabile să treacă prin ele li-

chide sau gaze, care sunt eliminate pe suprafața produsului sub formă de picături sau vapori, precum și materiale care conțin componente ușor fuzibile, care fiind încălzite, se topesc și ies la suprafață.

MATERIALE VIBRO-ABSORBANTE, substanțe minerale, organice sau mixte și produse fabricate din ele, folosite pentru a proteja de zgomot încăperile și teritoriile aferente clădirilor.

MATERIALE, totalitatea materiilor prime sau semifabricate din care pot fi executate diverse bunuri; Materiale anorganice, substanțe anorganice solide, componența, structura și proprietățile cărora permit utilizarea acestora la construirea clădirilor și edificiilor prin elaborarea mașinilor și mecanismelor, în calitate de elemente de funcționare a aparatelor; Materiale elastomerică – materiale structurale moi, cu proprietăți extrem de elastice – capacitatea de a se deforma cu ușurință reversibil sub acțiunea sarcinilor mici și de a-și restabili forma după deformări considerabile într-o interval destul de larg de temperaturi de exploatare, inclusiv sub temperatura camerei; Materiale fotocromice, materiale caracterizate printr-o schimbare reversibilă foto-indusă a diverselor proprietăți, în primul rând a culorii; utilizarea este bazată pe fotocromismul substanțelor organice și anorganice; Materiale plastice, materiale structurale, la baza cărora sunt polimerii sticloși sau cristalini care, fiind modelați, sunt în principal în stare vâscoasă, mai rar într-o stare foarte elastică; Materiale plastice termoreactive; Materiale polimerice, materiale multicomponente pe bază de compuși organici naturali sau sintetici macromoleculari.

MATERIALISM, concepție filosofică potrivit căreia materia este factorul prim, iar conștiința – factorul derivat.

MATERIE PRIMĂ PENTRU PIELĂRIE, pieile animalelor domestice și sălbatică, utilizate pentru dubirea pieilor și fabricarea produselor din piele.

MATERIE PRIMĂ, produs primar deținut de client și transmis pentru prelucrare către o altă întreprindere sau țară pentru producerea produselor finite.

MATERIE, în filosofia materialistă, substanță concepută ca bază a tot ceea ce există; termen de referință în fizică privind o formă de substanță sau câmp; Materie neagră.

MATERNITATE, instituție curativ-profilactică ce asigură ajutor medical femeilor în timpul sarcinii și travaliului, postpartum și în caz de afecțiuni ginecologice, precum și ajutor medical nou-născuților.

MATEUCIA, gen de plante ferigi din familia Onocleaceae.

MATEUȚI, Rezina, Mateuți.

MATIOLĂ, gen de plante din familia Cruciferae, plantă decorativă.

MATLASARE, procedeu tehnologic de captușire a materialelor textile.

MATRIARHAT, denumire a perioadei comunei primitive, caracterizată prin stabilirea apartenenței la gintă pe linia descendenței materne; puterea femeilor, dreptul matriarhal asupra filiației, epocă ipotetică, predecesoarea patriarhatului în dezvoltarea societății primitive. v. **DEMĂ**, **PATRIARHAT**.

MATRICE DE COMUTARE, dispozitiv electronic analogic sau digital.

MATRICE DE FERITĂ, memorie cu ferite.

MATRICE, mod de reprezentare a trăsăturilor lingvistice; tabel format din elementele unei mulțimi.

MATRIȚĂ, (germ. Matrice – formă de turnat), tipar de turnat obiecte de artă; dispozitiv complex pentru producerea sub presiunea creată de mașinile de turnare prin injecție a unor piese de di-

ferite configurații din metale, materiale plastice, cauciuc și alte materiale.

MATSESTA, stațiune balneologică din Rusia.

MATURAȚIE, procesul de transformare artificială a fructelor, legumelor pre-coapte până la stadiul de consum.

MATURITATE, stare de dezvoltare deplină a unui organ sau a organismului întreg; stare de dezvoltare fizică și intelectuală completă; Maturitate socială.

MATURITATEA PĂDURII, starea plantațiilor și a arborilor când aceștia devin utili pentru folosință.

MATURIZARE SEXUALĂ, perioadă în dezvoltarea individuală a animalelor și omului pe durata căreia organismul devine capabil să se reproducă sexual, atingând maturitate sexuală; Maturizare sexuală, perioada pubertară.

MATURIZARE, însușire a unei bogate experiențe și a unui număr mare de cunoștințe.

MAU EGIPTEAN, rasă de pisici cu părul scurt.

MAURI, denumire dată în antichitate populației autohtone din Africa de nord, cu excepția celei din Egipt; popor arab, populația de bază din Mauritania.

MAURITANIENI, populația arabă a Republicii Islamice Mauritania.

MAURITIUS, insulă în vestul Oceanului Indian; partea principală a statului Mauritius.

MAUROCASTRO, Mauro Castro, denumire dată în Evul Mediu de genovezi orașului Belgorod-Dnestrovsk. v. **CE-TATEA ALBĂ**.

MAUROVLACHI, (din gr. maurovlachos, vlah negru), mic grup etnografic al vlahilor din Dalmația.

MAUROVLAHIA, denumire dată de greci Moldovei medievale.

MAUSOLEU, tip de construcție comemorativă, edificiu funerar ridicat în memoria unor mari personalități; construcție funerară monumentală. Denumirea provine de la mormântul lui Mausolus. Sunt cunoscute Mausoleul lui Augustus și Hadrian din Roma antică, Mausoleul lui Tamerlan din Samarkand. În sec. XX au fost construite Mausoleul lui V. I. Lenin la Moscova, Mausoleul lui G. M. Dimitrov la Sofia (Bulgaria) ș.a.

MAUSOLEUL LUI MANAS, monument istoric și arhitectonic din Evul Mediu în Kârgâzstan.

MAUSOLEUL QIN SHIHUANGDIS, complex chinezesc cu structuri funerare.

MAUSOLEUL TAJ-MAHAL, în apropierea orașului Agra, India, construit între 1630-1653, remarcabil monument al arhitecturii.

MAUTHAUSEN, lagăr de concentrare înființat de hitleriști în iulie 1938 lângă orașul Mauthausen (Austria). După cel de-al Doilea Război Mondial - muzeu memorial.

MAXILARE, structuri dure la animale și om amplasate în regiunea cavității bucale și care servesc pentru apucare și mărunțirea hranei.

MAXILE, compartiment al aparatului maxilar la unele animale.

MAXILPEDE, membre pare la unele crustacee utilizate în procesele de captare și transportare a prăzii către cavitățile bucale.

MAXIM, număr, unde m este un punct de maxim al funcției f.

MAXIMĂ, enunț formulat concis, exprimând un principiu etic, o normă de conduită etc.; tip de aforism, principiu

sau regulă morală formulată pe scurt; formulă de exprimare a unui principiu de caracter moral sau a unei reguli de comportare.

MAXIMENI, Cimișlia, Javgur.

MAXIMIN, extremum mixt al unei funcții de două variabile.

MAXIMOVCA, Anenii Noi, Maximovca.

MAXIMUM, sistem legislativ aplicat în timpul Revoluției franceze din sec. al XVIII-lea.

MAXIMUM, v. VALOARE EXTREMĂ; EXTREMUM.

MAXWELL, unitate de măsură a fluxului magnetic în sistemul de unități CGS.

MAYA, v. AMERINDIENI.

MAYOTTE, departament de peste mări al Franței, în Africa.

MAZAMA, gen de mamifere din familia cervide.

MAZAR, monumente funerare ale activilor religiei musulmane.

MAZĂRE AROMITOARE, specie de plante erbacee anuale genul *Lathyrus* din familia Fabaceae, plantă decorativă cățărătoare.

MAZĂRE, (*Pisum*), gen de plante anuale sau perene din familia leguminoaselor, subfamilia Papilionaceae; plantă legumicolă; Mazăre de câmp, mazăre de vacă, *Vigna unguiculata*.

MAZILI, (tc. mazul - destituit), denumire dată în Moldova medievală domnilor destituiți. Prin extindere, boieri înlăturați din dregătoriile ce le ocupau; categorie socială privilegiată, care s-a constituit pe la mijl. sec. al XVIII-lea din descendenții boierilor de rangul doi și trei.

MAZILIT, detronat sau scos dintr-o demnitate.

MAZOVIA, vechiul ținut al Poloniei, parcurs de Vistula, cu orașul Varșovia; ținut locuit de mazuri.

MAZURCĂ, dans național polonez și melodia după care se execută.

MAZUT, combustibil și materie primă pentru industria chimică.

MĂCĂLEANDRU, specie din familia turdide, ordinul paseriforme.

MĂCĂREȘTI, Ungheni, Măcărești.

MĂCĂREUCA, Drochia, Cotova.

MĂCEȘ, (Roza), denumire dată câtorva specii de plante sălbatice din genul trandafir.

MĂCINARE, mărunțire fină a substanțelor solide.

MĂCIUCA-CIOBANULUI, (*Echinops*), gen de plante erbacee, perene și anuale din familia Compozitelor.

MĂCRIȘ, ștevie (*Rumex*), gen de plante perene, uneori anuale, erbacee sau semiarbuști din familia Polygonaceae. Se cunosc următoarele specii, inclusiv 12 specii în RM: măcriș comun, măcriș bun sau măcriș mare (*Rumex acetosa*) și ștevia-de-grădină sau ștevia-bună (*Rumex patientia*) se cultivă pentru frunzele comestibile.

MĂDUVA OASELOR, țesut ce umple cavitățile oaselor la vertebrate.

MĂDUVA SPINĂRII, țesut din sistemul nervos central în coloana vertebrală la animalele vertebrate și la om.

MĂDUVĂ, zona centrală a tulpinii plantelor.

MĂESTRII DE OASTE, denumire dată în Moldova medievală armamentului și diferitelor mașini de război.

MĂGAR SĂLBATIC, mamifer din familia Equidae.

MĂGAR, (*Equus asinus*), animal impaticopitat erbivor din familia Equidae. Rasele de măgar se împart în trei grupe: măgari locali de talie mică (înălțimea la greabăn 80, 110 cm), răspândiți în Africa și Asia, măgari locali de talie mare (115, 135 cm), care se întâlnesc în Africa de Nord și Asia, măgari de rase ameliorate (135, 160 cm); Asin.

MĂGDĂCEȘTI, Criuleni, Măgdăcești.

MĂGURA NOUĂ, Fălești, Pietrosu.

MĂGURA, Fălești, Pietrosu.

MĂGUREANCA, Fălești, Scumpia.

MĂGURELE, Ungheni, Măgurele.

MĂLĂIEȘTI, Criuleni, Bălăbănești.

MĂLĂIEȘTI, Orhei, Mălăiești.

MĂLĂIEȘTI, Râșcani, Gălășeni.

MĂLĂIEȘTI, UATSN, Mălăiești.

MĂLĂIEȘTII NOI, Criuleni, Bălăbănești.

MĂLCĂUȚI, Soroca, Dărcăuți.

MĂLIN, (*Padus*), gen de plante lemnoase (arbori sau arbuști) din familia Rosaceae. Se cunosc cca 20 de specii, răspândite în Europa, Asia, America de Nord. În RM crește spontan *Padus racemosa*.

MĂMĂLIGĂ, produs alimentar, preparat din făină de păpușoi prin fierbere în apă. În Moldova a apărut odată cu introducerea culturii păpușoiului (sec. al XVI-lea). Mămăliga face parte din bucătăria națională moldovenească. Se servește fierbinte cu brânză, mujdei, tocană, lapte ș.a.

MĂNĂSTIRE ÎNCHINATĂ, Mănăstiri Atonite, mănăstirile din Principatele Române și Basarabia, care aparțineau locurilor sfinte din Orient.

MĂNĂSTIRE, ansamblu de cult, monument de istorie și cultură; comunitate a călugărilor în creștinism, (ortodoxie și catolicism) și budism (lamaism).

MĂNĂSTIREA „BACHKOVO”, este a doua, cea mai mare mănăstire a bisericii ortodoxe bulgare, după cea din Rila.

MĂNĂSTIREA „DANIIL ȘI SFÎNTA TREIME”, lăcaș sfânt în Pereslavl-Zaleski, monument istoric și arhitectonic.

MĂNĂSTIREA „FONDUKISTAN”, monument de istorie și cultură.

MĂNĂSTIREA „LA CHAISE-DIEU”, ansamblu arhitectonic monastic benedictin fondat în anul 1043, monument istoric și arhitectonic din orașul cu același nume din Franța.

MĂNĂSTIREA „MAR-SABA”, lavra Sfântului Sava din Palestina, ansamblu arhitectonic monastic creștin ortodox, monument istoric și arhitectonic.

MĂNĂSTIREA „MAULBRONN”, ansamblu arhitectonic monastic, monument istoric și arhitectonic în Germania, inclus pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

MĂNĂSTIREA „POBLET”, (Reial Monestir de Santa Maria de Poblet), ansamblu arhitectonic monastic din Spania, fondat în anul 1151, monument istoric și arhitectonic, inclus pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

MĂNĂSTIREA „SOPÓCANI”, lângă orașul Novi Pazar, Serbia, complex monastic ortodox, cu hramul Sfintei Treimi, monumente istorice și arhitectonice din sec. al XIII-lea, inclus pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

MĂNĂSTIREA „AGAPIA”, ctitorie a hatmanului Gavriil și a soției sale Liliiana, zidită între 1644 și 1647, vast ansamblu monastic cu numeroase adăugiri și transformări, mai ales cele din 1823. Interiorul a fost pictat în 1858-1860 de către Nicolae Grigorescu.

MĂNĂSTIREA „ANTIM”, din București, România.

MĂNĂSTIREA BISTRIȚA, mănăstire în comuna Viișoara, județul Neamț, România, hramul Adormirea Maicii Domnului.

MĂNĂSTIREA BOGDANA, în municipiul Rădăuți, ctitorie a lui Bogdan I. Aici sunt înmormântați mai mulți domnitori: Bogdan I, Ștefan II, Roman II, Lațcu și fiica sa Anastasia etc.

MĂNĂSTIREA BRÂNCOVEANU, mănăstire în comuna Voila, județul Brașov, România.

MĂNĂSTIREA BUTUCENI, hramul Adormirea Maicii Domnului, nu se cunoaște anul înființării, dar e în sec. al XVII-lea de călugări.

MĂNĂSTIREA CĂLĂRĂȘEUCA, hramul Adormirea Maicii Domnului, fondată în 1782 de maici.

MĂNĂSTIREA CĂLDĂRUȘANI, mănăstire în satul Vlisia, județul Ilfov, România, la S-V de Ploiești.

MĂNĂSTIREA CĂPRIANA, așezământ monastic din sec. al XV-lea, hramul Adormirea Maicii Domnului, fondată în 1420 de călugări.

MĂNĂSTIREA CERNICA, mănăstire în comuna Cernica, județul Ilfov, România.

MĂNĂSTIREA CETĂȚUIA, mănăstire în marginea de S a municipiului Iași; hramul Sfinții Apostoli Petru și Pavel, fondată în 1672 de călugări.

MĂNĂSTIREA CHISTOLENI, hramul Sfântului Ierarh Nicolae, fondată în 1932 de călugări.

MĂNĂSTIREA CHIȘTELNIȚA, hramul Sfântului Mihail, fondată în 1994 de călugări.

MĂNĂSTIREA CONDRIȚA, mănăstire situată pe teritoriul comunei Condrița,

hramul Sfântului Nicolae, fondată în 1783 de călugări.

MĂNĂSTIREA COSĂUȚI, hramul Maicii Domnului, fondată în 1729 de călugări.

MĂNĂSTIREA COTROCENI, în municipiul București zidită de Șerban Cantacuzino între 1679 și 1681, unul dintre cele mai însemnate ansambluri arhitectonice din Țara Românească. Tezaurul alcătuit din remarcabile piese de argintărie și broderie, se află la Muzeul de artă din București. Mănăstirea a fost dărâmată fără nicio justificare de către regimul comunist în 1984.

MĂNĂSTIREA COZIA, mănăstire pe malul drept al Oltului.

MĂNĂSTIREA CURCHI, complex monastic pe teritoriul satului Curchi, cu hramul Nașterii Sfintei Maicii Domnului, fondată în 1773 de călugări.

MĂNĂSTIREA CUSILOVCA, hramul Adormirea Maicii Domnului, fondată în 1786 de maici.

MĂNĂSTIREA DAPHNI, în Atena, monument istoric și arhitectonic, inclusă în lista Patrimoniului Mondial UNESCO în 1990.

MĂNĂSTIREA DEALU, mănăstire din sec. al XV-lea.

MĂNĂSTIREA DEČANI, mănăstire în Serbia. În anul 2004, UNESCO a încadrat mănăstirea în Patrimoniul Cultural Mondial.

MĂNĂSTIREA DOBROVĂȚ, instituție monahală.

MĂNĂSTIREA DOBRUȘA, mănăstire situată pe teritoriul satului Dobrușa, județul Orhei din Republica Moldova cu hramul Sfântului Nicolae, fondată în 1772 de călugări.

MĂNĂSTIREA DRAGOMIRNA, mănăstire de maici situată în comuna Mi-

tocul Dragomirnei, județul Suceava cu hramul Pogorârea Sfântului Duh, fondată în 1609.

MĂNĂSTIREA DURĂU, cu hramul Buna Vestire, fondată în 1835 de călugări.

MĂNĂSTIREA FLOREȘTI, mănăstire înființată în 1994.

MĂNĂSTIREA FRUMOASA, hramul Adormirea Maicii Domnului, fondată în 1804 de călugări.

MĂNĂSTIREA GALATA, cu hramul Înălțarea Domnului, fondată în sec. al XVI-lea sfințită la 1584.

MĂNĂSTIREA GOLIA, cu hramul Înălțarea Domnului, fondată în 1650.

MĂNĂSTIREA HÂNCU, cu hramul Sfintei Mucenice Paraschiva, fondată în 1678 de maici, sărbătorit la 14 octombrie (stil nou, 27 octombrie stil vechi).

MĂNĂSTIREA HÂRBOVĂȚ, cu hramul Adormirea Maicii Domnului, fondată în 1730 de călugări.

MĂNĂSTIREA HÂRJĂUCA, cu hramul Înălțării Domnului, fondată în 1740 de călugări.

MĂNĂSTIREA HIROVA, cu hramul Sfântului Nicolae, fondată în 1805 de maici.

MĂNĂSTIREA HOȚI, cu hramul Sfântului Mucenic Gheorghe, fondată în 1941 de călugări.

MĂNĂSTIREA HUMOR, cu hramul Adormirii Maicii Domnului, fondată în 1530.

MĂNĂSTIREA HUREZU, important complex monastic situat în orașul Horezu, județul Vâlcea.

MĂNĂSTIREA JAPCA, cu hramul Înălțării Domnului, fondată în prima jumătate a sec. al XVII-lea de maici.

MĂNĂSTIREA KALENICI, în Serbia, monument de istorie și cultură.

MĂNĂSTIREA KECIARIS, complex monastic din Evul Mediu în Armenia.

MĂNĂSTIREA MOLDOVIȚA, cu hramul Buna Vestire, fondată în 1532, înscrisă de UNESCO în tezaurul universal.

MĂNĂSTIREA MONTE CASSINO, mănăstirea a fost întemeiată în 529.

MĂNĂSTIREA MOSTEIRO DOS JERÓNIMOS, în suburbia Belen a orașului Lisabona, monument istoric și arhitectonic.

MĂNĂSTIREA NEAMȚ, cu hramul Înălțarea Domnului, fondată în 1497 de călugări.

MĂNĂSTIREA NICORENI, cu hramul Sfântului Proroc Ilie, fondată în 1992 de călugări.

MĂNĂSTIREA NOUL NEAMȚ CHIȚCANI, cu hramul Înălțarea Domnului, fondată în 1864 de călugări.

MĂNĂSTIREA ORHEIUL VECHI, complex de monumente istorico-arheologice, la 18 km sud-est de orașul Orhei.

MĂNĂSTIREA ORTODOXĂ JVARI, în localitatea Mtskheta, Georgia, inclusă pe lista Patrimoniului Mondial UNESCO.

MĂNĂSTIREA PANGARAȚI, cu hramul Sfântului Dumitru, fondată în 1432 de călugări.

MĂNĂSTIREA PATRAUȚI, cu hramul Înălțarea Sfintei Cruci, fondată în 1487.

MĂNĂSTIREA PRIPICENI, Curchi, cu hramul Sfântului Dumitru, fondat în 1903 de maici.

MĂNĂSTIREA PRISLOP, nu departe de Hațeg, înființată de sfântul Nicodim.

MĂNĂSTIREA PROBOTA, cu hramul Sfântului Nicolae, fondată în 1530.

MĂNĂSTIREA PUTNA, cu hramul Adormirea Maicii Domnului, fondată în 1466.

MĂNĂSTIREA RASCA, cu hramul Sfântului Nicolae, fondată în 1542.

MĂNĂSTIREA RĂCIULA, cu hramul Nașterii Sfintei Maici a Domnului, fondată în 1794 de maici.

MĂNĂSTIREA REICHENAU, pe insula omonimă în lacul Constance, Germania, complex monastic benedectin din anul 724.

MĂNĂSTIREA RUDI, cu hramul Sfintei Treimi Dătătoare de Viață, fondată în 1776 de călugări.

MĂNĂSTIREA SAHARNA, cu hramul Sfintei Treimi Dătătoare de Viață, fondată în 1776 de călugări.

MĂNĂSTIREA SANAHIN, complex monastic în orașul Alaverdi, Armenia, monumente istorice și arhitectonice din sec. X-XIII, inclus pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

MĂNĂSTIREA SECU, cu hramul Tăierea Capului Sfântului Ioan, fondată în 1602 de călugări.

MĂNĂSTIREA SEVANAVANK, complex monastic pe malul lacului Sevan, Armenia, fondat în anul 305 e. n., monument de cult ortodox armean, istoric și arhitectonic.

MĂNĂSTIREA SFÂNTUL IACOB PERSUL, cu hramul Sfântului Iacob Persul, fondată în 1998 de călugări în Sireți, raionul Strășeni.

MĂNĂSTIREA SIHĂSTRIA, cu hramul Nașterea Maicii Domnului, fondată în 1740 de călugări.

MĂNĂSTIREA SLATINA, cu hramul Schimbarea la Față, fondată în 1561.

MĂNĂSTIREA STAVROPOLEOS, biserică zidită în anul 1724 în București, de arhiereul Ioanichie; monument caracteristic pentru ultima fază a stilului brâncovenesc.

MĂNĂSTIREA SUCEVIȚA, cu hramul Învierea Domnului, fondată în 1586, înscrisă de UNESCO în tezaurul universal.

MĂNĂSTIREA SURUCENI, cu hramul Sfântului Gheorghe Triumfătorul, fondată în 1785 de maici.

MĂNĂSTIREA TABĂRA, cu hramul Adormirea Maicii Domnului, fondată în 1779 de maici.

MĂNĂSTIREA TISMANA, în județul Gorj, România, întemeiată de călugărul Nicodim.

MĂNĂSTIREA TREI IERARHI, cu hramul Vasile cel Mare, Grigore de Nazians și Ioan Gura de Aur, fondată în 1639 de călugări.

MĂNĂSTIREA ȚĂPOVA, cu hramul Adormirea Maicii Domnului, fondată în sec. al XVII-lea de călugări.

MĂNĂSTIREA ȚIGĂNEȘTI, cu hramul Adormirea Maicii Domnului, fondată în 1725 de călugări.

MĂNĂSTIREA VĂRATEC, cu hramul Adormirea Maicii Domnului, fondată în 1785 de maici.

MĂNĂSTIREA VĂRZĂREȘTI, cu hramul Sfântului Mucenic Dumitru, fondată de maici.

MĂNĂSTIREA VEVERIȚA, cu hramul în cinstea Icoanei Maicii Domnului „Bucuria celor Îndurerați”, fondată în 1924 de maici.

MĂNĂSTIREA VORONEȚ, cu hramul Sfântului Gheorghe, fondată în 1488, înscrisă de UNESCO în tezaurul universal.

MĂNĂSTIRILE DIN MOLDOVA MEDIEVALĂ, mari centre culturale ale

țării; importante monumente ale vechii culturi moldovenești.

MĂNOILEȘTI, Ungheni, Mănoilești.

MĂNUNTE, în Moldova medievală, denumire comună a dărilor și angaralelor (prestațiilor) mărunte.

MĂR (*Malus domestica*), specie de plante din familia Rosaceae, ca pomi sau arbuști, cea mai răspândită formă a mărului este mărul de cultură.

MĂR DOMNESC, vechi soi românesc de măr de iarnă. Este răspândit în toate r-nele RM, mai ales în zona Codrilor, unde se întâlnesc pomi de și mai mulți ani.

MĂR, (*Malus*), gen de specii sămânțoase fructifere din familia Rosaceae. Se cunosc 36 de specii, răspândite în emisfera nordică. În RM se întâlnesc 3 specii sălbatice de măr și cca de 90 soiuri; tip de fruct fals a cărui parte externă este formată de părțile lărgite ale florii ce înconjoară ovarul.

MĂRAR, (*Anethum*), gen de plante anuale, mai rar bienale, din familia Umbelliferae. Se cunosc 3 specii, răspândite în regiuni situate la est de Marea Mediterană. În RM se cultivă mărar mirositor (*Anethum graveolens*).

MĂRĂCINAR, (*Saxicola*), gen de păsări din familia turdidelor.

MĂRĂNDENI, Fălești, Mărândeni.

MĂRĂRAȘ, (*Oenanthe aquatica*), jolian, pătrunjelul broaștelor, plantă erbacee, perenă din familia Umbelliferae.

MĂRĂȘEȘTI, Sângerei, Cubolta.

MĂRCĂUȚI, Briceni, Mărcăuți.

MĂRCĂUȚII NOI, Briceni, Mărcăuți.

MĂRCULEȘTI or., Florești, or. Mărculești.

MĂRCULEȘTI, Florești, Mărculești.

MĂRDĂREUCA, Criuleni, Boșcana.

MĂRGĂRITAR, (*Loranthus europaeus*), vâsc de stejar, plantă parazită din familia Loranthaceae; perlă, boabă de formă sferică regulată sau neregulată, cu structura concentrică, constituită din carbonat de calciu, care se formează în scoica unor moluște în jurul unui corp străin, (granulă de nisip ș.a.), părtruns în interiorul cochiliei.

MĂRGĂRITĂ, gen de plante din familia Compositae.

MĂRGĂRITĂREL, varietate a candidozei manifestată prin afectarea în principala a mucoasei cavității bucale.

MĂRGELE, boabe de mărgean, piatră, sticlă ș.a. de diferite forme. Găurite și înșirate pe ață, servesc drept podoabă.

MĂRGICĂ, (*Melica*), gen de plante erbacee, perene din familia Gramineelor. În Republica Moldova se întâlnesc *Melica nutans*, *Melica picta*, *Melica altissima* ș.a.

MĂRI DE PIATRĂ, îngrămădire de blocuri de piatră pe suprafețele plane ale vârfurilor de munte.

MĂRIME CONSTANTĂ, termen de referință în matematică la fel ca noțiunea de constantă.

MĂRIME SCALARĂ POZITIVĂ, termen de referință în matematică privind o generalizare a unor noțiuni concrete: lungime, arie, greutate ș.a.

MĂRIME SCALARĂ, mărime fizică complet determinată numai prin valoarea sa numerică a unui număr real și printr-o unitate de măsură.

MĂRIME STELARĂ, măsură a strălucirii unui astru. A fost introdusă în sec. al II-lea î. e. n. de către Hiparh.

MĂRIME, termen fundamental de referință în fizică, matematică, chimie; Mărime derivată, mărime scalară, mărime vectorială, mărime fizică, mărime fizică adimensională, mărime relativă, mărime liniară, mărime unghiulară, mărime fundamentală.

MĂRIMEA CUTREMURELOR DE PĂMÂNT, măsură a mărimii unui cutremur, asociată cu energia undelor elastice excitate de aceasta.

MĂRIMI ADIMENSIONALE, mărimi scalare relative și mărimi contabile, constante matematice și numere abstracte exprimate în unități fără dimensiuni ale scărilor absolute de măsurare.

MĂRIMI COMENSURABILE ȘI INCOMENSURABILE, două mărimi omogene, care au sau, corespunzător, nu au o unitate comună.

MĂRIMI INCOMENSURABILE, mărimi matematice omogene, care nu au o unitate comună de măsură. Raportul dintre *M. i.* este totdeauna un număr irațional. Ex.: latura pătratului și diagonală lui; aria cercului de rază $r=1$ și a pătratului cu latura $a=1$; lungimea circumferinței și diametrul ei sunt *M. i.*

MĂRIMI PROPORȚIONALE, mărimi legate de cele mai simple tipuri de dependență funcțională.

MĂRINEȘTI, Florești, Ciutulești.

MĂRINEȘTI, Sângerei, Sângereii Noi.

MĂRTINEȘTI, Strășeni, Greblești.

MĂRTURIE, mărturisire, declarație făcută de una dintre părțile în litigiu, prin care ea recunoaște un fapt afirmat de partea adversă.

MĂSCĂRICI, actor ambulant în teatrul popular, care juca diferite roluri în comedii, executa cântece, dansuri, figuri de acrobație ș.a.

MĂSDRAC, vechea denumire moldovenească a buzduganului.

MĂSELARIȚĂ, (*Hyoscyamus*), gen de plante ierboase anuale sau bienale din familia Solanaceae. În Republica Moldova se întâlnesc 2 specii.

MĂSLIN, (*Olea*), gen de plante din familia Oleaceae. Se cunosc cca 60 specii, răspândite în regiuni tropicale și subtropicale. Importanță ecologică are măslinul european (*Olea europaea*). Cultura măslinului este larg dezvoltată în Italia, Spania, sudul Franței.

MĂSURA VERSULUI, element prozodic fundamental în definirea și clasificarea versurilor.

MĂSURARE ECONOMICĂ, procesul de corelație a caracteristicilor economice unui obiect sau fenomen cu aceleași caracteristici ale altor obiecte sau fenomene.

MĂSURARE LA DISTANȚĂ, măsurarea parametrilor fizici la depărtare.

MĂSURARE, operație de determinare a valorii unei mărimi fizice cu instrumente de măsurare; procedeu tehnologic de obținere pe cale empirică a unor valori.

MĂSURAREA PRIZEI DE PĂMÂNT, dispozitiv alcătuit dintr-un amperometru și un voltmetru pentru măsurarea rezistenței electrice la împământare.

MĂSURATUL MOȘIILOR, măsurarea ocinelor sau a unor părți ale lor pentru a le hotărnic; una din atribuțiile principale ale aparatului de stat în Moldova medievală.

MĂSURĂ A MULȚIMILOR, noțiune, ce generalizează lungimea unui segment, aria unei figuri plane și volumul unui corp pe mulțimi de natură mai generală.

MĂSURĂ DE PRECIZIE, caracteristică de împrăștiere a valorilor mărimilor aleatorii.

MĂSURĂ FINALĂ A LUNGIMII, măsură etalon de lungime de la 0,5 la

1000 mm, realizată sub forma unui paralelipiped dreptunghiular sau a unui cilindru rotund.

MĂSURĂ, categorie filosofică care exprimă unitatea organică dintre cantitate și calitate; număr ce se pune în corespondență unui obiect dintr-o familie S, conform regulilor: măsura oricărui obiect din S este un număr real nenegativ; măsura obiectului vid este zero; dacă obiectele A și V nu se intersectează, atunci măsura reuniunii obiectelor A și V este egală cu suma măsurilor A acestor obiecte; unitate ritmică divizată în timpi egali ca durată, plasată între două bare și notată cu o fracție la începutul lucrării sau fragmentului vizat.

MĂSURĂRI ELECTRICE, parametri cantitativi ai energiei electrice: rezistența curentului, tensiune electrică, rezistență electrică, putere curentă, inductanță, capacități electrice, frecvențe și faze de curent alternativ, toate acestea utilizate pentru a cuantifica parametrii și caracteristicile ingineriei radio, ingineriei electrice, dispozitivelor electronice, circuitelor etc.

MĂSURĂTOR DE ATENUARE, dispozitiv pentru măsurarea modificărilor (atenuării sau amplificării) semnalelor la ieșirea din dispozitive electrice, radio, acustice, optice și alte sisteme și sisteme de transmisie a semnalelor în raport cu intrarea lor.

MĂSURĂTOR DE CONSUM, dispozitiv care măsoară volumul sau/și masa unei substanțe, care trece printr-o secțiune de debit pe unitate de timp.

MĂSURĂTORI DE PRECIZIE, măsurări efectuate cu un grad de precizie foarte ridicat, adică cu o eroare extrem de mică.

MĂSURI MEDIEVALE DIN MOLDOVA, unități de măsură.

MĂTASE, fibră textilă naturală, obținută din produsul secretat de vierme-

le-de-mătasă. Este constituită din două fibre de fibroină (300-2 000 m lungime), îmbrăcate într-un strat cleios de sericină. De obicei, se folosesc fibrele depănate de pe 5-7 gogoși.

MĂTĂCIUNE, (Dracocephalum), gen de plante erbacee, perene din familia Lamiaceae.

MĂTĂCIUNE, (Melissa), gen de plante din familia Lamiaceae.

MĂTĂSAR, (Bombycilla), gen de păsări din ordinul passeriformelor.

MĂTĂSARU, contopit la 12.04.1977 cu s. Tochile-Răducani, Leova.

MĂTRĂGUNĂ, (Atropa belladonna), beladonă, cireașa lupului, plantă erbacee, perenă din familia Solanaceae.

MĂTREĂȚĂ, descumare difuză a învelișului pielos.

MĂTURATUL PODULUI, angara (prestație) introdusă în 1776 de domnul Moldovei Grigore Alexandru Ghica pentru negustori și meșteșugari.

MĂTURĂ, (Kochia scoparia), plantă erbacee, din care se confecționează mături de curte.

MĂTURILE VRĂJITOARELOR, boli ale plantelor, în care pe unele părți ale lor se formează un număr mare de muguri subțiri, mici, de regulă, sterpi, cu frunze nedezvoltate.

MĂZĂRICHE, (Vicia), gen de plante anuale, bienale și perene din familia Fabaceae. Se cunosc speciile răspândite în emisfera de Nord; în RM se întâlnesc 18 specii. Se cultivă pentru masă verde, siloz, fân, fănaș și boabe.

MĂZĂRICHE, precipitații atmosferice sub forma unor bobite mici (2-5 mm în diametru) de gheață (Măzărice tare) sau de zăpadă (Măzărice moale), grindină mărunță, tip de precipitații solide de dimensiuni mici sub formă de

boabe mici asemănătoare cu zăpada, cu diametrul de 2-5 mm.

MĂCHICOU LIS, (fr.), galerie suspendată pe console în afara zidului sau turnului unei fortărețe, în partea lui superioară; gură de aruncare, mașculi.

MÂL, sol fin format sub acțiunea apei.

MÂNA INVIZIBILĂ, concept economic introdus de A. Smith pentru a desemna forțele care asigură funcționarea unei economii, realizarea unor rezultate social utile, indiferent de intențiile inițiale și acțiunile indivizilor, care pot fi chiar contrare procesului.

MÂNCĂCIOS, gluton, jder mîncăcios, (Gulo gulo), animal carnivor din familia mustelidelor.

MÂNCĂRIME, boală parazitară la mamifere și păsări, cauzată de muște ce sug sânge din genul Melophagus.

MÂNCĂTORI DE FĂINĂ, grup de gândaci din familia Cucujidae, dăunători ai cerealelor, produselor din cereale și altor rezerve alimentare.

MÂNTUIRE, conform Bibliei, izbăvire, reprezentare despre calea spre fericire dăruită de Dumnezeu credinciosului.

MĂRZĂ, nobil tătar, căpetenie militară la tătarii din Crimeea și din Bugeac.

MBABANE, capitala Swazilandului, principalul centru economic, științific și cultural al țării.

MBUJI-MAYI, oraș în Congo. Populație: 3,368 milioane de locuitori.

MEAD, cel mai mare lac de acumulare din statele Unite ale Americii, pe râul Colorado.

MEANDRU, (de la Miandros – denumirea antică greacă a râului cu multe șerpuituri Buiuc-Menderes din Turcia), curbură a albiei unor râuri (fluvii) de câmpie, porțiunea mai adâncă a albiei

râului în comparație cu cele din aval sau alte sectoare, situate între praguri.

MEANDRU, în arhitectură și arte vizuale, ornament geometric (sculptat, pictat, brodat), format din linii frânte sau curbe, asemănătoare cu traseul sinuos al râului Menderes (azi Büyük Menderes din Turcia); motiv ornamental.

MECANICA CONSTRUCȚIILOR, știința principiilor și metodelor de calcul al structurilor pentru rezistență, rigiditate, șoc și stabilitate la vibrații.

MECANICA FIZICO-CHIMICĂ, ramură a chimiei coloidale ce studiază legile fizice și chimice și mecanismul proceselor de deformare și de distrugere a solidelor și a structurilor dispersate.

MECANICA FLUIDELOR, termen de referință în fizică privind un domeniu de cercetări științifice fundamentale și aplicative.

MECANICA ROCILOR MINIERE, știința care studiază deformarea rocilor, rezistența și stabilitatea acestora, mișcarea lichidelor și gazelor în ele, precum și forțele (de origine naturală și creată de om), care provoacă aceste deformări și mișcări.

MECANICA SOLURILOR, disciplină științifică care studiază condițiile de rezistență și stabilitate a solurilor în fundațiile structurilor și versanților maselor de pământ.

MECANICĂ APLICATĂ, domeniu de știință și aplicativ.

MECANICĂ CEREASCĂ, domeniu de știință și aplicativ în astronomie.

MECANICĂ CEREASCĂ, parte a astronomiei care studiază mișcarea corpurilor cerești sub acțiunea forțelor de gravitație.

MECANICĂ CLASICĂ, elaborează și analizează modele de mișcare a corpurilor macroscopice, vitezele cărora sunt mici în comparație cu viteza luminii.

MECANICĂ CUANTICĂ, compartiment al fizicii teoretice, ce reprezintă un sistem de noțiuni și un aparat matematic necesar pentru a descrie fenomenele fizice, cauzate de existența în natură a celei mai mici cuante de acțiune, constanta Planck.

MECANICĂ, domeniu de știință despre mișcarea și echilibrul corpurilor și disciplină tehnică despre construcția și funcționarea mașinilor; știință care studiază cea mai simplă formă a mișcării - mișcarea mecanică; deplasarea diferitor corpuri unul în raport cu altul și variația formei (deformarea) corpului; arta de a construi mașini.

MECANICISM, concepție filosofică materialistă care explică procesele și fenomenele naturii numai prin legile mecanicii.

MECANISM BIELĂ-MANIVELĂ, dispozitiv de transformare a unui tip de mișcare în altul.

MECANISM CU CAME, dispozitiv de transformare a mișcării mecanice liniare în mișcare de rotație și viceversa, compus dintr-un suport, o pârgie și o camă.

MECANISM CU CLICHET, mecanism alcătuit în linii mari dintr-o roată dințată și o bară utilizată pentru a transforma mișcarea alternativă în mișcare de rotație discontinuă într-o direcție.

MECANISM DE ACȚIONARE, dispozitiv în sistemele automatizate de reglare, dirijare la distanță, care asigură deplasarea mecanică a organelor reglate.

MECANISM DIFERENȚIAL, dispozitiv care permite obținerea mișcării ca rezultatul sumei sau diferenței mișcărilor componente; servește pentru a transmite mișcarea de rotație între arbori și pentru a schimba frecvența sau direcția de rotație, sau natura mișcării; Mecanism cardanic.

MECANISM ECONOMIC, procese, tehnici și instrumente de reglare în domeniu.

MECANISM INVERSIBIL, dispozitiv mecanic sau electric de schimbare a direcției mișcării organelor de lucru ale unei mașini și/sau unor detalii în parte opusă.

MECANISM, sistem de corpuri conceput pentru a transforma mișcarea unuia sau mai multor solide în mișcările necesare ale altor corpuri; sistem, organizație, mod de organizare politică, economică, socială etc.; Mecanismele autorității, mecanismele sociale.

MECANISME DE ECHILIBRARE, dispozitiv de echilibrare, eliminare sau reducere completă a efectelor variabile ale suportului mecanismului pe bază în timpul funcționării acestuia.

MECANISMUL MALTEZ, dispozitiv pentru a converti rotația continuă în rotație intermitentă.

MECANISMUL PREȚURILOR, procese, tehnici și instrumente de reglare în domeniu.

MECANISMUL REACȚIEI CHIMICE, descriere detaliată a căii ce duce de la reactanți la produsele de reacție.

MECANIZARE, înlocuirea mijloacelor manuale de muncă prin mașini, mecanisme și aparate.

MECANIZAREA AGRICULTURII, înlocuirea mijloacelor manuale de muncă prin mecanisme și mașini în domeniu.

MECANOCHEMIE, studiază efectul tensiunilor mecanice asupra transformărilor chimice și fizico-chimice ale substanțelor.

MECANORECEPTORI, structuri senzoriale la animale și la om.

MECANOTERAPIE, metodă de cultură fizică curativă.

MECATRONICĂ, domeniu al științei și tehnologiei bazat pe combinația sinergică de unități mecanice de precizie cu componente electronice, electrice și computerizate, oferind proiectarea și producerea de module, sisteme și mașini noi, cu control inteligent al funcționalității mișcărilor.

MECCA, Mekkah, oraș în Arabia Saudită, cetatea sfântă a musulmanilor, patria profetului Muhammad. Populație: 1,535 milioane de locuitori.

MECHINTOȘ, soi de măr de toamnă raionat în RM (1973). Originar din Canada. Este recomandat pentru plantare în partea de nord a RM.

MECI NUL, partidă în care nu a fost marcat nici un gol. v. **SCOR ALB**.

MECI TRIAL, partidă de selecție.

MECI, întrecere sportivă, partidă.

MECIBOL, (Match ball/point), situație specială în final într-o partidă de tenis sau volei; Set ball/set point.

MECKLENBURG-POMERANIA INFERRIOARĂ (Mecklenburg-Vorpommern), land în Germania.

MECONIU, conținutul intestinului fătului și nou-născutului.

MECOPTERA, (gr. Meco – lung, -ptera – aripi), ordin de insecte endopterygota.

MEDALIE, distincție onorifică și obiect de artă giuvaierică; distincție sportivă; însemn de stat de decorare.

MEDALION LITERAR, scurtă scriere literară în proză, articol critic în care se schițează portretul unei personalități.

MEDALION, element decorativ, cu forma rotundă sau ovală, înconjurat cu o margine; bijuterie.

MEDEEA, în mitologia greacă, fiica lui Aietes, regele Colhidei. Vrăjitoare vestită din legenda argonauților. După ce l-a ajutat pe argonautul Iason să dobândească Lâna de Aur, s-a căsătorit cu el. Părăsită de acesta, pentru fiica regelui Corintului, și-a ucis rivala, precum și proprii copii. Legenda ei a inspirat tragediile scrise de Euripide, Seneca și Corneille.

MEDELENI, Ungheni, Petrești.

MEDELLÍN, oraș, centru administrativ al departamentului Antioquia, din Columbia. Populație: 2,508 milioane locuitori.

MEDELNICER, Medelnar, boier la curtea domnească din Moldova, care slujea la masa domnului „la dzile mari...” (M. Costin).

MEDIA EDUCAȚIE, procesul de dezvoltare a personalității cu ajutorul și pe materialele mijloacelor de comunicare în masă; în pedagogie, media pedagogie – știința despre media educație, media alfabetizare și media competență, care dezvoltă legitățile dezvoltării personalității în cadrul media educației.

MEDIA LITERACY, competențele media, promovează înțelegerea modurilor în care este conceput înțelesul din spațiile informațiilor.

MEDIANĂ, în geometrie, segment ce leagă unul dintre vârfurile unui triunghi cu mijlocul laturii opuse.

MEDIANTĂ, sunetul al treilea din orice gamă majoră sau minoră.

MEDIASTIN, cavitate anatomică cuprinsă între cei doi plămâni care conține inima, timusul, esofagul, aorta și canalul toracic; Mediastinită.

MEDIASTIN, partea de mijloc a cavității toracice la mamifere.

MEDIASTINOSCOPIE, vizualizarea mediastinului sub narcoză cu ajutorul mediastinoscopului.

MEDIATOARE, perpendiculara dusă prin mijlocul unui segment; locul geometric al punctelor egal depărtate de extremitățile segmentului.

MEDIATORI, substanțe biologic active secretate de terminațiile nervoase.

MEDICAGO, gen de plante ierboase din familia Fabaceae.

MEDICAMENT, substanță naturală sau de sinteză utilizată pentru a vindeca, a ameliora sau a preveni o boală.

MEDICI FĂRĂ FRONTIERE, organizație umanitară independentă internațională din domeniul medical care acordă asistență de urgență persoanelor afectate de conflicte armate, epidemii, dezastre naturale și de lipsa îngrijirilor medicale.

MEDICINA CATASTROFELOR, compartiment al medicinei ce abordează problemele de salvare a oamenilor și păstrarea sănătății populației în caz de accidente, catastrofe, cataclisme și alte situații excepționale.

MEDICINA VETERINARĂ, (din lat. veterinarius – persoană care îngrijește și lecuiește vite), sistem de științe care studiază structura organismului animal, cauzele apariției și dezvoltării bolilor la animale, metodele de diagnostic, de prevenire și de tratament; Veterinarie.

MEDICINĂ COSMICĂ, domeniu al medicinei ce studiază particularitățile activității vitale a omului la acțiunea factorilor zborului cosmic și scopul elaborării mijloacelor și metodelor de păstrare a sănătății și capacității de muncă a echipajelor navelor și stațiilor cosmice;

MEDICINĂ CU LASER, compartiment al medicinei ce studiază influența

radiației laser asupra țesuturilor și obiectelor biologice și elaborează metode de aplicare a acestora cu scop curativ-profilactic.

MEDICINĂ DE ZEMSTVĂ DIN BASARABIA, etapă de organizare medico-sanitară în spațiul dintre Prut și Nistru în anii 1812-1917, care prevedea acordarea asistenței medicale populației sătești.

MEDICINĂ JUDICIARĂ, ramură a medicinei care pune cunoștințele medicale și biologice în serviciul justiției; se ocupă de efectuarea expertizelor și examenelor medicale necesare, de cele mai multe ori, rezolvării cauzelor penale privind infracțiuni contra persoanei.

MEDICINĂ MILITARĂ, sistem de cunoștințe medicale și militare și activități practice create cu scopul fortificării sănătății militarilor, prevenirea și tratamentul afecțiunilor și traumelor acestora.

MEDICINĂ PALIATIVĂ, compartiment al medicinei ce are menirea de a ușura starea bolnavului când posibilitățile tratamentului radical sunt epuizate.

MEDICINĂ POPULARĂ, totalitate a cunoștințelor empirice și a procedurilor practice acumulate de popor pe parcursul dezvoltării istorice și folosite cu scopul identificării, vindecării și prevenției bolilor.

MEDICINĂ SPORTIVĂ, compartiment al medicinei ce studiază influența culturii fizice și sportului asupra organismului omului.

MEDICINĂ TIBETANĂ, știință medicală holistică, care se adresează nevoilor corpului, ale minții și ale spiritului individului.

MEDICINĂ TROPICALĂ, denumire convențională a domeniului medicinei ce studiază sănătatea omului în regiuni cu climă tropicală și subtropicală, precum și problemele etiologice, diagnos-

ticului, clinicii, evoluției epidemiologice și prevenției bolilor tropicale.

MEDICINĂ, știință care are ca obiect păstrarea și restabilirea sănătății și care studiază în acest scop procesele fizice, chimice și biologice ale vieții, structurile și funcțiile organismului, cauzele și mecanismele de producere a bolilor, precum și mijloacele de diagnosticare, tratare și prevenire a lor.

MEDIE, caracteristică numerică a unei mulțimi de numere sau funcții.

MEDIERE, (arbitraj), una dintre metodele alternative (extrajudiciare) de soluționare a conflictelor, ce implică un mediator care ajută părțile să ajungă la un acord negociat voluntar și reciproc benefic; în dreptul internațional – medierea unui al treilea stat neinteresat în disputa internațională a subiecților de drept internațional.

MEDIEVICĂ, (din lat. medium, mediu și aevum – secol, epocă), ramură a științei istorice care studiază istoria Europei Apusene din Evul Mediu (sec. al V-lea – mijlocul sec. al XVII-lea); știință care se ocupă cu studiul istoriei, culturii și artei Evului Mediu.

MEDINA, al doilea oraș sfânt legat de numele lui Mahomed.

MEDITAȚIE, operă literară, compusă pe o temă filosofică, cuprinzând reflecții despre condiția umană; pregătire a lecțiilor, a examenelor, făcută de elevi sub îndrumarea unui meditator.

MEDIU DE AFACERI, ansamblul reglementărilor care alcătuiesc cadrul de activitate al persoanelor juridice.

MEDIU DE PROGRAMARE, set de programe care ajută programatorul în scrierea programelor să combine toți pașii necesari creării unui program într-un singur soft.

MEDIU GEOGRAFIC, totalitatea obiectelor și fenomenelor din natura moartă

sau vie (scoarța terestră, stratul inferior al atmosferei, hidrosfera, solul, flora, fauna ș.a.).

MEDIU INTERGALACTIC, mediu extrem de rarefiat, neomogen ca densitate și temperatură, constituind spațiul dintre galaxii.

MEDIU INTERPLANETAR, substanță și câmpuri fizice ce umple spațiul dintre planete și alte corpuri ale sistemului solar.

MEDIU INTERSTELAR, mediu foarte rarefiat ce umple spațiul dintre stelele din galaxii.

MEDIU NATURAL, natură înconjurătoare cu factori externi în care se găsesc ființele și lucrurile.

MEDIU NUTRITIV, substrat steril de substanțe necesare pentru cultivarea diferitor microorganisme în condiții artificiale.

MEDIU, societatea, lumea în mijlocul căreia trăiește cineva; rezultatul obținut din adunarea notelor primite de un elev, student etc. și împărțirea acestora prin numărul lor total; totalitatea condițiilor naturale de pe Pământ; Mediu ambiant, mediu ecologic, mediu de viață; totalitatea lucrurilor ce ne înconjoară; Mediu continuu, mediu liniar, mediu neliniar.

MEDRES, instituție de învățământ religios și cultural musulmană, care instruieste și educă elita spirituală musulmană; organizație de învățământ pentru pregătirea slujitorilor cultului musulman.

MEDULOSALES, ordin de gimnosperme dispărute.

MEDUZĂ, în mitologia antică, ființă fabuloasă, imaginată ca o femeie cu șerpi pe cap în loc de păr și despre care se credea că prefăce în stane de piatră persoanele la care se uita.

MEDUZE, animale marine, (cu excepția câtorva specii de apă dulce)

care reprezintă generația sexuată a celeratelor.

MEDVEDCA, râuleț în RM, afluent pe stânga al Prutului.

MEDVEJA, Briceni, Medveja.

MEERWEIN, REACȚIA ~, arilarea compuşilor nesaturați cu condensare activă cu dublă legătură cu săruri de arildiazoniu.

MEERWEIN-PONNDORF-VERLEY, REACȚIA ~, reducerea alchidelor alifaticе și aromatice și a cetonelor până la alcooli sub influența alcoolatului de aluminiu și a alcoolului corespunzător.

MEFISTOFEL, Mefisto, demon medieval, situat imediat după Satana.

MEFITIDE, familie de mamifere răpitoare.

MEGA-, prefix savant.

MEGACARIOCITE, celule de dimensiuni mari ce se formează în măduva oaselor la mamifere și la om.

MEGACOLON, partea lărgită sau tot intestinul gros al omului.

MEGADERMATIDE, familie de lilieci.

MEGAEVOLUȚIE, totalitatea proceselor de formare evoluționistă a caracterelor comune de organizare a celor mai mari taxoane din biologie.

MEGAFAUNĂ, (din greacă μέγας megas – mare și noua latină fauna – viața animală), grup ce include animale mari sau gigantice terestre.

MEGAFON, dispozitiv alcătuit dintr-o bucată de țevă cu secțiune transversală variabilă (rotundă sau dreptunghiulară) cu dimensiuni transversale în creștere treptată; selectarea dimensiunilor zonelor transversale de la intrare și ieșire și lungimea acestuia, permite

să se formeze structura dorită a sunetului sau câmpului electromagnetic.

MEGALIT, nume dat unor monumente preistorice (milen. III-II î. Hr.), cu funcție necunoscută (probabil funerară sau de cult), din blocuri sau dale mari de piatră brută cioplite sumar; monument arheologic funerar.

MEGALOPIDE, familie de pești cu un singur gen megalops.

MEGALOPOLIS, cea mai mare formă de așezare omenească, rezultată din contopirea unui număr mare de aglomerații urbane vecine, oraș în gigant, aglomerație urbană.

MEGALOPTERA, ordin de insecte neoptere din subclasa pterygota.

MEGAPODIIDE, familie de păsări din ordinul galiforme.

MEGARELIEF, cele mai mari forme de topografie pe suprafața pământului.

MEGASPOROFIL, frunză modificată la plantele superioare pe care se formează megasporangii, organe care formează megasporii.

MEGATERIUM, gen de leneși gigantici dispăruți.

MEGÈVE, stațiune climaterică montană din Franța.

MEGIEȘ, denumire dată în Moldova medievală oamenilor liberi, care stăpâneau pământ în devălmășie; țaran liber.

MEGLENIȚI, (autodenumire, vlasi), populație romanofonă care a locuit în trecut în regiunea Meglen a provinciei istorice Macedonia.

MEGRELI, Mingreli, grup etnologic al georgienilor.

MEHEDIȚI, județ în România.

MEI DE OREZ, iarbă de orez, buruiiană anuală din familia Poaceae.

MEI PĂSĂRESC, (Lithospermum), mărgelușe, gen de plante erbacee și lemnoase, anuale, bienale sau perene din familia Boraginaceae.

MEI, (Panicum), gen de plante erbacee din familia Poaceae. Se cunosc specii, răspândite în tropice și subtropice, dintre care una în RM, se cultivă pe suprafețe mici; Mălai.

MEIJI, perioadă din istoria Japoniei, marcată de revoluția din 1867-1868 și care corespunde, în linii generale, domniei împăratului Meiji (1867-1912). Se caracterizează prin înlăturarea shogunatului, restaurarea puterii imperiale și prin realizarea unor reforme care au asigurat modernizarea Japoniei.

MEIOFAUNĂ, specii de nevertebrate bentonice mici care trăiesc în mediul marin și în apa dulce.

MEIOZĂ, diviziune reducțională a celulelor la care are loc reducerea numărului de cromozomi și trecerea celulelor din stare diploidă în stare haploidă.

MEIȘOR DEGET, (Eleusine coracana), plantă erbacee anuală din familia Poaceae.

MEIȘOR, (Digitaria), gen de plante erbacee, perene și anuale din familia Gramineelor.

MEITNERIU, Mt, element chimic radioactiv artificial din grupa a VIII-a forma scurtă a sistemului periodic; se referă la transactinide.

MEKNÈS, oraș în Maroc, monumente istorice și arhitectonice din antichitate și din Evul Mediu, incluse pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

MEKONG BOBTAIL, rasă de pisici cu părul și coada scurte.

MEKONG, fluviu în sud-estul Asiei. Curge pe teritoriul Chinei, Laosului, Cambodgiei și Vietnamului.

- MELAFIR**, rocă magmatică vulcanică.
- MELAMPIRUM**, gen de plante din familia Orobanchaceae.
- MELANDERIT**, mineral sulfat de fier.
- MELANEZI**, grup de popoare austro-nezeiene, populația aborigenă din Melanezia.
- MELANEZIA**, unul dintre principalele grupuri insulare din Oceania, situat în partea de S-V a Oceanului Pacific. Principalele insulele: Noua Guinee, arhipelagul Bismarck, insulele Solomon, Noile Hebride, Noua Caledonie, insulele Fiji.
- MELANEZIENI**, grup de triburi și popoare înrudite, populația autohtonă a Melaneziei.
- MELANISM**, la animale, pigmentație neagră excesivă a părului și a pielii.
- MELANITA**, gen de păsări din ordinul anseriforme.
- MELANOCITE**, celulele pigmentare la animale și om în care se sintetizează substanțele melanine.
- MELANOFOR**, cromatofor care conține melanină.
- MELANOM**, tumoare malignă dezvoltată din melanocite atipice.
- MELANOTROPINĂ**, hormon peptidic al vertebratelor și omului.
- MELANOZĂ**, formarea accelerată și acumularea melaninei în organe și țesuturi.
- MELANURIE**, prezență a pigmentului melanic în urină.
- MELASĂ**, lichid siropos de culoare brună întunecată, cu gust dulce, amar-sărat și cu miros specific; produs secundar siropos în stare lichidă, obținut în industria zahărului, utilizat în scopuri alimentare, pentru producerea alcoolului sau ca hrană la animale.
- MELATONINĂ**, neurohormon al vertebratelor.
- MELBA**, soi de măr originar din Canada, raionat în RM.
- MELBOURNE**, oraș în sud-estul Uniunii Australiene, centru administrativ al statului Victoria. Populație 4.647.312 de locuitori.
- MELC DE LIVADĂ**, melc de grădină, (*Helix pomatia*), animal nevertebrat din subclasa moluștelor pulmonate, clasa gasteropodelor.
- MELC**, mecanism cu șurub elicoidal cu diferite tipuri de mișcare de rotație; parte a urechii interne la vertebratele terestre.
- MELCI**, (Gastropoda), clasă de moluște.
- MELCUL LUI PASCAL**, curba algebrică plană de ordinul patru.
- MELEKEOK**, capitala statului Republica Palau, stat insular în Oceanul Pacific.
- MELEOZĂ**, boală a albinelor melifere, a bondarilor și a albinelor-tăietoare de frunze, cauzată de parazitarea larvelor de gândaci genul *Meloe*.
- MELEȘENI**, Călărași, Meleșeni.
- MELIA**, gen de plante specii lemnoase din familia Meliaceae.
- MELICA**, gen de plante perene din familia Poaceae.
- MELIFAGIDE**, (*Meliphagidae*), familie de păsări din ordinul paseriformelor, de obicei, de mărimea merlei.
- MELIGETES**, gen de insecte coleoptere.
- MELILLA**, teritoriu dependent cu statut special în Africa.
- MELILOTUS**, gen de plante din familia Fabaceae.
- MELIOIDOZĂ**, boală infecțioasă care se poate manifesta la om sau la animale, cauzată de bacteria *Burkholderia pseudomallei*.
- MELISMĂ**, ornament muzical rezultat din repartiția unei durate lungi într-un grup de note de valoare scurtă.
- MELISSA**, gen de plante, ierburi perene din familia Lamiaceae.
- MELIȚARE**, curățirea firelor de lână, bumbac, in, cânepă prin pieptenii rașiei pentru a afâna fuiorul și a-l curăța de impurități.
- MELIȚĂ**, unealtă de lemn constituită dintr-o limbă basculantă și două fălci. Se folosea în gospodăriile țărănești din Moldova pentru a sfărâma și înlătura părțile lemnoase ale tulpinilor de cânepă și de in, pentru a obține fuiorul.
- MELK**, oraș în Austria, monumente istorice și arhitectonice din sec. IX-XIX.
- MELODIA VORBIRII**, termen de referință în domeniu privitor la intonație.
- MELODIE**, (gr. melodia - cântare), succesiune de sunete de înălțimi diferite; în armonie, denumire convențională a vocii superioare; piesă vocală sau instrumentală cu caracter cantabil (cântec, romanță).
- MELODRAMĂ**, (din gr. *mélōs* - cântec și *dramă*), lucrare muzical-dramatică în care monologurile și dialogurile personajelor sunt însoțite de muzică; piesă de teatru pe teme morale cu personaje schematice.
- MELOIDE**, (*Meloidae*), familie de insecte din ordinul coleopterelor.
- MELOLONTA**, gen de coleoptere din familia melolontide.

MELOMAN, amator pasionat de muzică.

MELONIDĂ, fruct asemănător cu baca.

MELOPEE, arta de a compune muzică pentru versuri; totalitate a regulilor compoziției muzicale; melodie lentă, ritmică, monotonă.

MELOPHAGUS OVINUS, muscă brună, păroasă, parazit al oilor.

MELOS, (gr. *mélos*), elementul cantabil, melodic al muzicii.

MELPOMENE, în mitologia greacă, muza tragediei.

MELRHIR, lac sărat în Sahara algeriană, în Algeria.

MEMBRACIDE, familie de insecte cicade.

MEMBRANĂ BAZALĂ, structură celulară la vertebrate și om la hotarul dintre stratul epitelial și țesutul conjunctiv.

MEMBRANĂ CELULARĂ, element structural fundamental format din lipide și proteine.

MEMBRANĂ MIELINICĂ, membrană ce înconjoară axonii neuronilor.

MEMBRANĂ NUCLEARĂ, structură ce delimitează nucleul eucariotelor de citoplasmă.

MEMBRANĂ PLASMATICĂ, membrană biologică ce delimitează celula de mediul ambiant.

MEMBRANĂ PLASMATICĂ, structură celulară ce delimitează și compartimentează conținutul celular.

MEMBRANĂ SEROASĂ, membrană ce tapetează cavitățile interne ale corpului animalelor și omului.

MEMBRANĂ VASCULARĂ, membrană pigmentară a ochiului din țesut

conjunctiv, dislocată între epiteliul pigmentar al retinei și scleră.

MEMBRANĂ, corp subțire flexibil, detaliu, la unele instrumente muzicale sau de percuție; peliculă subțire flexibilă adusă de forțele externe într-o stare de tensiune și care are ca rezultat elasticitate.

MEMBRANE BIOLOGICE, structuri ce delimitează conținutul celulelor și organellele intracelulare.

MEMBRANE DE SEPARARE, pereți despărțitori cu permeabilitate preferențială pentru una sau mai multe componente ale amestecului de gaz, soluție lichidă, sistem coloidal.

MEMBRANE EMBRIONARE, membrane ce asigură activitatea vitală a embrionului și protecția acestuia de diferite leziuni.

MEMBRANOFON, instrument muzical în care se produc sunetele prin punerea în vibrație a unei membrane.

MEMBRE, anexe ale corpului la animale și la om ce țin de locomoție; Membre inferioare, membre posterioare.

MEMBRU INFERIOR, regiune anatomică aflată în partea inferioară a trunchiului uman, servind pentru locomoție; Picior.

MEMBRU REMANENT, termen într-o formulă ce oferă o aproximare a aces-tei funcții cu ajutorul unei alte funcții, într-un sens mai simplu.

MEMBRU SUPERIOR, membrul anterior al omului; Mână.

MEMFIS, Memphis, vechi oraș egiptean, cetate, ruinele căruia se află lângă localitatea Mit-Rahine din apropierea orașului Cairo, Egipt.

MEMORANDUM, (din lat. *memorandum* – ceea ce trebuie de ținut minte), în dreptul internațional, document di-

plomatic, memoriu, în care sunt expuse faptele sau argumentele în legătură cu o problemă a relațiilor dintre state; document-cadru diplomatic; document diplomatic ce prezintă în detalii aspectele de fapt și de drept ale oricărei probleme și prezintă argumente relevante.

MEMORANDUM, 1892, petiție prezentată de liderii românilor din Transilvania împăratului Austro-Ungariei, Franz Josef, prin care erau solicitate pentru populația română drepturi etnice egale cu ale populației maghiare, precum și încetarea persecuțiilor și a încercărilor de maghiarizare.

MEMORANDUMUL DE LA 9 MAI 1997, acord care reglementează relațiile dintre Republica Moldova și regiunea separatistă transnistreană.

„MEMORANDUMUL KOZAK”, planul rus de federalizare a Republicii Moldova (2003).

MEMORIA CACHE, termen de referință în tehnologia informațiilor și tehnică privind un dispozitiv microelectronic de memorie pentru stocarea temporară a datelor.

MEMORIA COMPUTERULUI, una dintre componentele principale (împreună cu procesorul), a dispozitivelor proiectate pentru stocarea datelor; Memorie convențională, memorie constantă, memorie volatilă, memorie nevolatilă, memorie principală, memorie variabilă.

MEMORIA FORMEI, capacitatea aliajelor metalice de a-și restabili integral sau parțial forma inițială, care a fost ruptă în timpul deformării.

MEMORIE FLASH, metodă electrică de reprogramare a memoriei semiconductoare energoindependentă.

MEMORIE IMUNOLOGICĂ, capacitate a sistemului imun de a memora primul contact al organismului cu antigenul și de a reacționa la pătrunderea repetată a acestuia.

MEMORIE RAM (Random Access Memory), memorie cu acces aleator, memorie semiconductor rapidă, concepută pentru stocarea temporară a programelor și datelor.

MEMORIE VIRTUALĂ, memoria computerului formată din sistemul de operare bazat pe memoria principală și memoria externă situată pe un dispozitiv de stocare cu acces direct (de exemplu, Solid-state Drive, Hard Disk Drive etc.).

MEMORIE, dispozitiv al sistemelor de calcul utilizat pentru păstrarea și regăsirea ulterioară a datelor și înstrucțiunilor; Memorie digitală, memorie program, memorie de date; proces psihic care constă în întipărirea, recunoașterea și reproducerea senzațiilor, sentimentelor, mișcărilor, cunoștințelor etc. din trecut; Memorie biologică, memorie psihologică, memorie explicită, memorie personală, memorie genetică, memorie națională, memorie postcolonială, memorie postsovietică, posttotalitară, memorie publică, memorie socială.

MEMORII, scriere în care sunt cuprinse însemnări asupra evenimentelor la care a participat cineva ori care s-au petrecut în timpul vieții cuiva, specie autobiografică în proză, o narațiune a evenimentelor din trecut la care autorul a fost participant sau martor.

MEMORIUL „SUPLEX LIBELLUS VALACHORUM”, (1791-1792), din latină, însemnând „Petiția Valahilor din Transilvania”, este numele a două memorii înaintate de liderii națiunii române din Transilvania împăratului Leopold al II-lea al Sfântului Imperiu Roman.

MEMORIUL CĂRVUNARILOR, proiect de reforme elaborat în aprilie 1822 de cercurile cărvunarilor din Principatul Moldovei.

MEMPHIS, oraș în sudul SUA, statul Tennessee.

MEMRISTOR, termen de referință în fizică privind un dispozitiv semiconductor cu memorie.

MENARHĂ, prima menstruație.

MENDELEEVIU, (Mendelvium), Md, element radioactiv din seria actinidelor. Nr. at. 101. Există sub forma a doi izotopi.

MENDELISM, învățătura despre legăturile eredității care au pus bazele geneticii ca știință, care explică principiile moștenirii caracterelor ereditare.

MENESTREL, (fr. ménestrel, din lat. ministerialis - slujitor), în Franța și Anglia, cântăreț, muzician, recitator și poet, care în Evul Mediu se afla în slujba unui senior feudal.

MENGHINĂ, echipament industrial în domeniu.

MENHIR, monument megalitic de la sfârșitul epocii neolitice, construit din blocuri de piatră necioplită.

MENIANTES, gen de plante din familia Menyanthaceae.

MENILIT, rocă sedimentară.

MENINGE, fiecare dintre cele trei membrane care învelesc creierul și măduva spinării.

MENINGELE CEREBRALE, formațiuni din țesut conjunctiv care învelesc encefalul și măduva spinării la vertebrate și om.

MENINGIOM, tumoare a creierului dezvoltată din celulele arahnoidice, mai rar ale meningelor sau ale stromei plexului vascular.

MENINGISM, prezența simptomelor meningeale în lipsa schimbărilor inflamatorii ale meningelor și lichidului cefalorahidian.

MENINGITĂ, inflamație a membranelor creierului și măduvei spinării.

MENINGOCOC, (Neisseria meningitidis), bacterii aerobe gram-pozitive din genul Neisseria.

MENINGOENCEFALITĂ, afecțiune determinată de îmbinarea afectării membranelor și substanței creierului.

MENISC, cartilaj în formă de disc, existent între unele articulații ale corpului; noțiune de referință în fizică privind curbura suprafeței unui lichid; Lentilă convexă.

MENONIȚI, unul dintre curentele protestante, care s-a separat de la anabaptism după terminarea războiului țărănesc (1524-1525) din Germania.

MENOPAUZĂ, climacteriu, perioadă evolutivă de trecere de la faza reproductivă a vieții femeii la vârsta bătrâneții, încetarea definitivă a menstruațiilor caracterizată prin încetarea schimbărilor ciclice din endometru și a funcției de reproducere, progresarea involuției organelor sexuale și reducerea secreției de hormoni sexuali.

MENSTRUUAȚIE, eliminări ciclice din uter de sânge și mucoasă determinată de descumarea stratului funcțional al endometrului, manifestare externă a ciclului menstrual.

MENSURĂ, dimensiunile unui instrument muzical, raportul dintre diferitele lui părți componente; determinare a valorilor în muzica măsurată.

MENTADIENI, terpen monociclice.

MENTALITATE, fel particular de a gândi al unui individ sau al unei colectivități.

MENTANE, hidrocarburi saturate aliciclice cu grupuri metil și izopropil în orto-, meta- sau parapoziție una față de cealaltă și cis- sau trans- orientare a acestor grupuri în raport cu planul ciclului.

MENTĂ, izmă, mintă (Mentha), gen de plante erbacee perene aromatice din fa-

milia Lamiaceae. În RM se întâlnesc 5 specii. Esența din frunze se folosește ca mijloc curativ, frunzele uscate, în calitate de condiment.

MENTENABILITATE MILITARĂ, întreținere a echipamentelor și dispozitivelor militare în stare de lucru.

MENTENANȚA PROGRAMELOR, proces tehnologic de reînnoire a programelor.

MENTENANȚĂ, procedee și metode de lucru de întreținere a echipamentelor și dispozitivelor militare în stare funcțională; termen de referință în tehnologia informațiilor privind un ansamblu de activități tehnico-organizatorice care au ca scop menținerea sau restabilirea unui echipament/sistem într-o stare specifică pentru ca acesta să fie în măsura de a asigura un serviciu determinat.

MENTENE, hidrocarburi nesaturate aliciclice ce conțin o legătură dublă.

MENTOL, alcool monociclic terpenic; substanță volatilă cu miros aromatic, în formă de cristale, obținută din ulei de mentă sau pe cale artificială, folosită în farmacie și în cosmetică.

MENTON, stațiune climaterică din Franța.

MENTOR, (gr. mentor), în eposul grec, educatorul lui Telemah, fiul lui Odiseu, eroul „Odisseei”. Prin extindere, educator, învățător, povătuitor.

MENTINEREA PĂCII, operațiune pacificatoare.

MENUET, (fr. menuet, de la menu – mic, mărunț), dans francez de origine populară; piesă muzicală după care se execută acest dans.

MENURA, gen de păsări din ordinul passeriformelor.

MENZIL, nume dat în Țările Române, înainte de introducerea căilor ferate,

serviciului de transport (pentru călători și pentru corespondență); olac; curier, ștafetă.

MEOȚIAN, (din gr. Maeotis, denumire antică a Mării Azov), etajul (veacul) superior al miocenului din regiunea bazinului Mării Negre și Mării Caspice. Se situează între sarmațian și ponțian.

MEPLAT, plan intermediar care asigură, în sculptură, tranziția între două suprafețe plate; basoreliev foarte puțin evidențiat.

MERCANTILISM, curent economic, politică economică din perioada acumulării primitive a capitalului; prima teorie economică modernă, (sec. XV-XVIII) în țările europene; Mercantilism politic, mercantilism social.

MERCAPTAN, derivat organic al hidrogenului sulfurat, cu miros neplăcut, folosit în odorizarea gazelor combustibile spre a semnala pierderile accidentale de gaz; Tiol.

MERCENAR, ostaș plătit; ostaș angajat cu leafă într-o armată (străină); persoană care, pentru bani sau pentru unele avantaje materiale, face orice fel de servicii; care aparține mercenarilor, privitor la mercenari; care se compune din mercenari; Mercenariat.

MERCERIZARE, tratamentul concentratelor de celuloză cu soluție apoasă alcalină pentru producerea celulozei alcaline, utilizată la fabricarea fibrelor de vâscoză, țesăturilor din bumbac și alte materiale fibroase celulozice.

MERCUR, (Hydrargyrum), Hg, element din grupa a II-a a sistemului periodic al elementelor, nr. at. 80, format din 7 izotopi naturali stabili, au fost obținuți 2 izotopi artificiali radioactivi. Se întâlnește mai des sub formă de compuși, uneori și în stare nativă.

MERCUR, cea mai apropiată planetă de Soare din sistemul solar, cu semn astronomic ♀; în mitologia romana, zeul negoțului, ocrotitor al negustorilor și

călătorilor, fiul lui Jupiter. Îi corespunde lui Hermes din mitologia greacă.

MERCURIMETRIE, v. **COMPLEXOMETRIE**.

MERCURISM, boală profesională determinată de intoxicarea cronică cu vapori de mercur și compușii acestuia.

MERENEȘTI, Căușeni, Chițcani.

MERENI, Anenii Noi, Mereni.

MERENI, Cimișlia, Albina.

MERENII NOI, Anenii Noi, Merenii Noi.

MEREȘENI, Hâncești, Mereșeni.

MEREȘEUCA, Ocnița, Mereșeuca.

MERGUS, gen de păsări din familia anatide.

MÉRIDA, oraș la Spania, monumente istorice și arhitectonice din antichitate și din Evul Mediu, incluse pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

MERIDIAN CERESC, cerc mare al sferei cerești, al cărui plan trece printr-o linie verticală și axa lumii; cercul mare al sferei cerești, care trece prin polii lumii și zenitul locului de observare.

MERIDIAN GEOGRAFIC, Meridian terestru, linia de intersecție a suprafeței globului pământesc cu planul, dus printr-un punct dat al acestei suprafețe și axa terestră.

MERIDIAN GEOMAGNETIC, linia de intersecție a suprafeței Pământului cu planul, ce trece printr-un punct oarecare al acestei suprafețe și dreapta care unește polii geomagnetici (nord și sud).

MERIDIAN INIȚIAL, Meridianul zero, într-un sistem de coordonate sferice pe suprafața Soarelui, Lunii, Pământului și altor planete, primul meridian de la

care este acceptat să se efectueze citirea pe longitudine.

**MERIDIAN MAGNETIC AL PĂMÂN-
TULUI**, termen de referință în fizică privind o linie imaginată pe suprafața Pământului.

MERIDIANA LOCULUI, linia de intersecție a planului meridianului cecresc cu planul orizontal, dus prin centrul sferei cerești.

MERIDIANUL ZERO, Primul meridian, la fel ca meridianul inițial.

MERIN, v. **CAL DOMESTIC**.

MERINOASE, rase de oi cu lână fină uniformă de culoare albă, uneori cu nuanță gălbuie.

MERISTEM, țesut formativ la plante; țesut vegetal la majoritatea plantelor.

MERIȘOR, (*Vaccinium vitis idaea*), merișor de munte, arbust din familia Ericaceae din familia Vacciniaceae.

MERITOCRAȚIE, sistem în care se aleg persoanele talentate, cu scopul de a fi promovate pe baza realizărilor obținute; colectiv de conducere ales după criteriile intelectuale.

MERLAN, (*Merlangius merlangus*), specie de pești din familia osmeride.

MERLAN, specie de pești din familia gadide.

MERLĂ, (*Turdus merula*), pasăre cântătoare din familia turdidelor.

MERLUCCIIDE, familie de pești din ordinul gadiforme.

MERLUCIUL COMUN, (*Merluccius merluccius*), merluciu european, pește oceanic din familia merluciide.

MERMITHIDA, ordin de nematode din ordinul Enopla.

MEROMIZA, meromiza de pâine, insectă din familia Chloropidae.

MEROSTOMATE, (*Merostomatae*), clasă de artropode marine din subîncrengătura cheliceratelor.

MERS ÎN GOL, regim de funcționare al unui utilaj sau motor, fără a îndeplini funcția pentru care au fost proiectate.

MERS, deplasare, mișcare dintr-un loc în altul.

MERTĂ, în Moldova medievală, măsură de capacitate pentru grâne ș.a. Atestată pentru prima oară în 1588. În sec. al XVII-lea era egală cu 16 ocale, în sec. al XVIII-lea, cu 110 ocale.

MESA, platou pe o pantă abruptă, alcătuit din rămășițele unui vast platou. Termenul este folosit în Spania, în unele țări din America Latină.

MESAJ, apel oral sau scris, de obicei cu caracter oficial, adresat popoului, unei comunități sociale, unei organizații sau unei persoane; Mesaj educațional; secvență de semnale aparținând unui cod, structurată în conformitate cu un anumit sistem de reguli, care este transmisă de un emițător unui receptor prin intermediul unui canal; termen de referință în tehnologia informațiilor privitor la o informație sau un enunț verbal pe care emițătorul o trimite către receptor prin intermediul unui canal de comunicare sau mijloc de comunicare.

MESĂ, principala slujbă religioasă în biserica catolică.

MESEMBRIANTEMUM, gen de plante ierburi suculente anuale sau bienale din familia Aizoaceae.

MESERIE, profesie sau îndeletnicire care se bazează pe o muncă manuală calificată, desfășurată pentru a prelucra, a transforma diverse materiale; Meserie populară.

MESETA, Meseta Iberică, platou montan în Spania și Portugalia.

MESIANISM, doctrină religioasă despre mântuitorul mitic al omenirii; Mesia; doctrină sau atitudine caracterizată prin credința apariției unui salvator, Mesia, care să instaureze o ordine a dreptății, păcii și fericirii.

MESITORNITIDE, familie de păsări din ordinul mesitornitiforme.

MESMERIZM, învățătură despre metodele de tratament elaborate de F. A. Mesmer.

MESOECONOMIA, domeniu al cercetării economice a sistemului economic, sistem intermediar între nivelurile micro și macroeconomic.

MESOPLODON, gen de balene dințate din familia zifiide.

MESOPOTAMIA, („Țara dintre fluvii”), regiune naturală în S-V Asiei, în Orientul Apropiat și Mijlociu, cuprinsă între Tigru și Eufrat, cu aspectul unui culoar lung de cca 1.000 km și latitudinea de cca 200 km. Azi face parte din Irak.

MESSAGES, aplicație de mesagerie instantanee și SMS dezvoltată de Google pentru sistemul de operare mobil Android.

MESSAPI, triburi antice.

MESTA, corporație de proprietari de animale în Spania în sec. XIII-XIX.

MESTEACĂN, (*Betula*), gen de plante lemnoase cu frunze căzătoare din familia Betulaceae.

MESTECĂNIȘ, pădurice de mesteceni.

MEȘENI, Leova, or. Iargara.

MEȘENI, Rezina, Meșeni.

MEȘTERUL MANOLE, baladă epico-lirică populară, monument al folclorului român.

MEȘTEȘUG, mică producție de obiecte gata, bazată pe tehnica manuală, fără diviziunea muncii în cadrul unității de producție. A apărut în perioada descompunerii comunei primitive și a atins apogeul în feudalism.

MEȘTEȘUGURI, meserie; profesie, ocupație, îndeletnicire; meșteșugărie.

MEȘTEȘUGURILE ÎN MOLDOVA, constituie, după agricultură, unul din cele mai importante aspecte ale modului de producere feudal.

METABIOZĂ, condiții de viață; Metabolit.

METABISULFIT DE POTASIU, pirosulfid de potasiu, E 224.

METABOLĂ, în muzica elenă, modificare a modului sau a genului; procedeu retoric prin care se repetă un enunț.

METABOLISM, ordine logică a transformării substanțelor din sistemele vii, care stă la baza vieții și este menită să asigure păstrarea și autoreproducerea acestor sisteme; totalitatea proceselor ce decurg în celulele vii privind disocierea, transformarea reciprocă și sinteza compușilor chimici.

METABOLISMUL HIDROSALIN, totalitatea proceselor de pătrundere, absorbție, repartizare și eliminare a apei și sărurilor în organismele animalelor și omului.

METACENTRU, centru de curbură instantanee a traiectoriei de-a lungul căreia se deplasează centrul de greutate al volumului submersibil al vasului atunci când este înclinat în raport cu axa orizontală; punct în care verticala centrului de greutate al unui corp care plutește este intersectată de verticala centrului de carenă.

METACERCARIU, stadiu invaziv al larvelor unor specii de viermi plăți.

METACRILAȚI, săruri și esteri ai acidului metacrilic.

METACRILIC, ACID ~, acid 2-metilpropenoic; acid α -metilacrilic.

METADATE, termen de referință în tehnologia informațiilor despre date care descriu sau oferă detalii despre un fișier de date și pot indica: mărimea fișierului, data creării sale, data celei mai recente modificări, formatul fișierului, dimensiunile fotografiei digitale, durata piesei muzicale și altele.

METAETNOLOGIE, etnologie teoretică.

METAFIZICĂ, parte a filosofiei care studiază cauzele primare și primele principii ale cunoașterii lumii.

METAFORĂ, figură de stil care presupune o comparație ascunsă, unul dintre cei mai frecvenți tropi ai limbajului uman, mai ales ai celui poetic, care imprimă plasticitate și expresivitate unui cuvânt sau unui trup de cuvinte folosite la figurat.

METAFOSFAȚI, esteri organici ai acizilor metafosforici ciclici.

METAGALACTICĂ, totalitatea tuturor galaxiilor observate și a sistemelor lor, inclusiv mediul intergalactic; regiune a Universului ce cuprinde observațiile telescopice moderne.

METAGALAXIE, ansamblu de galaxii, care pot fi observate cu telescoapele moderne; parte a Universului. Una dintre sistemele Metagalaxiei este Galaxia noastră, Calea Lactee.

METAGENOMICA, domeniu de cercetări științifice fundamentale și aplicative privind organizarea structural-funcțională a comunităților microbiene.

METAGLOBINĂ, formă a hemoglobinei în care fierul hemului este oxidat până la trivalent.

METAL EXPANDAT, metal sau aliaj cu structuri celulare pe baza de polimeri și aluminiu, cupru, nichel etc.

METAL MONETAR (VALUTAR), metal ce stă la baza sistemului monetar; sistem monometalist, sistem bimetalist.

METAL NEGRU, denumire generală a fierului și a aliajelor lui.

METAL PREȚIOS GROSIER, produs metalurgic intermediar cu un grad sporit de impurități, obținut la prelucrarea minereurilor polimetalice.

METAL PUR, metal sau aliaj cu un conținut redus de impurități.

METAL, nume generic dat oricărui element chimic cu luciu caracteristic, bun conducător de căldură și de electricitate, maleabil și ductil, de obicei solid la temperatura obișnuită; Metal alcalin, metal din grupul metalelor monovalente; Metal alcalino-pământos, metal cu proprietăți intermediare între metalele alcaline și cele pământoase.

METALDEHIDĂ, compus macromolecular rezultat prin polimerizarea acetaldehidei în prezența acizilor; cristalin, de culoare albă, folosit drept combustibil.

METALE ALCALINE, elementele chimice litiu, sodiu, potasiu, rubidiu, cesiu și franciu. Au fost denumite metale alcaline în legătură cu faptul că hidroxizii lor sunt baze tari, alcalii.

METALE ALCALINO-PĂMÂNTOASE, elementele chimice beriliu, magneziu, calciu, stronțiu, bariu și radium. Au proprietăți metalice bine pronunțate.

METALE NATIVE, zăcămintele de metale în stare pură, necombinate.

METALE NEFEROASE, denumirea generală a tuturor metalelor și aliajelor lor, în afară de Fe.

METALE NOBILE, aur, argint, platina.

METALE PLATINICE, familie de șase elemente chimice de tranziție din grupa a VIII-a forma scurtă a sistemului

periodic: Ruteniu, Rodiu, Paladiu, Osmiu, Iridiu, Platină.

METALE PREȚIOASE (NOBILE), element chimic metalic rar de mare valoare economică.

METALE PREȚIOASE, denumirea comună a metalelor prețioase, care reflectă valoarea lor monetară și financiară, precum și utilizarea la fabricarea bijuteriilor.

METALE RARE, denumirea a 17 elemente extrem de importante, lipsa lor fiind socotită critică pentru multe procese tehnologice industriale actuale; pământuri rare.

METALE SINTETICE, la fel ca și conductorii organici.

METALE, substanțe alcătuite din atomi care cedează cu ușurință electronii în procesul reacțiilor chimice, având proprietăți caracteristice; substanțe care au plasticitate, conductibilitate termică și electrică înalte, densitate și duritate relativ mari, luciu și alte proprietăți specifice.

METALEPSĂ, figură de stil înrudită cu metonimia, care constă în indicarea unui amănunt anterior pentru a sugera consecința unui fapt sau invers.

METALIMBAJ, limbaj determinat al cărui obiect este alt limbaj. Sunt proprii disciplinelor științifice sau domeniilor de activitate specifică (muzică, pictură etc.). Disciplinele lingvistice ca domeniul științific dispun de mai multe metalimbaje, chiar dacă, în sensul larg și neutru al termenului, metalimbajul se prezintă ca un limbaj al descrierii; termen de referință în tehnologia informațiilor privind un limbaj de descriere adaptat la o definiție formală a limbajelor de programare.

METALINGVISTICĂ, ramură a lingvisticii care studiază limbajul lingvistic.

METALIZARE, procedeu tehnologic de aplicare a straturilor subțiri de metal

sau aliaj pe suprafața produselor care îi conferă alte proprietăți fizico-chimice și mecanice, decât cele ale materialului inițial.

METALIZAREA POLIMERILOR, depunerea acoperirilor metalice pe materiale și produse polimerice.

METALOCENI, compuși organometalici ce aparțin clasei sandwich.

METALOCERAMICĂ, metalurgia pulberilor; producerea pulberilor de metale, aliaje, compuși metalici, și fabricarea din ele sau din amestecuri ale acestora cu pulberi nemetalice a unor articole finite și/sau semifabricate fără topirea componentei principale.

METALOFIZICĂ, domeniu de cercetări științifice fundamentale și aplicative privind fenomenele fizice care se petrec în metale și aliaje.

METALOFON, instrument de percuție, construit din corpuri sonore metalice.

METALOGICĂ, ramură a logicii.

METALOGRAFIE, știința structurii metalelor și aliajelor, domeniu al științei metalelor; în poligrafie, o tehnologie de tipărire non-raster, în care o formă de imprimare se face prin gravare sau ardere cu laser pe un metal plat. Analize fizico-chimice, examinări nedistructive, încercări mecanice, macrografie și micrografie optică, microscopie electronică, metaloplast.

METALOPROTEINE, proteine complexe care pentru manifestarea activității biologice au nevoie de ioni ai metalelor.

METALOTERMIE, procedeu tehnologic special de obținere a unor metale din compușii lor.

METALURGIA NEFEROASĂ, include întreprinderile antrenate în extragerea, înobilarea și prelucrarea minereurilor de metale neferoase și a metalelor obținute.

METALURGIA PULBERILOR, procedeu tehnologic de obținere a pulberilor metalice și a articolelor din acestea.

METALURGIA ȘTIINȚIFICĂ, domeniu de cercetare fundamentală și aplicativă.

METALURGIE FĂRĂ COCS, procedeu tehnologic tradițional de obținere a metalelor.

METALURGIE FEROSĂ, include întreprinderile antrenate în extragerea, înobilarea și prelucrarea minereurilor de feroase și a produselor obținute din fier.

METALURGIE PLASMATICĂ, metodă pirometalurgică de extracție a metalului din minereuri prin topire și prelucrare, folosind plasmă la temperatură scăzută generată în plasmotron.

METALURGIE VACUUMATĂ, procese metalurgice, care decurg în atmosfera rarefiată pentru a obține metale și aliaje cu un înalt grad de purificare, precum și confecționarea unor obiecte sau semifabricate de calitate înaltă din aceste metale.

METALURGIE, arta extragerii metalelor din minereuri; domeniul științei, tehnologiei și industriei, despre procesele de obținere a metalelor și aliajelor din minereuri sau alte materii prime, precum și procesele asociate de schimbare a proprietăților lor (structură, compoziție chimică) și fabricarea unei varietăți de produse din metale.

METAMATEMATICA, teoria demonstrărilor (dovezilor), în sens larg, metateoria matematicii.

METAMATERIALE, materiale create artificial.

METAMERIE, divizarea corpului la unele grupe de animale într-un șir de segmente consecutive cu structură identică, dispuse de-a lungul axei longitudinale.

METAMORFISMUL GHEȚII, proces de modificare a structurii și adesea texturii gheții, sub influența temperaturii și presiunii, rămânând într-o stare solidă.

METAMORFOPSIE, dereglarea percepției vizuale sub formă de deformare a formei și dimensiunilor obiectelor reale.

METAMORFOSIS MESOZOIC, a patra eră (mijlocie) în dezvoltarea geologică a Pământului, precedată de paleozoic și urmată de cainozoic. A durat cca 163 mln. de ani.

METAMORFOZĂ, (din meta... și gr. morphē – formă), proces de modificare a compoziției mineralogice și a structurii rocilor în interiorul scoarței Pământului, în timpul căruia se păstrează în majoritatea cazurilor starea cristalină a rocilor; termen de referință în arta plastică; schimbări ale formei și structurii organelor la unele plante în procesul de adaptare pentru îndeplinirea anumitor funcții; transformări evidente la animale, care au loc în timpul dezvoltarea lor postembrionare.

METAN, gaz de baltă, gaz de mină – primul membru al seriei omoloage a alcanilor.

METANIZARE, transformare a instalației, unui motor în vedere folosirii gazului metan.

METANOGENE, cea mai numeroasă grupă de arhei al căror produs final al metabolismului este metanul.

METANTANC, echipament industrial în domeniu de obținere anaerobă a biogazului.

METAPLASIE, transformare stabilă a unui tip de țesut matur tipic al organismului în altul.

METASEQUOIA, gen de plante gimnosperme relict din familia Cupressaceae.

METASOMATOZĂ, alterarea chimică a unei roci de către hidrotermale și alte fluide.

METASTAZĂ, focar patologic secundar ce apare ca rezultat al transferului agentului patogen din focarul primar în alte organe și țesuturi ale organismului.

METASTRONGYLOSIS, helmintiaze ale porcilor de casă și celor sălbatici, cauzate de nematozi genul *Metastrongylus*.

METATARS, parte din scheletul labei piciorului cuprinsă între tars și falange, formată din cinci oase dispuse radial.

METATEORIE, teorie ce analizează structura, metodele și proprietățile unei alte teorii numite obiect.

METATERIENI, (Methateria), infraclasă de animale mamifere.

METATEZĂ, disproporționare catalitică a alchenelor.

METATHERIA, infraclasă de mamifere.

METAZOARE, (Metazoa), animale pluricelulare.

METEC, categorie socială la vechii greci, lipsită de drepturi politice, precum și de posibilitatea de a dobândi proprietăți imobiliare, alcătuită din străinii stabiliți într-o cetate; persoană din categoria metecilor.

METENCEFAL, compartiment al encefalului vertebratelor dislocat între puntea Varolio și măduva spinării.

METEOLABILITATE, sensibilitate sporită a organismului omului la schimbările bruște ale timpului.

METEOPATIE, schimbare morbidă a stării generale a organismului provocată de schimbarea bruscă a timpului în condițiile climei obișnuite.

METEORA, ansamblu arhitectonic monastic din sec. al XIII-lea, monument

istoric și arhitectonic din Grecia, incluse pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

METEORI, (gr. Meteora – fenomene cerești), fenomene ce iau naștere la pătrunderea în atmosfera Pământului a unor particule solide mici, corpuri meteorice, care, mișcându-se în jurul Soarelui, întâlnesc în drumul lor Pământul.

METEORISM, (din gr. meteôrismos – literal, ridicare în aer), balonare, distensie a abdomenului cu senzație de distensiune provocată de acumularea gazelor în tubul digestiv.

METEORIT, corp solid, de fier sau piatră, care cade pe Pământ din spațiul interplanetar.

METEOROGRAF, dispozitiv de măsurare și înregistrare a fenomenelor în domeniu.

METEOROLOGIE DINAMICĂ, știință meteorologică, care studiază procesele atmosferice din troposferă și stratosfera inferioară.

METEOROLOGIE SINOPTICĂ, secțiune a meteorologiei care studiază schimbarea vremii pe zone întinse (continente, emisfere ale globului pământesc), pentru a elabora metode de prognoză meteo.

METEOROLOGIE, domeniu de știință care studiază atmosfera, compoziția și proprietățile ei fizice, fenomenele ce au loc în ea.

METEOSAT, serie de sateliți artificiali lansați de Eumetsat cu scopul de a colecta date meteorologice.

METEREZ, element de arhitectură și construcție.

METIL, radical organic de tip alchil, derivat de la metan, care conține un atom de carbon legat de trei atomi de hidrogen $-CH_3$.

METILACETAT, acetat de metil.

METILACRILAT, ester metilic al acidului acrilic.

METILAMINE, cele mai simple amine alifatic.

METILARE, substituția unui atom de hidrogen într-o moleculă de compus organic cu un atom de metal cu formarea unei legături carbon-metal.

METILARSENAT DE SODIU, arenal.

METILCLORURĂ, alchilhalogenură.

METILETILCETONĂ, cetonă alifatică.

METILIC, ALCOOL ~, cel mai simplu reprezentant al alcoolilor alifatici monohidrici.

METILIZOȚIANAT, cel mai simplu reprezentant al izocianților alifatici.

METILMETACRILAT, ester metilic al acidului metacrilic.

METILORANJ, colorant azoic acid, sare de sodiu; Heliantină, metil portocaliu.

METILVINILCETONĂ, cea mai simplă cetonă nesaturată.

METILVIOLET, substanță chimică folosită ca medicament antiseptic, antihelmintic și drept colorant în industria textilă și chimică.

METIS, în zootehnie, animale provenite sexual din doi indivizi de rase diferite; Corcitură; descendenți proveniți din căsătoriile a doi indivizi de rase diferite.

METOC, mănăstire mică subordonată alteia mai mari; clădire în afara incintei unei mănăstiri.

METODA „INDIVIZIBILELOR”, denumire, apărută la sfârșitul sec. XVI, a diferitor metode pentru determinarea raportului dintre ariile și volumele figurilor.

METODA ANALITICĂ, v. **METODĂ**.

METODA ANALIZEI ȘI SINTEZEI, metode generale de cercetare.

METODA APROXIMAȚIILOR SECVENȚIALE, una dintre metodele generale pentru soluția aproximativă a ecuațiilor.

METODA ATOMILOR MARCAȚI, metoda indicatorilor izotopici, metodă de aplicare a atomilor marcați la diferite cercetări în știință și tehnică.

METODA AUTOBIOGRAFICĂ, v. **METODĂ**.

METODA AXIOMATICĂ, metodă științifică de expunere care, pornind de la propoziții prime numite axiome, deduce noi propoziții, numite teoreme.

METODA BALANȚELOR, concepte, metode, tehnici, procedee și instrumente de analiză științifică în domeniu.

METODA BIOGRAFICĂ, una din metodele științelor umanitare, în care drept surse de date și fapte empirice servesc documentele personale, cât și interviurile biografice speciale.

METODA BRINELL, procedeu tehnologic de măsurare a durtății materialelor.

METODA CELOR MAI MICI PĂTRATE, termen de referință în matematică privind una dintre metodele teoriei erorilor.

METODA COARDEI, termen de referință în matematică privind o metodă de determinare a rădăcinii unei funcții pe un interval.

METODA COEFICIENȚILOR NEDETERMINAȚI, termen de referință în matematică privind o metodă de analiză matematică.

METODA COMPARATIV-ISTORICĂ, metodă ce se întemeiază pe o concepție lingvistică pozitivistă și evoluționistă, de unde decurg caracteristicile ei esen-

țiale: atomismul cercetării, supremația legilor fonetice ș.a.

METODA CORESPONDENTĂ DE OBSERVAȚIE, o metodă statistică de observare, în care informațiile statistice sunt transmise autorităților de către corespondenți voluntari.

METODA CZOCHRALSKI, metodă de creștere a unor cristale prin tragerea lor lentă în sus din topitură din cristale inițiale.

METODA FORMALĂ ȘI DE STIL, direcție în istoria artei, care a combinat mai multe opțiuni metodologice, axate pe descrierea și analiza formelor artistice și dezvoltarea conceptelor categoriale noi de stil.

METODA FOURIER, metodă de rezolvare a problemelor fizicii matematice, bazată pe separarea variabilelor.

METODA GRILELOR, denumirea colectivă a unui grup de metode aproximative pentru soluționarea ecuațiilor diferențiale, integrale și integrodiferențiale.

METODA IODURII, metodă de tratare cu iod pentru rafinarea unor metale.

METODA KUBACHI, procedeu tradițional de prelucrare aristică a metalelor în or. Kubachi, Daghestan.

METODA LUI NEWTON, termen de referință în matematică privind metoda aproximativă de rezolvare a ecuației.

METODA MONTE CARLO, termen de referință în matematică privind: metoda verificărilor statistice; metoda numerică pentru rezolvarea problemelor.

METODA OBSERVAȚIEI STATISTICE, varietate de forme, tipuri și metode de observare, unite în funcție de gradul de acoperire a populației studiate, momentul înregistrării faptelor statistice.

METODA OSTROGRADSKI, metoda de separare a părții raționale a integralei nedefinite.

METODA PALEONTOLOGICĂ, metoda de bază de determinare a vârstei relative, separării stratigrafice și corelației rocilor sedimentare.

METODA PUNCTIFORMĂ DE CARTOGRAFIERE, metodă de imagine cartografică.

METODA RABI, metodă de măsurare a momentelor magnetice ale nucleelor atomice, bazată pe fenomenul de reorientare de către câmpul de frecvență radio rezonantă a spinilor nucleelor, introduse în câmp magnetic constant.

METODA REDUCERII LA ABSURD, termen de referință în matematică privind o metodă de rezolvare a problemelor de algebră.

METODA RIDICĂRII PODELELOR, construirea clădirilor cu mai multe etaje, ca urmare a ridicării succesive a plăcilor de podea din beton armat (în funcție de numărul de etaje ale clădirii).

METODA SECANTELOR, metodă pentru calculul rădăcinilor funcțiilor continue.

METODA SHOR, proces de determinare a durtății cauciucurilor și altor materiale elastice.

METODA TANGENTEI, termen de referință în matematică privind metoda utilizată pentru determinarea unei rădăcini a ecuației $f(x) = 0$.

METODA VEGETATIVĂ, procedeu tehnologic de laborator în cercetarea plantelor, de creștere a lor în vase speciale în scopul studierii legăturilor de hrană, creștere și dezvoltare ale plantelor.

METODA VICKERS, proces de determinare a durtății materialelor.

METODA VINOGRADOV, metodă pentru estimarea sumelor trigonome-

trice, utilizate în diferite probleme ale teoriei numerelor.

METODĂ A DIFERENȚELOR FINITE, metodă pentru construirea soluțiilor aproximative la o gamă largă de ecuații diferențiale.

METODĂ ARTISTICĂ, doctrină și procedee de lucru în artă.

METODĂ BIOLOGICĂ PENTRU PROTECȚIA PLANTELOR, procedee tehnologice bazate pe utilizarea organismelor vii pentru a acționa asupra dăunătorilor plantelor, a excitanților bolilor acestora și a buruienilor.

METODĂ DE PROIECTE, sistem de instruire, în cadrul căruia elevii obțin cunoștințe și competențe în procesul de planificare și realizare a proiectelor, ce constau din exerciții practice tot mai complicate.

METODĂ DE TESTARE STATISTICĂ, termen de referință în matematică privind Metoda Monte-Carlo.

METODĂ DE TRANSFER, metodă pentru găsirea expresiilor asimptotice ale anumitor integrale.

METODĂ MAXIMĂ DE PROBABILITATE, metodă pentru a găsi estimări statistice ale parametrilor de distribuție necunoscuți ai unei variabile aleatorii X , conform căreia acele valori ale parametrilor sunt selectate ca estimări pentru care aceste rezultate de observare sunt, într-un anumit sens, „cele mai probabile”.

METODĂ PALEONTOLOGICĂ, metoda de determinare a vârstei straturilor de roci din scoarța Pământului prin studierea fosilelor vegetale și animale din aceste straturi.

METODĂ PRIN SONDAJ, metodă statistică de studiere a proprietăților generale ale unui set de obiecte, bazată pe studiul proprietăților numai a unei părți din aceste obiecte, numită probă.

METODĂ, mod sistematic de cercetare, de cunoaștere și de transformare a realității obiective; metodă de cercetare, metodă genetică, metodă deductiv-ipotetică; procedeu sau ansamblu de procedee folosite în realizarea unui scop; Metoda atomilor marcați, metode cu trăsori radioactivi; Metoda dinamicii moleculare, una dintre direcțiile de modelare computerizată a proprietăților substanțelor; Metoda Hückel, v. METODE SEMIEMPIRICE; Metoda Kjeldahl, metodă pentru determinarea conținutului de azot în compuși organici; Metoda legăturilor de valență, se utilizează în chimia cuantică pentru a determina soluția aproximativă a ecuației Schrödinger; Metoda biologică de analiză, metodă pentru detectarea calitativă și determinarea cantitativă a substanțelor cu folosirea în calitate de indicatori analitici a organismelor vii; Metoda de diluare a izotopilor, metodă de analiză chimică cantitativă bazată pe utilizarea izotopilor stabili și radioactivi ai elementelor chimice; Metodă de emanație, metodă pentru studierea structurii solidelor, bazată pe controlul eliberării atomilor de gaz inert de radon din volumul unui solid pe suprafața acestuia; Metoda orbitalilor moleculari, metodă de determinare a configurației electronice a unei molecule și a energiei acesteia în starea electronică fundamentală, neglijând energia cinetică a nucleelor.

METODE ALE STATISTICII ECONOMICE, tehnici, procedee și instrumente de analiză științifică în domeniu.

METODE BIOCHIMICE DE ANALIZĂ, metode pentru determinarea cantitativă a substanțelor anorganice și organice, bazate pe utilizarea proceselor cu implicarea componentelor biologice; Metode chiroptice, grup de metode fizice pentru studierea structurii spațiale a moleculelor; Metode cinetice de analiză, metode de determinare cantitativă a compușilor anorganici și organici bazată pe dependența vitezei unei reacții chimice, de concentrația substanțelor ce reacționează, în cazul reacțiilor ca-

talitice și de concentrația catalizatorului; Metode de analiză cu raze röntgen, metode de spectroscopie atomică analitică bazate pe măsurarea energiilor și intensităților radiațiilor cu raze X absorbite sau emise de o mostră de testare sub influența unui fascicul de electroni sau ioni cu energie mare, precum și a radiației cu raze X; Metode de analiză electrochimică, metode de analiză chimică bazate pe fenomene electrochimice ce apar la interfața electrod/soluție; Metode de analiză fizico-chimică, grup de metode de analiză chimică separat condiționat, unde substanțele analizate suferă transformări chimice, iar semnalul analitic reprezintă o mărime fizică legată funcțional de concentrația sau masa componentei ce este determinată; Metode de separare prin cristalizare a amestecurilor, procese de transfer de masă bazate pe diferența de compoziție a fazelor lichide și solide, formate în timpul cristalizării parțiale a amestecului de separare; Metode de spectroscopie laser, totalitatea metodelor de spectroscopie analitică, bazate pe interacțiunea radiațiilor laser cu substanța de testare; Metode fizice de analiză, se bazează pe măsurarea caracteristicilor fizice ce determină identitatea chimică a componentelor identificate; Metode Pregl; Metode semiempirice, chimie cuantică, metode de calculare a proprietăților moleculelor sau substanțelor folosind date experimentale.

METODE DE CERCETARE A MIGRAȚIEI, set de abordări teoretice și practice pentru a descrie situația migrației și compoziția migraților.

METODE DIRECTIVE DE MANAGEMENT, stil autoritar de conducere.

METODE EURISTIC, tehnici, procedee și instrumente de analiză științifică în domeniu.

METODE GENERATIVISTE, metode de tip sintetic, presupun abandonarea formalismului prin adecvarea metodei atât pentru latura expresiei, cât și pen-

tru cea a semnificației, ambele laturi interesând în egală măsură pe cercetător.

METODE MATEMATICE ÎN ECONOMIE tehnici, procedee și instrumente de analiză științifică în domeniu.

METODE NEPARAMETRICE, ale statisticii matematice, metode ce nu necesită cunoașterea formei funcționale a distribuției teoretice.

METODE NUMERICE DE SOLUȚIONARE A PROBLEMELOR INCORRECTE, termen de referință în matematică privind tehnici și metode de rezolvare a problemelor.

METODE STRUCTURALISTE, metode ale cărei caracteristici sunt: predominanța principiului imanenței, cauzele tuturor fenomenelor aflându-se în interiorul sistemului, iar procedurile de investigare făcând apel numai la elemente din lanțul lingvistic.

METODOLOGIE, parte a filosofiei care se ocupă cu analiza teoretică a metodelor de cunoaștere; ansamblul metodelor de cercetare într-o anumită știință; totalitatea procedeelelor, metodelor de cercetare aplicate într-o anumită știință; învățătura despre metodele științifice de cunoaștere și de transformare a realității. v. **METODĂ**.

METONIMIE, unul dintre principalii tropi în limbajul poetic. Sensul metonimiei îl constituie înlocuirea pe baza unor relații reciproce (spațiu, timp, cauzalitate), a unui cuvânt sau unei noțiuni cu alt cuvânt ori noțiune.

METOPĂ, în Grecia antică, la început distanța dintre capetele grinzilor, ce ieșeau la fațada clădirii; mai târziu plăcile pătrate de piatră sau de ceramică, care alternând cu triglife, alcătuiau friza unui templu doric; element decorativ în ordinul doric, placă dreptunghiulară sau pătrată, ornată cu basoreliefuluri.

METRICĂ SPAȚIU-TIMP, structură geometrică de bază, atribuită noțiunii

spațiu-timp în teoria specială și generală a relativității.

METRICĂ, disciplină care reprezintă una dintre cele trei componente ale versificației (celelalte două fiind studiul rimelor și studiul formei grupărilor de versuri); în matematică, distanța determinată pentru orice două elemente ale unei mulțimi X.

METROLOGIA ANALIZEI CHIMICE, ramură a științei aflată la interferența metrologiei și chimiei analitice.

METROLOGIA MEDIEVALĂ DIN MOLDOVA, sistem de măsuri și greutate folosite în Statul Moldovenesc. Includea măsuri de lungime (stângen, prăjină, cot ș.a.), de suprafață (pogon, falce ș.a.), de capacitate (poloboc, ocă, litră ș.a.), de greutate (majă, povară ș.a.) și de volum (stog, căpiță ș.a.).

METROLOGIE, disciplină istorică auxiliară, știința despre măsurători, metode și mijloace de realizare a unității acestora și a exactității necesare; știință despre unități de măsură. Până la sfârșitul sec. al XIX-lea descria măsuri de lungime, masă, volum ș.a.) folosite în diferite țări, și raporturile dintre ele.

METRONOM, aparat cu ajutorul căruia se marchează (după auz) intervale egale de timp. Construit pe la sfârșitul sec. al XVII-lea. A fost perfecționat de meșterul austriac J. N. Mälzel (1816); dispozitiv care marchează intervale de timp egale, de obicei cu o indicație audio; servește la determinarea și controlul ritmului.

METROPOLĂ, nume dat marilor orașe ale lumii (de obicei capitale de state); formațiune urbană sau statală; în antichitate, oraș-stat, polis, considerat principal în raport cu coloniile întemeiate de el pe alte teritorii; denumire dată statelor în raport cu coloniile pe care le posedă.

METROPOLITAN, cale ferată electrificată subterană, destinată transportului

în masă de oameni în orașele mari; Metrou.

METROSALPINGOGRAFIE, metodă radiologică de investigare a uterului și trompelor uterine.

METROUL LONDRA, sistem de transport urban.

METRU, măsură, grup de silabe constituind unitatea de măsură a versului; ritm determinat de împărțirea unui vers în silabe; ordinea succesiunii unităților de timp, determinată de accente tari sau slabe; sistemul de organizare a ritmului; ritm, cadență; unitate fundamentală de lungime în sistemul metric de măsuri, egală cu 1 650 763,73 lungimi de undă (în vid) ale radiației, care corespunde tranziției între nivelele 2p10 și 5d5 ale atomului de cripton 86.

MEXIC, Statele Unite Mexicane, stat în Sudul Americii de Nord. Capitală: Ciudad de México. Constituit în sec. al XVI-lea, Mexicul se proclamă, la 4 octombrie 1824, republică federală.

MEXICANI, nație, popor, populația de bază a Mexicului (peste 40 mln. oameni, 1970). Trăiesc și în statele din sud-vestul SUA (3 mln. oameni). Mexicanii vorbesc limba spaniolă.

MEZANIN, (din it. mezzanino), nivel între parter și primul etaj.

MEZENEFAL, creierul mijlociu, compartiment al encefalului dislocat între diencefal, puntea Varolio și bulbul rahidian.

MEZENTER, cută a peritoneului.

MEZIA, (Moesia), provincie romană așezată între Dunărea de Jos și munții Balcani, populată de triburi tracice (mezi, geți ș.a.).

MEZOATOM, sistem atomoid în care forțele de atracție electrostatică leagă nucleul pozitiv cu unul sau mai mulți miuoni.

MEZODERMĂ, foița embrionară mijlocie.

MEZOECONOMIE, analiza și cercetarea vieții economice la nivelul subramurilor, ramurilor și zonelor economice.

MEZOFIL, denumirea comună a țesuturilor laminei frunzei dislocate între epiderma superioară și inferioară.

MEZOFITE, plante care cresc în condiții de umiditate suficientă. Din mezofite fac parte și majoritatea plantelor agricole.

MEZOGLEE, strat gelatinos situat între straturile celulare externe și interne ale corpului spongierilor și celenteratelor.

MEZOIONICI, COMPUȘI ~, compuși heterociclici bipolari a căror structură nu poate fi reprezentată satisfăcător prin structuri covalente sau ionice.

MEZOLITIC, epoca mijlocie a pietrei, perioada de trecere de la paleolitic la neolitic (mil. X-V î. Hr.); epoca mijlocie a pietrei din perioada cuaternară, situată între epoca paleolitică și cea neolitică.

MEZON, hadron ce nu are număr barionic, dar are spin întreg.

MEZONEFROS, rinichi primar la vertebrate.

MEZORELIEF, forme de relief, de mărime medie între formele de macrorelief și microrelief, cu amplitudini de înălțimi, care de obicei, nu depășesc câteva zeci de metri.

MEZOSAPROB, organism care poartă apele moderat poluate cu substanțe organice.

MEZOTELIU, strat de celule plate care tapetează suprafața pleurei, pericardului și alte membrane seroase.

MEZOTROFI, plante și animale cu cerințe moderate față de resursele me-

diului de viață care le asigură procesele de nutriție.

MEZOZAURI, ordin de reptile acvatice dispărute.

MEZOZOIC, eră geologică de transformare a pământului.

MEZOZONĂ, eră geologică de transformare a pământului.

MEZZA VOCE, (cu jumătate de voce), manieră de interpretare vocală.

MEZZOSOPRANĂ, (it. mezzosoprano), timbru din grupul vocilor feminine, având un ambitus intermediar între cel de soprano și cel de contralto.

MEZZO-TINTO, gravare în metal. v. GRAVURĂ.

MIAZE, boli ale omului și animalelor, cauzate de parazitarea larvelor de muște.

MICA ANTANTĂ, bloc militar-politic creat în 1920-1921 de Cehoslovacia, România și Iugoslavia în vederea menținerii raportului de forțe stabilite în Europa Centrală și de sud-est după Primul Război Mondial.

MICA ÎNȚELEGERE, 1921, alianță formată în 1920 și 1921 de Cehoslovacia, România și Iugoslavia (de fapt Regatul Sârbo-Croato-Sloven, denumit Iugoslavia abia din 1929), pentru a se apăra de revizionismul maghiar.

MICADO, palatul imperial din Japonia; denumire dată de către europeni împăratului Japoniei.

MICAȘIST, rocă șistoasă.

MICĂ, tip de minerale din grupul silicaților.

MICĂUȚI, Strășeni, Micăuți.

MICELIU, corpul vegetativ la ciuperci.

MICELOGRAFIE, asociere spontană a moleculelor substanțelor superficiale-active (SSA) în soluție cu formarea sistemelor dispersate coloidale stabile termodinamic; Micelă.

MICENE, (Mikense), oraș antic în Argolida. A apărut în mil. al III-lea î.Hr.; oraș antic în Grecia, monumente istorice și arhitectonice antice, incluse pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

MICHAEL, REACȚIE ~, adiția nucleofilă a unui agent nucleofil la un compus carbonil α , β nesaturat.

MICII OLANDEZI, pictori din secolul al XVII-lea, care au creat tablouri de format mic, concepute pentru interiorul casei burgherilor protestanți.

MICIURIN, Drochia, Miciurin.

MICLEȘTI, Criuleni, Miclești.

MICLEUȘENI, Strășeni, Micleușeni.

MICOBACTERII, (din. gr. mukos – ciupercă și bacterii), microorganisme aerobe, gram-pozitive din familia Mycobacteriaceae, grupul actinomicetelor; bacterii în formă de bastonașe sau de cocobacili.

MICOBACTERIOZĂ, boală infecțioasă a peștilor.

MICOLOGIE, ramură a botanicii, știință despre ciuperci, unul dintre compartimentele biologiei.

MICORIZĂ, conviețuire reciproc avantajoasă dintre miceliul ciupercilor și rădăcinile plantelor superioare.

MICOSFERELA, gen de plante ciperici microscopice din filumul ascomicete.

MICOTOXICOZE ALE ANIMALELOR, boli cauzate de micotoxine.

MICOTOXINE, substanțe cu greutatea moleculară mică produse de unele ciuperci microscopice, care posedă

proprietăți toxice și cancerigene exprimate.

MICOZE, (din gr. mykes – ciupercă), afecțiuni provocate de ciuperci parazite microscopice.

MICOZELE PLANTELOR AGRICOLE, boli provocate de ciuperci fitopatogene din clasele ficomietelor (agenți patogeni ai herniei verzi, cancerului cartofului, manei viței-de-vie ș.a.); Micoză.

MICRAL N, tip de calculatoare.

MICRO, componentă a cuvintelor complexe, ce înseamnă „mic, ce se referă la obiecte de dimensiuni mici”; prefix pentru formarea unităților fracționate. Simbolul: μ =micro.

MICROBIOLOGIE, știința despre microorganisme.

MICROBIOTA, gen de plante gimnosperme din familia Cupressaceae.

MICROCACRIS, gen de plante gimnosperme din familia Podocarpaceae.

MICROCALCULATOR, termen de referință în tehnologia informațiilor și tehnică privind un sistem de calcul a cărui unitate centrală este implementată cu ajutorul unui microprocesor.

MICROCAPSULARE, procedeu tehnologic, mai ales în farmaceutică.

MICROCATOR, dispozitiv de măsurare prin metoda de contact a dimensiunilor liniare ale calibrelor, pieselor mașinii etc. precum și pentru controlul formelor geometrice ale produselor.

MICROCEFALIE, anomalie de dezvoltare caracterizată prin reducerea dimensiunilor creierului și craniului la dimensiuni normale ale altor părți ale corpului.

MICROCHIMICĂ, ANALIZĂ ~, set de metode și tehnici de analiză chimică.

MICROCIP, termen de referință în tehnică și tehnologia informațiilor privind un microcircuit integrat.

MICROCIRCULAȚIE, transportul sângelui prin sistemul vaselor sanguine de calibr mic.

MICROCLIMAT, climatul stratului de aer deasupra solului într-o zonă mică (poiană din pădure, malul râului etc.); climă în încăpere.

MICROCONDUCTOARE, conductoare electrice izolate cu diametrul mai mic de 100 mcm. Se produc prin trefilare cu depunerea ulterioară a izolației (diametrul minim 10-30 mcm) și prin turnare.

MICRODURIMETRU, dispozitiv de măsurare.

MICROECONOMIA, parte componentă a analizei economice moderne.

MICROELECTRONICĂ, domeniu al electronicii, care concomitent cu miniaturizarea, rezolvă probleme referitor la crearea unor scheme economice eficiente și cu siguranță mare în exploatare; domeniu electronic care asigură miniaturizarea dispozitivelor și aparatelor electronice.

MICROELEMENTE, elemente chimice care se găsesc în cantități foarte mici în soluri, ape și organisme și care sunt necesare pentru sporirea recoltei, îmbunătățirea calității produselor vegetale și protecția plantelor și animalelor împotriva bolilor și agenților patogeni; Oligoelemente.

MICROEMULSII, dispersii izotrope stabile termodinamic a două lichide imiscibile.

MICROEVOLUȚIE, totalitatea proceselor evoluției formelor intraspecifice de viață, adică din limitele unei populații izolate sau ale populațiilor limitrofe.

MICROFAGI NEUTROFILE, una dintre formele leucocitelor granulare ale vertebratelor.

MICROFILMARE, executarea prin mijloace fotografice sau prin alte mijloace, a unor fotocopii reduse de zeci și de sute de ori mai mici decât originalele plate (manuscrite, texte tipărite, desene etc.) pe o bucată de film fotografic (microfilm) sau pe o foaie de film fotografic sau hârtie fotografică cu contrast înalt.

MICROFILTRARE, filtrarea fizică a solidelor cu o dimensiune între 0,1 și 1 microni.

MICROFLORĂ, totalitatea grupelor de microorganisme ce populează un anumit mediu de viață.

MICROFON, dispozitiv pentru transformarea vibrațiilor sonore din aer în semnale electrice, folosit în sistemele de telefonie, radiodifuziune, televiziune, amplificarea sunetului și înregistrarea sunetului etc.

MICROFOTOGRAFIE, fotografierea și filmarea cu un microscop, oferind imagini fotografice mai mici decât originalele de 10 ori sau mai mult.

MICROFOTOMETRU, dispozitiv pentru măsurarea densității optice a imaginilor fotografice.

MICROHILIDE, familie de amfibii ecaudate.

MICROINCAPSULARE, procedeu de închidere a microcantităților unei substanțe într-o membrană din material pelicologen pentru a obține microcapsule cu proprietăți date.

MICROINTERVAL, interval mai mic decât un semiton.

MICROISTORIE, istorie de dimensiuni reduse; miniistorie.

MICROÎNGRĂȘĂMINTE, îngrășămintele minerale, destinate asigurării plantelor cu anumite microelemente.

MICROLITE, piese de silex de mici dimensiuni.

MICROMANIPULATOR, echipament industrial în domeniu.

MICROMAȘINĂ ELECTRICĂ, echipament industrial în domeniu.

MICROMĂSURĂTOR, dispozitiv de măsurare.

MICROMESISTIUS, gen de pești din familia gadide.

MICROMETRU, dispozitiv de măsurare cu precizie a în dimensiunilor foarte mici și mici; dispozitiv de măsurare cu șurub micrometric și o piuliță pentru măsurarea precisă a dimensiunilor liniare a pieselor prin metoda de contact.

MICROMICETE, ciuperci foarte mici.

MICRON, nume scos din uz pentru o unitate fracționară de lungime.

MICRONEZIA, grupuri de insule mici în Oceania, situate în vestul Oceanului Pacific, la N de Ecuator. Include insulele Mariane, Caroline, Marshall (sub tutela SUA), Wake, Gilbert (colonii ale Marii Britanii), Nauru ș.a. (în total cca 1500 insule).

MICRONEZIENI, grup de popoare înrudite, populația autohtonă a Microneziei.

MICROORGANISM PATOGEN, organism microscopic vegetal sau animal (bacterie, levură, mușcăi, virus), care provoacă boli la om, animale și plante.

MICROORGANISME BAROFIL, animale și organisme care pot crește la presiuni înalte.

MICROORGANISME BAROFIBE, animale care trăiesc în medii de viață cu presiuni atmosferice scăzute.

MICROORGANISME CHEMOTROFE, microorganisme care obțin energia necesară pentru activitatea vitală din conținutul oxidării compușilor chimici.

MICROORGANISME IMOBILIZATE, microorganisme artificial fixate pe suprafața sau în interiorul unor sorbenți.

MICROORGANISME MEZOFILE, ocupă o poziție intermediară între microorganismele psihofile și termofile.

MICROORGANISME ORGANOTROFE, microorganisme care folosesc compușii organici în calitate de substrat pentru obținerea reductorului și a energiei.

MICROORGANISME, denumire generică a grupului de organisme de dimensiuni minuscule, care nu se vede cu ochiul liber.

MICROPARTICULĂ, particule cu dimensiuni cuprinse între 1 și 1000 μm.

MICROPIL, unul sau mai multe orificii în membrana oului unui șir de animale prin care spermatozoidul pătrunde în ou.

MICROPROCESOR, circuit integrat care implementează funcțiile unui procesor central al unui sistem informatic; program de sistem conceput pentru prelucrarea textului preliminar a unui program original scris într-un limbaj de programare.

MICROPTERUS, gen de pești osoși din familia centrarchide.

MICRORAION DE LOCUINȚE, structură urbană relativ independentă.

MICROMASTER, sistem raster în care imaginea obiectului este transmisă element după element.

MICROSCOP CU RAZE X, schemă roentgenoptică de obținere a imaginilor bidimensionale ale obiectelor mici în diapazonul radiațiilor cu raze X.

MICROSCOP ELECTRONIC, dispozitiv pentru observarea și fotografierea unei imagini mărite de mai multe ori a obiectelor, unde se folosesc fascicule de electroni cu o energie de 30–1000 keV; echipament electronic industrial de cercetare în domeniu; Microscopie electronică.

MICROSCOP, instrument optic de cercetare și echipament industrial; Microscop ionic, microscop atomic cu forță; Microscopie.

MICROSCOPIE CRIOELECTRONICĂ, Premiul Nobel pentru chimie 2017.

MICROSCOPIE ELECTRONICĂ, totalitate de metode de cercetare a microstructurii corpurilor cu ajutorul microscopului electronic, compoziția locală a acestora și localizarea la suprafață sau într-un microvolum a câmpurilor electrice și magnetice.

MICROSCOPUL, constelație în emisfera sudică a cerului.

„**MICROSOFT**”, companie americană, cea mai mare producătoare de software din lume.

MICROSONDĂ ELECTRONICĂ, dispozitiv electronic.

MICROSPOR, spor mărunț caracteristic plantelor heterospore.

MICROSPORIDIA, eucariote unicelulare. **MICROSPORIE**, dermatomicoză provocată de ciuperci patogene din genul *Microsporium*.

MICROSPOROFIL, frunză specializată sporiferă la ferige și gimnosperme.

MICROSTRUCTURĂ, a unui metal, compoziție a metalului.

MICROȘLIF, procedeu tehnologic în metalurgie.

MICROTOM, aparat pentru obținerea secțiunilor fine din organe și țesuturi

special prelucrate ale plantelor și animalelor.

MICROTRAUMĂ, leziune provocată de o acțiune cu intensitate mică.

MICROTRON, accelerator rezonant ciclic.

MICROTUBURI, structuri fibrilare cave din celulele eucariotelor.

MICROTUS, gen de mamifere din ordinul rozătoarelor.

MICROUNDĂ, undă hertziană a cărei lungime de undă este cuprinsă între 1 mm (300 GHz) și 1 m (0,3 GHz).

MICROVILOZITĂȚI, în biologie, expansiune citoplasmatică.

MICRURUS, gen de șerpi din familia elapide.

MICSANDRĂ SĂLBATICĂ, (*Erysimum*), gen de plante erbacee anuale, bienale sau perene din familia Brassicaceae.

MICȘUNEA, (*Cheiranthus cheiri*), plantă erbacee bienală sau perenă din familia Brassicaceae.

MICTOFIDE, familie de pești marini din ordinul mictofiforme.

MICȚIUNE, emisie spontană de urină.

„**MICUL SAMARITEAN**”, post de radio religioasă.

MIDIA, regiune istorică și primul stat din nord-vestul zonelor de înălțimi ale Iranului; cap în Dobrogea, spre N de Kiustenge; oraș turcesc pe Marea Neagră cu 6000 de locuitori.

MIDII, (*Mytilus*), gen de animale mitilide.

MIDII, familie de moluște bivalve.

MIDRIAZĂ, dilatare a pupilelor.

MIE, numărul natural care în numărătoare are locul între 999 și 1001.

MIELITĂ, inflamație a măduvei spinării.

MIELOCITE, una dintre formele de celule ale țesutului hematopoietic din măduva roșie a oaselor.

MIELOLEUCOZĂ, leucoză la care sursa procesului tumoral este celula premergătoare mielocitelor.

MIELUL LUI DUMNEZEU, conform Bibliei, mielușelul adus drept jertfă, în mod alegoric înseamnă, că Isus Hristos s-a jertfit pentru ispășirea păcatelor oamenilor; Agnus.

MIERE, substanță dulce siropoasă, produsă de albine, mai cu seamă din nectarul plantelor melifere și folosită de ele ca hrană.

MIEREA-URSULUI, (*Pulmonaria*), gen de plante erbacee perene din familia Boraginaceae.

MIERLĂ, (*Turdus merula*), reprezentant tipic al familiei turdide.

MIEZ ETNIC, partea principală a grupului etnic care se află în mod compact într-un anumit teritoriu.

MIEZUL NOPTII, momentul când centrul Soarelui (adevărat sau mijlociu) se află în culminația inferioară.

MIFOMANIE, v. **PSEUDOLOGIE**. **MIGDAL PITIC**, (*Prunus tenella*), specie de plantă din familia Rosaceae.

MIGDAL, (*Amygdalus*), gen de plante arborescente sau arbuști din familia Rosaceae. Cuprinde cca 40 specii, răspândite în Asia Mijlocie, Asia de Sud, în S-V Americii de Nord și Europa de Sud. În RM se întâlnește migdalul pitic (*Amygdalus nana*).

MIGDALĂ DE PĂMÂNT, fruct comestibil, plantă erbacee din familia Cyperaceae.

MIGRANT, persoană care migrează.

MIGRAȚIA CAPITALULUI, mișcarea capitalului între economiile naționale, cu scopul de a obține profit, de a asigura creșterea economică.

MIGRAȚIA FORȚEI DE MUNCĂ, deplasarea persoanelor între diverse localități, teritorii, țări în scopul schimbării locului de muncă.

MIGRAȚIA INTERNAȚIONALĂ A POPULAȚIEI, migrația populației între state.

MIGRAȚIA MUNCII, deplasarea persoanelor economic active peste hotarele administrative sau ale statului în căutarea unui loc de muncă.

MIGRAȚIA POPULAȚIEI, deplasarea persoanelor peste frontiera administrativ-teritorială; migrație forțată, migrațiune navetistă, migrație pendulatorie, migrație internă.

MIGRAȚIE SEZONIERĂ, tip de migrație de revenire a populației, care se caracterizează printr-o deplasare sezonieră teritorială a migranților de muncă pentru o perioadă de până la șase luni.

MIGRAȚIE, (lat. migratio – migrare, a schimba locul de trai), deplasare, strămutare, trecere; Migrația animalelor, migrația populației, migrația capitalului, migrațiile păsărilor; deplasare în masă a unor triburi sau a unor populații de pe un teritoriu pe altul, determinată de factori economici, sociali, politici sau naturali.

MIGRENĂ, boală manifestată prin accese de dureri puternice de cap; Hemisfericranie.

MIHAILOVCA NOUĂ, UATSN, Mihailovca Nouă.

MIHAILOVCA, Cimișlia, Mihailovca.

MIHAILOVCA, Florești, Prajila.

MIHAILOVCA, Sângerei, Prepețița.

MIHAILOVCA, UATSN, Mihailovca.

MIHALȚ, (Lota lota), pește osos, răpitor, unicul reprezentant de apă dulce din familia gadidelor.

MIHĂILENI, Briceni, Mihăileni.

MIHĂILENI, Râșcani, Mihăileni.

MIHĂILENI, sat în Drochia; în 1970 s-a contopit cu s. Văleni și Dominteni, formând un singur sat, Dominteni.

MIHĂILENII NOI, Râșcani, Vasileuți.

MIHĂLAȘA NOUĂ, Telenești, or. Telenești.

MIHĂLAȘA, Telenești, or. Telenești.

MIHĂLĂȘENI, Ocnița, Mihălășeni.

MIHRAB, în arhitectura islamică, firdă sfântă plată sau boltită; nișă într-o moschee; indică direcția în care trebuie să se închine musulmanul.

MIHULENI, Șoldănești, Mihuleni.

MIIME, număr egal cu a mia parte dintr-o unitate.

MIJLOACE AUDIOVIZUALE, v. AUDIOVIZUAL.

MIJLOACE CHIMICE DE OCROTIRE A PLANTELOR, substanțe speciale folosite în domeniul agriculturii.

MIJLOACE CIRCULANTE, totalitatea fondurilor de producere circulante (stocuri pentru producție, mijloace aflate în producție) și a fondurilor de circulație (mărfuri și produse finite în depozitele întreprinderilor, mijloace bănești ș.a.) în expresie valorică.

MIJLOACE DE NAVIGAȚIE, sistem de echipamente speciale.

MIJLOACE DE PRODUCȚIE, set de obiecte și mijloace de muncă folosite

în procesul de producere a bunurilor materiale.

MIJLOACE DE SALVARE, sistem de echipamente speciale.

MIJLOACE DIDACTICE, v. DIDACTICĂ.

MIJLOACE EXTRABUGETARE, mijloace financiare provenite în afara bugetului.

MIJLOACE FIXE, termen de contabilitate, sinonim cu noțiunea de fonduri fixe.

MIJLOACE TEHNICE DE INSTRUIRE, echipamente tehnologice de instruire.

MIJLOCAȘ, funcție a unui jucător în sportul pe echipe; țăran sau țărănime care posedă pământ și alte mijloace de producție cu ajutorul cărora își asigură existența.

MILANO, oraș în nordul Italiei, parte a regiunii Lombardia și a provinciei Milano. Populație: 1,352 milioane locuitori.

MILĂ GEOGRAFICĂ, unitate de măsură.

MILĂ, unitate tolerată de lungime, utilizată în sistemele naționale de unități în afara sistemului metric.

MILENARISM, doctrină potrivit căreia Isus Hristos va veni a doua oară pe Pământ și va întemeia o împărăție care va dura o mie de ani.

MILEȘTI, Nisporeni, Milești.

MILEȘTII MICI, Ialoveni, Mileștii Mici.

MILEȘTII NOI, Ialoveni, Răzeni.

MILET, oraș important în Asia Mică, pe coasta occidentală a Cariei fondat în sec. al X-lea î. Hr. Centrul filosofiei ionice și patria lui Thales, Anaximandru,

Anaximene, a Aspaziei, a lui Eschine și Aristide (Milezian).

MILIARD, bilion, număr (1 000 000 000 sau 10^9), egal cu o mie de milioane.

MILIARESION, monedă de argint care a circulat în Imperiul Roman și în Bizanț.

MILIARIE, boală a pielii determinată de sudorație excesivă, reținerea transpirației în ductele excretorii ale glandelor sudoripare.

MILIMETRU AL COLOANEI DE APĂ, unitate tolerată de presiune, utilizată în hidraulică și în alte domenii tehnice.

MILIMETRU AL COLOANEI DE MERCUR, unitate tolerată de presiune, utilizată la măsurarea presiunii atmosferice, presiunii parțiale a vaporilor de apă, presiunii vidului înaintat etc.

MILIOBATIDE, familie de pești cartilaginoși.

MILION, număr (1 000 000 sau 10^6) egal cu o mie de mii.

MILITAR, persoană care își face serviciul în armată.

MILITARISM, doctrină și politică de stat, teorie și activitate socială promovată de stat; Militarist; Militarizare.

MILITARISM, politică de subordonare a activității de stat și a vieții sociale intereselor de mărire a potențialului militar.

MILITARIZARE, organizare după principiile militare.

MILLENIUM, ansamblu, gen pop-rock.

MILONGA, dans popular argentinian, melodie.

MILVUS, gen de păsări din familia aciptride.

MIM, (lat. mimus, din gr. mimeomai – a imita), un anumit tip de comedie în teatrul antic; actor care joacă în pantomimă.

MIMBAR, catedră pentru predicator în moschee.

MIMETIZM, (din. gr. mimesis – imitație), asemănarea unor animale, lipsite de mijloace de apărare împotriva dușmanilor, cu alte animale înzestrate cu mijloace de apărare eficiente; fenomen biologic caracteristic multor plante și animale, care constă în însușirea acestora de a fi asemănătoare cu alte plante, animale sau cu fondul pe care trăiesc; caz particular al mimicii.

MIMICĂ, mișcări expresive ale feței, care însoțesc diferite procese psihice.

MIMIDE, familie de păsări din familia paseriforme.

MIMOZĂ, (Mimosa), gen de plante din familia Mimosaceae.

MINARET, turn din apropierea unei moschei, de pe care preotul musulman anunță ora rugăciunii; turn pe corpul unei clădiri, de obicei, la musulmani, construit în scopuri decorative.

MINARETUL JAM, monument de arhitectură din Afganistan, inclus pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

MINĂ, armă de foc explozivă; muniție care se folosește ca mijloc de baraj, armă pentru distrugerea navelor și limitarea zonelor de acțiune a acestora. Este constituită din corp, încărcătura explozivă și focus; întreprindere care efectuează extragerea subterană a resurselor minerale și le propune consumatorilor sau le îmbogățește; întreprindere minieră care extrage resurse minerale subterane.

MINBAR, în arhitectura islamică, catedră staționară sau portabilă de la care este citit Coranul și predicile.

MINCENII DE JOS, Rezina, Mincenii de Jos.

MINCENII DE SUS, Rezina, Mincenii de Jos.

MINDEL, (după denumirea afluentului Dunării, Mindel), a doua epocă glaciară din perioada antropogenă în Europa (conform schemei glaciațiilor cuaternare din Alpi, elaborată de glaciologii germani. A. Pence și E. Bruckner).

MINEI, cărți teologice ortodoxe care cuprind legende cu privire la viața sfinților, destinate citirii în biserică și orânduite după zilele fiecărei luni a anului. Mineiele au circulat în Moldova mai întâi în slavonă.

MINEIELE DE LA RÂMNIC, primele mineie traduse complet în limba română, cunoscute și datorită prefețelor, adevărate monumente literare și culturale, ele furnizând date despre datinile și istoria poporului român.

MINELE LAVRIICE, una dintre cele mai bogate resurse de argint din epoca antică.

MINERAL, corp natural, aproape omogen din punct de vedere al compoziției chimice și al proprietăților fizice, care se formează în scoarța Pământului datorită proceselor fizico-chimice, ce au loc în interiorul și la suprafața ei; parte componentă a rocilor și a minereurilor. **MINERALIZARE**, cantitate de substanțe minerale dizolvate într-o apă.

MINERALNÎE VODÎ, oraș în ținutul Stavropol, Federația Rusă, situat în valea râului Kuma.

MINERALOCORTICOIZI, hormon al vertebratelor din grupul corticosteroidilor.

MINERALOGIE, știință care studiază mineralele: compoziția, structura, proprietățile, sistematica și geneza lor.

MINEREU, rocă sau agregat mineral care conține una sau mai multe substanțe minerale utile metalifere în cantități suficiente pentru a fi extrase pe scară industrială.

MINEREURI DE MANGAN, agregate minerale naturale, din care se extrag pe scară industrială manganul (Mn) și compușii lui.

MINERIT, domeniu al ingineriei miniere care dezvoltă metode pentru obținerea informațiilor despre locația și starea elementelor de utilizare a zăcămintelor minerale cu reflectarea ulterioară a acestora în grafice sau note analitice.

MINERVA, în mitologia romană, fiica lui Jupiter, zeița înțelepciunii, protecția meșteșugurilor, științei și artei.

MING, epocă în istoria Chinei, condusă de dinastia omonimă (1368-1644).

MINGIR, Hâncești, Mingir.

MINIATURA MONGOLIANĂ, una din principalele școli indiene de miniatură în carte, apărut în sec. al XVI-lea.

MINIATURA PALEH, metodă de artă populară rusă tradițională, specifică în orașul Paleh, regiunea Vladimir, pictură cu vopsele tempera pe o suprafață neagră lăcuită a obiectelor confecționate prin metoda papier mâché.

MINIATURA RADJPUTRA, una din școlile principale indiene de miniatură, s-a constituit în sec. XVI-XIX.

MINIATURĂ ÎN CARTE, gen de artă picturală, ilustrație în manuscrise, element artistic decorativ de prezentare grafică a cărții.

MINIATURĂ, (din lat. minium, miniu – roșu de plumb; vopsea cu care se pictau manuscrisele vechi), operă de artă de dimensiuni mici, care se distinge printr-o manieră picturală rafinată; mică operă artistică în proză sau în versuri;

în dramaturgie, scenete (de obicei, într-un singur act), reprezentate în teatrele de miniatură.

MINIM, cea mai mică valoare pe care o poate avea, într-un anumit interval, o funcție sau o cantitate variabilă; Minor.

MINIMALISM, în muzică, metodă tehnică de compoziție bazată pe sunete simple înalte și celule paterne ritmice.

MINIMAX, termen de referință în matematică privind extremumul mixt.

MINIMUL DE EXISTENȚĂ, indicator socio-economic care definește pragul sărăciei al populației sau a unor grupuri de populație; reprezintă o estimare valorică a consumului minim admis, sub care satisfacerea nevoilor necesare pentru un trai decent și a unui nivel de sănătate este imposibil.

MINIMUM, v. **EXTREMUM**.

MINIOPTERUS, gen de chiroptere din familia miniopteride.

MINISTER, (din lat. ministrare – a sluji, a conduce), organ central care conduce o anumită ramură a administrației de stat.

MINISTERIALI, categorie de slujitor la curtea regală în Europa Occidentală, în Evul Mediu, ulterior feudali.

MINISTERUL JUSTIȚIEI, organul central de specialitate al administrației publice care asigură realizarea politicii guvernamentale în domeniile de activitate ce îi sunt încredințate.

MINISTRU FĂRĂ PORTOFOLIU, persoana care deține funcția de ministru într-un guvern, dar nu este titularul niciunui minister.

MINISTRU, (lat. minister – slujitor), persoană oficială care, de obicei, se află în fruntea unui minister. Miniștrii RM intră în componența Guvernului republicii.

MINIU DE FIER, pigment anorganic natural roșu, ce conține cel puțin 70 % de fier; Miniu de plumb, oxid de plumb, pulbere fină de la portocaliu deschis la roșu.

MINIVAN, caroserie auto.

MINNEAPOLIS, oraș în SUA, statul Minnesota. Situat pe fluviul Mississippi.

MINNESOTA, stat în nordul SUA, situat în cursul superior al fluviului Mississippi, la hotar cu Canada.

MINOIAN, perioadă arhaică a civilizației cretane.

MINOR, (lat. minor – mai mic), mod minor, mod având semitonurile dispuse între treptele II-III și V-VI, ale cărui trepte stabile (I, III, V) formează un acord minor; acord din trei sunete; gamă a modului minor.

MINORANT, v. **MAJORANT ȘI MINORANT**.

MINORCĂ, rasă de găini ouătoare.

MINORIT, călugăr dintr-un ordin Franciscan.

MINORITATE ETNICĂ, grup de oameni de aceeași limbă și etnie, care se deosebesc de cele ale majorității locuitorilor unui stat.

MINORITATE PARLAMENTARĂ, în inferioritate numerică.

MINORITATE, partea (cea) mai puțin numeroasă a membrilor unei colectivități; grup de oameni de aceeași limbă și etnie, care se deosebesc de cele ale majorității locuitorilor unui stat; Minoritate etnică, minoritate națională, minoritate socială.

MINOS, în mitologia greacă, rege al Cretei. Fiul lui Zeus și al Europei, soțul lui Pasifae, tatăl lui Androgeu, al Ariadnei și al Fedrei. Era conside-

rat constructorul Labirintului și autorul înțelept al legislației cretane. După moarte a devenit unul dintre cei trei judecători din Infern.

MINOTAUR, în mitologia antică greacă, monstru imaginar cu cap de om și trup de taur.

MINSK, capitala Republicii Belarus, principalul centru economic, științific și cultural al țării.

MINTA MÂȚEI, (*Nepeta*), gen de plante erbacee perene și anuale, din familia Lamiaceae.

MINUS, semnul «-» (linie orizontală), prin care se notează operația de scădere și numerele negative.

MINUSCULĂ, literă folosită pentru scrierea cuvintelor (în afară de numele proprii) în mijlocul propoziției (în opoziție cu majusculă). Scrierea cu minusculă a fost creată pe la sfârșitul sec. al VIII-lea.

MINUT, (lat. *minutus* – micșorat, mărunțit), unitate de timp, egală cu 60 secunde, 1/60 dintr-o oră; unitate de măsură a unghiurilor plane, egală cu 1/60 dintr-un grad; se notează prin semnul „'”.

MIOCARD, mușchiul inimii; stratul mijlociu al peretelui inimii vertebrate-lor și omului.

MIOCARDIODISTROFIE, (din *mio...*, gr. *kardia* – inimă și ...*distrofie*), denumire comună a leziunilor neinflamatorii ale miocardului; tulburare metabolică secundară a mușchiului inimii pe fundalul patologiei sistemului endocrin însoțită de durere în inimă, aritmii, slăbiciune, dificultăți de respirație.

MIOCARDITĂ, inflamație a mușchiului cardiac.

MIOCEN, seria (epoca) inferioară a sistemului (perioadei) neogen, situată deasupra oligocenului și urmată de pliocen.

MIOCLONIE, hiperkineză sub formă de mișcări involuntare de scurtă durată.

MIODES, gen de mamifere din familia creticide.

MIOFIBRILE, fibre subțiri ale fibrelor musculare striate, mușchiului cardiac.

MIOGLOBINĂ, hemoproteina mușchilor.

MIOM, tumoare benignă a țesutului muscular.

MIOPATIE, denumire a grupului de afecțiuni caracterizate prin slăbiciune musculară, reducerea tonusului și hipertrofia mușchilor striati.

MIOPIE, (din gr. *myôrs* – literal, cel care închide ochii pe jumătate), viciu de refracție al ochiului, în care razele paralele de lumină se intersectează în focar înaintea retinei, imaginea obiectelor îndepărtate devenind neclară sau chiar invizibilă.

MIORELAXANTE, remedii medicamentoase ce provoacă relaxarea mușchilor striati.

MIORIȚA, baladă epico-lirică păstorească, una dintre capodoperele folclorului moldovenesc și român. Este publicată pentru prima oară de V. Alecsandri în 1852 în colecția de poezii populare.

MIOSOTIS, gen de plante, ierburi anuale, bianuale sau perene din familia Boraginaceae.

MIOTIS, gen de lilieci din familia vesperilionide.

MIOZĂ, îngustare a pupilei.

MIOZINĂ, familie de proteine din sistemul contractil.

MIOZITĂ, inflamație a mușchilor.

MIR, substanță folosită pentru săvârșirea tainei sfântului maslu; Miruire.

MIRA, stea dublă în constelația Ceti.

MIRACIDIU, primul stadiu larvar la viermii plăți.

MIRACO, gen al dramei religioase medievale. A apărut în sec. al XII-lea în Franța și a căpătat o dezvoltare largă în sec. XIV-XV în toate țările din Europa Apuseană.

MIRACOL, eveniment sau întâmplare contrară legilor naturii, inexplicată rațional.

MIRAJ, fenomen de refracție anormală a razelor de lumină în atmosferă, care constă în apariția la orizont a imaginii virtuale a unui obiect depărtat.

MIRCENAL, substanță aromatică sintetică.

MIRCEȘTI, Ungheni, Boghenii Noi.

MIRENI, membri ai bisericii care nu au ranguri bisericesti; enoriași, poporeni.

MIREȘTI, Hâncești, Mirești.

MIRIAPODE, (*Myriapoda*), clasă de artropode traheate terestre.

MIRICA, cel mai numeros gen de plante din familia Myricaceae.

MIRICACEE, (*Myricaceae*), familie de plante dicotiledonate.

MIRIDE, (*Miridae*), familie de ploșnițe, insecte din ordinul hemipterelor.

MIRISTICA, gen de plante angiosperme.

MIRIȘTE, teren pe care au rămas, după recoltare, părțile inferioare ale tulpinilor plantelor cultivate pe acest teren.

MIRLITON, denumire generică a unor instrumente, folosite ca membrane.

MIRMECOFAGIDE, (*Myrmecophagidae*), familie de mamifere din ordinul edentatelor.

MIRMECOFILIE, utilizarea de către furnici a particularităților alcătuirii plantelor pentru construirea ciuburilor.

MIRMECOHORIE, răspândirea de către furnici a semințelor plantelor.

MIRMECOLOGIE, domeniu de cercetări științifice fundamentale și aplicative entomologice privitor la furnici.

MIRMELEONTIDE, familia de insecte din familia neuroptera.

MIRNÎI, observator geofizic, bază științifică materială și tehnică a expedițiilor antarctice sovietice și ruse. Situat în Antarctica, pe țărmul Mării Davis.

MIRNOE, Anenii Noi, Ciobanovca.

MIRNOE, Taraclia, Vinogradovca.

MIROUNGA, gen de mamifere marine din familia focide.

MIRT, (Myrtus), gen de plante veșnic verzi din familia Myrtaceae.

MISCANTUS, gen de plante, ierburi perene din familia Poaceae.

MISERERE, melodie religioasă în baza psalmului 50 al Bibliei.

MISGURNUS, gen de pești dulcicoli din familia cobitide.

MISIONAR, persoană (de obicei călugăr sau preot) trimisă să răspândească creștinismul în țări cu altă religie dominantă; persoană trimisă de biserică pentru propovăduirea religiei.

MISIONARISM, răspândire de către organizațiile religioase a dogmei religioase.

MISIUNE DIPLOMATICĂ, reprezentanță diplomatică; agenție guvernamentală specială, a cărei sarcină este să sprijine și să dezvolte relații oficiale

cu țara gazdă, să protejeze drepturile și interesele statului său, ale cetățenilor și ale persoanelor juridice.

„**MISIUNEA HERSCHEL**”, proiect spațial de cercetare.

„**MISIUNEA VIKING**”, proiect de explorare a cosmosului.

„**MISIUNI MARȚIENE**”, proiect de explorare a planetei Marte.

MISOVCA, Ialoveni, Gangura.

MISSISSIPPI, stat în sudul SUA, situat pe malul stâng al fluviului Mississippi și pe coasta golfului Mexic. Suprafața 123,6 mii km²; fluviu în America de Nord, unul dintre cele mai mari de pe glob. Curge pe teritoriul SUA.

MISTER, conform Bibliei, taina lui Dumnezeu privitoare la lume; ritualuri religioase în Grecia și Roma antică la care participau doar cei inițiați; lucrare dramatică specifică Evului Mediu, cu caracter religios sau laic, reprezentată cu prilejul unor sărbători (religioase).

MISTICISM, doctrină religioasă cu privire la posibilitatea unui contact al omului cu forțele supranaturale.

MISTRAL, vânt puternic și rece, care suflă în Franța din munții Cévennes și munții Alpi prin Valea Ronului și pe coasta Mediteranei, atingând uneori o viteză de 50 m/s.

MISTREȚ, (Sus scrofa), porc sălbatic, mamifer paricopitat nerumegător din familia suideilor.

MIȘCARE BROWNIANĂ, mișcare dezordonată a particulelor mici, suspendate într-un lichid sau gaz.

MIȘCARE DE REVOLUȚIE, deplasarea Pământului în jurul Soarelui pe parcursul unui an.

MIȘCARE DISIDENTĂ, grupare care are păreri sau opinii deosebite față de

colectivitatea, organizația etc. din care face parte.

MIȘCARE DIURNĂ, deplasare aparentă de rotație a boltei cerești în jurul axei polilor timp de 24 de ore.

MIȘCARE ECUMENICĂ, mișcare apărută la începutul sec. XX în cadrul protestantismului pentru unirea bisericilor creștine.

MIȘCARE ICONOCLASTĂ, doctrină oficială a statului și a bisericii bizantine, între anii 726-843, care a impus distrugerea icoanelor și disciplinarea celor ce li se închinau.

MIȘCARE ÎN GEOMETRIE, termen de referință în matematică privind transformarea planului (spațiului metric), care păstrează distanța dintre puncte.

MIȘCARE ÎN MUZICĂ, iuțeala cu care se succed unitățile de metru în timpul executării unei lucrări muzicale; fiecare din părțile unei lucrări muzicale de proporții mari; felul în care sunt conduse, în care „merg” două voci, având în vedere sensul mișcării lor.

MIȘCARE KEPLER, mișcarea unui corp ceresc, unde se ține cont doar de atracția gravitațională către corpul central și este ignorată influența oricărei alte forțe.

MIȘCARE NARODNICISTĂ, mișcare social-politică a intelectualității din Rusia în a doua jumătate a sec. al XIX-lea, care socotea țărănimea forța socială capabilă să răstoarne țarismul și să instaureze socialismul.

MIȘCARE RELATIVĂ, mișcare a obiectelor materiale în raport cu un sistem de referință, ce, la rândul său, se deplasează în raport cu un sistem de referință fix considerat.

MIȘCARE SEPARATISTĂ, care se separă, se izolează de majoritate; care este adept al separatismului.

MIȘCARE SPORTIVĂ, activități în domeniu.

MIȘCARE TERMICĂ, mișcare continuă aleatorie a particulelor ce formează corpuri macroscopice.

MIȘCARE UNIONISTĂ, mișcarea pentru reunificarea Republicii Moldova cu România.

MIȘCARE, categorie filosofică care desemnează totalitatea transformărilor și proceselor care au loc în Univers; Mișcare socială, mișcarea populației; mod de existență a materiei, atribut inseparabil ei; Mișcare armonică, mișcare de precesie, mișcare periodică, mișcare de rotație, mișcare uniformă; una din manifestările activității vitale a organismelor ce asigură o interacțiune activă cu mediul.

MIȘCAREA ACVAFORTISTĂ, procedeu compozițional-stilistic în artă.

MIȘCAREA CAMPBILL, rețea internațională de asociații pedagogice și social-terapeutice ce includeau școli pentru copii cu probleme psihice, fizice și emoționale, precum și școli de tip internat pentru tineret și cătune pentru maturi.

MIȘCAREA CONGRESUL NAȚIONAL GERMAN, mișcare politică, care pleda pentru unitatea democratică a Germaniei în 1947-1949.

MIȘCAREA DE ELIBERARE ȘI RE-NAȘTERE NAȚIONALĂ ÎN RSSM, 1988-1991, proces care a dus la declanșarea unui val de democratizare a societății sovietice, dublat de o mișcare pronunțată cu caracter național.

MIȘCAREA DE NEALINIERE, politică de neutralitate față de cele două blocuri antagoniste (occidental și comunist) practică în timpul Războiului Rece de statele din Lumea a Treia.

MIȘCAREA DE REZISTENȚĂ PALESTINEANĂ, numele generic al organizațiilor palestiniene paramilitare

care au participat în anii 1960 – prima jumătate a anilor 1980 la diferite forme de luptă armată împotriva Israelului, în vederea realizării dreptului arabilor palestinieni la autodeterminarea națională în Palestina.

MIȘCAREA INOCHENTISTĂ, mișcare religioasă din Basarabia la începutul sec. al XIX-lea.

MIȘCAREA LEGIONARĂ, mișcare politică în România interbelică.

MIȘCAREA MODERNĂ, denumirea tendințelor modernismului în arhitectură în prima jumătate a secolului XX.

MIȘCAREA NAȚIONALĂ DIN ASIA CENTRALĂ, 1916, răscoala popoarelor din Asia Centrală și Kazahstan, îndreptate împotriva politicii interne a Imperiului Rus în timpul Primului Război Mondial.

„MIȘCAREA NONVIOLENȚĂ”, doctrină social-politică (sau religioasă) care interzice folosirea violenței, preconizând realizarea revendicărilor lor pe cale pașnică. A fost aplicată în India în cadrul mișcării naționale din anii 1918-1922.

MIȘCAREA PROPRIE A STELEI, viteza mișcării unghiulare a unei stele pe sfera cerească în raport cu sistemul de coordonate inerțiale.

MIȘCAREA RECTILINIE A PLANETELOR, mișcare planetară vizibilă de pe Pământ în sfera cerească de la vest la est, în direcția mișcării anuale a Soarelui.

MIȘCĂRI ALTERNATIVE, forme de activitate de masă, în principal cu caracter de protest, care vizează blocarea anumitor procese sociale, decizii sau acțiuni politice, standarde de comportament și stil de viață etc.; lobby pentru derularea unor reforme sociale radicale.

MIȘCĂRI TECTONICE, deplasări ale plăcilor tectonice pe verticală sau pe orizontală.

MIȘEI, în Moldova medievală, orașeni săraci, invalizi sau bolnavi, care nu-și puteau câștiga existența prin muncă.

MIȘNĂ, partea cea mai veche a Talmudului.

MIȘON, ansamblu arhitectonic în Vietnam, monument istoric și arhitectonic, inclus pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

MIT, povestire cu caracter fantastic, care expune diversele credințe ale popoarelor antice despre zei, despre unele întâmplări și fapte legendare.

MITCAL, țesătură simplă subțire de bumbac, servește ca material pentru producerea altor țesături din bumbac.

MITELA, gen de plante angiosperme din familia Saxifragaceae.

MITHRA, zeu persan al renașterii și purificării.

MITILIDE, (Mytilidae), familie de moluște bivalve din ordinul mytiloida.

MITINGUL MILITARILOR MOLDOVENI DE LA ODESA, 1917, mișcare națională în Basarabia.

MITO, școală istorică japoneză fondată de istoricul Tokugawa Mitsukuni (1628-1701) în orașul Honshū, Japonia, situat pe cursul inferior al râului Naka, la 97 km N-E de Tōkyo.

MITOC, complex de monumente din paleolitic, pe malul stâng al cursului mijlociu al râului Prut, România.

MITOC, Orhei, Mitoc.

MITOCUL-NOU, menționat documentar în 1859 și comasat la 20.01.1992 cu s. Pelivan, Orhei.

MITOLOGIE, totalitatea miturilor care reflectă într-o formă alegorică fenomenele naturii și vieții sociale unui popor, ale unei civilizații.

MITOLOGISM, în artele vizuale, gen de pictură în baza subiectelor inspirate din mitologia universală.

MITOZĂ, tip de diviziune a celulelor eucariote la care fiecare dintre celulele fiice primește material genetic identic cu al celei mamă.

MITRA, zeitate antică iraniană.

MITRALIERĂ, armă de foc colectivă sau individuală.

MITRĂ, acoperământ înalt pentru cap, de formă sferică, purtat de clerul superior al ortodocșilor în timpul slujbei religioase.

MITROPOLIA MOLDOVEI, (Moldovlahiei), structură canonică a ortodoxiei.

MITROPOLIA PROILAVIEI, structură canonică a ortodoxiei, înființată la o dată necunoscută între 1540-1580, și care aparține Patriarhiei Ecumenice de la Constantinopol.

MITROPOLIA UGROVLAHIEI, (Un-grovlahiei), structură canonică a ortodoxiei, înființată în anul 1359 de Patriarhia de Constantinopol.

MITROPOLIE, organ de conducere a bisericii ortodoxe, superioară episcopiei și inferioară patriarhiei, având în frunte un mitropolit.

MITROPOLIT, rang duhovnicesc într-un șir de biserici creștine.

MITTELSCHNAUZER, v. SCHNAUZER.

MIXANDRĂ, (*Erysimum*), gen de plante din familia Brassicaceae.

MIXANDRĂ, (*Matthiola*), gen de plante anuale, bienale și perene din familia Brassicaceae. În Republica Moldova este răspândită *matiola* (*Matthiola bicornis*).

MIXBORDER, răsadniță în formă alun-gită incorectă.

MIXEDEM, edem mucoas al pielii și stratului celular subcutanat.

MIXER, în metalurgie, vas pentru acumularea fierului topit în furnale; aparat mecanic sau electric de uz casnic pentru a bate frișca și amestecarea cremelor, mousse, piureului de cartofi etc.; în tehnologia sunetului și televiziunii, dispozitiv telecomandă pentru monitorizarea procesării semnalelor audio și video în pregătirea emisiilor de radio și televiziune.

MIXINIDE, (*Myxinidae*), familie de gâ-nate marine din clasa ciclostomatelor.

MIXOCHITRIDIALE, (*Myxochytridiales*), ordin de ciuperci inferioare din clasa Arhimicetelor.

MIXOMATOZĂ, viroză extrem de contagioasă, cu consecințe grave, a mamiferelor din familia iepurilor.

MIXOMICETE, (*Myxomycetes*), grup de plante fungiforme inferioare mixofite, lipsite de clorofilă.

MIXOSPORIDII, (*Myxosporidia*), ordin de protozoare parazite din clasa cnidosporidiilor.

MIXOZOA, filum de protozoare.

MIXT, formație vocală care include atât voci feminine cât și voci masculine; timbru complex, rezultând prin contopirea a două sau mai multe timbruri simple.

MIXTURĂ, substanță, material, amestec etc. preparate prin amestecarea mai multor substanțe, materiale etc., de obicei lichide sau granulare.

MIZANSCENĂ, organizare a unei reprezentării artistice care constă în găsirea locului, decorurilor, mișcărilor, jocului actorilor etc.

MIZAR, stea în constelația Ursa Mare, a doua de la capătul Oiștii Carului Mare.

MIZIDE, (*Mysidacea*), ordin de nevertebrate din subclasa crustaceelor superioare (malacostrace).

MÎNDÎC, Drochia, Mândăc.

MÎNDRA, Călărași, Hârjauca.

MÎNDRA, Telenești, Ratuș.

MÎNDREȘTI, Telenești, Mândrești.

MÎNDREȘTII NOI, Sângerei, Bilicenii Noi.

MÎNZĂTEȘTI, Ungheni, Hârcești.

MÎRZACI, Orhei, Mârzești.

MÎRZEȘTI, Orhei, Mârzești.

MÎRZOAIA, Nisporeni, Iurceni.

MLAȘTINĂ JOASĂ, tip de mlaștină, denumite pentru localizarea sa în depresiuni, în văi și în zonele inundabile ale râurilor, de-a lungul țărmurilor lacurilor etc.

MLAȘTINĂ OLIGOTROFĂ, tip de baltă alimentată cu precipitații, cu un conținut extrem de mic de substanțe minerale.

MNEMIOPSIS, (*Mnemiopsis leidyi*), specie de ctenofor tentaculat din familia bolinopside.

MNEMOZINA, (*Mnemosyne*), în mitologia greacă, zeiță a memoriei, fiica lui Uranus și a Gaiei; mama celor nouă muze, pe care le avea de la Zeus.

MNIUM, cel mai numeros gen de mușchi din familia Mniaceae.

MOAR, mătase densă sau țesătură semifabricată cu pete, strălucitoare în lumină în diferite nuanțe; hârtie cu un model reliefat la suprafață; alternarea benzilor întunecate și luminoase pe imprimantă.

MOARA DE PIATRĂ, Drochia, Moara de Piatră.

MOARA DOMNEASCĂ, Glodeni, Viișoara.

MOARĂ, echipament industrial în domeniul fabricării făinii și crupelor; Industria morăritului; Moară de apă, moară de vânt; moară de cai.

MOARTE CLINICĂ, stare terminală în care lipsesc semnele vizibile ale vieții, mor funcțiile sistemului nervos central dar, spre deosebire de moarea biologică, se păstrează procesele metabolice din țesuturi.

MOARTE GENETICĂ, proces fiziologic.

MOARTE, încetare a vieții, oprire a tuturor funcțiilor vitale, sfârșitul vieții.

MOARTEA TERMICĂ A UNIVERSULUI, ipoteză înaintată de R. Clausius în 1865, ca extrapolare a celei de-a doua legi a termodinamicii la întregul Univers.

MOARTEA UNEI STELE, proces astronomic.

MOAȘĂ, femeie cu pregătire specială care asistă și îngrijește femeile la naștere.

MOAȘTE, oseminte care constituie obiect de închinare a credincioșilor.

MOBILĂ, obiecte pentru amenajarea unei locuințe sau spațiu; set de articole utilizate pentru amenajarea încăperilor interioare, cu funcții utile specifice; Mobilier.

MOBILITATE BIOLOGICĂ, forme de mișcare a celulelor sau a organitelor celulare.

MOBILITATE, capacitate de a fi mobil; Mobilitate socială, mobilitate verticală.

MOBILIZARE A FORȚELOR MILITARE, chemarea la arme a oamenilor lăsați la vatră, pentru a face față cerințelor impuse de război.

MOBILIZARE, antrenarea unei colectivități la o muncă sau la acțiune cu caracter social; Mobilizare politică.

MOBULIDE, familie de pești cartilaginoși din ordinul miliobatiformes.

MOCANI, țărani ardeleni care își aduceau oile la iernat în Moldova, plătind domniei dări speciale.

MOCEAROVCA, UATSN, Carmanova.

MOCRA, UATSN, Mocra.

MOCREACHI, UATSN, Hârtop.

MOD DE PRODUCȚIE, mod de producție a bunurilor material, baza pentru dezvoltarea formațiunilor socio-economice.

MOD DE VIAȚĂ, fel de a concepe și a trăi viața; conținutul și formele specifice de satisfacere a nevoilor materiale și spirituale ale diferitelor grupuri sociale, în funcție de nivelul de trai, de tradiții, obiceiuri și mentalități; Mod de viață sănătos.

MOD, categorie gramaticală specifică verbului. Înfățișează o acțiune din punctul de vedere al realizării ei: reală/ireală, posibilă, dorită, poruncită.

MODALITATE, caracterul unei compoziții, modul (major sau minor) în care e scrisă o bucată; concept ce exprimă în lingvistică poziția locutorului în actul enunțării, poziție raportată la interlocutor, la sine însuși, la cele enunțate.

MODALITATEA ACTULUI JURIDIC CIVIL, acele împrejurări care fac ca nașterea, existența sau stingerea raporturilor juridice care i-au naștere în baza acestor acte să depindă de aceste împrejurări.

MODĂ, (lat. modus – măsură, mod, fel, chip), predominantă temporară a unor anumite gusturi într-o epocă sau într-un mediu social, privind, în deosebi,

felul de a se îmbrăca, maniera de a se comporta ș.a.

MODEL AL ECONOMIEI MULTISECTORIALE, model al funcționare al economiei naționale.

MODEL DE DATE, termen de referință în tehnologia informațiilor privind un model abstract care organizează elemente de date și standardizează modul în care acestea se raportează între ele și proprietățile entităților din lumea reală.

MODEL DESCRIPTIV, model utilizat pentru a stabili legile statistice ale proceselor studiate, pentru a studia modalitățile posibile de dezvoltare a acestora în condiții constante.

MODEL DETERMINISTIC, model „strict definit”, care presupune un comportament precis și previzibil al sistemului simulat în condițiile date.

MODEL LINGVISTIC, sistem care simplifică și generalizează realitatea limbii sau numai un aspect al ei (fonologic, morfologic, sintactic, lexical) cu scopul de a pătrunde mai adânc în esență.

MODEL MATEMATIC-ECONOMIC, reflectare în limbaj matematic cu ajutorul unui ansamblu de ecuații și inecuații a legăturilor și relațiilor, care există într-un sistem economic real.

MODEL, în arte plastice, obiectul reprezentat din „natură”, portretizat; în sculptură (model italian), un prototip tridimensional la scară completă a unei lucrări viitoare (spre deosebire de bozzetto italian), schița sculpturală inițială de dimensiuni reduse), realizată de obicei dintr-un material ieftin și de scurtă durată (lut, ceară, ghips); machetă, imagine volumetric-spațială la scară redusă a unei clădiri proiectate sau deja construite, ansamblu arhitectural, obiect al arhitecturii peisajului (parțial sau complet); persoană, operă, realizare care prin valoarea sau calitățile sale poate sau trebuie să ser-

vească drept exemplu; schemă teoretică elaborată în diferite științe pentru a reprezenta elementele fundamentale ale unui sau mai multor fenomene sau lucruri; Model cultural; tipul unui obiect, ce urmează a fi fabricat; Model-etalon.

MODELARE ASISTATĂ LA CALCULATOR, crearea cu ajutorul calculatorului a modelelor simbolice funcționale ale obiectelor din natură de orice grad de complexitate.

MODELARE MATEMATICĂ, metoda de examinare a unui proces (eveniment, obiect) cu ajutorul noțiunilor matematice prin înlocuirea obiectului inițial cu modelul său matematic și studiul în continuare al modelului pe calculatoare.

MODELARE SIMBOLICĂ, domeniu al informaticii care studiază modelarea obiectelor arbitrare într-un mediu uman-mașină bazat pe sisteme de simboluri vizuale, audio și alte simboluri.

MODELARE STATISTICĂ, metodă a matematicii aplicate și de calcul, conștient în implementarea pe computer a modelelor stocastice ale obiectelor sau fenomenelor studiate.

MODELARE URBANISTICĂ, metodă spațială de amenajare virtuală a teritoriilor.

MODELARE, în economie, procesul de construire a unui model economic a unui obiect sau proces cu scopul de a studia legile comportamentului sau a prezice dezvoltarea lui; modelare economică, metode matematice în economie, modelare statistică; în sens restrâns al cuvântului, cioplirea unei lucrări sculpturale din piatră (marmură, granit etc.), procesul de creare a unei sculpturi din materiale moi (lut, ceară, plastilină) prin construirea sau îndepărtarea masei plastice; metoda de cercetare prin construirea unor modele de laborator ale obiectului de studiu, în care sunt reproduse anumite laturi, relații, funcții ale originalului; proces de

verificare a unui obiect sau de simulare a unui proces; Modelare în construcții, metodă spațială de proiectare, Modelaj.

MODELE DINAMICE, în domeniul economic, modele care descriu modificarea în timp a sistemului simulat; modele ale dinamicii economice.

MODELE MOLECULARE, reprezentarea vizuală a moleculelor compușilor organici și anorganici.

MODELE-MATRICE, unele din cele mai frecvente forme de reprezentare cantitativă a informației economice.

MODELEU, termen de referință în arta plastică, procedeu de lucru în pictură și sculptură.

MODELUL DE TURNARE, dispozitiv pentru executarea în matriță a unei cavități de lucru pentru o viitoare turnare.

MODEM, dispozitiv pentru modularea și demodularea semnalelor în sistemele de transmisie a datelor pe liniile de comunicație.

MODERATO, (it. moderato - potrivit), termen folosit pentru a indica o mișcare potrivită mai repede decât andantino, dar mai înceată decât allegretto; piesă instrumentală scrisă într-o asemenea mișcare.

MODERATOR DE NEUTRONI, substanță folosită pentru a reduce energia neutronilor din reactoarele nucleare.

MODERNISM, în arhitectură, artă și literatură, multitudine de fenomene de creație, apărute sub influența ideilor modernismului artistic din anii 1900-1920; nume generic dat mișcărilor, tendințelor, experimentelor literare și artistice novatoare, caracterizate prin exacerbarea modernității, respingerea tradiționalismului și academismului și prin proclamarea exclusivistă a unor noi principii de creație.

MODERNIZARE, modificare a unui text, a unei ediții etc. în conformitate cu normele limbii actuale, pentru a le face mai accesibile.

MODIFICARE POST-TRANSLAȚIONALĂ A PROTEINELOR, transformări structurale ale proteinelor catalizate de anumiți fermenți, ce încheie formarea moleculei lor sau participă la reglarea funcției acestei molecule.

MODIFICARE, proces fiziologic și genetic în biologie.

MODIFICAREA METALELOR ȘI ALIAJELOR, procedeu tehnologic.

MODIFICAREA POLIMERILOR, schimbare direcționată a proprietăților polimerilor.

MODILION, ornament-suport.

MODUL DE CONTINUITATE, caracteristică a funcțiilor continue.

MODUL DE SCHIMBARE A FAZEI, dispozitiv pentru schimbarea oscilațiilor electrice.

MODUL, coeficient sau valoare deosebit de importantă (de exemplu, modulele elasticității, angrenajului etc.); nod unificat sau parte dintr-un sistem complex, proiectat structural ca produs independent cu îndeplinirea unei funcții specifice în dispozitive tehnice (nave spațiale volumetrice și de asamblare, compartiment orbital pentru nave spațiale etc.); unitatea convențională în construcții, artă, design, arhitectură, care exprimă multiplicitatea raportului dintre dimensiunile întregului și părțile sale constitutive; este utilizat pentru a armoniza proporțiile unei structuri, statuie, produs etc.; în matematică, o generalizare a conceptului de lungime; parte componentă a unui ansamblu; termen de referință la măsurarea proporțiilor elementelor de arhitectură; Modul didactic.

MODULARE, (fr. moduler - a modifica ritmul, frecvența, tonalitate), tehnică de lucru în domeniu.

MODULAREA SEMNALULUI, tehnică utilizată în comunicațiile electronice, cel mai frecvent pentru transmiterea informației prin intermediul unde purtătoare.

MODULAREA SINGLE SIDE-BAND, proces de obținere a oscilațiilor modulate, în care un semnal (mesaj) este transmis numai pe o singură bandă de frecvență (selectată); vibrațiile cu frecvența purtătoare și frecvențele celorlalte benzi laterale sunt suprimate.

MODULATOR DE LUMINĂ, dispozitiv pentru schimbare în timp, în conformitate cu o anumită periodicitate prestabilită una sau mai multe caracteristici ale radiației optice - amplitudine, frecvență, fază, polarizare monocromatică, valuri de lumină.

MODULATOR, dispozitiv în inginerie radio și telecomunicații pentru monitorizarea parametrilor procesului de transmitere a semnalelor în conformitate mesajului transmis.

MODULAȚIE, trecere de la o tonalitate la alta după regulile armoniei; variație a înălțimii și intensității în emiterea unui sunet sau a unui complex de sunete; serie de sunete care își schimbă tonalitatea.

MODULOMETRU, dispozitiv de măsurare.

MODULUL LUI YOUNG, modul de elasticitate longitudinal.

MODUS VIVENDI, (lat. modus vivendi - fel de viață, mod de existență), în dreptul internațional, înțelegere temporară, de obicei de scurtă durată, asupra unor chestiuni militare sau politice.

MOESIA, provincie romană creată, în sec. I î. Hr., în regiunea dintre Balcani și Dunăre, populată de triburile moe-

silor. A fost împărțită în anul 86 d.Hr. în provincia Moesia Superior și Moesia Inferior (din al cărei teritoriu de bază a făcut parte și Dobrogea).

MOFLUZ, (tc. müflüz - sărăcit, falit), în Moldova medievală, negustor sau meșteșugar sărăcit.

„MOFTUL ROMÂN”, revistă umoristică înființată de Ion Luca Caragiale în ianuarie 1893, după ce acesta se retrăsese din ziaristică de la sfârșitul anului 1889.

MOGADISHU, oraș, capitala și principalul centru economic, științific și cultural al țării, în Somali, stat în Africa.

MOGERA, gen de mamifere din familia talpide.

MOGHILĂU, Movilău, Mojilău, denumire dată orașului Moghiliiov-Podolsch în actele medievale și letopisețele moldovenești.

MOHICANI, popor amerindian din grupul algonkinilor de pe litoralul Oceanului Atlantic; poporul algonkinilor.

MOHOR, (Setaria), gen de plante erbacee anuale sau perene din familia Poaceae. În RM mohor-mășcat sau mohor-rotund (Setaria glauca), mohor-mărunt sau mohor-verde (Setaria viridis) și mohor-verticilat (Setaria verticillata) cresc ca buruieni prin semănături, vii, livezi ș.a.

MOIRĂ, divinitate greacă personificând destinul.

MOISE, conform Bibliei, proroc, legislator și fondator mitic al iudaismului, a scos evreei înrobiți din Egipt.

MOL, structură hidraulică pentru protecția zonelor de apă și intrările în porturi, zone de coastă ale mărilor, lacurilor, lacurilor de acumulare etc. de valuri și curenți de apă; unitate de măsură a capacității de materie; termen

de referință în fizică și chimie privind unitatea de măsură fundamentală în SI a cantității de substanță.

MOLARITATE, termen de referință în fizică și chimie privind concentrația molară a substanței dizolvate.

MOLĂ HIDATIFORMĂ, tumoare benignă formată printr-o degenerare a vilozităților coriale ale placentei în timpul sarcinii.

„MOLDAVSKIE VEDOMOSTI”, („Молдавские ведомости”), săptămânal, (1995).

„MOLDOVA LITERARĂ”, („Молдова литературы”), revistă, (1928-1931). v. NISTRU.

„MOLDOVA SOCIALISTĂ”, ziar din RM, a început să apară în orașul Odesa în 1924 sub denumirea de „Plugarul Roșu”, actualmente - „Moldova Suverană”, v. MOLDOVA SUVERANĂ.

„MOLDOVA SUVERANĂ”, cotidian în Republica Moldova.

„MOLDOVA ȘI LUMEA”, („Молдова и Мир”), revistă în Republica Moldova, 1991.

MOLDOVA, regiune istorică, spațiu istoric românesc între Carpați și Nistru.

„MOLDOVA”, („Молдова”), revistă lunară, (din 1966).

MOLDOVA-FILM, studiou cinematografic de filme artistice și documentare din RM. Fondat în 1957 prin reorganizarea studioului de filme documentare înființat în 1952.

MOLDOVEANCA, Fălești, Logofteni.

MOLDOVENEASCA, în Republica Moldova, dans popular de tipul horei și melodia după care se execută. Are o mișcare rapidă, caracter voios, avântat, măsura muzicală 2/4 sau 4/4. Moldoveneasca a devenit un simbol muzical-co geografic al RM.

MOLDOVENI, denumirea populației din Moldova medievală; popor romanic de est, populația de bază din Republica Moldova.

„**MOLDPRESS**”, agenție de știri, fondată în 1994.

MOLECULĂ, termen de referință în fizică și chimie privind cea mai mică parte dintr-o substanță care păstrează compoziția procentuală și toate proprietățile chimice ale acelei substanțe.

MOLECULE FLEXIBILE, (Nerigide), molecule cu regiuni superficiale pe suprafața energiei potențiale, ceea ce duce la amplitudini mari de vibrații ale nucleelor unor astfel de molecule.

MOLECULE VAN DER WAALS, stare legată a unui număr mic de atomi și molecule, formată datorită forțelor slabe pe distanțe lungi, în timp ce moleculele Van Der Waals își păstrează individualitatea.

MOLEȘTI, Glodeni, Camenca.

MOLEȘTI, Ialoveni, Molești.

MOLETARE, prelucrarea straturilor exterioare ale semifabricatelor metalice sau a unor detalii la rece prin deformare plastică cu ajutorul unor unelte speciale.

MOLIA MĂRULUI, fluture din familia Tortricidae, dăunător periculos al pomului de mere și alți pomi fructiferi.

MOLIBDEN, (Molybdaenum), Mo, element din grupa a VI-a a sistemului periodic al elementelor. Nr. at. 42. Constată din 7 izotopi naturali stabili; sunt obținuți și izotopi artificiali radioactivi. Molibdați, săruri, de regulă, ale acizilor de molibden instabili sau inexistenți în natură.

MOLIBDENIT, mineral din care se extrage molibdenul.

MOLID, (Picea), gen de plante conifere, monoice din familia Pinaceae.

MOLIE DE PORUMB, (Ostrinia nubilalis), fluture din familia Crambidae, insectă dăunătoare.

MOLIE DE TULPINĂ, fluturi de rudenie apropiată din familia Pyralidae.

MOLIE, denumire dată mai multor specii de fluturi mici (Microfrenata), care fac parte dintr-un șir de familii din suprafamilia Tineoidea; denumire generică a peste 40 familii de hemiptere inferioare.

MOLINIA, gen de plante perene din familia Poaceae.

MOLITVĂ, rugăciune creștină la capul unui muribund.

MOLITVENIC, carte de ritual ortodox, care cuprinde o serie de rugăciuni.

MOLOCAN, adept al sectei de nuanță protestantă, provenită din biserica rusă în sec. al XVIII-lea, care se mai numea „creștini cu adevărat spirituali”, al cărui nume provenea din faptul că adepții ei mâncau lapte (moloko) în post; admit numai Biblia și resping tradiția, tainele, icoanele, cultul sfinților și serviciul militar; în țara noastră au apărut prin 1911 în Basarabia.

MOLOCHIȘUL MARE, UATSN, Molochișul Mare.

MOLOCHIȘUL MIC, UATSN, Vadul Turcului.

„**MOLODEJI MOLDAVII**”, gazetă înființată la Chișinău în 1940 sub denumirea „Comsomoleț Moldavii”.

MOLOSIDE, familie de mamifere din ordinul chiroptera.

MOLOȘI, grup de rase de câini evidențiat convențional, care se aseamănă după exterior și constituție.

MOLOTRU, (Trigonella), sulfină, gen de plante Fabaceae. Se cunosc cca 120 specii, răspândite în Europa, Asia, mai puține în Africa de Sud și Australia. În RM crește schinduful (Trigonella foenum-graecum), sulcina-albastră (Trigonella coerulea), molotru-târător (Trigonella procumbens) și molotrupitic (Trigonella monspeliaca), toate plante furajere, melifere, bogate în cumarină.

MOLOTRUS, gen de păsări din familia icteride ordinul passeriforme.

MOLOVATA NOUĂ, Dubăsari, Molovata Nouă.

MOLOVATA, Dubăsari, Molovata.

MOLTON, tip de țesătură, pufoasă pe ambele părți.

MOLUSCOCIDE, mijloace chimice de luptă cu moluștele dăunătoare.

MOLUȘCĂ, (Mollusca), încregătură de animale nevertebrate protostomiale.

MOLVA, gen de pești din familia lotide.

MOMBASA, oraș în centrul administrativ al provinciei de coastă, din sudul Kenyei. Principalul port al țării (la Oceanul Indian) și unul dintre cele mai importante porturi ale Africii de Est. Populație din zona metropolitană: 3.528.940 locuitori.

MOMENT DE INERȚIE, măsură a inerției unui corp aflat în mișcarea de rotație față de o axă.

MOMENT DE REZISTENȚĂ, caracteristica geometrică a secțiunii transversale a unei bare.

MOMENT DE TORSIUNE, caracteristică a secțiunii transversale a unei bare.

MOMENT MAGNETIC, al unui circuit închis, prin care trece un curent electric, mărime vectorială proporțională cu produsul dintre intensitatea curen-

tului și suprafața cuprinsă de circuit. Direcția momentului magnetic se determină după regula burghiului.

MOMENT ORBITAL, caracteristică dinamică a mișcării unei particule sau a unui sistem mecanic.

MOMENT, caracteristică numerică a distribuției probabilității unei mărimi aleatorii.

MOMORDICA, gen de plante anuale sau perene din familia Cucurbitaceae.

MOMOTIDE, familie de păsări din ordinul corciiforme.

MONAHISM, mod religios de viață în care cineva renunță la preocupările lumești pentru a se dedica pe deplin lucrării spirituale.

MONARDA, gen de plante din familia Labiatae.

MONARHIA AUTORITARĂ A LUI CAROL II, regim autoritar instituit în anul 1938.

MONARHIE TEOCRATICĂ, formă de guvernare a Vaticanului, în care puterea politică și spirituală este concentrată în mâinile bisericii.

MONARHIE, monarhism, formă de guvernare; Monarhie parlamentară, monarhie reprezentativă, monarhie absolută, monarhie aleasă, monarhie constituțională, monarhie dualistă, monarhie feudală, monarhie feudală timpurie, monarhie mondială, monarhie patrimonială, monarhie electivă.

MONAUL, monal, (*Lophophorus impejanus*), pasăre rară din familia fazanilor, ordinul galiformelor.

MONAZIT, mineral fosfat natural.

MONCASTRO, v. CETATEA ALBĂ.

MONDIALISM, mondializare, concepție cosmopolită care preconizează re-

alizarea integrării politice a tuturor țărilor și popoarelor lumii într-o comunitate unică.

MONDOECONOMIE, economie mondială.

MONEDA EURO, moneda oficială în statele membre ale Uniunii Europene, una din valutele mondiale utilizate în operațiuni financiare dintre diverse țări, inclusiv în țara emitentă.

MONEDA MOLDO-VLAHĂ, monedă emisă de comandamentul armatei ruse în Moldova în timpul războiului rusoturc (1768-1774), pentru a cumpăra de la populația locală alimente și furaje.

MONEDĂ, semn bănesc confecționat din aur, argint, aramă sau alt metal, apărut în Lidia prin sec. VII î.Hr.; monedele emise de domnii Moldovei; Monetărie domnească, monede moldovenești

MONEL, aliaj din nichel, cupru, fier, mangan și alte elemente.

MONETĂRIE, loc, clădire sau instituție, unde se bat monedele. Prima M. din Statul Moldovenesc a fost deschisă la Suceava de Petru Mușat (1377).

MONGOLI, grup de popoare mongole; populația de bază din Mongolia.

MONGOLIA INTERIOARĂ, regiune autonomă în China.

MONGOLIA, stat în Asia centrală. Capitală: Ulan Bator. Formă de stat: republică. 11 iulie 1921 (proclamarea independenței).

MONIEZIOSIS, cestodoză a rumegătoarelor, cauzată de helmintiaze panglicare din genul Moniezia.

MONILINIA, gen de plante ciuperci microscopice din grupul discomicetelor.

MONILIOZĂ, boală candidoză a pomilor fructiferi.

MONISM, stil de viață evanghelică consacrată rugăciunii, contemplației și ascezei, în retragere de lume și în deplină ascultare față de un părinte duhovnicesc; călugărie.

MONITOR, dispozitiv de control în medicină; dispozitiv de monitorizare video a informațiilor pe tehnica de calcul, pentru controlul calității imaginii la televizor și pentru controlul calității sunetului în studiouri de înregistrare la radiodifuziune, pentru diagnosticare în medicină, dispozitiv periferic de afișare grafică luminoasă a informației de pe tehnica de prelucrare a datelor; Monitor cu plasmă, monitor pe cristale lichide; tip de navă militară.

MONITORING ECOLOGIC, sistem complex de observații asupra stării mediului ambiant, evaluarea și prognozaarea schimbărilor în starea acestuia.

MONITORIZARE ÎN ECONOMIE, evaluarea stării actuale a proceselor și fenomenelor din domeniu.

MONITORIZARE, formă specială de evaluare a modificării curente a anumitor procese sau obiecte; îndrumare a activității dintr-un domeniu, într-o țară străină, prin specialiști ai comunității europene.

MONITORIZAREA MEDIULUI, supravegherea pe termen lung a mediului pentru evaluare și prognoză.

„**MONITORUL OFICIAL AL REPUBLICII MOLDOVA**”, săptămânal, 1994.

MONOCELULAR, organism unicelular.

MONOCITE, varietate a celulelor albe ale sângelui; Leucocite.

MONOCLU, lentilă de ochelari într-un cadru sau fără el, introdus în orbita ochiului; cel mai simplu obiectiv al aparatului de fotografiat, cu o singură lentilă.

MONOCORD, instrument muzical care vibrează într-un singur ton.

MONOCOTILEDONATE, (Monocotyledoneae), clasă de plante din filumul angiospermelor. Embrionul seminței are un singur cotiledon; germinație subterană; rădăcină primară redusă sau slab dezvoltată; sistem radicular fasciculat. Fascicule liberolemnoase colaterale, închise.

MONOCRISTAL, cristal solitar cu o rețea cristalină unică. Aceasta este determinată de componența chimică și de condițiile lui de creștere.

MONOCROMATOR, aparat optic care transmite o bandă îngustă, selectabilă, mecanică, de lungimi de undă de lumină sau altă radiație.

MONOCROMIE, în pictură, procedeu de desfășurare într-o compoziție, opere artistice executate cu aplicarea mai multor nuanțe ale unei singure culori.

MONOCULTURĂ, (din mono... și lat. cultura - cultivare), cultivarea unei singure plante agricole pe același teren mai mulți ani la rând, fără a respecta rotația culturilor.

MONODIE, melodie executată de o singură voce sau de un ansamblu la unison sau la octavă.

MONODRAMA, dramă destinată a fi interpretată de un singur actor.

MONOFAGI, animale care există din contul unui singur fel de hrană.

MONOFILAMENT, fir gros, care nu se divizează în direcția longitudinală; obținut prin extrudarea polimerilor topiți cu forma de secțiune transversală rotundă sau plată, nevopsit sau vopsit.

MONOFILIE, originea unor grupe de organisme de la un strămoș comun.

MONOFIZITISM, concepție teologică, adepții căreia sunt bisericile armeană, coptă, etiopiană, siriană, iacobită, malară din India.

MONOFTONG, vocala care constă dintr-un singur sunet; vocală simplă.

MONOGAMIE, (din mono... și gr. gamos - căsătorie), formă istorică de căsătorie și de familie, în care un bărbat are o singură soție, iar aceasta un singur soț; reproducere comunitară exclusiv pe parcursul vieții între doi indivizi de o specie.

MONOGENEE, clasă de viermi plăți.

MONOGENIE, producere de către o femelă numai de descendenți masculi sau numai de descendenți femele.

MONOGLICERIDE, gliceride, care au fost esterificate doar cu un singur acid gras.

MONOGRAFIE STATISTICĂ, studiu științific amplu în domeniu.

MONOGRAFIE, studiu științific consacrat unei anumite personalități sau unei anumite teme, probleme, tratată fundamental și multilateral.

MONOHAZIU, tip de inflorescență cimoasă.

MONOID, structură algebrică formată dintr-o mulțime S și o „lege de compoziție internă” asociativă și cu element neutru.

MONOLINGVISM, folosire a unei singure limbi, în cursul diverselor procese comunicative.

MONOLIT DE SOL, mostră pedologică.

MONOLIT, bloc integru, dintr-o singură bucată; procedeu tehnologic în construcții.

MONOLOG, adresarea unui personaj, într-o operă literară, sie însuși sau altor personaje; meditație în glas; operă dramatică de volum redus, în care acționează un singur personaj.

MONOM, polinom cu un singur termen.

MONOMETALLISM, sistem monetar în care rolul echivalentului universal este atribuit unui singur metal nobil.

MONOMORFISM, homomorfism injectiv.

MONOMOTAPA, unul dintre cele mai mari state africane timpurii.

MONONUCLEOZĂ INFECȚIOASĂ, boală infecțioasă acută.

MONOPLACOFORA, clasă de animale nevertebrate din încrângătura moluștelor.

MONOPLAN, aeronavă care are o pereche de aripi situate în același plan.

MONOPODIU, organ axial al plantelor format în urma activității unui meristem apical.

MONOPOL FEUDAL, seniorial.

MONOPOL MAGNETIC, particulă elementară ipotetică care este un magnet izolat cu un singur pol magnetic.

MONOPOL NATURAL, situație specială pe piață în care este justificată prezența unei singure companii în asigurarea populației cu bunuri concrete;

MONOPOL PUR, stare în care volumul minim efectiv de producție al companiei este mai mare decât cererea existentă.

MONOPOL, situație în economie.

MONOPOLI, în teoria cuantică a câmpului, soluții ipotetice pentru particule obișnuite a ecuațiilor clasice Yang-Mills-Higgs.

MONOPOST, mașină sportivă.

MONOPSONIE, poziția exclusivă a cumpărătorului pe piață, în care mulți vânzători se opun unui singur cumpărător.

MONORAI, monoșină, tip de transport feroviar, în care vagoanele cu pasageri sau cărucioarele cu marfă se deplasează de-a lungul unei rampe sau a unui monorai.

MONORIMĂ, repetare a aceleiași rime într-o succesiune de versuri.

MONOSCOPI, tub electronic.

MONOSEMIE, cuvânt (de sine stătător) sau expresie cu un singur înțeles.

MONOSILABISM, în limba română, cuvânt format dintr-o singură silabă.

MONOTEISM, credința într-o divinitate unică și distinctă de lume; reprezentare religioasă și credința într-un singur Dumnezeu.

MONOTIP, dispozitiv pentru cules și turnat în metal a literelor și liniilor.

MONOTIPIE, procedeu de turnare a literelor sau de tipărire a producției poligrafice.

MONOTREMATA, (Monotremata), ordinul celor mai primitive mamifere contemporane.

MONOVALENT, despre elemente chimice sau radicali chimici, care au valența unu.

MONOZAHARIDE, glucide polihidroxialdehide și polihidroxiketone.

MONROVIA, capitala Liberiei, principalul centru economic, științific și cultural al țării.

MONSTERA, gen de plante din familia Araceae.

MONSTRUOASA COALIȚIE RUSO-OTOMANĂ, 1799, problema Principatelor Române în contextul problemei orientale.

MONSTRUOASA COALIȚIE, 1866, denumirea atribuită în istorie alianței dintre conservatori și liberalii radicali,

constituită în scopul îndepărtării domnitorului Alexandru Ioan Cuza de la domnie.

MONTAJ FOTOGRAFIC, colaj fotografic, metodă de creare a unei imagini din mai multe fotografii și fragmente ale acestora, uneori cu includerea unor elemente desenate, inscripții, etc.; imaginea obținută prin această metodă.

MONTAJ, (fr. montage - asamblare), procedeu tehnologic; procedeu în artă, în filme, selectarea scenelor, stabilirea ordinii și lungimii definitive a secvențelor etc.

MONTANA, stat în nord-vestul SUA, situat în cursul superior al râului Missouri.

MONTARE SUBMERSIBILĂ, procedeu tehnologic subacvatic.

MONTARE, acțiunea de a monta aparate, echipamente, mașini.

MONTAREA MINEI, lucrări de captușire a minelor pentru extragerea resurselor minerale subterane și construcția instalațiilor subterane.

MONTĂ, împreunare a două animale de sex opus în vederea reproducerii.

MONTE CARLO, subdiviziune a orașului-stat Monaco, stat în Europa.

MONTEORU, cultură arheologică, bronz mijlociu.

MONTERREY, oraș în nord-estul Mexicului, centru administrativ al statului Nuevo León. Populație: 1,136 milioane locuitori.

MONTEVIDEO, oraș, capitală, principalul centru economic, științific și cultural al țării Uruguay.

MONTEZUMA, Moctezuma, numele a doi împărați azteci: Montezuma I (1440-1469). Montezuma II (1502-1520).

MONTGOMERY, oraș, centru administrativ al statului Alabama, în SUA.

MONTPELIER, oraș, centrul administrativ al statului Vermont, în SUA.

MONTPELLIER, oraș, centru administrativ al regiunii Languedoc-Roussillon, în Franța.

MONTREAL, oraș în estul Canadei, în provincia Quebec.

MONTSERRAT, insulă în grupul Antilelor Mici; teritoriul de peste mări al Marii Britanii în Oceanul Atlantic, teritoriu dependent cu statut special.

MONTURĂ, piesă și mod de asamblare.

MONUMENT AL NATURII CARSTURILE DE LA RAȘCOV, sunt un exponent al fenomenelor carstice din împrejurimile satului Rașcov, RM.

MONUMENT AL NATURII CHEILE BUTEȘTI, sunt un monument al naturii de tip geologic sau paleontologic în raionul Glodeni, RM.

MONUMENT FUNERAR, gen al artei memorialistice, însemn terestru al unei înmormântări umane.

MONUMENT, obiect de artă și arhitectonic, parte componentă a moștenirii culturale a unei țări, a unui popor, a umanității; sculptură de proporții mari, operă de artă monumentală, executată și înălțată în memoria unui eveniment deosebit, unei personalități istorice marcante.

MONUMENTE ALE NATURII, zone terestre sau marine destinate special pentru protecția și menținerea diversității biologice, a resurselor naturale și a celor culturale asociate.

MONUMENTE ARHEOLOGICE, obiecte antice, construcții și morminte vechi care s-au păstrat la suprafața pământului, sub sol sau sub apă și care sunt descoperite, de obicei, prin săpături.

MONUMENTE FUNERARE, monument la un mormânt.

MONUMENTUL „LIBERTY ENLIGHTENING THE WORLD”, statuia libertății pe insula Libertății din New-York, instalată în anul 1924. Inclus pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

MONUMENTUL ARHEOLOGIC DE LA COMRAT, monument cu mai multe straturi, situat la 5 km de mun. Comrat, din așezările culturii Cerneahov din Moldova.

MONUMENTUL ARHEOLOGIC MĂLĂIEȘTII VECHI, complex de așezări din sec. VI-XIX, situat în apropierea satului Mălăești, raionul Râșcani, RM.

MONUMENTUL NATURII CARACUȘENI, defileu în apropierea satul Caracușenii Vechi, r-nul Briceni, RM.

MOPED, vehicul cu două sau trei roți cu motor cu ardere internă și cu acționarea roții din spate cu pedalele.

MOPS, rasă de câini.

MORACEAE, familie de plante angiosperme.

MORALĂ, disciplină științifică care se ocupă cu normele de comportare a oamenilor în societate; ansamblul normelor de conviețuire, de comportare a oamenilor unii față de alții și față de colectivitate; Morală contractualistă, morală religioasă.

MORALITATE, comportare în conformitate cu principiile moralei; caracterul a ceea ce este moral.

MORATORIU, dispoziție legală care suspendă provizoriu executarea unor obligații contractuale sau legale, stabilind diverse amânări; amânare de către stat în situații excepționale a stingerii datoriilor externe sau interne.

MORAVA, râu din Republica Cehă, afluent stâng al râului Dunărea; râu,

afluent pe dreapta al Dunării, format prin confluența râului Morava de Sud și Morava de Vest.

MORAVURI, (din lat. moris - obicei, regulă), norme de comportare care depind de psihologia socială; obiceiuri specifice unei anumite formații sociale sau caracteristice moralei unui anumit colectiv, unei anumite clase, nații.

MORĂRIȚĂ, specie de ciuperci comestibile puțin cunoscută din filmul Baziodimicete.

MORBIDITATE, (lat. morbidus, de la morbus - boală), indice al răspândirii bolilor, totalitatea bolilor neînregistrate și pentru prima dată evidențiate în acest an.

MORCHELA, gen de plante ciuperci cu pălărie din filumul Ascomicetelor.

MORCOV, (Daucus), gen de plante erbacee, bienale, mai rar anuale sau perene din familia umbeliferelor. În RM crește ca buruiană morcov-sălbatic (Daucus carota). Morcovul de cultură (Daucus carota ssp. sativus) se cultivă pe toate continentele ca plantă legumicolă și furajeră.

MORDANT, substanță chimică care fixează coloranții pe fibrele textile.

MORDVINI, populația de bază a Republicii Mordovia. Se împart în două grupuri etnografice: erzia și mokșa.

MORENII NOI, Ungheni, Morenii Noi.

MORENII VECHI, Ungheni, Valea Mare.

MORESCĂ, dans, compoziție muzicală în ritm vioi în două părți.

MORFEM, cea mai mică parte semnificativă a formei cuvântului, purtătoare de sens lexical sau gramatical (radical, prefix, sufix, desinență), cuvânt auxiliar cu funcție de indice gramatical, adică semilingvistic minim.

MORFINĂ, alcaloid din macul opioid; $C_{17}H_{19}NO_3$, alcaloidul principal al opiului.

MORFINISM, varietate a narcomaniei determinată de consumul de morfină.

MORFINOMANIE, toxicomanie care constă în introducerea repetată în organism, prin injecții, a unor doze din ce în ce mai mari de morfină.

MORFOGENEZĂ, în biologie, procesul de apariție a noi forme și structuri în dezvoltarea organismelor; proces de formare și dezvoltare a reliefului suprafeței Pământului.

MORFOGRAFIE, secțiune a geomorfologiei, cuprinde descrierea formelor de relief.

MORFOLINĂ, compus hexaheterociclic cu atomi de oxigen și de azot separați prin două grupe dimetilenece.

MORFOLOGIA ANIMALELOR, domeniu de cercetări științifice fundamentale și aplicative privind structura animalelor.

MORFOLOGIA SOLULUI, indicatori ce caracterizează proprietățile biologice, chimice, fizice și mineralogice ale solurilor; compartiment al pedologiei; totalitatea semnelor morfologice exterioare ale solului, observate în condiții de câmp.

MORFOLOGIA URBANĂ, știința despre procesul de formare și transformare a așezărilor umane.

MORFOLOGIE, (din morfo... și ...logie), știință despre forma organismelor vegetale și animale, diversitatea și legile apariției și dezvoltarea lor în ontogeneză și filogeneză, organografie; ramură a gramaticii care cuprinde totalitatea mijloacelor limbii, cu ajutorul cărora se exprimă diferite sensuri, valori sau categorii gramaticale (gen, număr, caz, mod, timp, persoană, diateză ș.a.).

MORFOMETRIE, metodă de cercetare care studiază metode pentru obținerea caracteristicilor cantitative ale formelor geografice din hărți.

MORFOZE, schimbări neereditare induse de factori extremali/externi sau de factori ai mediului ambiant neobișnuiți pentru specie.

MORINA, gen de plante din familia Caprifoliaceae.

MORISCOS, creștinarea musulmanilor și descendenții lor în Spania în sec. al XVI-lea – începutul sec. al XVII-lea.

MORMÂNT, groapă săpată în pământ pentru înhumarea celor decedați; loc special amenajat unde este înmormântat cineva; loc de înhumare a rămășițelor corpului uman sau înmormântare simbolică.

MORMIRIDE, (Mormyridae), familie de pești din ordinul osteoglossiformelor.

MORMOLOC, larva amfibiilor ecaudate, dezvoltată din icre, care trăiește în mediu acvatic.

MORMONI, uniune confesională reformatoare, biserica lui Isus Hristos a sfinților ultimelor zile.

MORONI, capitala statului Uniunea Comorelor, principalul centru economic, științific și cultural al țării.

MOROVAIA, Orhei, Trebujeni.

MOROZENI, Orhei, Morozeni.

MORSĂ, (*Odobenus rosmarus*), mamifer marin din ordinul pinipedelor.

MORȘIN, stațiune balneologică din Ucraina.

MORTALITATE DIFERENȚIALĂ, domeniu al analizei demografice care studiază diferențele dintre ratele de mortalitate ale anumitor grupuri ale populației, în funcție de sex, caracteristici sociale, de venit, domeniu de activitate etc.

MORTALITATE INFANTILĂ, mortalitatea copiilor în primele 12 luni de viață la 1000 născuți vii; este unul din principalii indicatori ai sănătății populației, și un indicator al dezvoltării sociale a unei țări sau regiuni.

MORTALITATE, (lat. mortalitas), procesul de masă stocastic de încetare a vieților individuale; mortalitatea este adesea identificată cu rata generală de mortalitate, egală cu numărul total de decese raportat la populația medie într-o perioadă de timp, de regulă un an, măsurată în ‰.

MORTAR, amestec plastic dintr-un liant, agregat fin cu apă și aditivi, pentru asamblarea elementelor structurale ale clădirii, amestec care cu timpul se întărește ca piatra.

MORTARE REFRACTARE, amestecuri refractare măcinate fin și destinate după adăugarea apei pentru lipirea produselor refractare din zidărie și imbinări.

MORTASIEPIE, (din neogr. mortasipes), în Țara Moldovei, dajdie plătită domniei pentru marfa vândută pe piață (cu măsură, la cântar sau cu bucata).

MORTIER, armă de foc cu țeava scurtă, de calibru mare folosit pentru tragere în curbă asupra țințelor acoperite și orizontale.

MORULĂ, stadiu în dezvoltarea embrionului animalelor pluricelulare.

MORUN, (*Huso huso*), specie de pește migrator din familia acipenseridelor.

MORUNAȘ, (*Vimba*), gen de pești din familia ciprinidelor.

MORVĂ, răpciugă, boală infecțioasă provocată de *Burkholderia mallei*, frecventă la monocopitate (cal, măgar, catâr), întâlnită uneori și la cămilă, la animale din familia felidelor ș.a. Se transmite și la om.

MOSAD, serviciul de informații și contrainformații al Israelului.

MOSAIC AMERICAN, termen folosit în SUA la începutul secolului XX-lea pentru a recrea paleta multiculturală a societății americane și a dat același nume conceptului ideologic al dezvoltării etno-naționale a țării.

MOSC, substanță cu miros pătrunzător și plăcut, secretată de masculul moscului, care se folosește în industria parfumerilor, în cosmetică și în medicină.

MOSCAL, muscal, denumire dată rușilor în Evul Mediu; prin extensiune, ostaș.

MOSCHEE, clădire musulmană de cult pentru oficierea cultului religios la musulmani; principalul edificiu de cult, loc pentru rugăciune și adunarea credincioșilor, centru religios, politic și social islamic, geamie.

MOSCHEEA DIN CORDOBA, Spania, monument istoric și arhitectural.

MOSCHEEA Umayyadă, Marea Moschee din Damasc, una dintre primele în arhitectura islamică și cea mai venerată clădire de rugăciune ale musulmanilor; monument de arhitectură din anii 706-715 e. n., inclus pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

MOSCOVA, oraș, capitala Federației Ruse, principalul centru economic, științific și cultural al țării; râu în regiunea Moscova.

MOSCOVEI, Cahul, Moscovei.

MOSCOVIA, Rusia moscovită.

MOSCOVIU, Mc, element chimic radioactiv artificial din grupa a V-a forma scurtă a sistemului periodic; se referă la transactinide; nr. at. 115.

MOSCVOFILI, alte nume – russofile, moskalefilov, mișcare culturală și social-politică a rusinilor din Galiția, Bucovina și regiunii subcarpatice.

MOSK, (*Moschus moschiferus*), mamifer paricopitat din familia moșidelor; substanță odorantă utilizată ca fixator în industria de parfumuri.

MOSK, (Moscu), denumire dată Moscovei și, ulterior, Statului Rus în Evul Mediu.

MOSELBAAI, stațiune climaterică din Africa de Sud.

MOSTRE-STANDARD, substanțe cu valori ale mărimilor suficient de cunoscute și certificate oficial, ce caracterizează compoziția lor chimică sau a unor parametri fizico-chimici sau tehnici.

MOȘANA, Dondușeni, Moșana.

MOȘENI, Râșcani, Vasileuți.

MOȘIE, în epoca medievală, pământul aflat în proprietatea unui boier (moșier) și lucrat de țărani dependenți; Moșie răzășească, moșnean, țaran liber.

MOȘMON, denumire a două specii de plante din familia Rosaceae. Moșmon sau scoruș nemțesc (*Mespilus germanica*, *Mespilus vulgaris*) și moșmon japonez (*Eriobotrya japonica*).

MOȘTENIRE LITERARĂ, totalitatea operelor literare scrise sau orale, moștenite de societate de la generațiile anterioare. Preluarea creatoare a bunurilor spirituale, create de omenire în multiseculara ei istorie, constituie legătura organică dintre epoci, asigură progresul ei continuu.

MOȘTENIRE, determinarea genotipică a variabilității caracterelor în populații sau grup de indivizi; totalitatea drepturilor patrimoniale, care, după moartea proprietarului, sunt transmise moștenitorilor; bunuri rămase de la o persoană decedată și intrate în posesia succesorilor.

MOȘTENIREA CARACTERELOR DOBÂNDITE, concepție, conform căreia schimbările ce apar la organisme vii

sub influența mediului, în urma exercitării sau neexercitării organelor, se transmit la urmași.

MOTACILIDE, familie de păsări cântătoare din ordinul passeriforme.

MOTEL, stabiliment de cazare cu capacitate mică sau medie, în special a turiștilor automobiliști; tip de hotel special.

MOTET, gen de muzică vocală religioasă polifonică; scurtă poezie.

MOTILIN, hormon al vertebratelor sintetizat și secretat de celulele endocrine din duoden și intestinul subțire.

MOTIV, (fr. motif, din lat. movere - a mișca), cel mai mic element cu sens expresiv într-o temă muzicală; în sens larg, melodie; cea mai mică unitate structurală a analizei textului.

MOTIVAȚIE, ansamblu de motive care explică un act, o conduită; ansamblu de factori dinamici care determină comportamentul unui individ.

MOTOARE DE RACHETE CU LICHID, motor reactiv care funcționează pe baza a unu, două sau trei componente de combustibil lichid, fără a utiliza aerul din mediul ambiant.

MOTOBALL, probă de sport mixt de echipă cu motociclete și mingea.

MOTOCICLETĂ, vehicul cu două sau cu trei roți, acționat de un motor cu ardere internă, dotat cu motor cu ardere internă până la 50 cm³.

MOTOCICLISM, ramură sportivă care se practică pe motociclete (cu două sau trei roți) împărțite în clase după capacitatea cilindrică.

MOTOCROSS, cursă de motociclism care se desfășoară în circuit pe teren accidentat și în care plecările se dau de obicei în grup, pe clase, după capacitatea cilindrică a motocicletei.

MOTOCULTOR, vehicul agricol uniaxial autopropulsat de dimensiuni mici multifuncțional cu un motor cu roți.

MOTOFREZĂ, mașină agricolă echipată cu motor și disc cu cuțite de preluat solul.

MOTONAUTISM, probă de sport tehnic nautic.

MOTONAVĂ, vas maritim sau fluvial, în care sursa principală de energie este un motor cu ardere internă (de obicei, Diesel); rotirea arborelui motorului este transmisă dispozitivului de propulsie direct sau printr-o cutie de viteze.

MOTOPLANOR, planor motorizat.

MOTOPOMPĂ, pompă cu motor.

MOTOR AEROREACTOR, motor cu jet termic în care ca fluid de lucru este folosit un amestec de gaz cu aer preluat din atmosferă și produse de oxidare a combustibilului cu oxigenul conținut în aer.

MOTOR ASINCRON CU CONDENSATOR, motor electric trifazat, conectat la o rețea monofazată prin intermediul unui condensator.

MOTOR CU ARDERE EXTERNĂ, mecanism care transformă energia termică a aburului în lucru mecanic.

MOTOR CU ARDERE INTERNĂ, instalație energetică în care energia chimică a combustibilului, obținută în camera de ardere, este transformată în energie mecanică; Motor cu combustie internă.

MOTOR CU JET COMBINAT, aparat propulsor aeronautic în care sunt efectuate ciclurile unui motor cu jet de aer și a unui motor rachetă.

MOTOR CU JET DE APĂ, dispozitiv format dintr-o conductă de curgere a apei, în interiorul căreia se află un rotor care aspiră apă în fața conductei și

o evacuează sub presiune prin duză sub formă de jet subacvatic, semi-subacvatic și jet de atmosferă.

MOTOR DE CĂUTARE, server de căutare a informației prin Internet; termen de referință în tehnologia informațiilor privind un server de căutare a informației prin Internet amplasat „în nori”.

MOTOR DE FORAJ, dispozitiv submersibil pentru forarea puțurilor la extragerea petrolului și gazelor.

MOTOR DE INDUCȚIE, dispozitiv electric sincron.

MOTOR DE RACHETĂ CU COMBUSTIBIL SOLID, dispozitiv de propulsare al rachetei, ce funcționează pe baza energiei combustibililor solizi, arși în camera de ardere și sunt utilizate în toate clasele de rachete militare.

MOTOR DE RACHETĂ, motor cu jet care utilizează numai substanțe și surse de energie disponibile pe un vehicul în mișcare (aeronavă, sol, sub apă); Motoare de rachetă cu combustibil lichid.

MOTOR DIESEL, motor cu ardere internă.

MOTOR ELECTRIC, dispozitiv care convertește energia electrică în mecanică; acțiunea se bazează pe fenomenul de inducție electromagnetă.

MOTOR EOLIAN, instalație care utilizează energia cinetică eoliană pentru generarea energiei mecanice.

MOTOR ETERN, (Perpetuum Mobile), un motor imaginar care odată pus în mișcare, ar funcționa la nesfârșit timp îndelungat, fără a lua energie din exterior.

MOTOR FOTONIC, mecanism cu reacție la care agentul motor îl constituie fotonii.

MOTOR IONIC, mecanism cu propulsie la nave spațiale la care agentul motor îl constituie ionii.

MOTOR KREUZKOPF, motor cu ardere internă, de regulă, Diesel, în care o tija de conectare și un piston sunt interconectate cu un cap transversal, conectate rigid la tija pistonului și mobil conectate cu o tijă de conectare.

MOTOR LINIAR, un motor electric care utilizează energia unui câmp magnetic călător pentru a produce mișcare liniară.

MOTOR MULTICOMBUSTIBIL, motor cu ardere internă, care poate funcționa pe diferiți carburanți - petrol brut, benzină, kerosen, gaz natural.

MOTOR NAVAL, dispozitiv care convertește orice tip de energie în lucru mecanic.

MOTOR NUCLEAR, motor cu jet în care energia provenită dintr-o fisiune nucleară sau reacție de fuziune încălzește fluidul de lucru și creează o împingere reactivă.

MOTOR PENTRU COMPRESOARE, motor pentru punerea în funcțiune a compresorului.

MOTOR PENTRU RACHETE, instalație cu jet care utilizează substanțe și surse de energie disponibile pe un vehicul aeropurtat în mișcare; Motor rachetă.

MOTOR REACTIV, mecanism de propulsie cu jet reactiv; motor cu reacție directă, instalație care creează forța de tracțiune necesară pentru mișcare, transformând energia potențială în energie cinetică a jetului fluidului de lucru.

MOTOR STIRLING, motor cu ardere externă, cu alimentare externă și regenerarea energiei termice, transformată în lucru mecanic.

MOTOR TERMIC, instalație termodinamică cu ciclu închis în care energia

termică a combustibilului chimic sau nuclear este convertită în energie mecanică.

MOTOR TURBOPROPULSOR, motor cu turbină cu gaz pentru aeronave, în care forța de tracțiune este creată în principal de o elice pusă în mișcare de o turbină cu gaz și parțial 8-12%, prin reacția unui flux de gaze care curge dintr-o duză cu jet.

MOTOR TURBOREACTIV, motor turbojet pentru aeronave în care forța de tracțiune este generată de un flux de gaze, care curge dintr-o duză cu jet.

MOTOR WANKEL, motor cu ardere internă cu piston rotativ.

MOTOR, instalație energetică care transformă orice tip de energie în lucru mecanic; Motor pneumatic, motor vernier, motor cu reacție, motor de automobil, motor de aviație.

MOTOROLER, vehicul cu două roți, scuter.

MOTOR-ROATĂ, dispozitiv electromecanic pentru transformarea energiei electrice în energie mecanică și care conține un motor, un dispozitiv de propulsie, o transmisie și un dispozitiv de frânare.

MOTTO, scurt epigraf pus la începutul unei opere literare sau al unui capitol și menit să exprime ideea principală a operei date.

MOȚIUNE DE CENZURĂ, ședință a parlamentului care examinează activitatea guvernului.

MOȚIUNE, hotărâre a unei adunări; modalitate de formare a cuvintelor.

MOUSE, (Maus), dispozitiv conectat la calculator și acționat manual, a cărui deplasare pe o suprafață antrenează deplasarea cursorului pe ecranul; manipulator electromecanic pentru controlul manual al cursorului de pe ecranul computerului.

MOVILĂ, structură geologică.

MOVILENI, Glodeni, Cuhnești.

MOZAIC FOLIAR, situație în care frunzele unei plante au mărimi diferite.

MOZAICĂ COSMATI, denumire convențională a tehnicii de incrustare decorativă în marmură multicoloră, smalt, aur și alte materiale, promovată la Roma în perioada 1264-1343 de mozaicarii Cosma di Iacopo și fiii săi Deodato, Jacopo.

MOZAICĂ, (lat. mosaica, din gr. mosa - muză), gen de artă monumentală; compoziție de artă și ornamentală în mozaic, în care se folosesc ca material artistic bucățile de piatră, sticlă sau smalt de diferite culori, plăci de ceramică, lemn ș.a.

MOZAICISM, prezența la organisme pluricelulare a celulelor cu genotip diferit.

MOZAICUL PLANTELOR, denumire dată unei grupe de boli virotice.

MOZARABES, populația musulmană creștină, care au locuit în statele din Peninsula Iberică în secolele VIII-XII.

MRANIȚĂ, îngrășământ agricol organic.

MREANĂ, (Barbus barbus), pește de râu din familia ciprinidelor.

MUCARER, firman de numire și de înnoire a domniei, pe care sultanul îl trimitea domnilor Moldovei (sec. XVI-XVIII); dare plătită cu această ocazie turcilor; serbarea de la curtea domnească cu prilejul primirii firmanului.

MUCEGAI PUFOS, grup de maladii ale plantelor, cauzate de ciuperci din familia Peronosporales.

MUCEGAI, nume dat mai multor specii de ciuperci saprofite sau parazite din diferite grupuri sistematice, cât și stratului catifelat păslos sau filamentos, alcătuit din miceliile și corpurile de fructificare ale acestora.

MUCHIILE RIGIDITĂȚII, elemente structurale (coloane, grinzi, plăci, tamburi, bucăți, produse din plastic etc.) concepute pentru a prelua sarcina și a menține rezistența întregii structuri sau a secțiunilor individuale mai încărcate.

MUCILAGIU, substanțe de origine vegetală, animală sau microbiană ce formează cu apa soluții cleioase vâscoase.

MUCOASĂ, țesut care la om și animale tapetează suprafața internă a organelor digestive, respiratorii, sistemului urogenital, cavitățile anexe ale nasului, urechii medii, căilor excretorii ale glandelor.

MUCOPOLIZAHARIDOZE, grup de boli ereditare determinate de defecte ale fermenților lizozomici.

MUCOPROTEINE, glicoproteine de origine animală cu un conținut înalt de glucide.

MUCOR, gen de plante ciuperci microscopice din ordinul zigomicete.

MUCORALE, (Mucorales), ordin de ciuperci din clasa ficomicetelor.

MUCOROMICOZĂ, micoză profundă provocată de mucegaiuri.

MUCOVISCOZĂ, boală ereditară caracterizată prin afectarea sistemică a glandelor endocrine.

MUCUS, produs aromatic de origine animală sau vegetală.

MUDEJAR, gen de arhitectură spaniolă din sec. XI-XVI.

MUDEJAR, musulman rămas în Castilia după recucerirea creștină; stil în artă dezvoltată în sec. XII-XV, în Spania în teritoriul aflat sub stăpânirea feudalității catolice, cu motive, forme și structuri islamice (arcul în formă de potcoavă, decorul în care împletitura și motivele sunt stilizate până la arabesc, policromia exterioară a edificiilor

lor, preferința pentru lemnul sculptat în caseoane sau pentru ceramica cu reflexe metalice etc.).

MUEZIN, slujitor al moscheii.

MUFLĂ, dispozitiv mecanic de ridicare a greutăților.

MUFLON, (Ovis musimon), mamifer rumegător paricopitat sălbatic din familia bovideelor, subfamilia caprinelor.

MUFTIU, persoană duhovnicească supremă în ramificația sunită a islamismului; în țările orientale, teolog-jurist musulman care are dreptul de a adopta hotărâri referitor la chestiuni religioase și juridice; rang superior în ierarhia bisericească la musulmani, corespunzătoare episcopului sau mitropolitului la creștini.

MUGILIDE, familie de pești din ordinul mugiliforme.

MUGILIFORME, (Mugiliformes), ordin de pești osoși.

MUGURAR CU COADĂ LUNGĂ, (Uragus sibiricus), specie de pasăre din familia fungilide.

MUGURAR, (Pyrrhula pyrrhula), specie de pasăre din familia fungilide.

MUGURE, (Gemma), la plantele superioare, embrion al lăstarului alcătuit dintr-o tulpină slab dezvoltată cu un con de creștere și frunzulițe embrionare situate la noduri, lăstar embrionar scurtat.

MUHAJIRUN, convertiți la islam. Primii musulmani din Medina sunt numiți Ansar.

MUHTASIB, supraveghetor al bazarurilor și al comerțului în țările islamice medievale. Obligația sa era să se asigure că afacerile publice se organizau în conformitate cu legea sharia.

MUJAHEDIN, combatant încadrat în unități paramilitare care luptă împotriva dușmanilor islamului.

MULATRU, persoană născută dintr-un negru și o femeie albă sau dintr-o negresă și un bărbat alb.

MULIDE, familie de pești marini din ordinul perciforme.

MULK, proprietatea privată asupra terenurilor în Orientul Apropiat și cel Mijlociu.

MULSOARE, procesul de extragere a laptelui din ugerul femelelor de genul vaci, capre, oi, cai, cămile și alte animale domestice.

MULTICULTURĂ, una dintre direcțiile politicii de stat privind asigurarea drepturilor diferitelor categorii de persoane și comunități la identificare culturală de alte grupuri etno.

MULTILINGVISM, folosire alternativă a mai multor limbi în cursul diverselor procese comunicative.

MULTIMEDIA, în informatică, software și hardware pentru formarea, transmiterea, recepționarea și redarea mesajelor, inclusiv a textelor, imagini statice, animații, audio, video și alte componente.

MULTIMETRU, dispozitiv multifuncțional pentru măsurarea parametrilor curentului electric.

MULTIPLEXARE, procedeu tehnologic în domeniu.

MULTIPLEXAREA LINIILOR DE TELECOMUNICAȚII, procedeu tehnologic în domeniu.

MULTIPLICAREA INVENȚIILOR, proces inovațional.

MULTIPLICATOR DE FRECVENȚĂ, dispozitiv radioelectronic conceput pentru a spori numărul întreg al fluctuației electrice furnizate periodic.

MULTIPLICATOR ELECTRONIC SECUNDAR, v. **MULTIPLICATOR ELECTRONIC**.

MULTIPLICATOR ELECTRONIC, dispozitiv electronic pentru amplificarea (înmulțirea) fluxului de electroni bazat pe emisii secundare de electroni.

MULTIPLICATOR FOTOELECTRONIC, dispozitiv fotoelectronic, destinat pentru amplificarea fluxurilor slabe de electroni, emise de radiația optică.

MULTIPLICATOR, caracteristică pentru măsurarea efectului de multiplicare a feed-backului pozitiv asupra indicatorului de ieșire într-un sistem controlat; dispozitiv de multiplicare.

MULTIPLU AL UNITĂȚII MĂRIMILOR FIZICE, termen de referință în fizică.

MULTIPLU, termen de referință în matematică privind produsul oricărei cantități și al unui număr întreg.

MULTIPOL, sector al circuitului electric, care poate fi conectat la alte părți ale acestuia numai cu anumite puncte (cleme), numite poli.

MULTIPROGRAM, termen de referință în tehnologia informațiilor și tehnicii privind un grup de programe interacționale care comunică printr-un nucleu de trecere a mesajelor.

MULTIUTILIZATOR, termen de referință în tehnologia informațiilor și tehnicii privind un sistem de operare.

MULTIVIBRATOR, generator de relaxare în două etape de tip discontinuu, care conține două amplificatoare.

MULȚIME CONVEXĂ, mulțimea punctelor din spațiul euclidian sau din alt spațiu vectorial, ce, împreună cu oricare două puncte, conține întregul segment ce le leagă.

MULȚIME DESCHISĂ, mulțime într-un spațiu topologic ce nu conține puncte limită ale unei mulțimi suplimentare.

MULȚIME ÎNCHISĂ, într-un spațiu topologic, mulțime ce conține toate punctele sale limită.

MULȚIME LEGATĂ, ansamblu într-un spațiu topologic, constând, în anumit sens, dintr-o bucată, mai exact, o mulțime așa încât, pentru orice împărțire a acesteia în două submulțimi nenule, una dintre ele conține punctele limită ale celeilalte.

MULȚIME NUMERABILĂ, mulțime de numere naturale ale cărei elemente pot fi enumerate cu numere naturale.

MULȚIME ORDONATĂ, mulțime pentru care este dată relația de ordine.

MULȚIME PERFECTĂ, mulțime închisă, ce nu are puncte izolate, adică coincide cu mulțimea punctelor sale limită.

MULȚIME VIDĂ, mulțime ce nu conține nici un singur element, este de obicei notat cu \emptyset .

MULȚIME, lume multă strânsă laolaltă; masele largi ale populației; colectivitate; una din noțiunile fundamentale indefinibile ale matematicii privind teoria mulțimilor.

MULȚIMEA CANTOR, totalitate perfectă de puncte pe o linie, ce nu conține niciun interval (segment).

MULUD, aniversarea profetului Mahomed la musulmani.

MULURĂ, detaliu arhitectonic sub formă de fâșii ornamentale simple sau ornamentate, deosebite în secțiune transversală, în arhitectură, ieșitură profilată, tencuită sau centură de piatră, care împarte peretele în două nivele sau cornișa în jurul unui panou sau al tavanului.

MUMA-PĂDURII, personaj din poveștile fantastice românești; monstru feminin, stăpână a pădurii; este antropofagă și vrăjitoare, are proprietatea de a se metamorfoza.

MUMBAI, (până în 1995, Bombay), oraș, centru administrativ al statului Maharashtra, oraș din India, Asia, megalopolis cu 18,4 mil locuitori.

MUMETAL, în metalurgie, aliaj feromagnetic moale de nichel, crom, cupru și fier.

MUMIE, (pers. mum - ceară), cadavru de om conservat prin metode artificiale, printr-o îmbalsămare specială.

MUMIFICARE, în medicină, deshidratarea țesuturilor cadavrului ceea ce permite păstrarea acestuia timp îndelungat.

MUMIFICAREA FRUCTELOR, grup de boli de ciupercă ale plantelor.

MUNCA CASNICĂ, activitatea de muncă în cadrul reședinței lucrătorului sau în alte spații la alegerea lui.

MUNCA DE CORECȚIE, tip de pedeapsă legală ce se aplică în mai multe ramuri de drept.

MUNCA UMANĂ SUB APĂ, domeniu de activitate care asigură efectuarea în securitate cu echipamente speciale a operațiunilor subacvatice.

MUNCACI, oraș în regiunea Transcarpatia din Ucraina.

MUNCĂ SALARIATĂ, serviciu de muncă prestată de către un angajat în organizația care nu este proprietatea lui.

MUNCĂ, activitate a omului îndreptată spre un anumit scop; totalitate a diferitelor categorii de activitate existente simultan.

MÜNCHEN, oraș în Germania, centru administrativ al Bavariei. Populație: 1,472 milioane locuitori.

MUNICIPALITATE, administrația unui municipiu.

MUNICIPIU, oraș mare, având un rol economic, social, politic și cultural însemnat; nume dat orașelor romane din Italia sau din imperiu care aveau dreptul la autonomie în treburile interne; administrația unui astfel de oraș.

MUNIȚIE, diferite tipuri de armament.

MUNIȚII DE AVIAȚIE, bombă, fugasă, rachetă și altele, folosite pentru nimicirea inamicului.

MUNTE, părți de teren, ridicate semnificativ deasupra câmpiilor adiacente (500 m sau mai mult) și puternic disecate; în partea de jos a oceanului, creste oceanice mijlocii, vulcani submarini. Forme mari de relief, ce prezintă ridicături ale scoarței Pământului, care se înalță deasupra regiunilor de câmpie; Munți renăscuți, Munți vulcanici.

MUNTELE ATHOS, colonie monastică situată în peninsula Calcidică din Grecia și subordonată Patriarhiei de la Constantinopol.

MUNTELE OLIMP, (Olympos), cel mai înalt munte din Grecia de Nord (2917 m), situat la granița Tesaliei cu Macedonia.

MUNTENEGRENI, popor slav, populația de bază a Republicii Muntenegru.

MUNTENEGRU, stat în Europa Sudică (Peninsula Balcanică). Capitală: Podgorița. Menționat din sec. al XI-lea sub numele de Zeta, Muntenegru este primul stat al slavilor de sud a cărui suveranitate este recunoscută oficial de Imperiul Bizantin.

MUNTENI, Cimișlia, Lipoveni.

MUNTENIA, România Mare, (numită și Țara Românească, de străini Valahia și de românii ardeleni Țara), parte a României cu munți mai înalți și cu ramificațiuni mai numeroase, cuprinsă între Olt, Milcov, Dunăre și Carpați. Muntenia cuprindea 17 districte (cu cele 5, din Oltenia) și a avut succesiv drept capitală orașele Câmpulung, Curtea-de-Argeș, Târgoviște și București.

MUNTIACUS, gen de mamifere din familia cervide.

MUNȚI DE ALTITUDINE MEDIE, tipul de relief montan cu o înălțime medie de 500-2 000 m, iar înălțimile absolute sunt de obicei de până la 3 000 m.

MUNȚI DINARICI ALPI, sistem montan situat în sudul Europei în Peninsula Balcanică.

MUNȚI SUBMARINI, ridicături izolate sau lanțuri de ridicături pe fundul mărilor și oceanelor. Pot fi de origine vulcanică (conuri vulcanice submarine, uneori cu vârfurile plate, gaiote) sau coraligenă.

MUNȚII ALASKA, sistem montan situat în America.

MUNȚII ALBAȘTRI, (Blue Mountains), munți în Australia. Fac parte din munții Marea Cumpănă a Apelor (Great Dividing Range).

MUNȚII ALEUTINI, sistem montan situat în arhipelagul omonim.

MUNȚII ALTAI, sistem de munți în Mongolia și China.

MUNȚII ANDALUZIEI, Cordiliera Betică, sistem muntos în sudul Spaniei.

MUNȚII APALAȘI, sistem montan situat în America de Nord.

MUNȚII APUSENI, în România, parte a sistemului montan a Carpaților Occidentali.

MUNȚII AUSTRALIEI DE EST, (Great Dividing Range), denumire folosită adesea în literatura geografică pentru terminul Marea Cumpănă a Apelor.

MUNȚII BALCANI, Stara Planina, sistem montan situat în regiunea omonimă.

MUNȚII BESKID, sistem montan situat în Carpații Orientali.

MUNȚII CAMBRIENI, sistem montan situat în Marea Britanie.

MUNȚII CANTABRICI, (Cordillera Cantabrica), munți în N peninsulei Iberice.

MUNȚII CAPULUI, sistem montan situat în Maroc, Africa.

MUNȚII CASCADELOR, (Cascade Range), lanț de munți în vestul SUA și Canada.

MUNȚII CATALONIEI, munți în nord-estul Spaniei. Formați din două lanțuri paralele, care se întind de-a lungul litoralului mediteranean pe o distanță de 250 km.

MUNȚII COASTELOR, (Coast Range), lanț de munți în sistemul Cordilierilor (SUA și Canada).

MUNȚII COLUMBIA, sistem montan situat în America de Nord.

MUNȚII CORDILIERI, (Cordilleras, literal – lanțuri muntoase), cel mai lung lanț muntos din America de Sud și America de Nord și cel mai lung sistem muntos de pe glob. Se întinde de-a lungul coastelor vestice ale Americii de Nord și de Sud, de la țărmurile arctice ale peninsulei Alaska până la țărmurile sudice ale insulei Țara de Foc.

MUNȚII HAJAR, munți din estul Peninsulei Arabice, în Asia.

MUNȚII HIMALAYA, cel mai înalt sistem muntos de pe glob, format în timpul orogenezei alpine. Situat în Asia, între câmpia Indo-Gangetică și podișul Tibet (pe teritoriul Indiei, Chinei, Nepalului și Pakistanului).

MUNȚII HINDUKUSH, sistem montan situat în Asia Centrală.

MUNȚII IBERICI, (Cordillera Iberica), sistem muntos în Spania, situat în partea de N-E a Mesetiei.

MUNȚII KARAKORUM, sistem montan situat în Asia.

MUNȚII KÂRGÂZSTANULUI, lanț de munți în Kârgâzstan și parțial de-a lungul hotarului cu Kazahstan.

MUNȚII KHINGANUL MARE, sistem montan situat în China.

MUNȚII KHINGANUL MIC, sistem montan situat în China.

MUNȚII KOPET DAG, sistem montan situat în Asia Mijlocie și Iran.

MUNȚII MANCIU-COREENI, sistemul montan din nord-estul Chinei, nordul RPDC și în Rusia.

MUNȚII METALIFERI, grupă montană a Munților Apuseni aparținând lanțului muntos al Carpaților Occidentali. Cel mai înalt vârf este Vârful Poienița.

MUNȚII MOKRAN, Mekran, în Iran și Pakistan.

MUNȚII PĂDUREA NEAGRĂ, sistem montan situat în Europa.

MUNȚII PĂDUREA TURINGIA, Thüringer Wald, lanț montan din Germania.

MUNȚII PĂDUREA VIENEZĂ, Wienerwald, lanț montan în Austria, Europa.

MUNȚII PENINII, (Pennine Chain), munți în partea centrală a insulei Marea Britanie.

MUNȚII PINDULUI, sistem montan situat în sudul Europei în Peninsula Balcanică.

MUNȚII PIRINEI, sistem muntos în sud-vestul Europei, situat pe teritoriul Spaniei, Franței și Andorrei.

MUNȚII PONTE, munții Anatóliei de Nord, sistem montan din nordul Turciei, se întinde de-a lungul coastei sudice a Mării Negre de la vest la est.

MUNȚII PONTICI, sistem montan situat în Turcia.

MUNȚII PRECORDILIERI, Precordillera, sistem montan la est de crestele Anzilor din Argentina.

MUNȚII QIN, Alpii Szechuan, sistem muntos în RP Chineză.

MUNȚII SCANDINAVICI, munți situați în partea vestică și nord-vestică a peninsulei Scandinave.

MUNȚII SCORPIEI, sistem montan situat în sud-estul Africii.

MUNȚII STÂNCOȘI, (Rocky Mountains), sistem muntos în estul Cordilierilor situat pe teritoriul Canadei și SUA.

MUNȚII TRANSANTARCTICI, sistem de lanțuri montane din Antarctica, care formează granița dintre estul și vestul Antarcticii.

MUNȚII URAL, regiune muntoasă situată la hotarul dintre Europa și Asia.

MUR DE STÂNCĂ, plantă semiarbustă din familia Rosaceae.

MUR, (Rubus), gen de plante din familia Rosaceae.

MUR, Mura, râu din Austria, Slovenia, Croația și Ungaria (Europa).

MUR, rug, (Eubatus), subgen de plante din genul Rubus, familia Rosaceae. Se cunosc specii răspândite în America de Nord și Eurasia.

MURAENIDE, familie de pești din ordinul anguilliforme.

MURALISM, direcție în pictura monumentală din America de Nord și America de Sud, dezvoltată în sec. XX.

MURAT, Eufratul de Est, râu din estul Turciei, Asia.

MURELET ANTIC, pasăre din familia alcide ordinul caradriiforme.

MURENE, murenide, (Murenidae), familie de pești.

MUREȘ, (Maros), râu în România și Ungaria, afluent pe stânga al râului Tisa (bazinul Dunării); județ în România.

MUREX, gen de moluște gasteropode.

MURICIDE, familie de moluște cefalopode.

MURIDE, (Muridae), familie de mamifere din ordinul rozătoarelor.

MURIDISM, curent mistic în islamism.

MURINA, gen de lilieci din familia vespertilionide.

MURRAY, cel mai mare râu din Australia.

MÜRZZUSCHLAG, stațiune climaterică montană din Austria.

MUS, gen de mamifere din familia muride.

MUSAITU, Taraclia, Musaitu.

MUSCA DE MORCOV, insectă din familia Psilidae.

MUSCA ȚEȚE, (Glossina), unicul gen din familia glosinide; poate transmite microorganismele parazitare ce produc boala somnului.

MUSCA, constelație în emisfera sudică a cerului.

MUSCAR, denumire dată unor păsări migratoare insectivore, arboricole din familia muscipidelor.

MUSCARDINĂ, boală infecțioasă a viermilor de mătase.

MUSCARI, ceapă-de-năpârcă, zambila murină, gen de plante din familia Liliaceae.

MUSCARIȚĂ, (Amanita muscaria), burete pestriț, ciupercă lamelară din familia Agaricaceae.

MUSCAT ALB, Muscat Lunel, Muscat Frontignan, Tămâioasă, soi de viță-

de-vie pentru vin, raionat în RM. Se folosește la producerea vinurilor de desert, de masă, spumante și a sucurilor de calitate superioară.

MUSCAT HAMBURG, Tămâioasă neagră, soi de viță-de-vie cu struguri pentru masă, de calitate superioară, raionat în RM. Strugurii se consumă în stare proaspătă.

MUSCAT OTTONEL, soi de viță-de-vie pentru vin, raionat în RM. Din struguri se obțin vinuri de desert și de masă de calitate superioară.

MUSCĂ SUEDEZĂ, muscă neagră a cerealelor, (Oscinella, sin. Oscinosoma), denumire dată unor specii de insecte dăunătoare din familia cloropidelor, ordinul dipterelor. În RM se întâlnesc două specii: musca suedeză a ovăzului (Oscinella frit) și musca suedeză a orzului (Oscinella pusilla).

MUSCĂ, (lat. musca), denumire dată reprezentanților mai multor familii de insecte din ordinul dipterelor; Musca verzei, musca cepei, musca sfeclei, musca de casă, musca de cal (Hippobosca equina), musca cireșelor (Rhagoletis cerasi), musca de făină (Acarus siro), musca verde (Lucilia caesar), musca de carne (Sarcophaga carnaria), muscă bețivă (Drosophila funebris sau fenestrarum).

MUSCĂ-DE-HESSA, (Mayetiola destructor), insectă dipteră dăunătoare din familia cecidomiidelor. În RM atacă, în deosebi, grâul de toamnă.

MUSCEL DILATAT, colină pe suprafața pământului care apare la înghețarea rocilor puternic umezite, ceea ce contribuie la creșterea volumului lor datorită formării gheței.

MUSCHETĂ, tip de armă de foc portativă din Evul Mediu.

MUSCICAPA, gen de paseriforme.

MUSCICAPIDE, familie de păsări din ordinul paseriforme.

MUSCIDE, familie de insecte din ordinul diptere.

MUSCULATURĂ SOMATICĂ, parte a sistemului muscular al cordatelor ce dirijează cu mișcările capului, trunchiului, membrelor, cozii precum și a ochilor, aparatului sublingval.

MUSCULATURĂ VISCERALĂ, musculatura organelor interne ale cordatelor.

MUSCULIȚE, (Simuliidae), familie de insecte din ordinul dipterelor. În RM cea mai cunoscută este musca columbacă (Simulium columbaczese).

MUSELINĂ, țesătură ușoară, subțire și moale din bumbac, mătase, in, lână sau alte fire.

MUSETTE, vechi instrument popular, asemănător cu cimpoiul; dans vechi francez; melodie.

MUSEUL „BOIJMANS VAN BEUNINGEN”, muzeu de artă din Rotterdam, Olanda.

MUSEUL „SOLOMON R. GUGGENHEIM”, muzeu în orașul New-York, fondat în 1937 de mecenatul și colecționarul Solomon Guggenheim.

MUSEUL „VICTORIA AND ALBERT”, instituție muzeală din Londra, cel mai mare muzeu de arte și meserii, a fost fondată la inițiativa prințului Albert în 1852.

MUSICAL BOW, instrument muzical arhaic.

MUSICAL, denumirea genului muzical-teatral.

MUSIC-HALL, spectacol alcătuit din numere variate de muzică ușoară, dans.

MUSOFAGIDE, (Musophagidae), familie de păsări arboricole.

MUSONI, (din arabă mausim – anotimp), circulație musonică, vânturi sezoniere stabile care suflă în anu-

mite regiuni ale globului pământesc în apropierea suprafețelor terestre, inversându-și aproape complet direcția dominantă (de la iarnă la vară și invers). Se formează datorită schimbului sezonier al distribuției presiunii pe continente și oceane.

MUSOORIE, stațiune climaterică montană din India.

MUSTANG, cal domestic sălbătăcit din pădurile din America de Nord.

MUSTEAȚA, Fălești, Musteața.

MUSTELIDE, (Mustilidae), familie de animale mamifere din ordinul carnivorelor.

MUSTOASĂ, frâncușa, soi local de viță-de-vie pentru vin. Se folosește pentru prepararea vinurilor albe de masă și a vinurilor brute pentru cupajare.

MUSTOMETRU, dispozitiv de măsurare pentru determinarea densității și a procentului de zahăr din must.

MUSTRARE, acțiune disciplinară ce se aplică unui angajat pentru încălcarea disciplinei; exprimare prin cuvinte a nemulțumirii față de atitudinea, de faptele cuiva.

MUSTRAREA CEA MARE, (eng. The Grand Remonstrance), listă de doleanțe votată de Parlamentul Angliei la 22 noiembrie 1641 și prezentată regelui Carol I al Angliei la 1 decembrie.

MUȘAMA, pânză impermeabilă.

MUȘCATĂ, (Pelargonium), gen de plante erbacee sau lemnoase, subarbuști și arbuști din familia Geraniaceae.

MUȘCATU-DRACULUI, (Knautia), gen de plante din familia Dipsacaceae.

MUȘCHETARI, soldați în armatele europene din sec. al XVI-lea, înarmați cu muschete.

MUȘCHI DE PIATRĂ, plantă lichen din familia Parmeliaceae.

MUȘCHI FRUNZOȘI, (Musci, Bryopsida), clasă de mușchi.

MUȘCHI HEPATICI, (Hepatica, Marchantiopsida), clasă de mușchi.

MUȘCHI STRIAȚI, țesut contractil al animalelor vertebrate care formează musculatura scheletică, mușchii mici, limba, o parte a pereților esofagului.

MUȘCHI, (lat. musculus - literal, șoricel), organ format din fibre musculare excitabile, elastice și contractile, asigură mișcările corpului sau ale organelor.

MUȘCHI, (Musci), clasă de plante din încrengătura briofitelor.

MUȘTEȚEL, (Matricaria), gen de plante erbacee, anuale sau bienale din familia Compozitelor. În Republica Moldova se întâlnesc 3 specii, inclusiv romanița (Matricaria recutita).

MUȘMULĂ, gen de plante din familia Rosaceae.

MUȘȚAR, plante erbacee anuale uleioase din genurile Sinapis și Brassica, familia cruciferelor. Răspândite în Europa, Africa de Nord, Asia. În cultură sunt cunoscute 4 specii. În RM se întâlnește ca buruiună muștarul-de-câmp (Sinapis arvensis).

MUȘTE DE VARZĂ, două genuri de insecte din familia Anthomyiidae: de primăvară și de vară, dăunătoare periculoase ale varzei, napului și altor plante din familia cruciferelor.

„MUȘTE ZBURĂTOARE”, formațiuni întunecate mărunte în câmpul de observație.

MUȘTIUC ANTIINCENDIAR, tehnică antiincendiară.

MUȘTIUC, piesă detașabilă la instrumentele muzicale de suflat.

MUȘUROIRE, procedeu agrotehnic; îngrămădirea solului afânat în jurul părții inferioare a tulpinii plantelor.

MUTABILITATE, (Mutageneză), proces de apariție a schimbărilor ereditare ale organismului.

MUTAGENEZĂ, (din lat. mutare - a schimba și geneză), proces de apariție a mutațiilor; Mutageniza spontană se produce pe cale naturală, fără intervenția omului. Mutageniza inducțională se produce pe cale artificială, schimbările ereditare fiind provocate de către om cu ajutorul mutagenilor externi sau interni; proces spontan sau artificial prin care informațiile genetice ale unui organism sunt modificate prin mutații.

MUTAGENI, factorii care induc la organismele vii mutații cu o frecvență ce depășește frecvența mutațiilor spontane.

MUTANT, organism în a cărui material genetic sunt prezente mutații; organism la care este modificat, termenul se referă atât la genotip, cât și la fenotip.

MUTAROTAȚIE, schimbare spontană a activității optice a anumitor substanțe.

MUTATOARE, genele ale căror mutații depășesc frecvența apariției mutațiilor spontane ale altor gene.

MUTAȚIE, (lat. mutatio - schimbare), modificare bruscă a organismului (a unor părți aparte, caractere, însușiri), legată de schimbările chimice interne ale genelor sau transformările structurale ale cromozomilor și ale altor elemente intracelulare.

MUTAȚII, schimbările moștenite ale materialului genetic.

MUTAȚIONISM, concepție în biologie ce abordează evoluția ca un proces în

salturi, generat de schimbări ereditare unice de proporții mari.

MUTĂTOARE, (*Bryonia*), gen de plante erbacee perene din familia Cucurbitaceae.

MUTILLIDE, familie de insecte himeoptere din suprafamilia vespoide.

MUTISM, lipsa comunicării verbale a bolnavului cu cei din jur la păstrarea aparatului vocal, lipsa vorbirii determinată de dereglări organice sau funcționale.

MUVASHAH, gen de poezie medievală arabă.

MUXUN, specie de pește din familia salmonie.

MUZE, (gr. *mousai*), în mitologia greacă, zeițe, ocrotitoare ale artelor, meșteșugurilor și științelor, ficele lui Zeus și ale Mnemosyne, fiecare dintre cele nouă divinități alegorice ocrotitoare și inspiratoare ale artelor și ale științelor; zeiță a poeziei, care inspiră pe poeți.

MUZEE ZOOLOGICE, instituții științifice și de iluminare culturală în care sunt concentrate colecții de animale.

MUZEELE DE STAT DIN BERLIN, grup de șaptesprezece muzee, câteva institute de cercetare, biblioteci și facilități de sprijin.

MUZEELE KREMLINULUI, asociație muzeală din orașul Moscova, include 7 instituții cultural-artistice autonome.

MUZEELE VATICANULUI, Musei Vaticani, complex de muzee pe teritoriul Vaticanului, fondat de papa Clement al XIV-lea în anii 1770, posedă una din cele mai prețioase colecții de opere de artă din antichitate și creștine din lume.

MUZEOLOGIE, ramură a științei care se ocupă de problemele organizării și activității muzeelor; studiază legăturile genezei și funcționării muzeului.

MUZEU, (gr. *mouseion* - templul muzelor), institut multifuncțional de memorie socială; instituție de cultură și agrement; instituție științifică și cultural-instructivă, care se ocupă cu colecționarea, studierea, păstrarea și expunerea de monumente ale culturii materiale și spirituale, colecții de obiecte, opere de artă, documente ș.a.

MUZEUL „ALTE PINAKOTHEK”, pinacoteca veche, muzeu de artă din München, fondat în anul 1826.

MUZEUL „ALTES MUSEUM”, muzeu vechi de antichități din Berlin, fondat în anul 1830. v. **MUZEELE DE STAT DIN BERLIN**.

MUZEUL „BRITISH MUSEUM”, principalul muzeu istoric și arheologic al Angliei și unul dintre cele mai mari muzee din lume.

MUZEUL „DULWICH PICTURE GALLERY”, muzeu de pictură din Londra, fondat în anul 1817, colecția conține lucrări de pictură europene din sec. XVII-XVIII.

MUZEUL „ERMITAJ”, Ermitajul de stat, instituție de artă, cultură și istorie din Sankt Petersburg, unul din marile muzee ale lumii; instituție cultural-artistică.

MUZEUL „FRICK COLLECTION”, colecție particulară de artă vest-europeană în New York, monument de istorie și cultură.

MUZEUL „GALERIA PICTORILOR VECHI”, în Dresden, monument de istorie și cultură.

MUZEUL „J. PAUL GETTY MUSEUM”, unul din cele mai mari muzee de pe litoralul Oceanului Pacific al SUA, a fost fondat în Los Angeles, în 1954.

MUZEUL „KUNSTGEWERBEMUSEUM”, instituție muzeală a artelor aplicate din cadrul Muzeului de Stat din Berlin, fondat în 1868.

MUZEUL „KUNSTHISTORISCHES”, este unul dintre cele mai importante colecții muzeale în lume, a fost fondată în Viena în 1889 prin ordinul lui Franz Joseph I, inițial să găzduiască colecțiile Habsburgilor.

MUZEUL „LOUVRE”, Musée du Louvre, instituție cultural-artistică, ansamblu arhitectonic din anul 1792, în Paris, Franța.

MUZEUL „MAURITSHUIS”, instituție cultural-artistică muzeală regală din Haga, Olanda, monument istoric și arhitectonic din sec. al XIX-lea, fondat în anul 1875.

MUZEUL „MUSÉE CARNAVALET”, instituție cultural-artistică de istorie a Parisului, fondat în 1880.

MUZEUL „MUSÉE MARMOTTAN MONET”, instituție cultural-artistică în orașul Paris, fondată în 1934.

MUZEUL „MUSEUMSINSEL”, Insula muzeelor, instituție muzeală din cadrul Muzeului de Stat din Berlin, Germania. Fondată în 1830.

MUZEUL „MUZE'ON YISRAEL”, Muzeul Israelului, complex muzeal situat pe o colină din cartierul Ierusalim din Givat Ram, lângă Muzeul Țărilor Biblice, Knesset, Curtea Supremă Israeliană și Universitatea Ebraică din Ierusalim, fondat în 1965 ca muzeu național al Israelului.

MUZEUL „ORANGERIE”, Le Musée de l'Orangerie, instituție de profil în orașul Paris, fondat în 1852.

MUZEUL „ORSAY”, Musée d'Orsay, muzeu în orașul Paris, fondat în 1986.

MUZEUL „ORUJEINAIA PALATA”, (Оружейная палата), instituția centrală de stat din Rusia (sec. XVI-XIX), care se ocupa cu confecționarea, cum-părarea și păstrarea armelor, obiectelor de artă ș. a. (atestată în 1547); muzeu de artă întemeiat în 1806 pe baza acestei instituții.

MUZEUL „PERGAMONMUSEUM”, instituție muzeală, fondată în 1906, afiliată asociației Muzeul de stat din Berlin, Germania.

MUZEUL „POLDI PEZZOLI”, instituție muzeală de artă plastică din orașul Milano, fondată în anul 1881.

MUZEUL „RIJKSMUSEUM KRÖLLER-MÜLLER”, muzeu de stat, care posedă una din cele mai mari colecții muzeistice din Olanda.

MUZEUL „STEDELJK MUSEUM”, instituție muzeală de artă plastică din Amsterdam, Olanda, fondat în anii 1874-1895.

MUZEUL „THYSSEN-BORNEMISZA”, instituție muzeală de artă din Madrid, Spania, fondat în 1992.

MUZEUL „TOPKAPÍ SARAYI”, în Istanbul, fostă reședință a sultanilor otomani timp de aproximativ de 400 de ani (1465-1856), monumente istorice și arhitectonice din Evul Mediu, din perioada Imperiului Otoman, inclus pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

MUZEUL „TROPÆUM TRAIANI”, monument la Adamclisi, România.

MUZEUL „WHITNEY MUSEUM OF AMERICAN ART”, muzeul de artă plastică americană, în orașul New-York, instituție muzeală fondată în anul 1930, una din cele mai mari colecții de artă din domeniu din sec. XX-XXI.

MUZEUL ARHEOLOGIC „MUSEO ARCHEOLOGICO NAZIONALE DI NAPOLI”, muzeu arheologic național, una din cele mai importante din lume colecții de artă din antichitate, fondată în 1816, Italia.

MUZEUL ARHEOLOGIC AL INSTITUTULUI DE ISTORIE AL AȘM, instituție științifică care se ocupă cu colectarea, conservarea, studierea și popularizarea monumentelor arheologice. Organizat în 1958.

MUZEUL ARHEOLOGIC NAȚIONAL, instituție muzeală din Atena, una din cele mai mari din lume colecții de artă din Grecia antică, fondată în 1893.

MUZEUL ARTELOR FINE, în orașul Boston, unul din cele mai mari muzee din SUA, fondat în 1870.

MUZEUL ARTELOR FINE, în orașul Philadelphia, unul din cele mai mari muzee din SUA, fondat în 1876.

MUZEUL „BERLINISCHE GALERIE”, instituție muzeală de artă modernă, fotografie și arhitectură din cadrul Muzeul de Stat din Berlin, fondat în 1975.

MUZEUL BIZANTIN, instituție muzeală în Atena, Grecia, colecția include artă creștină ortodoxă, a fost fondat în anul 1914.

MUZEUL BODE, instituție muzeală din cadrul Muzeul de Stat din Berlin, fondat în 1904.

MUZEUL CAHULULUI, muzeu în RM.

MUZEUL „CARNAVALET”, Muzeul de Istorie al Parisului, instituție cultural-artistică.

MUZEUL CIVILIZAȚIEI POPULARE, Sibiu, România.

MUZEUL COPT, în Cairo, una din cele mai mari colecții muzeale din Egipt.

MUZEUL DE ARTĂ „METROPOLITEN”, The Metropolitan Museum of Art, New-York, SUA, unul dintre cele mai mari și al patrulea cel mai vizitat din lume, fondat în 1870.

MUZEUL DE ARTĂ A. KAKTAEV, muzeu republican de stat din orașul Alma-Ata, cel mai mare muzeu din țară, a fost fondat în 1976.

MUZEUL DE ARTĂ DIN BUDAPESTA, unul din cele mai mari muzee din Europa centrală, a fost fondat în 1802.

MUZEUL DE ARTĂ DIN ODESA, colecție muzeală de proporții cu opere

de artă plastică rusă și ucraineană, fondat în 1898-1899.

MUZEUL DE ARTĂ DIN UZBEKISTAN, muzeu republican de stat din orașul Tașkent, cel mai mare muzeu din țară, a fost fondat în 1918.

MUZEUL DE ARTĂ ISLAMICĂ, în orașul Cairo, Egipt, unul din cele mai mari muzee de artă în domeniu din lume, fondat în 1881.

MUZEUL DE ARTĂ MODERNĂ, instituție muzeală în orașul New-York, primul din lume și unul din cele mai mari muzee de artă contemporană, fondat în 1929.

MUZEUL DE ARTĂ OCCIDENTALĂ ȘI ORIENTALĂ DIN ODESA, fondat în anul 1924, este unul dintre cele mai mari muzee de artă din Ucraina, cu lucrări de artă vest-europeană din secolele XV-XX, precum și din antichitate.

MUZEUL DE ARTĂ ȘI ISTORIE, în or. Geneva, unul din cele mai mari muzee din Elveția, fondat în 1910.

MUZEUL DE ARTĂ VARVARA ȘI BOGDAN HANENKO, muzeu de stat din orașul Kiev, fondat în 1888.

MUZEUL DE ISTORIE ȘI ETNOGRAFIE, Orhei, muzeu în RM.

MUZEUL DE ISTORIE ȘI ETNOGRAFIE, Soroca, muzeu în RM.

MUZEUL DE PE ACROPOLA ATENEI, muzeu în Grecia.

MUZEUL DE STAT DE ISTORIE ȘI STUDIERE A ȚINUTULUI DIN RM, (până în 1957 Muzeul de stat de studiere a ținutului natal al Republica Moldova.), înființat în 1889 la Chișinău și denumit „Muzeul zoologic, agricol și al meșteșugurilor al zemstvei din Basarabia”.

MUZEUL DE STAT DIN BERLIN, una din cele mai mari asociații muzeistice

din lume, a fost fondat în a. 1918 și include 17 muzee.

MUZEUL DE STAT RIJSMUSEUM DIN AMSTERDAM, unul dintre cele mai mari instituții de profil din Olanda, fondat în anul 1808.

MUZEUL DIN ALECSANDRIA, unul dintre cele mai mari centre culturale din antichitate. A fost întemeiat de primii regi ai Egiptului elenistic, (sec. al III-lea î. Hr.).

MUZEUL EGIPTEAN, în Cairo, colecție de monumente antice și unul din principalele centre științifice de studiere a civilizației antice egiptene din lume.

MUZEUL GUBERNIAL DE ZEMSTVĂ DIN BASARABIA, fondat în baza colecției de exponate donate de organizatorii și participanții la Expoziția Agricolă și Industrială, organizată la Chișinău în anul 1889.

MUZEUL „LOUVRE”, monument de arhitectură franceză la Paris, Franța. Unul din cele mai mari muzee de artă din lume.

MUZEUL MEMORIAL „A. DONICI”, raionul Orhei, Republica Moldova.

MUZEUL MERCEDES-BENZ, Stuttgart, muzeu auto în Germania.

MUZEUL NATALIEI SICARD, muzeu particular. A fost fondat în 1876 în satul Vadul-lui-Vodă de Natalia Nicolavna Sicard, moșiereasă din localitate.

MUZEUL NATURII, muzeu de pe lângă Universitatea de Stat din Moldova, creat în 1968.

MUZEUL NAȚIONAL AL ELVEȚIEI, Landesmuseum, instituție muzeală de profil din Zürich, unul din cele mai mari muzee de artă din Europa centrală, fondat în 1898.

MUZEUL NAȚIONAL AL GĂGĂUZIEI, muzeu în Comrat.

MUZEUL NAȚIONAL DE ARHEOLOGIE ȘI ISTORIE A MOLDOVEI, muzeu de arheologie și istorie în RM.

MUZEUL NAȚIONAL DE ARTĂ CONTEMPORANĂ, instituție muzeală de artă din Paris, fondat în 1977.

MUZEUL NAȚIONAL DE ARTĂ DIN EVUL MEDIU, instituție muzeală de profil din Paris, fondat în 1844.

MUZEUL NAȚIONAL DE ARTĂ VECHIE, instituție muzeală de profil din Lisabona, una din cele mai mari colecții muzeale de artă din Portugalia, fondat în 1884.

MUZEUL NAȚIONAL DE ARTĂ, muzeu de artă în RM.

MUZEUL NAȚIONAL DE ARTE PLASTICE DIN CHIȘINĂU, galerie de artă fondată în 1940, instituție cultural-artistică.

MUZEUL NAȚIONAL DE ETNOGRAFIE ȘI ISTORIE NATURALĂ, muzeu de etnografie și istorie naturală în RM.

MUZEUL NAȚIONAL DE ISTORIE A MOLDOVEI, instituție muzeistică din Republica Moldova.

MUZEUL NAȚIONAL DIN DAMASC, instituție muzeală de istorie, arheologie și artă, Siria, fondat în 1936.

MUZEUL NAȚIONAL DIN ROMA, Museo Nazionale Romano, instituție muzeală de antichități, unul din cele mai mari colecții din Europa, fondat în 1889.

MUZEUL NAȚIONAL DIN STOCKHOLM, instituție muzeală de artă, unul din cele mai mari muzee de artă din Suedia, fondat în 1792.

MUZEUL NAȚIONAL DIN VARȘOVIA, instituție muzeală de artă, unul din cele mai mari muzee de artă din Polonia, fondat în 1862.

MUZEUL NAȚIONAL PRADO DIN MADRID, Museo Nacional del Prado, Prado, unul din marile muzee din Europa, fondat în anul 1819.

MUZEUL PONTULUI SCITIC, muzeu de arheologie, înființat la sfârșitul sec. al XIX-lea la Chișinău de I. C. Surucean.

MUZEUL REGAL AL ARTELOR FRUMOASE, colecție muzeistică din Brussels.

MUZEUL REGIONAL DE ARTĂ, Los Angeles County Museum of Art, unul din cele mai mari muzee din SUA, fondat în 1910.

MUZEUL RUS, instituție muzeală de stat din Sankt Petersburg, colecție de artă rusească, fondat în anul 1895.

MUZEUL TEATRULUI, Helsinki, muzeu de teatru, Finlanda.

MUZEUL ȚĂRANULUI ROMÂN, muzeu național, București, România.

MUZEULUI SATULUI, muzeu național, București, România.

MUZEUL-REZERVAȚIE, grup de muzee sub cerul liber care reprezintă valoare deosebită, fiindu-le acordat statutul de rezervații naturale.

MUZICĂ ALEATORICĂ, termen de referință în arta muzicală.

MUZICĂ BISERICESCĂ, termen de referință în arta muzicală, muzică care însoțește serviciul religios; Muzică sacră, muzică de cult.

MUZICĂ BIZANTINĂ, termen de referință în arta muzicală.

MUZICĂ CLASICĂ, v. **MUZICĂ SIMFONICĂ**.

MUZICĂ DE CAMERĂ, muzică interpretată de formații instrumentale sau vocale restrânse, destinată unui număr mic de interpreți.

MUZICĂ DE DANS, muzică destinată pentru a însoți dansurile, determinând ritmul, mișcarea și caracterul pașilor de dans.

MUZICĂ DE ESTRADĂ, termen de referință în arta muzicală.

MUZICĂ DE FILM, muzică instrumentală și vocală, care sună în timpul rulării unui film.

MUZICĂ DE TEATRU, în sens larg, orice muzică instrumentală și vocală, destinată interpretării în cadrul unui spectacol teatral.

MUZICĂ ELECTRONICĂ, muzică creată cu ajutorul instrumentelor muzicale electronice.

MUZICĂ INSTRUMENTALĂ, muzică executată exclusiv de instrumente, prin opoziție cu muzica vocală executată de voci.

MUZICĂ MILITARĂ, gen de muzică, lucrare instrumentală sau vocală cu tematică militară.

MUZICĂ PENTRU COPII, gen de muzică destinată pentru a fi audiată sau interpretată de copii.

MUZICĂ POPULARĂ, creație muzicală colectivă care se transmite pe cale orală din generație în generație, de la un interpret la altul.

MUZICĂ SIMFONICĂ, muzică destinată pentru a fi interpretată de către o orchestră simfonică.

MUZICĂ UȘOARĂ, muzică distractivă destinată maselor largi de ascultători.

MUZICĂ VOCALĂ, muzică pentru canto, cu sau fără acompaniament instrumental.

MUZICĂ, (gr. mousike, de la mousa - muză), artă care oglindește realitatea cu ajutorul sunetelor organizate în succesiuni și combinații prin ritm, mod, armonie.

MUZICOLOGIE, știință care studiază muzica în toate domeniile și manifestările ei.

MUZICOTERAPIE, tratament al unor boli nervoase cu ajutorul audițiilor muzicale; Meliterapie, meloterapie.

MYIOPARDALIS PARDALINA, insectă din familia Tephritidae, dăunător periculos pentru pepenele galben și pepenele roșu.

MYOSPALAX, (*Myospalax*), gen de rozătoare din familia spalacide.

MYRDALSJÖKULL, ghețar în sudul Islandei. Acoperă masivul cu același nume, constituit din roci vulcanice.

MYROXYLON, gen de plante din familia Fabaceae.

MYRTACEAE, familie de arbori și arbuști veșnic verzi, lemnoase din ordinul Myrtales.

MZTURI, (*Kochia*), gen de plante din familia Chenopodiaceae.

— N —

N, n, a șaisprezecea literă a alfabetului român și sunetul corespunzător.

N-, **NANO-**, element de compunere folosit la formarea unor cuvinte, care înseamnă „a miliarda parte” din unitatea fundamentală (de ex., nanometru, nanosecundă).

N'DJAMENA, capitala statului Ciad.

NABLA, operator diferențial ce operează asupra vectorilor, ce folosește în primul rând ca o convenție de notație și face multe ecuații mai ușor de înțeles, scris și reținut.

NADĂ OTRĂVITĂ, momeală umedă sau uscată, servește pentru combaterea gândacului de bucătărie, șoarecilor, țigărilor, buhei semănăturilor, viermilor sârmă, coropișniței și altor dăunători.

NADĂ, hrană folosită pentru ademenirea peștilor sau a altor animale.

NADIR, termen de referință în fizică privind punctul de intersecție dintre verticala observatorului și sfera cerească, situat imediat sub observator.

NAFTALAN, stațiune balneologică din Azerbaidjan.

NAFTALANOTRATAMENT, tratament al multor boli ale sistemului muscular-scheletic și nervos, ale pielii și vaselor sangvine, ginecologice și urologice cu ajutorul naftalanului.

NAFTALEN-1,4,5,8-tetracarboxilic, acid carboxilic aromatic.

NAFTALINĂ, ($C_{10}N_8$), hidrocarbură aromatică condensată, molecula căreia este formată din două nuclee benzenice condensate.

NAFTENE, hidrocarburi saturate ciclice și aliciclic; Cicloparafine, polimetilene.

NAGÂȚ DE STEPĂ, (*Vanellus gregarius*), pasăre din familia caradriide.

NAGÂȚ, (*Vanellus vanellus*), pasăre din familia caradriide.

NAGEIA, gen de plante gimnosperme.

NAHICEVAN, oraș, capitala Republicii Autonome Nahicevan, în Azerbaidjan.

NAI, numele a două instrumente muzicale populare de suflat.

NAIADĂ, în mitologia grecească, nimfă a izvoarelor, a fântânilor și a apelor curgătoare.

NAIDĂ, (*Nais*), gen de viermi inelați din clasa oligochetelor.

NAILON, denumire comercială pentru fibrele sintetice poliamidice, obiecte confecționate din ele.

NAIROBI, oraș, capitala Kenyei, principalul centru economic, științific și cultural al țării.

NAJA, gen de șerpi din familia elapide.

NAJADACEAE, familie de plante acvatică anuale monocotiledonate.

NALBĂ MARE, (*Althaea officinalis*), altei, rujă, plantă erbacee, perenă din familia Malvaceae.

NALBĂ, (*Malva*), gen de plante erbacee, anuale, bienale sau perene din familia Malvaceae; malva, colăcel, gen de plante din familia Malvaceae.

NALCIK, oraș, capitala Republicii Cabardino-Balcară, principalul centru economic, științific și cultural al țării.

NAMAZ, rugăciune musulmană zilnică.

NAMESTNIC, înalt demnitar care exercită puterea de stat și cea administrativă în numele șefului statului pe un teritoriul anumit al țării.

NANDINA, gen de plante din familia Berberidaceae.

NANDU, (*Rheiformis*), struți americani, ordin de păsări acarinate, alergătoare din supraordinul neognatelor.

NANGA, școală de pictură japoneză pe mătase cu cerneală neagră și acuarele; stil japonez de pictură cu cerneală monocromă de la sfârșitul secolului XVII, bazat pe tradițiile direcției chineze de pictură wenrenhua din secolele XI-XVII.

NANISM, (gr. nanos – pitic), sindrom clinic caracterizat prin statură anormal de mică, insuficiență staturală (creștere insuficientă în corespundere cu vârsta) a organismului; oprire sau frânare a creșterii plantelor; Microsomie, nanosomie.

NANOCHIMIE, studiază proprietățile, structura, reactivitatea, căile de obținere, modificările și utilizarea practică a nanoparticulelor substanțelor, ansamblurilor formate din astfel de particule precum și ale nanomaterialilor.

NANOCOMPOZITE, o nouă clasă a compozitelor, caracterizate prin coexistența a două faze distincte.

NANOELECTRONICĂ, domeniu al electronicii, inclusiv crearea de instrumente și dispozitive bazate pe structuri solide de dimensiuni scăzute cu elemente mai mici de 100 nm.

NANOFIBRE DE PLASTIC SUPRACONDUCTOARE, conductoare cu dimensiuni ale diametrului foarte mici.

NANOFOTONICĂ, compartiment al opticii, unde sunt studiate fenomenele ce decurg din interacțiunea radiațiilor optice cu obiecte care variază ca mărime de la sute până la unități de nanometri, adică semnificativ mai mici decât lungimea de undă a radiației optice.

NANOLASER, generator cuantic al unui câmp electromagnetic coerent în intervalul de lungimi de undă vizibile și infraroșii, cu dimensiuni mai mici sau mult mai mici decât lungimea de undă.

NANOMATERIALE, constau din particule sau conțin particule, dintre care cel puțin o dimensiune nu depășește 100 nm.

NANOPARTICULE MAGNETICE, obiecte cu dimensiuni liniare caracteristice de 1-100 nm, cu proprietăți magnetice pronunțate.

NANORELIEF, relief pitic, se formează până la câteva zeci de cm înălțime, în rezultatul proceselor exogene de formare a reliefului și de formare a solului.

NANOSTRUCTURI, denumirea generală a obiectelor de origine artificială

sau naturală, reprezentând o colecție de elemente ale căror dimensiuni într-una, două sau trei direcții sunt comensurabile cu parametrii fizici fundamentali cu dimensiuni de lungime.

NANOȘTIINȚĂ, domeniu interdisciplinar al științei fundamentale ce studiază obiecte cu dimensiuni de 1-100 nm și procesele ce au loc cu aceste obiecte.

NANOTEHNOLOGIE, set de metode și tehnici utilizate în studiul, proiectarea, producția și utilizarea structurilor, dispozitivelor și sistemelor, inclusiv controlul și modificarea orientată a formei, dimensiunii, integrării și interacțiunii elementelor lor la scară (1-100 nm) pentru obținerea de substanțe cu noi proprietăți chimice, fizice, biologice; tehnică modernă care permite fabricarea de dispozitive, de talie moleculară, capabile să manipuleze materia atom cu atom.

NANOTUBURI DE CARBON, tuburi la scara 1-100 nm.

NANOTUBURI, varietate de nanomateriale și nanoparticule filiforme cu un diametru de la 0,3 până la 100 nm. Pot lua forma de cilindri, ruloari sau vergele șlefuite, goale pe dinăuntru.

NAOS, încăperea principală a unui templu religios, unde se aflau expuse sculpturile divinităților, partea principală, între pronaos și altar, a unei biserici, catedrale; navă.

NAPALM, armă de foc, substanță incendiară bazată pe produse petroliere gel de săruri de aluminiu ale acizilor naftenici și acizilor grași, care se folosește la fabricarea substanțelor inflamabile pentru bombe, rachete, mine ș.a.

NAPOLEON ROZ, soi de cireș. Originar din Europa Apuseană. Este larg răspândit în RM.

NAPOLI, oraș, centrul regiunii Campania și a provinciei Napoli, cel mai mare oraș și cel mai important centru economic și cultural din sudul țării.

NAPOMYZA GYMNOSTOMA, *Delia antiqua*, insectă din familia diptera Anthomyiidae.

NARACI, stațiune climaterică și balneară din Belarus.

NARATIV, determinare care privește toate elementele constitutive ale narației, concepută atât ca proces de enunțare, cât și ca rezultat al acestuia.

NARATOLOGIE, disciplină care se ocupă cu studierea mecanismelor și a structurilor narației; analiză modernă a narației.

NARATOR, autorul unei narațiuni; povestitor.

NARAȚIUNE, modalitate de expunere a faptelor și evenimentelor într-o operă de gen epic; parte dintr-un discurs, în care se relatează faptele propriu-zise.

NARĂ, dispozitiv naval special.

NARCIS, (Narcissus), gen de plante erbacee, bulbifere din familia Amaryllidaceae; în mitologia greacă, tânăr de o frumusețe neobișnuită, care se îndrăgostește de propria sa imagine oglindită în apă și moare tânjind după acest chip inaccesibil.

NARCISISM, trăsătură de personalitate caracterizată prin opinie excesiv de bună despre propria persoană, alături de căutarea de admirație și dragoste.

NARCOLEPSIE, afecțiune a cărei manifestare principală sunt accesele de hipersomnie.

NARCOLOGIE, compartiment al psihatriei ce studiază etiologia, patogeniza și manifestările clinice ale narcomaniei, toxicomaniei, alcoolismului cronic, unor forme ale dependenței, elaborează metode de profilaxie și tratament a acestora, organizează ajutorul social.

NARCOMANIE, (din gr. narche și ... manie), denumire comună a bolilor

cronice ce se dezvoltă în urma consumului de narcotice sau alte substanțe psihoactive și se manifestă prin dereglări psihice și de comportament sub formă de sindromul dependenței de droguri.

NARCOMEDUSE, ordin de hidrozoare din filumul cnidarilor.

NARCOZĂ, (din gr. *narkosis* – amorțală, înțepenire), anestezie generală, stare indusă artificial caracterizată prin pierderea cunoștinței, sensibilității dureroase, anihilarea funcțiilor reflectorii și reacțiilor la excitanții externi.

NART, în Evul Mediu, în Moldova și în Țara Românească, preț maximal fixat de autorități pentru vânzarea anumitor mărfuri de primă necesitate; preț al unei mărfuri; normă de lucru pe care trebuia să o îndeplinească într-o zi țărani-clăcași pe moșiile boierului; preț fixat de domnie pentru anumite mărfuri.

NARTHEX, cameră mică de intrare într-un templu creștin, numită astfel în sec. IV-VI; pridvor, pronaos; încăpere în bazilică.

NARVA, oraș în Estonia, situat pe râul Narva; râu, frontieră naturală între Rusia și Estonia.

NARVAL, (Monodon monoceros), unica specie de mamifer marin cetaceu din genul cu același nume, familia delphinidelor.

NAS, (lat. *nasus*), parte a craniului facial, segmentul inițial al aparatului respirator și organul mirosului; partea inițială a căilor respiratorii la vertebratele terestre și om.

NASA, (*National Aeronautics and Space Administration*), Administrația Națională Aeronautică și Spațială a SUA.

NASALIS, gen de mamifere din familie cercopithecidelor.

NASLAVCEA, Ocnița, Naslavcea.

NASSAU, oraș, capitala statului Comunitatea Bahamas, principalul centru economic, științific și cultural al țării, localizat în Oceanul Atlantic.

NASTRATIN HOGEA, figură satirică care a trăit în Evul Mediu, sub conducerea dinastiei selgiucizilor. A fost un învățat și filosof care sprijinea oamenii de rând în defavoarea elitelor, cunoscut pentru povestirile sale amuzante anecdote.

NASTURTIIUM, gen de plante din familia Brassicaceae.

NASUA, gen de mamifere din familia musteloide.

NAȘ, persoană care ține în brațe pruncul în timpul botezului.

NAȘTERE PREMATURĂ, naștere ce survine între 26 (vârsta gestațională la care fătul este considerat viabil) și 37 de săptămâni complete de amenoree.

NAȘTERE, (lat. *nascere*), proces fiziologic ce încheie graviditatea; act fiziologic prin care fătul viabil și anexele fetale sunt expulzate din cavitatea uterină pe cale naturală.

NAȘTEREA MAICII DOMNULUI, conform Bibliei, una din sărbătorile domnești ortodoxe stabilită în cinstea nașterii Fecioarei Maria, se sărbătorește în luna septembrie.

NATALIEVCA, Fălești, Natalievca.

NATALITATE NATURALĂ, natalitatea care nu este constrânsă de metodele contraceptive sau avorturi.

NATALITATE, indicator al nașterilor copiilor în totalitatea persoanelor care formează o comunitate socială, demografică, cultural-etnică, confesională sau de altă natură, indice demografic, exprimat prin raportul numărului de născuți vii la numărul de locuitori într-

o anumită perioadă de timp; raportul dintre numărul nașterilor și numărul total al populației unei țări pe o perioadă dată.

NATAȚIE, probă de sport pe apă.

NATIONAL BASKETBALL ASSOCIATION (NBA), organizația profesionistă de baschet care își desfășoară activitatea în Statele Unite ale Americii și Canada.

NATIONAL HOCKEY LEAGUE (NHL), Liga Națională de Hochei, organizația profesionistă nord-americană care își desfășoară activitatea și regroupează francizele hocheiului pe gheață din Canada și Statele Unite ale Americii.

NATIVISM, doctrină filosofică, concepție, predominanța factorilor ereditari în dezvoltare.

NATO, (North Atlantic Treaty Organization), Organizația Tratatului Atlanticului de Nord, bloc militar-politic.

„**NATURA**”, publicație lunară de educație ecologică, 1992, publicat în limba rusă.

NATURALI, COLORANȚI ~, compuși organici, izolați din diverse părți ale plantelor sau din țesuturile animalelor și folosiți pentru vopsirea materialelor și produselor.

NATURALISM, concepție filosofică conform căreia nu există nimic în afara naturii și nimic supranatural; curent în artă și literatură, care se caracterizează prin tendința de a oglindi fenomenele vieții cu „precizie documentară”, prin negarea generalizărilor artistice și prin înlocuirea legităților sociale cu cele biologice; direcție în Europa și literatura și arta americană din ultima treime a secolului al XIX-lea, care tinde spre cea mai exactă și imparțială reflectare a realității.

NATURALIZARE, (din lat. *naturalis* – natural), ultima etapă a aclimatizării

rii; proces de acordare a cetățeniei naționale unor străini de către organisme autorizate în baza legii și declarației.

NATURĂ MOARTĂ, (în oland. stilleven, literal - viață liniștită), gen în artele plastice (mai răspândit în pictură și grafică), care prezintă obiecte neînsuflite; Natură statică.

NATURĂ, lumea înconjurătoare, naturală, materială; totalitatea ființelor și a lucrurilor din Univers; lumea fizică înconjurătoare, cuprinde vegetația, formele de relief, clima; ansamblul legilor după care se dezvoltă Universul; ansamblul de însușiri pe care o ființă le are din naștere, care rezultă din conformația sa și care o caracterizează, constituind esența sa; fire, temperament; caracter specific al unui lucru, însușire caracteristică.

NATUROPATIE, sistem de profilaxie și tratament al bolilor bazat pe aplicarea remediilor naturale.

NAȚIE, comunitate de oameni, constituită istoricește în mersul formării comunității lor de teritoriu, de viață economică, de limbă literară, anumiți trăsături ale culturii; Naționalitate, națiune.

NAȚIONAL, care este propriu unei națiuni sau unui stat.

NAȚIONALISM, apartenență a unei persoane la o anumită națiune; Naționalism burghez, naționalism etnologic, naționalism liberal, naționalism social; doctrină politică bazată pe apărarea uneori exagerată a drepturilor și aspirațiilor naționale; ideologie și politică derivate din conceptul de națiune, care a contribuit în sec. XVIII-XX la cristalizarea conștiinței naționale și la formarea națiunilor și statelor naționale.

NAȚIONALITATE, apartenență a unei persoane la o anumită națiune; cetățenie.

NAȚIONALIZARE, conferire a unui caracter național; măsură politică prin care se face un transfer al proprietății private în proprietatea statului.

NAȚIONAL-REFORMISM, concept marxist, care denotă politica și ideologia societăților care exprimă interesele burgheziei naționale a țărilor în curs de dezvoltare.

NAȚIONAL-SOCIALISM, Nazismul (germ. Nationalsozialismus), ideologie și politica totalitară naționalistă, rasistă, antisemită și anticomunistă a Germaniei naziste, bazată pe ideea superiorității rasei ariene, încercând să justifice violența, genocidul, războaiele de cotropire care au fost aplicate în timpul dictaturii lui Adolf Hitler în statul german între 1933 și 1945; nazism.

NAȚIONAL-ȚĂRĂNISM, doctrină social-politică.

NAȚIUNE, comunitate umană caracterizată prin unitatea de teritoriu, conștiința identității istorice și culturale și, în general, prin unitate de limbă și religie; Națiune titulară.

NAȚIUNILE UNITE, denumirea a fost folosită pentru prima oară la 1 ianuarie 1942, atunci când reprezentanții a 26 de națiuni au exprimat angajamentul guvernelor lor de a continua lupta împreună împotriva Puterilor Axei. ONU a început să existe oficial la 24 octombrie 1945, când Carta Organizației a fost ratificată de China, Franța, Uniunea Sovietică, Marea Britanie, Statele Unite ale Americii și de o majoritate a celorlalți semnatari. Ziua ONU este sărbătorită la 24 octombrie a fiecărui an.

NAUHEIM, stațiune balneoclimaterică din Germania.

NAUMBURG, oraș în Germania, ansamblu arhitectonic, monumente istorice, de cult din sec. XII-XIX, inclus pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

NAUPLIUS, larva planctonică la multe crustacee.

NAUULOIDE, supraordin de moluște cefalopode.

NAUTILUS, submersibil, primul submarin nuclear din lume.

NAUTILUS, unicul gen contemporan de moluște cefalopode dinn ordinul nautiloide.

NAUToFON, un dispozitiv instalat la stațiile de semnal de coastă și faruri, pentru furnizarea informațiilor navelor cu semnale cu înălțime mare în timpul ceții sau vremii înnorate.

NAVA SPAȚIALĂ DRAGON, aparat cosmic.

NAVAB, conducător suveran, adesea al unui stat din Asia.

NAVĂ AERIANĂ, aeronavă, vehicul destinat pentru zborul și navigația omului în spațiul aerian. Navele aeriene se împart în nave aeriene mai ușoare decât aerul, aerostate (baloane, dirijabile) și nave aeriene mai grele decât aerul, aerodine (avioane, autogire, elicoptere).

NAVĂ AEROSPAȚIALĂ, aeronavă refolosibilă proiectată să zboare în spațiul cosmic și în atmosfera pământului.

NAVĂ CABLIER, navă specializată în fixarea cablurilor submarine.

NAVĂ COSMICĂ, aparat de zbor cosmic pilotat de oameni. Particularități de construcție: cabină ermetică cu sistem de asigurare a condițiilor de viață (ecosistem); aparat (capsulă) de revenire, care servește pentru întoarcerea echipajului pe Pământ; sisteme de orientare și dirijare și motoare pentru manevrare și aterizare.

NAVĂ CU ARIPI PORTANTE, vas cu suprafețe portante subacvatice instalate sub corp pe bare - aripi, pe care în

timpul mișcării există o forță de ascensiune și ridică complet vasul din apă; datorită acestui fapt, rezistența la apă la mișcarea navei scade, viteza acesteia crește și navigabilitatea navei se îmbunătățește.

NAVĂ CU CONTAINERE, mijloc de transport maritim specializat în transportarea containerelor.

NAVĂ CU PERNĂ DE AER, îmbarcațiune marină sau fluvială, corpul căreia este separat de suprafața apei printr-un strat de aer pompat sub fund în timpul navigării; Aeroglisor, pernopter.

NAVĂ CU PROPULSIE ATOMICĂ, vehicul oceanic cu motor nuclear.

NAVĂ CU VELE ȘI MOTOR, ambarcațiune marină autopropulsată, dotată cu pânze și un motor mecanic.

NAVĂ DE BUNKER, navă autopropulsată, destinată pentru aprovizionarea cu combustibil a navelor aflate în largul mării sau în port.

NAVĂ DE CERCETARE ȘTIINȚIFICĂ, vas marin, fluvial sau pentru bazine de apă interne, utilizată pentru studierea zăcămintelor și resurselor de apă ale lumii, a atmosferei Pământului și a spațiului cosmic.

NAVĂ DE LINIE, tip de navă militară.

NAVĂ DE LUPTĂ, navă care aparține forțelor maritime militare.

NAVĂ DE PASAGERI, tip de navă.

NAVĂ DE TRACTARE, navă autopropulsată pentru conducerea navelor nepropulsate, plutelor și altor subiecți flotabili.

NAVĂ DEPOLUATOARE, vas maritim sau fluvial special înzestrat cu echipamente pentru colectarea de la suprafața apei a petrolului sau a produselor petroliere vărsate neprevăzut.

NAVĂ ELECTRICĂ, mijloc de transport pe apă cu propulsie de la motoarele electrice, alimentate din surse proprii sau din rețele externe; Navă electrică echipată cu un motor Diesel ca motor primar.

NAVĂ ÎN DERIVĂ, deplasarea navei de pe linia unui anumit curs sub influența vântului, a curentului de apă sau a valurilor.

NAVĂ SPAȚIALĂ, aparat cosmic de zbor în regim automat sau pilotat, pentru transportarea încărcăturilor sau a oamenilor în spațiul cosmic; Navă spațială suborbitală SpaceShipOne.

NAVĂ TANC, ambarcațiune navală pentru transportarea în vrac al marfurilor lichide și vâscoase (ulei, benzină, uleiuri lubrifiante și comestibile, substanțe chimice etc.).

NAVĂ, corabie militară în componența flotei maritime militare pentru îndeplinirea misiunilor de luptă sau speciale; corabie cu trei catarge; aparat de zbor; corabie aerospațială sau cosmică; vehicul autopropulsor care poate naviga pe apă, în apă și executa operații de transport, tehnice, științifice sau militare. Arhitectura navală, construcții navale, hidrodinamică navală, nave comerciale, nave de agrement, nave de luptă, navă militară, navă-amfibiu.

NAVĂ-BAZĂ, navă de construcție specială, care poate purta pe punte nave mici (traulere), avioane, elicoptere și asigura reparația (parțială) a tehnicii, aprovizionarea tehnico-materială, prelucrarea materiei prime (peștelui) în semifabricat sau în produs finit, deservirea echipajelor ș. a. Există nave-baze militare și nave-baze de pescuit.

NAVETA SPAȚIALĂ „CHALLENGER”, navă aerospațială cosmică.

NAVETA SPAȚIALĂ „COLUMBIA”, navă aerospațială cosmică.

NAVICULA, gen de plante alge diatomice.

NAVIGATOR AUTOMAT, sistem tehnic de la bordul unui vehicul care asigură automat menținerea stabilității pe traseu.

NAVIGAȚIA RADIO, set de operațiuni pentru a asigura deplasarea în siguranță a obiectelor în mișcare (aparate de zbor, nave maritime etc.).

NAVIGAȚIE AERIANĂ, știința despre metodele și mijloacele privind conducerea aeronavelor dintr-un punct în altul.

NAVIGAȚIE, mișcarea unei nave pe apă sau în apă, în spațiul aerian și cel cosmic; știință care studiază metodele de conducere a navelor maritime, avioanelor și a altor aparate de zbor; perioadă de timp, în decursul căreia, potrivit condițiilor climatice locale, este posibilă conducerea sigură a unei nave; Navigarea în spațiu, navigație astronomică, navigație maritimă, navigație cosmică.

NAVOMODELISM, probă de sport tehnic.

NAYPYIDAW, oraș, capitala, important centru economic, științific și cultural al Myanmarului.

NAZALIZARE, transfer al mișcărilor articulatorii proprii consoanelor nazale asupra vocalelor alăturate.

NAZARENER, nazarienii denumirea unui grup de pictori germani și austrieci (după șevelura lungă purtată de membrii grupului), care au activat în Roma și țările Europei de nord în anii 1818-1840.

NAZARET, (Nazareth), oraș din nordul Israelului istoric, Asia; conform Bibliiei, sat din Galileea Superioară unde a crescut Isus.

NAZIR, în Imperiul Otoman, înalt dregător, șef de departament; titlu purtat de comandanții unor cetăți turcești de pe malul Dunării; în Moldova medievală, vătaf de țigani domnești.

NAZISM, doctrină și practică politică. v. **NAȚIONAL-SOCIALISM**.

NAZKA, creastă montană-vulcanică subacvatică, care separă bazinele subacvatice peruan de cel cilian, în Oceanul Pacific.

NĂDUȘITA, denumirea veche, până la 10.V.1963, a s. Gribova, raionul Drochia.

NĂIMIT, în Moldova medievală, persoană tocmită pentru a lucra cu simbrie. Ei sunt menționați și în Pravila lui Vasile Lupu.

NĂLBAR, fluture-alb, (*Aporia crataegi*), fluture din familia Pieridae. Primăvara omizile hibernante se hrănesc cu butoni floralii, frunze.

NĂMOL NEFELIN, deșeuri provenite din producția de oxid de aluminiu după prelucrarea complexă a nefelinei, a sienitelor și a altor resurse minerale ce conțin aluminiu.

NĂMOL, suspensie de particule minerale mici (până la 10-40 microni) în apă, formate în timpul măcinării, îmbogățirii sau găuririi rocilor cu apă; reziduuri insolubile din apă în cazanele cu aburi sub formă de nămol și bucăți solide; precipitat asemănător nămolului care apare în timpul electrolizei cuprului, zincului și altor metale; conține de obicei metale nobile.

NĂPADOVA, Florești, Năpadova.

NĂPASTĂ, în Moldova medievală, bir, pe care erau siliți să-l plătească țărani pentru consătenii lor fugiți; amendă plătită de un țaran, pe pământul căruia s-a săvârșit, în împrejurări rămase necunoscute, un omor.

NĂPĂDENI, Ungheni, Năpădeni.

NĂPĂRCĂ, (*Anguis fragilis*), șopârlă terestră, fără membre, din familia anguidelor.

NĂPĂRLIRE, schimbarea periodică a învelișului pielos extern și a formațiunilor la animale.

NĂSTUREL, (*Nasturtium officinale*), măcriș de baltă, cardamă, plantă erbacee perenă din familia Brassicaceae.

NĂUT, (*Cicer arietinum*), plantă erbacee anuală din familia leguminoaselor. Năutul se cultivă în țările cu climă aridă din Orientul Apropiat, Orientul Mijlociu, în India, Italia, Bulgaria, România, Republica Molodva ș.a.

NĂVALNIC, (*Phyllitis scolopendrium*, *Scolopendrium vulgare*), limba cerbului, plantă sporiferă erbacee, perenă din familia Aspleniaceae.

NĂVÎRNEȚ, Fălești, Năvârneț.

NĂVOD DE OAMENI, în Moldova medievală, trup de slujitori trimiși de domnie sau de dregători pentru a-i căuta pe fugari.

NĂVOD, sculă de pescuit care filtrează peștele prins din apă sau blochează calea unui pește în mișcare și îl direcționează într-o capcană netă.

NĂRNOVA, râuleț în RM, afluent pe stânga al Prutului.

N'DJAMENA, cel mai mare oraș, centru științific și cultural al țării Ciad.

NEAM, șir de generații al rudelor de sânge, cu un strămoș comun.

NEAMȚ, oraș și județ în România.

NEAMURI, în Moldova medievală, denumire dată descendenților din boierii mari, spre deosebire de mazili, urmași ai boierilor mici sau ai boiernașilor.

NEAPOLUL SCITIC, oraș-cetate, capitala statului scitic din Crimeea (sec. al III-lea î. Hr., sec. al III-lea d.Hr.), situat în partea de sud-est a orașului Simferopol.

NEBULOASA ORION, nebuloasă de emisie, localizată în constelația Orion.

NEBULOASE GALACTICE, obiecte cerești cu diverse forme, constituite din nori de gaze și pulberi rarefiate din Galaxia noastră (Calea Lactee); se observă și în alte galaxii.

NEBULOZITATE, în meteorologie, gradul de acoperire cu nori a cerului.

NECESITATE, categorie filosofică care desemnează însușirile și raporturile care au un temei intern, decurgând inevitabil din esența lucrurilor.

NECROBACTERIOSIS, boală infecțioasă a animalelor de casă și a celor sălbatice, caracterizată de necroza difteritor țesuturi.

NECROFILIE, formă a deviației sexuale manifestată prin obținerea satisfacției sexuale la contactul cu cadavrele.

NECROFORI, (*Necrophorus*), gropari, gen de insecte silfide, din ordinul coleopterelor, care se hrănesc cu cadavre.

NECROLIZĂ, topire a unui țesut care a suferit un proces de necroză.

NECROLOG, articol sau o notă despre moartea cuiva, care conține informații despre viața și activitatea celui decedat.

NECROPOLĂ, cimitir (de înmormântare sau de incinerare) din antichitate; locul (într-un lăcaș de cult) unde se află mormintele unei familii princiare sau regale; spațiu în natură pentru înmormântarea răposaților; termen folosit ca denumirea complexelor de morminte din orânduirea primitivă și cea sclavagistă, cimitir mare situat la marginea orașelor antice, cu morminte, galerii subterane, cripte, pietre funerare.

NECROZĂ, (din *necro* ... și ...*oză*), încetare ireversibilă a activității celulelor și țesuturilor unui organism viu la acțiunea asupra lor a factorilor lezanți endogeni și exogeni.

NECTAR, băutură a zeilor, despre care se credea că face nemuritor pe cel care o gustă.

NECTAR, lichid zaharat secretat de glandele nectarifere ale plantelor melifere.

NECTARINE, (*Prunus persica*, var. *nucipersica*), plantă din familia Rosaceae, varietate de piersici.

NECTARINIIDE, (Nectariniidae), familie de păsări din ordinul passeriformelor.

NECTON, totalitatea animalelor pelagice ce plutesc activ, capabile să se opună curentului de apă și să parcurgă de sine stătător distanțe considerabile.

NECULĂIEUCA, Orhei, Neculăieuca.

NECUNOSCUȚĂ, element care apare în rezolvarea unei probleme, a cărei valoare nu este cunoscută, urmând să fie determinată în funcție de datele cunoscute ale problemei.

NEF, una dintre zonele spațiale din bazilică, cea din mijloc, în care interiorul longitudinal este împărțit în pronaos, naos și altar; navă.

NEFELIN, mineral alumosilicat natural de sodiu, materie primă pentru industrie.

NEFELOMETRIE, metodă de analiză chimică cantitativă și de cercetare fizico-chimică, bazată pe măsurarea intensității radiațiilor electromagnetice în diapazonul optic.

NEFELOMETRU, aparat pentru determinarea concentrației emulsiilor prin metode optice.

NEFOSCOP, instrument meteorologic de măsurare.

NEFRECTOMIE, extirpare a unui rinichi.

NEFRIDII, organe excretoare de origine ectodermală la nevertebrate.

NEFRIT, rocă, piatră semiprețioasă.

NEFRITĂ, grup de afecțiuni ale rinichilor la baza cărora stă inflamația țesutului renal sau a unor structuri ale acestuia.

NEFROCITE, celule excretoare la unele nevertebrate în care se depun produsele metabolice într-o formă greu solubilă.

NEFROLEPIS, gen de plante ferigi din familia Nefrolepidaceae.

NEFROLITIAZĂ, boală caracterizată prin formarea în bazinetul renal sau în calicul a concremențului din săruri și unii compuși organici.

NEFROLOGIE, compartiment al medicinei ce studiază alcătuirea și funcțiile rinichilor, cauzele apariției și mecanismele evoluției afecțiunilor acestora, elaborează metode de diagnostic, tratament și profilaxie a acestor afecțiuni.

NEFROMA, gen de plante licheni din familia Nephromataceae.

NEFRON, unitatea structurală funcțională de bază a rinichilor vertebratelor.

NEFROPATIE, denumire generică a afecțiunilor rinichilor.

NEFROSCLEROZĂ, stare patologică caracterizată prin substituirea parenchimului funcțional competent cu țesut conjunctiv ceea ce duce la insuficiență renală cronică.

NEGARĂ, (*Stipa*), colilie, gen de plante din familia Poaceae.

NEGARE, contestare a existenței, necesității, obligativității unui lucru, unui fenomen etc.

NEGATIV, imagine fotografică inversă în raport cu cea reală obținută pe mate-

rial fotosensibil ca urmare a fotografierii sau filmărilor și dezvoltării chimice ulterioare.

NEGATIVISM, atitudine de ignorare sau de respingere sistematică a elementelor pozitive pe care le prezintă cineva sau ceva; Negativism social; în psihiatrie, simptom care apare în unele boli mintale, care constă în tendința de a se opune oricărei solicitări din afară și oricărui act comandat.

NEGAȚIE, functor logic pe baza căruia se contestă valoarea de adevăr susținută într-o afirmație; procedeele gramaticale ale refuzului.

NEGHINĂ, (*Agrostemma*), gen de plante erbacee, anuale din familia Caryophyllaceae.

NEGLIJENȚĂ, faptul de a fi neglijent; atitudine de nepăsare, de delăsare în îndeplinirea unei datorii; faptă, atitudine care denotă lipsă de grijă, de atenție, de interes (față de ceva, de cineva sau de sine).

NEGOCIERE COLECTIVĂ, proces între angajatori și un grup de angajați care vizează reglementarea salariilor de muncă, condițiilor de muncă, alte aspecte privind drepturile lucrătorilor.

NEGOCIERE, încheiere a unei căsătorii în urma unor discuții și pe baza unor condiții stabilite în prealabil; tratative diplomatice.

NEGOCIERI DIPLOMATICE, tratative duse în vederea încheierii unor convenții internaționale.

NEGREA, Hâncești, Negrea.

NEGREȘTI, Strășeni, Negrești.

NEGRITUDE, mișcare ideologică apărută în anii '30 în Franța, Antile și Africa.

NEGRU DE CĂUȘENI, soi de viță-de-vie local. Denumirea provine de la lo-

calitatea Căușeni. Este folosit la prepararea vinurilor roșii de masă cupajate.

NEGRU DE FUM, carbon tehnic, funingine, produs solid obținut prin arderea incompletă sau prin descompunerea termică a substanțelor organice. Se întrebuintează la producerea anvelopelor de automobil, a maselor plastice, ebonitei, lacurilor și vopselelor, în industria poligrafică, electrotehnică ș. a.

NEGRUȘCĂ, v. **BARBA-LEULUI**.

NEGURENI, Telenești, Negureni.

NEGURENII NOI, Telenești; din 1970 contopit cu s. Negureni.

NEGURENII NOI, Ungheni, Agronomovca.

NEGURENII VECHI, Ungheni, Negurenii Vechi.

NEGUSTOR, persoană care se ocupă cu comerțul (particular); comerciant; Negustor fără reședință, negustor hrisovulit.

NELUMBO, gen de plante gimnosperme.

NEMATELMINȚI, (Nemathelminthes), încrengătură de viermi inferiori; parazitează pe plante, animale, om, altele trăiesc solitar în apele dulci, marine, în sol.

NEMATOCIDE, mijloace chimice de luptă cu nematozii.

NEMATODOZE, helmintiaze generate de nematode.

NEMATOMORFA, (Nematomorpha), clasă de viermi inferiori din încrengătura nematelmintilor.

NEMATOZI, viermi cilindrici, (Nematoda), clasă de viermi din încrengătura nematelmintilor. Se cunosc peste 8 000 specii. Dintre nematozii care parazitează pe plante (fitonematode) sunt mai

cunoscute și periculoase: nematozii sfeclei (*Heterodera schachtii*), nematozii tulpinii (*Ditylenchus dipsaci*), nematozii tuberculilor de cartofi (*Ditylenchus destructor*) ș.a.

NEMERNIC, în Moldova medievală, om străin care „a nemerit” într-un sat, venind din altă parte.

NEMERTINI, (Nemertini), încrengătură de animale înrudite cu turbelarii.

NEMEȘI, în Moldova medievală (sec. XV-XVIII), categorie socială de proprietari funciari fără titluri nobiliare.

NEMETAL, termen de referință în fizică și chimie privind una dintre cele trei categorii de elemente chimice, distincte prin proprietăți de ionizare și legare; element chimic care formează substanțe simple lipsite de proprietăți metalice, nu au luciu metalic, nu sunt maleabile, sunt rele conducătoare de căldură și electricitate, au proprietatea de a accepta electroni. Se cunosc 22 de nemetale.

NEMİRIV, stațiune balneologică din Ucraina.

NEMȚENI, Hâncești, Nemțeni.

NEMȚIȘORI, (Delphinium), gen de plante anuale și perene din familia Ranunculaceae.

NEMURIREA SUFLETULUI, conform Bibliei, reprezentare religioasă care se bazează pe cunoașterea existenței sufletului.

NENEȚI, populație de pe teritoriul dintre peninsula Kola și fluviul Enisei.

NEOANTROP, (din neo... și gr. *anthropos* – om), om fosil de tip actual *Homo sapiens*.

NEOBAROCCO, unul dintre stilurile istorice în arhitectură, arte fine și decorative apărut în a doua treime a secolului XIX – începutul secolului XX.

NEOCATASTROFISM, totalitate a ipotezelor care postulează intervenția în procesele de evoluție a factorilor naturali de proporție.

NEOCLASICISM, direcții în arta și literatura sec. XX, în arhitectură, arte fine și decorative, stil bazat pe exemple de artă și arhitectură din Grecia Antică și Roma Antică, precum și operele de artă din epoca Renașterii și clasicismului; principiu formal stilistic care implică creativitatea într-o manieră bazată pe literatură antică; în muzică este asociat cu apelul compozitorilor la genuri și compoziții, modele tipice stilurilor preromantice (inclusiv renașterea, barocul, clasicismul timpuriu).

NEOCOLONIALISM, politică a unor state dezvoltate care are drept obiectiv continuarea dominației economice a fostelor colonii, devenite state suverane, prin mijloace moderne: valutar-financiare, tehnologice, informațional; sistem de relații între țările dezvoltate și fostele lor colonii.

NEOCORPORATISM, v. **CORPORATISM**.

NEOCORTEX, partea principală a scoarței cerebrale.

NEOCRITICISM, curent filosofic francez care încearcă să restabilească doctrina kantiană.

NEODARWINISM, concepție evoluționistă apărută în 1880 ca răspuns la tentativele de a contesta teoria evoluției a lui Ch. Darwin sau de a completa cu idea moștenirii caracterelor dobândite.

NEODIM, (Neodymium), Nd, element din grupa a III-a a sistemului periodic al elementelor. Face parte din familia lantanidelor. Nr. at. 60. Metal strălucitor, gălbui, din 7 izotopi naturali stabili; au fost obținuți 7 izotopi artificiali radioactivi.

NEOECOLOGIE, doctrină și activitate practică contemporană în domeniu.

NEOELITISM, v. ELITISM.

NEOEUROASIANISM, ideologie naționalistă conservatoare.

NEOEXPRESIONISM, direcție istorică în dezvoltarea artelor în Europa și America în anii 1970-2000.

NEOFASCISM, curent politic de extremă dreapta apărut după cel de-al Doilea Război Mondial în diferite țări ale lumii, care preia elemente ale doctrinei fasciste adaptându-le la condițiile existente.

NEOFIT, persoană care a trecut de curând la o altă religie; la figurat, novice, persoană care începe să se inițieze într-un anumit domeniu de activitate, într-o mișcare, teorie, doctrină.

NEOFORMAȚIUNE, fenomen geologic.

NEOGEN, al doilea sistem (perioadă) al grupului (erei) cainozoic din istoria evoluției geologice a Pământului. A început cca 23-25 mln. ani în urmă și a durat cca 22-24 mln. ani.

NEOGENO, neo-geometrical conceptualism, direcție în arta SUA din anii 1980.

NEOGOTICA, Pseudogotica, gotica falsă, tendință retrospectivă în arhitectură, arte și meserii în sec. XVIII-XIX; regândirea și actualizarea romanului gotic tradițional în Europa Occidentală și în paralel SUA în secolele XIX-XX.

NEOIDEALISM, Neuidealismus, o direcție în artă, reprezentată de activitățile „romanilor germani” – participanți la „Cercul Roman” la sfârșitul sec. al XIX-lea și adepții lor în secolul XX.

NEOIMPRESIONISM, Puantilism, divizionism, curent artistic apărut în Franța către 1885 (G. Seurat, P. Signac).

NEOKEYNESMUL, una dintre cele mai influente curente în gândirea economică a secolului XX.

NEOLAMARCKISM, termen propus de savantul american A. Packard în 1809 pentru desemnarea unui șir de concepții evoluționiste bazate pe întreaga învățătură a lui J.-B. Lamarck sau pe unele aspecte ale acesteia.

NEOLIBERALISM, doctrină și curent în economia politică contemporană, variantă reînnoită a vechiului liberalism. N. sprijină libera concurență ca fiind cel mai bun regulator al producției și propagă neamestecul statului în economie.

NEOLINGVISTICĂ, curent lingvistic opus celui neogramatic ce susține că limba este o creație spirituală și estetică a unor personalități remarcabile.

NEOLITIC, epoca nouă a pietrei; ultima, după mezolitic, perioadă a epocii pietrei, urmată de eneolitic și epoca bronzului, penultima perioadă preistorică în istoria omenirii, între mezolitic și epoca metalelor.

NEOLOGISM, cuvânt sau expresie nouă, apărută într-o limbă ca rezultat al dezvoltării culturii și tehnicii.

NEOMALTHUSIANISM, ultima formă de manifestare a malthusianismului, mișcare a susținătorilor controlului fertilității, ca cel mai important mijloc de combatere a sărăciei și de depășire a altor probleme sociale și economice.

NEOMARXISM, doctrină economică contemporană.

NEOMIS, gen de mamifere din familia soricide.

NEOMODERNISM, curent ideologic, literar, definit de spiritul creator post-belic, caracterizat prin respingerea formelor grave și prin redarea temelor grave într-o manieră ludică, de joc, ce ascunde însă tragicul.

NEON, Ne, element din grupa a VII-a a sistemului periodic al elementelor; nr. at. 10. Gaz nobil, incolor, monoato-

mic. În natura prezintă un amestec din 3 izotopi. Întră în componența aerului în cantități foarte mici (0,0012% din masă). Se obține prin distilarea fracționată a aerului lichid.

NEONATOLOGIE, compartiment al pediatriei ce abordează particularitățile fiziologiei, dereglărilor dezvoltării și bolilor sugarului în perioada de nou-născut.

NEOPILINA, gen de moluște marine din clasa monoplacoforilor.

NEOPLASTICISM, sistem geometric de abstractizări pitorești în arta plastică din secolul XX.

NEOPLATONICISM, orientare artistică în artă.

NEOREALISM, curent filosofic contemporan care identifică conștiința cu existența, redusă la un complex de senzații independente.

NEOREGELIA, gen de plante perene din familia Bromeliaceae.

NEORENAISSANCE, stil istoric în arhitectură și arta decorativă și aplicativă de la mijlocul sec. XIX – începutul sec. XX, concentrat pe valorificarea artei italiene, franceze și altora din epoca Renașterii.

NEORICARDIANISM, curent în știința economică modernă, în cadrul căreia este criticată abordarea economică neoclasică și dezvoltate a unor modele economice de alternativă bazate pe principiile economiei politice clasice.

NEOROMANTISM, termen utilizat pentru definirea mai multor curente și mișcări din muzică, pictură, arhitectură și alte arte care abandonează sau resping mijloacele și procedeele modernismului de avangardă.

NEOTECTONICĂ, ramură a tectonicii.

NEOTENIA, reținerea facultativă a dezvoltării individuale la unele specii cu

dobândirea capacității de reproducere sexuată la stadiile ce anticipează starea adultă.

NEOTERICI, cerc literar al poezilor noi din Roma antică.

NEOTOMISM, doctrină filosofică a catolicismului.

NEOTOTALITARISM, noua formă de totalitarism, după decembrie 1989.

NEOTRAGUS, gen de antilope din familia bovide.

NEOUMANISM, curent pedagogic, care a înaintat drept scop principal al educației omului contemporan, idealul personalității antice.

NEOVITALISM, v. **VITALISM**.

NEOWALRASSIANISM, curent în teoria economică din secolul XX, legat de îmbunătățirea modelelor echilibrului economic ale școlii economice de la Lausanne.

NEOZOIC, Cainozoic, eră geologică.

NEOZOOLOGIE, ramură a zoologiei care studiază animalele ce populează în prezent globul pământesc.

NEPENTACEAE, familie de plante insectivore.

NEPENTES, (*Nepenthes*), gen de plante insectivore din familia *Nepenthaceae*. v. **PLANTE INSECTIVORE**.

NEPER, unitate de măsură fizică. Simbolul: N.; unitate logaritmică pentru măsurarea atenuării sau amplificării curenților electrici, presiunilor sonore ș.a.

NEPETA, gen de plante din familia *Lamiaceae*.

NEPIDAE, subordin de insecte din ordinul *Hemiptera*.

NEPIDE, familie de căpușe insecte din ordinul *Hemiptera*.

NEPOTISM, abuz de putere pe care-l comiteau papii de la Roma, (sec. XIV-XVI), asigurându-și rudele cu posturi rentabile, moșii, grade bisericești superioare ș. a. Prin extindere, acordarea unor favoruri rudelor sau prietenilor de către o persoană influentă; folosire a autorității sau a influenței personale în favoarea rudelor sau a prietenilor.

NEPTUN, (*Neptunus*), zeul mării la romani, corespunde lui Poseidon din mitologia greacă; a opta planetă din sistemul solar (în ordinea depărtării de Soare).

NEPTUNIA, gen de plante perene din familia *Fabaceae*.

NEPTUNIUM, (*Neptunium*), Np, element chimic radioactiv din seria actinidelor, cu nr. at. 93. Cu Neptuniu începe seria elementelor transuranice. În stare liberă se întâlnește ca impuritate în minereul de uraniu; Metal argintiu.

NEREIDE, (*Polychaeta*), familie de viermi inelați.

NERINE, gen de plante bulbifere din familia *Amaryllidaceae*.

NERIUM, gen de plante arbuști veșnic verzi din familia *Apocynaceae*.

NERPĂ INELATĂ, (*Phoca hispida*), focă inelată, animal piniped din familia *Focidelor*.

NERUMEGĂTOARE, (*Nonruminantia*), subordin de mamifere din ordinul *Paricopitadelor*.

NERV OLFATIV, pereche de nervi cranieni la vertebrate și om.

NERV SUBLINGUAL, a XII-a pereche de nervi cranieni; nerv motor.

NERV TRIGEMEN, a V-a pereche de nervi cranieni la vertebrate și om.

NERV VAG, a X-a pereche de nervi cranieni la vertebrate și om.

NERV, (lat. *nervus*), mănunchi de fibre nervoase, (prelungire a neuronilor), care conduce excitațiile senzitive și cele motorii, unind astfel sistemul nervos central cu organele de simț, mușchii, viscerele ș. a.; formațiune anatomică de transmisie a impulsului nervos formată din mănunchiuri de fibre reprezentând prelungirile neuronului înconjurate de o teacă constituită din mielină. Unește sistemul nervos central cu periferia organismului (piele, organe de simț, mușchi, glande etc.).

NERVAȚIE, mod de dispunere a nervurilor în limbul frunzelor plantelor sau în aripile insectelor.

NERVURĂ, fascicul fibrovascular din limbul frunzei, din petale, sepale, fructe și lăstari; îngroșare sclerozată tubulară în aripile insectelor; la spade și pumnale de bronz; profil care conturează muchiile unei bolți. Sistemul de nervuri alcătuiește osatura bolții, servind pentru întărirea ei, precum și în scop decorativ; element transversal al scheletului aripei sau ampenajului unui avion.

NESEBĂR, oraș în Bulgaria, monumente istorice și arhitectonice din antichitate, inclus pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

NESOKIA, gen de mamifere rozătoare din familia *Muride*.

NESTOR, gen de papagali din familia *Psitacide*.

NESTORIENI, erezie.

NESUPUNERE PUBLICĂ, refuzul populației sau grupului de persoane de a executa deciziile autorităților publice sau ale autoguvernării locale în semn de protest pentru acțiunile sau deciziile lor; dreptul oamenilor la rezistență.

NETOCRACY, (*Netocrație*), nouă formă de guvernare socială.

NEUE SACHLICHKEIT, „Materialitatea nouă”, curent în pictura germană din anii 1920, apărut ca o reacție împotriva expresionismului, excesiv de emoțional, cu deformări serioase ale formelor naturale a obiectelor.

NEUE WILDE, „Sălbaticii noi”, autodenunțarea unui grup de oameni de artă neoexpresioniști din Germania, fondat în anii 1970-1980.

NEURASTENIE, (din neuro... și gr. astheneia - lipsă de putere), tulburare funcțională a sistemului nervos central, manifestată prin oboseală accentuată, dureri de cap, insomnie, sufocări, palpitații, epuizări după mici eforturi intelectuale sau fizice, asociate cu dereglări vasculare vegetative, insomnie; Nevroză astenică.

NEUROBIOLOGIE, (din neuro... și biologie), știință care studiază biologia sistemului nervos.

NEUROBLASTOMĂ, tumoare malignă alcătuită din celule embrionare imature ale sistemului nervos.

NEUROCHIMIE, studiul reacțiilor chimice care însoțesc funcționarea sistemului nervos.

NEUROCHIRURGIE, (din neuro... și chirurgie), ramură complexă a medicinei care studiază teoria și principalele metode de diagnostic și tratament chirurgical al bolilor sistemului nervos central și periferic.

NEUROCIPI, circuit integrat în arhitectură, sistem de comandă și software în care sunt încorporate unele caracteristici ale rețelelor neuronale.

NEUROCOMPUTER, dispozitiv electronic de calcul în care hardware și software sunt optimizate pentru implementarea algoritmilor de soluționare a problemelor bazate pe principiile rețelelor neuronale.

NEURODERMITĂ, boală inflamatorie cronică a pielii pentru care este carac-

teristică pruritul; erupție pustuloasă ce formează zone de infiltrație și lichenizare a pielii, situate pe partea posterioară sau laterală a gâtului, pe ceafă, partea anterioară a coapselor, pe organele genitale.

NEUROFIBROM, țesut fibros al tecilor nervilor.

NEUROFIBROMATOZĂ, boală ereditară, din grupul facomatozelor, manifestată prin formarea multiplexelor neurofibroame, tumoare a nervilor periferici.

NEUROFIZIOLOGIE, (din neuro..., gr. rhyssis - natură și logos), compartiment al fiziologiei care studiază funcționarea sistemului nervos și organelor de simț, procesele de transmitere și formare a informației în țesutul nervos, mecanismele ce stau la baza comportamentului animalelor și omului.

NEUROGLIE, celule ale țesutului nervos cu rol de menținere a proceselor vitale ale neuronilor.

NEUROHORMONI, substanțe biologice active ale animalelor elaborate de celulele neurosecretorii ale țesutului nervos.

NEUROINFECȚIE, boală infecțioasă a sistemului nervos.

NEUROLEPTICE, substanțe medicamentoase din grupul remediilor psihotrope ce exercită o acțiune oprimentă asupra funcțiilor sistemului nervos central, capabile să juguleze dereglările psihice.

NEUROLIMFOMATOZĂ A PĂSĂRI-LOR, boala Marek, viroză a păsărilor, cu precădere a găinilor, extrem de contagioasă.

NEUROLINGVISTICĂ, studiu interdisciplinar, având ca obiect fundamentele biologice ale limbajului și mecanismele creierului care guvernează achiziția limbajului.

NEUROLIZĂ, distrugere a țesutului nervos.

NEUROLOGIE, (din neuro... și ...logie), știință medico-biologică ce studiază alcătuirea și funcțiile sistemului nervos în normă și în patologie, legăturile filogenezei și ontogenezei acestuia, elaborează metode de diagnostic, de tratament și de prevenție a afecțiunilor sale; accese de dureri acute în zone de inervare a nervului senzitiv lezat, cu o durată de la câteva secunde până la câteva minute.

NEUROM, termen ce desemnează tumorile benigne și formațiunile tumorale ale nervilor periferici și ganglionii simpatici.

NEURON, celulă excitabilă, prelucrează și transmite informația, folosind semnalizarea electrică și chimică; celulă nervoasă, elementul structural și funcțional al sistemului nervos.

NEUROPATIE, (din neuro... și gr. pathos + boală), denumire comună a diferitor leziuni ale nervilor cranieni și periferici, anomalii de dezvoltare ale sistemului nervos (congenitale sau dobândite timpuriu) apărute în urma dereglării funcțiilor cerebrale.

NEUROPATHOLOGIE, (din neuro... și patologie), știință care se ocupă cu studiul bolilor sistemului nervos, compartiment al neuropatologiei ce studiază cauzele și mecanismul dezvoltării, metodele de diagnostic și prevenție a bolilor nervoase.

NEUROPEPTIDE, rețea nervoasă în substanța cenușie a creierului și măduvei spinării formată în principal din prelungirile neuronilor.

NEUROPTERA, insecte endopterigote din ordinul neuropterida.

NEUROREGLARE, proces de formare a tubului neural la embrionii animalelor cordate și omului; una dintre etapele esențiale ale ontogenezei.

NEUROSECREȚIE, formarea și eliberarea de neurohormoni de către neuroni specializați.

NEUROTRAUMATOLOGIE, (din neuro... și traumatologie), ramură a neurochirurgiei care studiază teoria și principalele metode de diagnostic și de tratament al traumelor sistemului nervos central și periferic.

NEUROVIROZĂ, localizare a unei viroze pe sistemul nervos.

NEURULAȚIE, proces de pliere la embrionii animalelor vertebrate.

NEURULĂ, stadiu de dezvoltare al embrionului.

NEUSTON, totalitate a organismelor de apă sărată sau dulce care populează pelicula de la suprafața apei, fixându-se de aceasta sau plutind sub sau deasupra acesteia.

NEUSTRIA, stat care a apărut în 511, format din teritoriile din Aquitania până la Marea Măneicii, acoperind cea mai mare parte a nordului Franței de astăzi, Paris și Soissons fiind orașele sale principale.

NEUTRAL, în inginerie electrică, punctul comun al înfășurărilor, precum și ieșirea conectată la acesta în generatoarele, transformatoarele de mașini electrice multifazice etc.

NEUTRALITATE, opinia statului de a nu intervine într-un conflict militar; situație politică și juridică a unui stat care nu se amestecă în conflictul dintre alte state, care nu acordă sprijin statelor beligerante, iar în timp de pace nu ia parte la încheierea de alianțe și de pacte militare; stare, atitudine neutră a unei persoane sau a unui grup social.

NEUTRALIZARE, REACȚIE DE ~, reacție chimică în care un acid reacționează cantitativ cu o bază, iar ca produși de reacție se obține o sare și apă.

NEUTRIN, (Neutrino), particulă elementară neutră din punct de vedere electric, fără culoare, cu spinul egal cu 1/2.

NEUTRON, particulă elementară electric neutră, masa fiind ceva mai mare ca a protonului, descoperită în 1932 de fizicianul englez J. Chadwick.

NEUTRONI LENȚI, neutroni cu energie cinetică de până la 100 keV.

NEUTRONOGRAFIE, totalitate de metode de studiere a substanței, bazate pe studiul împrăștierii de către substanță a neutronilor de energie mică.

NEVĂSTUICĂ, (*Mustela nivalis*), mamifer carnivor din familia mustelidelor.

NEVERTEBRATE, (Invertebrata), grup de animale caracterizate prin lipsa coloanei vertebrale.

NEVOI, în economie, impulsul inițial al activității economice a oamenilor, preferințe.

NEVRALGIE, durere acută localizată pe traiectul unui nerv senzitiv sau pe ramificațiile sale.

NEVRITĂ, (din neuro...), leziune inflamatorie sau degenerativă a unui nerv, cauzată de unele boli infecțioase (febra tifoidă, gripa), de substanțe toxice (mercur, alcool), traumatism, dereglări metabolice (avitaminoze, diabet zaharat).

NEVROTOMIE, secționare chirurgicală a unui nerv.

NEVROZĂ, (din neuro...), tulburări mentale ce implică stresul cronic, rezultând într-un deficit de funcționare de origine psihogenă, apărută în urma unor tulburări funcționale ale sistemului nervos central: intoxicații, boli somatice și infecțioase, a unui traumatism psihic și craniu-cerebral, a subalimentației ș.a.

NEW ATHOS, oraș în Abhazia, Georgia, monumente istorice și arhitectonice din antichitate și din Evul Mediu.

NEW DELHI, capitala oficială a Indiei; stat în Asia.

NEW HAMPSHIRE, rasă de găini producătoare de ouă și carne. A fost obținută în SUA. În RM găinile de rasa New Hampshire sunt crescute în r-nele Comrat, Leova, Fălești, Râșcani ș.a.

„NEW HORIZONS”, stație automată interplanetară, lansată de NASA ca parte a programului „New Frontiers”, pentru a studia planeta Pluto (cea mai mare planetă pitică cunoscută din sistemul solar) și satelitul său natural Charon.

NEW ORLEANS, oraș în sudul SUA, cel mai mare oraș în din statul Louisiana.

NEW SCOTLAND, Scoția Nouă, peninsulă din sud-estul Canadei, în America.

NEW WORLD, Lumea nouă, numele continentului sudic transatlantic (acum America de Sud), descoperit de portughezi în 1500 și 1501-1502, propus de A. Vespucci (1503).

„NEW YORK TIMES”, agenție de nouțăți, SUA.

NEW YORK, oraș în nord-estul SUA, statul New York, unul dintre cele mai mari și multinaționale oraș din lume.

NEWFOUNDLAND ȘI LABRADOR, provincie în Canada.

NEWFOUNDLAND, rasă de câini din grupul moloșilor.

NEWPORT, stațiune climaterică din SUA.

NEWTON, unitate de măsură a forței în sistemul internațional de unități egală cu forța care imprimă unei mase de 1 kg o accelerație de 1 m/sec². Simbolul: n sau N. 1N = 105 dyn.

NEZAVERTAILOVCA, UATSN, Neza-vertailovca.

„**NEZAVISIMAIA MOLDOVA**”, („Независимая Молдова”), cotidian din Republica Moldova, (1991).

NGAURUHOE, vulcan activ în Noua Zeelandă, ultima erupție din 1975, localizat în Oceanul Pacific.

NIACINĂ, grup de compuși solubili în apă, reprezentați de acidul nicotinic și derivații acestuia.

NIAMEY, capitala, principalul centru economic, științific și cultural al Nigeriei.

NICARAGUANI, popor, populația de bază din Nicaragua.

NICEEA, (Nicaea), oraș în Asia Mică, în Bitinia, întemeiat în 316 î. Hr. de Antigonos I, pe locul anticului Ankore, ulterior Antigoneia (311 î. Hr.). La Niceea au avut, în 325 și 787, două sinoade ecumenice, primul împotriva arianismului și al doilea împotriva iconoclaștilor. Azi Iznik.

NICHEL, (Niccolum), Ni, element din grupa a VIII-a a sistemului periodic al elementelor. Nr. at. 28. Are 5 izotopi naturali stabili și 6 izotopi artificiali radioactivi.

NICOLAEVCA, Anenii Noi, Zolotievca.

NICOLAEVCA, Cahul, Găvănoasa.

NICOLAEVCA, Fălești, Scumpia.

NICOLAEVCA, Florești, Cuhureștii de Sus.

NICOLAEVCA, Florești, Nicolaevca.

NICOLAEVCA, Glodeni, Danu.

NICOLAEVCA, Leova, Hănăsenii Noi.

NICOLAEVCA, Sângerei, Chișcăreni.

NICOLSCOE, UATSN, Vladimirovca.

NICONION, oraș antic în Mediterană.

NICORENI, Drochia, Nicoreni.

NICOREȘTI, Drochia; din 1970 c-a contopit cu s. Zgurița.

NICOSIA, capitala Republicii Cipru.

NICOTIC, ACID ~, acid carboxilic monobazic heterociclic.

NICOTINAMIDADENINDINUCLEOTID, (NAD⁺, NADP⁺), coenzimă răspândită în toate celulele vii.

NICOTINĂ, alfa 3 piridil, alcaloid; substanță alcaloidă incoloră, lichidă și toxică, care se găsește în frunzele de tutun și în alte plante.

NICOTINISM, tabagism, intoxicație lentă cu nicotină.

NICOVALĂ, unelță de oțel sau fontă, folosită în metalurgie.

NICROFORUS, gen de insecte coleoptere din familia silfide.

NICROM, grup de aliaje de nichel cu crom rezistente la căldură.

NICTALUS, gen de lilieci.

NICTURIE, prevalarea stabilă a diurezei nocturne asupra celei diurne.

NIELĂ, (lat. nigellus - negru), gravare pe placă metalică.

NIELLO, aliaj de argint, plumb, sulf și alte componente variate, precum și tehnica de decorare metalizată a produselor din argint și aur cu acest aliaj.

NIGROSPORA, boală a porumbului, sorgului, orezului, bumbacului, cauzată de diferite specii de ciuperci genul *Nigrospora*.

NIHILISM, atitudine, tendință, concepție sau manifestare care neagă rânduielele, instituțiile, morala, tradițiile culturale existente într-o societate dată, fără să le opună, în schimb, altelor superioare; atitudine de negare absolută.

NIHONGA, pictură tradițională, direcție în arta japoneză de la sfârșitul sec. XIX - începutul sec. XXI.

NIHONIU, (Nihonium), Nh, element radioactiv artificial al grupei a III-a forma scurtă a sistemului periodic; se referă la transactinide; nr. at. 113.

NIHORENI, Râșcani, Nihoreni.

NIKE, (în mitologia greacă), zeița biruinței. Fiică a gigantului Pallas și a fluviului Styx. Este prietena și însoțitoarea zeiței Atena. Reprezentată ca o fecioară înaripată, cu o coroană de lauri în mână. La romani a fost identificată cu Victoria.

NIKOLAEV, oraș, centru administrativ al regiunii Nikolaev, în Ucraina.

NIKOMÊDEIA, vechi oraș în Bitinia.

NILGAI, specie de mamifere cavicornice, membru al genului *Boselaphus*.

NILGAU, (*Boselaphus tragocamelus*), taur albastru, mamifer paricopitat, (antilopă) din familia bovideelor.

NIMB, cerc luminos cu care sunt înconjurate, în pictura bisericească, capetele sfinților și, în general, în artele plastice, capetele unor personaje importante.

NIMEREUCA, Soroca, Nimereuca.

NIMFALIDE, (*Nymphalidae*), familie de fluturi de zi.

NIMFĂ ALBĂ, (*Nymphaea alba*), specie de plante acvatice din familia *Nymphaeaceae*.

NIMFĂ, gen de plante acvatice din familia *Nymphaeaceae*.

NIMFĂ, unul dintre stadiile de dezvoltare postembrionară a artropodelor.

NIMFE, (în mitologia greacă), fiecare dintre divinitățile apelor, ale pădurilor, ale crângurilor și ale munților, considerate fiice ale lui Zeus; divinități feminine veșnic tinere ale naturii; în mitologia greco-romană, divinități feminine secundare, care personificau forțele și fenomenele naturii.

NIMFEU, în arhitectura antică, sanctuarul nimfelor.

NIMFOMANIE, hipersexualitate patologică la femei manifestată prin tendința irezistibilă la contact sexual cu diferiți parteneri.

NIMONIC, grup de aliaje forjate termorezistente pe bază de nichel, în funcție de scop, aliate cu Cr, Ti, Al, Co și alte elemente.

NIMORENI, Ialoveni, Nimoreni.

NINGBO-ZHOUSHAN, port și oraș în provincia Zhejiang, China.

NINIVE, oraș antic în Mesopotamia, situat pe cursul mijlociu al fluviului Tigru, la N-E de actualul oraș Mosul, Irak.

NINSOARE, fenomen meteorologic sub formă de fulgi de gheață.

NIQBATE, compuși chimici ce pot fi considerați ca săruri ale acizilor niobici inexistenți; sunt oxizi micști din compoziția $mM_xO_y \cdot nNb_2O_5$, unde M sunt atomi ai unuia sau ai mai multor metale.

NIQBIU, (Niobium), Nb, element din grupa a V-a a tabelului periodic al elementelor. Nr. at. 41. Are un singur izotop natural stabil. Metal compact, greu fuzibil, de culoare cenușie-deschisă.

NIQRANI, Soroca, Tătărauca Veche.

NIPA, gen de plante palmieri din familia Arecaceae.

NIPLU, tub utilizat pentru asamblarea a două conducte.

NIPPUR, oraș străvechi din Mesopotamia, în N Sumerului, situat pe ambele maluri ale Eufratului. Important centru religios și cultural al Sumerului. Azi Nuffar, Irak.

NIRVANA, scopul final al mântuirii în budism.

NISETRU, (Acipenser güldenstäedti), pește din familia acipenseridelor.

NISIP, rocă sedimentară, material de construcție.

NISIPURILE DE AUR, (Златни-Пясъци), stațiune climatologică din Bulgaria.

NISPORENI or., Nisporeni.

NISTAGMUS, mișcări oscilatorii ritmice frecvente involuntare ale globului ocular.

NISTRENI, Rezina, Lalova.

„**NISTRU**”, („Нистру”), revistă literară, din 1931. v. „**OCTOMBRIE**” și „**BASARABIA**”.

NIȘAPUR, oraș în Iran, monumente istorice și arhitectonice din antichitate și Evul Mediu, inclus pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

NIȘĂ, adâncitură lăsată într-un perete.

NIȘCANI, Călărași, Nișcani.

NIT, element de unire a două piese.

NITAL, soluție de acid azotic și alcool.

NITINOL, aliaj non-magnetic de nichel și titan cu memoria formei, având capacitatea de a-și restabili forma după deformare, inclusiv de multe ori, rezistență ridicată, rezistență la fisurare și coroziune, biochimic și biomecanic compatibil cu țesuturile unui organism viu.

NITRAGIN, preparat de îngrășare pentru plantele boboase, în care se introduc anumite bacterii ce obțin azotul din aer.

NITRALLOY, oțeluri aliate Al, Cr, Mo, V, destinate fabricării diferitor piese speciale.

NITRAMINE, produse de substituție a unui atom de hidrogen în amine cu o nitro grupă.

NITRAT DE AMONIU, îngrășământ mineral ce conține fosfor; Nitrofosca.

NITRAT, derivat al acidului azotic HNO_3 ; azotat; Nitrat de argint, azotat de argint; Nitrat de potasiu (azotat de potasiu), sare de potasiu a acidului azotic; Nitrat de sodiu, sare de sodiu a acidului azotic, săruri și esteri; Nitrat de celuloză, esteri ai acidului azotic cu celuloza.

NITRIFICARE, oxidarea compușilor reduși ai azotului până la nitriți, și apoi la nitriți de către bacteriile nitrificatoare hemolitoautotrofe sau până la compuși organici azotați cu participarea heterotrofelor procariote și eucariote.

NITRIȚI, derivați ai acidului azotat HNO_2 .

NITROANILINE, derivați de anilină; substanțe cristaline, galbene.

NITROBENZEN, cel mai simplu nitrocompus aromat.

NITROCOLORANȚI, coloranți sintetici; derivați ai fenolilor, naftolilor și aminelor aromatice ce conțin cel puțin o grupă nitro în orto- sau parapoziție la grupa hidroxil sau amino.

NITROCOMPUȘI, compuși organici ce conțin o nitrogrupă NO_2 , legată direct de un atom de carbon.

NITROGENAZE, complex fermentativ ce asigură azotofixarea, restabilirea azotului molecular până la amoniac.

NITROMETAN, cel mai simplu nitrocompus din seria alifatică.

NITRON, corp chimic folosit în doza-rea acidului nitric.

NITRONAFTALINĂ, derivat al naftalinei.

NITROZARE, introducerea nitrozogrupei $-N = O$ în molecula compusului organic.

NITROZOAMINE, produse de substituție a atomului de hidrogen în amine secundare cu o nitrozogrupă.

NITROZOCOLORANT, grup mic de coloranți sintetici ce reprezintă derivați ce conțin metale ale compușilor o-hidroxii nitrozo.

NITROZODERIVAT, compuși organici ce conțin nitrozogrupa $N = O$, conectată direct cu atomul de carbon.

NITRURARE, introducerea unei nitrozogrupe într-o moleculă a unui compus organic; procedeu tehnologic în metalurgie.

NITRURĂ DE BOR, compus din bor cu azot, BN; Nitrură de siliciu, compus chimic ai siliciului cu azotul, Si_3N_4 .

NITRURI, compuși chimici binari ai azotului cu elemente mai electropozitive, azoturi.

NITUIRE, procedeu tehnologic de unire a plăcilor de material prin nituire cu ajutorul niturilor.

NITULIDE, familie de insecte coleoptere.

NIVAȚIE, procese complexe de denu-dare asociate cu influența stâncilor în-zăpezite asupra rocilor de munte.

NIVEL DE SEMNIFICARE, criteriu statistic și probabilitate de a respinge ero-nat ipoteza verificată, atunci când este adevărată.

NIVEL DETRAI, indicator socio-econo-mic, care reflectă gradul de satisfacție a nevoilor raționale și a capacităților ma-teriale și financiare ale populației de pe un anumit teritoriu, a unor grupuri so-cio-demografice sau socio-profesionale sau a țării, în general; v. **TRAI**.

NIVEL OPERATIV, nivel de manage-ment militar.

NIVEL STRATEGIC, nivel de manage-ment militar.

NIVEL TACTIC, nivel de management militar.

NIVEL TEHNOLOGIC, ramuri ale in-dustriilor conexe, care au un singur nivel tehnic.

NIVEL TROFIC, totalitate de organisme reunite prin tipul de nutriție.

NIVELĂ, instrument, cu ajutorul căru-ia se verifică poziția orizontală a liniilor și suprafețelor sau se măsoară unghi-urile mici de înclinare.

NIVELELE LANDAU, valori cuantifica-te ale energiei particulelor încărcate ce se deplasează într-un plan perpendicu-lar pe câmpul magnetic.

NIVELMENT, metode, procedee, lu-crări și operații prin care se determină altitudinea unui punct terestru.

NIVELMETRU, dispozitiv de măsurare.

NIVELUL MĂRII, poziția suprafeței li-bere a apei din mări și oceane, măsu-rată pe verticală față de o origine de referință convențională.

NIVELUL OCEANULUI MONDIAL, ni-velul mării, înălțimea suprafeței libere a apei liniștite în oceane și mări, în for-mă similară cu geoidul Terrei.

NIVELUL ZERO, nivelul oceanului, ni-velul mării, înălțimea apei de suprafața a mărilor și oceanelor.

NIVELURILE ÎNVĂȚĂMÂNTULUI, v. **ÎNVĂȚĂMÂNT**.

NIVELURILE LIMBII, concept operato-riu în lingvistică și semiotică, echiva-lent uneori cu alți termeni ca plan, pali-er, rang, dimensiune, care desemnează diverse componente în descrierea ling-vistică; nivelul presupune capacitatea de combinare a mai multor unități pen-tru a realiza o unitate complexă.

NIZAM, (în Evul Mediu, în Țările Ro-mâne), denumire dată statutului unei bresle în care se specificau drepturile și îndatoririle membrilor acesteia; soldat din armata turcească; titlu dat suvera-nilor din Hyderabad (India).

NOA, Fragă albă, hibrid de viță-de-vie din specia *Vitis labrusca*. Se cultivă pe întreg teritoriul RM. Din noa se prepa-ră vinul alb de desert „Fraga”.

NOAPTE POLARĂ, Nopti Albe, nopți luminoase care au loc, când la miezul nopții centrul Soarelui coboară cu cel mult 7° sub orizont; perioada în care Soarele nu se ridică deasupra orizontu-lui mai mult de o zi.

NOAPTE, interval de timp cuprins în-tre apusul Soarelui și răsăritul lui.

„**NOAPTEA CUȚITELOR LUNGI**”, „Operațiunea Colibri”, a avut loc în Germania între 30 iunie și 2 iulie 1934, când regimul nazist a executat cel puțin 85 de oameni din motive politice. Ma-joritatea celor uciși erau membri ai „Batalioanelor de asalt”, o organizație paramilitară nazistă.

„**NOAPTEA SFÂNTULUI BARTO-LOMEU**”, masacru comis asupra protestanților din Franța. Masacrul a fost declanșat de puterea de stat în noaptea dintre 23 și 24 august 1572, zi în care în calendarul romano-catolic este comemorat Sfântul Bartolomeu; a devenit simbolul fanatismului religios.

„**NOAPTEA SFINTEI VALPUGIA**”, săr-bătoare de origine germană care are

loc în noaptea de 30 aprilie/1 mai a fiecărui an. Denumirea vine de la sfânta Walpurga, a cărei zi este pe 1 mai. Sărbătoarea este practică de către unii creștini din Germania, Olanda, Cehia, Suedia, Estonia, Letonia și Finlanda, dar și de unii sataniști din SUA.

NOBELIU, (Nobelium), No, element transuranic radioactiv din seria actinidelor. Nr. at. 102. A fost obținut prin bombardarea plutoniului (^{241}Pu) cu ioni de oxigen ($^{16}\text{O}_2^+$). Perioada de înjumătățire - câteva secunde.

NOBIL, aristocrat, gentilom, patrician, senior, (rar) magnat.

NOBILIME, categorie socială cuprinzând posesorii de feude și de titluri ereditare sau pe foștii feudali și pe descendenții lor, care au păstrat unele privilegii de castă; aristocrație; nobilii dintr-o epocă, regiune, localitate; categorie socială privilegiată, din elemente ale clasei dominante, care deține un titlu de noblețe.

NOCARDIACEE, familie de bacterii din clasa actinobacteria.

NOCARDIOSIS, boală infecțioasă gravă (mai puțin gravă) sau cronică, comună omului și animalelor, cauzată de bacteriile anaerobe ale solului din grupul Actinomycetales, care sunt atribuite genului Nocardia.

NOCIVITĂȚI PROFESIONALE, factori ai mediului de producție și ai procesului de muncă care direct sau indirect pot fi cauza perturbării sănătății lucrătorilor, inclusiv sub formă de boli profesionale.

NOCTILIONIDE, familie de mamifere chiroptere.

NOCTILUCA, gen de protiste heterotrofe marine din filumul dinoflagelata.

NOCTUIDE, (Noctuidae), cea mai mare familie de fluturi de noapte de lepidoptere.

NOCTURNĂ, compoziție muzicală alcătuită dintr-o suită de mici piese muzicale (asemănătoare cu suita) și cântată de obicei noaptea.

NOD DE CALE FERATĂ, stație de cale ferată.

NOD DE COMUNICAȚIE, termen de referință în tehnologia informațiilor privitor la un grup de computere interconectate.

NOD DE TRANSPORT, locul de concentrare al unuia sau mai multor moduri de transport, convergență sau divergență a rutelor de transport (cel puțin trei), unde se fac transbordări de mărfuri, transfer de pasageri, sortare de vehicule cu fluxuri mari de marfă și de pasageri.

NOD GORDIAN, potrivit unei legende grecești, nod foarte complicat, cu care Gornos, devenit mai târziu rege al Frigiei, ar fi legat jugul de oiștea calului său, închinat lui Zeus. Un oracol prezisese, că acela, care va fi în stare să desfacă nodul, va deveni stăpânul Asiei. Alexandru Macedon ar fi tăiat nodul cu sabia, îndeplinind astfel prezicerile oracolului.

NOD HIDROTEHNIC, construcție hidraulică.

NOD, fiecare dintre cele două puncte de intersecție ale planului orbitei unui corp din sistemul solar (planetă, cometă) cu ecliptică; Nodul ascendent al orbitei; porțiune a undei staționare, în care amplitudinea oscilațiilor este nulă; unitate de măsură extra sistem pentru viteză, egală cu o milă marină pe oră. $1\text{N} = 1,852 \text{ km/oră} = 0,514 \text{ m/sec}$. Este folosită în navigația maritimă; loc de îmbinare a mai multor elemente ale unei grinzi, ferme ori ale unui cadru, situate sub un anumit unghi unul față de altul; nod de comunicații, punct de legătură a mai multor artere de căi de comunicație (căi ferate, autodrumuri, linii aeriene) sau punct de funcționare comună a câtorva stații de cale ferată;

nod marinăresc, legătură a capetelor unui cablu, fir ș. a. prin care se obține o buclă, mod special de înnodare; punct singular al unei ecuații diferențiale, în care intră toate curbele integrale, ce trec prin punctele unei împrejurimi suficiente de mici a lui. Se deosebesc: nod obișnuit, nod degenerat, nod singular, nod diacritic.

NODOZITATE, proeminență la articulațiile corpului sau a unei părți a lui.

NOE, conform Bibliei, drept-credinciosul salvat de cataclism (potop) datorită încrederii lui în cuvântul divin.

„NOEL”, cântec de Crăciun apărut în Franța în sec. al XV-lea.

NOGAI, populație mongolă turcizată răspândită în diverse regiuni dintre Marea Caspică, Marea Neagră și Marea Azov; persoană care aparține acestei populații.

„NOI”, revistă lunară pentru adolescenți, 1930.

NOLANA, gen de plante cu flori din familia Solanaceae.

NOM, cântec religios al vechilor greci pentru solist, acompaniat de țiteră sau de fluier, adresat unui zeu și alcătuit dintr-o invocație, o povestire mistică din viața acestuia și o rugăciune.

NOMAD, persoană, colectivitate care nu are așezare statornică într-un loc, care se mută dintr-un loc în altul, care rătăcește.

NOMĂ, cangrenă umedă a mucoasei cavității bucale și pielii feței.

NOMENCLATURA HĂRȚII, sistem de notare individuală a foilor hărții geografice.

NOMENCLATURĂ BINARĂ, nomenclatura binominală, principiu de notare a plantelor, animalelor și microorganismelor.

melor cu nume dublu, după gen și după specie; sistemul binominal științific actual de denumire a speciilor.

NOMENCLATURĂ BIOLOGICĂ, sistem de denumiri științifice în biologie pentru grupuri de organisme.

NOMENCLATURĂ BOTANICĂ, reguli internaționale de clasificare a plantelor.

NOMENCLATURĂ CHIMICĂ, vocabularul termenilor întrebuițați în chimie.

NOMENCLATURĂ GENETICĂ, denumirea științifică a genelor, unități ale eredității la organisme vii.

NOMENCLATURĂ, listă de termeni, denumiri, categorii, care se folosesc într-o știință, ramură a tehnicii, în artă ș. a; tabel ce cuprinde specificarea posturilor, serviciilor, funcțiilor administrative dintr-o întreprindere, instituție sau organizație; totalitatea termenilor întrebuițați într-o anumită specialitate sau într-un anumit domeniu de activitate, de obicei organizati metodice; efectiv concret de personal, a cărei numire sau investire în funcție este de competența organelor locale sau centrale.

NOMINAL, valoarea indicată pe semnele monetare, acțiuni, obligații (valoarea nominală); prețul indicat în catalogul de prețuri sau chiar pe marfă (preț nominal).

NOMOGENEZĂ, concepție evoluționistă înaintată în 1922 de către L. Berg ca alternativă a darwinismului.

NOMOGRAFIE, ramură a matematicii ce studiază metodele de reprezentare grafică a dependențelor funcționale; Nomogramă.

NONĂ, interval cuprins între două note ale gamei aflate la distanță de două trepte.

NONE, în vechiul calendar roman, ziua a 7-a din martie, mai, iulie, octombrie și a 5-a zi a tuturor celorlalte luni.

NONET, formație muzical-artistică alcătuită din nouă persoane.

NONSENS, ceea ce este lipsit de sens, de rațiune.

NON-STOICHIOMETRIE, necorespondență observată a compoziției chimice a compusului cu concentrația nodurilor subrețelelor cristaline, unde pot fi amplasați atomi ai diferitelor componente ale compusului.

NOOCRAȚIE, dominație a intelectualității.

NOOLOGIE, teorie idealistă potrivit căreia omul este influențat de o forță superioară.

NOOSFERĂ, termen folosit în știință pentru desemnarea unei noi etape în dezvoltarea biosferei, etapă care se datorează activității conștiente a societății umane.

NOPTAR, (Myotis), gen de chiroptere nocturne din familia vespertilionidelor.

NOPTICOASĂ, (Hesperis), gen de plante erbacee, bienale sau perene din familia Crucifere.

NOPTIȚĂ, (Mirabilis jalapa), plantă ierboasă, multianuală din familia Nyctaginaceae.

NORADRENALINĂ, mediator al sistemului nervos simpatic din grupa catecolaminelor, hormon al substanței medulare a suprarenalelor.

NORD, unul dintre cele patru puncte principale ale orizontului.

NORDERNEY, stațiune climaterică din Germania.

NORI CIRRUS, nori subțiri fibroși de culoare albă cu strălucire mătăsoasă, situați la altitudini mari.

NORI CUMULUS, unul dintre principalele tipuri de nori, având forma unor

rotocoale, turnuri, munți „cu cupole”, se formează la altitudinea de peste 1000 m.

NORI NIMBUS, nori groși de altitudine medie și joasă, în culori întunecate, formați din picături de apă, produc precipitații atmosferice.

NORI SIDEFII, nori cirrus subțiri, transparenți, situați la altitudini mari.

NORI STRATOSFERICI, nori subțiri translucizi, ce se formează în timpul iernii în stratosfera Arcticii și Antarcicii la altitudini de 12-25 km și la temperaturi sub -78, -88 °C.

NORI STRATUS, nori de nivelul inferior, sub forma unui strat uniform de culoare gri, fără contururi definite.

NORI, acumularea în atmosfera în stare suspendată a produselor de condensare a vaporilor de apă sub formă de picături minuscule de apă, cristale de gheață sau ambele împreună, vizibili cu ochiul liber.

NORIA, după denumirea uneia dintre primele mașini de ridicat apă, instalație utilizată pentru transportul materiilor prime și al produselor finite în fabricile de produse alimentare și făină, în construcții pentru ridicarea materialelor în vrac - pietre zdrobite, pietriș, nisip, minereuri, ciment și altele.

NORICUM, provincie romană, organizată pe teritoriul de astăzi al Austriei în timpul lui August (27 î. Hr. - 14 d.Hr.).

NORII LUI MAGELLAN, cele două sisteme de stele (galaxii) mai apropiate de Galaxia noastră și mai strălucitoare din emisfera australă a cerului. Prima descriere a norilor lui Magellan îi aparține lui A. Pigaffeta, participant la expediția lui Magellan.

NORILSK, oraș în teritoriul regiunii Krasnoiarsk, unul dintre cele mai reci orașe din lume, opt luni pe an temperaturile aerului sunt negative.

NORIT, rocă magmatică, material de construcție.

NORMA DE REACȚIE, în genetică, limitele în care se poate schimba manifestarea fenotipică a unor gene sau genotipul în ansamblu în funcție de condițiile mediului ambiant.

NORMA PROFITULUI, beneficiul în raport cu valoarea capitalului investit.

NORMALĂ, la o curbă în punctul dat, linia ce trece prin acest punct și este perpendiculară pe linia tangentă în același punct al curbei.

NORMALIZAREA OȚELULUI, prelucrare termică prin încălzire peste punctele critice superioare, menținere un timp la acest regim și răcire lentă în aer.

NORMANZI, normani denumire dată în Evul Mediu triburilor germanice, care populau peninsula Scandinavă și insulele vecine.

NORMAREA MUNCII, procesul de determinare a costurilor de muncă necesare pentru obținerea anumitor rezultate într-o anumită perioadă de timp.

NORMATIV IGIENIC, indice calitativ și cantitativ minim și/sau maxim admisibil, stabilit prin cercetări în urma estimării riscului, care delimitează valorile factorilor mediului de viață din punct de vedere al siguranței și inofensivității lor pentru sănătatea și viața omului.

NORMATIV, indice de conformitate.

NORMATIVE ÎN CONSTRUCȚII, cadru normativ cu privire la îndeplinirea lucrărilor în domeniu.

NORMĂ CLIMATICĂ, valoare meteorologică definită ca media aritmetică a datelor măsurărilor meteorologice pe un termen lung.

NORMĂ DE HRANĂ, necesarul de substanțe nutritive ale unui animal timp de 24 de ore.

NORMĂ DE IRIGARE, volumul de apă necesar pentru irigarea unui hectar de teren cultivat cu o plantă concretă.

NORMĂ DE ÎNSĂMÂNȚARE, numărul optimal de semințe destinate încorporării în sol pe o unitate de suprafață.

NORMĂ DE UDARE, volumul de apă dată solului în cursul unei udări.

NORMĂ JURIDICĂ, mod de conduită a cetățenilor, stabilit prin lege; regulă de conduită cu caracter general și impersonal, emisă de organele de stat competente, a cărei aplicare poate fi asigurată prin constrângere.

NORMĂ MORALĂ, model sau recomandare privind respectarea principiilor, îndeplinirea datoriilor și regulilor morale; Normă etică.

NORMĂ SOCIALĂ, v. **NORMĂ**.

NORMĂ TEHNICĂ/TEHNOLOGICĂ, act normativ cu privire la executarea operațiilor tehnologice.

NORMĂ, criteriu de apreciere, de reglementare; indicator optim al unui procedeu tehnologic; în matematică, generalizare a noțiunii de valoare absolută a unui număr; regulă sau mod de comportare, stabilit prin lege sau tradiție; sistem de reguli/instrucțiuni care privește din mai multe puncte de vedere, uzajul unei limbi date.

NORME PEDAGOGICE, v. **NORMĂ**.

NORME ȘI REGULI DE CONSTRUCȚIE, cadru normativ în domeniu.

NOROCENI, Orhei, Ghetlova.

NOROI DE FORAJ, fluid de foraj pe bază de petrol.

NOROI ÎN FLUX, fenomen geologic, tip de alunecare de teren.

NORVEGIENI, nație, popor, populația de bază (98%) a Norvegiei.

NORWICH, oraș în Marea Britanie, centrul regiunii Norfolk.

NOSEMA, (*Nosema apis*), gen de protozoare parazitare intracelulare zygomycote.

NOSEMOZĂ, boală parazitată a albinelor cu înfrângerea epiteliului mezentereului, cauzată de microsporidele simple din subclasa *Nosema apis* și/sau *Nosema ceranae* care se dezvoltă intracelular.

NOSOGEOGRAFIE, compartiment al geografiei medicale ce studiază răspândirea geografică a bolilor omului.

NOSOLOGIE, compartiment al medicinei și biologiei științifice consacrată învățaturii despre boală.

NOSTOC, gen de cianobacterii din familia nostocacee.

NOSTRO, cont bancar deschis peste hotare la corespondentul său.

NOTAR, funcționar public investit cu atribuția de a autentifica acte juridice, de a legaliza semnături, de a elibera copii legalizate, certificate etc.

NOTATIȚĂ, (*Phalaropus*), gen de păsări semiacvatice din ordinul caradriiformelor.

NOTAȚIE MUZICALĂ, (lat. *notatio* – cercetare), totalitatea semnelor grafice, folosite pentru reprezentarea sunetelor muzicale și a modului de interpretare a muzicii.

NOTĂ DIPLOMATICĂ, document oficial, prin care un stat comunică altui stat punctul său de vedere într-o anumită problemă.

NOTĂ ȘCOLARĂ, v. **SISTEM DE NOTARE**.

NOTĂ, semn convențional care servește pentru reprezentarea grafică a unui sunet muzical.

NOTO, oraș pe insula Sicilia, Italia, monumente istorice și arhitectonice din antichitate și din Evul Mediu, oraș inclus pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

NOTODONTIDE, familie de fluturi de noapte din familia lepidoptera.

NOTOEDROSIS, boală parazitară cronică a diferitor rase de mamifere, cauzată de căpușele genul Notoedres și care e însoțită de scărpinatul pielii și dermatite.

NOTOFAGUS, gen de plante angiosperme din familia Fagaceae.

NOTOGEA, una din împărățiile faunistice ale uscatului.

NOTORICTIDE, familie de mamifere marsupiale din ordinul notorictomorfa.

NOTOTENIIDE, familie de pești marini din ordinul perciformelor.

NOTOZAR, (Nothosaurus), subordin de reptile dispărute din ordinul Nothosauria.

NOTTINGHAM, oraș în Marea Britanie, cu suburbiile formează aglomerația Marelui Nottingham, centru administrativ al comitatului Nottinghamshire.

NOȚIUNE, formă logică fundamentală a gândirii omenești care reflectă caracterele generale, esențiale și necesare ale unei clase de obiecte; concept; cunoștințe generale despre valoarea, sensul unui lucru; idee, concepție despre ceva; cunoștințe, principii generale de bază într-un anumit domeniu.

NOUA CALEDONIA, Nouvelle-Calédonie, unitate teritorială specială a Franței în Melanesia, în Oceanul Pacific.

„**NOUA ORDINE**”, unul dintre conceptele cheie ale ideologiei socialismului național.

NOUA SCOȚIE, regiune istorică și provincie din estul Canadei.

NOUA ZEELANDĂ, stat insular situat în S-V Oceanului Pacific. Capitală: Wellington. Din 3 mai 1841 Noua Zeelandă devine colonie britanică separată, beneficiind, din 1852, de o largă autonomie internă.

NOUAKCHOTT, capitala Mauritaniei, cel mai mare oraș și principalul centru economic, științific și cultural al țării.

NOUĂ ȘTIINȚĂ ISTORICĂ, direcție în știința istorică bazată pe o abordare interdisciplinară a studiului societății.

NOUĂ, cifră și număr natural.

NOUL AMSTERDAM, numele inițial olandez pentru New York în anii 1626-1664.

NOUL ROMAN FRANCEZ, numit și „roman experimental”, „roman alb”, „roman al obiectelor”, este cel mai adesea o scriere ce sună atemporal, în ciuda faptului că datarea evenimentelor nu lipsește. Atitudinea față de realitate e fie notație rece și impersonală, iar autorul e rupt de realitatea timpului său.

NOUL TESTAMENT DE LA BĂLGRAĐ, prima traducere integrală în limba română a Noului Testament, publicat în 1648 la Bălgrad (astăzi, Alba Iulia), în timpul principelui Gheorghe Rákóczi, sub coordonarea arhiepiscopului Simion Ștefan.

NOUL TESTAMENT, parte a Bibliei, culegere de „cărți sfinte” recunoscută numai de creștini. Cuprinde patru Evanghelii, „Faptele apostolilor”, „21 epistole ale apostolilor” și „Apocalipsul”.

NOUMÉA, centru administrativ al Noii Caledonii, în Oceanul Pacific.

NOU-NĂSCUT, copil, începând din ziua nașterii până în a 28-a zi a vieții.

NOUVEAU RICHE, v. PARVENIT.

NOVA IGUAÇU, oraș în statul Rio de Janeiro, face parte din zona metropolitană Greater Rio de Janeiro, în Brazilia.

NOVAC, (Aristichthys nobilis), crap cu cap mare bentopelagic dulcicol zooplantonofag din familia ciprinidelor.

NOVAC, personaj al unui ciclu de legende și cântece epice românești, sârbo-croate și bulgare, înzestrat deseori cu trăsături proprii personajelor din povești.

NOVACI, Călărași, Tuzara.

NOVAIA JIZNI, UATSN, Ofatinți.

NOVAIA NICOLAEVCA, Ungheni, Mănoilești.

NOVECENTO, doctrină estetică, direcție în arta plastică, arhitectura și literatura italiană în anii 1920-1930, orientată spre revenirea la spiritul clasic renesanțist, restabilirea tradițiilor, întrerupte de avangardismul de la începutul sec. XX.

NOVI SAD, oraș, centru administrativ al regiunii autonome Voivodina, în Serbia; port pe Dunăre.

NOVICE, persoană care a intrat de curând într-o mănăstire și trebuie să facă un anumit stagiu pentru a se călugări.

NOVO MESTO, oraș în Slovenia.

NOVOCOTOVSC, UATSN, Frunză.

NOVOSAVIȚAIA loc.st.c.f., UATSN, Frunză.

NOVOSIOLOVCA, Taraclia, Novosiolovca.

NOVOVLADIMIROVCA, UATSN, Băcioc.

NOWY SĄCZ, oraș în Voievodatul Polonia Mică din sud-estul Poloniei.

NOXE PROFESIONALE, noxe de producție, nocivități industriale.

„**NTSC**”, (National Television System Committee), Comitetul pentru un Sistem Național de Televiziune din SUA.

NUANȚĂ, (fr. nuance - diferență fină), rezultat al amestecului fizic dintre două culori asemănătoare.

NUBIA, regiune istorică în N-E Africii, la sfârșitul sec. al X-lea î. Hr. se constituie un regat nubian, cu reședința la Napata, pe Nil, în sec. al IV-lea d.Hr., statul nubian este cucerit de Regatul Aksum.

NUBIENI, populația din Egipt și Sudan. Numără cca 1,5 mln. oameni (1970). Vorbesc limba nubiană și arabă. Practică islamul.

NUC, (Juglans), gen de plante arborescente din familia Juglandaceae. Majoritatea soiurilor și formelor de cultură aparțin nucului comun. Se cultivă în Turcia, România, RM, Italia, Franța, SUA ș.a.

NUCA VOMICĂ, (Strychnos nux-vomica), arbore din familia Loganiaceae.

NUCAR, (Nucifraga caryocatactes), alunar, gaiță de munte, pasăre din familia corvidelor, ordinul passeriformelor.

NUCĂ DE MANCIURIA, plantă din genul nucilor.

NUCĂ, fruct bi- sau policarpelar, de obicei monosperm, indehiscent. Are pericarp lignificat, neconcescut în tegumentul seminal. Fructe nuciforme.

NUCĂRENI, Telenești, Nucăreni.

NUCLEAZE, fermenți din clasa hidrolazelor care participă la scindarea legăturilor internucleotidice în moleculele acizilor nucleici.

NUCLEE BAZALE, acumulări de corpi neuronali din cadrul sistemului ner-

vos central; concentrare de substanță cenușie în stratul de substanță albă al emisferelor cerebrale la vertebrate.

NUCLEE DE GALAXII, regiunile centrale ale galaxiilor ce ies în evidență pe fundalul galaxiilor cu luminozitate ridicată datorită concentrației mari de stele.

NUCLEOCAPSIDĂ, genom viral încapsulat într-o membrană proteică.

NUCLEON, termen de referință în fizică și chimie privind denumirea generică a particulelor care compun nucleul atomic, protonii și neutronii.

NUCLEOSINTEZA PRIMARĂ, sinteză nucleară primară, totalitate de procese ce duc la formarea compoziției chimice primare a unei substanțe.

NUCLEOSINTEZĂ, în natură, totalitatea proceselor ce duc la formarea întregii diversități observate de elemente chimice.

NUCLEOTIDE CICLICE, nucleozide monofosfați în care radicalul acidului fosforic este legat cu grupa hidroxil a ribozei în pozițiile 3' și 5', mai rar, 2' și 3'.

NUCLEOZIDE, glicozide alcătuite din resturi de bază azotată și glucid, de regulă D riboza sau D dezoxiriboza.

NUCLEOZOM, unitatea structurală fundamentală a cromatinei ce asigură primul nivel de împachetare a ADN-ului în nucleul eucariotelor.

NUCLEU ATOMIC, partea centrală, compactă a atomului, unde este concentrată toată sarcina sa pozitivă și peste 99,94 la sută din masă.

NUCLEU CELULAR, organit obligatoriu la unele organisme monocelulare și la toate pluricelulare unde se păstrează informația genetică.

NUCLEU, de silex, epoca pietrei; termen de referință în algebra liniară și analiza funcțională.

NUCLEUS, în apicultură, o mică familie de albine destinată păstrării temporare a matcăi reproductive sau încrucișării unei măci tinere.

NUCLID, tip de atom, nucleul căreia este caracterizat printr-o sarcină specifică și un număr de masă.

NUCȘOR, (Myristica), gen de plante angiosperme din familia Myristicaceae.

NUCULĂ, fruct mărunț nedehiscent cu o sămânță cu pericarp lignificat.

NUD, v. CARNĂȚIE.

NUDISM, doctrină socială și procedeu fizioterapeutic.

NUFĂR ALB, (Nymphaea alba), plantă acvatică perenă din familia Nymphaeaceae.

NUFĂR GALBEN, (Nuphar luteum), plantă acvatică erbacee, perenă din familia Nymphaeaceae.

NUFĂR, gen de plante acvatice din familia Nymphaeaceae.

NUFĂRUL ALB, stațiune balneară în or. Cahul, Republica Moldova.

NUKU'ALOFA, capitala statului Tonga.

NUKUS, No'kis, oraș în Uzbekistan, capitala Republicii Karakalpakstan.

NU-MĂ-ATINGE, (Impatiens noli-tangere), specie de plante din familia Balsaminaceae.

NUMĂR ATOMIC, numărul de ordine al elementului chimic în tabelul periodic al elementelor. Este egal cu numărul de protoni din nucleul atomic sau cu numărul de electroni din învelișul electronic al atomului neutru. Se notează prin Z; Număr cuantic, starea unui electron într-un atom; Număr de coordinație, concept utilizat pe scară largă în chimia compușilor complecși și în descrierea structurii cristalelor;

Număr de masă, numărul total de protoni și neutroni dintr-un nucleu atomic. Reprezintă un număr întreg foarte apropiat de valoarea masei atomice a izotopului unui element chimic dat.

NUMĂR BINAR, text sau instrucțiuni ale procesorului computerului sau orice alte date folosind un sistem cu două simboluri.

NUMĂR CARDINAL, caracteristică a mulțimilor, ce nu variază la trecerea de la această mulțime la orice altă mulțime de aceeași putere.

NUMĂR COMPLEX, număr de formă $x + iy$, unde x și y sunt numere reale, iar i este așa-numita unitate imaginară; x se numește partea reală, iar y este partea imaginară a lui z .

NUMĂR COMPUS, număr natural ce nu este prim, adică are divizori, alții decât unu și el însuși.

NUMĂR DE ORDINE, v. **NUMĂR TRANSFINIT**; **NUMĂR**.

NUMĂR IRAȚIONAL, număr, ce nu este rațional, adică nu este număr întreg sau fracționar.

NUMĂR MIXT, un număr ce are părți întregi și fracționare.

NUMĂR NAPIER, limită la care tind numerele n la o creștere nelimitată a numerelor n .

NUMĂR PERFECT, număr întreg pozitiv, egal cu suma tuturor divizorilor săi adevărați.

NUMĂR PRIM, număr întreg pozitiv, mai mare decât unu, neavând alți divizori în afară de acesta și numărul unu.

NUMĂR RAȚIONAL, număr ce poate fi reprezentat ca o fracție m/n , unde m și n sunt numere întregi, $n \neq 0$.

NUMĂR REAL, mulțimea numerelor pozitive și negative, cu oricâte zecimale,

care sunt în corespondență unu-la-unu cu punctele de pe o dreaptă infinită.

NUMĂR TRANSCENDENT, număr ce nu este rădăcina unui polinom cu coeficienți întregi.

NUMĂR TRANSFINIT, termen de referință în matematică privind generalizarea noțiunii de număr ordinal.

NUMĂR, termen de referință în matematică privind noțiunea abstractă folosită pentru a exprima cantitatea în rezultatul unei numărări sau al unei măsurări; categorie gramaticală care arată dacă este vorba despre un singur obiect, o totalitate, o însușire sau mai multe. Inițial, a existat sub formă concret-lexicală, în sensul că se folosea un cuvânt pentru a denumi un singur obiect și un alt cuvânt pentru a denumi mai multe obiecte.

NUMĂRAREA VOTURILOR, totalizarea sufragiilor.

NUMĂRUL AVOGADRO, termen de referință în fizică și chimie; unitate de măsură; numărul particulelor constituente, de obicei atomi sau molecule, care sunt conținute în cantitatea de substanță dată de un mol.

NUMĂRUL FARADAY, (Constanta lui Faraday), cantitatea de electricitate (F) care la trecerea printr-un electrolit degajă pe electrozi 1 echivalent-gram de substanță. V. **ELECTROLIZĂ**.

NUMĂRUL REYNOLDS, mărime adimensională, ce caracterizează curgerea unui lichid vâcos. Denumit după numele lui O. Reynolds.

NUMĂRUL STROUHAL, criteriul de asemănare pentru fluxuri nestaționare sau procese rapide în lichide sau gaze.

NUMĂRUL π , constantă, egală cu raportul lungimii circumferinței la diametrul acesteia.

NU-MĂ-UITA, (*Myosotis*), miozotis, gen de plante erbacee, perene, biennale sau anuale din familia Boraginaceae.

NUMBAT, (*Myrmecobius fasciatus*), singurul marsupial din familia mirmeobiide ordinul dasyuromorphia, care este activ toată ziua, în permanență în căutare de termite.

NUME DE DOMENIU, termen de referință în tehnologia informațiilor despre un sistem distribuit de păstrare și interogare a unor date arbitrare într-o structură ierarhică.

NUME PREDICATIV, una din părțile componente ale predicatului nominal, cealaltă fiind un verb copulativ.

NUME PROPRIU, substantiv ce denumește individual o ființă, un lucru real sau un concept pentru a le deosebi de alte ființe sau lucruri din aceeași categorie, dar poate desemna de asemenea ceva care există (real sau virtual) și este un unicat.

NUME, cuvânt sau grup de cuvinte care desemnează o ființă sau un lucru, o acțiune, un fenomen, o noțiune etc. și prin care se individualizează o ființă, un obiect etc. dintr-o anumită categorie; termen gramatical generic, folosit pentru denumirea câtorva clase morfologice de cuvinte (substantive, adjective, numerale și pronume), ce se caracterizează prin trăsături comune semantice și de formă.

NUMENIUS, gen de păsări din familia scopolacide.

NUMERAL, parte de vorbire care prezintă o caracteristică numerică a obiectelor.

NUMERAȚIE, totalitate de tehnici pentru reprezentarea și desemnarea numerelor naturale.

NUMERE ALEATORII ȘI PSEUDOALEATORII, numere care pot fi considerate ca valori ale variabilelor aleatorii independente distribuite identic.

NUMERE BERNOULLI, tip de numere combinatorice și polinoame.

NUMERE COMBINATORICE ȘI POLINOAME, denumirea generală a numerelor speciale și a polinoamelor; ce joacă un rol important în rezolvarea problemelor combinatorice.

NUMERE FIBONACCI, elemente ale unui șir numeric 1, 1, 2, 3, 5, 8,... în care fiecare termen următor este egal cu suma celor două precedente.

NUMERE PRIME RECIPROCE, numere întregi, ce nu au divizori comuni, nu sunt egale cu unitatea.

NUMERELE LUI PYTHAGORAS, grup de trei numere naturale, astfel încât un triunghi cu lungimea laturilor proporționale cu aceste numere este dreptunghiular.

NUMERII, una din cărțile Pentateuhului.

NUMIDIA, regat berber în Africa de N, cu capitala la Cirta (azi Constantine), pe teritoriul de E al Algeriei și pe cel de V al Tunisiei de azi. Populat de triburi berbere nomade și seminomade (mileniul I î. Hr.), gravitează în sec. V-III î. Hr. în sfera de influență politică a Cartaginei. Ocupată de vandali (429), este cucerită de bizantini (553). La sfârșitul sec. al VII-lea intră în stăpânire arabă.

NUMIDIDE, familie de păsări din ordinul paseriformele.

NUMISMAT, persoană care colecționează monede și medalii vechi; specialist în domeniu.

NUMISMATICĂ, domeniu de știință despre istoria monedelor și a medaliilor; disciplină auxiliară a istoriei, care se ocupă cu istoricul monedelor, studiind evoluția acestora din punctul de vedere al formei, gravurii, baterii, circulației etc., precum și documentele conținând date referitoare la monede; istoria artei medalierie (ordine, jetoane, medalii ș. a.).

NUMULIȚI, organisme monocelulare fosile din ordinul foraminiferelor.

NUN, persoană care însoțește mirii în ziua oficială a căsătoriei, având anumite atribuții; naș de cununie.

NUNATAK, vârf stâncos izolat care iese deasupra suprafeței ghețarului în locuri cu o grosime relativ mică de gheață.

NUNTĂ, ceremonial care marchează o căsătorie; ansamblul de obiceiuri și rituri populare, care o însoțesc.

NUNȚIU APOSTOLIC, reprezentant diplomatic permanent al Vaticanului în rang de ambasador.

NUȚIALITATE, indicator statistic în demografie, numărul de căsătorii într-o anumit interval de timp.

NURCĂ, numele a două specii de animale din familia mustelide: nurca europeană (*Mustela lutreola*) și nurca americană (*Neovison vison*).

NÜRNBERG, oraș din sudul Germaniei, în ținutul Bavariei. Al doilea oraș din Bavaria după München în ceea ce privește populația și economia.

NUTAȚII, mișcări circulare sau oscilații ale organelor plantelor.

NUTREȚ COMBINAT, amestec omogen de produse de origine vegetală și animală, special preparat pentru hrănirea anumitor rase de animale; Nutreț, furaj.

NUTREȚ CONSERVAT, nutreț suculent preparat din masă verde de plante fără accesul aerului.

NUTRIE, (*Myocastor coypus*), mamifer acvatic din ordinul rozătoarelor, unicul reprezentant al familiei miocastoride.

NUTRIȚIA ANIMALELOR AGRICOLE, proces de administrare a hranei în regim optimal la animale.

NUTRIȚIA ANIMALELOR, activitate zootehnică prin care se asigură valorificarea optimă a furajelor în produse animaliere.

NUTRIȚIA MINERALĂ A PLANTELOR, proces de captare de către plante a ionilor elementelor chimice precum și a dioxidului de carbon și apei din mediul ambiant și folosirea lor pentru procesele vitale.

NUTRIȚIE, totalitate a proceselor ce includ pătrunderea hranei în organism, digestia substanțelor nutritive, absorbția și asimilarea lor; parte componentă a metabolismului.

NUTRIȚIOLOGIE, disciplină științifică care studiază probleme ce țin de diverse aspecte ale nutriției: compoziția alimentelor, procesul de mâncare/hrănire, interacțiunea diferitor tipuri de alimente, efectul alimentelor asupra organismului.

NUTTALLIOSIS, boală protozoară a neparacopitelor, cauzată de paraziți din familia Babesidae, localizați în eritrocite.

NUVELĂ, (lat. novellus – nou), denumire a legii emise după terminarea codificării ce o completează sau o modifică parțial; specie a genului epic, povestire scurtă care cuprinde un singur incident sau eveniment cu un singur conflict.

NUVELETĂ, piesă muzicală compusă dintr-o succesiune de teme scurte, cu caracter liric sau dramatic.

NYAMURAGIRA, (*Nyamlagira*), vulcan activ în grupul Virunga din Republica Democratică Congo, la nord de lac Kivu.

NYMPHAEACEAE, una dintre cele mai vechi familii de plante dicotiledonate.

O

O, o, a optsprezecea literă a alfabetului român și sunetul corespunzător; ca parte de vorbire poate fi: substantiv, adjectiv nehotărât, articol nehotărât, pronume personal și numeral cardinal (genul feminin singular), interjecție; simbol chimic al oxigenului ș.a.

O MIE ȘI UNA DE NOPTI, monument literar medieval arab, celebră colecție de basme arabe.

OAIA DOMESTICĂ, (*Ovis aries*), animal rumegător din familia cavicornelor, subfamilia ovideelor; Oaia albastră himalaiană (*Pseudois nayaur*), oaia de zăpadă (*Ovis nivicola*).

OAIE, (*Ovis aries*), animal de casă rumegător paricopitat din genul *Ovis*, din familia Bovidae.

OALĂ, formă de vas simplă.

OAMENI BUNI, Oameni bătrâni, Oameni buni și bătrâni, denumire dată în documentele moldovenești medievale orășenilor înstăriți (de obicei în vârstă), care erau chemați de către șoltuzul și pârgarii orașelor să participe la soluționarea unor litigii judecătorești, fiscale sau administrative, la perfectarea actelor ș.a.

OAMENI MĂRI, termen introdus în circuit în sec. al XIX-lea de G. Maspero pentru a face referire la inscripțiile popoarelor nordice, care au invadat Egiptul în timpul faraonilor Merneptah și Ramses III.

OAMENI RĂI, denumirea dată în actele moldovenești răufăcătorilor.

OASTE DE LEFEGII, în statul moldovenesc feudal, denumirea detașamentelor de ostași plătiți.

OASTE, armată, oștire; Oaste domnească, oastea mare, oastea mică, Oastea Căzăcească de pe Dunăre, oastea otomană.

OASTE, forțele armate ale unui stat; Armată, oștire; (învechit) Război.

OASTEA CĂZĂCEASCĂ DE PE DUNĂRE, una din denumirile uzuale ale căzăcimii de pe Dunăre.

„OASTEA MOLDOVEI”, ziar al Ministerului Apărării al RM, 1992.

OASTEA MOLDOVENEASCĂ, armata statului moldovenesc feudal. Se deosebea oastea mică, formată din boieri și din steaguri de slujitori (curteni, călărași, dărăbani ș.a.) și oastea cea mare sau oastea de țară, din care făceau parte orășenii și țăranii.

OAZĂ, (lat. oasis, gr. Oasis, denumire a unei localități în deșertul Libiei), porțiune de teren într-un deșert sau semi-deșert, acoperită cu vegetație arborescentă și ierboasă; „insule” de creștere a vegetației lemnoase și ierboase.

OBELISC, monument în formă de stâlp, de regulă, în patru muchii, cu vârf piramidal ascuțit.

OBERRAMMERSGAU, stațiune climaterică montană din Germania.

OBERHOF, stațiune climaterică montană din Germania.

OBERLIHT, deschizătură.

OBERSTDORF, stațiune climaterică montană din Germania.

OBERTON, ton adăugat celui de bază.

OBERWIESENTHAL, stațiune climaterică montană din Germania.

OBEZI, în Moldova medievală, cătușe de lemn, în care se băgau picioarele robilor, prizonierilor și celor arestați; instrument de tortură din Evul Mediu.

OBEZITATE, (lat. obesitas, de la *obesus* – gras), acumulare abundentă a țesutului lipidic în organism; Adipozitate, lipomatoză.

OBI, Ob, al doilea cel mai lung din Asia, după râul Yangtze.

OBICEI JURIDIC, obiceiul pământului, lege nescrisă.

OBICEI, (habitat), normă socială, regulă prevăzută pe parcursul vieții oamenilor ca urmare a utilizării efective a acestuia de mult timp; mod de a se purta, a se îmbrăca etc. comun unui popor, unui grup de oameni etc.

OBICEIUL PĂMÂNTULUI, denumire specifică dată cutumei în țările române în Evul Mediu.

OBICEIURI PĂRCĂLĂBEȘTI, în Statul Moldovenesc feudal, norme juridice care fixau atribuțiile părcălabilor.

OBIECT ZBURĂTOR NEIDENTIFICAT (OZN), corp în mișcare sau staționar observat vizual în atmosferă sau în afa-

ra atmosferei Pământului, care nu poate fi identificat ca obiect natural cunoscut sau obiect artificial (avion, rachetă, balon).

OBIECT, element, materie asupra căreia e îndreptată gândirea, activitatea intelectuală a omului.

OBIECTIV PORTATIV, dispozitiv optic folosit în aparatele de fotografiat, camerele de filmat, la filmările de televiziune și video pentru obținerea unor imagini optice de performanță ale subiecților.

OBIECTIV VARIABIL, dispozitiv optic pentru fotografiat sau filmat cu distanță focală variabilă, care conține mai multe componente optice mobile.

OBIECTIV, care există în afara conștiinței omenești și independent de ea; care are însușirea de a reda realitatea în mod nefalsificat, detașat de impresii subiective; dispozitiv optic îndreptat spre obiectul de observare sau fotografieră, care fiind rotit cu 180° în jurul axei sale în raport cu obiectul, redă o imagine reală și clară; sistem optic, care formează imaginea reală și inversată a obiectului pe un ecran, pe o peliculă sau în câmpul vizual al ocularului; Ocular.

OBIECTIVISM, doctrină susținând capacitatea intelectului uman de a ajunge la o cunoaștere sigură, controlabilă în opoziție cu scepticismul și relativismul.

OBIECTIVITATE, imparțialitate, nepărtinire, lipsă de idei preconcepute în aprecierea, în raționamentul cui-va; categorie a teoriei cunoașterii care desemnează valoarea și adecvarea cunoștințelor la obiectul lor.

OBILENI, Hâncești, Obileni.

OBIȘNUINȚE, acțiuni automatizate, a căror executare devine pentru om o necesitate.

OBLEȚ MARE, (Chalcalburnus), gen de pești din familia ciprinidelor.

OBLEȚ, (Alburnus alburnus), solean, albișoară, pește de apă dulce din familia ciprinidelor.

OBLICĂ LA O LINIE DREAPTĂ, linia dreaptă ce intersectează această linie sub un unghi diferit de unghiul drept.

OBLIGAȚII MONETARE, obligații ale persoanelor fizice sau juridice de plată a banilor altor persoane fizice sau juridice; obligațiile statului de a-și onora ordinele de plată pentru achizițiile făcute, pentru pensii și alte prestații sociale, pentru a răscumpăra obligațiunile și de a întoarce împrumuturile etc.

OBLIGAȚIUNE, titlu de valoare care atestă calitatea de creditor a deținătorului ei față de emitent, emitentul obligându-se să plătească deținătorului obligațiunii o sumă anuală fixă, numită cuponul obligațiunii, pe întreaga perioadă de valabilitate a acesteia; obligațiune convertibilă în acțiuni, obligațiune emisă de societăți pe acțiuni, obligațiune externă, obligațiune indexată, obligațiune participativă, obligațiuni de stat

OBLIGEANĂ, (Acorus), gen de plante perene din familia Araceae.

OBLITERARE, în medicină, închiderea unui organ cavitătar, canal sau vas în urma concreșterii în lumenul acestuia a țesutului conjunctiv.

OBNUBILARE, în medicină, varietate de întunecare a cunoștinței.

OBOI, (fr. hautbois, de la haut - înalt și bois - lemn), instrument muzical de suflat cu ancie dublă, făcut din lemn.

OBOL; vargă tetraedrică de fier, ce servea în Grecia antică drept unitate bănească până la apariția monedelor; măsură de greutate în Grecia antică; monedă de argint (mai târziu, de aramă), în Grecia antică; monedă de argint sau de aramă de diferite valori, care în Evul Mediu a circulat în mai multe țări europene, inclusiv Moldova.

OBOSEALA METALELOR ȘI ALIAJELOR, proprietatea metalelor de a se rupe sub acțiunea unor tensiuni variabile repetate, mai mici decât rezistența lor de rupere; proces de acumulare treptată a deteriorării structurii metalelor sub influența tensiunilor variabile (ciclice), ceea ce duce la modificarea proprietăților, la formarea fisurilor și distrugerea acestora.

OBOSEALA SOLULUI, epuizarea solului înrăutățirea însușirilor fizice, chimice și biologice ale solului în urma cultivării repetate a aceleași plante agricole pe una și aceeași solă mai mulți ani de-a rândul, reducerea roadei culturii agricole în cazul cultivării sale constante, pe unul și același câmp, fără a fi respectată rotația semănaturilor.

OBOSEALĂ PRIN COROZIUNE, degradarea metalelor sau aliajelor în urma presiunilor dinamice ciclice și a factorilor de mediu.

OBOSEALĂ, stare fiziologică cu caracter temporar, apărută în urma unei activități încordate sau prelungite a organismului.

OBRAȚ, în Moldova medievală, porțiune de teren cu lățimea de o prăjină și lungimea de patru prăjini; veche unitate de lungime, egală cu 26,76 m.

OBREJA NOUĂ, Fălești, Obreja Veche.

OBREJA VECHIE, Fălești, Obreja Veche.

OBROC, Oboroc, în Moldova medievală, danie în produse alimentare, oferită de domni unei mănăstiri; rație alimentară rânduită slujitorilor de la curtea domnilor moldoveni. Din sec. al XVIII-lea, măsură de capacitate egală cu 22 ocale.

OBROC, v. VLADIMIROVCA, UATSN.

OBSERVARE, percepție intenționată, dirijată, planificată și selectivă a obiectelor și fenomenelor din realitatea înconjurătoare; metodă de cercetare științifică în diverse domenii.

OBSERVATOARE ȘI INSTITUTE ASTRONOMICKE, instituții științifice care efectuează observații astronomice, prelucreează și analizează rezultatele lor, determină ora exactă, întocmesc calendare astronomice, studiază activitatea solară ș.a.

OBSERVATOR AEROLOGIC, instituție științifică în cadrul căreia se efectuează lucrări experimentale.

OBSERVATOR ELECTORAL ACREDITAT, persoană delegată de autoritățile publice locale sau organele de partid în birourile electorale, în timpul alegerilor.

OBSERVATOR HIDROMETEOROLOGIC, instituție în subordonarea Serviciului hidrometeorologic.

OBSERVATOR MAGNETIC, dispozitiv de orientare; instituție științifică de studiere a magnetismului terestru.

OBSERVATOR MARIN, far pe malul mării; instituție științifică de studiere a regimului hidrometeorologic al mărilor (oceanelor).

OBSERVATORI NAȚIONALI, persoană delegată de autoritățile publice centrale sau organele de partid în birourile electorale, în timpul alegerilor.

OBSERVAȚIE SELECTĂ, observație în care sunt cercetate unități individuale ale unei populații statistice, selectate folosind un algoritm special

OBSERVAȚIE STATISTICĂ, proces sistemic organizat pentru obținerea datelor de masă dorite; observare directă, observare parțială, observare periodică, observare totală, observație exhaustivă.

OBSERVAȚIE, procedeu al cunoașterii științifice care constă în contemplarea metodică și intenționată a unui obiect sau a unui proces; metodă de învățare, de colectare a materialului; supraveghere a persoanelor sănătoase aflate

în focarul bolilor de carantină și care intenționează să părăsească zona.

OBSESIE, imagine sau idee care urmărește pe cineva fără întrerupere și stăruitor.

OBSIDIAN, rocă vulcanică; unelte în epoca de piatră.

OBSIGĂ, (Bromus), gen de plante erbacee anuale sau perene din familia Poaceae.

OBSTACOLE, piedici speciale, folosite la întreceri de atletism și în hipism. Pot fi naturale (gropi, șanțuri, tranșee, valuri de pământ ș.a.) sau artificiale (șanțuri cu și fără apă, bare, garduri împelitate, ziduri de piatră ș.a.).

OBSTETRICĂ, (din lat. obstetrix – moașă), știință despre fiziologia și patologia gravidității.

OBSTRUCȚIE, prelungire artificială a discuțiilor, pentru a împiedica desfășurarea unei dezbateri sau luarea unei hotărâri; procedeu de lucru al opoziției și tactică de comportare în ședințe ale acesteia; Obstrucție parlamentară.

OBȘTE SĂTEASCĂ, formă de comunitate.

OBȘTE, formă de organizare socială specifică orânduirii feudale, care face legătura între aceasta și orânduirile anterioare și care se caracterizează prin munca în comun și prin îmbinarea proprietății private cu cea colectivă; colectivitate, comunitate, populație, popor.

OBTURATOR, dispozitiv care oferă periodic suprapunerea fluxului de lumină în timpul mișcării filmului în echipamentul de confecționare și proiectie a filmului.

OBUZ, proiectil cu o încărcătură de exploziv aruncat spre obiectiv cu un obuzier sau tun.

OBUZIER, gură de foc de artilerie.

OCARINĂ, instrument popular de suflat.

OCĂ, unitate de măsură pentru capacitate și greutate. În Moldova a fost introdusă în sec. XVII. O. de capacitate era egală cu 1,520 l, fiind împărțită în 4 litre, 8 cinzeci, 16 ciocane și 400 dramuri. O. de greutate se diviza în 4 litre a câte 100 dramuri. Oca mică, măsură falsă, mai mică decât cea legală; Oca tătarească.

OCCIDENTALIZARE, împrumutarea modului de viață vest-european sau anglo-american în domeniul economiei, politicii, educației și culturii, răspândirea valorilor occidentale în întreaga lume.

OCCITANĂ, limbă romanică din grupul occidental, vorbită de provensali în regiunile Gascogne, Languedoc, Limousin, Auvergne și Provence din sudul Franței. I se mai spune și provensală.

OCCITANIA, regiune din sudul Franței, ansamblu de dialecte vorbite de occitani, vechea limbă provensală sau limba trubadurilor.

OCEANARIU, sistem de bazine cu apă de mare, în care sunt crescute și întreținute plantele și animalele acvatice. Sunt construite, de obicei, pe malurile mărilor sau oceanelor în scopuri științifice, decorative și distractive; zooparc marin destinat pentru demonstrarea vieții în condiții marine.

OCEANIA, totalitatea insulelor situate în partea centrală și sud-vestică a Oceanului Pacific, între Australia, Arhipelagul Malaez la V și regiunea lipsită de insule a oceanului la N, E și S.

OCEANOGRAFIE, Oceanologie, știință care studiază procesele fizice, chimice, biologice și geologice, care au loc în oceane, în mările marginale și interioare.

OCEANUL ANTARCTIC, cuprinde cele mai sudice ape ale Oceanului Mondial, luate la sud de 60° latitudine sudică și înconjoară Antarctica.

OCEANUL ARCTIC, este cel mai mic, mai puțin adânc și cel mai rece dintre toate oceanele, situat în jurul Polului Nord, parte a Oceanului Planetar și cel mai mic dintre oceanele Pământului.

OCEANUL ATLANTIC, se găsește între Africa și Europa la est, și America la vest.

OCEANUL INDIAN, este delimitat de Asia la nord, Africa de vest și Australia de est, iar spre sud – de Oceanul Arctic.

OCEANUL PACIFIC, cel mai mare ocean de pe Pământ, parte a Oceanului Mondial, se extinde de la Oceanul Arctic din nord până la Oceanul Antarctic, și este delimitat de continentele Asia și Australia la vest și America – la est.

OCEANUL PLANETAR, Oceanul Mondial, întindere continuă de apă pe globul pământesc, care înconjoară toate continentele și insulele, având compoziție comună de săruri; cea mai mare parte a hidrosferei, care reprezintă un înveliș continuu de apă sărată al globului pământesc. Prin continente și linii convenționale (ultimele trec de-a lungul ridicăturilor submarine) se împarte în 5 oceane.: Antarctic, Arctic, Atlantic, Indian și Pacific, care cuprind și mările adiacente.

OCEANUS, în mitologia greacă, divinitate marină, zeul „fluviului Ocean”, cel mai în vârstă din titani; fiul Gaiei și al lui Uranus. Imaginat ca un fluviu care înconjură întreg Pământul, fiind izvorul primordial al tuturor apelor. Căsătorit cu Tethis, va deveni tatăl oceanidelor.

OCELOT, (*Leopardus pardalis*), mamifer din familia felide.

OCHELARI, aparat optic pentru corecția defectelor de vedere sau pentru pro-

tecția ochilor de praf, fum, gaz, corpuri străine ș.a.

OCHI COMPUS, ochi cu fațete la unele animale.

OCHI DE APĂ, spațiu stabil de apă pură printre gheață imobilizată, la hotarul lor sau în larg. Distingem ochiuri de apă pe râuri și mări.

OCHI FASETAȚI, organ vizual pereche la crustacee, insecte și alte nevertebrate formate din omatidii.

OCHI, (lat. oculus), organ al vederii; complex de muguri formați la lăstarii de viță-de-vie.

OCHILĂ, personaj din poveștile populare moldovenești.

OCHIUL ALB, Drochia, Ochiul Alb.

OCHIUL ROȘ, Anenii Noi, Ochiul Roș.

OCHIUL-BOULUI, (*Troglodytes troglodytes*), pânțaruș și pitulice, specie paseriformă din familia trogloditide.

OCHIUL-BOULUI, soi tardiv de viță-de-vie cu struguri pentru masă. Original din Georgia. În RM este puțin răspândit.

OCHIUL-BROAȘTEI, (*Ranunculus acris*), floare broștească, plantă erbacee, perenă din familia Ranunculaceae.

OCHLOCRAȚIE, puterea mulțimii în forme și haotice a sclavilor.

OCHOTONA, gen de mamifere de talie mică din familia ocotontide.

OCICAT, rasă de pisici cu părul scurt.

OCIMUM, gen de plante din familia Lamiaceae.

OCINĂ, (din sl. veche oticina), denumire dată în Moldova medievală moșiei ereditare. v. **DREPTUL MOLDOVENESC**.

OCLANDA, Soroca, Oclanda.

OCLUZIE DENTARĂ, contactul dintre dinții superiori și cei inferiori; Mușcătură.

OCLUZIE, absorbție volumetrică a gazelor de către metale solide sau topite.

OCNA, Molochiș, râuleț în RM, afluent pe stânga al Nistrului.

OCNAȘ, om condamnat la muncă silnică într-o ocină; pușcărie.

OCNĂ, (muncă silnică), exil combinat cu munca forțată; denumire veche a minelor de sare. În Statul Moldovenesc sarea, ca și toate bogățiile subterane, era proprietatea domniei; mină (mai ales de sare); salină; Chelaria Ocnei.

OCNIȚA or., Ocnița, or. Ocnița.

OCNIȚA, Ocnița, Ocnița.

OCNIȚA, UATSN, Ocnița.

OCNIȚA-RĂZEȘI, Orhei, Cucuruzeni.

OCNIȚA-ȚĂRANI, Orhei, Zorile.

OCOL SILVIC, unitate teritorială de producere în ecologia forestieră. Intră, de obicei, în componența unei gospodării silvice de stat.

OCOL, în Moldova medievală, unitate administrativă, subordonată ținutului; tabără fortificată provizorie; loc îngrădit de păscut pentru vite cornute; loc de odihnă pentru vite la pășunat; Zăvează.

OCOLAȘ, în Moldova medievală, mic dregător care cârmuia ocolul, având atribuții administrative, fiscale și judecătorești.

OCOLINA, Soroca, Ocolina.

OCROTIREA NATURII, sistem de acțiuni, întreprinse cu scopul de a folosi în mod rațional, a restabili, a conserva și a reproduce resursele naturale.

OCROTIREA SĂNĂTĂȚII, sistem de măsuri de stat, sociale și medicale, care au ca scop prevenirea și tratamentul bolilor, păstrarea și sporirea nivelului de sănătate al populației, dezvoltarea armonioasă a omului.

„**OCROTIREA SĂNĂTĂȚII**”, („Окרותиря сэнэтэций”), revistă, din 1958, dublată în limba rusă.

OCRU, pigmenti de oxid de fier ce prezintă un amestec natural de hidroxizi de Fe și de aluminosilicați.

OCTAEDRU, unul dintre cele cinci poliedre regulate.

OCTAN, hidrocarbura seriei alcanilor.

OCTANT, dispozitiv de navigație pentru măsurarea unghiurilor între obiecte; sector circular obținut prin divizarea cercului complet în 8 părți egale, de unde și numele.

OCTANTUL, (lat. Octans), constelație în emisfera sudică a cerului.

OCTAVĂ, (lat. octava - a opta), interval care cuprinde opt trepte; parte a scării muzicale temperate, formată din 12 sunete cromatice sau 7 trepte diatonice (6 tonuri), de la sunetul „do” până la sunetul „si” inclusiv; Scară muzicală; în acustică, unitatea de interval de frecvență.

OCTEABRSCOIE, Dondușeni, Moșana.

OCTEABRSCOIE, Florești, Văscăuți.

OCTEABRSCOIE, Sângerei, Țambula.

OCTET, (din lat. octo - opt), formație din opt interpreți, care execută în comun o lucrare muzicală; compoziție muzicală pentru opt instrumente sau pentru opt voci; unitate de măsură a informației echivalentă cu 8 biți de date, putând stoca, la orice moment, una dintr-un total de 256 de valori.

OCTOCORALIA, subclasă de polipi coralieri.

OCTODON, gen de mamifere din familia octodontide.

OCTODONTIDE, familie de mamifere rozătoare.

OCTOGEN, exploziv rezistent la căldură.

OCTOGON, poligon cu opt laturi.

OCTOIH, principala carte de cântări a cultului vechi ortodox.

OCTOMBREI, în URSS, elevi ai școlii primare uniți de echipa de pionieri în grupe de pregătire pentru a fi primiți în rândurile organizației pionierești.

„**OCTOMBRIE**”, („Октябрь”, „Октябрь”н Молдова”), reviste lunare, din 1931-1956, cu întrerupere 1941-1945.

OCTOPODA, ordin de moluște cefalopode.

OCULAR, element al unui sistem optic (telescop, binoclu, microscop), servește utilizatorului pentru observarea imaginii optice, creată de lentilă sau de o combinație a unui obiectiv cu alt sistem optic.

OCULTISM, doctrină care atribuie caracter pozitiv misticii și magiei.

OCUPAREA FORȚEI DE MUNCĂ, totalitatea relațiilor asociate de participarea populației la activitatea de muncă; ocuparea deplină a forței de muncă.

OCUPAȚIE, activitate, de durată mai mare sau mai mică, cu care se ocupă cineva; îndeletnicire, preocupare, activitate; Ocupația populației; ocuparea temporară de către forțele armate ale unui stat, a unei părți sau a totalității teritoriului altui stat, fără ca prin aceasta statul ocupant să dobândească drepturi suverane asupra celui ocupat; cucerire.

OCURENȚĂ, apariție a unui element lingvistic într-un enunț.

ODAIA GOILOV; v. VLADIMIROVCA, UATSN.

ODAI, Nisporeni, Șișcani.

ODAI, Șoldănești, Alcedar.

ODAI, așezare gospodărească izolată de sat.

ODĂ, (gr. ode - cântec), specie a poeziei lirice cu caracter solemn, formată din strofe cu aceeași formă și cu aceeași structură metrică, în care se exprimă sentimentul de admirație față de patrie, de persoane, de fapte eroice, idealuri, se proslăvesc evenimente remarcabile din viața societății sau se cântă fapta și meritele unei persoane; lucrare muzicală scrisă.

ODĂJDII, veșminte speciale pe care le îmbracă preotul în timpul oficierei anumitor ritualuri religioase.

ODEON, în lumea antică greco-romană, tip specific de edificiu.

ODER, Odra, fluviu în Europa de vest din Cehia, Polonia, Germania.

ODESA, Odessa, oraș, port maritim din sud-vestul Ucrainei, centru administrativ al regiunii Odessa.

ODGON, funie în Moldova medievală, instrument de măsurat lungimea, folosit la măsurarea moșiilor.

ODICOLON, apă de colonie.

ODIHNĂ, timp liber, de agrement; v. CREAȚIE, SABAT.

ODIN, Wodan, zeu suprem în mitologia scandinavă.

ODISEEA, (gr. Odysseia), poem epic grec. Creat, probabil, în sec. VIII-VII î. Hr. Împreună cu „Iliada”, este atribuit lui Homer. Scris în hexametri, poemul cuprinde 12100 versuri, împărțite în 24 cânturi.

- ODISEU**, (gr. Odysseus), personaj principal al „Odiseei” lui Homer, regele insulei Itaca, soțul Penelopei și tatăl lui Telemah celebru erou grec, cunoscut din „Iliada” și, mai ales, din „Odiseea” lui Homer, participant la războiul troian și vestit pentru șiretenia și istețimea sa.
- ODNODVOREȚ**, categorie socială în Basarabia.
- ODOBEȘTI**, Nisporeni, Valea-Tresti-eni.
- ODOC**, (*Avena fatua*), ovăz sălbatic, plantă anuală din familia Poaceae.
- ODOGACI**, (*Saponaria officinalis*), săpunăriță, plantă perenă din familia Caryophyllaceae.
- ODOLEAN**, (*Valeriana*), gen de plante erbacee, perene din familia Valerianaceae.
- ODONATA**, (*Odonata*), libelule, ordin de insecte răpitoare pterigote.
- ODONTOLOGIE**, disciplină științifică consacrată alcătuirii și evoluției sistemului maxilodentar a omului; studiază anatomia, fiziologia și funcțiile dinților, precum și problemele patologiei și prevenției bolilor în legătură cu starea organelor și condițiile de existență a omului.
- ODONTOPTERIGIFORME**, ordin de păsări fosile.
- ODONTOSTOMATOLOGIE**, chirurgie dentară.
- ODONTOTERAPIE**, ramură de servicii stomatologice a medicinei dentare ce se ocupă cu tratamentul cariei dentare, a efectelor și complicațiilor acesteia.
- ODORIZANȚI**, substanțe adăugate gazelor naturale și lichefiate cu hidrocarburi, amestecuri de gaze tehnice, aer etc. pentru a da un miros caracteristic, de avertizare.
- ODORIZARE**, procedeu tehnologic.
- ODRISI**, trib trac.
- OEDIP REGE**, tragedie scrisă de dramaturgul grec Sofocle. A fost jucată pentru prima dată pe la aproximativ 429 î. Hr.
- OENANTHE**, gen de plante din familia Apiaceae.
- OENOLOGIE**, domeniu de știință interdisciplinară despre vinificație și produsele derivate din vin.
- OENOTERA**, gen de plante din familia Onagraceae.
- OENOTHERA**, ciuboțica-cucului, specie de plante rădăcinoase anuale, biennale și multianuale din familia Onagraceae.
- OFATINȚI**, UATSN, Ofatinți.
- OFERTA**, din punct de vedere economic, cantitatea oricărui bun oferit spre vânzare pe piață; oferta agregată, ofertă complementară, ofertă de finanțare, ofertă de monedă, ofertă de titluri financiare, ofertă de valută, ofertă publică.
- OFFSET**, unul dintre principalele metode de imprimare pentru reproducerea textului și/sau desenelor, în care elementele de tipărire și spațiu alb sunt amplasate pe forma tipărită în aproape același plan și diferă după proprietățile fizico-chimice sau electrostatice.
- OFICIOS**, publicație periodică, (ziar, revistă, buletin), care exprimă punctul de vedere al unui guvern sau al unui partid, fără a fi organul său oficial.
- OFICIUL DE TUTELĂ AL COLONIȘTILOR STRĂINI DIN BASARABIA**, instituit prin decret imperial.
- OFICIUL EUROPEAN DE POLIȚIE**, (engl. *European Police Office, Europol*), înființat de Consiliul UE la 26 iulie 1995, a cărui activitate principală este combaterea criminalității transeuropene.
- OFICIUL POȘTAL REGIONAL DIN BASARABIA**, structură instituită în Basarabia țaristă.
- OFICIUL REGIONAL DIN BASARABIA PENTRU ȚIGANII DOMNEȘTI**, structură instituită în Basarabia țaristă.
- OFICLEID**, instrument muzical de suflat din alamă, cu timbru de bas.
- OFIDIIDE**, familie de pești marini din ordinul ofidiiforme.
- OFIOMORUS**, gen de șopârle din familia scincide.
- OFISOPS**, gen de șopârle adevărate.
- OFIȚER**, militar, care face parte din personalul de comandă și de conducere și care poartă un grad de la locotenent inferior până la colonel inclusiv.
- OFIUCUS**, constelație ecuatorială.
- OFIURIDE**, (*Ophiuroidea*), clasă de nevertebrate din încrengătura echinodermelor.
- OFIUSSA**, (gr. *Ophiussa*), denumire a unui oraș antic, situat la gura Nistrului.
- OFRANDĂ**, jertfă în cinstea unei zeități; dar făcut bisericii; prinos, adus unei acțiuni de binefacere.
- OFRIS**, gen de plante, ierburi perene cu tuberculi sferici sau ovulari din familia Orchidaceae.
- OFSAID**, situație în cadrul unui meci penalizată de arbitru.
- OFTALMIE**, inflamație bilaterală difuză autoimună granulomatoasă a membranei ochiului, dezvoltată de la câteva zile până la decenii de la producerea unei plăgi perforante sau intervenției chirurgicale pe ochi.

OFTALMOLOGIE, (din oftalmo... și logie), știință medico-chirurgicală care studiază anatomia, fiziologia, patologia ochiului și elaborează metode de tratament și profilaxie a acestora.

OFTALMOMICROCHIRURGIE, microchirurgia ochiului.

OFTALMOPATIE, grup de afecțiuni la nivelul ochilor.

OFTALMOPLEGIE, paralizia unuia sau mai multor nervi cranieni ce inervează mușchii ochiului.

OFTALMOSCOPIE, metodă de investigare a structurii fundului de ochi cu ajutorul aparatelor speciale.

OGANESSON, Og, element chimic radioactiv artificial din grupa a VIII-a forma scurtă a sistemului periodic; se referă la transactinide; nr. at. 118.

OGAR DIN RUSIA DE SUD, rasă indigenă de ogari.

OGARI, grup de rase de câini de vânatoare, destinați vânătoarei fără arme de foc.

OGCOCEFALIDE, familie de pești bentonici.

OGEAC, numele unui corp de trupă; loc sau local unde stătea acest corp.

OGHUZI, populație romanizată.

OGLINDA APELOR, suprafața apei a lacurilor, rezervoarelor și a altor corpuri de apă sau suprafața apelor subterane fără presiune.

OGLINDĂ, (scitică, sarmatică) obiect cu suprafață netedă și lucioasă, care reflectă razele de lumină; dispozitiv optic; element optic, cu o suprafață lustruită de formă regulată, capabil să reflecte lumina; Oglindă magnetică, oglindă plană, oglindă sferică.

OGOR NEGRU DE TOAMNĂ, câmp arat din toamnă pentru a semăna culturi de primăvară.

OGOR NEGRU, câmp de rotație a culturilor, liber de lucrări agricole pe parcursul întregii perioade de vegetație sau doar a unei părți a ei și care este menținut în stare curată, fără buruieni.

OGOR, teren arat și pregătit pentru semănat.

OHABĂ, moșie (ereditară) inalienabilă, scutită de impozite și de prestații; denumire a imunității boierești și mânăstirești în Evul Mediu, în Țara Românească.

OHLOCRAȚIE, formă de guvernământ în care întreaga putere aparține masei populare.

OHM, unitate de rezistență electrică în SI; denumită după numele lui G. Ohm, egală cu rezistența electrică a unui conductor, prin care trece un curent electric de 1 amper, când diferența de potențial la capetele lui este de 1 volt. Simbolul Ω .

OHMMETRU, dispozitiv pentru măsurarea directă a rezistenței electrice.

OHRIDA, lac pe teritoriul Macedoniei și Albaniei, situat într-o depresiune tectonică.

OHRIDA, oraș în sud-vestul Macedoniei de Nord, centrul administrativ comunitar Ohrida.

OHRINCEA, Criuleni, or. Criuleni.

OIDIUM, boală a plantelor, cauzată de ciupercile parazite Oidium; roua făinoasă a viței-de-vie, boală a viței-de-vie, cauzată de ciupercile parazitare *Uncinula necator*.

OIERIT, ramură a zootehniei, care se ocupă de creșterea oilor, ovicultură; compartiment al zootehniei particulare, în Moldova medievală, dare pentru

pășunatul oilor; dijmă în natură plătită asupra oilor.

OINĂ, joc național românesc.

„OIRT”, („Organisation Internationale de Radiodiffusion et de Television”), organizație internațională de radiodifuziune și televiziune, fondată în 1946.

OIȚE, (Anemone), gen de plante din familia Ranunculaceae.

OJOS DEL SALADO, cel mai înalt vulcan activ din lume; situat în Cordilieri, la hotar cu Argentina și Chile.

OKAPI, (Okapia johnstoni), mamifer paricopitat din familia girafidelor.

OKLAHOMA CITY, oraș în sudul SUA, centru administrativ al statului Oklahoma.

OLAC, (tc. ulak), în Moldova medievală, serviciul de curieri domnești; poștă. Cai de olac – cai de poștă, pe care țărani și orașenii erau obligați să-i pună la dispoziția olăcarului.

OLAN, denumire a galbenului sau ducatul olandez, care circula în Moldova în sec. XVI-XVIII; piesă de acoperit din țiglă, ciment sau metal.

OLANDA ISTORICĂ, sintagmă utilizată în istoriografie pentru a numi teriturile din nord-vestul Europei, în mod special în bazinul râurilor Rin, Meuse și Scheldt.

OLANDA, Țărilor de Jos, stat în Europa de Vest. Capitala: Amsterdam; Capitala constituțională; Haga, reședință regală și a administrației de stat. În Evul Mediu, face parte împreună cu Belgia, Luxemburg și N-E Franței, din regiunea istorică Țările de Jos, iar la 26 iulie 1581 își proclamă independența.

OLANDEZI, popor, populația de bază din Olanda.

OLAT, unitate administrativă.

OLĂCAR, în Moldova medievală, slujbaş care purta grija olacului; curier domnesc special.

OLĂNEȘTI, Ștefan-Vodă, Olănești.

OLĂRIE, ramură a industriei ceramice.

OLBIA, Boristene, colonie greacă de pe litoralul de nord al Mării Negre, întemeiată în prima jumătate a sec. al VI-lea î. Hr. la gura râului Bug.

OLEACEAE, familie de plante dicotiledonate, dioice sau poligame angiosperme.

OLEANDRA, joc popular într-o mișcare vioaie și grațioasă; melodie, după care se execută acest dans.

OLEAȚI, săruri sau esteri ai acidului oleic.

OLEIC, ACID ~, acid carboxilic monobazic nesaturat.

OLEOGRAFIE, procedeu litografic multicolor, utilizat în industria poligrafică în a doua jumătate a sec. al XIX-lea, pentru a reproduce tablourile pictate în ulei.

OLEUM, acid sulfuric fumans.

OLFACTOMETRIE, măsurare a gradului de sensibilitate olfactivă.

OLFACTOMETRU, dispozitiv de măsurare.

OLFAȚIE, capacitate a animalelor și omului de a recepționa diferite acțiuni ale mediului ambiant cu ajutorul organelor olfactive și de a transforma semnalele primite în forma corespunzătoare de sensibilitate.

OLIGARHIE FINANCIARĂ, grup restrâns de mari posesori ai capitalului financiar, care domină viața economică într-un stat.

OLIGARHIE, formă de guvernământ în care puterea aparține exclusiv vâr-

furilor aristocratice; stat în care exista această formă de guvernământ; grup restrâns de persoane care prin averea și poziția lor socială, domină viața politică și economică a unui stat.

OLIGARHIZAREA PUTERII, purificarea autorităților publice de elemente neoleiale.

OLIGOCEN, epoca (seria) a treia (superioară) a paleogenului. A fost evidențiat de geologul german H. Beyrich (1855). Se împarte în trei subserii (inferioară, medie, superioară), ale căror subdiviziuni (etaje și orizonturi) poartă, de obicei, denumiri locale.

OLIGOCHETE, clasă de viermi inelari.

OLIGODON, gen de șerpi neveninoși din familia colubride.

OLIGOELEMENTE, set de microelemente chimice esențiale pentru funcționarea organismelor vii și ale plantelor.

OLIGOETERACRILAȚI, esteri și eteri oligomeri cu grupe acrilice terminale.

OLIGOFAGI, animale care folosesc o varietate redusă de nutrețuri.

OLIGOFRENIE, grup de stări de întârziere în dezvoltarea psihică, în special în dezvoltarea intelectuală, innăscute sau dobândite diferit după etiologie.

OLIGOFRENOLOGIE, știință care se ocupă de instruirea și educația copiilor cu deficiență mintală; una din ramurile defectologiei.

OLIGOHETE, (Oligochaeta), clasă de viermi din încrengătura anelidelor.

OLIGOMERI, substanțe ce constau din molecule care conțin o anumită cantitate de unul sau mai multe tipuri de atomi sau grupuri de atomi, legate repetat între ele.

OLIGOMERIZAREA ORGANELOR, micșorarea numărului de organe omoloage în procesul evoluției animalelor.

OLIGOPOL, un tip de piață atunci când mai multe firme mari împart piața bunurilor.

OLIGOPSON, formă de concentrare a cumpărătorilor pe piețele de mărfuri, atunci când un număr mic de cumpărători mari se opun unui număr semnificativ de vânzători.

OLIGOZAHARIDE, glucide ale căror molecule sunt alcătuite din câteva resturi de monozaharide unite prin legături glicozidice.

OLIGURIE, micșorarea cantității de urină excretată timp de 24 de ore până la 500 ml.

OLIMP, care aparține lumii zeilor din antichitatea greacă; din Olimp; Olimpioni.

OLIMPIA, Olympia, vechi oraș grecesc în Peloponez.

OLIMPIADĂ ȘCOLARĂ, concurs pe specialități organizat anual pe plan local și național pentru elevi.

OLIMPIADĂ, perioada de timp dintre două jocuri olimpice, Olimpiada la vechii greci a durat patru ani.

OLIMPIADE DE ȘAH, competiții ale jocului de șah pe echipe din țări și teritorii – membri FIDE; din 1972 se organizează la fiecare 2 ani.

OLIȘCANI, Șoldănești, Olișcani.

OLIVINĂ, mineral, materie primă pentru industrie.

OLOINIȚĂ, în trecut, mică întreprindere pentru producerea uleiului.

OLPIDIUM, gen de plante ciuperci din filumul Chytridiomycetes.

OLSZTYN, oraș în nord-estul Poloniei, centru administrativ al Voievodatului Varmia și Mazuria.

OLT, județ în România; râu, afluentul stâng al râului Dunărea.

OLTENIA, provincie istorică din sud-vestul României; cuprinde teritoriul dintre Carpați, Dunăre și Olt.

OLYMPIA, oraș în Grecia antică, în N-E Peloponesului (Elis). Situl arheologic este declarat în 1989, ca aparținând Patrimoniului Mondial UNESCO.

OLYMPUS, cel mai înalt lanț muntos din Grecia, lângă coasta golfului Thermaic din Marea Egee.

OLYNTHUS, (греч. Оlynthos), oraș în Grecia antică pe peninsula Halkidiki, la 50 km sud-est de Salonic.

OM DE AFACERI, persoană care se ocupă cu dobândirea de capital din întreprinderi economice.

OM DOMNESC, slujbaș domnesc, însărcinat de voievod cu executarea anumitor hotărâri.

OM, ființă superioară, socială, care se caracterizează prin gândire, inteligență și limbaj articulat.

„**OMA**”, Office for Metropolitan Architecture, birou de proiectări în domeniile arhitecturii, urbanismului și analizei culturologice, fondat în anul 1975, în Rotterdam, Olanda.

OMAG, (Aconitum), familie de plante Ranunculaceae.

OMAGIU, în Evul Mediu, ceremonie care cuprindea jurământul de credință și de supunere al unui vasal față de suzeranul său.

OMAR, (Homarus), homar, racdemare, gen de crustacee marine din ordinul decapodelor, asemănătoare la exterior cu racul de râu.

OMATIDIE, unitatea structurală și funcțională a ochiului fasetar al artropodelor.

OMBUDSMAN, avocatul poporului; Ombudsman etnic.

OMIDA PĂROASĂ A DUDULUI, fluturile alb american (Hyphantria cunea) fluture din familia Arctiidae. Dăunător polifag care atacă specii de plante pomice, tehnice, forestiere și decorative. Originar din America de Nord. În Europa a pătruns în 1940, în RM în 1966.

OMIDA PĂROASĂ A MOLIDULUI, fluture din familia limantriide.

OMIDA PĂROASĂ A STEJARULUI, fluturele stejarului, fluturele zigzag, iască, mătăsariu, (Lymantria dispar), fluture din familia Eribidae. În RM atacă, mai ales, livezile, pricinuind pagube mari.

OMIDA PROCESIONARĂ A STEJARULUI, (Thaumetopoea processionea), insectă dăunătoare din familia Notodontidae, ordinul Lepidoptera. Este răspândită în Europa Centrală și cea de Sud. În RM este semnalată mai mult în partea de nord.

OMIDĂ, larvă a fluturilor; corp viermifer, de dimensiuni și colorație variată; stadiul de larvă al oricărei specii de insecte ce aparține ordinului Lepidoptera.

OMILETICĂ, disciplină a religiei care se predă în instituțiile de învățământ teologic.

OMILIE, predică, cuvântare religioasă.

„**OMNIBUS**”, („Омнибус”), revistă lunară, 1992.

OMNIBUZ, mijloc tras de cai, de transport a pasagerilor, care făcea legătura regulat conform itinerarului stabilit, în perimetrul orașelor sau în calitate de transport interurban; ulterior, așa erau numite autobuzele cu etaj, care au înlocuit vehiculele trase de cai.

OMOFONIE, calitate a două sau mai multe cuvinte de a avea aceeași pronunțare.

OMOFOR, veșmânt bisericesc în forma unei eșarfe, pe care arhiereul îl poartă pe umeri în timpul serviciului bisericesc.

OMOGRAFIE, calitatea cuvintelor omonime de a fi scrise la fel; corespondență biunivocă între două spații proiective.

OMOLOGIE, domenii despre originea comună între o pereche de structuri sau gene din diferiți taxoni.

OMOLOGIE, în biologie, asemănarea morfologică a organelor sau părților de organe, care se dezvoltă din germeni identici și cu aceeași origine; în geometrie, aplicație biunivocă a planului proiectiv în el însuși, ce păstrează colinarietatea și lasă invariante punctele unei drepte; noțiune din topologie.

OMONIM, două sau mai multe cuvinte, care au aceeași formă (atât scrisă, cât și orală), dar cu sens diferit.

OMOPLAT, os plat pereche a centurii scapulare la pești și unele vertebrate terestre; termen de referință în arhitectură, peretă verticală îngustă și plată în perete.

OMOR, infracțiune asupra vieții unei persoane.

OMOTETIE, în geometrie exprimă într-o formă algebrică asemănarea a două figuri.

OMUL DE NEANDERTHAL, (Homo neanderthalensis), om fosil *Homo sapiens* din paleoliticul timpuriu și mijlociu. Denumirea provine de la valea Neander, Germania, în apropiere de orașul Düsseldorf, unde în 1856 au fost descoperite rămășițele unui schelet preistoric.

OMUL SOVIETIC, (Homo Sovieticus), concepție socioideologică în URSS.

ONAGRACEAE, (Oenotheraceae), familie de plante dicotiledonate dialipe-tale.

ONAGRU, (*Equus hemionus*), mamifer din familia cailor.

ONCIDIUM, gen de plante din familia Orchidaceae.

ONCOGENE, grupă de gene, mutațiile cărora sunt responsabile de procesele de dezvoltare a tumorilor.

ONCOGENEZĂ, proces de apariție și dezvoltare a tumorilor maligne.

ONCOLITE, formațiuni sferice, de obicei calcaroase, deseori cu structură stratificată formate ca urmare a activității procariotelor, în principal a cianobacteriilor.

ONCOLOGIE, domeniu al medicinei ce studiază cauzele, mecanismele dezvoltării, evoluția clinică și metodele de diagnostic, tratament și profilaxie a tumorii.

ONCOPROTEINE, proteine codificate de oncogene și care contribuie la transformarea celulelor normale în tumora-le sau oncogene.

ONCOSFERĂ, larvă microscopică a majorității viermilor cilindrici, paraziți ai intestinului, mai rar a altor organe ale animalelor și omului.

ONDATRĂ, (*Ondatra zidethica*), bizam, guzgan de mosc, mamifer rozător semiacvatic din subfamilia microtinelor.

ONEȘTI, Edineț, Zăbriceni.

ONEȘTI, Hâncești, Onești.

ONEȘTI, Strășeni, Onești.

ONG, organizație nonguvernamentală.

ONICHIE, onicoză, lezarea plăcii unghiei în dermatoze neinfecțioase.

ONICOFORA, (*Onychophora*), încren-gătură de nevertebrate marine.

ONIRIC, despre oameni, care este stră-in de ceea ce se întâmplă în jurul lui, care trăiește într-o lume de vis.

ONIȘCANI, Călărași, Onișcani.

ONIȚCANI, Criuleni, Onițcani.

ONLINE BANKING, formă de deservire bancară pentru clienți bazată pe utili-zarea tehnologiilor informaționale.

ONLUC, monedă turcească de argint egală cu 10 parale. A circulat în Moldo-va în sec. al XVIII-lea – începutul sec. al XIX-lea.

ONOBRICHIS, gen de plante din fami-lia Fabaceae.

ONOCLEA, gen de plante ferigi din fa-milia Onocleaceae.

ONOMASIOLOGIE, disciplină și meto-dă care studiază denumirile date unui concept sau unor concepte înrudite într-o limbă dată sau în mai multe limbi date.

ONOMASTICĂ, disciplină lingvistică al cărei obiect de studiu este originea, formarea și evoluția numelor proprii de persoană, studiu diferențiat de cel al altor nume proprii.

ONOMATOPEE, cuvânt care prin ele-mentele lui sonore, imită sunetele din natură.

ONORARIU, plată acordată unei persoane, de obicei unui intelectual, pen-tru un serviciu prestat în sfera preo-cupărilor sale; venit al persoanelor care scriu opere, lucrări științifice și de crea-ție etc. Onorariu de autor.

ONOSMA, gen de plante din familia Boraginaceae.

ONTARIO, lac în America de Nord, situat pe teritoriul SUA și Canadei, cel

mai mic din sistemul Marilor Lacuri; provincie în Canada.

ONTOGENEZĂ, dezvoltare individu-ală a organismelor, totalitatea trans-formărilor consecutive morfologice, fiziologice și biochimice suportate de acesta din momentul concepției până la sfârșitul vieții; proces de dezvolta-re individuală a organismelor vii de la stadiul embrionar până la încheierea ciclului vital.

ONTOLOGIE, ramură a filosofiei care studiază ființa, trăsăturile generale ale existenței.

OOCIST, stadiu în ciclul vital al spo-rozoarelor parazite care provoacă boli grave la animale și om.

OOCITE, celulă sexuală la femela ani-malelor.

OOGAMIE, tip de proces sexual la ani-malele pluricelulare, unele ciuperci, multe plante inferioare și superioare în care în timpul fecundării se unesc gameți ce se deosebesc considerabil după dimensiuni, formă și comporta-ment.

OOGeneză, totalitate a proceselor consecutive de dezvoltare a celulei se-xuale feminine.

OOLIT, corp sferic sau eliptic.

OOLIȚI, formațiuni dure dislocate în organele de echilibru la unele neverte-brate și la toate vertebratele.

OOLOGIE, domeniu de cercetări științifice fundamentale și aplicative în ornitologie privind ouăle.

OOMICETE, (*Oomycetes*), filumul de organisme microscopice din regnul chromista sau stramenopila.

OPACI, Căușeni, Opaci.

OPAIȚ, lampă mică, primitivă, care lu-minează cu ajutorul unui fitil introdus

într-un recipient umplut cu seu, ulei sau untură.

OPAL, mineral, piatră semiprețioasă.

OPALESCENȚA MINERALELOR, flux alb-lăptos, opal, turbure-albastriu sau de nuanță perlată, caracteristic la opale și alte minerale.

OPALESCENȚĂ CRITICĂ, creșterea accentuată a împrăstierii luminii de către substanțele pure aflate în stare critică, precum și de soluții de lichide și gaze în punctele critice.

OPALESCENȚĂ, împrăștierea luminii pe măsură ce trece prin medii de dispersie.

OPALINATEE, clasă de protiste parazitare nepatogene din filumul heteroconta.

OP-ART, doctrină estetică și direcție în artele vizuale în Statele Unite ale Americii, țările europene și din America Latină în anii 1960-1970.

OPATIJA, stațiune climaterică din Croația.

OPĂRIREA ALBINELOR, pieirea albinelor din cauza temperaturii înalte a aerului în stup sau a umidității excesive.

OPERATOR DIFERENȚIAL, operator definit ca o funcție a operatorului de diferențiere.

OPERATOR LAPLACE, termen de referință în matematică privind un operator liniar diferențial, notat cu Δ .

OPERATOR NABLA, termen de referință în matematică privind operatorul Hamilton.

OPERATOR, construcție gramaticală în limbaj de programare, care exprimă unele acțiuni finalizate la executarea unui program pe un computer.

OPERAȚIA „OVERLORD”, nume codificat al aliaților în 1944.

OPERAȚIA IAȘI-CHIȘINĂU, acțiune strategică în anul 1944.

OPERAȚIA MILITARĂ DIN ARDENI, (16.12.1944-25.01.1945), ofensiva din zona dens împădurită a regiunii Munților Ardeni din provincia belgiană Amonines.

OPERAȚIE CEZARIANĂ, operație de naștere artificială la care fătul și placenta se extrag prin incizia din peretele abdominal și a uterului, când nașterea pe cale naturală nu este posibilă (bazin strâmt, placenta praevia, poziția transversală a fătului ș.a.).

OPERAȚIE COMBINATĂ, acțiune de luptă multinațională.

OPERAȚIE DE CONSOLIDARE A PĂCII, misiune de luptă sub egida ONU.

OPERAȚIE DE MENȚINERE A PĂCII, misiune de luptă sub egida ONU.

OPERAȚIE ÎNTRUNITĂ, misiune de luptă integrată.

OPERAȚIE MILITARĂ, totalitatea acțiunilor de luptă duse de către unitățile operative și strategice conform unui plan unic.

OPERAȚIE TEHNOLOGICĂ, procedeu industrial.

OPERAȚIE, acțiune terapeutică chirurgicală, efectuată asupra unui organ sau a unui țesut bolnav; Intervenție chirurgicală; proces de calcul cu 0 sau mai multe argumente, prin care se obține o valoare de ieșire.

OPERAȚII DE SABLAJ ȘI FORARE, ansamblu de lucrări de forare a rocilor prin aplicarea exploziilor, cu fărâmițarea și strămutarea lor concomitentă.

OPERAȚII LOGICE, metode de construire a unui enunț complex din

afirmații date, unde valoarea de adevăr a unui enunț complex este complet determinată de valorile de adevăr ale enunțurilor originale.

OPERAȚIUNEA „FURTUNĂ ÎN DEȘERT”, 3 ianuarie 1991, operațiune militară în războiul din Golf.

OPERAȚIUNEA „NORD”, 1951, cel de-al treilea val de deportare în masă a populație din teritoriile noi ocupate de către Uniunea Sovietică, care viza în special membrii Organizației Martorii lui Iehova și familiile acestora.

OPERAȚIUNEA „SUD”, 1949, cel de-al doilea val de deportări în RSSM.

OPERAȚIUNEA „VULPEA DEȘERTULUI”, decembrie 1998, refuzul guvernului irakian de a coopera cu echipele de control a determinat acțiunea de pedepsire americano-engleză (bombardamentele aeriene).

OPERAȚIUNEA DE LA SMOLENSC, 1943, bătălie de la Smolensk (7 august 1943 - 2 octombrie 1943), cunoscută și ca Operațiunea Suvorov, a fost o ofensivă de primă mărime a Armatei Roșii în Rusia de vest în timpul celui de-al Doilea Război Mondial.

OPERAȚIUNI BANCARE, operațiuni efectuate de instituțiile de creditar-monetare în baza unor premisiuni speciale; operațiuni bancare active, operațiuni bancare pasive.

OPERĂ LITERARĂ, lucrare originală (în versuri sau proză) în care autorul zugrăvește realitatea prin prisma concepțiilor sale. Forma operei literare este determinată de conținut și îi corespunde acestuia; totalitatea lucrărilor unui scriitor.

OPERĂ, (it. opera, din lat. opus - lucrare, muncă), compoziție muzical-dramatică pentru cântăreți-soliști, cor și orchestră pe textul unui libret dramatic; teatrul în care se pun în scenă spectacole de operă și balet.

OPERETĂ, (it. operetta, literal - operă mică), compoziție muzical-scenică cu caracter de comedie, scrisă pentru soliști, cor și orchestră și în care numerele muzicale (cuplete, arii mici ansambluri) și coreografiile alternează cu dialoguri vorbite.

OPHIDIA, grup de reptile din ordinul squamata.

OPHIGLOSSACEAE, familie de plante ferigi.

OPILIOACARINA, ordin de căpușe din familia opilioacaride.

OPILIONES, ordin de arahnide din familia dromopode.

OPINCA, Fălești, vechea denumire a s. Suvorovca, până la 7.05.1945.

OPINCI, încălțăminte tradițională purtată în trecut de țărani români.

OPINIA PUBLICĂ, părerea publicului într-o anumită chestiune.

OPINIE POLITICĂ, fenomen social.

OPINIE SEPARATĂ, mod de a susține în mod ferm o părere deosebită de cea a majorității.

OPINIE, punct de vedere particular, asupra unui lucru sau asupra unei persoane.

OPISTBRANCHIA, subclasă de moluște gastropode.

OPISTORHIAZĂ, helmintiază a omului și a animalelor din grupul trematodelor.

OPIU, latexul uscat la aer secretat din inciziile făcute pe capsula verde de mac.

OPOLE, oraș în din sudul Poloniei, centru administrativ al voievodatului Opole.

OPONENT POLITIC, membru al opoziției.

OPOPANAX, gen de plante erbacee, perene din familia Umbelliferae.

OPORTUNISM, atitudine lipsită de principialitate a unei persoane care adoptă și aplică, după împrejurări, principii și păreri diferite.

OPORTUNISM, doctrină și comportament politic.

OPOSUM, (Didelphis), gen de mamifere marsupiale din familia didelfidelor.

OPOSUMUL APEI, (Chironectes minimus), mamifer din familia didelfide.

OPOZIȚIE PARLAMENTARĂ, ansamblul grupărilor sau partidelor politice care se opun partidului aflat la putere.

OPOZIȚIE PARLAMENTARĂ, corpul de deputați care nu face parte din fracțiunea sau alianța majoritară.

OPOZIȚIE, raportul dintre două lucruri sau două situații opuse, contradictorii; deosebire izbitoare, contrast.

OPPENAUER, REACȚIA ~, oxidarea alcoolilor secundari până la cetone prin acțiunea unui amestec de cetone cu alcoolat de aluminiu.

OPRITOR, suport tehnic.

OPSONINE, grupă de proteine din plasma sângelui și din lichidele tisulare ale animalelor și omului.

OPT, cifră și număr natural.

OPTACON, dispozitiv de citire pentru nevăzători.

OPTICA CUANTICĂ, compartiment al opticii, unde pentru studierea proprietăților luminii și interacțiunii acesteia cu materia se utilizează principiile mecanicii.

OPTICA RÖNTGEN, o secțiune de optică și tehnologie, inclusiv controlul fasciculelor de raze X, precum și dezvoltarea de noi elemente și circuite optice cu raze X.

OPTICĂ CORPUSCULARĂ, ramură a fizicii care studiază legile mișcării particulelor încărcate.

OPTICĂ ELECTRONICĂ, ramură a fizicii, care studiază mișcarea electronică.

OPTICĂ GEOMETRICĂ, ramură a opticii, care studiază legile proprietății luminii în diferite medii.

OPTICĂ MOLECULARĂ, ramură a opticii fizice, care studiază fenomenele optice ce apar în urma interacțiunii luminii cu substanța.

OPTICĂ NELINIARĂ, ramură a opticii care studiază fenomene, a cărei caracter depinde de intensitatea luminii. Termenul de optică neliniară a fost introdus de S. I. Vavilov.

OPTICĂ NEUTRONICĂ, ramură a fizicii nucleare, care cercetează fenomenele ce apar la trecerea prin substanțe.

OPTICĂ, domeniu și compartiment al fizicii, care studiază radiațiile optice, propagarea acestora și fenomenele observate în timpul interacțiunii luminii cu substanța; Optică ondulatorie, optica mediilor active, optică electronică, optică integrală.

OPTIMALITATEA PARETO, stare în care nu se poate îmbunătăți situația nici unei persoane fără a deteriora situația altei persoane

OPTIMAȚI, concepții politico-ideologice al nobilimii și aristocrației romane.

OPTIMETRU, dispozitiv cu mecanism optic, cu pârghie pentru măsurători deosebit de precise ale dimensiunilor liniare ale produselor prin compararea acestora cu un etalon încorporat.

OPTIMISM, concepție filosofică opusă pesimismului.

OPTIMIZARE MULTI-CRITERIALĂ, termen de referință în matematică privind căutarea soluției optime în prezența mai multor criterii de optimizare.

OPTIMIZARE, în tehnologia chimică, activitate orientată ce constă în obținerea celor mai bune rezultate în condiții corespunzătoare; termen de referință în matematică privind procesul de a găsi valoare maximă unei anumite funcții sau de a alege cea mai bună opțiune din mulțimea posibilă.

OPTIMIZAREA PROGRAMELOR, termen de referință în tehnologia informațiilor privitor la conversia programelor de calculator vizând îmbunătățirea performanțelor lor, cum ar fi timpul de rulare și cantitatea de memorie utilizată.

OPTIMUL CLIMATIC, perioada de încălzire climatică în timpul cuaternarului interglacial și în timpul postglacial.

OPTIMUM DEMOGRAFIC, cel mai rațional tip de reproducere a populației dintr-o țară sau societate dintr-un anumit punct de vedere sau criteriu ales.

OPTIMUM, în economie, direcție de dezvoltare sau starea unui anumit sistem economic, care este considerat cel mai bun în anumite condiții și într-un anumit moment; cea mai bună soluție economică sau cea mai bună cale de a realiza un obiectiv economic în anumite condiții, inclusiv resurse limitate.

OPTOELECTRONICĂ, domeniu electronic, care studiază efectele interacțiunii câmpului electromagnetic cu frecvența ($3 \cdot 10^{11} - 3 \cdot 10^{17}$ Hz) și lungimile de undă (1 nm-1 mm) cu electronii din substanțe, și metode privind crearea dispozitivelor și instalațiilor optoelectronice care utilizează aceste efecte pentru a genera, a transmite, a recepționa, a procesa (a conversa), a înregistra, a stoca și a afișa informațiile.

OPTOIZOLATOR, dispozitiv optoelectronic semiconductor, care transferă un semnal electric între două circuite izolate prin utilizarea luminii, protejând sistemul care primește semnalul, de tensiunile înalte; Optocuplor.

OPUNȚIE, (Opuntia), gen de plante perene din familia Cactaceae.

OPUS, lucrare muzicală; indicație folosită pentru numerotarea lucrărilor unui compozitor; piesă muzicală a unui compozitor care poartă această indicație.

ORAC, Leova, Orac.

ORACOL, (lat. oraculum – prezicere, de la orare – a spune, a vorbi), în antichitate, răspuns profetic pe care, potrivit credinței anticilor, zeii îl dădeau celor veniți să-i consulte cu privire la viitor; prevestire, prezicere, profeție; lăcașul sacru unde se făceau și se interpretau aceste profeții; prin extindere, persoana care făcea aceste profeții.

ORADEA, oraș în nord-vestul României, centru administrativ al județului Bihor.

ORALITATE, caracteristică a stilului unor scriitori, determinată de utilizarea unor forme și procedee specifice limbii vorbite.

ORANGE, oraș în Franța, monumente istorice și arhitectonice din sec. XI-XVIII, incluse pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

ORANGE, râu pe teritoriul statelor Lesotho, Africa de Sud și Namibia. Lungime: 2.200 km.

ORANGERIE, grădină de iarnă pentru plante exotice; motiv în arta plastică; încăpere special amenajată pentru creșterea plantelor iubitoare de căldură sau pentru iernarea acestora.

ORANGUTAN, (Pongo pygmaeus), maimuță antropoidă din familia gongidelor.

ORANJESTAD, centru administrativ și cel mai mare oraș al teritoriului autonom Aruba din Marea Caraibelor, în Regatul Țărilor de Jos, în Oceanul Atlantic.

ORAR, program săptămânal pe baza căruia se desfășoară activitatea didactică în instituțiile de învățământ.

ORAȘ DESCHIS, oraș declarat fără înțărături și fără apărare în caz de război și exclus din teatrul de război pentru a preveni moartea civililor și obiectelor civile (inclusiv valorile culturale și istorice) din interiorul său.

ORAȘ LIBER, (independent), autoritate teritorial-politică neutralizată și demilitarizată, careia pe baza unui tratat internațional i se acordă un statut juridic internațional special.

ORAȘ, așezare umană complexă importantă, cu populație numeroasă, cu întreprinderi și instituții, constituind, de obicei, un centru industrial, comercial, cultural, politic și administrativ; localitate cu statut special.

ORAȘ-CETATE ROMANĂ INTERCISA, situat pe malul drept al Dunării, cursul de mijloc.

ORAȘELE ANTICE DIN BAZINUL DE NORD AL MĂRII NEGRE, denumirea dată teritoriilor unde au luat naștere și s-au dezvoltat orașele antice.

ORAȘUL INTERZIS, complex principal de palate al împăraților chinezi din dinastia Ming până la sfârșitul dinastiei Qing (1420-1912), ansamblu arhitectonic, cel mai extins complex de palate din lume (961 x 753 metri, 720 mii m², 980 de clădiri), situat în centrul Beijingului, la nord de piața principală Tiananmen; a fost declarat sit de Patrimoniu Mondial UNESCO în 1987.

ORAȘUL ȘTIINȚEI, municipalitate cu statut de district urban, care includ întreprinderi, institute de cercetare, birouri de proiectare, instalații pilot și site-

uri de testare pentru diferite sectoare ale industriei de război sau cosmice.

ORATORIU, (it. oratorio, din lat. orare - a vorbi) , compoziție muzicală simfonică de volum mare, scrisă pe o temă dramatică, pentru orchestră, cor și soliști vocali.

ORĂ LOCALĂ, în astronomie, timpul determinat de unghiul orar al unui punct fictiv – centrul Soarelui ecuatorial mediu.

ORĂ SIDERALĂ, în astronomie, sistem de calculare a timpului.

ORĂ ZONALĂ, sistem de contorizare a timpului în care ora este considerată aceeași într-un fus orar și se schimbă la granița zonelor vecine pentru exact 1 oră.

ORĂ, unitate de timp extra sistem, egală cu 60 de minute sau 3 600 de secunde.

ORĂȘTICĂ, (*Orobos niger*), plantă erbacee, perenă din familia leguminoase; Măzărîche neagră.

ORÂNDUIRE GENTILICĂ, v. **ORÂNDUIREA COMUNEI PRIMITIVE**.

ORÂNDUIRE SCLAVAGISTĂ, sistem social bazat pe munca forțată a unor grupuri de oameni, numiți sclavi, proveniți din prizonierii de război și din etnii și religii diferite.

ORÂNDUIREA COMUNEI PRIMITIVE, prima formație social-economică în istoria omenirii. Se caracterizează prin proprietatea colectivă asupra mijloacelor de producție și asupra produselor muncii, prin repartitia egalitară a produselor muncii în comun.

ORBALT, (*Actaea*), gen de plante erbacee, perene din familia Ranunculaceae.

ORBETE, (*Spalax*), țâncul pământului, gen de rozătoare subterane din familia spalacidelor.

ORBIRE, scădere reversibilă a funcției vizuale cauzată de expunerea la luciu semnificativ (lumină dintr-o explozie nucleară, sudură cu arc voltaic sau o altă sursă de lumină super-strălucitoare); poate fi însoțită de pierderea temporară a vederii.

„ORBITA”, rețea de stații terestre prin satelit pentru transmisia emisiunilor televiziunii centrale pe întreg teritoriul URSS.

ORBITALĂ, stare a unui electron dintr-un atom sau moleculă descrisă de funcția electronică.

ORBITĂ SINCRONIZATĂ SOLAR, traseu cosmic al satelitului, care are o orientare constantă în raport cu Soarele; este folosită pentru fotografierea suprafeței Pământului.

ORBITĂ, noțiune matematică pentru a desemna punctele parcurse pe o traiectorie de curbă parametrizată; traiectorie în formă de curbă închisă parcursă de un mobil, un astru sau alt corp cesc.

ORBITE ALE CORPURILOR CEREȘTI, traiectorii ale corpurilor în spațiul cosmic sub acțiunea forțelor de origine naturală sau artificială.

ORBITE, funcții de undă ψ , în funcție de variabilele spațiale x, y, z ale unui electron dintr-un atom, moleculă sau alt sistem cuantic.

ORCĂ, (*Orcinus orca*), mamifer marin din familia delfinilor.

ORCHESTRA „LONDON SYMPHONY ORCHESTRA”, cea mai veche orchestră simfonică din Marea Britanie.

ORCHESTRA „NEW YORK PHILHARMONIC”, cea mai veche orchestră simfonică din SUA.

ORCHESTRA „ORCHESTRE NATIONAL DE FRANCE”, una dintre cele mai mari orchestre din Franța.

ORCHESTRA „ORCHESTRE DE PARIS”, una dintre cele mai mari orchestre simfonice din lume.

ORCHESTRA FILARMONICĂ DIN VIENA, cea mai veche orchestră simfonică din Austria.

ORCHESTRA MUNICIPALĂ A FRAȚILOR ADVAHOV, instituție cultural-artistică, Republica Moldova.

ORCHESTRA NAȚIONALĂ DE MUZICĂ POPULARĂ „LĂUTARI”, instituție cultural-artistică.

ORCHESTRA SIMFONICĂ A COMPANIEI PUBLICE TELERADIO MOLDOVA, colectiv de creație în domeniul muzicii, instituție cultural-artistică.

ORCHESTRA SIMFONICĂ A FILAMORNICII DE STAT, prima orchestră simfonică permanentă din Moldova, colectiv emerit al RSSM (1964). Înființată în 1930 la Tiraspol pe baza capelei muzicale moldovenești, organizată la Balta (1928).

ORCHESTRAȚIE, crearea unei partituri orchestrale; aranjarea, prelucrarea pentru o formație orchestrală a unei lucrări pentru pian, pentru ansamblu de cameră ș.a.; disciplină care studiază arta combinării instrumentelor muzicale într-o partitură orchestrală.

ORCHESTRĂ, (gr. orchestra - locul din fața scenei în teatrul din Grecia antică), ansamblu de instrumentiști, care cântă la diferite instrumente, executând împreună o lucrare muzicală sub conducerea unui dirijor; ansamblul instrumentelor muzicale la care cântă membrii acestui colectiv; locul din fața scenei unui teatru, sub nivelul parterului, unde cântă instrumentiștii.

ORCHIDACEAE, cea mai bogată în specii familie de plante monocotiledonate, perene, terestre sau erbacee, epifite.

ORCHIS, gen de plante din familia Orchidaceae.

ORDALIE, probă prin care în Evul Mediu se stabilea dreptatea sau vinovăția părților în litigiu.

ORDĂȘEI, Telenești, Ordășei.

ORDIN ARHITECTONIC, o anumită ordine de a combina piesele portante ale structurii cremaliere și a îmbina grinzile unei clădiri, de a le structura și prelucra artistic; regulă de dispunere a elementelor constructive și decorative într-o clădire (proporționarea coloanelor și a antablamentului). Un sistem clasic de ordin arhitectonic s-a format în Grecia antică și în Roma antică.

ORDIN CĂLUGĂRESC, (Monahal), structuri fondate de călugări.

ORDIN DE ÎNCASARE, document pe baza caruia se dispune primirea unei sume de bani prin casierie de la persoane fizice.

ORDIN DE LUPTĂ, act normativ emis de comandantul unității militare cu ocazia misiunilor de luptă.

ORDIN DE PLATĂ, una dintre formele de achitare fără numerar între persoane juridice, precum și la achitarea cu persoanele fizice care desfășoară activități antreprenoriale; document de decontare de tip stabilit, prin care este realizat acest tip de achitare.

ORDIN DE ZI, act normativ emis de comandantul unității militare cu anumite ocazii.

ORDIN, (lat. ordo, ordinis – rând, grup), act emis de șeful unei întreprinderi, instituții sau de o altă persoană oficială spre a fi executat de subalterni; denumire a unor decorații; comunitate monahală catolică, organizație monaho-cavalească (ordine călugărești); denumire a unor societăți secrete; în biologie, unitate sistematică, una dintre categoriile taxonomice principale în nomenclatura botanică și bacteriologică ce ocupă o poziție intermediară între familie și clasă; locul

ocupat de o cifră la scrierea unui număr în matematică.

ORDINE CĂLUGĂREȘTI, în catolicism, islamism și în alte religii, organizații călugărești centralizate.

ORDINE DE DREPT, ordine, în care relațiile sociale se desfășoară în strictă corespundere cu normele juridice.

ORDINE DE ZI, subiectele puse în discuție într-o ședință, adunare.

ORDINE PUBLICĂ, sistem de relații publice, reglementat de normele legale și de altă natură, care asigură protecția drepturilor și libertăților cetățenilor, a vieții și sănătății acestora, respectul pentru onoare și demnitatea umană, respectarea normelor de morală publică.

„ORDINE ȘI LEGE”, revistă bilunară în Republica Moldova, 2002.

ORDINE, succesiune a unor lucruri sau fapte înșiruite în timp sau spațiu; Ordine publică, ordine internațională, ordine socială.

ORDINUL „GARTER”, (The Most Noble Order Of The Garter), cea mai nobilă și una dintre cele mai vechi comunități de cavaleri din Marea Britanie. În total, potrivit statutului Ordinului Garterului, din ordin nu puteau face parte mai mult de 24 de persoane, alături de monarh, prințul de Wales, membri ai familiei regale și monarhi străini.

ORDINUL „LÂNA DE AUR”, ordin cavaleresc înființat în 1430, la Bruges, de Filip al III-lea, Duce de Burgundia, pentru a celebra căsătoria sa cu Infanta Isabela a Portugaliei, fiica regelui João I al Portugaliei. A devenit unul dintre cele mai prestigioase ordine din Europa.

ORDINUL „LEGIUNEA DE ONOARE”, distincție supremă de stat în Franța.

ORDINUL CAVALERILOR TEUTONI, ordin religios german catolic format la sfârșitul sec. al XII-lea la Acra, Palestina.

ORDINUL COMPOZIT, anumită ordine de a combina piesele portante ale structurii cremaliere și a îmbina grinzile unei clădiri, de a le structura și prelucra artistic.

ORDINUL CORINTIC, anumită ordine de a combina piesele portante ale structurii cremaliere și a îmbina grinzile unei clădiri, de a le structura și prelucra artistic.

ORDINUL DORIC, anumită ordine de a combina piesele portante ale structurii cremaliere și a îmbina grinzile unei clădiri, de a le structura și prelucra artistic.

ORDINUL IONIC, anumită ordine de a combina piesele portante ale structurii cremaliere și a îmbina grinzile unei clădiri, de a le structura și prelucra artistic.

ORDINUL LIVONIAN, ramură autonomă livoniană a Ordinului Cavalerilor Teutoni.

ORDINUL RELIGIOS CISTERCIENI, comunitate creștină.

ORDINUL TOSCAN, anumită ordine de a combina piesele portante ale structurii cremaliere și a îmbina grinzile unei clădiri, de a le structura și prelucra artistic.

ORDO DECURIONUM, guvern local pompeian, format din oficiali și consilieri.

ORDONANȚĂ, dispoziție scrisă de un comandant; ofițer de legătură cu comandamentul superior; dispoziție scrisă emisă de o autoritate administrativă, judecătorească etc.; act care conține această dispoziție.

ORDONATOR DE CREDITE, persoana fizică, ce ocupă funcția de conducere a

unei instituții publice și exercită atribuțiile în procedura bugetară.

ORDOVICIAN, al doilea sistem al paleozoicului.

OREHOVCA, Taraclia, Salcia.

OREOLEUCISCUS, gen de pești din familia ciprinide.

OREȘNIȚĂ, (*Lathyrus tuberosus*), plantă erbacee, perenă, leguminoasă.

OREZ SĂLBATIC, (*Leersia oryzoides*), plantă erbacee, perenă din familia Poaceae.

OREZ, gen de plante anuale și perene din familia Poaceae.

ORFELINAT FAMILIAL, orfelinat de tip familial, una din formele de educație a copiilor orfani și a celor rămași fără tutela părinților.

ORFELINATE, instituții de tip internat pentru copiii orfani și copiii lipsiți de grija părinților.

ORFEVRĂRIE, domeniu industrial și de artă. v. GIUVAIERGERIE.

ORFISM, direcție în pictură, ramificație a cubismului, dezvoltată în anii 1910.

ORGAN LEGISLATIV, organ al puterii legislative.

ORGAN, parte diferențiată a unui organism vegetal sau animal; publicație periodică (ziar, revistă), editată de un partid, organizație, instituție, prin care își exprimă punctul lor de vedere; instituție, care intră în componența unui sistem de conducere, de control, de justiție ș. a.

ORGANE ADVENTIVE, la plante, organe care se formează pe alte organe omoloage și, de regulă, relativ târziu și endogen.

ORGANE AUDITIVE, compartimentul periferic al sistemului auditiv cu funcție de recepționare a sunetelor.

ORGANE COPULATIVE, organe la animale care servesc masculilor pentru introducerea spermei în corpul femeii, iar la femele pentru recepționarea acesteia.

ORGANE DE ECHILIBRU, recepționează schimbarea poziției corpului în spațiu precum și acțiunea asupra organismului a accelerării și schimbării forțelor de gravitație.

ORGANE DE MAȘINI, piese sau subansambluri, care constituie un tot întreg și nu pot fi dezasamblate în elemente constitutive funcționale, independente și funcționale.

ORGANE DE SIMȚ, organe înalt specializate care recepționează acțiunea asupra organismului a diferitor excitanți.

ORGANE ELECTRICE, formațiuni pereche la pești capabile să genereze descărcări electrice.

ORGANE GUSTATIVE, compartimentul periferic al analizatorului gustativ cu funcție de recepționare a gustului.

ORGANE LUMINISCENTE, organe specializate ale animalelor capabile de bioluminescență.

ORGANE NEUROHEMALE, formațiuni din acumulări de terminațiile excrescențelor celulelor neurosecreteoare ce contactează cu capilarele.

ORGANE OLFACTIVE, receptori ai animalelor și omului ce recepționează excitațiile mecanice, termice și dure-roase, asigură recepționarea mirosului substanțelor odorante.

ORGANE RESPIRATORII, structuri specializate ale animalelor și omului care asigură schimbul de gaze cu mediul extern.

ORGANE SENZORIALE, organe specializate care recepționează acțiunile exercitate asupra organismului de diferiți excitanți; partea periferică a sistemului senzorial.

ORGANE SEXUALE, organe care asigură înmulțirea sexuală a omului.

ORGANE TIMPANALE, organe de auz la insecte alcătuite din membrană timpanică de care se fixează din interior un sector al traheii.

ORGANE VEGETATIVE, părți ale plantei ce asigură menținerea activității vitale.

ORGANELE DE VĂZ, organe ale animalelor și ale omului ce asigură recepționarea excitațiilor luminoase.

ORGANELE PUTERII DE STAT, elementul mecanismului statal, care participă la îndeplinirea funcțiilor statului și este împuternicit cu anumite prerogative.

ORGANELE, structuri intracelulare permanente ce îndeplinesc anumite funcții necesare pentru activitatea vitală a celulelor.

ORGANISM CAMPESTRU, animale adaptate la modul de viață caracteristic câmpului.

ORGANISM COSMOPOLIT, specii de plante și animale răspândite larg.

ORGANISM DE STAT, legal format, parte separată din punct de vedere organizatoric al aparatului de stat.

ORGANISM GINANDROMORF, individ care are atât caracteristici masculine, cât și feminine.

ORGANISM MEGATERM, animale adaptate la temperaturi ridicate.

ORGANISM MEZOFIL, organisme ce se dezvoltă la temperaturi medii.

ORGANISM MEZOHALIN, animale de apă salmastră cu concentrație moderată.

ORGANISM MEZOTERM, organism adaptat la regiunile cu temperatură medie.

ORGANISM MODIFICAT GENETIC, organism a cărui structură a fost modificată prin metode de inginerie genetică.

ORGANISM OLIGOHALIN, organisme care tolerează doar o gamă moderată de salinități în sol sau în apă.

ORGANISM OLIGOSAPROB, ființă vie care populează bazinele acvatice curate sau slab poluate cu substanțe organice cu un conținut ridicat de oxigen dizolvat.

ORGANISM OLIGOTERM, ființe vii adaptate la temperaturi medii.

ORGANISM OMBROFIL, plantă adaptată să trăiască în regiuni cu precipitații abundente.

ORGANISM OMBROFOB, plantă neadaptată să trăiască în regiuni cu precipitații abundente.

ORGANISM PETRICOL, animal sau plantă care trăiesc pe fundurile pietroase ale apelor.

ORGANISM TERMOFIL, ființe vii adaptate la temperaturi ridicate.

ORGANISM TERMOFOB, ființe vii care nu sunt adaptate la temperaturi ridicate.

ORGANISM URBAN, ansamblu urban.

ORGANISM, ansamblu organizat de elemente, coordonate între ele, care constituie un tot întreg și este în stare să funcționeze; Organism social; unitatea elementară a speciei biologice care posedă principalele proprietăți ale organismelor vii, denumire dată oricărei ființe vii, omului; Organisme coloniale, organisme criofile.

ORGANISME BIPOLARE, organisme care populează în același timp regiunile temperate nordice și sudice (în special mările și oceanele), lipsind la tropice. Majoritatea bipolarilor au o proveniență nordică.

ORGANISME BOREALE, plante și animale răspândite în zona temperată a emisferei nordice a globului pământesc.

ORGANISME CRENOBIONTE, care viețuiesc numai în apa izvoarelor; Organisme crenofile.

ORGANISME HETEROTROFE, tip de organisme vegetale care se hrănesc numai cu substanțe organice.

ORGANISME INDICATOARE, organisme folosite în bioindicație.

ORGANISME MIXOTROFE, organisme care îmbină mai multe tipuri de nutriție.

ORGANISME MODIFICATE GENETIC, (OMG), organisme modificate prin metodele ingineriei genetice.

ORGANIZARE STATALĂ, instituție suprastructurală, instrument principal de organizare politică și administrativă prin intermediul căruia se exercită funcționalitatea sistemului social și sunt reglementate relațiile dintre oameni; teritoriul și populația asupra cărora își exercită autoritatea această organizație; țară.

ORGANIZAREA DE STAT, organizarea teritorială a puterii de stat, împărțirea lui în anumite părți în scopul celui mai bun management al societății.

ORGANIZAREA JUDECĂTOREASCĂ, rețea de organe judecătorești; totalitatea normelor de drept, care stabilesc structura, principiile fundamentale și scopurile activității judecătorești dintr-un stat.

ORGANIZAREA MUNCII, sistem de măsuri, care asigură folosirea optimă a mijloacelor tehnice.

ORGANIZAREA SOCIALĂ ȘI ADMINISTRATIVĂ LA GETO-DACI, parte componentă a istoriei spațiului românesc.

ORGANIZAREA ȘTIINȚIFICĂ A MUNCII, domeniu al ergonomiei organizarea activității pe principii științifice.

ORGANIZAREA TERITORIULUI, domeniu al arhitecturii și urbanisticii; principii de repartitie optimă a suprafețelor de teren dintr-o unitate agricolă; sistem de măsuri cu privire la reglementarea relațiilor funciare și la organizarea folosirii pământului ca mijloc de producție.

ORGANIZAREA TRAFICULUI DE TRANSPORT AUTO, totalitate de reglementări legale, acțiuni administrative și măsuri organizaționale și tehnice pentru asigurarea controlului traficului auto pe drumuri și străzi.

ORGANIZATOR, accesoriu de birotică folosit pentru organizarea informațiilor despre contactele și evenimentele personale, ce conține un caiet de notițe, o agendă, un calendar; software în informatică pentru calculatoare și dispozitive mobile, conceput pentru a stoca adresa de date și baza de date telefonică, planificarea evenimentelor, păstrarea unui jurnal etc.

ORGANIZAȚIA DE COOPERARE ȘI DE DEZVOLTARE ECONOMICĂ, (OCDE), organizație internațională care unește cele mai dezvoltate țări ale lumii pentru a face schimb de experiență în domeniul politicilor economice, sociale, de mediu și armonizarea abordărilor conceptuale pentru formarea acesteia.

ORGANIZAȚIA DE ELIBERARE A PALESTINEI, veriga centrală a mișcării naționale palestiniene, consolidate pe baza unui platforme politice unice și a structurii organizaționale ale diferitelor forțe social-politice a poporului palestinian în interesul realizării aspirațiilor sale naționale.

ORGANIZAȚIA EUROPEANĂ DE BREVETE, organizație internațională de brevete ce reglementează legea bre-

vetelor în Europa, în scopul protejării drepturilor la invenții, proiecte industriale, mărci comerciale etc.

ORGANIZAȚIA INTERNAȚIONALĂ A AVIAȚIEI CIVILE, agenție specializată a ONU, care organizează și coordonează cooperarea internațională a activităților statelor sub toate aspectele în domeniul aviației civile.

ORGANIZAȚIA INTERNAȚIONALĂ A MUNCII (OMC), instituție specializată a Organizației Națiunilor Unite care se preocupă de elaborarea convențiilor și recomandărilor privind legislația muncii.

ORGANIZAȚIA MARITIMĂ INTERNAȚIONALĂ, for internațional de profil.

ORGANIZAȚIA METEOROLOGICĂ MONDIALĂ, (OMM), o agenție interguvernamentală specializată a ONU în domeniul meteorologiei.

ORGANIZAȚIA MONDIALĂ A COMERȚULUI, organizație neguvernamentală care stabilește reguli comerciale la scară globală, reglementează și facilitează comerțul internațional între națiuni.

ORGANIZAȚIA MONDIALĂ A PROPRIETĂȚII INTELLECTUALE, agenție specializată a ONU, înființată în 1967 pentru a promova activitatea creativă și a proteja proprietatea intelectuală la nivel mondial.

ORGANIZAȚIA MONDIALĂ A SĂNĂȚĂȚII, (OMS), organizație internațională de specialitate din cadrul Națiunilor Unite, ce se ocupă de problemele internaționale de sănătate.

ORGANIZAȚIA MONDIALĂ A TURISMULUI, agenție a ONU, cu sediul în Madrid, care se ocupă cu problemele referitoare la turism, domeniul turismului și călătoriilor, creată în 1975.

ORGANIZAȚIA MONDIALĂ DE REZOLVARE A LITIGIILOR COMERCIALE, sistem comercial internațional reglementat.

ORGANIZAȚIA MONDIALĂ METEOROLOGICĂ, agenție specializată a ONU pentru meteorologie, hidrologie operațională și științele conexe geofizicii.

ORGANIZAȚIA NAȚIUNILOR UNITE, organizație internațională guvernamentală cu sediul în United Nations Plaza din New York (SUA), fondată, prin semnarea la 26 iunie 1945, a Cartei de la San Francisco de către 50 de state (intrată în vigoare la 24 octombrie 1945).

ORGANIZAȚIA PENTRU ALIMENTAȚIE ȘI AGRICULTURĂ A NAȚIUNILOR UNITE, Food and Agriculture Organization of the United Nations, (FAO), organizație specializată a ONU pentru dezvoltarea agriculturii, silviculturii, pescuitului, zonelor rurale.

ORGANIZAȚIA PENTRU COOPERARE DE LA SHANGHAI, organizație din care fac parte Rusia, China și patru foste republici sovietice din Asia Centrală: Kazahstan, Tadjikistan, Uzbekistan și Kârgâzstan. Obiectivul acestei structuri este amplificarea cooperării diplomatice, militare și economice dintre statele membre. A fost fondată în anul 2001.

ORGANIZAȚIA PENTRU SECURITATE ȘI COOPERARE ÎN EUROPA, (OSCE), organizație internațională pentru securitate. Până la 1 ianuarie 1995 se numea Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa. Este formată din 57 de țări participante din Europa, Mediterană, Caucaz, Asia Centrală și America de Nord, acoperind spațiul emisferei nordice „de la Vancouver la Vladivostok”.

ORGANIZAȚIA STATELOR AMERICANE, organizația internațională regională a țărilor din ambele Americi și Insulele Caraibe.

ORGANIZAȚIA TRATATULUI ATLANTICULUI DE NORD, alianță politico-militară ce reunește 30 de țări din Europa și America de Nord.

ORGANIZAȚIA ȚĂRILOR EXPORTATOARE DE PETROL (OPEC), organizație internațională fondată de majoritatea țărilor exportatoare de petrol cu scopul de a dezvolta o politică comună și de a coordona activitățile lor în ceea ce privește volumul de extragere a petrolului, menținerea prețurilor stabile la petrol, asigurarea furnizării stabile de petrol consumatorilor și obținerea unui profit suficient pentru investiții în industria petrolieră

ORGANIZAȚIE INTERNAȚIONALĂ, asociație cu caracter permanent, creată de state pe baza unui statut.

ORGANIZAȚIE NEGUVERNAMENTALĂ, organizații voluntare de nivel local, național sau internațional care lucrează cu sau în numele cetățenilor pentru un bun public fără scop lucrativ, asocieri de cetățeni pentru satisfacerea și protejarea drepturilor și libertăților lor legale, interese economice, sociale, culturale și de altă natură.

ORGANIZAȚIE VAMALĂ MONDIALĂ (*engl. World Customs Organization*), organizație internațională interguvernamentală a cărei activitate este concentrată în dezvoltarea instrumentelor internaționale, convenții privind clasificarea mărfurilor, valoarea vamală, regulile de origine, taxele vamale, securitatea lanțului de aprovizionare, facilitarea procedurilor comerciale internaționale, combaterea infracțiunilor vamale și circulația ilegală a mărfurilor contrafăcute (protecția drepturilor de proprietate intelectuală) și lupta împotriva corupției.

ORGANIZAȚIE, asociație de oameni cu concepții sau preocupări comune, uniți conform unui regulament sau a unui statut în vederea realizării unei activități.

ORGANON, denumire generală dată de urmașii lui Aristotel celor șase tratate de logică ale lui.

ORGANOTERAPIE, utilizarea cu scop curativ a preparatelor medicamentoase

obținute din organe, țesuturi și lichide ale omului și animalelor.

ORGANUL AUDITIV, aparat specializat în recepționarea sunetelor.

ORGANUL CORTI, partea receptoare a sistemului auditiv la mamifere.

ORGANUL JACOBSON, segmentul periferic al organelor olfactive la vertebratele terestre.

ORGANUM, una dintre formele cele mai vechi ale muzicii pe mai multe voci distincte.

ORGASM, punct culminant și final al excitației sexuale, caracterizat prin senzații fizice intense.

ORGĂ, (gr. organon - unealtă, instrument), instrument muzical pneumatic cu claviatură.

ORHEI or., Orhei, or. Orhei.

ORHEIUL VECHI, grădiște pe malul drept al Răutului, între satele Trebujeni și Butuceni, raionul Orhei, Republica Moldova.

ORIBATEI, (Oribatei), grupă de acarieni din subordnul sarcoptiformelor.

ORIBATIDA, ordin de acarieni formați de sol.

ORIC, ACID ~, acid 1, 2, 3, 6-tetrahidro-2,6-dioxi-4-pirimidincarbonic.

ORICOVA, Călărași, or. Călărași.

ORIENTALISM ÎN ARTĂ ȘI LITERATURĂ, direcție și curent artistic în cultura europeană din sec. XX-XXI privind utilizarea de subiecte și motive, precum și unele mijloace stilistice de expresivitate a literaturii, arhitecturii, artelor plastice, muzicii din diferite țări din Orient.

ORIENTALISM, totalitatea cunoștințelor privind datinile, istoria și limbile orientale.

ORIENTALISTICĂ, grup de discipline care se ocupă cu studiul istoriei, limbilor și culturii spirituale a popoarelor orientale.

ORIENTARE OPTICĂ, a atomilor de gaz paramagnetic, orientare într-o anumită direcție a momentelor unghiulare și, legate de aceștia, a momentelor magnetice ale atomilor sub acțiunea radiației optice polarizate circular cu frecvență rezonantă; orientarea optică a spinilor purtătorilor de sarcină în semiconductori, apariția unei direcții predominante a spinilor purtători de sarcină și interacțiunea cu aceștia a spinilor nucleari la iluminarea semiconductorului cu lumină polarizată circular.

ORIENTARE PROFESIONALĂ, alegerea carierei pentru un individ, efectuată cu ajutorul testelor.

ORIENTARE SPORTIVĂ, orientare turistică și sportivă, familie de sporturi unde concurenții, folosind harta și busola, trebuie să se deplaseze într-un mediu necunoscut de la un post special la altul, pentru a parcurge cât mai repede traseul de orientare; cea mai veche și cea mai populară este orientarea în alergare.

ORIENTARE, generalizare a noțiunii matematice de direcție pe linia dreaptă la forme geometrice mai complexe; posibilitate de a găsi, pe baza anumitor cunoștințe, calea cea mai bună într-o împrejurare oarecare, soluția cea mai justă; Orientare politică, convingere politică; orientare religioasă, convingere religioasă.

ORIENTAREA MINELOR, ordonarea geometrică într-un sistem de coordonate unic a planurilor de suprafață a pământului și a celor pentru exploatarea subterană, pentru a conferi o precizie mare lucrărilor majore de sondaj.

ORIENTAREA STRĂZILOR, principiu al urbanismului.

ORIENTUL APROPIAT, Orientul Mijlociu, denumire a teritoriului din vestul Asiei și nord-estul Africii, unde sunt situate Regatul Arabiei Saudite, Sudanul, Israelul, Iordania, Siria, Libanul, Turcia, Irakul, Arabia Saudită, Republica Arabă, Yemen, Kuveitul, Qatarul, Omanul, Emiratele Arabe Unite, Bahrainul din golful Persic, precum și Republica Cipru.

ORIFICIU RELATIV, caracteristica tehnologică de iluminare a obiectivului camerei de luat vederi, care determină iluminarea imaginii obținute.

ORIGAMI, gen de artă japoneză.

ORIGANUM, gen de plante din familia Lamiaceae.

ORIGINAL, manuscris al unei opere literare sau științifice.

ORIGINE, punct special al unui spațiu euclidian, de obicei notat cu litera O, folosit ca punct de referință pentru geometria spațiului înconjurător.

ORIGINEA LIMBII, se referă la teoriile referitoare la apariția și dezvoltarea limbajului în societățile umane.

ORIGINEA MĂRFII, noțiune utilizată la efectuarea operațiilor de import-export.

ORIGINEA VIEȚII, problemă științifică legată de explicarea posibilității apariției naturii vii ce analizează problemele locului, timpului și circumstanțelor acestui proces.

ORIOLE, familie de paseriforme.

ORION, constelație ecuatorială.

ORIZONT STRATIGRAFIC, cea mai mică subdiviziune stratigrafică locală. Cuprinde straturi de roci diferite după componența litologică.

ORIZONT, intersecția virtuală a suprafeței Pământului cu emisfera ce-

rească; porțiune a pământului pe care o mărginește această linie; strat geologic.

„**ORIZONTUL**”, („Оризонтул”), revistă lunară pentru tineret, (1984-1990). Publicație dublată în limba rusă.

ORNAMENT, (lat. ornamentum - înfrumusețare), structură vizual-spațială a elementelor ordonate ritmic, care are funcție decorativă și este localizată pe suprafața elementelor arhitecturale, obiectelor de artă decorativă și aplicată; figură de stil folosită pentru a înfrumuseța o frază, o cuvântare.

ORNAMENTE MODELATE, gen de decor arhitectural.

ORNAMENTICĂ, disciplină etnologică; mod specific unui popor sau unui stil de a concepe și a dispune ornamentele în arhitectură și în arta aplicată; totalitatea sunetelor care împodobesc linia melodică inițială.

ORNEMANTALIȘTI, specialiști în domeniu.

ORNITO, prefix savant cu sensul de pasăre.

ORNITOFANĂ, avifaună, totalitatea păsărilor, care populează un anumit teritoriu ori se întâlnesc într-o perioadă istorică a Pământului.

ORNITOFILIE, polenizarea plantelor cu flori de către păsările ce se hrănesc cu nectarul florilor.

ORNITOGALUM, gen de plante din familie Asparagaceae.

ORNITOHORIE, răspândirea fructelor și semințelor plantelor de către păsări care se hrănesc cu acestea și fac rezerve cu ele; caz particular de zoocorie.

ORNITOLOGIE, domeniu de cercetări științifice fundamentale și aplicative în zoologie privind diversitatea speciilor de păsări, alcătuirea externă și internă în relație cu mediul ambi-

ant, particularitățile activității vitale, evoluția și importanța practică.

ORNITOPODE, dinozauri cu picioare de pasăre.

ORNITOPTER, dispozitiv de zbor mai greu decât aerul, care la zbor imită mișcările aripilor unei păsări sau insecte.

ORNITOPUS, gen de plante ierboase din familia Fabaceae.

ORNITORINC, (*Ornithorhynchus anatinus*), mamifer primitiv semiacvatic din ordinul monotremelor.

ORNITIZĂ, infecție cu chlamydia păsărilor.

OROBANCHE, gen de plante ierburi parazitare lipsite de clorofilă din familia Orobanchaceae.

OROGEN, zonă tectonică.

OROGENEZA CALEDONIANĂ, (de la denumirea veche a Scoției, Caledonia), proces de cutare a straturilor scoarței Pământului, care a avut loc în perioada dintre ordovician-silurian (în America de Nord a durat până în devonianul mediu).

OROGENEZA CHIMERICĂ, (după denumirea tribului antic chimerieni, care a populat regiunea din nordul Mării Negre), cutare a scoarței Pământului, care a avut loc în decursul jurasicului, începând în triasicul superior și sfârșindu-se la începutul cretacicului.

OROGENEZĂ, ansamblu de procese tectonice care se produc în zonele mobile ale scoarței terestre și care au drept rezultat formarea unui lanț muntos cutat.

OROGRAFIE, domeniu al geografiei fizice.

OROLOGERIE, studiarea măsurării timpului.

OROLOGIU, ceasornic de dimensiuni mari, prevăzut, de obicei, cu un dispozitiv sonor, care la fiecare oră (unele la jumătăți și sferturi), după o frază muzicală scurtă, anunță ora exactă. La Chișinău sunt instalate un orologiu pe Arcul de Triumf din Piața Marii Adunări Naționale și unul pe clădirea Primăriei municipiului.

OROTRON, dispozitiv electric cu microunde în care energia cinetică a electronilor este transformată în energie cu microunde a unui rezonator deschis.

ORPINGTON, rasă de găini crescute pentru carne și ouă.

ORT, monedă de argint în valoare de un sfert de taler-leu sau de 10 parale vechi, emisă în sec. XVI-XVIII în mai multe țări europene; vector unitar al spațiului euclidian, adică vectorul e, al cărui modul este egal cu unitatea.

ORTO-, element de compunere însemnând „drept”, „conform cu”, „corect”, care servește la formarea unor substantive și a unor adjective.

ORTOCENTRU, punct de intersecție a celor trei înălțimi ale triunghiului.

ORTODONȚIE, compartiment al stomatologiei ce abordează etiologia, diagnosticul, tratamentul și profilaxia anomaliilor de dezvoltare a dinților și scheletului maxilo-facial.

„**ORTODOXIA**”, revistă lunară, din 2002.

ORTODOXIE, continuitate fermă în păreri care exclude orice abatere.

ORTODOXISM, unul dintre cele trei curente de bază ale creștinismului, format din separarea bisericilor ortodoxă și catolică în 1054.

ORTODROMIE, cea mai scurtă linie între două puncte de pe o sferă.

ORTOEPIE, totalitate a normelor de pronunțare corectă a sunetelor unei limbi.

ORTOFONIE, pronunțare considerată normală sau corectă a unui fonem sau a unui grup de foneme.

ORTOFOSFORIC, ACID ~, cel mai stabil acid din seria de acizi fosforici oxigenați.

ORTOGENEZĂ, concepție în învățătura evoluționistă ce afirmă că dezvoltarea naturii vii este condiționată de factori interni ce dirijează mersul evoluției pe o cale bine determinată.

ORTOGONALITATE, generalizare a noțiunii de perpendicularitate.

ORTOGRAFIE, totalitate a regulilor care stau la baza transunerii uniforme a vorbirii în scris. Stabilește care dintre variantele grafice posibile ale redării cuvintelor și formelor lor gramaticale corespund mai mult normelor de rostire literară.

ORTONECTIDE, încrengătură de animale pluricelulare cu o poziție sistematică nederminată.

ORTOPEDIE, compartiment al medicinei clinice ce studiază deformările înnăscute și dobândite și dereglările funcției aparatului locomotor și elaborează metode de profilaxie și tratament a acestora.

ORTOPTERA, ordin de insecte cu metamorfoză incompletă.

ORTOPTERE, (Orthoptera, Saltatoria), ordin de insecte pterigote. Ordinul cuprinde peste 20 mii specii, răspândite pe întreg globul. În RM se întâlnesc cca 700 specii, cele mai cunoscute sunt lăcustele, greierii, coșaii. Majoritatea ortopterelor sunt dăunători ai plantelor agricole.

ORTOSIFON, gen de plante din familia Lamiaceae.

ORTOSTATIC, placă de piatră, instalată vertical.

ORTOTOMUS, gen de păsări din ordinul paseriforme.

ORYCTES, gen de coleoptere din familia dinastide.

ORYX, gen de mamifere erbivore din familia cavicornae.

ORZ, (Hordeum) gen de plante erbacee anuale și perene din familia Poaceae. Cuprinde cca 40 (după unele surse 18-30) specii, răspândită în Europa, Asia, America, Africa de Nord; în RM 4 specii; Orzoaică (Hordeum distichon).

OS, elementul de bază al scheletului animalelor vertebrate și omului, organ de sprijin, de protecție, factor antitoxic, depou al sărurilor minerale ș.a.

OSANA, aclamație „Miluiește, rogu-te”.

OSASCO, oraș în sud-estul Braziliei, unul dintre cele mai mari suburbii a megapolisului São Paulo.

OSATURĂ, element transversal al corpului navei sau al fuzelajului aeronavei; imaginea planului vertical-transversal, care trece la mijlocul lungimii vasului.

OSÂNDĂ, condamnat la chinurile veșnice; Osândit, damnat.

OSCILATOR PILOT, generator electric de oscilații al uneia sau mai multor frecvențe, proiectat să funcționeze în diferite dispozitive de telecomunicații și sisteme radar.

OSCILATOR, echipament industrial în domeniu; sistem fizic ce oscilează; Oscilator armonic.

OSCILATORII, (Oscillatoria), gen de plante, alge unicelulare din încrengătura cianofite sau algelor albastre.

OSCILAȚII, mișcările sau comportarea sistemului cu diferite grade de repetare

în timp; Oscilații amortizate, oscilații armonice, oscilații forțate, oscilații ale particulelor elementare.

OSCILOGRAF ELECTRONIC, dispozitiv receptor cu fascicul de electroni, proiectat pentru afișarea semnalelor electrice și proceselor în formă grafică; elementul principal al oscilografului cu fascicul de electroni.

OSCILOGRAF, dispozitiv pentru studierea nedistructivă a relației funcționale dintre două sau mai multe mărimi care caracterizează orice proces fizic.

OSCILOSCOP CATODIC, echipament industrial în domeniu.

OSCILOSCOP, dispozitiv de măsurare și control în domeniu.

OSCINES, cel mai bogat în specii sub-ordin de paseriforme.

OSCULAȚIE, (Atingere), a unei curbe L2 cu o curbă L1 în punctul M, noțiune geometrică, însemnând că L2 are un contact de ordin maxim cu L1 în punctul M.

OSHAWA, oraș în provincia Ontario din sud-estul Canadei.

OSIE, organ de lucru al unui mecanism; ax; Osie montată.

OSIRIS, în mitologia Egiptului antic, zeul forțelor vegetale ale naturii, divinitate supremă a „lumii de apoi”, protector și judecător al sufletelor celor morți.

OSLO, capitala, principalul centru economic, științific și cultural al Norvegiei situat pe malul fiordului Oslo. Cel mai mare port și centru economic al țării.

OSLUH, în Moldova medievală, amendă plătită pentru neexecutarea dispozițiilor domnești. Slujbașul, care încasa osluh, se numea osluhar.

OSMANISM, concepție politică în Imperiul Osman la sfârșitul sec. al XIX-lea – începutul sec. XX.

OSMANLÂU, în Evul Mediu, nume dat de moldovenii turcilor.

OSMANTHUS, gen de plante, arbuști sau arbori mici veșnic verzi.

OSMERIDE, (Osmeridae), familie de pești osoși, din ordinul salmonidelor.

OSMIU, (Osmium), Os, element din grupa a VIII-a a tabelului periodic al elementelor. Nr. at. 76. Are 7 izotopi naturali stabili și 9 artificiali radioactivi. Se întâlnește în natură ca impuritate în platina nativă ori sub formă de metal albastriu-cenușiu, dur și sfărâmicios.

OSMOREGLARE, totalitate a proceselor fizico-chimice ce asigură concentrația relativ constantă a substanțelor osmotice active în lichidele mediului intern al organismului la animalele pluricelulare și la om.

OSMOZĂ INVERSĂ, proces de purificare a apei care utilizează o membrană semipermeabilă pentru a separa ionii, moleculele nedorite și particulele mari din apa potabilă.

OSMOZĂ, difuziunea solventului printr-o membrană semipermeabilă; transfer spontan al unui solvent printr-o membrană semipermeabilă ce nu permite trecerea substanței dizolvate și separă două soluții cu concentrații diferite sau un solvent și o soluție pură.

OSMUNDACEAE, familie de plante erbacee, perene din clasa Polypodiopsida.

OSPICIU, instituție curativă unde se acordă ajutor paliativ bolnavilor incurabili în stadiul final al bolii.

OSTATIC, persoană care este capturată cu forța și deținută de o altă persoană sau persoane în scopul constrângerii unui stat, organizație internațională, persoană juridică sau fizică sau grup de persoane pentru a lua măsuri sau pentru a se abține de la săvârșirea oricărui

act care este o condiție pentru eliberarea ostaticului.

OSTEICTIES, clasă de vertebrate, grupul cel mai numeros de pești actuali.

OSTEOARTRITĂ, (din osteo... și artrită), inflamație care cuprinde atât articulația, cât și partea osoasă din jur.

OSTEOCONDRODISPLAZIE, grup de anomalii osteocartilaginoase cu transmitere genetică, ce se manifestă prin anomalii de formă sau de lungime a oaselor membrelor, coloanei vertebrale sau cutiei craniene și anomalii radiologice.

OSTEOCONDROPATIE, grup de afecțiuni ale pielii de etiologie diferită ce apar în urma dereglării aprovizionării lor cu sânge.

OSTEOCONDROZĂ, proces distrofic în oase și cartilaj.

OSTEODISPLAZIE, viciu de dezvoltare caracterizat prin dereglarea depunerii embrionare a țesutului osos.

OSTEODISTROFIE, (din osteo... și distrofie), tulburare de nutriție a țesutului osos.

OSTEOGENEZĂ, parte a embriologiei care studiază formarea țesutului osos.

OSTEOLOGIE, (din osteo... și logie), compartiment al anatomiei ce studiază scheletul osos al animalelor vertebrate și omului în ansamblu, a unor oase aparte precum și a țesutului osos; Osteoblaste, osteon, osteocite, osteoclaste.

OSTEOMALACIE, boală determinată de mineralizarea insuficientă a țesutului osos ca urmare a dereglării metabolismului vitaminei D sau a insuficienței acesteia precum și a deficitului sărurilor de calciu și de fosfor la o filtrare sporită a acestora în rinichi sau dereglarea absorbției lor în intestin.

OSTEOMIELITĂ, (din osteo... și mielită), infecție osoasă care survine pe fondul proliferării anumitor bacterii sau fungi în organism, în special la nivelul oaselor.

OSTEOPATIE, metodă de tratament prin acțiune manuală, cu impact asupra mecanismelor de autoreglare ale corpului, permițându-i să se recupereze pe cont propriu.

OSTEOPLASTIE, operație de înlocuire a unui fragment de os sau a unui os întreg cu bucăți corespunzătoare de os, de metal sau de material plastic.

OSTEOPOROZĂ, boală a oaselor caracterizată prin reducerea paralelă a mineralelor osoase și matricei osoase, astfel încât osul este în cantitate scăzută, dar cu o compoziție normală procentuală.

OSTEOSARCOM, tumoare malignă a osului.

OSTEOSCLEROZĂ, condensare a țesutului osos.

OSTEOSINTEZĂ, metodă chirurgicală de fixare a fragmentelor unui os fracturat cu ajutorul unui material inert sau cu material resorbabil.

OSTEOTOMIE, rezecție a unui os, făcută cu scopul de a remedia o diformitate a acestuia sau în scop terapeutic.

OSTGOȚI, triburi germanice.

OSTIE, turtă mică, rotundă din aluat nedospit, care în biserica catolică și protestantă simbolizează jertfa.

OSTINATO, procedeu care constă în revenirea stăruitoare a unui motiv melodic sau ritmic, însoțit de fiecare dată de alte motive.

OSTIOLĂ, în botanică, formațiune specializată din epiderma plantelor alcătuită din două celule și orificiul dintre ele.

„**OSTLAND**”, regim de ocupație în statele baltice, nord-estul Poloniei și în partea de vest a Belarusului în timpul celui de-al Doilea Război Mondial.

OSTRACISM, (din gr. ostrakos – ciob), în Grecia antică procedură de proscrisere, de scoatere, înlăturare din viața publică; Ostracizare.

OSTRACIZARE, îndepărtare a cuiva din viața publică.

OSTRACODA, clasă de artropode și subclasă de animale nevertebrate din clasă crustaceelor.

OSTRACON, în antichitate, ciob de ceramică sau cochilie (mai rar așchie din silex) pe care se găseau inscripții sau cuvinte în scrierea pictografică. În Grecia era folosit la vot, iar în Egipt pentru contabilitate, exerciții grafice etc.

OSTRAVA, oraș în din nord-estul Cehiei, centru administrativ al regiunii Moravia-Silezia.

OSTREIDE, familie de moluște bivalve.

OSTRIA, gen de plante din familia Betulaceae.

OSTROG, oraș în partea de apus a Ucrainei, monumente istorice, de cult și arhitectonice din Evul Mediu.

OSTROGOȚI, trib german, ramura rășariteană a goților. În sec. III-IV locuiau între Don și Nistru.

OSTROWSKIA, gen de plante din familia Campanulaceae.

OSUL-IEPURELUI, (*Ononis arvensis*), plantă perenă leguminoasă.

OSWIECIM (germ. Auschwitz), lagăr de concentrare nazist și lagăr de moarte.

OȘ, oraș, centru administrativ al regiunii Oș din Kârgâzstan.

OTAC, Rezina, Otac.

OTACI or., Ocnița, or. Otaci.

OTARIIDE, familie de mamifere din ordinul pinipede.

OTAVĂ, recolta ierburilor naturale și semănate, obținută în același an după primul și următorul cosit sau pășunat.

OTIATRIE, compartiment al otorinolaringologiei ce abordează problemele diagnosticului, tratamentului și profilaxiei afecțiunilor urechii.

OTIDIDE, familie de păsări din ordinul otidiforme.

OTIORINCUS, gen de coleoptere din familia curculionide.

OTITĂ, (din gr. ous, otos - ureche), inflamație a urechii.

OTODECTOSIS, boală parazitară cronică a câinilor, pisicilor, animalelor de blană etc., cauzată de căpușele scabioase parazitare de genul *Otodectes* pe pielea urechilor.

OTOMANI, cultură arheologică, epoca bronzului.

„**OTON REVIVAL**”, „Renașterea Otton”, mișcarea socială de renaștere culturală (anii 950-1050) pe teritoriul Regatului Franței de est și al Sfântului Imperiu Roman, în timpul dominației dinastiei Saxone.

OTORINOLARINGOLOGIE, ORL, disciplină medicală clinică ce studiază particularitățile morfofiziologice, etiologia, patogeneza, clinica, tratamentul și profilaxia afecțiunilor urechii, nasului, faringelui și a regiunilor limitrofe.

OTOSCLEROZĂ, creștere osoasă anormală localizată în urechea medie, care duce la o scădere a auzului și chiar la pierderea completă a acestui simț; Otospongioză.

OTOSCOPIE, una dintre cele mai importante metode de cercetare a conductului auditiv extern, timpanului, iar la distrugerea acestuia și a cavității timpanice cu un instrument special numit otoscop.

OTRĂȚEL-DE-BALTĂ, (*Utricularia*), gen de plante perene, insectivore, din familia Lentibulariaceae.

OTTAWA, capitala, principalul centru economic, științific și cultural al Canadei; râu din sud-estul Canadei; afluent stâng al râului Sfântul Lawrence, Canada.

OȚEL ALIAT, aliaj din fier, care conține carbon și impurități inevitabile (siliciu, mangan, sulf, fosfor), elemente introduse special pentru îmbunătățirea proprietăților de exploatare sau tehnologice. Oțeluri ce își păstrează însușirile mecanice caracteristice până la încălzirea temporară de 750 °C.

OȚEL BLINDAT, oțel aliat suprazesistent pentru confecționarea armurii vehiculelor.

OȚEL CARBON, oțel nealiat, care conține C și impurități de Mn, Si, S, P.

OȚEL DE DAMASC, inițial tip de oțel turnat cu eterogenități vizibile sub formă de rețea folosit la confecționarea săbiilor; în prezent - oțel forjat de calitate înaltă la exterior asemenea celui de Damasc, oțel-carbon utilizat din antichitate pentru confecționarea armelor reci.

OȚEL DE SCULE, oțeluri carbon și oțeluri aliate, din care se confecționează sculele așchietoare, ștanțele, instrumentele de măsurat ș.a.

OȚEL INOXIDABIL, aliaj de metal din Fe cu St, Cr, C, Si, Mn, S, P, Ni, Mn, Ti, Nb, Co, Mo etc, rezistent la coroziune în aer, apă și în unele medii agresive.

OȚEL NITROCIMENAT, oțel saturat prin difuzie la suprafață cu azot și car-

bon la temperatura de 500-700 °C sau la 840-930 °C.

OȚEL, aliaj din fier cu carbon și alte elemente chimice.

OȚEL-BETON, structură de construcție.

OȚELURI DE CONSTRUCȚIE, grup de oțeluri cu conținut scăzut de carbon (mai puțin de 0,25% din greutate), utilizate în construcții pentru armătura betonului armat, conductelor, elementelor de fixare și alte produse.

OȚET, v. ACID.-

OȚETAR, (*Rhus typhina*), gen de plante lemnoase din familia Anacardiaceae.

OU, (lat. ovum), ovul fecundat, din care se dezvoltă un individ nou.

OUAGADOUGOU, capitala, principalul centru economic, științific și cultural al țării Burkina Faso, stat în Africa.

OUĂ ÎNCONDEIATE, tehnică de lucru și model decorativ în cultura tradițională ortodoxă creștină. v. **OUĂ PASCALE**.

OUĂ PASCALE, în creștinism, oul este interpretat ca simbol al mormântului și al învierii, iar culoarea roșie simbolizează pentru creștini sângele lui Hristos răstignit, în plus, culoarea roșie indică și demnitatea regală a Mântuitorului, aliment ritualic și simbol în obiceiurile, riturile și jocurile de Paște; obiect ritualic, de obicei, vopsite roșii sau încondeiate, pregătite cu prilejul sărbătoririi Învierii Domnului Isus Hristos.

„OUTPUT”, (Ieșire), proces de interacțiune între operator-computer pentru a transfera comenzile și datele în informatică după vizualizarea programelor pe ecran, reproducerea sunetului și pornirea altor dispozitive de ieșire ale computerelor, telefoanelor inteligente, sistemelor încorporate etc.

OUTSIDER, declasat; străin.

OVAL, termen de referință în matematică privind o curbă plană convexă închisă.

OVALOID, termen de referință în matematică privind o suprafață convexă închisă.

OVAR, fiecare dintre cele două glande de reproducere ale femelei, care conține celulele germinative sau ovulele; organ sexual femel la plantele cu flori, care după fecundare se transformă în fruct.

OVARE, glande sexuale feminine cu secreție mixtă.

OVARECTOMIE, înlăturarea chirurgicală a unui sau a ambelor ovare.

OVARITĂ, inflamație acută sau cronică a ovarelor; Ooforită.

OVAȚIE, în Roma antică manifestare publică entuziastă de admirație și de aprobare, exprimată prin aclamații și aplauze în cadrul unei adunări, a unei serbări etc., față de o persoană, o acțiune, o inițiativă etc.

OVĂZ SĂLBATIC, ovăz gol, buruiană anuală din familia Poaceae; buruiană greu de deșădăcinat a culturilor cerealiere; Ovăscior (*Arrhenatherum eltius*).

OVĂZ, (*Avena*), gen de plante erbacee din familia Poaceae. Cuprinde speciile *Avena* (specii anuale) și *Avenastrum* (specii perene). Se cunosc cca 70 specii, răspândite în Asia, Europa, Australia și America.

OVĂZ-AURIU, (*Trisetum*), gen de plante perene, rareori anuale, din familia Poaceae. În RM crește prin poiene, pe la marginea pădurilor *Trisetum sibiricum* plantă furajeră.

„OVERDRAFT”, formă de împrumut pe termen scurt emis de o bancă fără numerar, în situația în care clientul-dbitor are propriul cont în această bancă

OVIDUCT, duct pentru conducerea ovulelor mature din ovar.

OVIEDO, oraș în nordul Spaniei, centrul comunității autonome Asturias și a provinciei omonime.

OVINE „GRĂSIMI-COADĂ”, grupă de ovine cu lână grosieră și semigrosieră crescute pentru carne și untură și caracterizate prin existența cozii grase.

OVIPARITATE, mod de înmulțire la animale pe calea depunerii de ouă.

OVIPOZITOR, organ sexual extern pentru depunerea ouălor.

OVIISM, sistem de concepții a unui șir de biologi din sec. XVII-XVIII care considerau că în celula sexuală feminină sub formă microscopică se conține organismul adult, iar dezvoltarea acestuia se reduce la mărirea dimensiunilor.

OVIOSCOPIU, dispozitiv în avicultură pentru studiul ouălor supuse incubației.

OVOVIVIPARITATE, tip de reproducere la care ouăle fecundate se dezvoltă în oviductul femelei.

OVUL, celulă sexuală feminină din care după fecundare se dezvoltă un nou organism; gamet feminin care se dezvoltă în ovar; organ ce se dezvoltă în ovarul angiospermelor și în strobili gimnospermelor. La animale și om prezintă o celulă sexuală femelă.

OVULAȚIE, ieșirea ovulelor mature din ovar în cavitatea corpului la mamifere și om; stadiu din ciclul ovarian care constă în eliminarea ovulului matur din ovar, apt de a fi fecundat.

OVULIPARITATE, la unele animale femela depune ouă nefertilizate (ovule), care urmează a fi fertilizate.

OXALAȚI, săruri ale acidului oxalic. Se întrebunțează la prepararea unor colo-

ranți, ca mordanți în industria textilă, pentru îndepărtarea culorilor de unele țesuturi ș.a.

OXALIDACEAE, familie de plante geraniale din subclasa eudicotiledonate.

OXALIS, gen de plante din familia Oxalidaceae.

OXAZINICI, COLORANȚI ~, grup de coloranți, derivați de oxazină.

OXAZOL, compus heteroaromatic.

OXENTEA, Dubăsari, Oxentea.

OXETAN, eter saturat ciclic.

OXFORD, oraș în Marea Britanie situat pe fluviul Tamisa, centru administrativ al regiunii Oxfordshire.

OXIBELIS, gen de șerpi din familia colubride.

OXICHINOLINĂ, unul dintre cei mai utilizați reactivi organici în chimia analitică; Oxină, hidroxichinolină.

OXIDANȚI, compus sau element care, într-o reacție de oxidoreducere, acceptă un electron de la un alt compus.

OXIDARE BIOLOGICĂ, totalitatea reacțiilor de oxidare ce decurg în organismele vii.

OXIDARE, îmbogățire deliberată cu oxigen a stratului superficial al produselor din oțel și aliaje metalice neferoase.

OXIDAREA METALELOR, proces tehnologic de topire în cuptoare deschise în care datorită contactului metalului lichid cu aerul are loc reacția spontană de oxidare.

OXIDARE-REDUCERE, reacție chimică, în care are loc trecerea completă sau parțială a electronilor de la unii atomi (ioni) la alții. Multe produse chimice importante se obțin prin intermediul reacțiilor de oxidare-reducere.

OXIDAZE, fermenți din clasa oxireductazelor ce catalizează reacțiile de oxidoreducere, în care acceptori de hidrogen este oxigenul.

OXIGEN, (Oxygenium), O, element din grupa a VI-a a sistemului periodic al elementelor. Nr. at. 8. Are 3 izotopi stabili și 3 izotopi artificiali radioactivi. Este cel mai răspândit element în natură.

OXIGENAZE, fermenți din clasa oxireductazelor ce catalizează reacțiile de adiție la substrat a unuia sau a doi atomi de oxigen.

OXIHEMOGLOBINĂ, compus instabil format în procesul respirației prin combinarea oxigenului cu hemoglobina.

OXIMORON, figură de stil care exprimă o ironie subtilă sau un adevăr usturător sub forma asocierii paradoxale a doi termeni contradictorii.

OXIREDUCTAZE, clasă de fermenți ce catalizează reacțiile de oxidoreducere în care are loc transferul echivalenților reduși de la un substrat, redus la altul, oxidat.

OXIRUNCIDE, familie de păsări din ordinul paseriformelor.

OXITOCINĂ, neurohormon peptidic al multor vertebrate.

OXITROPIS, gen de plante perene, ierboase fără tulpină sau subarbuști din familia Fabaceae.

OXIZI, compuși chimici ai unui element cu oxigenul. Oxizii formează toate elementele chimice, cu excepția unor gaze nobile; Oxizi de azot (N_2O , NO , NO_2 , N_2O_3), se descompun ușor la temperatura camerei; Oxizi de aluminiu, alumină, Al_2O_3 , cristale incolor, se întâlnesc în natură sub formă de minerale, insolubile în apă, solubile în acizi concentrați și în alcalii; Oxizi de arsen (As_2O_3 , As_2O_5), cristale octaedrice sau

monoclinice de culoare albă; Oxizi de carbon, CO , gaz incolor și inodor, puțin solubil în apă, solubil în alcool și în eter; Oxizi de calciu, compus chimic al calciului cu oxigenul; Oxizi de clor (Cl_2O , ClO_2 , Cl_2O_6 , Cl_2O_7); Oxizi de fier (FeO , Fe_2O_3 , Fe_3O_4); Oxizi de fosfor (P_2O_3 , P_2O_5); Oxizi de magneziu, magnezie; Oxizi de mangan (MnO , Mn_2O_3 , Mn_3O_4 , MnO_2 , Mn_2O_7); Oxizi de mercur (Hg_2O , HgO); Oxizi de metale alcaline (Li_2O , Na_2O , K_2O , Pb_2O , Cs_2O); Oxizi de cobalt, compuși chimici ai cobaltului cu oxigenul, corespunzând diferitor grade de oxidare a cobaltului; Oxizi de crom, compuși chimici ai cromului cu oxigenul, corespunzând diferitor grade de oxidare a cromului; Oxizi de cupru, compuși chimici ai cuprului cu oxigen, ce corespund diferitor grade de oxidare a cuprului; Oxizi de nichel, compuși chimici ai nichelului cu oxigenul, corespunzând diferitor grade de oxidare a nichelului; Oxizi fosforici, compuși chimici ai fosforului cu oxigenul cu diferite grade de oxidare a fosforului; Oxizi de seleniu, compuși chimici ai seleniului cu oxigenul, cu diferite grade de oxidare a seleniului.

OXOSINTEZĂ, procedeu industrial de obținere a aldehydelor prin tratarea olefinelor cu un amestec de hidrogen și carbon în prezența unui catalizator pe bază de cobalt.

OZIDE, glucide complexe.

„**OZN**”, în astronomie, Obiect Zburător Neidentificat.

OZOCHERITĂ, mineral, ceară de pământ.

OZON, (O_3), substanță simplă, varietate alotropică a oxigenului, constând din trei atomi de oxigen. În tehnică ozonul se obține din oxigen sau aer sub acțiunea descărcărilor electrice fără scântei în aparate, numite ozonizoare, prin descompunerea chimică a unor săruri oxigenate sau a unor peroxizi.

OZONIDE, tip de compuși peroxidici.

OZONIZARE, ozonizare a compușilor organici: descompunere oxidativă a unei molecule de compus organic sub acțiunea ozonului, rezultând o varietate de produse.

OZONOMETRU, dispozitiv de măsurare.

OZONOSFERĂ, partea atmosferei bogată în ozon, cuprinsă între 15 și 40 km altitudine.

OZONOTERAPIE, folosirea amestecului de oxigen cu ozon în scop curativ.

— P —

P, p, a nouăsprezecea literă a alfabetului român și sunetul corespunzător; simbol; vitamină flavonoidă.

P = peta, prefix savant.

P = pico, prefix savant.

PACE VEȘNICĂ, în anul 1533, tratat de pace dintre Poarta Otomană și Polonia.

PACE, acord al părților beligerante asupra încetării războiului sau a conflictului armat.

PACEA DE LA BREST, din 1918, tratat de pace între Rusia Sovietică și Puterile Centrale (Germania, Austro-Ungaria, Turcia și Bulgaria), încheiat la 3 martie în orașul Brest-Litovsk.

PACEA DE LA BUCUREȘTI DIN 1812, tratat de pace semnat pe 16/28 mai 1812, între Imperiul Rus și Imperiul Otoman, la încheierea războiului ruso-turc din 1806-1812. Prin acest tratat, Principatul Moldovei a fost redus la o zonă geografică care a inclus cea mai mare parte a Moldovei occidentale, în timp ce partea orientală, atribuită Imperiului Rus, a devenit o provincie, denumită atunci Basarabia, a Imperiului Țarist.

PACEA DE LA IAȘI, 1792, a fost un tratat semnat între Imperiul Rus și Imperiul Otoman, la sfârșitul războiului ruso-turc dintre 1787 și 1792, confirmând creșterea puterii rusești în zona Mării Negre.

PACEA DE LA KARLOWITZ, 1699, semnat la sfârșitul războiului austriaco-otoman (1683-1697), în care otomanii au fost învinși.

PACEA DE LA KUCIUK-KAINARGI, tratat de pace încheiat la 21 iulie 1774 în satul Cuciuk-Kainargi (Bulgaria) în urma războiului ruso-turc din 1768-1774.

PACEA DE LA MADRID, 1526, semnată între împăratul Sfântului Imperiu Roman Carol al V-lea și regele francez Francisc I.

PACEA DE LA MELNO, 1422, între Regatul Poloniei și Marele Ducat al Lituaniei, pe de o parte, și Ordinul Teutonic, pe de altă parte.

PACEA DE LA PANMUNJOM, 1953, armistițiu ce a pus capăt Războiului din Coreea.

PACEA DE LA PARIS DIN 1815, semnată ca urmare a înfrângerii lui Napoleon I la Waterloo.

PACEA DE LA PASSAROWITZ, 10/21. VI. 1718, prin care s-a încheiat războiul dintre Imperiul Otoman pe de o parte, și Imperiul Habsburgic și Republica Venetiană de cealaltă parte.

PACEA DE LA PRESSBURG, (Bratislava), 1805, încheiată între Austria și Franța condusă de Napoleon I.

PACEA DE LA PRUT, campanie în Principatul Moldova din vara anului 1711 a armatei ruse sub conducerea lui Petru I împotriva Imperiului Otoman.

PACEA DE LA TESCHEN, 1779, tratat care încheie războiul moștenirii bavareze.

PACEA DE LA TILZIT, 1807, semnată între Franța, Prusia și Rusia. Napoleon I și împăratul rus Alexandru I s-au aliat împotriva britanicilor.

PACEA DE LA UTRECHT, (1713-1715), serie de tratate de pace semnate de beligeranți în războiul de succesiune spaniol, în orașul olandez Utrecht, între aprilie 1713 și februarie 1715.

PACEA DIN HOTIN, 1621, a fost o bătălie între Uniunea Polono-Lituaniană sub conducerea lui Jan Karol Chodkiewicz (1560-1621) și Imperiul Otoman, sub conducerea sultanului Osman al II-lea (1604-1622).

PACEA DIN WESTFALIA 1648, prima Cartă europeană, ce încearcă să stabilească o anumită unitate a statelor Europei pe baza recunoașterii reciproce a suveranității fiecăruia dintre ele.

PACEA LINZ, 1645, acord încheiat la Linz între principele Transilvaniei Gheorghe Rákóczi I și împăratul Sfântului Imperiu Roman Ferdinand III Habsburger.

PACEA LÜBECK, 1629, a simbolizat ieșirea Danemarcei din război și încheierea acestei etape a Războiului de Treizeci de Ani (1618-1648), cunoscută în istoriografia drept „faza daneză”.

PACEA OLIVA, 1660, semnată între Suedia pe de o parte, Rzeczpospolita, Sfântul Imperiu Roman și Brandenburg pe de altă parte, punând capăt Războiului de Nord 1655-1660.

PACEA RELIGIOASĂ DE LA AUGSBURG, 1555, decret prin care urma să se întoarcă toată lumea la credința catolică.

PACEA SAINT-GERMAIN, 1679, acord între Franța și Suedia pe de o parte, și Brandenburg pe de altă parte.

PACEA SAINT-GERMAIN, 1919, tratat între Austria și 17 state-câștigătoare în Primul Război Mondial.

PACEA VEȘNICĂ, 1686, tratat dintre Rusia și Polonia.

PACEA WESTFALICĂ, tratat de pace încheiat în anul 1648 prin care a fost pus capăt Războiului de Treizeci de Ani.

PACHANGA, dans de origine cubaneză și melodie.

PACHEBOTUL QUEEN MARY 2, tip de navă maritimă.

PACHEBOTUL SS FRANCE, tip de navă maritimă.

PACHET DE ACȚIUNI, numărul total al acțiunilor deținute de un acționar în capitalul unei societăți pe acțiuni.

PACHET DE DATE, pachet de rețea sub formă de unitate de date transportată de o rețea comutată de pachete în rețelele de telecomunicații și computere.

PACHET DE PROGRAME APLICATIVE, set de aplicații sau module software

complementare interconectate sau module care răspund nevoilor unor tipuri de activitate umană.

PACHET DIDACTIC, în practica pedagogică, complet de materiale didactice pe secțiuni separate ale cursului, destinat elevilor care studiază de sine stătător, în mod individual.

PACHET SOCIAL, serviciul social de suport monetar adresat familiilor/personoanelor defavorizate.

PACIFICARE, (activități de pace), activități militaro-politice și economice ale civililor și personalului militar din diferite țări, organizații internaționale, desfășurate în conformitate cu mandatul unei organizații internaționale sau regionale și în scop de prevenire, soluționare sau reglare a conflictelor între state.

PACIFISM, curent politic ce se pronunță pentru pace și condamnă orice război.

PACT, tratat, pact politic, denumire dată unor tratate internaționale, bilaterale sau multilaterale, încheiate în special în scopul menținerii păcii sau al colaborării între semnatari.

PACTUL ANTICOMINTERN, pact anticomunist încheiat la data de 25 noiembrie 1936 între Germania nazistă și Japonia imperialistă, împotriva Internaționalei a III-a Comuniste, cunoscute și sub denumirea Comintern.

PACTUL CELOR PATRU DIN 1933, semnat între Marea Britanie, Germania, Italia și Franța.

PACTUL DE FAMILIE, 1881, pentru a asigura stabilitatea și continuitatea dinastiei de Hohenzollern s-a reglementat problema succesiunii la tronul României.

PACTUL DE LA VARȘOVIA, 1955, alianță militară a țărilor din Europa Răsăriteană și din Blocul Răsăritean, care voiau să se apere împotriva amenințării

pe care o percepeau din partea alianței NATO (care a fost fondată în 1949).

PACTUL DE OȚEL, Pactul de prietenie și alianță dintre Germania și Italia, (22 mai 1939).

PACTUL DE PACIFICAȚIUNE, 1849, document semnat de reprezentanții emigrației române, Nicolae Bălcescu și Cezar Bolliac împreună cu Lajos Kosuth, guvernatorul Ungariei. Guvernul maghiar se obliga să asigure românilor dreptul de a folosi limba română în administrație, justiție și învățământ; să abolească corvezile și prestațiile feudale; să redea țăranilor pământurile luate prin forță.

PACTUL KELLOGG-BRIAND DIN 1928, tratat de renunțare la război ca instrument de politică națională.

PACTUL ORIENTAL, proiect de acord de asistență reciprocă între URSS, Cehoslovacia, Polonia, Finlanda, Letonia și Lituania pentru a menține statu-quo-ul teritorial în Europa, în fața aspirațiilor agresive crescânde ale Germaniei.

PACTUL RENAN, 1925, se prevedea garantarea individuală și colectivă, menținerea statu-quo-ului teritorial rezultând din frontierele între Germania și Belgia și între Germania și Franța, și inviolabilitatea ziselor frontiere.

PACTUL SOVIETO-GERMAN DE NEAGRESIUNE, 23 august 1939, Pactul Ribbentrop-Molotov, tratat de neagresiune încheiat între Uniunea Sovietică și Germania nazistă.

PACTUL TRIPARTIT, Pactul celor trei puteri, Pactul Axei, Pactul celor trei căi, a fost semnat la Berlin pe 27 septembrie 1940 de Saburo Kurusu (pentru Imperiul Japonez), Adolf Hitler (pentru Germania nazistă), și Galeazzo Ciano (pentru Italia fascistă).

PAD, Po, cel mai mare fluviu din Italia, are originea în Munții Alpi și lungimea de 652 km.

PADIŞAH, Sultan, titlu purtat (în Evul Mediu și în epoca modernă) de monarh în unele țări din Orientul Apropiat și Mijlociu; persoană purtând acest titlu.

PADOVA, oraș în nord-estul Italiei, în regiunea Veneto, centru administrativ al provinciei Padova.

PADUGA, în arhitectură, suprafață concavă înclinată, formând o tranziție treptată de la verticala pereților la planul orizontal al tavanului, adesea încoronată cu o cornișă; în teatru, parte a peisajului scenei, format din dungi de pânză sau altă țesătură, suspendate pe o bară până la marginea scenei pentru a ascunde cotele superioare deasupra peisajului, decorațiunile suspendate etc.

PAEKTUSAN, Baitoushan, munte vulcanic în nordul Republica Populară Democrată Coreeană, în apropierea hotarului cu China, pe Platoul Chanbai; cel mai înalt punct al munților Manciu-Coreeni (2750 m).

PAEONIACEAE, familie de plante dicotiledonate.

PAESTUM, ansamblu arhitectonic antic în localitatea Capaccio, provincia Salerno, sudul Italiei, obiect inclus pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

PAFLAGONIA, (gr. Paphlagonia), regiune istorică în N Asiei Mici, în zona de litoral a Mării Negre. Locuită de paflagoni, a fost sediul coloniei grecești Sinope, fiind inclusă în Regatul Lidiei (sec. al VI-lea î. Hr.) și apoi în Persia (sec. VI-IV î. Hr.). A făcut parte din Imperiul Bizantin până în 1071, când după bătălia de la Manzikert, toate ținuturile de coastă au fost pierdute în favoarea turcilor selgiucizi, iar în sec. al XIV-lea a fost ocupată de turcii otomani.

PAFOS, oraș în insula Cipru, monumente istorice și arhitectonice din antichitate, incluse pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

PAFTA, încheietoare de centură.

PAGER, dispozitiv radio de apel personal de dimensiuni mici, cu o setare fixă pentru o frecvență de recepție.

PAGINARE, machetarea unei cărți, reviste, ziar; proces în industria poligrafică de formare a paginilor unei publicații.

PAGINATOR, muncitor tipograf calificat care făcea paginația.

PAGINĂ WEB, document hipertext postat pe un site web accesibil utilizatorilor prin unul dintre protocoalele Internet prin World Wide Web (www); resursă aflată în spațiul web din Internet, de obicei în format *HTML* sau *XHTML* și având hiperlinkuri pentru navigarea simplă de la o pagină sau secțiune de pagină la alta.

PAGINĂ, fiecare dintre cele două fețe ale unei foi de hârtie dintr-o carte, dintr-un caiet, ziar etc.

PAGO PAGO, oraș, capitala, principalul centru economic, științific și cultural al țării Samoa Americană, teritoriu la autoadministrare al SUA, în Oceanul Pacific.

PAGODĂ, edificiu de cult, templu budist, construcție tipică orientală cu mai multe niveluri; denumire portugheză dată templului budist cu mai multe etaje, unde se păstrează relicve sacre. Apare în primele secole d.Hr. în China, India, Coreea, Japonia ș. a. ; templu religios amplasat singuratic, cu destinație relictă, funerară sau comemorativă în statele din Asia Orientală și de sud-est.

PAGON, totalitate a organismelor din grosul gheții ce acoperă suprafața bazinelor acvatice.

PAGUBĂ, pierdere materială suferită de cineva sau adusă cuiva; distrugere care provoacă o pierdere, o daună.

PAGURIDAE, familie de decapode.

PAHARNIC, Ceașnic, în Moldova medievală, mare dregător la curtea domnească.

PAHIMENINGITĂ, inflamație a membranei dure a creierului sau a măduvei spinării.

PAIC, (tc. peyk), în Moldova medievală, soldat din garda personală a domnitorului.

PAICU, Cahul, Zărnești.

PAIDEIA, concepție educativă în Grecia antică ce urmărea cultivarea spiritului uman prin filosofie și știință. Paideologie.

PAIE, tulpni uscate de cerealiere și leguminoase, precum și de in, cânepă și alte culturi de tors, rămase în urma trierării.

PAINTBALL, probă de sport cu proiectile de gelatină la care jucătorii participă individual sau în echipă.

PAJIȘTE, teren ocupat de plante pentru nutreț.

PAJURĂ, (*Aquila chrysaetos*), iepurar, acvilă de munte, aparține genului *Aquila* și familiei *Accipitridae*.

PALADEA, Ocnița, Bărlădeni.

PALADIANISM, tendință și metodă în arhitectură.

PALADIU, (*Palladium*), Pd, element chimic din grupa a X-a forma scurtă a sistemului periodic, cu nr. at. 46.

PALAFITĂ, locuință preistorică.

PALAN, dispozitiv manual sau mecanic, electric, pneumatic, fix sau mobil, suspendat pentru a ridica greutatea; mecanism de ridicare alcătuit din mai multe blocuri mobile și fixe, înfășurate de o funie, un cablu sau un lanț.

PALANCA, Călărăși, Hârjauca.

PALANCA, Drochia, Palanca.

PALANCA, Ștefan-Vodă, Palanca.

PALANCĂ, (pol. palanca – par), întăritură făcută în scopuri militare, din trunchiuri de copaci așezate orizontal sau din pari groși înfiți în pământ; în Evul Mediu, cetățuie, întăritură făcută din trunchiuri de copaci așezați orizontal sau din pari groși înfiți în pământ; în Ucraina (Новая Сечь, 1734-1775), unitate teritorial-administrativă condusă de un polcovnic investit cu atribuții militare, administrative și judecătorești.

PALANGA, stațiune climaterică și balneologică din Letonia.

PALAT, clădire monumentală de gală, inițial, reședința conducătorului sau a reprezentanților straturilor superioare ale societății; din Evul Mediu, cea mai importantă clădire a organelor de stat; construcție arhitecturală de dimensiuni mari și cu aspect impunător. Inițial servea ca reședință a aristocraților, iar din sec. al XIX-lea avea și o destinație publică pentru recepții oficiale, conferințe, manifestări culturale, expoziții ș.a.

PALATALIZARE, fenomen fonetic ce constă în modificarea parțială a suneților consonantice.

PALAT-CETATE „SCHLOSS PILLNITZ”, în Dresden, ansamblu arhitectonic constituit dintr-un palat și un parc.

PALATIN, (Palatinum), titlu dat în Evul Mediu, în Europa, unui mare demnitar care îndeplinea anumite funcții la curtea sau la palatul unui rege sau al unui mare senior.

PALAT-PARC „SCHÖNBRUNN”, ansamblu arhitectonic dintr-un palat și un parc în orașul Viena, monumente în stil rococo și clasicism austriac, inclus pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

PALATUL „ZIMNII DVOREȚ”, Palatul de iarnă în Sankt Petersburg, reședința împăraților ruși, a fost construit în anii 1708-1711, cu reconstrucții și extinderi ulterioare în secolele următoare, inclus pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

PALATUL BARGELLO, a fost construit în Florența inițial pentru Capitano del Popolo, apoi a găzduit prima primărie florentină, iar din 1865, clădirea a fost transformată în Museo Nazionale del Bargello al sculpturii italiene din secolele XIV-XVII.

PALATUL BUCKINGHAM, Buckingham Palace, edificiu de reședință oficială a coroanei britanice din Londra, monument arhitectonic. Numele provine de la clădirea construită în sec. al XVIII-lea pentru ducii de Buckingham, cumpărată în 1761 de regele George III pentru soția sa. Regina Victoria i-a dat actuala folosință.

PALATUL DE CRISTAL DIN MÜNCHEN, monument de istorie și cultură.

PALATUL ÉLYSÉE, edificiu în Paris, reședință a președinților Franței din timpul celei de-a Doua Republici Franceze. Construit în 1718 de Claude Mollet pentru contele d'Évreux.

PALATUL KRASIŃSKIH, sediul organului legiuitor din Varșovia, monument de arhitectură din sec. al XVII-lea.

PALATUL LUI CAROL AL V-LEA, monument istoric și arhitectural din Spania.

PALATUL MOGOȘOAIA, clădire istorică din localitatea Mogoșoaia, județul Ilfov, România, aflată la circa 15 km de centrul orașului București.

PALATUL NAȚIONAL „NICOLAE SULAC”, edificiu public inaugurat la Chișinău în 1974 cu prilejul semicentenarului RM și PCM. Arhitect șef S. Fridlip.

PALATUL REGAL, în Stockholm, monument de arhitectură, ce include un complex de palate.

PALATUL REGAL, monument de arhitectură baroco și clasicistă din Madrid, Spania.

PALATUL REPUBLICII, edificiu public inaugurat la Chișinău, fondat în 1984 ca „Sala Prieteniei”.

PALATUL RUNDĀLES PILS, ansamblu arhitectonic în stil baroco din localitatea Pilsrundale, Letonia, construit în anii 1736-1768.

PALATUL SHIRVANSHAHS, în orașul Baku, Azerbaidjan, ansamblu arhitectural cu monumente arheologice, istorice și arhitectonice din Evul Mediu, inclus pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

PALATUL TUILERIES, în Paris, reședința monarhilor în sec. XVI-XIX, monument de istorie și cultură; Grădinile Tuileries.

PALAZZO DEL QUIRINALE, în Roma, palat din secolul al XVI-lea pe Dealul Quirinale, în prezent, reședința oficială a președintelui Italiei.

PALAZZO DUCALE, reședința dogilor, monument istoric și arhitectonic, Veneția, Italia.

PALAZZO FARNESE, ansamblu arhitectonic, monument istoric și arhitectonic în Roma din epoca Renașterii, construit în sec. al XVI-lea, sediul Ambasadei Republicii Franceze din 1911.

PALAZZO MEDICI RICCARDI, ansamblu arhitectonic, monument istoric și arhitectonic în Florența, Italia, construit în 1444.

PALAZZO PITTI, ansamblu arhitectonic, muzee, monumente istorice și arhitectonice în Florența, din Evul Mediu.

PALAZZO PUBBLICO, ansamblu arhitectonic, monument istoric și arhitectonic în orașul Siena, Italia, construit în anii 1297-1310, începând cu anul 1930, palatul găzduiește muzeul orașului.

PALAZZO VECCHIO, palatul Vechi, clădire din Florența, Italia, în Piazza Signoria, construită în anii 1299-1314, ansamblu arhitectonic, monument istoric.

PALAZZO, tip de palat-conac de oraș, caracteristic Renașterii italiene, dezvoltat în secolul al XV-lea, în orașul Florența, este unul dintre primele tipuri de clădiri de uz universal. v. **PALAT**.

PALE, denumire tradițională neoficială a posesiunilor din Irlanda în Evul Mediu.

PALEARCTICA, regiune biogeografică evidențiată tradițional la raionarea lumii animale a uscatului.

PALEMBANG, oraș în Indonezia, centru administrativ al provinciei Sumatra de sud. Populație: 1,455 milioane locuitori.

PALEOANTROP, denumirea oamenilor de Neanderthal.

PALEOANTROPOLOGIE, ramură a antropologiei care studiază omul preistoric.

PALEOBOTANICA, Paleofitologie, compartiment al paleontologiei ce studiază plantele fosile.

PALEOCEN, epoca (seria) inferioară a paleogenului. Se împarte în două subserii, ale căror subdiviziuni (etaje și orizonturi) poartă denumiri locale; primul sistem al grupului cainozoic și prima perioadă a erei cainozoice din istoria geologică a dezvoltării Pământului.

PALEOCLIMATOLOGIE, știință care studiază condițiile fizico-geografice

ce au existat în trecutul geologic pe suprafața Pământului. Stabilește extinderea continentelor și a mărilor, relieful acestora, clima, caracterele biogeografice ș.a.

PALEOCORTEX, partea filogenetică, cea mai veche a scoarței cerebrale a cefalului vertebratelor și omului.

PALEOECOLOGIE, (din gr. Παλαιος, (vechi) + οἶκος, (locuință, casă) + λογία), învățătură, știință, compartiment al paleontologiei, care studiază condițiile de viață și relațiile de conviețuire ale organismelor din trecutul geologic, precum și modificările acestora în procesul dezvoltării istorice a vieții pe pământ.

PALEOETNOLOGIE, ramură a etnologiei.

PALEOFON, aparat pentru înregistrarea și reproducerea mecanică a sunețelor, realizat de Charles Cros. Prima înregistrare a vocii umane a fost făcută de Th. Edison.

PALEOGEN, unul din cele patru împărății faunistice evidențiate la raionarea zoogeografică a uscatului.

PALEOGEOGRAFIE, știință ce studiază geografia Pământului din trecut.

PALEOGRAFIE, disciplină auxiliară a istoriei și a filologiei, care studiază manuscrisele vechi, având drept scop citirea corectă, datarea și stabilirea autenticității lor pe baza analizei limbii; știință auxiliară a istoriei care se ocupă cu descifrarea corectă a textelor vechi, cu datarea și stabilirea autenticității lor.

PALEOLITIC, epoca de piatră din antichitate, prima și cea mai veche perioadă din istoria umanității în ansamblu. Începe odată cu apariția omului (cca 1 sau 2 ml ani în urmă), cuprinde primele etape ale orânduirii comunei primitive (turma primitivă și începutul ginte matriarhale) și se termină cu cca 13-10 mii de ani în urmă.

PALEOLOG, ultima dinastie de împărați bizantini (1261-1453). Întemeiată de Mihail VIII Paleolog, împărat al Niceei (1258-1261), în timpul căruia a fost restabilit Imperiul Bizantin cu capitala la Constantinopol: Mihail VIII (1261-1282), Andronic II (1282-1328), Andronic III (1328-1341), Ioan V (1341-1391, cu întreruperi), Manuel II (1391-1425), Ioan VIII (1425-1448) și Constantin XI Dragases (1449-1453), ultimul împărat la Bizanțului. Ramuri ale familiei Paleolog au condus în Despotatul de Morea și în Marchizatul de Montferrat.

PALEOMETALURGIE, ramură a științei tehnice în domeniu.

PALEONTOLOGIA BACTERIANĂ, direcție în cercetările paleontologice care studiază microorganismele de dimensiuni sub 1μ până la 200 μ.

PALEONTOLOGIE, știința despre organismele fosile, păstrate în letopisețul geologic sub formă de rămășițe fosile animale și vegetale.

PALEOTERII, familie de imparicopitate dispărute.

PALEOTIPURI, denumire convențională a cărților tipărite și editate în Europa în anii 1501-1551.

PALEOXILOLOGIE, compartiment al paleobotanicii ce studiază lemnurile fosile.

PALEOZOIC, a treia eră din istoria dezvoltării geologice a Pământului, precedată de proterozoic și urmată de mezozoic. A durat cca 340 ml ani.

PALERMO, oraș, centru administrativ al regiunii Sicilia și al provinciei Palermo, Italia.

PALESTINA, regiune istorică în Asia Anterioară, include bazinul fluviului Iordan și al Mării Moarte; regiune istorică în Orientul Apropiat, cuprinsă între Marea Mediterană și deșertul

Siriei, numită la început Canaan, apoi „țara iudeilor” sau Iudeea, leagănul creștinismului. În mileniul II î. Hr. evreii se constituie aici într-un stat, care se scindează în sec. al X-lea î. Hr. în două regate: Israel și Iudeea. Teritoriul sub mandat britanic până în 1947, când s-au creat aici două state: evreiesc și arab. La 14 mai 1948 a luat ființă oficial statul Israel.

PALESTINIENI, populația arabă din Palestina.

PALESTRĂ, în Grecia antică, școală privată de gimnastică și local public, loc unde se practica gimnastica, luptele ș.a; școală de educație fizică în Atena antică pentru băieții de 13-15 ani.

PALETĂ, (fr. palette - plăcuță de lemn), suport de lucru pentru pictori; tabel de corespondență în care culorile selectate dintr-un anumit spațiu de culoare gama de reproducere a culorilor li se atribuie un indice, prin care pot fi făcute referințe.

PALEZOOLOGIE, domeniu de cercetări științifice fundamentale și aplicative în zoopaleontologie, ramură a paleontologiei.

PALIA DE LA ORĂȘTIE, monument al limbii române, prima traducere parțială a Vechiului Testament în limba română, demers realizat la sfârșitul sec. al XVI-lea sub influența Reformei protestante.

PALIKIR, oraș, capitală, principalul centru economic, științific și cultural al țării Statele Federate ale Microneziei, în Oceanul Pacific.

PALIMPSEST, monument al scrisului (în special pe pergament), de pe care a fost șters textul inițial și scris altul nou și pe care se mai păstrează urmele textului vechi. Pergament pe care s-a șters sau s-a ras scrierea inițială, pentru a putea fi utilizat din nou, și pe care de obicei se mai pot citi urmele vechiului text.

PALINDROM, cuvânt, frază sau vers care se poate citi în cele două sensuri.

PALINGENEZĂ, în biologie, caracter sau proces în embriogeneza organismelor ce se transmite întocmai din generație în generație prin ereditatea conservativă și repetă caracterul sau procesul corespunzător la strămoșii speciei date.

PALINGENEZIE, ideea renașterii universale.

PALINOLOGIE, compartiment al botanicii ce studiază polenul și sporiile la plante.

PALINOSTRATIGRAFIE, compartiment al biostratigrafiei ce ține de determinarea vârstei relative a rocilor sedimentare după conținutul în ele de spori sau de polen al plantelor fosile.

PALINURUS, gen de crustacee superioare din ordinul decapodelor.

PALISADĂ, element de fortificație, folosit în amenajările defensive mai vechi, alcătuit din pari groși și lungi înfiți în pământ, legați între ei prin bare ușoare sau corzi (ramuri de copac, crengi de arbuști etc.); palancă.

PALISADES TAHOE, (Squaw Valley), stațiune climaterică montană din SUA.

PALISANDRU, lemn valoros de copaci din genurile Jacaranda, Dalbergia, care cresc în zone tropicale din America Centrală și de Sud, Asia și Africa.

PALIURUS, gen de plante arbori arbuști țepoși din familia Rhamnaceae.

PALLAS, 2Pallas, asteroidul nr. 2, descoperit în 1802 de astronomul german H. Olbers.

PALLIATA, un tip de comedie romană antică.

PALM BEACH, stațiune climaterică din SUA.

PALM SPRINGS, stațiune balneoclimaterică din SUA.

PALM, Palma de Mallorca, oraș în Spania, centru administrativ al comunității autonome Insulele Baleare, în Oceanul Atlantic.

PALMAC, în Moldova medievală, măsură de lungimea elagă cu 1/8 de palmă. Este identic cu parmacul.

PALMACEAE, (Palmae), palmieri, familie de plante Arecaceae.

PALMARES, listă de succese și victorii a unei persoane.

PALMĂ, măsură mică de lungime, egală cu distanța dintre vârful degetului mare și cel al degetului mic, când palma este deschisă la maximum; ramură de palmier (considerată ca semn al biruinței).

PALMETĂ, (din lat. palma - palmă), formă dată coroanei pomilor fructiferi, ale căror ramuri sunt situate într-un singur plan și pornesc de la axa centrală sub un unghi de 90-450°.

PALMIER DE ZAHĂR, plantă din familia Arecaceae.

PALMIER ȚELINĂ, o specie de palmier din genul Caryota.

PALMIRA, (gr. Palmyra), oraș antic din Siria de nord-est. În sec. I î. Hr. - III d.Hr., a fost centrul statului sclavagist cu același nume.

PALMITINĂ, substanță solidă, grasă, obținută prin combinarea acidului palmitic cu glicerina.

PALOLO, (Palola viridis), denumire comună a unor specii de polichete marine din familia eunicide.

PALOȘ, armă albă individuală; sabie lată cu două tășuri, uneori încovoaiată la vârf.

PALP, organe senzoriale la unele specii de crustacee și artropode.

PALPARE, metodă clinică de investiga-re a stării unei persoane sănătoase sau bolnave cu ajutorul mâinilor.

PALPIGRADI, cel mai primitiv ordin de arahnide contemporane.

PALPITAȚIE, mișcare anormală, pu-ternică, rapidă sau neregulată a inimii, provocată de o boală, de o emoție, de un efort etc.

PALTIN DE CÂMP, (*Acer platanoides*), arbore de specie foioasă.

PAMFLET, operă artistico-publicisti-că în versuri sau în proză cu caracter satiric-biciuitor și polemic, îndreptată împotriva unor concepții, unor eveni-mente din viața socială sau a unor ac-tori politici.

PAMIR, areal montan în Asia, pe teri-toriul statelor Tadjikistan, Kârgâzstan, Afganistan și China, Asia.

PAMIRO-ALAY, sistem muntos situ-at în sud-estul Asiei Mijlocii. Include: lanțurile Alay, Turkestan, Zarafshan, Gissar, Pamir; regiune montană din sud-estul Asiei Centrale, pe teritoriu se află parțial statele Tadjikistan, Kâr-gâzstan, Uzbekistan, Turkmenistan, Afganistan și China.

PAMPOROVO, stațiune climaterică montană din Bulgaria.

PAMUKKALE, monument natural și arheologic în sud-vestul Turciei, la 17 nor-vest de orașul Denizli.

PAN, domn; denumire dată în Evul Me-diu nobililor poloni, cehi și ucraineni. În actele slavo-moldovenești era folosit cu sensul de „boier”; în mitologia grea-că, inițial, zeul pădurilor și ocrotitorul păstorilor, vânătorilor și pescarilor.

PANACEU, (gr. Panakeia – numele ze-iței sănătății, din pan... și akos – me-

dicament); la alchimiști, medicament care ar putea, să tămăduiască orice boală; la figurat, cu o nuanță ironică – leac, remediu universal, mijloc pentru rezolvarea oricărei probleme.

PANAFRICANISM, doctrină care tinde să dezvolte unitatea și solidaritatea po-poarelor africane.

PANAGHIA, icoană micuță de formă ovală, component necesar al veșminte-lor episcopului.

PANAGHIAR, taler sau cutie de metal, împodobite cu încrustații artistice, pe care se pune panaghia; Icoana Maicii Domnului.

PANAGHIE, prescură consumată în prima săptămână după Paști; prescură făcută la patruzeci de zile după înmor-mântarea cuiva.

PANAMA, afacere frauduloasă de mari proporții, escrocherie în stil mare.

PANAMÁ, oraș, capitală, principalul centru economic, științific și cultural al Republicii Panamá.

PANAMERICANISM, ideologia „unită-ții de interese” și a „solidarității” țărilor de pe continentul american, bazată pe o comunitate etnică, economică și cultu-rală; mișcare de solidaritate continenta-lă care urmărește realizarea unei strânse colaborări între statele americane.

PANAMEZI, popor, populația de bază din Republica Panama.

PANARABISM, mișcare politică și cul-turală vizând unitatea țărilor arabe. După Primul Război Mondial a adop-tat o atitudine de opoziție față de colo-nialismul franco-britanic și față de cul-tura occidentală, exacerbând valorile fundamentale religioase și lingvistice. În 1945, pentru sprijinirea luptei arabi-lor, a luat ființă Liga Țărilor Arabe.

PANARICIU, inflamație purulentă acu-tă a țesuturilor degetelor mâinilor.

PANATHENEE, serbări celebrate la Atena în onoarea Minervei.

PANĂ, dispozitiv tehnic; oprire ac-didentală a funcționării unei mașini, pană de electricitate, pană de automo-bil.

PANCHA-SILA, cele cinci principii care stau la baza statului indonezean și modele de construire a unei societăți bazate pe „dreptate și prosperitate”.

PANCHATANTRA, („Cinci cărți”), mo-nument literar sanscrit, alcătuit din fa-bule, povești și cugetări.

PANCHAYATI RAJ, sistem rural de au-togovernare în India.

PANCRATIUM, gen de plante ierboase, bulbifere din familia Iridaceae.

PANCREAS, glandă de formă alungită, așezată înapoia stomacului, care are legătură cu splina și cu duodenul; or-gan cu secreție exocrină și endocrină la vertebrate; participă la digestie și la reglarea metabolismului lipidic, proteic și glucidic.

PANCREATITĂ, afecțiune a pancrea-sului caracterizată prin intensificarea activității propriilor fermenți proteoli-tici cu dezvoltarea autodigestiei.

PANCREOZIMINĂ, hormon peptidic al sistemului gastrointestinal responsa-bil de stimularea digestiei grăsimilor și proteinelor.

PANDA MARE, (*Ailuropoda melanole-uca*), mamifer din familia urside.

PANDA ROȘU, mamifer carnivor din familia ailuride.

PANDANTIV, bijuterie care se poartă la gât, atârnată de un lănișor sau de o panglică; element decorativ arhitectu-ral în formă de triunghi sferic cu vârful în jos, situat în colțurile arcelor mari care sprijină o cupolă sau o turlă.

PANDECTE, colecție de extrase sistematizate și combinate tematic din lucrările avocaților romani, care aveau forța legii, o parte integrantă a Codificării lui Iustinian.

PANDEMIE, (din pan... și demo), epidemie de proporții deosebit de mari ce poate cuprinde toată țara, câteva țări vecine sau chiar continente.

PANDORA, în mitologia greacă, prima femeie, care împinsă de curiozitate, a deschis cutia, în care erau închise toate relele (ura, invidia, durerea, moartea ș.a.) și acestea s-au împrăștiat pe Pământ. De aici expresia „cutia Pandorei”, izvorul tuturor nenorocirilor.

PANDUR, soldat dintr-un corp de oaste habsburgică din sec. al XVIII-lea.

PANDURI, instrument muzical georgian.

PANEGIRIC, discurs public, îndeosebi la vechii greci și la romani, pentru elogierea unei personalități de seamă contemporane oratorului, pentru preamărirea faptelor eroice ale precursorilor etc.

PANEUROOPENISM, doctrină care tinde să dezvolte o strânsă colaborare între statele europene.

PANEVĖŽYS, oraș în partea de nord a Lituaniei, centru administrativ al districtului Panevėžys, cel de-al cincilea oraș ca mărime din Lituania.

PANGERMANISM, mișcare politică și culturală preconizând unirea tuturor popoarelor germanice într-un singur stat, apărută în sec. al XIX-lea.

PANGLICĂ DE FIBRE, semifabricat sub formă de bandă, din care se fabrică fire de grosimea prestabilită.

PANICĂ BANCARĂ, tip de criză financiară.

PANICĂ, stare sufletească.

PANIFICAȚIE, ramură a industriei alimentare.

PANIHIDĂ, slujbă religioasă în ortodoxie pentru pomeniirea răposatului.

PANISALMISM, mișcare politico-religioasă apărută la sfârșitul sec. al XIX-lea în țările islamice.

PANMIELOFTIZIE, boală a măduvei osoase caracterizată prin scăderea până la dispariție a celulelor care fabrică elementele celulare ale sângelui.

PANMIXIE, încrucișare întâmplătoare a indivizilor de sex opus de orice genotip.

PANOFTALMITĂ, (din pan... și gr. ophthalmos - ochi), inflamație purulentă acută a tuturor țesuturilor și membranelor ochilor.

PANORAMĂ CINEMATOGRAFICĂ, ecran lat; Panorama cinematografică circulară.

PANORAMĂ, privesc generală; Panoramă circulară, panoramă plană; spațiu îndepărtat observabil, adesea înfățișat dintr-un punct de vedere ridicat și caracterizat atât prin adâncime mare, cât și prin unghi larg de vizualizare; vedere generală la distanță a orașului sau localității; contemplația sintetică a artei, concepută pentru a crea o iluzie vizuală, „efectul de prezență” al spectatorului în centrul spațiului; loc de observație în jurul a 360° pentru a vizualiza imaginile înconjurătoare și planul subiectului din fața sa.

PANOU DE BETON ARMAT, element de construcție, a cărui grosime este incomparabil de mică cu lungimea și lățimea.

PANOU POLITIC, panou pentru afișe electorale.

PANOU, element prefabricat de construcție; echipament industrial în do-

meniu tehnic; operă decorativă de artă, pentru a împodobi ansamblurile arhitectonice, pereții sau tavanurile edificiilor publice.

PANSAMENT, (fr. pansement), mijloc de protecție împotriva unei infecții și de tratare a unei boli prin aplicarea pe regiunea bolnavă a unor medicamente și acoperirea ei cu bandaje, vată etc.

PANSLAVISM, mișcare politică și culturală apărută în Imperiul țarist în sec. al XIX-lea, care preconiza unirea într-un singur stat a tuturor popoarelor slave.

PANSPERMIE, ipoteză despre posibilitatea transferului vieții în spațiul cosmic de pe un corp cosmic pe altul.

PANTANAL, câmpii mlăștinoase din Brazilia, Bolivia și Paraguay, în America de Sud.

PANTĂ CONTINENTALĂ, parte a marjei subacvatice a continentului dintre șelf și piciorul continental.

PANTĂ DE COBORĂRE ELICOIDALĂ, dispozitiv evacuator elicoidal pentru deplasarea mărfurilor în vrac, mici și pe bucăți sub influența gravitației.

PANTĂ, suprafață înclinată; termen de referință în matematică privind o valoare numerică ce descrie direcția și înclinația unei drepte.

PANTEISM, doctrină filosofică care recunoaște existența spiritului naturii.

PANTELLERIA, insulă în Marea Mediterană, în strâmtoarea Tunisiei, teritoriu al Italiei.

PANTEON, (gr. pantheon - templu sau locaș dedicat tuturor zeilor); la greci și la romani, templu consacrat cultului tuturor zeilor; monument național în care se depun rămășițele pământești ale oamenilor iluștri.

PANTEONUL DIN ROMA, capodoperă a arhitecturii romane.

PANTOCRATOR, denumirea lui Dumnezeu, în calitate de Împărat ceresc și Judecător suprem al omenirii; chip iconografic al lui Iisus Hristos; cupola deasupra naosului, cu chipul lui Iisus Hristos.

PANTOGRAF, troleu care asigură conexiune electrică fiabilă la firul de contact al rețelei de contact cu vehiculele electrice - locomotive, tramvaie, troleibuze.

PANTOMETRU, dispozitiv de măsurare.

PANTOMIMĂ, reprezentație teatrală în care acțiunea dramatică și imaginile artistice sunt exprimate numai prin gesturi și mimică.

PANTOPODA, clasă de păianjeni marini.

PANTUN, specie în poezia populară malaieziană.

PANTURCISM, mișcare politico-culturală de la sfârșitul sec. al XIX-lea și începutul sec. XX, vizând unificarea popoarelor vorbitoare de limbi turcice din Imperiul Otoman, Rusia, China, Iran și Afganistan.

PANȚĂR, corp de oaste (călare) alcătuit din lefegii, însărcinat cu paza granițelor, cu transmiterea știrilor și cu îndeplinirea unor porunci, hotărâri ale autorităților.

PANZOOTIE, răspândirea neobișnuit de largă a bolii infecțioase, însoțită de îmbolnăvire masivă a animalelor pe teritoriul extinse.

PAPA DE LA ROMA, capul bisericii catolice și al Vaticanului. Este ales pe viață de sfatul cardinalilor.

PAPAGALI, (Psittaciformes), ordin de păsări.

PAPAINĂ, ferment proteolitic vegetal din clasa hidrolazelor.

PAPALITATE, institutul de conducători supremi ai bisericii catolice, centrul religios și politic al bisericii catolice în frunte cu papa de la Roma. Constituit în sec. III-V.

PAPARUDĂ, străvechi rit agrar de chemare a ploii, răspândit la popoarele din sud-estul Europei.

PAPAVERACEAE, dicotiledonate din ordinul Papaverales.

PAPAVERINĂ, alcaloid conținut în plantele din familia Papaveraceae.

PAPAYA, arbore fructifer din genul *Carica*.

PAPIER MĂCHÉ, masă plastică alcătuită din hârtie, carton și alte materiale fibroase mărunțite și amestecate cu materiale de umplutură, folosită în confecționarea unor obiecte decorative și în sculptură.

PAPILIONIDE, familie de fluturi.

PAPILLON, rasă de câini de companie, ramificație a Papillon - câinii Phalène, cu urechile atârinate.

PAPILOM VIRUSURI, familie de ADN-virusuri; include cca 110 specii de virusuri ale papilomei omului și peste 25 ale animalelor.

PAPILOMATOZĂ, viroză cronică a animalelor, cu dezvoltarea pe suprafața pielii și a mucoaselor a tumorilor benigne, constând din țesuturi legate, acoperite cu mai multe straturi ale epitelului.

PAPILOMĂ, tumoare benignă din epitelul epidermei.

PAPILOTOMIE, incizie a papilei ampulei duodenale pentru extragerea unui calcul blocat.

PAPIO, gen de maimuțe antropoide din familia cercopitecide.

PAPIRUS (gr. papyrus), plantă ierboasă, perenă din genul *Cyperus*; plantă erbacee acvatică cu tulpina formată din foițe membranoase, care crește mai ales în delta Nilului și în Africa Centrală (*Cyperus papyrus*); material sub formă de foiță, prelucrat din tulpina acestei plante, pe care se scria în antichitate; denumire dată unor documente (acte, scrisori, cronici, lucrări științifice ș. a.), scrise în antichitate și în Evul Mediu timpuriu pe un material obținut din tulpini de papirus.

PAPIRUSURI MATEMATICE, monumente ale științelor matematice ale Egiptului Antic, referitoare la perioada Regatului Mijlociu.

PAPIȘTAȘI, denumire dată catolicilor în vechea Moldovă.

PAPUAȘI, (din limba malaeză papua - cu păr creț), denumire dată unui grup de triburi, care populează Noua Guinee și parțial alte insule ale Melaneziei și ale insulelor Moluca.

PAPUCUL DOAMNEI, (*Cypripedium calceolus*), specie de orhidee aparținând genului *Cypripedium*.

PAPULĂ, leziune superficială a pielii, caracterizată printr-o mică ridicătură roșiatică sau neagră, dură, care apare în unele boli de piele și în sifilis.

PAPURĂ, (*Typha*), gen de plante Sparganiaceae.

PARA, monedă divizionară egală cu a suta parte dintr-un leu vechi; mică monedă turcească de argint care a circulat și în Țările Române în sec. XVIII-XIX; (astăzi) ban de valoare mică.

PARABOLĂ, mulțimea de puncte $M = M(x, y)$ al unui plan pentru care distanța $r = FM$ până la un anumit punct F al acestui plan este egală cu distanța până la o anumită dreaptă; povestire alegorică cu un cuprins religios sau moral, frecventă în literatura veche, mai ales în cea religioasă. După conți-

nutul ei, parabola este asemănătoare cu fabula, având, însă, o compoziție mai desfășurată și o temă mai reală.

PARABOLOID, termen de referință în matematică privind o suprafață de ordinul doi deschisă.

PARACLIS, slujbă religioasă de laudă și de invocare a Fecioarei Maria, a lui Isus sau a unui sfânt; rugăciunea închinată unuia dintre aceștia.

PARACLISIER, slujitor inferior în biserica ortodoxă.

PARÁD, stațiune balneologică din Ungaria.

PARADIGMA CIVILIZAȚIONALĂ A RELAȚIILOR INTERNAȚIONALE, ansamblul formelor de gândire referitoare la relațiile internaționale.

PARADIGMA GLOBALISTĂ A RELAȚIILOR INTERNAȚIONALE, formă de gândire privitoare la relațiile internaționale.

PARADIGMĂ, ansamblu de termeni, aparținând aceleiași categorii gramaticale, care se pot substitui unul cu altul; la Platon – lumea ideilor, prototip al lumii sensibile în care trăim; totalitatea formelor flexionare ale unui cuvânt; totalitatea cuvintelor, ce segmentează sub un anumit raport continuu lexicosemantic.

PARADIGME DE PROGRAMARE, sisteme de concepte de bază care determină modul de scriere a programelor de calculator; termen de referință în tehnologia informațiilor privitor la sisteme de concepte de bază care determină modul de scriere a programelor de calculator.

PARADIS FICAL, teritoriu a cărui jurisdicție stabilește beneficii fiscale pentru crearea unei companii de către nerezidenți și care desfășoară activități în afara teritoriului de înregistrare.

PARADISAEIDE, familie de păsări din ordinul paseriforme.

PARADONTITĂ, boală acută a gingiilor.

PARADONTOLOGIE, ramura a stomatologiei ce se ocupă cu sănătatea țesuturilor ce susțin dinții pe arcada dentară.

PARADOX ECONOMIC, fenomene economice, care au loc contrar legităților.

PARADOX, afirmație ori maximă originală, neobișnuită, care diferă radical de ceea ce este unanim acceptat. Se caracterizează prin formă concisă (asemenea aforismelor) și conținut surprinzător; enunț contradictoriu și în același timp, demonstrabil; situație în care se dovedesc în teorie două enunțuri reciproc exclusive, fiecare dintre ele fiind deduse prin mijloace convingătoare din punct de vedere al acestei teorii.

PARADOXORNITIDE, familie de păsări cântătoare din ordinul paseriforme.

PARADOXUL ABUNDENȚEI, consumul bunurilor în cantitate exagerată, belșug, bogăție, prisos.

PARADOXUL CERERII, creșterea cererii pentru unele mărfuri de lux din partea unor categorii de consumatori în condițiile creșterii prețurilor.

PARADOXUL ECONOMISIRII, în știința economică, rezultatul contradictoriu al aspirației unei națiuni de a-și majora averea prin creșterea economiilor fără o creștere corespunzătoare a investițiilor.

PARADOXUL GEMENILOR, experiment ipotetic din teoria relativității restrânse, în care o persoană care călătorește în spațiu cu o navă de mare viteză se întoarce acasă, și își găsește fratele geamăn identic rămas pe Pământ mai bătrân decât el.

PARADOXUL LEONTIEV, concluzia la care a ajuns V. V. Leontiev în urma aplicării metodei „input-output” pentru doi factori de producție – capital și muncă – la modelul Heckscher - Ohlin și la analiza comerțului exterior din SUA din 1947

PARADOXUL OLBERS, termen de referință în astrofizică și cosmologia fizică privind paradoxul cerului de noapte întunecat sau paradoxul fotometric.

PARADOXURUS, gen de mamifere din familia viveride.

PARAFARE, întărire prin semnătură prescurtată a acordului imputerniciților statelor participante la un tratat sau acord internațional.

PARAFILARIOZĂ, helmintiază a cailor și a bovinelor, cauzată de nematozii din subordnul Filariata, care parazitează în grăsimea subcutanată și țesuturile intermusculare.

PARAFILIE, dorința sexuală intensă, fantezii sau comportamente care implică obiecte, activități sau situații insolite și cauzează suferința sau umilința altor persoane sau propriei persoane.

PARAFIMOZĂ, strangulare a bazei glandului penisului de un inel prepuțial prea strâmt după decalotare.

PARAFINĂ, amestec de hidrocarburi saturate $C_{18}-C_{35}$ cu structură predominant normală.

PARAFINOTERAPIE, procedură de întinerire și tonifiere foarte plăcută pentru pielea feței, mâinilor și a picioarelor.

PARAFRENIE, boală psihică cu simptome asemănătoare paranoiei și schizofreniei.

PARAGANGLIONI, glande endocrine ale vertebratelor ce produc în principal catecolamine.

PARAGINĂ, (*Hierochloe*), gen de plante din familia Poaceae.

PARAGONIMOZĂ, bihelmintiază manifestată în principal prin înfrângerea sistemului respirator.

PARAGRAF, (lat. *paragraphos* - fragment mic al unui capitol, discurs, articol de lege etc.), cuprins într-un alineat; pasaj al unei lucrări despărțit de restul textului printr-un aliniat nou (și printr-un semn grafic special); fragment (unitar) dintr-un text care cuprinde o anumită idee.

PARAGRIPA BOVINELOR, viroză extrem de contagioasă, cu lezarea îndeosebi a organelor de respirație.

PARAGRIPĂ, infecție virală respiratorie acută caracterizată cu un debut treptat, afectarea căilor respiratorii și intoxicație manifestată slab.

PARAGUAY, râu în America de Sud, curge pe teritoriul statelor Brazilia, Paraguay și Argentina; afluent drept al râului Parana.

PARAGUAYENI, popor, populația de bază din Republica Paraguay.

PARAÍBA, două râuri din America de Sud: Paraíba do Norte, râu din nord-estul Braziliei; Paraíba do Sul, râu în sud-estul Braziliei.

PARALAXA, metodă de determinare a distanței până la un obiect inaccesibil; Paralaxă astrală.

PARALELĂ GEOGRAFICĂ, linia de secțiune a suprafeței Pământului cu un plan arbitrar paralel cu planul ecuatorului; toate punctele situate pe o paralelă geografică au aceeași poziție geografică latitudinală.

PARALELE, dispozitiv de gimnastică și probă individuală de sport. v. **APARAT SPORTIV**; drepte sau planuri, care fiind prelungite la infinit, nu se întretaie.

PARALELIPIPED, hexagon, ale cărui fețe opuse sunt paralele.

PARALELISM, în biologie, dezvoltarea independentă a caracterelor asemănătoare în evoluția grupelor înrudite de organisme; mișcare în aceeași direcție a vocilor, fără modificarea intervalelor dintre ele; procedeu de compoziție, specific în general poeziei populare, constând în succesiunea unor sintagme identice sau asemănătoare ca schemă a structurii sintactice.

PARALELOEDRU, v. **POLIEDRU**.

PARALELOGRAM, patrulater ale cărui laturi opuse sunt paralele.

PARALINGVISTIC, element prezent în procesul comunicării verbale orale, aparținând nivelului structurării fonice a enunțurilor.

PARALINGVISTICĂ, ramură a lingvisticii, care studiază mijloacele nelingvistice de comunicare.

PARALITERATURĂ, literatură considerată la periferia creației literare propriu-zise; literatură de consum.

PARALIZIA ALBINELOR, denumire comună a câtorva viroze ale familiilor de albine, însoțite de o stare de imobilitate și pieire rapidă a albinelor mature.

PARALIZIE BULBARĂ, sindrom de lezarea nervilor glosofaringian, vag și sublingual sau a nucleelor lor motorii, dislocate în mielencefal, cu paralizia periferică a mușchilor limbii, buzelor, cerului gurii, faringelui, coardelor vocale.

PARALIZIE CEREBRALĂ INFANTILĂ, grup de boli ale sistemului nervos central dezvoltată în urma lezării creierului la stadiile timpurii ale ontogenezei și manifestate prin dereglări motorii, și deseori prin dereglări ale psihicii, vorbirii, văzului, auzului ș.a.

PARALIZIE PROGRESIVĂ, boală psihică ce apare în leziuni sifilitice ale cre-

ierului care evoluează cu dezintegrare progresivă a personalității, dereglări neurologice și afective și finalizează cu marasm sau demență totală.

PARALIZIE, (din *para...* și *lysis* - dizolvare, distrucție), dereglarea funcției motorii sub forma imposibilității efectuării de mișcări voluntare ca urmare a dereglării inervării mușchilor corespunzători.

PARAMAGNETISMUL VAN VLECK, paramagnetism datorat momentelor magnetice induse atomilor sau ionilor de un câmp magnetic extern.

PARAMARIBO, capitala Surinamului, formează o unitate administrativă independentă cu același nume.

PARAMECIUM, gen de infuzorii ciliate din ordinul peniculidae.

PARAMEDICINĂ, noțiune convențională ce reunește deprinderile practice și concepțiile teoretice aplicate cu scop curativ sau diagnostic, dar care nu au o fundamentare științifică și nu sunt recunoscute de medicina contemporană.

PARAMETRI MAGNETICI, indicatori caracteristici câmpului magnetic sau proprietăților magnetice ale unei substanțe - inducție magnetică, rezistența câmpului magnetic, flux magnetic, permeabilitate magnetică, magnetizare, forță coercitivă etc.

PARAMETRII DE FAZĂ ȘI FRECVENȚĂ, caracteristica liniară a circuitului electric, ce exprimă dependența deplasării de fază între oscilațiile armonice la ieșire și la intrarea circuitului în funcție de frecvența fluctuației armonice de intrare.

PARAMETRU, dimensiune ale cărei valori servesc pentru a distinge elementele unei mulțimi; variabilă, care ajută la definirea unui anumit sistem matematic sau informațional.

PARAMIXOVIRUSURI, familie de ARN-virusuri.

PARAMNEZIE, dereglare a memoriei manifestată prin amintiri false sau deformate, deplasarea evenimentelor în timp.

PARAMPHISTOMATOZĂ, boală helmintiază a animalelor rumegătoare, de casă și sălbatice, cauzată de parazitarea trematodelor din subordnul *Paramphistomum* în intestinul subțire, cheaguri și preventricule.

PARANA, râu în America de Sud, curge pe teritoriul statelor Brazilia, Paraguay și Argentina, al doilea după râul Amazon ca lungime, dimensiunea bazinului și debitul de apă din America de Sud.

PARANEFRITĂ, inflamație a țesutului adipos subcutanat din jurul rinichilor.

PARANOIA, (gr. paranoia – nebunie, zăpăceală), proces de gândire puternic afectat de anxietate sau frică, decurgând cu halucinații și schimbări accentuate de personalitate; boală psihică manifestată prin lipsă de logică în gândire, idei delirante fixe, susceptibilitate și orgoliu exagerat, neîncredere, falsitate a judecății.

PARANTROP, (*Paranthropus*), gen de maimuțe antropoide fosile din grupul australopithecilor.

PARAPANTĂ, dispozitiv ușor de zbor, a cărui aripă (cupolă) este formată din două straturi ale țesăturilor interconectate cu pantele de control și un sistem de suspendare pentru pilot.

PARAPANTISM, probă de sport tehnic cu aparat de zbor; Parapantă.

PARAPATRIE, tip de răspândire a populațiilor ce ocupă areale alăturate, dar care nu se suprapun și se pot încrucișa între ele în zona de contact.

PARAPERTUSSIS, boală infecțioasă acută asemănătoare cu tusea convulsivă.

PARAPET, întăritură de protecție de pământ sau de zid la redute și la tranșee; perete solid, care înconjoară acoperișul clădirii, terasa, galeria, logia, balconul, partea superioară a zidurilor fortăreței, terasamentul, podul; perete amplasat pe creasta unui baraj, dig, în marginea de sus, pentru a proteja împotriva valurilor, stropirilor etc.

PARAPITHECUS, (*Parapithecus*), gen de maimuțe fosile.

PARAPLEGIE, paralizia ambelor mâni sau ambelor picioare.

PARAPODII, excrescențe musculoase ale corpului la viermii policheți dislocate perechi pe fiecare segment al corpului, folosite, în principal, în calitate de organe locomotorii.

PARAPROCTITĂ, inflamație a țesutului celular subcutanat ce înconjoară rectul.

PARASCARIDOZĂ, helmintiază a animalelor neparacopitate, cauzată de nematoda *Parascaris equorum* din familia Ascarididae.

PARASITAXUS, gen de plante gimnosperme parazitare din familia Podocarpaceae.

PARASOLAR, dispozitiv în formă de con sau piramidă, care se fixează pe obiectivul unui aparat de filmat sau de fotografiat în timpul fotografierii, pentru a împiedica pătrunderea în aparat a razelor de lumină parazite.

PARASTAS, slujbă religioasă făcută pentru pomenirea morților.

PARASTEZIE, dereglarea sensibilității sub formă de senzații neplăcute ce apar spontan în diferite părți ale corpului sub formă de înțepături, arsuri, amorțeli etc.

PARAȘUTĂ, dispozitiv pentru frânarea unui obiect care se mișcă în aer.

PARAȘUTISM, probă de sport aviatic care constă în parașutarea din aeronave.

PARATHORMON, hormon paratirodian.

PARATIF, (din para... și tifos), boală infecțioasă acută provocată de anumite specii de salmonele, asemănătoare cu agenții patogeni ai tifosului abdominal.

PARATIRINĂ, hormon peptidic ce reglează metabolismul ionilor de calciu și de fosfați la animale și la om.

PARATRANSFORMATOR, dispozitiv electric a cărui funcționare se bazează pe modificarea periodică a inductanței înfășurării secundare, de ieșire, care formează un circuit oscilator nelinier împreună cu un condensator.

PARATRĂSNET, dispozitiv tehnic instalat pe clădiri, pentru a primi energia fulgerului și a direcționa încărcătura lui electrică în pământ; Parafulger.

PARATUBERCULOZA ANIMALELOR, boală infecțioasă cronică a animalelor rumegătoare, de casă și sălbatice.

PARAVACCIN, boală infecțioasă caracterizată prin apariția pe pielea mâinilor a unor noduli denși nedureroși.

PARAVAN, panou de protecție.

PARAZITISM, formă de simbioză cu caracter antagonist al relațiilor între coparteneri, când unul îl folosește pe celălalt în calitate de adăpost și/sau sursă de hrană, iar relațiile cu mediul exterior este mediată de gazdă; mod de trai al unei persoane sau clase sociale.

PARAZITOLOGIE, compartiment al biologiei ce studiază fenomenul de parazitism; disciplină care se ocupă cu studiul paraziților și cu măsurile de combatere a acestora.

PARĂMĂ, dispozitiv naval.

PARBRIZ, element al automobilului.

PARC ENGLEZESC, design de spațiu verde în stil englezesc.

PARC FRANȚUZESC, în urbanistică, parc cu figuri geometrice regulate. v. **ARTA SPAȚIILOR VERZI**.

PARC NATURAL, teritoriu de agrement de interes național protejat de stat; spațiu delimitat prin lege, prevede respectarea anumitor reguli cu scopul de a proteja și cerceta intact mediul natural. Unele sunt declarate monumente ocrotite de UNESCO.

PARC NAȚIONAL, teritoriu bine delimitat prin lege, unde se respectă anumite reguli impuse cu scopul de a proteja mediul natural, (fauna, flora și cadrul natural) de activitățile omului.

PARC PEISAGISTIC, v. **ARTA SPAȚIILOR VERZI**.

PARC REGULAT, spațiu verde, ordonat conform anumitor reguli geometrice și legități ale artei. v. **ARTA SPAȚIILOR VERZI**.

PARC ȘTIINȚIFICO-TEHNOLOGIC, entitate care îmbină în activitatea sa cercetarea cu inovațiile și transferul tehnologic; organizație, care întrunește entități de cercetare, tehnologice și inovatoare cu scopul să promoveze pe deplin procesul de comercializare a rezultatelor cercetării.

PARC TEHNOLOGIC, organizație, a cărei sarcină principală este crearea unui mediu care să permită dezvoltarea intensivă a întreprinderilor inovatoare în știință, și să promoveze pe deplin procesul de comercializare a rezultatelor cercetării.

PARC, teritoriu de agrement; Parc industrial, parc istoric, parc natural regional, parc național.

PARCANI, Călărași, Răciula.

PARCANI, Soroca, Parcani.

PARCANI, Șoldănești, Parcani.

PARCANI, UATSN, Parcani.

PARCELĂ DE PĂMÂNT, o bucată de pământ arabil care a fost acordată țăranului de către proprietar.

PARCELE, (rus. la plural, отрезки - tăieturi), pământurile tăiate de moșieri din loturile țăranilor, conform Regulamentului din 19 februarie 1861.

PARCHET, scânduri mici din lemn pentru acoperirea podelei și denumirea acestui tip de pardoseală.

PARCOVA, Edineț, Parcova.

PARCUL NAȚIONAL PARCUL DINOZAUROILOR, în Canada.

PARCUL NAȚIONAL EVERGLADES, în SUA, din 1979 inclus în Patrimoniul Mondial UNESCO.

PARCUL NAȚIONAL „RANCHO GRANDE”, parc național în Venezuela.

PARCUL NAȚIONAL „ROCKY MOUNTAINS”, parc național din statul Colorado, SUA.

PARCUL NAȚIONAL „SALONGA”, în Republica Democratică Congo, Africa (1984, UNESCO).

PARCUL NAȚIONAL „TSAVO”, în Kenya, Africa.

PARCUL NAȚIONAL AMBOSELI, parc în Kenya.

PARCUL NAȚIONAL BANFF, parc în Canada.

PARCUL NAȚIONAL BELOVEZHSKAYA PUSHCHA, parc în Belarus, Polonia.

PARCUL NAȚIONAL BIG BEND, parc în SUA.

PARCUL NAȚIONAL CANAIMA, în Venezuela (1994, UNESCO).

PARCUL NAȚIONAL DARIÉN, în Panama.

PARCUL NAȚIONAL GLACIER, în Canada.

PARCUL NAȚIONAL GLACIER, în SUA.

PARCUL NAȚIONAL GRASSLANDS, în Canada.

PARCUL NAȚIONAL GREAT SMOKY MOUNTAINS, din SUA, din 1983 face parte din Patrimoniul Mondial UNESCO.

PARCUL NAȚIONAL GREATER ST. LUCIA, parc național din Africa de Sud, din 1999 face parte din Patrimoniul Mondial UNESCO.

PARCUL NAȚIONAL HAWAII VOLCANOES, parc național din SUA (1987, UNESCO).

PARCUL NAȚIONAL HUASCARÁN, parc național din Peru în munții Anzi.

PARCUL NAȚIONAL IGUAZU, în Argentina.

PARCUL NAȚIONAL IGUAZU, în Brazilia.

PARCUL NAȚIONAL JASPER, parc în Canada.

PARCUL NAȚIONAL KAFUE, în Zambia.

PARCUL NAȚIONAL KAGERA, situat în Rwanda.

PARCUL NAȚIONAL KAHUZI-BIEGA, situat în Zair.

PARCUL NAȚIONAL KAITEUR, situat în Guyana.

- PARCUL NAȚIONAL KAKADU**, în Australia (1981, 1987, 1992, UNESCO).
- PARCUL NAȚIONAL KALAHARI-GEMSBOK**, în Republica Africa de Sud.
- PARCUL NAȚIONAL KALBARRI**, situat în Australia.
- PARCUL NAȚIONAL KATMAI**, parc în SUA.
- PARCUL NAȚIONAL KAZIRANGA**, în India (1985, UNESCO).
- PARCUL NAȚIONAL KENYA**, parc situat în Kenya.
- PARCUL NAȚIONAL KINABALU**, în Malaysia (2000, UNESCO).
- PARCUL NAȚIONAL KOMODO**, în Indonezia (1991, UNESCO).
- PARCUL NAȚIONAL KOSCIUSZYKO**, parc situat în Australia.
- PARCUL NAȚIONAL KRUGER**, în Republica Africa de Sud.
- PARCUL NAȚIONAL LUANGWA**, situat în Zambia.
- PARCUL NAȚIONAL MAMMOTH CAVE**, din SUA (1981, UNESCO).
- PARCUL NAȚIONAL MANA POOLS**, în Zimbabwe (1984, UNESCO).
- PARCUL NAȚIONAL MANU**, situat în Peru (1987, UNESCO).
- PARCUL NAȚIONAL NAHANNI**, în Canada (1978, UNESCO).
- PARCUL NAȚIONAL NAHUEL HUAPI**, în Argentina.
- PARCUL NAȚIONAL NAIROBI**, situat în Kenya.
- PARCUL NAȚIONAL NAIVASHA**, situat în Kenya.
- PARCUL NAȚIONAL NGORONGORO**, în Tanzania (1979, UNESCO).
- PARCUL NAȚIONAL NIOKOLO-KOBA**, în Senegal (1981, UNESCO).
- PARCUL NAȚIONAL OLYMPIC**, în SUA (1981, UNESCO).
- PARCUL NAȚIONAL PEȘTERA MAMUTULUI**, (Mammoth Cave), peșteră în SUA. Situată în apropierea orașului Louisville (statul Kentucky). Una dintre cele mai mari peșteri carstice de pe glob, cu cel mai lung sistem labirintic de peșteri din lume.
- PARCUL NAȚIONAL PORȚILE ARCTICII**, (GATES OF THE ARCTIC), în SUA.
- PARCUL NAȚIONAL RAPA NUI**, situat pe insula Paștelui, Chile (1995, UNESCO).
- PARCUL NAȚIONAL RWENZORI MOUNTAINS**, în Uganda (1994, UNESCO).
- PARCUL NAȚIONAL TATRA**, în Slovacia, Polonia.
- PARCUL NAȚIONAL TURKANA**, din Kenya (1997, UNESCO).
- PARCUL NAȚIONAL VIRUNGA**, în Republica Democratică Congo (1979, UNESCO).
- PARCUL NAȚIONAL WATERTON LAKES**, situat în Canada.
- PARCUL NAȚIONAL WAZA**, situat în Camerun.
- PARCUL NAȚIONAL WOOD BUFFALO**, în partea de nord a regiunii centrale a Canadei.
- PARCUL NAȚIONAL YELLOWSTONE**, în SUA (1978, UNESCO).
- PARCUL NAȚIONAL YOHO**, situat în Canada.
- PARCUL NAȚIONAL YOSEMITE**, în SUA (1984, UNESCO).
- PARCUL NAȚIONAL ZAKOUMA**, situat în Caid.
- PARCURI ZOOLOGICE**, instituții de iluminare științifică în care sunt întreținute în captivitate și semicaptivitate animale sălbatice cu scopul demonstrării, studierii și reproducerii.
- PARCURS**, traseu sportiv sau turistic.
- PARDOSEALĂ**, strat de scânduri pe planșeul unei încăperi.
- PARDUBICE**, oraș în nordul Republicii Cehe, centru administrativ al regiunii Pardubice.
- PAREIASAURIA**, ordin de reptile primitive din familia pareiasauride.
- PAREMIE**, expresie concisă, deseori figurată, care conține o generalizare sub formă de povață sau de gând înțelept.
- PARENCHIMULĂ**, larvă pelagică bis-tratificată la spongieri și cnidarii.
- PAREZĂ**, dereglare a funcțiilor motorii în legătură cu reducerea puterii mușchilor în urma diferitor procese patologice din sistemul nervos.
- PARFENON**, templu antic în Atena, monument al clasicismului elen în domeniul arhitecturii.
- PARFUM**, soluție de alcool-apă cu amestecuri de substanțe aromatice, folosită ca aromă, revigorant sau pentru igiena personală.
- PARFUMERIE**, produse folosite pentru a aroma pielea, părul, hainele, precum și igienice pentru înfrumusețare; ramură industrială care produce aceste produse.
- PARICOPITATE**, (Artiodactyla), ordin de mamifere.

PARICUTIN, vulcan activ în lanțul montan Sierra Nevada (Centura Vulcanică Transmexicană).

PARIDE, familie de păsări din paseriforme.

PARIÑAS, cap promontoriu din Peru, cel mai vestic punct al Americii de Sud.

PARIS, gen de plante ierburi perene din familia Melanthiaceae.

PARIS, în mitologia greacă fiul lui Priam, regele Troiei și al Hecubei.

PARIS, oraș cu statut de departament, capitala Franței, principalul centru economic, științific și cultural al țării.

PARISII, mic trib celtic, de la mijlocul sec. al III-lea î. Hr., care au trăit în apropierea râului Sena. Cea mai mare așezare a fost Lutetia, care după cucerirea de către romani a Galiei a devenit un important oraș comercial. De atunci a apărut orașul Paris.

PARITATE MONETARĂ, raport de echivalență între unitățile bănești a două țări.

PARITATE VALUTARĂ, raport de echivalență între diferite valute, pe baza conținutului lor în aur, stabilit prin lege.

PARITATE, (din lat. paritas – egalitate), principiul egalității părților în examinarea conciliatoare a litigiilor; egalitate numerică; Paritate de voturi.

PARITATEA PUTERII DE CUMPĂRARE, raportul dintre două valute, egalizând puterea lor de cumpărare în raport cu un set fix de bunuri și servicii.

PARIU, joc de noroc, asociat anumitor evenimente sportive.

PARKING, termen care înseamnă transferul regulat al unui mecanism, dispozitiv, vehicul într-o poziție care nu

funcționează, staționând în locul prevăzut.

PARKINSONISM, sindrom neurologic manifestat prin îmbinarea hipochineziei, rigidității, tremurului în stare de repaus și instabilitate a poziției.

PARLAMENT BICAMERAL, putere legislativă constituită din două camere.

PARLAMENT ELECTRONIC, (E-Parlament), acces online la activitatea legislativului.

PARLAMENT EUROPEAN, organ legislativ al Uniunii Europene ales direct de cetățenii Uniunii Europene.

PARLAMENT MONOCAMERAL, legislativ cu o singură cameră.

PARLAMENT, (din fr. parler – a vorbi), adunare reprezentativă a păturilor sociale, organ legislativ (total sau parțial) eligibil; în Franța, cea mai înaltă instituție judiciară din secolele XIII-XVIII; Parlamentul englez, Parlamentul scoțian.

PARLAMENTARISM, sistem de guvernare, în care puterea legislativă aparține unui parlament, care îndrumează politica internă și externă a guvernului.

PARLAMENTUL REPUBLICII MOLDOVA, organul legislativ al R. M.

PARMA, oraș în nordul Italiei, regiunea Emilia-Romagna, centru administrativ al provinciei Parma.

PARMAC, Deget, în Moldova (sec. al XVIII-lea), măsură de lungime, care varia după epocă și ținut.

PARMELIA, cel mai mare gen de licheni din familia Parmeliaceae.

PARMEN AURIU, soi toamnătic de măr, originar din Anglia.

PARNAIBA, râu în nord-estul Braziliei, are originea pe platoul brazilian, pe

versanții munților Chapada das Mangabeiras, în America de Sud.

PARNAS, (gr. Parnassos), masiv muntan în partea centrală a Greciei, la nord de golful Corint; grup poetic francez din anii 1850-1870; munte în Grecia (Focida), consacrat lui Apollo și muzelor.

PARNASIANISM, curent în poezie, apărut în Franța spre jumătatea sec. al XIX-lea, care cultiva virtuozitatea imaginii, evocarea grandioasă a naturii și a civilizațiilor trecute, descrierea strălucirii exterioare a lucrurilor, construcția savantă a limbii.

PÄRNU, oraș în vestul Estoniei, centru administrativ al comitatului Pärnu.

PARODIE, în literatură și artă, imitație comică, creație literară, în care autorul imită în mod comic subiectul și mijloacele artistice ale unui scriitor sau ale unei școli literare cu scopul de a le persifla.

PARODONTOZĂ, afectare distrofică a paradonțiului manifestată prin atrofie progresivă și distrugerea ulterioară a excrescențelor alveolare; Amfodontoză.

PARODONȚIU, complex morfologic funcțional care asigură fixarea dinților în osul maxilar.

PAROHIE, cea mai inferioară unitate administrativă bisericească.

PAROLĂ, termen de referință în tehnologia informațiilor privitor la un șir de caractere (litere, cifre, semne, spații), prin intermediul căruia o persoană juridică sau fizică își certifică identitatea și dreptul de a accesa anumite resurse informaționale.

PAROM, pod plutitor.

PARONICHIE, inflamația tegumentelor periungheale.

PARONIME, cuvinte apropiate prin fonetism și diferite prin valoare semantică.

PARONOMAZĂ, figură de stil conștient în asocierea de paronime.

PAROPAMIS, sistem montan în nord-vestul Afganistanului și parțial pe teritoriul Turkmenistanului, Asia.

PAROTIDITĂ EPIDEMICĂ, boală infecțioasă acută caracterizată prin afectarea glandelor salivare.

PAROXISM, în medicină, intensitate maximă, punct culminant la care ajunge o senzație, un sentiment, o stare, un proces, o acțiune în desfășurare etc.

PAROXITON, formă gramaticală a unui cuvânt care are accentul pe penultima silabă.

PARROTIA, gen de plante cu frunze ca duce din familia Hamamelidaceae.

PARRY, Sistemul de Strâmtoare Parry, sistem de strâmtoare în Oceanul Arctic în Arhipelagul Arctic Canadian, conectează mările Beaufort și Baffin prin strâmtorile de la est la vest: Lancaster, Barrow, Wygant-Melville și McClure.

PARSUNA, denumirea operelor portretistice ruse din sec. XVII-XVIII.

PARTE RULANTĂ, element carosabil al unui drum.

PARTENERIAT PUBLIC-PRIVAT, contract de lungă durată, încheiat între partenerul public și partenerul privat; formă de organizare a afacerilor.

PARTENERIAT STARTEGIC, sprijinirea, dezvoltarea, transferul și/sau punerea în aplicare a practicilor inovatoare; tip și nivel de colaborare economică, militară.

PARTENERIAT, sistem în care se asociază parteneri sociali, economici etc.; Parteneriat profesional, parteneriat so-

cial, parteneriat public privat, parteneriat strategic.

PARTENERIATUL PENTRU PACE, program NATO care are menirea să creeze încredere reciprocă între NATO și alte state din Europa. În prezent, 22 de state fac parte din acest parteneriat.

PARTENOGENEZĂ, una dintre formele înmulțirii sexuate la care celulele sexuale feminine se dezvoltă fără fecundație.

PARTENOSPECIE, populație de organisme alcătuită doar din femele ce se reproduc partenogenetic, fără participarea masculilor.

PARTER, spațiul dintre subsol și primul etaj.

PARTHENOCISSUS, gen de plante din familia Vitaceae.

PARTICIPIU, mod nepersonal al verbului. Nu are valoare predicativă și nu dispune de categoriile de timp și diateză pe care le au modurile personale, dar poate avea diferite valori temporale.

PARTICULARISM, concepție ideologică și politică conform căreia se pretinde autonomia unei provincii, a unei părți dintr-un stat.

PARTICULĂ BETA, electron sau pozitron, emis în timpul dezintegrării beta a nucleelor și a neutronului liber.

PARTICULĂ, termen de referință în fizică și chimie privind denumirea generică pentru un fragment sau o cantitate de materie, de dimensiuni reduse în raport cu scara sistemului considerat; Particule elementare, particulă rezonantă.

PARTID POLITIC, organizație al cărei scop este câștigarea controlului asupra aparatului de conducere.

PARTIDA FILOPOLONĂ, partidă polonă.

PARTIDA NAȚIONALĂ ÎN PRINCIPALELE ROMÂNE, (după 1711), mișcarea politică unionistă.

PARTIDELE DIN RM, sistem de organizații politice din țară.

PARTIDUL COMUNIST AL MOLDOVEI, (PCM), unul din cele 14 „partide republicane” sovietice ce constituiau până în 1991 Partidul Comunist al Uniunii Sovietice (PCUS). PCM a fost organizația republicană a PCUS în RSS Moldovenească în perioada 1940-1991, nefiind un partid separat.

PARTIDUL COMUNIST AL URSS, singurul partid politic tolerat de guvern și de forțele lui de securitate ale URSS.

PARTIDUL COMUNIST CHINEZ, înființat în 1921.

PARTIDUL COMUNIST ROMÂN, format în mai 1921 prin decizia Congresului Partidului Socialist din România.

PARTIDUL CONSERVATOR, partid constituit la 3/15 februarie 1880, prin fuziunea mai multor grupări conservatoare: conservatori moderați, conservatori-democrați, conservatori-progresiști, junimiști.

PARTIDUL CONSERVATOR-LIBERAL, partid politic de centru monarhic activitatea căruia s-a desfășurat în Spania în perioada de restaurare.

PARTIDUL DEMOCRAT AL UNIRII DIN BUCOVINA, a luptat pentru autonomia Bucovinei.

PARTIDUL DEMOCRATIC GERMAN, partid politic în Germania în anii 1918-1933.

PARTIDUL GERMANILOR DIN ROMÂNIA, 1919, partid al minorității germane din România.

PARTIDUL LABURIS, (The Labour Party), Marea Britanie, fondat în 1900, care crește din mișcarea sindicală și din

partidele socialiste din secolul al XIX-lea.

PARTIDUL MUNCITORESC NAȚIONAL-SOCIALIST GERMAN, Partidul Nazist (acronim de la numele german de partid Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei), partid german care a existat între 1919 și 1945. În perioada 1933-1945 a fost unicul partid politic din Germania nazistă.

PARTIDUL NAȚIONAL MOLDOVE-NEȘC, (1917), partid politic și organizație politică în Basarabia în 1917-1918.

PARTIDUL NAȚIONAL ROMÂN DIN TRANSILVANIA, 1881, partidul politic care a reprezentat interesele națiunii române din Transilvania, întregul Banat, Crișana, Maramureș și Bucovina, în perioada dualismului.

PARTIDUL NAȚIONAL-CREȘTIN, partid de extremă-dreapta în România interbelică.

PARTIDUL NAȚIONAL-LIBERAL DIN ROMÂNIA, unul din principalele partide din România și totodată cea mai veche formațiune politică din țară. A fost înființat la 24 mai 1875. Din cele 87 de guverne ale României, 30 au fost conduse de premieri liberali.

PARTIDUL NAȚIONAL-ȚĂRĂNEȘC, 1926, partid politic format la 10 octombrie 1926 prin fuziunea Partidului Național Român din Transilvania (prezidat de Iuliu Maniu) cu Partidul Țărănesc din Vechiul Regat (prezidat de Ion Mihalache).

PARTIDUL POPORULUI, 1918, partid înființat de Alexandru Averescu în 1918 sub numele de „Liga Poporului”.

PARTIDUL POPULAR GERMAN, partid politic în Germania în anii 1918-1933.

PARTIDUL PUTERII, organizațiile de partid aflate la guvernare.

PARTIDUL REPUBLICAN DIN SUA, unul din principalele partide politice din sistemul bipartidist al SUA.

PARTIDUL REPUBLICAN, partid politic în Franța.

PARTIDUL ȚĂRĂNEȘC DIN BASARABIA, 1918, constituit la 23 august / 5 septembrie 1918 la Chișinău.

PARTITURĂ, (it. partitura, literal - diviziune, repartizare), text muzical al unei lucrări pentru orchestră, cor, ansamblu instrumental, vocal sau mixt.

PARTIȚIE, diviziune a spațiului existent pe un hard disk sau dispozitiv USB, pe care fișierele sunt găzduite și organizate de un sistem de fișiere, sau format; mulțime de submulțimi nevide ale mulțimii M, a căror reuniune acoperă mulțimea M și care sunt disjuncte două câte două.

PARTIZAN, participant la mișcare de rezistență.

PARTIZANAT SOCIAL, participare politică conștientă și activă a cetățenilor la formarea, dezvoltarea și punerea în aplicare a deciziilor politice, economice și a altor decizii vitale.

PARTIDUL LIBERTĂȚII, organizație antisovietică din RSSM.

PARȚI DE VORBIRE, clase de cuvinte grupate după anumite particularități gramaticale și semantice. Fiecare parte de vorbire are la bază anumite semne gramaticale, prin care se caracterizează un număr mare de cuvinte, variate din punct de vedere semantic.

PARȚI, triburi antice iraniene, care la mijlocul mil. I î. Hr. au populat teritoriul Parției.

PARȚIA, regat sclavagist antic, situat pe litoralul de sud și de sud-est al Mării Caspice, constituit în 250 î. Hr. în urma răscoalei parților împotriva selecuzilor; regiune istorică, apoi stat

creat în Orientul Mijlociu, la mijlocul sec. al III-lea î. Hr., de triburile parților conduse de Arsakes I. În 224 d.Hr., a căzut sub loviturile noului stat persan al Sasanizilor.

PARUSIE, manifestare vizibilă a divinității ascunse. (În creștinism) A doua venire a lui Isus Hristos la Judecata de Apoi propovăduită în „Noul Testament”. Dacă prima venire, prin întruparea sa ca Fiul lui Dumnezeu de la Sfântul Duh și din Fecioară este smerită cu trupul, cea de-a doua va fi întru slavă și cu putere, ca împărat și judecător care va judeca viii și morții înviați.

PARVENIT, persoană care a reușit să parvină, să se îmbogățească rapid.

PAS DE CALAIS, Strâmtoarea Dover, strâmtoare între partea continentală a Europei (Franța) și insula Marea Britanie. Comunică cu Marea Nordului, iar prin strâmtoarea La Manche (Canalul Mânecii) cu Oceanul Atlantic.

PAS, (din lat. passus), veche măsură de lungime. În sec. XVII-XVIII avea șase palme (cca 1,67 m); în munți, cale îngustă de-a lungul unei văi, trecătoare; mișcare ritmică pe care o execută dansatorul; fragment dintr-un balet interpretat de unul sau de mai mulți dansatori; Pasul mare, grand pas, pas de trois, pas de deux, passe-pied, passo-doble, pas de quatre.

PASAGERĂ, navă maritimă sau fluvială destinată transportului de pasageri (cel puțin 12 persoane), având un certificat de siguranță eliberat în conformitate cu prevederile Convenției privind protecția ființelor umane pe mare sau un certificat ce confirmă dreptul de a transporta pasageri.

PASAI, stat în nordul Sumatrei în a doua jumătate a sec. al XIII-lea - începutul sec. al XVI-lea.

PASAJ SUBTERAN, pasaj pietonal în formă de tunel, conceput pentru a trece

fluxurile de pietoni sub autostrăzi, terasamente, baraje, râuri, canale, piste etc.

PASAJ SUPERIOR, structură de pod la intersecția drumurilor și căilor ferate, proiectată pentru a oferi acces independent la două sau mai multe magistrale la niveluri diferite.

PASAJ, loc de trecere pentru pietoni dintr-o stradă în alta, traversând o clădire sau un grup de clădiri; fragment indicat sau citat dintr-o lucrare, text scris, discurs; figură muzicală cu caracter de virtuozitate, formată din sunete scurte, executate, de obicei, într-o mișcare rapidă; tip de edificii destinate comerțului, în care magazinele sunt amplasate la parter sau în mai multe etaje, de ambele părți ale unui culoar larg, deseori acoperit cu sticlă.

PASAJUL DE NORD-EST, cale maritimă între Atlantic și Pacific prin Oceanul Arctic, de-a lungul coastei de nord a Europei și Asiei.

PASAJUL DE NORD-VEST, cale maritimă între Atlantic și Pacific prin Oceanul Arctic, de-a lungul coastei de nord a Americii de Nord.

PASALUROZĂ, helmintiază cronică a iepurilor de casă și a celor de câmp, cauzată de neatodul *Passalurus ambiguus*, care parazitează în secțiunea directă a intestinului.

PASARGADAE, sit istoric în Iran, la 48 km N-E de vechiul Persepolis și 130 km de Shirâz. Aici a fost amplasată vechea capitală a Imperiului Persan întemeiată de Cyrus II cel Mare în cca 550 î. Hr. Numeroase vestigii arhitectonice, printre care două palate, atestând originalitatea construcției palatelor ahenide, o poartă monumentală, un turn, mausoleul lui Cyrus II cel Mare. Cucerit de Alexandru cel Mare (cca 336 î. Hr.). **PASCAL**, unitate de măsură a presiunii în sistemul internațional de unități, egală cu un newton pe metru pătrat; unitate de presiune, precum și de tensiune mecanică, de modul elastic, de li-

mite de fluiditate și de rezistență și alte mărimi în SI; numită după B. Pascal.

PASCALIA, calendar special cu care se poate stabili dinainte, pe o anumită perioadă de ani, data Paștilor și a sărbătorilor religioase fără dată fixă, dar legate de data Paștilor.

PASCVIL, scriere, deseori anonimă, ce conține fapte inventate, false sau calomnioase la adresa unei persoane, organizații sau a unui fenomen social. Terminul „pascvil” provine de la numele cizmarului italian Pascvino (Pasquino), care în sec. al XV-lea scria la adresa unor persoane oficiale epigrame caustice, afișându-se pe postamentul unei statui din Roma.

PASERIFORME, (Passeriformes), ordin de păsări.

PASIFLORA, gen de plante din familia Passifloraceae.

PASIUNE, tendință puternică și nestăpănită însoțită de o preocupare excesivă și obsedantă pentru satisfacerea unor dorințe.

PASIV, în contabilitate, reflectă totalitatea mijloacelor economice ale organizației, clasificate pe surse de formare și scop; pasive bancare, pasive de capital.

PASIVITATE A METALELOR, fenomen fizico-chimic de rezistență crescută a metalelor la coroziune în condiții în care, din punct de vedere al termodinamicii, aceste metale trebuie să interacționeze intens cu mediul ambiant.

PASIVITATE, lipsă de activitate, de inițiativă și interes față de ceva.

PASIVIZAȚIE, trecerea metalelor și aliajelor în stare de pasivitate sub influența agenților de oxidare sau polarizarea anodică, în care rata de coroziune scade brusc.

PASSACÁGLIA, vechi dans spaniol și italian; melodia acestui dans.

PASSE-PIED, vechi dans popular francez și melodia dansului.

PASTE FĂINOASE, produse uscate din aluat de făină de grâu amestecată în apă.

PASTEL, (fr. pastel - creion moale), vopsele și stil al operelor de pictură executate cu acest tip de vopsele; material colorant în formă de bețișoare, obținute prin presarea unor prafuri speciale; în literatură, poezie lirică, în care poetul descrie un peisaj, acesta servind drept prilej pentru exprimarea unor stări sufletești, sentimente ș. a.

PASTERIZARE, prelucrarea termică controlată a produselor destinată pentru nimicirea bacteriilor și altor microorganisme.

PASTEURELOZA ANIMALELOR, boală infecțioasă a animalelor de casă și a celor sălbatice, inclusiv a păsărilor; în stare gravă se observă semne de septicemie hemoragică și de inflamare a membranelor mucoase ale tractului respirator și ale intestinului.

PASTEURIZARE, metodă de conservare a produselor alimentare (lapte, sucuri ș.a.) prin încălzirea acestora până la temperatura de 100 °C, urmată de răcirea bruscă a acestora la 4-6 °C. A fost propusă de L. Paster.

PASTEURIZATOR, instalație tehnică industrială.

PASTICCIO, tip de operă din arii, recitative, coruri extrase din operele altor compozitori.

PASTINACA, (Pastârnac), gen de plante din familia Apiaceae.

PASTIȘĂ, lucrare literară, muzicală sau plastică, lipsită de originalitate și de valoare, în care autorul preia temele sau motivele și mijloacele de expresie ale unei personalități artistice.

PASTOR, conducătorul spiritual al unei parohii.

PASTORALĂ, mică lucrare literară sau parte dintr-o lucrare, în care se idealizează viața pașnică, lipsită de griji și conflicte a păstorilor, plugarilor și pescarilor.

PASTOURELLE, gen lirico-epic medieval, apropiat de cântec, dezvoltat și practicat până în sec. al XIII-lea de trubaduri; Pastorală.

PASUL SIMPLON, trecătoare în Elveția, situată între Alpii Penini și Alpii Lepontini.

PAȘALÂC, provincie a Imperiului Otoman guvernată de un pașă; provincie sau țară subjucată de turci și condusă de un pașă; Pașalâcul Buda, Pașalâcul din Belgrad.

PAȘAPORT BIOMETRIC, document cu elemente digitale, eliberat unei persoane pentru a pleca în străinătate, servindu-i acolo drept legitimație.

PAȘAPORTUL SOLULUI, document ce conține un set de informații veridice despre solul dat, necesare pentru protecție și folosirea lui rațională.

PAȘĂ, titlu conferit în Imperiul Otoman vizirilor și beilerbeilor, iar din sec. al XIX-lea, și altor înalți funcționari civili sau militari, miniștri, guvernatori de orașe sau de provincii turcești ori supuse turcilor.

PAȘCANI, Cahul, Manta.

PAȘCANI, Criuleni, Pașcani.

PAȘCANI, Hâncești, Pașcani.

PAȘOPTISM, 1848, ideologia participanților la Revoluția de la 1848 din Țările Române, având ca trăsătură principală conștiința individualității naționale, crearea istoriografiei, prețuirea acordată literaturii populare, înclinarea de a explora trecutul în scop propagandistic etc.

PAȘTELE BLAJINILOR, zi deosebită la creștini de pomenire a celor decedați, a doua zi de luni după Paști.

PAȘTELE EVREIESC, sărbătoarea care evocă ieșirea evreilor din Egipt.

PAȘTUNI, denumire etnică a afganilor care locuiesc dincolo de hotarele Afganistanului, mai ales în Pakistan (cca 7,5 ml oameni, 1964); denumire autohtonă a afganilor; popor iranian în Asia Mijlocie.

PATA GALBENĂ, regiunea cu cea mai mare acuitate vizuală din retina ochiului.

PATAGIU, membrană care unește membrele anterioare, posterioare și coada chiropterelor.

PATAGONIA, zonă naturală din sud-estul extrem al Americii de Sud, situată la sud de râul Rio Colorado în Argentina.

PATĂ OARBĂ, locul de ieșire a nervului vizual din retină; este dislocat la fundul ochiului, mai jos de para galbenă.

PATEFON ELECTRIC, aparat pentru reproducerea sunetului din înregistrările fonografice, format dintr-un dispozitiv electric de redare și un element de control.

PATELIDE, familie de moluște gastropode.

PATENTING, metodă termică de prelucrare a sârmei din oțel-carbon cu conținutul de 0,45-0,85 % de carbon.

PATERIC, colecție de povestiri despre viața călugărilor-pustnici ai unei mănăstiri, care cuprinde și fragmente din poveștile și îndrumările lor.

PATERNALISM, concepție care desemnează interesul pe care îl manifestă patronii pentru bunăstarea muncitorilor sau pentru atmosfera familială din întreprindere, raporturile dintre pa-

troni și muncitori caracterizate prin afecțiune reciprocă, autoritate și respect; protecție, protejare, tutelare excesivă a propriului copil; sistem social caracterizat prin predominanța prestigiului celor mai vârstnici sau a unuia dintre ei, care deține o influență personală asupra grupului; doctrină social-politică ce susține că patronii sau conducătorii de întreprinderi ar trebui să manifeste interes față de bunăstarea muncitorilor, față de atmosfera de la locul de muncă și față de relațiile interumane.

PATERNOSTER, elevator staționar multicabină cu mișcare verticală cu funcționare continuă.

PATIMI, conform Bibliei, suferințele pe care le-a îndurat Isus de la agonia din grădina Ghetsimani până la moartea sa pe cruce.

PATINAJ ARTISTIC, unul din sporturile olimpice de iarnă, constă în executarea de elemente specifice (sărituri, piruete ș.a.) pe o suprafață acoperită de gheață; constă din 4 discipline: individual masculin, individual feminin, perechi și dans pe gheață.

PATINAJ VITEZĂ PE PISTĂ SCURTĂ, (Short-track), sport de iarnă asemănător patinajului viteză, se desfășoară pe o pistă scurtă, ca obicei în patinoar pentru hochei.

PATINAJ, termen care unește trei sporturi olimpice de iarnă – patinaj viteză, patinaj viteză pe pistă scurtă (short-track) și patinaj artistic.

PATINARE, tehnologie de prelucrare a unei suprafețe netede, care constă în a-i conferi o ușoară rugozitate uniformă mată.

PATINĂ, peliculă subțire colorată de diferite nuanțe de pe suprafața produselor de cupru, bronz și alamă, oxidate natural sau artificial.

PATINOAR, teren special amenajat pentru patinaj.

PATIO, curte interioară deschisă a unei case de locuit, uneori înconjurată de galerii.

PATISERIE, întreprindere de alimentație publică de profil.

PATISON, (Cucurbita pepo), plantă legumicolă anuală, varietate a speciei bostanului comun. În RM se cultivă pe suprafețe mici.

PATMOS, (Πάτμος), insulă din Grecia, în administrația descentralizată a Insulelor Egee, monumente de cult, istorice și arhitectonice din antichitate și din Evul Mediu, incluse pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

PATOGENEZĂ, (din gr. pathos – boală și geneză), mecanismul dezvoltării bolilor și proceselor patologice; patogenie.

PATOGENITATE, (din gr. pathos – boală și ... gen), proprietate a unor microorganisme de a provoca infecții; capacitatea microorganismului patogen de a declanșa un proces infecțios la stăpân.

PATOGRAFIE, metodă biografică de cercetare în psihiatrie și psihologia socială ce studiază viața personalităților, în special cu scopul evidențierii reflecției în creația acestora a stărilor morbide de care sufereau.

PATOLOGIE ANIMALĂ, domeniu al medicinei veterinare, care studiază etiologia, patogeneza de decurgerea a bolilor la animale.

PATOLOGIE REGIONALĂ, particularitățile morbidității populației de pe un anumit teritoriu ce țin de condițiile naturale și sociale.

PATOLOGIE, (din gr. pathos – boală și logie), știință ce studiază legăturile apariției, dezvoltării și încheierii bolilor și proceselor patologice.

PATOMORFOZĂ, schimbarea manifestărilor clinico-patologice ale bolilor sub influența diferitor factori.

PATOS, intensitate deosebită a sentimentelor prin care se realizează o puternică forță dramatică.

PATRAS, oraș în Grecia, formează o unitate administrativă independentă din Peloponez, Grecia de Apus și Insulele Ionice și nomul Ahaia.

PATRIARH, titlu duhovnicesc purtat de ierarhii supremi dintr-un șir de biserici creștine, cap al unor biserici ortodoxe autocefale.

PATRIARHAT, formă de organizare socială în care gradele de rudenie sunt socotite în linie masculină, iar bărbatul este considerat șef al familiei, cu rol predominant în viața comunității; ultima perioadă din istoria orânduirii comunei primitive, bazată pe rolul principal al bărbatului în sfera socială și economică, iar filiația se stabilește pe linie paternă.

PATRIARHI BIBLICI, conform Bibliei, înțelepți mitici, executanți ai voinței Dumnezeului Iahve.

PATRIARHIA ECUMENICĂ, Patriarhia Ecumenică de la Constantinopol.

PATRIARHIE, formă de organizare și conducere a bisericii.

PATRICIAN, persoană care aparținea, prin naștere, aristocrației gentilice și care se bucura de toate privilegiile.

PATRICIAT, categorie socială înstărită în Evul Mediu în Europa Occidentală; pătura cea mai bogată și cea mai privilegiată a populației din orașele feudale din Europa de Apus și Europa Centrală.

PATRICIENI, aristocrația gentilică din Roma antică.

PATRICIU, titlu instituit în Imperiul Roman de către Constantin cel Mare, păstrat și în Imperiul Bizantin, reprezentând cel mai înalt rang după împărat.

PATRIE, țară în care s-a născut cineva, considerată în raport cu acesta.

PATRIMONIUM MINIER AL EUROPEI, totalitatea rezervelor de zăcăminte minerale ale statelor UE.

PATRIMONIUM PORTUAR ÎN EUROPA, totalitatea porturilor statelor UE.

PATRIMONIUM SPIRITUAL, bunuri spirituale moștenite din generație în generație, care aparțin întregului popor.

PATRIMONIUM TURISTIC, totalitatea edificiilor și obiectelor din domeniu.

PATRIMONIUM, (din lat. patrimonium – avere moștenită de la părinți), în dreptul roman, totalitatea bunurilor rămase moștenitorilor de la părintele lor; în URSS, bunuri mobile sau imobile care aparțin unei persoane fizice sau juridice.

PATRIOTISM, devotamentul unei persoane față de țara de origine, durerea pentru destinul ei, dorința de a depune eforturi sau chiar de a se jertfi pentru auto-afirmare și prosperitate; Patriotism de stat, patriotism eroic, patriotism public, patriotism civic.

PATRISTICĂ, partea teologiei ce tratează despre scrierile sfinților Părinți ai Bisericii.

PATROLOGIE, colecție care cuprinde scrierile Părinților Bisericii.

PATRON, în Roma antică, persoană, de regulă patrician, care lua sub protecția sa o altă persoană; client; la figurat, șef, stăpân, protector; proprietar al unei afaceri economice, care folosește munca angajaților.

PATRONAJ, acțiune de ocrotire a săracilor și a celor incapabili de muncă, pe care o desfășoară societățile de binefacere din unele țări.

PATRONAT, în Roma antică, formă specială de protecție prin care era lega-

lizată, de fapt, dependența cetățenilor liberi, nevoiași sau a celor cu drepturi limitate; formă de management în economie; activitate didactică.

PATRU, cifră și număr natural.

PATROLATER, poligon cu patru laturi.

PATRULĂ, grup de militari pedestri, călare, motorizat (pe mașini, nave, avioane), care îndeplinește o misiune specială (de recunoaștere, pază, legătură).

PATTERN PAINTING, doctrină și mișcare în arta plastică.

PATUL LUI PROCUST, în mitologia greacă, pat în care tâlharul Procust îi culca pe călătorii prinși și jefuiți de dânsul; dacă aceștia erau mai lungi, le reteza picioarele, dacă erau mai scurți decât patul, îi întindea pe măsura patului. La figurat, expresia „Patul lui Procust” înseamnă: măsură sau schemă artificială, la care cineva încearcă să adapteze în mod forțat și nefiresc faptele ori ideile altuia.

PATUL OCEANULUI, parte a fundului Oceanului Mondial, limitată de hotarele subacvatice ale continentelor, acoperă partea abisală.

PAULETTE, contribuție financiară anuală plătită în secolele XVII-XVIII în vistieria funcționarilor francezi, care au ocupat posturi administrative și juridice.

PAULLINIA, gen de plante din familia Sapindaceae.

PAULO AFONSO, cascade și praguri în cursul inferior al râului São Francisco, în estul Braziliei.

PAULOVNIA, gen de plante, arbori cu frunza căzătoare din familia Scrophulariaceae.

PAUPERISM, Pauperitate, stare de extremă sărăcie în care se află cineva.

PAUPERIZARE, aducere în stare de miserie, reducere la treapta cea mai de jos a sărăciei.

PAUROPODA, clasă de animale artropode.

PAUSTOVA, Dondușeni, din 1972 s-a contopit cu s. Lipnic.

PAUSTOVA, Ocnița, Lipnic.

PAUZĂ, semn muzical, corespunzător valorilor de fraze de note, care se pune pe portativ pentru a indica întreruperea unei fraze muzicale și durata acestei întreruperi.

PAVAJ, îmbrăcăminte rutieră.

PAVANĂ, dans vechi, de origine italiană sau spaniolă și melodia după care se execută.

PAVATORUL DE BETON, mașină autotransportată de construcție pentru recepționarea și distribuția betonului pe suprafețe plane.

PAVECERNIȚĂ, slujbă religioasă scurtă care se face seara la mănăstiri, după vecernie.

PAVIAN CU MANTIE, (Babuina hamadryas), specie de maimuță.

PAVILION, construcție ușoară, permanentă sau temporară într-un loc de agrement, care armonizează cu mediul înconjurător, destinată pentru comerț, expoziții, filmări ș.a.; drapel arborat de unele autorități pe fațada clădirii; drapel arborat la pupa sau pe catargul unei nave militare sau de comerț; pavilion de semnal, stegulețe colorate folosite pentru semnalizare conform unui cod internațional.

PAVLOVCA, Briceni, Larga.

PAVO, gen de păsări din familia fasanide, ordinul galiiforme.

PAVORURI NOCTURNE, varietatea a dereglării somnului manifestată prin trezirea pe neașteptate incompletă, de obicei în faza somnului lent.

PAX ROMANA, denumire dată stării de relativă liniște a întregii lumi mediteraneene (inclusiv a părții de N a Africii și a Persiei) începând cu domnia lui Augustus până la Marcus Aurelius. Expresia îi este atribuită lui Plinius cel Tânăr.

PAXILLUS, gen de plante, ciuperci lamelare din filumul bazidiomicete.

PAYZA, mei nipon, plantă anuală din genul Echinochloa din familia Poaceae.

PAZARDJIK, oraș în Bulgaria, centru administrativ al regiunii Pazardjik.

PAZĂ DE FRONTIERĂ, Paza de frontieră din Basarabia, Pază vamală, linie naturală sau convențională care desparte teritoriul unui stat de teritoriul altor state sau de întinderi de apă care nu fac parte din teritoriul său și care este păzită.

PĂCALĂ, personaj satiric din poveștile nuvelistice și snoavele moldovenești. Întruchipează în mod artistic istețimea poporului, umorul, ironia subtilă. În snoave este prezentat drept un om vesel, mucalit, un păcălici neîntrecut și, totodată, luptător neîmpăcat împotriva asupritorilor norodului.

PĂCAT, conform Bibliei, noțiune religioasă care semnifică ruperea legăturii personale a credinciosului cu Dumnezeu, Păcătos.

PĂCATUL ORIGINAR, conform Bibliei, neascultarea lui Adam și al Evei soldată cu izgonirea lor din rai; Păcatul trupesc.

PĂCUIUL LUI SOARE, insulă de formă alungită pe Dunăre, localizată la 9 km în aval în județul Constanța.

PĂCURĂ, fracția reziduală din distilarea atmosferică a țiteiului; punctul de

fierbere - 350 °C, utilizat în calitate de combustibil energetic, sursă de materii prime pentru petrochimie și materii prime pentru producția de lubrifianți; Mazut.

PĂDUCEL, (*Crataegus*), gen de plante lemnoase din familia Rosaceae.

PĂDUCHE DIN SAN HOSE, (*Quadraspidiotus perniciosus*), insectă dăunătoare polifagă din familia diaspididelor, ordinul Hemiptera. Atacă speciile pomicele, decorative și forestiere. Obiect de carantină. Originar din China de Nord.

PĂDUCHE LÂNOS, (*Eriosoma lanigerum*), insectă dăunătoare din familia Aphididae, ordinul Hemiptera. Originar din America de Nord. E răspândit în sudul Federației Ruse, în Republica Moldova, Caucaz, Asia Mijlocie și în țările baltice de Vest. Este un obiect de carantină. Atacă mărul, uneori părul.

PĂDUCHE, denumire dată mai multor insecte, care sunt paraziți externi ai omului, animalelor sau plantelor.

PĂDUCHI DE CARTE, (*Liposcelis divinatorius*), insectă din ordinul psocotera.

PĂDUCHI ȚESTOȘI, denumire a două familii (*Diaspididae* și *Lecanidae*) de insecte din subordinul Coccidae, ordinul Hemiptera. În RM cca 130, răspândite pretutindeni.

PĂDUCHII CEREALELOR, insecte fitofage din subordinul Aphididae, ordinul Hemiptera. În RM, se întâlnesc cca 60 de specii.

PĂDURE, complex natural a cărui component obligatoriu este vegetația lemnoasă; Pădure strâmbă, păduri cu frunza lată, păduri de conifere, păduri mixte, păduri tropicale; unul dintre principalele tipuri de înveliș vegetal al Pământului; element geobotanic, reprezentat de numeroase forme vitale, rolul hotărâtor revenind arborilor.

PĂDURI DE LARICE, trupuri de păduri în care prevează speciile lemnoase din genul *Larix*.

PĂDURI DE PROTEJARE A APELOR, fâșii protectoare de pădure cu o lățime de 2-6 km pe malurile rezervoarelor de apă în regiunile de protejare a apei.

PĂDURI VALOROASE, masivuri împădurite, naturale sau artificiale, unice după compoziția endemică și cea de specii, care îndeplinesc funcții de protecție.

PĂDURI, plantație spontană sau artificială de arbori; Pădurile zonei temperate, pădure panglică, pădure rară, păduri de protecție, pădure doborâtă.

PĂGÂN, persoană care se închină zeilor sau idolilor.

PĂGÂNISM, termen de origine teologică pentru a denumi religiile primitive și politeiste, de până la creștinism, precum și cele necreștine. Animism; Politeism; Fetșișism.

PĂHĂRNICENI, Orhei, Păhărnicieni.

PĂIANJENI, (*Aranel*), ordin de animale din clasa arahnidelor.

PĂIUȘ, (*Festuca*), gen de plante erbacee, perene din familia Poaceae.

PĂLĂMAȘ, țaran sărac.

PĂLĂMIDĂ DE BALTĂ, (*Pungitius platygaster*), pește din familia gasterosteidelor.

PĂLĂMIDĂ, (*Cirsium*), scai măgăresc, gen de plante perene, uneori bienale, din familia Asteraceae.

PĂLĂMIDĂ, (*Sarda sarda*), pește marin migrator din familia scombridelor.

PĂLĂRIA, Sângerei, Țambula.

PĂLĂRIE DE FIER, zonă superficială oxidată a unui zăcământ metalifer.

PĂMÂNT, în Moldova medievală, porțiune de teren arabil, care putea fi arat cu un plug în decurs de o zi; teren agricol, aflat în posesia unui proprietar; Terra, în sistemul solar, a treia planetă ca distanță de la Soare, cea mai mare dintre planetele terestre, care include și planetele Mercur, Venus și Marte.

PĂMÂNTUL PRINȚESEI ELIZABETA, Princess Elizabeth Land, parte a teritoriului Antarcticii între 73° și 87° longitudine estică.

PĂMÂNTUL SANNIKOV, insula fantomă în Oceanul Arctic, care ar fi fost văzut de unii cercetători la nord de Insulele Noi Siberiene.

PĂNĂȘEȘTI, Strășeni, Pânășești.

PĂPĂDIE, (*Taraxacum*), gen de plante erbacee perene, anuale sau bienale, din familia Asteraceae.

PĂPĂUȚI, Rezina, Păpăuți.

PĂPRIȘTE, măsură de lungime de origine slavă, egală cu mila (5,6 km). Este menționată în letopisețele moldovenești.

PĂPURIȘ, desiș de papură.

PĂR, (lat. pilum), derivat cornos al pielii cu rol de protecție contra frigului și traumatismelor mecanice; derivați cornoși filiformi ale pielii mamiferelor.

PĂR, prășad, (*Pyrus communis*), gen de arbori din familia Rosaceae, subfamilia pomoideelor. Se cunosc cca 60 de specii, răspândite în Europa și Asia; în RM se întâlnesc 2 specii.

PĂRAGINĂ, teren agricol necultivat.

PĂRÂNG, mohor, dughie, (*Setaria italica*, mocharium) plantă anuală din familia Poaceae. În RM se cultivă pentru furaj pe suprafețe mici.

PĂRETAR, covoraș îngust de formă dreptunghiulară, care se atârână pe pe-

reți de-a lungul patului sau laței în casele țăranilor moldoveni.

PĂRINȚI AI BISERICII, activiști de bază ai creștinismului timpuriu; Părinți apostolici, părinții ortodoxiei.

PĂRINȚII EUROPEI UNITE, politicienii Jean Monnet, Robert Schuman, Konrad Adenauer, Alcide de Gasperi, care au fost în fruntea integrării europene moderne.

PĂRINȚII FONDATORI AI STATELOR UNITE, personalități care au contribuit la edificarea statului american.

PĂRȚI ALE LUMII, regiuni constituite istoric, care tradițional includ 6 părți ale lumii (Europa, Asia, Africa, Australia, America, Antarctica), uneori 8 (dacă se consideră separat America de Nord și America de Sud, iar Oceania, ca un continent insular).

PĂRȚI DE PROPOZIȚIE, unitate de bază în analiza sintactică a propoziției. Este formată dintr-un cuvânt sau din mai multe, care în mod unitar, exprimă un raport sintactic îndeplinind o anumită funcție în propoziție.

PĂRUCENI, Nisporeni, Seliște.

PĂRUL VERONICĂI, constelație din emisfera nordică a cerului.

PĂSĂRI ALERGĂTOARE, acarinate, păsări lipsite de carenă.

PĂSĂRI DE VÂNAT, păsări sălbatice care servesc ca obiect de vânatoare. Prezintă interes pentru carne, pene, puf ș. a.

PĂSĂRI DE VÂNĂTOARE, păsări răpitoare, folosite de vânători în procesul de obținere a vânatului; Păsări de pradă, păsări domestice.

PĂSĂRI ÎNOTĂTOARE, păsări care își petrec viața mai mult pe apă. Acolo se hrănesc, se odihnesc și își cresc puii.

PĂSĂRI LIRĂ, (Menuridae), familie de paseriforme.

PĂSĂRI RĂPITOARE DIURNE, specii de paseriforme din ordinul falconiforme și accipitriforme, care vânează ziua.

PĂSĂRI RĂPITOARE NOCTURNE, specii de paseriforme din ordinul strigiforme, care vânează noaptea.

PĂSĂRI RĂPITOARE, păsări diurne din ordinul falconiforme și accipitriforme sau păsările nocturne din ordinul strigiforme.

PĂSĂRI ȘOARECI, (Coliiformes), ordin de păsări.

PĂSĂRI, (Aves), cea mai bogată în specii clasă de vertebrate terestre bipede.

PĂSĂRI-LĂȚI-LUNGILĂ, personaj din povești. În mitologia populară era o reprezentare figurativă a visului omului de a supune forțele naturii, a stăpâni înălțimile, viteza ș. a.

PĂSĂRILE PARADISULUI, (Paradiseidae), familie de paseriforme.

PĂSCĂUȚI, Râșcani, or. Costești.

PĂSTAIE, fruct uscat cu perete intern despărțitor longitudinal de care se prind semințele caracteristic plantelor din ordinul leguminoaselor.

PĂSTÂRNAC, (Pastinaca), gen de plante erbacee bienale sau perene din familia umbeliferelor. Se cunosc 15 specii, răspândite în Europa, Asia ș. a. În RM se cultivă păstârnacul comun (Pastinaca sativa) plantă biennială rizocarpă, legumicolă sau furajeră.

PĂSTRĂV, denumire dată unor pești din familia salmonidelor.

PĂSTRUGĂ, (Acipenser ateliatuș), pește marin migrator din familia acipenseridelor.

PĂȘUNATUL VITELOR, hrănirea vitelor cu iarbă verde sau cu furaje uscate pe pășuni naturale sau însămânțate, precum și pe alte terenuri furajere; **Pășunat** liber, scoatere la pășunat, păstorit în Alpi, Munții Carpați.

PĂȘUNE, teren cu vegetație ierboasă utilizată pentru producerea nutrețului sau pășunatul animalelor; tip de ecosistem, al cărui component autotrof sunt ierburile mezofile și mezotrofe.

PĂTLAGINĂ DE APĂ, (Alisma), alismă, gen de plante erbacee, perene din familia Alistamaceae.

PĂTLAGINĂ, (Plantago), gen de plante din familia Plantaginaceae. În Republica Moldova se întâlnesc speciile medicinale: Pătlagina mare (Plantago major) și Pătlagina îngustă, (Plantago lanceolata).

PĂTRAT DREPT, (Latin), matrice pătrată de ordinul n, fiecare rând și fiecare coloană sunt permutări ale elementelor unei mulțimi finite S, ce constă din n elemente. Pătrat latin.

PĂTRAT MAGIC, tabel de numere întregi.

PĂTRAT, un dreptunghi echilateral; pătratul numărului este produsul înmulțirii sale cu el însuși.

PĂTRATUL LOGIC, v. PĂTRAT.

PĂTRUNJEL, (Petroselinum), gen de plante erbacee bienale, uneori anuale, din familia umbeliferelor. În RM se cultivă *Petroselinum hortense* sau *Petroselinum sativum* cu varietățile pătrunjel de grădină (Petroselinum tuberosum) și pătrunjel de frunze (Petroselinum crispum).

PĂTRUNJELUL-CÂINELUI, (Aethusa cynapium), cucută mică, plantă erbacee, anuală și biennială din familia Apiaceae.

PĂTURĂ SUPERPUSĂ, categorie, treaptă sau grup social.

PĂULEȘTI, Călărași, Păulești.

PĂUN, (Pavo), gen de păsări poligame din familia fazanidelor, ordinul galiformelor.

PĂCALOVA, UATSN, Andreevca.

PĂCLĂ, ceață uscată, tulbure, în atmosfera inferioară cauzată de un conținut ridicat de particule solide în suspensie.

PĂINE ALCOOLICĂ, maladie atestată la păstrarea produselor de panificație, în condiții nocive.

PĂINE DE MIERE, polenul colectat de albine, îndesat de ele în celulele hexagonale și acoperit cu miere, ca ulterior să se producă fermentarea lactică.

PĂINE, produs alimentar preparat prin coacerea aluatului (din făină de grâu, secară ș.a.) dospit.

PÂNZĂ, în arhitectură, elemente de construcție a bolților, care asigură trecerea lentă de la planurile dreptunghilare sau poligonale de sub bolți și apoi, către cercul cupolei sau a tobei; țesătură făcută din diferite fire, folosită în pictură; țesătură flexibilă de grosime mică, obținută prin împletirea firelor de in, bumbac, cânepă ș.a.; suprastructura unei căi ferate sau a unui drum pavat; garnitura dințată a unei scule de așchiere.

PÂNZĂRENI, Fălești, Pânzăreni.

PÂNZĂRENI NOI, Fălești, Pânzăreni.

PĂRĂTA, Dubăsari, Părăta.

PĂRĂU, curs mic de apă, permanent sau temporar, ce se formează datorită scurgerii pe pantă a apelor provenite din topirea zăpezilor sau din ploi, precum și în urma ieșirii la suprafață a apelor subterane.

PĂRCĂLAB, (ung. porcolab), în Moldova medievală (până în sec. al XVI-lea), mare dregător, boier de divan, co-

mandant al garnizoanei unei cetăți și al ținutului din jurul ei.

PĂRCĂLĂBIE, demnitatea de părcălab; sediul părcălabului; instituția pe care o conduce acesta; dare care se percepea în folosul părcălabului.

PĂRGAR, în Moldova medievală, membru al sfatului orășenesc, ales odată cu voitul sau șoltzul de către obștea târgoveților.

PĂRGHIE, bară rigidă tehnologică; în mecanică, braț rigid sprijinit pe un punct articulată fix.

PĂRJOLTENI, Călărași, Pârjolteni.

PĂRJOTA, Râșcani, Pârjota.

PĂRLIȚA, Fălești, Pârlița.

PĂRLIȚA, Soroca, Pârlița.

PĂRLIȚA, Ungheni, Pârlița.

PĂRLOAGĂ, teren arabil lăsat timp îndelungat fără prelucrare, inclusiv pentru a restabili fertilitatea naturală a solului.

PĂRȘI, (Gliridae), gliride, familie de rozătoare din ordinul sciuromorfe.

PĂRȘUL CENUȘIU, mamifer, unica specie din genul glis, familia gliride.

PĂSLĂ, material textil obținut prin păslire din fibre naturale sau din vată minerală folosit ca material izolant, la confecționarea filtrelor, încălțăminte și pălăriilor, alte domenii.

PĂSLIRE, proces de fabricare din lână a produselor din fetru (pâslă, pălării, încălțăminte) prin cuplarea, împletirea și compactarea considerabilă a fibrelor; proces de finisare a pănzelor prin compactarea țesăturii și formarea pe suprafața ei a unui strat de pâslă.

PEBRINĂ, boală parazitată a viermilor de mătase, cauzată de parazitul unice-

lular *Nosema bombycis*, din clasa Sporozoa.

PECENEGI, popor de viță turco-tătără, care au trecut Dunărea pe la mijlocul sec. al IX-lea, ocupă între anii 894-1122 Basarabia, Moldova și o parte a Munteniei.

PECENEZI, uniune de triburi turcice, care s-a constituit în sec. VIII-IX între Marea Aral și fluviul Volga.

PECETE, placă (de metal) cu mâner sau montată pe un inel, pe a cărei suprafață este gravată o monogramă, o emblemă etc. și care, aplicată pe ceară roșie sau cu tuș pe un act, pe o scrisoare sau pe un colet, dă acestora caracter de autenticitate și de integritate; semn imprimat cu o matriță pe un act medieval pentru a adevăra autenticitatea; sigiliu; matriță folosită în acest scop.

PECETEA LUI SOLOMON, (Polygonatum), gen de plante erbacee, perene din familia Asparagaceae.

PECETLUIT, Pecetluitură, în Moldova din sec. al XVII-lea, fișă de impunere dată de vistierie locuitorilor birnici, în care erau indicate sumele ce urmau să fie plătite domniei.

PECHINEZ, rasă de câini din grupul câinilor de companie.

PECINGINE, boală micotică; Trihofitia; nume popular dat mai multor boli de piele contagioase, caracterizate prin erupții cu bășicuțe, care, uscându-se, lasă niște pete scortșoase ce produc mâncărimi; Eczemă.

PECIȘTE, Rezina, Peciște.

PÉCS, oraș în sud-vestul Ungariei, centrul administrativ al regiunii Baranya.

PECTINE, grup de heteropolizaharide răspândite în regnul vegetal.

PECTORAL, ornament constând dintr-o bucată de stofă împodobită cu pietre scumpe.

PECULIU, în antichitate, sumă de bani economisită de un sclav pentru a-și răscumpăra libertatea; gratificație acordată unui sclav de către stăpânul său sau unui soldat la eliberare.

PEDAGOG, persoană care se ocupă cu munca de instruire și educație.

PEDAGOGIA COLABORĂRII, direcție în pedagogie, sistem de metode și procedee în instruire și educație, bazat pe principiile umanismului și ale atitudinii creative în dezvoltarea persoanei.

PEDAGOGIA DE ACȚIUNE, „școala de acțiune”, curent în pedagogia reformatoare de la sfârșitul sec. al XIX-lea, începutul sec. al XX-lea.

PEDAGOGIA EXPERIMENTALĂ, direcție în pedagogie și psihologie, care are drept scop examinarea copilului sub toate aspectele și argumentarea pe cale experimentală a teoriei pedagogice.

PEDAGOGIA PENITENCIARĂ, ramură a științei pedagogice, care studiază procesul de corijare a infractorilor, condamnați, de regulă, la privațiune de libertate.

PEDAGOGIA PERSOANEI, curent în pedagogia germană, apărut la sfârșitul sec. al XIX-lea.

PEDAGOGIA PRAGMATICĂ, curent pedagogic apărut în SUA la sfârșitul sec. al XIX-lea, începutul sec. al XX-lea.

PEDAGOGIA WALLDORF, curent în pedagogie, elaborat de către Rudolf Steiner în baza concepțiilor lui filosofico-antroposofice despre om, istorie și societate.

PEDAGOGIE COMPARATIVĂ, direcție a științei pedagogice care studiază starea, legitățile și tendințele de dezvoltare a teoriei și practicii pedagogice în diferite țări și regiuni ale lumii, pentru perfecționarea reciprocă a sistemelor

de învățământ naționale, utilizând experiența de peste hotare.

PEDAGOGIE CORECTIVĂ, v. **DEFECTOLOGIE**.

PEDAGOGIE PREȘCOLARĂ, ramură a pedagogiei, care studiază legitățile dezvoltării, educației și instruirii copiilor la vârsta precursore înmatriculării la școală.

PEDAGOGIE SOCIALĂ, ramură a pedagogiei care studiază problemele impactului mediului social asupra formării și dezvoltării oamenilor de diferite vârste și categorii sociale.

PEDAGOGIE SOCIAL-CRITICĂ, curent în teoria pedagogiei în țările Europene Occidentale și SUA.

PEDAGOGIE, știința despre legitățile, principiile, metodele și formele de școlarizare, instruire și educație a omului, tipologia pedagogiei.

PEDALĂ, pârghie de manevră sau de comandă acționată cu piciorul. La pian modifică amplitudinea sunetelor, la orgă introduce aerul în tuburile de rezonanță, la harfă efectuează racordarea instantanee.

PEDEAPSĂ NATURALĂ, idee a lui J. J. Rousseau, învățare din propria experiență.

PEDEAPSĂ, (osândă), măsură de reprimare, sancțiune aplicată celui care a săvârșit o greșală; măsură de constrângere prevăzută de lege și aplicată cuiva de o instanță judecătorească drept sancțiune pentru o infracțiune; condamnare; situație în care se află cel pedepsit, condamnat; Pedepsă corporală.

PEDERASTIE, termen folosit în literatura științifică cu diferite semnificații; sinonim al homosexualității masculine; acțiuni sexuale dintre un bărbat și un băiețel.

PEDESTRIME, oaste, care se deplasa și lupta pe jos; infanterie. În statul moldovenesc feudal era alcătuită din țărani și orășeni, înarmați cu topoare, coase, băte, furci, sulite, arcuri.

PEDIATRIE, (gr. pats, patdos – copil și iatreia – a trata), ramură a medicinei care studiază anatomia, fiziologia organismului copilului, etiologia, patogeniza, caracteristicile clinice, tratamentul și profilaxia bolilor la copii până la vârsta de 14 ani. Se ocupă și de unele probleme de educație a copiilor.

PEDICULARIS, gen de plante din familia Orobanchaceae.

PEDICULOZĂ, schimbare a pielii provocată de parazitarea pe ea a păduchilor.

PEDICUȚĂ, (*Lycopodium clavatum*), brădișor, plantă veșnic verde de mușchi.

PEDIMENT, câmpie, ușor înclinată nu mai mult de 3-5°, formată la poalele unei pante abrupte a unui munte sau deal și se transformă treptat plat pe măsură ce se îndepărtează de ele.

PEDIPALPI, a doua pereche de membre bucale articulate ale chelicerilor.

PEDIPLENĂ, câmpie de denudare pe care munții insulei cu pante relativ abrupte, rămășițe ale fostei suprafețe superioare, le ridică nu mai mult de 10% din toată suprafața.

PEDOCENTRISM, centrarea educației pe copil, principiu pedagogic care neagă instruirea sistematică și educația copiilor potrivit programelor de învățământ din timp elaborate și care cere organizarea studiilor exclusiv în baza dorințelor și intereselor parvenite nemijlocit de la copii.

PEDOFAUNĂ, totalitatea micro-, mezo- și macroorganismelor din stratul fertil de sol.

PEDOFILIE, dereglare a comportamentului sexual; atracție sexuală față de copii și acțiuni sexuale cu aceștia pentru atingerea satisfacției sexuale; una dintre cele mai răspândite forme de parafilii.

PEDOGENEZĂ, metodă de reproduce-re specifică unor nevertebrate.

PEDOLOGIE, (din gr. pedon - sol, pământ și ...logie), știința despre soluri, componența, proprietățile, originea, răspândirea geografică, utilizarea, degradarea și restabilirea lor; Pedolog, pedogeneză, pedobiont, pedogeografie; disciplină care studiază psihologic copilul ca ființă al cărei univers diferă calitativ de lumea adultului și care parcurge un proces de socializare.

PEDOMORFOZĂ, schimbare evoluționistă a dezvoltării individuale a organismului ce duce la păstrarea în stare adultă a unor caractere, a unor stadii timpurii ale ontogenezei strămoșilor.

PEGAS, (gr. Pegasos), în mitologia greacă, cal înaripat, născut din sângele Meduzei ucise de Perseu; (lat. Pegasus), constelație din Emisfera nordică a cerului. Trei stele strălucitoare ale lui Pegas împreună cu steaua Andromedei, formează o figură, asemănătoare cu un patrat.

PEGASIDE, familie de pești marini din ordinul gasterosteiformes.

PEGASUS, constelație a emisferei nordice a cerului.

PEGMATIT, rocă magmatică.

PEGOMYA HYOSCYAMI, insectă din familia Anthomyiidae, dăunător periculos al sfeclii.

PEIORATIV, sens afectiv negativ, depreciativ, care marchează o atitudine defavorabilă, asociat altor sensuri; se exprimă prin sufixe, baze sau derivate în ansamblul lor.

PEISAGISTICĂ, noțiune urbanistică.

PEISAJ CULTURAL, landsaft geografic valorificat și transformat de oameni ca urmare a unor activități prestabilite.

PEISAJ GEOGRAFIC, unul dintre conceptele fundamentale în geografie; relativ omogen, limitat de granițele naturale sau economice, este o parcelă geografică caracterizată printr-o combinație naturală a componentelor și fenomenelor sale, care combină totalitatea terenurilor, interconectate geografic și funcțional, atât dezvoltate economic, cât și păstrându-și starea naturală, posedând în același timp varietatea necesară de terenuri.

PEISAJ TERESTRU, stratul central, de suprafață al suprafeței geografice situat în zona de contact direct, de penetrare reciprocă și energie activă și transfer de masă a litosferei, atmosferei și hidrosferei, stratul celei mai mari concentrații de viață de pe Pământ – focalizarea sa biologică.

PEISAJ, (fr. paysage - priveliște), în pictură, gen al artei plastice, care constă în reproducerea naturii prin imagini; în literatură, tablou din natură zugrăvit cu ajutorul cuvântului artistic; teritoriu distinct, care formează o priveliște estetică.

PEISMECHERI, celule specializate la animale capabile să regenereze și să mențină oscilațiile ce se transmit prin căile conducătoare și antrenează alte celule în ritmurile biologice.

PEKING, rasă precoce de rațe pentru carne. A fost obținută în China. În RM rasa crește în majoritatea gospodăriilor.

PELAGICĂ, zonă situată în mări și în oceane, ce se întinde de la 2 000 m până la cele mai mari adâncimi; ocupă peste 3/4 din suprafața mărilor și oceanelor.

PELASG, persoană care făcea parte din unele triburi ce au populat în timpurile străvechi partea sudică a Peninsulei

Balcanice, litoralul vestic al Asiei Mici și câteva insule din această regiune.

PELECANIFORME, (Pelecaniformes), ordin de păsări pelecănide.

PELED, specie de pești teleosteeni din familia salmonide.

PELENG, alinierea avioanelor în unghi.

PELERINAJ, călătorie specială; vizitarea locurilor sfinte, călătorii ale credincioșilor la locurile sfinte, (la creștini - Roma, Ierusalim, la musulmani - Mecca ș. a.).

PELETE, tip de combustibil ecologic de formă cilindrică, fabricat prin comprimare din strujitură de lemn, rumeguș, scoartă, turbă; crengi, paie, coajă de semințe și alte deșeuri agricole.

PELETIZARE, proces de obținere a granulelor în formă de bilă, din materiale sub formă de pulbere sau fin divizate, a căror sintetizare este dificilă.

PELIA, gen de plante superioare din grupul mușchi.

PELICAN, (Pelecanus), unicul gen din familia pelecănide.

PELICOZAURI, ordin de reptile arhaice.

PELICULE DE SUPRAFAȚĂ, în ocean, straturi subțiri de apă cu proprietăți fizice, chimice și biologice speciale, formate pe suprafața oceanelor.

PELICULE LANGMUIR-BLODGETT, straturi mono- sau polimoleculare de agenți activi de suprafață transferați pe o suprafață solidă de la interfața lichid-gaz; Pelicule polimerice, straturi flexibile continue de polimeri cu o grosime, de obicei, nu mai mare de 0,2-0,3 mm.

PELICULOGENE, substanțe peliculo-gene.

PELIN, (Artemisia), gen de plante Asteraceae.

PELINEI, Cahul, Pelinei.

PELINIA, Drochia, Pelinia.

PELINIA, loc.st.c.f., Drochia, Pelinia.

PELIVAN, Orhei, Pelivan.

PELOBATES, gen de amfibii acaudate.

PELOMEDUSIDE, familie de broaște-testoase.

PELTASPERMALES, ordin de plante gimnosperme dispărute.

PELUZĂ, teren cu iarbă deasă într-un spațiu de agrement (parc, grădină publică); tribunele stadionului din spatele porților.

PEMFIGUS, (din gr. pemphix – veziculă, beșicuță), dermatoză de etiologie necunoscută caracterizată prin formarea pe piele și/sau mucoase a veziculelor cu o evoluție gravă; Pemfigus nou-născutului, piodermie epidemică cu o contagiozitate înaltă a nou-născutului provocată de stafilococi.

PEN CLUB, organizație neguvernamentală a scriitorilor.

PENALITATE, sumă de bani sau orice valoare patrimonială pe care părțile o pot stabili ca sancțiune în sarcina debitorului pentru neexecutarea unei obligații; penalizare financiară.

PENALTI, lovitură de pedeapsă acordată în fotbal, handbal, hochei și alte probe sportive.

PENANG, aglomerație urbană în Malaysia.

PENATES, în mitologia romană, divinități protectoare ale familiei și ale casei, în mijlocul căreia ardea, în cinstea lor, o flacăra veșnică. Statul roman avea și el penații săi, aduși de Aeneas de la Troia.

PENAȚI, în mitologia romană, zei ocrotitori ai casei și familiei.

PENDUL FOUCAULT, dispozitiv experimental bazat pe pendulul gravitațional, care demonstrează că Pământul se învârtă în jurul propriei axe.

PENDUL, sistem mecanic ce oscilează sub influența așa-numitei forțe de restabilire, forță ce tinde să readucă sistemul în poziția de echilibru; Pendul balistic.

PENE, derivați cornoși ai epidermei pielii păsărilor ce formează penajul.

PENELOPA, în mitologia greacă, soția lui Odiseu, mama lui Telemah.

PENETRABILITATE, în genetică, frecvența manifestării alelei unei anumite gene la diferiți indivizi din grupe înrudite de organisme.

PENETROMETRU, dispozitiv pentru determinarea cantitativă a gradului de consistență a corpurilor și substanțelor vâscoase.

PENICILINE, antibiotice din grupul beta-lactamelor.

PENICILLIUM, gen de plante ciuperci microscopice în filumul ciupercilor imperfecte.

PENINSULA ALASKA, peninsulă îngustă situată în nord-vestul Americii de Nord, între golful Bristol al Mării Bering și Oceanul Pacific.

PENINSULA ANTARCTICĂ, peninsulă în Antarctida Apuseană în sudul continentului american între Marea Bellingshausen la vest și Marea Weddell la est.

PENINSULA ARABICĂ, peninsulă în Asia de sud-vest, în punctul de întâlnire al Africii cu Asia, fiind predominant deșertică.

PENINSULA BALCANICĂ, peninsulă în sud-estul Europei, situată între mările: Adriatică, Ionică, Egee, Marmara și Neagră.

PENINSULA BRETAGNIA, (Bretagne), peninsulă din vestul Franței, scăldată de Marea Măneicii la nord și de Golful Biscaya la sud.

PENINSULA CALCIDICĂ, (Halkidiki), peninsulă în N-E Greciei.

PENINSULA COREEA, porțiune de uscat în estul Asiei.

PENINSULA FLORIDA, peninsulă în S-E Americii de Nord, SUA.

PENINSULA IBERICĂ, peninsulă în sud-vestul Europei, a doua ca mărime din Europa după Peninsula Scandinavă, pe teritoriul ei se află statele Spania, Portugalia, Andorra, Gibraltar.

PENINSULA INDOSTAN, porțiune de uscat în sudul Asiei.

PENINSULA ISTRIA, se află în nordul Mării Adriatice.

PENINSULA ITALICĂ, porțiune de uscat înconjurată de Marea Mediterană.

PENINSULA KAMCEATKA, peninsulă în partea de nord-vest a Eurasiei.

PENINSULA KANIN, porțiune de uscat în nordul Europei.

PENINSULA KOLA, peninsulă în extremul nord-est al Europei.

PENINSULA MANGIȘLAK, peninsulă în Kazahstan situată pe țărmul de N-E al Mării Caspice.

PENINSULA PELOPONEZ, (Pelopónnisos), peninsulă în sudul Greciei, între Marea Egee și Marea Ionică, face parte din Peninsula Balcanică, fiind conectată la ea prin istmul Corintului.

PENINSULA SCANDINAVĂ, cea mai mare peninsulă din Europa. Este scăldată de Marea Barents, Marea Norvegiei, Marea Baltică.

PENINSULA SHANDONG, porțiune de uscat în China.

PENINSULA SINAI, porțiune de uscat în vestul Asiei, în Egipt.

PENINSULA SOMALI, peninsulă în Africa.

PENINSULA WALES, porțiune de uscat în Marea Irlandei.

PENINSULA YORK, se află în nord-estul Australiei.

PENINSULA YUCATAN, porțiune de uscat în America Centrală, desparte Marea Caraibelor de Golful Mexic.

PENINSULĂ, porțiune de uscat înconjurată din trei părți de apa mării (oceanului) și alipită dintr-o parte de un continent sau de o insulă.

PENIS, organ masculin de copulație și micțiune.

PENITENCIAR, instituție de stat unde își ispășesc pedeapsa persoanele condamnate; închisoare.

PENNATULARIA, ordin de corali coloniali.

PENNSYLVANIA, stat în SUA.

PENOLOGIE, parte a sociologiei și etnografiei juridice.

PENSACOLA, munți la frontiera vestică a Antarcticii de est, situați în regiunea Queen Elisabeth Land.

PENSIE, indemnizație bănească lunară acordată de stat sau de întreprinderi particulare persoanelor care au ieșit din producție, pentru limita de vârstă, pentru invaliditate etc.

PENSION, instituție de învățământ de tip închis, cu cămin și întreținere deplină a elevilor.

PENSULĂ SEACĂ, în arta plastică, tehnologie și metoda de aplicare a unui

amestec de substanțe colorante (ulei, acrilice, cerneală, acuarelă etc.) într-un strat subțire pe suprafața texturată (hârtie, pânză neacoperită, metal etc.), astfel încât peria să rămână aproape uscată.

PENSULĂ, instrumentul de bază în pictură, grafică sau caligrafie.

PENTACORD, liră cu cinci coarde, folosită în antichitate; grup de cinci sunete succesive ale unei scări muzicale.

PENTAGON, edificiu de formă pentagonală din orașul Washington, în care sunt concentrate instituțiile de conducere ale forțelor armate din SUA. În sens larg, departamentul militar SUA, Pentagonul exercită o considerabilă influență asupra politicii SUA.

PENTAGON, poligon cu cinci laturi și cinci unghiuri.

PENTAGON, sediul Departamentului Apărării al SUA.

PENTAKOSIOMEDIMNOS, în Atena antică categorie de cetățeni.

PENTAMETRU, în versificare, tip de vers din cinci picioare.

PENTAPLAST, polimer sintetic; produsul polimerizării cationice sau anionice a 3,3-diclorometiloxa ciclobutanului.

PENTAPOLIS, provincie bizantină creată în sec. al VI-lea, ce cuprindea cinci orașe: Ancona, Senigallia, Fano, Pesaro și Rimini. Ocupată (751) de regele longobard Aistulf, recucerită (755) de Pepin cel Scurt, care a cedat-o papei Ștefan II. Împreună cu exarhatul de Ravenna și ducatul Romagna (prin Donația pepiniană, 756), au constituit nucleul statului papal.

PENTATEUH, parte componentă a Bibliei, cuprinde primele cinci cărți ale Vechiului Testament: Facerea, (Geneza), Ieșirea, (Exodul), Leviticul, Numerii și Deuteronomul.

PENTATLON MODERN, sport olimpic, probă complexă, care conține cinci discipline: tir sportiv, scrimă, 200 m înot, săritură la obstacole și 3 km 200 m de cros.

PENTATLON, probă sportivă, organizată în cinci zile în următoarea ordine: călărie, scrimă, tir, înot, atletism (cros); sport olimpic.

PENTHOUSE, apartamente de elită la mansardă, care au intrare separată cu ascensor.

PENTICOSTAL, adept al unei secte religioase întemeiată în America de pastorul baptist Carol Carham în 1901.

PENTICOSTAR, carte bisericească care include rânduiala slujbelor oficiale între Paști și prima duminică după Rusalii.

PENTOXILALE, ordin de plante gimnosperme dispărute.

PENZA, oraș, principalul centru economic, științific și cultural, centru administrativ al regiunii Penza, subiect al Federației Ruse.

PEONIA, gen de plante cu flori din familia Paeoniaceae.

PEPELEA, personaj din poveștile novelistice și snoavele românești. Pepelea întruchipează spiritul dreptății, ironia ușoară, hazul. Snoavele despre Pepelea prezintă o înlănțuire de tablouri satirice și umoristice, în care sunt demascați ciocoi, boierii, popii, leneșii, zgârciții ș. a. Figurează ca erou central în feeria „Sânziana și Pepelea” de V. Alecsandri.

PEPENE GALBEN, (Cucumis melo), plantă de genul Cucumis din familia Cucurbitaceae; Zămos.

PEPENE VERDE, (Citrullus vulgaris), gen de plante anuale sau perene din familia Cucurbitaceae. Originar din Africa. Se cunosc 3 specii: harbuz sălbatic (Citrullus colocynthis), harbuz

furajer (*Citrullus colocynthis*) și har-buz comestibil (*Citrullus edulis*). Se cultivă în multe țări din lume.

PEPENI, deal în apropierea satul Pe-peni, raionul Sângerei, RM.

PEPENI, Sângerei, Pepeni.

PEPENII NOI, Sângerei, Pepeni.

PEPINIERĂ, teren specializat pentru înmulțirea și formarea plantelor erba-cee sau lemnoase până la plantarea lor pe locul definitiv; Pepinieră de stru-guri, de canilogie, de pădure, de pomi fructiferi, de felinologie.

PEPONIDĂ, fruct cu mai multe semințe cu exocarpu rigid, endocarpu fibros și mezocarpu cremos.

PEPSINĂ, ferment din clasa hidrolaze-lor; endopeptidază ce catalizează scin-darea proteinele în peptide.

PEPTIDAZE, fermenți proteolitici ce desprind resturile de aminoacizi ter-minali de la moleculele de proteine și peptide.

PEPTIDE, substanțe organice ce conțin resturi de aminoacizi uniți prin legătu-ră amidică C(O)—NH.

PEPTIDOGLICANI, polimeri de sprijin din peretele celular al bacteriilor.

PERAMELIDE, (Peramelidae), familie de mamifere marsupiale.

PERCARINA OBIȘNUITĂ, (Percarina demidoffii), specie de pești din familia percide.

PERCENT COMPLEX, V. PROCENT.

PERCEPTRON, model matematic sau computerizat de percepție a informației de către creier.

PERCEPȚIE, proces psihic; facultatea de a percepe fenomenele lumii exteri-oare.

PERCHERON, de cai, rasă de tracțiune grea, crescută la începutul secolului al XIX-lea în nord-vestul Franței.

PERCHEZIȚIE, cercetare făcută asupra unei persoane sau într-o locuință de că-tre organele de urmărire penală ori de către procuror, pentru găsirea și ridica-rea probelor materiale ale infracțiunii sau pentru descoperirea infractorului.

PERCIFORME, (Perciformes), or-din de pești osoși percomorphi sau acanthopteri.

PERCOLARE, curgere lentă a apei în profunzime printr-un mediu granular permeabil.

PERCUTOR, piesă la armele de foc, la focosul unui proiectil, care prin lovitu-ră, aprinde încărcătura; unaltă de silix, piatră.

PERCUȚIE, (lat. percussio - lovire), metodă de investigație clinică a orga-nelor interne, constând în aprecierea sonorității sau a rezonanței produse prin tapotamentul cu extremitățile de-getelor pe pielea regiunii studiate.

PERDEA ANTIFILTRU, barieră artifi-ci-ală creată prin injectarea în sol prin fo-raj a mortarului de argilă, ciment și alți lianți, pentru diminuarea sau exclude-rea infiltrării apei prin baza digului sau în locurile de contact a construcțiilor hidraulice cu malurile bazinelor de apă.

PERDELE FORESTIERE DE PROTEC-ȚIE A CÂMPURILOR, element de orga-nizare a teritoriului.

PERDELE FORESTIERE DE PROTEC-ȚIE, plantații artificiale de arbori și arbuști cu destinație agricolă și ecolo-gice.

PERECHE CINEMATICĂ, unirea a două elemente dure ale unui mecanism, ac-ceptând mișcarea lor relativă în spațiu.

PERECHE COOPER, pereche de elec-troni cu rotiri opuse care sunt legate

slab la temperaturi absolute datorită interacțiunilor electron-rețea.

PERECHE DE CONTRARII, termen de referință în filosofie.

PEREGRIN, în dreptul roman, străin liber, lipsit de cetățenia romană sau de dreptul latin, dar care nu era socotit „inamic public”.

PERENI, Hâncești, Pașcani.

PERENI, Rezina, Pereni.

PEREPISNIC, în Moldova medievală, slujbaș, care întocmea recensământul, înscriind în catastife locuitorii birnici pe categorii. Era subordonat părcăla-bilor.

PERERITA, Briceni, Pererita.

PERERUBȚI, în Moldova medievală, slujitori, care supravegheau lucrările de fortificare a cetăților. Erau subordonați părcălabilor.

PERESECINA, Orhei, Peresecina.

PERESTROICA, Reconstrucție, refor-mă; cuvânt de ordine al reformei sovie-tice preconizate de M. Gorbaciov înce-pând cu sfârșitul anului 1986.

PERETE ANTIINCENDIAR, construcție destinată să limiteze răspândirea focu-lui și a produselor de ardere din spații, clădiri cu un incendiu în alte spații, clă-diri, structuri.

PERETE DE SPRIJIN, structură care menține o masă naturală sau artifi-ci-ală de sol în spatele acesteia să nu se prăbușească.

PERETE, construcție într-o clădire, care separă volumul interior al ei de mediul înconjurător sau îl împarte în încăperi separate.

PEREȚI DESPĂRȚITORI, elemente structurale în clădiri, servesc la limi-tarea volumului clădirii și îl împart

în încăperi separate pentru a crearea condiții de viață și de muncă confortabile.

PERFECTIV, valență a categoriei gramaticale a aspectului prin care se indică o acțiune încheiată.

PERFECȚIUNE, caracterul a ceea ce este neschimbător și autonom, care nu posedă nimic potențial; în tehnică, proprietatea obiectelor de a-și păstra capacitatea de funcționare în timpul exploatării lor; una din noțiunile de bază ale siguranței.

PERFORARE, prelucrarea mecanică a materialelor prin presiune, cu un dorn pentru a obține o cavitate, adâncirea sau gaură de trecere într-un semifabricat.

PERFORATOR, în minerit, ciocan sau instalație de percuție pentru a găuri în roci; în construcție - un instrument pentru găurirea cu ciocan a găurilor în beton, piatră, cărămidă; în tehnică - un dispozitiv pentru perforarea unui număr de găuri localizate sistematic pentru înregistrarea informațiilor (cartelă perforată, bandă perforată); în poligrafie - dispozitiv pentru perforarea găurilor de pe marginea unui teanc de foi de hârtie pregătite pentru legare.

PERFORAȚIE, (lat. perforatio), apariția unui orificiu penetrant în peretele organului cav ca urmare a unei boli sau traume.

PERFORMANCE, gen de artă apărut în Europa și America de Nord în anii '60 ai sec. XX.

PERFORMANȚĂ, rezultat excepțional la reușitele școlare; termen introdus de N. Chomsky pentru a desemna folosirea efectivă a limbii în situații concrete.

PERFUZIE, introducere lentă și continuă, picătură cu picătură, a sângelui sau a unei substanțe medicamentoase în venă ori în țesutul subcutanat, în scopuri terapeutice.

PERGAMENT, piele (de oaie, de vițel etc.) prelucrată special pentru a se putea scrie pe ea, folosită în trecut în loc de hârtie; document, text scris pe pergament; hârtie translucidă care nu lasă să pătrundă grăsimile sau umezeala, folosită mai ales la ambalarea alimentelor; hârtie pergaminată; În Moldova medievală se numea „pergamîn”, „pergamint”; hârtie densă, translucidă, rezistentă și impermeabilă la apă, grăsimi, asemănătoare cu pergamentul; Pergamin.

PERGOLĂ, construcție ușoară într-un parc sau grădină; în parcuri, pe alei, construcție din panouri zăbrele ușoare, fixate pe stâlpi și cu acoperiș stilizat artistic.

PERIARTRITĂ, inflamație sau lezare distrofică a țesuturilor moi ce înconjoară articulația, mușchii, tendoanele, ligamentele în locul fixării lor de coaste; Periartrită nodulară, boală din grupul collagenozelor.

PERIASTRU, punctul cel mai apropiat de stea, de pe orbita unei alte stele ce se deplasează în jurul primei ca în jurul unui corp central.

PERIBLEM, una din cele trei zone care formează conusul de creștere al lăstarilor.

PERICARD, înveliș al inimii, format dintr-o foiță seroasă și una fibroasă; membrană din țesut conjunctiv care învește inima la unele nevertebrate și la toate vertebratele.

PERICARDITĂ, inflamație a pericardului.

PERICENTRU, cel mai apropiat punct de corpul de atracție central, de pe orbita altui corp ceresc.

PERICICLU, zona marginală a părții centrale a rădăcinii și tulpinii în care lipsesc vasele conducătoare.

PERICITE, celule cu excrescențe ale țesutului conjunctiv dislocate la peri-

feria pereților vaselor sangvine de calibru diferit.

PERICOL SEISMIC, amenințare la viața umană, proprietății sau obiectelor din mediul ambiant din cauza producerii cutremurelor.

PERIDERMĂ, zonă de acoperire a îngroșării secundare la rădăcinile plantelor cu semințe și tulpinile lor multi- anuale, alcătuită dintr-un complex din trei țesuturi.

PERIDOTIT, rocă magmatică în care predomină peridotul, material de construcție.

PERIECI, persoană din Sparta antică aparținând unei categorii sociale de oameni liberi, dar lipsiți de drepturi politice.

PERIFERIE ETNICĂ, grupuri compacte de reprezentanți ai unui grup etnic, într-un fel sau altul, separate de partea sa principală.

PERIFITON, colonii de organisme de apă dulce de pe părțile scufundate în apă ale corăbiilor, construcțiilor hidrotehnice.

PERIGEU, cel mai apropiat punct de Pământ de pe orbita sa.

PERIHELIU, cel mai apropiat punct de Soare de pe orbita unui corp ceresc ce se deplasează în jurul lui de-a lungul uneia dintre secțiunile conice, o elipsă, o parabolă sau o hiperbolă.

PERILLA, gen de plante erbacee perene din familia Lamiaceae.

PERIMETRU GEOLOGIC, determinarea formei, volumelor și a limitelor de răspândire a zăcămintelor minerale; se afișează pe un plan sau în secțiune geologică.

PERIMETRU MINIER, depozit natural de resurse minerale (sau o parte din acesta) alocat pentru fondarea unei singure mine sau cariere.

PERIMETRU, lungimea conturului închis.

PERINATOLOGIE, compartiment al obstetricii și pediatriei ce studiază perioada perinatală, ce include dezvoltarea fătului cu 28 săptămâni de sarcină, travaliul și primele 7 zile de viață a nou-născutului.

PERINIȚA, dans popular românesc și melodia după care se execută.

PERINONICI, COLORANȚI ~, coloranți sintetici, derivați ai acizilor peridicarboxilici aromatici și peritetracarboxilici de două tipuri structurale.

PERIOADA CELOR CINCI DINASTII ȘI ZECE REGATE, denumită și Cinci Dinastii, perioadă de răsturnări politice din sec al X-lea în China Imperială.

PERIOADA CIMMERIANĂ, perioadă arheologică ce cuprinde finalul epocii bronzului și începutul epocii timpurii a fierului, (sfârșitul sec. IX - mijlocul secolui VII î. Hr.) în sud-estul Europei de est.

PERIOADA DE INCUBAȚIE, perioada de timp de la momentul pătrunderii agentului patogen în organism până la primele manifestări clinice ale afecțiunii.

PERIOADA DE VEGETAȚIE, etapă în dezvoltarea a plantelor; perioadă a anului, când îmbinarea condițiilor meteorologice influențează favorabil asupra dezvoltării proceselor fiziologice ale plantelor.

PERIOADA ETIAJULUI, faza regimului de apă al râului, care se repetă în fiecare an în același anotimp, caracterizat prin conținut redus de apă, starea prelungită a nivelului scăzut al apei; apare din cauza scăderii aprovizionării cu apă a râului.

PERIOADA HELLADICĂ, clasificarea artefactelor din epoca bronzului din civilizația minoică într-un cadru istoric.

PERIOADA RIPOSTEI GRADUALE, etapă a misiunii de luptă.

PERIOADA RIPOSTEI MAXIME, etapă a misiunii de luptă.

PERIOADĂ BUGETARĂ, timpul pentru care este alcătuit un buget; perioadă de grație.

PERIOADĂ DE ÎNGHEȚ, procesul de formare a gheții fixe pe suprafața unui curs de apă sau rezervor și perioada în care se observă o acoperire de gheață staționară pe suprafața unui curs de apă sau rezervor.

PERIOADĂ DE REVOLUȚIE, în astronomie, perioada în care corpul ceresc face o rotație completă în jurul corpului central în raport cu direcția, imobilă în cadrul sistemului de referință inerțială.

PERIOADĂ DE VEGETAȚIE, durată de timp în care plantele își desăvârșesc întregul ciclu biologic.

PERIOADĂ FĂRĂ ÎNGHEȚURI, intervalul de timp din primăvară și primele înghețuri de toamnă, când temperatura aerului se menține continuu peste 0° C.

PERIOADĂ GEOLOGICĂ, unitate a scării geocronologice, ce constituie intervalul de timp, în decursul căruia s-a format complexul de roci al unui sistem geologic. Este o subdiviziune a erei geologice; se împarte, la rândul ei, în epoci geologice.

PERIOADĂ GLACIARĂ, etapă relativ lungă geologică în istoria Pământului, cu o durată de mai multe milioane de ani, pe parcursul căreia intervale alternative în mod repetat cu un climat foarte rece (perioade glaciare) și intervalele cu climă mai caldă (interglacial) pe fondul unui climat general de răcire.

PERIOADĂ SINODICĂ DE REVOLUȚIE, interval de timp după care un corp ceresc, o planetă sau Luna revine

în aceeași poziție relativă în raport cu Soarele, observată de pe Pământ.

PERIOADĂ, interval de timp în cursul căruia se desfășoară un fenomen; Perioadă siderală; intervalul creșterii minime a variabilei independente, după care se reproduc, în aceeași ordine, aceleași valori ale unor mărimi; mulțimea numerelor de o cifră care se repetă infinit într-o fracție zecimală; în retorică, construcție sintactică, caracterizată prin exprimare extrem de complexă; parte unitară dintr-o compoziție muzicală, formată din mai multe faze.

PERIODIC, publicație care apare la intervale regulate, la date fixe.

PERIODIZAREA VÂRSTEI, divizare condiționată a vieții unei persoane în etape selectate în conformitate cu criteriile acceptate, în funcție de scopul perioadei în sine.

PERIODONTITĂ, (din peri... și gr. odons, odontos - dinte), inflamație a periodontului.

PERIOFTALMIDE, familie de pești din ordinul perciforme.

PERIOST, membrană vasculo-conjunctivă care învelește la periferie un os.

PERIPLOCA, gen de plante din familia Apocynaceae.

PERIPLU, călătorie lungă pe mări și oceane; călătorie anevoioasă.

PERIPTER, templu antic în plan dreptunghiular, al cărui pivot este înconjurat de o colonadă cu un rând de coloane.

PERISCOP, dispozitiv optic pentru observarea din adăposturi, tancuri, submarine a câmpului de luptă.

PERISODACTILA, ordin de mamifere placentare.

PERISPERMĂ, țesut al seminței mature bogat în substanțe nutritive.

PERISTALTICA, contractări ritmice ale pereților organelor cave ale animalelor și omului care se propagă sub formă de unde.

PERISTIL, portic care înconjoară un spațiu închis și se deschide în el.

PERITONEU, membrană seroasă la vertebrate care tapetează din interior pereții cavității abdominale.

PERITONITĂ, inflamație a peritoneului provocată de microbii de putrefacție.

PERLA DE CSABA, soi foarte timpuriu de viță-de-vie cu struguri pentru masă. Originar din Ungaria.

PERLA PAT, amestec de sare de calciu de guanină cu lac de nitroceluloză.

PERLĂ, mărgăritar, piatră semiprețioasă.

PERLITĂ, în știința metalelor, una dintre principalele componente structurale ale oțelului carbon, oțelului cu conținut scăzut de aliaje și fontă cenușie.

PERM, oraș, principalul centru economic, științific și cultural al ținutului cu același nume în Rusia.

PERMALLOY, denumirea generală a aliajelor de fier și nichel cu permeabilitate magnetică ridicată și forță coercitivă scăzută.

PERMEABILITATE, grad de magnetizare a unui material care reacționează liniar, când este străbătut de un câmp magnetic; Permeabilitate magnetică.

PERMEAMETRU, dispozitiv pentru măsurarea permeabilității magnetice, determinarea curbelor de magnetizare, bucle de histerezis a probelor ferromagnetice de tip deschis (tije, tuburi, benzi etc.).

PERMENDUR, aliaj de precizie de fier și cobalt, dotat cu vanadiu, cu cea mai

mare capacitate de magnetizare dintre toate aliajele industriale.

PERMENORM, permalloy slab de nichel cu o magnetizare crescută, comparativ cu permendur posedă o permeabilitate magnetică ridicată.

PERMIAN, ultimul sistem al paleozoicului.

PERMINVAR, denumirea generală a aliajelor de nichel cu fier și cobalt, posedă dependență scăzută a permeabilității magnetice de intensitatea câmpului magnetic.

PERMIS, admitere specială ce dă dreptul unei persoane anume să lucreze la un loc de muncă cu documente ce au un sigiliu de securitate.

PERMISIUNE DE UTILIZARE A RESURSELOR NATURALE, document oficial ce permite valorificarea resurselor naturale, emis de organele abilitate ale statului.

PERMUTARE, concept matematic care se referă în mod uzual la numărul de posibilități de rearanjare a unei liste ordonate de valori sau obiecte.

PERNĂ DE AER, presiunea sporită a aerului, creată în spațiul dintre părțile mobile și rigide ale unor dispozitive mecanice sau într-o zonă limitată a suprafeței de sprijin, peste care se deplasează aparatele de zbor sau vehiculele de transport.

PERNIK, oraș în vestul Bulgariei, centru administrativ al regiunii Pernik.

PERNȘTEJN, castel în localitatea Nedvëdice din Cehia, monument istoric și arhitectonic din Evul Mediu.

PERONOSPORA, gen de plante ciuperci microscopice din filumul Oomicete.

PERONOSPOROZE, tip de mucegaiuri de apă; Pseudoperonospora.

PEROXID, derivat al apei oxigenate, rezultat prin înlocuirea hidrogenului acesteia cu metale sau cu radicali organici.

PEROXISULFAȚI, compuși peroxidici anorganici.

PEROXOCARBONAT DE SODIU, produs al adaosului de peroxid de hidrogen.

PERPENDICULARĂ, la o linie dată, o linie dreaptă ce intersectează această dreaptă sub un unghi drept.

PERPER, Hiperperon, monedă de aur bizantină. În Evul Mediu circula pe teritoriul întregii peninsule Balcanice, în Moldova, în Veneția ș. a.

PERPETUUM MOBILE, mișcare neîntreruptă, motor veșnic - mașină imaginară care, fiind pusă o dată în mișcare, ar putea să funcționeze și să producă un lucru mecanic la nesfârșit, fără a consuma energie din afară; piesă instrumentală cu caracter de virtuozitate, bazată pe o succesiune rapidă de sunete scurte și de o durată egală.

PERSEA, gen de plante arbori și arbuști veșnic verzi din familia Lauraceae.

PERSECUȚIE, stare patologică manifestată prin ideea fixă a cuiva că este persecutat de toată lumea.

PERSEPOLIS, oraș în Persia antică, capitala statului persan (581-330 î. Hr.) construită din inițiativa regilor Darius I, Xerxes I și Antaxerxes I. Ruinele antice fac parte (din 1979) din Patrimoniul Cultural Universal.

PERSEU, constelație din emisfera nordică a cerului.

PERSOANĂ CIVILĂ, indivizi ai statului.

PERSOANĂ CONDAMNATĂ, persoană pentru care o instanță a numit verdictul de vinovăție, fiind condamnată.

PERSOANĂ CONTRIBUABILĂ, persoană fizică sau juridică obligată prin lege să plătească impozit; birnic.

PERSOANĂ DE ÎNCREDERE, lalegeri reprezentant oficial al candidaților la funcția de consilier, deputat.

PERSOANĂ FIZICĂ, omul ca subiect cu drepturi și obligațiuni civile; termen juridic folosit pentru a indica o persoană privită ca subiect de drepturi.

PERSOANĂ GRAMATICALĂ, categorie gramaticală specifică verbului și pronumelui, stabilește raportul care se produce între locutor și interlocutor. Se manifestă simultan cu categoria numărului.

PERSOANĂ JURIDICĂ, entitate economică de sine stătătoare; organizație care dispunând de un patrimoniu distinct și de o structură de sine stătătoare; organizație care este subiect al drepturilor și al obligațiilor, deosebită de persoanele fizice care intră în componența ei.

PERSOANĂ OFICIALĂ, persoană într-o instituție, întreprindere sau altă organizație.

PERSOANĂ VIP, persoană importantă.

PERSOANĂ, individ al speciei umane, om considerat prin totalitatea însușirilor sale fizice și psihice; persoană fizică, juridică, persoană filosofică, persoană oficială.

PERSONA GRATA, (lat. persona grata – persoană dorită), expresie latină folosită în relațiile diplomatice spre a desemna o persoană.

PERSONA NON GRATA, (lat. persona non grata – persoană nedorită), persoană, pentru a cărei numire în calitate de reprezentant diplomatic nu s-a primit acordul statului de reședință al misiunii; Persona ingrata.

PERSONAJ, protagonist într-o operă artistică (piesă, roman, povestire, poem).

PERSONALITATE ISTORICĂ, conducător al unui stat, al unui popor etc. care prin activitatea sa exercită o influență apreciabilă asupra destinului acestora, asupra desfășurării evenimentelor.

PERSONALITATE, persoană cu aptitudini și cu însușiri deosebite, cu autoritate și prestigiu, care aduce o contribuție valoroasă în domeniul social-politic, cultural-științific etc.

PERSONIFICARE, figură de stil care constă într-o atribuire de însușiri omenești unui obiect, unui animal, unui fenomen din natură.

PERSPECTIVĂ, (lat. perspectivus – văzut din depărtare), în arta plastică, micșorarea proporțională a dimensiunilor și formelor obiectelor și figurilor, în funcție de depărtarea lor relativă unul de altul pe planul operei executate; sistem de imagini a corpurilor tridimensionale și construcția iluziei spațiului tridimensional pe un plan sau o altă suprafață diferită, ținând cont de structura lor spațială și de distanța părților lor individuale de la observator; metodă de construcție a imaginii tridimensionale pe un plan bidimensional care pornește de la reconstituirea procesului vederii umane.

PERȘAJ, metodă veche de obținere a fierului moale cu conținut scăzut de carbon prin topirea fontei și amestecarea ei cu zguri feroase într-un cuptor reflectant.

PERTURBAȚIE ATMOSFERICĂ, fenomene electromagnetice din atmosferă care precedă schimbarea vremii.

PERTURBAȚII ALE ORBITELOR CORPURILOR CEREȘTI, abateri ale orbitei reale ale corpurilor cerești de la așa-numitele orbite Kepler neperturbate.

PERUANI, popor, populația de bază din Republica Peru.

PERUN, în mitologia slavă, zeul tunetului și al fulgerului.

PERUȘ, (*Melopsittacus undulatus*), specie de papagal din ordinul psitaciforme.

PERVERSITATE, înclinare spre rău, plăcere patologică de a face rău, de a provoca suferință și de a se bucura de suferința altuia; deviere de la normal a instinctelor, a judecății.

PERVERSIUNE SEXUALĂ, act nefiresc legat de viața sexuală.

PERVERSIUNE, deviere până la patologică a unor tendințe sau instincte datorită unor tulburări psihice.

PERVOMAISC, Căușeni, Pervomaisc; până în 1949s-a numit Emental.

PERVOMAISC, Cimișlia, v. **MARIENFELD**.

PERVOMAISC, Fălești, Pompa.

PERVOMAISC, UATSN, Lenin.

PERVOMAISC, UATSN, Pervomaisc.

PERVOMAISC, v. s. **BEREZOVCA**, Ocnița.

PERVOMAISCOE, Drochia, (până în 1949, Caitanovca), Pervomaiscoe.

PERVOMAISCOE, Hâncești, Pervomaiscoe.

PESCADOR, tip de nave maritime sau fluviale pentru pescuit și prelucrarea, congelarea, transportul produselor pescuite (pește, crab, creveți, alge etc.).

PESCĂRUȘI, (Lariformes), lariforme, ordin de păsări din familia laride.

PESCHIERA, Italia, colecție de bronzuri sec. al XIII-lea î. Hr.

PESCUIT ANIMAL, vânătoarea mamiferelor marine.

PESCUIT CU LOCATOR RADIO, metode pentru detectarea, cuantificarea,

studiul distribuției și comportamentului peștilor, mamiferelor marine și altor organisme acvatice.

PESCUIȚ DRIFTER, pescuit cu navele drifter a peștelui, care nu formează bancuri (hering, macrou, somon etc.).

PESCUIȚ PROHIBIT, interzicerea pescuitului industrial și amator în perioada depunerii icrelor.

PESCUIȚ, activitate de agrement și provă de sport tehnic; ocupație economică veche.

PESCUIȚUL CRABILOR, dobândirea cu plasa a animalelor crustacee marine pentru prelucrare industrială sau comercializarea lor.

PESIMISM, predispoziție de a vedea totul într-o lumină sumbră, deprimantă.

PESO, unitate monetară și moneda, care circulă în prezent în Argentina, Bolivia, Republica Dominicană, Columbia, Cuba, Mexic, Uruguay, Filipine; în majoritatea acestor țări P. se divide în 100 centavo.

PESTA ANIMALELOR, grupă de boli contagioase grave cu înalt grad de sfârșit letal; Ciuma animalelor.

PESTA BOVINĂ, boală virală a animalelor.

PESTA PORCINĂ AFRICANĂ, boală virală hemoragică febrilă contagioasă a porcilor domestici și mistreților.

PESTĂ, (lat. pestis - molimă), boală infecțioasă din grupul zoonozelor bacteriene; Ciumă.

PESTICIDE, mijloace chimice de luptă cu microorganismele, animalele și plantele dăunătoare sau nedorite.

PEȘCHEȘ, dar în bani sau obiecte, oferit de către domnii Moldovei sultanului și demnitarilor turci (sec. XV-XVIII), mai mare decât haraciul.

PEȘTE CATADROM, pești care trăiesc în apele dulci, dar coboară în mare pentru reproducere.

PEȘTE ZBURĂTOR, constelație în emisfera sudică a cerului.

PEȘTELE DE AUR, constelație în emisfera sudică a cerului.

PEȘTERA CARSTICĂ EMIL RACOVITĂ, monument al naturii la hotarul de nord al Republicii Moldova cu Ucraina.

PEȘTERA CU LACURI, sistem de labirinte subterane cu două etaje, cu lacuri în regiunea Ternopol, în Ucraina.

PEȘTERA NOUL ATHOS, în Abhazia, în apropierea orașului New Athos, în Georgia.

PEȘTERA OPTIMISTĂ, cea mai lungă peșteră de ghips din lume, situată în regiunea Ternopol, în Ucraina.

PEȘTERA SPIRITELOR „THAM PHIMAN”, ansamblu arhitectonic monastic, monument istoric și arhitectonic antic în orașul Mae Hong Son, din Thailanda.

PEȘTERĂ, grotă, cavernă, cavitate naturală în stratul superior al scoarței terestre, care comunică cu suprafața sa prin una sau mai multe găuri. Se formează, mai ales, prin dizolvarea și spălarea rocilor ușor solubile (ghips, calcare, dolomit ș. a.) sub acțiunea soluțiilor subterane sau în urma sufuziunii, abraziunii, topirii ghețurilor ș.a.; loc natural de interes cultural și istoric.

PEȘTI, cea mai numeroasă grupă de animale vertebrate acvatice din încrengătura cordatelor.

PEȘTII, (lat. Pisces), constelație zodiacală formată de stele puțin strălucitoare (mărimea stelară 4).

PETĂJĂVESI, localitate în Finlanda, monumente istorice și arhitectonice

din Evul Mediu, incluse pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

PETASITE, (Petasites), captalan, gen de plante din familia Asteraceae.

PETAURUS, gen de marsupiale petauride.

PETE SOLARE, formațiuni în fotosfera solară, diametrul cărora atinge 200 mii km.

PETEȘIE, pată de culoare roșie-vișinie, de dimensiuni reduse, care apare pe piele în urma unei rupturi capilare, de obicei în diferite boli infectocontagioase, în purpură etc.

PETICENI, Călărași, Peticeni.

PETIȚIA NEAMULUI ROMÂNESC DIN UNGARIA ȘI BANAT, petiție depusă de frunțașii pașoptiști transilvăneni.

PETIȚIE, adresare a unui cetățean către un organ judiciar sau altui stat în scopul obținerii unei anumite acțiuni sau decizii.

PETIȚIUNEA NAȚIONALĂ, 1848, petiție depusă de frunțașii pașoptiști.

PETRARCHISM, tradiție de preluare a liricii, limba și stilul lui Petrarca în poezia europeană din sec. XV-XVI.

PETRENI, Drochia, Petreni.

PETREȘTI loc.st.c.f., Ungheni, Petrești.

PETREȘTI, Ungheni, Petrești.

PETROCHIMIE, ramură a chimiei ce studiază compoziția, proprietățile și caracteristicile transformărilor chimice ale componentelor petrolului și gazelor naturale precum și modalitățile și metodele de prelucrare a acestora în diverse produse chimice.

PETRODOLARI, valută obținută de la vânzări masive de produse petroliere de către țările exportatoare de petrol.

PETROGLIFĂ, rocă șlefuită grosolan pe cale naturală sau sculptată rudimentar cu mâna.

PETROGRAFIE, ramură a geologiei care studiază rocile din punctul de vedere al compoziției lor mineralogice și chimice, al formării lor, al transformărilor pe care le suferă, al răspândirii lor în scoarța terestră.

PETROL LAMPANT, gaz lampant.

PETROL, rocă sedimentară lichidă, uleioasă, de culoare brună-negricioasă, mai rar gălbuie, cu reflexe albastre-verzui, cu miros specific, formată dintr-un amestec natural de hidrocarburi și de alți compuși organici, care se extrage din pământ și care servește drept materie primă în industria chimică; Țiței; materie primă pentru industria de profil. Petrol brut, desperarea petrolului: mituri și realități, economie, exploatarea, exploatarea depozitelor, geografie, rafinărie, transport, stocare a produselor petroliere.

PETROLATUM, produs secundar rezidual de petrol la dezafaltarea gudronului cu propan lichid.

PETROLIC, ACID ~, acizi carboxilici monobazici și dibazici conținuți în cantități mici în ulei.

PETROLIER, tip de navă maritimă.

PETROPAVLOVCA, Sângerei, Grigorăuca.

PETROVCA, Sângerei, Copăceni.

PETRUNEA, Glodeni, Petrunea.

PETRUȘENI, Râșcani, Petrușeni.

PETUNIE, (Petunia), gen de plante din familia Solanaceae.

PETUNIE, gen de plante erbacee sau de arbuști perene din familia Solanaceae.

PEUCINI, trib bastarn.

PEZIZA, gen de plante ciuperci din filumul ascomicetelor.

PFALZ, numele german al Palatinatului.

PFALZGRAF, conte-palatin, în Roma Antică, în perioada Imperiului, titlul de judecător de rang înalt.

PHALARIS, (Phalaris aquatica), gen de ierburi din familia Poaceae.

PHENIAN, Pyongyang, capitala, principalul centru economic, științific și cultural al țării, cel mai mare oraș în Coreea de Nord.

PHILADELPHUS, Lămâiță, gen de plante din familia Hydrangeaceae.

PHILOMETROIDOSIS, helmintiaza peștilor din specia Cyprinidae.

PHNOM PENH, capitala statului Cambodgiei.

PHOENIX, pasăre alegorică, care renaște din cenușă, despre care au scris autorii antici.

PHOMOPSIS, a plantelor, boli ale florei-soarelui, strugurilor, citricelor, pătlăgelei-vinete, ienupărului, cauzate de ciupercile anamorfice de tipul Pycnidiales genul Phomopsis.

PHOMOZE, maladii ale plantelor, cauzate de ciupercile anamorfice de tipul Pycnidiales genul Phoma.

PHRIGIA, (Frigia), regiune istorică situată în partea central-vestică a Asiei Mici, pe valea râului Sangarius (azi Sakarya, Turcia), numită astfel după numele populației care a dominat Asia Mică între căderea Regatului Hitit (sec. al XIII-lea î. Hr.) și cucerirea Regatului Lidiei (sec. al VII-lea î. Hr.)

PHYTONOMUS TRANSSYLVANICUS, gândac din familia Curculionidae.

PHYTONOMUS, dăunător care atacă numeroase specii de plante leguminoase,

se, aduce mari pagube la terenurile de lucernă; Gărgărița frunzei de lucernă.

PHYTOPLASMOS, boală a plantelor din familia Solanaceae și a unor buruieni, cauzată de fitoplasmelor din grupul Icter asters.

PIACENZA, oraș la nordul Italiei, monumente istorice și arhitectonice din antichitate și din Evul Mediu.

PIAN, (fr. piano, din it. pianoforte - încet/tare, adică instrument, care poate cânta și încet, și tare), instrument muzical de percuție cu coarde de metal și claviatură.

PIANINĂ, pian de dimensiuni mai mici, la care cordele sunt așezate vertical.

PIANISSIMO, (it. pianissimo, foarte încet), ritm de interpretare a melodiei.

PIANO, (it. piano - încet), ritm de interpretare a melodiei.

PIASTRU, denumire italiană a vechii monede spaniole peso; monedă egipteană de argint, echivalentă cu 1/100 liră egipteană; monedă mărunță din Liban, Sudan, Siria, egală cu 1/100 liră libaneză, sudaneză, siriană; Piastru turcesc sau curuș - monedă divizionară turcească, egală cu 1/100 liră.

PIATRA ALBĂ, Ialoveni, Mileștii Mici.

PIATRA DE PALERMA, fragment dintr-o placă de diorită, cu ambele părți împărțite și care conține înregistrări ale evenimentelor pe ani; cronică veche egipteană.

PIATRA NEAMȚ, oraș în România.

PIATRA, Orhei, Piatra, de la 29 iulie 1949 până la 1992 s. Lazo.

PIATRĂ BRUTĂ, material de construcție din piatră cu formă neregulată din dolomită, granit, calcar sau gresie.

PIATRĂ DE CONSTRUCȚIE, material de construcție, pe larg folosit la executarea lucrărilor la clădiri, drumuri, poduri, debarcadere ș.a.

PIATRĂ LITOGRAFICĂ, rocă sedimentară, alcătuită din calcar sau dolomită fin granulată, compactă. Se desface în plăci, care pot fi folosite în litografie. În RM straturi de pietre litografice se găsesc printre calcarele neogene din r. n. Dondușeni, în bazinul r. Ciuhur și la vărsarea r. Răut în Nistru.

PIATRĂ PENTRU CERAMICĂ, materie primă de culori închise pentru fabricarea ceramicii.

PIATRĂ PONCE DE ZGURĂ, substanță poroasă artificială prin umflarea betonului ușor, obținută din zgură metalurgică topită, răcită rapid cu apă sau aburi și măcinată ulterior.

PIATRĂ PONCE, rocă vulcanică poroasă.

PIATRĂ VÂNĂTĂ, sulfat de cupru neutralizat cu lapte de var – remediu împotriva ciupercilor dăunătoare.

PIATRĂ, în Moldova medievală, măsură de greutate împrumutată, probabil, din Polonia.

PIATRĂ, mineral dur, materie primă pentru industrie.

PIAȚA DE CREDIT, domeniu al relațiilor de piață în cadrul căruia are loc acumularea, distribuția și redistribuirea resurselor de credit necesare pentru a asigura sustenabilitatea și eficiența producției sociale.

PIAȚA DE VALORI MOBILIARE, totalitatea mecanismelor și a regulilor pentru vânzarea și cumpărarea de valori mobiliare și instrumente derivate; segment al pieței financiare.

PIAȚA EUROPEANĂ, segment al pieței financiare globale în care au loc operațiuni de creditare și depozitare,

operațiuni de tranzacție a acțiunilor în moneda euro.

PIAȚA FINANCIARĂ, totalitatea fluxurilor de capital și formarea cererii și ofertei pentru resurse financiare.

PIAȚA MERCOSUR, piață comună din America de Sud, un acord economic și politic între Argentina, Brazilia, Uruguay, Paraguay și Venezuela.

PIAȚA MONDIALĂ, este totalitatea relațiilor privind schimbul de mărfuri între țările lumii.

PIAȚA MONETARĂ, totalitatea relațiilor economice dintre actorii de pe piață cu privire la circulația activelor financiare lichide; parte a pieței financiare a capitalului de împrumut, unde, de regulă, au loc operațiuni de depozitare și de împrumut pe termen scurt.

PIAȚA SFÂNTUL PETRU DIN ROMA, spațiu public din Italia, realizat de G. Bernini.

PIAȚA URBANĂ, teren întins într-o localitate, unde se adună cetățenii la diferite manifestații.

PIAȚA VALUTARĂ, centrul oficial unde au loc tranzacții cu valute străine și cu monedă națională.

PIAȚĂ NEGRĂ, zonă economico-financiară a tranzacțiilor și operațiunilor ilicite.

PIAȚĂ UNICĂ, formă de integrare economică ce nu doar elimină restricțiile tarifare și non-tarifare, ci dezvoltă o piață unică.

PIAȚĂ, sferă de schimb ca sistem de relații marfă-bani între producătorii și consumatorii de bunuri materiale și de servicii, set de instituții care asigură interacțiunea între cumpărători și vânzători și facilitează schimbul; teren amenajat pentru comerț; piață primară, piață secundară, piața aurului, piață de materie primă, piață neagră.

PICARDIE, provincie istorică în N Franței, în bazinul Parisului, a fost teatru de operațiuni militare în timpul celor două războaie mondiale.

PICARESC, caracterizat prin critica ascuțită a moravurilor și relațiilor sociale, cu ajutorul unor personaje recrutate din medii interlope, dar dotate cu un viu spirit de observație, cu vervă satirică și umor, care folosesc un limbaj pitoresc, plin de elemente familiare, argotice etc.

PICCOLO, (it. piccolo – mic), denumire dată instrumentului muzical de cele mai mici dimensiuni și cu cel mai înalt registru dintr-o anumită familie de instrumente (de ex., clarinet-piccolo, dombă-piccolo); denumirea prescurtată a flautului mic (flaut-piccolo).

PICEA, gen de plante gimnosperme.

PICHERI, păsări domestice din familia Numididae, crescute pentru carne și ouă; Bibilică.

PICHETARE, marcarea punctelor unui traseu, unei alinieri, unei măsurători etc. prin picheti înfiți în pământ.

PICIDE, familie de păsări din ordinul piciforme.

PICIFORME, ordin de păsări arboricole din ordinul picodynastornithe.

PICIOR CONTINENTAL, fâșie relativ netedă și slab înclinată, care face legătura între panta continentală și fundul adânc al oceanului, parte a marjei subacvatice a continentului dintre baza versantului continental și albia oceanului sau mării.

PICIOR DE VERS, picior de ritm, grup de silabe lungi sau scurte, care se repetă în mod regulat într-un vers și-i determină măsura. Unitate ritmică a unui vers, alcătuită dintr-un număr fix de silabe lungi și scurte sau accentuate și neaccentuate. v. **VERSIFICAȚIE**; **METRICĂ**.

PICIOR NEGRU AL SFECLEI, boală a sfeclei, provocată de ciuperci și bacterii, care trăiesc în sol sau la suprafața semințelor.

PICIOR STRÂMB, malformație a piciorului caracterizată prin retracții tendinoase și musculare și malformații osoase care duc ca sprijinul piciorului pe sol să nu fie repartizat normal pe regiunea plantară.

PICIOR, organ de sprijin și locomoție la unele animale; fiecare dintre cele două membre inferioare ale corpului omnesc, de la șold până la vârful degetelor, și fiecare dintre membrele celorlalte viețuitoare, care servesc la susținerea corpului și la deplasarea în spațiu.

PICIORONG, (*Himantopus himantopus*); reprezentant al familiei de păsări recurvirostride.

PICIORUȘ NEGRU, boală a puieților și butașilor de plante.

PICKELING, decapare a semifabricatelor din piele și blană cu o soluție din acid și clorură de sodiu.

PICK-UP, caroserie auto; dispozitiv de reproducere a sunetelor, imprimate pe discuri muzicale; Pick-up laser.

PICNIC, masă comună în sânul naturii.

PICNOMETRU, dispozitiv de măsurarea volumului sau densității unui element.

PICNONOTIDE, bulbuli, familie de paseriforme.

PICNOZĂ, modificare a nucleului celular, caracterizată prin condensarea cromatinei, care formează o masă omogenă.

PICRIC, ACID ~, v. **TRINITROFENOL**.

PICTAREA VAZELOR ÎN ROȘU, unul din procedeele de zugrăvire a vazelor în Grecia antică.

PICTOGRAFIE, (din lat. *pictus* - pictat și ...grafie), scriere pictografică, sistem primitiv de scriere în care obiectele și ideile sunt redată prin desene sugestive, simbolice.

PICTOGRAMĂ, desen sau șir de desene simbolice, sugestive, prin care sunt redată obiectele și ideile în unele sisteme primitive de scriere; termen de referință în tehnologia informațiilor privind un mic simbol grafic afișat pe ecranul calculatorului, care poate fi manipulat cu mouse-ul sau tastatura.

PICTORII REALITĂȚII, direcție în pictură în Franța și Italia în sec. XVI-XVII.

PICTORUL, constelație în emisfera sudică a cerului.

PICTURA ALEGORICĂ, ramură a artelor plastice.

PICTURA ICOANELOR, domeniu al picturii, proces de creare conform anumitor canoane a tablourilor pe motivie religioase, imagini pentru rugăciune.

PICTURA ÎN ULEI, metodă tehnică de pictat, care utilizează uleiuri vegetale în calitate de liant la vopsele.

PICTURA OLANDEZĂ ȘI FLAMANDĂ, stil de artă plastică.

PICTURĂ „HARD EDGE”, pictura în muchii dure, doctrină estetică și orientare stilistică în arta plastică.

PICTURĂ CONCRETĂ, ramură a artelor plastice.

PICTURĂ DE PLEIN AIR, ramură a artelor plastice.

PICTURĂ DE ȘEVALET, ramură a artelor plastice.

PICTURĂ IEFTINĂ, tablouri populare, lucrări grafice tipărite.

PICTURĂ ÎN CEARĂ, tip de tehnică de vopsire în care ceara este liantul vopselei.

PICTURĂ ÎN STIL TEMPERA, metodă tehnică în pictură, care în calitate de liant pentru vopsele folosește diferite emulsii.

PICTURĂ METAFIZICĂ, direcție artistică în arta italiană în perioada anilor 1910; o varietate de suprarealism.

PICTURĂ MURALĂ, (din lat. *muralis*, de la *murus* - zid, perete), gen de artă monumentală.

PICTURĂ NAIVĂ, ramură a artelor plastice.

PICTURĂ PE LEMN, ramură a artelor plastice.

PICTURĂ PE STICLĂ, ramură a artelor plastice.

PICTURĂ PE VAZE, pictură pe vasele de ceramică în antichitate.

PICTURĂ RUPESTRĂ, imagini în peșteri, realizate pe piatră de oamenii din epoca paleoliticului, tip de artă primitivă.

PICTURĂ, (lat. *pictura* - în culori), ramură a artelor plastice. Reprezentare plastică, bidimensională cu ajutorul culorilor a oamenilor, naturii, obiectelor și fenomenelor vizuale din lumea întreagă.

PICTURI MURALE, imagini efectuate cu pigmenți de diferite culori pe stânci, blocuri de piatră, în grote și peșteri.

PICTI, denumire dată de romani populațiilor descendente, probabil, din precelții autohtoni, numiți așa pentru tatuajele lor, care locuiau în sec. al III-lea, în E și N-E Scoției.

PICUS, Anenii Noi, Ochiul Roș.

PIDGIN, limbă vehiculară non-maternă, cu structură mixtă, servind, în mod

nesistematic, ca mijloc de comunicare între vorbitori cu limbi materne diferite.

PIEDESTAL, în arhitectură și arta plastică, suportul unei statui, vase și coloane.

PIEDMONT, podiș submontan, adiacent marginii de est a munților Apalași, în SUA.

PIELE ARTIFICIALĂ, material sintetic polimer, care are aspectul exterior și posedă unele calități ca și pielea naturală.

PIELE DE ANTILOPĂ, piele moale (naturală, artificială) sau țesătură satinată, cu o suprafață frontală catifelată.

PIELE DE OAI, piele prelevată de la o oaie ucisă sau sacrificată.

PIELE DE VIȚEL, materie primă de piele de bovine de toate rasele, care nu au trecut încă la hrana vegetală, cu păr primar, nedecolorat.

PIELE, țesut conjunctiv-epitelial care acoperă întreaga suprafață a corpului; învelișul corpului la vertebrate, sistem structural neomogen și polifuncțional; material obținut prin prelucrarea pieilor de animale, materie primă obținută prin prelucrarea unor piei de animale; se caracterizează prin plasticitate, rezistență, porozitate, higroscopicitate, permeabilitate la aer și vapori, protecție termică și alte proprietăți; Șevret, piele crudă, năbuc, franjuri.

PIELICICĂ, pielea de capră sacrificată; pielea unui miel de 1-3 zile, cu învelișul de păr sub formă de bucle diverse ca formă, dimensiune, model și luciu, utilizate pentru confecționarea paltoanelor, căciulilor, gulerelor și altor produse din blană; Pielicică de miel - piele de miel a unei rase grosiere de ovine sub vârsta de 30 de zile.

PIELOGRAFIE, metodă de diagnostic radiologic aplicată pentru cercetarea

bazinetelor renale și a ureterelor după administrarea în ele a remediilor de contrast.

PIELONEFRITĂ, (din gr. pielos - bazin și nefrită), boală inflamator infecțioasă nespecifică a rinichilor cu afectarea, în principal, a țesutului conjunctiv, bazinetelor și calicelor.

PIENGEȚI, populație geto-dacică.

PIENZA, oraș din Italia, în regiunea Toscana.

PIEPT, parte superioară a corpului, de la abdomen până la gât; Torace.

PIEPTAR, bondiță sau vestă de lână fără mâneci; platoșă, cămașă de zale, pe care o purtau ostașii medievali; curea lată la hamuri, care trece pe sub pieptul calului.

PIEPTĂNAREA FIBRELOR, răsfirarea vrafului de fibre în fibre separate, îndreptarea și amestecarea lor; eliminarea impurităților și parțial a fibrelor scurte, nestandard, cu transformarea stratului afânat de fibre într-o fâșie neîntreruptă.

PIEPTĂNĂRIȚĂ, (*Cynosurus*), gen de plante din familia Poaceae.

PIEPTENE, categorie de inventar; dispozitiv tehnic și instrument de mână.

PIERDERE DE TENSIUNE, valoare matematică egală cu diferența dintre valorile tensiunii măsurate în două puncte ale unei rețele electrice; Pierderi de energie electrică.

PIERDEREA SPECIILOR, proces ce duce la dispariția anumitor specii biologice, reducerea diversității formelor de ființe vii.

PIERIDE, (*Pieridae*), fluturi de zi din familia papilionoide, din ordinul lepidoptere.

PIERRE SAINT-MARTIN, prăpastie carstică în Pirineii Occidentali, la hotar

cu Franța și Spania, are o adâncime de 1408 m.

PIERSIC, (*Prunus persica*), gen de plante din familia Rosaceae, genul *Prunus*.

PIESĂ DE SCHIMB, organ sau parte de mașină, destinată pentru înlocuirea pieselor uzate sau deteriorate în timpul exploatarei; piesele de schimb au aceleași dimensiuni ca și piesele înlocuite.

PIESĂ FORJATĂ, semifabricat metalic sau piesă prelucrată, care a primit forma și dimensiunea dorită ca urmare a operațiunilor de forjare sau ștanțare la cald.

PIESĂ TURNATĂ, producție de produse ca urmare a turnării topiturii (metale și aliaje, roci, materiale ceramice) sau înmuiate la o stare vâscoasă (materiale plastice, compuși, compuși de cauciuc etc.) în formă, care după întărire capătă configurația internă a cavității formeii.

PIESĂ, operă literară compusă în formă de dialog și destinată reprezentării pe scenă; operă dramatică.

PIESE DIN BETON ARMAT, sau construcții metalice, care în timpul fabricării sau asamblării au fost supuse unor suprasarcini pentru a le spori performanțele structurale, rigiditatea și rezistența la fisurare.

PIESE INCORPORATE, semifabricate realizate din oțeluri cu profil rotund, bandă, foaie, unghi și canal, instalate în structură înainte de betonare, pentru conectare prin sudare monolit.

PIESE TURNATE ÎN CEARĂ, v. **TURNATUL PIESELOR DE ARTĂ**.

PIEȘ'ANY, stațiune balneară din Slovacia.

PIETISM, doctrină ascetică a unei secte protestante, care promovează respectarea cu rigurozitate a practicilor religioase.

PIETRAIN, rasă de porci crescută pentru carne.

PIETRAR, cuptor.

PIETRE PREȚIOASE, Pietre colorate și decorative, soiuri nobile de minerale, mono- și poliminerale, precum și agregate organominerale cu proprietăți fizice, chimice și decorative, ce le permite utilizarea în producția de bijuterii.

PIETRE SUBACVATICE, țărături stâncoase sau insule stâncoase, ușor ridicate deasupra apei cu urme de prelucrare glaciară, de obicei lipsite de vegetație.

PIETRIȘ, rocă sedimentară.

PIETROSU, Fălești, Pietrosu.

PIETROSUL NOU, Fălești, Făleștii Noi.

PIEZOELECTRICITATE, legătură electromecanică reversibilă dintre polarizarea electrică și deformarea mecanică în medii dielectrice anizotrope cu o structură cristalină și simetrie anumită.

PIFOS, (греч. πῖθος), vas mare din ceramică în formă de butoi ovoidal, cu înălțimea de cca 2 m, pentru păstrarea vinului, apei, cerealelor, uleiului de măsline, altor produse alimentare.

PIGATHRIX, maimuțe, gen de animale primare din familia cercopithecide.

PIGMEI, (gr. pygmaios - pitic), populații, care fac parte din rasa central-africană, triburi negroide de oameni de statură mică (140-150 cm), care trăiesc în Africa Centrală, Asia de sud-est și Oceania.

PIGMENT ACRILIC, substanță sintetică, folosită în arta plastică.

PIGMENTI VIZUALI, proteine membranare din fotoreceptorii ochilor animalelor și omului sensibile la lumină.

PIGMENTI, (lat. pigmentum - substanță), substanțe colorate naturale produse

de celulele plantelor și animalelor, care colorează în mod specific țesuturile sau lichidele organice ale acestora; substanțe fin dispersate la diferite culori, insolubile în apă și în mediile colorate; Pigmenți anorganici, pulberi micro- sau nanodispersate, introduse în vopsele și alte materiale polimere, vopsele tipografice și pentru pictură, ciment, ceramică, hârtie etc., pentru a le da proprietăți decorative, mecanice, protectoare și alte proprietăți; Pigmenți naturali, pigmenți anorganici, obținuți prin prelucrarea rocilor și mineralelor colorate.

PIGMENTII ORGANISMELOR, compuși colorați din componența țesuturilor organismului.

PIGPODIDE, familie de șopârle.

PIGOSTIL, osul coxal la păsări format din 46 vertebre ale regiunii codale a coloanei vertebrale.

PILASTRU, element arhitectural vertical, cu secțiune dreptunghiulară, angajat parțial în zidărie. Servește ca element decorativ, uneori și de sprijin; stâlp cu proiecție dreptunghiulară verticală plată pe perete, repetând toate elementele și proporțiile coloanei de ordine, servește ca element de rezistență și decorativ.

PILĂ VOLTAICĂ (PILĂ VOLTA), prima baterie electrică.

PILĂ, dispozitiv de obținere a energiei electrice; Pilă de combustie, pilă galvanică, pilă termoelectrică, unealtă de lăcătușerie.

PILCOMAYO, râu cu lungimea de 2 500 km în Bolivia, Argentina și Paraguay; afluent drept al râului Paraguay, în bazinul râului Paraná, în America.

PILEAT, castă dacă.

PILIDIE, larvă a unor animale cu corpul plat din familia Nemertea.

PILOCARPUS, gen de plante arbori și arbuști veșnic verzi din familia Rutaceae.

PILON DE REZISTENȚĂ, în procedeul de extragere a resurselor minerale, zăcământ lăsat pentru protejarea minelor împotriva surpării.

PILON, stâlp masiv inclus în centura structurală și arcade de sprijin, arcade, podele ale clădirilor, palete de poduri etc.; în Egiptul antic, structură arhitecturală monumentală care decora intrarea în templu; la aeronave - structuri portante simplificate utilizate pentru instalarea echipamentelor suspendate sub aripa deasupra fuzelajului, sub motoare sau pentru montarea exterioră a rezervoarelor de combustibil, a munițiilor etc.; tip de echipament publicitar pentru utilizare pe termen lung.

PILOROSPASM, dereglarea funcției motorii a stomacului determinată de contracția spastică a mușchilor regiunii de evacuare.

PILOROSTENOZĂ, îngustarea lumenului pilorului.

PILOS, (Pylos), tare, puternic, rezistent; răbdător; tenace.

PILOT AUTOMAT, sistem tehnic de la bordul unui vehicul care asigură automat menținerea stabilității pe traseu.

PILOT, pilon din fier sau beton armat bătut în pământ, pentru a transfera sarcina de la structură la temelie.

PILOTAJ, conducerea unei nave în conformitate cu regulile și procedurile serviciilor de pilotaj într-o zonă specifică de exploatare a navelor, unde este necesară cunoașterea exactă a condițiilor locale de navigație, și efectuate pentru a asigura siguranța navigației, manevrarea spațială a unei aeronave pentru a efectua figuri în aer; secțiune de navigație, care studiază condițiile de navigație în bazinele de apă (oceane, mări, lacuri, rezervoare, râuri, canale);

ghid pentru mijloacele de transport marin, care conține o descriere detaliată a caracteristicilor de navigație ale bazinelor de apă.

PILUM, armă albă, suliță scurtă de aruncat a legionarilor romani.

PIMENTA, gen de plante din familia Myrtaceae.

PIMPINELA, (*Pimpinella*), gen de plante din familia Apiaceae.

PIN, (*Pinus*), gen de plante din familia Pinaceae.

PINACEAE, familie de gimnosperme din clasa Pinophyta.

PINACLU, turelă decorativă, element de structură al designului extern al bisericilor romano-catolice și gotice din Evul Mediu.

PINACOTECA AMBROSIANA, instituție muzeală din Milano, Italia, fondată în 1618.

PINACOTECA DI BRERA, instituție muzeală din Milano, Italia, fondată în 1809.

PINACOTECĂ, (gr. *pinakothekē*, din *pinax* - tablou și *theke* - depozit), clădire în care se păstrează diferite opere de pictură; colecție de tablouri.

PINENI, monoterpenele biciclice ce conțin o dublă legătură: α -P, β -P și δ -P.

PINET, denumire populară a pădurii de pin.

PINGUICULA, gen de plante insectivore din familia Lentibulariaceae.

PINGUINI, (*Spheniscidae*), supraordin de mamifere păsări acvatice care nu zboară și trăiesc exclusiv în emisfera sudică.

PINPEDE, (*Pinnipedia*), ordin de mamifere arctice.

PINNA, (*Pinna rudis*), gen de moluște bivalve din familia pinnide.

PINOCITOZĂ, înglobarea de către celulă din mediul ambient a lichidelor împreună cu substanțele dizolvate; unul dintre mecanismele de bază de pătrundere în celule a compușilor cu masă moleculară mare.

PINOFITE, (*Pinophyta*), filum de plante gymnospermatophyta.

PINOPSIDA, cea mai bogată în specii clasă de gimnosperme.

PINOT GRIS, soi nobile de viță-de-vie originar din Franța.

PINOT NOIR, soi nobil de viță-de-vie originar din Franța.

PINOT, denumire a unui grup de soiuri timpurii de viță-de-vie cu struguri de calitate superioară pentru vin. Sunt originari din Franța. Se folosesc pentru prepararea vinurilor superioare de masă: Pinot, Alb de Codru, Trifești, a vinurilor șampanizate ș.a.

PINSCHER, subgrup de rase de câini.

PINTADERĂ, (*Pecete*), ustensilă din lut în formă de șampilă, cu o placă sigilată, gravată cu motive geometrice.

PINTEN CALCANEU, excrescență osoasă apărută pe osul calcaneului.

PINTENE, formațiune cornosă de pe membrele unor animale.

PINUS, gen de plante conifere din familia Pinaceae.

PIODERMITĂ, (din gr. *pyon* - puroi și *dermă*), nume generic dat inflamațiilor supurative ale pielii produse de stafilococi și streptococi.

„**PIONEER 10**”, tip de navă spațială.

PIONEFROZĂ, inflamație piogenă a rinichilor cu degenerescență parenchimului.

PIONIER, persoană care pătrunde cea dintâi pe un teritoriu neexplorat încă; membru al organizațiilor comuniste de copii din țările socialiste, primii englezi stabiliți în America de Nord; emigranți din coasta estică a SUA, primii care au început acapararea activă a terenurilor de la sfârșitul sec. al XVII-lea - prima jumătate a sec. al XIX-lea; membru al organizației tineretului școlar, care înglobează elevi între 9 și 14 ani și îi educă în spiritul concepției marxist-leniniste, spre a deveni buni cetățeni ai patriei socialiste.

PIPER DE BALTĂ, plantă din genul *Polygonum*.

PIPER, gen de plante angiosperme *Piperaceae*.

PIPERAZINĂ, compus heterociclic.

PIPERIDINĂ, compus heterociclic.

PIPINE, subfamilie de amfibieni din ordinul *Acadatelor*.

PIPISTRELUS, gen de lilieci din familia *Vespertilionidae*.

PIPOTĂ, stomacul la păsări.

PIPRIDE, familie de passeriforme.

PIR, (*Agropyron*), gen de plante *Poaceae*.

PIRALOIDEE, suprafamilie de fluturi.

PIRAMIDA FINANCIARĂ, schemă financiară frauduloasă care implică mobilizarea resurselor bănești a noilor clienți pentru a oferi venituri organizatorilor și clienților care au fost implicați mai devreme.

PIRAMIDA VÂRSTELOR, reprezentare grafică a distribuției oamenilor pe vârstă și sex.

PIRAMIDĂ ECOLOGICĂ, reprezentare grafică a structurii unui ecosistem și funcția trofică a comunităților de organisme ce îl populează.

PIRAMIDĂ, (Pyramis), monument funerar gigantic de piatră în formă de piramidă, ridicat pentru faraonii Egiptului antic, figură de gimnastică executată de mai multe persoane; formă în arhitectură și monumente antice în Egipt, loc de păstrare a armelor individuale aflate în dotare; piramidă de arme; poliedru, dintre care una din fețe este un poligon, iar fețele rămase sunt triunghiuri cu un vârf comun; structură arhitecturală monumentală de forma piramidei de proporții mari, inclusiv cu fețele laterale în formă de trepte, construită în antichitate în Egipt, America, China, Europa, Africa și alte locuri.

PIRARGIRIT, mineral, materie primă pentru industrie.

PIRATERIE AERIANĂ, acte de amenințare și de violență săvârșite de o persoană sau de un grup înarmat asupra echipajului unui avion în scopul schimbării rutei acestuia.

PIRATERIE AUDIO ȘI VIDEO, infrațiune.

PIRAZINĂ, compus heteroaromatic.

PIREN, hidrocarbură aromatică policlică.

PIRENOMICETE, grup de ordine de ciuperci din clasa ascomicetelor, cu miceliul compartimentat și cu periteciul în formă de butelie.

PIRETRINE, grup de insecticide naturale cu acțiune de contact conținute în florile unor plante cultivate pe larg în Kenia, Rwanda, Tanzania și Ecuador.

PIRETRUM, gen de plante, ierburi perene din familia Asteraceae.

PIREU, Piraeus, oraș în Grecia, centru administrației descentralizate a insulelor Egee.

PIRGILAUDA, gen de păsări mici din familia passeride.

PIRIDOXINĂ, una dintre formele vitaminei hidrosolubile B6; a fost separată pentru prima dată în 1938 din drojdii și ficat.

PIRITĂ, mineral, materie primă pentru industrie.

PIROCERAM, materiale anorganice obținute prin cristalizarea direcționată a sticlelor în timpul tratamentului termic al acestora.

PIROCLASTIC, amestecul incandescent format în timpul erupției vulcanului.

PIROCLASTIT, rocă vulcanică.

PIROELECTRICITATE, proprietate a unor anumite cristale anizotrope prin care polarizarea electrică spontană depinde de temperatură.

PIROFITE, (Pyrrophyta), dinoflagelate, filum de alge.

PIROGALIC, ACID ~, pirogalol.

PIROGENE, substanțe biologice active de origine exo- și endogene ce provoacă creșterea temperaturii corpului și dezvoltarea febrei.

PIROGRAVURĂ, gravură în lemn, piele sau alt material, făcută prin ardere cu ajutorul unui instrument ascuțit, înroșit în foc.

PIROL, compus heteroaromatic.

PIROLATRI, adepți ai religiilor care se închină focului ca unei zeiță.

PIROLIZĂ, descompunere a compușilor organici la temperatură ridicată, fără accesul aerului și a substanțelor chimice; Piroлиза lemnului, proces tehnologic pentru prelucrarea chimică a lemnului, realizat prin expunerea materiei prime a lemnului la o temperatură ridicată, în absența oxigenului, cu producerea de produse gazoase, lichide și solide; Piroлиза materiei prime pe-

troliere, unul dintre tipurile de cracare termică a materiei prime petroliere, realizate în principal pentru producerea hidrocarburilor nesaturate utilizate ca materii prime chimice.

PIROLUZIT, mineral din care se extrage manganul.

PIROMANIE, dorința impulsivă de a da foc.

PIROMETALURGIE, procese în metalurgie, ce au loc la temperaturi ridicate (700-2 000 °C).

PIROMETRIE, domeniu de cercetări științifice fundamentale și aplicative.

PIROMETRU, dispozitiv de măsurare a temperaturilor înalte.

PIROPLASMIDA, ordin de protozoare parazite din clasa Haematozoa.

PIROPLASMOZĂ, boală acută sezonieră transmisibilă sau cronică a animalelor, provocată de cele mai simple piroplasme genul Piroplasma, care parazitează în eritrocite; nume generic dat unui grup de boli transmisibile, excitanții cărora sunt paraziții monocelulari ce pătrund în sânge.

PIROSOMIDA, ordin de tunicate marine coloniale.

PIROTEHNIE, procedeu tehnologic.

PIROTERAPIE, denumire comună a metodelor de tratament a unor afecțiuni cu substanțe pirogene.

PIROTINĂ, mineral ce conține fier, materie primă pentru industrie.

PIROXENI, grup de minerale, materie primă pentru industrie.

PIROXENIT, rocă magmatică.

PIRUIETĂ, (fr. pirouette), figură de dans, care constă dintr-o rotire completă, pe loc; mișcare de întoarcere fă-

cută de un cal pe picioarele dinapoi; la figurat, trecere bruscă de la o opinie ori de la o concepție la alta.

PIRUVAȚI, săruri și eteri ai acidului piruvic.

PISANIE, inscripție în limba slavonă sculptată în piatră, în metal sau pictată pe pereții de la intrarea în biserici, mănăstiri și pe mormintele voievozilor din interiorul lor, cuprinzând o invocație religioasă, numele ctitorului, motivarea zidirii sau alte date asupra monumentului respectiv.

PISARI, (Grefier), (în Evul Mediu, în Țările Române), secretar (domnesc); grămătic, diac.

PISC, vârf de munte.

PISCĂREȘTI, Rezina, Sârcova.

PISCICULTURĂ, (din lat. piscis - pește și cultură), creșterea peștilor, ramură a gospodăriei care se ocupă de creșterea peștilor pentru marfă, precum și de păstrarea și sporirea rezervei de pește în heleșteuri; una din direcțiile acvaculturii; știința care elaborează bazele biologice a activităților, tehnologiei proceselor de creștere a peștilor, utilizează și sisteme inginerești.

PISCINĂ DE EXPERIENȚĂ, piscină artificială de formă rotundă, ovală sau dreptunghiulară în plan, umplută cu apă și echipată pentru testarea modelelor de nave, instalațiilor hidraulice și portuare etc.

PISCINĂ SPORTIVĂ, bazin sportiv, creat artificial pentru competiții și antrenament de înot, sărituri în apă și polo pe apă.

PISCUL VINSON, cel mai înalt vârf al Antarcticii, în Munții Elsuert, Antarctica de Vest, înalt până la 5 140 m.

PISICA SCHRÖDINGER, experiment mental, adesea numit paradox, bazat pe mecanica cuantică.

PISICĂ DE CASĂ, mamifer domesticit din rasa pisicilor, unul din cele mai populare animale domestice.

PISICĂ, (*Felis catus*), animal carnivor din genul felidelor.

PISIDIA, regiune istorică în S Asiei Mici, pe teritoriul actual al Turciei, învecinată cu Licia (S-V), Caria (V), Frigia (N), Licaonia (E) și Pamfilia (S), inclusă în Imperiul Persan (sec. VI-IV î. Hr.), cucerită de Alexandru cel Mare (333 î. Hr.).

PISODES, gen de coleoptere din familia curculionide.

PISTACIA, gen de plante Anacardiaceae.

PISTĂ DE DECOLARE-ATERIZARE, parte a aerodromului, special pregătită și echipată pentru decolarea și aterizarea aeronavelor.

PISTIA, gen de plante din familia Araceae.

PISTOIA, oraș în regiunea Toscana, din centrul Italiei, centrul administrativ, economic, științific și cultural al provinciei Pistoia.

PISTOL CU ELECTRONI, dispozitiv optoelectronic conceput pentru a forma un fascicul de electroni non-intens și a controla curentul acestuia.

PISTOL, armă de foc ușoară cu țeava scurtă, care se manipulează cu o singură mână. A apărut în Asia și Europa în sec. al XVI-lea; aparat asemănător după formă cu P. armă și care servește, de obicei, pentru pulverizarea unui material (vopsea, lac, metal ș. a.); armă de foc; Pistolet.

PISTOL-MITRALIERĂ, armă de foc individuală; v. **AUTOMAT**.

PISTOL-RACHETĂ, armă de foc pistol cu care se trag rachetele de semnalizare.

PISTON, organ de mașină, care închide etanș secțiunea transversală a cilindrului și se deplasează în interiorul acestuia.

PISTONFON, dispozitiv pentru calibrarea echipamentelor de măsurare a sunetului.

PISTRUIENI, Telenești, Pistruieni.

PISTRUIENII NOI, Telenești, Pistruieni.

PITAC, monedă rusească de argint sau de aramă, valorând 5 copeici; monedă austriacă (sec. al XVIII-lea), denumită în Moldova și gologan; unitate de calcul echivalentă cu 5 polturaci; act domnesc care confirmă ridicarea unei persoane la rang boieresc sau care conține o poruncă, un ordin.

PITAR, (de la pită), dregător la curtea domnească din Moldova.

PITCAIRN, insulă din Oceania, împreună cu insulele nelocuite din Henderson, Ducie și Oeno alcătuiește teritoriul de peste mări al insulelor Pitcairn din Marea Britanie.

PITECANTROP, (*Pithecanthropus*), reprezentant al lui *Homo erectus*.

PITEȘTI, Leova, Beștemac.

PITEȘTI, oraș în regiunea istorică Muntenia, centru administrativ al județului Argeș.

PITHECIA, gen de primare cu nas lat din familia piteciide.

PITICE ALBE, stele compacte, cu mase de ordinul masei Soarelui, cu raze destul de mici, aproximativ la fel ca raza Pământului.

PITICE BRUNE, corpuri cosmice cu mase cuprinse de la aproximativ 0,01 până la 0,08 mase ale Soarelui, ce ocupă o poziție intermediară între planete și stele.

PITICE ROȘII, stele din clasele spectrale K și M cu luminozitate scăzută.

PITIDE, familie de coleoptere din subordul polifage.

PITIDE, familie de păsări din ordinul paseriforme.

PITIUM, gen de ciuperci microscopice din filumul oomicete.

PITONI, (Pythoninae), subfamilie de șerpi.

PITONINE, subfamilie de șerpi din familia boide.

PITULICE, (Phylloscopus), gen de silvide insectivore de talie mică din ordinul phylloscopide.

PITUȘCA, Călărași, Pitușca.

PITIGOI, (Paridae), familie de paseriforme arboricole insectivore.

PIUĂ, vas de lemn, de piatră sau de metal cu fundul și pereții groși, în care se pisează diferite substanțe solide. În Moldova sunt cunoscute piue de mână și piue de picior; mașină sau instalație folosită pentru îndesarea țesăturilor de lână într-un mediu umed și cald; în Moldova medievală, denumire dată mortierei. v. **PIUĂRIT**.

PIUĂRIT, în trecut, unul dintre cele mai răspândite meșteșuguri sătești din Moldova; constă în finisarea țesăturilor de lână prin îndesare, presare, frecare sau prin lovirea lor cu ciocane (găvane) de lemn într-un mediu umed și cald.

PIVNICENI, Dondușeni, Pivniceni.

PIVNICER, mic dregător în târgurile moldovenești cu vii și ocol.

PIVNICERIT, dare pe care o plăteau în sec. al XVIII-lea producătorii de vin.

PIXEL, cea mai mică unitate indivizibilă (element) a unei imagini digitale bidimensionale.

PIXEL, cel mai mic element adresabil dintr-o imagine raster sau cel mai mic element adresabil dintr-un dispozitiv de afișare adresabil în toate punctele.

PIZA, oraș în Italia, pe Arno. Turn aplecat înalt de 54 m. Edificii numeroase și mărețe.

PIZZICATO, (din it. pizzicare - a ciupi), procedeu de interpretare la instrumentele cu coarde fără folosirea arcușului; piesă muzicală destinată pentru a fi executată în acest fel; în balet, variație solistică pentru femei, executată în vârful degetelor într-un ritm rapid. „PL/1”, (Programming Language One), limbaj de programare.

PLACA LATERALĂ, formațiune pereche formată în procesul dezvoltării embrionare la toate cordatele.

PLACARDĂ, stil de artă plastică.

PLACARE, procedeu de aplicare pe suprafața articolelor metalice (foi, plăci, sârmă, conducte) a unui strat subțire de alt metal sau aliaj termomecanic.

PLACĂ CIURUITĂ, component structural al floemului angiospermelor ce asigură transportul asimilaților, substanțe organice primare, elaborate în procesul de fotosinteză.

PLACĂ DE MEMORIE, circuit integrat, produs electronic.

PLACĂ DE SISTEM, dispozitiv principal de circuit imprimat, ca parte componentă a unui computer sau a altor echipamente microelectronice.

PLACĂ LITOSFERICĂ, fragment solid al litosferei.

PLACĂ, detaliu material, la care grosimea este semnificativ mai mică față de lungimea și lățimea planului; Placă

de turnare, placă turnantă; termen de referință în tehnologia informațiilor și tehnică privitor la un circuit integrat.

PLACEBO, substanță indiferentă farmacologic ce imită, după aspectul exterior, formă și gust, o oarecare substanță medicamentoasă.

PLACENTARE, mamifere superioare, infraclasă de animale vertebrate.

PLACENTĂ, organ muscular și spongios care se formează în perioada de gestație și care face legătura între mamă și embrion, servind la nutriția și respirația acestuia, eliminându-se la naștere; organ responsabil de schimbul de substanțe dintre organismul mamei și embrion la unele nevertebrate și multe cordate.

PLACHETĂ CU CABLAJ IMPRIMAT, plăcuță imprimată, produs electronic.

PLACHETĂ, operă de artă medalieră, placă cu imagine în relief, fără uz utilitar.

PLACODE, primordiile unor organe de simț și părți de ganglioni depuse sub formă de îngroșări ale epiteliului ectodermal la vertebrate și unele nevertebrate.

PLACODERMI, pești primitivi.

PLACODONTIA, subordin de reptile marine dispărute.

PLACOOZOA, încregătură de animale pluricelulare.

PLAFON DE CASĂ, sumă de bani, acceptată zilnic spre extragere cahs prin card de către o instituție bancară.

PLAFON, altitudinea maximă a unui aparat de zbor ș.a.; orice tip de planșeu într-o încăpere, inclusiv și aplicațiile monumental-decorative, ornamentale sau figurative utilizate pe el; partea inferioară a structurii de închidere a edificiului, care limitează încăpările de mai sus.

PLAGĂ, lezare mecanică a țesuturilor organismului sub formă de dereglare a integrității pielii sau mucoaselor; Rană.

PLAGIAT, însușirea și reproducerea intenționată (parțială sau integrală) a unei lucrări literare, artistice ori a unei invenții, descoperiri sau propuneri de raționalizare, și prezentarea ei drept creație proprie; opere literare, artistice sau științifice, care a fost însușite (integral sau parțial) de la altcineva și prezentate drept creație personală proprie.

PLAGIOCLAZI, mineral din clasa feldspaților, materie primă pentru industrie.

„**PLAIUL FAGULUI**”, rezervație științifică din RM.

PLAJĂ, loc special amenajat pe malul unei ape pentru băi de soare; partea de uscat deasupra apei în zona de coastă, supusă acțiunii fluxului și caracterizată prin prezența unei acumulări de sedimente în mișcare.

PLAN CADASTRAL, plan al teritoriului.

PLAN CARTOGRAFIC, plan topografic cartografic la scară largă a unei parcele de teren pe un plan în proiecție ortogonală, fără a ține cont de curbura suprafeței pământului.

PLAN COMPLEX, figură geometrică cu un sistem dreptunghiular de coordonate carteziane, unde numărul complex z este reprezentat de un punct.

PLAN DE AMENAJARE A TERITORIULUI, plan urbanistic.

PLAN DE PROIECTARE, plan euclidian completat de puncte infinit de îndepărtate și de o linie dreaptă.

PLAN DE REPER, pentru mulțimea M în punctul său A , planul ce trece prin punctul A astfel încât mulțimea M să se afle în întregime pe o parte a acestui plan, adică mai exact într-unul dintre

jumătățile închise definite de plan. Planul de reper are o importanță deosebită în studierea proprietăților corpurilor convexe.

PLAN NORMAL, al curbei spațiale în punctul dat, planul ce trece prin acest punct perpendicular pe linia tangentă în același punct.

PLAN OPERAȚIONAL ȘI TACTIC, constituit pe perioada desfășurării unei operații militare pentru dirijarea și derularea acesteia.

PLAN OSCULATOR, plan ce are un punct de tangență de ordine $n \geq 2$.

PLAN SECANT, plan care intersectează una sau mai multe suprafețe.

PLAN TOPOGRAFIC, imagine cartografică la scară mare a unei parcele de teren pe un plan în proiecție ortogonală, fără a ține cont de curbura suprafeței pământului, caracterizată prin geometrie aproape complet asemănată imaginii terenului și constanta scării nedensurată în orice direcție.

PLAN URBANISTIC GENERAL, PUG, act normativ de amenajare a unui teritoriu (municipiu, oraș, raion, comună).

PLAN, concept abstract în geometrie, analiză matematică, ce se referă la orice corp care are două dimensiuni denumite lungime și lățime.

PLAN-CADRU DE ÎNVĂȚĂMÂNT, plan privind reglementarea procesului educațional.

PLANCTON, totalitate a organismelor ce populează apele continentale și marine, și care nu se pot opune curenților de apă și de aer.

PLANETARIU, aparat pentru demonstrarea pozițiilor relative ale planetelor și a mișcării lor în jurul Soarelui; instituție culturală, în care se citesc lecții științifice de astronomie, însoțite de

demonstrarea aspectului bolții cerești. Primul planetariu din Moldova a fost inaugurat la 29 aprilie 1962, la Chișinău.

PLANETĂ PITICĂ, corp ceresc ce se mișcă în jurul Soarelui pe o orbită eliptică și care se deosebește de cele 8 planete prin dimensiunile sale mici. Planetele mici sunt: Pluto, Ceres, Eris, Haumea, Makemake etc.

PLANETĂ, (gr. planetes astres – aștri rătăcitori), corpuri cerești care sub acțiunea forței de gravitație se mișcă în jurul Soarelui pe orbite eliptice și, fiind lipsite de lumină proprie, luminează, reflectând lumina primită de la Soare. În sistemul solar sunt cunoscute 8 planete mari (Mercur, Venus, Pământul, Marte, Jupiter, Saturn, Uranus, Neptun) și una pitică, Pluto, cât și un număr mare (zeci de mii) de planete mici; Planetă extrasolară, exoplanetă.

PLANETE TROIAN, în astronomie, două grupuri de asteroizi care poartă numele eroilor războiului troian.

PLANETELE SISTEMULUI SOLAR, totalitatea corpurilor cerești din sistem.

PLANETOLOGIE, complex de științe ce studiază planetele și sateliții lor, precum și asteroizii, cometele și mediul.

PLANIFICARE INDICATIVĂ, activitate a instituțiilor statului în ceea ce privește elaborarea unor planuri indicative

PLANIFICARE INTERNĂ, domeniu modern al științei economice

PLANIFICARE STRATEGICĂ, stabilirea obiectivelor de dezvoltare pentru o perioadă îndelungată.

PLANIFICARE TERITORIALĂ, tip de lucrări științifice și de proiectare care vizează amplasarea optimă a sectoarelor economiei, populației, sistemelor inginerești, transporturilor și infrastructurii sociale.

PLANIFICARE, programare, organizare și conducere pe bază de plan; Planificare familială.

PLANIFICAREA EXPERIMENTULUI, ramură a statisticii matematice ce studiază organizarea rațională a măsurărilor, predispușe la erori aleatorii.

PLANIFICAREA FAMILIEI, sistem de măsuri, parte a unei politici demografice care vizează combaterea natalității excesive.

PLANIMETRIE, parte a geometriei elementare, unde sunt studiate proprietățile figurilor situate în plan.

PLANIMETRU, dispozitiv mecanic sau electronic de calcul conceput pentru a măsura suprafețe plane de formă arbitrară.

PLANOCOCCUS FICUS, insectă din grupul cicadelor, familia Pseudococcidae.

PLANOR, dispozitiv de zbor fără motor, mai greu decât aerul; menținut în zbor grație efectului aerodinamic al forței de ridicare generată pe aripă de un flux de aer de intrare. Planorul a fost primul aparat, cu care s-a efectuat zborul dirijat. Se deosebesc: planor de sport, planor de pasageri, planor de desant, planor de mărfuri ș.a.

PLANORBIDE, familie de moluște gastropode pulmonare de apă dulce.

PLANORISM, sport aviatic constând din probe de zbor cu planorul, în care piloții conduc aeronave fără motoare cunoscute sub numele de planor.

PLANȘETĂ, parte de masă plană, pe o dimensiune de bord pătrat de 40 × 40 până la 60 × 60 cm; planșetă sau dosar; denumire comună a genții de campanie a ofițerilor concepută pentru stocarea documentelor, hărților topografice, în timpul exercițiilor și operațiunilor militare; la început secolul XXI, tip de computer portabil.

PLANȘEU, suport orizontal interior într-o clădire și structuri care împart clădirea în înălțime, pe nivele.

PLANTAGO, gen de plante din familia Plantaginaceae.

PLANTAJ, prelucrarea solului cu plug special de plantaj, cu precădere la adâncimea de 40-60 cm cu deplasarea straturilor de pământ.

PLANTAȚIE, gospodărie agricolă extinsă, specializată în cultivarea monoculturilor tehnice și de alimentare; teren cultivat cu pomi fructiferi, viță de vie, arbori.

PLANTAȚII FORESTIERE DE PROTECȚIE, plantații forestiere artificiale, care servesc pentru ocrotirea terenurilor agricole, bazinelor de apă, șoselelor ș.a. împotriva acțiunii nefavorabile a factorilor naturali.

PLANTĂ BIENALĂ, specii de plante care trăiesc două perioade de vegetație.

PLANTĂ CRESCUTĂ DIN SĂMÂNȚĂ, plantă anuală sau bienală, crescută din sămânță în pepinieră.

PLANTĂ DIOICĂ, plante la care același individ poartă flori unisexuate feminine și masculine.

PLANTĂ-MAMĂ, cânepă cu flori feminine.

PLANTE AEROFITE, cresc în absența solului, agățându-se de alte plante și se hrănesc exclusiv cu aer și apă; Plante aeriene.

PLANTE AGRICOLE, în domeniul agriculturii, organisme pluricelulare fotosintetizante, cultivate.

PLANTE ALOCORE, plantele ale căror fructe și semințe se diseminează cu ajutorul unor agenți ai mediului extern.

PLANTE AMPELICE, plante de vazon.

PLANTE ANUALE, plante ierboase a căror dezvoltare de la încolțirea semințelor până la pierire, după fructificare, durează nu mai mult de 12 luni.

PLANTE AROMATE PENTRU PARFUM, plante care emană un miros mai mult sau mai puțin pronunțat, datorită uleiurilor eterice ce le conțin. În RM au importanță industria trandafirului, levănțicăi, rozmarinului ș.a.

PLANTE AUTOCORE, plantele care își diseminează singure semințele.

PLANTE BULBIFERE, grup de forme vitale a plantelor ierboase caracterizate prin prezența bulbilor subterani.

PLANTE CAMFOROFERE, plante anuale sau multianuale (arbori, arbuști, ierburi) ce conțin uleiuri volatile, al căror component principal este camforul.

PLANTE CARNIVORE, specii de plante care au însușirea de a digera prin flori hrană animală sub formă de viermi, insecte, fluturi etc.

PLANTE CARPETE, erbacee multianuale, de statură mică sau decorative, care ușor pot fi tunse.

PLANTE CAUCIUCOFERE, denumire dată unor arbuști, arbori și ierburi, în ale căror țesuturi se formează și se acumulează cauciuc. În Republica Moldova sunt apreciate lemnul râios (*Euonymus verrucosa*), salba moale (*Euonymus europaea*) ș.a.

PLANTE CHAMEFITE, grup de plante perene scunde, lemnoase sau erbacee, care iernează sub zăpadă.

PLANTE CHIONOFITE, plante care se dezvoltă sub covorul de zăpadă, dar înfloresc și fructifică după topirea acestuia.

PLANTE CHIONOFIBE, tip de plante care evită zăpada, însă sunt rezistente la ger.

PLANTE COLORANTE, formează și acumulează în organe și țesuturi substanțe colorante.

PLANTE CRIOFITE, (Cryptophyta), plante adaptate la medii de viață reci și uscate.

PLANTE CRIPTOGAME, plante fără flori și fără semințe, dar care se reproduc prin spori: ferigi, mușchi, alge și fungi.

PLANTE CU PETE, boli care se caracterizează prin formarea pe diferite părți ale plantelor pete din țesuturi moarte.

PLANTE CU RĂDĂCINI COMESTIBILE, grupă de plante apte să formeze așa-zisele rădăcini comestibile, pe care omul le folosește în mâncare, precum și ca furaj pentru vite sau drept materie primă pentru industrie.

PLANTE CU TUBERCULI, grupă de plante apte de formare a fructelor-tuberculi, folosite de către om în mâncare, pentru hrănirea vitelor, cât și ca materie primă industrială.

PLANTE DE CAMERĂ, plante crescute în încăpere cu scopul de a le folosi sub aspect decorativ și de a ameliora starea sanitară a sediului.

PLANTE DECORATIVE, plante ornamentale, grup de plante de cultură sau sălbatice, folosite pentru satisfacerea cerințelor estetice ale omului; specii de plante utilizate pentru aranjamente florale și amenajarea teritoriului.

PLANTE EDAFOFITE, flora microscopică a solului.

PLANTE ENDEMICE, specii, genuri, familii ș.a. unități taxonomice de organisme vii limitate la o regiune geografică.

PLANTE ENTOMOFILE, plante care sunt polenizate de insecte.

PLANTE ENTOMOFITE, plante care cresc pe corpul insectelor.

PLANTE EREMOFITE, specii de plante xerofite care cresc în deșerturi.

PLANTE ETERO-ULEIOASE, plante etero-oleaginoase, plante uleo-eterice, plante aromatice anuale, bienale și multianuale (erbacee, arbuști și arbori), bogate în uleiuri eterice. În RM se cultivă salvia, trandafirul etero-uleios, levănțica și izma-bună.

PLANTE FANEROFITE, plante lemnoase ai căror muguri regeneratori se găsesc la o înălțime de peste 25 cm; Formă vitală a plantelor.

PLANTE FOIOASE, specii de arbori și arbuști din încrengătura magnoliofitelor caracterizați, de regulă prin frunze laminate, cu nervură ramificată și cu pețiol.

PLANTE FOTOTROFE, organisme fotosintetizatoare.

PLANTE HELIOFITE, plante iubitoare de lumină, care cresc și se dezvoltă normal în condiții de radiație solară intensă.

PLANTE HETEROFITE, autotrofe capabile să-și prelucreze atât substanțele nutritive luate din substrat, cât și pe cele de natură organică.

PLANTE HIDATOFITE, organisme acvatic complete sau parțial submerse.

PLANTE HIDROFITE, organisme acvatic fixate de sol și a căror parte inferioară este scufundată în apă.

PLANTE INDICATOARE, organisme vegetale care reacționează la cantități infime de substanțe nocive.

PLANTE INSECTICIDOFERE, plante anuale și multianuale, care conțin substanțe biologic active (alcaloizi, glicozide, saponine, esterii, uleiuri volatile ș.a.), folosite pentru combaterea insectelor dăunătoare.

PLANTE INSECTIVORE, plante capabile să prindă și să digere insecte mici.

PLANTE ÎN ACOPERIȘUL SOLULUI, plante decorative compacte perene care nu cer cosite și frezate.

PLANTE LEPIDOPTEROFILE, plante la care polenizarea se realizează prin lepidoptere.

PLANTE MEDICINALE, plante din flora spontană sau cultivate, utilizate în scopuri medicinale din care se prepară medicamente. Se cunosc peste 12 mii de specii, răspândite pe tot globul pământesc. În Republica Moldova se întâlnesc cca 200 de specii de plante medicinale.

PLANTE MELIFERE, grup de angiosperme, florile cărora formează nectar și polen, din care albinele produc miere și păstură.

PLANTE MEZOTROFE, organisme care trăiesc pe soluri cu conținut moderat de substanțe nutritive.

PLANTE MIRMECOFILE, plante care convețuiesc cu furnicile.

PLANTE MONOCARPICE, plante care înfloresc și fructifică odată în viață după care pier.

PLANTE MONOICE, plante posesoare de organe generative unisexuate, feminine sau masculine.

PLANTE NECTARIFERE, grup mare de plante angiosperme, care formează nectar și polen și asigură colectarea mierii.

PLANTE OLEAGINOASE, plante din semințele și fructele cărora se extrage ulei vegetal. v. RĂSĂRITA, SOIA.

PLANTE OLIGOTROFE, plante și microorganisme care se dezvoltă într-un mediu cu un conținut scăzut de substanțe nutritive.

PLANTE ORNAMENTALE, plante cultivate și sălbatice folosite pentru înfrumusețarea clădirilor și spațiilor,

cât și pentru peisagistică în zonele populate.

PLANTE OTRĂVITOARE, plante care sintetizează și acumulează în organele lor diferite substanțe toxice: alcoiloizi, glicozide, saponine, lactone, acizi organici ș.a.

PLANTE PENTRU COLORANȚI, plante cultivate și sălbatice folosite pentru obținerea coloranților naturali.

PLANTE POLICARPICE, plante perene ce fructifică pe toată durata vieții.

PLANTE SCIOFITE, specii de plante umbrofile, care pot crește doar la umbra altor plante.

PLANTE SEMPERVIRESCENTE, plante veșnic verzi pe tot parcursul anului.

PLANTE TANINIFERE, plante care produc substanțe tanine.

PLANTE TEROFITE, erbacee anuale lipsite de capacitatea de a forma organe de iernare, înmulținduse numai prin semințe sau prin spori.

PLANTE TEXTILE, plante, din care se obține materie primă fibroasă naturală folosită în ind. textilă.

PLANTE, unul dintre regnurile lumii vii; Plante cu flori, plante de cultură, plante de zi lungă, plante de zi scurtă, plante fosile, plante plagiotrope, plante ruderales, plante sporofite, plante vasculare, plante veșnic verzi, plante com-pas, plante pitice.

PLANUL AFACERII, obiectivele viitoare afaceri.

PLANUL BARBAROSSA, numele de cod secret acoperitor folosit de conducerea Germaniei naziste pentru operația militară de invadare a Uniunii Sovietice în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, acțiune începută la 22 iunie 1941.

PLANUL DE CONTURI, listă sistematică a conturilor contabile a activităților financiare și economice ale organizației.

PLANUL GENERAL „OST”, un program extins pentru consolidarea guvernării celui de-al treilea Reich în Europa de est; prevedea evacuarea forțată a până la 75-85 la sută din populație de pe teritoriul Poloniei și din regiunile ocupate ale URSS și plasarea acestora în Siberia de Vest, Caucazul de Nord și America de Sud.

PLANUL MARSHALL, (1947), (în engleză, The Marshall Plan, European Recovery Program), primul plan de reconstrucție conceput de către Statele Unite ale Americii și destinat țărilor europene afectate de al Doilea Război Mondial. A avut ca scop ajutorul financiar rapid pentru reconstrucția Europei.

PLANUL MORGENTHAU, Plan pentru denazificarea totală a Germaniei, plan elaborat în 1944 de secretarul de stat american al Trezoreriei, Henry Morgenthau (1891-1967), care prevedea, în principal, demilitarizarea și împărțirea Germaniei, internaționalizarea regiunii Ruhr și a căilor navigabile germane, demontarea instalațiilor industriale și închiderea minelor, Germania urmând să fie redusă la statutul de țară agrară. Concepția acestui plan a influențat politica de ocupație americană în Germania.

PLANUL MOUNTBATTEN, plan de divizare a posesiunilor coloniale britanice din Peninsula Hindustan.

PLANUL OTTO, planul nazist de anexare a Austriei.

PLANUL VERDE, plan nazist împotriva Cehoslovaciei (1938).

PLANUL YOUNG, plan întocmit de-al doilea Consiliu Internațional de Experti în anul 1929, prin care Germania trebuia să plătească reparații în valoare de 400 de milioane de dolari pe an.

PLANULĂ, larvă pelagică bistratificată a cnidriilor.

PLANURI TACTICE, misiuni de luptă preconizate.

PLASĂ, subdiviziune a unui județ în vechea împărțire administrativă a României.

PLASCHOUT, denumirea generală a ambarcațiunilor mici concepute să funcționeze ca nave costiere în zona de coastă pe un mal neamenajat.

PLASMA DE LASER, plasmă produsă sub influența radiației ionizante a unui laser de mare putere asupra substanței.

PLASMA SÂNGELUI, componentele sangvine.

PLASMAFEREZĂ, înlocuirea plasmei sângelui bolnavului cu plasmă de donator, cu soluții de substituenți ai plasmei.

PLASMAGENE, gene ale organitelor celulare.

PLASMALEMA, v. MEMBRANĂ PLASMATICĂ.

PLASMĂ CU PULBERE, proces tehnologic de metalizare.

PLASMĂ CUPLATĂ INDUCTIV, unul dintre cele mai eficiente generatoare de semnal analitic pentru spectrometria cu emisii atomice și spectrometria de masă.

PLASMĂ DE PRAF, plasmă ce conține particule de praf cu sarcini mari electrice, negative sau pozitive, și dimensiuni de la micro până la milimetri.

PLASMĂ, (gr. plasma – formație), parte lichidă a sângelui, limfei, spermei și embrionului; gaz ionizat, format din electroni și ioni, ai căror mișcare este determinată, în principal, de natura colectivă a interacțiunii datorită forțelor electromagnetice de acțiune la distanță,

spre deosebire de un gaz obișnuit, în care domină interacțiunile pereche apropiate; stare a materiei, alcătuită din ioni, electroni și particule neutre.

PLASMIDE, molecule inelare, mai rar liniare, de ADN, ce pot exista stabil în celulele multor microorganisme și să se replice independent de ADN-ul cromozomial.

PLASMOCHIMIE, chimia temperaturilor înalte, știință al cărei obiect de studiu sunt procesele chimice în plasmă la temperatură joasă, interconexiunea fenomenelor fizice și chimice, precum și elaborarea bazelor tehnologiilor chimice cu plasmă pentru rezolvarea problemelor practice.

PLASMODESME, prelungiri citoplasmatice care unesc celulele unele cu altele și ușurează schimburile de substanță dintre ele.

PLASMODIU, stadiul vegetativ în ciclul vital al mixomicetelor sub formă de masă citoplasmatică plurinucleară lipsită de membrană capabilă de mișcare amiboidală.

PLASMODIUM, gen de protozoare parazitare intracelulare.

PLASMOLIZĂ, proces de separare a protoplastului de peretele celular.

PLASMOPARA, gen de plante ciuperci microscopice din ordinul peronosporale sau de ciuperci din filumul oomicete.

PLASMOTRON, echipament industrial în domeniu.

PLASTICĂ, ce se referă la artele plastice, inclusiv la sculptură; tehnică de sculptură în materiale moi; plasticitate; forme expresive ale corpului uman; în arta balletului, mijloace de exprimare specifice, deosebite de dans sau pantomimă.

PLASTIFIANT, substanță care are proprietatea de a mări plasticitatea unor

materiale cu care este amestecată; Plastificator.

PLASTIFIEREA POLIMERILOR, creșterea ireversibilă a plasticității polimerilor sub influența acțiunilor mecanice și/sau termice.

PLASTISOLI, paste de polimer plastico-vâscoase, bazate pe dispersii concentrate ale polimerilor solizi de pudră în plastifianți, la o temperatură normală cu o fluiditate suficient de mare.

PLASTOM, totalitatea genelor din componența moleculelor inelare de ADN al plastidelor.

PLASTRON, în biologie, scut abdominal al carapacei broaștelor-țestoase.

PLATAN, (*Platanus*), gen de plante din familia Platanaceae.

PLATANTERA, gen de plante din familia Orchidaceae.

PLATĂ, sumă de bani dată cuiva pentru munca depusă; plăți fără numerar, plăți în numerar, plăți plafonate.

PLATELAJ, structură a podului, formată din părți carosabile, piese de rulment și suport și un sistem de comunicații, sprijinită pe suporturile podului pentru acoperirea spațiului ce se întinde între ele.

PLATELMINTES, încregătură de animale nevertebrate.

PLATELMINȚI, (*Plathelminthes*), viermi plăți, filum de nevertebrate.

PLATEOZAURI, gen de dinozauri din grupul prozavropodelor.

PLATERESCO, stil arhitectonic în Spania în prima jumătate a sec. XV-XVI.

PLATFORMA PACIFICĂ DE EST, creastă subacvatică din Oceanul Pacific.

PLATFORMA RUSĂ, platforma est-europeană, veche regiune cutată a scoarței terestre, una dintre cele mai vaste de pe globul pământesc, transformată în platformă în precambrian.

PLATFORMA SIBERIANĂ, cea mai veche regiune cutată stabilă a scoarței Pământului în Asia de Nord.

PLATFORMĂ CONTINENTALĂ, șelf, prispă continentală, zonă marginală slab înclinată a bazinului marin (oceanic), situată între linia de țărm și panta continentală.

PLATFORMĂ DE FORAJ, instalație hidrotehnică pentru forarea unor sonde la extragerea petrolului și gazului din largul mării.

PLATFORMĂ ELECTORALĂ, program de acțiune pentru perioada postelectorală.

PLATFORMĂ, structură tectonică principală a scoarței terestre opusă geosinclinalului, cuprinde porțiuni vaste și se caracterizează prin: regim tectonic liniștit (stabilitate relativă); dislocări tectonice slab pronunțate; relief slab accidentat, nivelat; fenomene vulcanice foarte rare; vagon tip deschis de marfă pentru transportul încărcăturilor lungi, bucăți și vrac, containere și echipamente care nu necesită protecție împotriva influențelor atmosferice; teren special amenajat în stații sau puncte de oprire destinate îmbarcării și debarcării pasagerilor de la căile ferate.

PLATICERIUM, gen de plante ferigi din familia Polyodiaceae.

PLATICLADUS, gen de plante monoice veșnic verzi din familia Cupressaceae.

PLATINĂ, (*Platinum*), Pt, element chimic din grupa a VIII-a forma scurtă a sistemului periodic; nr. at. 78, m. at. 195,084.

PLATINIT, oțel cu conținut mare de nichel, din care se fac legăturile la electrozii becurilor electrice.

PLATINOTRON, dispozitiv amplificator cu unde inverse de tip magnetron pentru amplificarea în bandă largă și generarea undelor electromagnetice ale frecvențelor cu microunde.

PLATIPODIE, deformarea a tălpii piciorului manifestată prin aplatizarea bolții.

PLATISTERNIDE, (Platysternidae), familie de reptile.

PLATOU, câmpie înaltă cu suprafață plată sau ondulată, uneori slab fragmentată, despărțită de teritoriile învecinate prin trepte bine evidențiate; Platou pe uscat, teren plat sau ondulat, delimitat de pante distincte; Platou subacvatic, fundul oceanic sau marin cu suprafețe nivelate, limitate de pante abrupte.

PLATOUL NEOZEELANDEZ, colina subacvatică din sud-estul insulei Noua Zeelandă, în Oceanul Pacific.

PLATOUL NORRLAND, platou din nordul Suediei și parțial în Finlanda, Europa.

PLATOUL PODOLIEI, în Câmpia Est-Europeană, de la malul stâng al râului Nistru, spre sud-vestul Ucrainei.

PLATOUL POLAR, parte a stratului de gheață din Antarctica, are înălțimea de 2500-3000 m, iar grosimea plăcii de gheață – 1 500-3 000 m.

PLATOUL TIBET, regiune montană în Asia (China) la altitudinea de 5 mii km.

PLAYER LASER, dispozitiv conceput pentru a reda informații audio și/sau video de pe un disc optic digital.

PLAYER, dispozitiv individual pentru reproducerea semnalelor audio și/sau video.

PLĂCERE, stare afectivă fundamentală determinată de satisfacerea unor tendințe, a unor cerințe vitale.

PLĂCI DIN TALAȘ, produse din lemn pentru fabricarea mobilei.

PLĂCI FIBROLEMNOASE, produse pentru construcții.

PLĂCI PENTRU FĂȚUIRE, produse pentru construcții destinate lucrărilor interioare și exterioare de finisare ale clădirilor și structurilor; Plăci de ceramică, plăci cu miez gol.

PLĂCI ȘI FAIANȚĂ, PLĂCI DE METLAH, produse pentru construcții destinate decorațiunilor interioare și exterioare ale clădirilor și structurilor.

PLĂCUȚĂ DE CEARĂ, plăcuță dreptunghiulară de ceară de albine confecționată în mod artificial.

PLĂIEȘ, ostaș de frontieră în Moldova medieală.

PLĂIEȘI, (în Evul Mediu, în Țara Românească) locuitor de la granița însărcinat cu paza frontierei țării în părțile de munte; grănicer, străjer.

PLĂMĂDEALĂ, amestec de făină cu apă și drojdie, care se folosește, după fermentare, la prepararea aluatului pentru a-l face să fermenteze și să crească.

PLĂMÂN, fiecare dintre cele două organe principale, cu aspect spongios, înconjurate de pleură, situate simetric în cavitatea toracică, cu ajutorul cărora se face respirația; Pulmon.

PLĂMÂNI, organe ale respirației aeriene la unii pești de apă dulce, vertebratele terestre și om.

PLĂȚICĂ, (Abramis brama), specie de pește din familia Cyprinide.

PLĂȚI INTERNAȚIONALE, instrument pentru realizarea relațiilor monetare și financiare internaționale asociate cu diverse cerințe obligațiuni monetare în cadrul tranzacțiilor internaționale, fluxurilor de capital, transferurilor de

bani ale cetățenilor, transportului de mărfuri și pasageri.

PLĂȚI VAMALE, totalitatea tipurilor de plăți încasate de autoritățile vamale la deplasarea mărfurilor și a vehiculelor peste frontiera vamală.

PLĂVAIE, soi vechi local semitardiv de viță-de-vie cu struguri pentru vin. În RM ocupă suprafețe reduse. Se utilizează pentru prepararea vinurilor cupajate, iar vinul brut pentru fabricarea distilatului de vin; Brumărie, Bălan, Plavai, Plavană.

PLĂNGERE, sesizare a unui organ de jurisdicție în vederea exercitării controlului asupra unui act al administrației de stat ori a refuzului unui organ de a-și îndeplini atribuțiile legale.

PLÂNSUL PLANTELOR, secreția activă de lichid din tulpina tăiată sau rănită sub acțiunea presiunii radiculare.

PLEAVĂ, resturi de spice și de păstăi, rezultate la treieratul cerealelor și culturilor păstăioase.

PLEBE, (în Roma antică) categorie socială de oameni liberi lipsiți de drepturi civile și politice; (în Evul Mediu) pătura cea mai săracă a populației orașenești din apusul Europei.

PLEBEI, categorie a populației libere din Roma antică.

PLEBISCIT, (lat. plebiscitum – hotărârea norodului), votul întregului popor cu privire la forma de consultare prin vot a dorinței poporului referitor la o problemă deosebit de importantă; consultare prealabilă a cetățenilor, care urmează să se pronunțe prin „da” sau „nu” asupra unui proiect de lege sau a unui act de stat de o importanță deosebită.

PLECOPTERA, ordin de insecte zburătoare aeriene primitive întâlnite în preajma apelor din familia Exopterygota.

PLECOTUS, gen de lilieci din familia vespertilionide.

PLECTRU, placă mică de metal, de os, de celuloză sau de alt material, cu care se ciupecsc coardele unor instrumente muzicale.

PLEIADA, școală poetică, întemeiată în Franța în epoca Renașterii, (1549).

PLEIADE, în mitologia greacă, cele șapte fiice ale titanului Atlas și ale Pleionei. Pleiadele s-au sinucis și au fost transformate de Zeus în stele.

PLEIADELE, Cloșca cu pui, roi deschis de stele în constelația Taurului.

PLEIADELE, școală poetică renascen-tistă.

PLEIADES, (gr. Pleiades), cele șapte fiice ale lui Atlas și ale Pleionei. Se numeau: Alcyone, Asterope, Celaeno, Electra, Maia, Merope și Taygeta.

PLEIOCAZIU, cîmă multipară în care de la axul principal, ce poartă floarea terminală, descind mai mult de două axe de ordinul doi ce întrec axa principală și care se termină cu flori, dar care se deschid mai târziu.

PLEIOTROPIE, acțiune multiplă a genei, capacitate a genei de a acționa asupra mai multor caractere.

PLEISTOCEN, (din gr. pleistos – mult, numeros și kainos – nou), seria (epoca) inferioară a cuaternarului. A fost evidențiată de geologul englez C. Lyell în 1839. Se subdivide în: pleistocenul inferior (eopleistocen), pleistocenul mediu (mezopleistocen) și pleistocenul superior (neopleistocen).

PLENER, (fr. plein air, literal – aer liber), în pictură, redarea luminii naturale și ambianței aeriene cu ajutorul nuanțelor de culori și al tonurilor de tranziție.

PLEOAPE, cute pieltoase în jurul ochilor vertebratelor și omului.

PLEONASM, greșeală de stil care constă în folosirea alăturată a mai multor cuvinte sau construcții cu același înțeles în intenția de a sublinia ideea enunțată (de exemplu „a beneficia de avantaje; a colabora împreună ; a conveni de comun acord; perspectivă de viitor”).

PLEROCERCROID, larva unor specii de viermi panglică.

PLESIOSAURIA, subordin de reptile marine dispărute.

PLESNITOARE TURBATĂ, (Ecballium elaterium), gen de plante cu flori din familia Cucurbitaceae.

PLEȘENI, Cantemir, Pleșeni.

PLETODONTIDE, (Plethodontidae), familie de amfibii cu coadă.

PLETORĂ, cantitate de sânge sau de lichide depășind valorile normale în întreg corpul sau în anumite porțiuni; se manifestă prin roșeața pielii și a mucoaselor, contracții puternice ale inimii însoțite de palpații, puls arterial plin, vene pline și respirații superficiale scurte.

PLEURĂ, (gr. pleura – literal, coastă), membrana seroasă ce acoperă plămânii și pereții cavității toracice la reptile, păsări, mamifere și om.

PLEUREZIE, inflamația acută sau cronică a pleurei pulmonare, însoțită adesea de o abundentă secreție de lichid seros, purulent sau hemoragic.

PLEURITĂ, inflamația uscată a pleurei pulmonare, fără apariția lichidului în cavitatea pleurală; Pleurită uscată.

PLEUROMEIACEAE, familie de plante dispărute.

PLEURONECTIFORME, (Pleuronectiformes), ordin de pești osoși.

PLEUROPNEUMONIA CONTAGIOASĂ A BOVINELOR, boală infecțioasă grav contagioasă a bovinelor.

PLEUROPNEUMONIA INFECȚIOASĂ A CAPRINELOR, boală infecțioasă contagioasă a caprelor.

PLEUROTUS, gen de plante ciuperci cu pălărie din ordinul baziodimicete.

PLEVĂIȚĂ, (Xeranthemum), gen de plante din familia Asteraceae.

PLEVNA, (Pleven), oraș în N Bulgariei, la 137 km N-E de Sofia. În timpul războiului ruso-româno-turc din 1877-1878, a fost teatrul unor operații militare de anvergură; apărât de un puternic nucleu de armate turcești, a rezistat asediului trupelor ruso-române din 10/22 august până în 28 noiembrie/10 decembrie 1844. Mausoleu în amintirea soldaților români căzuți în luptă.

PLEVUȘCĂ, (Leucaspius delineatus), fufă, pește dulcicol pelagic de cârd, de talie mică din familia ciprinidelor.

PLEX NERVOS, structură anatomică a părții periferice a sistemului nervos.

PLEX, (din lat. plexus, -us – împletire, încolăcire), țesut format din fibre nervoase sau din vase sangvine împletite nesistematizat între ele, care se află în diferite puncte ale organismului.

PLEXIGLAS, polimetilmetacrilat, plastic cunoscut cu denumirea sticlă organică..

PLEXITĂ, afectare a plexului nervos format de ramurile anterioare ale nervilor rahidieni; se manifestă prin dereglări senzitive, motorii și vegetativ-trofice.

PLEXUL MEISSNER, rețea de ramuri nervoase și ganglioni din stratul submucos al pereților intestinului vertebratelor.

PLEZANTROP, (Plesianthropus), reprezentant al omului primitiv.

PLIANT, în pictura religioasă, inițial bizantină, ansamblu din două sau mai

multe icoane asamblate într-un pliant, diptic, triptic, tetriptic sau poliptiți; tipăritură conținând fotografii, prospecte, cataloage, imprimate pentru diferite scopuri, publicitate, informare etc.

PLIMBAREA AGĂI, în sec. XVII-XVI-II, taxă, pe care o percepea aga de la negustori pentru inspecțiile făcute în târg, spre a sili târgoveții să vândă marfa la prețul fixat.

PLIMUTROC, (engl. Plymouth Rock), rasă de găini pentru carne și ouă. Creată în SUA în sec. al XIX-lea.

PLINFA, cărămidă arsă, pătrată cu latura 32-36 cm și grosimea de 3,5-5 cm, principalul material de construcție în Bizanț.

PLIOCEN, (din gr. pleion – mai mare și kainos – nou), seria (epoca) a doua (superioară) a neogenului, situată deasupra miocenului și urmată de pleistocen. A fost evidențiată de geologul engl. C. Lyell în 1833.

PLIOPITECUS, gen de maimuțe antropoide dintr-o familie dispărută.

PLIOSAUROIDE, suprafamilie de reptile marine dispărute din subordnul pliosauria.

PLISCA, veche capitală, (sec. VIII-IX) a Primului Țarat bulgar, ruinele căruia se află în apropierea satului Pliscova, Bulgaria.

PLOAIE ARTIFICIALĂ, aspersiune, irigație prin stropire, metodă mecanizată de irigare.

PLOAIE, precipitație atmosferică sub formă de picături de apă (de la 0,5 până la 6-7 mm), provenite din condensarea vaporilor. Se formează prin unirea cristalelor de gheață din nori, uneori și a picăturilor suprarăcite; Burniță.

PLOCEIDE, familie de păsări din ordnul paseriforme.

PŁOCK, oraș în centrul Poloniei, în Voievodatul Mazovia.

PLOCON, dar, pe care domnii Moldovei erau obligați să-l trimită Porții și hanilor din Crimeea la înscăunare și de sărbătorile mahomedane.

PLOI ACIDE, toate tipurile de precipitații (ploaie, zăpadă, ceață ș.a.) al căror indice de hidrogen este mai mic de 5,6 din cauza poluării aerului cu oxizi acizi.

PLOI ZENITALE, anotimpuri ploioase, cu precipitații convective abundente de zi cu zi, însoțite de furtuni frecvente, care au loc în tropicele emisferelor de nord și de sud.

PLOIDITATE, numărul de seturi de cromozomi conținute în celulă sau în fiecare celulă a unui organism pluricelular de o anumită specie.

PLOIER AURIU, subordin de alge heteroconce.

PLOIER DE MUNTE, (*Charadrius morinellus*), reprezentant al familiei caradriide.

PLOIEȘTI, oraș în regiunea istorică Muntenia, centru administrativ economic, științific și cultural al județului Ploiești.

PLOMBAREA DINȚILOR, completarea defectelor și cavităților în țesuturile dure ale dintelui, formate în urma procesului patologic sau a traumelor, cu material pentru plombare.

PLOMBĂ, material special, alcătuit din amalgam, porțelan etc., folosit pentru astuparea cariilor dentare.

PLOMBIÈRES-LES-BAINS, stațiune balneologică din Franța.

PLONJOR, masiv metalic solid cilindric, la care lungimea este mult mai mare decât diametrul, piston.

PLOP TREMURĂTOR, o specie de plop din familia Salicaceae.

PLOP, (*Populus*), gen de plante din familia Salicaceae.

PLOP, Căușeni, Coșcalia.

PLOP, Dondușeni, Plop.

PLOPI, Cantemir, Plopi.

PLOPI, UATSN, Plopi.

PLOP-ȘTIUBEI, Căușeni, Plop-Știubei.

PLOSCĂ, vas rotund și turtit, cu gâtul scurt și îngust, în care se ține băutura. Se face din lemn, metal sau lut ars și se poate atârna de o curelușă sau de un mâner.

PLOȘNIȚĂ, (*Corispermum*), gen de insecte chenopodiacee.

PLOȘNIȚE, (*Heteroptera*), ordin de insecte heteroptere.

PLOȘNIȚELE CEREALELOR, insecte dăunătoare ale cerealelor din genurile *Eurygaster* și *Aelia*. Produce pagube mari cerealelor, mai ales grâului. În RM este mai dăunătoare specia *Eurygaster integriceps*.

„PLOTTER”, dispozitiv electromecanic periferic pentru desenare vectorială, dirijat de un calculator, graf-plotter.

PLOVDIV, oraș, centru administrativ, economic, științific și cultural al regiunii Plovdiv, Bulgaria.

„PLUG AND PLAY”, (*Plug and Play Tech Center*), megaplatformă corporativă de programe acceleratoare și de inovație, cu sediul central în Sunnyvale, California, în Silicon Valley, SUA.

PLUG, unealtă agricolă cu tracțiune animală sau mecanică, folosită pentru prelucrarea de bază a solului la arat, la dezmiriștit etc.

„**PLUGARUL ROȘU**”, gazeta „Plugariu roș”, a început să apară la Odesa, la 1 mai 1924.

PLUGUȘORUL, obicei popular răspândit la români și la alte popoare și practicat în ajunul Anului Nou. Urătorii recită un poem cu caracter epic, care conține o amplă redare a muncilor agricole, urări de sănătate și fericire.

PLUMB, (Plumbum), Pb, element chimic din grupa a IV-a forma scurtă a sistemului periodic, nr. at. 82, m. at. 207,2.

PLUMBUIRE, acoperire a suprafeței unor obiecte cu un strat subțire de plumb, pentru a o proteja împotriva agenților chimici, a coroziunii atmosferice etc.

PLUMERIA, gen de plante din familia Apocynaceae.

PLURAL, unul dintre termenii categoriei gramaticale de număr; intră în opoziție fie numai cu singularul, dacă limba considerată are numai două numere, fie cu singularul, dar și cu dualul, eventual, și cu pluralul, când apar mai multe numere.

PLURALISM, doctrină care admite că realitatea include mai multe genuri de existență; principiu al democrației care preconizează necesitatea existenței mai multor forțe social-politice: partide, sindicate, organizații religioase etc.

PLURICELULARE, organisme vegetale și animale, majoritatea ciupercilor, unele cianobacterii al căror corp se compune dintr-un număr mare de celule și din derivatele lor.

PLURILINGVISM, fenomen social multilingv.

PLURIPARTIDISM UNANIMITAR, coexistență a mai multor partide într-un sistem politic.

PLUȘ, țesătură cu păr.

PLUTĂRIE, transportul lemnului rotund prin apă, grație flotabilității lui, energia fluxului de apă în rezervoare și, dacă este necesar, tracțiunii vaselor de remorcare.

PLUTEUS, gen de plante ciuperci lamelare din filumul bazidomicete.

PLUTEUS, larvă ce înoată liber a aricilor de mare și ofiurilor.

PLUTIREA CORPURILOR, stare de echilibru a corpurilor imersate parțial sau complet într-un lichid sau gaz.

PLUTO, cea mai depărtată planetă din sistemul solar (în ordinea depărtării de Soare), denumită planetă pitică; planeta pitică nr.134340, atribuită centurii obiectelor transneptun, prezisă cu 30 de ani înainte de a fi descoperită de C. Tombaugh.

PLUTCRAȚIE, regim politic în care puterea de stat se află concentrată în mâinile celor mai bogați reprezentanți ai societății; totalitatea persoanelor bogate care cu ajutorul averii, acaparează conducerea statului și a treburilor publice.

PLUTON, subunitate militară mai mică decât compania, alcătuită din trei sau patru grupe.

PLUTONIER, grad militar; Plutonier major, plutonier adjutant.

PLUTONIUM, (Plutonium), Pu, element chimic radioactiv din grupa a III-a forma scurtă a sistemului periodic; se referă la actinide; nr. at. 94.

PLUVIOGRAF, dispozitiv automat de măsurare a cantității de precipitații atmosferice.

PLUVIOMETRU, dispozitiv de măsurare a cantității de precipitații atmosferice.

PLYMOUTH, oraș în Marea Britanie, în provincia Devon; formează o unitate

administrativă independentă cu statut special.

PLZEŃ, Pilsen, oraș din vestul Republicii Cehe, centru administrativ al regiunii Pilsen.

PNEU, anvelopă pentru automobile, avioane, biciclete, tractoare și alte vehicule cu roți.

PNEUMATOFORI, rădăcini respiratorii la unele specii de plante.

PNEUMOAUTOMATICĂ, echipament industrial mecatronic în domeniu.

PNEUMOCONIOZE, grup de boli profesionale cronice ale plămânilor determinate de inspirarea timp îndelungat a prafului de producție și caracterizate prin dezvoltarea procesului fibros.

PNEUMOLOGIE, ramură a medicinei care studiază bolile plămânului.

PNEUMONIE, (din gr. pneumon – plămân), grup de afecțiuni caracterizate prin inflamația țesutului pulmonar ce apare ca boală de sine stătătoare sau ca manifestare sau complicație a unei boli oarecare; una dintre cele mai frecvente afecțiuni ale plămânilor.

PNEUMOSCLEROZĂ, (din gr. pneumon – plămân și scleroză), concreștere locală sau difuză a țesutului conjunctiv în plămâni în urma unui proces inflamator sau distrofic cronic ce duce la dereglarea elasticității și funcției de schimb gazos în țesutul pulmonar.

PNEUMOTORAX, acumulare de gaz sau de aer în cavitatea pleurală.

PNICTOGENI, elemente chimice din grupa a V-a forma scurtă a sistemului periodic: Azot, Fosfor, Arsen, Stibiu, Bismut.

POA, unul dintre cele mai bogate în specii genuri din familia Poaceae.

POACEAE, familie de angiosperme monocotiledonate.

POANTĂ, moment culminant al unei glume, al unei istorioare hazlii ș. a.

POARTA BRANDENBURG, monument de arhitectură din centrul Berlinului, construit în anii 1788-1791.

POARTA DE AUR, Golden Gate, în SUA, strămoare care leagă golful San Francisco cu Oceanul Pacific.

POARTA OTOMANĂ, denumire dată de europeni curții sultanului și mai rar, Imperiului Otoman.

POARTĂ, pe teren în unele probe de sport, cadru din două bare verticale unite la capătul de sus printr-o bară orizontală.

POBEDA, UATSN, Colosova.

POBEDA, UATSN, Pobeda.

POBEDIT, aliaj dur din monocarbid de wolfram și cobalt.

POCĂINȚĂ, conform Bibliei, act de convertire personală săvârșit după o greșeală gravă. v. **SPOVEDANIE**.

POCHETTE, violină de dimensiune mică, din sec. XVII-XVIII, pentru uzul meștrilor de dans.

POCIUMBĂUȚI, Rîșcani, Pociumbăuți.

POCIUMBENI, Rîșcani, Pociumbeni.

POCROVĂȚ, piesă textilă de lână, de dimensiuni reduse, executată manual. În trecut cu pocrovăț flăcăii își acopereau caii (mai ales vorniceii la tradiționalele nunți moldovenești).

POCROVCA, Dondușeni, Pocrovca.

POCROVCA, Fălești, Ciolacu Nou.

POCȘEȘTI, Orhei, Donici.

POCUȚIA, ținut.

POD DE MĂSURARE, dispozitiv pentru măsurarea parametrilor unui circuit electric.

POD FEROVIIAR, construcție pentru depășirea obstacolelor de apă.

POD HOBAN, principal element al construcției - cabluri flexibile întinse rectiliniu pe stâlpi și suporturi de ancorare, de care este suspendată structura podului.

POD PLUTITOR, navă pentru transportul peste bariere de apă a pasagerilor, vehiculelor, garniturilor de tren; construcție temporară pe suporturi plutitoare, pe care este așezat lemnul sau metalul sub forma unei benzi plutitoare.

POD SUSPENDAT, construcție rutieră peste un obstacol natural (râu, mare, prăpastie) suspendată pe pandantive, agățate de cabluri, care sunt fixate pe piloni și ancorate pe la capete.

POD, structură mecanică proiectată pentru a trece rutele de transport peste barierele de apă; construcție destinată pentru trecerea unei căi de comunicație terestră peste un obstacol (râu, canal, vale, o altă cale ș.a.); Pod în arc, pod mobil, pod rulant.

PODAR, în Moldova medievală, slujitor care strângea podăritul; persoană care purta grija podurilor (străzilor) în târgurile moldovenești.

PODĂRIT, în Moldova medievală, taxă, percepută de proprietarul unui pod pentru trecerea peste acesta.

PODBAL, (Tussilago), gen de plante Asteraceae.

PODCARPATIA, Galiția, situat la poalele Carpaților ucraineni, regiune naturală, în regiunea Ivano-Frankovsk și regiunea Lvov, Ucraina.

PODEA, în clădiri și structuri, elementul din cerestea, ceramică sau alte materiale de finisare, așezat pe structura de susținere a podelei sau la parter.

PODEBRADY, stațiune balneologică din Cehia.

PODESTA, guvernator al unui oraș în Italia medievală.

PODGORENI, Orhei, Podgoreni.

PODGORIȚA, oraș, capitala, principalul centru economic, științific și cultural al Muntenegrului.

PODICIPEDIFORME, (Podicipediformes), ordin de păsări înotoătoare ce include o singură familie podicipede.

PODINĂ, materialul de pardosire a tavanului.

PODIȘ DE MUNTE, denumirea comună pentru câmpiile și platourile intermontane din Algeria și Maroc, în cadrul sistemului de munte Atlas.

PODIȘ, regiune întinsă, aproape plană, situată la o altitudine relativ mare și, de obicei, înconjurată de munți; regiune vastă de uscat, ridicată deasupra teritoriului înconjurător, caracterizată prin fragmentarea suprafeței datorită acțiunii erozive a râurilor care o brăzdează, suprafața a pământului, ridicată în raport cu teritoriul din jur sau cu părțile vecine ale fundului rezervorului de apă; combinație de platouri, lanțuri montane, alternând uneori cu bazine largi intermontane; zonă montană de relief vastă până la altitudinea de 1000 m sau mai mult, predominant cu cumpene ale apelor plane sau slab ondulate, separate uneori de văi înguste profund incizate.

PODIȘUL ABISINIEI, masiv muntos în N-E Africii, situat pe teritoriul Etiopiei.

PODIȘUL ALDAN, formațiune geologică aflată în Siberia.

PODIȘUL AZOV, în sud-estul Ucrainei, în regiunile Zaporojie și Donețk.

PODIȘUL BRAZILIEI, podiș în estul Americii de Sud, situat aproape în întregime pe teritoriul Braziliei. Reprezintă, în mare parte, o penepună deluroasă, puternic fragmentată în urma proceselor tectonice și a eroziunii.

PODIȘUL CEHO-MORAV, podiș pe teritoriul Cehiei și Slovaciei, constituit în cea mai mare parte din granituri și gnaisuri.

PODIȘUL CODRILOR, situat în partea centrală a Republicii Moldova.

PODIȘUL DECCAN, platou în peninsula Indostan, situat la sud de fluviul Narmada constituit în special din roci metamorfice și eruptive, calcare și gresii.

PODIȘUL DINARIC, podiș în nord-vestul peninsulei Balcanice, pe teritoriul Iugoslaviei, parțial pe teritoriul Albaniei.

PODIȘUL GUYANEI, podiș în nord-estul Americii de Sud cuprins între șesurile Orinoco și Amazonului, munții Anzi și Oceanului Atlantic.

PODIȘUL LAURENȚIU, podiș în nord-estul Americii de Nord, pe teritoriul Canadei, parțial pe cel al SUA, cuprins între munții Apalași, Câmpiile Centrale, Câmpiile Mari, Oceanul Înghețat și Oceanul Atlantic.

PODIȘUL MATO GROSSO, platou montan în America de Sud, în Brazilia.

PODIȘUL MEXICAN, formațiune geologică, aflată în Mexic, parțial în SUA.

PODIȘUL MOLDOVEI DE NORD, formațiune geologică, aflată în partea de est a României situată între râul Prut și Siret.

PODIȘUL NIPRULUI, din Ucraina, în sudul Câmpiei est-europene, în inter-

fluviul malului drept al zonei de mijloc a Niprului și Bugului de Sud.

PODIȘUL NISTRULUI, formațiune geologică.

PODIȘUL PODOLIEI, podiș situat pe malul stâng al fluviului Nistru. Prezintă un platou puternic fragmentat.

PODIȘUL RUSIEI CENTRALE, (Central Rusc), podiș situat în centrul părții europene a Rusiei. Se întinde de la sectorul latitudinal al văii râului Oka (la nord) până la colinele râului Doneț (la sud).

PODIȘUL SIBERIEI CENTRALE, podiș în centrul Asiei de Nord, pe teritoriul Iacutiei, ținutul Krasnoiarsk și regiunea Irkutsk, Rusia. Se mărginește la V cu valea fluviului Enisei, la S cu munții Saianul de Est, Pribaikaliei și Transbaikaliei de Nord, la E cu fluviul Lena, la N cu câmpia Siberiei de Nord.

PODIȘUL TIBET, podiș în partea de S a Asiei Centrale. Situat pe teritoriul Chinei și al Indiei.

PODIȘUL TRANSILVANIEI, podiș pe teritoriul României, cuprins între Carpații de Sud, Carpații de Est și Munții Apuseni. Este constituit în cea mai mare parte din argile și gresii.

PODIȘUL VOLĂNO-PODOLIC, podiș situat între râurile Bug și Corcic (bazinul râului Sluci).

PODIȘUL VOLGĂI, în Rusia, în estul Câmpiei Est-Europene, de-a lungul malului drept al râului Volga. Se extinde de la orașul Nijni Novgorod până la orașul Volgograd.

PODIȘURILE ASIEI ANTERIOARE, grup de podișuri în vestul Asiei. Include podișul Anatoliei, podișul Armeniei și podișul Iranului.

PODIUM, postament de onoare.

PODOCARPACEAE, familie de plante conifere.

PODOCARPUS, cel mai bogat în specii gen de conifere din familia Podocarpaceae.

PODODERMATITIS, boli ale pielii, țesutului subcutanat, oaselor secțiunilor distale de la membrele viteilor mari și mici, ale animalelor pentru blană, rozătoarelor și păsărilor ținute în colivii.

PODOFILUM, gen de plante, ierburi perene cu rizom târător din familia Berberidaceae.

PODOIMA, UATSN, Podoima.

PODOIMIȚA, UATSN, Podoima.

PODOLIA, regiune istorico-geografică, care cuprindea bazinul cursului mijlociu al Bugului de sud și teritoriul dintre Bugul de sud și Nistru.

PODOSTEMACEAE, familie de plante angiosperme.

PODUL DRACULUI, pod peste râul Reuss din Alpii Elvețieni, construit peste un defileu îngust, la o înălțime de 22-23 m.

PODUL LUNG, Călărași, Sipoteni.

PODUL PE GRINZI, este o construcție, ridicată după schema statică, în care ca elemente de bază pentru trecerea peste obstacole servesc grinzile continue sau blocurile de ferme orizontale.

PODUL TANCARVILLE, pod suspendat în Franța.

PODUL VALENTRE, pod cu arc de piatră, construit în secolul al XIV-lea peste râul Lot, în Franța.

PODULDIE „BRÜCKE”, asociația pictorilor germani, fondatorii expresionismului german, a activat în anii 1905-1913.

PODVOADĂ, podvodă în Moldova medievală, obligație în muncă (cără-

ușie), prestată în folosul domniei, boierilor și al Porții, la care erau supuși țăranii.

PODZOL, grup de soluri formate sub vegetația forestieră în condiții de climă temperată, rece și umedă. Se întâlnesc în zona pădurilor de conifere și amestecate.

PODZOLIRE, proces geologic și pedologic.

POECILIIDE, familie de pești din ordinul ciprinodontiforme.

POEM EROICOMIC, parodie a unui poem epic, scris în stil burlesc.

POEM ÎN PROZĂ, poem care are caracteristica de a nu se supune niciunei reguli structurale precise privind rima, numărul de silabe al fiecărui vers, ritmul etc.

POEM SIMFONIC, lucrare muzicală amplă monopartită pentru orchestră, cu program literar narativ sau dramatic.

POEM, specie a poeziei epice de întindere relativ mare, alcătuită dintr-o suită de episoade care tratează subiecte cu caracter eroic, filosofic, mitologic, istoric.

POETICĂ ISTORICĂ, abordare metodică a artei literare a unui scriitor, implicând studiul categoriilor artistice sub aspectul evoluției lor.

POETICĂ, ramură a teoriei literaturii care tratează despre creația poetică.

POEȚI VAGANȚI, poeți medievali de limbă latină, rătăcitori, care cântau bucuria de a trăi.

POEZIA OBICEIURILOR DE FAMILIE, specii ale poeziei populare, interpretate în cadrul ceremonialurilor, care însoțeau din timpuri străvechi cele mai însemnate momente din viața omului, nașterea, căsătoria (nunta), moartea.

POEZIE CALENDARISTICĂ, specii ale poeziei populare, legate de obiceiurile calendaristice. Sunt cunoscute la majoritatea popoarelor din cele mai vechi timpuri.

POEZIE FUNERARĂ, tip de poezie meditativă din sec. XVII-XIX despre trecerea vieții și viața după moarte.

POEZIE POPULARĂ, lirica populară românească care se caracterizează prin oralitate, trăsătură care a condus la apariția unui număr mare de variante ale unei creații populare.

POEZIE, modalitate a literaturii artistice, care redă (de obicei, în versuri) realitatea vieții, exprimă o idee, un sentiment, folosind mijloace plastice și imaginative.

POGĂNEȘTI, Hîncești, Pogănești.

POGON, în Moldova medievală, veche unitate de măsură a suprafețelor.

POGONĂRIT, în sec. XVII-XVIII, dare, percepută de domni pentru fiecare pogon de pământ cultivat.

POGONOFORA, încregătură de animale nevertebrate marine fixate de substrat.

POGROM, masacrare a unui grup național minoritar sau rasial, organizată de elemente ultranaționaliste, șovine.

POHOARNA, Șoldănești, Pohoarna.

POHORNICENI, Orhei, prim. Pohorniceni.

POHREBEA NOUĂ, Dubăsari, sat în com. Comisarovca Nouă.

POHREBEA NOUĂ, UATSN, Comisarovca Nouă.

POHREBEA, Dubăsari, Coșnița.

POHREBENI, Orhei, Pohrebeni.

POIANA BRAȘOV, stațiune climaterică montană din România.

POIANA, Edineț, Hîncăuți.

POIANA, Șoldănești, Poiana.

POIANA, Ungheni, Boghenii Noi.

POINTE SÉCHE, gravură cu acul uscat.

POINTER, rasă de câini cu părul scurt.

POITIERS, oraș în Franța, monumente istorice și arhitectonice din antichitate și din Evul Mediu.

POJARNA, râuleț în RM, afluent pe stânga al Bâcului.

POJARNA, Ungheni, Sinești.

POJĂRENI, Ialoveni, Pojăreni.

POKER, Pocher, joc de cărți, în care proporția dintre noroc și știința jocului este de 80/20 în favoarea științei; se organizează competiții de poker de clasă mondială.

POL CERESC, punct de intersecție a axei lumii cu sfera cerească; Pol magnetic.

POL GEOGRAFIC, punct de intersecție a axei de rotație a Pământului cu suprafața pământului. Polul Nord geografic se află în emisfera de nord, în zona arctică, iar Polul Sud—în partea de sud a emisferei de sud, în Antarctica.

POL MAGNETIC, regiune a suprafeței unui corp, aflat în stare de magnetizare, către care converg sau de la care diverg liniile câmpului magnetic.

POL, în matematică, v. **PUNCT SINGULAR**; **MONEDĂ**.

POLACHIURIE, creștere a frecvenței urinării în decurs de 24 de ore, fără a crește neapărat volumul total de urină.

POLACHIUS, gen de pești din familia gadide.

POLARĂ, mulțimea punctelor Q, conjugate armonios cu punctul P în raport cu punctele R și S ale intersecției liniei de ordinul doi cu secantele ce trec prin punctul P, adică relația dublă (P, Q, R, S) = -1.

POLARIMETRIE, totalitate de metode optice pentru studierea mediilor cu activitate optică naturală sau indusă de câmpul magnetic, bazate pe măsurători ale rotației planului de polarizare a luminii, folosind polarimetre.

POLARIMETRU, dispozitiv pentru măsurarea unghiului de rotație al planului de polarizare a luminii în substanțe cu activitate optică naturală sau indusă.

POLARIS, Steaua Polară („a Ursei Mici”), stea de mărimea stelară 2 situată aproape de Polul Nord al Lumii, fapt care înlesnește determinarea direcției spre nord și latitudinea locului egală, aproximativ, cu înălțimea stelei polare deasupra orizontului.

POLARISCOPE, dispozitiv optic pentru detectarea vizuală a polarizării luminii.

POLARIZABILITATE, a atomilor, ionilor și moleculelor, capacitatea acestor particule de a se polariza într-un câmp electric extern, adică de a obține un moment multipol indus, cauzat de o deplasare a densității electronilor în raport cu nucleul atomic; Polaritate, polarizare, polarizor.

POLARIZOR, filtru polarizant, polaroid.

POLC, în Ucraina, unitate administrativ-militară introdusă în 1648; unitate militară formată, de obicei, din câteva batalioane (divizioane, escadrile ș. a.); în Moldova medievală, cea mai mare unitate militară în care se grupau oștenii țării pe timp de război.

POLCĂ, dans popular originar din Boemia; melodie după care se execută acest dans.

POLCOVNIC, grad de ofițer; în Ucraina (sec. al XVI-XVIII-lea), căpetenia unui polc de cazaci; în Moldova medievală, comandant de polc.

POLDER, sectoare joase drenate ale zonelor umede de pe coasta mării. Uneori, fiind situate sub nivelul mării, sunt protejate de la inundații în apele mării și râurilor cu metereze, baraje și alte construcții hidraulice.

POLEDRU, la fel ca un Poliedru; unirea unui număr finit de poliedre convexe.

POLEI, ghețuș, crustă înghețată formată dintr-un strat de zăpadă înghețată după ploaie; strat de gheață ce se formează pe suprafața pământului, pe tulpinile și ramurile arborilor, pe firele de telegraf sau conductoarele electrice aeriene ș. a. în urma subrăcirii picăturilor de ploaie la temperatura aerului între 0 și -3 °C, uneori la temperatură și mai joasă.

POLEMONIUM, gen de plante din familia Polemoniaceae.

POLEN, totalitatea grăuncioarelor de polen conținute în sacul polinic matur sau în microsporangiiile plantelor cu flori.

POLENIZARE, proces fiziologic cu participarea vântului sau a insectelor, transportarea polenului din anterele staminelor pe stigmatul pistilului sau de microrangiile conurilor bărbătești pe ovulul conurilor femeiești.

POLENIZATOR, insecte, păsări și alte animale, care contribuie la polenizarea plantelor.

POLESIE, tipul de peisaj pe teritorii joase limitate la zonele marginale ale glaciațiilor continentale ale pleistocenului.

POLI GEOMAGNETICI, punctele de intersecție a axei magnetice a Pământului cu suprafața terestră.

POLIANDRIE, formă a relațiilor sexuale la animale, la care o femelă pe durata sezonului de reproducere se împerechează cu mai muți masculi.

POLIANDRIE, formă de organizare a familiei.

POLIARTRITĂ, (din poli... și artrită), inflamație a patru și mai multe articulații.

POLIATLON, complex de probe din diferite discipline sportive, practicat la o competiție.

POLICHETA, (Polychaeta), clasă de viermi inelați.

POLICISTINE, încregătură și clasă de protiste marine unicelulare sau coloniale.

POLICITEMIE, leucoză cronică la care se constată formarea în principal a eritrocitelor, mai rar, și nu întotdeauna, a leucocitelor și trombocitelor.

POLICLINICĂ, (din gr. polis - oraș și klinike - tratament), instituție curativ-profilactică, cu profil larg sau specializată, ce acordă ajutor medical bolnavilor ce se prezintă singuri sau la domiciliu.

POLICROMIE, metodă și tehnică de îmbinare a mai multor culori în operele de artă decorativ-aplicată, sculptură și arhitectură; procedeu tipografic de imprimare a imaginilor în culori.

POLICULTURĂ, metodă de cultivare a mai multor soiuri de plante.

POLIDACTILIE, prezența a șase și mai multe degete la o mână sau un picior; una dintre cele mai răspândite vicii de dezvoltare.

POLIDOTA, ordin de mamifere.

POLIEDRE DE COORDINAȚIE, poliedre convexe imaginare, ale căror vârfuri sunt: în compuși complecși – atomi de ligand donator, legați direct de atomul central; în cristale – cei mai apropiați de un atom dat, ion sau centru al unei molecule, respectiv atomii, contraionii sau centrii moleculelor identice adiacente.

POLIEDRU, într-un spațiu tridimensional, totalitate de număr finit de poligoane plane, așa încât fiecare latură a oricăruia dintre poligoane să fie concomitent partea altuia.

POLIEMBRIONIE, dezvoltarea câtorva embrioni dintr-un zigot sau dintr-o sămânță.

POLIFAGI, animale ce folosesc hrană vegetală și animală, ordin de gândaci.

POLIFAGIE, consum excesiv de alimente fără senzație de sațietate.

POLIFILIE, originea grupei date de organisme de la câțiva strămoși ce nu sunt legați prin relații de rudenie.

POLIFONIE, artă și știință care studiază suprapunerea coordonată a mai multor linii melodice independente, care se află în relații armonioase.

POLIGAMIE, denumire improprie a căsătoriei în grup, a poligeniei, când un bărbat are în același timp mai multe soții, sau, mai rar, a poliandriei, când o femeie are mai mulți soți; relații sexuale între mai multe persoane sau animale: poliandrie, poliginie, căsătorie de grup.

POLIGENE, tip de gene responsabile de existența variabilității genotipice cantitative și care interconționează, de regulă, după tipul polimeriei cumulative la care fiecare dintre genele participante exercită partea sa de acțiune asupra caracterului.

POLIGINIE, la animale, formă a relațiilor sexuale la care pe durata sezonului de reproducere masculul se

împerechează cu mai multe femele; în societatea umană, formă a poligamiei.

POLIGLOT, persoană care posedă mai multe limbi.

POLIGNIRE, înclinare a tulpinei sau a plantei în întregime; Aplecarea plantelor.

POLIGON DE TRAGERE, teren amenajat pentru activități de instruire, experiențe, trageri de instrucție și de luptă cu armamentul.

POLIGON, linie frântă închisă formată dintr-un număr finit de segmente rectilinii; teren special amenajat pentru aplicații militare, pentru instruirea conducătorilor de vehicule sau pentru testarea elementelor de construcție.

POLIGONACEAE, familie de plante dicotiledonate.

POLIGONATUM, gen de plante, ierburi perene din familia Convallariaceae.

POLIGONIZARE, proces de tratament fizic și mecanic, de încălzire al metalelor pentru a schimba, restructura și ordona structura lor cristalină.

POLIGRAFIA OPERAȚIONALĂ, executarea materialelor tipărite realizată în scurt timp.

POLIGRAFIE, ansamblu al procedeelelor de reproducere grafică și de multiplicare a unui text sau a unei figuri; mijloace tehnologice și procedee tehnologice utilizate pentru a reproduce de pe originale un text și o imagine.

POLII LUMII, puncte în care axa lumii intersectează sfera cerească.

POLILEU, cea mai solemnă parte a utreniei, când se aprind policandrelor.

POLILINGVISM, folosire curentă și în egală măsură a mai mult de două limbi de către aceeași persoană sau același grup social.

POLIMER, material sintetic macromolecular.

POLIMERAZE, fermenți din clasa transferazelor ce catalizează formarea macromoleculelor din substraturi cu masă moleculară mică.

POLIMERI METALICI, materiale plastice cu umplutură de metal.

POLIMERI, substanță macromoleculară a cărei moleculă este formată prin unirea în lanț a două sau mai multe molecule de monomer; Polimeri anorganici, compuși macromoleculari naturali și sintetici ce nu conțin grupuri de hidrocarburi; Polimeri conductori de electricitate, compuși macromoleculari organici cu o conductibilitate electrică ridicată datorită prezenței unui sistem de legături chimice conjugate; aparțin conductorilor organici; Polimeri cu cristale lichide, compuși cu greutate moleculară mare, capabili în anumite condiții să treacă într-o stare cristalină lichidă; Polimeri cu material de umplutură, materiale compozite polimerice obținute prin combinarea polimerilor cu substanțe sau materiale solide, lichide sau gazoase; Polimeri de coordinație, compuși macromoleculari ale căror fragment structural constă dintr-o moleculă organică și un cation metalic, interconectați datorită interacțiunilor intermoleculare; Polimeri organici de bor, compuși macromoleculari sintetici ce conțin atomi de bor în macromolecule; Polimeri reticulați, polimeri ale căror unități formează o singură structură spațială legată chimic; Polimeri stereospecifici, compuși macromoleculari ale căror macromolecule constau din unități ce au aceleași sau diferite configurații, alternând în conformitate cu o anumită regularitate; Polimeri termostabili, polimeri sintetici organici, produse ce pot rezista la utilizarea îndelungată în aer la temperaturi ce depășesc limitele de stabilitate termică ale polimerilor obișnuiți; Polimeri tridimensionali, v. **POLIMERII RETICULAȚI**.

POLIMERIE, unul dintre tipurile de interacțiune a genelor la care gradul de dezvoltare a unui caracter este condiționat de acțiunea egală a alelelor dominante din seria genelor polimere.

POLIMERIZARE, procesul de producere a substanțelor macromoleculare, unde se formează o moleculă de polimer ca rezultat al alipirii succesive a moleculelor uneia sau a mai multor substanțe micromoleculare; Polimerizare în emulsie, metodă de polimerizare radicală a unui monomer dispersat sub formă de picături într-un mediu lichid cu formarea de latex cu dimensiuni a particulelor de 50–150 nm; Polimerizare în suspensie, metodă de polimerizare radicală a monomerilor într-un mediu dispersiv, ce duce la formarea unei suspensii de polimer cu dimensiuni de particule solide de la câțiva μm la câțiva mm; Polimerizarea fazei solide, polimerizarea monomerilor la temperaturi sub punctele de topire ale acestora.

POLIMERIZAREA ORGANELOR, proces de mărire în procesul filogenezei a numărului de formațiuni omoloage în organismul pluricelularilor.

POLIMETINICI, COLORANȚI ~, coloranți naturali și sintetici ale căror molecule reprezintă structuri în care heteroatomii sau grupele încărcate cu sarcină electrică sunt interconectate de un număr impar de grupe metinice.

POLIMETRIE, suprapunere simultană de măsuri în muzica scrisă pentru două sau mai multe voci.

POLIMORFISM, al substanțelor cristaline, capacitatea compușilor cu aceeași compoziție chimică de a exista în două sau mai multe modificări, cu aranjamente diferite ale atomilor sau moleculelor din cristal; în biologie, existența în limitele unei specii a indivizilor ce se deosebesc după înfățișare, în lipsa formelor de trecere.

POLINEMIDE, familie de pești din ordinul perciforme.

POLINEUROPATII, grup de afecțiuni ale sistemului nervos periferic caracterizate prin scăderea forței musculare și tulburări senzoriale.

POLINEVRITĂ, afectare a sistemului nervos periferic caracterizată prin tulburări senzitive și motorii, survenind simetric de ambele părți ale corpului și predominând la extremitățile nervilor.

POLINEZIA FRANCEZĂ, comunitatea de peste mări a Franței din Oceanul Pacific.

POLINEZIA, grup de insule din Oceania, situat în partea centrală a Oceanului Pacific. Cuprinde statul Tonga, insulele Hawaii, Elis, Fenix, Tokelau, arhipelagul Cook, Samoa de Vest, Samoa de Est, insulele Line, Marchize, insulele Societății, insula Paștelui ș.a. Din Polinezia face parte și insula Noua Zeelandă.

POLINEZIENI, grup de popoare înrudite (maori, hawaii, samoa ș.va.), populația autohtonă a Polineziei și a unor insule din Melanezia.

POLINOAME LAGUERRE, polinoame ortogonale.

POLINOAME LEGENDRE, polinoame ortogonale cu funcția ponderată unitară pe un segment.

POLINOM, expresie construită dintr-una sau mai multe variabile și constante, folosind doar operații de adunare, scădere, înmulțire și ridicare la putere constantă pozitivă întreagă.

POLIODONTIDE, familie de pești de apă dulce din ordinul acipenseriforme.

POLIOLEFINE, polimeri sintetici, produse de polimerizare sau copolimerizare a olefinelor.

POLIOMAVIRIDE, familie de ADN-virusuri sferice ale omului și animalelor.

POLIOMIELITĂ, boală infecțioasă acută caracterizată prin lezarea substanței cenușii din măduva spinării și schimbări inflamatorii ale mucoaselor din intestin și nazofaringe; Paralizie epidemică infantilă.

POLIPI, indivizi ai generației asexuate la nevertebrate de tipul cnidariilor.

POLIPI, în medicină, formațiuni benigne din epiteliul mucoaselor.

POLIPLACOFORA, (Polyplacophora), chitoni, clasă de moluște primitive din familia amfineura.

POLIPLOIDIE, creștere a numărului de cromozomi în celulele organismelor animale sau vegetale față de numărul obișnuit, având ca rezultat mărirea taliei.

POLIPLOIDIZARE, metodă de selecție bazată pe poliploidie.

POLIPODIUM, polip parazit de apă dulce din clasa hidrozoarelor, gen de plante ferigi din familia Polypodiaceae.

POLIPOZĂ, boală caracterizată prin dezvoltarea mai multor polipi pe aceeași mucoasă.

POLIPRAGMAZIE, situație în care i se prescriu bolnavului prea multe medicamente sau prea multe proceduri curative.

POLIPROPILENĂ, polimer termoplastic sintetic, produs de polimerizare cu propilenă; Polipropenă.

POLIPROPILENOXID, polimer termoplastic sintetic obținut prin polimerizarea oxidului de propilenă; se referă la poliesterii simpli.

POLIPTIC, pictură executată pe mai multe panouri (articulate) care cuprind fiecare câte o scenă dintr-o suită

compozițională; tip de altar alcătuit din mai multe perechi de aripi mobile și o parte fixă, decorate cu picturi sau reliefuri organizate în cicluri iconografice, închizând în centru un scrin, pe care uneori este plasată o statuie.

POLIRITMIE, combinație de linii melodice cu structuri ritmice diferite care evoluează simultan.

POLIS, formă de organizare statală sclavagistă în Grecia antică; oraș-stat în Grecia antică, în epoca sclavagistă.

POLIS, în Grecia antică, oraș-stat, cetate întărită a conducătorului militar, care s-a transformat apoi într-un centru economic și politic.

POLISAPROBI, organisme care populează apele sărace în oxigen sau lipsite de oxigen, dar bogate în substanțe organice, dioxid de carbon, metan, hidrogen sulfurat, iar în mâl, sulfură de fier.

POLISEMIE, însușirea unui cuvânt de a avea mai multe sensuri, formate pe baza evoluției semantice a cuvântului dat și legate prin relații reciproce.

POLISEROZITĂ, inflamație a mucoaselor seroase ale câtorva cavități ale corpului.

POLISILOGISM, raționament deductiv alcătuit dintr-o înlanțuire de silogisme, în care concluzia silogismului anterior devine una dintre premisele celui următor.

POLISILOXANI, poliorganosiloxani, siliconi.

POLISINDETON, procedeu stilistic în retorică în care se repetă o conjuncție la începutul unor părți de frază sau înaintea fiecărui termen al unei enumerări, pentru a pune în evidență ideea exprimată.

POLISOMIE, prezența în setul de cromozomi a celulei diploide a cromozomilor omologi suplimentari.

POLISPERMIE, pătrunderea la fecundație în citoplasma ovulului a câtorva spermatozoizi.

POLISTICUM, gen de plante ferigi din familia Dryopteridaceae.

POLISTIREN, polimer sintetic termoplast de stiren cu structură predominant liniară.

POLITEISM, religie constituită pe credința în mai mulți zei între care existau relații de rudenie.

POLITENIE, formarea în nucleul unui șir de celule somatice a unor diptere, protozoare, mamifere și plante a cromozomilor gigantici polifilamentari.

POLITICA CREDITAR-MONETARĂ, una părțile componente ale politicii macroeconomice promovate de stat care este elaborată de către banca națională în colaborare cu guvernul.

POLITICA DE „STĂVILIRE”, de „îndiguire”, politică a SUA, care presupunea utilizarea numeroaselor strategii pentru a preveni extinderea comunismului în lume.

POLITICA DE COMERȚ EXTERIOR, ansamblu de măsuri politice, economice, organizaționale promovate de către stat.

POLITICA DE DISCOUNT, unul dintre instrumentele politicii monetare și valutare legate de modificarea ratei de refinanțare a băncii centrale pentru împrumuturile acordate către băncile comerciale în scopul asigurării echilibrului economic reglementării economiei naționale.

POLITICA DE PARTENERIAT CU NATO, acțiuni de atragere a statelor din afara alianței în misiuni pacifatoare, antiteroriste, de protecție a naturii.

POLITICA DE STABILIZARE ECONOMICĂ, măsuri aplicate de guvern în situație de criză economică; politica deficitului bugetar.

POLITICA DEMOGRAFICĂ, set de măsuri întreprinse de instituțiile statului orientate spre reglementarea proceselor de reproducere a populației.

POLITICA EUROPEANĂ DE VECINĂTATE, urmărește consolidarea prosperității, stabilității și securității tuturor.

POLITICA FAPTULUI ÎMPLINIT, politică bazată pe acte decizionale opuse celor aprobate și convenite ale Marilor Puteri.

POLITICA FINANCIARĂ, set de măsuri, metode și instrumente pentru gestionarea activelor financiare, inclusiv formarea acestora, distribuirea și utilizarea lor eficientă, pentru realizarea obiectivelor financiare a agenților economici.

POLITICA FISCALĂ, modalitate de utilizare a impozitelor de către stat pentru a schimba sau stabiliza situația economică din țară sau a relațiilor economice internaționale.

POLITICA MACROECONOMICĂ, set de măsuri ale autorităților guvernamentale orientate spre menținerea echilibrului macroeconomic dinamic.

POLITICA MIGRAȚIONISTĂ, set de măsuri utilizate de către stat și instituțiile publice pentru a reglementa migrația populației.

POLITICA MILITARĂ A STATULUI, doctrină și practică de stat în domeniu.

POLITICA SECURITĂȚII RM, doctrină și practică de stat în domeniu în Republica Moldova.

POLITICA STANDARDELOR DUBLE, politică dublicitară.

POLITICA UȘILOR DESCHISE, termen din afacerile externe folosit inițial pentru desemnarea politicii SUA la sfârșitul sec. al XIX-lea și începutul celui de-al XX-lea, care ar fi favorizat un

sistem de comerț deschis, egal pentru toate țările, cu China.

POLITICA VALUTARĂ, totalitatea măsurilor economice, juridice și organizatorice implementate de către instituțiile de stat, banca centrală și organisme financiare în domeniul relațiilor valutare internaționale.

POLITICA VENITURILOR, politică publică orientată spre combaterea sărăciei și sprijinirea grupurilor sociale cu venituri mici.

POLITICĂ „LAISSEZ-FAIRE”, doctrină privind politica economică a liberalismului schimb sau a liberei concurențe și neintervenția statului în economie.

POLITICĂ ANTICORUPȚIE, v. POLITICĂ.

POLITICĂ ANTIMONOPOL, v. POLITICĂ.

POLITICĂ DE CERCETARE ȘTIINȚIFICĂ, v. CODUL CU PRIVIRE LA ȘTIINȚĂ ȘI INOVARE.

POLITICĂ DE MAGHIARIZARE, politicile de asimilare etnică implementate de autoritățile din Ungaria în diverse momente ale istoriei.

POLITICĂ DE MEDIU, doctrină politică și practică socială promovată de stat.

POLITICĂ DE MIGRAȚIUNE, v. POLITICĂ.

POLITICĂ DE PARTENERIAT CU NATO, acțiuni de atragere a statelor din afara alianței în misiuni pacifatoare, antiteroriste, de protecție a naturii.

POLITICĂ DE RUSIFICARE, politică promovată de administrația imperială rusă în teritoriile nou-anexate în vederea deznaționalizării popoarelor neruse, prin impunerea forțată a valorilor naționale și spirituale ruse în detrimentul celor locale ale autohtonilor.

POLITICĂ DE STAT, v. POLITICĂ.

POLITICĂ DEMOCRATICĂ, principiu universal de organizare a tuturor ramurilor vieții publice (economie, social, industrial, democrație de partid etc.), bazat pe partizanatul social.

POLITICĂ DEMOGRAFICĂ, v. POLITICĂ.

POLITICĂ ECONOMICĂ, sistem de măsuri economice întreprinse de stat în scopul orientării proceselor economice într-o direcție anumită; politică industrială, politică macroeconomică, politică promoțională.

POLITICĂ ECONOMICĂ, v. POLITICĂ.

POLITICĂ EDUCAȚIONALĂ, politică de stat în domeniu.

POLITICĂ ETNO-CULTURALĂ, v. POLITICĂ.

POLITICĂ EXTERNĂ, v. POLITICĂ.

POLITICĂ GENDER, v. POLITICĂ.

POLITICĂ INFORMAȚIONALĂ, v. POLITICĂ.

POLITICĂ INTERNAȚIONALĂ, v. POLITICĂ.

POLITICĂ INTERNĂ, v. POLITICĂ.

POLITICĂ JURIDICĂ PENALĂ, componentă a politicii de stat în lupta împotriva criminalității.

POLITICĂ LINGVISTICĂ, v. POLITICĂ.

POLITICĂ PE POZIȚII DE FORȚĂ, v. POLITICĂ.

POLITICĂ PROTECȚIONISTĂ, politică economică ce promovează restricția comerțului între țări.

POLITICĂ REGIONALĂ, reglementare de stat a dezvoltării regionale, activități

politice ale autorităților de stat privind gestionarea dezvoltării economice și socială a țării sub aspect teritorial-regional.

POLITICĂ SOCIALĂ, domeniu al politicii statului orientată spre dezvoltarea socială a țării și a societății, creșterea bunăstării omului și a societății, asigurarea unui echilibru al intereselor publice, oportunități egale și echitabile în dezvoltarea personală.

POLITICĂ SOCIALĂ, v. POLITICĂ.

POLITICĂ STRATEGICĂ, v. POLITICĂ.

POLITICĂ TERITORIALĂ, v. POLITICĂ.

POLITICĂ VAMALĂ, sistem de reglementare de către stat a importului mărfurilor străine.

POLITICĂ, gen de activitate socială; știința și arta de a guverna un stat; formă de organizare și conducere a comunităților umane, prin care se menține ordinea internă și se garantează securitatea externă a comunităților respective; activitate a claselor sociale, a grupurilor sociale, în raport cu statul, determinată de interesele și de scopurile lor; activitate a organelor puterii și conducerii de stat în domeniul treburilor publice interne și externe, care reflectă orânduirea socială și structura economică a țării; participare la treburile statului; fel de a înțelege și de a acționa într-un anumit domeniu al afacerilor publice.

POLITOLOG, specialist în domeniu.

POLITOLOGIE, domeniu de cercetare și activitate practică a științelor politice.

POLITONALITATE, mișcarea simultană a diferitelor voci în tonalități diferite; Politonalism.

POLITRICUM, Muschi de pământ, gen de plante mușchi din familia Polytrichaceae.

POLIȚIE, instrument de stat de asigurare a ordinii publice; Poliție politică.

POLIURETANI, polimeri sintetici ce conțin în lanțul principal al macromoleculilor grupe de uretan.

POLIURIE, afecțiune în care se produc cantități abundente de urină asociate cu o creștere a frecvenței urinării.

POLIVALENȚĂ, proprietate a unor elemente sau a unor radicali de a prezenta valențe diferite în combinațiile pe care le formează.

POLIVINILACETALI, polimeri sintetici amorf, solizi, incolori; produsele hidrolizei din acetat de polivinil urmate de adăugarea unei aldehide sau cetone la alcoolul polivinilic rezultat; Poliace-tali.

POLIVINILACETAT, polimer termoplastic sintetic obținut prin polimerizarea acetatului de vinil.

POLIVINILCLORURĂ, polimer sintetic termoplastic din clorură de vinil.

POLIVINILIC, ALCOOL ~, polimer termoplastic sintetic.

POLIVINILPIROLIDONĂ, polimer sintetic.

POLIXENIDA, ordin de nevertebrate din clasa diplopoda.

POLIZAHARIDE, glucide polimerice ale căror molecule sunt alcătuite din resturi de monozaharide unite prin legături glicozidice; produși macromoleculari naturali, din clasa hidraților de carbon, rezultați prin policondensarea unor monozaharide; Polioze.

POLLUX, cea mai strălucitoare stea din constelația Gemeni.

POLO CĂLARE, sport ecvestru de echipă în care jucătorii călare, servindu-se de un ciocan de bambus cu mâner lung, caută să aducă o minge în poarta

echipei adverse; Polo pe iarbă, polo pe zăpadă.

POLO DE APĂ, gen de sport pe apă cu mingea, numit și fotbal pe apă, unul din sporturile olimpice. Se dispută între două echipe a câte 7 înotători (inclusiv portarul).

POLOBOC, butoi; în Moldova medievală, unitate de măsurat vinul și mierea. Întrucât polobocul nu avea o capacitate fixă, în unele documente se precizează dimensiunile lui (lungimea, diametrul fundului).

POLONEZĂ, dans solemn, ceremonial, de origine populară poloneză și melodie.

POLONEZI, națiune, popor, populația de bază a Republicii Polonia.

POLONIA MINORĂ, regiune istorică situată în zona de sud-est a Poloniei contemporane.

POLONIA, Republica Polonă, stat în N Europei Centrale. Capitală: Varșovia. Statul polon ia ființă în a doua jumătate a sec. al X-lea.

POLONIU, (Polonium), Po, element chimic radioactiv din grupa a VI-a forma scurtă a sistemului periodic, nr. at. 84; se referă la calcogene.

POLONYNA, tăpșan, pășune montană, tip natural de peisaj de munte din Carpați, precum și din munții Peninsulei Balcanice.

POLTAVA, oraș în centrul administra-tiv al regiunii Poltava, în Ucraina.

POLUARE BIOLOGICĂ, introduce-re în ecosistemele ecologice și construcțiile tehnologice a organismelor străine.

POLUARE, impurificarea mediului înconjurător (atmosfera, apă, sol) cu produse vătămătoare, rezultate din activitatea omului (gaze de ardere, praf,

ape menajere și industriale ș.a.). Are o acțiune dăunătoare asupra lumii animale și vegetale, asupra construcțiilor, instalațiilor etc.

POLUAREA APELOR, poluare care are loc în urma aruncării în ape a diferitor grăsimi, hidrocarburi, spume, ce plutesc la suprafață.

POLUAREA ATMOSFEREI, poluare care are loc în urma degajării gazelor din cuptoare, sobe, din motoare cu ardere internă ș. a. care consumă oxigen și poluează atmosfera.

POLUAREA MEDIULUI AMBIANT, acțiunea asupra biosferei ce prezintă pericol pentru reprezentanții naturii vii, existență stabilă a ecosistemelor; Poluant.

POLUL CĂLDURII, zonele cu cele mai ridicate temperaturi ale aerului în apropierea suprafeței Pământului. Cea mai ridicată temperatură a aerului de pe Pământ 57,8° C a fost înregistrată în 1922 în Africa, în Libia (orașul Al'Aziziyah).

POLUL FRIGULUI, zone cu cele mai scăzute temperaturi ale aerului în apropierea suprafeței Pământului. În Iakutia, temperatura minimă a aerului de -68 °C a fost observată în 1898 la Verkhoyansk și de -71°C în 1933 în Oimyakon. În Emisfera de Sud Polul frigului a fost înregistrat la stația „Vostok” în 1983 cu o temperatură de -89,2 °C, fiind cea mai scăzută temperatură a aerului de la suprafața Pământului.

POLUL NORD, punctul de intersecție a axei de rotație a Pământului cu suprafața globului pământesc în emisfera nordică; polul nord geografic, punctul în care axa imaginară de rotație a Pământului își traversează suprafața în emisfera de nord.

POLUL SUD, punctul de intersecție a axei de rotație a Pământului cu suprafața globului pământesc în emisfera sudică; polul sud geografic, punc-

tul în care axa imaginară de rotație a Pământului își traversează suprafața în emisfera sudică.

POLUNOȘNIȚĂ, slujbă religioasă care se săvârșește în ajunul zilelor de duminică sau a sărbătorilor mari.

POLUȘCĂ, mică monedă rusească. În Moldova a fost pusă în circulație la sf. sec. XVIII.

POLUȚIE, scurgere spontană a lichidului seminal la bărbați în timpul nopții, nelegată de actul sexual sau masturbație.

POLYGONATUM, (Pecetea lui Solomon), cerceluș, gen de plante din familia Asparagaceae.

„**POLYPOLIYA**”, tip de piață care implică un număr mare de vânzători și cumpărători.

POLYRIT, pudră de lustruit sticlă, metale etc. pe bază de amestec de oxizi CeO_2 (45-55%), La_2O_3 (25-28%), Nd_2O_3 (13-15%) și Pr_6O_{11} (4-5%).

POM DE MERE, gen de arbori sau arbuști pereni cu frunze căzătoare din familia Rosaceae.

POM, simbolul măreției unui om, popor sau oraș, precum și simbolul Împărăției lui Dumnezeu; Pomul vieții.

POMACANTIDE, familie de pești din ordinul perciforme.

POMADASIS, gen de pești din familia hemulide.

POMELNIC, carnețel în care sunt trecuți numele celor răposați și celor vii pentru a fi pomeniți în timpul oficierei serviciului divin.

POMELNICUL DE LA BISTRIȚA, cel mai vechi manuscris slav de acest gen din Moldova. A fost scris în sec. al XV-lea și întregit în sec. al XVI-lea.

POMELO, (*Citrus maxima*), plantă de genul citrușilor, cultură fructiferă.

POMENIRE, pomenirea în timpul liturghiei de către preot a persoanelor incluse în pomelnic.

POMERANIA, regiune istorică în N-V Europei Centrale, la Marea Baltică, între Oder și Vistula. După al Doilea Război Mondial, partea de V a fost inclusă la Republica Democrată Germană până în 1990, când a avut loc unificarea Germaniei. Cealaltă parte a revenit Poloniei.

POMERIUM, incintă sacră.

POMICULTURA, VITICULTURA ȘI VINIFICAȚIA MOLDOVEI, („Помикултура, витикултура ши винификация Молдовей”), revistă lunară, din 1946. Publicație dublată în limba rusă.

POMICULTURĂ, (din lat. pomum - pom fructifer și cultură), ramură a agriculturii, care se ocupă cu cultivarea pomilor și arbuștilor.

POMOLOGIE, știința despre specii și soiuri de culturi fructifere și pomușoare.

POMORENI, grup etnografic și etnologic al rușilor autohtoni din raioanele de nord al Europei.

POMPA, constelație în emisfera sudică a cerului.

POMPA, Fălești, Pompa.

POMPĂ AXIALĂ, dispozitiv hidraulic cu paletă dinamică în care fluxul de apă intrat se deplasează de-a lungul axei sale de rotație.

POMPĂ CENTRIFUGĂ, pompă cu elice, în care lichidele, sub acțiunea forțelor centrifuge, de deplasează de la centru spre periferia organului de lucru al pompei.

POMPĂ CRIOGENICĂ, dispozitiv de vid care captează gazele și vaporii prin condensarea lor pe o suprafață rece.

POMPĂ CU JET, pompă în care lichidul (gazul), se deplasează grație unui flux dintr-un mediu lichid sau gazos.

POMPĂ CU PLONJOR, pompă de deplasare de înaltă presiune în care este folosit un piston în calitate de corp de lucru.

POMPĂ CU ROTOR, pompă volumetrică cu mișcare de rotație sau rotativă și reciprocă a corpurilor de lucru conectate cu rotorul, care mișcă mediul lichid, ca urmare a perioadei modificărilor periodice ale volumului camberelor sau cilindrilor umpluți cu aceasta; pompă cu palete.

POMPĂ DE BETON, tehnică de construcție, staționară sau autopropulsată, pentru pomparea amestecului la betonarea obiectelor.

POMPĂ DE CALDURĂ, dispozitiv pentru transferul căldurii de la un radiator cu temperatură scăzută la un radiator cu temperatură ridicată prin utilizarea unei surse externe de energie.

POMPĂ DE NĂMOL, instalație pentru extragerea și transportarea prin conducte sub presiune, mai rar cu ajutorul unui transportor, a amestecurilor hidraulice alcătuite din particule mecanice dizolvate în apă.

POMPĂ DE VID, dispozitiv pentru eliminarea gazelor și vaporilor dintr-un spațiu de producere închis, pentru a obține un volum vacuumat.

POMPĂ ELECTROMAGNETICĂ, dispozitiv magnetohidrodinamic, pentru a deplasa lichide conductive electrice (de exemplu, metale lichide) sub influența unui câmp magnetic.

POMPĂ INJECTOR, dispozitiv folosit în sistemul de alimentare al unui motor Diesel; combină pompa de combustibil de înaltă presiune și duza.

POMPĂ SUBMERSIBILĂ, dispozitiv, predominant instalat vertical, scufundat la o anumită adâncime sub nivelul lichidului pompat.

POMPĂ VOLUMETRICĂ, dispozitiv de pompare în care sporirea energiei mecanice a lichidului are loc în urma unei modificări a volumului camerei de lucru ermetizate.

POMPĂ, dispozitiv hidraulic pentru creșterea energiei din lichide prin conferirea acestora energie din surse externe și deplasarea fluidului de lucru; Pompă MHD, pompă de conducere, pompa magneto-hidrodinamică, pompă de inducție.

POMPE IONICE, complexe proteice încorporate în membrana biologică, care transportă ionii împotriva gradientului lor de concentrație.

POMPEI, oraș antic în Italia, distrus în urma erupției vulcanului Vezuviu, în anul 79 e. n., inclus pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial. Situat în apropiere de Napoli, în prezent este cel mai remarcabil monument al culturii antice. Săpături, începute în 1748 și continuate de atunci, au scos la lumină aproape jumătate a orașului.

POMPILIDE, familie de viespi din suprafamilia vespoide.

POMUȘOARĂ DE VIN, Smochin, *Ficus carica*, plantă subtropicală cu frunze căzătoare de genul *Ficus*, din familia Moraceae.

PONCIRUS, gen de plante din familia Rutaceae.

POND, greutate în metrologia antică.

PONDERE STATISTICĂ, în statistica cuantică, în termodinamică și fizica statistică clasică, numărul de modalități prin care această stare macroscopică a unui sistem poate fi realizată.

PONDEREA CHELTUIELILOR BUGETARE ÎN PRODUSUL NAȚIONAL BRUT, cota parte respectivă.

PONDEREA DEFICITULUI BUGETAR ÎN PRODUSUL NAȚIONAL BRUT, cota parte respectivă.

PONDEREA VENITURILOR STATULUI ÎN PRODUSUL NAȚIONAL BRUT, cota parte respectivă.

PONEI, cai de talie joasă, care au apărut în condițiile climaterice aspre, în urma evoluției multisekulare sau crescuți în mod artificial pe calea selecției indivizilor de statură minimă.

PONGIDE, suprafamilie de maimuțe hominoide, anterior evidențiată ca familie de primate.

PONOR, gaură naturală (fisură, sondă rotunjită, canale de diferite dimensiuni) pe suprafața masivului carstic (în partea de jos a pâlniei carstice, depresiune etc.), prin care se evacuează apa de ploaie, de la topirea zăpezii și apa de râu.

PONT DU GARD, apeduct roman antic în sudul Franței, construit peste râul Gardon în sec. I î. Hr., inclus pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

PONT, (lat. Pontus), regiune istorică în Asia Mică. În 302/301 î. Hr. pe teritoriul Pontului se constituie statul elenistic Pont.

PONTĂ, totalitatea icrelor depuse de pești și a ouălor depuse de insecte, păsări, reptile.

PONTIFICAT, perioadă de timp în care își exercită funcția de conducere și puterea bisericească papa de la Roma.

PONTON, navă fără autopropulsie, de obicei cu laturi abrupte și fund plat, cu sau fără punte, folosit ca suport plutitor.

„**PONTOS**”, editură din Republica Moldova.

PONTRESINA, stațiune climaterică montană din Elveția.

PONTUS EUXINUS, Mare Ospitalieră, denumire dată de grecii antichi Mării Negre, pe care se făcea un intens trafic de mărfuri.

PONȚIAN, (după denumirea antică a Mării Negre, Pont), cel mai vechi etaj (veac) al pliocenului. A fost evidențiat de geologul rus N. Barbot-de-Marny (1869) în bazinul Ponto-Caspic.

„**POOL**”, formă de monopol în economie, tip de organizare a comportamentului economic comun a unor companii în baza unor acorduri de comerciale temporare ce vizează unificarea unei părți din activele lor, a eforturilor lor sau coordonarea acțiunilor participanților orientate spre realizarea unor scopuri comerciale comune, complementare.

POP-ART, (din engl. popular-art - artă populară), doctrină estetică și direcție în arta din a 2-a jumătate a secolului XX, contra abstracționismului, care a inclus în sistemul său motivele culturii de masă împrumutate din publicitate, afișe stradale, benzi desenate, fotografii și desene de revistă, bunuri de larg consum și altele.

POPĂLNIC, (Hepatica), gen de plante din familia Ranunculaceae.

POPÂNDĂU, (Cittellus), gen de animale rozătoare din familia sciuride.

POPÂNDĂU, v. PĂPĂUȚI.

POPEASCA, Ștefan-Vodă, Popeasca.

POPENCU, UATSN, Popencu.

POPEȘTI, în perioada 13.01.1971-1992 a fost format în urma contopirii satelor Popeștii-de-Jos și Popeștii-de-Sus, r-l Drochia.

POPEȘTII DE JOS, Drochia, Popeștii de Jos.

POPEȘTII DE SUS, Drochia, Popeștii de Sus.

POPEȘTII NOI, Drochia, Petreni.

POPICE, joc distractiv cu nouă piese cilindrice de lemn.

POPIVNIC, (Asarum), gen de plante din familia Aristolochiaceae.

POPOARE ROMANICE, grup de popoare, vorbitoare a limbilor romanice.

POPOARE TIBETO-BIRMANEZE, grup de popoare vorbitoare de limbile tibeto-birmaneze.

POPOARE TURCICE, popor antic din Asia Centrală; grupul popoarelor contemporane, vorbitoare de limbi turcice.

POPOARELE AFRICII, grup de popoare.

POPOARELE AMERICII DE NORD, grup de popoare.

POPOARELE AMERICII DE SUD, grup de popoare.

POPOARELE ASIEI, grup de popoare.

POPOARELE AUSTRALIEI ȘI OCEANIEI, grup de popoare.

POPOARELE CAUCAZIENE, grup de popoare.

POPOARELE DE MUNTE DIN FILIPINE, grup de popoare în componența filipinezilor.

POPOARELE EST-ROMANICE, grup de popoare. Valahii.

POPOARELE EUROPEI, grup de popoare.

POPOARELE INDO-ARIENE, grup de popoare, vorbitori ai limbilor indo-ariene.

POPOARELE MĂRII, populații migratoare venite pe apă (dar și pe uscat) în decursul sec. al XIII-lea î. Hr. și care au invadat Anatolia și estul Mediteranei.

POPOARELE PAMIRIENE, grup de popoare mici iraniene.

POPOARELE THAILANDEZE, grup de popoare din Thailanda și sud-estul Asiei.

POPOLANI, Popolari, popolo, categorie socială de mijloc în orașele italiene în secolele XII-XV.

POPOR SEDENTAR, care se desfășoară într-un spațiu închis; care nu necesită mișcare, lipsit de mișcare.

POPOR, formă istorică de comunitate umană, superioară tribului și anterioară națiunii, ai cărei membri locuiesc pe același teritoriu, vorbesc aceeași limbă și au aceeași tradiție culturală.

POPORANISM, curent ideologic; curent literar care își propunea să înfățișeze realist țărâtimea; mișcare politică-ideologică de la sfârșitul sec. al XIX-lea și începutul sec. XX.

POPOVCA, Cantemir, Lingura.

POPOVCA, Fălești, Natalievca.

POPULARES, mișcare politico-ideologică în Republica Romană în sec. I î. Hr.

POPULAȚIE ALOGENĂ, de origine străină, venit din altă parte.

POPULAȚIE ECONOMIC ACTIVĂ, persoane aflate în vârstă legală muncă care pot și doresc să presteze servicii de muncă; include persoanele ocupate și șomerii.

POPULAȚIE ECONOMIC INACTIVĂ, persoane care nu sunt prezente pe piața muncii și care nu se referă la șomerii.

POPULAȚIE INSTITUȚIONALIZATĂ, parte a populației țării care locuiește în

asa-numitele instituții - case de bătrâni, cazarme, orfelinate, mănăstiri etc.

POPULAȚIE STELARĂ, mulțime de stele dintr-o galaxie.

POPULAȚIE TOTALĂ, în statistică, totalitatea obiectelor ale căror semne trebuie măsurate sau evaluate în funcție de obiectivele cercetării.

POPULAȚIE UMANĂ, totalitatea oamenilor, care locuiesc pe Pământ ori în limitele unui teritoriu (continent, țară, regiune, raion).

POPULAȚIE, în biologie, totalitate a indivizilor unei specii care au același fond genetic și ocupă un anumit teritoriu; mulțime de organisme ce aparține aceleiași specii; totalitatea locuitorilor unei țări, ai unei regiuni, ai unui oraș etc.; poporație, poporime; populație aptă de muncă.

POPULISM, atitudine favorabilă satisfacerii dorințelor poporului, chiar în detrimentul intereselor reale ale acestuia; mișcare politică rusă de la sfârșitul sec. al XIX-lea care preconiza o societate socialistă, contrară industrialismului occidental; ideologie a mișcării politice și artistice care vedea în popor un model etic și social; atitudine favorabilă satisfacerii dorințelor poporului, chiar în detrimentul intereselor reale ale acestuia.

POPULUS, gen de plante angiosperme din familia Salicaceae.

PORC CU NEGI, (Phacochoerus aethiopicus), mamifer din familia suide.

PORC DOMESTIC, animal domestic paricopitat din genul Sus, familia Suidae.

PORC, mamifer paricopitat din familia Suidae.

PORCUȘOR, (Gobio gobio), pește mic de apă dulce din ordinul cypriniforme, familia cyprinide.

PORFIR, rocă eruptivă, alcătuită din cristale mari de diferite minerale, în special de feldspați (ortoclaz), cuprinse într-o masă fin cristalizată sau sticloasă de aceeași constituție (structură porfiritică).

PORFIRA, gen ce întrunește alge superior organizate din clasa Bangiophyceae.

PORFIRINE, compuși naturali și sintetici macroheterociclici.

PORFIRIT, rocă magmatică, de obicei, de culoare închisă, formată prin consolidarea magmei la suprafața Pământului sau la adâncimi mici în scoarța terestră. Se folosește ca piatră de construcție.

PORIFERE, (Porifera), spongieri, filum de animale nevertebrate.

PORNIREA GHEȚURILOR, deplasarea ghețurilor și câmpurilor de gheață pe râuri, lacuri, rezervoare, sub influența vântului și a curenților, în principal, în latitudini temperate și înalte.

POROB, (Hippuris), gen de plante din familia Plantaginaceae.

POROINIC, (Orchis), gen de plante din familia Orchidaceae.

POROLISSUM, capitală a Daciei Apusene, cu un amfiteatru frumos.

POROROKA, apă în plină expansiune, numele unui singur val deformat, observate la estuarul râului Amazon.

POROZITATE, prezența în structura unui material solid a cavităților deschise sau închise - pori.

POROZITATEA SOLULUI, proprietăți fizice și chimice ale solurilor poroase, factor important al fertilității.

PORT DE ACCES, termen de referință în tehnologia informațiilor cu privire la hardware sau software al unui

computer sau dispozitiv computerizat (smartphone, cameră video digitală etc.), concepute pentru conectarea lor.

PORT LOUIS, oraș, principalul centru economic, științific și cultural al țării, capitala statului Mauritius, centru administrativ al aceleiași district.

PORT MORESBY, capitala statului Papua Noua Guinee, formează regiunea metropolitană.

PORT NAȚIONAL, v. **COSTUM NAȚIONAL**.

PORT OF SPAIN, Portul Spaniei, capitala statului Trinidad și Tobago, centru administrativ al municipiului Puerto España.

PORT VILA, oraș, capitala statului Vanuatu.

PORT, în informatică, hardware sau software ale unui computer sau dispozitiv computerizat (smartphone, cameră video digitală etc.), concepute pentru conectarea lor; loc pe malul unei ape navigabile, amenajat cu construcții, instalații și utilaje pentru acostarea, adăpostirea, încărcarea, descărcarea, alimentarea cu combustibil și materiale, cât și repararea navelor. Se deosebesc porturi maritime și fluviale.

PORTAL, finisare monumentală artistică arhitecturală a unei intrări de obicei la edificii publice de importanță deosebită socială sau culturală; termen de referință în tehnologia informațiilor și site web special conceput care aduce informații din surse diverse, precum e-mailuri, forumuri online și motoare de căutare, împreună într-un mod uniform.

PORTAR, în unele probe de sport, membru al echipei care apără spațiul porții.

PORTAR, Portar de Suceava, mare dregător însărcinat cu apărarea capitalei și a curții domnești moldovene; comandant suprem al oștirii moldovene.

PORT-ARTUR, denumirea veche rusă a orașului chinezesc Lüshunkou.

PORTATIV, (din lat. porto, -are - a purta), sistem de cinci linii orizontale paralele, așezate la distanțe egale una de alta, pe care se scriu notele în notația muzicală de azi.

PORT-AU-PRINCE, capitala țării și cel mai mare oraș din statul Haiti.

PORTAVION, tip de navă maritimă militară; bază plutitoare de aviație cu o capacitate înaltă de manevrare. Folosite în Primul Război Mondial, portavioanele devin ulterior forța de șoc a flotelor militare maritime.

PORTELICOPTER, navă maritimă militară; bază plutitoare de elicoptere cu o capacitate înaltă de manevrare.

PORTIC, galerie exterioară, formată din coloane (colonadă) sau stâlpi, care susțin un acoperiș; se plasează, de obicei, la intrarea într-un edificiu și se încorporează cu un fronton sau atic.

PORTOBELLO, oraș la nordul Panamei, monumente istorice și arhitectonice din Evul Mediu, incluse pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

PORTOCAL AMAR, specie de plante din familia Rutaceae.

PORTOCAL, (Citrus sinensis) arbore fructifer cu frunze persistente din familia rutaceelor. Originar din China de Sud și Indochina.

PORTOFINO, stațiune climaterică din Italia.

PORTOFOLIU DE ATESTARE, set de documente privind activitatea pedagogică pentru o perioadă de timp.

PORTOFOLIU DE INVESTIȚII, oportunitățile investiționale utilizate de către investitor, metoda, mărimea și condițiile de alocare a capitalului; proces în gestionarea strategică a capitalului.

PORTOFOLIU, totalitatea lucrărilor manuscrise aflate la evidența unei edituri pentru publicare; funcție de ministru.

PORTO-FRANCO, (Port liber), parte dintr-un port sau dintr-o regiune de litoral, în care mărfurile nu sunt supuse taxelor vamale și nici altor formalități fiscale.

PORTORICANI, popor, populația de bază din Puerto Rico.

PORTRET ÎN MINIATURĂ, gen de portrete pictate în format mic.

PORTRET, în artele plastice, reprezentare prin diferite mijloace artistice (pictură, sculptură, grafică) a chipului unei persoane sau a unui grup de persoane cu trăsăturile lor concrete; în literatură, procedeu de descriere și tipizare artistică a personajului dintr-o operă literară; operă literară cu un asemenea conținut.

PORTRETELE FAIUM, portrete pictate în Egiptul antic în anii 100 î. Hr.

PÖRTSCHACH, stațiune climaterică montană din Austria.

PORTUGALIA, Republica Portugheză, stat situat în S-V Europei (Peninsula Iberică). Capitală: Lisabona. Regatul independent portughez ia ființă în 1139.

PORTUGHEZI, națiune, popor roman, populația de bază (99,5 %) a Portugaliei, a insulelor Azore și a insulei Madeira. Locuiesc, de asemenea, în SUA, Brazilia, Argentina, India ș.a.

PORTULACACEAE, familie de plante dicotiledonate.

PORTULACĂ, iarbă grasă, gen de plante erbacee anuale și perene.

PORTULAN, hartă medievală de navigație; ghid tipărit, care conține date geografice, istorice, politice și eco-

nomice despre țările dintr-o zonă de navigație, precum și date referitoare la farurile, zonele de ancoraj, posibilitățile de ancorare și reparare a navelor etc.

PORȚELAN MEISSEN, piese de artă, produse în Evul Mediu la prima fabrică de porțelan din orașul Meissen, Germania.

PORȚELAN SEVRES, articole produse la fabrica de porțelan din Sevres, în apropiere de Paris, în Franța, a fost fondată în anul 1740.

PORȚELAN, material ceramic dens, alb și translucid, obținut prin ardere la temperaturi înalte; articolele fabricate din acest material; Porțelan dublu, porțelat neemailat.

PORȚELANURI CHINEZE, stil specific în arta plastică și varietate de obiecte de porțelan.

PORȚILE DE FIER, sector îngust (până la 150 m) al văii Dunării la granița dintre Serbia și România (în aval de or. Orșova). În sectorul Porților de Fier a fost construit un important nod hidroenergetic și de navigație.

PORȚILE ÎMPĂRĂTEȘTI, în biserică, catedrală – porțile sfinte, v. **ICONOSTAS**.

PORUMB, (Zea mays), plantă ierboasă anuală din familia Poaceae. Originară din America Centrală și America de Sud; Mais.

PORUMBAR, (Prunus spinosa), plantă din familia Rosaceae.

PORUMBEL, (Columba livia), pasăre din familia columbride; hulub, nume dat unor specii de păsări din ordinul columbiformelor. Sunt cunoscute specii răspândite pe tot globul (cu excepția Arcticii și Antarcticii). În RM se întâlnesc 5 specii.

PORUMBENI, Criuleni, Pașcani.

PORUMBEȘTI, Cantemir, Porumbеști.

PORUMBEȘTII NOI, sat comasat la 31.01.1991cu satul Porumbеști, Cantemir.

PORUMBREI, Cimișlia, Porumbrei.

PORUNCI, conform Bibliei, povește atribuite lui Dumnezeu, v. **ZECE PORUNCI**.

PORZANA, gen de păsări din familia ralide ordinul gruiforme.

POSADĂ, în sec. XIV-XV, suburbie, așezare de meșteșugari, negustori și plugari, situată în jurul unei cetăți moldovenești.

POSADNIC, în Moldova (sec. al XV-lea), dregător domnesc care administra posada, încasa darea posadei de la târgoveți și controla prestarea muncii la posadă.

POSESIE, stăpânire a unui lucru, deținere; dreptul de a se folosi, de a dispune de ceva.

POSESIUNE, țară slab dezvoltată, lipsită de independență, stăpânită de un stat mai puternic; colonie.

POSBILITATE, categorie filosofică desemnând tendințele de dezvoltare care duc la constituirea unui nou fenomen, premisele obiective ale unei viitoare realități; capacitatea unui lucru de a se putea realiza sau de a putea fi imaginat.

POSLUȘNIC, (în Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) slujitor boieresc sau mănăstiresc scutit de dări; în mănăstirile ortodoxe, om care se pregătește să devină călugăr și trece un termen de încercare.

POST VACANT, care nu este ocupat de nimeni, fără titular; liber.

POST, interdicție religioasă completă a hranei sau numai a unor feluri de produse alimentare.

POSTADAPTARE, modificare evoluționistă a organismelor ce perfecționează adaptările deja existente la specia dată, la mediul dat de viață sau funcția folosită a organului dat.

POSTAMENT, v. SOCLU.

POSTAV, țesătură mecanică din fire de lână sau semi-lână, pe suprafața frontală a căreia, se formează un înveliș asemănător cu pâsla, ascunzând desenul de țesătură de fire.

POSTELNIC, în Moldova medievală, dregător de curte, membru al divanului; Postelnic Mare.

POSTIMPRESIONISM, denumire comună a tendințelor și direcțiilor de dezvoltare a artelor plastice în Franța la finele sec. XIX - începutul sec. XX, apărute ca o reacție la impresionism.

POSTKEYNESISM, grup de școli științifice în macroeconomie care au apărut în a doua jumătate a sec. 20 ca alternativă a „ortodoxiei neoclase”.

POSTMODERNISM, tendință culturală, apărută în sec. XX, care indică o îndepărtare de cultura elitistă a modernismului, în direcția unei abordări eclectice și populiste.

POSTSCRIPT, limbaj de descriere a paginilor și un limbaj de programare folosit în principal în Desktop publishing.

POST-SCRIPTUM, text scurt, adăugat la o scrisoare terminată deja și semnată. Se notează: P.S.

POSTSTRUCTURALISM, mișcare în filosofie și științele sociale, apărută la sfârșitul anilor '70 ai sec. XX, cuprinzând o varietate de reacții la structuralism; mișcare în teoria literară, apărută la sfârșitul anilor 1970, cuprinzând o varietate de reacții la structuralism și având drept exponenți de marcă pe J.-Fr. Lyotard, R. Barthes, J. Derrida, Julia Kristeva, M. Foucault.

POSTSUBCULTURĂ, v. SUBCULTURĂ.

POSTTOTALITARISM, v. TOTALITARISM.

POSTUL MARE, cele patruzeci de zile dinaintea Paștilor.

POSTUL SFINTEI MARIA, post de două săptămâni înainte de sărbătorirea Adormirii Maicii Domnului.

POSTULAT, afirmație, admisă fără demonstrație și care stă la baza unei teorii construite pe cale deductivă; termen uneori folosit pentru axiome în teoria matematicii; astfel, o serie de axiome ale geometriei în „Începuturile” lui Euclid sunt numite postulate.

POSTULATUL AL CINCILEA, axioma paralelismului geometriei euclidiene.

POSTULATUL PARALELISMULUI, axiomă ce definește relația de paralelism.

POȘTĂ ELECTRONICĂ, termen de referință în tehnologia informațiilor privind tehnologia și serviciile pentru transferul mesajelor electronice între abonați, utilizatorii unei rețele de calculatoare, inclusiv Internetul, e-mail.

POȘTĂ, oficiu poștal, precum și articolele poștale trimise prin acesta, sinonim cu serviciu poștal.

POTAISSA, oraș în Dacia romană, fondat în 106. A cunoscut o importantă dezvoltare după stabilirea aici a Legiunii a V-a Macedonica (167-168), ajungând în timpul domniei împăratului Septimiu Sever (193-211) la rang de colonie. Azi Turda.

POTAMOGALINE, subfamilie de mamifere din familia tenrecide.

POTAMOGETON, gen de plante, ierburi acvatice, perene din familia Potamogetonaceae.

POTAMOLOGIE, domeniu al hidrologiei care studiază apele curgătoare.

POTASIU, Kaliu, (Kalium), K, element chimic din grupa I-a a formei scurte a sistemului periodic, nr. at. 19.

POTASIU-ARGON, metodă de datare.

POTÂRNICHE, (Perdix perdix), pasăre sedentară din familia fazianidelor ordinului galiformelor.

POTCOAVĂ, piesă confecționată din metal în forma literei U, care este prinsă prin caiele de copita calului pentru protejarea copitelor animalelor contra uzurii sau traumelor.

POTCOVIRE, fixarea potcoavei la copita animalului.

POTENTILA, gen de plante din familia Rosaceae.

POTENȚIAL BIOLOGIC, indice al vitezei maximal posibile de creștere a populației în lipsa influenței limitative a mediului ambiant.

POTENȚIAL DE LUPTĂ, forțele militare antrenate într-o misiune de luptă.

POTENȚIAL ECONOMIC, totalitatea posibilităților economice ale unui stat sau grup de state, care pot fi folosite pentru asigurarea tuturor necesităților materiale ale societății.

POTENȚIAL ELECTORAL, v. POTENȚIAL.

POTENȚIAL MILITAR, totalitatea forțelor militare.

POTENȚIAL OPERAȚIONAL, forțele militare antrenate într-o operație militară.

POTENȚIAL RELIEFAT, distribuția potențialului electric creat de un fascicul de electroni pe suprafața țintă a dispozitivului cu fasciculul de electroni.

POTENȚIAL SOCIAL, v. **POTENȚIAL**.

POTENȚIAL TEHNICO-ȘTIINȚIFIC, v. **POTENȚIAL**.

POTENȚIAL UMAN, v. **POTENȚIAL**.

POTENȚIAL, capacitate de muncă și de acțiune; în matematică, noțiune ce caracterizează o clasă largă de câmpuri fizice de forță și, în general, câmpul mărimilor fizice, reprezentate de vectori; mărime fizică a cărei variație în spațiu și timp caracterizează un câmp fizic și permite determinarea acestuia; Potențial de electrod, diferență de potențial electrostatic între electrod și electrolitul în contact cu acesta; Potențial de membrană, diferența potențialelor electrice între punctul din interiorul fazei α și punctul din interiorul fazei β , cu condiția că fazele conductoare electrice α și β să fie separate de o membrană care are permeabilități diferite pentru ionii prezenți în sistem și se află în echilibru electrochimic; Potențial electrochimic, funcție termodinamică ce caracterizează starea unei componente încărcate a unui sistem într-o anumită fază în anumite condiții externe.

POTENȚIOMETRIE, metodă electrochimică de analiză fizico-chimică a compoziției electrolitice a soluțiilor precum și pentru studii termodinamice, bazate pe măsurarea tensiunii electromotoare ce apare în celulele galvanice.

POTENȚIOMETRU, dispozitiv pentru determinarea forței electromotive sau a diferenței de potențial (tensiune) prin metoda de măsurare compensatorie sau zero, bazată pe compararea valorii măsurate cu semnalul indicat de dispozitivul zero, proporțional cu diferența dintre valorile măsurate și cele cunoscute.

POTERĂ, (bulg. potera – urmărire, goană), în Moldova medievală, ceată de slujitori ai domniei (mai ales arnauți), care îi urmăreau și prindeau pe răufăcători.

POTERNĂ, poartă secretă, integrată în zid.

POTIR, vasul sacru de băut de aur sau argint, utilizat pentru serviciul liturgic, în care sunt păstrate Sfintele Daruri – Trupul și Sângele lui Hristos.

POTOROINE, familie de marsupiale din ordinul diprotodontia.

POTOROUS, gen de mamifere marsupiale din familia potoroide.

POTPURIU, piesă muzicală alcătuită dintr-o suită de fragmente cu caracter asemănător din opere, operete etc.

POTSDAM, oraș în estul Germaniei, capitala și cel mai mare oraș în din statul Brandenburg.

POTULATENSI, neam geto-dac.

POVARĂ, unitate de măsură a greutateilor, egală cu o încărcătură, care putea fi dusă de un cal. În Moldova avea 2 chile sau 140 oci.

POVĂȚUIRE, procesul de transmitere a experienței de viață și a cunoștințelor de la cei vârstnici la membrii minori ai societății.

POVĂRNIȘ, formațiune geologică și noțiune geografică.

POVESTE, specie a epicii (populare) în proză în care se relatează întâmplări fantastice ale unor personaje imaginare în lupta cu personaje nefaste, în care binele triumfă; basm, una dintre principalele specii folclorice ale genului epic (de obicei în proză), căreia îi este caracteristică predominarea miraculosului.

POVESTIRE, specie a genului epic, narrațiune scurtă sau mijlocie, care are la bază un conflict, o acțiune și este legată de aspectele concrete de viață.

POVESTITOR, interpret al creațiilor populare în proză. Povestitorii se deosebesc după conținutul repertoriului,

orientarea lor ideologică și prin maniera interpretativă.

„**POWERLIFTING**”, sport în care se încearcă ridicarea unei greutate maxime în trei stiluri diferite, respectiv genoflexiuni, împins din culcat și îndreptări.

POXVIRIDE, familie de ADN-virusuri caracteristice vertebratelor și insectelor.

POZITIV, imagine fotografică, care după culorile înregistrate în alb-negru sau color, corespunde direct întru totul distribuției luminozității alb-negru sau color ale subiectului fotografiat.

POZITIVISM, concepție care recunoaște științei monopolul cunoașterii despre Univers.

POZITRON, particulă elementară cu sarcină electrică pozitivă și sarcină leptonică negativă.

POZITRONIU, sistem legat asemănător hidrogenului, format dintr-un electron și un pozitron.

POZIȚIE DE LANSARE, rampă de lansare a rachetelor.

POZIȚIE DE TRAGERE, modul cum este așezat trăgătorul în timpul tragerii, aliniament de unde se execută tragerile.

POZIȚIE DEPRESIVĂ, v. **DEPRESIE**.

POZIȚIE PARANOIDĂ, v. **PARANOIA**.

POZIȚIONAREA GEOPOLITICĂ A REPUBLICII MOLODVA, situația geopolitică a statului în context regional.

POZZUOLI, stațiune balneoclimaterică din Italia.

„**PR**”-UL POLITIC, reclamă politică.

PRACTICĂ PEDAGOGICĂ, stagiul de perfecționare sau de dobândire a unor

cunoștințe practice pe care-l face, într-o fabrică, întreprindere etc. un student sau elev.

PRACTICĂ, experiență de viață acumulată de obicei în urma unei activități; aplicarea cunoștințelor teoretice.

PRAETEXTA, o varietate a tragediei grecești antice.

PRAF COSMIC, particule solide cu dimensiuni cuprinse în diapazonul 0,001 μm, 1 micron, observate cu aproape toate obiectele astronomice: de la sistemul solar la galaxii și quasari foarte îndepărtați.

PRAF DE PUȘCĂ, material explozibil de la pulbere neagră la pulberi moderne; explozibil, aparținând grupei de propulsori, utilizat ca sursă de energie în sistemele cu țevi și ca combustibil solid pentru rachete.

PRAF INTERSTELAR, particule solide cu dimensiuni caracteristice de la circa 0,001 μm până la circa 1 μm situat în mediul interstelar.

PRAG ABSOLUT, minim de intensitate al unui stimul la care este posibilă percepția sa; Prag diferențial.

PRAG DE RENTABILITATE, volumul de producție, la care costurile sunt egale cu venitul din vânzări.

PRAG DE SENSIBILITATE, diapazonul de înregistrare al unui aparat de măsură.

PRAG ECONOMIC DE DĂUNARE, situație în cultivarea plantelor, când numărul de vătămători nu pune în pericol rezultatele preconizate, iar utilizarea mijloacelor de combatere a lor nu sunt justificate economic.

PRAG ELECTORAL, procent minim de voturi, diferit în funcție de țară sau de sistem electoral, pe care trebuie să-l primească un partid politic pentru a fi reprezentat în parlament.

PRAG, în hidrologie, secțiune superficială sau stâncoasă în albia râului, formată din roci tari indigene spălate sau prin acumularea de bolovani, produsă de prăbușiri montane etc.

„PRAG-3”, tipografie înființată în 1996, la Chișinău.

PRAGA, capitala și cel mai mare oraș al Cehiei, centru administrativ al Ținutului Boemia Centrală.

PRAGMATISM, curent filosofic care proclamă ceea ce este util și avantajos din punct de vedere practic, drept unic criteriu al adevărului.

PRAGUL SĂRĂCIEI, nivelul venitului calculat pe persoană care permite ca familiile sau persoanele să fie clasificate ca fiind sărace.

PRAMBANAN, în Indonezia, grup de temple religioase, aflate pe insula Java, monumente istorice și arhitectonice, incluse pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

PRAPORȘCIC, grad inferior de ofițer, introdus în armata rusă de către Petru I; sublocotenent.

PRAPURI, steaguri sfinte, purtate mai ales în timpul solemnităților, procesiunilor bisericești.

PRASEODIM, (Praseodymium), Pr, element chimic din grupa a III-a forma scurtă a sistemului periodic, nr. at. 59; se referă la lantanide.

PRAȘTIE, armă de luptă folosită în vechime pentru aruncarea pietrelor la distanțe mari.

PRATO, oraș din centrul Italiei, în regiunea Toscana, centru administrativ al provinciei Prato.

„PRAVILA ALEASĂ” (1632), monument al literaturii juridice din Moldova medievală.

„PRAVILA DE ISPRAVA OAMENILOR ȘI DE TOATE PĂCATELE ȘI GREȘĂLELE”, cel mai vechi text juridic în limba moldovenească.

PRAVILA LUI LUCACI, text juridic de drept canonic.

PRAVILA LUI MATEI BASARAB, 1652, culegere de legi tipărită în 1652 la Târgoviște.

PRAVILA LUI VASILE LUPU, monument al dreptului moldovenesc medieval, culegere de norme de drept civil, vamal, fiscal și economic, cunoscută și sub numele de „Carte românească de învățătură”, primul cod de legi tipărit în limba română, care apare la Iași, la mănăstirea Trei Ierarhi în 1646. Are ca principale izvoare o serie de norme ale legislației bizantine din sec. VII-VIII (ex. legea agricolă și tratatul de drept penal al juristului italian Prospero Farisiacci, 1554-1618).

PRAVILA SFINȚILOR PĂRINȚI, rugăciune veche.

PRAVILELE GUVERNĂRII VREMELNICE A BASARABIEI din 1813, act normativ cu privire la administrarea Basarabiei.

PRAVILNICEASCA CONDICĂ SAU CONDICA LUI ALEXANDRU IPSILANTI, 1775-1780, condică pravilnicească compusă după legile bizantine și după obiceiul pământului.

PRAXEOLOGIE, denumirea diferitelor concepții care pretind că creează o teorie generală a activității umane eficiente.

PRAIXOLOGIE ETNOLOGICĂ, ramură a etnologiei.

PRAIXOLOGIE, ramură a științei care studiază structura generală a acțiunilor umane și a condițiilor eficacității acestora; Praxiologie politică.

PRAZ, praj, (*Allium porum*), plantă legumicolă biennială din familia Alliaceae. Se cultivă și în RM.

PRAZNIC, celebrare a unui eveniment religios important.

PRAZOL, compus heteroaromatic, se referă la azoli.

PRĂBUȘIRE MONTANĂ, în geomorfologie, surpare muntoasă, catastrofală însoțită de căderea unor mari mase de roci pe pantele abrupte.

PRĂBUȘIREA ROCILOR, deplasarea rocilor din cauza slăbirii forțelor de aderență între diferite părți ale unui masiv montan însoțită de fracturarea și distrugerea straturilor și separarea în blocuri, bolovani, bucăți etc.

PRĂDALICĂ, în Evul Mediu, în Țara Românească, bun funciar trecut în stăpânirea domniei la stingerea descendenței masculine a proprietarului.

PRĂFUITOR, aparat de prăfuit, echipament industrial în domeniu.

PRĂJILA, Florești, Prajila.

PRĂJINĂ FĂLCEASCĂ, veche unitate moldovenească de măsurat suprafețe de teren. 179,024 m² (unitate de măsură pentru suprafețe).

PRĂJINĂ, unitate moldovenească de măsură a lungimii (Moldova) = 8,92 m.

PRĂȘIT, eliminarea buruienilor din semănături și sădiri ale culturilor agricole.

PRĂSNEL, (*Myriophyllum*), gen de plante din familia Haloragaceae.

PREADAPTARE, proprietate a organismului cu valoare adaptativă pentru noile forme de interacțiune a organismului cu mediul.

PREAMBUL, (din pre... și lat. ambulo – a merge), partea introductivă a unor acte legislative, a unei declarații sau convenții internaționale.

PREAMINARE, transferul aminogrupei de la molecula unui compus organic, la molecula altuia.

PREAVIZ, înștiințare prealabilă de concediere făcută unui angajat; p. ext. interval de timp cât un angajat mai lucrează după primirea acestei înștiințări; retribuție care se cuvine angajatului de la primirea înștiințării până la concediere.

PRECAMBRIAN, cele mai vechi complexe de roci ale scoarței terestre și intervalul de timp corespunzător formării lor, care constituie 6/7 din istoria geologică a Pământului. Durata lui se determină prin metode radiogeologice, și a fost de peste 2900 mil. ani.

PRECANCER, stare precanceroasă, denumire comună a schimbărilor displastice innăscute sau dobândite în baza cărora se dezvoltă, probabil, tumorile.

PRECARIA, în antichitate și în Evul Mediu, în Apusul Europei, drept de posesiune asupra unui lot de pământ, primit în schimbul prestării unor obligații față de proprietarul funciar.

PRECEDENT, caz similar; Precedent parlamentar.

PRECESIE, una din componentele mișcării de rotație a unui solid.

PRECIPITARE, în imunologie, reacția de trecere a moleculelor solubile a anumitor antigeni proteici în precipitat cu ajutorul anticorpilor speciali.

PRECIPITAȚII ATMOSFERICE, apa în stare lichidă sau solidă, care se precipită din norii de pe suprafața pământului sau este depusă pe aceasta din atmosferă.

PRECOCITATE, dezvoltare fizică sau psihică a unei ființe înainte de vârstă normală.

PREDARE, comunicare a unor cunoștințe în cadrul unei lecții, cursuri etc.;

Predare frontală, predare integrată, predare simultană, predare interdisciplinară.

PREDEAL, stațiune climaterică montană din România.

PREDELA, soclul icoanelor poliptice la altar în arta europeană din sec. XIII-XVI, are forma unei scânduri înguste și lungi, pe care erau zugrăvite scene din viețile sfinților.

PREDESTINARE, doctrină potrivit căreia fiecare om ar avea fixat de mai înainte destinul său de către divinitate.

PREDICA DE PE MUNTE, conform Bibliei, predică rostită de Isus Hristos către apostoli.

PREDICAT, expresie lingvistică ce semnifică o proprietate sau o relație, adică proprietatea a două, trei, **n** obiecte; parte principală a propoziției, care continuă, încheind sau lăsând deschis, lanțul de raporturi sintactice obligatorii pentru constituirea propoziției; termen al unei judecăți de predicăție, reprezentând nota care se afirmă sau se neagă despre subiectul judecății.

PREDICATOR, în curentele protestante, persoana care se ocupă cu propovăduirea religiei.

PREDICAȚIE, trăsătură a propoziției ce constă în capacitatea unei unități sintactice de a reproduce prin mijloace lingvistice reflectarea în conștiința vorbitorului a unor obiecte sau relații dintre obiecte.

PREDICĂ, cuvântare rostită de un cleric în biserică, în care se explică și se comentează un text biblic și se dau credințioșilor îndrumări morale; omilie.

PREECLAMPSIE, formă gravă de disgravidie, premergătoare eclampsiei.

PREFAȚĂ, scriere cu caracter explicativ, uneori analitic, precedând o operă

literară sau științifică, în care este expus planul lucrării, se dau referiri bibliografice, critice etc.

PREFECT, reprezentant al conducerii centrale într-un județ, cu atribuții administrative.

PREFECTURĂ, funcția de prefect; instituția și unitatea administrativă condusă de prefect; timpul cât un prefect își exercită această funcție; în Roma antică, funcția de prefect; unitate administrativ-teritorială în Japonia ș. a.

PREFERENȚE DE CONSUM, alegerea de către consumator a produselor sau serviciilor.

PREFERINȚE COMERCIALE EXTERNE, taxe vamale reduse acordate de un stat altor țări.

PREFERINȚE, avantaje speciale sub formă de preferințe vamale, oferite în cadrul comerțului exterior și a relațiilor economice internaționale de către un stat altuia sub forma unor scutiri vamale și fiscale, subvenții indirecte, facilitarea accesului pe piețele financiare, asigurarea unor condiții favorabile pentru achizițiile de stat, împrumuturi etc., reprezintă un instrument de reglementare a relațiilor economice internaționale. și activității statelor pe piețele externe.

PREFIX, afix adăugat înaintea rădăcinii unui cuvânt pentru a-i atribui un sens lexical nou (a compune, a descompune, a lucra, a prelucra, normal, anormal ș.a.).

PREFIXARE, procedeu intern de îmbogățire a vocabularului cu unități lexicale noi, constând în antepunerea unui prefix la un morfem independent.

PREFIXE ALE UNITĂȚILOR DE MĂSURĂ, morfeme utilizate la denumirea unităților de măsură.

PREFIXOID, element de compune a cuvântului, în special a termenilor în

limbajul de specialitate. Se atașează, de regulă, înaintea rădăcinii cuvântului. Prefixoidele mai sunt numite compuse tematice sau pseudoprefixe.

PREFORMISM, învățătură despre prezența în celulele sexuale ale organismului a structurilor materiale ce predetermină dezvoltarea embrionului și a caracterelor organismului ce se dezvoltă din acesta.

PREGĂTIRE DE LUPTĂ, acțiuni menite să asigure gradul de combativitate necesar.

PREGĂTIRE, crearea condițiilor necesare pentru atingerea unui scop, pentru o acțiune ulterioară etc.; Pregătire pentru muncă, pregătire pentru viață, pregătire militară, pregătire sportivă.

PREGĂTIREA CÂMPULUI MINIER, efectuarea unui complex de lucrări după deschiderea zăcămintului sau a unei părți din acesta, pentru a asigura derularea lucrărilor de extragere a materiei prime.

PREISTORIE, perioadă din istoria omenirii de la originea omului până la apariția primelor documente scrise; parte a istoriei care studiază preistoria.

PREÎNCĂLZITOR DE AER, schimbător de căldură pentru încălzirea aerului care trece prin el spre a fi utilizat în sistemele de încălzire cu aer, ventilație forțată și climatizare, ca fluid de răcire a aerului, apei calde sau a vaporilor de apă) sau a instalațiilor electrice, precum și în camerele cazanelor centralelor termice și în cuptoarele întreprinderilor industriale, unde se utilizează produse gazeoase de ardere.

PREJUDECATĂ, părere sau idee preconcepțută și adesea eronată, pe care și-o face cineva asupra unui lucru sau a unei probleme.

PREJUDICIU, (daună), expresie valorică (monetară) a pagubei materiale

cauzată de actele ilicite ale unei entități către alta.

PRELAT, slujitor superior în bisericile catolică și luterană.

PRELATĂ, țesătură de cânepă, bumbac sau în densă, impermeabilă și rezistentă.

PRELEGERE UNIVERSITARĂ, lecție în învățământul universitar; conferință publică.

PRELEVARE, a detașa, a extrage, a lua o parte, (relativ mică) dintr-un organ.

PRELUCRARE AUTOMATĂ A LIMBAJULUI, proces tehnologic în informatică.

PRELUCRARE ELECTROFIZICĂ, metodă de prelucrare prin așchiere a metalelor cu ajutorul scânteilor electrice îmbinate cu metodele mecanice.

PRELUCRARE PREALABILĂ A GRĂUNTELOR, înainte de măcinare tratare cu apă și termic pentru a le modifica proprietățile structurale, mecanice și biochimice.

PRELUCRARE TERMICĂ, metodă metalurgică utilizată pentru modificarea structurii și proprietăților articolelor de metal (lingouri, piese turnate, piese ștanțate pentru mașini etc.); constă în încălzirea metalului la o anumită temperatură, menținerea lui la această temperatură și răcirea ulterioară la o viteză dată.

PRELUCRARE TERMOCHIMICĂ, tratament termochimic al metalelor.

PRELUCRARE, în metalurgie, etapa de obținere sau prelucrare a metalelor; Prelucrare anodomecanică, prelucrare cu dornul, prelucrare cu flacăra de gaze, prelucrare cu lichid abraziv, prelucrare cu plasmă, prelucrare electrică prin contact, prelucrare electrochimică, prelucrare electromecanică, prelucrare electrotermică, prelucrare prin

electroeroziune, prelucrare prin impulsuri electrice, prelucrare prin impulsuri magnetice, prelucrare prin presare la rece, prelucrare prin scânteii electrice, prelucrare termomecanică, prelucrare ultrasonică.

PRELUCRAREA ELECTROCHIMICĂ A METALELOR, grup de metode concepute pentru a oferi piesei anumită formă, dimensiune, proprietăți ale stratului de suprafață.

PRELUCRAREA GRĂUNTELOR ÎN PERIOADA POSTRECOLTARE, eliberarea grăunțelor proaspăt recoltate și neprelucrate de impurități, cât și aducerea boabelor în starea cerută de standardul de stat pentru ulterioara lor păstrare.

PRELUCRAREA LEMNULUI, procese tehnologice utilizate în prelucrarea lemnului și materialelor din lemn, pentru a le da forma, dimensiunile și calitățile prevăzute pentru articolele fabricate finite.

PRELUCRAREANECONVENȚIONALĂ A SOLULUI, afânarea solului fără întoarcerea brazdei, lăsându-se la suprafață resturile vegetale și paiele mărunțite.

PRELUCRAREA SOLULUI CU CULTIVATORUL, afânarea solului cu păstrarea miriștei la suprafață, unul din procedeele de prelucrare a solului fără răsturnarea stratului superior.

PRELUCRAREA SOLULUI, acțiune mecanică asupra solului, care conduce la crearea de condiții optime pentru cultivarea culturilor agricole.

PRELUDIU, (it. preludio, din lat., prae - înainte și ludus - joc, cânt), piesă instrumentală; introducere orchestrală la o operă sau balet, mai scurtă decât uvertura.

PREMIERĂ, (fr. premiere), prima prezentare a unei piese de teatru, opere, a unui balet, film.

PREMIILE ACADEMIEI ROMÂNE, se acordă oamenilor de știință și literaturii, artiștilor români, din țară sau din străinătate, pentru meritul de a fi contribuit, prin activitatea și opera lor, la dezvoltarea culturii și științei românești.

PREMIȘĂ, fiecare dintre propozițiile inițiale ale unui raționament, din care se deduce concluzia.

PREMIU NAȚIONAL AL REPUBLICII MOLODOVA, mod de recunoaștere a cetățenilor pentru servicii deosebite către stat în diferite domenii de activitate publică.

PREMIU, recompensă pentru muncă exemplară; distincție, (mai ales bănească, acordată pentru succese sau merite într-un anumit domeniu, pentru rezultate remarcabile obținute la un concurs, întrecere ș. a.

PREMIUL „BORIS GLAVAN” AL COMSOMOLULUI MOLDOVEI, distincție, conferită tinerilor pentru cele mai mari realizări în domeniul literaturii și artei sovietice moldovenești (înstituit în 1967), precum și pentru lucrări valoroase în domeniul științei și tehnicii (înstituit în 1972).

PREMIUL ABEL, premiu acordat anual de către regele Norvegiei unui matematician remarcabil.

PREMIUL BOOKER, premiu literar acordat în fiecare an pentru cel mai bun roman original scris în limba engleză și publicat în Regatul Unit.

PREMIUL DE STAT AL RSSM, distincție, acordată pentru realizări remarcabile în domeniul științei și tehnicii, literaturii și artei din RM.

PREMIUL DE STAT AL URSS, formă de stimulare a cetățenilor, care au obținut succese remarcabile în domeniul științei și tehnicii, literaturii și artei în URSS.

PREMIUL ERNST VON SIEMENS MUSIKSPREIS, una dintre cele mai prestigioase premii muzicale.

PREMIUL FIELDS, cel mai prestigios premiu internațional și medalie pentru excelență în cercetarea matematică, ce se acordă, o dată la 4 ani la fiecare Congres Internațional de Matematică, matematicienilor care nu au mai mult de 40 de ani.

PREMIUL GONCOURT, premiu oferit pentru opere scrise în limba franceză, care este oferit autorului care a publicat „cea mai bună și imaginativă operă în proză a anului”.

PREMIUL GRAMMY, premiu discografic, inaugurat în 1958.

PREMIUL HANS CHRISTIAN ANDERSEN, premiu ce se decernează o dată la doi ani unui scriitor și unui ilustrator în viață, care au adus prin opera lor o contribuție importantă în literatura pentru copii. Este cea mai înaltă distincție internațională în acest domeniu, instituită în memoria marelui povestitor danez.

PREMIUL INTERNAȚIONAL PENTRU LITERATURĂ DIN DUBLIN, promovează excelența în literatură și este considerat unul dintre cele mai importante premii pentru literatură.

PREMIUL ÎN FIZICA FUNDAMENTALĂ, premiu științific acordat pentru realizări semnificative în domeniul fizicii fundamentale.

PREMIUL KYOTO, premiu anual, oferit de „Inamori Foundation”, Japonia, pentru realizări remarcabile în știință, tehnologii, cultură, contribuție la dezvoltarea civilizației umane, activitate întru binele omenirii.

PREMIUL LASKER, premiul american în domeniul științelor medicale.

PREMIUL MIGUEL DE CERVANTES, premiu literar înființat în 1975 de Mi-

nisterul Culturii din Spania; acordat pentru prima dată în anul următor, este cel mai prestigios și remunerator premiu acordat literaturii în limba spaniolă.

PREMIUL NAȚIONAL ÎN DOMENIUL CULTURĂ ȘI ARTĂ, premiu instituit în Republica Moldova pentru produse de creație și inovații artistice care au un impact semnificativ asupra patrimoniului cultural național și internațional, au primit aprecierea societății și au contribuit la promovarea culturii naționale pe plan internațional.

PREMIUL NEUSTADT, premiu bienal pentru literatură sponsorizat de Universitatea din Oklahoma și publicația sa literară internațională „World literature today”.

PREMIUL NEVANLINNA, premiul Uniunii Internaționale de Matematică pentru tinerii matematicieni pentru contribuție remarcabilă privind configurațiile matematice ale informaticii.

PREMIUL NOBEL, premii internaționale, instituite în memoria lui A. Nobel. Se acordă anual pentru realizări remarcabile în domeniul fizicii, chimiei, fiziologiei, medicinei, literaturii și pentru activitatea de promovare a păcii în lume, iar din 1968 și pentru lucrări în domeniul științelor economice.

PREMIUL OSCAR, premiile Academiei Americane de Film.

PREMIUL PULITZER, premiu pentru realizările din jurnalism, literatură și compoziție muzicală din SUA. Premiul a fost înființat în 1917 prin dispoziții în testamentul jurnalistului american de origine maghiară Joseph Pulitzer.

PREMIUL UNIUNII SCRITORILOR DIN MOLDOVA, premiu acordat de Uniunea Scriitorilor din Moldova, cu sprijinul Ministerului Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova, pentru cele mai importante cărți ale anului.

PREMIUL UNIUNII SCRITORILOR DIN ROMÂNIA, cele mai importante premii literare acordate anual în domeniul în România.

PRENUME, indicarea persoanei pentru individualizarea ei în societate. În sens mai îngust, numele persoanei ce i s-a dat la naștere (prenume individual), numele după tată (prenume de neam) și numele de familie (poreclă).

PREOT, rang al slujitorului cultului.

PREOȚIME BUDISTĂ, reprezentanții ei se consideră călugări.

PREOȚIME IUDAICĂ, în antichitate slujitorii cultului iudaic erau sacerdoții, actualmente rabinii.

PREOȚIME MUSULMANĂ, persoana principală în sunism este imamul sau mulla.

PREOȚIME NEAGRĂ, în creștinism, slujitorii ai cultului care fac parte din tagma călugărească și poartă haine negre.

PREOȚIME, grup social al slujitorilor cultului religios.

PREPARAREA AERULUI, sistem și dispozitive de tratare a aerului atmosferic, pentru a-i conferi calități adecvate din punct de vedere tehnologic sau/și igienico-sanitare, pentru a fi utilizat în sistemele de ventilație, încălzire și climatizare a diferitelor spații (industriale, casnice, rezidențiale, administrative, aeronave), în vehicule (nave fluviale, submarine și maritime, aeronave, mașini feroviare).

PREPARAREA SEMINTELOR ÎNAINTE DE SEMĂNAT, prelucrarea semințelor culturilor agricole înainte de semănat în scopul îmbunătățirii calităților lor de însămânțare.

PREPELICARI, denumire acceptată în Rusia a grupului de câini de vânătoare pentru vânatul cu arme de foc, ale că-

ror distincție este capacitatea de a sta în două labe.

PREPELIȚA, Sângerei, Prepețița.

PREPELIȚĂ, (Coturnix coturnix), pit-palac, pasăre migratoare din ordinul galliforme.

PREPOTENȚĂ, capacitatea animalelor de prăsilă de a transmite descendenților în mod constant calitățile lor.

PREPOZIȚIE, parte de vorbire auxiliară, cu ajutorul căreia se exprimă relațiile de subordonare a substantivului (sau a unui substituent al acestuia) cu cuvântul regent.

PREPRESS, proces de executare a machetelor digitale pentru tipografie.

PREPRINT, publicare prealabilă a unui articol etc.

PRERAFELIȘI, grup de pictori și scriitori englezi din a doua jum. a sec. al XIX-lea, care și-au propus să renască sinceritatea și religiozitatea naivă din arta plastică a Evului Mediu și renascentismului timpuriu.

PRERIE, regiune de stepă și tip de vegetație ierboasă în America de Nord (sudul Canadei și SUA), cândva o vastă întindere de pășuni (în prezent este cuprinsă între munții Stâncoși și valea fluviului Mississippi).

PREROGATIVĂ, competență; dreptul exclusiv al conducătorului unui stat de a convoca sau de a dizolva parlamentul, dreptul de inițiativă legislativă, de grațiere ș. a.

PREROMANTISM, tendințe ideologice și stilistice în cultura țărilor europene și SUA din sec. al XVIII-lea, care au pregătit apariția romantismului.

PRESA GALBENĂ, presă de bulevard.

PRESARE, metodă de prelucrare cu ajutorul preselor a materialelor pen-

tru a le oferi o anumită formă prin compactare, brichetare, separare a fazei lichide de cea solidă, schimbarea proprietăților fizice etc.

PRESĂ DE FORJAT, instalație pentru prelucrarea statică a materialelor cu presiune, cu aplicarea forței fără șoc.

PRESĂ DE STRUGURI, echipament industrial în domeniu folosit la extragerea mustului din struguri.

PRESĂ HIDRAULICĂ, echipament industrial în domeniu.

PRESĂ, mașină pentru prelucrarea diferitor materiale prin presare. După modul de acționare, presele se împart în: prese hidraulice și prese mecanice. Presele hidraulice sunt acționate de un lichid sub presiune înaltă; totalitatea publicațiilor periodice - ziare, reviste, buletine ș. a.; Presa galbenă.

PRESBIACUZIE, reducere a auzului în perioada senilă determinată de schimbările atrofile și degenerative în organul spiralat și ganglionii spiralați ai melcului.

PRESBITER, conducătorul comunității religioase în bisericile și curentele protestante.

PRESBITIS, gen de maimuțe din familia cercopitecoide.

PRESCRIPTIVISM, teorie despre judecățile morale potrivit căreia funcția primordială a judecății morale constă în a prescrie linii de acțiune.

PRESCURĂ, pâinică mică făcută din aluat dospit, considerată rămășiță a aducerii de jertfe duhurilor și divinităților, trupul lui Isus Hristos.

PRESIUNE ATMOSFERICĂ, forța exercitată de aerul din atmosferă asupra scoarței terestre.

PRESIUNE DE DESPICARE, parametru termodinamic ce determină

proprietățile straturilor subțiri de lichid sau gaz ce separă două faze condensate.

PRESIUNE ECOLOGICĂ, interacțiunea structurilor și instalațiilor de construcții cu mediul extern.

PRESIUNE FISCALĂ, povara impozitelor pentru contribuabili.

PRESIUNE HIDRAULICĂ, valoare care exprimă energia specifică (referită la masa unitară) într-un punct al unui fluid staționar sau în mișcare.

PRESIUNE ÎNALTĂ, fenomen în fizică și chimie.

PRESIUNE, mărime fizică ce caracterizează intensitatea unei forțe cu care un corp acționează pe suprafața altuia în contact direct.

PRESIUNEA CETĂȚENILOR, relația pe care cetățeanul o are cu statul și cu administrațiile publice.

PRESIUNEA PREȚURILOR, evoluția prețurilor pe piață.

PRESOTERAPIE, eliminarea grăsimii prin drenarea acesteia către sistemul limfatic prin presomasaj.

PREŠOV, oraș din estul Slovaciei, centru administrativ al regiunii Prešov, centrul regiunii istorice Saris.

PRESTAȚIA DE CĂLĂRAȘ, în Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova, corp militar de slujitori auxiliari ai domniei; membru al acestui corp militar.

PRESTAȚII DE ASIGURĂRI SOCIALE, servicii, acordate de agențiile specializate ale statului.

PRESTAȚII EXTRAORDINARE, prestații la care era impusă populația Basarabiei (în a doua jumătate a sec. al XVIII-lea și populația Principatelor Române) în timpul războaielor ruso-turce în

prima jumătate a sec. al XIX-lea, suplimentar prestațiilor ordinare, de regulă, îndeplinite în muncă.

PRESTAȚII ȘI IMPOZITE ÎN STATUL MOLDOVENESC FEUDAL, sistem feudal de dări. A apărut odată cu constituirea statului feudal independent (mijl. sec. 14).

PRESTĂRI DE SERVICII, piața serviciilor în societatea contemporană.

PRESTO, (it. presto - repede), termin, care indică o mișcare foarte rapidă; denumire dată unei piese muzicale, concepute într-o asemenea mișcare și care nu poartă un alt titlu special.

PRESURI, (Emberiza), familie de paseriforme.

PREȘEDINTE, (lat. praesidens - literal, cel care șede înainte, care este în frunte), conducător ales, șef în unele instituții obștești, organizații, asociații ș.a.

PREȘEDINTELE REPUBLICII MOLDOVA, în statele cu formă de administrare republicană, șef al statului.

PRETABILITATEA SOLULUI, indicii calitativi ai unui teren, care servesc drept temelie pentru un anumit tip de folosință.

PRETOR, funcționar în ierarhia administrativă mai veche din Transilvania (extinsă pentru scurtă vreme și în restul țării), subordonat unui prim-pretor sau unui subprefect; (în vechea armată) persoană (numită de Ministerul de Război, în timp de mobilizare și de război) având atribuții în poliția administrativă și judiciară, pe lângă marile unități militare; (la romani) înalt magistrat, care urma în rang după consul, având atribuții judecătorești; guvernator al unei provincii romane.

PRETORIA, capitala Republicii Africa de Sud, important centru economic, științific și cultural al țării.

PRETORIAN, ostaș roman din garda pretoriană; (în Roma antică) care este caracteristic pentru pretori; propriu pretorului.

PREȚ DE COST, evaluarea costurilor curente ale întreprinderii în cadrul producției și realizării produselor.

PREȚ DE MONOPOL, preț stabilit de către o companie care este capabilă să influențeze prețul de pe piața liberă.

PREȚ, suma de bani plătită sau primită pentru o unitate de marfă, prețuri reglementate, prețuri subvenționate, prețul pământului, prețul pieței, prețul producătorului, flexibilitatea prețurilor.

PREVIZIUNE, capacitate de a deduce, întemeiată pe cunoașterea unor legi sau a legității obiective.

PREZBIOPIE, (din gr. presbys - bătrân și opis - vedere), scădere a puterii de focalizare a cristalinului la vederea de aproape.

PREZENT, timp al verbului care exprimă o acțiune simultană cu momentul vorbirii. În afară de imperativ, celelalte moduri ale limbii române (indicativ, conjunctiv, condițional-optativ, prezumtiv) au acest timp.

PREZUMTIV, mod personal al verbului în limba română. Exprimă o acțiune presupusă a subiectului și se opune indicativului.

PREZUMȚIE, presupunere întemeiată pe date verosimile.

PRIAPISM, erecții de lungă durată, dureroase, nelegate cu excitarea sexuală.

PRIAPULIDA, clasă de viermi din încrengătura scolidofora.

PRIBOI, (*Erodium*), familie de plante din familia Geraniaceae.

PRICINĂ, cauză care determină ori explică o acțiune, o situație, un fenomen; motiv.

PRIDVOR, galerie exterioară deschisă (mai rar închisă), cu acoperișul sprijinit de stâlpi, așezată în partea din față a unei clădiri sau de jur împrejurul ei; cerdac; încăpere dinspre apus de la intrarea unei biserici catolice și creștine, care precedă pronaosul, cu arcade pe stâlpi; prima încăpere (de trecere) în unele case țărănești; tindă; încăpere situată la intrarea sau de jur împrejurul unei clădiri. Pridvorul poate fi deschis (cu arcade sprijinite pe stâlpi) sau închis (prevăzut cu ferestre); Cerdac. v. FOIȘOR.

PRIGORII, (*Meropidae*), meropide, familie de păsări coraciiforme, ordinul coraciiforme.

PRIM AJUTOR, totalitatea măsurilor care se aplică imediat în cazul unei urgențe medicale până la sosirea serviciului de urgență sau până la intervenția unui medic.

PRIMA CĂLĂTORIE CU BALONUL ÎN JURUL LUMII, eveniment extraordinar.

PRIMA INTEGRALĂ A ECUAȚIEI DIFERENȚIALE OBIȘNUITE, o funcție diferențiată continuu diferită de o constantă, a cărei derivată de-a lungul soluțiilor acestei ecuații este identic egală cu zero.

PRIMA ȘCOALĂ VETERINARĂ, instituție din domeniu din Republica Moldova.

PRIMADONĂ, (it. prima donna - prima doamnă), cântăreață-solistă care interpretează rolurile principale într-un teatru de operă sau de operetă.

PRIMAR, șeful unei administrații comunale.

PRIMARY ELECTIONS, v. VOTARE PRELIMINARĂ.

PRIMATE, (*Primates*), ordin de mamifere placentare din care face parte și omul.

PRIMATOLOGIE, domeniu de cercetări științifice fundamentale și aplicative în zoologie privind primatele.

PRIMĂRIE, edificiul administrației locale în unele state din Europa; organ local al puterii administrative în municipii, orașe și comune; clădire în care primarul își exercită funcția.

PRIMĂVARA DE LA PRAGA, perioadă de libertate politică din Cehoslovacia, care a început în primăvara anului 1968, atunci când a venit la putere Alexander Dubček și a durat până la 20 august, același an, când a avut loc invazia Cehoslovaciei de către statele Pactului de la Varșovia, cu excepția RPS Albaniei, Iugoslaviei și a Republicii Socialiste România.

PRIMĂVARA, sezon de tranziție între iarnă și vară, în emisfera de nord a Pământului între 20-21 martie până pe 21-22 iunie, în emisfera de sud, între 22-23 decembrie.

PRIMIPARĂ, femeie care a năcut pentru prima dată.

PRIMIPIL, grad militar în armată română.

PRIMITIV, în artă, tradițional termenul denumește un monument de artă, care se referă la etapa preliminară de elaborare a lui, predecesoare etapelor maturității și constituirii finale a idealului estetic și artistic.

PRIMITIVĂ, funcția, a cărei derivată este egală cu o funcție dată.

PRIMITIVISM, tendință în arta plastică din sec. XX.

PRIMITOR UNIVERSAL, subiect care poate primi sânge aparținând oricărui grup sangvin. Doar subiecții din grupul AB sunt primitori universali.

PRIM-MINISTRU, șeful executivului.

PRIMUL IMPERIU, regim politic instituit în Franța în anii 1804-1814 și 1815.

PRIMUL RĂZBOI AL INDOCHINEI, (1946-1954), lupta între forțele franceze și adversarii lor.

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL, (1914-1918), conflict armat izbucnit ca urmare a contradicțiilor între marile puteri, în lupta pentru reimpărțirea sferelor de influență și pentru acapararea de colonii și teritorii străine.

PRIMUL ȚARAT BULGAR, stat bulgar în anii 681-1018.

PRIMULA, ciuboțica-cucului, gen de plante cu flori, cu precădere erbacee perene, din familia primulaceelor.

PRIMULACEAE, familie de plante angiosperme.

PRINCEPS, care se află pe primul loc într-o ierarhie; prima ediție a unei opere clasice.

PRINCIPAT, (lat. principatus – întâietate, supremație), orânduire de stat în Roma antică; formație statală cărmuită de un principe; Țara Românească și Moldova, împreună, înainte de Unirea din 1859; demnitatea de principe; (în Roma antică) sistem de guvernare instaurat de Augustus la sfârșitul războaielor civile.

PRINCIPATELE DUNĂRENE, Principatele Unite, (1859-1862), denumire folosită în literatura istorică și politică pentru Principatele Moldovei și Munteniei, până și după Unirea de la 1859, denumire comună a principatelor Valahiei și Moldovei, apărute în sec. al XIV-lea.

PRINCIPATELE ROMÂNE, statele Moldova și Țara Românească în sec. XVIII-XIX.

PRINCIPATUL LIECHTENSTEIN, stat în partea central-sudică a Europei, în Munții Alpi. Capitală: Vaduz. În 1866 devine principat independent.

PRINCIPATUL MOLDOVEI, denumire dată în actele diplomatice Țării Moldovei de la sfârșitul sec. al XVIII-lea până în 1862.

PRINCIPATUL MONACO, stat în Europa Sudică (în S-E Franței). Capitală: Monaco-Ville. Monaco devine între 1297-1731 un principat de sine stătător, vasal al Franței din 1641. Din 2002, stat independent.

PRINCIPE ELECTIV, care are scopul sau dreptul de a alege; Principe moștenitor, principii autohtoni.

PRINCIPII ECOLOGICE, forme și metode de activitate umană, menite să mențină echilibrul natural al dezvoltării florei și faunei.

PRINCIPII, totalitatea legilor și a noțiunilor de bază ale unei discipline; Principiile didacticii, principiile educației morale, principiile generale ale educației.

PRINCIPIILE COINTERESĂRII MATERIALE, metode de stimulare a lucrătorilor în funcție de rezultatul muncii.

PRINCIPIILE CREDITĂRII BANCARE, procedee și metode de activitate în domeniu.

PRINCIPIILE CREDITĂRII INVESTIȚIILOR, procedee și metode de activitate în domeniu.

PRINCIPIILE DECONTĂRIILOR FĂRĂ NUMERAR, procedee și metode de activitate în domeniu.

PRINCIPIILE DEMOCRATICE ALE ALEGERILOR, norme democratice de alegere.

PRINCIPIILE DIDACTICII, termen de referință în pedagogie și psihologie privind domeniul.

PRINCIPIILE DINAMICII, termen de referință în fizică privind cele trei legi ale fizicii, care dau o relație directă între forțele care acționează asupra unui corp și mișcarea acelui corp.

PRINCIPIILE FINANȚĂRII BUGETARE, procedee și metode de activitate în domeniu.

PRINCIPIILE FINANȚĂRII ȘI CREDITĂRII INVESTIȚIILOR, procedee și metode de activitate în domeniu.

PRINCIPIILE FUNDAMENTALE ALE STATISTICII OFICIALE, procedee și metode de activitate în domeniu.

PRINCIPIILE PLANIFICĂRII FINANCIARE, procedee și metode de activitate în domeniu.

PRINCIPIU, (din lat. principium – element fundamental), cauză primară, punct de plecare, temei, teză fundamentală, pe care se întemeiază o teorie științifică, un sistem politic ș.a.; convingere, punct de vedere; element fundamental, idee, lege de bază pe care se întemeiază o teorie științifică, un sistem politic, juridic, o normă de conduită etc.; Principiul antropic, principiul carității, principiul identității, principiul majorității.

PRINCIPIUL „ANACONDA”, strategie în geopolitică de a bloca teritoriile inamice de pe mare și de-a lungul coastei, pentru a asigura epuizarea treptată a inamicului.

PRINCIPIUL „POLUATORUL PLĂTEȘTE”, (PPP), principiu care îndreptățește perceperea taxelor ecologice.

PRINCIPIUL CAVALIERI, metodă de determinare a volumului unui corp geometric.

PRINCIPIUL CENTRASLISMULUI DEMOCRATIC, normă de management social și politic, aplicată în țările comuniste-socialiste.

PRINCIPIUL COMANDANTULUI UNIC, normă de management; v. PRINCIPIU.

PRINCIPIUL DE INCERTITUDINE HEISENBERG, termen de referință în fizică privind limita inferioară asupra produsului deviațiilor standard ale poziției și impulsului unui sistem.

PRINCIPIUL HUYGENS-FRESNEL, metodă aproximativă de rezolvare a unor probleme referitoare la propagarea undelor, mai ales a celor de lumină, principiu conform căruia unda excitată de o sursă de lumină poate fi reprezentată ca rezultat al interferenței undelor coerente secundare.

PRINCIPIUL LE CHÂTELIER-BRAUN, exprimă proprietatea generală a termodinamicii, privind echilibrul stabil al sistemului sub influența perturbației externe care are loc astfel încât efectul influenței externe să fie slăbit.

PRINCIPIUL LUI D'ALEMBERT, unul dintre principiile fundamentale ale dinamicii, conform căreia forțele exterioare, aplicate unui sistem de puncte materiale, pot fi descompuse în forțe care imprimă punctelor sistemului o accelerație și în forțe, care echilibrează reacțiile legăturilor între ele.

PRINCIPIUL LUI FERMA, principiu fundamental al opticii geometrice, conform căruia traiectoria reală de propagare a luminii printr-un punct în altul este cea traiectorie, pentru parcurgerea căreia este necesar un interval de timp extremal (de obicei, minim) în comparație cu oricare altă traiectorie geometrică posibilă între aceste două puncte.

PRINCIPIUL LUI MACH, ipoteză care presupune că știința este derivată din senzație.

PRINCIPIUL MANAGEMENTULUI UNIC, normă de management; v. **PRINCIPIU**.

PRINCIPIUL MAXIMUMULUI LUI PONTRYAGIN, principiu formulat de L. S. Pontryagin, în teoria matematicii de control optim.

PRINCIPIUL MINIMEI ACȚIUNI, termen de referință în fizică privind mișcarea unui sistem de puncte materiale care se produce astfel încât acțiunea totală între două momente t_1 , t_2 este staționară (minimă).

PRINCIPIUL NAȚIONALITĂȚILOR, elemente comune ale naționalităților.

PRINCIPIUL PAULI, principiu din mecanica cuantică.

PRINCIPIUL RELATIVITĂȚII POINCARÉ, afirmă că toate legile care descriu fenomenele fizice sunt aceleași în orice sistem de referință inertial.

PRINCIPIUL REPREZENTĂRIILOR DE COMPRESIUNE, metodă matematică de aproximare secvențială.

PRINCIPIUL SAINT-VENANT, în teoria elasticității, susține că un sistem echilibrat de forțe, aplicat oricărei părți a suprafeței unui corp elastic omogen, provoacă tensiuni în el, scăzând foarte repede odată cu îndepărtarea de la acea parte a suprafeței.

PRINCIPIUL SUVERANITĂȚII NAȚIONALE, principiu democratic.

PRINȚ, (în unele state; folosit și ca titlu pe lângă numele respectiv) conducător al unui principat; principe; descendent al unei familii regale sau imperiale; principe moștenitor, prinț care urmează să se urce pe tron după moartea suveranului.

PRIONI, agenți proteici lipsiți de genom sub formă de ADN sau ARN.

PRIOZIORNOE, UATSN, Frunză.

PRIPĂȘAR, în Moldova medievală, slujbaș însărcinat cu perceperea amenzilor pentru vitele care pășunau pe locurile interzise.

PRIPICENI-CURCHI, Rezina, Pripiceni-Răzeși.

PRIPICENI-RĂZEȘI, Rezina, Pripiceni-Răzeși.

PRISACA, Cimișlia, Hârtop.

PRISACĂ, parcelă de pământ cu familii de albine în stupi, inventar pentru deservirea lor și construcții de prisacă.

PRISĂCĂRIT, dare de prisăci, introdusă în Moldova medievală de Mihai Racoviță.

PRISMATOID, poliedru ale cărui vârfuri se află în două planuri paralele.

PRISMĂ OCULARĂ, cel mai simplu dispozitiv pentru obținerea spectrelor obiectelor cerești, similar cu o prismă de obiectiv; o prismă reflectorizantă montată în fața ocularului unui telescop sau al unui alt instrument optic.

PRISMĂ REFLECTOARE, piese optice cu suprafețe reflectoare și refractoare plane, formând unghiuri diedre; un tip de prismă optică; Prismă optică.

PRISMĂ, poliedru în care două fețe sunt neegale, situate în planuri paralele, iar celelalte n fețe rămase sunt paralelograme.

PRISMOID, poliedru, ale cărui două fețe se află în planuri paralele, iar restul sunt triunghiuri sau trapeze, în plus o latură triunghiulară și ambele baze ale trapezului sunt laturile bazelor.

PRISPĂ, mică terasă de-a lungul pereților din față și laterali la casele de la țară.

PRISTAV, în Moldova medievală, crainic, slujitor care anunța știrile oficiale.

PRISTIDE, unica familie de pești din ordinul pristiforme.

PRISTIOFORIDE, familie de pești din ordinul pristioforiforme.

PRISTOL, masă în patru colțuri în mijlocul altarului în biserica ortodoxă și catolică.

PRIȘTINA, oraș din sudul Serbiei, centru administrativ al regiunii autonome Kosovo și Metohia și a districtului Kosovo.

PRIVATIZARE, înstrăinarea unor proprietăți publice în favoarea entităților

economice private; proces de transformare a întreprinderilor comerciale și industriale, a instituțiilor din sectorul de stat cu cel privat, în scopul rentabilizării sau creșterii rentabilității economico-sociale.

PRIVIGHETORI, (Luscinia), gen de turbide migratoare insectivore din familia muscicapidelor.

PRIVILEGIU COMERCIAL, acordat negustorilor brașoveni în 1368, din 1408 acordat negustorilor de Alexandru cel Bun.

PRIVILEGIU, înlesnire, drept acordat cuiva de a se bucura de avantaje deosebite; avantaj, scutire de obligații (către stat), drept sau distincție socială care se acordă, în situații speciale, unei persoane, unui grup sau unei clase sociale ori, în feudalism, orașelor și mănăstirilor; act prin care se acordă un avantaj, un drept, o distincție etc.

PRIZĂ DE APĂ, căi naturale sau artificiale și rezervoare destinate pentru primirea apei colectate de rețeaua de drenaj; structură hidrotehnică, care servește pentru primirea directă a apei din sursa de apă și o îndreaptă spre instalațiile hidraulice.

PRIZĂ DE PĂMÂNT, conectarea instalațiilor, aparatelor, mașinilor și dispozitivelor electrice printr-un fir cu rezistență joasă cu pământul (sol); dispozitiv care asigură o astfel de conexiune.

PRIZĂ, noțiune în mecanică, construcții și electrotehnică.

PRIZONIER DE RĂZBOI, persoane militare, capturate de părțile beligerante în timpul luptelor, cărora li se atribuie statut special de tratament.

PROACTINOMICES, grup de bacterii gram-pozitive care formează miceli doar la stadiile timpurii de dezvoltare.

PROBABILITATE CONVENȚIONALĂ, caracteristică a conexiunii evenimentelor aleatorii.

PROBABILITATE, caracteristică matematică, numerică a posibilității apariției unui anumit eveniment în anumite condiții particulare ce pot fi repetate de un număr nelimitat de ori.

PROBAND, individul care, într-o analiză genealogică, constituie punctul de plecare al elaborării arborelui genealogic; subiect particular care este studiat sau raportat.

PROBĂ TEHNOLOGICĂ, eșantion tehnologic pentru controlul calității în masă a produselor din metale sau aliaje, prelevat pentru încercarea simplificată a semifabricatelor de metal.

PROBĂ, confirmarea unui adevăr, unui fapt sau a unei afirmații etc.; verificare a exactității unei operații matematice.

PROBIOTICE, microorganisme vii care oferă efecte benefice în momentul în care sunt consumate prin alimentație, având un efect de îmbunătățire a unor simptome digestive și de refacere a florei intestinale benefice pentru organism.

PROBLEMA BASARABIEI, litigiu teritorial între România și URSS, după Unirea Basarabiei din 1918 și refuzul URSS de a o recunoaște, dictată de pretențiile sale expansioniste.

PROBLEMA CENTRULUI ȘI FOCARULUI, sistem autonom de ecuații diferențiale privind determinarea condițiilor care asigură că punctul singular este un centru.

PROBLEMA COLORĂRII HĂRȚILOR, subiect privind colorarea unei hărți utilizând cel mult 4 culori, astfel încât 2 țări cu frontiera comună să fie colorate diferit.

PROBLEMA LUI WARING, problema reprezentabilității fiecărui număr

întreg pozitiv prin suma unui număr limitat al acelorași puteri ale unor numere întregi non-negative.

PROBLEMA NUMERELOR, sarcina de a găsi astfel de distribuție a muncii între executori în care se obține cel mai mare efect.

PROBLEMA ORIENTALĂ, poziția marilor puteri europene față de Imperiul Otoman.

PROBLEMATICĂ, ansamblu de probleme cu privire la același subiect, domeniu etc.

PROBLEMĂ DE ARANJAMENT, una dintre problemele combinatorice clasice, unde este necesar să se determine numărul C_{nm} al metodelor pentru plasarea a m obiecte diferite în n celule diferite cu un număr r dat de celule goale.

PROBLEMĂ MASICĂ, problema găsirii unui algoritm pentru rezolvarea unei serii infinite de probleme similare.

PROBLEMĂ, chestiune care prezintă aspecte neclare, discutabile, care necesită o lămurire, o precizare, care se pretează la discuții; lucru greu de înțeles, de explicat, de aflat sau de rezolvat; chestiune matematică în care, fiind date anumite ipoteze, se cere rezolvarea unor date prin calcule sau prin raționamente.

PROBOSCIDIENI, (Proboscidea), ordin de mamifere din familia Elephantide.

PROCAMBIU, țesut formativ din părțile tinere ale organelor plantelor, din care se diferențiază țesuturile conducătoare primare.

PROCAPRA, gen de mamifere gazele asiatice, din familia bovide.

PROCARIOTE, organisme a căror celule, spre deosebire de eucariote, nu au nucleu delimitat de membrană.

PROCEDEU FROTIU, metodă în arta plastică de aplicare a unui strat subțire de culoare.

PROCEDEUL BESSEMER, metodă originală de obținere a oțelului din fontă.

PROCEDURĂ ADMINISTRATIVĂ, activitatea autorităților publice cu efect în exterior, îndreptată spre examinarea condițiilor, pregătirea și emiterea unui act, contract administrativ individual, spre examinarea condițiilor, pregătirea și încheierea unui contract administrativ sau unei măsuri stricte de autoritate publică.

PROCEDURĂ JUDICIARĂ ADMINISTRATIVĂ, apărare judiciară a drepturilor și libertăților.

PROCEDURĂ LEGISLATIVĂ, tip de procedură legală, stabilită în mod formal sau obișnuită a activității legislative, procedura de elaborare a actelor legislative, ordine stabilită, de regulă, de Constituție, prin care se determină modul de legiferare a organelor superioare ale puterii de stat.

PROCEDURĂ PARLAMENTARĂ, procedura de adoptare a legilor, este aceeași în ambele Camere ale Parlamentului.

PROCEDURĂ PENALĂ, reglementată de regulile de procedură penală.

PROCEDURĂ, (fr. *procedure*), tratament special efectuat în unități sanitare pentru tratarea diverselor boli; termen de referință în tehnologia informațiilor: metodă de rezolvare a unei probleme, defalcată în etape succesive; funcție executată de un subprogram, parte din sintaxa limbajelor evolute.

PROCEDURI EXECUTORII, stabilirea legislației procedurale civile pentru executarea deciziilor, hotărârilor judecătorești și altor jurisdicții.

PROCELARIIDE, familie de păsări din ordinul procelariiforme.

PROCELARIIFORME, ordin de păsări ce duc exclusiv un mod de viață marin.

PROCENT, a suta parte dintr-un întreg.

PROCERCOID, larva unor viermi panglică.

PROCES ADMINISTRATIV, acțiune în justiție făcută pentru soluționarea unui diferend între două părți care sunt în litigiu sau pentru constatarea și sancționarea încălcării legilor statului; acțiune judecătorească; totalitatea actelor, documentelor adunate în vederea acestei acțiuni.

PROCES ALEATORIU, contrarul procesului determinist considerat în teoria probabilităților proces stocastic.

PROCES BUGETAR, procedee și metode de activitate în domeniu.

PROCES CIVIL EUROPEAN, procedura de examinare a cauzelor civile în procesele judiciare ale Uniunii Europene.

PROCES DE BROȘARE-COPERTARE, operații tehnologice în industria poligrafică ce țin de prelucrarea ulterioară a materialelor tipărite.

PROCES DE CONVERTIZARE CU OXIGEN, prelucrarea fontei topite în oțel cu suflarea oxigenului pur, fără încălzirea suplimentară a metalului.

PROCES DE INOVAȚIE, proces de transformare succesivă a unei idei într-un produs.

PROCES DUPLEX, proces metalurgic realizat consecutiv în două instalații separate pentru utilizarea cea mai eficientă a avantajelor fiecăreia dintre ele.

PROCES FOTOGRAFIC DE DIFUZIE, proces fotografic alb-negru sau color într-o singură etapă, în care prelucrarea chimico-fotografică a materialului fotografic negativ expus și obținerea pozitivului are loc simultan; procedeu de reprografie.

PROCES LEGISLATIV, totalitate reglementată normativ de acțiuni, implementate secvențial la elaborarea, adoptarea (modificarea) legilor și a altor acte legislative și promulgarea acestora.

PROCES MARKOV, proces aleatoriu fără consecințe.

PROCES PACIFICATOR, v. **PROCES**.

PROCES POISSON, proces aleatoriu ce descrie momentele apariției unor evenimente aleatorii, unde numărul de evenimente ce au loc pe orice interval de timp fix are o distribuție Poisson, iar creșterile procesului pe intervale de timp care nu se intersectează, sunt independente.

PROCES POLITIC, v. **PROCES**.

PROCES RESTRICTIV MODIFICATOR, proces răspândit pe larg, folosit de bacterii pentru protecția de pătrunderea ADN-lui străin.

PROCES SEXUAL, reproducere sexuală a animalelor, la care participă cele două celule sexuale, ovulul și spermatozoidul.

PROCES WACKER, proces de oxidare în fază lichidă a etilenei acetaldehidei prin oxigenul atmosferic utilizat în sinteza organică industrială în prezența unui catalizator complex metalic.

PROCES WIENER, proces aleatoriu, ce servește ca model matematic al mișcării browniene.

PROCES, (lat. *processus* – mișcare înainte), desfășurarea unui fenomen, unui eveniment ș. a.; transformarea, prefacerea succesivă a unui lucru; totalitatea acțiunilor îndreptate spre obținerea unui rezultat anumit; dezbateră a unei cauze; acțiune în justiție făcută pentru soluționarea unui diferend între două părți care sunt în litigiu sau pentru constatarea și sancționarea încălcării legilor statului; Proces mondial, proces global, proces regional.

PROCESARE CU IMPULSURI MAGNETICE, metodă de prelucrare electrofizică.

PROCESAREA DATELOR, operațiuni legate de control, transformare etc., precum și preluarea datelor de o persoană, programe de calculator sau o persoană în interacțiune cu programele, pentru rezolvarea problemelor de contabilitate, procesarea rezultatelor experimentale etc.

PROCESAREA EXTERNĂ A OȚELULUI, metodă tehnologică de producere a oțelului lichid de calitate, cerută în afara turnătorilor de oțel.

PROCESAREA INFORMAȚIEI, operațiuni legate de control, transformare etc. precum și preluarea datelor de o persoană, programe de calculator sau o persoană în interacțiune cu programele, pentru rezolvarea problemelor de contabilitate, procesarea rezultatelor experimentale etc.

PROCESAREA INFORMAȚIILOR OPTICE, prelucrarea semnalelor informaționale folosind radiația optică ca purtător de informații, precum și a elementelor optice și optoelectronice pentru introducerea informațiilor într-un fascicul de lumină, conversia și înregistrarea acesteia.

PROCESAREA MATERIALELOR PLASTICE, totalitate a proceselor prin care produsele sau semifabricatele cu proprietăți, formă, dimensiuni date sunt realizate din mase plastice.

PROCESAREA METALELOR LA PRESIUNE, procese tehnologice complexe utilizate pentru modelarea, îmbunătățirea proprietăților și calității metalelor ca urmare a deformării lor plastice sub influența forțelor externe, fără a le deteriora.

PROCESAREA METALELOR PRIN TĂIERE, proces de separare a stratului de suprafață al semifabricatelor de metal sub formă de așchii cu un instrument de tăiere.

PROCESAREA PIETREI NATURALE, proces tehnologic pentru a conferi pietrei naturale forma, dimensiunea și textura necesare.

PROCESATOR ALIMENTAR, dispozitiv electro-mecanic multifuncțional conceput pentru prelucrarea mecanică a diverselor produse cu un set de funcții universale: malaxor, răzătoare, blender, mașină de tocat carne, feliator, tocător ș.a.

PROCESE HIDROLOGICE, set de schimbări în relieful albiei fluviului și al șesului adiacent inundat, periodic aflat sub influența apei curgătoare.

PROCESE, succesiune de stări, etape, stadii prin care trec, în desfășurarea lor temporală, în schimbarea lor, diverse obiecte, fenomene etc.; Procese combinate de tehnologie chimică, procese de reacție și transfer de masă, realizate simultan într-un singur volum, în scopul de a mări randamentul produsului cu un consum de energie minim datorită deplasării echilibrului procesului chimic; Procese continue și periodice, în tehnologia chimică, principiul organizării proceselor tehnologice, caracterizat prin locul și timpul etapelor concrete ale procesului; Procese de electrod, totalitate de modificări ce apar pe electrod sau în regiunea electrodului în timpul trecerii curentului electric; Procese de separare membranară, procese de separare a amestecurilor în componente prin intermediul unui perete despărțitor cu permeabilitate selectivă – membrane de separare; Procese sol-gel, procese în mai multe etape, inclusiv sinteza solului, transformarea acestuia într-un gel și obținerea ulterioară de materiale solide puternic dispersate.

PROCESELE DE FORMARE A CLIMEI, procesele naturale care conturează climatul în regiune sau în jurul globului.

PROCESOR, circuit integrat principal al unui computer, alcătuit dintr-un dispozitiv aritmetic și un dispozitiv

de control, care execută procesarea informațiilor programate și coordonează funcționarea tuturor dispozitivelor calculatorului.

„PROCESSING”, în biologia moleculară, totalitatea reacțiilor ce asigură transformarea produselor primare ale transcripției și translației în molecule funcționale active.

PROCESUL BAYER, metodă industrială principală de obținere a aluminiului din bauxită.

PROCESUL DE LA BOLOGNA, colaborare benevolă între țările europene privind sistemele educaționale, în scopul creării spațiului educațional comun.

PROCESUL DE LA HELSINKI, procesul de evoluție a sistemului de securitate european, bazat pe pregătirea și semnarea Actului final al reuniunii privind securitatea și cooperarea.

PROCESUL DE LA KÖLN, 1852, îndreptat împotriva membrilor secțiunii de la Köln a Ligii comunistilor. A făcut parte din lupta împotriva opoziției politice cu mijloacele sistemului judiciar la momentul culminant al timpului de reacție.

PROCESUL DE LA NÜRNBERG, proces intentat principalilor criminali de război naștiți, judecat între 20 noiembrie 1945 și 1 octombrie 1946 de către Tribunalul Militar Internațional, înființat în 1945 prin acordul de la Londra dintre URSS, Franța, Marea Britanie și SUA. Prin sentința din 30 iunie 1946 au fost condamnați la moarte 12 mari criminali de război (H. Göring, care s-a sinucis în închisoare, H. Frank, W. Frick, A. Jodl, E. Kaltenbrunner, W. Keitel, J. von Ribbentrop, A. Rosenberg, F. Sauckel, A. Seyss-Inquart, J. Streicher și M. Bormann – în contumacie).

PROCESUL DE LA TOKYO, convocat în 1946, pentru judecarea liderilor Imperiului Japoniei pentru crimele de război. Acest proces a influențat pro-

fund stabilirea ordinii mondiale post-belice.

PROCESUL FISCHER-TROPSCH, procedeul industrial de obținere a hidrocarburilor combustibile din monoxid de carbon și hidrogen.

PROCESUL FIUM, proces de captare a Zn, Pl, Co și a metalelor aflate în stare volatilă, obținute din zgura topită.

PROCESUL FURNALULUI, proces de obținere a fontei din minereuri de fier într-un furnal.

PROCESUL KIVTSET, proces de topire electrotermică cu oxigen, combină oxidarea materiei prime sulfurate fin măcinate în oxigen industrial.

PROCESUL MARTIN-SIEMENS, topirea fontei și a metalului uzat într-un cuptor reflectorizant cu vatră pentru obținerea oțelului.

PROCESUL THOMAS, unul dintre tipurile de transformare a fontei topit în oțel fără consum de combustibil.

PROCESUL UGINE SÉJOURNET, proces de extrudare, inventat în 1950 în Franța.

PROCESUL VANYUKOV, proces pirometalurgic continuu de prelucrare a materiilor prime naturale, produselor intermediare metalurgice, deșeurilor industriale și menajere pentru a obține produse lichide și gazoase.

PROCES-VERBAL, act oficial, în care sunt consemnate rezumativ discuțiile și hotărârile unei adunări, ședințe ș. a.; document în care se fixează mersul și rezultatele acțiunilor procedurale efectuate de anchetator.

PROCIONIDE, (Procyonidae), familie de mamifere răpitoare plantigrade sau semiplantigrade.

PROCLAMAȚIA DE LA BLAJ, 1848, cerea împăratului Ferdinand I al Aus-

triei desființarea iobăgiei, libertatea tiparului, înființarea unor instituții de învățământ în limba română etc.

PROCLAMAȚIA DE LA ISLAZ, 1848, programul adoptat la 9 iunie 1848 de mișcarea revoluționară din Țara Românească după citirea sa de către Ion Heliade Rădulescu.

PROCLAMAȚIA DE LA PADEȘ, 1821, document programatic al mișcării conduse de Tudor Vladimirescu.

PROCLAMAȚIA DE LA TIMIȘOARA, 11 martie 1990, document programator adoptat la Timișoara în data de 12 martie 1990. A fost redactat în urma manifestației populare din Piața Opelei.

PROCLORALE, ordin de bacterii gram-negative fotosintetizoare autotrofe.

PROCOLOFONIA, ordin de vertebrate terestre dispărute, asemănătoare reptilelor.

PROCONSUL, magistrat roman care după încheierea consulatului, era însărcinat cu guvernarea unei provincii.

PROCTITĂ, inflamație a mucoasei rectului; Rectită.

PROCTOGRUPOIDE, suprafamilie de himenoptere parazite.

PROCTOLOGIE, compartiment al gastroenterologiei și chirurgiei ce studiază bolile rectului și anusului.

PROCURATOR, magistrat roman, ales de obicei dintre liberi, însărcinat cu strângerea dărilor și cu conducerea provinciilor imperiale; înalt demnitar în republicile Veneția și Genova, în Evul Mediu; persoană care acționează în numele cuiva, pe baza unei procuri; mandatar.

PROCURATURA GENERALĂ A REPUBLICII MOLDOVA, instituție centrală din sistemul autorităților de stat, ce

îndeplinește funcțiile de rechizitoriu, de reprezentant, de control și de supraveghere.

PROCURĂ, acord în temeiul căruia o parte (avocatul) se angajează să efectueze anumite acțiuni legale în numele și în dauna celeilalte părți (mandantul). Avocatul creează, modifică, pune capăt drepturilor și obligațiilor civile ale unui mandatar. Document scris emis de o persoană către alta pentru reprezentare în fața terților și care definește autoritatea reprezentantului pentru procură.

PROCUROR, persoană oficială, care exercită supravegherea generală a respectării legilor.

PROCYON, cea mai strălucitoare stea din constelația Câinele Mic.

PROCYON, gen de mamifere răpitoare din familia procionide.

PRODĂNEȘTI, Florești, Prodănești.

PRODĂNEȘTII VECHI, Florești, Ștefănești.

PRODRUM, simptom precoce care precedă sau anunță apariția unei boli.

PRODUCĂTORI, organisme autotrofe care produc cu ajutorul fotosintezei și chimiosintezei substanțe organice din cele anorganice.

PRODUCEREA OȚELULUI, prelucrarea fontei și fierului uzat în instalațiile oțelăriei și turnarea oțelului în lingouri.

PRODUCTIVITATE BIOLOGICĂ, noțiune ecologică și biologică, ce indică nivelul de reproducere al biomasei organismelor vegetale și animale, care alcătuiesc un ecosistem.

PRODUCTIVITATE BIOLOGICĂ, viteza de formare a substanței organice de către organismele vii.

PRODUCTIVITATE, cantitatea producției fitotehnice de pe unitate de teren

însămânțat; eficiență a muncii, exprimată prin raportul dintre cantitatea de produse realizată și volumul de muncă consumat.

PRODUCTIVITATEA ANIMALELOR AGRICOLE, cantitatea și calitatea producției obținute de la un singur animal într-o anumită perioadă de timp.

PRODUCTIVITATEA PLANTELOR AGRICOLE, capacitatea de producere a unei specii sau a unui soi.

PRODUȚIA DE OUĂ, numărul de ouă obținute de la păsările de casă într-o anumită perioadă de timp; unul din indicii de bază al productivității rasei.

PRODUȚIE DE FĂINĂ, industriile de morărit și panificație.

PRODUȚIE NEFINITĂ, producție care nu a trecut prin toate etapele de fabricație prevăzute de procesul tehnologic.

PRODUȚIE SCIENTOINTENSIVĂ, producție în care realizările științifice avansate sunt realizate folosind cele mai progresive tehnologii înalte.

PRODUȚIE, act de a crea un produs, un bun sau un serviciu util; Producție de bază, producție secundară; procesul de creare a bunurilor economice cu ajutorul muncii umane pentru existența și dezvoltarea societății; productivitate, productivitatea factorilor de producție, productivitatea muncii, producție finită, productivitatea pământului.

PRODUS CARTEZIAN, operație matematică efectuată asupra a două mulțimi.

PRODUS DEFICITAR, situația pe piață când, la un preț dat, volumul cererii depășește volumul ofertei.

PRODUS ȘTIINȚIFIC, rezultatul activității științifice a cercetătorilor.

PRODUS, rezultat al unei înmulțiri; Produs mixt.

PRODUSE ALIMENTARE, produse de origine animală, vegetală, minerală, destinate consumului uman (sub formă naturală sau prelucrată) ca aliment.

PRODUSE COSMETICE, mijloace și substanțe speciale pentru îngrijirea pielii, părului, unghiilor, dinților și cavității bucale.

PRODUSE CULINARE SEMIFABRICATE, produse alimentare sau o combinație de produse, care au trecut unul sau mai multe etape de procesare culinară fără a le aduce la pregătire definitivă; Produse de gătit ușor.

PRODUSE DE CARNE, carne și produse alimentare obținute la prelucrarea cărnii sacrificate.

PRODUSE DE COFETĂRIE, produse alimentare care conform tradiției, sunt bogate în calorii, cu un conținut ridicat de zahăr și grăsimi ușor digerabile, conțin substanțe aromatice și au gust plăcut.

PRODUSE DE COVRIGĂRIE, produs alimentar de panificație național rusesc, din făină de grâu, fiert și apoi copt, sub formă de inel sau oval, covrig.

PRODUSE DE RACHIU ȘI LICHOR, băuturi alcoolice cu un conținut de alcool etilic în intervalul 5-60% în volum și cu o concentrație de zahăr între 0-60 g/100 cm³.

PRODUSE DIN PEȘTE, produse alimentare, medicale, furajere și tehnice, obținute din prelucrarea peștilor, mamiferelor, nevertebratelor și algelor acvatice.

PRODUSE LACTATE, produse alimentare fabricate din lapte și/sau componentele acestuia fără a folosi grăsimi și albușuri de altă origine; grup de produse alimentare, obținute din lapte sau derivaților lui pe calea acririi, cu aplicarea fermenților

PRODUSE PETROLIERE, grup mare de produse fabricate la rafinării, întreprin-

deri petrochimice și prin sinteză organică de bază.

PRODUSUL INTERN BRUT, indicator agregat care caracterizează funcționarea economiei țării pentru o anumită perioadă de timp.

PROFAG, genom al bacteriofagului conținut în celula bacteriană în stare inactivă și ce se moștenește stabil într-un șir de generații.

PROFERMENȚI, proenzime, zimogene, catalizatori naturali.

PROFESIE LIBERALĂ, profesiune exercitată de o persoană pe cont propriu, fără să fie angajată permanent într-o instituție.

PROFESIE, ocupație, îndeletnicire cu caracter permanent, pe care o exercită cineva în baza unei calificări corespunzătoare.

PROFESOR UNIVERSITAR, cadru didactic de cea mai înaltă calificare; profesor de liceu.

PROFIL GEOLOGIC, secțiune geologică, reprezentare grafică a structurii geologice a unei porțiuni din scoarța Pământului pe o anumită direcție.

PROFIL, secțiune transversală verticală.

PROFILACTICĂ, în medicină, complex de măsuri ce urmăresc înlăturarea factorilor cu acțiune nocivă asupra sănătății oamenilor, prevenirea unor boli concrete precum și ameliorarea condițiilor de muncă și de odihnă ale populației, protecția mediului ambiant.

PROFILACTORIU, instituție de recuperare și reabilitare medicală.

PROFILAXIE, ansamblul măsurilor medico-sanitare care se iau pentru prevenirea apariției și a răspândirii bolilor; Profilaxie socială.

PROFILOMETRU, dispozitiv electronic pentru determinarea rugozității unei suprafețe prelucrate a piesei.

PROFILUL SOLURILOR, combinație a straturilor genetice ale solului, care reflectă specificul procesului de formare a solului.

PROFIT MONOPOLISTIC, profit obținut de o corporație datorită poziției sale de monopol în economie.

PROFIT, categorie economică care presupune un excesul al veniturilor economic față de cheltuielile suportate de către agentul economic; profit nelegal (nelegitim), profit net, profit pur.

PROFUNDOR, suprafețe aerodinamice mobile la o aeronavă, care asigură controlul zborului aeronavei și echilibrarea acesteia.

PROFUNZIMEA CULORII, (Color depth), este fie numărul de biți utilizat pentru a indica culoarea unui singur pixel, sau numărul de biți utilizat pentru fiecare culoare componentă a unui singur pixel.

PROGENITURĂ, grup de animale tinere aflate sub tutela părinților sau a indivizilor ce-i substituie.

PROGIMNAZIU, instituție de învățământ mediu incompletă în Germania, Rusia și în alte țări.

PROGNOSTIC, presupunere medicală despre evoluția și exodul bolii în raport cu viața, sănătatea și capacitatea de muncă.

PROGNOZĂ GLACIARĂ, starea de predicție a gheții, la un anumit moment sau perioadă, precum și calendarul fenomenelor glaciare în bazinele de apă.

PROGNOZĂ ÎN AGRICULTURĂ, prevedere a apariției unor boli sau a unor dăunători ai plantelor de cultură; Prognoză agrometeorologică.

PROGNOZĂ METEOROLOGICĂ, descriere a condițiilor de derulare a fenomenelor meteorologice viitoare într-o anumită perioadă de timp pentru o anumită zonă sau o parte a spațiului aerian.

PROGNOZĂ, estimare a valorilor probabile pe care le vor lua în viitor unele măsuri nesigure, inconstante din prezent; Prognoze demografice, prognoze ecologice, prognoze economice, prognoze sociale, prognoze științifice.

PROGRADARE, proces de pedogeneză și proces geologic.

PROGRAM DE CALCULATOR, set de instrucțiuni dintr-un software, care implementează un algoritm pentru soluționarea unei probleme ce poate fi executată pe un computer; Programare imperativă, paradigmele programării, programare logică.

PROGRAM DE VIAȚĂ, v. **PROGRAM**.

PROGRAM TEATRAL, agenda instituției pentru o perioadă de timp.

PROGRAM, plan de activitate în vederea atingerii unui scop sau obiectiv, în care sunt stabilite în ordinea desfășurării lor etapele propuse pentru o perioadă dată sau integral; termen de referință în tehnologia informațiilor privind un produs finit al activității de programare informațională; Produse program, program antivirus, program asistent, program de aplicație, program de depanare, program de sistem, program executabil, program pilot, program utilitar, programare automată.

PROGRAMARE CONVEXĂ, ramură a programării matematice.

PROGRAMARE DE MODULE DIDACTICE, tehnologia elaborării programelor de computer.

PROGRAMARE DISTRIBUTIVĂ, metodă de prelucrare a datelor divizate pe părți ale unui program și executate

pe mai multe calculatoare, formând un sistem paralel de computere cu capacitate și productivitate sporită.

PROGRAMARE LINIARĂ, compartiment al matematicii dedicat teoriei și metodelor de rezolvare a problemelor privind minimul și maximul funcțiilor liniare pe mulțimi, definite de sisteme liniare de egalități și inegalități.

PROGRAMARE MATEMATICĂ, ramură a matematicii dedicată teoriei și metodelor de rezolvare a problemelor de determinare a extremei funcțiilor pe mulțimi definite prin delimitări liniare și neliniare.

PROGRAMARE NONLINIARĂ, compartiment de programare matematică.

PROGRAMARE ORIENTATĂ PE OBIECTIVE, metodologie de elaborare a programelor pentru modelarea computerizată a sistemelor arbitrare, prezentate sub formă de seturi de obiecte, fiecare fiind atribuit unei anumite clase și dotat cu atribute și proceduri pentru prelucrarea lor, iar clasele de obiecte pot fi reprezentate ca o ierarhie a atributelor și metodelor moștenite.

PROGRAMARE PARALELĂ, software care execută mai multe activități în paralel, în același timp.

PROGRAMARE PARAMETRICĂ, ramură a programării matematice dedicată studiului problemelor de optimizare în care condițiile de admisibilitate și/sau funcția determinată depind de unii parametri determinați.

PROGRAMARE, procesul de creare a programelor sau software-ului de calculator; disciplină care studiază metodele și tehnicile de creare și dezvoltare a programelor de calculator.

PROGRAMATOR, specialist în zona de programare sau care scrie coduri pentru multe tipuri de software.

PROGRAME DE CERCETARE ȘI INOVARE, v. PROGRAM.

PROGRAME DE FORMARE, v. PROGRAM.

PROGRAMUL „OMUL ȘI BIOSFERA”, (*Man and Biosphere, MAB*), program UNESCO.

PROGRAMUL ALIMENTAR MONDIAL, (*World Food Programme, WFP*), cea mai mare organizație de ajutor umanitar a ONU.

PROGRAMUL APOLLO, proiect astronomic al SUA.

PROGRAMUL COMENIUS I, COMENIUS II, v. PROGRAM.

PROGRAMUL ERASMUS, v. PROGRAM.

PROGRAMUL EUROPA ÎN ȘCOALĂ, v. PROGRAM.

PROGRAMUL GRUNDTVIG, v. PROGRAM.

PROGRAMUL HELIOS, v. PROGRAM.

PROGRAMUL LEND LEASE, ajutor material acordat satelor în al Doilea Război Mondial.

PROGRAMUL LEONARDO DA VINCI, v. PROGRAM.

PROGRAMUL LINGUA, v. PROGRAM.

PROGRAMUL MEDIA PLUS, v. PROGRAM.

PROGRAMUL NAȚIUNILOR UNITE PENTRU MEDIUL ÎNCONJURĂTOR, (UNEP, UN Environment Programme), act normativ internațional privind protecția domeniului.

PROGRAMUL NOUL CURS, (New Deal), programe socio-economice

adoptate în Statele Unite între anii 1933 și 1936, în perioada președintelui Franklin Delano Roosevelt.

PROGRAMUL PARKWAY, v. PROGRAM.

PROGRAMUL PNUD, v. PROGRAM.

PROGRAMUL SOCRATES, v. PROGRAM.

PROGRAMUL TACIS, v. PROGRAM.

PROGRAMUL TEMPUS, v. PROGRAM.

PROGRAMUL USAID, v. PROGRAM.

PROGRAMUL YOUTH, v. PROGRAM.

PROGRES TEHNICO-ȘTIINȚIFIC, temelia pentru dezvoltarea și intensificarea producției; proces și rezultatul de îmbunătățire a tehnicii și tehnologiei, a energeticii, a bunurilor și serviciilor bazate pe utilizarea rezultatelor cercetării științifice în scopul de a obține efecte economice, sociale, de mediu și informaționale.

PROGRES, trecere de la o stare inferioară la una superioară.

PROGRESIE ARITMETICĂ, se caracterizează printr-o diferență constantă între oricare doi termeni consecutivi.

PROGRESIE ARMONICĂ, șir de numere care reprezintă inversele unei progresii aritmetice.

PROGRESIE GEOMETRICĂ, progresie matematică în care raportul dintre oricare doi termeni consecutivi este constant.

PROGRESIE MATEMATICĂ, succesivitate, fiecare membru al căruia este obținut din precedentul, adăugând un număr constant sau înmulțind cu un număr constant.

PROGRESIE TUMORALĂ, schimbarea simptomelor morfologice, biochimice, funcționale ale tumorii în procesul de creștere.

PROHOD, rit al bisericii ortodoxe oficiat la înmormântare.

PROIECT DE LECȚIE, v. PROIECT.

PROIECT DE LEGE, document, inițiativă legislativă prezentat de un subiect parlamentului ca organ legislativ; text provizoriu al unei legi, însoțit de expunerea de motive, care urmează să fie supus dezbaterii organului legiuitor.

PROIECT SOCIAL, v. PROIECT.

PROIECT, intenție, formă de plan, lucrare tehnică; Proiect de lucru al unei clădiri, construcții, articol, piese; Proiect tehnic; plan de a întreprinde ceva, de a organiza sau face ceva în viitor; plan, idee, program pe viitor; text preliminar al unui document ș.a.

PROIECTARE ASISTATĂ DE CALCULATOR, activitate de proiectare a inginerilor, arhitecților, geodezilor cu utilizarea uneltelor, aplicațiilor și programelor de calculator.

PROIECTARE DEMOGRAFICĂ, evaluarea viitoare a principalilor parametrii de dezvoltare a populației țării, a regiunilor, localităților: numărul, structura pe sexe și vârste, mărimea familiilor și gospodăriilor casnice, fertilitatea, mortalitatea și migrația.

PROIECTIL, corp solid, dispozitiv militar metalic de formă cilindro-ogivală lansat dintr-o armă de foc, lansat într-o anumită direcție pentru a distruge un obiectiv sau pentru a transporta spre acesta un anumit conținut neexplosiv (substanțe chimice toxice, microbi patogeni, foi volante ș.a.).

PROIECTOR, dispozitiv, care concentrează fasciculele de lumină cu ajutorul unui sistem optic și le emite într-o singură direcție.

PROIECTUL MANHATTAN, proiect de dezvoltare a primei arme nucleare în SUA.

PROIECȚIA POLICONICĂ, proiecție cartografică bazată pe calcule matematice pentru afișarea întregii suprafețe elipsoidale a pământului sau a unei părți a acestuia pe planul hărții.

PROIECȚIE CARTOGRAFICĂ, modalități matematice de afișare a întregii suprafețe a elipsoidului pământului sau a unei părți din ea în planul hărții.

PROIECȚIE STEREOGRAFICĂ, corespondența dintre punctele unei sfere și ale unui plan.

PROIECȚIE, imagine a figurilor spațiale pe un plan.

PROIECȚII CARTOGRAFICE, procedeu de reprezentare în plan a suprafeței terestre folosit în cartografie; Proiecția cartografică intermediată egală, proiecția cartografică pseudocilindrică, proiecția cartografică pseudoazimutală, proiecția cartografică rectangulară, proiecția cartografiei pseudoconică, proiecție cartografică egală.

PROLAPS, deplasare sau ieșire a unui organ în afara corpului sau a cavității în care se află, din cauza slăbirii mijloacelor sale de fixare; Prolaps rectal, ieșirea parțială sau totală a rectului prin anus; Prolaps uterin, deplasare a uterului în jos ca urmare a defectului mușchilor fundului bazinei.

PROLEGOMENE, parte introductivă, explicativă, care precedă expunerea propriu-zisă într-o operă științifică; ansamblu de noțiuni preliminare aparținând unui domeniu științific.

PROLETARI, În Roma antică, cea mai săracă pătură a populației libere. Muncitori salariați, care formează proletariatul.

PROLIFERARE, la animale și la om, formarea de noi celule prin mitoză.

PROLOG, cuvânt-înainte, prefață la o operă literară, în care sunt expuse fapte și idei ce precedă dezvoltarea acțiunii principale din această operă. Parte introductivă a unei opere literare, dramatice sau muzicale, care prezintă evenimentele premergătoare acțiunii sau elemente care îi înlesnesc înțelegerea; parte a unei piese de teatru.

PROMAGISTRAT, în Roma antică, funcționari aleși mai întâi de Senatul Roman și de popor și, ulterior, desemnați de Senat sau de Împărat să îndeplinească atribuții consulare, pretoriene sau investitori în afara Romei.

PROMETEU, în mitologia greacă, fiu al titanului Iapet și al nimfei Climene. Proteguitor și binefăcător al oamenilor.

„**PROMETEU**”, editură din Republica Moldova, din 1995.

PROMETIU, (Promethium), Pm, element chimic radioactiv din grupa a III-a forma scurtă a sistemului periodic, nr. at. 61; se referă la lantanide.

PROMILĂ, a mia parte dintr-o cantitate, notare: ‰.

PROMISCUITATE, în biologie, formă a relațiilor sexuale la animale.

PROMOTOR, sector de ADN responsabil de legarea fermentului ARN polimeraza, înainte de începerea transcripției la pro și eucariote.

PROMULGARE, publicare oficială a actelor legislative și normative.

PRONAOS, compartiment al navei; parte de la intrare a bisericilor creștine, care precedă naosul.

PRONEFROS, organ excretor la embrionii peștilor și amfibioilor.

PRONIE, conform Bibliei, înțelepciune supremă cu care divinitatea conduce lumea; Dumnezeuire.

PRONOIA, instituție fiscal-economică în Bizanț.

PRONOSTICAREA PROCESELOR ALEATORII, prezicerea valorii unui proces aleatoriu într-un oarecare moment viitor dat în timp, după valorile observate ale acestui proces.

PRONUCLEU, fiecare din cele două nuclee haploide din ovul după pătrunderea spermatozoidului.

PRONUME, parte de vorbire care ține locul unui nume. Majoritatea pronumelor dispun de forme flexionare pentru a exprima genul, numărul, cazul și persoana, asemănându-se prin aceasta cu numele și cu verbul.

PRONUNCIAMENTUL DE LA BLAJ, 1868, declarația politică adoptată în data de 3/15 mai 1868, la împlinirea a 20 de ani de la Adunarea de la Blaj.

PRONUNȚIE, articulare a sunetelor, silabelor, cuvintelor etc. cu ajutorul organelor vorbirii.

„**PROPĂȘIREA**”, revistă științifică și literară, editată în 1844 la Iași sub conducerea lui M. Kogălniceanu, V. Alecsandri, I. Ghica și P. Balș.

PROPEDEUTICĂ, disciplină care constituie o introducere necesară în studiul unei alte discipline.

PROPILEE, trecere de gală într-un edificiu, decorată cu portcuri și coloane.

PROPILENĂ, hidrocarbură folosită ca materie primă la fabricarea glicerinei, a acetonei etc.; Propenă.

PROPINIC, ACID ~, acid carboxilic alifatic monobazic.

PROPITECUS, gen de semimaimuțe din familia indride.

PROPLIOPITECUS, (Propliopithecus), gen de maimuțe antropoide din familia dispărută propliopitecide.

PROPOLIS, clei de albine sub formă de substanță aromată vâscoasă, produsă de albine din rășină vegetală, îmbogățită cu secreția glandelor lor salivare din excrețiile proprii și din ceară. Are proprietăți bactericide.

PROPONTIDA, denumirea antică a Mării Marmara.

PROPORȚIE, (proporție - potrivire), termen de referință în arta plastică și arhitectură; egalitate între două relații a patru mărimi.

PROPOZIȚIE ENUNȚIATIVĂ, tip de propoziție prin care se comunică un eveniment din realitate, verificabil prin raportarea la starea de fapt, ca adevărat sau fals.

PROPOZIȚIE EXCLAMATIVĂ, tip de propoziție care exprimă spontan o emoție puternică sau o apreciere afectivă a locutorului în legătură cu un fapt care l-a surprins, l-a emoționat etc.

PROPOZIȚIE INTEROGATIVĂ, tip de enunț (sau de propoziție) orientat spre interlocutor prin care se cer informații; se distinge de propoziția asertivă (sau declarativă), de cea imperativă, iar după unii autori, și de cea exclamativă.

PROPOZIȚIE, enunț a cărui valoare de adevăr este întemeiată pe bază de reguli logice explicit exprimate; unitate predicativă minimă a sintaxei limbii, folosită de sine stătător pentru fixarea, exprimarea și comunicarea unui gând, sentiment, act volițional.

PROPRIETAR DE ORAȘ, persoană care deține în proprietate, în baza unor hrisoave, emise de domnii Moldovei pe parcursul secolelor, unele orașe și târguri.

PROPRIETAR DE TÂRG, persoană care deține în proprietate, în baza unor hrisoave, emise de domnii Moldovei pe parcursul secolelor, unele orașe și târguri.

PROPRIETAR, un obiect separat sau un set de obiecte, precum și drepturile și obligațiile de proprietate. În funcție de contextul utilizării proprietății, bunurile pot fi considerate obiecte ale lumii materiale, drepturi de proprietate, drepturi și obligații ale unei anumite persoane; proprietate.

PROPRIETATE FUNCİARĂ, deținerea și utilizarea terenurilor în modul prevăzut de lege.

PROPRIETATE INTELECTUALĂ, rezultatul activității creative, ideilor și valorilor spirituale, apartenența cărora este determinată legal.

PROPRIETATE PRIVATĂ, avere ce aparține persoanelor fizice, persoanelor juridice, statului sau unităților administrativ-teritoriale.

PROPRIETATE PUBLICĂ, proprietate ce aparține domeniului public al statului sau unităților administrativ-teritoriale.

PROPRIETATE, sistem al relațiilor sociale, în cadrul căruia se asigură apartenența bunurilor materiale și nemateriale create de oameni sau de origine naturală unui individ, sau unui grup de persoane, sau societății în ansamblu; proprietate personală.

PROPRIETĂȚI ORGANOLEPTICE, caracteristici ale substanțelor determinate cu ajutorul organelor de simț: miros, gust, văz, pipăit.

PROPRIORECEPTORI, mecanoreceptori ai aparatului locomotor al animalelor vertebrate, mușchilor scheletici, tendoanelor, fasciilor articulațiilor ș.a. Reacționează la contractare și încordare sau relaxare și întinderea mușchilor.

PROPULSIE CU ROATĂ CU PALETE, instalație de propulsie în formă de disc cu lame verticale, care se rotește în planul fundului vasului.

PROPULSOR NAVAL, dispozitiv pentru convertirea energiei sursei energie-

tice, instalat pe navă sau a unei surse externe de energie, în forță de tracțiune utilă pentru a asigura mișcarea navei.

PROPULSOR, dispozitiv mecanic care oferă mișcare; rachetă cu mai multe trepte (2-5) pentru lansarea în spațiu a unui satelit, nave spațiale, nave spațiale interplanetare, stații orbitale și alte încărcături utile; Propulsia aeronautică, tipuri de decolare; Propulsie hipersonică, timp de decolare.

PROPUNEREA DESARGUES, (Teorema), este o problemă de geometrie sintetică.

PRORĂ, partea anterioară a vasului de la tulpină la cadru, cu cea mai mare suprafață de lucru a părții subacvatice. Forma prorei depinde de destinația și, mai ales, de viteza de proiect a navei.

PROROC, conform Bibliei, cel care vorbește în numele lui Dumnezeu; profet.

PROSAUROPODA, grup de reptile dispărute.

PROSCOMIDIE, parte din liturghie în care preotul pregătește pâinea și vinul pentru împărțanie.

PROSCRIȚIE, (lat. proscriptio, de la proscribo - a anunța prin afișare), în Roma antică, punere în afara legii sau osândirea la moarte a cuiva, fără forme de judecată, pentru infracțiuni politice.

PROSCURENI, Râșcani, or. Costești.

PROSERPINA, la romani, fiica zeiței Ceres și soția zeului Hades, alături de care cărmuia Împărăția subpământeană. A fost identificată de timpuriu cu Persephone, din mitologia greacă.

PROSFORA, prescură.

PROSOBRANCHIA, subclasă de moluște gastropode.

PROSOP, obiect de material textil care se folosește la șters după spălare; ștergar.

PROSOPIUM, gen de pești de apă dulce din familia coregonide.

PROSOPOPEE, (prozopopee), figură retorică prin care autorul pune să vorbească o persoană absentă, defunctă, un personaj alegoric sau un obiect personificat.

PROSPECTARE ELECTRICĂ, (Tomografie), procedeu tehnologic de cercetare nedistructiv.

PROSPECTARE GEOCHIMICĂ, procedeu tehnologic.

PROSPECȚIUNE, totalitatea cercetărilor efectuate în laborator și pe teren.

PROSTAGLANDINE, substanțe biologice active din grupul eicosanoidelor prezente la majoritatea animalelor și la om.

PROSTATĂ, glandă impară tubularalveolară a sistemului reproductiv masculin la mamifere; organ muscular și glandular care înconjoară porțiunea inițială a uretrei și care aparține aparatului genital masculin.

PROSTATITĂ, (din gr. prostates – literal, care stă înainte), afecțiune a prostatei.

PROSTITUȚIE, întreținere de relații sexuale pentru bani.

PROSTRAȚIE, scădere bruscă a activității psihice însoțită de stări de inhibiție a vorbirii și mișcărilor; inhibarea sau abolirea reacțiilor la excitanții externi.

PROTACTINIU, (Protactinium), Pa, element chimic radioactiv din grupa a III-a forma scurtă a sistemului periodic, nr. at. 91; se referă la actinide.

PROTAGONIST, personajul principal al unei opere literare, cinematografice, teatrale sau muzicale; actorul care joacă acest rol.

PROTEACEAE, familie de plante cu flori.

PROTEAGAILOVCA, mun. Tighina, Proteagailovca.

PROTECTORAT, (din lat. protector – protector), formă de dependență politică a unui stat față de altul în virtutea unei convenții conform căreia statul protector conduce politica externă a statului protejat, acesta păstrându-și autonomia internă; conducere exercitată de statul protector.

PROTECȚIA APEI, sistem de măsuri menite să prevină, să limiteze și să elimine efectele poluării și epuizarea apelor naturale.

PROTECȚIA CONSUMATORULUI, activități menite să satisfacă necesitățile cumpărătorilor în condițiile unei concurențe loiale.

PROTECȚIA CONTRA INCENDIILOR, complex de activități organizatorice și mijloace tehnice, destinate protejării oamenilor și proprietăților de incendiu și limitarea consecințelor lui.

PROTECȚIA INFORMAȚIEI, protocol în domeniu privind securitatea informațională.

PROTECȚIA ÎMPOTRIVA FULGERULUI, activități organizatorice și mijloace tehnice derulate pentru a proteja clădirile și echipamentele electrice și electronice de loviturile fulgerului.

PROTECȚIA ÎMPOTRIVA PRAFULUI ȘI A EXPLOZIEI ÎN MINE, măsuri pentru prevenirea și localizarea exploziilor de praf de cărbune (explozive). Se realizează prin metode bazate pe utilizarea prafului inert (necombustibil), de praf (barieră de șist sau bară de șist) și apă (protecție împotriva exploziei hidropraf).

PROTECȚIA MEDIULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA, set de măsuri pentru limitarea impactului negativ al activității

economice și al altor activități asupra mediului, ceea ce presupune atât mediul înconjurător, cât și obiecte create de om necesare pentru a-și asigura nevoile sociale, precum și obiecte de natură naturală și antropogenădoctrină politică și practică socială promovată de stat; Protecția aerului, protecția apelor, protecția biodiversității, protecția solului, protecția subsolului.

PROTECȚIA MUNCII, măsuri menite să asigure o activitate fără pericole pentru sănătatea lucrătorilor.

PROTECȚIA NATURII, complex de măsuri ce limitează acțiunea negativă a activității omului asupra naturii.

PROTECȚIA ONOAREI, DEMNITĂȚII ȘI REPUTAȚIEI AFACERILOR, respectarea integrității morale, probitate, corectitudine; demnitate, cinste.

PROTECȚIA PLANTELOR, ramură a științei, care elaborează bazele teoretice și metodele de luptă cu bolile și dăunătorii culturilor agricole și ai speciilor silvice; Protecție integrată a plantelor agricole.

PROTECȚIE ANTICOROZIVĂ, totalitate de măsuri menite să reducă viteza de coroziune a materialelor.

PROTECȚIE ANTISEISMICĂ, ansamblu de lucrări, procedee și metode întru prevenirea pagubelor produse de seisme.

PROTECȚIE RADIOLOGICĂ, complex de activități organizaționale și tehnice pentru prevenirea efectelor nocive ale radiațiilor ionizante asupra organismului uman; protecție contra radiației.

PROTECȚIE RELEU, dispozitive releu de automatizare (în complex sau separat), care îndeplinesc funcțiile de identificare a situațiilor de urgență (de exemplu, scurtcircuit), identifică zonele deteriorate și generează un impuls pentru a le opri, monitorizează continuu modurile de furnizare a energiei electrice.

PROTECȚIE SOCIALĂ, ocrotire socială acordată cuiva sau cerută de cineva; sistem de măsuri întreprinse de stat pentru asistența și sprijinirea cetățenilor care se confruntă cu riscuri sociale sau în situații de viață dificile.

PROTECȚIE TERMICĂ, metodă concepută pentru a proteja sistemele și ansamblurile navelor spațiale (inclusiv vehiculul de aterizare) de încălzirea aerodinamică în perioada coborârii și frânării în straturile dense ale atmosferei, precum și pentru a asigura condiții confortabile pentru echipajul navei spațiale.

PROTECȚIONISM, tip de politică comercială externă orientată spre asigurarea securității economice a țării; sistem de măsuri politico-economice al cărui scop este dezvoltarea și ocrotirea industriei și a agriculturii indigene împotriva concurenței străine prin aplicarea unui regim de taxe vamale ridicate la mărfurile de import.

PROTEIDE, familie de amfibii caudate.

PROTEINE FLUORESCENTE, proteine care se caracterizează prin capacitatea de fluorescență intensă într-un diapazon spectral îngust.

PROTEINE, polimeri naturali constituiți din radicali de aminoacizi uniți prin legături peptidice; substanțe organice alcătuite din carbon, hidrogen, oxigen, azot, sulf etc., care intră în componența protoplasmei celulelor animale și vegetale, îndeplinind în organism funcții variate fundamentale.

PROTEINURIE, exces de proteine în urină; Albuminurie.

PROTEOGLICANI, componenți glucidoproteici ai țesuturilor animale în care catenele polizaharidice sunt legate covalent cu proteina ce ocupă în moleculă poziția centrală.

PROTEOMICA, direcție științifică al cărei obiect de studiu este totalita-

tea proteinelor din organismele vii, modificările acestora și particularitățile structural-funcționale.

PROTEROZOIC, eră geologică.

PROTEST, act civic de revoltă socială; manifestare energetică împotriva unei stări de fapt, a unei măsuri etc. considerată drept abuzivă, injustă; protest social, protest politic, protest pașnic.

PROTESTANTISM, denumire generală a confesiunilor religioase creștine care s-au rupt de catolicism prin mișcarea Reformei din sec. al XIV-lea; unul dintre cele trei curente principale ale creștinismului paralel cu catolicismul și ortodoxismul apărut în sec. al XVI-lea.

PROTEZARE, restabilirea deplină sau parțială a formei și funcției organelor sau ale părților corpului în urma traumelor, bolilor sau viciilor de dezvoltare cu ajutorul protezelor.

PROTEZĂ, dispozitiv medical, aparat sau piesă medicală care înlocuiește un organ, un membru, o parte dintr-un membru amputat sau un conduct natural al corpului omenesc ori pe care se fixează o dantură falsă.

PROTISTE, eucariote unicelulare de dimensiuni mici.

PROTISTOLOGIE, domeniu de cercetări științifice fundamentale și aplicative al biologiei care studiază protistele.

PROTOBULGARI, din proto- și bulgari.

PROTOCOALELE DE LA GENEVA, denumire dată unor acorduri internaționale semnate la Geneva (Elveția).

PROTOCOL DE STAT ȘI CEREMONIAL, totalitate de cerințe pentru asigurarea ordinii la organizarea evenimentelor oficiale, cu participarea înalților funcționari.

PROTOCOL, în dreptul internațional denumire a unor acte (transmitere de

drepturi, aderări sau rezerve la tratate ș.a.); set de reguli și acorduri în informatică care definesc procesul de schimb securizat de mesaje într-o rețea de calculatoare sau între diferite programe ale unui calculator.

PROTOCOLUL CONVENȚIEI-CADRULUI A NAȚIUNILOR UNITE PRIVIND SCHIMBĂRILE CLIMATICE, Kyoto, 1997, act normativ internațional în domeniu.

PROTOCOLUL DE LA ALMATI 1991, declarațiile și principiile de fondare ale Comunității Statelor Independente (CSI).

PROTOCOLUL DE LA GENEVA 1925, tratat internațional ce interzice utilizarea gazelor sufocante, otrăvitoare sau a altor substanțe similare și agenți bacteriologici în război.

PROTOCOLUL DE LA KYOTO 1997, acord internațional privind limitarea emisiilor de dioxid de carbon în atmosferă în scopul prevenirii încălzirii globale.

PROTOCOLUL DE LA MOSCOVA, 1929, prevedea renunțarea la război ca instrument al politicii naționale.

PROTOCOLUL DE LA PARIS, Protocolul basarabean, tratat încheiat la 28 octombrie 1920 de Anglia, Franța, Italia și Japonia cu România.

PROTOCOLUL PRIVIND APA ȘI SĂNĂTATEA, Londra, 1999, act normativ internațional în domeniul apelor și sănătății.

PROTOCOLUL PRIVIND BIOSECURITATEA, Cartagena, 2001, act normativ internațional în domeniul securității biologice.

PROTOCOLUL PRIVIND SUBSTANȚELE CARE DISTRUG STRATUL DE OZON, Montreal, 1987, act normativ internațional în domeniu.

PROTOCRONISM, curent de idei preocupat să pună în valoare elementele de prioritate în afirmarea unei idei, a unei teme etc. în istoria culturii la nivel universal.

PROTOCOL DIN LANSING-ISHII, 1917, semnat la 2 noiembrie, în formă de schimb de note între secretarul de stat al SUA, R. Lansing și reprezentantul Japoniei în SUA, K. Ishii.

PROTODERMĂ, semimeristemă a cotelului de creștere al lăstarului și al primordiilor frunzelor reprezentată de un strat extern de celule ce se divid perpendicular suprafeței.

PROTON, particulă elementară stabilă; nucleul atomic al celui mai ușor izotop de hidrogen.

PROTONEFRIDII, organe excretorii și osmoreglatoare la viermii plăți, viermii inelari și larve.

PROTONEMĂ, structură taloidă multicelulară, filamentoasă și ramificată, care se dezvoltă pe suprafața solului umed în urma germinării sporilor haploizi la unele briofite, lichenofite, alge.

PROTONIZARE, atașarea unui proton la un atom, moleculă sau ion în timpul căreia se modifică sarcina.

PROTOPLAST, celula bacteriilor, plantelor și ciupercilor lipsită de perete celular, dar care își păstrează conținutul și membrana plasmatică.

PROTOPOPIE, rangul sau funcția de protopop; teritoriu pus sub jurisdicția unui protopop.

PROTOPTERUS, gen de pești din familia protopteride.

PROTORENAȘTERE, fenomen de tranziție în istoria culturii și artei italiene, corespunzător sec. XIII-XIV.

PROTOSTELE, obiecte aflate în stadiul evoluției stelare, de la colapsul norului

interstelar „parental”, până la apariția în centrul norului a unui nucleu echilibrat hidrostatic complet ionizat, „embrionul” unei stele tinere.

PROTOSTILIE, unirea mobilă a maxilarului superior cu craniul, fără participarea arcului sublingual.

PROTOSTOMIA, animale pluricelulare cu mezodermă teloblastică și orificiu bucal ce se dezvoltă din blastopor sau dintr-o parte a acestuia.

PROTOZOARE, boli parazitare ale animalelor, cauzate de monocelulare ce parazitează în organism; grup de protiste; organisme unicelulare eucariote cu tip de nutriție heterotrof.

PROTOZOOLOGIE, domeniu de cercetări științifice fundamentale și aplicative al zoologiei care studiază protozoarele.

PROTROMBINĂ, glicoproteină din sânge; component important din sistemul de coagulare a sângelui.

PROTURA, ordinul hexapodurilor, insecte foarte mici, care se află în sol.

PROUDHONISM, curent al gândirii economice și sociale, precum și al mișcării muncitorești în a doua jumătate a se. XIX.

PROVANSALI, grup etnografic al poporului francez, locuiesc în Provence și în alte provincii din sudul Franței.

PROVENȚA, (Provence), regiune istorică în S-E Franței. Regiune balneară și turistică de însemnătate mondială.

PROVERB, specie a folclorului. Spre deosebire de zicătoare, conține nu numai o constatare, ci și un raționament. Exprimă concis un gând înțelept, o povață, o apreciere etico-filosofică; zicală, zicătoare, parimie.

PROVIDENCE, oraș din nord-estul SUA, în regiunea New England, centru administrativ al statului Rhode Island.

PROVIDENȚĂ, acțiune a ființei supreme de guvernare a lumii întregi potrivit voinței sale.

„**PROVIDER**”, prestator de servicii de acces la rețeaua Internet și serviciile ei.

PROVINCIALISM, cuvânt, expresie, locuțiune specifică unei provincii; rostire caracteristică unei provincii; regionalism.

PROVINCIE BIOGEOCHIMICĂ, regiune a globului pământesc, ce se deosebește de alte regiuni după conținutul de elemente sau de compuși chimici în sol, apă ș.a., de care sunt legate anumite reacții biologice ale florei și faunei locale.

PROVINCIE PEDOLOGICĂ, unitate de raionare teritorială a solurilor mai mult sau mai puțin omogenă după condițiile bioclimatice actuale și compoziția solurilor.

PROVINCIE, teritoriu cucerit de romani în afara hotarelor Italiei, supus legilor romane și cărmuit de reprezentanți ai Romei; în Spania, Belgia, Canada, Italia ș. a. unitate teritorial-administrativă; teritoriul unei țări în afara capitalei; unitate geografică sau administrativă dintr-o țară; regiune, ținut. Teritoriu sau localitate dintr-o țară situate în afara capitalei; teritoriu cucerit de romani în afara Italiei și supus legilor și organizării romane.

PROVINCIIILE ROMANE, unitatea teritorială și administrativă de bază, până la Tetrarhie (aproximativ 296), și cea mai mare parte a imperiului în afara Peninsulei Italice.

PROVINCIIILE UNITE ALE AMERICII CENTRALE, (Statele Unite Ale Americii Centrale), structură de state din America Centrală în prima jumătate a secolului al XIX-lea, formată din statele actuale Guatemala, Honduras, El Salvador, Nicaragua și Costa Rica (și o parte a statului mexican modern Chiapas).

PROVINCIILE UNITE, Republica celor Șapte Provinciile Unite ale Țărilor de Jos, a fost numele republicii Țărilor de Jos din 1581 până în 1795. În 1581, în timpul luptelor cu Spania, în perioada Războiului de 80 de ani, republica Țărilor de Jos și-a declarat independență. Acest război s-a terminat în anul 1648. Republica a devenit o importantă putere maritimă și economică în secolul al XVII-lea.

PROVITAMINE, v. **VITAMINE**.

PROVOCARE, producere intenționată a unui eveniment, proces sau fenomen; incitare a cuiva printr-un act de sfidare, printr-un gest șocant etc.

PROXEN, magistrat grec însărcinat cu primirea oficială a ambasadurilor, a oaspeților cetățitorilor etc.

PROXIMA, stea din constelația Centauri, cea mai apropiată stea de Soare.

PROZĂ, mod de exprimare care nu este supus regulilor de versificație; compunere literară care folosește acest mod de exprimare, modalitate de comunicare care, spre deosebire de poezie, de obicei nu folosește versificația. Cuprinde cele mai diverse genuri ale creației literare artistice.

PROZELIT, persoană convertită de curând la o nouă religie; adept nou și entuziast al unei doctrine, concepții, idei ș. a.

PROZELITISM, năzuință fermă de a-i converti la religia sa pe adepții altor religii.

PROZENCEFAL, compartiment al encefalului la vertebrate.

PROZENCHIM, denumire învechită a unui grup de țesuturi vegetale alcătuite din celule alungite, ascuțite la capete.

PROZIMETRU, formă literară în care fragmentele poetice alternează cu prozaicul.

PROZIMIENI, (Prosimiae), grup de primat cordate semimaimuțe, care include toate strepsirrinele vii și dispărute.

PROZODIE, parte a poeziei care studiază versificația și normele ei sub raportul structurii versurilor, al numărului accentelor sau al lungimii silabelor unui vers.

PRUINĂ, strat de materie ceroasă care acoperă pielea fructelor.

PRUN, (Prunus), gen de plante sămbruoase, arbori și arbuști pereni din familia Rosaceae, subfamilia prunoideelor. Se cunosc 35 de specii, răspândite în America de Nord, Europa și Asia. În RM cresc 3 specii.

PRUNC, copil în primele luni de viață; Sugaci.

PRUNCUCIDERE, infracțiune care constă în uciderea de către mamă a propriului copil nou-născut.

„PRUNCUL ROMÂN”, gazetă apărută la București în timpul Revoluției din 1848 sub redacția lui C. A. Rosetti și E. Winterhalder. Tribună a grupării liberal-radicală.

PRUND, rocă sedimentară, material de construcție.

PRUNDAȘ DE NĂMOL, (Limicola falcinellus), pasăre migratoare limicolă de talie mică din familia scolopacide.

PRUNDĂRAȘI, (Charadriide), gen de păsări caradriide acvatice migratoare de talie mică.

PRUNDIȘ, amestec din pietre mici și nisip.

PRUNELIDE, brumărițe, familie de păsări din ordinul paseriforme.

PRUNUS, gen de plante din familia Rosaceae.

PRURIGO, dermatită pruriginoasă însoțită de mâncărimi și manifestată clinic prin apariția unor papule sau vezicule pe piele.

PRURIT, (lat. pruritus, -us - mâncărime), senzație specifică cauzată de excitația pielii și mucoaselor.

PRUSIA OCCIDENTALĂ, provincie a Prusiei (redușă prin Tratatul de la Versailles), aparține azi Poloniei.

PRUSIA, vechi stat în N Germaniei, constituit în 1618 prin unirea Mărcii de Brandenburg, cu ducatul Prusiei, desprins în 1525 din componența fostelor posesiuni ale Ordinului Teutonic. În urma înfrângerii Germaniei naziste în al Doilea Război Mondial, N Prusiei orientale cu orașul Königsberg a revenit URSS, iar vechile teritorii poloneze, aflate sub stăpânire străină au fost retrocedate Poloniei. În 1947, Comisia aliată de control din Germania a hotărât desființarea statului Prusia.

PRUȘI, triburi care populau în antichitate și în Evul Mediu țărmul de S al Mării Baltice dintre cursul inferior al râurilor Vistula și Neman. Teritoriul pruşilor a fost copleșit în sec. al XIII-lea de Ordinul Teutonic.

PRUT, râu în Ucraina, Moldova și România, afluentul stâng al Dunării.

PRUTENI, Fălești, Pruteni.

„PRUT-INTERNAȚIONAL”, editură din 1992, la Chișinău.

„PRUTUL DE JOS”, rezervație științifică în RM.

PSALM, compunere poetică biblică, specifică vechilor evrei; imn religios biblic.

PSALTERIUM, foiosul, al treilea compartiment al stomacului la rumegătoare.

PSALTIRE, una din cărțile Vechiului Testament, carte de slujbă bisericească, care cuprinde 151 psalmi biblici.

PSALTIREA HURMUZAKI, vechi manuscris românesc, care cuprinde o traducere a psalmilor din sec. al XVI-lea.

PSALTIREA SCHEIANĂ, manuscris românesc din sec. al XVI-lea, care face parte dintre cele trei culegeri rotacizante ale psalmilor, alături de Psaltirea Voronețeană și Psaltirea Hurmuzaki.

PSALTIREA VORONEȚEANĂ, manuscris românesc din sec. al XVI-lea, care conține copia unei traduceri parțiale a psalmilor, în paralel cu textul slavon corespunzător. Psaltirea prezintă mai întâi frazele în slavonă, după care urmează traducerea în limba română.

PSAMOFITE, plantele nisipurilor din stepe și deșerturi și de pe malurile mărilor; Psamon.

PSAMOTERAPIE, metodă de tratament cu nisip încălzit sub formă de băi locale sau generale.

PSELAFIDE, familie de gândaci din familia staphylinidae.

PSEUDECHIS, gen de șerpi veninoși din familia hydrophiide.

PSEUDOALELISM, recombinări dintre mutațiile unei gene.

PSEUDOAMNEZIE, tulburare de memorie.

PSEUDOCIUMA PĂSĂRILOR, boala Newcastle.

PSEUDOCIUPERCI, v. CIUPERCI.

PSEUDODEMENȚĂ, dereglare psihică din grupul psihogeniilor caracterizată prin regres psihic, asemănător cu demența.

PSEUDODEMOCRAȚIE, v. DEMOCRAȚIE GHIDATĂ.

PSEUDOFILOSOFIE, filosofie falsă.

PSEUDOFLUIDIZARE, proces hidromecanic al interacțiunii particulelor solide cu un flux ascendent de gaz, în care particulele solide dobândesc mobilitate unele față de altele datorită percepției energiei fluxului.

PSEUDOGAMIE, ginogeneză, meiosispermie, fecundație falsă.

PSEUDOGENĂ, omolog nefuncțional al genei lucrătoare ce a pierdut capacitatea de a coda proteina sau ARN funcțional.

PSEUDOHALUCINAȚII, dereglări psihice din grupul psihogeniilor care apar involuntar, fără careva acțiuni din afara organismului.

PSEUDOLOGIE, în medicină, predispunere a bolnavilor psihici la expunerea unor evenimente neverosimile ce ar fi avut loc în viața lor.

PSEUDOMIXIE, tip special de reproducere la ciupercile bazidiale, la care se contopesc 2 celule vegetative, nediferențiate după gen, formând generația sexuată, sporofitul.

PSEUDOMONADACEE, familie de bacterii gram-negative.

PSEUDOMONOZĂ, boală infecțioasă la animale, pești și păsări, cauzată de pseudomonade.

PSEUDONIM, (gr. pseudos - fals și onoma - nume), nume fictiv, pe care îl adoptă unii scriitori, pictori, artiști, oameni politici ș.a.

PSEUDOPARAZITISM, fenomen biologic la plante sau animale care au unele asemănări cu plantele și animalele parazite.

PSEUDOPOD, excrescențe protoplasmice temporare la organisme unicelulare și la unele animale pluricelulare.

PSEUDOSFERĂ, suprafață de curbură negativă constantă, formată prin rotirea tractricei în jurul asimptotei sale.

PSEUDOSUCHIA, subordin de reptilii dispărute din ordinul tecedonți.

PSEUDOTOLITHUS, gen de pești din familia sciaenide.

PSEUDOTSUGA, gen de plante, arbori conifere din familia Pinaceae.

PSEUDOTUBERCULOZĂ, boală infecțioasă caracterizată prin formarea în organele interne a tuberozităților asemănătoare cu cele din tuberculoză.

PSICHIDE, familie de lepidoptere.

PSICODIDE, (Psychodidae), familie de diptere din suprafamilia tipuloide.

PSIHANALIZĂ, orice tehnică de cercetare psihologică și de psihoterapie prin explorarea inconștientului; teorie privind cercetarea proceselor psihologice inconștiente și influențarea lor pe căi terapeutice.

PSIHASTENIE, (din. psiho... și gr. asthenea - slăbiciune), formă de nevroză și stare psihică morbidă care se manifestă printr-o nehotărâre extremă, prin nesiguranță de sine, prin obsesii și fobii.

PSIHEEA, Psihe, în mitologia greacă personificarea „sufletului” omenesc, apare sub chipul unei fete tinere.

PSIHIATRIE JUDICIARĂ, ramură a psihiatriei, care studiază tulburările psihice în strictă corespundere cu ordinea stabilită pentru efectuarea expertizelor psihico-judiciare.

PSIHIATRIE, domeniu al medicinei clinice ce studiază manifestările, evoluția și cauzele bolilor psihice, metodele de diagnostic și de tratament, de profilaxie și de acordare a ajutorului bolnavilor; Psihiatrie socială.

PSIHOCHIRURGIE, totalitate a metodelor chirurgicale de tratament a dereglărilor psihice cronice.

PSIHODISLEPTIC, remedii psihotrope sintetice sau vegetale ce provoacă în doze relativ mici dereglări psihice temporare; substanță psihotropă.

PSIHODRAMĂ, test folosit ca mijloc de selecție a candidaților la anumite posturi care necesită multă dezinvoltură în contactul cu publicul.

PSIHOFARMACOLOGIE, compartiment al farmacologiei și psihiatriei ce studiază acțiunea substanțelor medicamentoase și a substanțelor chimice biologice active asupra activității psihice și elaborează metode de utilizare a remediilor psihotrope pentru tratamentul bolilor psihice.

PSIHOFIZICĂ, curent în psihofiziologia organelor de simț.

PSIHOFIZIOLOGIE, știință, care studiază relațiile reciproce dintre procesele psihice și cele fiziologice.

PSIHOGENII, reacții psihice patologice provocate de o traumă psihică.

PSIHOIGIENĂ, domeniul al igienei ce studiază influența mediului extern asupra sănătății psihice a omului și elaborează măsuri de păstrare și fortificare a acesteia.

PSIHOISTORIA, direcție în domeniul istoriei, care are în vedere motivele psihologice ale evenimentelor istorice.

PSIHOLINGVISTICĂ, domeniu de investigație la intersecția psihologiei cu lingvistica, care are drept scop studierea vorbirii (ca unul dintre aspectele activității de comunicare a omului în genere) în strânsă legătură cu psihicul uman.

PSIHOLOGIA MUNCII, ramură a psihologiei, care studiază particularitățile psihologice ale muncii fizice și intelectuale în funcție de condițiile istorico-sociale, de însușirile persoanei ce îndeplinește munca, de condițiile de muncă ș.a.

PSIHOLOGIE COSMICĂ, ramură a psihologiei, care studiază influența condițiilor specifice ale zborurilor cosmice asupra astronautilor.

PSIHOLOGIE EMPIRICĂ, curent idealist în psihologie din a doua jumătate a sec. al XIX-lea. A apărut ca o reacție împotriva psihologiei raționale, la baza căreia se află raționamentul abstract.

PSIHOLOGIE EXPERIMENTALĂ, curent în psihologie, potrivit căruia baza studierii fenomenelor și proceselor psihice o constituie experimentul.

PSIHOLOGIE INGINEREASCĂ, ramură a psihologiei corpului de ingineri.

PSIHOLOGIE PEDAGOGICĂ, ramură a psihologiei, care studiază activitatea psihică a copilului în condițiile instruirii și educației.

PSIHOLOGIE POLITICĂ, ramură a științei; psihanaliză politică; Psihologia multîmii.

PSIHOLOGIE SOCIALĂ, ramură a psihologiei, care studiază particularitățile activității psihice ale oamenilor în colective, în diferite grupuri sociale, interacțiunea dintre individ și grupul din care face parte.

PSIHOLOGIE, știință despre psihic și legitățile fenomenelor psihice.

PSIHOMETRIE, cuantificare și măsurare a fenomenelor psihice prin utilizarea metodelor experimentale standardizate și etalonate.

PSIHONEUROLOGIE, noțiune pentru desemnarea complexului de discipline științifice ce studiază diferite aspecte ale dereglării funcțiilor sistemului nervos și psihice.

PSIHOPATIE, (din psicho... și ...patie), dizarmonie a personalității ce împiedică adaptarea ei socială în lipsa semnelor de boli psihice.

PSIHOPATOLOGIE, compartiment al psihiatriei consacrat cunoașterii stărilor anormale ale psihicii și bolilor psihice în baza studierii legităților generale ale originii, manifestării, evoluției și sfârșitul dereglărilor funcțiilor psihice.

PSIHOPROFILACTICĂ, compartiment al psihiatriei ce se ocupă cu elaborarea și realizarea măsurilor de prevenție a bolilor psihice și a trecerii lor în forme cronice, precum și cu reabilitarea bolnavilor.

PSIHOSINDROM ORGANIC, stare morbidă cu dereglare preferențială a memoriei, intelectului și sferei emoționale determinată de afecțiunea organică a creierului.

PSIHOSOMATICĂ, explicare a bolilor în care o atenție deosebită se acordă rolului factorilor psihici în declanșarea și evoluția lor.

PSIHOTERAPIE, metodă de tratare a tulburărilor psihice sau organice prin metode psihologice.

PSIHOZĂ MANIACAL-DEPRESIVĂ, tulburare mintală ce modifică anormal dispoziția afectivă, energia și abilitatea de funcționare a unei persoane.

PSIHOZĂ POSTNATALĂ, dereglări psihice ce apar după naștere în legătură cu schimbările somatice din organismul lăuzei.

PSIHOZĂ SENILĂ, boală psihică ce apare după 60 de ani.

PSIHOZĂ, boală psihică manifestată prin tulburări ale comportamentului, gândirii sau afectivității de care bolnavul nu este conștient și care necesită izolarea acestuia; stare de spirit bolnăvicioasă, adesea cu caracter colectiv, caracterizată printr-o surescitare obsedantă și contagioasă, creată de cauze exterioare.

PSIHROMETRU, dispozitiv pentru măsurarea umidității și temperaturii aerului.

PSILOCIBE, gen de plante, ciuperci lamelare din filumul baziodimicete.

PSITACIDE, familie de papagali adevărați din subfamiliile psittacinae și arinae.

PSITACOSAURUS, gen de reptile dispărute.

PSITACOZĂ, boală infecțioasă provocată de un microorganism transmis mai ales de papagali; Boala papagalilor.

PSITIRUS, gen de albine parazitare, apropiate de genul *bombus*.

PSITTACIFORME, ordin de păsări papagali din familia Psittacopasserae.

PSOFIIDE, familie de păsări din ordinul gruiforme.

PSORIAZIS, (gr. psoriasis), boală cronică recidivantă necontagioasă a pielii; una dintre cele mai răspândite dermatoze.

PSYCHE, în mitologia greacă, personificare a sufletului omenesc. Apare sub chipul unei fete gingașe, de o neasemuită frumusețe, care s-a îndrăgostit de zeul Eros. Stârnește gelozia Afroditei, care o chinuie cu încercări și munci insuportabile. Psyche reușește să-l înduplece pe Eros, care o ia în cer și obține de la Zeus nemurirea ei. Uneori apare ca un fluture.

PSYLLA, insectă dăunătoare din familia Psyllidae.

PTAH, în religia egipteană, personificare a forței creatoare a Universului, surșă a tot ce este viu. Protector al artelor și meșteșugurilor. Inițial o zeităte locală a Memphisului, capitala Egiptului începând cu prima dinastie. Identificat de greci cu Hefaiostos.

PTERANODON, gen de reptile dispărute din ordinul pterozaurilor.

PTERIDINĂ, compus heteroaromatic conținând azot format din inele pirimidine și pirazine condensate.

PTERIDIUM, gen de plante, ferigi, pereche din familia Dennstaedtiaceae.

PTERIDOFITA, (Pteridophyta), filum de plante superioare.

PTERIDOSPERME, (Pteridospermae), ferigi cu semințe.

PTERIGOTE, (Pterygota), subclasă de insecte aripate.

PTERILIU, sector al pielii păsărilor acoperită cu pene de contur, alternând cu sectoare fără pene.

PTEROBRANCHIATE, (Pterobranchia), clasă de semicordate.

PTEROCARIA, gen de plante, arbori din familia Juglandaceae.

PTEROCARPUS, gen de plante din familia Fabaceae.

PTEROCLES, gen de păsări din familia pteroclide.

PTERODACTILI, (Pterosauria), subordin de reptile dispărute din ordinul pterozaurilor.

PTEROFILUM, gen de pești din familia cicide.

PTEROFORIDE, familie de lepidoptere.

PTEROIS, gen de pești din familia scorpaenide.

PTEROPODA, ordin de gastropode.

PTEROPODIDE, familie de liliaci.

PTEROPUS, gen de chiroptere.

PTEROZAUURIA, ordin de reptile zburătoare dispărute.

PTILIIDE, familie de coleoptere din subordinul polifaga.

PTILIUM, gen de plante mușchi din familia Hipnaceae.

PTILONORINCHIDE, familie de pase-riforme.

PTILONORINCIDE, familie de păsări cântătoare din ordinul passeriforme.

PTINIDE, familie de gândaci din subordinul polifagilor.

PTOZĂ, coborâre uni- sau bilaterală a pleoapei superioare, pleopă căzută ca urmare a unei leziuni congenitale sau dobândite a musculaturii sau inervației acesteia.

PUANTILISM, direcție în cadrul neo-impresionismului, fondată în anii 1885, în Franța.

„**PUB**”, locație de alimentație publică.

PUBERTATE, perioadă a vieții omenesci situată între copilărie și adolescență, caracterizată prin maturizarea glandelor sexuale, prin apariția caracterelor sexuale secundare și printr-o dezvoltare psihică intensă.

PUBLIC, organism realizat de persoane fizice și juridice de drept privat, care participă în mod voluntar la procesul de pregătire și adoptare a actelor juridice normative de către autoritățile publice, precum și controlează punerea lor în aplicare pentru a proteja drepturile, libertățile și interesele legitime.

PUBLICAN, persoană care strângea impozitele la romani.

PUBLICAȚIE, apariție editorială periodică.

PUBLICISTICĂ, literatură care tratează probleme actuale ale vieții social-politice și culturale, reprezentată prin publicații periodice (ziare și reviste).

PUBLICITATE, difuzare de informații în public; opere publicate de cineva; informație orientată spre atregerea atenției consumatorului în scopul îndemnării lui de a procura careva bunuri sau servicii, de a promova popularitatea organizației, a unui politician sau a unei personalități publice etc.

PUC, piesă de joc folosită în hochei pe gheață.

PUCI, acțiune armată a unui grup de complotiști (nesușinuți de mase), având drept scop săvârșirea unei lovituri de stat.

PUCINELA, lăniș, gen de plante, ierburi din familia Poaceae.

„**PUCIUL DE LA BERĂRIE**”, (în germană numit Hitlerputsch sau Hitler-Ludendorff-Putsch), tentativă eșuată de lovitură de stat ce a avut loc între seara zilei de joi, 8 noiembrie, și după amiaza zilei de 9 noiembrie 1923, când liderul partidului nazist, Adolf Hitler, împreună cu generalul Erich Ludendorff, ambii veterani ai Primului Război Mondial, precum și alți lideri ai organizației Kampfbund au încercat să preia puterea politică în München, Bavaria și Germania.

PUDLAJ, afinare în cuptor a amestecului metalului în baia de sudare.

PUDU, gen de mamifere din familia cervide.

PUEBLO, denumire dată unui grup de triburi de indieni, care locuiesc în S-V SUA și în Mexicul de Nord.

PUERILISM, stare patologică manifestată prin așa-numitul regres al activității psihice, (prezența în comportamentul și în expunerile adultului a trăsăturilor specifice copiilor).

PUERTO RICO, asociație liberă de state din Puerto Rico, fără statut juridic pe teritoriul SUA, în Oceanul Atlantic;

insulă în arhipelagul insulelor Antilele Mari, parte a statului liber asociat din Puerto Rico, în Oceanul Atlantic; jgheab adânc în Oceanul Atlantic cu o adâncime până la 8742 m, cea mai mare adâncime a Atlanticului.

PUF, la păsări – pene cu arbore scurt și barbă lungă, moale, neconectată. Îmbunătățește izolarea termică. La păsările adulte, este ascuns sub pene de contur; la vulturi și marabu, pe cap și pe gât iese; la mamifere, puful este numit părul subțire în jos – gulerul; bum-bac puf (scame), fibre scurte (până la 15 mm) rămase pe semințele de bum-bac după separarea fibrelor lungi.

PUFULIȚĂ, (Epilobium), gen de plante din familia Onagraceae.

PUFURI, îngroșări pe cromozomii politenici; rezultatul despiralizării a secțiilor funcționale active cu formarea lanțurilor deschise de ADN.

PUHĂCENI, Anenii Noi, Puhăceni.

PUHOI, Ialoveni, Puhoi.

PUHOI, râuleț în RM, afluent pe stânga al râului Botna (bazinul Nistrului).

PUI NIDICOLI, pui de pasăre, care după eclozare sunt slab dezvoltati, golași sau acoperiți cu puf rar, orbi, neputincioși și rămân mult timp în cuib.

PUI NIDIFUGI, pui de pasăre care ies din ou bine dezvoltati, au ochii deschiși și corpul acoperit cu puf.

PUIA, gen de plante din familia Bromeliaceae.

PUIET, în pomicultură, plantă tânără crescută din sămânță folosită ca portaltoi la altoirea pomilor; în silvicultură arbore tânăr crescut în pădure din sămânță și folosit ca material săditor, plantă tânără crescută în pepinieră, care ulterior este sădită în alt loc (livadă, plantație de viță-de-vie etc.); mulțime de pui, larve de albine; pești

mici în prima lor perioadă de viață, destinați repopulării bazilelor acvatice.

PUITOR DE MINE, tip de navă militară destinată să lanseze mine marine.

PULBERE ALBASTRĂ, praf bogat în zinc, predominant sub formă de particule sferice cu dimensiunea mai mică de 100 microni, captat prin distilare în producția de zinc.

PULBERE METALICĂ, materie primă obținută prin metodele metaloceramicii.

PULBERE, praf de pușcă.

PULBERI, sisteme dispersate, constând din particule solide mici, distribuite în aer sau în alte medii gazoase și capabile să formeze între ele contacte adezive reversibil destructibile.

PULCINELLA, mască tradițională a teatrului comic italian.

PULMONARIA, gen de plante din familia Boraginaceae.

PULMONOLOGIE, compartiment al medicinei ce studiază bolile organelor respiratorii și elaborează metode de diagnostic, tratament și prevenție.

PULPĂ DENTARĂ, țesut moale care conține nervi, arteriole și vase limfatice, situat în interiorul dintelui, fiind acoperit de dentină și de smalț.

PULPĂ, (din lat. pulpa, -ae – parte carnoasă), v. **DINTE**.

PULPĂ, în tehnică, suspensie de particule măcinate fin (mai puțin de 1-0,5 mm) și apă, pregătită pentru utilizare în procese tehnologice.

PULPITĂ, inflamație a pulpei dentare.

PULS, mișcare fiziologică ritmică de dilatare și de contractare a pereților arterelor, determinată de creșterea volumului de sânge pompat de inimă.

PULSAR, stea de dimensiune foarte mică, dar cu materia foarte densă; sur-să spațială de radiații electromagnetice cu impulsuri.

PULSATILA, gen de plante cu flori din familia Ranunculaceae.

PULVERIZARE IONICĂ, distrugerea suprafeței corpurilor solide prin bombardare cu ioni în vacuum.

PULVERIZARE, metodă de aplicare dispersă a substanței pe suprafața produselor și semifabricatelor pentru a le imprima proprietăți speciale fizico-chimice, mecanice, decorative, precum și pentru a elimina unele defecte de suprafață.

PUMĂ, (*Felis concolor*), mamifer car-nivor din familia felide.

PUMNAL, armă albă cu lamă scurtă, cu două tăișuri și cu vârful ascuțit; stilet, jungher.

PUN, nume dat cartaginezilor de către romani.

PUNA, platourile înalte ale Anzilor Centrali dintre Cordilierii de Vest și Centrali, în Peru, Bolivia, Chile și Argentina; formează regiunea naturală Puna.

PUNCT ADERENT, punct al unei mulțimi A într-un spațiu topologic cu proprietatea că orice vecinătate a sa conține un punct din A.

PUNCT DE COMANDĂ, structură mi-litară de câmp sau staționară pentru managementul operativ al trupelor.

PUNCT DE DISCONTINUITATE, punc-tul în care funcția nu este continuă.

PUNCT DE INFLEXIUNE, punctul M al unei curbe plane cu următoarele proprietăți: în punctul M, curba are o singură tangentă; într-o vecinătate sufi-cient de mică a punctului M, curba este situată în interiorul unei perechi de un-

ghiuri verticale, formate de tangentă și normală în punctul M.

PUNCT DE PORNIRE, detaliu din na-tură în actul de creație al artiștilor plas-tici.

PUNCT DE ROTUNGIRE, punct de pe o suprafață, unde toate secțiunile nor-male au una și aceeași curbura.

PUNCT DE SISTARE, punct singular al curbei.

PUNCT DE ȘA, punct al unei suprafețe netede, în vecinătatea căreia suprafața se află pe diferite părți ale planului său tangent.

PUNCT IZOELECTRIC, starea particu-lelor fazei dispersate.

PUNCT LIMITĂ, punctul mulțimilor în orice vecinătate din care face parte cel puțin un punct al mulțimii date.

PUNCT NEUTRU PE CER, mică porțiune din cerul înnorat în timpul zilei, de unde se emite lumină nepolarizată.

PUNCT SINGULAR AL FUNCȚIEI ANALITICE, obstacol pentru continu-area analitică a unui element al unei funcții analitice de-a lungul unei tra-ectorii.

PUNCT, una din noțiunile de bază ale geometriei; punct de acumulare, punct de contact, punct de extrem, punct de întoarcere, punct de la infinit, punct izolat; unitate de măsură în industria poligrafică.

PUNCTAJ, notație în puncte a rezul-tatelor obținute la o întrecere sportivă; totalitatea punctelor obținute de cineva într-o întrecere sportivă.

PUNCTUALISM, metodă de creație și gen de compoziție muzicală predomi-nant în Europa între 1949 și 1955.

PUNCTUAȚIE, sistem unitar de semne convenționale, care marchează grafic

modificările intonației și pauzele în procesul vorbirii. Indică raporturile logico-semantice dintre cuvinte și pro-poziții.

PUNCTIE, manevră prin care se intro-duce un ac sau un trocar într-o structu-ră anatomică a organismului prin care se extrage lichidul sau aerul conținut, se extrage un fragment de țesut, fie se introduc diferite medicamente.

PUNERE ÎN APLICARE, (implementa-re), în dreptul internațional, activitate juridică a statelor pentru a-și îndeplini obligațiile legale internaționale.

PUNERE SUB ACUZARE, în conformi-tate cu constituțiile mai multor state, este procedura de tragere la răspundere a oficialilor din conducerea de vârf în cazurile săvârșirii anumitor infracțiuni.

PUNGĂ, teritoriu cu unități militare existente pe acesta, în jurul căruia linia frontului este închisă de către inamic; săculeț de piele sau de pânză, în care se țin banii; bani care încap într-o pun-gă; veche unitate de măsură monetară din Moldova, egală cu 500 lei-taleri (v. LEU).

PUNGULIȚĂ, (*Thlaspi*), gen de plante din familia Brassicaceae.

PUNJAB, regiune naturală și istorică din Asia, pe teritoriul statelor India și Pakistan.

PUNTA DEL ESTE, stațiune climaterică din Uruguay.

PUNTE, pod îngust; Punte de coman-dă, punte de măsură; Punte din față, punte din spate; termen de referință în tehnologia informațiilor și tehnică privind un dispozitiv de măsură a unor mărimi electrice format din patru ele-mente, o sursă de energie și un instru-ment de măsură.

PUNTEA VALORIO, compartiment al encefalului la mamifere.

PUNTEA WHEATSTONE, circuit electric folosit pentru măsurarea unei rezistențe electrice necunoscute prin echilibrarea celor două ramuri ale sale.

PUNTIUS, gen de pești din familia ciprinide.

PUPA, constelație în emisfera sudică a cerului.

PUPĂ, partea din urmă a unei nave, în opoziție cu prora; stadiu în dezvoltarea individuală a insectelor cu metamorfoză completă.

PUPĂZĂ, (Upupa epops), unica specie de păsări din familia upupide.

PUPILIDE, familie de moluște gastropode pulmonare.

PURANE, texte brahmane și mitologice din literatura indiană.

PURCARI, Ștefan-Vodă, Purcari.

PURGATORIU, la catolici, loc imaginar unde s-ar purifica sufletele morților înainte de a nimeri în rai.

PURI, stațiune climaterică din India.

PURICELE MELIFER AL MĂRULUI, insectă din familia Psillydae, dăunător periculos al pomului de mere.

PURICI DE PĂMÂNT, gândaci din familia Chrysomelidae.

PURICI, (Siphonaptera), insecte mici, fără aripi, din ordinul siphonaptera.

PURIFICAREA AERULUI, pregătirea aerului.

PURIM, celebrarea eliberării evreilor din Persia în iudaism.

PURINĂ, compus heteroaromatic, conținând azot format din inele de pirimidină fuzionată și imidazol; poate exista sub două forme tautomere.

PURISM, (din lat. purus - curat), mișcare în arta plastică franceză în anii 1910-1920, care înțelege arta ca fiind purificată de orice conotație, de orice emoție; tendință exagerată și formalistă de a înlătura din limbă toate elementele considerate străine.

PURITANI, adepți mai consecvenți ai reformei bisericii în spiritul calvinismului în Anglia și Scoția în sec. XVI-XVII.

PUROI, materie lichidă vâscoasă, de culoare galbenă-verzuie, formată în răni, în leziuni, în diverse organe etc. din microbi și rămășițe de leucocite.

PURPURĂ, boală caracterizată prin apariția unor erupții hemoragice subcutanate; Purpura trombocitopenică, denumire comună a grupului de boli determinate de trombocitopenie și manifestate prin hemoragii.

PURTĂTOR DE CUVÂNT, persoană oficială pentru a menține relațiile unei persoane oficiale cu mass-media și publicul larg.

PURTĂTOR DE SARCINĂ, termen de referință în fizică privind electronul, ca particulă subatomică fundamentală cu sarcină electrică negativă, fiind simbolizat prin e^- .

PURTĂTORI DE REZISTENȚĂ, elemente de construcție structurale concepute pentru a absorbi toate sarcinile și efectele asupra clădirilor și structurilor, asigurându-le rezistență, rigiditate și stabilitate.

PURUS, râu din America de Sud în Peru și Brazilia; afluent drept al râului Amazon. Lungime 3 200 km.

PUSAN, oraș în sud-estul Republicii Coreea. 3,429 milioane locuitori.

PUSTIUL GETIC, spațiu istoric, numit de Strabon „Porțile Continentului”.

PUSTNIC, om care se expune la diferite lipsuri și chinuri; sihastru. v. **SIHĂSTRIE**.

PUSTNICIE, formă de ascetism religios.

PUSTULĂ, colecție de puroi de dimensiuni mici din stratul superior al epidermei sau dermei.

PUSTULOZĂ, afecțiune caracterizată prin leziuni pustuloase.

PUȘCAȘI, Pușcari, în Moldova medievală, ostași, care făceau serviciul la „pușci” (tunuri).

PUȘCĂ, armă de foc individuală; denumire a unor arme de foc cu țeava lungă și patul de lemn.

PUȘCĂ-MITRALIERĂ, armă de foc la care încărcarea și descărcarea are loc automat.

PUTERE A NUMĂRULUI, produsul a n factori egali cu acest număr.

PUTERE DE CUMPĂRARE A POPULAȚIEI, volumul de venituri al populației menite satisfacerii necesităților pe piață.

PUTERE DE STAT, separarea și colaborarea puterilor.

PUTERE ELECTRICĂ, lucrare executată de curent electric pe unitate de timp.

PUTERE EXECUTIVĂ, puterea organelor conducerii de stat (a monarhului), una dintre cele trei ramuri ale puterii de stat în conformitate cu principiul separării puterilor.

PUTERE JUDECĂTOREASCĂ, împunernicirea organelor superioare de stat de a emite legi; Putere juridică, putere legislativă.

PUTERE PROTECTOARE, care exercită un protectorat asupra unei țări, unui teritoriu.

PUTERE, autoritate care poate să supună voinței sale, să administreze sau să dispună de acțiunile altor oameni;

Putere supremă, putere moale, putere nelimitată, puterea a patra, puterea femeilor, puterea militară a statului, putere politică, putere economică, putere legislativă; forță fizică. Putere de tracțiune; mărime fizică.

PUTEREA MULȚIMII, generalizare pe mulțimi arbitrare a noțiunii de „număr de elemente”.

PUTERI CREȘTINE, state creștine europene antrenate în acțiuni antiotomane.

PUTINĂ, vas din doage de lemn legate cu cercuri, având forma unui trunchi de con. Servește pentru păstrarea brânzeturilor, murăturilor ș.a.

PUTINEȘTI, Florești, Putinești.

PUTRAJAYA, noul centru administrativ al Malaeziei, are statutul de teritoriu

federal. Din 1999, aici au fost amplasate reședința primului ministru și guvernului țării, 92 mii locuitori.

PUTTO, zugrăvirea băieților, inclusiv goi, uneori cu aripi de înger; amoraș.

PUȚ DE CANALIZARE, cameră de vizitare.

PUȚ DE PETROL, primele extracții de petrol din lume.

PUȚINTEI, Orhei, Puținței.

PUZDERIE, deșeu, ce rămâne după melițarea tulpinilor lemnoase ale plantelor textile, resturile lemnoase ale inului, cânepii, precum și altor culturi fibroase, prelucrate biologic, termic sau cu substanțe chimice.

PYGMALION, sculptor legendar grec, rege al Ciprului, îndrăgostit de propria sa operă, statuia unei femei, numită de el Galatea; rege legendar al Tirului și întemeietor al Cartaginei.

PYRETHRINE, grup de insecticide, analoage sintetice ale pyrethrinelor, care includ compuși asemănători cu ele după mecanismul de acțiune, dar uneori se deosebesc esențial după construcția chimică.

PYRICULARIA ORYZAE, boală a orezului, cauzată de ciuperca anamorfă *Pyricularia oryzae* cu multe rase fiziologice.

PYTHON, șarpe din mitologia greacă.

— Q —

Q, q, a douăzecea literă a alfabetului limbii române folosită în scrierea cuvintelor străine pentru notarea consoaneli respective.

QAL'AT BANI HAMMAD, oraș antic în Algeria, edificii civile și de cult, monumente istorice.

QASR IBN WARDAN, ansamblu arhitectonic din epoca bizantină timpurie, Siria.

QATAR, stat în Asia de sud-vest (Orientul Mijlociu). Capitală: Doha. Formă de stat: monarhie constituțională, emirat islamic ereditar. 3 septembrie 1971 (proclamarea independenței).

QATARI, populația Qatarului; arabii Qatarului.

QI, termen chinez întâlnit în medicina tradițională chineză, arte marțiale etc. Are sensul de „energie primară”, „suflu”.

Q-METRU, instrument pentru măsurarea factorului de calitate al bobinelor sau al circuitelor de înaltă frecvență.

QU, gen de poezie chineză.

QUADRIVIUM, v. ȘAPTE ARTE LIBERE.

QUAGGA, subspecie de cai dispărută.

QUAKER, membru al unei secte protestante pacifiste și austere întemeiate în sec. al XVII-lea și răspândite în Anglia și SUA.

QUANTOSCOPE (cinescopul cu laser), dispozitiv receptor cu fascicul de elec-

troni a cărui funcționare se bazează pe efectul de a genera radiații laser într-un monocristal cu semiconductor, atunci când este excitat de un fascicul de electroni rapizi.

QUARC, particulă elementară care interacționează prin forța nucleară puternică și care constituie materia „grea”.

QUASI-BANI, bani simbolici.

QUATTROCENTO, perioadă în istoria artei italiene în sec. al XV-lea.

QUBIT, bit cuantic, unitate de bază a informației cuantice.

QUEBRACHO, denumire a trei specii de arbori din America de Sud.

QUEDLINBURG, oraș în Germania, edificii civile și de cult, monumente istorice, incluse pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

QUERCUS, stejar, gen de plante din familia Fagaceae.

QUETZAL, pasăre din familia trogonide.

QUID PRO QUO, expresie latină utilizată pentru a însemna un schimb de

bunuri sau servicii, în care un transfer este condiționat de celălalt; „o favoare pentru o favoare”.

QUIDDITATE, concept aristotelic care desemnează cauza primă a obiectului, substanța, esența acestuia.

QUINAR, monedă de argint.

QUIRINALIS, una dintre înălțimile pe care a apărut vechiul oraș Roma.

QUIRINUS, divinitate războinică în mitologia și religia romană.

QUIRITES, denumire a vechilor romani.

QUITO, oraș în America Latină, capitala statului Ecuador.

— R —

R, r, a douăzeci și una literă a alfabetului român și sunetul corespunzător; simbol.

RA, în mitologia egipteană, zeu al Soarelui.

RABAT COMERCIAL, scutire acordată de vânzători cumpărătorilor fideli sau cu anumite ocazii (sărbătoare națională, jubileul organizației).

RABAT, capitala Marocului și centru administrativ al regiunii Rabat-Salé-Zemmour-Zaer.

RABDOM, bețișor auditiv, totalitatea lor constituie o structură fotosensibilă a celulelor vizuale în omatidiile ochilor fasetate la artropode.

RABDOVIRIDE, familie de ARN-virusuri.

RABIE, boală acută provocată de o infecție virotică, frecventă la animale, (căini, lupi, pisici etc.), transmisibilă și omului, care se manifestă prin accese nervoase puternice, urmate de paralizie și apoi de moarte; Turbare.

RABIN, slujitor al cultului în iudaism.

RABKA-ZDRÓJ, stațiune balneară și climatologică din Polonia.

RABOTARE, procedeu tehnologic.

RABOTEZĂ, mașină minieră îngustă, formată dintr-un organ de lucru, un transportor mobil și echipamente auxiliare.

RAC DE RÂU, (*Astacus astacus*), crustacee din clasa malacostraca, ordinul decapoda.

RACEMAT, sistem omogen ce conține cantități egale de doi enantiomeri; nu este optic activ.

RACEMIZARE, proces prin care o substanță devine racemică.

RACHETĂ BALISTICĂ, rachetă care după deconectarea motoarelor reactive, își continuă zborul pe traiectorie balistică, cum zboară glonțele sau obuzul după împușcătura.

RACHETĂ DE CERCETARE ȘTIINȚIFICĂ, rachetă balistică pentru cercetarea științifică a straturilor superioare ale atmosferei Pământului și straturilor adiacente ale spațiului cosmic din jurul Terrei.

RACHETĂ DE CROAZIERĂ, dispozitiv militar dotat cu o aripă pentru portanță și un sistem de propulsie cu reacție; instalație aeriană fără pilot cu o singură lansare, al cărui traseu de zbor este determinat de forța de ridicare aerodinamică a aripilor, de tracțiunea motorului și de gravitație, utilizată ca armă de luptă de înaltă precizie pentru nimicirea țintelor terestre și marine.

RACHETĂ DE SEMNALIZARE, proiectil alcătuit dintr-un tub umplut cu materii care se aprind în aer și produc o lumină puternică de diferite culori pe o traiectorie lungă, servește la semnalizări.

RACHETĂ SOL-AER, dispozitiv militar special pentru a fi lansată de pe pământ împotriva țintelor aeriene.

RACHETĂ SS-20, rachetă cu rază medie de acțiune Pioner.

RACHETĂ, aeronavă care se deplasează în spațiu sub influența forței reactive de împingere ce rezultă din respingerea fluidului de lucru sub presiune mare obținut la arderea combustibilului; Rachetă cosmică, rachetă cu aripi, rachetă cu combustibil lichid, rachetă cu multe trepte, rachetă meteorologică, rachetă purtătoare.

RACHETOMODELISM, probă individuală de sport tehnic în domeniu.

RACHETOPLAN, construcție asemănătoare cu rachetodelul.

RACI, nume dat mai multor genuri de crustacee superioare acvatice din ordinea decapodelor.

RACLĂ, despărțitură într-un hambar, unde se păstrează fânul, cerealele etc.; în tradiția creștină, lădiță în formă de sarcofag cu moaștele sfinților, amplasată pentru venerare și închinare în lăcașele sfinte (biserici, catedrale, peșteri).

RACLETĂ, instrument. v. **GRAVURĂ**.

RACLOAR, unealtă de silex, paleolitic.

RACOVĂȚ, râu în RM, afluent pe stânga al Prutului.

RACOVĂȚ, Soroca, Racovăț.

RACOVĂȚUL SEC, râuleț în RM, afluent pe stânga al râului Racovăț.

RAD, unitate de măsură a cantității de radiație absorbită.

RADA DE LA PEREIASLAV, (ucr. Pereiaslavca Rada), eveniment istoric.

RADAR DE PARCARE, dispozitiv electronic cu sensori, care ajută șoferul când parchează un vehicul; Radar automat, siguranță rutieră.

RADAR ORIZONTAL, dispozitiv de monitorizare a teritoriului, detectarea și urmărirea țintelor (aeronave, rachete, nave etc.) la distanțe mari (3 000-6 000 km), dincolo de vizibilitatea radio directă.

RADAR, (Radio Detection and Ranging), radiodectare și determinarea distanței; termen pentru o stație de radiolocație.

RADIAN, unghiul corespunzător unui arc al cărui lungime este egală cu raza lui și conține aproximativ $57^{\circ}17'$.

RADIANȚĂ, mărime fotometrică definită ca raportul dintre fluxul luminos total emis de o suprafață și aria acelei suprafețe.

RADIATOR, dispozitiv tehnic.

RADIAȚIA CERENKOV-VAVILOV, radiație electromagnetică emisă atunci când o particulă încărcată electric trece printr-un dielectric cu o viteză mai mare decât viteza de fază a luminii în acel mediu.

RADIAȚIE COSMICĂ, unde electromagnetice cu lungimi de undă cuprinse în intervalul de la 1 mm până la câțiva km, ce ajung pe Terra de la corpurile din Univers.

RADIAȚIE DE ECHILIBRU, radiație electromagnetică ce se află în echilibru termodinamic cu substanța, ce o emite și ce o absoarbe.

RADIAȚIE ELECTROMAGNETICĂ, proces de formare a câmpului electromagnetic.

RADIAȚIE INFRAROȘIE, radiație electromagnetică cu lungimea de undă mai mare decât cea roșie.

RADIAȚIE MEDICALĂ, domeniu al medicinei clinice ce studiază aplicarea razelor Röntgen pentru investigarea alcătuirii și funcțiilor organelor și sistemelor de organe precum și pentru diagnosticul bolilor.

RADIAȚIE MICROONDULATORIE DE FOND, radiație electromagnetică cosmică.

RADIAȚIE MONOCROMATICĂ, radiație electromagnetică a unei frecvențe stabilite și strict constante.

RADIAȚIE OPTICĂ, unde electromagnetice ale căror lungimi sunt închise

condiționat în intervalul de la unități de nm până la zeci de milimetri.

RADIAȚIE SOLARĂ, radiație emisă de Soare și care se propagă.

RADIAȚIE TERESTRĂ, radiație termică emisă de suprafața Pământului.

RADIAȚIE TERMICĂ, radiație a undelor electromagnetice infraroșii; radiație electromagnetică emisă de particule de substanță în stare excitată datorită mișcării termice.

RADIAȚIE ULTRAVIOLETĂ, radiație electromagnetică care nu se vede; are lungimea de undă $\lambda = 10-400$ nm.

RADIAȚIE, emisie de unde; radiație cosmică; fenomen fizic de emisie și propagare de unde electromagnetice sau de particule; Radiație policromă, radiație sincrotronă, radiație vizibilă.

RADICALI, grupare de atomi care rămâne neschimbată într-o reacție chimică și care se comportă ca un element unic; Radicali liberi, particule ce conțin unul sau mai mulți electroni nepereche pe orbitele externe atomice sau moleculare.

RADICALUL UNUI NUMĂR, este un alt număr, care ridicat la o putere cu exponent fracționar este egal cu numărul dat.

RADICULITĂ, inflamație a rădăcinilor nervilor spinali manifestată prin așa-numitul sindrom radicular.

RADIO ALTIMETRU, dispozitiv radioelectronic folosit pe aeronave, sateliți și alte aparate de zbor pentru a determina înălțimea zborului lor în raport cu suprafața Pământului sau a altor planete.

RADIO ANEMOMETRU, dispozitiv de măsurare.

RADIO BUSOLĂ, dispozitiv de orientare în spațiu.

RADIO COMPAS, dispozitiv de orientare în spațiu.

RADIO, domeniu al științei și culturii, care este în legătură cu transmiterea informației la distanță prin intermediul radioundelor.

RADIOACTIVITATE, emisie spontană de particule elementare de către un nucleu atomic, în care există o modificare a compoziției nucleului și/sau a stării energiei; proprietate a unor elemente cu atomii grei (Radium, Uraniu etc.) de a emite, prin dezagregare spontană, unele radiații corpusculare (și radiații electromagnetice).

RADIOAMATORISM, probă individuală de sport tehnic în domeniu.

RADIOASTRONOMIE, compartiment al astronomiei ce studiază emisiile de unde radio cosmice și obiectele cosmice.

RADIOBIOLOGIE, știință ce studiază acțiunea tuturor felurilor de radiație asupra organismelor și comunităților acestora.

RADIOCARBON, metodă de datare a vechimii.

RADIOCHIMICĂ, ANALIZĂ ~, totalitate de metode pentru determinarea calitativă și cantitativă a radionuclizilor în amestecuri complexe, când utilizarea directă a spectrometriei cu radiații nucleare este ineficientă sau chiar imposibilă.

RADIOCHIMICE, REACȚII ~, totalitate de procese fizico-chimice și transformări chimice, ce au loc în rezultatul expunerii substanței la radiații ionizante.

RADIOCHIMIE, știință ce studiază transformările chimice și fizico-chimice ale substanțelor sub acțiunea radiațiilor ionizante fotonice și corpusculare, și utilizarea radioizotopilor în studiul proceselor chimice.

RADIOCOMUNICAȚII, comunicație electrică prin intermediul undelor radio; Radiodifuziune, radiocanal, radiocomplex.

RADIODIAGNOSTIC, identificarea leziunilor și bolilor cu ajutorul cercetării radiologice.

RADIOEMIȚĂTOR, echipament industrial în domeniu.

RADIOFAR, stație de radiodifuziune, aflată într-o locație cunoscută, emite semnale radio speciale pentru a determina direcția de mișcare a avionului sau navei maritime față de poziția farului.

RADIOFIZICĂ, ramură a fizicii ce studiază și utilizează oscilațiile electromagnetice și undele radio.

RADIOGONIOMETRIE TERMICĂ, metodă de determinare a direcției către un obiect prin radiația emisă de el în unde infraroșii.

RADIOGONIOMETRIE, metodă de determinare cu goniometrul a direcției către un obiect - unghiul dintre direcția obiectului observat și unul dintre planurile principale, luate ca bază a coordonatelor unghiulare.

RADIOGRAFIE, metodă fotografică; metodă pentru diagnosticarea diferitor obiecte, bazată pe înregistrarea radiațiilor ionizante translucide cu un detector special ce formează imagini.

RADIOGRAMĂ, semne grafice transmise prin unde radio.

RADIOIDENTIFICARE, depistare automatizată a obiectelor cu ajutorul semnalelor radio de pe etichetele speciale.

RADIOINTERFEROMETRU, dispozitiv de măsurare.

RADIOLARII, grupă mixtă de protiste marine planctonice printre care acantarii, policistine și feodarii.

RADIOLARIT, rocă sedimentară, material abraziv și absorbant.

RADIOLIZĂ, transformări chimice ale unei substanțe ce apar în timpul absorbției energiei radiațiilor ionizante.

RADIOLOCATOR, stație de radiologie; Radar.

RADIOLOCAȚIE, metodă de detecție, domeniu al științei și tehnicii, care cercetează metodele de observare radar a obiectelor privind determinarea locației, viteza și/sau alte caracteristici; obținerea informațiilor despre parametrii obiectului pe baza utilizării proprietăților de propagare a undelor radio.

RADIOLOGIE, (din radio... și ...logie), ramură a medicinei care se ocupă cu examinarea corpului omenesc cu ajutorul razelor X și γ și cu aplicarea lor în precizarea diagnosticului și în terapia unor boli.

RADIOLOGIE, (din radio... și ...logie), știință despre utilizarea undelor electromagnetice; ramură a medicinei care se ocupă cu examinarea corpului omenesc cu ajutorul razelor X și γ și cu aplicarea lor în precizarea diagnosticului și în terapia unor boli.

RADIOMETEOROLOGIE, domeniu adiacent al radiotehnicii și meteorologiei, care cu ajutorul mijloacelor radio execută prognoze meteorologice.

RADIOMETRICĂ, metodă de datare a vechimii.

RADIOMICROFON, dispozitiv de comunicare pentru transmiterea informațiilor audio folosind unde radio.

RADIONAVIGAȚIE, procedee de navigare în care se folosesc undele radio.

RADIONUCLID, nuclizi ale căror nuclee se pot dezintegra radioactiv.

RADIOPELENGATOR, echipament industrial în domeniu.

RADIOPROTECTORI, substanțe chimice sintetice introducerea cărora în organismul omului garantează radiorezistența acestuia.

RADIORECEPTOR CU CRISTAL, cel mai simplu aparat de radio, care recepționează semnalele radio și le transformă cu ajutorul cristalului detector în sunet numai cu puterea semnalului radio recepționat, fără a avea nevoie de energie externă.

RADIORELEU, echipament industrial în domeniu de comunicare între două stații cu ajutorul unor stații intermediare.

RADIOSCOPIE, metodă de cercetare la care imaginea radiologică a obiectului se obține pe ecranul fluorescent sau ecranul instalației radiologice.

RADIOSEXTANT, dispozitiv de orientare în spațiu.

RADIOSONDĂ, dispozitiv meteorologic lansat în atmosferă cu un balon la altitudinea de 40 km și mai mult pentru a măsura presiunea, înălțimea, poziția geografică (latitudinea/longitudinea), temperatura, umiditatea, viteza și direcția vântului, intensitatea concentrației de ozon și alți indicatori, și transmiterea automată a rezultatele măsurătorilor folosind semnale radio; Radiosondaj.

RADIOTEHNICĂ, domeniu științific despre oscilațiile electromagnetice și undele în diapazon radio până la 6×10^{12} Hz, metodele privind generarea, emiterea și recepția lor; ramură a tehnicii care utilizează astfel de oscilații și unde pentru a le transmite sub formă de informații.

RADIOTELEMETRIE, procedeu tehnologic.

RADIOTELESCOP, denumire generalizată a aparatelor ce înregistrează

radiații cosmice în diapazonul undelor radio.

RADIOTERAPIE CU CAPTARE DE NEUTRONI, metodă a radioterapiei pentru tratamentul bolilor oncologice cu utilizarea reacțiilor nucleare ce apar între medicamentele radiosensibile, acumulate preventiv și neutroni.

RADIOTERAPIE, metodă de tratament, în special al bolilor oncologice, cu ajutorul radiației ionizante; tip de radioterapie bazată pe folosirea razelor Röntgen; specialitate medicală care utilizează radiația ionizantă în tratamentul unor maladii.

RADIU, (Radium), Ra, element radioactiv din grupa a II-a a sistemului periodic al elementelor. Nr. at. 88. Se găsește în minereurile de uraniu, în apele de sondă și în nămolul de la fundul oceanelor.

RADIUMTERAPIE, folosire a radiului în tratamentul unor boli, în special al unor forme de cancer.

RADON, (Radon), Rn, gaz nobil, element radioactiv din grupa a VIII-a a sistemului periodic al elementelor, nr. at. 86. Se obține din sărurile de radium în aparate speciale, respectându-se cele mai stricte măsuri de precauție.

RADULĂ, placă chitinică ce poartă dinți la moluște.

RAETIA, (Rhaetia), provincie la S de Dunăre, ce cuprinde părți din actualele state Austria, Elveția și Germania.

RAFALĂ, serie neîntreruptă de lovituri ale unei arme de foc.

RAFICERUS, gen de mamifere din familia cavicornae.

RAFIDE, familie de păsări nezburătoare dispărute.

RAFIE, (Raphia), gen de plante din familia Arecaceae.

RAFINARE, metodă de purificare de impurități a produselor finite în industria metalurgică, alimentară, chimică ș.a.; proces tehnologic prin care se îndepărtează impuritățile din unele substanțe (alcool, uleiuri, zahăr etc.), în scopul îmbunătățirii calității lor; Rafinare electrică, metodă electrometalurgică de curățare a metalelor brute prin electroliză.

RAFINAREA METALELOR, eliminare a impurităților din metale și aliaje prin metode pirometalurgice, electrolitice și chimice pentru a îmbunătăți proprietățile lor fizice, chimice și mecanice, dar și obținerea unor metale prețioase care însoțesc procesele siderurgice.

RAFLESIA, gen de plante din familia Raflesiaceae.

RAFLESIACEAE, familie de ierburi tropicale, parazite, lipsite de clorofilă.

RAGDOLL, rasă de pisici mari cu părul semilung.

RAGILĂ, instrument vechi pentru pieptănarea cănepei sau inului după melițare; zgardă cu colți de fier, care se pune la gâtul câinilor ciobănești pentru a-i apăra de mușcătura lupului; curea și scândurică cu câteva cuie ce se fixează la botul vițelilor, ca să nu poată suge.

RAGIONIDE, (Rhagionidae), familie de insecte diptere din suprafamilia tipuloide.

RAGTIME, tip de piesă muzicală în ritm de jazz; stil pianistic de interpretare a muzicii ragtime.

RAGUSA, oraș în S Italiei (Sicilia), situat la poalele dealurilor Iblei, în zona cheilor râului Irminio; denumirea (italienească) purtată în Evul Mediu de orașul croat Dubrovnik.

RAHITISM, afecțiune caracteristică primei copilării, ce constă în calcifierea insuficientă a țesutului fundamental osos.

RAI, conform Bibliei, grădina desfătărilor în care Dumnezeu îl așezase pe cel dintâi om; paradis.

RAIA, denumire dată de turci populației creștine băștinașe supuse Porții Otomane și lipsite de orice drepturi politice; cetatea împreună cu regiunea învecinată, teritoriu supus de turci, care forma hinterlandul unei cetăți; Raialele Moldovei și Munteniei.

RAID, (acronim de la expresia engleză „Redundant Array of Inexpensive Disks”, mai târziu redenumită „Redundant Array of Independent Disks”), o configurație (matrice) specială de discuri dure, menită să ofere diminuarea timpilor de acces la date stocate pe calculator și o toleranță mai bună la erori; misiune de luptă rapidă a navelor, avioanelor sau a unei unități militare pe teritoriul ocupat de inamic.

RAIGRAS, (*Arrhenatherum*), gen de plante din familia Poaceae.

RAIONARE FAUNISTICĂ, împărțirea suprafeței pământului sau a unor teritorii și acvatorii în regiuni ce se deosebesc după componența și gradul de endemism al faunei.

RAIONARE FLORISTICĂ, divizarea suprafeței pământului în sectoare ce se deosebesc esențial după componența speciilor.

RAIONISM, (de la rayon - rază) sau Lucism, (de la rusescul luci - rază), curent artistic, sintetizează între cubism, futurism, orfism.

RAJIDE, (*Rajidae*), familie de pești cartilaginoși din ordinul rajiforme.

RALEIGH, oraș în sudul SUA, centru administrativ al statului Carolina de Nord, 431,7 mii de persoane.

RALIFORME, (*Ralliformes*), ordin de păsări de baltă, de luncă și parțial acvatice.

RALIU, disciplină sportivă de automobilism, are loc pe drumuri rutiere închise circulației publice, cu mașini sau motociclete modificate sau construite special pentru curse.

RALLIDAE, cea mai bogată în specii familie de păsări gruiforme.

RALURI, zgomote respiratorii patologice ce apar în bronhii, trahee sau în cavitățile apărute în plămâni.

RAMADAN, a noua lună a anului musulman; postul cel mare, cu o durată de o lună, în timpul căruia musulmanii postesc de la răsăritul până la apusul Soarelui.

RAMALINA, gen de plante, licheni din familia Ramalinaceae.

RAMAPITECUS, (*Ramapithecus*), gen dispărut de maimuțe antropoide din subfamilia orangutanilor.

RAMAYANA, epopoe antică, scrisă în sanscrită de către poetul Valmiki. Reprezintă totodată o carte importantă a hinduismului.

RAMĂ, cadru închis; în arta plastică, cadru dreptunghiular, oval sau pătrat, pictat pe perimetrul tabloului, lucrării grafice, fotografiei, gravurii.

RAMBLEU, material inert pentru umplerea gurilor din mine; terasament din materiale inerte.

RAMFOTECĂ, husa cărnoasă ce acoperă ciocul la păsări.

RAMIFICARE, formarea sistemului de ramuri laterale la plante și la unele ciuperci.

RAMIFICATOR DIRECȚIONAT, dispozitiv electric, format din două segmente conectate de linii de transmisie, care servește pentru a redistribui o parte din energia unei unde electromagnetice care se propagă de-a lungul principalei linii, în linii auxiliare.

RAMIFICAȚIE MONTANĂ, pintene relativ scurt de ordinul doi, care pleacă de la lanțul montan principal și are extensiune diferită.

RAMNUS, gen de plante cu frunza căzătoare din familia Rhamnaceae.

RAMPĂ, loc amenajat pentru îmbarcare; rampă de acces.

RAMPHASTIDE, familie de păsări tucan din ordinul piciforme.

RAMPHORINCHIDA, subordin de reptile zburătoare dispărute din ordinul pterozaurilor.

RAMURĂ A DREPTULUI, sistem de drept relativ autonom, totalitatea normelor juridice și a instituțiilor ce reglementează relațiile sociale omogene.

RAMURĂ A LEGISLAȚIEI, totalitate de acte juridice normative (în primul rând legi, coduri), reglementări, ce sunt unite pe baza unui singur subiect de reglementare juridică și sunt caracterizate prin unitatea conținutului și formei acestora.

RAMURI SECTORIALE ALE ECONOMIEI: agricultură, activități financiare, comerț, construcții, economia vinului și silvicultură, energie electrică și termică, gaze și apă, hoteluri și restaurante, industrie, învățământ, pescuit, sănătate, transporturi și comunicații, tranzacții imobiliare, închirieri și servicii prestate întreprinderilor.

RANALE, (*Ranales*, *Ranunculales*), ordin de plante angiosperme, apărute în urma evoluării formelor lemnoase în forme erbacee.

RANCH, exploatație agricolă pentru creșterea vitelor în vestul Statelor Unite ale Americii și în Mexic.

RANDAMENT LA ȚĂIERE, greutatea netă a cărnii animalului sacrificat, exprimată în procente față de greutatea vie.

RANDAMENT, raportul scalar dintre lucrul mecanic util și lucrul mecanic consumat.

RANG CONSULAR, loc ocupat în ierarhia funcțiilor consulare; consul general.

RANGURI IMPERIALE, persoane și corporații ale Sfântului Imperiu Roman, care erau subordonate nemijlocit împăratului.

RANGURI MILITARE, titluri ce sunt atribuite personal militarilor și celor trecuți în rezervă.

RANIDE, familie de broaște acaudate din ordinul Anura.

RANODON, gen de broaște caudate din familia hinobiide.

RANTIE, statut financiar al unui subiect economic care trăiește din venit sub formă de dobândă din împrumut, dividend – chiria pe care o primește regulat din utilizarea proprietății sale.

RANUNCULACEAE, familie de plante dicotiledonate, dialipetale. În Republica Moldova se întâlnesc 57 specii.

RANUNCULUS, gen de plante angiosperme din familia Ranunculaceae.

RAPALLO, stațiune climaterică din Italia.

RAPANA, gen de moluște marine gastropode.

RAPĂN, simptom de boală la plante, care se caracterizează prin leziuni locale ale scoarței ce acoperă tulpina și ramura, în formă de fisuri, de formare a escarelor, precum și de deformare a frunzelor și a ramurilor.

RAPIERĂ, spadă cu lama fină.

RAPIȚĂ, (*Brassica napus* var. *oleifera*), plantă erbacee uleioasă din familia Brassicaceae. Originară din regiunea

mediteraneană. Pe teritoriul Moldovei a ocupat suprafețe reduse.

RAPOARTE CONTABILE, sistem de indicatori care caracterizează performanța financiară a întreprinderii și poziția financiară a acesteia; rapoarte financiare.

RAPORT DE AUDIT INTERN, rezultatele examinării situațiilor și rapoartărilor contabile ale unei companii obținute în urma auditului intern.

RAPORTAREA STATISTICĂ, set de date primare înregistrate și prezentate sub formă strict reglementată privind procesele social-economice, în baza unor observații exhaustive efectuate în mod regulat conform unui program de stat.

RAPORTOR, instrument matematic gradat utilizat pentru măsurarea unghiurilor cu unitatea de măsură grad.

RAPORTUL A DOUĂ NUMERE, termen de referință în matematică privind câtul de la împărțirea primului număr la al doilea.

RAPORTURI MOLDO-ROMÂNE, relație extrem de strânsă de la declararea independenței Moldovei în 1991, datorită împărțirii unei etnicități, moșteniri și religii comune.

RAPSOD, (din gr. rapsodos, literal – cel care compune cântece), cântăreț pribeg în Grecia antică, care recita mai ales din opera lui Homer; persoană care compunea poeme și cântece epice; în prezent, în sens mai îngust, poet, autor de poeme epice, care evocă evenimentele de seamă din viața unui popor; poet epic.

RAPSODIE, (din gr. rapsodia – recitarea unui poem epic; cântec epic), lucrare adesea de formă liberă, cuprinzând o înșirare de motive și fragmente de melodii populare; cântec epic; fragment dintr-un poem epic (mai ales din operele lui Homer) în interpretarea unui rapsod.

RARĂ NEAGRĂ, Băbească neagră, Crăcană, Sereksia, soi local de viță-de-vie cu struguri pentru vin. În Moldova este cunoscut și cultivat din vechime.

RARIȚĂ, unealtă agricolă asemănătoare cu plugul, care răstoarnă brazda în ambele părți, formând șanțuri.

RAS HAFUN, cap din peninsula Somaliei, statul Somali, cel mai estic punctul al Africii.

RASA ETIOPIANĂ, rasă mică, care fiind un amestec dintre mai multe rase, are trăsături caracteristice raselor europoides și negroides; Rasa Africii de est.

RASA EUROPOIDĂ, una din cele trei rase umane mari; Rasa central-europeană, rasa alb-baltică, rasa indo-mediteraneană.

RASA INDIANĂ DE SUD, rasă mică; Rasa dravidiană.

RASA LAPONOIDĂ, rasă mică, rasă de contact între subrasele europoides sau varianta arctică a acesteia.

RASA MONGOLOIDĂ, una din marile rase umane; Rasa asiei de est, rasa din extremul orient, rasa nord-asiatică, rasa sud-asiatică.

RASA NEGROIDO-AUSTRALOIDĂ, conform unor clasificări, una din marile rase umane; Rasa central africană, rasa pigmeilor, rasa melaneziană, rasa sud-africană, rasa bushman.

RASA POLINEZIANĂ, o rasă mică intermediară cu trăsături mongoloide, australoide, europoides ș. a.

RASA URALICĂ, o rasă mică intermediară cu trăsături mongoloide și europoides.

RASA VED-AUSTRALOIDĂ, una din rasele umane mari; Rasa vedda.

RASĂ DE ANIMALE, în zootehnie, grup numeros de animale de un singur

tip, bine orientat, integru, constant și care au origine comună, exterior asemănător, cu calități constituționale și gospodărești folositoare, ce se transmit în mod constant prin ereditate.

RASĂ, grupă de organisme, cu proprietăți morfofiziologice și ecologice asemănătoare și populează o anumită regiune a arealului speciei sau sub-speciei din care fac parte; haina largă și lungă, pe care o poartă călugării peste îmbrăcăminte.

RASCOLNIC, adept al unei secte religioase din Rusia, despartită de Biserica ortodoxă în 1654 din cauza reformelor introduse în timpul patriarhului Nikon.

RASE DE CAI, grup numeros de animale de un singur tip, bine orientat, integru, constant și care au origine comună.

RASE DE CAPRE, grup numeros de animale de un singur tip, bine orientat, integru, constant și care au origine comună.

RASE DE CÂINI, grup numeros de animale de un singur tip, bine orientat, integru, constant și care au origine comună.

RASE DE GĂINI, grup numeros de animale de un singur tip, bine orientat, integru, constant și care au origine comună.

RASE DE GÂȘTE, grup numeros de animale de un singur tip, bine orientat, integru, constant și care au origine comună.

RASE DE IEPURI DE CASĂ, grup numeros de animale de un singur tip, bine orientat, integru, constant și care au origine comună.

RASE DE OI, grup numeros de animale de un singur tip, bine orientat, integru, constant și care au origine comună.

RASE DE PORCINE, grup numeros de animale de un singur tip, bine orientat, integru, constant și care au origine comună.

RASE DE RAȚE, grup numeros de animale de un singur tip, bine orientat, integru, constant și care au origine comună.

RASE DE VÂNAT, specii de animale care constituie obiecte de vânat industrial sau amator.

RASE DE VITE CORNUTE, grup numeros de animale de un singur tip, bine orientat, integru, constant și care au origine comună.

RASE OMENEȘTI, mari grupări de oameni, constituite în procesul evoluției. v. **RASE UMANE**.

RASELE UMANE, grupuri de populații umane, care posedă anumite caractere fenotipice genetice ereditare, biologice și sociale comune, formate într-o anumită regiune geografică, prin care se deosebesc de alte populații. Noțiunea „rasă”, de regulă, coincide cu categoria taxonomică „subspecie”, utilizat pentru umanitatea contemporană.

RASEOLOGIE, știința biologică.

RASISM, doctrină politică și practică socială de stat, conform căreia umanitatea nu este unică, dar este constituită din specii umane, care se deosebesc radical unele de altele, și sunt ierarhic subordonate între ele.

RASSM, 1924, entitate teritorială „autonomă” creată artificial de autoritățile sovietice în componența Ucrainei sovietice la 12 octombrie 1924.

RASSVET, Strășeni, or. Bucovăț.

RASTER, placă liniată ca o sită, folosită în lucrări de tipografie.

RASTRU, termen de referință în tehnologia informațiilor și ansamblu de linii

orizontale din care este constituită o imagine de televiziune sau pe monitorul calculatorului.

RAȘCOV, UATSN, Rașcov.

RATA DE DEPENDENȚĂ DEMOGRAFICĂ, o caracteristică cantitativă generală a structurii pe vârste a populației, care indica care este sarcina populației inactive asupra societății; rata de emigrare, rata de imigrare, rata de fertilitate maritală, rata de natalitate, rata de mortalitate, alți indicatori de profil.

RATA DE REFINANȚARE, valoarea cantitativă a resurselor financiare acordate de banca centrală în calitate de creditor băncilor comerciale.

RATA DOBÂNZII, valoarea cantitativă a costului resurselor financiare acordate de către instituțiile de credit debitorilor pentru o anumită perioadă de timp, în baza unor condiții de rambursare, adică prețul debitorului pentru utilizarea unui împrumut.

RATĂ DE BAZĂ, baza pentru determinarea nivelului ratelor dobânzii pentru credite comerciale; servește drept ghid pentru costul creditului, iar adaosul la rată reflectă gradul de risc.

RATĂ DE ȘCOLARIZARE, v. **ȘCOLARIZARE**.

RATIFICARE, confirmare în formă autentică a unui act, tratat, lege etc. pentru a le face să aibă deplină valabilitate.

RATING, indice au unui tip de clasament; aranjare, prioritizare, evaluare.

RATON, (*Procyon lotor*) enot, urs spălător, mamifer omnivor din familia procyonide.

RATRAPARE, recâștigarea forțelor.

RATTUS, gen de rozătoare din familia muride.

RATUȘ, Criuleni, Drăslăceni.

RATUȘ, Telenești, Ratuș.

RAȚĂ DOMESTICĂ, pasăre înotătoare din familia anatidelor, ordinul anzeriformelor. Majoritatea raselor provin de la rața sălbatică-mare. În RM rața domestică se crește, mai ales, pentru carne.

RAȚĂ, denumire dată câtorva genuri de păsări din ordinul anzeriformelor.

RAȚE COLORATE BASHKIR, rasă de rațe pentru carne.

RAȚIE ALIMENTARĂ, cantitate de alimente care permite satisfacerea necesităților energetice, în macronutrimente - proteine, lipide, glucide, în micronutrimente - vitamine, minerale și în apă, ale unui individ sau ale unui grup de persoane.

RAȚIE DE HRANĂ, cantitate de nutrețuri dată unui animal timp de 24 de ore, menită să asigure obținerea cantității de producție preconizată.

RAȚIE, număr constant care se adaugă la un termen al unei progresii aritmetice sau cu care se înmulțește un termen al unei progresii geometrice pentru a obține termenul următor.

RAȚIONAL, dedus din rațiune, considerat ca independent de experiență și anterior acesteia.

RAȚIONALISM, curent în teoria cunoașterii care consideră rațiunea ca singurul izvor al cunoașterii autentice și certe; principiu și metodă în arhitectură.

RAȚIONALITATE, însușirea de a fi rațional.

RAȚIONAMENT, înlănțuire logică de judecăți care duce la o concluzie.

RAȚIUNE DE STAT, principiu în baza căruia o autoritate de stat ia unele măsuri de interes general, trecând peste interesul particular.

RAȚIUNE, facultatea omului de a gândi, de a cunoaște, de a înțelege esența lucrurilor și a proceselor din natură și din societate.

RAUMA, oraș în Finlanda, monumente istorice și arhitectonice din Evul Mediu.

RAUVOLFIA, gen de plante din familia Apocynaceae.

RAVENALA, gen de plante arborifere din familia Strelitziaceae.

RAVENE, vâgăună cu topografia înclinată negativ, puternic ramificată, a cărei formare este asociată cu activitatea cursurilor de apă temporare (uneori mici, dar constante) și este adesea stimulată de manifestări ale managementului irațional al naturii (defrișări, arături în pantă abruptă etc.).

RAVENNA, oraș la nordul Italiei, monumente istorice și arhitectonice din antichitate și din Evul Mediu, incluse pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

RAYGRASS, ryegrass, denumire a unor plante din familia Poaceae, furajere anuale sau perene din genurile *Lolium* și *Arrhenatherum*.

RAZA PĂMÂNTULUI, distanța imaginată dintre punctele de la suprafață și centrul Pământului.

RAZA SCHWARZSCHILD, termen de referință în fizică privind raza caracteristică fiecărei mase.

RAZACHIE, soi de viță-de-vie autohton cultivat pentru producerea strugurilor de masă.

RAZĂ VECTOARE, vector ce pornește dintr-un punct al spațiului, fixat anterior și numit pol.

RAZĂ VERDE, fulger de lumină verde deasupra discului Soarelui când apune și răsare.

RAZĂ, distanță până la care se exercită o acțiune în jurul centrului de unde pornește; Rază atomică, distanța de la nucleul atomic la electronul cel mai exterior stabil al unui atom neutru; Rază ionică, este la jumătate din distanța dintre doi atomi de gaz care tocmai se ating; noțiuni din domeniul opticii geometrice, segment ce unește un punct al circumferinței cu centrul acesteia; noțiuni din optică geometrică și acustică geometrică, ce indică linia de-a lungul căreia se propagă fluxul de energie emis de o sursă de lumină sau de sunet.

RAZE CATODICE, radiație corpusculară alcătuită din electronii emiși de catodul unui tub cu descărcare.

RAZE COSMICE, forme de radiație de înaltă energie de proveniență cosmică.

RAZE RÖNTGEN, radiație electromagnetică cu lungime de undă cuprinsă între 0,0001 - 800Å. Au fost descoperite de W. C. Röntgen (1895). Razele Röntgen sunt folosite la cercetarea structurii substanței, în spectroscopia cu raze Röntgen ș.a.

RAZE X, radiații electromagnetice ionizante, cu lungimi de undă mici, cuprinse între 0,01 și 100 Å (Ångström).

RĂCĂRIA, Râșcani, Răcăria.

RĂCĂTĂU, afluent al Bucovățului, RM.

RĂCHITAN, (*Lythrum salicaria*), gen de plante din familia Lythraceae.

RĂCHIȚELE, (*Oxycoccus*), gen de plante din familia Ericaceae.

RĂCIRE CU LASER, micșorare a temperaturii unui ansamblu de particule atomice în timpul schimbului rezonant sau cvasirezonant de energie și impuls între particulele atomice și radiațiile laser.

RĂCITOR DE ABUR, dispozitiv schimbător de căldură pentru scăderea tem-

peraturii aburului supraîncălzit în elementele supraîncălzitorului cazanului de abur și la intrarea în turbina cu abur.

RĂCITOR DE AER, dispozitiv termomecanic pentru răcirea aerului.

RĂCITOR, echipament termodinamic industrial în domeniu și de cercetare pentru scăderea temperaturii.

RĂCIULA, Călărași, Răciula.

RĂCULEȘTI, Criuleni, Răculești.

RĂDAȘCĂ, (*Lucanus cervus*), insectă din familia lucanidelor, unul dintre cei mai mari gândaci din fauna RM.

RĂDĂCINA CUVÂNTULUI, morfem purtător al sensului lexical de bază al cuvintelor.

RĂDĂCINĂ, (*Radix*), organ al plantelor superioare; în biologie, unul din organele vegetative de bază ale plantelor superioare, apărut în procesul evoluției pentru fixarea de substrat și alte funcții distincte; numărul care, fiind ridicat la o anumită putere, reproduce numărul dat.

RĂDĂCINI SAPONIFERE, denumire comercială a rădăcinilor și rizomilor plantelor care conțin o cantitate mare de saponine.

RĂDENI, Călărași, Rădeni.

RĂDENI, Strășeni, Rădeni.

RĂDENII VECHI, Ungheni, Rădenii Vechi.

RĂDOAIA, deal în apropierea satului Rădoaia, RM. Situat între văile râurilor Răut și Soloneț.

RĂDOAIA, Sângerei, Rădoaia.

RĂDULENII NOI, Florești, Alexeevca.

RĂDULENII VECHI, Florești, Rădulenii Vechi.

RĂMĂȘIȚE FOSILE DE ORGANISME, rămășițe și urme ale activității vitale a organismelor din trecutul geologic.

RĂMĂZAN, Râșcani, or. Râșcani.

RĂPIREA PERSOANEI, act social periculos.

RĂPITORISM, în biologie, forma de relații reciproce dintre organisme la care unele le devorează pe celelalte.

RĂRIRE, procedeu tehnologic de eliminare a plantelor slabe și a celor în plus de pe rânduri și din cuiburi pentru a asigura distanța optimă între plante.

RĂSAD, plante tinere crescute din semințe în seră sau răsadniță și care urmează să fie răsădite în alt loc.

RĂSADNIȚĂ DE FLORI, porțiune de teren plantată cu plante ornamentale, destinate înfrumusețării parcurilor, grădinilor, piețelor ș.a.

RĂSADNIȚĂ, instalație agricolă acoperită, cu geamuri și cu un pat de gunoi de grajd, în care se cultivă răsăturile; instalație de creștere a plantelor.

RĂSĂRITĂ, floarea-soarelui, (*Helianthus*), gen de plante din familia Asteraceae. Cuprinde cca 80 de specii, dintre care 50 sunt specii erbacee (răspândite în America de Nord), iar 28, semiarbuști (răspândite în Mexic și Peru). Deosebit de apreciată este răsărita cultivată, plantă oleiferă și meliferă anuală.

RĂSĂRITUL ASTRULUI, momentul apariției unui astru la orizont, când el trece în jumătatea vizibilă a sferei cerești, situată deasupra orizontului; este un fenomen astronomic ca urmare a rotației diurne a Pământului.

RĂSĂRITUL AȘTRILOR, fenomen astronomic, cauzat de rotația zilnică a Pământului în jurul axei sale.

RĂSĂRITUL PLANTELOR, etapă în dezvoltarea plantelor.

RĂSCĂIEȚI, Ștefan-Vodă, Râscăieți.

RĂSCĂIEȚII NOI, Ștefan-Vodă, Râscăieți.

RĂSCOALA „ROADA DE TOAMNĂ”, denumirea generică a unei serii de răscoale armate, în majoritatea formată de țărani, în 1927, în timpul recoltei de toamnă, în China, în provinciile Hunan, Jiangxi, Guangdong, Hubei și altele împotriva guvernului Guómíndǎng.

RĂSCOALA CIOMPILOR, prima mare răscoală din istorie a muncitorilor salariați în iunie 1378 în Florența.

RĂSCOALA ÎMPOTRIVA DOMNULUI MIHAI RACOVITĂ, (1716- 1717), una dintre cele mai puternice răscoale anti-feudale din Moldova. A izbucnit odată cu acțiunea boierilor îndreptată împotriva lui Mihai Racoviță.

RĂSCOALA LUI HORIA, CLOȘCA ȘI CRIȘAN, răscoală iobagilor din anul 1784.

RĂSCOALA LUI IONAȘCO, 1592, răscoală antifeudală a țăranilor din ținuturile Soroca și Orhei.

RĂSCOALA LUI LEU, răscoală antifeudală a țăranimii din nordul Moldovei în anii 1456-1457.

RĂSCOALA LUI TRIFĂILĂ, 1514, răscoală antifeudală care a avut loc în Moldova sub influența războiului țăranesc, ce se desfășura în Transilvania.

RĂSCOALA ORHEIENILOR, din 1619, răscoală antifeudală a țăranilor din ținutul Orhei. A fost înăbușită în mod sângeros de Gaspar Vodă.

RĂSCOALA POLONEZĂ, 1794, răscoală de eliberare națională (martie – noiembrie 1794) îndreptată împotriva intervenției Rusiei țariste și a Prusiei, ce înfăptuiseră cea de-a doua împărțire a Poloniei (1793).

RĂSCOALA ȚĂRANILOR DIN MOLDOVA, 1563, răscoală antifeudală a țăranilor îndreptată împotriva lui Despot-Vodă, care intensificase exploatarea feudală, impunând gospodăriile țărănești la o dare nouă.

RĂSCOALA ȚĂRANILOR DIN MOLDOVA, 1591, cea mai mare răscoală țărănească în a doua jumătate a sec. al XVI-lea. În ținuturile Orhei și Soroca tulburările au continuat și în 1592.

RĂSCOALA ȚĂRANILOR DIN ȚINUTURILE SOROCA ȘI LĂPUȘNA-ORHEI, răscoală antifeudală care s-a desfășurat în timpul războiului rusoturc din 1768-1774.

RĂSCOALA ȚĂRĂNEASCĂ DIN 1907, răscoală de la Flămânzeni.

RĂSCOALA ȚĂRĂNEASCĂ DIN ROMÂNIA, a început în data de 20 martie 1888 la Urziceni, Ialomița și s-a răspândit, în perioada următoare, în toată țara. A fost înfrântă de guvern, reprimarea ei de către armată soldându-se cu peste 1 000 de țărani morți sau răniți și alte câteva mii arestați.

RĂSCOALĂ POPULARĂ NICA, a avut loc la Constantinopol, capitala Bizanțului, între 11-17 ianuarie 532.

RĂSCOALELE DE LA VARȘOVIA, din anii 1943 și 1944, răscoală armată a deținuților ghetoului din Varșovia.

RĂSCOALELE DIN GARNIZOANELE BASARABENE, (1916 - începutul anului 1917), acțiuni revoluționare ale unităților armatei ruse din Basarabia, pornite sub înrăurirea mișcării muncitorești și țărănești din centrul Rusiei.

RĂSCUMPĂRAREA CĂSĂTORIEI, obicei de căsătorie arhaic; în Evul Mediu timpuriu în Europa, la încheierea căsătoriei cu o persoană liberă sau dependentă de stăpân, mirele îi achita o plată.

RĂSFUG, (*Chondrilla*), gen de plante erbacee, perene din familia Asteraceae.

RĂSPĂR, (*Acerina schraetser*), pește de apă dulce din familia percidelor.

RĂSPOPENI, Șoldănești, Râspopeni.

RĂSPUNDERE ADMINISTRATIVĂ, tip de răspundere legală care implică aplicarea unei persoane care a comis o infracțiune administrativă o anumită sancțiune administrativă.

RĂSPUNDERE CIVILĂ, în drept, consecință a nerespectării unor obligații civile, prevăzute prin contract sau generată de alte acte ilicite, săvârșite de o persoană fizică sau juridică.

RĂSPUNDERE COLECTIVĂ, responsabilitate reciprocă a tuturor membrilor unei uniuni (teritoriale sau de altfel), a unui grup sau a altei comunități umane pentru actul sau îndeplinirea îndatoririlor fiecăruia.

RĂSPUNDERE INFRAȚIONALĂ, consecință generată de încălcări ale legii; Răspundere disciplinară, răspundere delictuală, răspundere juridică.

RĂSPUNDERE MATERIALĂ, consecință constând în repararea pagubei pricinuite unei întreprinderi, organizații, instituții în procesul serviciului de către un muncitor ori slujbaș.

RĂSPUNDERE PENALĂ, consecință juridică ce se extinde asupra unei persoane care a săvârșit o infracțiune.

RĂSTIGNIRE, conform Bibliei, imaginea lui Isus Hristos pe crucea pe care a fost răstignit.

RĂSUCIRE, procedeu de obținere a tortului din fibre.

RĂSUCIREA FRUNZELOR, boală a cartofului, pătlăgelelor roșiilor și tutunului, provocată de viruși.

RĂSURĂ, în Moldova medievală (sec. al XVIII-lea, începutul sec. al XIX-lea), impozit suplimentar plătit de membrii breslelor urbane.

RĂȘINI DE LEMN, amestec de compuși organici cu masa moleculară de 100-8000, format prin piroliza lemnului.

RĂȘINI NATURALE, produse a activității vitale a plantelor rășinoase.

RĂȘINI, nume generic dat unor substanțe lipicioase, inflamabile, secretate de diferite plante, mai ales conifere, sau produse pe cale sintetică; Rășini benzoice, rășină naturală obținută prin rezinajul plantelor din familia *Styracaceae*; Rășini epoxidice, produse oligomere termoizolante ce conțin cel puțin două grupuri epoxidice; se pot transforma în polimeri reticulați sub acțiunea întăritorilor; Rășini fenol-aldehidice, produse termoreactive sau termoplastice de policondensare a fenolilor cu aldehidele; Rășini fenol-formaldehidice, rășini sintetice reprezentând produse oligomere sau polimere rezultate din policondensarea fenolilor cu formaldehidă sau derivații acesteia; Rășini furanice, produse oligomere sau termpolimere de policondensare sau polimerizare ionică a compușilor ce conțin ciclul furan; Rășini indencumaronice, produse de polimerizare dintr-un amestec de compuși nesaturați cu temperaturi de fierbere înaltă; Rășini melamin-formaldehidice, produse oligomere termosimetrice ale policondensării melaminei cu formaldehidă CH_2O în prezența catalizatorilor alcalini sau acizi; Rășini poliesterice, oligomerii și polimerii sintetici heterociclici, conținând grupe esterice și legături multiple carbon-carbon, ce se formează în urma solidificării produselor insolubile ce nu se topecsc; rășini sintetice; Rășini rezorcino-formaldehidice, produse oligomere de policondensare a formaldehidei cu rezorcina; Rășini schimbătoare de ioni, ioniți organici sintetici; Rășini sintetice, oligomeri sintetici, solidificați cu formarea de produse insolubile ce nu

se topesc; Rășini ureo-formaldehidice, rășini carbamido-formaldehidice, rășini carbamidice.

RĂU DE LEGĂNARE, stare morbidă manifestată la diferite forme de deplasare a omului, și respectiv, toate formele de legănare sunt determinate cu noțiunea de „boala mișcării”.

RĂU, faptă sau comportament în dezechilibru cu opinia publică; lipsit de calitate pozitivă.

RĂUT, râu în RM, afluent pe dreapta al Nistrului.

RĂUȚEL, Fălești, Răuțel.

RĂUȚEL, râuleț în RM, afluent pe dreapta al Răutului.

RĂUȚELUL NOU, Fălești, Hiliuți.

RĂZĂLĂI, Sângerei, Pepeni.

RĂZBOAIELE ITALIENE, din anii 1494-1559, războaie dintre Spania și Franța pentru stăpânirea Italiei.

RĂZBOAIE LATINE, în antichitate, războiul latinilor împotriva Romei, care a ajuns în așa-numita perioadă dominantă în cadrul Uniunii Latine.

RĂZBOAIE PUNICE, nume a trei războaie între Roma și Cartagina: primul, după care romanii cuceriră Sicilia (264-241 a. Hr.); al doilea, început glorios de Anibal, dar în cele din urmă învins la Zama (219-201); ultimul, care se termină cu cuprinderea și dărâmarea Cartaginei (149-146).

RĂZBOAIE RELIGIOASE, războaie din sec. XVI-XVII, aveau la bază motive religioase.

RĂZBOAIELE ANGLO-AFGANE, intervenții militare britanice pe teritoriul Afganistanului.

RĂZBOAIELE ANGLO-BURE, (1880-1881, 1899-1902), conflicte armate în

care Imperiul Britanic s-au confruntat cu burii.

RĂZBOAIELE ARABO-BIZANTINE, serie de conflicte dintre Imperiul Bizantin pe de o parte și califatele Abbasid și Fatimid pe de altă parte, lupte care s-au dat în Irak, Palestina, Siria, Anatolia și sudul Italiei, pentru supremația în estul Mării Mediteraneene.

RĂZBOAIELE ARABO-ISRAELIENE, conflicte armate care au opus statul Israel țărilor arabe vecine.

RĂZBOAIELE BALCANICE 1912-1913, denumire a două războaie purtate în Peninsula Balcanică.

RĂZBOAIELE FRANȚEI REVOLUȚIONARE, 1792-1803, serie de conflicte, din 1792 și până în 1802, între Guvernul Revoluționar Francez și câteva state europene.

RĂZBOAIELE GRECO-PERSANE, conflicte germane între polisurile grecești și Persia, în anii 500 sau 499 și 449 î. Hr.

RĂZBOAIELE HUSITE, Războaiele Boemiene, serie de acțiuni militare în care au fost implicați discipolii lui Jan Hus din Boemia.

RĂZBOAIELE ITALO-ETIOPIENE, conflicte militare dintre Italia și Etiopia.

RĂZBOAIELE MEDICE, conflictele armate desfășurate între anii 500 și 449 î. Hr. pentru hegemonie în bazinul oriental al Mării Mediterane, între statele grecești pe de o parte și Imperiul Persan pe de altă parte. Terminate cu victoria grecilor.

RĂZBOAIELE MOLDO-OTOMANE, totalitate de conflicte purtate între Moldova și Imperiul Otoman.

RĂZBOAIELE NAPOLEONIENE, 1803-1815, denumirea războaielor purtate de Franța între 1799 și 1815, prin care urmărea să-și asigure hegemonia comercial-industrială și militar-politică

în Europa. Războaiele au contribuit la răspândirea ideilor Revoluției franceze din 1789-1794.

RĂZBOAIELE PORTUGHEZ-CASTILIENE DIN SEC. XIV-XV, recucerirea treptată a Peninsulei Iberice de către regatele creștine de la maurii musulmani. În 1139, după stabilirea ca un regat separat, Portugalia și-a completat recuceririle prin ocuparea Algarvei, regiunea de sud a statului iberic, în 1249. Însă, independența sa continua să fie amenințată de regatul vecin, Castilia, până în 1411, la semnarea tratatului de la Ayllón.

RĂZBOAIELE PUNICE, evenimente militare din antichitate.

RĂZBOAIELE RELIGIOASE ALE HUGHENOȚILOR, din Franța (1562-1598), nume dat războaielor dintre catolici și protestanții calvini (numiți în Franța hughenoti).

RĂZBOAIELE RUSE ÎN MOLDOVA ȘI VLAHIA, acțiuni militare desfășurate de Imperiul Rus pe teritoriile românești.

RĂZBOAIELE RUSO-OTOMANE, serie de conflicte militare dintre Rusia și Imperiul Otoman.

RĂZBOAIELE RUSO-SUEDEZE, serie de conflicte militare dintre Rusia și Suedia, care au avut loc între secolele al XII-lea și al XIX-lea.

RĂZBOAIELE SAMNITE, dominație romană a Peninsulei Italice de la râul Po (Pad) până la ținutul Magna Graecia. Primul, al doilea și al treilea război al Republicii Romane cu triburile samnite a durat 67 de ani și a implicat aproape toate statele din Peninsula Italică. Șirul de lupte s-a încheiat cu dominația romană asupra samniților. Samniții care stăpâneau Apeninii la sud-est de Lazio, au fost printre primii adversari mai puternici ai Romei.

RĂZBOAIELE SCHWABENE, război din anii 1376-1388 al Uniunii Orașului

Schwabene cu conducătorii Sfântului Imperiu Roman.

RĂZBOAIELE SCIȚILOR, războaie purtate de triburile germane de răsărit, dislocate în sud-estul Europei împotriva Imperiului Roman în anii 232-275/276 e. n.

RĂZBOAIELE SILEZIENE, 1740-1742, 1744-1745, posesiune a Sfântului Imperiu Roman din 1335, a trecut în stăpânirea Habsburgilor austrieci (1526) și apoi a Prusiei (1742).

RĂZBOI ASIMETRIC, formă de conflict militar în care există un dezechilibru substanțial între inamici sau care folosesc strategii și tactici total diferite; Război hibrid.

RĂZBOI BIOLOGIC, formă de conflict militar cu folosirea toxinelor sau a bacteriilor, virusilor și fungilor.

RĂZBOI CHIMIC, formă de conflict militar care utilizează substanțe chimice cu proprietăți toxice.

RĂZBOI CIVIL, luptă armată într-o țară, între două sau mai multe grupări politice.

RĂZBOI CLASIC, formă de război purtat cu mijloace de luptă și tactici convenționale.

RĂZBOI COMERCIAL, tensiuni economice, comerciale între anumite entități.

RĂZBOI DE COALIȚIE, formă de război purtat de trupele coaliției.

RĂZBOI DE GHERILĂ, metodă și stil neconvențional de luptă.

RĂZBOI DE INDEPENDENȚĂ, desemnarea unui război desfășurat pe teritoriul unei țări sau pe fostul teritoriu al unei țări ocupate de către un alt stat, care se dorește a fi suverană prin adoptarea unei declarații de independență.

RĂZBOI DE POZIȚIE, război în care ambele părți beligerante trec la apărare îndelungată pe poziții întărite, adânc eșalonate (linia frontului rămânând stabilă), pentru a acumula noi forțe și mijloace în vederea unor operații decisive.

RĂZBOI DE ȚESUT, instalație manuală sau electro-mecanică pentru confecționarea țesăturilor din fibre textile. Poate fi manual, mecanic sau automat. Primul război de țesut automat a fost construit în 1890 de englezul J. Northrop; Război de țesut jacquard.

RĂZBOI ELECTRONIC, doctrină militară modernă bazată pe utilizarea rețelelor de calculatoare și a comunicațiilor digitale.

RĂZBOI FULGER, v. BLITZKRIEG.

RĂZBOI RECE, perioadă între anii 1947-1991 de tensiuni și confruntări politice și ideologice internaționale.

RĂZBOI, conflict armat (de durată) între două sau mai multe state, națiuni, grupuri umane, pentru realizarea unor interese economice și politice; Război terorist, război de gherilă, război rece, război informațional, război hibrid, război etnic, război „neliniar”, război cibernetic.

RĂZBOAIELE MESSENIENZE, trei războaie duse de Messenia și Sparta.

RĂZBOIUL „LA ARMADĂ”, război anglo-spaniol din sec. XVI.

RĂZBOIUL „OPIUMULUI”, în China, denumirea războiului anglo-chinez din 1840-1842 și al războiului anglo-franco-chinez din 1856-1860.

RĂZBOIUL AL DOILEA MONDIAL, (1939-1945), cel mai mare război din istoria omenirii.

RĂZBOIUL ALIAȚILOR, (357-355), războiul aliaților atenieni împotriva polisului Atena.

RĂZBOIUL ALIAȚILOR, războiul triburilor italiene împotriva Republicii Roma.

RĂZBOIUL ANGLO-FRANCO-CHINEZ, (1856-1860), conflict în care Imperiul Britanic și al Doilea Imperiu Francez au luptat împotriva Dinastiei Qing din China.

RĂZBOIUL AUSTRO-PRUSAC, cunoscut și ca Războiul de Șapte Săptămâni sau Războiul german (Deutscher Krieg), a fost un conflict militar de scurtă durată, care însă a antrenat în vâltoarea sa o serie întreagă de state, pe de o parte Regatul Prusiei cu aliații săi, pe de alta Imperiul Austriac cu aliații săi din Confederația Germană.

RĂZBOIUL AUSTRO-RUSO-TURC, (1735-1739), stare de conflict militar dintre Austria, Rusia și Imperiul Otoman.

RĂZBOIUL AUSTRO-RUSO-TURC, (1787-1791/92), stare de conflict militar dintre Austria, Rusia și Imperiul Otoman.

RĂZBOIUL CELOR DOUĂ ROZE, război civil purtat cu intermitență pentru tronul Angliei.

RĂZBOIUL CELOR O MIE DE ZILE, (1899-1902), război civil din Columbia purtat între 17 octombrie 1899 și 21 noiembrie 1902.

RĂZBOIUL CIUDAT, fază de la începutul (03.9.1939-10.5.1940) celui de-al Doilea Război Mondial, marcată de foarte puține operațiuni militare pe frontul de vest, în lunile care au urmat invadării Poloniei de către Germania nazistă, și care a precedat Bătăliei Franței.

RĂZBOIUL CIVIL DIN CHINA, (1937-1949), război reprezentând un conflict ideologic între Kuomintang (KMT sau Partidul Naționalist Chinez, sprijinit de Occident) și Partidul Comunist Chinez (PCC, sprijinit de URSS).

RĂZBOIUL CIVIL DIN RUSIA, (1918-1921), războiul s-a dus în principal între „Roșii”, care erau comuniștii și revoluționarii, și „Albii”, care erau monarhiștii, conservatorii, liberalii și socialiștii care se opuneau „Revoluției bolșevice”.

RĂZBOIUL CIVIL DIN SPANIA, rivalitatea dintre republicani și monarhiști.

RĂZBOIUL CIVIL, („CIVIL WAR”), război de secesiune din SUA, 1861.

RĂZBOIUL DE 100 ANI, (1337-1453), război între Anglia și Franța, generat de lupta pentru teritoriile din Franța cucerite de regii Angliei (mijl. sec. al XII-lea) și de concurența celor două puteri în Flandra.

RĂZBOIUL DE 30 ANI, (1618-1648), război purtat de principii germani protestanți (Uniunea Evanghelică) împotriva principilor catolici (Liga Catolică) și a împăratului Germaniei.

RĂZBOIUL DE 7 ANI, (1756-1763), război purtat de Prusia, Anglia și Portugalia, pe de o parte, cu Austria, Rusia, Saxonia, Franța, Suedia și Spania, pe de altă parte. A izbucnit ca urmare a întetirii luptei dintre Anglia și Franța pentru colonii și a ciocnirii intereselor Prusiei cu cele ale Austriei, Franței și Rusiei.

RĂZBOIUL DE INDEPENDENȚĂ AL STATELOR UNITE ALE AMERICII, (1775-1783), s-a desfășurat în părțile estică și nord-estică ale teritoriului de azi al Statelor Unite, respectiv în sud-estul Canadei de azi, fiind purtat între Regatul Marii Britanii și revoluționarii celor treisprezece colonii britanice din America de Nord, care au declarat independența acestora, formând entitatea statală numită Statele Unite ale Americii în 1776.

RĂZBOIUL DE INDEPENDENȚĂ, (1877-1878), participarea Principatului României la Războiul Ruso-Turc din anii 1877-1878.

RĂZBOIUL DE LA NISTRU PENTRU RESTABILIREA ORDINII CONSTITUȚIONALE PE TERITORIUL RM, 1992, război pentru apărarea integrității teritoriale a Republicii Moldova.

RĂZBOIUL DIN COREEA, conflict militar dintre Republica Populară Democrată Coreeană și Republica Coreea (25 iunie 1950-27 iulie 1953).

RĂZBOIUL DIN CRIMEEA, (1853-1856), conflict armat dintre Imperiul Rus, pe de-o parte, și o alianță a Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei, a celui de-al doilea Imperiu Francez, a Regatului Sardiniei și a Imperiului Otoman, pe de altă parte.

RĂZBOIUL DIN GOLFUL PERSIC, (1990-1991), la 2 august 1990, sub pretextul că deține drepturi istorice asupra Kuweitului, Irakul condus de Saddam Husein, a invadat acest emirat și l-a anexat. ONU a condamnat agresiunea și a instituit un embargo comercial împotriva Irakului și, față de refuzul Bagdadului de a-și retrage trupele, a declanșat la 3 ianuarie 1991.

RĂZBOIUL DIN OCEANUL PACIFIC, (1864-1866), război colonial în sec. al XIX-lea.

RĂZBOIUL DIN OCEANUL PACIFIC, (1879-1884), război colonial în sec. al XIX-lea.

RĂZBOIUL DIN OCTOMBRIE 1973, (Războiul De Ramadan), al patrulea război arabo-israelian, conflict militar între coaliția țărilor arabe pe de o parte, și Israel pe de altă parte.

RĂZBOIUL DIN VENDÉE, război civil francez, care a avut loc în perioada 1793-1796, în care forțele armate ale primei republici franceze s-au confruntat cu armata catolică și regală care susținea vechiul regim.

RĂZBOIUL DIN VIETNAM, (1964-1975), războiul a fost purtat între Republica Democrată Vietnam (Vietna-

mul de Nord), sprijinită de China și Uniunea Sovietică, și Republica Vietnam (Vietnamul de Sud), sprijinită de SUA.

RĂZBOIUL FRANCO-PRUSAC, (1870-1871), conflict dintre Franța și Prusia, care a fost sprijinit de Confederația Germană de Nord și statele sud-germane Baden, Württemberg și Bavaria.

RĂZBOIUL GRECO-TURC, din 1919-1922, război de eliberare națională al poporului turc împotriva ocupanților greci, sprijiniți de guvernele Antaliei.

RĂZBOIUL ISRAELO-LIBANEZ, război din 1982, operațiunea Pace pentru Galileea.

RĂZBOIUL IUGURTHIN, (111-105 î. Hr.), război dus între Republica Romană și regele Numidiei Iugurthin.

RĂZBOIUL LAOS-ENGLEZ, din 1851, agresiune militară a Marii Britanie împotriva Laosului.

RĂZBOIUL LATIN, în anii 340 î. Hr. - 338 î. Hr. conflict între Republica Romană și vecinii săi.

RĂZBOIUL LIVONIAN, (1558-1583), purtat pentru controlul asupra Vechii Livonii (în teritoriul actual al Estoniei și Letoniei), când Țaratul Rusiei s-a confruntat cu o coaliție fluctuantă formată din Danemarca-Norvegia, Regatul Suediei și cu Uniunea (mai întâi personală, devenită pe parcursul războiului statală) dintre Marele Ducat al Lituaniei și Regatul Poloniei.

RĂZBOIUL MARCOMAN, război al triburilor germane și sarmate împotriva Romei, derulat în anii 166-180, cauzat de migrarea acestor triburi spre hotarele estice ale Imperiului Roman.

RĂZBOIUL MORO, conflict dintre spaniolii, care au colonizat Filipine, și populația musulmană locală, pe care spaniolii au numit-o „moro”.

RĂZBOIUL NAȚIONAL DE ELIBERARE A CHINEI ÎMPOTRIVA INVAZIEI JAPONEZE DIN ANII 1937-1945, rezistență armată poporului chinez împotriva invaziei Japoniei, angajată în cucerirea întregii China în scopul transformării acesteia într-o colonie.

RĂZBOIUL NAȚIONAL DE ELIBERARE DIN CUBA ÎN ANII 1895-1898, dus în condițiile de criză al sistemului colonial.

RĂZBOIUL NORDIC, (1700-1721), Danemarca, Polonia și Rusia au format o coaliție împotriva Suediei. Regele Carol al XII-lea al Suediei, în vârstă de numai 18 ani, ajunge cu flota în dreptul Copenhagăi, debarcă în forță și obligă orașul să capituleze.

RĂZBOIUL OLANDEZ-INDONEZIAN, (1945-1949), generat de Revoluția Indoneziană din august 1945 și declararea independenței Indoneziei.

RĂZBOIUL OPOBO-ENGLEZ, (1870-1887), lupta poporului ijo împotriva expansiunii comerciale și economice a britanicilor în delta râului Niger.

RĂZBOIUL PADRI, mișcare de eliberare socială și națională a poporului minangkabau în 1803-1837 în regiunile vestice ale Sumatrei.

RĂZBOIUL PALESTINIAN, (1948-1949), numit de israelieni Războiul de Independență sau Războiul de Eliberare, și de arabi „Catastrofa”.

RĂZBOIUL PELOPONESIAC, desfășurat între anii 431-404 î. Hr. și determinat de lupta pentru hegemonie în Grecia antică, a opus Sparta (conducătoare a Ligii Peloponesiace) Atenei (care se afla în fruntea Ligii de la Delos).

RĂZBOIUL PENTRU INDEPENDENȚA GRECIEI, (1821-1828), declanșat de revoluționarii greci, care au beneficiat într-o etapă mai târzie a războiului de sprijinul unor puteri europene, iar Imperiul Otoman a fost sprijinit de vasalii

săi, Egiptul și într-o oarecare măsură Vilaietul Tunisia.

RĂZBOIUL PENTRU INDEPENDENȚĂ ÎN AMERICA DE NORD, (1775-1783), război de eliberare purtat de cele 13 colonii engleze din America de Nord împotriva Angliei.

RĂZBOIUL PERSAN, război civil în Roma (toamna 41 – toamna 40 î. Hr.).

RĂZBOIUL RUSO-IRANIAN, (1804-1813), una dintre multele războaie dintre Imperiul Persan și Imperiul Rus, început ca și o dispută teritorială.

RĂZBOIUL RUSO-POLONEZ, serie de conflicte purtate de ruși și polonezi pe parcursul sec. XI-XX.

RĂZBOIUL RUSO-TURC DIN 1806-1812, conflict armat din lunga serie de războaie dintre Imperiile Rus și Otoman.

RĂZBOIUL RUSO-TURC DIN 1877-1878, și-a avut originea într-o răspândire a naționalismului în Peninsula Balcanică și în dorința Rusiei de a recupera pierderile teritoriale suferite în Războiul Crimeii, recăpătând supremația în Marea Neagră și încurajând mișcările politice de eliberare a popoarelor din Balcani de sub dominația otomană.

RĂZBOIUL RUSO-TURC, (1768-1774), numit și al V-lea Război Ruso-Turc, a izbucnit în urma luptei nobililor polonezi contra protectoratului rus din timpul țarinei Ecaterina cea Mare. Acest amestec în Polonia a determinat Imperiul Otoman să declare război Rusiei.

RĂZBOIUL RUSO-TURC, 1711, campania de la Prut.

RĂZBOIUL SCHMALKALDISCHER, război între împăratul Carol al V-lea și protestanții Uniunii Schmalkalden. Primul conflict armat important între catolici și protestanți. Forțele Uniunii au suferit o înfrângere zdrobitoare la Mülberg, ceea ce a dus la semnarea predării de la Wittenberg.

RĂZBOIUL SOVIETO-AFGHAN, (1979-1989), cel mai extins război pe care l-a desfășurat URSS pe întreaga sa perioadă de existență.

RĂZBOIUL SOVIETO-FINLANDEZ, izbucnit în momentul în care Uniunea Sovietică a atacat Finlanda la 30 noiembrie 1939, trei luni după izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial; RĂZBOIUL DE IARNĂ.

RĂZBOIUL SUCCESIUNII SPANIOLE, (1701-1714), dat între spaniolii loiali arhiducelui Carol, Sfântul Imperiu Roman, Regatul Marii Britanii, Republica Țărilor de Jos, Portugalia și Ducatul de Savoia pe de o parte, respectiv spaniolii loiali lui Filip al V-lea, Franța și electoratul Bavariei pe de altă parte.

RĂZBOIUL TROIAN, război purtat de grecii antici (aheeni) împotriva Troiei (cetate în Asia Mică). A servit drept subiect pentru poemul epic „Iliada”.

RĂZBOIUL ȚĂRĂNESC GERMAN, revoltă populară larg răspândită în zonele vorbitoare de limbă germană din Europa Centrală din 1524 până în 1525.

RĂZENI, Ialoveni, Răzeni.

RĂZEȘ, (în Evul Mediu, în Moldova) țăran liber, stăpân în devălmășie al pământului moștenit de la un străbun comun; moșnean; țăran liber, posesor de pământ.

RĂBNIȚA, râu în RM, afluent pe stânga al Nistrului.

RĂBNIȚA-SEACĂ, râuleț în RM, afluent pe dreapta al râului Răbnița (bazinul Nistrului).

RĂMĂ, (Lumbricina), denumire generică dată mai multor specii de viermi anelizi din clasa oligochetelor. În RM este răspândită specia Lumbricus terrestris.

RĂMNICU-VĂLCEA, oraș în România, centru administrativ al județului Vâlcea.

RÂNCEZIRE, alterare a unor alimente prin oxidare.

RÂNDĂȘ, om angajat pentru muncile obișnuite dintr-o gospodărie; servitor, slugă.

RÂNDUNELE, (Nirimdiniclae), familie de păsări migratoare din ordinul pase-riformelor.

RÂNDURI DE DISTRIBUȚIE, sisteme cu fâșii largi de gheață de culoare deschisă și închisă, care alternează pe suprafața unor ghețari de sub cascade.

RÂS, (Felis lunx), mamifer carnivor din familia felidelor.

RÂȘCA, afluent al Răutului, RM.

RÂȘCOV DE MESTEACĂN, ciupercă lamelară din genul Lactarius.

RÂȘCOV PÂSLOS, ciupercă din familia Russulaceae.

RÂU DE TRANZIT, un râu sau sec-toarele sale, al căror regim de apă nu corespunde condițiilor naturale ale teritoriilor prin care acestea curg, deoarece este format în zone cu alte condiții climatice.

RÂU, cursuri de apă care curg pe tot parcursul anului într-o albie, canal, clar definită și dezvoltată de aceștia, se alimentează cu fluxul din bazinul lor.

RÂUL MEUSE, cur de apă din Franța, Belgia și Olanda.

RÂUL NELSON, curge din lacul Winnipeg și se varsă în Hudson Bay, Canada.

RÂUL NEVA, în regiunea Leningrad, Rusia.

RÂUL NIAGARA, trece la hotarul dintre SUA și Canada, curge din lacul Erie în lacul Ontario, America.

RÂUL NILUL ALB, denumirea Nilului în Sudan, pe sectorul de la confluența

cu râul Bahr el Ghazal și până la gura Nilului Albastru.

RÂUL NILUL ALBASTRU, în Etiopia și Sudan, afluent pe dreapta al fluviului Nil.

RÂUL SAINT LAWRENCE, râu în Canada și SUA, în regiunea Marilor Lacuri. Lungimea 1 197 km.

RÂURI DE PIATRĂ, șuvoi de piatră alcătuit din fragmente de rocă care se deplasează încet în jgheaburi superficiale pe panta versanților montani, sub influența gravitației sau a proceselor de soliflucție.

RCAȚITELI, soi semitardiv de viță-de-vie pentru vin. Originar din Georgia. Este raionat în RM. Se folosește pentru prepararea vinurilor și ca materie primă pentru prepararea divinurilor.

REABILITARE MEDICALĂ, lărgirea cadrului asistenței medicale acordate pacientului prin includerea, de către medic, în planul terapeutic și a perioadei de convalescență.

REABILITARE, dezmințire a învinuirilor aduse pe nedrept; act juridic prin care cineva este repus în drepturile personale pierdute.

REABILITAREA BOLNAVILOR ȘI INVALIDIZILOR, complex de măsuri medicale, obștești și de stat, efectuate cu scopul compensării maxime a funcțiilor dereglate sau pierdute ale organismului bolnavilor și invalidilor, și adaptarea lor socială.

REABILITAREA CLASICILOR, (fenomen, 1951), recunoașterea moștenirii literare, fiind recunoscută existența continuității literare și culturale moldovenești.

REABSORBȚIE, în fiziologie, absorbția inversă a apei și substanțelor dizolvate în ea din ultrafiltratul plasmei sângelui ce junge în rinichi și glande.

REACH, (Registration, Evaluation and Authorisation of Chemicals), regulament al Uniunii Europene care se referă la producția și utilizarea substanțelor chimice și la impacturile potențiale ale acestora, atât asupra sănătății umane, cât și asupra mediului.

REACLIMATIZARE, întoarcerea artificială pe un teritoriu oarecare a speciei ce a dispărut de acolo cândva.

REACTANȚĂ, mărime caracteristică circuitelor de curent alternativ; Reactanță capacitivă, reactanță inductivă.

REACTIVI CHIMICI, substanțe cu compoziție strict reglementată, produse într-o formă ce asigură depozitarea fiabilă, și utilizarea pentru cercetare științifică, analiză chimică, ca componente de pornire în reacțiile chimice în scopul obținerii de produse chimice.

REACTIVITATE A ORGANISMULUI, proprietate a organismului de a reacționa într-un mod anume la acțiunea factorilor mediului ambiant și la schimbările mediului său intern.

REACTIVITATE, capacitate a unui atom, a unei molecule sau a unui radical de a participa la o reacție chimică.

REACTOARE CHIMICE, aparate concepute pentru desfășurarea proceselor chimice pentru a obține o varietate de produse chimice cu scop determinat.

REACTOR CU APĂ CLOCOTITĂ, reactor nuclear la care răcirea zonei active se efectuează cu agent termic clocotit, care produce vapori de apă pentru turbina stației atomo-electrice.

REACTOR CU APĂ UȘOARĂ, reactor nuclear în care apa H₂O servește ca moderator al neutronilor și lichid de răcire.

REACTOR CU CANALE, reactor eterogen.

REACTOR CU NEUTRONI RAPIZI, instalație nucleară care utilizează neutronii rapizi pentru a menține o reacție în lanț a fisiunii nucleelor de combustibil.

REACTOR CU NEUTRONI TERMICI, instalație nucleară care utilizează neutronii termici pentru a menține o reacție în lanț a fisiunii nucleelor de combustibil.

REACTOR DE TEMPERATURĂ ÎNALTĂ, reactor nuclear grafit-gaz cu o temperatură de lucru de 750-800 °C.

REACTOR ELECTRIC, dispozitiv electromagnetic bazat pe un inductor, conceput pentru a limita reglarea curentului electric, reglarea tensiunii și controlul puterii în sistemele de generare, conversie, transmisie și consum de energie.

REACTOR METANIC, instalație biologică pentru stabilizarea anaerobă (fermentația) sedimentelor separate în procesul de tratare a apelor uzate.

REACTOR NATURAL DE FISIUNE NUCLEARĂ BAGOMBÉ, zăcământ de uraniu Oklo, Gabon.

REACTOR NUCLEAR CU SARE TOPIȚĂ, echipament energetic industrial în domeniu.

REACTOR NUCLEAR EPR, (European Pressurised Reactor), reactor european cu apă sub presiune, instalație energetică nucleară, a cărui zonă activă este amplasată într-un bloc rezistent la presiune și căldură.

REACTOR NUCLEAR, instalație tehnologică în care are loc o reacție de fisiune nucleară în lanț în condiții controlate, astfel încât să poată fi valorificată.

REACTOR REPRODUCTOR, instalație nucleară în care are loc reproducerea nucleelor obținute în urma reacției în lanț în combustibil nuclear, care la rândul lui continuă reacția în lanț.

REACTOR TERMO-NUCLEAR, dispozitiv pentru generarea energiei prin sinteza nucleelor atomice ușoare ce apar la temperaturi ridicate.

REACTOR, echipament industrial în domeniu.

REACȚIE ACTINICĂ, schimbare a organelor și a țesuturilor generate de acțiunea radiației ionizante; nu necesită tratament special și dispare de sine stătător.

REACȚIE ALERGICĂ, reacția organismului unor persoane la contactul repetat cu anumite substanțe, denumite alergeni.

REACȚIE DE RADIARE, forța care acționează asupra unei particule încărcate din partea câmpului electromagnetic creat de aceasta.

REACȚIE IMUNĂ, prezența și/sau dezvoltarea de anticorpi contra antigenelor eritrocitare, leucocitare, trombocitare.

REACȚIE ÎN LANȚ POLIMERIZATĂ, metodă de biologie moleculară ce permite de a mări numărul de copii cu o anumită consecutivitate a ADN-ului.

REACȚIE NUCLEARĂ ÎN LANȚ, reacții nucleare, unde particulele ce le provoacă se formează în timpul acestor reacții.

REACȚIE TERMONUCLEARĂ, reacții între nucleele de atomi ușori, ce au loc la o temperatură atât de ridicată, încât multe nuclee pot depăși respingerea electrostatică și se pot apropia la distanța de acțiune a forțelor nucleare.

REACȚIE WITTIG, patru reacții propuse de G. Wittig.

REACȚIE, fenomen de transformare a uneia sau a mai multor substanțe chimice sub acțiunea unor agenți fizici sau a altor substanțe chimice, în urma cărui se formează substanțe noi, cu proprietăți diferite de cele inițiale; Reacția Baeyer-Villiger, oxidarea ceto-

nelor și aldehydelor cu peroxid de hidrogen sau peracizi organici; Reacție complexă, totalitate de acte elementare de transformare chimică de diferite tipuri; Reacție conjugată, două reacții, dintre care una dă un randament vizibil al produselor numai în condițiile în care apare o altă reacție; Reacție coordonată, reacție chimică elementară multicentrică în care ruperea și formarea legăturilor au loc simultan; procesele coordonate includ, de exemplu, reacții periciclice; Reacție de adiție, reacție chimică ce duce la formarea unui produs de reacție din două molecule ce reacționează, fără eliminarea oricăror atomi sau grupe; Reacția de condensare, reacție chimică din care rezultă un produs cu greutate moleculară mai mare și care decurge de obicei cu eliminare de apă sau alte molecule mici; Reacție de eliminare, reacție chimică în care atomii sau grupurile de atomi sunt îndepărtați din molecula unui compus organic fără a-i înlocui cu alte particule; Reacție de fragmentare, reacție de divizare a compușilor organici și organoelementari; Reacție de intercalare, încorporarea unui atom sau a unei grupe de atomi într-o legătură chimică simplă a unei molecule a compusului organic; Reacție de precipitare, tip de reacție chimică în care două săruri solubile într-o soluție apoasă se combină și unul dintre produse este o sare insolubilă numită precipitat; Reacție de schimb ionic, reacție chimică între două substanțe (fiecare constând din specii încărcate pozitiv și negativ, numite ioni) care presupune un schimb de una sau mai multe componente ionice; Reacție de substituție, reacție chimică prin care un atom dintr-un compus chimic este înlocuit printr-un alt atom sau printr-un radical; Reacție de transport, reacții eterogene reversibile, însoțite de transportul substanței solide sau lichide originale, dintr-o zonă de temperatură în alta, ca urmare a formării, transferului și descompunerii ulterioare a substanțelor intermediare gazoase; Reacție în cascadă, se referă la reacții chimice complexe; Reacție în lanț, reacție chimică

complexă în care una sau mai multe particule intermediare reactive sunt regenerate în mod continuu printr-un ciclu de etape elementare repetabile; Reacție nucleară, proces care constă din ciocnirea nucleilor atomici între ei, sau cu o particulă elementară, rezultând astfel nuclee atomice noi cu proprietăți diferite de nucleele atomice inițiale; Reacție de neutralizare, interacțiunea moleculelor de acid și de bază, ceea ce duce la formarea de sare și molecule de solvent; Reacție Prins, alipirea electrofilă a formaldehidei la olefine în prezența catalizatorilor acizi cu formare de 1,3-glicoli și 1,3-dioxani; Reacție Wurtz, condensarea halogenurilor de alchil sub acțiunea sodiului metalic cu formarea de alcani; Reacție Ullmann; fenomen nemijlocit prin care materia vie răspunde acțiunii unui excitant, venit din interior sau din afară.

REAȚII CARBO-TERMICE, proces metalurgic menit să restabilească metalele din oxizii lor, folosind carbonul ca agent reducător la temperaturi înalte.

REAȚII NUCLEARE DIRECTE, procese nucleare induse de nuclee atomice accelerate.

REAȚII NUCLEARE ÎN STELE, procese ce au loc în subsolul stelelor și sunt principala sursă de energie a acestora.

REAȚII NUCLEARE, procese ce au loc într-o coliziune de nuclee atomice sau particule elementare cu alte nuclee, ce duc la o schimbare a stării cuantice a nucleului inițial și/sau al compoziției nucleonice.

REAȚIILE REPPE, cinci reacții cunoscute sub acest nume, elaborate de chimistul german W. Reppe în anii 1930-1940.

READY-MADE, procedeu, metodă artistică în arta avangardistă, inventate la începutul sec. XX, și înseamnă etalarea obiectelor confecționate pe cale industrială în calitate de opere de artă.

„REAGANOMICS”, curs al politicii economice promovată în anii '80 în SUA de către administrația președintelui R. REAGAN.

REAL, care are o existență obiectivă, independentă de conștiință sau de voință.

REALISM CRITIC, doctrină și metodă de creație.

REALISM MAGIC, mișcare în sec. XX în arta și literatura europeană și americană, care îmbină elementele fantastice și mitologice cu metodele realiste de constituire și narare a imaginilor artistice.

REALISM SOCIALIST, metodă de creație și doctrină estetică oficială sovietică, promovate în domeniile culturii, literaturii și artei.

REALISM, concepție opusă idealismului, potrivit căreia lucrurile există independent de faptul că sunt percepute sau nu; doctrină și curent în arta plastică.

REALITATE VIRTUALĂ, (Virtual Reality sau VR), se referă la ambianțe artificiale create pe calculator care oferă o simulare a realității atât de reușită, încât utilizatorul poate căpăta impresia de prezență fizică aproape reală, atât în anumite locuri reale, cât și în locuri imaginare; interacțiune iluzorie cu mediul dinamic creat la oameni, folosind hardware și software (grafică computerizată, mijloace acustice și tactile de a prezenta informații și semnale feedback despre propriile mișcări).

REALITATE, existență efectivă și obiectivă.

REANIMARE, resuscitare, complex de măsuri ce au ca scop restabilirea funcțiilor vitale pierdute pe neașteptate sau brusc, dereglate ale organismului aflat în moarte clinică.

REANIMATOLOGIE, compartiment al medicinei clinice ce studiază patogeneza proceselor ce apar în stările limitrofe

cu moartea, și în perioade de restabilire după moartea clinică și elaborează metode de reanimare și terapie intensivă.

REBEC, vechi instrument muzical în formă de lăută.

REBELIUNE, act de violență sau de amenințare gravă săvârșit față de un organ de stat sau de un reprezentant al acestuia.

REBELIUNE, răzvrătire, revoltă care constă în acte de violență sau de amenințare cu forța îndreptate împotriva organelor puterii de stat ale administrației de stat ori ale reprezentanților acestora cu scopul de a împiedica în orice mod exercițiul liber al mandatului sau funcției lor.

REBELIUNEA DE LA HOTIN, 1919, complex de evenimente cu caracter militar, politic și social, care au avut loc la mai puțin de un an de la realizarea Unirii Basarabiei cu România.

REBELIUNEA DE LA TATARBUNAR, 1924, revoltă armată de inspirație bolșevică.

REBELIUNEA LEISLER, (1689-1691), răscoala locuitorilor din provincia New York, SUA.

REBELIUNEA LISABONA, 1383, acțiune a patricienilor din urbe, a meșteșugarilor, comercianților, burgheziei din Lisabona, care au căutat să-și extindă drepturile economice și să aibă acces la guvernarea statului.

REBELIUNEA MAHDIHO, (1881-1885), mișcare anticolonială din Sudan.

REBELIUNEA TUPAC AMARU, (1780-1783), cea mai mare revoltă a indienilor din America Sud împotriva stăpânirii coloniale spaniole.

REBRANDING POLITIC, schimbarea doctrinei unui partid, unei organizații politice.

RECAPITULARE, în biologie, repetarea în embriogeneza organismelor contemporane a caracterelor prezente la strămoșii adulți.

RECEA, Râșcani, Recea.

RECEA, Strășeni, Recea.

RECENSĂMÂNT AGRICOL, operație administrativă periodică privind înregistrarea statistică a speciilor din plantații multianuale, a șeptelului animalelor domestice, a terenurilor din țară.

RECENSĂMÂNT FISCAL, formă specială de înregistrare statistică de mare amploare, de obicei periodică și exhaustivă, în care culegerea datelor se face direct de către observatorii speciali trimiși la fața locului; a catagrafia.

RECENSĂMÂNT, operație administrativă constând în înregistrarea statistică a populației, a animalelor, a vehiculelor etc. dintr-o țară sau dintr-o regiune dată.

RECENSĂMÂNTUL MONDIAL AL POPULAȚIEI, totalitatea recensămintelor statelor sau teritoriilor lumii, petrecute în aceeași perioadă de timp și după aceleași reguli.

RECENSĂMÂNTUL POPULAȚIEI, demers social al cărui scop îl constituie stabilirea pe întreg teritoriul unei țări, la un moment dat, a numărului și a structurii populației după principalele sale caracteristici demografice, economice, religioase și social-culturale; măsură de stat în statistica națională care presupune colectarea, prelucrarea, analiza, publicarea și distribuția informației demografice, economică. și sociale care caracterizează toți rezidenții țării sau partea ei clar limitată la o dată fixă; recenzor, respondent.

RECENZIE, prezentare succintă (la apariție) a unei opere literare sau științifice, cu comentarii și aprecieri critice.

RECEPTOR RADIO CU SUPERHETERODINĂ, dispozitiv radio care asigură conversia frecvenței semnalelor primite într-o frecvență mai mică, cu valoare fixă (așa-numita frecvență intermediară), pe care se amplifică semnalul.

RECEPTOR RADIO, dispozitiv electronic conceput în combinație cu o antenă, de a recepționa semnale radio sau emisii radio naturale și a le converți într-o formă care permite utilizarea informațiilor conținute de acesta.

RECEPTOR, instalație, mașină, aparat, dispozitiv, sistem tehnic destinat să primească și să dirijeze un anumit proces, material; în teoria comunicării, unul dintre factorii procesului comunicativ.

RECEPTORI, grup de proteine cu ajutorul cărora celulele și organismul în ansamblu recepționează acțiunea excitanților interni și externi.

RECEPȚIA LUCRĂRILOR, procedură tehnologică finalizată cu darea în exploatare a instalațiilor, clădirilor, terenurilor.

RECEPȚIE, operație de luare în primire a unui material sau a unei lucrări, pe baza verificării lor cantitative și calitative; serviciu special într-un hotel; dineu sau cină diplomatică.

RECESIUNEA MĂRILOR, retragerea lentă, „seculară” a mării din coastă, scăzând nivelul mării, ceea ce duce la o schimbare a liniei de coastă.

RECESIVITATE, lipsa manifestărilor fenotipice a unei alele la individul heterozigot.

RECEȘTI, Șoldănești, Dobrușa.

RECHIN, (ordinul Selachimorpha), nume dat mai multor pești marini, de obicei răpitori, din subclasa elasmobranchienilor, clasa chondrichthyes.

RECHIZITORIU, cuvântare a procurorului în care acesta expune, în fața

instanțelor de judecată, motivele pe care se sprijină acuzarea.

RECHIZIȚIE, act prin care un organ al administrației de stat ia de la populație, în împrejurări excepționale, anumite lucruri cu obligația de restituire sau contra plată.

RECICLARE, prelucrarea repetată a deșeurilor industriale, deșeurilor menajere și agricole, fără pierderea semnificativă a proprietăților lor (metale, sticlă, hârtie, asfalt, țesături, tipuri de materiale plastice, substanțe organice etc.) și obținerea de noi produse.

RECICLAREA MASEI PLASTICE, complex de procese prin care deșeurile de plastic sunt implicate în cicluri tehnologice noi și utilizate în scopuri utile.

RECIDIVĂ, în medicină, restabilirea simptomelor bolii după remisiune; Re-îmbolnăvire; săvârșire de către o persoană, în anumite condiții, a unei noi infracțiuni pentru care legea penală prevede pedepse privative de libertate.

RECIF DE CORALI, recif coralier, o suprafață sau creastă subacvatică formată de coloniile de corali și organisme asociate, capabile să acumuleze calcarul din apă de mare.

RECIF, stâncă submarină, care se ridică uneori și deasupra nivelului apei, insulă obținută ca rezultat al ridicării bruște a uscatului sau a fundului mării în ape puțin adânci. Se formează la adâncimi mici în urma ruinării malurilor abrupte sau constituie formațiuni coraliere, uneori de foraminifere, lamelibranh-nate ori alge.

RECIPISĂ, dovadă sau adevăriniță oficială (detașată dintr-un carnet special) prin care se confirmă primirea unor acte, telegrame, colete, bani etc., destinate pentru a fi expediate.

RECITATIV, gen de muzică vocală executată de solist cu sau fără acompaniament instrumental.

RECLAMAȚIE, plângere prezentată de către cumpărător vânzătorului cu privire la neconformitățile existente în calitatea mărfurilor livrate, a muncii sau a serviciile prestate.

RECOACERE, capacitatea de călire prin întărire chimică a oțelului carbon sau aliat, la o anumită adâncime prestabilită, prelucrarea produselor și semifabricatelor din metal prin încălzire la o anumită temperatură pentru a le conferi calități chimice și fizice specifice.

RECOLTARE, procedeu tehnologic în agricultură; Recoltare divizată.

RECOLTAREA LEMNULUI, procese de exploatare forestieră, inclusiv tăierea copacilor, scoaterea lemnului din zonele de tăiere, precum și prelucrarea lor primară într-un depozit de cherestea.

RECOLTĂ, produs util crescut al plantelor agricole (boabe, semințe, rizo-carp, tuberculi); Roadă.

RECOMBINARE, în chimie, formarea unei legături covalente prin colectivizarea a doi electroni nepereche, aparținând de particule diferite; în genetică, apariția unor noi îmbinări a genelor cea ce duce la noi asociații de caractere la descendenți.

RECOMBINĂRI CROMOZOMIALE, tip de mutații în care are loc schimbarea structurii cromozomilor.

RECOMPENSĂ, apreciere, răsplată a rezultatelor muncii, a unor merite sau realizări.

RECONFIGURARE MOLECULARĂ, transformări ale unui compus organic în urma cărora are loc schimbarea consecutivității de legare a atomilor într-o moleculă, a multiplicității legăturilor sau a poziției mai multor legături.

RECONQUISTA, denumirea perioadei din istoria Peninsulei Iberice, cuprinsă între sec. al VIII-lea și al XV-lea, domi-

nată de lupta pentru eliberarea teritoriilor ocupate de arabi și de berberi.

RECONVALESCENȚĂ, stadiul final al bolii pentru care caracteristică restabilirea activității vitale normale a organismului.

RECORD, rezultat de performanță.

RECORDER, dispozitiv electronic conceput pentru a înregistra informații audio și video pe un mediu de stocare.

RECREARE, set de măsuri derulate în timpul liber, menite să restabilească sănătatea și capacitatea de a lucra a potențialului uman.

RECRISTALIZARE, dizolvarea unei substanțe într-un lichid și izolarea ulterioară a cristalelor sale din soluție, ca urmare a răcirii cu introducerea unor aditivi, care reduc solubilitatea.

RECRISTALIZARE, operație de purificare a unei substanțe chimice impure, prin dizolvarea acesteia la cald, urmată de filtrarea soluției și de cristalizarea ei prin răcire.

RECRUT, tânăr recent încorporat pentru serviciul militar în termen.

RECT, segment al intestinului care se termină cu anusul, prin care sunt eliminate excrementele; ultima parte a tubului digestiv, care se întinde de la colon până la orificiul anal.

RECTIFICARE, proces de transfer de masă a separării amestecurilor omogene de lichid în componente sau fracții practic pure, ce diferă prin temperatura de fierbere, prin interacțiunea curenților antiparaleli ai lichidului și ai vaporilor.

RECTIFICAREA BUGETULUI DE STAT, operarea unor modificări ale legii bugetului în legătură cu apariția unor noi circumstanțe.

RECTITĂ, inflamație a rectului.

RECTOR, conducător al unei universități, al unui colegiu sau al altei instituții de învățământ superior.

RECTORAGIE, hemoragie rectală.

RECTOSCOPIE, metodă de investigație a rectului prin vizualizarea mucoasei acestuia cu ajutorul rectoscopului sau oglinzii rectale.

RECTOTOMIE, incizie a rectului, pentru a aborda cavitatea bazinetului.

RECTIUNE, reprezintă, alături de acordul gramatical, o formă de manifestare a constrângerilor sintactice în cadrul relației de subordonare.

RECULTIVAREA TERENURILOR, complex de lucrări de restabilire a terenurilor, cu folosirea tehnologiilor speciale, perturbate anterior de diferite activități gospodărești.

RECUNOAȘTERE INTERNAȚIONALĂ, atribut al independenței de stat.

RECUNOAȘTERE JURIDICĂ INTERNAȚIONALĂ, act prin care un stat, un grup de state sau o organizație internațională constată faptele ce stau la baza unui raport juridic.

RECUNOAȘTEREA ALEGERILOR FIIND NEREUȘITE, concluzie făcută de observatorii internaționali și naționali în urma încălcărilor depistate la alegeri.

RECUNOAȘTEREA IMAGINILOR, ramură a electronicii, ce dezvoltă principiile și metodele de clasificare, precum și identificarea obiectelor, fenomenelor, proceselor, semnalelor, situațiilor, a tuturor acelor obiecte ce pot fi descrise de un set finit al unor semne sau proprietăți ce caracterizează obiectul.

RECUNOAȘTEREA NUCLEOPROTEICĂ, interacțiunea proteinelor cu anumite succesiuni nucleotidice sau cu anumite resturi nucleotidice din componența sectoarelor de ADN sau

ARN cu structură specifică primară și secundară.

RECUNOAȘTEREA ȘI ECHIVALAREA ACTELOR DE STUDII, nostrificare a valabilității unor studii, examene sau diplome obținute în cadrul unei școli de alt tip sau în străinătate.

RECUNOAȘTEREA VOCII, funcție performantă a dispozitivelor electronice.

RECUPERAREA COSTURILOR, principiu de calcul comercial, care presupune că venitul întreprinderii nu numai că o acoperă costurile economice, dar asigură, de asemenea, și un profit, care devine o sursă a reproducerii largite; metodă de finanțare, care implică rambursarea costurilor curente din contul veniturilor.

RECUPERAREA METALELOR, proces metalurgic de obținere a metalelor din minereuri și/sau produse intermediare, folosind reacții chimice de recuperare.

RECUPERATOR, schimbător de căldură de suprafață pentru utilizarea căldurii gazelor de eșapament (produse de ardere a combustibilului), în care schimbul de căldură între purtătorii de căldură se realizează continuu prin pereții care îi separă.

RECURS, cale de atac prin care se cere unei instanțe superioare să verifice legalitatea și temeinicia unei hotărâri judecătorești nedefinitive, în vederea anulării sau modificării ei.

RECURSIE, modalitate de a defini unele funcții.

RECURSIVITATE LINGVISTICĂ, proprietate a limbilor naturale de a utiliza procedee recursive.

RECURVIROSTRA, gen de păsări din familia recurvirostridae.

RECUZARE, cerere de retragere din completul de judecată a unui judecător, în cazul în care se pune la îndoială obiectivitatea sa.

RECUZITĂ, în teatru și cinema, ansamblu de obiecte (naturale sau imitate), necesare la montarea unui spectacol sau a unui film și care constituie o parte a decorurilor.

RECVIEM, (din lat. requies - liniște), compoziție din mai multe părți pentru cor, soliști și orchestră; primul cuvânt din rugăciunea „Doamne, dă-le lor odihnă veșnică”.

REDACTOR DE LEGĂTURĂ, modul al sistemului de programare sau program separat, dotat cu un program care transformă un modul obiect într-un modul executabil.

REDACTIA PRINCIPALĂ A ENCICLOPEDIIEI SOVIETICE MOLDOVENEȘTI, întreprindere editorială; colectiv de creație în Chișinău, 1967 -1992.

REDEVENȚĂ, orice sumă ce trebuie plătită în bani sau în natură pentru folosirea sau dreptul de folosință a unor active corporale sau necorporale; recompense sub formă de deduceri plătite periodic pentru utilizarea de know-how, invenții, marca comercială, altor obiecte ale acordului de licență.

REDI-CEREȘNOVĂȚ, Soroca, Redi-Cereșnovăț.

REDIE, a doua generație partenogenică la trematodele ce parazitează într-o gazdă intermediară.

REDIUL DE JOS, Fălești, Albinețul Vechi.

REDIUL DE SUS, Fălești, Albinețul Vechi.

REDIUL MARE, loc.st.c.f., Ocnița, Grinăuți-Moldova.

REDIUL MARE, Dondușeni, Rediul Mare.

REDOUTABLE, clasă de submarin francez din anii 1964-1985.

REDRESOR CU DIODĂ, dispozitiv semiconductor conceput pentru a converti curentul alternativ în curent continuu sau pulsant de aceeași polaritate.

REDRESOR ELECTRIC, dispozitiv semiconductor electromecanic sau electronic pentru a converti curentul alternativ în curent continuu.

REDRESOR, echipament electric care transformă curentul alternativ în curent continuu.

REDUCĂTORI, organisme ce se hrănesc cu substanțe organice moarte, supunându-le mineralizării, descompunere până la substanțe anorganice simple, folosite de organismele autotrofe producători; substanțe care, într-o reacție de oxidoreducere, pierd electroni, oxidându-se.

REDUCERE, în biologie, micșorarea dimensiunilor organelor, simplificarea structurii lor în legătură cu slăbirea sau pierderea funcției specifice în procesul dezvoltării individuale sau istorice a organismelor.

REDUCTIO, confiscarea de la aristocrația feudală ale unor anumite teritorii în cadrul unor state europene în sec. XVI-XVII.

REDUCTOR, mecanism care intră în acționările mașinilor și servește la reducerea vitezei unghiulare a arborelui condus și, în consecință, la creșterea momentului de torsiune cu ajutorul diferitor tipuri de angrenaje.

REDUNDANȚĂ, defect stilistic constând în abundența inutilă a expresiilor, a cuvintelor sau a imaginilor în formularea unei idei; termen de referință în tehnologia informațiilor privind un surplus de informație, menit să asigure exactitatea transmiterii unui mesaj; defect stilistic constând în abundența inutilă de cuvinte și expresii la redarea unei idei.

REDUPLICARE, repetare a unui sau a mai multor foneme dintr-un cuvânt

pentru a-i da acestuia altă valoare morfologică sau stilistică sau pentru a forma un alt cuvânt.

REDUVIIDE, familie de insecte prădătoare de ambuscadă terestre hemiptere.

REEVALUARE, creșterea sau stabilizarea cursului monedei naționale prin mijloace artificiale, de regulă, prin intervenția statului; acțiune opusă devalorizării; reevaluarea mijloacelor fixe.

REFERAT, expunere succintă asupra unei probleme, a unui subiect științific, literar.

REFERENDUM PUBLICITAR, (lat. ad referendum – pentru raport), analiză suplimentară.

REFERENDUM, consultare a poporului asupra unor probleme de importanță vitală prin votul tuturor cetățenilor, care se bucură de dreptul de vot.

REFERENT, entitatea, „lucrul” extralingvistic pe care cuvântul îl denumește, la care se referă.

REFINANȚARE, tranzacție financiară, în urma căreia creditorul și împrumutatul își asumă noi obligații; reprezintă principalul tip de garanție pentru bănci în cazul lipsei de resurse proprii pentru îndeplinirea obligațiilor curente.

REFLAȚIE, politică de stat promovată pentru stimularea cererii, în scopul utilizării forței de muncă și redresării activității economice.

REFLECTARE, categorie a gnoseologiei materialist-dialectice, care se referă la esența raportului dintre subiect și obiect, dintre conștiință și lumea exterioară.

REFLECTIBILITATE, capacitate de a reflecta, proprietatea unei suprafețe a corpului sau a unei interfețe între două medii de a reflecta fluxul incident al radiațiilor electromagnetice sau al undelor elastice.

REFLECTIVITATE, proprietate a relațiilor binare, ce exprimă fezabilitatea acestora pentru perechi de obiecte cu membri ce coincid.

REFLECTOR DE COLȚ, dispozitiv pentru schimbarea direcției fluxului de radiații electromagnetice (unde radio, lumină), realizat sub forma unui tetraedru dreptunghiular cu planuri reflectorizante reciproc perpendiculare.

REFLECTOR DE NEUTRONI, mediu special format din strat de material, care înconjoară miezul reactorului nuclear pentru a reduce scurgerile de neutron din acesta.

REFLECTOR, dispozitiv format din una sau mai multe oglinzi ce asigură o reflecție aproape completă a undelor electromagnetice sau sonore incidente pe acesta; dispozitiv sau obstacol natural care schimbă direcția și intensitatea fluxului de energie, unde electromagnetice, particule nucleare, precum și direcția de mișcare a solidelor cu proprietăți elastice, telescop optic în care se folosește o lentilă concavă ca obiectiv.

REFLECȚIA LUMINII, întoarcerea undelor de lumină în mediul transparent original de la suprafața de separare a două medii.

REFLECȚIA SUNETULUI, întoarcerea undei sonore incidente pe suprafața de separare a două medii elastice în același mediu de unde a provenit unda incidentă.

REFLECȚIA UNDELOR, întoarcerea undelor, incidente pe interfața a două suporturi, pe suportul inițial.

REFLEXE, (din lat. reflexus, literal, îndreptare înapoi), reacții de răspuns ale organismului la excitațiile induse de excitanți externi sau interni; Reflexe condiționate, reflexe necondiționate.

REFLEXIE DE OGLINDĂ, reflectare direcțională a unui fascicul luminos de pe o suprafață netedă.

REFLEXIE, în arta plastică și grafică, transmiterea luminii și culorii reflectate pe diferite suprafețe; termen de referință în fizică privind fenomenul de reîntoarcere parțială a luminii, sunetului și radiațiilor în mediul din care au venit atunci când întâlnesc o suprafață de separare a două medii; Reflexie totală.

REFLEXIV, clasă de forme neaccentuate de pronume reflexiv prezentă în limbile care cunosc clitics pronominale.

REFLEXOTERAPIE, metode curative bazate pe excitarea de către factori fizici a anumitor puncte de pe corpul omului.

REFLUX, deplasare a conținutului lichid dintr-un organ cavităar în altul în direcție inversă, antifiziologic.

REFORMA ADMINISTRATIVĂ DIN ROMÂNIA, 1938, centralizare administrativă specifică perioadelor de criză, arătând că administrația publică locală se exercita la nivel de ținut, județ, comune.

REFORMA AGRARĂ DIN BASARABIA, reformă social-economică - act înfăptuit de guvernul României regale în 1918-1924.

REFORMA AGRARĂ SOVIETICĂ, reformă instituită în raioanele din dreapta Nistrului ale Republicii Moldova, din 1940 înfăptuită în baza Ucazului din 15 august 1940 al Prezidiului Sovietului Suprem al URSS.

REFORMA DE O SUTĂ DE ZILE, reforme desfășurate în China din 11.06 până pe 02.09.1898.

REFORMA ELECTORALĂ DIN 16 DECEMBRIE 1918, prevedea votul universal.

REFORMA FINANCIARĂ DIN 1921, act legislativ menit să stabilească un sistem unitar de impozitare pe întreg teritoriul României.

REFORMA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI DIN 1992, reforma învățământului din Republica Moldova.

REFORMA MONTAGU-CHELMSFORD, lege privind schimbarea guvernului Indiei adoptată de Parlamentul britanic în 1919.

REFORMA, mișcare social-politică în multe țări din Europa în sec. XVI-XVII îndreptată împotriva bisericii catolice.

REFORMATSKY, REACȚIA ~, sinteză a esterilor acidului β -hidroxicarboxilic prin interacțiunea aldehydelor sau cetonelor cu esterii acidului α -halocarboxilic în prezența Zn metallic.

REFORMĂ ECONOMICĂ, sistem de măsuri menite să redreseze activitatea economică.

REFORMĂ, transformare politică, economică, socială, cu caracter limitat sau de structură pentru a realiza un progres.

REFORMELE LUI CONSTANTIN MAVROCORDAT, ansamblu de acte legislative emise în Moldova (1741-1749) de Constantin Vodă Mavrocordat pentru a pune în corespundere organizarea social-politică a țării cu proprietatea feudală de stat, ponderea căreia crescuse în urma înăsprii jugului otoman.

REFORMELE TANZIMAT, din Imperiul Otoman și perioada punerii în aplicare a acestora.

REFORMING, prelucrare catalitică a fracțiilor de benzină sub presiune în scopul obținerii componentei de bază a benzinei pentru automobile cu indice octanic ridicat și/sau hidrocarburi aromatice individuale, precum și un produs secundar – gaz, cu conținut de hidrogen.

REFRACTARITATE, capacitatea unui material de a rezista, fără a se topi, fiind expus timp îndelungat la temperaturi înalte.

REFRACTOMETRU, dispozitiv de măsurare.

REFRACTOR, telescop optic în care în calitate de obiectiv este folosită o lentilă.

REFRAȚIA LUMINII, schimbare a direcției de propagare a luminii într-un mediu neomogen sau la trecerea printr-o suprafață pronunțată de separație între două medii; datorită schimbării vitezei de fază a luminii în mediu sau la trecerea graniței mediului.

REFRAȚIA OCHIULUI, capacitate de refracție a sistemului optic al ochiului exprimată în dioptrii.

REFRAȚIE MOLECULARĂ, caracterizează capacitatea unei substanțe de a refracta lumina.

REFRAȚIE, în astronomie, fenomen optic asociat cu refracția razelor de lumină în atmosfera Pământului; Refracție dublă.

REFREN, cuvânt, vers sau grup de versuri care se repetă după una sau mai multe strofe, cu rolul de a sublinia, prin repetiție, o idee poetică; frază muzicală reluată la sfârșitul cupletelor unui cântec.

REFRIGERARE ALIMENTARĂ, scăderea artificială a temperaturii produselor alimentare pentru a încetini sau a opri dezvoltarea microorganismelor și enzimelor, care provoacă deteriorarea acestora și modificări nedorite ale calității produselor.

REFRIGERARE, procedeu tehnologic de răcire; procedeu termodinamic tehnologic și de cercetare.

REFRIGERATOR, vehicul cu o unitate de refrigerare, format dintr-unul sau mai multe frigiderice și echipamente auxiliare, pentru transportul produselor alimentare și altor bunuri la rece cu menținerea condițiilor de temperatură necesare (de la -25 până la $+20$ °C).

REFRIGERENȚI, derivați de fluor ai alcanilor.

REFUGIAT, (persoană) care s-a retras undeva sau la cineva spre a se adăposti, spre a găsi sprijin sau ocrotire în fața unei primejdii, a unei neplăceri; persoană care, ca urmare a temerilor întemeiate, este victimă ale persecuției pe motive de rasă, religie, naționalitate, militare, apartenență la un anumit grup social sau credințe politice, este în afara țării de origine și nu poate sau nu dorește să se bucure de protecția patriei din cauza unor astfel de temeri.

REGAL, orgă de dimesiuni mici fără pedală.

REGALECIDE, familie de pești din ordinul lampriforme.

REGALIST, adept, partizan al regalității, al monarhiei (ca formă de guvernământ); monarhist.

REGAT, (din lat. rex – rege, stăpânitor), denumire dată unor state, care au păstrat forma de guvernământ monarhică, având în frunte un rege; Regalism, rege, regență.

REGATĂ, concurs nautic, disputat între diferite ambarcațiuni sportive (bărți cu pânze, cu vâsle sau cu motor).

REGATELE GETO-DACICE, structuri statale în spațiul Carpato-Danubiano-Pontic.

REGATUL ANGLIEI DE EST, Regatul Angliilor de Est, unul dintre regatele medievale al anglo-saxonilor, care a făcut parte din așa-zisa Heptarhie. Numele evoca regiunea de origine a Angliilor, Angeln din nordul Germaniei, situată în estul Angliei actuale, în Norfolk și Suffolk. Regatul a fost înființat în 520 prin unirea teritoriilor North și South Folk (Poporul din Nord și Poporul din Sud).

REGATUL BAHRAIN, grup de insule continentale parțial coraligene, situate în golful Piersic. Protectorat englez.

REGATUL BOSPORAN, stat antic greco-scitic situat în estul Crimeii și Peninsula Taman pe malul cimeriană Bosforului, actuala strâmtoare Kerch.

REGATUL CELOR DOUĂ SICILII, cel mai mare și mai bogat stat italian dinaintea de unificarea Italiei.

REGATUL ESWATINI, până în 2018 a fost Swaziland, stat situat în S Africii. Capitală: Mbabane. 6 septembrie 1968 (proclamarea independenței).

REGATUL FRANC DE RĂSĂRIT, structură statală formată prin Tratatul de la Verdun (843) care duce mai târziu la formarea statelor Franța și Germania.

REGATUL GRECO-BATRIAN, cel mai estic stat elenistic, situat în Asia.

REGATUL HITIT, regat atribuit lui Labarna I.

REGATUL ISRAEL, stat antic situat pe teritoriul nordic al Palestinei.

REGATUL IUDEEA, stat sclavagist din sudul Palestinei. S-a format pe la 935 î. Hr. după dezmembrarea regatului Israelito-Iudeu. v. IUDEEA.

REGATUL LANGOARD, structură statală timpurie din nordul Italiei.

REGATUL LESOTHO, stat în sudul Africii. Capitală: Maseru. 4 octombrie 1966 (proclamarea independenței).

REGATUL LITUANEAN, structură statală marionetă, edificată în contextul anexării de către Germania a țărilor baltice în 1918.

REGATUL LOMBARDO-VENEȚIAN, format în 1815 ca parte componentă a Imperiului Austriac în urma deciziei Congresului de la Viena 1814-1815.

REGATUL MAROC, stat în N-V Africii. Capitală: Rabat. În sec. II î. Hr. Regatul Mauritaniei.

REGATUL NORVEGIEI, NORVEGIA, stat în Europa Nordică (Peninsula Scandinavă). Capitală: Oslo. Constituit ca regat în sec. al IX-lea.

REGATUL ODRIS, formațiune statală a tribului tracic al odrisilor constituită în a doua jumătate a secolului al V-lea î. Hr.

REGATUL OLANDEI, (1815-1830), Regatul Țărilor de Jos, stat pe teritoriul actual al Belgiei, Olandei și Luxemburgului în anii 1815-1830.

REGATUL PART, Imperiul Part (247 î. Hr. – 224 d.Hr.) a fost al treilea Imperiu Persan ce a dominat teritoriul platoului Iranian.

REGATUL PERGAM, stat sclavagist elenistic în nord-vestul Asiei Mici, important centru meșteșugăresc și comercial, (283-133 î. Hr.), aici se fabrica pergamentul.

REGATUL POLONIEI, denumire dată unei părți a Poloniei, care în baza hotărârii Congresului de la Viena, (1814-1815) a intrat în componența Rusiei, păstrând o anumită autonomie; stat marionetă al Germaniei în timpul Primului Război Mondial.

REGATUL PONTIC, Pont, stat elenistic din Asia Mică în sec. IV-I î. Hr.

REGATUL ROMÂNIEI, (1881-1947), perioada în care România a fost condusă de regi.

REGATUL SÂRBILOR, CROAȚILOR ȘI SLOVENILOR, denumire oficială a Iugoslaviei în perioada 1918-1929; stat de scurtă durată format din cea mai mare parte din părțile sudice ale monarhiei austro-ungare după dizolvarea acesteia, la sfârșitul Primului Război Mondial de către sloveni, croați și sârbi. Acest stat nu a fost recunoscut la nivel internațional.

REGATUL SELEUCID, unul din statele elenistice succesoare ale imperiului creat de Alexandru cel Mare.

REGATUL SICILIEI, stat în sudul Italiei care a existat de la întemeierea sa de către contele Roger al II-lea din 1130 până în 1816. Din 1442-1443, prin uniunea cu Regatul Neapoleului sub Alfonso al V-lea al Aragonului, noul stat a fost cunoscut sub titulatura de Regatul celor Două Sicilii.

REGATUL SPANIEI, Spania, stat în S-V Europei (Peninsula Iberică). Capitală: Madrid. Regatul Spaniei se constituie în 1479.

REGATUL SUEDEI, Suedia, stat situat în Europa Nordică (Peninsula Scandinavă). Capitală: Stockholm. Statul unificat ia ființă în sec. al XI-lea.

REGATUL TÂRNOVA, stat medieval din a doua jumătate a sec. al XIV-lea pe teritoriul Bulgariei Centrale și de est.

REGATUL THAILANDEI, Tailanda, stat din sud-estul Asiei.

REGATUL TONGA, stat insular situat în S-V Oceanului Pacific. Capitală: Nuku'alofa. 4 iunie 1970 (proclamarea independenței).

REGATUL TROJEDNA, Regatul Dalmației, Slavoniei și Croației, oficial nume din sec. al XVI-lea și până în 1918 pământurile croațienilor, care făceau parte din Imperiul Habsburgic.

REGATUL VEST-FRANC, structură statală formată în urma împărțirii statului franc în baza Tratatului de la Verdun din anul 843.

REGATUL VIZIGOȚILOR, stat timpuriu format în epoca Marii Migrații.

REGE, conducătorul statului monarhic cu statut de regat, al doilea, după împărat, titlu monarhic suprem.

REGENERARE, în biologie, restabilirea de către plante sau de către animale a organelor și țesuturilor piedute sau lezate, a întregului organism sau a unei părți a acestuia.

REGENERAREA ULEIULUI, restabilirea proprietăților operaționale ale uleiurilor lubrifiante folosite în scopul reutilizării acestora.

REGENSBURG, oraș în sudul Germaniei, țara Bavariei, centru administrativ al regiunii Palatinatul superior.

REGENT, element ce intră în relație cu un subordonat (sau guvernăt), desemnând componentul angajat într-o relație de subordonare de care depinde termenul subordonat sau, altfel spus, a cărui prezență în lanțul sintagmatic este cerută de termenul subordonat.

REGGIO DI CALABRIA, oraș în Italia, monumente istorice și arhitectonice din antichitate și din Evul Mediu.

„**REGII LENOȘI**”, porecla regilor franci din dinastia Merovingiană (fondatorii Imperiului francilor), care au condus din anul 638/639.

REGIM ADMINISTRATIV DE COMANDĂ, regim de guvernare aplicat în URSS.

REGIM DE LICENȚIERE, procedură specială pentru fabricarea, achiziția, conservarea, transportul, contabilitatea și utilizarea articolelor, materialelor și substanțelor special definite, precum și deschiderea și funcționarea întreprinderilor individuale, atelierelor și laboratoarelor cu scopul de a proteja interesele statului și siguranța cetățenilor.

REGIM ELECTORAL, doctrină politică și practică socială în domeniu.

REGIM FĂRĂ VIZE, state, entități și autorități lor teritoriale în care cetățenii, titulari ai pașapoartelor biometrice sau non-biometrice, călătoresc fără vize.

REGIM HIDROLOGIC, modificări periodice ale stării corpurilor de apă (oceane, mări, râuri, lacuri, rezervoare, ape subterane etc.) cauzate de influența factorilor naturali (climatici, geomorfologici etc.) ori a activității umane.

REGIM INTERACTIV, în informatică, dialog interactiv dintre utilizator și programa calculatorului.

REGIM JURIDIC, procedură specială de reglementare juridică, care este exprimată într-o anumită combinație de mijloace legale și care creează un statut social dezirabil și un grad specific de favorabil sau defavorabil pentru a satisface interesele subiectelor de drept.

REGIM NOBILIAR, care aparține nobilimii.

REGIM POLITIC, doctrină politică și practică socială de stat; conducere, guvernare; sistem de organizare și de conducere a vieții economice, politice și sociale a unui stat.

REGIM, totalitatea regulilor impuse modului de viață sau de alimentație a unei persoane (suferinde).

REGIMENT, unitate militară tactică de bază.

REGIMENTAR, în Polonia medievală, căpetenie militară; loțiitor al hatmanului. În Moldova era denumit regimentar, comandantul unei unități militare.

REGIMUL ACVATIC AL SOLULUI, totalitatea proceselor de redistribuire și de pierderi de apă ale solului.

REGIMUL AERIAN AL SOLULUI, dinamica spațio-temporală a conținutului și compoziției aerului din sol.

REGIMUL DE LA VICHY, stat marionetă dependent de Germania nazistă. Regim politic al Franței din 1940 și până în 1944.

REGIMUL HIDRIC AL PLANTELOR, totalitatea proceselor strâns legate între ele de absorbție, transportare și eliminare a apei.

REGINA MARIA, Soroca, Regina Maria.

REGIONALISM, fapt de limbă specific pentru un dialect, subdialect sau grai și care are o răspândire limitată. Se identifică cu o pronunțare specifică într-o regiune sau un cuvânt, formă a cuvântului, construcție sintactică cu răspândire regională; mișcare în artă în SUA în anii 1930-1940.

REGIONARE, divizarea unui teritoriu în zone sau în regiuni în baza unor criterii.

REGISTAN, deșert nisipos în estul munților iranieni, în Afganistan, ocupă peste 40 mii km²; în Asia Mijlocie, piața principală în orașe, pe care deflau paradele militare, aveau loc reprezentații teatralizate, erau execuții condamnate.

REGISTRELE LIMBII, varietate a limbii selectată de vorbitor în funcție de situația de comunicare.

REGISTRU GENEALOGIC, care aparține genealogiei, privitor la genealogie.

REGISTRU PAROHIAL, (Condica metricii), numărul noi-născuților, cununii și al persoanelor decedate este cunoscut datorită registrelor parohiale, alcătuite pe parcursul anilor de preoții bisericilor din Basarabia.

REGISTRU, dispozitiv logic în tehnologiile computaționale, pentru stocarea cuvintelor n-bit (numere binare) și transformarea lor prin procese de recepționare, emiterie, schimbare; întinderea scării muzicale a unui instrument sau a unei voci, cuprinsă între nota cea mai de jos și nota cea mai de sus pe care le poate emite instrumentul sau vocea respectivă, fără schimbarea timbrului; grupul tuburilor sau butoanelor de același timbru ale unui instrument muzical.

REGISTRUL DATORIEI PUBLICE A STATULUI, bază de date în format electronic, care evidențiază situația datoriei publice la zi.

REGISTRUL DE STAT AL VALORILOR MOBILIARE, bază de date care ține evidența titlurilor de valoare mobilă.

REGISTRUL DE STAT UNIFICAT AL ÎNTREPRINDERILOR ȘI ORGANIZAȚIILOR, sistem automatizat pentru colectarea, recompensarea și prelucrarea datelor.

REGISTRUL DEȚINĂTORILOR DE VALORI MOBILIARE NOMINATIVE, bază de date care ține evidența deținătorilor de titluri de valoare mobilă.

REGISTRUL GARANȚIILOR DE STAT PENTRU ÎMPRUMUTURI, bază de date care ține evidența de stat în acest domeniu.

REGISTRUL LLOYD, registru de transport a tuturor navelor din lume, cu un deplasament de peste 100 de tone, care definește și monitorizează standardele de construcții navale.

REGISTRUL UNIC AL STATULUI PRIVIND ACTELE DE REGLEMENTARE, sistem automatizat pentru colectarea, acumularea și prelucrarea actelor.

REGIUNE DE SCURGERE INTERNĂ, zonă de scurgere, parte a pământului în care precipitațiile nu se încadrează în Oceanul Mondial, constituie cca 20% din spațiul terestru.

REGIUNE ECONOMICĂ, unitate teritorială funcțională.

REGIUNE LA POALELE MUNȚILOR, părțile marginale inferioare ale țărilor montane, sistemelor montane sau creștelor individuale, care formează (prin combinarea condițiilor naturale, inclusiv natura acoperirii solului și a peisajului în ansamblu) o tranziție treptată către câmpiile adiacente.

REGIUNE, unitate teritorială funcțională; Regiune endoreică, regiune seismică.

REGIUNEA BIOGEOGRAFICĂ BOREALĂ, regiune oceanică, cuprinsă între regiunea arctică și cea tropicală.

REGIUNEA CARSTICĂ „MORAVIA KARST”, (Moravský Kras), în Republica Cehă, stat în Europa.

REGIUNEA ISTORICĂ GALIȚIA, regiune istorică împărțită actualmente între Polonia și Ucraina.

REGIUNEA MEDITERANEANĂ, areal natural, include litoralul mediteranean cu insulele sale și teritoriile adiacente din sudul Europei, vestul Asiei și nordul Africii.

REGIUNEA PALATINULUI, numit de germani Pfalz, nume a două state din vechiul Imperiu Germanic: Palatinatul de Sus și Palatinatul de Jos, pe ambele maluri ale Rinului.

REGIUNEA PONTICĂ, se întinde în sens antiorar în jurul Mării Negre din România și Bulgaria, prin nordul Turciei și spre Georgia.

REGIUNEA SUBCARPATICĂ, regiune naturală din Ucraina, în regiunile Ivano-Frankovsk, Lvov și Cernăuți.

REGIUNEA SUDET, regiune istorică a Cehiei, aflată la hotar cu Germania și Austria.

REGIUNEA TESCHEN, regiune istorică din Silezia.

REGIUNI CLIMATICE, zone climatice vaste, destul de omogene în climă, grație condițiilor care se formează sub influența particularităților geografice locale.

REGIUNI VITICOLE, areal de cultivare a viței-de-vie cu trăsături specifice.

REGLARE AUTOMATICĂ, dispozitiv electronic sau electromecanic automatizat pentru menținerea constanței sau schimbarea ei controlată, conform unor anumitor parametri fizici

prestabiliți, de regulă, pentru procese industriale sau tehnologice; unul dintre tipurile de management automatizat.

REGLARE NERVOASĂ, influența coordinantă a sistemului nervos asupra celulei, țesuturilor și organelor care aduce activitatea lor în corespundere cu necesitățile organismului și schimbările din mediul ambiant.

REGLARE, procedeu tehnologic de ajustare.

REGLEMENTARE ADMINISTRATIVĂ, ansamblu de norme juridice aplicabile în domeniul administrativ.

REGLEMENTAREA ECONOMIEI, sistem de măsuri utilizate de autoritățile legislative și executive pentru a influența procesele economice reieșind din interesele statului și a anumitor grupuri sociale; reglementare și supraveghere, reglementări contabile.

REGLEMENTAREA MEDIULUI, activitatea sistematizată a statului în scopul protecției mediului și utilizării raționale a resurselor sale.

REGN, (din lat. regnum, i, domnie, conducere), unitate taxonomică superioară în biologie; categorie sistematică de organisme vegetale sau animale. După gradul lor evolutiv, organismele sunt clasificate în grupe mai evolute sau mai primitive, mai vechi sau mai noi, mai mari sau mai mici. Se deosebesc regn vegetal și regn animal cu următoarele unități sistematice: secția, filumul, încrângătura, clasa, ordinul, familia, genul, specia ș.a. m. d.

REGRADARE, proces de pedogeneză.

REGRES, în natura vie, simplificarea organismelor în procesul evoluției.

REGRESIE, în matematică, dependența valorii medii a unei mărimi de altă mărime sau de mai multe mărimi.

REGROPARE, manevră de redisolcare a trupelor pentru o nouă misiune de luptă.

REGROPAREA DEMIANOV, extinderea sau îngustarea ciclului de amine aliciclice și a unor amine primare heterociclice cu un atom de carbon, în timpul dezaminării lor cu acid azotat.

REGULA BERGMANN, legitate care reflectă schimbarea dimensiunilor homeotermelor la schimbarea condițiilor climatice.

REGULA COPE-DEPÉRET, legea creșterii filogenetice; generalizare empirică despre caracterul macrofilogenezei.

REGULA ELTEKOV, legitate conform căreia compușii organici ce conțin o grupare hidroxil la atomul de carbon, în care există o legătură dublă, sunt instabili, și în momentul formării sunt convertiți în aldehide izomerice sau cetone.

REGULA LENZ, determină direcția curentului de inducție, ce a apărut datorită inducției electromagnetice.

REGULA L'HÔPITAL, în matematică, regulă care presupune folosirea derivatelor pentru calculul unor limite de funcții care conțin o nedeterminare.

REGULA MARKOVNIKOV, legitate ce determină ordinea de atașare a acizilor protonici și a apei la alchenele sau alchinele asimetrice.

REGULAMENT DE ORDINE INTERIOARĂ, regulament prin care se stabilesc, în cadrul unei organizații, dispoziții privitoare la disciplina muncii și în general la raporturile dintre această organizație și angajați.

REGULAMENT INTERN AL ȘCOLII, totalitatea instrucțiunilor și regulilor care stabilesc și asigură ordinea în școală.

REGULAMENT, totalitatea instrucțiunilor și regulilor care stabilesc și asigură ordinea și bunul mers al unei organizații, instituții, întreprinderi etc.

REGULAMENTUL CU PRIVIRE LA ORGANIZAREA FUNCİARĂ A CAZACILOR, act emis la 15 decembrie 1868 de guvernul țarist privind desființarea căzăcimii de pe Dunăre și organizarea funciară a foștilor cazaci.

REGULAMENTUL CU PRIVIRE LA ORGANIZAREA SĂTENILOR (ȚĂRANILOR DEPENDENȚI) STABILIȚI PE OCINILE DE RĂZEȘI ȘI PE MOȘIILE MICI DIN GUBERNIA BASARABIA, act emis de guvernul țarist la 4 februarie 1875, potrivit căruia fiecare gospodărie țărănească primea un lot de câte 1-8 desetine de pământ.

REGULAMENTUL CU PRIVIRE LA ȚĂRANII DEPENDENȚI SAU LA PROPRIETARII LIBERI DE PĂMÂNT DIN REGIUNEA BASARABIA, regulament adoptat în baza deciziei imperiale din 24 ianuarie 1834 și publicat la 21 februarie, în scopul reglementării relațiilor dintre moșierii și țăranii din Basarabia.

REGULAMENTUL DIN 14 IULIE 1868, lege prin care în Basarabia a fost aplicată reforma agrară. Regulamentul privind relațiile agrare ale țăranilor din regiunea Basarabia stabiliți pe pământurile proprietarilor funciari, mănăstirilor și ale altor instituții ecleziastice.

REGULAMENTUL DIN 28 NOIEMBRIE 1816, măsurile sau dispozițiile adoptate de guvern în ce privește politica economică.

REGULAMENTUL GHILDELOR, (Structură de ghildă/reforma gildei), regulament adoptat în Rusia la 1824, iar în Basarabia aplicat mai târziu.

REGULAMENTUL NORMAL, v. CONTRACTUL NORMAL DIN 1846.

REGULAMENTUL ORGANIC, denumirea unor acte constituționale, adoptate în Principatele Dunărene: Țara Românească (1831) și Moldova (1832).

REGULAMENTUL ORGANIZĂRII ADMINISTRATIVE A REGIUNII BASARABIEI DIN 29 APRILIE 1818, Așezământul obrazovaniei oblastei Basarabiei din 1818, unul dintre principalele acte legislative, adoptate de administrația imperială rusă privind organizarea administrativă a regiunii Basarabia.

REGULAMENTUL PRIVIND ADMINISTRAREA BASARABIEI DIN 29 FEBRUARIE 1828, regulament prin care țarismul a lichidat autonomia limitată acordată provinciei prin Regulamentul privind administrarea Basarabiei din 29 aprilie 1818.

REGULAMENTUL PRIVIND INSTAURAREA ADMINISTRAȚIEI PROVIZORII ÎN BASARABIA, 1812, primul act legislativ elaborat sub conducerea conțelui Ioan Capo d'Istria, șeful cancelariei diplomatice a armatei dunărene, după încheierea păcii de la București din 16(28) mai 1812.

REGULAMENTUL URBAN, act legislativ adoptat la 16 iulie 1870 de guvernul țarist cu privire la înfăptuirea reformei orașenești. În Basarabia „Regulamentul urban” a fost aplicat în 1871.

REGULAMENTUL CU PRIVIRE LA COMERȚUL CU BASARABIA DIN 17 FEBRUARIE 1825, regulamentul permițea importul mărfurilor străine prin Basarabia în Rusia doar persoanelor ce aveau dreptul la comerțul exterior.

REGULATOR, echipament industrial în domeniu.

REGULATORI DE CREȘTERE AI PLANTELOR, compuși organici, naturali și sintetici, care în foarte mici concentrații stimulează sau încetinesc creșterea și morfogeneza plantelor.

REGULATORI DE CREȘTERE, DEZ-VOLTARE ȘI REPRODUCERE AI ARTROPODELOR, analogi sintetici de hormoni, responsabili de gestionarea proceselor de bază a vitalității artropodelor.

REGULĂ, normă în baza căreia are loc un proces, se desfășoară o activitate sau se produce un fenomen.

REGULI DE TRAFIC, document unic, care stabilește ordinea traficului rutier; principalul act normativ care reglementează obligațiile utilizatorilor de drumuri (șoferi de vehicule, pasageri și pietoni), și cerințele tehnice pentru vehicule.

REGULIDE, familie de paseriforme de talie mică.

REGULILE CU PRIVIRE LA ORGANIZAREA SĂTENILOR-PROPRIETARI, act aprobat la 4 iunie 1871 de către guvernul țarist, conform căruia sătenii-proprietari (coloniști din Basarabia) care trăiau pe pământurile statului au fost puși în subordonarea instituțiilor ce se ocupau de problemele tuturor țăranilor.

REGULILE CU PRIVIRE LA ȚĂRANI STATULUI, acte aprobate la 23 decembrie 1869 de guvernul țarist cu privire la organizarea funciară a țăranilor statului.

REGULILE WOODWARD-HOFFMANN, un set de reguli propuse de R. Woodward și R. Hoffmann în 1965 pentru diferite tipuri de reacții periclice: sigmatropice, electrociclice, ciclații.

REGULUS, cea mai strălucitoare stea din constelația Leul.

REICHSTAG, în Evul Mediu, denumire dată unuia dintre organele puterii centrale în Sfântul Imperiu Roman de Națiune Germană; denumire dată parlamentului german în Confederația Germană de Nord (din 1867), în Impe-

riul German (din 1871) și în Republica de la Weimar (1919-1933).

REICHUL AL TREILEA, (1933-1945), desemnează statul german când țara a stat sub controlul ferm al Partidului Totalitar Nazist (NSDAP).

REIMS, oraș în N-E Franței (Champagne), situat la poalele masivului omonim, pe râul Vesle (afluent al lui Aisne) și pe canalul Aisne-Marna, la 142 km E-N-E de Paris. La 7 mai 1945, la Reims, generalul german Alfred Jodl a semnat actul preliminar de capitulare necondiționată a Germaniei (pe Frontul de Vest).

REÎMPĂDURIRE, formarea noii generații de pădure sub bolta arboreștilor sau pe terenuri deschise.

REÎNCARNARE, concepție potrivit căreia sufletul omului, după moarte, trece în alt corp.

RELATIVISM, doctrină care postulează relativitatea cunoștințelor omenești, în sensul că nimic nu este absolut adevărat decât prin raportare la individ.

RELAȚIA MASĂ-ENERGIE A LUI EINSTEIN, termen de referință în fizică privind faptul că între masa totală a unui sistem fizic și energia sa totală există o relație de proporționalitate, exprimată prin relația $E = mc^2$.

RELAȚIE, în matematică, condiție care leagă valorile a două sau mai multe mărimi; Relație binară, relații recurente; legătură, conexiune, raport între lucruri, fapte, idei, procese sau între însușirile acestora.

RELAȚII DIPLOMATICE, principala formă de sprijin pentru relațiile oficiale între state, în conformitate cu normele dreptului internațional și practicile comunicării internaționale.

RELAȚII MARFĂ-BANI, relații între oameni în procesul de producție și vânzare a mărfurilor, tip de schimb.

RELAȚIILE LUI LUIS DE BROGLIE, teorie privind natura de undă a electronilor.

RELAȚIILE MOLDO-POLONE, au jucat un rol de seamă în viața politică, economică și culturală a Moldovei în sec. XV-XVII.

RELAȚIILE MOLDO-RUSO-UCRAINE-NE, factor important în istoria statului moldovenesc.

RELAȚIILE PRINCIPAL-AGENT, un model al relațiilor între angajator și angajat, care presupune că „principalul” care dispune de anumite resurse, acționează în scopul atingerii anumitor obiective, angajând „agentul” și semnând un contract; relații de muncă, relații de producție, relații economice.

RELEU ELECTRONIC CU PRAG, în automatizare și inginerie computerizată, dispozitiv (circuit) cu mai multe intrări și o ieșire, semnalul pe care apare doar atunci când semnalul de intrare depășește un anumit nivel, numit prag.

RELEU, dispozitiv electrotehnic automat de comutare electrică în contextul modificărilor indicatorilor de intrare în sisteme electrice sau non-electrice; aparține clasei de dispozitive discrete; Releu de protecție.

RELEVMENT, în navigație, procedeu tehnologic, goniometrie.

RELICTE, specii de plante, ciuperci, animale păstrate de la componentele biotei dezvoltate anterior pe aceste teritorii, populate astăzi în principal de specii ce le au luat locul.

RELICVARIU, lădiță, vas sau obiect de altă formă, în care se păstrează relicvele sfinte de cult creștin (moaște, obiecte).

RELICVE, diferite obiecte legate de activitatea lui Hristos.

RELIEF ANTROPIC, relief al suprafeței pământului, format sau modificat de activitatea umană.

RELIEF APLATIZAT, tip de relief artistic în pictură, utilizat în Florența, Italia, în epoca renașterii timpurii.

RELIEF PICTURAL, tip de relief sculptural, asemănat cu tablourile prin îndepărtarea contrastului accentuat dintre planul neted al fundalului și volumul imaginii.

RELIEF, combinație de povârnișuri și forme plane ale suprafeței planetare, diferite ca formă, dimensiune, origine, vârstă și istorie a dezvoltării lor; Relief tehnogenetic, relief morenic, relief structural, relief geanticlinal; ornament.

RELIGIA CATOLICĂ, una dintre principalele religii creștine. Este răspândit, mai ales, în Europa Apuseană, Centrală și în America Latină; Catholicism.

RELIGIA ȘI MITOLOGIA SUMERO-AKKADĂ, credință a popoarelor din Mesopotamia antică de la sfârșitul mil. al IV-lea.

RELIGIE DE STAT, confesiune religioasă, care stă la temelia statului.

RELIGIE, una din formele conștiinței sociale.

REMANIERE MINISTERIALĂ, schimbare în compunerea unui guvern, intervenită în urma demisiei unui membru al guvernului sau a trecerii acestuia la conducerea unui alt minister.

REMEDIU ASTRINGENT, preparat medicamentos ce creează pe mucoase sau piele o peliculă în urma denaturării albuminei din mucus sau a țesuturilor necrozate cu formarea albuminaților denși.

REMEDIU CARMINATIV, preparat medicamentos ce reduce acumularea gazelor în intestin; Remediu chimioterapic, medicament utilizat în chimioterapie.

REMEDIU COLAGOG, preparat medicamentos ce intensifică formarea bilei și acizilor biliari în hepatocite.

REMEDIU COLINOLITIC, substanță farmaceutică antagonistă al acetilcolinei.

REMEDIU COLINOMIMETIC, substanțe medicamentoase cu structură chimică diferită a căror acțiune coincide în principal cu efectele acțiunii acetilcolinei.

REMEDIU CURARIFORM, miorelaxant cu acțiune periferică.

REMEDIU DE CONTRAST RADIOLOGIC, preparat ce se deosebește considerabil de țesuturile biologice după capacitatea de a absorbi razele Röntgen datorită cărui fapt este folosit la radiodiagnostic pentru vizualizarea structurilor organelor și sistemelor ce nu pot fi evidențiate sau sunt rău vizualizate la cercetări radiologice obișnuite.

REMEDIU DESENSIBILIZANT, preparat medicamentos ce atenuează sensibilitatea sporită a organismului la alergeni.

REMEDIU IMUNOTROP, preparat medicamentos ce modifică răspunsul imun al organismului.

REMEDIU INOTROP, remediu medicamentos ce ameliorează memoria și stimulează activitatea intelectuală.

REMEDIU MEDICAMENTOS, substanță utilizată pentru tratamentul, diagnosticul și profilaxia bolilor, precum și cu scopul reglării funcțiilor fiziologice ale omului și ale animalelor.

REMEDIU MIOTIC, medicament ce îngustează pupila.

REMEDIU MUCILAGINOS, remediu medicamentos ce formează la amestecarea cu apa soluții coloidale, emulsii și suspensii ce pot proteja terminațiile nervoase din mucoase și piele din acțiunea substanțelor iritante și îngreunează absorbția acestora.

REMEDIU PSIHOSTIMULANT, remediu medicamentos ce stimulează selec-

tiv activitatea psihică, sporind temporar capacitatea de muncă, micșorând senzația de oboseală, ameliorând dispoziția.

REMEDIU PSIHOTROP, preparat medicamentos ce exercită acțiune asupra psihicii.

REMEDIU UTERIN, substanță medicamentoasă ce acționează asupra activității și tonusului miometrului.

REMEDIU, substanță care previne, ameliorează sau tratează o boală; Leac, medicament.

REMIPEDIA, clasă de crustacee artropode oarbe.

REMISIUNE, (lat. remissio, -onis - des-tindere), etapă din evoluția bolii caracterizată prin atenuarea sau dispariția manifestărilor acesteia.

REMIZ, gen de păsări din ordinul passeriforme.

REMIZĂ, joc încheiat la egalitate între șahiști.

REMONTANT, capacitatea plantelor de a înflori și a da roadă de două sau mai multe ori în perioada unei singure vegetații.

REMORCĂ, vehicul nemotorizat cu roți, remorcat de un tractor sau automobil.

REMORCHER, navă de dimensiuni relativ mici, dotată cu instalație de propulsie puternică.

REMUU DAT DE VÂNT, creșterea nivelului apei cauzat de vânt.

REN, (Rangifer tarandus), mamifer din familia cervide, unica specie din genul rangifer. Populează zonele de tundră și taiga ale Eurasiei și Americii de Nord. În pleistocenul superior a populat și teritoriul Moldovei. A fost domesticit prin sec. al V-lea e. n.

RENANIA-PALATINAT, (Rheinland-Pfalz), land în vestul Germaniei.

RENAȘTERE, doctrină estetică și mișcare culturală în perioada secolelor XIV-XVI; perioadă istorico-culturală, mișcarea literară, artistică și științifică din sec. al XV-lea și al XVI-lea și care era întemeiată în mare parte pe imitarea antichității, în Europa de vest și Europa Centrală, epoca de trecere de la cultura medievală la cea modernă.

RENAȘTERE, epocă din istoria Europei care cuprinde sec. XIV-XVI, caracterizată prin mari invenții și descoperiri geografice, înflorirea științelor și artelor, prin trezirea interesului pentru cultura antică.

RENAȘTEREA CAROLINGIANĂ, cultura și arta regatului franc în sec. VI-II-X.

RENAȘTEREA CATOLICĂ, denumire convențională a unor direcții literare din literatura europeană sec. XIX-XX care reprezintă o reluarea a idealurilor religiei catolice.

RENAȘTEREA FRANCEZĂ, aderarea artiștilor plastici din Franța la mișcarea renașcentistă.

RENAȘTEREA IRLANDEZĂ, mișcare în Irlanda în anii 1890-1920.

RENAȘTEREA NORDICĂ, perioadă din istoria artei și arhitecturii europene în secolele XV-XVI, în țările Europei, în afară de Italia.

RENAȘTEREA SLAVĂ, mișcare culturală și socială a popoarelor slave, desfășurată de la sfârșitul sec. al XVIII-lea până în anii 1870-1880.

RENCLOD ALTHAN, unul dintre cele mai bune soiuri de prun. Originar din Cehia.

RENDZINĂ, tip de sol format pe substrat calcaros.

RENEGAT, persoană care s-a dezis de religia sa, a renunțat la părerile, la convingerile sale anterioare sau care și-a trădat Patria; trădător, apostat.

RENIU, (Rhenium), Re, element din grupa a III-a a sistemului periodic al elementelor, nr. at. 75. Are doi izotopi naturali și mai mulți izotopi artificiali radioactivi.

RENNES, oraș la nordul Franței, monumente istorice și arhitectonice din Evul Mediu.

RENTA FEUDALĂ, plata (în muncă, produse sau bani) pe care o plăteau iobagii stăpânilor.

RENTABILITATE ECONOMICĂ, indicator al activității unei companii în funcție de gradul de utilizare a resurselor.

RENTĂ FUNCİARĂ, parte a valorii adăugate creată de către producător în agricultură.

RENTĂ, venit regulat în urma utilizării în circuitul economic a unor careva resurse; rentă monopolistică, rentă viagă, rentier.

REOFILI, animale adaptate la viața în ape curgătoare, râuri, râulețe, apele puțin adânci cu flux-reflux sau în torent permanent.

REOGRAFIE, metodă de cercetare a oscilațiilor pulsatile ale vaselor sanguine din organe și țesuturi, bazată pe înregistrarea grafică a schimbărilor rezistenței electrice a țesuturilor cercetate.

REOLOGIA SOLURILOR, domeniu al mecanicii solului care cercetează formarea și schimbarea în timp a stării de solicitare și deformare a solului.

REOLOGIE, domeniu de știință ce studiază interdependența între solicitările mecanice, răspunsul corpurilor și proprietățile acestora; știință al cărei

obiect este studiul proprietăților mecanice ale materialelor reale, în scopul stabilirii particularităților de deformare și curgere ale acestora.

REOMETRU, dispozitiv de măsurare.

REOSTAT, dispozitiv tehnic rezistor utilizat în industrie și în cercetare.

REPARAȚIE CAPITALĂ, complex de lucrări și tehnico-organizaționale în scopul eliminării uzurii fizice și morale ale echipamentelor, care nu sunt asociate cu o schimbare în principalii parametri tehnico-economici.

REPARAȚIE, deservire tehnică a unui obiect (produs), cu scop profilactic pentru prevenirea, găsirea și eliminarea cauzelor și consecințelor unor defecte sau lichidarea acestora; unul dintre principiile conceptului de fiabilitate; proces caracteristic celulelor tuturor organismelor de restabilire a structurii naturale a ADN-ului, lezat în timpul funcționării celulei, precum și la acțiunea agenților fizici și chimici.

REPARAȚII DE RĂZBOI, compensarea materială parțială sau deplină de către un stat învins (stat care a dezlănțuit războiul) a pagubelor pe care le-a pricinuit unui alt stat în timp de război.

REPARTIȚIE, în economie, relații sociale ce vizează obținerea de bunuri și servicii; stabilirea cotelor produsului social pe care le primesc clasele, unele persoane fizice, sau instituțiile sociale.

REPARTIȚII STATISTICE, metodă de descriere a datelor care permite determinarea proprietăților specifice și legitățile de schimbare ale caracteristicilor fenomenului studiat.

REPARTIZAREA MANDATELOR, partajarea mandatelor de aleși ai poporului în funcție de voturile acumulate.

REPARTIZAREA PRODUSULUI NAȚIONAL BRUT, repartizarea veniturilor între verigile sistemului bugetar.

REPATRIERE, (din lat. repatrio – a se întoarce în patrie), întoarcerea în patrie a unui emigrant și recăpătarea de către el a dreptului de cetățenie; întoarcerea în patrie a prizonierilor de război și a unor persoane civile.

REPAUS MAMAR, intervalul de timp de la încetarea mulsului la vaci și oi până la începutul lactației următoare.

REPAUS, stare fiziologică la plante când practic încetează procesele de creștere și scade brusc intensitatea schimbului de substanțe.

REPELENTE, substanțe chimice, sintetice sau naturale, care au menirea de a îndepărta rozătoarele, insectele dăunătoare.

REPER, totalitate de vectori liniari independenți, luați într-o anumită ordine și având un început comun.

REPERTORIU, (lat. repertorium – listă, inventar), totalitatea pieselor, operelor, baletelor care se reprezintă într-un teatru pe parcursul unei stagiuni; rolurile ori lucrările muzicale, coregrafice, de circ ș.a. pe care le interpretează un artist.

REPETIȚIE, (lat. repetitio, -onis – repetare), reproducerea, reluarea aceleiași idei, vorbe, acțiuni ș.a.; pregătirea interpreților pentru spectacol sau concert; figură de stil care constă în repetarea aceluiași sunete, cuvinte, expresii, uneori chiar propoziții sau fraze într-o anumită continuitate, pentru a intensifica expresivitatea vorbirii; reluare de către elevi, la școală, în cadrul unor lecții speciale sau acasă, a materiei de învățământ deja parcurse.

REPETOR, termen de referință în tehnologia informațiilor și tehnică privind un tip de amplificator bidirecțional de semnal *wireless* celular (BDA).

REPLICARE, a răsădi la distanțe mai mari plantele tinere crescute în răsadnițe sau sere pentru a le crea condiții favorabile de dezvoltare a sistemului rădăcinal.

REPLICARE, proces de autoreproducere a moleculelor de acizi nucleici ce asigură copierea materialului genetic și transmiterea acestuia de la generație la generație.

REPLICĂ, (din lat. replico, -âre – a riposta), răspuns prin care se combate o afirmație; element al dialogului scenic; copie (executată de autor) a unei opere de artă, care se deosebește de original prin dimensiuni și în care sunt admise câte odată unele schimbări în detalii.

REPORTAJ, material publicistic despre anumite evenimente, fapte, întâmplări, conținând informații culese direct la fața locului.

„**REPOUSSÉ**”, metodă de artă plastică. v. CIOCĂNIRE.

REPRESENTATIVITATEA EȘANTIONULUI, măsură a calității și a fiabilității datelor obținute în urma cercetării selective.

REPRESIE, represalii, (it. sing. represaglia, de la riprendere – a relua), măsuri de constrângere, admise de dreptul internațional și aplicate de către un stat ca răspuns la acțiunile nepermise împotriva organelor sau cetățenilor unui alt stat.

REPRESIUNE, măsură de constrângere și de pedepsire a celui care comite o infracțiune; reprimarea unei acțiuni de opoziție, de revoltă.

REPRESIUNI DE MASE, represiune efectuată de autoritățile de stat sau instituții asupra unor grupuri mari de populație.

REPRESOR, proteină reglatoare sintetizată în celulele bacteriilor pentru anihilarea transcripției genelor structurale ale operonului.

REPREZENTARE CONFORMĂ, în matematică, reprezentarea unei zone în alta, păstrând unghiurile între curbe.

REPREZENTARE IZOMETRICĂ, în matematică, reprezentare a spațiului metric.

REPREZENTARE, imagine intuitivă a unor obiecte sau fenomene, care apar în conștiința omului fără a fi percepute direct. La baza reprezentării se află experiența anterioară a omului, senzațiile și percepțiile sale din trecut. În funcție de analizatorul cu ajutorul căruia se efectuează, se împart în: vizuale, auditive, motorii, tactile, olfactive ș.a.; în matematică, lege prin care fiecare element x dintr-o mulțime dată X este asociat cu un anumit element y al altei mulțimi date Y ; readucere în conștiința omului a obiectelor și a fenomenelor care au acționat anterior asupra simțurilor sale.

REPREZENTĂRILE TEORIEI GRUPURILOR, în matematică, teorie ce studiază homomorfismele de grup, unul dintre mijloacele de studiu a grupurilor abstracte cu ajutorul unor grupuri specifice.

REPRIZĂ DE JOC, părți egale pe durata totală a unei întreceri sportive.

REPRIZĂ, secțiune a unei forme muzicale în care se reexpune un material tematic prezent anterior.

REPRODUCĂTOR, animal folosit la împerechere, în scopul asigurării înmulțirii cirezii, turmei sau cărdului.

REPRODUCERE, (fr. reproduire – a multiplica identic), procedeu în arta plastică, termen de referință în domeniu; imitare după o lucrare de artă; multiplicarea imaginilor prin metodă poligrafică sau fotografică; proprietate specifică tuturor organismelor vii care asigură continuitatea vieții pe Terra; sistem de măsuri orientat spre obținerea plantelor de o înaltă eficiență.

REPRODUCEREA ANIMALELOR DE RASĂ, în zootehnie, sistem de măsuri orientat spre perfecționarea și consolidarea bazei ereditare la animalele agri-

cole în ceea ce privește productivitatea sporită de lapte, carne etc.

REPRODUCEREA CULORILOR, procesul de transmitere a culorilor unui obiect prin imagine color sau recepționarea culorilor în parametrii de emisie prestabiliți.

REPRODUCEREA POPULAȚIEI, în sens restrâns - procesul de schimbare a generațiilor, ca urmare a mișcării naturale a populației, în sens larg - reînnoirea continuă a populației în baza mișcării naturale, migrației, mobilității oamenilor de la un grup social la altul.

REPRODUCEREA STRUCTURII NUP-TIALE A POPULAȚIEI, reînnoire continuă a populației cuplurilor și a familiilor prin formarea și modificarea numărului și compoziției acestora.

REPRODUCEREA SUNETULUI, procesul de reproducere a înregistrărilor sonore.

REPRODUCȚIA FORȚEI DE MUNCĂ, activități întreprinse de stat pentru a influența valoarea și prețul forței de muncă.

REPRODUCȚIE, în economie, procesul de schimbare succesivă a etapelor de producție, schimb, distribuție și consum, analizat în mișcare continuă și reînnoire sub forma unui ciclu închis.

REPROGRAFIE, combinație de tehnologii pentru reproducerea facsimilă a imaginilor documentelor originale pentru a obține copii sau reproduceri la o dimensiune dată sau reală, fără a utiliza forme de tipar, și bazat pe utilizarea dispozitivelor care modifică proprietățile fizice și chimice sub influența radiațiilor (lumină, căldură, raze ultraviolete).

REPTILE, (Reptilia), clasă de vertebrate terestre.

REPUBLICA AFRICA DE SUD, stat pe continentul african.

REPUBLICA ARABĂ A EGIPTULUI, Egipt, stat extremitatea de N-E a Africii (extremitatea de N-E a continentului) și Asiei (V continentului). Capitală: Cairo. Egiptul ia ființă la începutul mileniului III î. Hr.

REPUBLICA ARABĂ SIRIANĂ, Siria, stat în Asia de sud-vest. Capitală: Damasc. Teritoriul Siriei devine, pentru un secol (661-759), odată cu stabilirea la Damasc a capitalei Califatului Omeiad, centrul lumii arabe. 17 aprilie 1946 (proclamarea independenței).

REPUBLICA BELARUS, stat în Europa Central-Estică. Capitală: Minsk. Formă de stat: republică prezidențială. Diviziuni administrative: 6 regiuni/voblasti și o municipalitate/horad (Minsk). A proclamat independența de stat la 25 august 1991.

REPUBLICA BOLIVARIANĂ VENEZUELA, Venezuela, stat în N Americii de Sud. Capitală: Caracas. 5 iulie 1811 (proclamarea independenței).

REPUBLICA BOTSWANA, stat în Sudul Africii. Capitală: Gaborone. A proclamat independența de stat la 30 septembrie 1966.

REPUBLICA BURUNDI, stat în centrul Africii. Capitală: Bujumbura. A proclamat independența de stat la 1 iulie 1962.

REPUBLICA CAMERUN, stat în Africa Ecuatorială (Golful Guineii). Capitală: Yaoundé. Dobândirea independenței 1961.

REPUBLICA CAPUL VERDE, (Cabo Verde), arhipelag vulcanic din Oceanul Atlantic, Africa de vest.

REPUBLICA CENTRAFRICANĂ, stat în Africa Ecuatorială. Capitală: Bangui. Formă de stat: republică prezidențială. 1 decembrie 1958 (aniversarea proclamării republicii autonome).

REPUBLICA CHILE, stat în America de Sud. Capitală: Santiago. Formă de

stat: republică prezidențială. 18 septembrie 1810 (aniversarea proclamării independenței).

REPUBLICA CIAD, stat în partea central-nordică a Africii. Capitală: N'Djamena. 11 august 1960 (aniversarea proclamării independenței).

REPUBLICA CIPRU, stat situat în insula omonimă din E Mării Mediterane. Capitală: Nicosia. 1 octombrie 1960 (aniversarea proclamării republicii).

REPUBLICA COLUMBIA, stat în America de Sud. Capitală: Santa Fe Bogotă. 20 iulie 1810 (aniversarea proclamării independenței 1810).

REPUBLICA CONGO, stat în partea centrală a Africii. Capitală: Brazzaville. 15 august 1960 (aniversarea proclamării independenței).

REPUBLICA COOPERATISTĂ GUYANA, stat în N-E Americii de Sud. Capitală: Georgetown. 23 februarie 1970 (proclamarea independenței).

REPUBLICA COREEA, Coreea de Sud, stat în Asia de Est. Capitală: Seul. 15 august 1948 (ziua proclamării republicii).

REPUBLICA COSTA RICA, stat în America Centrală. Capitală: San José. 15 septembrie 1821 (proclamarea independenței).

REPUBLICA CÔTE D'IVOIRE, stat în Africa Ecuatorială de Vest. Capitală: Yamoussoukro. 7 august 1960 (proclamarea independenței).

REPUBLICA CROAȚIA, stat în Europa Sudică (Peninsula Balcanică). Capitală: Zagreb. 25 iunie 1991 (ziua independenței).

REPUBLICA CUBA, stat în America Centrală Insulară (Arhipelagul Antilele Mari). Capitală: Havana. 1 ianuarie 1959 (eliberarea patriei).

REPUBLICA DEMOCRATĂ CONGO, stat în Africa. Capitală: Kinshasa.

REPUBLICA DEMOCRATĂ SĂO TOMÉ ȘI PRÍNCIPE, stat insular în Oceanul Atlantic (Golful Guineei). Capitală: São Tomé. 12 iulie 1975 (proclamarea independenței).

REPUBLICA DEMOCRATICĂ CONGO, stat în partea centrală a Africii. Capitală: Kinshasa, 30 iunie 1960 (aniversarea proclamării independenței).

REPUBLICA DEMOCRATICĂ MOLDOVENEASCĂ, a fost proclamată de Sfatul Țării la 02.12.1917.

REPUBLICA DEMOCRATICĂ POPULARĂ LAOS, stat în Asia de sud-est (Peninsula Indochina). Capitală: Vientiane. 2 decembrie 1975 (proclamarea republicii).

REPUBLICA DEMOCRATICĂ SOCIALISTĂ A SRI LANKĂI, Sri Lanka, stat insular în Oceanul Indian. Capitală: Colombo. 4 februarie 1948 (proclamarea independenței).

REPUBLICA DJIBOUTI, stat în Africa de Est. Capitală: Djibouti. 27 iunie 1977 (proclamarea independenței).

REPUBLICA DOMINICANĂ, stat situat în America Centrală Insulară (Arhipelagul Antilele Mari). Capitală: Santo Domingo. 27 februarie 1844 (proclamarea independenței).

REPUBLICA ECUADOR, stat situat în N-V Americii de Sud. Capitală: Quito. Formă de stat: republică prezidențială. 10 august 1809 (proclamarea independenței).

REPUBLICA EL SALVADOR, stat în America Centrală Istmică. Capitală: San Salvador. 15 septembrie 1821 (proclamarea independenței).

REPUBLICA ELENĂ, (Grecia), țară situată în partea de sud a Peninsulei Balcanice.

REPUBLICA ESTONIA, stat în Europa Central-Nordică. Capitală: Tallinn. 24 februarie 1918 (proclamarea independenței).

REPUBLICA FEDERALĂ DEMOCRATICĂ NEPAL, stat în Asia de Sud. Capitală: Kathmandu. Constituit ca stat în sec. al XVIII-lea.

REPUBLICA FEDERALĂ GERMANIA, stat în Europa centrală. Capitală: Berlin. S-a constituit în sec. al X-XIII-lea.

REPUBLICA FEDERALĂ NIGERIA, stat în partea central-vestică a Africii. Capitală: Abuja. 1 octombrie 1960 (proclamarea independenței).

REPUBLICA FEDERALĂ SOMALIA, stat în E Africii. Capitală: Mogadishu. 1 iulie 1960 (proclamarea independenței).

REPUBLICA FEDERATIVĂ A BRAZILIEI, Brazilia, stat în America de Sud. Capitală: Brasília. A proclamat independența de stat la 7 septembrie 1822.

REPUBLICA FINLANDA, stat în Europa de nord (Peninsula Scandinavă). Capitală: Helsinki. Independența statului proclamată la 6 decembrie 1917.

REPUBLICA GAMBIA, stat în Africa de Vest. Capitală: Banjul. 18 februarie 1965 (proclamarea independenței).

REPUBLICA GHANA, stat situat pe coasta de V a Africii Centrale. Capitală: Accra. 6 martie 1957 (proclamarea independenței).

REPUBLICA GUATEMALA, stat în America Centrală Istmică. Capitală: Guatemala. 15 septembrie 1821 (proclamarea independenței).

REPUBLICA GUINEEA ECUATORIALĂ, stat în partea central-vestică a Africii. Capitală: Malabo. 12 octombrie 1968 (proclamarea independenței).

REPUBLICA GUINEEA, stat în Africa de Vest. Capitală: Conakry. 2 octombrie 1958 (proclamarea independenței).

REPUBLICA GUINEEA-BISSAU, stat în Africa de Vest, pe țărmul Oceanului Atlantic. Capitală: Bissau. 24 septembrie 1973 (proclamarea independenței).

REPUBLICA HAITI, stat în America Centrală Insulară (Arhipelagul Antilele Mari). Capitală: Port-au-Prince. 1 ianuarie 1804 (proclamarea independenței). Descoperită în 1492 de C. Columb.

REPUBLICA HONDURAS, stat în America Centrală Istmică. Capitală: Tegucigalpa. 15 septembrie 1821 (proclamarea independenței).

REPUBLICA INDIA, stat în Asia de Sud. Capitală: New Delhi. Constituit la mijlocul mileniului III î. Hr. (15 august 1947 Ziua Independenței).

REPUBLICA INDONEZIA, țară insulară amplasată în Asia de sud-est; cuprinde 17.508 insule și 33 de provincii. Capitală: Jakarta. 17 august 1945 (proclamarea independenței).

REPUBLICA INSULELOR FIJI, stat insular situat în S-V Oceanului Pacific. Capitală: Suva. 10 octombrie 1970 (proclamarea independenței).

REPUBLICA IRAK, stat în Orientul Apropiat, Asia. Capitală: Bagdad. Regatul I își declară, la 3 octombrie 1932, independența de stat.

REPUBLICA IRLANDA, stat suveran aflat în Europa de Vest, ocupând circa 5/6 din insula Irlanda. Capitală: Dublin. Constituită în sec. V d.Hr.

REPUBLICA ISLAMICĂ IRAN, (până în 1935, Persia), stat în partea de S-V a Asiei. Capitală: Teheran.

REPUBLICA ISLAMICĂ MAURITANIA, stat situat în N-V Africii. Capi-

tală: Nouakchott. 28 noiembrie 1960 (proclamarea independenței).

REPUBLICA ISLAMICĂ PAKISTAN, stat în Asia de Sud. Capitală: Islâmăbād. 14 august 1947 (proclamarea independenței).

REPUBLICA ISLANDA, stat în Europa, țară insulară nordică aflată între Atlanticul de Nord și Oceanul Arctic. Capitală: Reykjavík. 17 iunie 1944 (proclamarea republicii).

REPUBLICA KAZAHSTAN, stat în Asia Centrală. Capitală: Nur-Sultan. Formă de stat: republică prezidențială. 25 octombrie 1990 (proclamarea republicii).

REPUBLICA KÂRGÂZSTAN, stat în Asia Centrală. Capitală: Bișkek. 31 august 1991 (proclamarea independenței).

REPUBLICA KENYA, stat în Africa de Est Ecuatorială. Capitală: Nairobi. 12 decembrie 1963 (proclamarea independenței).

REPUBLICA KIRIBATI, stat insular în partea central-vestică a Oceanului Pacific, Capitală: Bairiki. 12 iulie 1979 (proclamarea independenței).

REPUBLICA KOSOVO, stat în Europa Sudică, în centrul Peninsulei Balcanice. Capitală: Priștina. 17 februarie 2008 (proclamarea independenței).

REPUBLICA LEMANĂ, stat de pe teritoriul cantonului Vaud, separat de Berna, în Elveția, cu centrul la Lausanne.

REPUBLICA LETONIA, stat în Europa Central-Nordică. Capitală: Riga. 18 noiembrie 1918 (proclamarea republicii).

REPUBLICA LIBANEZĂ, țară în Asia de sud-vest, situată pe țărmul estic al Mării Mediterane.

REPUBLICA LIBERIA, stat în Africa. Capitală: Monrovia. 26 iulie 1847 (proclamarea independenței).

REPUBLICA LIGURE, structură administrativ-teritorială creată pe teritoriul Republicii Genoveze după anexarea acesteia de trupele revoluționare din Franța.

REPUBLICA LITUANIA, stat în Europa Central-Nordică. Capitală: Vilnius. Prima atestare documentară a Lituaniei datează din anul 1009.

REPUBLICA LOMBARDIA, (Republica Cisalpină), o republică dependentă de Franța amplasată în nordul și centrul Italiei; formată în 1797; în 1802 transformată în Republica Italiană.

REPUBLICA MACEDONIA DE NORD, stat în Peninsula Balcanică. Capitală: Skopje. Proclamată oficial, la 15 septembrie 1991, republică independentă.

REPUBLICA MADAGASCAR, stat insular în S-V Oceanului Indian, pe insula omonimă din S-E Africii. Capitală: Antananarivo. 26 iunie 1960 (proclamarea independenței).

REPUBLICA MALAWI, stat în SE Africii. Capitală: Lilongwe. 6 iulie 1966 (proclamarea republicii).

REPUBLICA MALDIVE, stat insular situat în Oceanul Indian. Capitală: Malé. 26 iulie 1965 (proclamarea independenței).

REPUBLICA MALI, stat în Africa de Vest. Capitală: Bamako. 22 septembrie 1960 (proclamarea independenței).

REPUBLICA MALTA, stat în partea sudică a Europei, în Marea Mediterană. Capitală: Valletta. 21 septembrie 1964 (proclamarea independenței).

REPUBLICA MAURITIUS, stat insular situat în S-E Africii, în Oceanul Indian. Capitală: Port Louis. 12 martie 1968 (proclamarea independenței).

REPUBLICA MOLDOVA, stat în Europa.

REPUBLICA MOLDOVENEASCĂ TRANSNISTREANĂ, regim anticonstituțional în Republica Moldova.

REPUBLICA MOZAMBIK, stat în S-E Africii. Capitală: Maputo. Formă de stat: republică prezidențială. 25 iunie 1975 (proclamarea independenței).

REPUBLICA NAMIBIA, stat în S-V Africii. Capitală: Windhoek. 21 martie 1990 (proclamarea independenței).

REPUBLICA NAURU, stat insular în V Oceanului Pacific (Micronezia). Capitală: Yaren. 31 ianuarie 1968 (proclamarea independenței); insulă din arhipelagul Micronezia (în sud-vestul Oceanului Pacific).

REPUBLICA NICARAGUA, stat în America Centrală Istmică. Capitală: Managua. 15 septembrie 1821 (proclamarea independenței).

REPUBLICA NIGER, stat în partea central-nordică a Africii. Capitală: Niamey. 18 decembrie 1958 (proclamarea republicii).

REPUBLICA ORIENTALĂ A URUGUAYULUI, Uruguay, stat în S-E Americii de Sud. Capitală: Montevideo. Formă de stat: republică prezidențială. 25 august 1825 (proclamarea independenței).

REPUBLICA OSETIA DE SUD, republică autonomă din Georgia.

REPUBLICA PALAU, stat insular situat în partea central-vestică a Oceanului Pacific. Capitală: Ngerulmud. 1 octombrie 1994 (proclamarea independenței).

REPUBLICA PALMARES, Quilombos Palmares, denumire utilizată în istoriografie pentru a desemna așezările sclavilor fugari, formată în secolul al XVII-lea în Brazilia colonială.

REPUBLICA PANAMĂ, stat în America Centrală Istmică. Capitală: Panamá.

3 noiembrie 1903 (proclamarea independenței).

REPUBLICA PARAGUAY, stat în partea centrală a Americii de Sud. Capitală: Asunción. Formă de stat: republică prezidențială. 15 mai 1811 (proclamarea independenței).

REPUBLICA PERU, stat în V Americii de Sud. Capitală: Lima. 28 iulie 1821 (proclamarea independenței).

REPUBLICA POPULARĂ BELORUSĂ, stat proclamat pe teritoriul Bielorusiei la 27 septembrie 1918.

REPUBLICA POPULARĂ DEMOCRATĂ COREEANĂ, Coreea de Nord, stat în Asia de Est. Capitală: Phenian. 9 septembrie 1948 (proclamarea republicii).

REPUBLICA POPULARĂ UCRAINEANĂ, republică formată pe teritoriul actualei Ucraine, în urma Revoluției Ruse din 1917, uneori numită Republica Națională Ucraineană.

REPUBLICA RIF, (1921-1926), al cărei conducător independent a fost Abd el-Krim; forțele coloniale franco-spaniole coalizate (iulie 1925) au reluat ofensiva (septembrie 1925) împotriva Republicii Rif, Abd EL-Krim fiind obligat să capituleze (27 mai 1926).

REPUBLICA ROMANĂ, denumire a două state cu centrul în orașul Roma.

REPUBLICA RWANDA, stat în Africa de Est Ecuatorială. Capitală: Kigali. 1 iulie 1962 (proclamarea independenței).

REPUBLICA SAN MARINO, stat în Europa Sudică, formând o enclavă în N-E Peninsulei Italice. Capitală: San Marino. Stat independent din sec. al XIII-lea.

REPUBLICA SENEGAL, stat în Africa de vest. Capitală: Dakar. 4 aprilie 1960 (proclamarea republicii).

REPUBLICA SERBIA, stat situat în Europa Sudică (Peninsula Balcanică). Capitală: Belgrad.

REPUBLICA SEYCHELLES, stat insular în Oceanul Indian. Capitală: Victoria. La 29 iunie 1976 își proclamă independența ca republică în cadrul Commonwealth-ului.

REPUBLICA SIERRA LEONE, stat situat în Africa de Vest. Capitală: Freetown. La 27 aprilie 1961 își proclamă independența în cadrul Commonwealth-ului.

REPUBLICA SINGAPORE, stat insular în Asia de sud-est. Capitală: Singapore (aglomerația urbană Singapore concentrează întreaga populație a țării). 9 august 1965 (proclamarea independenței).

REPUBLICA SLOVACĂ, Slovacia, stat în Europa Centrală. Capitală: Bratislava. 1 ianuarie 1993 (ziua independenței de stat).

REPUBLICA SLOVENIA, stat situat în Europa Sudică (Peninsula Balcanică). Capitală: Ljubljana. Formă de stat: republică parlamentară. 25 iunie 1991 (ziua declarării independenței).

REPUBLICA SOCIALISTĂ VIETNAM, stat în Asia de sud-est. Capitală: Hanoi. statul independent Dai Viêt, cu prima dinastie vietnameză, iese în 939 de sub autoritatea chineză. Republica Democrată Vietnam a fost proclamată la 2 septembrie 1945 care a existat până în 1976.

REPUBLICA SOVIETICĂ BAVARIA, a existat timp de 25 de zile în anul 1919. Ea s-a format după Primul Război Mondial, când Germania era în pragul unui război civil, iar comuniștii au avut ocazia să creeze un stat socialist în Bavaria. Entitatea a fost rapid distrusă de loialității germani.

REPUBLICA SOVIETICĂ SLOVACIA 1919, stat comunist în sudul și estul

Slovaciei cu capitala la Prešov condus de jurnalistul ceh Antonín Janoušek.

REPUBLICA SOVIETICĂ SOCIALISTĂ BASARABIA, (RSSB), plan al mișcării subversive bolșevice din Basarabia de proclamare a unei formațiuni statale pe teritoriul Basarabiei.

REPUBLICA SOVIETICĂ UNGARIA, Republica Ungară a Sfaturilor, a fost un regim comunist de gherilă ce a existat în Ungaria între 21 martie și 6 august 1919 sub conducerea lui Béla Kun.

REPUBLICA SUDAN, stat în N-E Africii. Capitală: Khartoum. 1 ianuarie 1956 (proclamarea independenței).

REPUBLICA SUDANUL DE SUD, stat în partea central-estică a Africii. Capitală: Juba. 9 iulie 2011 (proclamarea independenței).

REPUBLICA SURINAME, stat în N-E Americii de Sud. Capitală: Paramaribo. 25 noiembrie 1975 (proclamarea independenței).

REPUBLICA TADJIKISTAN, stat în Asia Centrală. Capitală: Dușanbe. 9 septembrie 1991, proclamarea independenței.

REPUBLICA TATARSTAN, situată în estul Europei, subiect al Federației Ruse.

REPUBLICA TOGOLEZĂ, Togo, stat în V Africii. Capitală: Lomé. 27 aprilie 1960 (proclamarea independenței).

REPUBLICA TRINIDAD ȘI TOBAGO, stat în America Centrală Insulară (Arhipelagul Antilele Mici). Capitală: Port of Spain. Sărbătoare națională: 31 august 1962 (proclamarea independenței).

REPUBLICA TUNISIANĂ, Tunisia, stat în Africa de Nord. Capitală: Tunis. 20 martie 1956 (proclamarea independenței).

REPUBLICA TURCĂ A CIPRULUI DE NORD, formațiunea statală rezultată în anul 1974 în urma invadării părții de nord a Ciprului de către armata turcă.

REPUBLICA TURCIA, stat situat în Asia de sud-vest și sud-estul Europei. Capitală: Ankara. Bazele unui stat independent sunt puse în sec. al XIII-XIV-lea. La 29 octombrie 1923 Turcia este proclamată republică.

REPUBLICA UDMURTIA, subiect al Federației Ruse, stat situat în Europa de est.

REPUBLICA UGANDA, stat în Africa de est. Capitală: Kampala. 9 octombrie 1962 (proclamarea independenței).

REPUBLICA UNGARIA, stat situat în Europa Centrală. Capitală: Budapesta. Statul se constituie în sec. al X-XI-lea.

REPUBLICA UNITĂ A TANZANIEI, stat în Africa de est. Capitală: Dodoma. 26 aprilie 1964 – crearea Tanzaniei.

REPUBLICA UZBEKISTAN, stat în Asia Centrală. Capitală: Tașkent. 1 septembrie 1991 (proclamarea independenței).

REPUBLICA WEIMARER, numele dat de istorici Germaniei după Primul Război Mondial și a fost prima democrație parlamentară din istoria ei. Republica de la Weimar a existat între 1919-1933, de la proclamarea republicii, în urma Primului Război Mondial, și până la numirea lui Adolf Hitler în funcția de cancelar.

REPUBLICA YEMEN, stat în Asia de sud-vest (Peninsula Arabia). Capitală: Sana'a. La sfârșitul sec. al IX-lea, sunt puse în Yemenul de Nord, bazele primului stat.

REPUBLICA ZAMBIA, stat situat în partea central-sudică a Africii. Capitală: Lusaka. 24 octombrie 1964 (proclamarea independenței).

REPUBLICA ZIMBABWE, stat în S-E Africii. Capitală: Harare. 18 aprilie 1980 (proclamarea independenței).

REPUBLICANISM CIVIC, sistem de valori și model conceptual de ordine social-politică bazată pe ele, care oferă o bună guvernare în democrație.

REPUBLICĂ, (lat. respublica, de la res – fapt, lucru și publicus – obștesc), formă de guvernământ în care organele supreme ale puterii de stat sunt alese pe un anumit termen; Republică islamică, republică mixtă, republică monocrație, republică parlamentară, republică populară, republică prezidențială, republică sovietică.

REPUNERE ÎN CETĂȚENIE, restabilirea drepturilor pierdute; reintegrare.

RESAC, fenomen de spargere a valurilor de mal ce se produce direct în largul coastei.

RESRIPT, (lat. rescriptum – răspuns în scris), în Roma antică, răspuns al împăratului dat în scris referitor la o chestiune pe care trebuia s-o rezolve. Rescriptul avea putere de lege; act al monarhului adresat unei persoane (mulțumire, acordarea unei decorații ș.a.).

RESEDACEAE, familie de plante angiosperme.

RESORBȚIE, proces de dispariție lentă, prin absorbție treptată, a unui produs patologic, sau a unui țesut sau organ, de obicei străin.

RESORT, arc sub formă de bandă de oțel îndoită (sau dispozitiv din astfel de benzi), plasate între puntea și corpul vehiculului (mașină, locomotivă etc.), pentru a diminua loviturile și zguduiri în timpul mersului.

RESPIRATOR, aparat pentru respirație.

RESPIRAȚIE ARTIFICIALĂ, schimbarea aerului din plămâni pe cale artifi-

ală la încetarea sau insuficiența ventilației lor naturale.

RESPIRAȚIE, (din lat. respiratio, -onis), totalitate a proceselor fiziologice prin care se realizează schimbul de gaze, (absorbirea oxigenului și eliminarea dioxidului de carbon) între organismele vii și mediul înconjurător; una dintre funcțiile vitale de bază ale organismelor vii; totalitatea proceselor ce asigură pătrunderea oxigenului în organism.

RESPONDENT, persoană care efectuează o anchetare, un sondaj sociologic etc.

RESPONSABILITATE ECONOMICĂ A GUVERNULUI, activitate a executivului.

RESPONSABILITATE POLITICĂ A GUVERNULUI, comportamentul membrilor guvernului, delegați de către partide.

RESPONSABILITATE, atitudine conștientă, simț de răspundere față de obligațiile sociale; Responsabilitate economică, responsabilitate familială, responsabilitate politică, responsabilitate socială.

REST, număr care reprezintă rezultatul unei scăderi; diferență; parte care rămâne nedivizată la o împărțire și care, adăugată produsului dintre împărțitor și cât, ne dă deîmpărțitul; Rest pătratic.

RESTABILIRE ÎN GRAD, conferirea gradului suspendat sau retras.

RESTABILIREA DREPTURILOR, în dreptul civil, întoarcerea părților care au încheiat acordul, în poziția juridică anterioară.

RESTAURANT, local de alimentație publică.

RESTAURARE, lucrări de întărire și restabilire a monumentelor istorice, culturale și arhitectonice, deteriorate sau schimonosite pe parcursul timpului, de

condițiile nefavorabile de mediu, cataclisme sociale, naturale, seisme, incendii, războaie.

RESTAURAȚIE, perioadă în istoria unor state, caracterizată prin readucerea pe tron a dinastiilor înlăturate în urma unor revoluții, lovituri de stat etc.; stil în arta franceză din epoca restaurației burbonilor (1814-1830), care menține inspirația din arta antichității, dar care, sub influența romantismului, manifestă interes și pentru stilurile naționale ale goticului și Renașterii. Perioadă în istoria literaturii engleze, cuprinsă între 1660 și 1702, care se manifestă ca o reacție față de literatura fantezistă, scilpitoare a Renașterii elisabetane, orientându-se spre clasicism.

RESTITUȚIE (din lat. restitutio – restabilire), restabilirea situației patrimoniale care a existat până la încheierea unui contract, considerat ulterior anulat; restituirii de către un stat beligerant către alt stat beligerant a unor bunuri.

RESTRÂNGEREA DREPTURILOR, limitarea drepturilor de către stat.

RESTRICTAZE, fermenți din clasa hidrolazelor ce recunosc consecutivitatea specifică a ADN-ului bicatenar și hidrolizează legăturile fosfodiesterice în anumite locuri.

RESTRICȚIE, în practica antreprenorială, restricția producției, vânzării și a exportului, realizate de către monopoli pentru a crește artificial prețurile mărfurilor.

RESTRICȚII DE GREUTATE, valoare maximă a masei totale a autoturismului (trenului rutier) și a încărcărilor pe axa acesteia, admisă atunci când se deplasează pe drumuri.

RESTRICȚII VALUTARE, set de reguli, și norme administrative promovate de stat care vizează restricționarea operațiunilor cu valută monedă națională, aur și alte valori valutare a rezidenților și nerezidenților unei țări.

RESTRUCTURARE, restructurarea structurală a economiei la diferite niveluri: de la întreprindere până la economia mondială; restructurare economică.

RESURSA MOTORULUI, număr de ore de funcționare al unei mașini cu motor de ardere internă (sau motorul în sine) până la o stare, care exclude funcționarea ulterioară a lor.

RESURSE ADMINISTRATIVE, instrument de concurență neloială de a utiliza forțele politice, partidele și candidații la alegerea poziției lor politice sau de a relaționa cu agențiile guvernamentale pentru a influența rezultatele alegerilor.

RESURSE BIOLOGICE, populațiile și comunitățile de organisme vii, precum și produsele activității lor vitale folosite sau care pot fi folosite de către om; Resurse naturale.

RESURSE CLIMATICE, tipuri de resurse naturale nepuizabile, datorită caracterului specific concret de climă.

RESURSE DE APĂ, ape naturale care sunt utilizate în prezent de locuitori și pot fi utilizate pentru viitorul previzibil.

RESURSE DE MUNCĂ, populația, atât ocupată, cât și neocupată în momentul dat, neavând restricții pentru prestarea serviciilor de muncă.

RESURSE ENERGETICE, surse de energie.

RESURSE FINANCIARE, totalitatea fondurilor monetare și nemonetare care pot fi utilizate în calitate de resurse investiționale, mijloace de plată și de acumulare.

RESURSE FUNCIARE, parte din fondul funciar, care este utilizat sau poate fi utilizat în economia națională, alte tipuri de resurse.

RESURSE INFORMAȚIONALE, informație digitală, perfectată în formă,

destinată pentru păstrare, stocare, prelucrare și difuzare solicitanților.

RESURSE MILITARE, bunuri utilizate pentru realizarea misiunilor militare.

RESURSE NATURALE, set de elemente și sisteme de natură animată și neînsuflărită, care la un anumit nivel de dezvoltare a forțelor de producție sunt folosite de om ca mijloc de producție sau de mărfuri și servesc la satisfacerea nevoilor materiale și culturale ale societății.

RESURSE TEHNICE, durată de funcționare utilă a obiectului tehnic (produsului) de la începutul activității sale sau reluarea acestuia după reparație, până la starea limită în care exploatarea ulterioară nu este posibilă sau nu este dorită din cauza eficienței mici, sau din motive de siguranță.

RESURSE, surse și mijloace care potențial, pot fi valorificate; resurse economice, resurse naturale, resurse umane.

RESURSELE SOLURILOR, tipul de resurse naturale neregenerabile; acoperirea solului indiferent de forma utilizării sale.

REȘEDINȚĂ, sediul unei autorități sau al unei persoane (oficiale); localitate sau clădire în care se află acest sediu.

REȘOU, plită electrică.

RETABLO, structură aflată după altar, cu mai multe niveluri din lemn sculptat, pictat și aurit sau alabastru în bisericile catolice din Spania, Portugalia și fostele lor posesiuni coloniale din America Latină și alte părți ale lumii.

RETARDARE, tehnică compozițională pentru întârzierea dezvoltării acțiunii subiectului.

REȚENI, Râșcani, Braniște.

REȚENI-VASILEUȚI, Râșcani, Braniște.

RETEZAREA PLANTELOR, retezarea deplină sau parțială a crengilor, vâstarilor sau a rădăcinilor arborilor cultivați, arbuștilor etc.

RETICULOCITE, forme nemature de eritrocite.

RETICULOPERITONITĂ TRAUMATICĂ A ANIMALELOR, pneumonia pereților interni ai bovinelor.

RETINĂ, membrana internă fotosensibilă care tapetează fundul ochiului sensibilă la lumină, alcătuită din mai multe straturi de celule, pe care se formează imaginea vizuală.

RETINITĂ, (din lat. rete, -is – plasă, rețea), inflamație a retinei.

RETINOL, compus natural liposolubil.

RETINOPATIE, denumire comună a diferitor afecțiuni neinflamatoare ale retinei și afecțiunile acesteia în caz de alte boli.

RETOPIRE, topirea și cristalizarea ulterioară a semifabricatelor din metal.

RETORICĂ MUZICALĂ, știință generatoare de tratate importante în Renaștere și baroc, latură esențială a compoziției din aceste epoci, mai ales prin sistemul figurilor retorice.

RETORICĂ POLITICĂ, discurs menit să camufleze intențiile reale a oratorului.

RETORICĂ POPULISTĂ, discurs cu promisiuni nefondate, menit să inducă în eroare auditoriul.

RETORICĂ, arta de a vorbi frumos; arta de a convinge un auditoriu prin măiestria argumentației, frumusețea stilului și a limbii etc.; ansamblul regulilor care ajută la însușirea acestei arte; disciplină școlară fundamentală în antichitate; arta exprimării alese; știința despre arta oratorică; declamație emfatică; mijloace oratorice întrebuițate spre a convinge auditoriul.

RETOROMANI, grup de popoare care vorbesc limba retoromană. Locuiesc în Italia de nord-est și de nord (friuli, ladini) și în regiuni alpine ale Elveției de est (ladini elvețieni, romani).

RETRAGERE, tip de misiune de luptă, care constă în părăsirea pozițiilor în fața inamicului.

RETRAGEREA ROMANĂ DIN DACIA, retragerea armatei și administrației romane din Dacia.

RETRANSLARE, retransmisie a undelor de radio.

RETRANSLATOR, echipament tehnic în domeniu.

RETRIEVERI, grup de rase de câini de vânătoare.

RETROACȚIUNE, acțiune de răspuns la o altă acțiune; efect retroactiv.

RETROCEDARE, înapoiere către cineva a unui drept, a unui bun, a unui teritoriu etc., pe care acesta îl cedase înainte.

RETROREFLECTOR, dispozitiv conceput pentru a reflecta fasciculul luminos cu schimbarea direcției lui la 180° spre sursa emițătoare.

RETOROMANI, populație romanică care trăiește în sud-estul Elveției și în nord-estul Italiei.

RETROSINTETICĂ, ANALIZĂ ~, abordare a planificării sintezei compușilor organici, incluzând o succesiune de transformări inverse ale moleculei țintă, ceea ce duce la o simplificare treptată a structurii.

RETROVIRUS, tip de virus ARN care se poate replica în celula gazdă.

RETURNARE, proces de modificare structurală a metalelor și aliajelor, care apar la încălzire la o anumită temperatură.

REȚEA CARTOGRAFICĂ, imagine grafică a rețelei de meridiane și paralele de pe hartă.

REȚEA CRISTALINĂ, determină periodicitatea tridimensională obligatorie a structurii cristalului.

REȚEA CU COMUTARE DE CANALE, termen de referință în tehnologia informațiilor și telecomunicațiilor.

REȚEA CU COMUTARE DE PACHETE, termen de referință în tehnologia informațiilor și telecomunicațiilor; v. **REȚEA INFORMATICĂ**.

REȚEA DE ALIMENTARE CU APĂ, complex de sisteme hidraulice pentru captarea apelor de suprafață și subterane și aprovizionarea consumatorilor cu apă menajeră, tehnică, de irigare etc.

REȚEA DE CALCULATOARE, set de computere și terminale conectate prin canale de comunicare într-un singur sistem care îndeplinește cerințele procesării distribuite a datelor la nivel global, regional, local; sistem de calculatoare și dispozitive computaționale, ce interacționează conform unor reguli unice, stabilite prin protocolul de rețea. v. **REȚEA INFORMATICĂ**.

REȚEA DE CONTACT, ansamblu de dispozitive pentru transmiterea energiei electrice de la furnizorii de energie electrică prin intermediul substațiilor de tracțiune către vehiculele cu motoare electrice; Rețea de distribuție.

REȚEA DE COORDONATE, coordonate geografice.

REȚEA DE DRUMURI ȘI STRĂZI, sistem de artere de transport terestru.

REȚEA DE FORȚĂ, parte a sistemului de alimentare cu putere de tracțiune electrică a materialului rulant, este formată din linii de alimentare, rețea de contact, rețea feroviară ș.a.

REȚEA DE IRIGARE, rețea de hidroameliorație pentru transportarea apei de la sursa de apă la terenul de irigare.

REȚEA DE SOCIALIZARE, domeniu al informaticii de comunicare virtuală.

REȚEA DE TELECOMUNICAȚII, sistemul de mijloace tehnice, echipamente și dispozitive din domeniu.

REȚEA DE TRANSFER DATE, termen de referință în tehnologia informațiilor și telecomunicațiilor; v. **REȚEA INFORMATICĂ**.

REȚEA DE TRANSPORT, totalitatea liniilor de transport (căi ferate, drumuri, linii aeriene) ale unui anumit teritoriu care leagă nodurile și punctele de transport (în orașe, așezări rurale, regiuni, mari întreprinderi industriale etc.).

REȚEA ELECTRICĂ LOCALĂ, linii electrice de alimentare cu curent trifazat alternativ și stații de transformare în mediul rural și montane.

REȚEA ELECTRICĂ, parte a sistemului de energie electrică, constituit din substații electrice, comutatoare și linii electrice de curent continuu și alternativ de diverse tensiuni, care conectează centralele electrice cu consumatorii.

REȚEA FLUVIALĂ, totalitatea tuturor râurilor dintr-un teritoriu.

REȚEA GEOGRAFICĂ, rețeaua liniilor meridianelor și latitudinilor.

REȚEA HIDROMETEOROLOGICĂ, denumirea generală a unui set de instituții meteorologice și hidrologice, care efectuează observații în domeniu; Rețea meteorologică.

REȚEA INFORMATICĂ, sistem de calculatoare și dispozitive computaționale, ce interacționează conform unor reguli unice, stabilite prin protocolul de rețea.

REȚEA ÎNCHISĂ DE TELEVIZIUNE, sistem de televiziune corporativ, conceput pentru a rezolva sarcini concrete aplicative locale în astronautică, industrie, transport, medicină, învățământ etc.

REȚEA SUBTERANĂ DE COMUNICARE RADIO, comunicare prin unde radio între obiecte, unele dintre ele fiind situate în subnivelul pământului, mine, tuneluri, buncăre subterane, puțuri etc.

REȚEA TELEFONICĂ, sistemul de mijloace tehnice, echipamente și dispozitive din domeniu.

REȚEA TERMICĂ, sistemul de mijloace tehnice, echipamente și dispozitive din domeniu.

REȚEA TROFICĂ, sistem de lanțuri trofice unite între ele, interdependente și interconectate într-o biocenoză.

REȚELE INGINEREȘTI, sistemul de mijloace tehnice, echipamente și dispozitive din domeniu.

REȚELE NEURALE, structuri logice artificiale multistrat, compuse din neuroni formali cu un număr mare de funcționari independente în elemente paralele.

REȚELE NEURONALE, structură biologică sau artificială, alcătuită dintr-un număr mare de unități simple.

REȚINEREA ZĂPEZII, metodă de reținere a zăpezii pe câmp împotriva spulberării de către vânt; procedeu tehnologic de oprirea a umezelei.

REUMACARDITĂ, afecțiune a inimii în caz de reumatism.

REUMATISM, boală infecțioasă alergică caracterizată prin afectarea țesutului conjunctiv, cu localizarea procesului în sistemul cardiovascular și evoluție recidivantă; Boala lui Sokolski Bouillaud.

REUMATOLOGIE, (din reumatism

și logie), compartiment al terapiei ce studiază așa-numitele boli reumatice, artrita, guta ș.a. pentru care este caracteristică afectarea țesutului conjunctiv, organelor interne și articulațiilor.

RÉUNION, departamentul de peste mări și regiune a Franței, în Oceanul Indian.

REUNIUNE, în matematică, o mulțime a tuturor elementelor din colecție, fiind una dintre operațiile fundamentale prin care mulțimile pot fi combinate și legate între ele.

„REUTERS”, agenție de știri din Marea Britanie.

REVACA, mun. Chișinău, or. Sângera.

REVANȘISM, spirit de revanșă, dorință de răzbunare.

REVELAȚIE, dezvăluire, descoperire a unui fenomen neobservat, a unui adevăr ascuns; dezvăluire a voinței lui Dumnezeu, făcută unor persoane dotate cu facultăți supranaturale.

REVENIREA METALULUI, tratare termică a aliajelor de metal călit până la temperatura punctului critic inferior cu expunerea necesară un timp și răcirea ulterioară.

REVENT, (Rheum), gen de plante erbacee perene din familia Polygonaceae. Se cunosc cca 30 de specii. Se cultivă ca plante legumicole și medicinale (în teren adăpostit și deschis, Rheum undulatum, Rheum rhaponticum ș.a.).

REVERBERAȚIE, proces fizic.

REVERSIBILITATE, proces fizic.

REVISTA „MINOTAURE”, revistă supraprealistă de artă plastică.

REVISTĂ DE LITERATURĂ ȘI ARTĂ „LUCEAFĂRUL”, publicație bilunară a uniunii scriitorilor din România, care a apărut în 15 iulie 1958, la București, ca

o continuatoare a publicației „Tănărul scriitor”.

REVISTĂ, publicație periodică; reprezentație teatrală, care cuprinde mai multe scenete, cântece, dansuri, numere de circ ș.a., legate între ele printr-o temă comună. A luat naștere în Franța pe la sfârșitul sec. al XVIII-lea, ca spectacol care reflecta evenimente politice, științifice, literare de actualitate.

REVIZIONISM, atitudine sau acțiune care urmărește revizuirea și modificarea unei legi, a unui tratat, a unei concepții etc.

REVIZOR DE ȚINUT, post cunoscut de pe timpul ocupării Principatelor Române de armatele ruse în anii războiului ruso-turc din 1806-1812, deși nu în calitate de revizor de ținut.

REVOCARÉ, retragerea mandatului de deputat.

REVOLTA PRAGA, 1945, acțiune din Praga îndreptată împotriva ocupanților germani.

REVOLTA SICILIANĂ, revoltă în timpul celui de-al doilea Triumvirat a Republicii Romane, între 44-36 î. Hr., ce s-a soldat cu victoria triumvirilor. Revolta a fost condusă de Sextius Pompeius.

REVOLTE ÎN MASĂ, infracțiune împotriva ordinii publice, ce include organizarea revoltelor, însoțite de violență împotriva unei persoane; pogrom, incendii, distrugerea proprietăților, confiscarea clădirilor sau structurilor, evacuări forțate ale cetățenilor, rezistență la oficialii guvernamentali cu folosirea armelor, precum și participarea activă la revoltele în masă.

REVOLUȚIA BELGIANĂ, în anul 1830, acțiune de eliberare națională în provinciile belgiene din Țările de Jos.

REVOLUȚIA BURGHEZĂ DIN ȚĂRILE DE JOS, prima revoluție burgheză din

Europa, care a avut loc între anii 1566 și 1609 în Țările de Jos, aflate în stăpânirea Spaniei.

REVOLUȚIA CUBANEZĂ, mișcare populară democratică în Cuba în anii '50, îndreptată împotriva dictaturii lui Fulgencio Batista, soluționarea echitabilă a problemei agrare și eliberarea Cubei de dependența politică și economică față de SUA.

REVOLUȚIA CULTURALĂ, (1966-1976), campanie politică desfășurată de către Máo Zédōng sub lozinca luptei cu „revizionismul” și „rămășițele burgheze” în partid, guvern și armată.

REVOLUȚIA DE CATIFEA, mișcarea pacifistă prin care partidul comunist din Cehoslovacia a pierdut monopolul puterii și a revenit la democrație.

REVOLUȚIA DE LA 1848, revoltă naționalistă a burgheziei europene desfășurată în anii 1848-1849, îndreptată împotriva ordinii încă supranaționale stabilite de Congresul de la Viena (1814-1815). Revoluțiile de la 1848 au dat semnalul deșteptării naționalismului european.

REVOLUȚIA DIN 1821, a fost condusă de Tudor Vladimirescu; unul dintre evenimentele care au marcat începutul procesului de renaștere națională a României.

REVOLUȚIA DIN IULIE, sau „Cele trei zile glorioase”, în Franța, între 27 și 29 iulie 1830.

REVOLUȚIA DIN NOIEMBRIE 1918, revoluție din Germania, care a dus la răsturnarea monarhiei și la instaurarea unei republici parlamentare.

REVOLUȚIA EGIPTEANĂ 1952, lovitură de stat săvârșită în Egipt în noaptea spre 23 iulie 1952 de către organizația militară secretă „Ofițerii liberi” în frunte cu G. A. Nasser.

REVOLUȚIA ENGLEZĂ, (sec. al XVII-lea), eveniment major al epocii mo-

derne, dar și al istoriei Angliei, s-a desfășurat în perioada 1640-1688.

REVOLUȚIA FRANCEZĂ DIN 1870, evenimentele din Franța ce au condus la prăbușirea celui de-al Doilea Imperiu și proclamarea regimului republican

REVOLUȚIA FRANCEZĂ, din sec. al XVIII-lea, revoluția din Franța din anii 1789-1799, unul din evenimentele cruciale din istoria nouă care a fundamentat actualul sistem politic european.

„REVOLUȚIA GLORIOASĂ”, eveniment politic în Anglia din anul 1688.

REVOLUȚIA INDUSTRIALĂ LA ȚESUT ȘI FILARE, repere cronologice privind modernizarea procedeelelor de confecționare a unei țesături din fire textile naturale sau artificiale.

REVOLUȚIA INDUSTRIALĂ, fenomen care a început la sfârșitul secolului al XVIII-lea și în primele decenii ale secolului al XIX-lea, mai întâi în Anglia, care a reușit să se mențină ca prima putere industrială a lumii până la sfârșitul secolului al XIX-lea.

REVOLUȚIA INFORMAȚIONALĂ, profunde schimbări calitative în toate domeniile de activitate ale societății, ce au loc în legătură cu utilizare largă a noilor mijloace de păstrare, stocare, prelucrare și transmitere a informației.

REVOLUȚIA ISLAMICĂ IRANIANĂ DIN 1979, manifestările de masă ale varii categorii de populație a Iranului, ce au condus la schimbarea sistemului statal, dar și a diverselor părți din viața societății iraniene.

REVOLUȚIA JUNILOR TURCI, din anul 1908, revoluție burghezo-democratică din Imperiul Otoman.

„REVOLUȚIA MARGINALĂ”, trecerea de la conceptul de economie politică clasică din anii 1870 la teoria economică neoclasică - la marginalism.

REVOLUȚIA MEXICANĂ DIN 1910-1917, o perioadă din istoria Mexicului în care a avut loc un război civil în această țară.

REVOLUȚIA NAȚIONAL-DEMOCRATICĂ DIN ETIOPIA DIN 1974-1987, generată de acutizarea crizei politice și economice.

REVOLUȚIA NAȚIONAL-DEMOCRATICĂ DIN MONGOLIA, DIN 1921, mișcare de masă care vizează obținerea independenței Mongoliei.

REVOLUȚIA OLANDEZĂ DIN SEC. AL XVI-LEA, tensiune religioasă, ideologică, politică și socio-economică din Olanda, care a luat forma eliberării naționale împotriva dominației spaniole.

REVOLUȚIA PORTUGHEZĂ SEC. AL XIX-LEA – ÎNCEPUTUL SEC. XX, influența Portugaliei a fost mult redusă în timpul sec. al XIX-lea, odată cu independența Braziliei.

„REVOLUȚIA PREȚURILOR”, creștere bruscă a costului produselor agricole și industriale, ca rezultat al politicii coloniale în Europa prin transportarea de cantități mari de argint și de aur.

REVOLUȚIA ROMÂNĂ DIN 1989, serie de proteste, lupte de stradă și demonstrații desfășurate în România, între 16 și 25 decembrie 1989, care au dus la căderea dictatorului Nicolae Ceaușescu și la sfârșitul regimului comunist din România.

REVOLUȚIA UNGARĂ DIN 1956, dusă împotriva ocupației sovietice a început în ziua de 23 octombrie.

„REVOLUȚIA VERDE”, complex de procese inovatoare în agricultură, bazat pe selecția de soiuri cu randament ridicat din cele mai importante culturi și pe dezvoltarea tehnologiilor agricole.

REVOLUȚIA XINHAI, revoluție desfășurată China în anii 1911-1912, care a

dus la abolirea dinastiei Qing și proclamarea Republicii China.

REVOLUȚIE AGRICOLĂ, salt uriaș în obținerea producției agricole grație mecanizării, folosirii mijloacelor chimice și a unor noi soiuri performante și altor factori de intensificare.

REVOLUȚIE DEMOGRAFICĂ, teorie care descrie schimbările sociale fundamentale în cadrul proceselor demografice.

REVOLUȚIE DEMOGRAFICĂ, termen care denotă schimbări fundamentale în reproducerea populației în procesul dezvoltării istorice, precum trecerea de la societatea agrară la cea industrială.

REVOLUȚIE NEOLITICĂ, tranziție la scară majoră în istoria omenirii, fiind efectuată tranziția de la oamenii vânători-culegători la oamenii sedentari, cultivatori de plante și crescători de animale (într-un cuvânt, a apărut omul fermier). Prin această tranziție, populația umană a crescut.

REVOLUȚIE, fenomen social radical; Revoluție burgheză, revoluția colorată, revoluția bloggerilor; în științele sociale, schimbare accentuată în sistemul social sau politic, de obicei într-un mod violent; schimbare fundamentală a valorilor, a instituțiilor politice, a structurii sociale, a conducătorilor și ideologiilor unei societăți.

REVOLVER, armă de foc individuală, cu tragere repetată și magazin în formă de cilindru rotitor cu 6-7 cartușe.

REX, grup de rase de pisici cu părul ondulat sau buclat; rase de iepuri cu părul scurt.

REYKJAVÍK, capitala și cel mai mare oraș al Islandei.

REZEȚIE, intervenție chirurgicală ce constă în înlăturarea părții afectate a organului sau formațiunii anatomice.

REZEDĂ, (Reseda), gen de plante erbacee, anuale sau perene din familia Resadaceae.

REZERPINĂ, alcaloid conținut în organele subterane ale plantelor din genul Rauwolfia.

REZERVARE, metodă tehnică de creștere a fiabilității obiectelor tehnice prin introducerea unor elemente suplimentare (dispozitive, noduri, conexiuni etc.), în comparație cu minimumul necesar pentru îndeplinirea funcțiilor specificate.

REZERVAȚIA NATURALĂ SILVICĂ CABAC, rezervație situată în RM.

REZERVAȚIA PEISAGISTICĂ BOGUȘ, rezervație situată în RM.

REZERVAȚIE BIOSFERICĂ, rezervații naturale de stat incluse în sistemul internațional UNESCO.

REZERVAȚIE NATURALĂ, arie protejată de stat; sector al unui teritoriu (sau acvatoriu), în limitele căruia se păstrează în starea existentă întreg complexul natural al acestuia. Rezervație naturală se declară, de obicei, teritoriile tipice pentru zona (regiunea) geografică respectivă sau teritoriul care conține obiecte naturale de interes științific (specii de plante și animale, tipuri de landșafturi, minerale ș.a.).

REZERVAȚIE PEISAGISTICĂ CĂPRIANA-SCORENI, rezervație situată în RM.

REZERVAȚIE, spații istorice și culturale, ansambluri și complexe ale monumentelor istorice și culturale, ce au o valoare istorică, științifică, artistică sau culturală deosebită și care sunt protejate în baza anumitor dispoziții; sector natural exclus în totalitate din activitatea gospodărească, în care se păstrează fondul genetic al lumii vegetale și animale.

REZERVĂ, parte din armată care nu se află sub arme.

REZERVE DE APE SUBTERANE, cantitatea de ape subterane (în unități de volum) cantonată în straturile acvifere. Depind de porozitatea stratele acvifere, dimensiunile acestora, de presiunea exercitată asupra lor ș.a.

REZERVE DE AUR, activ financiar național, fond centralizat de aur în lingouri și hârtii de valoare.

REZERVE DE SUBSTANȚE MINERALE UTILE, cantitatea de materie primă minerală din scoarța Pământului.

REZERVE, bunurile și materialele pe care o întreprindere le are în scopul final de revânzare sau destinate consumului viitor, (stoc); rezerve de stat, rezerve valutare.

REZERVELE DE MUNCĂ, sistem de pregătire organizată a muncitorilor calificați în URSS.

REZIDENT PLENIPOTENȚIAR AL BASARABIEI, post instituit prin decret imperial, emis de Alexandru I și adus la cunoștință Comitetului de Miniștri la 26 mai 1816, în scopul unei administrări mai eficiente a Basarabiei din partea administrației imperiale ruse.

REZIDENTIAT, una din formele de pregătire profesională a medicilor în clinicile instituțiilor de învățământ medical superior, institutelor de perfecționare a medicilor sau celor de cercetări științifice; stagiul de practică, formă obligatorie de specializare postuniversitară pentru absolvenții instituțiilor de învățământ superior medicale și farmaceutice

REZINA or., Rezina.

REZINA, Ungheni, Mănoilești.

REZISTENȚA ANTISOVIETICĂ ÎN RSSM, mișcare antisovietică.

REZISTENȚA FRANCEZĂ, numele generic pentru toate mișcările și clandestine care în timpul celui de-al Doi-

lea Război Mondial, au continuat lupta împotriva Axei și a colaboraționiștilor francezi până la pe 22 iunie 1944 – ziua eliberării.

REZISTENȚA MATERIALELOR, știință care studiază condițiile de deformare și rezistență ale corpurilor și oferă fundamentele generale necesare pentru a asigura fiabilitatea oricărei structuri, calculul corect al dimensiunilor elementelor structurale.

REZISTENȚA PLANTELOR LA IERNARE, capacitatea plantelor de a suporta condițiile nefavorabile.

REZISTENȚA PLANTELOR, capacitatea a plantelor elaborată în procesul evoluției și genetic fixată de a face față acțiunii factorilor extremali ai mediului de viață.

REZISTENȚA AERODINAMICĂ, termen de referință în fizică privind forța de rezistență pe care un vehicul o întâmpină la înaintare.

REZISTENȚA DE RUPERE, valoarea tensiunii mecanice într-un corp solid, depășirea căreia duce la distrugerea materialului.

REZISTENȚA ELECTRICĂ, mărime care caracterizează rezistența ce o opune conductorul.

REZISTENȚA LA BRUIAJ, capacitatea unor dispozitive tehnice de a funcționa normal în prezența perturbațiilor electromagnetice parazite.

REZISTENȚA LA FISURI, capacitatea unui material (structură) de a rezista la dezvoltarea fisurilor.

REZISTENȚA LA GER, un indicator al durabilității materialelor.

REZISTENȚA LA INCENDIU, proprietatea componentelor clădirilor, instalațiilor, construcțiilor și materialelor de a rezista la foc în caz de incendiu.

REZISTENȚĂ LA TEMPERATURI ÎNALTE, capacitatea materialelor de construcție de a rezista timp îndelungat la temperaturi înalte, fără a se deforma sau deteriora.

REZISTENȚĂ LA UZURĂ, proprietatea unui material de a rezista la uzură pe parcursul exploatării.

REZISTENȚĂ SEISMICĂ, construcția clădirilor și structurilor, ținând cont de efectele forțelor seismice care decurg din vibrațiile bazei structurii în timpul unui cutremur.

REZISTENȚĂ TERMICĂ, capacitatea materialelor de a menține la căldură structura mecanică, fizică și proprietățile operaționale în urma multiplexelor impacturi termice.

REZISTENȚĂ, capacitatea unui corp solid de a menține în timp continuitatea, integritatea, configurația, dimensiunile și capacitatea de deformare elastică sub influența sarcinilor externe de natură diferită; Rezistență hidraulică, rezistență internă, rezistență magnetică; stabilitate a organismului la acțiunea diferitor factori traumatizanți.

REZISTIVITATE, termen de referință în fizică privind rezistența electrică specifică a unei substanțe.

REZISTOR MAGNETIC, semiconductor electric a cărui rezistență se schimbă sub influența unui câmp magnetic extern.

REZISTOR, element pasiv al circuitelor electrice care are misiunea de a opune rezistență electrică în circuit cu o valoare specifică sau variabilă.

REZOLUȚIA AGA ONU, una dintre cele cinci organe principale ale Organizației Națiunilor Unite și unica în care toate statele au reprezentare egală.

REZOLUȚIE, hotărâre luată în urma unor dezbateri colective.

REZOLVANTĂ, soluție a ecuației algebrice $f(x) = 0$ de ordinul n este ecuația algebrică $g(y) = 0$ de ordin nu mai mare decât n cu coeficienți, ce depind rațional de coeficienții funcției $f(x)$, astfel încât cunoașterea rădăcinilor acestei ecuații permite să găsim rădăcinile ecuației date $f(x) = 0$.

REZONANȚĂ MAGNETICĂ NUCLEARĂ, absorbția rezonantă a energiei electromagnetice de către un sistem paramagnetic de nuclee atomice aflate într-un câmp magnetic constant.

REZONANȚĂ MAGNETICĂ, absorbție selectivă de către o substanță a undelor electromagnetice de anumită frecvență ω , datorită modificării orientării momentelor magnetice ale particulelor substanței.

REZONANȚĂ MAGNETICĂ, proces tehnologic.

REZONANȚĂ, răspuns selectiv al sistemului oscilant la acțiunea externă de anumită frecvență.

REZONATOR CRIOELECTRONIC, rezonator cu parametri concentrați sau distribuiți, care funcționează la temperaturi criogenice.

REZONATOR PIEZOELECTRIC, dispozitiv în care efectul piezoelectric invers este folosit pentru a excita oscilațiile.

REZUMAT, redare, prezentare pe scurt a ideilor unei lucrări, ale unei expuneri etc.

RHAGOLETIS CERASI, insectă din familia Tephritidae, dăunătoare a cireșului și a vișinului.

RHAMNACEAE, familie de plante dicotiledonate.

RHODE ISLAND, rasă de găini crescute pentru carne și ouă.

RHODE ISLAND, stat în SUA.

RHYTHM AND BLUES, stil popular de muzică afro-americană.

„RIA NOVOSTI”, agenție de știri, Rusia.

RIAD, oraș, capitala Arabiei Saudite.

RIBAT, în Iran și Asia Mijlocie, stație fortificată pentru schimbarea cailor, han, caravanserai; în perioada răspândirii religiei musulmane, în arhitectura Orientului Apropiat, fortărețe la hotar, cetăți pe căile de comunicație terestre sau maritime, focar al islamului înconjurat de ghiauri, necredincioși.

RIBAUEQUIN, armă alcătuită din mai multe guri de foc montate paralel pe un car de luptă, din secolele al XIV-lea și al XV-lea, numită „chariot a orgue” sau orgă.

RIBOFLAVINĂ, denumire științifică a vitaminei B₂, coferment solubil.

RICCIA, gen de plante din familia Marchantiales.

RICERCAR, compoziție muzicală polifonică, anterioară fugii, alcătuită din mai multe secțiuni.

RICIN, (*Ricinus communis*), plantă uleioasă din familia Euphorbiaceae. Originară din Africa. Miezul seminței conține de la 47 până la 57 % ulei, care se folosește în medicină, industria chimică, textilă ș.a. Se cultivă în Brazilia, India, China, Argentina, SUA.

RICKETSIACEE, familie de bacterii patogene, paraziți obligați intracelulari ai artropodelor și ai animalelor homeoterme.

RICKETTSIOZĂ, boală infecțioasă acută provocată de rickettsii și transmisă de către artropodele sugătoare precum și pe cale aeriană și alimentară.

RIDICARE TOPOGRAFICĂ CU MENZULA, set de lucrări efectuate în teren la elaborarea topografică a unui plan sau hartă.

RIDICARE TOPOGRAFICĂ DUPĂ TRASEU, studierea suprafeței pământului în detalii la crearea și actualizarea hărților topografice, geologice, hidrologice, peisagistice, pedologice și altele.

RIDICARE TOPOGRAFICĂ, domeniu complex de lucrări în teren și în laborator efectuate pentru a crea hărți topografice și planuri topografice la o scară mare.

RIDICARE, procedeu tehnologic.

RIDICAREA NAVELOR, procedeu tehnologic în doc pentru deservire tehnică a navelor.

RIDICAREA NEDETERMINĂRII, în matematică, calculul limitelor funcțiilor date prin formule, ce în urma înlocuirii valorilor de limită ale argumentului acestora, își pierd sensul, adică trec în expresii.

RIDICAREA PLANULUI, una dintre metodele de sondare geodezică orizontală a terenului, efectuată cu teodolitul, pentru a obține un plan de contur al zonei.

RIDICHE DE TOAMNĂ, gen de plante anuale și perene din familia Brassicaceae.

RIDICHE, (*Raphanus*), gen de plante anuale sau bienale din familia Brassicaceae. Se întâlnesc 15 specii. În agricultură are importanță ridichea cultivată (*Raphanus sativus*) cu varietățile: ridichea de lună (*Raphanus sativus radicola* sau minor) și ridichea de iarnă (*Raphanus sativus major*), rădăcinile cărora sunt comestibile.

RIEBECKIT, mineral silicat natural.

RIESLING, soiuri de viță-de-vie pentru vinuri albe de masă: Riesling de Rhein și Riesling italian. În RM este raionat Risling de Rhein, originar din Germania de Vest.

RIGA, capitala, principalul centru economic, științific și cultural al țării și cel mai mare oraș al Letoniei.

RIGIDITATE, în medicină, creșterea tonusului mușchilor scheletici manifestată printr-o supratensiune permanentă; însușirea de a fi inflexibil; proprietate inflexibilă a corpului ce îi caracterizează capacitatea de a se opune la deformare.

RIGLĂ LOGARITMICĂ, un instrument de calcul pentru simplificarea calculelor, cu care operațiunile pe numere (înmulțirea, diviziunea, exponențierea, extragerea rădăcinii etc.) sunt înlocuite de operații pe logaritmele acestor numere.

RIGLĂ, instrument plat, lung și drept, făcut din lemn, metal, material plastic, de obicei gradat, cu ea se trag linii drepte, se verifică suprafețe plane etc.

RIGODON, vechi dans popular francez și melodia după care se execută.

RIGORISM, concepție etică promovată de I. Kant ce opune în mod rigid normele morale necesităților fizice și spirituale ale omului.

RIGSDAG, vechea denumire a parlamentului danez, azi Folketing.

RIGVEDA, colecție indiană veche de imnuri sanscrite vedice.

RIKÂBIYYE, (tc.) darea pentru scara de șa.

RIMĂ, potrivire armonioasă a sunetelor finale în cuvintele de la sfârșitul versurilor, iar uneori de la începutul și de la mijlocul lor, repetare a sunetelor finale a două sau mai multe versuri (începând de la ultima silabă accentuată).

RIMINI, oraș în Italia de nord, monumente de cult, istorice și arhitectonice din antichitate și din Evul Mediu.

RIN, râu din Europa de vest, curge prin Elveția, Liechtenstein, Austria, Germania, Franța, Olanda.

RINANTUS, gen de plante, ierburi anuale din familia Scrophulariaceae.

RINCHITES, gen de coleoptere din familia atelabide.

RINCOCEFALI, (Rhynchocephalia), subclasă de reptile primitive din ordinul scuamate.

RINCOPS, gen de păsări din ordinul caradriiforme.

RINCOSPORA, gen de plante din familia Cyperaceae.

RINDEA, instrument de mână, utilizat pentru prelucrarea brută a lemnului prin tăiere, precum și denumirea comună a instrumentelor de tâmplărie utilizate pentru prelucrarea unei suprafețe plane sau cu profil curbat.

RINDELUIRE, procedeu tehnologic; prelucrarea suprafeței metalelor și a lemnului pentru a-i conferi produsului forma, dimensiunea și finisarea necesară, cu îndepărtarea așchiilor în rezultatul mișcării alternative a sculei.

RING, teren special amenajat pentru competițiile la box.

RINICHI ARTIFICIAL, aparat utilizat în caz de insuficiență renală care curăță sângele de deșeurile pe care acesta le poartă.

RINICHI MIGRATOR, stare patologică la care rinichiul în poziție verticală a corpului întrece mobilitatea fiziologică.

RINICHI, organ pereche al sistemului excretor la vertebrate; fiecare dintre cele două organe interne ale omului și ale animalelor superioare, care secretă și excretează urina și care sunt situate în regiunea lombară, în afara cavității peritoneale, de fiecare parte a coloanei vertebrale.

RINIOFITA, propteridofite, grup ce reunește forme primitive de plante sporifere, vasculare, din diferite linii filogenetice.

RINITĂ, inflamație a mucoasei nazale, guturai.

RINOCER CU BLANĂ, (Coelodonta antiquitatis), mamifer erbivor imparicopitat fosil din familia rinocerotidelor.

RINOCER, nume dat câtorva genuri de mamifere erbivore imparicopitate din familia rinocerotidelor.

RINOCERII, (Rhinocerotidae), familie de mamifere imparicopitate.

RINOCRIPTIDE, (Rhinocerotidae), familie de păsări din ordinal paseriforme.

RINODERMATIDE, familie de amfibii acaudate.

RINOLOFIDE, (Rhinolophidae), lilieci din familia chiroptere, subordinul microchiropterelor.

RINOPITECUS, gen de maimuțe cerco-pitecide.

RINOPOMATIDE, lilieci din familia chiroptere.

RINORAGIE, hemoragie nazală; Epistaxis.

RINOTRAHEITĂ INFECȚIOASĂ, virusă contagioasă gravă a animalelor, cauzată de virusi.

RIO DE JANEIRO, oraș în sud-estul Braziliei, centru administrativ al statului Rio de Janeiro, are 6 453,7 mii locuitori.

RIO GRANDE, cunoscut și Rio Bravo del Norte, fluviu în America de Nord. Curge pe teritoriul SUA și al Mexicului, servește parțial ca granița între aceste state, are o lungime de 3051 km.

RIO SAN FRANCISCO, fluviu, 2914 km lungime.

RIO-COLORADO, fluviu în Argentina, 1 200 km lungime.

RIOLIT, rocă vulcanică.

RIPARIA GLOIRE, soi de portaltoi pentru vița-de-vie.

RIPIDISTIFORME, ordin de pești fosili sarcopterygi.

RIPIFORIDE, familie de coleoptere din subordnul polifagilor.

RIPOSTĂ OFENSIVĂ, misiune de luptă ofensivă organizată în cadrul apărării.

RISA, gen de himenoptere din familia icneumonide.

RISC INVESTIȚIONAL, probabilitatea de depreciere sau pierdere a investițiilor și a venitului.

RISC, pericol posibil, amenințare, probabilitatea unui rezultat advers sau neașteptat al acțiunilor sau a evoluțiilor evenimentelor; risc antreprenorial, risc asigurat, risc comercial, risc de împrumut, risc de țară, risc economic, riscul ratei dobânzii, riscuri bancare.

RISURI FINANCIARE, probabilitatea pierderilor directe neprevăzute sau o reducerea rentabilității tranzacțiilor financiare.

RISIPĂ, infracțiune economică, ce constă în cheltuielile sistematice fără necesități economice și de producție sau peste normele resurselor materiale, fondurilor monetare (în principal bugetare), energiei electrice și termice etc.

RISIPENI, Fălești, Risipeni.

RISM, catalog internațional al operelor muzicale.

RIȘTĂ, helmintiază provocată de viermele cilindric rishta.

RIT FUNERAR, ansamblu de ceremonii.

RIT, practică religioasă, ceremonie bisericească; confesiune.

RITM BIOLOGIC, oscilare ciclică a intensității proceselor organismelor vii pe parcursul a 24 de ore.

RITM CARDIAC, numărul de bătăi ale inimii în decurs de un minut.

RITM SEZONIER, schimbări ale intensității și caracterului proceselor și fenomenelor biologice ce se repetă periodic; Ritm biologic.

RITM, așezare simetrică și periodică a silabelor accentuate și neaccentuate într-un vers sau în proză ori a accentelor tonice într-o frază muzicală; succesivitate simetrică și periodică a accentelor tonice într-o frază muzicală; Ritardándo, ritenúto.

RITMICĂ, știință care studiază simetria timpilor accentuați și slabi, precum și a diferitelor valori de note într-o compoziție muzicală.

RITMURI CIRCADIENE, schimbarea intensității și caracterului proceselor și fenomenelor biologice cu o periodicitate de la 20 ore până la 28 ore; Ritmuri diurne, ritmuri fiziologice, ritmuri ultradiene.

RITMURI LUNARE, schimbarea periodică a intensității și caracterului proceselor biologice, determinate de rotația Lunii în jurul Pământului.

RITON, în Grecia antică, vas conic de metal sau de lut.

RITUAL POLITIC, care ține de rituri, privitor la rituri; care se face după anumite rituri.

RITUAL, rânduială a unei slujbe religioase; ceremonial, desfășurat după reguli tradiționale, cu prilejul nașterii, căsătoriei, morții etc.

RITUALISM, tendință care urmărește să sublinieze importanța riturilor și ritualurilor prescrise de tradiția superstiției sau de credința religioasă.

RIVA DEL GARDA, stațiune climatică din Italia.

RIVALITATE SPORTIVĂ, concurență între sportivi care aspiră la întâietate la o probă sportivă anumită.

RIVIERA, fâșie a litoralului Mării Mediterane la poalele Alpilor, cuprinsă între orașul Ier (Franța) și Speția (Italia). Se împarte în Riviera Franceză (Côte d'Azur) și Riviera Italiană (Riviera-di-Ponente și Riviera-di-Levante).

RIYADH, capitală statului Arabia Saudită.

RIZEAFĂ, (Alosa caspia nordmanni), pește teleostean răpitor marin anadrom din ordinul clupeiforme.

RIZODERMĂ, strat celular extern al rădăcinii.

RIZOIZI, formațiuni radiceforme sub formă de perișori și filamente la briofite, licheni, unele alge și ciuperci.

RIZOM, lăstar metamorfizat fără frunze verzi, în care se depozitează substanțele nutritive de rezervă.

RIZOMORFA, parte a miceliului sub formă de tije lungi ce străbat substratul; servesc pentru conducerea apei și substanțelor nutritive către corpul de fructificare.

RIZOSFERĂ, stratul de sol ce aderă la rădăcinile plantelor și se caracterizează printr-un conținut crescut de microorganisme.

RIZOSTOME, ordin de nevertebrate marine din clasa meduzelor scifoide.

RÎBNIȚA or., UATSN, or. Râbnița.

RÎNGACI, Edineț, Cepeleuți.

RÎȘCANI or., Râșcani, or. Râșcani.

RÎȘCOVA, Criuleni, Râșcova.

ROADĂ, substanță culeasă de albine din flori, care constă din nectar, polen, propolis și apă.

ROATA LUI BARLOW, tip de motor electric.

ROATA OLARULUI, dispozitiv folosit pentru confecționarea obiectelor de lut.

ROATĂ DE APĂ, cel mai vechi motor hidraulic, alcătuit dintr-un corp de lucru cu pale, care este pus în mișcare de rotație de energia unui curent de apă.

ROATĂ, organ al mașinilor și mecanismelor, având formă de disc.

ROB, v. **SCLAV**.

ROBIE PATRIARHALĂ, robie la domiciliu, formă incipientă a robiei, bazată pe gospodăria naturală a familiei patriarhale.

ROBIE, (Sclavie), formă severă de dependență personală, este de obicei asociat cu un împrumut; v. **ORÂNDUIRE SCLAVAGISTĂ**; **SCLAVIE**.

ROBIN HOOD, personaj original din folclorul englezesc, a cărui istorie izvorăște din timpurile medievale, dar care rămâne important în cultura populară.

ROBINET, dispozitiv ce reglează circulația unui fluid printr-o conductă.

ROBINIA, gen de plante, arbori și arbuști cu frunza căzătoare din familia Fabaceae.

ROBOT INDUSTRIAL, dispozitiv electromecanic, controlat prin hardware/software, inclusiv de la distanță, de la telecomandă, folosit pentru a muta obiecte în spațiu și pentru a efectua procese tehnologice cu implicare uma-

nă minimă; sistem tehnic automat care poate executa independent anumite funcții și care este capabil să înlocuiască omul la efectuarea unor operații complicate.

ROBOTĂ, prestație. v. **LUCRU**.

ROBOTICĂ, domeniu interdisciplinar al științei și tehnicii implicat în dezvoltarea și utilizarea roboților și a sistemelor de roboți tehnologici, pentru a facilita munca umană și intensificarea producției.

ROCA FORMATOARE DE SOL, stratul superior al rocii muntoase, în care are loc formarea solului.

ROCA MATERNĂ, cel mai de jos strat al solului, pe care se desfășoară procesele de bază formatoare a solului.

ROCADĂ, traseu de comunicație orientat în general paralel cu linia frontului.

ROCĂ, agregat mineral, a cărui compoziție este mai mult sau mai puțin omogenă și care formează corpuri geologice independente, ce alcătuiesc scoarța terestră.

ROCK & ROLL, Rock'n'roll, muzică de dans americană cu caracter dinamic.

ROCK, muzică de dans cu caracter dinamic provenită din blues, country etc., apărută în anii '50 în SUA.

ROCOCO, (fr. rococo), orientare stilistică în arta europeană din prima jumătate a secolului al XVIII-lea.

ROCOȘ, în Polonia medievală, rebeliune ridicată de șleahță împotriva puterii regale.

ROCOȘEA, (Stellaria), gen de plante din familia Caryophyllaceae.

RODAMINE, coloranți sintetici aparținând grupului aminoxantenui.

RODENTICIDE, preparate chimice din grupul zoocizilor destinat nimicirii, îndepărtării sau reducerii numărului de rozătoare.

RODEO, probă de sport și agrement cu animale fără șa.

RODIOLA, gen de plante, ierburi succulente, perene din familia Crassulaceae.

RODIU, (Punica granatum), arbust sau arbore (până la 5 m înălțime) din familia Lythraceae. Se cultivă în regiunile cu climă subtropicală; Rodie

RODIU, (Rhodium), Rh, element din grupa a VIII-a a sistemului periodic al elementelor, nr. at. 45. Are un singur izotop natural stabil și mai mulți izotopi artificiali radioactivi. Aparține de metalele de platină, rezistent la coroziune, nu reacționează cu acizii.

RODIUORGANICI, COMPUȘI ~, compuși organometalici în care atomul de rodie este legat direct de atomul de carbon.

RODODENDRON, gen de plante din familia Ericaceae.

RODOFITA, alge roșii, filum de protiste.

RODOFITE, (Rhodophyta), specie de alge roșii.

RODOLIA CARDINALIS, gândac din familia Coccinellidae.

RODONIT, mineral, piatră semiprețioasă.

RODUL-PĂMÂNTULUI, (Arum), gen de plante monoice din familia Araceae.

ROENTGENOGRAFIE, ramură a științei ce studiază structura atomică a materialelor, compoziția fazelor și modificările acesteia prin metode de difracție cu raze X, examinează starea materialelor supuse diferitelor influențe, procese de ordonare și feno-

mene cu rază scurtă de acțiune, textura, densitatea dislocărilor etc.

ROENTGENOGRAMĂ, imagine a unui obiect înregistrată de un detector bi-dimensional, obținută în rezultatul interacțiunii radiației radiografice de sondaj cu acesta.

ROENTGENOLUMINISCENȚĂ, fenomen fizic de luminiscentă cauzată de radiațiile electromagnetice de unde scurte.

ROFOTIPIE, v. **GRAVURĂ**.

ROGHI, Dubăsari, Molovata Nouă.

ROGOJENI, loc.st.c.f., Șoldănești, Rogojeni.

ROGOJENI, Șoldănești, Rogojeni.

ROGOZ GALBEN, migdală de pământ comestibilă, plantă erbacee din familia genului *Cyperus*.

ROGOZ, (*Carex*), gen de plante din familia *Cyperaceae*.

ROHMISTRU, Rotmistru, grad de ofițer.

ROI DE STELE, grup de stele care au origine comună, relativ aceeași vârstă, aceeași compoziție chimică și sunt legate între ele prin forțe de atracție reciprocă. Se deosebesc roi de stele globulare și deschise.

ROI METEORIC, ansamblu de meteori, ale căror traiectorii aparente pe bolta cerească, fiind prelungite în sens opus zborului, sunt convergente în același punct, numit radiant al roiului.

ROIBĂ, (*Rubia tinctorum*), plantă erbacee, perenă, din familia *Rubiaceae*.

ROI NIȚĂ, (*Melissa officinalis*), iarba stupului, plantă erbacee perenă din familia *Lamiaceae*.

ROISTONEA, gen de plante palmieri monoici.

ROL SOCIAL, totalitatea litigiilor care urmează a fi rezolvate într-o anumită zi de către un organ de jurisdicție; Rol gender.

ROLAND GARROS, (Stadionul Roland Garros), complex de terenuri de tenis, unde sunt organizate partidele turneului de tenis French Open, unul din turneele de Mare Șlem.

„ROLLS-ROYCE”, marcă de automobil.

ROMA ANTICĂ, stat apărut în sec. al VIII-lea î. Hr. în regiunea Lațium, pe cursul inferior al fluviului Tîbru, în urma unirii unor așezări gentilice latine și sabine.

ROMA, capitala, principalul centru economic, științific și cultural al regiunii Lazio și provinciei Roma, Italia.

ROMAN CAVALERESC, scriere narativă, în proză. În sec. al XVIII-lea cuvântul se referă, în mod specific, la scurte ficțiuni despre dragoste și intrigă, opuse „romanțelor”; lucrări epice mai lungi despre dragoste și aventuri.

ROMAN GOTIC, specie literară strâns legată de teroare.

ROMAN, specie a genului epic în proză (mai rar în versuri), de proporții mari, cu acțiune complexă, pe mai multe planuri, la care participă un număr mare de personaje.

„ROMANE DE LA ROSE”, „Romanultrandafirului”, poem medieval francez.

ROMANI, persoană care făcea parte din populația Imperiului Roman și care se bucura de drepturi depline de cetățenie; locuitor al Romei.

ROMANIA LATINĂ, grupare de state și posesiuni ale cruciaților și republici maritime italiene pe teritoriul fostului Imperiu Bizantin.

ROMANIA, numele Imperiului Roman sub Justinian; mai târziu, o parte a

acestui imperiu, Tracia, numită apoi de Turci Rumelia; (sau Romagna), veche provincie a Italiei cu capitala la Ravenna; în Evul Mediu, Tesalia și o parte în Grecia de nord.

ROMANISM, direcție în arta plastică, dezvoltată în sec. al XVI-lea în Olanda, cu orientare spre cultura și arta italiană din epoca Renașterii.

ROMANISTICĂ, ramură a lingvisticii care studiază limbile romanice (provenite din limba latină) în plan de confruntare a evoluției istorice și a stării lor sincronice la diferite faze de dezvoltare. Ca știință constituită, romanistica există de la începutul sec. al XIX-lea.

ROMANIZARE, Romanizarea getodacilor, imprimare sau impunere unei țări, regiuni etc. a obiceiurilor, culturii și civilizației romane.

ROMANOVCA, Leova, Romanovca.

ROMANOVCA, Sângerei, Pepenii.

ROMANOVCA, Ungheni, or. Cornești.

ROMANTISM, (sfârșitul sec. XVI-II-XIX), arta gotică în Evul Mediu; mișcare artistică și literară apărută la sfârșitul sec. al XVIII-lea în Anglia și începutul sec. al XIX-lea în Franța; mișcare artistică, literară și intelectuală apărută în Europa pe la sfârșitul secolului al XVIII-lea, atingând apogeul pe la începutul anilor 1800.

ROMANȚĂ, specie a poeziei lirice cu caracter duios și sentimental, de obicei de inspirație erotică; piesă vocală de o expresie lirică, adesea sentimentală, care se execută cu acompaniament de pian, chitară, harpă sau alte instrumente.

„ROMANUL LUI RENART”, monument de limba franceza medievală.

ROMĂNEȘTI, Strășeni, Românești.

„ROMĂNEȘTI”, întreprindere vitivinicolă cu sediul s. Românești.

ROMÂN, persoană care aparține populației României sau este originară de acolo.

ROMĂNI, popor romanic, nație, populația de baza (87,8%) a României. Locuiesc, de asemenea, în RM, Serbia, Ungaria, SUA ș.a. țări.

ROMÂNIA, stat în S-E Europei Centrale.

ROMB, patrulater plan cu laturi egale.

ROMEI, etnonim pentru populația Bizanțului.

ROMNEY MARSH, rasă de oi cu lână lungă semifină crescută pentru carne și lână.

„**ROMPRES**”, agenție de știri, România.

ROMULA, castru roman.

RONDBOS, (fr. ronde - rotundă, bosse - îngroșătură), tehnică de lucru în arta plastică și sculptură.

RONDEL, poezie lirică cu formă fixă, având treisprezece sau cincisprezece versuri, dispuse în trei strofe.

RONDO, formă muzicală instrumentală, bazată pe revenirea periodică a unei teme principale, care alternează cu diferite alte teme; arie instrumentală a cărei temă revine în cursul piesei.

RÖNTGEN, unitate de măsură a cantității de radiație Röntgen sau gama; unitate tolerată de doză de expunere a radiațiilor X și a radiațiilor gama, determinată de efectul lor de ionizare asupra aerului.

RÖNTGENIU, (Röntgenium), Rg, element chimic radioactiv artificial din grupa I-a, forma scurtă a sistemului periodic; nr. at. 111; se referă la transactinide.

„**ROOM SERVICE**”, servirea mesei în camera de hotel, la cererea clientului.

ROPALII, corpusculi marginali cu tentacule scurtate și modificate, dislocate simetric pe marginea umbrelei la meduzele scifoide.

„**RO-RO**”, (*Roll on/Roll off*), navă maritimă specializată pentru transportul vehiculelor rutiere.

ROSA, gen de plante angiosperme din familia Rosaceae.

ROSACEAE, una dintre cele mai bogate în specii familii de angiosperme.

ROSEAU, capitala, principalul centru economic, științific și cultural, cel mai mare oraș al Republicii Dominicane, Oceanul Atlantic.

ROSIENI, comunitate umană istorică și social-politică, populația din Federația Rusă.

ROSKILDE, oraș în Danemarca, situat pe insula Sjælland, în fiordul Roskilde. A fost prima capitală a țării (950-1443) și reședința regilor Danemarcei. Catedrală în stil gotic (sec. XII-XIV), cu două turnuri gemene, unde se află mormintele a 37 de suverani danezi, este declarată (din 1995) ca făcând parte din Patrimoniul cultural universal.

ROSMARINUS, gen de arbuști veșnic verzi din familia Lamiaceae.

ROST, procedeu tehnologic în construcții și în țesătorie.

ROSTOPASCĂ, (*Chelidonium*), gen de plante Papaveraceae.

ROSTRUM, compartimentul preorbital al craniului împreună cu maxilarele la vertebrate.

ROSTUIRE, procedeu tehnologic în construcții, în mecanică și în industria textilă.

ROȘ HAMAȘA, sărbătoare religioasă iudaică, marcată la începutul lunii septembrie.

ROȘ HAȘANAH, sărbătoare religioasă iudaică, Anul Nou.

ROȘCANI DE JOS, Rezina, Ghiduleni.

ROȘCANI, Anenii Noi, Roșcani.

ROȘCANI, Rezina, Pereni.

ROȘCANI, Strășeni, Roșcani.

ROȘCANII DE SUS, Rezina Ghiduleni.

ROȘCOV, (*Ceratonia siliqua*), arbore de talie mică din familia leguminoaselor.

ROȘIE DE STEPĂ, rasă de vite cornute mari pentru lapte.

ROȘIE, pătlăgică roșie, tomată, (*Solanum lycopersicum*), plantă erbacee anuală (la tropice - perenă) din familia solanaceelor. Originară din America de Sud. Suprafețe însemnate ocupă în SUA, Italia, Franța, Bulgaria, România, RM ș.a.

ROȘIETICI, Florești, Roșietici.

ROȘIETICII VECHI, Florești, Roșietici.

ROȘIOARĂ, (*Scardinius erythrophthalmus*), pește din familia ciprinidel.

ROȘIȚA, Taraclia, Albota de Sus.

ROȘU, Cahul, Roșu.

ROTACISM, fenomen de transformare a unei consoane în [r], în anumite condiții contextuale.

ROTARI, UATSN, Rotari.

ROTATOR, echipamente de construcție, de regulă, hidraulice, cu dispozitiv rotativ pentru rotirea corpului de lucru; se folosește în macarale-manipulatoare (pentru încărcarea cherestelei, mărfurilor etc.), în macarale, platforme de foraj, tractoare, excavatoare etc.

ROTAȚIA CAPITALULUI evaluează eficiența utilizării capitalului și se calculează ca raport între cifra de afaceri netă și capitalul de lucru.

ROTAȚIA PĂMÂNTULUI, în astronomie, mișcare de rotație spre est a Terrei în jurul propriei axe.

ROTAȚIA SOARELUI, în astronomie, mișcare de rotație în jurul centrului Galaxiei noastre.

ROTAȚIA STELELOR, în astronomie, mișcare angulară a unei stele în jurul propriei axe.

ROTAȚIE ÎN AGRICULTURĂ, alternanța pe parcursul anului a culturilor leguminoase, decorative și altora ce sunt crescute în sere; rotația culturilor.

ROTIFERA (Rotatoria), rotatoare, clasă de vermi nematelmînți.

ROTIREA GALAXIILOR, proprietate inseparabilă a galaxiilor de orice tip morfologic.

ROTIREA PĂMÂNTULUI, mișcarea de la vest la est în jurul axei instantanee, ce trece prin centrul de masă al Pământului și își schimbă poziția în corpul Pământului și în spațiu.

ROTIREA PLANULUI DE POLARIZARE, întoarcerea planului de polarizare a luminii polarizate liniar la trecerea printr-un mediu anizotrop.

ROTIREA STELELOR, fenomen astronomic descoperit în premieră de G. Galilei la începutul sec. VII când studia Soarele.

ROTONDA, construcție în plan rotundă, de cele mai dese ori, acoperită cu o cupolă.

ROTOR AL CÂMPULUI VECTORIAL, în matematică, metodă de calcul vectorial.

ROTOR, dispozitiv care transformă energia mecanică de rotație în ener-

gie electrică continuă (generator) sau energia electrică de curent continuu în energia mecanică de rotație (motor).

ROTORUA, stațiune balneologică din Noua Zeelandă.

ROTORUL ELICOPTERULUI, dispozitiv conceput pentru a crea forțe aerodinamice (de ridicare și propulsive) necesare pentru zborul și controlul aeronavei.

ROTTWEILER, rasă de câini din grupul molozilor.

ROTUNDA, Edineț, Rotunda.

ROUĂ, precipitații atmosferice sub formă de picături mici de apă, ce se depun pe suprafața Pământului și obiectele de pe acesta, seara, noaptea și dimineața devreme la temperaturi pozitive.

ROUEN, oraș în Franța, monumente de cult, istorice și arhitectonice din Evul Mediu.

ROURICĂ, (Glyceria), gen de plante erbacee, perene, din familia Poaceae.

ROUSSEAUISM, concepția lui Jean-Jacques Rousseau, având la bază principiul revenirii la natură și aplicarea lui în viață și pedagogie.

„ROUTER”, dispozitiv electronic care alege itinerarul optim de transfer de date între nodurile unei rețele de comunicații; termen de referință în tehnologia informațiilor despre un dispozitiv hardware sau software care conectează două sau mai multe rețele de calculatoare bazate pe „comutarea de pachete”. **ROVNO**, oraș, centru economic, științific și cultural al regiunii Rovno, în Ucraina.

ROZA VÂNTURILOR, o metodă grafică de reprezentare a regimului vânturilor într-un loc dat, făcută conform observațiilor pe termen lung și descris sub forma unui poligon.

ROZĂTOARE DE TIPUL MURIDELOR, denumire colectivă a grupului de rozătoare, reprezentante ale familiei șoarecilor, hârciogilor etc.

ROZĂTOARE, (Rodentia, Glires), cel mai numeros ordin de mamifere.

ROZETĂ, în biologie, frunze situate aproape una de alta ce se dezvoltă din același centru și sunt dispuse în cerc; în artă, motiv ornamental.

ROZMARIN, soi de măr, originar din Tirol (Austria). În Republica Moldova se cultivă în toate raioanele.

RUANDEZI, popor, populația de bază din Republica Rwanda.

RUBAI, lirică de formă scurtă în literatura Orientului Apropiat și Mijlociu.

RUBEOLĂ, viroză acută din grupul antroponozelor caracterizată prin fenomene catarale, erupții sub formă de pete mici și intoxicație moderată.

RUBIACEAE, familie de plante angiosperme.

RUBICON, mic râu în Italia, care forma, la sfârșitul republicii romane, granița dintre Italia propriu-zisă și Galia Cisalpină. Spre a preveni eventualele lovituri de stat militare, Senatul a declarat inamic public pe cel care va trece cu armata peste râu în Italia. Pornind din Galia Cisalpină împotriva Senatului, Cezar a trecut Rubiconul cu o parte a armatei sale în ianuarie 49 î. Hr., îndreptându-se spre Roma, fapt care marchează începutul războiului civil, care a pus capăt regimului republican de la Roma. Cu acest prilej, el ar fi rostit memorabilele cuvinte: *Alea jacta est!* (Zarurile au fost aruncate!), devenite proverbiale, aceste cuvinte exprimă simbolic luarea unor hotărâri irevocabile, decise după îndelungi ezitări.

RUBIDIU, (Rubidium), Rb, element din grupa I-a a sistemului periodic al

elementelor; unul dintre cele mai active metale alcaline, nr. at. 37. Metal alcalin alb-argintiu.

RUBIN, mineral foarte dur, piatră prețioasă.

RUBLĂ, unitate monetară oficială în Federația Rusă.

RUBLENIȚA NOUĂ, Soroca, Rublenița.

RUBLENIȚA, Soroca, Rublenița.

RUBOBOSTES, conducător dac.

RUBRICĂ, spațiu rezervat într-o publicație periodică pentru articole, comunicări dintr-un anumit domeniu.

RUBUS NESSENSIS, arbust înrudit cu cel de mure, plantă purtătoare de vitamine, melifer minunat, crenguțele și lăstarii plini de spini.

RUBUS, gen de plante din familia Rosaceae.

RUDBECKIA, gen de erbacee anuale, bienale sau, majoritatea, perene din familia Asteraceae.

RU DENIE, legătură directă sau colaterală între persoane care fac parte din aceeași familie.

RUDI, Soroca, Rudi.

RU DIMENTE, organe rudimentare, relativ simplificate, structuri subdezvoltate ce și-au pierdut destinația principală în organism în procesul filogenezei.

RU DISTE, ordin de moluște bivalve fosile.

RUFET, categorie de contribuabili în Moldova (sec. al XVIII-lea).

RUG FUNERAR, ansamblu ceremonial.

RUGĂCIUNE, adresare lui Dumnezeu.

RUGBY, joc sportiv de echipă de contact cu mingea de formă ovală, disputat între două echipe a câte 15 jucători fiecare. Se desfășoară pe un teren dreptunghiular de iarbă (95-100 m x 65-68 m), la extremitățile căruia sunt instalate porțile în formă de H; nu intră în lista sporturilor olimpice. Mingea poate fi lovită cu mâna sau cu piciorul.

RUGINA PLANTELOR, boli cauzate de ciupercile de rugină.

RUGINĂ MINUSCULĂ A ORZULUI, boală a orzului, provocată de ciuperca *Puccinia anomala*.

RUGINĂ, (*Juncus*), gen de plante erbacee, perene, din familia Juncaceae.

RUGINĂ, boală a plantelor agricole, provocată de ciuperci bazidiomicete din ordinul Uredinales. Se manifestă prin formarea pe organele atacate (frunze, tulpină, uneori pe fructe) a numeroase pustule de formă și mărime diferită; strat brun de oxid hidratat, format pe suprafețele unor metale sub acțiunea oxigenului în prezența umezelii și a bioxidului de carbon.

RUGOSA, subclasă de corali fosili.

RUINĂ, construcții sau localități grav deteriorate.

RUJĂ MEDICINALĂ, (*Althaea officinalis*), nalbă mare, plantă din familia Malvaceae.

RUJĂ, (*Lychnis chalconica*), plantă ornamentală din familia Caryophyllaceae.

RUJEOLĂ, infecție virală cauzată de *Morbillivirus*, din familia Paramyxovirus; se transmite pe calea aerului, prin tuse sau strănut; Pojar, cori.

RUJET, boală infecțioasă a porcilor, provocată de bacilul *Erysipelothrix rhusiopathiae* suis.

RUJNIȚA, Ocnița, Bârlădeni.

RULADĂ, ornament muzical de coloratură, o succesiune de note căutate pe o singură silabă.

RULMENT, lagăr de alunecare cu bile.

RULOTĂ, vehicul-remorcă cu două sau patru roți, dotat cu elemente de confort proprii unei mici camere de locuit; camping-trailer, casă-remorcă.

RUMÂN, Rumânie, forma arhaică și populară pentru român; supus la clacă, șerb, moșnenii sau micii proprietari liberi, apăsați de biruri și sarcini, începură a se vinde (de la sec. al XVI-lea) la domni, mănăstiri sau boieri și deveneau astfel rumâni; ei nu se mai puteau muta de pe moșia unde se aflau și deveneau clăcași de baștină ai proprietarului („fiece rumân să rămâie veșnic în această stare”, decretează „Legătura” lui Mihai-Viteazul).

RUMB, direcție către punctele orizontului vizibil în raport cu țările lumii sau unghiul dintre două astfel de direcții.

RUMBA, dans de origine cubaneză și melodia după care se execută.

RUMEANȚEV, Cahul, Doina.

RUMEGĂTOARE, (Ruminantia), subordon de mamifere erbivore din ordinul paricopitator.

RUMELIA, (turc. Rumeli - țara rumilor, romeilor), denumire comună dată de turci unor teritorii, (sec. XIV-XVI) din nord-vestul Imperiului Bizantin; denumirea provinciei Imperiului Otoman, care cuprindea peninsula Balcanică.

RUNE, caractere grafice ale celor mai vechi alfabet germanice și turcice, care s-au păstrat în inscripții și documente, mai ales la vechii scandinavi; cântece populare ale carelilor și finlandezilor.

RUPESTRIS DU LOT, specie de portaltoi pentru viță-de-vie.

RUPESTRU, reprezentări artistice pe pereții peșterilor.

RUPTA DE CĂMARĂ, Rupta de visterie, înțelegere între visterie și contribuabili sau stăpânii acestora, privind suma dărilor plătite anual domniei.

RUPTAȘI, în Moldova medievală, grup social privilegiat, constituit definitiv pe la mijl. sec. al XVIII-lea.

RUPTURĂ, suprafața unei mostre, detaliu sau articol obținută în urma distrugerii acestora.

RUS, gen de plante din familia Anacardiaceae.

RUSALII, (din lat. rosalia, rosaria - sărbătoarea trandafirilor), sărbătoare creștină la baza căreia stau rituri și obiceiuri legate de magia agricolă; în mitologia românească, ființe fantastice, zâne rele, asemănătoare cu ielele; conform Bibliei, pogorârea Sfântului Duh asupra apostolilor, sărbătoarea Cincizecimii, a cincizeca zi după Paști.

RUSCA, Hîncești, Lăpușna.

RUSCUS, gen de plante din familia Asparagaceae.

RUSCUȚĂ, (Adonis), gen de plante erbacee, anuale și perene din familia Ranunculaceae.

RUSEASCA, dans popular și melodia după care se execută.

RUSENI, Anenii Noi, or. Anenii Noi.

RUSENI, Edineț, Ruseni.

RUSEȘTII NOI, Ialoveni, Ruseștii Noi.

RUSEȘTII VECHI, Ialoveni, Ruseștii Noi.

RUSI, formație statală, constituită în sec. IX-X pe cursul de mijloc al Niprului, nucleul Rusiei Kievene; denumirea dată ucrainenilor de către moldoveni în Evul Mediu.

RUSIA KIEVEANĂ, Rutenia kieveană, a fost cel mai timpuriu stat al slavilor estici dominat de orașul Kiev, aproximativ din anul 880 până la mijlocul secolului al XII-lea, în urma contopirii triburilor slave de răsărit.

RUSIA, denumirea țării și a statului locuit de poporul rus, datează din sec. al XVII-lea; **RUSIA**, Federația Rusă, stat situat în E Europei și N Asiei. Capitală: Moscova.

RUSIANIZARE ÎN URSS, diseminarea limbii și culturii ruse și a rușilor în culturile și regiunile neruse - și rusificarea lor.

RUSIFICARE, asimilare cu populația de limbă rusă; politică de asimilare prin limbă și cultură a populației băștinașe (neruse) promovată de autoritățile imperiale și unionale.

RUSLANOVCA, Soroca, Vasilcău.

RUSNAC, ucrainean, rutean.

RUSOFIL, persoană care manifestă simpatie pentru statul rus și cultura sa.

RUSOFOB, persoană care urăște tot ceea ce este rusesc.

RUSTIC, zidărie în relief sau orientată spre fațada clădirii cu pietre cu față convexă, adesea grosolană.

RUSULA, gen de plante, ciuperci din familia Russulaceae.

RUȘFETURI, danie.

RUȘI, populație vorbitoare de limba rusă, populația de bază din Rusia; v. **ROSIENI**.

RUTA, gen de plante din familia Rutaceae.

RUTACEAE, familie de plante dicotiledonate.

RUTENIA, regiune istorică în V Ucrainei de azi, stăpânită succesiv de polonezi (sec. XIV-XVIII), unguri (sec. al XVIII-lea). Alipită Cehoslovaciei (1919), Ungariei (1938), URSS-ului (1945) și Ucrainei (1991).

RUTENIU, (Ruthenium), Ru, element din grupa a VIII-a a sistemului periodic al elementelor, nr. at. 44; face parte din familia metalelor platinice.

RUTHERFORDIU, (Rutherfordium), Rf, elementul chimic radioactiv sintetic, cu nr. at. 104. După proprietățile chimice este analog cu hafniul; Kurcea-toviu.

RUTIL, mineral, oxid natural de titan, materie primă pentru industrie.

RUTIN, compus natural din grupul flavonoizilor.

RUTIȘOR, (Thalictrum), gen de plante perene, erbacee, din familia Ranunculaceae.

— S —

S, s, a douăzeci și doua literă a alfabetului român și sunetul ei corespunzător; simbol; unitate de măsură.

SAAMI, v. RASA LAPONIDĂ.

SAANENZIEGE, rasă de capre, crescută pentru lapte, cu cea mai mare cantitate de lapte la mulsoare din lume.

SAAS-FEE, stațiune climatică montană din Elveția.

SABAL, gen de plante palmieri.

SABAT, cea de-a șaptea zi a săptămânii consacrată odihnei, caracteristică iudaismului.

SABAZIOS, zeitate.

SABELLIANISM, doctrină eretică a lui Sabellius, condamnat în anul 261, care susținea că cele trei persoane ale Sfintei Treimi nu sunt decât trei aspecte ale unei singure persoane.

SABIA LUI DAMOCLES, expresie figurativă, ce înseamnă pericol în situație aparent bună, liniștită; potrivit legendei, sabia atârnată de un fir de păr de cal deasupra capului lui în timpul unui ospăț; la figurat, primejdie permanentă.

SABIE, armă epoca bronzului, fierului.

SABIȚĂ, (*Pelecus cultratus*), pește teleostean din familia ciprinidelor.

SABLARE, procedeu tehnologic de curățare sau finisare a unor suprafețe.

SABOT, piesă metalică de formă conică, fixată la partea inferioară ascuțită a

unui pilot, cu scopul de a-l proteja și a-i înlesni înfigerea în pământ; dispozitiv montat pe o șină de cale ferată, care împiedică trecerea garniturii de tren dincolo de locul destinat; piesă care frânează și imobilizează roțile unui automobil.

SABOTAJ, faptă constând în neîndeplinirea intenționată a unor măsuri prin acțiuni de împotriviare ascunsă.

SAC VITELIN, în embriologie, excrescență a segmentului mijlociu al intestinului la embrionii moluștelor cefalopode.

SACA, râu în sudul RM, aflunet pe dreapta al râului Ciaga (bazinul Cogălnicului).

SACA, Strășeni, Ghelăuza.

SACAROMICOTINA, subfilum de ascomicete.

SACAROVCA, Sângerei, Drăgănești.

SACERDOT, Sacerdoțiu, mediator între popor și divinitate; preot.

SACI AERIENI, excrescențe oarbe umplute cu aer ale căilor respiratorii sau ale segmentelor anterioare ale tractului digestiv la multe animale vertebrate.

SACI BUCALI, excrescențe saciforme din cavitatea prebucală la unele olacentare, la multe rozătoare și majoritatea maimuțelor catariniene.

SACRALIZARE, antrenarea în sfera reglementării religioase a diferitor forme de conștiință; Profan.

SACRAMENTO, oraș în vestul SUA, centru administrativ al statului California.

SACRIFICAREA ANIMALELOR AGRICOLE, procesul de tăiere a animalelor pentru carne, subproduse etc.

SACRIFICIU, manifestare religioasă rituală realizată de către preoți în numele credincioșilor și exprimând prin ofrande speranța atragerii sau îmblânzirii zeilor nefavorabili; jertfă; ofrandă rituală adusă unei divinități.

SACRU, cu caracter religios; privitor la religie, care aparține religiei.

SACRUM, regiune a coloanei vertebrale a vertebratelor dislocată înaintea regiunii codale și care asigură sprijinul bazinului.

SADACLIA, Basarabeasca, Sadaclia.

SADĂC, Cantemir, Sadăc.

SADCHI, UATSN, Caterinovca.

SADISM, obținere de satisfacție sexuală prin provocarea de suferință fizică partenerului sexual; tendință anormală spre cruzime, plăcere bolnăvicioasă de a vedea pe cineva suferind sau de a pricinui suferințe; cruzime extremă.

SADOMASOCHISM, sadism combinat cu masochism.

SADOVA, Călărași, Sadova.

SADOVOE, mun. Bălți, Sadovoe.

SADUCHEU, membru al unui partid politic și religios evreu, ostil fariseilor;

nu credeau în nemurirea sufletului și în învierea morților.

SAFARI, raliu automobilistic în Africa.

SAFIR, mineral, piatră prețioasă.

SAGA, narațiune în proză, cu intercalări de versuri, la popoarele scandinave, mai ales la islandezi. Transmise la început oral, saga capătă o deosebită răspândire în sec. XII-XIV.

SAGAIDAC, Cimișlia, Săgaidac.

SAGAIDAC, Criuleni, Bălța.

SAGAIDACUL DE SUS, Criuleni, Bălța.

SAGAIDACUL NOU, Cimișlia, Porumbrei.

SAGITTARIA, Săgeata apei, gen de plante din familia Alismataceae.

SAGUINUS, gen de maimuțe din familia calitrichide.

SAHARA DE VEST, teritoriu în nord-vestul Africii.

SAHARA OCCIDENTALĂ, teritoriu în N-V Africii la Oceanul Atlantic, locuit de triburi arabo-berbere, administrat de Regatul Marocului.

SAHARA, deșert în Africa de nord, cel mai mare de pe glob.

SAHARNA NOUĂ, Rezina, Saharna Nouă.

SAHARNA, landsaft natural, rezervație peisagistică situată la N-V de satul Saharna, raionul Rezina, RM. Monument al naturii.

SAHARNA, Rezina, Saharna Nouă.

SAIGA, (Saiga tatarica), animal paricopat din familia bovideelor.

SAIMAA, sistem de lacuri în Finlanda.

SAIMIRI, gen de maimuțe cu nas lat din familia cebide.

SAINT GEORGE'S, capitala statului Grenada.

SAINT JOHN'S, capitala și cel mai mare oraș în Antigua și Barbuda, în Oceanul Atlantic.

SAINT LOUIS, oraș în SUA, megalopolis cu 2,9 milioane de locuitori.

SAINT LUCIA, stat insular situat în America Centrală Insulară (Arhipelagul Antilele Mici). Capitală: Castries. 22 februarie 1979 (proclamarea independenței).

SAINT MARTIN, comunitate franceză de peste mări, în Oceanul Atlantic.

SAINT PAUL, oraș în SUA, centru administrativ al statului Minnesota.

SAINT PIERRE ȘI MIQUELON, comunitate franceză de peste mări, în Oceanul Atlantic.

SAINT VINCENT ȘI GRENADINELE, stat insular situat în America Centrală Insulară (Arhipelagul Antilele Mici). Capitală: Kingstown. 27 octombrie 1979 (proclamarea independenței).

SAINT-ANDREWS, oraș în Marea Britanie (Scoția), port la Marea Nordului. Capitala ecleziastică a Scoției cu tradiții din sec. al VI-lea. În 1754 a fost înființat Royal Club, cel mai cunoscut club de golf din lume.

SAINT-BERNARD, rasă de câini din grupul moloșilor.

SAINTE CHAPELLE, fosta capelă regală, monument al arhitecturii și artei din Paris, a fost ridicată între anii 1239 și 1243-1248 inclus pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

SAINT-JEAN-DE-LUZ, stațiune climaterică din Franța.

SAINT-SIMONISM, doctrină socialist-utopică.

SAINT-TROPEZ, stațiune climaterică din Franța.

SALA CU ORGĂ, instituție cultural-artistică în Chișinău, monument de istorie și cultură.

SALAHOR, țăran scutit de dări.

SALAMANDRĂ, denumire dată mai multor specii de amfibii caudate din subordnul salamandrelor.

SALAMINA, (Salamis), insulă grecească în N golfului Saronic, din S-E Greciei, în fața portului Pireu. În timpul Războaielor medice, în fața promontoriului Kynosura, în E insulei Salamina, flota greacă comandată de Temistocle, a obținut o mare victorie navală (la 21 septembrie 480 î. Hr.), asupra flotei persane conduse de regele Xerxe I.

SALAMINA, oraș antic situat pe țărmul de E al insulei Cipru. Abandonat definitiv după ce a fost distrus de către arabi (647-648).

SALARIU, remunerarea persoanei angajate în conformitate cu un acord preliminar între el și angajator; remunerația, calculată, de regulă, în termeni monetari, pe care proprietarul sau organismul său autorizat îi plătește salariatului pentru munca prestată prin contractul de muncă; salarizare, salariu tarifar, salariu minim, salariu real, salariu nominal, salariu mediu.

SALATĂ, (Lactuca sativa), plantă anuală legumicolă din fam. Asteraceae. Este răspândită în Europa, Africa de Nord și Asia. În RM se cultivă pe suprafețe mici.

SALĂ DE CAZANE, ansamblu de producție.

SALĂ DE CLASĂ, încăpere în care se desfășoară procesul de învățământ pentru elevi, studenți etc.

SALĂ DE MAȘINI, ansamblu de producție a unei centrale electrice.

SALĂ, tip arhitectural de spațiu public mare și reprezentativ (pentru întruniri, sport, concerte).

SALBĂ, (*Euonymus*), voniceriu, gen de plante din familia Celastraceae.

SALBĂ, podoabă alcătuită dintr-un singur sau din mai multe șiraguri de mărgelă, monede, pietre prețioase ș. a

SALCĂM, (*Robinia*), gen de plante din familia Fabaceae, denumire dată arborilor și arbuștilor din genurile *Acacia*, *Robinia* și *Caragana*.

SALCIA, afluent al râului Salcia-Mare, RM.

SALCIA, Anenii Noi, Botnărești.

SALCIA, Șoldănești, Salcia.

SALCIA, Taraclia, Salcia.

SALCIA-MARE, râu în sudul RM, afluent pe stânga al râului Ialpuș.

SALCIA-MICĂ, râuleț în sudul RM, afluent pe dreapta al râului Salcia-Mare (bazinul Ialpușului).

SALCIE, (*Salix*), gen de plante din familia Salicaceae. În Republica Moldova sunt larg răspândite Salcia albă, (*Salix alba*), Salcia căprească, (*Salix sarrea*), răchita roșie, (*Salix purpurea*), mlaja, Salcia plângătoare sau Salcia pletoasă, (*Salix babylonica*).

SALEKHARD, oraș în Rusia, centru administrativ al Regiunii Autonome Iamalia-Neneția.

SALERNO, oraș în sudul Italiei, monumente istorice și arhitectonice din Evul Mediu.

SALICACEAE, familie de plante dicotiledonate lemnoase.

SALICILIC, ACID ~, cel mai simplu acid hidroxilic aromatic.

SALICILIC, ALCOOL ~, alcool hidroxibenzilic.

SALICINĂ, ($C_{13}H_{18}O_7$), glicozida alcoolului salicilic. Se găsește în coaja și frunzele de plop și salcie. Este folosită ca remediu antipiretic.

SALICORNIA, gen de plante din familia Chenopodiaceae.

SALIFIERE, tranziția unuia dintre componenții unei soluții lichide la o fază independentă, ca urmare a introducerii în soluție a unei substanțe ce reduce solubilitatea acestei componente și transformă soluția în stare supra-saturată; Salificare.

SALINĂ, ocnă de sare utilizată în scop fizioterapeutic.

SALINITATE, conținutul în săruri al unei ape sau al unui sol.

SALINIZARE, proces fizic de acumulare în sol a sărurilor solubile în apă.

SALINIZAREA SOLULUI, sărăturarea solului, proces de acumulare a sărurilor minerale hidrosolubile în sol, ceea ce conduce la formarea solurilor suprasărate și a sărăturilor, reține dezvoltarea normală a plantelor cultivate.

SALINOMETRU, dispozitiv de măsurare folosit pentru determinarea concentrației soluțiilor de sare.

SALMONELA, gen de enterobacterii din familia enterobacteriaceae.

SALMONELOZĂ, denumire generică dată unor boli infecțioase intestinale acute, comune omului și animalelor, cauzate de salmonele. La om se manifestă prin simptome înrudite cu cele ale febrei tifoide, în alte cazuri, cu toxicitatea alimentară; Paratifoza.

SALMONIDE, (*Salmonidae*), familie de pești teleostei migratori și de apă dulce din ordinul salmoniformelor.

SALMONIFORME, ordin de pești osoși.

SALON DE CARTE, sală în care se desfășoară unele activități profesionale destinate publicului.

SALON, încăpere într-un edificiu; în secolele XV-XVIII spații ceremoniale într-un palat, destinate recepțiilor, întâlnirilor, concertelor etc.; adunare a oamenilor de artă și literaților într-o casă privată din Franța în secolul al XVII-lea; expoziții periodice publice de artă, prima a fost amenajată la Paris, în 1667 la inițiativa Academiei Regale de Pictură și Sculptură din Palais-Royal, apoi în 1692 - în Luvru, în anii 1725-1848, în așa-numitul salon pătrat; de unde și numele de salon.

SALONIC, capitala provinciei romane Macedonia.

SALPETRU, mineral din grupul nitraților; azotat natural de sodiu ($NaNO_3$), de potasiu (KNO_3), de amoniu (NH_4NO_3) ș.a.

SALSA, combinație modernă între vechile sonorități cubaneze și portoricane, cu o insistentă tentă ritmică.

SALSOLA, gen de plante, ierburi anuale, semiarbuști sau arbuști din familia Chenopodiaceae.

SALSOMAGGIORE TERME, stațiune balneară din Italia.

SALT, în matematică, funcție, ce are o valoare medie zero și o descreștere destul de rapidă la infinit; termen de referință în fizica cuantică, privind o schimbare mare, în timp ce definiția „cuantic” presupune că schimbarea este minimă posibilă; perturbație.

SALTARELLO, vechi dans italian și spaniol, vioi; melodia acestui dans.

SALTURI, schimbări bruște sub formă de salturi în procesul evoluției organismelor, ce duc la transformări bruște ale organizării formelor corespunzătoare.

SALTUS, în Roma antică, suprafețe mari de păduri, pășuni, terenuri închiriate persoanelor fizice.

SALVARE DE SIGURANȚĂ, termen de referință în tehnologia informațiilor privind o operație strict necesară în managementul informațional al datelor.

SALVIE, (*Salvia*), jaleș, gen de plante perene, erbacee sau semiarbuști din familia Lamiaceae. Se răspândesc pe aproape întreg Pământul; în RM se întâlnesc 7 specii. Două specii se cultivă ca plante etero-uleioase.

SALVINIA, gen de plante. ferigi, acvatice de dimensiuni mici din familia Salviniaceae.

SALVINIACEAE, familie de plante din clasa ferigilor heterospore, ordinul Salviniales.

SAMARĂ, tip de fruct uscat cu o sămânță.

SAMARIA, (Șomron), regiune a Palestinei, care cuprindea pe timpul Mântuitorului ținutul dintre Galileea, Iordan, Iudeea și Marea Mediterană. Azi ruine în așezarea Sebastiyah din teritoriul iordanian ocupat de Israel în 1967; regiune în vechea Palestină, mărginită de Galileea la N, Iudeea la S, Marea Mediterană la V și râul Iordan la E.

SAMARITENI, grup etno-confesional din Palestina.

SAMARIU, (*Samarium*), Sm, element din grupa a III-a a sistemului periodic al elementelor, se referă la lantanide și elemente de pământuri rare. Nr. at. 62. Are șase izotopi stabili și opt radioactivi.

SAMARKAND, oraș în Uzbekistan, centru administrativ al regiunii Samarkand.

SAMARRA, oraș în Irak, monumente istorice și arhitectonice din antichitate, incluse pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

SAMBA, dans modern, stilizat după dansul popular brazilian; melodia corespunzătoare.

SAMBO, (abreviere din rusă „самозащита без оружия” - autoapărare fără armă), gen de lupte sportive și stil de arte marțiale originar din Rusia, subdivizat în sportivă și militară de luptă, unul din sporturile olimpice. Include diferite procedee libere (apucare de mâini, de picioare, aruncare peste umăr, pe spate ș. a.), procedee dureroase (torsionarea mâinilor, picioarelor, a diferitelor articulații), precum și procedee speciale de autoapărare; descendent provenit din căsătoria unui amerindian cu un negroid sau cu un mulatru.

SAMBUC, tip de harfă cu patru coarde, la greci.

SAMBUCUS, soc, gen de plante din familia Adoxaceae.

SAMEȘ, (în Evul Mediu, în Țara Românească) dregător însărcinat cu strângerea samei; administrator sau logofăt de moșie.

SAMNIȚI, populație italică din centrul Peninsulei Italice, vorbind o limbă aparținând grupului osco-umbrian; supusă de romani (343-341; 327-304; 298-290 și 282-272 î. Hr.). Creatorii unei arte originale.

SAMODERJAVIE, regim de guvernare; absolutism, autocrație.

SAMOIEDIENI, denumire generică a unui grup de popoare (nenți, enți ș.a.) care locuiesc în partea de N a regiunii Arhanghelsk, Tiumen, Tomsk și a ținutul Krasnoiarsk.

SAMOILOVCA, sat în Dondușeni; în 1972 c-a contopit cu satul Rudi.

SAMOYED, rasă de câini din grupul Spitz.

SAMPLER, instrument muzical electronic.

SAMSONOVCA, sat în Râbnița; în 1970 c-a contopit cu s. Andreevca.

SAMSUN, oraș în nordul Turciei, centru administrativ al regiunii Samsun ili. Populație 1,4 mil. locuitori.

SAMUM, vânt cald uscat, din direcția sud-vest în deșerturile Africii de Nord și Peninsulei Arabice.

SAMUR, (*Martes zibellina*), sobol, zibelină, animal mamifer carnivor nocturn din familia mustelidelor.

SAMURAI, membru al castei privilegiate feudalo-militare din Japonia, înainte de revoluția din 1867.

SAMURZA, Taraclia, Cealâc.

SAN ANTONIO, oraș în sudul SUA, statul Texas, 1,409 mil. locuitori.

SAN CANDIDO, stațiune climaterică montană din Italia.

SAN CARLOS DE BARILOCHE, stațiune climaterică montană din Argentina.

SAN DIEGO, oraș în SUA (statul California). Port militar și comercial.

SAN FRANCISCO, oraș în din vestul statelor Unite, în statul California, megalopolis cu 8,6 milioane de locuitori.

SAN JOSÉ, capitala, principalul centru economic, științific, cultural și cel mai mare oraș din Costa Rica, centrul administrativ al provinciei San José, megalopolis cu 2,3 milioane de locuitori.

SAN JUAN, municipiu, centru administrativ al țării și cel mai mare oraș din Puerto Rico, megalopolis cu 2,5 milioane de locuitori.

SAN LORENZO DE EL ESCORIAL, oraș în Spania, complexul monastic El Escorial din anul 1563, inclus pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

SAN LUIS POTOSÍ, oraș în Mexic, centru administrativ al statului San Luis Potosí, are 1,1 milioane de locuitori.

SAN MARINO, oraș, capitala, principalul centru economic, științific și cultural al țării Republica San Marino.

SAN PELLEGRINO TERME, stațiune climaterică montană din Italia.

SAN SALVADOR, oraș, capitala, principalul centru economic, științific și cultural al țării El Salvador, megalopolis 1,9 milioane de locuitori.

SANA'A, capitala Yemenului.

SANATRON, parc științifico-tehnologic.

SANCHI, complex antic de cult budist în orașul Sanchi, India, monumente istorice și arhitectonice din sec. III î. Hr., XII e. n., inclus pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

SANCT PETERSBURG, oraș în Europa, mare centru economic, științific și cultural al Federației Ruse.

SANCTIFICARE, procedeu de a trece pe cineva în rândul sfinților.

SANCTUAR, lăcaș de cult sfințit prin prezența lui Dumnezeu; parte a unui lăcaș de cult unde se oficiază diferite ceremonii religioase, considerat ca loc sfânt; orice lăcaș de cult, orice loc destinat ritualurilor în cinstea unei divinități.

SANȚIUNE DISCIPLINARĂ, metodă de dezrădăcinare a încălcărilor.

SANȚIUNE PRAGMATICĂ, diplomă oficială întocmită pe 19 aprilie 1713 de împăratul romano-german Carol al VI-lea, care prevedea pe de o parte indivizibilitatea țărilor Coroanei Habsburgice, iar pe de altă parte admitea succesiunea feminină la conducerea acestor țări.

SANȚIUNE, aprobare dată unei legi de către șeful statului, pentru a o face executorie; confirmare a unui act de către o autoritate sau o instanță superioară celei care l-a emis, pentru a-i da valabilitate.

SANȚIUNI ECONOMICE sunt un instrument esențial al politicii externe și de securitate.

SANCULOT, denumire dată revoluționarilor în timpul Revoluției Franceze din 1789-1794.

SANDARAC, rășină galbenă obținută din seva unor specii de chiparoși.

SANGEAC, Sangeac-Bei, (tc. sancak begi) (tc. sancak), steag turcesc de culoare verde; (în special) steag cu Semiluna în vârful lăncii, trimis de Poarta Otomană noului domn ales în Țările Române; diviziune teritorială în Imperiul Otoman, subîmpărțire a unui pašalâc; guvernator al unui sangeac.

SANGUIN, creioane fără suport, de diferite nuanțe roșii-cafenii.

SANGUINĂ, (lat. sanguis - sânge), mineral; desen executat cu acest instrument. v. **GRAFICĂ**.

SANGUISORBA, gen de plante din familia Rosaceae.

SANIE, sport olimpic de iarnă, se desfășoară prin alunecare liberă pe sanie sportivă pe trasee artificiale și naturale.

SANITARIA VETERINARĂ, compartiment al veterinăriei care studiază probleme de profilaxie a bolilor infecțioase

și parazitare la animale, de protecție a sănătății oamenilor privind bolile comune pentru om și animale, precum și căile de obținere a produselor, materiei prime și alimentelor de origine animalieră, cu respectarea strictă a cerințelor sanitare.

SANKT BLASIEN, stațiune climaterică montană din Germania.

SANKT MORITZ, stațiune climaterică montană din Elveția.

SANOCREATOLOGIE, ramură a medicinei care se ocupă cu asigurarea stării de sănătate a populației, studiind mediul social ca factor patologic, influența locuinței și a condițiilor de muncă; Sanogeneză.

SANSARA, în brahmanism, budism, doctrină despre suferințele inevitabile ale ființelor în viața pământească și reîncarnarea sufletelor celor morți.

SANTA CRUZ DE LA SIERRA, oraș în estul Boliviei, centru administrativ al departamentului Santa Cruz, megalopolis cu 2,1 milioane de locuitori.

SANTA FE, Bogotá, capitala și cel mai mare oraș din Columbia, centru administrativ al departamentului Cundinamarca, megalopolis cu 13,7 milioane de locuitori.

SANTA GERTRUDIS CATTLE, rasă de bovine crescute pentru carne.

SANTALACEAE, familie de plante cu flori dicotiledonate.

SANTIAGO, ordinul militar al Sfântului Iacob.

SANTIAGO, Santiago de Chile, capitala, principalul centru economic, științific, cultural și cel mai mare oraș al țării Chile, megalopolis cu 7,2 milioane de locuitori.

SANTO DOMINGO, Santo Domingo de Guzmán, capitala și cel mai mare

oraș din Republica Dominicană, megalopolis cu 4,6 milioane de locuitori.

SANTONIAN, al patrulea etaj (de jos) al cretacului superior, evidențiat de geologul francez H. Coquand (1857).

SANTUR, instrument muzical asemănător cu harpa.

SĂO FRANCISCO, râu în Brazilia. Lungime 2 700 km.

SĂO PAULO, cel mai mare oraș în Brazilia, centru administrativ al statului São Paulo, 11 895,9 mii locuitori.

SAP, boală infecțioasă, cu precădere cronică, a cailor, măgarilor, rareori a cămilelor, a animalelor din familia Felidae, precum și a oamenilor.

SAPARA, complex monastic creștin în Georgia, monumente istorice și arhitectonice din Evul Mediu.

SAPERAVI, soi tardiv de viță-de-vie pentru vin, recomandat pentru raioanele de sud ale RM. Originar din Georgia. Vinul brut obținut din struguri de soiul Saperavi se folosește pentru prepararea vinului „Negru de Purcari”.

SAPERDA, gen de coleoptere din familia cerambicide.

SAPINDACEAE, familie de plante angiosperme, dicotiledonate, dialipetale.

SAPINDUS, gen de plante din familia Sapindaceae.

SAPODILĂ, arbore fructifer, tropical, veșnic verde, din familia Sapotaceae.

SAPONARIA, gen de plante ierboase, anuale sau perene din familia Caryophyllaceae.

SAPONIFICARE, reacție de hidroliză a unui ester, prin care se obține un acid organic și un alcool.

SAPONINE, compuși organici fără azot din grupul glicozidelor, care în soluții apoase, la agitare, formează o spumă abundentă. Se găsesc în numeroase plante; grup de glicozide naturale.

SAPOTACEAE, familie de dicotiledonate.

SAPPORO, oraș în Japonia, centru administrativ în regiunea Hokkaidō, megalopolis cu 1,9 milioane de locuitori.

SAPROBI, organisme ce populează bazinele acvatice poluate cu compuși organici.

SAPROBIOLOGIE, domeniu al biologiei care studiază interacțiunea dintre saprobionți și mediu.

SAPROBIONT, denumire dată plantelor și animalelor care populează ape bogate în substanțe organice. Se deosebesc 3 grupe de organisme saprobionte: polisaprobe, mezosaprobe și oligosaprobe.

SAPROFAGI, animale care folosesc în calitate de sursă de substanțe nutritive, compuși organici ai corpurilor moarte.

SAPROFIT, organism vegetal heterotrof care se hrănește cu resturi de organisme vegetale și animale moarte și participă la distrugerea compușilor organici; Saprob, saprofag, saprotrof, saprobiont.

SAPROPEL, depuneri coloidale neconsolidate, de natură organică, cu un mic adaus de componenți minerali. Prin fosilizare se transformă în sapropelit. Servește ca îngrășământ, nutreț pentru vite și ca mijloc de tratament; Nămol organic.

SAPROPELIT, rocă sedimentară care conține sapropel.

SQAQALIBA, termen utilizat în sursele arabe medievale pentru a prezenta slavi și alte popoare din Europa Centrală și

de Est sau într-un sens mai larg, pentru a se referi la toți slavii din Europa.

SARABANDĂ, vechi dans popular spaniol, asemănător cu menuetul; melodia după care se execută acest dans.

SARACENIACEAE, familie de plante angiosperme insectivore.

SARAJEVO, capitala, principalul centru economic, științific, cultural și cel mai mare oraș în Bosnia și Herțegovina.

SARAMURĂ NATURALĂ, apa de la curi minerale (sărute), estuare și rezervoare artificiale, care este o soluție salină saturată.

SARANGI, instrument muzical cu trei sau patru coarde, răspândit în India.

SARATOGA SPRINGS, stațiune balneologică din SUA.

SARCASM, ironie mușcătoare, batjocură necruțătoare, atitudine sarcastică.

SARCINĂ BARIONICĂ B, una dintre caracteristicile particulelor elementare. Pentru toți barionii este egală cu +1, pentru antibarioni, cu -1, celelalte particule au sarcină barionică egală cu 0.

SARCINĂ BARIONICĂ, una dintre caracteristicile particulelor elementare. Pentru toți barionii este egală cu +1, pentru antibarioni, cu -1, celelalte particule au sarcină barionică egală cu 0.

SARCINĂ CRITICĂ, în mecanica construcțiilor, sarcină la care există o pierdere de stabilitate a sistemului deformabil.

SARCINĂ ELECTRICĂ, volumul total al energiei electrice, distribuit de sursa de electricitate consumatorului și puterea de curent corespunzătoare; mărime fizică care determină energia de interacțiune a particulelor elementare cu un câmp electromagnetic.

SARCINĂ EXTRAUTERINĂ, sarcină patologică la care ovulul fecundat se dezvoltă în afara cavității uterului.

SARCINĂ ISTERICĂ, dereglare psihică caracterizată prin manifestarea fizică a anumitor simptome ale sarcinii, chiar dacă femeia nu este însărcinată.

SARCINĂ LEPTONICĂ, numărul cuantic aditiv, ce determină numărul total de leptoni din sistem, mai exact diferența dintre numărul de leptoni și antileptoni.

SARCINĂ MECANICĂ, forță sau solicitare exterioară care acționează asupra elementelor unui sistem.

SARCINĂ MULTIPLĂ, dezvoltarea concomitentă a doi sau mai mulți embrioni.

SARCINĂ PRELUNGITĂ, prelungirea sarcinii cu 10-14 zile și mai mult după termenul presupus de naștere.

SARCINĂ, graviditate, proces fiziologic de dezvoltare intrauterină a fătului la om și la animalele vivipare, în timpul căruia din ovulul fecundat de spermatozoid, în uter se dezvoltă fătul și care în mod normal se termină cu nașterea; mărime fizică ce servește ca sursa a câmpului, prin intermediul căruia particulele cu această caracteristică interacționează; Sarcină electrică elementară, sarcină magnetică, sarcină mecanică.

SARCOCISTIS, gen de protozoare intacelulare parazitare.

SARCODINA, (Sarcodina), grup de protozoare care reunește unicelulare ce se deplasează cu ajutorul pseudopodelor din clasa de organisme microscopice din încrengătura protozoarelor, cu subclasele: radiolari, rizopode, heliozoare.

SARCOFAG, în antichitate, sicriu monumental artistic ornamentat, confecționat din piatră, teracotă, lemn

sau metal, caracteristic culturii multor popoare ale lumii, inclusiv pentru cultura egee, cultura vechilor egipteni și etrusci; poate fi și complex memorial; monument funerar; instalație tehnică construită pentru a izola un mediu nociv de mediul ambiant.

SARCOFAGIDE, familie de insecte biptere.

SARCOIDOZĂ, boală sistemică caracterizată prin formarea granuloamelor specifice în diferite organe și țesuturi.

SARCOLEMĂ, membrană subțire ce acoperă fibrele musculare striate.

SARCOM, grup de tumori maligne de origine mezenchimale.

SARCOPLASMĂ, citoplasma febreilor și celulelor musculare.

SARCOPTERYGII, clasă de pești osoși.

SARCOPTIDE, familie de arahnide din ordinul astigmarta.

SARDANA, dans popular catalan și melodia după care se execută.

SARDEA, denumire dată unor pești marini pelagici din familia clupeidelor, cu genurile Sardina, Sardinops și Sardinella.

SARDES, (Sardis), oraș antic.

SARE GEMĂ, mineral; halit; materie primă pentru industrie.

SARE, compus chimic, moleculele căruia sunt formate din anioni și cationi. Se deosebesc săruri: neutre, acide, bazice, duble, mixte și complexe.

SARGASACEAE, familie de alge brune, marine.

SARIA, lege islamică, potrivit căreia faptele oamenilor se împart în mai multe categorii.

SARICĂ, manta țărănească lungă și mițoasă pe din afară, țesută din fire groase de lână. Este purtată, mai ales, de ciobani.

SARIN, substanță toxică de luptă.

SARMATISM, ideologia nobilimii poloneze în secolele XVI-XVIII.

SARMAȚI, populația de origine iraniană; savromați, triburi nomade înrudite cu sciții.

SARMAȚIAN, etaj (veac) al miocenului din sud-estul Europei, situat sub meoțian. Se împarte în 3 subetaje: inferior, volinian, mediu, basarabian și superior, hersonian.

SARMIZEGETUSA, oraș antic în sud-vestul Transilvaniei, capitala Daciei, azi România; SARMIZEGETUSA REGIA.

SAROS, interval de timp egal aproximativ cu 18 ani și 11 1/3 zile, după care, datorită repetării pe sfera cerească a poziției reciproce a Soarelui, Lunii și a nodurilor orbitei lunare, se repetă în aceeași ordine eclipsele de Lună și cele de Soare.

SASCHIU, (Vinca), gen de plante erbacee, perene din familia Apocynaceae.

SAȘI, politonim.

SAT OLIMPIC, orașel olimpic, complex de clădiri care găzduiesc membrii delegațiilor țărilor participante la Jocurile Olimpice de vară sau Jocurile Olimpice de iarnă.

SAT, așezare umană, ai cărei locuitori se ocupă, în special, cu agricultura, element al comunei; unul dintre tipurile de așezări rurale din Rusia, Ucraina, Belarus, Moldova, România, Kazahstan și Bulgaria.

SATANISM, sectă înființată la Los Angeles în 1966 de Anton Luwey.

SATARA, impozit.

SATĂR, cuțit mare de bucătărie; armă de luptă (secure) cu care erau înarmați satârgii, mercenarii din Moldova (sec. al XVI-XVII-lea).

SATELIT AL PLANETEI, corp ceresc care se mișcă în jurul unei planete sub acțiunea atracției acesteia. În sistemul solar se cunosc 33 de sateliți.

SATELIT DE TELECOMUNICAȚII, satelit artificial al Pământului, care transmite semnale radio între punctele de pe suprafața Pământului, care nu au linie vizuală directă.

SATELIT GEOFIZIC, satelit artificial al Pământului (SAP), a cărui construcție și utilaj sunt destinate studierii parametrilor geofizici (densitatea atmosferei, câmpul geomagnetic, câmpul de radiație al Pământului ș.a.). v. **SATELIT METEOROLOGIC**.

SATELIT GEOSTAȚIONAR, satelit artificial, care se află constant deasupra unui anumit punct al ecuatorului Pământului.

SATELIT METEOROLOGIC, primul satelit artificial al Pământului, conceput și înzestrat cu aparataj special, destinat pentru efectuarea unor observări meteorologice în straturile superioare ale atmosferei. Înălțimea zborului satelitului meteorologic variază între 500 și 1200 km.

SATELIT SPION, aparat astronomic pentru observații militare; aparat de zbor cu misiune militară specială.

SATELIT, (din lat. *satelles* – însoțitor), în Roma antică, mercenar care-l însoțea permanent pe stăpânul său; stat formal independent, dar supus, de fapt, unui stat mai puternic.

SATELIȚII PLANETELOR, corpuri cerești care orbitează planetele.

SATINARE, procedeu tehnologic.

SATIR, divinitate rustică din mitologia greacă, reprezentată printr-o ființă

cu corp omenesc acoperită cu păr, cu coarne și picioare de țap (sau de cal), care personifica instinctele brutale.

SATIRA MENIPEE, specie în literatură antică, denumită după creatorul său Menippa.

SATIRĂ, compoziție literară, mai ales în versuri, în care sunt biciuite defectele morale ale oamenilor sau aspectele negative ale societății.

SATIRI, (gr. *satyros*), în mitologia greacă, divinități minore care-l însoțeau pe zeul Dionysos.

SATIRIAZĂ, hipersexualitate patologică la bărbați manifestată sub forma sentimentului de nesatisfacție a atracției sexuale și a dorinței irezistibile de noi contacte sexuale.

SATRAP, guvernator al unei satrapii, cu puteri nelimitate; în Iranul antic, guvernator cu puteri aproape nelimitate al unei satrapii.

SATRAPIE, în Iranul antic și medieval, provincie guvernată de un satrap.

SATU MARE, oraș, centru județean în România.

SATUL NOU, Cimișlia, Satul Nou.

SATURA, gen dramatic în literatura latină în care se îmbinau mai multe specii literare.

SATURATOR, echipament industrial în domeniu.

SATURAȚIA PIEȚEI, fenomen în economie, când un produs este distribuit pe piață în exces.

SATURAȚIE MAGNETICĂ, termen de referință în fizică privind starea când o creștere a câmpului magnetic extern aplicat nu poate crește mai departe magnetizarea materialului.

SATURAȚIE, stare de intensitate maximă a unui fenomen; Curent de saturație.

SATURN, (Saturnus), în mitologia romană, zeu al agriculturii. Identificat cu Cronos din mitologia greacă; a șasea după distanță planetă de la Soare și a doua cea mai mare planetă din sistemul solar, semn astronomic ♄.

SATURNALE, sărbătoare populară la romani, în cinstea zeului Saturn, care avea loc în fiecare an după terminarea muncilor agricole.

SATURNIIDE, familie de fluturi de noapte.

SATYĂGRAHA, tactică de rezistență pașnică în formă de masă și individuală, de esență a gândirii gandhiste.

SATYRIDAE, familie de fluturi de zi.

SAUCA, Ocnița, Sauca.

SAUCE, în arte plastice, amestec din vopsele presate cu clei pentru desen.

SAUMUR, oraș în Franța, monumente de cult, istorice și arhitectonice din sec. IX-XX.

SAUNĂ, baie de aburi finlandeză.

SAUROPODA, subordin de dinozauri.

SAUROPTERIGIA, ordin de reptile fosile.

SAUVIGNON, soi de viță-de-vie semi-tardiv cu struguri pentru vin. Originar din Franța. Este răspândit în RM. Din strugurii de Sauvignon se prepară vinul alb de masă de calitate superioară, vinuri de desert și spumante.

SAVANĂ, tip de vegetație tropicală și subecuatorială, caracterizată prin îmbinarea formelor erbacee cu arbori solitari sau grupuri de arbori și tufișuri. În funcție de continent, floristica savanei este diferită.

SAVAOT, conform Bibliei, zeu al panteonului vechilor evrei.

SAVART, unitate de măsură a intervalului de frecvență sonoră, egală cu intervalul dintre două frecvențe, logaritmul zecimal al raportului cărora este egal cu 0,001. $1 \text{ S.} = 3,32 \cdot 10^3$ octave. Denumită după numele lui F. Savart.

SAVOIA, regiune istorică în S-E Franței, în Alpii Savoiei, la granița cu Italia și Elveția.

SAVOIE, regiune montană din Franța.

SAXAUL, (Haloxylon), gen de plante psamofile din familia Chenopodiaceae.

SAXHORN, instrument muzical de suflat din alamă și întrebuițat în fanfare și orchestre cu rol de bariton.

SAXICOLA, mărăcinari, gen de paseriforme din familia muscicapide.

SAXIFRAGA, gen de plante din familia Saxifragaceae.

SAXIFRAGACEAE, familie de plante angiosperme saxifragale.

SAXOFON, după numele inventatorului, meșterului belgian A. Sax, instrument muzical de suflat, format dintr-un tub conic de alamă prevăzut cu clape și cu un muștiuc asemănător cu cel al clarinetului.

SAXONIA INFERIOARĂ, (Niedersachsen), land în Germania.

SAXONIA-ANHALT, (Sachsen-Anhalt), land în Germania.

SĂDIREA PLANTELOR, procedeu tehnologic agrotehnic realizat prin răsădirea materialului săditor.

SĂGEATĂ, vergea de lemn, cu un vârf ascuțit la un capăt, iar la celălalt cu două aripioare, folosită ca proiectil de luptă.

SĂGETĂTORUL, constelația zodiacală în care Soarele se află în momentul solstițiului de iarnă; semn astrologic.

SĂGHIENI, Ungheni, Alexeevca.

SĂIȚI, Căușeni, Săiți.

SĂLAJ, județ în România.

SĂLAȘ, în Moldova medievală, trup de familie de țigani (domnești, boierești sau mănăstirești) supuși normelor dreptului robilor.

SĂLCIOARĂ, (Elaeagnus), gen de plante din familia Eleagnaceae.

SĂLCUȚA NOUĂ, Căușeni, Cârnațenii Noi.

SĂLCUȚA, Căușeni, Sălcuța.

SĂMĂNANCA, Orhei, Sămănanca.

SĂMĂNĂTORISM, curent social, ideologic, cultural și literar inițiat la începutul sec. al XX-lea, în România, de revista „Sămănătorul”, care idealiza satul patriarhal în opoziție cu orașul „viciat” de civilizație, considera țărănimea ca depozitara exclusivă a valorilor naționale și promova o literatură de inspirație folclorică și istorică.

„**SĂMĂNĂTORUL**”, revistă literară săptămânală, concepută de către George Coșbuc și Alexandru Vlăduț și care a apărut la București, între 2 decembrie 1901 și până la 27 iunie 1910 fără întrerupere.

SĂMĂNĂTURI COMPRIMATE, cultivarea între rândurile culturii de bază a unei alte culturi în scopul folosirii mai bune a terenului însămânțat și pentru a obține recoltă suplimentară.

SĂMĂNĂTURI MIXTE, creștere comună concomitent pe același teren a două sau mai multe culturi sămănate.

SĂMĂȘCANI, râuleț în RM, afluent pe dreapta al Nistrului.

SĂMĂȘCANI, Șoldănești, Sămășcani.

SĂMÂNȚĂ, unitate de reproducere și de răspândire a plantelor cu semințe; conține embrionul și țesutul de depozitare.

SĂNĂTATE, stare bună a unui organism la care funcționarea tuturor organelor se face în mod normal și regulat.

SĂNĂTATEA OMULUI, stare bună fizică, spirituală și bunăstare socială, lipsă de maladii și defecte fizice; Sănătate socială, sănătatea populației, sănătate mintală.

SĂNĂȚAUCĂ, Florești, Sănățauca.

SĂNIȘOARĂ, (Sanicula), gen de plante din familia Apiaceae.

SĂPĂLIGĂ, instrument manual de prelucrare a solului cu lama îngustă, având adesea doi sau trei colți la partea opusă tăișului, folosită mai ales în lucrări de legumicultură; săpălugă.

SĂPĂTURI ARHEOLOGICE, metodă principală de investigare a siturilor arheologice în teren, include efectuarea săpăturilor în monumentul arheologic în vederea studierii multilaterale a stratului cultural, stratificării acestuia, cercetării construcțiilor, complexelor închise ș. a.

SĂPTĂMÂNĂ PATIMILOR, ultima săptămână marcată de către biserica ortodoxă în postul mare înainte de Paști.

„**SĂPTĂMÂNĂ**”, revistă săptămânală.

SĂPTĂMÂNĂ, perioadă de timp de șapte zile consecutive; unitate de timp egală cu șapte zile.

SĂPUNARIȚĂ, (Saponaria), gen de plante din familia Caryophyllaceae.

SĂPUNURI, săruri ale acizilor grași superior, naftenici sau rezinici.

SĂRATA GALBENĂ, Hîncești, Sărata Galbenă.

SĂRATA NOUĂ, Fălești, Sărata Veche.

SĂRATA NOUĂ, Leova, Sărata Nouă.

SĂRATA VECHE, Fălești, Sărata Veche.

SĂRATA, râu în RM, afluent pe stânga al Prutului.

SĂRATA-MEREȘENI, Hîncești, Mereșeni.

SĂRATA-RĂZEȘI, Leova, Sărata-Răzeși.

SĂRĂCIE, lipsa mijloacelor materiale necesare existenței; stare a unei nevoi extreme cronice a oamenilor din cauza lipsei unui venit suficient, necesar pentru satisfacerea nevoilor fiziologice și sociale de bază; sărăcie extremă.

SĂRĂTENI, Hîncești, Cotul Morii.

SĂRĂTENI, Leova, Sărăteni.

SĂRĂTENII NOI, Telenești, Ratuș.

SĂRĂTENII VECHI, Telenești, Sărătenii Vechi.

SĂRĂTURI, soluri cu un strat specific de săruri la suprafață, în care conținutul de săruri ușor solubile depășește 1%, ceea ce exclude creșterea majorității plantelor, cu excepția halofitilor.

SĂRĂȚEI, UATSN, Hârjău.

SĂRĂȚICA NOUĂ, Leova, Sărățica Nouă.

SĂRĂȚICA VECHE, Leova, Tomaiul Nou.

SĂRBĂTOAREA AZIMILOR, Secerișul orzului, sărbătoare religioasă la evrei.

SĂRBĂTOAREA RECOLTEI, sărbătoare religioasă la evrei în amintirea celor 40 de ani petrecuți în deșert.

SĂRBĂTOAREA SECERIȘULUI, cea mai semnificativă sărbătoare la curențele protestante.

SĂRBĂTORI CORALE BALTICE, sărbători corale naționale în Țările Baltice.

SĂRBĂTORI DOMNEȘTI, douăsprezece sărbători ortodoxe.

SĂRBĂTORI MARI, sărbători ale bisericii ortodoxe care nu fac parte din sărbătorile domnești.

SĂRBĂTORI NAȚIONALE, stabilite de stat, sărbătorile publice în legătură cu date istorice, religioase și tradiționale.

SĂRBĂTORI RELIGIOASE, zile în care bisericile și organizațiile religioase marchează diferite evenimente religioase din istoria bisericii.

SĂRICICĂ, (Salsola), târtan, gen de plante ierboase și frutescente din familia Chenopodiaceae.

SĂRITURĂ, probă individuală de sport cu prăjina, în înălțime, în lungime, la obstacole, cu schiurile.

SĂRURI, clasă de compuși chimici formați de obicei prin reacția unui acid cu o bază; Săruri de benzopiril, compuși organici ce au la baza structurii cationul aromatic stabil de benzopiril; Săruri de piriliu, compuși organici ce conțin în moleculă un cation heteroaromatic de piriliu; Săruri duble, compuși chimici ce includ două tipuri de cationi și un singur tip de anion.

SĂRUTUL LUI IUDA, sărutul trădării.

SĂSENI, Călărași, Săseni.

SĂTUC, Cahul, Pelinei.

SĂMBĂȚĂ, a șasea zi din săptămână; zi de odihnă, sărbătoare religioasă în iudaism.

SĂMBOTIȘTI, sectă a creștinismului spiritual apărută la sfârșitul sec. al XVII-lea.

SĂNEAȚĂ, armă de foc primitivă cu cremene.

SÂNGE, (din lat. sanguis, -inis), țesut lichid care circulă în sistemul circulator închis prin inimă, artere, vene, capilare ale organismului uman, asigurând activitatea vitală a celulelor și țesuturilor și îndeplinind, totodată, diverse funcții fiziologice.

SÂNGELE-VOINICULUI, (Lathyrus odoratus), plantă anuală volubilă decorativă din familia Fabaceae.

SÂNGEORZ, (23 aprilie), sărbătoare precreștină care, în antichitate, a marcat debutul unui nou ciclu vegetațional și agropastoral (Anul Nou arhaic). Primul om care iese cu plugul la arat este sărbătorit ca un împărat (Tânjuaua de pe Mara, Udătoriul din Chioar) și debutează oficial anul pastoral.

SÂNGER, (Hypophtalmichthys molitrix), Silver carp, pește fitoplanctonofag din familia ciprinidelor.

SÂNGER, (Swida), gen de plante din familia Cornaceae.

SÂNGERARE TERAPEUTICĂ/LĂSARE DE SÂNGE, extragerea unui anumit volum de sânge din torentul sangvin cu scop curativ; se realizează prin aplicarea unei secțiuni pe venă, cu ajutorul lipitorilor sau puncția arterelor.

SÂNGERARE, scurgerea sângelui din vasele sangvine la dereglarea integrității acestora.

SÂNZIENE, în folclorul moldovenesc, zâne rele, ființe fantastice.

SĂRBA, dans popular românesc și melodia după care se execută.

SĂRBI, nație, popor slav de sud, populația de bază a Serbiei. Locuiesc, de asemenea, în SUA, Canada, România ș.a.

SĂRMĂ, produs metalic din oțel, metale neferoase și aliajele lor, lung, cu raport foarte mic dintre dimensiunile secțiunii transversale, și lungime cu secțiuni rotunde, hexagonale, pătrate,

trapezoidale sau ovale; Sârmă ghimpată.

„**SBURĂTORUL**”, revistă periodică literar-artistică modernistă și un cenaclu literar, pornite la București în aprilie 1919, sub conducerea lui Eugen Lovinescu.

SCABIE, boală contagioasă a pielii omului și animalelor cauzată de acariatul *Sarcoptes scabiei hominis*.

SCABIOSA, gen de plante din familia Dipsacaceae.

SCADENȚĂ, expirare a datei la care trebuie onorată o datorie financiară; scadent termen de plată, soroc.

SCAFANDRU, echipament special conceput pentru a izola o persoană (sau un animal) de mediul înconjurător, în apă, pe pământ sau în cosmos.

SCAFIRINCUS, gen de pești din familia acipenseride.

SCAI, (*Eryngium*), gen de plante din familia Apiaceae.

SCALA MOHS, scală de evaluare a durtății relative a unor materiale.

SCALAR, o mărime, fiecare valoare a căreia poate fi exprimată ca un singur număr, de ex. lungime, suprafață, temperatură; Mărime scalară.

SCALARE, procedeu tehnic folosit în sociologie și în psihologia socială pentru măsurarea intensității opiniilor, atitudinilor, cunoștințelor.

SCALĂ DE PREȚURI, cantitatea greutății de metal acceptată într-o țară ca unitate monetară; funcție tehnică a banilor; mijloc de exprimare a prețului bunurilor în unele unități în calitate de echivalent universal.

SCANARE TV, procesul periodic de deplasare, conform unei anumite legi, a unui electron de scanare sau a unui

fascicul de lumină (în timpul descompunerii unei imagini televizate transmise (analiza imaginii) sau când este recreată (sinteza imaginii)).

SCANARE, mișcare spațială controlată a unui fascicul de lumină sau de particule încărcate cu electroni, urmărind pas cu pas suprafața obiectului observat; Scanare progresivă.

SCANDENTIA, ordin de mamifere placentare.

SCANDINAVIA, regiune din nordul Europei, include Peninsula Scandinavă, Peninsula Iutlanda și insulele adiacente cu țările Suedia, Norvegia și Danemarca.

SCANDIU, (*Scandium*), Sc, element din grupa a III-a a sistemului periodic al elementelor. Nr. at. 21. În natură există un singur izotop stabil și mai mulți izotopi artificiali radioactivi.

SCANER CU RAZE X, echipament industrial în domeniu.

SCANER, termen de referință în tehnologia informațiilor și tehnică privind un tip de dispozitiv de copiere; dispozitiv pentru crearea unei copii a unei imagini, a unui obiect.

SCAPHOPODA, clasă de moluște marine.

SCAPOLIT, mineral, piatră semiprețioasă.

SCARA BEAUFORT, scară empirică pentru descrierea vitezei vântului.

SCARA CELSIUS, scală de temperaturi, a cărei unitate un grad Celsius este egală cu 1/100 din intervalul de temperatură dintre temperatura de topire a gheții și punctul de fierbere al apei la presiunea atmosferică normală.

SCARA DE MAGNITUDINE RICHTER, instrument de măsurare, evaluare și comparare a intensității cutremurelor și seismelor.

SCARA DE MĂSURĂRI ECONOMICE, v. SCARĂ.

SCARA DE MĂSURĂRI SOCIOLOGICE, v. SCARĂ.

SCARA DE PRESTIGIU, v. SCARĂ.

SCARA DISTANȚEI SOCIALE BOGARDUS, v. SCARĂ.

SCARA FAHRENHEIT, scară termometrică în care intervalul de temperatură dintre punctul de topire a gheții (considerat 32°) și punctul de fierbere a apei (212°) la presiune atmosferică normală este împărțit în 180 de părți egale (grade).

SCARA FIINȚELOR, ideea de sistematizare a varietății obiectelor din natură după creșterea complexității organizării.

SCARA INTERNAȚIONALĂ PRACTICĂ DE TEMPERATURI, scară de temperaturi adoptată de Conferința Generală de Măsuri și Greutăți, destinată implementării practice de măsurare a temperaturii.

SCARA KÉLVIN, măsură a temperaturii egală cu 1/273,16 din temperatura absolută a punctului triplu al apei; unitate de bază de măsură a temperaturii în sistemul S.I.

SCARA PSIHOLICĂ A INTERVALELOR EGALE A LUI THURSTONE, v. SCARĂ.

SCARA PSIHOMETRICĂ LIKERT, v. SCARĂ.

SCARA RÉAUMUR, scară termometrică în care intervalul de temperatură dintre punctul de topire a gheții și punctul de fierbere a apei la presiune atmosferică normală este împărțit în 80 de părți egale (grade).

SCARA RICHTER, scară de magnitudine a cutremurului folosită în seismetrie.

SCARA SOCIOLOGICĂ GUTTMAN, v. SCARĂ.

SCARABAEUS, gen de coleoptere din familia scarabaide.

SCARABEIDE, familie de coleoptere din subordinul polifagilor.

SCARĂ DE MAREE, Fußstock, o şină cu diviziuni, care este instalată la posturile de calibrare ale râurilor, lacurilor și mărilor pentru a monitoriza nivelul apei.

SCARĂ VERNIER, (după numele inventatorului, matematicianului francez P. Vernier; 1580-1637), dispozitiv vizual pentru a realiza o citire precisă a măsurărilor.

SCARĂ, element de construcție; procedeu de lucru în arta plastică; aranjament al sunetelor muzicale; linie gradată; cerc gradat; serie de diviziuni la unele aparate și instrumente de măsurat (termometru, barometru etc.); mijloc de legătură dintre etaje; raport dintre mărimea unui obiect de pe un desen, plan, hartă, imagine cosmică, machetă și dimensiunile lui reale; scară cartografică, scară geocronologică, scară seismică, scară stratigrafică; șir, succesiune, serie ordonată de elemente (mărimi, cifre etc.), așezate în ordine crescândă, descrescândă sau cronologică, servind la stabilirea valorii unui subiect.

SCARIDE, familie de pești marini din familia perciforme.

SCARIFICATOR, dispozitiv pentru afânarea profundă a solurilor înghețate, rocilor fracturate cu rezistență medie, folosind tracțiunea tractorului; dispozitiv de afânare a solului la lucrări subacvatice de dragare.

SCARLATINĂ, boala infecto-contagioasă cauzată, în principal, de difuzarea în organism a toxinelor secretate de streptococul bete-hemolitic grup A manifestată prin febră, intoxicație, ton-

silită acută, limfadenită, erupție punctiformă cutanată.

SCATIU, (Spinus spinus, Carduelis spinus), pasăre migratoare din familia fringilidelor.

SCAUN CATAPULTABIL, echipament industrial în domeniul astronauticii și aviației.

SCAUN DOMNESC, în Moldova medieală, denumire a tronului domnesc; prin extindere, și a domniei. Cetate de scaun, capitala țării.

SCAUN, obiect de mobilă.

SCAUNE, unități administrative.

SCĂDERE, operație aritmetică, inversă adunării.

SCĂIENI, Dondușeni, Scăieni.

SCĂIENI, Florești, Izvoare.

SCĂIUȘ, (Dipsacus), gen de plante din familia Dipsacaceae.

SCĂMOȘARE, proces tehnologic în industria textilă de prelucrare a țesăturilor la mașini speciale pentru a le face pufoase și moi.

SCĂRI DE TEMPERATURĂ, tip de măsurare în domeniu; scări stabilite pentru măsurarea temperaturii.

SCĂRICEA, (Polemonium), gen de plante perene sau anuale din familia Polemoniaceae.

SCĂZĂTOR, număr care se scade din altul.

„SCÂNTEIA LENINISTĂ”, („Скынтя Ленинистэ”), revistă pentru elevi, din 1930.

SCÂNTEIE ELECTRICĂ, descărcare electrică bruscă.

SCÂNTEIUȚĂ, (Anagallis), gen de

plante anuale sau bienale din familia Polemoniaceae.

SCENARIU DIDACTIC, parcursul unui demers didactic.

SCENARIU, textul succint al unei piese de teatru, al unui spectacol sau al unui film, de obicei împreună cu indicațiile tehnice și de regie.

SCENOGRAFIE, v. ARTĂ TEATRALĂ ȘI DECORATIVĂ.

SCEPTICISM, concepție care pune la îndoială posibilitatea cunoașterii lumii obiective.

SCEPTRU, simbol militar; toiag, baston (împodobit) purtat de suverani ca simbol al autorității.

SCELĂ, dispozitiv auxiliar temporar conceput pentru a crea locurile de înălțime necesare pentru plasarea lucrătorilor, a materialelor și a sculelor; Schelă petrolieră marină.

SCHELET, carcasa aparatului, elementelor constitutive, slădării sau instalației în ansamblu; asigură forma, duritatea, stabilitatea și ciclul de viață; totalitate a țesăturilor din organismul animalelor și omului ce dau corpului sprijin și protecție de la leziuni mecanice; totalitatea oaselor care susțin corpul unui vertebrat; sistemul osos așezat în poziția sa naturală.

SCHULETON, sport de iarnă, unul din sporturile olimpice, sport cu sanie single specială care se practică pe o pârtie de gheață descendentă; diferența principală între scheleton și sanie este poziția sportivilor: în proba de scheleton sportivul se întinde cu capul înainte, dar în proba de sanie poziția este cu picioarele înainte.

SCHEMA BERNOULLI, una dintre principalele modele matematice utilizate în teoria probabilităților pentru a descrie independența repetării experimentelor.

SCHEMATISM, tendință, fel de a înfățișa o construcție, o operă etc. în liniile cele mai simple, ca o schemă.

SCHEMĂ DE POTRIVIRE, dispozitiv electronic de comutare discret cu mai multe intrări și o singură ieșire, folosit pentru a izola setul de semnale (impulsuri electrice) primite pe el, doar pe cele care se suprapun complet sau parțial (coincid) în timp.

SCHEMĂ ELECTRICĂ, reprezentare grafică a unui circuit electric.

SCHEMĂ INTEGRALĂ, piesă microelectronică funcțional finită.

SCHEMĂ, concept grafic care leagă câmpurile de geometria algebrică, algebră comutativă și teoria numerelor; plan sumar, redus la câteva idei generale, principale, care permite o vedere de ansamblu asupra unei lucrări științifice, literare, artistice, a unui proces, fenomen etc.; Schemă cognitivă, schemă corporală, schemă de notare, schemă orară, schemă perceptivă, schemă de asimilare; schiță a unui obiect, teritoriu; schiță în arta plastică.

SCHERZO, piesă instrumentală sau parte dintr-o sonată ori simfonie în tempo vioi și cu caracter vesel.

SCHEUCHZERIA, gen de plante, ierburi anuale din familia Scheuchzeriaceae.

SCHEVENINGEN, stațiune climaterică din Olanda.

SCHI ACROBATIC, sport de iarnă practicat cu schiurile, include mai multe discipline (movile, sărituri, schi cross sau half-pipe); inclus în programul Jocurilor Olimpice de iarnă.

SCHI NAUTIC, sport acvatic în care sportivul este remorcat de o barcă cu motor outboard, menținându-se pe apă cu unul sau două schiuri.

SCHI, include diferite discipline sportive de iarnă, unite prin utilizarea

schiorilor ca instrument pentru depășirea distanțelor pe suprafețe înzăpezite; multe tipuri de evenimente de schi competitive sunt recunoscute de Comitetul Olimpic Internațional și de Federația Internațională de Schi (schi fond, biatlon, schi alpin, combinata nordică, sărituri cu schiurile, snowboard, schi acrobatic).

SCHIATRON, dispozitiv catodic indicator cu fascicul de electroni cu un ecran al unei substanțe care are capacitatea de a-și pierde transparența culorii atunci când este iradiat cu electroni.

SCHIMB DE CĂLDURĂ CONVECTIV, transmiterea energiei termice între suprafața condensatului și lichidului aflat în mișcare.

SCHIMB DE CĂLDURĂ RADIANTĂ, identic cu transferul de căldură radiantă.

SCHIMB DE CĂLDURĂ, proces ireversibil spontan de transfer de căldură între corpuri (sau părți ale corpului) cu temperaturi diferite; Schimb de energie, schimb de masă; schimb între ocean și atmosferă, este determinată de cantitatea de căldură primită sau dată de ocean printr-o unitate de suprafață.

SCHIMB DE IONI, proces de redistribuire a ionilor între o soluție de electrolit și ionit.

SCHIMB DE SUBSTANȚE, totalitatea proceselor chimice ce asigură activitatea vitală a organismelor vii și contactul lor permanent cu mediul ambiant.

SCHIMB FĂRĂ VALUTĂ, în practica internațională, schimb de bunuri, servicii etc., rezultate ale activității economice fără utilizarea monedei ca mijloc de plată.

SCHIMBAREA FUNCȚIEI ORGANELOR, una dintre metodele de transformare a organelor în procesul evoluției, la care una dintre funcțiile secundare ale organului sub influența schimbării relațiilor organismului cu mediul

extern, devine mai importantă decât funcția principală anterioară.

SCHIMBAREA LA FAȚĂ A LUI HRISTOS, conform Bibliei, una din sărbătorile domnești ale bisericii creștine.

SCHIMBĂTOR DE CALE, echipament industrial în domeniul feroviar.

SCHIMBĂTOR DE CĂLDURĂ, dispozitiv pentru transferul căldurii de la un mediu cu o temperatură mai ridicată (corp de încălzire – purtător de căldură) la un mediu cu o temperatură mai scăzută (corp încălzit).

SCHIMBĂTOR DE VITEZE, dispozitiv mecanic.

SCHINDUF, specie de plante din familia Fabaceae.

SCHINENI, Soroca, Schineni.

SCHINENII NOI, Soroca, Schineni.

SCHINOASA, râu în RM, afluent pe stânga al Cogâlnicului.

SCHINOȘICA, Cimișlia, Lipoveni.

SCHISANDRA, gen de plante liane lemnoase.

SCHISMA BISERICESCĂ, (1054), separarea intervenită între papalitate și patriarhia de la Constantinopol, la 1054, ca urmare a unor vechi divergențe politice și religioase.

SCHISTOSTEGA, gen de plante mușchi din familia Schistostegaceae.

SCHIT, mănăstire mică; mică mănăstire într-un loc părăsit a credincioșilor de rit vechi.

SCHITUL BOCANCEA, hramul Sfinților Apostoli Petru și Pavel, fondată în 1870 de maici, sărbătorit la 29 iunie stil nou, 12 iulie stil vechi.

SCHIȚĂ DE DESEN, desen realizat ra-

pid în diverse tehnici și nu este destinat lucrării finale, constă adesea din multe linii care se suprapun.

SCHIȚĂ, lucrare, operă care cuprinde o privire generală și sumară asupra unui anumit subiect.

SCHIZMĂ, formă de luptă din interiorul bisericii la care participă cercurile largi de credincioși.

SCHIZOCEL, cavitatea primară a corpului formată de spațiul dintre peretele corpului și intestin la unele animale pluricelulare.

SCHIZOFRENIE, boală psihică gravă caracterizată prin disocierea spiritului, idei delirante și halucinații; tulburare psihică în care realitatea este interpretată în mod greșit.

SCHIZOGONIE, înmulțire asexuată multiplă la unele protozoare și alge.

SCHIZOTORAX, gen de pești din familia ciprinide.

SCHNAUZER, grup de rase de câini.

SCHOTTEN-BAUMANN, REACȚIA ~, reacția de obținere de esteri sau de amide.

SCHUTZBUND, organizație militarizată a Partidului Social-Democrat din Austria în anii 1923/24-1934.

SCHWABEN, unul dintre cele șapte districte administrative ale statului Bavaria din Germania.

SCHWARTZ, planul ocupării Italiei de trupele hitleriste.

SCHWYZ, de bovine, rasă crescută pentru lapte și carne.

SCIENTISM, concepție filosofică inițiată la sfârșitul sec. al XIX-lea și manifestată prin afirmarea multilaterală a spiritului științific.

SCIENTIZARE, concepție de esență pozitivistă care consideră știința concepută ca un ansamblu de cunoștințe exacte, singura în măsură să rezolve toate problemele cunoașterii.

SCIENTOLOGIE, disciplină al cărei obiect de studiu îl constituie știința ca fenomen social; domeniu de cercetare a științelor.

SCIFOZOA, clasă de animale marine din familia cnidarii.

SCILA ȘI CARIBDA, expresie care semnifică „a alege între două rele”.

SCILA, gen de plante din familia Hyacinthaceae.

SCINCIDA CU COADA CIUNȚITĂ, (*Tiliqua rugosa*), șopârlă cu spatele șindriluit, reprezentant al familiei de șopârle scincide.

SCINCIDE, (*Scincidae*), familie de șopârle.

SCINTILAȚIE, termen de referință în fizică și astronomie privind unele fenomene optice.

SCIRPUS, țipirig, gen de plante din familia Cyperaceae.

SCIȚI, triburi indo-europene care în sec. VII-III î. Hr. constituiau populația de bază a regiunii de pe țărmul nordic al Mării Negre, popor nomad antic, vorbitorii limbii scite.

SCIȚIA, (*Scythia*), denumirea generală a ținuturilor locuite sau stăpânite de sciți.

SCIURIDE, familie de mamifere din ordinul rozătoarelor.

SCIURUS, veverițe, gen de mamifere din familia sciuride.

SCLAV, persoană lipsită de orice drepturi, aflată în proprietatea deplină a unui stăpân pentru care muncește.

SCLAVAGISM, sistem social bazat pe munca forțată a unor grupuri de oameni, numiți sclavi, proveniți din prizonierii de război și din etnii și de religii diferite.

SCLAVIE, stare, condiție de sclav; sclavaj, robie. Pe lângă sclavia din antichitate, în epocile următoare, îndeosebi în sec. XVII-XVIII, noțiunea a căpătat o importanță economică majoră, îndeosebi pe continentul american, unde erau aduși negri-robi din Africa. Sclavia a fost abolită la date diferite în imperiile coloniale și în statele care foloseau munca sclavilor.

SCLERACTINIA, ordin de nevertebrate marine din clasa antozoa.

SCLERĂ, membrana externă compactă a ochiului din țesut conjunctiv; protejează structura internă a ochiului, menține forma acestuia.

SCLEREIDE, elemente structurale ale sclerenchimului, țesut mecanic al plantelor.

SCLERITE, elemente compacte ale scheletului nevertebratelor.

SCLERODERMIE, afecțiune din grupul colagenozelor.

SCLEROFITE, plante rezistente la secetă cu lăstari rigizi.

SCLEROPROTEINE, proteine fibrilare, în principal animale, ce se disting prin elasticitate și rezistență; exercită funcții de sprijin și protecție.

SCLEROTINIA, gen de plante ciuperci din filumul ascomicete.

SCLEROTI, organ pluricelular, vegetativ, de repaus al unor specii de ciuperci.

SCLEROZĂ DISEMINATĂ, afecțiune cronică progresivă caracterizată prin formarea unor focare de descompunere a mielinei în sistemul nervos central și periferic.

SCLEROZĂ ÎN PLĂCI, boală inflamatorie în care tecile izolatoare ale celulelor nervoase din creier și măduva spinării sunt deteriorate; Scleroză diseminată, scleroză multiplă.

SCLEROZĂ, indurație prin hiperplazia fibroasă a țesutului conjunctiv, ca urmare a unor procese inflamatorii cronice, stazei sangvine prelungite sau ischemiei instalate lent și progresiv.

SCLIPEȚI, (*Anagallis*), gen de plante din familia Primulaceae.

SCOARȚĂ CEREBRALĂ, denumire dată celui mai tânăr filogenetic segment al encefalului animalelor mamifere și al omului; stratul de substanță cenușie care acoperă emisferele cerebrale; Cortex cerebral.

SCOARȚĂ DE CARTE, copertă rigidă a unei cărți, a unui registru etc.

SCOARȚĂ TERESTRĂ, învelișul superior solid al Pământului. Are o structură neuniformă.

SCOARȚĂ, complexul periferic de țesuturi ale tulpinilor și rădăcinilor; covor, varietate de țesătură decorativă, lucrată în tehnica chilimului. Se confecționează, de obicei, din lână, cu ornamente geometrice sau florale. În prezent urzeala se face, de regulă, din bumbac.

SCOBAR, (*Chondrostoma nasus*), poțuț, pește de apă dulce din familia ciprinidelor.

SCOICAR, (*Haematopus ostralegus*), pasăre migratoare din familia haematopide.

SCOICĂ, nume comun dat unor specii de moluște bivalve; denumire dată cochiliei moluștelor bivalve și melcilor.

SCOLASTICA, curent filosofic dominant în Evul Mediu în Europa occidentală creștină, care îmbina dogmele religioase cu tradiția mistică și intuitivă

a filosofiei patristice, iar mai târziu cu aristotelismul.

SCOLIIDE, himenoptere din familia de viespi.

SCOLIOZĂ, curbura laterală, în linie verticală, a coloanei vertebrale.

SCOLITUS, gen de coleoptere din familia scolitine.

SCOLOCLOA, gen de plante, ierburi perene din familia Poaceae.

SCOLOPAX, gen de păsări din familia scopolacide ordinul caradriiforme.

SCOLOPENDRĂ, (*Scolopendra*), specie de centipede tropicale mari din familia scolopendridae, ordinul scolopendromorpha.

SCOLOPENDROMORPHA, ordin de polichete din clasa chilopodelor.

SCOMBERESOCIDE, familie de pești din ordinul beloniforme.

SCOMBRIDE, familie de pești din ordinul perciforme.

SCOP, țintă către care tinde cineva prin acțiunile sale, ceea ce-și propune cineva să înfăptuiască.

SCOPOLAMINĂ, unul dintre alcaloizii de bază din speciile de plante din familia Solanaceae.

SCOPOLIA, gen de plante din familia Solanaceae.

SCOR ALB, partidă în care nu a fost marcat nici un gol.

SCORBUT, afecțiune a omului determinată de insuficiența în hrană a vitaminei C sau acidului ascorbic.

SCORENI, Strășeni, Scoreni.

SCORPENIDE, familie de pești din ordinul scorpeniforme.

SCORPENIFORME, ordinul de pești osoși.

SCORPIONI, (*Scorpiones*), ordin de artropode răpitoare din clasa arahnidelor.

SCORPIONUL, constelația zodiacală în care se află Soarele în perioada 23 octombrie - 22 noiembrie; semn astrologic.

SCORȚĂREL, (*Certhia familiaris*), scorțar, cojoaică, pasăre din familia certiidelor, ordinul paseriformelor.

SCORȚENI, Telenești, Scorțeni.

SCORȚIȘOR, (*Cinnamomum*), gen de plante, arbori și arbuști din familia Lauraceae.

SCORUȘ CU FRUCTE NEGRE, plantă comestibilă de pădure.

SCORUȘ, (*Sorbus*), gen de plante din familia Rosaceae.

SCORZONERA, gen de plante perene din familia Asteraceae.

SCORZONERA, Lăptiuță, gen de plante din familia Asteraceae.

SCOTOM, sector orb în câmpul vizual ce nu este legat cu hotarele periferice ale acestuia.

SCOTTISH FOLD, pisică scoțiană cu părul scurt.

SCOTTISH TERRIER, rasă de câini terrier scoțian.

SCOȚIA, stat din Regatul Unit, capitala este Edinburgh.

SCOȚIENI, nație, popor în Anglia, populația de bază a Scoției. Locuiesc și în SUA, Canada ș. a.

SCOUTISM, mișcare de tineret la nivel mondial benevolă, apolitică, nonstatală.

SCRAPIE LA OI, boală produsă de un agent transmisibil din grupul prionilor a ovinelor și caprinelor.

SCRÂNTITOARE, (*Potentilla*), talpa găștei, gen de plante din familia Rosaceae.

SCREENING GENETIC, testare genetică ADN.

SCREENING, în medicină, test de prevenție care are ca scop diagnosticarea bolii în stadii în care aceasta poate fi curabilă.

SCREPER, vehicul autopropulsat pentru scoaterea (tăierea strat cu strat), transportul solului (masa rocilor) și nivelarea acestuia.

SCRIERE CUNEIFORMĂ, sistem de scriere cu litere în formă de cuie săpate în piatră sau imprimate pe tăblițe de argilă, folosit de unele popoare orientale antice.

SCRIERE FENICIANĂ, vechi sistem de scriere alfabetică folosit în Fenicia, Siria, Palestina, parțial în Egipt, Cipru ș.a. Pe baza scrierii feniciene au fost create scrierile arameică, greacă și arabă de sud, care au dat naștere la mai multe alfabetice din lume.

SCRIERE GOTICĂ, scriere cu caractere colțuroase, varietate a grafiei latine, apărută în Evul Mediu în apusul Europei.

SCRIERE GREACĂ, primul sistem de scriere fonetică, cuprinzând litere pentru sunetele vocalice și consonantice. Vechiul alfabet grecesc a fost creat pe baza celui fenician prin sec. IX-VIII î. Hr.

SCRIERE IDEOGRAFICĂ, reprezentare a limbajului prin utilizarea ideogramelor sau simbolurilor care reprezintă idei.

SCRIERE MAIA, scriere ieroglică folosită de triburile amerindiene maia.

SCRIERE SONORĂ, procedeu tehnologic.

SCRIERE, mijloc de comunicare care cu ajutorul unui sistem de semne grafice, permite fixarea vorbirii (pe piatră, piele, hârtie, metal, lemn) cu scopul de a o păstra în timp și a o transmite la distanță; sistem de semne grafice convenționale destinat uzului scris al limbii.

SCRIERI APOCRIFE, scriere religioasă nerecunoscută azi între cele canonice.

SCRIERI PATRISTICE, se referă la contribuțiile literare ale Sfinților Părinți.

SCRIMĂ, arta de mânăire a armelor albe, subdivizată în sportivă și militară, ramură de sport care cuprinde probe de sabie, spadă și floretă. Competițiile de scrimă pot fi individuale și pe echipe. Femeile luptă numai cu floreta și spada; sport olimpic.

SCRIPCAR, (*Saperda*), gen de insecte dăunătoare din familia cerambicidelor.

SCRIPETE, dispozitiv mecanic.

SCRIPT, limbaj de programare pentru un sistem de execuție, care automatizează executarea sarcinilor care altfel ar fi efectuate individual de către un operator uman.

SCRIPTORIE, atelier de caligrafie și miniatură, care funcționa de obicei în cadrul unei mănăstiri, cancelarii nobiliare. Cele mai renumite au existat la mănăstirile Putna, Dragomirna și Neamț în epoca lui Ștefan cel Mare, iar ultimul la mănăstirea Căldurășani (sec. al XVII-lea).

SCRIPTURĂ, culegere de cărți religioase mozaice și creștine care alcătuiesc Biblia.

SCRISOARE DE CREDITARE, Acreditiv, document prin care se atestă calitatea unui diplomat de a reprezenta un anumit stat în relațiile cu un alt stat.

SCRISOARE DESCHISĂ, formă de declarație politică; un document emis de Ministerul Afacerilor Externe.

SCRISOARE, în Hetmanate (Statul Ucrainean), ordin cu caracter administrativ și politic, ce a fost emis în numele și sub semnătura hatmanului; în Ucraina modernă, este una dintre formele de acte ale organelor centrale ale statului.

„**SCRISOAREA 77**”, manifestul anticomunist al intelectualilor cehi.

SCRISOAREA DE MAIESTATE, (1609), document european din sec. al XVII-lea, semnat cu reticență de Sfântul Împărat Roman, Rudolf al II-lea.

SCRISOAREA LUI NEACȘU DE LA CÂMPULUNG, cel mai vechi document păstrat, scris în limba română. A fost descoperit în 1894 de Friedrich Stenner în arhivele naționale ale județului Brașov, unde se păstrează și astăzi.

SCRISORI, operă literară în proză scrisă sub formă de corespondență.

SCROFULARIA, gen de plante ierburi, mai rar semiarbuști, din familia Scrophulariaceae.

SCROFULODERMĂ, formă a tuberculozei pielii caracterizată prin formarea în grosimea pielii și în stratul celular subcutanat a unor noduli puțin dureroși cu un diametru de până la 3 cm.

SCROPHULARIACEAE, familie de plante angiosperme.

SCROT, excrescență saciformă a pereților corpului din regiunea inghinală la vertebrale și om în care sunt dislocate testiculele.

SCRUBER, dispozitiv pentru curățarea mediilor gazoase sau solide din industria chimică, metalurgică, energetică etc. de particule fine de impurități cu ajutorul apei sau altor lichide.

SCRUMBIE, denumire dată mai multor pești teleosteeni marini din familia Scombridae (genurile Scomber, Rastrelliger etc.) și familia Clupeidae (genul Alosa). Cele mai cunoscute sunt Scrumbia albastră (Scomber scombrus) și Scrumbia de Dunăre (Alosa immaculata).

SCRUTIN, mod de alegere a deputaților, a senatorilor etc., potrivit căruia se votează fie câte o singură persoană, fie mai multe deodată dintre candidații menționați în buletinul de vot.

SCUAR, teritoriu public de agrement; grădină publică cu plante decorative, statui, fântâni, amenajată, de obicei, la răscrucea drumurilor sau în fața unor clădiri monumentale pentru a da un aspect mai impunător unui ansamblu arhitectural.

SCUFUNDARE, imersiune în apă și mișcare sub apă, subdivizate în scufundare liberă și scufundare cu aparat autonom de respirat sub apă.

SCULĂ, echipament industrial în domeniu.

SCULE DE FIERĂRIE, set de instrumente utilizate în forjarea și ștanțarea manuală sau mecanică a metalelor.

SCULE DE FORARE, echipament industrial în domeniu.

SCULE DE LĂCĂTUȘĂRIE ȘI ASAMBLARE, set de instrumente manuale și mecanizate utilizate pentru fabricarea, repararea și asamblarea produselor și structurilor pieselor metalice.

SCULE DE TÂMLĂRIE ȘI DULGHERIE, unelte manuale și mecanice de măsurare, marcare, tăiere și auxiliare, utilizate în tâmplărie și dulgherie.

SCULENI, Ungheni, Sculeni.

SCULPTURĂ CRISELEFANTINĂ, tehnică de confecționare a sculpturilor din aur și fildeș, tipică artei mediteraneene

antice, primele opere datează din mileniul II î. Hr.

SCULPTURĂ RUNDA, tip de sculptură, ale cărei opere sunt de sine stătătoare, iar volumele 3D nu au legătură cu planul de fundal.

SCULPTURĂ, gen de artă plastică, care creează opere artistice tridimensionale prin cioplire sau modelare de tipurile sculptură circulară, care se instalează în mod liber în spațiu, și sculptură de teren, în cazul în care opera este situată pe un plan; Sculptură mică; idoli de piatră.

SCUMPIA, Fălești, Scumpia.

SCUMPIE, (Cotinus), gen de plante din familia Anacardiaceae.

SCUNS, (Mephitis mephitis), mamifer carnivor din familia mustelidelor.

SCURGERE ÎN ALBII, parte din albia râului sau a câmpiei inundate, neblotată de structura hidraulică pentru a permite curgerea râului în timpul construcției complexului hidroelectric.

SCURMUȘ, os din piciorul păsărilor.

SCURTCIRCUIT, conexiune electrică a două puncte ale unui circuit electric cu valori potențiale diferite, care nu este prevăzută de proiectarea dispozitivului, și care dereglează funcționarea normală a acestuia

SCURTCIRCUITOR, echipament industrial în domeniu.

SCUT GEOLOGIC, porțiune dintr-o platformă tectonică, ieșită la suprafață fundamentului cutat.

SCUT HERALDIC, simbol heraldic.

SCUT, armă defensivă de metal, de piele etc., de diverse forme și mărimi, cu care luptătorii din antichitate și din Evul Mediu își apărau pieptul de lovituri; pavăză; În oastea moldovenească

scutul era purtat numai de boieri și slujitori. Blazon; mască de protecție; construcție de protecție; scut de înaintare, scut heraldic.

SCUTELARIA, gen de plante din familia Labiatae.

SCUTELNIC, în Moldova medievală, țăran scutit de plata birului domnesc, dar supus în schimb unor obligații suplimentare față de proprietarul de moșie; în târgurile feudale moldovenești, orașeni scutiți de dări și puși la dispoziția starostelui de breaslă.

SCUTER, navă sportivă glisantă cu motor suspendat cu o capacitate de 125-700 cm³ pentru o singură persoană; tip de motocicletă cu motorul cu o capacitate de 50-300 cm³, situat sub scaunul conducătorului vehiculului.

SCUTIGEROMOPHFA, (House centipedes), ordin de animale din clasa chilopoda.

„SCUTUL LEGII”, („Щит Закона”), publicație lunară, 1990.

SCUTUL TUNELULUI, prefabricată transportabilă de metal, folosită temporar pentru asigurarea securității muncii la construcția tunelurilor și exploatarea resurselor minerale subterane, până la construcția unei căptușeli permanente.

SCVAMATE, (Squamata), ordin de reptile din familia lepidosauria.

SCVĂMĂRIȚĂ, (Lepidium), urda vacii, gen de plante din familia Brassicaceae.

SCYTHIA MIKRA, Scythia Minor, Sciția Mică.

SEABORGIU, (Seaborgium), Sg, element chimic radioactiv artificial din grupa VI-a forma scurtă a sistemului periodic, se referă la transactinide, nr. at. 106.

SEBASTES, gen de pești din familia Sebastidae.

SEBASTOCRATOR, titlu bizantin care urma după cel de împărat; august.

SEBOREE, afecțiune a pielii caracterizată prin dereglarea funcției glandelor sudoripare.

SECANTĂ, una din funcțiile trigonometrice.

SECARĂ, (Secale cereale), gen de plante erbacee anuale, mai rar perene, din familia Poaceae. Cuprinde 13 specii. Este originară din regiunea mediteraneană, Asia și Africa de Sud. Ocupă suprafețe însemnate în Rusia, Polonia, Germania, Cehia, Slovacia, SUA ș. a. În trecut pe teritoriul Moldovei secara ocupa suprafețe însemnate, deseori se semăna în amestec cu grâul.

SECĂRENI, Hîncești, Secăreni.

SECĂRENI NOI, Hîncești, Secăreni.

SECRERAT, recoltarea cerealelor păioase prin tăiere direct cu combina sau prin secerat în poloage și treierat tot cu combina; Seceriș.

SECRERĂ, unealtă agricolă manuală folosită la recoltarea cerealelor prin tăierea tulpinilor acestora, formată dintr-o lamă îngustă și curbată, de oțel, cu tăișul în interior (prevăzut cu dinți), fixată într-un mâner de lemn.

SECRERĂTOARE, unealtă agricolă; dispozitiv pentru cosirea spicoaselor și a ierburilor.

SECRERĂTOAREA LUI MCCORMICK, echipament agricol în domeniu; unealtă agricolă mecanică.

SECRERIȘ, perioada recoltării grăunțoaselor, cu precădere a plantelor pentru pâine.

SECRERIȘUL ORZULUI, v. SĂRBĂTOAREA AZIMILOR.

SECESIUNE, acțiune de separare a unui grup de persoane față de o colectivitate

căreia îi aparține ori a unui stat sau a unui grup de state față de o federație sau de o confederație.

„SECESIUNE”, la finele sec. XIX – începutul sec. XX, grupare de artiști cu program inovator, care promova arta secesionistă.

SECESSIO, în Roma antică, plecarea demonstrativă a plebeilor dincolo de oraș, de regulă, pe Muntele Sacru sau Dealul Aventinei.

SE CETĂ, fenomen agrometeorologic, când în perioada de vegetație a plantelor precipitațiile cad în cantități foarte mici, iar temperatura aerului este ridicată; lipsă lungă și semnificativă de precipitații în comparație cu norma, mai des la temperaturi ridicate și umiditate scăzută.

SECHESTRARE, diminuare proporțională a cheltuielilor de stat în schimbul echilibrării bugetului de stat, lunar pentru toate articolele, pe parcursul timpului rămas până la sfârșitul anului financiar.

SECHESTRU, măsură de asigurare a unui lucru cu privire la care există un litigiu, până la soluționarea acestuia.

SECOL, interval de timp de o sută de ani (socotit de la unitate până la completarea sutei inclusiv); răstimp de o sută de ani (socotit de la orice dată); veac.

„SECOND HAND POLITIC”, în mod convențional se referă la o politică care a fost cedată absolut unui părți terțe independente pe piața de politici tranzacționate.

SECRET BANCAR, obligația unei instituții creditar-monetare de a nu dezvălui informații; un fel de secret comercial.

SECRET COMERCIAL, informații legate de producție, informații tehnologice, management, finanțe și alte activități ale întreprinderii, care nu este un se-

cret de stat, dar dezvăluirea (transmiterea, scurgerea) poate dăuna intereselor acestuia; regim de confidențialitate a informațiilor care permite titularului, în circumstanțele existente sau posibile, să-și crească veniturile, să evite cheltuielile nejustificate, să mențină o poziție pe piața bunurilor și serviciilor, să obțină și alte primească beneficii.

SECRET DE STAT, problemele fundamentale ale vieții politice, economice, precum și ale apărării statului, informații în domeniul apărării, economiei, științei și tehnologiei, relațiilor externe, securității de stat și aplicării legii, a căror divulgare poate dăuna securității naționale a statului și care este protejată în mod special de către stat - divulgarea este pedepsită penal; Secret de serviciu, secret comercial, secret poștal.

SECRET, document sau date privitoare la ansamblul de cunoștințe, de informații etc. pe care le deține o persoană sau un grup de persoane și care nu trebuie divulgate.

SECRETAR DE STAT, cea mai înaltă funcție oficială într-o serie de țări din Europa și America.

SECRETAR, (Sagittarius serpentarius), pasăre, unicul reprezentant al familiei sagitaridelor din ordinul falconiformelor.

SECRETARIAT, serviciu într-o instituție, într-o întreprindere, într-o organizație politică etc. care rezolvă lucrările curente ale conducerii acestora; birou unde își desfășoară activitatea personalul acestui serviciu.

SECRETARUL GENERAL AL ONU, director executiv al ONU.

SECRETINĂ, hormon gastrointestinal.

SECREȚIE, formarea și secreția de substanțe sau de secreții din celule.

SECTARISM, intoleranță, fanaticism manifestate într-un anumit domeniu.

SECTĂ RELIGIOASĂ, asociație religioasă care se caracterizează prin opoziționism față de diferite tendințe religioase.

SECTOR ECONOMIC, parte componentă a sistemului economic care include industrii cu caracteristici commune, scopuri similar, același mod de funcționare.

SECTOR, în matematică, figură plană delimitată de două semidrepte, ce ies din punctul interior al figurii, și arcul conturului acesteia.

SECȚIE DE EDUCAȚIE SPECIALIZATĂ, v. SECȚIE.

SECȚIE DE HABITOSCOPIE, habitologie, știința criminalistică, ce examinează tiparele schimbării caracteristicilor externe umane, metodelor și mijloacelor de acumulare și cercetare a informațiilor despre acestea pentru a găsi și identifica oameni.

SECȚIE, subdiviziune de muncă, de producție, organizatorică sau administrativă pe ramuri de activitate, în cadrul unei instituții de stat sau agent economic.

SECȚIUNE CENTRALĂ, segment al aripilor unui avion, integrat de ambele părți cu fuzelajul, pentru a asigura asamblarea aripilor.

SECȚIUNE, suprafață rezultată prin intersecția unui corp solid cu o suprafață plană sau curbă; intersecție a două mulțimi.

SECUI, persoană care face parte dintr-o populație maghiarizată, rezultată din amestecul unor populații turcice.

SECULARIZARE, intrarea în patrimoniul statului a unor bunuri sau averi bisericesti, mănăstirești etc. în schimbul unei despăgubiri.

SECULARIZAREA AVERILOR MĂNĂSTIRILOR ÎNCHINATE, 1863, prin această reformă administrativă,

proprietățile bisericilor și mănăstirilor „închinată” unor locuri străine au fost trecute în proprietatea statului.

SECUNDĂ, unitate de măsură a timpului egală cu 1/31 556 925,9747 parte a anului tropic 1900, ianuarie 0, ora 12 timpul efemeridelor. Simbolul: sec. sau s. 1 sec. = 1/60 min. = 1/3600 ore. unitate de măsură a unghiurilor plane egală cu 1/3600 dintr-un grad. Simbolul: ”.

SECUNDOMETRU, dispozitiv de măsurare; Cronometru.

SECURE, unealtă formată dintr-un corp de oțel cu tăiș și un ochi în care se fixează o coadă de lemn, folosită pentru doborârea arborilor, la scurtatul sau despicatul lemnului, la cioplit și (în trecut) ca armă de luptă.

SECURITATE CIBERNETICĂ, crearea unui sistem integrat de comunicare și evaluare a amenințărilor la adresa securității informaționale și de elaborare a măsurilor operative de răspuns.

SECURITATE COLECTIVĂ, tratat de securitate regională sau globală între mai multe state.

SECURITATE INFORMATICĂ, ramură a informaticii care identifică riscurile implicate de folosirea dispozitivelor informatice (calculatoare, smartphone-uri), rețelelor de calculatoare publice și private, oferă soluții pentru înlăturarea lor.

SECURITATE INFORMAȚIONALĂ, sistem de protecție în sfera informațiilor împotriva amenințărilor și influențelor intenționate și neintenționate.

SECURITATE MILITARĂ, tratat de securitate militară regională sau globală între mai multe state.

SECURITATE NUCLEARĂ, cadru legislativ și acțiuni desfășurate pentru a preveni accidentele nucleare cu radiații.

SECURITATE REGIONALĂ, tratat de securitate militară regională între mai multe state.

SECURITATE RUTIERĂ, management inofensiv al transportului cu automobile.

SECURITATE SOCIALĂ, totalitatea reglementărilor juridice pentru asigurarea stării de siguranță socială la nivel de persoană, grup social sau populație totală, precum și pentru protejarea persoanelor defavorizate sau marginalizate; totalitatea relațiilor politice, economice, sociale, juridice și manageriale; formă de distribuție a PIB-ului țării prin acordarea de bunuri materiale și servicii cetățenilor afectați de riscuri sociale; sistem de stat de acordare a sprijinului material și servicii sociale; securitatea afacerilor, securitate alimentară, securitate economică, securitatea depunerilor de la bănci.

SECURITATE TEHNICĂ/TEHNOLOGICĂ, procedee tehnologice derulate în condiții inofensive.

SECURITATE, poliția secretă română în perioada comunistă.

SECVENȚĂ, imn religios în proză, care se cânta la anumite sărbători catolice; repetarea pe trepte diferite a unei formule melodice sau a unei succesiuni de acorduri.

SECVENȚIONARE, determinarea conectivității nucleotidelor în molecula de ADN.

SECVESTRU, în medicină, sector de țesut necrozat, de obicei osos, care timp îndelungat nu se supune autolizei, nu se substituie cu țesut conjunctiv, existând printre țesuturile vii.

SEDAN, caroserie auto.

SEDIMENTARE, fenomen geologic cu procese fizice, chimice și biologice, care se desfășoară la suprafața scoarței terestre; în tehnologia chimică, proces

hidromecanic de separare a unui sistem dispersat în conformitate cu densitățile diferite ale componentelor sale, efectuat sub influența forțelor gravitaționale sau centrifuge sau sub influența unui câmp electric.

SEDIMENTOMETRIE, analiză prin sedimentare.

SEDUM, gen de plante din familia Crassulaceae.

SEGESTA, oraș antic în Italia, monument arhitectonic din sec. al V-lea î. Hr.

SEGMENT, figură plană, închisă între o curbă și coarda ei.

SEGMENTARE, în biologie, proces de diviziuni mitotice consecutive ale ovulului fecundat în celule fiice, fiecare păstrând volumul inițial; prima etapă de dezvoltare a tuturor animalelor și plantelor pluricelulare.

SEGREGARE, Segregație Rasială, formă de discriminare prin separarea efectivă sau legală în cadrul unei societăți din acele grupuri sociale care diferă în termeni rasiali, de gen, social, religios, lingvistic sau de altă natură.

SEGREGAȚIE, procedeu tehnologic industrial.

SEGUIDILLA, vechi dans popular spaniol și melodia după care se execută.

SEGWAY PT, vehicul electric cu două roți cu autoechilibru.

SEIGNETTOELECTRICITATE, termen de referință în fizică privind caracteristica anumitor materiale care au o polarizare electrică spontană, ce poate fi inversată prin aplicarea unui câmp electric extern; Seignettoelectrici.

SEIM, organ reprezentativ pe stări în Polonia, Lituania, Cehia; organul suprem al puterii de stat în Republica Populară Polonă; denumire a organului

reprezentativ unicameral în Finlanda (1906-1917).

SEIMEN, soldat mercenar pedestru în paza curții domnești (băștinași sau străini) în oastea moldovenească (sec. XVII-XVIII), înarmați cu sănețe.

SEIMOURIA, gen de amfibii fosile din ordinul seimouriamorfa.

SEINER, tip de navă maritimă.

SEISMOGRAF, dispozitiv de măsurat și înregistrat mișcările solului în timpul seismelor, exploziilor și altor fenomene.

SEISMOGRAMĂ, rezultatul înregistrării mișcărilor seismice cu ajutorul seismografului.

SEISMOLOGIE, ramură a geofizicii care studiază cutremurile de pământ, precum și structura internă a globului pământesc pe baza cercetării undelor elastice provocate de cutremure și de diferite explozii.

SEJUR, durată de timp petrecută într-o anumită destinație turistică.

SELAGINELA, gen de plante ierboase din clasa Selaginellaceae, ordinul Lycopodiophyta.

SELECȚIE ARTIFICIALĂ, ameliorarea soiurilor și crearea conștientă de noi soiuri de plante agricole, rase de animale domestice și tulpini de microorganisme; metodă aplicată la crearea hibridilor și metișilor, care sunt un material inițial pentru ameliorarea și potrivirea perechilor după anumite caractere economice.

SELECȚIE NATURALĂ, factor motric de bază al evoluției organismelor vii; proces de supraviețuire naturală și reproducere diferențiată a organismelor, factorul motrice principal al evoluției.

SELECȚIE, proces biologic de supraviețuire a indivizilor cu cele mai

apte calități în lupta pentru existență; Selecție artificială, selecție sexuală, selecție naturală; știința despre metodele de creare a soiurilor și hibridilor culturilor agricole, a raselor de animale, a microorganismelor cu caracteristici dorite de om; ramură a producției agricole, care se ocupă de crearea soiurilor și hibridilor culturilor agricole, a raselor de animale, în zootehnie, formarea perechilor părintești din rândul animalelor de prăsilă pentru obținerea descendenților cu caracteristicile dorite.

SELEMET, Cimișlia, Selemet.

SELENE, în mitologia greacă, zeița Lunii.

SELENIU, (Selenium), Se, element nemetal din grupa a VI-a a sistemului periodic al elementelor. Nr. at. 34, se referă la elemente de pământuri rare. Are 6 izotopi naturali stabili și 16 izotopi artificiali radioactivi.

SELEUCIZI, dinastie fondată în Siria, de Seleuc Nicator, din 312 până la 64 î. Hr.

SELINUNTE, oraș grecesc antic pe insula Sicilia, în Italia, centru de arhitectură și sculptură greacă arhaică antică și clasică.

SELIȘTE, Leova, Cazangic.

SELIȘTE, Nisporeni, Seliște.

SELIȘTE, Orhei, Seliște.

SELIȘTEA NOUĂ, Călărași, Tuzara.

SELIȘTENI, Nisporeni, Valea-Trestieni.

SELITRĂ AMONICALĂ, îngrășământ mineral din nitrat de amoniu.

SELSIN, dispozitiv electric care transformă mișcarea mecanică a arborelui (inclusiv, unghiul de rotație) într-un sistem de semnale electrice, care conțin informații despre poziția rotorului.

SELVĂ, pădure tropicală umedă din America de Sud, periodic inundată de apele râurilor mari.

SEMAFOR DE CIRCULAȚIE, echipament industrial în domeniul circulației rutiere.

SEMAFOR, echipament industrial în domeniu.

SEMANTICĂ, ramură a lingvisticii care studiază planul conținutului unei limbi sau al limbilor în general.

SEMASIOLOGIE, disciplină lingvistică, al cărei obiect de studiu este aspectul semantic al unităților limbii (latura ideală, conținutul).

SEMĂNĂTOARE, echipament agricol; mașină agricolă de semănat.

SEMĂNĂTURI ALE CULTURILOR SUBTEGUMENT, constau din două sau mai multe culturi, semănite concomitent pe același teren: de bază, așa-numita cultură tegument, și cea subtegument.

SEMENI, Ungheni, Zagarancea.

SEMIARBUST, plantă anuală la care părțile inferioare ale lăstarilor tereștri, ce poartă mugurele de reinnoire, se lignifică și se păstrează timp de mai mulți ani, iar părțile superioare pier anual.

SEMICERC, figură geometrică formată dintr-un segment de cerc a cărui coardă este un diametru.

SEMICOCIFICARE, proces de prelucrare termică a combustibililor naturali solizi prin încălzire la 450-600 °C fără accesul aerului.

SEMICONDUCTOARE, substanțe a căror conductibilitate electrică ocupă un loc intermediar; Semiconductor.

SEMICONDUCTOR ALIAT, introducerea dozată a impurităților sau a defectelor structurale într-un semiconductor.

SEMICONDUCTOR, substanțe caracterizate prin conductivitate electrică σ intermediară între conductivitatea conductoarelor bune.

SEMICONDUCTORI MAGNETICI, semiconductori caracterizați printr-o interconectare puternică a proprietăților magnetice, electrice și optice și în care interacțiunea magnetică se realizează cu participarea electronilor de conducție.

SEMIDEȘERT, complex vegetativ din locurile unde stepa se învecinează cu deșerturile temperate; zonă naturală geografică terestră care se formează la hotarul stepelor sau a savanelor și a deșerturilor.

SEMIDREAPTĂ, dreaptă prelungită la nesfârșit într-o singură parte și limitată în cealaltă parte de un punct numit originea semidreptei.

SEMIDUPLEX, sistem de comunicare între două părți consecutiv pe rând, dar imposibil simultan.

SEMIFABRICATE ALIMENTARE, produse din pește (pot fi și din carne) prelucrate special cu sare, condimente, conservate cu un antiseptic și ambalate în recipiente din plastic, sticlă sau staniu pentru depozitare îndelungată fără a fi supuse ermetizării.

SEMIFABRICATE CULINARE, produse alimentare sau o combinație de produse care au trecut unul sau mai multe etape de procesare culinară, fără a fi pregătite integral.

SEMIGRUP, în matematică, mulțime cu o singură operație binară dată pe aceasta, ce satisface legea asociativității.

SEMILUNA DE AUR, denumire convențională a teritoriului celor trei țări vecine: Afganistan, Pakistan și Iran.

SEMIMAIMUȚE, denumire învechită a subordinului strepsirrhini din ordinul

primatelor lemuroforme, contrapus subordinului haplorhini.

SEMIMETAL, termen de referință în fizică privind proprietățile materialelor cu o suprapunere foarte mică între partea inferioară a benzii de conducere și partea superioară a benzii de valență.

SEMINAR UNIVERSITAR, stagiu practic obligatoriu pentru absolvenții unei facultăți care își alegeau cariera didactică.

SEMINARIU, tip de instituție specială de învățământ mediu; Seminar teologic.

SEMINARUL TEOLOGIC DIN CHIȘINĂU, prima instituție de învățământ mediu din Basarabia, înființată în ianuarie 1813 prin stăruința lui G. Bănulescu-Bodoni.

SEMILOGIE, compartiment al agronomiei.

SEMINȚE, organ al plantelor superioare (închis în fruct) care conține embrionul din care se poate dezvolta o nouă plantă; Greutate absolută a semințelor, drajarea semințelor, calitatea semințelor, condiționarea semințelor.

SEMILOGIE, parte a medicinei care se ocupă cu descrierea simptomelor și a semnelor diferitelor boli, precum și a metodelor de a le pune în evidență și de a le diagnostica; Simptomatologie; studiul științific al sensului cuvintelor, în relație cu onomasiologia, în sens restrâns, semiologia este interpretată ca echivalentă numai cu semantica lexicală diacronică sau tradițională; știință care studiază semnele folosite în cadrul vieții sociale; Semiotică.

SEMIONOVCA, Hîncești, Mingir.

SEMIONOVCA, Ștefan-Vodă, Semionovca.

SEMIOTICA MEDICALĂ, învățătura despre simptomele bolii.

SEMIOTICĂ CARTOGRAFICĂ, domeniu al cartografiei la intersecția cu semiotica, studiază limbajul hârtii, teoria, metodele de construcție și utilizare a sistemelor cartografice, semnele, originea lor, regulile de creare și utilizare pe hărți pentru diverse scopuri și subiecte.

SEMIOTICĂ PEDAGOGICĂ, v. SEMIOTICĂ.

SEMIOTICĂ, știința semnelor în societate, care se ocupă de studiul sistemelor de semne folosite în procesul de transmitere a informației. Noțiunea de bază a semioticii este semnul.

SEMIPLAN, fiecare dintre cele două părți ale unui plan împărțit de o dreaptă oarecare.

SEMIREMORCĂ, vagon fără motor, tras de o unitate tractor, căreia îi transmite o parte din masa sa.

SEMITON, interval de o jumătate de ton; cel mai mic interval în gama diatonică.

SEMIUMBELĂ, tip de inflorescență, ce amintește o umbelă de care se deosebește structural.

SEMIVOCALĂ, sunet aparținând unei clase care prezintă asemănări parțiale atât cu vocalele, cât și cu consoanele.

SEMMERING, stațiune climaterică montană din Austria.

SEMN DE CARTE, v. SEMN.

SEMN DIACRITIC, semn grafic care dă unei litere a alfabetului o valoare specială; semne suplimentare în alfabetele unor limbi, care se pun la o literă, pentru a reproduce în scris unele sunete sau nuanțe de sunete, redade de litera respectivă.

SEMN, reuniunea celor două laturi, semnificant și semnificat; relația dintre semnificant și semnificat; urmă, marcă, caracter, indicator, distincție, jalon,

reper, însușire, proprietate, semnal, caracteristică ale unui obiect.

SEMNAL, în tehnologia informațiilor, orice set de informații umane sau date de calculator, care variază în timp sau spațiu; semn convențional, proces fizic sau fenomen, care poartă un mesaj despre careva evenimente, starea obiectului de observare sau transmiterea comenzilor de control, instrucțiunilor, avertizărilor etc.

SEMNALIZARE DE CALE FERATĂ, echipament special de infrastructură în domeniu.

SEMNALIZARE DE INCENDIU, echipament special de infrastructură în domeniu.

SEMNALIZARE, instalație de comunicare prin semnale sau lumini.

SEMNAȚURĂ NUMERICĂ, în tehnologia informațiilor schemă matematică folosită pentru a demonstra autenticitatea mesajelor sau documentelor digitale.

SEMNE ASTRONOMICE, semne convenționale ale Soarelui, Lunii, planetelor, constelațiilor zodiacale.

SEMNE BĂNEȘTI, purtători ai banilor care se află în circulație și în economie.

SEMNE MATEMATICE, simboluri convenționale destinate pentru a înregistra noțiuni, propoziții și calcule matematice.

SEMNE RUTIERE, elemente ale condițiilor rutiere care conțin simboluri sau inscripții pentru informarea utilizatorilor rutieri despre condițiile de trafic, caracteristicile și modurile necesare, precum și traseul.

SEMNIȚAȚIE, procesul care asociază un obiect, o ființă, o noțiune, un eveniment unui semn susceptibil să îl evoce; este o cunoaștere a realității, fiind un proces psihologic, spre deosebire de

sens, care este o valoare statică, o imagine mentală rezultată din proces.

SEMNU EXCLAMATIV, semn de punctuație, în româna contemporană standard este marca grafică a intonației exclamative.

SENAJ, plasă de protecție a unei construcții.

SENAT UNIVERSITAR, consiliu de conducere a unei instituții de învățământ superior, format din profesori universitari și reprezentanți ai studenților, prezidat de rector.

SENAT, (lat. senatus), în Roma antică, adunarea căpeteniilor de gintă; organul suprem de conducere al statului roman în timpul republicii.

SENATOR RUS, Președinte în divanurile Principatelor Române, post instituit de administrația militară rusă de ocupație în Principatele Române în timpul războiului ruso-turc din anii 1806-1812.

SENATORI, membri ai Senatului.

SENECIO, cruciuliță, gen de plante din familia Asteraceae.

SENMENMUT, (sec. al XV-lea î. Hr.), se consideră autorul proiectării templului reginei Hatshepsut în Deir el-Bahri, a cărei construcție a condus-o ca șef de șantier.

SENIOR, în Europa de Vest, mare feudal care exercita unele atribuții ale puterii de stat asupra țăranilor, orașenilor și micilor feudali, ce locuiau pe domeniul său.

SENIORIE, formă de organizare politică în Italia de nord și centrală, în sec. XIII-XVI; formă de autogovernare în orașele-comune din Italia.

SENNENHUND, grup de rase de câini ciobănești elvețieni.

SENS, concept ambiguu, greu de definit, care coincide, în mare măsură, cu semnificatul, obiect de studiu al semanticii, dar și al altor discipline lingvistice și nelingvistice.

SENSIBILITATE, capacitate a organismului viu de a recepționa acțiunea excitanților din mediul ambiant; capacitate fiziologică a organismelor animale superioare, a unor plante, a unor părți ale lor etc. de a avea senzații.

SENSIBILIZARE, în medicină, sporire a sensibilității organismului sau a unor organe aparte la acțiunea careva factori din mediul extern sau intern.

SENSILE, organe receptoare la nevertebrate.

SENSITOMETRIE, domeniu științific privind măsurarea proprietăților și caracteristicilor materialelor fotosensibile; domeniu al metrologiei.

SENSITOMETRU, dispozitiv de măsurare în domeniul materialelor fotografice.

SENTIMENT DE INFERIORITATE, v. SENTIMENT.

SENTIMENT, proces afectiv specific uman, care exprimă atitudinea omului față de realitate.

SENTIMENTALISM, curent preromantic în literatura rusă apărut la sfârșitul sec. al XVIII-lea ca o reacție împotriva clasicismului.

SENTIMENTE RELIGIOASE, atitudine emoțională a oamenilor religioși.

SENTINȚĂ, decizia instanței de fond sau a instanței de apel privind vinovăția sau nevinovăția inculpatului în săvârșirea infracțiunii și aplicarea sau neaplicarea pedepsei; gen folcloric ritualic, uneori ritmat.

SENUSSI, ordin mistic în islam.

SENZAȚIE, reflectare psihică a calităților distincte ale obiectelor din rea-

litate care acționează nemijlocit asupra organelor de simț.

SENZAȚII FANTOME, senzații false percepute ca apariția părții pierdute a corpului.

SENZOR CU FIBRA OPTICĂ, traductor de măsurare în care ca element sensibil și mediu de transmitere a radiației optice se utilizează fibra optică.

SENZOR INDUCTIV, dispozitiv convertizor a parametrilor fizici, chimici sau mecanici în parametri de inducție.

SENZOR PIEZOELECTRIC, dispozitiv electronic traductor.

SENZOR, aparat electronic sau electromecanic pentru măsurarea controlată a mărimilor fizice privind masa, presiunea, temperatura, umiditatea și alți indicatori ai obiectului sau procesului monitorizat și o transformă într-un semnal care poate fi citit printr-un dispozitiv ad-hoc sau la distanță, prelucrat sau/și stocat.

SENZORI CHIMICI, dispozitive analitice compacte ce reacționează la concentrația substanțelor chimice în faza lichidă sau gazoasă și permite înregistrarea acestor răspunsuri sub forma unui semnal electric, optic sau alt semnal fizic.

SENZUALISM, doctrină filosofică bazată pe recunoașterea senzației ca sursa sursă a cunoștințelor noastre despre lume.

SENZUALITATE, înclinare spre plăcerile trupești.

SEPARARE ELECTRICĂ, separarea mineralelor și materialelor cu granulație fină sau zdrobite într-un câmp electric separator.

SEPARARE, procedeu tehnologic industrial și metodă de cercetare.

SEPARAREA BISERICII DE STAT, doctrină politică și practică socială de stat.

SEPARAREA CULORILOR, în poligrafie, etapă tehnologică de reproducere a imaginilor color, prin care spectrul natural al luminii este discompus și separat în 3 monoculori - verde, albastru și roșu.

SEPARAREA IZOTOPILOR CU LASER, separare a izotopilor ca urmare a acțiunii selective a radiației laser asupra izotopului emis.

SEPARAREA PUTERILOR, doctrină politică și practică socială de stat.

SEPARATISM ETNIC, ideologie și practică a acțiunilor mișcării sociale și politice care vizează instituirea suveranității comunității etnice pe teritoriul său în cadrul statului existent, separarea teritoriului și crearea propriului său stat sau aderarea la alt stat.

SEPARATISM, tendință de separare, de desprindere dintr-un grup social (constituit); izolare, atitudine singuratică; Separatismu etnic, separatism rusofil, separatism prorus.

SEPARATOR ELECTRIC, dispozitiv electric pentru deconectarea automată separată a unor secțiuni ale rețelelor electrice de înaltă tensiune în absența curentului în ele.

SEPARATOR, dispozitiv pentru separarea în componente aparte a amestecurilor și emulsiilor solide sau lichide, pentru a elimina impuritățile din ele.

SEPIA, vopsea transparentă maro deschis pentru desene cu peria și penița.

SEPIE, (Sepia), gen de moluște cefalopode răpitoare, asemănătoare cu caracatița.

SEPIIDE, caracatițe, ordin de cefalopode.

SEPTET, formație muzicală de șapte interpreți; piesă scrisă pentru o astfel de formație.

SEPTICEMIE, reacție inflamatorie sistemică a organismului ca răspuns la infecție.

SEPTIMONTIUM, cele șapte coline din Roma Antică.

SEPTORIA, gen de plante ciuperci microscopice din filumul deuteromicetelor, paraziți ai plantelor.

SEPTUAGINTA, cea mai veche traducere din limba ebraică în cea grecească a Vechiului Testament. Traducerea a fost făcută în 72 de zile de către 72 de învățați evrei, câte 6 din fiecare seminție.

SEPULTURĂ, mormânt, loc de înmormântare.

SEQUANI, trib celtic care a populat teritoriul între Sena, Rhone și Jura. Centrul era la Vesantion.

SEQUOIA, gen de plante conifere din familia Cupressaceae.

SEQUOIADENDRON, gen de plante gimnosperme din familia Cupressaceae.

SER, partea lichidă a sângelui.

SERAFIMI, unul din rangurile îngeresți din biserică.

SERANIDE, familie de pești din ordinul perciforme.

SERASALMINE, subfamilie de pești din familia caracide.

SERASCHIER, (tc. serasker), comandant al armatei și ministru de război în Imperiul Otoman.

SERĂ, construcție de teren protejat, ridicată pentru creșterea unor culturi agricole și decorative; construcție pe sol protejat, folosită pe tot parcursul anului sau numai în perioada nonsezonieră pentru cultivarea legumelor, florilor, semințelor și creșterea răsadu-

lui pentru sol deschis; încăpere special amenajată pentru creșterea plantelor iubitoare de căldură. Seră cosmică.

SERBIA ȘI MUNTENEGRU, uniune statală care a existat în sud-estul Europei, pe o parte a teritoriului fostei Republici Federative Iugoslavia, între 4 februarie 2003 și 3 iunie 2006. Capitala uniunii statale a fost Belgradul, fiind totodată capitala Serbiei, care avea (neoficial) o poziție hegemonică. Pe 21 mai 2006 populația Muntenegrului a decis cu 55,4 % din voturi separarea de Serbia, uniunea încetând practic să mai existe pe 3 iunie, când Muntenegru și-a proclamat oficial independența.

SERDAR, (tc. serdar), în Moldova medievală dregător domnesc; comandant al cetelor de călărași.

SERDĂRIE, (în Moldova medievală), funcția, demnitatea de serdar.

SERENADĂ, cântec interpretat noaptea sub ferestrele unei persoane în semn de omagiu sau de dragoste; compoziție muzicală cu caracter liric.

SERENGETI, parc național în Tanzania (1981, UNESCO).

SERGEANT, grad militar conferit comandanților inferiori în Forțele Armate ale mai multor state; Sergent inferior, sergent major.

SERGHEUCA, Drochia, Pervomaiscoe.

SERGHIEI, Glodeni, Cuhnești.

SERIA LAURENT, serie ce conține atât puteri pozitive, cât și negative ale diferenței $z - a$.

SERIA POTENȚIALELOR ELECTROCHIMICE, v. **POTENȚIAL DE ELECTROD**.

SERIALISM, tehnică de compoziție muzicală.

SERICICULTURĂ, ramură a gospodăriei sătești de creștere a viermilor de mătase.

SERIE GEOLOGICĂ, secție geologică, unitate a scării stratigrafice generale; subdiviziune a sistemului geologic.

SERIE SPECTRALĂ, totalitate de linii spectrale formată ca rezultat al tranzițiilor cuantice permise dintre câteva stări cu energie mai mare și o anumită stare cu energie mai mică.

SERIE STATISTICĂ, cea mai simplă formă de înregistrare a rezultatelor observațiilor obiectelor aleatorii, realizată de obicei sub forma unui tabel cu înregistrări secvențiale; serii cronologice.

SERIE TAYLOR, în matematică, serie de putere.

SERIE TRIGONOMETRICĂ, serie de sinusuri și cosinusuri de mai multe arce, adică o serie de formă.

SERIE, grup de sunete, foneme, obiecte caracterizate printr-o trăsătură comună; în matematică, șir infinit de numere reale, complexe sau vectori etc. între elementele căruia se poate scrie semnul operației de adunare; șir de 12 sunete de diferită înălțime, repeterea și modificarea căruia alcătuiește compoziția.

SERIGRAFIE, tehnologie poligrafică care permite să obținem o imprimare, forțând cerneala printr-un șablon de imprimare.

SERII DINAMICE, date statistice care reflectă evoluția în timp a fenomenului studiat; numite și serii cronologice.

SERII LIOTROPICE, succesiuni de ioni aranjate pentru a intensifica sau a slăbi influența lor asupra proprietăților solventului, precum și asupra vitezei, și a profunzimii reacțiilor chimice și a proceselor fizico-chimice într-un solvent dat.

SERINĂ, aminoscid natural neesențial.

SERINUS, gen de păsări din familia fringilide.

SERIOLA, gen de pești marini dulcicoli din familia carangide.

SERODIAGNOSTICĂ, metodă de stabilire a diagnosticului în baza capacității anticorpilor sângelui de a reacționa specific cu antigenii corespunzători.

SEROLOGIE, știință care se ocupă cu studiul serurilor terapeutice, specifice sau nespecifice.

SERONEGATIV, subiect al cărui ser sangvin nu conține nici unul dintre anticorpilor căutați.

SEROPOZITIV, ființă al cărei ser sangvin conține anticorpi specifici, în special ai virusului HIV.

SEROTONINĂ, amină biogenă, mediator al sistemului nervos, hormon.

SERPENT, instrument muzical de suflat.

SERPENTARIU, încăpere sau spațiu pentru întreținerea șerpilor în vederea obținerii veninului; varietate a terariului.

SERPENTIN, mineral, piatră semiprețioasă.

SERPENTINĂ, traseu cu multe cotituri, tub în formă de spirală.

SERPENTINIT, rocă metamorfică, material de construcție.

SERTAR, organ al unui dispozitiv sau parte mobilă a unui dulap, șifonier.

SERV, în Evul Mediu, țaran dependent de stăpânul de pământ; iobag, șerb.

SERVAJ, șerbie.

SERVAL, (*Leptailurus serval*), mamifer carnivor din familia felide.

SERVER DE CĂUTARE, ansamblu de software și hardware, concepute pentru a executa căutarea, stocarea și furnizarea de informații utilizatorilor, alcătuite din documente ale fondului de informații de referință relevante pentru solicitarea utilizatorului final în conformitate cu necesitățile lui; computer pentru deservirea cererilor primite de la alte computere dintr-o rețea, precum și un program care oferă controlul accesului la resursele acestei rețele; *Server proxy*.

SERVICII, acțiuni efectuate de către furnizor în interesul consumatorului; servicii de asigurare, servicii bancare, servicii publice.

SERVICIU ACTIV, situație a militarului aflat sub drapel.

SERVICIU CIVIL, serviciu de stat, social util și benevol, reprezentând o alternativă pentru cetățenii Republicii Moldova care, din convingeri religioase, pacifiste, etice, morale, umanitare și din alte motive similare, nu pot îndeplini serviciul militar în termen.

SERVICIU DE INFORMAȚII, instituție de stat cu funcții specifice.

SERVICIU DIPLOMATIC, activitate profesională ce vizează implementarea practică a politicii externe a Ucrainei, protejarea intereselor naționale ale Ucrainei în sfera relațiilor internaționale, precum și drepturile și interesele cetățenilor și persoanelor juridice ale Ucrainei în străinătate.

SERVICIU METEOROLOGIC, denumirea generală a organizațiilor speciale ale statului, care includ rețele meteorologice, aerologice și alte stații specializate.

SERVICIU MILITAR, datorie civică; stagiul în care cetățenii prin lege sunt instruiți din punct de vedere militar în rândurile forțelor armate.

SERVICIU, activitate limitată la un anumit orar, pe care o desfășoară cineva ca angajat într-o instituție etc.

SERVICIUL DE FRONTIERĂ DE STAT, organism special de aplicare a legii, căruia îi este încredințată sarcina de a asigura inviolabilitatea frontierei de stat.

SERVICIUL DE INFORMAȚII ȘI SECURITATE AL REPUBLICII MOLDOVA, instituție de stat cu funcții specifice.

SERVICIUL DE STAT DE STATISTICĂ, organism național de statistică, autoritate executivă centrală cu statut special, ce asigură implementarea politicii de stat în domeniul statisticilor, crearea și funcționarea corespunzătoare a sistemului național de informații economice și statistice.

SERVICIUL FISCAL DE STAT, autoritatea executivă centrală.

SERVICIUL GEODEZIC ȘI CARTOGRAFIERE, instituție de stat care execută lucrări cartografice și geodezice, oferind statului cărți moderne precise și fiabile în interesul economiei, științei, educației și apărării.

SERVICIUL GRĂNICERI AL RM, serviciu special al țării, antrenat în paza frontierelor.

SERVICIUL INTERNAȚIONAL DE ROTAȚIE A PĂMÂNTULUI ȘI SISTEME DE REFERINȚĂ, un serviciu internațional care monitorizează modificările parametrilor de rotație a Pământului.

SERVICIUL MONDIAL DE PROGNOZĂ A VREMII, instituție a Organizației Meteorologice Mondiale, asigură interacțiunea operațională a serviciilor meteorologice naționale privind colectarea, schimbul, prelucrarea și analiza centralizată a informațiilor meteorologice de pe glob.

SERVICIUL OREI EXACTE, totalitate de organizații care determină ora exactă și difuzează informații despre aceasta către consumatorii interesați.

SERVICIUL PILOT, escorta navei în port.

SERVICIUL SOARELUI, rețea globală de observatoare solare și dispozitive spațiale, urmărind în timp real nivelul activității solare și fixând fenomenele ce apar în atmosfera Soarelui.

SERVITUTE, (lat. servitus – literal, robie, aici, dependență), în drept civil sclavagist, iar mai târziu în cel feudal și burghez din mai multe țări, limitarea dreptului de folosință a unui obiect străin.

SERVOMEKANISM, echipament industrial în domeniu.

SERVOMOTOR, motor care pune în mișcare echipamentul industrial în domeniu.

SESBANIA, gen de plante din familia Fabaceae.

SESELI, gen de plante, ierburi perene din familia Apiaceae.

SESLERIA, gen de plante, ierburi perene din familia Fabaceae.

SESTON, organisme planctonice de dimensiuni mici.

SET DE INSTRUCȚIUNI, listă a tuturor instrucțiunilor pe care le poate executa un procesor.

SET EXTINS DE CARACTERE, super-set al setului de caractere de bază.

SET, părți ale unui joc.

SETARE, (*Set*), operația de a stabili, a selecta sau a configura parametrii de funcționare ai unui sistem tehnic computerizat, conform unei metodologii specifice și în acord cu o anumită opțiune de operare.

SETBOL, (*Set ball*, *Set point*), v. **MECI-BOL**.

SETE, stare care apare la animalele terestre la reducerea conținutului de apă în organism sau la dereglarea metabolismului hidrosalin.

SETTERI, grup de rase de câini de vânătoare și de pază.

SETUL CARCASEI NAVEI, corpul navei cu toate componentele asamblate pe el.

SEUL, capitala și cel mai mare oraș al Republicii Coreea, megalopolis cu 25,9 milioane de locuitori.

SEVĂ, lichid nutritiv bogat în săruri minerale, care circulă prin vasele plantelor.

SEVERINOVCA, UATSN, Severinovca.

SEVILLA, oraș în sud-vestul Spaniei, centru administrativ al comunității autonome Andaluzia și provinciei Sevilla; megalopolis cu 1,5 milioane de locuitori.

SEVIROVA, Florești, Sevirova.

SEX, ansamblu de trăsături morfologice și fiziologice specifice care deosebesc organismele în două categorii distincte, masculi și femele; toate caracteristicile fiziologice și morfologice prin care animalele și plantele se deosebesc în două categorii distincte.

SEXOPATOLOGIE, compartiment al medicinei clinice ce studiază dereglările sexuale cu scopul diagnosticului, tratamentului și profilaxiei.

SEXTANT, dispozitiv de măsurare.

SEXTET, compoziție muzicală pentru șase voci sau șase instrumente; muzica scrisă pentru un astfel de ansamblu.

SEXTINĂ, poezie cu formă fixă, alcătuită din șase strofe și jumătate, în care aceleași cuvinte revin la rimă într-o anumită ordine.

SFARĂ, a da de știre, a răspândi o veste.

SFARMĂ-PIATRĂ, personaj din poveștile fantastice. Înzestrat cu puterea titanică de a sfărâma stâncile și pietrele,

Sfarmă-Piatră devine tovarăș de luptă al lui Făt-Frumos.

SFAT ORĂȘENESC, consiliu.

SFATUL CELOR DOISPREZECE PĂRGARI, în Evul Mediu, în organizarea administrativă a Țărilor Române, membru în sfatul administrativ al unui oraș sau al unui târg (compus din 6 până la 12 persoane).

SFATUL DOMNESC, una din denumirile divanului domnesc în Moldova; consiliu format din reprezentanții marilor boierimi care luau parte, alături de domn, la conducerea țării.

SFATUL ȚĂRII, organ reprezentativ și legislativ suprem al Basarabiei în anii 1917-1918, noul stat Republica Democrată Moldovenească format pe teritoriul fostei gubernii ruse Basarabia.

SFÂNT, persoană istorică și mitologică deosebită recunoscută după moarte ca sfânt de către biserică.

SFÂNTA ALIANȚĂ, organizație internațională creată la 26 septembrie 1815, la Paris, de către împărații Alexandru I al Rusiei, Francisc I al Austriei și Frederic Wilhelm III, regele Prusiei, cu scopul apărării celor convenite la Congresul de la Viena (1815) și al descurajării mișcărilor cu caracter liberal din Europa, în numele principiilor creștine de pace și justiție. La Sfânta Alianță au aderat majoritatea monarhilor Europei. Marea Britanie a refuzat să adere. A intervenit cu forța armată în Regatul Neapoleului (1820-1821) și în Spania (1823). S-a destrămat în urma revoluțiilor de la 1848-1849.

SFÂNTA ELENA, în Oceanul Atlantic, teritoriu dependent cu statut special; insulă, locul de exil a lui Napoleon Bonaparte.

SFÂNTA SCRIPTURĂ, culegere de cărți religioase, (mozaice și creștine) care alcătuiesc Biblia. Potrivit sfinței tradiții, aceste cărți au fost inspirate de Dumnezeu.

SFÂNTUL EPITAF, obiect de cult în formă dreptunghiulară, confecționat din pânză de in, mătase sau catifea, pe care este brodată icoana Însmormântării lui Hristos.

SFÂNTUL IMPERIU ROMAN, (Sfântul Imperiu romano-german, de la sfârșitul sec. al XV-lea – Sfântul Imperiu Roman de națiune germană), denumire oficială, începând din sec. al XII-lea, a imperiului întemeiat de Otto I. Cuprindea teritoriul Germaniei, precum și o parte din Italia, Cehia, Burgundia, Țările de Jos și alte teritorii care, în diferite perioade, nu erau subordonate împăratului decât nominal. A existat formal până în 1806, când a fost desființat de Napoleon I.

SFĂRÂNCIOC, (*Lanius*), gen de păsări călătoare, insectivore-răpitoare, din familia laniidelor, ordinul paseriformelor.

SFECLĂ DE ZAHĂR, (Beta vulgaris saccharifera), plantă biennială din familia Amaranthaceae, cultivată pentru producerea zahărului; Sfeclă furajeră, sfeclă de masă.

SFECLĂ, (Beta), gen de plante anuale, bienale și perene din familia Amaranthaceae. Se cunosc 12 specii, răspândite în Transcaucazia, Asia Mijlocie, Iran, China, Asia Mică, Crimeea, Balcani. Genitorul formelor de cultură este sfecla cultivată (Beta vulgaris), plantă erbacee biennială.

SFENISCIFORME, ordin de păsări marine care au pierdut complet capacitatea de zbor și într-o măsură mai mică, adaptarea la înot și scufundare.

SFERA RIEMANN, una dintre imaginile geometrice posibile ale unei totalități de numere complexe, propusă de B. Riemann în 1851.

SFERĂ CEREASCĂ, sferă de rază arbitrară pe care sunt proiectate corpurile cerești; sferă imaginară a universului, care înconjoară Pământul.

SFERĂ OSCULATORIE, sferă ce are o tangență a ordinii $n \geq 3$.

SFERĂ, corp geometric obținut din rotația unui cerc în jurul diametrului său, suprafață închisă, toate punctele fiind la fel de îndepărtate de un punct, numite centru.

SFEROMETRU, dispozitiv de măsurare.

SFERT, modalitate de percepere a dărilor.

SFERTUL BIRULUI, (Cifertul birului), v. **BIR**.

SFETNIC, înalt dregător sau boier cu care se sfătuia domnul țării în probleme de conducere; (astăzi) sfătuitor, consilier.

SFIGMOGRAF, aparat de înregistrare a pulsului; Pulsograf.

SFIGMOMANOMETRU, dispozitiv medical de măsurare a tensiunii arteriale; Tensiometru.

SFINCTER, mușchi inelari la vertebrate ce îngustează, închid, dilată orificiul de trecere dintr-un organ cav în altul.

SFINȚII CONSTANTIN ȘI ELENA, stațiune climaterică din Bulgaria.

SFINȚIRE, consacrarea unui edificiu destinat cultului; una din cele șapte taine creștine prin care omul este ridicat în cin preoțesc.

SFINȚIREA APEI, ritual bisericesc creștin de sfințire a apei prin cufundarea de trei ori în apă a crucii.

SFIRAENIDE, (*Sphraenidae*), familie de pești marini din ordinul perciforme.

SFIRNIDE, (*Hammerhead shark*), familie de pești rechini-ciocan din ordinul carcharhiniforme.

SFORZANDO, formație de muzică celtică din Australia; muz. (Indică modul

de executare a unei bucăți muzicale) făcând să iasă în evidență, prin accentuare, un anumit sunet.

SFRAGISTICA, Sigilografie, disciplină auxiliară a istoriei care se ocupă cu studierea, descrierea și explicarea sigiliilor folosite în actele publice și particulare.

SFRÂNCIOC ROȘIATIC, (*Lanius collurio*), pasăre răpitoare din familia laniide.

SFREDELIRE, metodă de prelucrare a materialelor prin tăiere cu un instrument de tăiere rotativ special (burghiu) pentru a obțineți găuri de diferite diametre și adâncimi sau găuri multifățate de diferite secțiuni și adâncimi.

SFREDELITORI, grup de familii de insecte himenoptere din subordnul simfita.

SFREDELITORUL PORUMBULUI, (*Ostrinia nubilalis*), fluture din ordinul Lepidoptera. Larve polifage, atacă frunzele, inflorescența și tulpinile la diferite specii de plante (păpușoi, sorg, cânepă ș.a.); Fluturile păpușoiului, molia porumbului.

SFREDELITORUL RAMURILOR, (*Zeuzera pyrina*), fluture din familia Cossidae. Este răspândit în Europa de Sud, Africa de Nord, Asia Mică și America de Nord; inclusiv și în RM. Atacă speciile lemnoase, făcând galerii în țesuturile lăstarilor și ramurilor.

SFUMATO, tehnică de manipulare cu lumina și umbra în pictură, ca element al perspectivei aeriene, aplicată pentru prima dată de Leonardo da Vinci.

SGRAFFITO, Sgrafit, gen de frescă constând în a aplica pe un fond negru de stuc un grund alb pentru ca apoi, prin hașuri, să se formeze umbre. v. **SGRAFITARE**.

SGRAFITARE, tehnică picturală în arta plastică.

SHAMISEN, instrument muzical popular japonez cu coarde, asemănător cu chitara.

SHANGHAI, oraș în China, subordonat guvernului, megalopolis cu 24,2 milioane de locuitori.

„**SHAREWARE**”, program pentru computer pentru care utilizatorul este solicitat să plătească.

SHĚNSHÌ, stare socială influentă în China.

SHENZHEN, oraș în China, 12,53 milioane locuitori.

SHIGELLA, gen de bacterii gram-negative în formă de bastonașe din ordinul enterobacteriale.

SHIJIAZHUANG, oraș în China, 11,03 milioane locuitori.

SHIMMY, vibrații intense în sistemul roților direcționate și puntea din față a mașinii sau autooscilația roților unei aeronave.

SHIPLIFT, structură pentru mutarea navelor de la un nivel al apei la altul.

SHIRAKAWA, zonă istorică din nord-vestul prefecturii Gifu, Japonia, care face parte din complexul memorial Gokayama și Shirakawa-gō, inclus pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

SHIRETOKO, parc național din peninsula cu același nume, în Japonia, cu suprafața de 386,33 km².

SHOGUN, titlu dat dictatorilor militari ai Japoniei între 1192 și 1867.

SHOGUNAT, formă de guvernământ în Japonia între 1192 și 1867.

SHOW BALLET TEODOR, instituție cultural-artistică.

SHUDRA, cel mai joasă dintre cele patru varne în India antică.

SI, sistem internațional de unități de măsură.

SIAM, golf format de Marea Chinei, între regatele Siam și Anam; regat în Indochina: 9 mil. locuitori, capitala Bangkok (Siamez).

SIBERIA, una dintre cele mai mari regiuni naturale din Rusia, ocupă Asia de nord de la munții Ural până la Oceanul Pacific, parte din teritoriul asiatic al Rusiei, situată între munții Ural la V, lanțurile de munți ce formează cumpăna de ape a Oceanului Pacific la E, Oceanul Arctic la N, colinele Kazahstanului de nord și frontiera cu Mongolia la sud; Siberia de est, raion economic în Rusia; Siberia de vest, raion economic în Rusia. Include ținuturile Altai, regiunea Kemerovo, Novosibirsk, Omsk, Tomsk și Tiumen.

SIBIU, oraș, centru județean în România.

SIBȘI, în genetica animalelor și omului, descendenții unei perechi de părinți, frații și surorile.

SICATIVI, substanțe ce accelerează formarea peliculelor de ulei de în fier, vopsele în ulei, rășini alchidice etc.

SICĂ, (Limonium), gen de plante din familia Plumbaginaceae.

SICILIANĂ, vechi dans popular italian cu mișcare moderată și melodia după care se execută.

SICILIENI, grup de italieni, populația de bază din insula Sicilia.

SIDE, oraș din Turcia, în limanul Antalya, monumente istorice și arhitectonice din antichitate și din Evul Mediu.

SIDEF, materie primă pentru industrie și giuvaergie; stratul intern al scoicii moluștelor cefalopode, majorității bivalvelor și unor gatropode.

SIDERIT, mineral de fier important.

SIDERURGIE, include extragerea, înobilarea și granulara minereurilor de fier, mangan și crom, pregătirea fierului uzat, producerea articolelor de metal, laminarea metalului, producerea materialelor refractare, extragerea materiei prime suplimentare, precum și ramurile conexe și auxiliare, ce asigură derularea normală a procesului de obținere a metalului.

SIEBENBÜRGEN, numele săsesc al Ardealului.

SIEBNERKONKORDAT, uniune a 7 cantoane elvețiene, formată la 17 martie 1832.

SIEMENS, unitate în SI de conductivitate electrică, numită în cinstea lui Werner von Siemens.

SIENA, oraș în centrul Italiei (Toscana), la 53 km S de Florența. Universitate (1240). Centrul istoric al orașului a fost inclus (în 1995) în Patrimoniul cultural universal UNESCO.

SIENIT, rocă magmatică, material de construcție.

SIEVERT, unitate de măsură derivată a sistemului SI, folosită în măsurarea diferitelor doze echivalente de radiații absorbite.

SIFILIS, boală infecțioasă cronică cu transmitere sexuală determinată de infecția cu *Treponema pallidum*, caracterizată printr-o evoluție progresivă, leziunea pielii, mucoaselor, sistemului nervos, organelor interne, aparatului locomotor; Lues.

SIFILOFOBIE, teamă patologică de infecție sifilitică.

SIFON, dispozitiv hidraulic alcătuit dintr-o conductă îndoită sau o altă structură în care se ține o anumită cantitate de apă, care împiedică pătrunderea gazelor din rețeaua de canalizare în cameră, dar asigură trecerea apelor uzate.

SIFONAPTERA, ordin de insecte apte-re, purici paraziti ai animalelor cu sânge cald și ai omului.

SIGILIU CU MONOGRAMĂ, ștampilă, pecete cu exemplar de semnătură sau orice altă scriere de mână, o inscripție pe un document sau ediție, care definește procedura specială de utilizare a acestuia.

SIGILIU/BARĂ CU CARACTER SECRET, (de confidențialitate), cerința unui purtător de materiale de informații clasificate, ce certifică gradul de secret al acestor informații.

SIGIRIYA, mănăstire rupestră și un palat-complex arhitectural din antichitate și din Evul Mediu, din Sri Lanka, lângă orașul Dambulla, incluse pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

SIGLĂ, prescurtare convențională formată din litera inițială sau din grupul de litere inițiale folosite în inscripții, în manuscrise etc. pentru a evita cuvintele sau titlurile prea lungi.

SIGMA, editură din Republica Moldova.

SIGMATROPICE, REACȚII ~, reacții periclice, inclusiv formarea unei noi legături σ între atomii nelegați direct și ruperea legăturii σ existente.

SIGNATURĂ, element tipografic și poligrafic; semn distinctiv care se pune pe prima pagină a fiecărei coli de tipar, pentru a ușura așezarea colilor în ordinea cerută de lucrare.

SIGTUNA, prima capitală a Suediei, până în sec. al XII-lea, primul oraș creștin al Suediei, cea mai mare colecție de pietre, un sit protejat de UNESCO.

SIGURANȚA CONSTRUCȚIILOR, metode, procedee, activități menite să asigure exploatarea inofensivă a obiectelor construite.

SIGURANȚĂ ALIMENTARĂ, set de reguli și norme a parametrilor de calitate

și igienă stabilite pentru tot circuitul produselor agroalimentare.

SIGURANȚĂ CONTRA INCENDIILOR, metode, procedee, activități menite să protejeze contra incendiilor.

SIGURANȚĂ FUZIBILĂ, dispozitiv de protecție, care prin topirea elementului fuzibil, întrerupe circuitul în care este conectat, când curentul electric depășește valoare dată.

SIGURANȚĂ RADIOLOGICĂ, activități de protecție a oamenilor împotriva efectelor nocive ale radiațiilor ionizante.

SIGURANȚĂ RUTIERĂ, metode, procedee, activități menite să asigure protecția participanților la traficul rutier.

SIGURANȚĂ SOCIALĂ, v. **SIGURANȚĂ**.

SIGURANȚĂ VITALĂ, v. **SIGURANȚĂ**.

SIGURANȚĂ, dispozitiv la armele de foc, care împiedică descărcarea accidentală a armei; stare sau situație lipsă de primejdie, fără pericol a unui obiect.

SIHASTRU, persoană, care din motive religioase, a ales un mod de viață ascetic.

SIHĂSTRIE, cea mai înaltă treaptă călugărească, care cere îndeplinirea unor reguli ascetice deosebit de severe.

SIHLEANU, facies cultural, epoca bronzului.

SIKHISM, sectă hinduistă, influențată de islamism, cu caracter antifeudal (în sec. al XV-lea).

SIKKIM, stat în extremitatea de N-E a Indiei, la poalele de S ale munților Himalaya, la granița cu China, Nepal și Bhutan, din 1975, unul dintre cele 25 de state ale Uniunii Indiene.

SILABĂ, unitate fonetică minimă a șirului vorbirii, emisă în cursul rostirii printr-un efort expirator.

SILABUS, „Lista principalelor erori ale timpului nostru”, anexă la enciclica papală din 8 decembrie 1864 în care sunt enumerate și condamnate mișcările social-politice și religioase.

SILANI, compuși ai siliciului cu hidrogenul. În aer se autoinflamează. Sunt mult mai activi decât alcanii corespunzători. Se obțin prin tratarea siliciurii de magneziu Mg_2Si cu HCl diluat și prin alte metode; hidruri de siliciu.

SILENCERS, elemente genetice reglatoare, grație cărora încetinește sau se blochează transcripția unor genomuri virale sau eucariotice.

SILENE, gen de plante din familia Caryophyllaceae.

SILEX, subtip de silicolit, material de construcție.

SILEZIA, fostă provincie în Austria, cu capitala la Troppau; provincie în Prusia. După al Doilea Război Mondial cea mai mare parte a Silziei a intrat în componența Poloniei, o mică parte fiind dată Republicii Democratice Germane.

SILFIUM, gen de plante, ierburi perene, rizoides din familia Asteraceae.

SILIBUM, gen de plante din familia Asteraceae.

SILICAGEL, formă amorfă de dioxid de siliciu, produs al deshidratării parțiale a gelurilor de acid silicic.

SILICATIZAREA SOLULUI, procedeu tehnologic.

SILICATOZĂ, boală profesională provocată de inhalarea sistematică a prafului de olivină (silicat natural de magneziu și fier).

SILICAȚI, săruri ale acizilor de siliciu; Silicați de calciu, săruri de calciu ale acizilor silicici, substanțe cristaline incolor.

SILICIU, (Silicium), Si, element nemetal din grupa a IV-a a sistemului periodic al elementelor chimice. Nr. at. 14. Se cunosc trei izotopi naturali și câțiva izotopi artificiali radioactivi.

SILICIURI, compuși care au siliciu legat cu mai multe elemente electropozitive.

SILICONI, polimeri formați din siloxan; Siliconi organici, compuși organici ai siliciului ce conțin grupa Si—O—Si, având o structură liniară, ciclică sau celulară, compuși chimici ai siliciului cu mai multe elemente metalice electropozitive.

SILICOZĂ, pneumoconioză provocată de inhalarea de lungă durată a prafului ce conține dioxid de siliciu liber; formă de boală profesională.

SILICULĂ, tip de fruct uscat dehiscent.

SILICVĂ, tip de fruct dehiscent în formă de păstaie la plantele crucifere.

SILIFKE, (Seleucia Ad Calycadnum), oraș antic în Asia Mică, în prezent, Turcia, monumente antice de cult ortodox, istorice și arhitectonice.

SILIMANIT, mineral silicat de aluminiu, materie primă pentru industrie.

SILIȘTE, Seliște, în Moldova medievală, locul pe care era așezat un sat sau unde fusese pe vremuri un sat.

SILNIC, (Glechoma hederacea), sălnic, gen de plante erbacee, perene din familia Lamiaceae.

SILOGISM, raționament deductiv în care dintr-o judecată universală derivă cu necesitate, o nouă judecată prin intermediul unei a treia.

SILOXAN, grup funcțional în chimia organosiliconului cu legătura Si—O—Si.

SILOZ, depozit industrial; tip de furaj murat pentru animale cu umiditate redusă până la 45-55% și păstrat în condiții anaerobice.

SILPHIDE, familie de insecte coleoptere cu două subfamilii: silphine și microphorine.

SILS IM ENGADIN, stațiune climaterică montană din Elveția.

SILUETĂ, (fr. silhouette, după numele ministrului francez din sec. al XVIII-lea, É. de Silhouette, căruia i s-a făcut o caricatură ca o umbră de profil), imagine plată, monotonă, reprezentând oameni sau obiecte asemeni umbrelor în artele vizuale, gen de tehnologie grafică.

SILUMIN, aliaj de aluminiu cu siliciu și cu alte adaosuri, din care se toarnă unele piese rezistente la coroziune sau la temperaturi înalte.

SILURIAN, (după denumirea tribului vechi, silurieni, care au populat peninsula Bretania din Franța), perioadă din paleozoic.

SILURIDE, familie de pești de apă dulce din ordinul siluriforme.

SILURIFORME, ordin de pești osoși de apă dulce.

SILVAN, fiecare dintre divinitățile romane considerate drept protectoare ale pădurilor, imaginate cu o față bestială, cu corpul păros și cu picioare și coarne de țap.

SILVANER, soi de viță-de-vie semitar-div cu struguri pentru vin. Originar din Austria. În RM este raionat în Codri și de-a lungul Nistrului. Din struguri se prepară vinuri de masă „Silvaner” din care se obține distilat pentru divin.

SILVANIT, minereu de aur și argint.

SILVIA, gen de paseriforme de dimensiuni mici din familia silviide.

SILVICULTURĂ, (din lat. silva – pădure și cultură), ramură a fitotehnicii care studiază pădurile.

SILVIIDE, (Sylviidae), familie de paseriforme cântătoare.

SILVINĂ, mineral, clorură naturală de potasiu (KCl). Cristalizează în sistemul cubic. Se folosește în industria chimică, ca îngrășământ.

SILVOSTEPĂ, (din lat. silva – pădure și stepă), zonă naturală din brăul temperat al Emisferei de Nord și din brăul subtropical al ambelor emisfere, este o zonă de tranziție între pădure și stepă; tip zonal de landșaft, intermediar între pădure și stepă.

SILVOTUNDRĂ, tip zonal de landșaft, caracterizat prin alternarea sectoarelor de pădure și tundră; zonă naturală din brăul subarctic al Emisferei de Nord. Este o zonă de tranziție între zona pădurilor la S și tundră la N. Ocupă partea de N a Europei, Asiei și Americii de Nord, formând o fâșie de 30-400 km lățime.

SIMBIOGENEZĂ, teorie despre originea organismelor pe calea simbiozei.

SIMBIOZĂ, (din gr. symbiosis – conviețuire), mutualism, formă specifică de relații reciproc utile dintre indivizii a două specii diferite; forme de conviețuire a organismelor din diferite grupe sistematice.

SIMBOL CHIMIC, mod convențional de notare a atomilor elementelor chimice, folosit în scrierea formulelor și a ecuațiilor chimice.

SIMBOL, imagini figurale în preistorie, antichitate; în informatică, un înlocuitor pentru un obiect natural sau inventat, care desemnează acest obiect și este un element al unui anumit sistem pentru construirea de mesaje simbolice (texte, note muzicale etc.) într-un mediu uman-mașină (s-mediu), conceput pentru percepția umană sau

robot; procedeu expresiv prin care se sugerează o idee sau o stare sufletească, care înlocuiește o serie de reprezentări; semn reprezentativ.

SIMBOLICĂ SOLARĂ, care aparține Soarelui, emis de Soare, privitor la Soare; care este în raport cu Soarele.

SIMBOLISM, curent literar și artistic, constituit în Franța în 1885 și răspândit apoi în toate literaturile europene, apărut ca o reacție la parnasianism și care, considerând lumea ca un ansamblu de simboluri, a căutat să le descifreze, intuind relațiile intime dintre lucruri, fenomene și sufletul omenesc; mod de exprimare, de manifestare propriu acestui curent; redarea stilizată a obiectului în arta plastică.

SIMBOLUL CREDINȚEI, expunere canonică a principalelor dogme, care constituie baza credinței într-o religie.

SIMBOLURI MATEMATICE, semne convenționale general recunoscute și acceptate, care reprezintă noțiuni, obiecte sau operații matematice.

SIMBOLURILE DE STAT ALE REPUBLICII MOLDOVA, simboluri de stat identitare.

SIMBOLURILE PREȘEDINTELUI RM, însemne ale puterii.

SIMBOLURILE STATULUI, semne oficiale sau expresii sonore ce transmit pe scurt una sau mai multe idei de natură politică sau istorică și simbolizează suveranitatea statului; emblemele oficiale ale statului, care sunt afișate pe sigiliile, anteturile organelor de stat, bancnote etc; sunt stabilite prin constituirea statului.

SIMBRIE, soldă pe care o primeau soldații mercenari.

SIMETRIA MOLECULELOR, totalitate de operații de simetrie a căror aplicare transferă molecula într-un obiect fizic identic.

SIMETRIE BILATERALĂ, alcătuire a organismului la care planul de simetrie îl împarte în două jumătăți, dreaptă și stângă, imagini în oglindă a uneia față de cealaltă.

SIMETRIE, în matematică, comensurabilitate; termen de referință în fizică, chimie, matematică, artă privind armonia, concordanța, echilibrul, potrivirea, proporția, proporționalitatea unor obiecte sau fenomene.

SIMFEROPOL, oraș, capitala și centru administrativ al Republicii Autonome Crimeea.

SIMFITA, subordin de insecte himeoptere.

SIMFITUM, gen de plante perene din familia Boraginaceae.

SIMFIZĂ, varietate a căilor conductoare precum și structura anatomică ce unește între ele organele perechi sau alte formațiuni.

SIMFONIA AMERICANĂ, concept de dezvoltare etno-socială a SUA din sec. al XX-lea.

SIMFONIE CONCERTANTĂ, compoziție muzicală rezultată din îmbinarea simfoniei și a concertului instrumental.

SIMFONIE, (gr. symphonia - sunare concomitentă), compoziție muzicală amplă pentru orchestră; sonată pentru orchestră, are trei sau patru părți.

SIMFONIETĂ, simfonie de proporții reduse.

SIMFONISM, totalitatea principiilor care stau la baza creației simfonice și a muzicii instrumentale în general.

SIMHAT TORAH, sărbătoare religioasă la evrei.

SIMINOC ARENICOL, (*Helichrysum arenarium*), plantă perenă din familia Asteraceae.

SIMINOC, plantă ce-și păstrează culoarea înfloriscențelor și aspectul natural și după ce se usucă.

SIMMENTAL, rasă de vite cornute mari pentru lapte și carne, creată în Elveția. Prin încrucișarea vitelor de rasa Simmental cu vite de rase Jersey, Neagră-bălțată, Ayrshir se obțin animale cu o productivitate mai înaltă.

SIMPATIE, stare afectivă favorabilă pe care o simte o persoană pentru cineva sau pentru ceva care îi este familiar și plăcut.

SIMPATRIE, conviețuire într-un raion geografic a diferitor specii, grupe intraspecifice de organisme genetic diferite cu diferite particularități ecologice.

SIMPLEX, poliedru n-dimensional, fiind o membrană convexă a mulțimii, formată din $n + 1$ puncte ce nu se află în planul n-dimensional; termen de referință în tehnologia informațiilor și tehnică privind un sistem informațional sau de telecomunicații care asigură legătura bilaterală simultană între două posturi.

SIMPLIFICARE, reducere a unei ecuații sau a unei fracții printr-un divizor comun; transformare a unei egalități în altă egalitate echivalentă cu forma mai simplă.

SIMPLITATE, însușirea a tot ce este simplu și lipsit de complicații, lipsă de formalitate.

SIMPODIU, organ axial al plantelor ce se formează în urma activității mai multor meristeme apicale de ordine consecutive, ce se schimbă una pe alta.

SIMPOZION, în Grecia și Roma antică, partea de încheiere a unei petreceri, în cadrul căreia se executau cântece, dansuri și se purtau tot felul de discuții; în prezent, întrunire la care se dezbate diferite probleme de ordin științific, literar, cultural ș.a.

SIMPOTOM, în medicină, semn al stării patologice sau al bolii.

SIMȚ, totalitate de cunoștințe general acceptate despre forțele motrice ale naturii și societății, relațiile reciproce între oameni, acumulate în mod stihic de către omenire pe parcursul întregii istorii; Simț uman, simț rațional.

SIMULARE PE CALCULATOR, în chimie, ramură a științei unde, pe baza diferitor tipuri de modele a sistemelor, proceselor și fenomenelor chimice se prognozează mersul și se evidențiază legăturile cauză-efect a proceselor sau/și fenomenelor studiate.

SIMULARE, manifestare exterioară care tinde, conștient sau nu, să înlocuiască, să exagereze sau să prelungească un simptom patologic.

SIMULIIDE, familie de insecte diptere.

SIMUN, (din arabă, vânt fierbinte), vânt local, puternic, uscat și fierbinte, ce bănuie în deșerturile Arabiei și ale Africii de Nord.

SIN, în panteonul sumerian-akkadian, zeul lunii.

SINAGOGĂ, în iudaism, construcție și edificiu de cult, casă de rugăciuni și comunitate a credincioșilor.

SINAIA, stațiune balneoclimaterică din România.

SINANCEIIDE, familie de pești din ordinul scorpenidormele.

SINANTROP, (*Sinanthropus pechinesis*), om fosil descoperit în China, foarte apropiat de pitecantrop.

SINAPSĂ, contacte specializate funcționale între celulele excitate ce asigură transmiterea și transformarea impulsurilor nervoase.

SINAPSIDA, subclasă de reptile fosile.

SINAXAR, listă a sfinților creștini, compusă în ordinea lunilor și zilelor anului, în care biserica fixează celebrarea unui sau altui sfânt.

SINCLINAL, cută a stratelor din scoarța Pământului.

SINCOPĂ, efect ritmic, obținut prin mutarea accentului unei măsuri de pe timpul tare pe cel slab; omiterea unui sunet vocal sau a unei silabe neaccentuate din mijlocul cuvântului; pierderea de scurtă durată a cunoștinței, însoțită de relaxarea mușchilor și cădere.

SINCRETISM, asociere a două semnificații care nu permit separarea în planul expresiei; sincretism cu amalgamare, în gramatica românească, de exemplu, se vorbește despre sincretismul semnificațiilor de „gen”, „număr” și „caz” din flexiunea adjectivului; contopire a unor elemente eterogene aparținând unor arte diferite (literatură, muzică, dans etc.), caracteristică folclorului și mai ales fazelor primitive de dezvoltare a culturii, când diferite arte nu erau încă diferențiate; reunire a unor elemente eterogene aparținând unor doctrine filosofice diferite sau unor religii diferite; reunire forțată a unor elemente eterogene din doctrine religioase sau sisteme filosofice diferite, ignorându-se deosebiriile dintre ele.

SINCROCICLOTRON, tip special de ciclotron, patentat de Edwin McMillan.

SINCROFAZOTRON, accelerator ciclic rezonant pentru protoni și alte particule grele, în care acestea se mișcă pe o orbită de rază constantă, într-un câmp magnetic director crescător (în timp) și se accelerează de către un câmp electric de frecvență variabilă.

SINCRONIE, aspect în cercetările de lingvistică, ce presupune studierea stării unei limbi într-o anumită perioadă a istoriei ei.

SINCRONIZAREA ACȚIUNILOR, coordonarea activităților în cadrul desfășurării unei misiuni militare.

SINCROTRON, accelerator de particule încărcate, unde particulele circulă pe o orbită curbilinie închisă de geometrie constantă.

SIND, (Sindh), regiune istorică în valea cursului inferior al fluviului Indus și actuala provincie în S-E Pakistanului. Din 1970 a devenit provincie de sine stătătoare.

SINDICALISM, mișcare anticapitalistă din Europa Occidentală la sfârșitul sec. al XIX-lea, având legături cu anarhismul, și care consideră statul drept un sistem birocratic ineficient și opresiv, preconizând înlocuirea cu sindicatele ca unități de producție.

SINDICAT, formă de acord monopolistic, de tip cartel, utilizat în scopul eliminării concurenței între participanții săi în procesul realizării mărfurilor; în URSS, în timpul NEP-ului, tip de organizație economică care unea structurile pentru vânzarea produselor cu ridicata și procurarea de materii prime, desființate în 1929-1930; denumirea sindicatelor muncitorești într-o serie de țări; în sectorul financiar, asocierea mai multor bănci pentru a finanța proiecte mari; organizație a salariaților dintr-o întreprindere, înființată conform legii, al cărei scop este apărarea intereselor profesionale, economice și sociale ale membrilor ei.

SINDICATE CREȘTINE, organizații clericale.

SINDICATELE ANGAJAȚILOR, formă colectivă de organizare a angajaților pentru promovarea și apărarea intereselor lor.

SINDICATELE ANTREPRENORILOR, formă colectivă de organizare a antreprenorilor pentru promovarea și apărarea intereselor lor.

SINDIPA, roman oriental de origine indiană. Prin intermediul literaturii persane a trecut în literatura bizantină.

SINDROM, totalitate a semnelor și a simptomelor care apar împreună în cursul unei boli, dându-i nota caracteristică.

SINDROMUL DE DETRESĂ RESPIRATORIE ACUTĂ, lezare acută a plămânilor dezvoltată ca o complicație a unor traume sau boli grave.

SINDROMUL FRATELUI MAI MARE, totalitatea semnelor și a simptomelor care apar în relațiile dintre metropola și colonii.

SINDROMUL KESSLER, cascadă colizională sau cascadă ablațională, termen propus de cercetătorul NASA Donald J. Kessler în 1978.

SINECDOCĂ, figură de stil care constă în lărgirea sau restrângerea sensului unui cuvânt prin folosirea întregului în locul părții (și invers), a particularului în locul generalului, a generalului în locul particularului, a materiei din care este făcut un lucru în locul lucrului însuși etc.

SINECLIZĂ, platformă sinclinară.

SINECOLOGIE, compartiment al ecologiei ce studiază comunitățile de organisme și relațiile dintre organisme și mediul lor de viață, formarea comunităților, energetica lor, structura, dinamica, dezvoltarea istorică ș.a.

SINECTICA, metodă de activitate creatoare colectivă, bazată pe utilizarea bine orientată a gândirii intuitive, metaforice a participanților.

SINEDRIU, adunare, consiliu în Grecia antică și în statele elenistice, cu atribuții judecătorești și deliberative.

SINEGHIOARĂ, (Sanicula), gen de plante Apiaceae.

SINEREZĂ, separare a lichidului dintr-un gel în urma depozitării mai îndelungate.

SINERGETICĂ, domeniu științific interdisciplinar ce studiază legile și principiile generale, ce stau la baza proceselor de auto-organizare în sisteme dezechilibrate de diferită natură.

SINERGIE, asociere a mai multor organe, sisteme, factori care desfășoară activități simultane.

SINERGISM POLITIC, intensificarea acțiunilor care se exercită în sens politic.

SINEȘTI, Ungheni, Sinești.

SINET, (tc. sened – act, document, dovadă), act, document; zapis, hrisov.

SINETAR, în armată, armurier.

SINGALEZI, nație, populație de bază a Republicii Democratice Socialiste Sri Lanka. Vorbesc limba singaleză, majoritatea sunt budiști.

SINGALEZI, popor din Africa.

SINGAMUS, gen de viermi cilindrici din familia singamide.

SINGAPOREZI, popor, populația de bază din Republica Singapore.

SINGNATIDE, (Syngnathidae), familie de pești osoși gasterosteiforme din ordinul singatiforme.

SINGSPIEL, operă germană de tip popular în care muzica alternează cu episoadele vorbite.

SINGULAR, categorie care reflectă un singur exemplar dintr-o clasă de lucruri, în totalitatea însușirilor lui care îl deosebesc de celelalte lucruri din acea clasă; unul dintre termenii categoriei gramaticale de număr, intrând în opoziție cu pluralul, în limbile în care numărul are numai doi termeni, sau in-

trând în opoziție cu dualul și pluralul, eventual și cu trialul.

SINGULARISM, concepție metafizică potrivit căreia universul este dintr-un singur principiu, are o singură cauză.

SINGULARITATE, manifestare care este în dezacord cu obișnuințele comune; excentricitate; izolare morală; starea celui care trăiește singuratic.

SINGURENI, Rîșcani, Singureni.

SINOADELE DE LA VATICAN, v. SINOD.

SINOADELE ECUMENICE, congrese ale preoțimii catolice supreme și preoțimii creștine.

SINOD LOCAL, congres al preoțimii bisericii creștine autocefale.

SINOD, adunare de ierarhi care constituie forul suprem al bisericii (sau al unei eparhii) ortodoxe și care se întrunește periodic pentru a rezolva probleme de administrație bisericească; organ consultativ pe lângă capii bisericii catolice și al unor biserici ortodoxe.

SINODONTIDE, (Synodontis), gen de pești-pisici mochokid osoși din ordinul siluriforme.

SINODUL DE LA FERRARA-FLORENȚA, 1439, o a doua încercare de reparare a Marii Schisme dintre Răsărit și Apus.

SINONIME, cuvânt, expresie, afix etc. care are același (sau aproape același) înțeles cu alt cuvânt, cu altă expresie, cu alt afix etc.

SINONIMIE, (din gr. synonymia – același nume), fenomen de asemănare semantică a unităților de limbă (morfeme, cuvinte, construcții), diferite ca aspect fonetic.

SINOPIA, desen pregătit pe perete când se lucrează asupra unei fresce.

SINT MAARTEN, teritoriu dependent cu statut special în Marea Caraibelor.

SINTAGMĂ, unitate sintactică ce ia naștere ca rezultat al raporturilor de subordonare dintre cel puțin două cuvinte semnificative și care se manifestă cu o singură funcție sintactică în cadrul propoziției date.

SINTAXĂ POETICĂ, totalitatea procedeelelor stilistice care alcătuiesc categoria figurilor de stil și sunt folosite de scriitori cu scopul de a mări expresivitatea și plasticitatea limbajului artistic.

SINTAXĂ, compartiment al gramaticii care studiază structura, particularitățile și tipurile unităților vorbirii, regulile de îmbinare a cuvintelor în propoziție și a propozițiilor în frază; termen de referință în tehnologia informațiilor privind semne, construcții formale și modul în care se leagă între ele.

SINTETICI, COLORANȚI ~, coloranți obținuți prin metoda de sinteză organică a unei substanțe, capabile să fie adsorbită pe diverse substraturi și să ofere culori stabile la un conținut relativ redus.

SINTETIZATOR DE FRECVENȚĂ, dispozitiv electronic pentru generarea oscilațiilor armonice electrice care utilizează repetări liniare (înmulțire, însumare, diferențe) pe baza unui sau mai multor generatoare de referință.

SINTETIZATOR, instrument muzical electronic cu clape cu o largă paletă de sonorități.

SINTEZA ARTELOR, asocierea și îmbinarea diferitor tipuri de artă într-o singură operă de artă.

SINTEZA CHIMICĂ, procedeu de obținere a compușilor chimici din substanțe mai simple.

SINTEZA CRISTALELOR, procedeu tehnologic.

SINTEZA CULORILOR, metodă de obținere a descompunerii culorilor în temeiul culorilor de bază, pentru imprimarea tipăriturilor color.

SINTEZA DATELOR STATISTICE, etapă în cercetarea statistică; include sistematizarea, clasificarea, întocmirea și calcularea totalurilor și a indicatorilor derivați.

SINTEZA PROGRAMELOR, procesul așa-numitei programări bazate pe dovezi, atunci când compilarea unui program este însoțită de o dovadă a conformității acestuia cu formularea formală a problemei inițiale.

SINTEZA TERMONUCLEARĂ CONTROLATĂ, controlul decurgerii reacțiilor termonucleare, în timpul cărora are loc selectarea și utilizarea în continuare a energiei eliberate și a produselor eliminate de reacție.

SINTEZA TERMONUCLEARĂ LASER, direcție în cercetare privind fuziunea termonucleară controlată, bazată pe capacitatea unui laser de a concentra energia în volume mici de substanță pe perioade scurte de timp, utilizând menținerea inertială a plasmei.

SINTEZA TERMONUCLEARĂ, reacții de fuziune ale nucleelor ușoare în cele mai grele, care apar la temperaturi ridicate și însoțite de eliberarea de energie.

SINTEZĂ, metoda de studiere a realității; unirea diferitelor elemente, obiecte sau fenomene într-un tot întreg, ce se realizează în procesul cunoașterii și activității practice a oamenilor; operație prin care se obține formarea unui compus chimic, pornind de la elementele chimice componente sau de la compuși mai simpli; Sinteza Dien (Reacția Diels-Alder), cicloadiție-1,4 între o dienă conjugată și o alchenă substituită, cu formarea unui sistem ciclohexan-substituit; Sinteza chimică, producția de compuși chimici complecși, cu un scop anume, din substanțe mai simple prin reacții chimice și combinația lor cu

operații mecanice și activare fizică; baza tehnologiei chimice; Sinteza în fază solidă, obținerea de produse prin sinteză chimică la interacțiunea reactivilor solizi fără participarea solvenților; Sinteza organică, sinteza mineralelor; Sinteza Fischer-Tropsch, hidrogenarea catalitică a monoxidului de carbon sub presiune pentru a forma un amestec de hidrocarburi; Sinteza matricială, sinteza polimerilor, oligomerilor și a compușilor ciclici; Sinteza organică de bază, producție industrială de mare tonaj a substanțelor organice pe bază de materii prime ce conține carbon din resurse naturale și regenerabile; Sinteza organică fină, domeniu al științei și industriei chimice moderne, asociată cu producția de tonaj mic de substanțe organice complexe; Sinteza pe calculator, metodologia de planificare a sintezei compușilor organici folosind programe de calculator special concepute; Sinteza petrochimică, producția de petrol, gaze sau materii prime alternative de produse chimice de mare tonaj, utilizate ca materii prime pentru producerea unei game largi de produse chimice de bază; Sinteza Pschorr, obținerea de derivați de fenantren prin condensarea o-nitroaldehidelor aromatice cu acizi arilacetici, urmată de reducerea grupei nitro- într-o grupă amino- și diazotizarea acesteia în conformitate cu schema; Sinteza prin auto-propagare la temperaturi înalte, reacție chimică eterogenă exotermă într-un strat al amestecului din două substanțe solide pulverulente sau un material solid pulverulent cu un gaz sau lichid, ce are loc în regim de ardere și duce la formarea produsului solid căutat.

SINTOISM, religie apărută în Japonia pe baza cultului primitiv al naturii, zeilor și ritualurilor magice; Sinto.

SINTON, unitate structurală reală sau condiționată a unei molecule, a cărei adăugare la un substrat corespunde introducerii unui anumit grup, de obicei destul de comun în compuși organici.

SINUS VENOS, compartiment al inimii la pești și amfibii.

SINUS, una din funcțiile trigonometrice.

SINUSOIDĂ, graficul funcției $y = \sin x$, linie continuă cu perioada $T = 2\pi$.

SINUZIE, asociație de animale sau de plante mai mică decât biocenoza, într-un areal de răspândire limitat.

SINUZITE, inflamație a mucoasei uneia sau a mai multor sinusuri nazale.

SIONISM, mișcare politică și religioasă apărută în țările europene la sfârșitul sec. al XIX-lea, la baza căreia stă ideea întemeierii unui stat evreiesc pe teritoriul Palestinei.

SIOUX, v. AMERINDIENI.

SIPAHI, în Imperiul Osman, militari.

SIPHONOFORA, (Siphonophorae), subclasă de hidrozoizi din filumul Cnidaria.

SIPUNCULIDA, încregătură de animale nevertebrate sipunculul.

SIRACUZA, (Sirakusai), oraș în Sicilia, la S de Etna: 44 000 loc. Patria lui Arhimede și Theocrit.

SIRENĂ, emițător de sunet al cărui funcționare se bazează pe întreruperea periodică a unui jet de mare viteză de gaz sau lichid ce iese printr-o deschizătură; ființe fantastice care, potrivit mitologiei greco-romane, îi ademeneau prin cântecele lor pe corăbieri în locuri primejdioase.

SIRENIDE, (Sirenidae), familie de amfibieni din ordinul caudatelor.

SIRENIENI, (Sirenia), ordin de mamifere erbivore acvatice.

SIRET, capitală a statului medieval moldovenesc v. ȚARA MOLDOVEI.

SIRET, râu, afluent pe stânga al Dunării.

SIREȚI, Strășeni, Sireți.

SIRFIDE, familie de insecte diptere.

SIRICIDE, familie de insecte himenoptere din subordnul simfita.

SIRINDERICĂ, (Philadelphus), jasmîn de grădină, gen de plante din familia Hydrangeaceae.

SIRINGA, gen de plante, arbuști și copaci de dimensiuni mici din ordinul Oleaceae.

SIRINGOMELIE, afecțiune cronică a măduvei spinării caracterizată prin evoluție progresivă și prevalarea dereglărilor sensibilității.

SIRINX, organ al păsărilor de producere a sunetelor.

SIRIUS, cea mai strălucitoare stea de pe cerul nocturn.

SIRMIONE, stațiune balneară din Italia.

SIROCCO, vânt puternic, cald ce bate în Europa de sud și Asia Anterioară din direcția sudică și sud-estică. Se formează la periferia de est a cicloanelor cu centrele deasupra Mării Mediterane și a Africii de nord.

SIROTA, Orhei, Crihana.

SIRTAKI, dans de origine greacă și melodia lui.

SISAL, fibră naturală grosieră și rezistentă, obținută din frunzele de Agave sisalana; plantă textilă folosită pentru confecționarea sforii, frânghiei, parâmelor, sacilor, țesăturilor aspre.

SISTEM ADMINISTRATIV DE COMANDĂ, v. SISTEM.

SISTEM AL ȘTIINȚELOR PEDAGOGICE, v. SISTEM.

SISTEM AUDITIV, totalitatea structurilor anatomice, receptoare și nervoa-

se la animalele pluricelulare ce recepționează și analizează sunetele.

SISTEM AUTOMATIZAT DE CONDUCERE, sistem tehnic care asigură menținerea unui proces tehnologic; sistem tehnic de la bordul unui vehicul care asigură menținerea stabilității pe traseu.

SISTEM AXIOMATIC, termen de referință în matematică privind termenii primitivi, cu care sunt construite, după anumite reguli, formulele sistemului, numite și propoziții, axiome și reguli de deducție, cu ajutorul cărora se fac demonstrațiile.

SISTEM BANCAR, totalitatea băncilor, infrastructura bancară și legislația bancară a țării.

SISTEM BIOTEHNIC, sistem interdisciplinar.

SISTEM BUGETAR, o parte integrantă a sistemului de finanțe publice ale statului, constituie bugetul public național.

SISTEM CARDIOVASCULAR, sistem de organe care permite sângelui să circule prin tot corpul.

SISTEM CIRCULATOR, totalitate a organelor și structurilor animalelor și omului care participă la circulația sângelui.

SISTEM COMPLET DE FUNCȚII, sistem ortogonal de funcții $\{\varphi_n(x)\}$ a unui spațiu Hilbert H astfel încât în H nu există funcție ortogonală pentru toate funcțiile acestei familii.

SISTEM COMPLEX, obiect compus din mai multe componente și subsisteme, care la interacționare dau sistemului noi proprietăți, care nu pot fi deduse din proprietățile subsistemelor.

SISTEM CONTRAARC, echipament industrial în domeniu.

SISTEM CREDITAR, ansamblu de elemente prin care se realizează esența și funcțiile creditului.

SISTEM CRIPTOGRAFIC, termen de referință în tehnologia informațiilor privind securizarea informației prin codificare.

SISTEM DE ALARMĂ, dispozitive de detectare a unor nereguli sau abateri; principii de organizare și instalație cu rol de protecție.

SISTEM DE ASIGURARE CU PENSII, cadru legislativ de stat în domeniu.

SISTEM DE AUTOADAPTARE, sistem de control automatizat pentru a menține operabilitatea în condiții de schimbări neașteptate ale proprietăților obiectului de control și influențelor perturbatoare prin schimbarea algoritmilor de funcționare și/sau a structurii în ansamblu, pentru a păstra condițiile optime de funcționare.

SISTEM DE BARE, în mecanica construcțiilor, structură de susținere, ale cărei elemente sunt bare rectilinii sau curbilinii asamblate între ele în noduri.

SISTEM DE CALCUL DE POZIȚIE, în matematică și tehnologia informațiilor, sistem de calcul bazat pe principiul valorii poziție sau de loc a cifrelor.

SISTEM DE CALCUL, termen de referință în tehnologia informațiilor privind un ansamblu de componente hardware (partea fizică) și componente software (partea logică) cu rolul de a prelua, stoca, prelucra și transmite informații.

SISTEM DE CĂUTARE ȘI ALARMĂ, dispozitive și instalații de comunicare operațională pe teritoriul unei întreprinderi sau instituții, utilizate pentru a transmite mesaje, apeluri angajaților.

SISTEM DE CĂUTARE, termen de referință în tehnologia informațiilor

privind algoritmi și set de programe care, fiind implementate, oferă posibilitatea de a accesa rapid informațiile de care utilizatorul are nevoie, căutându-le într-o colecție mare de date disponibile.

SISTEM DE COMANDĂ, obiect, ce are o anumită structură și unele proprietăți funcționale, ce reflectă natura informațională a acestuia, este una din noțiunile fundamentale ale ciberneticii.

SISTEM DE CONDUCERE, volan, mecanism de direcție și sistem de frânare, care asigură mișcarea vehiculelor cu roți într-o direcție dată.

SISTEM DE CONSTRUCȚII, set de elemente structurale și materiale de construcție, care asigură integritatea, stabilitate geometrică, capacitate portantă, fiabilitate și caracteristici de performanță specificate în documentele de proiectare.

SISTEM DE COORDONATE CARTEZIENE, sistem rectiliniu de coordonate pe un plan sau în spațiu în care poziția unui punct poate fi definită ca proiecția sa pe linii fixe care se intersectează într-un punct numit origine.

SISTEM DE COORDONATE POLARE, în matematică, sistem de coordonate pe planul în care coordonatele punctului sunt numerele ρ și φ asociate cu coordonatele dreptunghiulare carteziane x și y prin relațiile $x = \rho \cos \varphi$, $y = \rho \sin \varphi$.

SISTEM DE COORDONATE SFERICE, sistem de coordonate în spațiu unde coordonatele punctului sunt numerele r , θ , φ asociate cu coordonatele dreptunghiulare x , y , z prin formulele.

SISTEM DE CREDITE, v. **SISTEM**.

SISTEM DE DEVIERE, set de electrozi și/sau de elemente electromagnetice, care formează câmpuri transversale pe direcția mișcării electronilor, pentru

a schimba direcția mișcării lor; parte componentă a sistemului optoelectronic al dispozitivului cu fascicul de electroni.

SISTEM DE DIRIJARE PRIN IMPULSURI, în tehnică, sistem automatizat de management.

SISTEM DE EDITARE LA CALCULATOR, termen de referință în tehnologia informațiilor privind un soft și un hardware destinate pentru pregătirea mostrelor de producție poligrafică pentru tipar.

SISTEM DE EDITARE, unitate tehnologică alcătuită din echipamente și softuri pentru pregătire, preimprimare a publicațiilor.

SISTEM DE EDUCAȚIE, v. **SISTEM**.

SISTEM DE FIȘIERE, mod de organizare, stocare și denumire a datelor pe suporturile de stocare în computere, precum și în alte echipamente electronice.

SISTEM DE FOC, principii de organizare și metodă de folosire a armelor de foc.

SISTEM DE FUNCȚIONARE, set de programe care oferă posibilitatea de a utiliza în mod convenabil resursele hardware și software ale aplicațiilor informatice și ale utilizatorului, în conformitate cu o politică de securitate dată și de partajare a resurselor; de obicei, este încărcat atunci când porniți computerul.

SISTEM DE GESTIONARE A DATELOR, set de programe care permit crearea unei baze de date și manipularea acestor informații (introducere, actualizare, ștergere sau selectare).

SISTEM DE IRIGARE, teritoriul pe care sunt amplasate instalații hidrotehnice și de exploatare ce asigură irigarea lui.

SISTEM DE ÎNCETINIRE, dispozitiv care generează și canalizează undele electromagnetice cu o viteză de fază mai

mică decât viteza luminii în vid (unde încetinite), și asigură interacțiunea lor sincronă pe termen lung cu fluxurile de particule încărcate, fiind utilizate pe larg în dispozitive electronice cu microunde cu interacțiune lungă (lămpi cu undă călătoare, lămpi cu undă înapoi, magnetroni, masori cu rezonanță ciclotron), sincrotrone și acceleratoare liniare, separatoare de particule încărcate, antene de undă călătoare, linii de întârziere, filtre electrice, schimbătoare de fază etc.

SISTEM DE ÎNVĂȚĂMÂNT COMPLEX, mod de construcție a conținutului instruirii și de organizare a procesului de studii în baza unui pivot de conexiune unic.

SISTEM DE LICENȚIERE, sistem special de reglementare de stat a operațiunilor de comerț exterior prin acordarea unui permis (licenței) pentru export și import de mărfuri.

SISTEM DE MENȚINERE A VIEȚII, ansamblu de dispozitive și echipamente îmbinate funcțional, ce asigură supraviețuirea astronautilor în aparate submersibile, la bordul navelor cosmice, în scafandre ș.a.

SISTEM DE MONITORIZARE, termen de referință în tehnologia informațiilor privind un sistem de control automatizat, în care variabila controlată la ieșire reproduce variabila de la intrare, deși nu este cunoscută în prealabil.

SISTEM DE NAVIGARE RADIO, complex de dispozitive radiotehnice care interacționează între ele (prin canale radio sau în cadrul unei scheme structurale unice) pentru a determina locația, viteza și/sau alte caracteristici ale unui obiect monitorizat în scop de navigație.

SISTEM DE NOTARE A ELEVILOR, v. SISTEM.

SISTEM DE NUMERAȚIE, sistem lingvistic și mod de notație matematică

pentru reprezentarea numerelor folosind în mod coerent un set de simboluri.

SISTEM DE OPERARE, procedeu tehnologic în tehnologia informațiilor.

SISTEM DE PARTIDE DIN DOUĂ BLOCURI, coaliție de partid, ansamblu de elemente politice.

SISTEM DE POPULARE REZIDENTIALĂ, rețeaua așezărilor apărute pe un anumit teritoriu, include două tipuri de sisteme de așezare: industriale (monofuncționale) și complexe (teritoriale).

SISTEM DE POZIȚIONARE PRIN SATELIT, sistem militar american NAVSTAR (Navigation Satellite Timing and Ranging).

SISTEM DE SALARIZARE, cadrul legislativ-normativ care reglementează relațiile dintre angajator și salariat.

SISTEM DIGESTIV, aparat digestiv la animale, alcătuit din mai multe componente, în funcție de stadiul de evoluție al acestora; set de organe și structuri responsabile pentru procesarea și absorbirea alimentelor, cât și pentru eliminarea părților de mâncare nedigerată.

SISTEM ELECTORAL, procedură de organizare și desfășurare a alegerilor; Sistem electoral mixt, sistem electoral proporțional, sistem electoral majoritar.

SISTEM ELECTROENERGETIC, ansamblu de stații electrice, rețele de distribuție și consumatori de energie electrică.

SISTEM ENDOCRIN, totalitatea glandelor endocrine și mixte (care combină ambele funcții: exocrină și endocrină).

SISTEM ENERGETIC UNIFICAT, combinație de sisteme de energie electrică, conectate printr-un singur proces

de producție, transmisie și distribuție a energiei electrice printr-un management centralizat de monitorizare operațională.

SISTEM EXCRETOR, sistem funcțional care îndepărtează din organism produși inutili sau/și toxici, asigurându-se astfel menținerea homeostazei; totalitate a organelor ce asigură eliminarea din organismul animalelor și omului, a produselor finale ale schimbului de substanțe, a compușilor străini și toxici, surplusului de substanțe organice și anorganice, apă.

SISTEM EXPERT, termen de referință în tehnologia informațiilor privind un program de calcul care încorporează cunoștințele unui expert uman și încearcă să simuleze raționamentele desfășurate de acesta din urmă în scopul rezolvării unei anumite probleme din domeniul său de expertiză.

SISTEM FINANCIAR, totalitatea relațiilor economice a agenților economici și forma lor de organizare, pentru acumularea și redistribuirea resurselor financiare.

SISTEM FISCAL, sistem al relațiilor economice dintre stat și cetățenii/entitățile sale economice; din punct de vedere juridic, un sistem organic corelat între sistemul fiscal și mecanismul fiscal.

SISTEM FORMAL, termen de referință în tehnologia informațiilor privind precizarea noțiunii de teorie axiomatică, caracterizat prin reprezentarea acestuia din urmă sub formă de calcul.

SISTEM GENITAL, totalitatea organelor și structurilor ce asigură procesul de reproducere sexuală la animalele pluricelulare și om.

SISTEM HEMATOPOIETIC, corpii responsabili pentru hematopoieză sau de producția elementelor celulare ale sângelui: globule roșii, globule albe și trombocite.

SISTEM IMUN, complex de organe și celule responsabile de asigurarea imunității.

SISTEM INERȚIAL DE DIRIJARE, sistem de control al mișcării rachetelor și aparatelor cosmice.

SISTEM INFORMATIC, sistem de gestiune a bazelor de date.

SISTEM INFORMAȚIONAL GEOGRAFIC (SIG), sistem integrat unic de colectare, stocare și prelucrare a informației; GIS (Geographic Information System).

SISTEM INFORMAȚIONAL, ansamblu de programe, dispozitive și mijloace auxiliare, care asigură păstrarea, stocarea și prelucrarea informației, dar și menținerea unei interfețe comode cu utilizatorii sistemului, set de instrumente hardware și software care formează un singur mediu conceput pentru a rezolva problemele procesării informațiilor.

SISTEM INSTRUMENTAL, în informatică, ansamblu de mijloace de programare și de dispozitive utilizate la elaborarea programelor.

SISTEM INTERNAȚIONAL DE UNITĂȚI, sistem coerent de unități de măsură, adoptat în 1960 la cea de a XI-a Conferință Generală de Măsuri și Greutăți, abreviat cu SI.

SISTEM LANCASTERIAN, instruire reciprocă, sistem de organizare și de metode de instruire în școala primară.

SISTEM LIMBIC, reuniune funcțională a unui șir de structuri ale creierului terminal și intermediar, antrenate în organizarea comportamentului emoțional-motivațional.

SISTEM LIMFATIC, totalitatea formațiunilor vasculare și a cavităților ce asigură refluxul limfei din țesuturi în venele sistemului sangvin.

SISTEM METRIC DE MĂSURI, sistem zecimal de măsuri, fiind pusă la bază unitatea de lungime - metrul.

SISTEM METRIC, sistem zecimal de măsurare convenit la nivel internațional.

SISTEM MONDIAL DE COORDONATE, sistem de coordonate globale, terestre, creat pentru întregul Pământ prin introducerea constantelor fundamentale geodezice, care îi determină forma, dimensiunea, câmpul gravitațional și geocentricul dreptunghiular în sistemul de coordonate Greenwich.

SISTEM MONETAR EUROPEAN, formă de organizare a relațiilor monetare ale țărilor-membre ale Comunității Economice Europene.

SISTEM MONETAR, (Bănesc), ansamblul normelor legale și instituțiilor ce reglementează, organizează, respectiv supraveghează relațiile bănești dintr-un stat.

SISTEM MONETAR, formă de organizare a circulației monetare a țării, instituită de stat prin reguli legale; formă de organizare și reglementare a circulației monetare într-o țară dată, constituită istoric și stiulată în legislația națională; sistemul monetar internațional.

SISTEM MUSCULAR, musculatura animalelor; totalitatea mușchilor acestuia, cu ajutorul cărora se realizează locomoția și alte funcții vitale.

SISTEM MUZICAL DE NOTE, sistem de notare a sunetelor muzicale.

SISTEM NERVOS CENTRAL, partea centrală a sistemului nervos al omului și animalelor.

SISTEM NERVOS METASIMPATIC, parte a sistemului nervos vegetativ.

SISTEM NERVOS PARASIMPATIC, parte a sistemului nervos vegetativ.

SISTEM NERVOS, setul de organe și structuri care permit transmiterea de semnale între diferite părți ale corpului și fac posibilă coordonarea funcțiilor voluntare și involuntare, atât fizice, cât și psihologice; totalitate a organelor și structurilor organismului animalelor și omului format din elementele țesutului nervos; Sistem nervos periferic, sistem nervos simpatic, sistem nervos somatic, sistem nervos vegetativ.

SISTEM OPTICO-ELECTRONIC, totalitate de câmpuri electrice și magnetice, formate de câmpuri magnetice și electrozi, și care conțin fascicule de electroni.

SISTEM ORTOGONAL DE FUNCȚII, termen de referință în matematică privind sistemul de ecuații care au la bază perpendicularitatea ca o relație dintre două drepte sau plane (sau o dreaptă și un plan), ce sunt considerate perpendiculare (sau ortogonale) una față de cealaltă, dacă formează unghiuri adiacente congruente.

SISTEM OSOS, v. SCHELET.

SISTEM PENITENCIAR, v. SISTEM.

SISTEM PIRAMIDAL, sistem de neuroni mari piramidali din scoarța cerebrală la mamifere, a căror axoni se termină în nucleele motorii ale nervilor cerebrali și în neuronii substanței cenușii din măduva spinării.

SISTEM PLAN, sistem în mecanica structurală în care axele tuturor elementelor, inclusiv cele de susținere, se află în planul de acțiune al forțelor externe.

SISTEM PLANETAR, totalitatea corpurilor cerești împreună cu planeta pe care o înconjoară.

SISTEM POLITIC OLIGARHIC ȘI DE CLAN, ansamblu de elemente politice de esență oligarhice și de clan.

SISTEM POLITIC, institut al democrației reprezentative, formă de admi-

nistrație publică în care lupta partidelor politice pentru puterea de stat acționează ca un mecanism de utilizare a diferențelor în programele politice care reflectă interesele sociale reale și obiectivele dezvoltării sociale pentru progresul politic al societății; Sistem monopartit, sistem multipartit.

SISTEM PORTATIV DE MENȚINERE A VIEȚII, dispozitiv autonom de asistență a vieții, ale cărui unități principale sunt situate în spatele costumului spațial al astronautului.

SISTEM PSEUDOGEOMAL, totalitatea canalelor ce înconjoară vasele sangvine ale echinodermelor.

SISTEM PSIHOSOCIOTEHNIC, v. **SISTEM**.

SISTEM PUBLIC DE ASIGURĂRI SOCIALE, cadrul legislativ-normativ care reglementează relațiile privind asigurarea socială a cetățenilor.

SISTEM RADIAR-SOLAR, în orna-
mentație.

SISTEM REPRODUCĂTOR, sistem de organe dintr-un organism care lucrează împreună pentru reproducere.

SISTEM RESPIRATOR, set de organe și structuri, care permit schimbul de gaze între mediul înconjurător, (oxigenul încărcat) și corpul uman.

SISTEM SATELITAR DE POZIȚIONARE, sistem de determinare a coordonatelor obiectelor pe suprafața Pământului, în atmosferă sau în spațiul extraterestru, folosind un set de stații de transmisie radio situate pe sateliți și receptoare terestre, sensibile la semnalele radio ale sateliților acestui sistem.

SISTEM SOCIAL, v. **SISTEM**.

SISTEM SPAȚIAL, domeniu în mecanica structurală.

SISTEM SPIRALO-MENDRIC, în orna-
mentație.

SISTEM STATIC NEDEFINIT, în meca-
nica construcțiilor, sistemul geometric neschimbat, în care pentru a determina forțele, suplimentar la ecuațiile staticii, sunt necesare ecuații care caracterizează deformarea acestui sistem.

SISTEM TRADIȚIONAL DE ADMINISTRAȚIE PUBLICĂ ÎN MOLDOVA ISTORICĂ, formă istorică de administrare.

SISTEM UNIT DE ENERGIE, combinație din mai multe sisteme energetice regionale, unite printr-un mod comun de funcționare și care au un control de monitorizare comun.

SISTEM VACUOLAR, formă de organizare a vacuolelor în celulele eucariote.

SISTEM VALOARE-ATITUDINE, v. **SISTEM**.

SISTEM VALUTAR, forma juridică de stat de organizare și reglementare a relațiilor valutare, stipulată în legislația națională sau în acordurile interstatale; sistem monetar.

SISTEM, ansamblu de idei științifice, filosofice, politice etc. care prin dispunere logică formează un tot unitar; concept de bază al lingvisticii moderne, care desemnează un ansamblu de unități asociate între ele prin relații precis condiționate.

„SISTEMA DE CULTURĂ FORȚATĂ”, sistem de exploatare colonială care a funcționat în Olanda indiană în anii 1830-1870.

SISTEMATICĂ, compartiment al biologiei a cărui sarcină este descrierea structurii diversității biologice cu ajutorul sistemului ierarhic de taxoni de diferit rang.

SISTEMATIZARE URBANĂ, principiu urbanistic.

SISTEMATIZARE, grupare într-un tot unitar, după anumite criterii a unor idei, cunoștințe etc.

SISTEME ALTERNATIVE DE INSTRUIRE, v. **SISTEM**.

SISTEME COLOIDALE NANODISPERSE, sisteme ultramicroheterogene cu dimensiuni ale particulelor din faza dispersată de la 1 până la 100 nm.

SISTEME DE AGRICULTURĂ, seturi de măsuri strâns legate între ele privind folosirea rațională a pământului pentru creșterea producției agrare cu luarea în calcul a condițiilor naturale și a forțelor de producție a societății.

SISTEME DE EXPERTIZĂ, programe de calculator, ce înlocuiesc experți în diverse domenii.

SISTEME DE SEMNALIZARE, în fiziologie, sistem de legături reflectorii ce de formează în scoarța emisferelor mari ale encefalului ca răspuns la impulsurile venite de la excitanții interni și externi.

SISTEME DE UNITĂȚI DE MĂRIMI, set de unități de bază și derivate, împreună cu unitățile fracționare și multiple, determinate în conformitate cu regulile stabilite pentru acest sistem.

SISTEME DE UNITĂȚI NATURALE, sisteme de unități în care în calitate de dimensiuni a unităților de bază sunt acceptate constantele fizice fundamentale.

SISTEME ELECTRICE, partea electrică a sistemului de energie electrică.

SISTEME PORTALE, sisteme vasculare în care sângele trece prin capilarele nu dintre artere și vene, dar dintre două vene.

SISTEME SENZORIALE, totalitatea formațiunilor nervoase periferice și centrale care recepționează și analizează informația despre acțiunea asupra organismului a diferitor excitanți.

SISTEME VIZUALE, la animale și om, sistem anatomofiziologic de recepționare a imaginilor.

SISTEMUL ACTUAL DE ADMINISTRATIE PUBLICĂ (1991 – prezent), formă de administrare recentă în Republica Moldova.

SISTEMUL ADMINISTRATIV PROVIZORIU RUSESC ÎN BASARABIA (1812-1818), formă istorică de administrare.

SISTEMUL ANGLO-SAXON DE ADMINISTRATIE PUBLICĂ, formă istorică de administrare.

SISTEMUL BELL-LANCASTER, sistem de învățământ pentru școlile elementare în țările din Europa, răspândit și în Basarabia, în școlile lancasteriene (unde elevii mai mari, care învățau bine (monitori), îi instruiau pe cei mici, călăuzindu-se după indicațiile învățătorului) din sec. al XIX-lea.

SISTEMUL BONUS-MALUS, sistem de asigurări prin care prima de asigurare poate fi redusă (bonus) dacă în anul anterior asiguratul nu a avut daune.

SISTEMUL BRETTON WOODS, sistem de management monetar, introdus în 1944, care a stabilit regulile pentru relațiile comerciale și financiare între Statele Unite, Canada, țările Europei de Vest, Australia și Japonia.

SISTEMUL CONTINENTAL DE ADMINISTRATIE PUBLICĂ, formă istorică de administrare.

SISTEMUL CONTURILOR NAȚIONALE, totalitate integrată a tabelelor macroeconomice legate între ele în mod logic, armonios, balanța activelor și pasivelor.

SISTEMUL DE ALIMENTARE, în industrie, set de elemente cu configurații și dimensiuni destinate umplerii lente a matricei cu material topit.

SISTEMUL DE CONTROL „NORAD”, organizație înființată de SUA în cooperare cu Canada, sistem de control și avertizare aerospațială pentru America de Nord.

SISTEMUL DE INSTRUIRE SAGAN, sistem austriac de organizare a instruirii elevilor, elaborat de către I. I. Felbiger, starețul mănăstirii din Sagan.

SISTEMUL DE LECȚII ÎN CLASĂ, instruirea, organizarea procesului de studii, în cadrul căruia elevii sunt grupați în clase potrivit vârstei și nivelului de instruire, iar forma de bază a învățământului este lecția.

SISTEMUL DE RELAȚII INTERNAȚIONALE DE LA VIENA, sistemul de relații internaționale care a predominat în Europa după războaiele napoleoniene înainte de Primul Război Mondial.

SISTEMUL DE RELAȚII INTERNAȚIONALE VERSAILLES-WASHINGTON, sistemul de acorduri internaționale, identificat și inițiat de statele victorioase în Primul Război Mondial.

SISTEMUL DE RELAȚII INTERNAȚIONALE WESTFALIA, sistem de relații internaționale ce s-a dezvoltat după Războiul de Treizeci de Ani (1618-1648).

SISTEMUL MONDIAL DE SUPRAVEGHERE CONTINUĂ A MEDIULUI, (*GEMS, The Global Environment Monitoring System*), rețea internațională în domeniu.

SISTEMUL NTSC, (*National Television System Committee*) sistemul analogic de televiziune folosit în America de Nord.

SISTEMUL PAL, (*Phase Alternating Line*), sistem analogic de codificare a semnalelor de televiziune color apărut în Europa de Vest.

SISTEMUL PERIODIC AL ELEMENTELOR, clasificare naturală a elementelor chimice în funcție de masa atomică.

SISTEMUL RENINĂ ANGIOTESTINĂ ALDOSTERON, ansamblul reacțiilor biochimice la care participă interacțiunea strânsă dintre fermentul proteolitic renină și hormonii angiotensină II și aldosteron.

SISTEMUL RETICULOENDOTELIAL, totalitatea celulelor endoteliului, microfagilor tisulari și reticulocitelor capabile de fagocitoză.

SISTEMUL RUSESC DE ADMINISTRARE ÎN BASARABIA (1828-1917), formă istorică de administrare.
SISTEMUL SECAM, normă de codare a semnalului video color.

SISTEMUL SOLAR, sistem de corpuri cerești compus din Soare, planete mari și sateliții lor, planete pitice/mici, comete, corpuri meteorice, precum și diferite corpuri cerești artificiale (stații automate interplanetare ș. a.).

SISTEMUL ȘCOLAR MANNHEIM, sistem de instruire diversificată.

SISTOLĂ, contracție fiziologică periodică, ritmică a musculaturii inimii, în timpul căreia sângele este expulzat din ventricule în artera pulmonară și în aortă, iar din auricule în ventricule.

SIT WEB, (*Website*), termen de referință în tehnologia informațiilor privind o colecție de pagini web care aparțin aceleiași persoane sau aceleiași organizații.

SIT, cadru natural, șantier arheologic; Sit arheologic, sit comemorativ, sit istorico-rural, sit urban.

SITAR, (*Scolopax rusticola*), pasăre migratoare din familia scolopacide, ordinul turniciforme; instrument muzical cu coarde indian.

SITĂ, echipament industrial și casnic.

SITE MOLECULARE, materiale poroase în care dimensiunile porilor sunt apropiate de dimensiunile moleculare.

SITE, set de documente electronice (pagini web) perfectate în limbajul HTML (HyperText Markup Language) ale unei persoane sau organizații private, plasate pe Internet, care sunt percepute de utilizatori ca un tot întreg.

SITIDE, (Sittidae), familie de păsări din ordinul passeriforme.

SITUAȚIA ECONOMICĂ ȘI GEOGRAFICĂ, noțiune privind caracteristica obiectului de studiu (întreprindere, municipiu, raion, județ, regiune, țară în ansamblu) în spațiul geografic, posibilitatea interacțiunii lui cu alte obiecte și includerea spațiului comun socio-economic al unei regiuni, țări sau lumii în ansamblu.

SITUAȚIE EXCEPȚIONALĂ, situație deosebită într-un stat.

SITUAȚIE, ansamblu de elemente care formează cadrul general în care se află cineva sau ceva la un moment dat.

SITUL ARHEOLOGIC DIN SAN-BAR-TOLO, monument de istorie și cultură în Guatemala.

SITUL ARHEOLOGIC NOVOTROIȚK, este o așezare fortificată antică slavă din secolele VIII-IX, situată pe malul drept al râului Psel, lângă localitatea Pristailove, raionul Lebedinsky, regiunea Sumî din Ucraina.

SITULĂ, (lat. căldărușă de bronz), vas cu toartă pentru scos apă.

SIVAPITECUS, gen maimuțe antropoid de fosile din subfamilia pongide.

SÎNGERA or., mun. Chișinău, or. Sîngera.

SÎNGEREI or., Sîngerei, or. Sîngerei.

SÎNGEREII NOI, Sîngerei, Sîngereii Noi.

SÎRBEȘTI, Florești, Ciutulești.

SÎRCOVA, Rezina, Sîrcova.

SÎRMA, Leova, Sîrma.

„SKATE-BOARD”, probă de sport tehnic.

SKERRY, mici insule stâncoase și grupuri de roci subacvatice în apropierea coastelor crestate ale mărilor; peisajul „frunte de berbec“, litoral inundat de apele mării.

SKETCH, lucrare muzicală de scurte dimensiuni și formă liberă.

„SKIP”, container basculant.

SKOPLJE, oraș, capitala Republicii Macedonia de Nord.

SKRAUP, REACȚIA ~, sinteză de chinoline prin încălzirea aminelor aromatice primare cu glicerină în prezența unui agent oxidant și a unui reactiv de deshidratare ce transformă glicerina în acroleină, implicată în reacția principală.

SKYDDSKÅREN, organizație paramilitară din Finlanda.

SKYLAB, proiect și aparat astronomic.

SLADNIȚĂ, povarnă, în Moldova medievală, denumirea întreprinderii unde se făcea berea.

SLALOM, Slalom Uriș, probă de sport alpin cu schiurile.

„SLAVE COAST”, Coasta sclavilor, nume învechit pentru secțiunea joasă a coastei din limanul Guineea (Golful Benin) între gurile râurilor Volta și Niger, Africa.

SLAVI, popor indo-european cu numele slavini în izvoarele literare greco-latine începând cu sec. al VI-lea e. n.; popoare slave, care vorbesc limbile slave.

SLĂBĂNOG, (Impatiens), gen de plante din familia Balsaminaceae.

SLIP, cărucioare pe șine cu platformă specială cu un plan înclinat pentru lansarea controlată mecanizată a navelor în apă sau ridicarea lor din apă; secțiune înclinată longitudinal a punții superioare a unei nave de pescuit, care se extinde sub suprafața apei și este delimitată de pereți laterali verticali și servește pentru a trage pe punte traulerul cu captura de pește sau fructe de mare.

SLOBODCA, Edineț, Ruseni.

SLOBODCA, sat în Orhei. Din 1968 contopit cu or. Orhei.

SLOBOZIA (Moldovenească), sat în Slobozia, UATSN. În 1972 s-a contopit cu s. Slobozia (Rusă), formând orașul Slobozia.

SLOBOZIA (Rusă), sat în Slobozia, UATSN. În 1972 s-a contopit cu s. Slobozia (Moldovenească), formând orașul Slobozia.

SLOBOZIA MARE, Cahul, Slobozia Mare.

SLOBOZIA NOUĂ, Soroca, Tătărauca Veche.

SLOBOZIA or., UATSN, or. Slobozia.

SLOBOZIA, Ștefan-Vodă, Slobozia.

SLOBOZIA-CHIȘCĂRENI, Sîngerei, Chișcăreni.

SLOBOZIA-CREMENE, Soroca, Vărăncău.

SLOBOZIA-DUȘCA, Criuleni, Slobozia-Dușca.

SLOBOZIA-HODOROGEA, Orhei, Biești.

SLOBOZIA-HORODIȘTE, Rezina, Horodiște.

SLOBOZIA-MĂGURA, Sîngerei, Bursuceni.

SLOBOZIA-MEDVEJA, Briceni, Medveja.

SLOBOZIA-RAȘCOV, UATSN, Slobozia-Rașcov.

SLOBOZIA-RECEA, Rișcani, Recea.

SLOBOZIA-ȘIRĂUȚI, Briceni, Slobozia-Șirăuți.

SLOBOZIA-VĂRĂNCĂU, Soroca, Văranceu.

SLOBOZIE, în Moldova medievală, sat boieresc sau mănăstiresc, populat cu oameni aduși din alte părți și scutiți (sloboziți) total sau în parte de dări și munci în folosul statului; scutire (totală sau parțială) de dări și munci acordată de domnii țării satelor boierești sau mănăstirești în scopul repopulării acestora și asigurării moșiilor cu brațe de muncă; cărți de slobozie, hrisoave date de domn pentru întemeiere de slobozii.

SLOGAN PEDAGOGIC, formulă concisă și ușor repetabilă.

SLOGAN POLITIC, procedeu utilizat pe scară largă de partide sau candidați aparte pentru a transmite alegătorilor poziția lor și a-i convinge să încline de partea lor.

SLOVACI, populația de bază a Slovaciei; popor slav de vest.

SLOVEANCA, Singerei, Bălășești.

SLOVENI, populația de bază a Sloveniei; popor slav de sud.

„SLOW”, dans modern și melodie.

SLUGĂ, persoană angajată pentru a munci în gospodăria sau în mica întreprindere a altuia, fiind plătită în bani sau în natură.

SLUGER, în Moldova medievală, dregător care strângea sulgiul și avea în grijă să aprovizionarea curții domnești (sau a oastei) cu carne.

SLUJEBNIC, carte bisericească de care se conduc slujitorii cultului în timpul efectuării slujbelor religioase; Slujbă.

SLUJITORI, în Moldova medievală, denumire dată subalternilor marilor dregători (spătărei, pitărei ș.a.), care formau o categorie fiscală cu anumite privilegii; denumire generică a cetelor de călărași, dărăbani ș. a.; denumirea tuturor ostașilor pământeni, spre deosebire de lefegiii străini (sec. XV-XVIII).

SLUP, navă de război cu trei vele în secolele XVIII-XIX-lea cu pânze directe; navă mică de patrulare; tip comun de echipamente de navigație pentru yach-turi sportive mici și mijlocii cu o singură velă.

SMALȚ, sticlă opacă colorată, sub formă de plăci sau cuburi utilizată pentru a realiza mozaicuri.

SMARALD, mineral, piatră prețioasă.

SMARTFON, telefon mobil completat cu funcțiile unui calculator personal de buzunar.

SMELOWSKIA, gen de plante din familia Brassicaceae.

SMILAX, gen de plante cu flori din familia Smilacaceae.

SMINTIDE, familie de rozătoare cu un singur gen.

SMOALĂ, restul distilării păcurii și rășinilor formate în timpul procesării termice a combustibililor solizi sau termolizei țiteiului brut.

SMOCHIN, (Ficus carica), arbore arbore fructifer subtropical din familia Moraceae. Se cultivă în Turcia, Algeria, SUA (California) ș. a.; Fig.

SMOG, poluare nocivă concentrată a straturilor de suprafață ale atmosferei în orașele mari și centrele industriale; tip de poluare a aerului.

„SMS”, în telefonia celulară, serviciu mesaje scurte.

SMT, în RSSM în perioada 1944-1959.

SMURD, serviciul special mobil de urgență, reanimare și descarcerare.

SNOAVĂ, povestire populară ce dezvăluie o situație umoristică sau peripeții anecdotice și în care acționează un mic număr de personaje.

„SNOOKER”, joc sportiv cu bile de diferite culori.

„SNOW-BOARD”, sport olimpic de iarnă, care constă în coborârea de pe pantele înzăpezite ale munților sau în performanța trucurilor acrobatice pe o placă specială.

SNOWSHOE, rasă de pisici cu părul scurt.

SOARE FALS, una din formele de aureolă, când pe cer se observă două pete luminoase rotunde.

SOARE, cea mai apropiată stea de noi, principalul corp ceresc al sistemului nostru planetar.

SOBARI, Soroca, Cremenciug.

SOBE DIN PIATRĂ, instalație de încălzire cu funcționare periodică.

SOBOR, edificiu de cult creștin, catedrală; templul principal al unui oraș cu mai multe biserici; reuniune, întrunire, conciliu, sinod, adunare de arhieriei sau de preoți distinși.

SOBORNICESCUL HRISOV, act dat în 1785 de domnul Moldovei Alexandru Mavrocordat.

SOC, (Sambucus), gen de plante din familia Sambucaceae.

SOCIAL-DEMOCRAȚIE, mișcare politică apărută în anii '80 ai sec. al XIX-lea din Germania, pe baza căreia au fost

organizate partidele socialiste, unite, în 1899, în Internaționala a II-a. Inițial, social-democrația se baza pe marxism și susținea că trecerea la o societate socială se poate realiza mai degrabă pe calea reformelor decât prin revoluție violentă. În sec. XX, a avut loc o distanțare de marxism; după 1945 guvernele social-democrate preiau puterea în Suedia, Marea Britanie și Germania (RFG). După 1989 ajung la putere în Europa Centrală și de S-E. În prezent, social-democrația nu mai consideră că există un conflict între economia de piață capitalistă și ideea de societate socialistă.

SOCIALISM ARAB, doctrină social-politică.

SOCIALISM CREȘTIN, doctrină social-politică.

SOCIALISM DE PIAȚĂ, doctrină social-politică.

SOCIALISM DEMOCRATIC, doctrină social-politică.

SOCIALISM ȘTIINȚIFIC, parte constitutivă a marxism-leninismului, care studiază procesul trecerii omenirii de la capitalism la comunism.

SOCIALISM UTOPIC, doctrină social-politică; denumirea diferitelor concepții premarxiste care susțineau necesitatea socialismului, dar nu cu argumente științifice, ci „raționale” și morale.

SOCIALISM, sistem economic și politic bazat pe dominația proprietății statului în economie și pe conducerea centralizată în toate domeniile de activitate, exercitată de partidul unic; în concepția marxistă, prima fază a orânduirii social-economice comuniste, făurită pe baza lichidării modului de producție capitalist, întemeiată pe exercitarea puterii politice de către clasa muncitoare și pe proprietatea socială asupra mijloacelor de producție; concepție, doctrină, teorie care susține necesitatea instaurării orânduirii socialiste. Socialism democratic.

SOCIALITATE, caracterul a ceea ce este social.

SOCIALIZARE, proces de integrare socială a unui individ într-o colectivitate; Socializarea națiunilor, socializare gender.

SOCIETATE A CUNOAȘTERII, etapa contemporană în evoluția istorică a civilizației umane, care are la bază cercetarea, dezvoltarea și inovația.

SOCIETATE CIVILĂ, societate cu relații economice, politice, spirituale și de altă natură dezvoltate, ce interacționează cu statul și funcționează pe baza democrației și a legii; Societas civilis.

SOCIETATE DE CONSUM, concept folosit în științele sociale și în publicistică pentru a caracteriza ordinea în care consumul de bunuri și servicii joacă rolul de factor primordial al dezvoltării sociale și motivației dominante a vieții membrilor săi.

SOCIETATE INDUSTRIALĂ, noțiune a teoriei sociologice.

SOCIETATE INFORMAȚIONALĂ, societatea umană contemporană, unde crearea, distribuția, utilizarea, integrarea și manipularea informațiilor prin intermediul TIC reprezintă o activitate semnificativă economică, politică și culturală; una din noțiunile folosite în teoria sociologică pentru denumirea sistemelor sociale „de tip contemporan”.

SOCIETATE PE ACȚIUNI, societate cu răspundere limitată, societate comercială, societate deschisă, societate închisă, societăți de asigurare, societăți mixte, societăți anonime.

SOCIETATE, ansamblu unitar, sistem organizat de relații între oameni istoricește determinate, bazate pe relații economice și de schimb; Societate civilă, societate închisă, societatea post-industrială; societatea civilă în Republica Moldova.

SOCIETATEA „FRĂȚIA”, 1843, societate secretă înființată de Nicolae Bălcescu, Ion Ghica și Christian Tell, la care au aderat ulterior și alți pașoptiști, precum Alexandru G. Golescu-Negru, C. A. Rosetti și alții. Deviza societății era „Dreptate, Frăție”.

SOCIETATEA DE ARTE FRUMOASE DIN BASARABIA, asociație de artiști plastici apărută pe baza unui cenanclu de pe lângă Școala de Arte Plastice din Chișinău, organizat de către directorul acestei școli A. Plămădeală.

SOCIETATEA DE ISTORIE ȘI ANTI-CHITĂȚI DIN ODESA, înființată în 1839 pentru cercetarea și ocrotirea monumentelor materiale din sudul Rusiei (inclusiv Moldova).

SOCIETATEA DE LINGVISTICA ROMANICĂ, (Société de Linguistique Romane), organizație internațională a lingviștilor-romaniști, care are drept scop coordonarea colaborării romaniștilor din toate țările.

SOCIETATEA FILARMONICĂ, (1833-1838), înființată în 1833 de Ion Câmpineanu, împreună cu Ion Heliade-Rădulescu a fost o asociație al cărei țel declarat era încurajarea dramaturgiei naționale.

SOCIETATEA INTERNAȚIONALĂ A PEDOLOGILOR, fondată în anul 1924, membri fiind instituțiile științifice naționale de profil și savanți din 102 țări (date către anul 1987). Sediul societății orașul Amsterdam, Olanda.

SOCIETATEA INTERNAȚIONALĂ DE MATEMATICĂ, asociație internațională a matematicienilor, ale căror sarcini sunt organizarea cooperării în domeniul matematicii și susținerea cercetărilor în domeniul matematicii în toate țările.

SOCIETATEA ISTORICO-ARHEOLOGICĂ DIN BASARABIA, creată la 4 aprilie 1904 la inițiativa lui I. Halippa. Un anumit rol în deschiderea acestei

societăți i-a revenit și activității Comisiei Științifice a Arhivelor din Basarabia, sub a cărei influență a fost trezit interesul față de istoria și cultura acestei regiuni în cercurile clerului și intelectualității.

SOCIETATEA NATURALIȘTILOR ȘI A AMATORILOR DE ȘTIINȚE ALE NAȚURII DIN BASARABIA, organizație de savanți naturaliști ai cărei membri studiau solurile, flora și fauna din această regiune în perioada 1812-1917.

SOCIETATEA NAȚIUNILOR, organizație interguvernamentală înființată după războiul mondial la 10 ianuarie 1920 în urma Conferinței de Pace de la Paris, care a pus capăt Primului Război Mondial și precursora Organizației Națiunilor Unite. A fost prima organizație internațională de securitate având obiectivul principal să mențină pacea mondială. v. **LIGA NAȚIUNILOR**.

SOCIETATEA PENTRU OCROTIREA MONUMENTELOR DE ISTORIE ȘI CULTURĂ DIN MOLDOVA, organizație benevolă de masă, fondată în 1965 pentru evidențierea, studierea, restaurarea și ocrotirea monumentelor de istorie și cultură din republică.

SOCIETATEA REGALĂ DIN LONDRA, asociație științifică de frunte din Marea Britanie, una din cele mai vechi din lume.

SOCIETATEA STUDENȚILOR ROMÂNI DE LA PARIS, înființată la 2 decembrie 1845 de către studenții români la Paris, în frunte cu Ion Ghica (președinte), C. A. Rosetti și Scarlat Vărnab (secretari).

SOCIETATEA VOLUNTARĂ „PRIETENII CĂRȚII”, organizație obștească de masă chemată să cultive dragostea pentru lectură în rândurile populației, din Republica Moldova.

SOCII NOI, Fălești, Călugăr.

SOCII VECHI, Fălești, Călugăr.

SOCIOBIOLOGIE, direcție a biologiei legată de studierea formelor de comportament social al ființelor vii, inclusiv a omului.

SOCIOLINGVISTICĂ, disciplină lingvistică ce studiază relația dintre limbă și societate.

SOCIOLOGIE ECONOMICĂ, știința care se preocupă de studierea fenomenelor economice cu ajutorul conceptelor și instrumentelor sociologice.

SOCIOLOGIE MEDICALĂ, sistem de cunoștințe științifice și practice, a activității medicale, orientate spre prevenirea bolilor, tratamentul și îngrijirea pacienților, păstrarea, întărirea și menținerea sănătății, în scopul prelungerii vieții.

SOCIOLOGIE, știința despre legitățile și forțele motrice ale dezvoltării și funcționării sistemelor sociale atât globale, cât și particulare; Sociologie empirică, sociologie istorică, sociologie evoluționistă, sociologie gender.

SOCIOMETRIE, metodă folosită pentru studierea cantitativă a relațiilor umane în cadrul unor grupuri sociale mici.

SOCIOSFERĂ, strat al învelișului geografic, care cuprinde omenirea cu relațiile publice, inclusiv producția materială, inerente dezvoltării unei părți a omenirii și mediului ei natural.

SOCITENI, Ialoveni, Sociteni.

SOCLU, element de arhitectură și construcție; partea inferioară, de obicei mai proeminentă, a unei construcții (clădiri, arc, coloană); postament pe care se instalează o statuie; element cu filet al becului electric; termen de referință în tehnologia informațiilor și tehnică privind un detaliu prin intermediul căruia se fixează tuburile electronice de șasiu aparatelor în care sunt montate.

SOCOLA, Șoldănești, Vadul-Rașcov.

SOCOLENI, Anenii noi, or. Anenii noi.

SOCOLOVCA, UATSN, Rotari.

SOCOTITOR, (Socotelniță), instrument pentru efectuarea calculelor aritmetice, o versiune îmbunătățită a abacului roman.

SODALIT, mineral, piatră semiprețioasă.

SODĂ, carbonat de sodiu.

SODIU, (Natriu), (Natrium), Na, element metalic din grupa I-a a sistemului periodic al elementelor, subgrupa metalelor alcaline. Nr. at. 11. Are un singur izotop natural stabil și 5 izotopi artificiali radioactivi.

SODIUORGANICI, COMPUȘI ~, compuși organometalici în care atomul de sodiu este legat direct de atomul de carbon.

SODOMA, conform Bibliei, vechi oraș în Palestina care ar fi fost nimicit de Dumnezeu, odată cu orașul Gomora, pentru desfrâul locuitorilor lui; termen de referință în arta plastică.

SOFIA, capitala, principalul centru economic, științific și cultural al țării, cel mai mare oraș al Bulgariei cu 1.316,6 mii de locuitori.

SOFIA, Drochia, Sofia.

SOFIA, Hîncești, Sofia.

SOFIEVCA, Taraclia, Albota de Sus.

SOFISTICĂ, curent în filosofia Greciei antice, (sec. V-IV î. Hr.) creat de sofisti; folosirea premeditată în discuții sau în demonstrații a unor raționamente intenționate greșite, cu scopul de a camufla sau de a altera adevărul.

SOFIȘTI, filosofi și dascăli profesioniști din Grecia antică, (sec. V-VI î. Hr.), care predau cunoștințe social-politice,

de filosofie, de retorică ș. a.; primii iluminiști enciclopediști din antichitate.

SOFORĂ, (Sophora), gen de plante, arbori și arbuști cu frunza căzătoare și veșnic verzi din familia Fabaceae.

SOFTWARE, termen de referință în tehnologia informațiilor privind seturi de programe, baze de date, fișiere, precum și documente care le descriu, pentru rezolvarea unui grup de activități conexe pe unul sau mai multe calculatoare, care interacționează; program în informatică.

SOFTWARE-UL DE SISTEM, domeniu al științei calculatoarelor, care asigură controlul componentelor unui sistem informatic, cum ar fi procesoarele, dispozitivele de intrare-ieșire, echipamentele de rețea, care acționează pe de o parte ca o „interfață intermediară”, iar pe de altă parte ca echipament pentru noi aplicații.

SOIA, (Glycine), gen de plante erbacee anuale și perene din familia Faboideae. Se cunosc 75 de specii. Are importanță economică soia cultivată (Glycine hispida), plantă oleiferă și furajeră.

SOITAR, bufon domnesc.

SOIURI DE PLANTE, totalitatea plantelor cultivate cu relativ aceleași proprietăți și caracteristici botanice, biologice și gospodărești, întărite și transmise prin ereditate; Soi, ameliorarea prin selecție.

SOKA GAKKAI, cea mai mare organizație budistă din Japonia. O trăsătură caracteristică a societății este participarea activă la politica japoneză și în afara Japoniei.

SOL ACOPERIT, terenuri în care plantele sunt acoperite în timpul rece al anului cu diferite materiale de protecție, precum și construirea de adăposturi speciale (sere, pepiniere, oranjerii); Sol ocrotit.

SOL PROTEJAT, terenuri în care plantele sunt acoperite în timpul vegetației cu diferite materiale de protecție.

SOL, strat afânat la suprafața scoarței Pământului, care se caracterizează prin fertilitate și pe care se dezvoltă plantele; corp natural, rezultat din transformările straturilor superioare ale litosferei sub acțiunea comună a apei, aerului și a organismelor vii; zăcămintă și exploatarea lor.

SOLANACEAE, familie de plante angiosperme.

SOLANINĂ, glicozid vegetal.

SOLANUM, gen de plante din familia Solanaceae.

SOLARIU, teren sau încăpere, special amenajate unde se fac băi de soare; teren agricol protejat, pentru cultivarea legumelor timpurii.

SOLAS, (Safety of Life at Sea), convenția pentru ocrotirea vieții umane pe mare.

SOLĂRIT, (Sărărit – pentru Țara Românească), tip de dări, impozite și taxe în Moldova medievală.

SOLD, diferența din sumele înscrise pe un cont la debit și la credit; sold bugetar.

SOLDAT, ostaș infanterist sau de alte genuri.

SOLDĂ, sumă de bani plătită militarilor și personalului civil din armată.

SOLEIDE, familie de pești din familia pleuronectiforme.

SOLEMIA, gen de moluște marine bivalve.

SOLENOGASTRES, subclasă de moluște marine fără de cochilie din clasa aplacforilor.

SOLENOID, dispozitiv cilindric de inducție, format dintr-un număr mare de spire ale unei sârme izolate înfășurate unul lângă altul.

SOLENOSTOMIDE, familie de pești din ordinul gasterosteiforme cu unicul gen solenostomus.

SOLFEGIU, (it. solfeggio), mică piesă vocală fără cuvinte, creată pentru exerciții; exercițiu în intonarea notelor cu pronunțarea denumirilor lor silabice, menit să dezvolte auzul, simțul melodic și ritmic.

SOLIDAGO, gen de plante din familia Asteraceae.

SOLIDARISM, concepție social-politică potrivit căreia principiul fundamental al existenței societății este solidaritatea tuturor membrilor ei.

SOLIDARITATE, faptul de a fi solidar (cu cineva sau cu ceva); sentiment care îi determină pe oameni să-și acorde ajutor reciproc; unitate strânsă între oameni, bazată pe o comunitate de concepții, sentimente, acțiuni și interese etc.

SOLIDARNOȘĆ, (Solidaritatea), nume dat sindicatului independent din Polonia apărut în urma acțiunilor greviste din vara anului 1980, de la șantierul navale V. I. Lenin din Gdańsk, condus de Lech Walesa. În anii care au urmat rolul sindicatului s-a diminuat în favoarea noilor partide politice din Polonia.

SOLIDIFICAREA POLIMERILOR, proces în care oligomerii termooactivi, de regulă reacționând cu reactivi special adăugați, numiți întăritori, sunt transformați ireversibil în polimeri reticulați solizi, ce nu se topesc și sunt insolubili.

SOLIE, misiune încredințată unui sol; grup de persoane trimise în calitate de soli.

SOLIFLUCTIUNE, proces de alunecare lentă pe versanți a solurilor îmbibate cu apă și a solurilor fin dispersate, în condiții de congelare alternativă, decongelare și în urma gravitației.

SOLIFUGAE, (Solifugae), păianjeni, ordin de arahnide din familia dromopoda.

SOLII ALE MOLDOVEI LA MOSCOVA, misiuni diplomatice trimise de domni, boieri și de clerici din Moldova la guvernul din Moscova cu scopul de a întări relațiile moldo-ruse pentru lupta comună împotriva jugului otoman.

SOLII ALE RUSIEI ÎN MOLDOVA, misiuni diplomatice trimise de guvernul rus în Moldova (sec. al XV-XVIII-lea) cu scopul de a stabili și dezvolta relații de prietenie între cele două țări.

SOLION, dispozitiv electronic de detectare și amplificare.

SOLITAR, în statistica demografică, persoana care locuiește în mod separat, asigurându-și de sine stătător alimentele și alte bunuri necesare pentru viață.

SOLIZI, monedă.

SOLMIZAȚIE, sistem medieval de întonare silabică a notelor; citire ritmică a notelor, fără intonarea lor.

SOLNECINOE, UATSN, or. Camenca.

SOLO, (it. solo), piesă muzicală pentru un singur interpret, cu sau fără acompaniament; episod sau fragment executat de un singur instrumentist sau de un singur cântăreț (într-o lucrare simfonică sau vocal-instrumentală de proporții mari); dans executat de o singură persoană.

SOLONCEAC, tip de sol degradat.

SOLONCENI, Rezina, Solonceni.

SOLONEȚ, râu în RM, afluent pe dreapta al Răutului.

SOLONEȚ, Soroca, Stoicani.

SOLONEȚURI, tip de soluri de stepă și semideșert, care se caracterizează prin existența în profilul lor a stratului de soloneț.

„**SOLOVKI**”, lagărele de concentrare de la Solovețk.

SOLSTIȚIU, momentul în care centrul Soarelui în mișcarea sa aparentă pe bolta cerească, trece prin punctul cel mai de nord al eclipticii cu declinația de $+23^{\circ}27'$ (punctul solstițiu de vară) sau prin cel mai de sud punct al ei cu declinația de $-23^{\circ}27'$ (punctul solstițiu de iarnă); momentul în care longitudinea ecliptică sau ascensiunea dreaptă a centrului discului solar este de 90° sau 270° ; Solstițiu de iarnă, solstițiu de vară.

SOLTĂNEȘTI, Nisporeni, Soltănești.

SOLUBILITATE, capacitate a unei substanțe de a forma cu o altă substanță amestecuri omogene cu o distribuție dispersată a componentelor.

SOLUBILIZARE, penetrare spontană a unei substanțe cu greutate moleculară mică în mizelele de agenți tensioactivi.

SOLURI CALCAROASE, tip de soluri cu diferențiere eluvială-iluvială contrastă a profilului, formate pe sedimente argiloase și lutoase sub păduri conifere și mixte cu regim spălător de apă.

SOLURI CARBONATE ÎNȚELENITE, rendzine, tip de soluri formate pe roci carbonatate (calcar, cretă, dolomită etc.) de păduri conifere și cu frunze foioase.

SOLURI CASTANII, tip de soluri formate în regiunile secetoase ale zonei temperate sub vegetația de stepă uscată și se caracterizează prin acumulare slabă a humusului, conținut considerabil de carbonat de calciu și o pronunțată nuanță castanie a straturilor superioare.

SOLURI CENUȘII DE PĂDURE, tip de soluri formate pe depuneri argiloase sub bolta pădurilor de înaltă productivitate cu frunze late sau mărunte în condițiile unui regim de apă spălătoare periodic și care se caracterizează prin mare vigoare și construcție complicată a profilului solului.

SOLURI CENUȘII, tip de soluri în regiunile semipustiilor subtropicale formate pe terenuri argiloase în condițiile îmbinării perioadei scurte de umiditate cu perioada prelungită uscată.

SOLURI COLOIDALE, tip de soluri în care particule fin dispersate, ce se conțin în stratul tare al solului, formează partea alcătuitoare de bază a complexului absorbant al solului.

SOLURI DE LUNCĂ, tip de soluri de origine aluvială.

SOLURI ÎNHUMATE, tip de soluri de diferite vârstă și origine, acoperite cu depuneri mai tinere de diversă vigoare, cu formarea pe ele a noi soluri sub influența proceselor naturale sau de pe urma acțiunii antropogene.

SOLURI ÎNȚELENITE, tip de soluri caracterizate prin prezența unui strat de humus bine pronunțat, care cu timpul se transformă în rocă puțin modificată ce formează solul.

SOLURI MLĂȘTINOASE, tip de soluri formate în urma umidității îmbelșugate constante și se caracterizează prin prezența unui strat de turbă la suprafață, așternut de rocă minerală gleizată.

SOLURI PODZOLICE ÎNȚELENITE, subtip de soluri podzolice ce conțin 3-7% de humus și care sunt cele mai fertile dintre solurile podzolice.

SOLURI POROASE, indicator privind volumul sumar de pori între particulele fazei tari a solului.

SOLURI ROȘII, substrat nutritiv natural de culoare roșie și roșie-brună în

pădurile și savanele musonice umede, care se formează pe scoarțele feralitice aerisite și a produselor de pe urma transformărilor acestora în condițiile temperaturilor înalte permanente și a umidității ce se deosebește brusc în funcție de anotimpul anului.

SOLURI SPĂLATE, tip de soluri erodate sub acțiunea apei.

SOLURI, tip de rocă cu proprietăți fizice și mecanice, caracteristici fizico-chimice.

SOLUTREAN, facies cultural, paleolitic.

SOLUȚIE COLOIDALĂ, substanță microscopic dispersată uniform prin altă substanță.

SOLUȚIE GENERALĂ, în matematică, sistem de ecuații diferențiale obișnuite de ordinul n .

SOLUȚIE-TAMPON, soluție cu mai multe componente ce prezintă proprietatea de a-și menține constantă valoarea pH-ului atunci când se adaugă volume limitate baze sau acizi; Sistem-tampon.

SOLUȚII, sisteme omogene constând din două sau mai multe componente și posibile produse ale interacțiunii acestora; Soluții de polimeri, sisteme de polimeri stabile termodinamic într-o anumită gamă de temperaturi și concentrații; lichid micromolecular; Soluții electrolitice, conțin ioni în concentrații apreciabile – cationi și anioni – formați ca urmare a disocierii electrolitice a moleculelor substanței dizolvate; Soluții solide – corpuri solide omogene ce includ două sau mai multe componente ale căror conținut poate fi diferit în funcție de concentrația dată; Soluții tampon, mențin o valoare constantă a unui parametru la schimbarea compoziției mediului.

SOLVATARE, interacțiune ce stabilizează sistemul, a particulelor de solvent

cu particulele unei substanțe dizolvate sau cu grupuri funcționale la suprafața unui material insolubil.

SOLVENȚI, compuși chimici individuali sau amestecuri capabile să dizolve diferite substanțe, să formeze cu acestea sisteme omogene, constând din două sau mai multe componente, dizolvanți; Solvenți petrolieri, fracții de benzină cu distilare directă și cu conținut scăzut de sulf, precum și produse de aromatizare de reformare catalitică, utilizate pentru dizolvarea și extragerea compușilor organici.

SOLVOLIZĂ, reacție chimică de schimb între moleculele substanței dizolvate și solvent, ceea ce duce la formarea de noi compuși chimici; are un mecanism ionic.

SOLZ, frunzulițe mici care acoperă și apără bulbii, mugurii și alte organe ale plantelor; plăci metamere rigide din pielea peștilor, reptilelor, păsărilor și unor mamifere; formațiune de protecție și apărare la unele animale.

SOMA, în mitologia veche indiană, băutura rituală sacră, planta din care a fost pregătită și zeul care o personifică.

SOMALI, somalezi, populație din nord-estul Africii, Republica Somalia. Locuiesc și în Etiopia, Kenya, Tanzania ș. a. Numără în total cca 4 mln. oameni.

SOMATOTROPIN, hormon de creștere.

SOMĂ, totalitate a celulelor ale unui organism pluricelular, cu excepția celulelor sexuale, stare fiziologică periodică a organismului animalelor homeoterme caracterizată prin imobilitate.

SOMELIER, specialist în domeniul culturii consumării vinului, băuturilor alcoolice.

SOMN, (*Silurus glanis*), specie de pește răpitor de talie mare din familia siluride.

SOMN, stare fiziologică normală și periodică de repaus a ființelor, necesară redresării forțelor, caracterizată prin încetarea totală sau parțială a funcționării conștiinței, prin relaxare musculară, prin încetinirea circulației, a respirației și prin vise.

SOMNAMBULISM, lunatism, varietate a automatismului ambulatoriu.

SOMNIȘOR, (*Leonurus*), talpa găștei, gen de plante din familia Lamiaceae.

SOMON, (*Salmo salar*), pește migrator din familia salmonidelor.

SON, unitate convențională a scării tăriei sunetului, ce exprimă o evaluare subiectivă a volumului unui ton pur.

SONAR, aparat hidrolocator destinat descoperirii și determinării de la suprafață a poziției obiectelor aflate sub apă.

SONATĂ, (it. sonata, de la sonare – a suna), compoziție muzicală pentru unul sau două instrumente, alcătuită din 3-4 părți.

SONATINĂ, sonată de proporții reduse.

SONCUS, gen de plante angiosperme din familia Asteraceae.

SOND MAGNETIC, dispozitiv pentru măsurarea intensității câmpurilor magnetice și a gradientilor acestora și transformarea lor în semnale electrice.

SONDA „VOYAGER JUPITER”, proiect astronomic internațional.

SONDA SPAȚIALĂ „ROSETTA”, proiect astronomic.

SONDAJ DE OPINIE, metodă psihologică folosită în vederea cunoașterii opiniei membrilor societății privind chestiuni economice, politice, culturale, electorale, devenite importante la un moment dat.

SONDAJ ÎN NAVIGARE, observarea obiectelor cu coordonate cunoscute pentru a stabili locul efectiv al navei.

SONDAJ SOCIOLOGIC, metodă psihologică folosită în vederea cunoașterii opiniei membrilor societății privind probleme economice, politice, culturale, electorale etc. devenite importante la un moment dat.

SONDAJ, exercițiu de cercetare și investigație; studiu; observarea aceluiași grup de obiecte, numit panel, în perioade diferite prin metoda chestionarului; sondajul statistic, sondajul panel.

SONDARE, (Tubaj), în medicină, metodă de cercetare instrumentală; în geofizică, totalitate de metode pentru studiul la distanță a proprietăților fizice ale rocilor în funcție de adâncime.

SONDAREA ATMOSFEREI, determinarea distribuției verticale sau orizontale a diferiților parametri atmosferici la diferite înălțimi.

SONDĂ DE FORAJ, mină rotundă pentru extragerea rocilor de la adâncime, al cărei diametru depășește de sute și mii de ori lungimea ei.

SONDĂ DE OZON, traductor primar utilizat pentru a măsura distribuția verticală a ozonului în atmosferă, de obicei ca senzor suplimentar la o radiosondă. Cap de măsurare

SONDĂ DE PETROL, instalație construită pentru explorarea și exploatarea câmpurilor petroliere.

SONDĂ SPAȚIALĂ, navă spațială automatizată, lansată pentru cercetarea sistemului solar și spațiului interplanetar.

SONDĂ, dispozitiv pentru măsurarea adâncimilor de pe bordul unei nave.

SONDERBUND, uniune a șapte cantoane catolice din Elveția, care a apărut în toamna anului 1843.

SONET, poezie cu formă prozodică fixă, alcătuită din 14 versuri repartizate în două catrene cu rimă îmbrățișată și două terține cu rimă liberă.

SONETĂ, dispozitiv alcătuit dintr-un berbec care alunecă pe o bară verticală, cu care se bat mecanic piloții în sol, la construirea fundamentelor obiectelor industriale și civile, podurilor conductelor de apă, gaz și petrol etc.

SONGHAY, imperiu în V Africii, întemeiat de populația songhay-berberi vorbitori ai unei limbi din familia nilo-sahariană în sec. al VII-lea, cu capitala la Kukya și apoi la Gao.

SŌNMÝ, crimă de război comisă de soldații armatei americane în comunitatea satului Milai, care a devenit faimoasă în anul 1969 în timpul războiului din Vietnam.

SONOCHIMIE, ramură a chimiei care se ocupă cu studiul efectelor pe care îl au ultrasunetele asupra desfășurării reacțiilor chimice.

SONOGRAFIE, metodă de obținere a imaginilor cu obiecte aflate în diferite medii cu ajutorul undelor acustice.

SONOMETRU, dispozitiv de măsurare.

SOPCA, colină, denumirea dealurilor și munților cu vârf rotunjit în Extremul Orient al Rusiei și în Kazahstan.

SOPOR, stare de somnolență patologică în care contactul cu ambianța se face dificil, fiind întrerupt de perioada de somn.

SOPRANO, (it. soprano, din sopra - deasupra), cea mai înaltă voce de femeie sau de copil; într-un cor mixt, denumire dată vocii superioare (vocea întâi); denumirea unor instrumente muzicale, al căror registru corespunde celui al vocii de soprano.

SORB, (Sorbus torminalis), sorbus, arbore sau arbust din familia Rosaceae.

SORBARIA, gen de plante din familia Rosaceae.

SORBENȚI, substanțe solide sau lichide ce absorb în mod selectiv gaze, vapori sau substanțe dizolvante din mediul ambiant.

SORBESTREA, (Sanguisorba), gen de plante din familia Rosaceae.

SORBIC, ACID ~, acid carboxilic alifatic nesaturat monobazic.

SORBIT, alcool alifatic hexaatomic.

SORBITALI, esterii etoxilați ai anhidrosorbitolului și acizilor grași de polioxietilen sorbitan; Tensioactivi neionici.

SORBITĂ, în științele metalelor, componenta structurală a oțelurilor și a fontei.

SORBȚIE, proces fizico-chimic, în rezultatul căruia un solid sau lichid absoarbe diverse substanțe din faza gazoasă sau soluția lichidă.

SORCOVA, obicei popular românesc, practicat pe 1 ianuarie, aparținând obiceiurilor de Anul Nou.

SOREDIE, organ de înmulțire vegetativă a lichenilor.

SOREX, chițoran, gen de mamifere din familia soricide.

SORG, (Sorghum), gen de plante erbacee anuale și perene din familia Poaceae. Se cunosc cca 50 de specii. Sorgul comun (Sorghum vulgare) se cultivă ca plantă alimentară, tehnica și furajeră; Iarba-de-Sudan, numai ca plantă furajeră.

SORI, grup de sporangi de pe suprafața talomului la algele roșii și brune, pe frunzele ferigilor.

SORICIDE, familie de mamifere din ordinul eulipotifla.

SORIZ, hibrid dintre sorg și porumb, plantă alimentară și furajeră.

SOROCA or., Soroca, or. Soroca.

SOROCA, Glodeni, Iabloana.

SORRENTO, stațiune climaterică din Italia.

SORTARE, termen de referință în tehnologia informațiilor privind ordonarea fișierelor într-o anumită ordine crescătoare, descrescătoare, alfabetică și după alte criterii prestabilite.

SORTATOR, echipament industrial în domeniu.

SOS SATELE COPIILOR, instituții de învățământ nonstatale pentru copii orfani, la maxim apropiate de condițiile familiei.

SOTALIA, gen de mamifere din familia delfinide.

SOȚ, bărbat căsătorit considerat în raport cu soția lui; bărbat.

„**SOȚART**”, artă socialistă - doctrină în postmodernismul artelor plastice ruse, fondat în anii 1970-1980 în cadrul underground-ului național și artei conceptuale.

„**SOȚIALISTICINAIA MOLDAVIA**”, denumire sub care a apărut gazeta „Sovietskaia Moldavia” de la 15 septembrie 1930 până la 24 septembrie 1940 la Tiraspol.

SOUL, stil de interpretare instrumentală a bluesului.

SOVABILITATEA ÎNTREPRINDERII, capacitatea întreprinderii de a-și îndeplini în timp util și pe deplin obligațiile de plată.

SOVÂRV, (*Origanum*), gen de plante din familia Lamiaceae.

SOVÂRVĂRIȚĂ, (*Inula ensifolia*), iarbă mare, gen de plante din familia Asteraceae.

SOVETSCOE, UATSN, Sovetscoe.

„**SOVETSKAIA MOLDAVIA**”, gazetă înființată în septembrie 1925 sub denumirea „Plugarul roșu” și apărea săptămânal în limba ucraineană.

SOVHOZ, în URSS, gospodărie agricolă de stat.

SOVIET, în URSS, organ administrativ de stat.

SOVIETUL MINIȘTRILOR AL RM, (până în martie 1946 – Sovietul Comisarilor Norodnici al RSSM), Guvernul RSSM.

SOVIETUL SUPREM AL RASSM, organ suprem al puterii de stat în Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească.

SOVIETUL SUPREM AL RM, organul suprem al puterii de stat și unicul organ legislativ al republicii.

SOVROM, societăți mixte româno-sovietice înființate în 1945 în urma unui acord între România și Uniunea Sovietică, semnat la Moscova pe 8 mai 1945, cu scopul oficial de a gestiona recuperarea datoriei României față de Uniunea Sovietică. Sovrom-urile au funcționat până în 1956, când au fost dizolvate.

SOYURGAL, Soyurgal, Suyurgal, pământ moștenit datorită serviciului militar în Hoarda de Aur, precum și la mijlocul ser. 14 – ser. 19 în Asia Centrală, Iran, Azerbaidjan, Irak și în sec. al XVI-lea – mijlocul sec. al XIX-lea în nord-vestul Indiei.

„**SOYUZ**”, serie de nave spațiale cu mai multe scaune pentru zboruri pe orbită joasă.

„**SOYUZ-APOLLO**”, program internațional astronomic.

„**SPACE SHUTTLE**”, navetă spațială americană reutilizabilă de transport al astronauților și încărcăturilor pe orbită și înapoi.

SPADASIN, sportiv înarmat cu spadă.

SPADĂ, tip de armă albă individuală, formată dintr-o lamă dreaptă cu două tășuri, din gardă și mâner. v. **SABIE**

SPAHIU, soldat dintr-un corp de cavalerie otomană recrutat din rândurile aristocrației militare.

SPAIMĂ, stare de foarte mare neliniște și de teamă puternică, pe care o are cineva în fața unei primejdii.

SPALIER, echipament agricol sub formă de suporturi; suport; scară gimnastică.

„**SPAM**”, distribuție electronică de diverse tipuri de publicitate sau alte tipuri de mesaje către persoane care nu și-au dat consimțământul să o primească; gunoi de rețea.

SPANAC SĂLBATIC, (*Chenopodium*), știr sălbatic, gen de plante din familia Chenopodiaceae.

SPANAC, (*Spinacia*), gen de plante erbacee, anuale sau bienale din familia Chenopodiaceae. În Europa de Vest, Asia de Sud și în cea de Sud-Vest, Africa de Nord se cultivă spanacul-de-grădină (*Spinacia oleracea*), plantă legumicolă dioică, anuală, originară din Asia Mijlocie. În RM ocupă suprafețe mici.

SPANIEL GERMAN, câine de prepeliță, rasă de câini Wachtelhund german din grupul spanielilor tereștri.

SPANIOLI, naționalitate și populația de bază din Spania.

SPANIOLII AMERICANI, comunitate etnică, parte componentă a americanilor.

SPARANGHEL, (*Asparagus officinalis*), plantă legumicolă erbacee perenă cu rizomi din familia Asparagaceae.

SPARCETĂ, (*Onobrychis*), gen de ierburi perene, mai rar anuale, și arbuști

din familia Fabaceae. Se cunosc cca 130 de specii. În RM se întâlnesc 4 specii.

SPARGANIACEAE, familie de plante monocotiledonate.

SPARGE-VAL, construcție hidrotehnică.

SPARIDE, familie de pești din ordinul perciforme.

SPARTA, oraș-stat în Grecia antică. Situat în Pelopones, pe râul Eurotas. Întemeiată de doriene la începutul mil. I î. Hr.

SPARTACHIADĂ, competiție sportivă de masă care cuprinde probe la diferite ramuri de sport.

SPARTIAT, nume dat cetățenilor cu drepturi depline din vechea Sparta, spre deosebire de iloți.

SPASMOFILIE, stare morbidă a copiilor de vârstă mică determinată de hipocalcemie ce provoacă creșterea excitabilității sistemului nervos și muscular cu dezvoltarea în principal a convulsiilor tonice.

SPASMOLITICE, substanțe farmacologice cu structură chimică diferită ce induc relaxarea mușchilor netezi ai organelor interne: vaselor sangvine, tractului gastrointestinal, bronhiilor, căilor urinare și biliare.

SPAT DE ISLANDA, carbonat de calciu folosit în construcția polarizoarelor.

SPATĂ, piesă la războiul de țesut mecanic sau manual.

SPAȚIU AERIAN LIBER, spațiul internațional situat pe graniță.

SPAȚIU COMPLET, în matematică, spațiu metric în care converge orice continuitate fundamentală.

SPAȚIU COSMIC, spațiul universului.

SPAȚIU DE PROIECTARE, în matematică, spațiu euclidian, completat de puncte, linii și un plan infinit de îndepărtate.

SPAȚIU ECONOMIC UNIC, țară unită economic, care implică libera circulație a bunurilor, serviciilor, forței de muncă și capitalului; proiectul de integrare economică a celor trei țări CSI – Rusia, Kazahstan, Belarus.

SPAȚIU ECONOMIC, teritoriu pe care își desfășoară activitatea agenții economice; spațiu economic european.

SPAȚIU INFORMAȚIONAL, mediu de activitate (digital, cibernetic, mediatic) asociat cu formarea, crearea, transformarea, transmiterea, difuzarea, utilizarea și stocarea informațiilor, care produce efecte la nivel de conștiință individuală și/sau socială, de infrastructură informațională și de informație.

SPAȚIU MINIER, cavitate creată de om rămasă la închiderea unei cariere deschise sau a unei mine subterane ca urmare a extracției de substanțe minerale, precum și a rocilor care le acoperă și le înconjoară.

SPAȚIU NORMAL, în matematică, tip de spațiu vectorial X.

SPAȚIU PLASTIC, termen de referință în arta plastică, spațialism.

SPAȚIU PROBABIL, noțiune introdusă de A. N. Kolmogorov în anii 30 ai secolului XX pentru formalizarea noțiunii de probabilitate.

SPAȚIU TOPOLOGIC, în matematică, mulțimea X pentru puncte și submulțimi ale căror relații de proximitate sunt definite sau relația limită.

SPAȚIU VECTORIAL, una din noțiunile fundamentale ale algebrei, ce generalizează noțiunea de ansamblu al vectorilor.

SPAȚIU, formă obiectivă și universală a existenței materiei, inseparabilă de

materie, care are aspectul unui întreg neîntrerupt cu trei dimensiuni și exprimă ordinea coexistenței obiectelor lumii reale, poziția, distanța, mărimea, forma, întinderea lor; loc, suprafață, teritoriu; Spațiu interurban, spații de circulație, spații libere, spații verzi; noțiune teoretică filosofică și termen de referință în arta plastică și arhitectură..

SPAȚIUL BANACH, în matematică, spațiu complet liniar normal.

SPAȚIUL RIEMANN, spațiu, în regiunile mici ale căruia are loc geometria euclidiană, deși în general poate și să nu fie euclidiană.

SPĂLAREA BANILOR, infracțiune prevăzută de codul penal, care presupune introducerea de către infractori a banilor proveniți din activități criminale în circuit legal.

SPĂLAREA PICIOARELOR, ritual săvârșit în cadrul unor secte creștine.

SPĂRGĂTOR DE GHEAȚĂ, vas auxiliar pentru navigația pe gheață, conceput pentru a menține și extinde navigarea în bazinele înghețate.

SPĂTAR, în Moldova medievală, dregător la curtea domnească, boier de divan.

SPÂRCACI, (Tetrax tetrax), pasăre migratoare de stepă, înrudită cu dropia, unica specie din genul tetrax familia otidide.

„SPEAKER”, președintele Camerei Comunelor în Marea Britanie și al Camerei Reprezentanților în SUA.

SPECIALIZARE ECONOMICĂ, activitate economică în domenii înguste.

SPECIAȚIE, proces de formare a noi specii de organisme; Speciație alopatrică, speciație parapatrică, speciație simpatrică.

SPECIE BIOLOGICĂ, totalitatea organismelor cu particularități comune.

SPECIE, noțiune care cuprinde un grup de obiecte cu însușiri esențiale comune și care se subordonează genului.

SPECIFIC NAȚIONAL, sumă a caracteristicilor unei culturi, arte, literaturi care provin din trăsăturile proprii poporului și istoriei sale.

SPECII BIPOLARE, specii ale căror areal este fragmentat de zona tropicală.

SPECII SĂMÂNȚOASE, mărul, părul, gutuiul și alte specii de plante pomicele cu fructe cărnoase.

SPECII SÂMBUROASE, drupaceae, specii de plante cu fructe; prunul, caisul, piersicul, cireșul, vișinul și alte plante pomicele care produc fructe cu câte un sâmbure.

SPECII SINANTROPE, plante și animale al căror mod de viață este legat de activitatea omului, locuința acestuia.

SPECTACOL DE BENEFICIU, spectacol sau reprezentație în beneficiul unui sau mai multor actori.

SPECTRALĂ, ANALIZĂ ~, metodă care permite să se recunoască, într-o substanță, prezența unuia sau a mai multor corpi simpli, prin examinarea radiațiilor luminoase emise de acea substanță.

SPECTRE MOLECULARE, spectre de absorbție, emisie și împrăștiere a luminii, ce rezultă din tranzițiile cuantice ale moleculelor dintr-o stare energetică în alta.

SPECTRE RÖNTGEN, spectre de emisie și de absorbție ale razelor X de către substanță.

SPECTROFOTOMETRIE OPTICĂ, metodă de analiză a proprietăților substanțelor.

SPECTROFOTOMETRU, dispozitiv de măsurare.

SPECTROGRAF, dispozitiv de înregistrare a măsurărilor.

SPECTROMETRIE CROMATOGRAFICĂ DE MASĂ, metodă combinată de analiză chimică calitativă și cantitativă directă a amestecurilor complexe, ce combină separarea cromatografică a substanțelor cu analiza spectrometrică a acestora; metodă fizică de studiere a unei substanțe prin măsurarea raportului dintre masa m și sarcina q a atomilor ionizați și a moleculelor ionizate ale acestei substanțe.

SPECTROMETRU DE MASĂ, dispozitiv de determinare a compoziției izotopice sau moleculare a substanței.

SPECTROMETRU, dispozitiv de măsurare.

SPECTROSCOP, dispozitiv de măsurare în domeniu.

SPECTROSCOPIA MÖSSBAUER, totalitate de metode pentru studierea proprietăților fizice și chimice ale solidelor și lichidelor vâscoase bazate pe efectul Mössbauer.

SPECTROSCOPIA RÖNTGEN, totalitate de metode experimentale de obținere a spectrelor de raze X, precum și o interpretare teoretică a acestor spectre, ce face posibilă diagnosticarea obiectelor ce radiază.

SPECTROSCOPIE DE MASĂ, metodă de măsurare a raportului dintre masa și sarcina ionilor.

SPECTROSCOPIE ELECTRONICĂ, totalitatea metodelor de cercetare a proprietăților substanței prin studierea spectrului energetic al electronilor, precum și analizei distribuției unghiulare și a stării de spin ale electronilor.

SPECTROSCOPIE MICROONDULATORIE, în sens larg, domeniu al radio-

spectroscopiei în intervalul de la unde decimetrice până la unde submilimetrice, inclusiv spectroscopia mediilor condensate și gazoase.

SPECTROSCOPIE OPTICĂ, domeniu al fizicii ce include obținerea și studierea spectrelor de emisie, absorbție, reflecție și împrăștiere ale radiațiilor electromagnetice din intervalul optic de lungime de undă în diferite medii.

SPECTROSCOPIE, domeniu de cercetări științifice fundamentale și aplicative al fizicii care se ocupă cu studiul metodelor de obținere a spectrelor, măsurarea și interpretarea acestora; ramură a opticii care studiază spectrele; Spectroscopie de adsorbție atomică, metodă fizică de determinări de înaltă sensibilitate în domeniul controlului calității apei și mediului înconjurător, industriei farmaceutice, industriei prelucrării metalelor feroase și neferoase etc.; Spectroscopie fotoelectronică cu raze X, metodă fizică pentru determinarea calitativă și cantitativă a compoziției chimice a suprafeței unui corp solid, peliculelor subțiri și acoperirilor, bazată pe fenomenul efectului fotoelectric cu utilizarea razelor X.

SPECTRU AL OPERATORULUI, în matematică, totalitate de numere λ pentru care operatorul $A - \lambda E$ nu are un operator invers delimitat definit peste tot.

SPECTRU, termen de referință în fizică privind valorile fizice pe care le poate lua un fenomen în condiții determinate; Spectru continuu, spectru de absorbție, spectru de bandă, spectru de emisie, spectru de linii, spectru electromagnetic.

SPECTRUL HIDROGENULUI, totalitatea lungimilor de undă prezente în emisia electromagnetică a atomului de hidrogen.

SPECULARE, în economie, creșterea sau scăderea artificială a prețului pentru a obține profit; speculator, speculații bursiere.

„**SPECHWRITING**”, discurs politic.

„**SPEEDWAY**”, curse de motociclete pe piste din gheață sau de acoperire specială a stadionului.

SPEIA, Anenii Noi, Speia.

SPEIA, UATSN, Speia.

SPEISE, produs intermediar sau secundar în metalurgia neferoasă; aliaj de arsenide și antimonide din fier, cobalt, nichel, cupru și alte metale; format în timpul topirii materiilor prime cu un conținut ridicat de arsen, poate conține și platină, aur.

SPELAOGRIFACEE, încregătură de crustacee superioare.

SPELEOFAUNĂ, totalitate a animalelor ce populează peșterile, crăpăturile din pietre și alte locuri similare.

SPELEOTERAPIE, metodă de tratament cu microclimatul din peșteri, grote, saline la aflarea în ele timp îndelungat a bolnavilor.

SPEOLOGIE, știința care studiază peșterile naturale, originea și evoluția lor, vârsta, morfologia, clima, hidrologia, lumea organică, rămășițele culturii materiale din secolele trecute, distribuția geografică și utilizarea lor contemporană.

SPERANȚĂ DE VIAȚĂ, durata medie a vieții unui om sau numărul mediu de ani de viață rămași la o anumită vârstă.

SPERANȚĂ MATEMATICĂ, medie aritmetică a unei distribuții de probabilitate.

SPERANȚĂ, premisă de soluționare pozitivă a unui deziderat.

SPERGULA, gen de plante cu flori din familia Caryophyllaceae; Spergularia.

SPERMACETĂ, materie grasă de culoare albă, cu aspect de ceară, care se obține din craniul de cașalot.

SPERMATIE, celulă sexuală masculină la plante.

SPERMATOFITE, plante superioare cu structura diferențiată în rădăcină, tulpină, frunze, flori.

SPERMATOGENEZĂ, transformare a celulelor sexuale primare diploide la animale și la multe plante în celule sexuale masculine diferențiate haploide, spermatozoizi sau spermatie; proces de formare a spermatozozilor; Spermatozoi, spermatozoid, spermă.

SPERMATOZOID, celulă sexuală mobilă a organismului animal și vegetal mascul.

SPERMĂ, lichid fiziologic cu o compoziție complexă, secretat de glandele sexuale masculine care conține ca elemente esențiale spermatozozii.

SPERMOFILUS, gen de mamifere din familia sciuride.

SPERMOGRAMĂ, examen cantitativ și calitativ macroscopic și microscopic al spermei; diagrama rezultată în urma acestui examen.

SPHAGNOPSIDA, clasă de mușchi frunzoși.

SPHINGIDE, (Hawk moths), familie de fluturi din ordinul lepidoptere.

SPHYNX DON, rasă de pisici indigenă din grupul pisicilor fără blăniță.

SPHYNX, (Sphynx canadian), rasă de pisici fără păr.

SPIC, tip de inflorescență la care pe axul principal alungit sunt dispuse spiculele cu câteva flori.

SPICA, una din cele mai strălucitoare stele ale cerului.

SPICCATO, mod de executare a unei bucăți muzicale la instrumentele cu coarde.

SPICOASA, Cahul, Burlacu.

SPICULĂ, element strălucitor, are înconjoară discul strălucitor al Soarelui.

SPICULE, elemente scheletale la unele nevertebrate alcătuite din carbonat de calciu, mai rar din dioxid de siliciu.

SPIDOMETRU, dispozitiv de măsurare a vitezei; Vitezometru.

SPIN, moment propriu al cantității de mișcare S al particulelor elementare, de natură cuantică care nu este legat de mișcarea unei particule în ansamblu.

SPINACIA, gen de plante din familia Chenopodiaceae.

SPINAREA-LUPULUI, (Athyrium), gen de plante din familia Antriaceae.

SPINEL, mineral din categoria oxizilor de magneziu, piatră prețioasă.

SPINETĂ, vechi instrument muzical cu clape și coarde, asemănător cu clavecinul.

SPINTRONICĂ, studiul spinului intrinsec al electronului și al momentului magnetic asociat, pe lângă sarcina electronică fundamentală, în dispozitivele cu stare solidă.

SPINUS, gen de păsări din familia fringilide.

SPIRACUL, partea anterioară rudimentară la unele specii de pești.

SPIRALĂ, curbă plană ce se rotește în jurul unui punct, apropiindu-se de acesta cu fiecare ocolire sau îndepărtându-se de acesta cu fiecare ocolire; element sau motiv ornamental.

SPIREA, (Spiraea), cununiță, tavolgă, gen de plante din familia Rosaceae.

SPIRILE, bacterii gram-negative în formă de bastonașe spiralizate.

SPIRIT, factor ideal al existenței opus materiei; element considerat ca factor

de bază al Universului, opus materiei, identificat cu divinitatea sau cu spiritul.

SPIRITISM, concepție și practică bazate pe credința superstițioasă în supraviețuirea spiritelor; practică ocultă bazată pe această concepție.

SPIRITUL ORAȘELOR, termen de referință în arhitectură, atmosferă urbană.

SPIROCHETALE, (Spirochaetales), ordin de bacterii.

SPIROCHETOZE, grup de boli infecțioase diferite după epidemiologie și manifestările clinice, provocate de spirochete patogene.

SPIROCOMPUȘI, compuși organici ce conțin un fragment în care două cicluri au un atom de carbon comun sau un alt element.

SPIRODELA, gen de plante acvatice din familia Arecaceae.

SPIROGIRA, gen de plante, alge verzi din clasa Zygnematophyceae.

SPIROGRAF, dispozitiv medical de înregistrare și de măsurare.

SPIROMETRIE, stabilire a funcției și a capacității respiratorii pulmonare cu ajutorul spirometrelor sau al spirograferelor.

SPIROMETRU, aparat medical pentru măsurarea capacității de respirație a plămânilor.

SPIRULINĂ, gen de cianobacterii din familia spirulinaceae cu speciile *Arthrospira platensis*, *Arthrospira fusiformis* și *Arthrospira maxima*.

SPITAL DE COMPANIE, instituție medicală pe lângă unitățile militare pentru tratamentul staționar al bolnavilor, care nu necesită tratament de lungă durată și specializat, precum și pentru spitalizarea sau izolarea bolnavilor

până la transportarea lor în instituția staționară de profil.

SPITAL, instituție medicală în care are loc tratamentul staționar al bolnavilor.

SPITALIZARE, internare într-un spital pentru tratament medical.

SPITALUL CLINIC AL MINISTERULUI SĂNĂTĂȚII ȘI PROTECȚIEI SOCIALE ȘI FAMILIEI, instituție medicală de stat de profil.

SPITALUL CLINIC DE BOLI INFECȚIOASE „TOMA CIORBĂ”, instituție medicală de stat de profil.

SPITALUL CLINIC DE PSIHIATRIE, instituție medicală de stat de profil.

SPITALUL CLINIC DE TRAUMATOLOGIE ȘI ORTOPEDIE, instituție medicală de stat de profil.

SPITALUL CLINIC MILITAR CENTRAL, instituție medicală de stat de profil din Republica Moldova.

SPITALUL CLINIC REPUBLICAN PENTRU COPII „EMILIAN COȚAGA”, instituție medicală de stat de profil.

SPITALUL CLINIC REPUBLICAN, instituție medicală de stat de profil din Republica Moldova.

SPITALUL REPUBLICAN AL ASOCIAȚIEI CURATIV-SANATORIALE ȘI DE RECUPERARE A APARATULUI GUVERNULUI, instituție medicală de stat de profil.

SPITALUL SANATORIU „VORNICENI”, filială a IMSP Institutul de Fiziopneumologie „Chiril Draganiuc”, pentru tratamentul persoanelor bolnave de tuberculoză.

SPLACNUM, gen de plante mușchi din clasa Bryopsida.

SPLAIN, funcție al cărei domeniu este împărțit într-un număr finit de seg-

mente, pe fiecare dintre acestea funcția coincide cu un anumit polinom algebric.

SPLANHNOPTOZĂ, visceroptoză, amplasare a unui sau a mai multor organe interne mai jos de dislocarea obișnuită.

SPLANHNOTOM, formațiune pereche formată în procesul dezvoltării embrionare a tuturor cordatelor.

SPLENECTOMIE, rezecție a splinei.

SPLENITĂ, inflamație a splinei.

SPLENOMEGALIE, mărirea patologică a splinei.

SPLICING, formarea moleculelor funcționale active de ADN din premergătorii lor prin înlăturarea unor fragmente.

SPLINĂ, organ impar din cavitatea abdominală a animalelor vertebrate și a omului care participă la hematopoieză și reacțiile de protecție ale organismului; organ anatomic intern, moale și spongios, de culoare roșie-violetă, situat în partea superioară stângă a cavității abdominale, care produce limfocite, anticorpi, depozitează sângele etc.

SPLINUȚĂ, (Solidago), gen de plante erbacee, perene din familia Asteraceae.

SPONDEU, picior de vers compus din două silabe lungi.

SPONDILITĂ, boală inflamatorie cronică a coloanei vertebrale pentru care este caracteristică distrugerea vertebrelor cu deformarea ulterioară a coloanei vertebrale.

SPONDILOARTRITĂ, inflamație a articulațiilor intervertebrale.

SPONDILOPATIE, denumire generică a afecțiunilor coloanei vertebrale.

SPONDILOZĂ, afecțiune cronică degenerativă a coloanei vertebrale ca-

racterizată prin distrofia discurilor, articulațiilor și ligamentelor.

SPONGILIDE, (Spongillidae), familie de spongieri dulcicoli.

SPONSOR, persoană fizică sau juridică având calitatea de a sponsoriza pe cineva sau ceva.

SPONTANEITATE, promptitudine în acțiuni, în comportări etc.

SPOR MIGRATORIU, ca fenomen de creștere a populației unei țări, reprezintă diferența dintre numărul imigranților și numărul emigranților.

SPOR NATURAL AL POPULAȚIEI, este diferența dintre numărul născuților-vii și numărul decedaților într-o anumită perioadă.

SPOR, celule specializate la ciuperci, alge și plante ce asigură înmulțirea și răspândirea lor.

SPOROCIST, stadiu de dezvoltare la unele protozoare din încrengătura sporozoarelor.

SPOROFITE, (Sporophyta), plante cu spori.

SPOROTRIHOZĂ, micoză cronică provocată de ciuperci parazitare din genul Sporotrichum.

SPOROZOARE, (Sporozoa), filum de nevertebrate protiste asemănătoare animalelor, ce fac parte din încrengătura apicomplexa.

SPORT SUBACVATIC, un grup de sporturi competitive care utilizează una sau o combinație a următoarelor tehnici de scufundare subacvatică – respirație, snorkeling sau scufundare, inclusiv utilizarea de echipamente precum măștile și aripioarele pentru scufundări.

SPORT, parte componentă a culturii fizice, sistem de organizare și petre-

cere al diferitelor competiții sportive conform regulilor stabilite care permit participanților de a obține rezultate performante.

„SPORT-CURIER”, („СПИОПТ-КУРЬЕР”), săptămânal în Republica Moldova, 1995.

SPORTIV, persoană care practică sportul de performanță.

SPORTURI ECVESTRE, competiții în măiestrie în diverse tipuri de călărie.

SPORTURI OLIMPICE, probă de sport recunoscute de CIO (Comitetul Internațional Olimpic), care pot fi concurate la Jocurile Olimpice de vară și Jocurile Olimpice de iarnă.

SPORUL CASEI (Impatiens), slăbănog, gen de plante erbacee, anuale sau perene (în reg. tropicale) din familia Balzaminaceae. În Republica Moldova crește slăbănogul galben (*Impatiens noli-tangere*) și balzamina (*Impatiens balsamina*).

„SPOT”, satelit de observare a pământului.

SPOVEDANIE, una din cele șapte taine creștine ce se oficiază în bisericile catolice și ortodoxe; mărturisire, pocăință.

SPRATUS, gen de pești marini din familia Clupeidae.

„SPREAD”, diferența dintre ratele vânzătorului și ale cumpărătorului în cadrul operațiunilor cu instrumente ale pieței financiare; produs alimentar bazat pe un amestec de grăsimi vegetale și lapte.

SPRIJIN SOCIAL, set de măsuri menite să păstreze viabilitatea unui cetățean sau a familiei sale, necesare pentru asigurarea vieții umane normale.

„SPRINGER”, concern editorial.

SPRINT, probe sportive pe distanțe scurte; Sprinter.

SPRUE, boală cronică de etiologie neclară caracterizată prin diaree, glosită, anemie.

SPUMANȚI, agenți de înspumare ce asigură formarea unei structuri poroase la obținerea materialelor polimere umplute cu gaz – cauciucuri buretoase și alte materiale elastomere, spumă și materiale plastice poroase.

SPUMĂ ETANȘĂ, material de construcție din spumă poliuretanică obținută dintr-un amestec de polioli și poliizocianat, solidificat după eliberarea lui dintr-un tub cu aerosoli.

SPUME, sisteme de dispersie grosieră cu un mediu de dispersie lichid sau solid și o concentrație mare a unei faze de dispersie cu gaz.

SPURCACI, v. SPĂRCACI.

SPUTĂ, mucozitate patologică expectorată din căile respiratorii.

SPUTNIK, (4 octombrie 1957), numele a zece sateliți artificiali ai Pământului, lansați de URSS (1957-1961), inaugurând era spațială. Primul Sputnik a fost lansat la 4 octombrie 1957 și s-a menținut pe orbită până la 4 ianuarie 1958.

SQUADRA, în Italia, în 1921-1922, unități fasciste de luptă, îmbrăcați cu cămașă neagră care au comis teroare și violență.

SQUALIDAE, familie de pești cartilaginoși din familia squalidide.

SQUAMATA, ordin de reptile din familia lepidosauria.

SQUASH, Scuoș, joc sportiv cu rachete.

SQUATTER, cel care ocupă, fără aprobare, o locuință abandonată ce urmează să fie supusă demolării.

SRILANKEZI, popor indo-arian, populația de bază din Sri Lanka.

SRIVIJAYA, (Sri Vijaya), stat asiatic (sec. VII-XIV) situat în partea de S-E a continentului, ai cărui conducători, în perioada de maximă expansiune teritorială atinsă în timpul dinastiei Sailendra (Çailendra) (sec. IX-XI), își exercitau autoritatea asupra celei mai mari părți din arhipelagul indonezian și Peninsula Malacca, stăpânirea lor constituindu-se într-un adevărat imperiu maritim ce-și avea nucleul în insula Sumatera.

SRUB, desișuri dese de xerofile, în principal arbuști și arbori pitici, veșnic verzi din raioanele secetoase din Australia.

„SS TORREY CANYON”, petrolier din clasa LR2 Suezmax, care a provocat un accident petrolier.

„SS”, (germ. Schutz Staffel „eșalon de protecție”), poliție militarizată a partidului nazist, creată în Germania, în 1925. Condușă de H. Himmler (din 1929). Trupele SS erau însărcinate cu securitatea internă a Reich-ului, cu controlul teritoriilor ocupate și paza lagărelor de concentrare. În 1946 Tribunalul de la Nürnberg a declarat criminală această organizație paramilitară germană.

STABILIREA HOTARULUI, fixarea hotarelor.

STABILITATE DINAMICĂ, caracterizarea stării construcțiilor supuse sarcinilor vibraționale.

STABILITATE ECONOMICĂ, derularea în mod normal, fără abateri mari sau dereglări a proceselor economico-financiare esențiale, care au loc într-o economie.

STABILITATE MATEMATICĂ, condiție în care o ușoară perturbare a unui sistem nu produce un efect prea perturbator asupra sistemului respectiv.

STABILITATE MONETAR-BANCARĂ este situația în care sistemul monetar-

banca are capacitatea de a face față șocurilor și corecțiilor dezechilibrelor.

STABILITATE TERMICĂ, v. **REZISTENȚĂ TERMICĂ**.

STABILITATEA FRECVENȚELOR, în matematică, legitate de natură statistică, observată în fenomene aleatorii de masă și constând în faptul că frecvențele evenimentelor aleatorii sunt apropiate de probabilitățile lor.

STABILITATEA SISTEMELOR DE DISPERSIE, se caracterizează prin stabilitatea distribuției particulelor fazei disperse în funcție de mărime sau masă și numărul acestora pe unitatea de volum a mediului de dispersie.

STABILIZAREA FRECVENȚEI, în ingineria radio, menținerea constantă a frecvenței oscilațiilor electrice generate în oscilator.

STABILIZAREA POLIMERILOR, metodă de încetinire a distrugerii polimerilor sau a materialelor compozite polimerice prin introducerea de aditivi speciali.

STABILIZATOR AERONAUTIC, parte fixă sau mobilă a cozii orizontale a aeronavei, situată pe partea din spate a fuselajului sau pe chilă, proiectată pentru a oferi stabilitate longitudinală aparatului de zbor.

STABILIZATOR, dispozitiv automatizat de a menține în rețeaua electrică o valoare dată reglabilă (de obicei tensiune electrică sau curent) la schimbările curente ce au loc în anumite limite a parametrilor rețelei sau a sarcinii circuitului; produs chimic care este utilizat pentru a preveni degradarea.

STABULAȚIE, întreținerea permanență sau temporară a animalelor în adăposturi.

STACCATO, (it. staccato - rupt, separat), termen muzical, care arată că sunetele trebuie executate sacadat, separate între ele prin pauze scurte.

STACHYBOTRYOTOXICOSIS, micotoxicoză animalelor agricole, care apare în timpul alimentării sau folosirii în calitate de așternut a paielor infectate cu forma toxică a ciupercii mucegai *Stachybotrys alternans*.

STACHYS, (Hedgenettles), gen de plante din familia Lamiaceae.

„STACK”, în tehnica de calcul, dispozitiv al memoriei operative, utilizată pentru a stoca temporar informațiile procesorului, registrele, variabilele locale.

„STACKER”, transportor mobil utilizat pentru încărcare și descărcare, transportarea materialelor în vrac (minereu, nisip, pietriș, piatră zdrobită etc.) și stivuirea lemnului scurt (în depozitele de cherestea).

STADION, spațiu public pentru cultura fizică și sport; edificiu sportiv complex, amenajat pentru desfășurarea antrenamentelor și competițiilor sportive cuprinzând, de regulă, un teren de fotbal, piste de alergări, sectoare de atletism, tribune pentru spectatori, încăperi auxiliare (săli de gimnastică, de antrenament, vestiare, dușuri ș. a.). Primul stadion a fost construit în sec. al V-lea î. Hr. în localitatea Olympia din Grecia antică, unde se organizau Jocurile Olimpice.

STAJAJ, figuri de oameni și animale, zugrăvite în operele peisagistice pentru a înviora imaginea tabloului, cu roluri secundare.

STAFILEA, gen de plante din familia Staphyleaceae.

STAFILINIDE, familie de coleoptere din ordinul polifagilor.

STAFILOCOCCUS, gen de bacterii sferice.

STAFILOCOCOZĂ, a animalelor, boală infecțioasă a păsărilor de toate speciile și a iepurilor de casă, cauzată de stafilococi.

STAGFLAȚIE, starea economiei, când lipsa creșterii producției și a comerțului, precum și șomajul ridicat sunt combinate cu o creștere activă a prețurilor.

STAGNARE, încetinirea sau lipsa completă a creșterii economiei naționale sau a unor sectoare fiind însoțit de un șomaj ridicat.

STAHIOZĂ, oligozaharid de rezervă al plantelor.

STALACTITĂ, formațiuni prelinse-picurate, de obicei calcaroase, sub formă de țurțuri, tuburi, creste, agățate de tavanele și părțile superioare ale pereților peșterilor.

STALACTITE, în arhitectura islamică, construcții decorative din detalii prismatice, așezate una peste alta, cu colțurile ieșite în afară.

STALAGMITĂ, formațiuni prelinse-picurate calcaroase sub formă de conuri, stâlpi etc. care se ridică de pe fundul peșterilor.

STALAGNATE, formațiuni prelinse-picurate, de obicei calcaroase, sub formă de coloane, formate prin contopirea stalactitelor și stalagmitelor.

STALINISM, doctrină politică și practică socială de stat în URSS în anii 1924-1953.

STAMBHA, în arta indiană, coloană budistă, induistă sau jainistă solitară, cu capitel ornat cu detalii simbolice.

STAMBOL, monedă turcească de aur.

STAMPĂ, (it. stampa - imprimată), imagine imprimată, reproducă de pe o placă gravată, specie de șevalet a gravurii. v. **GRAVURĂ**, **MATRIȚĂ**.

„**STANAG**”, acord de standardizare cu NATO.

STANCĂ, (Corvus monedula, Coloeus monedula), stâncuță, cioacă, pasăre migratoare din genul corvus, familia corvide.

STANDARD EUROPEAN, normă sau ansamblu de norme care reglementează calitatea, caracteristicile, forma etc. unui produs; document în care sunt consemnate aceste norme.

STANDARD, normă sau indicatori obligatorii care reglementează calitatea ori starea unui obiect, fenomen; localizarea optimă a întreprinderilor, termenul este utilizat în teoriile locației unităților de producție (teorii standard); norme prestabilite; standardizare.

STANDARDE DUBLE, normă sau ansamblu de norme dublicitate.

STANDARDE INTERNAȚIONALE DE MUNCĂ, orientări în reglementarea juridică internațională a relațiilor de muncă, exprimate în acorduri internaționale, contracte, acte cu caracter recomandabil și vizând îmbunătățirea sistemului național al dreptului muncii.

STANDARDE INTERNAȚIONALE PENTRU RAPORTAREA FINANCIARĂ, sistem de documente care reglementează cerințele pentru prezentarea de către organizații a situațiilor financiare unificate la nivel internațional.

STANDARDE NAȚIONALE DE PERFORMANȚĂ ÎN ÎNVĂȚĂMÂNT, cerințe complexe obligatorii pentru instituțiile de învățământ acreditate, care trebuie respectate pe parcursul realizării programelor de bază ale învățământului mediu de cultură generală și ale învățământului profesional.

STANDARDE SOCIALE DE STAT, cerințe unice pentru întreg teritoriul statului pentru volumul și calitatea furnizării unui anumit tip de bunuri, servicii garantate de stat, neprețuite și disponibile în general pentru populație, precum și cuantumul plăților în numerar în scopuri sociale.

STANDARDELE FRECVENȚEI CUANTICE, parametrii de măsurare precisă a frecvenței oscilațiilor sau generării lor cu o stabilitate a frecvenței în timp, la nivel de atomi, ioni sau molecule.

STANDARDUL DE AUR, principiu de organizare a sistemului monetar global.

STANDARTIZARE, activitate de reglementare tehnică organizată prin aplicarea de standarde.

STANISLAVCA, UATSN, Lenin.

STANIU, Cositor, (Stannum), Sn, element din grupa a XIV-a a sistemului periodic al elementelor. Nr. at. 50, m. at. 118,7. Prezintă zece izotopi naturali stabili și mai mulți izotopi artificiali radioactivi.

STANȚĂ, strofă cu înțeles deplin, alcătuită din opt versuri cu o anumită schemă de rimă și formând o unitate ritmică.

STARAI NICOLAEVCA, Ungheni, sat, contopit la 12.02.1976 cu s. Pârlița.

STARE A MATERIEI, termen de referință în fizică și chimie privind starea de agregare a materiei caracterizată prin anumite proprietăți fizice calitative și anumită comportare la scară microscopică; Stări de agregare.

STARE AMORFĂ, termen de referință în fizică și chimie privind structura unui corp care nu este cristalină, regulată.

STARE CONDENSATĂ A SUBSTANȚEI, noțiune ce combină solidele și lichidele în contrast cu gazele acestora.

STARE CREPUSCULARĂ, tulburare profundă a conștiinței caracterizată prin alternarea reflectării senzoriale cu păstrarea automatismelor motorii

STARE CRISTALINĂ A POLIMERILOR, starea de fază caracterizată prin existența unei succesiuni tridimensi-

onale distanțate în aranjarea atomilor, unităților și lanțurilor de macromolecule.

STARE DE ECHILIBRU, starea sistemului în care toate variabilele care îl descriu nu variază în timp.

STARE DE MOBILIZARE, domeniu și management militar.

STARE DE PURTĂTOR DE AGENȚI PATOGENI AI BOLILOR CONTAGIOASE, prezența agentului patogen al unei boli contagioase în organismul omului sau animalului fără semne clinice.

STARE DE URGENȚĂ, declarație guvernamentală.

STARE DE VEGHE, stare a animalelor și omului, condiționată de acțiunea continuă a impulsurilor de la extero și interoreceptori și a substanțelor umorale din sânge asupra centrilor nervoși ai encefalului.

STARE HIPNAGOGICĂ, dereglări patologice ce apar la trezirea lentă din somnul profund.

STARE LIMITĂ A MATERIALELOR ȘI STRUCTURILOR, situație când o structură sau o substanță materială încetează să mai îndeplinească cerințele operaționale, fie își pierde capacitatea de a rezista influențelor externe, fie se deformează inacceptabil, aceste cauze făcând exploatarea lor în continuare inacceptabilă, imposibilă sau periculoasă.

STARE MILITARĂ, activitate militară specială.

STARE MORBIDĂ, stadiu intermediar între sănătate și boală, caracterizat prin probabilitate sporită de dezvoltare a bolii cu acumularea în organism de schimbări dezadaptive în îmbinare cu mobilizarea reacțiilor de protecția.

STARE NATURALĂ, noțiune a concepțiilor social-filosofice din sec. al

XVII-lea, începutul sec. al XIX-lea privind originea societății, a statului și a dreptului; în bioetica contemporană starea naturală este examinată în cadrul dilemei „natural – artificial”.

STARE ONEIROIDĂ, formă de întunecare a cunoștinței caracterizată printr-o infiltrare a construcțiilor visurilor în gândirea vigیلă, trăirile apar ca un amestec ciudat între fragmente ale realității reflectate și reprezentări senzoriale plastice cu conținut fantastic.

STARE ORIENTATĂ A POLIMERILOR, stare specială a unui material polimer în care macromoleculele, ce alcătuiesc acest material, sunt orientate cu axele principale pe anumite direcții.

STARE POSTCONFLICTUALĂ, activitate după încheierea armistițiului.

STARE PRECONFLICTUALĂ, activitate înainte de declanșarea conflictului.

STARE REACTIVĂ, psihogenie.

STARE STAȚIONARĂ, în mecanica cuantică, stare a unui sistem fizic în care energia sa are o anumită valoare ce nu variază cu timpul.

STARE STICLOASĂ A POLIMERILOR, starea de relaxare a polimerilor amorfi caracterizată prin absența mișcării moleculare a lanțului în ansamblu.

STARE TERMINALĂ, în medicină, stare limitrofă între viață și moarte caracterizată prin dereglarea funcțiilor organelor și sistemelor vitale cărora organismul de unul singur nu le poate face față.

STAREA DE URGENȚĂ, situație excepțională.

STAREȚ, persoană, călugăr sau călugăriță, care conduce o mănăstire; egumen.

STAROSTE, în Moldova medievală, principalul dregător în ținuturile de

granița; conducător al unei bresle de meseriași sau negustori, ales de breslași.

START, începutul oficial al competiției.

STARTER, demaror, motor auxiliar, pentru pornirea motorului de bază al unui vehicul.

STASIOLOGIE, studiul sociologic sau politologic al partidelor politice.

STAT „NON-WARRING”, stat care nu folosește forțele armate pentru a susține părțile care se luptă într-un conflict armat internațional prin furnizare de arme, proprietate militară, baze, aerodromuri etc.; Stat neutru.

STAT DE DREPT, formă de organizare a puterii de stat sub care toate sferile vieții sunt reglementate de dreptul juridic.

STAT DESCENTRALIZAT UNITAR, formă de structură teritorială a statului în care nu există autorități executive locale de competență generală, iar la toate nivelurile subnaționale funcționează organe locale de auto-guvernare.

STAT ENCLAVĂ, entitate statală, al cărei teritoriu este înconjurat complet de teritoriul unui alt stat.

STAT EȘUAT, formațiune statală slabă, ineficientă, incapabilă să-și afirme suveranitatea ca stat în care guvernul și instituțiile sociale și politice nu pot îndeplini funcția de violență legitimă, nu controlează teritoriul și nu oferă servicii populației.

STAT FEDERATIV, formă de guvernare, în care unitățile teritoriale superioare ale statului au o independență politică definită legal, care sunt diferite de unitățile administrativ-teritoriale ale unui stat unitar.

STAT NAȚIONAL UNITAR, un tip de stat care îmbină entitatea politică a unui stat cu entitatea culturală a unei

națiuni, fapt prin care urmărește să își dobândească legitimitatea politică de a guverna și, eventual, statutul de stat suveran în cazul în care se acceptă teoria statalității declarative în detrimentul teoriei.

STAT POLIȚIENESC, formă de monarhie absolută, care a devenit larg răspândită în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Trăsăturile caracteristice ale statului polițist au fost tutela guvernamentală și ingerința în toate sferele vieții, îndepărtarea cetățenilor de la participarea la administrația publică, subordonarea economiei în interesul creșterii trezoreriei statului, prezența unei birocrății foarte extinse.

STAT REGIONAL, stat unitar complex, constituit pe principiul descentralizării și format din regiuni autonome administrativ și politico-legislative.

STAT SOCIAL, stat care recunoaște persoana ca cea mai înaltă valoare socială. v. **STATUL DE BUNĂSTARE**.

STAT TEOCRATIC, stat în care șeful bisericii este în același timp șeful statului.

STAT UNITAR, stat, ale cărui părți sunt unități administrativ-teritoriale fără drepturi suverane, adică nu există entități autonome.

STAT LAIC, este un stat în care nu există o religie oficială, „de stat” și niciuna dintre doctrine nu este recunoscută ca fiind obligatorie sau prevalentă.

STAT RENTIER, stat care a investit foarte mult în investiții străine și câștigă dobânzi, sub formă de dividende la investiții în valori mobiliare.

STAT, formă politică de organizare a guvernării, caracterizată prin putere suverană, de natură politică și publică, exercitarea puterilor sale într-un anumit teritoriu printr-un sistem de organisme și organizații special create prin care se exercită managementul politic, economic și ideologic al societății și

gestionarea drepturilor sociale; totalitatea oamenilor, teritoriul în care locuiesc și autoritatea suverană din teritoriul dat; organizarea puterii politice, principalul institut al sistemului politic al societății.

STATELE FEDERATE ALE MICRONEZIEI, stat în Oceania, are statutul de „asociere gratuită” cu Statele Unite ale Americii, în Oceanul Pacific.

STATELE UNITE ALE AMERICII, stat în America de Nord. Capitală: Washington. 4 iulie 1776 (proclamarea independenței).

STATICA CONSTRUȚIILOR, domeniu al mecanicii construcțiilor, care studiază metodele de calcul a structurilor în contextul anumitor condiții, ținând cont de cerințele de rezistență, rigiditate, stabilitate sub acțiunea statică a sarcinii, fiabilitate, rentabilitate, estetică și alte restricții.

STATICĂ STELARĂ, domeniu al astronomiei stelare, ce explorează relațiile dintre diferitele caracteristici fizice ale stelelor și grupurilor de stele.

STATICĂ, capitol al mecanicii, unde este descris echilibrul corpurilor materiale sub acțiunea forțelor aplicate acestora; Statică clasică, statică cuantică.

STATISTICA BOSE-EINSTEIN, teorie dezvoltată între anii 1924-1925 de către Satyendra Nath Bose (1894-1974) și Albert Einstein (1879-1955).

STATISTICA FERMI-DIRAC, termen de referință în fizica cuantică privind statisticile cuantice Fermi-Dirac, care descriu distribuția particulelor peste stările energetice în sistemele formate din multe particule identice, care respectă principiul excluderii Pauli.

STATISTICA MATEMATICĂ, ramură a matematicii dedicată metodelor matematice de sistematizare, prelucrare și utilizare a datelor statistice pentru concluzii științifice și practice.

STATISTICA MORALĂ, disciplină științifică domeniu de cunoștințe practice.

STATISTICA OCUPĂRII ȘI A ȘOMAJULUI, set de date privind structura și caracteristicile forței de muncă.

STATISTICA STĂRII CIVILE, domeniu de indicatori ai mișcării populației.

STATISTICA ZEMSTVEI, ramură a statisticii ruse în a doua jumătate a sec. 19 începutul sec 20.

STATISTICĂ DEMOGRAFICĂ, colectarea, prelucrarea, prezentarea și analiza datelor privind numărul, structura, amplasarea și reproducerea populației sau a grupurilor sale folosind metode statistice.

STATISTICĂ ECONOMICĂ constituie analiza datelor statistice, fenomenelor și faptelor economice.

STATISTICĂ FINANCIARĂ constituie analiza datelor statistice, fenomenelor și faptelor financiare.

STATISTICĂ JURIDICĂ, domeniu al statisticii și, în același timp, disciplină juridică aplicată, a cărei obiect este studiul indicatorilor cantitativi care caracterizează dinamica proceselor juridice în societate.

STATISTICĂ MEDICALĂ, ramură a statisticii care culege și prelucurează date din domeniul medical.

STATISTICĂ, știința care se preocupă de identificarea legităților în cadrul observațiilor cantitative ale evoluției proceselor și fenomenelor de ordin social, economic și politic.

STATISTICI DE ORDINE, elemente ale unui șir variațional, construite în funcție de selectare.

STATOCISTE, organe de echilibru la nevertebrate sub formă de gropițe sau vezicule dislocate sub învelișul exterior al corpului.

STATOR, partea fixă a unei mașini energetice cu rotor (motoare electrice, turbine, compresor, pompă hidraulică, motor hidraulic, ventilator etc.).

STATTHALTER, regent, în Olanda istorică, în secolele XV-XVI, guvernator al unei regiuni.

STATUIA LUI ZEUS, una din cele șapte minuni ale lumii antice, statuia gigantică a zeului Zeus în lăcașul sfânt al lui de pe muntele Olimp, Grecia.

STATUIE, unul din principalele genuri ale sculpturii; grup statuar, sculptură care reprezintă, în trei dimensiuni, imaginea integrală a unor ființe, a unor figuri alegorice etc., expusă de obicei într-un spațiu deschis.

STATUL „ISRAEL”, stat în Asia de sud-vest. Capitală: Tel Aviv (Ierusalim). Din 928 î. Hr – Regatul Israel. La 14 mai 1948 a fost proclamat statul independent Israel.

STATUL „LIBER ORANGE”, (Republica Orange), republică independentă bură în sudul Africii în perioada 1854-1902. A intrat în conflict cu Republica Transvaal și cu Imperiul Britanic după descoperirea diamantelor de-a lungul râurilor Orange și Vaal. A fost anexată de imperiu, devenind colonie britanică. În prezent este provincia Free State din Africa de Sud.

STATUL DE BUNĂSTARE, stat de drept al unei societăți civile dezvoltate, care, combinând în activitățile sale principiile de voință și egalitate, justiție socială, asigură de fapt drepturile omului socio-economice.

STATUL INDEPENDENT „CONGO”, stat corporatist controlat personal de regele Leopold al II-lea al Belgienilor.

STATUL INDEPENDENT „PAPUA NOUA GUINEE”, stat în V Oceanului Pacific. Capitală: Port Moresby. 16 septembrie 1975 (proclamarea independenței).

STATUL INDEPENDENT „SAMOA”, stat insular în S-V Oceanului Pacific. Capitală: Apia. Independența și neutralitatea insulei Samoa este recunoscută în 1889.

STATUL INSULELE SOLOMON, țară insulară în S-V Oceanului Pacific. Capitală: Honiara. Formă de stat: monarhie constituțională. 7 iulie 1978 (proclamarea independenței).

STATUL MOLDOVENESC MEDIEVAL, v. ȚARA MOLDOVEI.

STATUL RZECZPOSPOLITA, denumirea statului polonez în diferite perioade istorice.

STATUL TIMORUL DE EST, stat situat în Oceania. Capitală: Dili. 28 noiembrie 1975 (proclamarea independenței).

STATUL TURKMENISTAN, stat în Asia Centrală. Capitală: Ashgabat. 27 octombrie 1991 (proclamarea independenței).

STATUL TUVALU, stat insular situat în partea central-vestică a Oceanului Pacific. Capitală: Vaiaku. 1 octombrie 1978 (proclamarea independenței).

STATU-PALMĂ-BARBĂ-COT, personaj din poveștile fantastice, reprezentat ca un pitic cu barba lungă de un cot și înzestrat cu o putere excepțională; locuiește pe „celălalt tărâm”, călărește pe o jumătate de iepure și chip.

STATUS QUO, este o frază latină care înseamnă starea de fapt existentă, în special în ceea ce privește problemele sociale sau politice.

STATUT MILITAR, regulament sau normă militară.

STATUT POLITIC, totalitatea drepturilor și îndatoririlor prevăzute și garantate de constituție, în virtutea căror cetățenii participă la viața politică.

STATUT SOCIAL, poziția indivizilor într-un grup social, a grupurilor în sistemul organizării sociale și la un anumit moment.

STATUTELE DIN NIESZAWA DIN ANUL 1454, privilegiile ale nobilimii poloneze, acordate de regele Casimir IV Jagiellon în 1454.

STATUTUL ONU, act sau ansamblu de dispoziții cu caracter oficial al ONU.

STATUTUL UE, act sau ansamblu de dispoziții cu caracter oficial al UE.

STAȚIA AUTOMATĂ INTERPLANETARĂ „OPPORTUNITY”, cea de-a doua navă spațială NASA din două nave spațiale de tip „rover” create de SUA, ca parte a proiectului MER-B (Mars Exploration Rover).

STAȚIE COSMICĂ, bază permanentă de cercetare amplasată pe orbită circumterestră.

STAȚIE DE CALE FERATĂ, întreprindere feroviară de bază, care are în subordine un segment de cale ferată dezvoltat pentru a recepționa, expedia, intercala și depăși garniturile de tren.

STAȚIE DE ENERGIE ELECTRICĂ, stație electrică care generează energie electrică ca urmare a conversiei căldurii degajate în timpul arderii combustibilului.

STAȚIE DE EPURARE A APEI, întreprindere comună.

STAȚIE DE LUCRU, computer folosit de utilizatorul specializat la locul de muncă pentru executarea unor sarcini online.

STAȚIE DE POMPARE, complex de structuri, dispozitive, mașini și echipamente concepute pentru ridicarea și mișcarea lichidelor.

STAȚIE DE RADIO, dispozitiv radioelectronic portabil care emite și recepționează unde scurte.

STAȚIE DE RADIODIFUZIUNE, set de dispozitive pentru transmiterea și/sau recepționarea informațiilor prin intermediul undelor radio.

STAȚIE DE RADIOLOCAȚIE, dispozitiv pentru detectarea și determinarea locației obiectelor (țintelor), folosind metode radar de revizuire sau/și urmărire.

STAȚIE DE TRIERE, construcție la calea ferată sub forma unui terasament pe care sunt așezate șine, destinate formării și desființării trenurilor, sortarea tuturor tipurilor de vagone.

STAȚIE ELECTRICĂ CU TURBINĂ CU ABURI, centrală termică în care generatorul electric este pus în mișcare de o turbină cu aburi.

STAȚIE ELECTRICĂ DIESEL, instalație energetică, dotată cu un generator de curent alternativ, transformă energia mecanică de rotire a arborelui cotit al motorului Diesel în energie electrică.

STAȚIE ELECTRICĂ MOBILĂ, sursă electrică autonomă de energie pentru generarea curentului alternativ trifazat de frecvență industrială, localizată pe un vehicul-tren vagon sau automobil pentru alimentarea temporară a consumatorilor aflați la distanță de sistemele de alimentare cu energie electrică.

STAȚIE EXPERIMENTALĂ, instituție de cercetări științifice în domeniul agriculturii, care activează în condiții apropiate de cele de producție.

STAȚIE HELIOELECTRICĂ, centrală solară, care transformă radiațiile solare fie direct în energie electrică, fie pe principiul transformării energiei solare în căldură, apoi în curent electric.

STAȚIE HIDROELECTRICĂ CU POM-PĂ, centrală electrică.

STAȚIE METEOROLOGICĂ, instituție de monitorizare a stării vremii, inclusă în rețeaua hidrometeorologică.

STAȚIE SPAȚIALĂ INTERNAȚIONALĂ, navă spațială pe orbită echipată și folosită ca complex de cercetare polivalent în cooperare internațională de Canada (Agenția Spațială Canadiană, CAC), Rusia (Agenția Spațială Federală, Roscosmos), SUA (Administrația Națională Aeronautică și Spațială, NASA), Japonia (Agenția Aerospațială din Japonia, JAXA) și țările membre ale Agenției Spațiale Europene.

STAȚIE SPAȚIALĂ, aparat de zbor pentru cercetarea universului; nave spațiale pilotate sau automate care operează mult timp pe orbită în jurul Pământului sau altor corpuri spațiale; stație orbitală.

STAȚIE TELEFONICĂ, complex de mijloace tehnice destinate schimbării canalelor de comunicații ale rețelei de telefonie.

STAȚIE TERESTRĂ, stație de comunicații prin satelit, localizată pe suprafața Pământului, inclusiv, pe o navă maritimă sau la bordul unui avion, și concepute pentru a comunica cu unul sau mai multe vehicule spațiale.

STAȚIE, complex de clădiri, structuri și dispozitive amplasate în punctul de oprire a transportului terestru, aerian sau maritim, și concepute pentru a servi călătorii; locație publică; sector al spațiului caracterizat prin condiții necesare pentru existența speciei date de animale.

STAȚII POLARE, posturi de cercetare și observare create în Arctica și Antarctica, care efectuează sistematic observații meteorologice, geofizice, hidrologice, glaciologice și biologice.

STAȚIUNE BALNEARĂ, localitate care dispune de instalații pentru tratament balnear.

STAȚIUNE CLIMATERICĂ, stațiune cu climă potrivită pentru odihnă sau tratarea unor boli.

STAȚIUNE GRĂNICEREASCĂ, locație specială de cazarmă.

STAȚIUNE SEISMICĂ, instituție de monitorizare de profil a seismelor.

STAȚIUNE, așezare omenească din epocile primitive; poziție caracteristică a corpului (la om și la animale); instituție de monitorizare de profil a fenomenelor naturale; localitate cu factori naturali curativi și cu condiții necesare pentru utilizarea lor cu scop curativ-profilactiv.

STAȚIUNEA SEISMICĂ „CHIȘINĂU”, instituție de monitorizare de profil din RM.

STAUROLIT, mineral, piatră semiprețioasă.

STAUROMEDUSE, (Stauromedusae), ordin de meduze scifoide.

STAVRIDE, (Trachurus), pești marini din genul trachurus, familia carangide.

STAVROPOL, rasă indigenă de oi cu lâna fină.

STĂLINEȘTI, Ocnița, Corestăuți.

STĂPĂNI DE OCINI, (în Evul Mediu, în Țara Românească și Moldova) bucată de pământ stăpânită cu drept ereditar.

STĂREȚIE, clădire sau parte dintr-o clădire în care se află locuința sau cancelaria starețului.

STĂUCENI, mun. Chișinău, Stăuceni.

STĂVILAR, echipament industrial în domeniu.

STÂLP DESPĂRȚITOR, element de construcție.

STÂLP, piesă în construcții.

STÂNĂ, adăpost pentru întreținerea oilor; Saivan.

STÂNCĂ, formațiune geologică.

STÂNCĂUȚI, siliște moldovenească din sec. XIV-XVII. Situată la 2 km de satul Șaptebani, raionul Râșcani, RM.

STÂNGEN, veche unitate de măsură a lungimii. Mărimea S. variază după epoci și regiuni. În Moldova este menționat de la înc. sec. XVII; unitate de măsură egală în Moldova cu 2,23 m.

STÂNJENEL, (Iris), gen de plante erbacee, perene din familia Iridaceae.

STÂNJENUL PĂTRAT FĂLCESC, unitate de măsură pentru suprafețe egală cu 4,9729 m².

STÂRCI, (Ardeidae), ardeide, familie de păsări de baltă din ordinul ciconiiformelor.

STEA, corp ceresc cu lumină proprie, constituit din gaze incandescente; Stea căzătoare, stea dublă, stea gigantică.

STEAG DE STAT, drapel de stat, simbol distinctiv oficial al statului; simbol al suveranității statului.

STEAG, drapel; fanion; baston având la capătul de sus un glob de argint și o semilună, pe care, în perioada suzeranității otomane, îl primeau de la sultan, ca semn al domniei, domniile din Țările Române; Steag bisericesc, steag de domnie, steag de luptă, steag de mire; în statul moldovenesc feudal, cea mai mică subunitate militară (30-40 de oameni).

STEARIC, ACID ~, acid carboxilic saturat monobazic.

STEARINĂ, masă translucidă, incoloră sau gălbuie, unsuroasă la atingere.

STEUA BARNARD, una dintre cele mai apropiate stele de Pământ, a doua ca îndepărtare după sistemul α Centauri.

STEFANIA, gen de plante din familia Menispermaceae.

STEGOCEFALI, (Stegocephalia), grupă de amfibieni fosili, care au trăit din devonian până în triasic.

STEGOZAUR, (Stegosaurus), gen de reptile erbivore fosile din grupa dinozaurienilor ornitopelvieni.

STEJAR DE PLUTĂ, (Quercus suber), un arbore de talie medie din specia de stejar.

STEJAR, specie foioasă de arbori.

STEJĂRENI, Strășeni, Lozova.

STEJĂRIȘ, păduri naturale sau artificiale de stejar.

STEL, partea axială a tulpinii și rădăcinii la plantele superioare înconjurată de scoarță.

STELARATOR, agregat de cercetare cu plasmă care se bazează în principal pe magneți externi pentru a limita o plasmă.

STELARIA, gen de plante ierboase cu flori perene, mai rar anuale sau bienale din familia Caryophyllaceae.

STELĂ, monument comemorativ de proporții mici care constă dintr-un bloc de piatră așezat vertical și ornat cu reliefuri sau inscripții. În antichitate stelele se foloseau ca pietre de mormânt sau se instalau în memoria unor evenimente importante.

STELE BINARE APROPIATE, perechi de stele cuplate gravitațional, pentru care raza a cel puțin unuia dintre componente este comparabilă cu orbitele acestui sistem binar.

STELE DE MARE, (Asteroidea), clasă de echinoderme.

STELE DUBLE, două stele, legate prin gravitație într-un sistem unic; componentele acestui sistem se rotesc în jurul unui centru de masă comun pe orbite eliptice; Stele duble eclipsate, stele duble vizibile.

STELE EXPLOZIVE, tip de stea variabilă a cărei luminosități poate crește brusc până la 100 de ori în razele ultraviolete și de până la 10 ori în spectrul vizibil.

STELE MAGNETICE, subclasă de stele ciudate din punct de vedere chimic cu continuitate principală, în atmosfera cărora este detectat un câmp magnetic la scară largă.

STELE MULTIPLE, sisteme stelare constând din mai multe (trei și mai multe) legate între ele prin gravitație.

STELE NESTAȚIONARE, (Tranzitorii), stele, procese fizice ce duc la modificări detectabile ale luminosității sau caracteristicilor spectrale.

STELE PECULIARE, stele care diferă de stelele obișnuite din aceeași clasă spectrală, după unele caracteristici semnificative din spectre și, uneori, după alte proprietăți neobișnuite.

STELE PULSATOARE, stele cu o modificare ciclică a luminosității rezultate din mișcarea pulsatoare a substanței stelare.

STELE SIMBIOTICE, o clasă mică de stele binare ce interacționează o perioadă lungă de timp.

STELE SUPERGIGANTE, cele mai strălucitoare și mai masive stele.

STELE SUPERIOARE, (Ultranoi), stele a căror luminosități crește cu zeci de mărimi stelare pe parcursul câtorva zile și sunt comparabile cu luminositatea maximă a galaxiei în care sunt plasate.

STELE VARIABILE, stele a căror luminosități suferă modificări ce sunt detectabile la nivelul actual de precizie a observațiilor astronomice.

STELE, baloane gigantice de plasmă autoluminoase similare după natură cu Soarele.

STELUȚĂ, steliță, astră, denumire a plantelor decorative din genurile *Callistephus* și *Aster*, familia *Asteraceae*.

STEMA DE STAT A REPUBLICII MOLDOVA, simbol de stat.

STEMĂ DE STAT, emblemă oficială, semn distinctiv al unui stat ce exprimă tradițiile și particularitățile istorice, naționale, sociale și de altă natură în imaginile grafice și culori. Este relevată pe pecetele și imprimatele organelor de stat, pe monede, bancnote ș.a.

STEMĂ, emblemă, imagine, stabilită în conformitate cu legile heraldicii, semn simbolic ce reflectă ideile politice și istorice, trăsăturile geografice, specificul economic al unei țări sau o parte a teritoriului său, statutul caracteristicii și genealogiei unei persoane.

STENELA, gen de mamifere din familia delfinide subordinul balenelor cu dinți.

STENOBIONȚI, organisme ce trăiesc în condiții cu o constantă a unuia dintre factorii de mediu sau a unui grup de factori interdependenți.

STENOFAGI, animale pentru care este caracteristică o specializare nutritivă foarte îngustă din contul unei specii sau a unui număr limitat de specii.

STENOLAEMATA, clasă de briozoare din ordinul *Cyclostomatida*.

STENOPĂ, deschidere circulară de dimensiuni mici la un dispozitiv.

STENOZĂ, îngustare a vaselor, ductelor, canalelor, organelor cave ce duce la dereglarea totală sau parțială a conductibilității lor.

STENTARE, implantarea în lumenul unui organ cav a unui stent cu scopul asigurării permeabilității sectorului organului în urma unui proces patologic.

STENTOR, gen de infuzorii ciliate heterotrofe din familia *Stentoridae*.

STEP, termen de referință în coregrafie, stil de execuție a dansului.

STEA BĂLȚILOR, zonă de vegetație de stepă în câmpia deluroasă a Moldovei de Nord, în bazinul Răutului. (altitudine 150-200 m).

STEA BUGEACULUI, stepă în sudul RM și parțial pe teritoriul regiunii Odesa. Câmpie slab ondulată (altitudine 100-200 m), fragmentată de văi și râpe; sunt răspândite procesele de eroziune.

STEPĂ, tip de vegetație din clima temperată; zonă naturală din brăul temperat și cel subtropical al Emisferei de Nord și al Emisferei de Sud.

STEP-SOCI, Orhei, Step-Soci.

STERADIAN, unitate de măsură a sistemului internațional pentru unghiurile solide.

STERCORARIIDE, (*Stercorariidae*), lupi de mare, familie de păsări răpitoare din ordinul *Caradriiforme*.

STERCULIACEAE, familie de plante cu flori din genul *Malvaceae*.

STEREOBAT, în arhitectura antică eleană, soclul templului în trei trepte.

STEREOCHIMIE, ramură a chimiei; studiază structura spațială a moleculelor și efectul acesteia asupra proprietăților lor fizice și chimice; Stereochimie dinamică, ramură a stereochemiei, studiază legăturile stereochemice ale transformărilor structurale ale substanțelor chimice individuale și legile stereochemice ale reacțiilor chimice.

STEREOFONIE, procedeu tehnologic de înregistrare și reproducere a sunetelor; sistem de reproducere a sunetului multicanal, care creează la ascultător iluzia de a percepe sursele sonore în aranjament spațial.

STEREOMETRIE, despărțitură a geometriei elementare, unde sunt studiate figurile spațiale, spre deosebire de planimetrie, unde sunt considerate figurile situate în plan.

STEREOSCOPIE, procedeu tehnologic.

STEREOSELECTIVITATE ȘI STEREO-SPECIFICITATE, caracteristicile de selectivitate ale cursului spațial al reacțiilor chimice.

STEREOTIP, care se repetă în aceleași condiții, care este mereu la fel, neschimbat, obișnuit; Stereotip gender.

STEREOTIPIE, procedeu de multiplicare a unei forme de tipar înalte, prin turnarea în metal a unei copii după această formă.

STEREOTOMIE, știința și arta de a tăia solidele tridimensionale în forme particulare.

STERILITATE, incapacitate a organismului adult de a da naștere urmașilor.

STERILIZANȚI DE SÂNGE, substanțe chimice care provoacă sterilitate la insecte sau apariția descendenților neviabili.

STERILIZARE, eliberarea deplină a diferitor substanțe și obiecte de microbi prin acțiunea asupra lor a factorilor fizici și chimici.

STERILIZATOR, echipament industrial în domeniu.

STERN, os lung și plat așezat în mijlocul părții anterioare a toracelui, de care sunt prinse coastele și cele două clavicule.

STEROIZI, compuși organici policiclici la baza structurii cărora stă scheletul ciclopentanoperhidrofenantren.

STERPIE, starea fiziologică a organismului vacii între două perioade adiacente ale sarcinii; Sterilitate.

STETOSCOPI, aparat pentru intensificarea sunetului pentru ausculțație.

STEȚCANI, Criuleni, Miclești.

STEUA POLARĂ, cea mai strălucitoare stea din constelația Ursa Mică.

STEVIE, (*Astrantia*), gen de plante din familia Umbelliferae.

STEWART, însoțitoare de bord în zborul cu avionul.

STEWARDESĂ, însoțitoare de bord.

STIBINĂ, cel mai important zăcământ mineral de stibiu.

STIBIU, (Antimoniu), (*Stibium*), Sb, element din grupa a V-a a sistemului periodic al elementelor. Nr. at. 51. Stibiul natural este un amestec din doi izotopi stabili. Metal alb-argintiu strălucitor, foarte fragil.

STICLA REZISTENTĂ LA SPARGEREA, foi transparente din sticlă de silicat sau organică, care la spargere nu formează așchii cu muchii ascuțite.

STICLĂ ARTISTICĂ, articole din sticlă - vitralii, mozaicuri, opere de artă decorativă și bijuterii, sculpturi, de obicei de forme mici.

STICLĂ DE CONSTRUCȚIE, materiale și produse din sticlă de silicat utilizate la construcții pentru geamuri, dispozitive de pereți despărțitori, garduri, decorarea clădirilor etc.

STICLĂ DE CUARȚ, mineral sintetic sau natural suprarăcit de dioxid de siliciu în stare amorfă.

STICLĂ DE SPIN, magnet cu un aranjament relativ stabil în timp al spinilor cu o orientare aleatorie, ce se stabilește la o anumită temperatură caracteristică, numita temperatura de congelare.

STICLĂ DE VENEȚIA, opere de artă și obiecte din sticlă suflată, confecționate

în Veneția, în Evul Mediu, sec. XIII-XVI.

STICLĂ DE ZIDĂRIE, materiale și produse din sticlă de silicat, utilizate la construcții pentru goluri luminate, pereți despărțitori, garduri, decorarea clădirilor etc.

STICLĂ EXPANDATĂ, material de construcție din sticlă cu o structură celulară poroasă, care are proprietăți izolatoare termice și absorbante fonice ridicate.

STICLĂ LICHIDĂ, soluție apoasă de silicați ai metalelor alcaline.

STICLĂ OPTICĂ, substanță transparentă cu uniformitate optică ridicată, utilizată pentru fabricarea pieselor de instrumente și dispozitive optice.

STICLĂ ORGANICĂ, denumirea tehnică a materialelor transparente optice pe bază de polimeri organici - polimetacrilat, policarbonat, polistiren ș.a.

STICLĂ POLIMERICĂ, materiale compozite polimerice, care conțin fibră de sticlă ca agent de ranforsare.

STICLĂ, substanță solidă, amorfă, transparentă, translucidă sau opacă, dură, cu un luciu particular, lipsită de flexibilitate, casantă, rău conducătoare de căldură și de electricitate, formată dintr-un amestec de silicați și obținută prin topire; Sticlă anorganică, material amorf solid, obținut prin suprarăcirea topiturilor ce conțin o componentă predispusă la suprarăcire și trecere la starea sticloasă - oxid, halogen, calco-gen; Sticlă organică, denumire tehnică pentru materiale din tablă transparentă optic, pe bază de polimeri organici, în principal polimetacrilati, policarbonați, polistiren; Sticlă solubilă, material amorf solid transparent, obținut prin răcirea unei topituri de silicați solubili de metal alcalin; Sticlă sticloasă, stare amorfă a unei substanțe, formate la solidificarea unei topituri suprarăcite. Sticlă de cristal.

STICLETE, (*Carduelis carduelis*), pasăre sedentară din familia fringilidelor, ordinul passeriformelor.

STIGMATE, conform Bibliei, sunt răni-le lui Hristos provocate de cununa de spini și cuie.

STIGMĂ, organit fotosensibil la reprezentanții clasei mastigofore; orificiu respirator.

STIL ATIC, (gr. *attique* - aticism), curent în arta plastică și arhitectură, metodă de creație în Atica.

STIL BIZANTIN-RUSESC, stil istoric în arhitectură, artă aplicativă și decorativă din prima jumătate a sec. al XIX-lea, preocupat de aplicarea și interpretarea formelor arhitectonice bizantine și rusești vechi.

STIL CĂRĂMIDAR, curent în arhitectura rusă din sec. XIX-XX.

STIL COLONIAL, denumire convențională a construcțiilor de stil european edificate în coloniile Angliei, Franței, Olandei, Portugaliei, Spaniei și altor metropole.

STIL DE RESTAURARE, stil convențional promovat în arhitectura și arta engleză și franceză, divizat pe perioade de restaurare a monarhiei în aceste țări.

STIL DE VIAȚĂ, formă de civilizație și cultură.

STIL DIRECTOR, stil al artei franceze, constituit în timpul directoratului revoluției franceze din sec. al XVIII-lea.

STIL EDWARDIAN, denumirea tendințelor de stil în arhitectura și designul din Marea Britanie, sfârșitul sec. XIX - începutul sec. XX. Numele este asociat cu domnia regelui Eduard al VII-lea (1901-1910).

STIL ELISABETAN, Renașterea elisabetană, stil în arhitectură și arta engleză din perioada sec. XVI-XVII.

STIL GOTIC PERPENDICULAR, denumire convențională de stil a construcțiilor din sec. al XII-lea, în Europa Occidentală.

STIL INCRUSTAT, direcție în arhitectura romanică a Italiei, care s-a dezvoltat în Toscana la sfârșitul sec. al XI-lea - sec. al XIII-lea.

STIL INTERNAȚIONAL, stil în arhitectura secolului XX, a luat formă în anii 1920 în cercul Bauhaus, De Steil, Esprit Nouveau și alte grupuri de autori ai artei avangardiste.

STIL ÎN ARHITECTURĂ, trăsături specifice arhitecturii unei perioade.

STIL ÎN ARTĂ ȘI DECOR, termen de referință în arta plastică.

STIL PERPENDICULAR, stil englez perpendicular, direcție în arhitectură aplicată în faza finală a stilului gotic în Anglia (anul 1330 - anul 1530).

STIL VECHI, numele calendarului iulian în Rusia.

STIL, manieră individuală sau colectivă de a marca personalitatea vorbitorului/autorului în enunț, prin utilizarea unor forme/procedee ale expresivității.

STILBEN, hidrocarbură aromatică.

STILE LIBERTY, stil modern în artă și cultură în Italia anilor 1900.

STILISTICĂ, disciplină care are drept obiect de studiu stilul; știința a stilului.

STILIZARE, (fr. styliser - a prelucra), în artă, procedeu de simplificare.

STILOBAT, în arhitectura antică elenă, placă de temelie, pe care se sprijină coloanele templului, precum și placa de deasupra coloanelor.

STILOMATOFORA, ordin de moluște pulmonare preponderent terestre.

STILUL „MILLE FLEURS”, „O mie de flori”, tehnică în artele vizuale, tip de ornament de fundal format din imagini cu flori și alte motive, animale și păsări, metodă tehnică „o mie de flori”, de confecționare a articolelor din sticlă colorată, larg utilizată în Veneția în secolul al XV-lea, la fabricarea obiectelor din sticlă. În arta emailului această tehnică, înseamnă plăci geometrice motolite cu un ornament.

STILUL 1925, perioadă și concept artistic în arta plastică în Europa.

STILUL AMARNIEN, Stilul amarnian, stil în artă constituit în Egipt în timpul și imediat după domnia lui Akhetaton (r. 1361-1334 î. Hr.).

STILUL ASPRU, direcție de dezvoltare în arta picturală sovietică în anii 1950-1960.

STILUL BIEDERMEIER, perioadă și concept artistic în arta plastică, modă, decorație interioară și mobilier în Europa Centrală între anii 1815 și 1848.

STILUL BIZANTIN, stil în arhitectură și pictură, cristalizat în perioada de înflorire a culturii bizantine, (sec. al VI-lea).

STILUL BRÂNCOVENESC, termen de referință în arhitectură și arta plastică privind arhitectura și arta brâncovenească.

STILUL CHIPPENDALE, stil în artă și arhitectură constituit în Anglia și SUA în perioada 1750-1800.

STILUL CHURRIGUERESCO, stil în arhitectură în Spania din epoca barocă, format la începutul secolelor XVII-XVIII.

STILUL EGIPTEAN, direcție stilistică în arhitectura și arta decorativă-aplicativă europeană dezvoltată în sec. XVI-II-XIX.

STILUL GOTIC, (sistem ogival, primitiv, pur, flamboyant), stil în arhitectură

și artele plastice și decorative din Europa Occidentală (a doua jumătate a sec. al XII-lea, sec. al XV-lea).

STILUL IMPERIULUI AL DOILEA, stilul lui Napoleon al III-lea, nume convențional de direcție de stil în arhitectura și designul francez în epoca celui de-al Doilea Imperiu (1852-1870).

STILUL LUDOVIC, denumire convențională a mai multor stiluri în arhitectură și artă, constituite în timpul guvernării regilor francezi între anii 1498-1824.

STILUL MAURITAN, unul din stilurile istorice din sec. al XIX-lea, bazat pe utilizarea motivelor arhitecturale și artelor decorative și aplicative a maurilor, populație musulmană din nord-vestul Africii și Spaniei.

STILUL MODERN ÎN ARHITECTURĂ, stil în arhitectură, artele decorativă, aplicativă și pictură constituit la finele secolului al XIX-lea, începutul secolului XX.

STILUL MOLATIC, sau Moale, „Weicher Stil”, doctrină estetică și metodă de creație în faza stilistică târzie a plasticii gotice germane.

STILUL NAPOLEON AL III-LEA, Stilul Empire II, stil eclectic de arhitectură și arte decorative, care a folosit elemente din mai multe stiluri istorice diferite, făcând uz inovator de materiale moderne, precum cadrul de fier și lucramele de sticlă.

STILUL NEOBIZANTIN, unul dintre stilurile istorice ale secolului al XIX-lea, bazat pe utilizarea motivelor de arhitectură și artă decorativă ale Romei creștine timpurii și ale țărilor din estul creștin (Bizanț, Georgia, Armenia etc.).

STILUL NEOGREC, o versiune a clasicismului în arhitectura secolelor XVI-II-XIX, orientate spre utilizarea artei antice a oamenilor din Grecia antică; direcție de stil clasică în cadrul celui de-al doilea Imperiu din Franța.

STILUL NEOROMAN, stil istoric în arta decorativă, aplicată și arhitectură începând cu sec. XVIII - începutul sec. XX.

STILUL NEORUS, direcție în arhitectură, arte și meserii apărută la sfârșitul sec. XIX - începutul sec. XX, în Rusia în cadrul stilului Art Nouveau, se bazează pe o interpretare liberă a motivelor din arta romantismului național din Europa.

STILUL NORMAND, denumire convențională a stilului construcțiilor arhitecturale, inaugurate la comanda normanzilor pe teritoriile cotoprite de ei în sec. XI-XII.

STILUL PSEUDORUS, stil în arta plastică rusă.

STILUL REGENCY, stil convențional promovat în arhitectura și arta engleză și franceză, divizat pe perioadele de regență în aceste țări.

STILUL ROMAN, stil artistic promovat în artă și arhitectură în țările din Europa Occidentală și Centrală în sec. X-XIII.

STILUL ROMANIC, (denumire convențională adoptată de istoriografi în 1820), stil artistic care a dominat în arta Europei Occidentale din sec. al X-lea până în sec. XII-XIII.

STILUL RUSESC, stil istoric în arhitectură și artă din a doua jumătate a sec. al XIX-lea.

STILUL TUDOR, fenomene și realizări în dezvoltarea arhitecturii și artelor în timpul domniei dinastiei regale engleze Tudor, inclusiv a lui Henric al VIII-lea al Angliei.

STILUL VICTORIAN, denumirea în ansamblu a tuturor direcțiilor de dezvoltare a arhitecturii și designului englez în perioada mijlocului secolului al XIX-lea, în timpul domniei reginei Victoria.

STILUL WEICHER, stil artistic gotic numit moale din cauza materialelor folosite de sculptori (tei, piatră moale), direcție în arta vizuală cehă și germană în sec. XIV-XV.

STILURI ISTORICE, denumire convențională a unei serii de direcții stilistice în arhitectură și artă aplicativă (sfârșitul sec. al XIX-lea, începutul sec. XX).

STILURI POMPEIENE, patru tipuri de decorațiuni murale, pe exemplul orașului Pompei, pictate în antichitate în Imperiul Roman, care se derulau succesiv în fața spectatorilor.

STIMULAREA MUNCII, sistem de măsuri organizatorice menit să sporească eficiența muncii.

STIMULATOR CARDIAC, dispozitiv medical electronic de mici dimensiuni care este plasat sub piele, la nivelul toracelui, pentru a trata anumite tulburări de ritm cardiac; stimulator cardiac implantabil.

STIMULATOR DE CREȘTERE, substanțe nutritive, ce favorizează dezvoltarea organismelor.

STIMULENTE PENTRU PLANTE, substanțe speciale folosite în agricultură.

STINGĂTOR DE ARC, dispozitiv destinat să stingă arcurile electrice, apărute la deschiderea contactelor.

STINGĂTOR, extingtor tehnic.

STINGEREA DATORIEI PUBLICE, proces ce presupune efectuarea operațiilor și utilizarea procedurilor de stingere a datoriei de stat.

STIPA, negară, gen de plante, ierburi perene, hermafrodite mari din familia Poaceae.

STIVĂ, termen de referință în tehnologia informațiilor privind o structură de date ale cărei elemente sunt considerate a fi puse unul peste altul.

STIX, un fluviu al Infernului.

STIZOSTEDION, gen de pești din familia percide.

STÎRCEA, Glodeni, or. Glodeni.

STÎRCENI, Florești, Vărvăreuca.

STOA, în arhitectura antică elenă, construcție în formă de portic zidită în stil liber.

STOBI, oraș antic pe teritoriul Republicii Macedonia, monumente arheologice, de cult istorice și arhitectonice.

STOCARE GEOLOGICĂ A DIOXIDULUI DE CARBON, proces geologic.

STOCKHOLM, oraș în nordul Europei, capitala Suediei, megalopolis cu 2,2 milioane de locuitori.

STOFE PUFOASE, tipuri de stofe.

STOHNIAIA, Rezina, or. Rezina.

STOIANOVCA, Cantemir, Stoianovca.

STOICANI, Soroca, Stoicani.

STOICHIOMETRIE, ramură a chimiei care studiază raporturile cantitative dintre elemente, în combinații sau în reacții.

STOICISM, curent filosofic în Grecia și Roma antică.

STOL, grup de păsări zburătoare de aceeași specie.

STOLNIC, dregător domnesc în Moldova medievală.

STOLNICENI, Edineț, Stolniceni.

STOLNICENI, Hîncești, Stolniceni.

STOLNICENI, Ungheni, Cioropcani.

STOLONI, lăstari târători cu internoduri alungite și frunze solzoase ce se

în rădăcinează cu ajutorul rădăcinilor adventive; asigură înmulțirea vegetativă a plantelor.

STOMAC, compartiment al sistemului digestiv în care are loc prelucrarea chimică și mecanică a hranei; parte a aparatului digestiv în formă de pungă, situată între esofag și duoden, în care se face digestia alimentelor.

STOMATITĂ, inflamație a mucoasei cavității bucale.

STOMATOLOGIE, compartiment al medicinei clinice ce studiază etiologia și patogeniza bolilor și leziunilor dinților și a organelor cavității bucale și regiunii maxilofacială și elaborează metode de diagnostic, de tratament și de profilaxia a acestora; Medicină dentară.

STOMATOPODA, ordin de crustacee marine carnivore superioare din subclasa hoplocarida.

STOMIIFORME, (Stomiiformes), ordin de pești bentonici din clasa steopterygiilor.

STRABISM, abatere a unui ochi de la punctul comun de fixare a privirii; Ochi încrucișați.

STRADĂ, traseu într-o localitate; Drum, stradă.

STRAJĂ, străjeri, pază, apărare, scut.

STRANĂ, la bisericile ortodoxe locul mai înălțat din fața iconostasului în dreapta și stânga amvonului, rezervat cântăreților, cititorilor și dascălilor.

STRASBOURG, oraș în extremitatea de nord-est a Franței, centru administrativ al regiunii Alsacia și Rinul de Jos, megalopolis cu 475 de mii de locuitori.

STRAT CULTURAL, în arheologie, un strat de pământ, cu grosimea de la câțiva centimetri până la zeci de metri, care conține resturi de activitate

umană: structuri antice, deșeuri de construcții și menajere, cenușă etc.

STRAT DE GHEAȚĂ SUPERFICIAL, masive de gheață stratificate care se formează în timpul înghețării strat cu strat în timpul iernii, turnând periodic ape subterane, râuri și lacuri pe suprafața pământului.

STRAT DE GHEAȚĂ, formațiuni de gheață care acoperă iarna în întregime sau parțial suprafața mării, râului, lacului, rezervorului de apă.

STRAT DE OZON, parte a atmosferei Pământului unde ozonul poate fi detectat prin metode experimentale.

STRAT DE ZĂPADĂ, strat de zăpadă sau gheață de pe suprafața pământului, provenit din ninsori.

STRAT ELECTRIC DUBLU, strat subțire la limita de separare a fazelor, în care sunt localizate sarcinile cu sens opus separate spațial.

STRAT MONOMOLECULAR, strat de substanță dintr-o singură moleculă.

STRATEG, în Grecia antică, comandant militar al unui polis; fiecare dintre cei zece magistrați supremi ai Atenei, aleși pe o durată de un an.

STRATEGIE DE DEZVOLTARE, elaborarea obiectivelor și planificarea acțiunilor la nivel de țară sau la nivel de entitate economică independentă.

STRATEGIE MILITARĂ, domeniu al științei și artei militare, care se ocupă cu problemele pregătirii, planificării și ducerii războiului și operațiilor militare.

STRATEGIE, arta de a folosi toate mijloacele disponibile în vederea asigurării succesului într-o luptă, activitate.

STRATEGII SPECULATIVE, acțiuni în activitatea investițională pentru a profita din modificările prețului hârtiilor

de valoare, al instrumentelor financiare derivate sau a valutei.

STRATIFICARE, proces fiziologic și procedeu tehnologic; formă de comportament comunicativ, bazată pe manipularea structurilor interacționale și a mijloacelor verbale de concretizare a acestora, în scopul atingerii obiectivelor urmărite.

STRATIFICAREA ATMOSFEREI, modificarea temperaturii atmosferice cu înălțimea.

STRATIG, în Bizanț, conducătorul sau comandantul unei district militar în sec. VII-XI.

STRATIGRAFIE, ramură a geologiei care studiază formațiunile geologice ale scoarței terestre, pentru a determina vârsta și succesiunea lor.

STRATIOMIIDE, (Stratiomyidae), familie de insecte diptere din clasa stratiomyomorpha.

STRATIOT, soldat, ostaș în Bizanț.

STRAT-LIMITĂ AL ATMOSFEREI, strat atmosferic adiacent suprafeței Pământului, proprietățile căruia sunt determinate, în principal, de efectele termice și dinamice ale suprafeței aflate sub stratul superior al solului.

STRAT-LIMITĂ, regiune de curgere a unui lichid vâcos sau a unui gaz cu o grosime transversală mică, ce se formează direct la suprafața unui solid aerodinamic.

STRATOSFERĂ, strat atmosferic situat între troposferă și mezosferă la altitudini de la 7-16 km și 50-55 km deasupra nivelului mării.

STRATOSTAT, balon mare utilizat pentru ridicarea echipajelor și a echipamentelor pentru cercetări științifice, precum și pentru ascensiuni record, salturi cu parașuta, testarea unor dispozitive etc.

STRATURI ALE SOLULUI, cu referire la straturile omogene ale solului, care s-au separat în procesul de formare a solului; se află, mai mult sau mai puțin, în poziție paralelă cu suprafața solului și alcătuiesc profilul solului.

STRATURI, straturi de lumină fixe sau în mișcare, alternând regulat cu goluri întunecate în coloana pozitivă a unei descărcări de gaze cu presiune joasă, de ex.: descărcare de strălucire.

STRĂISTENI, mun. Chișinău, Băcioi.

STRĂLIMBĂ, limbă de la care provine o familie de limbi.

STRĂLUCIRE, iluminare creată de astru pe un plan perpendicular pe razele incidente; caracteristică a proprietăților suprafeței ce reflectă lumina, indice de luminozitate L, ce caracterizează puterea de emisie a unei surse de lumină; Strălucire fotometrică, luminanță; proprietate a suprafețelor luminescente, luciul.

STRĂMUTAREA EDIFICIILOR, complex de lucrări de construcții civile efectuate pentru a schimba locația clădirilor.

STRĂȘENI or., Strășeni, or. Strășeni.

STRĂMBA, Râșcani, v. **SINGURENI**, **CORLĂTENI**.

STRĂMBĂ-LEMNE, personaj din poveștile fantastice, uriaș care strămbă copacii „cu mâinile și cu picioarele”, smulge stejarii, croindu-și drum prin codru.

STRĂMTOARE, fâșie relativ îngustă a Oceanului Mondial, care desparte două porțiuni de uscat (două continente, o insulă și un continent, două insule) și unește două bazine acvatice, oceane, mări, o mare cu un ocean. Cea mai lungă este strămtoarea Mozambic (cca 1670 km), iar cea mai lată, strămtoarea Drake (950 km).

STRĂMTOAREA BASS, (Bass Strait), strămtoare maritimă care separă Tasmania de sudul Australiei.

STRĂMTOAREA BERING, trecere în Oceanul Pacific și Oceanul Arctic, între Alaska și Siberia.

STRĂMTOAREA BOSFOR, trecere între Anatolia și Rumelia, Marea Neagră și Marea Marmara.

STRĂMTOAREA CABOT, în Oceanul Atlantic, trecere între Newfoundland și Cape Breton (Canada).

STRĂMTOAREA CORSICA, trecere în Marea Mediterană.

STRĂMTOAREA CYCLADES, trecere în Marea Egee.

STRĂMTOAREA DANEMARCI, trecere între Groenlanda și Islanda, Oceanul Arctic (prin Marea Groenlandei) și Oceanul Atlantic.

STRĂMTOAREA DAVIS, strămtoare între coasta occidentală a Groenlandei și insula canadiană Baffin și face legătura între Marea Labrador din Oceanul Atlantic de Nord și Marea Baffin care aparține Oceanului Arctic.

STRĂMTOAREA DRAKE, trecere în Oceanul Atlantic și Oceanul Pacific, între America de Sud și Antarctica.

STRĂMTOAREA FLORIDA, strămtoare între peninsula Florida, insula Cuba și arhipelagul Bahamas.

STRĂMTOAREA GIBRALTAR, strămtoare care desparte peninsula Pirineică de extremitatea nord-vestică a Africii și leagă Oceanul Atlantic cu Marea Mediterană.

STRĂMTOAREA HORMUZ, strămtoare în nord-vestul Oceanului Indian, conectează golfulurile persane și omane din Marea Arabiei.

STRĂMTOAREA HUDSON, strămtoare lângă coasta de N-E a Americii de Nord, situată între peninsula Labrador și insula Țara Baffin; unește golful Hudson cu Oceanul Atlantic.

STRĂMTOAREA KATTEGATT, strămtoare între peninsula Iutlanda și peninsula Scandinavă. Face parte din sistemul de strămtori, care leagă Marea Baltică cu Marea Nordului.

STRĂMTOAREA KVARKEN, Kvarkenul de Nord, Norra Kvarken, trecere în Marea Baltică.

STRĂMTOAREA LA PEROUSE, desparte insula Sahalin (Rusia) de insula Hokkaidō (Japonia).

STRĂMTOAREA MAGELLAN, între America de Sud la nord și arhipelagul Tierra del Fuego la sud, conectează oceanele Atlantic și Pacific.

STRĂMTOAREA MAKASSAR, între Borneo și Sulawesi.

STRĂMTOAREA MALACCA, trecătoare marină între peninsula Malacca (Thailanda, Malaysia), insulele Singapore la nord-est și Sumatra la sud-vest.

STRĂMTOAREA MALTEZĂ, strămtoare în Marea Mediterană, între insula omonimă și continentul Africa.

STRĂMTOAREA MESSINA, trecere în Marea Mediterană, între Calabria și Sicilia, Marea Tireniană și Marea Ionică.

STRĂMTOAREA MOZAMBIC, trecere între insula Madagascar și Africa, în Oceanul Indian.

STRĂMTOAREA NEVEL, între Eurasia continentală și insula Sahalin, trecere din Strămtoarea Tătară în limanul râului Amur, în Rusia.

STRĂMTOAREA SHIMONOSEKI, (Strămtoarea Kanmon), fâșia de apă care separă insulele Honshū și Kyushu, din Japonia.

STRĂMTOAREA SICILIEI, strămtoarea Tunis în Marea Mediterană.

STRĂMTOAREA SINGAPORE, strămtoare între extremitatea sudică a penin-

sulei Malacca și insula Singapore la N și arhipelagul Riau la S. Leagă Marea Chinei de Sud cu strâmtoarea Malacca

STRÂMTOAREA SKAGERRAK, trecere între Iutlanda (Danemarca) și Norvegia / Suedia, Marea Nordului – Kattegatt.

STRÂMTOAREA SONDE, între insulele Sumatra și Java din Indonezia.

STRÂMTOAREA TAIWAN, Strâmtoarea Formosa, trecere dintre malul continentului Eurasiei și insula Taiwan, conectează mările China de Est și China de Sud.

STRÂMTOAREA TORRES, trecere între Noua Guinee și Australia, conectează Oceanul Indian cu Oceanul Pacific.

STRÂMTOAREA TUNISIANĂ, strâmtoarea siciliană, face legătura între partea de vest și cea de est ale Mării Mediterane, situată între insula Sicilia (Italia) și coasta Africii (Tunis).

STRÂMTOARILE MĂRII NEGRE, denumirea comună a strâmtoarelor Bosfor și Dardanele, precum și largul Mării Marmara, dintre ele.

STREĂȘINĂ, element al acoperișului.
STRELEȚ, rasă indigenă de cai de călărie.

STREPSIPTERA, ordin de insecte endopterigote, care trăiesc ca paraziți la albine, viespi și blatodee.

STREPTOCOCUS, gen de bacterii sferice, gram-pozitive facultativ anaerobe hemorganotrofe.

STREPTOMICETACEE, grup de actinobacterii formatoare de spori.

STREPTOMICINĂ, antibiotic din grupul aminoglicozidelor.

STRES, în psihologie, fiziologie și medicină, totalitate de reacții nespecifice generalizate ale organismului la excitanți externi puternici fizici sau

psihologici, ce perturbază homeostaza.

STRICNINĂ, alcaloid conținut în semințele plantelor din genul *Strychnos*.

STRICNOS, gen de plante din familia Loganiaceae.

STRIDII, (*Ostrea*), gen de stridii comestibile din familia de moluște bivalve marine ostreide.

STRIGĂTURĂ, specie a liricii populare, de obicei în versuri, cu caracter epigramatic, cu aluzii satirice sau glumețe ori cu conținut sentimental, care se strigă la țară, în timpul executării unor jocuri populare; chiuitură, strigăt.

STRIGIDE, (*Strigidae*), familie de păsări răpitoare de noapte din ordinul strigiforme.

STRIGIFORMES, ordin de păsări răpitoare de noapte.

STRIGOAE, (*Veratrum*), gen de plante Melanthiaceae.

STRIK, viroză a tomatelor, caracterizată prin formarea înăuntru și pe dinafară a petelor și liniilor necrotice, de culoare maro-cenușie, pe frunze, tulpini și fructe.

STRIMER, dispozitiv pentru înregistrări secvențiale în lanț pe bandă magnetică.

STRINGHER, muchii rigide longitudinale ale unei aeronave, sub formă de grinzi deosebit de trainice sau construcții speciale de metal, proiectate pentru a-i conferi rezistență și rigiditate.

STRIURI, element, motiv ornamental.

STRÎMBENI, Hîncești, Onești.

STROBOSCOPI, dispozitiv de cercetare folosit pentru a face ca un obiect

în mișcare ciclică să pară lent sau staționar; Stroboscopie.

STROFANT, gen de plante din familia Apocynaceae.

STROFĂ, îmbinare a două sau a mai multe versuri, reprezentând, de obicei, după intonație și sistema de rimă, o unitate de versificație într-o poezie.

STROFOIDĂ, curbă algebrică plană de ordinul 3.

STROIEȘTI, UATSN, Stroiești.

STROMATOLIȚI, formațiuni mineralizate stratificate reprezentând produsul activității vitale a microorganismelor, în special a cianobacteriilor.

STROMATOPORIDE, grup fosil de nevertebrate marine coloniale.

STROMĂ, baza organelor animalelor alcătuită din țesut conjunctiv neformat.

STRONGILOZĂ, a animalelor, boală parazitară, cauzată de nematozii de genul *Strongyloides*, care parazitează în organele aparatului respirator și a celui digestiv.

STRONȚIU, (*Strontium*), Sr, element din grupa a II-a a sistemului periodic al elementelor; face parte din metalele alcalino-pământoase. Nr. at. 38. Are patru izotopi stabili și mai mulți artificiali radioactivi.

STROPITOARE, echipament industrial și agricol în domeniu; mașină sau aparat pentru pulverizarea și depunerea uniformă a soluțiilor, suspensiilor, emulsiilor de pesticide sau îngrășăminte pe plante sau sol.

STRUCTURA DE VÂRSTĂ A POPULAȚIEI, distribuția populației pe grupe de vârstă pentru studierea și prognozarea numărului și compoziției populației; structura nupțială a populației.

STRUCTURA EREDITARĂ, păstrarea în metale și aliaje a formelor și orientarea cristalografică a elementelor structurale după transformare polimorfă directă și inversă.

STRUCTURA GALAXIILOR, totalitatea corpurilor cerești din Univers.

STRUCTURA MDS, combinație ordonată de straturi subțiri (mai puțin de 1 μm) de metal și dielectric depuse pe o placă semiconductor pentru a crea tranzistoare MIS, condensatoare MOS, dispozitive cuplate la sarcină, elemente de memorie computer etc.

STRUCTURA METALULUI, compoziția structurală a metalelor sau a aliajelor.

STRUCTURA PUTERII, v. **STRUC-TURĂ**.

STRUCTURA SOLULUI, compoziția fizică, chimică și biologică; particule elementare de diferită mărime, formă și compoziție chimică, în care se descompune solul în stare de maturitate fizică, totalitatea agregatelor solurilor rezistente la apă, diferite după formă și dimensiuni, în care în mod natural se descompune solul.

STRUCTURA SUPERIOARĂ A CĂII FERATE, parte a terasamentului căii ferate, concepută pentru a prelua sarcinile de la roțile materialului rulant și a le transfera în structura inferioară a căii ferate, precum și pentru a direcționa mișcarea roților de-a lungul șinelor.

STRUCTURA TECTONICĂ, ipoteză privind structura globului pământesc.

STRUCTURA TERITORIALĂ A ECONOMIEI, interpunere, interlegătura și interacțiunea diferitor agenți economici și tipuri de activități economice într-un anumit teritoriu.

STRUCTURA WIDMANSTÄTTEN, varietate de structură de cristale cu grăunule grosiere, aranjate geometric corect sub formă de plăci (sau ace) în interiorul cristalelor.

STRUCTURALISM, denumire generică pentru orientări metodologice, de surse și de aplicații diverse în științele contemporane, îndeosebi în științele sociale, care pun în centrul atenției structura și elaborarea unui aparat specific de cercetare a acestora; orientare lingvistică a sec. XX, apărută ca reacție la istorismul, atomismul și pozitivismul neogramaticii, care își are originile în „Cours de linguistique generale” al lui F. de Saussure.

STRUCTURĂ ACȚIONALĂ, dispozitiv militar, echipament în domeniu.

STRUCTURĂ CRISTALĂ, amplasarea atomilor, ionilor sau moleculelor dintr-un cristal.

STRUCTURĂ DE SCURGERE A APEI, instalație hidraulică pentru evacuarea apei în exces dintr-un rezervor sau alt corp cu apă, precum și pentru degajări utile de apă în aval.

STRUCTURĂ FUNCȚIONALĂ, ramură a managementului militar.

STRUCTURĂ MORFOLOGICĂ, formă majoră de relief a suprafeței pământului, al cărei rol de formare aparține proceselor endogene.

STRUCTURĂ, factură, alcătuire, conformație; mod de organizare a societății din punct de vedere economic, social, politic și cultural; ansamblu al relațiilor esențiale dintre elementele componente ale unui sistem; îngustare dobândită sau înăscută a unui organ tubar cu un lumen îngust; sistem de elemente în tehnică; Structură urbană, structură arhitecturală; termen de referință în matematică care indică părțile componente ale unui element sau sistem; Structură algebrică, structură topologică, structură uniformă, structură de date.

STRUCTURI CU TENSIUNE PRELIMINARĂ, circuit electric.

STRUCTURI DE APĂRARE, structuri hidraulice în porturi pentru a le pro-

teja de valuri, curenți de mare, gheață și sedimente, și pe terenuri drenate pentru a intercepta fluxurile de ape de suprafață sau subterane.

STRUCTURI DE PROTECȚIE A MALURILOR, instalații hidrotehnice menite să protejeze litoralul de acțiunea devastatoare a valurilor, curenților marini și gheții.

STRUCTURI DE TABLĂ, articole sub formă de plăci cu pereți subțiri din tablă.

STRUCTURI FORESTIERE, structuri hidraulice pe râuri pentru plutirea lemnului și trecerea lui prin baraje, buștenii fiind legați în plute sau în vrac.

STRUCTURI METALICE, structuri din metale și aliaje ale acestora și utilizate în construcții și alte ramuri.

STRUCTURI PLIATE, construcții spațiale simple din elemente plate, fixate rigid între ele sub anumite unghiuri.

STRUCTURI PNEUMATICE, clădiri, învelișuri moi, la care forma, stabilitatea și rezistența la sarcini externe (capacitate portantă) sunt asigurate și/sau susținute de presiunea de aer crescută—sub carcasă sau în interiorul elementelor structurale portante.

STRUCTURI PORTUARE, instalații și dispozitive proiectate pentru pilotarea și acostarea navelor în porturi.

STRUGURI, formă de inflorescență și fructul la vița-de-vie.

STRUNG CARUSEL, mașină unealtă de prelucrare prin așchiere a pieselor cu greutate mare și diametru de proporții, comparativ cu lungimea.

STRUNG, instalație mecanică sau electromecanică pentru prelucrarea prin tăiere a semifabricatelor din metale și alte materiale, mașină de tăiat metal cu ax orizontal, cu o placă frontală poziționată vertical și două artere cu

alimentare longitudinală și transversală; Strungul lui Maudslay.

STRUNJIRE, procedeu tehnologic.

STRUTIONIDE, familie de păsări din ordinul strutioniforme.

STRUTIONIFORME, (Struthioniformes), ordin de păsări acarinate precum struțul, emu și kiwi, parte din supraordinul paleognathelor.

STRUȚ, (Struthio camelus), denumire generică a celor mai mari păsări alergătoare actuale.

STUC, amestec plastic din ghips calcinat și măcinat praf cu alau și clei, uneori cu adaos de pulbere de marmură, utilizat pentru finisarea suprafețelor și detaliilor în arhitectură; dispozitiv electronic.

STUDIAREA PROGRAMELOR, procedură sistematică pentru extragerea informațiilor dintr-un program de calculator, ce caracterizează atât programul în ansamblul său, cât și elementele sale constitutive.

STUDII MEDII GENERALE, nivel de instruire generală, care prevede dezvoltarea multilaterală și orientarea etică și valorică a persoanei, formarea bazei de cultură generală pentru continuarea învățământului.

STUDII MEDII PROFESIONALE, nivel de instruire profesională, obținut, de regulă, în baza studiilor medii generale complete sau incomplete în instituțiile de învățământ profesional corespunzătoare.

STUDII PRIMARE, prima treaptă a învățământului general, în cadrul căreia elevii însușesc cunoștințe elementare din programul integral educativ.

STUDII PROFESIONALE SUPERIOARE DE LICENȚĂ, nivel de calificare potrivit specialității, confirmat formal de diplomă, și se referă la absolvirea instituției superioare de învățământ.

STUDII SERALE, formă de organizare a procesului de studii pentru persoanele care îmbină învățătura cu activitatea profesională, parte componentă a instruirii continue.

STUDIOUL TELEFILM-CHIȘINĂU, instituție cultural-artistică în domeniu.

STUDIU DE FEZABILITATE, în construcții, cercetări tehnice, economice și științifice în detaliu, privind condițiile naturale și tehnice ale șantierului, impactul lui asupra comunității; studiu de evaluare unui proiect sau al unei investiții din punctul de vedere al posibilităților tehnice de realizare și al rentabilității.

STUDIU MONOGRAFIC, tip de observare experimentală și de generalizare a legilor schimbării fenomenelor sau obiectelor.

STUDIU, compoziție muzicală cu caracter de virtuozitate, destinată mai ales îmbunătățirii tehnicii instrumentale; în artele plastice, operă de artă cu semnificație auxiliară: schiță, crochiu, desen.

STUDIUL ARTELOR, știință a artei care studiază artele plastice (arta vizuală, arta decorativă și aplicată, și arhitectura), fiind reprezentată de trei domenii interrelaționate: teoria artei, istoria artei și critica de artă.

STUDIUL MATERIALELOR, complex de cunoștințe științifice fundamentale și tehnici tehnologice ce vizează crearea de materiale ce vor satisface necesitățile umane.

STUF, (Phragmites), trestie, gen de plante perene, hidrofile cu florile dispuse în panicule terminale din familia Poaceae.

STUFĂRIȘ, teritoriu ocupat de stuf.

STUFIT, material termoizolant de construcție din plăci de stufit.

STUP, adăpost pentru albine confecționat de către om, în care albinele își construiesc locul de trai din faguri de ceară.

STUPĂ, în budism, construcție sacrală, funerară sau memorială, în care sunt expuse fragmente din moaștele lui Buddha, ucenicilor săi, precum și obiecte de cult.

STUPOARE, stare de imobilizare cu mutism și reacții atenuate la excitanți, inclusiv doli; semn al unor dereglări psihice.

STURIONI, (Acipenseridae), pești, familie de acipenseriforme.

STURIONICULTURĂ, domeniu al pisciculturii care se ocupă cu reproducerea dirijată a sturionilor și creșterea lor industrială.

„STURM UND DRANG”, curent literar în Germania anilor 1770-1780.

STURNIDE, familie de păsări din ordinul passeriforme.

STURZ, (Turdus), gen de păsări din familia turdidelor, ordinul passeriforme.

STURZENI, Rîșcani, Sturzeni.

STURZOVCA, Glodeni, Sturzovca.

STUTTGART, oraș în Germania, centru administrativ al ținutului Baden-Württemberg, are 624 mii de locuitori.

STYLODIPUS, gen de rozătoare din familia dipodide.

STYMPHALIDES, păsări monstruoase fantastice care se hrăneau cu carne de om. Populau împrejurimile lacului Stymphalis din Arcadia și erau spaima ținutului. Au fost ucise de către Hercules.

STYRAX, gen de plante din familia Styracaceae.

SUAEDA, gen de plante din familia Chenopodiaceae.

SUB, prefix care indică poziția inferioară a unui obiect față de altul sau o cantitate, o intensitate, o calitate, o ierarhie inferioară în raport cu alta de același tip; Subalgebră, subgrup, submulțime, subnormală, subtangentă.

SUBADAR, cea mai înaltă poziție a administrației provinciale din Imperiul Mongol.

SUBARBUST, plantă cu tulpina lemnoasă numai la bază, părțile superioare sunt erbacee, degerând peste iarnă.

SUBCONȘTIENT, sferă a fenomenelor psihice care se desfășoară în afara conștiinței și care au putut fi anterior conștiente sau ar putea deveni conștiente ulterior.

SUBCULTURĂ, tendință subiacentă de manifestare a unei culturi elementare; subdiviziune a culturii naționale, caracterizată printr-o combinație de factori specifici unui grup social.

SUBDIALECT, tip de varietate teritorială a unei limbi, definibil în cadrul unei serii ierarhice care include dialectul ca tip supraordonat și graiul ca tip subordonat.

SUBDOMINANTĂ, denumirea treptei a patra a gamei diatonice.

SUBDUCȚIE, proces geologic de mișcare a plăcilor tectonice.

SUBERINĂ, substanță asemănătoare grăsimii, glicerida acidului fenolic, este secretată de celulele țesuturilor protectoare ale plantelor, impregnează membranele celulare, după ce urmează suberificarea acestora.

SUBIECT AL EDUCAȚIEI, v. SUBIECT.

SUBIECT ECONOMIC, participanți la activități economice care interacționează în procesul de producție,

distribuție, schimb și consumul de bunuri și servicii, având propriile interese economice și funcții economice proprii.

SUBIECT POLITIC, v. SUBIECT.

SUBIECT, chestiune de care se ocupă cineva, despre care se vorbește; ființă aflată sub observație, supusă anchetei, experimentului etc.; individ sau obiect care prezintă anumite caracteristici; parte principală de propoziție despre care se spune ceva cu ajutorul predicatului. Este definit în majoritatea gramaticilor românești prin luarea în considerare a actualizării funcției ca parte principală de propoziție (formal) și prin referire la semantismul său.

SUBIECTIV, care are loc în conștiință, care aparține subiectului.

SUBIECTIVISM, tendință filosofică idealistă, care neagă existența lumii obiective, considerând conștiința individului ca singura realitate.

SUBLIM, despre valori morale și intelectuale, care se ridică sau se află la o înălțime morală sau intelectuală, la un grad deosebit de frumusețe sau de desăvârșire.

SUBLIMARE ȘI DESUBLIMARE, tranziția unei substanțe de la o stare solidă la o stare gazoasă și invers, fără formarea unei topituri cu schimbarea temperaturii.

SUBLIMARE, termen de referință în chimie și fizică privind fenomenul de trecere, prin încălzire, a unei substanțe din stare solidă, direct în stare de vapori, fără a mai trece prin starea lichidă.

SUBLITORAL, zona de pe fundul mării, situată între litoral și bazinul acvatic al mării sau oceanului.

SUBMARIN, tip de navă militară sau științifică, care are posibilitatea navigației mixte, la suprafață și în imersiune; Submersibil.

SUBOFIȚER, grad militar.

SUBORDONARE, raport fundamental în cadrul sintaxei, prin care se desemnează totalitatea raporturilor de dependență dintr-un enunț.

SUBSIDENȚĂ, proces meteorologic și geologic.

SUBSIDIARITATE, concept sociopolitic, managerial și cibernetic potrivit căruia problemele apărute la un moment dat, într-o organizație sau un sistem, sunt soluționate la cel mai apropiat nivel decizional al acestora.

SUBSISTEME STELARE, totalitate de stele de un tip sau altul, ce fac parte din Galaxie.

SUBSOL, etaj inferior nerezidențial al clădirii, folosit ca depozit, mai rar, pentru iernarea animalelor.

SUBSPECIE, categorie taxonomică la animale și la plante.

SUBSTANTIV, parte de vorbire flexibilă care denumește obiecte gramaticale; nume a ceva sau a cuiva. Se caracterizează prin categoriile gramaticale de gen, număr, caz și declinare, prin posibilitatea de a îndeplini diferite funcții sintactice în propoziție (subiect, atribut, complement, nume predicativ).

SUBSTANȚĂ, categorie filosofică care desemnează fie esența comună și stabilă a tuturor lucrurilor, fie ceea ce există de sine stătător; conținutul, miezul unui discurs, al unei scrieri etc.; termen de referință în chimie și fizică privind materia corpurilor solide, lichide, gazoase alcătuite din atomi și din molecule.

SUBSTANȚE CANCERIGENE, substanțe capabile să provoace dezvoltarea tumorilor maligne la acțiunea asupra organismului.

SUBSTANȚE DIZOLVATE, transportarea cu apa râurilor a substanțelor minerale sub formă dizolvată.

SUBSTANȚE MINERALE UTILE, zăcămintele valorificate ca materie primă pentru industrie.

SUBSTANȚE OPTIC ACTIVE, substanțe ce rotesc planul de polarizare a luminii la trecerea prin acesta.

SUBSTANȚE REFRACTARE, ceramică și materiale produse pe bază de materii prime minerale cu o rezistență la foc de cel puțin 1580 °C.

SUBSTANȚE, materie formată din particule elementare, a căror masă de repaus nu este egală cu zero; Substanțe aromatice, compuși organici naturali și sintetici cu un miros caracteristic utilizate la fabricarea parfumurilor și produselor cosmetice, detergenților, alimentelor și altor produse; Substanțe explozive, substanțe individuale sau amestecuri de substanțe capabile să fie sub influența oricărei influențe externe la o reacție chimică rapidă, cu eliberarea de cantități mari de căldură și formarea de produse gazoase; Substanțe macromoleculare active de suprafață, polimeri solubili în apă, capabili să se adsorbă pe interfața unei soluții apoase cu faza adiacentă: un mediu gazos, un altul lichid sau solid; Substanțe toxice, substanțe care au în compoziție un toxic care este dăunător mediului înconjurător sau organismului viu cu care vine în contact.

SUBSTAȚIE ELECTRICĂ, echipamente electrice amplasate într-un singur loc pentru conversia tensiunii (stație transformatoare) sau distribuția energiei electrice între consumatori, precum și pentru comunicarea între două sau mai multe rețele electrice; Substație de transformare.

SUBSTITUENȚI AI SÂNGELUI, remediile folosite cu scop curativ pentru înlocuirea sângelui sau corecția compoziției acestuia la administrarea intravenoasă.

SUBSTITUIREA BUNURILOR, substituibilitate, capacitatea diferitelor bunuri de a satisface o singură nevoie.

SUBSTRAT, ansamblu al elementelor transmise unei limbi, impuse într-o anumită arie prin cucerire, migrație sau colonizare, din limba populației autohtone; motiv, cauză adevărată, dar ascunsă, a unei acțiuni, întâmplări, porniri etc.; elemente pătrunse într-o limbă din limba populației autohtone, care au fost adoptate.

SUBTEXT, sens ascuns, determinant contextual al unei afirmații care nu coincide cu sensul ei direct.

SUBTITLU, al doilea titlu al unei lucrări, de obicei scris cu caractere mai mici și pus sub titlul principal, pe care îl completează.

SUBTROPICALE, Centură subtropicală, zonă localizată între latitudinile 30° și 40° în ambele emisfere.

SUBULARIA, gen de plante din familia Cruciferae.

SUBURBANIZARE, proces de creștere și dezvoltare a zonei suburbane a orașelor, ceea ce duce la formarea aglomerațiilor urbane și a megalopolisurilor.

SUBURBIE, sectoare periferice ale unui oraș mare.

SUBVENȚIE, ajutor bănesc legat de asigurarea obligațiilor prestabilite, fonduri nerambursabile alocate pentru a compensa excesul de cheltuieli față de venituri, îndemnizație în numerar sau în natură.

SUBVENȚIONAREA DOBÂNZII, instrument de stat de susținere a agenților economici în perioade de criză, ce nu depinde de managementul acestora.

SUBZONĂ FIZICO-GEOGRAFICĂ, parte a zonei geografice, formată în zonă datorită schimbărilor climatice succesive, ale regimului hidrologic, proceselor geochimice și de formare a solului, structurii biocenozelor în direcția latitudinală.

SUC GASTRIC, lichid cu o compoziție complexă secretat la nivel stomacal; Suc intestinal, lichid incolor sau gălbui secretat în lumenul intestinului la unele nevertebrate și vertebrate; Suc pancreatic, lichid secretat de celulele acinare ale pancreasului exocrin.

SUC PANCREATIC, secretul digestiv al pancreasului vertebratelor și omului.

SUC, lichid nutritiv care circulă prin tuburile capilare ale plantelor.

SUCESIUNE, proces ireversibil de schimbare logică și consecutivă a unei comunități vegetale cu alta, pe un anumit element al landschaftului; Succesiune ecologică.

SUCCINAȚI, săruri și eteri ai acidului succinic.

SUCCINIC, ACID ~, acid carboxilic alifatic saturat bibazic.

SUCEAVA, oraș, centru județean în România.

SUCLEIA, UATSN, Sucleia.

SUCRE, capitala Boliviei, centru administrativ al departamentului Chuquisaca, are 300 de mii de locuitori.

SUD-AFRICANI, popor anglo-sud-african, populația din Republica Africa de Sud.

SUDARCA, Dondușeni, Sudarca.

SUDARE PRIN REZISTENȚĂ DE CONTACT, unirea a două piese de metal prin încălzire cu curent electric de mare putere.

„SUD-EST”, revistă trimestrială în Republica Moldova, 1988.

SUDEȚI, funcționari cu atribuții judecătorești în oraș.

SUDIT, locuitor din Țările Române aflat sub protecția unei puteri stră-

ine, având prin aceasta dreptul la o jurisdicție specială, la anumite privilegii fiscale etc.

SUDURĂ CU ARC ELECTRIC, sudare prin fuziune, în care piesele care urmează să fie îmbinate sunt încălzite cu un arc electric.

SUDURĂ DE FRECVENȚĂ ÎNALTĂ, metodă de sudare în care metalele sunt încălzite prin curenți de înaltă frecvență.

SUDURĂ PRIN INDUCȚIE, v. **SUDURĂ DE FRECVENȚĂ ÎNALTĂ**.

SUDURĂ, metodă de alipire prin fuziune a unui strat de metal (aliaj) pe suprafața de metal a produsului, pentru a crea un strat cu proprietăți specificate și parametri geometrice prestabiliți.

SUEDEZI, nație, populația de baza a Suediei, locuiesc, de asemenea, în SUA, Finlanda, Canada, Danemarca, Norvegia și alte țări.

SUEVI, nume dat de romani tuturor popoarelor Germaniei, care locuiau dincolo de Elba.

SUEZ, oraș în nord-estul Egiptului, are 557 de mii de locuitori.

SUFET, magistrat suprem în Cartagina, a cărui funcție dura un an.

SUFIX, afix care se atașează după rădăcina cuvântului și servește la crearea cuvintelor noi. Sufixe care formează cuvinte noi se numesc lexicale, acestea pot schimba sensul sau clasa din care face parte un cuvânt.

SUFIXOID, element al cuvântului. Este folosit pentru procedeul numit compunere prin care se creează cuvinte noi, în special termeni în limbajul de specialitate.

SUFIZM, curent mistic-ascetic în islamism.

SUFLARE, în inginerie, injectarea gazelor sau amestecului de gaze în tehnologii industriale de încălzire (furnale, convertoare, cazane etc.) pentru a asigura derularea sau intensificarea proceselor fizico-chimice.

SUFLET DE EVIDENȚĂ, unitate de impozitare folosită în Rusia în sec. XVIII, mijlocul sec. XIX în cadrul auditorilor.

SUFLET, esență nematerială deosebită, principiu motor activ la om.

SUFRAGETE, membrii mișcării pentru drepturile femeilor; de asemenea, s-au opus discriminării femeilor în viața politică și a drepturilor civile.

SUFRAGIU, drept de vot, sistemul de norme legale asociate cu formarea de organe de stat și de autogovernare locale prin vot; sistem de reguli legale care reglementează relațiile publice legate de alegerea organelor de stat și a autogovernării locale; Sufragiu activ.

SUFUZIUNE, proces mecanic de îndepărtare a particulelor mici din masa rocilor sub influența fluxului de ape subterane.

SUGESTIE, acțiune de influențare a psihicului unei sau mai multor persoane; acțiune exterioară, senzorială sau verbală care provoacă sugestia.

SUGHIȚ, contracție bruscă și convulsivă a diafragmei, însoțită de un sunet nearticulat, cauzată de trecerea aerului prin glotă.

SUHAIA RÂBNIȚA, UATSN, Cobasna.

SUHAT, Cantemir Baimaclia.

SUHULUCENI, Telenești, Suhuluceni.

SUICID, provocare voită a propriei morți.

SUIDE, (Suidae), familie de mamifere unguulate omnivore sau erbivore care cuprind porcul domestic, mistrețul și alți porci sălbatici.

SULLUS, gen de plante ciuperci din familia Suilaceae.

SUITĂ, (fr. suite - șir, succesiune), compoziție muzicală alcătuită din mai multe piese instrumentale unite într-o operă de proporții mai mari; compoziție coregrafică alcătuită din mai multe dansuri, legate între ele printr-o temă comună.

SUITOARE, galerie minieră.

SULF, (Sulfur), (Pucioasă), S, element din grupa a VI-a a sistemului periodic al elementelor; nr. at. 16. Are patru izotopi stabili și câțiva izotopi artificiali radioactivi. În natură se întâlnește atât în stare liberă, cât și sub formă de sulfuri și sulfați.

SULFAMIDE, compuși organosulfurici.

SULFANILAMIDE, remedii medicamentoase antibacteriene, derivații amidei acidului sulfanilic.

SULFAT, derivat al acidului sulfuric: săruri și esteri; Sulfat de calciu, sare de calciu a acidului sulfuric; Sulfat de cupru, CuSO_4 , cristale incolore, temperatura de topire 200 °C, densitatea 3640 kg/m³; Sulfat de sodiu, sare de sodiu a acidului sulfuric.

SULFHIDRIC, ACID ~, (H_2S), hidrură de sulf, primul membru al seriei sulfanilor, un gaz incolor cu miros de ouă alterate.

SULFINĂ, (Melilotus), gen de plante biennale, unele anuale, din familia Fabaceae.

SULFITARE, operație de tratare cu bioxid de sulf a unor produse alimentare (vinuri, sucuri de fructe etc.) sau a recipientelor în care acestea urmează să fie păstrate, în scopul dezinfectării, al conservării, al dizolvării unor componente etc., în cursul prelucrării din industria alimentară.

SULFIȚI, derivați ai acidului sulfuros: săruri și esteri.

SULFOBACTERII, bacterii ce oxidează sulful molecular, hidrogenul sulfurat și alți compuși minerali ai sulfului.

SULFONARE, introducere a acidului sulfuric în molecula unei substanțe organice.

SULFONAȚI, sare sau un ester al unui acid sulfonic. Sulfonații conțin grupa funcțională R-SO₃⁻.

SULFONE, tip de compuși organici cu sulf, ce conțin o grupă funcțională sulfonil, legată concomitent de doi atomi de carbon. Atomul central de sulf, care este hexavalent, realizează două legături duble cu atomi de oxigen, iar legăturile cu atomii de carbon sunt simple.

SULFONICI, ACIZI ~, compuși organici în care grupa sulfonil este legată de un radical hidrocarbonat printr-un atom de sulf.

SULFURI, denumirea generală a compușilor chimici ce conțin sulf cu gradul de oxidare -2. Sulfură de carbon, CS₂, unul dintre cele mai importante combinații ale sulfului cu carbonul.

SULFURIC, ACID ~, tetraoxosulfatul de hidrogen, acid anorganic dibazic puternic, produs de mare tonaj al industriei chimice.

SULFUROS, ACID ~, v. DIOXID de sulf.

SULGIU, în Moldova medievală, dare plătită de birnici domniei (în natură sau în bani) pentru vitele sau oile tăiate.

SULIDE, familie de păsări din ordinul paseriformelor.

SULIȚAȘI, ostași în vechea organizare a armatei, care purta suliță; sulițar, lăncie.

SULIȚAȘI, ostași înarmați cu sulițe. În sec. al XVI-XVII-lea oastea moldovenească avea un corp de sulițași.

SULIȚĂ, armă albă individuală; veche armă de atac alcătuită dintr-o prăjină de lemn cu un vârf de piatră sau de os (mai târziu, de metal); obiect sportiv folosit în atletism.

SULTAN, titlu dat monarhului din Imperiul Otoman și din alte țări musulmane; persoană care poartă (sau purta) acest titlu.

SULTANATUL MAMLUK, stat în Africa Occidentală și de nord în sec. XIII-XVI.

SULTANATUL OMAN, stat în Asia de sud-vest (Orientul Mijlociu). Capitală: Muscat.

SULTĂNELE, (Tropaeolum), gen de plante anuale sau perene, de obicei ierboase, deseori agățătoare, din familia Tropaeolaceae; Condurul-doamnei (Tropaeolum majus).

SUMAN, haină țărănească lungă până la genunchi, confecționată din postav gros, uneori ornamentată cu găitan; țesătură groasă de lână lucrată în condiții casnice, din care se cos sumane.

„**SUMANELE NEGRE**”, organizație armată.

SUMAR, conținutul pe scurt al unei scrieri, studii, dezbateri etc.; rezumat.

SUMATOR, circuit electronic care adună semnalele digitale sau analogice.

SUMATRA, Sumatera, în Oceanul Pacific, insulă din Insulele Sondele Mari, teritoriul Indoneziei, are 435 mii km².

SUMĂ, în matematică, rezultat al adunării numerelor.

SUMBA, insulă în Oceanul Pacific din Insulele Sondele Mici; teritoriu al Indoneziei, are 11,2 mii km².

SUMER, numele sudului Mesopotamiei în textele cuneiforme; o parte din numele statului Sumer și Akkad la

sfârșitul sec. al III-lea î. Hr.; denumirea convențională a primei perioade istorice din istoria Mesopotamiei (la sfârșitul mil. al III-lea – sfârșitul mil. al IV-lea î. Hr.), adoptată în știință modernă.

SUMEROLOGIE, știința despre limbă, scriere, istoria și cultura sumerienilor; compartiment din asiriologie.

SUMÎ, oraș în nord-estul Ucrainei, centru administrativ al regiunii Sumî, are 268,5 mii de locuitori.

SUMO, probă de sport, luptă japoneză pe un ring special.

SUN VALLEY, stațiune climaterică montană din SUA.

SUNĂTOARE, (Hypericum perforatum), pojarniță, gen de plante din familia Hypericaceae.

SUNCUS, gen de mamifere din familia soricide.

SUNDARBANS, câmpie de coastă din India și Bangladesh, parte a deltei râurilor Gange și Brahmaputra, inclusă pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

SUNET MUZICAL, în sens larg, orice sunet care poate îndeplini o funcție muzicală.

SUNET, fenomen acustic, ce se propagă sub formă de unde a abaterilor densității și presiunii mediului material elastic de la starea de echilibru; vibrație a particulelor unui mediu elastic care poate fi înregistrată de ureche.

SUNNA, cod de reguli de purtare și de obiceiuri ale comunităților vechi arabe; după apariția islamului înseamnă culegere de povestiri despre faptele profetului Mahomed.

SUNNISM, curent ortodox în islamism.

SUNNY BEACH, stațiune climaterică din Bulgaria.

SUPAPĂ ARV (*Air Release Valve*), supapă automată pentru evacuarea aerului din conducte.

SUPAPĂ CU MERCUR, dispozitiv cu mai mulți electrozi cu descărcăcător cu arc autonom în vapori de mercur la presiunea 1-10 MPa și circuit electric într-un singur sens.

SUPAPĂ ELECTRICĂ, element activ al redresoarelor, convertoarelor de frecvență, dispozitivelor de comutare etc, care în funcție de direcția curentului electric, are conductivitate unidirecțională ridicată sau scăzută.

SUPAPĂ, echipament industrial în domeniul.

SUPERACIZI, substanțe sau amestecuri de substanțe cu funcția de aciditate a lui Hammett mai negativă decât acidul sulfuric de 100 %.

SUPERBAZE, substanțe ce prezintă o afinitate de protoni foarte puternică.

SUPERCALCULATOR, cel mai puternic dintre calculatoarele existente, care are un sistem multiprocesor format din zeci de mii de module de calcul.

SUPERCOMPUTER, cel mai puternic dintre calculatoarele existente, care are un sistem multiprocesor format din zeci de mii de module de calcul.

SUPERGALAXIE, galaxie de proporții foarte mari.

SUPERGRAFICĂ, metodă și procedeu de amenajare a încăperilor interioare și fațadelor clădirilor cu motive geometrice și inscripții executate în format mare.

SUPERPLASTICITATE, proprietate a metalului de a se deforma foarte mult, fără a-și deteriora structura.

SUPERSTIȚIE, credință legată de existența forțelor supranaturale.

SUPERSTIȚII RELIGIOASE, credințe, practici, deprinderi, obiceiuri, tradiții, și culte religioase.

SUPERSTRAT, ansamblu al elementelor transmise într-o limbă din limba unei populații cuceritoare, care își însușește idiomul populației cucerite.

SUPIN, mod nepersonal care arată că acțiunea verbului reprezintă scopul sau cauza unei acțiuni. Nu are categoria numărului sau persoanei și este obligatoriu precedat de o prepoziție.

SUPLIMENTAREA SOLURILOR CU VAR, introducerea în sol a îngrășămintelor de var, procedeu de ameliorație chimică, scopul urmărit reducerea acidității solului.

SUPORT DE DATE, termen de referință în tehnologia informațiilor privind un dispozitiv de stocare a informației, cu posibilitatea extinderii ușoare și regăsirii rapide a fișierelor stocate.

SUPORT DE REZISTENȚĂ A PODULUI, element de susținere a căii de rulare a unui pod în spațiu într-o poziție prestabilită și transferă sarcina de la ea la bază.

SUPORT MECANIZAT, suport minier montabil.

SUPORT, în construcție, element al structurii care sprijină și fixează structurile de susținere, transferând forța de la o parte a structurii, la cealaltă sau la baza structurii; în mecanica structurală, model de proiectare a conexiunilor pentru suporturi pentru structuri reale.

SUPORTER, spectatori împătimiți de jocuri sportive.

SUPRAARDERE, defect de oțel carbon, cauzat de condiții anormale la încălzirea lingourilor din oțel la tratare sub presiune care nu mai poate fi recuperat.

SUPRACONDUCTIBILITATE, fenomen fizic; proprietate a unor materiale, ma-

nifestată prin faptul că rezistența electrică a acestora scade până la zero sub temperatura critică.

SUPRACONDUCTOR IONIC, dispozitiv electronic.

SUPRACONDUCTORI DE TEMPERATURĂ ÎNALTĂ, dispozitiv electronic.

SUPRACONDUCTORI MAGNETICI, substanțe ce posedă simultan proprietăți magnetice și supraconductoare.

SUPRACONDUCTORI ORGANICI, compuși organici cu proprietăți supraconductoare.

SUPRACONDUCTORI, materiale supraconductoare, care nu au rezistență electrică la temperaturi sub temperatura critică.

SUPRACOPERTĂ, copertă suplimentară tipărită din hârtie mai groasă, carton subțire etc. care acoperă coperta unei cărți, a unui album etc. în scopul protejării.

SUPRAEU, parte a personalității considerată ca un cenzor al întregului comportament social al individului.

SUPRAFAȚA ENERGIEI POTENȚIALE, a moleculei, reprezentare grafică a potențialului în care se află subsistemul nucleelor unei molecule izolate.

SUPRAFAȚA FERMI, suprafață în spațiul de impulsuri, având energia constantă egală cu energia limită Fermi EF.

SUPRAFAȚA KLEIN, în matematică, suprafață cu o singură față, examinată de F. Ch. Klein.

SUPRAFAȚA NIVELULUI, în geodezie, suprafața apei din oceane și mări în stare calmă, în toate punctele cărora potențialul gravitației are aceeași valoare.

SUPRAFAȚA RIEMANN, în matematică, varietate analitică complexă unidimensională.

SUPRAFAȚĂ DESFĂȘURABILĂ, în matematică, suprafață riglată ce poate fi suprapusă pe un plan prin îndoire.

SUPRAFAȚĂ ECHIPOTENȚIALĂ, termen de referință în fizică privind suprafețele cu un potențial scalar constant ale unui câmp vectorial.

SUPRAFAȚĂ ELICOIDALĂ, suprafața descrisă de linia dreaptă L , ce se rotește uniform în jurul axei OO' , simultan mișcându-se uniform de-a lungul aceleiași axe.

SUPRAFAȚĂ LINIARĂ, în matematică, suprafață formată dintr-un șir de linii drepte ce depind de un singur parametru.

SUPRAFAȚĂ MINIMĂ, în matematică, suprafața pentru care curbura medie în toate punctele este zero.

SUPRAFAȚĂ NIVELATĂ, teren ridicat al suprafeței pământului cu un relief plan și netezit.

SUPRAFAȚĂ, una din noțiunile de bază ale geometriei.

SUPRAFEȚE DE ORDINUL DOI, mulțimi de puncte ale spațiului tridimensional, ale căror coordonate într-un sistem de coordonate carteziene satisfac o ecuație algebrică de gradul II.

SUPRAFEȚE DENUDATE, terenuri ale scoarței terestre nivelate sub acțiunea factorilor geografici externi.

SUPRAFEȚE HIDROFOBE, straturi subțiri de substanțe care resping apa, depuse pe suprafața materialelor.

SUPRALITORAL, zonă aflată la limita mării și a terenului situat peste nivelul maximal al fluxului.

SUPRANATURAL, credința în existența reală a ființelor supranaturale.

SUPRAOM, tip superior de om, care, în concepția lui Fr. Nietzsche, ar urma să apară și să se elibereze de morala de sclav al creștinismului, dându-și singur legi și situându-se dincolo de bine și de rău.

SUPRAPOPULAȚIE, exces de populație în funcțiile de condițiile existenței sale.

SUPRAPRODUCȚIE, producție de mărfuri care depășește necesitățile pieței.

SUPRAPROFIT, profit generat de împrejurări deosebite, care nu au legătură directă cu activitatea obișnuită a comerciantului.

SUPRAPUTERE, stat a cărui putere economică și militară este mult superioară celei a altor state.

SUPRAREALISM, curent literar și artistic apărut în prima jumătate a sec. XX în Franța și răspândit ulterior în toate țările lumii, care pune accentul pe activitatea spontană a imaginației și pe exploatarea zonelor iraționalului în creația artistică; mișcare artistică inițiată la Paris în 1922

SUPRASARCINĂ, sporirea sarcinii nominale în instalații electrice sau în unele dispozitive ale lor luate aparte; Suprasarcină a unui aparat de zbor.

SUPRASOLICITARE, într-un sistem electric, impact electric în care orice schimbare care apare în timp în tensiunea electrică, depășește valoarea admisibilă a tensiunii de funcționare pentru instalația electrică dată.

SUPRASTRUCTURA NAVEI, structurile închise de pe puntea superioară a vaporului.

SUPRAVEGHERE BANCARĂ, control asupra activităților băncilor comerciale și a instituțiilor creditare din partea Băncii Centrale.

SUPRAVEGHERE DE STAT, control al statului ce asigură legalitatea, respec-

tarea regulilor speciale, respectarea regulilor obligatorii conținute în legi și reglementări.

SUPRAVEGHEREA CONCURENȚEI, activități derulate de stat prin organe specializate pentru a asigura o concurență loială între toți actorii de pe piață.

SUPRAVIEȚUIRE, capacitatea unui dispozitiv tehnic de a-și îndeplini principalele funcții, în pofida defectelor și deteriorării; rezistență biologică a plantelor și animalelor la diferiți factori nocivi.

SUPREMATISM, direcție de dezvoltare în avangardismul rus de la începutul sec. XX, se încadrează în abstracționismul geometrizarant.

SUPREMAȚIA LEGII, rolul determinant al dreptului în sistemul juridic al statului.

SUPREMAȚIA TERITORIALĂ A STATULUI, dimensiunea materială de organizare a puterii de stat.

SUPRESIE, în genetică, anihilarea manifestării fenotipice a unei mutații de către alta.

SUPUȘENIE, situația țăranelui supus.

SURATA, fiecare dintre cele 114 capitole ale Coranului.

SURCHICENI, Căușeni, Baimaclia.

SURDINĂ, dispozitiv din metal sau din lemn, folosit pentru atenuarea intensității sonorității unor instrumente muzicale.

SURDITATE, scădere stabilă a auzului cu păstrarea recepționării vorbirii, fiind dificilă comunicarea verbală.

SURDOCAMERĂ, echipament industrial în domeniu.

SURDOCECITATE, îmbinare a surdității cu cecitatea ce apare ca o anomalie

de dezvoltare sau ca consecință a unor boli ale copilăriei mici.

SURDOMUTITATE, deficiență audio-verbală complexă datorată absenței congenitale sau pierderii timpurii a auzului; Surdomutism.

SURDOPSIHOPEDAGOGIE, știința despre educația și instruirea copiilor cu deficiențe de auz.

SURDOTEHNICA, mijloacele tehnice pentru corectarea și compensarea defectelor de auz ce au condus la tulburări de vorbire.

SURET, în Moldova medievală, denumirea actelor păstrate în copii sau în traduceri.

SURFING, un sport nautic originar din insulele Hawaii, competiții de viteză și distanță, constă în plutirea sportivului pe crestele valurilor cu ajutorul unor scânduri speciale (planșe) de lemn sau de material plastic care servește la alunecarea pe suprafața apei.

SURIC, Cimișlia, Suric.

SURICATĂ, (*Suricata suricatta*), mamustă, mamifer din genul suricata, familia herspestide.

SURJET, sutură făcută cu un fir continuu.

SURLĂ, instrument muzical de suflat, făcut din lemn, răspândit la popoarele orientale.

SURPARE, mișcare bruscă în timp, rapidă, ce duce la coborârea locală a suprafeței pământului, adesea cu deformări neuniforme semnificative.

SURPLUS, dotarea echipamentului tehnic cu capacități ce depășesc necesarul pentru buna lor funcționare.

SURSA DE DREPT, formă (metodă) oficială de exprimare și consolidare a

statului de drept, recunoscută într-o anumită societate.

SURSA UNUI MORFISM, termen de referință de abstractizare a homomorfismului în matematică, inclusiv în teoria mulțimilor, teoria categoriilor, algebra liniară, teoria grupurilor, topologie și alte domenii.

SURSĂ DE CURENT, instalație, care transformă diferite tipuri de energie în energie electrică.

SURSĂ DE PERICOL RIDICAT, orice activitate ce creează o probabilitate crescută de a provoca vătămări din cauza incapacității de control al acesteia, precum și activități de utilizare, transport, depozitare a obiectelor, substanțelor și a altor obiecte cu scop industrial, economic sau alt scop care au aceleași proprietăți.

SURSĂ DESCHISĂ, termen de referință în tehnologia informațiilor privind programe dezvoltate de către o comunitate, de către o companie sau de către o persoană și oferite spre folosire sub o licență liberă, care garantează accesul tuturor utilizatorilor la codul-sursă.

SURSĂ SECUNDARĂ DE ALIMENTARE CU CURENT ELECTRIC, instalație, care transformă energia electrică a sursei primare în energie electrică cu alți parametri.

SURSE DE CURENT DE REZERVĂ, surse chimice de curent, a căror proiectare permite să fie stocate într-o stare inactivă (nefuncțională) pentru o perioadă lungă de timp, și în momentul necesar, să fie puse în acțiune.

SURSE DE ENERGIE RENOVABILĂ, fluxuri de energie existente în mod constant sau care apar periodic în mediu: radiații solare, hidroenergetică, energie eoliană, biomasă, curenții oceanici, energia geotermală etc.

SURSE DE LUMINĂ, echipament industrial în domeniu.

SURSE DE RADIAȚIE INFRAROȘIE, echipament industrial în domeniu.

SURSE PIROTEHNICE DE GAZE, compoziții pirotehnice, a căror ardere este utilizată pentru a produce anumite gaze.

SURUCENI, Ialoveni, Suruceni.

SUSAI, (*Sonchus*), gen de plante din familia Asteraceae.

SUSAN, (*Sesamum*), gen de plante erbacee anuale sau perene din familia Pedaliaceae. Se cunosc 35 de specii, răspândite în regiuni tropicale și cele subtropicale din Africa. Se cultivă în India, China, Egipt, Grecia ș. a.

SUSLENI, Orhei, Susleni.

SUSPENSII, sisteme disperse, ce constau din particule solide distribuite într-un mediu dispersiv lichid.

SUSPENSIUNE MAGNETICĂ, suspensie fără contact, asigurând acțiunea vehiculului și mișcarea acestuia de-a lungul pasajului. Se realizează ca urmare a interacțiunii câmpurilor magnetice create pe șasiul vehiculului și în structura șinei.

SUSPENSIUNEA UNUI VEHICUL, set de piese, dispozitive și mecanisme, care leagă corpul mașinii cu elementele de susținere pentru a reduce sarcina dinamică și a asigura distribuția ei uniformă pe toate elementele de sprijin în timpul mișcării.

SUSSEX, rasă de găini pentru ouă și carne. A fost obținută în Anglia. Rasa sussex este răspândită, mai ales, în Anglia, Olanda și SUA.

„SUTA DE MOVILE”, landsaft natural situat între satele Braniște (raionul Râșcani) și Cubani (raionul Glodeni), RM. Reprezintă un șir de movile cu altitudine de 15-20 m (cea mai înaltă, Movila Țiganului, 30 m), ce se întinde pe o suprafață de cca 900 ha.

SUTANĂ, haină preotească lungă până la pământ și încheiată cu nasturi de sus până jos.

„**SUTĂ DE ZILE**”, denumire dată celei de-a doua domnii a lui Napoleon I Bonaparte, (20 martie - 22 iunie 1815), după evadarea lui de pe insula Elba.

SUTĂ, număr natural care în numărătoare are locul între nouăzeci și nouă și o sută unu și care se indică prin cifrele 100 și C.

SUTURĂ, cusătură folosită în chirurgie pentru a reuni marginile unei plăgi, extremitățile unui tendon sau ale unui nerv tăiat, fragmentele unui os fracturat etc.

SUVA, capitala statului Fiji, în Oceanul Pacific.

SUVEICĂ, organ de lucru al războiului de țesut, pentru a trece firul de bătătură prin rostul urzelii la confecționarea țesăturilor; Suveică zburătoare.

SUVERANITATE DE STAT, supremație a puterii de stat în interiorul țării și independență față de puterea altor state.

SUVERANITATE NAȚIONALĂ, independență a unui stat față de alte state.

SUVERANITATE, calitatea de a dispune liber de soarta sa; putere supremă; tipuri de suveranitate: suveranitate de stat, suveranitatea statului, suveranitate națională de stat; Suveranitatea poporului, suveran.

SUVOROVCA, Fălești, Pompa; până în 1945, Opinca.

SUZERAN, în Evul Mediu, mare senior de care depindeau alți seniori, ca urmare a relațiilor de suzeranitate.

SUZERANITATE, dreptul suzeranului asupra seniorilor vasali.

SVALBARD, arhipelag în Oceanul Arctic, teritoriul Norvegiei.

SVEABORG, (Suomenlinna), reprezintă cea mai mare atracție turistică a Finlandei. Este unul din cele șapte monumente ale Finlandei incluse în Patrimoniul Mondial al UNESCO.

SVERDIAC, Rîșcani, Recea.

SVERIDA, Călărași, Onișcani.

SVETLÎI, UTAG, Svetlii; până în 1950, Denevița.

SVIDA, gen de plante din familia Cornaceae.

„**SWADESHI**”, Swaraj, slogane în lupta de eliberare a popoarelor din India împotriva stăpânirii colonial britanice.

„**SWAP**”, instrument financiar, combinație din două tranzacții opuse cu active de piață cu date diferite ale prețului, efectuate cu o contraagent sau cu contraagenți diferiți.

SWARTS, REACȚIA ~, înlocuirea unuia sau mai multor atomi de halogen în compuși organici polihalogenați cu fluor, prin acțiunea trifluorurii de anti-moniu.

„**SWING**”, lovitură dată lateral de către pugilist.

SYDNEY, cel mai mare oraș, port și centru economic al Uniunii Australiei, capitala statului New South Wales, are 5,23 milioane de locuitori.

SYMMACHIA, în Grecia antică, o alianță politico-militară între două sau mai multe polisuri care au avut o politică externă comună.

SYMMETRODONTA, grup de mamifere fosile din era mezozoică.

SYMPHALANGUS, gen de maimuțe antropoide din familia hilobatide.

SYMPHILA, clasă de animale centipe-de, subfilul myriapode.

SYNOIKISM, în Grecia antică, unirea a două sau mai multe localități sau polisuri într-un singur stat.

SYO, direcție stilistică în arta și pictura chineză din sec. VIII-XII.

SYR DARYA, râu în Asia, în statele Uzbekistan, Tadjikistan, Kazahstan. Lungimea este de 2 137 km.

SYRINX, numele pe care-l dădeau vechii greci unui instrument de tipul naiului.

SYSSITIA, trapeze comune în Grecia antică.

SYSTOLE CORIANDRI, insectă din familia Eurytomidae genul Hymenoptera.

— Ș —

Ș, ș, a douăzeci și treia literă a alfabetului românesc și sunetul corespunzător.

ȘA, în matematică, punct singular al ecuației diferențiale de ordinul 1.

ȘABĂR, echipament de curățare.

ȘABĂRUIRE, procedeu tehnologic cu utilizarea șabărului.

ȘABLON, dispozitiv de măsurare; formulă stereotipă; repetare mecanică, lipsită de interes și de originalitate a unui model oarecare; repetare mecanică, lipsită de interes și de spirit inventiv a unei metode de lucru sau a unui cuvânt, a unei expresii stereotip; clișeu verbal.

ȘACAL, (*Cams aureus*), mamifer carnivor din familia canidelor; Șacal auriu.

ȘAH, titlu purtat de suverani în unele state musulmane din Orient. Pentru prima dată a fost introdus de regii perși din dinastia Sasanizilor; titlu purtat de suveranii Iranului, corespunzător titlului de împărat.

ȘAHSEI-VAHEI, ceremonie religioasă la musulmanii șiiți care se oficiază în primele 10 zile ale primei luni a anului musulman lunar.

ȘAITAN, capul satanei, al spiritului rău în islam.

ȘALAND, navă specială maritimă sau fluvială.

ȘALĂU, (*Stizostedion*, *Lucioperca*), cealău, suduc, gen de pești din fami-

lia percidelor, ordinul perciformelor; Șalău vărgat; monedă.

ȘALUPĂ, navă mică cu motor care servește pentru transportarea pasagerilor, mărfurilor, pentru remorcare, pescuit, cercetări științifice, stingerea incendiilor, turism, sport ș.a., în flota militară – șalupă are 12-14 vâsle.

ȘALVIRII NOI, Drochia, Palanca.

ȘALVIRII VECHI, Drochia, Șalvirii vechi.

ȘAMALIA, Cantemir, Șamalia.

ȘAMANISM, forță specifică a credințelor primitive.

ȘAMOTĂ, material refractar artificial.

ȘAMOTĂ, v. CERAMICĂ.

ȘAMPANIE, (fr. champagne), tip de vin spumos, saturat cu bioxid de carbon în procesul refermentării. A fost fabricat pentru prima dată în provincia Champagne din Franța (mijl. sec. al XVII-lea).

ȘAMPINION, (*Agaricus*), ciupercă de băligar, gen de ciuperci din familia Agaricaceae, clasa baziodimicetelor.

ȘANSĂ, posibilitate de reușită; ocazie favorabilă.

ȘANSONETĂ, (fr. chansonette, diminutiv de la chanson – cântec), cântec liric de estradă pe versuri cu caracter glumeț, uneori frivol.

ȘANTAJ, constrângere exercitată asupra cuiva prin amenințarea cu divul-

garea unui secret compromițător sau prin alte mijloace de intimidare, cu scopul de a dobândi în mod injust un folos pentru sine sau pentru altul; instrument de amenințare; Șantaj juridic, șantaj comercial, șantaj nuclear, șantaj politic, șantaj social, șantaj spiritual.

ȘANTIER NAVAL, întreprindere pentru construcția sau reparația navelor a industriei constructoare de nave.

ȘANȚ MINIER, exploatare minieră deschisă cu forma transversală trapezoidală, delimitată de jos de talpă și de planurile înclinate în lungime – laturi, în lățime – capete.

ȘANȚ OCEANIC, coborâre lungă îngustă, ușor curbată a fundului oceanului cu o adâncime de peste 5 000 m în zona de tranziție între continent și ocean.

ȘANȚ, element de fortificație de apărare împotriva armelor de foc sau pentru tragere.

ȘAPĂ, material de impermeabilizare în construcții; Șapă de mortar.

ȘAPTE ARTE LIBERE, ciclul de discipline care constituiau baza sistemului de învățământ antic și medieval.

ȘAPTE MINUNI ALE LUMII, o listă arbitrară cu șapte lucrări monumentale remarcabile de arhitectură și sculptură din antichitate.

ȘAPTE, cifră și număr natural.

ȘAPTEBANI, Rîșcani, Șaptebani.

ȘARADĂ, ghicitoare în care contextul sau cuvântul ce trebuie aflat se împarte în câteva părți, fiecare având un sens propriu.

ȘARIA, ansamblul de norme religioase, conjugale, cetățenești, sociale și juridice ale dreptului feudal musulman, apărut în țările Orientului în sec. VII-XII.

ȘARIAJ, complex de strate de roci cutate cu grosimea de sute de metri, uneori de câțiva kilometri, rupte și deplasate pe orizontală la o distanță de zeci, uneori chiar sute de kilometri și suprapuse pe altele mai noi, formând așa-numitele pânze de șariaj.

ȘARJĂ, amestec de materiale (într-o anumită proporție), prelucrate în dispozitive metalurgice, chimice și alte unități, pentru a obține produse metalice cu anumite proprietăți fizice și chimice; interpretare exagerată în literatură și artă, prezentare hazlie ori satirizată (de obicei prin portret), în care, păstrându-se asemănarea exterioară, sunt exagerate (șarjate) în mod voit cele mai caracteristice trăsături ale persoanei vizate; tip de caricatură, imagine cu pronunțate nuanțe satirice și umoristice.

ȘARPELE, constelație ecuatorială.

ȘASE, cifră și număr natural.

ȘASIU, (în fr. châsis), termen de referință în arta plastică, cadru de lemn; suport de asamblare a unui dispozitiv; ansamblu de unități de transmisie, sistem de roți și mecanisme de control ale unui automobil.

ȘASLA, Chasselas, denumire a unor soiuri timpurii de viță-de-vie pentru struguri de masă. Originare din Egipt. Se deosebesc șasla albă, șasla roză și șasla tămâioasă, raionate și în RM.

ȘAȘKA, tip special de spadă, cu o lamă cu un singur tăiș, folosită de cazaci.

ȘAUGĂU, (Șavgău), cel ce taie sare la ocna.

ȘĂTRAR, Șetrar, sătrarul cel mare, în Moldova medievală, dregător în grija căruia se aflau corturile domnești și campamentul oștirii.

ȘCOALA ALEXANDRINĂ, centru cultural și științific al creștinismului alexandrin și al mediului intelectual din marea capitală a Egiptului elenistic, orașul Alexandria.

ȘCOALA AMERICANĂ A RELAȚIILOR INTERNAȚIONALE, curent, mișcare științifică.

ȘCOALA ARDELEANĂ, mișcare culturală și ideologică cu caracter iluminist și politico-socială din Ardeal (Transilvania) de la răscrucea sec. XVIII-XIX. Combătând teoriile unor istorici și filologi, reprezentanții școlii ardeleni susțineau originea pur latină a limbii și a poporului român.

ȘCOALA AUSTRIACĂ, curent psihologic-subiectivist în economia politică, apărut la Viena în sec. XIX.

ȘCOALA BARBIZON, grup de pictori francezi din anii 1830-1860. A primit numele de la localitatea Barbizon, Franța.

ȘCOALA CLASICĂ A INSTITUȚIONALISMULUI, doctrină și ideologie economică, care accentul se pune pe activitățile instituțiilor în domeniul luării deciziilor economice.

ȘCOALA DE ARTE ȘI MESERII STROGANOV, instituție de învățământ din orașul Moscova, fondată în anul 1825.

ȘCOALA DE ECONOMIE ȘI ȘTIINȚE POLITICE DIN LONDRA, unul dintre principalele centre mondiale de educație și cercetare științifică.

ȘCOALA DE LA AVIGNON, pictură gotică târzie executată în orașul omonim.

ȘCOALA DE LA BADEN, școală din cadrul neokantianismului.

ȘCOALA DE LA CAMBRIDGE, un grup de economiști, care sunt considerați discipolii și adepții lui A. Marshall, care a fost profesor la Universitatea din Cambridge în 1868-77 și în 1885-1908.

ȘCOALA DE LA DACHAU, grup de artiști plastici care ignoră „Arta 1900”, se îndepărtează de „culorile naturii”.

ȘCOALA DE LA LAUSANNE, una dintre cele mai importante școli ale curentului neoclasic a științei economice.

ȘCOALA DE LA LYON, grup de poeți francezi, stabiliți la Lyon în anii 1540-1560.

ȘCOALA DE LA MANCHESTER, nume colectiv dat ideologilor economici și politici din secolul al XIX-lea care pledeau împotriva intervenției statului în viața economică.

ȘCOALA DE LA MĂNĂSTIREA PUTNA, important centru cultural din Moldova.

ȘCOALA DE LA NAUMBURG, curent stilistic al sculpturii goticului timpuriu german din secolul al XIII-lea.

ȘCOALA DE LA NORWICH, grupare de artiști plastici în Marea Britanie.

ȘCOALA DE PICTURĂ DIN SIENA, una din școlile de arte frumoase din Italia în sec. XIII-XVI.

ȘCOALA DE POMICULTURĂ DIN BASARABIA, instituită în baza deciziei Comitetului de Miniștri din 2 iulie 1842, în scopul „...pregătirii practice a grădinarilor”.

ȘCOALA DE VINIFICAȚIE ȘI VITICULTURĂ DIN CHIȘINĂU, cea mai veche instituție de învățământ agricol mediu din Republica Molodva. A fost fondată în 1842 în suburbia Botanică a orașului Chișinău. v. ȘCOALA DE POMICUL-

TURĂ DIN BASARABIA; COLEGIUL NAȚIONAL DE VITICULTURĂ ȘI VINIFICAȚIE.

ȘCOALA DIN AMSTERDAM, termen de referință în arta plastică, grupare de artiști plastici.

ȘCOALA DIN BENGAL, renașterea Bengalului – tendință în arta indiană, care a apărut la începutul secolelor XIX-XX sub influența mișcării de liberare națională.

ȘCOALA DIN BERLIN, noțiune generală, care întrunea compozitorii care au trăit și creat în Germania la mijlocul și în a doua jumătate a sec. al XVIII-lea.

ȘCOALA DIN BOLOGNA, termen de referință în arta plastică, școală italiană regională de pictură.

ȘCOALA DIN CILICIA, termen de referință în arta plastică, școală armeană de miniaturi livrești din sec. XII-XIV.

ȘCOALA DIN DELFT, denumire arbitrară a unui grup de pictori olandezi din orașul Delft, care în a doua jumătate a sec. al XVII-lea, s-au specializat în design cotidian, promovând anumite metode și procedee.

ȘCOALA DIN DÜSELDORF, termen de referință în arta plastică, una din principalele școli de pictură germane din sec. al XIX-lea.

ȘCOALA DIN LOMBARDIA, școală de pictură din nordul Italiei din sec. VIII-X.

ȘCOALA DIN PARIS, comunitate internațională a pictorilor, în fond, avangardiști, constituită la Paris, în anii 1900-1920.

ȘCOALA DIN PONT-AVEN, grup de pictori francezi, întruniți în localitatea omonimă din Franța, care a activat în anii 1885-1890.

ȘCOALA DIN POSILLIPO, Scuola di Posillipo, grup de pictori peisagiști, care au activat în Napoli, Italia în prima jumătate a sec. al XIX-lea.

ȘCOALA DIN UMBRIA, școală de pictură italiană din sec. XIII-XVI, din orașul Perugia.

ȘCOALA DIN VENEȚIA, în arta picturală, una din școlile principale italiene, constituită în Veneția, în sec. XIV-XVIII.

ȘCOALA DIN VENEȚIA, în muzică, școală care s-a format în Veneția, Italia, în sec. XVI-XVII.

ȘCOALA DIN VIENA, una dintre cele mai influente curente în muzica secolului XX.

ȘCOALA DIN VIRGINIA, una dintre școlile economice neoclase moderne.

ȘCOALA DUNĂREANĂ, stil în pictură și grafică sud-german și austriac, dezvoltat în bazinul fluviului Dunărea în prima jumătate a sec. al XVI-lea.

ȘCOALA ECONOMICĂ A SOCIALISMULUI UTOPIC, doctrină și ideologie economică, apărută în Evul Mediu.

ȘCOALA ECONOMICĂ AUSTRIACĂ, doctrină și ideologie economică, care promovează teoria utilității marginale.

ȘCOALA ECONOMICĂ CLASICĂ, doctrină și ideologie economică, sec. XVII-XIX, care susține că principala sursă de avere a țării este producția.

ȘCOALA ECONOMICĂ DE LA LAUSANNE, doctrină și ideologie economică.

ȘCOALA ECONOMICĂ FIZIOCRAȚĂ, doctrină și ideologie economică, fondată în sec. XVIII, care susține că principala sursă de avere a țării este agricultura.

ȘCOALA ECONOMICĂ MONETARISTĂ, unul dintre principalele curente ale tendinței neoclase moderne.

ȘCOALA ECONOMICĂ NEOAUSTRIACĂ, doctrină și ideologie economică.

ȘCOALA ECONOMICĂ NEOCLASICĂ, doctrină și ideologie economică, care susține că valoarea economică este determinată de prețul ultimei unități de bunuri introduse pe piață.

ȘCOALA ECONOMICĂ NEOINSTITUȚIONALISTĂ, doctrină și ideologie economică, dezvoltă teoria unei noi societăți post-industriale bazate pe activitățile instituțiilor independente organizate.

ȘCOALA ECONOMICĂ NEOKEYNE-SISTĂ, doctrină și ideologie economică.

ȘCOALA ECONOMICĂ NEOMARXISTĂ, doctrină și ideologie economică.

ȘCOALA ECONOMICĂ NOUĂ, doctrină și ideologie economică.

ȘCOALA ECONOMICĂ ORDOLIBERALĂ, doctrină și ideologie economică.

ȘCOALA ENGLEZĂ A RELAȚIILOR INTERNAȚIONALE, curent, mișcare științifică.

ȘCOALA FERRARA, în pictură, școală de artă din epoca Renașterii. Format în sec. al XV-lea, la Ferrara, de marchizul Lionello d'Este.

ȘCOALA FLORENTIANĂ, în pictură, una dintre principalele școli de artă renașcentistă din Italia.

ȘCOALA FONTAINEBLEAU, metodă de artă și obiecte.

ȘCOALA FRANCEZĂ A RELAȚIILOR INTERNAȚIONALE, curent, mișcare științifică.

ȘCOALA ISTORICĂ GERMANĂ, curent în economia politică care s-a dezvoltat în a doua jumătate a secolului al 19-lea în Germania.

ȘCOALA LANCASTERIANĂ DIN BASARABIA, instituită la 28 mai 1823 la propunerea contelui I. A. Capo d'Istria.

ȘCOALA MARXISTĂ, doctrină și ideologie economică, bazată pe teoria valorii muncii, a cărei parte integrantă este teoria valorii excedentare;

ȘCOALA NAȚIONALĂ SUPERIOARĂ DE ARTE FRUMOASE DIN PARIS, instituție de învățământ și cercetare în domeniile desen, pictură, sculptură, gravură.

ȘCOALA NAȚIONALĂ SUPERIOARĂ DE MINE DIN PARIS, instituție de învățământ.

ȘCOALA NEAPOLITANĂ, școală în arhitectură și arte vizuale, una din cele mai mari școli regionale de artă din Italia; direcție în muzică, fondată în orașul Napoli în sec. XVII-XVIII.

ȘCOALA NEOAUSTRIACĂ, curent în gândirea economică a sec. XX-XXI.

ȘCOALA OLANDEZĂ, una din cele mai mari școli de pictură din Europa în Evul Mediu târziu și epoca Renașterii.

ȘCOALA RAIONALĂ, școală științifică în geografia socio-economică, bazată pe planificarea dezvoltării economiei naționale în cadrul zonelor economice (cu prognoză pe termen lung a respectivelor zone).

ȘCOALA REPUBLICANĂ DE APTE PLASTICE „I. E. REPIN”, instituție de învățământ mediu de specialitate a Ministerului Culturii al RM. Întemeiată în 1887 la Chișinău ca școală serală de desen.

ȘCOALA REPUBLICANĂ DE ILUMINARE CULTURALĂ „E. SÂRBU” DIN SOROCA, instituție de învățământ mediu de specialitate a Ministerului Culturii al RM. Înființată în 1940.

ȘCOALA REPUBLICANĂ DE MUZICĂ „ȘTEFAN NEAGA”, instituție de

învățământ mediu de specialitate din Chișinău a Ministerului Culturii al RM. Înființată în 1945.

ȘCOALA RUSĂ A RELĂȚIILOR INTERNAȚIONALE, curent, mișcare științifică.

ȘCOALA RUSĂ DE ECONOMIE, denumirea generalizată a reprezentanților oamenilor de știință și economiștilor ruși din sec. XX, care au realizări științifice mai serioase în diverse domenii ale cunoașterii economice.

ȘCOALA SUEDEZĂ DE ECONOMIE, doctrină, curent și ideologie în gândirea economică.

ȘCOALA VIENEZĂ, școală componistică în cadrul căreia s-a cristalizat stilul clasic.

ȘCOALA WEIMAR, grup de muzicieni germani, care s-au unit cu F. Liszt în Weimar în anii 1850.

ȘCOALA ANTROPOLOGICĂ DE DREPT PENAL, lombrozian, direcție științifică care a apărut la începutul anilor 1870 în Italia.

ȘCOALA CLASICĂ DE DREPT PENAL, ramură a dreptului penal, apărută la sfârșitul sec. al XVIII-lea – începutul sec. al XIX-lea, în baza cursului educațional și umanist al dreptului penal.

ȘCOALĂ DE MUNCĂ, direcție în teoria și practica pedagogică de organizare a învățământului general la sfârșitul sec. al XIX-lea, prima jumătate a sec. al XX-lea.

ȘCOALĂ DE VIȚE, parte de teren a unei pepiniere viticole pe care se plantează și se cresc, în timpul unei perioade de vegetație, vițe altoite și butași nealtoți.

ȘCOALĂ ECONOMICĂ, doctrină și ideologie economică.

ȘCOALĂ INCOMPLETĂ, școală fără clase paralele, cu contingent mic de elevi.

ȘCOALĂ ISTORICĂ DE DREPT, una dintre principalele domenii ale gândirii legale la sfârșitul sec. al XVIII-lea – începutul sec. al XIX-lea.

ȘCOALĂ JUDEȚEANĂ ÎN BASARABIA, instituție de învățământ.

ȘCOALĂ LINGVISTICĂ, curent în știința limbii care studiază un anumit aspect al obiectului comun al lingvisticii, limba, folosind metode elaborate special pentru realizarea scopului urmărit.

ȘCOALĂ MATERNĂ, educație în familie, până la intrarea în școală.

ȘCOALĂ MEDIE DE CULTURĂ GENERALĂ, tip de instituție de învățământ care asigură formarea identității în baza școlii primare, obținerea studiilor medii complete și de bază, pregătirea copilului pentru alegerea conștientă a profesiei și continuarea studiilor în instituțiile de învățământ superior sau în școlile de meserii.

ȘCOALĂ MEDIE INCOMPLETĂ, tip de instituție de învățământ de cultură generală, verigă intermediară între școala primară și cea medie completă.

ȘCOALĂ NEOGRAMATICĂ, curent lingvistic de la sfârșitul sec. al XIX-lea, începutul sec. XX. Reprezentanții școlii neogramatice au contribuit la dezvoltarea lingvisticii comparativ-istorice.

ȘCOALĂ PRIMARĂ, instituție de instruire și educație pentru copii, care acordă studii primare.

ȘCOALĂ PSIHOLOGICĂ, în critica literară europeană, direcție din sec. al XIX-lea.

ȘCOALĂ REALĂ DIN CHIȘINĂU, instituție de învățământ mediu, în care alături de gimnaziile clasice, se obțineau „studii generale și pregătire pentru admiterea în instituțiile de învățământ superior speciale”.

ȘCOALĂ REALĂ, instituție de învățământ mediu sau mediu incomplet,

a cărei programe de studii sunt elaborate în conformitate cu principiile învățământului real.

ȘCOALĂ SPECIALĂ, instituție de învățământ pentru copii cu CES (Cerințe Educaționale Speciale).

ȘCOALĂ SPORTIVĂ, instituție de profil de tip extrașcolar.

ȘCOALĂ UNICĂ, principiu de organizare a sistemului de învățământ, care asigură continuitatea și transparența tuturor treptelor: de la cea mai de jos până la cea mai de sus.

ȘCOALĂ, instituție de instruire și educație a tinerilor generații și adulților; sistem de învățământ, de însușire și obținere a experienței; direcție în știință, literatură, artă etc.

ȘCOLARIZARE, încadrare în procesul de învățământ.

ȘCOLI BUDISTE, institut de instruire spirituală în religia budistă.

ȘCOLI BÜRGER, școli primare de tip avansat în Germania sec. XVII-XVIII, pentru fiii meseriașilor, micilor negustori etc.

ȘCOLI CANTONISTE, în Rusia în 1805-1858 instituții de învățământ militare de ordin inferior, destinate fiilor de soldați și de coloniști militari.

ȘCOLI CONGREGANISTE, instituții de învățământ primar, administrate de membri ai organizațiilor catolice.

ȘCOLI DE ARITMETICĂ, instituții de învățământ primar în Rusia în prima jumătate a sec. al XVIII-lea.

ȘCOLI DE MESERII, instituții de învățământ profesional-tehnice primare.

ȘCOLI DE UCENICIE DE FABRICĂ ȘI UZINĂ, tipul de bază de instituții de instruire tehnico-profesională în URSS.

ȘCOLI DE ZEMSTVĂ, școli primare sătești în Rusia prerevoluționară, înființate și întreținute de zemstvă.

ȘCOLI DUMINICALE, școli de cultură generală pentru adulți și copii la care lecțiile se desfășurau duminica. Au apărut în Anglia pe la sfârșitul sec. al XVIII-lea.

ȘCOLI EPARHIALE, în Rusia, instituții de învățământ de cultură generală, în care învățau precumpănitor fice de preoți și alți clerici.

ȘCOLI EXPERIMENTALE, instituții de instruire și educație destinate verificării, elaborării și argumentării noilor idei pedagogice, ținând cont de experiența celor mai buni profesori.

ȘCOLI FEROVIARE, în Rusia, tip de instituții de învățământ profesionale de treapta întâi, care pregăteau specialiști și muncitori calificați pentru transportul feroviar.

ȘCOLI FILOSOFICE, v. FILOSOFIE.

ȘCOLI INDUSTRIALE, instituții de învățământ destinate celor mai sărace straturi ale populației, în care se învățau diverse meserii și profesii agricole.

ȘCOLI LAMAISTE, instituții de învățământ religioase ce activează, de regulă, pe lângă mănăstirile budiste care pregătesc lama.

ȘCOLI LATINE, instituții de învățământ primare sau de tip sporit cu instruirea în limba latină.

ȘCOLI MĂNĂSTIREȘTI, școli care au luat naștere pe la mijlocul primului mileniu la mănăstirile budiste din India. După apariția creștinismului ele s-au răspândit, (sec. VI-VIII) în Bizanț și în Europa Occidentală pe lângă mănăstirile de bărbați.

ȘCOLI MEDII DE SPECIALITATE, instituții de învățământ care pregătesc specialiști de calificare medie pentru

diferite domenii ale economiei naționale; tehnicum.

ȘCOLI MISIONARE, instituții de instruire și educație ce activează pe lângă organizațiile creștine.

ȘCOLI NORMALE, instituții de învățământ care pregătesc cadre didactice pentru școli de diverse trepte.

ȘCOLI PAROHIALE, sistem de școli primare pe lângă parohiile bisericii ruse, pentru populația din aceeași parohie, care a funcționat în perioada anilor 1804-1917.

ȘCOLI PEDAGOGICE, în Republica Moldova, instituții de învățământ mediu de specialitate care au pregătit învățători pentru clasele primare ale școlii de cultură generală, cadre didactice pentru instituții preșcolare etc; școală normală.

ȘCOLI PENTRU TINERETUL MUNCITOR, instituții de învățământ mediu de cultură generală pentru instruire fără a întrerupe procesul de muncă.

ȘCOLI PRIMARE DE O SINGURĂ CLASĂ, tipul de bază a școlii primare din Basarabia în perioada anilor 1860-1918.

ȘCOLI PUBLICE, în Marea Britanie, școli medii privilegiate care păstrează tradițiile aristocratice.

ȘCOLI SERALE, instituții de învățământ mediu pentru tineret și adulți, care combină învățătura cu activitatea în câmpul muncii.

ȘCOLI-INTERNAT, instituții de învățământ cu prezența permanentă în ele a elevilor.

ȘCOLILE SOCRATICE, denumire generică dată unor școli filosofice grecești întemeiate de discipoli ai lui Socrate.

ȘEDINȚĂ PLENARĂ, întrunire a membrilor unei organizații pentru a discuta sau a hotărî ceva.

ȘEF AL MISIUNII DIPLOMATICE, reprezentant acreditat oficial al unei țări străine în țara gazdă.

ȘEF DE GUVERN, funcționar care conduce cel mai înalt organ executiv al statului, prim-ministru.

ȘEF DE STAT, persoană care exercită puterea executivă supremă în stat, un oficial sau un organ special al statului, ce exercită reprezentarea supremă a statului în viața politică internă a țării și în relațiile cu alte state.

ȘEIC, căpetenie al ordinului derviștilor sau a altei organizații în islamism; dans modern și melodia după care se execută.

ȘEICUL ISLAM, titlul onorific al teologilor musulmani superiori.

ȘELF, platformă continentală, o parte superficială a marginii subacvatice a continentelor și insulelor, cu o suprafață relativ plană, înclinată nesemnificativ.

ȘENDRENI, Nisporeni, Vărzărești.

ȘENILĂ, bandă fără sfârșit, formată din elemente metalice (uneori de cauciuc) articulate între ele și care, fiind dispuse pe roțile unui vehicul autopropulsat, îi asigură o capacitate de trecere sporită.

ȘEPTELICI, Soroca, Șeptelici.

ȘERB, Șerbie, în Evul Mediu, țaran dependent de stăpânul feudal; iobag.

ȘERBACA, raionul Rîșcani, de la 19.12.1977 scos de la evidență.

ȘERCANI, Orhei, Pohrebeni.

ȘERIF, prinț arab considerat urmaș al lui Mahomed.

ȘERPAR, (*Sigcaetus ferox*, *Circaetus gallicus*), vultur șerpar, pasăre migratoare din familia accipitridelor, ordinul falconiformelor.

ȘERPARIȚĂ, (*Polygala*), amăreală, gen de plante din familia Polygalaceae.

ȘERPENI, Anenii Noi, Șerpeni.

ȘERPI, (*Serpentes*, *Ophidia*), ofidieni, ordin de reptile din subclasa șquamatelor.

ȘERVIN, vin din struguri obținut după o tehnologie specială, fabricat în Republica Molodva.

ȘES DE COASTĂ, câmpie care se învecinează cu linia apei, este o fâșie de coastă ridicată din mare ori o formațiune aluvială sau acumulativ-abrazivă formată prin erodare.

ȘES PENELEAN, regiune naturală ușor ondulată, în locuri aproape plate de denudare-acumulare, se formează în timpul nivelării pe termen lung a reliefului inițial puternic disecat, în condițiile unei etape tectonice de tranziție.

ȘES, câmpie netedă, zonă depresionară, zone mici și largi de teren situate sub 200 m deasupra nivelului mării cu suprafața de obicei plană, mai puțin deluroasă.

ȘESTACI, Singerei, Prepelița.

ȘESTACI, Șoldănești, Șestaci.

ȘESUL AMAZONULUI, Amazonia, regiune naturală în America de Sud, în bazinul fluviului Amazon. Cel mai mare șes de pe Pământ.

ȘESUL ATLANTIC, regiune naturală în America de Nord, în SUA. Se întinde cu o lățime de la 30 la 350 km pe coasta Atlanticului din New York până în extremitatea de sud a Peninsulei Florida.

ȘESUL CASPIC, regiune naturală în sud-estul Câmpiei est-europene, în coasta de nord a Mării Caspice, ocupă teritoriu din regiunile Daghestan, Kalmikia, Volgograd, Astrahan, Stavropol în Rusia, și regiunile Atyraú și Kazahstanul de Vest.

ȘESUL COLCHIDA, regiune naturală în Georgia, situat pe litoralul Mării Negre și în cursul infernor al râului Rioni.

ȘESUL LA PLATA, regiune naturală în America de Sud, în Bolivia, Brazilia, Paraguay și Argentina.

ȘESUL MANCIURIAN, regiune naturală în China.

ȘESUL MĂRII NEGRE, regiune naturală situată pe teritoriul Rusiei, în partea de nord a Mării Negre și Mării Azov, între delta Dunării la vest și râul Kalmius la est;

ȘESUL MESOPOTAMIEI, regiune naturală în Asia de Vest, în bazinul Tigru-lui și Eufratului.

ȘESUL MEXICAN, regiune naturală în sudul SUA și în Mexic.

ȘESUL MIJLOCIU EUROPEAN, câmpie în Europa, în țările Polonia, Germania și Danemarca.

ȘESUL NIPRULUI, regiune naturală în sudul Câmpiei est-europene, în Belarus și în nord-estul Ucrainei, se întinde de-a lungul malului stâng al cotelor de mijloc ale Niprului.

ȘESUL NULLARBOR, câmpie la sudul deșertului Victoria Mare, în Australia.

ȘESUL PAD, Șesul Lombardiei, regiune naturală în nordul Italiei, situat între munții Alpi, Apenini și Marea Adriatică.

ȘESUL POLESIEI, regiune naturală în vestul Câmpiei est-europene, în bazinul râurilor Pripeat, Nipru, Desna, în statele Belarus, Ucraina, Rusia și Polonia.

ȘESUL POLONIEI, regiune naturală în Câmpia Europei Centrale, suprafețe de câmpii întinse în Polonia, Germania și Danemarca.

ȘESUL POLOŢK, regiune naturală în nord-vestul Câmpiei est-europene, si-

tuat în bazinul râului Dvina de apus și afluenții săi Dysna, Drissa, Sosnitsa etc.

ȘESUL RINULUI, regiune naturală în cursul mijlociu al râului Rin, în Germania și Franța.

ȘESUL TURAN, regiune naturală în N-V Asiei Mijlocii și S-V Kazahstanului.

ȘESUL UNGARIEI, câmpie situată pe malurile cursului de mijloc al râului Dunărea, de la pădurile Vienei până la Porțile de Fier, are 200 mii km².

ȘESUL VALEA CALIFORNIANĂ DE JOS, regiune naturală în SUA și Mexic.

ȘESUL VALEA LONGITUDINALĂ, regiune naturală, depresiune aridă intermontană dintre coasta și Cordilierii Anzilor.

ȘESURI INTERNE, regiuni naturale în America, țările Brazilia, Bolivia, Paraguay, Uruguay și Argentina.

ȘEVALET, termen de referință în arta plastică și arhitectură, suport de lucru special vertical.

ȘEVCENCO, UATSN, Mocra.

ȘEVER, instrument în formă de disc ascuțit.

ȘEVERUIRE, procedeu tehnologic.

ȘEVRO, piele de capră sau de ied tăbăcită în săruri de crom. Este moale, subțire, elastică și are un aspect frumos. Din șevro se confecționează încălțăminte și articole de marochinărie.

ȘEZĂTOARE ȘCOLARĂ, v. ȘEZĂTOARE.

ȘEZĂTOARE, vechi obicei în Moldova; adunare tradițională la țară, mai ales în serile de iarnă, în timpul căreia participanții lucrează, povestesc și glumesc; tip de lecție; reuniune literară.

ȘICOVĂȚ, Ungheni, Morenii Noi.

ȘIISM, unul din cele două curente principale din islamism, aparut în sec. al VII-lea.

ȘILING (shilling), Unitate monetară în Anglia; circulă, de asemenea, în Australia, Noua Zelandă, Chenia, Tanganica, Uganda și alte țări.

ȘIMI, Shimmy, dans modern asemănător cu foxtrotul și melodia după care se execută.

ȘINĂ DE CONTACT, element în rețeaua de contact care are forma și secțiunea transversală ca la șinele de cale ferată.

ȘINDRILĂ, material de acoperire a caselor.

ȘINE, grinzi speciale din oțel amplasate pe traverse sau alte suporturi pentru traficul feroviar sau montan al materialului rulant (trenuri, căi ferate, tramvaie), mișcarea macaralelor, cărucioarelor în mine și cariere etc.

ȘIPCA, Șoldănești Șipca.

ȘIPCA, UATSN, Șipca.

ȘIPOPOTENI, Călărași, Șipopoteni.

ȘIPOPOTENI, Hîncești, Șipopoteni.

ȘIR, în matematică, funcție, definită pe mulțimea numerelor naturale.

ȘIRĂUȚI, Briceni, Șirăuți.

ȘIROIRE, procesul de deteriorare a straturilor superioare ale solului și ale rocilor muntoase, care conduce la formarea văgăunilor.

ȘISTURI, denumirea generală a rocilor caracterizate printr-un aranjament orientat al mineralelor formatoare de roci și posedă capacitatea de a se despica în plăci subțiri.

ȘIȘCANI, Nisporeni Șișcani.

ȘIVA, Dumnezeu în hinduism care face parte din trinitatea brahmanistă.

ȘLAGĂR, piesă muzicală la modă.

ȘLEAHTĂ, denumire a nobilimii mici din Polonia, Lituania etc. în Evul Mediu.

ȘLEAHTĂ, mică aristocrație poloneză; Șleahitic.

ȘLEAHUL CAMENIȚEI, drum de țară natural, neamenajat, bătătorit de căruțe.

ȘLEFUIRE, tratarea suprafeței pieselor prin tăiere cu un instrument abraziv.

ȘLEP, tip de navă.

ȘLIF, eșantion de metal sau aliaj metalic, preparat pentru cercetare macro sau microscopică.

ȘLIHTUIRE, aplicarea pe fire a unui strat subțire de adeziv pentru a spori rezistența lui la abraziune și întindere repetată, precum și pentru a reduce ruperea firelor în timpul țesutului.

ȘMALENA, UATSN, Andreevca.

ȘOARECE, denumire a mai multor specii de mamifere rozătoare din familia muridelor.

ȘOBOLAN, (Rattus), gen de mamifere rozătoare din familia muridelor, subfamilia murine.

ȘOC CALORIC, stare patologică acută a organismului determinată de supraîncălzirea acestuia.

ȘOC, stare gravă a organismului determinată de acțiunea unor factori vulneranți și caracterizată prin dereglarea profundă a funcției sistemului nervos central, endocrin și a celui cardiovascular, a aparatului respirator și a metabolismului; urgență medicală caracterizată prin insuficiența circulației periferică.

ȘOFRAN, (*Crocus*), gen de plante perene tuberculo-bulboase din familia Iridaceae. Se cunosc cca 80 de specii, răspândite în regiunea Mediteraneană. În Republica Moldova se întâlnește o specie - șofranul cultivat, care ocupă suprafețe mici.

ȘOFRAN-DE-VARĂ, soi timpuriu de măr autohton.

ȘOFRANOVCA, Cantemir, Cășla.

ȘOFRĂNEL, (*Carthamus tinctorius*), pintoană, plantă anuală erbacee din familia Asteraceae, cultivată pentru a extrage din semințe ulei vegetal; (*Crocus*), gen de plante perene tuberculo-bulboase din familia Iridaceae.

ȘOFRÎNCANI, Edineț, Șofrâncani.

ȘOIM DUNĂREAN, (*Falco cherrug*), pasăre răpitoare din familia falconide.

ȘOIMI, (*Falconidae*), familie de păsări răpitoare falconide din ordinul falconiformelor.

ȘOIMUL RÂNDUNELELOR, (*Falco subbuteo*), pasăre răpitoare din familia falconide.

ȘOLCANI, Soroca, Șolcani.

ȘOLDĂNEȘTI or., Șoldănești or. Șoldănești.

ȘOLTOAIA, Fălești, Ciolacu Nou.

ȘOLTUZ, în Moldova medievală, administratorul unui oraș.

ȘOLTUZ, în Moldova medievală, cel care conducea cu orașul, cârmuitor al unui târg.

ȘOMAJ, fenomen social-economic complex în care o parte din populația activă din punct de vedere economic nu are loc de muncă și câștiguri și este în proces de căutare; șomer, șomaj speculativ, șomaj structural, șomaj tehnic, șomaj tehnologic, șomaj ciclic, șomaj

declarat, șomaj involuntar, șomaj mascat, șomaj sezonier, șomaj voluntar.

ȘOMAJUL TINERETULUI, excesul de ofertă de muncă pe piața muncii care depășește cererea persoanelor sub 30 de ani.

ȘOPĂRLĂ, (*Lacertilia*), denumire dată mai multor genuri de reptile din familia lacertidelor, subordinul lacertilienilor.

ȘORECAR, (*Buteo*), gen de păsări răpitoare din ordinul falconiformelor.

ȘORICAR ÎNCĂLȚAT, (*Buteo lagopus*), pasăre răpitoare de zi din familia acciptride.

ȘOSEA, traseu terestru pietruit sau asfaltat; Drum.

ȘOVINISM, fenomen social de atitudine politică între națiuni; atitudine politică retrogradă în afirmarea dușmănoasă a superiorității unei națiuni asupra altora, în manifestarea rasismului și a exclusivismului național; Șovinism velikoruskii, șovinism de mare putere, șovinism social.

ȘPACLUIRE, procedeu tehnologic în construcții.

ȘPITZ, Șpiț, grup numeros de rase de câini.

ȘRAPNEL, (de la numele inventatorului englez H. Shrapnel, 1803), proiectil de artilerie încărcat cu gloanțe și bile. Provoacă mari pierderi în forța vie a inamicului.

ȘROT, material furajer cu conținut bogat în proteine, destinat animalelor agricole, produs secundar obținut de pe urma extragerii uleiului din semințe oleaginoase cu ajutorul solvenților organici.

ȘTAFETĂ, concurs sportiv.

ȘTAFETĂ, în vechime, scrisoare, mesaj urgent, informație care se transmitea

printr-un curier special, de obicei, călare.

ȘTAMB, o parte a trunchiului arborelui: de la gulerul rădăcinii până la primele ramuri ale nivelului inferior al coroanei.

ȘTANȚARE, confecționarea obiectelor din tablă cu ajutorul presiunii, pentru a imprima pe suprafețele supuse finisării elemente decorative sau tehnologice în relief; procedeu de prelucrare a metalelor folosind matrițe; asigură fabricarea produselor cât mai aproape de forma și dimensiunile finale.

ȘTANȚĂ, unealtă folosită la gravarea prin presiune a unui model, a unei cifre etc. pe suprafața unei piese sau a unui produs finit; instrument de fabricare a produselor de forma și dimensiunile prestabilite prin ștanțare volumetrică sau plană, dimensionare, ștemuire și îndreptare; Poanson.

ȘTEFAN VODĂ, Vulcănești, Ștefan Vodă, până în 1960, Hauchi-Abdul.

ȘTEFAN-VODĂ or., Ștefan-Vodă, or. Ștefan-Vodă.

ȘTEFĂNEȘTI, Căușeni, Tănătarii Noi.

ȘTEFĂNEȘTI, Florești Ștefănești.

ȘTEFĂNEȘTI, Ștefan-Vodă Ștefănești.

ȘTERGAR, v. PROSOP.

ȘTEVIE, (*Rumex*), măcriș, limba bouului, gen de plante din familia Polygonaceae.

ȘTIINȚA ECONOMICĂ, domeniu de cercetare, care studiază producția, distribuția și consumul de bunuri și servicii.

ȘTIINȚA LITERATURII, știință care studiază esența, funcțiile, specificul, structura, legitățile istorice și estetice de dezvoltare ale literaturii artistice, inclusiv principiile și metodele ei de cercetare.

ȘTIINȚA MATERIALELOR, domeniu de cercetare.

ȘTIINȚA METALELOR, domeniu științific despre structura și proprietățile materialelor pe bază de metale (aliaje metalice); secțiune a științelor materialelor.

ȘTIINȚA PEISAJELOR, în geografia fizică, secțiunea a științei, care studiază sfera peisajului Pământului, complexele sale naturale teritoriale, la nivel local și regional, geografia peisajului în relațiile cu ecosistemele naturale.

„**ȘTIINȚA**”, editură a AȘM, înființată la Chișinău în 1959.

ȘTIINȚĂ DE CARTE, capacitatea de a citi și scrie; certyificat, un document scris cu semnificație juridică; fel de recompense, încurajare.

ȘTIINȚĂ REGIONALĂ, ramură a științei, propusă de economistul și geograful american W. Isard, care studiază sistemele teritoriale ale regiunilor cu trăsăturile specifice de dezvoltare pe fundalul sistemelor teritoriale vecine.

ȘTIINȚĂ, ansamblu de cunoștințe despre un obiect dat sau distinct, (natură, societate, gândire etc.) dobândite prin descoperirea legilor obiective ale fenomenelor și explicarea lor; sferă de activitate umană a cărei funcție constă în dobândirea și sistematizarea teoretică a cunoștințelor despre realitate; totalitate a cunoștințelor dintr-un anumit domeniu; disciplină; faptul de a fi informat despre ceva; cunoaștere.

ȘTIINȚE AGRICOLE, v. ȘTIINȚĂ.

ȘTIINȚE CAMERALISTE, un set de discipline pentru pregătirea funcționarilor publici calificați din domeniul finanțelor publice și managementului industriilor.

ȘTIINȚE MEDICALE, v. ȘTIINȚĂ.

ȘTIINȚE NATURALE ȘI EXACTE, v. ȘTIINȚĂ.

ȘTIINȚE NATURALE, domeniu de științe despre legitățile, fenomenele și proprietățile obiectelor naturii; include multe ramuri – științe ale naturii.

ȘTIINȚE SOCIALE, v. ȘTIINȚĂ.

ȘTIINȚE TEHNOLOGICE ȘI INGINEREȘTI, v. ȘTIINȚĂ.

ȘTIINȚE UMANISTE ȘI ARTE, v. ȘTIINȚĂ.

ȘTIR, (*Amaranthus*), gen de plante din familia *Amaranthaceae*.

ȘTIRE POLITICĂ FALSĂ, veste (în presă, la radio etc.), informație scurtă despre un eveniment; noutate falsă în domeniul politic.

ȘTIUBEIENI, Rîșcani, Vasileuți.

ȘTIUBEIUL, afluent al Nistrului, RM.

ȘTIUCĂ, (*Esox*), gen de pești răpitori din familia *ezocidelor*.

ȘTIULEȚI DE PORUMB CU ALBEAȚĂ, maladie nonparazitară.

ȘTRAIȚ, v. XILOGRAVURĂ.

ȘTREC, excavare subterană orizontală, care nu are ieșire la suprafața pământului și este localizată în stratul zăcămințelor minerale.

ȘUBLER, instrument pentru determinarea dimensiunilor liniare ale pieselor pe coordonatele X, Y și Z.

ȘUGUBINĂ, amendă percepută în Evul Mediu, în Țările Române, pentru omucidere, tâlhărie sau adulter.

ȘUMANCA, sat în raionul Ungheni; în ian. 1972 s-a contopit cu s. Hristoforovca.

ȘUMNA, Rîșcani, Șumna.

ȘUNT, derivare a circuitului sangvin pe alte căi circulatorii decât cele normale; rezistor electric conectat între două puncte ale unui circuit electric.

ȘURI, Drochia, Șuri.

ȘURII NOI, Drochia, Șuri.

ȘURUB, tijă cilindrică sau conică filetată care servește pentru îmbinarea și fixarea a două piese. Uneori șuruburile se folosesc și pentru deplasarea unor piese pe filetul lor (șurubul strungului, teascului ș.a.).

ȘURUBELNIȚĂ, instrument manual.

ȘUT, lovitură puternică aplicată minții.

— T —

T = **tera**, simbol.

T, t, a douăzeci și patra literă a alfabetului român și sunetul corespunzător; **T** – tesla; **t**, tonă.

TABANI, Briceni, Tabani.

TABĂRA, Orhei, Curchi.

TABĂRĂ ȘCOLARĂ, așezare în aer liber pentru copii și elevi, aflați la odihnă.

TABĂRĂ, loc de amplasare temporară a trupelor, amenajat în afara localităților; așezare în aer liber pentru adăpostirea sportivilor aflați la odihnă sau în timpul antrenamentelor; Tabără olimpică.

TABERNACLU, compoziție arhitecturală în formă de șopron sau baldahin.

TABES, formă tardivă de sifilis nervos, care se manifestă prin tulburări de sensibilitate, lipsă de coordonare a mișcărilor, (în timpul mersului), prin puternice dureri viscerale etc.

TABLELE LEGII, conform Bibliei, Tablele de Piatră sau Tablele lui Moise.

TABLETĂ, articol literar-publicistic de dimensiuni reduse, pe o temă de actualitate; preparat farmaceutic de formă plată, rotundă sau pătrată; Pastilă, pilulă, bulină; dispozitiv electronic de citit de mână.

TABLOU, operă de pictură cu semnificație artistică finită; parte dintr-o piesă; panou tehnic.

TABORIȚI, Husiți, membrii aripii radicale ai mișcării husite, reprezentând interesele țăranilor și ale meșteșugarilor.

TABU, evitare a folosirii unui cuvânt și înlocuirea lui cu altul, din superstiție sau din pudoare. Tabuizare, interdicție de limbaj, interdicție rituală.

TABULA PEUTINGERIANĂ, harta drumurilor romane.

TABULA RASA, expresie folosită de filosoful englez John Locke și în alte sisteme filosofice pentru a caracteriza starea inițială a psihicului copilului, afirmând că omul nu are niciun fel de idei sau principii înnăscute.

TABULA TRAIANA, inscripție latină încastrată în stâncă, descoperită în defileul de la Cazane (de Dunăre). Menționează construirea drumului roman de pe malul drept al fluviului, în vremea împăratului roman Traian (98-117).

TABULATOR, element al mașinei de scris.

TABULATURĂ, sistem vechi de notație muzicală cu ajutorul cifrelor sau literelor.

TAC, bară specială de lemn, cu care jucătorii lovesc bilele la biliard; achiu.

TACHELAJ, set de accesorii navale din oțel, fibre și sintetice sub formă de cabluri, lanțuri, tije utilizate pentru fixarea catargului, controlul pânzelor, ridicarea și coborârea steagurilor și semnalelor, lansarea bărcilor, lucrările de ridicare etc.

TACHIGLOSA, (Tachyglossidae), ordin de mamifere ovipare.

TACHINIDE, familie de muște din subordnul brachicera.

TACT, termen de referință în arta plastică privind ritmul în muzică; măsură, cadență.

TACTICĂ, domeniu al științei militare; metode de executare a misiunii de luptă.

TADJICI, nație, popor din grupa iraniană, populația de baza a Tadjikistanului, sunt și în Afganistan, Rusia, China, Iran.

TAEKWONDO, (Tae Kwon Do), una dintre cele mai vechi arte marțiale, originară din Coreea, se caracterizează în special prin lovituri înalte cu piciorul și lovituri cu pumnul.

TAFONOMIE, compartiment al paleontologiei ce studiază înhumarea organismelor.

TAFTĂ, varietate de țesătură de mătase.

TAGETES, gen de plante cu flori din familia Asteraceae.

TAHIARITMIE, aritmie cu frecvență cardiacă mare.

TAHICARDIE, frecvență crescută a contracțiilor cardiace; Tahicardie paroxistică, dereglarea ritmului cardiac caracterizată printr-un acces brusc de contracții cardiace regulate.

TAHIMETRU, dispozitiv geodezic electronic sau mecanic pentru măsurarea

pe teren a unghiurilor orizontale și verticale, distanțelor și altitudinii în cadrul sondajelor topografice.

TAHION, termen de referință în fizică și chimie privind elementele ipotetice, care ar călători mai repede decât lumina.

TAHITELIE, ritm accelerat al evoluției, caracteristic pentru o perioadă scurtă de evoluție a unui sau altui grup de organisme.

TAHITI, insulă vulcanică în Oceanul Pacific, cea mai mare din arhipelagul Insulelor Societății; teritoriul Polineziei Franceze. Are 1 042 km².

TAHOGENERATOR, mașină electrică care convertește viteza unghiulară (viteza de rotație) a rotorului în semnal electric sub formă de tensiune de ieșire proporțională cu valoarea convertită.

TAHOMETRU, dispozitiv de măsurare în mecanică.

TAI, grup de popoare care locuiesc în China de Sud, Indochina, India de Nord-Est și Thailanda.

TAIFA, denumirea istorică și geografică a emiratelor musulmane, care au fost produsul fragmentării feudale și care au lovit Califatul Cordoban, puternic până la sfârșitul Reconquista în 1492.

TAIFUN, ciclon tropical, adesea are forță de uragan cu viteza vântului de 30-50 km/h, cu rafale de până la 100 km/h, apar în zona de propagare a mușonilor din Asia răsăriteană.

TAIGA, tip de biom răspândit în regiunea temperată a emisferei nordice; subzonă silvică naturală în nordul zonei temperate. Prezintă păduri de conifere, ce ocupă teritoriul mari, întâlnite, mai ales, în Eurasia.

TAINE, acțiuni de cult în creștinism.

TAIPEI, oraș în China, centru administrativ al provinciei Taiwan.

TAIWAN, Formosa, provincie a Republicii Chineze, pe insula cu aceeași denumire din Oceanul Pacific.

TAJ MAHAL, în India, ansamblu arhitectonic, monumente arheologice, istorice și arhitectonice din Evul mediu, inclus pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

TAKHT-I-BAHI, lângă orașul Mardan din Pakistan, complex monastic budist, ansamblu arhitectonic cu monumente arheologice, istorice și arhitectonice din sec. VII-IX și Evul Mediu, inclus pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

TAKIDROMUS, gen de reptile din familia lacertide.

TAKIFUGU, gen de pești osoși din familia tetraodontide.

TAKIN, (Budorcas taxicolor), capră-antilopă, mamifer din familia cavicornor.

TAKIR, depresiuni plate de lut în deșerturile Asiei mijlocii și Kazahstanului, inundate periodic de viituri sau averse.

TAL, corpul ciupercilor, lichenilor și algelor care poate fi unicelular, colonial sau pluricelular, nediferențiat în organe vegetative.

TALAMUS, parte a diencefalului care formează legături cu măduva spinării, trunchiul cerebral și emisferele cerebrale.

TALASEMIE, formă a anemiei hemolitice ereditare caracterizată prin dereglarea sintezei hemoglobinei, hemoliză, hipocromie, eritropoieză insuficientă, displazia scheletului.

TALASOCRAȚIE, putere întemeiată pe supremație maritimă.

TALASOTERAPIE, folosirea climatului marin în scop curativ în îmbinare cu băile solare; metodă a climatoterapiei.

TALC, mineral utilizat în industria farmaceutică.

TALENT, aptitudine, înclinare înnașcută într-un anumit domeniu.

TALER, monedă.

TALER-LEU, monedă olandeză de argint cu efigia leului, emisă pentru prima dată în 1575. La sf. sec. XVI a început să circule în Imperiul Otoman și în țările vasale acestuia.

TALGERE, instrument muzical, discuri de alamă, folosite în fanfară sau în orchestra.

TALIACEE, clasă de nevertebrate marine din subîncrângătura tunicatelor.

TALIBAN, membru al unei fracțiuni politice din Afganistan care promovează principiile fundamentalismului islamic în viața politică, socială etc.

TALICTRUM, gen de plante, ierburile perene, rizoide din familia Ranunculaceae.

TALION, formă primitivă de pedeapsă prin care se aplică celui vinovat un rău identic sau similar cu acela pe care acesta l-a provocat victimei.

TALIU, (Thallium), Tl, element din grupa a III-a a sistemului periodic al elementelor chimice. Nr. at. 81. Se cunosc doi izotopi stabili și mai mulți radioactivi (naturali și artificiali). În natura se găsește în compoziția unor minerale.

„TALK SHOW POLITIC”, discuție spectaculoasă de esență politică în spațiul public.

TALLIN, capitala, principalul centru economic, științific, cultural și cel mai mare oraș al Estoniei.

TALMUD, culegere de dogme și norme religioase, filosofice, morale, sociale și juridice ale iudaismului, care s-au for-

mat între sec. al III-lea î. Hr. și sec. al V-lea d. Hr.

TALMUDIST, persoană care cunoaște și interpretează învățăturile talmudului; la figurat, dogmatist, tipicar, bucher, scolar.

TALOFITE, (Thallophyta), plante inferioare al căror corp reprezintă un tal.

TALPA GÂȘTEI, (Leonurus), gen de plante din familia Lamiaceae; (Chenopodium), gen de plante din familia Amaranthaceae.

TALPĂ, segmentul distal al membrilor posterioare ale vertebratelor terestre.

TALPIDE, (Talpidae), cârțițe, familie de mamifere insectivore din ordinul sori-comorfa.

TAMARICACEAE, familie de plante dicotiledonate.

TAMARIX, gen de plante dicotiledonate din familia Tamaricaceae.

TAMBUR MAGNETIC, dispozitiv de memorie pentru computer, alcătuit dintr-un cilindru care se rotește cu o viteză unghiulară constantă, a cărui suprafață laterală este acoperită cu un strat de material magnetic.

TAMBUR, instrument muzical de percuție sub forma unui cilindru larg, acoperit pe ambele părți cu piele; cilindru gol în diferite mașini și mecanisme; partea cilindrică a clădirii care sprijină cupola; platformă la intrare în vagonul de cale ferată.

TAMBURINĂ, instrument muzical popular de forma unei tobe mici.

TAMIAS, gen de mamifere popândău din familia sciuride.

TAMISA, Thames, fluviu în Marea Britanie.

TAMPOGRAFIE, metoda de aplicare a unei imagini (logo) pe suvenire mici, folosind un tampon elastic de silicon.

TAMPON, instalație pentru amortizarea forțelor longitudinale de compresie în garniturile de tren; instalație de stocare temporară a memoriei în calculatoare.

TAMPONADĂ, compresie acută a inimii printr-o acumulare abundentă de exsudat sau sânge în cavitatea pericardică.

TAM-TAM, instrument muzical de percuție.

TANACETUM, gen de plante din familia Asteraceae.

TANAIACEE, ordin de crustacee superioare.

TANANTE, SUBSTANȚE ~, substanțe ce pot forma legături chimice puternice cu grupe funcționale din structura proteinelor, ceea ce duce la o schimbare accentuată a complexului de proprietăți ale materiei prime; sunt folosite în industria pieilor și a blănurilor.

TANATOFOBIE, teamă morbidă de moarte.

TANATOLOGIE, știință care se ocupă cu cercetarea semnelor, cauzelor și naturii morții.

TANATOZĂ, mod de comportare a jertfei în fața animalelor prădătoare.

TANC, mașină de luptă blindată; tanc amfibiu, tanchetă.

TANGAJ, mișcare unghiulară a aeronavei în raport cu axa transversală principală orizontală de inerție.

TANGENȚĂ, în geometrie, concept ce înseamnă că la un moment dat două curbe sau o curbă și o suprafață au o linie tangentă comună sau două suprafețe au un plan tangent comun;

la o linie curbă, linie dreaptă care reprezintă poziția limită a secantei, una din funcțiile trigonometrice; Tangentă geometrică, tangentoidă.

TANGERANG, oraș în Indonezia, are 2 273 697 locuitori.

TANGOU ARGENTINIAN, dans sportiv.

TANGOU, dans de salon, de origine argentiniană, cu ritmul în doi timpi cu mișcare moderată, care se dansează în perechi, și melodia după care se execută.

TANINURI, grup de compuși fenolici de origine vegetală.

TANKA, gen japonez de poezie.

TANTAL, (Tantalium), Ta, element din grupa a V-a a sistemului periodic al elementelor chimice. Nr. at. 73. Constă din doi izotopi naturali. În natură se găsește împreună cu niobiul sub formă de minerale.

TANTRA, grup de texte tradiționale din India, care au dat naștere religiei autonome numite tantrism.

TANTRISM, curent religios hinduist care a apărut ca o reacție împotriva interdicțiilor religioase și sociale ale brahmanismului, introducând în cult unele elemente populare.

TAO, (Dào), unul dintre principalele curente ale filosofiei clasice chineze, apărut în sec. VI-V î. Hr.

TAPAE, localitate în Dacia.

TAPET TONTISSE, material de finisare cu fire tunse – tontisse.

TAPET, în industria textilă, covor mic; material de finisare.

TAPETUM, la plantele superioare, stratul de celule ce tapetează suprafața internă a sporangiilor și a sacului polinic.

TAPIR, (Tapirus), gen de mamifere im-paricopitate din familia tapiride.

TAPIRIDE, familie de mamifere din or-dinul im-paricopitate.

TAPISERIE, (fr. tapis - covor), covor de perete fără scame, cu compoziții ornamentale pe o singură parte, țesut prin metoda tehnică de bătut; spalieră; țesătură din lână sau alte fire lucrată manual sau la război și destinată deco-rării interioarelor, capitonării mobilei ș.a; termen de referință în arta decora-tivă, meserie și domeniu.

TAPOȘNIC, (Galeopsis), gen de plante erbacee, anuale din familia Lamiaceae.

TARABAN, v. SLUJITORI.

TARABOSTES, denumire dată de latini aristocraților geto-daci; pileati.

TARACLIA DE SALCIE, Cahul, Taraclia de Salcie.

TARACLIA or.,Taraclia, or. Taraclia.

TARACLIA, Cantemir, Plopi.

TARACLIA, Cantemir, Sadăc.

TARACLIA, Căușeni, Taraclia.

TARACLIA, stație de cale ferată; satul s-a contopit la 11.06.1964 cu orașul Ta-raclia.

TARAF, ansamblu de muzicanți care cântă la instrumente muzică populară sau ușoară.

TARAGOT, instrument muzical popu-lar de suflat din lemn de origine ma-ghiară.

TARANĂ, pește bentopelagic semimi-grator de cârd, salmastricol și dulcicol din familia ciprinidelor.

TARANTELĂ, dans popular napolitan, executat într-un ritm vioi și melodia după care se execută.

TARASOVA, Rezina, Solonceni.

TARAXACUM, păpădie, gen de plante angiosperme din familia Asteraceae.

TARDIGRADA, (Tardigrades), în-crengătură de nevertebrate din clasa ecdysozoa.

TARHON, (Artemisia dracunculus), plantă legumicolă, erbacee, perenă din familia Asteraceae.

TARIF UNIC, același tarif vamal, aplicat mărfurilor importate, indiferent de lo-cul în care trec frontiera.

TARIF VAMAL, taxa vamală suplemen-tară, tabel în care sunt înscrise taxele vamale la care sunt supuse mărfurile trecute peste granița unui stat; v. SIS-TEMUL VAMAL.

TARIF, set de taxe vamale pentru di-verse tipuri de mărfuri; tarifar, tarif vamal.

TAROD, instrument pentru executarea filelului.

TAROT, joc cu 78 de cărți mai lungi și cu alte figuri decât cele obișnuite, folo-sit mai ales în cartomanție.

TARPAN, (Equus gmelini, Equus tar-pan) specie de cai sălbatici.

TARPEIANĂ, (Stânca), partea muntelui Capitoliu, la Roma, de unde se aruncau cei condamnați la moarte.

TARSIIDE, (Tarsiidae), familie de semi-maimuțe tarsiiforme.

TARSIIUS, gen de primate carlito.

TARTALOC, (Trogloedites troglodites), ochiul bouului, pasăre din familia tro-gloditidelor, ordinul paseriformelor.

TARTAR, în mitologia antică, loc așezat în fundul infernului, în care se presu-punea că erau chinuți cei care păcătu-iau față de zei.

TARTARIDE, ordin de arahnide artro-pode chelicerate.

TARTAU DE SALCIE, Cahul, Tartaul de Salcie.

TARTAU, Cantemir, Tartaul.

TARTRAT, sare sau ester al acidului tar-tric.

TARTRU DENTAR, depuneri solide pe dinți alcătuite din bază organică și să-ruri minerale.

TASARE, proces fizic de îndesa-re a solului; operație tehnologică în construcție de compactare lentă a so-lului de sub temelia obiectului, cauzat de transferul sarcinii de la construcție.

TASH RABAT, în Kârghâzstan, ansam-blu arhitectonic cu monumente arheo-logice, istorice și arhitectonice din sec. IX-XI și din Evul Mediu.

TASTATURĂ, termen de referință în tehnologia informațiilor privind o componentă hardware periferică a cal-culatorului ce permite utilizatorului să introducă în unitatea centrală a acestu-ia date (litere, cifre și semne speciale) prin apăsarea unor taste.

TAȘCA, traistă, tolbă, sac, raniță.

TAȘISM, procedeu în pictură, prin aplicarea pe pânză a culorii prin pete rapide; mișcare în arta abstracționistă din Europa Occidentală în anii 1950-1960.

TAȘKENT, oraș, capitala Uzbekista-nului, principalul centru economic, științific și cultural al țării.

TAȘLÎC, UATSN, Tașlăc.

TATĂL NOSTRU, rugăciune domnea-scă.

TATU, (Armadillos), mamifer din fa-milia edentate, ordinul dasypodide.

TAUMETOPOEINE, (Thaumetopoea), fluturi de noapte din familia notodontide.

TAUR, în instalații: suportul masiv intermediar al unui pod, rezistent la plutirea ghețurilor; element portant al construcției ce asigură scurgerea controlată a apei într-o instalație hidrotehnică; mascul reproducător al vitelor mari cornute.

„TAURII ȘI URȘII” („BULLS” AND „BEARS”), participanți pe piața valorilor mobiliare: „taurii” joacă să crească cursul acțiunilor, iar „urșii” joacă să scadă cursul acțiunilor.

TAUROTRAGUS, gen de mamifere din familia bovide.

TAURUL, constelație zodiacală, în care Soarele se află de la mijlocul lunii mai până la mijlocul lunii iunie; semn astrologic.

TAUTININKAS, Uniunea Populărilor Lituaniană, Uniunea lituanienilor naționaliști, partid politic în Lituania în anii 1924-1940, 1990-2008 și din 2011.

TAUTOLOGIE, fenomen lingvistic care constă în repetarea unui cuvânt sau a unui grup de cuvinte, cu intenția de a sublinia o calitate, acțiune. De regulă, al doilea termen este identic cu cel dintâi, cu unele nuanțe distincte (de exemplu, „ce am spus am spus”).

TAVAN, acoperișul unei camere.

TAVERNĂ, local de alimentație publică.

TAXA PE CARBON, instrument fiscal cu rolul de a reduce și reglementa emisiile de carbon.

TAXA PE EMISII/DEVERSĂRI, instrument fiscal cu rolul de a reduce și reglementa emisiile de substanțe poluante.

TAXACEAE, familie de plante conifere.

TAXAREA PĂDURII, complex de măsuri privind evidența fondului forestier.

TAXĂ „DE PE ARȘIN”, un tip de dări, impozite și taxe în Moldova medievală.

TAXĂ „PENTRU 12 ZILE LUCRĂTOARE ÎN AN”, taxă la care erau impuși mica burghezie, negustorii, meșteșugarii și ceilalți orașeni în favoarea posesorului orașului.

TAXĂ VAMALĂ, plată obligatorie percepută de autoritățile vamale la importul mărfurilor pe teritoriul vamal sau la exportul mărfurilor de pe acest teritoriu.

TAXĂ, plată obligatorie de natură monetară, care reprezintă o sursă de venituri ale bugetului statului pe care cetățenii și organizațiile îl plătesc pentru prestarea anumitor servicii publice și pregătirea documentelor relevante; taxă de stat, taxă locală, taxă pe valoarea adăugată, taxă pentru resursele naturale, taxă rutieră.

TAXII, deplasare orientată a unor organisme ce se deplasează liber, a unor celule sau organite sub acțiunea unilaterială a unui excitant.

TAXBENI, Fălești, Taxobeni.

TAXODIACEAE, familie de plante conifere.

TAXODIUM, chiparos de baltă, gen de plante conifere din familia Taxodiaceae.

TAXON, grupă în clasificarea biologică alcătuită din obiecte discrete reunite în baza unor proprietăți și caractere comune.

TAXONOMIA ANIMALĂ, domeniu al zoologiei care se ocupă cu elaborarea și aplicarea clasificării animalelor.

TAXONOMIE, în biologie, compartiment al sistematicii, are la bază teoria și practica clasificării organismelor;

știința legilor de clasificare; teorie științifică practică mai ales în științele naturii, care privește clasificarea elementelor după proceduri de organizare sistematică a datelor observate și descrise.

TAXUS, gen de plante gimnosperme din familia Taxaceae.

TAYASUIDE, familie de mamifere din ordinul paricopitate.

TAYLORISM, sistem de principii și norme de organizare rațională a producției în scopul atingerii productivității maxime a muncii; sistem modern de organizare a muncii, vizând optimizarea randamentului prin distribuirea rațională a sarcinilor și utilizarea eficientă a utilajelor; teorie care fundamentează un sistem de organizare a muncii bazat pe descompunerea ei în cele mai simple operații, cronometrarea și filmarea acestora în vederea înlăturării mișcărilor inutile și adaptării unui sistem stimulator de remunerare.

TAZI, rasă de ogari.

TĂBĂCĂREASCA, joc popular românesc de tipul bătutei dansat de bărbați și melodia după care se execută.

TĂBĂCIRE, tratarea cu tananți a pieilor și blănurilor de animale; unul din principalele procese de prelucrare a pieilor.

TĂIERE, procedeu tehnologic mecanic.

TĂIEREA CU OXIGEN, separarea articolelor de metal prin ardere a metalului topit local cu un jet de oxigen.

TĂIEREA PĂDURII, doborârea arborilor și scoaterea lor din pădure în scopul însănătoșirii, sporirii productivității și reînnoirii acesteia, precum și pentru obținerea materialului lemnos.

TĂIEREA ROȘILOR DINȚATE, metodă de modelare a dinților angrenajului prin îndepărtarea așchiilor.

TĂIETOR DE GHEAȚĂ, proiect conceput pentru a proteja taurii structurilor hidraulice și suporturile de canale ale podurilor de deteriorarea gheții în timpul derivării gheții și prevenirea blocajelor; vas de gheață folosit în secolele al XX-XXI.

TĂLĂIEȘTI, Hîncești, Crasnoarmeiscope.

TĂLMAZA, Ștefan-Vodă, Tălmaza.

TĂMĂIE, mireasmă care provine de la rășina aromată naturală a unor specii de arbuști din genul *Boswellia Serrata*.

TĂNĂTARI, Căușeni, Tănătari.

TĂNĂTARII NOI, Căușeni, Tănătarii Noi.

TĂTARI DIN CRIMEEA, popor în Ucraina și în sudul Rusiei.

TĂTARI, popor turcic musulman, populația de bază din Tatarstan.

TĂTĂNEASĂ, (*Symphytum*), gen de plante din familia *Boraginaceae*.

TĂTĂRĂȘENI, Cantemir, Pleșeni.

TĂTĂRĂUCA NOUĂ, Soroca, Tătărăuca Veche.

TĂTĂRĂUCA VECHIE, Soroca, Tătărăuca Veche.

TĂTĂREȘTI, Cahul, Tătărăști.

TĂTĂREȘTI, Strășeni, Tătărăști.

TĂUNI, (*Tabanidae*), familie de diptere tabanide.

TĂURA NOUĂ, Singerei, Tăura Veche.

TĂURA VECHIE, Singerei, Tăura Veche.

TĂVĂLUG, echipament industrial și agricol în domeniu.

TĂLHĂRIE, furt însoțit de amenințări sau violență.

TĂMPLĂRIE, atelier, meserie și obiecte confecționate de tâmplar; ramură de prelucrare a lemnului.

„TĂNĂRUL LENINIST”, („Тынэрул ленинист”), gazetă pentru elevi, din 1941, apoi din 1945. Publicație dublată în limba rusă.

TÂNDALĂ, personaj satiric al eposului nuvelistic. Figurează în snoave alături de Păcală, Pepelea.

TÂRG DE CARTE, loc special amenajat de vânzare a cărților.

TÂRG, oraș; în Moldova medievală, denumirea localităților urbane subordonate domniei; Târg special.

TÂRG, spațiu public; piață organizată periodic într-un loc stabilit; una dintre cele mai timpurii forme de comerț. Organizația regulată a T. a început prin sec. X.

TÂRGOVEȚI, totalitate a târgoveților dintr-o țară sau dintr-o localitate.

TÂRGOVIȘTE, capitala Țării Românești.

TÂRGU MUREȘ, oraș în România.

TÂRGUL HUȘI, reședință domnească.

TBILISI, capitala și cel mai mare oraș al Georgiei, are 1 118,3 mii locuitori.

TE DEUM, gen al muzicii de cult, cu caracter imnic devenit compoziție muzical-simfonică; imn în limba latină, în formă de psalm, de preamărire a lui Dumnezeu.

TEACEAE, familie de plante dicotiledonate din ordinul *Ericales*.

TEAMHAIR, complex arheologic în Irlanda, legendara capitală a Irlandei.

TEASC, presă acționată manual sau mecanic, folosită la extragerea prin presare a mustului din boștină, a su-

cului (de mere, pere ș.a.) sau a uleiului; mașină de tipărit.

TEATROLOGIE, disciplină științifică care se ocupă cu arta teatrală.

TEATRU DE ACȚIUNI MILITARE, teatru de operații; spațiu unde se desfășoară acțiuni operative de luptă.

TEATRU EPIC, teorie și practică a teatrului din sec. XX, bazate pe efectul distanțării epice. Bertolt Brecht rămâne în istoria literaturii ca inițiator al teatrului epic.

TEATRU MUZICAL „THÉÂTRE NATIONAL DE L'OPÉRA COMIQUE”, în Paris, Franța.

TEATRU POLITIC, figură de stil, care denumeste în ansamblu situația politică din țară.

TEATRU, ansamblul operelor dramatice care prezintă caractere comune sau au o origine comună; instituție și artă de a reprezenta în fața unui public un spectacol dramatic, muzical, coregrafic etc.

TEATRUL „EUGENE IONESCO” DIN CHIȘINĂU, instituție cultural-artistică.

TEATRUL „LICURICI”, teatrul de păpuși din RM. Înființat la Chișinău în octombrie 1945.

TEATRUL „LUCEAFĂRUL”, colectiv teatral republican pentru tineret și copii „Luceafărul”, teatru moldovenesc înființat la 22 iunie 1960 la Chișinău.

TEATRUL „LYRIC OPERA OF CHICAGO”, unul dintre cele mai mari teatre de operă din SUA, instituție cultural-artistică și monument de istorie și cultură.

TEATRUL „METROPOLITAN OPERA”, instituție cultural-artistică de operă din New-York, SUA, inaugurată în 1883.

TEATRUL „NEW YORK CITY OPERA”, instituție cultural-artistică de operă din New York, SUA.

TEATRUL „ODÉON”, celebră instituție cultural-artistică teatrală pariziană.

TEATRUL „OPER LEIPZIG”, unul dintre teatrele de operă vestite din Europa, din Germania.

TEATRUL „ROUND HOUSE”, instituție cultural-artistică teatrală nonprofit, cu sediul în Bethesda, Maryland, SUA.

TEATRUL „ROYAL THÉÂTRE OF LA MONNAIE”, cel mai mare teatru de operă din Belgia.

TEATRUL „STAATSOPER DRESDEN”, teatru de operă și balet din Dresden, Germania, monument de istorie și cultură.

TEATRUL „STAATSOPER UNTER DEN LINDEN”, cel mai vechi teatru de operă din Berlin.

TEATRUL „THE ROYAL BALLET”, baletul regal din Marea Britanie.

TEATRUL „VOLKSBUHNE”, unul dintre cele mai importante teatre din Germania.

TEATRUL ABSURDULUI, curent, doctrină estetică și metodă de creație în genul dramatic dezvoltat în anii 1950 și 1960 în Europa.

TEATRUL ACADEMIC ARTISTIC DIN MOSCOVA, fondat în 1898, instituție cultural-artistică.

TEATRUL DE ETNOGRAFIE ȘI FOLCLOR „ION CREANGĂ”, instituție cultural-artistică din Chișinău.

TEATRUL DE OPERĂ „GRAN TEATRE DEL LICEU”, teatru în Barcelona, Spania, unul dintre cele mai mari din Europa, monument de istorie și cultură și instituție cultural-artistică.

TEATRUL DE OPERĂ „KUNGLIGA OPERAN”, instituție cultural-artistică în Stockholm, cel mai mare din Suedia.

TEATRUL DE OPERĂ „LA FENICE”, instituție cultural-artistică de operă în Veneția, Italia.

TEATRUL DE OPERĂ „OPERA DE STAT DIN BAVARIA”, din München.

TEATRUL DE OPERĂ „TEATRO ALLA SCALA”, în Milano, Italia, monument de istorie și cultură.

TEATRUL DE OPERĂ „TEATRO COLÓN”, în Buenos Aires, Argentina, cel mai mare din America Latină, monument de istorie și cultură.

TEATRUL DE OPERĂ „TEATRO DI SAN CARLO”, din Napoli, cel mai vechi din Europa și cel mai mare din Italia.

TEATRUL DE OPERĂ „VOLKSOPER WIEN”, instituție cultural-artistică din Viena.

TEATRUL DE OPERĂ ȘI BALET „L'OPÉRA DE PARIS”, instituție cultural-artistică de profil din Paris, Franța.

TEATRUL DE OPERĂ ȘI BALET DIN LETONIA, cel mai mare teatru musical din Letonia, monument de istorie și cultură.

TEATRUL DE OPERĂ ȘI BALET DIN LITUANIA, cel mai mare teatru muzical din Lituania, monument de istorie și cultură.

TEATRUL DE OPERĂ ȘI BALET DIN LVOV, unul dintre cele mai mari teatre de operă din Ucraina, monument de istorie și cultură.

TEATRUL DE OPERĂ ȘI BALET DIN UCRAINA „T. ȘEVCHENKO”, cel mai vechi teatru muzical din Ucraina, monument de istorie și cultură.

TEATRUL DE PĂPUȘI, tip de instituție cultural-artistică.

TEATRUL DE REVISTĂ „GINTA LATINĂ”, instituție cultural-artistică din Chișinău.

TEATRUL DIN CHAMPS-ÉLYSÉES, instituție cultural-artistică din Paris, monument de istorie și cultură.

TEATRUL DRAMATIC DE STAT „GALINA ARONEȚKI”, instituție cultural-artistică din orașul Tiraspol.

TEATRUL DRAMATIC RUS „A. P. CEHOV”, instituție cultural-artistică din Chișinău.

TEATRUL EXPERIMENTAL, cunoscut și ca teatrul avangardist, își are originile în teatrul occidental de la sfârșitul sec. al XIX-lea, promovat de scriitorul Alfred Jarry.

TEATRUL LUI POMPEI, edificiu construit în Roma în jurul anului 55 î. Hr.

TEATRUL MARIINSKI, unul dintre cele mai vechi teatre de operă și balet din Rusia (Sankt Petersburg).

TEATRUL MUNICIPAL „SATIRICUS”, instituție cultural-artistică din Chișinău.

TEATRUL MUNICIPAL AL UNUI ACTOR, instituție cultural-artistică din Chișinău.

TEATRUL MUNICIPAL DE PĂPUȘI „GUGUȚĂ”, instituție cultural-artistică pentru copii din Chișinău.

TEATRUL MUZICAL „KOMISCHE OPER”, instituție cultural-artistică în Berlin, Germania.

TEATRUL MUZICAL „OPERA DE STAT DIN UNGARIA”, instituție de profil din Ungaria.

TEATRUL MUZICAL „OPERA DE STAT DIN VIENA”, Wiener Staatsoper, unul dintre cele mai renumite teatre de operă din lume.

TEATRUL MUZICAL-DRAMATIC „BOGDAN PETRICEICU-HASDEU”, instituție cultural-artistică din Cahul, Republica Moldova.

TEATRUL NAȚIONAL „MIHAI EMINESCU”, instituție cultural-artistică din Chișinău, fondat în 1931.

TEATRUL NAȚIONAL „VASILE ALECSANDRI”, instituție cultural-artistică din orașul Bălți.

TEATRUL NAȚIONAL DE OPERĂ ȘI BALET „MARIA BIEȘU”, instituție cultural-artistică din Chișinău.

TEATRUL OCCIDENTAL, v. **TEATRUL EXPERIMENTAL**.

TEATRUL POETIC „ALEXEI MATEEVICI”, instituție cultural-artistică din Chișinău.

TEATRUL REPUBLICAN DE PĂPUȘI „LICURICI”, instituție cultural-artistică din Chișinău.

TEATRUL REPUBLICAN PENTRU TINERET „S ULIȚI ROZ”, instituție didactică și cultural-artistică din Chișinău.

TEATRUL UNUI ACTOR, tip de instituție cultural-artistică.

TEC, arbore cu frunza căzătoare din familia Verbenaceae; tonă echivalentă cărbune, unitate de măsură pentru energie.

TECHNEȚIU, (Technetium), Tc, element chimic radioactiv din grupa a VII-a forma scurtă a sistemului periodic; nr.at. 43.

TECNOLOGIE LASER, metodă de aplicare a radiației laser la un obiect (substanță, material, produs) în scopul modificării necesare în parametrii și proprietățile sale sau pentru primirea și transmiterea informațiilor.

TECKEL, rasă veche de câini de vânătoare.

TECODONTIA, ordin reptile fosile.

TECTONICĂ, ramură a geologiei; Geotectonică.

TEF, iarbă etiopiană, plantă anuală din familia Rosaceae.

TEFLON, politetrafluoretilenă, fluoroplast-4.

TEFRITIDE, familie de insecte diptere.

TEGUCIGALPA, capitala și cel mai mare oraș al Hondurasului, centru administrativ al departamentului Francisco Morazán, megalopolisul are 1,6 milioane de locuitori.

TEGUMENT, înveliș al corpului la semințe, plante, animale și om.

TEHERAN, capitala și cel mai mare oraș al Iranului, 8,4 milioane de locuitori.

TEHNICA CĂRBUNELUI, termen de referință în arta plastică privind tehnica de creație.

TEHNICA CRIOGENICĂ, instalație industrială sau de cercetare pentru generarea, obținerea, menținerea și utilizarea temperaturilor criogenice (mai mult de 1200 K).

TEHNICA MARQUETRY, procedeu de artă decorativă și aplicată, pentru a crea panouri cu imagini înclieate din plăcuțe de lemn de diferite culori și texturi. Tehnica era cunoscută și în Egiptul Antic, iar dezvoltarea acesteia în Europa a început în secolul al XVI-lea.

TEHNICĂ ARTISTICĂ, termen de referință în arta plastică privind metodele de lucru.

TEHNICĂ CINEMATOGRAFICĂ, echipament tehnologic în domeniu.

TEHNICĂ DE CALCUL, set de mijloace tehnice și matematice, metode și tehnici utilizate pentru mecanizarea și automatizarea rezolvării problemelor de calcul și procesare a informațiilor; domeniu de știință care studiază principiile proiectării, construcției și funcționării acestor resurse tehnice;

domeniu al industriei, implicat în elaborarea, fabricarea și exploatarea tehnicii de calcul.

TEHNICĂ MILITARĂ, echipamente, dispozitive și muniții, utilizate în scopuri militare; Tehnică aeronautică, tehnică automobilistică, tehnică blindată, tehnică de luptă.

TEHNICĂ, activități umane derulate pentru implementarea proceselor de producție, precum și pentru a satisface nevoile sociale ale comunităților umane.

TEHNICI ARTIZANALE, metode și procedee utilizate în meșteșugărit.

TEHNICI AUDIOVIZUALE, metode și procedee utilizate în domeniu.

TEHNOCRAȚIE, orientare în sociologia și politologia contemporană potrivit căreia rolul în conducerea societății trebuie să revină specialiștilor din diverse domenii.

TECNOLOGIA IMPULSURILOR, domeniu în radiotehnică și electronică.

TECNOLOGIA MATERIALELOR, set de proprietăți ale substanțelor, care oferă capacitatea de a fabrica produse cu o calitate dată, la un cost minim.

TECNOLOGIA PELICULARĂ, în microelectronică, metode pentru producerea și prelucrarea circuitelor integrale peliculare subțiri (0,01-1 μm grosime) de metale, dielectrice, semiconductoare, utilizate la fabricarea tranzistoarelor și a altor elemente ale circuitelor integrate peliculare, precum și a conexiunilor de comutare și a locațiilor de montare în microcircuite.

TECNOLOGIA PLASMEI, proces tehnologic bazat pe utilizarea plasmei la temperatura scăzută generată de un arc sau un plasmatron de înaltă frecvență.

TECNOLOGIE CHIMICĂ, modificarea compoziției și structurii interne a ma-

teriei prime prin reacții chimice pentru a obține produse cu alte proprietăți în condiții tehnico-economice concrete.

TEHNOLOGIE PLANARĂ, metode de fabricare a dispozitivelor semiconductoare și a circuitelor integrate prin formarea structurilor lor pe o parte a unei plăci tăiate dintr-un singur cristal.

TEHNOLOGIE POLITICĂ, v. **TEHNOLOGIE**.

TEHNOLOGIE POPULARĂ, v. **TEHNOLOGIE**.

TEHNOLOGIE PSIHOLOGICĂ, v. **TEHNOLOGIE**.

TEHNOLOGIE, disciplină științifică, care cercetează și propune tehnici și metode pentru obținerea, extragerea, prelucrarea sau procesarea materiei prime, a materialelor, produselor semifinite sau a produselor realizate în industrie, construcții și alte domenii; totalitatea operațiilor, proceselor și metodelor, aplicate succesiv pentru realizarea unui anumit produs sau fenomen.

TEHNOLOGII „END OF PIPE”, tehnologii de depoluare la capătul liniei de producere.

TEHNOLOGII CU FLUIDE SUPERCRI-TICE, procese tehnologice ce utilizează substanțe în stare de agregare intermediară între un lichid și un gaz – așa-numitele fluide supercritice.

TEHNOLOGII DE ECONOMISIRE A ENERGIEI, metode și procedee, soluții tehnice și tehnologice noi și modernizate, menite să contribuie la utilizarea cât mai eficientă a resurselor energetice, inclusiv a celor de alternativă.

TEHNOLOGII ELECTORALE, forme și metode de lucru în perioada respectivă.

TEHNOLOGII EXPLOZIVE, metode și procedee de utilizare a energiei surse-

lor explozive pentru distrugerea, deplasarea, schimbarea structurii, formei și proprietăților diferitor materiale și substanțe.

TEHNOLOGII INFORMAȚIONALE, ansamblu de metode, mijloace tehnice și tehnologice, ce asigură colectarea, stocarea, prelucrarea, păstrarea și difuzarea informației; domeniu necesar pentru prelucrarea, procurarea, procesarea, stocarea, convertirea și transmiterea informației prin folosirea calculatoarelor electronice.

TEHNOLOGII ÎNALTE, informații, cunoștințe, experiență și mijloace materiale utilizate în dezvoltarea, crearea și realizarea unor produse și procese noi (necunoscute anterior) sau pentru îmbunătățirea calității și reducerea costurilor de fabricare a unor produse devenite deja celebre.

TEHNOLOGII POLITICE, forme și metode de lucru cu masele populare și în mass-media.

TEHNOPARC, grupare de persoane juridice și persoane fizice, constituită în baza unui contract de asociere, care include organizații din sfera științei și inovării, alte subiecte reprezentând domenii ale activității de inovare și de transfer tehnologic, agenți economici care valorifică rezultatele științifice și inovațiile prin activități economice.

TEHNOPOLIS, teritoriu separat, unde sunt înregistrați și activează o serie de parcuri de inovare și transfer tehnologic.

TEHNOREDACTARE, pregătirea tehnică și grafică a unui manuscris înainte de a începe operația de tipărire; Tehnoredacție.

TEI, (Tilia), gen de plante din familia Tiliaceae.

TEISM, concepție religioasă care se bazează pe reprezentarea despre existența lui Dumnezeu ca ființă supranaturală.

TEIȘOR, iută chinezească, gen de plante din familia Malvaceae.

TEIU, UATSN, Teiu.

TEL AVIV, oraș în Israel, megalopolis cu 3 642 de mii de locuitori. Situat pe litoralul Mării Mediterane.

TELC, oraș în sudul Cehiei, ansamblu arhitectonic cu monumente arheologice, istorice și arhitectonice din Evul Mediu, inclus pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

TELEANGIECTAZIE, dilatare locală stabilă a vaselor mici ale pielii și mucoaselor.

TELECABINĂ MECANICĂ, instalație pe cablu pentru transportarea persoanelor, denumită oficial teleferic.

TELECABINĂ, mijloc suspendat de transport alpin.

TELECAMERĂ DE TRANSMISIUNE, cameră videocaptoare, cameră de luat vederi.

TELECENTRU, centru de televiziune.

TELECHIRURGIE, prima operație la distanță.

TELECOMANDĂ, dispozitiv pentru furnizarea semnalelor de dirijare de intrare către sistemul de control sau dirijare directă a unui obiect, transmiterea unei acțiuni de control de la un operator la un obiect de control situat la distanță, datorită incapacității de a transmite un semnal direct, dacă obiectul se mișcă, se află la o distanță considerabilă sau într-un mediu agresiv etc.

TELECOMUNICAȚIE PRIN FIBRE OPTICE, linie de comunicare în care informațiile sunt transmise printr-o fibră optică sub formă de semnale luminoase de microunde cu lungimea de 0,8-1,6 microni.

TELECOMUNICAȚIE SIMPLEX, comunicare în care informațiile sunt transmise într-o singură direcție.

TELECOMUNICAȚIE, domeniu industrial; Telecomunicație cosmică, telecomunicație electrică, telecomunicație multicanal, telecomunicație prin selector, revoluția digitală.

TELECOMUNICAȚII CELULARE, sistem de comunicații radio bazat pe împărțirea teritoriului deservit în zone mici - celule (cu benzi de frecvență radio alocate), comunicarea în care este asigurată de stațiile de recepție și transmisie multicanal.

TELECOMUNICAȚII PRIN SATELIT, comunicare între stații radio situate pe satelit ca intermediar și/sau cele amplasate pe Terra; Tip de telecomunicații spațiale.

TELECOMUNICAȚII SUBMARINE, metode acustice, optice sau/și radio de transmitere a informațiilor pe sub apă.

TELEDETECȚIE, fotografierea fără contact a Pământului sau a altor corpuri cerești cu ajutorul aparatelor aerospațiale, vehiculelor terestre și a submarinelor; termen de referință în fizică privind achiziționarea de informații despre un obiect sau fenomen fără a face contact fizic cu obiectul.

TELEFAX, mijloc de comunicare.

TELEFERIC, v. **TELECABINĂ MECANICĂ**.

TELEFON MOBIL, radiotelefon portabil, conceput pentru comunicarea radio duplexă a abonaților prin stațiile radio de bază ale rețelei de comunicații radiotelefonic mobile; Telefon mobil și sănătatea.

TELEFON, dispozitiv de comunicare care transmite și recepționează sunete la distanță; dispozitiv electroacustic pentru convertirea electrică a semnale-

lor sonore; parte integrală a telefonului; abrevierea noțiunilor telefonie și telefon; în conversații, numărul abonaților dintr-o rețeaua de telefonie.

TELEFONIE INTERNET, tehnologie de transmitere prin Internet a informațiilor vocale și facsimile, telefonie IP.

TELEFONIE IP, mijloc de comunicare, care folosește Internetul pentru transmiterea voci și a mesajelor vocale.

TELEFONIE MOBILĂ, telefonie fără fir.

TELEFONIE, tip de telecomunicații pentru transmiterea la distanță a informațiilor sub formă de mesaje vocale.

TELEGRAF, companie de comunicații cu un complex de mijloace și echipamente tehnice pentru transmiterea și recepția mesajelor telegrafice, schimbarea canalelor de comunicare a rețelei de telegraf, precum și serviciile care prelucrează telegrame, le livrează destinatarilor etc.; tip de telecomunicații, în care informațiile sunt transmise sub formă de mesaje discrete destinate înregistrării la recepționare în formă grafică de document scris sau imagine statică; textul scris transmis cu telegraful, în scopul livrării destinatarului se numește telegramă; Telegraf electric Morse, telegraf optic.

TELEGRAMĂ, depeșă, în vechime, scrisori oficiale ce erau trimise urgent cu un curier; corespondența dintre curțile regale; diverse mesaje urgente; corespondența diplomatică între Ministerul Afacerilor Externe și reprezentanții săi diplomați.

TELEMECANICĂ, domeniu al științei și industriei de telecomunicații, despre teoria și mijloacele tehnice de monitorizare și control la distanță a subiecților, dezvoltarea, crearea și utilizarea mijloacelor telemecanice de codare, transmisie și recepția informației telemecanice prin canalele de comunicare.

TELEMETRIE, metodă de măsurare de la distanță a dimensiunilor fizice (tensiune, curent, presiune, temperatură etc.) care caracterizează procese tehnologice, fenomene naturale sau date despre starea unui organism viu.

TELEMETRU, dispozitiv mecanic sau electronic utilizat pentru măsurarea distanței în natură între două puncte, folosind un fascicul de lumină modulată în intensitate în funcție de relațiile de timp sau de fază ale semnalelor trimise și recepționate.

TELENCEFAL, cel mai mare compartiment al creierului la vertebratele superioare și om ce formează emisferele cerebrale.

TELENEȘTI or., Telenești, or. Telenești.

TELENOMUS, gen de insecte himenoptere din familia scelionide.

TELEOBIECTIV, dispozitiv cu lentilă cu focalizare lungă în care lungimea fizică a obiectivului este mai scurtă decât distanța focală.

TELEOLOGIE, doctrină filosofică potrivit căreia totul în natură ar fi organizat în conformitate cu un anumit scop, cu o anumită cauză finală.

TELEORMAN, județ în România.

TELEOSTEENI, teleostei, (Teleostei), supraordin de pești.

TELEPATIE, fenomen psihologic constând în comunicarea între persoane fără mijlocirea organelor de simț obișnuite, în transmiterea gândurilor la distanță.

TELEPORTARE CUANTICĂ, fenomen fizic prin care informația cuantică poate fi transmisă dintr-un loc în altul cu ajutorul comunicației clasice și al unei inseparabilități cuantice preexistente între locul emițător și locul receptor.

„**TELERADIO MOLDOVA**”, companie teradio de stat din Republica Moldova.

TELESCAUN, mijloc suspendat de transport alpin cu unul, două sau patru locuri.

TELESCOP DE TURN/CU TURELĂ, instrument astronomic cu axă optică fixă direcționată vertical sau oblic.

TELESCOP OPTIC, instrument pentru observarea vizuală sau înregistrarea radiațiilor surselor spațiale, în principal, în intervalul de lungimi de undă percepute de ochiul uman.

TELESCOP, denumire generalizată pentru instrumentele de detectare a radiațiilor electromagnetice ale obiectelor cerești; echipament tehnologic în domeniul astronomiei.

TELESCOPUL SPAȚIAL KEPLER, echipament tehnologic în domeniul astronomiei.

TELESCOPUS, gen de șerpi din familia colubride.

TELESKI, mijloc de transport alpin care are rolul de a urca pentru schiori.

TELEȘEU, Orhei, Teleșeu.

TELEȘEUCA NOUĂ, Dondușeni, Teleșeuca.

TELEȘEUCA, Dondușeni, Teleșeuca.

TELEVIZIUNE IMEDIATĂ, sistem de distribuire a semnalelor de difuzare a televiziunii de pe un satelit nemijlocit către instalațiile individuale de recepție ale telespectatorilor; Televiziune directă.

TELEVIZIUNE IP, mijloc de televiziune, care folosește Internetul pentru transmiterea informației televizate.

TELEVIZIUNE PRIN CABLU, sistem final de transmitere a semnalului televizat către grupuri de abonați.

TELEVIZIUNE PRIN SATELIT, sistem de comunicare prin satelit în care semnalele programelor de televiziune, transmise prin stații satelitare, sunt destinate recepției publice.

TELEVIZIUNE SUBACVATICĂ, metodă concepută pentru a transmite imagini cu obiecte situate în sau sub apă.

TELEVIZIUNE, metodă de transmitere la distanță a imaginilor cu obiecte în mișcare și/sau statice și sunetul lor (vorbire, muzică) prin sisteme de telecomunicații. Sub termenul „televiziune” se înțelege și toată industria, întreprinderile implicate în crearea și livrarea de produse de televiziune către consumator.

TELEVIZOR, dispozitiv pentru recepționarea și redarea programelor de difuzare a televiziunii pe ecran; dispozitivul terminal al unui sistem de radiodifuziune, care transformă semnalele electrice ale imaginilor și sunetului transmise în imagini optice și sunet; Televizoare noi; Televiziune analogică terestră.

TELIFONES, ordin de arahnide.

TELIȚA NOUĂ, Anenii Noi, Telița.

TELIȚA, Anenii Noi, Telița.

TELMATOLOGIE, domeniu al hidrologiei care se ocupă cu studiul mlaștinilor.

TELOMERAZĂ, ferment ce asigură sinteza repetărilor telomerice.

TELOMERI, structuri ADN polimerice speciale la capetele terminale ale cromozomilor.

TELOMERIZARE, reacție în lanț a compușilor nesaturați sau ciclici în prezența agenților de transfer de lanț cu formarea unui amestec de omologi, ale căror molecule sunt construite din verigi monomerice și grupări finale – fragmente de telogen.

„**TELSTAR**”, satelit de telecomunicații.

TELUR, (Tellurium), Te, element din grupa a VI-a a sistemului periodic al elementelor chimice. Nr. at. 52. Are 8 izotopi naturali stabili și mai mulți izotopi artificiali radioactivi.

TELURIU, aparat care servește pentru a demonstra în mod intuitiv rotația diurnă a Pământului în jurul axei sale și mișcarea lui anuală în jurul Soarelui.

TEMATIZARE, desemnează mecanismele gramaticale (sintactice, în primul rând, iar, pentru unele limbi, și procedee morfologice) proprii fiecărei limbi, prin care anumitor nominale li se acordă calitatea de temă, fiind așezate în poziție tematică și distinse de partea de enunț non-tematică.

TEMĂ, compoziție muzicală care constă în enunțarea unei teme.

TEMELEUȚI, Călărași, Temeleuți.

TEMELEUȚI, Florești, Temeleuți.

TEMELIA CONSTRUCȚIEI, masivele de sol care percep direct sarcina unei structuri construite.

TEMELIA PODULUI, suportul podului.

TEMENOS, incinta sacră a unui templu antic, incluzând unul sau mai multe sanctuare.

TEMNIC, cameră încălzită pentru iernatul albinelor.

TEMPERA, termen de referință în arta plastică privind tehnica de pictură cu vopsele tempera.

TEMPERAMENT, ansamblul trăsăturilor fiziologice și nervoase care condiționează capacitatea de lucru, echilibrul și stăpânirea de sine a unei persoane.

TEMPERATURA CURIE, temperatura limită la care un material se demagnetizează.

TEMPERATURA DEBYE, termen de referință în fizică privind dependența de temperatură scăzută a capacității de căldură în termodinamică și fizica în stare solidă.

TEMPERATURA NÉEL, fenomen termodinamic privind temperatura critică peste care o substanță antiferomagnetică devine paramagnetică.

TEMPERATURĂ DE FIERBERE, temperatura de fierbere a unui lichid sub presiune externă constantă Pa (Pascal).

TEMPERATURĂ DE RADIAȚIE, mărime fizică T_p , ce determină luminozitatea energetică totală (după toate lungimile de undă) Ve a radiației termice a corpului la o temperatură T .

TEMPERATURĂ DE TOPIRE, temperatura de trecere a unei substanțe de la o stare solidă cristalină la starea lichidă.

TEMPERATURĂ EFECTIVĂ, parametru ce caracterizează luminozitatea unei stele.

TEMPERATURĂ, mărime fizică scalară ce caracterizează starea de echilibru termodinamic a unui sistem macroscopic; măsură a energiei cinetice medii a mișcării termice a particulelor unui sistem; Temperatura neutronilor, temperatură absolută, temperatură critică.

TEMPERATURI JOASE, în fizică și tehnică, intervalul de temperaturi sub 120 K; Temperaturi ultrajoase.

TEMPERAȚIE, stabilirea unei mărimi convenționale a intervalelor dintre surse.

TEMPLIER, ordin monaho-cavaleresc de structură militară, înființat în 1118 în Palestina de cavaleri francezi, cu scopul apărării Sfântului Mormânt; a fost desființat în 1312 de papa Clement al V-lea.

TEMPLU, edificiu de vizitare; edificiu special de cult sau cu destinație socială

deosebită; edificiu special pentru oficierea cultului religios.

TEMPLUL ARTEMIDEI DIN EFES, una din cele șapte minuni ale lumii antice.

TEMPLUL BRIHADISVARA, templu hindus din Thanjavur, India, consacrat lui Shiva, edificiu de cult, monument istoric.

TEMPLUL DIN IERUSALIM, conform Bibliei, a fost ridicat de Solomon, distrus de Nabucodonosor al II-lea, reînălțat de Zorobabel, sfințit în anul 515 î. Hr.) și dărâmat de romani în anul 70 î. Hr.

TEMPLUL LUI SOLOMON, Primul templu, edificiu de cult, construit în sec. al X-lea î. Hr. în timpul împăratului Solomon pe muntele Moria din Ierusalim.

TEMPLUL LUI ZEUS, monument de arhitectură al grecilor antici, centrul sanctuarului lui Zeus, construit în Olimp între anii 470 și 456 î. Hr. de arhitectul Libon din Elis.

TEMPLUL POPOARELOR, sectă întemeiată de Jim Jones la San Francisco în 1956.

TEMPO, gradul de iuțea cu care trebuie executată o lucrare muzicală.

TEMPORALITATE, caracterul a ceea ce există în timp.

TEMPUS REGIT ACTUM, expresie latină ce înseamnă „timpul guvernează actul”. Principiu de drept conform căruia un act juridic se încheie în conformitate cu prevederile legale în vigoare la data întocmirii lui, și este supus acestora. Un exemplu de aplicabilitate este principiul neretroactivității legii penale.

TENCUIALĂ, în construcții, strat de mortar de fețuire.

TENDINITĂ, inflamație a tendoanelor.

TENDINȚA ANALOGISTĂ, (Pumnistă), teorie a lui Aron Pumnul, care încerca să dea limbii române o ortografie practică și o explicație teoretică, întemeiate pe principii analogice.

TENDINȚA ITALIENIZANTĂ, direcție în lingvistica sec. al XIX-lea care urmărește italianizarea limbii.

TENDINȚĂ, dispoziție firească pentru ceva, înclinare, năzuință; reflectare în opera de artă a concepției despre lume a autorului, a atitudinii lui față de realitatea prezentată.

TENDON, fascicul subțire, fibros, de culoare albă, format din țesut conjunctiv foarte rezistent, cu ajutorul căruia mușchii se fixează pe oase; partea din țesut conjunctiv a mușchilor striți ai vertebratelor și omului.

TENDONUL LUI AHILE, tendonul mușchiului triceps sural.

TENDOVAGINITĂ, inflamație a membranei sinoviale a tecii sinoviale.

TENEBRIO, gândaci din familia Tenebrionidae.

TENEBRIONIDE, (Tenebrionidae), gândaci din familia coleoptere.

TENGE, moneda oficială a Republicii Kazahstan.

TENGRISM, unul dintre conceptele religiilor antice ale turcilor și popoarele influențate de aceștia.

TENIA BOULUI, vierme parazit din clasa cestode.

TENIARINCHOZĂ, biohelmentiază perorală, care se transmite la om de la bovine prin intermediul consumului în hrană a produselor carnoase infestate.

TENIAZĂ, helmintiază din grupul cestodozelor provocată de tenia bovinelor.

TENII, (Cestodae), viermi panglică, clasă de platelmintzi.

TENIIDOZE, boli parazitare cauzate animalelor de viermii panglicari din familia Taeniidae, care parazitează în stadiul panglicar matur în intestinul subțire al animalelor carnivore; în stadiul larvar în diferite organe și țesuturi ale rumegătoarelor, porcilor, cailor, rozătoarelor.

TENIS DE CÂMP, joc sportiv apărut în Anglia (1875); se disputa între doi (simplu) sau între patru jucători (dublu) cu mingi, care se trimite în terenul advers cu ajutorul unei rachete. Se desfășoară pe un teren de forma dreptunghiulară, despărțit în două printr-un fileu cu înălțimea de 0,91 m.

TENIS DE MASĂ, (Ping-pong), sport în care doi sau patru jucători lovesc o minge ușoară (de culoare albă sau oranj) de la unii la alții cu ajutorul unor palet, jocul are loc pe o masă (de culoare verde sau albastru închis) separată în două de un fileu cu înălțimea de 15-25 cm.

TENNESSIN, (Tennessee), Ts, element chimic radioactiv artificial din grupa a VII-a forma scurtă a sistemului periodic; nr. at. 117.

TENOR, vocea bărbătească cu registrul cel mai înalt; cântăreț cu o astfel de voce; instrument de suflat cu registru corespunzător vocii unui tenor; în muzica polifonică, voce între alto și bas; melodia de bază, vocea principală în repertoriul gregorian (sec. XII-XVI).

TENRECIDE, (Tenrecidae), familie de mamifere din familia afroscricide.

TENSIOMETRU, aparat cu ajutorul căruia se înregistrează tensiunea arterială; dispozitiv de măsurare a tensiunii superficiale a unui lichid; dispozitiv de măsurare a deformațiilor; Tensiometrie; dispozitiv pentru măsurarea deformațiilor cauzate de tensiunea mecanică în corpurile solide.

TENSIUNE ELECTRICĂ, între punctele 1 și 2, mărime fizică scalară numeric egală cu lucrul total al forțelor electrice și externe, când o unitate de sarcină electrică pozitivă se deplasează din punctul 1 în punctul 2 al circuitului electric.

TENSIUNE GEOPOLITICĂ, situație încordată geopolitică.

TENSIUNE LA PAS, tensiune a curentului electric la scurgere în pământ (podea conductoare), egală cu diferența de potențial dintre două puncte de pe suprafața pământului (podea), situată la distanța de un pas al unei persoane.

TENSIUNE MECANICĂ, măsură a forțelor interne ce apar în corp din cauza influențelor externe.

TENSIUNEA MOLECULELOR, unul dintre conceptele stereochemiei ce stă la baza interpretării stabilității termodinamice și a reactivității crescute a compușilor moleculari individuali în comparație cu o gamă largă de molecule înrudite structural.

TENSOMETRU, dispozitiv de măsurare.

TENSOR, mărime ale cărei coordonate sunt transformate conform unei legi speciale atunci când treceți de la un sistem de coordonate la altul; tensor simetric covariant de rangul II.

TENSOREZISTOR, echipament industrial electronic în domeniu.

TENTACUL, organ flexibil, lung și mobil, la unele specii de animale acvatice nevertebrate cefalopode.

TENTACULATE, (Tentaculatae), filum de nevertebrate.

TENTACULITA, clasă de moluște fosile.

TEOBROMA, gen de plante cu flori din familia Malvaceae.

TEOBROMINĂ, alcaloid conținut în boabele de cacao.

TEOCRAȚIE, (din gr. theos – Dumnezeu și kratos – putere), forma de guvernământ în care capul bisericii este, totodată, și șeful statului, iar clerul exercită și funcțiile puterii laice.

TEODOLIT, goniometru pentru măsurarea unghiurilor orizontale și verticale, utilizat în topografie, geodezie și sondaje miniere, în construcții etc.

TEOFILINĂ, alcaloid din frunzele arborelui de ceai, derivat al purinei.

TEOLOGIE DOGMATICĂ, una din principalele părți componente ale sistemului teologiei creștine care fundamentează veridicitatea tezelor de bază ale confesiunii; Teologie pastorală.

TEOLOGIE, disciplină care se ocupă de expunerea sistemică, fundamentarea și apărarea doctrinei despre Dumnezeu.

TEOREMA BAYES, una din formulele de bază ale teoriei elementare a probabilității.

TEOREMA BERNOULLI, una dintre principalele teoreme în teoria probabilității; principiu fizic care afirmă că presiunea totală în lungul unei linii de curent într-un fluid incompresibil și lipsit de vâscozitate, aflat în curgere staționară, este constantă; Ecuația Bernoulli.

TEOREMA BLOCH, teoremă fundamentală în teoria cuantică a corpului solid.

TEOREMA BOGOLIUBOV, teoremă fundamentală în fizica statistică.

TEOREMA BRAȘMAN, teoremă a geometriei de proiecție.

TEOREMA CANTOR, teoremă stabilită de G. Cantor privind capacitatea submulțimilor mulțimilor.

TEOREMA ECHILIBRULUI EXTREMAL, set de teoreme și metode de calcul pentru a determina sarcina maximă de rulare finală pentru sisteme mecanice geometrice nemodificate, alcătuite din elemente plastice.

TEOREMA JORDAN, teorema despre funcția de variație delimitată.

TEOREMA LUI PYTHAGORAS, afirmația geometriei despre legătura dintre laturile unui triunghi dreptunghic.

TEOREMA MEUSNIER, teoremă din geometria diferențială, ce unește curburile secțiunilor plane ale unei suprafețe.

TEOREMA MOIVRE-LAPLACE, istoric este una dintre primele teoreme de limită a teoriei probabilității.

TEOREMA ONSAGER, una din legile de bază ale termodinamicii proceselor ireversibile.

TEOREMA PASCAL, teoremă de geometrie proiectivă ce afirmă că în orice hexagon înscris într-o secțiune conică, punctele de intersecție a trei perechi de laturi opuse se află pe o linie dreaptă numită linia dreaptă Pascal; hexagonul poate fi convex sau în formă de stea.

TEOREMA PICARD, afirmația teoriei funcțiilor analitice ce în orice vecinătate a unui punct esențial singular al unei funcții analitice ia orice valoare complexă.

TEOREMA POHLKE, afirmația că orice patrulater complet plan poate servi ca o proiecție paralelă a unui tetraedru similar cu oricare altul dat.

TEOREMA POINCARÉ, caracterizează comportamentul unui sistem dinamic izolat adiabatic cu o energie totală fixă și de mărime invariabilă.

TEOREMA POISSON, una dintre teoremele limită ale teoriei probabilității, ce oferă distribuția limită a numărului

de apariții ale unui eveniment improbabil la un număr mare de încercări independente.

TEOREMA PRIGOGINE, teoremă a termodinamicii proceselor de dezechilibru, conform căreia în condiții externe date ce împiedică sistemul să ajungă la starea de echilibru, stării staționare îi corespunde minimul de producere de entropie.

TEOREMA SHANNON, una din principalele teoreme ale teoriei informației, legate de transmiterea informațiilor prin canalele de comunicare în prezența obstacolelor, ceea ce duce la distorsiuni în timpul transmisiei.

TEOREMA SINUSURILOR, v. TRIUNGHI.

TEOREMA TANGENTELOR, teoremă ce stabilește relația dintre lungimile laturilor unui triunghi și tangentele jumătății sumei și jumătății diferenței unghiurilor opuse lor.

TEOREMĂ, (Theorema), termen de referință în matematică privind o afirmație al cărei adevăr trebuie stabilit prin demonstrație; Teoremă de limită centrală, teoremă Desargues, teoremă principală de limită.

TEOREMELE LUI FERMA, așa-zisele marea și mica teoreme ale lui P. Ferma. Marea teoremă afirmă că pentru $p > 2$, ecuația $x^n + y^n = z^n$ n-are soluții în numere naturale.

TEOREMELE LUI TAUBER, afirmații, unde sunt stabilite condiții la care însumarea unei mulțimi sau a unei integrale printr-o anumită metodă implică sumabilitatea acesteia printr-o altă metodă.

TEORIA „BANILOR IEFTINI”, doctrină și ideologie economică în domeniul bancar.

TEORIA „DEMOCRATIZĂRII CAPITALULUI”, doctrină și ideologie economică în domeniul capitalului.

TEORIA „INVESTIȚIILOR EXCEDENTARE”, doctrină și ideologie economică în domeniul investițiilor.

TEORIA „PARITĂȚILOR MOBILE” (elastice), doctrină și ideologie economică în domeniul bancar.

TEORIA „STABILIZĂRII PUTERII DE CUMPĂRARE A BANILOR”, doctrină și ideologie economică în domeniul marketingului.

TEORIA „STIMULĂRII PRIN BUGET”, doctrină și ideologie economică în domeniul financiar-bancar.

TEORIA „ȘARPELE VALUTAR”, ca doctrină bancară a fost enunțată în 1972 în UE și prevedea realizarea pe plan regional a unei discipline în relațiile valorice dintre monedele respective, printr-o coordonare a intervențiilor pe piețele valutare cu ajutorul dolarului.

TEORIA ABSTINENȚEI, doctrină și ideologie economică în domeniul finanțelor.

TEORIA ALEGERII PUBLICE/SOCIALE, doctrină și ideologie economică în domeniul financiar.

TEORIA ALGEBRELOR LIE, ramură a algebrei, ce studiază algebrele Lie; Teoria grupurilor Lie.

TEORIA ALGORITMILOR, termen de referință în tehnologia informațiilor despre metode sau proceduri de calcul, alcătuite din pași elementari necesari pentru rezolvarea unei probleme sau categorii de probleme.

TEORIA ASIGURĂRII, doctrină și ideologie economică în domeniul financiar-bancar.

TEORIA ATOMISTĂ A LUI DALTON, sistemul științific al lui J. Dalton, bazat pe ideea că materia constă din particule minuscule primare indivizibile sau din atomi, care nu pot fi create și distruse.

TEORIA AVANTAJULUI COMPARATIV, model al comerțului internațional, conform căruia schimbul pe piețele mondiale este determinat de avantajele comparative ale participanților în ceea ce privește costurile de producție.

TEORIA BANILOR DIN METALE, doctrină economică care echivalează circulația banilor cu schimbul de mărfuri.

TEORIA BENZILOR DE ENERGIE, în fizica statelor solide, model teoretic care descrie stările electronilor și definește structura solidului.

TEORIA BIG BANG, teoria privind formarea Universului.

TEORIA BUGETELOR CICLICE, doctrină și ideologie economică în domeniul financiar-bancar.

TEORIA BUNĂSTĂRII, doctrină și ideologie economică.

TEORIA CANTITATIVĂ A BANILOR, concepție economică care descrie relația de dependență a nivelului prețurilor bunurilor față de masa monetară aflată în circulație.

TEORIA CAPACITĂȚII DE PLATĂ, doctrină și ideologie economică în domeniul marketingului.

TEORIA CAPITALULUI SOCIAL, doctrină și ideologie economică în domeniul capitalului bancar.

TEORIA CAPITALULUI UMAN, doctrină și ideologie economică în domeniul gestiunii resurselor umane.

TEORIA CAPITALULUI, doctrină și ideologie economică în domeniul capitalului bancar.

TEORIA CATASTROFELOR, descrierea matematică a catastrofelor, modificări prin salturi ce apar sub forma unui răspuns brusc al sistemului la o schimbare lină a condițiilor externe; în biologie și

geologie, existența în istoria Pământului a evenimentelor care au schimbat brusc caracterul suprafeței pământului și au distrus toate formele de viață.

TEORIA CERCULUI VICIOS AL SĂRĂCIEI, concepție economică care explică incapacitatea multor țări în curs de dezvoltare de a se reorienta spre creștere economică durabilă (PIB per capita).

TEORIA CHEMIOSMOTICĂ, explică mecanismul transformării energiei în membranele biologice la sinteza acidului adenozintrifosforic.

TEORIA CICLULUI ECONOMIC, doctrină și ideologie economică în domeniul dezvoltării economice.

TEORIA CICLURILOR MARI, unul dintre domeniile de cercetare a ciclurilor economice.

TEORIA CINETICĂ A GAZELOR, domeniu de cercetări științifice fundamentale și aplicative ale gazelor.

TEORIA CINETICO-MOLECULARĂ, teorie privind structura materiei.

TEORIA CLASICĂ A CÂMPULUI, domeniu de cercetări științifice fundamentale și aplicative a câmpului.

TEORIA COMERȚULUI INTERNAȚIONAL, doctrină și ideologie economică în domeniul marketingului.

TEORIA COMPLEXITĂȚII LUI KOLMOGOROV, domeniu al informaticii teoretice.

TEORIA COMPLEXITĂȚII, ramură a informaticii care studiază complexitatea algoritmilor.

TEORIA COMPORTAMENTULUI BIROCRATIC, doctrină și ideologie economică în domeniul resurselor umane.

TEORIA COMPORTAMENTULUI CONSUMATORULUI, doctrină și ideolo-

gie economică în domeniul resurselor umane.

TEORIA CONCURENȚEI IMPERFECTE, teorie a concurenței în condițiile în care producătorii și / sau consumatorii individuali pot influența, într-o oarecare măsură, prețurile și alți factori ai mecanismului de piață în beneficiul lor.

TEORIA CONCURENȚEI MONOPOLITE, concept al microeconomiei moderne.

TEORIA CONCURENȚEI, doctrină și ideologie economică în domeniul marketingului.

TEORIA CONDUCERII AUTOMATE, domeniu de management în tehnică.

TEORIA CONSTRUCTIVĂ A FUNCȚIILOR, aproximarea funcțiilor variabile reale. v. **MATEMATICĂ CONSTRUCTIVĂ**.

TEORIA CONTRACTELOR, doctrină și ideologie economică în domeniul marketingului.

TEORIA CONVENȚIEI, doctrină și ideologie economică în domeniul managementului resurselor umane.

TEORIA CONVERGENȚEI SISTEMELOR ECONOMICE, concepție apropiere treptată a modurilor de dezvoltare a țărilor cu diferite sisteme economice lansată în anii 1950 - 1960 de către unii economiști și sociologi.

TEORIA CORPORATISMULUI, doctrină și ideologie economică în domeniul resurselor umane.

TEORIA COSTULUI RAȚIONAL, doctrină și ideologie economică în domeniul marketingului și managementului.

TEORIA COSTURILOR DE PRODUCȚIE, clasificarea științifică a costurilor unei companii

TEORIA CREȘTERII ECONOMICE, doctrină și ideologie economică în domeniul dezvoltării economice.

TEORIA CREȘTERII LIMITATE, primul model al dezvoltării durabile bazat pe modelarea matematică, cărui datorează apariția Clubului de la Roma.

TEORIA CROMOZOMIALĂ A EREDITĂȚII, învățatură conform căreia cromozomii sunt purtătorii genelor și prezintă baza materială a eredității.

TEORIA CUANTICĂ A CÂMPULUI, instrument teoretic de cercetare pentru dinamica sistemelor cu număr variabil de particule, cu aplicații în fizica particulelor elementare și fizica materiei condensate.

TEORIA CUANTICĂ A INFORMAȚIEI, ramură a matematicii ce studiază legile generale de transmitere, stocare și transformare a informațiilor în sisteme, unde se aplică legile mecanicii cuantice.

TEORIA CUANTICĂ A RADIAȚIEI, domeniu de cercetare electrodinamică cuantică.

TEORIA CUANTICĂ, teoria mișcării particulelor materiale la scară atomică.

TEORIA CUNOAȘTERII, v. **TEORIE**.

TEORIA DE CREȘTERE A POLURILOR, teorie de dezvoltare a unor centre, concepte teoretice în economia regională și economia geografică, care explică procesul de concentrare teritorială a agenților economici și oferă soluții la problemele dezvoltării regionale. A fost propusă în 1950 de F. Perroux.

TEORIA DECIZIEI, doctrină și ideologie economică în domeniul managementului și resurselor umane.

TEORIA DEFICITULUI SISTEMATIC, doctrină și ideologie economică în domeniul resurselor.

TEORIA DESCRIPTIVĂ A MULȚIMILOR, ramură a teoriei mulțimilor, ce studiază structura mulțimilor de puncte reieșind din construcția acestora, cu ajutorul operațiilor de unire, intersecție, proiecție etc., din mulțimi punctiforme mai simple.

TEORIA DEZECHILIBRULUI, doctrină și ideologie economică în domeniul resurselor.

TEORIA DEZVOLTĂRII ECONOMICE, doctrină și ideologie economică în domenii.

TEORIA DOBÂNZII, doctrină și ideologie economică în domeniul resurselor financiare.

TEORIA DREPTURILOR DE PROPRIETATE, analiză economică a diferitelor regimuri juridice pentru utilizarea resurselor economice.

TEORIA ECHILIBRIULUI ECONOMIC, domeniu în teoria economică care se preocupă de modelele economico-matematice ale echilibrului.

TEORIA ECONOMICĂ A AMPLASĂRII, doctrină și ideologie în domeniul planificării.

TEORIA ECONOMICĂ A BIROCRAȚIEI, doctrină și ideologie în domeniul resurselor umane.

TEORIA ECONOMICĂ A INFORMAȚIEI, doctrină și ideologie în domeniul resurselor informaționale.

TEORIA ECONOMICĂ A INOVĂRII, doctrină și ideologie în domeniul resurselor inovaționale.

TEORIA ECONOMICĂ COMPORTAMENTALĂ, cercetează trăsăturile psihologice specifice ale omului care afectează comportamentul lui economic, explică motivele luării deciziilor care nu corespund modelelor tradiționale construite pe premisele raționalității complete și a unui egoism absolut al Homo oeconomicus.

TEORIA ECONOMICĂ NEOINSTITUȚIONALĂ, una dintre secțiunile de bază ale analizei economice moderne, alături de analiza microeconomică și macroeconomică.

TEORIA ECONOMIEI PUBLICE, doctrină și ideologie în domeniul finanțelor publice.

TEORIA ECONOMIEI REGIONALE, doctrină și ideologie în domeniul planificării resurselor în domeniu.

TEORIA ECONOMIEI SĂNĂTĂȚII, doctrină și ideologie în domeniul resurselor umane.

TEORIA EDUCAȚIEI, v. **TEORIE**.

TEORIA ELASTICITĂȚII, domeniu al mecanicii unui mediu continuu, în care sunt studiate deplasarea, deformarea și efortul mecanic, care apar în repausul sau mișcarea corpurilor elastice sub influența unei sarcini.

TEORIA ELECTRONILOR LIBERI, pe baza principiilor mecanicii cuantice și teoriei relativității, teoria descrie cantitativ proprietățile electronului.

TEORIA ERORILOR, compartiment al statisticii matematice, dedicată formulării concluziilor privind valorile numerice ale mărimilor aproximative măsurate și erorilor măsurătorilor.

TEORIA EXPANSIUNII CREDITULUI, doctrină și ideologie în domeniul resurselor financiare și de creditare.

TEORIA FAGOCITELEI, teoria originii animalelor pluricelulare.

TEORIA FASCICULELOR, aparat matematic special ce oferă o abordare unificată pentru stabilirea unei conexiuni între proprietățile locale și globale ale spațiilor topologice și este un mijloc de a studia multe probleme în algebra modernă, geometrie, topologie și analiză.

TEORIA FIABILITĂȚII, principii și metode aplicate în domeniul științelor mecanice.

TEORIA FIRMEI, doctrină și ideologie economică în domeniul managementului agentului economic.

TEORIA FLUCTUAȚIILOR CICLICE, în economie, fluctuații asemănătoare valurilor care posedă proprietatea de repetabilitate.

TEORIA FORMELOR INSTITUȚIONALE, DE ORGANIZARE ȘI GUVERNANȚĂ, doctrină, ideologie și politică socială și economică.

TEORIA FUNCȚIONALĂ A BANILOR, doctrină și ideologie economică în domeniul resurselor bancare.

TEORIA GENERALĂ A SISTEMELOR, doctrină și ideologie economică în domeniul funcționării sistemelor.

TEORIA GRUPURILOR, domeniu ce studiază structurile algebrice cunoscute sub denumirea de grupuri.

TEORIA IMPOZITELOR, ca mijloc de influențare a mișcării ciclului economic

TEORIA IMPOZITULUI OPTIM, doctrină și ideologie economică în domeniul finanțelor și impozitelor.

TEORIA INEGALITĂȚII, doctrină și ideologie economică în domeniul resurselor umane și bancar-financiare.

TEORIA INELELOR, ramură a algebrei ce studiază inelele, adică mulțimile nevide R , pentru elementele cărora sunt definite două operații binare, adunarea și înmulțirea.

TEORIA INFORMAȚIEI, disciplină matematică care studiază procesele de păstrare, transformare și transmitere a informației, principii și metode aplicate în domeniu; parte componentă a ciberneticii; teoria matematică a

proprietăților generale ale surselor de informație, ale canalelor de transmisie și ale instalațiilor de păstrare și de prelucrare a informațiilor.

TEORIA INTERMEDIERII ȘI PIEȚEI FINANCIARE, doctrină și ideologie economică în domeniul marketingului și finanțelor.

TEORIA JOCURILOR, doctrină și ideologie economică privind utilizarea jocurilor de afaceri în domeniul instruirii resurselor umane; ramură a matematicii ce studiază modele matematice de luare a deciziilor în situații de conflict.

TEORIA KEYNESISTĂ A PREFERINȚEI PENTRU LICHIDITATE, doctrină și ideologie economică în domeniul resurselor financiare.

TEORIA KEYNESISTĂ A VENITURILOR, doctrină și ideologie economică în domeniul resurselor financiare.

TEORIA LOCURILOR CENTRALE, ipoteză teoretică privind ierarhia spațială de reinstalare a munților.

TEORIA LUI BOHR, primul model de natură cuantică al atomului.

TEORIA MAȘINELOR ȘI A MECANISMELOR, domeniu al științei mașinilor care studiază metodele de cercetare și proiectare a mașinilor și mecanismelor.

TEORIA MEDIULUI, doctrină și ideologie economică în domeniul valorificării resurselor naturale.

TEORIA METALISTĂ A BANILOR, doctrină și ideologie economică în domeniul resurselor monetare.

TEORIA MODELELOR, în logică, sistem de calcul extins al predicatelor, ce include variabile de diferite „tipuri”, ramură a matematicii ce a apărut la aplicarea metodelor logicii matematice în algebră.

TEORIA MONETARĂ, doctrină și ideologie economică în domeniul resurselor monetare.

TEORIA MULȚIMILOR, ramură a matematicii care studiază proprietățile mulțimilor, predominant infinite.

TEORIA MUTAȚIONALĂ, teoria variabilității în evoluție.

TEORIA NAVELOR, principii și metode aplicate în domeniu.

TEORIA NOMINALISTĂ A BANILOR, teorie conform căreia puterea de cumpărare a banilor este asigurată de autoritatea legitimă a statului și este susținută de acordul societății de a folosi banii pentru a-și realiza funcțiile lor.

TEORIA NUMERELOR, știința numerelor întregi, care studiază problemele de reprezentare a numerelor naturale, folosind numere de formă specială, divizibilitatea numerelor, distribuția numerelor simple pe axa reală etc.

TEORIA OPȚIUNILOR PUBLICE, doctrină și ideologie economică în domeniul planificării strategice.

TEORIA ORGANIZAȚIEI, doctrină și ideologie economică în domeniul managementului.

TEORIA PARITĂȚII PUTERILOR DE CUMPĂRARE, doctrină și ideologie economică în domeniul marketingului.

TEORIA PERTURBAȚIILOR, domeniu de cercetare pentru a descrie un sistem cuantic; în matematică, denumire generală a unui șir de metode privind studierea diverselor probleme.

TEORIA PIEȚELOR DISPUTABILE, doctrină și ideologie economică în domeniul marketingului.

TEORIA PLUSVALORII, doctrină și ideologie economică în domeniul managementului și marketingului.

TEORIA POSTCOLONIALĂ, v. **TEORIE**.

TEORIA POTENȚIALULUI, în sens inițial, învățatură privind proprietățile forțelor ce acționează conform legii gravitației universale.

TEORIA PREȚURILOR, doctrină și ideologie economică în domeniul marketingului.

TEORIA PROBABILISTICĂ A NUMERELOR, v. **TEORIA NUMERELOR**.

TEORIA PROBABILITĂȚII, ramură a matematicii ce studiază modelele matematice ale evenimentelor aleatorii.

TEORIA PRODUCĂTORULUI, doctrină și ideologie economică în domeniul managementului.

TEORIA PRODUCTIVITĂȚII ȘI A UTILIZĂRII CAPITALULUI, doctrină și ideologie economică în domeniul capitalului.

TEORIA PROFITULUI, doctrină și ideologie economică în domeniul managementului și marketingului.

TEORIA RECIPROCITĂȚII, baza teoriei o constituie cele patru principii (teoreme) ale reciprocității.

TEORIA RELATIVITĂȚII, ansamblu a două teorii formulate de Albert Einstein: relativitatea restrânsă și relativitatea generală.

TEORIA RELAȚIILOR UMANE, teorie neoclasică a organizației, în cadrul căreia factorul uman și nevoile umane sunt considerate în calitate de elemente principale ale organizației, care includ relațiile interpersonale din întreprindere, leadership, metode sociale de conducere a echipei.

TEORIA REȚELELOR, ramură a algebrei, unde sunt studiate mulțimi parțial ordonate.

TEORIA RISCULUI, doctrină și ideologie economică în domeniul managementului, finanțelor și marketingului.

TEORIA SERVICIILOR MASICE, ramură a teoriei probabilităților ce studiază fluxurile de cerințe care intră și părăsesc sistemele de servicii.

TEORIA SINERGETICII ECONOMICE, doctrină și ideologie economică în domeniul managementului și marketingului.

TEORIA SISTEMELOR, v. **TEORIE**.

TEORIA SOCIALISMULUI DE PIAȚĂ, concepție economică a secolului XX care considera posibilă combinarea proprietății publice asupra mijloacelor de producție cu luarea deciziilor descentralizate de către întreprinderi în baza prețurilor de piață și a stimulentei competitive.

TEORIA SOMMERFELD, este o dezvoltare a teoriei metalelor Drude.

TEORIA SPIRALEI INFLAȚIONISTE, doctrină și ideologie economică în domeniul managementului, marketingului și finanțelor.

TEORIA STELARĂ, învățatură despre tipul de structură și legitățile evoluției stelului la plantele superioare.

TEORIA SUBIECTIVĂ A VALORII, doctrină și ideologie economică în domeniul finanțelor.

TEORIA SUPRAFEȚELOR, ramură a geometriei diferențiale, unde sunt studiate proprietățile suprafețelor.

TEORIA TRANSFORMĂRIILOR ECONOMICE, domeniul al științei economice privind mecanismele de tranziție de la economia dirijată la sistemul economic de piață.

TEORIA TRANSPORTURILOR, unul din cazurile speciale importante ale problemei generale de programare liniară.

TEORIA UNIFICATĂ A CÂMPULUI, descriere unitară a tuturor fenomenelor fizice cunoscute pe baza unui singur câmp primar.

TEORIA UTILITĂȚII MARGINALE, concepție economică conform căreia valoarea bunurilor este determinată de utilitatea lor, formată pe baza evaluărilor subiective ale consumatorului.

TEORIA VALUTEI REGLEMENTATE, doctrină și ideologie economică în domeniul managementului și marketingului financiar-bancar.

TEORIA JOCURILOR, v. **TEORIE**.

TEORIA MODELELOR MATEMATICE, v. **TEORIE**.

TEORIA „CURSURILOR VALUTARE NEUTRE”, doctrină și ideologie economică în domeniul managementului și marketingului financiar-bancar.

TEORIE COMBINATORICĂ A GRUPURILOR, ramură a teoriei grupurilor, unde trăsătura caracteristică a cercetărilor constă în utilizarea metodelor combinatorii, spre deosebire de cele algebrice, geometrice etc.

TEORIE DE FIABILITATE, în matematică, ramură a teoriei probabilităților.

TEORIE ECONOMICĂ este o componentă fundamentală indispensabilă a științei economice.

TEORIE EVOLUȚIONISTĂ, concepție despre dezvoltarea naturii vii, începând cu apariția vieții pe Pământ.

TEORIE PLURALISTĂ, v. **TEORIE**.

TEORIE POLITICĂ, v. **TEORIE**.

TEORIE ȘTIINȚIFICĂ, explicație a unui aspect al lumii naturale care poate fi testată în mod repetat și verificată în conformitate cu metoda științifică, folosind protocoale acceptate de observare, măsurare și evaluare a rezulta-

telor; Teoria așteptării, teoria calitativă, teoria invarianților algebrici, teoria relativității.

TEORIE, răspuns sau soluție la o chestiune filosofică sau științifică, bazată pe dovezi și coordonată sistematic cu alte răspunsuri într-un întreg doctrinar; interpretare bine întemeiată a dovezilor lor; interpretare bine întemeiată a dovezilor; Teoria coordinației, în combinațiile complexe unii atomi au pe lângă valențele principale (normale) egale numeric cu gradul de oxidare, și valențe secundare (reziduale), numite numere de coordinare; fiecare atom tinde să satureze ambele valențe; valența principală nu are orientare în spațiu, pe când cea secundară are o orientare strict determinată; Teoria disociației electrolitice, acizii sunt acele substanțe care, în soluție apoasă, dau naștere la ioni H^+ , iar bazele sunt substanțele care, în aceleași condiții, dau naștere la ioni hidroxid HO^- ; Teoria similitudinii, în tehnologia chimică este utilizată pentru a transfera rezultatele studiilor experimentale în procese și instalații industriale; Teoria structurii chimice a lui Butlerov, în compușii organici, carbonul este totdeauna tetravalent și că atomii de carbon au capacitatea de a se lega între ei în formă de catene.

TEORII ALE ÎNVĂȚĂRII, v. **TEORIE**.

TEORII DE MANAGEMENT, doctrine și școli în domeniul managementului.

TEORII ELECTRONICE, în chimia organică, totalitate de concepte teoretice ce iau în considerare structura, proprietățile fizice și reactivitatea compușilor organici, bazate pe cunoașterea distribuției densității electronilor în atomi, ioni, molecule, radicali, ioni radicali.

TEORIILE CAPITALULUI, doctrine și ideologie economică privind ansamblul bunurilor produse prin muncă și utilizate pentru obținerea altor bunuri și/ sau servicii economice destinate vânzării-cumpărării.

TEORIILE PROFITULUI, doctrine și ideologie economică privind venitul adus de capitalul utilizat într-o întreprindere ca diferența dintre încasările efective și totalul cheltuielilor efectuate.

TEORIILE RENTEI, doctrine și ideologie economică privind evoluția rentei.

TEORIILE REPARTIȚIEI VENITURILOR, doctrine și ideologie economică privind evoluția veniturilor.

TEORIILE SALARIULUI, doctrine și ideologie economică privind plata muncii.

TEORIILE SOCIETĂȚII POSTINDUSTRIALE, doctrine și ideologie economică privind evoluția societății contemporane.

TEORIILE SUBDEZVOLTĂRII ECONOMICE, doctrine și ideologie economică privind căile de evoluție a unor state.

TEORIILE VALORII, doctrine și ideologie economică privind evoluția domeniului.

TEORIILE X, Y, Z, doctrine și ideologie economică privind evoluția motivației personalului.

TEOSOFIE, știința care încearcă să-l cunoască pe Dumnezeu prin experiențe mistice.

TEP, tonă echivalent petrol, unitate de măsură.

TEPLICE, stațiune balneoclimaterică din Cehia.

TERA-, prefix pentru formarea denumirilor unităților multiple.

TERACOTĂ, plăci de ceramică de culoarea naturală a argilei arse sau acoperite cu glazură opacă și pictate, pentru făuirea pereților și șemineelor, podelelor, sobelor, bazinelor de apă; Plăci ceramice, faianță și gresie.

TERAFOSIDE, familie de păianjeni din subordinul migalomorfe.

TERAGRA, gen de pești din familia gadide.

TERAPIE CU OXIGEN, utilizarea oxigenului cu scop curativ.

TERAPIE CU OZOCHERITĂ, secțiune a fizioterapiei care combină metode eficiente de terapie prin căldură, utilizând ozocherită încălzită.

TERAPIE DE ȘOC, în economie, denumirea strategiei pentru trecerea de la o economie planificată la cea de piață, care a apărut în perioada reformelor de piață în fosta URSS, țările Americii Latine, Europei Centrale și de Est.

TERAPIE, metodă folosită pentru a vindeca o anumită boală.

TERAPSIDA, supra ordin de reptile fosile.

TERARIU, încăpere pentru creșterea amfibiilor, reptilelor, insectelor.

TERASA LACULUI, platformă naturală subacvatică, orizontală sau ușor înclinată, formând o terasă pe versantul terenului.

TERASAMENTE, lucrări la sol; Terasament de cale ferată, terasament de pod.

TERASARE, schimbarea artificială a suprafeței terenurilor înclinate pentru combaterea alunecărilor de teren, a eroziunii produse de ape de scurgere și pentru o mai bună folosire a lor sub culturi agricole și silvice; Terasament, terase agricole.

TERASĂ ERODATĂ, forma antică suborizontală de relief erodat, situat deasupra sau sub nivelul contemporan al mării și originea ei nu are legătură cu acțiunea valurilor sau mareelor.

TERASĂ SUBACVATICĂ, platformă naturală orizontală sau ușor înclinată,

formând o terasă pe panta terenului, adesea localizată în mai multe nivele, unul deasupra celuilalt.

TERASĂ, construcție cu un perete și deschisă din trei părți, cu acoperiș sau fără el; platformă naturală orizontală sau ușor înclinată, formând o terasă pe versantul terenului, localizată în mai multe nivele, unul deasupra celuilalt; Terasă fluvială, terasa râului.

TERASE MONTANE, suprafețe ușor înclinate în munți, formate în stratul de pat ca urmare a efectelor combinate ale intemperțiilor, adesea formează serie de trepte.

TERATOGENEZĂ, mecanismul apariției viciilor de dezvoltare înăscute.

TERATOLOGIE, domeniu de cercetare care se ocupă cu studiul malformațiilor fiziologice și anomaliilor de structură ale viețuitoarelor; știința ce studiază viciile de dezvoltare înăscute la om.

TERATOM, tumoare încapsulată cu componente tisulare sau organe, derivând din mai multe straturi germinale.

TERBIU, (Terbium), Tb, element chimic din grupa a III-a forma scurtă a sistemului periodic, nr. at. 65, m. at. 158,92534.

TEREBENTINĂ, ulei eteric cu miros de conifere, obținut din gumă.

TEREBNA, Edineț Terebna.

TEREBRA, specie de melci prădători din genul moluște, familia terebride.

TEREDO, viermi de corabie, gen de moluște bivalve marine din familia terebinide.

TEREFTALIC, ACID ~, acid dicarboxilic aromatic cu formula $C_8H_6(COOH)_4$.

TEREN ARABIL, teren agricol, care este prelucrat sistematic și folosit pentru

semănatul culturilor agricole și pentru pârlăogă.

TEREN DE EVACUARE A NĂMOLULUI, procedeu de tratare a apelor reziduale.

TEREN DESCHIS, sectoare de pământ neprotejate, pe care se cultivă leguminoase și flori decorative.

TEREN SPORTIV, spațiu special amenajat.

TERENURI PENTRU FURAJ, terenuri agricole acoperite în special cu vegetație ierboasă, care este folosită în pregătirea fânului, silozului, fânii ierboase și altor nutrețuri, precum și pentru pășunat; Terenuri furajere.

TERGIMAN, (Terziman), interpret, traducător, translator.

TERILENĂ, fibră textilă poliestică obținută din polimer sintetic.

TERIODONȚI, grup mixt de reptile fosile.

TERIOLOGIE, știință despre mamifere, despre structura lor internă și externă, diversitatea, răspândirea, modul de viață, interacțiunea cu mediul, evoluția și importanța practică.

TERITORII DE MANDAT, fostele colonii Germane și unele teritorii ale Imperiului Otoman, transmise Ligii Națiunilor, după înfrângerea acestor țări în Primul Război Mondial transmise țărilor învingătoare pe baza unor mandate.

TERITORIILE AUSTRALE ȘI ANTARCTICE FRANCEZE, teritoriu dependente cu statut special.

TERITORIU ADIACENT, parcele de teren, care sunt proiectate pentru a găzdui elemente structurale ale unui drum, structuri rutiere pe care sunt amplasate sau pot fi amplasate instalații de serviciu rutier (benzinării, stații de autobuz, moteluri, stații tehnice etc.).

TERITORIU DE PESTE MĂRI, teritoriu îndepărtat al fostelor colonii, afiliate sau rămase în subordinea metropolei.

TERITORIU REZIDENȚIAL, terenuri în orașe, ocupate cu cartiere rezidențiale, străzile și piețele situate între ele; în așezări rurale – case rezidențiale cu parcele și străzi adiacente.

TERITORIUL ANTARCTIC BRITANIC, teritoriu dependent cu statut special.

TERITORIUL BRITANIC DIN OCEANUL INDIAN, teritoriu dependent cu statut special.

TERITORIUL INTERNAȚIONAL, teritoriu care este în folosul comun al tuturor statelor și nu se extinde sub suveranitatea niciuneia dintre ele. Poate include marea liberă și spațiul aerian de deasupra acestuia, Antarctica și spațiul extraterestru, inclusiv luna și alte corpuri cerești.

TERITORIUL STATULUI, zonă, teritoriu delimitat de granițe, aflat sub suveranitatea unui anumit stat.

TERMALOI, aliaj metalic.

TERME, băi publice în Roma antică, edificiu public la romani, înzestrat cu instalația necesară pentru băi (calde); băi publice.

TERMEN, cuvânt sau îmbinare de cuvinte, care se folosește pentru exprimarea unor noțiuni dintr-un anumit domeniu al științei, tehnicii. Element al unei terminologii sau al unui limbaj specializat, reprezentând denumirea cunoștințelor din acest domeniu.

TERMENOL, aliaj metalic.

TERMICĂ, ANALIZĂ ~, ramură a studiului materialelor ce include un grup de metode în care sunt cercetate procesele fizice și chimice ce au loc într-o substanță, atunci când este încălzită sau răcită.

TERMIDORIENI, nume dat participanților la lovitura de stat din Franța de la 9 termidor, anul II (27 iulie 1794).

TERMINAL DE DATE, termen de referință în tehnică și tehnologia informațiilor privind dispozitivele de colectare a datelor.

TERMINAL, dispozitiv electronic utilizat pentru organizarea interacțiunii dintre utilizator și computer (imprimantă, monitor etc.); componentă funcțională a unui port maritim sau fluvial, conceput pentru a încărca și descărca mărfurile; spațiile aeroportului sau autogării, utilizate pentru separarea traficului de marfă sau pasageri; dispozitiv electronic pentru plata în numerar a bunurilor și serviciilor.

TERMINATOR, linie ce desparte părțile iluminate și neiluminate ale corpului ceresc.

TERMINAȚIE NERVOASĂ, formațiune specializată în ramificația terminală a excrescențelor neuronului, lipsită de membrană mielinică.

TERMINAȚIE, în gramatica românească tradițională, prin terminație se denumea partea finală a cuvântului, purtătoare de semnificații gramaticale.

TERMINOLOGIE DE ATELIER, termen de referință la termenii speciali folosiți în arta plastică.

TERMINOLOGIE, știință lingvistică ce are ca obiect de studiu termenul sau cuvântul, aparținând unui domeniu specializat.

TERMINUS, în mitologia romană, divinitate protectoare a haturilor dintre ogoare și a hotarelor în general.

TERMISTOR, dispozitiv electronic.

TERMISTOR, dispozitiv electronic. v. **TERMOREZISTOR**.

TERMIT, amestec special întrebuițat în sudură, în metalurgie.

TERMITE, (Isoptera), ordin de insecte izoptere.

TERMODINAMICĂ CHIMICĂ, domeniu de cunoștințe al cărui obiect de studiu sunt sistemele și procesele chimice și fizico-chimice bazate pe termodinamica generală.

TERMODINAMICĂ, compartiment al fizicii ce descrie cele mai generale proprietăți ale sistemelor macroscopice în contact termodinamic cu mediul.

TERMOELEMENT, circuit electric, format din conductori eterogeni sau semiconductori conectați în serie, pentru a transforma energia termică în energie electrică sau invers.

TERMOFICARE, alimentare centralizată cu căldură a clădirilor rezidențiale, întreprinderilor industriale și instituțiilor bazate pe producția combinată de energie electrică și căldură, la instalațiile de cogenerare.

TERMOFILE, organisme adaptate la viața în condiții de temperaturi permanente crescute.

TERMOGRAVIMETRIE, metodă de analiză termică în care masa unei probe este măsurată în timp pe măsură ce temperatura se schimbă.

TERMOLIZĂ, scindarea uneia sau a mai multor legături covalente într-o moleculă a unui compus chimic, atunci când este expusă la încălzire în absența unui catalizator, ceea ce duce la formarea de radicali liberi, ioni, atomi sau alte molecule.

TERMOMETRIE, compartiment al metrologiei, responsabil de măsurarea temperaturii.

TERMOMETRU, dispozitiv de măsurare și instrument pentru măsurarea temperaturii în funcție de scalele de temperatură stabilite.

TERMOPILE, (Thermopyle), strămtoare în Grecia antică, faimoasă prin de-

votamentul lui Leonida, care împreună cu 300 de spartani și 1 000 de plateeni, ținu în loc armata lui Xerxe (480 î. Hr.).

TERMOPILE, stațiune balneologică din Grecia.

TERMOPSIS, gen de plante din familia Fabaceae.

TERMORECEPȚIE, recepționarea de către receptorii țesutului nervos a schimbărilor temperaturii, soldată cu apariția impulsurilor nervoase cu transmiterea ulterioară a semnalelor la SNC.

TERMOREGLARE, funcția fiziologică a organismelor la animale cu sânge cald ce asigură menținerea temperaturii optime pentru specia dată în condițiile schimbătoare ale mediului, indiferent de variațiile temperaturii mediului ambiant.

TERMOREZISTOR, dispozitiv semiconductor bazat pe dependența rezistenței electrice a semiconductorului în funcție de temperatură.

TERMOS, vas special de păstrare îndelungată a unui lichid în stare fierbinte.

TERMOBENACEE, ordin de crustacee superioare.

TERMOSTABILITATE, proprietate a materialelor de construcție de a rezista mult timp împotriva acțiunilor factorilor externi și temperaturilor înalte, păstrându-și însușirile mecanice și fizice preconizate inițial.

TERMOSTAT, echipament industrial în domeniu; aparat pentru menținerea unei temperaturi constante într-un volum limitat, ce este asigurată fie de regulatoare de temperatură, fie de efectuarea unei tranziții de fază.

TERMOTEHNICA CONSTRUCȚIILOR, disciplină științifică care ia în considerare procesele de transfer de căldură, umiditate și influența altor materiale

asupra proceselor fizice în clădiri și structuri, propune metode de calcul pentru aceste procese.

TERMOTEHNICĂ, domeniu al științei și tehnicii care studiază metodele de obținere, conversie, transfer și utilizare a căldurii, precum și principiile de funcționare și caracteristicile de proiectare ale instalațiilor, mașinilor și dispozitivelor termice.

TERMOTERAPIE, metodă de fizioterapie: acțiune dozată asupra organismului omului a căldurii endogene, formate în organism la acumularea de către acesta, de exemplu, a oscilațiilor magnetice.

TERNOPOL, oraș în vestul Ucrainei, centru administrativ al regiunii Ternopil, are 218,0 mii locuitori.

TEROARE ROȘIE, formă a luptei de clasă promovată de comuniști împotriva propriilor cetățeni.

TEROCEFALIA, ordin de reptile fosile din supraordinul terapside.

TEROPODA, familie de dinozauri răpitori.

TERORISM DE STAT, violența unui stat care nu are sprijin legislativ sau judiciar și poate fi practică de instituțiile de ordine ale statului, atât în interiorul statului împotriva inamicilor săi interni, cât și în străinătate, până la operațiuni speciale împotriva altor state.

TERORISM, folosire deliberată și sistematică a unor mijloace violente sau amenințări; totalitatea actelor de violență comise de un grup sau de o organizație pentru a crea un climat de insecuritate sau pentru a schimba forma de guvernământ a unui stat; Terorism politic; totalitatea actelor intenționate de violență comise de un grup sau de o organizație pentru a provoca o teamă generalizată și pentru atingerea unor scopuri politice; Terorism sexual.

TERPENOIDE, (Terpeni), hidrocarburi aciclice și ciclice nesaturate.

TERPINEOL, oricare dintre cele patru monoterpenoide izomerice.

TERRA, a treia planetă de la Soare.

TERRIERII, unul din cele mai mari grupuri de rase de câini, variate după exterior și mărime.

TERTRAODONTIDE, familie de pești din ordinul tetraodontiforme.

TERȚ, care vine în rândul al treilea; al treilea.

TERȚINĂ, poezie în formă fixă, alcătuită din strofe de trei versuri, dintre care al doilea rimează cu primul și cu al treilea din strofa următoare; terțet.

TESCOVINĂ, produs secundar rezultat în urma prelucrării industriale a strugurilor.

TESLA, după numele inventatorului și electrotehnicianului N. Tesla (1856-1943), unitate de inducție magnetică în SI.

TESLĂ, unealtă, piatră șlefuită, metal.

TEST ACT, act de lege din Parlamentul din 1673, privind lichidarea dreptului catolicilor de a ocupa funcții de stat.

TEST ALFA, termen de referință în tehnologia informațiilor privind prima fază de testare a software-ului; Pre-alfa.

TEST BETA, (*Betaware*), termen de referință în tehnologia informațiilor privind faza de dezvoltare a software-ului; Beta perpetuă.

TEST NON-DISTRUCTIV, set de metode pentru măsurarea și monitorizarea indicatorilor de calitate ai unui material (produs) fără a-i modifica proprietățile inerente (parametri, caracteristici).

TEST, probă, constând din aceeași sarcină pentru toate persoanele investigate, prin care se examinează funcțiile senzoriale, motorii, nivelul dezvoltării intelectuale, aptitudinile etc.; Test sociometric, test docimologic, test de evaluare, test de inteligență.

TESTAMENT, dispunere personală a unei persoane în caz de deces, făcută în conformitate cu legea.

TESTARE CU CURENȚI TURBIONARI, metodă de testare nedistructivă a produselor din materiale conductive, bazată pe analiza interacțiunii unui câmp electromagnetic extern cu un câmp electromagnetic de curenți turbionari indus de o bobină excitantă într-un produs controlat.

TESTARE, în tehnică, stabilirea pe cale experimentală a parametrilor constructivi și de exploatare ai mașinilor, instrumentelor, echipamentului, instalațiilor ș.a.

TESTAREA MATERIALELOR, determinarea calităților fizice, chimice și tehnologice ale materialelor pentru a stabili modul de utilizare a lor.

TESTAREA SOIULUI, evaluarea în aceleași condiții a soiurilor și hibridurilor de culturi agricole în raport cu standardul de stat.

TESTER, în zootehnie, mascul adult cu o pronunțată activitate sexuală.

TEST-GRILĂ, probă scrisă sub formă de grilă.

TESTICUL, glandă genitală masculină pereche, care produce spermatozoizii și hormonii masculini la bărbați și masculii vertebratelor.

TESTOSTERON, hormon sexual masculin la animalele vertebrate și om care menține caracterele sexuale secundare masculine, folosit și în terapeutică.

TESTUDINE, (*Testudines*), ordin de reptile broaște-țeptoase.

TESTUL STRES, în economie, o modalitate de evaluare a vulnerabilității portofoliilor de instrumente financiare, a instituțiilor financiare sau a sistemului financiar în ansamblu la șocuri de excepție, dar posibile ale indicatorilor macroeconomici.

TEȘCURENI, Ungheni, Teșcureni.

TEȘIRE, prelucrarea pieselor pentru a obține în ele găuri conice sau cilindrice.

TETANIE, stare patologică sub formă de accese de convulsii tonice determinate de dereglarea metabolismului calciului.

TETANOS, boală infecțioasă acută caracterizată prin frisoane generalizate și asfixie: stare de contactare de lungă durată și de încordare maximală a mușchilor determinată de intrarea impulsurilor nervoase la mușchi cu o atare viteză că efectele lor se sumează.

TETRACICLINE, grup de antibiotice ce includ tetraciclina și derivații acesteia.

TETRACLINIS, gen de plante veșnic verzi din familia Cupressaceae.

TETRACLORURĂ DE CARBON, halogenură de alchil, lichid incolor cu un miros dulceag înțepător; Tetracloretan.

TETRACORD, liră antică cu patru coarde; șir de patru sunete dintr-o scară muzicală.

TETRAEDRIT, mineral, materie primă pentru industrie.

TETRAEDRU, unul dintre cele cinci tipuri de poliedre regulate.

TETRAEVANGHEL, carte care cuprinde cele patru Evanghelii; Evangheliar.

TETRAFLUORETILEN, compus fluororganic alifatic nesaturat.

TETRAHIDROFURAN, compus heterociclic.

TETRALINĂ, hidrocarbură condensată biciclică; Tetrahidronaftalină.

TETRAMETRU, vers clasic greco-latin compus dintr-o serie de patru metri (patru grupe a câte două picioare).

TETRANICOIDEE, suprafamilie de acarieni erbivori din ordinul acariforme.

TETRANITROPENTAERITRITĂ, substanță explozivă.

TETRAODONTIFORME, (Tetraodontiformes), ordin de pești osoși.

TETRAOGALUS, gen de păsări din familia fasianide.

TETRAPODE, (Tetrapodae), supraclasă de vertebrate.

TETRARHIE, formă de guvernământ, instituită de Dioclețian, care a împărțit Imperiul Roman între doi cezari și doi auguști, puterea supremă având-o împăratul.

TETRAVANGHELUL DE LA HUMOR, vechi manuscris moldovenesc.

TETRIGIDE, familie de insecte din suprafamilia tetrigoide.

TETRODOTOXINĂ, neurotoxină depistată la unele specii de pești din ordinul tetraodon.

TEȚCANI, Briceni, Tețcani.

TEU, unitate convențională de contabilizare a parcului de containere și a volumului traficului de containere, pentru care este acceptat un container cu o dimensiune de 20 × 8 × 8 picioare (6058 × 2438 × 2438 mm).

TEUGĂ, termen naval care denumește o suprastructură de construcție ușoară deasupra punții superioare; Castel prova.

TEXT CIFRAT, informații codificate, care conțin textul original, care nu poa-

te fi citit de un om sau de un computer, fără cifrul adecvat pentru a-l decripta.

TEXT, secvență lingvistică scrisă sau vorbită care formează o unitate comunicațională.

TEXTE ROTACIZANTE, texte din literatura română veche care prezintă fenomenul rotacismului.

TEXTOLIT, material electroizolant în formă de plăci din țesături îmbibate cu rășini sintetice de tipul bachelite; plastic laminat cu umplutură sub formă de țesături fibroase sau nețesute, din fibre de bumbac, azbest, sintetice și artificiale, fibre de sticlă etc. rășini, termoplastice etc.

TEXTOLOGIE, disciplină filologică aplicată la studiul comparat al textelor unor opere literare sau de altă natură, pentru stabilirea versiunii definitive corecte, autentice, în vederea republicării operelor în ediții postume.

TEXTURA, orientarea preferată axială, plană sau completă a boabelor cristaline în policristale sau molecule în medii amorse, cristale lichide, polimeri, cristale biologice, ceea ce duce la anizotropia proprietăților substanțelor.

TEZAUR, patrimoniu cultural, material și spiritual al unei societăți, epoci.

TEZAURIZARE, acumularea de monedă în numerar sau metale prețioase. tezaur, tezaur public.

TEZAURUL DE LA AMU-DARYA, tezaur compus din diverse articole din aur și argint, inclusiv bijuterii, din sec. V-IV î. e. n., descoperit cca 1877 lângă râul Oxus (actualul Amu Darya), în Bactria (Turkestan-Afganistan).

TEZAURUL DE LA ANADOL, descoperit la finalul sec. al XIX-lea.

TEZAURUL DE LA BĂICENI, unul dintre rarele tezaure princiare getice din aur, a fost descoperit în mod întâmplător de localnici, în anul 1959,

într-o lutărie din comuna Băiceni (județul Iași).

TEZAUURUL DE LA LĂRGUȚA, unul dintre cele mai valoroase tezaure arheologice din a doua jumătate a sec. al IV-lea î. e. n., descoperite și recuperate accidental pe teritoriul actual al Republicii Moldova, ce se află în custodia Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală din Chișinău.

TEZAUURUL DE LA MOIGRAD, cea mai veche comoară a idolilor antropomorfi.

TEZAUURUL DE LA PERSECINA, depozit de monede descoperit în 1953 în apropierea satului Persecina, raionul Orhei, RM.

TEZAUURUL DE LA TROIA, tezaur de bijuterii excavat în 1873 de către dr. Heinrich Schliemann (1822-1890) într-un sit arheologic din Epoca Bronzului, la Hissarlık, Turcia (anticul Troad), despre care se crede că ar fi locul orașului Troia.

TEZAUURUL NAGYSZENTMIKLÓS, tezaur din 23 de vase de aur, descoperit în 1799 în orașul cu același nume din Transilvania, azi Sănnicolau Mare, România.

TEZAUURUL ROMÂNIEI EVACUAT ÎN RUSIA, trimis în Rusia în timpul Primului Război Mondial și care nu a mai fost niciodată returnat în întregime.

THAILANDEZI, grup de popoare.

THALIA, muza comediei, una din cele trei grații.

„THALYS”, companie feroviară care face legături internaționale cu trenuri de mare viteză între Belgia, Germania, Franța și Țările de Jos.

THAT PHANTOM, cel mai mare ansamblu budist din Thailanda, monumente arheologice, istorice și arhitectonice din antichitate și din Evul Mediu.

„THATCHERISM”, politică socială, financiară și economică din Marea Britanie în anii 1979–90, promovată sub conducerea lui M. Thatcher.

„THE DAILY TELEGRAPH AND MORNING POST” „Telegraful cotidian și poșta de dimineață”, cotidian englez. Apare sub acest titlu din 1937 după unirea ziarelor „Daily telegraph”, (1855) și „Morning post”, (1772).

„THE GUARDIAN”, ziar din Marea Britanie.

„THE TIMES”, cel mai vechi ziar din Marea Britanie.

„THE WALL STREET JOURNAL”, ziar financiar din SUA.

THERESIA AMPELOPHAGA, fluture din familia Zygaenidae, dăunător al viței-de-vie.

THESIUM, gen de plante din familia Santalaceae.

THIMPHU, capitala și cel mai mare oraș al statului Bhutan din Asia.

THLASPI, gen de plante din familia Brassicaceae.

THORIUM, (Thorium), Th, element chimic radioactiv din grupa a III-a forma scurtă a sistemului periodic; nr. at. 90, masa atomică 232,03806.

THRILLER, roman, povestire sau film polițist sau de groază.

TIAMINĂ, compus heterociclic solubil în apă, derivat al pirimidinei și tiazolului.

TIANJIN, oraș în subordonare centrală în China, are 15,2 milioane de locuitori.

TIAZINICI, COLORANȚI ~, grup de coloranți chinon-iminici; derivați de fenotiazină.

TIBET, țară în Asia centrală, tributară Chinei, azi principalul centru al budhismului.

TIBETANI, popor tibeto-birmanez, populația de bază din Tibet.

TIBIA, instrument aerofon din antichitate.

TIBRU, Tevere, râu în Italia.

TIC, în medicină, contracții rapide, stereotipice involuntare ale mușchilor sau ale unui grup de mușchi; o formă de hiperchinezie.

TICHIT, localitate în Mauritania, monumente arheologice, istorice și arhitectonice din Evul Mediu, incluse pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

TIFLITĂ, inflamație a intestinului orb.

TIFLOPEDAGOGIE, ramură a defectologiei, care studiază problemele de educație și instruire a persoanelor cu deficiențe vizuale profunde; Tiflogie.

TIFLOPIDE, (Tuphlopidae), familie de șerpi orbi, cu caractere primitive.

TIFON, țesătură de bumbac foarte rară.

TIFOS ABDOMINAL, boală infecțioasă din grupul antroponozelor.

TIFOS EXANTEMATIC, boală infecțioasă acută provocată de rickettsii și transmisă de păduchi

TIFOS MURIN (ENDEMIC), boală infecțioasă, transmisă de către purice.

TIFOS RECURENT ENDEMIC, boală infecțioasă acută sub formă de accese de febră.

TIFOS, boală infecțioasă cu febră și dereglarea conștiinței.

TIFOZA LA PĂSĂRI „PULOROZA”, boală a găinilor, cauzată de bacteria *Salmonella pullorum gallinarum*.

TIGHECI, Leova, Tigheci.

TIGHECI, râuleț în RM, afluent pe stânga al Prutulului.

TIGHEL, metodă vizibilă de cusut.

TIGHINA, (Bender), mun. Tighina.

TIGHINA, cetate în Moldova.

TIGRII ASIATICI, termen ce denumește economiile Hong Kongului, Singaporelui, Coreei de Sud și Taiwanului.

TIGRU, (Pantera tigris), animal mamifer carnivor din familia felidelor; râu în Turcia și Irak, curge parțial la granița de nord-est a Siriei.

TIHAMA, câmpie deșertă de coastă din sud-vestul Peninsulei Arabice, în Arabia Saudită și Yemen.

TIJĂ, element conceput pentru a forma o gaură, o cavitate internă sau un contur complex într-o formă turnată.

TILACOIZI, elementele fundamentale ale sistemului fotosintetic al cloroplastelor.

TILAPIA, gen de pești din familia ciclidae, ordinul perciforme.

TILIACEAE, familie de plante angiosperme.

TILINCĂ, instrument muzical popular cu un registru foarte acut, varietate a fluietului.

TIMAR, denumire dată, în Evul Mediu, în Imperiul Otoman, loturilor de pământ conferite temporar oștenilor, în schimbul obligației de a presta serviciul militar.

TIMARIOT, posesor de timar.

TIMBRU POȘTAL, marca poștală, semn de plată, taxă pentru expedierea corespondenței prin poștă.

TIMBRU, proprietatea unui sunet care permite distingerea de alt sunet, independent de înălțimea, intensitatea și durata acestuia.

TIMIDINĂ, dezoxiribonucleotid ce conține baza pirimidinică timidină și dezoxiriboza.

TIMINĂ, bază pirimidinică, face parte din componența nucleotidului timidină, acizilor timidin fosforici și ADN-ului.

TIMIȘ, județ în România.

TIMIȘOARA, oraș, centru județean în România.

TIMOFTICĂ, (Phleum), gen de plante erbacee anuale sau perene din familia Poaceae. Se cunosc 15 specii, răspândite în Europa, Asia și Africa. Timoftica de pajiște (Phleum pratense) este un component valoros al pajiștilor cultivate.

TIMOL, compus organic din clasa fenolilor, care se găsește în unele uleiuri eterice sau se prepară pe cale sintetică și este folosită în special ca medicament antiseptic.

TIMONĂ, cârma unei nave în formă de roată.

TIMP DE ACCES LA MEMORIE, timp de întârziere între comandă și prelucrarea efectivă a informației.

TIMP DE ACCES, termen de referință în tehnologia informațiilor privind durata de timp ce se consumă din momentul emiterii unei cereri de citire sau scriere și până în momentul când începe efectiv operația respectivă.

TIMP DE ÎNJUMĂTĂȚIRE, interval de timp $T = 1/2$, în care sistemul cuantic se dezintegrează cu o probabilitate de $1/2$.

TIMP DE RĂSPUNS, termen de referință în tehnologia informațiilor privind timpul în care un sistem sau o

unitate funcțională durează pentru a reacționa la o intrare dată.

TIMP DE VIAȚĂ, stare instabilă a unui sistem cuantic.

TIMP GRAMATICAL, categorie gramaticală specifică verbului ce exprimă momentul în care vorbitorul realizează o acțiune.

TIMP LIBER, perioadă scurtă în care turiștii sunt lăsați de voia lor pentru a-și face cumpărături personale.

TIMP PEDAGOGIC, v. **TIMP**.

TIMP PLANCK, constantă fizică fundamentală care reprezintă unitatea naturală de acțiune (energie \times timp) în mecanica cuantică.

TIMP SOLAR MEDIU, oră locală.

TIMP SOLAR, în astronomie, sistem de calculare a timpului bazat pe observarea mișcării Soarelui.

TIMP UNIVERSAL COORDONAT, timpul solar mediu al meridianului inițial.

TIMP, categorie filosofică și mărime fizică universală; mediu omogen și nedefinit, analog spațiului, în care ne apare succesiunea ireversibilă a fenomenelor; una din coordonatele geometriei moderne a lumii cu patru dimensiuni a lumii; Timp atomic internațional.

TIMPAN, în ordinele arhitectonice clasice, câmpul frontonului împresmuit cu un carnis; instrument muzical de percuție, asemănător cu toba, dar care poate fi acordat; membrană elastică care desparte partea externă a urechii de cea mijlocie, transmitând prin vibrații undele sonore la urechea internă.

TIMPANOPLASTIE, operație prin care se încearcă refacerea timpanului perforat.

„**TIMPUL**”, asociație republicană de producție pentru reclamă înființată la 30 iunie 1966.

„**TIMPUL**”, săptămânal în Republica Moldova, 2001.

TIMUS, (*Satureja hortensis*), cimbru, gen de plante din familia Lamiaceae.

TIMUS, principalul organ al sistemului imun al vertebratelor.

TIMUȘ, contopit din 02.12.1989 cu sat Delacău, Grigoriopol.

TINAMIFORME, (*Tinamiformes*), ordin de păsări carinate terestre, rude apropiate ale struților.

TINEIDE, (*Tineidae*), familia de fluturi diurni sau nocturni.

„**TINERIMEA MOLDOVEI**”, *Tineretul Moldovei*, („*Тинеретул (Тинеримья) Молдовеи*”), gazetă înființată în 1928 la Balta, ca supliment la gazeta „*Plugarul Roșu*”, (între 1929-1940 apare la Tiraspol, iar din 1940 - la Chișinău).

TINGIDE, familie de insecte hemiptere.

TINICHEA, tablă subțire de oțel, laminată la rece, cu grosimea de 0,08-0,35 mm.

TINOCORIDE, familie de păsări terestre din ordinul caradriiforme.

TIOACETIC, ACID ~, acid tiocarboxilic.

TIOALCOOLI, mercaptani.

TIOCIANAȚI, derivați ai acidului tiocianic.

TIOCIANIC, ACID ~, hidrogen tiocianic, HSCN.

TIOFEN, compus heteroaromatic cu cinci membri, ce conține un atom de sulf în ciclu.

TIOGLICOLIC, ACID ~, acid mercaptocarboxilic.

TIOLI, compuși organici care conțin unul sau mai mulți atomi sulf, legați de

catena de carbon prin legături de tipul R-SH.

TIOSULFURIC, ACID ~, derivat al acidului sulfuric în care atomul de oxigen este înlocuit cu un atom de sulf.

TIPAR GRAVAT, metodă de imprimare a stofelor.

TIPAR ÎNALT, metodă tipografică de tipărire în care imaginea este tipărită pe materialul tipărit prin elemente de imprimare în relief, în formă localizată pe același plan, acoperite cu cerneală de imprimare și având o înălțime mai mare decât elementele albe care nu percep cerneala.

TIPAR JET, tehnologia digitală de imprimare fără contact cu cerneala, imaginea necesară a materialului imprimat, fiind transferată prin pulverizare cu cerneală specială prin duze cu deschideri foarte mici în diametru, la o viteză mare, până la 1 milion de picături/s.

TIPAR OFFSET, tehnologie poligrafică fotomecanică de tipărire a imaginii și/sau a unui text sub presiune, de la o formă plană de imprimare pe diverse materiale folosind un cilindru intermediar.

TIPAR, ansamblul operațiilor de tipărire a unui text; tehnica, meșteșugul de a tipări; ansamblul mijloacelor tehnice prin care se imprimă un text, Tiparul din Moldova; Tipar cu caractere mobile, tipar adânc; imprimare cu ajutorul mașinilor tipografice.

TIPARUL IRIS, procedeu de imprimare cu trecerea lentă a culorilor curcubeului din una în alta.

TIPAZA, oraș antic în Algeria, nu departe de orașul Tipaza, monumente arheologice, istorice și arhitectonice din antichitate și din Evul Mediu, incluse pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

TIPĂRIRE DIGITALĂ, tehnologie digitală de reproducere poligrafică a originalului, asistată la calculator, sub forme de tipar sau tipărire directă pe suport de hârtie sau din alte materiale.

TIPĂRIREA CĂRȚILOR, șir de procese tehnologice menite să asigure confecționarea producției poligrafice prin unul din metodele de tipărire (înalt, offset).

TIPIZARE ADN, metodă de investigare a materialului genetic bazat pe evidențierea și evaluarea particularităților genetice ale obiectului biologic.

TIPOGENEZĂ, formarea unui tip comun de organisme, a unui nou microtaxon în procesul macroevoluției.

TIPOGRAF, mașină de cules și de turnat litere sub formă de rânduri întregi; muncitor specializat în lucrările de tipar.

TIPOGRAFIA CASEI ARHIEREȘTI, întreprindere poligrafică (1822-1879), Chișinău.

TIPOGRAFIA CENTRALĂ DIN CHIȘINĂU, cea mai mare întreprindere poligrafică din RM, organizată în 1975.

TIPOGRAFIA DE LA AKKERMANN, întreprindere poligrafică (1862).

TIPOGRAFIA DE LA MĂNĂSTIREA TREI IERARHI, tiparul domnesc, 1642, tipografie.

TIPOGRAFIA DE STAT DIN SOROCA, 1940, tipografie.

TIPOGRAFIA EPARHIALA, tipografie înființată în 1814, Chișinău.

TIPOGRAFIA GAZETEI „БЕССАРАБСКАЯ ЖИЗНЬ”, tipografie, Chișinău.

TIPOGRAFIA GRECEASCĂ, tipografie.

TIPOGRAFIA MĂNĂSTIRII NEAMȚ, tipografie.

TIPOGRAFIA MITROPOLITANĂ, tipografie.

TIPOGRAFIA NOU-GRECEASCĂ, tipografie.

TIPOGRAFIE, (din greacă tipos - amprentă, figură, și grafi - grafie), întreprindere sau atelier în care se execută tipărirea de cărți, ziare etc.; Imprimerie.

TIPOGRAFIILE DIN BĂLȚI, tipografii.

TIPOLOGIA PĂDURILOR, învățătura despre tipurile de pădure, ramură a silviculturii.

TIPOLOGIE LINGVISTICĂ, ramură a lingvisticii care studiază asemănările structurale semnificative dintre limbi, independent de istoria și de natura lor genealogică sau de poziția geografică, identificând parametrii tipologici și propunându-și stabilirea tipurilor structurale de limbi în funcție de acești parametri, precum și încadrarea limbilor particulare într-un anumit tip.

TIPOLOGIE, ramură a psihologiei care se ocupă cu studiul trăsăturilor psihice caracteristice ale oamenilor.

TIPOMETRIE, sistem de măsurare în tipografie a elementelor formelor culese (caractere, spații etc.), care se bazează pe punctul francez, egal cu 1/72 inci (0,376 mm) și cvadrat egal cu 48 de puncte (18,04 mm).

TIPULIDE, familie de diptere din subfamilia tipuloide.

TIPURI DE SISTEM NERVOS, complex de proprietăți înăscute sau dobândite ale sistemului nervos al animalelor și omului, ce determină deosebiri în comportament și în raportul față de aceleași acțiuni din mediul extern.

TIR CU ARCUL, sport olimpic, un fel de tir sportiv; arta, tehnica sau abilitatea de a propulsa săgeți, folosind un arc; competiții de lovitură de țintă mare de la 4 distanțe.

TIR SPORTIV, ramură a sportului care cuprinde probe de tragere la țintă cu o armă de foc, pneumatică sau cu arcul. Probe olimpice.

TIR, (Tyre), oraș-stat în Fenicia, (în prezent orașul Sur în Liban, înființat în mil. al IV-lea î. Hr.

TIRAGEȚI, geții de pe Nistru.

TIRAJ, curent de aer în focare și instalații de ventilație; numărul de exemplare tipărite în industria poligrafică; stocul turnat în industria vinicolă.

TIRAN, conducător crud și nemilos.

TIRANA, oraș, capitala Albaniei.

TIRANIDE, familie de păsări din ordinul paseriforme.

TIRANIE, doctrină politică și practică socială de stat.

TIRANIE, în Grecia antică, regim politic caracterizat prin acapararea cu forța a puterii de stat de către o singură persoană-tiran; formă de conducere politică în unele orașe-state din Italia de nord și cea centrală, (sec. XIII-XVI), în care întreaga putere de stat era concentrată în mâinile cârmuitorului.

TIRANOSAURUS, gen de dinozauri din subordinea teropodelor.

TIRANT, în arhitectură, element de construcție confecționat din bare de oțel, lanțuri, cabluri sau din beton armat.

TIRAS, Tira (gr. Tyras), oraș antic grec, fondat de coloniștii din Milet în sec. al VI-lea î. Hr. pe țărmul Mării Negre.

TIRASPOL or., UATSN, mun. Tiraspol.

TIRASPOLUL NOU or., UATSN, or. Tiraspolul Nou.

TIRATRON, dispozitiv triodă de descărcare în gaz cu control de grilă a

momentului de descărcare a unui arc de ardere neîncetat sau de strălucire.

TIREOGLOBULINĂ, glicoproteină sintetizată și acumulată în foliculii tiroidei.

TIREOTOXICOZĂ, stare patologică determinată de hipertireoză și caracterizată prin accelerarea metabolismului de bază, dereglarea funcției sistemelor nervos și cardiovascular.

TIREOTROPINĂ, hormon al vertebrațelor elaborat de celulele bazofile ale lobului anterior al hipofizei.

TIRISTOR, circuit semiconductor realizat pe baza unui singur cristal (de obicei siliciu) cu o structură multistrat de tipul p-n-p-n.

TIROIDITĂ, inflamație a tiroidei.

TIROL, fostă provincie a Imperiului Austro-Ungar. O parte a Tirolului constituie azi cu Austria o mică republică (cu capitala la Viena); celelalte părți țin de Elveția și de Italia.

TIROLIANĂ, dispozitiv de transport suspendat peste un obstacol.

TIRONINE, hormonii tiroidei: tiroxină și triiodtironină.

TIROXINĂ, acid propanoic.

TIROZINĂ, aminoacid aromatic neesențial.

TISA, râu din Ucraina, Ungaria, Serbia (în secțiuni separate formează granița Ucrainei cu România și Ungaria, Ungaria cu Slovacia), afluentul stâng al Dunării. Lungime 966 km.

TISANOPTERE, (Thysanoptera), ordin de insecte.

TISĂ, (Taxus), gen de plante conifere din familia Taxaceae.

TIȘCENKO, REACȚIA ~, disproporționare a aldehidelor cu formarea de esteri.

TITAN, (Titanium), Ti, element din grupa a IV-a a sistemului periodic al elementelor chimice. Nr. at. 22. În natură să găsește în compoziția a peste 60 minerale. Metal alb-argintiu ușor, dur și casant la rece, maleabil și plastic la cald.

TITAN, cel mai mare satelit al lui Saturn, al cincilea cel mai îndepărtat de planetă.

TITANI, în mitologia greacă, uriași legendari, copiii și nepoții lui Uranus și ai Gaei.

TITANIT, mineral, piatră semiprețioasă.

TITANOTERI, (Titanotheriidae, Bronthotheriidae), familia de mamifere fosile din ordinul imparicopitatorilor.

TITLU AL METALELOR NOBILE, conținutul de metal prețios fin în obiect, exprimat în miimi.

TITLU DE PROPRIETATE, act sau fapt juridic pe care se întemeiază dreptul de proprietate al unei persoane asupra unui lucru.

TITLU DE RENTĂ, act juridic pe care se întemeiază dreptul unei persoane de a primi renta.

TITLU, statut sau titlu al unei persoane, recunoaștere oficială a meritului unei persoane.

TITLUL ÎMPRUMUTULUI DE STAT, document de valoare.

TITLURI ONORIFICE, formă de recunoaștere a meritelor cetățenilor față de țară de către stat și societate.

TITRARE, determinare prin analiză volumetrică a concentrației unei soluții; Titrare redox (de oxido-reducere), titrare a unui agent de reducere

printr-un agent de oxidare; Titrare acido-bazică, una dintre metodele de analiză titrimetrică bazată pe utilizarea reacțiilor acido-bazice.

TITRIMETRICĂ, ANALIZĂ ~, totalitate de metode de analiză chimică, bazate pe măsurarea cantității de reactiv adăugat la proba de testare și ce reacționează cu substanța determinată.

TITRIMETRIE, disciplină care se ocupă cu metodele de titrare.

TIVERȚI, uniune tribală a slavilor răsăriteni care populau țărmurile Nistrului și delta Dunării.

TIVOLI, oraș în Italia, monumente istorice, de cult și arhitectonice din antichitate și din Evul Mediu, incluse pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

TIXOTROPIE, schimbare reversibilă a proprietăților fizico-mecanice ale polimerilor și sistemelor dispersive la o acțiune mecanică în condiții izoterme.

TÎRGUL-VERTIUJENI, Florești, Târgul-Vertiujeni.

TÎRNAUCA, UATSN, Târnuca.

TÎRNOVA, Dondușeni, Târnova.

TÎRNOVA, Edineț, Târnova.

TÎRȘIȚEI, Telenești, Târșiței.

TÎRZIENI, Orhei, Mălăiești.

TOAMNĂ, anotimp de tranziție între vară și iarnă, continuând în emisfera nordică a Pământului de la momentul echinocțiului de toamnă (23 septembrie) până la momentul solstițiului de iarnă (21-22 decembrie). În emisferele sudice – în perioada 20-21 martie – 21-22 iunie.

TOBĂ DE EȘAPAMENT, dispozitiv în domeniul motoarelor cu ardere internă.

TOBĂ, instrument muzical de percuție format dintr-un cilindru gol de lemn sau de metal, peste care de ambele părți este întinsă o membrana de piele.

TOCATĂ, (it. toccata, din toccare – a atinge), inițial, denumire dată compozițiilor muzicale pentru instrumente cu claviatură.

TOCĂTOARE DE NUTREȚ, echipament industrial în domeniu.

TOCENI, Cantemir, Tocenii.

TOCHILE, Tochila, Călărași, Sipoteni.

TOCHILE-RĂDUCANI, Leova, Tochile-Răducani.

TOCMAGIU, UATSN, Teiu.

TOCMIȚI CU HAC, din limba turcă hak „răsplată”.

TOCOFEROLI, grup de compuși naturali liposolubili.

TOCUZ, Căușeni, Tocuz.

TODIDE, familie de păsări arboricole din ordinul coraciiforme.

TODIREȘTI, Anenii Noi, Chetrosu.

TODIREȘTI, Ungheni, Todirești.

TOGATA, specie de comedie în literatura antică.

TOGAVIRIDE, familie de virusuri ai vertebratelor.

TOGĂ, îmbrăcămintă exterioară purtată de cetățeni în Roma antică sub forma unei bucăți lungi de pânză albă de lână.

TOHATIN, mun. Chișinău, Tohatin.

TOHATIN, Togatin, râuleț în RM, afluent pe dreapta al Nistrului.

TOKAJ, Tokaj-Hegyalj, regiunea viticolă în Ungaria și Slovacia.

TOKELAU, în Oceanul Pacific teritoriu în Polinezia, sub controlul Noii Zeelande.

TOKYO, capitala Japoniei, are statutul de prefectură independentă, are 13,5 milioane de locuitori.

TOLERANȚĂ LA DEFECTE, termen de referință în tehnologia informațiilor despre capacitatea unui sistem IT de a-și putea continua funcționarea chiar și în anumite stări defectuoase, stări cauzate de defectarea uneia sau a mai multora din componentele sistemului.

TOLERANȚĂ LA PRELUCRARE, gamă de valori posibile a indicatorilor numerici ai produsului, articolelor și ai componentelor acestora, prin care produsul este considerat că întrunește cerințele stabilite în documentele de reglementare.

TOLERANȚĂ RELIGIOASĂ, atitudine tolerabilă față de o religie sau alta.

TOLOCĂNEȘTI, Soroca, Tătărauca Vechi.

TOLTECI, persoană care face parte dintr-o populație amerindiană din Mexic.

TOLTRU, formațiune geologică și monument geografic natural.

TOLUEN, hidrocarbură aromatică monociclică, metilbenzen.

TOLUENSULFONIC, ACID ~, acid 4-metilbensulfonic.

TOLUIDINE, amine primare ale seriei aromatice.

TOMAI, Leova, Tomai.

TOMAI, UTAG, Tomai.

TOMAIUL NOU, Leova, Tomaiul Nou.

TOMAR, oraș în Portugalia, monumente arheologice, istorice, de cult și arhitectonice din Evul Mediu, inclu-

se pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

TOMAȘLĂC, râu în RM, afluent pe stânga al Nistrului.

TOMATĂ, gen de erbacee anuale sau perene și arbuști pitici din familia Solanaceae, cultură leguminoasă.

TOMBERON, mijloc de transport tehnologic în construcții; recipient pentru gunoi și deșeuri.

TOMEȘTII NOI, Glodeni, Balatina.

TOMEȘTII VECHI, Glodeni, Balatina.

TOMIS, (греч. Тоμοι, lat. Tomi), oraș antic colonie greacă întemeiată în sec. al VII-lea î. Hr. de ionieni pe litoralul de vest al Mării Negre, azi orașul Constanța, România, unde a murit exilat poetul Ovidiu.

TOMISM, doctrină filosofico-teologică a lui Toma d'Aquino și a continuatorilor săi.

TOMODENSITOMETRIE, examen radiologic; invenție, dispozitiv de imagistică medicală.

TOMOGRAF, dispozitiv conectat la calculator pentru cercetarea pe straturi a structurii interioare a unor obiecte.

TOMOGRAFIA CU RAZE X, metodă nedestructivă de examinare a straturilor structurii interne a unui obiect prin intermediul scanării radiografice cu raze X.

TOMOGRAFIE COMPUTERIZATĂ, denumire acceptată în medicină a tomografiei radiologice.

TOMOGRAFIE MAGNETO-NUCLEARĂ, metodă de diagnostic bazată pe obținerea imaginilor stratificate ale corpului omului cu ajutorul rezonanței.

TOMOGRAFIE, metodă de examinare stratificată nedestructivă a structurii interne a unui obiect prin scanarea re-

petată a acestuia sub diferite unghiuri optice, raze X, unde elastice și, de asemenea, de un câmp magnetic; metodă de radiografie care permite obținerea imaginii structurilor anatomice dintr-un singur plan de profunzime, eliminând imaginile celorlalte planuri.

TON LINGVISTIC, caracteristică articulatorie, constând în variații de înălțime în rostirea silabelor dintr-un cuvânt.

TON, (Katsuwonus pelamis), gen de pești marini.

TON, (Thunnus thynnus), pește pelagic migrator din ordinul perciformelor.

TON, sunet simplu, produs de o sursă care vibrează sinusoidal în timp; interval între două sunete muzicale situate la distanță de o secundă mare; sunet reprezentând cea mai mare distanță dintre treptele alăturate ale gamei; tonalitatea unei bucăți muzicale; termen polisemantic în teoria și practica muzicală; în pictură, una din caracteristicile de bază ale culorilor, care determină gradul de intensitate a lor; Ton local.

TONADILLA, mic cântec comic, în Spania, care se intercala între actele unei piese de teatru.

TONAJ, încărcătura maximă suportată de un vehicul; Tonaj-registru al unei nave.

TONALITATE, (în artele plastice), ansamblul legilor care stau la baza gamei, termen care desemnează aspectul general coloristic sau cel al clarobscurului în operele de pictură ori grafică.

TONĂ, unitate de măsură pentru masă non-SI, egală cu 1 000 kg.

TONDĂ, operă de pictură sau relief de formă ovală sau rotundă.

TONICĂ, treapta fundamentală a unei game, către care gravitează toate celelalte trepte ale gamei respective.

TONOMETRIA OCHIULUI, măsurarea tensiunii intraoculare.

TONSILITĂ, inflamație a amigdalelor palatine.

TONSURĂ, partea rasă a creștetului, însemnând apartenența la rangul de preot în biserica catolică.

TONTON MACOUTE, formațiune secretă paramilitară din Haiti.

TONUS, stare permanentă de ușoară tensiune a mușchilor unui organism sănătos, (aflat în repaus).

TOPALA, Cimișlia, Topala.

TOPAZ, mineral, piatră prețioasă.

TOPCIU, (tc.), tunar.

TOPICĂ, ordine a cuvintelor în poziție. Poate fi de mai multe tipuri: obiectivă și subiectivă, directă și inversă.

TOPINAMBUR, (*Helianthus tuberosus*), plantă erbacee perenă tuberculiferă, furajeră și tehnică, din familia Asteraceae. Originară din America de Nord, se cultivă în Franța, Anglia, SUA, Scandinavia, Europa. În RM topinamburul ocupă suprafețe mici; Nap-porcesc, nap-turcesc, nap, pară-de-pământ.

TOPIRE ELECTRICĂ, topirea substanțelor într-un cuptor electric.

TOPIRE ZONALĂ, procesul de recristalizare a unui solid, realizat prin crearea unei secțiuni înguste de topit (așa-numita zonă) în piesa de prelucrat (bară, lingou) și mutarea acesteia lent de-a lungul produsului.

TOPIRE, proces pirometalurgic de prelucrare a materiei prime (mineruri, concentrate, metale etc.) pentru obținerea produsului final sub formă lichidă; tranziția unei substanțe de la o stare solidă cristalină în stare lichidă;

tranziție de fază de genul întâi, însoțită de o modificare în salturi a volumului și entropiei substanței.

TOPITOARE DE ZĂPADĂ, complex de dispozitive pentru recepționarea, topirea și eliminarea maselor de zăpadă și gheață colectate din oraș.

TOPO, artefact istoric.

TOPOCHIMICE, REACȚII ~, reacții chimice în fază solidă în care configurația inițială a particulelor din rețeaua unui solid determină configurația produsului, deoarece interacțiunile intermoleculare din rețea împiedică reorientarea particulelor ce reacționează, când subsistemul chimic se deplasează de-a lungul coordonatei de reacție.

TOPOGRAFIE CU RAZE X, metodă directă de observare a defectelor din cristale, oferind informații despre tipul, cantitatea și distribuția acestora în rețeaua cristalină.

TOPOGRAFIE, domeniu al științei și practicii la intersecția topografiei și cartografierii, care studiază terenul din punct de vedere geografic și geometric prin crearea hărților topografice și planuri bazate pe ridicări topografice la nivelul solului, din aer sau din spațiul cosmic.

TOPOLOGIA REȚELEI, dispunerea fizică în teren a elementelor care compun rețeaua de comunicație sau rețeaua de calculatoare.

TOPOLOGIE, ramură a matematicii legate de clarificarea și investigarea în matematică a ideii de continuitate; domeniu care studiază proprietățile mulțimilor de puncte neschimbătoare față de unele transformări; structură matematică definită pe un spațiu cu ajutorul unor părți ale acestui spațiu; domeniu al geometriei care studiază proprietățile calitative ale figurilor din spațiu.

TOPOMERIZARE, conversie a compușilor chimici, ce duce la o schimbare

în mediul intramolecular al atomilor identici structural, menținând totodată ordinea legăturilor interatomice în moleculă.

TOPONIMIE, nume propriu de loc, se clasifică după categoria topicului desemnat în: hidronime, care denumesc o apă, oronime, care denumesc un lanț montan sau o formă de relief în general, econime, care denumesc localități, dromonime, care denumesc străzi sau căi de comunicație etc.

TOPORAȘI, (*Viola odorata*), gen de plante din familia Violaceae.

TOPOS, în literatură și folclor, imagine constantă, motiv.

TOR, corp geometric format prin rotirea unui cerc în jurul unei axe situate în planul cercului, dar care nu îl intersectează.

TORA, denumirea primelor cinci cărți în Vechiul Testament.

TORACOSCOPIE, studiere a cavității pleurale a placentei cu ajutorul toracoscopului.

TORACOTOMIE, operația de deschidere a cutiei toracice; una dintre metodele chirurgiei toracice.

TORCRETARE, aplicarea unui strat după strat sub presiunea aerului comprimat a amestecului de beton pe suprafețele construite (beton sau beton armat).

TORENT DE NOROI, flux de munte alcătuit din noroi, piatră și noroi, apă-piatră, zăpadă-gheață-apă, care apare brusc și se caracterizează prin mișcare pulsatoare, cu efect eroziv-acumulativ semnificativ.

TOREUTICĂ, procedeu și tehnică de prelucrare artistică în relief cu mâna a articolelor din metal.

TORINO, oraș în nord-vestul Italiei, centru administrativ al regiunii

Piedmont și al provinciei Torino, aglomerație urbană cu 1,7 milioane de locuitori.

TORIU, (Thorium), Th, element radioactiv din grupa a III-a a Sistemului periodic al elementelor chimice; primul reprezentant al actinidelor. Nr. at. 90. Se prezintă în minereuri prin 5 izotopi naturali și în 7 artificiali radioactivi.

TORNADĂ, Tornado, termen regional aplicat în SUA curenților de aer puternici la scară mare, care apar într-un tunet deasupra mării sau deasupra pământului, mai des afectează statele Kansas, Arkansas, Missouri, Tennessee, Oklahoma.

TORNARIA, larvă de enteropneusta care duce un mod de viață liber.

TORONTO, oraș în Canada, centru administrativ al provinciei Ontario. Cel mai mare oraș în țară, megalopolis cu 6,1 milioane de locuitori.

TORPARI, în Suedia și Finlanda, arendașii unui teren închiriat pe termen lung sau pe viață.

TORPILĂ, armament militar, echipament submarin prevăzut cu motor propriu și cu încărcătură explozivă.

TORPILE, (Torpedinidae), familie de torpediniforme.

TORPILOR, tip de navă militară.

TORPILOR, tip de navă rapidă de luptă de tonaj mic, echipată cu instalații de lansat torpile.

TORQUES, colier.

TORR, unitate tolerată de presiune, numită după E. Torricelli.

TORREYA, gen de plante conifere, arboricole, veșnic verzi, din familia Taxaceae.

TORSION, arc în formă de bară de răsucire.

TORSIUNE, tip de deformare a corpului solid prin răsucire.

TORSUL FIRELOR DE IN, producerea firelor din fibre de in.

TORT, fibre din tulpinile de cânepă.

TORTICOLIS, deformarea a gâtului caracterizată prin poziția incorectă a capului.

TORTRICIDE, (Tortricide), familie de fluturi.

TORTURĂ, schingiuire, supunere cu premeditare la chinuri fizice severe sau suferință morală sau fizică prin bătăi, tortură sau alte acte violente.

TORY, nume dat în sec. XVII-XIX, membrilor Partidului conservator englez.

TOSA, școală japoneză de pictură tradițională din sec. XIV-XIX.

TOSCANA, regiune în Italia Centrală.

TOTALITARISM ABSOLUT, formă extremă de regim dictatorial.

TOTALITARISM, formă de regim dictatorial bazat nu doar pe teroare, ci și pe sprijinul maselor mobilizate printr-o ideologie, preconizând schimbări sociale radicale și care presupune un control complet al statului și scoaterea în afara legii a opoziției; sistem de putere de stat, care se bazează pe un control total de stat asupra tuturor sferelor societății și vieții umane, frână socială a dezvoltării libere a artelor plastice.

TOTEMISM, reprezentare primitivă despre existența legăturilor de rudenie dintre membrii unui colectiv uman, și speciile de animale sau plante; Totem.

TOTIPOTENȚIALITATE, proprietate a celulei organismului pluricelular de a produce toate tipurile de celule specializate ale organismului dat.

„TOTUL SAU NIMIC”, legitate biologică, raport stabilit empiric dintre forța excitantului și mărimea reacției de răspuns a țesutului excitant.

TOULOUSE, oraș în sud-vestul Franței, centru administrativ al regiunii Languedoc-Roussillon et Midi-Pyrénées și al departamentului Haute-Garonne; capitala neoficială a regiunii istorice Occitania, megalopolis cu 1,4 milioane de locuitori.

TOXICITATE, capacitatea anumitor substanțe chimice sau substanțe de natură biologică de a perturba funcțiile fiziologice normale ale corpului uman, animalelor și plantelor, provocând otrăvirea și în afecțiuni grave – moartea.

TOXICOINFECȚII ALIMENTARE, denumire comună a bolilor infecțioase acute ce apar la pătrunderea în organism a hranei ce conține microorganisme și toxinele lor.

TOXICOLOGIA MEDIULUI, domeniu de cercetări științifice fundamentale și aplicative ale biologiei, privind efectele adverse provocate de diferite substanțe chimice sau agenți fizici asupra organismelor vii.

TOXICOLOGIE, știință ce studiază proprietățile și mecanismele acțiunii substanțelor toxice, particularitățile intoxicațiilor pe care le provoacă și elaborează metodele de prevenție și tratament.

TOXICOMANIE, denumire comună a bolilor ce se manifestă prin dorința permanentă de a lua substanțe psihoeactive ce dezvoltă dependență psihică și fizică.

TOXICOZĂ DE MANĂ, tulburare digestivă la albine în timp ce mănâncă mană sau miere de mană.

TOXICOZĂ, stare patologică provocată de intoxicare de lungă sau de scurtă durată a organismului sau de o toxemie de altă origine; Toxicoză gravidelor.

TOXIDERMIE, denumire comună a dermatozelor toxice sau toxicoalergice.

TOXINE, substanțe organice foarte toxice de origine biologică; Toxine bacteriene, substanțe organice produse de bacterii cu toxicitate ridicată; Toxine de protozoare, substanțe toxice produse de protozoare, ce includ eucariote unicelulare, având un tip de nutriție heterotrofă; Toxine vegetale, extracte lichide sau uscate din plante întregi sau părți ale acestora, toxice pentru animale și oameni.

TOXOCARIOZĂ, helmintiază a animalelor carnivore, cauzată de nematozii de genul toxocara, care parazitează în intestinele subțiri.

TOXOPLASMA, gen de protozoare din subclasa coccidiilor.

TOXOPLASMOZĂ, maladie infecțioasă provocată de parazitul *Toxoplasma gondii*.

TOXOTIDE, familie de pești din ordinul perciforme.

TOY TERRIERI, rase de câini din grupul terrierilor.

TOYBOB, rasă indigenă de pisici mici cu părul scurt și coadă scurtată.

TPOSCOT, (*Polygonum*), gen de plante din familia Polygonaceae.

TRABZON, oraș în Turcia, monumente arheologice, istorice și arhitectonice din antichitate și din Evul Mediu.

TRACHEOPHYTA, filum de plante.

TRACHICTIDE, (*Trachichthyidae*), familie de pești din ordinul bericiforme.

TRACHILIDA, ordin de hidrozoare.

TRACHINIDE, familie de pești din ordinul perciforme.

TRACI, denumire dată unui grup de triburi indo-europene, (odrizi, geți, daci, besi, moezi ș.a.) care în mil. al II-lea î. Hr. populau sud-estul Europei.

TRACIA, regiune istorică situată în partea de est a peninsulei Balcanice, între Marea Egee, Marea Neagră și Marea Marmara.

„TRACKBALL”, manipulator de informații sub formă de minge, folosit în loc de mouse sau joystick.

TRACOLOGIE, disciplină care studiază civilizația tracilor.

TRACTOR FORESTIER, dispozitiv autopropulsat pe șenile sau roți, pentru efectuarea lucrărilor de încărcare, transportare și stivuire a copacilor în explorațiile forestiere.

TRACTOR, instalație autopropulsată cu șenile sau cu roți, cu viteză mică și tracțiune ridicată, pentru a executa lucrări agricole, de construcție a drumurilor, de prelucrare a pământului, de transport și alte lucrări.

TRACTRICE, curbă transcendentă plană pentru care lungimea segmentului tangent la un punct dat de la acest punct la axa abscisă este constantă.

TRACȚIUNE, în mecanică, forță care pune în mișcare un sistem tehnic, un vehicul.

TRADE UNIONISM, organizație de muncitori care s-au reunit pentru a atinge multe obiective comune.

TRADE-UNION, sindicat (în Marea Britanie) care grupează muncitorii din aceeași ramură de activitate.

TRADIȚIE, ansamblu de concepții, obiceiuri, datini și de credințe care se statornicesc istoricește în cadrul unor grupuri sociale sau naționale și care se transmit (prin viu grai) din generație în generație, constituind pentru fiecare grup social trăsătura lui specifică.

TRADIȚII CALENDARISTICE, ciclu anual de obiceiuri și ritualuri, derulate în conformitate cu schimbarea anotimpurilor.

TRADIȚIONALISM, curent în teologie, adepții cărui se pronunță împotriva încercărilor de a revizui doctrinele dogmatice; tendință de supralicitare a elementelor tradiției ca valori în sine, fără confruntarea lor cu noile valori produse de evoluția social-culturală; supraevaluare a tradiției.

TRADUCERE AUTOMATĂ, termen de referință în tehnologia informațiilor privind translarea la calculator; se referă la motoare de traducere automată și la resurse lingvistice specializate, inclusiv la instrumentele și interfețele de programare necesare pentru operarea de servicii digitale într-un mediu multilingv.

TRADUCERE, a da corespondentul unui cuvânt într-o altă limbă, a transpune un text, o frază, un cuvânt dintr-o limbă în alta; a tălmăci.

TRADUCTOR DE MĂSURAT, instrument de recepționare a informației privind parametrii măsurăți și convertirea ei într-o formă accesibilă pentru păstrare, stocare, prelucrare și înregistrare.

TRAFIC DE INFLUENȚĂ, practica ilegală de a folosi influența unui oficial guvernamental sau a unei persoane cu autoritate pentru a obține favoruri sau tratament preferențial, de obicei în schimbul unei mite.

TRAGEDIA DESTINULUI, specie dramatică, variantă a dramei romantice germane, are la bază destinul implacabil.

TRAGEDIE, specie a genului dramatic cu subiect patetic, cu personaje puternice aflate în conflict violent, cu deznodământ nefericit.

TRAGELAFUS, gen de mamifere din familia bovide.

TRAGERE LA SORTI, mijloc de distribuție a bunurilor, posturilor de stat și publice etc. prin aruncarea zarurilor – obiect condiționat, extras din alte obiecte identice pentru soluționarea definitivă a litigiilor, stabilirea unui anumit drept etc.

TRAGERE PE ROATĂ, execuție cunoscută încă de la Imperiul Roman.

TRAGIC, categorie estetică exprimând un conflict al cărui deznodământ este înfrângerea sau pierderea unei valori umane.

TRAGICOMEDIE, operă dramatică în care desfășurarea conflictului tragic este contrapunctată cu elemente comice, iar deznodământul este fericit.

TRAGIFARSĂ, specie dramatică ce combină elemente de tragedie și de farsă.

TRAGOPAN, gen de păsări din familia galiforme.

TRAGOPOGON, bărbuță, barba caprei, gen de plante comestibile din familia Asteraceae.

TRAGULIDE, familie de mamifere copitate.

TRAGULUS, gen de mamifere din familia tragulide.

TRAHEE, tub elastic fibros și cartilaginos, la oameni și la animale, care leagă laringele de bronhii și prin care circulă aerul necesar respirației din cavitatea bucală sau nazală în bronhii.

TRAHEI, organe respiratorii la arahnide și insecte.

TRAHEIATE, (Tracheata), subfilum de nevertebrate.

TRAHEITĂ, inflamație a mucoasei traheei.

TRAHEOBRONȘITĂ, afecțiune a căilor respiratorii care intersectează traheea

și bronhiile, manifestată prin tuse, cu sau fără expectorație.

TRAHEOTOMIE, deschiderea traheii cu introducerea unui tub special.

TRAHIT, rocă magmatică, material de construcție.

TRAHOM, conjunctivită granuloasă.

TRAI, condiții materiale și spirituale de viață.

TRAIAN ȘI DOCHIA, unul dintre miturile de etnogeneză a românilor, creație populară care conține legenda Dochiei, fiica lui Decebal, care sub amenințarea romană, pentru a nu își părăsi pământul și neamul se transformă alături de „a ei popor” în stâncă.

TRAIECTORIE BALISTICĂ, traseu de mișcare liberă în spațiu al aparatului de zbor, rachetei balistice, glontelui, obuzului sau altui obiect fără aplicarea forței de tracțiune, ghidării acestora și forței aerodinamice de ridicare.

TRAIECTORIE, linie în spațiu, formată din pozițiile succesive ale unui punct material în timpul mișcării sale mecanice; termen de referință în matematică privind o linie curbă descrisă de un punct material și reprezentarea grafică a acestei linii.

TRAILER, remorcă la mijloacele de transport.

TRAINING AUTOGEN, antrenament autogen.

TRAIȘTA-CIOBANULUI, (Capsella bursa-pastoris), gen de plante ierboase, anuale din familia Brassicaceae.

TRAKEHNEN, rasă de cai de călărie, obținută în Prusia Răsăriteană în secolele XVIII-XIX-lea.

TRAMBULINĂ, echipament în sportul nautic.

TRAMINER, soi de viță-de-vie semitimpuriu cu struguri pentru vin. Este

originar din Austria. Se utilizează pentru prepararea vinurilor spumante, vinurilor de masă de calitate superioară și de desert.

TRAMVAI, tip de transport urban în comun pe șine.

TRANCHILIZATORI, remedii medicamentoase din clasa remediilor psihotrope ce micșorează intensitatea fricii, tensiunea emoțională.

TRANDAFIR, fereastră rotundă în lăcașele de cult în stil romano-catolic și gotic, cu cerceveaua radială în formă de raze ce decurg din centrul cercului; gen de plante din familia Rosaceae; Măceș.

TRANSACTINIDE, elemente chimice supergrele radioactive, obținute artificial cu nr. at. mai mari de 103, se află în a șaptea perioadă a sistemului periodic al elementelor chimice, după actinide.

TRANSAMINARE, reacție chimică în cadrul metabolismului constând în transferul reversibil al grupului amino către diverși aminoacizi.

TRANSAVANGARDISM, curent în pictura italiană postmodernistă, apărută la finele anilor 1970.

TRANSCARPATIA, regiune istorică din Europa de est, în prezent, constituind în principal regiunea Transcarpaților din vestul Ucrainei.

TRANSCENDENTAL, în filozofia lui I. Kant, se referă la formele apriorice ale cunoașterii, care premerge experienței și o condiționează.

TRANSCRIERE FONETICĂ, mod de reprezentare grafică a sunetelor din limba vorbită.

TRANSCRIPTAZA INVERSĂ, ferment din clasa transferazelor ce catalizează transcripția inversă, sinteza ADN-ului după matricea ARN-ului.

TRANSCRIPTIE, în genetică, sinteza moleculelor de acizi ribonucleici pe matricea acidului dezoxiribonucleic; rescriere a unei piese muzicale pentru a fi executată de o altă formație, decât cea pentru care a fost scrisă inițial.

TRANSDUCTOR MAGNETIC, element al circuitului magnetic din material ferromagnetic, care servește la creșterea fluxului magnetic, localizarea acestuia într-o anumită parte a circuitului, precum și oferind câmpului magnetic configurația necesară.

TRANSDUCȚIE, transferul genelor bacteriene dintr-o celulă în alta cu ajutorul fagilor; unul dintre cele mai răspândite mecanisme de recombinare la bacterii.

TRANSEPT, naos transversal, o parte alungită sau două ale bisericii - bazilică, situată de-a curmezișul naosului, de obicei în fața altarului, prin care se separă corul (partea de est) de restul templului. Basilica cu transept are un plan care amintește de o cruce.

TRANSFER BUGETAR, operație bancară utilizată în scopul efectuării plăților care se referă numai la bugetul public național.

TRANSFER DE CĂLDURĂ PRIN RADIAȚIE, proces de transfer de energie prin unde electromagnetice; are loc datorită faptului că fiecare corp emite energie și absoarbe simultan radiațiile emise de alte corpuri.

TRANSFER TEHNOLOGIC, implementarea rezultatelor științei în producție.

TRANSFER, în economie, transfer de fonduri în baza unui acord între conturile diferitelor entități economice.

TRANSFERABILITATEA MONEDEI NAȚIONALE, posibilitatea de convertire a valutei naționale în alte monede.

TRANSFERAZE, clasă de fermenți ce catalizează procesul reversibil de trans-

fer a diferitor tipuri de atomi de la moleculele unui compus organic la altul.

TRANSFERCAR, vagon de marfă autotransportat și autobasculant, folosit la întreprinderile metalurgice pentru transportarea materiei prime (mine-reu, calcar, cocs) la furnale.

TRANSFERINE, glicoproteine din plasma sângelui, ce transportă ionii fierului necesar pentru sinteza hemoglobinei, mioglobinei, citocromilor și citocromoxidazei.

TRANSFORMARE FOURIER, în matematică, una dintre transformările integrale.

TRANSFORMARE POLIMORFICĂ, schimbare de tip cristalin a rețelei unui corp solid, în funcție de creșterea sau scăderea temperaturii sau presiunii sale externe; trecerea de la o modificare polimorfă la alta.

TRANSFORMARE, concept ce exprimă trecerea de la o structură reală a unei limbi la altă structură, surprinzând dinamica structurilor și echivalențele (totale sau parțiale) dintre construcțiile unei limbi; în matematică, de obicei reprezentarea φ a unui mulțimi X în sine.

TRANSFORMATOR DE IMPULSURI, dispozitiv pentru a converti curentul și tensiunea semnalelor de impuls cu o distorsiune minimă la ieșirea formei impulsului inițial.

TRANSFORMATOR DE VÂRF, dispozitiv electric conceput pentru a converti impulsurile de tensiune furnizate înfășurării primare, în impulsuri de tensiune cu o formă ascuțită (asemănătoare) în înfășurarea secundară.

TRANSFORMATOR TERMOIONIC DE ENERGIE, dispozitiv termoelectronic pentru transformarea energiei termice în electricitate.

TRANSFORMATOR, dispozitiv electrotehnic, care în baza legii inducției

electromagnetice, transferă energie electrică din circuitul primar a transformatorului în cel secundar; Transformator electric, transformator de curent, transformator de măsură, transformator de sudare, transformator de tensiune.

TRANSFORMAȚIE TUMORALĂ, transformare a celulelor normale în tumorale în urma acumulării mutațiilor genetice și a restructurărilor epigenetice.

TRANSFORMAȚIE, în genetică, schimbarea proprietăților ereditare ale celulelor diferitor organisme în urma pătrunderii în ele a ADN-ului străin.

TRANSFORMĂRI POLIMERANALOGICE, reacții chimice ale macromoleculelor în timpul cărora natura grupurilor funcționale asociate cu lanțul principal se schimbă, dar lungimea și structura lanțului principal sunt păstrate.

TRANSFORMĂRILE GALILEI, principiu al relativității restrânse.

TRANSFORMĂRILE LORENTZ, în teoria specială a relativității, sistem de ecuații ce permite transformarea coordonatelor și timpului unui eveniment, atunci când se trece de la un sistem de referință inerțial la altul; formule care leagă valorile unor mărimi fizice, geometrice ș.a. în două sisteme de referință inerțiale

TRANSFORMER ELECTRIC, dispozitiv electromagnetic care transformă la o frecvență constantă un curent alternativ de o anumită tensiune în curent alternativ de altă tensiune; acțiunea se bazează pe fenomenul de inducție electromagnetică.

TRANSFORMISM, sistem de concepții al filosofilor din sec. XVII-XIX-lea, despre variabilitatea istorică a organismelor ce a anticipat teoria evoluționistă.

TRANSFUZIE, metodă curativă ce constă în introducerea în torentul

sangvin al bolnavului a sângelui sau a componentelor acestuia, obținuți de la donator.

TRANSFUZIOLOGIE, compartiment al medicinei clinice ce studiază problemele de transfuzie omului cu scop curativ a sângelui integral și a preparatelor acestuia precum și a substituenților acestuia.

TRANSGENEZĂ, procedeu de introducerea a unui segment ADN într-un ovul fecundat sau într-un embrion în stadiu prematur.

TRANSGRESIUNEA MĂRII, procesul de extindere a mării pe uscat, ca urmare a coborârii crustei terestre sub influența mișcărilor tectonice sau, mai puțin frecvent, creșterii nivelului Oceanului Mondial.

TRANSHUMANȚĂ, sistem de organizare a zootehniei, potrivit căruia pe parcursul anului animalele se află pe pășuni sezoniere, mănate fiind de pe pășunile de primăvară-vară pe cele de toamnă, mai apoi pe cele de iarnă.

TRANSILVANIA, regiune istorică din nordul României.

TRANSLATOR, clasă de programe de calculator care transformă înregistrările de caractere ale programelor de la o formă la alta, dispozitiv în telecomunicații pentru recepția, prelucrarea (amplificarea, convertirea) și transmiterea semnalelor instalate în punctele intermediare ale unei linii de comunicații radio, pentru a-l transmite la depărtare.

TRANSLAȚIA CONTINENTALĂ, deriva continentală, ipoteză privind formarea părților lumii, numite continente.

TRANSLAȚIE ÎN PARALEL, transformare punctuală unu la unu a spațiului euclidian, unde toate punctele sunt deplasate în aceeași direcție cu aceeași distanță.

TRANSLAȚIE, în genetică, proces de biosinteză a proteinei pe parcursul căreia în celulă se realizează ultima etapă a transmiterii informației genetice de la ADN la proteină; termen de referință în geometria euclidiană privitor la o transformare geometrică care deplasează fiecare punct al unei figuri sau al unui spațiu cu aceeași distanță într-o direcție dată.

TRANSLITERAȚIE, transcriere folosită în lucrările filologice, care urmărește să redea în alt alfabet echivalentele semnelor textului copiat, fără a se ține seama de eventualele deosebiri de ordin fonetic dintre semnele celor două alfabetice.

TRANSLOCAȚIE, tip de mutație, modificare structurală ce reprezintă translocarea sectorului terminal al cromozomului pe locul altui sector terminal dintr-un cromozom neomolog.

TRANSLUCIDE, (lat. translucidus - mat), termen de referință în arta plastică privind culorile.

TRANSMISIA AUTOMOBILULUI, ansamblu de organe care asigură transmiterea energiei motorului la roțile vehiculului.

TRANSMISIA ENERGIEI ELECTRICE, set de dispozitive și structuri concepute pentru a transmite electricitate de înaltă tensiune prin curent alternativ trifazat sau curent direct la o anumită distanță.

TRANSMISIE ANALOGICĂ, termen de referință în tehnologia informațiilor și telecomunicațiilor privitor la o metodă de transmitere a informațiilor de voce, date, imagine, semnal sau video; Transmisie numerică.

TRANSMISIE CU CUREA, mecanism pentru a transmite mișcarea de rotație cu o centură de antrenare.

TRANSMISIE CU UNDĂ DE TENSIUNE, mecanism de conversie a mișcării

de rotație ca urmare a excitației ciclice și a mișcării undelor de deformare ale unei roți flexibile.

TRANSMISIE DE PUTERE, dispozitive și mecanisme mecanice, care leagă motorul cu dispozitivul de deplasare al unui vehicul sau cu organele de lucru al unei mașini unelte, pentru a schimba tracțiunea, viteza, direcția de mișcare sau momentul de forță.

TRANSMISIE ELECTRICĂ, dispozitiv electromecanic pentru acționarea mecanismelor și mașinilor, în care sursa energiei mecanice este un motor electric; instalații și dispozitive care asigură transmiterea energiei electrice la distanță; unitate tehnologică utilizată pentru conversia directă a electricității energiei în energia mișcării rectilinii și reciproce, fără un mecanism intermediar de transmisie.

TRANSMISIE MECANICĂ, mecanism pentru convertirea mișcării de rotație a arborelui principal la arborii secundari.

TRANSMISIE PLANETARĂ, dispozitiv mecanic pentru a transmite rotația între două axe paralele sau intersectate sau atunci când se reproduce mișcarea complexă plan-paralel a organului de lucru.

TRANSMISIE PRIN LANȚ, mecanism de transmitere a energiei, cu ajutorul a două roți dințate fixate rigid pe două valuri paralele și un lanț închis mobil.

TRANSMISIE PRIN ROȚI DINȚATE, angrenaj mecanic de transmitere a mișcării de rotire între arbori și modificarea vitezei sau direcției de mișcare.

TRANSMISIE VARIABILĂ CONTINUĂ, mecanism de transmisie lentă a forței motrice, ce asigură cuplarea stabilă a componentelor într-un diapazon larg de rotații.

TRANSMISIE, echipament industrial în domeniu cu ajutorul căruia se trans-

mite mișcarea de la o mașină la alta sau de la un organ de mașină la altul; Transmisie continuă, fără trepte, transmisie cu șurub-piuliță, transmisia cardanică, sistem de transmisie, transmisie elicoidală, transmisie mecanică, transmisie hidraulică, transmisie hidrodinamică, transmisie ondulară, transmisie prin cablu, transmisie prin curea, transmisie prin fricțiune.

TRANSPARENTĂ, claritate în exprimare; mod de lucru, principiu al unor conducători sau organe conductoare de a face cunoscută public, în permanență, întreaga lor activitate; termen de referință în arta plastică privind culorile; valoare ce arată ce parte din fluxul de radiație incident pe o suprafață, trece fără a schimba direcția printr-un strat cu grosimea de o unitate a mediului.

TRANSPIRAȚIE, proces fiziologic de evaporare a apei de către plante; secreție eliminată prin porii pielii; Sudorație.

TRANSPLANT, organ, parte dintr-un organ, țesut etc. care este transplantat printr-o intervenție chirurgicală.

TRANSPLANTARE, înlocuirea țesuturilor sau organelor lipsă sau lezate irecuperabil cu țesuturi proprii sau prelevate de la alt organism.

TRANSPLANTOLOGIE, ramură a biologiei și medicinei ce studiază problemele transplantării, elaborează metode de conservare a organelor și a țesuturilor, crearea și aplicarea organelor artificiale.

TRANSPORT AERIAN, asigură transportul mărfurilor și pasagerilor pe calea aerului.

TRANSPORT FERVIAR, asigură transportul mărfurilor și pasagerilor pe calea ferată.

TRANSPORT INDUSTRIAL, vehicule destinate pentru deservirea proceselor

industriale, transportarea combustibilului, materiei prime, semifabricatelor, echipamentelor, produselor finite și deșeurilor industriale; parte componentă a infrastructurii întreprinderii.

TRANSPORT MARIN, asigură transportul mărfurilor și pasagerilor pe mare.

TRANSPORT MINIER, totalitate de mijloace tehnice și instalații pentru transportarea materiei prime extrase din zăcămint sub cerul liber.

TRANSPORT NAUTIC, asigură transportul mărfurilor și pasagerilor pe apă.

TRANSPORT PNEUMATIC, tip de transport conceput pentru a muta materiale în vrac sau mărfuri cu bucată prin comunicații de transport (de exemplu conducte), cu utilizarea energiei transportoare gazoase (de obicei aer, mai rar alte gaze, de exemplu azot).

TRANSPORT ȘI POZIȚIE GEOGRAFICĂ, situație economică și geografică a unui spațiu concret.

TRANSPORT TERESTRU DE MARE VITEZĂ, transport feroviar, care asigură deplasarea unui tren cu viteza de peste 200 km/h.

TRANSPORT URBAN, sistem de rețele de transportare a pasagerilor, parte componentă a infrastructurii orașului.

TRANSPORT, ramură a economiei; totalitatea tipurilor de comunicații, mijloace de transport, utilaje tehnice și structuri aflate pe liniile de comunicație, care asigură deplasarea persoanelor și încărcăturilor în diverse puncte de destinație.

TRANSPORTATOR ÎN VRAC, navă de marfă pentru transportul mărfurilor în vrac, fără containere.

TRANSPORTOR DE PASAGERI, trotuar în mișcare. v. TROTUAR RULANT.

TRANSPORTUL SUBSTANȚELOR, în organismele vii, furnizarea de compuși necesari anumitor organe și țesuturi, absorbția acestora de către celule și deplasarea lor în interiorul celulelor, precum și evacuarea produselor schimbului de substanțe.

TRANSPOZIȚIA COPE, izomerizare a 1,5-dienelor, însoțită de migrația grupului alil cu o mutare simultană a dublei legături.

TRANSPOZIȚIE, deplasarea unui grup de sunete sau a unei întregi lucrări muzicale la un anumit interval; transformare chimică în care scheletul molecular este modificat prin migrarea unui atom sau grup de atomi; Transpoziție Beckmann, izomerizarea cetoximelor alifatică și aromatică în amidele acizilor carboxilici sub acțiunea deshidrataanților acizi; Transpoziție benzidinică, conversia 1,2-diarilhidrazinei în 4,4-diaminodiarile; Transpoziție Claisen, rearanjare intramoleculară termică a eterilor vinilalilici și arilalilici cu migrarea grupării alil și formarea derivaților izomeri C-alilici.

TRANSPOZIȚII POLITOPICE, rearanjări politopale, transformări reciproce ale diferitor izomeri ai moleculelor, având structura poliedrului de coordonare, așa-numiții izomeri politopici.

TRANSSEXUALITATE, tulburare de identitate în care subiectul are dorința sau sentimentul de a aparține sexului opus.

TRANSSUDAT, lichid cu un conținut scăzut de proteine ce se acumulează în cavitățile corpului în caz de edem.

TRANSVERSALĂ, în geometrie, în cvasigrupuri, linie care trece prin două linii în același plan în două puncte distincte.

TRANSVERSIE, mutație determinată de înlocuirea bazei purinice cu una pirimidinică și invers.

TRANȘĂ DE CREDIT, cota împrumutului acordat după un anumit timp pe durata termenului de acțiune a contractului de împrumut; o serie sau o parte din emisiunea de titluri de valoare amplasate după o anumită perioadă de timp într-o țară sau simultan în mai multe țări; tranșa economia internă – emiterea de noi bancnote cu aceeași valoare nominală.

TRANZACȚIE, contract între două sau mai multe părți prin care se transmit anumite drepturi; tranzacții de bursă, tranzacții economice.

TRANZISTOR DE AVALANȘĂ, tranzistor bipolar, care funcționează stabil la tensiuni la joncțiunea colectorului, aproape de tensiunea electrică de spargere.

TRANZISTOR DINTR-UN SINGUR ATOM, nanodispozitiv electronic.

TRANZISTOR, dispozitiv semiconductor dirijat de cel puțin trei regiuni cu conductivitate electronică diferită, utilizat pentru amplificarea, generarea și transformarea oscilațiilor electrice obținute pe baza unui singur cristal semiconductor.

TRANZIT, trecere a unor mărfuri sau a unor persoane dintr-o țară în alta prin teritoriul altei țări; regim vamal special, prevăzând scutirea de taxe pentru mărfurile aflate în această situație; Tranzitie, tranziție democratică.

TRANZITIVITATE, proprietate a relațiilor binare, ce exprimă „portabilitatea” lor de la o pereche de obiecte la alta.

TRANZITIVITATE, trăsătură semantică și sintactică a cuvintelor de a exprima ideea de transfer asupra obiectului acțiunii; tip de regim sintactic.

TRANZIȚIE DEMOGRAFICĂ, concept care descrie schimbările fundamentale în cadrul proceselor demografice.

TRANZIȚIE LA ECONOMIA DE PIAȚĂ, perioadă de trecere de la relațiile economice socialiste la piața liberalizată.

TRANZIȚIE, fenomen fizic de trecere lentă sau bruscă de la o stare, de la o situație la altele; Tranzitie cuantică, tranziție de fază, tranziție virtuală.

TRAPA, gen de plante Lythraceae din familia Trapaceae.

TRAPĂ, capac, deschizătură și acoperiș fals la capcane.

TRAPEZ, aparat sau dispozitiv sportiv; un patrulater convex, la care două laturi sunt paralele, iar celelalte două nu sunt paralele.

TRAPEZĂ, în mănăstirile creștine, o clădire specială cu o sală pentru mese comune, o biserică și săli de serviciu (bucătărie, cămară etc.); extensie spațioasă joasă în partea de apus a bisericii creștine, folosită pentru închinare pe timp de iarnă și în zile speciale, precum și pentru oficierea sfințelor taine.

TRAPEZITAI, Trapeza, în Grecia Antică, inițial schimbători de bani, ale căror funcții până la sfârșitul secolelor V-IV î. Hr. s-a extins semnificativ și a început să semene cu rolul organizațiilor financiare și de credit moderne.

TRASOR RADIOACTIV, substanță radioactivă a carei prezență într-un organism viu poate fi detectată cu un dispozitiv special.

TRASOR, glonte special luminescent.

TRATAMENT TERMOMECHANIC, proces tehnologic combinat de prelucrare a metalelor și aliajelor în care concomitent cu deformarea lor (de exemplu, ștanțare, forjare, rulare), are loc și tratamentul termic.

TRATAMENT, totalitatea mijloacelor dietetice, medicamentoase, balneoclimaterice și igienice de combatere a

unei boli; Tratament patogenetic, tratament ce acționează asupra diferitor verigi ale mecanismului dezvoltării afecțiunii.

TRATAMENTUL SEMINTELOR, tratarea semințelor, prelucrarea semințelor înainte de semănat și a materialului săditor cu pesticide pentru a nimici excitanții micozelor, ai bolilor virale și bacteriale, precum și a fitopatogenilor din sol.

TRATARE CHIMICO-TERMICĂ, în metalurgie, încălzirea concomitentă cu tratarea chimică a obiectelor din metal și aliaje, pentru a schimba componența chimică și structura în straturile de la suprafață ale pieselor sau prefabricatelor.

TRATAT ANTARCTIC, tratat internațional din 1959 (intrat în vigoare în 1961), ce oferă cercetare și menținere a păcii în Antarctica.

TRATAT DE SOLUȚIONARE FINALĂ PENTRU GERMANIA 1990, tratat internațional încheiat între Republica Democrată Germană și Republica Federală Germană, precum și de Franța, SUA, Marea Britanie și URSS la Moscova la 12 septembrie 1990.

TRATAT INTERNAȚIONAL, înțelegere reglementată de dreptul internațional, încheiat de state și/sau alte entități de drept internațional.

TRATAT PRIVIND UNIUNEA EUROPEANĂ 1992, sau Tratatul de la Maastricht, tratat care a pus bazele Uniunii Europene.

TRATAT SPAȚIAL DIN 1967, tratat privind principiile activităților statelor pentru explorarea și utilizarea spațiului cosmic, inclusiv Luna și alte corpuri cerești, document interguvernamental din 10 octombrie 1967.

TRATATE DE SUBSIDIARITATE, tratate complexe între cnezii indieni și Marea Britanie.

TRATATELE ANGLO-AFGANE, numite și Războaie Afgane, trei conflicte (1839-1842; 1878-1880; 1919) în care Marea Britanie a încercat să își extindă controlul asupra Afganistanului vecin și să se opună influenței rusești acolo.

TRATATELE ANGLO-IRANIENE, (Acordurile) acord privind alianța Iranului cu țările coaliției anti-Hitler.

TRATATELE DE PACE DE LA PARIS 1947, semnat pe 10 februarie, 1947 dintre Aliți și statele Axei, în urma celui de-al Doilea Război Mondial.

TRATATIVELE DE LA LONDRA, tratative secrete, duse în iunie-august 1939 între Anglia și Germania, cu scopul de a încheia un acord privitor la împărțirea sferelor de influență. Din cauza contradicțiilor mari dintre Anglia și Germania, tratativele au eșuat.

TRATATIVELE DE LA LUŢK, negocieri purtate în 1429 la Luţk între Vladislav, regele Poloniei, Vitold, marele cneaz al Lituaniei, și Sijzmund, regele Ungariei. Au participat, de asemenea, reprezentanți ai lui Alexandru cel Bun. Tratativele au fost duse în vederea lichidării litigiilor dintre cele trei state și încheierii unei alianțe împotriva turcilor.

TRATATUL „JURĂMINTELE DE LA STRASBOURG”, acord de alianță între Ludovic Germanul, fiul lui Ludovic cel Pios și conducător al regatului francilor răsăriteni și de către fratele său, Carol cel Pleșuv, conducătorul regatului francilor occidentali. Primul text în limba franceză.

TRATATUL ANGLO-EGIPTEAN, din 1936, condițiilor tratatului, Regatul Unit i se cerea să-și retragă toate trupele din Egipt.

TRATATUL ANGLO-SOVIETIC, din 1942, alianță politică între Uniunea Sovietică și Imperiul Britanic.

TRATATUL AUSTRO-GERMAN, din 1879, cele două puteri și-au promis

ajutor reciproc în caz de atac din parte Rusiei.

TRATATUL DE LA AMSTERDAM DIN 1997, adoptat de șefii de stat și de guvern ai Uniunii Europene (UE) la 16-17 iulie 1997 și semnat la 2 octombrie 1997. A intrat în vigoare la 1 mai 1999.

TRATATUL DE LA CHAUMONT, 1814, acord asupra acțiunilor comune împotriva Franței și a structurii postbelice a Europei.

TRATATUL DE LA LISABONA DIN 2007, acord de bază privind principiile de funcționare ale Uniunii Europene, își propune să înlocuiască Constituția Europeană.

TRATATUL DE LA LISABONA, (16 mai 1703), acord semnat între Portugalia și Anglia privind participarea comună la războiul privind împărțirea domeniilor spaniole.

TRATATUL DE LA LOCARNO, 1925, prevedea angajamentul Germaniei de a garanta granițele Belgiei și Franței, precum și angajamentul ultimelor de a garanta integritatea granițelor vestice ale Germaniei, în cazul unui nou atac, așa cum a fost ocuparea franco-belgiană a zonei Ruhr în 1923.

TRATATUL DE LA LUŢK, tratat de alianță încheiat între Rusia și Moldova în vederea luptei comune împotriva crotropitorilor turci la 13 aprilie 1711.

TRATATUL DE LA METHUEN, 1703, între Anglia și Portugalia.

TRATATUL DE LA NANKIN, (1842), a pus capăt Primului Război al Opiului (1839-1842) disputat între Regatul Unit al Marii Britanii și al Irlandei și Dinastia Qing din China.

TRATATUL DE LA PARIS DIN 1951, semnat în 18 aprilie 1951 între Belgia, Franța, Germania de vest, Italia, Luxemburg și Olanda, a creat Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului

(European Coal and Steel Community sau ECSC), care a devenit ulterior parte a Uniunii Europene. Tratatul a expirat în 23 iulie 2002.

TRATATUL DE LA PIRINEI, tratat încheiat (7 noiembrie 1659) în urma războiului dintre Franța și Spania (început în 1635), prin care Franța obține Roussillon, Artois și unele orașe din Flandra, Hainaut și Luxemburg. Marchează sfârșitul hegemoniei spaniole în Europa și începutul celei franceze.

TRATATUL DE LA PORTSMOUTH, tratat din septembrie 1905.

TRATATUL DE LA ROMA, 1957, se referă la tratatul prin care a fost instituită Comunitatea Economică Europeană (EEC). A fost semnat de Franța, Germania de vest, Olanda, Italia, Belgia și Luxemburg la 25 martie 1957.

TRATATUL DE LA SAINT-GERMAIN EN LAYE, tratat din 10 septembrie 1919.

TRATATUL DE LA SEVRES, 1920, tratat de pace dintre Imperiul Otoman și Puterile Aliate semnat la sfârșitul Primului Război Mondial.

TRATATUL DE LA TORDESILLAS, 1494, încheiat între Spania și Portugalia, stabilind zonele de influență colonială ale celor două puteri maritime ale timpului.

TRATATUL DE LA VARȘOVIA, de prietenie, cooperare și asistență mutuală, înființat la 14 mai 1955 și semnat de Albania, Bulgaria, Polonia, RDG, România, Ungaria, URSS și Cehoslovacia.

TRATATUL DE LA VERDUN, 843, privind împărțirea imperiului lui Carol I cel Mare.

TRATATUL DE LA VERSAILLES DIN 1919, tratat de pace creat ca rezultat al negocierilor de 6 luni purtate la Conferința de Pace de la Paris din 1919, ce a dus la încheierea oficială a

Primului Război Mondial între forțele Aliatilor (Franța, Anglia, SUA, Italia, Japonia, Polonia, România, Serbia, Cehoslovacia) și cele ale Puterilor Centrale (Germania, Austro-Ungaria, Imperiul Otoman, Bulgaria).

TRATATUL DE LA WASHINGTON 1949, Tratatul Atlanticului de Nord, Acordul multilateral NATO, semnat la Washington la 4 aprilie 1949 de reprezentanți ai 12 țări: Belgia, Regatul Unit, Danemarca, Islanda, Italia, Canada, Luxemburg, Olanda, Norvegia, Portugalia, Statele Unite și Franța.

TRATATUL DE LA ZARAGOZA, Tratatul Lerida, denumit și „Capitulația Zaragozei”, a fost un tratat de pace încheiat între Spania și Portugalia, semnat pe 22 aprilie 1529 de către împăratul Carol al V-lea al Spaniei și regele Ioan al III-lea al Portugaliei.

TRATATUL DE NEPROLIFERARE A ARMELOR ATOMICE DIN 1968, semnat la 1 iulie 1968 de URSS, Statele Unite, Regatul Unit și alte state la Moscova, Washington și Londra. Peste 170 de state sunt părți la tratat.

TRATATUL DE PACE DE LA BAHCISARAI, din 1681, prin care granița ruso-turcă era stabilită pe linia Niprului.

TRATATUL DE PACE DE LA BELGRAD, din 1739, semnat la încheierea războiului ruso-austro-turc din 1735-1739.

TRATATUL DE PACE DE LA BREST-LITOVSK, semnat pe 3 martie 1918 la Brest, între Rusia și Puterile Centrale, marcând ieșirea Rusiei din Primul Război Mondial.

TRATATUL DE PACE DE LA BUCUREȘTI DIN 1918, tratat semnat la 7 mai între statele Cvadruplei Alianțe din 1915 (Germania, Austro-Ungaria, Bulgaria și Turcia), pe de o parte și România pe de altă parte.

TRATATUL DE PACE DE LA BUCUREȘTI, 1812, tratat de pace semnat pe

16/28 mai 1812, între Imperiul Rus și Imperiul Otoman, la încheierea războiului ruso-turc din 1806-1812.

TRATATUL DE PACE DE LA BUCUREȘTI, 1913, tratat de pace semnat între Bulgaria pe de o parte și România, Serbia, Muntenegru și Grecia, pe de alta. Fiind primul tratat din Istoria Moderna unde Marile Puteri nu au avut nici un cuvânt, iar înscrisurile păcii au devenit realitate.

TRATATUL DE PACE DE LA MILANO, 1849, a definitivat Războiul austro-italian din anii 1848-1849.

TRATATUL DE PACE DE LA PRUT DIN 1711, semnat de Rusia și Turcia la 23 iulie 1711 lângă râul Prut, în apropiere de orașul Iași, și care a încheiat Campania de la Prut din 1711.

TRATATUL DE PACE DE LA SAN-STEFANO, tratat cu care s-a încheiat războiul ruso-turc din 1877-1878. A fost semnat la 3 martie 1878 la San-Stefano (în apropiere de Istanbul). Potrivit clauzelor acestui tratat, Rusiei i-a revenit partea de sud a Basarabiei, restituită Moldovei în 1856.

TRATATUL DE PACE DE LA VERSAILLES 1919, acordul internațional ce a pus capăt Primului Război Mondial.

TRATATUL DE PACE DE LA VERSAILLES DIN 1783, acord ce a marcat victoria Statelor Unite în războiul pentru independență.

TRATATUL DE PACE DE LA VERSAILLES, tratat care a încheiat oficial Primul Război Mondial (1914-1918). A fost semnat la 28 iunie 1919, la Versailles de SUA, Anglia, Franța, Italia, Japonia și alte 21 de state aliate, pe de o parte, și Germania, pe de altă parte.

TRATATUL DE PACE ISRAEL-IORDANIA DIN 1994, tratat din 1994 între Israel și Iordania, prin care se încearcă normalizarea relațiilor dintre cele două

țări și aplanarea disputei teritoriale între acestea.

TRATATUL DE PACE LISABONA, 1668, semnat între Portugalia și Spania.

TRATATUL DE PACE MOLDO-TURC, din 1487, tratat de pace încheiat, după îndelungate războaie, între Ștefan cel Mare și Poarta Otomană.

TRATATUL DE PACE NEUILIY, 1919, semnat între Puterile Aliate, învingătoare în Primul Război Mondial (inclusiv România) și Bulgaria, țară învinsă în război.

TRATATUL DIN NOIEMBRIE 1855, încheiat între regatele Norvegiei și Suediei, pe de o parte, și Marea Britanie și Franța, pe de altă parte.

TRATATUL DIN TLATELOLCO, 1967, tratatul de interzicere a armelor nucleare din America Latină și Caraibe.

TRATATUL GENERAL DIN 1952, se referă la desființarea regimului de ocupație și declararea oficială a suveranității RFG.

TRATATUL MOLDO-AUSTRIAC, acord semnat la Sibiu la 15 februarie 1691 de împăterniciții lui Constantin Cantemir și ai împăratului Austriei.

TRATATUL MOLDO-UNGAR DE LA IAȘI, acord de alianță încheiat la 12 iulie 1475 între Ștefan cel Mare și Matei Corvin, regele Ungariei.

TRATATUL PRIVIND INTERZICEREA EXPERIENȚELOR CU ARMA NUCLEARĂ ÎN ATMOSFERĂ, SPAȚIU COSMIC ȘI SUB APĂ, semnat la 5 august 1963 la Moscova de către reprezentanții URSS, SUA și Marea Britanie.

TRATATUL RUSO-CHINEZ DE LA BEIJING, din 1860, s-a stabilit noua frontieră.

TRATATUL SACRAMENTA ARGENTARIE 842, alianță între regele Frank

al II-lea al Franței și fratele său, regele Frank al II-lea al Germaniei la 14 februarie 842. Textul constituie un monument antic al limbii franceze.

TRATATUL SALT I, Strategic Arms Limitation Talks/Treaty.

TRATATUL SALT II – START, Strategic Arms Reduction Talks/Treaty.

TRATATUL SECRET CU TRIPLA ALIANȚĂ, 1883, sau Puterile Centrale, cum mai este cunoscută, a fost încheiată între Germania, Austro-Ungaria și Italia, astfel luând naștere una dintre cele mai faimoase alianțe din întreaga istorie.

TRAUL, plasă mare pentru pescuitul industrial tras cu nave specializate.

TRAULER, tip de navă pentru prinderea peștilor și a altor obiecte de pescuit cu ajutorul unui traul remorcat - echipament de pescuit sub forma unui sac de plasă în formă de con, navă de pescuit cu troliu de tragere sau traul pentru tragerea cablului de cuplare, braț de pescuit cu bloc de alimentare.

TRAUMATISM, indice statistic ce reflectă răspândirea traumelor în rândul populației în ansamblu sau în grupe de populație pe o anumită perioadă de timp.

TRAUMATOLOGIE, compartiment al medicinei clinice ce studiază patogenza leziunilor mecanice ale aparatului locomotor și elaborează metode de diagnostic, de tratament și de prevenție.

TRAUMĂ, dereglarea integrității și funcției țesuturilor omului sau animalului în urma acțiunilor externe.

TRAUPIDE, familie de păsări din ordinul paseriforme.

TRAVERSĂ, piesă în formă de bară în construcții și la calea ferată; Traversă de punte.

TRAVERSUL, una dintre cele mai strălucitoare stele pe cer.

TRAVERTIN, rocă sedimentară, material de construcție.

TRAVESTI, apariția pe scenă a unui personaj sub înfățișarea altuia; interpretarea unui rol masculin de către o femeie sau a unui rol feminin de către un bărbat.

TRAVESTI, costumație specială prin care se ascunde identitatea, vârsta, sexul, etc.; interpretarea unui rol de către un actor de sex opus personajului.

TRAVESTISM, deviație sexuală la care excitația sexuală și satisfacția se obțin la îmbrăcarea hainelor sexului opus.

TRĂDARE DE STAT, crimă foarte gravă.

TRĂIRISM, curent în gândirea filosofică și literatura românească dintre cele două războaie mondiale.

TRĂSNET, fenomen fizic de descărcare electrică care se produce între nor și pământ.

TRĂMBIȚĂ, instrument muzical popular de suflat, constând dintr-un tub conic, lung până la trei metri, folosit în regiunile de munte pentru semnalizări.

TRĂNTĂ, luptă corp la corp, formă de luptă sportivă, tradițională la români. Maeștri ai sportului din RM la trântă: C. Tomița, S. Marin, I. Antonov, V. Bodișteanu, C. Moraru, A. Macari ș.a.

TREAPTĂ, element al scării; element al unei rachete.

TREBISĂUȚI, Briceni, Trebisăuți.

TREBOUXIOFICEAE, ordin de alge verzi.

TREBUCHET, mașină militară de aruncat pietre.

TREBUJENI, landșaft natural situat pe malurile Răutului, în apropierea satului Trebujeni, raionul Orhei, RM.

TREBUJENI, Orhei, Trebujeni.

TRECĂTOARE, adâncitură pe creasta unui lanț montan sau a masivului montan, accesibilă pentru traversarea lor.

TRECĂTOAREA „MONT CENIS”, în Alpii vestici, la granița dintre Franța și Italia. Altitudine 2083 m. Prin Mont Cenis trece șoseaua Grenoble-Torino.

TRECERE, complex de structuri ingineresti ridicat la intersecția unei bariere de apă cu căi de comunicație.

TRECEREA DE NORD-EST, cale maritimă din Oceanul Atlantic în Oceanul Pacific, de-a lungul coastei nordice a Eurasiei, în Calea Maritimă de Nord.

TRECEREA DE NORD-VEST, cale maritimă din Oceanul Atlantic în Oceanul Pacific, prin SUA și Canada, de-a lungul părții de nord a Americii de Nord.

TREFILARE, procedeu tehnologic, trecerea metalului sub presiune printr-o filieră.

TREI, cifră și număr natural.

TREIERAT, una din principalele operațiuni agricole, când are loc separarea semințelor și fructelor din spice, știuleți sau mături, păstăi.

TREIERĂTOARE, echipament în domeniile agricol și industrial.

TREIZECI DE TIRANI, oligarhie instituită după Războiul Peloponesiac, care a înlocuit democrația cu un regim oligarhic din Atena.

TREMATODE, (Trematodae), clasă de viermi platelminți.

TREMATODOZE, helmintiaze ale omului și ale animalelor provocate de trematode.

TREMOLO, tremură ușoară produsă la executarea unei bucăți muzicale cu un instrument sau cu vocea.

TREMOR, tremură, mișcări involuntare stereotipice oscilante ale mâinilor, ale picioarelor sau ale întregului corpului în urma contractării consecutive ale mușchilor.

TREMURĂTOARE, (Briza), gen de plante erbacee, anuale sau perene din familia Poaceae.

TREN BLINDAT, mijloc de transport militar de luptă.

TREN DE VITEZĂ ÎNALTĂ, transport feroviar, care asigură traficul la viteză de 200 km/h.

TREN DIESEL, garnitură de tren cu locomotivă Diesel-vagon și câteva vagoane de pasageri.

TREN ELECTRIC, garnitură de tren, dotată cu vagoane autopropulsate cu motoare electrice, care sunt alimentate cu energie electrică, de regulă, dintr-o rețea de contact externă, folosind colectorii de curent.

TREN, garnitură de transport, dotată cu mai multe vehicule; Tren de aterizare, tren de automobile, tren de lamina-re, tren de mare viteză.

TREONINĂ, acid 2 amino 3 hidroxibutiric, aminoacid neesențial.

TREPANAȚIE, formare de orificii în țesutul osos cu scopul accesului în cavitatea epigastrică.

TREPĂDĂTOARE, (Mercurialis), gen de plante dioice din familia Euphorbiaceae.

TRESCHIORNITIDE, (Threskiornithidae), familie de păsări pelicaniforme.

TRESTIE DE CÂMP, (Calamagrostis), gen de plante erbacee, perene din familia Poaceae.

TRESTIE DE ZAHĂR, (Saccharum), gen de plante din familia Poaceae.

TRESTIE DE ZAHĂR, (Saccharum), zaharifere, perene, familia Poaceae. Se cunosc 5 specii, răspândite, mai ales, în regiuni tropicale. Importanță economică are Saccharum officinarum, hibrid dintre câteva specii sălbatice cu mai multe soiuri. Se cultivă în India, Cuba, Brazilia, China ș.a.

TRESTIENI, Briceni, Colicăuți.

TRESTIOARĂ, (Calamagrostis), gen de plante din familia Poaceae.

TRETEȘTI, Cahul, Zărnești.

TREZORERIE, depozit de bani, aur, bijuterii și alte bunuri corporale ale hanilor, regilor, principilor mari și distinși, mănăstirilor; totalitate de resurse financiare și al altor resurse materiale ale statului; instituție financiară, care se ocupă cu primirea, administrarea, plasamentul și eliberarea fondurilor.

TRIADA CAPITOLINĂ, în mitologia și religia romană antică, trei zei de seamă a căror centru de exercitare a cultului religios se afla în templul de pe Capitolium.

TRIADA PUTERII, reunirea celor trei elemente: forța, bogăția, cunoașterea.

TRIADA SCITICĂ, a pus capăt evoluției culturii cimeriene în sec. al VII-lea î. Hr.

TRIANGLU, instrument muzical de percuție, de tip idiofon.

TRIASIC, primul sistem al grupului mezozoic și prima perioadă a erei mezozoice. Ca sistem geologic a fost evidențiat în 1834 de savantul german F. Alberti.

TRIATLON, unul din sporturi olimpici compus din trei discipline: natație, ciclism și alergare; toate trei discipline au loc fără întrerupere, fiind legate între

ele de tranziții și tot timpul cronometrate.

TRIAZINE, compuși heteroaromatici hexagonali cu trei atomi de azot în ciclu; aparțin de azine.

TRIAZOLI, compuși heteroaromatici cu cinci membri și trei atomi de azot în ciclu; aparțin de azoli.

TRIB, formă de organizare economică și social-politică primitivă, constând dintr-o grupare de mai multe ginți sau de familii înrudite, care au limbă și credințe comune, locuiesc pe același teritoriu și se supun autorității unui șef ales. Se împarte în ginți și frații; în biologie, categorie taxonomică ce ocupă o poziție intermediară între subfamilie și gen.

TRIBALI, populație tracică.

TRIBOCHIMIE, studiază modificările chimice și fizico-chimice ale unui solid sub influența energiei mecanice; ramură a chimiei, chimiei mecanice și tribologiei.

TRIBOLODON, gen de pești din familia ciprinide.

TRIBOMETRIE, domeniu de cercetări științifice fundamentale și aplicative între două suprafețe în contact, efectuate cu tribometrul, privind coeficientul de frecare, forța de frecare și volumul de uzură.

TRIBULUS, gen de plante din familia Zygophyllaceae.

TRIBUN, în Roma antică, magistrat cu funcții militare și civile; orator popular, luptător pentru interesele poporului.

TRIBUNAL, organ de jurisdicție care rezolvă litigiile dintre persoanele fizice sau dintre acestea și persoanele juridice, precum și unele recursuri (extraordinare); Tribunal administrativ, tribunal de arbitraj, tribunalul internațional al legislației maritime.

TRIBUNĂ, locuri pentru spectatori la stadion sau arene sportive.

TRIBUS, în Roma antică, unitate teritorială și electorală.

TRIBUT, natural sau bănesc de la învinși în favoarea câștigătorilor; forma impozitelor pe populație în era feudalismului timpuriu; obligație în bani sau în bunuri pe care o impunea o putere cuceritoare unui popor învins și care se plătea la date fixe.

TRICERATOPS, gen de dinozauri.

TRICHECHIDE, familie de mamifere acvatice din ordinul sirenelor.

TRICHINELA, gen de nematode parazitare din clasa enoplee.

TRICHINELOZĂ, boală parazitară provocată de speciile *Trichinella spiralis*.

TRICHINELOZĂ, helmintiază a omului și a animalelor din grupul nematodozelor determinat de trichinele.

TRICHIURIDE, familie de pești din ordinul perciforme.

TRICHOLOMA, gen de plante, ciuperci lamelare din familia Tricholomataceae.

TRICHOLOMATACEAE, familie de ciuperci lamelare din filumul bazidiomicete.

TRICHOMYCETES, clasă de ciuperci din filumul zigomicete.

TRICLADIDA, ordin de viermi ciliați.

TRICLORETILENĂ, reprezentat al hidrocarburilor halogenate, lichid incolor cu miros dulceag.

TRICOCEFAL, nematodă parazitară din genul tricocefali.

TRICOCEFALOZĂ, helmintiază din grupul nematodozelor intestinale provocate de tricocefalul uman și ca-

racterizate prin dureri abdominale, dezvoltarea dispepsiei, colitei, anemiei hipo- și normocromică.

TRICOGRAMA, gen de insecte himeoptere.

TRICOLICI, Căușeni, Baccealia.

TRICOMICTERIDE, familie de pești de apă dulce din ordinul siluriforme.

TRICOMONAS, gen de protozoare din ordinul trihomonadide.

TRICOMONOZĂ, boală provocată de *Trichomonas vaginalis* și manifestată prin afectarea organelor sistemului urinar.

TRICONC, termen de referință în arhitectură, plan arhitectural de biserică.

TRICONODONTA, grup de mamifere fosile.

TRICONTINENTAL, Imperiul Otoman.

TRICOPTERA, ordin de insecte amphiesmenoptera.

TRICORD, scară diatonică din trei trepte.

TRICOSURUS, gen de mamifere marsupiale din familia falangeride.

TRICOT, material textil (pânză sau produse), obținut dintr-unul sau mai multe fire prin formarea de bucle și împletirea lor.

TRICOTAJ, metodă de lucru; articole de îmbrăcăminte produse prin tricotare sau din tricot.

TRICOTARE, aplecarea țesăturilor tricotate și a produselor din fire continue prin îndoarea lor în bucle care se împletesc; procedeu tehnologic în domeniul industriei textile.

TRIDACNA, gen de moluște bivalve marine de dimensiuni mari din familia tridacnide.

TRIDACTILOIDE, suprafamilie de insecte ortoptere.

TRIEDRU, sistem de trei vectori unitari, reciproc perpendiculari, ce pornesc dintr-un punct.

TRIENTALIS, gen de plante din familia Primulaceae.

TRIFĂNEȘTI, Florești, Trifănești.

TRIFĂNEȘTI, Sîngerei, Heciul Nou.

TRIFĂUȚI, Soroca, Trifăuți.

TRIFEȘTI, Rezina, Trifești.

TRIFEȘTII NOI, Cahul, Moscovei.

TRIFLUORCLORETILENĂ, compus clororganic alifatic nesaturat.

TRIFOI, (*Trifolium*), gen de plante erbacee anuale, bienale și perene din familia Fabaceae. Se cunosc specii, răspândite în Europa, Asia, America, Australia și în regiuni muntoase ale Africii. Majoritatea speciilor de trifoi sunt plante furajere cu un conținut bogat de proteină.

TRIFOLIATĂ, portocal amar cu frunze trifoliolate, lămâi cu frunze trifoliolate, unica specie de genul *Poncirus*, din familia Rutaceae.

TRIFORIU, arcadă sau galerie îngustă cu deschideri triplice arcuite, pe centrul peretelui naosului în bisericile romano-catolice și gotice.

TRIFTONG, emisie în limitele unei singure silabe a trei elemente vocalice cu timbre diferite.

TRIGGER, dispozitiv electronic de comutare care păstrează una dintre cele două stări de echilibru stabil pentru o perioadă lungă de timp în mod arbitrar și trece dintr-o stare în alta printr-un semnal din exterior.

TRIGLICERIDE, lipide neutre, esteri ai glicerolului cu acizii grași.

TRIGLIDE, familie de pești din ordinul scorpeniforme.

TRIGLIF, element ornamental în ordinul doric în formă de placă dreptunghiulară cu canale verticale: două adânci pe mijloc și două semiadânci pe margini.

TRIGLOCHIN, gen de plante din familia Juncaginaceae.

TRIGONIIDE, familie de moluște bivalve marine.

TRIGONOMETRIE SFERICĂ, ramură a geometriei care studiază conexiunile dintre unghiurile și laturile triunghiurilor sferice.

TRIGONOMETRIE, ramură a geometriei, unde relațiile metrice între elementele unui triunghi sunt descrise în termeni de funcții trigonometrice și se stabilesc relații între funcțiile trigonometrice.

TRIHIAZĂ, anomalie a creșterii genelor.

TRIHOCISTE, organit citoplasmatic la protozoare capabil să „împuște” la excitare mecanică sau chimică.

TRIHOFITIE, dermatomicoză provocată de ciupercile parazitare microscopice din genul trihofiton.

TRIHOFORĂ, larvă microscopică care înoată liber a unor specii de viermi.

TRIHOME, diferiți după formă, alcătuire și funcții, exrescențe ale celulelor epidermei plantelor, perișori și solzi, nectarine; lanț de celule unite prin plasmodesme la bacteriile trihomice.

TRIIODTIRONINĂ, hormon al vertebratelor ce conține iod, elaborat de foliculii tiroizi.

TRILLO, stațiune balneologică din Spania.

TRIOBITA, (Trilobitae), clasă de arthropode fosile care reunea circa 17 mii de specii.

TRIMERESURUS, gen de șerpi veninoși.

TRIMEROPHYTALES, ordin de plante fosile cu spori din clasa Trimerophytosida.

TRIMETRU, tip de vers iambic în versificare antică.

TRIMMER, transportor de aruncare - mașină de încărcare și descărcare autotransportată pentru marfă în vrac, în timpul funcționării căreia cinetica este comunicată încărcăturii (de exemplu, sol, cereale), energia de la palele rotorului, un disc sau o centură în mișcare, în urma căreia marfa este aruncată la o distanță de 30-35 m³; mașină electrică pentru tăierea gardurilor vii, peluzelor; mașină cu ferăstrău multifuncțional pentru a tăia perpendicular cherestea; condensator electric variabil utilizat în echipamente radio.

TRIMURTI, trinitatea în religia veche a indușilor.

TRINCA, Edineț, Trinca.

TRINGA, gen de păsări din familia scolopacide.

TRINIDADIENI, popor, populația de bază din Republica Trinidad și Tobago.

TRINITATE, dogmă creștină potrivit căreia unicul Dumnezeu există în trei ipostaze: Dumnezeu-tată, Dumnezeu-fiu și Dumnezeu-Sfântul Duh; Sfânta treime.

TRINITROFENOL, exploziv puternic, obținut prin nitrarea fenolului.

TRINITROTOLUEN, substanță solidă, galbenă, cristalină, obținută din toluen și folosită ca exploziv cu care se încarcă proiectilele de artilerie; Trotil.

TRINOM, în algebra elementară, polinom format din trei termeni sau trei monomiale.

TRINOMENĂ, denumire a categoriei taxonomică subspecie folosită în nomenclatura zoologică.

TRIO, formație de cameră alcătuită din trei instrumentiști, combinarea instrumentelor componente putând fi foarte variată; compoziție muzicală destinată a fi cântată de un trio; parte mediană în unele lucrări instrumentale și orchestrale; Trio-sonată.

TRIODĂ, tub electronic.

TRIOLET, poezie de opt versuri, de obicei octosilabice, în care primul vers este identic cu al patrulea și cu al șaptelea, iar al doilea cu al optulea.

TRIOR, echipament industrial în domeniu și mașină agricolă.

TRIPANOSOMA, gen de protozoare flagelate din ordinul chinetoplasta.

TRIPANOSOMIAZĂ, afecțiuni provocate de *Tripnozome*.

TRIPIED, suport cu trei picioare.

TRIPLA ALIANȚĂ, Tripla înțelegere, din 1882 sau Puterile Centrale, încheiată între Germania, Austro-Ungaria și Italia.

TRIPLĂ EXECUTARE, exercițiu sportiv executat în trei faze.

TRIPLET, v. COD GENETIC.

TRIPLETĂ, echipă din trei apărători; bicicletă cu trei locuri.

TRIPLEX, geam de protecție cu două straturi de sticlă și unul printre ele de masă plastică; carton cu trei straturi diferite.

TRIPLU SALT, exercițiu sportiv executat în trei faze.

TRIPODENDRON, gen de gândaci din familia cucurniolide.

TRIPOL, rocă sedimentară, materie primă pentru industrie.

TRIPOLI, Tarabulus al-Gharb, în Africa, capitala și cel mai mare oraș al Libiei, megalopolis cu 1,7 milioane de locuitori.

TRIPSINĂ, ferment proteolitic al majorității vertebratelor sintetizat de celulele pancreasului sub formă de premergător inactiv, tripsinogen.

TRIPTIC, pliant alcătuit din trei tablouri cu imagini în relief sau pictate; operă de artă picturală, alcătuită din trei tablouri separate, dar cu subiect comun, pe care sunt pictate scene sacre și chipuri de sfinți, de zei etc. sau sunt scrise, sub formă de pomelnic, nume de ctitori, de domnitori etc.

TRIPTOFAN, aminoacid aromatic neesențial.

TRIEMĂ, tip de navă militară cu trei rânduri de vâsle, dispuse la trei niveluri diferite.

TRISECȚIUNE A UNGHIULUI, în matematică, problema împărțirii unui unghi în trei părți egale.

TRISM, spasm tonic al mușchilor masticatori manifestat prin încheștarea maxilarelor și imposibilitatea deschiderii gurii.

TRISTAN DA CUNHA, teritoriu dependent cu statut special.

TRISTAN ȘI ISOLDA, titlul unei legende celtice medievale ce are ca temă principală dragostea dintre Tristan, cavaler de Cornwall, și Isolda, prințesă irlandeză.

TRIȘCĂ, instrument muzical popular moldovenesc, un fel de fluer scurt (cca 20 cm) din trestie, lemn de paltin, soc sau tei.

TRITICALE, cultură cerealiară hibridă obținută în baza secarei și grâului moale.

TRITIUM, (Tritium), T sau ^3H , hidrogen supragreu, izotop radioactiv de hidrogen, al cărui nucleu conține 1 proton și 2 neutroni; nr. at. 3, m. at. 3,016049. În natura tritiul se formează în urma proceselor nucleare.

TRITON, nucleu al izotopului de hidrogen al tritiului; este format dintr-un proton și doi neutroni.

TRIUMF, în Roma antică, celebrare a unei victorii prin intrarea solemnă în oraș a comandantului biruitor, pe un car tras de patru cai albi și însoțit de un cortegiu din care făceau parte senatori, căpeteniile armatei și prizonierii capturați în război, reprezentând cea mai înaltă onoare acordată învingătorului.

TRIUMVIRAT, în Roma antică, funcția și durata funcției de triumvir.

TRIUNGHI, în matematică, poligon cu trei laturi și trei vârfuri; figură formată din trei puncte, care nu se află pe o singură linie dreaptă și trei segmente care le leagă.

TRIUNGHIUL DE AUR, denumire convențională a teritoriului ce cuprinde parțial trei țări vecine: partea de nord-est a Myanmarului, nordul Laosului și a Thailandeii.

TRIVIUM, v. ȘAPTE ARTE LIBERE.

TROCHILIDE, colibri, familie de păsări din ordinul apodiforme.

TROCUS, gen de moluște din familia trochide.

TROFEU, cupă onorifică oferită învingătorilor în competițiile sportive.

TROFOBIOZĂ, asociere simbiotică între organismele în care este obținută sau furnizată o substanță nutritivă.

TROFOECOLOGIE, ecologia nutriției plantelor și animalelor.

TROG, vale glaciară, valea de eroziune a munților, prelucrată, extinsă și îndreptată de ghețarul care a ocupat-o (rămășițele ghețarilor pot fi păstrate în continuare).

TROGIR, oraș pe litoralul Mării Adriatice în Croația, partea veche conține monumente arheologice, istorice și arhitectonice din antichitate și din Evul Mediu, este inclusă pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

TROGLOBIONȚI, animale care locuiesc permanent în peșteri, în apele subterane.

TROGLODITIDE, familie de paseriforme.

TROHEU, picior de vers alcătuit dintr-o silabă lungă și una scurtă (în metrica poeziei antice) sau dintr-o silabă accentuată și una neaccentuată (în poezia modernă).

TROIA, oraș străvechi în N-V Asiei Mici.

TROIAN II, contopit la 12.04.1977 cu satul Troian, din com. Vozneseni, Leova.

TROIAN, creste nemișcate de zăpadă, alungite de vânt, înguste și solide, formate prin deflația zăpezilor; acumulări de sedimente în albia râului sub forma unei coaste care crescând trece în bancuri de nisip.

TROIAN, Leova, Vozneseni, până la 12.04.1977 Troian I.

TROIENI, grup de planete mici (asteroizi) care se mișcă în jurul Soarelui astfel, încât Soarele, planeta Jupiter și fiecare dintre troieni formează în spațiu un triunghi aproape echilateral.

TROIȚA NOUĂ, Anenii Noi, Ciobanovca.

TROIȚA, Leova, Vozneseni.

TROIȚCOE, Cimișlia, Troițcoe.

TROLEIBUZ, mijloc electric de transport urban fără șine cu o caroserie de tip vagon pe roți pneumatice, care folosește un circuit electric cu două fire ca sursă de alimentare de la o sursă externă, prin rețeaua de contact.

TROLEU, dispozitiv pentru a face legătura de contact mobilă a echipamentelor electrice ale materialului rulant electric, macaralelor etc. cu rețeaua de contact.

TROLIU, mecanism conceput pentru tracțiune și transferul unei sarcini prin elementul de tracțiune (frânghie, lanț etc.) în timpul operațiunilor de ridicare și transportare.

TROLIUS, gen de plante din familia Ranunculaceae.

TROMBĂ, un vârtej puternic local, care apare într-un nor de furtună cumulonimbus și care se răspândește sub forma unui „trunchi” întunecat spre o suprafață de apă sau pământ.

TROMBOCITOPENIE, reducerea numărului de trombocite în sângele periferic.

TROMBOEMBOLIE, obturare acută a vasului sangvin cu o parte de trombus ce s-a rupt și a fost transportat cu fluxul sangvin.

TROMBOFLEBITĂ, inflamație acută a pereților venelor cu formarea de trombusuri în lumenul acestora.

TROMBON, instrument muzical de suflat, confecționat din metal, cu pâlnie și muștiuc.

TROMBOXANI, derivați biologic activi ai acizilor grași polisaturați din grupul eicosanoidelor.

TROMBOZĂ, proces de formare a trombusurilor.

TROMBUS, cheag de sânge format în cursul vieții în lumenul vasului sangvin sau în cavitatea inimii.

TROMPA LUI EUSTACHIO, la vertebrale terestre, canal ce unește faringele cu cavitateră urechii mijlocii.

TROMPĂ UTERINĂ, două tuburi foarte subțiri care unesc ovarul și uterul la mamifere și la om.

TROMPĂ, construcție boltită pentru a trece din colțul dreptunghiular al clădirii în partea superioară, în formă de cerc sau poliedrică în plan; element în arhitectură și construcție; partea nazală alungită a faciesului unor animale la capătul căreia se deschid orificiile nazale.

TROMPETA LUI TRITON, moluscă gastropodă din familia prosobranchia.

TROMPETĂ, instrument muzical de suflat format dintr-un tub de metal răscuit de mai multe ori și care se termină la o extremitate cu o pâlnie, iar la cealaltă, cu un muștiuc.

TROP, cuvânt sau expresie întrebuințată în sens figurat. Apare din confruntarea a două obiecte sau fenomene asemănătoare. Figură de stil care constă în întrebuințarea unui cuvânt cu un sens diferit de cel obișnuit.

TROPAR, scurtă cântare religioasă de laudă în biserica ortodoxă în cinstea unei sărbători sau a unui sfânt.

TROPICI, paralelele geografice 23° 27' față de Ecuator la nord (Tropicul de Nord sau Tropicul Cancerului) și la sud (Tropicul de Sud sau Tropicul Capricornului).

TROPIDOFIIDE, familie de șerpi.

TROPISME, curburi orientate ale părților în creștere ale plantei, generate de excitarea unilaterală de către un oarecare stimul extern, lumină, substanțe chimice, atracția Pământului.

TROPOLONĂ, compus organic cu formula $C_7H_6O_2$, solid, galben pal, solubil în solvenți organici; Cicloheptatrienolonă.

TROPOSFERĂ, partea inferioară a atmosferei Pământului, unde temperatura scade odată cu înălțimea, de la nivelul solului până la 12 km altitudine.

TROSCOT DE BALTĂ, plantă perenă din familia Polygonaceae.

TROSCOT, (Polygonum), reprezentant al familiei de plante Polygonaceae.

TROSTINET, râu în RM, afluent pe dreapta al râului Iagorlâc.

TROSTITĂ, aliaj de ferită și cimentită, ca una dintre componentele structurale ale oțelurilor și fontei turnate.

TROTUAR RULANT, mecanism transportor cu mișcare lentă pentru deplasarea pietonilor în formă de bandă infinită sau podea flexibilă din plăci, atașată pe lanțul de tracțiune și se deplasează de-alungul roloilor.

TRUBADURI, nume dat poezilor medievale (sec. XI-XIII) ale căror versuri, compuse în vechea franceză de sud și recitate cu un acompaniament muzical specific, aveau de obicei un caracter erotic sau pastoral.

TRUBAIOVCA, v. ALEXANDERFELD, CAHUL.

TRUCHSESS, instanță în Germania în Evul Mediu.

TRUDGEN, stil de înot în proba de sport nautic.

„TRUDÎ BESSARABSKOI GUBERN-SKOI UCIONOI ARHIVNOI KOMISII”, publicație editată de Comisia gubernială științifică de arhivistică din Basarabia. Cele 3 volume apărute (1900, 1902, 1905) cuprind studii și documente inedite privind istoria și cultura Moldovei.

TRUFE, specii de ciuperci cu corp de fructificare subteran din diferite genuri, din filumul ascomicete.

TRUMEAU, element decorativ de arhitectură și construcție.

TRUNCHI CEREBRAL, cea mai veche parte a encefalului alcătuită din diencefal, mezencefal și mielencefal.

TRUNCHI COMUN, numărul minim de ore prevăzut în planul-cadru pentru fiecare disciplină.

TRUNCHI DE CON, porțiune de corp care se găsește între două plane paralele ce secționează un con.

TRUNCHI DE PIRAMIDĂ, porțiune de corp care se găsește între două plane paralele ce secționează o piramidă.

TRUNCHI, parte a corpului vertebratelor, cu excepția capului, gâtului, membrilor și cozii.

TRUNCHIUL MINEI, mină verticală sau înclinată cu acces la suprafața pământului și destinată deschiderii depozitelor și deservirii operațiunilor subterane.

TRUPĂ, totalitatea militarilor care își fac serviciul militar.

TRUPE, forțele armate ale unei țări, ale unei regiuni, ale unei specialități; Trupe auxiliare.

TRUSĂ DE MĂSURARE, set de dispozitive pentru executarea măsurării valorilor electrice (rezistență, capacitate, inductanță).

TRUSKAVEȚ, stațiune balneologică din Ucraina.

TRUST, asociație de întreprinderi, firme ale căror membri își pierd independența de producție și comercială.

TRUȘENI, mun. Chișinău, Trușeni.

TRUVER, nume dat în Evul Mediu poezilor care scriau și cântau, în limba franceză din nordul Franței, poezii epice, istorioare.

TSUGA, gen de plante, arbori, veșnic verzi din familia Pinaceae.

TSUNAMI, flux puternic și brusc, provocat de cutremur, care devastează coastele Oceanului Pacific.

TTROMBA MARINA, instrument cordofon cu arcuș din sec. XIV-XVI.

TUATARA, (*Sphenodon punctatus*), șopărlă arhaică, specie de reptilă din familia tuatara.

TUB CICLONIC, dispozitiv cilindric sub formă de conductă, conceput pentru a separa un flux de gaz cu mișcare rapidă în rece și cald.

TUB CU RAZE CATODICE, denumirea unui set de dispozitive cu fascicul de electroni pentru conversia semnalelor electrice în imagini vizibile sau transformarea imaginii optice în semnale electrice.

TUB CU RAZE X, dispozitiv vidat care convertește puterea electrică de intrare în raze X.

TUB DE CURENT, în dinamica fluideelor, secțiune plană de curgere.

TUB DE TRANSMISIE CU FASCICUL DE ELECTRONI, dispozitiv de televiziune de transmisie utilizat pentru a converti imaginea optică într-un semnal video de televiziune.

TUB DE UNDĂ CĂLĂTOR (TWT, Traveling-wave Tube), un dispozitiv de vid cu microunde a cărui funcționare se bazează pe interacțiunea pe termen lung a unui fascicul de electroni și o undă electromagnetică încetinită care se deplasează într-o direcție.

TUB ELECTRONIC, dispozitiv cu fascicul de electroni proiectat să afișeze

informații într-o formă convenabilă pentru percepție vizuală.

TUB PITOT, dispozitiv pentru măsurarea presiunii totale într-un flux de lichid sau gaz.

TUB POLINIC, structura specializată a plantelor ce asigură transportarea spermioilor în sacul embrionar.

TUB RADIANT, încălzitor sub formă de conductă în interiorul căruia este ars combustibilul gazos sau lichid, iar transferul de căldură radiantă are loc între conductă și corpul încălzit.

TUB SONOR, partea principală la instrumentele de suflat, având rolul de rezonator.

TUB ZENITAL, instrument astronomic pentru determinarea latitudinii locului.

TUB, cilindru din metal sau din carton, în care se află explozibilul și proiectilul unei arme de foc; echipament electronic produs din sticlă sau metal, cu gaz rarefiat sau vidat, dotat cu două sau mai multe conductoare; Tub cu impulsuri, tub cu undă electronică, tub cu undă progresivă, tub cu undă regresivă, tub de proiecție de televiziune, tub de reactanță, tub generator, tub redresor cu vapori de mercur, tub venturi (după numele savantului italian G. Venturi; 1746-1822), tub videocaptor, tub luminescent.

TUBA WAGNER, instrument de suflat de alamă, intermediar între corn și flugorn.

TUBĂ, (it. și lat. tuba - trompetă), instrument muzical cu registru grav din alamă format dintr-un tub răsucit, un sistem de clape pentru schimbarea înălțimii sunetului, un pavilion larg la o extremitate și un muștiuc la alta.

TUBERCUL, lăstar metamorfozat cu tulpină scurtată cu unul sau câteva internoduri, în care se acumulează substanțe nutritive de rezervă.

TUBERCULOZĂ, boală contagioasă provocată de bacilul Koch (*Mycobacterium tuberculosis*) și caracterizată prin formarea de schimbări inflamatoare specifice și predispoziție la cronicizare.

TUBEROZĂ, plantă perenă, ierboasă, bulbiferă din familia Amaryllidaceae.

TUBIFEX, gen de animale polichete inelare.

TUBING, echipament industrial la sondele petroliere.

TUBUL RADIOGEN, dispozitiv electrovacuum cu un catod și un anod plasate într-un cilindru vid, pentru recepția radiațiilor cu raze Röntgen.

TUBULARE, aplicarea elementelor de fixare prefabricată a structurilor subterane.

TUBULIDENTATA, ordin de mamifere cu unicul reprezentant actual porcul de pământ.

TUBULINĂ, proteina de bază a microtuburilor.

TUBURI INDICATOARE, mijloace compacte de analiză chimică expresă a aerului și a altor medii gazoase.

TUBURILE MALPIGHI, organe excretore de osmoreglare la arahnide și insecte.

TUCANI, (Ramphastidae), familie de păsări monogame ramfastide, din ordinul picariformelor.

TUDORA, Ștefan-Vodă, Tudora.

TUDOREȘTI, Cahul, Tartaul de Salcie.

TUF, grup de roci vulcanice, silicioase, calcaroase, material de construcție.

TUFĂ, arbust cu ramuri dese, care pornesc direct de la rădăcină.

TUFIȘ ALERGĂTOR, unele specii ierboase din stepe și deșerturi ce capătă către perioada de maturizare a semințelor formă de tufe mici sferice, ca urmare a ramificării lăstarilor floriferi.

TUGRA, (tc.), monogramă caligrafică.

TUGUN, specie din pești din genul *Coregonus*.

TUI, (în Evul Mediu) steag turcesc alcătuit dintr-o lance cu Semiluna (sau cu o măciulie de metal) în vârf, cu două sau cu trei cozi albe de cal împletite prinse de ea, care constituia un semn distinctiv al puterii și rangului unor înalți demnitari din fostul Imperiu Otoman și din țările vasale lui.

TUIA, (Thuja), gen de plante conifere din familia Cupressaceae.

TULA, oraș în Rusia, centru administrativ al regiunii Tula, are 487,8 mii de locuitori.

TULAREMIE, boală infecto-contagioasă produsă de *Francisella tularensis* cu focar natural manifestată prin febră și afectarea nodulilor limfatici.

TULCEA, județ în România.

TULEU GRAS, soi de prun, cultivat în Republica Moldova.

TULIU, (Thulium), Tm, element din grupa a III-a a sistemului periodic al elementelor chimice; face parte din familia lantanidelor. Nr. at. 69. Se prezintă printr-un singur izotop natural și mai mulți izotopi artificiali radioactivi.

TULPINĂ, în microbiologie, cultură pură de microorganisme separată dintr-o anumită sursă sau obținută în urma mutațiilor; organ vegetativ ca suport al plantelor superioare; Tulpini metamorfozate.

TULPINI METAMORFOZATE, tulpini cu funcții specifice (depozit de substanțe, fotosinteză ș.a.).

TUMOARE MALIGNĂ, tumoare cu creștere autonomă, infiltrativă necontrolată.

TUMOARE, formațiune patologică în oarecare organe ce apar în urma producerii în exces a celulelor modificate genetic.

TUMUL, movilă artificială, conică sau piramidală, din pământ sau din piatră, pe care unele popoare din antichitate o înălțau deasupra mormintelor.

TUN ELECTRONIC, dispozitiv pentru formarea unui fascicul de electroni (flux) de o formă și intensitate prestabilită.

TUN, piesă de artilerie; echipament electronic în domeniu;

TUNDRĂ, biom din regiunile subarctice și arctice ale emisferei nordice.

TUNEL AERODINAMIC, echipament experimental de testare în domeniu.

TUNEL FERVIAR, construcție subterană la căile ferate pentru circulația trenurilor prin lanțuri montane, pe sub obstacole de apă și tuneluri din intravilanul orașelor.

TUNEL HIDRODINAMIC, echipament experimental de testare în domeniu.

TUNEL SUBACVATIC, tunel construit pentru a oferi posibilitate vehiculelor, pietonilor, utilităților de a depăși o barieră de apă.

TUNEL, structură mecanică subterană sau subacvatică, pentru trecerea vehiculelor, pietonilor, apeii, sistemelor ingineresti și de telecomunicații, alte necesități; Tunel comunal, tunel orășenesc.

TUNELUL GOTTHARD, tunel de cale ferată în Elveția, la data de 29 februarie 1880, după o perioadă de construcție de șapte ani și cinci luni, tunelul de 15 km lungime a fost o premieră, pentru că este cel mai lung tunel din lume.

TUNELUL MONT BLANC, tunel rutier dintre Franța și Italia.

TUNER, unitate funcțională a receptorului radio, care asigură reglarea fină a lungimii de undă (frecvență) dorită.

TUNET, sunet produs în urma unui proces de descărcare electrică în atmosferă.

TUNGSTEN, mineral, wolframat natural de calciu CaWO_4 , cristalizează în sistemul tetragonal; formează impregnații granulare, druze sau cristale aparte.

TUNICATE, (Tunicata, Urochordata), tunicieri, urocordate, subfilum de vertebrate.

TUNIS, capitala și cel mai mare oraș în Republica Tunisia, megalopolis cu 2,3 milioane de locuitori.

TUPAIIDE, (Tupaidae), familie de mamifere din subordnul prosimienilor.

TURAȚIE, mișcare circulară a unei piese în jurul unui ax într-o unitate de timp.

TURBĂ, combustibil de calitate inferioară.

TURBELARIA, clasă de viermi plăți.

TURBIDIMETRIE, metodă de analiză chimică cantitativă și de cercetare fizico-chimică a intensității radiațiilor electromagnetice în domeniul optic, de exemplu, lumina vizibilă absorbită de particulele suspendate ale unui sistem dispersiv.

TURBINA CU MULTE TREPTE, turbină cu abur sau cu gaz în care expansiunea aburului sau a gazului de la presiunea inițială la cea finală și conversia energiei sale termice în mecanică se desfășoară într-o serie de pași aranjați succesiv.

TURBINĂ CU ABUR, instalație în care vaporii de apă sunt folosiți ca mediu

de lucru pentru transformarea energiei termice a aburului în lucru mecanic.

TURBINĂ CU ABUR-GAZ, instalație cu ciclu combinat, constituită din turbine cu gaz și cu abur, conectate într-un singur circuit termic.

TURBINĂ CU FLUX DIAGONAL, tip de instalație hidraulică cu paletă rotativă, ale cărei aripi sunt situate la un unghi acut ($45-60^\circ$) față de axa de rotație a turbinei.

TURBINĂ CU GAZE, instalație industrială, constituită din turbine cu gaz.

TURBINĂ CU JET ÎNCLINAT, instalație hidraulică care folosește energia cinetică a unui debit de apă de mare viteză.

TURBINĂ DE CONDENSARE, turbină cu abur în care ciclul de serviciu se încheie cu condensarea aburului și returnarea apei în cazanul cu aburi.

TURBINĂ FRANCIS, instalație hidromecanică axial-radială, în care jetul curentului de apă intră în rotor în direcția radială și iese axial din ea.

TURBINĂ HIDRAULICĂ CU CĂUȘE, echipament industrial în domeniu.

TURBINĂ HIDRAULICĂ CU FLUX LIBER, motor hidraulic în care curentul de apă este trimis la intrare în rotor sub formă de flux liber, egală cu presiunea atmosferică.

TURBINĂ PELTON, turbină hidraulică cu jet cu pale fixe în formă de căuș, utilizate la căderea apei de la 400-600 m; Turbine cu palele reglabile.

TURBINĂ REACTIVĂ, dispozitiv cu mai multe trepte, al cărei rotor folosește forța de reacție de curgere care rezultă din expansiunea fluidului de lucru (gaz, abur, apă) în canalele formate de paletele sale.

TURBINĂ, motor hidraulic cu mișcare de rotație a rotorului în proces conti-

nuu, pentru a transforma energia mecanică furnizată de fluidul de lucru.

TURBINĂ-POMPĂ, mașină hidraulică reversibilă, cu pale, adaptată să funcționeze atât ca turbină, cât și ca pompă, ca parte a unităților hidraulice reversibile la centralele de stocare pompatate (PSP), cu o schemă cu două mașini.

TURBOCOMPRESOR, dispozitiv alcătuit dintr-un compresor de aer și o turbină, folosit la supraalimentarea cu aer a motoarelor Diesel.

TURBODETANDER, dispozitiv cu palete utilizat în procesele tehnologice de răcire și lichefiere a hidrogenului lichid, oxigenului, aerului, azotului etc. în care gazul rotește o turbină și, pierzând din energie, se răcește. v. **DETANDER**.

TURBOFOR, echipament industrial în domeniul de foraj; Turbobur, turbotrepă.

TURBOGENERATOR, instalație electrică sincronă, antrenată în rotație de o turbină cu abur sau gaz.

TURBOREACTOR, cel mai simplu și mai vechi motor cu reacție, fiind folosit la avioane de mare viteză.

TURBOTERAPIE, utilizarea turbei cu scop curativ.

TURCI, popor turcic, populația de bază din Turcia.

TURCISM, element lexical (sau de limbă) împrumutat (fără necesitate și fără a se fi asimilat) din limba turcă.

TURCOLOGIE, disciplină care studiază limba, cultura și civilizația turcă.

TURDIDE, (Turdidae), familie de păsări arboricole și terestre din ordinul passeriformelor.

TURDUS, gen de păsări din familia turdide.

TURGESCENTĂ, fenomen fiziologic de umflare a celulei eucariote vegetale, în urma acumulării lichidelor.

TURGOR, stare de încordare a membranei celulare, generată de tensiune hidrostatică a lichidului intracelular.

TURICIOARĂ, (*Agrimonia eupatoria*), plantă erbacee din familia Rosaceae.

TURINGIA, (*Thüringer*), land în Germania.

TURISM ECOLOGIC, tip de agrement cu scopul de a cunoaște fenomenele naturii și a mediului înconjurător, măsurile de protejare a ecosistemelor.

TURISM, (fr. *tourisme*, de la *tour* – plimbare, raită), totalitatea acțiunilor organizate și desfășurate în mod planificat sub formă de plimbări, excursii, drumeții ori călătorii cu scopuri recreative, sportive, cognitive, instructiv-educative sau culturale.

TURIȚĂ, denumire generică a unor plante, ale căror fructe sunt acoperite cu țepi agățători. Cele mai cunoscute sunt turița (*Galium aparine*) și Turița mare sau turicioară (*Agrimonia eupatoria*).

TURKMENI, nație, popor turcic în Asia Mijlocie, populația de bază din Turkmenia.

TURKU, oraș în Finlanda, monumente istorice și arhitectonice din Evul Mediu și din secolele XVIII-XX reprezentate de clasicism, romanticism național și funcționalism finlandez.

TURLĂ DE FORAJ, echipament industrial în domeniu.

TURLĂ, finalizarea verticală a clădirilor sub formă de con sau piramidă, foarte alungită în sus, adesea încununată cu un steag, o imagine sculptată. Este răspândită în arhitectura gotică (Catedrala Strasbourg, înălțime de la 142 m); troliu cu tambur vertical, ma-

nual sau mecanic pentru navă, pentru recul și ridicarea ancorei, tragerea cablurilor de acostare.

TURMALINĂ, mineral.

TURMĂ, grup de mamifere de o specie cu un comportament asemănător, deseori cu același ritm de activitate și cu aceeași direcție de deplasare; grup de ovine de aceeași rasă, gen, vârstă și categorie.

TURMERIC, (*Curcuma longa*), plantă medicinală și condiment cu flori din familia Zingiberaceae.

TURN DE TELEVIZIUNE, pilon metalic, din beton armat sau combinat, conceput pentru a găzdui antenele de televiziune, care transmit semnalele emisiunilor televizate.

TURN, construcție la care dimensiunea dominantă este înălțimea; turn cu vârf ascuțit; construcție prismatică sau cilindrică, clădită separat sau făcând parte dintr-un complex arhitectural, fiind de obicei mai înaltă decât celelalte construcții; Turnul Babel; locul de lucru pentru persoanele desemnate ca supraveghetori.

TURNARE CONTINUĂ A OȚELULUI, flux continuu de metal lichid turnat într-o matriță răcită cu apă, cu extragerea simultană continuă a acestuia sub formă de lingou.

TURNARE, procedeu tehnic de prelucrare a materiei prime; Turnare centrifugă, turnare cu modele fuzibile, turnare în cochilii, turnare în forme de nisip, turnare în forme-coajă, turnare în vid, turnare sub presiune.

TURNAREA METALULUI, umplerea formelor cu metal lichid în care acesta se solidifică (se cristalizează) pentru a forma semifabricate sub formă de lingouri.

TURNATUL PIESELOR DE ARTĂ, proces de fabricație prin turnarea meta-

lelor și aliajelor pentru a crea lucrări sculpturale, fragmente arhitecturale și detalii (garduri, porți, uși, capiteli și coloane întregi), produse decorative și aplicate (vase, lămpi, aparate de masă, bijuterii etc.)

TURNĂTORIE, unitate industrială de profil.

TURNEPS, nap-furajer, (*Brassica rapa*, var. *rapifera*), plantă biennială furajeră din familia Brassicaceae.

TURNESOL, amestec chimic solubil în apă, având în compoziție vopsele extra-se din licheni, în principal din *Roccella tinctoria*. Este absorbit pe hârtie de filtru, devenind un indicator pH, folosit pentru a determina caracterul acid sau bazic al diverselor substanțe.

TURNEU, serie de competiții sportive instructive, derulate în diferite localități.

„TURNUL CELOR PATRU TRAMBU-LINE”, competiție ce se desfășoară în Germania și Austria, cuprinde patru etape din cadrul Cupei Mondiale de sărituri cu schiurile.

TURNUL DE TENIS DE LA WIMBLEDON, unul din cele 4 turnee anuale de Mare Șlem, cel mai vechi și cel mai prestigios; singurul dintre cele patru care se desfășoară pe iarba; campionat mondial neoficial.

TURNUL DE TENIS GRAND SLAM, denumirea seriei de patru celor mai mari turnee anuale de tenis (Australian Open, French Open, Wimbledon, US Open).

TURNICIDE, familie de păsări terestre de dimensiuni mici care după înfățișare, culoarea protectoare și preferințele ecologice se aseamănă cu pepelițele.

TURNIPS, (*Brassica rapa*), nap furajer, plantă biennială, furajeră din familia Brassicaceae.

TURNUL EIFFEL, monument de istorie și cultură din Paris, Franța.

TURNUL EINSTEIN, edificiu de arhitectură expresionistă, construit în anii 1917-1921, în Potsdam, Germania; observator astronomic, monument de istorie și cultură.

TURNURI ȘI REZERVOARE DE APĂ, structuri în sistemul de alimentare cu apă pentru reglarea presiunii și debitului de apă, creându-și rezerve tehnologice, de incendiu și de urgență.

TURTA-VACII, (*Boletus luteus*), ciupercă comestibilă din familia Boletaceae.

TURTURICĂ, (*Streptopelia turtur*), pasăre migratoare din ordinul columbiformelor.

TURUNCIUC, braț al Nistrului, Republica Molodva.

TUSE CONVULSIVĂ, boală infecțioasă acută și contagioasă, determinată de cocobacilul *Bordetella pertussis*, caracterizată clinic prin accese paroxistice de tuse; Pertussis.

TUSE, reacție de protecție a organismului sub formă de expirație forțată în vederea înlăturării din căile respiratorii a exsudatului, prafului, corpiilor străini.

TUSSILAGO, podbal, gen de ierburi perene din familia Asteraceae.

TUȘ, cerneală specială; vopsea neagră care nu își pierde intensitatea în timp; cu diluare puternică cu apă dă un ton gri, se folosește în pictură, grafică, desen, scris.

TUTELĂ, persoană care are în custodie pe cineva sau ceva, tutore, curator.

TUTORE, persoană autorizată să exercite dreptul de tutelă.

TUTTI, termen de referință în artă; cântat de toți executanții; ansamblu de instrumente ale unei orchestre; muzică executată de orchestră în timpul pauzei solistului.

TUTUN, (*Nicotiana*), gen de plante erbacee anuale sau perene din familia Solanaceae. Se cunosc cca 70 de specii, răspândite, mai ales, în America și

Australia. Au importanță economică mahorca (*Nicotiana rustica*) și T. cultivat (*Nicotiana tabacum*), plantă erbacee anuală cu sistem radicular bine dezvoltat.

TUZARA, Călărași Tuzara.

TVARDIȚA, Taraclia, Tvardița.

TVER, în Europa, oraș în Federația Rusă, centru administrativ al regiunii Tver.

TWIST, dans modern de origine americană și melodia după care se execută.

TYPHA, unicul gen de plante din familia Typhaceae.

TYRAS, colonie grecească.

TYRAS, hidronim.

Ț, ț, a douăzeci și cincea literă a alfabetului român.

ȚAGLĂ, semifabricat de oțel în industria de laminare.

ȚAHNĂUȚI, Rezina, Țareuca.

ȚAMBAL, instrument muzical de percuție cu coarde.

ȚAMBULA, Sîngerei, Țambula.

ȚAPOC, Fălești, Natalievca.

ȚAR, titlul oficial al monarhilor din Rusia [1547-1917] și Bulgaria [sec. X-XIV și 1908-1946].

ȚARA ADÉLIE, Terre Adélie, teritoriu în Antarctica.

ȚARA ALMĂJULUI, (Almaș), regiunea Banatului învecinată cu Mehadia.

ȚARA BAFFIN, cea mai mare insulă din arhipelagul Arctic Canadian.

ȚARA BASCILOR, Euskadi, regiune istorică situată în nordul Spaniei (munții

Cantabrici), în preajma golfului Biscaya. Cuprinde provinciile Bizkaia, Gipuzkoa, Álava etc.

ȚARA BĂRSEI, ținut al Brașovului, câmpie la S-V de Brașov.

ȚARA BERLADNICILOR, populație de origine controversată, care s-a stabilit în partea central-sudică a Moldovei.

ȚARA BRODNICILOR, popor menționat în secolul al XIII-lea în Moldova, de origine necunoscută.

ȚARA CAVARNEI, Dobrogea.

ȚARA CÂMPULUNG, prima capitală a Țării Românești (1215).

ȚARA DE JOS, Țară a Moldovei, una dintre cele trei regiuni geografico-culturale ale Principatului Moldovei.

ȚARA DE SUS, Țară a Moldovei, reprezenta partea din nordul Moldovei demarcată la sud de linia Bacău-Chișinău.

ȚARA FĂGĂRAȘ, câmpie joasă de acumulare.

ȚARA FĂGĂRAȘULUI, porțiunea Carpaților ardeleni ce se întinde până la Olt.

ȚARA GALILOR, principat în Marea Britanie.

ȚARA GRAHAM, zonă geografică a Peninsulei Antarctice.

ȚARA HAȚEGULUI, porțiune a Carpaților.

ȚARA LITUA, numele sub care este menționat, în 1247, voievodatul lui Litovoi. Se întindea pe ambii versanți ai Carpaților, cu centrul în depresiunea Târgu Jiu, mergând la apus până în depresiunea Tismanei, iar spre răsărit până la Olt.

ȚARA LOVIȘTEI, microregiune istorică din nordul actualului județ Vâlcea, fiind situată între masivele Parâng și Făgăraș.

ȚARA LUI SENESLAU, voievod român, conducător al formațiunii feudale din stânga Oltului, cu centrul, probabil, în depresiunea Aref. Menționat în „Diploma Ioaniților” (1247).

ȚARA MARAMUREȘULUI, regiune istorică.

ȚARA MOLDOVEI, stat în sec. XIV-XIX.

ȚARA OAȘULUI, ca și alți termeni geografici: runc, pisc etc. acesta a fost luat și ca prenume.

ȚARA REGINEI MAUD, zonă geografică a Antarctidei, revendicată de Norvegia pe data de 14 ianuarie 1939 ca teritoriu dependent cu statut special.

ȚARA ROMÂNEASCĂ, Țara Muntenască, Valahia, stat medieval întemeiat la începutul sec. al XIV-lea pe teritoriul dintre Carpați, Dunăre și Milcov.

ȚARA SEPENIȚULUI, Sipeniț, regiune istorică care în sec. XIV-XV cuprindea teritoriul din jurul cetăților Hotin, Hmelov și Țețina (lângă Cernăuți).

ȚARA SEVERINULUI, numele vechi al Olteniei.

ȚARA ULTIMEI DESTINAȚII, țara unde urmează să ajungă în final marfa.

ȚARA VICTORIA, Victoria Land, zonă geografică a teritoriului Antarcticii.

ȚARA VRANCEI, porțiune a Carpaților Moldovei între Putna și Milcov.

ȚARA WILKES, Wilkes Land, zonă geografică distinctă a teritoriului Antarcticii, zona de cercetare a Australiei (Stația de cercetare Casey) și a Rusiei.

ȚARA ZARANDULUI, (Bihor), se întinde pe versantul vestic al Munților Apuseni.

„ȚARA”, publicație, 1990.

ȚARAT, stat cărmuit de un țar

ȚARĂ ASOCIATĂ LA UE, obținerea de drepturi similare statelor membre ale UE.

ȚARĂ DE ORIGINE, țara de unde provine marfa.

ȚARĂ ÎN CURS DE DEZVOLTARE, țară în care agricultura are rolul principal în dezvoltarea economiei,

industrializarea este abia la început, iar sectorul serviciilor este subdezvoltat sau total nedezvoltat.

ȚARĂ MUNTOASĂ, v. ȚINUT MUNTOS.

ȚARĂ, teritoriul locuit de un popor organizat din punct de vedere administrativ și politic într-un stat; Țară în curs de dezvoltare, țară asociată la UE, țări din lumea a treia, țări în curs de dezvoltate; în geografia politică—teritoriu care are anumite trăsături naturale, istorice, naționale, culturale și politice; în geografia fizică este un teritoriu mare, care se distinge prin frontiere naturale și are condiții geografice și de mediu specifice.

ȚAREUCA, Rezina, Țareuca.

ȚARIGRAD, Drochia, Țarigrad, denumirea din 1945 până în 1992 a s. Glavan.

ȚARIGRAD, în vechea literatură moldovenească, denumirea orașului Constantinopol, azi Istanbul.

ȚAUL, Dondușeni, Țaul.

ȚĂRANI, locuitori ai satelor care se îndeletnicesc cu agricultura; săteni, populația mediului sătesc ocupată nemijlocit cu cultivarea pământului și creșterea animalelor; totalitatea țăranilor, mulțime de țărani; Țărănime.

„ȚĂRANUL SOVIETIC”, denumire sub care a apărut de la 1 mai 1945 până la 31 iulie 1956, gazeta „Viața satului”.

ȚĂRĂNCUȚA, Cantemir, Chioselia.

ȚĂRĂNISM, curent de idei și doctrină politică de partid dezvoltată în perioada dintre cele două războaie mondiale.

ȚĂRI ÎN CURS DE DEZVOLTARE, categorie economică, sociologică și politologică nu prea strictă, dar foarte răspândită în a doua jumătate a sec. XX.

ȚĂRILE ROMÂNE, statele Moldova și Țara Românească în sec. XVIII-XIX.

ȚĂRM, coastă, mal, fâșie de uscat la marginea mărilor, oceanelor sau lacurilor, supusă abraziunii și acțiunii mareelor.

ȚÂNȚAR DE MEI, insectă cu două aripi din familia Cecidomyiidae, dăunător al meiului.

ȚÂNȚARI, (Nematocera), subordin de insecte primitive nematocere, din ordinul diptereleor.

ȚĂPOVA, rezervație peisagistică în RM.

ȚEAVĂ, tub rotund de metal, plastic, sticlă, utilizat în diferite scopuri; element al suveicii; cilindru de oțel al unei arme de foc prin care trece proiectilul; element principal al armelor de foc.

ȚELINĂ, (Apium), gen de plante anuale, bienale sau perene din familia Apiaceae. Se cunosc cca 20 specii, răspândite în Eurasia, Africa, America și Australia. Se cultivă țelina (*Apium graveolens*), plantă legumicolă condimentară bienală (mai rar anuală). În RM se cultivă pe suprafețe mici; terenuri acoperite cu vegetație naturală care niciodată nu au fost supuse prelucrării mecanice.

ȚELINĂ, pământ acoperit cu vegetație naturală și lăsat mult timp (ani, secole) nelucrat.

ȚEPILOVA, Soroca, Ocolina.

ȚEPUȘĂ, tip de armă colectivă de apărare folosită mai ales în Evul Mediu.

ȚESĂTORIE, ramură a artei aplicative.

ȚESĂTURĂ PENTRU CURELE, produs textil care servește ca material pentru confecționarea diferitor articole tehnice de acest tip.

ȚESĂTURĂ TEHNICĂ, material textil simplu sau multistrat, folosit la fabri-

carea unor produse tehnice, și utilizat pentru diferite scopuri tehnice (filtre, îmbrăcăminte speciale, saci, prelate etc.).

ȚESĂTURĂ, produs format prin împletirea firelor reciproc perpendiculare - longitudinale (de urzeală) și transversale (de băteală). Se confecționează la războaiele de țesut. În RM se produc țesături de mătase naturală sau artificială, viscoză, bumbac.

ȚESĂTURI DE ARTĂ, obiecte și ramură a artei aplicative.

ȚESĂTURI DE IN, produse textile din fire de in sau în combinație cu alte tipuri de fire.

ȚESĂTURI DE LÂNĂ, produse textile din fire de lână pură sau în combinație cu alte tipuri de fibre, precum și din fire obținute din lână amestecată cu alte fibre.

ȚESĂTURI DE MĂTASE, produse textile din mătase naturală sau fibre chimice (așa-numitele mătase artificiale).

ȚESĂTURI DIN BUMBAC, produse din bumbac sau fire mixte, din fire de bumbac răsucite cu fibre sintetice.

ȚESĂTURI SCĂMOȘATE, produse acoperite complet sau parțial cu scame pentru a le îmbunătăți aspectul, a le face pufoase și moi, a reduce conductivitatea termică a țesăturii și uzura fizică.

ȚESUT MUSCULAR, este alcătuit din grupuri de țesuturi de origine și structură diferită care posedă o capacitate contractilă pronunțată.

ȚESUT SECRETOR, celule care produc și elimină nectar, latex, mucilagii, rășina etc.

ȚESUT SUBCUTANAT, substratul de jos la pielea brută a animalelor, spăltuit la prelucrarea pieilor sau blănurilor.

ȚESUT, în biologie, grupare de celule interconectate, care au aceeași origine, formă și structură și îndeplinesc aceeași funcție; organ, organism.

ȚIBIRICA, Călărași, Țibirica.

ȚICLEAN, pasăre din familia sitide.

ȚIGANCA NOUĂ, Cantemir, Țiganca.

ȚIGANCA, Cantemir, Țiganca.

ȚIGANCA, denumire a unui grup de soiuri autohtone de măr cu fructele intens colorate în roșu. Soiurile țiganca moldovenească (Țiganca roșie) și țiganca purpurie sunt răspândite în zona Codrilor. Țiganca moldovenească, soi de iarnă cu fructele sferice, mici sau mijlocii (60, g), se păstrează până primăvara. Țiganca purpurie, soi de toamnă.

ȚIGANI, romi, populație (grupuri etnice înrudite între ele) care pe la sfârșitul mileniului I e. n. ar fi migrat din India, răspândindu-se ulterior în întreaga lume - vorbesc diferite dialecte ale limbii țigănești și limbile popoarelor în mijlocul cărora trăiesc; popor în Europa, Asia, nordul Africii, America, Australia.

ȚIGĂNEȘTI, Strășeni, Țigănești.

ȚIGĂNUȘ, (*Plegadis falcinellus*), pasăre migratoare din ordinul ciconiiformelor; pasare din familia treskiornitide.

ȚIGĂNUȘ, (*Umbra krameri*), pietroșel, pește din familia umbridelor.

ȚIGĂRARI, (*Attelabidae*), familie de gândaci fitofagi atelabide, din ordinul coleoptereleor.

ȚIGLĂ METALICĂ, material pentru acoperiș, care este confecționat din tablă de oțel zincat cu un strat de protecție polimer colorat.

ȚIGLĂ, plăci de acoperit casele, confecționat din materie primă de ceramică prin ardere.

ȚINTĂ, semnul sau locul în care se ocheste cu o armă de foc sau cu o săgeată.

ȚINUT MUNTOS, țară muntoasă, porțiune vastă a scoarței terestre ce se ridică deasupra câmpiilor la înălțimi mari și se caracterizează prin variații considerabile și bruste ale altitudinii.

ȚINUT, loc, regiune; unitate teritorial administrativă în unele țări; unitate administrativă în Statul moldovenesc feudal; zonă geografică cu trăsături specifice.

ȚIPALA, Ialoveni, Țipala.

ȚIPAR, (*Misgurnus fossilis*), pește teleosteian de apă dulce stătătoare, din familia cobitidelor.

ȚIPLEȘTI, Sîngerei, Alexândreni.

ȚIPLETEȘTI, Sîngerei, Alexândreni.

ȚIPORDEI, Florești, Cuhureștii de Jos.

ȚIPOVA, Rezina, Lalova.

ȚIRA loc.st.c.f., Florești, Ghindești.

ȚISTAR, (*Citellus*), popândău, gen de mamifere rozătoare din familia sciuridelor.

ȚIȚEI, v. **PETROL**.

ȚIBULEUCA, UATSN, Țăbuleuca.

ȚIGHIRA, Ungheni, Negurenii Vechi.

ȚÎNȚĂRENI, Anenii Noi, Țanțăreni.

ȚÎNȚĂRENI, Telenești, Țanțăreni.

ȚÎRA, Florești, Ghindești.

ȚOI, (*Sitta europea*), țiclean, cățărătoare, pasăre, de regulă, sedentară, din familia sitidelor.

ȚOI, (*Sittidae*), familie de paseriforme sitide.

ȚOLICA, Cantemir, Enichioi.

ȚURCANĂ, rasa locală de oi crescută în trecut pentru pielele și lapte. Are varietățile: albă, neagră, brumărie. Prin încrucișarea oilor de rasa țurcană cu berbeci de rasa Caracul s-a obținut varietatea Caraculul moldovenesc; Țușcă, ciușcă.

U

U, u, a douăzeci și șasea literă a alfabetului românesc și sunetul corespunzător; simbolul elementului chimic uraniu.

UBI SOCIETAS IBI JUS, maximă legală care înseamnă „acolo unde există societate, există lege”.

UBICHINONE, grup de benzochinone substituie prezente în celulele eucariote și a majorității procariotelor.

UBICUITATE, atribut al lui Dumnezeu, prezent pretutindeni în același timp.

UCENIC, cel care îl urmează de bunăvoie pe învățător; discipol.

UCENICI, v. **BRESLE**.

UCIGAȘ, asasin plătit, killer.

UCRAINA, stat în Europa de Est. Capitală: Kiev. Triburile slavilor de răsărit constituie, în sec. al IX-lea, primul stat rus cu centrul la Kiev. 24 august 1991 (proclamarea independenței).

UCRAINCA, Căușeni, Ucrainca.

UCRAINENI, popor slav de răsărit, națiune, populația de bază a Ucrainei. Locuiesc și în străinătate (Polonia, România, SUA, Canada, Argentina, Brazilia ș.a.).

UCRONIE, teorie în filosofia culturii.

UDARE, transportarea și distribuirea unei anumite cantități de apă pe terenul irigabil pentru a îmbunătăți condițiile de creștere și dezvoltare a plantelor și sporirea productivității lor.

UDĂTURĂ, set de măsuri desfășurate în regiunile uscate sau cu puțină ume-

zălă pentru a asigura terenurile cu apă pe calea valorificării resurselor locale și/sau aducerea apei din alte părți cu ajutorul diferitor construcții hidrotehnice.

UDMURȚI, națiune, popor fino-ugric din Rusia; popor fino-ugric și populația titulară din Republica Udmurtă.

„UEFA EUROPA LEAGUE”, ca valoare este cea de-a doua competiție fotbalistică anuală europeană intercluburi.

UFOLOGIE, domeniul de cercetare a obiectelor zburătoare neidentificate, incluzând o descriere a fenomenelor, analiza lor și încercările de interpretare.

UGER, organ format de glandele de lapte ale femelelor unor mamifere, se întâlnește des la rumegătoare.

UIGURI, popor asiatic din neamul turcilor, care trăiesc în mare parte pe teritoriul Chinei de azi.

UITLANDER, numele minerilor europeni, în special englezi, mai puțin americani, care au ajuns în anii 1870-1890 în Africa de sud pentru a lucra în minele celui mai mare depozit de aur.

UITNOE, UATSN, Frunză.

UIUM, (bulg. ýem), oiom, în Moldova medievală și cea presocialistă, plată procentuală în natură (făină, grăunțe ș.a.) pentru măcinat, treierat ș.a., pe care boierii o încasau de la țărani în baza dreptului banalităților.

UJGOROD, oraș în vestul Ucrainei, centru administrativ al regiunii Transcarpatice, are 115 mii de locuitori.

UKIYO-E, direcție și stil în pictura și grafica japoneză din sec. XVII-XIX.

UKULELE, chitară de dimensiuni reduse, cu patru coarde, originară din insulele Hawaii.

ULAANBAATAR, capitala, principalul centru economic, științific și cultural al Mongoliei, are 1372,0 mii locuitori.

ULCER TROFIC, denumire comună a ulcerelor ce apar la dereglarea aprovizionării cu sânge a țesuturilor sau a înervării ce duce la necroză.

ULCER, leziune, fără tendință de cicatrizare care apare pe suprafața pielii sau a mucoaselor stomacului sau duodenului; boală caracterizată prin prezența unor astfel de leziuni; ulcus.

ULCERAȚIE, leziune a pielii sau a unor mucoase.

ULEI DE TRANDAFIR, ulei eteric obținut din petale proaspete ale plantelor din familia Rosaceae.

ULEIUL DE PEȘTE, grăsime animalieră lichidă produsă din ficat de pește proaspăt.

ULEIURI DE IZOLARE, uleiuri petroliere sau sintetice, utilizate în calitate de dielectric în transformatoare și alte dispozitive electrotehnice și electronice.

ULEIURI DE MOTOARE, uleiuri minerale și sintetice sau amestecuri ale acestora cu diferiți aditivi; folosit pentru ungerea motoarelor cu ardere internă.

ULEIURI DE PREZERVARE, uleiuri petroliere cu aditivi anticorozive utilizate pentru a preveni coroziunea în cavitățile mașinilor, agregatelor și mecanismelor, pe durata lor de conservare, transportare sau utilizare.

ULEIURI DE VID, lubrifianți naturali sau sintetici, utilizați în instalații și dispozitive vacuumate.

ULEIURI LUBRIFIANTE, uleiuri de ungere.

ULEIURI PENTRU ANGRENAJE, uleiuri lubrifiante de petrol și sintetice, pentru ungerea cutiilor de viteze, osiilor și alte unități de transmisie de putere ale mașinilor, tractoarelor și altor mecanisme.

ULEIURI PENTRU MOTOARE, uleiuri lubrifiante de petrol și sintetice, pentru ungerea motoarelor.

ULEIURI PENTRU TURBINE, lubrifianți de petrol sau sintetici, utilizați pentru ungerea și răcirea unităților de frecare ale turbinelor, turbopompelor, mașinilor de turbocompresoare și cutiilor de viteze aferente, precum și în sisteme hidraulice și de circulație a diferitor mecanisme.

ULEIURI SINTETICE, lubrifianți sintetici.

ULEIURI, lichide grase de proveniență vegetală, animală, minerală sau sintetică, insolubil în apă și mai ușor decât

ea, folosit în alimentație, în industrie etc.; Uleiuri albe, uleiuri petroliere ce nu conțin hidrocarburi aromatice; Uleiuri eterice, amestecuri lichide multicomponente de compuși organici volatili, produși de plantele aromatice și ce provoacă mirosul acestora; Uleiuri minerale, produse rafinate din fracții de țiței cu fierbere ridicată, ce servesc ca element funcțional cel mai important la motoare, mașini și mecanisme; Uleiuri sintetice, produse de sinteză chimică sau petrochimică, utilizate ca lubrifianți la motoarele turbinelor cu piston și gaze, compresoare și frigidere, reductoare de viteză, aparate de precizie, sisteme hidraulice circulante și alte mecanisme, precum și ca bază pentru producerea uleiurilor ca izolanți electrici sau agenți termici.

ULEMA, membru al clerului musulman, cu atribuții de legiuitor.

ULIGAN PESCAR, (Pandion haliaetus), pasăre răpitoare din familia pandionide.

ULIU, (Accipiter), gen de păsări răpitoare de zi din familia accipitridelor, ordinul falconiformelor.

ULM DE CÂMP, specie de arbori din familia Ulmaceae.

ULM, (Ulmus), gen de plante din familia Ulmaceae.

ULMACEAE, familie de plante dicotiledonate din ordinul Rosaceae.

ULMU, Ialoveni, Ulmu.

ULMU, UATSN, Ulmu.

ULMUL MIC, UATSN, Ulmu.

ULOTRICAL, ordin de plante alge verzi.

ULPIA TRAIANA SARMIZEGETUSA, numele roman al Sarmizegetusei.

ULSTER, (Irlanda de Nord), teritoriu în N-E insulei Irlanda, parte componentă

a Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord (din 1921).

ULTIMATUM, notă diplomatică prin care un stat prezintă unui alt stat pretenții categorice, în vederea rezolvării unei situații litigioase de care depind relațiile lor.

ULTIMATUMUL DE LA DEVA, 1874, ultimatumul adresat nobilimii și oficialităților refugiate în cetatea Devei în numele lui Horea.

ULTRABAROCCO, stil în America Latină, în mod special în Mexic, în sec. XVII-XVIII.

ULTRAISM, mișcare literară de avangardă, de orientare suprarrealistă, în Spania interbelică și în literaturile hispano-americe.

ULTRASONOGRAFIE, utilizarea ultrasunetelor în stabilirea diagnosticului; Ultrasonoscopie, ecografie.

ULTRASUNET, unde acustice cu frecvențe de peste 20 000 Hz.

ULUC, canal deschis din lemn sau metal folosit în gospodăria casnică, arhitectură, construcții și industria hidraulică.

ULVA, gen de plante, alge verzi din ordinul Ulvales.

UMANISM, concepție filosofică și etică care acordă o importanță deosebită valorii oamenilor și promovării oamenilor, favorizează gândirea critică și dovezile raționale și empirice privind dogmele sau prejudecățile; Umanism radical; mișcare intelectuală europeană din epoca Renașterii care promova studiul literaturii clasice din Grecia și din Roma, entuziasmul față de om și natură, compatibilă însă cu credința religioasă; orientare progresistă a gândirii în epoca Renașterii.

UMANISM, v. **RENAȘTERE**.

UMĂR, regiune a membrului anterior al vertebratelor terestre mai apropiată de trunchi.

UMBELLIFERAE, Apiaceae, familie de plante dicotiledonate dialipetale.

UMBRA IEPURELUI, (*Asparagus tenuifolius*), gen de plante dioice din familia Asparagaceae.

UMBRĂ, zonă în care lumina directă a unei surse de lumină nu poate ajunge datorită unui obstacol opac între sursa de lumină și zona umbrei.

UMBRI, popor antic.

UMBRIA, regiune în Italia.

UMBRIA, țară în Italia antică, la N de Roma, azi provincia Peruză.

UMBRIDE, (*Mudminnows*), familie de pești de apă dulce din ordinul esociforme.

UMECTARE, proces de interacțiune a trei faze în contact, dintre care una este de obicei un solid, cealaltă este un lichid și gaz sau două lichide imiscibile.

UMIDIMETRU, dispozitiv de măsurare.

UMIDITATE, conținutul de apă în gaze, lichide și solide.

UMIDITATEA AERULUI, conținutul de vapori de apă în aer; una din caracteristicile principale ale vremii și ale cliimei. Se datorează evaporării apei de la suprafața bazinelor acvatice sau a solului.

UMIDITATEA SOLULUI, cantitatea absolută și relativă de apă care se conține în sol.

UMIDITATEA TERENULUI, raportul dintre cantitatea precipitațiilor atmosferice și cantitatea de apă evaporată.

UMIDITATEA USCATULUI, corelația dintre cantitatea de precipitații atmo-

sferice căzute pe un teritoriu dat și capacitatea maximă posibilă de evaporare de pe acesta.

UMIDOMETRU, dispozitiv pentru măsurarea umidității în gaze, lichide și solide. v. **HIGROMETRU**.

UMMA, oraș care a existat în mileniul al III-lea – începutul mileniului al II-lea în sudul Mesopotamiei.

UMOR NEGRU, direcție în literatura americană în a doua jumătate a sec. XX.

UMOR, varietate a comicului; prezentarea obiectelor, evenimentelor, oamenilor, faptelor într-o formă hazlie.

UMORESCĂ, piesă instrumentală muzicală mică, cu caracter vesel, glumeț, umoristic; scriere literară de proporții mici, în care sunt persiflate unele trăsături caraghioase din viața unui om, a societății.

UMPLUTURĂ, substanțe folosite ca material neutru; Umplutură ușoară, umplutură din lemn.

UMPLUTURI PENTRU MATERIALE POLIMERICE, substanțe sau materiale solide, lichide și gazoase introduse în compoziția polimerilor pentru a facilita prelucrarea, a atribui proprietățile operaționale necesare, a reduce costurile.

UMPLUTURI POROASE, materiale naturale și artificiale în vrac din piatră, cu o structură poroasă, cu o densitate de cel mult 1 200 kg/m.

UNANIMITATE, unitate de opinii, de sentimente etc.; acord, înțelegere deplină cu privire la o idee, la un vot etc.

UNCHITEȘTI, Florești, Cuhureștii de Sus.

UNCHITEȘTI, loc.st.c.f., Florești, Cuhureștii de Sus.

UNCIE, unitate de măsură din antichitate a masei, volumului, lungimii, suprafeței și altele; unitate de măsură a greutateii; unitate de măsură farmaceutică și monetară; în Roma antică, unitate de măsură a masei (greutății; 1 U. = 27,166 g) și lung. (1 U. = 2, 663 cm); în SUA, unitate de măsură a volumului lichidelor (1 U. = 29,57 ml).

UNDAMETRU, dispozitiv de măsurare; Frecvențmetru.

UNDĂ DE EXPLOZIE, undă de presiune, ce se propagă din locul exploziei în spațiul înconjurător.

UNDĂ SEISMICĂ, oscilații elastice care pot traversa un mediu fără a se modifica.

UNDĂ SONORĂ, propagare a unei oscilații sonore într-un mediu material sau spațiu.

UNDĂ, fenomenul de propagare a unei oscilații însoțite de transport de energie, într-un mediu material sau spațiu.

UNDE DE MARE LUNGIME, (Extra Lungi), unde electromagnetice cu frecvență foarte joasă ale căror lungimi se situează în intervalul de 100-10 km.

UNDE DECIMETRICE, unde electromagnetice cu lungimea de undă de 0,1-1 m.

UNDE METRICE, unde electromagnetice cu lungimi de 1-10 m.

UNDE MILIMETRICE, unde electromagnetice cu lungimi de undă în intervalul 1-10 mm.

UNDE RADIO, oscilații electromagnetice, utilizate pentru transmisii de radio și televiziune.

UNDE SCURTE, undele radio cu lungimi de undă cuprinse în diapazonul de 10 și 100 m.

UNDIȚAR, pescar cu undița.

UNESCO, instituție specializată a ONU pentru Învățământ, Știință și Cultură, cu sediul la Paris (Franța), creată în noiembrie 1945 în urma Conferinței de la Londra (își începe activitatea la 4 noiembrie 1946).

UNGERE CU MIR, una din tainele creștine, care consfințește și consolidează puritatea spirituală a omului.

UNGERE, procedeu tehnologic de greșaj a unor echipamente, dispozitive.

UNGHENI or., Ungheni, or. Ungheni.

UNGHI CU TREI FEȚE, parte a spațiului delimitat de o piramidă triunghiulară infinită.

UNGHI DE FUGĂ AL ROȚILOR, poziția roților de direcție văzute de sus, în stare de repaus.

UNGHI DE STABILITATE A ROȚILOR, metodă tehnică de ajustare a roților.

UNGHI DIRECȚIONAL, un unghi pe plan care caracterizează direcția unei linii arbitrare în raport cu o direcție dată, în special în ceea ce privește axele coordonatelor.

UNGHI ÎNSCRIS, unghi al cărui vârf se află pe o curbă plană, iar laturile sunt coardele acestei curbe.

UNGHI ORAR, unghiul diedru dintre planul meridianului ceresc și cercul declinației Soarelui.

UNGHI SOLID, parte a spațiului delimitat de o suprafață conică.

UNGHI, figură geometrică formată din două raze ce pornesc dintr-un punct.

UNGHIE ÎNCARNATĂ, afecțiune provocată de un fragment de unghie, de obicei lateral, care intră în piele provocând inflamație, durere sau infecții.

UNGHIE, lamă cornoasă care crește pe partea de deasupra a ultimei falange a

degetelor de la mâini și de la picioare la semimaimuțe și om; gheare modificate.

UNGROVLAHIA, nume intern administrativ, civil și ecleziastic, al Munteniei (de la sec. XIII-1700); figurează azi numai în titulatura Mitropolitului Primat (care hirotonia pe episcopii Ardealului); numele vine de la greci, Vlahia de lângă Ungaria, spre deosebire de Vlahia cea Mare, din Tesalia.

UNGULATE, (Ungulatae), supraordin de mamifere, paricopitate sau imparicopitate, erbivore sau omnivore, care au ultimele falange acoperite cu copite.

UNGURI, maghiari, nație, populația de bază a Ungariei. Locuiesc, de asemenea, în România, Cehia, Slovenia ș.a. Vorbesc limba ungară.

UNGURI, Ocnița, Unguri.

„UNGURI-HOLOȘNIȚA”, zonă umedă de importanță internațională, RM.

UNIA LUBELSKA, 1569, acord despre unirea Regatului Polonez și Marele Ducat al Lituaniei, care a pus bazele unui stat federal cunoscut sub numele de Rzeczpospolita.

UNIA PROTESTANTĂ, 1608, uniune administrativ-teritorială de sorginte protestantă germană.

UNIAT, membru al unei biserici creștine orientale care după marea schismă s-a reunit cu biserica catolică.

„UNICEF”, fondul pentru copii al ONU, instituție specializată a ONU privind coordonarea programelor de ajutoare pentru copii.

UNICELULARE, organisme al căror corp este format dintr-o singură celulă.

UNICITATE, însușirea de a fi unic.

UNICORNUL, constelație ecuatorială.

UNIE, Uniație, șir de confesiuni creștine care au încheiat o alianță cu biserica catolică.

UNIFORMĂ MILITARĂ, îmbrăcăminte-tip, obligatorie pentru militari în timpul activității și diferențiată după grad și tipul de armă.

UNIFORMĂ ȘCOLARĂ, v. UNIFORMĂ.

UNIFORMĂ, îmbrăcăminte-tip specială purtată de membrii anumitor instituții sau colective.

UNIFORMITATE, însușirea sau starea a ceea ce este uniform.

„UNIMEDIA”, portal de știri din Republica Moldova.

UNIO, gen de moluște bivalve de apă dulce.

UNIREA BASARABIEI CU ROMÂNIA DIN 27 MARTIE 1918, eveniment istoric major a istoriei românilor.

UNIREA CU BISERICA ROMANO-CATOLICĂ, eveniment istoric.

UNISON, efect produs de două sau de mai multe instrumente sau voci care execută același sunet.

UNITARIENI, adepți ai confesiunii creștine care neagă dogma trinității divine.

UNITATE A UNEI MĂRIMI FIZICE, termen de referință în fizică privind valoarea numerică și unitatea de măsură a unui corp.

UNITATE ADMINISTRATIV-TERITORIALĂ, persoane juridice de drept public.

UNITATE ASTRONOMICĂ, este o unitate de lungime aproximativ egală cu distanța medie de la Pământ la Soare.

UNITATE ATOMICĂ DE MASĂ, este unitate de măsură pentru masă, pentru

exprimarea maselor atomilor, moleculelor și particulelor subatomice.

UNITATE COERENTĂ, în fizică, este un produs al puterilor unităților fundamentale fără un alt factor de proporționalitate decât unu.

UNITATE DE FOC, dispozitiv militar în domeniu.

UNITATE DE MONEDĂ, unitate a monedei, determinate legal pentru măsurarea prețurilor bunurilor, serviciilor, a cursului de schimb; servește ca element al sistemului monetar și valutar național.

UNITATE DE REFRIGERARE, instalație frigorifică pentru eliminarea căldurii de la corpurile supuse răcirii.

UNITATE DE SISTEMATIZARE SPAȚIALĂ, termen în arhitectură.

UNITATE DERIVATĂ, unitate de măsură pentru o mărime derivată; Unitate suplimentară, unitate sistemică.

UNITATE FUNDAMENTALĂ, cele șapte unități de măsură de bază ale SI.

UNITATE INDUSTRIALĂ, în economia geografică și economie regională – o combinație industrială și teritorial-industrială formată sau constituită istoric; în economia construcțiilor, în practica dezvoltării urbane și a planificării regionale – grup de întreprinderi industriale, situate pe același șantier, construite după un singur plan (adesea în prezența unei baze comune de construcții); formă eficientă de plasament a întreprinderilor industriale.

UNITATE MILITARĂ, cea mai mică formație militară, care alcătuiește un întreg și acționează după un plan general.

UNITATE OERSTED, unitate de măsură pentru intensitatea câmpului magnetic.

UNITATE, însușirea a tot ce constituie un întreg indivizibil; mărime luată ca

etalon pentru măsurarea mărimilor de același fel; Unitate etnică, unitate socială; principiu moral, filosofic și social; Unitate politică.

UNITATE, Unu, cel mai mic număr natural, notat cu cifra 1.

UNITĂȚI DE CERCETARE ETNOLOGICĂ, instituții, organe, organisme naționale și internaționale în domeniu.

UNITĂȚI DE PREDARE-ÎNVĂȚARE, unități de învățare în curriculumul disciplinar.

UNITĂȚI DIN SI, are șapte unități de măsură de bază („fundamentale”), toate celelalte sunt derivate.

UNITĂȚI NATURALE, unități de măsură definite în funcție de una sau mai multe constante fizice universale.

UNITĂȚI, în lingvistică, element identificat la un anumit nivel sau rang: fonemele sunt unități lingvistice cu rang fonematic, frazele, unitățile cu rang frastic. Alte unități lingvistice sunt: morfemul, lexemul, sememul, sintagma, propoziția.

UNITĂȚILE DE MĂSURĂ MEDIEVALE, sistemul metric din Moldova medievală.

UNIUNE ECONOMICĂ ȘI MONETARĂ, termen general care cuprinde un set de programe care vizează apropierea economiilor statelor membre ale Uniunii Europene.

UNIUNE ECONOMICĂ, formă de colaborare internațională între state la nivel continental sau global.

UNIUNE REGIONALĂ, formă de colaborare internațională între state la nivel regional.

UNIUNE VALUTARĂ, formă superioară de integrare monetară care se manifestă sub forma unui sistem monetar regional bazat pe o monedă unică, un

singur centru emitent, o politică monetară și valutară unică.

UNIUNE VAMALĂ, formă de integrare economică internațională și/sau o etapă în procesul unei astfel de integrări; asocierea țărilor.

UNIUNEA AFRICANĂ, (engl. African Union), organizație care succede Organizația Unității Africane (OUA), fondată în iulie 2002.

UNIUNEA AHEEANĂ, o uniune a orașelor-state grecești.

UNIUNEA ARHITECȚILOR DIN REPUBLICA MOLODVA, organizație profesională nonguvernamentală de profil.

UNIUNEA ARTIȘTILOR PLASTICI DIN REPUBLICA MOLDOVA, organizație obștească benevolă a artiștilor plastici și a criticilor de artă. Fondată în 1940.

UNIUNEA ASTRONOMICĂ INTERNAȚIONALĂ, organizație neguvernamentală internațională responsabilă de coordonarea cercetării astronomice mondiale.

UNIUNEA AUSTRALIANĂ, (Commonwealth of Australia), stat în emisfera sudică, cuprinzând continentul Australia, insula Tasmania și numeroase insule mici.

UNIUNEA CINEAȘTILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA, organizație obștească benevolă de creație care reunește cineaștii din Republica Moldova (regizori, scenariști, actori, operatori, scenografi, compozitori, critici, redactori, ingineri și tehnicieni).

UNIUNEA COMPOZITORILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA, organizație obștească de creație a compozitorilor și muzicologilor din Republica Moldova. Înființată la Chișinău în 1940 (între 1937-1940 la Tiraspol a funcționat un comitet de trup).

UNIUNEA DE LA ARRAS, 1579, tratat semnat în orașul Arras între provinciile Lille, Tournai, Douai, Orchies, Artois și Hainaut. Acest tratat a apărut ca urmare a Revoltei olandeze.

UNIUNEA DE LA BREST, din 1596 unirea bisericii catolice cu cea ortodoxă pe teritoriul Rzeczpospolitei, proclamată la soborul de la Brest pe baza recunoașterii primatului papal și a unor dogme catolice de către biserica ortodoxă.

UNIUNEA DE LA LUBLIN, acord încheiat la 28 iunie 1569 la Lublin (azi Polonia) privind unirea Poloniei cu Marele cnezat al Lituaniei și formarea unui stat unitar, Rzeczpospolita, cu un sistem bănesc unic și cu un seim comun.

UNIUNEA ETOLICĂ, confederație de orașe grecești.

UNIUNEA EUROPEANĂ A ASOCIAȚIILOR DE FOTBAL, (UEFA), una din 6 confederații continentale de fotbal mondial, organizația care unește 55 federații naționale de fotbal ale Europei și câteva țări din Asia de Vest și Asia Centrală; corpul administrativ și de control al fotbalului european.

UNIUNEA EUROPEANĂ A CĂRBUNELUI ȘI A OȚELULUI, organizație a statelor europene, producătoare de cărbune, fontă și oțel, care a activat în anii 1952-2002.

UNIUNEA EUROPEANĂ, (engl. European Union, UE), uniune interstatală de integrare politico-economică a 27 de țări europene, bazată pe valori comune umane și democratice; formă de colaborare internațională între majoritatea statelor Europei la nivel continental.

UNIUNEA GEOGRAFICĂ INTERNAȚIONALĂ, (International Geographic Union, IGU), o asociație științifică a geografilor lumii, ale căror sarcini sunt: promovarea studierii problemelor geografice; coordonarea studiilor

care necesită cooperare geografică internațională; îmbunătățirea colectării și distribuției datelor geografice și documentației.

UNIUNEA INTERNAȚIONALĂ A AVOCAȚILOR, asociație de profil în domeniu.

UNIUNEA INTERNAȚIONALĂ A BIOCHIMIEI ȘI BIOLOGIEI MOLECULARE, organizație internațională nonguvernamentală a specialiștilor în domeniu.

UNIUNEA INTERNAȚIONALĂ A BIOFIZICII TEORETICE ȘI APLICATIVE, organizație internațională necomercială a cărei sarcină principală este susținerea cercetărilor și a programelor de studiu a biofizicii, organizarea contactelor internaționale între diferite ramuri ale biofizicii fundamentale și aplicative.

UNIUNEA INTERNAȚIONALĂ A SOCIETĂȚILOR IMUNOLOGICE, organizație internațională nonguvernamentală a specialiștilor în domeniu.

UNIUNEA INTERNAȚIONALĂ A ȘTIINȚELOR BIOLOGICE, organizație internațională necomercială în domeniu.

UNIUNEA INTERNAȚIONALĂ A ȘTIINȚELOR FIZIOLOGICE, organizație internațională necomercială a cărei scop principal este contribuția la dezvoltarea științei fiziologice mondiale, stabilirea legăturilor internaționale între fiziologi, coordonarea cercetărilor.

UNIUNEA INTERNAȚIONALĂ A TELECOMUNICAȚIILOR, organizație internațională în cadrul căreia guvernele și sectorul privat coordonează rețelele și serviciile globale de telecomunicații.

UNIUNEA INTERNAȚIONALĂ DE CHIMIE PURĂ ȘI APLICATĂ, (IUPAC, *International Union of Pure and Appli-*

ed Chemistry), organizație non-guvernamentală internațională, fondată în 1919; autoritate ce elaborează standarde pentru nomenclatura substanțelor organice și anorganice.

UNIUNEA INTERNAȚIONALĂ DE OCROTIRE A NATURII ȘI A RESURSELOR NATURALE, fondată în 1948, în 1990 redenumită Uniunea mondială a ocrotirii naturii; organizație internațională nonguvernamentală privind ocrotirea naturii și resurselor naturale.

UNIUNEA INTERNAȚIONALĂ GEODEZICĂ ȘI GEOFIZICĂ, organizație neguvernamentală internațională ce coordonează cercetările prin proiecte științifice internaționale în domeniul geodeziei și geofizicii.

UNIUNEA INTERNAȚIONALĂ ÎN DOMENIUL MECANICII TEORETICE ȘI APLICATE, organizație internațională neguvernamentală care întrunește comunitățile științifice naționale în domeniu.

UNIUNEA INTERNAȚIONALĂ PENTRU CONSERVAREA NATURII, organizație internațională nonguvernamentală privind conservarea biodiversității.

UNIUNEA JURISTILOR DIN MOLDOVA, asociație benevolă nestatală de profil în domeniu.

UNIUNEA JURNALIȘTILOR, organizație obștească benevolă a jurnaliștilor profesioniști din Republica Moldova.

UNIUNEA MAGHREBULUI ARAB, 17 februarie 1989, organizație economică și politică formată din cele cinci state din Maghreb: Algeria, Libia, Maroc, Mauritania și Tunisia. Secretariatul General se află în Maroc, la Rabat. Populația celor cinci state era evaluată la aproximativ 90 de milioane de locuitori în anul 2012.

UNIUNEA MYANMAR, (până în 1989,

Birmania), stat în Asia de sud-est (Peninsula Indochina). Capitală: Naypyidaw. 4 ianuarie 1948 (proclamarea independenței).

UNIUNEA ORAȘELOR DIN RHEIN, uniunea orașelor din vestul Sfântului Imperiu Roman în secolele XIII-XV.

UNIUNEA POȘTALĂ UNIVERSALĂ, (engl. Universal Postal Union), agenție specializată a Națiunilor Unite.

UNIUNEA SCRITORILOR DIN MOLDOVA, organizație profesională a poezilor, prozatorilor, dramaturgilor, criticilor și cercetătorilor literari din Republica Moldova.

UNIUNEA SOVIETICĂ, URSS, Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste, stat federativ care ocupa jumătatea estică a Europei, Asia septentrională și centrală (40% din suprafața Asiei), cu capitala la Moscova; 22,4 mil. km² (inclusiv Marea Albă și Mare Azov – 130 mii km²), dintre care 5,6 mil. km² în Europa și 16,8 mil. km² în Asia. La Congresul I al Sovietelor (30 decembrie 1922) s-a hotărât constituirea URSS, în care au intrat la început RSFS Rusă (creată la 25 octombrie / 7 noiembrie 1917), RSS Ucraineană (creată în decembrie 1917), RSS Belarusă, RSFS Transcaucazia (creată în 1922). După 25 decembrie 1991, după dizolvarea oficială a URSS, s-a creat Comunitatea Statelor Independente (CSI), o asociație a 11 foste republici sovietice.

UNIUNEA VAMALĂ A UE, structură creată în 1968, facilitează schimburile comerciale între întreprinderile din UE, armonizează taxele vamale pentru mărfurile provenite din afara uniunii și contribuie la protejarea cetățenilor, a animalelor și a mediului în Europa; în practică, uniunea vamală presupune colaborarea autorităților competente din cele 27 de state membre, ca și cum ar fi o singură entitate. Aceste autorități aplică aceleași tarife pentru mărfurile importate pe terito-

riul lor din restul lumii, dar nu aplică tarife la nivel intern.

UNIUNI DE CREAȚIE ÎN URSS, totalitatea uniunilor profesionale în artă, arhitectură și literatură.

UNIUNI DE CREAȚIE, asociații ale oamenilor de artă pe domenii, care conform statutelor, își asumă și protecția intereselor profesionale ale membrilor săi.

UNIUNI LATINE, în antichitate, Federația Latinilor și a italicilor înrudiți.

UNIVERS, întreaga lume materială observabilă, inclusiv toate sistemele cosmice cu toată materia și energia lor, cu toate fenomenele care au loc în ele, precum și continuarea teoretic admisibilă a acestei lumi; lumea în totalitatea ei, ansamblul a tot ce există; lumea în totalitatea ei, infinită în timp și spațiu și nemărginită prin diversitatea formelor pe care le ia materia în procesul ei de dezvoltare.

UNIVERSALII LINGVISTICE, categorii, proprietăți, relații, tendințe considerate ca fiind comune tuturor limbilor, permițând generalizări.

UNIVERSALII, denumire dată noțiunilor generale în filosofia școlastică.

UNIVERSALISM, direcție idealistă care promovează ideea unei morale unice, general-umane, în cadrul societății.

UNIVERSIADĂ, competiție internațională multisportivă organizată de Federația Internațională a Sportului Universitar pentru atleții studenți; Jocurile Mondiale Universitare.

„UNIVERSITAS”, editură în Republica Moldova.

UNIVERSITATE, instituție de învățământ superior care pregătește specialiști de înaltă calificare, instituție

multidisciplinară supremă de instruire și de cercetări științifice.

UNIVERSITATEA „ALBERT-LUDWIGS” DIN FREIBURG, una din cele mai vechi universități din Germania.

UNIVERSITATEA „CAROL”, cea mai veche universitate slavă, prima universitate în Europa Centrală.

UNIVERSITATEA „CORNELL”, una din cele mai mari universități nonstatale de multe profiluri din SUA.

UNIVERSITATEA „FEDERICO II” DIN NAPOLI, una din cele mai vechi universități din Italia, prima universitate de stat din Europa, mare centru de cercetări științifice.

UNIVERSITATEA „HUMBOLDT” DIN BERLIN, una dintre cele mai mari universități din Germania.

UNIVERSITATEA „JOHNS HOPKINS”, universitate de cercetări științifice privată cu sediul în orașul Baltimore, SUA.

UNIVERSITATEA „LUDWIG MAXIMILIAN” DIN MÜNCHEN, una din cele mai vechi universități din Germania.

UNIVERSITATEA „MASSACHUSETTS INSTITUTE OF TECHNOLOGY”, instituție de învățământ și cercetare în SUA.

UNIVERSITATEA „PHILIPPS” DIN MARBURG, una din cele mai vechi universități din Germania.

UNIVERSITATEA „SAPIENZA” DIN ROMA, cel mai mare centru de învățământ și de cercetări științifice din Europa Occidentală, fondat în Roma în anul 1303 de către papa Bonifaciu al VIII-lea.

UNIVERSITATEA „SFÂNTUL KLIMENT OHRIDSKI” DIN SOFIA, cea mai veche instituție de învățământ superior și centru de cercetări științifice din Bulgaria.

UNIVERSITATEA „ȘCOALA ANTROPOLOGICĂ SUPERIOARĂ”, universitate din Republica Moldova.

UNIVERSITATEA ACADEMIEI DE ȘTIINȚE A MOLDOVEI, universitate din Republica Moldova, desființată în 2019.

UNIVERSITATEA AGRARĂ DE STAT DIN MOLDOVA, universitate din Republica Moldova, desființată în 2022.

UNIVERSITATEA AGRARĂ LETONĂ, una din cele mai vechi instituții de învățământ superior din Letonia.

UNIVERSITATEA BROWN, una din cele mai vechi și mai prestigioase universități private din SUA.

UNIVERSITATEA COLORADO, sistemul de universități din statul Colorado, SUA.

UNIVERSITATEA COLUMBIA, una din cele mai vechi universități nonstatale din SUA.

UNIVERSITATEA COMPLUTENSE DIN MADRID, una din cele mai vechi universități din lume.

UNIVERSITATEA COOPERATIST-COMERCIALĂ DIN MOLDOVA, universitate din Republica Moldova.

UNIVERSITATEA CORNELL, universitate privată din SUA.

UNIVERSITATEA CORPORATIVĂ DIN TIRASPOL, universitate din Republica Moldova.

UNIVERSITATEA DE STAT „A. RUSO”, universitate din orașul Bălți, Republica Moldova.

UNIVERSITATEA DE STAT „B. P. HASDEU”, universitate din orașul Cahul, Republica Moldova.

UNIVERSITATEA DE STAT DE EDUCAȚIE FIZICĂ ȘI SPORT, universitate din Republica Moldova.

UNIVERSITATEA DE STAT DE MEDICINĂ ȘI FARMACIE “NICOLAE TESTEMIȚANU”, instituție de stat de învățământ de profil.

UNIVERSITATEA DE STAT DIN COMRAT, universitate din Republica Moldova.

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA, instituție de învățământ superior, important centru științific și cultural din Republica Moldova.

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOSCOVA „M. V. Lomonosov”, cea mai veche și mai mare instituție de învățământ superior din Rusia.

UNIVERSITATEA DE STAT DIN TARACLIA, universitate din Republica Moldova.

UNIVERSITATEA DE STAT DIN TIRASPOL, (cu sediul în municipiul Chișinău), universitate din Republica Moldova, desființată în 2022.

UNIVERSITATEA DE STUDII EUROPENE DIN MOLDOVA, universitate din Republica Moldova.

UNIVERSITATEA DIN BASEL, cea mai veche universitate din Elveția.

UNIVERSITATEA DIN BEIJING, cea mai mare instituție de învățământ superior din China, una din cele mai vechi din țară.

UNIVERSITATEA DIN BOLOGNA, una din cele mai vechi universități din Europa.

UNIVERSITATEA DIN BONN, una din cele mai mari și renumite universități din Germania.

UNIVERSITATEA DIN BOSTON, una din cele mai mari instituții de învățământ superior și de cercetare cu statut privat din SUA.

UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI, 1864, a doua universitate modernă a României, după Universitatea din Iași.

UNIVERSITATEA DIN CALIFORNIA, una din cele mai mari instituții superioare de învățământ și centre de cercetări științifice din SUA.

UNIVERSITATEA DIN CAMBRIDGE, una dintre cele mai vechi și mai mari universități din Marea Britanie.

UNIVERSITATEA DIN CHICAGO, mare centru privat de instruire și de cercetări științifice în statul Illinois, SUA.

UNIVERSITATEA DIN COPENHAGA, cea mai mare instituție de învățământ superior și centru de cercetări științifice din Danemarca.

UNIVERSITATEA DIN CRACOVIA, una din cele mai vechi universități din Europa și mai mari din Polonia.

UNIVERSITATEA DIN DURHAM, una dintre cele mai prestigioase universități din Marea Britanie.

UNIVERSITATEA DIN FLORENȚA, una din cele mai vechi universități din Italia și din Europa, mare centru de cercetări științifice.

UNIVERSITATEA DIN HELSINKI, cea mai veche și cea mai mare instituție multidisciplinară de învățământ superior din Finlanda.

UNIVERSITATEA DIN IAȘI, fondată în 1860, la scurt timp după formarea Principatelor Unite, este prima universitate modernă a României.

UNIVERSITATEA DIN KÖLN, una dintre cele mai vechi universități din Europa și una din cele mai mari din Germania.

UNIVERSITATEA DIN KYOTO, una din cele mai vechi și principale universități naționale din Japonia.

UNIVERSITATEA DIN LEIDEN, cea mai veche instituție de învățământ superior din Olanda.

UNIVERSITATEA DIN LEIPZIG, una din cele mai vechi și cea mai populară universitate din Germania.

UNIVERSITATEA DIN LISABONA, cea mai mare instituție de învățământ superior și centru de cercetări științifice din Portugalia.

UNIVERSITATEA DIN LJUBLJANA, cea mai veche universitate din Slovenia, una din cele mai mari universități din Europa.

UNIVERSITATEA DIN LONDRA, una din cele mai mari instituții de învățământ superior și centre de cercetări științifice din Marea Britanie.

UNIVERSITATEA DIN LYON, una din cele mai mari instituții de învățământ superior și centre de cercetări științifice din Franța.

UNIVERSITATEA DIN MARSILIA, Universitatea Aix-Marseille, fondată de contele Louis II d'Anjou în anul 1409 în Aix-en-Provence ca școală principală cu facultățile de teologie, drept și medicină.

UNIVERSITATEA DIN MEXIC, cea mai mare universitate națională, autonomă și centru de cercetări științifice din Mexic.

UNIVERSITATEA DIN OSLO, una din cele mai vechi și mai mari universități din Norvegia.

UNIVERSITATEA DIN OXFORD, una din cele mai vechi universități anglofone din lume, prima universitate în Marea Britanie.

UNIVERSITATEA DIN PRINCETON, una din cele mai vechi și prestigioase instituții de învățământ superior și centru de cercetări științifice din SUA.

UNIVERSITATEA DIN SALAMANCA, cea mai veche universitate din Spania și una din cele mai cunoscute din Europa.

UNIVERSITATEA DIN STOCKHOLM, cea mai mare instituție de învățământ superior de stat din Suedia.

UNIVERSITATEA DIN STRASBOURG, una din cele mai vechi universități din Franța.

UNIVERSITATEA DIN TARTU, cea mai veche instituție de învățământ superior din Estonia.

UNIVERSITATEA DIN TOKYO, principală universitate din Japonia, una dintre cele mai prestigioase din Asia.

UNIVERSITATEA DIN UPSALA, prima universitate din Scandinavia, mare centru de instruire și de cercetări științifice din Suedia.

UNIVERSITATEA DIN UTRECHT, una din cele mai vechi instituții de învățământ superior din Olanda și una din cele mai mari din Europa.

UNIVERSITATEA DIN VARȘOVIA, cel mai mare centru de instruire și cercetări științifice din Polonia.

UNIVERSITATEA DIN VIENA, una din cele mai vechi universități din Europa, Austria.

UNIVERSITATEA DIN VILNIUS, instituție de învățământ superior din Lituania.

UNIVERSITATEA DIN VIRGINIA, mare instituție de învățământ superior și de cercetări științifice din statul Virginia, SUA.

UNIVERSITATEA DUKE, universitate privată din orașul Durham, statul Carolina de Nord, SUA.

UNIVERSITATEA EDINBURGH, universitate de stat în Scoția, Marea Britanie.

UNIVERSITATEA GEORGIA, universitatea de stat de cercetări științifice din statul Georgia, SUA.

UNIVERSITATEA HARVARD, universitate privată, în orașul Cambridge, statul Massachusetts, SUA.

UNIVERSITATEA LETONĂ, cea mai mare instituție de învățământ superior și centru științific din Letonia.

UNIVERSITATEA LIBERĂ INTERNAȚIONALĂ DIN MOLDOVA, universitate din Republica Moldova.

UNIVERSITATEA MANCHESTER UNIVERSITY & UMIST, instituție de învățământ în Marea Britanie.

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ „I. I. MECINIKOV” DIN ODESA, una din cele mai vechi universități din Ucraina.

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ „IVAN FRANCO” DIN LVOV, una din cele mai vechi universități din Europa de est.

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ „T. G. ȘEVCHENCO” DIN KIEV, una din cele mai mari instituții de învățământ superior din Ucraina.

UNIVERSITATEA PEDAGOGICĂ DE STAT „I. CREANGĂ”, universitate din Republica Moldova.

UNIVERSITATEA PRAGHEZĂ, neoficială, deseori folosită, denumirea Universității Carol din Praga.

UNIVERSITATEA PRIETENIEI POPOARELOR, universitatea din Rusia, cu sediul la Moscova.

UNIVERSITATEA RIN FREDERICK WILLIAM, denumirea oficială a universității din Bonn, unul din cele mai mari centre de învățământ și de cercetări științifice ale Germaniei.

UNIVERSITATEA SLAVONĂ, universitate din Republica Moldova.

UNIVERSITATEA SORBONA, (Sorbonne), unul din cele mai vechi și mai mari centre universitare din Europa Occidentală, cu sediul la Paris, Franța,

înființată în 1253 de Robert de Sorbon, duhovnicul lui Ludovic al IX-lea.

UNIVERSITATEA STANFORD, universitate privată de cercetări științifice din SUA, una din cele mai prestigioase din lume.

UNIVERSITATEA TEHNICĂ A MOLDOVEI, universitate din Republica Moldova.

UNIVERSITATEA TEHNICĂ DE STAT DIN MOSCOVA „N.E. BAUMAN”, cea mai mare universitate de profil din Federația Rusă.

UNIVERSITATEA YALE, universitate privată localizată în orașul New Haven, statul Connecticut din SUA.

UNIVERSITĂȚI COMUNISTE, instituții de învățământ superior de partid în RSFSR și URSS în perioada 1919 – mijlocul anilor 30 ai sec. al XX-lea.

UNIVERSITĂȚI POPULARE, instituții de iluminare public accesibile care contribuie la sporirea culturii și măiestriei profesionale indiferent de vârstă și nivelul de instruire.

„UNIVERSUL CREDINȚEI”, revistă ortodoxă trimestrială.

„UNIVERSUL”, editură din Republica Moldova.

UNIVOC, care are un singur sens sau păstrează același sens în orice context.

UNO ICTU, expresie din limba latină „cu executare instantanee”.

UNSOARE CONSISTENTĂ, v. **LUBRIFIANȚI**.

UNSOARE, v. **LUBRIFIANȚI**.

UNT DE VACĂ, produs alimentar, componenta de bază al căruia este grăsimea din lapte.

UNTENI, Fălești, Hărești.

UNȚEȘTI, Ungheni, Unțești.

UPANIȘADE, parte din vede și formează scripturile hinduse, care discută în principal despre filosofie, meditație și ființa divinității; formează principiul spiritual al hinduismului vedic.

UPLIȘIHE, lângă orașul Gori din Georgia, oraș rupestru, centru istoric, monumente arheologice, de cult, istorice și arhitectonice din antichitate.

URACIL, bază pirimidinică din componența tuturor tipurilor de ARN, nucleotidului uridin și al acizilor uridin fosforici.

URAGAN, vânt cu putere distructivă mare și de durată considerabilă, atinge viteza de 35 m/s cu rafale de 100 m/s; specie de cicloane tropicale.

URALIT, mineral, materie primă pentru industrie.

URANGUTAN DE BORNEO, (Pongo pygmaeus), gen de maimuțe antropoide pongo, unicii reprezentanți contemporani ai aceste ramuri asiatice.

URANIU, (Uranium), U, element metal din grupa a III-a a sistemului periodic al elementelor chimice; face parte din familia actinidelor. Nr.at. 92. Uraniu natural are trei izotopi și 11 izotopi artificiali.

URANOSCOPIDE, familie de pești marini din familia perciforme.

URANUS, a șaptea după îndepărtare planetă de la Soare din sistemul solar; în mitologia greacă, zeitate supremă, zeul cerului, fiul și soțul Gaei, zeița Pământului.

URAȚI, derivați ai acidului uric.

URAZA, post pe care trebuie să îl respecte musulmanii în decursul lunii ramadan.

URĂTURĂ, hăitură, specie a folclorului.

URĂT, categorie estetică, stare sufletească apăsătoare provocată de teamă, singurătate, de lipsă de ocupație, de viață banală etc.

URBANISM, domeniu de activitate umană.

URBANISTICĂ, știință și activitate practică în domeniu.

URBANIZARE, proces social de transformare a unor localități rurale în centre cu caracter urban, creșterea orașelor și a rolului lor în dezvoltarea societății; proces de concentrare a populației în orașe, creșterea rolului lor în domeniul socio-economic, dezvoltarea societății, răspândirea stilului orașenesc de viață pentru întreaga rețea de zone populate.

URBANIZAREA POPULAȚIEI, proces demografic de concentrare a populației unei țări în orașe.

URDA-VACII, (*Lepidium*), gen de plantă din familia Brassicaceae.

URDĂ, brânză dulce obținută prin fierberea zerului rămas de la prepararea cașului.

UREADNIC, în Basarabia, slujbaș care cârmuia un ocol.

UREAZĂ, ferment din clasa hidrolazelor; catalizează scindarea ureei până la dioxid de carbon și amoniac.

URECHE INTERNĂ, partea principală a organului auzului și a echilibrului la animalele vertebrate și la om.

URECHE MEDIE, cavitate pneumatică săpată în stânca osului temporal, fiind delimitată lateral de urechea externă prin intermediul membranei timpanice și medial de urechea internă, comunicând cu aceasta din urmă la nivelul ferestrei ovale și al ferestrei rotunde.

URECHE, (lat. *auris*), organ pereche al auzului și echilibrului la vertebrate; partea periferică a sistemului auditiv.

URECHEA-IEPURELUI, (*Bupleurum*), gen de plante din familia Apiaceae.

URECHEA-ȘOARECELUI, încheietoare, gen de plante erbacee, perene și de semiarbuști din familia Lamiaceae.

URECHELNIȚĂ, (*Forficula auricularia*), insectă din ordinul dermapterelor.

URECHELNIȚĂ, (*Sempervivum*), gen de plante din familia Crassulaceae.

UREE, carbamidă, carbonildiamină.

UREMIE, (din gr. *ourion* – urină și *haima* – sânge), stare patologică în caz de insuficiență renală determinată de reținerea în sânge a reziduurilor azotoase, de acidoză și de dereglarea echilibrului electrolitic, hidric și osmotic.

URETER, fiecare dintre cele două canale cilindrice subțiri, membranoase, care unesc bazinetul cu vezica urinară.

URETRITĂ, inflamație a mucoasei uretrei.

URETRORAFIE, sutură operatorie a uretrei.

URETROSCOPIE, metodă de diagnostic instrumental a uretrei cu ajutorul unor aparate endoscopice speciale.

URIA, gen de păsări din familia alcide.

URIAȘUL ALB, rasă de iepuri-de-casă de talie mare pentru carne și pielele, raionată în RM. Uriașul alb este răspândit în Europa.

URIAȘUL SUR, rasă de iepuri-de-casă de talie mare pentru carne și pielele. Uriașul sur este adaptat la climă caldă; se crește și în RM.

URIC, ACID ~, compus heterociclic format din carbon, azot, oxigen și hidrogen cu formula $C_5H_4N_4O_3$. Acid organic, produsul final de metabolizare a nucleoproteinelor.

URIC, în Moldova medievală, moșie boierească sau mănăstirească, stăpânul căreia se bucura de privilegiul ereditar de imunitate; act domnesc de proprietate.

URICAR, slujbaș în cancelaria domnească care scria urice și alte acte domnești; diac, grămatic.

URIDIN, ribonucleotid alcătuit din uracil și D-riboză; parte componentă a ARN-ului și acizilor uridin fosfatici.

URINĂ, lichid secretat de rinichi, cu substanțe rezultate din metabolismul organismului, colectat în vezica urinară și eliminat pe căile urinare.

URLUITOARE, mașină agricolă folosită la mărunțirea unor boabe de nutrețuri, urluială.

URMĂ, în matematică, punct în care o dreaptă intersectează o anumită suprafață; dreaptă de-a lungul căreia o suprafață intersectează altă suprafață.

URMĂRIRE PENALĂ, are ca obiect strângerea probelor necesare cu privire la existența infracțiunilor, la identificarea făptuitorilor și la stabilirea răspunderii acestora, pentru a se constata dacă este sau nu cazul să se dispună trimiterea în judecată.

URMĂRIRE, în dreptul antic rus și lituanor-rus, formă de căutare pre-proces a unui infractor după urmele sale.

URNĂ FUNERARĂ, vas în care se păstrează cenușa unui mort incinerat; monument funerar.

UROBACTERII, bacterii ce hidrolizează ureea până la amoniac și dioxid de carbon.

URODELE, (*Caudata urodela*), ordin de amfibieni.

URODINAMICĂ, proces de eliminare a urinei din organism în urma funcționării coordonate a tuturor componentelor căilor urinare.

UROGRAFIE, investigație radiologică a sistemului urinar bazată pe capacitatea selectivă a rinichilor de a excreta remediile de contrast solubile în apă și ce conțin iod.

UROLOGIE, (din gr. ouron – urină și logie), disciplină clinică ce studiază diagnosticul, evoluția și patogeniza afecțiunilor sistemului urinar, sistemului sexual masculin, procesele patologice din spațiul retroperitoneal, și elaborează metode de tratament și profilaxie a acestora.

UROMASTIX, (*Uromastix*), gen de reptile din familia agamide.

UROTOPINĂ, substanță chimică cristalină, folosită ca antiseptic în infecțiile renale și intestinale, și ca intermediar la fabricarea rășinilor sintetice; Hexametilentetramină.

URS BRUN, (*Ursus arctos*), specie din familia urside.

URS DE MARE, (*Callorhinus ursinus*), lutrudemare, mamifer carnivor marin din familia otariidelor, (focilorcu-rechi), ordinul pinipedelor.

URS DE PEȘTERĂ, (*Spelaearctos spelaeus*), mamifer carnivor fosil din familia ursidelor.

URS, (*Ursus*), mamifer omnivor din familia ursidelor din subordnul caniforme.

URSA MARE, constelație din emisfera nordică a cerului.

URSA MICĂ, constelație circumpolară în emisfera nordică a cerului.

URSARI, Călărași, Buda.

URSOAIA NOUĂ, Căușeni, Tănătarii Noi.

URSOAIA, Cahul, Lebedenco.

URSOAIA, Căușeni, Ursoaia.

URTICACEAE, familie de plante dicotiledonate.

URTICARIE, afecțiune frecventă, produsă de factori multipli, caracterizată printr-o erupție brusc instalată, formată din papule și plăgi.

URUGUAY, râu din America cu lungimea de 2 350 km.

URZEALĂ, în industria textilă, sistem de fire paralele între ele și care se desfășoară de-a lungul marginilor țesăturii. Din urzeală și din bătătură (firele transversale) se obține țesătura.

URZICĂ MOARTĂ ALBĂ, (*Lamium album*), plantă erbacee, perenă din familia Lamiaceae.

URZICĂ, (*Urtica*), gen de plante perene sau anuale din familia Urticaceae.

URZIRE, procedeu tehnologic în industria textilă și meșteșugărit.

USCAT, suprafața totală a continentelor, arhipelagurilor și insulelor globului pământesc.

USCĂTOARE DE BOABE, dispozitiv pentru uscarea culturilor cerealiere, oleaginoase și leguminoase.

USCĂTOR DE CEREALE, echipament industrial pentru întreprinderile de păstrare și prelucrare a cerealelor.

USCĂTORIE, echipament industrial și instalație tehnică în domeniu.

USNEA, gen de plante licheni din familia Parmeliaceae.

USTIA, Dubăsari, Ustia.

USTIA, Glodeni, Ustia.

USTILAGINALE, (*Ustilaginales*), ordin de ciuperci din clasa bazidiomicetelor.

USTUROI, (*Allium sativum*), plantă erbacee legumicolă și medicinală perenă,

bi- și multianuală din specia aliaceelor. Originară din Asia Mijlocie. Crește spontan în Eurasia. Se cultivă aproape pretutindeni.

USTUROIȚĂ, (*Alliaria*), gen de plante erbacee, bienale sau perene din familia Brassicaceae.

USUC, substanță unsuroasă secretată de glandele sebacee și sudoripare ale pielii ovinelor.

UȘAR, Ușer, portar, în Moldova medievală, dregător de curte.

UȘĂ, deschizătură de formă regulată, în mobilă, vehicule sau perete; ansamblu tehnologic, care închide acest spațiu.

UȘUR, în raialele turcești de pe teritoriul Moldovei, dijmă pe care tătarii o plăteau Porții Otomane pentru locul ocupat de așezările lor; zeciuiala plătită morarului. v. **UIUM**.

UȘUREI, Rîșcani, Răcăria.

„**UT**”, denumirea veche a notei muzicale „do”.

UTAH, stat în SUA (capitala, Salt Lack City).

UTER, (lat. uterus), organ al aparatului genital feminin, sediul dezvoltării ovulului sau embrionului.

UTI POSIDETIS, (lat.), un principiu în dreptul internațional conform căruia teritoriul și alte bunuri rămân în posesia posesorului său la sfârșitul unui conflict, dacă tratatul nu prevede altfel.

UTILAJ ANTIDFLAGRANT, echipament industrial special în domeniul electrotehnic, care poate fi utilizat în condiții de pericol sporit de incendiu.

UTILITATE MARGINALĂ, creșterea gradului de satisfacție obținut din consumul fiecărei unități suplimentare a unui bun dat pentru o anumită perioadă de timp.

UTILITATE, în teoria economică, concept care leagă valoarea unui bun cu capacitatea sa de a satisface nevoile indivizilor; permite de a modela procesele economice în termeni de consum și a mecanismului de stabilire a prețurilor în funcție de alegerea consumatorului și preferințele lui individuale.

UTILIZATOR, în domeniul TIC, persoană fizică sau juridică care utilizează sau solicită servicii de comunicații electronice accesibile publicului.

UTOPIE, operă literară, filosofică sau politică în care se imaginează o lume ideală.

UTRICULARIA, gen de plante din familia Lentibulariaceae.

UVERTURĂ, (fr. ouverture, de la ouvrir - a deschide), piesă orchestra-

lă cu care se deschide o reprezentație (operă, balet, operetă, dramă), un film, un oratoriu, pregătindu-l pe spectator pentru perceperea acțiunii; piesă simfonică independentă, scrisă în formă de sonată.

UZ DE FALS, dreptul de a se folosi de un lucru care este proprietatea altuia.

UZ, faptul sau posibilitatea de a folosi ceva; întrebuițare, folosire; folosință; mod de folosire curentă a unui cuvânt.

UZBECI, nație, populația de bază a Uzbekistanului. Locuiesc, de asemenea, în Turkmenistan, Kazahstan, Rusia, Afganistan ș.a.

UZI, etnici turanici.

UZINĂ, în economie, complex arhitectural de edificii, echipamente, uti-

laje speciale, dotat cu o infrastructură corespunzătoare; tip de întreprindere industrială; Uzină-automat, uzină de prelucrare a deșeurilor.

UZUFRACT, drept acordat unei persoane de a se folosi pe deplin de un bun care aparține altei persoane și pe care trebuie să-l restituie la încetarea acestui drept.

UZURĂ, în economie, pierdere continuă a calităților fizice ale activelor materiale de producție pe termen lung; în tehnică, schimbarea dimensiunilor, formei, greutateii obiectelor tehnice sau starea suprafețelor lor comparativ cu faza inițială; uzură fizică, uzură morală.

V

V, v, a douăzeci și șaptea literă a alfabetului român și sunetul corespunzător; cifra cinci în numerele romane; simbol.

VACA DE MARE A LUI STELLER, specie de mamifer marin lamantin extins, dispărut.

VACA DOMNULUI, (*Pyrrhocoris apterus*), reprezentant al hemipterelor din familia pirhocoride.

VACANȚĂ A FUNCȚIEI, vacanța funcției intervine în caz de demisie, de demitere din funcție, de imposibilitate definitivă a exercitării atribuțiilor sau de deces.

VACANȚĂ FISCALĂ, interval de timp, pe perioada căruia contribuabilul temporar este scutit de taxe, cu achitarea lor ulterioară.

VACĂ, femelă bovină.

VACCIN, (din lat. vacca - vacă), preparate biologice, care imunizează organismul omului contra agenților patogeni ai bolilor infecțioase.

VACCINIUM, gen de plante din familia Ericaceae.

VACCINOTERAPIE, metodă de imunizare activă a organismului uman și animal sau de tratare a unor boli prin administrare de vaccinuri.

VACCINURI, (din lat. vacca, vacă), preparate biologice, care imunizează organismul omului și al animalelor contra agenților patogeni ai bolilor infecțioase.

VACI DE MARE, (Sirenia), mamifere sireniene, ordin de pinipede.

VACUOLE, cavități în citoplasma celulelor eucariotelor și a unor procariote delimitate de o membrană lipoproteică ordinară.

VACUUM, spațiu lipsit de materie.

VACUUMAREA BETONULUI, proces de eliminare a surplusului de apă din beton după turnarea și compactarea lui în cofraj.

VACUUMAREA OȚELULUI, eliminarea impurităților din oțelul topit cu ajutorul atmosferei rarefiate.

VACUUMETRU, dispozitiv de măsurare a presiunii; Vacuometrie.

VACUUM-EXTRACȚIE, operație de extragere a fătului în timpul nașterii cu ajutorul vacuum-extractorului.

VACUUMMARE, procedeu tehnologic în construcții și industria constructoare de mașini.

VACUUMMETRU, dispozitiv pentru măsurarea presiunii gazelor rarefiate, apropiate de vid.

VAD COMERCIAL, capacitate a fondului de comerț de a atrage clientelă. Vadul comercial depinde de o multitudine de împrejurări, dintre care unele obiective, iar altele subiective. Împrejurări obiective de natură a atrage clientela sunt locația, prețurile, gama de produse, calitatea produselor etc. Printre împrejurările subiective care pot crește volumul de clienți se regăsesc fidelitatea clienților față de o marcă/țară de proveniență a mărfurilor, evoluția gusturilor clienților, nivelul cultural al acestora, moda etc.

VADRĂ, veche unitate de măsură a capacității, folosită pentru lichide, echivalentă cu 12,88 l sau 10 ocale. Valoarea ei în Moldova era de 15,2 l.

VADUL LUI ISAC, Cahul, Vadul lui Isac.

VADUL LUI VODĂ or., mun. Chișinău, or. Vadul lui Vodă.

VADUL TURCULUI, UATSN, Vadul Turcului.

VADUL-LECA NOU, Telenești, Căzănești.

VADUL-LECA, Telenești, Căzănești.

VADUL-RAȘCOV, Șoldănești, Vadul Rașcov.

VADUZ, capitala principatului Liechtenstein, are 5,3 mii locuitori.

VAGIN, parte a aparatului genital feminin, în formă de canal cilindric, muscular și membranos, care face legătura între vulvă și uter.

VAGINISM, disfuncția sexuală feminină caracterizată prin contracția invo-

luntară a treimii inferioare a mușchilor vaginali și a mușchilor din jurul vaginului.

VAGON BASCULANT, vehicul de cale ferată pentru descărcare automată.

VAGON DE CALE FERATĂ, vehicul de cale ferată pentru transportul de pasageri și mărfuri.

VAGON, vehicul mare autopropulsat sau propulsat pentru transportul de pasageri și mărfuri, echipat cu roți de deplasare pe calea ferată.

VAGONET, mijloc de transport pentru șinele cu ecartament îngust; cabina telefericului.

VAIAKU, oraș în Asia, capitala statului Tuvalu.

VAL COASTAL, formă acumulativă de teren formată din activitatea valurilor în mare sau lac.

VAL DE FLUX, v. **FLUX ȘI REFLUX**.

VAL DE MARE, fenomen provocat de modificările vântului la nivelul mării în apropierea coastei, cu împingerea apei spre mal.

VAL, (element de fortificație) meterez de pământ care servea în antichitate ca fortificație militară; undă formată prin mișcarea oscilatorie a apei pe suprafața râurilor, lacurilor, mărilor sau oceanelor; construcție hidrotehnică; instrument cilindric.

VALABIA, (*Wallabia bicolor*), gen de mamifere din familia macropodide.

VALABILITATE, proprietatea unui obiect de a-și menține continuu indicatorii de performanță ceruți în timpul (și după) perioada de depozitare și transport; unul din indicatorii fiabilității.

VALACHIA MAIOR, teritoriu istoric.

VALACHIA MAJOR, teritoriu istoric.

VALAHI, (*Volohi*), nume comun pentru strămoșii popoarelor romanice de răsărit, (român, moldovean, muntean, transilvănean, bănățean, aromân, istro-român, meglenit).

VALAHIA, nume etnic slavo-german, dat Țării Românești.

VALANGINIAN, primul etaj de jos al cretacului inferior, stabilit de geologul É. Desor (1853, Elveția).

VALDEZ, una dintre cele mai mari erezii medievale.

VAL-D'ISÈRE, stațiune climaterică montană din Franța.

VALE SUBMARINĂ, adâncitură îngustă cu pante domoale, uneori în trepte, care se formează pe fundul mărilor în zona șelfului.

VALE SUBMERSIBILĂ, formă de relief alungită liniar apărută grație activității erozive a apei.

VALE, formă negativă de relief, adâncitură de teren alungită, străbătută, permanent sau vremelnic, de o apă curgătoare.

VALEA ADÎNCĂ, UATSN, Valea Adâncă.

VALEA COLONIȚEI, Criuleni, Dolinnoe.

VALEA FLORII, Hîncești, Sărata Galbenă.

VALEA LUI VLAD, Sîngerei, Dumbrăvița.

VALEA M'ZAB, ghirlandă de oaze în Sahara, Algeria; monumente istorice, urbanistice și arhitectonice.

VALEA MARE, Ungheni, Valea Mare.

VALEA NÎRNOVEI, Nisporeni, Ciutești.

VALEA NOROCULUI, Singerei, Izvoare.

VALEA PERJEI, Cimișlia, Valea Perjei.

VALEA PERJEI, Taraclia, Valea Perjei.

VALEA RĂDOAIEI, Florești, Nicolae-vca.

VALEA REGILOR, în valea râului Nil, necropola faraonilor din Noul Regat Egiptean, constituită în perioada sec. al XVI-lea î. Hr. - sec. XI-lea î. Hr.

VALEA RUSULUI, Fălești, Pruteni.

VALEA SATULUI, Criuleni, Dolinnoe.

VALEA VERDE, Căușeni, Grădinița.

VALEA, Soroca, Cremenciug.

VALEA-TRESTIEI, Nisporeni, Valea-Trestieni.

VALENCIA, oraș în Spania, centrul regiunii autonome Valencia și al provinciei omonime, are 1,74 milioane de locuitori; oraș în Venezuela, capitala statului Carabobo, aglomerație urbană cu 1,8 milioane de locuitori.

VALENȚĂ PERSONALĂ, posibilitate de dezvoltare; capacitate de combinare a unui cuvânt cu alte cuvinte, în funcție de conținutul noțional și semantic al acestuia; Valență ecologică, valență psihologică, valență socială.

VALENȚĂ, capacitatea unui atom de a forma legături chimice; mărime exprimată prin numărul atomilor de hidrogen sau de alt element monovalent, cu care se poate combina un atom de element chimic sau un radical.

VALEOLOGIE, direcție în medicină și pedagogie a cărei sarcină este studierea complexă a sănătății individuale a omului.

VALERIANA, gen de plante, ierburi perene din familia Valerianaceae.

VALERIANACEAE, familie de plante dicotiledonate.

VALERIC, ACID ~, acid carboxilic monobazic.

VALEUR, în pictură și grafică, în clar-obscur, nuanțe ale tonului care exprimă proporția luminii.

VALIANT, soi de persic, obținut din semințe prin polenizarea liberă a soiului Elberta. În RM a fost adus din Canada (1947).

VALIDARE LOGICĂ, recunoaștere a justetei unui argument, a unei ipoteze etc.; Validare sociologică.

VALIDAREA CERCETĂRII, confirmare a temeiniciei unei demonstrații, a unei teorii etc.; Valoarea cercetării.

VALIDAREA REZULTATELOR SCRUTINULUI ELECTORAL, recunoașterea și confirmarea de către Curtea Constituțională a legalității alegerilor.

VALIDE, mama sultanului care domnește.

VALIDITATE, caracterul unei forme logice de a fi corectă; calitate a unui argument, a unei teorii de a fi bine fundamentate.

VALINĂ, acid α aminoizovalerianic, aminoacid neesențial.

VALLE D'AOSTA, regiune în Italia.

VALLETTA, capitala Maltei, are 6,75 mii de locuitori.

VALLISNERIA, gen de plante subacvate din familia Hydrocharitaceae.

VALMIERA, oraș în Lituania, monumente de cult, istorice și arhitectonice din sec. XIII-XVIII.

VALOARE ADĂUGATĂ, valoarea creată în procesul activității economice; indicator cantitativ care măsoară nive-

lul creșterii valorii bunurilor sau serviciilor în procesul de producție; valoare adăugată brută, valoare adăugată netă.

VALOARE DE CONSUM, utilitatea produsului, capacitatea lui de a satisface o nevoie umană.

VALOARE EXTREMĂ, în matematică, valoarea unei funcții continue, ce reprezintă valoare maximă sau minimă a acesteia.

VALOARE NUMERICĂ, în matematică, numărul care se obține înlocuind literele cu numere și efectuând operațiile unei expresii algebrice.

VALOARE, calitate sau ansamblu de calități ale unor obiecte, fenomene, idei etc. raportate la normele ideale ale tipului sau la necesitățile sociale și la idealurile generate de acestea; importanță atribuită unor obiecte, fenomene, idei etc.; Valori educaționale, valori europene, valori pedagogice, valori societale; echivalent apropiat al semnificației, mai ales în domeniul gramaticii. Valoarea unui cuvânt se definește în raport cu alte cuvinte, având un sens apropiat; termen de referință în fizică și matematică privind compararea unor mărimi cu altele de aceeași natură.

VALORI CORELATE, variabile aleatorii între care există o relație de corelație, de dependență statistică sau probabilistică.

VALORI MARGINALE, categorii economice care stau la baza analizei alegerii consumatorilor și a producătorilor într-o economie de piață.

VALORI MOBILIARE, sunt titluri - acțiuni, obligațiuni sau alte tipuri de instrumente financiare, care acordă anumite drepturi titularului acestora.

VALORI VALUTARE, obiecte cu un regim special de circulație, în special, valuta străină, titluri de valoare în valută străină, metale prețioase și pietre prețioase.

VALORI VARIABILE ȘI CONSTANTE, în matematică, mărimi care, în problema studiată, iau valori diferite sau, corespunzător, păstrează aceeași valoare; Valoare absolută.

VALORIFICAREA RESURSELOR MINERALE, domeniu de activitate umană legat de studierea și utilizarea practică a unei părți a scoarței terestre, în cadrul căreia sunt zăcăminte minerale exploabile.

VALOTA, gen de plante din familia Amaryllidaceae.

VALS VIENEZ, dans sportiv.

VALS, (germ. Walzer, din walzen - a se roti, a se învârti), dans de salon de proveniență austriacă și cehă în trei timpi, care se dansează în perechi; piesă muzicală, după care se execută acest dans; dans sportiv.

VALȚ, organ de lucru în diferite mecanisme și dispozitive.

VALȚAREA ARĂTURII DE TOAMNĂ, procedeu agrotehnic de luptă contra coroziei solurilor, care constă din formarea la suprafața câmpului a valțurilor de pământ temporare.

VALUL ATLANTIC, sistem de fortificații, construit de ocupanții germani de-a lungul litoralului de nord-vest al Franței, Belgiei și Olandei (1940-1944), în scopul de a împiedica o eventuală debarcare anglo-americană.

VALURI MARINE, mișcări oscilatorii ale maselor de apă în mări și oceane, care iau naștere în urma perturbării echilibrului de la suprafața apelor, cauzată de acțiunea vânturilor (valuri eoliene) sau de marea și de cutremure submarine (valuri seismice).

VALURILE LUI TRAIAN, urme de fortificații antice de tip vallum în Dobrogea (România), sudul Republicii Moldova și în raionul Ismail (Ucraina).

VALUTĂ DE REZERVĂ, unitate valutară națională sau regională pe care băncile centrale și guvernele din diferite țări le folosesc pentru a-și păstra rezervele valutare.

VALUTĂ, unitate bănească, ce stă la baza sistemului monetar al unui stat; sistem monetar; unitate monetară a țării utilizate în operații internaționale; semne de bani străini, valută forte.

VALVATIDA, (Valvatidae), familie taxonomică de melci de apă dulce foarte mici din ordinul nevertebrate.

VAMĂ, organism care asigură procedura de mutare a mărfurilor și vehiculelor, lucrurilor și a altor obiecte peste granița vamală, efectuează controlul vamal și vămuirea, aplică procedurile vamale și percepe plățile vamale; autoritate de stat investită cu aplicarea reglementărilor vamale, respectiv cu exercitarea controlului asupra intrării și ieșirii din țară a mărfurilor, a mijloacelor de transport și a altor bunuri, în vederea identificării și stabilirii drepturilor vamale cuvenite statului; loc, punct în care funcționează această unitate. Sistemul vamal din Basarabia, Vameș, Vamă principală de antrepozit, Vămile Moldovei medievale.

VAMPIR, (Vampyrus), gen de lilieci din familia filostomatidelor; nume dat reprezentanților familiei din desmodontide din ordinul chiroptere.

VAMPIROMORFA, ordin de moluște cefalopode.

VANADAȚI, săruri, neseperate în formă liberă, ale acizilor de vanadiu.

VANADIU, (Vanadium), V, element din grupa a V-a a sistemului periodic al elementelor chimice, nr. at. 23.

VANĂ, echipament industrial în domeniu.

VANCICĂUȚI, Edineț, Cepeleuți.

VANCOUVER, oraș în Canada, cel mai mare din provincia Columbia Britanică, megalopolis cu 2,5 milioane de locuitori.

VANDA, gen de plante din familia Orchidaceae.

VANDAL, persoană care făcea parte din grupul de triburi de origine germanică care au emigrat în sec. al V-lea de pe țărmurile Mării Baltice, populând în următoarele secole Silezia, Moravia și câmpia Tisei până la Dunăre, ajungând până în nordul Africii unde au întemeiat un regat, desființat de armatele bizantine.

VANDALISM, distrugere a unor opere de artă, a unor edificii publice etc.

VANILIE, (Vanilla planifolia), plantă ierboasă perenă din familia Orchidaceae. Crește în regiunile tropicale.

VANILINĂ, (4-hidroxi-3-metoxiben-zaldehidă), (C₈H₈O₃), substanță organică naturală cu miros de vanilie sub formă de cristale aciculare incolore.

VANITAS, gen și metodă de lucru în pictură, privind zugrăvirea naturii statice prin prisma deșertăciunii deșertăciunilor.

VANȚINA MICĂ, Soroca, Pârlița.

VANȚINA, Soroca, Pârlița.

VAPOR, navă autopropulsată de un motor, alimentat cu abur din cazanele respective ale navei, navă maritimă sau fluvială, propulsată de o mașină sau de turbină cu abur. Primul vapor din lume, „Clermont”, a fost construit de inventatorul american R. Fulton în 1807. v. NAVĂ.

VAPORI, substanță în stare gazoasă, având o temperatură mai joasă decât temperatura critică a substanței respective; Vapor saturati, vapor nesaturati, vapor suprasaturati, vapor supraincalziti.

VAPORIZARE, (Evaporare), procesul de îndepărtare parțială a solventului din soluție prin încălzire; proces de trecere a unei substanțe din starea de agregare lichidă sau solidă în stare gazoasă.

VAPOTERAPIE, tratament cu vapori sau cu apă fin pulverizată.

VAR STINS, material liant obținut prin arderea și prelucrarea ulterioară a calcarului, creței și a altor roci carbonatate.

VAR, material de construcție; materie primă în diferite ramuri ale industriei; unitate de măsură pentru puterea reactivă.

VARANIDE, (Varanidae), familia de șopârle din ordinul scvamatelor.

VARANUL DE KOMODO, (*Varanus komodoensis*), reptile din familia varanide.

VARAŽDIN, oraș în Croația, monumente arheologice, istorice și arhitectonice din Evul Mediu, sec. XIV-XIX.

VARĂ, perioada anului, în sens astronomic, din momentul solstițiului de vară până la echinocțiul de toamnă (în emisfera nordică a Pământului, în perioada 21-22 iunie – 23 septembrie, în emisfera sudică, între 21-22 decembrie – 20-21 martie).

VARDZIA, complex rupestru în regiunea orașului Borjomi, Georgia, monumente arheologice, istorice și arhitectonice din Evul Mediu, sec. XI-XVI.

VAREGI, (în vechea scandinavă *væringjar* – luptător), denumire slavonă și bizantină a normanzilor, locuitori ai Scandinaviei.

VARGA CIOBANULUI, (*Dipsacus*), scaiul voinicului, gen de plante ierboase anuale și bienale din familia Dipsacaceae.

VARIA, rubrică a unei publicații, conținând diferite note, informații ori ar-

ticole de dimensiuni mici, explicația unor cuvinte împrumutate din alte limbi ș.a.

VARIABILĂ, parte componentă cu conținut nedeterminat a unei expresii logice, care poate fi înlocuită printr-o constantă logică; una din noțiunile de bază ale matematicii privind o mărime ce poate varia, luând valori diferite în procesul acestei schimbări.

VARIABLE STATISTICE, caracteristică statistică al cărei nivel se modifică sub acțiunea conjugată a factorilor esențiali și întâmplători, și care poate avea un număr finit sau infinit de valori.

VARIABILITATE, în biologie, însușire universală a sistemelor biologice de a exista în diferite stări structural funcționale.

VARIANTĂ, în fonologie și morfologie, unitate minimală care nu contractează raporturi de comutare cu alte unități similare fonetic, respectiv semantic.

VARIANTĂ, dispersie a valorilor unei variabile în jurul valorii medii.

VARIATOR, dispozitiv de transmisie fără trepte.

VARIAȚIE, în astronomie, este una dintre principalele neregularități ale modificărilor observate în longitudinea ecliptică medie a Lunii.

VARIAȚIUNI, (lat. *variatio* – schimbare, modificare), procedeu componistic; lucrare muzicală compusă în conformitate cu acest procedeu.

VARICAP, diodă semiconductoare în care capacitatea tranziției electron-gaură depinde non-liniar de curentul electric aplicat acesteia.

VARICE, dilatare și alungire a venelor, datorită pierderii elasticității pereților lor.

VARICOCEL, dilatare varicoasă a venelor cordonului spermatic.

VARICOFLEBITĂ, infecție latentă într-o venă varicoasă.

VARIETATE, în biologie, categorie taxonomică intraspecifică în nomenclatura botanică, ce ocupă poziția între subspecie și formă; în matematică, generalizare multidimensională a noțiunii de linie și de suprafață fără puncte singulare; Polimorfism; termen utilizat în nomenclatura zoologică referitor la orice subdiviziune din interiorul speciei legată de variabilitate.

VARIETEU, (fr. *theatre des varietes*), teatru al cărui repertoriu cuprinde numere variate din diferite genuri de artă scenică – piese ușoare, cântece, cuplete, scheciuri, parodii, dansuri, scamatorii ș.a.

VARIOLA ANIMALELOR, maladia vărsatului animalelor; Variolă ovină.

VARIOLA PRUNELOR, viroză a culturilor sămburoase.

VARIOMETRU, dispozitiv cu bobină de inductanță variabilă pentru ajustarea fină a inductanței unui circuit oscilatoriu; dispozitiv de măsurare a altitudinii la care se află aparatele de zbor; dispozitiv de măsurare a câmpului magnetic al Pământului.

VARISTOR, dispozitiv semiconductor, a cărui rezistență (conductivitate) depinde de tensiunea câmpului electric.

VARLAAM ȘI IOASAF, roman popular, de origine orientală (persană sau siri-ană). Este o istorie a vieții lui Bhuda, expusă în spiritul religiei creștine.

VARNA, oraș în Bulgaria, centru administrativ al districtului Varna, cel mai mare port al țării la Marea Neagră.

VARNIȚA, Anenii Noi, Varnița.

VARROATOZA, boală a albinelor adulte și a celor tinere, cauzată de acarianul *Varroa destructor*.

VARȘOVIA, Warszawa, capitala Poloniei, are 1 735,4 mii de locuitori.

VARUNA, zeul vedic al ordinii universale și conservatorul cunoașterii absolute, care devine mai târziu zeul cerului, oceanului, nopții.

VARVARI, sat în S/s Frunze, Tiraspol, întemeiat la înc. sec. XX.

VARZĂ DE MARE, denumire populară a algelor brune din genul *Laminaria*.

VARZĂ, plantă ierboasă din genul *Brassica*, familia Brassicaceae. Se cultivă de multe secole. Se întâlnește în stare sălbatică (pe țărmul Oceanului Atlantic și al Mării Mediterane). Prin hibridare și selecție a fost creat un număr mare de varietăți anuale și bienale, care se deosebesc prin forma frunzelor și tulpinii; Curechi.

VAS MARITIM, navă plutitoare pentru transportul de mărfuri și pasageri, cercetări științifice și lucrări tehnologice, precum și pentru sport, recreere, turism și alte scopuri.

VAS SANGVIN, parte a sistemului circulator prin care circulă sângele.

VAS, recipient de sticlă, metal, lemn, pământ etc., de diferite forme și mărimi, care servește la păstrarea (și transportul) lichidelor, al unor materii solide sau ca obiect de ornament.

VASALITATE, ansamblul raporturilor sociale stabilite între membrii clasei dominante, pe baza acordării de către seniori vasalilor a unor feude, din care decurgeau obligații reciproce; calitatea de vasal; situație de dependență politică a unei țări față de alta, cu păstrarea autonomiei.

VASCULITĂ, inflamație a pereților vaselor sangvine.

VASE ARTISTICE, categorie de vase decorative și utilitare (de cult și laice), a

căror formă și decor sunt înzestrate cu calitate estetică semnificative.

VASE COMUNICANTE, vase ce comunică între ele.

VASE, la animale și om, vase cave prin care circulă sângele și limfa; la plante, elemente traheale ale xilemului.

VASELINĂ, masă vâscoasă, uniformă, asemănătoare cu unguent, dintr-un amestec de ulei de petrol și hidrocarburi solide (parafină, cerezină), de culoare, în funcție de gradul de purificare, de la albă, galbenă, maro închis până la negru, cu temperatura de topire 37-50 °C.

VASILCĂU, Soroca, Vasilcău.

VASILEUȚI, Rîșcani, Vasileuți.

VASILIENI, ordin catolic călugăresc apărut în sec. al IV-lea.

VASILIEVCA, Dubăsari, Cocieri.

VASILIEVCA, UATSN, Sovetscoe.

VASLUI, oraș, centru județean în România.

VASODILATATOARE, substanțe medicamentoase ce provoacă relaxarea mușchilor netezi ai pereților vaselor sangvine, soldată cu dilatarea lumenului acestora și creșterea tensiunii arteriale.

VASOPRESINĂ, hormon peptidic al mamiferelor.

VASOTOCINĂ, hormon peptidic al mamiferelor.

VAT PHOU, ansamblu arhitectonic monastic induist, apoi budist, cu monumente istorice, de cult și arhitectonice din antichitate în Laos, inclus pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

VATĂ MINERALĂ, material sub formă de masă ușor densificată de fibre subțiri

încălcite, obținute dintr-o substanță minerală care se topește pentru fabricarea produselor izolante fonice și termice.

VATĂ, masă omogenă, ușor compactată din fibre naturale sau sintetice, utilizată la confecționarea îmbrăcămintei, mobilierului, în medicină sau cu scopuri tehnice.

VATERLINIE, linie de plutire a navei.

VATICAN, stat-oraș, centrul bisericii romano-catolice situat în orașul Roma, Italia.

VATICI, Orhei, Vaticii.

VATNAJÖKULL, cel mai mare ghețar de uscat din Islanda, stat în Europa.

VATRA or., mun. Chișinău.

VATRĂ, instalație de încălzit; loc destinat pentru ațâțarea și menținerea focului, de obicei în casă; vatra satului, teren care cuprinde satul și pământurile sale; parte a forjei, care servește pentru depozitarea și arderea combustibilului; partea de jos din interiorul cuptorului metalurgic, pe care se așază materialul de încălzit; partea de jos a unei galerii subterane, în minerit.

VAUCER, (engl. voucher), obligațiune de tip tranzacție răscumpărabilă care valorează o anumită valoare monetară, și care poate fi cheltuită numai din motive specifice sau pe anumite bunuri. Exemplele includ bonuri de cazare, călătorii și mâncare.

VAUCHERIA, gen de plante, alge, galben-verzui.

VAUX-LE-VICOMTE, ansamblu arhitectural și urbanistic lângă orașul Melun din Franța, monumente de cult, istorice și arhitectonice din Evul Mediu.

VAVILOVIA, gen de plante din familia Fabaceae.

VAZĂ, nume comun pentru vasele decorative.

VAZE CU FIGURI NEGRE, unul dintre cele mai semnificative stiluri de pictură a vazelor, de rând cu pictura cu figuri roșii.

VĂCĂRIT, impozit în bani pe vite cornute mari și cai, introdus în Moldova de Constantin Duca în 1693-1695.

VĂDENI, deal, situat la sud de satul Vădeni, raionul Soroca, RM. Înălțimea 353 m. Pante accidentate, mai ales pe versantul de nord-vest, unde s-a format un hârtop mare. Dealul Vădeni este acoperit în mare parte cu păduri de foioase.

VĂDENI, Soroca, Vădeni.

VĂDRĂRIT, în Moldova din sec. XVI-II-XIX, impozit în bani pe fiecare vadră de vin produs.

VĂDULENI, mun. Chișinău, Budești.

VĂDUVIĂ, (*Leuciscus idus*), pește de apă dulce din familia ciprinidelor.

VĂL, țesătură fină și străvezie, cu care femeile își acoperă capul sau fața; vâlul miresei, confecționat dintr-o fâșie de pânză albă, ușoară, este un element esențial din îmbrăcămintea ei de nuntă.

VĂLCINEȚ, Călărași, Vălcineț.

VĂLCINEȚ, Ocnița, Vălcineț.

VĂLEAT, timp fixat, hotărât pentru realizarea a ceva; dată, termen.

VĂLENI, Cahul, Văleni.

VĂLENI, sat în Drochia; din 1970 s-a contopit cu s. Dominteni.

VĂLOASA ȚIGANILOR, (*Cortinarius caperatus*), ciupercă lamelară din familia Cortinariaceae.

VĂLȚUIRE, procedeu tehnologic în industria pielăriei.

VĂLURELE, valuri libere care se propagă pe suprafața oceanelor și mărilor; de obicei se formează ca urmare a converșiei undelor vântului în timpul atenuării vântului sau la ieșirea din zona de expunere a vântului; Valuri moarte.

VĂMILE DIN MOLDOVA FEUDALĂ, instituții de stat, care, în sec. XV-XVI-II, exercitau controlul asupra intrării și ieșirii mărfurilor din țară și încasau taxele vamale.

VĂRATIC, Ialoveni, Văratice.

VĂRATIC, Rîșcani, Văratice.

VĂRĂNCĂU, Soroca, Vărăncău.

VĂRĂNCĂU, UATSN, Vărăncău.

VĂRSĂTORUL, constelație zodiacală și semn astrologic.

VĂRVĂREUCA, Florești, Vărvăreuca.

VĂRZĂREȘTI, Nisporeni, Vărzărești.

VĂRZĂREȘTII NOI, Călărași, Vărzăreștii Noi.

VĂSCĂUȚI, Florești, Văscăuți.

VĂSIENI, Ialoveni, Văsieni.

VĂSIENI, Telenești, Văsieni.

VĂTAF, în Moldova feudală, supraveghețor al slugilor și argaților de pe moșia unui boier sau a unei mânăstiri; conducător al unui trup de oameni, care îndeplineau un anumit serviciu în folosul domniei; conducător al călușarilor, al cetelor de tineri ce umblă cu colinda sau al unei formații de teatru popular moldovenesc; căpetenie a unui taraf de lăutari; organizator al ritualurilor tradiționale de nuntă și al altor petreceri de familie.

VĂTALĂ, ustensilă și echipament în industria de țesut, care susține spata. v. SPATĂ.

VĂTĂMAN, în Moldova din sec. XV-XIX, căpetenie a obștii satești.

VĂTĂMĂTOARE, (*Anthyllis*), gen de plante, (ierburi, arbuști sau semiarbuști) din familia leguminoaselor.

VĂCUPLENIE, termen folosit în documentele slavo-moldovenești din sec. XV-XVII pentru determinarea în Moldova a proprietății funciare feudale, obținute prin cumpărare.

VĂGONȚI, țărani care au fugit din Țara Haliciului, pentru a scăpa de asuprirea feudală.

VĂLCEA, județ în România.

VĂNAT, animale sălbatice care formează obiectul vânătorii; păsări sau animale sălbatice, obținute la vânătoare pentru a fi folosite în alimentație sau ca materie primă pentru industria de prelucrare a pieilor și blănurilor.

VĂNATUL ANIMALELOR PENTRU BLANĂ, ramură a gospodăriei vânătoarești, vânatul animalelor pentru blană care cresc în mediul natural și prelucrarea primară a blănurilor.

VĂNĂTĂ, pătlăgea vânăță, (*Solanum melongena*), plantă legumicolă anuală din familia solanaceelor. Originară din India. Se cultivă în tropice, subtropice și în regiuni cu climă temperată.

VĂNĂTOARE DE VRĂJITOARE, persecutarea unei persoane sau grupuri de persoane percepute ca inamici, de obicei grupuri nonconformiste, indiferent de adevăratele vinovății sau nevinovății. De cele mai multe ori, acestor persecuții în masă și represalii îndreptate împotriva unui grup de persoane, le cad victime și oamenii nevinovați.

VĂNĂTOARE PROHIBITĂ, interzicerea vânatului industrial și amator în perioada fătării animalelor sălbatice.

VÂNĂTOARE, probă de sport tehnic și de agrement; activitate care constă în prinderea sau uciderea unor animale sălbatice.

VÂNĂTORI, persoane care se ocupă cu vânătoarea; soldați din subunități de pedestrași sau de călărime, care aveau misiunea de a nimici ofițerii inamicului. Au apărut în armatele din Europa de vest la sfârșitul sec. al XVII-lea. Pe la mijlocul sec. al XIX-lea au fost desființate în legătură cu apariția bataioanelor de pușcași.

VÂNT DE SCURGERE, mișcarea aerului pe o pantă blândă a unei creste, sub influența gravitației lui.

VÂNT FIERBINTE, desicant, ste caracteristic regimului meteorologic al anticlonurilor, fiind observat vara în deșerturi, semideșerturi și stepe aride timp de câteva zile, cu viteza vântului de cca 5 m/s la temperatura aerului +25 °C, și umiditatea scăzută (20-25 %).

VÂNT SOLAR, fenomen astronomic de eliminare în spațiul înconjurător staționară a substanței solare; radiație corpusculară solară continuă, care se propagă la distanțe mari de Soare cu viteze de sute de km pe secundă. Conform teoriilor moderne (E. Parker, S. Vsekhsvyatskyi), această radiație este de aceeași natură ca și coroana solară, care reprezintă un gaz luminescent ce se întinde până la cel puțin 14 mln. km de la suprafața Soarelui.

VÂNT STELAR, scurgerea staționară a substanței din atmosfera unei stele în spațiul înconjurător.

VÂNT, (lat. ventus), curent de aer aproape orizontal, care se deplasează din regiunile cu presiune atmosferică mai înaltă în cele cu presiune mai joasă. Generat în special de încălzirea inegală a solului, vântul are o anumită periodicitate atât în cursul anului, cât și în cursul zilei; mișcarea aerului în atmosferă în raport cu suprafața pământului.

VÂNTURĂTOARE, echipament industrial în agricultură și unele domenii tehnice.

VÂNTUREL DE SEARĂ, (Falco vespertinus), pasăre răpitoare colonială din familia falconide.

VÂNTURELUL ROȘU, (Falco tinnunculus), pasăre răpitoare de zi din specia falconiformes.

VÂNTURI LOCALE, vânturi care au o distribuție locală cu caracteristici ale zonei limitate corespunzătoare.

VÂNTURILE DE VEST, nume tradițional în Emisfera de Sud, la paralela 40 a vânturilor oceanice puternice și stabile, care provoacă furtuni frecvente în Curentul circumpolar Antarctic.

VÂNZĂRI, metoda de cumpărare a mărfurilor, plasare a comenzilor și emiterea contractelor; vânzare fără acoperire, vânzare prin licitație.

VÂRCOLACI, în mitologia folclorului slav, un bărbat vârcolac era acela care se transformă pentru o anumită perioadă în lup.

VÂRF, termen de referință în matematică privind punctul unde se întâlnesc două sau mai multe curbe, drepte, laturi.

VÂRFUL MONTAN CHOMOLUNGMA, cel mai înalt vârf și masiv muntos din lume. Face parte din sistemul muntos al Himalayei. v. EVEREST.

VÂRFUL MONTAN KOSCIUSZKO, în masivul Snowy Mountains, cel mai înalt munte de pe continentul Australia.

VÂRSTA INTELIGENȚEI, v. VÂRSTĂ.

VÂRSTA REPRODUCTIVĂ, vârsta femeii la care ea este capabilă să nască copii

VÂRSTA UNIVERSULUI, perioadă ipotetică de la formarea lui.

VÂRSTĂ ADULTĂ, v. VÂRSTĂ.

VÂRSTĂ BIOLOGICĂ, v. VÂRSTĂ.

VÂRSTĂ DE MUNCĂ, v. VÂRSTĂ.

VÂRSTĂ FERTILĂ, v. VÂRSTĂ.

VÂRSTĂ GEOLOGICĂ, subdiviziune cronologică a timpului geologic.

VÂRSTĂ, perioadă de timp exprimat în ani, luni, zile de la nașterea unei ființe până la un moment din viața ei; vârsta de pensionare; timpul scurs de la nașterea unei ființe până la un anumit moment din viața ei.

VÂRTEJ, în matematică, caracteristică vectorială a câmpului vectorial pentru „componenta de rotație” a câmpului; noțiune fizică, tehnică, biologică și geografică; vânt puternic, ce se învârtește cu viteză mare pe loc, ridicând în aer obiecte ușoare (praf, hârtii, frunze uscate ș.a.); mișcare circulară a apei râurilor și mărilor, cauzată de ciocnirea curentilor de apă contrari. Sinonime: vârtoare, bulboană; unelte sau dispozitive care, la funcționare, descriu o mișcare circulară.

VÂRTELNIȚĂ, dispozitiv de lemn, folosit la depănatul firelor de tort pe mosoare sau pe țevi de țesut; mașină pentru înfășurarea, desfășurarea și întinderea materialului laminat (sârmă, tablă, hârtie ș.a.).

VÂSC ALB, (Viscum album), plantă semiparazită, care crește pe tulpina altor pomi.

VÂSLĂ, unealtă la o barcă folosită pentru vâslit; ramă.

VÂSLUJANI, formă de proprietate funciară, răspândită în Moldova feudală și în țările învecinate, mai ales în Lituania.

VĂSOCA, deal situat la sud-est de satul Văsoca, raionul Soroca, RM.

VĂZDOAGE, (*Tagetes*), gen de plante ierboase, anuale, din familia *Asteraceae*. Sunt cunoscute cca 26 de specii, răspândite mai ales în America Centrală. În RM se cultivă trei specii: *tagetes erecta*, *tagetes patula* și *tagetes signata*.

VEAC, interval de timp de o sută de ani (socotit de obicei de la unitate până la completarea unei sute); secol; interval lung de timp; interval de timp socotit, în mod subiectiv, drept mare.

VEBOCRAȚIE, proces electoral on-line.

VECERNIE, serviciu bisericesc de seară în religia ortodoxă.

VECHII CATOLICI, unul din curentele creștinismului, apărut după sinodul de la Vatican din 1870.

VECHII GERMANI, triburi din grupul de limbi indo-europene, care locuiau pe teritoriile dintre Marea Nordului, Rin, Dunăre și Elba. Se împărțeau în germanii răsăriteni, germanii apuseni și germanii de nord.

VECHIL, în Moldova din sec. XVII-XIX, om de încredere al moșierului, care supraveghea munca țăranilor de pe moșia acestuia.

VECHIME ÎN CÂMPUL MUNCII, anii de serviciu, durata serviciului în serviciul public, în organele de stat (sau în aparatul lor), alte organisme reglementate de Legea cu privire la serviciul public, care dă dreptul la anumite prestații și privilegii.

VECHIUL REGAT, teritorii românești reunite în Regatul României înainte de 1918.

VECINĂTATE, termen de referință în matematică privind o noțiune esențială în studiul spațiilor topologice, este strâns legată de noțiunea de mulțime deschisă și de interior al unei mulțimi.

VECINI, (lat. *vicinus*), categorie de țăranii în Moldova medievală, dependenți de pe domeniile feudale laice sau bisericești.

VECTOR DE TIMP, vector patru-dimensional în spațiu-timp al teoriei relativității speciale, având o valoare reală.

VECTOR, termen de referință în fizică și matematică privind un concept și un element al unui spațiu vectorial; una din noțiunile fundamentale ale matematicii.

VECTORMETRU, dispozitiv de măsurare în electrotehnică.

VEDDA, popor, populație autohtonă din Sri Lanka.

VEDE, culegere de texte originare din vechea Indie. Sunt cele mai vechi scripturi ale hinduismului, scrieri indiene sacre, întocmite aproximativ în milenii III-I î. Hr.

VEDERE CROMATICĂ, capacitate a ochilor de percepere a radiațiilor luminoase de diferite lungimi de undă.

VEDERE, vâz, obținerea de către animale și de către om a informației despre lumea exterioară prin captarea de către organele de vâz a radiației luminoase reflectate de către obiecte în diapazonul undelor de la 360 până la 760 nm.

VEDETĂ, tip de navă de luptă de tonaj mic, armată cu mitraliere, artilerie antiaeriană ș.a. Servește ca navă de escortare, dar este folosită și pentru atacuri rapide prin surprindere, pentru patrulare, dragarea minelor ș.a.

„VEDOMOSTI KIȘINIOVSKOI GORODSKOI DUMI”, (1899-1916), publicație oficială a municipalității.

VEDUTA, gen de peisaj arhitectural în desen, pictură și grafică.

VEGA, stea cu o magnitudine vizuală 0,0 luminozitate de 50 de ori mai mare decât cea solară, distanța de la Soare este de 7,8 pc.

VEGETARIANISM, regim alimentar; alimentație vegetală, sistem de alimentare bazat pe produse de origine vegetală ce exclude sau limitează consumul produselor animaliere.

VEGETAȚIE NEMORALĂ, păduri cu frunza lată din zonele temperate și climaterice calde.

VEGETAȚIE, totalitatea colectivităților vegetale dintr-o țară sau de pe întregul glob pământesc; Vegetație azonală, vegetație extrazonală, vegetație intrazonală.

„VEHICUL 4WD”, (*FOUR-WHEEL DRIVE*, 4×4), mașină autopropulsată în care cuplul de la motor este transmis tuturor roților.

VEHICUL DE TEREN, automobil adaptat structural pentru utilizare, atât pe drumurile asfaltate, cât și în condiții de drumuri agravate (umed, înzăpezite, înghețate sau impasabile), la depășirea unor obstacole (versanți, terasamente, șanțuri, cioturi, denivelări, bolovani etc.).

VEHICUL DE ZBOR, dispozitiv pentru zbor în atmosfera Pământului sau în spațiu, bazat pe depășirea gravitației; Vehicul aerian fără pilot (dronă).

VEHICUL HIBRID, navă cu pernă de aer. v. **GLISSER**.

VEHICUL PLANETAR, dispozitiv de transport care se poate deplasa pe suprafața unui corp ceresc extraterestru (planetă, asteroid), fiind controlat de la distanță sau de un astronaut.

VEHICUL SPAȚIAL, dispozitiv robotizat conceput pentru a coborî pe Lună, Marte, Venus și alte corpuri cerești, și proiectat pentru efectuarea unor cercetări instrumentale concrete: măsurarea

temperaturii și presiunii, prelevarea probelor de grunt etc.); Lunohod, lunomobil.

VEHICUL, sistem mecanic cu sau fără mijloace de autopropulsie, construit pentru deplasare pe uscat, apă și în aer.

VEHICULE MOTOR, vagoane cu motor și vagoane cu tracțiune, din care sunt concepute trenurile cu autopropulsie (trenuri electrice, Diesel) și trenurile de metrou pentru a transporta pasageri și/sau bagaje.

VEHICULE SUBACVATICE, mijloace de transport destinate deplasării în mare și ocean; batiplan, batiscaf, batisfera.

VEHICULE UTILITARE, mașini concepute pentru mecanizarea lucrărilor de servicii comunale în localități rurale și urbane.

VEL, prefix de origine slavă, cu înțelesul de "mare", care se punea cândva înaintea unui titlu, unui rang boieresc (de ex., vel-armaș, vel-clucer, vel-logofăt).

VELATURĂ, tip de echipament al navei, totalitatea velelor.

VELĂ SOLARĂ, dispozitiv ca o peliculă subțire sub formă de pânză pentru deplasarea navei spațiale cu ajutorul presiunii radiației solare captate.

VELĂ, pânză de in, cânepă sau bum-bac, fixată de catargele unei nave și asupra căreia acționează vântul, determinând deplasarea navei; Velă latină, velă patrată.

VELEAT, (Văleat, liat), durata vieții, trai; (în cronicile moldovenești) an, timp fixat, dată, termen.

VELELE, constelație în emisfera sudică a cerului.

VELES, unul din personajele principale din mitologia vechilor slavi.

VELIER, tip de navă cu vele.

VELIGER, larva mai multor specii de moluște bivalve și gastropode.

VELIN, tip de hârtie sau carton.

VELINGRAD, stațiune balneoclimaterică din Bulgaria.

VELIT, termen folosit în Moldova medievală pentru a desemna apartenența unor boieri la rangul întâi.

VELITES, militari din legiunile romane în sec. IV-II î. Hr.

VELİKÎI LIUBIN, stațiune balneară din Ucraina.

VELODROM, arenă pentru ciclismul pe pistă.

VELODROM, construcție sportivă.

VELUR, țesătură sau pâslă cu puf scurt și des, moale la pipăit pe suprafața frontală.

VELVET, țesături flaușate.

VENĂ, (fr. veine, din lat. vena - venă), vas sangvin prin care vine la inimă sângele de la organe și țesuturi; Venă jugulară, vene ale capului ce transportă sângele spre inimă.

VENDETĂ, (it. vendetta - răzbunare), obiceiul răzbunării sângelui, răspândit la multe popoare, în special din Corsica și sudul Italiei, un mijloc excepțional de a proteja viața, onoarea, demnitatea și proprietatea neamului.

VENE, principalele vase longitudinale paralele care transportă sângele către inimă la pești, amfibiele caudate și la embrionii tuturor vertebratelor și omului.

VENEDI, popoare din Europa Centrală și Orientală.

VENERA, a doua planetă de la Soare a sistemului solar; semn astronomic ♀.

VENEROLOGIE, (din lat. Venus, genitiv Veneris - Venus, zeița dragostei la romani, și ... logie), compartiment al medicinei clinice care studiază bolile venerice.

VENETIC, denumire dată de moldovenii monedei de aur din Veneția medievală. A circulat și în Moldova; vechea denumire moldovenească a venețienilor. S-a păstrat mai ales în textele cronicilor.

VENEȚI, populație indo-europeană stabilită în antichitate în nord-estul Peninsulei Italice și supusă de romani.

VENEȚIA, oraș în Italia, centrul administrativ al provinciei Veneția, are 270,3 mii locuitori.

VENIREA A DOUA A LUI HRISTOS, eveniment așteptat conform Bibliei, Matei 16:27.

VENIT NAȚIONAL, costul total al venitului primar obținut de către toate entitățile comerciale rezidenți într-o țară.

VENIT, încasări în bani sau în bunuri materiale sau nemateriale, sau active financiare; venit de bază, venit derivat, venit din exploatare, venit brut, din activitatea de întreprinzător, venit din muncă angajată, venit din închirierea locuințelor, venit ilicit, venit impozabil, venit lunar mediu, venit nominal, venit personal, venit primar, venit real.

VENITUL DE VALUTĂ, suma veniturilor valutare obținute din exportul de bunuri și servicii, emiterea de titluri de valoare, nominalizate în valută străină, precum și din împrumuturile internaționale.

VENITUL NAȚIONAL BRUT, mărimea agregată a veniturilor primare obținute de către subiecții economiei naționale pentru o anumită perioadă de timp.

VENITUL OPERAȚIONAL AL FIRMEI, suma de profit rămasă după acoperirea cheltuielilor.

VENITURI VAMALE, mijloace bănești provenite din colectarea eficientă a taxelor și impozitelor achitate la trecerea frontierei de agenții economici și persoanele fizice.

VENITURILE BUGETELOR LOCALE, mijloace bănești provenite din colectarea eficientă a taxelor și impozitelor.

VENITURILE BUGETULUI DE STAT, totalitatea mijloacelor financiare colectate în buget.

VENITURILE EXTRABUGETARE ALE INSTITUȚIILOR PUBLICE, totalitatea mijloacelor financiare colectate de instituțiile publice în afara bugetului.

VENITURILE POPULAȚIEI, totalitatea încasărilor, în numerar sau în bunuri economice obținute de populație din diverse surse într-o anumită perioadă și cheltuite pentru consum, economii, diverse impozite și taxe; venituri legale, venituri din proprietate, venituri din remitențe, venituri din salarii, venituri din valori mobiliare de plasament, venituri de autor, venituri ilegale.

VENTIL ELECTRIC, supapă electrică.

VENTIL, dispozitiv pentru pornirea și oprirea unei secțiuni a unei conducte pentru a regla fluxul de lichid transportat, abur, gaz.

VENTILAREA MINELOR, crearea și menținerea durabilă a condițiilor atmosferice normale în lucrările din cariere și mine, prin eliminarea și evacuarea substanțelor nocive gazoase și a prafului formate în timpul operațiunilor miniere.

VENTILATOR, dispozitiv pentru furnizarea de aer, alte gaze sau vapori la o presiune de cel mult 12-15 kPa.

VENTILAȚIE, sistem de măsuri și dispozitive care asigură curățenia, temperatura, umiditatea și viteza aerului într-un spațiu închis, sistem de măsuri și

dispozitive determinate de standardele de igienă, care asigură curățenia, temperatura, umiditatea și viteza necesare aerului dintr-o încăpere.

VENTRAL, dispus pe partea abdominală a corpului, orientat către acesta.

VENTRU, linie, punct, suprafață a unui sistem de unde staționare, în care amplitudinea vibrației are valoare maximă.

VENTUZĂ, echipament industrial în domeniu; organ în formă de disc al unor animale acvatice (lipitori, trematode, cestode), folosit la fixarea acestora pe diferite suprafețe; pahar special de sticlă, cu marginea superioară puțin răsfrântă, care se aplică, prin crearea de vid în interior pe pielea unui bolnav, pentru a provoca o mică congestie locală a sângelui, în scop curativ.

VENUS, a doua planetă a sistemului solar în ordinea depărtării de Soare, cea mai apropiată planetă de Pământ; din mitologie – zeița dragostei, frumuseții și fertilității la romani, Afrodita – la greci.

VERACITATE, calitatea de a fi adevărat.

VERATRUM, strigoaie, gen de plante din familia Melanthiaceae.

VERB AUXILIAR, verb desemantizat, abstract care funcționează ca instrument gramatical în urma pierderii independenței lexicale și sintactice. În limba română există trei verbe auxiliare: a avea, a fi și a vrea.

VERB COPULATIV, verb care intră în alcătuirea predicatului nominal, făcând legătura dintre subiect și numele predicativ.

VERB SEMIAUXILIAR, termen adoptat în gramatica românească, distinct de auxiliar, pentru a sugera terminologic caracteristica acestor verbe de a-și fi pierdut numai parțial autonomia, situându-se între calitatea de verb autonom și cea de marcă gramaticală.

VERB, parte de vorbire flexibilă, care exprimă acțiuni sau stări sub formă de proces. Se caracterizează printr-un sistem de modele flexionare, cunoscut sub denumirea de conjugare.

VERBALISM, tendință de a da mai multă importanță cuvintelor decât ideilor exprimate prin ele.

VERBASCUM, lumânărică, gen de plante din familia Scrophulariaceae.

VERBENA, gen de plante din familia Verbenaceae.

VERBENACEAE, familie de plante dicotiledonate, familie de plante entomofile, erbacee sau lemnoase.

VERDICT, decizia completului de jurați.

„VEREIN FÜR RAUMSCHIFFFAHRT” (VfR), Societatea Germană pentru Călătoria Spațială.

VEREJENI, Ocnița, Lencăuți.

VEREJENI, Telenești, Verejeni.

VERGĂ, set de structuri de punte și părți ale echipamentelor marine ale unei nave.

VERGINA, ansamblu arhitectonic arheologic în localitatea din Grecia, din sec. IV-III î. Hr, inclus pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

VERHOVÍNA, stațiune balneoclimaterică din Ucraina.

VERIA, oraș în Grecia, monumente arheologice, istorice și arhitectonice din antichitate și din Evul Mediu.

VERIFICABILITATE, însușirea a ceea ce este verificabil; Verificabilitatea cercețării.

VERIFICARE A IPOTEZELOR STATISTICE, una dintre ramurile principale ale statisticii matematice, ce combină

metodele de verificare a corespunderii datelor unei ipoteze statistice privind natura probabilistică a datelor.

VERIFICARE, examinare a unei aserțiuni, ipoteze, teorii etc. prin confruntare cu faptele reale sau cu anumite criterii stabilite în prealabil; Verificare logică, verificare semantică; procesul în domeniul informaticii de verificare dacă rezultatele stadiului actual de dezvoltare a unui sistem software și hardware îndeplinesc cerințele stabilite pentru el în etapa anterioară.

VERIFICAREA PROGRAMELOR, domeniu de programare teoretică, legat de dezvoltarea și studiul metodelor de demonstrare a corectitudinii programelor orientate spre aplicarea practică.

VERIGAR, (*Rhamnus*), gen de plante, arbori sau arbuști monoici, rar dioici, din familia *Rhamnaceae*.

VERIGĂ TROFICĂ, element al lanțului trofic într-un habitat.

VERIGEL, (*Orobanche*), lupoaie, gen de plante *Orobanchaceae*.

VERISM, direcție de dezvoltare a literaturii și artei italiene la sfârșitul sec. XIX - începutul sec. XX.

VERMICULIT, mineral moale, de culoare galben-brună sau aurie, din familia micelilor, materie primă pentru diferite ramuri ale industriei.

VERMUT, (germ. *Wermut*), vin aromatizat cu plante macerate.

VERNIER, dispozitiv optic de citire precisă a măsurătorilor între două marcaje de gradare pe o scară liniară, utilizând interpolare mecanică.

VERNISAJ, deschidere oficială a unei expoziții de pictură, desen sau grafică, cu participarea persoanelor oficiale, în vitate special.

VERNISARE, (fr. *verniser* - a lăcu), termen de referință în arta plastică privind procedeele de lăcuire, împrospătare.

VERONA, oraș în nordul Italiei, situat pe fluviul Adige, la poalele Alpilor.

VERONICA, gen de plante anuale sau perene din familia *Scrophulariaceae*.

VEROSIMILITATE, faptul, însușirea de a fi verosimil; Verosimilitatea măsurării.

VERS ALB, vers care nu se supune niciunei structuri regulate, nu are metru, rimă sau nu este încadrabil în strofe.

VERS LEONIAN, hexametru și pentametru rimat, utilizat pe scară largă în Evul Mediu în literatura latină.

VERS LIBER, vers care nu se supune niciunei structuri regulate, nu are metru, rimă sau nu este încadrabil în strofe. El se opune versului tradițional, pentru că acesta respectă un număr fix de silabe în fiecare vers și un număr fix de versuri în fiecare strofă.

VERS, unitate prozodică elementară, alcătuită dintr-unul sau mai multe cuvinte, potrivit unei scheme și determinată fie de cantitatea silabelor, fie de accent, fie de numărul silabelor; fiecare dintre rândurile care alcătuiesc strofele unei poezii în conformitate cu anumite reguli de versificație (măsură, ritm, rimă ș.a.).

VERSAILLES, oraș, suburbie în municipiul Paris, ansamblul Palatului de la Versailles și al parcului, reședință regală din anul 1682 până în anul 1789, inclus pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

VERSANT, element al unei forme de relief negative (vale) sau pozitive (deal, munte), care face legătura între porțiunile înalte și joase ale acestora.

VERSET, mică unitate de text biblic; fiecare dintre paragrafele de mică în-

tindere cu înțeles de sine stătător, de obicei numerotate și dispuse în alinee, în care este împărțit textul Bibliei, al Coranului sau al altor scrieri religioase.

VERSIFICAȚIE SILABO-TONICĂ, versificație bazată pe numărul silabelor dintr-un vers și pe repartizarea accentelor.

VERSIFICAȚIE, arta alcătuirii versurilor după anumite reguli (ritm, rimă, organizare strofică ș.a.), elaborate pe baza legităților limbii date și experienței de creație a poezilor. Mod de dispunere a versurilor potrivit anumitor reguli prozodice, dintre care cele mai importante sunt cele ale rimei, ritmului și ale grupării strofice; arta de a face versuri.

VECTOR, termen de referință în matematică și fizică privind un vector unitate, care indică direcția și unitatea de măsură a unui vector sau a unei axe.

VERSTĂ, veche unitate de lungime, folosită în Rusia, inclusiv în Basarabia, până la introducerea sistemului metric.

VERTEBRATE, craniate, (*Vertebrata*, *Craniata*), subîncręgătură a cordatelor superioare. Au corpul diferențiat în cap, gât (numai la terestre), trunchi, coadă și membre.

VERTEBRĂ, element constructiv al coloanei vertebrale la animale și om. Poate fi cartilaginoasă și, parțial sau complet, osificată.

VERTICALĂ PUTERII, transformarea în victimă.

VERTIUJENI, Florești, Vertiujeni.

VERUCĂ, formațiune benignă a epidermului provocată de diferite tipuri de virusuri ai papilomului uman; Neg.

VERZI, partide politice și asociațiile care pledează pentru menținerea mediului și promovarea politicii de pace.

VERZII, formațiuni țărănești formate din persoane care au evadat sau au

părăsit armatele părților implicate în Războiul Civil din 1917-1922 și s-au ascuns în păduri.

VESIOLOE, UATSN, Șipca.

VESPERTILIONIDE, (Vespertilionidae), familie de animale din ordinul chiroptere.

VESPIDE, (Vespidae), familie de insecte artropode himenoptere.

VEST, unul dintre cele patru puncte cardinale ale orizontului, situat la intersecția sa cu meridianul ceresc, care se află în stânga observatorului orientat spre nord.

VESTA, asteroidul nr.4; descoperit în 1807 de astronomul german H. Olbers și numit după zeița mitologiei romane antice; Vesta, în mitologia romană, la început zeița cirezilor, iar apoi zeița focului din vatră și a căminului familial.

VESTALII, serbări în cinstea zeiței Vesta, celebrate la romani la 15 iunie.

VESTĂ ANTIGLONȚ, îmbrăcămintă de protecție, folosită în poliție și în armată, confecționată din materiale care împiedică pătrunderea gloanțelor; Vestă de salvare.

VESTIMENTIFERA, clasă de viermi marini din încrengătura pogonofora.

VESTON, haină de uniformă, încheiată până la gât și fără buzunare, care se îmbracă peste cămașă; tunică; bluză.

„VEȘTILE SOVIETULUI SUPREM ȘI ALE GUVERNULUI RSSM”, publicație lunară oficială în anii 1940-1992.

VETERAN, ostaș roman liberat după terminarea serviciului militar; soldat (în vârstă) care a participat la unul sau mai multe războaie.

VETERINĂRIE MILITARĂ, compartiment al veterinăriei, care elaborează metode și mijloace ce permit în

condiții specifice serviciului militar să asigure protecția forțelor armate de boile molipsitoare, comune pentru om și pentru animale.

VETERINĂRIE, complex de științe, care include trei grupuri de discipline evidențiate convențional: veterinaro-biologice, clinice și veterinaro-sanitare.

VETIVERIA, gen de plante, ierburi, perene din familia Poaceae.

VETO, act ce suspendă sau împiedică intrarea în vigoare a legilor și a altor reglementări; dreptul care înseamnă puterea unei persoane sau a unui grup de persoane de a bloca unilateral adoptarea unei decizii; cuvânt folosit de tribunii plebei în Roma antică pentru a împiedica adoptarea unor legi care ar fi lovit în interesele plebeilor; drept excepțional pe care îl are o persoană, un stat etc. de a se opune adoptării unei propuneri discutate în organizația din care face parte.

VETRICE, (Tanacetum vulgare), creață, plantă ierboasă, perenă, mirositoare din familia Compozitelor.

VEVERIȚA, Ungheni, Hârcești.

VEVERIȚĂ, (Sciurus), gen de mamifere din ordinul rozătoarelor, familia sciuridelor.

VEVEY, stațiune din Elveția.

VEXEL, poliță sau hârtie contractuală utilizată odinioară în cazul unor împrumuturi financiare între două persoane fizice; Cambie.

VÉZELAY, oraș în Franța, monumente arheologice, istorice și arhitectonice din antichitate, sec. II î. Hr. și din Evul Mediu, sec. XI-XIX, inclus pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

VEZICĂ ÎNOTĂTOARE, organ la pești ce se dezvoltă ca excrescență a părții anterioare a intestinului.

VEZICĂ SEMINALĂ, glandă tubulară simplă, situată în pelvis; secretă un lichid ce intră în compoziția spermei.

VEZICĂ URINARĂ, organ cav, saciform la animale și om, parte componentă a sistemului excretor, în care se acumulează urina înainte de a fi evacuată din organism.

VEZICĂ, organ cavităar care colectează temporar unele produse de excreție sau de secreție, pe care apoi le evacuează prin contracția fibrelor musculare din structura sa.

VEZICULĂ BILIARĂ, organ cavităar al animalelor vertebrate și omului în care se acumulează bila.

VEZICULĂ, element cavităar primar al erupției cutanate.

VEZICULE CEREBRALE, dilatări ale regiunii cerebrale a tubului neural la embrionii vertebratelor și omului.

VIADUCT, structură de pod la intersecția drumului cu râuri, cheiuri, văi adânci etc.

VIADUCTUL MILLAU, pod rutier hobanat (pe cabluri) în Franța.

VIAȚA BASARABIEI, („Вяца Басарабией”), gazetă, (22 aprilie - 25 mai 1907).

VIAȚA BASARABIEI, cotidian oficios al Partidului Național-Țărănesc român. A apărut la Chișinău între 1921-1940.

VIAȚA BASARABIEI, revistă de literatură și cultură generală. A apărut la Chișinău, (1932-1940) și la București, (1941-1944).

VIAȚA BASARABIEI, titlul sub care, în decursul timpului, au apărut mai multe reviste: 1907, 1932, 2000.

VIAȚA BASARABIEI, ziar, a apărut la Chișinău în 1907, în limba română.

VIAȚA COTIDIANĂ, gen de artă plastică, care reprezintă viața reală de zi cu zi, de obicei modernă, a artistului.

VIAȚA LUMII, poem filosofic de Miron Costin, scris, probabil, după 1683. Conține și o notă cu primele observații despre versificație din literatura română.

VIAȚA ROMÂNEASCĂ, revistă literară lunară editată de Uniunea Scriitorilor din România și Redacția publicațiilor pentru străinătate.

VIAȚA SATULUI, („Вяца Сатулуй”), gazetă, apare la Chișinău în anii 1945-1992.

VIAȚĂ NOMADĂ, Nomadism, mod de trai al unei comunități umane, care nu are așezări statornice și se mută mereu dintr-un loc în altul.

VIAȚĂ SEDENTARĂ, Sedentarism, mod de trai al unei comunități umane, care locuiește mult timp în unul și același loc.

VIAȚĂ, (latină vivitia < vivus - viu), timp cuprins între nașterea și moartea cuiva; complex de proprietăți și funcții ale organismelor vii ca entități materiale care își mențin existența prin procese biologice precum reglarea internă, metabolismul și reproducerea; Viață cotidiană, viață particulară, viață publică, viață socială, viață spirituală.

VIBRAFON, instrument muzical de percuție asemănător cu xilofonul.

VIBRATO, mod de executare a unei bucăți muzicale cu vibrații; parte muzicală astfel executată.

VIBRATOR, sistem tehnic care provoacă vibrații mecanice, electromagnetice (de exemplu: coardă, pendul, circuit oscilator etc.).

VIBRATORUL HERTZ, dispozitiv electric sub formă de secțiune rectilinie a unui conductor sau fantă cu o lungi-

me apropiată de jumătate din lungimea de undă a oscilațiilor emise sau recepționate.

VIBRAȚIE, (lat. vibratio - animație), termen de referință în arta plastică privind o modalitate de expresie picturală; v. **PICTURĂ**.

VIBRAȚIE, fenomen mecanic prin care oscilațiile apar în jurul unui punct de echilibru; proces oscilatoriu care are loc cu deplasarea periodică a centrului de greutate al corpului din poziția de echilibru, precum și la schimbarea formei corpului, pe care a avut-o în stare statică.

VIBRIO, gen de plante bacterii gram-negative ce reunesc specii neomogene din punct de vedere al evoluției.

VIBRIOZA PEȘTILOR, boală infecțioasă a peștilor de mare și a celor din gurile râurilor, cauzată de unele tipuri de bacterii de genul Vibrio.

VIBRIZE, peri lungi aspri sensibili întâlniți la unele specii de mamifere.

VIBROAȘCHIERE, procedeu tehnic în industria de mașini.

VIBRODIAGNOSTICARE, metodă de testare nedistructivă pe baza analizei informațiilor despre procesele vibrațiilor acustice, care însoțesc funcționarea mașinilor și a mecanismelor.

VIBROIZOLAREA CONSTRUCȚIILOR, sistem de măsuri care vizează protejarea structurilor, precum și a persoanelor, dispozitivelor și mașinilor din interiorul acestora de efectele nocive ale vibrațiilor.

VIBROÎNDESITOR, dispozitiv autopropulsat, tractat sau manual, al cărui corp de lucru are mișcare oscilantă, necesară pentru implementarea sau intensificarea unui proces.

VIBROȘTANȚARE, procedeu tehnologic în industria de mașini.

VIBROTHERAPIE, metodă de fizioterapie ce constă în folosirea cu scop curativ a oscilațiilor mecanice de frecvență joasă.

VICARIU, în sec. V-XIII în cadrul bisericii catolice reprezentanți împuterniciți ai papei.

VICENZA, oraș din nord-estul Italiei, monumente arheologice, de cult, istorice și arhitectonice din antichitate, Evul Mediu și epoca contemporană, incluse pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

VICEREGE, titlul de vicerege al Spaniei în posesiunile spaniole din Italia și America, Portugalia, India Britanică și Brazilia.

VICHY, orașel, stațiune climaterică montană din Franța.

VICII CARDIACE, schimbările congenitale sau dobândite ale structurilor cardiace, caracterizate prin stenoza orificiilor cardiace sau prin închiderea lor incompletă de către valvule.

VICII DE DEZVOLTARE, schimbări morfologice stabile ale alcătuirii organului, unei părți a corpului sau a întregului organism.

VICINA, sediu episcopal.

VICIU, pornire puternică și nestăpânită pentru satisfacerea unor dorințe; tendință patologică de a comite acte imorale.

VICONTE, titlu de noblețe ereditar, inferior contelui și superior baronului; persoană care poartă acest titlu.

VICTIMIZARE, aducere a cuiva în postura de victimă.

VICTIMOLOGIE, studiu psihiatric al victimelor; curent în criminologie care își propune să studieze rolul victimei în geneza și producerea infracțiunii.

VICTORIA, capitala statului Insulele Seychelles în Oceanul Indian.

VICTORIA, gen de plante cu rizomi din familia Nymphaeaceae.

VICTORIA, Leova, Sărăteni.

VICTORIE, câștigarea unei partide.

VICTOROVCA, Cantemir, Ciobalaccia.

VICUGNA, (Vicugna vicugna), mami-fur din genul lama.

VID ÎN TEHNICĂ, procedeu tehnologic în diverse domenii.

VID, caracterul a ceea ce este lipsit de idei, de sentimente, de profunzime.

VIDEO ART, formă în arta contemporană, apărută în conextul experimentelor făcute de avangardiști în anii 1960.

VIDEO TELEFON, tip de comunicare și dispozitiv de comunicare, prin care abonații nu doar se aud, dar și să se vad reciproc în timpul conversațiilor.

VIDEO, morfem al cuvintelor compuse, care indică relația lor cu semnalele electrice care transportă informații despre imagini (semnale video), către sisteme și dispozitive pentru convertirea, amplificarea, transmiterea unor astfel de semnale, înregistrarea și reproducerea acestora, precum și purtători de informații care conțin semnale video înregistrate; Videodisc, disc optic.

VIDEOAMPLIFICATOR, echipament industrial în domeniul electronic.

VIDEOCAMERĂ, dispozitiv care conține o cameră de televiziune și un videomagnetofon, montate într-un tot întreg.

VIDEOIMPULS, impulsul curentului electric.

VIDEOMAGNETOFON, dispozitiv electronic; magnetoscop.

VIDEOPROIECTOR, dispozitiv pentru convertirea semnalelor electrice ale imaginilor optice și reproducerea lor pe ecran prin metoda proiecției optice.

VIDEOSEMNAL, semnal electric folosit pentru formarea, transmiterea și reproducerea imaginilor în televiziune, fototelegrafie, echipamente computerizate, radar etc.

VIDEOTELEFON, dispozitiv electronic și tip de comunicare, prin care abonații nu numai se aud, dar și se văd reciproc în timpul conversațiilor.

VIDEOTERMINAL, echipament de citire a informației.

VIDICON, dispozitiv cu fascicul de electroni pentru captarea imaginilor optice spre a fi transmise prin televiziune și convertirea lor în semnale video.

VIDRĂ DE MARE, (*Enhydra lutris*), mamifer marin carnivor din familia mustelidelor.

VIDRĂ, (*Lutra lutra*), mamifere semi-acvatice din familia mustelide, subfamilia canoide.

VIDUA, gen de păsări din familia ploceide ordinul passeriforme.

VIELĂ, vechi instrument muzical cu coarde.

VIENA, (Wien), oraș, capitala Austriei, situat pe Dunăre, la poalele munților Wienerwald, în extremitatea nord-estică a Alpilor.

VIENNE, oraș în Franța, monumente arheologice, istorice, de cult și arhitectonice din antichitate și din Evul Mediu; Muzeu de artă și arheologie, fondat în 1996.

VIENTIANE, capitala și cel mai mare oraș în Laos, are 199,9 mii locuitori.

VIER, masculul porcinelor de casă, producător.

VIERME DE MĂTASE, (gândac-de-mătase), larva (omida) fluturului *Bombyx mori* din familia Bombycidae.

VIERMELE DE GĂLBEAZĂ, (Fasciola hepatica), vierme plat parazit din clasa trematodelor.

VIERMELE DE MĂTASE AL STEJARULUI, larva (omida) fluturului *Antheraea pernyi*, răspândit în Asia și Europa. Se hrănește de obicei cu frunze de stejar. Din cauza productivității scăzute și a calității inferioare a mătăsii, s-a renunțat la creșterea lui.

VIERMELE DE NISIP, vierme polichet din glareside.

VIERMELE MERELOR, larva (omida) fluturului *Carpocapsa pomonella* din familia Tortricidae. Atacă merele, perele, gutuile, nucile, mai rar sămburoasele.

VIERMI SĂRMĂ, (Viermi-sărmoși), larve ale unor gândaci din familia Elateridae. Cele mai mari stricăciuni le provoacă plantelor de porumb, grâu, orz, cartof, sfeclă, răsărită, tutun ș.a., uneori puieților și pomilor din pepiniere.

VIERMI, animale nevertebrate, fără picioare și cap distinct, cu corp alungit, bisimetric.

VIERMII SĂRMĂ FALȘI, denumirea generală a larvelor unor gândaci. Viermii sârmă falși trăiesc în stratul superior al solului, unde mănâncă semințele plantelor de cultură (graminee, bostănoase și leguminoase).

VIESPAR, (*Pernis apivorus*), gen de păsări din familia accipitride.

VIESPE, gen de viespi cu mod de viață social, denumire dată mai multor insecte din familia vespidelor.

VIESPILE CEREALELOR, (Cephidae), familie de insecte din ordinul Hymenoptera. Viespile grâului (*Cephus pygmaeus*) și viespea neagră (*Trachelus ta-*

bidus) sunt răspândite pe tot teritoriul RM. Prima atacă mai mult păioasele de toamnă, a doua, pe cele de primăvară.

VIESPILE FRUCTELOR, (Tenthredinidae), insecte din ordinul himenoptelilor, care atacă fructele sau frunzele speciilor pomicele. În RM sunt răspândite speciile periculoase: viespile cu fierăstrău a merelor (Hoplocampa testudinea), viespile perelor (Hoplocampa brevis), viespea neagră a prunelor (Hoplocampa minuta), viespea galbenă a prunelor (Hoplocampa flava), viespea sâmburoaselor (Neurotoma nemoralis), viespea neagră a cireșelor (Caliroa cerasi) și viespea frunzelor de păr (Neurotoma flaviventris). Primele patru atacă fructele, iar ultimele trei, frunzele.

VIEȚILE SFINȚILOR, literatură bisericească care descrie viața și faptele sfinților.

VIEZURE MELIVOR, (Mellivora capensis), mamifer din familia mustelide.

VIEZURE, (Meles meles), bursuc, mamifer omnivor.

VIFORNIȚĂ, furtună de zăpadă, fenomen atmosferic reprezentând transferul zăpezii de către vânt deasupra suprafeței pământului.

VIGNA, gen de plante anuale și perene din familia Fabaceae.

VIHUELA, denumire în Evul Mediu a unor instrumente cordofone.

VIIȘOARA, Edineț, Vișoara.

VIIȘOARA, Glodeni, Vișoara.

VIIȘOARA, Ștefan-Vodă, Purcari.

VIITOR, secvență temporală care situează desfășurarea acțiunii într-un moment ulterior momentului „prezent”.

VIITURĂ, revăsare a apelor, fază a regimului de apă al râului, care se repetă anual în condiții climatice în același

anotimp al anului și caracterizate prin conținutul cel mai ridicat de apă, creșterea ridicată și prelungită a nivelului apei.

VIJELIE, fenomen meteorologic.

VIKALLOY, aliaj magnetic dur din V, Co și Fe.

„**VIKING**”, proiect și navă astronomică.

VIKINGI, nume dat războinicilor, navigatorilor și negustorilor scandinavi care au întreprins, între secolele al VII-lea și al X-lea, numeroase expediții în Europa și în America de Nord.

VILAIET, diviziune administrativ-teritorială din Imperiul Otoman, condusă de un valiu.

VILANELĂ, cunoscută și sub numele de villanesque, este o formă poetică din nouăsprezece linii formată din cinci terțete urmate de un catren.

VILĂ LA ȚARĂ, conac rural.

VILĂ, casă elegantă înconjurată de spații verzi amenajate; moșie cu conac, casă cu grădină sau parc, acareturi și alte clădiri.

VILEGIATURĂ, sejur scurt.

VILIA, râu, afluent pe stânga al Prutului.

VILJANDI, oraș în Estonia, monumente arheologice, istorice, de cult și arhitectonice din Evul Mediu.

VILLA ADRIANA, Villa Hadriana, vilă în Roma antică, cu cele mai monumentale și mai luxoase ansambluri ale palatului și parcului, inclusă pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

VILLA FARNESE, Villa Caprarola, monumente arhitectonice din Italia.

VILLA GIULIA, monument de arhitectură și muzeu din Roma, a fost construită în 1551-1555.

VILLANCICO, specie populară poetico-muzicală de origine spaniolă.

VILLANUS, categorie de țărani dependenți de feudal în unele țări din Europa de vest în Evul Mediu.

VILNIUS, capitala Lituaniei, principalul centru economic, științific și cultural al țării. Are 534,5 mii de locuitori.

VIN SPUMOS, vin saturat cu bioxid de carbon și supus refermentării, fabricat în Republica Moldova.

VIN, (lat. vinum), băutură obținută prin fermentarea alcoolică a mustului de struguri proaspeți sau conservați, dar și din fructe; Cidru, vermut, vin de Porto, madera.

VINĂRIE, obiect de interes turistic.

VINĂRIT, dare care se plătește odinioară pentru vin; vinărici.

VINBLASTINĂ, alcaloid dimeric indol, conținut în planta brebenoc.

VINCA, brebenoc, saschiu, gen de plante din familia Apocynaceae.

VINCI, mecanism de bord de tipul troliului, pentru ridicarea ancorei sau a unor greutate.

VINDEREL ROȘU, (Falco tinnunculus), pasăre răpitoare diurnă din familia șoimilor.

VINEREA MARE, vinerea dinaintea Paștilor.

VINEȚICĂ, (Ajuga reptans), vineriță, plantă ierboasă, multianuală din familia Lamiaceae.

VINIFICAȚIE, ramură a industriei alimentare pentru fabricarea vinului și a altor băuturi alcoolice; totalitatea operațiilor de preparare a vinurilor și distilatelor din must de struguri și de alte fructe, industria vinicolă, învechirea vinului și distilatelor.

VINIȚA, oraș în Ucraina, centrul administrativ al regiunii Vinița, are 351 mii de locuitori.

VINLAND, numele teritoriului Americii de Nord dat de islandezul Viking Leif Ericsson în anul cca 1000.

VINOGRADNOE, UATSN, Vinogradnoe.

VINOGRADOVCA, Taraclia, Vinogradovca.

VINOVĂȚIE, sentiment uman.

VIOARĂ, (it. viola, din lat. vivula - care te înviorază), instrument muzical alcătuit dintr-o cutie de rezonanță cu patru strune și arcuș, având registrul cel mai înalt din familia violinelor; violină, scripcă.

VIOL, act sexual cu utilizarea violenței fizice, amenințările cu utilizarea acesteia sau folosirea slăbiciunii victimei, reprezintă o infracțiune gravă.

VIOLACEAE, familie de plante angiosperme dicotiledonate, dialipetale, ierboase sau, mai rar, lemnoase.

VIOLĂ, vechi instrument muzical cu coarde și arcuș din familia viorilor, mai mare decât vioara.

VIOLE D'AMOURE, vechi instrument muzical cu coarde și arcuș.

VIOLENȚĂ MILITARĂ, acțiuni militare, derulate cu mare cruzime.

VIOLENȚĂ, lipsă de stăpânire în vorbe sau în fapte; teorie sociologică potrivit căreia inegalitatea socială își are geneza în folosirea, pe o anumită treaptă a dezvoltării, a violenței de către unii oameni împotriva altora; Violența în școală.

VIOLETĂ AFRICANĂ, (Saintpaulia), specie ierboasă din familia Gesneriaceae, crecută pe larg ca plantă de cameră.

VIOLONCEL, instrument muzical cu coarde și arcuș, asemănător cu vioara și viola, dar de dimensiuni mai mari.

VIOREAUA NOPTII, (Platanthera), gen de plante din familia Orchidaceae.

VIORELE, (Viola), v. **VIOLACEAE**.

VIP MAGAZIN, revistă din Republica Moldova.

„**VIPERA**”, Asociația pictorilor din Danemarca, Belgia și Olanda.

VIPERĂ COMUNĂ, (Vipera berus), șarpe veninos din familia viperidelor.

VIPERIDE, (Viperidae), familia de șerpi veninoși.

VIRAJ, manevră în timpul deplasării terestre sau în aer.

VIRAMENT, operație contabilă prin care o sumă de bani se trece dintr-un cont în altul, în procesul înregistrărilor contabile.

VIREZUB, (Rutilus rutilus), babușca de mare, pește de apă dulce din familia ciprinide.

VIRGATION, în tectonică, o divergență în formă de evantaie a axelor pliurilor rocilor, însoțită de o scufundare treptată a pliurilor lor; în geomorfologie, ramificarea lanțurilor montane sau a unor direcții.

VIRGINAL, instrument muzical cu coarde și claviatură, asemănător clavecinului.

VIRGINIA BEACH, oraș în estul SUA, unul dintre centrele de aglomerare Norfolk-Virginia Beach cu 1 658,1 mii de locuitori.

VIRGINIA, unul din Statele Unite ale Americii de Nord.

VIRGULĂ, semn de punctuație care servește pentru delimitarea grafică a unor părți din cadrul propoziției.

VIRILISM, prezența la femeie a semnelor sexuale secundare masculine.

VIROID, specie de virus, de dimensiuni foarte mici.

VIROIZI, agenți patogeni descoperiți la moment doar la plante.

VIRTUAL, termen de referință în tehnologia informațiilor și tehnică care numește un concept ce se referă la aplicații și servicii din Internet; Comunitate virtuală, funcție virtuală, realitate virtuală.

VIRTUALITATE, însușirea a ceea ce este virtual; posibilitate.

VIRTUALIZAREA SOCIETĂȚII, proces global de înlocuire a relațiilor sociale reale cu imaginile lor virtuale.

VIRTUTE, lege morală bazată pe virtute.

VIRULENȚĂ, gradul de capacitate al culturii microbiene de a provoca boli sau pierirea organismului la infectare naturală sau artificială.

VIRUNGA, Mufumbiro, un grup de vulcani din Africa, în Republica Democrată Congo, Uganda și Rwanda.

VIRUS COMPUTAȚIONAL, cod sau program creat pentru a derula neautorizat în informatică acțiuni rău intenționate, fără cunoașterea și contrar dorințelor proprietarului unui computer, smartphone etc.; Virus informatic.

VIRUS INFORMATIC, cod sau program creat pentru a derula neautorizat în informatică acțiuni rău intenționate fără cunoașterea și contrar dorințelor proprietarului unui computer, smartphone, etc.; Virus în informatică.

VIRUS, agent patogen care afectează animalele sau plantele.

VIRUSOLOGIE, (din lat. virus - otrăvă, infecție și ... logie), știință care se

ocupă cu studiul virusurilor; domeniu interdisciplinar de cercetări științifice fundamentale și aplicative privind agenții patogeni ai bolilor infecțioase de natură acelulară de viață a virușilor.

VIRUSUL MOZAICUL TUTUNULUI, specie de virus din genul tobamovirus, familia virgaviride.

VIRUSUL RABIEI, virus din genul Lyssavirus.

VIRUSURI ONCOGENE, virusuri capabile să provoace transformare tumorală a celulelor în organism sau în cultură.

VIRUSURILE IMUNODEFICITULUI UMAN, virusuri din genul lentivirus.

VIRUSURILE POLIOMIELITEI, denumire comună a trei virusuri care se deosebesc după proprietățile antigenice.

VIS DIURN, v. **VIS**.

VIS, activitate psihică care se manifestă în somn prin vis.

VISCOL, fenomen atmosferic reprezentând transferul zăpezii de către un vânt mai mult sau mai puțin puternic deasupra suprafeței pământului.

VISCOZĂ, xantogenat de celuloză.

VISCOZIMETRIE, domeniu de cercetări științifice fundamentale și aplicative în dinamica fluidelor.

VISCOZIMETRU, dispozitiv de măsurare a fluidelor.

VISCOZITATE, proprietatea unui fluid (lichid sau gaz) de a opune rezistență la curgere, datorită forțelor de frecare, care iau naștere atunci, când două straturi adiacente ale lui se mișcă cu viteze diferite.

VISCUM, gen de plante din familia Santalaceae.

VISEGRÁD, oraș în Ungaria, muzeul Regelui Matthias și monumente arhe-

ologice, istorice, de cult și arhitectonice din antichitate și din Evul Mediu.

„VISICALC”, primul software de calcul tabelar pentru calculatoare personale, lansat în 1978.

VISNA-MAEDI, viroză a oilor și caprelor, care progresa lent.

VISOCA, deal, raionul Soroca, RM.

VISOCA, Soroca, Visoca.

VISTIERIE, în Evul Mediu, în Moldova și Valahia, instituție care se ocupa cu administrarea finanțelor țării, fiind condusă de marele vistiernic; clădirea în care își desfășura activitatea această instituție.

VISTIERNIC, în sec. XV-XIX, în Moldova și Valahia, boier de rang mare, membru al divanului, administrator al finanțelor țării. Avea și funcția de judecător în litigiile ce luau naștere în legătură cu încasarea impozitelor. În subordonarea lui se găsea tot aparatul financiar al țării.

VIȘIN, (*Prunus cerasus*), gen de plante arborescente din familia Rosaceae, subfamilia prunoideelor (drupaceelor). Majoritatea soiurilor de cultură au provenit din vișinul comun (*Cerasus vulgaris*) și din vișinul de stepă (*Cerasus fruticosa*). Din genul *Cerasus* face parte și cireșul (*Prunus avium*).

VIȘINEL, (*Cerasus fruticosa*), Vișin de stepă, arbust din familia Rosaceae.

VIȘNIOVCA, Cantemir, Vișniovca.

VITACEAE, familie de plante angiosperme dicotiledonate.

VITALISM, doctrină inspirată de Aristotel, potrivit căreia fenomenul vieții nu poate fi explicat exclusiv în termeni materiali, acesta putând fi datorat prezenței în organismele vii și ceva imaterial; veche teorie științifică, infirmată, care explică procesele vitale prin

prezența în organismele vii a unei așa-zise „forțe vitale”.

VITALLIUM, aliaj din molibden, cobalt și crom, rezistent la temperaturi înalte.

VITAMINE, componente importante ale alimentației pentru animale; compuși organici cu masa moleculară mică de natură chimică diferită, necesari pentru activitatea vitală normală a organismului.

VITAMINOTERAPIE, aplicarea vitaminelor cu scop curativ în caz de boală, precum și în insuficiența sau lipsa vitaminelor în organism.

VITE TINERE, animale agricole tinere crescute pentru a le înlocui pe cele bătrâne sau bolnave, precum și pentru sporirea șeptelului.

VITEAZ, titlu conferit în sec. XIV-XV de domnii Moldovei și ai Valahiei ostașilor care se distingeau în lupte.

VITELOGENEZĂ, procesul de formare și de acumulare a gălbenușului în celulele sexuale feminine în dezvoltare ale animalelor în faza de creștere rapidă.

VITERBO, oraș în Italia, monumente arheologice, istorice și arhitectonice din sec. XII-XVIII. Este cunoscut ca „orașul papilor”, fiindcă mulți papi au avut aici reședință de țară.

VITERIT, mineral carbonat de bariu.

VITEX, gen de plante arbori și arbuști cu frunza căzătoare sau veșnic verzi din familia Verbenaceae.

VITEZA DE CIRCULAȚIE A BANILOR, numărul de ori în care, în medie, sunt utilizați banii dintr-o țară într-o perioadă de timp determinată; viteza de circulație a numerarului, viteza de rotație a banilor.

VITEZA DE ROTAȚIE A CAPITALULUI masoara eficiența utilizării acestuia și

se calculează ca raport între cifra de afaceri netă și capitalul de lucru.

VITEZA DE SEDIMENTARE A HEMATILOR, măsoară rata la care sedimentează hematiile dintr-o probă de sânge anticoagulant, în interval de o oră.

VITEZA LUMINII, viteză de propagare a oricăror unde electromagnetice, viteză limită a propagării oricăror efecte fizice, una dintre constantele fizice fundamentale.

VITEZA SUNETULUI, viteza de propagare a sunetului într-un mediu de unde elastice.

VITEZA SUPERSONICĂ, viteza de mișcare a unui mediu sau a corpului într-un mediu, depășind viteza sunetului într-un mediu dat.

VITEZĂ A REACȚIEI CHIMICE, intensitatea reacției exprimată cantitativ.

VITEZĂ CRITICĂ, în hidro-aerodinamică, viteza la care se modifică calitativ imaginea fluxului de curgere a lichidului și principalele caracteristici.

VITEZĂ, în mecanică, mărime fizică vectorială v , care este una dintre caracteristicile cinematice de bază ale mișcării unui punct material; Viteză unghiulară; mărime fizică și tehnică, exprimată prin raportul dintre distanța parcursă într-o unitate de timp; Viteză hipersonică a unui aparat de zbor, viteză cosmice (prima, a doua, a treia).

VITEZE COSMICE, viteze critice caracteristice mișcării obiectelor spațiale în câmpurile gravitaționale ale corpurilor cerești și ale sistemelor acestora.

VITEZOMETRU DOPPLER, dispozitiv în radioelectronică și optoelectronică bazat pe efectul Doppler, pentru măsurarea de la distanță a vitezei obiectelor în mișcare.

VITEZOMETRU, dispozitiv de măsurare.

VITICULTURĂ, ramură a fitotehniei, cultivarea viței-de-vie.

VITILIGO, boală de piele caracterizată prin apariția unor zone albe, lipsite de pigment.

VITORIA-GASTEIZ, oraș în nordul Spaniei, capitala (din 1980) regiunii autonome Țara Bascilor și al provinciei Álava. Are 226 mii de locuitori.

VITRALIU, compoziție decorativă ornamentală într-o fereastră, ușă, perete despărțitor, sub forma unui panou din sticlă sau alt material care transmite lumina și tehnică de decor a acesteia; panou decorativ și tehnică de decor a acestora.

VITRINĂ FRIGORIFERĂ, utilaj tehnologic special.

VITTEL, stațiune balneologică din Franța.

VIȚĂ-DE-VIE, (*Vitis*), gen de plante agățătoare multianuale (tufe sau liane) din familia Vitaceae. În Republica Moldova vița-de-vie este una dintre principalele culturi agricole. Sunt raionate peste 30 soiuri. Știința care se ocupă cu studiul speciilor și soiurilor de viță-de-vie se numește ampelografie.

VIU, organism care este dotat cu simțire.

VIURM, a patra și ultima epocă glaciară din perioada cuaternară în Europa.

VIVACE, (it. vivace – plin de viață, vioi), indicație referitoare la caracterul unei mișcări repezi în muzică (de ex., allegro vivace, repede); termen muzical, care indică o mișcare rapidă intermediară între allegro și presto.

VIVARIU, încăpere pentru întreținerea și înmulțirea animalelor folosite în scop științific și practic de către organele de ocrotire a sănătății.

VIVERA, (*Viverra*), gen de mamifere din familia viverride.

VIVERRIDE, familie de mamifere carnivore răpitoare.

VIVIPARITATE, la animale, metodă de reproducere constând în nașterea de pui vii.

VIVISECȚIE, disecție făcută pe un animal viu cu scopul studierii funcțiilor organismului, acțiunii asupra acestuia a diferitor substanțe, elaborării metodelor de tratament chirurgical.

VIZĂ, (*Acipenser nudiiventris*), specie de pește din genul acipenser.

VIZĂ, însemnare, parafă etc. trecută de o autoritate pe un act, pentru a-i da valabilitate, pentru a-i confirma primirea etc.

VIZIERĂ, partea mobilă de dinaintea unui coif. Viziera avea menirea să apere fața de lovituri în timpul luptei; streășină groasă, ușor înclinată deasupra deschiderilor de tragere, pentru apărarea contra loviturilor de sus.

VIZIGOȚI, trib germanic din ramura apuseană a goților. În sec. al IV-lea, sub presiunea hunilor, vizigoții au trecut Dunărea și s-au stabilit pe teritoriul Imperiului Roman. S-au menținut în Spania până la 711, atunci când regatul lor a fost distrus de mauri.

VIZIR, denumire a dregătorilor în mai multe țări musulmane. În ierarhia Imperiului Otoman, Marele Vizir era cea mai însemnată persoană după sultan.

VIZITĂ DE AFACERI, deplasare în scop de afaceri.

VIZITĂ DE LUCRU, deplasare în scop de lucru.

VIZITĂ DE STAT, deplasare oficială.

VIZITĂ NEOFICIALĂ, vizită care nu este oficială, care are un caracter particular.

VIZITĂ OFICIALĂ, care emană de la o autoritate, de la un guvern, de la un stat; care este declarat, stabilit prin lege; care reprezintă o autoritate, un guvern, un stat.

VIZITIUL, constelație din emisfera nordică a cerului.

VIZOR ELECTRONIC, dispozitiv de monitorizare video dintr-o cameră de transmisie de televiziune, cameră video etc. conceput pentru a determina limitele imaginii transmise și controlul vizual al principalilor parametri și al indicatorilor de calitate.

VIZOR, sistem optic al aparatului fotografic sau camerei de filmat pentru a determina limitele obiectelor în cadru și distanța până la ele.

VIZUINĂ, varietate a adăpostului săpată de către animale în sol, zăpadă sau în depunerile de pe fundul bazinelor acvatice.

VÎLCELE, Cantemir, Tocenii.

VÎNĂTORI, Nisporeni, Vânători.

VÎPROVA, Orhei, Puținței.

VÎȘCĂUȚI, Orhei, Vișcăuți.

VLADIMIREUCA, Singerei, Copăcenii.

VLADIMIROVCA, Cahul, Găvănoasa.

VLADIMIROVCA, UATSN, Popencu.

VLADIMIROVCA, UATSN, Vladimirovca.

VLADNIC, râuleț, afluent pe stânga al Prutului.

VLĂDICĂ, episcop ortodox; arhieru.

VOAIERISM, perversiune sexuală.

VOCABULAR, totalitatea cuvintelor unei limbi, ale unui dialect teritorial, social, precum și cuvintele între-

buițate de o persoană într-un anumit domeniu sau de un scriitor în opera sa literară.

VOCABULARUL ARTEI, termeni de referință în arta plastică.

VOCALĂ, sunet al vorbirii, produs prin ieșirea liberă și continuă a curentului de aer sonor din laringe prin canalul fonator.

VOCALIZĂ, (fr. vocalise), piesă muzicală pentru voce, fără text, exercițiu tehnic de canto care se execută pe o vocală.

VOCAȚIE, înclinație spre un anumit domeniu de activitate, pentru o anumită profesiune etc.

VOCE, melodie susținută de un grup de cântăreți cu voci de același diapazon într-o lucrare corală sau într-un ansamblu vocal; fiecare linie melodică a unei piese polifonice.

„VOCEA AMERICII”, („Voice of America”), serviciu de emisiuni radiofonice pentru străinătate al guvernului SUA, din 1942.

„VOCEA BASARABIEI”, post de radio în Republica Moldova.

„VOCEA POPORULUI”, săptămânal în Republica Moldova, (1990).

VOCODER, set de dispozitive electronice pentru transmiterea informațiilor vocale în formă codificată.

VODCĂ, băutură alcoolică tare, incoloră, din apă dedurizată, cu gust și aromă caracteristică, cu un conținut de alcool etilic din cereale între 40,0-56,0 %.

VODEVIL, comedie ușoară (într-un act), cu o intrigă bogată și răsturnări de situație, în textul căreia sunt intercalate cuplete satirice, cântate pe melodii cunoscute și cu acompaniament orchestral; specie de comedie ușoară sau de farsă.

VOIEVOD, comandant de oști; titlu dat în documentele slavo-moldovenești domnilor Moldovei și Valahiei (sec. XV-XVII); în Polonia și Lituania, inițial, locțiitor regal în udeluri, mai târziu șef al administrației și căpetenia oastei în voievodat.

VOIEVODAT, în Evul Mediu în Țările Române, teritoriu aflat sub autoritatea unui voievod.

VOIEVODATUL LUI GYULA, aflat în interiorul arcului carpatic, cu centrul la Dăbâca.

VOIEVODATUL LUI MENUMORUT, sec. IX-X, voievod român din Crișana.

VOINESCU, Hîncești, Voinescu, din 1946 până în 31.01.1991 Pobeda.

VOINOVA, Strășeni, Voinova.

VOINȚĂ, trăsătură de caracter definită prin decizie fermă și perseverență în învingerea obstacolelor.

VOIT, titlu dat în Evul Mediu în Moldova cârmuitorului unui oraș, care era ajutat în activitatea sa de un sfat format din 6-12 pângari; persoană care avea acest titlu; v. **ȘOLTUZ**.

VOITOVCA, UATSN, Cuzmin.

VOLANT, corp rotativ, de obicei simetric în raport cu axa de rotație, depozit de energie cinetică.

VOLATILITATE ELECTORALĂ, indicatorul ce măsoară schimbările în intenția de a vota a electoratului.

VOLATILITATEA PREȚULUI, măsurarea amplitudinilor variațiilor în evoluția prețului unui instrument financiar.

VOLÂNIA, regiune în Ucraina.

VOLÂNIAN, subetajul inferior al sarmațianului, descris inițial după deschiderile geologice din Volânia.

VOLBURĂ, (*Convolvulus*), rochița-rândunicii, specie de plantă din familia Convolvulaceae.

VOLEI DE PLAJĂ, varianta de volei jucat pe un teren cu acoperire de nisip împărțit cu fileu; de la 1996 este inclus în Jocurile Olimpice, campionate mondiale se organizează odată în 2 ani.

VOLEI, Volleyball, joc sportiv pe un teren de parchet cu mingea, desfășurat între două echipe compuse din câte șase jucători. Terenul special amenajat este separat de un fileu înalt, peste care trebuie să treacă mingea, folosind doar mâinile, cu scopul de a face ca mingea să atingă terenul advers. Voleiul a apărut prima dată în SUA (1895).

VOLET, oblon și element mecanic în aviație.

VOLGA, râu în Rusia, cel mai lung din Europa cu o lungime de 3530 km.

VOLINTIR, Voluntar, denumire dată în Moldova persoanelor care se înrolau de bună voie în armata rusă, pentru a lua parte la războaiele ruso-turce din sec. al XVIII-lea.

VOLINTIRI, Ștefan-Vodă, Volintiri.

VOLOAVE, Soroca, Parcani.

VOLODENI, Edineț, Bleșteni.

VOLOSTE, mică unitate administrativ-teritorială în Basarabia (sec. XI-XX), parte de județ.

VOLOVIȚA, Soroca, Volovița.

VOLSCI, popor din Italia antică, la S-E de Roma, a fost supus în 388 î. Hr.

VOLT, unitate de măsură a tensiunii electrice, a diferenței de potențial și a tensiunii electromotoare în sistemul de unități SI. Simbolul: V; Volt-ampere, unitate de măsură a puterii aparente a curentului alternativ în sistemul de unități SI. Simbolul: VA.

VOLTA POTENȚIAL, diferența potențialelor electrice între un punct în vid, aproape de suprafața fazei α și un punct în vid, aproape de suprafața fazei β .

VOLT-AMPER, unitate de putere electrică totală Pt într-un sistem energetic de curent alternativ.

VOLTAMPEROMETRIE, grup de metode electrochimice pentru analiza și studiul calitativ și cantitativ al substanțelor.

VOLTĂ, manevră a unei nave; semn care indică repetarea unui fragment muzical.

VOLTMETRU, dispozitiv pentru măsurarea tensiunii electrice în circuite de curent continuu și curent alternativ; Voltmetru electronic analogic.

VOLUBILIS, oraș antic roman, lângă orașul Meknès, Maroc, unul dintre cele mai importante centre de răspândire a culturii antice roamne în Africa de nord, inclus pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

VOLUM, spațiu tridimensional al corpurilor; una dintre mărimile de bază, asociate corpurilor geometrice.

VOLUMETRIE, capitol al chimiei analitice care se ocupă cu analizele volumetrice; Titrimetrie.

VOLUNTARI BASARABENI ÎN SPANIA, luptători antifasciști internaționaliști, participanți la războiul național-revoluționar al poporului spaniol (1936-1939).

VOLUNTARI MOLDOVENI ÎN ARMATA RUSĂ, moldoveni, care au participat la războaiele ruso-turce (sec. XVI-II-XIX).

VOLUNTARI, care acționează de bunăvoie, din proprie inițiativă, nesilit de nimeni, în mod conștient; (despre acțiuni) care se face de bunăvoie, fără constrângere.

VOLUNTARIAT, activitate desfășurată în folosul altor persoane sau al societății fără a urmări un câștig material.

VOLUNTARISM ÎN POLITICĂ, concepție socio-politică, care consideră voința umană ca factor hotărâtor al istoriei, atribuind proceselor voliționale un rol determinant în acțiunea socială, negând existența legităților obiective sau opunând voința umană acestor legi.

VOLUNTARISM, concepție psihologică care atribuie proceselor voliționale rolul hotărâtor în viața psihică.

VOLUTĂ, motiv decorativ; în arhitectura decorativă barocă, formă care imită o bandă de material flexibil înfășurată într-o spirală sau în două spirale, poate servi drept consolă pentru cornișe, portaluri de încadrare, uși, ferestre.

VOLUTIDE, familie de moluște marine.

VOLUTINĂ, incluziuni sub formă de granule din polifosfați anorganici din citoplasma multor bacterii și ciuperci.

VOLVARIELLA, gen de plante, ciuperci cu pălărie din ordinul Amanitaceae.

VOLVOCALE, (Volvocales), ordin de alge verzi, unicelulare sau coloniale.

VOMĂ, evacuare involuntară a conținutului gastric pe cale bucală.

VOMBATIDE, familie de mamifere din ordinul diprotodontia.

VONICERIU-PITIC, (*Euonymus nana*), arbust din familia Celastraceae, plantă relict.

VOPSELE CERAMICE, vopsele obținute din substanțe colorate minerale sau sintetice și folosite la ornamentarea vaselor de ceramică prin ardere.

VOPSELE, substanțe tehnologice; suspensii omogene de pigmenți și de materiale de umplutură în substanțe peliculogene; Vopsele cu clei, suspensii de

pigmenți în soluții apoase de substanțe pelicologene.

VOPSIRE, procedeu tehnologic în meșteșugărit, industria textilă și alte ramuri.

VORBIRE, aspect al activității umane, care constă în folosirea limbii (în mod oral sau scris) în procesul comunicării între membrii unei anumite colectivități sau în procesul gândirii. Prin vorbire se înțelege, de asemenea, produsul acestei activități, totalitatea de unități (propoziții, fraze), prezentate în ansamblu ca material lingvistic.

VORNIC, titlu purtat de mulți dregători din Moldova feudală.

VORNICENI, Strășeni, Vorniceni.

VORNICIEL, în Evul Mediu, în Moldova, slujbaş inferior de sub autoritatea marelui vornic; flăcău ales din partea mirelui sau a miresei, însărcinat să-i invite pe oameni la nuntă.

VOROHTA, stațiune climatică montană din Ucraina.

VOROTEȚ, Orhei, Chiperceni.

VORTICELA, gen de infuzorii ciliate, care trăiesc în ape dulci sau sărate.

VORTICISM, curent, doctrină estetică și metodă de creație în arta modernă engleză; direcție în literatura și arta engleză, aproape de avangardă.

„VOSCRESENSCAIA LETOPISI”, cronică rusă din sec. al XVI-lea.

„VOSHOD”, proiect spațial, serie de nave spațiale cu mai multe locuri, destinate zborurilor pe orbite joase în jurul Pământului.

„VOSTOK”, proiect spațial, serie de nave spațiale cu unul sau două locuri, destinate zborurilor pe orbite joase în jurul Pământului.

VOT MULTIPLU, drept constituțional, care oferă unui alegător posibilitatea de a vota de mai multe ori.

VOT, (lat. votum – dorință), mijloc de exprimare a voinței cetățenilor la alegeri; **Vot universal direct**, vot universal pasiv, vot universal, vot de încredere, vot de neîncredere.

VOTARE, procedura de luare a deciziilor colective; etapa principală a procesului electoral; proces și procedeu de a soluționa o problemă sau a adopta o hotărâre din mai multe propuneri alternative sau candidați; **Votare electronică**, votare preferențială, votare preliminară, votare repetată, votare cumulativă.

VOUCHER, adeverință, chitanță, garanție, certificat privind plata pentru anumite bunuri sau servicii; un cec de privatizare, un cupon de proprietate emis în timpul procesului de privatizare pentru achiziționarea de acțiuni ale întreprinderilor sau transferul în fonduri speciale de investiții

VOULIAGMENI, stațiune balneologică și climatică din Grecia.

„VOYAGER”, proiect spațial, serie de nave spațiale ale SUA.

VOZNESENI, Leova, Vozneseni.

VRABIE, (Passer), gen de păsări din ordinul passeriformelor.

VRAC, modalitate de depozitare în grămezi.

VRANCEA, județ în România; regiune istorică, situată într-o depresiune a munților Carpați. Făcea parte din Principatul Moldovei.

VRĂNEȘTI, Fălești, Taxobeni.

VRĂNEȘTI, Singerei, or. Singerei.

VREME METEO, starea fizică a atmosferei de la suprafața pământului într-

un anumit loc la un moment dat sau pentru un interval limitat (zi, decadă, lună etc.).

VRIE, manevră de pilotaj în aviatică.

VRNJAČKA BANJA, stațiune balneologică din Serbia.

VUCHERERIOZĂ, filarioză, helmintiază din grupul filariazelor.

VULCANUL ACTIV MERU, în Africa, Tanzania.

VULCAN, (după numele lui Vulcanus, zeul focului în mitologia romană), formație geologică, de obicei de formă conică, ce ia naștere în urma ridicării prin fisuri și revărsării la suprafață a produselor magmatice din interiorul Pământului. Produsele erupțiilor vulcanice sunt solide (bombe, cenușă, lapili), lichide (lavă) și gazoase (vapori de apă, bioxid de carbon, bioxid de sulf ș.a.).

VULCANII COLIMA, denumirea a doi vulcani activi în Mexic.

VULCANISM, totalitatea proceselor și fenomenelor geologice, legate de vulcani.

VULCANIT, material izolant pe bază de azbest, diatomit și var.

VULCANIZARE, procedeu tehnologic în industria cauciucului; transformarea cauciucului în elastic.

VULCANOLOGIE, știință despre vulcani.

VULCANUL ACTIV MUNTELE FUJI, de pe insula Honshū, situat la 90 km de orașul Tokyo, cel mai înalt vârf din Japonia.

VULCANUL ACTIV MUNTELE PELÉE, pe insula Martinica, din arhipelagul Antilelor Mici, Oceanul Atlantic. Altitudine 1397 m. În 1902 a avut loc o erupție catastrofală, care a distrus orașul Saint-Pierre (29 mii de morți).

VULCANUL ACTIV NYIRAGONGO, în grupul Virunga din Republica Democratică Congo, la nord de lacul Kivu, are înălțimea de 3 472 m.

VULCANUL CHIMBORAZO, formație geologică în Ecuador.

VULCANUL LASSEN PEAK, în California din SUA.

VULCANUL MAUNA KEA, vulcan stins pe insula Hawaii, în Oceanul Pacific.

VULCANUL MAUNA LOA, vulcan activ pe insula Hawaii, în Oceanul Pacific.

VULCANUL MISTI, formație geologică activă în Cordillera de Vest a Anzilor, în Peru.

VULCANUL ORIZABA, (Citlaltépetl), vulcan activ în Mexic.

VULCANUL POPOCATEPETL, formație geologică activă în sudul Mexicului, în Sierra Vulcanică transversală, la 65 km sud-est de capitala Mexico.

VULCANUL RUAPEHU, formație geologică activă în Noua Zeelandă, cel mai înalt pisc al insulei (2 797 m).

VULCANUL STROMBOLI, formație geologică în arhipelagul insulelor Lipari din Marea Tireniană.

VULCANUL TAJUMULCO, formație geologică activă în Sierra Madre, în Guatemala. Are o înălțime de 4 220 m (cea mai înaltă din America Centrală).

VULCANUL VEZUVIO, formație geologică activă din Europa continentală, în Peninsula Apenină, Italia, situat la 10 km de orașul Napoli (unicul pe continentul european). Este format din 3 conuri concentrice.

VULCĂNEȘTI or., UTAG, or. Vulcănești.

VULCĂNEȘTI, loc.st.c.f., UTAG, or. Vulcănești.

VULCĂNEȘTI, Nisporeni, Ciorești.

VULGARISM, expresie care aparține limbii latine populare.

VULGARIZARE, răspândire a cunoștințelor științifice, literare etc. într-o formă accesibilă maselor largi ale populației.

VULGATA, traducerea latină a Bibliiei (Vechiul Testament din ebraică, iar Noul Testament din greacă), realizată de sfântul Ieronim, declarată normativă și autentică la consiliul din Trent, singura ce poate fi utilizată în lecturile publice, dispute, predici și interpretări; carte care conține această versiune.

VULPE, (*Vulpes vulpes*) denumire data mai multor specii de mamifere omnivore din familia canidelor.

VULPEA, constelație în emisfera nordică a cerului, situată în interiorul așa-numitului Marele Triunghi de Vară, format din stele Deneb, Vega și Altair.

VULPEȘTI, Ungheni, Mănoilești.

VULPINĂ, (*Alopecurus*), coada vulpii, gen de plante din familia Poaceae.

VULTUR, gen de păsări din familia cartartide, denumire dată mai multor specii de păsări răpitoare.

VULTURICĂ, (*Hieracium*), gen de plante ierboase, multianuale, din familia Compozitelor.

VULTURUL, constelație ecuatorială.

VULVOVAGINITĂ, boală infecțioasă și inflamatorie a organelor sexuale externe și a mucoaselor vaginului; Vulvă, vulvită.

VUTĂ, curbura unui bolt sau a unei arcade.

W

W, w, a douăzeci și opta literă a alfabetului limbii române; simbol.

WAGNER PREMIAT, (Wagener), soi valoros de măr, provenit din America. Merele se coc în noiembrie și se păstrează până în aprilie.

WAIKIKI, stațiune climaterică din Honolulu, SUA.

WAKE, arhipelag în Micronezia, Oceanul Pacific, teritoriu neîncorporat al SUA.

WALKING LAND, platformă suspendată pentru deservirea spațiului de lucru din cadrul unui arbore minier.

WALLIS ȘI FUTUNA, Wallis-et-Futuna, comunitate franceză de peste mări

din Polinezia, în Oceanul Pacific, are 15,6 mii de locuitori.

WALLY, centru administrativ al teritoriului britanic de peste mări din Anguilla, Oceanul Atlantic.

„WANDERVOGEL”, („Păsările călătoare”), asociație a germanilor din sud-est.

WARANT, în finanțe, este o garanție care dă dreptul titularului să cumpere stocul de bază al societății emitente la un preț fix numit preț de exercitare până la data de expirare.

WARM SPRINGS, stațiune balneologică din SUA.

WARMBAD, stațiune balneologică din Namibia.

„WASHINGTON TIMES”, ziar publicat zilnic în SUA.

WASHINGTON, oraș, capitala SUA. Este situat în estul țării, pe cursul inferior al r. Potomac, în districtul federal Columbia. Cel mai important centru politic și cultural al țării.

WASHINGTONIA, gen de plante din familia Arecaceae.

WATER POLO, sport nautic de echipă; polo pe apă.

WATT, mal de nisip de coastă deshidratat, fâșie de coaste joase ale mărilor, inundate la flux și drenate la reflux; unitate de măsură a puterii curentului electric sau a lucrului mecanic în sistemul de unități SI, egală cu puterea care corespunde unui lucru de un joule efectuat într-o secundă (după numele fizicianului G. Watt). Simbolul: W; unitate de putere SI.

WATT-METRU, dispozitiv de măsurare în electrotehnică.

WATT-SECUNDĂ, unitate submultiplă a unității watt-oră, reprezentând puterea furnizată de 1 watt într-o secundă (Ws).

WAWEL, colină și complex arhitectonic în Cracovia, monumente istorice și arhitectonice din Evul Mediu, incluse pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

WEBER, unitate de măsură a fluxului magnetic în sistemul de unități SI. Simbolul: Wb.

WEBERMETRU, dispozitiv de măsurare a fluxului magnetic; fluxmetru.

„WEEKEND”, zile de odihnă.

WEHRMACHT, denumirea Forțelor Armate ale Germaniei între 1935-1945.

WEIMARANER, rasă de câini de vânătoare.

WELLINGTON, capitala Noii Zeelande, principalul centru economic, științific și cultural al țării, are 182,3 mii locuitori.

WELSH CORGI, două rase de câini de statură mică din grupul câinilor ciobănești.

WELSH TERRIER, rasă de câini de vânătoare din grupul terrierilor.

WELTZING, proces pirometalurgic realizat într-un cuptor rotativ pentru recuperarea metalelor valoroase din deșeurile polimetalice: zgură de producție de plumb, cupru și staniu, reziduuri solide ale producției de zinc etc.

WEST HIGHLAND WHITE TERRIER, rasă de câini din grupul terrierilor.

„WESTERN”, gen de filme de aventuri a căror acțiune se petrece de obicei în timpul colonizării vestului Statelor Unite ale Americii.

WESTMINSTER ABBEY, abație a bisericii anglicane cu catedrala Sfântul Apostol Petru, în raionul Westminster din Londra, loc unde sunt încoronăți și înhumați monarhii englezi.

„WESTWERK”, construcție transversală cu mai multe nivele în partea de apus a bazilicii, pe la flancuri având construite câte un turn.

„WHALEBOAT”, tip de navă cu vâsle.

WHIPPET, rasă de câini ogari.

WHISKY, băutura alcoolică tare, cu o fracție volumică de alcool etilic de cel

puțin 40 %, obținută prin distilarea mustului de cereale fermentate și maturizat în butoaie de stejar.

WHITE SPIRIT, lichid derivat din petrol, utilizat ca solvent organic obișnuit în tehnologia de vopsire.

WHITE SULPHUR SPRINGS, stațiune balneologică din SUA.

WIDIA, aliaj dur artificial de metal.

WIELICZKA, oraș în Polonia, monumente arheologice, istorice și arhitectonice din sec. XI-XX, mine de sare, incluse pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

WILANÓW, vilă nouă, reședință regală din Varșovia. Primul palat și biserică au fost construite în anii 1370, monumente istorice și arhitectonice din sec. XV-XIX.

WILLEMSTAD, cel mai mare oraș în insulele Antile (Olanda), are 98,3 mii locuitori, monument arhitectural inclus de UNESCO pe lista Patrimoniului Mondial.

WILLIAMS DE VARĂ, (William's bon chrétien, Bartlett), soi de păr, originar din Anglia. Se coace la sfârșitul lui august.

„WIMPERG”, fronton decorativ înalt cu vârful ascuțit, care completează portalurile gotice și golurile ferestrelor.

„WINCHESTER”, dispozitiv electronic. v. DISC MAGNETIC.

WINDHOEK, oraș în Africa, capitala Namibiei, are 277,3 mii de locuitori, situat în partea centrală a țării.

„WINDOWS”, numele unei serii de sisteme de operare în tehnologia informațiilor create de compania Microsoft.

WINDSURFING, (eng. wind - vânt și surfing - alunecare pe valuri), probă de

sport nautic, practicat cu ajutorul unei planșe cu velă.

„**WIREBARS**”, lingouri cu capetele ascuțite din aluminiu primar, cupru electrolit rafinat sau aliaje, utilizat pentru trefilarea firelor.

WISLA, râu din Europa, în Polonia; are lungimea de 1 092 km.

WISMAR, oraș din nordul Germaniei, monumente arheologice, istorice, de cult și arhitectonice din sec. XIII-XIX, incluse pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

WOLFF-KISHNER, REACȚIA ~, reducere a grupării carbonilice a aldehidelor sau a cetonelor în grupa metilen ca urmare a transformării compușilor carbonilici în hidrazone și descompunerea acestora din urmă în prezența unor baze puternice.

WOLFRAM, W, element chimic din grupa a VI-a forma scurtă a sistemului periodic, nr.at. 74.

WOLFRAMAȚI, minerale care conțin un anion de wolframat (WO_4^{2-}) ca grupă funcțională.

WOLLASTONIT, mineral silicat de calciu.

„**WORLD WIDE WEB**”, (WWW), sistem computerizat mondial distribuit eterogen pentru utilizarea colectivă a documentelor hipermedia, care funcționează pe baza Internetului, alături de serviciile e-mail, motoare de căutare etc.

„**WÖRTER UND SACHEN**”, „Cuvinte și lucruri”, metodă creată la sfârșitul sec. al XIX-lea în cercetarea dialectală; prin ea se studiază cuvintele în strânsă legătură cu lucrurile sau obiectele pe care acestea le denumesc.

„**WRESTLING**”, probă individuală de sport de origine americană, derivată din lupta greco-romană.

WUHAN, oraș în China, centrul administrativ al provinciei Hubei, are 10338 mii locuitori.

WÜRZBURG, oraș din Germania, monumente arheologice, istorice, de cult și arhitectonice din antichitate, Evul Mediu și epoca modernă, incluse pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

„**WUSHU**”, denumirea generală dată artelor marțiale chinezești.

WUTAISHAN, munți în China, una dintre cele patru balene – important centru de pelerinaj, un loc de cult Bodhisattva al Înțelepciunii Mañjuśrī, monumente arheologice, istorice și arhitectonice din antichitate și din Evul Mediu, incluse pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

— X —

X, x, a douăzeci și noua literă a alfabetului limbii române; simbol.

XANTAN, polizaharid extracelular produs de bacteria *Xanthomonas campestris*.

XANTHIUM, gen de plante din familia Asteraceae.

XANTHOPHYCEAE, clasă de alge.

XANTINĂ, bază purinică întâlnită în marea majoritate a țesuturilor și fluidelelor organismelor.

XANTOFIL, pigmenți naturali din grupul carotinoizilor.

XANTOFITE, (Xanthophyta), filum de alge heteroconte.

XANTOREE, gen de plante din familia Asphodelaceae.

XENISM, termen străin introdus într-o limbă, care corespunde realității specifice limbii din care s-a făcut împrumutul.

XENOBOTICE, compuși chimici străini pentru organismul plantelor.

XENOCENTRISM, preferința pentru idei și produse străine; se opune etnocentrismului.

XENOCRAȚIE, dominație economică, politică sau culturală a unei țări exercitată de reprezentanții unei etnii străine acelei țări.

XENOFIL, cosmopolit.

XENOFOBIE, fenomen de patologie socială care se manifestă prin teamă și ostilitate față de tot ceea ce este străin; atitudine de teamă, respingere și ură față de persoanele străine de grupul etnic din care face parte subiectul.

XENOGAMIE, polenizare încrucișată la care florile unei plante sunt polenizate

de polenul florilor de pe altă plantă de aceeași specie.

XENOPUS, broaște cu gheare, gen de acaudate din familia pipide.

XENOTURBELIDA, nevertebrate marine a căror poziție sistematică nu a fost stabilită.

XEROCOMUS, gen de plante ciuperci cu pălărie din familia Boletaceae.

XERODERMĂ PIGMENTARĂ, boală ereditară rară a pielii determinată de insuficiența fermenților de reparație ce restabilesc defectele ADN-ului ce apar în celulele pielii sub acțiunea razelor ultraviolete.

XEROFILIE, organisme adaptate la viața în condiții de insuficiență de apă; plante din medii de viață secetoase, stepe, deșerturi, plante care cresc în condițiile unui deficit sezonier sau continuu de umiditate.

XEROFTALMIE, uscăciune a membranei externe a ochiului.

XEROGRAFIE, (gr. xeros - uscat, și grafein - scriere), procedeu de tipar folosit pentru reprezentarea unor imagini și documente.

XEROX, aparat de reprodus și de multiplicat documente, bazat pe xerografie; Xerografie.

XIFOFORUS, (Xiphophorus), gen de pești de apă dulce din familia poecilide, ordinul ciprinodontiforme.

XILEM, țesut conducător la plante ce asigură deplasarea apei cu substanțele dizolvate în ea și a fitohormonilor sintetizați de vârfurile rădăcinilor.

XILOCOPA, gen de albine din familia antoforide.

XILOFAG, insecte, ce se hrănesc cu lemnul copacilor uscați, aflați în putrefacție.

XILOFON, instrument muzical de percuție.

XILOGRAFIE, metodă antică de gravat lemnul, procedeu de tipar înalt.

XILOGRAVURĂ, cel mai vechi procedeu tehnic de gravură. Se realizează prin săparea pe o placă de lemn a suprafețelor unui desen, care după ce se imprimă pe hârtie urmează să rămână albe; clișeu gravat în lemn; stampa executată cu un astfel de clișeu; procedeu de gravură care constă în săparea unui

desen pe o placă de lemn și imprimarea lui pe hârtie.

XILOLIT, tip de beton ușor, material de construcție artificial din rumeguș amestecat cu alte substanțe, utilizat la fabricarea podelelor, pereților despărțitori etc.

XILOLITOGRAFIE, procedeu tehnologic în poligrafie.

XILOMETRU, dispozitiv de măsurare a lemnului.

XILOTIPIE, procedeu tehnologic de producere a texturii lemnului.

XILOZĂ, compus monozaharid de tip aldoză cu stereozomerii D-xiloza și L-xiloza, având formula moleculară $C_5H_{10}O_5$.

XOLOITZCUINTLE, (câine mexican cu părul scurt), rasă de câini de tip primitiv.

XYLELLA FASTIDIOSA, agent patogen aerob gram-negativ a genului monotipic Xylella, care atacă plantele.

— Y —

Y, y, a treizecea literă a alfabetului limbii române; simbol.

YAMHAD, în sec. XIX-XVII î.Hr., regat în Siria, cu capitala la Halebe; una din marele puteri ale Asiei Centrale din perioada respectivă.

YAMOUSSOUKRO, oraș, capitală statului Cote d'Ivoire.

YAN, stat antic chinez.

YANBIAN, castă privilegiată în Coreea.

YANI, stat în Asia Orientală din mil. I. î.Hr.

YANKEI, nume dat, începând cu sec. al XVII-lea, locuitorilor din nord-estul SUA; cetățean al SUA.

YAOUNDÉ, oraș, capitala statului Camerun.

YARD, unitate de măsură engleză pentru lungime.

YAREN, oraș, capitala neoficială a statului Republica Nauru.

YARL, la anglo-saxoni și scandinavii semnifică om născut liber, reprezentant al aristocrației.

YEDI-KULE, Edicule, fortăreață.

YEN, monedă veche japoneză. I. de aur conținea 1,5 g aur, I. de argint, 24,3 g argint; unitatea monetară a Japoniei, egală cu 100 de sen.

YIN ȘI YANG, principii antagoniste, dar și complementare, de natură spirituală, China.

YLANG-YLANG, (Canaga odorata), specie de plante din familia Annonaceae.

YOCOHAMA, oraș în Japonia, situat în sud-estul insulei Honshū. Cel mai mare port al țării.

YOGA, sistem filosofic și religios tradițional din India, întemeiat de Patanjali, (sec. al II-lea î.Hr.).

YOGHIN, adept al filosofiei yoga.

YOL, tip de corabie cu pânze.

YOM KIPPUR, sărbătoare religioasă în iudaism.

YTERBIU, (Ytterbium), Yb, element chimic din grupa a III-a forma scurtă a sistemului periodic, nr. at. 70; se referă la lantanide.

YTRIU, (Yttrium), Y, element chimic din grupa a III-a forma scurtă a sistemului periodic, nr. at. 39; se referă la pământuri rare.

YUCCA, gen de plante din familia Asparagaceae.

YUKON, fluviu în Canada și SUA; are lungimea de 3 185 km.

— Z —

Z, z, a treizeci și una literă a alfabetului limbii române; simbol.

ZABID, oraș din vestul Yemenului, cu monumente arheologice, istorice și arhitectonice din antichitate și din Evul Mediu, este inclus pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

ZABRUS TENEBRIOIDES, gândac din familia Carabidae, dăunător al culturilor cerealiere.

ZAGARANCEA, Ungheni, Zagarancea.

ZAGLOSUS, (Zaglossus), gen de mamifere cu cioc lung ce depun ouă din familia echidnelor.

ZAGREB, capitala Croației, principalul centru economic, științific, cultural și cel mai mare oraș al țării, are 702,4 mii locuitori.

ZAHARAȚI, derivați ai acidului zaharic.

ZAHAREA, denumirea proviantului, pe care domnii Moldovei, în timpul jugului otoman, erau obligați să-l furnizeze oștirilor turcești, aflate în raiale sau în ținuturi învecinate.

ZAHAREUCA, Telenești, Sărătenii Vechi.

ZAHARIC, ACID ~, acid dicarboxilic rezultat prin oxidarea unei aldoze cu acid azotic concentrat.

ZAHARIFICARE, proces chimic sau bi-chimic de scindare a polizaharidelor în produși cu un grad de polimerizare mai mic sau în monozaharide, utilizat în prepararea glucozei din amidon și în industria spiritului.

ZAHARIMETRIE, metodă polarimetrică de determinare a concentrației unei soluții de zahăr sau a proporției de zahăr dintr-o substanță.

ZAHARIMETRU, dispozitiv de măsurare, utilizat în domeniul producției de zahăr.

ZAHAROZĂ, dizaharid alcătuit din glucoză și fructoză; substanță din clasa zaharurilor, formată din combinarea unei molecule de glucoză cu o moleculă de fructoză, cu gust dulce, solubilă în apă și cu mare valoare nutritivă.

ZAHĂR, specie de zaharoză de culoare albă cristalizată, ușor solubilă în apă,

cu gust dulce și plăcut, obținută mai ales din sfecla de zahăr sau din trestia de zahăr și constituind unul dintre produsele alimentare de bază.

ZAHEREA, cereale, provizii; furniturile Țărilor Române Porții Otomane.

ZAHORENI, Orhei, Zahoreni.

ZAHORNA, Căușeni, Chițcani.

ZAHORNA, Șoldănești, Dobrușa.

ZAI, pâlcuri desprinse pe suprafața apei de grunzi albe poroase de gheață cu un diametru de câțiva centimetri.

ZAIM, Căușeni, Zaim.

ZAIM, loc.st.c.f. Căușeni, Zaim.

ZAIRE, în anii 1971-1997, denumirea statului Congo, Republica Democratică Congo, stat în Africa.

ZAKONICUL LUI ȘTEFAN DUȘAN, (1355), compilație de legi.

ZALĂU, oraș, centru județean în România.

ZALE, cămașă din inele de sârmă, cu care se îmbrăcau oștenii în antichitate și în Evul Mediu.

ZAMCIOGI, Strășeni, Rădeni.

ZAMIA, gen de plante gimnosperme din clasa Cycadaceae.

ZAMOŚĆ, oraș din sud-estul Poloniei, monumente arheologice, istorice și arhitectonice din Evul Mediu, inclus pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

ZAPCIU, cârmuitor al unei plase, subordonat ispravnicului (și însărcinat cu strângerea dărilor); grad în armată, echivalent cu cel de căpitan; persoană care avea acest grad; agent de poliție; sergent de stradă.

ZAPIS, denumirea actelor private din Moldova în sec. XVI-XIX.

„ZAPISKI BESSARABSKOGO STATISTICESKOGO KOMITETA”, („Analele Comitetului de Statistica din Basarabia”), culegere de documente care oglindesc viața socială și economică a Basarabiei de la mijlocul sec. al XIX-lea.

„ZAPISKI ODESSKOGO OBCESTVA ISTORII I DREVNOSTEI”, („Analele Asociației din Odessa pentru studierea istoriei și antichităților”), publicație științifică periodică. Între 1844-1919 au apărut 33 volume.

ZAPORIJE, oraș în Europa, în sud-estul Ucrainei, centrul administrativ al regiunii Zaporojie, cu suburbii are 1,1 milioane de locuitori.

ZAPOROJEȚ, UATSN, Mocra.

ZARĂ, lichid albicios și acrișor care rămâne după ce s-a ales untul din smântână.

ZARIN, ester izopropilic al acidului metilfluorofosfonic.

ZARNACADEA, (*Narcissus poeticus*), narcisă, plantă ierboasă, multianuală din familia Amaryllidaceae.

ZAROJENI, Florești, Gura Căinarului.

ZARZUELĂ, gen al operetei spaniole, asemănător operetei comice.

ZASTÎNCA, Soroca, Zastînca.

ZAȚ, text cules cu litere de plumb și așezat în forme de dimensiunile paginilor, gata pentru tipărit.

ZĂBREA, element structural în construcții și mecanică.

ZĂBRICENI, Edineț, Zăbriceni.

ZĂBUN, haină de lână sau bumbac, vătuită, lungă până la genunchi, purtată de țărani iarna.

ZĂCĂMÂNT, concentrație naturală de substanțe minerale utile în scoarța Pământului, a căror calitate și cantitate permite extragerea lor rentabilă, pentru a fi folosite în economia națională.

ZĂCĂMÂNTUL DE BENTONIT DE LA LĂRGUȚA, formațiune geologică situată în apropierea satului Lărguța, raionul Cantemir, RM; descoperit în 1971.

ZĂCĂMÂNTUL DE GRESIE ȘI GRANIT DE LA COSĂUȚI, formațiune geologică situată pe malul drept al Nistrului, la marginea de est a satului Cosăuți, raionul Soroca, RM.

ZĂCĂMÎNTUL DE GHIPS DE LA CRIVA, formațiune geologică situată în nordul Republicii Moldova.

ZĂGAN, (*Gypaetus barbatus*), pasăre vultur din familia accipitride.

ZĂGĂZUIRE, sistem ingineresc de metereze de pământ cu funcție de baraj, pentru a proteja un teritoriu de inundații la creșterea nivelului apelor de suprafață.

ZĂICANA, Criuleni, Zăicana.

ZĂICANI, Rîșcani, Zăicani.

ZĂICANI, Telenești, Ratuș.

ZĂICANII NOI, Telenești, Ratuș.

ZĂLUCEA, sat în Briceni, din 1968 contopit cu s. Drepcăuți.

ZĂLUCENI, Florești, Zăluceni.

ZĂMOȘIȚĂ, (*Hibiscus*), gen de plante anuale sau perene, erbacee sau lemnoase din familia Malvaceae.

ZĂPADĂ, precipitații solide care cad din nori sub formă de fulgi de zăpadă, cristale de zăpadă (gheață).

ZĂPOR, primăvara, în perioada dezghețării, în albia râului acumularea nămolului și a gheței sparte.

ZĂTOR, acumulare de gheață în mai multe straturi în timpul derivării gheții în îngustări și coturi ale râului, pe țârmuri și în alte locuri unde trecerea gheții este dificilă.

ZĂVOR, dispozitiv mecanic de încuiat, lăcată.

ZĂZULENI, UATSN, Popencu.

ZĂZULENII NOI, Ungheni, Agronomovca.

ZĂZULENII VECHI, Ungheni, Negurenii Vechi.

ZÂNA APELOR, personaj mitologic în credințele slavilor vechi.

ZÂNE, personaje mitologice din folclorul românesc. Posedând puteri miraculoase, zânele influențează pozitiv sau negativ viața omului.

ZÂRNĂ DULCAMARĂ, (*Solanum dulcamara*) specie vegetală din genul *Solanum*, familia Solanaceae.

ZBEROIAIA, Nisporeni, Zberoiaia.

ZBOR SUBORBITAL, deplasarea unei nave spațiale sau aeronave hipersonice conform traiectoriei balistice cu o viteză mai mică decât prima viteză cosmică, fără a intra în orbita sateliților artificiali.

ZBOR, forma de deplasare a unor animale, (păsări, insecte, pești, mamifere), a aeronavelor în atmosfera și a sateliților artificiali, navelor cosmice în spațiul cosmic; deplasarea pe calea aerului; Mecanica zborului cu avionul, zbor staționar al unui aparat de zbor.

ZBORNIC, (din bulg. sbornic), culegere manuscrisă cuprinzând diverse texte de literatură populară, scrieri apocrife, legende hagiografice sau învățăminte și relatări din viața sfinților, tâlcuiri religioase în spiritul epocii medievale ș.a.; culegere care cuprinde legende hagiografice, comentarii religioase, tâlcuri ale scripturii etc.; codice manuscrise obținute prin copierea unor texte variate; culegere de relatări istorice, scrieri religioase și apocrife, lucrări literare etc.

ZBORUL LUI CLÉMENT ADER, primul zbor al omului a avut loc la 9 octombrie 1890, parcurgând 50 de metri.

ZBURĂTORUL, ființă fabuloasă din mitologia română, închipuită ca un spirit rău, arătare care coboară noaptea din țării și chinuie în somn fetele tinere.

ZDROBIRE, procesul de rupere a bucăților de material solid pentru a produce particule de dimensiunea dorită; sub influența forțelor exterioare, forțele de aderență dintre particulele materialului sunt depășite și se formează o nouă suprafață a pieselor.

ZDROBITOARE, echipament industrial în diferite domenii.

ZEALOTS, în Bizanț denumirea generală a grupărilor radicale.

ZEAMĂ BORDELEZĂ, soluție de stropit plantele contra fungilor.

ZEAMET, (tc.), feudă cu un venit anual de 20 000 – 99 990 akce.

ZEBRĂ, (Hippotigris), mamifer împărit din familia ecvideilor.

ZEBU, (Bos taurus indicus), vite gheboase, subspecie de vite cornute mari domestice.

ZECE PORUNCI, conform Bibliei, cele zece norme morale.

ZECE, grup de cifre și număr natural.

ZECIUEALĂ, în Epoca Medievală, dare anuală (a zecea parte din recoltă) plătită de țăranii dependenți proprietarilor funciari pentru dreptul de a folosi un lot de pământ de pe moșia feudalului.

ZEIDIȚI, sectă a șiiților apărută în secolul VIII-lea.

ZEIFORME, ordin de pești osoși.

ZEITATE, divinitate păgână, zeu, zeiță.

ZEIȚA DE LA VIDRA, vas-statueta feminină de cult, aparținătoare de eneolitic.

ZELIONAIA, râuleț în RM, afluent pe stânga al Prutului.

„**ZEMLJA**”, Glia, grup de orientare expresionistă, cofondator Hegedušić Krsto.

ZEMSTVA BASARABEANĂ, formă de guvernare locală instituită în timpul reformelor liberale din Imperiul Rus.,

ZEMSTVĂ, organ de autoadministrare locală instituit în unele gubernii ale Rusiei prin reforma de zemstvă din 1864.

ZEN, sectă budistă din Japonia, datând din Evul Mediu.

ZENCUIRE, metodă de finisare a găurilor și a suprafețelor pieselor forate anterior, obținute prin turnare, ștanțare la cald sau la rece etc., pentru a obține precizia preconizată și a reduce rugozitatea.

ZENCUIITOR, unealtă de zencuire.

ZENIT, punct al sferei cerești, unde verticala locului se intersectează cu

sfera cerească deasupra capului observatorului.

ZEOLIȚI, aluminosilicați.

ZER, produs secundar de la prelucrarea laptelui.

ZERO ABSOLUT, 0 °K este limita minimă pe scara de temperatură.

ZERO BIOLOGIC, indicator de temperatură sub care dezvoltarea activă a unui organism viu este imposibilă.

ZERO ECOLOGIC, ecologie cu toleranță zero.

ZERO, cifră ce reprezintă o cantitate vidă; are simbolul 0, este primul număr cu care începe șirul numerelor naturale.

ZESTRE, dotă, bani, avere, mobilă și imobile pe care o primea mireasa la nuntă de la părinți sau rude.

ZEȚAJ, procedeu tehnologic în industria extractivă a zăcămintelor minerale.

ZEUGITAI, în Atena antică, categorie de cetățeni.

ZEUGIȚI, țăranii care îndeplinesc munca cu ajutorul atelajelor.

ZEUGMĂ, figură de stil prin care se unesc gramatical două sau mai multe substantive cu un verb sau cu un adjectiv care, logic, nu se referă decât la unul dintre cele două substantive.

ZEUS, în mitologia greacă, divinitate păgână; idol, divinitate supremă, părinte și rege al zeilor și al oamenilor; șeful familiei olimpice de zei; zeu al fulgerelor, tunetelor și al altor fenomene ale naturii. Romanii îl identificau pe Zeus cu Jupiter.

ZGĂRDEȘTI, Telenești, Zgărdești.

ZGÂRIE-NORI, tip de clădire rezidențială multifuncțională, cota maximală a căreia depășește valoarea de cel puțin 150 m; tip de clădiri înalte; turnuri.

ZGLĂVOC, (*Coitus gobio*), specie de pește din familia cotidelor.

ZGOMOT, poluare sonoră; Zgomot termic, zgomot electric.

ZGRIȚTOR, (*Aquila heliaca*), denumire a speciei de acvilă mare.

ZGRIȚUROAICĂ, personaj din basme închipuit ca o femeie rea; animal fantastic înaripat cu cap de pasăre și corp de jivină, care apare în acțiunea basmelor moldovenești. Deși are o mare putere magică, Zgrițuroaica este, în cele din urmă, biruită și pedepsită de către eroul pozitiv; Mama zmeului, pajură, scorpie.

ZGURA, sat în Drochia; în 1970 c-a contopit cu satul Zgurița.

ZGURĂ METALURGICĂ, compuși solizi de metale neferoase, care plutesc la suprafața metalului topit; Zgură de metal.

ZGURĂ, substanță minerală topită, care acoperă suprafața metalului lichid în timpul proceselor de prelucrare a fontei, oțelului și alte metale; reziduuri solide formate în timpul arderii combustibilului solid în cuptoarele cazanelor cu abur.

ZGURIȚA, Drochia, Zgurița.

ZHDANOVICHI, stațiune balneară și climaterică din Belarus.

ZHENGZHOU, oraș în China, are 10,12 milioane locuitori.

ZHŌNGGUÓ HUÀ, pictură chineză tradițională, v. GUOHUA.

ZI DE POST, la ortodocși, ziua în care se interzice consumarea mâncărilor de fruct.

ZI NAȚIONALĂ, zi de sărbătoare (zi nelucrătoare) stabilită în mod oficial pentru cinstirea unui eveniment important din istoria unui stat.

ZI POLARĂ, perioada în care Soarele nu se coboară sub orizont mai mult de o zi.

ZI SIDERALĂ, intervalul de timp dintre două treceri consecutive ale punctului

echinoctiului de primăvară prin meridianul locului (23 ore 56 min. 4 sec.).

ZI SOLARĂ MEDIE, media zilelor solare dintr-un an. Ziua solară medie este egală cu 21 ore.

ZI SOLARĂ, interval de timp dintre punctele omonime succesive ale culminației centrului Soarelui sau al unui punct fictiv, soarele ecuatorial mijlociu; intervalul de timp dintre două treceri consecutive ale centrului Soarelui prin meridian.

ZI STELARĂ, interval de timp între două culminații omonime consecutive a punctului echinoctiului de primăvară.

ZI, interval de timp corespunzător unei rotații a Terrei în jurul axei sale sau cuprins între răsăritul și apusul Soarelui, circa 24 de ore; unitate de măsură a timpului, egală cu perioada de rotație a Pământului în jurul axei sale.

ZIAR, v. GAZETĂ.

ZIARISTICĂ, v. JURNALISTICĂ.

ZICĂTOARE, exprimare concisă și sugestivă a unor adevăruri sau constatări cu caracter moral generalizator.

ZID ANTIFOC, element de construcție de protecție contra incendiilor; Zid parafoc.

ZID, element de construcție.

ZIDĂRIE ÎN SOL, metodă de a construi fundații și structuri îngropate în pământ, mai jos de nivelul zero; Zidărie și zidărie brută de umplură.

ZIDĂRIE, metodă și procedeu tehnologic în construcții.

ZIDUL BERLINULUI, complex de structuri la frontiere dintre cele două părți ale Berlinului, ridicat prin ordinul conducerii de stat a URSS la 13 august 1961; frontiera de stat a RDG cu Berlinul de vest fortificată și bine echipată inginereste.

ZIDUL PLÂNGERII, se află în Vechiul Oraș al Ierusalimului.

ZIDURI DE APĂRARE, elemente de construcție defensive.

ZIGANIDE, (*Zygaenidae*), familie de fluturi din ordinul lepidoptere.

ZIGNEMATALE, ordin de alge din clasa Conjugatophyceae.

ZIGNEMATOFICEAE, clasă de alge.

ZIGOGAMIE, tip special al procesului sexual la unele ciuperci și alge verzi.

ZIGOMICETE, (*Zygomycetes*), grup de ciuperci inferioare din clasa ficomicetelor.

ZIGOT, celulă rezultată din contopirea gametului masculin cu cel feminin; ovul fecundat prin contopirea a doi gameți.

ZIGURAT, Ziggurat, în arhitectura Mesopotamiei antice, Babilon, Asiria, edificiu cu caracter religios de forma unui turn în trepte; în arhitectura Mesopotamiei antice și Elam, turnul templului, sanctuarul zeității principale cu 3-7 nivele-trepte, sub formă de piramidă trunchiată sau paralelipiped, cu templul la etaj.

ZIGZAG, motiv decorativ – linie frântă care pare formată din mai multe litere Z puse cap la cap.

ZILE DE ODIHNĂ, (weekend), zile nelucrătoare, ce sunt date săptămânal pentru a se odihni angajații.

ZIMBRU, (*Bison bonasus*), bizon european, specie de animal paricopitat sălbatic din familia cavicornilor bovidelor.

ZINC, (*Zincum*), Zn, element chimic din grupa a II-a forma scurtă a sistemului periodic, nr. at. este 30, m. at. 65,38.

ZINCARE, procedeu tehnologic în metalurgie.

ZINCOGRAFIE, procedeu de pregătire a clișeelelor pentru tipărirea ilustrațiilor în alb-negru sau color prin metoda tipografică de tipar înalt.

ZINGIBERACEAE, familie de plante monocotiledonate.

ZININ, REACȚIA ~, reducere a nitro-compușilor aromatici la amine sub influența sulfurii de amoniu, atunci când este încălzită.

ZINNWALDITE, mineral, materie primă pentru industrie.

ZIRCONIU, (Zirconium), Zr, element chimic din grupa a IV-a forma scurtă a sistemului periodic, nr. at. 40.

ZITUNA, Al-Zaytuna, complex de instituții religioase și educaționale islamice din orașul Tunis.

ZIUA INTERNAȚIONALĂ A PROTECȚIEI STRATULUI DE OZON, 16 septembrie, zi internațională aniversată anual cu ocazia sărbătoririi domeniului.

ZIUA INTERNAȚIONALĂ A ZONELOR UMEDE, 2 februarie, zi internațională aniversată anual cu ocazia sărbătoririi domeniului.

ZIUA INTERNAȚIONALĂ PENTRU REDUCEREA DEZASTRELOR NATURALE, 13 octombrie, zi internațională aniversată anual cu ocazia sărbătoririi domeniului.

ZIUA MONDIALĂ A APELOR, 22 martie, zi internațională aniversată anual cu ocazia sărbătoririi domeniului.

ZIUA MONDIALĂ A DEȘERTIFICĂRII, 17 iunie, zi internațională aniversată anual cu ocazia sărbătoririi domeniului.

ZIUA MONDIALĂ A DIVERSITĂȚII BIOLOGICE, 29 decembrie, zi internațională aniversată anual cu ocazia sărbătoririi domeniului.

ZIUA MONDIALĂ A HABITATULUI, 6 octombrie, zi internațională aniversată anual cu ocazia sărbătoririi domeniului.

ZIUA MONDIALĂ A MEDIULUI ÎNCONJURĂTOR, 5 iunie, zi internațională aniversată anual cu ocazia sărbătoririi domeniului.

ZIUA MONDIALĂ A SĂNĂTĂȚII, 7 aprilie, zi internațională aniversată anual cu ocazia sărbătoririi domeniului.

ZIUA MONDIALĂ ANTIFUMAT, 31 mai, zi internațională aniversată anual cu ocazia sensibilizării opiniei publice privind dauna fumatului.

ZIUA MONDIALĂ DE COMBATERE SIDA, 1 decembrie, zi internațională aniversată anual cu ocazia sensibilizării opiniei publice privind această maladie.

ZIUA MONDIALĂ DE LUPTĂ CONTRA CANCERULUI, 4 februarie, zi internațională aniversată anual cu ocazia sensibilizării opiniei publice privind această maladie.

ZIUA PĂMÂNTULUI, 22 aprilie, ziua când s-a născut mișcarea pentru protejarea mediului înconjurător.

ZIUA TĂCERII, este numele informal al zilei imediat înainte de alegeri, când campaniile electorale sunt interzise.

ZIZANIA, gen de plante din familia Poaceae.

ZIZIPHUS, gen de plante comestibile din familia Rhamnaceae; Jujubă.

ZÎMBRENI, Ialoveni, Zâmbreni.

ZÎRNEȘTI, Cahul, Zârnești.

ZLĂȚAR, meșter țigan care se ocupa cu prelucrarea aurului; țigan nomad.

ZLOT, monedă polonă, la început, de aur (sec. XVI-XVII), ulterior, de argint, având circulație și în Moldova; denumire dată unor monede, care au circulat în Moldova în sec. XV-XVII.

ZLOTAȘ, în Moldova medievală, slujbaș al vistieriei domnești însărcinat cu strângerea birului, perceput, de obicei, în bani, uneori în zloți, de unde vine și denumirea.

ZLOTAȘ, slujbaș însărcinat cu strângerea impozitelor.

ZLOȚI, loc.st.c.f., Cimișlia, Codreni.

ZMEOAIE, (Libanotis), gen de plante perene din familia Umbelliferae.

ZMEU, personaj fantastic din poveștile românești. Reprezintă forțele răului, cruzimea, violența. Are mai multe capete, este înzestrat cu puteri miraculoase și capacitatea de a se transforma în orice altă vietate. Zmeul cade învins întotdeauna de un erou pozitiv; jucărie, aparat de zbor primitiv.

ZMEUR, (Rubus idaeus), gen de plante din familia Rosaceae. Se cunosc cca 120 de specii răspândite în Asia, America, Europa.

ZOARCIDE, (Zoarcidae), familie de pești din ordinul perciforme.

ZODIAC, cerc imaginar format din 12 constelații zodiacale; zonă a sferei cerești, cuprinsă între două cercuri paralele, duse la cca 9° de ambele părți ale planului eclipticii.

ZOISIT, mineral, piatră semiprețioasă.

ZOLONCENI, Criuleni, or. Criuleni.

ZOLOTIEVCA, Anenii Noi, Zolotievca.

ZOMAN, substanță organofosforică, lichid incolor, ce potrivit diferitelor surse, are miros de mere, camfor sau un miros slab de fân cosit, agent chimic otrăvitor de luptă, cu acțiune paralizică asupra nervilor.

ZONA BATIALĂ, (gr. bathys, adânc), regiune în mări și oceane cuprinsă între adâncimea de 200 și 2 500 m, situată între zona de litoral și cea abisală.

ZONA DE COMERȚ LIBER, teritoriu în care sunt anulate taxele vamale și alte reguli restrictive privind reglementarea comerțului.

ZONA DE COOPERARE ECONOMICĂ LA MAREA NEAGRĂ, uniune din 11 state, constituită conform cartei adoptate la 25 iulie 1992, pentru stimularea interacțiunii și armoniei între statele

membre, precum și de asigurare a păcii, stabilității și prosperității, dar și relațiilor de bună vecinătate în regiunea mării negre.

ZONA DE SCURGERE EXTERNĂ, parte a pământului din care precipitațiile se scurg în mările conectate la oceanul mondial sau direct în oceane, constituie cca 80% din spațiul terestru.

ZONA DE SILVOSTEPĂ, zone geografice în care peisajele naturale combină stepa și vegetația forestieră.

ZONA DE TUNDRĂ SILVICĂ, zonă geografică din peisajele naturale din care se combină tundra și vegetația forestieră.

ZONA EURO, spațiul a 19 state din Uniunea Europeană care au adoptat euro ca monedă unică.

ZONA PROXIMEI DEZVOLTĂRI, distanța dintre nivelul actual și nivelul potențial de dezvoltare psihică a copilului.

ZONA SOLULUI, teritoriu vast, al cărui înveliș de sol se caracterizează printr-un climat condiționat de preponderența unui anumit tip de soluri.

ZONA SOVIETICĂ DE OCUPAȚIE A GERMANIEI, în 1945-1989 una dintre cele patru zone de ocupație din Germania.

ZONA TROPICĂ INTERNĂ DE CONVERGENȚĂ, zona intermediară, zona de convergență a vânturilor musonice tropicale în emisferile de Nord și de Sud, lată de câteva sute de km.

ZONALITATE GEOGRAFICĂ, zonalitate naturală, formă specială de diferențiere geografică a învelișului Pământului, exprimată printr-o schimbare constantă a condițiilor naturale și a peisajelor de la Ecuator spre poli.

ZONALITATEA OCEANULUI PLANETAR, schimbare geografică succesivă zonă cu zonă de la poli spre Ecuator, se caracterizează prin proprietățile specifice ale mediului acvatic, sedimentelor, naturii coastelor, florei și faunei.

ZONARE CLIMATICĂ, separarea suprafeței regiunilor, țărilor sau globului pământesc în ansamblu de zonă sau regiuni, în funcție de condițiile climei.

ZONARE GEOGRAFICĂ, procesul și rezultatul împărțirii suprafeței pământului în părți (regiuni) omogene în funcție de un atribut dat (natural, economic, social etc.) sau combinația lor.

ZONARE NATURALĂ ȘI ECONOMICĂ, identificarea și studierea sistemelor teritoriale integrate (zone naturale și economice), de dezvoltare și specializare economică ale căror activități sunt determinate de caracteristicile locale ale mediului natural.

ZONARE VERTICALĂ, zonare altitudinală, regularitate geografică principală de schimbare a condițiilor și a peisajelor naturale la munte.

ZONARE, precizarea teritoriilor pentru creșterea unor anumite culturi agricole.

ZONĂ ABISALĂ, formațiune geologică la mare adâncime.

ZONĂ DE ACCES PIETONAL, arteră liberă de circulația vehiculelor.

ZONĂ DE CEMENTAȚIE, localizarea procedurii tehnologice.

ZONĂ DE COMERȚ LIBER, acord care prevede liberalizarea comerțului prin anularea taxelor vamale, eliminarea barierelor tarifare și netarifare.

ZONĂ DE DEZASTRU ECOLOGIC, zonă cu o pierdere completă a productivității resurselor regenerabile, o perturbare ireversibilă a ecosistemelor.

ZONĂ DE LIBER SCHIMB, tip de integrare internațională prin care taxele vamale și impozitele sunt abolite în țările participante, precum și restricții cantitative la comerțul reciproc în temeiul tratatului internațional.

ZONĂ DE PROTECȚIE A APELOR, zonă destinată protecției apelor de

suprafață și celor subterane sau conservării habitatelor și a speciilor care depind în mod direct de apă.

ZONĂ DE PROTECȚIE, fâșie de teren, menită să protejeze un spațiu natural sau de patrimoniu din punct de vedere sanitar, tehnologic sau de poluare.

ZONĂ DE SCURGERE INTERNĂ, parte a pământului, din care precipitațiile nu se încadrează direct în Oceanul mondial, constituie cca 20% din volumul total.

ZONĂ DE SITUAȚII DE MEDIU DE URGENȚĂ, zonă separată în care au avut loc schimbări negative în mediu, necesitând aplicarea de către stat a măsurilor de urgență.

ZONĂ DE TĂIERE A PĂDURII, sector de pădure destinat tăierii arborilor bătrâni și a celor bolnavi, precum și restabilirii pădurii prin sădirea puieților, efectuării măsurilor sanitare în vederea îngrijirii pădurii.

ZONĂ DEMILITARIZATĂ RHEIN, fâșie demilitarizată, instituită prin Tratatul de la Versailles din 1919, pentru a contracara atacul german asupra Franței.

ZONĂ DEMILITARIZATĂ, parte a teritoriului unei țări, unde trupele, structurile și alte obiecte sunt lichidate prin tratat internațional, este interzisă deținerea armatei.

ZONĂ DENUCLEARIZATĂ, teritorii ale mai multor state care nu posedă arme nucleare; zonă liberă de armament nuclear, zonă non-nucleară, zonă nucleară liberă.

ZONĂ ECONOMICĂ LIBERĂ, zone în care companiile sunt impozitate modic sau deloc pentru a încuraja activitatea economică.

ZONĂ ECONOMICĂ SPECIALĂ, parte a teritoriului statului în care există un regim special de activitate antreprenorială, care prevede posibilitatea aplicării pentru rezidenții de pe acest terito-

riu diverse beneficii; zona economică liberă, zonă vamală liberă, zone franko, zone de liber schimb.

ZONĂ ECUATORIALĂ, zonă naturală situată de ambele părți ale Ecuatorului, între 5-8° latitudine nordică și 4-11° latitudine sudică în America de Sud, Africa, Asia și în partea nordică a Australiei.

ZONĂ FIZICO-GEOGRAFICĂ, parte a învelișului geografic (teritoriul), care are o anumită comunitate a condițiilor naturale și este separată de teritoriile învecinate prin granițe naturale; unitate taxonomică inferioară în mai multe scheme de zonare fizio-geografică; zonare a teritoriului țării cu scopul de a identifica regiunile naturale care diferă prin unitatea lor internă și originalitatea caracteristicilor naturii.

ZONĂ FOLCLORICĂ, v. FOLCLOR.

ZONĂ GEOGRAFICĂ, zonă fizico-geografică, zonă naturală, subdiviziune geografică relativ mare a scoarței terestre, a cărei formare este determinată de diferențierea condițiilor hidrotermice, raportul căldură și umiditate în zonele geografice.

ZONĂ INDUSTRIALĂ, regiune economică; teritoriu destinat construirii obiectivelor industriale.

ZONĂ MARITIMĂ ECONOMICĂ EXCLUSIVĂ, spațiu adiacent al apelor teritoriale de coastă ale statului.

ZONĂ MILITARĂ, spațiu de operații militare; porțiune a spațiului aerian din jurul unui aerodrom; Zonă de apărare aeriană, zonă de concentrare, zonă de foc, zonă de tragere, zonă de influență, zonă de interes, zonă de îmbarcare, zonă de lansare, zonă de risc, zonă de siguranță, zonă de tranziție, zonă reglementată, zonă contiguă.

ZONĂ MOARTĂ, fenomen radiofizic de lipsă a semnalului în radiorecepție.

ZONĂ OFFSHORE, paradis fiscal.

ZONĂ PELAGICĂ, v. ZONĂ ABISALĂ.

ZONĂ PERIGLACIARĂ, fâșie de pământ cu lățimea de la câțiva km până la câteva sute de km, adiacentă a ghețurilor din pleistocen sau moderne, care s-a confruntat sau se confruntă cu o influență puternică a ghețurilor asupra întregului complex de condiții naturale.

ZONĂ SUBALPINĂ, centură naturală de înaltă altitudine în munți, ale cărei peisaje sunt caracteristice latitudinilor temperate și subtropicale, cu predominanță a vegetației și climei subalpine.

ZONĂ SUBURBANĂ, regiune economică periferică a unui oraș mare.

ZONĂ TAMPON, zonă neutră care se află între două sau mai multe spații.

ZONĂ TURISTICĂ, teritorii care prezintă interes pentru turiști.

ZONĂ, termen de referință în geometrie care denumește o parte din suprafața unei sfere cuprinsă între două paralele; în urbanistică și geografie, spațiu natural distinct, delimitat în baza principiilor de zonificare; Zonă de frecvență radio sau TV.

ZONE CLIMATICE, centuri climatice vaste, destul de uniforme în climă cu privire la o parte a suprafeței pământului; zone ale globului pământesc, cu condiții climaterice relativ omogene, care constituie regiunile climatice.

ZONE CONVERGENTE, în Oceanul Mondial, zone înguste, foarte alungite de convergență, amestecare și imersiune a apelor de suprafață, varietate de zone frontale răspândită în ocean.

ZONE DE DEȘERT, zone geografice cu peisaje naturale în care predomină vegetația xerofitică rară.

ZONE DE SAVANE ȘI PĂDURI RARE, zone naturale în componența brăurilor subecuatoriale și tropicale ale globului. Se caracterizează prin predominarea vegetației de savană în regiuni subecu-

atoriale și de păduri rare xerofite în cele tropicale.

ZONE DE STEPE, zone geografice, în peisajele naturale din care predomină vegetația ierboasă, formate într-un climat arid.

ZONE DE TUNDRĂ, zonele geografice polare arctice cu peisaje naturale în care predomină arbuștii și ierburile.

ZONE FORESTIERE, zone geografice în care peisajele naturale sunt dominate de păduri; mai dezvoltate în centura ecuatorială, precum și în subtraversare tropicală, zonele subtropicale și temperate.

ZONE FRONTALE, zone din Oceanul Mondial, unde se întâlnesc masele de apă cu diverse caracteristici termodinamice și chimice.

ZONE TEMPERATE, areal geografic natural situat între zonele subtropicale și subarctice și zonele subtropicale și subantarctice ale emisferelor Pământului (aproximativ între 40° și 65° latitudine nordică și respectiv, 40° și 58° latitudine sudică).

ZONE TROPICE, regiuni naturale geografice situate între centurile subtropicale ale emisferelor de Nord și de Sud, în banda cuprinsă între 20° și 30° latitudine nordică și 20° și 30° latitudine sudică.

ZONELE DE SAVANĂ, areal geografic de pământ, în peisajele din care predomină savane și păduri de savană.

ZONOTRICHIA, gen de păsări mici din familia emberizide.

ZOO-, prefix savant care ține de domeniul zoologiei.

ZOOANTROPONOZE, antropozoonoze, grup de boli infecțioase și parazitare, comune pentru animale și om.

ZOOBENTOS, totalitatea organismelor vie, animale și vegetale, care trăiesc pe fundul unui bazin de apă.

ZOOCENOZĂ, comunitate de animale în cadrul unui biotop, care sunt legați reciproc prin raporturi de nutriție și reproducere.

ZOOCID, rodenticid, substanță toxică folosită pentru combaterea rozătoarelor, care pricinuesc pagube mari în agricultură sau prezintă un pericol de răspândire a bolilor infecțioase.

ZOOCIDE, mijloace chimice de luptă împotriva animalelor vertebrate dăunătoare; fac parte din grupul pesticidelor.

ZOOCORIE, răspândirea fructelor, semințelor și sporilor plantelor de către animale.

ZOOFAG, organism care se hrănește cu animale.

ZOOGEOGRAFIE, zoocorologie, știință care studiază răspândirea geografică a animalelor pe glob.

ZOOIGIENĂ, (din zoo... și igienă), compartiment al veterinăriei și zootehniei, care studiază impactul condițiilor de întreținere a animalelor asupra sănătății lor și a productivității și care elaborează măsurile de conservare (sporire) a sănătății și productivității lor, precum și a activității sexuale. Este o parte a medicinii veterinare.

ZOOLATRIE, religie primitivă bazată pe divinizarea animalelor; cult al animalelor în diverse religii antice.

ZOOLOGIE, domeniu de cercetări științifice fundamentale și aplicative ale biologiei, care se ocupă cu studiul lumii animale.

ZOOM DIGITAL, termen de referință în arta plastică privind procedeele de micșorare a unghiului precis de vedere al unei fotografii digitale sau imagini video.

ZOOMORF, care reprezintă animale; zoomorfic.

ZOOMORFISM, credință care admite posibilitatea metamorfozării oameni-

lor în animale; cult primitiv care constă în adorarea unor animale ca divinități; termen de referință în arta plastică privind înfățișarea unor animale, atribuindu-le trăsături divine.

ZOONOZE, (din zoo... și gr. *nósos* – boală), grupă de boli infecțioase și invazive, ai căror agenți patogeni s-au adaptat numai la anumite specii de animale.

ZOOPARAZIT, (din zoo... și parazit), animal care trăiește pe alte organisme animale, ce-i servesc și drept sursă de hrană. Majoritatea zooparazitelor provoacă boli periculoase.

ZOOPLANCTON, (din zoo... și gr. *plagktos* – ceea ce rătăcește), totalitatea organismelor animale mărunde, care populează apele dulci și marine; parte componentă a planctonului, ce reprezintă totalitatea organismelor animale care populează apele dulci și marine, fiind deplasate pasiv de curenții de apă.

ZOOPSIHOLOGIE, domeniu de cercetări științifice fundamentale și aplicative care studiază manifestările, legitățile și evoluția reflectării psihice la animale, proveniența și dezvoltarea proceselor psihice, principiile și preistoria conștiinței umane.

ZOOTEHNIE, (din zoo... și gr. *tehnē* – artă), ramură a gospodăriei sătești, care se ocupă de creșterea animalelor; baza teoretică a creșterii animalelor; știință interdisciplinară care studiază înmulțirea, creșterea, hrănirea, întreținerea și folosirea rațională a animalelor agricole; creșterea animalelor. Baza teoretică a zootehniei o constituie biologia, mai ales ramurile ei: anatomia și fiziologia animalelor, genetica, embriologia animalelor, biochimia, biofizica ș. a.

ZOOTOMIE, ramură a zoologiei aplicate, care studiază animalele sub aspect anatomic, elaborează metoda disecției.

ZOOTRON, instalație de climă artificială pentru a efectua cercetări în vederea reciprocității între organismul animalului agricol și mediul înconjurător.

ZORII ZILEI, totalitate de fenomene optice colorate din atmosferă observate la apusul sau la răsăritul Soarelui.

ZORILĂ, personaj fabulos din basmele populare, întruchipează ivirea zorilor. Apare, de obicei, alături de alte personaje fantastice (Serilă, Murgilă, Decusară ș.a.).

ZORILE, Orhei, Zorile.

ZOROASTRISM, religie veche a popoarelor din Asia Centrală, Iran și Azerbaidjan, caracterizată prin dualismul binelui și al răului.

ZOSTERA, gen de plante acvatice scufundate din familia Zosteraceae.

ZOSTEROFILOPSIDA, clasă de plante fosile.

ZOSTEROPIDE, (Zosteropidae), ochi albi, familie de păsări din ordinul passeriforme.

ZUBREȘTI, Strășeni, Zubrești.

ZUGRĂVEALĂ, strat ornamental și de protecție aplicat pe elementele unor construcții.

ZVÂRLUGĂ, (Cobitis taenia), specie de pește din familia cobitidelor.

ZVIOZDOCICA, Căușeni, Ucraina.

ZWEIHÄNDER, armă albă, sabie foarte lungă folosită în spațiul germanic în Evul Mediu.

ZWINGER, complex arhitectonic din Dresden în stilul baroc târziu și neorenescentist, monument de istorie și cultură.

ZWITTERIONI, molecule neutre ce conțin atât centre ionice pozitive, cât și negative.

ZYGOPHYLLACEAE, (Zygophyllaceae), familie cu cca 500 specii de plante dicotiledonate dialipetale.